FONDO PIZZOFALCONE

19725

3179
BIBLIOTECA PROVINCIALE
Armadio 1
Palchetto B
Num.° d' ordine 7

2 4 D 12

NAZIONAL
B. Prov.
R. BIBLIOTECA
VITT. EM. III
1393
NAPOLI

Digitized by Google

3 B. Pol.
II
1893

Digitized by Google

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III" NAPOLI

Digitized by Google

Digitized by Google

(1062)

BIBLIA SACRA

Vulgatæ Editionis.

SIXTI V. PONTIFICIS MAXIMI

JUSSU RECOGNITA,

ET CLEMENTIS VIII.

Auctoritate edita;

VERSICULIS DISTINCTA,

Et ad singula Capita Argumentis aucta,

INDICEQUE EPISTOLARUM,

& EVANGELIORUM locupletata, ad EXEMPLAR EDITIONIS ROMANÆ concinnata;

ET PROLEGOMENIS

FERDINANDI KOPH

SACRÆ THEOLOGIÆ DOCTORIS,

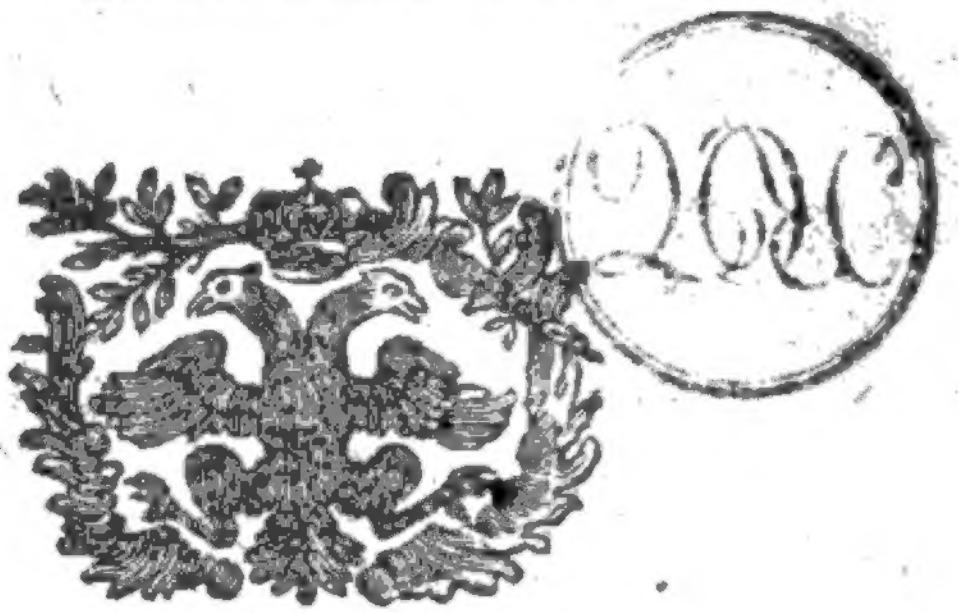

VENETIIS,

EX TYPOGRAPHIA BALLEONIANA.

MDCCCIV.

Digitized by Google

Digitized by Google

PRÆFATIO AD LECTOREM.

IN multis, magnisque beneficiis, quæ per sacram Tridentinam Synodum Ecclesiæ suæ Deus contulit, id in primis numerandum videtur, quod inter tot Latinas editiones Divinarum Scripturarum, solam veterem ac vulgatam, quæ longo tot sæculorum usu in Ecclesia probata fuerat, gravissimo Decreto authenticam declaravit. Nam, ut illud omittamus, quod ex recentibus editionibus non paucæ ad hæreses hujus temporis confirmandas licenter detortæ videbantur: ipsa certe tanta versionum varietas, atque diversitas, magnam in Ecclesia Dei confusionem parere potuisset. Jam enim hac nostra ætate illud fere evenisse constat, quod Sanctus Hieronymus tempore suo accidisse testatus est, tot scilicet fuisse exemplaria, quot codices; cum unusquisque pro arbitrio suo adderet, vel detraheret. Hujus autem veteris ac vulgatæ Editionis tanta semper fuit auctoritas, tamque excellens præstantia, ut eam ceteris omnibus Latinis editionibus longe anteferendam esse, apud æquos judices in dubium revocari non posset. Qui namque in ea libri continentur (ut a majoribus nostris quasi per manus traditum nobis est) partim ex Sancti Hieronymi translatione, vel emendatione, suscepti sunt; partim retenti ex antiquissima quadam editione Latina, quam Sanctus Hieronymus communem & Vulgatam, Sanctus Augustinus Italam, Sanctus Gregorius Veterem translationem appellat. Ac de Veteris quidem hujus, sive Italæ editionis sinceritate atque præstantia, præclarum Sancti Augustini testimonium exstat in secundo Libro de Doctrina Christiana, ubi Latinis omnibus editionibus, quæ tunc plurimæ circumferebantur, Italam præferendam censuit, quod esset, ut ipse loquitur, verborum tenacior cum perspicuitate sententiæ. De Sancto vero Hieronymo multa exstant veterum Patrum egregia testimonia: eum enim Sanctus Augustinus hominem doctissimum, ac trium linguarum peritissimum vocat, atque ejus translationem ipsorum quoque Hebræorum testimonio veracem esse confirmat. Eumdem Sanctus Gregorius ita prædicat, ut ejus translationem, quam novam appellat, ex Hebræo eloquio cuncta verius transfudisse dicat: atque idcirco dignissimam esse, cui fides in omnibus habeatur. Sanctus autem Isidorus non uno in loco Hieronymianam versionem ceteris omnibus anteponit, eamque ab Ecclesiis Christianis communiter recipi ac probari affirmat, quod sit in verbis clarior, & veracior in sententiis. Sophronius quoque, vir eruditissimus, Sancti Hieronymi translationem non Latinis modo, sed etiam Græcis valde probari animadvertens, tanti eam fecit, ut Psalterium & Prophetas ex Hieronymi versione in Græcum eleganti sermone transtulerit.

Præf. in Josue.

S. Hieron. in cap. 49. Isaiæ.

S. Aug. Lib. 2. Doctr. Christ. cap. 15.

S. Greg. Epistol. Dedicat. ad Leandrum c. 5. in fin.

S. Aug. ubi sup. Lib. 18 de Civit. Dei cap. 43.

Lib. 20 Moral. 24.

Lib. 6 Etym. cap. 5.

Lib. 1 de Divin. Off. 22.

Digitized by Google

Porro qui ſecuti ſunt, viri doctiſſimi, Remigius, Beda, Rabanus, Haymo, Anſelmus, Petrus Damiani, Richardus, Hugo, Bernardus, Rupertus, Petrus Lombardus, Alexander, Albertus, Thomas, Bonaventura, ceterique omnes, qui his nongentis annis in Eccleſia floruerunt, Sancti Hieronymi verſione ita ſunt uſi, ut ceteræ, quæ pœne innumerabiles erant, quaſi lapſæ de manibus Theologorum, penitus obſoleverint. Quare non immerito Catholica Eccleſia Sanctum Hieronymum doctorem maximum, atque ad Scripturas ſacras interpretandas divinitus excitatum, ita celebrat, ut jam difficile non ſit illorum omnium damnare judicium, qui vel tam eximii Doctoris lucubrationibus non acquieſcunt, vel etiam meliora, aut certe paria, præſtare ſe poſſe confidunt. Ceterum ne tam fidelis translatio, tamque in omnes partes Eccleſiæ utilis, vel injuria temporum, vel impreſſorum incuria, vel temere emendantium audacia, ulla ex parte corrumperetur, eadem ſacro-ſancta Synodus Tridentina, illud Decreto ſuo ſapienter adjecit, ut hæc ipſa vetus ac vulgata Editio emendatiſſime, quoad fieri poſſet, imprimeretur: neque ulli liceret eam ſine facultate & approbatione Superiorum excudere. Quo Decreto ſimul typographorum temeritati ac licentiæ modum impoſuit, & Paſtorum Eccleſiæ, in tanto bono quam diligentiſſime retinendo & conſervando, vigilantiam atque induſtriam excitavit. Et quamvis inſignium Academiarum Theologi in Editione vulgata priſtino ſuo nitori reſtituenda magna cum laude laboraverint, quia tamen in tanta re nulla poteſt eſſe nimia diligentia, & codices manuſcripti complures & vetuſtiores Summi Pontificis juſſu conquiſiti, atque in Urbem advecti erant; & demum, quoniam executio generalium Conciliorum, & ipſa Scripturarum integritas ac puritas ad curam Apoſtolicæ Sedis potiſſimum pertinere cognoſcitur: ideo Pius IV. Pontifex Maximus, pro ſua in omnes Eccleſiæ partes incredibili vigilantia, lectiſſimis aliquot ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalibus, aliiſque tum Sacrarum litterarum, tum variarum linguarum peritiſſimis Viris, eam provinciam demandavit, ut vulgatam editionem Latinam, adhibitis antiquiſſimis codicibus manuſcriptis, inſpectis quoque Hebraicis, Græciſque Bibliorum fontibus, conſultis denique veterum Patrum commentariis, accuratiſſime caſtigarent. Quod itidem inſtitutum Pius V. proſecutus eſt. Verum Conventum illum, ob varias graviſſimaſque Sedis Apoſtolicæ occupationes jamdudum intermiſſum, Sixtus V. divina providentia ad ſummum Sacerdotium evocatus, ardentiſſimo ſtudio revocavit, & opus tandem confectum typis mandari juſſit. Quod cum jam eſſet excuſum, & ut in lucem emitteretur, idem Pontifex operam daret, animadvertens non pauca in ſacra Biblia præli vitio irrepſiſſe, quæ iterata diligentia indigere viderentur, totum opus ſub incudem revocandum cenſuit atque decrevit. Id vero cum morte præventus præſtare non potuiſſet, Gregorius XIV., qui poſt Urbani VII. duodecim dierum Pontificatum Sixto ſucceſſerat, ejus animi intentionem executus, perficere aggreſſus eſt, ampliſſimis aliquot Cardinalibus, aliiſque doctiſſimis Viris, ad hoc iterum deputatis. Sed eo quoque, & qui illi ſucceſſit, Innocentio IX., breviſſimo tempore de hac luce ſubtractis; tandem ſub initium Pontificatus Clementis VIII., qui nunc

Digitized by Google

Ecclesiæ universæ gubernacula tenet, opus, in quod Sixtus V. intenderat, Deo bene juvante perfectum est. Accipe igitur, Christiane Lector, eodem Clemente summo Pontifice annuente, ex Vaticana Typographia, veterem ac vulgatam sacræ Scripturæ Editionem, quanta fieri potuit diligentia castigatam: quam quidem sicut omnibus numeris absolutam, pro humana imbecillitate affirmare difficile est, ita ceteris omnibus, quæ ad hanc usque diem prodierunt, emendatiorem, purioremque esse, minime dubitandum. Et vero quamvis in hanc Bibliorum recognitione, in codicibus manuscriptis, Hebræis, Græcisque fontibus, & ipsis veterum Patrum commentariis conferendis, non mediocre studium adhibitum fuerit: in hac tamen pervulgata Lectione, sicut nonnulla consulto mutata, ita etiam alia, quæ mutanda videbantur, consulto immutata relicta sunt: tum quod ita faciendum esse, ad offensionem populorum vitandam, Sanctus Hieronymus non semel admonuit: tum quod facile fieri posse credendum est, ut majores nostri, qui ex Hebræis, & Græcis Latina fecerunt, copiam meliorum & emendatiorum librorum habuerint, quam ii, qui post illorum ætatem ad nos pervenerunt; qui fortasse, tam longo tempore identidem describendo, minus puri atque integri evaserunt: tum denique, quia sacræ Congregationi Amplissimorum Cardinalium, aliisque eruditissimis Viris ad hoc opus a Sede Apostolica delectis, propositum non fuit, novam aliquam editionem cudere, vel antiquum Interpretem ulla ex parte corrigere, vel emendare; sed ipsam veterem ac vulgatam editionem Latinam, a mendis veterum librariorum, necnon pravarum emendationum erroribus repurgatam, suæ pristinæ integritati ac puritati, quoad ejus fieri potuit, restituere; eaque restituta, ut quam emendatissime imprimeretur juxta Concilii Oecumenici Decretum, pro viribus operam dare. Porro in hac Editione nihil non canonicum, nihil adscititium, nihil extraneum apponere visum est, atque ea causa fuit, cur Liber III. & IV. Esdræ inscripti, quos inter Canonicos libros sacra Tridentina Synodus non annumeravit, ipsa etiam Manasse regis Oratio, quæ neque Hebraice, neque Græce quidem exstat, neque in manuscriptis antiquioribus invenitur, neque pars est ullius Canonici libri, extra Canonicæ scripturæ seriem posita sint: & nullæ ad marginem concordantiæ (quæ posthac inibi apponi non prohibentur) nullæ notæ, nullæ variæ lectiones, nullæ denique præfationes, nulla argumenta ad librorum initia conspiciantur. Sed sicut Apostolica Sedes industriam eorum non damnat, qui concordantia locorum, varias lectiones, præfationes S. Hieronymi & alia id genus in aliis editionibus inseruerunt: ita quoque non prohibet, quin alio genere characteris in hac ipsa Vaticana editione ejusmodi adjumenta, pro studiosorum commoditate atque utilitate in posterum adjiciantur; ita tamen, ut lectiones variæ ad marginem ipsius Textus minime annotentur.

Epist. ad Suniam & Fretellam. Præfat. Evang. ad Damasum.

Digitized by Google

CLEMENS PAPA VIII.

Ad perpetuam rei memoriam.

CUM ſacrorum Bibliorum vulgatæ editionis Textus ſummis laboribus, ac vigiliis reſtitutus, & quam accuratiſſime mendis expurgatus, benedicente Domino, ex noſtra Typographia Vaticana in lucem prodeat; Nos, ut in poſterum idem Textus incorruptus, ut decet, conſervetur, opportune providere volentes, auctoritate Apoſtolica, tenore præſentium diſtrictius inhibemus, ne intra decem annos, a data præſentium numerandos, tam citra, quam ultra montes, alibi quam in noſtra Vaticana Typographia, a quoquam imprimatur. Elapſo autem prætato decennio, eam cautionem adhiberi præcipimus, ut nemo hanc ſanctarum Scripturarum editionem typis mandare præſumat, niſi habito prius exemplari in Typographia Vaticana excuſo: cujus exemplaris forma, ne minima quidem particula de Textu mutata, addita, vel ab eo detracta, niſi aliquid occurrat, quod Typographicæ incuriæ manifeſte adſcribendum ſit, inviolabiliter obſervetur. Si quis vero Typographus in quibuſcumque Regnis, Civitatibus, Provinciis, & locis tam noſtræ S. R. E. ditioni in temporalibus ſubjectis, quam non ſubjectis, hanc eamdem Sacrarum Scripturarum editionem intra decennium prædictum quoquo modo, elapſo autem decennio, aliter quam juxta hujuſmodi exemplar, ut præfertur, imprimere, vendere, venales habere, aut alias edere vel evulgare; aut ſi quis Bibliopola a ſe vel ab aliis quibuſvis, poſt datam præſentium, hujus editionis impreſſos libros, ſeu imprimendos a præfato reſtituto & correcto Textu in aliquo diſcrepantes, ſeu ab alio, quam a Typographo Vaticano, intra decennium excuſos, pariter vendere, venales proponere, vel evulgare præſumpſerit, ultra amiſſionem omnium librorum, & alias arbitrio noſtro infligendas pœnas temporales, etiam majoris excommunicationis ſententiam eo ipſo incurrat: a qua niſi a Romano Pontifice, præterquam in mortis articulo conſtitutus, abſolvi non poſſit. Mandamus itaque univerſis & ſingulis, Patriarchis, Archiepiſcopis, Epiſcopis, ceteriſque Eccleſiarum & locorum etiam regularium Prælatis, ut præſentes litteras in ſuis quiſque Eccleſiis & Juriſdictionibus ab omnibus inviolate perpetuo obſervari curent ac faciant. Contradictores per Cenſuras Eccleſiaſticas, aliaque opportuna juris & facti remedia, appellatione poſtpoſita, compeſcendo, invocato etiam ad hoc, ſi opus fuerit, auxilio brachii ſæcularis; Non obſtantibus conſtitutionibus, & ordinationibus Apoſtolicis, ac in Generalibus, Provincialibus, vel Synodalibus Conciliis editis generalibus, vel ſpecialibus, ac quarumcumque Eccleſiarum, Ordinum, Congregationum, Collegiorum, atque Univerſitatum, etiam ſtudiorum generalium juramento, confirmatione Apoſtolica vel quavis firmitate alia roboratis, ſtatutis, & conſuetudinibus, ac privilegiis, indultis, ac litteris Apoſtolicis in contrarium quomodocumque emanatis, & emanandis: quibus omnibus ad hunc effectum latiſſime derogamus, ac derogatum eſſe decernimus. Volumus autem, ut præſentium tranſumptis etiam in ipſis voluminibus impreſſis eadem, in judicio & extra, fides ubique adhibeatur, quæ ipſis præſentibus adhiberetur, ſi forent exhibitæ, vel oſtenſæ.

Datum Romæ, apud Sanctum Petrum, ſub Annulo Piſcatoris, die IX. Novembris, MDXCII, Pontificatus Noſtri Anno I.

M. Veſtrius Barbianus.

Digitized by Google

DE CANONICIS SCRIPTURIS DECRETUM

Ex Concilio Tridentino, Sessione Quarta.

Sacrosancta Oecumenica, & generalis Tridentina Synodus, in Spiritu sancto legitime congregata, præsidentibus in ea eisdem tribus Apostolicæ Sedis Legatis, hoc sibi perpetuo ante oculos proponens, ut, sublatis erroribus, puritas ipsa Evangelii in Ecclesia conservetur:

Et infra:

Sacrorum vero librorum Indicem huic decreto adscribendum censuit, ne cui dubitatio suboriri possit, quinam sint, qui ab ipsa Synodo suscipiuntur. Sunt vero infra scripti: Testamenti veteris: *Quinque Moysi, id est, Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium: Josue, Judicum, Ruth: Quatuor Regum: Duo Paralipomenon: Esdræ primus, & secundus, qui dicitur Neemias: Tobias, Judith, Esther, Job, Psalterium Davidicum centum quinquaginta Psalmorum, Parabolæ, Ecclesiastes. Canticum canticorum, Sapientia, Ecclesiasticus, Isaias, Jeremias cum Baruch, Ezechiel, Daniel: Duodecim Prophetæ minores, id est, Osea, Joel, Amos, Abdias, Jonas, Michæas, Nahum, Habacuc, Sophonias, Aggæus, Zacharias, Malachias: Duo Machabæorum, primus & secundus.* Testamenti novi: *Quatuor Evangelia, secundum Matthæum, Marcum, Lucam, & Joannem: Actus Apostolorum a Luca Evangelista conscripti: Quatuordecim Epistolæ Pauli Apostoli: Ad Romanos, duæ ad Corinthios, ad Galatas, ad Ephesios, ad Philippenses, ad Colossenses, duæ ad Thessalonicenses, duæ ad Timotheum, ad Titum, ad Philemonem, ad Hebræos: Petri Apostoli duæ: Joannis Apostoli tres: Jacobi Apostoli una: Judæ Apostoli una: & Apocalypsis Joannis Apostoli. Si quis autem libros ipsos integros cum omnibus suis partibus, prout in Ecclesia Catholica legi consueverunt, & in veteri vulgata Latina editione habentur, pro sacris, & canonicis non susceperint, & traditiones prædictas sciens, & prudens contempserit, anathema sit.*

Digitized by Google

HIERONYMI

PROLOGUS GALEATUS.

Viginti & duas litteras esse apud Hebræos, Syrorum quoque lingua & Chaldæorum testatur, quæ Hebrææ magna ex parte consinis est: nam & ipsi viginti duo elementa habent eodem sono, sed diversis characteribus. Samaritani etiam Pentateuchum Moysi totidem litteris scriptitant, figuris tantum & apicibus discrepantes. Certumque est Esdram scribam, legisque doctorem, post captam Jerosolymam & instaurationem templi sub Zorobabel, alias litteras reperisse quibus nunc utimur: cum ad illud usque tempus iidem Samaritanorum & Hebræorum characteres fuerint. In libro quoque Numerorum, hæc eadem supputatio, sub Levitarum ac sacerdotum censu, mystice ostenditur. Et nomen Domini tetragrammaton, in quibusdam Græcis voluminibus, usque hodie antiquis expressum litteris invenimus. Sed & psalmi, trigesimus sextus, & centesimus decimus, & centesimus undecimus, & centesimus decimus octavus, & centesimus quadragesimus quartus, quamquam diverso scribantur metro, tamen ejusdem numeri texuntur alphabeto. Et Jeremiæ lamentationes, & oratio ejus: Salomonis quoque in fine Proverbia, ab eo loco in quo ait: Mulierem fortem quis inveniet? iisdem alphabetis vel incisionibus supputantur. Porro quinque litteræ duplices apud Hebræos sunt, Caph, Mem, Nun, Pe, Sade: aliter enim scribuntur per has principia medietatesque verborum, aliter fines. Unde & quinque a plerisque libri, duplices æstimantur, Samuel, Melachim, Dibre hajamim, Esdras, Jeremias, cum Cinoth, id est, lamentationibus suis. Quomodo igitur viginti duo elementa sunt, per quæ scribimus Hebraice omne quod loquimur, & eorum initiis vox humana comprehenditur: ita viginti duo volumina supputantur, quibus quasi litteris & exordiis, in Dei doctrina, tenera adhuc & lactens viri justi eruditur infantia.

Primus apud eos liber, vocatur בראשית Beræsith: quem nos Geneſim dicimus.

Secundus, ואלה שמות Veelle semoth: qui Exodus appellatur.

Tertius, ויקרא Vaiicra, id est, Leviticus.

Quartus, וידבר Vajedaboer, quem Numeros vocamus.

Quintus, אלה הדברים Elle haddebarim, qui Deuteronomium prænotatur.

Hi sunt quinque libri Moysi, quos proprie תורה Thora, id est, Legem appellant.

Secundum, Prophetarum ordinem faciunt: & incipiunt ab Jesu filio Nave: qui apud eos יהושע בן נון Josue ben Nun dicitur.

Deinde subtexunt שפטים Sophetim, id est, Judicum librum. Et in eumdem computant Ruth: quia in diebus Judicum facta ejus narratur historia.

Tertius sequitur שמואל Samuel, quem nos Regum primum & secundum dicimus.

Quartus, מלכים Melachim, id est, Regum, qui tertio & quarto Regum volumine continetur.

Meliusque multo est מלכים Melachim, id est, Regum, quam ממלכות Mamlachot, id est, Regnorum dicere. Non enim multarum gentium describit regna, sed unius Israelitici populi, qui tribubus duodecim continetur.

Quintus, est, ישעיה Isaias.

Sextus, ירמיה Jeremias.

Septimus, יחקאל Ezechiel.

Octavus, liber duodecim Prophetarum: qui apud illos vocatur תרי עשר There asar.

Tertius ordo, Hagiographa possidet.

Et primus liber incipit a איוב Job.

Secundus a דוד David: quem quinque incisionibus & uno psalmorum volumine comprehendunt.

Tertius est שלמה Salomon, tres libros habens: Proverbia, quæ illi משלי Misle, id est, Parabolas appellant.

Quartus, Ecclesiasten, id est, קוהלת Cobeleth.

Quintus, Canticum canticorum, quem titulo שיר השירים Sir hasirim prænotant.

Sextus, est דניאל Daniel.

Septimus, דברי הימים Dibre hajamim, id est, Verba dierum: quod significantius, Chronicon totius divinæ historiæ possumus appellare: qui liber apud nos Paralipomenon primus & secundus inscribitur.

Octavus, עזרא Esdras: qui & ipse similiter apud Græcos & Latinos in duos libros divisus est.

Nonus, אסתר Esther.

Atque ita sunt pariter Veteris legis libri viginti duo: id est, Moysi quinque, & Prophetarum octo, Hagiographorum novem. Quamquam nonnulli רות וקינות Ruth & Cinoth, inter Hagiographia scriptitent, & hos libros in suo putent numero supputandos: ac per hoc esse priscæ legis libros viginti quatuor: quos sub numero viginti quatuor seniorum Apocalypsis Joannis inducit adorantes Agnum, & coronas suas prostratis vultibus offerentes: stantibus coram quatuor animalibus, oculatis ante & retro, id est, in præteritum & in futurum respicientibus, & indefessa voce clamantibus, Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus omnipotens, qui erat, & qui est, & qui venturus est. Hic prologus, Scripturarum quasi galeatum principium, omnibus libris quos de Hebræo vertimus in Latinum, convenire potest: ut scire valeamus, quidquid extra hos est, inter apocrypha esse ponendum. Igitur Sapientia, quæ vulgo Salomonis inscribitur, & Je-

su filii Syrach liber, & Judith, & Tobias, & Pastor, non sunt in canone. Machabæorum primum librum, Hebraicum reperi. Secundus, Græcus est: quod ex ipsa quoque phrasi probari potest. Quæ cum ita se habeant, obsecro te Lector, ne laborem meum, reprehensionem existimes antiquorum. In templo Dei offert unusquisque quod potest: alii aurum, argentum, & lapides pretiosos: alii byssum & purpuram & coccum offerunt & hyacinthum: nobiscum bene agitur, si obtulerimus pelles & caprarum pilos. Et tamen Apostolus contemptibiliora nostra magis necessaria judicat. Unde & tota illa tabernaculi pulchritudo, & per singulas species, Ecclesiæ præsentis futuræque distinctio, pellibus tegitur & ciliciis, ardoremque solis & injuriam imbrium ea quæ viliora sunt prohibent. Lege ergo primum, Samuel, & Melachim meum: meum, inquam, meum. Quidquid enim crebrius vertendo, & emendando sollicitius & didicimus & tenemus, nostrum est. Et cum intellexeris quod antea nesciebas, vel Interpretem me æstimato, si gratus es; vel Paraphrasten, si ingratus: quamquam mihi omnino conscius non sim, mutasse me quippiam de Hebraica veritate. Certe si incredulus es, lege Græcos codices, & Latinos, & confer cum iis opusculis quæ nuper emendavimus: & ubicumque discrepare inter se videris, interroga quemlibet Hebræorum cui magis accommodare debeas fidem: & si nostra firmaverit, puto quod eum non æstimes conjectorem, ut in eodem loco mecum similiter divinarit. Sed & vos famulas Christi rogo (quæ Domini discumbentis pretiosissima fidei myrrha unguitis caput, quæ nequaquam Salvatorem quæritis in sepulcro, quibus jam ad Patrem Christus ascendit) ut contra latrantes canes, qui adversum me rabido ore desæviunt, & circumeunt civitatem, atque in eo se doctos arbitrantur, si aliis detrahant, orationum vestrarum clypeos opponatis. Ego sciens humilitatem meam, illius semper sententiæ recordabor: Dixi, custodiam vias meas, ut non delinquam in lingua mea. Posui ori meo custodiam, cum consisteret peccator adversum me. Obmutui, & humiliatus sum, & silui a bonis. *Ps. 38.*

HIERONYMUS PAULINO.

Frater Ambrosius tua mihi munuscula perferens, detulit simul & suavissimas litteras, quæ a principio amicitiarum, fidem probatæ jam fidei, & veteris amicitiæ præferebant. Vera enim illa necessitudo est, & Christi glutino copulata, quam non utilitas rei familiaris, non præsentia tantum corporum, non subdola & palpans adulatio: sed Dei timor, & Divinarum scripturarum studia conciliant. Legimus in veteribus historiis quosdam lustrasse provincias, novos adisse populos, maria transisse: ut eos quos ex libris noverant, coram quoque viderent. Sic Pythagoras Memphiticos vates, sic Plato Ægyptum & Architam Tarentinum, eamque oram Italiæ, quæ quondam magna Græcia dicebatur, laboriosissime peragravit: ut q[uo]s Athenis magister erat, & potens, cujusq[ue] doctrinam Academiæ gymnasia personabant, fieret peregrinus atque discipulus: malens aliena verecunde discere, quam sua impudenter ingerere. Denique dum litteras quasi toto fugientes orbe persequitur, captus a piratis & venumdatus, etiam tyranno crudelissimo paruit, captivus, vinctus & servus; tamen quia philosophus, major emente fuit. Ad Titum Livium lacteo eloquentiæ fonte manantem, de ultimis Hispaniæ Galliarumque finibus quosdam venisse nobiles legimus: & quos ad contemplationem sui Roma non traxerat, unius hominis fama perduxit. Habuit illa ætas inauditum omnibus sæculis, celebrandumque miraculum, ut urbem tantam ingressi, aliud extra urbem quærerent. Apollonius, sive ille magus, ut vulgus loquitur, sive philosophus, ut Pythagorici tradunt, intravit Persas, pertransivit Caucasum, Albanos, Scythas, Massagetas, opulentissima Indiæ regna penetravit: & ad extremum, latissimo Phison amne transmisso, pervenit ad Brachmanas, ut Hiarcham in throno sedentem aureo, & de Tantali fonte potantem, inter paucos discipulos, de natura, de motibus siderum, ac dierum cursu audiret docentem. Inde per Ælamitas, Babylonios, Chaldæos, Medos, Assyrios, Parthos, Syros, Phœnices, Arabes, Palæstinos, reversus Alexandriam, perrexit Æthiopiam, ut Gymnosophistas, & famosissimam Solis mensam videret in sabulo. Invenit ille vir ubique quod disceret, & semper proficiens, semper se melior fieret. Scripsit super hoc pleniss[i]me octo voluminibus Philostratus. Quid loquar de sæculi hominibus, cum Apostolus Paulus, vas electionis & magister Gentium, qui de conscientia tanti in se hospitis loquebatur: An experimentum quæritis ejus, qui in me loquitur Christus? post Damascum Arabiamque lustratam, ascenderit Jerosolymam, ut videret Petrum, & manserit apud eum diebus quindecim? Hoc enim mysterio hebdomadis & ogdoadis, futurus gentium prædicator instruendus erat. Rursumque post annos quatuordecim, assumpto Barnaba & Tito, exposuerit Apostolis Evangelium, ne forte in vacuum curreret, aut cucurrisset. Habet enim nescio quid latentis ἐνεργείας viva vox, & in aures discipuli de auctoris ore transfusa, fortius sonat. Unde & Æschines cum Rhodi exularet, & legeretur illa Demosthenis oratio, quam adversus eum habuerat, mirantibus cunctis atque laudantibus, suspirans ait: Quid si ipsam audissetis bestiam, sua verba resonantem? Hæc non dico, quod sit in me aliquid tale, quod vel possis a me audire, vel velis discere: sed quod ardor tuus & discendi studium etiam absque nobis per se probari debeat. Ingenium docile, & sine doctore laudabile est. Non quid invenias, sed quid quæras considerandum. Mollis cera, & ad formandum facilis, etiam si artificis & plastæ cessent manus: tamen virtute totum est quidquid esse notest. Paulus Apostolus ad pedes Gamalielis legem Moysi & Prophetas didicisse se gloriatur, ut armatus spiritalibus telis, postea diceret confidenter: Arma nostræ militiæ non carnalia sunt, sed potentia a Deo, ad destructionem munitionum, consilia destruentes, & omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei, & captivantes omnem intellectum ad obediendum Christo, & parati subjugare omnem inobedientiam. *II. Alter. 9. 2. Cor. 13. Gal. 1. Gal. 2. Act. 22. 2. Cor. 10. III.*

Ad

2. Tim. 3. ad Timotheum scribit ab infantia sacris Litteris eruditum, & hortatur ad studium lectionis, ne negligat gratiam quæ data sit ei per impositionem manus presbyterii. Tito præcipit ut inter ceteras virtutes episcopi, quem brevi sermone depinxit, scientiam quoque in eo eligat Scripturarum: Obtinentem, inquit, eum, qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem: ut potens sit exhortari in doctrina sana, & contradicentes revincere. Sancta quippe rusticitas solum sibi prodest: & quantum ædificat ex vitæ merito Ecclesiam Christi, tantum nocet si destruentibus non resistat. Malachias propheta, immo per Aggæum Dominus, Interroga, ait, sacerdotes legem: in tantum sacerdotis officium est interrogatum respondere de Lege. Et in Deuteronomio legimus, Interroga patrem tuum, & annuntiabit tibi; seniores tuos, & dicent tibi: in Psalmo quoque centesimo decimooctavo, Cantabiles mihi erant justificationes tuæ in loco peregrinationis meæ. Et in descriptione justi viri, cum eum David arbori vitæ, quæ est in paradiso, comparet, inter ceteras virtutes & hoc intulit: In lege Domini voluntas ejus, & in lege ejus meditabitur die ac nocte. Daniel in fine sacratissimæ visionis ait, justos fulgere sicut stellas, & intelligentes, id est, doctos, quasi firmamentum. Vides quantum inter se distent, justa rusticitas, & docta justitia? Alii stellis, alii cœlo comparantur. Quamquam juxta Hebraicam veritatem utrumque de eruditis possit intelligi. Ita enim apud eos legimus. Qui autem docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti: & qui ad justitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates. Cur dicitur Paulus Apostolus vas electionis? Nempe quia legis & Scripturarum sanctarum erat armarium. Pharisæi stupent in doctrina Domini: & mirantur in Petro & Joanne quomodo legem sciant, cum litteras non didicerint. Quidquid enim aliis exercitatio, & quotidiana in lege meditatio tribuere solet, illis hoc Spiritus sanctus suggerebat, & erant juxta quod scriptum est, Θεοδίδακτοι. Duodecim annos Salvator impleverat, & in templo senes de quæstionibus legis interrogans, magis docet dum prudenter interrogat. Nisi forte rusticum Petrum, rusticum dicimus Joannem: quorum utrumque dicere poterat. Etsi imperitus sermone, non tamen scientia. Joannes rusticus, piscator, indoctos? & unde illa vox, obsecro: In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum? λόγος enim Græce multa significat: nam & verbum est, & ratio, & supputatio, & causa uniuscujusque rei, per quam sunt singula quæ subsistunt: quæ universa recte intelligimus in Christo. Hoc doctus Plato nescivit, hoc Demosthenes eloquens ignoravit. Perdam, inquit, sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium reprobabo. Vera sapientia perdet falsam sapientiam; & quamquam stultitia prædicationis in cruce sit, tamen Paulus sapientiam loquitur inter perfectos: sapientiam autem non sæculi hujus, nec principum sæculi istius. a destruitur: sed loquitur Dei sapientiam in mysterio absconditam, quam prædestinavit Deus ante sæcula. Dei sapientia, Christus est. Christus enim, Dei virtus, & Dei sapientia. Hæc sapientia in mysteria abscondita est: de qua & noni Pharaonis titulus prænotatur: Pro occultis filii: in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ Dei absconditi. Et qui in mysterio absconditus erat, prædestinatus est ante sæcula: prædestinatus autem & præfiguratus in lege & Prophetis. Unde & Prophetæ appellabantur Videntes: quia videbant eum, quem ceteri non videbant. Abraham vidit diem ejus, & lætatus est. Aperiebantur cæli Ezechieli, qui populo peccatori clausi erant. Revela, inquit David, oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua. Lex enim spiritualis est, & revelatione opus est, ut intelligatur, ac revelata facie Dei gloriam contemplemur. Liber in Apocalypsi septem sigillis signatus ostenditur: quem si dederis homini scienti litteras ut legat, respondebit tibi: Non possum: signatus est enim. Quanti hodie putant se nosse litteras, tenent signatum librum, nec aperire possunt; nisi ille reseraverit qui habet clavem David; qui aperit, & nemo claudit; claudit & nemo aperit? In Actibus Apostolorum sanctus Eunuchus, immo vir (sic enim eum Scriptura cognominat) cum legeret Isaiam prophetam, interrogatus a Philippo, Putasne intelligis, quæ legis? respondit: Quomodo possim, nisi aliquis me docuerit? Ego (ut de me loquar interim) nec sanctior sum hoc Eunucho, nec studiosior, qui de Æthiopia, id est, de extremis mundi finibus, venit ad templum, reliquit aulam regiam: & tantus amator legis divinæque scientiæ fuit, ut etiam in vehiculo legeret Litteras sacras. Et tamen cum librum teneret, & verba Domini cogitatione conciperet, lingua volveret, labiis personaret, ignorabat eum, quem in libro nesciens venerabatur. Venit Philippus, ostendit ei Jesum, qui clausus latebat in littera. O misera doctoris virtus! eadem hora credit Eunuchus, baptizatur, & fidelis & sanctus factus est; ac magister de discipulo, plus in deserto fonte Ecclesiæ, quam in aurato synagogæ templo reperit. Hæc a me perstricta sunt breviter (neque enim epistolaris angustia evagari longius patiebatur) ut intelligeres te in Scripturis sacris sine previo & monstrante semitam non posse ingredi. VI. Taceo de grammaticis, rhetoribus, philosophis, geometris, dialecticis, musicis, astronomis, astrologis, medicis, quorum scientia mortalibus vel utilissima est, & in tres partes scinditur, τὸ δόγμα, τὸν μόδον, τὸν ἐμπειρίαν. Ad minores artes veniam, & quæ non tam lingua, quam manu administrantur. Agricolæ, cementarii, fabri metallorum, lignorumque cæsores, lanarii quoque, & fullones, & ceteri qui variam supellectilem, & vilia opuscula fabricantur, absque doctore esse non possunt quod cupiunt. Quod medicorum est, promittunt medici: tractant fabrilia fabri: sola scripturarum ars est, quam sibi passim omnes vindicant. Scribimus indocti doctique poemata passim: Hanc garrula anus, hanc delirus senex, hanc sophista verbosus, hanc universi præsumunt, lacerant, docent antequam discant. Alii adducto supercilio, grandia verba trutinantes, inter mulierculas de sacris Litteris philosophantur. Alii discunt, pro pudor, a feminis, quod viros doceant: & ne parum hoc sit, quadam facilitate verborum, immo audacia, edisserunt aliis quod ipsi non intelligunt. Taceo de mei similibus, qui si forte ad Scripturas

Coloss. 2.
Joan. 8.
Ezech. 3.
Psalm. 118.
Rom. 7.
2. Cor. 3.
Ap. 5.
Is. 29.
Ap. 8.
Act. 8.
Gen. 41.
Dan. 12.
Abd. 1.
Is. 29.
1. Cor. 1.
2. Cor. 1.
Deut. 32.
Psal. 1.
Tit. 1.
1. Tim. 4.
Agg. 2.
Mal. 2.
Joan. 6.
Luca 2.
2. Cor. 11.
Joan. 1.

sanctas post seculares litteras venerint, & sermone composito aures populi mulserint, quidquid dixerint, hoc legem Dei putant: nec scire dignantur quid Prophetæ, quid Apostoli senserint, sed ad sensum suum incongrua aptant testimonia: quasi grande sit, & non vitiosissimum docendi genus, depravare sententias, & ad voluntatem suam, Scripturam trahere repugnantem. Quasi non legerimus Homerocentonas, & Virgiliocentonas: ac non sic etiam Maronem sine Christo possimus dicere Christianum, quia scripserit: Jam redit & virgo, redeunt Saturnia regna: Jam nova progenies cœlo demittitur alto. Et Patrem loquentem ad Filium: Nate, mea vires, mea magna potentia solus. Et post verba Salvatoris in cruce: Talia perstabat memorans, fixusque manebat. Puerilia sunt hæc; & circulatorum ludo similia, docere quod ignores: immo, ut cum stomacho loquar, ne hoc quidem scire quod nescias.

VII. Genes. Videlicet manifestissima est Genesis, in qua de creatura mundi, de exordio generis humani, de divisione terræ, de confusione linguarum & gentium, usque ad exitum scribitur Hebræorum.

Exodus. Patet Exodus cum decem plagis, cum decalogo, cum mysticis divinisque præceptis.

Leviticus. In promptu est Leviticus liber, in quo singula sacrificia, immo singulæ pene sylabæ, & vestes Aaron, & totus ordo Leviticus spirant cœlestia sacramenta.

Numeri. Numeri vero nonne totius arithmeticæ, & prophetiæ Balaam, & quadraginta duarum per eremum mansionum mysteria continent?

Deuteronomium. Deuteronomium quoque secunda lex, & Evangelicæ legis præfiguratio, nonne sic ea habet quæ priora sunt, ut tamen nova sint omnia de veteribus? Hucusque Moyses, hucusque Pentateuchus: quibus quinque verbis loqui se velle Apostolus in Ecclesia gloriatur. *1. Cor. 14.*

Job. Job exemplar patientiæ, quæ non mysteria suo sermone complectitur? Prosa incipit, versu labitur, pedestri sermone finitur: omnesque leges Dialecticæ, propositione, assumptione, confirmatione, conclusione determinat. Singula in eo verba, plena sunt sensibus. Et (ut de ceteris sileam) resurrectionem corporum sic prophetat, ut nullus de ea vel manifestius, vel cautius scripserit. Scio, inquit, quod redemptor meus vivit, & in novissimo die de terra surrecturus sum: & rursum circumdabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum, quem visurus sum ego ipse, & oculi mei conspecturi sunt, & non alius. Reposita est hæc spes mea in sinu meo.

Josue si-ve Jesus Nave. Veniam ad Jesum Nave, qui typum Domini non solum gestis, verum etiam nomine præfert: transit Jordanem, hostium regna subvertit, dividit terram victori populo, & per singulas urbes, viculos, montes, flumina, torrentes, atque confinia, Ecclesiæ cœlestisque Jerusalem spiritualia regna describit.

Lib. Judicum. In Judicum libro, quot principes populi, tot figuræ sunt.

Ruth. Ruth Moabitis, Isaiæ explet vaticinium, *Is. 16.* dicentis: Emitte agnum Domine Dominatorem terræ, de petra deserti ad montem filiæ Sion.

Reg. i. & ii. Samuel in Heli mortuo, & occiso Saul, veterem legem abolitam monstrat. Porro in Sadoc atque David, novi sacerdotii, novique imperii sacramenta testatur.

Melachim, id est, tertius & quartus Regum liber, a Salomone usque ad Jechoniam, & a Jeroboam filio Nabat usque ad Osee, qui ductus est in Assyrios, regnum Juda & regnum describit Israel. Si historiam respicias, verba simplicia sunt: si in litteris sensum latentem inspexeris, Ecclesiæ paucitas, & hæreticorum contra Ecclesiam bella narrantur. *Reg. iii. & iv.*

Duodecim prophetæ in unius voluminis angustias coarctati, multo aliud, quam sonet in littera, præfigurant.

Osee. Osee crebro nominat Ephraim, Samariam, Joseph, Jezrahel, & uxorem fornicariam, & fornicationis filios, & adulteram cubiculo clausam mariti, multo tempore sedere viduam, & sub velle lugubri, viri ad se reditum præstolari.

Joel. Joel filius Phatuel describit terram duodecim tribuum, eruca, brucho, locusta, rubigine vastante consumptam: & post eversionem prioris populi, effusum iri Spiritum sanctum super servos Dei & ancillas, id est, super centum viginti credentium nomina, & effusum iri in cœnaculo Sion. Qui centum viginti, ab uno usque ad quindecim paulatim & per incrementa surgentes, quindecim graduum numerum efficiunt, qui in psalterio mystice continentur. *Act. 2.*

Amos. Amos pastor, & rusticus, & ruborum mora distringens, paucis verbis explicari non potest. Quis enim digne exprimat tria aut quatuor scelera Damasci, & Gazæ, & Tyri, & Idumææ, & filiorum Ammon & Moab; & in septimo & octavo gradu Judæ & Israel? Hic loquitur ad vaccas pingues, quæ sunt in Samariæ monte, & ruituram domum majorem minoremque testatur. Ipse cernit ficorem locustæ, & flammem Dominum super murum litum vel adamantinum, & uncinum pomorum, attrahentem supplicia peccatoribus, & famem in terram; non famem panis, nec sitim aquæ, sed audiendi verbum Dei.

Abdias Abdias, qui interpretatur servus Dei, personat contra Edom sanguineum terrenumque hominem: fratris quoque Jacob semper æmulum, hasta percutit spiritali.

Jonas. Jonas, columba pulcherrima, naufragio suo passionem Domini præfigurans, mundum ad pœnitentiam revocat: & sub nomine Ninive, Gentibus salutem nuntiat.

Micheas. Micheas de Morasthi coheres Christi, vastationem annuntiat filiæ latronis, & obsidionem ponit contra eam: quia maxillam percusserit judicis Israel.

Nahum. Nahum consolator orbis increpat civitatem sanguinum, & post eversionem illius loquitur: Ecce super montes pedes evangelizantis, & annuntiantis pacem.

Habacuc Habacuc luctator fortis & rigidus stat super custodiam suam, & figit gradum super munitionem, ut Christum in cruce contempletur, & dicat: Operuit cœlos gloria ejus, & laudis ejus plena est terra. Splendor ejus ut lux erit, cornua in manibus ejus: ibi abscondita est fortitudo ejus.

Sophonias. Sophonias speculator, & arcanorum Dei cognitor, audit clamorem a Porta piscium, & ejulatum a Secunda, & contritionem a collibus. Indicit quoque ululatum habitatoribus Pilæ, quia conticuit omnis populus Chanaan, disperierunt universi qui involuti erant argento.

Aggæus. Aggæus festivus & lætus, qui seminavit in lacrymis, ut in gaudio meteret; destructum templum ædificat, Deumque patrem inducit loquentem: Adhuc unum modicum, & ego commovebo cœlum & terram, & mare, & aridam, & movebo omnes Gentes, & veniet desideratus cunctis Gentibus.

Zacharias. Zacharias memor Domini sui, multiplex in prophetia, Iesum vestibus sordidis indutum & lapidem oculorum septem; candelabrumque aureum cum totidem lucernis quot oculis. duas quoque olivas a sinistris lampadis cernit & dextris: ut post equos nigros, rufos, albos, & varios, & dilapidatas quadrigas ex Ephraim, & equum de Jerusalem, pauperem regem vaticinetur & prædicet, sedentem super pullum filium asinæ subjugalis.

Malachias. Malachias aperte, & in fine omnium prophetarum de abjectione Israel, & vocatione Gentium: Non est mihi, ait, voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum: & munus non suscipiam de manu vestra. Ab ortu enim solis usque ad occasum, magnum est nomen meum in Gentibus: & in omni loco sacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda.

Isaias. Isaiam, Jeremiam, Ezechielem, & Danielem, quis potest vel intelligere, vel exponere? Quorum primus non prophetiam mihi videtur texere, sed Evangelium.

Jeremias. Secundus virgam nuceam, & ollam succensam a facie aquilonis, & pardum spoliatum suis coloribus, & quadruplex diversis metris nectit alphabetum.

Ezechiel. Tertius principia & finem tantis habet obscuratibus involuta, ut apud Hebræos istæ partes cum exordio Geneseos ante annos triginta non legantur.

Daniel. Quartus vero, qui & extremus inter quatuor prophetas, temporum conscius, & totius mundi φιλόσοφ, lapidem præcisum de monte sine manibus, & regna omnia subvertentem, claro sermone pronuntiat.

David. David Simonides noster, Pindarus, & Alcæus, Flaccus quoque, Catullus, atque Serenus, Christum lyra personat, & in decachordo psalterio, ab inferis excitat resurgentem.

Proverbia. Salomon pacificus & amabilis Domini, mores corrigit, naturam docet, Ecclesiam jungit & Christum, sanctarumque nuptiarum dulce canit epithalamium.

Ecclesiastes. *Canticum.* Esther in Ecclesiæ typo, populum liberat de periculo; & interfecto Aman, qui interpretatur iniquitas, partes convivii, & diem celebrem mittit in posteros.

Esther. *Paralipomenon.* Paralipomenon liber, id est, instrumenti veteris ἐπιτομή, tantus ac talis est, ut absque illo si quis scientiam Scripturarum sibi voluerit arrogare, seipsum irrideat. Per singula quippe nomina junctasque verborum, & prætermissæ in Regum libris tanguntur historiæ, & innumerabiles explicantur Evangelii quæstiones.

Esdras. *Nehemias.* Esdras & Nehemias, adjutor videlicet, & consolator a Domino, in unum volumen coarctantur, instaurant templum, muros extruunt civitatis: omnisque illa turba populi redeuntis in patriam, & descriptio sacerdotum. Levitarum Israelis, proselytorum, ac per singulas familias murorum ac turrium opera divisa, aliud in cortice præferunt, aliud retinent in medulla. Cernis me Scripturarum amore raptum, excessisse modum epistolæ, & tamen non implesse quod volui. Audivimus tantum, quid nosse, quid cupere debeamus, ut & nos quoque possimus dicere: Concupivit anima mea desiderare justificationes tuas in omni tempore. Ceterum illud Socraticum impletur in nobis, Hoc tantum scio, quod nescio. *Ps.118.*

Tangam & novum breviter Testamentum. *Matthæus. Marcus Lucas. Joannes. Exec.1.*

Matthæus, Marcus, Lucas, & Joannes, quadriga Domini, & verum Cherubim, quod interprecatur scientiæ multitudo, per totum corpus oculati sunt, scintillæ emicant, discurrunt fulgura, pedes habent rectos, & in sublime tendentes, terga pennata & ubique volitantia, tenent se mutuo, sibique perplexi sunt, & quasi rota in rota volvuntur, & pergunt quocumque eos flatus Spiritus sancti perduxerit.

Paulus Apostolus. Paulus Apostolus ad septem scripsit ecclesias: octava enim ad Hebræos, a plerisque extra numerum ponitur. Timotheum instruit ac Titum, & Philemonem pro fugitivo famulo deprecatur. Super quo melius tacere puto, quam pauca scribere.

Actus Apostolorum. Actus Apostolorum nudam quidem sonare videntur historiam, & nascentis Ecclesiæ infantiam texere: sed si noverimus scriptorem eorum Lucam esse medicum, cujus laus est in Evangelio, animadvertemus pariter omnia verba illius, animæ languentis esse medicinam. *2. Cor. 8.*

Jacobus Petrus. Joannes. Judas. Jacobus, Petrus, Joannes, Judas, septem epistolas ediderunt, tam mysticas, quam succinctas, & breves pariter ac longas: breves in verbis, longas in sententiis, ut rarus sit, qui non in earum lectione cæcutiat.

Apocalypsis. Apocalypsis Joannis, tot habet sacramenta quot verba. Parum dixi, & pro merito voluminis laus omnis inferior est. In verbis singulis multiplices latent intelligentiæ. Oro te, frater charissime, inter hæc vivere, ista meditari, nihil aliud nosse, nihil quærere. Nonne tibi videtur jam hic in terris regni cœlestis habitaculum? Nolo offendaris in Scripturis sanctis simplicitate, & quasi vilitate verborum, quæ vel vitio Interpretum, vel de industria sic prolata sunt, ut rusticam concionem facilius instruerent, & in una eademque sententia aliter doctus, aliter audiret indoctus. Non sum tam petulans, & hebes, ut hæc me nosse pollicear, & eorum fructus capere, quorum radices in cœlo fixæ sunt: sed velle fateor. Sedenti me præfero, magistrum renuens, comitem spondeo. Petenti datur, pulsanti aperitur, quærens invenit. Discamus in terris, quorum scientia nobis perseveret in cœlo. Obviis te manibus excipiam, & (ut inepte aliquid, ac de Hermagoræ tumiditate effutiam) quidquid quæsieris, tecum scire conabor. Habes hic amantissimum tui fratrem Eusebium, qui litterarum tuarum mihi gratiam duplicavit, referens honestatem morum tuorum, contemptum sæculi, fidem amicitiæ, amorem Christi. Nam prudentiam & eloquii venustatem etiam absque illo ipsa epistola præferebat. Festina, quæso te, & hærentis in salo naviculæ funem magis præcide, quam solve. Nemo renuntiaturus sæculo bene potest vendere, quæ contempsit ut venderet. Quidquid in sumptus de tuo tuleris, pro lucro computa. Antiquum dictum est: Avaro tam deest quod habet, quam quod non habet. Credenti totus mundus divitiarum est, infidelis autem etiam obolo indiget. Sic vivamus, *Matt.7 Luc.11 VIII. Prov. 17. 2. Cor. 6.*

vamus, tanquam nihil habentes, & omnia poſſidentes. Victus & veſtitus divitiæ Chriſtianorum ſunt. Si habes in poteſtate rem
Matt.5 tuam, vende: ſi non habes, projice. Tollenti tunicam, & pallium relinquendum eſt. Scilicet niſi tu, ſemper recraſtinans, & diem de die trahens, caute & pedetentim tuas poſſeſſiunculas vendideris, non habet Chriſtus unde
Matt.4 alat pauperes ſuos. Totum Deo dedit, qui
Mar.12 ſeipſum obtulit. Apoſtoli navem tantum &
Luc.21 retia reliquerunt: Vidua duo æra mittit in gazophylacium, & præfertur Cœſi divitiis. Facile contemnit omnia, qui ſe ſemper cogitat eſſe moriturum.

PRÆFATIO
S. HIERONIMI
PRESBYTERI

In Pentateuchum Moyſi ad Deſiderium.

DEſiderii mei deſideratas accepi epiſtolas, qui quodam præſagio futurorum, cum Daniele ſortitus eſt nomen, obſecrantis,
Dan.9. ut translatum in Latinam linguam de Hebræo ſermone Pentateuchum, noſtrorum auribus traderem. Periculoſum opus certe, & obtrectatorum latratibus patens: qui me aſſerunt in Septuaginta interpretum ſuggillationem nova pro veteribus cudere, ita ingenium quaſi vinum probantes: cum ego ſæpiſſime teſtatus ſim, me pro virili portione in tabernaculo Dei offerre quæ poſſim, nec opes alterius
Exod. aliorum paupertate fœdari. Quod ut aude-
35. rem, Origenis me ſtudium provocavit, qui editioni antiquæ translationem Theodotionis miſcuit, aſteriſco, & obelo opus omne diſtinguens: dum aut eluceſcere facit quæ minus ante fuerant; aut ſuperflua quæque jugulat & confodit, maxime quæ Evangeliſtarum & Apoſtolorum auctoritas promulgavit. In quibus multa de Veteri teſtamento legimus, quæ in noſtris codicibus non habentur: ut eſt illud: Ex Ægypto vocavi filium meum: &, Quoniam Nazaræus vocabitur: &, Flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ: &, Quæ nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis aſcenderunt, quæ præparavit Deus diligentibus ſe: & multa alia quæ proprium σύνταγμα deſiderant. Interrogemus ergo eos ubi hæc ſcripta ſint: & cum dicere non po-
Oſ. 11. tuerint, de libris Hebraicis proferamus. Pri-
Iſa.11. mum teſtimonium eſt in Oſee, ſecundum in
Zach. Iſaia, tertium in Zacharia, quartum in Pro-
12. verbiis, quintum æque in Iſaia. Quod multi
Prov. ignorantes, apocryphorum deliramenta ſectan-
18. tur: & Hiberas nænias libris authenticis præ-
Iſa.64. ferunt. Cauſas erroris non eſt meum exponere. Judæi prudenti factum dirunt eſſe conſilio, ne Ptolemæus unius Dei cultor, etiam apud Hæbreos duplicem divinitatem deprehenderet. Quod maxime idcirco faciebant, quia in Platonis dogma cadere videbatur. Denique ubicumque ſacratum aliquid Scriptura teſtatur de Patre & Filio & Spiritu ſancto, aut aliter interpretati ſunt, aut omnino tacuerunt: ut & regi ſatisfacerent, & arcanum fidei non vulgarent. Et neſcio quis primus auctor ſeptuaginta cellulas Alexandriæ mendacio ſuo extruxerit: quibus diviſi eadem ſcriptitarint: cum Ariſtæas ejuſdem Ptolemæi *ὑποφήτης*, & multo poſt tempore Joſephus, nihil tale retulerint: ſed in una baſilica congregatos, contuliſſe ſcribant, non prophetaſſe. Aliud eſt enim eſſe vatem, aliud eſt, eſſe interpretem: ibi Spiritus ventura prædicit: hic eruditio & verborum copia, ea quæ intelligit transfert. Nili forte putandus eſt Tullius, Oeconomicum Xenophontis, & Platonis Protagoram, & Demoſthenis pro Cteſiphonte orationem, afflatus rhetorico ſpiritu tranſtuliſſe. Aut aliter de eiſdem libris per Septuaginta Interpretes, aliter per Apoſtolos Spiritus ſanctus teſtimonia texuit: ut quod illi tacuerunt, hi ſcriptum eſſe mentiti ſint. Quid igitur? damnamus veteres? Minime. Sed poſt priorum ſtudia, in domo Domini quod poſſumus laboramus. Illi interpretati ſunt ante adventum Chriſti, & quod neſciebant, dubiis protulere ſententiis: nos vero poſt paſſionem & reſurrectionem ejus, non tam prophetiam quam hiſtoriam ſcribimus: aliter enim audita, aliter viſa narrantur: quod melius intelligimus, melius & proferimus. Audi igitur æmule, obtrectator auſculta. non damno, non reprehendo Septuaginta: ſed confidenter cunctis illis Apoſtolos præfero. Per iſtorum os mihi Chriſtus ſonat, quos ante Prophetas inter ſpiritalia chariſmata poſitos lego: in quibus ultimum pæne gradum Interpretes tenent. Quid livore torqueris? quid imperitorum animos contra me concitas? Sicubi in translatione tibi videor errare, interroga Hebræos, diverſarum urbium magiſtros conſule. Quod illi habent de Chriſto, tui codices non habent. Aliud eſt ſi contra ſe poſtea ab Apoſtolis uſurpata teſtimonia probaverunt, & emendatiora ſunt exemplaria Latina quam Græca, & Græca quam Hebraica. Verum hæc contra invidos. Nunc te precor Deſideri chariſſime, ut me, quia tantum opus ſubire feciſti, & a Geneſi exordium capere, orationibus juves: quo poſſim eodem ſpiritu quo ſcripti ſunt libri, in Latinum eos transferre ſermonem.

EJUSDEM
IN JOSUE
PRÆFATIO.

TAndem ſinito Pentateucho Moyſi, velut grandi femore liberati, ad Jeſum filium Nave manum mittamus, quem Hebræi יהושע בן נון, id eſt, Joſue filium Nun, vocant: & ad Judicum librum, quem שופטים appellant: ad Ruth quoque & Eſther, quos eiſdem nominibus efferunt: Monemuſque lectorem, ut ſilvam Hebraicorum nominum, & diſtinctiones per membra diviſas, diligens ſcriptor conſervet: ne & noſter labor, & illius ſtudium pereat. Et ut in primis quod ſæpe teſtatus ſum, ſciat me non in reprehen
ſionem veterum nova cudere, ſicut amici me,

crimi-

criminantur : ſed pro virili parte offerre linguæ meæ hominibus (quos tamen noſtra delectant) ut pro Græcorum σκληρος, quæ & ſumptu & labore maximo indigent, editionem noſtram habeant. Et ſicubi in antiquorum voluminum lectione dubitarint, hæc illis conferentes, inveniant quod requirunt : maxime cum apud Latinos tot ſint exemplaria, quot codices : & unuſquiſque pro arbitrio ſuo vel addiderit vel ſubtraxerit quod ei viſum eſt : & utique non pollit verum eſſe quod diſſonat. Unde ceſſet arcuato vulnere contra nos inſurgere ſcorpius, & ſanctum opus venenata carpere lingua, vel ſuſcipiens, ſi placet; vel contemnens, ſi diſplicet: meminerit que illorum verſutum: Os tuum abundavit malitia, & lingua tua concinnabat dolos. Sedens adverſus fratrem tuum loquebaris, & adverſus filium matris tuæ ponebas ſcandalum: hæc feciſti, & tacui. Exiſtimaſti inique quod ero tui ſimilis: arguam te, & ſtatuam contra faciem tuam. Quæ enim audientis vel legentis utilitas eſt, nos laborando ſudare, & alios detrahendo laborare? dolere Judæos quod calumniandi ei & irridendi Chriſtianos ſit ablata occaſio, & Eccleſiæ homines id deſpicere, immo lacerare, unde adverſarii torqueantur? Quod ſi vetus eis tantum interpretatio placet, quæ & mihi non diſplicet, & nihil extra recipiendum putant: cur ea quæ ſub aſteriſcis, & obelis vel addita ſunt vel amputata, legunt, & negligunt? Quare Danielem juxta Theodotionis translationem, Eccleſiæ ſuſceperunt? Cur Origenem mirantur, & Euſebium Pamphili, cunctas editiones ſimiliter differentes? Aut unæ fuit ſtultitia, poſtquam vera dixerint, proferre quæ falſa ſunt? Unde autem in novo Teſtamento probare poterunt aſſumpta teſtimonia, quæ in libris veteribus non habentur? Hæc dicimus, ne omnino calumniantibus tacere videamur. Ceterum poſt ſanctæ Paulæ dormitionem, cujus vita virtutis exemplum eſt, & hos libros quos Euſtochio virgini Chriſti negare non potui, decrevimus, dum ſpiritus hos regit artus, prophetarum explanationi incumbere, & omiſſum jam diu opus, quaſi quodam poſtliminio, repetere: præſertim cum & admirabilis ſanctuſque vir Pammachius, hoc idem litteris flagitet; & nos ad patriam feſtinantes, mortiferos Sirenarum cantus ſurda debeamus aure tranſire.

Pſ. 49.

PRÆFATIONEM

Ejuſdem ſancti Hieronymi in libros Regum ſupra reperies, ideo in principio poſitam, quod librorum ſacrorum ordinem contineat. Inſcribitur autem, Prologus galeatus.

Ejuſdem in librum Paralipomenon præfatio.

SI Septuaginta Interpretum, pura & ut ab eis in Græcum verſa eſt, editio permaneret, ſuperflue me, Chromati epiſcoporum ſanctiſſime atque doctiſſime, impelleres, ut Hebræa tibi volumina Latino ſermone transferrem. Quod enim ſemel aures hominum occupaverat, & naſcentis Eccleſiæ roboraverat fidem, juſtum erat etiam noſtro ſilentio comprobari. Nunc vero cum pro varietate regionum diverſa ferantur exemplaria, & germana illa antiquaque translatio corrupta ſit, atque violata, noſtri arbitrii putas, aut e pluribus judicare quid verum ſit, aut novum opus in veteri opere cudere, illudentibuſque judæis, cornicum, ut dicitur, oculos configere. Alexandria & Ægyptus in Septuaginta ſuis Heſychium laudat auctorem. Conſtantinopolis uſque Antiochiam, Luciani martyris exemplaria probat. Mediæ inter has provinciæ Palæſtinos codices legunt; quos ab Origene elaboratos Euſebius & Pamphilus vulgaverunt: totuſque orbis hac inter ſe triſaria varietate compugnat. Et certe Origenes non ſolum exempla compoſuit quatuor editionum, e regione ſingula verba deſcribens, ut unus diſſentiens, ſtatim ceteris inter ſe conſentientibus arguatur: ſed, quod majoris audaciæ eſt, in editione Septuaginta Theodotionis editionem miſcuit, aſteriſcis deſignans quæ minus fulerant, & virgulis quæ ex ſuperfluo videbantur appoſita. Si igitur aliis licuit non tenere quod ſemel ſuſceperant; & poſt Septuaginta cellulas, quæ vulgo ſine auctore jactantur, ſingulas cellulas aperire, hocque in eccleſiis legitur quod Septuaginta neſciunt; cur me non ſuſcipiant Latini mei, qui inviolata editione veteri ita novam condidi, ut laborem meum Hebræis, &, quod his majus eſt, Apoſtolis auctoribus comprobem? Scripſi nuper librum de optimo genere interpretandi, oſtendens illa de Evangelio: Ex Ægypto vocavi filium meum: &, Quoniam Nazaræus vocabitur: &, Videbunt in quem compunxerunt; & illud Apoſtoli: Quæ oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis aſcenderunt, quæ præparavit Deus diligentibus illum: ceteraque his ſimilia, in Hebræorum libris inveniri. Certe Apoſtoli & Evangeliſtæ, Septuaginta Interpretes noverant: & unde eis hæc quæ in Septuaginta Interpretibus non habentur? Chriſtus Dominus noſter utriuſque Teſtamenti conditor, in Evangelio ſecundum Joannem, Qui credit, inquit, in me, ſicut dicit Scriptura, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ. Utique ſcriptum eſt, quod Salvator ſcriptum eſſe teſtatur. Ubi ſcriptum eſt? Septuaginta non habent: apocrypha neſcit Eccleſia. Ad Hebræos igitur revertendum eſt, unde & Dominus loquitur, & diſcipuli exempla præſumunt. Hæc pace veterum loquor, & obtrectatoribus meis tantum reſpondeo, qui canino dente me rodunt, in publico detrahentes, & legentes in angulis, iidem & accuſatores & defenſores, cum in aliis probent quod in me reprobant: quaſi virtus & vitium non in rebus ſit, ſed cum auctore mutetur. Ceterum memini, editionem Septuaginta tranſlatorum, olim de Græco emendatam tribuiſſe me noſtris: nec inimicum debere exiſtimari eorum, quos in conventu fratrum ſemper ediſſero. Et quod nunc דברי הימים, id eſt, Verba dierum, interpretatus ſum: idcirco feci, ut inextricabiles moras, & ſilvam hominum, quæ ſcriptorum confuſa ſunt vitio, ſenſumque barbariem, apertius & per verſum cola digererem, mihimetipſi & meis juxta Iſmeniam canens, ſi aures ſurdæ ſunt ceterorum.

Matt. 2. *Joann.* 19. 1. *Cor.* 2.

Joann. 7.

Ad Domnionem & Rogatianum, in eandem præfatio ejuſdem.

QUomodo Græcorum hiſtorias magis intelligunt, qui Athenas viderint; & tertium Virgilii librum, qui a Troade per Leucaten, & Acroceraunia, ad Siciliam, & inde ad oſtia Tiberis navigaverint: ita ſanctam Scripturam lucidius intuebitur, qui Judæam oculis contemplatus ſit, & antiquarum urbium memorias, locorumque vel eadem vocabula, vel mutata cognoverit. Unde & nobis curæ fuit, cum eruditiſſimis Hebræorum hunc laborem ſubire: ut circumiremus provinciam, quam univerſæ Chriſti Eccleſiæ ſonant. Fateor enim, mi Domnion & Rogatiane chariſſimi, numquam me in divinis voluminibus, propriis viribus credidiſſe, nec habuiſſe opinionem meam, ſed ea etiam de quibus ſcire me arbitrabar, interrogare me ſolitum: quanto magis de his ſuper quibus anceps eram? Denique cum a me nuper litteris flagitaſſetis, ut vobis librum Paralipomenon Latino ſermone transferrem, de Tiberiade quendam legis Doctorem, qui apud Hebræos admirationi habebatur, aſſumpſi: & contuli cum eo a vertice, ut ajunt, uſque ad extremum unguem: & ſic confirmatus, auſus ſum facere quod jubebatis. Libere enim vobis loquor, ita in Græcis & Latinis codicibus hic nominum liber vitioſus eſt, ut non tam Hebræa quam Barbara quædam, & Sarmatica nomina conjecta arbitrandum ſit. Nec hoc Septuaginta interpretibus, qui Spiritu ſancto pleni, ea quæ vera fuerunt tranſtulerant, ſed ſcriptorum culpæ adſcribendum, dum de emendatis inemendata ſcriptitant: & ſæpe tria nomina, ſubtractis e medio ſyllabis, in unum vocabulum cogunt, vel e regione unum nomen, propter latitudinem ſuam, in duo vel tria vocabula dividunt. Sed & ipſæ appellationes, non homines, ut plerique exiſtimant, ſed urbes, & regiones, & ſaltus, & provincias ſonant, & oblique ſub interpretatione & figura eorum, quædam narrantur hiſtoriæ: de quibus in Regnorum libro dicitur: Nonne ecce hæc ſcripta ſunt in libro verborum dierum regum Juda? Quæ utique in noſtris codicibus non habentur. Hoc primum ſciendum, quod apud Hebræos, liber Paralipomenon, unus ſit: & apud illos vocatus, דברי הימים, id eſt, Verba dierum: qui propter magnitudinem, apud nos divifus eſt: quod nonnulli etiam in Bruto, Ciceronis dialogo, faciunt, ut eum in tres partes fecent, cum unus a ſuo auctore ſit editus. Deinde etiam illud attendendum, quod frequenter nomina, non vocabula hominum, ſed rerum, ut dixi, ſignificantias ſonant. Ad extremum quod omnis eruditio Scripturarum in hoc continetur: & hiſtoriæ quæ vel prætermiſſæ ſunt in ſuis locis, vel perſtrictæ leviter, hic per quædam verborum compendia explicentur. Orationum itaque veſtrarum adjutus auxilio, miſi librum benevolis placiturum, tamen invidis diſpliciturum eſſe non ambigo. Optima enim quæque, ut ait Plinius, malunt contemnere plerique, quam diſcere? Si quis in hac interpretatione voluerit aliquid reprehendere, interroget Hebræos, ſuam conſcientiam recolat, videat ordinem textumque ſermonis: & tunc noſtro labori, ſi potuerit, detrahat. Ubicumque ergo aſteriſcos, id eſt, ſtellas, radiare in hoc volumine videritis: ibi ſciatis de Hebræo additum, quod in Latinis codicibus non habetur. Ubi vero obelus, tranſverſa ſcilicet virga, præpoſita eſt, illic ſignatur quid Septuaginta interpretes addiderint, vel ob decoris gratiam, vel ob Spiritus ſancti auctoritatem, licet in Hebræis voluminibus non legatur.

Ejuſdem ad Domnionem & Rogatianum, in Eſdram, & Nehemiam præfatio.

UTrum difficilius ſit, facere quod poſcitis, an negare, necdum ſtatui: nam neque vobis aliquid imperantibus abnuere, ſententiæ eſt: & magnitudo oneris impoſiti ita cervices premit, ut ante ſub faſce ruendum ſit, quam levandum. Accedunt ad hoc invidorum ſtudia: qui omne quod ſcribimus, reprehendendum putant: & interdum contra ſe conſcientia repugnante, publice lacerant quod occulte legunt, in tantum ut clamare compellar, & dicere: Domine, libera animam meam a labiis iniquis, & a lingua doloſa. Tertius annus eſt quod ſemper ſcribitis atque reſcribitis, ut Eſdræ librum & Eſther, vobis de Hebræo transferam: quaſi non habeatis Græca & Latina volumina: aut quidquid Illud eſt quod a nobis vertitur, non ſtatim ab omnibus conſpuendum ſit. Fruſtra autem, ut ait quidam, niti, neque aliud fatigando niſi odium quærere, extremæ dementiæ eſt. Itaque obſecro vos, mi Domnion & Rogatiane chariſſimi, ut privata lectione contenti, libros non efferatis in publicum, nec faſtidioſis cibos ingeratis: vitetiſque eorum ſupercilium, qui judicare tantum de aliis, & ipſi facere nihil noverunt. Si qui autem fratrum ſunt, quibus noſtra non diſpliçent, his tribuatis exemplar; admonentes ut Hebræa nomina, quorum grandis in hoc volumine copia eſt, diſtincte & per intervalla tranſcribant. Nihil enim proderit emendaſſe librum, niſi emendatio, librariorum diligentia, conſervetur. Nec quemquam moveat quod unus a nobis liber editus eſt: nec apocryphorum tertii & quarti ſomniis delectetur: quia & apud Hebræos Eſdræ Nehemiæque ſermones in unum volumen coarctantur: & quæ non habentur apud illos, nec de viginti quatuor ſenibus ſunt, procul abjicienda. Si quis autem Septuaginta vobis oppoſuerit interpretes, quorum exemplaria varietas ipſa lacerata & inverſa demonſtrat; nec poteſt utique verum afferi quod diverſum eſt: mittite eum ad Evangelia: in quibus multa ponuntur quaſi de Veteri teſtamento, quæ apud Septuaginta interpretes non habentur, velut illud, Quoniam Nazaræus vocabitur: &, Ex Ægypto vocavi filium meum: &, Videbunt in quem compunxerunt: multaque alia, quæ latiori operi reſervamus: & quærite ab eo ubi ſcripta ſint: cumque proferre non potuerit, vos legite de his exemplaribus quæ nuper a nobis edita, maledicorum quotidie linguis confodiuntur. Sed ut ad compendium veniam, certe quod illaturus ſum æquiſſimum eſt. Edidi aliquid quod non habetur in Græco, aut aliter habetur quam a me verſum eſt? Quid Interpretem laniant? interrogent Hebræos: & ipſis auctoribus, translationi meæ vel arrogent vel derogent fidem. Porro aliud eſt, ſi clauſis, Pſ. 119.

quod dicitur, oculis mihi volunt maledicere, & non imitantur Græcorum ſtudium ac benevolentiam, qui poſt Septuaginta translatores, jam Chriſti Evangelio coruſcante, Judæos & Hebionitas legis veteris interpretes, Aquilam videlicet, & Symmachum, & Theodotionem, & curioſe legunt, & per Origenis laborem in hexaplis, eccleſiis dedicarunt. Quanto magis Latini grati eſſe deberent, quod exultantem cernerent Græciam a ſe aliquid mutuari? Primum enim magnorum ſumptuum eſt & infinitæ difficultatis, exemplaria poſſe habere omnia: deinde etiam qui habuerint, & Hebræi ſermonis ignari ſunt, magis errabunt, ignorantes, quis e multis verius dixerit. Quod etiam ſapientiſſimo cuidam nuper apud Græcos accidit, ut interdum Scripturæ ſenſum relinquens, uniuſcujuſque interpretis ſequeretur errorem. Nos autem qui Hebrææ linguæ ſaltem parvam habemus ſcientiam, & Latinus nobis utcunque ſermo non deeſt, & de aliis magis poſſumus judicare, & ea quæ ipſi intelligimus, in noſtra lingua promere. Itaque licet hydra ſibilet, victorque Sinon incendia jactet: nunquam meum, juvante Chriſto, ſilebit eloquium: etiam præciſa lingua balbutiet. Legant qui volunt: qui nolunt abjiciant. Eventilent apices, litteras calumnientur: magis veſtra charitate provocabor ad ſtudium, quam illorum detractione & odio deterrebor.

Ejuſdem ad Chromatium & Eliodorum in Tobiam prafatio.

MIrari non deſino exactionis veſtræ inſtantiam: exigitis enim ut librum Chaldæo ſermone conſcriptum, ad Latinum ſtylum traham; librum utique Tobiæ, quem Hebræi de catalogo Divinarum ſcripturarum ſecantes, his quæ hagiographa memorant, manciparunt. Feci ſatis deſiderio veſtro, non tamen meo ſtudio. Arguunt & nos Hebræorum ſtudia: & imputant nobis, contra ſuum canonem Latinis auribus iſta transferre. Sed melius eſſe judicans Phariſæorum diſplicere judicio, & Epiſcoporum juſſionibus deſervire, inſtitit ut potui. Et quia vicina eſt Chaldæorum lingua ſermoni Hebraico, utriuſque linguæ peritiſſimum loquacem reperiens, unius diei laborem arripui: & quidquid ille Hebraicis verbis ex preſſit, hoc ego accito notario, ſermonibus Latinis expoſui. Orationibus veſtris mercedem hujus operis compenſabo, cum gratum vobis didicero, me, quod jubere eſtis dignati, compleſſe.

Ejuſdem prafatio in librum Judith.

APud Hebræos liber Judith inter hagiographa legitur: cujus auctoritas ad roboranda illa quæ in contentionem veniunt, minus idonea judicatur. Chaldæo tamen ſermone conſcriptus, inter hiſtorias computatur. Sed quia hunc librum Synodus Nicæna in numero ſanctarum Scripturarum legitur computaſſe, acquievi poſtulationi veſtræ, immo exactioni: & ſepoſitis occupationibus, quibus vehementer arctabar, huic unam lucubratiunculam dedi, magis ſenſum e ſenſu, quam ex verbo verbum transferens. Multorum codicum varietatem vitioſiſſimam amputavi: ſola ea, quæ intelligentia integra in verbis Chaldæis invenire potui, Latinis expreſſi. Accipite Judith viduam, caſtitatis exemplum, & triumphali laude perpetuis eam præconiis declarate. Hanc enim non ſolum femina, ſed & viris imitabilem dedit, qui caſtitatis ejus remunerator, virtutem ei talem tribuit, ut invictum omnibus hominibus vinceret, & inſuperabilem ſuperaret.

Ejuſdem in librum Eſther prafatio.

LIbrum Eſther variis translatoribus conſtat eſſe vitiatum, quem ego de archivis Hebræorum revelans, verbum e verbo expreſſius tranſtuli. Quem librum editio vulgata, laciniosis hinc inde verborum finibus trahit, addens ea quæ ex tempore dici poterant, & audiri; ſicut ſolitum eſt ſcholaribus diſciplinis, ſumpto themate, excogitare quibus verbis uti potuit qui injuriam paſſus eſt, vel qui injuriam fecit. Vos autem o Paula & Euſtochium, quoniam & bibliothecas Hebræorum ſtudioſius intrare, & interpretum certamina comprobaſtis, tenentes Eſther Hebraicum librum, per ſingula verba noſtram translationem aſpicite; ut poſſitis agnoſcere, ne nihil etiam augmentaſſe addendo, ſed fideli teſtimonio ſimpliciter, ſicut in Hebræo habetur, hiſtoriam Hebraicam Latinæ linguæ tradidiſſe. Nec affectamus laudes hominum, nec vituperationes expaveſcimus. Deo enim placere curantes, minas hominum penitus non timemus: quoniam Deus diſſipat oſſa eorum qui hominibus placere deſiderant: & ſecundum Apoſtolum: Qui ejuſmodi ſunt, ſervi Chriſti eſſe non poſſunt. Rurſum, in libro Eſther alphabetum ex minio uſque ad Teth litteram fecimus diverſis in locis, volentes ſcilicet Septuaginta interpretum ordinem per hoc inſinuare ſtudioſo lectori. Nos enim juxta morem Hebraicum, ordinem proſequi etiam in Septuaginta editione maluimus. *Pſ. 52.* *Gal. 1.*

Ejuſdem in librum Job prafatio.

COgor per ſingulos Scripturæ divinæ libros adverſariorum reſpondere maledictis: qui interpretationem meam, reprehenſionem Septuaginta interpretum criminantur: quaſi non & apud Græcos Aquila, Symmachus, & Theodotio, vel verbum e verbo, vel ſenſum e ſenſu, vel ex utroque commixtum, & medie temperatum genus translationis expreſſerint; & omnia Veteris inſtrumenti volumina Origenes obelis aſteriſciſque diſtinxerit, quos vel additos, vel de Theodotione ſumptos, translationi antiquæ inſerit, probans deſuiſſe quod additum eſt. Diſcant igitur obtrectatores mei recipere in toto, quod in partibus ſuſceperunt aut interpretationem meam cum aſtericis ſuis radere. Neque enim fieri poteſt, ut quos plura intermiſiſſe ſuſceperint, non eoſdem etiam in quibuſdam erraſſe fateantur, præcipue in Job: cui ſi ea quæ ſub aſteriſcis addita ſunt, ſubtraxeris, pars maxima detruncabitur, & hoc dumtaxat apud Græcos. Cetorum apud Latinos, ante eam translationem, quam ſub aſteriſcis & obelis nuper edidimus, ſeptingenti ferme aut octingenti verſus deſunt; ut decurtatus & laceratus corroſuſque liber, fœditatem ſui publice legenti-

gentibus præbeat: Hæc autem translatio nullum de veteribus sequitur interpretem: sed ex ipso Hebraico, Arabicoque sermone, & interdum Syro, nunc verba, nunc sensus, nunc simul utrumque resonabit. Obliquus enim etiam apud Hebræos totus liber fertur & lubricus: & quod Græci rhetores vocant, ἑτερονοούμενος; dum qui aliud loquitur, aliud agit: ut si velis anguillam vel muremulam strictis tenere manibus, quanto fortius presseris, tanto citius elabitur. Memini me ibi intelligentiam hujus voluminis, Lyddæum quemdam præceptorem, qui apud Hebræos primus haberi putabatur, non parvis redemisse nummis: cujus doctrina an aliquid profecerim, nescio: hoc unum scio, non potuisse me interpretari, nisi quod ante intellexeram. A principio itaque voluminis, usque ad verba Job, apud Hebræos prosa oratio est. Porro a verbis Job, in quibus ait: Pereat dies in qua natus sum, & nox in qua dictum est, Conceptus est homo: usque ad eum locum, ubi ante
Job 42. finem voluminis scriptum est, Idcirco ipse me reprehendo, & ago pœnitentiam in favilla & cinere: hexametri versus sunt, dactylo spondeoque currentes: & propter linguæ idioma, crebro recipientes & alios pedes, non eorumdem syllabarum, sed eorumdem temporum. Interdum quoque rhythmus ipse dulcis & tinnulus fertur numeris pedum solutis: quod metrici magis quam simplex lector intelligunt. A supradicto autem versu usque ad finem libri, parvum comma quod remanet, prosa oratione contexitur. Quod si cui videtur incredulum, metra scilicet esse apud Hebræos, & in morem nostri Flacci, Græcique Pindari, & Alcæi, & Sapphus, vel Psalterium, vel Lamentationes Jeremiæ, vel omnia ferme scripturarum cantica comprehendi; legat Philonem, Josephum, Origenem, Cæsariensem Eusebium, & eorum testimonio me verum dicere comprobabit. Audiant quapropter canes mei, idcirco me in hoc volumine laborasse, non ut interpretationem antiquam reprehenderem, sed ut ea quæ in illa aut obscura sunt, aut omissa, aut certe scriptorum vitio depravata, manifestiora nostra interpretatione fierent: ut qui Hebræorum sermonem ex parte didicimus, & in Latino pene ab ipsis cunabulis inter Grammaticos & rhetores & philosophos detriti sumus. Quod si apud Græcos, post Septuaginta editionem, jam Christi Evangelio coruscante, Judæus Aquila, & Symmachus ac Theodotio, Judaizantes hæretici, sunt recepti, qui multa mysteria salvatoris subdola interpretatione celarunt, & tamen in ecclesiis habentur apud ecclesias, & explanantur ab ecclesiasticis viris: quanto magis ego Christianus, & de parentibus Christianis natus, & vexillum Crucis in mea fronte portans, cujus studium fuit omissa repetere, depravata corrigere, & sacramenta Ecclesiæ puro & fideli aperire sermone: vel a fastidiosis, vel a malignis lectoribus non debeo reprobari? Habeant qui volunt veteres libros, vel in membranis purpureis auro argentoque descriptos, vel uncialibus, ut vulgo ajunt, litteris onera magis exarata, quam codices: dummodo mihi, meisque permittant pauperes habere schedulas, & non tam pulchros codices, quam emendatos. Utraque autem editio, & Septuaginta juxta Græcos, & mea juxta Hebræos, in Latinum meo labore translata est. Eligat unusquisque quod vult: & studiosum me magis, quam malevolum probet.

Alia ejusdem Præfatio.

SI aut fiscellam junco texerem, aut palmarum folia complicarem, ut in sudore vultus mei comederem panem, & ventris opus sollicita mente pertractarem; nullus morderet, nemo reprehenderet. Nunc autem quia juxta sententiam Salvatoris, volo operari cibum qui non perit, & antiquam divinorum voluminum viam sentibus virgultisque purgare; error mihi geminus infligitur: corrector vitiorum, falsarius dicor, & errores non auferre, sed serere. Tanta est enim veterastatis consuetudo, ut etiam confessa plerisque vitia placeant: dum magis pulchros habere volunt codices, quam emendatos. Quapropter, o fratres dilectissimi, unitum nobilitatis & humilitatis exemplar, pro flabello, calathis, sportellisque, munusculis monachorum, spiritalia hæc & mansura dona suscipite; ac beatum Job, qui adhuc apud Latinos jacebat in stercore, & vermibus scatebat errorum, integrum immaculatumque gaudete. Quomodo enim post probationem atque victoriam, duplicia sunt ei universa reddita. ita ego in lingua nostra, ut audacter loquar, feci eum habere quæ amiserat. Igitur & vos, & unumquemque lectorem solita præfatione commoneo, & in principiis librorum eadem semper annectens, rogo ut ubicumque præcedentes virgulas videritis, sciatis ea quæ subjecta sunt, in Hebraicis voluminibus non haberi. Porro ubi stellæ imago præfulserit, ex Hebræo in sermone nostro addita sunt: necnon & illa quæ haberi videbantur, & ita corrupta erant, ut sensum legentibus tolleret, orantibus vobis magno labore correxi: magis utile quid ex otio meo Ecclesiis Christi venturum ratus, quam ex aliorum negotio.

Ejusdem in Psalterium, quod secundum Septuaginta editionem correxit, præfatio.

PSalterium Romæ dudum positus emendaram: & juxta Septuaginta interpretes, licet cursim, magna tamen ex parte correxeram. Quod quia rursum videtis, a Paula & Eustochium, scriptorum vitio depravatum, plusque antiquum errorem, quam novam emendationem valere: me cogitis, ut veluti quodam novali, scissum jam arvum exerceam, & obliquis sulcis renascentes spinas eradicem: æquum esse dicentes, ut quod crebro malo pullulat, crebrius succidatur. Unde consueta præfatione commoneo tam vos, quibus forte labor iste defudat, quam eos qui exemplaria ejusmodi habere voluerint, ut, quæ diligenter emendavi, cum cura & diligentia transcribantur. Notet sibi unusquisque vel jacentem lineam, vel radiantia signa: id est, obelos, vel asteriscos. Et ubicumque viderit virgulam præcedentem, ab ea usque ad duo puncta quæ impressimus, sciat in Septuaginta translatoribus plus haberi. Ubi autem perspexerit stellæ similitudinem, de Hebraïs voluminibus additum noverit æque usque ad duo puncta, juxta Theodotionis dumtaxat editionem, qui simplicitate sermonis a Septuaginta

interpretibus non discordat. Hæc ergo & vobis & studioso cuique feciſſe me ſciens, non ambigo multos fore, qui vel invidia, vel ſupercilio malint contemnere videri præclara, quam diſcere: & de turbulento magis rivo, quam de puriſſimo fonte potare.

Ejuſdem præfatio in libro Salomonis.

JUngat epiſtola, quos jungit ſacerdotium, immo charta non dividat, quos Chriſti nectit amor. Commentarios in Oſee, Amos, Zachariam, Malachiam, quos poſcitis, ſcripſiſſem, ſi licuiſſet præ valetudine. Mittitis ſolatia ſumptuum: notarios noſtros & librarios ſuſtentatis, ut vobis potiſſimum noſtrum deliget ingenium. Ecce ex latere frequens turba diverſa poſcentium: quaſi aut æquum ſit, me vobis eſurientibus, alios laborare, ut in ratione dati & accepti, cuiquam præter vos, obnoxius ſim. Itaque longa ægrotatione fractus, ne penitus hoc anno reticerem, & apud vos mutus eſſem, tridui opus nomini veſtro conſecravi, interpretationem videlicet trium Salomonis voluminum: משלי quas Hebræi Parabolas, vulgata autem editio Proverbia vocat: קהלת, quem Græce Eccleſiaſten, Latine concionatorem poſſimus dicere: שיר השירים, quod in noſtra lingua vertitur Canticum canticorum. Fertur & Panaretos Jeſu filii Sirach liber, & alius pſeudepigraphus, qui Sapientia Salomonis inſcribitur. Quorum priorem, Hebraicum reperi: non Eccleſiaſticum, ut apud Latinos, ſed Parabolas prænotatum, cui junctæ erant Eccleſiaſtes & Canticum canticorum: ut ſimilitudinem Salomonis, non ſolum librorum numero, ſed etiam materiarum genere coæquaret. Secundus apud Hebræos nusquam eſt, quin & ipſe ſtylus, Græcam eloquentiam redolet: & nonnulli ſcriptorum veterum hunc eſſe Judæi Philonis affirmant. Sicut ergo Judith, & Tobiæ, & Machabæorum libros legit quidem Eccleſia, ſed eos inter canonicas Scripturas non recipit: ſic & hæc duo volumina legat ad ædificationem plebis, non ad auctoritatem Eccleſiaſticorum dogmatum confirmandam. Si cui tamen Septuaginta interpretum magis editio placet, habet eam a nobis olim emendatam. Nemo enim nova ſic cudimus, ut vetera deſtruamus. Et tamen cum diligentiſſime legerit, ſciat magis noſtra ſcripta intelligi, quæ non interdum vas transfuſa coacuerint, ſed ſtatim de prælo puriſſime commendata teſtæ, ſuum ſaporem ſervaverint.

Ad Paulam & Euſtochium in translationem Iſaiæ ex Hebraica veritate, ejuſdem præfatio.

NEmo cum prophetas verſibus viderit eſſe deſcriptos, metro eos exiſtimet apud Hebræos ligari, & aliquid ſimile habere de Pſalmis & operibus Salomonis: ſed quod in Demoſthene & Tullio ſolet fieri, ut per cola ſcribantur & commata, qui utique proſa, & non verſibus conſcripſerunt. Nos quoque utilitati legentium providentes, interpretationem novam, novo ſcribendi genere diſtinximus. Ac primum de Iſaia ſciendum, quod in ſermone ſuo diſertus ſit: quippe ut vir nobilis & urbanæ eloquentiæ, nec habeat quidquam in eloquio ruſticitatis alienum. Unde accidit ut præ ceteris, florem ſermonis ejus, translatio non poterit conſervare. Deinde etiam hoc adjiciendum, quod non tam propheta dicendus ſit, quam evangeliſta. Ita enim univerſa Chriſti Eccleſiæque myſteria ad liquidum proſecutus eſt, ut non putes eum de futuro vaticinari, ſed de præteritis hiſtoriam texere. Unde conjicio noluiſſe tum temporis Septuaginta interpretes fidei ſuæ ſacramenta perſpicue Ethnicis prodere; ne ſanctum canibus, & margaritas porcis darent: quæ, cum hanc editionem legeritis, ab illis animadvertetis abſcondita. Nec ignoro quanti laboris ſit prophetas intelligere: nec facile quempiam poſſe judicare de interpretatione, niſi intellexerit antequam legerit: nos quoque patere morſibus plurimorum, qui ſtimulante invidia, quod conſequi non valent, deſpiciunt. Sciens ergo & prudens in flammam mitto manum: & nihilominus hoc a faſtidioſis lectoribus precor, ut quomodo Græci poſt Septuaginta translatores Aquilam & Symmachum & Theodotionem legunt, vel ob ſtudium doctrinæ ſuæ, vel ut Septuaginta magis ex collatione eorum intelligant: ſic & iſti ſaltem unum poſt priores habere dignentur interpretem. Legant prius, & poſtea deſpiciant: ne videantur, non ex judicio, ſed ex odii præſumptione ignorata damnare. Prophetavit autem Iſaias in Jeruſalem, & in Judæam, necdum decem tribubus in captivitatem ductis: ac de utroque regno, nunc commiſtim, nunc ſeparatim texit oraculum. Et cum interdum ad præſentem reſpiciat hiſtoriam & poſt Babylonicæ captivitatem reditum populi ſignificet in Judæam: tamen omnis ejus cura de vocatione Gentium, & adventu Chriſti eſt. Quem quanto plus amatis, o Paula & Euſtochium, tanto magis ab eo petite, ut pro obtrectatione præſenti, qua me indefinenter æmuli laniant, ipſe mihi mercedem reſtituat in futuro: qui ſcit me ob hoc in peregrinæ linguæ eruditione ſudaſſe, ne Judæi de falſitate Scripturarum Eccleſiis ejus diutius inſultarent.

Ejuſdem in Jeremiam præfatio.

JEremias Propheta, cui hic prologus ſcribitur, ſermone quidem apud Hebræos Iſaia & Oſee & quibuſdam aliis prophetis videtur eſſe ruſticior, ſed ſenſibus par eſt: quippe qui eodem ſpiritu prophetaverit. Porro ſimplicitas eloquii, a loco ei in quo natus eſt, accipit. Fuit enim Anathothites, qui eſt uſque hodie viculus, tribus ab Jeroſolymis diſtans millibus, ſacerdos ex ſacerdotibus, & in matris utero ſanctificatus: virginitate ſua evangelicum virum Chriſti Eccleſiæ dedicans. Hic vaticinari exorſus eſt puer: & captivitatem urbis atque Judææ, non ſolum ſpiritu, ſed & oculis carnis intuitus eſt. Jam decem tribus Iſrael Aſſyrii in Medos tranſtulerant: jam terras earum, coloniæ Gentium poſſidebant. Unde in Juda tantum, & in Benjamin prophetavit: & civitatis ſuæ ruinas quasi in plici planxit alphabeto, quod nos menſuræ metri verſibuſque reddidimus. Præterea ordinem viſionum, qui apud Græcos & Latinos omnino confuſus eſt, ad priſtinam fidem correximus. Librum autem Baruch notarii ejus, qui apud Hebræos nec legitur nec habetur,

prætermiſimus: pro his omnibus maledicta ab æmulis præſtolantes, quibus me neceſſe eſt per ſingula opuſcula reſpondere. Et hoc patior: quia vos me cogitis. Ceterum ad compendium mali, rectius fuerat modum furori eorum ſilentio meo ponere, quam quotidie novi aliquid ſcriptitantem, invidorum inſaniam provocare.

Ejuſdem in Ezechielem præfatio.

EZechiel propheta cum Joachin rege Juda captivus ductus eſt in Babylonem: ibique in qui cum eo captivi fuerant, prophetavit, pœnitentibus quod ad Jeremiæ vaticinium ſe ultro adverſariis tradidiſſent, & viderent adhuc urbem Jeroſolymam ſtare, quam ille caſuram eſſe prædixerat. Trigeſimo autem ætatis ſuæ anno, & captivitatis quinto, exorſus eſt ad concaptivos loqui. Et eodem tempore, licet poſterior, hæc in Chaldæa, Jeremias in Judæa prophetaverunt. Sermo ejus nec ſatis diſertus, nec admodum ruſticus eſt: ſed ex utroque medie temperatus. Sacerdos & ipſe fuit, ſicut Jeremias: principia voluminis & finem magnis habens obſcuritatibus involuta. Sed & vulgata ejus editio non multum diſtat ab Hebraico. Unde non ſatis miror quid cauſæ extiterit, ut ſi eoſdem in univerſis libris habemus interpretes, in aliis eadem, in aliis diverſa tranſtulerint. Legite igitur & hunc juxta tranſlationem noſtram: quoniam per cola ſcriptus & commata, manifeſtiorem legentibus ſenſum tribuit. Si autem amici mei & hunc ſubſannaverint, dicite eis quod nemo eos compellet ut ſcribant. Sed vereor ne illud eis eveniat quod Græce ſignificantius dicitur, ut vocentur φαγολαίδαι, quod eſt, manducantes famas.

Ejuſdem in Danielem præfatio.

DAnielem prophetam juxta Septuaginta interpretes, Domini Salvatoris Eccleſiæ non legunt, utentes Theodotionis editione: & hoc cur acciderit, neſcio. Sive enim quia termo Chaldaicus eſt, & quibuſdam proprietatibus a noſtro eloquio diſcrepat, noluerunt Septuaginta interpretes eaſdem linguæ lineas in tranſlatione ſervare: ſive ſub nomine eorum ab alio neſcio quo, non ſatis Chaldæam linguam ſciente, editus eſt liber: ſive aliud quid cauſæ extiterit ignorans: hoc unum affirmare poſſum, quod multum a veritate diſcordet, & recto judicio repudiatus ſit. Sciendum quippe eſt, Danielem maxime & Eſdram, Hebraicis quidem litteris, ſed Chaldæo ſermone conſcriptus: & unam Jeremiæ pericopen: Job quoque cum Arabica lingua plurimam habere ſocietatem. Denique & ego adoleſcentulus, poſt Quintiliani & Tullii lectionem ac flores rheto icos, cum me in linguæ hujus priſtinum recluſiſſem: & multo ſudore, multoque tempore vix cœpiſſem anhelantia ſtridentiaque verba reſonare, & quaſi per cryptam ambulans, rarum deliper lumen aſpicerem, impegi noviſſime in Danielem; & tanto tædio affectus ſum, ut deſperatione ſubita omnem laborem veterem volverim contemnere. Verum adhortante me quodam Hebræo, & illud mihi crebrius in ſua lingua ingerente, Labor improbus omnia vincit: & qui mihi videbar ſciolus, inter Hebræos cœpi rurſus eſſe diſcipulus Chaldaicus. Et ut verum fatear, uſque ad præſentem diem magis poſſum ſermonem Chaldaicum legere & intelligere, quam fonare. Hæc idcirco refero, ut difficultatem vobis Danielis oſtenderem: qui apud Hebræos nec Suſannæ habet hiſtoriam, nec hymnum trium puerorum, nec Belis draconisque fabulas: quas nos, quia in toto orbe diſperſæ ſunt, veru antepoſito, eaſque jugulante, ſubjecimus: ne videremur apud imperitos magnam partem voluminis detruncaſſe. Audivi ego quemdam de præceptoribus Judæorum, cum Suſannæ derideret, & a Græco neſcio quo eam diceret eſſe confictam, illud opponere quod Origeni quoque Africanus oppoſuit, etymologias has ἀπὸ τῆ σχίνῆ σχίσον, καὶ ἀπὸ τῆ πρίνῆ πρίσον, de Græco ſermone deſcendere. Cujus rei nos intelligentiam noſtris hunc poſſumus dare: Ut verbi gratia, dicamus de arbore illice dixiſſe eum, illico pereas: & a lentiſco, in lentem te comminuat angelus: vel non lente pereas: aut lentus, id eſt, flexibilis ducaris ad mortem: ſive aliud quid ad arboris nomen conveniens? Deinde tantum fuiſſe otii tribus pueris cavillabatur, ut in camino æſtuantis incendii metro luderent: & per ordinem ad laudem Dei omnia elementa provocarent: aut quod miraculum, divinæque aſpirationis indicium, vel draconem interfectum offa picis, vel ſacerdotum Belis machinas deprehenſas: quæ magis prudentia ſolertis viri quam prophetali eſſent ſpiritu perpetrata? Cum vero ad Habacuc veniret, & de Judæa in Chaldæam raptum diſcophorum lectitaret, quærebat exemplum ubi legiſſemus in toto veteri Teſtamento quemquam ſanctorum gravi volaſſe corpore, & in puncto horæ tanta terrarum ſpatia tranſiſſe: cui cum quidam e noſtris ſatis ad loquendum promptulus, Ezechielem adduxiſſet in medium, & diceret eum de Chaldæa in Judæam fuiſſe translatum: derifit hominem, & ex ipſo volumine demonſtravit Ezechielem in ſpiritu ſe vidiſſe tranſpoſitum. Denique & Apoſtolum noſtrum, videlicet ut eruditum virum, & qui legem ab Hebræis didiciſſe, non fuiſſe auſum affirmare ſe raptum in corpore, ſed dixiſſe: Sive in corpore, ſive extra corpus, neſcio, Deus ſcit. His & talibus argumentis apocryphas in libro Eccleſiæ fabulas arguebat. Super qua re lectoris arbitrio judicium derelinquens, illud admoneo, non haberi Danielem apud Hebræos inter Prophetas, ſed inter eos qui hagiographa conſcripſerunt. In tres ſiquidem partes omnis ab eis Scriptura dividitur: in legem, in prophetes, & in hagiographa, id eſt, in quinque, & octo, & in undecim libros: de quo non eſt hujus temporis differere. Quæ autem ex hoc propheta, immo contra hunc librum, Porphyrius objiciat: teſtes ſunt Methodius, Euſebius, & Apollinarius: qui multis verſuum millibus ejus veſaniæ reſpondentes, neſcio an curioſo lectori ſatisfecerint. Unde obſecro vos o Paula & Euſtochium, fundatis pro me ad Dominum preces, ut quamdiu in hoc corpuſculo ſum, ſcribam aliquid gratum vobis, utile Eccleſiæ, dianum poſteris. Præſentium quippe judiciis obtrectantium non ſatis moveor: qui in utramque partem, aut amore labuntur, aut odio.

2. Cor. 12. 2.

Ejusdem in duodecim Prophetas præfatio.

NON est idem ordo duodecim prophetarum apud Hebræos, qui est apud nos. Unde secundum id quod ibi legitur, hic quoque dispositi sunt. Osee commaticus est, & quasi per sententias loquens. Joel planus in principiis: in fine obscurior. Et usque ad Malachiam, habent singuli proprietates suas: quem Esdram scribam, legisque doctorem, Hebræi autumant. Et quia longum est nunc de omnibus dicere; hoc tantum vos o Paula & Eustochium admonitas volo, unum librum esse duodecim prophetarum: & Osee synchronon Isaiæ: Malachiam vero Aggæi & Zachariæ fuisse temporibus. In quibus autem tempus non præfertur in titulo; sub illis eos regibus prophetasse, sub quibus & hi qui ante eos habent titulos prophetaverunt.

Ejusdem in Evangelistas ad Damasum præfatio.

NOvum opus me facere cogis ex veteri: ut post exemplaria Scripturarum toto orbe dispersa, quasi quidam arbiter sedeam: & quia inter se variant, quæ sint illa quæ cum Græca consentiant veritate, decernam. Pius labor, sed periculosa præsumptio, judicare de ceteris, ipsum ab omnibus judicandum: senis mutare linguam, & canescentem jam mundum ad initia retrahere parvulorum. Quis enim doctus pariter vel indoctus, cum in manus volumen assumpserit, & a saliva quam semel imbibit, viderit discrepare quod lectitat; non statim erumpat in vocem, me falsarium, me clamitans esse sacrilegum, qui audeam aliquid in veteribus libris addere, mutare, corrigere? Adversus quam invidiam duplex causa me consolatur: quod & tu, qui summus sacerdos es, fieri jubes: & verum non esse quod variat, etiam maledicorum testimonio comprobatur. Si enim Latinis exemplaribus fides est adhibenda: respondeant quibus: tot enim sunt exemplaria pene quot codices. Sin autem veritas est quærenda de pluribus: cur non ad Græcam originem revertentes, ea quæ vel a vitiosis interpretibus male reddita, vel a præsumptoribus imperitis emendata perversius, vel a libraris dormitantibus aut addita sunt, aut mutata, corrigimus? Neque vero ego de Veteri disputo testamento, quod a Septuaginta senioribus in Græcam linguam versum, tertio gradu ad nos usque pervenit. Non quæro quid Aquila, quid Symmachus sapiant, quare Theodotion inter novos & veteres medius incedat. Sit illa vera interpretatio quam Apostoli probaverunt. De Novo nunc loquor testamento: quod Græcum esse, non dubium est, excepto Apostolo Matthæo, qui primus in Judæa Evangelium CHRISTI Hebraicis litteris edidit. Hoc certe cum in nostro sermone discordat, & in diversos rivulorum tramites ducit, uno de fonte quærendum est. Prætermitto eos codices quos a Luciano & Hesychio nuncupatos, paucorum hominum asserit perversa contentio, quibus utique nec in toto Veteri instrumento post Septuaginta interpretes emendare quid licuit, nec in Novo profuit emendasse: cum multarum gentium linguis Scriptura ante translata doceat, falsa esse quæ addita sunt. Igitur hæc præsens præfatiuncula pollicetur quatuor tantum Evangelia, quorum ordo est iste, Matthæus, Marcus, Lucas, Joannes: codicum Græcorum emendata collatione, sed veterum, quæ ne multum a lectionis Latinæ consuetudine discreparent, ita calamo temperavimus, ut his tantum quæ sensum videbantur mutare correctis, reliqua manere pateremur ut fuerant. Canones quoque, quos Eusebius Cæsariensis Episcopus Alexandrinus secutus Ammonium, in decem numeros ordinavit, sicut in Græco habentur, expressimus. Quod si quis de curiosis voluerit nosse, quæ in Evangeliis, vel eadem, vel vicina, vel sola sint, eorum distinctione cognoscet: Magnus siquidem hic in nostris codicibus error inolevit, dum quod in eadem re alius Evangelista plus dixit, in alio quia minus putaverint, addiderunt. Vel dum eumdem sensum alius aliter expressit, ille qui unum e quatuor primum legerat, ad ejus exemplum ceteros quoque existimaverit emendandos. Unde accidit ut apud nos mixta sint omnia, & in Marco plura Lucæ atque Matthæi. Rursum in Matthæo plura Joannis, & Marci, & in ceteris reliquorum quæ aliis propria sunt, inveniantur. Cum itaque canones legeris qui subjecti sunt, confusionis errore sublato, & similia omnium scies, & singulis sua quæque restitues. In canone primo concordant quatuor, Matthæus, Marcus, Lucas, Joannes. In secundo tres, Matthæus, Marcus, Lucas. In tertio tres, Matthæus, Lucas, Joannes. In quarto tres, Matthæus, Marcus, Joannes. In quinto duo, Matthæus, Lucas. In sexto duo, Matthæus, Marcus. In septimo duo, Matthæus, Joannes. In octavo duo, Lucas, Marcus. In nono duo, Lucas, Joannes. In decimo, propria quique quæ non habentur in aliis, ediderunt. Singulis vero Evangeliis, ab uno incipiens usque ad finem librorum, dispar numerus accrescit. Hic nigro colore adscriptus, sub se habet alium ex minio discolorem numerum, qui ad decem usque procedens, indicat prior numerus in quo sit canone requirendus. Cum ergo aperto codice, verbi gratia, illud sive illud capitulum scire volueris cujus canonis sit, statim ex subjecto numero doceberis, & recurrens ad principia, in quibus canonum est distincta congeries, eademque statim canone ex titulo frontis invento, illum quem quærebas numerum, ejusdem Evangelistæ qui & ipse ex inscriptione signatur, invenies, atque e vicino ceterorum tramitibus inspectis, quos numeros e regione habeant, annotabis, & cum scieris recurres ad volumina singulorum, & sine mora repertis numeris quos ante signaveras, reperies & loca in quibus vel eadem vel vicina dixerunt. Sciendum tamen, ne quis ignarum ex similitudine numerorum error involvat, quod sicubi in subnotatione canonum distinctorum, in canone quolibet tres Evangelistæ bis, ter vel quater, aut etiam amplius eumdem numerum per ordinem habuerint annotatum, & quartus e contrario, discrepantes, quod id tres illi in eo loco semel dixerint, quartus toties in corpore voluminis sui ponat, quoties diversi numeri in ejus canone positi stant contra prædictorum numerorum continuatas similitudines. Item si in uno quolibet eorum aut etiam duobus idem in canone numerus bis, ter, & quater, aut eo amplius reperiatur in ordine col-

loca-

locatus, & dispares inveniantur in ceteris: dubium non erit, quin id quod illius illorumve canonis numerus bis terque repetitum ab his in volumine semel dictum esse ostendit, alter alterius eorum toties imo atque eodem sensu loquantur, quoties prætulerint in numerorum annotatione distantiam. Et hoc in omnium novem canonum collatione servabitur. Cæterum in decimo (quoniam propria singulorum tantummodo continentur) non potest contra id comparatio esse quod solum est. Opto ut in Christo valeas, & memineris mei Papa beatissime.

Ejusdem ex Catalogo scripturâ Ecclesiasticorum.

PAulus Apostolus, qui ante Saulus, extra numerum duodecim Apostolorum, de tribu Benjamin & oppido Judææ Giscbalis fuit, quo a Romanis capto, cum parentibus suis Tarsum Ciliciæ commigravit, a quibus ob studia legis missus Jerosolymam, a Gamaliele viro doctissimo, cujus Lucas meminit, eruditus est. Cum autem interfuisset neci martyris Stephani, & acceptis a Pontifice templi epistolis, ad persequendos eos qui Christo crediderant, Damascum pergeret, revelatione compulsus ad fidem, quæ in Actibus Apostolorum scribitur, in vas electionis de persecutore translatus est. Cumque primum ad prædicationem ejus Sergius Paulus proconsul Cypri credidisset, ab eo, quod eum Christi fidei subegerat, sortitus est nomen Paulus: & juncto sibi Barnaba, multis urbibus peragratis, revertensque Jerosolymam, a Petro, Jacoboque & Joanne, Gentium Apostolus ordinatur. Et quia in Actibus Apostolorum plenissime de ejus conversatione scriptum est, hoc tantum dicam, quod post passionem Domini vigesimo quinto anno, id est, secundo Neronis, eo tempore quo Festus procurator Judææ successit Felici, Romam vinctus mittitur, & biennium in libera manens custodia, adversus Judæos de adventu Christi quotidie disputavit. Sciendum autem in prima satisfactione, (necdum Neronis imperio roborato, nec in tanta erumpente scelera, quanta de eo narrant historiæ) Paulum a Nerone dimissum, ut Evangelium Christi in Occidentis quoque partibus prædicaret, sicut ipse scribit in secunda epistola ad Timotheum (eo tempore quo & passus est, de vinculis dictat epistolam. In prima mea satisfactione nemo mihi affuit, sed omnes me dereliquerunt: non eis imputetur. Dominus autem mihi astitit, & confortavit me, ut per me prædicatio compleretur, & audirent omnes Gentes: & liberatus sum de ore leonis. Manifestissime leonem propter crudelitatem, Neronem significans. Et in sequentibus: Liberatus sum de ore leonis. Et statim: Liberavit me Dominus ab omni opere malo, & salvavit me in regnum suum cæleste, quod scilicet præsens sibi sentiret imminere martyrium. Nam & in eadem epistola præmiserat: Ego enim jam immolor, & tempus resolutionis meæ instat. Hic ergo decimoquarto Neronis anno, eodem die quo Petrus, Romæ pro Christo capite truncatus, sepultusque est in via Ostiensi, anno post passionem Domini trigesimo septimo. Scripsit autem novem ad septem Ecclesias epistolas, ad Romanos unam, ad Corinthios duas, ad Galatas unam, ad Ephesios unam, ad Philippenses unam, ad Colossenses unam, ad Thessalonicenses duas. Præterea ad discipulos suos, Timotheo duas, Tito unam, Philemoni unam. Epistola autem quæ fertur ad Hebræos, non ejus creditur, propter styli sermonisque distantiam: sed vel Barnabæ juxta Tertullianum, vel Lucæ Evangelistæ juxta quosdam, vel Clementis Romanæ postea Ecclesiæ Episcopi, quem ajunt sententias Pauli proprio ordinasse & ornasse sermone: vel certe quia Paulus scribebat ad Hebræos, & propter invidiam sui apud eos nominis, titulum in principio salutationis amputaverat, scripserat ut Hebræus Hebræis Hebraice, id est, suo eloquio disertissime, ut ea quæ eloquenter scripta fuerant in Hebræo, eloquentius verterentur in Græcum, & hanc causam esse, quod a ceteris Pauli epistolis discrepare videatur. Legunt quidam & ad Laodicenses, sed ab omnibus explodituv.

Ejusdem ex Catalogo scriptorum Ecclesiasticorum.

JAcobus, qui appellatur frater Domini, cognomento Justus; ut nonnulli existimant, Joseph, ex alia uxore; ut autem mihi videtur, Mariæ sororis matris Domini, cujus Joannes in libro suo meminit, filius, post passionem Domini, statim ab Apostolis Jerosolymorum Episcopus ordinatus, unam tantum scripsit epistolam, quæ de septem catholicis est: quæ & ipsa ab alio quodam sub nomine ejus edita asseritur, licet paulatim tempore procedente obtinuerit auctoritatem. Egesippus vicinus Apostolicorum temporum, in quinto commentariorum libro de Jacobo narrans, ait, Suscepit ecclesiam Jerosolymæ, post Apostolos, frater Domini Jacobus, cognomento Justus; multi siquidem Jacobi vocabantur. Hic de utero matris sanctus fuit, vinum & siceram non bibit, carnem nullam comedit, numquam attonsus est, nec unctus unguento, nec usus balneo, huic soli licitum erat ingredi Sancta sanctorum: siquidem vestibus laneis non utebatur, sed lineis: solusque ingrediebatur templum: & fixis genibus; pro populo deprecabatur, in tantum ut camelorum duritiem traxisse ejus genua crederentur. Dicit & alia multa, quæ enumerare longum est. Sed & Josephus in vigesimo libro Antiquitatum refert, & Clemens in septimo ὑποτυπώσεων mortuo Festo, qui Judæam regebat, missum a Nerone esse successorem ejus Albinum: qui cum necdum ad provinciam perveniisset, Ananus, inquit, Pontifex adolescens, Anani filius de genere Sacerdotali, accepta occasione ἀναρχίας, concilium congregavit, & compellens publice Jacobum ut Christum Dei Filium denegaret, contradicentem lapidari jussit: qui cum præcipitatus de pinna templi, confractis cruribus adhuc semivivus tendens ad cœlum manus diceret, Domine ignosce eis: quod enim faciunt, nescium: fullonis fuste quo uda vestimenta extorqueri solent, in cerebro percussus interiit. Tradit item Josephus, tantæ eum sanctitatis fuisse, & celebritatis in populo, ut propter ejus necem, creditum sit subversam esse Jerosolymam. Hic est de quo Paulus Apostolus scribit ad Galatas. Alium autem Apostolorum vidi neminem, nisi Jacobum fratrem Domini. Et Apostolorum super hoc crebrius

Acta teſtantur. Evangelium quoque quod appellatur ſecundum Hebræos, & a me nuper in Græcum Latinumque ſermonem translatum eſt, quo & Origenes ſæpe utitur, poſt reſurrectionem Salvatoris refert: Dominus autem cum dediſſet ſindonem ſervo ſacerdotis, ivit ad Jacobum & apparuit ei. Juraverat enim Jacobus ſe non comeſturum panem ab illa hora, qua biberat calicem Domini, donec videret eum reſurgentem a mortuis. Rurſuſque poſt paululum: Afferte, ait Dominus, menſam & panem. Statimque additur. Tulit panem, & benedixit, ac fregit, & dedit Jacobo Juſto, & dixit ei: Frater mi, comede panem tuum, quia reſurrexit Filius hominis a dormientibus. Triginta itaque annos Jeroſolymis coxit Eccleſiam, id eſt, uſque ad ſeptimum Neronis annum, & juxta templum, ubi & præcipitatus fuerat, ſepultus eſt. Titulum uſque ad obſidionem Titi & ultimam Hadriani notiſſimum habuit. Quidam e noſtris in Monte oliveti eum conditum putant: ſed falſa eorum opinio eſt.

Ejuſdem ex Catalogo ſcriptorum Eccleſiaſticorum.

SImon Petrus filius Jonæ, provinciæ Galilææ, vico Bethſaida, frater Andreæ Apoſtoli, & princeps Apoſtolorum, poſt epiſcopatum Antiochenſis Eccleſiæ, & prædicationem diſperſionis eorum qui de circumciſione crediderant, in Ponto, Galatia, Cappadocia, Aſia, & Bithynia, ſecundo Claudii anno ad expugnandum Simonem Magum Romam pergit, ibique viginti quinque annis cathedram ſacerdotalem tenuit, uſque ad ultimum annum Neronis, id eſt, decimum quartum. A quo & affixus cruci, martyrio coronatus eſt, capite ad terram verſo, & in ſublime pedibus elevatis, aſſerens ſe indignum ut ſic crucifigeretur ut Dominus ſuus. Scripſit duas epiſtolas, quæ catholicæ nominantur: quarum ſecunda a pleriſque ejus eſſe negatur, propter ſtyli cum priore diſſonantiam. Sed & Evangelium juxta Marcum, qui auditor ejus & interpres fuit, hujus dicitur. Libri autem e quibus unus Actorum ejus inſcribitur, alius Evangelii, tertius prædicationis, quartus Apocalypſis, quintus judicii, inter apocryphas Scripturas reputantur. Sepultus Romæ in Vaticano juxta viam triumphalem, totius urbis veneratione celebratur.

Ejuſdem ex Catalogo ſcriptorum Eccleſiaſticorum.

JUdas frater Jacobi, parvam quidem, quæ de ſeptem catholicis eſt, epiſtolam reliquit. Et quia de libro Enoch, qui apocryphus eſt, in ea aſſumit teſtimonium, a pleriſque rejicitur: tamen auctoritatem vetuſtate jam & uſu meruit, & inter ſanctas Scripturas computatur.

PRO-

PROLEGOMENA
IN
S. SCRIPTURAM
AUCTHORE
FERDINANDO KOPF
S. T. D.

PARS PRIMA
COMPLECTENS
PROLEGOMENA GENERALIA.

PRÆLECTIO PRIMA
CIRCA IPSAM S. SCRIPTURAM.

§. I.

Quid sit S. Scriptura.

T, quid S. Scriptura sit, per similitudinem explicare sufficeret, eam *puteum aquarum viventium* esse dicerem, cujus profunditas inexhauribilis. Ex hoc hauserunt omnes, quotquot hactenus ex sacris pulpitis eidem convenienter verba fecerunt, nec tamen exhauserunt. Nempe inter alias, quas S. Scriptura habere noscitur, proprietates, hæc quoque una ex præcipuis est, quod sit *dives intellectu*, pauciſque ita multa complectatur, ut cum Apostolo exclamandum sit: *O altitudo divitiarum sapientiæ & scientiæ Dei!* sed quia definitionem dare oportet, dico: *S. Scriptura est Verbum Dei, ab hominibus assante Spiritu S. scriptum, certo Ecclesiæ judicio propositum, primam credendorum & agendorum regulam continens.* Scriptum hoc Dei Verbum in illis Libris agnoscimus, & veneramur, qui idcirco *Scriptura*, vel *Biblia* per antonomasiam seu excellentiam, plerumque autem *Sacra Littera* vocantur, eoquod sint veluti totidem *Epistolæ*, quas amantissimus & providentissimus Creator nobis per inspiratos Spiritu S. homines pro instructione & salute nostra transmisit. *De illa civitate*, inquit S. Augustinus, *unde peregrinamur, hæ litteræ nobis venerunt: ipsæ sunt scripturæ, quæ nos hortantur, ut bene vivamus:* & S. Gregorius M. familiarem sibi Theodorum medicum ad sectionem divini Codicis his verbis excitat:

Rom. XI. 33.

Definitio Sac. Script.

Conc. II in Psal. XC.

„ Imperator cœli, Dominus hominum & angelorum pro vita tua tibi suas epistolas transmisit, & tamen easdem ardenter legere negligis. Quid est enim Scriptura S. nisi quædam epistola omnipotentis Dei ad suam creaturam? studе ergo, quæso, & quotidie Creatoris tui verba meditare. Nomen *Legis*, & *Testamenti*, quod S. Libris etiam frequenter tribuitur, expeditam pariter habet rationem; Deus enim legem suam condens pactum quoddam testamentarium nobiscum inire voluit, vi cujus in filios Dei adoptati & æternæ vitæ hæredes instituti fuimus; hac tamen sub conditione, ut Divinæ legi morem gerentes, intellectum ac voluntatem circa supernaturalia, quæ omnem mentis nostræ captum superant, humillime submittamus, atque devoveamus, nihilque in omni rerum humanarum eventu divinæ amicitiæ felicitatique præponamus, quod solum præstare potest fides viva, quæ per dilectionem operatur, & quæ teste Apostolo est *sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium:* huc omnis Sacra Scriptura tendit, hæc totius Testamenti summa est.

Lib. IV Epist. 84.

Scriptura lex est & testamentum.

Hebr. XI. 1.

§. II.

Quot & quinam sint Libri Canonici?

Libri Canonici universim sunt septuaginta duo: XLV. Veteris, & XXVII. Novi Testamenti, seu conscripti, postquam æterni Patris Filius in terris visus & cum hominibus conversatus est: hos eo ordine, quo in Bibliis occurrunt, memoriæ facile mandabit, quisquis eos versibus, licet minime ad metri leges exactis, hoc vel simili modo comprehendere voluerit.

Capita sunt 1334. versiculi 35825

VETERIS TESTAMENTI.

„ Geneſis. Exo. Levi. Numerorum. Deutero-
„ nomii.
„ Tum Joſue. Judicum. Ruth. (IV.) Regum.
„ (II.) Paralip. (II.) Eſdræ.
„ Tobias. Judith. Eſther. Job. Pſalterium-
„ que.
„ Proverbiorum. Eccleſiaſt. Cantic. Sapientia-
„ Eccli.
„ Iſaia. Jer. cum Baruch. Ezech. Danielque
„ Prophetæ.
„ Oſe. Joel. Amos. Abdias. Jona. Mi-
„ chæas.
„ Nahum. Habac. Sophon. Agg. Zacha. Ma-
„ lachi. (II.) Machab.

NOVI TESTAMENTI.

„ Matthæus, Marcus, Lucas, Joannes &
„ Acta.
„ Rom. (II.) Corinth. Galatas, Epheſi, Phi-
„ lippe. Coloſſen.
„ (II.) Theſſalon. (II.) ad Timoth. Titum,
„ Philemon. Hebræos.
„ Una Jacob. Petrique duæ ſunt, treſque
„ Joannis:
„ Una Judæ: Canonem claudit Liber Apo-
„ calypſis.

Libri S. Scripturæ quare Canonici appellentur.

Hi ſunt, quos juxta Divina promiſſa infallibilis Judex, orthodoxa Eccleſia noviſſime in Tridentina Synodo ut divinitus inſpiratos decretoria ſententia nobis propoſuit, ac pro Sacris & Canonicis declaravit. *Canonici* proin vocantur ab ipſo *Canone*, regula, ſeu catalogo divinos Libros referente atque inviolabiliter determinante. Hic appoſite

Quinam ſint proto & deutero-canonici.

Quæres I. Unde orta ſit diſtinctio in Libros, *proto-canonicos*, & *deutero-canonicos*? R. Quamvis Romana Eccleſia omnium aliarum Mater & Magiſtra Apoſtolicam traditionem de eodem, quem Tridentinum propoſuit, S. librorum catalogo ſemper conſervarit, nullusque Scripturæ Liber hodie in Canone recenſeatur, quem ſaniori veterum Eccleſiarum pars ſuffragio ſuo non probaverit, ut conſtat ex Concilio Carthag. III. cui interfuit S. Aug. ſub P. Siricio Anno 397. ex epiſtola decretali Innoc. I. ad S. Exuperium Toloſanum Epiſcopum A. 405: ex Concilio Carthag. VI. ſub Bonifacio A. 419: ex Concilio Rom. ſub Gelaſio A. 494. denique ex Florentino ſub Eugenio IV. A. 1438. e quibus omnibus exhibetur S. Scripturarum catalogus noſtro, quem hodie habemus plene conformis; quia tamen naſcentis Eccleſiæ ſæculis perſecutionum turbine concuſſis traditio hæc omnibus Patribus & Eccleſiis particularibus haud ſatis innotuerat, factum eſt, ut nec omnibus de numero & auctoritate SS. Librorum eadem ſententia ſteterit. Hinc illi libri, qui ſemper & ubique pro exaratis Deo inſpirante habiti ſunt, *Proto-canonici*; qui vero non ſtatim in omnibus Eccleſiis pro Divinis recepti fuerant, *Deutero-canonici* nominari ſolent. Tales ſunt ex V. T. Libri *Job*, *Judith*, *Sapi. Eccli. Baruch*, *duo Machab.* una cum quibuſdam partibus Eſtheræ & Danielis. Ex N. T. Epiſt. *ad Hebr.* Epiſt. *Jacobi*, *ſecunda Petri*, *ſecunda & tertia Joann. & Apoc.* Ex hoc patet, concludendum eſſe cum Auguſtino: „ Utique ad nos Auctoritas veracium ſcriptu- *De civit. l.*
„ rarum certiſſima & notiſſima ſucceſſione *XV. c.*
„ pervenit. „ Non enim habemus alios Li- *23.*
bros Canonicos ſive V. ſive N. T. quam quos Apoſtoli probaverunt, atque Eccleſiæ tradiderunt. De hac Traditione fidem nobis facit certiſſimam vera Chriſti Eccleſia, *columna & firmamentum Veritatis*, quam, utpote a Spiritu S. gubernatam, in re omnium maxima labi potuiſſe, juxta apertiſſima æternæ Veritatis teſtimonia erat impoſſibile. Sane ſi in libris humanis dignoſcendis, e. g. quinam ſint Homeri, aut Virgilii &c. regula eſt antiqua & ab eorum temporibus deducta traditio; quanto magis pro ſacris Libris regula erit Eccleſiæ atteſtatio a temporibus Apoſtolorum uſque ad nos perducta? Judæorum Canonem circa deutero-canonicos non moramur; non enim Canon Hebræorum, ſed Eccleſiæ, cujus certior fides, & major auctoritas eſt, canonicas facit Scripturas. Dein ſynagoga circa deutero-canonicos V. T. nihil detrimebat, nec alios libros, quamquam ſua etiam confeſſione ſacros & probatos, priſco SS. Scripturarum catalogo, ſolummodo Hebraice ſcriptos continenti, addere ſolebat. Finita igitur lis eſt, cauſa abſoluta, quia Dei Eccleſia pronuntiavit. Certe humilem hanc ac religioſam ſubjectionem a nobis exigit Deus, ut, dum Eccleſiæ ſuæ teſtimonio rem aliquam divina revelatione & fidei authoritate niti ſcimus, nullam ſupereſſe ambigendi rationem intelligamus, ſed ſtatim illi mentem animumque ſubmittamus. Miſeros profecto & omni vento doctrinæ agitatos, qui Eccleſiam Chriſti, quam divinus Spiritus inſtruit pariter & moderatur, Matris & Reginæ loco excipere detrectant! *I. Tim. III. 15.*

Olim plures S. Scripturæ libri.

Q. 2. An olim plures S. Libri exſtiterint? R. affirmative; plures enim in variis Scripturæ locis citantur, ut *Liber bellorum Domini Num. XXI.* 14. Liber Juſtorum Joſ. X. 13. Salomonis ultra mille Cantica &c. III. Reg. IV. 32. Libri Semejæ, & Addo Prophetarum II. Paralipomenon XII. 15. Deſcriptiones Jerem. II. Machab. II. 1. &c. cum hos nullibi amplius reperire ſit, ſequitur, eos injuria temporum interciſiſſe. Ex quo diſcamus oportet, quam ſingulari divinæ Providentiæ beneficio S. Librorum theſaurus, qui in manibus noſtris eſt, commune naufragium evaſerit.

De Apocryphis.

Q. 3. Quinam dicantur libri *apocryphi*? R. Sicut *autographi* ſeu *archetypi* ſunt ipſa originalia, quæ Hagiographi e. g. Moſes, Matthæus &c. propria manu ſcripſerunt: *apographi* autem ipſa Exemplaria, quæ hodie habemus; ita *apocryphi* ſunt his oppoſiti, ſcilicet abſconditi, ſeu dubiæ & incertæ auctoritatis, ideoque Canone excluſi, ut *tertius & quartus Eſdræ*, *tertius & quartus Machabæorum &c.*

§. III.

Diviſio SS. Librorum.

PRæter diviſionem in Libros V. & N. Teſtamenti, quam ſupra inſinuavi, S. Libri præcipue dividi ſolent *in legales*, *doctrinales* ſeu *ſapientiales*, *hiſtoricos*, atque *propheticos*. Quinque libros legales Veteris Teſt. exhibet Pentateuchus, in quo præter leges *morales*,

ſeu

seu ipsa Juris naturalis præcepta clarius & expressius proposita, etiam *judiciales* ac *cæremoniales* continentur. *Judiciales* Judæorum regimen ac societatem. *Cæremoniales* vero Dei cultum spectabant. Omnes namque ritus, ac cæremoniæ singulæ in peragendis sacrificiis, in ciborum delectu, atque expiandis criminibus ita ab optimo sapientissimoque Deo institutæ fuerant, ut futurum humani generis Redemptorem, ex cujus etiam merito vim & efficaciam omnem accipiebant, tanquam figuræ quædam ac imagines respicerent, simulque rudes & pervicaces Judæorum mentes per corporeos & sensibiles Religionis actus ad veri Dei cultum excitarent. *Sapientiales* appellantur, qui veræ Sapientiæ documenta, morumque regulas præscribunt, ut *Prov. Eccle. Cantic. Sapient. Eccli.* hi omnes stylo Ecclesiæ Libri *Sapientiæ* dicuntur. *Historici* sunt, in quibus rerum gestarum, quæ a morte Mosis in Hebræorum Republica contigerunt, historia narratur. Tales sunt XVI. scilicet Josue, Judic. Ruth, Regum &c. *Propherici* sunt, in quibus potissimum futuri rerum eventus prædicuntur, ut Psalt. & omnes Libri Prophetarum. Ex N. T. *legales* sunt IV. Evang. *doctrinales* Epistolæ, *historicus* Acta Apostol. *prophetic.* Liber Apocal. Huc pertinet alia celebris partitio V. T. in *Legem & Prophetas*. Per legem pariter Pentateuchus seu quinque volumina Moysi intelliguntur, per Prophetas autem omnes reliqui S. Scriptores V. T. juxta illud Matth. XXII. 40. *in his duobus mandatis universa lex pendet, & Prophetæ*, h. e. quidquid S. Scriptura docet, jubet, aut vetat, ad duplex hoc mandatum refertur.

§. IV.

De divina SS. Librorum Inspiratione.

FIde certum est, omnes Libros Canonicos divinitus inspiratos, sive Spiritus Sancti, qui locutus est per Prophetas, lumine fuisse conscriptos, indeque parem illis omnibus auctoritatem, atque majestatem esse concedendam. Solum itaque restat, ut de modo Inspirationis, quo Spiritus S. primarius Scripturæ Author cum scriptoribus Hagiographis tanquam instrumentis *suis* se habuit, brevissime pertractetur.

Scripta ab authoribus sacris ad duplicem classem referri possunt. In prima sunt, quæ S. Scriptores supernaturali solum revelatione cognoscebant, ut dum futura prædicunt, vel præterita aut præsentia, sed incognita narrant, e. g. Moyses in historia creationis mundi, quam non nisi divinitus nosse potuit. In altera classe sunt, quæ naturali cognitione tenebant, ut dum referunt oculis visa, manibus attrectata, vel ab hominibus fide dignis accepta, e. g. Scriptor secundi Machab. & S. Lucas in Evang. & Act. Hinc duplex etiam modus concipi potest, quo se Spiritus S. cum scriptoribus habuit, videlicet *antecedenter*, & *concomitanter*. *Antecedenter* se habuit Spiritus S., quando scriptoribus futura, aliaque incognita vel per allocutionem, aut visionem sensibilem externam, vel per inspirationem internam in extasi, aut in vigilia ita revelavit, ut illi ex supernaturali lumine se a Deo moveri, & Dei verba eloqui intelligentes, nil nisi scriptionis ministerium contulerint. *Concomitanter* se habuit Spiritus S., quando scriptoribus ita adfuit, ut eos ad scribendum, quæ visu vel auditu acceperant, excitando, ac constantem vera referendi voluntatem tribuendo sua præsentia & peculiari auxilio direxerit, ne oblivioni, aut errori essent obnoxii. Ex quo colligitur discrimen inter duos hosce modos; nam in hoc posteriore laborandum fuit sacro Scriptori in illis, quæ scribebat, considerandumque, quibus ea verbis proferat: nec opus erat, ut sciret, se Spiritu S. assistente scribere, sicut in aliis Spiritus S. inspirationibus non semper nobis constare solet, an a Spiritu S. an ab humano spiritu moveamur. Nempe etiam hic locum habet illud S. August. dictum: *Deo occulta potentia cuncta penetrans incontaminabili præsentia facit esse, quidquid aliquo modo est, in quantumcumque est.* Ad conciliandam autem divinam authoritatem hac ratione scriptis sufficit postea facta revelatio, vel a Christo in terris agente, vel a Spiritu S., per Apostolos Ecclesiæ tradita, nobisque proposita, videlicet talem librum sub speciali assistentia & directione Spiritus Sancti conscriptum fuisse. Caterum etiam posteriorem hunc divinæ inspirationis modum in quibusdam divinis libris agnoscendum esse, suadere possunt sequentes rationes: I. Ubi Scriptores sacri visa, vel audita retulerunt, non egerunt nova Spiritus S. revelatione, sed tantum peculiari ejusdem directione. Sicut autem Deus non deficit in necessariis, ita nec redundat in superfluis. II. Ipsa Sacra Scriptura inter Prophetas & sacros Historicos differentiam ponit. Sic passim apud Prophetas occurrit: *Hæc dicit Dominus: factus est sermo Domini ad me dicens.* Et Propheta regius testatur: *Spiritus Domini locutus est per me, & sermo ejus per linguam meam.* Econtra S. Lucas in præfatiuncula historiæ Evangelicæ promittit, se omnia diligenter scripturum, sicut audivisset ex ore Apostolorum, *qui ab initio ipsi viderunt*; non autem dicit: ut accepi a Deo dictante. III. Scriptor secundi Machab. quasi excusatione utitur dicens: concedendum sibi esse, si forte non omnes boni historici partes esset assecutus. Ex his, atque ex ipsa diversitate phraseos recte infertur, Spiritus S. ductum Scriptorum sacrorum ingenio & peritiæ se accommodasse, illisque stylum ac scribendi modum multoties reliquisse; indeque factum esse, ut unus altero scripserit elegantius, nullus autem verius.

De civit. lib. XII. c. 25.

11. Reg XXIII, 2.

§. V.

De obscuritate & eloquentia Scripturæ.

Spirit. S. duplici modo se habuit cum scriptoribus S. Scriptura.

SAcram Scripturam in multis obscuram ac intellectu difficilem esse, ex ipsa experientia manifestum est, probantque tot a SS. Patribus aliisque ad illam illustrandam edita commentaria. Obscuritas ista duobus ex causis oritur, ex rebus, de quibus agitur, & ex modo, quo res proponuntur. Res vel sunt sublimia Fidei mysteria, ad quorum lucem caligant infirmi mortalium oculi; vel sunt tales, quæ quidem sub censum

Duplex obscuritatis causa.

ca-

cadunt; ſed quia tempore ſumus remotiſſimi, veterumque mores a noſtris multum diſcrepantes non ubique ſatis perſpectos habemus, tenebris non raro involvimur. Quoad modum difficultatem parit ipſa dictionis indoles, in qua omnis generis tropi, figuræ, idiotiſmi, ſymbola, conjunctionum, & particularum diverſa acceptio identidem occurrunt. Deus quidem, volens nos erudire, dignatus eſt in S. Scripturis ſententias ſuas noſtri ſermonis infirmitati accommodare, modumque loquendi humanum aſſumere; quia tamen S. Scriptura ſermo eſt Spiritus S. qua verbis, qua rebus loquentis, ubi ſæpius ex fœcunditate ſoli Scripturæ propria eædem ſententiæ plura & diverſa ſignificant, ubi res ſpirituales per corporales, & æternæ per temporales docentur; conſequens eſt, talia, juxta communem divinæ Providentiæ modum aliter, quam obſcure tradi non potuiſſe. Divina quippe Majeſtas caligine quadam occultanda erat, ut hac ratione temperatus Divinitatis fulgor imbecillibus mortalium oculis conſcaret. Sed licet hinc & inde obſcura ſit Scriptura, providit tamen optimus Deus, ut plurima in Scripturis eſſent aperta, hiſtorica, facilia, ſuavia, nobiſque ita mirifice congruentia, ut nemo ſit, qui inde haurire non poſſit, quod ſibi ſatis eſt, ſi modo ad hauriendum devote ac pie, ut vera Religio poſcit, accedat. Illud quoque præ Judæis commodi habemus, quod jam ſciſſo figurarum velo, ſub quo ſacra volumina latuerant, Jeſum Chriſtum finem Legis, ac Prophetarum, atque in eo impleta eſſe oracula intelligamus. Cur autem Deus Scripturas ex parte ſignatas, & clauſas eſſe voluerit, non una eſt ratio. 1. Ut eſſent in Eccleſia alii, qui docerent, alii, qui diſcerent. 2. Ad faſtidium declinandum, quæ enim obvia, apertaque ſunt, contemnimus; at operta & recondita cupimus, deſiderata ardentius inquirimus, inventa ſuavius guſtamus. 3. Ut Scriptura S. utilem & ſanctam occupationem nobis præberet. Nam, ut more ſuo præclare advertit Auguſt. ſicut Deus pleraque in divinis litteris in apertiſſima luce poſuit, ut inde paſceremur, & famem pelleremus, ita utiliſſimis obſcuritatibus plura involvit, ut in iis, ſine ulla ſatietate, ingenii ſolertiam exerceremus. 4. Ut edomita mentis humanæ ſuperbia ad Patrem luminum ſe convertere diſceret, rogando cum Pſalmiſta: *revela oculos meos &c. da mihi intellectum &c.* 5. Ut indigni arcerentur. Sicut enim S. Scriptura profunditate attentos tenet, veritate magnos paſcit, affabilitate parvulos nutrit; ita altitudine ſuperbos irridet. Quæ omnia iterum his maximi Doctoris verbis complector dicentis: *Sunt in Scripturis S. profunda myſteria, quæ ad hoc abſconduntur, ne viliſcant, ad hoc quæruntur, ut exerceant, ad hoc aperiuntur, ut paſcant.* Pauca hæc de obſcuritate ſufficiant. De eloquentia æque breviter tractare licet. Scripturam S. etſi in ea multa vulgari & ſimplici ſtylo ſcripta ſint, ſub in genere ſumme eloquentem eſſe, exinde evincitur, quod eloquens abſolute cenſeri debeat, quiſquis apte ſcribit, aut loquitur ad eum finem, quem ſibi præfigit, conſideratis circumſtantiis locorum, temporis, & perſonarum, quibus ſcribit, aut loquitur. Hinc infinita Dei ſapientia, cum in S. Scriptura pro fine habeat hominum animos permovere ad ea, quæ ad ipſius gloriam & æternam beatitudinem aſſequendam certius ducerent, non elegit fucatum illum ac politum ſermonem, in quo ut plurimum magis verba, quam res, quæ dicuntur, curioſas & delicatas aures titillare ac movere ſolent; ſed elegit ſermonem ſicut ſimpliciorem, ita fini magis congruentem, & ſanctiorem. Elegit, inquam, magna ex parte legis rudia & agreſtia verba, ſed viva, animata, aculeata, ad imum ſpiritum penetrantia, hominemque totum poteſtate mirabili transformantia. Lumen regnat in S. Scripturis, quo mens illuſtratur: ignis ardet, quo corda flammeſcunt: Spiritus eſt, qui dociles mentes etiam ſine artis & eloquentiæ ope inſtituit. Qui ſapit, non verborum nitore, & ſermonis ſuavitate, ſed rerum excellentia, ſententiarum ſolidita te, atque doctrinæ utilitate capitur: *Non eſt ſermo Dei in perſuaſilibus humanæ ſapientiæ verbis, ſed in oſtenſione Spiritus & virtutis.* Quibus S. Scripturæ dictio ſatis culta & elega s non eſt, id facere volunt, ut artis coloribus Dei Sapientiam pingere præſumant, & quaſi puellam Rhetorum floſculis exornare. Nemo tamen putet, deeſſe pen tus in Scriptura eam eloquentiam, quæ non tantum a propoſito fine, ſed etiam ab elocutione, ac eleganti dictione commendari ſolet; nam ut nihil dicam de Pſalte regio, in cujus comparatione flacceſcunt omnes Poetarum floſculi, nihil de Oſee, de epiſt. ad Hebr. de Lucæ Evang. & Actis &c. quis eſt, qui in ſolo Iſaia divinam ſermonis elegantiam, ſententiarum ſuplimitatem, & eloquentiam non ſentiat? Omnium Oratorum vim excedit, & corda convertit. Ubi reprehendit, non tam loquitur, quam tonat, & verborum fulmina contorquet. Ubi vero Eccleſiæ ac N. T. per Chriſtum bona prædicat, ejus verbis nihil eſt blandius, nihil deliciofius. Item in ſolo illo Cantico laudis, *Cantemus Domino &c.* quod Moſes poſt tranſitum maris rubri Deo Servatori perſolvit, tantam omnibus partibus abſolutæ eloquentiæ vim ac majeſtatem deprehendiſſe ſe demonſtravit cl. D. Rollin in Academia Pariſienſi per complures annos Profeſſor eloquentiæ eruditiſſimus, quanta, ipſo Judice, in Homero, vel Virgilio, in Demoſthene, vel Cicerone incaſſum quæritur.

Ejuſdē obſcuritatis rationes.

Auſt. præfat. in Pſal. CXL.

Eloquentia Sac. Script.

§. VI.

De idiomate & verſione Scripturæ.

INter omnes ſatis convenit, Libros Canonicos V. T. fere Hebraice, N. T. autem Græce primo conſcriptos fuiſſe. Si tamen lingua Hebraica ſtricte accipiatur, & ut diſtincta a Chaldaica, quæ quidem ex illa prodiit, excipiendi ſunt Libri Tob. Judith, & quoad aliquas partes libri Eſdræ, & Danielis, qui Chaldaice ſcripti fuerant. Viciſſim ex N. T. Evang. ſecundum Matth. & epiſt. ad Hebr. exarata ſunt Hebraice, ſeu Syriace; ſiquidem lingua Syriaca ex commixtione Hebraicæ & Chaldaicæ orta poſt captivitatem Babylonicam inter Judæos cœpit eſſe vulgaris. Evang. ſecundum Marcum & epiſt. ad Rom. Latine ſcripta fuiſſe non pauci ſentiunt. Quæ tamen ſententia ſicut quoad Evang. ſecundum Marc. magnam probabilitatem, ita quoad epiſt. ad Rom. rationes

1. Cor. II. 4.

tres jam Patronos habet. Hæ tres igitur linguæ *Hebraica*, *Græca*, & *Latina* veluti ſacra ſuſpiciendæ ſunt, utpote in quibus Dei verbum primitus litteris mandatum eſt. Sed hoc modo lingua *Hebraica* largius, & prout Chaldaicam ſimul & Syriacam complectitur, accipi debet, ſicut Patres & ſcriptores paſſim faciunt, habito videlicet reſpectu ad triplicem Synagogæ ſtatum, *ante*, *in*, & *poſt* captivitatem Babylonicam. Ex qua diſtinctione triplicis hujus ſtatus etiam habetur, & quonam idiomate quavis ætate populus Judaicus uſus fuerit, & qua ratione apud illum ſemper manſerit S. Librorum depoſitum, diris licet ſemel atque iterum ſatis agitatum. Cum enim S. Scripturæ tempore captivitatis non parum detrimenti paſſæ fuiſſent, Eſdras magnus ille Judaicæ Reipublicæ Reformator & velut alter Moſes divinitus excitatus illas collegit, atque, ſubſtitutis in locum antiquorum, quos Samaritis reliquit characteribus Chaldaicis, ad fidem optimorum Exemplarium reſtauravit. Nam quod Eſdras omnes S. libros temporum iniquitate perditos quinque ſcribis e memoria dictaverit, mea pace illi defendant, quibus ad tantum prodigium adſtruendum liber apocryphus (quartus ſcilicet Eſdræ) ſufficiens fundamentum præbet. Certe ex perpetua traditionum & authoritatum ſerie docemur, divina vigilante Providentia factum eſſe, ut nullis unquam temporum injuriis omnes S. Codices ex Judæorum manibus eripi ac peſſumdari potuerint. Ita cum milites Antiochi impie in S. Libros graſſarentur, &, quotquot invenire poterant, igni comburerent, plura nihilominus Exemplaria furori illitum ſubtracta, pulſiſque hoſtibus a Juda Machabæo diligentiſſime conquiſita, ac in priſtina integritate retenta ſunt. Quod jam variæ S. Librorum in alias linguas verſiones atque editiones attinet, commode ad tres reduci poſſunt, ad *Græcam*, *Latinam*, & *vernaculam* ſeu vulgarem. De hac non eſt, cur agam, cum tot eſſe poſſint, quot ſunt linguæ vernaculæ, & cuique Regioni propriæ: quarum omnium tanta eſt auctoritas, quanta illarum eſt cum noſtra Latina Vulgata convenientia. Inter translationes autem ex Hebræo in Græcum, quarum novem numerantur, longe celeberrima eſt illa ſeptuaginta Interpretum. Quia autem pro ratione compendii brevis eſſe cogor, circa hiſtoriam hujus verſionis, noto ſeq. 1. Cum Ptolomæus Philadelphus Rex Ægypti librorum ſtudioſiſſimus magno deſiderio flagraret nobiliſſimam ſuam Alexandriæ Bibliothecam Hebræorum ſcripturis, quas fama prædicante audierat divinas, exornandi, ad Eleazarum Pontificem legatos miſit, additiſque dignis regia munificentia muneribus, ab eodem 72. Legis doctores utriuſque linguæ Hebrææ ſcilicet atque Græcæ doctiſſimos impetravit, qui S. Libros in Græcum transferrent.

Eſdras Scripturam ſanavit.

Mac. 59.

Mac. 14.

Ver. nibus Scriptura.

Verſio XX.

Circa M. 27.

Nor. 2. Quamvis verſionem hanc adornarint 72. viri, utpote ſeni ex qualibet tribu, more tamen S. litteris familiari, ob numeri rotunditatem, dicitur *verſio ſeptuaginta*.

Nor. 3. Præferenda eſt communior SS. Patrum ſententia, vi cujus bi ſeptuaginta duo Seniores, intra totidem dierum ſpatium, a Rege, ut eorum fidem exploraret, ſinguli ſingulis ad id præparatis cellulis incluſi verſionum V. T. in Inſula Pharo ita abſolverunt, ut, tanquam unus eſſet interpres, non modo ſententiis, ſed & verbis convenerint, idem in omnibus operante eodem S. Spiritu. Quare mirandum eſt minime, tantam ubique hujus verſionis fuiſſe auctoritatem, *ut ipſi, qui aderant, Gentiles affatu divino converſas eſſe Scripturas agnoſcerent*. Accedit, quod illa ipſe Chriſtus & Apoſtoli in allegandis teſtimoniis frequenter uſi fuerint, eamque, ut de ſuo tempore loquitur Auguſt. tanquam ſola eſſet, receperit Chriſti Eccleſia.

Euſeb. hiſt. ec. lib. V. c. 9.

Nor. 4. Modum hujus verſionis, præſertim quoad ſeparatas cellulas cum S. Hier. plures impugnant Critici, ſeptuaginta non ut Prophetas, ſed ut interpretes in una Baſilica congregatos inter ſe contuliſſe, nec omnes V. T. libros, ſed ſolum Pentateuchum tranſtuliſſe. Verum ut idem Aug. advertit: „ Eccleſiæ Chriſti tot hominum auctoritati „ ad hoc tantum opus electorum neminem „ judicant præferendum; etſi non in eis „ unus apparuiſſet Spiritus, ſine dubitatio„ ne divinus, ſed inter ſe verba interpreta„ tionis ſuæ more hominum contuliſſent, ut, quod placuiſſet omnibus hoc maneret.

De civ. l. XVIII cap. 44. &c.

Secunda Græca verſio eſt Aquilæ Pontici urbe Sinope nati.

Tertia eſt Symmachi ex Samaria oriundi.

Quarta eſt Theodotionis Epheſini. Tres hæ verſiones, quæ ſecundo Eccleſiæ ſæculo prodierunt, quoad modum interpretandi ita differunt, ut Aquila in altera ſua caſtigatiore editione verbum e verbo, Symmachus ſenſum e ſenſu expreſſerit, Theodotion autem medio inter utrumque modo inceſſerit. Cæterum omnes tres, ut Hier. ait, judaizantes fuerunt hæretici, qui multa myſteria Salvatoris ſubdola interpretatione celarunt. Et Aquila quidem, cum ex Gentili factus Chriſtianus aſtrologiam judiciariam monitus nollet deſerere, ex Eccleſia ejectus ad Judaiſmum deſcivit. Symmachus ex Samaritano Judæus, ex Judæo Chriſtianus, ac tandem hæreticus Ebionita factus eſt. Theodotion, poſtquam ab Eccleſia primum, dein a Tatianis & Marcionitis hæreticis defecerat, Aquilam ſecutus pariter ad Judæos tranſiit. Hujus nihilominus verſio, exceptis, quæ more hæreticorum ad defendendam ſuam apoſtaſiam male torſerat, probata, exteriſque prælata fuit.

Præfat. in Job.

Quinta & *ſexta* verſio eſt ignoti authoris, una Jerichunte, altera Nicopoli inventa. Unde etiam utraque nomen traxit.

Septima eſt S. Luciani Martyris, & *octava* Heſychii monachi. Harum prior in Græcia, altera in Ægypto, uſu maxime recepta fuit.

Nona denique eſt Origenis, qui circa medium ſæculi tertii adamantino labore *tetrapla*, *hexapla*, & *octapla*, h. e. quatuor, ſex, & octo hactenus memoratas verſiones in totidem columnis, in quas diviſa erat pagina, exhibuit. Hæc de verſionibus Græcis dicta ſint ſatis.

§. VII.

§. VII.

De noſtra Vulgata.

Inter verſiones Latinas duæ ſolum celebres: Itala.

EX latinis editionibus, teſte S. Aug. prope innumeris, duas tantummodo notare neceſſe habeo. Prima eſt antiquiſſima illa *Itala*, quæ ab ignoto authore quoad V. T. ex textu LXX. expreſſa Primas tulit, quia verborum tenacior erat cum perſpicuitate ſententiæ. Quapropter etiam tanquam communis & Vulgata uſu recepta erat in Eccleſia uſque ad Gregorii Magni tempora, A. Chr. 590.

& Vulgata.

Altera eſt hodierna noſtra Vulgata, qua ultra mille jam annos uſa eſt Dei Eccleſia, nteturque uſque ad conſummationem ſæculi. Hujus originem & progreſſum paucis ſic habe. Cum circa finem ſæculi quarti magna eſſet diſcrepantium Latinarum Verſionum multitudo, Judæique fidelibus, quod Scriptura ex ipſo Hebraico fonte eductas non haberent, proterve inſultarent; dignata eſt divina Providentia providere Eccleſiæ ſuæ Doctorem, qui vitæ ſanctitate, eruditione, linguarumque peritia inſtructus ad tantum opus unus maxime eſſet idoneus. Hieronymus is erat, qui nec labore, nec invidia fractus pleroſque V. T. libros ex limpidis adhuc Hebræis fontibus, quod ante ipſum aggreſſus fuit nemo, ſumma fide in Latinum vertit, Novumque inſuper Teſtamentum, a mendis, quæ per dormitantes Librarios &c. irrepſerant, purgatum, hortante Papa Damaſo, puritati Græci textus reſtituit. Dixi *pleroſque* V. T. nam Libros *Sapi. Eccli. Baruch*, *duos Machab.* Hieronymus, ſive quod non amplius in Hebræo exſtarent, ſive morte præpeditus non vertit. Unde iſti in Vulgata noſtra ex *Itala* retenti ſunt. Sicut *Pſalterium*, quo hodie utimur, ad vitandam perturbationem, eoquod eidem paſſim omnes Eccleſiæ in S. Officio & cantu jam aſſueviſſent, ex editione S. Luciani, ab Hieronymo emendatum ſervatum eſt. Porro verſioni S. Hieronymi, quam ipſi Hebræorum Magiſtri veracem eſſe faſſi ſunt, tandem ſecundus etiam ſucceſſit eventus; cum enim aliquamdiu una cum *veteri Itala* in uſu fuiſſet, paulo poſt Greg. M. tacito omnium Patrum & Doctorum conſenſu ita recepta fuit, ut ea jam circa medium Sæculi VII. teſtante Iſidoro Hiſpalenſi, *generaliter omnes Eccleſiæ uſquequaque uterentur*, eoquod & veracior in ſententiis & clarior in verbis Hebræo fonti, ex quo derivata eſt, proprius fideliuſque reſponderat. Acceſſit denique ſummæ auctoritatis cumulus, dum Verſionem hanc Dei Eccleſia Tridenti in Spiritu S. congregata publico, ſolemnique judicio *Authenticam* declaravit, eamque lato decreto quam emendatiſſime imprimi mandavit. Id quod duorum Pontificum Sixti V. & Clem. VIII. paſtorali ſolicitudine feliciter effectum eſt. Per Vulgatam itaque ſublata eſt Latinorum Interpretum varietas, & quæ exinde orta fuerat, dubitatio. *Stat illa tanquam columna veritatis, & portus, ad quem e fluctibus tot diſſentientium Verſionum appellere debeamus.* Nam cum ſit *Authentica*, h. e. in materia ad Fidem & bonos mores pertinente plena & infallibilis authoritatis, utpote ſenſum a Spiritu S. intentum originalibus conformiter feliciterque exprimens; merito cum graviſſimis linguarumque peritiſſimis viris defenditur: prout nunc res habent, in Fidei morumque quæſtionibus ad Hebraica, Græcave Exemplaria non eſſe provocandum, neque Vulgata per Hebræos & Græcos Codices, ſi quando diſcrepaverint, ſed nos per illam eſſe corrigendos. Siquidem etſi concedendum ſit, Vulgatam Hebraicis & Græcis fontibus in Decreto Tridentini non præferri, cum de his nulla fiat mentio, fonteſque, quatenus puri ſunt, ipſis rivulis etiam puris ſemper ſint præferendi, aut ſaltem exquirendi, quia tota rivulorum puritas ex fontium puritate promanat; ſanioris tamen conſilii eſt, ut Canus aliique monent, limpidam aquam e lacunulis defæcatis, quam ex turbato fonte bibere, paruſque rivulus turbatis jam fontibus recto & prudenti judicio anteponi poteſt, ac debet. Ætate S. Hieron. ad fontes nondum tam turbidos recurrendi erat neceſſitas ob magnam tunc Latinorum Codicum diſſonantiam, quæ commode tolli non poterat, niſi Latina Exemplaria ad Græca atque Hebraica referrentur. At ceſſat modo ea varietas, omniumque Latinorum Exemplarium una apud omnes eſt concordia. Vacillare autem hodie hinc inde Hebræorum, Græcorumque Codicum fidem, nemo facile ibit infitias, cui illorum circumſtantias, temporum viciſſitudines, deſcribentium incuriam, & ignorantiam, atque ipſos etiam characteres ſine partium ſtudio penitius inſpexerit. Ut taceam de Judæis Maſorethis ſeu Grammaticis, qui primum Anno ſalutis 476. vel juxta alios A. 512. in magna Congregatione Tyberiade habita textui puncta vocalia adpinxerunt. Certe inter alios Bonfrerius in Præloq. Sect. IV. adductis exemplis demonſtrare nititur, in dicta Congregatione, ubi & Thalmud Babylonicum procuſum eſt, loca quædam ad Chriſtianam Religionem ſpectantia malitioſe fuiſſe depravata, atque inter alia in Pſal. XXI. pro: *foderunt manus meas*, raſa littera, *ſicut leo* fuiſſe ſuppoſitum. Multos pariter Græcos N. T. Codices fuiſſe corruptos notant Interpretes ad Joann. cap. VIII. Non igitur ita certus eſt Hebraicus, Græcuſque Textus: qui nunc circumfertur, ſicut Vulgatæ, in cujus Codices e fontibus etiamnum puris expreſſos, tanto conſenſu, ac tot Dei Eccleſiis, & tot Sæculis communi cura & diligentia conſervatos, nullam circa Fidem & mores corruptionem invectam fuiſſe, neque invehi potuiſſe, infallibili Eccleſiæ Authoritate edimur. Ex his tamen non ſequitur, reprobari inſpectionem fontium, hanc quippe habere magnam vim ad illuſtrandum, quod Interpres quandoque minus clare vertit, nemo prudens negaverit. Nec id poſtulat Vulgatæ *Authentia*, quaſi in ea nihil ſit, quod clarius diſtinctiuſque exprimi potuiſſet. Majorem etiam Interpreti curam fuiſſe de fidelitate verſionis, quam de ſtyli elegantia & Grammaticorum minutiis, ultro conceditur. Sed aliud eſt, quanta ſit Vulgatæ præ cæteris fides, & authoritas: & aliud, quanta ex inſpectione fontium pro intelligentia Vulgata enaſcatur utilitas.

Hieronymus Author Vulgatæ.

Seſſ. IV. A. 1546

Poſſev. in Biblioth. L. II. c. 22.

Authoritas Vulgatæ.

Melch. Canus de loc. Theol. L. II. c. 14.

De fide Heb. & Græcor. Codicum.

PRÆLECTIO II.

CIRCA USUM S. SCRIPTURÆ.

§. I.

Quid & quotuplex ſit ſenſus Scripturæ.

PRimum, quod circa rectum Scripturæ uſum occurrit, eſt ejuſdem ſenſus, in hoc totius rei cardo vertitur. Non enim putandum eſt, in verbis Scripturarum eſſe Evangelium, ſed in ſenſu: non in ſuperficie, ſed in medulla: non in ſermonum foliis, ſed in radice rationis. Eſt autem ſenſus Scripturæ in genere id, quod verba ex intentione Spiritus S. ſignificant. Dividitur in *litteralem & myſticum*. *Litteralis*, alio nomine *hiſtoricus*, quia potiſſimum regnat in libris hiſtoricis, *eſt ille, quem ipſa verba ſive proprie, ſive metaphorice accepta, proxime & immediate legenti exhibent*. Receptus namque inter homines loquendi uſus habet, ut verba non ſemper in ſignificatione propria, quam habent ex prima inſtitutione, ſed ſæpius etiam tropice & per metaphoram uſurpentur. Unde claritatis gratia recte ſtatuitur duplex ſenſus litteralis: *proprius*, quando verba proprie ſumuntur: *& litteralis figuratus*, quando verba improprie ſeu per metaphoram (intelligendo ſub metaphora quemvis tropum) accipiuntur. Hic ipſe ab aliquibus etiam dicitur ſenſus *parabolicus*, quia in parabolis, quarum uſus familiaris erat Paleſtinis, paſſim invenitur: e. g. Matth. III. *Chriſtus permundabit aream ſuam: & congregabit triticum ſuum in horreum, paleas autem comburet igni inextinguibili*. Ubi per ſimilitudinem & translationem *area* Eccleſiam, *triticum* electos, *horreum* cœlum, *palea* reprobos ſignificant. Item l. c. *Ipſe vos baptizabit in Spiritu Sancto & igni*. Ubi rurſus *igni* accipitur metaphorice, ſcilicet pro gratia, charitate, aliiſque Spiritus S. donis, quibus anima quaſi igni purgatur, inflammatur, & ad cœleſtia rapitur; & ſic in locis innumeris. Nam quotieſcunque verba propria accepta aliquid abſurdi darent, h. e. repugnans Fidei, vel bonis moribus, in ſenſu *litterali figurato*, ſeu metaphorico accipienda ſunt, ut dum Chriſtus dicitur *Agnus*, *Leo*, *oſtium*, *petra*, *vitis* &c. & ubicunque Scriptura modo humano de Deo loquitur, alias *litera occidet*. Ex hoc facile colligitur, nullum dari poſſe in Scriptura locum ſeu textum, qui non habeat aliquem ſenſum *litteralem*, *proprium* nempe, vel figuratum.

Multiplex ſenſus S. Scripturæ.

Quando ſenſus figuratus præferendus.

Senſus myſticus eſt, qui indicatur a Spiritu S. per ipſas res verbis ſignificatas. Unde myſticus ſeu ſpiritualis dicitur, quia per modum ſpiritus abſconditur & latet in ipſis rebus tanquam nucleus in cortice. Differt itaque a litterali, quia, ut dictum, non proxime ex verbis, ſed ex ipſis rebus colligitur, nec dari poteſt ſine præſuppoſito ſenſu litterali tanquam fundamento & radice. Litteralis econtra ſæpiſſime eſt ſine myſtico, ſunt quoque plurima Scripturæ loca, quæ ne quidem admittunt ſenſum myſticum: e. g. *Diliges Dominum Deum tuum. Ego & pater unum ſumus* &c. Senſus myſticus tres habet ſpecies ſecundum tres virtutes theologicas. Si pertineat ad Fidem ſeu credenda, eſt *allegoricus*: ſi ad Charitatem ſeu agenda, eſt *tropologicus* ſeu moralis: ſi ad Spem ſeu ſperanda, eſt *anagogicus*, juxta tritos verſiculos:

Litera geſta docet: quid credas *Allegoria*.

Moralis quid agas: quo tendas *Anagogia*. *Joann. III.*

E. g. *Serpens æneus* a Moſe exaltatus, *Jonas* in ventre ceti triduo ſervatus, præter ſenſum litteralem ſeu hiſtoricum præbent etiam ſenſum *myſticum allegoricum*; ille enim Chriſtum pro ſalute mundi in cruce pendentem, hic Domini ſepulturam & Reſurrectionem ſignificabat. Iſmael & Iſaac Abrahami filii allegorice duo teſtamenta deſignabant. Iſmael cum matre Agar ancilla paterna domo expulſa Synagogam, tandem criminum ſuorum merito reprobatam: Sara autem & Iſaac Eccleſiam Chriſti, electoſque N. T. filios præfigurabant: *Non alligabis os bovi trituranti* in ſenſu *myſtico tropologico* vult, ut, qui ſervit altari vivat de altari. Terra promiſſionis ſeu Paleſtina lacte & melle manans *anagogice* æternam viventium ſedem notabat. Ex his

Matth. XII.

Ad Galat. IV.

I. Cor. IX.

Ad Hebr. XI.

Colliges 1. Senſum myſticum apertiſſime fundari in ipſa Scriptura, huicque ſoli proprium eſſe habere ſimul litteram & ſpiritum; quia ſolius Divinitatis eſt ipſas res geſtas ad alias ſignificandas ordinare, & inſtituere.

Colligo 2. Dari textus licet raros, in quibus omnes tres ſpecies ſenſus myſtici reperire eſt: alios, qui duas, aut unam tantum admittant: e. gr. *Jeruſalem allegorice* Eccleſiam militantem: *anagogice* triumphantem: *tropologice* animam fidelem repræſentat. *Sabbatum* alleg. ſignificat Chriſti requiem in cœlo: tropolog. quietem & ceſſationem a peccatis. Quæ *de Sion terreſtri* in Scriptura frequenter dicuntur, ad alleg. & anagogicum: quæ de immunditiis & purificationibus legalibus traduntur, ad tropologicum ſenſum pertinent. Et ſic cum proportione diſcurrendum eſt de aliis V. T. typis & figuris Novum adumbrantibus, ut de Arca Noe, ſervitute Ægyptiaca & tranſitu per mare rubrum, Manna, agno Paſchali, & variis Sacrificiis, de Regno Davidis, & Salomonis &c. quorum ſenſum myſticum neminem latere arbitror.

Nota: SS. Patres & nonnulli interpretes non ſemper accurate prædictos ſenſus diſtinguunt, ſed ſubinde ſenſum litteralem, qui a nobis dicitur figuratus, ſeu metaphoricus, vocant *myſticum* ob quandam ſimilitudinem cum ſenſu proprie myſtico. Item ſenſum proprie myſticum ſimpliciter dicunt figuratum, & omnem myſticum appellant *allegoricum ſeu allegoriam*.

§. II.

Aliquæ circa ſenſum quæſtiones.

QUæres 1. An quandoque etiam in uno eodemque Scripturæ loco plures dentur ſenſus *litterales*? R. Ita tenet cum Aug. & Thom. communis interpretum. Decet enim Dei Majeſtatem tanta veritatis liberalitas, ut paucis verbis plura, eaque diverſa comprehendantur: ad quod maxime idonea erat lingua Hebraica, in qua facile per eandem vocem, plures ſæpe ſignificationes ha-

Plures quandoque ſenſus litterales in uno Scripturæ loco.

ben-

bentem, plura etiam significari possint, & multiplex significatio a Spiritu S. intendi. Et in hac sensuum fœcunditate consistit ex parte mira & numquam exhaurienda Scripturæ profunditas. Dein si plura iisdem rebus significari possint, ut §. præced. de sensu mystico demonstratum est, cur non & verbis? neque enim res ad plura significanda magis idoneæ sunt, quam verba. Sed ad eximendum omnem scrupulum audiatur ipsa Scriptura. Illa verba æterni Patris ad Filium, *Ego hodie genui te*. Psalm II. significant diem æternitatis, & generationem æternam: diem incarnationis: & diem Resurrectionis. Psalmus VIII. *Omnia subjecisti sub pedibus ejus* per excellentiam quidem de Christo dicitur, *Hebr. II.* Sed etiam de homine in genere, ut palam fit ex contextu. Illud Isa. LIII. *Generationem ejus quis enarrabit?* tam de divina quam humana communiter accipitur: utraque enim ineffabilis est. Non pauca, quæ de Salomone & Cyro litteraliter dicuntur, litteraliter quoque & utique primario ad Christum: quæ de Antiocho, ad Antichristum: quæ de excidio Jerusalem, ad mundi finem pertinere, nemo est, qui ignoret. Denique illis orationis Dominicæ verbis, *panem nostrum &c.* præter victum corporis, etiam cibum animæ. Eucharistiam, gratiam, verbum Dei: item illis, *ego vobiscum sum &c.* præsertim per Eucharistiam, per gratiam, Doctrinam & protectionem simul recte intelligi posse quis negat? Ex his tamen inferri haud debet, quasi id passim in Scriptura locum haberet; quin potius de nullo textu asserendum est sine sufficienti ratione, qualis est 1. Ipsa Scriptura, dum eadem verba in loco manifeste in altero sensu profert. 2. Ecclesiæ vel Patrum communis interpretatio. Nam plures ejusdem loci sensus, quos aliqui inter pretes quandoque afferunt, si a proposita littera non discrepent, boni quidem, nec contemnendi, non tamen certi, sed probabiles tantum sunt.

Ad Heb I. 5. Hebr. V. Act. XIII. 33

Nota: Ista sensuum pluralitas non est sibi invicem opposita, nec æquivocationem aut periculum deceptionis infert, quia accipi debet copulative, ita ut uterque sensus verus sit. Veritas autem unius veritatem alterius non destruit.

Hagiographi non semper intenderunt duplicem sensum.

Q. 2. An Scriptores Hagiographi plures ejusmodi sensus circa eundem locum cognoverint? R. Etsi non habeatur sufficiens ratio id negandi, necesse tamen non erat, ut omnes sensus intelligerent. Satis enim fuit, quod Hagiographus unum sensum animo conceperit, & exprimere intenderit, cæteros potuit Spiritus S. sibi reservare suo tempore revelandos. Patet hoc ex eo, quia non repugnat, ut Spiritus S. ita Scriptori aliquid dictet, ut is vel non intelligat, quod scribit, vel quid longe diversum ab intentione Spiritus S. intendat. In prophetia vocali clarissimum habetur hujus rei exemplum *Joann. XI.* v. 50. Ubi Caiphas dicitur prophetasse, quin verba sua prophetice intelligeret. Si factum hoc est in prophetia vocali, non videtur esse repugnantia, cur minus id fieri queat in prophetia scripta. Siquidem sicuti tota Scripturæ infallibilitas, ita & legitimus sensus non ab auctore secundario & instrumento, quod est scriptor, sed ab Auctore primario Spiritu S. procedit, qui plura iisdem verbis vel rebus simul intendere & significare potuit, sive deinde hæc omnia scriptor intelligat, sive non.

Quando sensus mysticus probandi vim habeat.

Q. 3. An sensus mysticus etiam vim habeat ad probandum? R. Si constet, sensum esse vere mysticum, & consequenter intentum a Spiritu S., æque ad probandum valet, ac litteralis. Constare autem nobis debet eo modo, quo dixi de pluralitate sensuum ejusdem loci, scilicet vel ex ipsa Scriptura, vel ex declaratione Ecclesiæ. Quod quia rarius contingit, securius est sensui litterali potissimum inhærere. Hic enim, tanquam aliorum sensuum solidum fundamentum, magis apertus & obvius est, utpote ad quem ipsa verborum significatio & totus contextus ducit. Quare minime ferenda est illorum temeritas, qui, cum sensum litteralem ignorent, aut ignorare velint, audacter & quasi ex tripode sensus mysticos proferunt, in singulis fere Scripturæ locis, nescio, quas allegorias excogitant, easque pro reconditis Ecclesiæ Sacramentis obtrudere non verentur. Dixi, *potissimum*; nam quæ litteraliter non videmus impleta, utique secundum spiritum accipienda sunt. Nempe etiam hic media via incedendum, nec rejiciendus est sensus mysticus, quem sufficiens suadet authoritas. Hoc enim esset cortice delectari & nucleum abjicere; quia interdum sensus spiritualis, licet semper in litterali fundetur, eumque supponat, præcipuus & primario intentus est, ut patet Exod. XII. 46. *Os non comminuetis ex eo*. & Deut. XXV. 4. *Non ligabis os bovis terentis in area fruges tuas*.

Joann. XIX 36 I. Cor. IX.

Nota: Scriptura etiam in sensu mystico impletur, ut patet ex Christi verbis *Luca XXV.* 44. *Necesse est impleri omnia, quæ scripta sunt in lege Moysi, & Prophetis, & Psalmis de me*. In his autem multa de Christo in sensu spirituali prædicta sunt.

Novum Testam. mystica expositionem patitur

Q. 4. An etiam in N. T. detur sensus mysticus? R. Affirmative. Quia etiam Lex nova figura est futuræ gloriæ, quæ revelabitur in nobis. Sic Christi *Resurrectio* allegorice nostram figurabat; ubi enim præcessit gloria Capitis, eo ipso vocatur & corporis: *tropologice* autem significat spiritualem nostram resurrectionem ad vitam gratiæ, sicuti Christi *Ascensio* nostram in cœlis conversationem & mentis ad cœlestia elevationem. Ita pariter per sanguinem & aquam lateris Christi Sacramenta N. L. per *Naviculam fluctibus jactatam* ventos tentationem & persecutionum procellas, quibus agitanda, sed non mergenda erat Ecclesia, Petri Navicula: per *lotionem pedum* cordis puritatem, qua ad mensam Domini accedendum est, humilitatis etiam, atque mutuæ charitatis officia doceri: denique omnem Christi actionem nostram esse instructionem, ipsumque *Verbi* factum verbum esse, SS. Patrum nos monet exegesis, seu expositio. Sicuti autem supra adverti, nemini fas esse sine sufficienti fundamento allegorizare, ita hoc quam maxime in N. T. observandum est, in quo multo rarius quam in V. T. locum habet. Vetus namque Testamentum allegoriis, figuris & symbolis res N. T. repræsentantibus ideo abundabat, quia tamquam Pædagogus populum Dei ad Christum deducere pro scopo habebat. Sed quod V. T. annuntiavit, hoc Novum exhibet. *Umbram fugat veritas, noctem lux eliminat*.

Matth. XIV.

Joann. XIII.

Sensus accommodatitius nihil praeter

Q. 5. Quid sit *sensus accommodatitius?* R. Quando verba sacri textus, praeter ipsius Institutum, ad aliud quidpiam significandum transferuntur, & accommodantur. Igitur non est Scripturae sensus, quia non est intentus a Spiritu S. sed est mera verborum Scripturae applicatio, & imitatio ad significandum aliquid aliud ab homine conceptum & intentum. Unde fluit, sensum hunc ad probandum non valere, adeoque, ubi de Fide res est, neutiquam adhibendum. Illius tamen usus utilis esse poterit, dum, ad exemplum Ecclesiae, in recolenda Redemptoris Passione, in laudandis Sanctorum meritis bene fundata jam fidelium nutritur devotio. Sic quae in Scripturis de Sapientia, de Sanctitate & gloria Ecclesiae dicuntur, gloriosae Virgini merito attribuuntur, quia Dei Genitrix, Sedes Sapientiae, Gratia plena, & inter omnia Ecclesiae membra est longe excellentissimum. Usus itaque accommodationis circumspectus sit oportet. Quod tunc fit, si rebus apte conveniat, eaque gravitatis ac decoris habeatur ratio, ut nihil ex divinis verbis proferatur, quod non serio, pie, atque utiliter audiatur. Qua de causa SS. Concilium Trid. gravissimo decreto illorum temeritatem reprimere studuit, qui, contra omnem divinis Scripturis debitam reverentiam, textus sacros ad facetias & jocos &c. detorquere & sacrilege profanare non exhorrescunt.

utilis amen esse potest,

Sed cauta adhibendus.

Nota: S. Scriptores N. T. verba ex V. T. allata non usurpant in sensu accommodatitio; quia illa producunt in sensu per Spiritum S. intento, probantes, impleta jam esse ea, quae citant, Prophetarum oracula. Quod autem a Spiritu S. per Prophetas praedictum & intentum non est, impletum fuisse dici non potest.

§. III.

Tres pro sensu litterali Regulae.

Regula 1. Verba Scripturae proprie & ad litteram accipienda sunt, nec recurrendum ad sensum metaphoricum, nisi ex verbis proprie acceptis sequeretur aliquid absurdi, h. e. Fidei aut bonis moribus repugnans. Sic quia Scriptura docet, & sana ratio dictat, nefas esse seipsum mutilare, sequitur, illud Matth. XVIII. *Si manus tua, vel pes tuus scandalizat te: abscide eum &c.* Et alterum Cap. XIX. *Sunt eunuchi, qui se ipsos castraverunt propter Regnum caelorum*, esse locutiones figuratas, & quidem in hoc loco de castitatis proposito vel voto sermonem esse: in priore autem significari, omne id, quod ruinae spiritualis causa vel occasio foret, fugiendum & abjiciendum esse, etsi illud sit sanguine vel amicitia conjunctum, maxime utile, vel pretiosum. Et ita in locis innumeris. Frequentissime enim in S. Scriptura occurrit sensus litteralis figuratus, seu metaphoricus. Ut supra jam notavi.

Regula 2. Probe attendendum est, quis in Scripturis loquatur, & quibus: item quo tempore, loco, quo fine aliquid fuerit scriptum. Sic in Psalmis plures subinde personae loquentes inducuntur, quin id aperte indicetur. Prophetae de Republica vel Ecclesia vaticinantes ea dicunt, quae non ad omnia ejus membra pertinent, sed quaedam ad hanc, quaedam ad illam partem. Solent quoque frequenter a rebus temporalibus ad spirituales, a typo ad rem per typum adumbratam ita digredi, ut dicta non de typo, sed de re per illum figurata sint accipienda. E. g. quando agunt de populo Israel, majori quadam luce perfusi latenter ad Israel spiritualem, seu populum Christianum orationem convertunt. Et dum in scelera sui temporis invehuntur, ac poenas praedicunt, subito de Christo venturo sermonem instituunt, laeta immiscent, atque solatium afferunt. Pariter in more habent mundi plagas, regiones & urbes designare secundum situm, quem tenet respectu Palaestinae, vel Jerusalem. Hinc per *mare* denotatur Occidens, quia mare mediterraneum Palaestinae est ad Occidentem. Per *dextram* Meridies, per *sinistram* Septentrio significatur, eoquod homini vultum ad Orientem vertenti talis sit partium situs. Huc etiam spectat illud *Jer. I. 14. ab Aquilone pandetur malum &c.* h. e. Babylone. Ita si cuncta suis locis, causis & temporibus reddantur, plana fiunt, quae videbantur obscura.

Regula 3. Textus ille, cujus sensus quaeritur attente conferendus est cum antecedentibus & consequentibus. Hic enim genuinus sensus litteralis est, quocum antecedentia & consequentia recte conveniunt. Sic nexus & contextus docet, in illis verbis Psalm. XVII. *Cum sancto sanctus eris &c.* non agi de bona malave societate, sed Davidem ad Deum loqui hoc sensu: Cum homine sancto, pio, recti & sinceri cordis o Deus! pie pariter & clementer agis, bona largiendo & noxia subtrahendo: at cum perverso pravo & doloso aliter & vice versa te habebis, & servabis modum a tua benignitate alienum, scilicet deserendo, & severe puniendo. Similiter in Psal. XXXVIII. *in meditatione mea exardescet ignis*, non est sermo de fervore devotionis & igne charitatis, sed religiosae indignationis contra peccatores. Item Is. I. 6. *A planta pedis usque ad verticem non est in eo sanitas.* Non agitur de Passione Domini, quam Propheta alibi instar Evangelistae describit, sed de Synagoga tanquam corpore politico corrupto ab infimo usque ad summum. Plura afferre vetat brevitas. Cavet nempe haec regula, ne multoties verba scripturae afferantur sensu non suo.

§. IV.

Canones pro ipsa Interpretatione.

Canon 1. Scriptura juxta eum sensum interpretanda est, quem tenuit, & tenet Sancta Mater Ecclesia, cui ita propria est S. Scripturae possessio, ut adversarii in alienam messem falcem immittant, quoties Scripturas tractant. Quia enim legitimus Scripturae sensus maxime ad Religionem pertinet, Deus saluti hominum sufficienter providere volens, visibilem & supremum controversiarum Fidei Judicem suam constituit Ecclesiam. Quisquis igitur falli metuit obscuritate alicujus quaestionis, e. g. an ad baptismum requiratur aqua vera & naturalis? Ecclesiam consulat, quam sine ulla ambiguitate Scriptura S. demonstrat. Ut Matth. XVI. *Tibi dabo claves Regni caelorum &c.* item XVII. *Si autem Ecclesiam non audierit &c.* item Matth. XXIII. *Quaecumque dixerint vobis, servate, & facite.* Luc. XXII. 32. Act. II. & XV. I. Cor. XII. 28. II. Petr. I. 20.

Can. 2. SS. Patrum consensus pro fideli Scripturæ interprete est tenendus. Ad hunc ipsa Ecclesia provocat. Unde illud toties in Conciliis conclamatum: *Hæc est fides Patrum!*

Can. 3. Principalis Scripturæ Interpres est ipsa Scriptura: aperta obscuram, certa dubiam interpretatur. Nihil enim fere (teste August.) de illis obscuritatibus eruitur, quod non planissime dictum alibi reperiatur. Nempe frequens & attenta lectio, meditatio atque collatio Scripturarum, dum obscuris ciariorum textuum collatione lux affunditur, vocesque ambiguæ certis aliis determinantur, omnium summa regula est ad intelligendam Scripturam. si enim ipsa phrasis & spiritus familiaris sit, atque ex assuetis jam sermonibus patet intelligentia. Hinc fluit

Lib. II. de Doctrin. Christ. c. 6.

Can. 4. Ex obscuris & dubiis Scripturæ locis contra aperta non est agendum, sed econtra textus dubius per certiorem explicandus.

Can. 5. Novi & æterni Testamenti cognitio est optima ratio intelligendi vetus & temporarium. Exacte namque Veteri respondet Novum. Prophetæ Evangelio testimonium perhibent, fidemque conciliant: Evangelium Prophetis vicissim auctoritatem atque intelligentiam tribuit. Unde dixit Salvator Joan. V. *Si credereris Moysi, crederetis forsitan & mihi: de me enim ille scripsit.* Et Paulus Rom. I. *Revelatur Justitia Dei ex fide in fidem*, h. e. ex fide V. T. in fidem N. T. Evangelicam. Ex fide *Legis* in fidem *Evangelii*.

Canon. 6. Sicut mutua utriusque Testamenti collatio ad Scripturæ intelligentiam facit, ita eandem quoque juvat nosse utriusque discrimen. Hoc paucis præclare expressit S. Joannes Cap. I. 17. dicens: *Lex per Moysen data est, gratia & veritas per Jesum Christum facta est.* Nempe Synagogam Moyses Dei servus instituit: Ecclesiam Dei Filius condidit. Lex vetus solis Judæis data, lex erat timoris: servos alebat, nec ex se gratiam conferebat, eratque velut supposita quædam operi fabricando machina, quæ opere jam perfecto, fineque obtento removetur, quia, cur diutius subsistat, non habet. At Lex Nova Gentibus omnibus proposita, lex est amoris, filios format, & vires præbet, perennis ac immutabilis. *Regni ejus non erit finis.* Luc. I. 33.

Can. 7. Sensus verborum ex usu loquentium, & potissimum ex intentione ea proferentis dependet. Quare nihil aliud quærendum est, quam quid velit ille, qui loquitur. Hinc quia in *Scripturis per homines more hominum loquitur Deus*; communis autem loquendi modus non semper curat rigorem scholasticum, ejusque minutias, verba Scripturæ sæpissime non in rigore scholastico, sed juxta consuetudinem loquendi, regulas & formulas inter homines usitatas accipienda sunt. Sicut enim Rex loqui dignatus cum milite, artifice, agricola &c. illorum *technicis* & phrasibus utitur, ut facilius ab illis intelligatur: ita Deus ad captum nostrum se demittit, nec alienum putat a sua Majestate iis uti phrasibus, quibus melius intelligatur. Hæc summi momenti regula, & quæ ubique maximum usum habet, pluribus declaranda est. Igitur dum de Deo leguntur *ira, furor, oculi, aures, manus*: dum dicitur *descendere, pœnitere &c.* nihil humanum suspicari fas est. Scriptura enim infirmitati audientium se accommodat, ut homines, præsertim rudiores, diversas Dei operationes facilius & saltem modo humano percipiant. Siquidem Deum simplicissimum atque purissimum Spiritum esse, omni corporea affectione, atque humana passione carentem, ipsa Scriptura, Fides, & ratio demonstrant. Sic *loqui* dicitur Deus, quando sine ullo vocis sono, vel per inspirationem, vel per angelum voluntatem suam manifestat. *Descendere* dicitur, cum aliquid facit in terra, quod præter usitatum naturæ cursum mirabiliter factum, præsentiam quodammodo ejus ostendat. *Irasci*, dum justitiam exercet, & facit quod inter homines sceleri indignatus Judex facere solet. *Oblivisci* vel *dormire*, dum justo judicio aufert auxilium. *Nescire*, dum non amat, sed reprobat. *Non meminit* iniquitatum nostrarum, quando parcendo non ostendit *practicam* peccatorum notitiam. *Pœnitere*, quando mutatio rerum significatur, immutabili manente divina Præscientia. Hæc in divinis: pergo ad alia: e. g. in Scriptura *nudus* dicitur, qui vestitus non est modo, quo alias solet, aut debet, ut de Saule, Davide &c. Ad Jobum nemo ex amicis verbum locutus fertur per septem dies & noctes, quia ob vehementem viri dolorem raro & pauca loquebantur. Matth. II. *Venit Joannes neque manducans, neque bibens*, nempe more aliorum hominum, sed parce, & vilissimo cibo usus.

Aug. de civit. L. XVI. c. 5.

Psalm. XIII. legitur: *Omnes declinaverunt simul &c.* & Joann. I. *Sui eum non receperunt*, item Luc. II. de Anna Prophetissa: *Non discedebat de templo.* Horum & similium ratio est, quia vulgari loquendi more denominatio plerumque sumitur a potiori vel præstantiori, & omnibus tribuitur, quod plerisque aut primariis convenit.

Ad Galat. IV. 6. habetur: *Misit Dominus Spiritum Filii sui in corda vestra clamantem*, h. e. nos clamare facientem. Nos utique clamamus, postulamus, & gemimus: sed ille clamare &c. dicitur, qui efficit, ut clamemus. Quia scilicet passim causæ morali tribui solet, quod proprium est causæ physicæ: seu quod quis per alium dixit, aut fecit, per se ipsum dixisse aut fecisse asseritur. Sic de Pharaone dicitur: *Alterum suspendit in patibulo.* Et ad Davidem; *Uriam Hethæum percussisti gladio.*

Gen. XL. 22. II. Reg. XII. 9.

Gen. XXV. 23. Prædictum fuit de Esau & Jacob: *Major serviet minori.* Quod tamen primum sub David in Idumæis Esau posteris impletum est. Hoc ideo, quia frequenter aliquid *dici* solet de illis, quibus non competit personaliter, sed suis Majoribus, aut concivibus; sicut usu loquendi receptum est, ut Parentum decora, & dedecora filiis & nepotibus tribuantur.

Matth. I. Joseph vir Mariæ dicitur, quia videlicet Scriptura sequitur morem loquendi Judæis familiarem, qui sponsos vocabant *viros* & sponsas *uxores*. Ex eadem ratione voces, *Pater, Filius, Frater, Soror*, passim largam habent significationem.

Joann. XI. 4. dixit Christus de Lazaro: *Infirmitas hæc non est ad mortem.* Quia non erat mansurus mortuus; & Cap. XVII. 11. de se ipso: *Jam non sum in mundo.* Quia proxime futura jam facta dicuntur, juxta tritum illud: proxime accingendus habetur pro accinctus. Ita nempe communis loquendi modus, quem Scriptura sequitur, non scatet tot scrupulis, quot scholasticus, ideoque non curat illa,

De civit. L. XVII. c. 6.

Deus loquitur humana phrasi.

Cyrill. Alex. de SS. Trin. c. 12.

quæ

quæ in suo genere minima & levia sunt quoad durationem, distantiam, & numerum. Inde fit, cur toties ponatur numerus determinatus pro indeterminato, & rotundus pro inæquali, non curando modicum, quod excedit, vel deficit. Sed finis non foret, si omnia vellem afferre, quæ ad hanc regulam pertinent. Ex seq. patebit, ad hanc reduci plures alias, quæ interpretationem maxime juvant.

Can. 8. Apparitiones, & locutiones, quæ in V. T. Deo attribuuntur, Angelorum ministerio infinitam Dei Majestatem referentium pertractæ sunt. *Adde. VII. Galat. III.* 19.

Can. 9. Multa in scripturis dicuntur juxta opinionem illius temporis, quo gesta referuntur; & non juxta quod rei veritas continebat: Sic S. Joseph Pater Domini vocatur. Matth. XI. 25. de Scribis & Pharisæis dicitur: *Abscondisti hæc a sapientibus & prudentibus*. Quia vulgo tales habebantur. Joann. V. 31. *Si ego testimonium perhibeo de me ipso, testimonium meum non est verum*. Nempe vestro judicio. Jer. XXVIII. Hananias Propheta dicitur, qui tamen pseudopropheta erat. *S. Hier. in Jer. c. 28.*

Can. 10. Quandoque ita loquitur Scriptura, ut præcise alludat ad morem loquendi hominum; ut Gen. XVIII. 10. dixit Angelus ad Abraham: *Revertens veniam ad te tempore isto vitæ comite*. Sic enim homines de suis rebus futuris loqui solent.

Can. 11. Solet Scriptura nonnunquam uti locutionibus hyperbolicis, ut III. Reg. X. Ubi tempore Salomonis tanta argenti abundantia in Jerusalem fuisse dicitur, quanta & lapidum. Matth. XIX. *Facilius est, camelum per foramen acus transire &c.* & Cap. XXIV. *Non relinquetur lapis super lapidem*. Nec alienum hoc est a veritate & majestate Scripturæ, quia ejusmodi locutiones sunt adagiales loquendi formulæ, rem ob suam magnitudinem, raritatem, aut specialem difficultatem notatu maxime dignam significantes. Sensus igitur non tamen ex verbis, quam ex usu loquendi his formulis sensu tribuente, atque ex circumstantiis petendus est.

Can. 12. More Scripturæ ille dicitur aliquid facere, qui aliquid esse, vel fore certo denuntiat. Ita Levit. XIII. Sacerdos dicitur *contaminare*, quem contaminatum esse declarat. Et Prophetæ dicuntur *excæcare, evellere*, & *ædificare &c.* quando talia fore prædicunt.

Can. 13. Sicut verba comminatoria hypothetice rebusque sic stantibus intelligenda sunt, e. g. Jon. III. *Adhuc quadraginta dies &c.* ita quandoque verba, quæ videntur absolute prolata, restricte sumenda sunt, ut Isai. XXXVIII. 1. *Dispone domui tuæ, quia morieris*, h. e. attenta qualitate morbi & præsentibus circumstantiis.

Can. 14. Dicitur aliquid esse, vel fieri tunc, quando manifestatur, quamvis jam antea fuerit; e. g. *Sanctificetur nomen tuum*: h. e. Sanctum esse ubique innotescat, & ab omnibus Sanctum habeatur. Luc. II. Jesus profecisse dicitur sapientia, & gratia, h. e. non acquirendo, sed per nova signa externa manifestando. Iterum I. Cor. XV. 28. *Tunc & ipse filius subjectus erit ei*, h. e. tunc manifestum erit, quod sit subjectus Deo Patri. Nempe quoad humanam naturam.

Can. 15. Sunt aliqua in Scripturis, non ex sola narratione pensanda, ut malorum actuum exempla, quæ non probantur, sed ad cautelam enarrantur. Sic quando mendacia commendari videntur, e. g. obstetrices Ægyptiæ, non officiolum mendacium, sed animi pietas, timor Domini & misericordia comprobantur. *Exod. I. 20.*

Can. 16. Præteritum pro futuro sæpissime ponitur; præsertim apud Prophetas, e. g. Isai. IX. 6. *Parvulus natus est nobis*. Rationem dat Aug. more solito tanquam præterita narrantur; quæ futura prophetabantur, quoniam quæ ventura erant, jam in prædestinatione & præscientia Dei velut facta erant, quia certa erant. Vicissim non raro futurum pro præterito invenitur, ut in Cantico Habacuc: *Deus ab Austro veniet &c.* *De civit. L. XVII. c. 18.*

Can. 17. Plura, quæ videntur Dei operationem, imperiumque indicare; de sola permissione sunt accipienda, e. g. *Et ne nos inducas in tentationem*; h. e. ne finas nos tentatione superari. Regula hæc præcipue locum habet, ubi sermo est de improbis, quos Deus punit subtrahendo gratiam, non impertiendo malitiam. Ut dum dicitur *excæcare, indurare*. Dum *III. Reg. XXII.* ad spiritum mendacii dicitur: *Egredere & fac ita*. Similiter Ezech. XX. 25. *Dedi eis præcepta non bona*, h. e. permisi in pœnam contemptæ legis meæ, ut pernicioſa vicinarum Gentium instituta sectarentur. Ad Rom. I. 24. *Tradidit illos Deus in desiderio cordis &c.* h. e. sibi relictos labi permisit in scelera. Joann. II. *Solvite templum hoc*, h. e. solvetis me non reluctante. est enim familiaris Scripturis locutio, qua imperativus modus pro futuro usurpatur, præsertim in imprecationibus, e. g. Psal. CVII. *Fiant dies ejus pauci &c.* h. e. fient. Talia enim non optando dicuntur, sed optandi specie prophetando prædicuntur: non ut fiant, sed quia fient. Huc etiam pertinet illud Joann. XIII. ad proditorem: *Quod facis, fac citius*. Vox hæc non jubentis est, sed sinentis, nec trepidi, sed parati, inquit S. Leo serm. VII. de Pass. Futurum mandativum passivum passim pro imperativo adhiberi, per se notum est, & patet ex ipso Decalogo.

Can. 18. Jus Dei supremi omnium Domini, quod aliquando per homines exercet, a jure hominum inter se, accurate distinguendum est. Quo observato, Hebræos Dei jussu Ægyptum spoliantes furtum non fecisse, facile capitur. Idem de homicidio, aliisque.

Can. 19. Quia Hebræi tropos & comparationes magnopere amabant, frequenter in Scripturis occurrunt omnis generis Tropi & Figuræ præsertim Metaphora. Sic passim *lux* gaudium & felicitas: *tenebræ* mœror & ærumna designantur. Vividæ & acres maxime sunt locutiones Prophetarum. Terram, montes & urbes, quasi vita & sensu essent prædita, alloquuntur. Ipse Moyses initio statim Genes. maximi sine momenti historiam lapsus primorum Parentum metaphoricis phrasibus refert. Tametsi ea cautione rem tractet, ut Hebræis stylo metaphorico affictis, totamque historiam optime callentibus satis insinuet, se præ oculis habere alium plane serpentem, quam qui cum Eva loquebatur, nempe *antiquum illum*, quo nomine Scriptura dæmonem appellat.

Can. 20. In parabolis non omnes partes scrupulose urgendæ sunt, quædam enim subiudo ad ornatum serviunt; sed ea solum accipienda, quæ argumento & loquentis pro-

polito conveniunt. Ut Judic. IX. 8. Parabolæ autem sunt, ubi ponuntur exempla, & tacentur nomina.

Can. 21. Ordini narrationis nimis solicite inhærendum non est. Nam Si Scriptores modo aliqua tempore posteriora per anticipationem præoccupant, modo per recapitulationem inculcant, aut ab aliis præterita recolunt. Id quod præprimis notandum venit de Evangelistis, quorum intentio non erat omnia Christi dicta & facta referre, sed e multis pauca dumtaxat ad nostram fidem & mores præcipue conducentia. *Joann. ult.*

Can. 22. Solent Scriptores Canonici N. T. ex diversorum Prophetarum verbis, & ex eorumdem diversis locis unum conflare testimonium, idque tribuere Propheiæ magis noto. Exempla sunt Matth. XXI. 5. item XXVII. IX. Marc. I. 2. &c. tanta nempe est Prophetarum concordia & unitas in uno spiritu per eos loquente, ut, quod unius est, etiam alteri tribui possit. Aug. L. III. de concord. Evang.

Can. 23. In materia controversa, atque in præceptis moralibus quærendæ non sunt allegoriæ, sed ipsi sensui ad litteram inhærendum. Nam quidquid ad Fidem aut mores pertinens in Scriptura per mysticum sensum proponatur, id ipsum alus in locis per litteralem sensum aperte tradi solet. Quare manifesta de futuris oracula per incertas allegorias non sunt debilitanda. Nec enim dicit Apostolus I. Cor. X. Omnia simpliciter Judæis in figura contigisse, sed *hæc omnia*, de quibus ibi loquitur. Et dum SS. Patres dicunt, ipsas syllabas & apices esse plena sensibus, id significare velle censendi sunt, quod sæpius res ita se habeat.

Can. 24. Bene attendendum est ad ipsas interpunctiones, ut sic, quæ conjungenda, vel disjungenda, aut interrogative legenda sint, perspiciatur.

Can. 25. *& ult.* Cum S. Scripturæ Author Spiritus S. necessario sibi per omnia constet, indeque in tanta divinorum eloquiorum multitudine, & varietate mirabilis quidam, & omnem humanam cogitationem excedens consensus eluceat: nullæ dari reipsa possunt *antilogiæ*, sed apparentes tantum, ortæ partim ex jactura plurium veterum monumentorum, partim ex indole linguæ Hebraicæ, in qua sunt multæ voces *polysemæ*, seu pluribus Latinis respondentes. His accedunt res similes diversis temporibus gestæ: ejusdem hominis aut loci plura nomina, & similia. His tamen minime obstantibus, jam pridem labore eruditorum Interpretum effectum est, ut, quæcumque ad speciem pugnare viderentur, sat commode, atque perspicue conciliata fuerint. Et certe si, attentis hisce exponendi regulis, genuinus cuivis loco sensus assignetur, omnis apparens antilogia evanescat necesse est, e. g. *Jer. XXII.* 30. legitur de Rege Jechonia: *Scribe virum istum sterilem*. At *Matth. I. Jechonias genuit Salathiel*. Verum si attendatur ad scopum communicationis, & Jeremiam loqui de filio Regni hærede, *qui sederet super solium David*, qualis nec Salathiel, nec Zorobabel fuit, sublata est omnis difficultas. Alterum exemplum sit Matth. XVIII. 3. ubi Salvator dicit: *Nisi conversi fueritis, & efficiamini sicut parvuli, non intrabitis in Regnum cœlorum*. At Apostolus I. Cor. XIV. 20. contrarium videtur docere dicendo: *Fratres nolite pueri effici sensibus*. Sed si juxta datas regulas contextus, & utriusque doctrinæ scopus, atque circumstantiæ perpendantur, in priori loco ad humilem & lenem puerorum animum, qui sine ambitione & dolo sit, provocari: in secundo autem a levi puerorum ingenio, atque in gerendis rebus inconstantia nos revocari, licque præconem veritatis neutiquam contradicere summæ veritati, dilucide patebit.

§. V.

Quos duces sequi oporteat.

DUO potissimum sunt, quæ in Scriptura Sancta Sanctorum viam aperiunt certissimam, mentis puritas, & secularium litterarum eruditio. Hinc quia his dotibus SS. Patres, ut Irenæus, Hilar. Athanas. Basil. Cyrillus Jerosol. Nazian. Ambros. Chrysost. Hier. Aug. Leo M. Greg. M. &c. ad miraculum usque instructi fuerant, atque S. Litterarum studio se totos ita consecraverant, ut in his consenuerint, & mortui sint; sequitur profecto, veteres Ecclesiæ Patres tam Græcos, quam Latinos ad Scripturæ expositionem præ aliis esse adhibendos. Patres enim posuit Deus in Ecclesia Doctores, & per eos quasi per lectissimos & sua & Scripturarum majestate dignissimos Interpetes tot nobis & tam abscondita Mysteria patefecit. Verum quia paucorum est pretiosa Patrum habere volumina, ex novis iisque innumeris, qui Patrum secuti vestigia egregiam in edendis commentariis operam navarunt, paucos dumtaxat, qui & facilius comparari, & quibus abunde juvari Alt. poterunt, indicare sufficiat.

1 Opus Calmeti, octo tomis comprehensum, Augustæ Vind. & Venetiis recentissime recusum, ejusmodi est, ut in hoc genere præstantius quid & melius ab homine non videatur exspectandum.

2. *Jac. Tirinus* inter eos eminet, qui totius Scripturæ eruditam & solidam explanationem in compendio exhibent.

3 *Jac. Gordoni* commentarium necdum inspicere licuit. At Calmeti judicio opus est simile ferme Tirino, fusius tamen & amenius elucubratum. Editus est Parisiis 1632.

4 *Joann. Steph. Menochius* brevem pariter & fundatam dedit totius S. Scripturæ explicationem. Præferenda est editio cum *supplementis*, qualis est Venetia de A. 1722.

5 *Emmanuelis Sa* breves in totam Scripturam annotationes tyronibus, & quibus alii labores multum otii rapiunt, sunt utilissimæ. Sed quos a majoribus foliis sumptus arcent, animum adjiciant ad *Lexicon Biblicum*, quod paucis abhinc annis edidit vir omnigenæ eruditionis, & Academiæ nostræ singulare decus P. Ignatius VVeitenaver. Hoc quippe & parvo comparari poterit pretio, &, si tamquam *Manuale* habeatur, non unius interpretis locum supplebit.

§. VI.

De Citatione.

AD usum Scripturæ quoque spectat nosse modum citandi. Res facilis est, & ita peragitur. Ubi plures sunt libri ejusdem nominis

minis seu inscriptionis, tres adhibentur numeri. Primus præponitur, & notat, quotus sit liber initialibus litteris expressus: secundus libro postpositus indicat caput, & tertius versum: e. g. vis citare ex tertio libro Regum in capite quarto versum 32. hoc modo procedes: III. Reg. IV. vel. 3. Reg. 4. 32. Cupis allegare ex Epistola secunda ad Corinthios in capite primo versum 22. sic rem institues, II. ad Cor. I. vel 2. ad Cor. 1. 22. poterit tamen particula *ad* omitti, quia subintelligitur; sicut etiam, si textus notissimus est, sæpius taceri solet tertius numerus: Pro citandis autem libris unius & singularis inscriptionis, quales sunt plerique, duobus solum numeris opus est, qui libro postpositi, ejusdem caput & versum signant: e. g. Genes. I. 26. Id unum adhuc adverto, librum *Ecclesiastæ* non esse confundendum cum libro *Ecclesiastici*, ille enim per *Eccle.* hic vero per *Eccli.* citari solet.

PRÆLECTIO III.

PRO FACILIORI SCRIPTURÆ USU ADMINICULA.

§. I.

Adminicula spiritualia.

QUibus adminiculis instructi ad tractandas S. Litteras accedere debeamus, jam supra adverti, ubi, quibus dotibus ornati fuerint Ducas, quos imitari nos oporteat, breviter exposui. Cum enim, ut monet Doctor mellifluus, quo spiritu Scripturæ factæ sunt, eo & legendæ, eo & intelligendæ sint; quia sine Spiritu arcana Spiritus velle quærere, idem esset; ac sine luce velle videre: ante omnia necesse est, ut *mente pura & humili* a Patre luminum, & scientiarum Domino divinam hanc scientiam efflagitemus. Est quippe *Principium sapientiæ timor Domini*. Et *ubi humilitas, ibi sapientia*. *Superbis autem Deus resistit, nec in malevolam animam introibit sapientia*, atque, ut præclare inquit Boethius, splendor ille, quo regitur; vigetque cœlum, vitat obscuras animæ ruinas, & mentem sequitur nitentem: hinc.

Prov. I. &c.

De consol. philosoph. lib. III.

Quæ. Quid sentiendum sit de lectione *in lingua vulgari*? &c. Optandum quidem esset, ut omnes ex lectione Sacræ Scripturæ, quæ pro omnium salute condita est, fidei atque pietatis augmentum caperent. Sed quia tristis persæpe docuit experientia; lectionem *in lingua vernacula, si omnibus passim, & sine nullo delectu permittatur*, plus detrimenti, quam utilitatis afferre; provida Mater Ecclesia Pastores animarum invigilare jussit, ut Sacra Biblia & quidem fideliter versa, qualia sunt pro nostra Germania Ekii, Dietembergii &c. illis tantum concedantur, de quibus, quod ex *prudenter & humiliter* lecturi sint, præsumi poterit.

§. II.

Adminicula naturalia.

SIcut velle segetem absque semente est tentare Deum, ita velle scientiam absque studio discendi est velle miraculum. Si autem in minimis etiam artibus labore & diligentia; certe pro acquirenda S. Litterarum scientia opus est acri studio & lectione assidua. Id ipse Spiritus S. nobis commendat: *Non recedat volumen legis hujus ab ore tuo: sed meditaberis in eo diebus ac noctibus*. Idem inculcat S. Hieron. dicens: Tenenti S. Codicem somnus obrepat, & cadentem faciem pagina sancta suscipiat. Ut autem labor facilior, & lectio reddatur expeditior, prius amandæ sunt Scripturæ, quam discendæ; qui enim Scripturam diligit, etiam, quod in ea non intelligit; honorat. Dein ab elegantioribus studiis & scientiis quærenda sunt subsidia. Siquidem ad S. Scripturæ intelligentiam sæculares litteræ & omnes humanæ disciplinæ conferunt plurimum. Quisquis igitur in utilissimo S. Litterarum studio rectam servare methodum & proficere cogitat, non nisi scientiis naturalibus antea instructus accedat, & *Josue I. 8.*

1. Nosse curet sacram atque profanam Hebræorum Rempublicam, leges, mores & politiam. Historia namque omnium fere scientiarum lux est & magistra. Quapropter sacri libri historici diligenter evolvendi sunt.

2. Chronologiam & Geographiam minime negligat. Magnum etenim utraque ut historiis omnibus, sic potissimum divinæ affert præsidium.

3. Sciat, inter prima adminicula esse, plurimaque parare commoda linguarum præsertim Hebraicæ & Græcæ cognitionem. Hæc quippe maxime juvat ad explicandas eas dictiones, quas ob innatam quasi proprietatem Latinus sermo plene non exprimit. Facit etiam ad eruendos plures, & bonos sensus ex eodem loco; ad refellendos errores, ad diriméndas controversias, denique & præcipue ad intelligentiam idiotismorum; & phrasium, quarum notitia prorsus est necessaria. Habet enim omnis lingua propria quædam locutionum genera, quæ cum in aliam linguam, transferuntur; vel obscura videntur; vel absurda, cognito autem locutionis genere diluescunt & placent. His itaque munitus præsidiis unusquisque sacratissimum studium a N. T. incipiat. Hoc enim, ut nuper dixi, ad intelligendum V. T. viam complanat & facem præfert. Cæterum adminicula ex historia profana & Geographia, de quibus ut hic agatur; non fert ratio compendii, ex Calmeti dissertationibus, quæ & ejusdem commentario insertæ & separatim editæ sunt, ex Menochii supplementis, aliisque commode peti poterunt. Reliqua autem, quæ a Prolegomenis abesse non debent, statim indicabo:

§. III.

Notitia Chronologiæ.

QUia V. T. libri historiam sacram ab origine mundi fere usque ad Christum Dominum producunt, omne illud tempus, ad assignandam illustribus, quæ Scriptura

narrat, tactis tuam epocham, per ſex ætates hac ratione diſpeſcitur.

Prima ætas a creatione mundi uſque ad diluvium complectitur annos	1656
Secunda a diluvio uſque ad vocationem Abrahami	426
Tertia a vocatione Abrahami uſque ad exitum ex Ægypto, ſeu uſque ad legem per Moſen latam	430
Quarta a lege lata uſque ad templi per Salomonem fundationem	480
Quinta a templi fundatione uſque ad finem Babylonicæ captivitatis	474
Sexta a ſoluta captivitate per Cyrum uſque ad ortum Chriſti Domini	534
Fluxerunt itaque ab exordio Mundi uſque ad Chriſti ortum anni circiter	4000

Duo circiter Millenarii ſunt ab Adamo uſque ad Abrahamum: ab Abrahamo uſque ad Salomonem eſt tertius, & a Salomone uſque ad Chriſtum quartus. In fine autem quarti Millenarii ex ſententia Uſſerii, cui omnes fere recentiores ſubſcribunt, conſtituitur Domini Nativitas, indeque deducitur: *Æra Chriſtiana*, quæ etiam *communis* ſeu *vulgaris*, & a Dionyſio exiguo *Dionyſiana* appellatur. Authorum hac in re varietatem tranſmitto. Nam qui chronotaxim Hebraicam ſequuntur, ad prædictam ſummam, plus, minus, accedunt, quamvis inter ſe conſligant de ipſo Nativitatis Domiſticæ anno, quem plerique Critici ſolido quadriennio priorem conſtituunt ipſa Æra vulgari. Solum adverto, Græcos, qui in annorum ſupputatione Codices LXX. Interpretum ſectantur, ita differre, ut ab exordio Mundi uſque ad Incarnationem Domini communes 5500. circiter annos enumerent. Verum ut Aug. notat, illa Græcorum in numeris diverſitas tribui poteſt errori ſcriptoris, qui de Bibliotheca Ptolomæi Regis Codicem deſcribendum primus accepit. Sane quia Hebræi Codices annos ſignant integris dictionibus numerabilibus, Græci vero elementorum apicibus notiſque arithmeticis, facilius in his, quam in accurata Hebræorum extenſione mendum irrepere potuit. *De civ. L. XV. c. 14.*

Annus Hebræorum ſemper duodecim menſibus conſtitit. Ætate Moſis erat ſolaris & 30. dierum pro ſingulis menſibus, excepto menſe duodecimo, qui 35. dies complectebatur. Ita colligitur ex ſupputatione Diluvii Gen. VII. poſt confectum Thalmud Jeroſol. circa annum Æræ vulgaris 300. lunares tantum annos in uſu habere cœperunt, ſingulis menſibus alternatim 29. & 30. dies aſſignantes. Ut vero annorum periodus cum ſolis curſu conſtet, poſt tertium annum unam lunationem, ſeu menſem decimum tertium adjiciunt, quem *ve Adar* ſeu Adar ſecundum appellant.

Annus ſacer ſeu Eccleſiaſticus Religioni deſtinatus apud Judæos a vere, annus *civilis* ab autumno ſumebat initium.

Annus Sabbaticus, quo terra cultura vacabat, ſeptimo quovis anno; & *annus Jubilæi*, quo ſervi ſui juris fiebant, & fundi ad priſtinos Dominos redibant, anno quinquageſimo recurrebant.

Menſes apud veteres Hebræos certa nomina non habebant, ſed primus, ſecundus, tertius &c. dicti ſunt. Aſt poſt Babyl. captivitatem hæc ſortiti ſunt nomina:

Niſan, initium anni ſacri, noſtro fere reſpondens Martio.
Jiar reſpondens Aprili; & ſic de cæteris.
Sivan.
Thammuz.
Ab.
Elul.
Tiſri, vel Tiſchri. Initium anni civilis.
Marſchevan.
Caſleu.
Thebet.
Sebat.
Adar.
Ve Adar ſive ſecundus Adar intercalaris poſt annum tertium.

Hebdomada apud Hebræos alia erat *dierum*, alia *annorum*. Illa ab uno ad aliud Sabbatum ducta ſeptem dies, hæc totidem annos complexa anni Sabbatici & Jubilæi computum dabat. *Levit. XXV.*

Dies, ſimpliciter & ſine diſtinctione, a veſpera in veſperam terminabatur juxta illud: *A veſpera uſque ad veſperam celebrabitis Sabbata veſtra*. *Levit. XXIII.* Inſiſtebant nempe Hebræi rerum creationi, in qua tenebræ præceſſerunt lucem, & hinc dicitur: *Factumque eſt veſpere & mane dies unus*. Sed poſt ſubactam a Romanis Judæam, vetuſto more pro feſtis diebus ſervato, in aliis Romanos imitati diem *civilem* a mane in mane (juxta alios ſcriptores a media nocte ad ſequentem mediam noctem) protrahebant. Idcirco pro libris N. T. probe attendenda eſt diſtinctio in diem *legalem*, ſeu ſacrum, & in diem *civilem*; nam dum Joann. XIII. Chriſtus dicitur ultimam Cœnam inſtituiſſe *ante* diem feſtum Paſchæ, a reliquis autem Evangeliſtis *primo die* azymorum, idem reipſa notatur tempus, videlicet dies 14. menſis *Niſan* ad veſperam. Joannes quippe diem *civilem*, & alii Evangeliſtæ diem *legalem* commemorant. Eſt autem dies *legalis*, ſeu Eccleſiaſticus & ſacer, juxta quem feſta, & res ad Religionem pertinentes ordinantur. Dies *civilis* eſt, quem pro tractandis civilibus negotiis quævis gens ſuo arbitratu definit.

Nox in libris V. T. in tres diſtinctas partes legitur *in veſperam*, *mediam noctem*, & *cuſtodiam matutinam*. In libris autem N. T. more Romanorum diſtincta obſervatur in quatuor *vigilias*, quarum ſingulæ tribus horis conſtabant inæqualibus pro diverſo anni tempore.

Horæ proprie dictæ olim Judæis non erant, ſed diem *naturalem* ſeu excurſum ſolis ab oriente in occaſum dividebant in quatuor partes, in manè, meridiem, in veſperam primam, & ſecundam. Prima veſpera ſolem jam declinantem, ſecunda ejus occaſum denotabat. Sed tempore Adventus Dominici *duodecim* diei naturalis horas numerabant inæquales pro dierum vicißitudine, longiores æſtate, breviores hyemſ. *Primam* horam ducebant ab ortu ſolis, quæ (loquendo de æquinoctio) noſtræ ſextæ matutinæ reſpondet: *Tertia* cum noſtra nona matutina congruit; *Sexta* cum meridie, & ſic de ſingulis, e. g. legitur Act. III. *Petrus autem & Joannes aſcendebant in templum ad horam orationis nonam*, h. e. circa tertiam pomeridianam apud nos. Et quia horæ *prima*, *tertia*, *ſexta*, & *nona* notiores erant cæteris, utpote ſacrificiis & precibus deſtinatæ, illarum deſignatione totum diurnum

tem-

tempus indicare ſolebat, ita ut hora prima uſque ad tertiam, tertia uſque ad ſextam ſeu meridiem computaretur, adeoque quælibet ſpatium tribus diſtinctis horis æquivalens complecti cenſeretur. Idem de ſexta & nona intelligendum eſt: quo bene obſervato evaneſcit illa antilogia, dum apud Marc. XV. 25. *hora tertia*, apud Joann. XIX. 14. *Hora quaſi ſexta*, Chriſtum cruci affixum fuiſſe legimus; loquuntur nempe de *hora orationis* extenſive ſumi ſolita, ſeu de medio tempore inter tertiam & ſextam horam nondum exacto, Marcus de hora tertia deſinente, Joannes de ſexta jam inſtante; conſuetudine autem inductum fuerat, ut tempus intra *horas orationis* fluens vel a præcedente vel conſequente hora appellaretur.

§. IV.

De monetis & menſuris.

CUM olim commercia partim res permutando, partim aurum, vel argentum in virgulas, aut rudes laminas elaboratum appendendo inſtituerentur, utrumque autem non levia incommoda pareret; denique ſenſim cuſæ & ſignatæ monetæ, cui a pecude, ovium ſcilicet bovumve impreſſa effigie nomen *pecuniæ* hæſit, uſus invectus eſt. Hunc jam Abrahami, aut ſaltem Jacobi ætate apud Hebræos obtinuiſſe, Rabbinos hac in parte ſecuti docent plerique interpretes ex illo Gen. XXXIII. 19 ubi Jacobi partem agri *centum agnis* emiſſe dicitur. Quod non de centum ovibus, ſed totidem nummis agni figura notatis intelligi volunt. Idem ſentiunt de *ove una*, quæ Jobo ad meliorem fortunam redeunti ab amicis donata legitur. Niſi enim hoc munus pro pretioſo numiſmate haberetur, leve nimis ac indignum fuiſſe, cenſendum foret. Porro monetæ, quarum frequentior in Scriptura mentio occurrit, reductis circiter ad valorem noſtratis monetæ pretiis, ſunt ſequentes:

Job ult.

Aſſis, tamquam parvus nummus, de quo Matth. X. *Nonne duo paſſeres aſſe vanetunt!* reſpondet circiter noſtrati crucigero.

Obolus vigeſima pars ſicli reſpondet circiter noſtris ſeſqui crucigeris. *Dipondium* reſpondet duobus aſſibus.

Drachma Hebraica reſpondet 16. crucig. eſt autem Drachma Hebraica altero tanto major Græca ſive Attica, id quod etiam de Mina Hebr. & Talento intelligendum.

Didrachma ſeu duplex drachma, tetradrachmo Attico æquivalens reſpondet 32. crucigeris.

Siclus argenteus ſive *ſtater* pariter reſpondet 32. crucig. quoties in Scriptura legitur *argenteus* ſine addito, ſubintelligitur *Siclus*.

Hemiſiclus, capitatio Iſraelitis a Moyſe indicta reſpondit 16. crucigeris.

Mina ſeu Mna conſtans 60. ſiclis reſpondet 32 florenis.

Talentum argenti reſpondet 1600. florenis.

Talentum auri reſpondet 19200. flor. nam juxta ſcriptores valor auri valorem argenti duodecies ſuperabat.

Menſura aridorum Hebræis erant

Corus ſeu Chomer omnium maxima, continens 30. modios. Serviebat etiam pro liquidis, nam Salomon *viginti Cados olei* Regi Hiram dediſſe legitur.

Ephi ſive *Epha*: erat decima pars *Cori*, habens itaque tres modios, ſeu tria *Sata*. *III. Regum V. 11.*

Gomor ſeu Aſſaron: erat decima pars *Ephi*.

Cab, *ſive Cabus*: erat ſexta pars unius modii.

Arraba fuit menſura Babylonica modiorum quinque.

Menſura liquidorum.

Bathus continebat juxta Calmet circiter 30. menſuras (*pintas*) Pariſienſes. Dicitur autem una Pariſienſis ferme duabus noſtris breviculis Cenſpontanis æquivalere.

Metreta Græcorum fere reſpondet bathо; ita etiam *Amphora Romanorum*.

Hin erat ſexta pars *bathi*.

Log ſive *Logus* quarta pars *cabi*.

Menſura intervallorum.

Ex quatuor hordei granis tranſverſim junctis componitur

Digitus Romanus, Hebraico autem vulgo Hebræi ſex grana tribuunt. Ex hac menſura omnes aliæ oriuntur: ſic

Tephach ſeu *palmus minor* habet 4. digitos.

Zereth ſeu *palmus major* habet 12. digitos.

Pes habet quatuor palmos minores.

Paſſus habet quinque pedes.

Cubitus - - ſex palmos minores ſeu ordinarios. Cubitus eſt illa longitudo a flexu brachii uſque ad extremitatem intermedii digiti, & cenſetur quarta pars ſtaturæ hominis bene formati.

Calamus - - ſex cubitos.

Stadium habet paſſus 125.

Milliare - - octo ſtadia ſeu paſſus 1000.

Iter Sabbati erat illud ſpatium, quod in Sabbato Hebræis ambulando conficere licebat. Spatium hoc alii ad mille, alii ad bis mille paſſus definiunt.

Nota: Antiquis Hebræis pro paſſibus, ſtadiis & milliaribus erant, *cubiti*, *funiculi*, & *pertica*.

§. V.

De Idiotiſmis.

DUO ſunt præcipui fontes Idiotiſmorum. 1. Petuntur innumeræ phraſes & locutiones *ex agris*, *& vineis*. Ratio eſt, quia eo tempore, quo Deus per homines loquens S. Scripturam condidit, agricultura & vita paſtoritia etiam apud Magnates & Duces populi in ſummo fuerant pretio; ad ea autem, quæ inter omnes maxime vigent, plurimam locutionum partem referri pronum eſt. 2. Eamdem rationem plurimi idiotiſmi originem habent *ex moribus Hebræorum*, ut ex re veſtiaria, connubiis, conviviis &c. e. g. illud Luc. XII. 35. *Sint lumbi veſtri præcincti &c.* in ſenſu litterali ſignificat: prompti & parati

Digitized by Google

eſtote. Phraſis eſt veſtiaria; Hebræi enim veſtes gerebant oblongas & talares, quas, ut ad iter vel aliud negotium expediti eſſent, præcingebant. *Calix*, *vel pars calicis* paſſim paſſim adhibetur ad ſortem & conditionem alicujus ſive bonam, ſive malam ſignificandam, quia in conviviis certa pro cujuſvis ætate vini portio aſſignari ſolebat. Item quia in Palæſtina frequentior erat uſus ſpinarum ad ignem excitandum, per modum proverbii dicitur Pſalm. LVII. *Priuſquam intelligerent ſpinæ veſtræ rhamnum* &c. h. e. priuſquam ſpinæ ad rhamni magnitudinem excreſcant, ira divina hoſtes meos utut bene ſe habentes ſubito corripiet, & delebit. Pſalm. II. 12. idem ſignificat: *oſculari filium: adorare*, *& apprehendere diſciplinam*, ſeu ejus legi & poteſtati ſe ſubjicere; & hoc ideo, quia olim novis Regibus per oſculum fiebat homagium. Ad intelligendam parabolam *de decem virginibus* ritus connubiales ſcire & attendere oportet. Et ſic de innumeris. His quippe exemplis plenæ ſunt S. Paginæ.

§. VI.

Sylvula Hebraiſmorum.

Calmet in Iſ. cap. XLVI.

EAndem rem in eodem orationis membro variis vocibus, quæ idem ſignificent, repetere ſolent Hebræi. Id maxime obſervare licet in Pſalmis, ubi ſacri Vates eamdem ſententiam aliis atque aliis verbis ita efferunt, ut oratio quaſi per gradus quoſdam promota, numero tandem emphatico abſolvatur, e. g. in his regula eſt: ſi principium verſus obſcurum eſt, lux oritur ex hemiſtichio. Nullum tamen ejuſmodi repetitionibus battologiæ, aut redundantiæ vitium ſubeat, ſed eadem res in Scriptura diverſis phraſibus inculcata energiam habet & ſalem, ſimulque ſignificatur, rem illam non utcumque, ſed plene, ſolide, ac certiſſime fuiſſe, eſſe, vel fore, ut Jer. XVII. 14. *Sana me Domine*, *& ſanabor: ſalvum me fac*, *& ſalvus ero*. Similiter dum de Joann. Bapt. dicitur Joann. I. 20. *Et confeſſus eſt*, *& non negavit: & confeſſus eſt* &c. notatur quam magna & inſolita fuerit Præcurſoris modeſtia, qua ultro delatum a Synedrio legatos mittente honorem Meſſiæ tam conſtanter a ſe repulit. Parem emphaſin habent verba geminata, ut *faciens faciet*, h. e. certiſſime faciet. *Plorans ploravit*, h. e. vehementer. *Exſpectans exſpectavi*, h. e. ſummo deſiderio, conſtanter tamen & ſpe fretus.

Per ellipſin ſæpius aliquid ſubintelligitur, ex contextu ſupplendum, vel repetendum, e. g. Pſalm. CXVII. *Tempus faciendi Domine!* nempe nobis miſericordiam & vindictam in hoſtes tuos, *quia diſſipaverunt legem tuam*. In Pſalm. CXXXII. *Sicut ros Hermon*, *qui deſcendit in montem Sion*. Vocula, *ſicut ros* repetenda ſunt hoc modo: ſicut ros Hermon, & ſicut ros, qui deſcendit in montem Sion. Idem attendi debet, ubi præceſſit negatio, hæc enim quandoque etiam in ſeq. ſubintelligitur. Ut Pſalm. XLIII. 19. *Et non receſſit cor noſtrum: & declinaſti* &c. h. e. *non declinaſti*: non permiſiſti, ut ſemitæ noſtræ declinarent a via legis tuæ. Et Matth. X. *Neque duas tunicas*, *neque calceamenta*, *neque virgam*, h. e. neque *duplicia* calceamenta, ſeu ſandalia: neque *geminam* virgam ſive *plures* baculos, ita ex Marc. VI. 8. Item dum aliqua præpoſitio geminatur, e. g. Pſalm. LXXVII. *De poſt fœtantes accepit eum*, h. e. de agro poſt fœtas oves eumtem accepit Deus Davidem, & conſtituit Regem. Matth. IV. 25. *De trans Jordanem*, h. e. de regione trans Jordanem. Luc. XVII. 24. *Fulgur coruſcans de ſub cœlo*, h. e. de, ſeu e nubibus, quæ ſub cœlo ſunt. Solet Scriptura *negative* proferre id, quod reſpectu alterius eſt longe minus, e. g. Luc. XIV. *Si quis venit ad me*, *& non odit patrem* &c. h. e. non amat multo minus, quam me, & legem meam. Malach. I. *Dilexi Jacob*, *Eſau autem odio habui*, h. e. minus dilexi. Oſee VI. *Miſericordiam volui & non ſacrificium*, h. e. malo miſericordiam, quam ſacrificium. I. Cor. III. 7. *Non ego*, *ſed gratia Dei*, h. e. non tam ego, quam Dei gratia: gratia Dei mecum. Matth. XV. 24. *Non ſum miſſus*, *niſi ad oves* &c. nempe primario ac per ſe.

Propter alluſionem, aut emphaſin ponitur ſubinde, loco nominis proprii perſonarum & locorum, ejuſdem nominis ſignificatio, ut Gen. XLVI. 1. *Venit ad puteum juramenti*, h. e. ad urbem *Berſabee*. II. Reg. XXI. 19. *Filius ſaltus*, h. e. *Filius Jair*. Pſalm. LXXV. 3. *Factus eſt in pace locus ejus*, h. e. in Salem, vulgo Jeruſalem. Prov. XXX. *Verba congregantis filii vomentis*, h. e. verba Agur filii Jake. Ob eandem rationem non deeſt etiam paronomaſia ſive verborum luſus, e. g. Soph. II. 4. *Accaron eradicabitur*. *Accaron* urbs ſonat eradicatio ſeu evulſio. *Vid. I. Paralipom. IV. 22 item cap. VII. 18.*

Verba non raro *adverbiorum* loco ponuntur, ut Pſalm. CXXV. *Magnificavit Dominus facere nobiſcum*, h. e. magnifice fecit. Pſalm. LXXVII. *Converſi ſunt*, *& tentaverunt Deum*, h. e. iterum tentaverunt.

Verba neutra aliquando activo explicanda ſunt, e. g. Pſalm. LI. 7. *Emigrabit te*: emigrare te faciet: domo te expellet.

Conjunctivus frequenter per *Gerundia* exprimitur, e. g. Pſalm. CXV. *In convertendo Dominus captivitatem*, h. e. cum converteret, ſolveret Dominus captivitatem; & Pſalm. CXIV. 4. *In deficiendo ex me ſpiritum*: cum deficeret ſpiritus meus.

Abſtractis vel quaſi abſtractis pro *Concretis* ſæpe utitur Scriptura. Ita ponitur circumciſio pro circumciſo, præputium pro Gentili, redemptio pro redemptore.

Potentia vel actus potentiæ uſurpatur pro ipſo objecto: intellectus pro re intellecta: viſio pro re viſa: auditus pro re audita. Idem de ſpe, timore, patientia, cuſtodia &c. item ponitur unus ſenſus, vel ejus actus pro alio, e. g. Exod. XX. 18. *Populus videbat voces*, h. e. audiebat.

Filius vel *filia* vocat Scriptura, quidquid ex aliqua re extrahitur, & quaſi paritur. Sic *filii areæ* ſunt grana frumenti in area excuſſa. *Filia pharetræ* ſunt ſagittæ. Item quidquid ad aliud ſpecialem habet relationem, aut illius genium imitatur. Ut *filius mortis*, *filius ſuperbiæ*, *progenies viperarum*.

Geminatio vocis in eodem caſu rei copiam notat, *ut homo & homo* h. e. plurimi homines. *Tribus tribus Domini*: omnes tribus. *Generatio & generatio*: omnes generationes. Subinde tamen hæc geminatio duntaxat duplicitatem, & diverſitatem ſignificat. Id quod ex ſubjecta materia facile deſumitur: e. g. *in*

corde & corde locuti sunt, h. e. duplici corde, dolose, mel in ore, fel in corde. Item *pondus & pondus*, h. e. duplex & diversum pondus ad decipiendos emptores.

Comparativus exprimitur per particulam *pra* e. g. *speciosus forma pra filiis hominum*. Psalm. XLIV. h. e. speciosior filiis. *Ponam illum excelsum pra Regibus terra*. Psalm. LXXXVIII. excelsiorem Regibus. Sæpe tamen loco comparativi adhibetur positivus, e. g. Psalm. CXVII. *Bonum est confidere in Domino, quam confidere in homine*, h. e. melius est &c.

Vim superlativi habet, & excellentiam innuit vox ita geminata, ut semel in genitivo ponatur, e. g. *canticum canticorum*, h. e. canticum excellentissimum. *Vanitas vanitatum*: res vanissima. *Cœlum cœli*: cœlum altissimum. *Filia fœminarum*, h. e. pulcherrima. Pariter locum superlativi supplet vox *Dei* nominibus addita. Sic, *Libanus*, *Basan*, *Carmelus*, *Galaad*, *Selmon*, *Hermon* dicuntur *montes Dei*, h. e. montes altissimi: ita etiam *Cedrus Dei*, *Princeps Dei* &c. Energiam quoque habent substantiva pro adjectivis posita, ut *Turris fortitudinis*, h. e. fortissima. *Mammona iniquitatis*: opes male partæ. *Vir sanguinum*: crudelis. *Vas electionis*: instrumentum electum.

Per syllepsin interdum ponitur numerus pluralis pro singulari, & vicissim, ut Jer. II. 12. obstupescite cœlum, & portæ *ejus* &c. Exempla pluralis pro singulari sunt Jos. VII. 1. *Filii autem Israel prævaricati sunt*. Intelligitur unus *Achan*. Ad Hebr. XI. 33. de Daniele: *Obturaverunt ora leonum*. Matth. XXVII. *Et latrones improperant ei*. Unus autem blasphemabat eum: Item ad significandam magnitudinem, excellentiam, aut dignitatem frequens est usus numeri pluralis.

Ponit aliquando Scriptura *multos*, pro omnibus. Ita dictum est Abrahæ Gen. XVII. *Patrem multarum gentium posui te*, hoc est: omnium gentium. *In semine tuo benedicentur omnes gentes*, Gen. XXII. Idem fit in seq. *Peccata multorum tulit*. *Multi sunt vocati*. *Pro multis effundetur*. *Peccatores constituti sunt multi*, nempe per Adamum, *in quo omnes peccaverunt*. Rom. V.

Nomen figuræ proprium sæpe figuratis tribuitur. Sic Sacerdotes N. T. dicuntur *filii Levi*. *Purgabit filios Levi*. Pariter quia Sacerdotium secundum ordinem Aaron figura erat futuri æterni Sacerdotii; dum ei promissa est æternitas, non ipsi umbræ, ac figuræ, sed ei, quod per ipsam adumbrabatur, figurabaturque, promissum est.

Malac. III.

De civ. Lib. L. XVII. cap. 6.

Mutatio personæ figura frequens est in Scriptura, ita ut de eadem re in eadem oratione tum in prima, tum in secunda, tum in tertia persona loquatur.

Substantivum sæpius ponitur loco Pronominis; e. g. dum Num. XII. 8. Deus de Mose dicit: *Palam Dominum videt*, h. e. me videt: similiter

Pronomina Mihi, *tibi*, *sibi*, *ejus* &c. ponuntur per Pleonasmum, solius elegantiæ causa, & spectata Latina consuetudine redundant: e. g. Dominus in cœlo sedes *ejus* h. e. Domini sedes in cœlo est. Salvavit *sibi* dextera ejus, h. e. Dei potentia salvavit nos. Beatus, cujus Deus Jacob adjutor *ejus*: idem fit cum propositione *in* e. g. locutus sum *in* lingua mea.

Neutro, quo Hebraica lingua caret, subrogatur masculinum, vel fœmininum: e. g. *unam* petii a Domino, *hanc* requiram, h. e. unum, hoc. Psalm. XXVI. item: *hæc facta est mihi*, i. e. hoc mihi factum est. Psalm. CXVIII.

Omnis generis Tropos & Figuras Hebraicæ linguæ, consequenter etiam Scripturæ familiares esse, non semel monui. Hujus itaque loci est quædam exempla subjicere.

Per Metaphoram omnium frequentissimam *lupi*, *ursi*, *dracones*, sunt feri atque indomiti homines.

Per Synecdochen sumitur *Libanus* pro templo exstructo ex Cedris Libani, *Caro* pro homine: *Verbum caro factum est*, Joann. I. item pro fratribus & propinquis: *Carnem tuam ne despexeris*. Isa. LVIII.

Per Metonymiam accipitur *peccatum* pro pœna peccati, & pro hostia, quæ pro peccato offertur; sic Osee IV. 8. Sacerdotes dicuntur peccata populi comedere, h. e. oblata pro peccatis: & II. Cor. V. 21. *Christus, qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum fecit*, h. e. hostiam pro peccatis. Sed multiplicem horum Troporum usum ex libris humanioribus notum esse, supponere fas est.

Ironia est Gen. III. *Ecce Adam quasi unus ex nobis factus est*.

Antiphrasis est III. Reg. XXI. 10. *Benedixit Deum & regem*, h. e. maledixit: item Job I.

Hypallage est Psalm. XVII. 6. *In sole posuit tabernaculum suum*, h. e. solem in tabernaculo suo, seu in cœlo.

Quam frequens sit *enallage*, seu mutatio generis, personæ, numeri, vel temporis, per se liquet.

Adagiales loquendi formulæ Hebræis familiares dantur multæ in Scripturis: e. g. Ezech. XVIII. 2. *Patres comederunt uvam acerbam, & filiorum dentes obstupescunt*, h. e. paternorum scelerum pœnas filii luunt. Luc. X. 4. *Neminem per viam salutaveritis*, h. e. festinanter pergite, neglectis inanibus urbanitatis officiis & colloquis cum obviis.

Nec desunt *hieroglyphica & symbola*, maxime apud Prophetas. Exempla sunt obvia in *Jer. Ezech. Dan. Apoc.* Ubi per *iram vel gladium Columba* Chaldæi columnam in labro ferentes: *Per novaculam pilos & barbam radentem* hostilis gladius plebem & Principes jugulans. *Per statuam quadrifariam, & quatuor bestias* quatuor Monarchiæ: per *hircum caprarum* Alexander Macedo designatur.

§. VII.

Hebraismi variarum particularum.

PArticula *Et* Hebræis & Græcis valde amica persæpe repetitur, & aliquibus S. Libris initium dat. Aliquando valet, idem ac *quia*, *vel*: e. g. Is. LXIV. 5. *Ecce tu iratus es, & peccavimus*, h. e. quia peccavimus. Act. III. 6 *Argentum & aurum non est mihi*: argentum vel aurum: nam ad eleemosynam alterutrum sufficit: item I. Cor. XI. 29. *Qui enim manducat & bibit*, h. e. vel bibit, prout ipse Apostolus jam declaraverat præced. v. 27.

Si, & nisi sæpe sunt notæ jurantis, & subintelligi oportet hæc vel similia verba! *Non*

haberat verax: e. g. Psalm. XCIV. *Si introibunt in requiem meam*, item.

Si in principio propositionis sæpe sonat *an* e. g. Matth. XXII. *Si licet censibus Cæsari?*

Vocula *quasi* non significat similitudinem, sed rem ipsam & veritatem, Joann. I. *quasi unigeniti*, h. e. vere, & Jac. II. 9. *quasi transgressores*.

Voculæ *quoniam eoquod* etiam accipiuntur pro *quamvis*. Isa. XII. 1. *Confitebor tibi Domine, quoniam iratus es mihi*. Jer. VII. 10. *Liberati sumus, eoquod fecerimus omnes abominationes istas*, h. e. quamvis iratus &c. quamvis fecerimus &c.

Usitata phrasis, *in sæcula sæculorum* absolutam æternitatem, sed voculæ: *non ultra, sæculum: æternum*, sæpe solummodo longum vel longissimum tempus denotant.

Particulæ *forte, forsitan* non involvunt dubitationem, sed notant liberum arbitrium, vel paucitatem illorum, qui rem, de qua Sermo est, facturi sunt.

Particulæ comparativæ *sicut, veluti, instar* sæpius debent subintelligi: e. g. Psalm. LXVII. 31. *Increpa feras arundinis* &c. h. e. coerce o Deus hostes nostros, qui sicut feræ inter arundines pastæ, & sicut congregati tauri inter armenta ferociunt, atque promissa hæreditate eos excludere conantur, qui a te electi & instar argenti probati sunt. Hoc modo etiam communiter exponitur locus ille alias obscurissimus I. Reg. XIII. *Filius unius anni erat Saul* &c. h. e. sicut puer unius anni innocens erat Saul, cum regnare cœpisset: sed tantum duobus annis ita regnavit super Israel, brevique ab illa vitæ sanctitate degeneravit. Cæterum quando prædictæ particulæ æqualitatem, aut proprietatem, vel similitudinem tantum importent, ex subjecta materia est colligendum.

Particulæ *antequam, donec, usquedum* non semper cessationem rei, de qua sermo est, sed sæpe ejusdem *continuationem* indicant: e. g. Gen. VIII. Corvus dicitur non reversus (nempe in ipsa interiora Arcæ, etsi ad tecta revolaverit, ut est in Hebraico) *donec* siccarentur aquæ. Ubi utique sensus est, corvum neque post siccatas aquas rediisse, Psalm. CIX. legitur, Christum regnaturum, *donec* omnes inimici penitus ei subjecti fuerint. At subactis hostibus regnare utique non cessabit. Psalm. CVI. Justus *non commovebitur, donec despiciat inimicos suos*. Et rursus Psalm. CXXII. *Oculi nostri ad Dominum, donec misereatur nostri*. Idem Hebraismus occurrit in Libris N. T. Matth. I. *Antequam convenirent, inventa est in utero habens de Spiritu Sancto. Et non cognoscebat eam donec peperit filium suum primogenitum*.

Particula *ut* in prophetis non rei gestæ causam, sed rem ipsam significat: e. g. ubi Joann. XII. 37. de Judæorum cæcitate dicitur: *Non credebant in eum: ut sermo Isaiæ Prophetæ impleretur* &c. Matthæus pro more sensum potius quam verba Prophetiæ sectatus, eam ita explicat: *Implebatur in eis Prophetia Isaiæ dicentis: auditu audietis, & non intelligetis* &c. Sane vaticinium Isaiæ neque causa neque occasio fuit pervicaciæ Judæorum; sed sponte & ex mera malitia oculos a luce avertebant, & aures obstruebant. Credere non poterant, quia nolebant, malam quippe eorum voluntatem prævidit Deus, & per Prophetam prænunciavit.

Varius quoque est usus *præpositionum*: sic.

A vel ab sonat subinde *coram, pra*, & *propter*: e. g. *Nec impie gessi a Deo meo*, h. e. coram Deo. Publicanus *descendit justificatus ab illo* Pharisæo, h. e. præ illo. *Va mundo a scandalis*, propter scandala.

Ad valet *de, propter*: e. g. Hebr. I. *Ad angelos quidem dicit* &c. h. e. de angelis. Marc. X. 5. *Ad duritiam cordis vestri*, h. e. propter duritiam.

Apud etiam valet *in*: e. g. Joann. I. *Verbum erat apud Deum*, h. e. in Deo.

Contra valet etiam *coram*: e. g. Psalm. L. *Peccatum meum contra me est semper*, h. e. coram me.

De sonat *pro, in*: e. g. *Rogabo Patrem de vobis*, h. e. pro vobis. *Laudate Dominum de cœlis*, h. e. in cœlis.

Propter etiam usurpatur pro *per*: Joann. VI. 58. *Vivo propter Patrem: & qui manducat me, & ipse vivet propter me*.

Præpositio *In* tere omnium aliarum vices agit: nam aliquando valet *cum, de, contra, pro*. Idem notandum de præpositione *Super*; hæc enim subinde usurpatur pro, *ad, contra, erga, in, juxta, post*. Id quod ex subjecta materia & contextu erit determinandum. Ex his autem studiosus Lector advertet & inferet, S. Scripturam non tam præceptis Grammaticorum, quam ponderi, & sensui suorum verborum attendiere.

Digitized by Google

PARS SECUNDA

COMPLECTENS

PROLEGOMENA

IN SINGULOS

SACRÆ SCRIPTURÆ LIBROS.

PRÆLECTIO I.

IN LIBROS VETERIS TESTAMENTI.

§. I.

De Pentateucho.

Pentateuchi

Pentateuchi seu quinque Librorum, qui sicut in Canone sunt primi, ita Græcos omnes, quotquot ad nos pervenerunt, vetustate superant, Authorem esse Moysen, virum summo pollentem ingenio, eximiaque præfulgentem sanctitate, extra omnem positum esse debet controversiam; id quippe nulla temporum serie interrupta Synagogæ, quam Ecclesiæ demonstrat traditio, quam ipse Christus suo suffragio inviolatam inviolabilemque reddidit. Levia quædam additamenta, ut de Moysis obitu &c. a Josue, vel alio quopiam sacro Scriptore apposita obstant minime; secus enim nemini, etiam post unius sæculi intervallum, scripti a se operis tua foret possessio.

Cum Moyses tempore peregrinationis in desertis Arabiæ Pentateuchum exararet, omnes per orbem Gentes, Hebræam si excipias, glomerantibus circa veram Religionem tenebris obvolvebantur. Ipsi vero Judæi homines erant rudes adhuc, & indociles, atque indole, quam diuturna in Ægypto commoratione induerant, in idololatriam maxime proclives. Huic malo ut se velut aggerem opponeret, avitamque Religionem stabiliret, totus in eo fuit sapientissimus, ut infinitas unius Dei, cœli terræque Creatoris perfectiones vivis coloribus, stylo tamen ad rudioris populi captum accommodato depingeret, sinulque in memoriam revocaret magnificas illas Patribus suis a Deo factas promissiones de mittendo futuro Liberatore, in quem fere omnium vota, lex ipsa ac universa Religio, tanquam in unicum scopum, & complementum collimabant. Cæterum quamvis Moyses multa eorum, quæ narravit, accepta ex Patribus traditione discere potuerit (Abraham enim multo tempore vixit cum Sem Noemi filio: Noe cum Mathusalem, & hic cum ipso Adamo) neutiquam tamen exinde aut Pentateuchi, aut aliorum S. Librorum, sed a divino Spiritu, abdita quæque scriptoribus sacris pandente, aliorum vero relatione cognitis infallibilem Authoritatem afferente, fides petenda est.

Itaque LIBER GENESIS (Hebræis *Bereschit*, quia libros Moysis a prima in capite operis occurrente voce nominant) partim a cœli terræque creatione, partim a deducta ibi Patriarcharum genealogia nomen trahens, prima rerum exordia, diluvium, confusionem linguarum, divisionem Gentium & Patriarcharum vitas refert, atque ex computo *vulgata* Hebraico textui insistentis a mundo condito usque ad Joseph, in cujus morte desinit, historiam 2369. annorum complectitur. *Liber Geneseos capita habet L.*

EXODUS ab exitu Israelitarum ex Ægypto ita dictus, describendo duram servitutem, insignem stupendis plagis ac prodigiis factam liberationem, atque divinæ legis promulgationem, ab obitu Joseph usque ad erectionem tabernaculi ad montem Sinai sacram historiam per 154. annos prosequitur. Quod autem potissimum in hoc opere lectorem detinere debet, est initum a Deo cum Israelitis fœdus; siquidem Deus in constituta a se Hebræorum Republica, quam idcirco *Theocratiam* seu divinam Politiam recte appellaveris, supremi Legislatoris, Regis & Patris munus sibi vindicare voluit. Id præcipue ostendit ferendo Hebræis, Moysis ministerio, leges tum *morales*, tum *judiciales* atque *cæremoniales*: quia omnes nihil habent antiquius, quam ut in ea Reipublicæ felicitatem, atque universi Regni robur consistere, doceant, si ea, quæ ad veram Religionem pertinent, salva sint omnia. Nec enim aliud etiam terribilem ille legum cæremonialium apparatus spectavit, quam ut per externas significationes intima puræ mentis sanctitas commendaretur, populusque hac disciplina imbutus, atque coram Deo suo, quasi in aula sui Principis positus, cujus tanti Regis oculos offendere potient, committere non audieret. Quia autem Lex Mosaica veluti Pædagogus ad Jesum Christum, qui stabilem atque omnibus numeris absolutam legem daturus esset, deducere pro scopo habebat, *judiciales* præsertim leges omnem pro imbecilli populo discretionem præ- *Exodus liber c. XL.*

se-

seteire, pluraque continere, ut usuras in alienigenas, polygamiam, atque divortium, quæ Deus tamquam Princeps & Rex Hebræorum solum toleraret, sedulo animadvertendum est.

Levit. habet Capit. xxvii. LEVITICUS tamquam *lex Sacerdotum* ex spectantibus ad Sacerdotes, Levitas atque sacrificia legibus & officiis nomen habet. Fuse tractat de victimis, & personis ad sacrum ministerium deligendis: festos per annum dies & oblationes determinat; animalium purorum ab impuris discretionem, lepræ hominum indicia, atque leges pro nuptiis tradit. Quæ omnia anni ab egressu secundi mense primo, cum populus ad montem Horeb subsisteret, præscripta sunt. Cæterum monendus est libri hujus Lector, ut leges cæremoniales, detracto cortice, secundum spiritum, conflideret. Non enim ideo tantum latæ sunt, ut sacrificiorum multitudine detinerentur, & rituum pondere leviores Hebræorum animi firmarentur, ne proni in superstitiones dæmoni victimas mactarent; sed ut sacrificio Messiæ præluderent, atque ad spirituales puri cordis victimas disponerent. Hoc cum plerique Judæorum parum attenderent, sed solis externis cæremoniis freti, atque figuræ tantum & umbræ inhærentes maxima interim legis præcepta, amorem nempe Dei, & proximi, negligerent, legis interpretes Prophetæ omnes uno ore in tantum abusum numquam non acerrime invecti sunt.

Lib. Numerorum habet Capit. xxxvi. LIBER NUMERORUM a populi & Levitarum censu nomen adoptans Historiam exhibet rerum gestarum in itinere per desertum 39. fere annorum spatio. Describit populi ingrati seditiones & murmura, mox tamen aut excitato divinitus incendio, aut immissis subito in castra serpentibus repressa. Core quoque cum sociis terra dehiscente absorptus, prodigiose florens *Virga Aaronis*, relatæ de Sehon rege Amorrhæorum, & Og rege Basan victoriæ, celebratissimus præstigiator *Balaam*, qui pro maledictis quæ paraverat, fausta omnia in Israelem vel invitus pronuntiavit, res sunt lectoris attentione præ aliis dignissimæ.

Deuteronomium habet Capit. xxxiv. DEUTERONOMIUM seu *secunda* lex non ex eo dicitur, quod nova sit, sed legis antea in exodo &c. latæ summa, atque repetitio simul & explicatio. Duplex erat causa hujus repetitionis; nam Senes, qui promulgatam ad montem Sinai legem exceperant, ob inobedientiam & murmur mortem in deserto jam obierant, aleoque omnes fere ex præsenti populo, illo tempore vel necdum nati erant, vel rerum, quæ tunc tractabantur, per ætatem necdum capaces. Dein Moses de imminente sibi obitu certus, ultima hæc verba ad populum facere voluit, ut ea firmius vivalinsque filiorum animis, utpote suprema & quæ valedicturus amantissimus pater loqueretur, inhærerent. Hoc ubi vir Dei præstiterat, dataque benedictione pro singulis tribubus peculiaria futurorum eventuum oracula pronuntiaverat, conscenso ex jussu Dei montis Nebo cacumine, ibique mortali vita 120. annorum posita, ad Sinum Abalæ, populus autem sub duce Josue in Chanaam migravit.

§. II.

Lib. Josue habet Cap. XXIV. LIBRI JOSUE eumdem, cujus nomen præfert, Authorem esse, abunde testari videntur verba illa in cap. ult. *Scripsit quoque* Josue *omnia verba hæc* &c. non enim est ratio, cur testimonium hoc de solo cap. ult. accipiatur, cum nulli alteri conveniant omnes characteres hujus operis, res ab ipso Josue gestas per 17. annorum spatium quibus populo præfuit, continentis. Quædam locorum nomina, aliaque minoris momenti hic inserta Authori libum non abjudicant, sicut de Pentateucho diximus. Nempe Prophetæ Mosse & Josue recentiores, dum sacros libros recensebant, hinc & inde aliquid, operis illustrandi gratia, adjiciendum censuere. Talia igitur tamquam ab eodem S. Spiritus fonte accepta & per sanctissimorum virorum canalem derivata, eadem veneratione ac reliquum textum excipimus. Qualis jam quantusque fuerit Josue *Servator* a Deo datus, neque non minus quam nomine typus Christi Domini; quam felici annorum successu pugnaverit, quantaque prodigiorum fama inclaruerit, incolumis per Jordanis vada trajectus exercitus, collapsa clangentibus buccinis Jerichuntis mœnia, fusi ubique hostes, devicti unus ac triginta reges. Sol & Luna cursum sistentes suum, ut opportunus cædendis hostibus dies propagaretur, latis superque declarant.

Lib Judicum habet Capit. XXI-Capit. XXI. LIBER JUDICUM a XIII. Judicibus, quorum res gestas a Josue usque ad mortem Samsonis per 317. annos complectitur, nomen suum sortitus est. Judex autem hoc in loco non accipitur quasi vir, qui solum judicandi munus, sed qui in administratione Reipublicæ vices Dei gerebat cum summa, tam pacis, quam belli tempore, potestate. Cum enim illo tempore Hebræi frequenter a divina lege recederent, a Deo scelerum viridice suis hostibus flagellandi tradebantur. At ubi servitutis jugo pressi ad mentem & obedientiam redire, atque pœnitentiam agere cœperunt, suscitavit Deus, dedituque illis virum & robore corporis, & animi magnitudine insignem, qui supremo adjutus animatusque præsidio eos ex hostium manibus eriperet. Inter hos singulari factorum gloria excellunt, Aod, Samgar, Barac cum Debora, Gedeon, Jephte & Samson. Porro librum hunc a Samuele ex Diariis, quæ quisque Judex conscripserat, collectum fuisse, magis recepta habet sententia.

Lib. Ruth habet Cap. iv. Idem Judicium est circa Authorem LIBRI RUTH, qui velut præcedentis appendix, & quadam in libros Regum præfatio, singulare divinæ Providentiæ exemplum exhibet in Ruth Moabitide, quæ dum tempore *Samgar* socrum suam Noemi Bethelem revertentem Religionis & viæ sociam secuta est, Booz viro prædiviti secundis nuptiis juncta, ac edito in lucem Obed Davidis Avo, illustrem inter ipsius Christi progenitrices locum obtinuit.

Lib. 1. Regum habet Capit. xxxi. Natus Samuel A. M. 2849. LIBRI PRIMI REGUM historiam 100. annorum complectentis hæc est Summa: Anna sterilis precibus a Deo Samuelem impetrat. Heli Pontifex & Judex per 40. annos, sed filiis suis omnino indulgens pater, dum Arcam Domini a Philisthæis captam esse intelligit, retrorsum de sella lapsus fracta cervice extinguitur. Samuel Propheta ex Levi-

tico

tico ordine, fractis bello Philisthæis, singulari pietate & prudentia populum 20. annis gubernat. Saul perditas Patris sui asinas quærens, regnum invenit; sed postea ob contemptas divinas Justiones reprobatur, Davide substituto, qui ob relatam de prostrato Goliath gloriam diu, mirisque modis invidia Saulis agitatus, divinæ semper Providentiæ clypeo protegitur. Tandem Saul frustra evocata Samuelis anima, victus a Philisthæis prælio, violentas sibi in montibus Gelboe manus infert, & occumbit.

Lib. II. habet Capit. XXIV. SECUNDUS LIBER per annos 40. Davidicum regnum exhibet, & victoriis maxime inclytum & pace florentissimum, donec post commissum in Bethsabeam & Uriam crimen, cæde Amnonis, conjuratione Absalomi, ac dira grassante lue tristis rerum induceretur mutatio. His flagellis cum pie se submitteret pœnitens Princeps, ultimos vitæ annos iterum in pace transegit, sanctoque fine quievit.

Lib. III. habet Capit. XXII. TERTIUS 126. annos complectens describit Regnum *Salomonis*, & factam sub ejus filio Roboamo in regnum *Juda* & *Israel* divisionem: historiam quoque 4. Regum Juda, & 8. Regum Israel usque ad Achab, sub quo vixit *Elias* Propheta, non minus vitæ sanctitate, quam miraculorum gloria clarissimus.

Lib. IV. Habet Capit. XXV. QUARTUS 16. Regum Juda, & 12. Regum Israelis res gestas per annos 308. continet, vitam insuper & mira *Elisæi* Prophetæ, qui, sicut Elias, ut Religionem tueretur, contra impios velut murum se opposuit; sed prævalente tandem impietate ultor Domini gladius cohiberi amplius non potuit. Anno itaque post factam a Juda secessionem 254. sub Rege Osee, a Salmanasare Assyriorum rege expugnata fuit Samaria regni caput, & decem tribus in civitates Medorum abstractæ. Eversо regno Israel manfit adhuc regnum Juda per 134. annos quibus elapsis, cum 500. circiter annis stetisset, pariter concidit, *& translatus est Juda de terra sua* in captivitatem Babylonicam. Ad scriptores *Librorum Regum* quod attinet: duo priores, qui apud Hebræos *Libri Samuelis* dicuntur, potissimam partem Nathan & Gad Prophetis, qui sub Davide floruerunt: duo posteriores partim Isaiæ & Jeremiæ, partim Esdræ ex authenticis illorum annalibus colligenti vulgo adscribuntur.

IV. Reg. ult.

Paralipomena Sequentes duos libros Hebræi *verba dierum* sive annales, Latini Græco vocabulo *Paralipomena*, id est, prætermissa appellant, tamquam supplementum Libris Regum adjectum, pluraque in illis omissa continens. Quamvis potissimum S. Scriptoris consilium in eo positum fuisse appareat, ut, qualis ante, ac deinde post solutam captivitatem familiarum status fuerit: item munera, genealogias, ordines sacerdotum & Levitarum, verbo: quæ ad cultum Domini & templum pertinent, accurate describeret.

Lib. I. habet Capit. XXIX. LIBER PRIMUS proponit Summam S. Historiæ ab ortu mundi usque ad obitum Davidis per annos 2990.

Lib. II. habet Capit. XXVI. in Epist. ad Domn. SECUNDUS describit Historiam Regum Juda, & ex parte etiam Regum Israelis ab exordio Salomonis usque ad finitam captivitatem per ann. 478. Utrumque Librum, in quo juxta S. Hier. omnis Scripturarum continetur eruditio, ab Esdra ex relictis Prophetarum monumentis digestum fuisse, communis habet sententia.

LIBER PRIMUS ESDRÆ, referens concessam a Cyro redeundi Babylone libertatem, sacrorum, templique restaurationem, atque inimicorum in contrarium molimina, historiam 82. ann. complectitur. Author est ipse Esdras ex genere Sacerdotali, appellatus in Scriptura *scriba velox*, i. e legis peritissimus. Vir nempe erat spiritu Dei plenus, de reformata Judæorum Republica, de collectis ac in ordinem redactis sacris libris optime meritus: Historiæ, quam litteris mandavit, ipse pars maxima, & testis oculatus. *Liber Esdræ I. habet Cap. X.*

Lib. II. habet Capit. XIII. LIBER SECUNDUS ESDRÆ inscribitur, non quod is Author sit, sed quia in textu Hebræo una serie cum præcedenti olim conjunctus fuit, eaque continet, quæ simul ab Esdra & Nehemia gesta sunt: Author enim ex communi sententia est Nehemias & ipse ex ordine Sacerdotali. Quamvis eum aliqui ex regia tribus Juda propagine descendisse contendant. Quidquid autem de hoc sit, certe vir fuit per omnia magnus, qui, cum apud Artaxerxem Persarum Regem nobilissimo *Athersatæ* seu Pincernæ munere fungeretur, afflictis suorum rebus succurrens, elusis inimicorum insidiis urbem restauravit, dedicavit, curasque omnes ad evellendos abusus, qui in Rempublicam irrepserant, convertit. Historia est 30. circiter annorum.

Liber Tobiæ habet Capit. XIV. LIBER TOBIÆ authorem habuit utrumque Tobiam, additis tamen a Collectore ultimis duobus versiculis. Prodigiosæ hujus Historiæ versionem præ cæteris maxime perspicuam S. Hieronymo debemus illam ex opere Chaldaice scripto, quod tamquam autographum suspexit, adornavit. Cæterum quia Liber hic eximiæ pietatis, patientiæ, atque divinæ Providentiæ, cujus Ministri sunt SS. Angeli, præclara prorsus documenta proponit, omnibus, qui juventutem saluberrimis vitæ morumque præceptis imbuere cupiunt, sedulo attendendum est, ut teneris instillanda animis ex divino hoc fonte hauriant. Etiam

Lib. Judith habet Cap. XVI. LIBER JUDITH a S. Hieron. ex Chaldæo translatus, æterna Cedro dignissimam refert Historiam in Judith Manassis vidua & spectatæ virtutis fœmina, quæ Holofernem ferocem Assyriorum Ducem stratagemate captum percussit, urbem Bethuliam ab obsidione, totamque Judæam ingenti discrimine liberavit. Certus hujus libri Author quidem latet; quia tamen Sacerdotum munus erat celebriora gentis suæ gesta in commentarios redigere, summo Sacerdoti Joachimo, sive Eliachimo, cujus ibidem mentio fit, verisimiliter attribuitur. De tempore historiæ major est controversia: verum recepta magis apud optimos chronologos, & melioribus fulta rationibus est sententia, quæ docet, illam contigisse ante captivitatem Babylonicam sub Rege Manasse, quando is inter adversa sapere doctus, & libertati redditus totum se pœnitentiæ addixit, ideoque nullis amplius se Reipublicæ negotiis immiscuit, sed juxta vaticinium Isaiæ omnia summo Pontifici Eliachimo gerenda commisit. Ineptas contra hunc librum heterodoxorum cavillulas refutare non est hujus loci, eaque jam pridem diffluarunt Bellarminus, Serarius, Huetius, Montfaucon, Calmet aliique scriptores præstantissimi. *Isaiæ XXII.*

Liber Esther habet Capit. XVI. LIBER ESTHER singulare Providentiæ Dei, superbos humiliantis, & humiles exaltantis argumentum præbet in Esther seu Edissa, quæ

loco Vasthi Reginæ repudiatæ, quod ex Regis imperio ad convivas intrare superba renueret, in thorum regium assumpta totius gentis suæ excidium, quod elatus Regis amicitia Aman ob negatos sibi a Mardochæo divinos honores publico edicto decreverat, adeo feliciter avertit, ut Amanus, postquam Mardochæo summe honorato vile stratoris ministerium exhibere coactus fuerat, ex eadem trabe, quam Reginæ Patruo paraverat, suspensus interierit. Historiæ hujus, quam sub Dario Hystaspis filio contigisse multo probabilius est, & cujus memoriam instituto quotannis solemni festo *Purim*, i. e. sortium Judæi religiose servarunt, scriptores esse Mardochæum & Esthram, ex ipso S. Textu Cap. IX. satis aperte colligitur.

Lib. Job habet Capit. XLII.

LIBER JOB illustre justitiæ & patientiæ documentum exhibet in viro, qui inter Paganos vitam ad legis naturalis normam componens, duritiemæ ac laboriosissimæ Christi Domini vitæ imago factus est eximia, suoque exemplo docuit, quid constans tam inter fortunæ illecebras, quam inter calamitatum procellas virtus possit. Bonis omnibus exutus, orbatus liberis, ab uxore irrisus, amicorum calumniis oneratus, conditoris tamen sui voluntati perfectissima animi subjectione obtemperat, manum percutientis veneratur, Majestatem celebrat, & Judicia adorat. Et dum quid acrius doloris vi expressum advertit, revocat, sacco indutus, ac cinere aspersus luget. Jobum autem eumdem esse cum *Jobab* ex genere Esau ortum, &, in Denaba Idumææ Orientalis seu Arabiæ desertæ metropoli regnasse eo tempore, quo Hebræi iter per desertum agebant, jure creditur. De authore Libri, qui partim soluta, partim stricta oratione exaratus est, inter eruditos controvertitur. Alii ab ipso Job Arabice scriptum, & a Moyse Hebraeo sermone donatum fuisse contendunt. Alii, ex sententiarum Jobi cum iis, quæ in libris Salomonicis occurrunt, consensione & majestate Salomoni attribuunt. Sed cum certum exploratumque sit, Authorem fuisse, cujus mens divino illustrabatur lumine, manuque a Deo dirigebatur, ut sancti Viri gesta & sermones religiose sanctæque narraret, nihil ultra operæ est quærendum est. Restat pro faciliori intelligentia lectori totius libri argumentum proponitur, quod in hac maximi momenti quæstione versatur: Utrum Deus tantum impios in delictis in hac vita malis puniat: an vero iisdem quandoque etiam justos, ad eorum constantiæ experimentum, perfectionis ac meritorum incrementum exerceat? priorem partem falso propugnabant tres Jobi amici Eliphaz, Baldad, & Sophar, quibus & quartus accessit Elihu. Unde Jobum, qui conscientiæ suæ testimonio securus posterioris partis veritatem acriter defendebat, sua impietate, & hypocrisi tantum malorum turbinem in se provocasse constanter asserebant. Tandem Deus e nube loquens, litemque Jobo adjudicans prolixæ disputationi finem imposuit.

Genes. xxxvi. 32.

§. III.

Psalmi sunt CL.

LIBER PSALMORUM, apud Hebræos quinquepartitus, unicus est apud Latinos definito utrobique ad 150. Psalmorum numero, qui ab Esdra, non attento materiarum, aut temporum ordine collecti creduntur. Omnium Author an solus David Regum sanctissimus habendus sit, celebris est controversia. Qui in divinissimo hoc opere Psalti regio ita primas attribuunt, ut tamen alios Authores non excludant, præter authoritatem SS. Hier. Hilar. &c. rationes afferunt, minime contemnendas. Inter alias etiam hæc est: Psalmi, qui in fronte Davidicum nomen gerunt, Davidi adscribuntur: ergo qui nomen *Asaph*, aut aliorum præfixum habent eidem pari jure tribuendi sunt. Si dicas, nomen *Asaph* tantum fuisse peritissimum cantorem, argumentum non solvis; nam II. Paralip. XXIX. 30. præcepit Rex Ezechias Levitis, *ut laudarent Dominum sermonibus David, & Asaph videntis*. Igitur Asaph æque ac David, tanquam *videns*, i. e. divino afflatus Spiritu, & futurorum præscius prædicatur. Non minus efficax ex temporum Notis, & Psalmorum argumentis petitur; plures enim sunt, qui Judæos velut in medio Babyloniorum versantes, criminum veniam, atque ex captivitate reditum a Deo flagitantes exhibent: corruptissimos Babylonis mores describunt: tristibus denique de templi eversione, de iniqua oppressione lamentis resonant. Alii econtra concessam a Cyro libertatem, templi reparationem, ejusdemque solemnem dedicationem gratulantur. Fateor quidem, etiam hujusmodi Psalmos Prophetæ regio posse vindicari ex eodem, quo plurima ad Christum, & Ecclesiam spectantia prædixit, spiritu loquenti; sed qui hoc asserunt, sine necessitate inducunt magna prodigia. Dein inter vaticinia, quæ ad legem gratiæ, & quæ ad captivitatem Babylonicam pertinent, non modica intercedit disparitas; quod enim omnes Prophetæ ad Christum tamquam ad suum scopum collimarint, aliunde evidenter constat: at vero quod Prophetæ sumendam de populo singularem aliquam ultionem prædixerint, antequam Ille criminibus hanc unice provocantibus inquinatus esset, nullibi legitur. Cum Isaias Judæis captivitatem Babylonicam, urbis & templi ruinam annuntiare cœpit, jam in profundum malorum prolapsus erat populus; a planta pedis usque ad verticem non erat in eo sanitas; idololatria aliaque cum Regum, tum populi scelera jam ita inundaverant, ut insignem aliquam ultionem a Domino extorquerent. Prout manifestum est ex *Libris Regum*. At nihil tale ætate Davidis. Hinc ab eo nec filii sui Salomonis lapsum, nec decem tribuum a domo sua defectionem, quæ tamen paulo post eventura erant, aperte prænuntiata ex Scriptura discimus. Quod jam Psalmos nullo insignitos nomine attinet, ex regula S. Hier. ad Authorem proxime nominatum referuntur, nisi sacra Authoritas, aut evidens ratio aliud suaserit. Sex itaque ultra centum ad Psaltem regium pertinere dicendi sunt. Verum de hoc satis: licet enim labor, quo in Scriptores sacrorum Librorum inquiritur, præter laudabilem eruditionem ad instructionem simul & ædificationem servire posse, contentiosum tamen

Isa. I.

finem

finem in similibus controversiis trahendum non esse judico, ne, quamvis Spiritum Sanctum Authorem fideliter teneamus omnes, nihilominus de calamo litigare velle videamur. Magis operæ pretium erit S. Litterarum studiosos etiam atque etiam hortari, ut nobilissimam hanc divini Codicis Partem in primis semper eris habeant, eamque velut utriusque testamenti compendium suspiciant; tot namque etiam pro Lege gratiæ Psalterium suppeditat testimonia, ut singula afferre volenti totum propemodum exscribendum foret. Et SS. Patres si audias, Psalmorum Liber Veritatum fons est uberrimus: Summa totius Disciplinæ moralis: communis quidam & inexhaustus vitæ thesaurus: pharmacum dulci eloquentiæ & poesis sapore cœlitus conditum, & ad sananda quævis mala animi præsentissimum, Liber est, in quo doctrina certat cum gratia, cujus lectione nulla suavior, nulla omnibus utilior: sive laudare cupias Dei Majestatem, Potentiam, Sapientiam, Providentiam &c. sive implorare Supremi Judicis Misericordiam, sive petere a Deo auxilium in bello, in morbis, omnisve generis calamitatibus, sive grates persolvere pro acceptis beneficiis, sive denique proximum instruere, corrigere, ad pietatis & justitiæ officia reducere desideres, tot tantisque simul omnibus unus Psalmorum liber sufficit. Quia autem Psalmi genus quoddam sunt Poetices longe vetustissimum, tam argumentorum magnitudine & varietate, quam styli sublimitate a vulgari sermone remotissimum, ad illos intelligendos Versiculi desultorio more percurrendi non sunt, sed, præter attentam lectionem, scribendi occasio, argumentum, mens Authoris, aliæque circumstantiæ sedulo præ oculis habeantur necesse est. Hoc unum adhuc adverto, neminem moveri debere iis locis, ubi sacer Vates mala gravissima inimicis Dei imprecari videtur; nam per Hebraismum, pro tempore futuro indicativi modi, frequenter imperativus exprimitur: e. g. diabolus *stet a dextris ejus* pro *stabit*. Unde similia non animo optantis, sed tamquam futura vaticinantis oraculo prolata accipienda sunt. *Vide Parte prima, Prælect. II. Can.* 17.

SS. Patrum de Psalterio sensa.

LIBER PROVERBIORUM omnem illius Sapientiæ, qua Regum sapientissimum a Deo exornatum fuisse novimus, thesaurum continet. Quippe pro omnium hominum conditione aptam vivendi normam, regulas etiam Disciplinæ moralis, politicæ, & œconomicæ tanta varietate tradit, ut lectorum neminem vacuum discedere permittat. Nomen autem *Proverbiorum* hic denotat quaslibet illustres sententias, parabolas, similitudines, apophtegmata, & ænigmata stylo gravi & conciso exarata. Hæc omnia nomine *Misle*, quo Hebræi librum nuncupant, designantur. Sententiæ nulla inter se rerum connexione junctæ per antitheses ac comparationes, quæ plerumque ex rebus naturalibus & maxime cognitis derivantur, ita proponuntur, ut sensum faciant absolutum, & a cæteris plane separatum. Cæterum hic Liber pars est selectissima illarum ter mille parabolarum, quas Salomonem scripsisse constat; novem priora Capita sunt veluti præfatio totius Libri, atque eo spectant, ut filius seu discipulus, quem Salomon instituere intendit, contra voluptatum illecebras, ac mulierculanum laqueos præmunitus, ad virtutis & sapientiæ studium facilius certiusque perducatur.

Liber Proverbiorum habet Capit. XXXI.

III. Regum IV. 32.

ECCLESIASTES sive Concionator ab Hebræis *Coheleth* dicitur, in idem recidente significatione nominis, utpote quo pariter cœtum convocans & pro concione loquens indicatur: siquidem in hoc Libro Salomon quasi pro concione populum, præcipue autem maturæ ætatis viros instituens, ita impiorum cavillationes producit, & refellit, ut simul demonstrandum suscipiat, ex una parte omnes hujus vitæ res vanitatis & molestiæ habere plurimum: ex altera vero unum tantum superesse solidum quid, perpetuumque, quod omni studio prosequi nos oporteat, scilicet timorem Dei, pietatem, atque fidele divinis legibus obsequium. Hoc ut evincat, longo ordine per omnes vitæ conditiones excurrit, vitia omnia expendit, stultas hominum cogitationes & actiones recenset, opum ac voluptatum vanitatem proposito suo exemplo, atque experientia ostendit. Tandem sparsam orationem subito velut in unum cogens lectorem stringit, cogitque fateri, nihil esse in hoc mundo stabile, nihil, quod amorem nostrum studiumque omne mereatur, quam timorem Dei, virtutem, atque profundam Judiciorum æterni Numinis reverentiam. Ad hunc scopum collineat Author, dum ita perorat: *Finem loquendi pariter omnes audiamus: Deum time, & mandata ejus observa. Hoc est enim omnis homo.* Hæc nempe tota hominis perfectio est: hæc humanorum officiorum summa est. Quicumque enim, ut Augustinus inquit, mandatorum Dei custos non est, nihil est. Quare attentus Lector inter ea, quæ Author ipse per se, & quæ ex persona impiorum loquitur, distinguere debet. Hoc si fecerit, scopulos vitabit, sententias, quæ inter se pugnare videntur, conciliabit, & mentem sacri Scriptoris assequetur, rerum vanitatem graphice depingentis, *non utique ob aliud, nisi ut eam vitam desideremus, quæ vanitatem non habet sub hoc sole, sed veritatem sub illo, qui fecit hunc solem.* Porro ex hoc ipso, quod Author versat, operis argumento, ejusque scopo non parum roboratur communior Interpretum sententia, quæ Librum a Salomone pœnitente, tamquam perpetuum suæ resipiscentiæ monumentum, scriptum esse contendit. Certa tamen non est, alias cessaret dubitatio de æterna Salomonis salute; de hac autem, nonnisi divina Authoritate decidenda, manet quæstio.

Ecclesiast. habet Capit. XII.

De civ. Lib. XX. cap. 3.

Idem l. c.

CANTICUM CANTICORUM seu Canticum inter plurima a Salomone scripta omnium excellentissimum, in tot dialogos, quot habet Capita, commode distribuitur: in his personæ loquentes inducuntur Sponsus & Sponsa, utriusque sodales & comites. Nam sub figura nuptiarum, ad quarum cæremonias & solemnitatem more Judæorum per septem dies producta alluditur, spirituale & divinum Jesu Christi cum natura humana, cum Ecclesia, cum singulorum justorum anima celebratur connubium, seu intima per incomprehensibilem charitatem unio. Hæc veluti clavis est, qua reseratur Sanctissimi hujus Libri mysterium. Sponsus, qui modo ut Rex, modo ut Pastor loquitur, ipse Deus est, ipse Christus Dominus. Sponsa nunc devotam castamque animam repræsentat, nunc totam Ecclesiam, quæ sub *Sponsæ* vel *Vineæ* nomine in S. Scri-

Canticum Canticorum habet Capit. VIII.

ptura

ptura multotiès delignatur. In ipso Cantico perpetua regnat allegoria: nihil frequentius occurrit, quam unguenta, aromata, fructus, vinum, horti & fontes, terræ sanctæ deliciæ: tropicum hoc dictionis genus ita amabant Judæi, ut longius etiam deductas & vehementiores figuras quandoque adhiberent. Altius itaque pro operis natura mens est erigenda, & latens sub litteræ cortice sensus mysticus puræ mentis oculis eruendus. Ardent hic amoris faces, sed quæ ab igne cœlesti, quem Christus venit mittere in terras, accensæ sunt. Quamobrem qui allegoricis & mysticis impar est, aut carnem tantum & sanguinem sapit, a lectione abstineat: secus pro spiritu vivificante occidentem offendet litteram. Ipsa Synagoga, licet hoc Carmen, ut divinitus inspiratum opus, semper habuerit, *Sancti Sanctorum* nomine compellarit, atque de Domini cum populo suo fœdere ceu spirituali connubio pariter exposuerit; nihilominus imbecilliores, aut profanos arcendos censuit; hinc lege cavit, ne quis illud ante trigesimum ætatis annum legere præsumeret.

Liber Sapientia habet Cap. XIX.

LIBER SAPIENTIÆ inter reliquos libros *Sapientiales* ita dicitur per Antonomasiam, eo quodam excellentiæ privilegio; quia de Sapientia tam increata, quam creata sublimissime tractat. In tres Partes dividitur; *prima* usque ad Cap. VII. exhortatio est ad amorem & studium Sapientiæ. *Secunda* usque ad Cap. X. ejusdem originem explicat. *Tertia* Sapientiæ effectus & fructus exhibet. Nomen autem *Sapientia* hic non accipitur pro nuda tantum veritatum generalium notitia, sed pro Religione, pietate, timore Dei & justitia. Hujus Sapientiæ studio, ut se totos impendant, Reges, Principes & Magistratus omnes qua verbis, qua propositis exemplis etiam atque etiam incitantur. Hic unicus scopus est hujus Libri, in quo Græcus Textus velut archetypus habetur, quia Hebræum originale, vel exemplar (si umquam aliquod exstitit) jam tempore Hieron. interciderat. Quis scriptor fuerit, reipsa incertum est. Nec sententia, quæ opus hoc Salomoni; nec altera, quæ Philoni, non quidem notissimo illi Alexandrino, sed ex *Septuaginta* uni ejusdem nominis attribuit, ultra gradus probabilis opinionis assurgit: hoc satis certum, quod, quo instrumento Spiritus Sanctus usus fuerit, sine dispendio ignoremus.

Ecclesiastic. habet Cap. LI.

ECCLESIASTICUS i. e. Concionator hic Liber inscribitur ad distinctionem simul & imitationem *Ecclesiastæ*, quocum etiam eumdem habet scopum, muniendi scilicet iter ad Sapientiam. Quare non modo omnem moralem philosophiam, & quidem uberius, quam Liber *Proverb.* sed civilis quoque & politicæ Institutionis præcepta & regulas ad bene gubernandam Rempublicam proponit. Hunc librum a quodam Jesu Sirachi filio, tempore *Septuaginta*, vel (ut alii volunt) commotæ ab Antiocho Epiphane persecutionis, Hebraice editum illius nepos cognominis in Græcum vertit: ita constat ex Prologo, cui tamen divinam authoritatem asserere haud cogimur, cum non ex Scriptoris sacri, sed Interpretis dumtaxat calamo profluxerit.

§. IV.

Antequam Libros prophetices ordine recenseam, quædam de Prophetis summatim præmittere non abs re fore existimo.

Prophetæ Videntes appellati.

PRophetæ, olim ab Hebræis *Videntes*, quasi divina intuentes dicti, viri erant, qui divino instinctu impulsi loquebantur, populum instruebant, arguebant: futura prædicebant, & promissionibus consolabantur. His spiritus Sanctus natura unicus, effectibus multiplex multifariam sese communicabat, per noctis quietem, per visum, in ecstasi, plerumque autem per secretam animi inspirationem, quæ illorum mentem intimo lumine illustrabat, & voluntatem excitabat, ut, quæ suggererentur S. Spiritu perceperant, verbis panderent, scriptisque mandarent.

Prophetia, cujus donum via ordinaria non nisi hominibus sanctum & humile vitæ genus sectantibus divinitus concedi solebat, apertissimum erat veræ Religionis argumentum, & ipsi Prophetæ a Deo in medio populi constituebantur ut viva sui Præsentiæ & Voluntatis documenta. Hinc quoties seu ad Principes, seu ad populum verba facerent, placidum Spiritus S. ductum secuti ea, quæ Summi Dei Legatos decebat, gravitate loquebantur.

Quo Prophetarum oracula spectaverint.

Omnia Prophetarum Oracula ex Spiritus S. consilio eo potissimum spectabant, ut de adventu Messiæ, ejus Passione, Resurrectione, de vocatione Gentium, de Judæorum reprobatione & Ecclesiæ constitutione perspicua argumenta exhiberent. Horum veritati asserendæ etiam ea oracula serviebant, quæ minoris momenti videbantur, ut de politico Judæorum statu, de Ninive, Babylone, Tyro &c. istarum enim rerum veritas coram totius mundi oculis impleta oraculorum ad Messiæ Regnum spectantium fidem pariter demonstrabat. Sic dum Isaias prædixit liberationem Achaz, & interitum Regum Samariæ & Damasci, horum inspecta veritas ortui Messiæ ex Parente Virgine, quem ille eodem tempore prænunciavit, & præcipue spectavit, argumentum præbuit certissimum. Historiæ itaque, quas Prophetæ describunt, ita accipiendæ sunt, ut, præter litteralem, sensus mysticus probe advertatur: nam ubi e. g. Regni Salomonici magnificentia commendatur: ubi victoriæ Cyri, & concedenda ab eodem captivis Judæis libertas deprædicantur; a sensu historico circa Salomonem & Cyrum versante ad spiritualem assurgendum est; quippe similium etiam oraculorum finis & meta omnis in Jesu Christo, quem sub nomine & figura illorum Principum exhibebant, collocabatur. *Vide Part. I. Prælect. II. §. 3. Reg. 3.* *Capit. VII.*

Porro Vaticinia, pro diverso respectu, & perspicuitatem & obscuritatem præferebant. Quæ ad politicum Judæorum, aliarumque gentium statum pertinebant, ipso Prophetarum ævo omnibus patebant: quæ vero Messiam & Ecclesiam respiciebant, sacra quadam caligine obvolvebantur; nam licet identidem & quidem clarissimis verbis Liberator venturus nuntiaretur, ejus tamen dotes, ac tota venturi in mundum historia figurarum velo ut plurimum tegebantur. Vicissim nunc crucem quandoque nobis figunt Vaticinia, quæ

con-

concernunt illorum temporum historiam; hanc enim Prophetæ alio, nempe ad Christum spectantes, sæpius obiter tantum indicabant: quæcumque autem de Messia & Ecclesia agunt, post Adventum Jesu Christi, cujus erat apposita sigilla removere, in apertam lucem prodierunt, quam sola non videt Judæorum, velamen ante oculos habentium perfida cæcitas. Hanc ipsam non semel prædixit

Isaias habet Cap. LXVI.

ISAIAS inter 4. majores Prophetas, ab amplioribus, quæ ad nos pervenerunt, lucubrationibus ita vocatos, primus. Is non minus splendore natalium, utpote Amasiæ Regis Juda ex fratre nepos, & regalis eloquentiæ Majestate, quam vitæ sanctitate & prodigiorum gloria maxime insignis propheticо munere functus est per 60. circiter annos, si ejus exordium statim ab obitu Oziæ & initio regni Joathan deducatur usque ad annum primum vel secundum Manassis, a quo liberiora monita non ferente, juxta constantem Hebræorum æque ac Christianorum traditionem, serra dissectus gloriosus Martyr occubuit. Ejus vaticinia, quæ simul juncta & considerata multo facilius, quam solum per partes inspecta, intelliguntur, ita possunt distribui, ut sex priora Capita ad Regis Joathan, totidem, quæ sequuntur, ad Achaz, reliqua ad Ezechiæ tempora pertinere censeantur. In hac sua prophetia, quæ Hieron. teste pulcherrimarum rerum compendium est, illud semper præ oculis habuit homo Dei, ut captivitatem Babylonicam & felicem ex ea reditum præmuntiaret; hac enim sub imagine generis humani in peccatum lapsum, & futuram per Jesum Christum Redemptionem describit. In postrema autem prophetiæ parte totus occupatur in Adventu Messiæ, vocatione Gentium, & reprobatione Judæorum; atque tam aperte de Regno Christi, ejus Passione & morte agit, ut non tam de futuris vaticinari, quam de præteritis historiam texere videatur, idcirco *Evangelista* potius quam Propheta merito appellandus.

Jeremias habet Cap. LII.

JEREMIAS ex genere Sacerdotali oriundus, in Anathoth vico Tribus Benjamin, ex utero matris Propheta consecratus, munus suum, quod jam a decimo quinto ætatis anno obire a Deo jussus est, 45. ann. usque ad captam Jerosolymam prosecutus est. Totus fere versatur in denuntiandis pœnis a Deo scelerum vindice propediem infligendis. Unde in Judæorum crimina acri oratione invehitur, hortaturque, ut imminentem per Chaldæos malorum turbinem seria pœnitentia averterent. Prophetam quoque Gentium agit, & ad ipsas divini furoris calicem pari mensura transferendum prædicit: hinc & inde tamen tristibus hisce oraculis, more omnium Prophetarum, læta promissa de reditu ex 70. annorum captivitate Babylonis immiscet, & ad mundi Redemptorem, ad vocationem Gentium avolat. Has veritates quo minus libere prædicaret, nunquam absterreri se passus est; sed verberibus licet & vinculis oneratus adversus omnes Principum & populi injurias stetit ut *murus aneus, & columna ferrea*. Ubi mala, quæ nuntiaverat, testis spectavit, *Threnos* scripsit, in quibus tristes Jerosolymæ eversæ vices, & flebilem captivi populi statum deplorat. Lugubre hoc carmen eo artificio constat, ut singuli versus a litteris Alphabeti ordine inchoentur: quantum in hoc scribendi genere *Propheta Lamentans* excelluerit, stylus elegans & movendis animis maxime opportunus satis superque declarat. Virginem perpetuo vixisse testantur Ignatius, Hieron. &c. & fudamentum habent in Cap. XVI. 2. Tapini autem urbe Ægypti ab ingrato & obstinato populo lapidibus obrutum fuisse multorum est sententia.

Baruch habet Cap. VI.

BARUCH, quamvis illustri natus prosapia & Saraiæ Principis in tribu Juda frater, Amanuensem Jeremiæ agere non erubuit; a quo vaticinia ita dictante, quasi ex libro legeret, calamo excepit, eique constantissime adhærens, omnium laborum & afflictionum particeps & comes fidissimus. Exinde est, quod Baruchi prophetia a Patribus sub Jeremiæ nomine frequentius laudetur, nec de illa in vetustis S. Librorum catalogis aperta fiat mentio. Postquam Jeremias ex hac vita discesserat, Baruch ex Ægypto Babylonem abiit, ibique hoc volumen scripsit, in quo captivos fratres suos consolatur, eosque & fuga idololatriæ & sincera cordis conversione Deum placare docet. Divinæ Incarnationis Mysterium, more Prophetarum de re futura quasi de præterita loquens, his verbis prædicit: *Post hac in terris visus est, & cum hominibus conversatus est.* *Cap. III. ℣. ult.*

Ezechiel habet Cap. XLVIII.

EZECHIEL ex nobili Sacerdotum stirpe ortus inter eos fuit, qui omnium primi una cum Jechonia Rege Babylonem translati sunt. Quinto post deportationem anno a Deo excitatus est, ut Pseudo-prophetas pacem & omnia prospera prædicantes revelleret, & vaticinia Jeremiæ illo tempore Jerosolymæ etiamnum prophetantis stabiliret: hinc idem est utriusque argumentum; quod tamen Ezechiel ita tractat, ut more Chaldæorum, inter quos degebat, metaphoris & figuris crebrius utatur. Martyrem pariter obiisse a Duce Judæorum, in quos ob idololatriam vehementius invehebatur, occisum, Romanum habet Martyrologium. Prophetasse autem 20. ann. sanctitate æque ac eruditione & eloquentia clarissimum, omnino constat.

Daniel habet Cap. XIV.

DANIEL ex Regum Juda sanguine prognatus in primo ætatis flore, anno Regis Joachimi quarto, Babylonem deportatus est. Ubi ob corporis indolisque præstantiam una cum tribus aliis sociis selectus, ut in aula regia inserviret, ita vixit, ut & morum sanctimonia & sapientiæ, cujus in vindicanda *Susannæ* innocentia primum specimen exhibuit, mirifice effulserit. Cum insuper spiritu prophetico atque somnia interpretandi virtute a Deo donatus esset, summos in splendidissima totius orbis Regia honores consecutus est, provinciæ Babyloniæ præfectus, omniumque Sapientum apud Chaldæos princeps constitutus. Ut res gentis suæ promoveret, in Perside mansit ad obitum usque, amplissimis semper regni muneribus occupatus, & a præsentissimo vitæ discrimine malevolorum invidia parato, semel atque iterum, præclusis leonum faucibus, prodigiose liberatus. Quo tamen anno & an Babylone vel Susis diem clauserit, incertum est. Id autem inter reliquos Prophetas præcipuum habet, ut non solum in *terribili illa* statua regnorum vices, *in hirco* Alexandri M. victoria &c. & *in lapide de monte sine manibus abscisso*, ac regna omnia subvertente Christi adventum prædixerit, sed ipsum venturi tempus in 70. hebdomadum mysterio perspicue indicaverit. Quatuor Danielis *Particula*, sub quo nomine veniunt

oratio

oratio Azariæ, hymnus trium puerorum, Historiæ Susannæ, Beli & Draconis, jam tempore Hieron. ex Hebræo excideraut, in Græca tantum versione residuæ: hinc, an Canonicæ essent dubitatum fuit, donec traditio & Ecclesiæ auctoritas suspensos nonnullorum animos confirmaret.

XII. Prophetæ minores.

Duodecim Prophetæ minores, quibus, præter Vaticinia ad Christum & Ecclesiam spectantia, plura etiam quoad historiam pretiosa monumenta debemus, nec ex ætate, nec authoritate, sed minore scriptorum mole ita appellantur. Hos inter primus.

Osee habet Caput XIV.

OSEE vixit in regno Samariæ seu decem Tribuum, ad quas ejus vaticinia potissimum spectant; illas enim Deo quidem per fidem desponsatas, sed ob idololatriam infideles & adulteras repræsentabat mulier illa prostituta, quam Propheta ad pudicitiam convertere & in uxorem accipere justus est: sub hac itaque figura & realis prophetæ specie reprobationem Synagogæ, cujus scelera acriter insectatur, & Gentium vocationem ita prædicit, ut simul pœnitentibus veniam permittat & gloriam. Quo tempore & quamdiu prophetaverit, ex fronte operis habetur.

Joel habet Cap. III.

JOEL Osee, vel juxta alios, Jeremiæ suppar in regnum Juda vaticinia edidit. Comparatione a locustarum nimbo deducta Chaldæorum irruptiones, seu potius vastitatem & famem a locustis, quas sub specie hostilis exercitus elegantissime describit, inducendam minatur: mox tamen pœnitentiam agentibus singularem frugum abundantiam, præcipue vero maxima legis gratiæ bona, nimirum mittendum *Doctorem justitiæ*, Spiritum Sanctum super omnem carnem effundendum, & salutem omnibus nomen Dei invocantibus obventuram promittit. Denique tempora mundi ultima prospiciens instituendum in valle Josaphat extremum judicium denunciat.

Amos habet Caput IX.

AMOS, non pater Isaiæ, sed opilio e vico Thecue in Tribu Juda, speciali Dei nutu ad munus propheticum vocatus, sub Jeroboamo II. rege Israelis prophetavit, biennio, antequam horrendo terræ motu Jerosolyma concuteretur: id quod Oziæ Regis Juda anno 23. contigisse communiter traditur. Ejus vaticinia potissimum ferunt regnum *Israel*, cujus luxum, superbiam & injustitiam objurgat, mala gravissima, nisi resipiscant, & ipsum excidium comminatus: prius tamen de finitimis Palæstinæ Gentibus agit, illaque ob *trium & quatuor*, i. e. plurimorum completam mensuram scelerum certissime castigandas esse prædicit.

Abdias habet Caput unic.

ABDIAS, de cujus patria & gestis nihil certi habetur, Idumæis ultimum exitium intentat, eo quod Chaldæis Jerosolymam expugnantibus juncti, superbe & crudeliter in Judæos egissent. Ex quo infertur, illum post urbis excidium & Jeremiæ coævum prophetasse. Sub figura Sionis restituendæ & hostes suos sibi subjecturæ, amplitudinem gloriosæ Christi Ecclesiæ adumbrat.

Jonas habet Capita IV.

JONAS genere Galilæus e Geth-opher urbe Tribus Zabulon oriundus, & Prophetæ Amos synchronus, grande sui sæculi portentum fuit. A Deo, qui omnia potest, omniaque ex æterno disponit consilio, solus inter Prophetas ad Gentes missus est, ut sicut Ninivitarum conversione Ecclesiæ ex infidelibus congregandæ certum pignus exhiberet, ita in ventre ceti triduo miraculose servatus Sepulturæ & Resurrectionis Jesu Christi vivam in se imaginem exprimeret. Ita nempe non tantum Prophetarum oracula, sed etiam ipsa gesta Messiam loquuntur, & divinum Archetypum ubique repræsentat: Jonas mari committitur, ut navigationis socios a naufragio liberet: Christus crucifigendus traditur, ut totum humanum genus ab exitio servet. Jonas e pisce incolumis prodit: Christus gloriosus mortis & inferorum victor e sepulcro surgit: quin ipsa umbrifera *hedera*, seu *palma Christi*, quæ dein percussa aruit, & Prophetam ferventissimo solis æstui exposuit, mysterio non caret; figura enim erat legis Judaicorum, cujus umbra aliquamdiu tecti, nunc autem ea penitus destituti, & *vagi in nationibus*, inter aerumnas, mœrores atque afflictiones misere æstuant. *Osee IX 17.*

Mich. habet Capita VII.

MICHÆAS e Morasthi vico Tribus Juda ortus, Isaiæ coætaneus, eique spiritu & stylo similis contra duo regna Judæ & Israel fudit oracula, debitas reguanti utrobique scelerum licentiæ pœnas minitatus: his tamen plura itemidem addidit, quæ ad Christi Ecclesiam unice pertinent. Ipsam Divinitatem Messiæ, quem ex Bethlehem egressurum prædixit, his verbis luculenter indicavit: *Egressus Ejus ab initio, a diebus æternitatis*. *Cap. V.*

Nahum habet Capita III.

NAHUM e vico Elcesi in Galilæa, tempore Ezechiæ Regis Juda floruit. Vaticinatur contra Ninivem, cujus excidium mirabili quadam vi eloquentiæ & vivis coloribus ita pingit, ut non tam describere, quam ipsis oculis subjicere videatur. Intelligendum autem est vaticinium de extremo excidio, quando Monarchia Assyriaca, cujus sedes regia & metropolis erat Ninive, ab Astyage & Nabopolassaro patre Nabuchodonosoris magni ita eversa fuit, ut ultra non surrexerit.

A. M. 3378.

Habacuc habet Cap. III.

HABACUC, natus in Betzacar urbe Tribus Simeon, & Jeremiæ æqualis, acri & vivida oratione conqueritur de impiorum felicitate. At dum mox Deo revelante intelligit, terribilem regno Judæ per Chaldæos ultionem imminere, & hos ipsos, postquam velut Ministri divinæ justitiæ Judæos castigassent, scelerum suorum pœnas esse daturos, sedatis animi turbis sublimitatem & sapientiam Judiciorum Dei admiratur, vetera in Israelem beneficia, liberationem ex captivitate Ægypti & Babylonis, & sub hac figura humani generis per Messiam Redemptionem nobilissimo carmine celebrat. Addit denique, sperare se, fore, ut, Deo juvante, cervorum more in montes elapsus, Chaldæorum Judæam vastantium manus effugiat, & tranquilla pace fruatur. Spe majora consecutus Habacuc, cum post Chaldæorum discessum agriculturæ vacaret, magno prodigio babylonem transferri, & prandio, quod messoribus paraverat, Danielem pascere, moxque ab Angelo Domini in patriam restitui meruit: ubi reliquum vitæ cursum placide confecit, & sancto fine coronavit.

Sophoniæ habet Capita III.

SOPHONIAS, cujus oracula ad initium regni Josiæ configuanda sunt, ex illustri prosapia in Tribu Simeon ortus dicitur. Judæos, alios que populos ad pœnitentiam hortatur, ni faciant, severissime puniendos. Verumtamen, ut solent Prophetæ, gravissimas inter minas feliciora pollicetur, pluraque interserit, quorum integra fides non nisi post Adventum Jesu Christi expleta est.

AGGÆUS tempore captivitatis Babylone natus, & cum Zorobabele rediisse creditur. Magnates populi ad intermissum aliquot annis templi ædificium redire jubet, hanc negligentiam, malorum sterilitatis & famis, quibus post reditum vexati essent, fontem fuisse demonstrans. Prophetæ dictis paruerunt Principes & populus, atque humero uno urgere opus cœperunt. Quare nuntius Domini non solum terræ fertilitatem promittit, sed memorabile simul de adventu Messiæ oraculum proferens futurum esse denuntiat, ut novum hoc templum veteris gloriam, non quidem auri argentive fulgore, sed *præsentia desiderati cunctis Gentibus* longe superet.

ZACHARIAS filius Barachiæ una cum Aggæo templi instaurandi auctor & promotor, per similitudines & ænigmata varias Synagogæ, & regnorum vices prædicit. De fege gratiæ autem perspicua habet vaticinia: Messiam non tantum sub figura Zorobabelis exhibet, sed de ejus vita, de solemni in urbem ingressu, passione ac morte, de persecutionibus in Ecclesiam excitandis, & vindicta in hostes illius ita distincte agit, ut, quemadmodum Isaias inter Prophetas majores, ita ipse inter minores *Propheta Evangelicus* omni jure dicendus sit.

MALACHIAS, quem plures cum S. Hier. ab Esdra non distinguunt, sub Nehemia & restaurato jam templo dedit oracula: Exprobrat Sacerdotibus sui muneris & sacræ scientiæ neglectionem. Luculenter agit de ortu Præcursoris, & duplici Servatoris adventu: &, quod notatu dignissimum, veterum sacrificiorum abrogationem & novæ Legis purissimum sacrificium in electa ex Gentibus Ecclesia omnibus in locis offerendum tam claro proponit oraculo, ut ejus fulgor nullis obscurari tenebris possit. Prophetarum hactenus memoratorum successio, quæ per 400. ann. facile extenditur, cum Malachia ita finita est, ut ab illo usque ad Joannem Baptistam, quem itidem 400. circiter annis præcessit, alium in Israele Prophetam claruisse, minime constet.

LIBRI MACHABÆORUM nomen acceperunt a Machabæis seu Asmonæis magni Mathathiæ ex genere Sacerdotali filiis. Etymon hujus nominis, quod primo inditum fuit Judæ Religionis contra Antiochum Epiphanem vindici præcipuo, & sacrorum bellorum duci fortissimo, deductum creditur ex litteris M. C. B. I. quæ ex his vocibus: *Mi Camoca be Elim Jehova: Quis similis tui in fortibus Domine!* collectæ & in Machabæorum vexillis depictæ circumferebantur.

PRIMUS LIBER, exponens statum Ecclesiæ Dei sub tertia Monarchia *Græcorum*, historiam 40. ann. complectitur. Hunc ex publicis Reipublicæ tabulis, quas ipse Judas Machabæus solerti studio curabat, deiumptum & vernaculo tunc Hebræorum sermone exaratum fuisse, nullum est dubium. De scriptione tamen operis non satis liquet; nam quæ pro Joanne *Hircano* a quibusdam afferuntur, in conjectura posita esse, aliorum argumenta evincunt.

SECUNDUS LIBER epitome est ex quinque Jasonis Cyrenæi libris ab ignoto pariter authore græce adornata. Referuntur in hoc libro ferme eadem, quæ in primo. Sed alia est annorum supputatio; primus enim ex æra Seleucidarum enumerat agnos a mense verno *Nisan*: secundus a mense autumnali *Tisri*. Hinc fit, ut anni prioris libri annos posterioris sex mensium intervallo præcedant. Hæc de 45. Libris V. T.

PRÆLECTIO II.

IN LIBROS NOVI TESTAMENTI.

§. I.

VEteri Testamento successit Novum, umbræ lux, figuræ veritas, antiquæ Legis scopus & complementum. *Finis Legis Christus, ad Justitiam omni credenti*. Inter N. T. Libros, quos Ecclesia Christiana tamquam Codicem vitæ, prodigiorum & doctrinæ Christi Domini Dei sui, tamquam fidei suæ, morumque regulam singulari cura & veneratione servat, primum locum tenet *Rom. X. 3.*

EVANGELIUM SECUNDUM MATTHÆUM. Sonat autem Evangelium bonum nuncium libertatis & salutis a Jesu Christo mortalibus omnibus comparatæ. Precibus fidelium in Palæstina motus Evangelium primus omnium scripsit Matthæus, qui alio nomine *Levi* dicitur, patria Galilæus, &, priusquam a Domino vocaretur, professione *Publicanus*, seu vectigalium exactor. Evangelistam divinum hoc opus litteris mandasse anno post Resurrectionem Domini octavo, vetustissimi Græci codices omnes testantur. Autographum exaratum erat sermone Hebræo sive Syriaco, tunc temporis Judæis vernaculo: sed quia ab Ebionitis primi sæculi hæreticis depravatum advertit Ecclesia, illud neglexit, rejecit, & versionem Græcam jam ipsa Apostolorum ætate ex archetypo, cum adhuc purum esset, fidelissime expressam originalis loco habere cœpit. Porro scopus, quem S. Matthæus in scribendo Evangelio præ oculis habuit, non erat alius, quam ut fidelibus simul prodesset, & Judæis: illis vitæ Christianæ regulas daret, his Jesu Christi veri Messiæ e Parente Virgine nati divinitatem demonstraret, eumque non ad evertendam, sed ad perficiendam, atque complendam legem venisse ostenderet; quod ita accurate præstitit, ut eundem, quem Moyses inter veteris, ipse inter novi fœderis scriptores locum obtineat. *Matth. habet Capita XXVIII.*

MARCUS, non confundendus cum Joanne Marco in Actis Apostolorum noto, sed ex Patrum sententia unus inter 72. discipulos, illis Christi verbis: *Nisi manducaveritis carnem filii hominis &c.* una cum Capharnaitis pariter offensus Dominum reliquerat. Postmodum tamen a S. Petro ad fidem reductus eidem, dum Romanam Ecclesiam fundabat, omnium fidissimus adhæsit. Romæ rogatus a fratribus scripsit Evangelium, prout a Petro magistro suo audiverat. Scriptum Apostolus probavit, & Ecclesiæ legendum sua auctoritate tradidit. S. Augustino Matthæi breviator est Marcus: & sane ejus Evangelium velut epitome Matthæi haberi posse, ex utriusque collatione facile intelligitur. An Evangelium Latine vel Græce scripserit Marcus, non levis inter eruditos est quæstio. Pro Latino idiomate stant graves authores, sustragantur textus Syriacus, Arabicus, & plura *Marcus habet Capita XVI. Jo. VI. Circa A. C. 43.*

Græca exemplaria : sunt etiam , qui utrique linguæ hunc honorem tribuunt , & Marcum , antequam Alexandriæ florentissimam Ecclesiam institueret , Aquilejæ ultra biennium substitisse , ibique opus a se Latine editum in Græcum vertisse contendunt . Si codex , quo Venetorum Respublica gloriatur , certo autographus esset , cessare deberet omnis dubitatio : nam cum nostra ætate Bernardo Montfaucon illius inspiciendi copia facta esset , librum & vetustate , & loci , in quo asservatur , humiditate jam ferme quidem corruptum , Latinas tamen litterulas in papyro Ægyptia deprehendisse se testatus est .

Diar. Ital. cap. 4.

LUCAS S. Pauli discipulus & itinerum socius Antiochia Syriæ metropoli oriundus erat , arte medica & juxta Nicephorum aliosque etiam scientia pingendi celebris , sed postea Apostolicis laboribus & scripto Evangelio multo illustrior . Hoc Græcis litteris mandavit in Achaja , ubi multis annis magistro suo superstes & 84. annorum senex mortalem vitam posuit . Ita recepta magis tenet sententia .

Lucas habet Cap. XXIV.

Circa A. C. 53.

EVANGELIUM JOANNIS totius N. T. selectissima portio est , & veluti sigillum , quo cætera Evangelia obsignantur . Dilectus hic Christo discipulus Bethsaidæ in Galilæa ortus erat , Zebedæi & Salomes filius . Cum rogaretur ab Episcopis Ecclesiarum Asiæ , quas ipse fundaverat , ut Evangelium scriberet , nonnisi indictis publicis precibus & jejunio , operi se accingere voluit eo consilio , ut nascentes contra Divinitatem Christi Cerinthi , & Ebionis hæreses revinceret , & quæ ab aliis Evangelistis prætermissa fuerant , suppleret . Id juxta plerosque , soluto jam exsilio , & senex perfecit Ephesi , ibique plenus dierum , utpote ultra 90. ann. natus , defunctus est . Joannem a cæteris Evangelistis scribendi ratione differre , minim esse haud debet : naturam enim rerum imitatur oratio : pandit autem Joannes sublimissima Religionis nostræ mysteria . Idcirco apud Patres *Theologus* per excellentiam audit , & *Aquila* comparatur , quippe qui mox a principio cæteris altius se attollens ad solium usque Dei volando penetravit .

Joannes habet Cap. XXI.

Circa A. C. 98.

ACTUS APOSTOLORUM a Luca conscripti , præter nascentis Ecclesiæ per 30. ann. historiam , tot quoque curandis animabus medicamenta exhibent , quot sententias ; non enim illud tantum Sacri Scriptoris consilium , scopusque fuit , ut malorum hominum fraude confictis apostolicis actis genuinam suisque oculis exploratam rerum ab Apostolis Petro & Paulo gestarum historiam opponeret , sed positis ob oculos primorum fidelium vita , & disciplina , eorumque illustribus virtutum exemplis , ad illorum etiam sequenda vestigia lectorem pertraheret . De tempore scripti operis communior habet sententia , litteris traditum fuisse , cum Lucas Apostolo Romæ per biennium in custodia detento adhæreret .

Act. Apost. habet Capita xxviii.

Circa A. C. 63.

§. II.

XIV. S. Pauli Epistolæ .

PAulus , olim *Saulus* , ex Tribu Benjamin Tharsi in Cilicia natus , ex persecutore Ecclesiæ factus est *vas electionis* , & Gentium Apostolus . Omnia , quæ sive ad formandos mores sive ad Religionis Christianæ mysteria pertinent , ab ipso Christo Domino didicit , ac in suis Epistolis cœlesti sapientia redundantibus expressit . Inter has tum ob propriam excellentiam , tum ob dignitatem , & præstantiam Romanæ Ecclesiæ prima est

EPISTOLA AD ROMANOS , in qua de operibus legis & gratiæ gravissima tractatur quæstio . Orta namque erat Romæ inter Judæos & Gentiles ad Christi fidem conversos contentio de justificatione : illi legis Mosaicæ , hi legis naturæ operibus , utrique nempe suis meritis gratiam Evangelii adscribebant . Abiente tunc forte fidei propagandæ causa S. Petro , discrepatio hæc adeo invaluit , ut ad aures Pauli Corinthum usque pervenerit . Quare ad componendas domesticas dissensiones in Epistola Corintho missa demonstrandum suscepit , tam Judæos , quam Gentiles , priusquam ad Christi fidem vocarentur , peccatis subditos indiguisse Redemptore , nec aut Mosaicæ , aut naturalis legis opera ad merendam fidei gratiam aliquid valuisse , proin gratuitum Dei donum esse justificationem , eamque haberi per fidem in Jesum Christum charitate animatam , & bonis operibus , quæ a fide procederent , exornatam .

Epist. ad Rom. habet Cap. XVI.

Circa A. C. 58.

PRIMA AD CORINTHIOS data est Ephesi ad comprimendos præcipue , qui in fidelium cœtus irrepserat , abusus ; scindebantur enim in sectas , ita ut de præceptoris nomine , a quo conversi & baptizati erant , se nuncuparent , & alii Pauli , alii *Apollo* se esse dicerent . Tum agit de SS. Eucharistia , de Virginitate , de Idolothytis &c. & (quod generale Paulinarum Epistolarum argumentum est) veram fidei morumque doctrinam , charitatis pacisque studium inculcat : ritus Mosaicos nova Christi lege abrogatos esse docet : gliscentes hæreses extinguit . atque adversus nascituras fideles Ecclesiæ Corinthi præmunit . Erat autem Corinthus celeberrima & opulentissima Achajæ in Græcia Metropolis .

I. ad Cor. habet Cap. XVI.

A. C. 56.

SECUNDA AD CORINTHIOS scripta fuit in Macedonia , an Philippis , an in alia ejusdem regionis urbe non constat . Scribendi occasio hæc erat : intellexerat Apostolus ex Tito , quam bonum apud plerosque successum prior Epistola habuisset ; subintrasse tamen interea quosdam pseudo-apostolos obtrectatores , qui fidelibus legis Mosaicæ observationem obtruderent . Paulus igitur , ne *operarii subdoli* destruerent , quod ipse ædificaverat , illorum nequitiam detegere , errores que refutare ita aggressus est , ut simul ex charitate , & *propter ædificationem* fidelium , ministerium suum commendare , & in Domino gloriari coactum se fuisse ostenderit .

II. ad Cor. habet Cap. XIII.

A. C. 57.

EPISTOLA AD GALATAS provinciæ Asiæ minoris incolas , sed originem ex Gallia trahentes , juxta vulgarem sententiam Ephesi scripta creditur . In hac Paulus iterum commissum sibi ab ipso Christo Apostolatum tueri , atque justificationem non ex circumcisione ,

Epist. ad Gal. habet Cap. VI.

A. C. 55.

sed

sed ex *fide per charitatem operante* potendam esse, demonstrare necesse habuit; venerunt enim nonnulli ex Judaismo conversi, qui florentissimam Galatarum Ecclesiam, quæ opera maxime & prædicatione Pauli constituta erat, perturbantes auctoritatem Sancti Doctoris elevabant, & Legalia cum Evangelio conjungenda esse prædicabant.

Epist. Eph. bet p.VI. EPISTOLA AD EPHESIOS cæteris sublimior, magna Fidei nostræ mysteria tractat, de Redemptione per Christum, de Gentium ad Fidem vocatione, & prædestinatione. Variis dein hominum statibus saluberrima morum præcepta tradit. Cæterum Ephesus, quo *. C.* hæc Epistola ab Apostolo Roma ex primis vinculis per Tychicum transmissa fuit, Asiæ minoris metropolis erat, celeberrimo Dianæ templo, & civium frequentia toto orbe clarissima.

istol. Phi- p. bet p.IV. EPISTOLA AD PHILIPPENSES Romanorum in Macedonia coloniam, pariter ex carcere & circa idem, quo prior, tempus scripta, magnum virtutis Philippensium argumentum est; siquidem suavissime eos alloquitur, nec increpat, sed solum, ut in bene cœpto vitæ Christianæ proposito pergant, sibique a Judaizantibus *malis operariis* caveant, etiam atque etiam adhortatur.

istol. Co- inf. es IV. EPISTOLA AD COLOSSENSES (Colossæ civitas erat Phrygiæ in Asia minore) eodem cum duabus præcedentibus anno & loco data, orthodoxam Colossensium fidem defendit contra pseudo-apostolos, qui præter legalia *superstitiosum* Angelorum cultum invehentes, eos solos, per quos accessus ad Deum pateat, mediatores esse docebant.

ad ss. t V. C. PRIMA AD THESSALONICENSES, ordine scriptionis omnes præcedens, & Corintho missa cives Thessalonicæ, metropolis Macedoniæ, ob præclaros in sancta Religione progressus commendat, in professione veræ fidei confirmat, & circa mysterium Resurrectionis instruit.

ha- ap. SECUNDA AD THESSALONICENSES, quæ a priori nec loco nec tempore distat, eo potissimum collineat, ut inanem metum, quem falsi quidam primæ epistolæ interpretes fidelibus incusserant asserentes, ex mente Apostoli jamjam instare *Diem Domini*, eximeret, eosque in adversis tum præsentibus cum imminentibus corroboraret.

C. na. DUAS AD TIMOTHEUM Ephesinæ, & UNAM AD TITUM Cretensis Ecclesiæ Episcopum conjungo, quia non solum eodem circiter tempore datæ, & quidem prior ad Tim. & ad Titum, cum Apostolus in Macedonia apud Philippenses versaretur, secunda ad Tim. vero Romæ ex secundis vinculis, & paulo antequam cursum suum glorioso martyrio consummaret, sed etiam argumento similes sunt, atque eo spectant, ut in Timotheo, & Tito omnes Ecclesiarum Præsules circa officii sui recte administrandi partes copiose instituant. Quare Gentium Doctor iterato monet & præcipit, ut Christianæ plebis Antistites & Doctores ad sacrarum Litterarum studia, ob uberrimos tum in se, tum in alios exinde redundaturos fructus, sedulo incumbant, neque ordinandis ac promovendis Ecclesiæ ministris nimis faciles se præbeant.

EPISTOLA AD PHILEMONEM Colossarum civem tam potentia & opibus, quam Pietate ac liberalitate conspicuum commendatitia est *Onesimi*. Is domestici furti reus & a Domino profugus Romam venit: mox vero pœnitentia ductus ad Paulum captivum, quem hero suo amicissimum noverat, se contulit, ejusque servitiis se addixit. Fide postea imbutum, atque in pietate satis confirmatum Paulus remisit cum hac Epistola, in qua miro artificio & eloquentiæ energia id agit, ut Onesimum jam non ut inutilem servum, sed ut filium carissimum Domino reconciliet. Onesimus in gratiam receptus vir evasit eximius, utpote juxta quædam Martyrologia, Ephesinus post Timotheum Episcopus, & gloriosus sub Trajano Martyr. Sane documento nobis est apertissimo, de nullius quantumvis perditi hominis salute umquam esse desperandum. *A. C. 62.*

Epistol. ad Heb. habet Cap. XIII. EPISTOLAM AD HEBRÆOS, quam & sublimium rerum amplitudo, & orationis elegantia mirifice commendant, S. Pauli esse, ab eo ad Judæos Palæstinæ exaratam, postquam e biennali Romano carcere dimissus fuerat, unanimis Ecclesiarum Latinæ & Græcæ, Patrum & Interpretum consensus probat, idque, præter alia maximi ponderis argumenta, ex solo Cap. VIII. ℣. 23. satis evincitur. Duplex habet argumentum; partim enim abrogato Aaronico novum Filii Dei Sacerdotium, juxta Prophetarum vaticinia, successisse ostendit: partim vero fideles Hebræos ab incredulis Judæis inique vexatos consolatur, eosque ad patientiam, & ad divini Judicis exspectationem hortatur. Cur epistolæ *nomen Pauli* non præferat, inter alias hæc datur ratio: scivit nempe Apostolus, illud quasi antiquæ legis adversarii, non modo apud Judæos adhuc incredulos, verum etiam apud quosdam fideles legalibus addictos invidiosum esse, ne igitur a legendo, quod ad eorum salutem scripserat, apposita minus grati nominis inscriptione abterrerentur, silere de hoc satius esse judicavit. Sed qua lingua scripta est, Hebræa, an Græca? primum communius tenent Patres, & Interpretes, quia scripta a Paulo Hebræo ad Hebræos: ergo Hebraice: addunt tamen, illam mox a Luca vel Clemente Romano in Græcum translatam fuisse: secundum defendunt, & ex ipsa epistola Græcam originem redolente probant nonnulli recentiores Critici, quos minime movet, quod ad Hebræos data fuerit; illo quippe tempore Græci æque ac Hebræi sermonis usum etiam in Palæstina vulgarem fuisse, asserunt. *A. C. 63.*

§. III.

VII. Epistola Catholica seu universales.

VII. Epistolæ Catholicæ. ITA vocantur, quia non uni tantum Ecclesiæ scriptæ, sed ad omnes fideles directæ sunt. *Canonica* quoque dicuntur, quod receptæ in Canonem Fidei & morum regulas præscribant. Ex his ordine usitato prima ponitur.

Ep. Jac. habet Cap. V. JACOBI APOSTOLI vulgo MINORIS Ecclesiæ Jerosolymitanæ primi Episcopi. Præcipuum epistolæ argumentum est fideles munire adversus hæreses Simonis, Nicolai & similium, qui quibusdam Pauli ad Rom. locis abutentes, fidem sine operibus ad salutem satis esse prædicabant. Ex quo illam circa A. C. 62. scriptam esse recte infertur.

I. Petri habet Cap. V. PRIMA PETRI Apostolorum Principis

ver-

verbis pauca, ſed ſententiis gravis, & Apoſtolica majeſtate plena, omnibus vitæ Chriſtianæ præcepta tradit, atque ad patientiam, obedientiam, aliorumque bonorum operum ſtudium excitat. Romæ ſcriptam fuiſſe conſtat; ſed quo tempore, ita variant Interpretes, ut nihil certi ſtatui poſſit.

Secunda vero Cap. III A. C. 66.

SECUNDA PETRI fideles ad conſtantiam in fide hortatur, monetque, ut a *venturis in noviſſimis diebus magiſtris mendacibus & illuſoribus* ſibi diligenter caveant. Hanc quoque Romæ a ſe ſcriptam veluti ultimas tabulas, utpote paulo ante obitum, ipſe Apoſtolus non obſcure ſignificat, Cap. I. 14.

I. Joan. habet Cap. V.

PRIMA JOANNIS Apoſtoli ex veterum Traditione ad Parthos, quorum tunc amplum erat imperium, nomenque celebre, tranſmiſſa adverſus hæreticos Chriſti Divinitatem docet & propugnat. De tempore, quo hæc & ſequentes duæ ſcriptæ fuerint, inter Expoſitores non convenit.

Secunda habet Cap. unicum.

SECUNDA prioris argumentum proſequitur, maxime contra Baſilidem ejusque aſſeclas veram Chriſti humanitatem negantes: contra hanc Impietatem præmunit *Electam* cum ſuis filiis, quam pro fideli Matrona prope Epheſum communior habet ſententia: non tamen deſunt, qui ſub hac locutione tamquam tropica quamdam Eccleſiam intelligi volunt.

Tertia rurſus Cap. unicum. Ep. Juda habet Cap. unicum

TERTIA Gajum quemdam, quem plerique cum Cajo S. Pauli Corinthi hoſpite confundunt, ob pietatem & hoſpitalitatem laudat, eumque, ut in bene cœptis pergat, hortatur.

EPISTOLA JUDÆ Apoſtoli (frater is erat Jacobi minoris cognomine Thaddæus, ſeu Lebbæus & Zelotes) idem cum *ſecunda Petri* argumentum tractat; pariter enim agit adverſus Nicolaitas & ſimilis farinæ homines, qui poſtea in plures diviſi ſectas ſub communi *Gnoſticorum* nomine innotuere. Scripta videtur circa A. C. 67.

Apocalyp. habet Cap. XXII.

APOCALYPSIS ſeu revelatio præſantiſſimorum Interpretum judicio Liber eſt omni laude ſuperior, ſtyli artificio & magnificentiæ incomparabilis, atque ipſa obſcuritate, quæ non tam ad verba quam ad res referenda eſt, venerabilis. Scriptum fuiſſe a Joanne Apoſtolo in Inſula Pathmo, certa tenet ſententia. Argumentum quod attinet, circa *prima tria*, & *ultima tria* capita res eſt expedita; illa enim de ſeptem Aſiæ Eccleſiis agere: hæc vero ad Antichriſti adventum, mundi finem, ſupremum judicium & juſtorum felicitatem reſpicere, in confeſſo eſt apud omnes. Remanet itaque omnis difficultas quoad ſexdecim intermedia capita. Hæc veterum plerique, & qui hos ſequuntur, de tempore Antichriſti & mundi fine: econtra plures Moderni, ex hiſtoria Eccleſiaſtica & Romani Imperii clavem petentes, de Eccleſia in primis quatuor ſæculis perſecutionibus exagitata, & tandem victrice, de perſecutorum ultione, & idololatriæ excidio exponunt. Viâ hæc, quam maximi viri Boſſuetus & Calmetus &c. complanarunt; non ſolum facilior, verum etiam magis ad veritatem accedere merito videri poteſt: ſiquidem valde durum eſt, & quod vel ſola cogitatione concipere mens refugit, ſcilicet Romam, quæ ex Magiſtra errorum & ſuperſtitionum centum veræ Religionis & ſanctitatis divinitus facta eſt, eo impietatis rurſus prolapſuram, ut futura ſit urbs idololatrica & ſeductrix Gentium; id quod tamen admittere debent, qui prædicta Capita præſertim XVII. & XVIII. non ut jam completa, ſed ut primum complenda accipiunt. Profecto ipſe Joannes ſtatim ab initio ſuæ prophetiæ præmittit, & in fine repetit, *Deum hic per Angelum ſuum oſtendere ſervis ſuis, quæ oportet fieri cito.* Addit quoque, dictum ſibi fuiſſe: *ne ſignaveris verba prophetiæ Libri hujus: tempus enim prope eſt.* At non ita loqui ſolet Spiritus Prophetarum, ubi de arcanis remotiſſimi temporis agitur; ſic Daniel mandatum accepit: *Tu ergo viſionem ſigna, quia poſt multos dies erit.* Cum igitur in Apocalypſi plane contra ium iterato inſinuetur, in ea de eventibus non diu poſt implendis admoneri fideles; ut in perſecutionibus robur & ſolatium haberent, ſat clare colligitur. Hæc de argumentis Sacrorum Librorum pro faciliori intellectu dicta ſint ſatis:

A. C. 95.

Dan. VIII. 26

Digitized by Google

TRO coronide nec ingratum, nec omnino inutile fore arbitror, ſi de Libris *Apocryphis*, quorum aliqui in bibliis extra Canonicorum ordinem poſiti inveniuntur, breviſſime diſſeram. Sunt autem ſequentes: Pſalmus centeſimus quinquageſimus primus, Oratio Manaſſæ Regis Juda, tertius & quartus Machabæorum, tertius & quartus Eſdræ.

Pſalmus CL^us. ſicut in Hebræo, Chaldæo & Vulgata omiſſus eſt, ita in Bibliis non occurrit: hinc, quia perbrevis eſt, eum in gratiam eruditæ curioſitatis ſubjicere juvat.

℣. 1. *Puſillus eram inter fratres meos; & adoleſcentior in domo patris mei; paſtebam oves patris mei.*

2. *Manus mea fecerunt organum; & digiti mei aptaverunt pſalterium.*

3. *Et quis annuntiavit Domino meo? ipſe Dominus, ipſe omnium exauditor.*

4. *Ipſe miſit Angelum ſuum, & tulit me de ovibus patris mei; & unxit me oleo unctionis ſuæ.*

5. *Fratres mei pulcri & magni; & non fuit beneplacitum in eis Domino.*

6. *Exivi obviam alienigenæ; & maledixit me in ſimulacris ſuis.*

7. *Ego autem evaginato ab eo ipſius gladio, amputavi caput ejus; & abſtuli opprobrium a filiis Iſrael.*

Patet itaque, carmen eſſe Euchariſticum ob victoriam de Goliath.

ORATIO MANASSÆ, quam catenis onuſtus, & ſcelerum pœnitens Babylone in carcere dictaſſe fertur, paſſim in Bibliis exſtat, & legi poteſt.

IIIMachab. Cap. haberVII.

TERTIUS MACHABÆORUM ſi Canonicus foret, ordine chronologico locum *Primi* occuparet; continet enim hiſtoriam motæ perſecutionis per Philopatorem Regi Ægypti in Judæos ſuæ ditionis, qui elephantis objecti prodigioſe a Deo ſervati ſunt: licet igitur liber hic agat de rebus ante Machabæorum ætatem geſtis, idem tamen nomen ob quamdam ſimilitudinis rationem obtinuit.

Quartus Capit. XV.

QUARTUS MACHABÆORUM, ſive Liber *Joſephi de Imperio rationis* glorioſa Eleazari & ſeptem Machabæorum fratrum pro fide certamina deſcribit, atque id agit, ut illorum exemplo rationem affectuum ac perturbationum dominam oſtendat; ſed, in præfatione operis, vis rationis tantopere extollitur, ut ejus imperio etiam illa adſcribi videantur, quæ tamen divinæ gratiæ in acceptis referenda eſſe novimus.

Tertius Eſdra habet Cap. IX.

TERTIUS ESDRÆ, qui Eccleſiæ Latinæ Authoritate Canone excidit, eamdem ferme, ac *primus* hiſtoriam refert, ſed variis additamentis interpolatam; inter quæ primarium locum obtinet hiſtoria de Tribus Regis Darii corporis cuſtodibus, quorum unus Zorobabel fuiſſe dicitur. Hi propoſito problemate: *quidnam eſſet fortiſſimum?* ſe invicem provocarunt, ſingulis ſcriptam ſuam ſententiam Regis in ſomnum reſoluti pulvinari ſupponentibus. Primus rem omnium fortiſſimam eſſe *vinum*: ſecundus *Regem*: Zorobabel autem his duobus quidem *fœminas*, omnibus tamen *veritatem* præſtare defendebat. Veritatem tuenti Rex, & omnes aulæ Proceres, præter ingentia præmia, cauſa victoriam adjudicarunt.

Quartus Cap. XVI.

QUARTUS, qui pariter ſub Eſdræ nomine circumfertur, quamvis bona quædam contineat; miris tamen de mundi fine, & judicio &c. viſionibus ſcatet. Quare a S. Hieron. ad Apocryphorum ſomnia amandatus, atque unanimi tam Latinæ, quam Græcæ Eccleſiæ conſenſu rejectus eſt.

Epiſt. ad Dominic.

Digitized by Google

LIBER GENESIS.

HEBRAICE BERESITH.

CAPUT PRIMUM.

De mundi creatione, rerum creatarum distinctione & ornatu, deque hominis formatione, cui subjecit Deus omnia quæ creaverat.

1 IN principio creavit Deus cœlum & terram.

2 Terra autem erat inanis & vacua, & tenebræ erant super faciem abyssi: & Spiritus Dei ferebatur super aquas.

3 Dixitque Deus: † Fiat lux. Et facta est lux.

4 Et vidit Deus lucem quod esset bona: Et divisit lucem à tenebris.

5 Appellavitque lucem diem, & tenebras Noctem. Factumque est vespere & mane, dies unus.

6 Dixit quoque Deus: Fiat firmamentum in medio aquarum: & dividat aquas ab aquis.

7 Et fecit Deus firmamentum, divisitque aquas quæ erant sub firmamento, ab his † quæ erant super firmamentum. Et factum est ita.

8 Vocavitque Deus firmamentum, Cœlum: & factum est vespere & mane, dies secundus.

9 Dixit vero Deus: Congregentur aquæ, quæ sub cœlo sunt, in locum unum: & appareat arida. Et factum est ita.

10 Et vocavit Deus aridam, † Terram, congregationesque aquarum appellavit Maria. Et vidit Deus quod esset bonum.

11 Et ait: Germinet terra herbam virentem & facientem semen, & lignum pomiferum faciens fructum juxta genus suum, cujus semen in semetipso sit super terram. Et factum est ita.

12 Et protulit terra herbam virentem, & facientem semen juxta genus suum. lignumque faciens fructum, & habens unumquodque sementem secundum speciem suam. Et vidit Deus quod esset bonum.

13 Et factum est vespere & mane, dies tertius.

14 Dixit autem Deus: † Fiant luminaria in firmamento cœli, & dividant diem ac noctem, & sint in signa & tempora, & dies & annos:

15 Ut luceant in firmamento cœli, & illuminent terram. Et factum est ita.

16 Fecitque Deus duo luminaria magna: luminare majus, ut præesset diei: & luminare minus, ut præesset nocti: & stellas.

17 Et posuit eas in firmamento cœli, ut lucerent super terram.

18 Et præessent diei ac nocti, & dividerent lucem ac tenebras. Et vidit Deus quod esset bonum.

19 Et factum est vespere & mane, dies quartus.

20 Dixit etiam Deus: Producant aquæ reptile animæ viventis, & volatile super terram sub firmamento cœli.

21 Creavitque Deus cete grandia, & omnem animam viventem atque motabilem, quam produxerant aquæ in species suas, & omne volatile secundum genus suum. Et vidit Deus quod esset bonum.

22 Benedixitque eis, dicens: Crescite, & multiplicamini, & replete aquas maris: avesque multiplicentur super terram.

23 Et factum est vespere & mane, dies quintus.

24 Dixit quoque Deus: Producat terra animam viventem in genere suo, jumenta, & reptilia, & bestias terræ secundum species suas. Factumque est ita.

25 Et fecit Deus bestias terræ juxta species suas, & jumenta & omne reptile terræ in genere suo. Et vidit Deus quod esset bonum.

26 Et ait: Faciamus hominem ad † imaginem & similitudinem nostram: & præsit piscibus maris, & volatilibus cœli, & bestiis, universæque terræ, omnique reptili quod movetur in terra.

27 Et creavit Deus hominem ad imaginem suam: † ad imaginem Dei creavit illum, † masculum & feminam creavit eos.

28 Benedixitque illis Deus, & ait: † Crescite, & multiplicamini, & replete terram, & subjicite eam, & dominamini piscibus maris, & volatilibus cœli, & universis animantibus, quæ moventur super terram.

29 Dixitque Deus: Ecce dedi vobis omnem herbam afferentem semen super terram, & universa ligna quæ habent in semetipsis semen generis sui, † ut sint vobis in escam.

30 Et cunctis animantibus terræ, omnique volucri cœli, & universis quæ moventur in terra, & in quibus est anima vivens, ut habeant ad vescendum. Et factum est ita.

31 † Viditque Deus cuncta quæ fecerat: & erant valde bona. Et factum est vespere & mane, dies sextus.

CAPUT II.

Deus, completo sex diebus opificio, septimo quievit, cui & benedixit: hominem in paradisum variis arboribus fructiferis, ac fluminibus insignitum posuit: cui Evam ex ipsius costa in adjutorium formavit ac matrimonium instituit.

1 IGitur perfecti sunt cœli & terra, & omnis ornatus eorum.

2 Complevitque Deus die septimo opus suum quod fecerat: & † requievit die septimo ab universo opere quod patrarat.

3 Et benedixit diei septimo: & sanctificavit illum: quia in ipso cessaverat ab omni opere suo quod creavit Deus ut faceret.

4 Istæ sunt generationes cœli & terræ, quando creata sunt, in die quo fecit Dominus Deus cœlum & terram:

5 Et omne virgultum agri antequam oriretur in terra, omnemque herbam regionis priusquam germinaret: non enim pluerat Dominus Deus super terram, & homo non erat qui operaretur terram:

Ps. 37. 6. & 135. 5. Eccli. 18. 1. Hebr. 14. 15. & 17. 24. † Heb. 11. 3.

† Psal. 135. 6. & 148. 4. Jer. 10. 12. & 51. 15. † Job. 38. 4. Ps. 32. 7. & 88. 12. & 135. 6.

† Psal. 135. 7.

† Infr. 5. 1. & 9. 6. 1. Cor. 11. 7. Col. 3. 10. † Sap. 2. 23. Eccli. 17. 1. † Mat. 19. 4. † Inf. 8. 17. & 9. 1. † Inf. 9. 3.

† Eccl. 39. 21. Nar. 7. 37.

† Exod. 20. 21. & 31. 17. Deut. 5. 14. Hebr. 4. 4.

6 Sed fons ascendebat è terra, irrigans universam superficiem terræ.

7 Formavit igitur Dominus Deus hominem de limo terræ, & inspiravit in faciem ejus spiraculum vitæ, & † factus est homo in animam viventem.

†1.Cor. 15.45.

8 Plantaverat autem Dominus Deus paradisum voluptatis a principio: in quo posuit hominem quem formaverat.

9 Introduxitque Dominus Deus de humo omne lignum pulchrum visu, & ad vescendum suave: lignum etiam vitæ in medio paradisi, lignumque scientiæ boni & mali.

10 Et fluvius egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum paradisum, qui inde dividitur in quatuor capita.

11 Nomen † uni Phison: ipse est qui circuit omnem terram Hevilath, ubi nascitur aurum:

†Eccli. 24. 35.

12 Et aurum terræ illius optimum est: ibi invenitur bdellium, & lapis onychinus.

13 Et nomen fluvii secundi Gehon: ipse est qui circumit omnem terram Æthiopiæ.

14 Nomen vero fluminis tertii, Tigris: ipse vadit contra Assyrios. Fluvius autem quartus, ipse est Euphrates.

15 Tulit ergo Dominus Deus hominem, & posuit eum in paradiso voluptatis, ut operaretur, & custodiret illum:

16 Præcepitque ei dicens: Ex omni ligno paradisi comede:

17 De ligno autem scientiæ boni & mali ne comedas, in quocumque enim die comederis ex eo morte morieris.

18 Dixit quoque Dominus Deus: Non est bonum esse hominem solum: faciamus ei adjutorium simile sibi.

19 Formatis igitur, Dominus Deus, de humo cunctis animantibus terræ, & universis volatilibus cœli, adduxit ea ad Adam, ut videret quid vocaret ea: omne enim quod vocavit Adam animæ viventis, ipsum est nomen ejus.

20 Appellavitque Adam nominibus suis cuncta animantia, & universa volatilia cœli, & omnes bestias terræ: Adæ vero non inveniebatur adjutor similis ejus.

21 Immisit ergo Dominus Deus soporem in Adam: cumque obdormisset, tulit unam de costis ejus, & replevit carnem pro ea.

22 Et ædificavit Dominus Deus costam, quam tulerat de Adam, in mulierem: & adduxit eam ad Adam.

23 Dixitque Adam; † Hoc nunc, os ex ossibus meis, & caro de carne mea: hæc vocabitur Virago, quoniam de viro sumpta est.

†1.Cor. 11. 9.

24 † Quamobrem relinquet homo patrem suum, & matrem, & adhærebit uxori suæ: † & erunt duo in carne una.

† Matt. 19. 5. Marc. 10. 7. Eph. 5. 31. †1.Cor. 6. 16.

25 Erat autem uterque nudus, Adam scilicet & uxor ejus; & non erubescebant.

CAPUT III.

Serpentis astutia, primi parentes Dei præceptum transgrediuntur, Messias orbi promittitur; atque inflicta singulis pœna e paradiso pelluntur.

1 SEd & serpens erat callidior cunctis animantibus terræ quæ fecerat Dominus Deus. Qui dixit ad mulierem: Cur præcepit vobis Deus ut non comederetis de omni ligno paradisi?

2 Cui respondit mulier: De fructu lignorum, quæ sunt in paradiso vescimur:

3 De fructu vero ligni, quod est in medio paradisi, præcepit nobis Deus ne comederemus, & ne tangeremus illud, ne forte moriamur.

4 Dixit autem serpens ad mulierem: † Nequaquam morte moriemini.

†2.Cor. 11. 3.

5 Scit enim Deus quod in quocumque die comederitis ex eo, aperientur oculi vestri: & eritis sicut dii, scientes bonum & malum.

6 Vidit igitur mulier quod bonum esset lignum ad vescendum, & pulchrum oculis, aspectuque delectabile: & tulit de fructu illius, & † comedit: deditque viro suo, qui comedit.

†Eccli. 25. 33. 1.Tim. 2. 14.

7 Et aperti sunt oculi amborum: cumque cognovissent se esse nudos, consuerunt folia ficus, & fecerunt sibi perizomata.

8 Et cum audissent vocem Domini Dei deambulantis in paradiso ad auram post meridiem, abscondit se Adam & uxor ejus a facie Domini Dei in medio ligni paradisi.

9 Vocavitque Dominus Deus Adam, & dixit ei: Ubi es?

10 Qui ait: Vocem tuam audivi in paradiso, & timui, eo quod nudus essem, & abscondi me.

11 Cui dixit: Quis enim indicavit tibi quod nudus esses, nisi quod ex ligno de quo præceperam tibi ne comederes, comedisti?

12 Dixitque Adam: Mulier, quam dedisti mihi sociam, dedit mihi de ligno, & comedi.

13 Et dixit Dominus Deus ad mulierem: Quare hoc fecisti? Quæ respondit: Serpens decepit me, & comedi.

14 Et ait Dominus Deus ad serpentem: Quia fecisti hoc, maledictus es inter omnia animantia, & bestias terræ: super pectus tuum gradieris, & terram comedes cunctis diebus vitæ tuæ.

15 Inimicitias ponam inter te & mulierem, & semen tuum & semen illius: ipsa conteret caput tuum, & tu insidiaberis calcaneo ejus.

16 Mulieri quoque dixit: Multiplicabo ærumnas tuas, & conceptus tuos: in dolore paries filios, & sub viri potestate eris: † & ipse dominabitur tui.

†1.Cor. 14. 34.

17 Adæ vero dixit: Quia audisti vocem uxoris tuæ, & comedisti de ligno, ex quo, præceperam tibi, ne comederes, maledicta terra in opere tuo: in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ.

18 Spinas & tribulos germinabit tibi, & comedes herbam terræ.

19 In sudore vultus tui vesceris pane, donec revertaris in terram de qua sumptus es: quia pulvis es, & in pulverem reverteris.

20 Et vocavit Adam nomen uxoris suæ, Heva: eo quod mater esset cunctorum viventium.

21 Fecit quoque Dominus Deus Adæ & uxori ejus tunicas pelliceas, & induit eos:

22 Et ait: Ecce Adam quasi unus ex nobis factus est, sciens bonum & malum: nunc ergo ne forte mittat manum suam, & sumat etiam de ligno vitæ, & comedat, & vivat in æternum.

23 Et emisit eum Dominus Deus de paradiso voluptatis, ut operaretur terram, de qua sumptus est.

24 Ejecitque Adam: & collocavit ante paradisum voluptatis Cherubim, & flammeum gladium atque versatilem, ad custodiendam viam ligni vitæ.

CA-

CAPUT IV.

Adam ex Eva gignit Cain & Abel: impius Cain pium Abel fratrem occidit; & à Deo punitus, ac profugus vitam agens, Enoch genuit: sed & Adam Seth generavit, cui natus est Enos.

1 ADam vero cognovit uxorem suam Hevam: quæ concepit & peperit Cain, dicens: Possedi hominem per Deum.

2 Rursumque peperit fratrem ejus Abel. Fuit autem Abel pastor ovium, & Cain agricola.

3 Factum est autem post multos dies ut offerret Cain de fructibus terræ munera Domino.

4 Abel quoque obtulit de primogenitis gregis sui; & de adipibus eorum: & respexit Dominus ad Abel, & ad munera ejus. *Hebr.* 11. 4.

5 Ad Cain vero, & ad munera illius, non respexit: iratusque est Cain vehementer, & concidit vultus ejus.

6 Dixitque Dominus ad eum: Quare iratus es? & cur concidit facies tua?

7 Nonne si bene egeris, recipies: sin autem male, statim in foribus peccatum aderit? sed sub te erit appetitus ejus, & tu dominaberis illius.

8 Dixitque Cain ad Abel fratrem suum: Egrediamur foras. Cumque essent in agro, consurrexit Cain adversus fratrem suum Abel, & † interfecit eum. † *Sap.* 10. 3. *Matth.* 23. 35. 1. *Joan.* 3. 12. *Judæ* v. 11.

9 Et ait Dominus ad Cain: Ubi est Abel frater tuus? Qui respondit: Nescio: Num custos fratris mei sum ego?

10 Dixitque ad eum: Quid fecisti? vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra.

11 Nunc igitur maledictus eris super terram; quæ aperuit os suum; & suscepit sanguinem fratris tui de manu tua.

12 Cum operatus fueris eam; non dabit tibi fructus suos: vagus & profugus eris super terram.

13 Dixitque Cain ad Dominum: Major est iniquitas mea, quam ut veniam merear.

14 Ecce ejicis me hodie a facie terræ; & à facie tua abscondar, & ero vagus & profugus in terra: omnis igitur qui invenerit me, occidet me.

15 Dixitque ei Dominus: Nequaquam ita fiet: sed omnis qui occiderit Cain, septuplum punietur. Posuitque Dominus Cain signum; ut non interficeret eum omnis qui invenisset eum.

16 Egressusque Cain à facie Domini, habitavit profugus in terra ad orientalem plagam Eden.

17 Cognovit autem Cain uxorem suam; quæ concepit, & peperit Henoch: & ædificavit civitatem, vocavitque nomen ejus ex nomine filii sui, Henoch.

18 Porro Henoch genuit Irad, & Irad genuit Maviael, & Maviael genuit Mathusael, & Mathusael genuit Lamech.

19 Qui accepit duas uxores, nomen uni Ada, & nomen alteri Sella.

20 Genuitque Ada Jabel, qui fuit pater habitantium in tentoriis, atque pastorum.

21 Et nomen fratris ejus Jubal: ipse fuit pater canentium cithara & organo.

22 Sella quoque genuit Tubalcain, qui fuit malleator & faber in cuncta opera æris & ferri. Soror vero Tubalcain, Noema.

23 Dixitque Lamech uxoribus suis Adæ & Sellæ: Audite vocem meam uxores Lamech, auscultate sermonem meum: quoniam occidi virum in vulnus meum, & adolescentulum in livorem meum.

24 Septuplum ultio dabitur de Cain: de Lamech vero septuagies septies.

25 Cognovit quoque adhuc Adam uxorem suam: & peperit filium, vocavitque nomen ejus Seth, dicens; Posuit mihi Deus semen aliud pro Abel; quem occidit Cain:

26 Sed & Seth natus est filius, quem vocavit Enos: iste cœpit invocare nomen Domini.

CAPUT V.

Texitur genealogia Adæ ac posterorum per Seth: annique vita ipsorum usque ad Noe.

1 HIc est liber generationis Adam. In die qua creavit Deus hominem, † ad similitudinem Dei fecit illum. † *Sap.* 1. 27. *Infr.* 9. 6.

2 Masculum & feminam creavit eos; & benedixit illis: & vocavit nomen eorum Adam, in die quo creati sunt. *Sap.* 2. 23. *Eccli.* 17. 1. † 1. *par.* 1. 1.

3 Vixit autem Adam centum triginta annis: & genuit ad imaginem & similitudinem suam, vocavitque nomen ejus Seth.

4 Et facti sunt dies † Adam, postquam genuit Seth, octingenti anni: genuitque filios & filias.

5 Et factum est omne tempus quod vixit Adam, anni nongenti triginta, & mortuus est.

6 Vixit quoque Seth centum quinque annis, & genuit Enos.

7 Vixitque Seth postquam genuit Enos; octingentis septem annis, genuitque filios & filias.

8 Et facti sunt omnes dies Seth nongentorum duodecim annorum, & mortuus est.

9 Vixit vero Enos nonaginta annis, & genuit Cainan.

10 Post cujus ortum vixit octingentis quindecim annis, & genuit filios & filias.

11 Factique sunt omnes dies Enos nongenti quinque anni; & mortuus est.

12 Vixit quoque Cainan septuaginta annis, & genuit Malaleel.

13 Et vixit Cainan postquam genuit Malaleel, octingentis quadraginta annis, genuitque filios & filias.

14 Et facti sunt omnes dies Cainan nongenti decem anni, & mortuus est.

15 Vixit autem Malaleel sexaginta quinque annis, & genuit Jared.

16 Et vixit Malaleel postquam genuit Jared, octingentis triginta annis: & genuit filios & filias.

17 Et facti sunt omnes dies Malaleel octingenti nonaginta quinque anni, & mortuus est.

18 Vixitque Jared centum sexaginta duobus annis, & genuit Henoch.

19 Et vixit Jared postquam genuit Henoch, octingentis annis, & genuit filios & filias.

20 Et facti sunt omnes dies Jared nongenti sexaginta duo anni, & mortuus est.

21 Porro Henoch vixit sexaginta quinque annis, & genuit Mathusalam.

22 Et ambulavit Henoch cum Deo: & vixit, postquam genuit Mathusalam, trecentis annis, & genuit filios & filias. *Eccli.* 44. 16. *Hebr.* 11. 5.

24 Ambulavitque cum Deo, & non apparuit: quia tulit eum Deus.

25 Vixit quoque Mathusala centum octoginta septem annis, & genuit Lamech.

26 Et vixit Mathusala, postquam genuit Lamech, septingentis octoginta duobus annis, & genuit filios & filias.

27 Et facti sunt omnes dies Mathusala nongenti sexaginta novem anni, & mortuus est.

28 Vixit autem Lamech centum octoginta duobus annis, & genuit filium:

29 Vocavitque nomen ejus Noe, dicens: iste consolabitur nos ab operibus & laboribus manuum nostrarum, in terra cui maledixit Dominus.

30 Vixitque Lamech, postquam genuit Noe, quingentis nonaginta quinque annis, & genuit filios & filias.

31 Et facti sunt omnes dies Lamech, septingenti septuaginta septem anni, & mortuus est. Noe vero cum quingentorum esset annorum, genuit Sem, Cham, & Japhet.

CAPUT VI.

Hominis peccata fuere diluvii causa. Noe tamen justus inventus est, cui arca fabricanda mandatur, in qua ipse & cunctarum animantium genera servantur.

1 CUmque cœpissent homines multiplicari super terram, & filias procreassent,

2 Videntes filii Dei filias hominum quod essent pulchræ, acceperunt sibi uxores ex omnibus, quas elegerant.

3 Dixitque Deus: Non permanebit spiritus meus in homine in æternum, quia caro est: eruntque dies illius centum viginti annorum.

4 Gigantes autem erant super terram in diebus illis: postquam enim ingressi sunt filii Dei ad filias hominum, illæque genuerunt, isti sunt potentes à sæculo viri famosi.

5 Videns autem Deus quod multa malitia hominum esset in terra, & † cuncta cogitatio cordis intenta esset ad malum omni tempore. † *Inf.* 8. 21. *Matt.* 15. 19.

6 Pœnituit eum quod hominem fecisset in terra, Et tactus dolore cordis intrinsecus,

7 Delebo, inquit, hominem, quem creavi, à facie terræ, ab homine usque ad animantia, à reptili usque ad volucres cœli: pœnitet enim me fecisse eos.

8 Noe vero invenit gratiam coram Domino. † *Eccl.* 44. 17.

9 Hæ sunt generationes Noe: † Noe vir justus atque perfectus fuit in generationibus suis, cum Deo ambulavit.

10 Et genuit tres filios, Sem, Cham, & Japhet.

11 Corrupta est autem terra coram Deo, & repleta est iniquitate.

12 Cumque vidisset Deus terram esse corruptam (omnis quippe caro corruperat viam suam super terram)

13 Dixit ad Noe: Finis universæ carnis venit coram me: repleta est terra iniquitate à facie eorum, & ego disperdam eos cum terra.

14 Fac tibi arcam de lignis lævigatis: mansiunculas in arca facies, & bitumine linies intrinsecus & extrinsecus.

15 Et sic facies eam: Trecentorum cubitorum erit longitudo arcæ, quinquaginta cubitorum latitudo, & triginta cubitorum altitudo illius.

16 Fenestram in arca facies, & in cubito consummabis summitatem ejus: ostium autem arcæ pone ex latere: deorsum, cœnacula, & tristega facies in ea.

17 Ecce ego adducam aquas diluvii super terram, ut interficiam omnem carnem, in qua spiritus vitæ est subter cœlum: Universa quæ in terra sunt, consumentur.

18 Ponamque fœdus meum tecum: & ingredieris arcam tu, & filii tui, uxor tua, & uxores filiorum tuorum, tecum.

19 Et ex cunctis animantibus universæ carnis bina induces in arcam, ut vivant tecum: masculini sexus & feminini.

20 De volucribus juxta genus suum, & de jumentis in genere suo, & ex omni reptili terræ secundum genus suum: bina de omnibus ingredientur tecum, ut possint vivere.

21 Tolles igitur tecum ex omnibus escis, quæ mandi possunt, & comportabis apud te: & erunt tam tibi quam illis in cibum.

22 Fecit igitur Noe omnia, quæ præceperat illi Deus.

CAPUT VII.

Ingresso Noe cum suis in arcam, statim aquæ omnium montium cacumina 150. diebus superavit, reliquaque animantia submersit.

1 DIxitque Dominus ad eum: Ingredere tu, & omnis domus tua, in arcam: te enim † vidi justum coram me in generatione hac. † *Heb.* 11. 7. 2. *Petr.* 2. 5.

2 Ex omnibus animantibus mundis tolle septena & septena, masculum & feminam: de animantibus vero immundis duo & duo, masculum & feminam.

3 Sed & de volatilibus cœli septena & septena, masculum & feminam: ut salvetur semen super faciem universæ terræ.

4 Adhuc enim, & post dies septem ego pluam super terram quadraginta diebus & quadraginta noctibus: & delebo omnem substantiam, quam feci, de superficie terræ.

5 Fecit ergo Noe omnia, quæ mandaverat ei Dominus.

6 Eratque sexcentorum annorum quando diluvii aquæ inundaverunt super terram:

7 Et † ingressus est Noe & filii ejus, uxor ejus & uxores filiorum ejus cum eo, in arcam propter aquas diluvii. † *Matt.* 24. 37. *Luc.* 17. 26. 1. *Petr.* 3. 20.

8 De animantibus quoque mundis, & immundis, & de volucribus, & ex omni, quod movetur super terram,

9 Duo & duo ingressa sunt ad Noe in arcam, masculus & femina, sicut præceperat Dominus Noe.

10 Cumque transissent septem dies, aquæ diluvii inundaverunt super terram.

11 Anno sexcentesimo vitæ Noe, mense secundo, septimo decimo die mensis, rupti sunt omnes fontes abyssi magnæ, & cataractæ cœli apertæ sunt:

12 Et facta est pluvia super terram quadraginta diebus & quadraginta noctibus.

13 In articulo diei illius ingressus est Noe, & Sem, & Cham, & Japhet, filii ejus; uxor illius, & tres uxores filiorum ejus cum eis, in arcam;

14 Ipsi & omne animal secundum genus suum, universaque jumenta in genere suo, & omne quod movetur super terram in genere suo,

re suo, cunctumque volatile secundum genus suum, universæ aves, omnesque volucres,
15 Ingressæ sunt ad Noe in arcam, bina & bina ex omni carne, in qua erat spiritus vitæ.
16 Et quæ ingressa sunt, masculus & femina ex omni carne introierunt, sicut præceperat ei Deus: & inclusit eum Dominus de foris.
17 Factumque est diluvium quadraginta diebus super terram: & multiplicatæ sunt aquæ, & elevaverunt arcam in sublime à terra.
18 Veliementer enim inundaverunt: & omnia repleverunt in superficie terræ: porro arca ferebatur super aquas.
19 Et aquæ prævaluerunt nimis super terram: opertique sunt omnes montes excelsi sub universo cœlo.
20 Quindecim cubitis altior fuit aqua super montes, quos operuerat.
21 † Consumptaque est omnis caro quæ movebatur super terram, volucrum, animantium, bestiarum, omniumque reptilium, quæ reptant super terram: universi homines,
22 Et cuncta, in quibus spiraculum vitæ est in terra, mortua sunt.
23 Et delevit omnem substantiam, quæ erat super terram, ab homine usque ad pecus, tam reptile quam volucres cœli: & deleta sunt de terra: remansit autem solus Noe, & qui cum eo erant in arca.
24 Obtinueruntque aquæ terram centum quinquaginta diebus.

† *Sap.* 10. 4. *Eccli.* 39. 28. *1. Petr.* 3. 20.

CAPUT VIII.

Imminutis paullatim aquis diluvii, post corvi ac columbæ emissionem, Noe cum universis, qui in arca continebantur egreditur; & altari exstructo, offert Deo in gratiarum actionem holocausta, quibus placatus Deus promittit nunquam deinceps fore diluvium.

1 RECordatus autem Deus Noe, cunctorumque animantium, & omnium jumentorum, quæ erant cum eo in arca, adduxit spiritum super terram, & imminutæ sunt aquæ.
2 Et clausi sunt fontes abyssi, & cataractæ cœli: & prohibitæ sunt pluviæ de cœlo.
3 Reverteræque sunt aquæ de terra euntes & redeuntes: & cœperunt minui post centum quinquaginta dies.
4 Requievitque arca mense septimo; vigesimo septimo die mensis, super montes Armeniæ.
5 At vero aquæ ibant & decrescebant usque ad decimum mensem: decimo enim mense, prima die mensis, apparuerunt cacumina montium.
6 Cumque transissent quadraginta dies, aperiens Noe fenestram arcæ, quam fecerat, dimisit corvum:
7 Qui egrediebatur, & non revertebatur, donec siccarentur aquæ super terram.
8 Emisit quoque columbam post eum, ut videret si jam cessassent aquæ super faciem terræ.
9 Quæ cum non invenisset ubi requiesceret pes ejus, reversa est ad eum in arcam: aquæ enim erant super universam terram: extenditque manum, & apprehensam intulit in arcam.
10 Expectatis autem ultra septem diebus aliis, rursum dimisit columbam ex arca.
11 At illa venit ad eum ad vesperam, portans ramum olivæ virentibus foliis in ore suo: intellexit ergo Noe quod cessassent aquæ super terram.
12 Expectavitque nihilominus septem alios dies: & emisit columbam, quæ non est reversa ultra ad eum.
13 Igitur sexcentesimo primo anno, primo mense, prima die mensis, imminutæ sunt aquæ super terram: & aperiens Noe tectum arcæ, aspexit, viditque quod exsiccata esset superficies terræ.
14 Mense secundo, septimo & vigesimo die mensis, arefacta est terra.
15 Locutus est autem Deus ad Noe, dicens:
16 Egredere de arca, tu & uxor tua, filii tui & uxores filiorum tuorum tecum.
17 Cuncta animantia quæ sunt apud te, ex omni carne, tam in volatilibus quam in bestiis & universis reptilibus, quæ reptant super terram, educ tecum, & ingredimini super terram: † crescite & multiplicamini super eam.
18 Egressus est ergo Noe, & filii ejus, uxor illius, & uxores filiorum ejus, cum eo.
19 Sed & omnia animantia, jumenta, & reptilia quæ reptant super terram, secundum genera sua, egressa sunt de arca.
20 Ædificavit autem Noe altare Domino: & tollens de cunctis pecoribus & volucribus mundis, obtulit holocausta super altare.
21 Odoratusque est Dominus odorem suavitatis, & ait: Nequaquam ultra maledicam terræ propter homines: † sensus enim & cogitatio humani cordis in malum prona sunt ab adolescentia sua: non igitur ultra percutiam omnem animam viventem sicut feci.
22 Cunctis diebus terræ, sementis & messis, frigus & æstus, æstas, & hiems, nox & dies, non requiescent.

† *Sap.* 1. 22. 28. *Inf.* 9. 1. 7.

† *Supr.* 6. 5. *Matth.* 15. 19.

CAPUT IX.

Deus Noe ac filiis ejus benedicit, cunctaque animantia una cum piscibus in cibum tribuit, prohibito tamen illis sanguine: fœdus inter Deum & homines de non inducendis amplius aquis diluvii, inde firmatur. Noe ebrium videns filius Cham, in Chanaan filio maledicitur: Sem vero & Japheth benedicuntur.

1 BEnedixitque Deus Noe & filiis ejus. Et dixit ad eos, † Crescite, & multiplicamini, & replete terram.
2 Et terror vester ac tremor sit super cuncta animalia terræ, & super omnes volucres cœli, cum universis quæ moventur super terram: omnes pisces maris manui vestræ traditi sunt.
3 Et omne, quod movetur & vivit, † erit vobis in cibum: quasi olera virentia tradidi vobis omnia;
4 † Excepto, quod carnem cum sanguine non comedetis.
5 Sanguinem enim animarum vestrarum requiram de manu cunctarum bestiarum: & de manu hominis, de manu viri & fratris ejus, requiram animam hominis.
6 Quicumque † effuderit humanum sanguinem; fundetur sanguis illius: ad imaginem quippe Dei factus est homo.
7 † Vos autem crescite & multiplicamini; & ingredimini super terram, & implete eam.

† *Supr.* 1. 22. 28. & 8. 17.

† *Supr.* 1. 29.

† *Lev.* 17. 14.

† *Matt.* 26. 52. *Apoc.* 13. 10.

† *Supr.* 1. 28. & 8. 17.

8 Hæc quoque dixit Deus ad Noe, & ad filios ejus cum eo:
9 Ecce ego ſtatuam pactum meum vobiſcum, & cum ſemine veſtro poſt vos:
10 Et ad omnem animam viventem, quæ eſt vobiſcum, tam in volucribus quam in jumentis, & pecudibus terræ cunctis, quæ egreſſa ſunt de arca, & univerſis beſtiis terræ.
† *Iſa.* 54. 9. 11 † Statuam pactum meum vobiſcum, & nequaquam ultra interficietur omnis caro aquis diluvii, neque erit deinceps diluvium diſſipans terram.
12 Dixitque Deus: Hoc ſignum fœderis quod do inter me & vos, & ad omnem animam viventem, quæ eſt vobiſcum in generationes ſempiternas:
13 Arcum meum ponam in nubibus, & erit ſignum fœderis inter me & inter terram.
† *Eccl.* 43. 12. 14 † Cumque obduxero nubibus cœlum, apparebit arcus meus in nubibus.
15 Et recordabor fœderis mei vobiſcum, & cum omni anima vivente quæ carnem vegetat, & non erunt ultra aquæ diluvii ad delendum univerſam carnem.
16 Eritque arcus in nubibus, & videbo illum, & recordabor fœderis ſempiterni quod pactum eſt inter Deum & omnem animam viventem univerſæ carnis quæ eſt ſuper terram.
17 Dixitque Deus ad Noe: Hoc erit ſignum fœderis, quod conſtitui inter me & omnem carnem ſuper terram.
18 Erant ergo filii Noe, qui egreſſi ſunt de arca, Sem, Cham, & Japhet: porro Cham ipſe eſt pater Chanaan.
19 Tres iſti filii ſunt Noe: & ab his diſſeminatum eſt omne genus hominum ſuper univerſam terram.
20 Cœpitque Noe vir agricola exercere terram, & plantavit vineam:
21 Bibenſque vinum inebriatus eſt, & nudatus in tabernaculo ſuo.
22 Quod cum vidiſſet Cham pater Chanaan verenda ſcilicet patris ſui eſſe nudata, nuntiavit duobus fratribus ſuis foras.
23 At vero Sem & Japhet pallium impoſuerunt humeris ſuis, & incedentes retrorſum, operuerunt verenda patris ſui: facieſque eorum averſæ erant, & patris virilia non viderunt.
24 Evigilans autem Noe ex vino, cum didiciſſet quæ fecerat ei filius ſuus minor:
25 Ait: Maledictus Chanaan, ſervus ſervorum erit fratribus ſuis.
26 Dixitque: Benedictus Dominus Deus Sem, ſit Chanaam ſervus ejus.
27 Dilatet Deus Japhet, & habitet in tabernaculis Sem, ſitque Chanaam ſervus ejus.
28 Vixit autem Noe poſt diluvium trecentis quinquaginta annis.
29 Et impleti ſunt omnes dies ejus nongentorum quinquaginta annorum: & mortuus eſt.

CAPUT X.

Genealogia filiorum Noe, à quibus diviſæ ſunt gentes poſt diluvium, & erti omnes mortales.

1. *Par.* 1. 5. 1 HÆ ſunt generationes filiorum Noe, Sem, Cham, & Japhet: natique ſunt eis filii poſt diluvium.
2 Filii Japhet: Gomer, & Magog, & Madai, & Javan, & Thubal, & Moſoch, & Thiras.
3 Porro filii Gomer: Aſcenez & Riphath & Thogorma.
4 Filii autem Javan: Eliſa & Tharſis, Cethim & Dodanim.
5 Ab his diviſæ ſunt inſulæ gentium in regionibus ſuis, unuſquiſque ſecundum linguam ſuam & familias ſuas in nationibus ſuis.
6 Filii autem Cham: Chus, & Meſraim, & Phuth, & Chanaan.
7 Filii Chus: Saba, & Hevila, & Sabatha, & Regma, & Sabatacha. Filii Regma: Saba & Dadan.
8 Porro Chus genuit Nemrod: ipſe cœpit eſſe potens in terra.
9 Et erat robuſtus venator coram Domino. Ob hoc exivit proverbium: Quaſi Nemrod robuſtus venator coram Domino.
10 Fuit autem principium regni ejus Babylon, & Arach, & Achad, & Chalanne, in terra Senaar.
11 De terra illa egreſſus eſt Aſſur, & ædificavit Niniven, & plateas civitatis, & Chale.
12 Reſen quoque inter Niniven & Chale: hæc eſt civitas magna.
13 At vero Meſraim genuit Ludim, & Anamim, Laabim, & Nephthuim,
14 Et Phetruſim, & Chasluim: de quibus egreſſi ſunt Philiſtiim & Caphtorim.
15 Chanaan autem genuit Sidonem primogenitum ſuum, Hethæum,
16 Et Jebuſæum, & Amorrhæum, Gergeſæum,
17 Hevæum, & Araceum: Sinæum,
18 Et Aradium, Samaræum, & Amathæum: & poſt hæc diſſeminati ſunt populi Chananæorum.
19 Factique ſunt termini Chanaan venientibus à Sidone Geraram uſque Gazam, donec ingrediaris Sodomam & Gomorrham, & Adamam, & Seboim, uſque Leſa.
20 Hi ſunt filii Cham in cognationibus, & linguis, & generationibus; terriſque & gentibus ſuis.
21 De Sem quoque nati ſunt, patre omnium filiorum Heber, fratre Japhet majore.
1. *Par.* 1. 17. 22 Filii Sem: Ælam & Aſſur, & Arphaxad, & Lud, & Aram.
23 Filii Aram: Us, & Hul, & Gether, & Mes.
24 At vero Arphaxad genuit Sale, de quo ortus eſt Heber.
25 Natique ſunt Heber filii duo: nomen uni Phaleg, eo quod in diebus ejus diviſa ſit terra: & nomen fratris ejus Jectan.
26 Qui Jectan genuit Elmodad, & Saleph, & Aſarmoth, Jare,
27 Et Adoram, & Uzal, & Decla,
28 Et Ebal, & Abimael, Saba,
29 Et Ophir, & Hevila, & Jobab: omnes iſti, filii Jectan.
30 Et facta eſt habitatio eorum de Meſſa pergentibus uſque Sephar montem orientalem.
31 Iſti filii Sem, ſecundum cognationes, & linguas, & regiones, in gentibus ſuis.
32 Hæ familiæ Noe juxta populos & nationes ſuas. Ab his diviſæ ſunt gentes in terra poſt diluvium.

CAPUT XI.

In turris Babel ædificatione, ſuperborum caſtus ac lingua confunditur. Sem genealogia uſque ad Abraham texitur.

Sap. 10. 5. 1 ERat autem terra labii unius, & ſermonum eorumdem.

2 Cumque proficiscerentur de oriente, invenerunt campum in terra Sennaar, & habitaverunt in eo.

3 Dixitque alter ad proximum suum: Venite, faciamus lateres, & coquamus eos igni. Habueruntque lateres pro saxis, & bitumen pro cæmento:

4 Et dixerunt: Venite, faciamus nobis civitatem, & turrim, cujus culmen pertingat ad cœlum: & celebremus nomen nostrum antequam dividamur in universas terras.

5 Descendit autem Dominus, ut videret civitatem & turrim, quam ædificabant filii Adam,

6 Et dixit: Ecce, unus est populus, & unum labium omnibus: cœperuntque hoc facere, nec desistent à cogitationibus suis, donec eas opere compleant.

7 Venite igitur, descendamus, & confundamus ibi linguam eorum, ut non audiat unusquisque vocem proximi sui.

8 Atque ita divisit eos Dominus ex illo loco in universas terras, & cessaverunt ædificare civitatem.

9 Et idcirco vocatum est nomen ejus Babel, quia ibi confusum est labium universæ terræ: & inde dispersit eos Dominus super faciem cunctarum regionum.

10 Hæ sunt generationes Sem: † Sem erat centum annorum quando genuit Arphaxad, biennio post diluvium. †1.Par. 1. 17.

11 Vixitque Sem postquam genuit Arphaxad, quingentis annis: & genuit filios & filias.

12 Porro Arphaxad vixit triginta quinque annis, & genuit Sale.

13 Vixitque Arphaxad postquam genuit Sale, trecentis tribus annis: & genuit filios & filias.

14 Sale quoque vixit triginta annis, & genuit Heber.

15 Vixitque Sale postquam genuit Heber, quadringentis tribus annis: & genuit filios & filias.

16 Vixit autem Heber triginta quatuor annis, & genuit Phaleg.

17 Et vixit Heber postquam genuit Phaleg, quadringentis triginta annis, & genuit filios & filias.

18 Vixit quoque Phaleg triginta annis, & genuit Reu.

19 † Vixitque Phaleg postquam genuit Reu, ducentis novem annis: & genuit filios & filias. †1.Par. 1. 19.

20 Vixit autem Reu triginta duobus annis, & genuit Sarug.

21 Vixit quoque Reu postquam genuit Sarug, ducentis septem annis: & genuit filios & filias.

22 Vixit vero Sarug triginta annis, & genuit Nachor.

23 Vixitque Sarug postquam genuit Nachor, ducentis annis: & genuit filios & filias.

24 Vixit autem Nachor viginti novem annis, & genuit Thare.

25 Vixitque Nachor postquam genuit Thare, centum decem & novem annis: & genuit filios & filias.

26 Vixitque Thare septuaginta † annis, & genuit Abram, & Nachor, & Aran. † Jos. 24. 2. 1. Par. 1. 26.

27 Hæ sunt autem generationes Thare: Thare genuit Abram, Nachor, & Aran. Porro Aran genuit Loth.

28 Mortuusque est Aran ante Thare patrem suum, in terra nativitatis suæ in Ur Chaldæorum.

29 Duxerunt autem Abram & Nachor uxores: nomen uxoris Abram Sarai: & nomen uxoris Nachor, Melcha filia Aran, patris Melchæ, & patris Jeschæ.

30 Erat autem Sarai sterilis, nec habebat liberos.

31 † Tulit itaque Thare Abram filium suum, & Lot filium Aran, filium filii sui, & Sarai nurum suam, uxorem Abram filii sui, & eduxit eos de Ur Chaldæorum, † ut irent in terram Chanaan: veneruntque usque Haran, & habitaverunt ibi. † Josue 24. 2. Nehem. 9. 7. † Judit. 5. 6. Act. 7. 2.

32 Et facti sunt dies Thare ducentorum quinque annorum, & mortuus est in Haran.

CAPUT XII.

Abram Dei mandato parens, promissique accipiens, patria relicta, comitante Lot, peregrinatur in Chanaan, & Domino in Sichem & Bethel sacrificat. Inde propter famem Ægyptum ingressus, uxorem suam vocat sororem; quam in domum regis Pharaonis sublatam, postea recipit intactam.

1 DIxit autem Dominus ad Abram: Egredere de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui, & veni in terram quam monstrabo tibi. Act. 7. 3.

2 Faciamque te in gentem magnam, & benedicam tibi, & magnificabo nomen tuum, eritque benedictus.

3 Benedicam benedicentibus tibi, & maledicam maledicentibus tibi, atque † IN TE benedicentur universæ cognationes terræ. † Inf. 18. 18. & 22. 18. Gal. 3. 8. Hebr. 11. 8.

4 Egressus est itaque Abram sicut præceperat ei Dominus & ivit cum eo Lot: septuaginta quinque annorum erat Abram cum egrederetur de Haran.

5 Tulitque Sarai uxorem suam, & Lot filium fratris sui, universamque substantiam quam possederant, & animas quas fecerant in Haran: & egressi sunt ut irent in terram Chanaan. Cumque venissent in eam,

6 Pertransivit Abram terram usque ad locum Sichem, usque ad convallem illustrem: Chananæus autem tunc erat in terra.

7 Apparuit autem Dominus Abram, & dixit ei: † Semini tuo dabo terram hanc. Qui ædificavit ibi altare Domino, qui apparuerat ei. † Infr. 13. 15. & 15. 18. & 26. 4. Deut. 34. 4.

8 Et inde transgrediens ad montem, qui erat contra orientem Bethel, tetendit ibi tabernaculum suum, ab occidente habens Bethel, & ab oriente Hai: ædificavit quoque ibi altare Domino, & invocavit nomen ejus.

9 Perrexitque Abram vadens, & ultra progrediens ad meridiem.

10 Facta est autem fames in terra: descenditque Abram in Ægyptum, ut peregrinaretur ibi: prævaluerat enim fames in terra.

11 Cumque prope esset ut ingrederetur Ægyptum, dixit Sarai uxori suæ: Novi quod pulchra facies mulier.

12 Et quod cum viderint te Ægyptii, dicturi sunt: Uxor ipsius est: & interficient me, & te reservabunt.

13 † Dic ergo, obsecro te, quod soror mea sis: ut bene sit mihi propter te, & vivat anima mea ob gratiam tui. † Infr. 20. 11.

14 Cum itaque ingressus esset Abram Ægyptum,

ptum, viderunt Ægyptii mulierem quod esset pulchra nimis.

15 Et nuntiaverunt principes Pharaoni, & laudaverunt eam apud illum: & sublata est mulier in domum Pharaonis.

16 Abram vero bene usi sunt propter illam: fueruntque ei oves & boves, & asini, & servi & famulæ, & asinæ & cameli.

17 Flagellavit autem Dominus Pharaonem plagis maximis, & domum ejus, propter Sarai uxorem Abram.

18 Vocavitque Pharao Abram, & dixit ei: Quidnam est hoc quod fecisti mihi? quare non indicasti quod uxor tua esset?

19 Quam ob causam dixisti esse sororem tuam, ut tollerem eam mihi in uxorem? Nunc igitur ecce conjux tua, accipe eam, & vade.

20 Præcepitque Pharao super Abram viris: & deduxerunt eum, & uxorem illius, & omnia quæ habebat.

CAPUT XIII.

Abram & Lot Ægyptum egressi, pra nimia opulentia separantur; & Lot Jordanis fines eligente, Abram habitat in terra Chanaan: ubi rursum Dei promissiones de multiplicando semine, terraque possidenda, accipit.

1 ASCENDIT ergo Abram de Ægypto, ipse & uxor ejus, & omnia quæ habebat, & Lot cum eo, ad Australem plagam.

2 Erat autem dives valde in possessione auri & argenti.

3 Reversusque est per iter, quo venerat, à meridie in Bethel, usque ad locum ubi prius fixerat tabernaculum inter Bethel & Hai:

† *Supr.* 12. 7. 4 In loco altaris † quod fecerat prius, & invocavit ibi nomen Domini.

5 Sed & Lot qui erat cum Abram, fuerunt greges ovium, & armenta, & tabernacula.

† *Infr.* 36. 7. 6 Nec poterat eos capere terra, ut habitarent simul: † erat quippe substantia eorum multa, & nequibant habitare communiter.

7 Unde & facta est rixa inter pastores gregum Abram & Lot. Eo autem tempore Chananæus & Pherezæus habitabant in terra illa.

8 Dixit ergo Abram ad Lot: Ne quæso sit jurgium inter me & te, & inter pastores meos & pastores tuos: fratres enim sumus.

9 Ecce universa terra coram te est: recede à me, obsecro: si ad sinistram ieris, ego dexteram tenebo: si tu dexteram elegeris, ego ad sinistram pergam.

10 Elevatis itaque Lot oculis, vidit omnem circa regionem Jordanis, quæ universa irrigabatur antequam subverteret Dominus Sodomam & Gomorrham, sicut paradisus Domini, & sicut Ægyptus venientibus in Segor.

11 Elegitque sibi Lot regionem circa Jordanem, & recessit ab Oriente: divisique sunt alterutrum à fratre suo.

12 Abram habitavit in terra Chanaan: Lot vero moratus est in oppidis, quæ erant circa Jordanem, & habitavit in Sodomis.

13 Homines autem Sodomitæ pessimi erant, & peccatores coram Domino nimis.

† *Sup.* 13. 7. *Inf.* 15. 18. & 26. 4. *Deut.* 34. 4. 14 Dixitque Dominus ad Abram, postquam divisus est ab eo Lot: † Leva oculos tuos, & vide à loco, in quo nunc es, ad aquilonem & meridiem, & orientem & occidentem.

15 Omnem terram, quam conspicis, tibi dabo & semini tuo usque in sempiternum.

16 Faciamque semen tuum sicut pulverem terræ: si quis potest hominum numerare pulverem terræ, semen quoque tuum numerare poterit.

17 Surge, & perambula terram in longitudine, & in latitudine sua: quia tibi daturus sum eam.

18 Movens igitur tabernaculum suum Abram, venit & habitavit juxta convallem Mambre, quæ est in Hebron: ædificavitque ibi altare Domino.

CAPUT XIV.

Devictis quinque regibus, ac spoliatis Sodomis, Lot cum plerisque aliis captivis ducitur a quatuor regibus victoribus: quos Abram persecutus, omnes captivos, spoliaque reduxit; latusque pro victoria, decimas dat Melchisedech, à quo benedictione accepta, cuncta regi Sodomorum reddidit.

1 FACTUM est autem in illo tempore, ut Amraphel, rex Sennaar, & Arioch rex Ponti, & Chodorlahomor rex Elamitarum, & Thadal rex Gentium,

2 Inirent bellum contra Bara regem Sodomorum, & contra Bersa regem Gomorrhæ, & contra Semnaab regem Adamæ, & contra Semeber regem Seboim, contraque regem Balæ, ipsa est Segor.

3 Omnes hi convenerunt in vallem Silvestrem, quæ nunc est mare salis.

4 Duodecim enim annis servierant Chodorlahomor, & tertiodecimo anno recesserunt ab eo.

5 Igitur quartodecimo anno, venit Chodorlahomor, & reges qui erant cum eo: percusseruntque Raphaim in Astarothcarnaim, & Zuzim cum eis, & Emin in Save Cariathaim,

6 Et Chorræos in montibus Seir, usque ad Campestria Pharan, quæ est in solitudine.

7 Reversique sunt, & venerunt ad fontem Misphat, ipsa est Cades: & percusserunt omnem regionem Amalecitarum, & Amorrhæum qui habitabat in Asasonthamar.

8 Et egressi sunt, rex Sodomorum, & rex Gomorrhæ, rexque Adamæ, & rex Seboim, necnon & rex Balæ, quæ est Segor, & direxerunt aciem contra eos in valle Silvestri:

9 Scilicet adversus Chodorlahomor regem Elamitarum, & Thadal regem Gentium, & Amraphel regem Sennaar, & Arioch regem Ponti: quatuor reges adversus quinque.

10 Vallis autem Silvestris habebat puteos multos bituminis. Itaque rex Sodomorum, & Gomorrhæ, terga verterunt, ceciderunteque ibi: & qui remanserant, fugerunt ad montem.

11 Tulerunt autem omnem substantiam Sodomorum & Gomorrhæ, & universa quæ ad cibum pertinent, & abierunt:

12 Necnon & Lot & substantiam ejus, filium fratris Abram, qui habitabat in Sodomis.

13 Et ecce unus qui evaserat, nuntiavit Abram Hebræo, qui habitabat in convalle Mambre Amorrhæi, fratris Escol, & fratris Aner: hi enim pepigerant fœdus cum Abram.

14 Quod cum audisset Abram, captum videlicet Lot fratrem suum, numeravit expeditos vernaculos suos trecentos decem & octo: & persecutus est usque Dan.

15 Et divisis sociis, irruit super eos nocte:

per-

perculitque eos, & persecutus est eos usque Hoba, quæ est ad lævam Damasci.

16 Reduxitque omnem substantiam, & Lot fratrem suum cum substantia illius, mulieres quoque & populum.

17 Egressus est autem rex Sodomorum in occursum ejus, postquam reversus est à cæde Chodorlahomor, & regum qui cum eo erant in valle Save, quæ est vallis regis.

† *Hebr.* 7. 1. 18 † At vero Melchisedech rex Salem, proferens panem & vinum, erat enim Sacerdos Dei altissimi,

19 Benedixit ei, & ait: Benedictus Abram Deo excelso, qui creavit cœlum & terram:

20 Et benedictus Deus excelsus, quo protegente, hostes in manibus tuis sunt. Et dedit ei decimas ex omnibus.

21 Dixit autem rex Sodomorum ad Abram: Da mihi animas, cetera tolle tibi.

22 Qui respondit ei: Levo manum meam ad Dominum Deum excelsum possessorem cœli & terræ,

23 Quod à filo subtegminis usque ad corigiam caligæ, non accipiam ex omnibus quæ tua sunt, ne dicas: Ego ditavi Abram:

24 Exceptis his, quæ comederunt juvenes, & partibus virorum, qui venerunt mecum, Aner, Escol, & Mambre: isti accipiant partes suas.

CAPUT XV.

Deus Abra de posteritate desperanti filium promittit, cui credens Abram justificatur; & in signum promissæ terræ, præscriptum a Domino, offert sacrificium, auditque suæ posteritatis futuram peregrinationem.

1 His itaque transactis, factus est sermo Domini ad Abram per visionem dicens: Noli timere Abram, ego protector tuus sum, & merces tua magna nimis.

2 Dixitque Abram: Domine Deus, quid dabis mihi? ego vadam absque liberis: & filius procuratoris domus meæ iste Damascus Eliezer.

3 Addiditque Abram: Mihi autem non dedisti semen: & ecce vernaculus meus, hæres meus erit.

4 Statimque sermo Domini factus est ad eum, dicens: Non erit hic hæres tuus: sed qui egredietur de utero tuo, ipsum habebis hæredem.

† *Rom.* 4. 18. 5 Eduxitque eum foras, & ait illi: † Suspice cœlum, & numera stellas, si potes. Et dixit ei: Sic erit semen tuum.

† *Rom.* 4. 3. † *Gal.* 3. 6. *Jac.* 2. 23. 6 † Credidit Abram Deo, & reputatum est illi ad justitiam.

7 Dixitque ad eum: Ego Dominus qui eduxi te de Ur Chaldæorum, ut darem tibi terram istam, & possideres eam.

8 At ille ait: Domine Deus, unde scire possum, quod possessurus sim eam?

9 Et respondens Dominus: Sume, inquit, mihi vaccam triennem, & capram trimam, & arietem annorum trium, turturem quoque & columbam.

† *Jer.* 34. 18. 10 Qui tollens universa hæc: † divisit ea per medium, & utrasque partes contra se altrinsecus posuit: aves autem non divisit.

11 Descenderuntque volucres super cadavera, & abigebat eas Abram.

12 Cumque sol occumberet, sopor irruit super Abram, & horror magnus & tenebrosus invasit eum.

13 Dictumque est ad eum: Scito præscius quod † peregrinum futurum sit semen tuum in terra non sua, & subjicient eos servituti, & affligent quadringentis annis. † *Act.* 7. 6.

14 Verumtamen gentem, cui servituri sunt, ego judicabo, & post hæc egredientur cum magna substantia.

15 Tu autem ibis ad patres tuos in pace, sepultus in senectute bona.

16 Generatione autem quarta revertentur huc: necdum enim completæ sunt iniquitates Amorrhæorum usque ad præsens tempus.

17 Cum ergo occubuisset sol, facta est caligo tenebrosa, & apparuit clibanus fumans, & lampas ignis transiens inter divisiones illas.

18 In illo die † pepigit Dominus fœdus cum Abram, dicens: Semini tuo dabo terram hanc à fluvio Ægypti usque ad fluvium magnum Euphraten. † *Supr.* 12. 7. & 13. 15. *Infr.* 26. 3. *Deut.* 34. 4. 3. *Reg.* 5. 21. 9. 26.

19 Cinæos, & Cenezæos, Cedmonæos,

20 Et Hethæos, & Pherezæos, Raphaim quoque,

21 Et Amorrhæos, & Chananæos, & Gergesæos, & Jebusæos.

CAPUT XVI.

Agar à domina Sarai traditur Abra uxor: quæ ubi concepisset, atque ob id dominam contemneret, ab illa afflicta, fugam init; sed jussu angeli eidem submissa, parit Ismaelem.

1 Igitur Sarai, uxor Abram, non genuerat liberos: sed habens ancillam Ægyptiam nomine Agar,

2 Dixit marito suo: Ecce, conclusit me Dominus, ne parerem: ingredere ad ancillam meam, si forte saltem ex illa suscipiam filios. Cumque ille acquiesceret deprecanti,

3 Tulit Agar Ægyptiam ancillam suam, post annos decem quam habitare cœperant in terra Chanaan: & dedit eam viro suo uxorem.

4 Qui ingressus est ad eam. At illa concepisse se videns, despexit dominam suam.

5 Dixitque Sarai ad Abram: Inique agis contra me: ego dedi ancillam meam in sinum tuum, quæ videns quod conceperit, despectui me habet: judicet Dominus inter me & te.

6 Cui respondens Abram: Ecce, ait, ancilla tua in manu tua est, utere ea ut libet. Affligente igitur eam Sarai, fugam iniit.

7 Cumque invenisset eam angelus Domini juxta fontem aquæ in solitudinem, qui est in via Sur in deserto,

8 Dixit ad illam: Agar ancilla Sarai, unde venis? & quo vadis? quæ respondit: A facie Sarai dominæ meæ ego fugio.

9 Dixitque ei angelus Domini: Revertere ad dominam tuam, & humiliare sub manu illius.

10 Et rursum: Multiplicans, inquit, multiplicabo semen tuum, & non numerabitur præ multitudine.

11 Ac deinceps: Ecce, ait, concepisti, & paries filium: vocabisque nomen ejus Ismael, eo quod audierit Dominus afflictionem tuam.

12 Hic erit ferus homo, manus ejus contra omnes, & manus omnium contra eum: & è regione universorum fratrum suorum figet tabernacula.

13 Vocavit autem nomen Domini qui loquebatur

batur ad eam: Tu Deus qui viuisti me. Dixit enim: Profecto hic vidi posteriora videntis me.

Inf.24. 62. 14 Propterea appellavit puteum illum, Puteum viventis, & videntis me. Ipse est inter Cades & Barad.

15 Peperitque Agar Abræ filium, qui vocavit nomen ejus Ismael.

16 Octoginta & sex annorum erat Abram quando peperit ei Agar Ismaelem.

CAPUT XVII.

Abræ repetuntur promissiones, ipsius & Saræ nomina immutantur, circumcisio præcipitur ut fœderis signum; filius ex Sara promittitur una cum successu Ismaelis, & Abraham circumcisionis præceptum exequitur.

1 POstquam vero nonaginta & novem annorum esse cœperat, apparuit ei Dominus: dixitque ad eum: Ego Deus omnipotens; ambula coram me, & esto perfectus.

2 Ponamque fœdus meum inter me & te, & multiplicabo te vehementer nimis.

3 Cecidit Abram pronus in faciem.

4 Dixitque ei Deus: Ego sum, & pactum meum tecum, † eritque pater multarum gentium.

† Eccl. 44. 20. Rom.4. 17.

5 Nec ultra vocabitur nomen tuum Abram: sed appellaberis Abraham: quia patrem multarum gentium constitui te.

6 Faciamque te crescere vehementissime, & ponam te in gentibus, regesque ex te egredientur.

7 Et statuam pactum meum inter me & te, & inter semen tuum post te in generationibus suis, fœdere sempiterno: ut sim Deus tuus, & seminis tui post te.

8 Daboque tibi & semini tuo terram peregrinationis tuæ, omnem terram Chanaan in possessionem æternam, eroque Deus eorum.

9 Dixit iterum Deus ad Abraham: † Et tu ergo custodies pactum meum, & semen tuum post te in generationibus suis.

† Act. 7. 8.

10 Hoc est pactum meum quod observabitis inter me & vos, & semen tuum post te: Circumcidetur ex vobis omne masculinum:

11 Et circumcidetis carnem præputii vestri, ut sit † in signum fœderis inter me & vos.

† Lev. 12. 3. Luc. 2. 21. Rom.4. 11.

12 Infans octo dierum circumcidetur in vobis, omne masculinum in generationibus vestris: tam vernaculus, quam emptitius circumcidetur, & quicumque non fuerit de stirpe vestra:

13 Eritque pactum meum in carne vestra in fœdus æternum.

14 Masculus, cujus præputii caro circumcisa non fuerit, delebitur anima illa de populo suo: quia pactum meum irritum fecit.

15 Dixit quoque Deus ad Abraham: Sarai uxorem tuam non vocabis Sarai, sed Saram.

16 Et benedicam ei, & ex illa dabo tibi filium cui benedicturus sum, eritque in nationes, & reges populorum orientur ex eo.

17 Cecidit Abraham in faciem suam, & risit, dicens in corde suo: Putasne centenario nascetur filius? & Sara nonagenaria pariet?

18 Dixitque ad Deum: Utinam Ismael vivat coram te.

19 Et ait Deus ad Abraham, † Sara uxor tua pariet tibi filium, vocabisque nomen ejus Isaac, & constituam pactum meum illi in fœdus sempiternum, & semini ejus post eum.

† Inf. 18. 10. & 21. 2.

20 Super Ismael quoque exaudivi te: ecce benedicam ei, & augebo & multiplicabo eum valde: duodecim duces generabit, & faciam illum in gentem magnam.

21 Pactum vero meum statuam ad Isaac, quem pariet tibi Sara tempore isto in anno altero.

22 Cumque finitus esset sermo loquentis cum eo, ascendit Deus ad Abraham.

23 Tulit autem Abraham Ismael filium suum, & omnes vernaculos domus suæ: universosque quos emerat, cunctos mares ex omnibus viris domus suæ: & circumcidit carnem præputii eorum statim in ipsa die, sicut præceperat ei Deus.

24 Abraham nonaginta & novem erat annorum quando circumcidit carnem præputii sui.

25 Et Ismael filius tredecim annos impleverat tempore circumcisionis suæ.

26 Eadem die circumcisus est Abraham & Ismael filius ejus.

27 Et omnes viri domus illius, tam vernaculi, quam emptitii & alienigenæ, pariter circumcisi sunt.

CAPUT XVIII.

Angeli tres ab Abraham hospitio susceptі, filium ex Sara promittunt: qua ob id ridens, corripitur. Sodomorum eversio prædicitur, pro quibus Abraham sæpius deprecatur.

1 APparuit autem ei Dominus in convalle Mambre sedenti in ostio tabernaculi sui in ipso fervore diei.

Hebr. 13. 2.

2 Cumque elevasset oculos, apparuerunt ei tres viri stantes prope eum: quos cum vidisset, cucurrit in occursum eorum de ostio tabernaculi, & adoravit in terram.

3 Et dixit: Domine, si inveni gratiam in oculis tuis, ne transeas servum tuum:

4 Sed afferam paxillum aquæ, & lavate pedes vestros, & requiescite sub arbore.

5 Ponamque buccellam panis, & confortate cor vestrum, postea transibitis: idcirco enim declinastis ad servum vestrum. Qui dixerunt: Fac ut locutus es.

6 Festinavit Abraham in tabernaculum ad Saram, dixitque ei: Accelera, tria sata similæ commisce, & fac subcinericios panes.

7 Ipse vero ad armentum cucurrit, & tulit inde vitulum tenerrimum & optimum, deditque puero: qui festinavit & coxit illum.

8 Tulit quoque butyrum & lac, & vitulum quem coxerat, & posuit coram eis: ipse vero stabat juxta eos sub arbore.

9 Cumque comedissent, dixerunt ad eum Ubi est Sara uxor tua? ille respondit: Ecce in tabernaculo est.

10 Cui dixit: † Revertens veniam ad te tempore isto, vita comite, & habebit filium Sara uxor tua. Quo audito, Sara risit post ostium tabernaculi.

† Supr. 17. 19. Inf. 21. 1. Rom.9 9.

11 Erant autem ambo senes, provectæque ætatis, & desierant Saræ fieri muliebria.

12 Quæ risit occulte, dicens: Postquam consenui, & † dominus meus vetulus est, voluptati operam dabo?

† 1. Pet. 3. 6.

13 Dixit autem Dominus ad Abraham: Quare risit Sara, dicens: Num vero paritura sum anus?

14 Numquid Deo quidquam est difficile? juxta condictum revertar ad te hoc eodem tempore, vita comite, & habebit Sara filium.

15 Ne-

15 Negavit Sara dicens, Non rīsi: timore perterrita. Dominus autem: Non est, inquit, ita: sed rīsisti.

Sup. 12 3. *Inf.* 22. 18.

18 Cum ergo surrexissent inde viri, direxerunt oculos contra Sodomam: & Abraham simul gradiebatur, deducens eos.

17 Dixitque Dominus: Num celare potero Abraham quæ gesturus sum?

18 Cum futurus sit in gentem magnam, ac robustissimam, & BENEDICENDÆ sint in illo omnes nationes terræ?

19 Scio enim quod præcepturus sit filiis suis, & domui suæ post se, ut custodiant viam Domini, & faciant judicium & justitiam: ut adducat Dominus propter Abraham omnia quæ locutus est ad eum.

20 Dixit itaque Dominus: Clamor Sodomorum & Gomorrhæ multiplicatus est, & peccatum eorum aggravatum est nimis.

21 Descendam & videbo, utrum clamorem qui venit ad me, opere compleverint; an non est ita, ut sciam.

22 Converteruntque se inde, & abierunt Sodomam: Abraham vero adhuc stabat coram Domino.

23 Et appropinquans ait: Numquid perdes justum cum impio?

24 Si fuerint quinquaginta justi in civitate peribunt simul? & non parces loco illi propter quinquaginta justos, si fuerint in eo?

25 Absit a te, ut rem hanc faciat, & occidas justum cum impio, fiatque justus sicut impius, non est hoc tuum: qui judicas omnem terram, nequaquam facies judicium hoc.

26 Dixitque Dominus ad eum: Si invenero Sodomis quinquaginta justos in medio civitatis, dimittam omni loco propter eos.

27 Respondensque Abraham, ait: Quia semel cœpi, loquar ad Dominum meum, cum sim pulvis & cinis.

28 Quid si minus quinquaginta justis, quinque fuerint? delebis propter quadraginta quinque, universam urbem? Et ait: Non delebo, si invenero ibi quadraginta quinque.

29 Rursumque locutus est ad eum: Sed autem quadraginta ibi inventi fuerint, quid facies? Ait: Non percutiam propter quadraginta.

30 Ne quæso, inquit, indigneris Domine, si loquar: Quid si ibi inventi fuerint triginta? Respondit: Non faciam, si invenero ibi triginta.

31 Quia semel, ait, cœpi, loquar ad Dominum meum: Quid si ibi inventi fuerint viginti? Ait: Non interficiam propter viginti.

32 Obsecro, inquit, ne irascaris Domine, si loquar adhuc semel: Quid si inventi fuerint ibi decem? Et dixit: Non delebo propter decem.

33 Abiitque Dominus, postquam cessavit loqui ad Abraham: & ille reversus est in locum suum.

CAPUT XIX.

Lot, Angelis hospitio susceptis, a Sodomitis vim patitur, cum uxore & utraque filia a Sodomitico ereptus incendio, uxorem in via amisit: tandemque inebriatur, cum utraque filia incestum ignorans commisit, unde ortum habuerunt Moabita & Ammonita.

Hebr. 13. 2.

VEnerunt que duo angeli Sodomam vespere, & sedente Lot in foribus civitatis. Qui cum vidisset eos, surrexit, & ivit obviam eis: adoravitque pronus in terram,

2 Et dixit: Obsecro, domini, declinate in domum pueri vestri, & manete ibi: lavate pedes vestros, & mane proficiscemini in viam vestram. Qui dixerunt: Minime, sed in platea manebimus.

3 Compulit illos oppido ut diverterent ad eum: ingressique domum illius fecit convivium, & coxit azyma: & comederunt.

4 Prius autem quam irent cubitum, viri civitatis vallaverunt domum a puero usque ad senem, omnis populus simul.

5 Vocaveruntque Lot, & dixerunt ei: Ubi sunt viri qui introierunt ad te nocte? educ illos huc, ut cognoscamus eos.

6 Egressus ad eos Lot, post tergum occludens ostium, ait:

7 Nolite, quæso, fratres mei, nolite malum hoc facere.

8 Habeo duas filias, quæ necdum cognoverunt virum: educam eas ad vos, & abutimini eis sicut vobis placuerit, dummodo viris istis nihil mali faciatis, quia ingressi sunt sub umbra culminis mei.

9 At illi dixerunt: Recede illuc. Et rursus: Ingressus es, inquiunt, ut advena, numquid ut judices? te ergo ipsum magis quam hos affligemus. † Vimque faciebat Lot vehementissime: jamque prope erat ut effringerent fores.

† 2. *Pet.* 2. 8.

10 Et ecce miserunt manum viri, & introduxerunt ad se Lot, clauseruntque ostium.

11 Et eos, qui foris erant, † percusserunt cæcitate a minimo usque ad maximum, ita ut ostium invenire non possent.

† *Sap.* 19. 16.

12 Dixerunt autem ad Lot: Habes hic quempiam tuorum? generum, aut filios, aut filias, omnes, qui tui sunt, educ de urbe hac:

13 Delebimus enim locum istum, eo quod increverit clamor eorum coram Domino, qui misit nos ut perdamus illos.

14 Egressus itaque Lot, locutus est ad generos suos, qui accepturi erant filias ejus, & dixit: Surgite, egredimini de loco isto: quia delebit Dominus civitatem hanc. Et visus est eis quasi ludens loqui.

15 Cumque esset mane, cogebant eum angeli, dicentes: Surge, tolle uxorem tuam, & duas filias quas habes: ne & tu pariter pereas in scelere civitatis.

16 Dissimulante illo, apprehenderunt manum ejus, & manum uxoris, ac duarum filiarum ejus, eo quod parceret Dominus illi.

17 † Eduxeruntque eum, & posuerunt extra civitatem: ibique locuti sunt ad eum, dicentes: Salva animam tuam: noli respicere post tergum, nec stes in omni circa regione: sed in monte salvum te fac, ne & tu simul pereas.

† *Sap.* 10. 6.

18 Dixitque Lot ad eos: Quæso Domine mi,

19 Quia invenit servus tuus gratiam coram te, & magnificasti misericordiam tuam quam fecisti mecum, ut salvares animam meam, nec possum in monte salvari, ne forte apprehendat me malum, & moriar:

20 Est civitas hæc juxta, ad quam possum fugere, parva, & salvabor in ea: numquid non modica est, & vivet anima mea?

21 Dixitque ad eum: Ecce etiam in hoc suscepi preces tuas, ut non subvertam urbem pro qua locutus es.

22 † Fe-

† *Sap.* 10. 6.

22 † Festina & salvare ibi: quia non potero facere quidquam donec ingrediaris illuc. Idcirco vocatum est nomen urbis illius Segor.

23 Sol egressus est super terram, & Lot ingressus est Segor.

† *Deut.* 29. 23. *Isa.* 13. 19. *Jerem.* 50. 40. *Ezech.* 16. 49. *Ose.* 11. 8. *Amos* 4. 11. *Luc.* 17. 28. *Jude* v. 7.

24 † Igitur Dominus pluit super Sodomam & Gomorrham sulphur & ignem à Domino de cœlo:

25 Et subvertit civitates has, & omnem circa regionem, universos habitatores urbium, & cuncta terræ virentia.

† *Luc.* 17. 32.

26 † Respicienſque uxor ejus post se, versa est in statuam salis.

† *Sup.* 18. 1.

27 Abraham autem consurgens mane, ubi steterat † prius cum Domino,

28 Intuitus est Sodomam & Gomorrham, & universam terram regionis illius: viditque ascendentem favillam de terra quasi fornacis fumum.

29 Cum enim subverteret Deus civitates regionis illius, recordatus Abrahæ, liberavit Lot de subversione urbium in quibus habitaverat.

30 Ascenditque Lot de Segor, & mansit in monte, duæ quoque filiæ ejus cum eo (timuerat enim manere in Segor) & mansit in spelunca ipse, & duæ filiæ ejus cum eo.

31 Dixitque major ad minorem: Pater noster senex est, & nullus virorum remansit in terra qui possit ingredi ad nos juxta morem universæ terræ.

32 Veni, inebriemus eum vino, dormiamusque cum eo, ut servare possimus ex patre nostro semen.

33 Dederunt itaque patri suo bibere vinum nocte illa: Et ingressa est major, dormivitque cum patre: at ille non sensit, nec quando accubuit filia, nec quando surrexit.

34 Altera quoque die dixit major ad minorem: Ecce dormivi heri cum patre meo, demus ei bibere vinum etiam hac nocte, & dormies cum eo, ut salvemus semen de patre nostro.

35 Dederunt etiam & illa nocte patri suo bibere vinum, ingressaque minor filia, dormivit cum eo: & ne tunc quidem sensit quando concubuerit, vel quando illa surrexerit.

36 Conceperunt ergo duæ filiæ Lot de patre suo.

37 Peperitque major filium, & vocavit nomen ejus Moab: ipse est pater Moabitarum usque in præsentem diem.

38 Minor quoque peperit filium, & vocavit nomen ejus Ammon, id est, filius populi mei: ipse est pater Ammonitarum usque hodie.

CAPUT XX.

Abraha in Geraris peregrinanti uxor à rege tollitur: quæ ad Domini jussum cum magnis donis intacta redditur, & Abrahamo orante salus domui regis restituitur.

1 PRofectus inde Abraham in terram australem, habitavit inter Cades & Sur: & peregrinatus est in Geraris.

2 Dixitque de Sara uxore sua, Soror mea est. Misit ergo Abimelech rex Geraræ, & tulit eam.

3 Venit autem Deus ad Abimelech per somnium nocte, & ait: En morieris propter mulierem quam tulisti: habet enim virum.

4 Abimelech vero non tetigerat eam, & ait: Domine, num gentem ignorantem & justam interficies?

5 Nonne ipse dixit mihi: Soror mea est: & ipsa ait: Frater meus est? in simplicitate cordis mei, & munditia manuum mearum, feci hoc.

6 Dixitque ad eum Deus: Et ego scio quod simplici corde feceris: & ideo custodivi te ne peccares in me, & non dimisi ut tangeres eam.

7 Nunc ergo redde viro suo uxorem, quia propheta est: & orabit pro te, & vives: si autem nolueris reddere, scito quod morte morieris tu, & omnia quæ tua sunt.

8 Statimque de nocte consurgens Abimelech, vocavit omnes servos suos: & locutus est universa verba hæc in auribus eorum, timueruntque omnes viri valde.

9 Vocavit autem Abimelech etiam Abraham, & dixit ei: Quid fecisti nobis? quid peccavimus in te, quia induxisti super me & super regnum meum peccatum grande? quæ non debuisti facere, fecisti nobis.

10 Rursumque expostulans, ait: Quid vidisti, ut hoc faceres?

11 Respondit Abraham: Cogitavi mecum, dicens: Forsitan non est timor Dei in loco isto: & interficient me propter uxorem meam:

12 Alias autem & † vere soror mea est, filia patris mei, & non filia matris meæ, & duxi eam in uxorem.

† *Sup.* 12. 13.

13 Postquam autem eduxit me Deus de domo patris mei, dixi ad eam: Hanc misericordiam facies mecum: In omni loco, ad quem ingrediemur, dices quod frater tuus sim.

14 † Tulit igitur Abimelech oves & boves, & servos & ancillas, & dedit Abrahamo: reddiditque illi Saram uxorem suam,

† *Inf.* 21. 23.

15 Et ait: Terra coram vobis est, ubicumque tibi placuerit, habita.

16 Saræ autem dixit: Ecce mille argenteos dedi fratri tuo, hoc erit tibi in velamen oculorum ad omnes qui tecum sunt, & quocumque perrexeris: mementoque te deprehensam.

17 Orante autem Abraham, sanavit Deus Abimelech & uxorem, ancillasque ejus, & pepererunt:

18 Conclusérat enim Dominus omnem vulvam domus Abimelech propter Saram uxorem Abrahæ.

CAPUT XXI.

Nascitur Isaac, circumciditur, & ablactatur: Ismael vero cum matre domo pellitur in desertis victurus. Abimelech cum Abraham fœdus medio juramento percussit.

† *Sup.* 17. 19. & 18. 10.

1 VIsitavit autem Dominus Saram sicut † promiserat: & implevit quæ locutus est,

† *Gal.* 4. 23. *Hebr.* 11. 11.

2 Concepitque & † peperit filium in senectute sua, tempore quod prædixerat ei Deus.

† *Sup.* 17. 10. *Matth.* 1. 2.

3 Vocavitque Abraham nomen filii sui, quem genuit ei Sara, Isaac:

4 Et circumcidit eum octavo die, sicut † præceperat ei Deus,

5 Cum centum esset annorum: hac quippe ætate patris, natus est Isaac.

6 Di-

itized by Google

6 Dixitque Sara: Risum fecit mihi Deus, quicumque audierit, corridebit mihi.
7 Rursumque ait: Quis auditurum crederet Abraham, quod Sara lactaret filium, quem peperit ei jam seni?
8 Crevit igitur puer, & ablactatus est: fecitque Abraham grande convivium in die ablactationis ejus.
9 Cumque vidisset Sara filium Agar Ægyptiæ ludentem cum Isaac filio suo, dixit ad Abraham:
† Gal. 4. 30. 10 † Ejice ancillam hanc, & filium ejus: non enim erit heres filius ancillæ cum filio meo Isaac.
11 Dure accepit hoc Abraham pro filio suo.
12 Cui dixit Deus: Non tibi videatur asperum super puero, & super ancilla tua: omnia quæ dixerit tibi Sara, audi vocem ejus: quia † in Isaac vocabitur tibi semen.
† Rom. 9. 7. Hebr. 11. 18. 13 Sed & filium ancillæ faciam in gentem magnam, quia semen tuum est.
14 Surrexit itaque Abraham mane, & tollens panem & utrem aquæ, impositque scapulæ ejus, tradiditque puerum, & dimisit eam. Quæ cum abiisset, errabat in solitudine Bersabee.
15 Cumque consumpta esset aqua in utre, abjecit puerum subter unam arborum, quæ ibi erant.
16 Et abiit, sedítque è regione procul quantum potest arcus jacere, dixit enim: Non videbo morientem puerum: & sedens contra, levavit vocem suam & flevit.
17 Exaudivit autem Deus vocem pueri: vocavitque Angelus Dei Agar de cœlo, dicens: Quid agis Agar? noli timere: exaudivit enim Deus vocem pueri de loco in quo est.
18 Surge, tolle puerum, & tene manum illius: quia in gentem magnam faciam eum.
19 Aperuitque oculos ejus Deus: quæ videns puteum aquæ, abiit, & implevit utrem, deditque puero bibere,
20 Et fuit cum eo: qui crevit, & moratus est in solitudine, factusque est juvenis sagittarius.
21 Habitavitque in deserto Pharan, & accepit illi mater sua uxorem de terra Ægypti.
22 Eodem tempore dixit Abimelech, & Phicol princeps exercitus ejus, ad Abraham: Deus tecum est in universis quæ agis.
23 Jura ergo per Deum, ne noceas mihi, & posteris meis, stirpique meæ: sed juxta misericordiam, † quam feci tibi, facies mihi, & terræ in qua versatus es advena.
† Supr. 21. 14. 24 Dixitque Abraham: Ego jurabo.
25 Et increpavit Abimelech propter puteum aquæ quem vi abstulerant servi ejus.
26 Responditque Abimelech: Nescivi quis fecerit hanc rem: sed & tu non indicasti mihi, & ego non audivi præter hodie.
27 Tulit itaque Abraham oves & boves: & dedit Abimelech: percusseruntque ambo fœdus.
28 Et statuit Abraham septem agnas gregis seorsum.
29 Cui dixit Abimelech: Quid sibi volunt septem agnæ istæ, quas stare fecisti seorsum?
30 At ille: Septem, inquit, agnas accipies de manu mea: ut sint mihi in testimonium, quoniam ego fodi puteum istum.
31 Idcirco vocatus est locus ille Bersabee: quia ibi uterque juravit.
32 Et inierunt fœdus pro puteo juramenti.
33 Surrexit autem Abimelech, & Phicol princeps exercitus ejus, reversique sunt in terram Palæstinorum: Abraham vero plantavit nemus in Bersabee, & invocavit ibi nomen Domini Dei æterni.
34 Et fuit colonus terræ Palæstinorum diebus multis.

CAPUT XXII.

Fides & obedientia Abrahæ in filii sui præcepta immolatione probatur, sed ab ipsius immolatione prohibetur ab Angelo, promissionesque ei denuo ob hanc insignem obedientiam confirmantur: & filii Nachor fratris Abrahæ numerantur.

1 QUæ postquam gesta sunt, † tentavit Deus Abraham, & dixit ad eum: Abraham, Abraham. At ille respondit: Adsum. † Judit. 8. 22. Hebr. 11. 17.
2 Ait illi: Tolle filium tuum unigenitum, quem diligis, Isaac, & vade in terram visionis: atque ibi offeres eum in holocaustum super unum montium quem monstravero tibi.
3 Igitur Abraham de nocte consurgens, stravit asinum suum: ducens secum duos juvenes, & Isaac filium suum: Cumque concidisset ligna in holocaustum, abiit ad locum quem præceperat ei Deus.
4 Die autem tertio, elevatis oculis, vidit locum procul:
5 Dixitque ad pueros suos: Expectate hic cum asino: ego & puer illuc usque properantes, postquam adoraverimus, revertemur ad vos.
6 Tulit quoque ligna holocausti, & imposuit super Isaac filium suum: ipse vero portabat in manibus ignem & gladium. Cumque duo pergerent simul,
7 Dixit Isaac patri suo: Pater mi. At ille respondit: Quid vis fili? Ecce, inquit, ignis & ligna: ubi est victima holocausti?
8 Dixit autem Abraham: Deus providebit sibi victimam holocausti, fili mi. Pergebant ergo pariter:
9 Et venerunt ad locum quem ostenderat ei Deus, in quo ædificavit altare, & desuper ligna composuit: cumque alligasset Isaac filium suum, posuit eum in altare super struem lignorum.
10 Extenditque manum, & arripuit gladium, ut immolaret filium suum. Jac. 2. 21.
11 Et ecce angelus Domini de cœlo, clamavit, dicens: Abraham, Abraham. Qui respondit: Adsum.
12 Dixitque ei: Non extendas manum tuam super puerum, neque facias illi quidquam: nunc cognovi quod times Deum, & non pepercisti unigenito filio tuo propter me.
13 Levavit Abraham oculos suos, viditque post tergum arietem inter vepres hærentem cornibus, quem assumens obtulit holocaustum pro filio.
† Psal. 104. 9. Eccli. 44. 22. 1. Machab. 2. 52. Luc. 1. 73. Hebr. 6. 13. 17. 14 Appellavitque nomen loci illius, Dominus videt. Unde usque hodie dicitur: In monte Dominus videbit.
15 Vocavit autem angelus Domini Abraham secundo de cœlo, dicens:
18 † Per memetipsum juravi, dicit Dominus: quia fecisti hanc rem: & non pepercisti filio tuo unigenito propter me:
17 Benedicam tibi, & multiplicabo semen

tuum

tuum ſicut ſtellas cœli, & velut arenam quæ eſt in littore maris: poſſidebit ſemen tuum portas inimicorum ſuorum,

† *Supr.* 12. 3. & 18. 18. *Inf.* 26. 4. *Eccli.* 44. 25. *Act.* 3. 25.

18 Et † BENEDICENTUR in ſemine tuo omnes gentes terræ, quia obediſti voci meæ.

19 Reverſus eſt Abraham ad pueros ſuos, abieruntque Berſabee ſimul, & habitavit ibi.

20 His ita geſtis, nuntiatum eſt Abrahæ quod Melcha quoque genuiſſet filios Nachor fratri ſuo,

21 Hus primogenitum, & Buz fratrem ejus, & Camuel patrem Syrorum,

22 Et Caſed, & Azau, Pheldas quoque & Jedlaph,

23 Ac Bathuel, de quo nata eſt Rebecca: octo iſtos genuit Melcha, Nachor fratri Abrahæ.

24 Concubina vero illius, nomine Roma, peperit Tabee, & Gaham, & Thahas, & Maacha.

CAPUT XXIII.

Sara mortua plangitur, atque in ſpelunca duplici, quam Abraham ab Ephron cum agro præſenti emit pecunia, ſepelitur.

1 VIxit autem Sara centum vigintiſeptem annis,

2 Et mortua eſt in civitate Arbee, quæ eſt Hebron, in terra Chanaan: venitque Abraham ut plangeret & fleret eam.

3 Cumque ſurrexiſſet ab officio funeris, locutus eſt ad filios Heth, dicens:

4 Advena ſum & peregrinus apud vos: date mihi jus ſepulchri vobiſcum, ut ſepeliam mortuum meum.

5 Reſpondérunt filii Heth, dicentes:

6 Audi nos domine, princeps Dei es apud nos: in electis ſepulchris noſtris ſepeli mortuum tuum: nullusque te prohibere poterit quin in monumento ejus ſepelias mortuum tuum.

7 Surrexit Abraham; & adoravit populum terræ, filios videlicet Heth:

8 Dixitque ad eos: Si placet animæ veſtræ ut ſepeliam mortuum meum, audite me, & intercedite pro me apud Ephron filium Seor:

9 Ut det mihi ſpeluncam duplicem, quam habet in extrema parte agri ſui: pecunia digna tradat eam mihi coram vobis in poſſeſſionem ſepulchri.

10 Habitabat autem Ephron in medio filiorum Heth. Reſponditque Ephron ad Abraham cunctis audientibus qui ingrediebantur portam civitatis illius, dicens:

11 Nequaquam ita fiat, domine mi, ſed tu magis auſculta quod loquor: Agrum trado tibi, & ſpeluncam quæ in eo eſt, præſentibus filiis populi mei, ſepeli mortuum tuum.

12 Adoravit Abraham coram populo terræ.

13 Et locutus eſt ad Ephron circumſtante plebe: Quæſo, ut audias me: Dabo pecuniam pro agro: ſuſcipe eam, & ſic ſepeliam mortuum meum in eo.

14 Reſpondítque Ephron:

15 Domine mi, audi me: Terra, quam poſtulas, quadringentis ſiclis argenti valet: iſtud eſt pretium inter me & te: ſed quantum eſt hoc? ſepeli mortuum tuum.

16 Quod cum audiſſet Abraham, appendit pecuniam, quam Ephron poſtulaverat, audientibus filiis Heth, quadringentos ſiclos argenti probatæ monetæ públicæ.

17 Confirmatuſque eſt ager quondam Ephronis, in quo erat ſpelunca duplex, reſpiciens Mambre, tam ipſe, quam ſpelunca, & omnes arbores ejus in cunctis terminis ejus per circuitum,

18 Abrahæ in poſſeſſionem, videntibus filiis Heth, & cunctis qui intrabant portam civitatis illius.

19 Atque ita ſepelivit Abraham Saram uxorem ſuam in ſpelunca agri duplici, quæ reſpiciebat Mambre, † hæc eſt Hebron in terra Chanaan.

† *Infr.* 35. 27.

20 Et confirmatus eſt ager, & antrum quod erat in eo, Abrahæ in poſſeſſionem monumenti à filiis Heth.

CAPUT XXIV.

Servus Abrahæ ab ipſo adjuratus & in Meſopotamiam ad quærendam uxorem Iſaac miſſus, ſigno a Domino petito, Rebeccam invenit, & habito parentum ac fratris ipſiuſque conſenſu adducit ad Iſaac: quam ille ducit in uxorem, & ita ſuper matris morte accipit conſolationem.

1 ERat autem Abraham ſenex, dierumque multorum: & Dominus in cunctis benedixerat ei.

2 Dixitque ad ſervum ſeniorem domus ſuæ, qui præerat omnibus quæ habebat: † Pone manum tuam ſubter femur meum,

† *Infr.* 47. 29.

3 Ut adjurem te per Dominum, Deum cœli & terræ, ut non accipias uxorem filio meo de filiabus Chananæorum, inter quos habito:

4 Sed ad terram & cognationem meam proficiſcaris, & inde accipias uxorem filio meo Iſaac.

5 Reſpondit ſervus: Si noluerit mulier venire mecum in terram hanc, numquid reducere debeo filium tuum ad locum, de quo tu egreſſus es?

6 Dixitque Abraham: Cave nequando reducas filium meum illuc.

7 Dominus Deus cœli, qui tulit me de domo patris mei, & de terra nativitatis meæ, qui locutus eſt mihi, & juravit mihi, dicens: † Semini tuo dabo terram hanc: ipſe mittet angelum ſuum coram te, & accipe inde uxorem filio meo:

† *Supr.* 12. 7. & 13. 15. & 15. 18. *Inf.* 26. 4.

8 Sin autem mulier noluerit ſequi te, non teneberis juramento: filium meum tantum ne reducas illuc.

9 Poſuit ergo ſervus manum ſub femore Abraham domini ſui, & juravit illi ſuper ſermone hoc.

10 Tulitque decem camelos de grege domini ſui, & abiit, ex omnibus bonis ejus portans ſecum, profectuſque perrexit in Meſopotamiam ad urbem Nachor.

11 Cumque camelos feciſſet accumbere extra oppidum juxta puteum aquæ veſpere, tempore quo ſolent mulieres egredi ad hauriendam aquam, dixit:

12 Domine Deus domini mei Abraham, occurre, obſecto, mihi hodie, & fac miſericordiam cum domino meo Abraham.

13 Ecce ego ſto prope fontem aquæ, & filiæ habitatorum hujus civitatis egredientur ad hauriendam aquam:

14 Igitur puellæ, cui ego dixero: Inclina hydriam tuam ut bibam: & illa reſponderit, Bibe, quin & camelis tuis dabo potum: ipſa

eſt,

est, quam præparasti servo tuo Isaac: & per hoc intelligam quod feceris misericordiam cum domino meo.

15 Necdum intra se verba compleverat, & ecce Rebecca egrediebatur, filia Bathuel, filii Melchæ uxoris Nachor fratris Abraham, habens hydriam in scapula sua,

16 Puella decora nimis, virgoque pulcherrima, & incognita viro, descenderat autem ad fontem, & impleverat hydriam, ac revertebatur.

17 Occurritque ei servus, & ait: Paxillum aquæ mihi ad bibendum præbe de hydria tua.

18 Quæ respondit: Bibe domine mi: celeriterque deposuit hydriam super ulnam suam, & dedit ei potum.

19 Cumque ille bibisset, adjecit: Quin & camelis tuis hauriam aquam, donec cuncti bibant.

20 Effundensque hydriam in canalibus, recurrit ad puteum ut hauriret aquam: & haustam omnibus camelis dedit.

21 Ipse autem contemplabatur eam tacitus, scire volens utrum prosperum iter suum fecisset Dominus, an non.

22 Postquam autem biberunt cameli, protulit vir inaures aureas, appendentes siclos duos, & armillas totidem pondo siclorum decem.

23 Dixitque ad eam: Cujus es filia? indica mihi: est in domo patris tui locus ad manendum?

24 Quæ respondit: Filia sum Bathuelis, filii Melchæ, quem peperit ipsi Nachor.

25 Et addidit, dicens: Palearum quoque & fœni plurimum est apud nos, & locus spatiosus ad manendum.

26 Inclinavit se homo, & adoravit Dominum,

26 Dicens: Benedictus Dominus Deus domini mei Abraham, qui non abstulit misericordiam & veritatem suam à domino meo, & recto itinere me perduxit in domum fratris domini mei.

28 Cucurrit itaque puella, & nuntiavit in domum matris suæ omnia quæ audierat.

29 Habebat autem Rebecca fratrem nomine Laban, qui festinus egressus est ad hominem, ubi erat fons.

30 Cumque vidisset inaures & armillas in manibus sororis suæ, & audisset cuncta verba referentis: Hæc locutus est mihi homo: venit ad virum, qui stabat juxta camelos, & prope fontem aquæ.

31 Dixitque ad eum: Ingredere, benedicte Domini: cur foris stas? præparavi domum, & locum camelis.

32 Et introduxit eum in hospitium: ac destravit camelos, deditque paleas & fœnum, & aquam ad lavandos pedes ejus, & virorum qui venerant cum eo.

33 Et appositus est in conspectu ejus panis. Qui ait: Non comedam, donec loquar sermones meos. Respondit ei: Loquere.

34 At ille: Servus, inquit, Abraham sum:

35 Et Dominus benedixit domino meo valde, magnificatusque est: & dedit ei oves & boves, argentum & aurum, servos & ancillas, camelos & asinos.

36 Et peperit Sara uxor domini mei filium, domino meo in senectute sua, deditque illi omnia quæ habuerat.

37 Et adjuravit me dominus meus, dicens. Non accipies uxorem filio meo de filiabus Chananæorum, in quorum terra habito:

38 Sed ad domum patris mei perges, & de cognatione mea accipies uxorem filio meo:

39 Ego vero respondi domino meo: Quid si noluerit venire mecum mulier?

40 Dominus, ait, in cujus conspectu ambulo, mittet angelum suum tecum, & diriget viam tuam: accipiesque uxorem filio meo de cognatione mea, & de domo patris mei.

41 Innocens eris à maledictione mea, cum veneris ad propinquos meos, & non dederint tibi.

42 Veni ergo hodie ad fontem aquæ, & dixi: Domine Deus domini mei Abraham, si direxisti viam meam, in qua nunc ambulo,

43 Ecce sto juxta fontem aquæ, & virgo, quæ egredietur ad hauriendam aquam, atque dixerit à me: Da mihi paxillum aquæ ad bibendum ex hydria tua:

44 Et dixerit mihi: Et tu bibe, & camelis tuis hauriam: ipsa est mulier quam præparavit Dominus filio domini mei.

45 Dumque hæc tacitus mecum volverem, apparuit Rebecca veniens cum hydria, quam portabat in scapula: descenditque ad fontem, & hausit aquam. Et ajo ad eam: Da mihi paululum bibere.

46 Quæ festinans deposuit hydriam de humero, & dixit mihi: Et tu bibe, & camelis tuis tribuam potum. Bibi, & adaquavi camelos.

47 Interrogavique eam, & dixi: Cujus es filia? Quæ respondit: Filia Bathuelis sum, filii Nachor, quem peperit ei Melcha. Suspendi itaque inaures ad ornandam faciem ejus, & armillas posui in manibus ejus.

48 Pronusque adoravi Dominum, benedicens Domino Deo domini mei Abraham, qui perduxit me recto itinere, ut sumerem filiam fratris domini mei filio ejus.

49 Quamobrem si facitis misericordiam & veritatem cum domino meo: indicate mihi: sin autem aliud placet, & hoc dicite mihi, ut vadam ad dexteram, sive ad sinistram.

50 Responderuntque Laban & Bathuel: A Domino egressus est sermo: non possumus extra placitum ejus quidquam aliud loqui tecum.

51 En Rebecca coram te est: tolle eam & proficiscere, & sit uxor filii domini tui, sicut locutus est Dominus.

52 Quod cum audisset puer Abraham, procidens adoravit in terram Dominum.

53 Prolatisque vasis argenteis, & aureis, ac vestibus, dedit ea Rebeccæ pro munere, fratribus quoque ejus & matri dona obtulit.

54 Inito convivio, vescentes pariter & bibentes manserunt ibi. Surgens autem mane, locutus est puer: Dimittite me, ut vadam ad dominum meum.

55 Responderuntque frater ejus & mater: Maneat puella saltem decem dies apud nos, & postea proficiscetur.

56 Nolite, ait, me retinere, quia Dominus direxit viam meam: dimittite me ut pergam ad dominum meum.

57 Et dixerunt: Vocemus puellam, & quæramus ipsius voluntatem.

58 Cumque vocata venisset, scisciti sunt: Vis ire cum homine isto? Quæ ait: Vadam.

59 Di-

59 Dimiſerunt ergo eam, & nutricem illius, ſervumque Abraham, & comites ejus.

60 Imprecantes proſpera ſoroti ſuæ, atque dicentes: Soror noſtra es, creſcas in mille millia, & poſſideat ſemen tuum portas inimicorum ſuorum.

61 Igitur Rebecca & puellæ illius, aſcenſis camelis, ſecutæ ſunt virum: qui feſtinus revertebatur ad dominum ſuum.

62 Eo autem tempore deambulabat Iſaac
† *Sup.* 16. 14. per viam quæ ducit ad puteum, † cujus nomen eſt Viventis & videntis: habitabat enim in terra auſtrali:

63 Et egreſſus fuerat ad meditandum in agro, inclinata jam die: cumque elevaſſet oculos, vidit camelos venientes procul.

64 Rebecca quoque, conſpecto Iſaac, deſcendit de camelo,

65 Et ait ad puerum: Quis eſt ille homo qui venit per agrum in occurſum nobis? Dixitque ei: Ipſe eſt dominus meus. At illa tollens cito pallium, operuit ſe.

66 Servus autem, cuncta quæ geſſerat, narravit Iſaac.

67 Qui introduxit eam in tabernaculum Sarræ matris ſuæ, & accepit eam uxorem: & intantum dilexit eam, ut dolorem, qui ex morte matris ejus acciderat, temperaret.

CAPUT XXV.

Abraham multis ex Cetura ſuſceptis filiis quibus munera largitur, relicta Iſaaco hereditate, mortuus eſt: Iſmael quoque poſtquam duodecim genuit duces, moritur. Iſaac pro uxore ſua ſterili precatus, gemines genuit Eſau & Jacob, quorum major vendidit minori primogenita.

1. *Par.* 1. 31. 1 ABraham vero aliam duxit uxorem nomine Ceturam:

2 Quæ peperit ei Zamran & Jecſan, & Madan, & Madian, & Jesboc, & Sue.

3 Jecſan quoque genuit Saba, & Dadan. Filii Dadan fuerunt, Aſſurim, & Latuſim, & Loomim.

4 At vero ex Madian ortus eſt Epha, & Opher, & Henoch, & Abida, & Eldaa: omnes hi filii Ceturæ.

5 Deditque Abraham cuncta quæ poſſederat, Iſaac:

6 Filiis autem concubinarum largitus eſt munera, & ſeparavit eos ab Iſaac filio ſuo, dum adhuc ipſe viveret, ad plagam orientalem.

7 Fuerunt autem dies vitæ Abrahæ, centum ſeptuaginta quinque anni.

8 Et deficiens mortuus eſt in ſenectute bona, provectæque ætatis, & plenus dierum: congregatuſque eſt ad populum ſuum.

9 Et ſepelierunt eum Iſaac & Iſmael filii ſui in ſpelunca duplici, quæ ſita eſt in agro Ephron filii Seor Hethæi, è regione Mambre,

10 Quem emerat à filiis Heth: ibi ſepultus eſt ipſe, & Sara uxor ejus.

11 Et poſt obitum illius benedixit Deus Iſaac filio ejus, qui habitabat juxta puteum nomine Viventis, & videntis.

12 Hæ ſunt generationes Iſmael filii Abrahæ, quem peperit ei Agar Ægyptia, famula Saræ:

1. *Par.* 1. 29. 13 Et hæc nomina filiorum ejus in vocabulis & generationibus ſuis, † Primogenitus Iſmaelis Nabajoth, deinde Cedar, & Adbeel, & Mabſam.

14 Maſma quoque, & Duma, & Maſſa,

15 Hadar, & Thema, & Jetbur, & Naphis, & Cedma.

16 Iſti ſunt filii Iſmaelis: & hæc nomina per caſtella & oppida eorum, duodecim principes tribuum ſuarum.

17 Et facti ſunt anni vitæ Iſmaelis centum triginta ſeptem, deficienſque mortuus eſt, & appoſitus ad populum ſuum.

18 Habitavit autem ab Hevila uſque Sur, quæ reſpicit Ægyptum introeuntibus Aſſyrios: coram cunctis fratribus ſuis obiit.

19 Hæ quoque ſunt generationes Iſaac filii Abraham: Abraham genuit Iſaac:

20 Qui cum quadraginta eſſet annorum, duxit uxorem Rebeccam filiam Bathuelis Syri de Meſopotamia, ſororem Laban,

21 Deprecatuſque eſt Iſaac Dominum pro uxore ſua, eo quod eſſet ſterilis: qui exaudivit eum, & dedit conceptum Rebeccæ.

22 Sed collidebantur in utero ejus parvuli, quæ ait: Si ſic mihi futurum erat, quid neceſſe fuit concipere? Perrexitque ut conſuleret Dominum.

23 Qui reſpondens, ait: † Duæ gentes ſunt † *Rom.* 9. 10. in utero tuo, & duo populi ex ventre tuo dividentur, populuſque populum ſuperabit, & major ſerviet minori.

24 Jam tempus pariendi advenerat, & ecce gemini in utero ejus reperti ſunt.

25 † Qui prior egreſſus eſt, rufus erat, & † *Oſee* 12. 3. totus in morem pellis hiſpidus: vocatumque † *Matt.* 1. 2. eſt nomen ejus Eſau. † Protinus alter egrediens, plantam fratris tenebat manu: & idcirco appellavit eum Jacob.

26 Sexagenarius erat Iſaac quando nati ſunt ei parvuli.

27 Quibus adultis, factus eſt Eſau vir gnarus venandi, & homo agricola: Jacob autem vir ſimplex habitabat in tabernaculis.

28 Iſaac amabat Eſau, eo quod de venationibus illius veſceretur: & Rebecca diligebat Jacob.

29 Coxit autem Jacob pulmentum: ad quem cum veniſſet Eſau de agro laſſus,

30 Ait: Da mihi de coctione hac rufa, quia oppido laſſus ſum. Quam ob cauſam vocatum eſt nomen ejus † Edom. † *Abd.* v. 1.

31 Cui dixit Jacob: Vende mihi primogenita tua. *Hebr.*

32 Ille reſpondit: En morior, quid mihi 12. 16. proderunt primogenita?

33 Ait Jacob: Jura ergo mihi. Juravit ei Eſau, & vendidit primogenita.

34 Et ſic accepto pane & lentis edulio, comedit, & bibit, & abiit; parvipendens quod primogenita vendidiſſet.

CAPUT XXVI.

Iſaac ob famem in Gerara peregrinatus, poſt acceptam Terræ promiſſionem & ſeminis benedictionem, reprehenditur ab Abimelech quod Rebeccam dixerit ſuam eſſe ſororem: & paſtoribus ipſorum pro puteis jurgantibus, Abimelech cum Iſaac fœdus percuſſit. Eſau uxores accipit.

1 ORta autem fame ſuper terram, poſt eam ſterilitatem quæ acciderat in diebus Abraham, abiit Iſaac ad Abimelech regem Palæſtinorum in Gerara.

2 Apparuitque ei Dominus, & ait: Ne descendas in Ægyptum, sed quiesce in terra, quam dixero tibi,
3 Et peregrinare in ea: eroque tecum, & benedicam tibi: tibi enim & semini tuo dabo universas regiones has, † complens juramentum quod spopondi Abraham patri tuo.
4 Et multiplicabo semen tuum sicut stellas cœli: daboque posteris tuis universas regiones has: † & BENEDICENTUR in semine tuo omnes gentes terræ.
5 Eo quod obedierit Abraham voci meæ, & custodierit præcepta & mandata mea, & cerimonias legesque servaverit.
6 Mansit itaque Isaac in Geraris.
7 Qui cum interrogaretur à viris loci illius super uxore sua, respondit: Soror mea est: timuerat enim confiteri quod sibi esset sociata conjugio, reputans ne forte interficerent eum propter illius pulchritudinem.
8 Cumque pertransissent dies plurimi, & ibidem moraretur, prospiciens Abimelech rex Palæstinorum per fenestram, vidit eum jocantem cum Rebecca uxore sua.
9 Et accersito eo, ait: Perspicuum est quod uxor tua sit: cur mentitus es eam sororem tuam esse? Respondit: Timui ne morerer propter eam.
10 Dixitque Abimelech: Quare imposuisti nobis? potuit coire quispiam de populo cum uxore tua, & induxeras super nos grande peccatum. Præcepitque omni populo, dicens:
11 Qui tetigerit hominis hujus uxorem, morte morietur.
12 Sevit autem Isaac in terra illa, & invenit in ipso anno centuplum: benedixitque ei Dominus.
13 Et locupletatus est homo, & ibat proficiens atque succrescens, donec magnus vehementer effectus est:
14 Habuit quoque possessiones ovium & armentorum, & familiæ plurimum. Ob hoc invidentes ei Palæstini,
15 Omnes puteos, quos foderant servi patris illius Abraham, illo tempore obstruxerunt, implentes humo:
16 In tantum, ut ipse Abimelech diceret ad Isaac: Recede à nobis, quoniam potentior nobis factus es valde.
17 Et ille discedens, ut veniret ad torrentem Geraræ, habitaretque ibi,
18 Rursum fodit alios puteos, quos foderant servi patris sui Abraham, & quos, illo mortuo, olim obstruxerant Philisthiim: appellavitque eos eisdem nominibus quibus ante pater vocaverat.
19 Foderuntque in Torrente, & repererunt aquam vivam.
20 Sed & ibi jurgium fuit pastorum Geraræ adversus pastores Isaac, dicentium: Nostra est aqua, quam ob rem nomen putei, ex eo quod acciderat, vocavit Calumniam.
21 Foderunt autem & alium: & pro illo quoque rixati sunt, appellavitque eum, Inimicitias.
22 Profectus inde fodit alium puteum, pro quo non contenderunt: itaque vocavit nomen ejus, Latitudo, dicens: Nunc dilatavit nos Dominus, & fecit crescere super terram.
23 Ascendit autem ex illo loco in Bersabee,
24 Ubi apparuit ei Dominus in ipsa nocte, dicens: Ego sum Deus Abraham patris tui, noli timere, quia ego tecum sum: benedicam tibi, & multiplicabo semen tuum propter servum meum Abraham.
25 Itaque ædificavit ibi altare: & invocato nomine Domini, extendit tabernaculum: præcepitque servis suis ut foderent puteum.
26 Ad quem locum cum venissent de Geraris, Abimelech, & Ochozath amicus illius, & Phicol dux militum,
27 Locutus est eis Isaac: Quid venistis ad me, hominem quem odistis, & expulistis à vobis?
28 Qui responderunt: Vidimus tecum esse Dominum, & idcirco nos diximus: Sit juramentum inter nos, & ineamus fœdus,
29 Ut non facias nobis quidquam mali, sicut & nos nihil tuorum attingimus, nec fecimus quod te læderet: sed cum pace dimisimus auctum benedictione Domini.
30 Fecit ergo eis convivium, & post cibum & potum
31 Surgentes mane, juraverunt sibi mutuo: dimisitque eos Isaac pacifice in locum suum.
32 Ecce autem venerunt in ipso die servi Isaac, annuntiantes ei de puteo quem foderant, atque dicentes: Invenimus aquam.
33 Unde appellavit eum, Abundantiam: & nomen urbi impositum est Bersabee, usque in præsentem diem.
34 Esau vero quadragenarius duxit uxores, Judith filiam Beeri Hethæi, & Basemath filiam Elon ejusdem loci:
35 † Quæ ambæ offenderant animum Isaac & Rebeccæ.

† *Sup.* 12. 7. & 15. 18.
† *Supr.* 12. 3. & 18. 18. & 22. 17.
Infra 28. 14.
† *Infr.* 27. 46.

CAPUT XXVII.

Jacob matris consilio benedictionem loco Esau accepit: ad cujus odium fugiendum monetur à matre ut in Haran ad Laban concedat.

1 SEnuit autem Isaac, & caligaverunt oculi ejus, & videre non poterat: vocavitque Esau filium suum majorem, & dixit ei: Fili mi? Qui respondit: Adsum.
2 Cui pater: Vides, inquit, quod senuerim, & ignorem diem mortis meæ.
3 Sume arma tua, pharetram, & arcum, & egredere foras: cumque venatu aliquid apprehenderis,
4 Fac mihi inde pulmentum sicut velle me nosti, & affer ut comedam: & benedicat tibi anima mea antequam moriar.
5 Quod cum audisset Rebecca, & ille abiisset in agrum ut jussionem patris impleret,
6 Dixit filio suo Jacob: Audivi patrem tuum loquentem cum Esau fratre tuo, & dicentem ei:
7 Affer mihi de venatione tua, & fac cibos ut comedam, & benedicam tibi coram Domino antequam moriar.
8 Nunc ergo fili mi, acquiesce consiliis meis:
9 Et pergens ad gregem, affer mihi duos hœdos optimos, ut faciam ex eis escas patri tuo, quibus libenter vescitur:
10 Quas cum intuleris, & comederit, benedicat tibi priusquam moriatur.
11 Cui ille respondit: Nosti quod Esau frater meus homo pilosus sit, & ego lenis:
12 Si attrectaverit me pater meus, & senserit, timeo ne putet me sibi voluisse illudere, & inducam super me maledictionem pro benedictione.
13 Ad quem mater: In me sit, ait, ista maledictio, fili mi: tantum audi vocem meam, & pergens affer quæ dixi.

Digitized by Google

14 Abiit, & attulit, deditque matri. Paravit illa cibos, ſicut velle noverat patrem illius.
15 Et veſtibus Eſau valde bonis, quas apud ſe habebat domi, induit eum:
16 Pelliculaſque hœdorum circumdedit manibus, & colli nuda protexit.
17 Deditque pulmentum, & panes, quos coxerat, tradidit.
18 Quibus illatis, dixit: Pater mi? At ille reſpondit: Audio, Quis es tu fili mi?
19 Dixitque Jacob: Ego ſum primogenitus tuus Eſau: feci ſicut præcepiſti mihi: ſurge, ſede, & comede de venatione mea, ut benedicat mihi anima tua.
20 Rurſumque Iſaac ad filium ſuum: Quomodo, inquit, tam cito invenire potuiſti, fili mi? Qui reſpondit: Voluntas Dei fuit ut cito occurreret mihi quod volebam.
21 Dixitque Iſaac: Accede huc, ut tangam te fili mi, & probem utrum tu ſis filius meus Eſau, an non.
22 Acceſſit ille ad patrem, & palpato eo, dixit Iſaac: Vox quidem, vox Jacob eſt, ſed manus, manus ſunt Eſau.
23 Et non cognovit eum, quia piloſæ manus ſimilitudinem majoris expreſſerant. Benedicens ergo illi,
24 Ait: Tu es filius meus Eſau? Reſpondit, Ego ſum.
25 At ille: Affer mihi, inquit, cibos de venatione tua, fili mi, ut benedicat tibi anima mea. Quos cum oblatos comediſſet, obtulit ei etiam vinum: quo hauſto,
26 Dixit ad eum: Accede ad me, & da mihi oſculum, fili mi.
27 Acceſſit, & oſculatus eſt eum. Statimque ut ſenſit veſtimentorum illius fragrantiam, benedicens illi, ait: Ecce odor filii mei ſicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus.
28 Det tibi Deus de rore cœli, & de pinguedine terræ, abundantiam frumenti & vini.
29 Et ſerviant tibi populi, & adorent te tribus: eſto dominus fratrum tuorum, & incurventur ante te filii matris tuæ: qui maledixerit tibi, ſit ille maledictus, & qui benedixerit tibi, benedictionibus repleatur.
30 Vix Iſaac ſermonem impleverat: & egreſſo Jacob foras, venit Eſau,
31 Coctoſque de venatione cibos intulit patri, dicens: Surge pater mi, & comede de venatione filii tui: ut benedicat mihi anima tua.
32 Dixitque illi Iſaac: Quis enim es tu? Qui reſpondit: Ego ſum filius tuus primogenitus Eſau.
33 Expavit Iſaac ſtupore vehementi: & ultra quam credi poteſt, admirans: ait: Quis igitur ille eſt qui dudum captam venationem attulit mihi, & comedi ex omnibus priuſquam tu venires? benedixique ei: & erit benedictus.
34 Auditis Eſau ſermonibus patris, irrugiit clamore magno: & conſternatus, ait: Benedic etiam & mihi, pater mi.
35 Qui ait: Venit germanus tuus fraudulenter, & accepit benedictionem tuam.
36 At ille ſubjunxit: Juſte vocatum eſt nomen ejus Jacob: ſupplantavit enim me en altera vice: † primogenita mea ante tulit, & nunc ſecundo ſurripuit benedictionem meam. Rurſumque ad patrem: Numquid non reſervaſti, ait, & mihi benedictionem?
37 Reſpondit Iſaac: Dominum tuum illum conſtitui, & omnes fratres ejus ſervituti illius ſubjugavi: frumento & vino ſtabilivi eum, & tibi poſt hæc, fili mi, ultra quid faciam?
38 Cui Eſau: Num unam, inquit, tantum benedictionem habes, pater? mihi quoque obſecro ut benedicas. Cumque ejulatu magno fleret,
39 Motus Iſaac, dixit ad eum: † In pinguedine terræ, & in rore cœli deſuper
40 Erit benedictio tua. Vives in gladio, & fratri tuo ſervies: tempuſque veniet, cum excutias & ſolvas jugum ejus de cervicibus tuis.
41 Oderat ergo ſemper Eſau Jacob pro benedictione qua benedixerat ei pater: dixitque in corde ſuo: † Venient dies luctus patris mei, & occidam Jacob fratrem meum.
42 Nuntiata ſunt hæc Rebeccæ: quæ mittens & vocans Jacob filium ſuum, dixit ad eum: Ecce Eſau frater tuus minatur ut occidat te.
43 Nunc ergo, fili mi, audi vocem meam, & conſurgens fuge ad Laban fratrem meum in Haran:
44 Habitabiſque cum eo dies paucos, donec requieſcat furor fratris tui,
45 Et ceſſet indignatio ejus, oblivi ſcaturque eorum quæ feciſti in eum: poſtea mittam, & adducam te inde huc: cur utroque orbabor filio in uno die?
46 Dixitque Rebecca ad Iſaac: Tædet me vitæ meæ propter filias Heth: ſi acceperit Jacob uxorem de ſtirpe hujus terræ, nolo vivere.

† *Heb.* 11. 20.

† *Abd.* v. 20.

Supra 26. 35.

CAPUT XXVIII.

Jacob accepta a patre benedictione, in Meſopotamiam tranſiens, videt in ſomnis ſcalam cui innitebatur Dominus: & accepta de terra ac ſeminis multiplicatione promiſſione, experrectus votum Deo vovet.

1 VOcavit itaque Iſaac Jacob, & benedixit eum, præcepitque ei dicens: Noli accipere conjugem de genere Chanaan:
2 Sed vade, & proficiſcere in Meſopotamiam Syriæ, ad domum Bathuel patris matris tuæ, & accipe tibi inde uxorem de filiabus Laban avunculi tui.
3 Deus autem omnipotens benedicat tibi, & creſcere te faciat, atque multiplicet: ut ſis in turbas populorum.
4 Et det tibi benedictiones Abrahæ, & ſemini tuo poſt te: ut poſſideas terram peregrinationis tuæ, quam pollicitus eſt avo tuo.
5 † Cumque dimiſiſſet eum Iſaac, profectus venit in Meſopotamiam Syriæ ad Laban filium Bathuel Syri, fratrem Rebeccæ matris ſuæ.
6 Videns autem Eſau quod benedixiſſet pater ſuus Jacob, & miſiſſet eum in Meſopotamiam Syriæ, ut inde uxorem duceret; & quod poſt benedictionem præcepiſſet ei, dicens: Non accipies uxorem de filiabus Chanaan:
7 Quodque obediens Jacob parentibus ſuis iſſet in Syriam:
8 Probans quoque quod non libenter aſpiceret filias Chanaan pater ſuus:
9 Ivit ad Iſmaelem, & duxit uxorem, abſque iis quas prius habebat, Maheleth filiam Iſmael filii Abraham, ſororem Nabajoth.
10 Igitur egreſſus Jacob de Berſabee, pergebat Haran.
11 Dumque veniſſet ad quemdam locum, &

† *Oſee* 12. 12.

Supr. v. 34.

vel-

vellet in eo requiescere post solis occubitum, tulit de lapidibus qui jacebant, & supponens capiti suo, dormivit in eodem loco.

12 Viditque in somnis scalam stantem super terram, & cacumen illius tangens cœlum: angelos quoque Dei ascendentes & descendentes per eam,

13 Et Dominum innixum scalæ dicentem sibi: † Ego sum Dominus Deus Abraham patris tui, & Deus Isaac: Terram, in qua dormis, tibi dabo & semini tuo.

† *Infr.* 35. 1. & 48. 3. *Deut.* 12. 20. & 19. 8.

14 Eritque semen tuum quasi pulvis terræ: † dilataberis ad Occidentem, & Orientem, & Septentrionem, & Meridiem: † & BENEDICENTUR IN TE & in semine tuo cunctæ tribus terræ.

† *Sup.* 26. 4.

15 Et ero custos tuus quocumque perrexeris, & reducam te in terram hanc: nec dimittam nisi complevero universa quæ dixi.

16 Cumque evigilasset Jacob de somno, ait: Vere Dominus est in loco isto, & ego nesciebam.

17 Pavensque, Quam terribilis est, inquit, locus iste! non est hic aliud nisi domus Dei, & porta cœli.

18 Surgens ergo Jacob mane, tulit lapidem quem supposuerat capiti suo, & erexit in titulum, † fundens oleum desuper.

† *Infr.* 31. 13.

19 Appellavitque nomen urbis Bethel, quæ prius Luza vocabatur.

20 Vovit etiam votum, dicens: Si fuerit Deus mecum, & custodierit me in via, per quam ego ambulo, & dederit mihi panem ad vescendum, & vestimentum ad induendum,

21 Reversusque fuero prospere ad domum patris mei: erit mihi Dominus in Deum,

22 Et lapis iste, quem erexi in titulum, vocabitur domus Dei: cunctorumque quæ dederis mihi, decimas offeram tibi.

CAPUT XXIX.

Jacob à Laban susceptus; septem annis illi pacto inito pro Rachel filia servivit. cui cum supposita esset Lia, septem alios annos pro eadem implere coactus est: Rachele autem sterili, Lia quatuor peperit filios.

1 PRofectus ergo Jacob venit in terram Orientalem.

2 Et vidit puteum in agro, tres quoque greges ovium accubantes juxta eum: nam ex illo adaquabantur pecora, & os ejus grandi lapide claudebatur.

3 Morisque erat ut cunctis ovibus congregatis devolverent lapidem, & refectis gregibus rursum super os putei ponerent.

4 Dixitque ad pastores: Fratres, unde estis? Qui responderunt: De Haran.

5 Quos interrogans, Numquid, ait, nostis Laban filium Nachor? Dixerunt: Novimus.

6 Sanusne est? inquit. Valet, inquiunt: & ecce Rachel filia ejus venit cum grege suo.

7 Dixitque Jacob: Adhuc multum diei superest: nec est tempus ut reducantur ad caulas greges: date ante potum ovibus, & sic eas ad pastum reducite.

8 Qui responderunt: Non possumus, donec omnia pecora congregentur, & amoveamus lapidem de ore putei, ut adaquemus greges.

9 Adhuc loquebantur, & ecce Rachel veniebat cum ovibus patris sui: nam gregem ipsa pascebat.

10 Quam cum vidisset Jacob, & sciret consobrinam suam, ovesque Laban avunculi sui: amovit lapidem quo puteus claudebatur.

11 Et adaquato grege, osculatus est eam: & elevata voce flevit,

12 Et indicavit ei quod frater esset patris sui, & filius Rebeccæ: at illa festinans nuntiavit patri suo.

13 Qui, cum audisset venisse Jacob filium sororis suæ, cucurrit obviam ei: complexusque eum, & in oscula ruens, duxit in domum suam. Auditis autem causis itineris,

14 Respondit: Os meum es, & caro mea. Et postquam impleti sunt dies mensis unius,

15 Dixit ei: Num quia frater meus es, gratis servies mihi? dic quid mercedis accipias.

16 Habebat vero duas filias, nomen majoris Lia: minor vero appellabatur Rachel.

17 Sed Lia lippis erat oculis: Rachel decora facie, & venusto aspectu.

18 Quam diligens Jacob, ait: Serviam tibi pro Rachel filia tua minore, septem annis.

19 Respondit Laban: Melius est ut tibi eamdem quam alteri viro, mane apud me.

20 Servivit ergo Jacob pro Rachel septem annis: & videbantur illi pauci dies præ amoris magnitudine.

21 Dixitque ad Laban: Da mihi uxorem meam: quia jam tempus impletum est, ut ingrediar ad illam.

22 Qui vocatis multis amicorum turbis ad convivium, fecit nuptias.

23 Et vespere Liam filiam suam introduxit ad eum,

24 Dans ancillam filiæ, Zelpham nomine. Ad quam cum ex more Jacob fuisset ingressus, facto mane vidit Liam:

25 Et dixit ad socerum suum: Quid est quod facere voluisti? nonne pro Rachel servivi tibi? quare imposuisti mihi?

26 Respondit Laban: Non est in loco nostro consuetudinis, ut minores ante tradamus ad nuptias.

27 Imple hebdomadam dierum hujus copulæ: & hanc quoque dabo tibi pro opere quo serviturus es mihi septem annis aliis.

28 Acquievit placito: & hebdomada transacta, Rachel duxit uxorem:

29 Cui pater servam Balam tradiderat.

30 Tandemque potitus optatis nuptiis, amorem sequentis priori prætulit, serviens apud eum septem annis aliis.

31 Videns autem Dominus quod despiceret Liam, aperuit vulvam ejus, sorore sterili permanente.

32 Quæ conceptum genuit filium, vocavitque nomen ejus Ruben, dicens: Vidit Dominus humilitatem meam, nunc amabit me vir meus.

33 Rursumque concepit & peperit filium, & ait: Quoniam audivit me Dominus haberi contemptui, dedit etiam istum mihi: vocavitque nomen ejus Simeon.

34 Concepitque tertio, & genuit alium filium: dixitque: Nunc quoque copulabitur mihi maritus meus, eo quod pepererim ei tres filios: & idcirco appellavit nomen ejus, Levi.

35 Quarto concepit, & peperit filium & ait: Modo confitebor Domino: † & ob hoc vocavit eum, Judam; cessavitque parere.

† *Mat.* 1. 2.

CAPUT XXX.

Rachel sterilis & Lia parere cessans ancillas suas marito tradunt, ex quibus singula binos suscipiunt filios: præter quos Lia duos alios & filiam parit; Rachel vero Joseph quibus natis, Laban de mercede paciscitur cum Jacob, qui hoc modo plurimum dives factus est.

1 CErnens autem Rachel quod infecunda esset, invidit sorori suæ, & ait marito suo: Da mihi liberos, alioquin moriar.

2 Cui iratus respondit Jacob: Num pro Deo ego sum, qui privavit te fructu ventris tui?

3 At illa: Habeo, inquit, famulam Balam: ingredere ad illam, ut pariat super genua mea, & habeam ex illa filios.

4 Deditque illi Balam in conjugium: quæ,

5 Ingresso ad se viro, concepit, & peperit filium.

6 Dixitque Rachel: Judicavit mihi Dominus, & exaudivit vocem meam, dans mihi filium: & idcirco appellavit nomen ejus, Dan.

7 Rursumque Bala concipiens peperit alterum,

8 Pro quo ait Rachel: Comparavit me Deus cum sorore mea, & invalui: vocavitque eum, Nephtali.

9 Sentiens Lia quod parere desiisset, Zelpham ancillam suam marito tradidit.

10 Qua post conceptum edeate filium,

11 Dixit: Feliciter: & idcirco vocavit nomen ejus, Gad.

12 Peperit quoque Zelpha alterum.

13 Dixitque Lia: Hoc pro beatitudine mea: Beatam quippe me dicent mulieres: propterea appellavit eum, Aser.

14 Egressus autem Ruben tempore messis triticæ in agrum, reperit mandragoras: quas matri Liæ detulit. Dixitque Rachel: Da mihi partem de mandragoris filii tui.

15 Illa respondit: Parumne tibi videtur, quod præripueris maritum mihi, nisi etiam mandragoras filii mei tuleris? Ait Rachel: Dormiat tecum hac nocte pro mandragoris filii tui.

16 Redeuntique ad vesperam Jacob de agro, egressa est in occursum ejus Lia, & ad me, inquit, intrabis: quia mercede conduxi te pro mandragoris filii mei. Dormivitque cum ea nocte illa.

17 Et exaudivit Deus preces ejus: concepitque & peperit filium quintum,

18 Et ait: Dedit Deus mercedem mihi, quia dedi ancillam meam viro meo: appellavitque nomen ejus, Issachar.

19 Rursum Lia concipiens, peperit sextum filium,

20 Et ait: Dotavit me Deus dote bona: etiam hac vice mecum erit maritus meus, eo quod genuerim ei sex filios: & idcirco appellavit nomen ejus, Zabulon.

21 Post quem peperit filiam, nomine Dinam.

22 Recordatus quoque Dominus Rachelis, exaudivit eam, & aperuit vulvam ejus.

23 Quæ concepit & peperit filium, dicens: Abstulit Deus opprobrium meum:

24 Et vocavit nomen ejus, Joseph, dicens: Addat mihi Dominus filium alterum.

25 Nato autem Joseph, dixit Jacob socero suo: Dimitte me ut revertar in patriam, & ad terram meam.

26 Da mihi uxores, & liberos meos, pro quibus servivi tibi, ut abeam: tu nosti servitutem qua servivi tibi.

27 Ait illi Laban: Inveniam gratiam in conspectu tuo: experimento didici, quia benedixerit mihi Deus propter te:

28 Constitue mercedem tuam quam dem tibi.

29 At ille respondit: Tu nosti quomodo servierim tibi, & quanta in manibus meis fuerit possessio tua.

30 Modicum habuisti antequam venirem ad te, & nunc dives effectus es: benedixitque tibi Dominus ad introitum meum. Justum est igitur ut aliquando provideam etiam domui meæ.

31 Dixitque Laban: Quid tibi dabo? At ille ait: Nihil volo: sed si feceris quod postulo, iterum pascam, & custodiam pecora tua.

32 Gyra omnes greges tuos, & separa cunctas oves varias & sparso vellere: & quodcunque furvum, & maculosum, variumque fuerit, tam in ovibus quam in capris, erit merces mea.

33 Respondebitque mihi cras justitia mea, quando placiti tempus advenerit coram te: & omnia quæ non fuerint varia, & maculosa, & furva, tam in ovibus quam in capris, furti me arguent.

34 Dixitque Laban: Gratum habeo quod petis.

35 Et separavit in die illa, capras, & oves, & hircos, & arietes, varios atque maculosos: cunctum autem gregem unicolorem, id est, albi & nigri velleris, tradidit in manu filiorum suorum.

36 Et posuit spatium itineris trium dierum inter se & generum, qui pascebat reliquos greges ejus.

37 Tollens ergo Jacob virgas populeas virides, & amygdalinas, & ex platanis, ex parte decorticavit eas: detractisque corticibus, in his quæ spoliata fuerant, candor apparuit: illa vero quæ integra fuerant, viriditia permanserunt: atque in hunc modum color effectus est varius.

38 Posuitque eas in canalibus, ubi effundebatur aqua: ut cum venissent greges ad bibendum, ante oculos haberent virgas, & in aspectu earum conciperent.

39 Factumque est ut in ipso calore coitus oves intuerentur virgas, & parerent maculosa, & varia, & diverso colore respersa.

40 Divisitque gregem Jacob, & posuit virgas in canalibus ante oculos arietum: erant autem alba & nigra quæque, Laban: cetera vero, Jacob, separatis inter se gregibus.

41 Igitur quando primo tempore ascendebantur oves, ponebat Jacob virgas in canalibus aquarum ante oculos arietum & ovium, ut in earum contemplatione conciperent:

42 Quando vero serotina admissura erat, & conceptus extremus, non ponebat eas. Factaque sunt ea quæ erant serotina, Laban: & quæ primi temporis, Jacob.

43 Ditatusque est homo ultra modum, & habuit greges multos, ancillas & servos, camelos & asinos.

CA-

Digitized by Google

CAPUT XXXI.

Jacob, jubente Domino, ad patrem cum omnibus suis tacitus revertitur, quem Laban insequitur. Rachel autem patris idolis ablatis, ipsum quærentem astu decipit: tandemque post varias querelas & jurgia, Jacob & Laban inito fœdere, ad propria quisque discedit.

1 POstquam autem audivit verba filiorum Laban dicentium: Tulit Jacob omnia quæ fuerunt patris nostri, & de illius facultate ditatus, factus est inclytus:

2 Animadvertit quoque faciem Laban, quod non esset erga se sicut heri & nudiustertius,

3 Maxime dicente sibi Domino: Revertere in terram patrum tuorum, & ad generationem tuam, eroque tecum.

4 Misit, & vocavit Rachel & Liam in agrum, ubi pascebat greges,

5 Dixitque eis: Video faciem patris vestri quod non sit erga me sicut heri & nudiustertius: Deus autem patris mei fuit mecum.

6 Et ipsæ nostis quod totis viribus meis servierim patri vestro.

7 Sed & pater vester circumvenit me, & mutavit mercedem meam decem vicibus: & tamen non dimisit eum Deus ut noceret mihi.

8 Si quando dixit: Variæ erunt mercedes tuæ: pariebant omnes oves varios fœtus: quando vero è contrario ait: Alba quæque accipiens pro mercede: omnes greges alba pepererunt.

9 Tulitque Deus substantiam patris vestri, & dedit mihi.

10 Postquam enim conceptus ovium tempus advenerat, levavi oculos meos, & vidi in somnis ascendentes mares super feminas, varios & maculosos, & diversorum colorum.

11 Dixitque angelus Dei ad me in somnis: Jacob? Et ego respondi: Adsum.

12 Qui ait: Leva oculos tuos, & vide universos masculos ascendentes super feminas, varios, maculosos, atque respersos. Vidi enim omnia quæ fecit tibi Laban.

† *Sup.* 28. 18. 13 Ego sum Deus Bethel, † ubi unxisti lapidem, & votum vovisti mihi. Nunc ergo surge, & egredere de terra hac, revertens in terram nativitatis tuæ.

14 Responderuntque Rachel & Lia: Numquid habemus residui quidquam in facultatibus & hereditate domus patris nostri?

15 Nonne quasi alienas reputavit nos, & vendidit, comeditque pretium nostrum?

16 Sed Deus tulit opes patris nostri, & eas tradidit nobis, ac filiis nostris: unde omnia quæ præcepit tibi Deus, fac.

17 Surrexit itaque Jacob, & impositis liberis ac conjugibus suis super camelos, abiit.

18 Tulitque omnem substantiam suam, & greges, & quidquid in Mesopotamia acquisierat, pergens ad Isaac patrem suum in terram Chanaan.

19 Eo tempore ierat Laban ad tondendas oves, & Rachel furata est idola patris sui.

20 Nobuitque Jacob confiteri socero, suo quod fugeret.

21 Cumque abiisset tam ipse quam omnia quæ juris sui erant, & amne transmisso pergeret contra montem Galaad,

22 Nuntiatum est Laban die tertio quod fugeret Jacob.

23 Qui, assumptis fratribus suis, persecutus est eum diebus septem: & comprehendit eum in monte Galaad.

24 Viditque in somnis dicentem sibi Deum: Cave ne quidquam aspere loquaris contra Jacob.

25 Jamque Jacob extenderat in monte tabernaculum: cumque ille consecutus fuisset eum cum fratribus suis, in eodem monte Galaad fixit tentorium.

26 Et dixit ad Jacob: Quare ita egisti, ut clam me abigeres filias meas quasi captivas gladio?

27 Cur ignorante me fugere voluisti, nec indicare mihi, ut prosequerer te cum gaudio, & canticis, & tympanis, & citharis?

28 Non es passus ut osculare filios meos & filias: stulte operatus es: & nunc quidem

29 Valet manus mea reddere tibi malum: sed Deus patris vestri heri dixit mihi: † Cave ne loquaris contra Jacob quidquam durius. † *Inf.* 48. 16.

30 Esto, ad tuos ire cupiebas, & desiderio erat tibi domus patris tui: cur furatus es deos meos?

31 Respondit Jacob: Quod inscio te profectus sum, timui ne violenter auferres filias tuas.

32 Quod autem furti me arguis: apud quemcumque inveneris deos tuos, necetur coram fratribus nostris: scrutare, quidquid tuorum apud me inveneris, & aufer: hæc dicens, ignorabat quod Rachel furata esset idola.

33 Ingressus itaque Laban tabernaculum Jacob & Liæ, & utriusque famulæ, non invenit. Cumque intrasset tentorium Rachelis,

34 Illa festinans abscondit idola subter stramenta cameli, & sedit desuper: scrutantique omne tentorium, & nihil invenienti,

35 Ait: Ne iratscatur dominus meus, quod coram te assurgere nequeo: quia juxta consuetudinem feminarum nunc accidit mihi, sic deluса solicitudo quærentis est.

36 Tumensque Jacob, cum jurgio ait: Quam ob culpam meam, & ob quod peccatum meum sic exarsisti post me?

37 Et scrutatus es omnem supellectilem meam? Quid invenisti de cuncta substantia domus tuæ? pone hic coram fratribus meis & fratribus tuis, & judicent inter me & te.

38 Idcirco viginti annis fui tecum: oves tuæ & capræ steriles non fuerunt, arietes gregis tui non comedi:

39 Nec captum à bestia ostendi tibi, ego damnum omne reddebam: quidquid furto periebat, à me exigebas:

40 Die noctuque æstu urebar, & gelu, fugiebatque somnus ab oculis meis,

41 Sicque per viginti annos in domo tua servivi tibi, quatuordecim pro filiabus, & sex pro gregibus tuis: immutasti quoque mercedem meam decem vicibus.

42 Nisi Deus patris mei Abraham, & timor Isaac, affuisset mihi, forsitan modo nudum me dimisisses: afflictionem meam & laborem manuum mearum respexit Deus, & arguit te heri.

43 Respondit ei Laban: Filiæ meæ & filii, & greges tui, & omnia quæ cernis, mea sunt: quid possum facere filiis, & nepotibus meis?

44 Veni ergo, & ineamus fœdus: ut sit in testimonium inter me & te.

45 Tulit itaque Jacob lapidem, & erexit illum in titulum:

46 Dixitque fratribus suis: Afferte lapides.

Qui congregantes fecerunt tumulum, comederuntque super eum:

47 Quem vocavit Laban Tumulum testis: & Jacob, Acervum testimonii, uterque juxta proprietatem linguæ suæ.

48 Dixitque Laban: Tumulus iste erit testis inter me & te hodie, & idcirco appellatum est nomen ejus Galaad, id est, Tumulus testis.

49 Intueatur & judicet Dominus inter nos quando recesserimus à nobis,

50 Si afflixeris filias meas, & si introduxeris alias uxores super eas: nullus sermonis nostri testis est absque Deo, qui præsens respicit.

51 Dixitque rursus ad Jacob: En tumulus hic, & lapis quem erexi inter me & te,

52 Testis erit: tumulus, inquam, iste & lapis sit in testimonium, si aut ego transiero illum pergens ad te, aut tu præterieris, malum mihi cogitans.

53 Deus Abraham, & Deus Nachor, judicet inter nos, Deus Patris eorum. Juravit ergo Jacob per timorem patris sui Isaac:

54 Immolatisque victimis in monte, vocavit fratres suos ut ederent panem. Qui cum comedissent, manserunt ibi.

55 Laban vero de nocte consurgens, osculatus est filios & filias suas, & benedixit illis: reversusque est in locum suum.

CAPUT XXXII.

Jacob, visis angelis, nuntios & munera ad fratrem suum Esau territus mittit, interea cum angelo luctans, & benedictionem ac nominis mutationem, tacto femoris nervo, accepit.

1 JAcob † quoque abiit itinere quo cœperat: fueruntque ei obviam angeli Dei. ‡fr. 15.

2 Quos cum vidisset, ait: Castra Dei sunt hæc: & appellavit nomen loci illius Mahanaim, id est, Castra.

3 Misit autem & nuntios ante se ad Esau fratrem suum in terram Seir, in regione Edom:

4 Præcepitque eis, dicens: Sic loquimini domino meo Esau: Hæc dicit frater tuus Jacob: Apud Laban peregrinatus sum, & fui usque in præsentem diem.

5 Habeo boves, & asinos, & oves, & servos, & ancillas: mittoque nunc legationem ad dominum meum, ut inveniam gratiam in conspectu tuo.

6 Reversique sunt nuntii ad Jacob dicentes: Venimus ad Esau fratrem tuum. & ecce properat tibi in occursum cum quadringentis viris.

7 Timuit Jacob valde: & perterritus divisit populum qui secum erat, greges quoque & oves & boves & camelos, in duas turmas,

8 Dicens: Si venerit Esau ad unam turmam, & percusserit eam, alia turma, quæ reliqua est, salvabitur.

9 Dixitque Jacob: Deus patris mei Abraham, & Deus patris mei Isaac: Domine qui dixisti mihi: Revertere in terram tuam, & in locum nativitatis tuæ, & benefaciam tibi:

10 Minor sum cunctis miserationibus tuis, & veritate tua quam explevisti servo tuo. In baculo meo transivi Jordanem istum: & nunc cum duabus turmis regredior.

11 Erue me de manu fratris mei Esau, quia valde eum timeo: ne forte veniens percutiat matrem cum filiis.

12 Tu locutus es quod benefaceres mihi, & dilatares semen meum sicut arenam maris, quæ præ multitudine numerari non potest.

13 Cumque dormisset ibi nocte illa, separavit de his quæ habebat, munera Esau fratri suo,

14 Capras ducentas, hircos viginti, oves ducentas, & arietes viginti,

15 Camelos fœtas cum pullis suis triginta, vaccas quadraginta, & tauros viginti, asinas viginti, & pullos earum decem.

16 Et misit per manus servorum suorum singulos seorsum greges, dixitque pueris suis: Antecedite me: & sit spatium inter gregem & gregem.

17 Et præcepit priori, dicens: Si obviam habueris fratrem meum Esau: & interrogaverit te, Cujus es? aut, Quo vadis? aut, Cujus sunt ista quæ sequeris?

18 Respondebis: Servi tui Jacob, munera misit domino meo Esau: ipse quoque post nos venit.

19 Similiter dedit mandata secundo, & tertio, & cunctis qui sequebantur greges, dicens: Iisdem verbis loquimini ad Esau, cum inveneritis eum.

20 Et addetis: Ipse quoque servus tuus Jacob iter nostrum insequitur: dixit enim: Placabo illum muneribus quæ præcedunt, & postea videbo illum, forsitan propitiabitur mihi.

21 Præcesserunt itaque munera ante eum, ipse vero mansit nocte illa in castris.

22 Cumque mature surrexisset, tulit duas uxores suas, & totidem famulas cum undecim filiis, & transivit vadum Jaboc.

23 Traductisque omnibus quæ ad se pertinebant,

24 Mansit solus: & ecce vir luctabatur cum eo usque mane.

25 Qui cum videret quod eum superare non posset, tetigit nervum femoris ejus, & statim emarcuit.

26 Dixitque ad eum: Dimitte me, jam enim ascendit aurora. Respondit: Non dimittam te, nisi benedixeris mihi,

27 Ait ergo: Quod nomen est tibi? Respondit: Jacob.

28 At ille; Nequaquam, inquit, Jacob appellabitur nomen tuum, sed Israel: quoniam si contra Deum fortis fuisti, quanto magis contra homines prævalebis?

29 Interrogavit eum Jacob: Dic mihi, quo appellaris nomine? Respondit: Cur quæris nomen meum? Et benedixit ei in eodem loco.

30 Vocavitque Jacob nomen loci illius Phanuel, dicens: Vidi Deum facie ad faciem, & salva facta est anima mea.

31 Ortusque est ei statim sol, postquam transgressus est Phanuel: ipse vero claudicabat pede.

32 Quam ob causam non comedunt nervum filii Israel, qui emarcuit in femore Jacob, usque in præsentem diem: eo quod tetigerit nervum femoris ejus, & obstupuerit.

CAPUT XXXIII.

Jacob ab Esau occurrente benigne excipitur, agrumque adigit ut munera accipiat, domumque revertatur; & sic Jacob eo ab se dimisso, in Socoth primum, deinde in Salem profectus agri partem emit, fixisque tabernaculis, altare erexit.

1 ELevans autem Jacob oculos suos, vidit venientem Esau, & cum eo quadringentos viros: divisitque filios Liæ & Rachel, ambarumque famularum:

2 Et posuit utramque ancillam, & liberos earum, in principio: Liam vero, & filios ejus, in secundo loco: Rachel autem & Joseph novissimos.

3 Et ipse progrediens adoravit pronus in terram septies, donec appropinquaret frater ejus.

4 Currens itaque Esau obviam fratri suo, amplexatus est eam: stringensque collum ejus & osculatus flevit.

5 Levatisque oculis, vidit mulieres & parvulos earum, & ait: Quid sibi volunt isti? & si ad te pertinent? Respondit: Parvuli sunt, quos donavit mihi Deus servo tuo.

6 Et appropinquantes ancillæ & filii earum, incurvati sunt.

7 Accessit quoque Lia cum pueris suis: & cum similiter adorassent, extremi Joseph & Rachel adoraverunt.

8 Dixitque Esau: Quænam sunt istæ turmæ quas obviam habui? Respondit: Ut invenirem gratiam coram domino meo.

9 At ille ait: Habeo plurima, frater mi, sint tua tibi.

10 Dixitque Jacob: Noli ita, obsecro: sed si inveni gratiam in oculis tuis, accipe munusculum de manibus meis, sic enim vidi faciem tuam, quasi viderim vultum Dei: atto mihi propitius,

11 Et suscipe benedictionem quam attuli tibi, & quam donavit mihi Deus tribuens omnia. Vir fratre compellente suscipiens,

12 Ait: Gradiamur simul, eroque socius itineris tui.

13 Dixitque Jacob: Nosti domine mi, quod parvulos habeam teneros, & oves & boves fœtas, mecum: quas si plus in ambulando fecero laborare, morientur una die cuncti greges.

14 Præcedat dominus meus ante servum suum: & ego sequar paulatim vestigia ejus, sicut videro parvulos meos posse, donec veniam ad dominum meum in Seir.

15 Respondit Esau: Oro te, ut de populo qui mecum est, saltem socii remaneant viæ tuæ. Non est, inquit, necesse: hoc uno tantum indigeo, ut inveniam gratiam in conspectu tuo domine mi.

16 Reversus est itaque illo die Esau itinere quo venerat in Seir.

17 Et Jacob venit in Socoth: ubi ædificata domo & fixis tentoriis, appellavit nomen loci illius Socoth, id est, tabernacula.

18 Transivitque in Salem urbem Sichimorum, quæ est in terra Chanaan, postquam reversus est de Mesopotamia Syriæ: & habitavit juxta oppidum.

19 Emitque partem agri in qua fixerat tabernacula, à filiis Hemor patris Sichem, centum agnis.

20 Et erecto ibi altari, invocavit super illud fortissimum Deum Israel,

CAPUT XXXIV.

Ob Dina raptum ac stuprum à Sichem Sichemitarum principis filio, Sichemita prius circumcisi, à Simeone & Levi Dina fratribus perimuntur, atque a reliquis Jacob filiis urbs eorum vastatur: quapropter Simeon & Levi à Patre arguuntur.

EGressa est autem Dina filia Liæ, ut videret mulieres regionis illius.

2 Quam cum vidisset Sichem filius Hemor Hevæi, princeps terræ illius, adamavit eam: & rapuit, & dormivit cum illa, vi opprimens virginem.

3 Et conglutinata est anima ejus cum ea, tristemque delinivit blanditiis.

4 Et pergens ad Hemor patrem suum, Accipe, inquit, mihi puellam hanc conjugem.

5 Quod cum audisset Jacob, absentibus filiis, & in pastu pecorum occupatis, siluit donec redirent.

6 Egresso autem Hemor patre Sichem ut loqueretur ad Jacob,

7 Ecce filii ejus veniebant de agro: auditoque quod acciderat, irati sunt valde, eo quod fœdam rem operatus esset in Israel, & violata filia Jacob, rem illicitam perpetrasset.

8 Locutus est itaque Hemor ad eos: Sichem filii mei adhæsit anima filiæ vestræ: date eam illi uxorem:

9 Et jungamus vicissim connubia: filias vestras tradite nobis, & filias nostras accipite.

10 Et habitate nobiscum: terra in potestate vestra est, exercete, negotiamini, & possidete eam.

11 Sed & Sichem ad patrem & ad fratres ejus ait: Inveniam gratiam coram vobis: & quæcunque statueritis, dabo:

12 Augete dotem, & munera postulate, & libenter tribuam quod petieritis: tantum date mihi puellam hanc uxorem.

13 Responderunt filii Jacob Sichem & patri ejus in dolo, fœvientes ob stupnum sororis:

14 Non possumus facere quod petitis, nec dare sororem nostram homini incircumciso: quod illicitum & nefarium est apud nos.

15 Sed in hoc valebimus fœderari, si volueritis esse similes nostri, & circumcidatur in vobis omne masculini sexus;

16 Tunc dabimus & accipiemus mutuo filias vestras ac nostras: & habitabimus vobiscum, erimusque unus populus:

17 Si autem circumcidi nolueritis, tollemus filiam nostram, & recedemus.

18 Placuit oblatio eorum Hemor, & Sichem filio ejus:

19 Nec distulit adolescens quin statim quod petebatur expleret: amabat enim puellam valde, & ipse erat inclytus in omni domo patris sui.

20 Ingressique portam urbis, locuti sunt ad populum:

21 Viri isti pacifici sunt, & volunt habitare nobiscum: negotientur in terra, & exerceant eam, quæ spatiosa & lata cultoribus indiget: filias eorum accipiemus uxores, & nostras illis dabimus.

22 Unum est, quo differtur tantum bonum: Si circumcidamus masculos nostros, ritum gentis imitantes.

23 Et substantiam eorum, & pecora, & cuncta quæ possident, nostra erunt: tantum in hoc acquiescamus, & habitantes simul, unum efficiemus populum.

24 Assensique sunt omnes, circumcisi cunctis maribus.

25 Et ecce, die tertio, quando gravissimus vulnerum dolor est, arreptis, duo filii Jacob, Simeon & Levi fratres Dinæ, gladiis, ingressi sunt

† *Infra* 49. 6.

ii sunt urbem confidenter: † interfectisque omnibus masculis,

26 Hemor & Sichem pariter necaverunt, tollentes Dinam de domo Sichem sororem suam.

27 Quibus egressis, irruerunt super occisos ceteri filii Jacob: & depopulati sunt urbem in ultionem stupri.

28 Oves eorum, & armenta, & asinos, cunctaque vastantes quæ in domibus & in agris erant:

29 Parvulos quoque eorum & uxores duxerunt captivas.

30 Quibus patratis audacter, Jacob dixit ad Simeon & Levi: Turbastis me, & odiosum fecistis me Chananæis & Pherezæis habitatoribus terræ hujus: nos pauci sumus: illi congregati percutient me, & delebor ego, & domus mea.

31 Responderunt: Numquid ut scorte abuti debuere sorore nostra?

CAPUT XXXV.

Cum Jacob idola suorum juxta Sichem defodisset, jubente Domino ascendit in Bethel, ubi, ædificato altari Deo sacrificavit, novaque Dei apparitione confortatus fuit, Debora moritur: nascitur Benjamin cum morte matris Rachel: Ruben cum Bala incestum committit: numerantur filii Jacob, cujus pater Isaac moritur.

1 INterea locutus est Deus ad Jacob: Surge, & ascende Bethel, & habita ibi, fac-que altare Deo, qui † apparuit tibi quando fugiebas Esau fratrem tuum.

† *Supra* 28. 13.

2 Jacob vero convocata omni domo sua ait: Abjicite deos alienos qui in medio vestri sunt, & mundamini, ac mutate vestimenta vestra.

3 Surgite, & ascendamus in Bethel, ut faciamus ibi altare Deo: qui exaudivit me in die tribulationis meæ, & socius fuit itineris mei.

4 Dederunt ergo ei omnes deos alienos quos habebant, & inaures quæ erant in auribus eorum: at ille infodit ea subter terebinthum, quæ est post urbem Sichem.

5 Cumque profecti essent, terror Dei invasit omnes per circuitum civitates, & non sunt ausi persequi recedentes.

6 Venit igitur Jacob Luzam, quæ est in terra Chanaan, cognomento Bethel: ipse & omnis populus cum eo.

7 Ædificavitque ibi altare, & appellavit nomen loci illius, Domus Dei: ibi enim † apparuit ei Deus cum fugeret fratrem suum.

† *Sup.* 28. 13.

8 Eodem tempore mortua est Debora nutrix Rebeccæ, & sepulta est ad radices Bethel subter quercum: vocatumque est nomen loci illius, Quercus fletus.

9 Apparuit autem iterum Deus Jacob postquam reversus est de Mesopotamia Syriæ, benedixitque ei.

† *Sup.* 31. 28.

10 Dicens: † Non vocaberis ultra Jacob, sed Israel erit nomen tuum. Et appellavit eum Israel.

11 Dixitque ei: Ego Deus omnipotens, cresce, & multiplicare: gentes & populi nationum ex te erunt, reges de lumbis tuis egredientur.

12 Terramque quam dedi Abraham & Isaac, dabo tibi & semini tuo post te.

13 Et recessit ab eo.

14 Ille vero erexit titulum lapideum in loco quo locutus fuerat ei Deus: libans super eum libamina, & effundens oleum:

15 Vocansque nomen loci illius, Bethel.

16 Egressus autem inde, venit verno tempore ad terram quæ ducit Ephratam: in qua cum parturiret Rachel,

17 Ob difficultatem partus periclitari cœpit. Dixitque ei obstetrix: Noli timere, quia & hunc habebis filium.

18 Egrediente autem anima præ dolore, & imminente jam morte, vocavit nomen filii sui Benoni, id est, filius doloris mei: pater vero appellavit eum Benjamin, id est, filius dextræ.

19 Mortua est ergo Rachel, & sepulta est in via quæ ducit Ephratam, hæc est Bethlehem.

20 Erexitque Jacob titulum super sepulchrum ejus: † Hic est titulus monumenti Rachel, usque in præsentem diem.

† *Infra* 48. 7.

21 Egressus inde, fixit tabernaculum trans turrem gregis.

22 † Cumque habitaret in illa regione, abiit Ruben, & dormivit cum Bala concubina patris sui: quod illum minime latuit. Erant autem filii Jacob duodecim.

† *Infra* 49. 4.

23 Filii Liæ: primogenitus Ruben, & Simeon, & Levi, & Judas & Issachar, & Zabulon.

24 Filii Rachel: Joseph & Benjamin.

25 Filii Balæ ancillæ Rachelis: Dan & Nephtali.

26 Filii Zelphæ ancillæ Liæ: Gad & Aser: hi sunt filii Jacob, qui nati sunt ei in Mesopotamia Syriæ.

27 Venit etiam ad Isaac patrem suum in Mambre, civitatem Arbee, hæc est Hebron: in qua peregrinatus est Abraham & Isaac.

28 Et completi sunt dies Isaac centum octoginta annorum.

29 Consumptusque ætate mortuus est: & appositus est populo suo senex & plenus dierum, & sepelierunt eum Esau & Jacob filii sui.

CAPUT XXXVI.

Esau cum uxoribus & filiis à fratre Jacob ob nimiam utriusque opulentiam separatur: filiorum Esau genealogia cum habitatione describitur.

1 HÆ sunt autem generationes Esau, ipse est Edom.

2 Esau accepit uxores de filiabus Chanaan: Ada filiam Elon Hethæi, & Oolibama filiam Anæ filiæ Sebeon Hevæi:

3 Basemath quoque filiam Ismael sororem Nabajoth.

4 † Peperit autem Ada, Eliphaz: Basemath genuit Raguel:

† 1. *Par.* 1. 35.

5 Oolibama genuit Jehus & Ihelon & Core: hi filii Esau qui nati sunt ei in terra Chanaan.

6 Tulit autem Esau uxores suas & filios & filias, & omnem animam domus suæ, & substantiam, & pecora, & cuncta quæ habere poterat in terra Chanaan: & abiit in alteram regionem, recessitque a fratre suo Jacob.

7 † Divites enim erant valde, & simul habitare non poterant: nec sustinebat eos terra peregrinationis eorum præ multitudine gregum.

† *Supra* 13. 6.

8 † Ha-

† *Joſ.* 24. 4.

8 † Habitavitque Eſau in monte Seir, ipſe eſt Edom.

9 Hæ autem ſunt generationes Eſau patris Edom in monte Seir.

†1.*Par.* 1. 35.

10 Et hæc nomina filiorum ejus: † Eliphaz filius Adæ uxoris Eſau: Rahuel quoque filius Baſemath uxoris ejus.

11 Fueruntque Eliphaz filii: Theman, Omar, Sepho, & Gatham, & Cenez.

12 Erat autem Thamna, concubina Eliphaz filii Eſau: quæ peperit ei Amelech: hi ſunt filii Adæ uxoris Eſau.

13 Filii autem Rahuel: Nahath & Zara, Samma & Meza: hi filii Baſemath uxoris Eſau.

14 Iſti quoque erant filii Oolibamæ filiæ Anæ filiæ Sebeon, uxoris Eſau, quos genuit ei, Jehus & Ihelon & Core.

15 Hi duces filiorum Eſau: Filii Eliphaz primogeniti Eſau: dux Theman, dux Omar, dux Sepho, dux Cenez.

16 Dux Core, dux Gatham, dux Amalech: hi filii Eliphaz in terra Edom, & hi filii Adæ.

17 Hi quoque filii Rahuel filii Eſau: dux Nahath, dux Zara, dux Samma, dux Meza: hi autem duces Rahuel in terra Edom: iſti filii Baſemath uxoris Eſau.

18 Hi autem filii Oolibamæ uxoris Eſau: dux Jehus, dux Ihelon, dux Core, hi duces Oolibamæ filiæ Anæ uxoris Eſau.

19 Iſti ſunt filii Eſau, & hi duces eorum: ipſe eſt Edom.

†1.*Par.* 1. 38.

20 † Iſti ſunt filii Seir Horræi, habitatores terræ: Lotan, & Sobal, & Sebeon, & Ana.

21 Et Diſon, & Eſer, & Diſan: hi duces Horræi, filii Seir, in terra Edom.

22 Facti ſunt autem filii Lotan: Hori & Heman: erat autem ſoror Lotan, Thamna.

23 Et iſti filii Sobal: Alvan & Manahat & Ebal, & Sepho & Onam.

24 Et hi filii Sebeon: Aja & Ana. Iſte eſt Ana qui invenit aquas calidas in ſolitudine, cum paſceret aſinos Sebeon patris ſui:

25 Habuitque filium Diſon, & filiam Oolibamam.

26 Et iſti filii Diſon: Hamdan, & Eſeban, & Jethran, & Charan.

27 Hi quoque filii Eſer: Balaan, & Zavan, & Acan.

28 Habuit autem filios Diſan: Hus & Aram.

29 Hi duces Horræorum: dux Lotan, dux Sobal, dux Sebeon, dux Ana.

30 Dux Diſon, dux Eſer, dux Diſan: iſti duces Horræorum qui imperaverunt in terra Seir.

31 Reges autem qui regnaverunt in terra Edom antequam haberent regem filii Iſrael, fuerunt hi:

32 Bela filius Beor, nomenque urbis ejus Denaba.

33 Mortuus eſt autem Bela, & regnavit pro eo Jobab filius Zaræ de Boſra.

34 Cumque mortuus eſſet Jobab, regnavit pro eo Huſam de terra Themanorum.

35 Hoc quoque mortuo, regnavit pro eo Adad filius Padad, qui percuſſit Madian in regione Moab: & nomen urbis ejus Avith.

36 Cumque mortuus eſſet Adad, regnavit pro eo Semla de Maſreca.

37 Hoc quoque mortuo, regnavit pro eo Saul de fluvio Rohoboth.

38 Cumque & hic obiiſſet, ſucceſſit in regnum Balanan filius Achobor.

39 Iſto quoque mortuo, regnavit pro eo Adar, nomenque urbis ejus Phau: & appellabatur uxor ejus Meetabel, filia Matred filiæ Mezaab.

40 Hæc ergo nomina ducum Eſau, in cognationibus, & locis, & vocabulis ſuis: dux Thamna, dux Alva, dux Jetheth.

41 Dux Oolibamæ, dux Ela, dux Phinon.

42 Dux Cenez, dux Theman, dux Mabſar.

43 Dux Magdiel, dux Hiram: hi duces Edom habitantes in terra imperii ſui, ipſe eſt Eſau pater Idumæorum.

CAPUT XXXVII.

Joſeph fratres apud patrem de crimine accenſans, viſaque ſomnia narrans, fratrum odium in ſe concitat: quare primum volentes illum occidere, conſilio Ruben primo in ciſternam detruditur, deinde venditur Iſmaelitis inſcio Ruben: a patre autem exiſtimante eum a fera eciſum lugetur; interea Joſeph in Ægypto Putiphari venditur.

1 HAbitavit autem Jacob in terra Chanaan, in qua pater ſuus peregrinatus eſt.

2 Et hæ ſunt generationes ejus: Joſeph cum ſedecim eſſet annorum, paſcebat gregem cum fratribus ſuis adhuc puer: & erat cum filiis Balæ & Zelphæ uxorum patris ſui: accuſavitque fratres ſuos apud patrem crimine peſſimo.

3 Iſrael autem diligebat Joſeph ſuper omnes filios ſuos, eo quod in ſenectute genuiſſet eum: fecitque ei tunicam polymitam.

4 Videntes autem fratres ejus quod a patre plus cunctis filiis amaretur, oderant eum: nec poterant ei quidquam pacifice loqui.

5 Accidit quoque ut viſum ſomnium referret fratribus ſuis: quæ cauſa majoris odii ſeminarium fuit.

6 Dixitque ad eos: Audite ſomnium meum quod vidi:

7 Putabam nos ligare manipulos in agro: & quaſi conſurgere manipulum meum, & ſtare, veſtroſque manipulos circumſtantes adorare manipulum meum.

8 Reſpondentes fratres ejus: Numquid rex noſter eris? aut ſubjiciemur ditioni tuæ? Hæc ergo cauſa ſomniorum atque ſermonum, invidiæ & odii fomitem miniſtravit.

9 Aliud quoque vidit ſomnium, quod narrans fratribus, ait: Vidi per ſomnium, quaſi ſolem, & lunam, & ſtellas undecim, adorare me.

10 Quod cum patri ſuo & fratribus retuliſſet, increpavit eum pater ſuus, & dixit: Quid ſibi vult hoc ſomnium quod vidiſti? num ego & mater tua & fratres tui adorabimus te ſuper terram?

11 Invidebant ei igitur fratres ſui: pater vero rem tacitus conſiderabat.

12 Cumque fratres illius in paſcendis gregibus patris morarentur in Sichem.

13 Dixit ad eum Iſrael: Fratres tui paſcunt oves in Sichimis: veni, mittam te ad eos. Quo reſpondente,

14 Præſto ſum, ait ei: Vade, & vide ſi cuncta proſpera ſint erga fratres tuos, & pecora: & renuntia mihi quid agatur. Miſſus de valle Hebron, venit in Sichem:

15 Inveniſque eum vir errantem in agro, & interrogavit quid quæreret:

16 At ille reſpondit: Fratres meos quæro: indica mihi ubi paſcant greges.

17 Di-

Digitized by Google

17 Dixitque ei vir: Recesserunt de loco isto: audivi autem eos dicentes: Eamus in Dothain. Perrexit ergo Joseph post fratres suos, & invenit eos in Dothain.

18 Qui cum vidissent eum procul, antequam accederet ad eos, cogitaverunt illum occidere:

19 Et mutuo loquebantur: Ecce somniator venit:

20 Venite, occidamus eum, & mittamus in cisternam veterem: dicemusque, Fera pessima devoravit eum: & tunc apparebit quid illi prosint somnia sua.

† *Inf.* 42. 22. 21 † Audiens autem hoc Ruben, nitebatur liberare eum de manibus eorum, & dicebat:

22 Non interficiatis animam ejus, nec effundatis sanguinem: sed projicite eum in cisternam hanc, quæ est in solitudine, manusque vestras servate innoxias: hoc autem dicebat, volens eripere eum de manibus eorum, & reddere patri suo.

23 Confestim igitur ut pervenit ad fratres suos, nudaverunt eum tunica talari & polymita:

24 Miseruntque eum in cisternam veterem, quæ non habebat aquam.

25 Et sedentes ut comederent panem, viderunt Ismaelitas viatores venire de Galaad, & camelos eorum, portantes aromata, & resinam, & stacten, in Ægyptum.

26 Dixit ergo Judas fratribus suis: Quid nobis prodest si occiderimus fratrem nostrum, & celaverimus sanguinem ipsius?

27 Melius est ut venumdetur Ismaelitis, & manus nostræ non polluantur: frater enim & caro nostra est. Acquieverunt fratres sermonibus ejus.

† *Sap.* 10. 13. 28 † Et prætereuntibus Madianitis negotiatoribus, extrahentes eum de cisterna, vendiderunt eum Ismaelitis, viginti argenteis: qui duxerunt eum in Ægyptum.

29 Reversusque Ruben ad cisternam, non invenit puerum:

30 Et scissis vestibus pergens ad fratres suos, ait: Puer non comparet, & ego quo ibo?

31 Tulerunt autem tunicam ejus, & in sanguine hœdi, quem occiderant, tinxerunt:

32 Mittentes qui ferrent ad patrem, & dicerent: Hanc invenimus: vide utrum tunica filii tui sit, an non.

33 Quam cum agnovisset pater, ait: Tunica filii mei est, fera pessima comedit eum, bestia devoravit Joseph.

34 Scissisque vestibus, indutus est cilicio, lugens filium suum multo tempore.

35 Congregatis autem cunctis liberis ejus ut lenirent dolorem patris, noluit consolationem accipere, sed ait: Descendam ad filium meum lugens in infernum. Et illo perseverante in fletu,

36 Madianitæ vendiderunt Joseph in Ægypto Putiphari eunucho Pharaonis, magistro militum.

CAPUT XXXVIII.

Judas ex uxore Chananæa tribus filiis susceptis, primum & deinde secundum Thamar copulavit: quibus mortuis, eam inscius pro scorto cognovit, qua concubitu Phares & Zaram geniti.

1 EOdem tempore descendens Judas a fratribus suis, divertit ad virum Odollamitem, nomine Hiram.

2 † Vidit ibi filiam hominis Chananæi, vocabulo Sue: & accepta uxore, ingressus est ad eam. † 1 *Par.* 2. 3.

3 Quæ concepit, & peperit filium, & vocavit nomen ejus Her.

4 † Rursumque concepto fœtu, natum filium vocavit Onan. † *Num.* 26. 19.

5 Tertium quoque peperit: quem appellavit Sela: quo nato, parere ultra cessavit.

6 Dedit autem Judas uxorem primogenito suo Her, nomine Thamar.

7 † Fuit quoque Her primogenitus Judæ, nequam in conspectu Domini: & ab eo occisus est. † *Num.* 26. 19.

8 Dixit ergo Judas ad Onan filium suum: Ingredere ad uxorem fratris tui, & sociare illi, ut suscites semen fratri tuo.

9 Ille sciens non sibi nasci filios, introiens ad uxorem fratris sui, semen fundebat interram, ne liberi fratris nomine nascerentur.

10 Et idcirco percussit eum Dominus, quod rem detestabilem faceret.

11 Quam ob rem dixit Judas Thamar nurui suæ: Esto vidua in domo patris tui, donec crescat Sela filius meus: timebat enim ne & ipse moreretur, sicut fratres ejus. Quæ abiit, & habitavit in domo patris sui.

12 Evolutis autem multis diebus, mortua est filia Sue uxor Judæ: qui post luctum consolatione suscepta, ascendebat ad tonsores ovium suarum, ipse & Hiras opilio gregis Odollamites, in Thamnas.

13 Nuntiatumque est Thamar, quod socer illius ascenderet in Thamnas ad tondendas oves.

14 Quæ, depositis viduitatis vestibus, assumpsit theristrum: & mutato habitu, sedit in bivio itineris, quod ducit Thamnam: eo quod crevisset Sela, & non eum accepisset maritum.

15 Quam cum vidisset Judas, suspicatus est esse meretricem: operuerat enim vultum suum, ne agnosceretur.

16 Ingredienssque ad eam, ait: Dimitte me ut coeam tecum: nesciebat enim quod nurus sua esset. Qua respondente: Quid dabis mihi ut fruaris concubitu meo?

17 Dixit: Mittam tibi hœdum de gregibus. Rursumque illa dicente: Patiar quod vis, si dederis mihi arrhabonem, donec mittas quod polliceris.

18 Ait Judas: Quid tibi vis pro arrhabone dari? Respondit: Annulum tuum, & armillam, & baculum quem manu tenes. Ad unum igitur coitum mulier concepit,

19 Et surgens abiit, depositoque habitu, quem sumpserat, induta est viduitatis vestibus.

20 Misit autem Judas hœdum per pastorem suum Odollamitem, ut reciperet pignus quod dederat mulieri: qui cum non invenisset eam,

21 Interrogavit homines loci illius: Ubi est mulier quæ sedebat in bivio? Respondentibus cunctis: Non fuit in loco isto meretrix;

22 Reversus est ad Judam, & dixit ei: Non inveni eam: sed & homines loci illius dixerunt mihi, numquam sedisse ibi scortum.

23 Ait Judas: Habeat sibi, certe mendacii arguere nos non potest: ego misi hœdum quem promiseram, & tu non invenisti eam.

24 Ecce autem post tres menses nuntiaverunt Judæ, dicentes: Fornicata est Thamar nurus tua, & videtur uterus illius intumescere. Dixitque Judas: Producite eam ut comburatur.

25 Quæ

25 Quæ cum duceretur ad pœnam, misit ad socerum suum, dicens: De viro, cujus hæc sunt, concepi: cognosce cujus sit annulus, & armilla, & baculus.

26 Qui, agnitis muneribus, ait: Justior me est: quia non tradidi eam Sela filio meo. Attamen ultra non cognovit eam.

27 † Instante autem partu, apparuerunt gemini in utero: atque in ipsa effusione infantium, unus protulit manum, in qua obstetrix ligavit coccinum, dicens:

28 Iste egredietur prior.

29 Illo vero retrahente manum, egressus est alter: dixitque mulier: Quare divisa est propter te maceria? & ob hanc causam vocavit nomen ejus Phares.

30 † Postea egressus est frater ejus, in cujus manu erat coccinum: quem appellavit Zara.

CAPUT XXXIX.

Cum prospere ageret Joseph apud herum Putipharem, eique gratiosus totam administraret familiam, contemniens heram sapius de concubitu interpellantem, accusatur apud dominum, & in carcerem conjicitur; ubi custodis gratiam demeretur, a quo omnium vinctorum curam accipit.

1 IGitur Joseph ductus est in Ægyptum, emitque eum Putiphar eunuchus Pharaonis, princeps exercitus, vir Ægyptius, de manu Ismaelitarum, a quibus perductus erat.

2 Fuitque Dominus cum eo, & erat vir in cunctis prospere agens: habitavitque in domo domini sui,

3 Qui optime noverat Dominum esse cum eo, & omnia quæ gereret, ab eo dirigi in manu illius.

4 Inventque Joseph gratiam coram domino suo, & ministrabat ei, a quo præpositus omnibus, gubernabat creditam sibi domum, & universa quæ ei tradita fuerant:

5 Benedixitque Dominus domui Ægyptii propter Joseph, & multiplicavit tam in ædibus quam in agris cunctam ejus substantiam:

6 Nec quidquam aliud noverat, nisi panem quo vescebatur. Erat autem Joseph pulchra facie, & decorus aspectu.

7 Post multos itaque dies injecit domina sua oculos suos in Joseph, & ait: Dormi mecum.

8 Qui nequaquam acquiescens operi nefario, dixit ad eam: Ecce dominus meus, omnibus mihi traditis, ignorat quid habeat in domo sua.

9 Nec quidquam est quod non in mea sit potestate, vel non tradiderit mihi, præter te, quæ uxor ejus es: quo modo ergo possum hoc malum facere, & peccare in Deum meum?

10 Hujuscemodi verbis per singulos dies, & mulier molesta erat adolescenti, & ille recusabat stuprum.

11 Accidit autem quadam die, ut intraret Joseph domum, & operis quippiam absque arbitris faceret:

12 Et illa apprehensa lacinia vestimenti ejus, diceret: Dormi mecum. Qui relicto in manu ejus pallio fugit, & egressus est foras.

13 Cumque vidisset mulier vestem in manibus suis, & se esse contemptam,

14 Vocavit ad se homines domus suæ, & ait ad eos: En introduxit virum Hebræum, ut illuderet nobis: ingressus est ad me, ut coiret mecum: cumque ego succlamassem,

15 Et audisset vocem meam, reliquit pallium quod tenebam, & fugit foras.

16 In argumentum ergo fidei retentum pallium ostendit marito revertenti domum,

17 Et ait: Ingressus est ad me servus Hebræus, quem addixisti ut illuderet mihi:

18 Cumque audisset me clamare, reliquit pallium quod tenebam, & fugit foras.

19 His auditis dominus, & nimium credulus verbis conjugis, iratus est valde:

20 † Tradiditque Joseph in carcerem, ubi vincti regis custodiebantur, & erat ibi clausus. † *Psal.* 104.18.

21 Fuit autem Dominus cum Joseph, & misertus illius dedit ei gratiam in conspectu principis carceris.

22 Qui tradidit in manu illius universos vinctos qui in custodia tenebantur, & quidquid fiebat, sub ipso erat.

23 Nec noverat aliquid, cunctis ei creditis: Dominus enim erat cum illo, & omnia opera ejus dirigebat.

CAPUT XL.

Eunuchorum Pharaonis in carcere Joseph somnia interpretatus, alterum officio pristino restituendum, alterum suspendio finiendum prædixit: quæ omnia in Pharaonis natalitio evenerunt.

1 HIs ita gestis, accidit ut peccarent duo eunuchi, pincerna regis Ægypti, & pistor, domino suo.

2 Iratusque contra eos Pharao (nam alter pincernis præerat, alter pistoribus)

3 Misit eos in carcerem principis militum, in quo erat vinctus & Joseph.

4 At custos carceris tradidit eos Joseph, qui & ministrabat eis. Aliquantulum temporis fluxerat, & illi in custodia tenebantur.

5 Viderunteque ambo somnium nocte una juxta interpretationem congruam sibi:

6 Ad quos cum introisset Joseph mane, & vidisset eos tristes,

7 Scisitatus est eos dicens: Cur tristior est hodie solito facies vestra?

8 Qui respondérunt: Somnium vidimus, & non est qui interpretetur nobis. Dixitque ad eos Joseph. Numquid non Dei est interpretatio? referte mihi quid videritis.

9 Narravit prior, præpositus pincernarum, somnium suum: Videbam coram me vitem,

10 In qua erant tres propagines, crescere paulatim in gemmas, & post flores uvas matureſcere:

11 Calicemque Pharaonis in manu mea: tuli ergo uvas, & expressi in calicem quem tenebam, & tradidi poculum Pharaoni.

12 Respondit Joseph: Hæc est interpretatio somnii: Tres propagines, tres adhuc dies sunt:

13 Post quos recordabitur Pharao ministerii tui, & restituet te in gradum pristinum: dabisque ei calicem juxta officium tuum, sicut ante facere consueveras.

14 Tantum memento mei, cum bene tibi fuerit, & facias mecum misericordiam: ut suggeras Pharaoni ut educat me de isto carcere:

15 Quia furto sublatus sum de terra Hebræorum, & hic innocens in lacum missus sum.

16 Videns pistorum magister quod prudenter somnium dissolvisset, ait: Et ego vidi somnium, quod tria canistra farinæ haberem super caput meum:

17 Et in uno canistro quod erat excelsius, portare me omnes cibos qui fiunt arte pistoria, avesque comedere ex eo.

Digitized by Google

18 Respondit Joseph: Hæc est interpretatio somnii: Tria canistra, tres adhuc dies sunt:
19 Post quos auferet Pharao caput tuum, ac suspendet te in cruce, & lacerabunt volucres carnes tuas.
20 Exinde dies tertius natalitius Pharaonis erat: qui faciens grande convivium pueris suis, recordatus est inter epulas magistri pincernarum, & pistorum principis.
21 Restituitque alterum in locum suum, ut porrigeret ei poculum:
22 Alterum suspendit in patibulo, ut conjectoris veritas probaretur.
23 Et tamen succedentibus prosperis, præpositus pincernarum oblitus est interpretis sui.

CAPUT XLI.

Somnia Pharaonis de bobus & spicis, cum nemo alius valeret interpretari, unicus Joseph interpretatur, ideoque toti Ægypto præficitur, & ex Aseneth data sibi a Pharaone uxore duos suscepit filios ante septem famis annos. Sterilitas tandem fertilitati succedit.

1 POst duos annos vidit Pharao somnium. Putabat se stare super fluvium.
2 De quo ascendebant septem boves, pulchræ & crassæ nimis: & pascebantur in locis palustribus,
3 Aliæ quoque septem emergebant de flumine, fœdæ confectaque macie: & pascebantur in ipsa amnis ripa in locis virentibus:
4 Devoraveruntque eas, quarum mira species & habitudo corporum erat. Expergefactus Pharao.
5 Rursum dormivit, & vidit alterum somnium: Septem spicæ pullulabant in culmo uno plenæ atque formosæ.
6 Aliæ quoque totidem spicæ tenues & percussæ uredine oriebantur.
7 Devorantes omnem priorum pulchritudinem. Evigilans Pharao post quietem,
8 Et facto mane, pavore perterritus, misit ad omnes conjectores Ægypti, cunctosque sapientes: & accersitis narravit somnium, nec erat qui interpretaretur.
9 Tunc demum reminiscens pincernarum magister, ait: Confiteor peccatum meum:
10 Iratus rex servis suis, me & magistrum pistorum retrudi jussit in carcerem principis militum:
11 Ubi una nocte uterque vidimus somnium præsagum futurorum.
12 Erat ibi puer Hebræus, ejusdem ducis militum famulus: cui narrantes somnia.
13 Audivimus quidquid postea rei probavit eventus: ego enim redditus sum officio meo: & ille suspensus est in cruce.
14 Protinus ad regis imperium eductum de carcere Joseph totonderunt: ac veste mutata, obtulerunt ei.
15 Cui ille ait: Vidi somnia, nec est qui edisserat: quæ audivi te sapientissime conjicere.
16 Respondit Joseph: Absque me Deus respondebit prospera Pharaoni.
17 Narravit ergo Pharao quod viderat: Putabam me stare super ripam fluminis.
18 Et septem boves de amne conscendere, pulchras nimis, & obesis carnibus: quæ in pastu paludis virecta carpebant.
19 Et ecce, has sequebantur aliæ septem boves in tantum deformes & macilentæ, ut unquam tales in terra Ægypti viderim:
20 Quæ, devoratis & consumptis prioribus
21 Nullum saturitatis dedere vestigium: sed simili macie & squalore torpebant. Evigilans, rursus sopore depressus,
22 Vidi somnium: Septem spicæ pullulabant in culmo uno plenæ atque pulcherrimæ.
23 Aliæ quoque septem tenues & percussæ uredine, oriebantur è stipula:
24 Quæ priorum pulchritudinem devoraverunt. Narravi conjectoribus somnium, & nemo est qui edisserat.
25 Respondit Joseph: Somnium regis unum est: quæ facturus est Deus, ostendit Pharaoni.
26 Septem boves pulchræ, & septem spicæ plenæ: septem ubertatis anni sunt: eamdemque vim somnii comprehendunt.
27 Septem quoque boves tenues atque macilentæ, quæ ascenderunt post eas, & septem spicæ tenues, & vento urente percussæ: septem anni venturæ sunt famis.
28 Qui hoc ordine complebuntur:
29 Ecce septem anni venient fertilitatis magnæ in universa terra Ægypti:
30 Quos sequentur septem anni alii tantæ sterilitatis, ut oblivioni tradatur cuncta retro abundantia: consumptura est enim fames omnem terram.
31 Et ubertatis magnitudinem perditura est inopiæ magnitudo.
32 Quod autem vidisti secundo ad eamdem rem pertinens somnium: firmitatis indicium est, eo quod fiat sermo Dei, & velocius impleatur.
33 Nunc ergo provideat rex virum sapientem & industrium, & præficiat eum terræ Ægypti:
34 Qui constituat præpositos per cunctas regiones: & quintam partem fructuum per septem annos fertilitatis.
35 Qui jam nunc futuri sunt, congreget in horrea: & omne frumentum sub Pharaonis potestate condatur, serventurque in urbibus.
36 Et præparetur futuræ septem annorum fami, quæ oppressura est Ægyptum, & non consumetur terra inopia.
37 Placuit Pharaoni consilium & cunctis ministris ejus.
38 Locutusque est ad eos: Num invenire poterimus talem virum, qui spiritu Dei plenus sit?
39 Dixit ergo ad Joseph: Quia ostendit tibi Deus omnia quæ locutus es, numquid sapientiorem & consimilem tui invenire potero?
40 † Tu eris super domum meam, & ad tui oris imperium cunctus populus obediet: uno tantum regni solio te præcedam.
41 Dixitque rursus Pharao ad Joseph: Ecce, constitui te super universam terram Ægypti.
42 Tulitque annulum de manu sua, & dedit eum in manu ejus: vestivitque eum stola byssina, & collo torquem auream circumposuit.
43 Fecitque eum ascendere super currum suum secundum, clamante præcone, ut omnes coram eo genu flecterent, & præpositum esse scirent universæ terræ Ægypti.
44 Dixit quoque rex ad Joseph: Ego sum Pharao: absque tuo imperio non movebit quisquam manum aut pedem in omni terra Ægypti.
45 Vertitque nomen ejus, & vocavit eum lingua Ægyptiaca, Salvatorem mundi: Deditque illi uxorem Aseneth filiam Putiphare sacerdotis Heliopoleos. Egressus est itaque Joseph ad terram Ægypti.
46 (Triginta autem annorum erat quando stetit in conspectu regis Pharaonis) & circuivit omnes regiones Ægypti.

† *Psal.* 104. 21. 1 *Mac.* 2. 53. *Act.* 7. 10.

47 Ve-

47 Venitque fertilitas septem annorum: & in manipulos redactæ segetes congregatæ sunt in horrea Ægypti.

48 Omnis etiam frugum abundantia in singulis urbibus condita est.

49 Tantaque fuit abundantia tritici, ut arenæ maris coæquaretur, & copia mensuram excederet.

infra 46. 48. 50 † Nati sunt autem Joseph filii duo antequam veniret fames: quos peperit ei Aseneth, filia Putiphare sacerdotis Heliopoleos.

51 Vocavitque nomen primogeniti, Manasses, dicens: Oblivisci me fecit Deus omnium laborum meorum, & domus patris mei.

52 Nomen quoque secundi appellavit Ephraim, dicens: Crescere me fecit Deus in terra paupertatis meæ.

53 Igitur transactis septem ubertatis annis, qui fuerant in Ægypto:

54 Cœperunt venire septem anni inopiæ: quos prædixerat Joseph: & in universo orbe fames prævaluit, in cuncta autem terra Ægypti panis erat.

55 Qua esuriente, clamavit populus ad Pharaonem, alimenta petens. Quibus ille respondit: Ite ad Joseph: & quidquid ipse vobis dixerit, facite.

56 Crescebat autem quotidie fames in omni terra: aperuitque Joseph universa horrea, & vendebat Ægyptiis: nam & illos oppresserat fames.

57 Omnesque provinciæ veniebant in Ægyptum, ut emerent escas, & malum inopiæ temperarent.

CAPUT XLII.

Fratres Joseph, cogente fame, in Ægyptum pro emendis frumentis à patre missi, ab eo cognoscuntur, ac durius tractantur, & in carcerem conjiciuntur: tandem Simeone in vinculis relicto, revertuntur, ac pecuniam in saccum cujusque inditam una cum frumento insciis referunt.

1 AUdiens autem Jacob quod alimenta venderentur in Ægypto, dixit filiis suis: Quare negligitis?

2 Audivi quod triticum venum detur in Ægypto: descendite, & emite nobis necessaria, ut possimus vivere, & non consumemur inopia.

3 Descendentes igitur fratres Joseph decem, ut emerent frumenta in Ægypto,

4 Benjamin domi retento a Jacob, qui dixerat fratribus ejus: Ne forte in itinere quidquam patiatur mali:

5 Ingressi sunt terram Ægypti cum aliis qui pergebant ad emendum. Erat autem fames in terra Chanaan.

6 Et Joseph erat princeps in terra Ægypti, atque ad ejus nutum frumenta populis vendebantur. Cumque adorassent eum fratres sui.

7 Et agnovisset eos, quasi ad alienos durius loquebatur, interrogans eos: Unde venistis? Qui responderunt: De terra Chanaan, ut emamus victui necessaria.

8 Et tamen fratres ipse cognoscens, non est cognitus ab eis.

9 Recordatusque somniorum, quæ aliquando viderat, ait ad eos: Exploratores estis: ut videatis infirmiora terræ venistis.

10 Qui dixerunt: Non est ita, domine, sed servi tui venerunt ut emerent cibos.

11 Omnes filii unius viri sumus: pacifici venimus, nec quidquam famuli tui machinantur mali.

12 Quibus ille respondit: Aliter est: immunita terræ hujus considerare venistis.

13 At illi: Duodecim, inquiunt, servi tui, fratres sumus, filii viri unius in terra Chanaan: minimus cum patre nostro est, alius non est super.

14 Hoc est, ait, quod locutus sum: Exploratores estis.

15 Jam nunc experimentum vestri capiam: per salutem Pharaonis non egrediemini hinc, donec veniat frater vester minimus.

16 Mittite ex vobis unum, & adducat eum: vos autem eritis in vinculis, donec probentur quæ dixistis utrum vera an falsa sint, alioquin per salutem Pharaonis exploratores estis.

17 Tradidit ergo illos custodiæ tribus diebus.

18 Die autem tertio eductis de carcere, ait: Facite quæ dixi, & vivetis: Deum enim timeo.

19 Si pacifici estis, frater vester unus ligetur in carcere: vos autem abite, & ferte frumenta quæ emistis, in domos vestras.

† Infra 45. 5. 20 † Et fratrem vestrum minimum ad me adducite, ut possim vestros probare sermones, & non moriamini. Fecerunt ut dixerat.

21 Et locuti sunt ad invicem: Merito hæc patimur, quia peccavimus in fratrem nostrum, videntes angustiam animæ illius, dum deprecaretur nos, & non audivimus: idcirco venit super nos ista tribulatio.

† Sup. 37. 21 22 E quibus unus Ruben, ait: Numquid non dixi vobis: † Nolite peccare in puerum: & non audistis me? en sanguis ejus exquiritur:

23 Nesciebant autem quod intelligeret Joseph, eo quod per interpretem loqueretur ad eos.

24 Avertitque se parumper, & flevit: & reversus locutus est ad eos.

25 Tollensque Simeon, & ligans illis præsentibus, jussit ministris ut implerent eorum saccos tritico, & reponerent pecunias singulorum in sacculis suis, datis supra cibariis in viam: qui fecerunt ita.

26 At illi portantes frumenta in asinis suis, profecti sunt.

27 Aperteque unus sacco, ut daret jumento pabulum in diversorio, contemplatus pecuniam in ore sacculi,

28 Dixit fratribus suis: Reddita est mihi pecunia, en habetur in sacco. Et obstupe facti turbatique, mutuo dixerunt: Quidnam est hoc quod fecit nobis Deus?

29 Veneruntque ad Jacob patrem suum in terram Chanaan, & narraverunt ei omnia quæ accidissent sibi, dicentes:

30 Locutus est nobis Dominus terræ dure, & putavit nos exploratores esse provinciæ.

31 Cui respondimus: Pacifici sumus, nec ullas molimur insidias.

32 Duodecim fratres uno patre geniti sumus: unus non est super, minimus cum patre nostro est in terra Chanaan.

33 Qui ait nobis: Sic probabo quod pacifici sitis: Fratrem vestrum unum dimittite apud me, & cibaria domibus vestris necessaria sumite, & abite.

34 Fratremque vestrum minimum adducite ad me, ut sciam quod non sitis exploratores: & istum, qui tenetur in vinculis, recipere possitis: ac deinceps quæ vultis, emendi habeatis licentiam.

35 His dictis, cum frumenta effunderent, singuli repererunt in ore saccorum ligatas pecunias: exterritisque simul omnibus,

36 Di-

36 Dixit pater Jacob: Absque liberis me esse feciſtis, Joſeph non eſt ſuper, Simeon tenetur in vinculis, & Benjamin auferetis: in me hæc omnia mala recidérunt.

37 Cui reſpondit Ruben: Duos filios meos interfice, ſi non reduxero illum tibi: trade illum in manu mea, & ego eum tibi reſtituam.

38 At ille: Non deſcendet, inquit, filius meus vobiſcum: frater ejus mortuus eſt, & ipſe ſolus remanſit: ſi quid ei adverſi acciderit in terra ad quam pergitis, deducetis canos meos cum dolore ad inferos.

CAPUT XLIII.

Ægre impetrarunt fratres Joſeph a patre, ut Ægyptum revertentes additis muneribus ac duplici pecunia, Benjamin ſecum ducerent: qui, invitati ad convivium, educto Simeone de carcere, ſimul epulantur cum Joſeph.

1 INterim fames omnem terram vehementer premebat.

2 Conſumptiſque cibis quos ex Ægypto detulerant, dixit Jacob ad filios ſuos: Revertimini, & emite nobis paxillum eſcarium.

3 Reſpondit Judas: Denuntiavit nobis vir ille ſub atteſtatione jurisjurandi, dicens: Non videbitis faciem meam, niſi fratrem veſtrum minimum adduxeritis vobiſcum.

4 Si ergo vis eum mittere nobiſcum, pergemus pariter, & ememus tibi neceſſaria:

5 Sin autem non vis, non ibimus: vir enim, ut ſæpe diximus, denuntiavit nobis dicens:
† *Sup.* 42. 20 † Non videbitis faciem meam abſque fratre veſtro minimo.

6 Dixit eis Iſrael: In meam hoc feciſtis miſeriam, ut indicaretis ei & alium habere vos fratrem.

7 At illi reſponderunt: Interrogavit nos homo per ordinem noſtram progeniem: ſi pater viveret: ſi haberemus fratrem: & nos reſpondimus ei conſequenter juxta id quod fuerat ſciſcitatus: numquid ſcire poteramus quod dicturus eſſet: Adducite fratrem veſtrum vobiſcum?

8 Judas quoque dixit patri ſuo: Mitte puerum mecum, ut proficiſcamur, & poſſimus vivere: ne moriamur nos & parvuli noſtri.

† *Inf.* 44. 32. 9 † Ego ſuſcipio puerum: de manu mea require illum: niſi reduxero, & reddidero eum tibi, ero peccati reus in te omni tempore.

10 Si non interceſſiſſet dilatio, jam vice altera veniſſemus.

11 Igitur Iſrael pater eorum dixit ad eos: Si ſic neceſſe eſt, facite quod vultis: ſumite de optimis terræ fructibus in vaſis veſtris, & deferte viro munera, modicum reſinæ, & mellis, & ſtoracis, ſtactes, & terebinthi, & amygdalarum.

12 Pecuniam quoque duplicem ferte vobiſcum: & illam, quam inveniſtis in ſacculis, reportate, ne forte errore factum ſit:

13 Sed & fratrem veſtrum tollite, & ite ad virum.

14 Deus autem meus omnipotens faciat vobis eum placabilem: & remittat vobiſcum fratrem veſtrum quem tenet, & hunc Benjamin: ego autem quaſi orbatus abſque liberis ero.

15 Tulerunt ergo viri munera, & pecuniam duplicem, & Benjamin: deſcenderuntque in Ægyptum, & ſteterunt coram Joſeph.

16 Quos cum ille vidiſſet, & Benjamin ſimul, præcepit diſpenſatori domus ſuæ, dicens: Introduc viros domum, & occide victimas, & inſtrue convivium: quoniam mecum ſunt comeſturi meridie.

17 Fecit ille quod ſibi fuerat imperatum, & introduxit viros domum.

18 Ibique exterriti, dixerunt mutuo: Propter pecuniam, quam retulimus prius in ſaccis noſtris, introducti ſumus: ut devolvat in nos calumniam, & violenter ſubjiciat ſervituti & nos, & aſinos noſtros.

19 Quamobrem in ipſis foribus accedentes ad diſpenſatorem domus

20 Locuti ſunt: Oramus domine ut audias nos.
† *Sup.* 42. 3. † Jam ante deſcendimus ut emeremus eſcas:

21 Quibus emptis, cum veniſſemus ad diverſorium, aperuimus ſaccos noſtros, & invenimus pecuniam in ore ſaccorum: quam nunc eodem pondere reportavimus;

22 Sed & aliud attulimus argentum, ut emamus quæ nobis neceſſaria ſunt: non eſt in noſtra conſcientia quis poſuerit eam in marſupiis noſtris.

23 At ille reſpondit: Pax vobiſcum, nolite timere: Deus veſter, & Deus patris veſtri, dedit vobis theſauros in ſaccis veſtris: nam pecuniam, quam dediſtis mihi, probatam ego habeo. Eduxitque ad eos Simeon.

24 Et introductis domum, attulit aquam, & laverunt pedes ſuos, deditque pabulum aſinis eorum.

25 Illi vero parabant munera, donec ingrederetur Joſeph meridie: audierant enim quod ibi comeſturi eſſent panem.

26 Igitur ingreſſus eſt Joſeph domum ſuam, obtuleruntque ei munera, tenentes in manibus ſuis: & adoraverunt proni in terram.

27 At ille, clementer reſalutatis eis, interrogavit eos, dicens: Salvus ne eſt pater veſter ſenex, de quo dixeratis mihi? Adhuc vivit?

28 Qui reſponderunt: Soſpes eſt ſervus tuus pater noſter, adhuc vivit. Et incurvati, adoraverunt eum.

29 Attollens autem Joſeph oculos, vidit Benjamin fratrem ſuum uterinum, & ait: Iſte eſt frater veſter parvulus, de quo dixeratis mihi? Et rurſum: Deus, inquit, miſereatur tui, fili mi.

30 Feſtinavitque, quia commota fuerant viſcera ejus ſuper fratre ſuo, & erumpebant lacrymæ: & introiens cubiculum, flevit.

31 Rurſumque lota facie egreſſus, continuit ſe, & ait: Ponite panes.

32 Quibus appoſitis, ſeorſum Joſeph, & ſeorſum fratribus; Ægyptiis quoque qui veſcebantur ſimul, ſeorſum (illicitum eſt enim Ægyptiis comedere cum Hebræis, & profanum putant hujuſcemodi convivium)

33 Sederunt coram eo, primogenitus juxta primogenita ſua, & minimus juxta ætatem ſuam. Et mirabantur nimis,

34 Sumptis partibus quas ab eo acceperant: majorque pars venit Benjamin, ita ut quinque partibus excederet. Biberuntque & inebriati ſunt cum eo.

CAPUT XLIV.

Joſeph jubet abſcondi ſcyphum ſuum in ſacco Benjamin, & poſt eum inventum, revocatos ab itinere fratres furti arguit: Judas autem pro Benjamin ſe in ſervitutem offert.

1 PRæcepit autem Joſeph diſpenſatori domus ſuæ, dicens: Imple ſaccos eorum fru-

frumento, quantum possunt capere: & pone pecuniam singulorum in summitate facci.

2 Scyphum autem meum argenteum, & pretium quod dedit tritici, pone in ore facci juniori. Factumque est ita.

3 Et orto mane, dimissi sunt cum asinis suis.

4 Jamque urbem exierant, & processerant paululum: tunc Joseph accersito dispensatore domus, Surge, inquit, & persequere viros: & apprehensis dicito: Quare reddidistis malum pro bono?

5 Scyphus, quem furati estis, ipse est in quo bibit dominus meus, & in quo augurari solet: pessimam rem fecistis.

6 Fecit ille ut jusserat. Et apprehensis per ordinem locutus est.

7 Qui responderunt: Quare sic loquitur dominus noster, ut servi tui tantum flagitii commiserint?

8 Pecuniam, quam invenimus in summitate saccorum, reportavimus ad te de terra Chanaan: & quo modo consequens est ut furati simus de domo domini tui aurum vel argentum?

9 Apud quemcumque fuerit inventum servorum tuorum quod quæris, moriatur, & nos erimus servi domini nostri.

10 Qui dixit eis: Fiat juxta vestram sententiam: apud quemcumque fuerit inventum, ipse sit servus meus, vos autem eritis innoxii.

11 Itaque festinato deponentes in terram saccos, aperuerunt singuli.

12 Quos scrutatus, incipiens a majore usque ad minimum, invenit scyphum in sacco Benjamin.

13 At illi, scissis vestibus, oneratisque rursum asinis, reversi sunt in oppidum.

14 Primusque Judas cum fratribus ingressus est ad Joseph (necdum enim de loco abierat) omnesque ante eum pariter in terram corruerunt.

15 Quibus ille ait: Cur sic agere voluistis? an ignoratis quod non sit similis mei in augurandi scientia?

16 Cui Judas: Quid respondebimus, inquit, domino meo? vel quid loquemur, aut juste poterimus obtendere? Deus invenit iniquitatem servorum tuorum: en omnes servi sumus domini mei, & nos, & apud quem inventus est scyphus.

17 Respondit Joseph: Absit a me ut sic agam: qui furatus est scyphum, ipse sit servus meus: vos autem abite liberi ad patrem vestrum.

18 Accedens autem propius Judas, confidenter ait: Oro domine mi, loquatur servus tuus verbum in auribus tuis, & ne irascaris famulo tuo: tu es enim post Pharaonem

† *Sup.* 42. 23. 19 Dominus meus. † Interrogasti prius servos tuos: Habetis patrem, aut fratrem?

20 Et nos respondimus tibi domino meo: Est nobis pater senex, & puer parvulus, qui in senectute illius natus est; cujus uterinus frater mortuus est: & ipsum solum habet mater sua, pater vero tenere diligit eum.

22 Dixistique servis tuis: Adducite eum ad me, & ponam oculos meos super illum.

22 Suggessimus domino meo: Non potest puer relinquere patrem suum: si enim illum dimiserit, morietur.

† *Supr.* 43. 3. 5. 23 † Et dixisti servis tuis: Nisi venerit frater vester minimus vobiscum, non videbitis amplius faciem meam.

24 Cum ergo ascendissemus ad famulum tuum patrem nostrum, narravimus ei omnia quæ locutus est dominus meus.

25 Et dixit pater noster: Revertimini, & emite nobis parum tritici.

26 Cui diximus: Ire non possumus: si frater noster minimus descenderit nobiscum, proficiscemur simul: alioquin illo absente, non audemus videre faciem viri.

27 Ad quæ ille respondit: Vos scitis quod duos genuerit mihi uxor mea.

28 Egressus est unus, & dixistis: † Bestia devoravit eum: & hucusque non comparet. † *Supr.* 37. 20. 33.

29 Si tuleritis & istum, & aliquid ei in via contigerit, deducetis canos meos cum merore ad inferos.

30 Igitur si intravero ad servum tuum patrem nostrum, & puer defuerit (cum anima illius ex hujus anima pendeat)

31 Videritque eum non esse nobiscum, morietur, & deducent famuli tui canos ejus cum dolore ad inferos.

32 Ego proprie servus tuus sum qui in meam hunc recepi fidem, & spopondi dicens: † Nisi reduxero eum, peccati reus ero in patrem meum omni tempore. † *Supr.* 43. 9.

33 Manebo itaque servus tuus pro puero in ministerio domini mei, & puer ascendat cum fratribus suis.

34 Non enim possum redire ad patrem meum, absente puero: ne calamitatis, quæ oppressura est patrem meum, testis adsistam.

CAPUT XLV.

Joseph se fratribus manifestat, eosque teritos cum osculo amplexatur: quare Pharao una cum tota domo sua exultans, præcipit ut advocetur pater cum universa domo sua in Ægyptum: idem multis verbis denuntiat Joseph, fratresque multis donatos muneribus ad patrem remittit.

1 NOn se poterat ultra cohibere Joseph multis coram astantibus: unde præcepit ut egrederentur cuncti foras, & nullus interesset alienus agnitioni mutuæ.

2 Elevavitque vocem cum fletu: quam audierunt Ægyptii, omnisque domus Pharaonis.

3 Et dixit fratribus suis: Ego sum Joseph: adhuc pater meus vivit? Non poterant respondere fratres nimio terrore perterriti.

4 Ad quos ille clementer: Accedite, inquit, ad me. Et cum accessissent prope, † Ego sum, ait, Joseph, frater vester, quem vendidistis in Ægyptum. † *Act.* 7. 13.

5 Nolite pavere, neque vobis durum esse videatur quod vendidistis me in his regionibus. † pro salute enim vestra misit me Deus ante vos in Ægyptum. † *Inf.* 30. 20.

6 Biennium est enim quod cœpit fames esse in terra: & adhuc quinque anni restant, quibus nec arari poterit nec meti.

7 Præmisitque me Deus ut reservemini super terram, & escas ad vivendum habere possitis.

8 Non vestro consilio: sed Dei voluntate huc missus sum: qui fecit me quasi patrem Pharaonis, & dominum universæ domus ejus, ac principem in omni terra Ægypti.

9 Festinate, & ascendite ad patrem meum, & dicetis ei: Hæc mandat filius tuus Joseph: Deus fecit me Dominum universæ terræ Ægypti, descende ad me, ne moreris,

10 Et

10 Et habitabis in terra Geſſen: eriſque juxta me tu, & filii tui, & filii filiorum tuorum, oves tuæ, & armenta tua, & univerſa quæ poſſides.

11 Ibique te paſcam (adhuc enim quinque anni reſidui ſunt famis) ne & tu pereas, & domus tua, & omnia quæ poſſides.

12 En oculi veſtri, & oculi fratris mei Benjamin, vident quod os meum loquatur ad vos.

13 Nuntiate patri meo univerſam gloriam meam, & cuncta quæ vidiſtis in Ægypto feſtinate, & adducite eum ad me.

14 Cumque amplexatus recidiſſet in collum Benjamin fratris ſui, flevit: illo quoque ſimiliter flente ſuper collum ejus.

15 Oſculatuſque eſt Joſeph omnes fratres ſuos, & ploravit ſuper ſingulos: poſt quæ auſi ſunt loqui ad eum.

16 Auditumque eſt, & celebri ſermone vulgatum in aula regis: Venerunt fratres Joſeph: & gaviſus eſt Pharao, atque omnis familia ejus.

17 Dixitque ad Joſeph ut imperaret fratribus ſuis, dicens: Onerantes jumenta, ite in terram Chanaan.

18 Et tollite inde patrem veſtrum & cognationem, & venite ad me: & ego dabo vobis omnia bona Ægypti, ut comedatis medullam terræ.

19 Præcipe etiam ut tollant plauſtra de terra Ægypti, ad ſubvectionem parvulorum ſuorum ac conjugum: & dicito: Tollite patrem veſtrum, & properate quantocyus venientes.

20 Nec dimittatis quidquam de ſupellectili veſtra: quia omnes opes Ægypti, veſtræ erunt.

21 Feceruntque filii Iſrael ut eis mandatum fuerat. Quibus dedit Joſeph plauſtra, ſecundum Pharaonis imperium: & cibaria in itinere.

22 Singulis quoque proferri juſſit binas ſtolas: Benjamin vero dedit trecentos argenteos cum quinque ſtolis optimis:

23 Tantumdem pecuniæ & veſtium mittens patri ſuo, addens & aſinos decem, qui ſubveherent ex omnibus divitiis Ægypti: & totidem aſinas, triticum in itinere paneſque portantes.

24 Dimiſit ergo fratres ſuos, & proficiſcentibus ait: Ne iraſcamini in via.

25 Qui aſcendentes ex Ægypto, venerunt in terram Chanaan ad patrem ſuum Jacob.

26 Et nuntiaverunt ei, dicentes: Joſeph filius tuus vivit: & ipſe dominatur in omni terra Ægypti. Quo audito Jacob, quaſi de gravi ſomno evigilans, tamen non credebat eis.

27 Illi e contra referebant omnem ordinem rei. Cumque vidiſſet plauſtra, & univerſa quæ miſerat, revixit ſpiritus ejus.

28 Et ait: Sufficit mihi ſi adhuc Joſeph filius meus vivit: vadam, & videbo illum antequam moriar.

CAPUT XLVI.

Jacob renovata Dei promiſſione cum univerſis filiis ac neporibus, quorum nomina recenſentur, in Ægyptum deſcendit: cui occurrens Joſeph, ſuadet ut Pharaoni ſe eſſe paſtores ovium dicant.

1 PRofectuſque Iſrael cum omnibus quæ habebat, venit ad puteum juramenti, & mactatis ibi victimis Deo patris ſui Iſaac.

2 Audivit eum per viſionem nocti. vocantem ſe, & dicentem ſibi: Jacob, Jacob, cui reſpondit: Ecce adſum.

3 Ait illi Deus: Ego ſum fortiſſimus Deus patris tui: noli timere, deſcende in Ægyptum, quia in gentem magnam faciam te ibi.

4 Ego deſcendam tecum illuc, & ego inde adducam te revertentem: Joſeph quoque ponet manus ſuas ſuper oculos tuos.

5 Surrexit autem Jacob à puteo juramenti: † tuleruntque eum filii cum parvulis & uxoribus ſuis in plauſtris quæ miſerat Pharao ad portandum ſenem. † *Act.* 7. 15. † *Joſ.* 24. 4. *Pſalm.* 104. 13. *Iſa.* 52. 4.

6 Et omnia quæ poſſederat in terra Chanaan: † venitque in Ægyptum cum omni ſemine ſuo. † *Exod.* 1. 2. & 6. 14. *Num.* 26. 5.

7 Filii ejus, & nepotes, filiæ, & cuncta ſimul progenies.

8 Hæc ſunt autem nomina filiorum Iſrael, qui ingreſſi ſunt in Ægyptum, ipſe cum liberis ſuis. † Primogenitus Ruben.

9 Filii Ruben: Henoch & Phallu & Heſron & Charmi.

10 † Filii Simeon: Jamuel & Jamin & Ahod, & Jachin & Sohat, & Saul filius Chanaanitidis. 1. *Par.* 5. 1. 3.

11 † Filii Levi: Gerſon & Caath & Merari. † *Exod.* 6. 15.

12 † Filii Juda: Her & Onan & Sela & Phares & Zara: mortui ſunt autem Her & Onan in terra Chanaan. Natique ſunt filii Phares: Heſron & Hamul. 1 *Par.* 4. 24. † 1. *Par.* 6. 1.

13 † Filii Iſſachar: Thola & Phua & Job & Semron. † 1. *Par.* 2. 3. &

14 Filii Zabulon: Sared & Elon & Jahelel. 4. 21.

15 Hi filii Liæ quos genuit in Meſopotamia Syriæ cum Dina filia ſua: omnes animæ filiorum ejus & filiarum, triginta tres. † 1. *Par.* 7. 1.

16 Filii Gad: Sephion & Haggi & Suni & Eſebon & Heri & Arodi & Areli.

17 † Filii Aſer: Jamne & Jeſua & Jeſſui & Beria, Sara quoque ſoror eorum. Filii Beria: Heber & Melchiel. † 1. *Par.* 7. 30.

18 Hi filii Zelphæ, quam dedit Laban Liæ filiæ ſuæ, & hos genuit Jacob ſedecim animas.

19 Filii Rachel uxoris Jacob: Joſeph & Benjamin.

20 † Natique ſunt Joſeph filii in terra Ægypti, quos genuit ei Aſeneth filia Putiphare ſacerdotis Heliopoleos: Manaſſes & Ephraim. † *Sup.* 41. 50.

21 Filii Benjamin: † Bela & Bechor & Aſbel & Gera & Naaman & Echi & Ros & Mophim & Ophim & Ared. † 1. *Par.* 6. 7. & 8. 1.

22 Hi filii Rachel quos genuit Jacob: omnes animæ, quatuordecim.

23 Filii Dan: Huſim.

24 Filii Nephtali: Jaſiel & Guni & Jeſer & Sallem.

25 Hi filii Balæ, quam dedit Laban Racheli filiæ ſuæ: & hos genuit Jacob: omnes animæ, ſeptem.

26 Cunctæ animæ, quæ ingreſſæ ſunt cum Jacob in Ægyptum, & egreſſæ ſunt de femore illius, abſque uxoribus filiorum ejus, ſexaginta ſex.

27 Filii autem Joſeph, qui nati ſunt ei in terra Ægypti, animæ duæ. † Omnes animæ domus Jacob, quæ ingreſſæ ſunt in Ægyptum, fuere ſeptuaginta. † *Deut.* 10. 22.

28 Miſit autem Judam ante ſe ad Joſeph, ut nuntiaret ei, & occurreret in Geſſen.

29 Quo cum perveniſſet, juncto Joſeph curru ſuo, aſcendit obviam patri ſuo ad eundem locum: videnſque eum, irruit ſuper collum ejus, & inter amplexus flevit.

30 Dixitque pater ad Joſeph: Jam lætus moriar, quia vidi faciem tuam, & ſuperſtitem te relinquo.

31 At ille locutus est ad fratres suos, & ad omnem domum patris sui: Ascendam & nuntiabo Pharaoni, dicamque ei: Fratres mei, & domus patris mei, qui erant in terra Chanaan, venerunt ad me:

32 Et sunt viri pastores ovium, curamque habent alendorum gregum, pecora sua, & armenta, & omnia quæ habere potuerunt, adduxerunt secum.

33 Cumque vocaverit vos, & dixerit: Quod est opus vestrum?

34 Respondebitis: Viri pastores armenti servi tui, ab infantia nostra usque in præsens, & nos & patres nostri. Hæc autem dicetis, ut habitare possitis in terra Gessen: quia detestantur Ægyptii omnes pastores ovium.

CAPUT XLVII.

Joseph, adventu patris & fratrum Pharaoni nuntiato, introduxit. Jacob cum filiis ad Pharaonem: terra Gessen conceditur iis ad inhabitandum, famisque tempore eos alit: porro fames tantum premit Ægyptum, ut, venditis pecoribus, terram quoque vendere sint coacti: quo factum est ut quinta pars fructuum regibus Ægypti perpetuo cedat, præterquam in possessionibus sacerdotum. Post annos septendecim Jacob plurimum ditatus & jam moriturus adjurat Joseph de sua sepultura in Chanaan.

1 INgressus ergo Joseph nuntiavit Pharaoni, dicens: Pater meus & fratres, oves eorum & armenta, & cuncta quæ possident, venerunt de terra Chanaan: & ecce consistunt in terra Gessen.

2 Extremos quoque fratrum suorum quinque viros constituit coram rege:

3 Quos ille interrogavit: Quid habetis operis? Responderunt: Pastores ovium sumus servi tui, & nos, & patres nostri.

4 Ad peregrinandum in terra tua venimus: quoniam non est herba gregibus servorum tuorum, ingravescente fame in terra Chanaan: petimusque ut esse nos jubeas servos tuos in terra Gessen.

5 Dixit itaque rex ad Joseph: Pater tuus & fratres tui venerunt ad te.

6 Terra Ægypti in conspectu tuo est: in optimo loco fac eos habitare, & trade eis terram Gessen. Quod si nosti in eis esse viros industrios, constitue illos magistros pecorum meorum.

7 Post hæc introduxit Joseph patrem suum ad Regem, & statuit eum coram eo: qui benedicens illi,

8 Et interrogatus ab eo: Quot sunt dies annorum vitæ tuæ?

9 Respondit: Dies peregrinationis meæ centum triginta annorum sunt, parvi & mali, & non pervenerunt usque ad dies patrum meorum quibus peregrinati sunt.

10 Et benedicto rege, egressus est foras.

11 Joseph vero patri & fratribus suis dedit possessionem in Ægypto in optimo terræ loco, Ramesses, ut præceperat Pharao.

12 Et alebat eos, omnemque domum patris sui, præbens cibaria singulis.

13 In toto enim orbe panis deerat, & oppresserat fames terram, maxime Ægypti & Chanaan.

14 Ex quibus omnem pecuniam congregavit pro venditione frumenti, & intulit eam in ærarium regis.

15 Cumque defecisset emptoribus pretium, venit cuncta Ægyptus ad Joseph, dicens: Da nobis panes: quare morimur coram te, deficiente pecunia?

16 Quibus ille respondit: Adducite pecora vestra, & dabo vobis pro eis cibos, si pretium non habetis.

17 Quæ cum adduxissent, dedit eis alimenta pro equis, & ovibus, & bobus, & asinis: sustentavitque eos illo anno pro commutatione pecorum.

18 Venerunt quoque anno secundo, & dixerunt ei: Non celabimus dominum nostrum quod deficiente pecunia, pecora simul defecerunt: nec clam te est, quod absque corporibus & terra nihil habeamus.

19 Cur ergo moriemur te vidente? & nos & terra nostra tui erimus: eme nos in servitutem regiam, & præbe semina, ne pereunte cultore redigatur terra in solitudinem.

20 Emit igitur Joseph omnem terram Ægypti, vendentibus singulis possessiones suas præ magnitudine famis. Subjecitque eam Pharaoni,

21 Et cunctos populos ejus, à novissimis terminis Ægypti, usque ad extremos fines ejus,

22 Præter terram sacerdotum, quæ à rege tradita fuerat eis: quibus & statuta cibaria ex horreis publicis præbebantur, & idcirco non sunt compulsi vendere possessiones suas.

23 Dixit ergo Joseph ad populos: En ut cernitis, & vos, & terram vestram Pharao possidet: accipite semina, & serite agros,

24 Ut fruges habere possitis. Quintam partem regi dabitis: quatuor reliquas permitto vobis in sementem, & in cibum familiis & liberis vestris.

25 Qui responderunt: Salus nostra in manu tua est: respiciat nos tantum dominus noster, & læti serviemus regi.

26 Ex eo tempore usque in præsentem diem, in universa terra Ægypti, regibus quinta pars solvitur, & factum est quasi in legem, absque terra sacerdotali, quæ libera ab hac conditione fuit.

27 Habitavit ergo Israel in Ægypto, id est, in terra Gesen, & possedit eam: auctusque est, & multiplicatus nimis.

28 Et vixit in ea decem & septem annis: factique sunt omnes dies vitæ illius centum quadraginta septem annorum.

29 Cumque appropinquare cerneret diem mortis suæ, vocavit filium suum Joseph, & dixit ad eum: Si inveni gratiam in conspectu tuo, † pone manum tuam sub femore meo: & facies mihi misericordiam & veritatem, ut non sepelias me in Ægypto: † *Sup.* 24. 2.

30 Sed dormiam cum patribus meis, & auferas me de terra hac, condasque in sepulchro majorum meorum. Cui respondit Joseph: Ego faciam quod jussisti.

31 Et ille: Jura ergo, inquit, mihi. Quo jurante, adoravit Israel Deum, conversus ad lectuli caput.

CAPUT XLVIII.

Jacob ægrotantem invisit Joseph, cujus filios Manassen & Ephraim Jacob sibi adoptat ac benedicit, minorem, contradicente Joseph, majori præponit: denique supra fratres partem unam Joseph tribuit.

1 HIs ita transactis, nuntiatum est Joseph quod ægrotaret pater suus, qui, assumptis duobus filiis Manasse & Ephraim, ire perrexit.

2 Dictumque est seni: Ecce filius tuus Joseph venit ad te. Qui confortatus sedit in lectulo.

3 Et ingresso ad se ait: Deus omnipotens † apparuit mihi in Luza, quæ est in terra Chanaan, Benedixitque mihi, † *Supr.* 28. 13.

4 Et ait: Ego te augebo & multiplicabo, & faciam te in turbas populorum: deboque tibi terram hanc, & semini tuo post te, in possessionem sempiternam.

5 Duo ergo filii tui, qui † nati sunt tibi in terra Ægypti, antequam huc venirem ad te, mei erunt: † Ephraim & Manasses, sicut Ruben & Simeon reputabuntur mihi. † *Sup.* 41. 50. † *Jos.* 13. 7. 29.

6 Reliquos autem quos genueris post eos, tui erunt, & nomine fratrum suorum vocabuntur in possessionibus suis.

7 Mihi enim, quando veniebam de Mesopotamia, † mortua est Rachel in terra Chanaan in ipso itinere, eratque vernum tempus: & ingrediebar Ephratam, & sepelivi eam juxta viam Ephratæ, quæ alio nomine appellatur Bethlehem. † *Sup.* 35. 29.

8 Videns autem filios ejus dixit ad eum: Qui sunt isti?

9 Respondit: Filii mei sunt, quos donavit mihi Deus in hoc loco. Adduc, inquit, eos ad me, ut benedicam illis.

10 Oculi enim Israel caligabant præ nimia senectute, & clare videre non poterat. Applicitosque ad se, deosculatus, & circumplexus eos,

11 Dixit ad filium suum: Non sum fraudatus aspectu tuo: insuper ostendit mihi Deus semen tuum.

12 Cumque tulisset eos Joseph de gremio patris, adoravit pronus in terram.

13 Et posuit Ephraim ad dexteram suam, id est, ad sinistram Israel: Manassen vero in sinistra sua, ad dexteram scilicet patris, applicuitque ambos ad eum.

14 Qui extendens manum dexteram, posuit super caput Ephraim minoris fratris: sinistram autem super caput Manasse qui major natu erat, commutans manus.

15 † Benedixitque Jacob filiis Joseph, & ait: Deus, in cujus conspectu ambulaverunt patres mei Abraham & Isaac, Deus qui pascit me ab adolescentia mea usque in præsentem diem: † *Heb.* 11. 21.

16 † Angelus, qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris istis: & invocetur super eos nomen meum, nomina quoque patrum meorum Abraham & Isaac, & crescant in multitudinem super terram. † *Sup.* 31. 19. & 32. 2. *Matt.* 18. 10.

17 Videns autem Joseph quod posuisset pater suus dexteram manum super caput Ephraim, graviter accepit: & apprehensam manum patris levare conatus est de capite Ephraim, & transferre super caput Manasse.

18 Dixitque ad patrem: Non ita convenit, pater: quia hic est primogenitus, pone dexteram tuam super caput ejus.

19 Qui renuens, ait: Scio fili mi, scio: & iste quidem erit in populos, & multiplicabitur: sed frater ejus minor, major erit illo: & semen illius crescet in gentes.

20 Benedixitque eis in tempore illo: dicens: In te benedicetur Israel, atque dicetur: Faciat tibi Deus sicut Ephraim, & sicut Manasse. Constituitque Ephraim ante Manassen.

21 Et ait ad Joseph filium suum: En ego morior, & erit Deus vobiscum, reducetque vos ad terram patrum vestrorum.

22 Do tibi † partem unam extra fratres tuos, quam tuli de manu † Amorrhæi in gladio & arcu meo. † *Jos.* 15. 7. & 16. 1. † *Jos.* 24. 8.

CAPUT XLIX.

Jacob moriturus singulis filiis suis benedixit, quorundam tamen benedictione ob peccata in maledictionem & acrem objurgationem versa, futura illis prædicit: tandemque declarato sepultura sua loco, moritur.

1 VOcavit autem Jacob filios suos, & ait eis: Congregamini, ut annuntiem quæ ventura sint vobis in diebus novissimis. *Deut.* 33. 6.

2 Congregamini, & audite filii Jacob, audite Israel patrem vestrum.

3 Ruben primogenitus meus, tu fortitudo mea, & principium doloris mei: prior in donis, major in imperio.

4 Effusus es sicut aqua, non crescas: † quia ascendisti cubile patris tui, & maculasti stratum ejus. † *Supr.* 35. 22. 1. *Par.* 5. 1.

5 Simeon & Levi fratres: vasa iniquitatis bellantia.

6 In consilium eorum non veniat anima mea, & in cœtu illorum non sit gloria mea: † quia in furore suo occiderunt virum, & in voluntate sua suffoderunt murum. † *Supr.* 34. 25.

7 Maledictus furor eorum, quia pertinax: & indignatio eorum, quia dura: † dividam eos in Jacob, & dispergam eos in Israel. † *Jos.* 19. 1.

8 Juda, te laudabunt fratres tui: manus tua in cervicibus inimicorum tuorum, adorabunt te filii patris tui.

9 † Catulus leonis Juda: ad prædam fili mi ascendisti: requiescens accubuisti ut leo, & quasi leæna, quis suscitabit eum? † 1. *Par.* 5. 2.

10 † NON AUFERETUR sceptrum de Juda, & dux de femore ejus, donec veniat qui mittendus est, & ipse erit expectatio gentium. † *Mat.* 2. 6. *Joan.* 1. 45.

11 Ligans ad vineam pullum suum, & ad vitem, o fili mi, asinam suam. Lavabit in vino stolam suam, & in sanguine uvæ pallium suum.

12 Pulchriores sunt oculi ejus vino, & dentes ejus lacte candidiores.

13 Zabulon in littore maris habitabit, & in statione navium pertingens usque ad Sidonem.

14 Issachar asinus fortis accubans inter terminos.

15 Vidit requiem quod esset bona: & terram quod optima: & supposuit humerum suum ad portandum, factusque est tributis serviens.

16 Dan judicabit populum suum sicut & alia tribus in Israel.

17 Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita, mordens ungulas equi, ut cadat ascensor ejus retro.

18 SALUTARE tuum expectabo Domine.

19 Gad, accinctus præliabitur ante eum: & ipse accinget retrorsum,

20 Aser, pinguis panis ejus, & præbebit delicias regibus.

21 Nephthali, cervus emissus, & dans eloquia pulchritudinis.

22 † Filius accrescens Joseph, filius accrescens & decorus aspectu: filiæ discurrerunt super murum. † 1. *Par.* 5. 1.

23 Sed exasperaverunt eum, & jurgati sunt, invideruntque illi habentes jacula.

24 Sedit in forti arcus ejus, & dissoluta

sunt

sunt vincula brachiorum & manuum illius per manus potentis Jacob: inde pastor egressus est lapis Israel.

25 Deus patris tui erit adjutor tuus, & omnipotens benedicet tibi benedictionibus cœli desuper, benedictionibus abyssi jacentis deorsum, benedictionibus uberum & vulvæ.

26 Benedictiones patris tui confortatæ sunt benedictionibus patrum ejus: donec veniret desiderium collium æternorum: fiant in capite Joseph, & in vertice Nazaræi inter fratres suos.

27 Benjamin lupus rapax, mane comedet prædam, & vespere dividet spolia.

28 Omnes hi in tribubus Israel duodecim: hæc locutus est eis pater suus, benedixitque singulis, benedictionibus propriis.

19 Et præcepit eis, dicens: Ego congregor ad populum meum: sepelite me cum patribus meis in spelunca duplici quæ est in agro Ephron Hethæi;

† Sup. 13. 16. 30 Contra Mambre in Terra Chanaan, † quam emit Abraham cum agro ab Ephron Hethæo in possessionem sepulchri.

31 Ibi sepelierunt eum, & Saram uxorem ejus: ibi sepultus est Isaac cum Rebecca conjuge sua: ibi & Lia condita jacet.

32 Finitisque mandatis quibus filios instruebat, collegit pedes suos super lectulum, & obiit: appositusque est ad populum suum.

CAPUT L.

Joseph corpus patris curans cum senioribus Ægypti præficiscitur ut in Terra Chanaan sepeliat: quo magna solemnitate peracto, fratres ob irrogatam illi injuriam sibi timentes, benigne suscipit & consolatur: qui ubi mandatum dedisset de suis ossibus in Terram Chanaan deferendis, in pace quievit.

1 QUod cernens Joseph, ruit super faciem patris fletus & deosculans eum.

2 Præcepitque servis suis medicis ut aromatibus condirent patrem.

3 Quibus jussa explentibus, transierunt quadraginta dies: iste quippe mos erat cadaverum conditorum: flevitque eum Ægyptus septuaginta diebus.

4 Et expleto planctus tempore, locutus est Joseph ad familiam Pharaonis: Si inveni gratiam in conspectu vestro, loquimini in auribus Pharaonis:

5 Eo quod pater meus adjuraverit me, dicens: Ecce morior, in sepulchro meo † quod fodi mihi in terra Chanaan, sepelies me. Ascendam igitur, & sepeliam patrem meum, ac revertar.

† Sup. 5. 29.

6 Dixitque ei Pharao: Ascende & sepeli patrem tuum sicut adjuratus es.

7 Quo ascendente, ierunt cum eo omnes senes domus Pharaonis, cunctique majores natu Terræ Ægypti:

8 Domus Joseph cum fratribus suis, absque parvulis & gregibus, atque armentis quæ dereliquerant in Terra Gessen.

9 Habuit quoque in comitatu currus & equites: & facta est turba non modica.

10 Veneruntque ad Aream Atad, quæ sita est trans Jordanem: ubi celebrantes exequias planctu magno atque vehementi, impleverunt septem dies.

11 Quod cum vidissent habitatores Terræ Chanaan, dixerunt: Planctus magnus est iste Ægyptiis. Et idcirco vocatum est nomen loci illius, Planctus Ægypti.

12 Fecerunt ergo filii Jacob sicut præceperat eis.

13 Et portantes eum in terram Chanaan, † sepelierunt eum in spelunca duplici, † quam emerat Abraham cum agro in possessionem sepulchri ab Ephron Hethæo contra faciem Mambre.

† Act. 7. 16. † Sup. 23. 16.

14 Reversusque est Joseph in Ægyptum cum fratribus suis, & omni comitatu, sepulto patre.

15 Quo mortuo, timentes fratres ejus, & mutuo colloquentes: Ne forte memor sit injuriæ quam passus est, & reddat nobis omne malum quod fecimus,

16 Mandáverunt ei dicentes: Pater tuus præcepit nobis antéquam moreretur,

17 Ut hæc tibi verbis illius diceremus: Obsecro ut oblivisearis sceleris fratrum tuorum, & peccati atque malitiæ quam exercuerunt in te: nos quoque orámus ut servis Dei patris tui dimittas iniquitatem hanc. Quibus auditis flevit Joseph.

18 Veneruntque ad eum fratres sui: & proni adorantes in terram dixerunt: Servi tui sumus.

19 Quibus ille respondit: Nolite timere: num Dei possumus resistere voluntati?

20 † Vos cogitastis de me malum: sed Deus vertit illum in bonum, ut exaltaret me, sicut in præsentiarum cernitis, & salvos faceret multos populos.

† Sup. 45. 5.

21 Nolite timere: ego pascam vos & parvulos vestros: consolatusque est eos, & blande ac leniter est locutus.

22 Et habitavit in Ægypto cum omni domo patris sui: vixitque centum decem annis. Et vidit Ephraim filios usque ad tertiam generationem. † Filii quoque Machir filii Manasse nati sunt in genibus Joseph.

† Num. 32. 39.

23 Quibus transactis, † locutus est fratribus suis: Post mortem meam Deus visitabit vos, & ascendere vos faciet de terra ista ad terram quam juravit Abraham, Isaac, & Jacob.

† Hebr. 11. 27.

24 Cumque adjurasset eos atque dixisset: Deus visitabit vos: † asportate ossa mea vobiscum de loco isto:

† Exod. 13. 19. Jos. 24. 32.

25 Mortuus est, expletis centum decem vitæ suæ annis. Et conditus aromatibus, repositus est in loculo in Ægypto.

Digitized by Google

LIBER EXODUS.

HEBRAICE VEELLE SEMOTH.

CAPUT PRIMUM.

Nomina filiorum Iſrael qui Ægyptum ingreſſi ſunt : quorum multiplicationem novus Pharao fruſtra impedire nititur onerum impoſitione, maſculorum cæde ac ſubmerſione : de obſtetricum miſeratione, & earum a Deo remuneratione.

Gen. 46. 8.

1 HÆc ſunt nomina filiorum Iſrael qui ingreſſi ſunt in Ægyptum cum Jacob: ſinguli cum domibus ſuis introierunt:

2 Ruben, Simeon, Levi, Judas,

3 Iſſachar, Zabulon & Benjamin,

4 Dan, & Nephthali, Gad, & Aſer.

5 Erant igitur omnes animæ eorum qui egreſſi ſunt de femore Jacob, ſeptuaginta: Joſeph autem in Ægypto erat.

6 Quo mortuo, & univerſis fratribus ejus, omnique cognatione illa,

† Act. 7. 27. 7 † Filii Iſrael creverunt, & quaſi germinantes multiplicati ſunt: ac roborati nimis, impleverunt terram.

8 Surrexit interea rex novus ſuper Ægyptum, qui ignorabat Joſeph:

9 Et ait ad populum ſuum: Ecce, populus filiorum Iſrael multus, & fortior nobis eſt.

10 Venite, ſapienter opprimamus eum, ne forte multiplicetur: & ſi ingruerit contra nos bellum, addatur inimicis noſtris, expugnatiſque nobis egrediatur de terra.

11 Præpoſuit itaque eis magiſtros operum, ut affligerent eos oneribus: ædificaveruntque urbes tabernaculorum Pharaoni, Phithom, & Rameſſes,

12 Quantoque opprimebant eos, tanto magis multiplicabantur, & creſcebant:

13 Oderantque filios Iſrael Ægyptii, & affligebant illudentes eis:

14 Atque ad amaritudinem perducebant vitam eorum operibus duris luti, & lateris, omnique famulatu, quo in terræ operibus premebantur.

15 Dixit autem Rex Ægypti obſtetricibus Hebræorum: quarum una vocabatur Sephora, altera Phua,

16 Præcipiens eis: Quando obſtetricabitis Hebræas, & partus tempus advenerit: ſi maſculus fuerit, interficite eum: ſi femina, reſervate.

17 Timuerunt autem obſtetrices Deum, & non fecerunt juxta præceptum regis Ægypti, ſed conſervabant mares.

18 Quibus ad ſe accerſitis, rex ait: Quidnam eſt hoc quod facere voluiſtis, ut pueros ſervaretis?

19 Quæ reſponderunt: Non ſunt Hebrææ ſicut Ægyptiæ mulieres: ipſæ enim obſtetricandi habent ſcientiam, & priuſquam veniamus ad eas, pariunt.

20 Bene ergo fecit Deus obſtetricibus: & crevit populus, confortatuſque eſt nimis.

21 Et quia timuerunt obſtetrices Deum, ædificavit eis domos.

22 Præcepit ergo Pharao omni populo ſuo, dicens: Quidquid maſculini ſexus natum fuerit, in flumen projicite: quidquid feminini, reſervate.

CAPUT II.

Moyſes aquis expoſitus, & inde extractus, ac a matre ſua nutritus juſſu filiæ Pharaonis quæ ipſum adoptavit, propter Ægyptii cædem in Madian metu regis fugit, ubi accepta uxore filia ſacerdotis, duos genuit filios.

1 EGreſſus eſt poſt hæc vir de domo Levi: † & accepit uxorem ſtirpis ſuæ,

† Inf. 6. 20. Hebr. 21. 23. 2 Quæ concepit, & † peperit filium: & videns eum elegantem, abſcondit tribus menſibus.

3 Dumque jam celare non poſſet, ſumpſit ſiſcellam ſcirpeam, & linivit eam bitumine ac pice: poſuitque intus infantulum, & expoſuit eum in carecto ripæ fluminis,

4 Stante procul ſorore ejus, & conſiderante eventum rei.

† Act. 7. 21. Hebr. 11. 23. 5 † Ecce autem deſcendebat filia Pharaonis ut lavaretur in flumine: & puellæ ejus gradiebantur per crepidinem alvei. Quæ cum vidiſſet ſiſcellam in papyrione, miſit unam e famulabus ſuis: & allatam

6 Aperiens, cernenſque in ea parvulum vagientem, miſerta ejus, ait: De infantibus Hebræorum eſt hic.

7 Cui ſoror pueri: Vis, inquit, ut vadam, & vocem tibi mulierem Hebræam, quæ nutrire poſſit infantulum?

8 Reſpondit: Vade. Perrexit puella, & vocavit matrem ſuam.

9 Ad quam locuta filia Pharaonis: Accipe, ait, puerum iſtum, & nutri mihi: ego dabo tibi mercedem tuam. Suſcepit mulier, & nutrivit puerum: adultumque tradidit filiæ Pharaonis.

10 Quem illa adoptavit in locum filii, vocavitque nomen ejus Moyſes, dicens: Quia de aqua tuli eum.

† Heb. 11. 24. 11 In diebus illis poſtquam creverat Moyſes, † egreſſus eſt ad fratres ſuos: viditque afflictionem eorum, & virum Ægyptium percutientem quemdam de Hebræis fratribus ſuis.

12 Cumque circumſpexiſſet huc atque illuc, & nullum adeſſe vidiſſet, percuſſum Ægyptium abſcondit ſabulo.

13 Et egreſſus die altero conſpexit duos Hebræos rixantes: dixitque ei qui faciebat injuriam: Quare percutis proximum tuum?

14 Qui reſpondit: Quis te conſtituit principem & judicem ſuper nos? num occidere me tu vis, ſicut heri occidiſti Ægyptium? Timuit Moyſes, & ait: Quomodo palam factum eſt verbum iſtud?

15 An-

15 Audivitque Pharao sermonem hunc, & quærebat occidere Moysen: qui fugiens de conspectu ejus, moratus est in terra Madian, & sedit juxta puteum.

16 Erant autem sacerdoti Madian septem filiæ, quæ venerunt ad hauriendam aquam: & impletis canalibus adaquare cupiebant greges patris sui.

17 Supervenere pastores, & ejecerunt eas: surrexitque Moyses, & defensis puellis, adaquavit oves earum.

18 Quæ cum revertissent ad Raguel patrem suum, dixit ad eas: Cur velocius venistis solito?

19 Responderunt: Vir Ægyptius liberavit nos de manu pastorum: insuper & hausit aquam nobiscum, potumque dedit ovibus.

20 At ille: Ubi est? inquit, Quare dimisistis hominem? vocate eum ut comedat panem.

21 Juravit ergo Moyses quod habitaret cum eo. † Accepitque Sephoram filiam ejus uxorem:

22 Quæ peperit ei filium, quem vocavit Gersam, dicens: Advena fui in terra aliena. Alterum vero peperit, quem vocavit Eliezer, dicens: Deus enim patris mei adjutor meus eripuit me de manu Pharaonis.

23 Post multum vero temporis mortuus est rex Ægypti: & ingemiscentes filii Israel, propter opera vociferati sunt: ascenditque clamor eorum ad Deum ab operibus,

24 Et audivit gemitum eorum, ac recordatus est fœderis quod pepigit cum Abraham, Isaac, & Jacob.

25 Et respexit Dominus filios Israel, & cognovit eos.

† *Infr.* 18. 2. 3. 1. *Par.* 23. 15.

CAPUT III.

Dominus Moysi, oves Jethro soceri pascenti, in rubo ardente & incombusto apparens, mittit eum etiam renitentem ad filios Israel de manu Pharaonis liberandos, spoliaris Ægyptiis.

1 MOyses autem pascebat oves Jethro soceri sui sacerdotis Madian: cumque minasset gregem ad interiora deserti, venit ad montem Dei Horeb.

2 † Apparuitque ei Dominus in flamma ignis de medio rubi: & videbat quod rubus arderet, & non combureretur.

3 Dixit ergo Moyses: Vadam, & videbo visionem hanc magnam, quare non comburatur rubus.

4 Cernens autem Dominus quod pergeret ad videndum, vocavit eum de medio rubi, & ait: Moyses, Moyses. Qui respondit: Adsum.

5 At ille: Ne appropies, inquit, huc: solve calceamentum de pedibus tuis: locus enim, in quo stas, terra sancta est.

† *Act.* 7. 30.

6 Et ait: † Ego sum Deus patris tui, Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Jacob. Abscondit Moyses faciem suam: non enim audebat aspicere contra Deum.

† *Mat.* 22. 32. *Marc.* 12. 26. *Luc.* 20. 37.

7 Cui ait Dominus: Vidi afflictionem populi mei in Ægypto, & clamorem ejus audivi propter duritiam eorum qui præsunt operibus:

8 Et sciens dolorem ejus, descendi ut liberem eum de manibus Ægyptiorum, & educam de terra illa in terram bonam, & spatiosam, in terram quæ fluit lacte & melle, ad loca Chananæi, & Hethæi, & Amorrhæi, & Pherezæi, & Hevæi, & Jebusæi.

9 Clamor ergo filiorum Israel venit ad me: vidique afflictionem eorum, qua ab Ægyptiis opprimuntur.

10 Sed veni, & mittam te ad Pharaonem, ut educas populum meum, filios Israel, de Ægypto.

11 Dixitque Moyses ad Deum: Quis sum ego ut vadam ad Pharaonem, & educam filios Israel de Ægypto?

12 Qui dixit ei: Ego ero tecum: & hoc habebis signum, quod miserim te: Cum eduxeris populum meum de Ægypto, immolabis Deo super montem istum.

13 Ait Moyses ad Deum: Ecce ego vadam ad filios Israel, & dicam eis: Deus patrum vestrorum misit me ad vos. Si dixerint mihi: Quod est nomen ejus? quid dicam eis?

14 Dixit Deus ad Moysen: EGO SUM QUI SUM: Ait: Sic dices filiis Israel: QUI EST, misit me ad vos.

15 Dixitque iterum Deus ad Moysen: Hæc dices filiis Israel: Dominus Deus patrum vestrorum, Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Jacob, misit me ad vos: hoc nomen mihi est in æternum, & hoc memoriale meum in generationem & generationem.

16 Vade, & congrega Seniores Israel, & dices ad eos: Dominus Deus patrum vestrorum apparuit mihi, Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Jacob, dicens: Visitans visitavi eos, & vidi omnia quæ acciderunt vobis in Ægypto:

17 Et dixi ut educam vos de afflictione Ægypti, in terram Chananæi, & Hethæi, & Amorrhæi, & Pherezæi, & Hevæi, & Jebusæi, ad terram fluentem lacte & melle.

18 Et audient vocem tuam: ingredieriseque tu, & seniores Israel, ad regem Ægypti, & dices ad eum: Dominus Deus Hebræorum vocavit nos: ibimus viam trium dierum in solitudinem, ut immolemus Domino Deo nostro.

19 Sed ego scio quod non dimittet vos rex Ægypti ut eatis, nisi per manum validam.

20 Extendam enim manum meam, & percutiam Ægyptum in cunctis mirabilibus meis, quæ facturus sum in medio eorum: post hæc dimittet vos.

21 Daboque gratiam populo huic coram Ægyptiis: † & cum egrediemini, non exibitis vacui:

† *Infr.* 11. 2. & 12. 36.

22 Sed postulabit mulier a vicina sua, & ab hospita sua, vasa argentea & aurea, ac vestes: ponetisque eas super filios & filias vestras, & spoliabitis Ægyptum.

CAPUT IV.

Moyses sua missionis tribus signis a Deo acceptis, varie se excusat ab hac missione: tandem acquiescit, redeuntque in Ægyptum cum uxore & filiis: angelus minatur Moysi mortem; hinc uxor circumcidit filium. Aaron fratri Moysi occurrit, simulque venerunt ad filios Israel.

1 REspondens Moyses ait: Non credent mihi, neque audient vocem meam, sed dicent: Non apparuit tibi Dominus.

2 Dixit ergo ad eum: Quid est quod tenes in manu tua? Respondit: Virga.

3 Dixitque Dominus: Projice eam in ter-

tam. Projecit, & versa est in colubrum, ita ut fugeret Moyses.

4 Dixitque Dominus: Extende manum tuam, & apprehende caudam ejus. Extendit, & tenuit, versaque est in virgam.

5 Ut credant, inquit, quod apparuerit tibi Dominus Deus patrum filiorum, Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Jacob.

6 Dixitque Dominus rursum: Mitte manum tuam in sinum tuum. Quam cum misisset in sinum, protulit leprosam instar nivis.

7 Retrahe, ait, manum tuam in sinum tuum. Retraxit, & protulit iterum, & erat similis carni reliquæ.

8 Si non crediderint, inquit, tibi, neque audierint sermonem signi prioris, credent verbo signi sequentis.

9 Quod si nec duobus quidem his signis crediderint, neque audierint vocem tuam: sume aquam fluminis, & effunde eam super aridam, & quidquid hauseris de fluvio, vertetur in sanguinem.

10 Ait Moyses: Obsecro Domine, non sum eloquens ab heri & nudiustertius: & ex quo locutus es ad servum tuum, impeditioris & tardioris linguæ sum.

11 Dixit Dominus ad eum: Quis fecit os hominis? aut quis fabricatus est mutum & surdum, videntem & cæcum? nonne ego?

Mat. c. 20. 12 Perge igitur, † & ego ero in ore tuo: docebogue te quid loquaris.

13 At ille: Obsecro, inquit, Domine, mitte quem missurus es.

14 Iratus Dominus in Moysen, ait: Aaron frater tuus Levites, scio quod eloquens sit: ecce ipse egreditur in occursum tuum, videntique te lætabitur corde.

15 Loquere ad eum, & pone verba mea in ore ejus: & ego ero in ore tuo, & in ore illius, † & ostendam vobis quid agere debeatis.

† *Infr. c. 2.* 16 Ipse loquetur pro te ad populum, & erit os tuum: tu autem eris ei in his quæ ad Deum pertinent.

17 Virgam quoque hanc sume in manu tua, in qua facturus es signa.

18 Abiit Moyses, & reversus est ad Jethro socerum suum, dixitque ei: Vadam & revertar ad fratres meos in Ægyptum, ut videam si adhuc vivant. Cui ait Jethro: Vade in pace.

19 Dixit ergo Dominus ad Moysen in Madian: Vade, & revertere in Ægyptum: Mortui sunt enim omnes qui quærebant animam tuam.

20 Tulit ergo Moyses uxorem suam, & filios suos, & imposuit eos super asinum, reversusque est in Ægyptum, portans virgam Dei in manu sua.

21 Dixitque ei Dominus revertenti in Ægyptum: Vide ut omnia ostenta quæ posui in manu tua, facias coram Pharaone: ego indurabo cor ejus, & non dimittet populum.

22 Diceisque ad eum: Hæc dicit Dominus: Filius meus primogenitus Israel.

23 Dixi tibi: Dimitte filium meum ut serviat mihi; & noluisti dimittere eum: ecce ego interficiam filium tuum primogenitum.

24 Cumque esset in itinere, in diversorio occurrit ei Dominus, & volebat occidere eum.

25 Tulit illico Sephora acutissimam petram, & circumcidit præputium filii sui, tetigitque pedes ejus, & ait: Sponsus sanguinum tu mihi es.

26 Et dimisit eum postquam dixerat: Sponsus sanguinum, ob circumcisionem.

27 Dixit autem Dominus ad Aaron: Vade in occursum Moysi in desertum. Qui perrexit obviam ei in montem Dei, & osculatus est eum.

28 Narravitque Moyses Aaron omnia verba Domini quibus miserat eum, & signa quæ mandaverat.

29 Veneruntque simul, & congregaverunt cunctos Seniores filiorum Israel.

30 Locutusque est Aaron omnia verba quæ locutus erat Dominus ad Moysen: & fecit signa coram populo.

31 Et credidit populus. Audieruntque quod visitasset Dominus filios Israel, & quod respexisset afflictionem illorum: & proni adoraverunt.

CAPUT V.

Moyses & Aaron Pharaoni Dei mandata referunt: quæ ille contemnens, gravius Israelitas premit negatis paleis: quod audiens Moyses, orat pro eis Dominum.

1 POst hæc ingressi sunt Moyses & Aaron, & dixerunt Pharaoni: Hæc dicit Dominus Deus Israel: Dimitte populum meum ut sacrificet mihi in deserto.

2 At ille respondit: Quis est Dominus, ut audiam vocem ejus, & dimittam Israel? nescio Dominum, & Israel non dimittam.

3 Dixeruntque: Deus Hebræorum vocavit nos, ut eamus viam trium dierum in solitudinem, & sacrificemus Domino Deo nostro: ne forte accidat nobis pestis aut gladius.

4 Ait ad eos rex Ægypti: Quare Moyses & Aaron solicitatis populum ab operibus suis? ite ad onera vestra.

5 Dixitque Pharao: Multus est populus terræ: videtis quod turba succreverit: quanto magis si dederitis eis requiem ab operibus?

6 Præcepit ergo in die illo præfectis operum & exactoribus populi, dicens:

7 Nequaquam ultra dabitis paleas populo ad conficiendos lateres, sicut prius: sed ipsi vadant, & colligant stipulas.

8 Et mensuram laterum, quam prius faciebant, imponetis super eos, nec minuetis quidquam: vacant enim, & idcirco vociferantur, dicentes: Eamus, & sacrificemus Deo nostro.

9 Opprimantur operibus, & expleant ea: ut non acquiescant verbis mendacibus.

10 Igitur egressi præfecti operum & exactores, ad populum dixerunt: Sic dicit Pharao: Non do vobis paleas:

11 Ite, & colligite ficubi invenire poteritis, nec minuetur quidquam de opere vestro.

12 Dispersusque est populus per omnem terram Ægypti ad colligendas paleas.

13 Præfecti quoque operum instabant, dicentes: Complete opus vestrum quotidie, ut prius facere solebatis quando dabantur vobis paleæ.

14 Flagellatique sunt qui præerant operibus filiorum Israel, ab exactoribus Pharaonis, dicentibus: Quare non impletis mensuram laterum sicut prius, nec heri, nec hodie?

15 Veneruntque præpositi filiorum Israel, & vociferati sunt ad Pharaonem, dicentes: Cur ita agis contra servos tuos?

16 Paleæ non dantur nobis, & lateres similiter imperantur: en famuli tui flagellis cædimur, & injuste agitur contra populum tuum.

17 Qui ait: Vacatis otio, & idcirco dicitis: Eamus, & sacrificemus Domino.
18 Ite ergo, & operamini: paleæ non dabuntur vobis, & reddetis consuetum numerum laterum.
19 Videbantque se præpositi filiorum Israel in malo, eo quod dicerent eis: Non minuetur quidquam de lateribus per singulos dies.
20 Occurreruntque Moysi & Aaron, qui stabant ex adverso, egredientibus a Pharaone:
21 Et dixerunt ad eos: Videat Dominus & judicet, quoniam fœtere fecistis odorem nostrum coram Pharaone & servis ejus, & præbuistis ei gladium, ut occideret nos.
22 Reversusque est Moyses ad Dominum, & ait: Domine, cur afflixisti populum istum? quare misisti me?
23 Ex eo enim quo ingressus sum ad Pharaonem ut loquerer in nomine tuo, afflixit populum tuum: & non liberasti eos.

CAPUT VI.

Deus animat Moysen, ei revelat nomen suum Jehova, solaturque Israelitas per Moysen, terra Chanaan promissione: recensetur genealogia Ruben, Simeonis & Levi, usque ad Moysen & Aaron.

1 DIxitque Dominus ad Moysen: Nunc videbitis quæ facturus sum Pharaoni: per manum enim fortem dimittet eos, & in manu robusta ejiciet illos de terra sua.
2 Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: Ego Dominus
3 Qui apparui Abraham, Isaac, & Jacob, in Deo omnipotente: & nomen meum ADONAI non indicavi eis:
4 Pepigique fœdus cum eis, ut darem eis terram Chanaan, terram peregrinationis eorum, in qua fuerunt advenæ.
5 Ego audivi gemitum filiorum Israel, quo Ægyptii oppresserunt eos: & recordatus sum pacti mei.
6 Ideo dic filiis Israel: Ego Dominus qui educam vos de ergastulo Ægyptiorum, & eruam de servitute: ac redimam in brachio excelso, & judiciis magnis.
7 Et assumam vos mihi in populum, & ero vester Deus: & scietis quod ego sum Dominus Deus vester qui eduxerim vos de ergastulo Ægyptiorum:
8 Et induxerim in terram, super quam levavi manum meam ut darem eam Abraham, Isaac, & Jacob: daboque illam vobis possidendam, ego Dominus.
9 Narravit ergo Moyses omnia filius Israel: qui non acquieverunt ei, propter angustiam spiritus, & opus durissimum.
10 Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:
11 Ingredere, & loquere ad Pharaonem regem Ægypti, ut dimittat filios Israel de terra sua.
12 Respondit Moyses coram Domino: Ecce filii Israel non audiunt me: & quo modo audiet Pharao, præsertim cum incircumcisus sum labiis?
13 Locutusque est Dominus ad Moysen & Aaron, & dedit mandatum ad filios Israel, & ad Pharaonem regem Ægypti, ut educerent filios Israel de terra Ægypti.
14 † Isti sunt principes domorum per familias suas. Filii Ruben primogeniti Israelis: Henoch & Phallu, Hesron & Charmi.
15 Hæ cognationes Ruben. † Filii Simeon: Jamuel & Jamin, & Ahod, & Jachin, & Soar, & Saul filius Chananitidis, hæ progenies Simeon.
16 Et hæc nomina filiorum Levi per cognationes suas: Gerson & Caath & Merari, Anni autem vitæ Levi fuerunt centum triginta septem.
17 † Filii Gerson: Lobni & Semei, per cognationes suas.
18 † Filii Caath: Amram, & Isaar, & Hebron, & Oziel: anni quoque vitæ Caath, centum triginta tres.
19 Filii Merari: Moholi & Musi, hæ cognationes Levi per familias suas.
20 Accepit autem Amram uxorem Jochabed patruelem suam: quæ peperit ei Aaron & Moysen. Fueruntque anni vitæ Amram, centum triginta septem.
21 Filii quoque Isaar: Core, & Nepheg, & Zechri.
22 Filii quoque Oziel: Misael, & Elisaphan, & Sethri.
23 Accepit autem Aaron uxorem Elisabeth, filiam Aminadab, sororem Nahason, quæ peperit ei Nadab, & Abiu, & Eleazar, & Ithamar.
24 Filii quoque Core: Aser, & Elcana, & Abiasaph: hæ sunt cognationes Coritarum.
25 At vero Eleazar filius Aaron accepit uxorem de filiabus Phutiel: quæ peperit ei Phinees: hi sunt principes familiarum Leviticarum per cognationes suas.
26 Iste est Aaron & Moyses, quibus præcepit Dominus, ut educerent filios Israel de terra Ægypti per turmas suas.
27 Hi sunt, qui loquuntur ad Pharaonem regem Ægypti, ut educant filios Israel de Ægypto: iste est Moyses & Aaron,
28 In die qua locutus est Dominus ad Moysen, in terra Ægypti.
29 Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens: Ego Dominus: loquere ad Pharaonem regem Ægypti, omnia quæ ego loquor tibi.
30 Et ait Moyses coram Domino: En incircumcisus labiis sum, quomodo audiet me Pharao?

CAPUT VII.

Moyses & Aaron ad Pharaonem loquuntur, virgam vertunt in serpentem, & aquam virga percussam in sanguinem: similia faciunt magi Pharaonis suis incantationibus: quam ob causam Pharao induratur, ne dimittat Hebræos.

1 DIxitque Dominus ad Moysen: Ecce constitui te Deum Pharaonis: & Aaron frater tuus erit propheta tuus.
2 † Tu loqueris ei omnia quæ mando tibi: & ille loquetur ad Pharaonem, ut dimittat filios Israel de terra sua.
3 Sed ego indurabo cor ejus, & multiplicabo signa & ostenta mea in terra Ægypti,
4 Et non audiet vos: immittamque manum meam super Ægyptum, & educam exercitum & populum meum filios Israel de terra Ægypti per judicia maxima.
5 Et scient Ægyptii quia ego sum Dominus qui extenderim manum meam super Ægyptum, & eduxerim filios Israel de medio eorum.
6 Fecit itaque Moyses & Aaron sicut præceperat Dominus: ita egerunt.
6 Erat autem Moyses octoginta annorum

† Gen. 46. 9. Num. 26. 5. 1. Par. 5. 1.

† 1. Par. 4. 24.

† 1. Par. 6. 1. & 23. 6. † Num. 3. 19. & 26. 57. 1. Par. 6. 2. & 23. 12.

† Supr. 4. 13.

Digitized by Google

& Aaron octoginta trium, quando locuti sunt ad Pharaonem.

8 Dixitque Dominus ad Moysen & Aaron:
9 Dum dixerit vobis Pharao, Ostendite signa: dices ad Aaron: Tolle virgam tuam, & projice eam coram Pharaone, ac vertetur in colubrum.
10 Ingressi itaque Moyses & Aaron ad Pharaonem, fecerunt sicut præceperat Dominus: tulitque Aaron virgam coram Pharaone & servis ejus, quæ versa est in colubrum.
11 † Vocavit autem Pharao sapientes & maleficos: & fecerunt etiam ipsi per incantationes Ægyptiacas & arcana quædam similiter. † 2. Timot. 3. 8.
12 Projeceruntque singuli virgas suas, quæ versæ sunt in dracones: sed devoravit virga Aaron virgas eorum.
13 Induratumque est cor Pharaonis, & non audivit eos, sicut præceperat Dominus.
14 Dixit autem Dominus ad Moysen; Ingravatum est cor Pharaonis, non vult dimittere populum.
15 Vade ad eum mane, ecce egredietur ad aquas: & stabis in occursum ejus super ripam fluminis: & virgam, quæ conversa est in draconem, tolles in manu tua.
16 Dicesque ad eum: Dominus Deus Hebræorum misit me ad te, dicens: Dimitte populum meum ut sacrificet mihi in deserto: & usque ad præsens audire noluisti.
17 Hæc igitur dicit Dominus: In hoc scies quod sim Dominus: ecce percutiam virga, quæ in manu mea est, aquam fluminis, & vertetur in sanguinem.
18 Pisces quoque, qui sunt in fluvio, morientur, & computrescent aquæ, & affligentur Ægyptii bibentes aquam fluminis.
19 Dixit quoque Dominus ad Moysen: Dic ad Aaron, Tolle virgam tuam, & extende manum tuam super aquas Ægypti, & super fluvios eorum, & rivos ac paludes, & omnes lacus aquarum, ut vertantur in sanguinem: & sit cruor in omni terra Ægypti, tam in ligneis vasis quam in saxeis.
20 Feceruntque Moyses & Aaron sicut præceperat Dominus: † & elevans virgam percussit aquam fluminis coram Pharaone & servis ejus: quæ versa est in sanguinem. † Infr. 17. 5. Ps. 77. 44.
21 Et pisces, qui erant in flumine, mortui sunt: computruitque fluvius, & non poterant Ægyptii bibere aquam fluminis, & fuit sanguis in tota terra Ægypti.
22 † Feceruntque similiter malefici Ægyptiorum incantationibus suis: & induratum est cor Pharaonis, nec audivit eos, sicut præceperat Dominus. † Sap. 17. 7.
23 Avertitque se, & ingressus est domum suam, nec apposuit cor etiam hac vice.
24 Foderunt autem omnes Ægyptii per circuitum fluminis aquam ut biberent: non enim poterant bibere de aqua fluminis.
25 Impletique sunt septem dies, postquam percussit Dominus fluvium.

CAPUT VIII.

Secunda Ægypti plaga est ranarum: pro quarum ablatione promittit Pharao populum dimittere, nec facit: quare additur tertia sciniphum, & quarta muscarum; propter quas rursum promittit Pharao se filios Israel dimissurum, quod non facit.

1 DIxit quoque Dominus ad Moysen: Ingredere ad Pharaonem, & dices ad eum: Hæc dicit Dominus: Dimitte populum meum, ut sacrificet mihi:
2 Sin autem nolueris dimittere, ecce ego percutiam omnes terminos tuos ranis.
3 Et ebulliet fluvius ranas: quæ ascendent, & ingredientur domum tuam, & cubiculum lectuli tui, & super stratum tuum, & in domos servorum tuorum, & in populum tuum, & in furnos tuos, & in reliquias ciborum tuorum:
4 Et ad te, & ad populum tuum, & ad omnes servos tuos, intrabunt ranæ.
5 Dixitque Dominus ad Moysen: Dic ad Aaron: Extende manum tuam super fluvios ac super rivos & paludes, & educ ranas super terram Ægypti.
6 Et extendit Aaron manum super aquas Ægypti, & ascenderunt ranæ, operueruntque terram Ægypti.
7 † Fecerunt autem & malefici per incantationes suas similiter, eduxeruntque ranas super terram Ægypti. † Sap. 17. 7.
8 Vocavit autem Pharao Moysen & Aaron, & dixit eis: Orate Dominum ut auferat ranas a me & a populo meo, & dimittam populum ut sacrificet Domino.
9 Dixitque Moyses ad Pharaonem: Constitue mihi quando deprecer pro te, & pro servis tuis, & pro populo tuo, ut abigantur ranæ a te, & a domo tua, & a servis tuis, & a populo tuo; & tantum in flumine remaneant.
10 Qui respondit: Cras. At ille: Juxta, inquit, verbum tuum faciam: ut scias quoniam non est sicut Dominus Deus noster.
11 Et recedent ranæ a te, & a domo tua, & a servis tuis, & a populo tuo: & tantum in flumine remanebunt.
12 Egressique sunt Moyses & Aaron a Pharaone: & clamavit Moyses ad Dominum pro sponsione ranarum quam condixerat Pharaoni.
13 Fecitque Dominus juxta verbum Moysi: & mortuæ sunt ranæ de domibus, & de villis, & de agris.
14 Congregaveruntque eas in immensos aggeres, & computruit terra.
15 Videns autem Pharao quod data esset requies, ingravavit cor suum, & non audivit eos, sicut præceperat Dominus.
16 Dixitque Dominus ad Moysen, Loquere ad Aaron: Extende virgam tuam, & percute pulverem terræ: & sint sciniphes in universa terra Ægypti.
17 Feceruntque ita. Et extendit Aaron manum, virgam tenens: percussitque pulverem terræ, & facti sunt sciniphes in hominibus, & in jumentis: omnis pulvis terræ versus est in sciniphes per totam terram Ægypti.
18 Feceruntque similiter malefici incantationibus suis, ut educerent sciniphes, & non potuerunt: erantque sciniphes tam in hominibus quam in jumentis.
19 Et dixerunt malefici ad Pharaonem: Digitus Dei est hic: induratumque est cor Pharaonis, & non audivit eos, sicut præceperat Dominus.
20 Dixit quoque Dominus ad Moysen: Consurge diluculo, & sta coram Pharaone: egredietur enim ad aquas: & dices ad eum: Hæc dicit Dominus: Dimitte populum meum ut sacrificet mihi.
21 Quod si non dimiseris eum, ecce ego immittam in te, & in servos tuos, & in populum tuum, & in domos tuas, omne genus mu-

sca-

ſcarum: & implebuntur domus Ægyptiorum muſcis diverſi generis, & univerſa terra in qua fuerint.

22 Faciamque mirabilem in die illa terram Geſſen, in qua populus meus eſt, ut non ſint ibi muſcæ: & ſcias quoniam ego Dominus in medio terræ.

23 Ponamque diviſionem inter populum meum & populum tuum: cras erit ſignum iſtud.

† Sap. 16. 9. 24 Fecitque Dominus ita. † Et venit muſca graviſſima in domos Pharaonis & ſervorum ejus, & in omnem terram Ægypti: corruptaque eſt terra ab hujuſcemodi muſcis.

25 Vocavitque Pharao Moyſen & Aaron, & ait eis: Ite, & ſacrificate Deo veſtro in terra hac.

26 Et ait Moyſes: Non poteſt ita fieri: abominationes enim Ægyptiorum immolabimus Domino Deo noſtro: quod ſi mactaverimus ea quæ colunt Ægyptii coram eis, lapidibus nos obruent.

27 Viam trium dierum pergemus in ſolitudinem: & ſacrificabimus Domino Deo noſtro, † ſicut præcepit nobis.

† Sap. 3. 18. 28 Dixitque Pharao: Ego dimittam vos ut ſacrificetis Domino Deo veſtro in deſerto: verumtamen longius ne abeatis, rogate pro me.

29 Et ait Moyſes: Egreſſus a te, orabo Dominum: & recedet muſca a Pharaone, & a ſervis ſuis, & a populo ejus cras: veruntamen noli ultra fallere, ut non dimittas populum ſacrificare Domino.

30 Egreſſuſque Moyſes a Pharaone, oravit Dominum.

31 Qui fecit juxta verbum illius: & abſtulit muſcas a Pharaone, & a ſervis ſuis, & a populo ejus: non ſuperfuit ne una quidem.

32 Et ingravatum eſt cor Pharaonis, ita ut ne hac quidem vice dimitteret populum.

CAPUT IX.

Quinta plaga eſt peſtis in jumentis, ſexta ulcerum, ſeptima grandinis, tonitruorum & fulminum: ob quam promittit Pharao ſe dimiſſurum populum ſi ceſſet, verum nec id complet, & rurſum ſe obdurat: nullus autem filiorum Iſrael in his malis ullum patitur damnum.

1 DIxit autem Dominus ad Moyſen: Ingredere ad Pharaonem, & loquere ad eum: Hæc dicit Dominus Deus Hebræorum: Dimitte populum meum ut ſacrificet mihi.

2 Quod ſi adhuc renuis, & retines eos:

3 Ecce manus mea erit ſuper agros tuos: & ſuper equos, & aſinos, & camelos, & boves, & oves, peſtis valde gravis.

4 Et faciet Dominus mirabile inter poſſeſſiones Iſrael, & poſſeſſiones Ægyptiorum, ut nihil omnino pereat ex his quæ pertinent ad filios Iſrael.

5 Conſtituitque Dominus tempus, dicens: Cras faciet Dominus verbum iſtud in terra.

6 Fecit ergo Dominus verbum hoc altera die: mortuaque ſunt omnia animantia Ægyptiorum: de animalibus vero filiorum Iſrael nihil omnino periit.

7 Et miſit Pharao ad videndum: nec erat quidquam mortuum de his quæ poſſidebat Iſrael. Ingravatumque eſt cor Pharaonis, & non dimiſit populum.

8 Et dixit Dominus ad Moyſen & Aaron: Tollite plenas manus cineris de camino, & ſpargat illum Moyſes in cœlum coram Pharaone.

9 Sitque pulvis ſuper omnem terram Ægypti: erunt enim in hominibus & jumentis ulcera, & veſicæ turgentes, in univerſa terra Ægypti.

10 Tuleruntque cinerem de camino, & ſteterunt coram Pharaone, & ſparſit illum Moyſes in cœlum: factaque ſunt ulcera veſicarum turgentium in hominibus, & jumentis:

11 Nec poterant malefici ſtare coram Moyſe propter ulcera quæ in illis erant, & in omni terra Ægypti.

12 Induravitque Dominus cor Pharaonis, & non audivit eos, ſicut locutus eſt Dominus ad Moyſen.

13 Dixitque Dominus ad Moyſen: Mane conſurge, & ſta coram Pharaone, & dices ad eum: Hæc dicit Dominus Deus Hebræorum: Dimitte populum meum ut ſacrificet mihi.

14 Quia in hac vice mittam omnes plagas meas ſuper cor tuum, & ſuper ſervos tuos, & ſuper populum tuum: ut ſcias quod non ſit ſimilis mei in omni terra.

15 Nunc enim extendens manum percutiam te & populum tuum peſte, peribiſque de terra.

16 † Idcirco autem poſui te, ut oſtendam in te fortitudinem meam, & narretur nomen meum in omni terra. † Rom. 9. 17.

17 Adhuc retines populum meum, & non vis dimittere eum?

18 En pluam cras hac ipſa hora grandinem multam nimis, qualis non fuit in Ægypto, a die qua fundata eſt, uſque in præſens tempus.

19 Mitte ergo jam nunc, & congrega jumenta tua, & omnia quæ habes in agro: homines enim, & jumenta, & univerſa quæ inventa fuerint foris, nec congregata de agris, ceciderit quæ ſuper ea grando, morientur.

20 Qui timuit verbum Domini de ſervis Pharaonis, fecit confugere ſervos ſuos & jumenta in domos:

21 Qui autem neglexit ſermonem Domini, dimiſit ſervos ſuos & jumenta in agris.

22 Et dixit Dominus ad Moyſen: Extende manum tuam in cœlum; ut fiat grando in univerſa terra Ægypti, ſuper homines, & ſuper jumenta, & ſuper omnem herbam agri in terra Ægypti.

23 † Extenditque Moyſes virgam in cœlum, & Dominus dedit tonitrua, & grandinem, ac diſcurrentia fulgura ſuper terram: pluitque Dominus grandinem ſuper terram Ægypti. † Sap. 16. 16. & 19. 19.

24 Et grando & ignis miſta pariter ferebantur: tantæque fuit magnitudinis, quanta ante numquam apparuit in univerſa terra Ægypti ex quo gens illa condita eſt.

25 Et percuſſit grando in omni terra Ægypti cuncta quæ fuerunt in agris, ab homine uſque ad jumentum: cunctamque herbam agri percuſſit grando, & omne lignum regionis contregit.

26 Tantum in terra Geſſen, ubi erant filii Iſrael, grando non cecidit.

27 Miſitque Pharao, & vocavit Moyſen & Aaron, dicens ad eos: Peccavi etiam nunc: Dominus juſtus: ego & populus meus, impii.

28 Orate Dominum ut deſinant tonitrua Dei, & grando: ut dimittam vos, & nequaquam hic ultra maneatis.

29 Ait Moyſes: Cum egreſſus fuero de urbe, extendam palmas meas ad Dominum, & ceſſabunt tonitrua, & grando non erit: ut ſcias quia Domini eſt terra:

30 Novi autem, quod & tu, & ſervi tui, necdum timeatis Dominum Deum.

31 Linum ergo, & hordeum læſum eſt, eo quod hordeum eſſet virens, & linum jam folliculos germinaret:

32 Triticum autem, & far non ſunt læſa, quia ſerotina erant.

33 Egreſſuſque eſt Moyſes a Pharaone ex urbe, tetendit manus ad Dominum: & ceſſaverunt tonitrua & grando, nec ultra ſtillavit pluvia ſuper terram.

34 Videns autem Pharao quod ceſſaſſet pluvia, & grando & tonitrua, auxit peccatum:

35 Et ingravatum eſt cor ejus, & ſervorum illius, & induratum nimis: nec dimiſit filios Iſrael, ſicut præceperat Dominus per manum Moyſi.

CAPUT X.

Octavum ſignum ſeu plaga eſt locuſtarum: quibus ablatis, obduratus Pharao ne ſic quidem juxta conditum dimittit populum: quapropter nonum additur, nempe tenebrarum denſiſſimarum; propter quas permittit Pharao ut exeant: ſed omnium, etiam pecorum miſſionem urgente Moyſe, idem denegat, Moyſique minatur mortem.

1 ET dixit Dominus ad Moyſen: Ingredere ad Pharaonem: ego enim induravi cor ejus, & ſervorum illius: ut faciam ſigna mea hæc in eo.

2 Et narres in auribus filii tui, & nepotum tuorum, quoties contriverim Ægyptios, & ſigna mea fecerim in eis: & ſciatis quia ego Dominus.

3 Introierunt ergo Moyſes & Aaron ad Pharaonem, & dixerunt ei: Hæc dicit Dominus Deus Hebræorum: Uſquequo non vis ſubjici mihi? dimitte populum meum, ut ſacrificet mihi.

† *Sap. 16. 9.* 4 † Sin autem reſiſtis, & non vis dimittere eum: ecce ego inducam cras locuſtam in fines tuos:

5 Quæ operiat ſuperficiem terræ, ne quidquam ejus appareat, ſed comedatur quod reſiduum fuerit grandini: corrodet enim omnia ligna quæ germinant in agris.

6 Et implebunt domus tuas, & ſervorum tuorum, & omnium Ægyptiorum: quantam non viderunt patres tui, & avi, ex quo orti ſunt ſuper terram, uſque in præſentem diem. Avertitque ſe, & egreſſus eſt a Pharaone.

7 Dixerunt autem ſervi Pharaonis ad eum: Uſquequo patiemur hoc ſcandalum: dimitte homines, ut ſacrificent Domino Deo ſuo: nonne vides quod perierit Ægyptus?

8 Revocaveruntque Moyſen & Aaron ad Pharaonem: qui dixit eis: Ite, ſacrificate Domino Deo veſtro: quinam ſunt qui ituri ſunt?

9 Ait Moyſes: Cum parvulis noſtris & ſenioribus pergemus, cum filiis & filiabus, cum ovibus & armentis: eſt enim ſolemnitas Domini Dei noſtri.

10 Et reſpondit Pharao: Sic Dominus ſit vobiſcum, quo modo ego dimittam vos, & parvulos veſtros: cui dubium eſt quod peſſime cogitetis?

11 Non fiet ita, ſed ite tantum viri, & ſacrificate Domino: hoc enim & ipſi petiſtis. Statimque ejecti ſunt de conſpectu Pharaonis.

12 Dixit autem Dominus ad Moyſen: Extende manum tuam ſuper terram Ægypti ad locuſtam, ut aſcendat ſuper eam, & devoret omnem herbam quæ reſidua fuerit grandini.

13 Et extendit Moyſes virgam ſuper terram Ægypti: & Dominus induxit ventum urentem tota die illa & nocte: & mane facto, ventus urens levavit locuſtas.

14 Quæ aſcenderunt ſuper univerſam terram Ægypti: & ſederunt in cunctis finibus Ægyptiorum innumerabiles, quales ante illud tempus non fuerant, nec poſtea futuræ ſunt.

15 Operueruntque univerſam ſuperficiem terræ, vaſtantes omnia. Devorata eſt igitur herba terræ, & quidquid pomorum in arboribus fuit, quæ grando dimiſerat: nilque omnino virens relictum eſt in lignis & in herbis terræ, in cuncta Ægypto.

16 Quam ob rem feſtinus Pharao vocavit Moyſen & Aaron, & dixit eis: Peccavi in Dominum Deum veſtrum, & in vos.

17 Sed nunc dimittite peccatum mihi etiam hac vice, & rogate Dominum Deum veſtrum, ut auferat a me mortem iſtam.

18 Egreſſuſque Moyſes de conſpectu Pharaonis, oravit Dominum.

19 Qui flare fecit ventum ab occidente vehementiſſimum, & arreptam locuſtam projecit in mare rubrum: non remanſit ne una quidem in cunctis finibus Ægypti.

20 Et induravit Dominus cor Pharaonis, nec dimiſit filios Iſrael.

21 Dixit autem Dominus ad Moyſen: Extende manum tuam in cœlum: & ſint tenebræ ſuper terram Ægypti, tam denſæ ut palpari queant.

22 Extenditque Moyſes manum in cœlum: & factæ ſunt tenebræ horribiles in univerſa terra Ægypti tribus diebus.

23 † Nemo vidit fratrem ſuum, nec movit ſe de loco in quo erat: † ubicumque autem habitabant filii Iſrael, lux erat.

† *Sap. 17. 2.* † *Sap. 18. 1.*

24 Vocavitque Pharao Moyſen & Aaron, & dixit eis: Ite, ſacrificate Domino: oves tantum veſtræ & armenta remaneant, parvuli veſtri eant vobiſcum.

25 Ait Moyſes: Hoſtias quoque & holocauſta dabis nobis, quæ offeramus Domino Deo noſtro.

26 Cuncti greges pergent nobiſcum: non remanebit ex eis ungula: quæ neceſſaria ſunt in cultum Domini Dei noſtri: præſertim cum ignoremus quid debeat immolari, donec ad ipſum locum perveniamus.

27 Induravit autem Dominus cor Pharaonis, & noluit dimittere eos.

28 Dixitque Pharao ad Moyſen: Recede a me, & cave ne ultra videas faciem meam: quocumque die apparueris mihi, morieris.

29 Reſpondit Moyſes: Ita fiet ut locutus es, non videbo ultra faciem tuam.

CAPUT XI.

Ante decimum ſignum (ſtragem primogenitorum) quæ prædicit Dominus, hortatur ad Ægypti ſpoliationem, qua poſt ſtragem peracta eſt.

1 ET dixit Dominus ad Moyſen: Adhuc una plaga tangam Pharaonem & Ægyptum, & poſt hæc dimittet vos, & exire compellet

2 † Di-

Supra 22. cf. 12. 5. Eccli. 36. 1.

2 † Dices ergo omni plebi, ut poſtulet vir ab amico ſuo, & mulier a vicina ſua, vaſa argentea & aurea.

3 Dabit autem Dominus gratiam populo ſuo coram Ægyptiis. † Fultque Moyſes vir magnus valde in terra Ægypti, coram ſervis Pharaonis & omni populo.

4 Et ait: Hæc dicit Dominus: Media nocte egrediar in Ægyptum:

5 Et morietur omne primogenitum in terra Ægyptiorum, a primogenito Pharaonis qui ſedet in ſolio ejus, uſque ad primogenitum ancillæ quæ eſt ad molam, & omnia primogenita jumentorum.

6 Eritque clamor magnus in univerſa terra Ægypti, qualis nec ante fuit, nec poſtea futurus eſt.

7 Apud omnes autem filios Iſrael non mutiet canis ab homine uſque ad pecus: ut ſciatis quanto miraculo dividat Dominus Ægyptios & Iſrael.

8 Deſcendentque omnes ſervi tui iſti ad me, & adorabunt me, dicentes: Egredere tu, & omnis populus qui ſubjectus eſt tibi: poſt hæc egrediemur.

9 Et exivit a Pharaone iratus nimis. Dixit autem Dominus ad Moyſen: Non audiet vos Pharao, ut multa ſigna ſiant in terra Ægypti.

10 Moyſes autem & Aaron fecerunt omnia oſtenta quæ ſcripta ſunt, coram Pharaone. Et induravit Dominus cor Pharaonis, nec dimiſit filios Iſrael de terra ſua.

CAPUT XII.

Paſchalis agni immolandi & comedendi ritu declarato ac celebrato, ejuſque ſanguine domorum ſuperliminaribus illito, angelus cæſis omnibus Ægypti primogenitis, Iſraelitas intactos relinquit, qui cum ſpoliis & divitiis Ægypti, egrediuntur: de ritu Phaſe ac eſu azymorum, & tempore habitationis Iſrael in Ægypto.

1 DIxit quoque Dominus ad Moyſen & Aaron in terra Ægypti:

2 Menſis iſte, vobis principium menſium: primus erit in menſibus anni.

3 Loquimini ad univerſum cœtum filiorum Iſrael, & dicite eis: Decima die menſis hujus tollat unuſquiſque agnum per familias & domos ſuas.

4 Sin autem minor eſt numerus ut ſufficere poſſit ad veſcendum agnum, aſſumet vicinum ſuum qui junctus eſt domui ſuæ, juxta numerum animarum quæ ſufficere poſſunt ad eſum agni.

5 Erit autem agnus abſque macula, maſculus; anniculus; juxta quem ritum tolletis & hœdum.

6 Et ſervabitis eum uſque ad quartam decimam diem menſis hujus: immolabitque eum univerſa multitudo filiorum Iſrael ad veſperam.

7 Et ſument de ſanguine ejus, ac ponent ſuper utrumque poſtem, & in ſuperliminaribus domorum, in quibus comedent illum.

8 Et edent carnes nocte illa aſſas igni, & azymos panes cum lactucis agreſtibus.

9 Non comedetis ex eo crudum quid, nec coctum aqua, ſed tantum aſſum igni: caput cum pedibus ejus & inteſtinis vorabitis.

10 Nec remanebit quidquam ex eo uſque mane: ſi quid reliduum fuerit, igne comburetis.

11 Sic autem comedetis illum: Renes veſtros accingetis, & calceamenta habebitis in pedibus, tenentes baculos in manibus, & comedetis feſtinanter: eſt enim Phaſe (id eſt tranſitus) Domini.

12 Et tranſibo per terram Ægypti nocte illa, percutiamque omne primogenitum in terra Ægypti ab homine uſque ad pecus: & in cunctis diis Ægypti faciam judicia, ego Dominus.

13 Erit autem ſanguis vobis in ſignum in ædibus in quibus eritis: & videbo ſanguinem, & tranſibo vos: nec erit in vobis plaga disperdens quando percuſſero terram Ægypti.

14 Habebitis autem hunc diem in monumentum; & celebrabitis eam ſolemnem Domino in generationibus veſtris cultu ſempiterno.

15 Septem diebus azyma comedetis: in die primo non erit fermentum in domibus veſtris: quicumque comederit fermentatum, peribit anima illa de Iſrael, a primo die uſque ad diem ſeptimum.

16 Dies prima erit ſancta atque ſolemnis, & dies ſeptima eadem feſtivitate venerabilis: nihil operis facietis in eis, exceptis his quæ ad veſcendum pertinent.

17 Et obſervabitis azyma: in eadem enim ipſa die educam exercitum veſtrum de terra Ægypti, & cuſtodietis diem iſtum in generationes veſtras ritu perpetuo.

18 † Primo menſe, quartadecima die menſis ad veſperam, comedetis azyma, uſque ad diem vigeſimam primam ejuſdem menſis ad veſperam. † Lev. 23. 5. Num. 28. 16.

19 Septem diebus fermentum non invenietur in domibus veſtris: qui comederit fermentatum, peribit anima ejus de cœtu Iſrael, tam de advenis quam de indigenis terræ.

20 Omne fermentatum non comedetis: in cunctis habitaculis veſtris edetis azyma.

21 Vocavit autem Moyſes omnes ſeniores filiorum Iſrael, & dixit ad eos: Ite tollentes animas per familias veſtras, & immolate Phaſe.

22 † Faſciculumque hyſſopi tingite in ſanguine qui eſt in limine, & aſpergite ex eo ſuperliminare, & utrumque poſtem: nullus veſtrum egrediatur oſtium domus ſuæ uſque mane. † Hebr. 11. 28.

23 Tranſibit enim Dominus percutiens Ægyptios: cumque viderit ſanguinem in ſuperliminari, & in utroque poſte, tranſcendet oſtium domus, & non ſinet percuſſorem ingredi domos veſtras & lædere.

24 Cuſtodi verbum iſtud legitimum tibi & filiis tuis uſque in æternum.

25 Cumque introieritis terram, quam Dominus daturus eſt vobis ut pollicitus eſt, obſervabitis cerimonias iſtas.

26 Et cum dixerint vobis filii veſtri: Quæ eſt iſta religio?

27 Dicetis eis: Victima tranſitus Domini eſt, quando tranſivit ſuper domos filiorum Iſrael in Ægypto, percutiens Ægyptios, & domos noſtras liberans. Incurvatuſque populus adoravit.

28 Et egreſſi filii Iſrael fecerunt ſicut præceperat Dominus Moyſi & Aaron.

29 Factum eſt autem in noctis medio, percuſſit Dominus omne primogenitum in terra Ægypti, a primogenito Pharaonis, qui in ſolio ejus ſedebat, † uſque ad primogenitum captivæ quæ erat in carcere, & omne primogenitum jumentorum. † Supr. 11. 5. Sap. 18. 5.

30 Surrexitque Pharao nocte, & omnes servi ejus, cunctaque Ægyptus: & ortus est clamor magnus in Ægypto: neque enim erat domus in qua non jaceret mortuus.

31 Vocatisque Pharao Moyse & Aaron nocte, ait: Surgite & egredimini a populo meo, vos & filii Israel: ite, immolate Domino sicut dicitis.

32 Oves vestras & armenta assumite ut petieratis, & abeuntes benedicite mihi.

33 Urgebantque Ægyptii populum de terra exire velociter, dicentes: Omnes moriemur.

34 Tulit igitur populus conspersam farinam antequam fermentaretur: & ligans in pallliis, posuit super humeros suos.

† *Supr.* 11. 2. 35 Feceruntque filii Israel † sicut præceperat Moyses: & petierunt ab Ægyptiis vasa argentea & aurea, vestemque plurimam.

36 Dominus autem dedit gratiam populo coram Ægyptiis ut commodarent eis: & spoliaverunt Ægyptios.

37 Profectique sunt filii Israel de Rameste in Socoth, sexcenta fere millia peditum virorum, absque parvulis.

38 Sed & vulgus promiscuum innumerabile adscendit cum eis, oves & armenta & animantia diversi generis multa nimis.

39 Coxeruntque farinam, quam diudum de Ægypto conspersam tulerant: & fecerunt subcinericios panes azymos: neque enim poterant fermentari cogentibus exire Ægyptiis, & nullam facere sinentibus moram: nec pulmenti quidquam occurrerat præparare.

40 Habitatio autem filiorum Israel qua manserunt in Ægypto, fuit quadringentorum triginta annorum.

41 Quibus expletis, eadem die egressus est omnis exercitus Domini de terra Ægypti.

42 Nox ista est observabilis Domini, quando eduxit eos de terra Ægypti: hanc observare debent omnes filii Israel in generationibus suis.

43 Dixitque Dominus ad Moysen & Aaron: Hæc est religio Phase: Omnis alienigena non comedet ex eo.

44 Omnis autem servus emptitius circumcidetur, & sic comedet.

45 Advena & mercenarius non edent ex eo.

46 In una domo comedetur, nec efferetis de carnibus ejus foras, † nec os illius confringetis.

† *Num.* 9. 12. *Joann.* 19. 36. 47 Omnis cœtus filiorum Israel faciet illud:

48 Quod si quis peregrinorum in vestram voluerit transire colonian, & facere Phase Domini, circumcidetur prius omne masculinum ejus, & tunc rite celebrabit: eritque sicut indigena terræ: si quis autem circumcisus non fuerit, non vescetur ex eo.

49 Eadem lex erit indigenæ & colono qui peregrinatur apud vos.

50 Feceruntque omnes filii Israel sicut præceperat Dominus Moysi & Aaron.

51 Et eadem die eduxit Dominus filios Israel de terra Ægypti per turmas suas.

CAPUT XIII.

Jubet Deus sibi offerri primogenita hominum & pecorum, & liberationis ab Ægypto religione Phase ac primogenitorum consecratione meminisse. Inde Israelem educit Deus non per Philisthæam, sed per desertum, ossa Joseph secum defert, & columna ignis ac nubis est dux itineris.

1 LOcutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

2 † Sanctifica mihi omne primogenitum quod aperit vulvam in filiis Israel, tam de hominibus quam de jumentis: mea sunt enim omnia. † *Infr.* 34. 19. *Levit.* 27. 26. *Num.* 8. 16. *Luc.* 2. 23.

3 Et ait Moyses ad populum: Mementote diei hujus in qua egressi estis de Ægypto & de domo servitutis, quoniam in manu forti eduxit vos Dominus de loco isto: ut non comedatis fermentatum panem.

4 Hodie egredimini mense novarum frugum.

5 Cumque introduxerit te Dominus in terram Chananæi, & Hethæi, & Amorrhæi, & Hevæi, & Jebusæi, quam juravit patribus tuis ut daret tibi, terram fluentem lacte & melle, celebrabis hunc morem sacrorum mense isto.

6 Septem diebus vescēris azymis: & in die septimo erit solemnitas Domini.

7 Azyma comedetis septem diebus: non apparebit apud te aliquid fermentatum, nec in cunctis finibus tuis.

8 Narrabisque filio tuo in die illo, dicens: Hoc est quod fecit mihi Dominus quando egressus sum de Ægypto.

9 Et erit quasi signum in manu tua, & quasi monimentum ante oculos tuos: & ut lex Domini semper sit in ore tuo, in manu enim forti eduxit te Dominus de Ægypto.

10 Custodies hujusce modi cultum statuto tempore a diebus in dies.

11 Cumque introduxerit te Dominus in terram Chananæi, sicut juravit tibi & patribus tuis, & dederit tibi eam:

12 † Separabis omne quod aperit vulvam Domino, & quod primitivum est in pecoribus tuis: quidquid habueris masculini sexus, consecrabis Domino. † *Infra* 22. 29. & 34. 19.

13 Primogenitum asini mutabis ove: quod si non redemeris, interficies. Omne autem primogenitum hominis de filiis tuis, pretio redimes. *Ezech.* 44. 30.

14 Cumque interrogaverit te filius tuus cras, dicens: Quid est hoc? respondebis ei: In manu forti eduxit nos Dominus de terra Ægypti, de domo servitutis.

15 Nam cum induratus esset Pharao, & nollet nos dimittere, occidit Dominus omne primogenitum in terra Ægypti, a primogenito hominis usque ad primogenitum jumentorum: idcirco immolo Domino omne quod aperit vulvam masculini sexus, & omnia primogenita filiorum meorum redimo.

16 † Erit igitur quasi signum in manu tua, & quasi appensum quid, ob recordationem, inter oculos tuos: eo quod in manu forti eduxit nos Dominus de Ægypto. † *Deut.* 6. 8.

17 Igitur cum emisisset Pharao populum, non eos duxit Deus per viam terræ Philisthiim quæ vicina est: reputans ne forte pœniteret eum, si vidisset adversum se bella consurgere, & reverteretur in Ægyptum.

18 Sed circumduxit per viam deserti, quæ est juxta mare rubrum: & armati ascenderunt filii Israel de terra Ægypti.

19 Tulit quoque Moyses ossa Joseph secum: eo quod adjurasset filios Israel, dicens: † Visitabit vos Deus, efferte ossa mea hinc vobiscum. † *Gen.* 50. 24.

20 Profectique de Socoth castrametati sunt in Etham in extremis finibus solitudinis.

21 † Dominus autem præcedebat eos ad ostendendam viam, per diem columna nubis, & per noctem in columna ignis: ut dux esset itineris utroque tempore. † *Num.* 14. 14. *Neh.* 9. 19. 1. *Cor.* 16. 1.

22 Num-

22 Numquam defuit columna nubis per diem, nec columna ignis per noctem, coram populo.

CAPUT XIV.

Pharao cum suis Israelem persequitur, angelus in columna nubis medium se interponit, Moses dividit mare rubrum, quod sicco pede transeunt Hebræi: Ægyptii tum ab angelo, tum ab aquis recurrentibus, cum universo equitatu ac curribus submerguntur.

1 LOcutus est autem Dominus ad Moysen, dicens:
2 Loquere filiis Israel: Reversi castrametentur e regione Phihahiroth, quæ est inter Magdalum & mare contra Beelsephon: in conspectu ejus castra ponetis super mare.
3 Dicturusque est Pharao super filiis Israel: Coarctati sunt in terra, conclusit eos desertum.
4 Et indurabo cor ejus, ac persequetur vos: & glorificabor in Pharaone, & in omni exercitu ejus: scientque Ægyptii quia ego sum Dominus. Feceruntque ita.
5 Et nuntiarum est regi Ægyptiorum quod fugisset populus: immutatumque est cor Pharaonis & servorum ejus super populo, & dixerunt: Quid voluimus facere, ut dimitteremus Israel, ne serviret nobis?
6 Junxit ergo currum, & omnem populum suum assumpsit secum.
7 Tulitque sexcentos currus electos, & quidquid in Ægypto curruum fuit: & duces totius exercitus.
8 Induravitque Dominus cor Pharaonis regis Ægypti, & persecutus est filios Israel: at illi egressi erant in manu excelsa.
9 † Cumque persequerentur Ægyptii vestigia præcedentium, reperierunt eos in castris super mare: omnis equitatus & currus Pharaonis, & universus exercitus, erant in Phihahiroth contra Beelsephon.
10 Cumque appropinquasset Pharao, levantes filii Israel oculos, viderunt Ægyptios post se: & timuerunt valde: clamaveruntque ad Dominum,
11 Et dixerunt ad Moysen: Forsitan non erant sepulchra in Ægypto, ideo tulisti nos ut moreremur in solitudine: quid hoc facere voluisti, ut educeres nos ex Ægypto?
12 Nonne iste est sermo, quem loquebamur ad te in Ægypto, dicentes: Recede a nobis, ut serviamus Ægyptiis? multo enim melius erat servire eis, quam mori in solitudine.
13 Et ait Moyses ad populum: Nolite timere: state, & videte magnalia Domini quæ facturus est hodie: Ægyptios enim, quos nunc videtis, nequaquam ultra videbitis usque in sempiternum.
14 Dominus pugnabit pro vobis, & vos tacebitis.
15 Dixitque Dominus ad Moysen: Quid clamas ad me? Loquere filiis Israel ut proficiscantur.
16 Tu autem eleva virgam tuam, & extende manum tuam super mare, & divide illud: ut gradiantur filii Israel in medio mari per siccum.
17 Ego autem indurabo cor Ægyptiorum ut persequantur vos: & glorificabor in Pharaone, & in omni exercitu ejus, & in curribus & in equitibus illius.
18 Et scient Ægyptii quia ego sum Dominus, cum glorificatus fuero in Pharaone, & in curribus atque in equitibus ejus.
19 Tollensque se angelus Dei, qui præcedebat castra Israel, abiit post eos: & cum eo pariter columna nubis, priora dimittens, post tergum.
20 Stetit, inter castra Ægyptiorum & castra Israel: & erat nubes tenebrosa, & illuminans noctem, ita ut ad se invicem toto noctis tempore accedere non valerent.
21 Cumque extendisset Moyses manum super mare, abstulit illud Dominus flante vento vehementi & urente tota nocte, & vertit in siccum: divisaque est aqua.
22 † Et ingressi sunt filii Israel per medium ficci maris: erat enim aqua quasi murus a dextra eorum & læva.
23 Persequentesque Ægyptii ingressi sunt post eos, & omnis equitatus Pharaonis, currus ejus & equites, per medium maris.
24 Jamque advenerat vigilia matutina, † & ecce respiciens Dominus super castra Ægyptiorum per columnam ignis & nubis, interfecit exercitum eorum:
25 Et subvertit rotas curruum, ferebanturque in profundum. Dixerunt ergo Ægyptii: Fugiamus Israelem: Dominus enim pugnat pro eis contra nos.
26 Et ait Dominus ad Moysen: Extende manum tuam super mare, ut revertantur aquæ ad Ægyptios super currus & equites eorum.
27 Cumque extendisset Moyses manum contra mare, reversum est primo diluculo ad priorem locum: fugientibusque Ægyptiis occurrerunt aquæ. & involvit eos Dominus in mediis fluctibus.
28 Reversæque sunt aquæ, & operuerunt currus & equites cuncti exercitus Pharaonis, qui sequentes ingressi fuerant mare: nec unus quidem superfuit ex eis.
29 Filii autem Israel perrexerunt per medium ficci maris, & aquæ eis erant quasi pro muro a dextris & a sinistris:
30 Liberavitque Dominus in die illa Israel de manu Ægyptiorum.
31 Et viderunt Ægyptios mortuos super littus maris, & manum magnam quam exercuerat Dominus contra eos: timuitque populus Dominum, & crediderunt Domino, & Moysi servo ejus.

† *Jos.* 24. 6. † *Machab.* 4. 9.

† *Psal.* 77. 13. & 104. 37. & 113. 3. *Hebr.* 11. 29. † *Sap.* 18. 15.

CAPUT XV.

Moyses & Israelita, gratiis Deo cum cantu peractis, veniunt in Marath; ubi amaritudine aquarum a Moyse versa in dulcedinem, pergunt in Elim, ubi 12 fontes & 70 palmæ erant.

1 TUnc † cecinit Moyses & filii Israel carmen hoc Domino, & dixerunt: Cantemus Domino: gloriose enim magnificatus est, equum & ascensorem dejecit in mare.
2 † Fortitudo mea, & laus mea Dominus, & factus est mihi in salutem: iste Deus meus, & glorificabo eum: Deus patris mei, & exaltabo eum.
3 Dominus quasi vir pugnator, omnipotens nomen ejus.
4 Currus Pharaonis & exercitum ejus projecit in mare: electi principes ejus submersi sunt in mari rubro.
5 Abyssi operuerunt eos, descenderunt in profundum quasi lapis.
6 Dextera tua Domine magnificata est in forti-

† *Sap.* 10. 20.

† *Isai.* 12. 2. *Psal.* 117. 14.

tudi-

tudine: dextera tua, Domine, percussit inimicum.

7 Et in multitudine gloriæ tuæ deposuisti adversarios tuos: misisti iram tuam; quæ devoravit eos sicut stipulam.

8 Et in spiritu furoris tui congregatæ sunt aquæ: stetit unda fluens, congregatæ sunt abyssi in medio mari.

9 Dixit inimicus: Persequar & comprehendam, dividam spolia, implebitur anima mea: evaginabo gladium meum, interficiet eos manus mea.

10 Flavit spiritus tuus, & operuit eos mare: submersi sunt quasi plumbum in aquis vehementibus.

11 Quis similis tui in fortibus Domine? quis similis tui, magnificus in sanctitate, terribilis atque laudabilis, faciens mirabilia?

12 Extendisti manum tuam, & devoravit eos terra.

13 Dux fuisti in misericordia tua populo quem redemisti: & portasti eum in fortitudine tua, ad habitaculum sanctum tuum.

14 Ascenderunt populi, & irati sunt: dolores obtinuerunt habitatores Philisthiim.

15 Tunc conturbati sunt principes Edom, robustos Moab obtinuit tremor: obriguerunt omnes habitatores Chanaan.

16 Irruat super eos formido & pavor, in magnitudine brachii tui: fiant immobiles quasi lapis, donec pertranseat populus tuus Domine, donec pertranseat populus tuus iste, quem possedisti.

17 Introduces eos, & plantabis in monte hereditatis tuæ, firmissimo habitaculo tuo quod operatus es Domine: sanctuarium tuum Domine, quod firmaverunt manus tuæ.

18 Dominus regnabit in æternum & ultra.

19 Ingressus est enim eques Pharao cum curribus & equitibus ejus in mare: & reduxit super eos Dominus aquas maris: filii autem Israel ambulaverunt per siccum in medio ejus,

20 Sumpsit ergo Maria prophetissa, soror Aaron, tympanum in manu sua: egressique sunt omnes mulieres post eam cum tympanis & choris.

21 Quibus præcinebat, dicens: Cantemus Domino; gloriose enim magnificatus est, equum & ascensorem ejus dejecit in mare.

22 Tulit autem Moyses Israel de mari rubro, & egressi sunt in desertum Sur: ambulaveruntque tribus diebus per solitudinem, & non inveniebant aquam.

23 Et venerunt in Mara, nec poterant bibere aquas de Mara, eo quod essent amaræ: unde & congruum loco nomen imposuit, vocans illum Mara, id est, amaritudinem.

24 Et murmuravit populus contra Moysen, dicens: Quid bibemus?

25 At ille clamavit ad Dominum, qui ostendit ei lignum: quod † cum misisset in aquas, in dulcedinem versæ sunt: ibi constituit ei præcepta, atque judicia, & ibi tentavit eum,

26 Dicens: Si audieris vocem Domini Dei tui, & quod rectum est coram eo feceris, & obedieris mandatis ejus, custodierisque omnia præcepta illius, cunctum languorem, quem posui in Ægypto, non inducam super te: ego enim Dominus sanator tuus.

27 † Venerunt autem in Elim filii Israel, ubi erant duodecim fontes aquarum, & septuaginta palmæ: & castrametati sunt juxta aquas.

† *Judit* 5. 15. *Eccli.* 38. 5.

† *Num.* 33. 9.

CAPUT XVI.

Murmurantibus in deserto Sin de ciborum inopia Israelitis, mittit Dominus coturnices & pluit Man ad saturitatem: jussio Domini de Sabbato servando, & manna colligendo, & in monumentum reponendo, quo eos alit quotidie per quadraginta annos.

1 PRofectique sunt de Elim, & venit omnis multitudo filiorum Israel in desertum Sin, quod est inter Elim & Sinai: quinto decimo die mensis secundi, postquam egressi sunt de terra Ægypti. *Sap.* 11. 2.

2 Et murmuravit omnis congregatio filiorum Israel contra Moysen & Aaron in solitudine.

3 Dixeruntque filii Israel ad eos: Utinam mortui essemus per manum Domini in terra Ægypti, quando sedebamus super ollas carnium, & comedebamus panem in saturitate: cur eduxistis nos in desertum istud, ut occideretis omnem multitudinem fame?

4 Dixit autem Dominus ad Moysen: Ecce, ego pluam vobis panes de cœlo: egrediatur populus, & colligat quæ sufficiunt per singulos dies: ut tentem eum utrum ambulet in lege mea, an non.

5 Die autem sexto parent quod inferant: & sit duplum quam colligere solebant per singulos dies.

6 Dixeruntque Moyses & Aaron ad omnes filios Israel: Vespere scietis quod Dominus eduxerit vos de terra Ægypti.

7 Et mane videbitis gloriam Domini: audivit enim murmur vestrum contra Dominum: nos vero quid sumus, quia murmurastis contra nos?

8 Et ait Moyses: Dabit vobis Dominus vespere carnes edere, & mane panes in saturitate: eo quod audierit murmurationes vestras quibus murmurati estis contra eum, nos enim quid sumus? nec contra nos est murmur vestrum, sed contra Dominum.

9 Dixit quoque Moyses ad Aaron: Dic universæ congregationi filiorum Israel: Accedite coram Domino: audivit enim murmur vestrum.

10 Cumque loqueretur Aaron ad omnem cœtum filiorum Israel, respexerunt ad solitudinem: & ecce gloria † Domini apparuit in nube.

11 Locutus est autem Dominus ad Moysen, dicens: † *Eccli.* 45. 3.

12 Audivi murmurationes filiorum Israel, loquere ad eos: Vespere comedetis carnes, & mane saturabimini panibus: scietisque quod ego sum Dominus Deus vester.

13 Factum est ergo vespere, & ascendens coturnix, cooperuit castra: mane quoque ros jacuit per circuitum castrorum.

14 Cumque operuisset superficiem terræ, † apparuit in solitudine minutum, & quasi pilo tusum, in similitudinem pruinæ super terram.

15 Quod cum vidissent filii Israel, dixerunt ad invicem: Manhu? quod significat: Quid est hoc? ignorabant enim quid esset. Quibus ait Moyses: † Iste est panis, quem Dominus dedit vobis ad vescendum.

16 Hic est sermo, quem præcepit Dominus: Colligat unusquisque ex eo quantum sufficit ad vescendum: gomor per singula capita, juxta numerum animarum vestrarum quæ habitant in tabernaculo sic tolletis.

† *Num.* 11. 7. *Psalm.* 77. 24. *Sap.* 16. 20. *Joann.* 6. 31. † 1 *Cor.* 10. 3.

17 Fe-

17 Fecerunt que ita filii Israel: & collegerunt, alius plus, alius minus.

Cor. 22. 18 Et mensi sunt ad mensuram gomor: † nec qui plus collegerat, habuit amplius: nec qui minus paraverat, reperit minus: sed singuli juxta id quod edere poterant, congregaverunt.

19 Dixitque Moyses ad eos: Nullus relinquat ex eo in mane.

20 Qui non audierunt eum, sed dimiserunt quidam ex eis usque mane, & scatere cœpit vermibus, atque computruit: & iratus est contra eos Moyses.

21 Colligebant autem mane singuli, quantum sufficere poterat ad vescendum: cumque incaluisset sol, liquefiebat.

22 In die autem sexta collegerunt cibos duplices, id est, duo gomor per singulos homines: venerunt autem omnes principes multitudinis, & narraverunt Moysi.

23 Qui ait eis: Hoc est quod locutus est Dominus: Requies sabbati sanctificata est Domino cras: quodcumque operandum est, facite: & quæ coquenda sunt coquite: quidquid autem reliquum fuerit, reponite usque in mane.

24 Feceruntque ita ut præceperat Moyses, & non computruit, neque vermis inventus est in eo.

25 Dixitque Moyses: Comedite illud hodie, quia sabbatum est Domini: non invenietur hodie in agro.

26 Sex diebus colligite: in die autem septimo sabbatum est Domini, idcirco non invenietur.

27 Venitque septima dies: & egressi de populo ut colligerent, non invenerunt.

28 Dixit autem Dominus ad Moysen: Usquequo non vultis custodire mandata mea, & legem meam?

29 Videte quod Dominus dederit vobis sabbatum, & propter hoc die sexta tribuit vobis cibos duplices: maneat unusquisque apud semetipsum, nullus egrediatur de loco suo die septimo.

30 Et sabbatizavit populus die septimo.

31 Appellavitque domus Israel nomen ejus Man: quod erat quasi semen coriandri album, gustusque ejus quasi similæ cum melle.

32 Dixit autem Moyses: Iste est sermo, quem præcepit Dominus: Imple gomor ex eo, & custodiatur in futuras retro generationes: ut noverint panem, quo alui vos in solitudine, quando educti estis de terra Ægypti.

33 Dixitque Moyses ad Aaron: Sume vas unum, & mitte ibi Man, quantum potest capere gomor: & repone coram Domino, ad servandum in generationes vestras,

34 Sicut præcepit Dominus Moysi. Posuitque illud Aaron in tabernaculo reservandum.

Num. 21. Josue 5. 35 † Filii autem Israel comederunt Man quadraginta annis, donec venirent in terram habitabilem: hoc cibo aliti sunt, usquequo tangerent fines terræ Chanaan.

36 Gomor autem decima pars est Ephi.

CAPUT XVII.

Rursum murmurantibus in Raphidim ob aquæ penuriam filiis Israel, dat Dominus aquam de petra: Amalecita invadunt Hebræos, sed pugnante Josue, & in monte Moyse extensis manibus orante, vincuntur.

1 IGitur profecta omnis multitudo filiorum Israel de deserto Sin per mansiones suas juxta sermonem Domini, castrametati sunt in Raphidim, ubi non erat aqua ad bibendum populo.

† Num. 20. 4. 2 † Qui jurgatus contra Moysen, ait: Da nobis aquam, ut bibamus. Quibus respondit Moyses: Quid jurgamini contra me? cur tentatis Dominum?

3 Sitivit ergo ibi populus præ aquæ penuria, & murmuravit contra Moysen, dicens: Cur fecisti nos exire de Ægypto, ut occideres nos, & liberos nostros, ac jumenta, siti?

4 Clamavit autem Moyses ad Dominum, dicens: Quid faciam populo huic? adhuc paululum, & lapidabit me.

5 Et ait Dominus ad Moysen: Antecede populum: & sume tecum de senioribus Israel: & virgam qua † percussisti fluvium, tolle in manu tua, & vade.

† Supr. 14. 21. Psal. 77. 15. 1. Cor. 10. 4. 6 En ego stabo ibi coram te, supra petram Horeb: percutiesque petram, & exibit ex ea aqua, ut bibat populus. Fecit Moyses ita coram senioribus Israel:

7 Et vocavit nomen loci illius, Tentatio, propter jurgium filiorum Israel, & quia tentaverunt Dominum, dicentes: Est ne Dominus in nobis, an non?

† Deut. 25. 17. Judith. 4. 13. Sap. 11. 5. 8 † Venit autem Amalec, & pugnabat contra Israel in Raphidim.

9 Dixitque Moyses ad Josue: Elige viros: & egressus, pugna contra Amalec: cras ego stabo in vertice collis, habens virgam Dei in manu mea.

10 Fecit Josue ut locutus erat Moyses, & pugnavit contra Amalec: Moyses autem & Aaron & Hur ascenderunt super verticem collis.

11 Cumque levaret Moyses manus, vincebat Israel: sin autem paululum remisisset, superabat Amalec.

12 Manus autem Moysi erant graves: sumentes igitur lapidem, posuerunt subter eum, in quo sedit: Aaron autem & Hur sustentabant manus ejus ex utraque parte. Et factum est ut manus illius non lassarentur usque ad occasum solis.

13 Fugavitque Josue Amalec, & populum ejus in ore gladii.

14 Dixit autem Dominus ad Moysen; Scribe hoc ob monimentum in libro, & trade auribus Josue: delebo enim memoriam Amalec sub cœlo.

15 Ædificavitque Moyses altare: & vocavit nomen ejus, Dominus exaltatio mea, dicens:

16 Quia manus soli Domini, & bellum Domini, erit contra Amalec, a generatione in generationem.

CAPUT XVIII.

Jethro socer Moysi uxorem cum filiis ad eum reducit: & auditis Dei operibus, cum Dominum laudasset, eique sacrificasset, sanum consilium Moysi dedit in constituendis judicum magistratibus, qui minora dijudicent.

1 CUmque audisset Jethro, sacerdos Madian, cognatus Moysi, omnia quæ fecerat Deus Moysi, & Israeli populo suo, & quod eduxisset Dominus Israel de Ægypto:

2 Tulit Sephoram uxorem Moysi quam remiserat:

3 Et duos filios ejus, quorum unus vocabatur Gersam, dicente patre: † Advena fui in terra aliena.

† *Supr.* 2. 22.

4 Alter vero Eliezer: Deus enim, ait, patris mei adjutor meus, & eruit me de gladio Pharaonis.

5 Venit ergo Jethro cognatus Moysi, & filii ejus, & uxor ejus, ad Moysen in desertum, ubi erat castrametatus juxta montem Dei.

6 Et mandavit Moysi, dicens: Ego Jethro cognatus tuus venio ad te, & uxor tua, & duo filii tui cum ea.

7 Qui egressus in occursum cognati sui, adoravit, & osculatus est eum: salutaveruntque se mutuo verbis pacificis. Cumque intrasset tabernaculum,

8 Narravit Moyses cognato suo cuncta quæ fecerat Dominus Pharaoni, & Ægyptiis propter Israel, universumque laborem, qui accidisset eis in itinere, & quod liberaverat eos Dominus.

9 Lætatusque est Jethro super omnibus bonis, quæ fecerat Dominus Israeli, eo quod eruisset eum de manu Ægyptiorum,

10 Et ait, Benedictus Dominus, qui liberavit vos de manu Ægyptiorum, & de manu Pharaonis, qui eruit populum suum de manu Ægypti.

11 Nunc cognovi, quia magnus Dominus super omnes deos: eo quod † superbe egerint contra illos.

† *Supr.* 1. 14. & 5. 7. & 10. 10. & 14. 8.

12 Obtulit ergo Jethro cognatus Moysi holocausta & hostias Deo: venerunt que Aaron & omnes seniores Israel, ut comederent panem cum eo coram Deo.

13 Altera autem die sedit Moyses ut judicaret populum, qui assistebat Moysi a mane usque ad vesperam.

14 Quod cum vidisset cognatus ejus, omnia scilicet quæ agebat in populo, ait: Quid est hoc quod facis in plebe? cur solus sedes, & omnis populus præstolatur de mane usque ad vesperam?

15 Cui respondit Moyses: Venit ad me populus quærens sententiam Dei.

16 Cumque acciderit eis aliqua disceptatio, veniunt ad me ut judicem inter eos, & ostendam præcepta Dei, & leges ejus.

17 At ille: Non bonam, inquit, rem facis:

18 Stulto labore consumeris & tu, & populus iste qui tecum est: ultra vires tuas est negotium, † solus illud non poteris sustinere.

† *Deut.* 1. 12.

19 Sed audi verba mea atque consilia, & erit Deus tecum. Esto tu populo in his quæ ad Deum pertinent, ut referas quæ dicuntur ad eum:

20 Ostendasque populo cerimonias & ritum colendi, viamque per quam ingredi debeant, & opus quod facere debeant.

21 Provide autem de omni plebe viros potentes, & timentes Deum, in quibus sit veritas, & qui oderint avaritiam, & constitue ex eis tribunos, & centuriones, & quinquagenarios, & decanos.

22 Qui judicent populum omni tempore: quidquid autem majus fuerit, referant ad te, & ipsi minora tantummodo judicent; leviusque sit tibi, partito in alios onere.

23 Si hoc feceris, implebis imperium Dei, & præcepta ejus poteris sustentare: & omnis hic populus revertetur ad loca sua cum pace.

24 Quibus auditis, Moyses fecit omnia quæ ille suggesserat.

25 Et electis viris strenuis de cuncto Israel, constituit eos principes populi, tribunos, & centuriones, & quinquagenarios, & decanos.

26 Qui judicabant plebem omni tempore: quidquid autem gravius erat, referebant ad eum, faciliora tantummodo judicantes.

27 Dimisitque cognatum suum: qui reversus abiit in terram suam.

CAPUT XIX.

Israelita moris castris veniunt in Sinai. Moyses jussu Dei ascendit in montem, monita ejus refert ad populum, qui sanctificari jubetur, ut descendat Dominus in fulgure & tonitru, coram omni plebe Moysi locuturus.

1 MEnse tertio egressionis Israel de terra Ægypti, in die hac venerunt in solitudinem Sinai.

Num. 33. 15.

2 Nam profecti de Raphidim, & pervenientes usque in desertum Sinai, castrametati sunt in eodem loco, ibique Israel fixit tentoria e regione montis.

3 † Moyses autem ascendit ad Deum, vocavitque eum Dominus de monte, & ait: Hæc dices domui Jacob, & annuntiabis filiis Israel:

† *Act.* 7. 38.

4 Vos † ipsi vidistis, quæ fecerim Ægyptiis, quo modo portaverim vos super alas aquilarum, & assumpserim mihi.

† *Deut.* 29. 2.

5 Si ergo audieritis vocem meam, & custodieritis pactum meum, eritis mihi in peculium de cunctis populis: † mea est enim omnis terra.

† *Psal.* 73. 1.

6 † Et vos eritis mihi in regnum sacerdotale, & gens sancta: hæc sunt verba quæ loqueris ad filios Israel.

† 1. *Pet.* 1. 9.

7 Venit Moyses: & convocatis majoribus natu populi, exposuit omnes sermones quos mandaverat Dominus.

8 Responditque omnis populus simul: Cuncta quæ locutus est Dominus, faciemus. Cumque retulisset Moyses verba populi ad Dominum,

9 Ait ei Dominus: Jam nunc veniam ad te in caligine nubis, ut audiat me populus loquentem ad te, & credat tibi in perpetuum. Nuntiavit ergo Moyses verba populi ad Dominum.

10 Qui dixit ei: Vade ad populum, & sanctifica illos hodie, & cras, laventque vestimenta sua.

11 Et sint parati in diem tertium: in die enim tertia descendet Dominus coram omni plebe super montem Sinai.

12 Constituesque terminos populo per circuitum, & dices ad eos: Cavete ne ascendatis in montem, † nec tangatis fines illius: omnis qui tetigerit montem, morte morietur.

† *Hebr.* 12. 18.

13 Manus non tanget eum, sed lapidibus opprimetur, aut confodietur jaculis: sive jumentum fuerit, sive homo, non vivet: cum cœperit clangere buccina, tunc ascendant in montem.

14 Descenditque Moyses de monte ad populum, & sanctificavit eum. Cumque lavissent vestimenta sua,

15 Ait ad eos: Estote parati in diem tertium, & ne appropinquetis uxoribus vestris.

16 Jamque advenerat tertius dies, & mane inclaruerat: & ecce cœperunt audiri tonitrua, ac micare fulgura, & nubes densissima operire montem, clangorque buccinæ vehe-

mentius perſtrepebat : & timuit populus qui erat in caſtris .

17 Cumque eduxiſſet eos Moyſes in occurſum Dei de loco caſtrorum , ſteterunt ad radices montis .

18 † Totus autem mons Sinai fumabat : eo quod deſcendiſſet Dominus ſuper eum in igne , & aſcenderet fumus ex eo quaſi de fornace : eratque omnis mons terribilis .

19 Et ſonitus buccinæ paulatim creſcebat in majus , & prolixius tendebatur : Moyſes loquebatur , & Deus reſpondebat ei .

20 Deſcenditque Dominus ſuper montem Sinai in ipſo montis vertice , & vocavit Moyſen in cacumen ejus . Quo cum aſcendiſſet ,

21 Dixit ad eum : Deſcende , & conteſtare populum : ne forte velit tranſcendere terminos ad videndum Dominum , & pereat ex eis plurima multitudo .

22 Sacerdotes quoque qui accedunt ad Dominum , ſanctificentur , ne percutiat eos .

23 Dixitque Moyſes ad Dominum : Non poterit vulgus aſcendere in montem Sinai : tu enim teſtificatus es , & juſſiſti , dicens : Pone terminos circa montem , & ſanctifica illum

24 Cui ait Dominus : Vade , deſcende : aſcendeſque tu , & Aaron tecum : ſacerdotes autem & populus ne tranſeant terminos , nec aſcendant ad Dominum , ne forte interficiat illos .

25 Deſcenditque Moyſes ad populum , & omnia narravit eis .

CAPUT XX.

Angelus vice Dei ex Sina monte decalogum promulgat toti populo , ſed is mavult Moyſe internuncio mandata Dei ſibi exponi : Moyſes ſolatur populum : ac terreum aut lapideum de infectis lapidibus altare facere jubetur , ad quod non ſit per gradus aſcendendum .

1 LOcutuſque eſt Dominus cunctos ſermones hos :

2 Ego † ſum Dominus Deus tuus , qui eduxi te de terra Ægypti , de domo ſervitutis .

3 Non habebis deos alienos coram me .

4 † Non facies tibi ſculptile , neque omnem ſimilitudinem quæ eſt in cœlo deſuper , & quæ in terra deorſum , nec eorum quæ ſunt in aquis ſub terra .

5 Non adorabis ea , neque coles : ego ſum Dominus Deus tuus fortis , zelotes , viſitans iniquitatem patrum in filios , in tertiam & quartam generationem eorum qui oderunt me :

6 Et faciens miſericordiam in millia his qui diligunt me , & cuſtodiunt præcepta mea .

7 † Non aſſumes nomen Domini Dei tui in vanum : nec enim habebit inſontem Dominus eum qui aſſumpſerit nomen Domini Dei ſui fruſtra .

8 † Memento ut diem ſabbati ſanctifices .

9 Sex diebus operaberis , & facies omnia opera tua .

10 Septimo autem die ſabbatum Domini Dei tui eſt : non facies omne opus in eo , tu , & filius tuus & filia tua , ſervus tuus & ancilla tua , jumentum tuum , & advena qui eſt intra portas tuas .

11 † Sex enim diebus fecit Dominus cœlum & terram , & mare , & omnia quæ in in eis ſunt , & requievit in die ſeptimo , idcirco benedixit Dominus diei ſabbati , & ſanctificavit eum .

12 † Honora patrem tuum & matrem tuam , ut ſis longævus ſuper terram , quam Dominus Deus tuus dabit tibi .

13 † Non occides .

14 Non mœchaberis .

15 Non furtum facies .

16 Non loqueris contra proximum tuum falſum teſtimonium .

17 † Non concupiſces domum proximi tui : nec deſiderabis uxorem ejus , non ſervum , non ancillam , non bovem , non aſinum , nec omnia quæ illius ſunt .

18 Cunctus autem populus videbat voces & lampades , & ſonitum buccinæ , montemque fumantem : & perterriti ac pavore concuſſi , ſteterunt procul ,

19 Dicentes Moyſi : Loquere tu nobis , & audiemus : non loquatur nobis Dominus , ne forte moriamur .

20 Et ait Moyſes ad populum : Nolite timere : ut enim probaret vos venit Deus , & ut terror illius eſſet in vobis , & non peccaretis .

21 Stetitque populus de longe . † Moyſes autem acceſſit ad caliginem in qua erat Deus .

22 Dixit præterea Dominus ad Moyſen : Hæc dices filiis Iſrael : Vos vidiſtis quod de cœlo locutus ſim vobis .

23 Non facietis deos argenteos , nec deos aureos facietis vobis .

24 † Altare de terra facietis mihi , & offeretis ſuper eo holocauſta & pacifica veſtra oves veſtras & boves , in omni loco in quo memoria fuerit nominis mei : veniam ad te , & benedicam tibi .

25 † Quod ſi altare lapideum feceris mihi , non ædificabis illud de ſectis lapidibus : ſi enim levaveris cultrum ſuper eo , polluetur .

26 Non aſcendes per gradus ad altare meum ne reveletur turpitudo tua .

CAPUT XXI.

Præcepta judicialia quoad empticios ſervos , & ancillas , furta , homicidia , parricidia , plagium , parentum maledicta , rixas , & talionis pœnas , atque cornupetam bovem .

1 HÆc ſunt judicia quæ propones eis .

2 Si † emeris ſervum Hebræum , ſex annis ſerviet tibi : in ſeptimo egredietur liber gratis .

3 Cum quali veſte intraverit , cum tali exeat : ſi habens uxorem , & uxor egredietur ſimul .

4 Sin autem dominus dedit illi uxorem , & peperit filios & filias : mulier & liberi ejus erunt domini ſui , ipſe vero exibit cum veſtitu ſuo .

5 Quod ſi dixerit ſervus : Diligo dominum meum & uxorem ac liberos , non egrediar liber :

6 Offeret eum dominus diis , & applicabitur ad oſtium & poſtes , perforabitque aurem ejus ſubula : & erit ei ſervus in ſæculum .

7 Si quis vendiderit filiam ſuam in famulam , non egredietur ſicut ancillæ exire conſueverunt .

8 Si diſplicuerit oculis domini ſui cui tradita fuerat , dimittet eam : populo autem

alieno vendendi non habebit poteſtatem, ſi ſpreverit eam.

9 Sin autem filio ſuo deſponderit eam, juxta morem filiarum faciet illi.

10 Quod ſi alteram ei acceperit, providebit puellæ nuptias, & veſtimenta, & pretium pudicitiæ non negabit.

11 Si tria iſta non fecerit, egredietur gratis abſque pecunia.

† *Lev.* 24. 17. 12 † Qui percuſſerit hominem volens occidere, morte moriatur.

† *Deut.* 19. 2. 13 Qui autem non eſt inſidiatus, ſed Deus illum tradidit in manus ejus: † conſtituam tibi locum in quem fugere debeat.

14 Si quis per induſtriam occiderit proximum ſuum, & per inſidias: ab altari meo evelles eum, ut moriatur.

15 Qui percuſſerit patrem ſuum aut matrem, morte moriatur.

16 Qui furatus fuerit hominem, & vendiderit eum, convictus noxæ, morte moriatur.

† *Lev.* 20. 9. *Prov.* 20. 20. *Matth.* 15. 4. *Marc.* 7. 10. 17 † Qui maledixerit patri ſuo, vel matri, morte moriatur.

18 Si rixati fuerint viri, & percuſſerit alter proximum ſuum lapide vel pugno, & ille mortuus non fuerit, ſed jacuerit in lectulo:

19 Si ſurrexerit, & ambulaverit foris ſuper baculum ſuum, innocens erit qui percuſſerit, ita tamen ut operas ejus, & impenſas in medicos reſtituat.

20 Qui percuſſerit ſervum ſuum vel ancillam virga, & mortui fuerint in manibus ejus, criminis reus erit.

21 Sin autem uno die vel duobus ſupervixerit, non ſubjacebit pœnæ, quia pecunia illius eſt.

22 Si rixati fuerint viri, & percuſſerit quis mulierem prægnantem, & abortivum quidem fecerit, ſed ipſa vixerit: ſubjacebit damno quantum maritus mulieris expetierit, & arbitri judicaverint.

23 Sin autem mors ejus fuerit ſubſecuta, reddet animam pro anima,

† *Lev.* 24. 20. *Deut.* 19. 21. *Matth.* 5. 38. 24 † Oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede,

25 Aduſtionem pro aduſtione, vulnus pro vulnere, livorem pro livore.

26 Si percuſſerit quiſquam oculum ſervi ſui aut ancillæ, & luſcos eos fecerit, dimittet eos liberos pro oculo quem eruit.

27 Dentem quoque ſi excuſſerit ſervo vel ancillæ ſuæ, ſimiliter dimittet eos liberos.

28 Si bos cornu percuſſerit virum aut mulierem, & mortui fuerint, lapidibus obruetur: & non comedentur carnes ejus, dominus quoque bovis innocens erit.

29 Quod ſi bos cornupeta fuerit ab heri & nudiuſtertius, & conteſtati ſint dominum ejus, nec recluſerit eum, occideritque virum aut mulierem: & bos lapidibus obruetur, & dominum ejus occident.

30 Quod ſi pretium fuerit ei impoſitum, dabit pro anima ſua quidquid fuerit poſtulatus.

31 Filium quoque & filiam ſi cornu percuſſerit, ſimili ſententiæ ſubjacebit.

32 Si ſervum, ancillamque invaſerit, triginta ſiclos argenti domino dabit, bos vero lapidibus opprimetur.

33 Si quis aperuerit ciſternam, & foderit, & non operuerit eam, ceciderítque bos aut aſinus in eam,

34 Reddet dominus ciſternæ pretium jumentorum: quod autem mortuum eſt, ipſius erit.

35 Si bos alienus bovem alterius vulneraverit, & ille mortuus fuerit: vendent bovem vivum, & divident pretium, cadaver autem mortui inter ſe diſpertient.

36 Sin autem ſciebat quod bos cornupeta eſſet ab heri & nudiuſtertius, & non cuſtodivit eum dominus ſuus: reddet bovem pro bove, & cadaver integrum accipiet.

CAPUT XXII.

Furti damnique illati pœna, depoſiti, commodati, conducti, atque ſtupri lex, maleficorum, beſtialitatis, ſacrificii idololatrici ſupplicium: advenæ, viduæ & pupillo nocentium pœna: mutui, uſuræ & pignoris lex, ac obedientia & decimarum, primiciarum, primogenitorum: de carne a beſtiis præguſtata.

† 2. *Reg.* 12. 6. 1 SI quis furatus fuerit bovem, aut ovem, & occiderit vel vendiderit: quinque boves pro uno bove reſtituet, † & quatuor oves pro una ove.

2 Si effringens fur domum ſive ſuffodiens fuerit inventus, & accepto vulnere mortuus fuerit: percuſſor non erit reus ſanguinis.

3 Quod ſi orto ſole hoc fecerit, homicidium perpetravit, & ipſe morietur. Si non habuerit quod pro furto reddat, ipſe venumdabitur.

4 Si inventum fuerit apud eum quod furatus eſt, vivens, ſive bos, ſive aſinus, ſive ovis: duplum reſtituet.

5 Si læſerit quiſpiam agrum vel vineam, & dimiſerit jumentum ſuum ut depaſcatur aliena: quidquid optimum habuerit in agro ſuo, vel in vinea, pro damni æſtimatione reſtituet.

6 Si egreſſus ignis invenerit ſpinas, & comprehenderit acervos frugum, ſive ſtantes ſegetes in agris, reddet damnum qui ignem ſuccenderit.

7 Si quis commendaverit amico pecuniam aut vas in cuſtodiam, & ab eo, qui ſuſcepérat, furto ablata fuerint: ſi invenitur fur, duplum reddet.

8 Si latet fur, dominus domus applicabitur ad deos, & jurabit quod non extenderit manum in rem proximi ſui,

9 Ad perpetrandam fraudem, tam in bove, quam in aſino, & ove ac veſtimento, & quidquid damnum inferre poteſt: ad deos utriuſque cauſa perveniet: & ſi illi judicaverint, duplum reſtituet proximo ſuo.

10 Si quis commendaverit proximo ſuo aſinum, bovem, ovem, & omne jumentum ad cuſtodiam, & mortuum fuerit, aut debilitatum, vel captum ab hoſtibus, nulliuſque hoc viderit:

11 Jusjurandum erit in medio, quod non extenderit manum ad rem proximi ſui: ſuſcipietque dominus juramentum, & ille reddere non cogetur.

† *Gen.* 31. 39. 12 † Quod ſi furto ablatum fuerit, reſtituet damnum domino.

13 Si comeſtum a beſtia, deferat ad eum quod occiſum eſt, & non reſtituet.

14 Qui a proximo ſuo quidquam horum mutuo poſtulaverit, & debilitatum aut mortuum fuerit domino non præſente, reddere compelletur.

15 Quod ſi impræſentiarum dominus fuerit,

non

non restituet, maxime si conductum venerat pro mercede operis sui.

† *Deut.* 28. 28. 15 † Si seduxerit quis virginem nebdum desponsatam, dormieritque cum ea: dotabit eam, & habebit eam uxorem.

17 Si pater virginis dare noluerit, reddet pecuniam juxta modum dotis, quam virgines accipere consueverunt.

18 Maleficos non patieris vivere.

19 Qui cojerit cum jumento, morte moriatur.

† *Lev.* 39. 4. 20 † Qui immolat diis, occidetur, praeterquam Domino soli.

21 Advenam non contristabis, neque affliges eum: advenæ enim & ipsi fuistis in terra Ægypti.

† *Zach.* 7. 10. 22 † Viduæ & pupillo non nocebitis.

23 Si læseritis eos, vociferabuntur ad me, & ego audiam clamorem eorum:

24 Et indignabitur furor meus, percutiamque vos gladio, & erunt uxores vestræ viduæ, & filii vestri pupilli.

25 Si pecuniam mutuam dederis populo meo pauperi qui habitat tecum, non urgebis eum quasi exactor, nec usuris opprimes.

† *Deut.* 24. 13. 26 † Si pignus a proximo tuo acceperis vestimentum, ante solis occasum reddes ei.

27 Ipsum enim est solum, quo operitur, indumentum carnis ejus, nec habet aliud in quo dormiat: si clamaverit ad me, exaudiam eum, quia misericors sum.

† *Act.* 23. 5. 28 Diis non detrahes, & † principi populi tui non maledices.

29 Decimas tuas & primitias tuas non tardabis reddere: † primogenitum filiorum tuorum dabis mihi.

† *Supr.* 13. 2. 12. *Infra* 34. 19. *Lucæ* 2. 23. † *Lev.* 22. 8. 30 De bobus quoque, & ovibus similiter facies: septem diebus sit cum matre sua, die octava reddes illum mihi.

31 Viri sancti eritis mihi: † carnem, quæ a bestiis fuerit prægustata, non comedetis; sed projicietis canibus.

CAPUT XXIII.

Leges præfixæ judicibus: bos & asinus inimici servandus: non accipienda judicibus munera: de anni & diei septimi quiete, tribusque festis præcipuis: promittit Deus se populo Angelum in ducem itineris præmissurum, & præmium servantibus præcepta: de idololatria & fœdere Chananæorum fugiendis, deque eis exterminandis.

1 NOn suscipies vocem mendacii: nec junges manum tuam ut pro impio dicas falsum testimonium.

2 Non sequeris turbam ad faciendum malum: nec in judicio, plurimorum acquiescès sententiæ, ut a vero devies.

3 Pauperis quoque non misereberis in judicio.

† *Deut.* 22. 1. 4 † Si occurreris bovi inimici tui, aut asino erranti, reduc ad eum.

5 Si videris asinum odientis te jacere sub onere, non pertransibis, sed sublevabis cum eo.

† *Dan.* 13. 53. 6 Non declinabis in judicium pauperis.

† *Deut.* 16. 19. *Eccli.* 20. 31. 7 Mendacium fugies: † insontem & justum non occides: quia averser impium.

8 † Nec accipies munera, quæ etiam excæcant prudentes, & subvertunt verba justorum.

9 Peregrino molestus non eris: scitis enim advenarum animas: quia & ipsi † peregrini fuistis in terra Ægypti.

† *Gen.* 46. 6. 10 Sex annis seminabis terram tuam, & congregabis fruges ejus.

11 Anno autem septimo dimittes eam, & requiescere facies, ut comedant pauperes populi tui: & quidquid reliquum fuerit, edant bestiæ agri: ita facies in vinea, & in oliveto tuo.

12 Sex diebus operaberis: septimo die cessabis, ut requiescat bos & asinus tuus: & refrigeretur filius ancillæ tuæ, & advena.

13 Omnia quæ dixi vobis, custodite. Et per nomen externorum deorum non jurabitis, neque audietur ex ore vestro.

14 Tribus vicibus per singulos annos mihi festa celebrabitis.

15 Solemnitatem azymorum custodies. Septem diebus comedes azyma, † sicut præcepi tibi, tempore mensis novorum, quando egressus es de Ægypto: † non apparebis in conspectu meo vacuus.

† *Supr.* 13. 3. 4. *Infra* 34. 22. † *Deut.* 16. 16. *Eccli.* 35. 6. 16 Et solemnitatem messis primitivorum operis tui, quæcumque seminaveris in agro: solemnitatem quoque in exitu anni, quando congregaveris omnes fruges tuas de agro.

† *Infr.* 34. 23. *Deut.* 26. 16. 17 † Ter in anno apparebit omne masculinum tuum coram Domino Deo tuo.

18 Non immolabis super fermento sanguinem victimæ meæ, nec remanebit adeps solemnitatis meæ usque mane.

† *Infr.* 34. 26. † *Deut.* 14. 21. 19 Primitias frugum terræ tuæ deferes in domum Domini Dei tui. † Non coques hœdum in lacte matris suæ.

20 Ecce ego mittam angelum meum, qui præcedat te, & custodiat in via, & introducat in locum quem paravi.

21 Observa eum, & audi vocem ejus, nec contemnendum putes: quia non dimittet cum peccaveris, & est nomen meum in illo.

† *Deut.* 7. 11. 22 † Quod si audieris vocem ejus, & feceris omnia quæ loquor, inimicus ero inimicis tuis, & affligam affligentes te.

† *Infr.* 33. 2. *Deut.* —. 22. *Jos.* 24. 11. 23 † Præcedetque te angelus meus, & introducet te ad Amorrhæum, & Hethæum, & Pherezæum, Chananæumque, & Hevæum, & Jebusæum, quos ego conteram.

24 Non adorabis deos eorum, nec coles eos: non facies opera eorum, sed destrues eos, & contringes statuas eorum.

25 Servietisque Domino Deo vestro, ut benedicam panibus tuis & aquis, & auferam infirmitatem de medio tui.

26 Non erit infœcundis, nec sterilis in terra tua: numerum dierum tuorum implebo.

27 Terrorem meum mittam in præcursum tuum, & occidam omnem populum, ad quem ingredieris: cunctorumque inimicorum tuorum coram te terga vertam:

† *Deut.* 7. 26. 28 Emittens † crabrones prius, qui fugabunt Hevæum, & Chananæum, & Hethæum, antequam introeas.

29 Non ejiciam eos a facie tua anno uno: ne terra in solitudinem redigatur, & crescant contra te bestiæ.

30 Paulatim expellam eos de conspectu tuo, donec augearis, & possideas terram.

31 Ponam autem terminos tuos a mari rubro usque ad mare Palæstinorum, & a deserto usque ad fluvium: tradam in manibus vestris habitatores terræ, & ejiciam eos de conspectu vestro.

† *Infr.* 34. 15. *Deut.* 7. 2.

32 † Non inibis cum eis fœdus, nec cum diis eorum.

33 Non habitent in terra tua, ne forte peccare te faciant in me, si servieris diis eorum: quod tibi certe erit in scandalum.

CAPUT XXIV.

Moyses a Deo latas leges ad populum refert, populus eas acceptat: & fœdus sancit inter Deum & populum, oblatis Domino sacrificiis, fœderisque sanguine in populum respersо, Moyses, ceteris ad radicem montis manentibus, solus in montem ascendit, ut tabulas legis accipiat, ubi cum Domino quadraginta diebus & noctibus permansit.

1 MOysi quoque dixit: Ascende ad Dominum tu, & Aaron, Nadab, & Abiu, & septuaginta senes ex Israel, & adorabitis procul.

2 Solusque Moyses ascendet ad Dominum, & illi non appropinquabunt: nec populus ascendet cum eo.

3 Venit ergo Moyses & narravit plebi omnia verba Domini, atque judicia: respondit-que omnis populus una voce: Omnia verba Domini, quæ locutus est, faciemus.

4 Scripsit autem Moyses universos sermones Domini: & mane consurgens ædificavit altare ad radices montis, & duodecim titulos per duodecim tribus Israel.

5 Misitque juvenes de filiis Israel, & obtulerunt holocausta, immolaverunt-que victimas pacificas Domino, vitulos.

6 Tulit itaque Moyses dimidiam partem sanguinis, & misit in crateras: partem autem residuam fudit super altare.

7 Assumensque volumen fœderis, legit audiente populo: qui dixerunt: Omnia quæ locutus est Dominus, faciemus, & erimus obedientes.

8 Ille vero sumptum sanguinem respersit in populum, & ait: Hic est † sanguis fœderis quod pepigit Dominus vobiscum super cunctis sermonibus his.

† *Heb.* 9. 20.

9 Ascenderuntque Moyses & Aaron, Nadab & Abiu, & septuaginta de senioribus Israel.

10 Et viderunt Deum Israel: & sub pedibus ejus quasi opus lapidis sapphirini, & quasi cœlum, cum serenum est.

11 Nec super eos qui procul recesserant de filiis Israel, misit manum suam, videruntque Deum, & comederunt, ac biberunt.

12 Dixit autem Dominus ad Moysen: Ascende ad me in montem, & esto ibi: daboque tibi tabulas lapideas, & legem ac mandata quæ scripsi: ut doceas eos.

13 Surrexerunt Moyses & Josue minister ejus, ascendensque Moyses in montem Dei,

14 Senioribus ait: Expectate hic donec revertamur ad vos. Habetis Aaron & Hur vobiscum: si quid natum fuerit quæstionis, referetis ad eos.

15 Cumque ascendisset Moyses, operuit nubes montem,

16 Et habitavit gloria Domini super Sinai, tegens illum nube sex diebus: septimo autem die vocavit eum de medio caliginis.

17 Erat autem species gloriæ Domini, quasi ignis ardens super verticem montis, in conspectu filiorum Israel.

18 Ingressusque Moyses medium nebulæ, ascendit in montem: & fuit ibi quadraginta diebus, & quadraginta noctibus.

CAPUT XXV.

Jubetur primitiarum ac donorum oblatio ad Dei tabernaculum formandum, arcæ fœderis, mensæ panum propositionis, & septiceps candelabrum, cunctaque illuc pertinentia: horum omnium monstratur exemplar.

1 LOcutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

2 Loquere filiis Israel, ut tollant mihi primitias: ab † omni homine qui offeret ultroneus, accipietis eas.

† *Infr.* 35. 5.

3 Hæc sunt autem quæ accipere debetis: Aurum, & argentum, & æs,

4 Hyacinthum & purpuram, coccumque bis tinctum, & byssum, pilos caprarum,

5 Et pelles arietum rubricatas, pelles-que janthinas, & ligna setim:

6 Oleum ad luminaria concinnanda: aromata in unguentum, & thymiamata boni odoris:

7 Lapides onychinos, & gemmas ad ornandum ephod, ac rationale.

8 Facientque mihi sanctuarium, & habitabo in medio eorum:

9 † Juxta omnem similitudinem tabernaculi, quod ostendam tibi, & omnium vasorum in cultum ejus: sicque facietis illud:

† *Heb.* 9. 2.

10 Arcam de lignis setim compingite, cujus longitudo habeat duos & semis cubitos: latitudo, cubitum & dimidium: altitudo, cubitum similiter ac semissem.

11 Et deaurabis eam auro mundissimo intus & foris, facies-que supra, coronam auream per circuitum:

12 Et quatuor circulos aureos, quos pones per quatuor arcæ angulos: duo circuli sint in latere uno, & duo in altero.

13 Facies quoque vectes de lignis setim, & operies eos auro.

14 Inducesque per circulos qui sunt in arcæ lateribus, ut portetur in eis:

15 Qui semper erunt in circulis, nec unquam extrahentur ab eis.

16 Ponesque in arca testificationem quam dabo tibi.

17 Facies & propitiatorium de muro mundissimo: duos cubitos & dimidium tenebit longitudo ejus, & cubitum ac semissem latitudo.

18 Duos quoque Cherubim aureos & productiles facies, ex utraque parte oraculi.

19 Cherub unus sit in latere uno, & alter in altero.

20 Utrumque latus propitiatorii regant expandentes alas, & operientes oraculum, respiciantque se mutuo versis vultibus in propitiatorium quo operienda est arca,

21 In qua pones testimonium quod dabo tibi.

22 Inde præciplam, & loquar ad te supra propitiatorium, ac de medio duorum Cherubim, qui erunt super arcam testimonii, cuncta quæ mandabo per te filiis Israel.

23 Facies & mensam de lignis setim, habentem duos cubitos longitudinis, & in latitudine cubitum, & in altitudine cubitum ac semissem.

24 Et

24 Et inaurabis eam auro purissimo: faciesque illi labium aureum per circuitum,
25 Et ipsi labio coronam interrasilem altam quatuor digitis: & super illam, alteram coronam aureolam.
26 Quatuor quoque circulos aureos præparabis, & pones eos in quatuor angulis ejusdem mensæ per singulos pedes.
27 Subter coronam erunt circuli aurei, ut mittantur vectes per eos, & possit mensa portari.
28 Ipsos quoque vectes facies de lignis setim, & circumdabis auro ad subvehendam mensam.
29 Parabis & acetabula, ac phialas, thuribula, & cyathos, in quibus offerenda sunt libamina, ex auro purissimo.
30 Et pones super mensam panes propositionis in conspectu meo semper.
31 Facies & candelabrum ductile de auro mundissimo, hastile ejus, & calamos, scyphos, & sphærulas, ac lilia ex ipso procedentia.
32 Sex calami egredientur de lateribus, tres ex uno latere, & tres ex altero.
33 Tres scyphi quasi in nucis modum per calamos singulos, sphærulaque simul & lilium: & tres similiter scyphi instar nucis in calamo altero, sphærulaque simul & lilium: hoc erit opus sex calamorum, qui producendi sunt de hastili:
34 In ipso autem candelabro erunt quatuor scyphi in nucis modum, sphærulæque per singulos, & lilia.
35 Sphærulæ sub duobus calamis per tria loca, qui simul sex fiunt, procedentes de hastili uno.
36 Et sphærulæ igitur & calami ex ipso erunt, universa ductilia de auro purissimo.
37 Facies & lucernas septem: & pones eas super candelabrum, ut luceant ex adverso.
38 Emunctoria quoque, & ubi quæ emuncta sunt extinguantur, fiant de auro purissimo.
39 Omne pondus candelabri cum universis vasis suis habebit talentum auri purissimi.
40 † Inspice, & fac secundum exemplar quod tibi in monte monstratum est.

† *Heb.* 8. 5. *Act.* 7. 44.

CAPUT XXVI.

Forma & constructio tabernaculi Mosaici, veli, arcæ, propitiatorii, mensæ, candelabri, & tentorii, juxta suas quæque mensuras.

1 TAbernaculum vero ita facies: Decem cortinas de bysso retorta, & hyacintho, ac purpura, coccoque bis tincto, variatas opere plumario facies.
2 Longitudo cortinæ unius habebit viginti octo cubitos: latitudo, quatuor cubitorum erit. Unius mensuræ sient universa tentoria.
3 Quinque cortinæ sibi jungentur mutuo, & aliæ quinque nexu simili cohærebunt.
4 Ansulas hyacinthinas in lateribus ac summitatibus facies cortinarum, ut possint invicem copulari.
5 Quinquagenas ansulas cortina habebit in utraque parte, ita insertas, ut ansa contra ansam veniat, & altera alteri possit aptari.
6 Facies & quinquaginta circulos aureos quibus cortinarum vela jungenda sunt, ut unum tabernaculum fiat.
7 Facies & saga cilicina undecim, ad operiendum tectum tabernaculi.
8 Longitudo sagi unius habebit triginta cubitos: & latitudo, quatuor: æqua erit mensura sagorum omnium.
9 E quibus quinque junges seorsum, & sex item mutuo copulabis, ita ut sextum sagum in fronte tecti duplices.
10 Facies & quinquaginta ansas in ora sagi unius, ut conjungi cum altero queat: & quinquaginta ansas in ora sagi alterius, ut cum altero copuletur.
11 Facies & quinquaginta fibulas æneas, quibus jungantur ansæ, ut unum ex omnibus operimentum fiat.
12 Quod autem superfuerit in sagis quæ parantur tecto, id est, unum sagum quod amplius est, ex medietate ejus operies posteriora tabernaculi.
13 Et cubitus ex una parte pendebit, & alter ex altera, quidquid est in sagorum longitudine, utrumque latus tabernaculi protegens.
14 Facies & operimentum aliud tecto de pellibus arietum rubricatis: & super hoc rursum aliud operimentum de janthinis pellibus.
15 Facies & tabulas stantes tabernaculi de lignis setim,
16 Quæ singulæ denos cubitos in longitudine habeant, & in latitudine singulos ac semissem.
17 In lateribus tabulæ, duæ incastraturæ sient, quibus tabula alteri tabulæ connectatur: atque in hunc modum cunctæ tabulæ parabuntur.
18 Quarum viginti erunt in latere meridiano quod vergit ad austrum:
19 Quibus quadraginta bases argenteas fundes, ut binæ bases singulis tabulis per duos angulos subjiciantur.
20 In latere quoque secundo tabernaculi quod vergit ad aquilonem, viginti tabulæ erunt,
21 Quadraginta habentes bases argenteas: binæ bases singulis tabulis supponentur.
22 Ad occidentalem vero plagam tabernaculi facies sex tabulas,
23 Et rursum alias duas quæ in angulis erigantur post tergum tabernaculi.
24 Eruntque conjunctæ a deorsum usque sursum, & una omnes compago retinebit. Duabus quoque tabulis quæ in angulis ponendæ sunt, similis junctura servabitur.
25 Et erunt simul tabulæ octo, bases earum argenteæ sedecim, duabus basibus per unam tabulam supputatis.
26 Facies & vectes de lignis setim quinque ad continendas tabulas in uno latere tabernaculi,
27 Et quinque in altero, & ejusdem numeri ad occidentalem plagam:
28 Qui mittentur per medias tabulas a summo usque ad summum.
29 Ipsas quoque tabulas deaurabis, & fundes in eis annulos aureos, per quos vectes tabulata contineant: quos operies laminis aureis.
30 Et eriges tabernaculum juxta exemplar quod tibi † in monte monstratum est.
31 Facies & velum de hyacintho, & purpura, coccoque bis tincto, & bysso retorta, opere plumario & pulchra varietate contextum:
32 Quod appendes ante quatuor columnas de lignis setim, quæ ipsæ quidem deauratæ erunt, & habebunt capita aurea, sed bases argenteas.
33 Inseretur autem velum per circulos, intra

† *Sup.* 25. 40.

tra quod ponес arcam teſtimonii, quo & Sanctuarium, & Sanctuarii ſanctuaria dividentur.

34 Pones & propitiatorium ſuper arcam teſtimonii in Sancto ſanctorum:

35 Menſamque extra velum: & contra menſam candelabrum in latere tabernaculi meridiano: menſa enim ſtabit in parte aquilonis.

36 Facies & tentorium in introitu tabernaculi de hyacintho, & purpura, coccoque bis tincto, & byſſo retorta, opere plumarii.

37 Et quinque columnas deaurabis lignorum ſetim, ante quas ducetur tentorium: quarum erunt capita aurea, & baſes æneæ.

CAPUT XXVII.

Altare holocauſtorum & atrium tabernaculi, tentorium, columnæ, & oleum lucernarum parari jubentur, & earum accenſio.

1 FAcies & altare de lignis ſetim, quod habebit quinque cubitos in longitudine, & totidem in latitudine, id eſt quadrum, & tres cubitos in altitudine. *Infr. 38. 6.*

2 Cornua autem per quatuor angulos ex ipſo erunt: & operies illud ære.

3 Facieſque in uſus ejus lebetes ad ſuſcipiendos cineres, & forcipes atque fuſcinulas, & ignium receptacula: omnia vaſa ex ære fabricabis.

4 Craticulamque in modum retis æneam: per cujus quatuor angulos erunt quatuor annuli ænei,

5 Quos pones ſubter arulam altaris: eritque craticula uſque ad altaris medium.

6 Facies & vectes altaris de lignis ſetim duos, quos operies laminis æneis:

7 Et induces per circulos, eruntque ex utroque latere altaris ad portandum.

8 † Non ſolidum, ſed inane & cavum intrinſecus facies illud, ſicut tibi in monte monſtratum eſt. † *Sup. 20. 24.*

9 Facies & atrium tabernaculi, in cujus auſtrali plaga contra meridiem erunt tentoria de byſſo retorta: centum cubitos unum latus tenebit in longitudine.

10 Et columnas viginti cum baſibus totidem æneis, quæ capita cum cælaturis ſuis habebunt argentea.

11 Similiter & in latere Aquilonis per longum erunt tentoria centum cubitorum, columnæ viginti, & baſes æneæ ejuſdem numeri, & capita earum cum cælaturis ſuis argentea.

12 In latitudine vero atrii, quod reſpicit ad occidentem, erunt tentoria per quinquaginta cubitos, & columnæ decem, baſeſque totidem.

13 In ea quoque atrii latitudine, quæ reſpicit ad orientem, quinquaginta cubiti erunt.

14 In quibus quindecim cubitorum tentoria lateri uno deputabuntur, columnæque tres & baſes totidem:

15 Et in latere altero erunt tentoria cubitos obtinentia quindecim, columnæ tres, & baſes totidem.

16 In introitu vero atrii fiet tentorium cubitorum viginti ex hyacintho & purpura, coccoque bis tincto, & byſſo retorta, opere plumarii: columnas habebit quatuor, cum baſibus totidem.

17 Omnes columnæ atrii per circuitum veſtitæ erunt argenteis laminis, capitibus argenteis, & baſibus æneis.

18 In longitudine occupabit atrium cubitos centum, in latitudine quinquaginta, altitudo quinque cubitorum erit: fietque de byſſo retorta, & habebit baſes æneas.

19 Cuncta vaſa tabernaculi in omnes uſus & cæremonias, tam paxillos ejus quam atrii, ex ære facies.

20 Præcipe filiis Iſrael ut afferant tibi oleum de arboribus olivarum puriſſimum, piloque contuſum: ut ardeat lucerna ſemper

21 In tabernaculo teſtimonii, extra velum quod oppanſum eſt teſtimonio. Et collocabunt eam Aaron & filii ejus, ut uſque mane luceat coram Domino. Perpetuus erit cultus per ſucceſſiones eorum a filiis Iſrael.

CAPUT XXVIII.

Pontificalia indumenta Aaronis & filiorum ejus deſcribuntur.

1 APplica quoque ad te Aaron fratrem tuum cum filiis ſuis de medio filiorum Iſrael, ut ſacerdotio fungantur mihi: Aaron, Nadab, & Abiu, Eleazar, & Ithamar.

2 Facieſque veſtem ſanctam Aaron fratri tuo in gloriam & decorem.

3 Et loqueris cunctis ſapientibus corde, quos replevi ſpiritu prudentiæ, ut faciant veſtes Aaron, in quibus ſanctificatus miniſtret mihi.

4 Hæc autem erunt veſtimenta quæ facient: Rationale, & ſuperhumerale, tunicam & lineam ſtrictam, cidarim & balteum. Facient veſtimenta ſancta fratri tuo Aaron & filiis ejus, ut ſacerdotio fungantur mihi.

5 Accipientque aurum, & hyacinthum, & purpuram, coccumque bis tinctum, & byſſum.

6 Facient autem ſuperhumerale de auro & hyacintho & purpura, coccoque bis tincto, & byſſo retorta, opere polymito.

7 Duas oras junctas habebit in utroque latere ſummitatum, ut in unum redeant.

8 Ipſa quoque textura & cuncta operis varietas erit ex auro, & hyacintho, & purpura, coccoque bis tincto, & byſſo retorta.

9 Sumeſque duos lapides onychinos, & ſculpes in eis nomina filiorum Iſrael:

10 Sex nomina in lapide uno, & ſex reliqua in altero, juxta ordinem nativitatis eorum.

11 Opere ſculptoris & cælatura gemmarii, ſculpes eos nominibus filiorum Iſrael, incluſos auro atque circumdatos:

12 Et pones in utroque latere ſuperhumeralis, memoriale filiis Iſrael. Portabitque Aaron nomina eorum coram Domino ſuper utrumque humerum, ob recordationem.

13 Facies & uncinos ex auro,

14 Et duas catenulas ex auro puriſſimo ſibi invicem cohærentes, quam inſeres uncinis.

15 Rationale quoque judicii facies opere polymito juxta texturam ſuperhumeralis, ex auro, hyacintho, & purpura, coccoque bis tincto, & byſſo retorta.

16 Quadrangulum erit & duplex: menſuram palmi habebit tam in longitudine quam in latitudine.

17 Ponesque in eo quatuor ordines lapidum: in primo verſu erit lapis ſardius, & topazius, & ſmaragdus:

18 In ſecundo carbunculus, ſapphirus, & jaſpis:

19 In

19 In tertio ligurius, achates, & amethystus:
20 In quarto chrysolithus, onychinus, & beryllus: inclusi auro erunt per ordines suos.
21 Habebuntque nomina filiorum Israel: duodecim nominibus celebrantur, singuli lapides nominibus singulorum per duodecim tribus.
22 Facies in rationali catenas sibi invicem cohærentes ex auro purissimo:
23 Et duos annulos aureos, quos pones in utraque rationalis summitate:
24 Catenasque aureas junges annulis, qui sunt in marginibus ejus:
25 Et ipsarum catenarum extrema duobus copulabis uncinis in utroque latere superhumeralis quod rationale respicit.
26 Facies & duos annulos aureos, quos pones in summitatibus rationalis, in oris, quæ e regione sunt superhumeralis, & posteriora ejus aspiciunt.
27 Nec non & alios duos annulos aureos, qui ponendi sunt in utroque latere superhumeralis deorsum, quod respicit contra faciem juncturæ inferioris, ut aptari possit cum superhumerali,
28 Et stringatur rationale annulis suis cum annulis superhumeralis vitta hyacinthina, ut maneat junctura fabrefacta, & a se invicem rationale & superhumerale nequeant separari.
29 Portabitque Aaron nomina filiorum Israel in rationali judicii super pectus suum, quando ingredietur Sanctuarium, memoriale coram Domino in æternum.
30 Pones autem in rationali judicii Doctrinam & Veritatem, quæ erunt in pectore Aaron, quando ingredietur coram Domino: & gestabit judicium filiorum Israel in pectore suo, in conspectu Domini semper.
31 Facies & tunicam superhumeralis totam hyacinthinam,
32 In cujus medio supra erit capitium, & ora per gyrum ejus textilis, sicut fieri solet in extremis vestium partibus, ne facile rumpatur.
33 Deorsum vero, ad pedes ejusdem tunicæ, per circuitum, quasi mala punica facies, ex hyacintho, & purpura, & cocco bis tincto, mixtis in medio tintinnabulis,
34 Ita ut tintinnabulum sit aureum & malum punicum, rursumque tintinnabulum aliud aureum & malum punicum.
35 † Et vestietur ea Aaron in officio ministerii, ut audiatur sonitus quando ingreditur & egreditur Sanctuarium in conspectu Domini, & non moriatur. † *Eccl. 45. 11.*
36 Facies & laminam de auro purissimo: in qua sculpes opere calatoris, Sanctum Domino.
37 Ligabisque eam vitta hyacinthina, & erit super tiaram,
38 Imminens fronti pontificis. Portabitque Aaron iniquitates eorum, quæ obtulerunt & sanctificaverunt filii Israel, in cunctis muneribus & donariis suis. Erit autem lamina semper in fronte ejus, ut placatus sit eis Dominus.
39 Stringesque tunicam bysso, & tiaram byssinam facies, & balteum opere plumarii.
40 Porro filiis Aaron tunicas lineas parabis, & balteos ac tiaras, in gloriam & decorem:
41 Vestiesque his omnibus Aaron fratrem tuum & filios ejus cum eo. Et cunctorum consecrabis manus, sanctificabisque illos, ut sacerdotio fungantur mihi.
42 Facies & feminalia lintea, ut operiant carnem turpitudinis suæ, a renibus usque ad femora.
43 Et utentur eis Aaron & filii ejus quando ingredientur tabernaculum testimonii, vel quando appropinquant ad altare ut ministrent in sanctuario, ne iniquitatis rei moriantur. Legitimum sempiternum erit Aaron, & semini ejus post eum.

CAPUT XXIX.

Qua fuerit sacerdotum consecratio, vitulique oblationis pro illis, & qui his oblationibus vescentur: ac de duobus agnis annicalis quotidie offerendis.

1 SEd & hoc facies, ut mihi in sacerdotio consecrentur. † Tolle vitulum de armento, & arietes duos immaculatos, † *Lev. 9. 2.*
2 Panesque azymos, & crustulam absque fermento, quæ conspersa sit oleo, lagana quoque azyma oleo lita: de simila triticea cuncta facies.
3 Et posita in canistro offeres: vitulum autem & duos arietes.
4 Et Aaron ac filios ejus applicabis ad ostium tabernaculi testimonii. Cumque laveris patrem cum filiis suis aqua,
5 Indues Aaron vestimentis suis, id est, linea & tunica, & superhumerali, & rationali, quod constringes balteo.
6 Et pone tiaram in capite ejus, & laminam sanctam super tiaram,
7 Et oleum unctionis fundes super caput ejus: atque hoc ritu consecrabitur.
8 Filios quoque illius applicabis, & indues tunicis lineis, cingesque balteo,
9 Aaron scilicet & liberos ejus, & impones eis mitras: eruntque sacerdotes mihi religione perpetua. Postquam initiaveris manus eorum,
10 † Applicabis & vitulum coram tabernaculo testimonii. Imponentque Aaron & filii ejus manus super caput illius, † *Lev. 1. 3.*
11 Et mactabis eum in conspectu Domini, juxta ostium tabernaculi testimonii.
12 Sumptumque de sanguine vituli, pones super cornua altaris digito tuo, reliquum autem sanguinem fundes juxta basim ejus.
13 † Sumes & adipem totum qui operit intestina, & reticulum jecoris, ac duos renes, & adipem qui super eos est, & offeres incensum super altare: † *Lev. 3. 3.*
14 Carnes vero vituli & corium & fimum combures foris extra castra, eo quod propeccato sit.
15 Unum quoque arietem sumes, super cujus caput ponent Aaron & filii ejus manus.
16 Quem cum mactaveris, tolles de sanguine ejus, & fundes circa altare.
17 Ipsum autem arietem secabis in frusta, lotaque intestina ejus ac pedes pones super concisas carnes, & super caput illius.
18 Et offeres totum arietem in incensum super altare: oblatio est Domino, odor suavissimus victimæ Domini.
19 Tolles quoque arietem alterum, super cujus caput Aaron & filii ejus ponent manus.
20 Quem cum immolaveris, sumes de sanguine ejus, & pones super extremum auriculæ dextræ Aaron & filiorum ejus, & super pollices manus eorum ac pedis dextri, fundesque sanguinem super altare per circuitum.

21 Cumque tuleris de sanguine qui est super altare, & de oleo unctionis, asperges Aaron & vestes ejus, filios & vestimenta eorum. consecratisque ipsis & vestibus,

22 Tolles adipem de ariete, & caudam & arvinam, quæ operit vitalia, ac reticula jecoris, & duos renes, atque adipem qui super eos est, armumque dextrum, eo quod sit aries consecrationis:

23 Tortamque panis unius, crustulam conspersam oleo, laganum de canistro azymorum, quod positum est in conspectu Domini:

24 Ponesque omnia super manus Aaron & filiorum ejus, & sanctificabis eos elevans coram Domino.

25 Suscipiesque universa de manibus eorum: & incendes super altare in holocaustum, odorem suavissimum in conspectu Domini, quia oblatio ejus est.

26 Sumes quoque pectusculum de ariete, quo initiatus est Aaron, sanctificabisque illud elevatum coram Domino, & cedet in partem tuam.

27 Sanctificabisque & pectusculum consecratum, & armum quem de ariete separasti,

28 Quo initiatus est Aaron & filii ejus, cedentque in partem Aaron & filiorum ejus jure perpetuo a filiis Israel: quia primitiva sunt & initia de victimis eorum pacificis quæ offerunt Domino.

29 Vestem autem sanctam, qua utetur Aaron, habebunt filii ejus post eum, ut ungantur in ea, & consecrentur manus eorum.

30 Septem diebus utetur illa qui pontifex pro eo fuerit constitutus de filiis ejus, & qui ingredietur tabernaculum testimonii ut ministret in Sanctuario.

31 Arietem autem consecrationis tolles, & coques carnes ejus in loco sancto:

† *Lev.* 8. 31. & 24. 9. *Matth.* 12. 4. 32 Quibus vescetur Aaron & filii ejus. † Panes quoque, qui sunt in canistro, in vestibulo tabernaculi testimonii comedent,

33 Ut sit placabile sacrificium, & sanctificentur offerentium manus. Alienigena non vescetur ex eis, quia sancti sunt.

34 Quod si remanserit de carnibus consecratis, sive de panibus usque mane, combures reliquias igni: non comedentur, quia sanctificata sunt.

35 Omnia, quæ præcepi tibi, facies super Aaron & filiis ejus. Septem diebus consecrabis manus eorum:

36 Et vitulum pro peccato offeres per singulos dies ad expiandum. Mundabisque altare cum immolaveris expiationis hostiam, & unges illud in sanctificationem.

37 Septem diebus expiabis altare, & sanctificabis, & erit Sanctum sanctorum, omnis, qui tetigerit illud, sanctificabitur.

† *Num.* 28. 3. 38 Hoc est quod facies in altari: † Agnos amiculos duos per singulos dies jugiter,

39 Unum agnum mane, & alterum vespere,

40 Decimam partem similæ conspersæ oleo tuso, quod habeat mensuram quartam partem hin, & vinum ad libandum ejusdem mensuræ in agno uno.

41 Alterum vero agnum offeres ad vesperam juxta ritum matutinæ oblationis. & juxta ea quæ diximus, in odorem suavitatis:

42 Sacrificium est Domino. oblatione perpetua in generationes vestras, ad ostium tabernaculi testimonii coram Domino, ubi constituam ut loquar ad te.

43 Ibique præcipiam filiis Israel, & sanctificabitur altare in gloria mea.

44 Sanctificabo & tabernaculum testimonii cum altari, & Aaron cum filiis suis, ut sacerdotio fungantur mihi.

45 Et habitabo in medio filiorum Israel, eroque eis Deus,

46 Et scient quia ego Dominus Deus eorum, qui eduxi eos de terra Ægypti, ut manerem inter illos, ego Dominus Deus ipsorum.

CAPUT XXX.

Institutio altaris thymiamatis, & pecunia in usus tabernaculi exigenda, labri ænei construendi pro lotione sacerdotum, unguenti sacri pro ungendis sacerdotibus & vasis templi, unctionis thymiamatis & reliquorum quæ ad tabernaculum spectant.

1 FAcies quoque altare ad adolendum thymiama de lignis setim,

2 Habens cubitum longitudinis, & alterum latitudinis, id est, quadrangulum, & duos cubitos in altitudine. Cornua ex ipso procedent.

3 Vestiesque illud auro purissimo, tam craticulam ejus, quam parietes per circuitum, & cornua. Faciesque ei coronam aureolam per gyrum,

4 Et duos annulos aureos sub corona per singula latera, ut mittantur in eo vectes, & altare portetur.

5 Ipsos quoque vectes facies de lignis setim, & inaurabis.

6 Ponesque altare contra velum, quod ante arcam pendet testimonii coram propitiatorio quo tegitur testimonium, ubi loquar tibi.

7 Et adolebit incensum super eo Aaron, suave, fragrans mane. Quando componet lucernas, incendet illud:

8 Et quando collocabit eas ad vesperum, uret thymiama sempiternum coram Domino in generationes vestras.

9 Non offeretis super eo thymiama compositionis alterius, nec oblationem, & victimam, nec libabitis libamina.

10 Et deprecabitur Aaron super cornua ejus semel per annum, in sanguine quod oblatum est pro peccato, & placabit super eo in generationibus vestris. Sanctum sanctorum erit Domino.

11 Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

† *Num.* 1. 2. 12 † Quando tuleris summam filiorum Israel juxta numerum, dabunt singuli pretium pro animabus suis Domino, & non erit plaga in eis cum fuerint recensiti.

13 Hoc autem dabit omnis qui transit ad nomen, dimidium sicli juxta mensuram templi. † Siclus viginti obolos habet. Media pars sicli offeretur Domino.

† *Lev.* 27. 25. *Num.* 3. 47. *Ezech.* 45. 12. 14 Qui habetur in numero, a viginti annis & supra, dabit pretium.

15 Dives non addet ad medium sicli, & pauper nihil minuet.

16 Susceptamque pecuniam, quæ collata est a filiis Israel, trades in usus tabernaculi testimonii, ut sit monimentum eorum coram Domino, & propitietur animabus eorum.

17 Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

18 Facies & labrum æneum cum basi sua ad

lavan-

lavandum: ponesque illud inter tabernaculum testimonii & altare. Et missa aqua,
19 Lavabunt in ea Aaron & filii ejus manus suas ac pedes,
20 Quando ingressuri sunt tabernaculum testimonii, & quando accessuri sunt ad altare, ut offerant in eo thymiama Domino,
21 Ne forte moriantur: legitimum sempiternum erit ipsi, & semini ejus per successiones.
22 Locutusque est Dominus ad Moysen,
23 Dicens: Sume tibi aromata, primæ myrrhæ & electæ quingentos siclos, & cinnamomi medium, id est, ducentos quinquaginta siclos, calami similiter ducentos quinquaginta,
24 Casiæ autem quingentos siclos, in pondere sanctuarii, olei de olivetis mensuram hin:
25 Facieisque unctionis oleum sanctum, unguentum compositum opere unguentarii,
26 Et unges ex eo tabernaculum testimonii, & arcam testamenti,
27 Mensamque cum vasis suis, candelabrum, & utensilia ejus, altaria thymiamatis,
28 Et holocausti, & universam suppellectilem quæ ad cultum eorum pertinet.
29 Sanctificabisque omnia, & erunt Sancta sanctorum: qui tetigerit ea, sanctificabitur.
30 Aaron & filios ejus unges, sanctificabisque eos, ut sacerdotio fungantur mihi.
31 Filiis quoque Israel dices: Hoc oleum unctionis sanctum erit mihi in generationes vestras.
32 Caro hominis non ungetur ex eo, & juxta compositionem ejus non facietis aliud, quia sanctificatum est, & sanctum erit vobis.
33 Homo quicunque tale composuerit, & dederit ex eo, alieno, exterminabitur de populo suo.
34 Dixitque Dominus ad Moysen: Sume tibi aromata, stacten & onycha, galbanum boni odoris, & thus lucidissimum, æqualis ponderis erunt omnia:
35 Facieisque thymiama compositum opere unguentarii, mixtum diligenter, & purum, & sanctificatione dignissimum.
36 Cumque in tenuissimum pulverem universa contuderis, pones ex eo coram tabernaculo testimonii, in quo loco apparebo tibi. Sanctum sanctorum erit vobis thymiama.
37 Talem compositionem non facietis in usus vestros, quia sanctum est Domino.
38 Homo quicunque fecerit simile, ut odore illius perfruatur, peribit de populis suis.

CAPUT XXXI.

Deputantur a Domino Beseleel & Ooliab ad extructionem tabernaculi ac ceterorum quæ dicta sunt: de sabbati observatione, & de duabus lapideis tabulis legis a Domino Moysi datis.

1 LOcutusque est Dominus ad Moysen, dicens:
2 Ecce, vocavi ex nomine Beseleel filium Uri filii Hur de tribu Juda,
3 Et implevi eum spiritu Dei, sapientia, & intelligentia, & scientia in omni opere.
4 Ad excogitandum quidquid fabre fieri potest ex auro, & argento, & ære,
5 Marmore, & gemmis, & diversitate lignorum.
6 Dedique ei socium Ooliab filium Achisamech de tribu Dan. Et in corde omnis eruditi posui sapientiam: ut faciant cuncta quæ, præcepi tibi,
7 Tabernaculum fœderis, & arcam testimonii, & propitiatorium, quod super eam est, & cuncta vasa tabernaculi,
8 Mensamque & vasa ejus, candelabrum purissimum cum vasis suis, & altaria thymiamatis,
9 Et holocausti, & omnia vasa eorum, labrum cum basi sua,
10 Vestes sanctas in ministerio Aaron sacerdoti & filiis ejus, ut fungantur officio suo in sacris.
11 Oleum unctionis, & thymiama aromatum in Sanctuario, omnia quæ præcepi tibi, facient.
12 Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens:
13 Loquere filiis Israel, & dices ad eos: † Videte ut sabbatum meum custodiatis: quia signum est inter me & vos in generationibus vestris: ut sciatis quia ego Dominus, qui sanctifico vos. † *Sap.* 20. 8. *Ezech.* 20. 12.
14 Custodite sabbatum meum: sanctum est enim vobis: qui polluerit illud, morte morietur: qui fecerit in eo opus, peribit anima illius de medio populi sui.
15 Sex diebus facietis opus: in die septimo sabbatum est, requies sancta Domino: omnis qui fecerit opus in hac die, morietur.
16 Custodiant filii Israel sabbatum, & celebrent illud in generationibus suis. Pactum est sempiternum
17 Inter me & filios Israel, signumque perpetuum, † sex enim diebus fecit Dominus cœlum & terram, & in septimo ab opere cessavit. † *Gen.* 2. 2.
18 Deditque Dominus Moysi, completis hujusmodi sermonibus in monte Sinai, † duas tabulas testimonii lapideas, scriptas digito Dei. † *Deut.* 9. 10.

CAPUT XXXII.

Moyse absente populus vitulum aureum conflat & adorat: ob vitulum adoratum Moyses Deum precatur: de monte descendens tabulas frangit, vitulum comburit, & Aarone objurgato, idololatras occidi jubet, cæterisque veniam impetrat iterum conscenso monte.

1 VIdens autem populus quod moram faceret descendendi de monte Moyses, congregatus adversus Aaron, dixit: † Surge, fac nobis deos, qui nos præcedant: Moysi enim huic viro, qui nos eduxit de terra Ægypti, ignoramus quid acciderit. † *Act.* 7. 40.
2 Dixitque ad eos Aaron: Tollite inaures aureas, de uxorum filiorumque & filiarum vestrarum auribus, & afferte ad me.
3 Fecitque populus quæ jusserat, deferens inaures ad Aaron.
4 † Quas cum ille accepisset, formavit opere fusorio, & fecit ex eis vitulum conflatilem, dixeruntque: Hi sunt dii tui Israel, qui te eduxerunt de terra Ægypti. † *Psal.* 105. 19.
5 Quod cum vidisset Aaron, ædificavit altare coram eo, & præconis voce clamavit dicens: Cras solemnitas Domini est.
6 Surgentesque mane, obtulerunt holocausta, & hostias pacificas, & † sedit populus manducare, & bibere, & surrexerunt ludere. † 1 *Cor.* 10. 7.

7 Lo-

† *Deut.* 9. 12.

7 Locutus est autem Dominus ad Moysen, dicens: † Vade, descende: peccavit populus tuus, quem eduxisti de terra Ægypti.

8 Recesserunt cito de via, quam ostendisti eis: feceruntque sibi vitulum conflatilem, & adoraverunt, atque immolantes ei hostias, dixerunt: † Isti sunt dii tui Israel, qui te eduxerunt de terra Ægypti.

† 3. *Reg.* 12. 28.

9 Rursumque ait Dominus ad Moysen: † Cerno quod populus iste duræ cervicis sit:

† *Infra* 33. 3. *Deut.* 9. 13.

10 Dimitte me, ut irascatur furor meus contra eos, & deleam eos, faciamque te in gentem magnam.

11 Moyses autem orabat Dominum Deum suum, dicens: † Cur, Domine, irascitur furor tuus contra populum tuum, quem eduxisti de terra Ægypti, in fortitudine magna, & in manu robusta?

† *Num.* 14. 13. *Psalm.* 105. 23.

12 Ne quæso dicant Ægyptii: Callide eduxit eos, ut interficeret in montibus, & deleret e terra: quiescat ira tua, & esto placabilis super nequitia populi tui.

13 Recordare Abraham, Isaac, & Israel, servorum tuorum, quibus juraisti per temetipsum, dicens: † Multiplicabo semen vestrum sicut stellas cœli: & universam terram hanc, de qua locutus sum, dabo semini vestro, & possidebitis eam semper.

† *Gen.* 12. 7. & 15. 7. & 48. 16.

14 Placatusque est Dominus ne faceret malum quod locutus fuerat adversus populum suum.

15 Et reversus est Moyses de monte, portans duas tabulas testimonii in manu sua, scriptas ex utraque parte,

16 Et factas opere Dei: scriptura quoque Dei erat sculpta in tabulis.

17 Audiens autem Josue tumultum populi vociferantis, dixit ad Moysen: Ululatus pugnæ auditur in castris.

18 Qui respondit: Non est clamor adhortantium ad pugnam, neque vociferatio compellentium ad fugam: sed vocem cantantium ego audio.

19 Cumque appropinquasset ad castra, vidit vitulum, & choros: iratusque valde, projecit de manu tabulas, & confregit eas ad radicem montis:

20 Arripiensque vitulum quem fecerant, combussit, & contrivit usque ad pulverem, quem sparsit in aquam, & dedit ex eo potum filiis Israel.

21 Dixitque ad Aaron: Quid tibi fecit hic populus, ut induceres super eum peccatum maximum?

22 Cui ille respondit: Ne indignetur dominus meus: tu enim nosti populum istum, quod pronus sit ad malum.

23 Dixerunt mihi: Fac nobis deos, qui nos præcedant: huic enim Moysi, qui nos eduxit de terra Ægypti, nescimus quid acciderit.

24 Quibus ego dixi: Quis vestrum habet aurum? Tulerunt, & dederunt mihi: & projeci illud in ignem, egressusque est hic vitulus.

25 Videns ergo Moyses populum quod esset nudatus, (spoliaverat enim eum Aaron propter ignominiam sordis, & inter hostes nudum constituerat)

26 Et stans in porta castrorum, ait: Si quis est Domini, jungatur mihi. Congregatique sunt ad eum omnes filii Levi:

27 Quibus ait: Hæc dicit Dominus Deus Israel: Ponat vir gladium super femur suum: ite, & redite de porta usque ad portam per medium castrorum, & occidat unusquisque fratrem, & amicum, & proximum suum.

28 Feceruntque filii Levi juxta sermonem Moysi, ceciderunt que in die illa quasi viginti tria millia hominum.

29 Et ait Moyses: Consecrastis manus vestras hodie Domino, unusquisque in filio, & in fratre suo, ut detur vobis benedictio.

30 Facto autem altero die, locutus est Moyses ad populum: Peccastis peccatum maximum: ascendam ad Dominum, si quo modo quivero eum deprecari pro scelere vestro.

31 Reversusque ad Dominum, ait: Obsecro, peccavit populus iste peccatum maximum, feceruntque sibi deos aureos: aut dimitte eis hanc noxam,

32 Aut si non facis, dele me de libro tuo quem scripsisti.

33 Cui respondit Dominus: Qui peccaverit mihi, delebo eum de libro meo:

34 Tu autem vade, & duc populum istum quo locutus sum tibi: angelus meus præcedet te. Ego autem in die ultionis visitabo & hoc peccatum eorum.

35 Percussit ergo Dominus populum pro reatu vituli, quem fecerat Aaron.

CAPUT XXXIII.

Minis Dei in populum sedatis a Moyse, populus deponit ornatum suum & suum luget delictum: placatur Deus, & loquitur Dominus cum Moyse facie ad faciem, qui cupit videre faciem & gloriam Domini.

1 LOcutusque est Dominus ad Moysen, dicens: Vade, ascende de loco isto tu, & Populus tuus quem eduxisti de terra Ægypti, in terram quam juravi Abraham, Isaac, & Jacob, dicens: † Semini tuo dabo eam:

† *Gen.* 12. 7.

2 Et † mittam præcursorem tui angelum, ut ejiciam † Chananæum, & Amorrhæum, & Hethæum, & Pherezæum, & Hevæum, & Jebusæum,

† *Supr.* 32. 34. † *Deut.* 7. 22. *Jos.* 24. 11.

3 Et intres in terram fluentem lacte & melle. Non enim ascendam tecum, † quia populus duræ cervicis es: ne forte dispердam te in via.

† *Supr.* 32. 9. *Deut.* 9. 13.

4 Audiensque populus sermonem hunc pessimum, luxit: & nullus ex more indutus est cultu suo.

5 Dixitque Dominus ad Moysen: Loquere filiis Israel: Populus duræ cervicis es, semel ascendam in medio tui, & delebo te. Jam nunc depone ornatum tuum, ut sciam quid faciam tibi.

6 Deposuerunt ergo filii Israel ornatum suum a monte Horeb.

7 Moyses quoque tollens tabernaculum, tetendit extra castra procul, vocavitque nomen ejus, Tabernaculum fœderis. Et omnis populus, qui habebat aliquam quæstionem, egrediebatur ad tabernaculum fœderis, extra castra.

8 Cumque egrederetur Moyses ad tabernaculum, surgebat universa plebs, & stabat unusquisque in ostio papilionis sui, aspiciebantque tergum Moysi, donec ingrederetur tentorium.

9 Ingresso autem illo tabernaculum fœderis, descendebat columna nubis, & stabat ad ostium, loquebaturque cum Moyse.

10 Cernentibus universis quod columna nubis staret ad ostium tabernaculi. Stabantque

ipsi,

ipit, & adorabant per fores tabernaculorum fuorum.

11 Loquebatur autem Dominus ad Moyſen facie ad faciem, ſicut ſolet loqui homo ad amicum ſuum. Cumque ille reverteretur in caſtra, miniſter ejus Joſue filius Nun, puer, non recedebat de tabernaculo.

12 Dixit autem Moyſes ad Dominum: Præcipis ut educam populum iſtum: & non indicas mihi quem miſſurus es mecum, præſertim cum dixeris: Novi te ex nomine, & inveniſti gratiam coram me.

13 Si ergo inveni gratiam in conſpectu tuo, oſtende mihi faciem tuam, ut ſciam te, & inveniam gratiam ante oculos tuos: reſpice populum tuum gentem hanc.

14 Dixitque Dominus: Facies mea præcedet te, & requiem dabo tibi.

15 Et ait Moyſes: Si non tu ipſe præcedas, ne educas nos de loco iſto.

16 In quo enim ſcire poterimus ego & populus tuus inveniſſe nos gratiam in conſpectu tuo, niſi ambulaveris nobiſcum, ut glorificemur ab omnibus populis qui habitant ſuper terram.

17 Dixit autem Dominus ad Moyſen: Et verbum iſtud, quod locutus es, faciam: inveniſti enim gratiam coram me, & teipſum novi ex nomine.

18 Qui ait: Oſtende mihi gloriam tuam.

19 Reſpondit: Ego oſtendam omne bonum tibi, & vocabo in nomine Domini coram te: & † miſerebor cui voluero, & clemens ero. *Rom. 9. 15.* in quem mihi placuerit.

20 Rurſumque ait: Non poteris videre faciem meam: non enim videbit me homo, & vivet.

21 Et iterum: Ecce, inquit, eſt locus apud me, & ſtabis ſupra petram.

22 Cumque tranſibit gloria mea, ponam te in foramine petræ, & protegam dextera mea, donec tranſeam:

23 Tollamque manum meam, & videbis poſteriora mea: faciem autem meam videre non poteris.

CAPUT XXXIV.

Moyſes novis paratis tabulis redit in montem, ubi tergum Dei videt: prohibitaque Gentium ſocietate & idololatria, datiſque præceptis de primogenitis, ſabbato, azymis, ceteriſque feſtis, poſt 40 dierum jejunium cornutus de monte deſcendit, ac velata facie populo loquitur.

1 AC deinceps: Præcide, ait, tibi duas tabulas lapideas inſtar priorum, & ſcribam ſuper eas verba, quæ habuerunt tabulæ quas fregiſti. *cut. 2. 1.*

2 Eſto paratus mane, ut aſcendas ſtatim in montem Sinai, ſtabiſque mecum ſuper verticem montis.

3 Nullus aſcendat tecum, nec videatur quiſpiam per totum montem: boves quoque & oves non paſcantur econtra.

4 Excidit ergo duas tabulas lapideas, quales antea fuerant: & de nocte conſurgens aſcendit in montem Sinai, ſicut præceperat ei Dominus, portans ſecum tabulas.

5 Cumque deſcendiſſet Dominus per nubem, ſtetit Moyſes cum eo, invocans nomen Domini.

6 Quo tranſeunte coram eo, ait: Dominator Domine Deus, miſericors & clemens, patiens & multæ miſerationis, ac verax,

7 Qui † cuſtodis miſericordiam in millia: qui aufers iniquitatem, & ſcelera, atque peccata, † nulluſque apud te per ſe innocens eſt. † Qui reddis iniquitatem patrum filiis ac nepotibus, in tertiam & quartam progeniem. † *Deut. 5. 10. Jer. 32. 18. † Pſal. 142. 2.*

8 Feſtinuſque Moyſes, curvatus eſt pronus in terram, & adoravit,

9 Ait: Si inveni gratiam in conſpectu tuo Domine, obſecro ut gradiaris nobiſcum (populus enim duræ cervicis eſt) & auferas iniquitates noſtras atque peccata, noſque poſſideas. † *Deut. 5. 9. Jer. 32. 18.*

10 Reſpondit Dominus: Ego † inibo pactum videntibus cunctis, ſigna faciam quæ nunquam viſa ſunt ſuper terram, nec in ullis gentibus: ut cernat populus iſte, in cujus es medio, opus Domini terribile quod facturus ſum. † *Deut. 5. 2. Jerem. 32. 40.*

11 Obſerva cuncta quæ hodie mando tibi: ego ipſe ejiciam ante faciem tuam Amorrhæum, & Chananæum, & Hethæum, Pherezæum quoque, & Hevæum, & Jebuſæum.

12 Cave ne unquam cum habitatoribus terræ illius jungas amicitias, quæ ſint tibi in ruinam:

13 Sed aras eorum deſtrue, confringe ſtatuas, lucoſque ſuccide:

14 Noli adorare Deum alienum. Dominus zelotes nomen ejus, Deus eſt æmulator.

15 † Ne ineas pactum cum hominibus illarum regionum: ne, cum fornicati fuerint cum diis ſuis, & adoraverint ſimulachra eorum, vocet te quiſpiam ut comedas de immolatis. † *Supra 23. 32. Deut. 7. 2.*

16 † Nec uxorem de filiabus eorum accipies filiis tuis: ne, poſtquam ipſæ fuerint fornicatæ, fornicari faciant & filios tuos in deos ſuos. † *3. Reg. 11. 2.*

17 Deos conflatiles non facies tibi.

18 Sollemnitatem azymorum cuſtodies. Septem diebus veſceris azymis, ſicut præcepi tibi, in tempore menſis novorum: menſe enim verni temporis egreſſus es de Ægypto.

19 † Omne quod aperit vulvam generis maſculini, meum erit: de cunctis animantibus, tam de bobus, quam de ovibus, meum erit. † *Supra 13. 2. 12. & 22. 29.*

20 Primogenitum aſini redimes ove: ſin autem nec pretium pro eo dederis, occidetur. Primogenitum filiorum tuorum redimes: nec apparebis in conſpectu meo vacuus.

21 Sex diebus operaberis, die ſeptimo ceſſabis arare & metere.

22 † Sollemnitatem hebdomadarum facies tibi in primitiis frugum meſſis tuæ triticeæ, & ſollemnitatem, quando redeunte anni tempore cuncta conduntur. † *Supra 23. 15.*

23 † Tribus temporibus anni apparebit omne maſculinum tuum in conſpectu omnipotentis Domini Dei Iſrael. † *Supra 23. 17. Deut. 16. 16.*

24 Cum enim tulero gentes a facie tua, & dilatavero terminos tuos, nullus inſidiabitur terræ tuæ, aſcendente te, & apparente in conſpectu Domini Dei tui ter in anno.

25 † Non immolabis ſuper fermento ſanguinem hoſtiæ meæ: neque reſidebit mane de victima ſollemnitatis Phaſe. † *Supra 23. 18. 19.*

26 Primitias frugum terræ tuæ offeres in domo Domini Dei tui. † Non coques hœdum in lacte matris ſuæ. † *Supra 23. 19.*

27 Dixitque Dominus ad Moyſen: Scribe tibi verba hæc, quibus & tecum & cum Iſrael pepigi fœdus. † *Supra 24. 18. Deut. 9. 9. 18.*

28 Fuit † ergo ibi cum Domino quadraginta

dies

dies & quadraginta noctes: panem non comedit, & aquam non bibit, & scripsit in tabulis † verba fœderis decem.

† *Deut.* 4. 13.

29 Cumque descenderet Moyses de monte Sinai, tenebat duas tabulas testimonii, & ignorabat quod cornuta esset facies sua ex consortio sermonis Domini.

30 Videntes autem Aaron & filii Israel cornutam Moysi faciem, timuerunt prope accedere.

31 Vocatique ab eo, reversi sunt tam Aaron quam principes synagogæ. Et postquam locutus est ad eos,

32 Venerunt ad eum etiam omnes filii Israel: quibus præcepit cuncta quæ audierat a Domino in monte Sinai.

† 2. *Cor.* 3. 13.

33 Impletisque sermonibus, † posuit velamen super faciem suam.

34 Quod ingressus ad Dominum, & loquens cum eo, auferebat donec exiret, & tunc loquebatur ad filios Israel omnia quæ sibi fuerant imperata.

35 Qui videbant faciem egredientis Moysi esse cornutam, sed operiebat ille rursus faciem suam, si quando loquebatur ad eos.

CAPUT XXXV.

Præcipitur sabbatum, petuntur primitiæ & donaria ac artifices ad construenda omnia quæ dicta sunt, quibus deputati a Domino dicuntur Beseleel & Ooliab.

1 IGitur congregata omni turba filiorum Israel, dixit ad eos: Hæc sunt quæ jussit Dominus fieri.

2 Sex diebus facietis opus: septimus dies erit vobis sanctus, sabbatum, & requies Domini: qui fecerit opus in eo, occidetur.

3 Non succendetis ignem in omnibus habitaculis vestris per diem sabbati.

4 Et ait Moyses ad omnem catervam filiorum Israel: Iste est sermo quem præcepit Dominus, dicens:

† *Supra* 25. 2.

5 Separate apud vos primitias Domino: † Omnis voluntarius & prono animo offerat eas Domino: aurum & argentum, & æs,

6 Hyacinthum & purpuram, coccumque bis tinctum, & byssum, pilos caprarum,

7 Pellesque arietum rubricatas, & janthinas, ligna setim,

8 Et oleum ad luminaria concinnanda, & ut conficiatur unguentum, & thymiama suavissimum,

9 Lapides onychinos, & gemmas ad ornatum superhumeralis & rationalis.

10 Quisquis vestrum sapiens est, veniat, & faciat quod Dominus imperavit:

11 Tabernaculum scilicet, & tectum ejus, atque operimentum, annulos, & tabulata cum vectibus, paxillos & bases:

12 Arcam & vectes, propitiatorium, & velum quod ante illud oppanditur:

13 Mensam cum vectibus & vasis, & propositionis panibus:

14 Candelabrum ad luminaria sustentanda, vasa illius & lucernas, & oleum ad nutrimenta ignium:

15 Altare thymiamatis, & vectes, & oleum unctionis & thymiama ex aromatibus: Tentorium ad ostium tabernaculi:

16 Altare holocausti, & craticulam ejus æneam cum vectibus & vasis suis: labrum & basim ejus:

17 Cortinas atrii cum columnis & basibus, tentorium in foribus vestibuli,

18 Paxillos tabernaculi & atrii cum funiculis suis:

19 Vestimenta, quorum usus est in ministerio sanctuarii, vestes Aaron pontificis ac filiorum ejus, ut sacerdotio fungantur mihi.

20 Egressaque omnis multitudo filiorum Israel de conspectu Moysi,

21 Obtulerunt mente promptissima atque devota primitias Domino, ad faciendum opus tabernaculi testimonii. Quidquid ad cultum & ad vestes sanctas necessarium erat,

22 Viri cum mulieribus præbuerunt, armillas & inaures, annulos & dextralia: omne vas aureum in donaria Domini separatum est.

23 Si quis habebat hyacinthum, & purpuram, coccumque bis tinctum, byssum & pilos caprarum, pelles arietum rubricatas, & janthinas,

24 Argenti ærisque metalla, obtulerunt Domino, lignaque setim in varios usus.

25 Sed & mulieres doctæ, quæ neverant, dederunt hyacinthum, purpuram, & vermiculum, ac byssum,

26 Et pilos caprarum, sponte propria cuncta tribuentes.

27 Principes vero obtulerunt lapides onychinos, & gemmas ad superhumerale & rationale,

28 Aromataque & oleum ad luminaria concinnanda, & ad præparandum unguentum, ac thymiama odoris suavissimi componendum.

29 Omnes viri & mulieres mente devota obtulerunt donaria, ut fierent opera quæ jusserat Dominus per manum Moysi. Cuncti filii Israel voluntaria Domino dedicaverunt.

† *Supr.* 31. 2.

30 Dixitque Moyses ad filios Israel: † Ecce, vocavit Dominus ex nomine Beseleel filium Uri filii Hur de tribu Juda.

31 Implevitque eum spiritu Dei, sapientia & intelligentia, & scientia & omni doctrina.

32 Ad excogitandum, & faciendum opus in auro & argento, & ære,

33 Sculpendisque lapidibus, & opere carpentario: quidquid fabre adinveniri potest,

34 Dedit in corde ejus: Ooliab quoque filium Achisamech de tribu Dan:

35 Ambos erudivit sapientia, ut faciant opera abietarii, polymitarii, ac plumarii, de hyacintho ac purpura, coccoque bis tincto, & bysso, & texant omnia, ac nova quæque reperiant.

CAPUT XXXVI.

Oblatis plusquam opus esset donariis, paratur tabernaculum juxta omnes partes suas, nempe cortinas, fata, operteria, tabulata, vectes, velum, & tentorium.

1 FEcit ergo Beseleel, & Ooliab, & omnis vir sapiens, quibus dedit Dominus sapientiam & intellectum, ut scirent fabre operari quæ in usus Sanctuarii necessaria sunt, & quæ præcepit Dominus.

Supr. 26. 1.

2 Cumque vocasset eos Moyses, & omnem eruditum virum, cui dederat Dominus sapientiam, & qui sponte sua obtuleraut se ad faciendum opus,

1. *Par.* 21. 29.

3 Tradidit eis universa donaria filiorum Israel. Qui cum instarent operi, quotidie mane vota populus offerebat.

4 Unde artifices venire compulsi,

5 Di-

Digitized by Google

5 Dixerunt Moysi: Plus offert populus quam necessarium est.

6 Jussit ergo Moyses præconis voce cantari: Nec vir nec mulier quidquam offerat ultra in opere Sanctuarii. Sicque cessatum est a muneribus offerendis,

7 Eo quod oblata sufficerent & superabundarent,

8 Feceruntque omnes corde sapientes ad explendum opus tabernaculi, cortinas decem de byssо retorta, & hyacintho, & purpura, coccoque bis tincto, opere vario, & arte polymita:

9 Quarum una habebat in longitudine viginti octo cubitos, & in latitudine quatuor: una mensura erat omnium cortinarum.

10 Conjunxitque cortinas quinque, alteram alteri, & alias quinque sibi invicem copulavit.

11 Fecit & ansas hyacinthinas in ora cortinæ unius ex utroque latere, & in ora cortinæ alterius similiter,

12 Ut contra se invicem venirent ansæ, & mutuo jungerentur.

13 Unde & quinquaginta fudit circulos aureos, qui morderent cortinarum ansas, & fieret unum tabernaculum.

14 Fecit & saga undecim de pilis caprarum ad operiendum tectum tabernaculi:

15 Unum sagum in longitudine habebat cubitos triginta, & in latitudine cubitos quatuor: unius mensuræ erant omnia saga:

16 Quorum quinque junxit seorsum, & sex alia separatim.

17 Fecitque ansas quinquaginta in ora sagi unius, & quinquaginta in ora sagi alterius, ut sibi invicem jungerentur.

18 Et fibulas æneas quinquaginta, quibus necteretur tectum, ut unum pallium ex omnibus sagis fieret.

19 Fecit & opertorium tabernaculi de pellibus arietum rubricatis: aliudque desuper velamentum de pellibus janthinis.

20 Fecit & tabulas tabernaculi de lignis setim stantes.

21 Decem cubitorum erat longitudo tabulæ unius: & unum ac semis cubitum latitudo retinebat.

22 Binæ incastraturæ erant per singulas tabulas, ut altera alteri jungeretur. Sic fecit in omnibus tabernaculi tabulis.

23 E quibus viginti ad plagam meridianam erant contra austrum,

24 Cum quadraginta basibus argenteis. Duæ bases sub una tabula ponebantur ex utraque parte angulorum, ubi incastraturæ laterum in angulis terminantur.

25 Ad plagam quoque tabernaculi, quæ respicit ad aquilonem, fecit viginti tabulas,

26 Cum quadraginta basibus argenteis, duas bases per singulas tabulas.

27 Contra occidentem vero, id est, ad eam partem tabernaculi, quæ mare respicit, fecit sex tabulas,

28 Et duas alias per singulos angulos tabernaculi retro:

29 Quæ junctæ erant a deorsum usque sursum, & in unam compaginem pariter ferebantur. Ita fecit ex utraque parte per angulos:

30 Ut octo essent simul tabulæ, & haberent bases argenteas sedecim, binas scilicet bases sub singulis tabulis.

31 Fecit & vectes de lignis setim, quinque ad continendas tabulas unius lateris tabernaculi,

32 Et quinque alios ad alterius lateris coaptandas tabulas: & extra hos, quinque alios vectes ad occidentalem plagam tabernaculi contra mare.

33 Fecit quoque vectem alium, qui per medias tabulas ab angulo usque ad angulum perveniret.

34 Ipsa autem tabulata deauravit, fusis basibus earum argenteis. Et circulos eorum fecit aureos, per quos vectes induci possent: quos & ipsos laminis aureis operuit.

35 Fecit & velum de hyacintho, & purpura, vermiculo, ac byssо retorta, opere polymitario, varium atque distinctum:

36 Et quatuor columnas de lignis setim, quas cum capitibus deauravit, fusis basibus earum argenteis.

37 Fecit & tentorium in introitu tabernaculi ex hyacintho, purpura, vermiculo, byssoque retorta, opere plumarii:

38 Et columnas quinque cum capitibus suis, quas operuit auro, baseсque earum fudit æneas.

CAPUT XXXVII.

Formatur arca, propitiatorium, Cherubim, mensa, candelabrum, lucerna, altare thymiamatis, pro quo thymiama componitur.

1 FEcit autem Beseleel & arcam de lignis setim, habentem duos semis cubitos in longitudine, & cubitum ac semissem in latitudine, altitudo quoque unius cubiti fuit & dimidii: vestivitque eam auro purissimo intus ac foris.

2 Et fecit illi coronam auream per gyrum,

3 Conflans quatuor annulos aureos per quatuor angulos ejus: duos annulos in latere uno, & duos in altero.

4 Vectes quoque fecit de lignis setim, quos vestivit auro,

5 Et quos misit in annulos, qui erant in lateribus arcæ ad portandum eam.

6 Fecit & propitiatorium, id est, oraculum, de auro mundissimo, duorum cubitorum & dimidii in longitudine, & cubiti ac semis in latitudine.

7 Duos etiam Cherubim ex auro ductili, quos posuit ex utraque parte propitiatorii:

8 Cherub unum in summitate unius partis, & Cherub alterum in summitate partis alterius: duos Cherubim in singulis summitatibus propitiatorii,

9 Extendentes alas, & tegentes propitiatorium, seque mutuo & illud respicientes.

10 Fecit & mensam de lignis setim in longitudine duorum cubitorum, & in latitudine unius cubiti, quæ habebat in altitudine cubitum ac semissem.

11 Circumdeditque eam auro mundissimo, & fecit illi labium aureum per gyrum,

12 Ipsique labio coronam auream interrasilem quatuor digitorum, & super eandem, alteram coronam auream.

13 Fudit & quatuor circulos aureos, quos posuit in quatuor angulis per singulos pedes mensæ

14 Contra coronam: misitque in eos vectes, ut posset mensa portari.

15 Ipsos quoque vectes fecit de lignis setim, & circumdedit eos auro.

Digitized by Google

16 Et vasa ad diversos usus mensæ, acetabula, phialas, & cyathos, & thuribula, ex auro puro, in quibus offerenda sunt libamina.
17 Fecit & candelabrum ductile de auro mundissimo. De cujus vecte calami, scyphi, sphærulæque ac lilia procedebant:
18 Sex in utroque latere, tres calami ex parte una, & tres ex altera:
19 Tres scyphi in nucis modum per calamos singulos, sphærulæque simul & lilia: & tres scyphi instar nucis in calamo altero, sphærulæque simul & lilia. Æquum erat opus sex calamorum, qui procedebant de stipite candelabri.
20 In ipso autem vecte erant quatuor scyphi in nucis modum, sphærulæque per singulos simul & lilia:
21 Et sphærulæ sub duobus calamis per loca tria, qui simul sex fiunt calami procedentes de vecte uno.
22 Et sphærulæ igitur, & calami ex ipso erant, universa ductilia ex auro purissimo.
23 Fecit & lucernas septem cum emunctoriis suis, & vasa ubi ea quæ emuncta sunt extinguantur, de auro mundissimo.
24 Talentum auri appendebat candelabrum cum omnibus vasis suis.
25 Fecit & altare thymiamatis de lignis setim, per quadrum singulos habens cubitos, & in altitudine duos: e cujus angulis procedebant cornua.
26 Vestivitque illud auro purissimo, cum craticula ac parietibus & cornibus.
27 Fecitque ei coronam aureolam per gyrum, & duos annulos aureos sub corona per singula latera, ut mittantur in eos vectes, & possit altare portari.
28 Ipsos autem vectes fecit de lignis setim, & operuit laminis aureis.
29 Composuit & oleum ad sanctificationis unguentum, & thymiama de aromatibus mundissimis, opere pigmentarii.

CAPUT XXXVIII.

Fabricatur altare holocaustorum cum labro æneo, & atrio, oblataque donaria recensentur.

1 FEcit & altare holocausti de lignis setim, quinque cubitorum per quadrum, & trium in altitudine: 2. Par. 1. 5.
2 Cujus cornua de angulis procedebant, operuitque illud laminis æneis.
3 Et in usus ejus paravit ex ære vasa diversa, lebetes, forcipes, fuscinulas, uncinos, & ignium receptacula.
4 Craticulamque ejus in modum retis fecit æneam, & subter eam in altaris medio arulam,
5 Fusis quatuor annulis per totidem retiaculi summitates, ad immittendos vectes ad portandum:
6 Quos & ipsos fecit de lignis setim, & operuit laminis æneis:
7 Induxitque in circulos, qui in lateribus altaris eminebant. Ipsum autem altare † non erat solidum, sed cavum ex tabulis, & intus vacuum. † Supra 27. 8.
8 Fecit & labrum æneum cum basi sua de speculis mulierum, quæ excubabant in ostio tabernaculi.
9 Fecit & atrium, in cujus australi plaga erant tentoria de byssо retorta, cubitorum centum.
10 Columnæ æneæ viginti cum basibus suis; capita columnarum, & tota operis cælatura argentea.
11 Æque ad septentrionalem plagam tentoria, columnæ, baseſque & capita columnarum; ejusdem mensuræ, & operis ac metalli, erant.
12 In ea vero plaga, quæ ad occidentem respicit, fuerunt tentoria cubitorum quinquaginta, columnæ decem cum basibus suis æneæ, & capita columnarum, & tota operis cælatura, argentea.
13 Porro contra orientem, qdinquaginta cubitorum paravit tentoria:
14 E quibus, quindecim cubitos columnarum trium, cum basibus suis, unum tenebat latus:
15 Et in parte altera (quia inter utraque introitum tabernaculi fecit) quindecim æque cubitorum erant tentoria, columnæque tres, & baſes totidem.
16 Cuncta atrii tentoria byssus retorta texuerat.
17 Baſes columnarum fuere æneæ, capita autem earum cum cunctis cælaturis suis argentea: sed & ipsas columnas atrii vestivit argento.
18 Et in introitu ejus opere plumario fecit tentorium ex hyacintho, purpura, vermiculo, ac byssо retorta, quod habebat viginti cubitos in longitudine, altitudo vero quinque cubitorum erat, juxta mensuram, quam cuncta atrii tentoria habebant.
19 Columnæ autem in ingressu fuere quatuor cum basibus æneis, capitaque earum & cælaturæ argenteæ.
20 Paxillos quoque tabernaculi & atrii per gyrum fecit æneos.
21 Hæc sunt instrumenta tabernaculi testimonii, quæ enumerata sunt juxta præceptum Moysi in cæremoniis Levitarum per manum Ithamar filii Aaron sacerdotis:
22 Quæ Beseleel filius Uri filii Hur de tribu Juda, Domino per Moysen jubente, compleverat,
23 Juncto sibi socio Oolíab filio Achisamech de tribu Dan: qui & ipse artifex lignorum egregius fuit, & polymitarius atque plumarius ex hyacintho, purpura, vermiculo & byssо.
24 Omne aurum quod expensum est in opere Sanctuarii, & quod oblatum est in donariis, viginti novem talentorum fuit, & septingentorum triginta siclorum, ad mensuram Sanctuarii.
25 Oblatum est autem ab his qui transierunt ad numerum, a viginti annis, & supra, de sexcentis tribus millibus, & quingentis quinquaginta armatorum.
26 Fuerunt præterea centum talenta argenti, e quibus conflatæ sunt baſes Sanctuarii, & introitus ubi velum pendet.
27 Centum baſes factæ sunt de talentis centum, singulis talentis per baſes singulas supputaris.
28 De mille autem septingentis & septuaginta quinque, fecit capita columnarum, quas & ipsas vestivit argento.
29 Æris quoque oblata sunt talenta septuaginta duo millia, & quadringenti supra siclí,
30 Ex quibus fusæ sunt baſes in introitu tabernaculi testimonii, & altare æneum cum craticula sua, omniaque vasa quæ ad usum ejus pertinent,
31 Et baſes atrii tam in circuitu quam in ingressu ejus, & paxilli tabernaculi atque atrii per gyrum.

CA-

CAPUT XXXIX.

Pontificalia sacerdotaliaque conficiuntur ornamenta, totumque injunctum opus perficitur, benedicit Moyses populo.

1 DE hyacintho vero & purpura, vermiculo ac byſſo, fecit veſtes, quibus indueretur Aaron quando miniſtrabat in ſanctis, ſicut præcepit Dominus Moyſi.

2 Fecit igitur ſuperhumerale de auro, hyacintho, & purpura, coccoque bis tincto, & byſſo retorta,

3 Opere polymitario; inciditque bracteas aureas, & extenuavit in fila, ut poſſent torqueri cum priorum colorum ſubtegmine,

4 Duaſque oras ſibi invicem copulatas in utroque latere ſummitatum,

5 Et balteum ex eiſdem coloribus, ſicut præceperat Dominus Moyſi.

6 Paravit & duos lapides onychinos, aſtrictos & incluſos auro, & ſculptos arte gemmaria nominibus filiorum Iſrael:

7 Poſuitque eos in lateribus ſuperhumeralis, in monimentum filiorum Iſrael, ſicut præceperat Dominus Moyſi.

8 Fecit & rationale opere polymito juxta opus ſuperhumeralis, ex auro, hyacintho, purpura, coccoque bis tincto, & byſſo retorta:

9 Quadrangulum, duplex, menſuræ palmi.

10 Et poſuit in eo gemmarum ordines quatuor. In primo verſu erat ſardius, topazius, ſmaragdus.

11 In ſecundo, carbunculus, ſapphirus, & jaſpis.

12 In tertio, ligurius, achates, & amethyſtus.

13 In quarto, chryſolithus, onychinus, & beryllus, circumdati & incluſi auro per ordines ſuos.

14 Ipſique lapides duodecim, ſculpti erant nominibus duodecim tribuum Iſrael, ſinguli per nomina ſingulorum.

15 Fecerunt in rationali & catenulas ſibi invicem cohærentes, de auro puriſſimo:

16 Et duos uncinos, totidemque annulos aureos. Porro annulos poſuerunt in utroque latere rationalis,

17 E quibus penderent duæ catenæ aureæ, quas inſeruerunt uncinis, qui in ſuperhumeralis angulis eminebant.

18 Hæc & ante & retro ita conveniebant ſibi, ut ſuperhumerale & rationale mutuo necterentur,

19 Stricta ad balteum, & annulis fortius copulata, quos jungebat vitta hyacinthina, ne laxa fluerent, & a ſe invicem moverentur, ſicut præcepit Dominus Moyſi.

20 Fecerunt quoque tunicam ſuperhumeralis totam hyacinthinam,

21 Et capitium in ſuperiori parte contra medium, oramque per gyrum capitii textilem:

22 Deorſum autem ad pedes mala punica ex hyacintho, purpura, vermiculo, ac byſſo retorta:

23 Et tintinnabula de auro puriſſimo, quæ poſuerunt inter malogranata in extrema parte tunicæ, per gyrum:

24 Tintinnabulum autem aureum, & malum punicum, quibus ornatus incedebat pontifex quando miniſterio fungebatur, ſicut præceperat Dominus Moyſi.

25 Fecerunt & tunicas byſſinas opere textili Aaron & filiis ejus:

26 Et mitras cum coronulis ſuis ex byſſo:

27 Feminalia quoque linea, byſſina:

28 Cingulum vero de byſſo retorta, hyacintho, purpura, ac vermiculo bis tincto, arte plumaria, ſicut præceperat Dominus Moyſi.

29 Fecerunt & laminam ſacræ venerationis de auro puriſſimo, ſcripſeruntque in ea opere gemmario, Sanctum Domini:

30 Et ſtrinxerunt eam cum mitra vitta hyacinthyna, ſicut præceperat Dominus Moyſi.

31 Perfectum eſt igitur omne opus tabernaculi & tecti teſtimonii: feceruntque filii Iſrael cuncta quæ præceperat Dominus Moyſi.

32 Et obtulerunt tabernaculum & tectum & univerſam ſuppellectilem, annulos, tabulas, veſtes, columnas ac baſes,

33 Operiorium de pellibus arietum rubricatis, & aliud operimentum de janthinis pellibus,

34 Velum: arcam, veſtes, propitiatorium.

37 Menſam cum vaſis ſuis & propoſitionis panibus:

36 Candelabrum, lucernas, & utenſilia earum cum oleo:

37 Altare aureum, & unguentum, & thymiama ex aromatibus:

38 Et tentorium in introitu tabernaculi:

39 Altare æneum, retiaculum, veſtes, & vaſa ejus omnia: labrum cum baſi ſua: tentoria atrii, & columnas cum baſibus ſuis:

40 Tentorium in introitu atrii, funiculoſque illius & paxillos. Nihil ex vaſis defuit, quæ in miniſterium tabernaculi, & in tectum fœderis, juſſa ſunt fieri.

41 Veſtes quoque, quibus ſacerdotes utuntur in Sanctuario, Aaron ſcilicet & filii ejus,

42 Obtulerunt filii Iſrael, ſicut præceperat Dominus.

43 Quæ poſtquam Moyſes cuncta vidit completa, benedixit eis.

CAPUT XL.

Primo menſe tabernaculum erigendum & conſecrandum præcipitur; quo facto, majeſtate Dei repletur, nube tabernaculum continuo operiente, niſi dum eſſet proficiſcendum.

1 LOcutuſque eſt Dominus ad Moyſen, dicens:

2 Menſe primo, prima die menſis, erige tabernaculum teſtimonii,

3 Et pones in eo arcam, demitteſque ante illam velum:

4 Et illata menſa, pones ſuper eam quæ rite præcepta ſunt. Candelabrum ſtabit cum lucernis ſuis,

5 Et altare aureum in quo adoletur incenſum, coram arca teſtimonii; Tentorium in introitu tabernaculi pones,

6 Et ante illud altare holocauſti.

7 Labrum inter altare & tabernaculum, quod implebis aqua,

8 Circumdabisque atrium tentoriis, & ingreſſum ejus.

9 Et aſſumpto unctionis oleo unges tabernaculum cum vaſis ſuis, ut ſanctificentur:

10 Altare holocauſti & omnia vaſa ejus:

11 Labrum cum baſi ſua: omnia unctionis oleo conſecrabis, ut ſint ſancta ſanctorum.

12 Ap-

12 Applicabisque Aaroh & filios ejus ad fores tabernaculi testimonii, & lotos aqua
13 Indues sanctis vestibus, ut ministrent mihi, & unctio eorum in sacerdotium sempiternum proficiat.
14 Fecitque Moyses omnia quæ præceperat Dominus.
15 Igitur mense primo anni secundi, prima die mensis, collocatum est tabernaculum.
†Num. 7. 1. 16 † Erexitque Moyses illud, & posuit tabulas ac bases & vectes, statuitque columnas,
17 Et expandit tectum super tabernaculum, impositio desuper operimento, sicut Dominus imperaverat.
18 Posuit & testimonium in arca, subditis infra vectibus, & oraculum desuper:
19 Cumque intulisset arcam in tabernaculum, appendit ante eam velum, ut expleret Domini jussionem.
20 Posuit & mensam in tabernaculo testimonii ad plagam Septentrionalem extra velum,
21 Ordinatis coram propositionis panibus, sicut præceperat Dominus Moysi.
22 Posuit & candelabrum in tabernaculo testimonii e regione mensæ in parte australi,
23 Locatis per ordinem lucernis, juxta præceptum Domini.
24 Posuit & altare aureum sub tecto testimonii contra velum.
25 Et adolevit super eo incensum aromatum, sicut jusserat Dominus Moysi.
26 Posuit & tentorium in introitu tabernaculi testimonii,
27 Et altare holocausti in vestibulo testimonii, offerens in eo holocaustum, & sacrificia, ut Dominus imperaverat.
28 Labrum quoque statuit inter tabernaculum testimonii & altare, implens illud aqua.
29 Laveruntque Moyses & Aaron ac filii ejus manus suas & pedes,
30 Cum ingrederentur tectum fœderis, & accederent ad altare, sicut præceperat Dominus Moysi.
31 Erexit & atrium per gyrum tabernaculi & altaris, ducto in introitu ejus tentorio. Postquam omnia perfecta sunt,
†Num. 9. 15. 3. Reg. 8. 10. 32 † Operuit nubes tabernaculum testimonii, & gloria Domini implevit illud.
33 Nec poterat Moyses ingredi tectum fœderis, nube operiente omnia, & majestate Domini coruscante, quia cuncta nubes operuerat.
34 Si quando nubes tabernaculum deserebat, proficiscebantur filii Israel per turmas suas:
35 Si pendebat desuper, manebant in eodem loco.
36 Nubes quippe Domini incubabat per diem tabernaculo, & ignis in nocte, videntibus cunctis populis Israel per cunctas mansiones suas.

LIBER LEVITICUS,

HEBRAICE VAICRA.

CAPUT PRIMUM.

Varius ritus ac modus armentorum, pecudum, & avium offerendarum in holocaustum.

1 VOcavit autem Moysen, & locutus est ei Dominus de tabernaculo testimonii, dicens:
2 Loquere filiis Israel, & dices ad eos: Homo, qui obtulerit ex vobis hostiam Domino de pecoribus, id est, de bobus & ovibus offerens victimas,
†Exod. 29. 10. 3 † Si holocaustum fuerit ejus oblatio, ac de armento; masculum immaculatum offeret ad ostium tabernaculi testimonii, ad placandum sibi Dominum:
4 Ponetque manum super caput hostiæ, & acceptabilis erit, atque in expiationem ejus proficiens.
5 Immolabitque vitulum coram Domino, & offerent filii Aaron sacerdotes sanguinem ejus, fundentes per altaris circuitum, quod est ante ostium tabernaculi.
6 Detractaque pelle hostiæ, artus in frusta concident.
7 Et subjicient in altare ignem, strue lignorum ante compositis:
8 Et membra quæ sunt cæsa, desuper ordinantes, caput videlicet, & cuncta quæ adhærent jecori.
9 Intestinis & pedibus lotis aqua: adolebitque ea sacerdos super altare in holocaustum & suavem odorem Domino.
10 Quod si de pecoribus oblatio est, de ovibus sive de capris holocaustum, masculum absque macula offeret:
11 Immolabitque ad latus altaris, quod respicit ad aquilonem, coram Domino: sanguinem vero illius fundent super altare filii Aaron per circuitum:
12 Dividentque membra, caput, & omnia quæ adhærent jecori: & ponent super ligna, quibus subjiciendus est ignis:
13 Intestina vero & pedes lavabunt aqua. Et oblata omnia adolebit sacerdos super altare, in holocaustum & odorem suavissimum Domino.
14 Si autem de avibus, holocausti oblatio fuerit Domino, de turturibus, aut pullis columbæ,
15 Offeret eam sacerdos ad altare: & retorto ad collum capite, ac rupto vulneris loco, decurrere faciet sanguinem super crepidinem altaris:
16 Veiculam vero gutturis, & plumas projiciet prope altare ad orientalem plagam, in loco in quo cineres effundi solent,
17 Confringetque ascellas ejus, & non secabit, neque ferro dividet eam, & adolebit super altare, lignis igne suppositio. Holocaustum est & oblatio suavissimi odoris Domino.

Digitized by Google

CAPUT II.

Ritus oblationis sacrificiorum, simile oleo conspersa, thuris, panum, laganorum, atque primitiarum, addito in omnibus sale, usquam autem fermento, nec melle.

1 ANima cum obtulerit oblationem sacrificii Domino, similа erit ejus oblatio: fundetque super eam oleum, & ponet thus,
2 Ac deferet ad filios Aaron sacerdotes: quorum unus tollet pugillum pleнum similæ & olei, ac totum thus, & ponet memoriale super altare in odorem suavissimum Domino.
† Exod. 7. 34. 3 † Quod autem reliquum fuerit de sacrificio, erit Aaron & filiorum ejus, Sanctum sanctorum de oblationibus Domini.
4 Cum autem obtuleris sacrificium coctum in clibano: de simila, panes scilicet absque fermento, conspersos oleo, & lagana azyma oleo lita.
5 Si oblatio tua fuerit de sartagine, similæ conspersæ oleo & absque fermento,
6 Divides eam minutatim, & fundes super eam oleum.
7 Sin autem de craticula fuerit sacrificium, eque simila oleo conspergetur:
8 Quam offeres Domino, trades manibus sacerdotis.
9 Qui cum obtulerit eam, tollet memoriale de sacrificio, & adolebit super altare, in odorem suavitatis Domino;
10 Quidquid autem reliquum est, erit Aaron, & filiorum ejus, Sanctum sanctorum de oblationibus Domini.
11 Omnis oblatio, quæ offertur Domino, absque fermento fiet, nec quidquam fermenti ac mellis adolebitur in sacrificio Domino.
12 Primitias tantum eorum offeretis ac munera: super altare vero non imponentur in odorem suavitatis.
† Mar. 9. 48. 13 Quidquid obtuleris sacrificii, † sale condies, nec auferes sal fœderis Dei tui de sacrificio tuo. In omni oblatione tua offeres sal.
14 Si autem obtuleris munus primarum frugum tuarum Domino de spicis adhuc virentibus, torrebis igni, & confringes in motem farris, & sic offeres primitias tuas Domino,
15 Fundens supra oleum, & thus imponens, quia oblatio Domini est.
16 De qua adolebit sacerdos in memoriam muneris, partem farris fracti, & olei, ac totum thus.

CAPUT III.

Quo pacto offerantur hostiæ pacificorum, nempe de bobus, ovibus, agnis, & capris, adipem omnem & sanguinem sibi depoſcit Deus, eorumque vetatur esus.

1 QUod si hostia pacificorum fuerit ejus oblatio, & de bobus voluerit offerre, marem sive feminam, immaculata offeret coram Domino.
2 Ponetque manum super caput victimæ suæ, quæ immolabitur in introitu tabernaculi testimonii, fundentque filii Aaron sacerdotes sanguinem per altaris circuitum,
3 Et offerent de hostia pacificorum in oblationem Domino, † adipem qui operit vitalia, & quidquid pinguedinis est intrinsecus: † Exod. 29. 13.
4 Duos renes cum adipe quo teguntur ilia, & reticulum jecoris cum renunculis.
5 Adolebuntque ea super altare in holocaustum, lignis igne suppoſito: in oblationem suavissimi odoris Domino.
6 Si vero de ovibus fuerit ejus oblatio & pacificorum hostia, sive masculum obtulerit, sive feminam, immaculata erunt.
7 Si agnum obtulerit coram Domino,
8 Ponet manum suam super caput victimæ suæ: quæ immolabitur in vestibulo tabernaculi testimonii: fundentque filii Aaron sanguinem ejus per circuitum altaris.
9 Et offerent de pacificorum hostia sacrificium Domino: adipem & caudam totam
10 Cum renibus, & pinguedinem quæ operit ventrem atque universa vitalia, & utrumque renunculum cum adipe qui est juxta ilia, reticulumque jecoris cum renunculis.
11 Et adolebit ea sacerdos super altare, in pabulum ignis & oblationis Domini.
12 Si capra fuerit ejus oblatio, & obtulerit eam Domino,
13 Ponet manum suam super caput ejus: immolabitque eam in introitu tabernaculi testimonii. Et fundent filii Aaron sanguinem ejus per altaris circuitum.
14 Tollentque ex ea in pastum ignis Dominici, adipem qui operit ventrem, & qui tegit universa vitalia:
15 Duos renunculos cum reticulo, quod est super eos juxta ilia, & arvinam jecoris cum renunculis:
16 Adolebitque ea super altare sacerdos, in alimoniam ignis, & suavissimi odoris. Omnis adeps, Domini erit
17 Jure perpetuo in generationibus, & cunctis habitaculis vestris: nec sanguinem nec adipem omnino comedetis.

CAPUT IV.

Modus offerendi hostias pro peccato sacerdotis, principis, & multitudinis per ignorantiam commisso.

1 LOcutusque est Dominus ad Moysen, dicens:
2 Loquere filiis Israel: Anima, quæ peccaverit per ignorantiam, & de universis mandatis Domini, quæ præcepit ut non fierent, quippiam fecerit:
3 Si sacerdos, qui unctus est, peccaverit, delinquere faciens populum, offeret pro peccato suo vitulum immaculatum Domino:
4 Et adducet illum ad ostium tabernaculi testimonii coram Domino, ponetque manum super caput ejus, & immolabit eum Domino.
5 Hauriet quoque de sanguine vituli, inferens illum in tabernaculum testimonii.
6 Cumque intinxerit digitum in sanguine, asperget eos septies coram Domino contra velum Sanctuarii.
7 Ponetque de eodem sanguine super cornua altaris thymiamatis gratissimi Domino, quod est in tabernaculo testimonii: omnem autem reliquum sanguinem fundet in basim altaris holocausti in introitu tabernaculi.

Digitized by Google

8 Et adipem vituli auferet pro peccato, tam eum qui vitalia operit, quam omnia quæ intrinsecus sunt:
9 Duos renunculos, & reticulum quod est super eos juxta ilia, & adipem jecoris cum renunculis;
10 Sicut aufertur de vitulo hostiæ pacificorum: & adolebit ea super altare holocausti.
11 Pellem vero & omnes carnes, cum capite & pedibus & intestinis & fimo,
12 Et reliquo corpore, efferet extra castra in locum mundum, ubi cineres effundi solent: incendetque ea super lignorum struem, quæ in loco effusorum cinerum cremabuntur.
13 Quod si omnis turba Israel ignoraverit, & per imperitiam fecerit quod contra mandatum Domini est,
14 Et postea intellexerit peccatum suum, offeret pro peccato suo vitulum, adducetque eum ad ostium tabernaculi.
15 Et ponent seniores populi manus super caput ejus coram Domino. Immolatoque vitulo in conspectu Domini,
16 Inferet sacerdos, qui unctus est, de sanguine ejus in tabernaculum testimonii,
17 Tincto digito aspergens septies contra velum.
18 Ponetque de eodem sanguine in cornibus altaris, quod est coram Domino in tabernaculo testimonii. reliquum autem sanguinem fundet juxta basim altaris holocaustorum, quod est in ostio tabernaculi testimonii.
19 Omnemque ejus adipem tollet, & adolebit super altare:
20 Sic faciens & de hoc vitulo quo modo fecit & prius: & rogante pro eis sacerdote, propitius erit eis Dominus.
21 Ipsum autem vitulum efferet extra castra, atque comburet sicut & priorem vitulum: quia est pro peccato multitudinis.
22 Si peccaverit princeps, & fecerit unum e pluribus per ignorantiam, quod Domini lege prohibetur,
23 Et postea intellexerit peccatum suum; offeret hostiam Domino, hircum de capris immaculatum.
24 Ponetque manum suam super caput ejus: cumque immolaverit eum in locum ubi solet mactari holocaustum coram Domino, quia pro peccato est,
25 Tinget sacerdos digitum in sanguine hostiæ pro peccato, tangens cornua altaris holocausti, & reliquum fundens ad basim ejus.
26 Adipem vero adolebit supra, sicut in victimis pacificorum fieri solet: rogabitque pro eo sacerdos, & pro peccato ejus, & dimittetur ei.
27 Quod si peccaverit anima per ignorantiam, de populo terræ, ut faciat quidquam de his quæ Domini lege prohibentur, atque delinquat,
28 Et cognoverit peccatum suum, offeret capram immaculatam.
29 Ponetque manum super caput hostiæ quæ pro peccato est, & immolabit eam in loco holocausti.
30 Tolletque sacerdos de sanguine in digito suo: & tangens cornua altaris holocausti, reliquum fundet ad basim ejus.
31 Omnem autem adipem auferens, sicut auferri solet de victimis pacificorum, adolebit super altare in odorem suavitatis Domino: rogabitque pro eo, & dimittetur ei.
32 Sin autem de pecoribus obtulerit victimam pro peccato, ovem scilicet immaculatam;
33 Ponet manum super caput ejus, & immolabit eam in loco ubi solent cædi holocaustorum hostiæ.
34 Sumetque sacerdos de sanguine ejus digito suo; & tangens cornua altaris holocausti, reliquum fundet ad basim ejus.
35 Omnem quoque adipem auferens, sicut auferri solet adeps arietis qui immolatur pro pacificis; cremabit super altare in incensum Domini: rogabitque pro eo, & pro peccato ejus, & dimittetur ei.

CAPUT V.

De hostiis pro peccatis ex silentio veritatis, immunditia, errore, juramento, sacrorum abusu atque ignorantia.

1 SI peccaverit anima, & audierit vocem jurantis, testisque fuerit quod aut ipse vidit, aut conscius est: nisi indicaverit, portabit iniquitatem suam.
2 Anima, quæ tetigerit aliquid immundum, sive quod occisum a bestia est, aut per se mortuum, aut quodlibet aliud reptile: & oblita fuerit immunditiæ suæ, rea est, & deliquit:
3 Et si tetigerit quidquam de immunditia hominis, juxta omnem impuritatem qua pollui solet, oblitaque cognoverit postea, subjacebit delicto.
4 Anima, quæ juraverit, & protulerit labiis suis, ut vel male quid faceret, vel bene, & idipsum juramento & sermone firmaverit, oblitaque postea intellexerit delictum suum,
5 Agat pœnitentiam pro peccato,
6 Et offerat de gregibus agnam sive capram, orabitque pro ea sacerdos, & pro peccato ejus:
7 Sin autem non potuerit offerre pecus, offerat † duos turtures, vel duos pullos columbarum, Domino, unum pro peccato, & alterum in holocaustum,
8 Dabitque eos sacerdoti: qui primum offerens pro peccato, retorquebit caput ejus ad pennulas, ita ut collo hæreat, & non penitus abrumpatur.
9 Et asperget de sanguine ejus parietem altaris: quidquid autem reliquum fuerit, faciet distillare ad fundamentum ejus, quia pro peccato est.
10 Alterum vero adolebit in holocaustum, ut fieri solet: rogabitque pro eo sacerdos & pro peccato ejus, & dimittetur ei.
11 Quod si non quiverit manus ejus duos offerre turtures, aut duos pullos columbarum, offeret pro peccato suo similæ partem ephi decimam: non mittet in eam oleum, nec thuris aliquid imponet, quia pro peccato est.
12 Tradetque eam sacerdoti: qui plenum ex ea pugillum hauriens, cremabit super altare, in monimentum ejus qui obtulerit,
13 Rogans pro illo & expiatis, reliquam vero partem ipse habebit in munere.
14 Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:
15 Anima, si prævaricans cæremonias, per errorem, in his quæ Domino sunt sanctificata, peccaverit, offeret pro delicto suo arietem immaculatum de gregibus, qui emi potest duobus siclis, juxta pondus Sanctuarii:
16 Ipsumque quod intulit damni restituet,

† *Infr.* 12. 8. *Luc.* 2. 24.

& quintam partem ponet ſupra, tradens ſacerdoti, qui rogabit pro eo offerens arietem, & dimittetur ei:

17 Anima ſi peccaverit per ignorantiam, feceritque unum ex his quæ Domini lege prohibentur; & peccati ſua intellexerit iniquitatem ſuam;

18 Offeret arietem immaculatum de gregibus ſacerdoti, juxta menſuram æſtimationemque peccati: qui orabit pro eo, quia nesciens fecerit: & dimittetur ei,

19 Quia per errorem deliquit in Dominum.

CAPUT VI.

Oblatio pro peccato ex certa ſcientia commiſſo: leges holocauſti, ignis perpetui, ſtatutorum ſacrificiorum & oblationum ſacerdotis in die unctionis ſuæ: & in genere de hoſtia pro peccato: quive & quando his veſci poſſint.

1 LOcutus eſt Dominus ad Moyſen, dicens:

2 Anima quæ peccaverit, &, contempto Domino, negaverit proximo ſuo depoſitum quod fidei ejus creditum fuerat, vel vi aliquid extorſerit, aut calumniam fecerit,

3 Sive rem perditam invenerit, & infitians inſuper pejeraverit, & quodlibet aliud ex pluribus fecerit, in quibus ſolent peccare homines,

4 Convicta delicti, reddet

5 Omnia quæ per fraudem voluit obtinere, integra: & † quintam inſuper partem domino cui damnum intulerat:

6 Pro peccato autem ſuo offeret arietem immaculatum de grege, & dabit eum ſacerdoti, juxta æſtimationem menſuramque delicti:

7 Qui rogabit pro eo coram Domino, & dimittetur illi pro ſingulis quæ faciendo peccavit.

8 Locutuſque eſt Dominus ad Moyſen, dicens:

9 Præcipe Aaron & filiis ejus: Hæc eſt lex holocauſti: Cremabitur in altari tota nocte uſque mane: ignis ex eodem altari erit.

10 Veſtietur tunica ſacerdos & feminalibus lineis: tolletque cineres, quos voratus ignis exuſſit, & ponens juxta altare,

11 Spoliabitur prioribus veſtimentis, indutuſque aliis, efferet eos extra caſtra, & in loco mundiſſimo uſque ad favillam conſumi faciet.

12 Ignis autem in altari ſemper ardebit, quem nutriet ſacerdos ſubjiciens ligna mane per ſingulos dies, & impoſito holocauſto, deſuper adolebit adipes pacificorum.

13 Ignis eſt iſte perpetuus, qui numquam deficiet in altari.

14 Hæc eſt lex ſacrificii & libamentorum, quæ offerent filii Aaron coram Domino, & coram altari:

15 Tollet ſacerdos pugillum ſimilæ, quæ conſperſa eſt oleo, & totum thus, quod ſuper ſimiliam poſitum eſt: adolebitque illud in altari, in monimentum odoris ſuaviſſimi Domino:

16 Reliquam autem partem ſimilæ comedet Aaron cum filiis ſuis, abſque fermento: & comedet in loco ſancto atrii tabernaculi.

17 Ideo autem non fermentabitur, quia pars ejus in Domini offertur incenſum. Sanctum ſanctorum erit, ſicut pro peccato atque delicto.

18 Mares tantum ſtirpis Aaron comedent illud. Legitimum ac ſempiternum erit in generationibus veſtris de ſacrificiis Domini: omnis qui tetigerit illa, ſanctificabitur.

19 Locutuſque eſt Dominus ad Moyſen, dicens:

20 Hæc eſt oblatio Aaron, & filiorum ejus, quam offerre debent Domino in die unctionis ſuæ: Decimam partem ephi offerent ſimilæ in ſacrificio ſempiterno; medium ejus mane, & medium ejus veſpere:

21 Quæ in ſartagine oleo conſperſa frigetur. Offeret autem eam calidam in odorem ſuaviſſimum Domino

22 Sacerdos, qui jure patri ſucceſſerit, & tota cremabitur in altari.

23 Omne enim ſacrificium ſacerdotum igne conſumetur, nec quiſquam comedet ex eo.

24 Locutus eſt autem Dominus ad Moyſen, dicens:

25 Loquere Aaron & filiis ejus: Iſta eſt lex hoſtiæ pro peccato: In loco ubi offertur holocauſtum, immolabitur coram Domino, Sanctum ſanctorum eſt:

26 Sacerdos qui offert, comedet eam in loco ſancto, in atrio tabernaculi.

27 Quidquid tetigerit carnes ejus, ſanctificabitur: Si de ſanguine illius veſtis tuerit aſperſa, lavabitur in loco ſancto.

28 Vas autem fictile, in quo cocta eſt, confringetur: quod ſi vas æneum fuerit, defricabitur, & lavabitur aqua.

29 Omnis maſculus de genere ſacerdotali veſcetur de carnibus ejus, quia Sanctum ſanctorum eſt.

30 Hoſtia enim quæ caditur pro peccato, † cujus ſanguis infertur in tabernaculum teſtimonii ad expiandum in Sanctuario, non comedetur, ſed comburetur igni.

CAPUT VII.

Ritus oblationis hoſtiæ pro delicto; & hoſtiæ ac victimæ pacificorum: adeps & ſanguis in univerſum comedi prohibentur.

1 HÆc quoque lex hoſtiæ pro delicto, Sancta ſanctorum eſt:

2 Idcirco ubi immolabitur holocauſtum, mactabitur & victima pro delicto: ſanguis ejus per gyrum altaris fundetur.

3 Offerent ex ea caudam & adipem qui operit vitalia:

4 Duos renunculos, & pinguedinem quæ juxta ilia eſt, reticulumque jecoris cum renunculis.

5 Et adolebit ea ſacerdos ſuper altare: incenſum eſt Domini pro delicto.

6 Omnis maſculus de ſacerdotali genere, in loco ſancto veſcetur his carnibus, quia Sanctum ſanctorum eſt.

7 Sicut pro peccato offertur hoſtia, ita & pro delicto: utriuſque hoſtiæ lex una erit: ad ſacerdotem, qui eam obtulerit, pertinebit.

8 Sacerdos qui offert holocauſti victimam, habebit pellem ejus.

9 Et omne ſacrificium ſimilæ, quod coquitur in clibano, & quidquid in craticula, vel in ſartagine præparatur, ejus erit ſacerdotis a quo offertur:

10 Sive oleo conſperſa, ſive arida fuerint,

Num. 7.

† Sup. 4. 5. Hebr. 13. 11.

cunctis filiis Aaron mensura æqua per singulos dividetur.

11 Hæc est lex hostiæ pacificorum quæ offertur Domino.

12 Si pro gratiarum actione oblatio fuerit, offerent panes absque fermento conspersos oleo, & lagana azyma uncta oleo, coctamque similam, & collyridas olei admistione conspersas:

13 Panes quoque fermentatos, cum hostia gratiarum, quæ immolatur pro pacificis.

14 Ex quibus unus pro primitiis offeretur Domino, & erit sacerdotis qui fundet hostiæ sanguinem.

15 Cujus carnes eadem comedentur die, nec remanebit ex eis quidquam usque mane.

16 Si voto, vel sponte quispiam obtulerit hostiam, eadem similiter edetur die: sed & si quid in crastinum remanserit, vesci licitum est:

17 Quidquid autem tertius invenerit dies, ignis absumet.

18 Si quis de carnibus victimæ pacificorum die tertio comederit, irrita fiet oblatio, nec proderit offerenti: quin potius quæcumque anima tali se edulio contaminaverit, prævaricationis rea erit.

19 Caro, quæ aliquid tetigerit immundum, non comedetur, sed comburetur igni: qui fuerit mundus, vescetur ex ea.

20 Anima polluta quæ ederit de carnibus hostiæ pacificorum, quæ oblata est Domino, peribit de populis suis.

21 Et quæ tetigerit immunditiam hominis, vel jumenti, sive omnis rei quæ polluere potest, & comederit de hujuscemodi carnibus, interibit de populis suis.

22 Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

23 Loquere filiis Israel: Adipem ovis, & bovis, & capræ, non comedetis.

24 Adipem cadaveris morticini, & ejus animalis quod a bestia captum est, habebitis in varios usus.

25 Si quis adipem, qui offerri debet in incensum Domini, comederit, peribit de populo suo.

26 Sanguinem quoque omnis animalis non sumetis in cibo, tam de avibus quam de pecoribus.

27 Omnis anima, quæ ederit sanguinem, peribit de populis suis.

28 Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

29 Loquere filiis Israel, dicens: Qui offert victimam pacificorum Domino, offerat simul & sacrificium, id est, libamenta ejus.

30 Tenebit manibus adipem hostiæ, & pectusculum: cumque ambo oblata Domino consecraverit, tradet sacerdoti,

31 Qui adolebit adipem super altare, pectusculum autem erit Aaron & filiorum ejus.

32 Armus quoque dexter de pacificorum hostiis cedet in primitias sacerdotis.

33 Qui obtulerit sanguinem & adipem, filiorum Aaron, ipse habebit & armum dextrum in portione sua.

34 Pectusculum enim elevationis, & armum separationis, tuli a filiis Israel de hostiis eorum pacificis, & dedi Aaron sacerdoti, & filiis ejus, lege perpetua, ab omni populo Israel.

35 Hæc est unctio Aaron & filiorum ejus in cæremoniis Domini, die qua obtulit eos Moyses, ut sacerdotio fungerentur,

36 Et quæ præcepit eis dari Dominus a filiis Israel religione perpetua in generationibus suis.

37 Ista est lex holocausti, & sacrificii pro peccato atque delicto, & pro consecratione & pacificorum victimis:

38 Quam constituit Dominus Moysi in monte Sinai, quando mandavit filiis Israel ut offerrent oblationes suas Domino in deserto Sinai.

CAPUT VIII.

Aaronis in Pontificem, & filiorum ejus in Sacerdotes consecratio; ac tabernaculi supellectilisque ejus unctio per Moysen.

1 LOcutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

2 Tolle Aaron cum filiis suis, vestes eorum, & unctionis oleum, vitulum pro peccato, duos arietes, canistrum cum azymis,

3 Et congregabis omnem cœtum ad ostium tabernaculi.

4 Fecit Moyses ut Dominus imperaverat. Congregataque omni turba ante fores tabernaculi,

5 Ait: Iste est sermo, quem jussit Dominus fieri.

6 Statimque obtulit Aaron & filios ejus. Cumque laviset eos,

7 Vestivit Pontificem subucula linea, accingens eum balteo, & induens eum tunica hyacinthina, & desuper humerale imposuit,

8 Quod astringens cingulo aptavit rationali, in quo erat Doctrina & Veritas.

9 Cidari quoque texit caput, & super eam, contra frontem, posuit laminam auream consecratam in sanctificatione, sicut præceperat ei Dominus.

10 Tulit & unctionis oleum, quo linivit tabernaculum cum omni supellectili sua.

11 Cumque sanctificans aspersisset altare septem vicibus, unxit illud, & omnia vasa ejus, labrumque cum basi sua sanctificavit oleo.

12 † Quod fundens super caput Aaron, unxit eum, & consecravit: † *Eccl.* 45. 18.

13 Filios quoque ejus oblatos vestivit tunicis lineis, & cinxit balteis, imposuitque mitras, ut jusserat Dominus.

14 Obtulit & vitulum pro peccato; cumque super caput ejus posuisset Aaron, & filii ejus, manus suas,

15 Immolavit eum: hauriens sanguinem, & tincto digito, tetigit cornua altaris per gyrum: quo expiato & sanctificato, fudit reliquum sanguinem ad fundamenta ejus.

16 Adipem vero qui erat super vitalia, & reticulum jecoris, duosque renunculos cum arviunis suis, adolevit super altare:

17 Vitulum cum pelle & carnibus, & fimo, cremans extra castra, sicut præceperat Dominus.

18 Obtulit & arietem in holocaustum: super cujus caput cum imposuissent Aaron & filii ejus manus suas,

19 Immolavit eum, & fudit sanguinem ejus per circuitum altaris.

20 Ipsumque arietem in frusta concidens, caput ejus, & artus, & adipem adolevit igni,

21 Lotis prius intestinis & pedibus: totumque simul arietem incendit super altare, eo quod esset holocaustum suavissimi odoris Domino, sicut præceperat ei.

22 Ob-

22 Obtulit & arietem ſecundum, in conſecratione ſacerdotum: poſueruntque ſuper caput ejus Aaron & filii ejus manus ſuas.
23 Quem cum immolaſſet Moyſes, ſumens de ſanguine ejus, tetigit extremum auriculæ dextræ Aaron, & pollicem manus ejus dextræ, ſimiliter & pedis.
24 Obtulit & filios Aaron: tumque de ſanguine arietis immolati tetigiſſet extremum auriculæ ſingulorum dextræ, & pollices manus ac pedis dextri; reliquum fudit ſuper altare per circuitum:
25 Adipem vero, & caudam, omnemque pinguedinem quæ operit inteſtina, reticulumque jecoris, & duos renes cum adipibus ſuis & armo dextro ſeparavit.
26 Tollens autem de caniſtro azymorum, quod erat coram Domino, panem abſque fermento, & collyridam conſperſam oleo, laganumque, poſuit ſuper adipes, & armum dextrum,
27 Tradens ſimul omnia Aaron & filiis ejus. Qui poſtquam levaverunt ea coram Domino,
28 Rurſum ſuſcepta de manibus eorum, adolevit ſuper altare holocauſti, eo quod conſecrationis eſſet oblatio, in odorem ſuavitatis, ſacrificii Domino.
29 Tulitque pectuſculum, elevans illud coram Domino, de ariete conſecrationis in partem ſuam, ſicut præceperat ei Dominus.
30 Aſſumenſque unguentum, & ſanguinem qui erat in altari, aſperſit ſuper Aaron & veſtimenta ejus, & ſuper filios illius ac veſtes eorum.
31 Cumque ſanctificaſſet eos in veſtitu ſuo, præcepit eis, dicens: Coquite carnes ante fores tabernaculi, & ibi comedite eas: panes quoque conſecrationis edite, qui poſiti ſunt in caniſtro; ſicut præcepit mihi Dominus, dicens: † Aaron & filii ejus comedent eos:
32 Quidquid autem reliquum fuerit de carne & panibus, ignis abſumet.
33 De oſtio quoque tabernaculi non exibitis ſeptem diebus, uſque ad diem quo complebitur tempus conſecrationis veſtræ: ſeptem enim diebus finitur conſecratio:
34 Sicut & impræſentiarum factum eſt, ut totius ſacrificii compleretur.
35 Die ac nocte manebitis in tabernaculo obſervantes cuſtodias Domini, ne moriamini: ſic enim mihi præceptum eſt.
36 Feceruntque Aaron & filii ejus cuncta quæ locutus eſt Dominus per manum Moyſi.

† *Exod.* 29. 32. *Infra* 24. 9.

CAPUT IX.

Inducitur Aaron conſecratus, ac primitiis ſacrificiorum pro ſeipſo ac populo Deo redditis, Aaron populo benedixit: gloria Domini apparuit; igniſque holocauſtum devoravit.

1 FActo autem octavo die, vocavit Moyſes Aaron & filios ejus, ac majores natu Iſrael;
2 dixitque ad Aaron: † Tolle de armento vitulum pro peccato, & arietem in holocauſtum, utrumque immaculatum, & offer illos coram Domino.
3 Et ad filios Iſrael loqueris: Tollite hircum pro peccato, & vitulum atque agnum anniculos & ſine macula, in holocauſtum,
4 Bovem & arietem pro pacificis: & immolate eos coram Domino, in ſacrificio ſingulorum ſimilam conſperſam oleo offerentes: hodie enim Dominus apparebit vobis.
5 Tulerunt ergo cuncta quæ juſſerat Moyſes ad oſtium tabernaculi: ubi cum omnis multitudo aſtaret,
6 Ait Moyſes: Iſte eſt ſermo, quem præcepit Dominus: facite: & apparebit vobis gloria ejus.
7 Et dixit ad Aaron: Accede ad altare, & immola pro peccato tuo: offer holocauſtum, & deprecare pro te & pro populo: cumque mactaveris hoſtiam populi, ora pro eo, ſicut præcepit Dominus.
8 Statimque Aaron accedens ad altare, immolavit vitulum pro peccato ſuo:
9 Cujus ſanguinem obtulerunt ei filii ſui: in quo tingens digitum, tetigit cornua altaris, & fudit reſiduum ad baſim ejus.
10 Adipemque & renunculos, ac reticulum jecoris, quæ ſunt pro peccato, adolevit ſuper altare, ſicut præceperat Dominus Moyſi.
11 Carnes vero & pellem ejus extra caſtra combuſſit igni,
12 Immolavit & holocauſti victimam; obtuleruntque ei filii ſui ſanguinem ejus, quem fudit per altaris circuitum.
13 Ipſam etiam hoſtiam in fruſta concifam, cum capite & membris ſingulis, obtulerunt: quæ omnia ſuper altare cremavit igni,
14 Lotis aqua prius inteſtinis & pedibus.
15 Et pro peccato populi offerens, mactavit hircum: expiatoque altari,
16 Fecit holocauſtum,
17 Addens in ſacrificio libamenta, quæ pariter offeruntur, & adolens ea ſuper altare, abſque ceremoniis holocauſti matutini.
18 Immolavit & bovem atque arietem, hoſtias pacificas populi: obtuleruntque ei filii ſui ſanguinem, quem fudit ſuper altare in circuitum.
19 Adipem autem bovis, & caudam arietis, renunculoſque cum adipibus ſuis, & reticulum jecoris
20 Poſuerunt ſuper pectora: cumque cremati eſſent adipes ſuper altare,
21 Pectora eorum, & armos dextros ſeparavit Aaron, elevans coram Domino, ſicut præceperat Moyſes.
22 Et extendens manus ad populum, benedixit ei. Sicque completis hoſtiis pro peccato, & holocauſtis, & pacificis, deſcendit.
23 Ingreſſi autem Moyſes & Aaron in tabernaculum teſtimonii, & deinceps egreſſi, benedixerunt populo, † Apparuitque gloria Domini omni multitudini:
24 Et ecce egreſſus ignis a Domino, devoravit holocauſtum, & adipes qui erant ſuper altare. Quod cum vidiſſent turbæ, laudaverunt Dominum, ruentes in facies ſuas.

† 2. *Machab.* 2. 10.

CAPUT X.

Nadab & Abiu thurificantes igne profano, igne cæleſti conſumpti planguntur a populo, non a ſacerdotibus: vini uſu & ſuperbia ſacerdotibus interdicto, præcipitur ut reſiduum oblationis comedant.

1 ARreptiſque Nadab & Abiu filii Aaron thuribulis, † poſuerunt ignem, & incenſum deſuper, offerentes coram Domino ignem alienum: quod eis præceptum non erat.
2 Egreſſuſque ignis a Domino, devoravit eos, & mortui ſunt coram Domino.

† *Num.* 3. 4. & 26. 61. 1. *Par.* 24. 2.

3 Dixitque Moyſes ad Aaron: Hoc eſt quod locutus eſt Dominus: Sanctificabor in iis qui appropinquant mihi, & in conſpectu omnis populi glorificabor. Quod audiens tacuit Aaron.

4 Vocatis autem Moyſes Miſaele & Eliſaphan filiis Oziel, patrui Aaron, ait ad eos: Ite & tollite fratres veſtros de conſpectu Sanctuarii, & aſportate extra caſtra.

5 Confeſtimque pergentes, tulerunt eos ſicut jacebant, veſtitos lineis tunicis, & ejecerunt foras, ut ſibi fuerat imperatum.

6 Locutuſque eſt Moyſes ad Aaron, & ad Eleazar, & Ithamar, filios ejus: Capita veſtra nolite nudare, & veſtimenta nolite ſcindere, ne forte moriamini, & ſuper omnem cœtum oriatur indignatio. Fratres veſtri, & omnis domus Iſrael, plangant incendium quod Dominus ſuſcitavit:

7 Vos autem non egrediemini fores tabernaculi, alioquin peribitis: oleum quippe ſanctæ unctionis eſt ſuper vos. Qui fecerunt omnia juxta præceptum Moyſi.

8 Dixit quoque Dominus ad Aaron:

9 Vinum, & omne quod inebriare poteſt, non bibetis tu & filii tui, quando intratis in tabernaculum teſtimonii: ne moriamini: quia præceptum ſempiternum eſt in generationes veſtras.

10 Et ut habeatis ſcientiam diſcernendi inter ſanctum & profanum, inter pollutum & mundum:

11 Doceatiſque filios Iſrael omnia legitima mea quæ locutus eſt Dominus ad eos per manum Moyſi.

12 Locutuſque eſt Moyſes ad Aaron, & ad Eleazar, & Ithamar, filios ejus, qui erant reſidui: Tollite ſacrificium, quod remanſit de oblatione Domini, & comedite illud abſque fermento juxta altare, quia Sanctum ſanctorum eſt.

13 Comedetis autem in loco ſancto: quod datum eſt tibi & filiis tuis de oblationibus Domini, ſicut præceptum eſt mihi.

14 Pectuſculum quoque quod oblatum eſt, & armum qui ſeparatus eſt, edetis in loco mundiſſimo tu & filii tui, & filiæ tuæ tecum: tibi enim ac liberis tuis repoſita ſunt de hoſtiis ſalutaribus filiorum Iſrael:

15 Eo quod armum & pectus, & adipes qui cremantur in altari, elevaverunt coram Domino, & pertineant ad te, & ad filios tuos, lege perpetua, ſicut præcepit Dominus.

16 † Inter hæc, hircum, qui oblatus fuerat pro peccato, cum quæreret Moyſes, exuſtum reperit: iratuſque contra Eleazar & Ithamar filios Aaron, qui remanſerant, ait:

17 Cur non comediſtis hoſtiam pro peccato in loco ſancto, quæ Sancta ſanctorum eſt, & data vobis ut portetis iniquitatem multitudinis, & rogetis pro ea in conſpectu Domini,

18 Præſertim cum de ſanguine illius non ſit illatum intra ſancta, & comedere debueritis eam in Sanctuario, ſicut præceptum eſt mihi?

19 Reſpondit Aaron: Oblata eſt hodie victima pro peccato: & holocauſtum coram Domino: mihi autem accidit, quod vides, quomodo potui comedere eam, aut placere Domino in ceremoniis, mente lugubri?

20 Quod cum audiſſet Moyſes, recepit ſatisfactionem.

† 2. Machab. 2. 11.

CAPUT XI.

Animalium mundorum ab immundis ſeparatio, eorumque uſus, ut ſancti ſint filii Iſrael, ſicut & Dominus.

1 LOcutuſque eſt Dominus ad Moyſen & Aaron, dicens:

2 Dicite filiis Iſrael: † Hæc ſunt animalia quæ comedere debetis de cunctis animantibus terræ: † Deut. 14. 4.

3 Omne quod habet diviſam ungulam, & ruminat in pecoribus, comedetis.

4 Quidquid autem ruminat quidem, & habet ungulam ſed non dividit eam, ſicut camelus & cetera, non comedetis illud, & inter immunda reputabitis.

5 Chœrogryllus qui ruminat, ungulamque non dividit, immundus eſt.

6 Lepus quoque: nam & ipſe ruminat, ſed ungulam non dividit.

7 † Et ſus: qui cum ungulam dividat, non ruminat. † 2. Macab. 6. 18.

8 Horum carnibus non veſcemini, nec cadavera contingetis, quia immunda ſunt vobis.

9 Hæc ſunt quæ gignuntur in aquis, & veſci licitum eſt. Omne quod habet pinnulas & ſquamas, tam in mari quam in fluminibus & ſtagnis, comedetis.

10 Quidquid autem pinnulas & ſquamas non habet, eorum quæ in aquis moventur & vivunt, abominabile vobis

11 Execrandumque erit: carnes eorum non comedetis, & morticina vitabitis.

12 Cuncta quæ non habent pinnulas & ſquamas in aquis, polluta erunt.

13 Hæc ſunt quæ de avibus comedere non debetis, & vitanda ſunt vobis; Aquilam, & gryphem, & haliæetum,

14 Et milvum ac vulturem juxta genus ſuum,

15 Et omne corvini generis in ſimilitudinem ſuam,

16 Struthionem, & nocticam, & larum, & accipitrem juxta genus ſuum:

17 Bubonem, & mergulum, & ibin,

18 Et cygnum, & onocrotalum, & porphyrionem,

19 Herodionem & charadrion juxta genus ſuum, upupam quoque, & veſpertilionem.

20 Omne de volucribus quod graditur ſuper quatuor pedes, abominabile erit vobis.

21 Quidquid autem ambulat quidem ſuper quatuor pedes, ſed habet longiora retro crura, per quæ ſalit ſuper terram,

22 Comedere debetis, ut eſt bruchus in genere ſuo, & attacus atque ophiomachus, ac locuſta, ſingula juxta genus ſuum.

23 Quidquid autem ex volucribus quatuor tantum habet pedes, execrabile erit vobis:

24 Et quicumque morticina eorum tetigerit, polluetur, & erit immundus uſque ad veſperum:

25 Et ſi neceſſe fuerit ut portet quippiam horum mortuum, lavabit veſtimenta ſua, & immundus erit uſque ad occaſum ſolis.

26 Omne animal quod habet quidem ungulam, ſed non dividit eam, nec ruminat, immundum erit: & qui tetigerit illud, contaminabitur.

27 Quod ambulat ſuper manus, ex cunctis

ani-

animantibus quæ incedunt quadrupedia, immundum erit: qui tetigerit morticina eorum, polluetur usque ad vesperum.

28 Et qui portaverit hujuscemodi cadavera, lavabit vestimenta sua, & immundus erit usque ad vesperum: quia omnia hæc immunda sunt vobis.

29 Hæc quoque inter polluta reputabuntur de his quæ moventur in terra, mustela & mus & crocodilus, singula juxta genus suum,

30 Mygale, & chamæleon, & stellio, & lacerta, & talpa:

31 Omnia hæc immunda sunt. Qui tetigerit morticina eorum, immundus erit usque ad vesperum:

32 Et super quod ceciderit quidquam de morticinis eorum, polluetur, tam vas ligneum & vestimentum, quam pelles & cilicia: & in quocumque fit opus, tingentur aqua, & polluta erunt usque ad vesperum, & sic postea mundabuntur:

33 Vas autem fictile, in quod horum quidquam intro ceciderit, polluetur, & idcirco frangendum est.

34 Omnis cibus, quem comedetis, si fusa fuerit super eum aqua, immundus erit: & omne liquens quod bibitur de universo vase, immundum erit.

35 Et quidquid de morticinis hujuscemodi ceciderit super illud, immundum erit: sive clibani, sive chytropodes, destruentur, & immundi erunt.

36 Fontes vero & cisternæ, & omnis aquarum congregatio munda erit. Qui morticinum eorum tetigerit, polluetur.

37 Si ceciderit super sementem, non polluet eam.

38 Si autem quispiam aqua sementem perfuderit, & postea morticinis tacta fuerit, illico polluetur.

39 Si mortuum fuerit animal, quod licet vobis comedere, qui cadaver ejus tetigerit, immundus erit usque ad vesperum:

40 Et qui comederit ex eo quippiam, sive portaverit, lavabit vestimenta sua, & immundus erit usque ad vesperum.

41 Omne quod reptat super terram, abominabile erit, nec assumetur in cibum.

42 Quidquid super pectus quadrupes graditur, & multos habet pedes, sive per humum trahitur, non comedetis, quia abominabile est.

43 Nolite contaminare animas vestras, nec tangatis quidquam eorum, ne immundi sitis.

44 Ego enim sum Dominus Deus vester: † sancti estote, quia ego sanctus sum. Ne polluatis animas vestras in omni reptili quod movetur super terram. † 1. Petri 1. 16.

45 Ego enim sum Dominus, qui eduxi vos de terra Ægypti, ut essem vobis in Deum. Sancti eritis, quia ego sanctus sum.

46 Ista est lex animantium ac volucrum, & omnis animæ viventis, quæ movetur in aqua, & reptat in terra,

47 Ut differentias noveritis mundi & immundi, & sciatis quid comedere & quid respuere debeatis.

CAPUT XII.

Puerpera immunditiæ, & mundatio cum oblatione.

LOcutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

2 Loquere filiis Israel, & dices ad eos: † Mulier, si suscepto semine pepererit masculum, immunda erit septem diebus, juxta dies separationis menstruæ. † Luc. 2. 22.

3 † Et in die octavo circumcidetur infantulus: † Luc. 2. 21. Joan. 7. 22.

4 Ipsa vero triginta tribus diebus manebit in sanguine purificationis suæ. Omne sanctum non tanget, nec ingredietur in Sanctuarium, donec impleantur dies purificationis suæ.

5 Sin autem feminam pepererit, immunda erit duabus hebdomadibus, juxta ritum fluxus menstrui, & sexaginta sex diebus manebit in sanguine purificationis suæ.

6 Cumque expleti fuerint dies purificationis suæ, pro filio, sive pro filia, deferet agnum anniculum in holocaustum, & pullum columbæ sive turturem pro peccato, ad ostium tabernaculi testimonii, & tradet sacerdoti,

7 Qui offeret illa coram Domino, & orabit pro ea, & sic mundabitur a profluvio sanguinis sui: ista est lex parientis masculum aut feminam.

8 Quod si non invenerit manus ejus, nec potuerit offerre agnum, sumet † duos turtures vel duos pullos columbarum, unum in holocaustum, & alterum pro peccato: orabitque pro ea sacerdos, & sic mundabitur. † Sup. 5. 7. 11. Luc. 2. 24.

CAPUT XIII.

Lex, & cognitio lepræ Sacerdotibus commissa in homine, & vestimento, quæ præcipiantur leprosi.

1 LOcutusque est Dominus ad Moysen, & Aaron, dicens:

2 Homo, in cujus cute & carne ortus fuerit diversus color sive pustula, aut quasi lucens quippiam, id est, plaga lepræ, adducetur ad Aaron sacerdotem, vel ad unum quemlibet filiorum ejus.

3 Qui cum viderit lepram in cute, & pilos in album mutatos colorem, ipsamque speciem lepræ humiliorem cute & carne reliqua; plaga lepræ est, & ad arbitrium ejus separabitur.

4 Sin autem lucens candor fuerit in cute, nec humilior carne reliqua, & pili coloris pristini, recludet eum sacerdos septem diebus.

5 Et considerabit die septimo: & siquidem lepra ultra non creverit, nec transierit in cute priores terminos, rursum recludet eum septem diebus aliis.

6 Et die septimo contemplabitur: si obscurior fuerit lepra, & non creverit in cute, mundabit eum, quia scabies est: lavabitque homo vestimenta sua, & mundus erit.

7 Quod si postquam a sacerdote visus est, & redditus munditiæ, iterum lepra creverit; adducetur ad eum,

8 Et immunditiæ condemnabitur.

9 Plaga lepræ si fuerit in homine, adducetur ad sacerdotem,

10 Et videbit eum. Cumque color albus in cute fuerit, & capillorum mutaverit aspectum, ipsa quoque caro viva apparuerit:

11 Lepra vetustissima judicabitur, atque inolita cuti. Contaminabit itaque eum sacerdos, & non recludet, quia perspicuæ immunditiæ est.

12 Sin autem effloruerit discurrens lepra in cute: & operuerit omnem cutem a capite usque ad pedes, quidquid sub aspectum oculorum cadit,

13 Considerabit eum sacerdos, & teneri lepra mundissima judicabit: eo quod omnis in candorem versa sit, & idcirco homo mundus erit.

14 Quando vero caro vivens in eo apparuerit,

15 Tunc sacerdotis judicio polluetur, & inter immundos reputabitur: caro enim viva si lepra aspergitur, immunda est.

16 Quod si rursum versa fuerit in alborem, & totum hominem operuerit,

17 Considerabit eum sacerdos, & mundum esse decernet.

18 Caro autem & cutis in qua ulcus natum est & sanatum,

19 Et in loco ulceris cicatrix alba apparuerit, sive subrufa, adducetur homo ad sacerdotem:

20 Qui cum viderit locum lepræ humiliorem carne reliqua, & pilos versos in candorem, contaminabit eum: plaga enim lepræ orta est in ulcere.

21 Quod si pilus coloris est pristini, & cicatrix subobscura, & vicina carne non est humilior, recludet eum septem diebus.

22 Et si quidem creverit, adjudicabit eum lepræ.

23 Sin autem steterit in loco suo, ulceris est cicatrix, & homo mundus erit.

24 Caro autem & cutis quam ignis exusserit, & sanata albam sive rufam habuerit cicatricem,

25 Considerabit eam sacerdos, & ecce versa est in alborem, & locus ejus reliqua cute est humilior: contaminabit eum, quia plaga lepræ in cicatrice orta est.

26 Quod si pilorum color non fuerit immutatus, nec humilior plaga carne reliqua, & ipsa lepræ species fuerit subobscura, recludet eum septem diebus,

27 Et die septimo contemplabitur: si creverit in cute lepra, contaminabit eum.

28 Sin autem in loco suo candor steterit non satis clarus, plaga combustionis est, & idcirco mundabitur, quia cicatrix est combustura.

29 Vir, sive mulier, in cujus capite vel barba germinaverit lepra, videbit eos sacerdos.

30 Et siquidem humilior fuerit locus carne reliqua, & capillus flavus, solitoque subtilior; contaminabit eos, quia lepra capitis ac barbæ est.

31 Sin autem viderit locum maculæ æqualem vicinæ carni, & capillum nigrum: recludet eum septem diebus,

32 Et die septimo intuebitur. Si non creverit macula, & capillus sui coloris est, & locus plagæ carni reliquæ æqualis:

33 Radetur homo absque loco maculæ, & includetur septem diebus aliis.

34 Si die septimo visa fuerit stetisse plaga in loco suo, nec humilior carne reliqua, mundabit eum, lotisque vestibus suis mundus erit.

35 Sin autem post emundationem rursus creverit macula in cute,

36 Non quæret amplius utrum capillus in flavum colorem sit immutatus, quia aperte immundus est.

37 Porro si steterit macula, & capilli nigri fuerint, noverit hominem sanatum esse, & confidenter eum pronuntiet mundum.

38 Vir, sive mulier, in cujus cute candor apparuerit,

39 Intuebitur eos sacerdos, si deprehenderit subobscurum alborem lucere in cute, sciat non esse lepram, sed maculam coloris candidi, & hominem mundum.

40 Vir, de cujus capite capilli fluunt, calvus & mundus est:

41 Et si a fronte ceciderint pili, recalvaster & mundus est.

42 Sin autem in calvitio sive in recalvatione albus vel rufus color fuerit exortus,

43 Et hoc sacerdos viderit, condemnabit eum haud dubie lepræ, quæ orta est in calvitio.

44 Quicumque ergo maculatus fuerit lepra, & separatus est ad arbitrium sacerdotis,

45 Habebit vestimenta dissuta, caput nudum, os veste contectum, contaminatum ac sordidum se clamabit.

46 Omni tempore, quo leprosus est & immundus, solus habitabit extra castra.

47 Vestis lanea sive linea, quæ lepram habuerit

48 In stamine atque subtegmine, aut certe pellis, vel quidquid ex pelle confectum est,

49 Si alba vel rufa macula fuerit infecta, lepra reputabitur, ostendeturque sacerdoti.

50 Qui consideratam recludet septem diebus:

51 Et die septimo rursus aspiciens si deprehenderit crevisse, lepra perseverans est: pollutum judicabit vestimentum, & omne in quo fuerit inventa.

52 Et idcirco comburetur flammis.

53 Quod si eam viderit non crevisse,

54 Præcipiet, & lavabunt id in quo lepra est, recludetque illud septem diebus aliis.

55 Et cum viderit faciem quidem pristinam non reversam, nec tamen crevisse lepram, immundum judicabit, & igne comburet, eo quod infusa sit in superficie vestimenti vel per totum, lepra.

56 Sin autem obscurior fuerit locus lepræ, postquam vestis est lota, abrumpet eum, & a solido dividet.

57 Quod si ultra apparuerit in his locis, quæ prius immaculata erant, lepra volatilis & vaga: debet igne comburi.

58 Si cessaverit, lavabit aqua ea, quæ pura sunt, secundo, & munda erunt.

59 Ista est lex lepræ vestimenti lanei & linei, staminis, atque subtegminis, omnisque supellectilis pelliceæ, quomodo mundari debeat, vel contaminari.

CAPUT XIV.

Lepra expianda sacrificia pro lumine, domo, ac vestimento, lepra jam curata: ratio lepra domorum investigandæ, curandæ, purificandæ.

1 LOcutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

2 Hic est ritus leprosi, quando mundandus est: † Adducetur ad sacerdotem: † Matt. 8. 4.

3 Qui egressus de castris, cum invenerit lepram esse mundatam,

4 † Præcipiet ei qui purificatur, ut offerat duos passeres vivos pro se, quibus vesci licitum est, & lignum cedrinum, vermiculumque & hyssopum. † Marc. 1. 44. Luc. 5. 14.

5 Et unum ex passeribus immolari jubebit in vase fictili super aquas viventes:

6 Alium autem vivum cum ligno cedrino, & cocco & hyssopo, tinget in sanguine passeris immolati.

7 Quo aſperget illum, qui mundandus eſt, ſepties, ut jure purgetur: & dimittet paſſerem vivum, ut in agrum avolet.

8 Cumque laverit homo veſtimenta ſua, radet omnes pilos corporis, & lavabitur aqua: purificatuſque ingredietur caſtra, ita dumtaxat ut maneat extra tabernaculum ſuum ſeptem diebus,

9 Et die ſeptimo radet capillos capitis, barbamque & ſupercilia, ac totius corporis pilos. Et lotis rurſum veſtibus & corpore,

10 Die octavo aſſumet duos agnos immaculatos, & ovem anniculam abſque macula, & tres decimas ſimilæ in ſacrificium, quæ conſperſa ſit oleo, & ſeorſum olei ſextarium.

11 Cumque ſacerdos purificans hominem, ſtatuerit eum, & hæc omnia coram Domino in oſtio tabernaculi teſtimonii,

12 Tollet agnum, & offeret eum pro delicto, oleique ſextarium: & oblatis ante Dominum omnibus,

13 Immolabit agnum, ubi ſolet immolari hoſtia pro peccato, & holocauſtum, id eſt, in loco ſancto, Sicut enim pro peccato, ita & pro delicto ad ſacerdotem pertinet hoſtia: Sancta ſanctorum eſt.

14 Aſſumenſque ſacerdos de ſanguine hoſtiæ, quæ immolata eſt pro delicto, ponet ſuper extremum auriculæ dextræ ejus qui mundatur, & ſuper pollicem manus dexteræ & pedis:

15 Et de olei ſextario mittet in manum ſuam ſiniſtram,

16 Tingetque digitum dextrum in eo, & aſperget coram Domino ſepties.

17 Quod autem reliquum eſt olei in læva manu, fundet ſuper extremum auriculæ dextræ ejus qui mundatur, & ſuper pollices manus ac pedis dextri, & ſuper ſanguinem qui effuſus eſt pro delicto,

18 Et ſuper caput ejus.

19 Rogabitque pro eo coram Domino, & faciet ſacrificium pro peccato: tunc immolabit holocauſtum,

20 Et ponet illud in altari cum libamentis ſuis, & homo rite mundabitur.

21 Quod ſi pauper eſt, & non poteſt manus ejus invenire quæ dicta ſunt, pro delicto aſſumet agnum ad oblationem, ut roget pro eo ſacerdos, decimamque partem ſimilæ conſperſæ oleo in ſacrificium, & olei ſextarium,

† *Supr.* 5. 7. 11. & 12. 8. *Luc.* 2. 24. 22 † Duoſque turtures ſive duos pullos columbæ, quorum unus ſit pro peccato, & alter in holocauſtum:

23 Offeretque eâ die Octavo purificationis ſuæ ſacerdoti, ad oſtium tabernaculi teſtimonii coram Domino.

24 Qui ſuſcipiens agnum pro delicto & ſextarium olei, levabit ſimul:

25 Immolatoque agno, de ſanguine ejus ponet ſuper extremum auriculæ dextræ illius qui mundatur, & ſuper pollices manus ejus ac pedis dextri:

26 Olei vero partem mittet in manum ſuam ſiniſtram,

27 In quo tingens digitum dextræ manus aſperget ſepties coram Domino:

28 Tangetque extremum dextræ auriculæ illius qui mundatur, & pollices manus ac pedis dextri, in loco ſanguinis qui effuſus eſt pro delicto:

29 Reliquam autem partem olei, quæ eſt in ſiniſtra manu, mittet ſuper caput purificati, ut placet pro eo Dominum:

30 Et turturem ſive pullum columbæ offeret,

31 Unum pro delicto, & alterum in holocauſtum cum libamentis ſuis.

32 Hoc eſt ſacrificium leproſi, qui habere non poteſt omnia in emundationem ſui.

33 Locutuſque eſt Dominus ad Moyſen & Aaron, dicens:

34 Cum ingreſſi fueritis terram Chanaan, quam ego dabo vobis in poſſeſſionem, ſi fuerit plaga lepræ in ædibus,

35 Ibit cujus eſt domus, nuntians ſacerdoti, & dicet: Quaſi plaga lepræ videtur mihi eſſe in domo mea.

36 At ille præcipiet ut efferant univerſa de domo, priuſquam ingrediatur eam, & videat utrum leproſa ſit, ne immunda fiant omnia quæ in domo ſunt. Intrabitque poſtea ut conſideret lepram domus:

37 Et cum viderit in parietibus illius quaſi valliculas pallore ſive rubore deformes, & humiliores ſuperficie reliqua,

38 Egredietur oſtium domus, & ſtatim claudet illam ſeptem diebus.

39 Reverſuſque die ſeptimo, conſiderabit eam: ſi invenerit creviſſe lepram,

40 Jubebit erui lapides in quibus lepra eſt, & projici eos extra civitatem in locum immundum:

41 Domum autem ipſam radi intrinſecus per circuitum, & ſpargi pulverem raſuræ extra urbem in locum immundum,

42 Lapideſque alios reponi pro his qui ablati fuerint, & luto alio liniri domum.

43 Sin autem poſtquam eruti ſunt lapides, & pulvis eraſus, & alia terra lita,

44 Ingreſſus ſacerdos viderit reverſam lepram, & parietes reſperſos maculis, lepra eſt perſeverans, & immunda domus:

45 Quam ſtatim deſtruent, & lapides ejus ac ligna, atque univerſum pulverem proficient extra oppidum in locum immundum.

46 Qui intraverit domum quando clauſa eſt, immundus erit uſque ad veſperum:

47 Et qui dormierit in ea, & comederit quippiam, lavabit veſtimenta ſua.

48 Quod ſi introiens ſacerdos viderit lepram non creviſſe in domo, poſtquam denuo lita fuerit, purificabit eam reddita ſanitate:

49 Et in purificationem ejus ſumet duos paſſeres, lignumque cedrinum, & vermiculum atque hyſſopum:

50 Et immolato uno paſſere in vaſe fictili ſuper aquas vivas,

51 Tollet lignum cedrinum, & hyſſopum, & coccum, & paſſerem vivum, & tinget omnia in ſanguine paſſeris immolati, atque in aquis viventibus, & aſperget domum ſeptiès,

52 Purificabitque eam tam in ſanguine paſſeris quam in aquis viventibus, & in paſſere vivo, lignoque cedrino & hyſſopo atque vermiculo.

53 Cumque dimiſerit paſſerem avolare in agrum libere, orabit pro domo, & jure mundabitur.

54 Iſta eſt lex omnis lepræ & percuſſuræ,

55 Lepræ veſtium & domorum,

56 Cicatricis & erumpentium papularum, lucentis maculæ, & in varias ſpecies, coloribus immutatis,

57 Ut poſſit ſciri quo tempore mundum quid, vel immundum ſit.

CAPUT XV.

Seminiflui viri, concubantium, menſtruoſæ mulieris & hæmorrhoiſſæ expiatio ac purificatio.

1 LOcutuſque eſt Dominus ad Moyſen & Aaron, dicens:
2 Loquimini filiis Iſrael, & dicite eis: Vir, qui patitur fluxum ſeminis, immundus erit.
3 Et tunc judicabitur huic vitio ſubjacere, cum per ſingula momenta adhæſerit carni ejus, atque concreverit fœdus humor.
4 Omne ſtratum, in quo dormierit, immundum erit, & ubicumque ſederit.
5 Si quis hominum tetigerit lectum ejus, lavabit veſtimenta ſua: & ipſe lotus aqua, immundus erit uſque ad veſperum.
6 Si ſederit ubi ille ſederat, & ipſe lavabit veſtimenta ſua: & lotus aqua, immundus erit uſque ad veſperum.
7 Qui tetigerit carnem ejus, lavabit veſtimenta ſua: & ipſe lotus aqua, immundus erit uſque ad veſperum.
8 Si ſalivam hujuſcemodi homo jecerit ſuper eum qui mundus eſt, lavabit veſtimenta ſua: & lotus aqua, immundus erit uſque ad veſperum.
9 Sagma, ſuper quo ſederit, immundum erit:
10 Et quidquid ſub eo fuerit qui fluxum ſeminis patitur, pollutum erit uſque ad veſperum. Qui portaverit horum aliquid, lavabit veſtimenta ſua: & ipſe lotus aqua, immundus erit uſque ad veſperum.
11 Omnis, quem tetigerit qui talis eſt, non lotis ante manibus, lavabit veſtimenta ſua: & lotus aqua, immundus erit uſque ad veſperum.
12 Vas fictile quod tetigerit, confringetur: vas autem ligneum lavabitur aqua.
13 Si ſanatus fuerit qui hujuſcemodi ſuſtinet paſſionem, numerabit ſeptem dies poſt emundationem ſui, & lotis veſtibus & toto corpore in aquis viventibus, erit mundus.
14 Die autem octavo ſumet duos turtures, aut duos pullos columbæ, & veniet in conſpectum Domini ad oſtium tabernaculi teſtimonii, dabitque eos ſacerdoti,
15 Qui faciet unum pro peccato, & alterum in holocauſtum: rogabitque pro eo coram Domino, ut emundetur a fluxu ſeminis ſui.
16 Vir de quo egreditur ſemen coitus, lavabit aqua omne corpus ſuum: & immundus erit uſque ad veſperum.
17 Veſtem & pellem, quam habuerit, lavabit aqua, & immunda erit uſque ad veſperum.
18 Mulier, cum qua coierit, lavabitur aqua, & immunda erit uſque ad veſperum.
19 Mulier, quæ redeunte menſe patitur fluxum ſanguinis, ſeptem diebus ſeparabitur.
20 Omnis qui tetigerit eam, immundus erit uſque ad veſperum:
21 Et in quo dormierit vel ſederit diebus ſeparationis ſuæ, polluetur.
22 Qui tetigerit lectum ejus, lavabit veſtimenta ſua: & ipſe lotus aqua, immundus erit uſque ad veſperum.
23 Omne vas, ſuper quo illa ſederit, quiſquis attigerit, lavabit veſtimenta ſua: & ipſe lotus aqua, pollutus erit uſque ad veſperum.
24 Si coierit cum ea vir tempore ſanguinis menſtrualis, immundus erit ſeptem diebus: & omne ſtratum, in quo dormierit, polluetur.
25 Mulier, quæ patitur multis diebus fluxum ſanguinis non in tempore menſtruali, vel quæ poſt menſtruum ſanguinem fluere non ceſſat, quamdiu ſubjacet huic paſſioni, immunda erit quaſi ſit in tempore menſtruo.
26 Omne ſtratum in quo dormierit, & vas in quo ſederit, pollutum erit.
27 Quicumque tetigerit ea, lavabit veſtimenta ſua: & ipſe lotus aqua, immundus erit uſque ad veſperum.
28 Si ſteterit ſanguis, & fluere ceſſaverit, numerabit ſeptem dies purificationis ſuæ:
29 Et die octavo offeret pro ſe ſacerdoti duos turtures, aut duos pullos columbarum, ad oſtium tabernaculi teſtimonii:
30 Qui unum faciet pro peccato, & alterum in holocauſtum, rogabitque pro ea coram Domino, & pro fluxu immunditiæ ejus.
31 Docebitis ergo filios Iſrael ut caveant immunditiam, & non moriantur in ſordibus ſuis, cum polluerint tabernaculum meum quod eſt inter eos.
32 Iſta eſt lex ejus, qui patitur fluxum ſeminis, & qui polluitur coitu,
33 Et quæ menſtruis temporibus ſeparatur, vel quæ jugi fluit ſanguine, & hominis, qui dormierit cum ea.

CAPUT XVI.

Quando & quemodo ſacerdos ingredi debeat ſanctuarium, ipſumque expiare una cum tabernaculo & altari, emiſſarium caprum abigere, & feſtum expiationum celebrare.

1 LOcutuſque eſt Dominus ad Moyſen poſt mortem duorum filiorum Aaron, quando † offerentes ignem alienum interfecti ſunt:
2 Et præcepit ei, dicens: Loquere ad Aaron fratrem tuum, † ne omni tempore ingrediatur Sanctuarium, quod eſt intra velum coram propitiatorio quo tegitur arca, ut non moriatur (quia in nube apparebo ſuper oraculum)
3 Niſi hæc ante fecerit: Vitulum pro peccato offeret, & arietem in holocauſtum.
4 Tunica linea veſtietur, feminalibus lineis verenda celabit: accingetur zona linea, cidarim lineam imponet capiti: hæc enim veſtimenta ſunt ſancta: quibus cunctis, cum lotus fuerit, induetur.
5 Suſcipietque ab univerſa multitudine filiorum Iſrael duos hircos pro peccato, & unum arietem in holocauſtum.
6 Cumque obtulerit vitulum, & oraverit pro ſe & pro domo ſua,
7 Duos hircos ſtare faciet coram Domino in oſtio tabernaculi teſtimonii:
8 Mittenſque ſuper utrumque ſortem, unam Domino, & alteram capro emiſſario:
9 Cujus exierit ſors Domino, offeret illum pro peccato:
10 Cujus autem in capro emiſſarium, ſtatuet eum vivum coram Domino, ut fundat preces ſuper eo, & emittat eum in ſolitudinem.
11 His rite celebratis, offeret vitulum, & rogans pro ſe & pro domo ſua, immolabit eum:
12 Aſſumptoque thuribulo, quod de prunis altaris impleverit, & hauriens manu compoſitum thymiama in incenſum, ultra velum intrabit in ſancta.

† *Supr.* 10. 1. 2. † *Exod.* 30. 10. *Hebr.* 9. 7.

13 Ut positis super ignem aromatibus, nebula eorum & vapor operiat oraculum, quod est supra testimonium, & non moriatur.

14 Tollet quoque de sanguine vituli, & aspergat digito septies contra propitiatorium ad orientem.

15 Cumque mactaverit hircum pro peccato populi, inferet sanguinem ejus intra velum, sicut præceptum est de sanguine vituli, ut aspergat e regione oraculi,

16 Et expiet Sanctuarium ab immunditiis filiorum Israel, & a prævaricationibus eorum, cunctisque peccatis. Juxta hunc ritum faciet tabernaculo testimonii, quod fixum est inter eos in medio sordium habitationis eorum.

† *Luc.* 1. 10. 17 † Nullus hominum sit in tabernaculo, quando pontifex Sanctuarium ingreditur, ut roget pro se & pro domo sua, & pro universo cœtu Israel, donec egrediatur.

18 Cum autem exierit ad altare quod coram Domino est, oret pro se, & sumptum sanguinem vituli atque hirci fundat super cornua ejus per gyrum;

19 Aspergensque digito septies, expiet, & sanctificet illud ab immunditiis filiorum Israel.

20 Postquam emundaverit Sanctuarium, & tabernaculum, & altare, tunc offerat hircum viventem:

21 Et posita utraque manu super caput ejus, confiteatur omnes iniquitates filiorum Israel, & universa delicta atque peccata eorum: quæ imprecans capiti ejus, emittet illum per hominem paratum, in desertum.

22 Cumque portaverit hircus omnes iniquitates eorum in terram solitariam, & dimissus fuerit in deserto,

23 Revertetur Aaron in tabernaculum testimonii, & depositis vestibus, quibus prius indutus erat cum intraret Sanctuarium, relictisque ibi,

24 Lavabit carnem suam in loco sancto, indueturque vestibus suis. Et postquam egressus obtulerit holocaustum suum, ac plebis, rogabit tam pro se quam pro populo:

25 Et adipem, qui oblatus est pro peccatis, adolebit super altare.

26 Ille vero, qui dimiserit caprum emissarium, lavabit vestimenta sua & corpus aqua, & sic ingredietur in castra.

27 Vitulum autem & hircum, qui pro peccato fuerant immolati, & quorum sanguis illatus est in Sanctuarium ut expiatio compleretur, asportabunt foras castra, † & comburent igni tam pelles quam carnes eorum ac fimum:

† *Heb.* 13. 11.

28 Et quicumque combusserit ea, lavabit vestimenta sua & carnem aqua, & sic ingredietur in castra.

29 Eritque vobis hoc legitimum sempiternum: † Mense septimo, decima die mensis, affligetis animas vestras, nullumque opus facietis, sive indigena, sive advena qui peregrinatur inter vos.

† *Infr.* 23. 27. 28.

30 In hac die expiatio erit vestri, atque mundatio ab omnibus peccatis vestris: coram Domino mundabimini.

31 Sabbatum enim requietionis est, & affligetis animas vestras religione perpetua.

32 Expiabit autem sacerdos, qui unctus fuerit, & cujus manus initiatæ sunt ut sacerdotio fungatur pro patre suo: indueturque stola linea & vestibus sanctis,

33 Et expiabit sanctuarium & tabernaculum testimonii atque altare, sacerdotes quoque & universum populum.

34 Eritque vobis hoc legitimum sempiternum, ut oretis pro filiis Israel, & pro cunctis peccatis eorum semel in anno. Fecit igitur sicut præceperat Dominus Moysi.

CAPUT XVII.

Jubentur Hebræi soli Deo sacrificare, non dæmoni, nec usquam nisi ad ostium tabernaculi: atque a sanguinis & morticini esu abstinendum.

1 ET locutus est Dominus ad Moysen, dicens:

2 Loquere Aaron & filiis ejus, & cunctis filiis Israel, dicens ad eos: Iste est sermo quem mandavit Dominus, dicens:

3 Homo quilibet de domo Israel, si occiderit bovem aut ovem, sive capram, in castris vel extra castra,

4 Et non obtulerit ad ostium tabernaculi oblationem Domino, sanguinis reus erit; quasi si sanguinem fuderit, sic peribit de medio populi sui.

5 Ideo sacerdoti offerre debent filii Israel hostias suas, quas occident in agro, ut sanctificentur Domino ante ostium tabernaculi testimonii, & immolent eas hostias pacificas Domino.

6 Fundetque sacerdos sanguinem super altare Domini ad ostium tabernaculi testimonii, & adolebit adipem in odorem suavitatis Domino:

7 Et nequaquam ultra immolabunt hostias suas dæmonibus, cum quibus fornicati sunt. Legitimum sempiternum erit illis & posteris eorum.

8 Et ad ipsos dices: Homo de domo Israel, & de advenis qui peregrinantur apud vos, qui obtulerit holocaustum sive victimam,

9 Et ad ostium tabernaculi testimonii non adduxerit eam, ut offeratur Domino, interibit de populo suo.

10 Homo quilibet de domo Israel, & de advenis qui peregrinantur inter eos, si comederit sanguinem, obfirmabo faciem meam contra animam illius, & disperdam eam de populo suo,

11 Quia anima carnis in sanguine est: & ego dedi illum vobis, ut super altare in eo expietis pro animabus vestris, & sanguis pro animæ piaculo sit.

12 Idcirco dixi filiis Israel: Omnis anima ex vobis non comedet sanguinem, nec ex advenis qui peregrinantur apud vos.

13 Homo quicumque de filiis Israel, & de advenis qui peregrinantur apud vos, si venatione atque aucupio ceperit feram vel avem, quibus vesci licitum est, fundat sanguinem ejus, & operiat illum terra.

† *Gen* 9. 4. *Sup.* 7 26. 14 † Anima enim omnis carnis in sanguine est: unde dixi filiis Israel: Sanguinem universæ carnis non comedetis, quia anima carnis in sanguine est: & quicumque comederit illum, interibit.

15 Anima, quæ comederit morticinum, vel captum a bestia, tam de indigenis, quam de advenis, lavabit vestimenta sua & semetipsum aqua, & contaminatus erit usque ad vesperum; & hoc ordine mundus fiet.

16 Quod si non laverit vestimenta sua & corpus, portabit iniquitatem suam.

CA-

CAPUT XVIII.

Gradus conjugii illiciti, ad Gentium & Chananæorum opera fugienda in varia carnali turpitudine.

1 LOcutus est Dominus ad Moysen, dicens:
2 Loquere filiis Israel, & dices ad eos: Ego Dominus Deus vester:
3 Juxta consuetudinem terræ Ægypti, in qua habitastis, non facietis: & juxta morem regionis Chanaan, ad quam ego introducturus sum vos, non agetis, nec in legitimis eorum ambulabitis.
4 Facietis judicia mea, & præcepta mea servabitis, & ambulabitis in eis: ego Dominus Deus vester.
† *Exec.* 20. 11. *Rom.* 10. 5. *Gal.* 3. 12. 5 † Custodite leges meas atque judicia, quæ faciens homo, vivet in eis. Ego Dominus.
6 Omnis homo ad proximam sanguinis sui non accedet, ut revelet turpitudinem ejus. Ego Dominus.
7 Turpitudinem patris tui, & turpitudinem matris tuæ non discooperies: mater tua est: non revelabis turpitudinem ejus.
8 Turpitudinem uxoris patris tui non discooperies: turpitudo enim patris tui est.
9 Turpitudinem sororis tuæ ex patre, sive ex matre, quæ domi vel foris gónita est, non revelabis.
10 Turpitudinem filiæ filii tui vel neptis ex filia non revelabis: quia turpitudo tua est.
11 Turpitudinem filiæ uxoris patris tui, quam peperit patri tuo, & est soror tua, non revelabis.
12 Turpitudinem sororis patris tui non discooperies: quia caro est patris tui.
13 Turpitudinem sororis matris tuæ non revelabis, eo quod caro sit matris tuæ.
14 Turpitudinem patrui tui non revelabis, nec accedes ad uxorem ejus, quæ tibi affinitate conjungitur.
15 Turpitudinem nurus tuæ non revelabis, quia uxor filii tui est, nec discooperies ignominiam ejus.
16 Turpitudinem uxoris fratris tui non revelabis: quia turpitudo fratris tui est.
17 Turpitudinem uxoris tuæ & filiæ ejus non revelabis. Filiam filii ejus, & filiam filiæ illius non sumes, ut reveles ignominiam ejus: quia caro illius sunt, & talis coitus incestus est.
18 Sororem uxoris tuæ in pellicatum illius non accipies, nec revelabis turpitudinem ejus adhuc illa vivente.
19 Ad mulierem quæ patitur menstrua, non accedes, nec revelabis fœditatem ejus.
20 Cum uxore proximi tui non coibis, nec seminis commistione maculaberis.
† *Infr.* 20. 2. 21 † De semine tuo non dabis ut consecretur idolo Moloch, nec pollues nomen Dei tui. Ego Dominus.
22 Cum masculo non commiscearis coitu femineo; quia abominatio est.
23 Cum omni pecore non coibis; nec maculaberis cum eo. † Mulier non succumbet jumento, nec miscebitur ei: quia scelus est.
24 Nec pollnamini in omnibus his, quibus contaminatæ sunt universæ gentes, quas ego ejiciam ante conspectum vestrum,
25 Et quibus polluta est terra: cujus ego scelera visitabo, ut evomat habitatores suos.
26 Custodite legitima mea atque judicia, & non faciatis ex omnibus abominationibus istis, tam indigena quam colonus qui perégrinantur apud vos.
27 Omnes enim execrationes istas fecerunt accolæ terræ, qui fuerunt ante vos, & polluerunt eam.
28 Cavete ergo ne & vos similiter evomat, cum paria feceritis, sicut evomuit gentem, quæ fuit ante vos.
29 Omnis anima, quæ fecerit de abominationibus his quippiam, peribit de medio populi sui.
30 Custodite mandata mea. Nolite facere quæ fecerunt hi qui fuerunt ante vos, & ne polluamini in eis: Ego Dominus Deus vester.

CAPUT XIX.

Varia præcepta moralia & cæremonialia ante recensita rursus inculcantur, additis de novo aliis.

1 LOcutus est Dominus ad Moysen, dicens:
2 Loquere ad omnem cœtum filiorum Israel, & dices ad eos: † Sancti estote, quia ego sanctus sum, Dominus Deus vester.
† *Supr.* 11. 44. 1. *Petr.* 1. 16.
3 Unusquisque patrem suum, & matrem suam timeat. Sabbata mea custodite. Ego Dominus Deus vester.
4 Nolite converti ad idola, nec deos conflatiles faciatis vobis. Ego Dominus Deus vester.
5 Si immolaveritis hostiam pacificorum Domino, ut sit placabilis,
6 Eo die quo fuerit immolata, comedetis eam, & die altero: quidquid autem reliduum fuerit in diem tertium, igne comburetis,
7 Si quis post biduum comederit ex ea, profanus erit, & impietatis reus:
8 Portabitque iniquitatem suam, quia sanctum Domini polluit, & peribit anima illa de populo suo.
† *Infr.* 23. 22. 9 † Cum messueris segetes terræ tuæ, non tondebis usque ad solum superficiem terræ: nec remanentes spicas colliges.
† *Exod.* 20. 7. 10 Neque in vinea tua racémos & grana decidentia congregabis, sed pauperibus & peregrinis carpenda dimittes. Ego Dominus Deus vester.
† *Eccl.* 10. 6. † *Deut.* 24. 14. *Tob.* 4. 15. 11 Non facietis furtum: Non mentiemini, nec decipiet unusquisque proximum suum.
12 † Non perjurabis in nomine meo, nec pollues nomen Dei tui. Ego Dominus.
† *Deut.* 1. 17. & 16. 19. *Prov.* 24. 23. *Eccli.* 42. 1. *Jac.* 2. 2. † 1. *Joan.* 2. 11. & 3. 14. † *Eccl.* 19. 13. *Matth.* 18. 15. *Luc.* 17. 3. 13 † Non facies calumniam proximo tuo, nec vi opprimes eum. † Non morabitur opus mercenarii tui apud te usque mane.
14 Non maledices surdo, nec coram cæco pones offendiculum: sed timebis Dominum Deum tuum, quia ego sum Dominus.
15 Non facies quod iniquum est, nec injuste judicabis. † Non consideres personam pauperis, nec honores vultum potentis: juste judica proximo tuo.
16 Non eris criminator; nec susurro in populo. Non stabis contra sanguinem proximi tui. Ego Dominus.
17 † Non oderis fratrem tuum in corde tuo: sed † publice argue eum; ne habeas super illo peccatum.
18 Non quæras ultionem, nec memor eris

injus-

gitized by Google

†*Matt.* 5. 14. & 22. 39. *Luc.* 6. 27. *Rom.* 13. 9.

injurias civium tuorum. † Diliges amicum tuum sicut teipsum: ego Dominus.

19 Leges meas custodite. Jumentum tuum non facies coire cum alterius generis animantibus. Agrum tuum non seres diverso semine. Veste, quæ ex duobus texta est, non induêris.

20 Homo si dormierit cum muliere coitu seminis, quæ sit ancilla etiam nubilis, & tamen pretio non redempta, nec libertate donata: vapulabunt ambo, & non morientur, quia non fuit libera.

21 Pro delicto autem suo offeret Domino ad ostium tabernaculi testimonii arietem:

22 Orabitque pro eo sacerdos, & pro peccato ejus coram Domino, & repropitiabitur ei, dimitteturque peccatum.

23 Quando ingressi fueritis terram, & plantaveritis in ea ligna pomifera, auferetis præputia eorum: poma, quæ germinant, immunda erunt vobis, nec edetis ex eis.

24 Quarto autem anno omnis fructus eorum sanctificabitur laudabilis Domino.

25 Quinto autem anno comedetis fructus, congregantes poma quæ proferunt: ego Dominus Deus vester.

26 Non comedetis cum sanguine. Non augurabimini, nec observabitis somnia.

27 Neque in rotundum attondebitis comam nec radetis barbam.

28 Et super mortuo non incidetis carnem vestram, neque figuras aliquas aut stigmata facietis vobis: ego Dominus.

29 Ne prostituas filiam tuam, ne contaminetur terra, & impleatur piaculo.

38 Sabbata mea custodite, & Sanctuarium meum metuite: ego Dominus.

31 Non declinetis ad magos, nec ab ariolis aliquid scisciteminí, ut polluamini per eos: ego Dominus Deus vester.

32 Coram cano capite consurge, & honora personam senis: & time Dominum Deum tuum: ego sum Dominus.

†*Exod.* 22. 21. 33 † Si habitaverit advena in terra vestra, & moratus fuerit inter vos, non exprobretis ei:

34 Sed sit inter vos quasi indigena: & diligetis eum quasi vosmetipsos: fuistis enim & vos advenæ in terra Ægypti: ego Dominus Deus vester.

35 Nolite facere iniquum aliquid in judicio, in regula, in pondere, in mensura.

36 Statera justa, & æqua sint pondera, justus modius, æquusque sextarius: ego Dominus Deus vester, qui eduxi vos de terra Ægypti.

37 Custodite omnia præcepta mea, & universa judicia, & facite ea: ego Dominus.

CAPUT XX.

Morte plectendi sunt qui de semine suo Moloch offerunt, qui magos aut ariolos consulunt, qui parentibus maledicunt, qui varios exercent coitus illicitos.

1 LOcutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

2 Hæc loqueris filiis Israel: Homo de filiis Israel, & de advenis qui habitant in Israel, † si quis dederit de semine suo idolo Moloch, morte moriatur: populus terræ lapidabit eum.

†*Supr.* 18. 21.

3 Et ego ponam faciem meam contra illum: succidamque eum de medio populi sui, eo quod dederit de semine suo Moloch, & contaminaverit Sanctuarium meum, ac polluerit nomen sanctum meum.

4 Quod si negligens populus terræ, & quasi parvipendens imperium meum, dimiserit hominem qui dedit de semine suo Moloch, nec voluerit eum occidere:

5 Ponam faciem meam super hominem illum, & super cognationem ejus, succidamque & ipsum, & omnes qui consenserunt ei ut fornicarentur cum Moloch, de medio populi sui.

6 Anima, quæ declinaverit ad magos & ariolos, & fornicata fuerit cum eis, ponam faciem meam contra eam, & interficiam illam de medio populi sui.

†*1 Petr.* 1. 16. 7 †Sanctificamini & estote sancti, quia ego sum Dominus Deus vester.

8 Custodite præcepta mea, & facite ea: Ego Dominus qui sanctifico vos.

†*Exod.* 21. 17. *Prov.* 20. 20. *Matth.* 15. 4. *Marc.* 7. 10. †*Deut.* 22. 22. *Joann.* 8. 5. 9 † Qui maledixerit patri suo, aut matri, morte moriatur: patri, matrique maledixit, sanguis ejus sit super eum.

10 † Si mœchatus quis fuerit cum uxore alterius, & adulterium perpetraverit cum conjuge proximi sui, morte moriantur & mœchus & adultera.

11 Qui dormierit cum noverca sua, & revelaverit ignominiam patris sui, morte moriantur ambo: sanguis eorum sit super eos.

12 Si quis dormierit cum nuru sua, uterque moriatur, quia scelus operati sunt: sanguis eorum sit super eos.

13 Qui dormierit cum masculo coitu seminео, uterque operatus est nefas, morte moriantur: sit sanguis eorum super eos.

14 Qui supra uxorem filiam, duxerit matrem ejus, scelus operatus est: vivus ardebit cum eis, nec permanebit tantum nefas in medio vestri.

15 Qui cum jumento & pecore coierit, morte moriatur: pecus quoque occidite.

†*Supr.* 18. 23. 16 † Mulier, quæ succubuerit cuilibet jumento, simul interficietur cum eo: sanguis eorum sit super eos.

17 Qui acceperit sororem suam, filiam patris sui, vel filiam matris suæ, & viderit turpitudinem ejus, illaque conspexerit fratris ignominiam: nefariam rem operati sunt: occidentur in conspectu populi sui, eo quod turpitudinem suam mutuo revelaverint, & portabunt iniquitatem suam.

18 Qui coierit cum muliere in fluxu menstruo, & revelaverit turpitudinem ejus, ipsaque aperuerit fontem sanguinis sui, interficientur ambo de medio populi sui.

19 Turpitudinem materteræ & amitæ tuæ non discooperies: qui hoc fecerit, ignominiam carnis suæ nudavit, portabunt ambo iniquitatem suam.

20 Qui coierit cum uxore patrui, vel avunculi sui, & revelaverit ignominiam cognationis suæ, portabunt ambo peccatum suum: absque liberis morientur.

21 Qui duxerit uxorem fratris sui, rem facit illicitam, turpitudinem fratris sui revelavit: absque liberis erunt.

22 Custodite leges meas, atque judicia, & facite ea: ne & vos evomat terra quam intraturi estis & habitaturi.

23 Nolite ambulare in legitimis nationum, quas ego expulsurus sum ante vos. Omnia enim hæc fecerunt, & abominatus sum eas.

24 Vobis autem loquor: Possidete terram eorum, quam dabo vobis in hereditatem, terram fluentem lacte & melle: ego Dominus Deus vester, qui separavi vos a ceteris populis.

25 Separate ergo & vos jumentum mundum

ab immundo, & avem mundam ab immunda: ne polluatis animas vestras in pecore, & avibus, & cunctis quæ moventur in terra, & quæ vobis ostendi esse polluta.

† 1 Pet. 1. 16. 26 † Eritis mihi sancti; quia sanctus sum ego Dominus, & separavi vos a ceteris populis, ut essetis mei.

† Deut. 18. 11. 1. Reg. 28. 7. 27 † Vir, sive mulier, in quibus pythonicus, vel divinationis fuerit spiritus, morte moriantur: lapidibus obruent eos: sanguis eorum sit super illos.

CAPUT XXI.

Quibus funeribus interesse possint sacerdotes, & quales ducere uxores: quive inepti sint ad sacerdotium: & de filia sacerdotis fornicante.

1 DIxit quoque Dominus ad Moysen: Loquere ad sacerdotes filios Aaron, & dices ad eos: Ne contaminetur sacerdos in mortibus civium suorum,

2 Nisi tantum in consanguineis, ac propinquis, id est, super patre, & matre, & filio, & filia, fratre quoque,

3 Et sorore virgine quæ non est nupta viro:

4 Sed nec in principe populi sui contaminabitur.

† Sup. 19. 27. Ezech. 44. 20. 5 † Non radent caput, nec barbam, neque in carnibus suis facient incisuras.

† Supr. 19. 29. 6 Sancti erunt Deo suo, & non polluent nomen ejus: incensum enim Domini, & panes Dei sui offerunt, & ideo sancti erunt.

7 † Scortum & vile prostibulum non ducent uxorem, nec eam quæ repudiata est a marito: quia consecrati sunt Deo suo,

8 Et panes propositionis offerunt. Sint ergo sancti, quia & ego sanctus sum: Dominus, qui sanctifico eos.

9 Sacerdotis filia si deprehensa fuerit in stupro, & violaverit nomen patris sui, flammis exuretur.

10 Pontifex, id est, sacerdos maximus inter fratres suos, super cujus caput fusum est unctionis oleum, & cujus manus in sacerdotio consecratæ sunt, vestitusque est sanctis vestibus, caput suum non discooperiet, vestimenta non scindet:

11 Et ad omnem mortuum non ingredietur omnino: super patre quoque suo & matre non contaminabitur:

12 Nec egredietur de sanctis, ne polluat Sanctuarium Domini, quia oleum sanctæ unctionis Dei super eum est: ego Dominus.

† Ezech. 44. 22. 13 † Virginem ducet uxorem:

14 Viduam autem & repudiatam, & sordidam, atque meretricem non accipiet, sed puellam de populo suo:

15 Ne commisceat stirpem generis sui vulgo gentis suæ: quia ego Dominus qui sanctifico eum.

16 Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

16 Loquere ad Aaron: Homo de semine tuo per familias qui habuerit maculam, non offeret panes Deo suo,

18 Nec accedet ad ministerium ejus: si cæcus fuerit, si claudus, si parvo vel grandi vel torto naso,

19 Si fracto pede, si manu,

20 Si gibbus, si lippus, si albuginem habens in oculo, si jugem scabiem, si impetiginem in corpore, vel hernioſus.

21 Omnis qui habuerit maculam de semine Aaron sacerdotis, non accedet offerre hostias Domino, nec panes Deo suo:

22 Vescetur tamen panibus qui offeruntur in Sanctuario;

23 Ita dumtaxat, ut intra velum non ingrediatur, nec accedat ad altare, quia maculam habet, & contaminare non debet Sanctuarium meum. Ego Dominus qui sanctifico eos.

24 Locutus est ergo Moysen ad Aaron, & ad filios ejus, & ad omnem Israel, cuncta quæ fuerant sibi imperata.

CAPUT XXII.

Ab esu sanctificatorum seu victimarum alienigena & immundi abstinere debent: describuntur macula seu vitia quibus victima carere debeant, & qua debeant offerri.

1 LOcutus quoque est Dominus ad Moysen, dicens:

2 Loquere ad Aaron & ad filios ejus, ut caveant ab his quæ consecrata sunt filiorum Israel, & non contaminent nomen sanctificatorum mihi, quæ ipsi offerunt: ego Dominus.

3 Dic ad eos, & ad posteros eorum: Omnis homo, qui accesserit de stirpe vestra ad ea quæ consecrata sunt, & quæ obtulerunt filii Israel Domino, in quo est immunditia, peribit coram Domino: ego sum Dominus.

4 Homo de semine Aaron, qui fuerit leprosus, aut patiens fluxum seminis, non vescetur de his quæ sanctificata sunt mihi, donec sanetur. Qui tetigerit immundum super mortuo, & ex quo egreditur semen quasi coitus,

5 Et qui tangit reptile, & quodlibet immundum, cujus tactus est sordidus,

6 Immundus erit usque ad vesperum, & non vescetur his quæ sanctificata sunt: sed cum laverit carnem suam aqua,

7 Et occubuerit sol, tunc mundatus vescetur de sanctificatis, quia cibus illius est.

† Exod. 22. 31. Supr. 17. 15. Deut. 14. 21. Ezech. 44. 31. 8 † Morticinum & captum a bestia non comedent, nec polluentur in eis: ego sum Dominus.

9 Custodiant præcepta mea, ut non subjaceant peccato, & moriantur in Sanctuario, cum polluerint illud: ego Dominus qui sanctifico eos.

10 Omnis alienigena non comedet de sanctificatis, inquilinus sacerdotis & mercenarius non vescentur ex eis.

11 Quem autem sacerdos emerit, & qui vernaculus domus ejus fuerit, hi comedent ex eis.

12 Si filia sacerdotis cuilibet ex populo nupta fuerit: de his quæ sanctificata sunt, & de primitiis non vescetur.

13 Sin autem vidua, vel repudiata, & absque liberis reversa fuerit ad domum patris sui: sicut puella consueverat, aletur cibis patris sui. Omnis alienigena comedendi ex eis non habet potestatem.

14 Qui comederit de sanctificatis per ignorantiam, addet quintam partem cum eo quod comedit, & dabit sacerdoti in Sanctuarium.

15 Nec contaminabunt sanctificata filiorum Israel, quæ offerunt Domino:

16 Ne forte sustineant iniquitatem delicti sui, cum sanctificata comederint: ego Dominus qui sanctifico eos.

17 Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

18 Loquere ad Aaron & filios ejus & ad omnes filios Iſrael, diceſque ad eos: Homo de domo Iſrael, & de advenis qui habitant apud vos, qui obtulerit oblationem ſuam, vel vota ſolvens, vel ſponte offerens, quidquid illud obtulerit in holocauſtum Domini,

19 Ut offeratur per vos, maſculus immaculatus erit ex bobus, & ovibus, & ex capris:

20 Si maculam habuerit, non offeretis, neque erit acceptabile.

†*Deut.* 15. 21. *Eccli.* 35. 14. 21 † Homo qui obtulerit victimam pacificorum Domino, vel vota ſolvens, vel ſponte offerens, tam de bobus quam de ovibus, immaculatum offeret, ut acceptabile ſit: omnis macula non erit in eo.

22 Si cæcum fuerit, ſi fractum, ſi cicatricem habens, ſi papulas, aut ſcabiem, aut impetiginem: non offeretis ea Domino, nec adolebitis ex eis ſuper altare Domini.

23 Bovem & ovem, aure & cauda amputatis, voluntarie offerre potes, votum autem ex eis ſolvi non poteſt.

24 Omne animal, quod vel contritis, vel tuſis, vel fractis ablatiſque teſticulis eſt, non offeretis Domino, & in terra veſtra hoc omnino ne faciatis.

25 De manu alienigenæ non offeretis panes Deo veſtro, & quidquid aliud dare voluerit: quia corrupta, & maculata ſunt omnia: non ſuſcipietis ea.

26 Locutuſque eſt Dominus ad Moyſen, dicens:

27 Bos, ovis, & capra, cum genita fuerint, ſeptem diebus erunt ſub ubere matris ſuæ: die autem octavo, & deinceps offerri poterunt Domino.

28 Sive illa bos, ſive ovis, non immolabuntur una die cum fœtibus ſuis.

29 Si immolaveritis hoſtiam pro gratiarum actione Domino, ut poſſit eſſe placabilis,

30 Eodem die comedetis eam, non remanebit quidquam in mane alterius diei: ego Dominus.

31 Cuſtodite mandata mea, & facite ea: ego Dominus.

32 Ne polluatis nomen meum ſanctum, ut ſanctificer in medio filiorum Iſrael. Ego Dominus qui ſanctifico vos,

33 Et eduxi de terra Ægypti, ut eſſem vobis in Deum: ego Dominus.

CAPUT XXIII.

Sollemnitates Sabbati, Paſcha, Primitiarum, Hebdomadarum, Meſſis, Tubarum, Expiationis, ac Tabernaculorum, & quibus ritibus peragi debeant.

1 LOcutuſque eſt Dominus ad Moyſen, dicens:

2 Loquere filiis Iſrael, & dices ad eos: Hæ ſunt feriæ Domini, quas vocabitis ſanctas.

3 Sex diebus facietis opus: dies ſeptimus, quia ſabbati requies eſt, vocabitur ſanctus: omne opus non facietis in eo: ſabbatum Domini eſt in cunctis habitationibus veſtris.

4 Hæ ſunt ergo feriæ Domini ſanctæ, quas celebrare debetis temporibus ſuis.

†*Exod.* 12. 18. *Num.* 28. 16. 5 † Menſe primo, quartadecima die menſis ad veſperum, Phaſe Domini eſt:

6 Et quintadecima die menſis hujus, ſollemnitas azymorum Domini eſt. Septem diebus azyma comedetis.

7 Dies primus erit vobis celeberrimus, ſanctuſque: omne opus ſervile non facietis in eo:

8 Sed offeretis ſacrificium in igne Domino ſeptem diebus: dies autem ſeptimus erit celebrior & ſanctior: nullumque ſervile opus facietis in eo.

9 Locutuſque eſt Dominus ad Moyſen, dicens:

10 Loquere filiis Iſrael, & dices ad eos: Cum ingreſſi fueritis terram, quam ego dabo vobis, & meſſueritis ſegetem,feretis manipulos ſpicarum, primitias meſſis veſtræ, ad ſacerdotem.

11 Qui elevabit faſciculum coram Domino, ut acceptabile ſit pro vobis, altero die Sabbati, & ſanctificabit illum.

12 Atque in eodem die quo manipulus conſecratur, cædetur agnus immaculatus amiculus in holocauſtum Domini.

13 Et libamenta offerentur cum eo, duæ decimæ ſimilæ conſperſæ oleo in incenſum Domini, odoremque ſuaviſſimum: liba quoque vini, quarta pars hin.

14 Panem, & polentam, & poſtes non comedetis ex ſegete, uſque ad diem qua offeretis ea Deo veſtro. Præceptum eſt ſempiternum in generationibus, cunctiſque habitaculis veſtris.

†*Deut.* 16. 9. 15 † Numerabitis ergo ab altero die Sabbati, in quo obtuliſtis manipulum primitiarum, ſeptem hebdomadas plenas,

16 Uſque ad alteram diem expletionis hebdomadæ ſeptimæ, id eſt, quinquaginta dies: & ſic offeretis ſacrificium novum Domino

17 ex omnibus habitaculis veſtris, panes primitiarum duos de duabus decimis ſimilæ fermentatæ, quos coquetis in primitias Domini.

18 Offeretiſque cum panibus ſeptem agnos immaculatos anniculos, & vitulum de armento unum, & arietes duos, & erunt in holocauſtum cum libamentis ſuis, in odorem ſuaviſſimum Domino.

19 Facietis & hircum pro peccato, duoſque agnos anniculos hoſtias pacificorum.

20 Cumque elevaverit eos ſacerdos cum panibus primitiarum coram Domino, cedent in uſum ejus.

21 Et vocabitis hunc diem celeberrimum, atque ſanctiſſimum: omne opus ſervile non facietis in eo. Legitimum ſempiternum erit in cunctis habitaculis, & generationibus veſtris.

†*Supr.* 19. 9. 22 † Poſtquam autem meſſueritis ſegetem terræ veſtræ, non ſecabitis eam uſque ad ſolum: nec remanentes ſpicas colligetis, ſed pauperibus & peregrinis dimittetis eas. Ego ſum Dominus Deus veſter.

23 Locutuſque eſt Dominus ad Moyſen, dicens:

†*Num.* 29. 1. 24 † Loquere filiis Iſrael: Menſe ſeptimo, prima die menſis, erit vobis ſabbatum, memoriale, clangentibus tubis, & vocabitur ſanctum:

25 Omne opus ſervile non facietis in eo, & offeretis holocauſtum Domino.

26 Locutuſque eſt Dominus ad Moyſen, dicens:

†*Supr.* 16. 29. *Num.* 29. 7. *Ioh.* 7. 37. 27 † Decimo die menſis hujus ſeptimi, dies expiationum erit celeberrimus, & vocabitur ſanctus: affligetiſque animas veſtras in eo, & offeretis holocauſtum Domino.

28 Omne opus ſervile non facietis in tempore diei hujus: quia dies propitiationis eſt, ut propitietur vobis Dominus Deus veſter.

29 Omnis anima, quæ afflicta non fuerit die hac, peribit de populis ſuis:

30 Et quæ operis quippiam fecerit, delebo eam de populo ſuo.

31 Nihil ergo operis facietis in eo: legitimum sempiternum erit vobis in cunctis generationibus, & habitationibus vestris.

32 Sabbatum requietionis est, & affligetis animas vestras die nono mensis: A vespera usque ad vesperam celebrabitis sabbata vestra.

33 Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens:

34 Loquere filiis Israel: A quintodecimo die mensis hujus septimi, erunt feriæ tabernaculorum septem diebus Domino.

35 Dies primus vocabitur celeberrimus atque sanctissimus: omne opus servile non facietis in eo.

Joann. 7. 37. 36 Et septem diebus offeretis holocausta Domino: dies quoque octavus erit celeberrimus atque sanctissimus, & offeretis holocaustum Domino: est enim cœtus atque collecta: omne opus servile non facietis in eo.

37 Hæ sunt feriæ Domini, quas vocabitis celeberrimas atque sanctissimas, offeretisque in eis oblationes Domino, holocausta & libamenta juxta ritum uniuscujusque diei:

38 Exceptis sabbatis Domini, domusque vestris, & quæ offeretis ex voto, vel quæ sponte tribuetis Domino.

39 A quintodecimo ergo die mensis septimi, quando congregaveritis omnes fructus terræ vestræ, celebrabitis ferias Domini septem diebus: die primo & die octavo erit sabbatum, id est, requies.

40 Sumetisque vobis die primo fructus arboris pulcherrimæ, spathasque palmarum, & ramos ligni densarum frondium, & salices de torrente, & lætabimini coram Domino Deo vestro.

41 Celebrabitisque sollemnitatem ejus septem diebus per annum: legitimum sempiternum erit in generationibus vestris. Mense septimo festa celebrabitis,

42 Et habitabitis in umbraculis septem diebus: omnis, qui de genere est Israel, manebit in tabernaculis:

43 Ut discant posteri vestri, quod in tabernaculis habitare fecerim filios Israel, cum educerem eos de terra Ægypti: ego Dominus Deus vester.

44 Locutusque est Moyses super sollemnitatibus Domini ad filios Israel.

CAPUT XXIV.

Ritus & tempus concinnandarum lucernarum, panum propositionis: pœna blasphemorum ac talionis.

1 ET locutus est Dominus ad Moysen, dicens:

2 Præcipe filiis Israel, ut afferant tibi olenum de olivis purissimum, ac lucidum, ad concinnandas lucernas jugiter,

3 Extra velum testimonii in tabernaculo fœderis. Ponetque eas Aaron a vespere usque ad mane coram Domino, cultu rituque perpetuo in generationibus vestris.

4 Super candelabrum mundissimum ponentur semper in conspectu Domini.

5 Accipies quoque similam, & coques ex ea duodecim panes, qui singuli habebunt duas decimas:

6 Quorum senos altrinsecus super mensam purissimam coram Domino statues:

7 Et pones super eos thus lucidissimum, ut sit panis in monimentum oblationis Domini.

8 Per singula sabbata mutabuntur coram Domino suscepti a filiis Israel fœdere sempiterno:

9 Eruntque Aaron & filiorum ejus, ut comedant eos in loco sancto: quia Sanctum sanctorum est de sacrificiis Domini jure perpetuo.

10 Ecce autem egressus filius mulieris Israelitidis, quem pepererat de viro Ægyptio inter filios Israel, jurgatus est in castris cum viro Israelita.

11 Cumque blasphemasset nomen, Domini & maledixisset ei, adductus est ad Moysen. (Vocabatur autem mater ejus Salumith, filia Dabri de tribu Dan.)

12 Miseruntque eum in carcerem, donec nossent quid juberet Dominus.

13 Qui locutus est ad Moysen,

14 Dicens: Educ blasphemum extra castra, & ponant omnes qui audierunt, manus suas super caput ejus, & lapidet eum populus universus.

15 Et ad filios Israel loqueris: Homo, qui maledixerit Deo suo, portabit peccatum suum:

16 Et qui blasphemaverit nomen Domini, morte moriatur: lapidibus opprimet eum omnis multitudo, sive ille civis, sive peregrinus fuerit. Qui blasphemaverit nomen Domini, morte moriatur.

17 † Qui percusserit, & occiderit hominem, morte moriatur. † *Exod. 21. 12.*

18 Qui percusserit animal, reddet vicarium, id est, animam pro anima.

19 Qui irrogaverit maculam cuilibet civium suorum: sicut fecit, sic fiet ei:

20 † Fracturam pro fractura, oculum pro oculo, dentem pro dente restituet: qualem inflixerit maculam, talem sustinere cogetur. † *Exod. 21. 24. Deut. 19. 21. Matth. 5. 38.*

21 Qui percusserit jumentum, reddet aliud. Qui percusserit hominem, punietur.

22 Æquum judicium sit inter vos, sive peregrinus, sive civis peccaverit: quia ego sum Dominus Deus vester.

23 Locutusque est Moyses ad filios Israel: & eduxerunt eum, qui blasphemaverat, extra castra, ac lapidibus oppressérunt. Feceruntque filii Israel sicut præceperat Dominus Moysi.

CAPUT XXV.

Septimi, id est, Sabbatici, & quinquagesimi anni, id est, Jubilæi lex: non sumenda a fratribus usura, nec ipsi servitute perpetua opprimendi sunt, sed magis ab advenis potentibus redimendi.

1 LOcutusque est Dominus ad Moysen in monte Sinai, dicens:

2 Loquere filiis Israel, & dices ad eos: Quando ingressi fueritis terram quam ego dabo vobis, † sabbatizes sabbatum Domino. † *Exod. 23. 10.*

3 Sex annis seres agrum tuum, & sex annis putabis vineam tuam, colligesque fructus ejus:

4 Septimo autem anno sabbatum erit terræ, requietionis Domini: agrum non seres, & vineam non putabis.

5 Quæ sponte gignet humus, non metes: & uvas primitiarum tuarum non colliges quasi vindemiam: annus enim requietionis terræ est:

6 Sed erunt vobis in cibum, tibi & servo tuo, ancillæ & mercenario tuo, & advenæ, qui peregrinantur apud te:

7 Jumentis tuis & pecoribus, omnia quæ nascuntur, præbebunt cibum.

8 Nu-

Digitized by Google

8 Numerabis quoque tibi septem hebdomadas annorum, id est, septies septem, quæ simul faciunt annos quadraginta novem:
9 Et clanges buccina mense septimo, decima die mensis, propitiationis tempore in universa terra vestra.
10 Sanctificabisque annum quinquagesimum, & vocabis remissionem cunctis habitatoribus terræ tuæ: ipse est enim jubilæus. Revertetur homo ad possessionem suam, & unusquisque rediet ad familiam pristinam:
11 Quia jubilæus est & quinquagesimus annus. Non seretis, neque metetis sponte in agro nascentia, & primitias vindemiæ non colligetis,
12 Ob sanctificationem jubilæi, sed statim oblata comedetis,
13 Anno jubilæi redient omnes ad possessiones suas.
14 Quando vendes quippiam civi tuo, vel emes ab eo, ne contristes fratrem tuum, sed juxta numerum annorum jubilæi emes ab eo.
15 Et juxta supputationem frugum vendet tibi.
16 Quanto plures anni remanserint post jubilæum, tanto crescet & pretium: & quanto minus temporis numeraveris, tanto minoris & emptio constabit: tempus enim frugum vendet tibi.
17 Nolite affligere contribules vestros, sed timeat unusquisque Deum suum, quia ego Dominus Deus vester.
18 Facite præcepta mea, & judicia custodite, & implete ea, ut habitare possitis in terra absque ullo pavore,
19 Et gignat vobis humus fructus suos, quibus vescamini usque ad saturitatem, nullius impetum formidantes.
20 Quod si dixeritis: Quid comedemus anno septimo, si non severimus, neque collegerimus fruges nostras?
21 Dabo benedictionem meam vobis anno sexto, & faciet fructus trium annorum:
22 Seretisque anno octavo, & comedetis veteres fruges usque ad nonum annum: donec nova nascantur, edetis vetera.
23 Terra quoque non vendetur in perpetuum: quia mea est, & vos advenæ & coloni mei estis.
24 Unde cuncta regio possessionis vestræ sub redemptionis conditione vendetur.
25 Si attenuatus frater tuus vendiderit possessiunculam suam, & voluerit propinquus ejus, potest redimere quod ille vendiderat.
26 Sin autem non habuerit proximum, & ipse pretium ad redimendum potuerit invenire:
27 Computabuntur fructus ex eo tempore quo vendidit: & quod reliquum est, reddet emptori, sicque recipiet possessionem suam.
28 Quod si non invenerit manus ejus ut reddat pretium, habebit emptor quod emerat, usque ad annum jubilæum. In ipso enim omnis venditio redibit ad dominum, & ad possessorem pristinum.
29 Qui vendiderit domum intra urbis muros, habebit licentiam redimendi, donec unus impleatur annus.
30 Si non redemerit, & anni circulus fuerit evolutus, emptor possidebit eam, & posteri ejus in perpetuum, & redimi non poterit, etiam in jubilæo.
31 Si autem in villa fuerit domus, quæ muros non habet, agrorum jure vendetur, si ante redempta non fuerit, in jubilæo revertetur ad dominum.
32 Ædes Levitarum, quæ in urbibus sunt, semper possunt redimi:
33 Si redemptæ non fuerint, in jubilæo revertentur ad dominos, quia domus urbium Levitarum pro possessionibus sunt inter filios Israel.
34 Suburbana autem eorum non veneant, quia possessio sempiterna est.
35 Si attenuatus fuerit frater tuus, & infirmus manu, & susceperis eum quasi advenam & peregrinum, & vixerit tecum,
36 Ne accipias usuras ab eo, nec amplius quam dedisti. Time Deum tuum, ut vivere possit frater tuus apud te.
37 Pecuniam tuam non dabis ei ad usuram, & frugum superabundantiam non exiges.
38 Ego Dominus Deus vester, qui eduxi vos de terra Ægypti, ut darem vobis terram Chanaan, & essem vester Deus.
39 Si paupertate compulsus vendiderit se tibi frater tuus, non eum opprimes servitute famulorum,
40 Sed quasi mercenarius & colonus erit: usque ad annum jubilæum operabitur apud te,
41 Et postea egredietur cum liberis suis, & revertetur ad cognationem & ad possessionem patrum suorum.
42 Mei enim servi sunt, & ego eduxi eos de terra Ægypti: non veneant conditione servorum:
43 Ne affligas eum per potentiam, sed metuito Deum tuum.
44 Servus & ancilla sint vobis de nationibus quæ in circuitu vestro sunt.
45 Et de advenis qui peregrinantur apud vos, vel qui ex his nati fuerint in terra vestra, hos habebitis famulos:
46 Et hereditario jure transmittetis ad posteros, ac possidebitis in æternum: fratres autem vestros filios Israel ne opprimatis per potentiam.
47 Si invaluerit apud vos manus advenæ atque peregrini, & attenuatus frater tuus vendiderit se ei, aut cuiquam de stirpe ejus:
48 Post venditionem potest redimi. Qui voluerit ex fratribus suis, redimet eum,
49 Et patruus, & patruelis, & consanguineus, & affinis. Sin autem & ipse potuerit, redimet se.
50 Supputatis dumtaxat annis a tempore venditionis suæ usque ad annum jubilæum: & pecunia, qua venditus fuerat, juxta annorum numerum & rationem mercenarii supputata.
51 Si plures fuerint anni qui remanent usque ad jubilæum, secundum hos reddet & pretium.
52 Si pauci, ponet rationem cum eo juxta annorum numerum, & reddet emptori quod reliquum est annorum,
53 Quibus ante servivit mercedibus imputatis: non affligat eum violenter in conspectu tuo.
54 Quod si per hæc redimi non potuerit, anno jubilæo egredietur cum liberis suis.
55 Mei enim sunt servi, filii Israel, quos eduxi de terra Ægypti.

CAPUT XXVI.

Dei præcepta servantibus bona promittuntur, non servantibus vero plurima mala.

†*Exod.* 20. 4. *Deut.* 5. 8. *Psalm.* 96. 7.

1 EGo Dominus Deus vester: † Non facietis vobis idolum & sculptile, nec titulos erigetis, nec insignem lapidem ponetis in terra vestra, ut adoretis eum: ego enim sum Dominus Deus vester.

2 Custodite sabbata mea, & pavete ad Sanctuarium meum: ego Dominus.

†*Deut.* 28. 1.

3 † Si in præceptis meis ambulaveritis, & mandata mea custodieritis, & feceritis ea, dabo vobis pluvias temporibus suis,

4 Et terra gignet germen suum, & pomis arbores replebuntur.

5 Apprehendet messium tritura vindemiam, & vindemia occupabit sementem: & comedetis panem vestrum in saturitate, & absque pavore habitabitis in terra vestra.

6 Dabo pacem in finibus vestris: dormietis, & non erit qui exterreat. Auferam malas bestias: & gladius non transibit terminos vestros.

7 Persequemini inimicos vestros, & corruent coram vobis.

8 Persequentur quinque de vestris centum alienos, & centum de vobis decem millia: cadent inimici vestri gladio in conspectu vestro.

9 Respiciam vos, & crescere faciam: multiplicabimini, & firmabo pactum meum vobiscum.

10 Comedetis vetustissima veterum, & vetera novis supervenientibus projicietis.

11 Ponam tabernaculum meum in medio vestri, & non abjiciet vos anima mea.

†2.*Cor.* 6. 16.

12 † Ambulabo inter vos, & ero Deus vester, vosque eritis populus meus.

13 Ego Dominus Deus vester: qui eduxi vos de terra Ægyptiorum, ne serviretis eis, & qui confregi catenas cervicum vestrarum, ut incederetis erecti.

†*Deut.* 28. 15. *Thren.* 2. 17. *Malach.* 2. 2.

14 † Quod si non audieritis me, nec feceritis omnia mandata mea,

15 Si spreveritis leges meas, & judicia mea contempseritis, ut non faciatis ea quæ a me constituta sunt, & ad irritum perducatis pactum meum:

16 Ego quoque hæc faciam vobis: Visitabo vos velociter in egestate, & ardore, qui conficiat oculos vestros, & consumat animas vestras. Frustra seretis sementem, quæ ab hostibus devorabitur.

17 Ponam faciem meam contra vos, & corruetis coram hostibus vestris, & subjiciemini his qui oderunt vos: fugietis, nemine persequente.

18 Sin autem nec sic obedieritis mihi, addam correptiones vestras septuplum propter peccata vestra,

19 Et conteram superbiam divitiæ vestræ. Daboque vobis cœlum desuper sicut ferrum, & terram æneam.

20 Consumetur incassum labor vester, non proferet terra germen, nec arbores poma præbebunt.

21 Si ambulaveritis ex adverso mihi, nec volueritis audire me, addam plagas vestras in septuplum propter peccata vestra:

22 Immittamque in vos bestias agri, quæ consumant vos, & pecora vestra, & ad paucitatem cuncta redigant, desertæque fiant viæ vestræ.

23 Quod si nec sic volueritis recipere disciplinam, sed ambulaveritis ex adverso mihi:

24 Ego quoque contra vos adversus incedam, & percutiam vos septies propter peccata vestra,

25 Inducamque super vos gladium ultorem fœderis mei. Cumque confugeritis in urbes, mittam pestilentiam in medio vestri, & trademini in manibus hostium,

26 Postquam confregero baculum panis vestri: ita ut decem mulieres in uno clibano coquant panes, & reddant eos ad pondus: & comedetis, & non saturabimini.

27 Sin autem nec per hæc audieritis me, sed ambulaveritis contra me:

28 Et ego incedam adversus vos in furore contrario, & corripiam vos septem plagis propter peccata vestra,

29 Ita ut comedatis carnes filiorum vestrorum & filiarum vestrarum.

30 Destruam excelsa vestra, & simulacra confringam. Cadetis inter ruinas idolorum vestrorum, & abominabitur vos anima mea,

31 In tantum ut urbes vestras redigam in solitudinem, & deserta faciam Sanctuaria vestra, nec recipiam ultra odorem suavissimum.

32 Dispergamque terram vestram, & stupebunt super ea inimici vestri, cum habitatores illius fuerint.

33 Vos autem dispergam in Gentes, & evaginabo post vos gladium, eritque terra vestra deserta, & civitates vestræ dirutæ.

34 Tunc placebunt terræ sabbata sua cunctis diebus solitudinis suæ: quando fueritis

35 In terra hostili, sabbatizabit, & requiescet in sabbatis solitudinis suæ, eo quod non requieverit in sabbatis vestris quando habitabatis in ea.

36 Et qui de vobis remanserint, dabo pavorem in cordibus eorum in regionibus hostium, terrebit eos sonitus folii volantis, & ita fugient quasi gladium: cadent, nullo persequente,

37 Et corruent singuli super fratres suos quasi bella fugientes, nemo vestrum inimicis audebit resistere.

38 Peribitis inter Gentes, & hostilis vos terra consumet.

39 Quod si de iis aliqui remanserint, tabescent in iniquitatibus suis, in terra inimicorum suorum, & propter peccata patrum suorum & sua affligentur:

40 Donec confiteantur iniquitates suas, & majorum suorum, quibus prævaricati sunt in me, & ambulaverunt ex adverso mihi.

41 Ambulabo igitur & ego contra eos, & inducam illos in terram hostilem, donec erubescat incircumcisa mens eorum: tunc orabunt pro impietatibus suis.

42 Et recordabor fœderis mei, quod pepigi cum Jacob, & Isaac, & Abraham. Terræ quoque memor ero:

43 Quæ cum relicta fuerit ab eis, complacebit sibi in sabbatis suis, patiens solitudinem propter illos. Ipsi vero rogabunt pro peccatis suis, eo quod abjecerint judicia mea, & leges meas despexerint.

44 Et tamen etiam cum essent in terra hostili, non penitus abjeci eos, neque sic despexi ut consumerentur, & irritum facerem pa-

ctum meum cum eis. Ego enim sum Dominus Deus eorum.

45 Et recordabor fœderis mei pristini, quando eduxi eos de terra Ægypti in conspectu Gentium, ut essem Deus eorum: ego Dominus. Hæc sunt judicia atque præcepta & leges, quas dedit Dominus inter se & filios Israel in monte Sinai per manum Moysi.

CAPUT XXVII.

Varia sanciuntur leges de votis seu rebus per votum oblatis Deo; & de illorum ac decimarum persolutione.

1 LOcutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

2 Loquere filiis Israel; & dices ad eos: Homo qui votum fecerit, & spoponderit Deo animam suam, sub æstimatione dabit pretium.

3 Si fuerit masculus a vigesimo anno usque ad sexagesimum annum, dabit quinquaginta siclos argenti ad mensuram Sanctuarii:

4 Si mulier, triginta.

5 A quinto autem anno usque ad vigesimum, masculus dabit viginti siclos: femina decem.

6 Ab uno mense usque ad annum quintum, pro masculo dabuntur quinque sicli: pro femina, tres.

7 Sexagenarius & ultra masculus dabit quindecim siclos: femina decem.

8 Si pauper fuerit, & æstimationem reddere non valebit, stabit coram sacerdote: & quantum ille æstimaverit, & viderit eum posse reddere, tantum dabit.

9 Animal autem, quod immolari potest Domino, si quis voverit, sanctum erit,

10 Et mutari non poterit, id est, nec melius malo, nec pejus bono: quod si mutaverit: & ipsum quod mutatum est, & illud pro quo mutatum est, consecratum erit Domino.

11 Animal immundum, quod immolari Domino non potest, si quis voverit, adducetur ante sacerdotem.

12 Qui judicans utrum bonum an malum sit, statuet pretium.

13 Quod si dare voluerit is qui offert, addet supra æstimationem quintam partem.

14 Homo si voverit domum suam, & sanctificaverit Domino, considerabit eam sacerdos utrum bona an mala sit, & juxta pretium, quod ab eo fuerit constitutum, venundabitur:

15 Sin autem ille qui voverat, voluerit redimere eam, dabit quintam partem æstimationis supra, & habebit domum.

16 Quod si agrum possessionis suæ voverit, & consecraverit Domino: juxta mensuram sementis æstimabitur pretium, si triginta modiis hordei seritur terra, quinquaginta siclis venundetur argenti.

17 Si statim ab anno incipientis jubilei voverit agrum, quanto valere potest, tanto æstimabitur.

18 Sin autem post aliquantum temporis: supputabit sacerdos pecuniam juxta annorum, qui reliqui sunt, numerum usque ad jubileum, & detrahetur ex pretio.

19 Quod si voluerit redimere agrum ille qui voverat, addet quintam partem æstimatæ pecuniæ, & possidebit eum.

20 Sin autem noluerit redimere, sed alteri cuilibet fuerit venundatus, ultra eum qui voverat redimere non poterit:

21 Quia cum jubilei venerit dies, sanctificatus erit Domino, & possessio consecrata ad jus pertinet sacerdotum.

22 Si ager emptus est, & non de possessione majorum sanctificatus fuerit Domino,

23 Supputabit sacerdos juxta annorum numerum usque ad jubileum, pretium: & dabit ille qui voverat eum, Domino.

24 In jubileo autem revertetur ad priorem dominum, qui vendiderat eum, & habuerat in sorte possessionis suæ.

25 Omnis æstimatio siclo sanctuarii ponderabitur. † Siclus viginti obolos habet.

26 Primogenita, quæ ad Dominum pertinent, nemo sanctificare poterit & vovere: sive bos, sive ovis fuerit: Domini sunt.

27 Quod si immundum est animal, redimet qui obtulit, juxta æstimationem tuam, & addet quintam partem pretii: si redimere noluerit, vendetur alteri quantocumque a te fuerit æstimatum.

28 Omne quod Domino consecratur, sive homo fuerit, sive animal, sive ager, non vendetur, nec redimi poterit. Quidquid semel fuerit consecratum, sanctum sanctorum erit Domino.

29 Et omnis consecratio, quæ offertur ab homine, non redimetur, sed morte morietur.

30 Omnes decimæ terræ, sive de frugibus; sive de pomis arborum, Domini sunt, & illi sanctificantur.

31 Si quis autem voluerit redimere decimas suas, addet quintam partem earum.

32 Omnium decimarum bovis & ovis & capræ, quæ sub pastoris virga transeunt, quidquid decimum venerit, sanctificabitur Domino.

33 Non eligetur nec bonum nec malum, nec altero commutabitur: si quis mutaverit: & quod mutatum est; & pro quo mutatum est, sanctificabitur Domino, & non redimetur.

34 Hæc sunt præcepta, quæ mandavit Dominus Moysi ad filios Israel in monte Sinai,

† *Exod. 30. 13. Num. 3. 47. Ezech. 45. 12.*

LIBER NUMERI,

HEBRAICE VAIEDABBER.

CAPUT PRIMUM.

Numeratis duodecim tribuum bellicis viris, filii Levi ad deferendum tabernaculum injungitur.

1 LOcutusque est Dominus ad Moysen in deserto Sinai in tabernaculo fœderis, prima die mensis secundi, anno altero egressionis eorum ex Ægypto, dicens:

2 † Tollite summam universæ congregationis filiorum Israel per cognationes & domos suas, & nomina singulorum, quidquid sexus est masculini

3 A vigesimo anno & supra, omnium virorum fortium ex Israel, & numerabilis eos per turmas suas, tu & Aaron.

4 Eruntque vobiscum principes tribuum ac domorum in cognationibus suis,

5 Quorum ista sunt nomina: De Ruben, Elisur filius Sedeur.

6 De Simeon, Salamiel filius Surisaddai.

7 De Juda, Nahasson filius Aminadab.

8 De Issachar, Nathanael filius Suar.

9 De Zabulon, Eliab filius Helon.

10 Filiorum autem Joseph, de Ephraim, Elisama filius Ammiud: de Manasse, Gamaliel filius Phadassur.

11 De Benjamin, Abidan filius Gedeonis.

12 De Dan, Ahiezer filius Amisaddai.

13 De Aser, Phegiel filius Ochran.

14 De Gad, Eliasaph filius Duel.

15 De Nephthali, Ahira filius Enan.

16 Hi nobilissimi principes multitudinis per tribus & cognationes suas, & capita exercitus Israel:

17 Quos tulerunt Moyses & Aaron cum omni vulgi multitudine:

18 Et congregaverunt primo die mensis secundi, recensentes eos per cognationes, & domos, ac familias, & capita, & nomina singulorum, a vigesimo anno & supra,

19 Sicut præceperat Dominus Moysi. Numeratique sunt in deserto Sinai.

20 De Ruben primogenito Israelis per generationes & familias ac domos suas, & nomina capitum singulorum, omne quod sexus est masculini a vigesimo anno & supra, procedentium ad bellum,

21 Quadraginta sex millia quingenti.

22 De filiis Simeon per generationes & familias ac domos cognationum suarum recensiti sunt per nomina & capita singulorum omne quod sexus est masculini a vigesimo anno & supra, procedentium ad bellum,

23 Quinquaginta novem millia trecenti.

24 De filiis Gad per generationes & familias ac domos cognationum suarum recensiti sunt super nomina singulorum a viginti annis & supra, omnes qui ad bella procederent,

25 Quadraginta quinque millia sexcenti quinquaginta.

26 De filiis Juda per generationes & familias ac domos cognationum suarum, per nomina singulorum a vigesimo anno & supra, omnes qui poterant ad bella procedere,

27 Recensiti sunt septuaginta quatuor millia sexcenti.

28 De filiis Issachar, per generationes & familias ac domos cognationum suarum, per nomina singulorum a vigesimo anno & supra, omnes qui ad bella procederent,

29 Recensiti sunt quinquaginta quatuor millia quadringenti.

30 De filiis Zabulon per generationes & familias ac domos cognationum suarum recensiti sunt per nomina singulorum a vigesimo anno & supra, omnes qui poterant ad bella procedere,

31 Quinquaginta septem millia quadringenti.

32 De filiis Joseph, filiorum Ephraim per generationes & familias ac domos cognationum suarum recensiti sunt per nomina singulorum a vigesimo anno & supra, omnes qui poterant ad bella procedere,

33 Quadraginta millia quingenti.

34 Porro filiorum Manasse per generationes & familias ac domos cognationum suarum recensiti sunt per nomina singulorum a vigesimo annis & supra, omnes qui poterant ad bella procedere,

35 Triginta duo millia ducenti.

36 De filiis Benjamin per generationes & familias ac domos cognationum suarum recensiti sunt nominibus singulorum a vigesimo anno & supra, omnes qui poterant ad bella procedere,

37 Triginta quinque millia quadringenti.

38 De filiis Dan per generationes & familias ac domos cognationum suarum recensiti sunt nominibus singulorum a vigesimo anno & supra, omnes qui poterant ad bella procedere,

39 Sexaginta duo millia septingenti.

40 De filiis Aser per generationes & familias ac domos cognationum suarum recensiti sunt per nomina singulorum a vigesimo anno & supra, omnes qui poterant ad bella procedere,

41 Quadraginta millia & mille quingenti.

42 De filiis Nephthali per generationes & familias ac domos cognationum suarum recensiti sunt nominibus singulorum a vigesimo anno & supra, omnes qui poterant ad bella procedere,

43 Quinquaginta tria millia quadringenti.

44 Hi sunt, quos numeraverunt Moyses & Aaron, & duodecim principes Israel, singulos per domos cognationum suarum.

45 Fueruntque omnis numerus filiorum Israel per domos & familias suas a vigesimo anno & supra, qui poterant ad bella procedere,

46 Sexcenta tria millia virorum quingenti quinquaginta.

47 Levita autem in tribu familiarum suarum non sunt numerati cum eis.

48 Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

49 Tribum Levi noli numerare, neque pones summam eorum cum filiis Israel.

50 Sed constitue eos super tabernaculum testimonii & cuncta vasa ejus, & quidquid ad

cere-

† Exod. 30. 12.

ceremonias pertinet. Ipsi portabunt tabernaculum & omnia utensilia ejus: & erunt in ministerio, ac per gyrum tabernaculi metabuntur.

51 Cum proficiscendum fuerit, deponent Levitæ tabernaculum: cum castrametandum, erigent: quisquis externorum accesserit, occidetur.

52 Metabuntur autem castra filii Israel unusquisque per turmas, & cuneos atque exercitum suum.

53 Porro Levitæ per gyrum tabernaculi figent tentoria, ne fiat indignatio super multitudinem filiorum Israel, & excubabunt in custodiis tabernaculi testimonii.

54 Fecerunt ergo filii Israel juxta omnia quæ præceperat Dominus Moysi.

CAPUT II.

Quæ tribus circa tabernaculum in 4. acies ad quamvis mundi plagam ordinentur, recensitis familiarum principibus.

1 LOcutusque est Dominus ad Moysen, & Aaron, dicens:

2 Singuli per turmas, signa, atque vexilla, & domos cognationum suarum, castrametabuntur filii Israel, per gyrum tabernaculi fœderis.

3 Ad orientem Judas figet tentoria per turmas exercitus sui: eritque princeps filiorum ejus Naasson filius Aminadab.

4 Et omnis de stirpe ejus summa pugnantium, septuaginta quatuor millia sexcenti.

5 Juxta eum castrametati sunt de tribu Isachar, quorum princeps fuit Nathanael filius Suar.

6 Et omnis numerus pugnatorum ejus, quinquaginta quatuor millia quadringenti.

7 In tribu Zabulon princeps fuit Eliab filius Helon.

8 Omnis de stirpe ejus exercitus pugnatorum, quinquaginta septem millia quadringenti.

9 Universi qui in castris Judæ annumerati sunt, fuerunt centum octoginta sex millia quadringenti: & per turmas suas primi egredientur.

10 In castris filiorum Ruben ad meridianam plagam erit princeps Elisur filius Sedeur:

11 Et cunctus exercitus pugnatorum ejus qui numerati sunt, quadraginta sex millia quingenti.

12 Juxta eum castrametati sunt de tribu Simeon: quorum princeps fuit Salamiel filius Surisaddai:

13 Et cunctus exercitus pugnatorum ejus qui numerati sunt, quinquaginta novem millia trecenti.

14 In tribu Gad princeps fuit Eliasaph filius Duel.

15 Et cunctus exercitus pugnatorum ejus qui numerati sunt, quadraginta quinque millia sexcenti quinquaginta.

16 Omnes qui recensiti sunt in castris Ruben, centum quinquaginta millia & mille quadringenti quinquaginta per turmas suas: in secundo loco proficiscentur.

17 Levabitur autem tabernaculum testimonii per officia Levitarum & turmas eorum: quomodo erigetur, ita & deponetur. Singuli per loca & ordines suos proficiscentur.

18 Ad occidentalem plagam erunt castra filiorum Ephraim, quorum princeps fuit Elisama filius Ammiud.

19 Cunctus exercitus pugnatorum ejus, qui numerati sunt, quadraginta millia quingenti.

20 Et cum eis tribus filiorum Manasse, quorum princeps fuit Gamaliel filius Phadassur.

21 Cunctusque exercitus pugnatorum ejus qui numerati sunt, triginta duo millia ducenti.

22 In tribu filiorum Benjamin princeps fuit Abidan filius Gedeonis.

23 Et cunctus exercitus pugnatorum ejus qui recensiti sunt, triginta quinque millia quadringenti.

24 Omnes qui numerati sunt in castris Ephraim, centum octo millia centum per turmas suas: tertii proficiscentur.

25 Ad aquilonis partem castrametati sunt filii Dan: quorum princeps fuit Ahiezer filius Ammisaddai.

26 Cunctus exercitus pugnatorum ejus qui numerati sunt, sexaginta duo millia septingenti.

27 Juxta eum fixere tentoria de tribu Aser: quorum princeps fuit Phegiel filius Ochran.

28 Cunctus exercitus pugnatorum ejus qui numerati sunt, quadraginta millia & mille quingenti.

29 De tribu filiorum Nephthali princeps fuit Ahira filius Enan.

30 Cunctus exercitus pugnatorum ejus, quinquaginta tria millia quadringenti.

31 Omnes qui numerati sunt in castris Dan, fuerunt centum quinquaginta septem millia sexcenti: & novissimi proficiscentur.

32 Hic numerus filiorum Israel, per domos cognationum suarum & turmas divisi exercitus, sexcenta tria millia quingenti quinquaginta.

33 Levitæ autem non sunt numerati inter filios Israel; sic enim præceperat Dominus Moysi.

34 Fecerantque filii Israel juxta omnia quæ mandaverat Dominus. Castrametati sunt per turmas suas, & profecti per familias ac domos patrum suorum.

CAPUT III.

Levitæ in tabernaculi ministerium assumpti numerantur, cum suis principibus ac ministeriis: & loco primogenitorum Israel sufficiuntur, reliqua primogenita numerum Levitarum excedentia pretio redimuntur.

1 HÆ sunt generationes Aaron & Moysi, in die qua locutus est Dominus ad Moysen in monte Sinai.

2 † Et hæc nomina filiorum Aaron: primogenitus ejus Nadab, deinde Abiu, & Eleazar, & Ithamar. † *Exod. 6. 23.*

3 Hæc nomina filiorum Aaron sacerdotum qui uncti sunt, & quorum repletæ & consecratæ manus ut sacerdotio fungerentur.

4 † Mortui sunt enim Nadab & Abiu, cum offerrent ignem alienum in conspectu Domini in deserto Sinai, absque liberis: functique sunt sacerdotio Eleazar & Ithamar coram Aaron patre suo. † *Lev. 10. 1. 2. 1. Par. 24. 2.*

5 Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

6 Applica tribum Levi, & fac stare in conspectu Aaron sacerdotis ut ministrent ei, & excubent,

7 Et observent quidquid ad cultum pertinet multitudinis coram tabernaculo testimonii,

8 Et custodiant vasa tabernaculi, servientes in ministerio ejus.
9 Dabisque domo Levitas
10 Aaron & filiis ejus, quibus traditi sunt a filiis Israel. Aaron autem & filios ejus constitues super cultum sacerdotii. Externus, qui ad ministrandum accesserit, morietur.
11 Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:
12 Ego tuli Levitas a filiis Israel pro omni primogenito, qui aperit vulvam in filiis Israel, eruntque Levitæ mei.
† *Exod. 13. 2. Infr. 8. 16.* 13 † Meum est enim omne primogenitum: ex quo percussi primogenitos in terra Ægypti: sanctificavi mihi quidquid primum nascitur in Israel ab homine usque ad pecus, mei sunt: ego Dominus.
14 Locutusque est Dominus ad Moysen in deserto Sinai, dicens:
15 Numera filios Levi per domos patrum suorum & familias, omnem masculum, ab uno mense & supra.
16 Numeravit Moyses, ut præceperat Dominus,
† *Exod. 6. 26.* 17 † Et inventi sunt filii Levi per nomina sua, Gerson & Caath & Merari.
18 Filii Gerson: Lebni & Semei.
19 Filii Caath: Amram & Jesaar, Hebron & Oziel.
20 Filii Merari: Moholi & Musi.
21 De Gerson fuere familiæ duæ, Lebnitica, & Semeitica:
22 Quarum numeratus est populus sexus masculini ab uno mense & supra, septem millia quingenti.
23 Hi post tabernaculum metabuntur ad occidentem,
24 Sub principe Eliasaph filio Lael.
25 Et habebunt excubias in tabernaculo fœderis,
26 Ipsum tabernaculum & operimentum ejus, tentorium quod trahitur ante fores tecti fœderis, & cortinas atrii: tentorium quoque quod appenditur in introitu atrii tabernaculi, & quidquid ad ritum altaris pertinet, funes tabernaculi & omnia utensilia ejus.
27 Cognatio Caath habebit populos Amramitas & Jesaaritas & Hebronitas & Ozielitas. Hæ sunt familiæ Caathitarum recensitæ per nomina sua.
28 Omnes generis masculini ab uno mense & supra, octo millia sexcenti habebunt excubias Sanctuarii,
29 Et castrametabuntur ad meridianam plagam.
30 Princepsque eorum erit Elisaphan filius Oziel:
31 Et custodient arcam, mensamque & candelabrum, altaria & vasa Sanctuarii, in quibus ministratur, & velum, cunctamque hujuscemodi suppellectilem.
32 Princeps autem principum Levitarum Eleazar filius Aaron sacerdotis, erit super excubitores custodiæ Sanctuarii.
33 At vero de Merari erunt populi Moholitæ & Musitæ recensiti per nomina sua:
34 Omnes generis masculini ab uno mense & supra, sex millia ducenti.
35 Princeps eorum Suriel filius Abihail: in plaga septentrionali castrametabuntur.
36 Erunt sub custodia eorum tabulæ tabernaculi & vectes, & columnæ ac bases earum, & omnia quæ ad cultum hujuscemodi pertinent;
37 Columnæque atrii per circuitum cum basibus suis, & paxilli cum funibus.
38 Castrametabuntur ante tabernaculum fœderis, id est, ad orientalem plagam, Moyses & Aaron cum filiis suis, habentes custodiam Sanctuarii in medio filiorum Israel: quisquis alienus accesserit, morietur.
39 Omnes Levitæ, quos numeraverunt Moyses & Aaron, juxta præceptum Domini per familias suas in genere masculino a mense uno & supra, fuerunt viginti duo millia.
40 Et ait Dominus ad Moysen: Numera primogenitos sexus masculini de filiis Israel ab uno mense & supra, & habebis summam eorum.
41 Tollesque Levitas mihi pro omni primogenito filiorum Israel, ego sum Dominus: & pecora eorum pro universis primogenitis pecorum filiorum Israel.
42 Recensuit Moyses, sicut præceperat Dominus, primogenitos filiorum Israel.
43 Et fuerunt masculi per nomina sua, a mense uno & supra, viginti duo millia ducenti septuaginta tres.
44 Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:
45 Tolle Levitas pro primogenitis filiorum Israel, & pecora Levitarum pro pecoribus eorum, eruntque Levitæ mei: ego sum Dominus.
46 In pretio autem ducentorum septuagintatrium, qui excedunt numerum Levitarum de primogenitis filiorum Israel,
47 Accipies quinque siclos per singula capita ad mensuram Sanctuarii. † Siclus habet viginti obolos.
† *Exod. 30. 13. Levit. 27. 25. Ezech. 45. 12.* 48 Dabisque pecuniam Aaron & filiis ejus, pretium eorum qui supra sunt.
49 Tulit igitur Moyses pecuniam eorum qui fuerant amplius, & quos redemerant a Levitis
50 Pro primogenitis filiorum Israel, mille trecentorum sexaginta quinque siclorum juxta pondus Sanctuarii,
51 Et dedit eam Aaron & filiis ejus juxta verbum quod præceperat sibi Dominus,

CAPUT IV.

Ritus & officia Levitarum juxta cujusque familiam distribuuntur.

1 LOcutusque est Dominus ad Moysen & Aaron, dicens:
2 Tolle summam filiorum Caath de medio Levitarum per domos & familias suas,
3 A trigesimo anno & supra, usque ad quinquagesimum annum, omnium qui ingrediuntur ut stent & ministrent in tabernaculo fœderis.
4 Hic est cultus filiorum Caath: Tabernaculum fœderis, & Sanctum sanctorum
5 Ingredientur Aaron & filii ejus, quando movenda sunt castra, & deponent velum quod pendet ante fores, involventque eo arcam testimonii,
6 Et operient rursum velamine janthinarum pellium, extendentque desuper pallium totum hyacinthinum, & inducent vectes.
7 Mensam quoque propositionis involvent hyacinthino pallio, & ponent cum ea thuribula & mortariola, cyathos & crateras ad liba fundenda: panes semper in ea erunt:
8 Extendentque desuper pallium coccineum, quod rursum operient velamento janthinarum pellium, & inducent vectes,

9 Sument & pallium hyacinthinum quo operient candelabrum cum lucernis & forcipibus suis & emunctoriis & cunctis vasis olei, quæ ad concinnandas lucernas necessaria sunt:

10 Et super omnia ponent operimentum janthinarum pellium, & inducent vectes.

11 Nec non & altare aureum involvent hyacinthino vestimento, & extendent desuper operimentum janthinarum pellium, inducentque vectes.

12 Omnia vasa, quibus ministratur in Sanctuario, involvent hyacinthino pallio, & extendent desuper operimentum janthinarum pellium, inducentque vectes.

13 Sed & altare mundabunt cinere, & involvent illud purpureo vestimento,

14 Ponentque cum eo omnia vasa, quibus in ministerio ejus utuntur, id est, ignium receptacula, fuscinulas ac tridentes, uncinos & batilla. Cuncta vasa altaris operient simul velamine janthinarum pellium, & inducent vectes.

15 Cumque involverint Aaron & filii ejus Sanctuarium & omnia vasa ejus in commotione castrorum, tunc intrabunt † filii Caath ut portent involuta: & non tangent vasa Sanctuarii, ne moriantur. Ista sunt onera filiorum Caath in tabernaculo fœderis:

† 1. Par. 15. 15.

16 Super quos erit Eleazar filius Aaron sacerdotis, ad cujus curam pertinet oleum ad concinnandas lucernas, & compositionis incensum, & sacrificium, quod semper offertur, & oleum unctionis, & quidquid ad cultum tabernaculi pertinet, omniumque vasorum quæ in Sanctuario sunt.

17 Locutusque est Dominus ad Moysen & Aaron, dicens:

18 Nolite perdere populum Caath de medio Levitarum:

19 Sed hoc facite eis ut vivant, & non moriantur, si tetigerint Sancta sanctorum. Aaron & filii ejus intrabunt, ipsique disponent opera singulorum, & dividet quid portare quis debeat.

20 Alii nullâ curiositate videant quæ sunt in Sanctuario priusquam involvantur, alioquin morientur.

21 Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

22 Tolle summam etiam filiorum Gerson per domos ac familias & cognationes suas,

23 A triginta annis & supra, usque ad annos quinquaginta. Numera omnes qui ingrediuntur & ministrant in tabernaculo fœderis.

24 Hoc est officium familiæ Gersonitarum,

25 Ut portent cortinas tabernaculi & tectum fœderis operimentum aliud, & super omnia velamen janthinum tentoriumque quod pendet in introitu tabernaculi fœderis,

26 Cortinas atrii, & velum in introitu quod est ante tabernaculum. Omnia quæ ad altare pertinent, funiculos, & vasa ministerii,

27 Jubente Aaron & filiis ejus, portabunt filii Gerson: & scient singuli cui debeant oneri mancipari.

28 Hic est cultus familiæ Gersonitarum in tabernaculo fœderis, eruntque sub manu Ithamar filii Aaron sacerdotis.

29 Filios quoque Merari per familias & domos patrum suorum recensebis,

30 A triginta annis & supra, usque ad annos quinquaginta, omnes qui ingrediuntur ad officium ministerii sui & cultum fœderis testimonii.

31 Hæc sunt onera eorum. Portabunt tabulas tabernaculi & vectes ejus, columnas ac bases earum,

32 Columnas quoque atrii per circuitum cum basibus & paxillis & funibus suis. Omnia vasa & supellectilem ad numerum accipient, sicque portabunt.

33 Hoc est officium familiæ Meraritarum & ministerium in tabernaculo fœderis: eruntque sub manu Ithamar filii Aaron sacerdotis.

34 Recensuerunt igitur Moyses & Aaron & principes synagogæ filios Caath per cognationes & domos patrum suorum,

35 A triginta annis & supra, usque ad annum quinquagesimum, omnes qui ingrediuntur ad ministerium tabernaculi fœderis:

36 Et inventi sunt duo millia septingenti quinquaginta.

37 Hic est numerus populi Caath qui intrant tabernaculum fœderis: hos numeravit Moyses & Aaron juxta sermonem Domini per manum Moysi.

38 Numerati sunt & filii Gerson per cognationes & domos patrum suorum,

39 A triginta annis & supra, usque ad quinquagesimum annum, omnes qui ingrediuntur ut ministrent in tabernaculo fœderis:

40 Et inventi sunt duo millia sexcenti triginta.

41 Hic est populus Gersonitarum, quos numeraverunt Moyses & Aaron juxta verbum Domini.

42 Numerati sunt & filii Merari per cognationes & domos patrum suorum,

43 A triginta annis & supra, usque ad annum quinquagesimum, omnes qui ingrediuntur ad expletos ritus tabernaculi fœderis:

44 Et inventi sunt tria millia ducenti.

45 Hic est numerus filiorum Merari, quos recensuerunt Moyses & Aaron juxta imperium Domini per manum Moysi.

46 Omnis qui recensiti sunt de Levitis, & quos recenseri fecit ad nomen Moyses, & Aaron, & principes Israel, per cognationes & domos patrum suorum,

47 A triginta annis & supra, usque ad annum quinquagesimum, ingredientes ad ministerium tabernaculi, & onera portanda,

48 Fuerunt simul octo millia quingenti octoginta.

49 Juxta verbum Domini recensuit eos Moyses: unumquemque juxta officium & onera sua, sicut præceperat ei Dominus.

CAPUT V.

Qui immundi a castris arcendi: satisfactio transgressionis per negligentiam: de primitiis ac oblationibus: & lege zelotypiæ.

1 LOcutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

2 Præcipe filiis Israel, ut ejiciant de castris omnem leprosum, & qui semine fluit, polluturque est super mortuo:

3 Tam masculum quam feminam ejicite de castris, ne contaminent ea cum habitaverim vobiscum.

4 Fecerunt que ita filii Israel, & ejecerunt eos extra castra, sicut locutus erat Dominus Moysi.

5 Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

6 Loquere ad filios Israel: Vir, sive mulier, cum fecerint ex omnibus peccatis, quæ solent hominibus accidere, & per negligen-

tiam trantgressi fuerint mandatum Domini, atque deliquerint,

7 Confitebuntur peccatum suum, & reddent ipsum caput, quintamque partem desuper, ei in quem peccaverint.

8 Sin autem non fuerit qui recipiat, dabunt Domino, & erit sacerdotis, excepto ariete, qui offertur pro expiatione, ut sit placabilis hostia.

9 Omnes quoque primitiæ, quas offerunt filii Israel, ad sacerdotem pertinent:

10 Et quidquid in Sanctuarium offertur a singulis, & traditur manibus sacerdotis, ipsius erit.

11 Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

12 Loquere ad filios Israel, & dices ad eos: Vir, cujus uxor erraverit, maritumque contemnens

13 Dormierit cum altero viro, & hoc maritus deprehendere non quiverit, sed latet adulterium, & testibus argui non potest, quia non inventa in stupro:

14 Si spiritus zelotypiæ concitaverit virum contra uxorem suam, quæ vel polluta est, vel falsa suspicione appetitur,

15 Adducet eam ad sacerdotem, & offeret oblationem pro illa, decimam partem sati farinæ hordeaceæ: non fundet super eam oleum, nec imponet thus: quia sacrificium zelotypiæ est, & oblatio investigans adulterium.

16 Offeret igitur eam sacerdos, & statuet coram Domino,

17 Assumetque aquam sanctam in vase fictili, & pauxillum terræ de pavimento tabernaculi mittet in eam.

18 Cumque steterit mulier in conspectu Domini, discooperiet caput ejus, & ponet super manus illius sacrificium recordationis, & oblationem zelotypiæ: ipse autem tenebit aquas amarissimas, in quibus cum execratione maledicta congessit.

19 Adjurabitque eam, & dicet: Si non dormivit vir alienus tecum, & si non polluta es deserto mariti thoro, non te nocebunt aquæ istæ amarissimæ, in quas maledicta congessi.

20 Sin autem declinasti a viro tuo, atque polluta es, & concubuisti cum altero viro:

21 His maledictionibus subjacebis: Det te Dominus in maledictionem, exemplumque cunctorum in populo suo: putrescere faciat femur tuum, & tumens uterus tuus disrumpatur.

22 Ingrediantur aquæ maledictæ in ventrem tuum, & utero tumescente putrescat femur. Et respondebit mulier, Amen, amen.

23 Scribetque sacerdos in libello ista maledicta, & delebit ea aquis amarissimis, in quas maledicta congessit,

24 Et dabit ei bibere. Quas cum exhauserit,

25 Tollet sacerdos de manu ejus sacrificium zelotypiæ, & elevabit illud coram Domino, imponetque illud super altare: ita dumtaxat ut prius,

26 Pugillum sacrificii tollat de eo quod offertur, & incendat super altare: & sic potum det mulieri aquas amarissimas.

27 Quas cum biberit, si polluta est, & contempto viro adulterii rea, pertransibunt eam aquæ maledictionis, & inflato ventre computrescet femur: eritque mulier in maledictionem, & in exemplum omni populo.

28 Quod si polluta non fuerit, erit innoxia, & faciet liberos.

29 Ista est lex zelotypiæ. Si declinaverit mulier a viro suo, & si polluta fuerit,

30 Maritusque zelotypiæ spiritu concitatus adduxerit eam in conspectu Domini, & fecerit ei sacerdos juxta omnia quæ scripta sunt:

31 Maritus absque culpa erit, & illa recipiet iniquitatem suam.

CAPUT VI.

Nazaræorum consecratio & oblatio: quibusque verbis sacerdotes populo benedicant, præscribitur.

1 LOcutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

2 Loquere ad filios Israel, & dices ad eos: Vir, sive mulier, cum fecerint votum ut sanctificentur, & se voluerint Domino consecrare:

3 A vino, & omni quod inebriare potest, abstinebunt. Acetum ex vino, & ex qualibet alia potione, & quidquid de uva exprimitur, non bibent: uvas recentes siccasque non comedent

4 Cunctis diebus quibus ex voto Domino consecrantur: quidquid ex vinea esse potest, ab uva passa usque ad acinum non comedent.

5 Omni tempore separationis suæ † nova cuta non transibit per caput ejus, usque ad completum diem quo Domino consecratur. Sanctus erit, crescente cæsarie capitis ejus. †*Judic.* 13. 5.

6 Omni tempore consecrationis suæ super mortuum non ingredietur,

7 Nec super patris quidem & matris & fratris sororisque funere contaminabitur, quia consecratio Dei sui super caput ejus est.

8 Omnibus diebus separationis suæ sanctus erit Domino.

9 Sin autem mortuus fuerit subito quispiam coram eo, polluetur caput consecrationis ejus: quod radet illico in eadem die purgationis suæ, & rursum septima.

10 In octava autem die offeret duos turtures, vel duos pullos columbæ sacerdoti in introitu fœderis testimonii.

11 Facietque sacerdos unum pro peccato, & alterum in holocaustum, & deprecabitur pro eo, quia peccavit super mortuo: sanctificabitque caput ejus in die illo:

12 Et consecrabit Domino dies separationis illius, offerens agnum anniculum pro peccato: ita tamen ut dies priores irriti fiant, quoniam polluta est sanctificatio ejus.

13 Ista est lex consecrationis. Cum dies, quos ex voto decreverat, complebuntur: adducet eum ad ostium tabernaculi fœderis,

14 Ut offeret oblationem ejus Domino, agnum anniculum immaculatum in holocaustum, & ovem anniculam immaculatam pro peccato, & arietem immaculatum, hostiam pacificam,

15 Canistrum quoque panum azymorum qui conspersi sint oleo, & lagana absque fermento mista oleo, ac libamina singulorum:

16 Quæ offeret sacerdos coram Domino, & faciet tam pro peccato, quam in holocaustum.

17 Arietem vero immolabit hostiam pacificam Domino, offerens simul canistrum azymorum, & libamenta quæ ex more debentur.

† *Act.* 21. 24. 18 † Tunc raletur nazaræus ante ostium tabernaculi fœderis cæsarie consecrationis suæ: tolletque capillos ejus, & ponet super ignem, qui est suppositus sacrificio pacificorum.

19 Et armum coctum arietis, tortamque absque fermento unam de canistro, & laganum azymum unum, & tradet in manus nazarai, postquam rasum fuerit caput ejus.

20 Suscepta que rursum ab eo, elevabit in conspectu Domini: & sanctificata sacerdotis erunt, sicut pectusculum, quod separari jussum est, & femur: post hæc potest bibere nazaræus vinum.

21 Ista est lex nazarai, cum voverit oblationem suam Domino tempore consecrationis suæ, exceptis his quæ invenerit manus ejus: juxta quod mente devoverat, ita faciet ad perfectionem sanctificationis suæ.

22 Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

23 Loquere Aaron & filiis ejus: Sic benedicetis filiis Israel, & dicetis eis:

† *Eccli.* 36. 19. 24 † Benedicat tibi Dominus, & custodiat te.

25 Ostendat Dominus faciem suam tibi, & misereatur tui.

26 Convertat Dominus vultum suum ad te, & det tibi pacem.

27 Invocabuntque nomen meum super filios Israel, & ego benedicam eis.

CAPUT VII.

Oblationes principum duodecim tribuum in dedicationem tabernaculi & altaris: Dominus Moysi sanctuarium ingresso loquitur de propitiatorio.

† *Exod.* 40. 16. 1 FActum † est autem in die qua complevit Moyses tabernaculum, & erexit illud: unxitque & sanctificavit cum omnibus vasis suis, altare similiter & omnia vasa ejus.

2 Obtulerunt principes Israel & capita familiarum, qui erant per singulas tribus, præfectique eorum qui numerati fuerant,

3 Munera coram Domino, sex plaustra tecta cum duodecim bobus. Unum plaustrum obtulere duo duces, & unum bovem singuli, obtuleruntque ea in conspectu tabernaculi.

4 Ait autem Dominus ad Moysen:

5 Suscipe ab eis ut serviant in ministerio tabernaculi, & trades ea Levitis juxta ordinem ministerii sui.

6 Itaque cum suscepisset Moyses plaustra & boves, tradidit eos Levitis.

7 Duo plaustra & quatuor boves dedit filiis Gerson, juxta id quod habebant necessarium.

8 Quatuor alia plaustra & octo boves dedit filiis Merari, secundum officia & cultum suum, sub manu Ithamar filii Aaron sacerdotis.

9 Filiis autem Caath non dedit plaustra & boves: quia in Sanctuario serviunt, & onera propriis portant humeris.

10 Igitur obtulerunt duces in dedicationem altaris, die qua unctum est, oblationem suam ante altare.

11 Dixitque Dominus ad Moysen: Singuli duces per singulos dies offerant munera in dedicationem altaris.

12 Primo die obtulit oblationem suam Nahasson filius Aminadab de tribu Juda:

13 Fuerunt que in ea, acetabulum argenteum pondo centum triginta siclorum, phiala argentea habens septuaginta siclos, juxta pondus sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificium:

14 Mortariolum ex decem siclis aureis plenum incenso:

15 Bovem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocaustum:

16 Hircumque pro peccato:

17 Et in sacrificio pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque: hæc est oblatio Nahasson filii Aminadab.

18 Secundo die obtulit Nathanael filius Suar, dux de tribu Issachar,

19 Acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argenteam, habentem septuaginta siclos, juxta pondus Sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificium:

20 Mortariolum aureum habens decem siclos, plenum incenso:

21 Bovem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocaustum:

22 Hircumque pro peccato:

23 Et in sacrificio pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque: hæc fuit oblatio Nathanael filii Suar.

24 Tertio die princeps filiorum Zabulon, Eliab filius Helon,

25 Obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos, ad pondus Sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificium:

26 Mortariolum aureum appendens decem siclos, plenum incenso:

27 Bovem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocaustum:

28 Hircumque pro peccato:

29 Et in sacrificio pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque: hæc est oblatio Eliab filii Helon.

30 Die quarto princeps filiorum Ruben, Elisur filius Sedeur,

31 Obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos, ad pondus Sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificium:

32 Mortariolum aureum appendens decem siclos, plenum incenso:

33 Bovem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocaustum:

34 Hircumque pro peccato:

35 Et in hostias pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque: hæc fuit oblatio Elisur filii Sedeur.

36 Die quinto princeps filiorum Simeon, Salamiel filius Surisaddai,

37 Obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos, ad pondus Sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificium:

38 Mortariolum aureum appendens decem siclos, plenum incenso:

39 Bovem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocaustum:

40 Hircumque pro peccato:

41 Et in hostias pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque: hæc fuit oblatio Salamiel filii Surisaddai.

Digitized by Google

42 Die ſexto princeps filiorum Gad, Eliaſaph filius Duel,
43 Obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta ſiclos, phialam argenteam habentem ſeptuaginta ſiclos, ad pondus Sanctuarii, utrumque plenum ſimila conſperſa oleo in ſacrificium:
44 Mortariolum aureum appendens decem ſiclos, plenum incenſo:
45 Bovem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocauſtum:
46 Hircumque pro peccato:
47 Et in hoſtias pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque: hæc fuit oblatio Eliaſaph filii Duel.
48 Die ſeptimo princeps filiorum Ephraim, Eliſama filius Ammiud,
49 Obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta ſiclos, phialam argenteam habentem ſeptuaginta ſiclos, ad pondus Sanctuarii, utrumque plenum ſimila conſperſa oleo in ſacrificium:
50 Mortariolum aureum appendens decem ſiclos, plenum incenſo:
51 Bovem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocauſtum:
52 Hircumque pro peccato:
53 Et in hoſtias pacificorum, boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque: hæc fuit oblatio Eliſama filii Ammiud.
54 Die octavo princeps filiorum Manaſſe, Gamaliel filius Phadaſſur,
55 Obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta ſiclos, phialam argenteam habentem ſeptuaginta ſiclos, ad pondus Sanctuarii, utrumque plenum ſimila conſperſa oleo in ſacrificium:
56 Mortariolum aureum appendens decem ſiclos, plenum incenſo:
57 Bovem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocauſtum:
58 Hircumque pro peccato:
59 Et in hoſtias pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque: hæc fuit oblatio Gamaliel filii Phadaſſur.
60 Die nono princeps filiorum Benjamin, Abidan filius Gedeonis,
61 Obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta ſiclos, phialam argenteam habentem ſeptuaginta ſiclos, ad pondus Sanctuarii, utrumque plenum ſimila conſperſa oleo in ſacrificium:
62 Et mortariolum aureum appendens decem ſiclos, plenum incenſo:
63 Bovem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocauſtum:
64 Hircumque pro peccato:
65 Et in hoſtias pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque: hæc fuit oblatio Abidan filii Gedeonis.
66 Die decimo princeps filiorum Dan, Ahiezer filius Ammiſaddai,
67 Obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta ſiclos, phialam argenteam habentem ſeptuaginta ſiclos, ad pondus Sanctuarii, utrumque plenum ſimila conſperſa oleo in ſacrificium:
68 Mortariolum aureum appendens decem ſiclos, plenum incenſo:
69 Bovem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocauſtum:
70 Hircumque pro peccato:
71 Et in hoſtias pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque: hæc fuit oblatio Ahiezer filii Ammiſaddai.
72 Die undecimo princeps filiorum Aſer, Phegiel filius Ochran,
73 Obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta ſiclos, phialam argenteam habentem ſeptuaginta ſiclos, ad pondus Sanctuarii, utrumque plenum ſimila conſperſa oleo in ſacrificium:
74 Mortariolum aureum appendens decem ſiclos, plenum incenſo:
75 Bovem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocauſtum:
76 Hircumque pro peccato:
77 Et in hoſtias pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque: hæc fuit oblatio Phegiel filii Ochran.
78 Die duodecimo princeps filiorum Nephthali, Ahira filius Enan,
79 Obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta ſiclos, phialam argenteam habentem ſeptuaginta ſiclos, ad pondus Sanctuarii, utrumque plenum ſimila oleo conſperſa in ſacrificium:
80 Mortariolum aureum appendens decem ſiclos, plenum incenſo:
81 Bovem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocauſtum:
82 Hircumque pro peccato:
83 Et in hoſtias pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque: hæc fuit oblatio Ahira filii Enan.
84 Hæc in dedicatione altaris oblata ſunt a principibus Iſrael, in die qua conſecratum eſt: acetabula argentea duodecim: phialæ argenteæ duodecim: mortariola aurea duodecim:
85 Ita ut centum triginta ſiclos argenti haberet unum acetabulum, & ſeptuaginta ſiclos haberet una phiala: id eſt, commune vaſorum omnium ex argento ſicli duo millia quadringenti, pondere Sanctuarii:
86 Mortariola aurea duodecim plena incenſo, denos ſiclos appendentia pondere Sanctuarii: id eſt, ſimul auri ſicli centum viginti:
87 Boves de armento in holocauſtum duodecim, arietes duodecim, agni anniculi duodecim, & libamenta eorum: hirci duodecim pro peccato.
88 In hoſtias pacificorum; boves viginti quattuor, arietes ſexaginta, hirci ſexaginta, agni anniculi ſexaginta. Hæc oblata ſunt in dedicatione altaris, quando unctum eſt.
89 Cumque ingrederetur Moyſes tabernaculum fœderis, ut conſuleret oraculum, audiebat vocem loquentis ad ſe de propitiatorio quod erat ſuper arcam teſtimonii inter duos Cherubim, unde & loquebatur ei.

CAPUT VIII.

Candelabri & lucernarum locus, ſitus, materia, ac forma: ataſque & conſecratio Levitarum.

1 LOcutuſque eſt Dominus ad Moyſen, dicens:
2 Loquere Aaron, & dices ad eum: Cum poſueris ſeptem lucernas, candelabrum in auſtrali parte erigatur. Hoc igitur præcipe ut

lucernæ contra boream e regione reſpiciant ad menſam panum propoſitionis, contra eam partem, quam candelabrum reſpicit, lucere debebunt.

3 Fecitque Aaron, & impoſuit lucernas ſuper candelabrum, ut præceperat Dominus Moyſi.

4 Hæc autem erat factura candelabri, ex auro ductili, tam medius ſtipes, quam cuncta quæ ex utroque calamorum latere naſcebantur: juxta exemplum quod oſtendit Dominus Moyſi, ita operatus eſt candelabrum.

5 Et locutus eſt Dominus ad Moyſen, dicens:

6 Tolle Levitas de medio filiorum Iſrael, & purificabis eos

7 Iuxta hunc ritum: Aſpergantur aqua luſtrationis, & radant omnes pilos carnis ſuæ. Cumque laverint veſtimenta ſua, & mundati fuerint,

8 Tollent bovem de armentis, & libamentum ejus ſimilam oleo conſperſam: bovem autem alterum de armento tu accipies pro peccato:

9 Et applicabis Levitas coram tabernaculo fœderis, convocata omni multitudine filiorum Iſrael.

10 Cumque Levitæ fuerint coram Domino, ponent filii Iſrael manus ſuas ſuper eos.

11 Et offeret Aaron Levitas, munus in conſpectu Domini a filiis Iſrael, ut ſerviant in miniſterio ejus.

12 Levitæ quoque ponent manus ſuas ſuper capita boum, e quibus unum facies pro peccato, & alterum in holocauſtum Domini, ut deprecerîs pro eis.

13 Statueſque Levitas in conſpectu Aaron & filiorum ejus, & conſecrabis oblatos Domino,

14 Ac ſeparabis de medio filiorum Iſrael, ut ſint mei.

15 Et poſtea ingredientur tabernaculum fœderis, ut ſerviant mihi. Sicque purificabis & conſecrabis eos in oblationem Domini: quoniam dono donati ſunt mihi a filiis Iſrael.

†*Exod.* 13. 2. *Supra* 3. 13. *Luc.* 2. 23. 16 †Pro primogenitis quæ aperiunt omnem vulvam in Iſrael, accepi eos.

17 Mea ſunt enim omnia primogenita filiorum Iſrael, tam ex hominibus quam ex jumentis. Ex die quo percuſſi omne primogenitum in terra Ægypti, ſanctificavi eos mihi:

18 Et tuli Levitas pro cunctis primogenitis filiorum Iſrael:

19 Tradidique eos dono Aaron & filiis ejus de medio populi, ut ſerviant mihi pro Iſrael in tabernaculo fœderis, & orent pro eis, ne ſit in populo plaga, ſi auſi fuerint accedere ad Sanctuarium.

20 Fecerunteque Moyſes & Aaron & omnis multitudo filiorum Iſrael ſuper Levitis quæ præceperat Dominus Moyſi:

21 Purificatique ſunt, & laverunt veſtimenta ſua. Elevavitque eos Aaron in conſpectu Domini, & oravit pro eis,

22 Ut purificati ingrederentur ad officia ſua in tabernaculum fœderis coram Aaron & filiis ejus. Sicut præceperat Dominus Moyſi de Levitis, ita factum eſt.

23 Locutuſque eſt Dominus ad Moyſen, dicens:

24 Hæc eſt lex Levitarum: A viginti quinque annis & ſupra, ingredientur ut miniſtrent in tabernaculo fœderis.

25 Cumque quinquageſimum annum ætatis impleverint, ſervire ceſſabunt:

26 Eruntque miniſtri fratrum ſuorum in tabernaculo fœderis, ut cuſtodiant quæ ſibi fuerint commendata, opera autem ipſa non faciant. Sic diſpones Levitis in cuſtodiis ſuis.

CAPUT IX.

Quo tempore debeant mundi Phaſe celebrare, & quo immundi: nubes tabernaculum operiens per diem columna nubis, per noctem ut ſpecies ignis ducit exercitum totis 40 annis.

1 LOcutus eſt Dominus ad Moyſen in deſerto Sinai, anno ſecundo poſtquam egreſſi ſunt de terra Ægypti menſe primo dicens:

2 † Faciant filii Iſrael Phaſe in tempore ſuo, †*Exod.* 12. 3.

3 Quartadecima die menſis hujus ad veſperam, juxta omnes ceremonias & juſtificationes ejus.

4 Præcepitque Moyſes filiis Iſrael ut facerent Phaſe.

5 Qui fecerunt tempore ſuo: quartadecima die menſis ad veſperam, in monte Sinai. Juxta omnia quæ mandaverat Dominus Moyſi, fecerunt filii Iſrael.

6 Ecce autem quidam immundi ſuper anima hominis, qui non poterant facere Phaſe in die illo, accedentes ad Moyſen & Aaron,

7 Dixerunt eis: Immundi ſumus ſuper anima hominis: quare fraudamur ut non valeamus oblationem offerre Domino in tempore ſuo inter filios Iſrael?

8 Quibus reſpondit Moyſes: State ut conſulam quid præcipiat Dominus de vobis.

9 Locutuſque eſt Dominus ad Moyſen, dicens:

10 Loquere filiis Iſrael: Homo qui fuerit immundus ſuper anima, ſive in via procul in gente veſtra, faciat Phaſe Domino.

11 In menſe ſecundo, quartadecima die menſis ad veſperam: cum azymis & lactucis agreſtibus comedent illud:

12 Non relinquent ex eo quidpiam uſque mane, † & os ejus non confringent, omnem ritum Phaſe obſervabunt. †*Exod.* 12. 46. *Joann.* 19. 36.

13 Si quis autem & mundus eſt, & in itinere non fuit, & tamen non fecit Phaſe, exterminabitur anima illa de populis ſuis, quia ſacrificium Domino non obtulit tempore ſuo: peccatum ſuum ipſe portabit.

14 Peregrinus quoque & advena ſi fuerint apud vos, facient Phaſe Domino juxta ceremonias & juſtificationes ejus. Præceptum idem erit apud vos tam advenæ quam indigenæ.

15 † Igitur die qua erectum eſt tabernaculum, operuit illud nubes. A veſpere autem ſuper tentorium erat quaſi ſpecies ignis uſque mane. †*Exod.* 40. 16. 32. *Supra* 7. 1.

16 Sic fiebat jugiter: per diem operiebat illud nubes, & per noctem quaſi ſpecies ignis.

17 Cumque ablata fuiſſet nubes, quæ tabernaculum protegebat, tunc proficiſcebantur filii Iſrael: & in loco ubi ſteriſſet nubes, ibi caſtrametabantur.

18 Ad imperium Domini proficiſcebantur, & ad imperium illius figebant tabernaculum. † Cunctis diebus quibus ſtabat nubes ſuper tabernaculum, manebant in eodem loco: †1. *Cor.* 10. 1.

19 Et ſi eveniſſet ut multo tempore maneret ſuper illud, erant filii Iſrael in excubiis Domini, & non proficiſcebantur

20 Quot diebus fuiſſet nubes ſuper tabernaculum.

culum. Ad imperium Domini erigebant tentoria, & ad imperium illius deponebant.

21 Si fuisset nubes a vespere usque mane, & statim diluculo tabernaculum reliquisset, proficiscebantur: &, si post diem & noctem recessisset, dissipabant tentoria.

22 Si vero biduo aut uno mense vel longiori tempore fuisset super tabernaculum, manebant filii Israel in eodem loco, & non proficiscebantur: statim autem ut recessisset, movebant castra.

23 Per verbum Domini figebant tentoria, & per verbum illius proficiscebantur: eruntque in excubiis Domini juxta imperium ejus per manum Moysi.

CAPUT X.

Jubet Deus fieri duas tubas argenteas, docetque earum usum: quo ordine moti sint castra de deserto Sinai: erat Moyses cognatum Hobab ut cum ipsis proficiscatur: & verba quæ loquebatur Moyses cum elevaretur vel deponeretur arca.

1 LOcutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

2 Fac tibi duas tubas argenteas ductiles, quibus convocare possis multitudinem quando movenda sunt castra.

3 Cumque increpueris tubis, congregabitur ad te omnis turba ad ostium tabernaculi fœderis.

4 Si semel clangueris, venient ad te principes, & capita multitudinis Israel.

5 Si autem prolixior atque concisus clangor increpuerit, movebunt castra primi qui sunt ad orientalem plagam.

6 In secundo autem sonitu & pari ululatu tubæ, levabunt tentoria qui habitant ad meridiem, & juxta hunc modum reliqui facient, ululantibus tubis in profectionem.

7 Quando autem congregandus est populus, simplex tubarum clangor erit, & non concise ululabunt.

8 Filii autem Aaron sacerdotis clangent tubis: eritque hoc legitimum sempiternum in generationibus vestris.

9 Si exieritis ad bellum de terra vestra contra hostes qui dimicant adversum vos, clangetis ululantibus tubis, & erit recordatio vestri coram Domino Deo vestro, ut eruamini de manibus inimicorum vestrorum.

10 Si quando habebitis epulum, & dies festos, & calendas, canetis tubis super holocaustis, & pacificis victimis, ut sint vobis in recordationem Dei veltri: ego Dominus Deus vester.

11 Anno secundo, mense secundo, vigesima die mensis, elevata est nubes de tabernaculo fœderis:

12 Profectique sunt filii Israel per turmas suas de deserto Sinai, & recubuit nubes in solitudine Pharan.

13 Moveruntque castra primi juxta imperium Domini in manu Moysi.

† *Supr. 1. 7.* 14 † Filii Juda per turmas suas: quorum princeps erat Nahasson filius Aminadab.

15 In tribu filiorum Issachar fuit princeps Nathanael filius Suar.

16 In tribu Zabulon erat princeps Eliab filius Helon.

17 Depositumque est tabernaculum, quod portantes egressi sunt filii Gerson & Merari.

18 Profectique sunt & filii Ruben, per turmas & ordinem suum: quorum princeps erat Helisur filius Sedeur.

19 In tribu autem filiorum Simeon, princeps fuit Salamiel filius Surisaddai.

20 Porro in tribu Gad erat princeps Eliasaph filius Duel.

21 Profectique sunt & Caathitæ portantes Sanctuarium. Tamdiu tabernaculum portabatur, donec venirent ad erectionis locum.

22 Moverunt castra & filii Ephraim per turmas suas, in quorum exercitu princeps erat Elisama filius Ammiud.

23 In tribu autem filiorum Manasse princeps fuit Gamaliel filius Phedasur.

24 Et in tribu Benjamin erat dux Abidan filius Gedeonis.

25 Novissimi castrorum omnium profecti sunt filii Dan per turmas suas, in quorum exercitu princeps fuit Ahiezer filius Ammisaddai.

26 In tribu autem filiorum Aser erat princeps Phegiel filius Ochran.

27 Et in tribu filiorum Nephthali princeps fuit Ahira filius Enan.

28 Hæc sunt castra, & profectiones filiorum Israel per turmas suas quando egrediebantur.

29 Dixitque Moyses Hobab filio Raguel Madianitæ, cognato suo: Proficiscimur ad locum, quem Dominus daturus est nobis: veni nobiscum, ut benefaciamus tibi: quia Dominus bona promisit Israeli.

30 Cui ille respondit: Non vadam tecum, sed revertar in terram meam, in qua natus sum.

31 Et ille: Noli, inquit, nos relinquere: tu enim nosti in quibus locis per desertum castra ponere debeamus, & eris dux noster.

32 Cumque nobiscum veneris, quidquid optimum fuerit ex omnibus, quæ nobis tradituras est Dominus, dabimus tibi.

33 Profecti sunt ergo de monte Domini viam trium dierum, arcaque fœderis Domini præcedebat eos, per dies tres providens castrorum locum.

34 Nubes quoque Domini super eos erat per diem cum incederent.

35 Cumque elevaretur arca, dicebat Moyses: † Surge Domine, & dissipentur inimici tui, & fugiant qui oderunt te, a facie tua. † *Psal. 67. 2.*

36 Cum autem deponeretur, ajebat: Revertere Domine ad multitudinem exercitus Israel.

CAPUT XI.

Murmurant Hebræi primum ex defatigatione: dein petunt carnes, cepas, ollas Ægypti: turbatoque Moysi spiritu, Deus illius onus in septuaginta seniores partitur, qui omnes prophetant: dantur coturnices, punitur que populus propter carnium concupiscentiam.

1 INterea ortum est † murmur populi, quasi dolentium pro labore, contra Dominum. Quod cum audisset Dominus, iratus est. Et * accensus in eos ignis Domini devoravit extremam castrorum partem. † *Psal. 77. 19. 1. Cor. 10. 10.* * *Psal. 77. 21.*

2 Cumque clamasset populus ad Moysen, oravit Moyses ad Dominum, & absorptus est ignis.

3 Vocavitque nomen loci illius, Incensio: eo quod incensus fuisset contra eos ignis Domini.

Digitized by Google

4 Vulgus quippe promiſcuum, quod aſcenderat cum eis, flagravit deſiderio, ſedens & flens, junctis ſibi pariter filiis Iſrael, & ait: † Quis dabit nobis ad veſcendum carnes?

† 1 Cor. 10. 3.

5 Recordamur piſcium quos comedebamus in Ægypto gratis: in mentem nobis veniunt cucumeres, & pepones, porrique & cepe, & allia.

6 Anima noſtra arida eſt, nihil aliud reſpiciunt oculi noſtri niſi Man.

† Exod. 16. 4. Pſalm. 77. 24. Sap. 16. 20. Joann. 6. 31.

7 † Erat autem Man quaſi ſemen coriandri, coloris bdellii.

8 Circuibatque populus, & colligens illud, frangebat mola, ſive terebat in mortario, coquens in olla, & faciens ex eo tortulas ſaporis quaſi panis oleati.

9 Cumque deſcenderet nocte ſuper caſtra ros, deſcendebat pariter & Man.

10 Audivit ergo Moyſes flentem populum per familias, ſingulos per oſtia tentorii ſui. Iratuſque eſt furor Domini valde: ſed & Moyſi inroleranda res viſa eſt.

11 Et ait ad Dominum: Cur afflixiſti ſervum tuum? quare non invenio gratiam coram te: & cur impoſuiſti pondus univerſi populi hujus ſuper me?

12 Numquid ego concepi omnem hanc multitudinem, vel genui eam, ut dicas mihi: Porta eos in ſinu tuo ſicut portare ſolet nutrix infantulum, & defer in terram, pro qua juraſti patribus eorum?

13 Unde mihi carnes ut dem tantæ multitudini? flent contra me, dicentes: Da nobis carnes ut comedamus.

14 Non poſſum ſolus ſuſtinere omnem hunc populum, quia gravis eſt mihi.

15 Sin aliter tibi videtur, obſecro ut interficias me, & inveniam gratiam in oculis tuis, ne tantis afficiar malis.

16 Et dixit Dominus ad Moyſen: Congrega mihi ſeptuaginta viros de ſenibus Iſrael, quos tu noſti quod ſenes populi ſint ac magiſtri: & duces eos ad oſtium tabernaculi fœderis, faciesque ibi ſtare tecum,

17 Ut deſcendam & loquar tibi: & auferam de ſpiritu tuo, tradamque eis, ut ſuſtentent tecum onus populi, & non tu ſolus graveris.

18 Populo quoque dices: Sanctificamini: cras comedetis carnes: ego enim audivi vos dicere: Quis dabit nobis eſcas carnium? bene nobis erat in Ægypto. Ut det vobis Dominus carnes, & comedatis:

19 Non uno die, nec duobus, vel quinque aut decem, nec viginti quidem,

20 Sed uſque ad menſem dierum, donec exeat per nares veſtras, & vertatur in nauſeam, eo quod repuleritis Dominum, qui in medio veſtri eſt, & fleveritis coram eo, dicentes: Quare egreſſi ſumus ex Ægypto?

21 Et ait Moyſes: Sexcenta millia peditum hujus populi ſunt: & tu dicis: Dabo eis eſum carnium menſe integro?

† Joann. 6. 10.

22 † Numquid ovium & boum multitudo cædetur, ut poſſit ſufficere ad cibum, vel omnes piſces maris in unum congregabuntur, ut eos ſatient?

† Iſaiæ 59. 1.

23 Cui reſpondit Dominus: † Numquid manus Domini invalida eſt? Jam nunc videbis utrum meus ſermo opere compleatur.

24 Venit igitur Moyſes, & narravit populo verba Domini, congregans ſeptuaginta viros de senibus Iſrael, quos ſtare fecit circa tabernaculum.

25 Deſcenditque Dominus per nubem, & locutus eſt ad eum, auferens de ſpiritu qui erat in Moyſe, & dans ſeptuaginta viris. Cumque requieviſſet in eis Spiritus, prophetaverunt, nec ultra ceſſaverunt.

26 Remanſerant autem in caſtris duo viri, quorum unus vocabatur Eldad, & alter Medad, ſuper quos requievit Spiritus: nam & ipſi deſcripti fuerant, & non exierant ad tabernaculum.

27 Cumque prophetarent in caſtris, cucurrit puer, & nuntiavit Moyſi, dicens: Eldad & Medad prophetant in caſtris.

28 Statim Joſue filius Nun, miniſter Moyſi, & electus e pluribus, ait: Domine mi Moyſes prohibe eos.

29 At ille: Quid, inquit, æmulari pro me? quis tribuat ut omnis populus prophetet, & det eis Dominus Spiritum ſuum?

30 Reverſuſque eſt Moyſes, & majores natu Iſrael in caſtra.

31 † Ventus autem egrediens a Domino, † Pſal. 77. 26. 27. arreptas trans mare coturnices detulit, & demiſit in caſtra itinere quantum uno die confici poteſt, ex omni parte caſtrorum per circuitum, volabantque in aere duobus cubitis altitudine ſuper terram.

32 Surgens ergo populus toto die illo, & nocte, ac die altero, congregavit coturnices, qui parum, decem coros: & ſiccaverunt eas per gyrum caſtrorum.

33 † Adhuc carnes erant in dentibus eorum, † Pſal. 77. 30. nec defecerat hujuſcemodi cibus: & ecce furor Domini concitatus in populum, percuſſit eum plaga magna nimis.

34 Vocatuſque eſt ille locus, Sepulchra concupiſcentiæ: ibi enim ſepelierunt populum qui deſideraverat. Egreſſi autem de ſepulchris concupiſcentiæ, venerunt in Haſeroth, & manſerunt ibi.

CAPUT XII.

Aaron & Maria in mitiſſimum Moyſen murmurant, apud quos Deus Moyſen laudat a familiaritate erga Dominum. Maria lepra percuſſa & ſeptem diebus a populo ſeparata, ſanitati reſtituitur, orante pro ea Moyſe.

1 LOcutaque eſt Maria & Aaron contra Moyſen propter uxorem ejus Æthiopiſſam,

2 Et dixerunt: Num per ſolum Moyſen locutus eſt Dominus? nonne & nobis ſimiliter eſt locutus? Quod cum audiſſet Dominus,

3 (Erat enim Moyſes vir mitiſſimus ſuper omnes homines qui morabantur in terra)

4 Statim locutus eſt ad eum, & ad Aaron & Mariam: Egredimini vos tantum tres ad tabernaculum fœderis. Cumque fuiſſent egreſſi,

5 Deſcendit Dominus in columna nubis, & ſtetit in introitu tabernaculi vocans Aaron & Mariam. Qui cum iſſent,

6 Dixit ad eos: Audite ſermones meos: Si quis fuerit inter vos propheta Domini, in viſione apparebo ei, vel per ſomnium loquar ad illum.

† Hebr. 3. 2.

7 At non talis ſervus meus Moyſes, † qui in omni domo mea fideliſſimus eſt:

† Exod. 33. 11.

8 † Ore enim ad os loquor ei: & palam, & non

per

per ænigmata & figuras Dominum videt. Quare ergo non timuistis detrahere servo meo Moysi?

9 Iratusque contra eos, abiit:

10 Nubes quoque recessit, quæ erat super tabernaculum: & ecce Maria apparuit candens lepra quasi nix. Cumque respexisset eam Aaron, & vidisset perfusam lepra,

11 Ait ad Moysen: Obsecro domine mi, ne imponas nobis hoc peccatum, quod stulte commisimus,

12 Ne fiat hæc quasi mortua, & ut abortivum quod projicitur de vulva matris suæ, ecce jam medium carnis ejus devoratum est a lepra.

13 Clamavitque Moyses ad Dominum, dicens: Deus, obsecro, sana eam:

14 Cui respondit Dominus: Si pater ejus spuisset in faciem illius, nonne debuerat saltem septem diebus rubore suffundi? Separetur septem diebus extra castra, & postea revocabitur.

15 Exclusa est itaque Maria extra castra septem diebus: & populus non est motus de loco illo, donec revocata est Maria,

CAPUT XIII.

Missi à Moyse 12 exploratores ad considerandam terram promissionis, palmitem cum botro aliisque fructibus in fertilitatis signum post 40 dies referunt: qui tamen universi, prater Caleb & Josue, murmur in populo concitant.

1 PRofectusque est populus de Haseroth, fixis tentoriis in deserto Pharan.

2 Ibique locutus est Dominus ad Moysen, dicens:

3 Mitte viros, qui considerent terram Chanaan, quam daturus sum filiis Israel, singulos de singulis tribubus, ex principibus.

4 Fecit Moyses quod Dominus imperaverat, de deserto Pharan mittens principes viros, quorum ista sunt nomina.

5 De tribu Ruben, Sammua filium Zechur.

6 De tribu Simeon, Saphat filium Huri.

7 De tribu Juda, Caleb filium Jephone.

8 De tribu Issachar, Igal filium Joseph.

9 De tribu Ephraim, Osee filium Nun.

10 De tribu Benjamin, Phalti filium Raphu.

11 De tribu Zabulon, Geddiel filium Sodi.

12 De tribu Joseph, sceptri Manasse, Gaddi filium Susi.

13 De tribu Dan, Ammiel filium Gemalli.

14 De tribu Aser, Sthur filium Michael.

15 De tribu Nephtali, Nahabi filium Vapsi.

16 De tribu Gad, Guel filium Machi.

17 Hæc sunt nomina virorum, quos misit Moyses ad considerandam terram: vocavitque Osee filium Nun, Josue.

18 Misit ergo eos Moyses ad considerandam terram Chanaan, & dixit ad eos: Ascendite per meridianam plagam. Cumque veneritis ad montes,

19 Considerate terram, qualis sit: & populum qui habitator est ejus, utrum fortis sit an infirmus: si pauci numero an plures:

20 Ipsa terra, bona an mala: urbes quales, muratæ an absque muris:

21 Humus, pinguis an sterilis, nemorosa an absque arboribus. Confortamini, & afferte nobis de fructibus terræ. Erat autem tempus quando jam præcoquæ uvæ vesci possunt.

22 Cumque ascendissent, exploraverunt terram a deserto Sin, usque Rohob intrantibus Emath.

23 Ascenderuntque ad meridiem, & venerunt in Hebron, ubi erant Achiman & Sisai & Tholmai filii Enac: nam Hebron septem annis ante Tanim urbem Ægypti condita est.

24 † Pergentesque usque ad Torrentem botri, abscinderunt palmitem cum uva sua, quem portaverunt in veste duo viri. De malis quoque granatis & de ficis loci illius tulerunt: † *Deut.* 1. 24.

25 Qui appellatus est Nehelescol, id est, Torrens botri, eo quod botrum portassent inde filii Israel.

26 Reversique exploratores terræ post quadraginta dies, omni regione circuita,

27 Venerunt ad Moysen & Aaron & ad omnem cœtum filiorum Israel in desertum Pharan, quod est in Cades. Locutique eis & omni multitudini ostenderunt fructus terræ:

28 Et narraverunt, dicentes: Venimus in terram, ad quam misisti nos, quæ revera fluit lacte & melle, ut ex his fructibus cognosci potest.

29 Sed cultores fortissimos habet, & urbes grandes atque muratas: Stirpem Enac vidimus ibi.

30 Amalec habitat in meridie, Hethæus & Jebusæus & Amorrhæus in montanis: Chananæus vero moratur juxta mare & circa fluenta Jordanis.

31 Inter hæc Caleb compescens murmur populi, qui oriebatur contra Moysen, ait: Ascendamus, & possideamus terram, quoniam poterimus obtinere eam.

32 Alii vero, qui fuerant cum eo, dicebant: Nequaquam ad hunc populum valemus ascendere, quia fortior nobis est,

33 Detraxeruntque terræ, quam inspexerant, apud filios Israel, dicentes: Terra, quam lustravimus, devorat habitatores suos: populus, quem aspeximus, proceræ staturæ est.

34 Ibi vidimus monstra quædam filiorum Enac de genere giganteo: quibus comparati, quasi locustæ videbamur.

CAPUT XIV.

Murmur populi, auditis exploratoribus, frustra sedare conantur Josue & Caleb: iratum Dominum placat Moyses: omnes mirti in deserto addicuntur prater Caleb ac Josue; & pugnantes Israelitæ contra Domini voluntatem cæduntur ab hostibus.

1 IGitur vociferans omnis turba flevit nocte illa,

2 Et murmurati sunt contra Moysen & Aaron cuncti filii Israel, dicentes:

3 Utinam mortui essemus in Ægypto: & in hac vasta solitudine utinam pereamus, & non inducat nos Dominus in terram istam, ne cadamus gladio, & uxores ac liberi nostri ducantur captivi. Nonne melius est reverti in Ægyptum?

4 Dixeruntque alter ad alterum: Constituamus nobis ducem, & revertamur in Ægyptum.

5 Quo audito Moyses & Aaron, ceciderunt proni in terram coram omni multitudine filiorum Israel.

6 † At vero Josue filius Nun, & Caleb filius Jephone, qui & ipsi lustraverant terram, sciderunt vestimenta sua, † *Eccl.* 46. 9. 1 *Mac.* 2. 55. 56.

7 Et ad omnem multitudinem filiorum Israel locuti sunt: Terra, quam circuivimus, valde bona est.

8 Si propitius fuerit Dominus, inducet nos in eam, & tradet humum lacte & melle manantem.

9 Nolite rebelles esse contra Dominum, neque timeatis populum terræ hujus, quia sicut panem

panem ita eos poſſumus devorare: recellit ab eis omne præſidium: Dominus nobiſcum eſt, nolite metuere.

10 Cumque clamaret omnis multitudo, & lapidibus eos vellet opprimere, apparuit gloria Domini ſuper tectum fœderis cunctis filiis Iſrael,

11 Et dixit Dominus ad Moyſen: Uſquequo detrahet mihi populus iſte? Quouſque non credent mihi, in omnibus ſignis quæ feci coram eis?

12 Feriam igitur eos peſtilentia, atque conſumam: te autem faciam principem ſuper gentem magnam, & fortiorem quam hæc eſt.

13 Et ait Moyſes ad Dominum: Ut audiant Ægyptii, de quorum medio eduxiſti populum iſtum,

14 Et habitatores terræ hujus, qui audierunt quod tu, Domine in populo iſto ſis, & facie videaris ad faciem, † & nubes tua protegat illos, & in columna nubis præcedas eos per diem, & in columna ignis per noctem: † *Exod.* 13. 21.

15 Quod occideris tantam multitudinem quaſi unum hominem, & dicant:

16 Non poterat introducere populum in terram, pro qua juraverat: † idcirco occidit eos in ſolitudine. † *Exod.* 32. 28.

17 Magnificetur ergo fortitudo Domini ſicut juraſti, dicens:

18 † Dominus patiens & multæ miſericordiæ, † auferens iniquitatem & ſcelera, nullumque innoxium derelinquens, qui † viſitas peccata patrum in filios in tertiam & quartam generationem. † *Pſal.* 102. 8. † *Exod.* 34. 7. † *Exod.* 20. 5.

19 Dimitte, obſecro, peccatum populi hujus ſecundum magnitudinem miſericordiæ tuæ, ſicut propitius fuiſti egredientibus de Ægypto uſque ad locum iſtum.

20 Dixitque Dominus: Dimiſi juxta verbum tuum.

21 Vivo ego: & implebitur gloria Domini univerſa terra.

22 Attamen omnes homines qui viderunt majeſtatem meam, & ſigna quæ feci in Ægypto & in ſolitudine, & tentaverunt me jam per decem vices, nec obedierunt voci meæ,

23 † Non videbunt terram pro qua juravi patribus eorum, nec quiſquam ex illis qui detraxit mihi, intuebitur eam. † *Deut.* 1. 35.

24 † Servum meum Caleb, qui plenus alio ſpiritu ſecutus eſt me, inducam in terram hanc, quam circuivit: & ſemen ejus poſſidebit eam. † *Joſ.* 14. 6.

25 Quoniam Amalecites & Chananæus habitant in vallibus. Cras movete caſtra, & revertimini in ſolitudinem per viam maris rubri.

26 Locutuſque eſt Dominus ad Moyſen & Aaron, dicens:

27 Uſquequo multitudo hæc peſſima murmurat contra me? querelas filiorum Iſrael audivi.

28 Dic ergo eis: Vivo ego, ait Dominus: ſicut locuti eſtis audiente me, ſic faciam vobis.

29 † In ſolitudine hac jacebunt cadavera veſtra. Omnes qui numerati eſtis a viginti annis & ſupra, & murmuraſtis contra me, † *Pſal.* 105. 26.

30 † Non intrabitis terram, ſuper quam levavi manum meam ut habitare vos facerem, præter Caleb filium Jephone, & Joſue filium Nun. † *Deut.* 1. 35.

31 Parvulos autem veſtros, de quibus dixiſtis quod prædæ hoſtibus forent, introducam: ut videant terram, quæ vobis diſplicuit.

32 Veſtra cadavera jacebunt in ſolitudine:

33 Filii veſtri erunt vagi in deſerto annis quadraginta, & portabunt fornicationem veſtram, donec conſumantur cadavera patrum in deſerto,

34 Juxta numerum quadraginta dierum, quibus conſideraſtis terram: † annus pro die imputabitur. † Et quadraginta annis recipietis iniquitates veſtras, & ſcietis ultionem meam: † *Exod.* 4. 6. † *Pſal.* 94. 10.

35 Quoniam ſicut locutus ſum, ita faciam omni multitudini huic peſſimæ, quæ conſurrexit adverſum me: in ſolitudine hac deficiet, & morietur.

36 † Igitur omnes viri, quos miſerat Moyſes ad contemplandam terram, & qui reverſi murmurare fecerant contra eum omnem multitudinem, detrahentes terræ quod eſſet mala; † *Judit.* 8. 24. 1. *Cor.* 10. 10. *Hebr.* 3. 17. *Judæ* 5.

37 Mortui ſunt atque percuſſi in conſpectu Domini.

38 Joſue autem filius Nun, & Caleb filius Jephone, vixerunt ex omnibus qui perrexerant ad conſiderandam terram.

39 Locutuſque eſt Moyſes univerſa verba hæc ad omnes filios Iſrael, & luxit populus nimis.

40 Et ecce mane primo ſurgentes aſcenderunt verticem montis, atque dixerunt: Parati ſumus aſcendere ad locum, de quo Dominus locutus eſt: quia peccavimus.

41 Quibus Moyſes: Cur, inquit, tranſgredimini verbum Domini, quod vobis non cedet in proſperum?

42 † Nolite aſcendere: non enim eſt Dominus vobiſcum: ne corruatis coram inimicis veſtris. † *Deut.* 1. 42.

43 Amalecites & Chananæus ante vos ſunt, quorum gladio corruetis, eo quod noluerit is acquieſcere Domino, nec erit Dominus vobiſcum.

44 At illi contenebrati aſcenderunt in verticem montis. Arca autem teſtamenti Domini & Moyſes non receſſerunt de caſtris.

45 Deſcenditque Amalecites & Chananæus, qui habitat in monte: & percutiens eos atque concidens, perſecutus eſt eos uſque Horma.

CAPUT XV.

Qua libamenta ingreſſis terram offerenda ſint, ac primitiæ ſeparandæ: pœna peccati per ignorantiam aut ſuperbiam commiſſi: lapidatur qui Sabbato ligna collegit: fimbria ac vittæ ab Hebræis per quatuor angulos palliorum ponendæ, quæ moneant eos legis Dei.

1 LOcutus eſt Dominus ad Moyſen, dicens:

2 Loquere ad filios Iſrael, & dices ad eos: Cum ingreſſi fueritis terram habitationis veſtræ, quam ego dabo vobis,

3 Et feceritis oblationem Domino in holocauſtum, aut victimam, vota ſolventes, vel ſponte offerentes munera, aut in ſollemnitatibus veſtris adolentes odorem ſuavitatis Domino, de bobus ſive de ovibus:

4 Offeret quicumque immolaverit victimam, ſacrificium ſimilæ, decimam partem ephi, conſperſæ oleo, quod menſuram habebit quartam partem hin:

5 Et vinum ad libamenta fundenda ejus menſuræ dabit in holocauſtum ſive in victimam. Per agnos ſingulos

6 Et arietes erit ſacrificium ſimilæ duarum

decimarum, quæ conſperſa fit oleo tertiæ partis hin:
7 Et vinum ad libamentum tertiæ partis ejuſdem menſuræ offeret in odorem ſuavitatis Domino.
8 Quando vero de bobus feceris holocauſtum aut hoſtiam, ut impleas votum vel pacificas victimas,
9 Dabis per ſingulos boves ſimilæ tres decimas conſperſæ oleo, quod habeat medium menſuræ hin:
10 Et vinum ad liba fundenda ejuſdem menſuræ in oblationem ſuavitatis odoris Domino.
11 Sic facies.
12 Per ſingulos boves & arietes & agnos & hœdos.
13 Tam indigenæ quam peregrini
14 Eodem ritu offerent ſacrificia.
15 Unum præceptum erit atque judicium tam vobis quam advenis terræ.
16 Locutus eſt Dominus ad Moyſen, dicens:
17 Loquere filiis Iſrael, & dices ad eos:
18 Cum veneritis in terram, quam dabo vobis,
19 Et comederitis de panibus regionis illius, ſeparabitis primitias Domino
20 De cibis veſtris. Sicut de areis primitias ſeparatis,
21 Ita de pulmentis dabitis primitiva Domino.
22 Quod ſi per ignorantiam præterieritis quidquam horum, quæ locutus eſt Dominus, ad Moyſen,
23 Et mandavit per eum ad vos, a die qua cœpit jubere & ultra.
24 Oblitaque fuerit facere multitudo: offeret vitulum de armento, holocauſtum in odorem ſuaviſſimum Domino, & ſacrificium ejus ac liba, ut ceremoniæ poſtulant, hircumque pro peccato:
25 Et rogabit ſacerdos pro omni multitudine filiorum Iſrael: & dimittetur eis, quoniam non ſponte peccaverunt, nihilominus offerentes incenſum Domino pro ſe & pro peccato atque errore ſuo:
26 Et dimittetur univerſæ plebi filiorum Iſrael, & advenis qui peregrinantur inter eos: quoniam culpa eſt omnis populi per ignorantiam.
27 Quod ſi anima una neſciens peccaverit, offeret capram anniculam pro peccato ſuo:
28 Et deprecabitur pro ea ſacerdos, quod inſcia peccaverit coram Domino: impetrabitque ei veniam, & dimittetur illi.
29 Tam indigenis quam advenis una lex erit omnium, qui peccaverint ignorantes.
30 Anima vero, quæ per ſuperbiam aliquid commiſerit, ſive civis ſit ille, ſive peregrinus, (quoniam adverſus Dominum rebellis fuit) peribit de populo ſuo.
31 Verbum enim Domini contempſit, & præceptum illius fecit irritum: idcirco delebitur, & portabit iniquitatem ſuam.
32 Factum eſt autem, cum eſſent filii Iſrael in ſolitudine, & inveniſſent hominem colligentem ligna in die Sabbati,
33 Obtulerunt eum Moyſi & Aaron & univerſæ multitudini.
34 Qui recluſerunt eum in carcerem, neſcientes quid ſuper eo facere deberent.
35 Dixitque Dominus ad Moyſen: Morte moriatur homo iſte, obruat eum lapidibus omnis turba extra caſtra.
36 Cumque eduxiſſent eum foras, obruerunt lapidibus, & mortuus eſt: ſicut præceperat Dominus.
37 Dixit quoque Dominus ad Moyſen:
38 Loquere filiis Iſrael, & dices ad eos † ut faciant ſibi fimbrias per angulos palliorum, ponentes in eis vittas hyacinthinas: †*Deut.* 22. 12. *Matth.* 23. 5.
39 Quas cum viderint, recordentur omnium mandatorum Domini, nec ſequantur cogitationes ſuas & oculos per res varias fornicantes,
40 Sed magis memores præceptorum Domini faciant ea, ſintque ſancti Deo ſuo.
41 Ego Dominus Deus veſter, qui eduxi vos de terra Ægypti, ut eſſem Deus veſter.

CAPUT XVI.

Core, Dathan & Abiron ſeditionem movent contra Moyſen & Aaron, ambiuntque principatum & ſacerdotium, unde eos vivos terra abſorbet: & ignis interficit 250 viros offerentes incenſum; & alios 14700 murmurantes conſumpſit incendium, quod oratione ſua Aaron compeſcuit.

1 ECce autem Core filius Iſaar, filii Caath, filii Levi, & Dathan atque Abiron filii Eliab, Hon quoque filius Phaleth de filiis Ruben,
2 Surrexerunt contra Moyſen, altique filiorum Iſrael ducenti quinquaginta viri proceres ſynagogæ, & qui tempore concilii per nomina vocabantur.
3 † Cumque ſteriſſent adverſum Moyſen & Aaron, dixerunt: Sufficiat vobis, quia omnis multitudo ſanctorum eſt, & in ipſis eſt Dominus: Cur elevamini ſuper populum Domini? †*Eccli.* 45. 22. 1. *Cor.* 10. 10. *Judæ* v. 11.
4 Quod cum audiſſet Moyſes, cecidit pronus in faciem:
5 Locutuſque ad Core & ad omnem multitudinem: Mane, inquit, notum faciet Dominus qui ad ſe pertineant, & ſanctos applicabit ſibi: & quos elegerit, appropinquabunt ei.
6 Hoc igitur facite: Tollat unuſquiſque thuribula ſua, tu Core, & omne concilium tuum:
7 Et hauſto cras igne, ponite deſuper thymiama coram Domino: & quemcumque elegerit, ipſe erit ſanctus: multum erigimini filii Levi.
8 Dixitque rurſum ad Core: Audite filii Levi:
9 Num parum vobis eſt, quod ſeparavit vos Deus Iſrael ab omni populo, & junxit ſibi, ut ſerviretis ei in cultu tabernaculi, & ſtaretis coram frequentia populi, & miniſtraretis ei?
10 Idcirco ad ſe fecit accedere te & omnes fratres tuos filios Levi, ut vobis etiam ſacerdotium vendicetis,
11 Et omnis globus tuus ſtet contra Dominum? quid eſt enim Aaron ut murmuretis contra eum?
12 Miſit ergo Moyſes ut vocaret Dathan & Abiron filios Eliab. Qui reſponderunt: Non venimus.
13 Numquid parum eſt tibi quod eduxiſti nos de terra, quæ lacte & melle manabat, ut occideres in deſerto, niſi & dominatus fueris noſtri?

14 Re-

Digitized by Google

14 Revera induxisti nos in terram, quæ fluit rivis lactis & mellis, & dedisti nobis possessiones agrorum & vinearum: an & oculos nostros vis eruere? non veniemus.

15 Iratusque Moyses valde, ait ad Dominum: Ne respicias sacrificia eorum: tu scis quod ne asellum quidem umquam acceperim ab eis, nec afflixerim quempiam eorum.

16 Dixitque ad Core: Tu, & omnis congregatio tua state seorsum coram Domino, & Aaron de crastino separatim.

17 Tollite singuli thuribula vestra, & ponite super ea incensum, offerentes Domino ducenta quinquaginta thuribula: Aaron quoque teneat thuribulum suum.

18 Quod cum fecissent, stantibus Moyse & Aaron,

19 Et coacervassent adversum eos omnem multitudinem ad ostium tabernaculi, apparuit cunctis gloria Domini.

20 Locutusque Dominus ad Moysen & Aaron, ait:

21 Separamini de medio congregationis hujus, ut eos de repente disperdam.

22 Qui ceciderunt proni in faciem, atque dixerunt: Fortissime Deus spirituum universæ carnis, num uno peccante, contra omnes ira tua desæviet?

23 Et ait Dominus ad Moysen:

24 Præcipe universo populo ut separetur a tabernaculis Core, & Dathan & Abiron.

25 Surrexitque Moyses, & abiit ad Dathan & Abiron: & sequentibus eum senioribus Israel,

26 Dixit ad turbam: Recedite a tabernaculis hominum impiorum, & nolite tangere quæ ad eos pertinent, ne involvamini in peccatis eorum.

27 Cumque recessissent a tentoriis eorum per circuitum, Dathan & Abiron egressi stabant in introitu papilionum suorum, cum uxoribus & liberis, omnique frequentia.

28 Et ait Moyses: In hoc scietis, quod Dominus miserit me ut facerem universa quæ cernitis, & non ex proprio ea corde protulerim:

29 Si consueta hominum morte interierint, & visitaverit eos plaga, qua & cæteri visitari solent, non misit me Dominus:

30 Sin autem novam rem fecerit Dominus, ut aperiens terra os suum deglutiat eos & omnia quæ ad illos pertinent, descenderintque viventes in infernum, scietis quod blasphemaverint Dominum.

31 † Confestim igitur ut cessavit loqui, dirupta est terra sub pedibus eorum: † *Deut. 11. 6. Psalm. 105. 17 18.*

32 Et aperiens os suum, devoravit illos cum tabernaculis suis & universa substantia eorum.

33 Descenderuntque vivi in infernum operti humo, & perierunt de medio multitudinis.

34 At vero omnis Israel, qui stabat per gyrum, fugit ad clamorem pereuntium, dicens: Ne forte & nos terra deglutiat.

35 Sed & ignis egressus a Domino, interfecit ducentos quinquaginta viros, qui offerebant incensum.

36 Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

37 Præcipe Eleazaro Filio Aaron sacerdoti ut tollat thuribula quæ jacent in incendio, & ignem huc illucque dispergat: quoniam sanctificata sunt

38 In mortibus peccatorum: producatque ea in laminas, & affigat altari, eo quod oblatum sit in eis incensum Domino, & sanctificata sint, ut cernant ea pro signo & monimento filii Israel.

39 Tulit ergo Eleazar sacerdos thuribula ænea, in quibus obtulerant hi quos Incendium devoravit, & produxit ea in laminas, affigens altari:

40 Ut haberent postea filii Israel, quibus commoneretur, ne quis accedat alienigena, & qui non est de semine Aaron, ad offerendum incensum Domino, ne patiatur sicut passus est Core, & omnis congregatio ejus, loquente Domino ad Moysen.

41 Murmuravit autem omnis multitudo filiorum Israel sequenti die contra Moysen & Aaron, dicens: Vos interfecistis populum Domini.

42 Cumque oriretur seditio, & tumultus incresceret,

43 Moyses & Aaron fugerunt ad tabernaculum fœderis. Quod, postquam ingressi sunt, operuit nubes, & apparuit gloria Domini.

44 Dixitque Dominus ad Moysen:

45 Recedite de medio hujus multitudinis, etiam nunc delebo eos. Cumque jacerent in terra,

46 Dixit Moyses ad Aaron: Tolle thuribulum, & hausto igne de altare, mitte incensum desuper, pergens cito ad populum ut roges pro eis: † jam enim egressa est ira a Domino, & plaga desævit. † *Sap. 18. 21.*

47 Quod cum fecisset Aaron, & cucurrisset ad mediam multitudinem, quam jam vastabat incendium, obtulit thymiama:

48 Et stans inter mortuos ac viventes, pro populo deprecatus est, & plaga cessavit.

49 Fuerunt autem qui perculsi sunt, quatuordecim millia hominum, & septingenti, absque his qui perierant in seditione Core.

50 Reversusque est Aaron ad Moysen ad ostium tabernaculi fœderis postquam quievit interitus.

CAPUT XVII.

Sumptis 12. virgis a duodecim tribuum principibus, sola Aaronis virga floruit, ac fructum produxit: hoc miraculo & indicio Sacerdotium illi a Deo confirmatur: servataque est in tabernaculo testimonii.

1 ET locutus est Dominus ad Moysen, dicens:

2 Loquere ad filios Israel, & accipe ab eis virgas singulas per cognationes suas, a cunctis principibus tribuum, virgas duodecim, & uniuscujusque nomen superscribes virgæ suæ.

3 Nomen autem Aaron erit in tribu Levi, & una virga cunctas seorsum familias continebit:

4 Ponesque eas in tabernaculo fœderis coram testimonio, ubi loquar ad te.

5 Quem ex his elegero, germinabit virga ejus: & cohibebo a me querimonias filiorum Israel, quibus contra vos murmurant.

6 Locutusque est Moyses ad filios Israel: & dederunt ei omnes principes virgas per singulas tribus: fuerunt que virgæ duodecim absque virga Aaron.

7 Quas cum posuisset Moyses coram Domino in tabernaculo testimonii:

8 Sequenti die regressus invenit germinasse virgam Aaron in domo Levi: & turgentibus gemmis emperant flores, qui, foliis dilatatis, in amygdalas deformati sunt.

9 Protulit ergo Moyses omnes virgas de conspectu Domini ad cunctos filios Israel: viderunteque & receperunt singuli virgas suas.

10 Dixitque Dominus ad Moysen: Refer virgam Aaron in tabernaculum testimonii, † ut servetur ibi in signum rebellium filiorum Israel, & quiescant querelæ eorum a me, ne moriantur. †Hebr. 9. 4.

11 Fecitque Moyses sicut præceperat Dominus.

12 Dixerunt autem filii Israel ad Moysen: Ecce consumpti sumus, omnes perivimus.

13 Quicumque accedit ad tabernaculum Domini, moritur: num usque ad internecionem cuncti delendi sumus?

CAPUT XVII.

De oneribus sacerdotum & excubiis Levitarum: loco sortis hereditariæ, primitiæ & oblationes ac sacrificia sacerdotibus, decimæ autem Levitis assignantur, qui earum decimam rursum dabant Aaron.

1 DIxitque Dominus ad Aaron: Tu, & filii tui, & domus patris tui tecum, portabitis iniquitatem Sanctuarii: & tu & filii tui simul sustinebitis peccata sacerdotii vestri.

2 Sed & fratres tuos de tribu Levi, & sceptrum patris tui sume tecum, præstoque sint, & ministrent tibi: tu autem & filii tui ministrabitis in tabernaculo testimonii.

3 Excubabuntque Levitæ ad præcepta tua, & ad cuncta opera tabernaculi: ita duntaxat, ut ad vasa Sanctuarii & ad altare non accedant, ne & illi moriantur, & vos pereatis simul.

4 Sint autem tecum, & excubent in custodiis tabernaculi, & in omnibus cæremoniis ejus. Alienigena non miscebitur vobis.

5 Excubate in custodia Sanctuarii, & in ministerio altaris: ne oriatur indignatio super filios Israel.

6 Ego dedi vobis fratres vestros Levitas de medio filiorum Israel: & tradidi donum Domino, ut serviant in ministeriis tabernaculi ejus.

7 Tu autem & filii tui custodite sacerdotium vestrum: & omnia quæ ad cultum altaris pertinent, & intra velum sunt, per sacerdotes administrabuntur: si quis externus accesserit, occidetur.

8 Locutusque est Dominus ad Aaron: Ecce dedi tibi custodiam primitiarum mearum. Omnia quæ sanctificantur a filiis Israel, tradidi tibi & filiis tuis pro officio sacerdotali legitima sempiterna.

9 Hæc ergo accipies de his, quæ sanctificantur & oblata sunt Domino. Omnis oblatio, & sacrificium, & quidquid pro peccato atque delicto redditur mihi, & cedit in Sancta sanctorum, tuum erit, & filiorum tuorum.

10 In Sanctuario comedes illud: mare tantum edent ex eo, quia consecratum est tibi.

11 Primitias autem, quas voverint & obtulerint filii Israel, tibi dedi, & filiis tuis, ac filiabus tuis, jure perpetuo: qui mundus est in domo tua, vescetur eis,

12 Omnem medullam olei, & vini, ac frumenti, quidquid offerunt primitiarum Domino, tibi dedi.

13 Universa frugum initia, quas gignit humus, & Domino deportantur; cedent in usus tuos: qui mundus est in domo tua, vescetur eis.

14 Omne quod ex voto reddiderint filii Israel, tuum erit.

15 Quidquid primum erumpit e vulva cunctæ carnis, quam offerunt Domino, sive ex hominibus, sive de pecoribus fuerit, tui juris erit: ita duntaxat, ut pro hominis primogenito pretium accipias, & omne animal quod immundum est, redimi facias,

16 Cujus redemptio erit post unum mensem, siclis argenti quinque, pondere Sanctuarii. † Siclus viginti obolos habet. †Exod. 30. 13. Levit. 27. 25. Supr. 3. 47. Ezech. 46. 13.

17 Primogenitum autem bovis & ovis & capræ non facies redimi, quia sanctificata sunt Domino: sanguinem tantum eorum fundes super altare, & adipes adolebis in suavissimum odorem Domino.

18 Carnes vero in usum tuum cedent, sicut pectusculum consecratum, & armus dexter, tua erunt.

19 Omnes primitias Sanctuarii, quas offerunt filii Israel Domino, tibi dedi, & filiis ac filiabus tuis, jure perpetuo. Pactum salis est sempiternum coram Domino, tibi ac filiis tuis.

20 Dixitque Dominus ad Aaron: In terra eorum nihil possidebitis, nec habebitis partem inter eos: ego pars & hereditas tua in medio filiorum Israel.

21 Filiis autem Levi dedi omnes decimas Israelis in possessionem, pro ministerio quo serviunt mihi in tabernaculo fœderis:

22 Ut non accedant ultra filii Israel ad tabernaculum, nec committant peccatum mortiferum,

23 Solis filiis Levi mihi in tabernaculo servientibus, & portantibus peccata populi: legitimum sempiternum erit in generationibus vestris. † Nihil aliud possidebunt, †Deut. 18. 1.

24 Decimarum oblatione contenti, quas in usus eorum & necessaria separavi.

25 Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

26 Præcipe Levitis, atque denuntia: Cum acceperitis a filiis Israel decimas, quas dedi vobis, primitias earum offerte Domino, id est, decimam partem decimæ,

27 Ut reputetur vobis in oblationem primitivorum, tam de areis, quam de torcularibus:

28 Et de universis quorum accipitis primitias, offerte Domino, & date Aaron sacerdoti.

29 Omnia quæ offeretis ex decimis, & in donaria Domini separabitis, omnia & electa erunt.

30 Diceisque ad eos: Si præclara & meliora quæque obtuleritis ex decimis, reputabitur vobis quasi de area & torculari dederitis primitias:

31 Et comedetis eas in omnibus locis vestris, tam vos quam familiæ vestræ: quia pretium est pro ministerio, quo servitis in tabernaculo testimonii.

32 Et non peccabitis super hoc, egregia vobis & pinguia reservantes, ne polluatis oblationes filiorum Israel, & moriamini.

CA-

CAPUT XIX.

Ritus parandi aquam lustrationis traditur, ex cinere vaccæ rufæ fiebat aqua expiationis; qua varia immunditia abluebantur: de moriente in tabernaculo, & vase non habente operculum, ac tangente cadaver hominis.

1 LOcutusque est Dominus ad Moysen & Aaron, dicens:

2 Ista est religio victimæ quam constituit Dominus: Præcipe filiis Israel, ut adducant ad te vaccam rufam ætatis integræ, in qua nulla sit macula, nec portaverit jugum:

3 Tradetisque eam Eleazaro sacerdoti: † qui eductam extra castra, immolabit in conspectu omnium;

† *Hebr.* 13. 11.

4 Et tinguens digitum in sanguine ejus, asperget contra fores tabernaculi septem vicibus;

5 Comburetque eam cunctis videntibus, tam pelle & carnibus ejus, quam sanguine & fimo flammæ tradetis.

6 Lignum quoque cedrinum, & hyssopum, coccumque bis tinctum sacerdos mittet in flammam, quæ vaccam vorat.

7 Et tunc lotum, lotis vestibus & corpore suo, ingredietur in castra, commaculatusque erit usque ad vesperum.

8 Sed & ille qui combusserit eam, lavabit vestimenta sua & corpus, & immundus erit usque ad vesperum.

9 Colliget autem vir mundus cineres vaccæ, & effundet extra castra in loco purissimo, ut sint multitudini filiorum Israel in custodiam, & in aquam aspersionis: quia pro peccato vacca combusta est.

10 Cumque laverit, qui vaccæ portaverat cineres, vestimenta sua, immundus erit usque ad vesperum. Habebunt hoc filii Israel, & advenæ qui habitant inter eos, sanctum jure perpetuo.

11 Qui tetigerit cadaver hominis, & propter hoc septem diebus fuerit immundus

12 Aspergetur ex hac aqua die tertio & septimo, & sic mundabitur. Si die tertio aspersus non fuerit, septimo non poterit emundari.

13 Omnis qui tetigerit humanæ animæ morticinum, & aspersus hac commistione non fuerit; polluet tabernaculum Domini, & peribit ex Israel: quia aqua expiationis non est aspersus, immundus erit, & manebit spurcitia ejus super eum.

14 Ista est lex hominis qui moritur in tabernaculo: Omnes qui ingrediuntur tentorium illius, & universa vasa quæ ibi sunt, polluta erunt septem diebus.

15 Vas, quod non habuerit operculum, nec ligaturam desuper, immundum erit.

16 Si quis in agro tetigerit cadaver occisi hominis, aut per se mortui, sive os illius, vel sepulchrum, immundus erit septem diebus.

17 Tollentque de cineribus combustionis atque peccati, & mittent aquas vivas super eos in vas.

18 In quibus cum homo mundus tinxerit hyssopum, asperget ex eo omne tentorium,

& cuncta supellectilem: & homines injuste modi contagione pollutos:

19 Atque hoc modo mundus lustrabit immundum tertio & septimo die: expiatusque die septimo, lavabit & se & vestimenta sua, & immundus erit usque ad vesperum.

20 Si quis hoc ritu non fuerit expiatus, peribit anima illius de medio ecclesiæ: quia sanctuarium Domini polluit, & non est aqua lustrationis aspersus.

21 Erit hoc præceptum legitimum sempiternum. Ipse quoque qui aspergit aquas, lavabit vestimenta sua: Omnis qui tetigerit aquas expiationis, immundus erit usque ad vesperum.

22 Quidquid tetigerit immundus, immundum faciet: & anima, quæ horum quippiam tetigerit, immunda erit usque ad vesperum.

CAPUT XX.

Maria moritur: murmuranti populo aqua e petra fluit: Moyses & Aaron offendunt Deum ad aquas contradictionis: ideo privantur ingressu terræ promissæ: negantesque transitum Edom, discedunt ad montem Hor: ubi consecrato in summum sacerdotem Eleazaro, moritur Aaron pater ipsius.

1 VEneruntque filii Israel, & omnis multitudo in desertum Sin, mense primo: & mansit populus in Cades. Mortuaque est ibi Maria, & sepulta in eodem loco.

2 Cumque indigeret aqua populus, convenerunt adversum Moysen & Aaron:

3 Et versi in seditionem, dixerunt: Utinam periissemus inter fratres nostros coram Domino.

4 † Cur eduxistis ecclesiam Domini in solitudinem, ut & nos & nostra jumenta moriamur?

† *Exod.* 17. 3.

5 Quare nos fecistis ascendere de Ægypto, & adduxistis in locum istum pessimum, qui seri non potest, qui nec ficum gignit, nec vineas, nec malogranata, & insuper & aquam non habet ad bibendum?

6 Ingressusque Moyses & Aaron, dimissa multitudine, tabernaculum fœderis, corruerunt proni in terram, clamaveruntque ad Dominum, atque dixerunt: Domine Deus audi clamorem hujus populi, & aperi eis thesaurum tuum fontem aquæ vivæ, ut satiati, cesset murmuratio eorum. Et apparuit gloria Domini super eos.

7 Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

8 Tolle virgam, & congrega populum; tu & Aaron frater tuus, & loquimini ad petram coram eis, & illa dabit aquas. Cum eduxeris aquam de petra, bibet omnis multitudo & jumenta ejus.

9 † Tulit igitur Moyses virgam, quæ erat in conspectu Domini, sicut præceperat ei:

† *Exod.* 17. 5. 6. *Sap.* 11. 4. † *Psal.* 77. 15. 2. *1. Cor.* 10. 4.

10 Congregata multitudine ante petram, dixitque eis: Audite rebelles & incrédili: † Num de petra hac vobis aquam poterimus ejicere?

11 Cumque elevasset Moyses manum, percutiens virga bis silicem, egressæ sunt aquæ largissimæ, ita ut populus biberet & jumenta.

12 Dixitque Dominus ad Moysen & Aaron:

Digitized by Google

† *Deut.* c. 37.

† Quia non credidiſtis mihi, ut ſanctificaretis me coram filiis Iſrael, non introducetis hos populos in terram, quam dabo eis.

13 Hæc eſt aqua contradictionis, ubi jurgati ſunt filii Iſrael contra Dominum, & ſanctificatus eſt in eis.

14 Miſit interea nuntios Moyſes de Cades ad regem Edom, qui dicerent: Hæc mandat frater tuus Iſrael: Noſti omnem laborem qui apprehendit nos,

15 Quo modo deſcenderint patres noſtri in Ægyptum, & habitaverimus ibi multo tempore, afflixeruntque nos Ægyptii, & patres noſtros:

16 Et quo modo clamaverimus ad Dominum, & exaudierit nos, miſeritque angelum, qui eduxerit nos de Ægypto. Ecce in urbe Cades, quæ eſt in extremis finibus tuis, poſiti,

17 Obſecramus ut nobis tranſire liceat per terram tuam. Non ibimus per agros, nec per vineas, non bibemus aquas de puteis tuis, ſed gradiemur via publica, nec ad dexteram nec ad ſiniſtram declinantes, donec tranſeamus terminos tuos.

18 Cui reſpondit Edom: Non tranſibis per me, alioquin armatus occurram tibi.

19 Dixeruntque filii Iſrael: Per tritam gradiemur viam: & ſi biberimus aquas tuas nos & pecora noſtra, dabimus quod juſtum eſt: nulla erit in pretio difficultas, tantum velociter tranſeamus.

20 At ille reſpondit: Non tranſibis. Statimque egreſſus eſt obvius, cum infinita multitudine, & manu forti,

21 Nec voluit acquieſcere deprecanti, ut concederet tranſitum per fines ſuos: quam ob rem divertit ab eo Iſrael.

22 Cumque caſtra moviſſent de Cades, venerunt in montem Hor, qui eſt in finibus terræ Edom:

23 Ubi locutus eſt Dominus ad Moyſen:

24 Pergat, inquit, Aaron ad populos ſuos: non enim intrabit terram, quam dedi filiis Iſrael, eo quod incredulus fuerit ori meo, ad aquas contradictionis.

† *Infra* 33. 38. *Deut.* 32. 50.

25 † Tolle Aaron & filium ejus cum eo, & duces eos in montem Hor.

26 Cumque nudaveris patrem veſte ſua, indues ea Eleazarum filium ejus: Aaron colligetur, & morietur ibi.

27 Fecit Moyſes ut præceperat Dominus: & aſcenderunt in montem Hor coram omni multitudine.

28 Cumque Aaron ſpoliaſſet veſtibus ſuis, induit eis Eleazarum filium ejus.

29 Illo mortuo in montis ſupercilio, deſcendit cum Eleazaro.

30 Omnis autem multitudo videns occubuiſſe Aaron, flevit ſuper eo triginta diebus per cunctas familias ſuas.

CAPUT XXI.

Vincitur ab Iſrael rex Chananæus: ſerpentes in populum ob itineris tædium, aquæ penuriam, manna naufeam murmurantem, immittuntur, quorum morſibus erectus ſerpens æneus medetur: Seon & Og reges vincuntur.

1 QUod cum audiſſet Chananæus rex Arad, qui habitabat ad meridiem, veniſſe ſcilicet Iſrael per exploratorum viam, pugnavit contra illum, & victor exiſtens, duxit ex eo prædam.

2 At Iſrael voto ſe Domino obligans ait: Si tradideris populum iſtum in manu mea, delebo urbes ejus.

3 Exaudivitque Dominus preces Iſrael, & tradidit Chananæum, quem ille interfecit ſubverſis urbibus ejus: & vocavit nomen loci illius Horma, id eſt, anathema.

4 Profecti ſunt autem & de monte Hor, per viam quæ ducit ad mare rubrum, ut circumirent terram Idom. Et tædere cœpit populum itineris ac laboris:

5 Locutuſque contra Deum & Moyſen, ait: Cur eduxiſti nos de Ægypto, ut morerentur in ſolitudine? Deeſt panis, non ſunt aquæ: anima noſtra jam naufeat ſuper cibo iſto levillimo.

6 † Quamobrem miſit Dominus in populum ignitos ſerpentes, ad quorum plagas & mortes plurimorum,

† *Judit.* 8. 25. *Sap.* 16. 5. 1. *Cor.* 10. 9.

7 Venerunt ad Moyſen, atque dixerunt: Peccavimus, quia locuti ſumus contra Dominum & te: ora ut tollat a nobis ſerpentes. Oravitque Moyſes pro populo,

8 Et locutus eſt Dominus ad eum: Fac ſerpentem æneum, & pone eum pro ſigno: qui percuſſus aſpexerit eum, vivet.

9 † Fecit ergo Moyſes SERPENTEM ÆNEUM, & poſuit eum pro ſigno: quem cum percuſſi aſpicerent, ſanabantur.

† *Joan.* 3. 14.

10 Profectique filii Iſrael caſtrametati ſunt in Oboth.

11 Unde egreſſi fixere tentoria in Jeabarim, in ſolitudine, quæ reſpicit Moab contra orientalem plagam.

12 Et inde moventes, venerunt ad torrentem Zared.

13 Quem relinquentes caſtrametati ſunt contra Arnon, quæ eſt in deſerto, & prominet in finibus Amorrhæi: † ſiquidem Arnon terminus eſt Moab, dividens Moabitas & Amorrhæos.

† *Judic.* 11. 18.

14 Unde dicitur in libro bellorum Domini: Sicut fecit in mari rubro, ſic faciet in torrentibus Arnon.

15 Scopuli torrentium inclinati ſunt, ut requieſcerent in Ar, & recumberent in finibus Moabitarum.

16 Ex eo loco apparuit puteus, ſuper quo locutus eſt Dominus ad Moyſen: Congrega populum, & dabo ei aquam.

17 Tunc cecinit Iſrael carmen iſtud: Aſcendat puteus. Concinebant:

18 Puteus, quem foderunt principes, & paraverunt duces multitudinis in datore legis, & in baculis ſuis. De ſolitudine, Matthana.

19 De Matthana in Nahaliel: de Nahaliel in Bamoth.

20 De Bamoth, vallis eſt in regione Moab, in vertice Phaſga, quod reſpicit contra deſertum.

21 † Miſit autem Iſrael nuntios ad Sehon regem Amorrhæorum, dicens:

† *Deut.* 2. 26. *Judic.* 11. 19.

22 Obſecro ut tranſire mihi liceat per terram tuam: non declinabimus in agros & vineas, non bibemus aquas ex puteis, via regia gradiemur, donec tranſeamus terminos tuos.

23 Qui concedere noluit ut tranſiret Iſrael per fines ſuos: quin potius exercitu congregato, egreſſus eſt obviam in deſertum, & venit in Jaſa, pugnavitque contra eum.

24 † A quo percussus est in ore gladii, & possessa est terra ejus ab Arnon usque Jeboc, & filios Ammon: quia forti præsidio tenebantur termini Ammonitarum.

† *Psal.* 134. 11. *Amos* 2. 9.

25 Tulit ergo Israel omnes civitates ejus, & habitavit in urbibus Amorrhæi, in Hesebon scilicet, & viculis ejus.

26 Urbs Hesebon fuit Sehon regis Amorrhæi, qui pugnavit contra regem Moab: & tulit omnem terram, quæ ditionis illius fuerat, usque Arnon.

27 Idcirco dicitur in Proverbio, Venite in Hesebon, ædificetur, & construatur civitas Sehon:

28 Ignis egressus est de Hesebon, flamma de oppido Sehon, & devoravit Ar Moabiterum, & habitatores excelsorum Arnon.

29 † Væ tibi Moab, peristi populo Chamos. Dedit filios ejus in fugam, & filias in captivitatem, regi Amorrhæorum Sehon.

† *Judic.* 11. 24. 3. *Reg.* 11. 7.

30 Jugum ipsorum disperiit ab Hesebon usque Dibon, latli pervenerunt in Nophe, & usque Medaba.

31 Habitavit itaque Israel in terra Amorrhæi,

32 Misitque Moyses qui explorarent Jazer: cujus ceperunt viculos, & possederunt habitatores.

33 † Verteruntque se, & ascenderunt per viam Basan, & occurrit eis Og rex Basan cum omni populo suo, pugnaturus in Edrai.

† *Deut.* 3. 3. & 29. 7.

34 Dixitque Dominus ad Moysen: Ne timeas eum, quia in manu tua tradidi illum, & omnem populum, ac terram ejus: faciesque illi sicut fecisti Sehon regi Amorrhæorum habitatori Hesebon.

35 Percusserunt igitur & hunc cum filiis suis, universumque populum ejus usque ad internecionem, & possederunt terram illius.

CAPUT XXII.

Eis vocatur Balaam arioius a Balac rege Moab, ut Israelitis malediceret: quem Angelus asinæ insurgere corripit.

1 PRofectique castrametati sunt in campestribus Moab, ubi trans Jordanem Jericho sita est.

2 Videns autem Balac filius Sephor omnia quæ fecerat Israel Amorrhæo,

3 Et quod pertimuissent eum Moabitæ, & impetum ejus ferre non possent,

4 Dixit ad majores natu Madian: Ita delebit hic populus omnes, qui in nostris finibus commorantur, quo modo solet bos herbas usque ad radices carpere. Ipse erat eo tempore rex in Moab.

5 † Misit ergo nuntios ad Balaam filium Beor ariolum, qui habitabat super flumen terræ filiorum Ammon, ut vocarent eum, & dicerent: Ecce egressus est populus ex Ægypto, qui operuit superficiem terræ, sedens contra me.

† *Jos.* 24. 9.

6 Veni igitur, & maledic populo huic, quia fortior me est: si quo modo possim percutere & ejicere eum de terra mea: novi enim quod benedictus sit cui benedixeris, & maledictus in quem maledicta congesseris.

7 Perrexeruntque seniores Moab, & majores natu Madian, habentes divinationis pretium in manibus. Cumque venissent ad Balaam, & narrassent ei omnia verba Balac:

8 Ille respondit: Manete hic nocte, & respondebo quidquid mihi dixerit Dominus. Manentibus illis apud Balaam, venit Deus, & ait ad eum:

9 Quid sibi volunt homines isti apud te?

10 Respondit: Balac filius Sephor rex Moabitarum misit ad me,

11 Dicens: Ecce populus qui egressus est de Ægypto, operuit superficiem terræ: veni, & maledic ei, si quo modo possim pugnans abigere eum.

12 Dixitque Deus ad Balaam: Noli ire cum eis, neque maledicas populo: quia benedictus est:

13 Qui mane consurgens dixit ad principes: ite in terram vestram, quia prohibuit me Dominus venire vobiscum.

14 Reversi principes dixerunt ad Balac: Noluit Balaam venire nobiscum.

15 Rursum ille multo plures & nobiliores quam ante miserat, misit.

16 Qui cum venissent ad Balaam, dixerunt: Sic dicit Balac filius Sephor: Ne cunctéris venire ad me:

17 Paratus sum honorare te, & quidquid volueris dabo tibi: veni, & maledic populo isti.

18 Respondit Balaam: † Si dederit mihi Balac plenam domum suam argenti & auri, non potero immutare verbum Domini Dei mei, ut vel plus, vel minus loquar.

† *Infra* 24. 13.

19 Obsecro ut hic maneatis etiam hac nocte, & sciam quid mihi rursum respondeat Dominus.

20 Venit ergo Deus ad Balaam nocte, & ait ei: Si vocare te venerunt homines isti, surge, & vade cum eis: ita dumtaxat, ut quod tibi præcepero, facias.

21 Surrexit Balaam mane, & strata asina sua profectus est cum eis.

22 † Et iratus est Deus. Stetitque angelus Domini in via contra Balaam, qui insidebat asinæ, & duos pueros habebat secum.

† 2. *Par.* 2. 15.

23 Cernens asina angelum stantem in via, evaginato gladio, avertit se de itinere, & ibat per agrum. Quam cum verberaret Balam, & vellet ad semitam reducere,

24 Stetit angelus in angustiis duarum macerarum, quibus vineæ cingebantur.

25 Quem videns asina, junxit se parieti, & attrivit sedentis pedem. At ille iterum verberabat eam:

26 Et nihilominus angelus ad locum angustum transiens, ubi nec ad dexteram nec ad sinistram poterat deviare, obvius stetit.

27 Cumque vidisset asina stantem angelum, concidit sub pedibus sedentis: qui iratus, vehementius cædebat fuste latera ejus.

28 Aperuitque Dominus os asinæ, & locuta est: Quid feci tibi? cur percutis me? ecce jam tertio?

29 Respondit Balaam: Quia commeruisti, & illusisti mihi: utinam haberem gladium, ut te percuterem.

30 Dixit asina: Nonne animal tuum sum, cui semper sedere consuevisti usque in præsentem diem? dic quid simile unquam fecerim tibi. At ille ait: Numquam.

31 Protinus aperuit Dominus oculos Balaam, & vidit angelum stantem in via evaginato gladio, adoravitque eum pronus in terram.

32 Cui angelus: Cur, inquit, tertio verberas asinum tuum? Ego veni ut adversarer tibi, quia perversa est via tua, mihique contraria:

33 Et nisi asina declinasset de via, dans locum resistenti, te occidissem, & illa viveret.

34 Dixit Balaam: Peccavi, nesciens quod tu stares contra me: & tunc si displicet tibi ut vadam, revertar.

35 Ait angelus: Vade cum istis, & cave ne aliud quam præcepero tibi loquaris. Ivit igitur cum principibus.

36 Quod cum audisset Balac, egressus est in occursum ejus, in oppido Moabitarum, quod situm est in extremis finibus Arnon.

37 Dixitque ad Balaam: Misi nuntios ut vocarent te, cur non statim venisti ad me? an quia mercedem adventui tuo reddere nequeo?

38 Cui ille respondit: Ecce adsum: numquid loqui potero aliud, nisi quod Deus posuerit in ore meo?

39 Perrexerunt ergo simul, & venerunt in urbem, quæ in extremis regni ejus finibus erat.

40 Cumque occidisset Balac boves & oves, misit ad Balaam, & principes qui cum eo erant, munera.

41 Mane autem facto duxit eum ad excelsa Baal, & intuitus est extremam partem populi.

CAPUT XXIII.

Balaam, extructis aris parat se ad maledicendum Hebræis, sed loco maledictionis benedicit semel ac iterum populo Israel: multa de illo vaticinatur.

1 DIxitque Balaam ad Balac: Ædifica mihi hic septem aras, & para totidem vitulos, ejusdemque numeri arietes.

2 Cumque feciſſet juxta sermonem Balaam, imposuerunt simul vitulum & arietem super aram:

3 Dixitque Balaam ad Balac: Sta paulisper juxta holocaustum tuum, donec vadam, si forte occurrat mihi Dominus, & quodcumque imperaverit, loquar tibi.

4 Cumque abiisset velociter, occurrit illi Deus. Locutusque ad eum Balaam: Septem, inquit, aras erexi, & imposui vitulum & arietem desuper.

5 Dominus autem posuit verbum in ore ejus, & ait: Revertere ad Balac, & hæc loqueris.

6 Reversus invenit stantem Balac juxta holocaustum suum, & omnes principes Moabitarum:

7 Assumptaque parabola sua, dixit: De Aram adduxit me Balac rex Moabitarum, de montibus Orientis: Veni, inquit, & maledic Jacob: propera, & detestare Israel.

8 Quo modo maledicam, cui non maledixit Deus? Qua ratione detester, quem Dominus non detestatur?

9 De summis silicibus videbo eum, & de collibus considerabo illum. Populus solus habitabit, & inter gentes non reputabitur.

10 Quis dinumerare possit pulverem Jacob, & nosse numerum stirpis Israel? Moriatur anima mea morte justorum, & fiant novissima mea horum similia.

11 Dixitque Balac ad Balaam: Quid est hoc quod agis? Ut malediceres inimicis meis vocavi te: & tu e contrario benedicis eis.

12 Cui ille respondit: Num aliud possum loqui, nisi quod jusserit Dominus?

13 Dixit ergo Balac: Veni mecum in alterum locum unde partem Israel videas, & totum videre non possis, inde maledicito ei.

14 Cumque duxisset eum in locum sublimem, super verticem montis Phasga, ædificavit Balaam septem aras, & impositis supra vitulo atque ariete,

15 Dixit ad Balac: Sta hic juxta holocaustum tuum, donec ego obvius pergam.

16 Cui cum Dominus occurrisset, posuissetque verbum in ore ejus, ait: Revertere ad Balac, & hæc loqueris ei.

17 Reversus invenit eum stantem juxta holocaustum suum, & principes Moabitarum cum eo. Ad quem Balac: Quid, inquit, locutus est Dominus?

18 At ille assumpta parabola sua, ait: Sta Balac, & ausculta, audi fili Sephor:

19 Non est Deus quasi homo, ut mentiatur: nec ut filius hominis, ut mutetur. Dixit ergo, & non faciet? locutus est, & non implebit?

20 Ad benedicendum adductus sum, benedictionem prohibere non valeo.

21 Non est idolum in Jacob, nec videtur simulacrum in Israel. Dominus Deus ejus cum eo est, & clangor victoriæ regis in illo.

22 † Deus eduxit illum de Ægypto, cujus fortitudo similis est rhinocerotis. † *Infr.* 24. 8.

23 Non est augurium in Jacob, nec divinatio in Israel. Temporibus suis dicetur Jacob & Israeli quod operatus sit Deus.

24 Ecce populus ut leæna consurget, & quasi leo erigetur: non accubabit donec devoret prædam, & occisorum sanguinem bibat.

25 Dixitque Balac ad Balaam: Nec maledicas ei, nec benedicas.

26 Et ille ait: Nonne dixi tibi, quod quidquid mihi Deus imperaret, hoc facerem?

27 Et ait Balac ad eum: Veni, & ducam te ad alium locum: si forte placeat Deo ut inde maledicas eis.

28 Cumque duxisset eum super verticem montis Phogor, qui respicit solitudinem,

29 Dixit ei Balaam: Ædifica mihi hic septem aras, & para totidem vitulos, ejusdemque numeri arietes.

30 Fecit Balac ut Balaam dixerat: imposuitque vitulos & arietes per singulas aras.

CAPUT XXIV.

Balaam tertio benedicit, & prospera vaticinatur de Israel, & de Christo: item de Amalecitis, Cinæis, & Romanis vastandis ac perdendis.

1 CUmque vidisset Balaam quod placeret Domino ut benediceret Israeli, nequaquam abiit ut ante perrexerat, ut augurium quæreret: sed dirigens contra desertum vultum suum,

2 Et elevans oculos, vidit Israel in tentoriis commorantem per tribus suas: & irruente in se spiritu Dei,

3 Assumpta parabola ait: Dixit Balaam filius Beor: dixit homo, cujus obturatus est oculus:

4 Dixit auditor sermonum Dei, qui visio-

nem

nem omnipotentis intuitus est, qui cadit, & sic aperiuntur oculi ejus:

5 Quam pulchra tabernacula tua Jacob, & tentoria tua Israel!

6 Ut valles nemorosæ, ut horti juxta fluvios irrigui, ut tabernacula quæ fixit Dominus, quasi cedri prope aquas.

7 Fluet aqua de situla ejus, & semen illius erit in aquas multas. Tolletur propter Agag, rex ejus, & auferetur regnum illius.

† *Sup.* 23. 22. 8 Deus eduxit illum de Ægypto, † cujus fortitudo similis est rhinocerotis. Devorabunt gentes hostes illius, ossaque eorum conterent, & perforabunt sagittis.

9 Accubans dormivit ut leo, & quasi leæna, quam suscitare nullus audebit. Qui benedixerit tibi, erit & ipse benedictus: qui maledixerit, in maledictione reputabitur.

10 Iratusque Balac contra Balaam, conplosis manibus ait: Ad maledicendum inimicis meis vocavi te, quibus e contrario tertio benedixisti:

11 Revertere ad locum tuum. Decreveram quidem magnifice honorare te, sed Dominus privavit te honore dispositio.

12 Respondit Balaam ad Balac: Nonne nuntiis tuis, quos misisti ad me, dixi:

† *Sup.* 22. 18. 13 † Si dederit mihi Balac plenam domum suam argenti & auri, non potero præterire sermonem Domini Dei mei, ut vel boni quid vel mali proferam ex corde meo: sed quidquid Dominus dixerit, hoc loquar?

14 Verumtamen pergens ad populum meum, dabo consilium, quid populus tuus populo huic faciat extremo tempore.

15 Sumpta igitur parabola, rursum ait: Dixit Balaam filius Beor: dixit homo, cujus obturatus est oculus:

16 Dixit auditor sermonum Dei, qui novit doctrinam Altissimi, & visiones Omnipotentis videt, qui cadens apertos habet oculos.

17 Videbo eum, sed non modo: & tuebor illum, sed non prope. † ORIETUR STELLA ex Jacob, & consurget virga de Israel: & percutiet duces Moab, vastabitque omnes filios Seth.

† *Matt.* 2. 2.

18 Et erit Idumæa possessio ejus: hereditas Seir cedet inimicis suis: Israel vero fortiter aget.

19 De Jacob erit qui dominetur, & perdat reliquias civitatis.

20 Cumque vidisset Amalec, assumens parabolam, ait: Principium gentium Amalec, cujus extrema perdentur.

21 Vidit quoque Cinæum: & assumpta parabola, ait: Robustum quidem est habitaculum tuum: sed si in petra posueris nidum tuum,

22 Et fueris electus de stirpe Cin, quamdiu poteris permanere? Assur enim capiet te.

23 Assumptaque parabola iterum locutus est: Heu, qui victurus est, quando ista faciet Deus?

† *Dan.* 11. 30. 24 † Venient in trieribus de Italia, superabunt Assyrios, vastabuntque Hebræos, & ad extremum etiam ipsi peribunt.

25 Surrexitque Balaam, & reversus est in locum suum: Balac quoque via, qua venerat, rediit.

CAPUT XXV.

Ob fornicationem Israel cum Moabitis & Madianitis jubet Deus principes suspendi, & pereunt e plebe 24. millia: ipsique Phinees dat pro mercede perpetuum sacerdotium, eo quod divino zelo Zambri & Cozbi pugionem confodisset.

1 MOrabatur autem eo tempore Israel in Settim, & fornicatus est populus cum filiabus Moab,

2 Quæ vocaverunt eos ad sacrificia sua. At illi comederunt & adoraverunt deos earum.

† *Jos.* 22. 17. † *Deut.* 4. 3. 3 † Initiatusque est Israel Beelphegor: & iratus Dominus,

4 Ait ad Moysen: † Tolle cunctos principes populi, & suspende eos contra solem in patibulis: ut avertatur furor meus ab Israel.

† *Exod.* 32. 27. 5 Dixitque Moyses ad Judices Israel: † Occidat unusquisque proximos suos, qui initiati sunt Beelphegor.

6 Et ecce unus de filiis Israel intravit coram fratribus suis ad scortum Madianitidem, vidente Moyse, & omni turba filiorum Israel, qui flebant ante fores tabernaculi.

† *Psal.* 105. 30. 1. *Machab.* 2. 26. 1. *Cor.* 10. 8. 7 † Quod cum vidisset Phinees filius Eleazari filii Aaron sacerdotis, surrexit de medio multitudinis, & arrepto pugione,

8 Ingressus est post virum Israelitem in lupanar, & perfodit ambos simul, virum scilicet & mulierem, in locis genitalibus. Cessavitque plaga a filiis Israel:

9 Et occisi sunt viginti quatuor millia hominum.

10 Dixitque Dominus ad Moysen:

11 Phinees filius Eleazari filii Aaron sacerdotis avertit iram meam a filiis Israel: quia zelo meo commotus est contra eos, ut non ipse delerem filios Israel in zelo meo.

† *Eccli.* 45. 30. 1. *Machab.* 2. 54. 12 Idcirco loquere ad eum: † Ecce do ei pacem fœderis mei,

13 Et erit tam ipsi quam semini ejus pactum sacerdotii sempiternum, quia zelatus est pro Deo suo, & expiavit scelus filiorum Israel.

14 Erat autem nomen viri Israelitæ, qui occisus est cum Madianitide, Zambri filius Salu, dux de cognatione & tribu Simeonis.

15 Porro mulier Madianitis, quæ pariter interfecta est, vocabatur Cozbi, filia Sur principis nobilissimi Madianitarum.

16 Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

† *Infr.* 31. 2. 17 † Hostes vos sentiant Madianitæ, & percutite eos:

18 Quia & ipsi hostiliter egerunt contra vos, & decepere insidiis per idolum Phogor, & Cozbi filiam ducis Madian sororem suam, quæ percussa est in die plagæ pro sacrilegio Phogor.

CAPUT XXVI.

Numerantur Israelitæ per singulas tribus, qui bello apti sunt terram promissionis ingressuri: & juxta hanc dinumerationem jubetur illis terra dividi.

1 POstquam noxiorum sanguis effusus est, dixit Dominus ad Moysen & Eleazarum filium Aaron sacerdotem:

Digitized by Google

† *Supr.* 1. 2. 3.

2 † Numerate omnem summam filiorum Israel a viginti annis & supra, per domos & cognationes suas, cunctos qui possunt ad bella procedere.

3 Locuti sunt itaque Moyses & Eleazar sacerdos in campestribus Moab super Jordanem contra Jericho, ad eos qui erant

4 A viginti annis & supra, sicut Dominus imperaverat, quorum iste est numerus:

† *Gen.* 46. 9. *Exod.* 6. 14. 1. *Par.* 5. 3.

5 Ruben primogenitus Israel: † hujus filius Henoch, a quo familia Henochitarum: & Phallu, a quo familia Phalluitarum:

6 Et Hesron, a quo familia Hesronitarum: & Charmi, a quo familia Charmitarum.

7 Hæ sunt familiæ de stirpe Ruben: quarum numerus inventus est, quadraginta tria millia & septingenti triginta.

8 Filius Phallu, Eliab.

9 Hujus filii, Namuel & Dathan & Abiron: isti sunt Dathan & Abiron principes populi, † qui surrexerunt contra Moysen & Aaron in seditione Core, quando adversus Dominum rebellaverunt:

† *Supr.* 16. 1.

10 Et aperiens terra os suum devoravit Core, morientibus plurimis, quando combussit ignis ducentos quinquaginta viros. Et factum est grande miraculum,

11 Ut, Core pereunte, filii illius non perirent.

12 Filii Simeon per cognationes suas: Namuel, ab hoc familia Namuelitarum: Jamin, ab hoc familia Jaminitarum: Jachin, ab hoc familia Jachinitarum:

13 Zare, ab hoc familia Zareitarum: Saul, ab hoc familia Saulitarum.

14 Hæ sunt familiæ de stirpe Simeon, quarum omnis numerus fuit, viginti duo millia ducenti.

15 Filii Gad per cognationes suas: Sephon, ab hoc familia Sephonitarum: Aggi, ab hoc familia Aggitarum: Suni, ab hoc familia Sunitarum:

16 Ozni, ab hoc familia Oznitarum: Her, ab hoc familia Heritarum:

17 Arod, ab hoc familia Aroditarum: Ariel, ab hoc familia Arielitarum.

18 Iste sunt familiæ Gad, quarum omnis numerus fuit, quadraginta millia quingenti.

† *Gen.* 38. 3. 4.

19 † Filii Juda, Her, & Onan, qui ambo mortui sunt in terra Chanaan.

20 Fueruntque filii Juda, per cognationes suas: Sela, a quo familia Selaitarum: Phares, a quo familia Pharetitarum: Zare, a quo familia Zareitarum.

21 Porro filii Phares: Hesron, a quo familia Hesronitarum: & Hamul, a quo familia Hamulitarum.

22 Istæ sunt familiæ Juda, quarum omnis numerus fuit, septuaginta sex millia quingenti.

23 Filii Issachar per cognationes suas: Thola, a quo familia Tholaitarum: Phua, a quo familiam Phuaitarum:

24 Jasub, a duo familia Jasubitarum: Semran, a quo familia Semranitarum.

25 Hæ sunt cognationes Issachar, quarum numerus fuit, sexaginta quatuor millia trecenti.

26 Filii Zabulon per cognationes suas: Sared, a quo familia Sareditarum: Elon, a quo familia Elonitarum: Jalel, a quo familia Jalelitarum.

27 Hæ sunt cognationes Zabulon, quarum numerus fuit, sexaginta millia quingenti.

28 Filii Joseph per cognationes suas, Manasse & Ephraim.

29 De Manasse ortus est Machir, a quo familia Machiritarum. † Machir genuit Galaad, a quo familia Galaaditarum.

† *Jos.* 17. 1.

30 Galaad habuit filios: Jezer, a quo familia Jezeritarum: & Helec, a quo familia Helecitarum:

31 Et Asriel, a quo familia Asrielitarum: & Sechem, a quo familia Sechemitarum:

32 Et Semida, a quo familia Semidaitarum: † & Hepher, a quo familia Hepheritarum.

† *Infr.* 27. 1.

33 Fuit autem Hepher pater Salphaad, qui filios non habebat, sed tantum filias, quarum ista sunt nomina: † Maala, & Noa, & Hegla, & Melcha, & Thersa.

† *Ibid.*

34 Hæ sunt familiæ Manasse, & numerus earum, quinquaginta duo millia septingenti.

35 Filii autem Ephraim per cognationes suas, fuerunt hi: Suthala, a quo familia Suthalitarum: Becher, a quo familia Becheritarum: Thehen, a quo familia Thehenitarum.

36 Porro filius Suthala fuit Heran, a quo familia Heranitarum.

37 Hæ sunt cognationes filiorum Ephraim, quarum numerus fuit, triginta duo millia quingenti.

38 Isti sunt filii Joseph per familias suas. Filii Benjamin in cognationibus suis: Bela, a quo familia Belaitarum: Asbel, a quo familia Asbelitarum: Ahiram, a quo familia Ahiramitarum:

39 Supham, a quo familia Suphamitarum: Hupham, a quo familia Huphamitarum.

40 Filii Bela: Hered, & Noeman. De Hered, familia Hereditarum: de Noeman, familia Noemanitarum.

41 Hi sunt filii Benjamin per cognationes suas, quorum numerus fuit, quadraginta quinque millia sexcenti.

42 Filii Dan, per cognationes suas: Suham, a quo familia Suhamitarum: hæ sunt cognationes Dan per familias suas.

43 Omnes fuere Suhamitæ, quorum numerus erat, sexaginta quatuor millia quadringenti.

44 Filii Aser per cognationes suas: Jemna, a quo familia Jemnaitarum: Jessui, a quo familia Jessuitarum: Brie, a quo familia Brieitarum.

45 Filii Brie: Heber, a quo familia Heberitarum: & Melchiel, a quo familia Melchielitarum.

46 Nomen autem filiæ Aser, fuit Sara.

47 Hæ cognationes filiorum Aser, & numerus eorum, quinquaginta tria millia quadringenti.

48 Filii Nephthali per cognationes suas: Jesiel, a quo familia Jesielitarum: Guni, a quo familia Gunitarum:

49 Jeser, a quo familia Jeseritarum: Sellem, a quo familia Sellemitarum.

50 Hæ sunt cognationes filiorum Nephthali per familias suas: quorum numerus, quadraginta quinque millia quadringenti.

51 Ista est summa filiorum Israel, qui recensiti sunt, sexcenta millia, & mille septingenti triginta.

52 Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

53 Istis dividetur terra juxta numerum vocabulorum in possessiones suas.

54 Pluribus majorem partem dabis, & pau-

cis

cioribus minorum: singulis, sicut nunc recensiti sunt, tradetur possessio,

55 Ita duntaxat ut sors terram tribubus dividat & familiis.

56 Quidquid sorte contigerit, hoc vel plures accipiant, vel pauciores.

† *Exod.* 6. 16. 57 † Hic quoque est numerus filiorum Levi per familias suas: Gerson, a quo familia Gersonitarum ‖ Caath, a quo familia Caathitarum: Merari, a quo familia Meraritarum.

58 Hæ sunt familiæ Levi: Familia Lobni, familia Hebroni, familia Moholi, familia Musi, familia Core. At vero Caath genuit Amram:

59 Qui habuit uxorem Jochabed filiam Levi, quæ nata est ei in Ægypto: hanc genuit Amram viro suo filios, Aaron & Moysen, & Mariam sororem eorum.

60 De Aaron orti sunt Nadab & Abiu, & Eleazar & Ithamar:

† *Lev.* 10. 1. *Supr.* 3. 4. 1. *Par.* 24. 2. 61 † Quorum Nadab & Abiu mortui sunt, cum obtulissent ignem alienum coram Domino.

62 Fueruntque omnes qui numerati sunt, viginti tria millia generis masculini, ab uno mense & supra: quia non sunt recensiti inter filios Israel, nec eis cum ceteris data possessio est.

63 Hic est numerus filiorum Israel, qui descripti sunt a Moyse & Eleazaro sacerdote, in campestribus Moab supra Jordanem contra Jericho.

† 1. *Cor.* 10. 5. 64 † Inter quos, nullus fuit eorum qui ante numerati sunt a Moyse & Aaron in deserto Sinai.

† *Supr.* 14. 23. 24. 65 † Prædixerat enim Dominus, quod omnes morerentur in solitudine. Nullusque remansit ex eis, nisi Caleb filius Jephone, & Josue filius Nun.

CAPUT XXVII.

Filiæ Salphaad, deficiente prole masculâ, patri succedunt in hereditatem: dicitque Dominus Moysen morituram, ubi ex monte Abarim terram promissionis conspexerit, sibique in ducatu populi substituerit Josue.

† *Supr.* 26. 32. 33. *Inf.* 36. 1. *Josue* 17. 1. 1 ACcesserunt † autem filiæ Salphaad, filii Hepher, filii Galaad, filii Machir, filii Manasse, qui fuit filius Joseph: quarum sunt nomina. Maala, & Noa, & Hegla, & Melcha, & Thersa.

2 Steteruntque coram Moyse & Eleazaro sacerdote, & cunctis principibus populi, ad ostium tabernaculi fœderis, atque dixerunt:

† *Supr.* 16. 1. 3 Pater noster mortuus est in deserto, nec fuit in seditione, quæ † concitata est contra Dominum sub Core, sed in peccato suo mortuus est: hic non habuit mares filios. Cur tollitur nomen illius de familia sua, quia non habuit filium? Date nobis possessionem inter cognatos patris nostri.

4 Retulitque Moyses causam earum ad judicium Domini.

5 Qui dixit ad eum:

6 Justam rem postulant filiæ Salphaad: da eis possessionem inter cognatos patris sui, & ei in hereditatem succedant.

7 Ad filios autem Israel loqueris hæc:

8 Homo cum mortuus fuerit absque filio, ad filiam ejus transibit hereditas.

9 Si filiam non habuerit, habebit successores fratres suos.

10 Quod si & fratres non fuerint, dabitis hereditatem fratribus patris ejus.

11 Sin autem nec patruos habuerit, dabitur hereditas his qui ei proximi sunt: eritque hoc filiis Israel sanctum lege perpetua, sicut præcepit Dominus Moysi.

12 Dixitque quoque Dominus ad Moysen: † Ascende in montem istum Abarim, & contemplare inde terram, quam daturus sum filiis Israel. † *Deut.* 32. 49.

13 Cumque videris eam, ibis & tu ad populum tuum, sicut ivit frater tuus Aaron:

14 † Quia offendistis me in deserto Sin in contradictione multitudinis, nec sanctificare me voluistis coram ea super aquas: hæ sunt aquæ contradictionis in Cades deserti Sin. † *Supr.* 20. 12. *Deut.* 32. 51.

15 Cui respondit Moyses:

16 Provideat Dominus Deus spirituum omnis carnis, hominem, qui sit super multitudinem hanc:

17 Et possit exire & intrare ante eos, & educere eos vel introducere: ne sit populus Domini sicut oves absque pastore.

18 Dixitque Dominus ad eum: † Tolle Josue filium Nun, virum in quo est Spiritus, & pone manum tuam super eum. † *Deut.* 3. 21.

19 Qui stabit coram Eleazaro sacerdote & omni multitudine;

20 Et dabis ei præcepta cunctis videntibus, & partem gloriæ tuæ, ut audiat eum omnis synagoga filiorum Israel.

21 Pro hoc, si quid agendum erit, Eleazar sacerdos consulet Dominum. Ad verbum ejus egredietur & ingredietur ipse, & omnes filii Israel cum eo, & cetera multitudo.

22 Fecit Moyses ut præceperat Dominus. Cumque tulisset Josue, statuit eum coram Eleazaro sacerdote & omni frequentia populi.

23 Et impositis capiti ejus manibus, cuncta replevit quæ mandaverat Dominus.

CAPUT XXVIII.

Sacrificia quotidiana, & diei septimi, ac Calendarum, & de duabus sollemnitatibus Azymorum & Hebdomadarum.

1 DIxit quoque Dominus ad Moysen:

2 Præcipe filiis Israel, & dices ad eos: Oblationem meam & panes, & incensum odoris suavissimi offerte per tempora sua.

3 Hæc sunt sacrificia quæ offerre debetis: † Agnos anniculos immaculatos duos quotidie in holocaustum sempiternum: † *Exod* 29. 38

4 Unum offeretis mane, & alterum ad vesperum:

5 Decimam partem ephi similæ, quæ conspersa sit oleo purissimo, & habeat quartam partem hin.

6 Holocaustum juge est quod obtulistis in monte Sinai in odorem suavissimum incensi Domini.

7 Et libabitis vini quartam partem hin per agnos singulos in Sanctuario Domini.

8 Alterumque agnum similiter offeretis ad vesperam, juxta omnem ritum sacrificii matutini, & libamentorum ejus, oblationem suavissimi odoris Domino.

9 † Die autem sabbati offeretis duos agnos anniculos immaculatos, & duas decimas similæ oleo conspersæ in sacrificio, & liba † *Mat* 12. 5

10 Quæ rite fundentur per singula sabbata in holocaustum sempiternum.

11 In calendis autem offeretis holocaustum Domino, vitulos de armento duos, arietem unum, agnos anniculos septem immaculatos,
12 Et tres decimas similæ oleo conspersæ in sacrificio per singulos vitulos: & duas decimas similæ oleo conspersæ per singulos arietes:
13 Et decimam decimæ similæ ex oleo in sacrificio per agnos singulos: holocaustum suavissimi odoris atque incensi est Domino.
14 Libamenta autem vini, quæ per singulas offenda sunt victimas, ista erunt: media pars hin per singulos vitulos, tertia per arietem, quarta per agnum: hoc erit holocaustum per omnes menses, qui sibi anno vertente succedunt.
15 Hircus quoque offeretur Domino pro peccatis in holocaustum sempiternum cum libamentis suis.
16 † Mense autem primo, quartadecima die mensis, Phase Domini erit,
17 Et quintadecima die sollemnitas: septem diebus vescentur azymis.
18 Quarum dies prima venerabilis & sancta erit: omne opus servile non facietis in ea.
19 Offeretisque incensum holocaustum Domino, vitulos de armento duos, arietem unum, agnos anniculos immaculatos septem:
20 Et sacrificia singulorum ex simila quæ conspersa sit oleo, tres decimas per singulos vitulos, & duas decimas per arietem,
21 Et decimam decimæ per agnos singulos: id est, per septem agnos.
22 Et hircum pro peccato unum, ut expietur pro vobis,
23 Præter holocaustum matutinum quod semper offeretis.
24 Ita facietis per singulos dies septem dierum in fomitem ignis, & in odorem suavissimum Domino, qui surget de holocausto, & de libationibus singulorum.
25 Dies quoque septimus celeberrimus & sanctus erit vobis: omne opus servile non facietis in eo.
26 Dies etiam primitivorum, quando offeretis novas fruges Domino, expletis hebdomadibus, venerabilis & sancta erit: omne opus servile non facietis in ea.
27 Offeretisque holocaustum in odorem suavissimum Domino, vitulos de armento duos, arietem unum, & agnos anniculos immaculatos septem:
28 Atque in sacrificiis eorum, similæ oleo conspersæ tres decimas per singulos vitulos, per arietes duas,
29 Per agnos decimam decimæ, qui simul sunt agni septem: hircum quoque
30 Qui mactatur pro expiatione: præter holocaustum sempiternum & liba ejus.
31 Immaculata offeretis omnia cum libationibus suis.

CAPUT XXIX.

Sollemnitates mensis septimi, & quid in eis offerendum sit: nempe sollemnitas tubarum, expiationis, & tabernaculorum, quæ octo diebus varias habent oblationes.

1 MEnsis etiam septimi prima dies venerabilis & sancta erit vobis: omne opus servile non facietis in ea, quia dies clangoris est & tubarum,
2 Offeretisque holocaustum in odorem suavissimum Domino, vitulum de armento unum, arietem unum, & agnos anniculos immaculatos septem:
3 Et in sacrificiis eorum, similæ oleo conspersæ tres decimas per singulos vitulos, duas decimas per arietem,
4 Unam decimam per agnum, qui simul sunt agni septem:
5 Et hircum pro peccato, qui offertur in expiationem populi,
6 Præter holocaustum calendarum cum sacrificiis suis, & holocaustum sempiternum cum libationibus solitis: eisdem cæremoniis offeretis in odorem suavissimum incensum Domino.
7 † Decima quoque dies mensis hujus septimi erit vobis sancta atque venerabilis, & affligetis animas vestras: omne opus servile non facietis in ea. † *Lev.* 16. 29. & 23. 24.
8 Offeretisque holocaustum Domino in odorem suavissimum, vitulum de armento unum, arietem unum, agnos anniculos immaculatos septem:
9 Et in sacrificiis eorum, similæ oleo conspersæ tres decimas per singulos vitulos, duas decimas per arietem,
10 Decimam decimæ per agnos singulos, qui sunt simul agni septem:
11 Et hircum pro peccato, absque his quæ offerri pro delicto solent in expiationem, & holocaustum sempiternum, cum sacrificio & libaminibus eorum.
12 Quintadecima vero die mensis septimi, quæ vobis sancta erit atque venerabilis, omne opus servile non facietis in ea, sed celebrabitis sollemnitatem Domino septem diebus.
13 Offeretisque holocaustum in odorem suavissimum Domino, vitulos de armento tredecim, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim:
14 Et in libamentis eorum, similæ oleo conspersæ tres decimas per vitulos singulos, qui sunt simul vituli tredecim: & duas decimas arieti uno, id est, simul arietibus duobus,
15 Et decimam decimæ agnis singulis, qui sunt simul agni quatuordecim:
16 Et hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, & sacrificio, & libamine ejus.
17 In die altero offeretis vitulos de armento duodecim, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim:
18 Sacrificiaque & libamina singulorum per vitulos & arietes & agnos rite celebrabitis:
19 Et hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, sacrificioque & libamine ejus
20 Die tertio offeretis vitulos undecim, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim:
21 Sacrificiaque & libamina singulorum per vitulos & arietes & agnos rite celebrabitis:
22 Et hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, sacrificioque & libamine ejus.
23 Die quarto offeretis vitulos decem, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim:
24 Sacrificiaque & libamina singulorum per vitulos & arietes & agnos rite celebrabitis:
25 Et hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, sacrificioque ejus & libamine:
26 Die quinto offeretis vitulos novem, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim:

Exod. 18. *vit.* 5.

27 Sacrificiaque & libamina singulorum per vitulos & arietes & agnos rite celebrabitis:
28 Et hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, sacrificioque ejus & libamine.
29 Die sexto offeretis vitulos octo, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim:
30 Sacrificiaque & libamina singulorum per vitulos & arietes & agnos rite celebrabitis:
31 Et hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, sacrificioque ejus & libamine.
32 Die septimo offeretis vitulos septem, & arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim:
33 Sacrificiaque & libamina singulorum per vitulos & arietes & agnos rite celebrabitis:
34 Et hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, sacrificioque ejus & libamine.
35 Die octavo, qui est celeberrimus, omne opus servile non facietis,
36 Offerentes holocaustum in odorem suavissimum Domino, vitulum unum, arietem unum, agnos anniculos immaculatos septem:
37 Sacrificiaque & libamina singulorum per vitulos & arietes & agnos rite celebrabitis:
38 Et hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, sacrificioque ejus & libamine.
39 Hæc offeretis Domino in sollemnitatibus vestris: præter vota & oblationes spontaneas in holocausto, in sacrificio, in libamine, & in hostiis pacificis.

CAPUT XXX.

De voto ac juramento virorum, & quando puellarum & uxorum vota seu juramenta rata sint, vel irrita.

1 NArravitque Moyses filiis Israel omnia quæ ei Dominus imperarat:
2 Et locutus est ad principes tribuum filiorum Israel: Iste est sermo quem præcepit Dominus:
3 Si quis virorum votum Domino voverit, aut se constrinxerit juramento: non faciet irritum verbum suum, sed omne quod promisit implebit.
4 Mulier si quippiam voverit, & se constrinxerit juramento, quæ est in domo patris sui, & in ætate adhuc puellari: si cognoverit pater votum quod pollicita est, & juramentum quo obligavit animam suam, & tacuerit, voti rea erit:
5 Quidquid pollicita est & juravit, opere complebit.
6 Sin autem, statim ut audierit, contradixerit pater: & vota & juramenta ejus irrita erunt, nec obnoxia tenebitur sponsioni, eo quod contradixerit pater.
7 Si maritum habuerit, & voverit aliquid, & semel de ore ejus verbum egrediens animam ejus obligaverit juramento:
8 Quo die audierit vir, & non contradixerit, voti rea erit, reddetque quodcumque promiserat.
9 Sin autem audiens statim contradixerit, & irritas fecerit pollicitationes ejus, verbaque quibus obstrinxerat animam suam: propitius erit ei Dominus.
10 Vidua & repudiata quidquid voverint, reddent.
11 Uxor in domo viri cum se voto constrinxerit & juramento,
12 Si audierit vir, & tacuerit, nec contradixerit sponsioni, reddet quodcumque promiserat.
13 Sin autem extemplo contradixerit, non tenebitur promissionis rea: quia maritus contradixit, & Dominus ei propitius erit.
14 Si voverit, & juramento se constrinxerit, ut per jejunium, vel ceterarum rerum abstinentiam, affligat animam suam, in arbitrio viri erit ut faciat, sive non faciat.
15 Quod si audiens vir tacuerit, & in alteram diem distulerit sententiam: quidquid voverat atque promiserat, reddet: quia statim ut audivit, tacuit.
16 Sin autem contradixerit postquam rescivit, portabit ipse iniquitatem ejus.
17 Istæ sunt leges, quas constituit Dominus Moysi, inter virum & uxorem, inter patrem & filiam, quæ in puellari adhuc ætate est, vel quæ manet in parentis domo.

CAPUT XXXI.

Cæsis Madianitis jussu Dei, virgines sola reservantur: substantia ex æquo dividitur pugnantibus & plebi, primitiæ Sacerdoti ac Levitis tradantur, gratia Deo cum donariis offerantur, quod nullus Hebræorum occubuit.

1 LOcutusque est Dominus ad Moysen, dicens:
2 Ulciscere prius filios Israel de Madianitis, & sic colligeris ad populum tuum.
3 Statimque Moyses, † Armate, inquit, ex vobis viros ad pugnam, qui pollint ultionem Domini expetere de Madianitis. † *Supr.* 25. 17.
4 Mille viri de singulis tribubus eligantur ex Israel qui mittantur ad bellum.
5 Dederuntque millenos de singulis tribubus, id est, duodecim millia expeditorum ad pugnam:
6 Quos misit Moyses cum Phinees filio Eleazari sacerdotis, vasa quoque sancta, & tubas ad clangendum tradidit ei.
7 Cumque pugnassent contra Madianitas atque vicissent, omnes mares occiderunt,
8 † Et reges eorum, Evi, & Recem, & Sur, & Hur, & Rebe, quinque principes gentis: Balaam quoque filium Beor interfecerunt gladio: † *Jos.* 13. 21.
9 Ceperuntque mulieres eorum, & parvulos, omniaque pecora, & cunctam supellectilem: quidquid habere potuerant depopulati sunt:
10 Tam urbes quam viculos & castella flamma consumpsit.
11 Et tulerunt prædam, & universa quæ ceperant tam ex hominibus quam ex jumentis,
12 Et adduxerunt ad Moysen, & Eleazarum sacerdotem, & ad omnem multitudinem filiorum Israel: reliqua autem utensilia portaverunt ad castra in campestribus Moab juxta Jordanem contra Jericho,
13 Egressi sunt autem Moyses & Eleazar sacerdos, & omnes principes synagogæ, in occursum eorum extra castra.
14 Iratusque Moyses principibus exercitus, tribunis, & centurionibus qui venerant de bello,
15 Ait: Cur feminas reservastis?

16 † Non-

† *Supr.* 25. 18.
16 † Nonne illæ sunt, quæ deceperunt filios Israel ad suggestionem Balaam, & prævaricari vos fecerunt in Domino super peccato Phogor, unde & percussus est populus?

†*Judic.* 11. 11.
17 † Ergo cunctos interficite quidquid est generis masculini, etiam in parvulis: & mulieres, quæ noverunt viros in coitu, jugulate:

18 Puellas autem & omnes feminas virgines reservate vobis:

19 Et manete extra castra septem diebus. Qui occiderit hominem, vel occisum tetigerit, lustrabitur die tertio & septimo.

20 Et de omni præda, sive vestimentum fuerit, sive vas, & aliquid in utensilia præparatum, de caprarum pellibus, & pilis, & ligno, expiabitur.

21 Eleazar quoque sacerdos, ad viros exercitus qui pugnaverant, sic locutus est: Hoc

† *Lev.* 6. 28. & 11. 33. & 15. 12.
est præceptum legis, † quod mandavit Dominus Moysi:

22 Aurum, & argentum, & æs, & ferrum, & plumbum, & stannum,

23 Et omne quod potest transire per flammas, igne purgabitur: quidquid autem ignem non potest sustinere, aqua expiationis sanctificabitur:

24 Et lavabitis vestimenta vestra die septimo, & purificati postea castra intrabitis.

25 Dixit quoque Dominus ad Moysen:

26 Tollite summam eorum quæ capta sunt, ab homine usque ad pecus, tu & Eleazar sacerdos & principes vulgi:

27 Divideque ex æquo prædam, inter eos qui pugnaverunt egressique sunt ad bellum; & inter omnem reliquam multitudinem.

28 Et separabis partem Domino ab his qui pugnaverunt & fuerunt in bello, unam animam de quingentis, tam ex hominibus quam ex bobus & asinis & ovibus,

29 Et dabis eam Eleazaro sacerdoti, quia primitiæ Domini sunt.

30 Ex media quoque parte filiorum Israel accipies quinquagesimum caput hominum, & boum, & asinorum, & ovium, cunctorum animantium, & dabis ea Levitis, qui excubant in custodiis tabernaculi Domini.

31 Fecerunteque Moyses & Eleazar, sicut præceperat Dominus.

32 Fuit autem prædæ, quam exercitus ceperat, ovium sexcenta septuaginta quinque millia,

33 Boum septuaginta duo millia,

34 Asinorum sexaginta millia & mille:

35 Animæ hominum sexus feminei, quæ non cognoverant viros, triginta duo millia.

36 Dataque est media pars his qui in prælio fuerant, ovium trecenta triginta septem millia quingentæ:

37 E quibus in partem Domini supputatæ sunt oves sexcentæ septuaginta quinque.

38 Et de bobus triginta sex millibus, boves septuaginta & duo:

39 De asinis triginta millibus quingentis, asini sexaginta unus:

40 De animabus hominum sedecim millibus, cesserunt in partem Domini triginta duæ animæ.

41 Tradiditque Moyses numerum primitiarum Domini Eleazaro sacerdoti, sicut fuerat ei imperatum,

42 Ex media parte filiorum Israel, quam separaverat his qui in prælio fuerant.

43 De media vero parte quæ contigerat reliquæ multitudini, id est, de ovibus trecentis triginta septem millibus quingentis,

44 Et de bobus triginta sex millibus,

45 Et de asinis triginta millibus quingentis,

46 Et de hominibus sedecim millibus,

47 Tulit Moyses quinquagesimum caput, & dedit Levitis, qui excubabant in tabernaculo Domini, sicut præceperat Dominus.

48 Cumque accessissent principes exercitus ad Moysen, & tribuni, centurionesque, dixerunt:

49 Nos servi tui recensuimus numerum pugnatorum, quos habuimus sub manu nostra: & ne unus quidem defuit.

50 Ob hanc causam offerimus in donariis Domini singuli quod in præda auri potuimus invenire, periscelides & armillas, annulos & dextralia, ac muraenulas, ut deprecetis pro nobis Dominum.

51 Susceperuntque Moyses & Eleazar sacerdos, omne aurum in diversis speciebus,

52 Pondo sedecim millia, septingentos quinquaginta siclos, a tribunis & centurionibus.

53 Unusquisque enim quod in præda rapuerat, suum erat:

54 Et susceptum intulerunt in tabernaculum testimonii, in monimentum filiorum Israel coram Domino.

CAPUT XXXII.

Filiis Ruben & Gad & dimidiæ tribui Manasse, quod pecoribus abundarent, portio data trans Jordanem, modo fratres suos in terram promissionis armati præcedant.

1 Filii autem Ruben & Gad habebant pecora multa, & erat illis in jumentis infinita substantia. Cumque vidissent Jazer & Galaad aptas animalibus alendis terras,

2 Venerunt ad Moysen, & ad Eleazarum sacerdotem, & principes multitudinis, atque dixerunt:

3 Ataroth, & Dibon, & Jazer, & Nemra, Hesebon, & Eleale, & Saban, & Nebo, & Beon,

4 Terra, quam percussit Dominus in conspectu filiorum Israel, regio uberrima est ad pastum animalium: & nos servi tui habemus jumenta plurima:

5 Precamurque si invenimus gratiam coram te, ut des nobis famulis tuis eam in possessionem, nec facias nos transire Jordanem.

6 Quibus respondit Moyses: Numquid fratres vestri ibunt ad pugnam, & vos hic sedebitis?

7 Cur subvertitis mentes filiorum Israel, ne transire audeant in locum, quem eis daturus est Dominus?

8 Nonne ita egerunt patres vestri, quando missi de Cadesbarne ad explorandam terram?

† *Supr.* 13. 24.
9 † Cumque venissent usque ad vallem botri, lustrata omni regione, subverterunt cor filiorum Israel, ut non intrarent fines, quos eis Dominus dedit.

10 Qui iratus juravit, dicens:

11 Si videbunt homines isti, qui ascenderunt ex Ægypto, a viginti annis & supra, terram, quam sub juramento pollicitus sum Abraham, Isaac, & Jacob: & noluerunt sequi me,

12 Prater Caleb filium Jephone Cenezæum, & Joſue filium Nun: iſti impleverunt voluntatem meam.

13 Iratuſque Dominus adverſum Iſrael, circumduxit eum per deſertum quadraginta annis, donec conſumeretur univerſa generatio, quæ fecerat malum in conſpectu ejus.

14 Et ecce, inquit, vos ſurrexiſtis pro patribus veſtris, incrementa & alumni hominum peccatorum, ut augeretis furorem Domini contra Iſrael.

15 Quod ſi nolueritis ſequi eum, in ſolitudine populum derelinquet, & vos cauſa eritis necis omnium.

16 At illi prope accedentes, dixerunt: Caulas ovium fabricabimus, & ſtabula jumentorum, parvulis quoque noſtris urbes munitas:

17 Nos autem ipſi armati & accincti pergemus ad prælium ante filios Iſrael, donec introducamus eos ad loca ſua. Parvuli noſtri, & quidquid habere poſſumus, erunt in urbibus muratis, propter habitatorum inſidias.

18 Non revertemur in domos noſtras, uſque dum poſſideant filii Iſrael hereditatem ſuam:

19 Nec quidquam quæremus trans Jordanem, quia jam habemus noſtram poſſeſſionem in orientali ejus plaga.

† *Joſ.* 1. 14. 20 Quibus Moyſes ait: † Si facitis quod promittitis, expediti pergite coram Domino ad pugnam:

21 Et omnis vir bellator armatus Jordanem tranſeat, donec ſubvertat Dominus inimicos ſuos,

22 Et ſubjiciatur ei omnis terra: tunc eritis inculpabiles apud Dominum & apud Iſrael, & obtinebitis regiones, quas vultis, coram Domino.

23 Sin autem quod dicitis, non feceritis, nulli dubium eſt quin peccetis in Deum: & ſcitote quoniam peccatum veſtrum apprehendet vos.

24 Ædificate ergo urbes parvulis veſtris, & caulas & ſtabula ovibus ac jumentis: & quod polliciti eſtis implete.

† *Joſ.* 4. 12. 25 † Dixeruntque filii Gad & Ruben ad Moyſen: Servi tui ſumus, faciemus quod jubet dominus noſter.

26 Parvulos noſtros, & mulieres, & pecora, et jumenta relinquemus in urbibus Galaad:

27 Nos autem famuli tui omnes expediti pergemus ad bellum, ſicut tu Domine loqueris.

28 Præcepit ergo Moyſes Eleazaro ſacerdoti, & Joſue filio Nun, & principibus familiarum per tribus Iſrael, & dixit ad eos:

† *Deut.* 3. 12. *Joſ.* 13. 8. & 22. 4. 29 † Si tranſierint filii Gad & filii Ruben vobiſcum Jordanem omnes armati ad bellum coram Domino, & vobis fuerit terra ſubjecta: date eis Galaad in poſſeſſionem.

30 Sin autem noluerint tranſire armati vobiſcum in terram Chanaan, inter vos habitandi accipiant loca.

31 Reſponderuntque filii Gad, & filii Ruben: Sicut locutus eſt dominus ſervis ſuis, ita faciemus:

32 Ipſi armati pergemus coram Domino in terram Chanaan, & poſſeſſionem jam ſuſcepiſſe nos confitemur trans Jordanem.

† *Joſ.* 22. 4. 33 † Dedit itaque Moyſes filiis Gad & Ruben, & dimidiæ tribui Manaſſe filii Joſeph regnum Sehon regis Amorrhæi, & regnum Og regis Baſan, & terram eorum cum urbibus ſuis per circuitum.

34 Igitur extruxerunt filii Gad, Dibon, & Ataroth, & Aroer,

35 Et Etroth, & Sophan, & Jazer, & Jegbaa,

36 Et Bethnemra, & Betharan, urbes munitas, & caulas pecoribus ſuis.

37 Filii vero Ruben ædificaverunt Heſebon, & Eleale, & Cariathaim,

38 Et Nabo, & Baalmeon verſis nominibus, Sabama quoque: imponentes vocabula urbibus, quas extruxerant.

† *Gen.* 50. 22. 39 † Porro filii Machir, filii Manaſſe, perrexerunt in Galaad, & vaſtaverunt eam interfecto Amorrhæo habitatore ejus.

40 Dedit ergo Moyſes terram Galaad Machir filio Manaſſe, qui habitavit in ea.

41 Jair autem filius Manaſſe abiit & occupavit vicos ejus, quos appellavit Havoth Jair, id eſt, Villas Jair.

42 Nobe quoque perrexit, & apprehendit Chanath cum viculis ſuis: vocavitque eam ex nomine ſuo Nobe.

CAPUT XXXIII.

Manſionibus 42 filiorum Iſrael per varia loca in deſerto recenſitis, Chananæi a Domino jubentur interimi.

1 HÆ ſunt manſiones filiorum Iſrael, qui egreſſi ſunt de Ægypto per turmas ſuas in manu Moyſi & Aaron,

2 Quas deſcripſit Moyſes juxta caſtrorum loca, quæ Domini juſſione mutabant.

3 Profecti igitur de Rameſſe menſe primo, quintadecima die menſis primi, altera die Phaſe, filii Iſrael in manu excelſa, videntibus cunctis Ægyptiis,

4 Et ſepelientibus primogenitos, quos percuſſerat Dominus (nam & in diis eorum exercuerat ultionem)

5 Caſtrametati ſunt in Soccoth.

6 Et de Soccoth venerunt in Etham, quæ eſt in extremis finibus ſolitudinis.

† *Exod.* 14. 2. 7 † Inde egreſſi venerunt contra Phihahiroth, quæ reſpicit Beelſephon, & caſtrametati ſunt ante Magdalum.

8 Profectique de Phihahiroth, tranſierunt per medium mare in ſolitudinem: & ambulantes tribus diebus per deſertum Etham, caſtrametati ſunt in Mara.

† *Exod.* 15. 27. 9 † Profectique de Mara venerunt in Elim, ubi erant duodecim fontes aquarum, & palmæ ſeptuaginta: ibique caſtrametati ſunt.

10 Sed & inde egreſſi, fixerunt tentoria ſuper mare rubrum. Profectique de mari rubro,

11 Caſtrametati ſunt in deſerto Sin.

12 Unde egreſſi, venerunt in Daphca.

13 Profectique de Daphca, caſtrametati ſunt in Alus,

14 Egreſſique de Alus, in Raphidim fixere tentoria, † ubi populo defuit aqua ad bibendum.

† *Exod.* 17. 1. 15 Profectique de Raphidim, caſtrametati ſunt in deſerto Sinai.

† *Exod.* 19. 2. † *Supr.* 11. 34. † *Supr.* 13. 1. 16 Sed & de ſolitudine † Sinai egreſſi, venerunt ad ſepulchra concupiſcentiæ.

17 † Profectique de ſepulchris concupiſcentiæ, caſtrametati ſunt in Haſeroth.

18 † Et de Haſeroth venerunt in Rethma.

19 Profectique de Rethma, caſtrametati ſunt in Remmonphares.

20 Unde egreſſi, venerunt in Lebna.
21 De Lebna, caſtrametati ſunt in Reſſa.
22 Egreſſique de Reſſa venerunt in Ceelatha.
23 Unde profecti, caſtrametati ſunt in monte Sepher.
24 Egreſſi de monte Sepher, venerunt in Arada.
25 Inde proficiſcentes, caſtrametati ſunt in Maceloth.
26 Profectique de Maceloth, venerunt in Thahath.
27 De Thahath, caſtrametati ſunt in Thare.
28 Unde egreſſi, fixere tentoria in Methca.
29 Et de Methca, caſtrametati ſunt in Heſmona.
30 Profectique de Helmona, venerunt in Moſeroth.
31 Et de Moſeroth, caſtrametati ſunt in Benejaacan.
† *Deut.* 10. 7. 32 † Profectique de Benejaacan, venerunt in montem Gadgad.
33 Unde profecti, caſtrametati ſunt in Jetebatha.
34 Et de Jetebatha, venerunt in Hebrona.
35 Egreſſique de Hebrona, caſtrametati ſunt in Aſſiongaber.
† *Supr.* 20. 1. 36 † Inde profecti, venerunt in deſertum Sin, hæc eſt Cades.
37 Egreſſique de Cades, caſtrametati ſunt in monte Hor, in extremis finibus terræ Edom.
† *Supr.* 20. 25. *Deut.* 32. 50. 38 † Aſcenditque Aaron ſacerdos in montem Hor, jubente Domino: & ibi mortuus eſt anno quadrageſimo egreſſionis filiorum Iſrael ex Ægypto, menſe quinto, prima die menſis:
39 Cum eſſet annorum centum viginti trium.
40 Audivitque Chananæus rex Arad, qui habitabat ad meridiem, in terram Chanaan veniſſe filios Iſrael.
41 Et profecti de monte Hor, caſtrametati ſunt in Salmona.
42 Unde egreſſi, venerunt in Phunon.
43 Profectique de Phunon, caſtrametati ſunt in Oboth.
44 Et de Oboth, venerunt in Ijeabarim, quæ eſt in finibus Moabitarum.
45 Profectique de Ijeabarim, fixere tentoria in Dibongad.
46 Unde egreſſi, caſtrametati ſunt in Helmondeblathaim.
47 Egreſſique de Helmondeblathaim, venerunt ad montes Abarim contra Nabo.
48 Profectique de montibus Abarim, tranſierunt ad campeſtria Moab, ſupra Jordanem contra Jericho.
49 Ibique caſtrametati ſunt de Bethſimoth uſque ad Abelſatim in planioribus locis Moabitarum.
50 Ubi locutus eſt Dominus ad Moyſen:
51 Præcipe filiis Iſrael, & dic ad eos: Quando tranſieritis Jordanem, intrantes terram Chanaan,
† *Deut.* 7. 5. *Judic.* 2. 2. 52 Diſperdite cunctos habitatores terræ illius: † confringite titulos, & ſtatuas comminuite, atque omnia excelſa vaſtate,
53 Mundantes terram, & habitantes in ea: ego enim dedi vobis illam in poſſeſſionem,
54 Quam dividetis vobis ſorte. Pluribus dabitis latiorem, & paucis anguſtiorem. Singulis ut ſors ceciderit, ita tribuetur hereditas. Per tribus & familias poſſeſſio dividetur.
55 Sin autem volueritis interficere habitatores terræ: qui remanſerint: erunt vobis quaſi clavi in oculis, & lanceæ in lateribus, & adverſabuntur vobis in terra habitationis veſtræ:
56 Et quidquid illis cogitaveram facere, vobis faciam.

CAPUT XXXIV.

Terra promiſſionis ſitus & limites juxta 4 orbis plagas; eaque ſorte dividenda præcipitur, additis illorum nominibus qui eam dividant.

1 LOcutuſque eſt Dominus ad Moyſen, dicens:
2 Præcipe filiis Iſrael, & dices ad eos: Cum ingreſſi fueritis terram Chanaan, & in poſſeſſionem vobis ſorte ceciderit, his finibus terminabitur.
† *Jeſue* 15. 1. 3 † Pars meridiana incipiet à ſolitudine Sin, quæ eſt juxta Edom: & habebit terminos contra orientem mare ſaliſſimum.
4 Qui circuibunt auſtralem plagam per aſcenſum Scorpionis, ita ut tranſeant in Senna, & perveniant a meridie uſque ad Cadesbarne, inde egredientur confinia ad villam nomine Adar, & tendent uſque ad Aſemona.
5 Ibique per gyrum terminus ab Aſemona uſque ad torrentem Ægypti, & maris magni littore finietur.
6 Plaga autem occidentalis a mari magno incipiet, & ipſo fine claudetur.
7 Porro ad ſeptentrionalem plagam a mari magno termini incipient, pervenientes uſque ad montem altiſſimum,
8 A quo venient in Emath uſque ad terminos Sedada;
9 Ibuntque confinia uſque ad Zephrona, & villam Enan: hi erunt termini in parte Aquilonis.
10 Inde metabuntur fines contra orientalem plagam de villa Enan uſque Sephama,
11 Et de Sephama deſcendent termini in Rebla contra fontem Daphnim: inde pervenient contra orientem ad mare Cenereth,
12 Et tendent uſque ad Jordanem: & ad ultimum ſaliſſimo claudentur mari. Hanc habebitis terram per fines ſuos in circuitum.
13 Præcepitque Moyſes filiis Iſrael: dicens: Hæc erit terra, quam poſſidebitis ſorte, & quam juſſit Dominus dari novem tribubus, & dimidiæ tribui.
14 Tribus enim filiorum Ruben per familias ſuas, & tribus filiorum Gad juxta cognationum numerum, media quoque tribus Manaſſe,
15 Id eſt, duæ ſemis tribus, acceperunt partem ſuam trans Jordanem contra Jericho ad orientalem plagam.
16 Et ait Dominus ad Moyſen:
† *Jeſue* 12. 1. 2. 17 † Hæc ſunt nomina virorum qui terram vobis dividunt; Eleazar ſacerdos, & Joſue filius Nun,
18 Et ſinguli principes de tribubus ſingulis,
19 Quorum iſta ſunt vocabula: De tribu Juda, Caleb filius Jephone.

20 De tribu Simeon, Samuel filius Ammiud.
21 De tribu Benjamin, Elidad filius Chaſelon.
22 De tribu filiorum Dan, Bocci filius Jogli.
23 Filiorum Joſeph de tribu Manaſſe, Hanniel filius Ephod.
24 De tribu Ephraim, Camuel filius Sephtan.
25 De tribu Zabulon, Eliſaphan filius Pharnach.
26 De tribu Iſſachar, dux Phaltiel filius Ozan.
27 De tribu Aſer, Ahiud filius Salomi.
28 De tribu Nephthali, Phedael filius Ammiud.
29 Hi ſunt, quibus præcepit Dominus ut dividerent filiis Iſrael terram Chanaan.

CAPUT XXXV.

Aſſignari jubentur urbes 48 & ſuburbana Levitis, & ex iis urbes 6 refugii pro homicidio non voluntario: lex homicidii voluntarii, & non voluntarii: unius teſtimonio nemo puniendus.

1 HÆc quoque locutus eſt Dominus ad Moyſen in campeſtribus Moab ſupra Jordanem, contra Jericho:
† *Joſue 21. 2.* 2 † Præcipe filiis Iſrael ut dent Levitis de poſſeſſionibus ſuis
3 Urbes ad habitandum, & ſuburbana earum per circuitum: ut ipſi in oppidis maneant, & ſuburbana ſint pecoribus ac jumentis:
4 Quæ a muris civitatum forinſecus, per circuitum, mille paſſuum ſpatio tendentur.
5 Contra orientem duo millia erunt cubiti, & contra meridiem ſimiliter erunt duo millia: ad mare quoque, quod reſpicit ad occidentem, eadem menſura erit, & ſeptentrionalis plaga æquali termino finietur, eruntque urbes in medio, & foris ſuburbana.
6 De ipſis autem oppidis, quæ Levitis dabitis, ſex erunt in fugitivorum auxilia ſeparata, ut fugiat ad ea qui fuderit ſanguinem: & exceptis his, alia quadraginta duo oppida,
7 Id eſt, ſimul quadraginta octo cum ſuburbanis ſuis.
8 Ipſæque urbes, quæ dabuntur de poſſeſſionibus filiorum Iſrael, ab his qui plus habent, plures auferentur: & qui minus, pauciores: ſinguli juxta menſuram hereditatis ſuæ dabunt oppida Levitis.
9 Ait Dominus ad Moyſen:
10 Loquere filiis Iſrael, & dices ad eos:
† *Deut. 19. 2. Joſ. 20. 2.* †Quando tranſgreſſi fueritis Jordanem in terram Chanaan,
11 Decernite quæ urbes eſſe debeant in præſidia fugitivorum, qui nolentes ſanguinem fuderint.
12 In quibus cum fuerit profugus, cognatus occiſi non poterit eum occidere, donec ſtet in conſpectu multitudinis, & cauſa illius judicetur.
† *Deut. 4. 41. Joſ. 20. 7. 8.* 13 † De ipſis autem urbibus, quæ ad fugitivorum ſubſidia ſeparantur,
14 Tres erunt trans Jordanem, & tres in terra Chanaan,
15 Tam filiis Iſrael quam advenis atque peregrinis, ut confugiat ad eas qui nolens ſanguinem fuderit.
16 Si quis ferro percuſſerit, & mortuus fuerit qui percuſſus eſt: reus erit homicidii, & ipſe morietur.
17 Si lapidem jecerit, & ictus occubuerit: ſimiliter punietur.
18 Si ligno percuſſus interierit: percuſſoris ſanguine vindicabitur.
19 Propinquus occiſi, homicidam interficiet: ſtatim ut apprehenderit eum interficiet:
20 † Si per odium quis hominem impulerit, vel jecerit quippiam in eum per inſidias: † *Deut. 19. 11.*
21 Aut cum eſſet inimicus, manu percuſſerit, & ille mortuus fuerit: percuſſor, homicidii reus erit: cognatus occiſi ſtatim ut invenerit eum, jugulabit.
22 Quod ſi fortuito, & abſque odio
23 [illegible] inimicitiis, quidquam horum fecerit,
24 Et hoc audiente populo fuerit comprobatum, atque inter percuſſorem & propinquum ſanguinis quæſtio ventilata:
25 Liberabitur innocens de ultoris manu, & reducetur per ſententiam in urbem, ad quam confugerat, manebitque ibi, donec ſacerdos magnus, qui oleo ſancto unctus eſt, moriatur.
26 Si interfector extra fines urbium, quæ exulibus deputatæ ſunt,
27 Fuerit inventus, & percuſſus ab eo qui ultor eſt ſanguinis: abſque noxa erit qui eum occiderit.
28 Debuerat enim profugus uſque ad mortem Pontificis in urbe reſidere: poſtquam autem ille obierit, homicida revertetur in terram ſuam.
29 Hæc ſempiterna erunt, & legitima in cunctis habitationibus veſtris.
30 Homicida ſub teſtibus punietur: ad unius teſtimonium nullus condemnabitur.
31 Non accipietis pretium ab eo qui reus eſt ſanguinis, ſtatim & ipſe morietur.
32 Exules & profugi ante mortem Pontificis nullo modo in urbes ſuas reverti poterunt:
33 Ne polluatis terram habitationis veſtræ, quæ innocentium cruore maculatur: nec aliter expiari poteſt, niſi per ejus ſanguinem, qui alterius ſanguinem fuderit.
34 Atque ita emundabitur veſtra poſſeſſio, me commorante vobiſcum: ego enim ſum Dominus qui habito inter filios Iſrael.

CAPUT XXXVI.

Lex fertur, ut filia paternam hereditatem adeuntes nubant contribulibus ſuis, ne tribus per connubia miſceantur, & poſſeſſiones confundantur.

1 ACceſſerunt † autem & principes familiarum Galaad filii Machir, filii Manaſſe, de ſtirpe filiorum Joſeph: locutique ſunt Moyſi coram principibus Iſrael, atque dixerunt: † *Supr. 27. 1.*
2 Tibi Domino noſtro præcepit Dominus, ut terram ſorte divideres filiis Iſrael, & ut filiabus Salphaad fratris noſtri dares poſſeſſionem debitam patri:
3 Quas ſi alterius tribus homines uxores acceperint, ſequetur poſſeſſio ſua, & translata ad aliam tribum, de noſtra hereditate minuetur.
4 Atque ita fiet, ut cum jubilæus, id eſt, quinquageſimus annus remiſſionis advenerit, confundatur ſortium diſtributio, & aliorum poſſeſſio ad alios tranſeat.
5 Reſpondit Moyſes filiis Iſrael, & Domino præcipiente, ait: Recte tribus filiorum Joſeph locuta eſt.

Digitized by Google

6 Et hec lex ſuper filiabus Salphaad a Domino promulgata eſt: † Nubant quibus volunt, tantum ut ſuæ tribus hominibus: †*Tobiæ* 7. 14.

7 Ne commiſceatur poſſeſſio filiorum Iſrael de tribu in tribum. Omnes enim viri ducent uxores de tribu & cognatione ſua:

8 Et cunctæ feminæ de eadem tribu maritos accipient: ut hæreditas permaneat in familiis,

9 Nec ſibi miſceantur tribus, ſed ita maneant.

10 Ut a Domino ſeparatæ ſunt. Fecerunt-que filiæ Salphaad, ut fierat imperatum:

11 Et nupſerunt, Maala, & Thersa, & Hegla, & Melcha, & Noa, filiis patrui ſui

12 De familia Manaſſe, qui fuit filius Joſeph: & poſſeſſio, quæ illis fuerat attributa, manſit in tribu & familia patris earum.

13 Hæc ſunt mandata atque judicia, quæ mandavit Dominus per manum Moyſi ad filios Iſrael, in campeſtribus Moab ſupra Jordanem contra Jericho,

at ii

LIBER DEUTERONOMII,

HEBRAICE ELLE HADDEBARIM.

CAPUT PRIMUM.

Brevis repetitio earum quæ Iſraeli in deſerto contigerant, pœnæque infideli populo inflictæ vel mortis, vel peregrinationis per 40 annos.

1 Æc ſunt verba, quæ locutus eſt Moyſes ad omnem Iſrael trans Jordanem in ſolitudine campeſtri, contra mare rubrum, inter Pharan & Thophel & Laban & Haſeroth, ubi auri eſt plurimum:

2 Undecim diebus de Horeb per viam montis Seir uſque ad Cadesbarne.

3 Quadrageſimo anno, undecimo menſe, prima die menſis, locutus eſt Moyſes ad filios Iſrael omnia quæ præceperat illi Dominus, ut diceret eis:

4 † Poſtquam percuſſit Sehon regem Amorrhæorum, qui habitabat in Heſebon: & Og regem Baſan, qui manſit in Aſtaroth, & in Edrai. *Num.* 21. 24.

5 Trans Jordanem in terra Moab. Cœpitque Moyſes explanare legem, & dicere:

6 Dominus Deus noſter locutus eſt ad nos in Horeb, dicens: Sufficit vobis quod in hoc monte manſiſtis:

7 Revertimini, & venite ad montem Amorrhæorum, & ad cetera quæ ei proxima ſunt campeſtria atque montana & humiliora loca contra meridiem, & juxta littus maris, terram Chananæorum, & Libani uſque ad flumen magnum Euphraten.

8 En, inquit, tradidi vobis: ingredimini & poſſidete eam, ſuper qua juravit Dominus patribus veſtris, Abraham, Iſaac, & Jacob, ut daret illam eis, & ſemini eorum poſt eos.

9 Dixique vobis illo in tempore:

10 † Non poſſum ſolus ſuſtinere vos: quia Dominus Deus veſter multiplicavit vos, & eſtis hodie ſicut ſtellæ cœli, pluriml. *Exod.* 18. 18.

11 (Dominus Deus patrum veſtrorum addat ad hunc numerum multa millia, & benedicat vobis ſicut locutus eſt.)

12 Non valeo ſolus negotia veſtra ſuſtinere, & pondus ac jurgia.

13 Date ex vobis viros ſapientes & gnaros, & quorum converſatio ſit probata in tribubus veſtris, ut ponam eos vobis principes.

14 Tunc reſpondiſtis mihi: Bona res eſt, quam vis facere.

15 Tuliique de tribubus veſtris viros ſapientes & nobiles, & conſtitui eos principes, tribunos, & centuriones, & quinquagenarios ac decanos, qui docerent vos ſingula.

16 Præcepique eis, dicens: Audite illos, & † quod juſtum eſt judicate: ſive civis ſit ille, ſive peregrinus. † *Joan.* 7. 24.

17 † Nulla erit diſtantia perſonarum, ita parvum audietis ut magnum: nec accipietis cujuſquam perſonam, quia Dei judicium eſt. Quod ſi difficile vobis viſum aliquid fuerit, referte ad me, & ego audiam. † *Lev.* 19. 15. *Infr.* 16. 19. *Prov.* 24. 23. *Eccli.* 42. 1. *Jacobi* 2. 1.

18 Præcepique omnia quæ facere deberetis.

19 Profecti autem de Horeb, tranſivimus per eremum terribilem & maximam, quam vidiſtis, per viam montis Amorrhæi, ſicut præceperat Dominus Deus noſter nobis. Cumque veniſſemus in Cadesbarne,

20 Dixi vobis: Veniſtis ad montem Amorrhæi, quem Dominus Deus noſter daturus eſt nobis.

21 Vide terram, quam Dominus Deus tuus dat tibi: aſcende & poſſide eam, ſicut locutus eſt Dominus Deus noſter patribus tuis: noli timere, nec quidquam paveas.

22 † Et acceſſiſtis ad me omnes, atque dixiſtis: Mittamus viros qui conſiderent terram: & renuntient per quod iter debeamus aſcendere, & ad quas pergere civitates. † *Num.* 13. 3.

23 Cumque mihi ſermo placuiſſet, miſi ex vobis duodecim viros, ſingulos de tribubus ſuis.

24 Qui cum perrexiſſent, & aſcendiſſent in montana, venerunt uſque ad vallem botri: & conſiderata terra,

25 Sumentes de fructibus ejus, ut oſtenderent ubertatem, attulerunt ad nos, atque dixerunt: Bona eſt terra, quam Dominus Deus noſter daturus eſt nobis.

26 Et noluiſtis aſcendere, ſed increduli ad ſermonem Domini Dei noſtri

27 Murmuraſtis in tabernaculis veſtris, atque dixiſtis: Odit nos Dominus, & idcirco eduxit nos de terra Ægypti, ut traderet nos in manu Amorrhæi, atque deleret.

28 Quo aſcendemus? nuntii terruerunt cor noſtrum, dicentes: Maxima multitudo eſt, & nobis ſtatura procerior: urbes magnæ, & ad cœlum uſque munitæ, filios Enacim vidimus ibi.

29 Et dixi vobis: Nolite metuere, nec timeatis eos:

30 Dominus Deus, qui ductor eſt veſter, pro vobis ipſe pugnabit, ſicut fecit in Ægypto cunctis videntibus.

31 Et

Digitized by Google

31 Et in solitudine (ipse vidisti) portavit te Dominus Deus tuus, ut solet homo gestare parvulum filium suum, in omni via per quam ambulastis, donec veniretis ad locum istum.

32 Et nec sic quidem credidistis Domino Deo vestro.

†*Exod.* 13. 21. *Num.* 14. 14. 33 † Qui præcessit vos in via, & metatus est locum in quo tentoria figere deberetis, nocte ostendens vobis iter per ignem, & die per columnam nubis.

34 Cumque audisset Dominus vocem sermonum vestrorum, iratus juravit & ait:

†*Num.* 14. 23. *Psalm.* 94. 11. 35 † Non videbit quispiam de hominibus generationis hujus pessimæ terram bonam, quam sub juramento pollicitus sum patribus vestris:

36 Præter Caleb filium Jephone: ipse enim videbit eam, & ipsi dabo terram, quam calcavit, & filiis ejus, quia secutus est Dominum.

37 Nec mihi anda indignatio in populum, cum mihi quoque iratus Dominus propter vos dixerit: Nec tu ingredieris illuc:

38 Sed Josue filius Nun minister tuus: ipse intrabit pro te: hunc exhortare & robora, & ipse sorte terram dividet Israeli.

39 Parvuli vestri, de quibus dixistis quod captivi ducerentur, & filii qui hodie boni ac mali ignorant distantiam, ipsi ingredientur: & ipsis dabo terram, & possidebunt eam.

40 Vos autem revertimini & abite in solitudinem per viam maris rubri.

†*Num.* 14. 40. 41 † Et respondistis mihi: Peccavimus Domino: ascendemus & pugnabimus, sicut præcepit Dominus Deus noster. Cumque instructi armis pergeretis in montem,

†*Num.* 14. 42. 42 Ait mihi Dominus: Dic ad eos: † Nolite adscendere, neque pugnetis, non enim sum vobiscum: ne cadatis coram inimicis vestris,

43 Locutus sum, & non audistis: sed adversantes imperio Domini, & tumentes superbia, ascendistis in montem.

44 Itaque egressus Amorrhæus, qui habitabat in montibus, & obviam veniens, persecutus est vos, sicut solent apes persequi: & cecidit de Seir usque Horma.

45 Cumque reversi ploraretis coram Domino, non audivit vos, nec voci vestræ voluit acquiescere.

46 Sedistis ergo in Cadesbarne multo tempore.

CAPUT II.

Beneficiorum populo exhibitorum repetitio, pugna contra Moab & Ammon prohibitio, regisque Sehon & terræ ipsius expugnatio.

1 PRofectique inde venimus in solitudinem, quæ ducit ad mare rubrum, sicut mihi dixerat Dominus; & circuivimus montem Seir longo tempore.

2 Dixitque Dominus ad me:

3 Sufficit vobis circuire montem istum: ite contra aquilonem:

4 Et populo præcipe dicens: Transibitis per terminos fratrum vestrorum filiorum Esau, qui habitant in Seir, & timebunt vos.

5 Videte ergo diligenter ne moveamini contra eos: neque enim dabo vobis de terra eorum quantum potest unius pedis calcare vestigium, quia in possessionem Esau dedi montem Seir.

6 Cibos emetis ab eis pecunia, & comedetis: aquam emptam hauretis, & bibetis.

7 Dominus Deus tuus benedixit tibi in omni opere manuum tuarum: novit iter tuum, quomodo transieris solitudinem hanc magnam, per quadraginta annos habitans tecum Dominus Deus tuus, & nihil tibi defuit.

8 Cumque transissemus fratres nostros filios Esau, qui habitabant in Seir, per viam campestrem de Elath, & de Asiongaber, venimus ad iter, quod ducit in desertum Moab.

9 Dixitque Dominus ad me: Non pugnes contra Moabitas, nec ineas adversus eos prælium: non enim dabo tibi quidquam de terra eorum, quia filiis Lot tradidi Ar in possessionem:

10 Emim primi fuerunt habitatores ejus, populus magnus, & validus, & tam excelsus, ut de Enacim stirpe,

11 Quasi gigantes, crederentur, & essent similes filiorum Enacim. Denique Moabitæ appellant eos Emim.

12 In Seir autem prius habitaverunt Horrhæi: quibus expulsis atque deletis, habitaverunt filii Esau, sicut fecit Israel in terra possessionis suæ, quam dedit illi Dominus.

13 Surgentes ergo ut transiremus torrentem Zared, venimus ad eum.

14 Tempus autem, quo ambulavimus de Cadesbarne usque ad transitum torrentis Zared, triginta & octo annorum fuit: donec consumeretur omnis generatio hominum bellatorum de castris, sicut juraverat Dominus:

15 Cujus manus fuit adversum eos, ut interirent de castrorum medio.

16 Postquam autem universi cecidерunt pugnatores,

17 Locutus est Dominus ad me, dicens:

18 Tu transibis hodie terminos Moab, urbem nomine Ar:

19 Et accedens in vicina filiorum Ammon, cave ne pugnes contra eos, nec movearis ad prælium: non enim dabo tibi de terra filiorum Ammon, quia filiis Lot dedi eam in possessionem.

20 Terra gigantum reputata est: & in ipsa olim habitaverunt gigantes, quos Ammonita vocant Zomzommim,

21 Populus magnus, & multus, & procera longitudinis, sicut Enacim, quos delevit Dominus a facie eorum: & fecit illos habitare pro eis,

22 Sicut fecerat filiis Esau, qui habitant in Seir, delens Horrhæos, & terram eorum illis tradens, quam possident usque in præsens.

23 Hevæos quoque, qui habitabant in Haserim usque Gazam, Cappadoces expulerunt: qui egressi de Cappadocia deleverunt eos, & habitaverunt pro illis.

24 Surgite, & transite torrentem Arnon: ecce tradidi in manu tua Sehon regem Hesebon Amorrhæum, & terram ejus incipe possidere, & committe adversus eum prælium.

25 Hodie incipiam mittere terrorem atque formidinem tuam in populos, qui habitant sub omni cœlo. ut audito nomine tuo paveant, & in morem parturientium contremiscant, & dolore teneantur.

†*Num.* 21. 21. 26 † Misi ergo nuntios de solitudine Cademoth ad Sehon regem Hesebon verbis pacificis, dicens:

27 Transibimus per terram tuam, publica gradiemur via: non declinabimus neque ad dexteram, neque ad sinistram.

28 Alimenta pretio vende nobis, ut vesca-

mur: aquam pecunia tribue, & sic bibemus. Tantum est ut nobis concedas transitum,
29 Sicut fecerunt filii Esau, qui habitant in Seir, & Moabitæ, qui morantur in Ar: donec veniamus ad Jordanem, & transeamus ad terram, quam Dominus Deus noster daturus est nobis.
30 Noluitque Sehon rex Hesebon dare nobis transitum: quia induraverat Dominus Deus tuus spiritum ejus, & obfirmaverat cor illius, ut traderetur in manus tuas, sicut nunc vides.
† Amos 1. 9. 31 Dixitque Dominus ad me: † Ecce cœpi tibi tradere Sehon, & terram ejus, incipe possidere eam.
32 Egressusque est Sehon obviam nobis cum omni populo suo ad prælium in Jasa.
33 Et tradidit eum Dominus Deus noster nobis: percussimusque eum cum filiis suis & omni populo suo.
34 Cunctasque urbes in tempore illo cepimus, interfectis habitatoribus earum, viris ac mulieribus & parvulis: non reliquimus in eis quidquam.
35 Absque jumentis, quæ in partem venere prædantium: & spoliis urbium, quas cepimus
36 Ab Aroer, quæ est super ripam torrentis Arnon, oppido quod in valle situm est, usque Galaad. Non fuit vicus & civitas, quæ nostras effugeret manus: omnes tradidit Dominus Deus noster nobis.
37 Absque terra filiorum Ammon, ad quam non accessimus: & cunctis quæ adjacent torrenti Jeboc, & urbibus montanis, universisque locis, a quibus nos prohibuit Dominus Deus noster.

CAPUT III.

Pugna contra Og regem Basan, & lectus ejus, atque fors duarum tribuum & semis citra Jordanem: precatur Moyses ut liceat ei terram promissam ingredi, sed Deus id illi negat: Josue ad ceteros Chananæos debellandos roborat.

1 ITaque conversi ascendimus per iter Basan: † egressusque est Og rex Basan in occursum nobis cum populo suo ad bellandum in Edrai.
† Num. 21. 33. Infra 29. 7. 2 Dixitque Dominus ad me: Ne timeas eum: quia in manu tua traditus est cum omni populo ac terra sua: faciesque ei † sicut fecisti Sehon regi Amorrhæorum, qui habitavit in Hesebon.
† Num. 21. 24. 3 † Tradidit ergo Dominus Deus noster in manibus nostris etiam Og regem Basan, & universum populum ejus: percussimusque eos usque ad internecionem,
† Num. 21. 35. 4 Vastantes cunctas civitates illius uno tempore: non fuit oppidum, quod nos effugeret: sexaginta urbes, omnem regionem Argob regni Og in Basan.
5 Cunctæ urbes erant munitæ muris altissimis, portisque & vectibus, absque oppidis innumeris, quæ non habebant muros.
6 Et delevimus eos, sicut feceramus Sehon regi Hesebon, disperdentes omnem civitatem, virosque ac mulieres & parvulos:
7 Jumenta autem & spolia urbium diripuimus.
8 Tulimusque illo in tempore terram de manu duorum regum Amorrhæorum, qui erant trans Jordanem: a torrente Arnon usque ad montem Hermon,
9 Quem Sidonii Sarion vocant, & Amorrhæi Sanir.
10 Omnes civitates, quæ sitæ sunt in planitie, & universam terram Galaad & Basan usque ad Selcha & Edrai civitates regni Og in Basan.
11 Solus quippe Og rex Basan restiterat de stirpe gigantum. Monstratur lectus ejus ferreus, qui est in Rabbath filiorum Ammon, novem cubitos habens longitudinis, & quatuor latitudinis ad mensuram cubiti virilis manus.
12 Terramque possedimus tempore illo ab Aroer, quæ est super ripam torrentis Arnon, usque ad mediam partem montis Galaad: & civitates illius † dedi Ruben & Gad.
† Num. 32. 29. 13 Reliquam autem partem Galaad: & omnem Basan regni Og, tradidi mediæ tribui Manasse, omnem regionem Argob: cunctaque Basan vocatur terra gigantum.
14 Jair filius Manasse possedit omnem regionem Argob usque ad terminos Gessuri & Machari. Vocavitque ex nomine suo Basan, Havoth Jair, id est, Villas Jair, usque in præsentem diem.
15 Machir quoque dedi Galaad.
16 Et tribubus Ruben & Gad dedi de terra Galaad usque ad torrentem Arnon medium torrentis, & confinium usque ad torrentem Jeboc, qui est terminus filiorum Ammon:
17 Et planitiem solitudinis, atque Jordanem, & terminos Cenereth usque ad mare deserti, quod est salsissimum, ad radices montis Phasga contra orientem.
18 Præcepique vobis in tempore illo, dicens: Dominus Deus vester dat vobis terram hanc in hereditatem, expediti præcedite fratres vestros filios Israel omnes viri robusti:
19 Absque uxoribus, & parvulis, atque jumentis. Novi enim quod plura habeatis pecora, & in urbibus remanere debebunt, quas tradidi vobis,
20 Donec requiem tribuat Dominus fratribus vestris, sicut vobis tribuit: & possideant ipsi etiam terram, quam daturus est eis trans Jordanem: tunc revertetur unusquisque in possessionem suam, quam dedi vobis.
† Num. 27. 18. 21 † Josue quoque in tempore illo præcepi, dicens: Oculi tui viderunt quæ fecit Dominus Deus vester duobus his regibus: sic faciet omnibus regnis, ad quæ transiturus es.
22 Ne timeas eos: Dominus enim Deus vester pugnabit pro vobis.
23 Precatusque sum Dominum in tempore illo, dicens:
24 Domine Deus, tu cœpisti ostendere servo tuo magnitudinem tuam, manumque fortissimam: neque enim est alius Deus, vel in cœlo, vel in terra, qui possit facere opera tua, & comparari fortitudini tuæ.
25 Transibo igitur, & videbo terram hanc optimam trans Jordanem, & montem istum egregium, & Libanum.
26 Iratusque est Dominus mihi propter vos, nec exaudivit me, sed dixit mihi: Sufficit tibi: nequaquam ultra loquaris de hac re ad me.
27 Ascende cacumen Phasgæ, & oculos tuos circumfer ad occidentem, & ad aquilonem, austrumque & orientem, & aspice: † nec enim transibis Jordanem istum.
† Infra 31. 2. & 34. 4. 28 Præcipe Josue, & corrobora eum atque confortа: quia ipse præcedet populum istum, & dividet eis terram quam visurus es.
29 Mansimusque in valle contra fanum Phogor.

CA-

CAPUT IV.

Exhortatur Moyſes ad ſervanda Dei præcepta, tum beneficiis Dei tum eorum laudibus; comminando tranſgreſſoribus, prohibet omnem imaginem quæ ad idololatriam induceret, ſuam prædicit mortem; treſque urbes refugii ſeparat trans Jordanem pro homicidiis involuntariis & caſualibus.

1 ET nunc Iſrael audi præcepta & judicia, quæ ego doceo te: ut facient ea, vivas, & ingrediens poſſideas terram, quam Dominus Deus pátrum veſtrorum datturus eſt vobis.

2 Non addetis ad verbum quod vobis loquor, nec auferetis ex eo: cuſtodite mandata Domini Dei veſtri quæ ego præcipio vobis.

† Num. 25. 4. 3 † Oculi veſtri viderunt omnia quæ fecit Dominus contra Beelphegor; quomodo contriverit omnes cultores ejus de medio veſtri.

4 Vos autem qui adhæretis Domino Deo veſtro, vivitis univerſi uſque in præſentem diem.

5 Scitis quod docuerim vos præcepta atque juſtitias, ſicut mandavit mihi Dominus Deus meus: ſic facietis ea in terra, quam poſſeſſúri eſtis:

6 Et obſervabitis & implebitis opere: Hæc eſt enim veſtra ſapientia & intellectus coram populis, ut audientes univerſa præcepta hæc, dicant: En populus ſapiens & intelligens; gens magna.

7 Nec eſt alia nátio tam grandis, quæ habeat deos appropinquantes ſibi, ſicut Deus noſter adeſt cunctis obſecrationibus noſtris.

8 Quæ eſt enim alia gens ſic inclyta, ut habeat cerémonias, juſtaque júdicia & univerſam legem, quam ego proponam hodie ante oculos veſtros?

9 Cuſtodi igitur temetipſum, & animam tuam ſollicite. Ne obliviſcaris verborum, quæ viderunt oculi tui, & ne excidant de corde tuo cunctis diebus vitæ tuæ. Docebis ea filios ac nepotes tuos,

10 A die in quo ſtetiſti coram Domino Deo tuo in Horeb, quando Dominus locutus eſt mihi, dicens: Congrega ad me populum, ut audiant ſermones meos, & diſcant timere me omni tempore quo vivunt in terra, doceantque filios ſuos.

11 Et acceſſiſtis ad radices montis, qui † ardebat uſque ad cœlum: erantque in eo tenebræ, & nubes, & caligo.

† Exod. 19. 18. 12 Locutuſque eſt Dominus ad vos de medio ignis: Vocem verborum ejus audiſtis, & formam penitus non vidiſtis.

13 Et oſtendit vobis pactum ſuum, quod præcepit ut faceretis, & decem verba, quæ ſcripſit in duabus tabulis lapideis.

14 Mihique mandavit in illo tempore ut docerem vos cerémonias & judicia, quæ facere deberetis in terra, quam poſſeſſuri eſtis.

15 Cuſtodite igitur ſolicite animas veſtras. Non vidiſtis aliquam ſimilitudinem, in die qua locutus eſt vobis Dominus in Horeb de medio ignis:

16 Ne forte decepti faciatis vobis ſculptam ſimilitudinem, aut imaginem maſculi vel fœminæ,

17 Similitudinem omnium jumentorum quæ ſunt ſuper terram, vel avium ſub cœlo volantium;

18 Atque reptilium quæ moventur in terra, ſive piſcium qui ſub terra morantur in aquis:

19 Ne forte elevatis oculis ad cœlum, videas Solem & Lunam, & omnia aſtra cœli, & errore deceptus adores ea & colas quæ creavit Dominus Deus tuus in miniſterium cunctis gentibus, quæ ſub cœlo ſunt.

20 Vos autem tulit Dominus, & eduxit de fornace ferrea Ægypti, ut haberet populum hereditarium, ſicut eſt in præſenti die.

† Sup. 1. 37. 21 † Iratuſque eſt Dominus contra me propter ſermones veſtros, & juravit ut non tranſirem Jordanem, nec ingrederer terram optimam, quam daturus eſt vobis.

22 Ecce morior in hac humo; non tranſibo Jordanem: vos tranſibitis, & poſſidebitis terram egregiam.

23 Cave ne quando obliviſcaris pacti Domini Dei tui, quod pepigit tecum: & facias tibi ſculptam ſimilitudinem eorum, quæ fieri Dominus prohibuit:

† Heb. 12. 29. 24 † Quia Dominus Deus tuus ignis conſumens eſt, Deus æmulator.

25 Si genueritis filios ac nepotes, & morati fueritis in terra, deceptique feceritis vobis aliquam ſimilitudinem, patrantes malum coram Domino Deo veſtro, ut eum ad iracundiam provocetis:

26 Teſtes invoco hodie cœlum & terram, cito perituros vos eſſe de terra, quam tranſito Jordane poſſeſſuri eſtis: non habitabitis in ea longo tempore, ſed delebit vos Dominus,

27 Atque diſperget in omnes gentes, & remanebitis pauci in nationibus, ad quas vos ducturus eſt Dominus.

28 Ibique ſervietis diis, qui hominum manu fabricati ſunt, ligno & lapidi qui non vident, nec audiunt, nec comedunt, nec odorantur.

29 Cumque quæſieris ibi Dominum Deum tuum, invenies eum: ſi tamen toto corde quæſieris, & tota tribulatione animæ tuæ.

30 Poſtquam te invenerint omnia quæ prædicta ſunt, novíſſimo tempore reverteris ad Dominum Deum tuum, & audies vocem ejus.

31 Quia Deus miſericors, Dominus Deus tuus eſt: non dimittet te, nec omnino delebit, neque obliviſcetur pacti, in quo juravit patribus tuis.

32 Interroga de diebus antiquis, qui fuerunt ante te ex die quo creavit Deus hominem ſuper terram; a ſummo cœlo uſque ad ſummum ejus, ſi facta eſt aliquando hujuſcemodi res, aut unquam cognitum eſt;

33 Ut audiret populus vocem Dei loquentis de medio ignis, ſicut tu audiſti & vixiſti:

34 Si fecit Deus ut ingrederetur, & tolleret ſibi gentem de medio nationum, per tentationes, ſigna, atque portenta, per pugnam, & robuſtam manum, extentumque brachium, & horribiles viſiones, juxta omnia quæ fecit pro vobis Dominus Deus veſter in Ægypto, videntibus oculis tuis:

35 Ut ſcires quoniam Dominus ipſe eſt Deus, & non eſt alius præter eum.

36 De cœlo te fecit audire vocem ſuam, ut doceret te, & in terra oſtendit tibi ignem ſuum maximum, & audiſti verba illius de medio ignis,

37 Quia dilexit patres tuos, & elegit ſemen eorum poſt eos. † Eduxitque te præcedens in virtute ſua magna ex Ægypto,

† Exod. 13. 21. 38 Ut deleret nationes maximas & fortiores te in introitu tuo: & introduceret te, daretque tibi terram earum in poſſeſſionem, ſicut cernis in præſenti die,

39 Scito ergo hodie, & cogitato in corde tuo, quod Dominus ipse sit Deus in cœlo sursum, & in terra deorsum, & non sit alius.

40 Custodi præcepta ejus atque mandata, quæ ego præcipio tibi: ut bene sit tibi, & filiis tuis post te, & permaneas multo tempore super terram, quam Dominus Deus tuus daturus est tibi.

†*Num.* 35. 14. 41 † Tunc separavit Moyses tres civitates trans Jordanem ad orientalem plagam,

42 Ut confugiat ad eas qui occiderit nolens proximum suum, nec sibi fuerit inimicus ante unum & alterum diem, & ad harum aliquam urbium posset evadere:

† *Josue* 20. 8. 43 † Bosor in solitudine, quæ sita est in terra campestri de tribu Ruben: & Ramoth in Galaad, quæ est in tribu Gad: & Golan in Basan, quæ est in tribu Manasse.

44 Ista est lex, quam proposuit Moyses coram filiis Israel,

45 Et hæc testimonia & cæremoniæ atque judicia, quæ locutus est ad filios Israel, quando egressi sunt de Ægypto,

46 Trans Jordanem in valle contra fanum Phogor in terra Sehon regis Amorrhæi, qui habitavit in Hesebon, quem percussit Moyses. Filii quoque Israel egressi ex Ægypto

47 Possederunt terram ejus, & terram Og regis Basan, duorum regum Amorrhæorum, qui erant trans Jordanem ad solis ortum:

48 Ab Aroer, quæ sita est super ripam torrentis Arnon, usque ad montem Sion, qui est & Hermon,

49 Omnem planitiem trans Jordanem ad orientalem plagam, usque ad mare solitudinis, & usque ad radices montis Phasga.

CAPUT V.

Præceptorum decalogi repetitio & explanatio: & de timore filiorum Israel, cum Dei vocem audissent, & montem ardere vidissent ad legis promulgationem.

1 VOcavitque Moyses omnem Israelem, & dixit ad eum: Audi Israel cæremonias atque judicia, quæ ego loquor in auribus vestris hodie: discite ea, & opere complete.

2 Dominus Deus noster pepigit nobiscum fœdus in Horeb.

3 Non cum patribus nostris iniit pactum, sed nobiscum qui in præsentiarum sumus, & vivimus.

4 Facie ad faciem locutus est nobis in monte de medio ignis.

†*Exod.* 20. 2. *Levit.* 26. 1. *Psalm.* 80. 11. 5 Ego sequester & medius fui inter Dominum & vos in tempore illo, ut annuntiarem vobis verba ejus: timuistis enim ignem, & non ascendistis in montem, & ait:

†*Exod.* 20. 3. *Psalm.* 80. 10. 6 † Ego Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti, de domo servitutis.

7 † Non habebis deos alienos in conspectu meo.

†*Exod.* 20. 4. *Levit.* 26. 1. *Psalm.* 96. 7. 8 † Non facies tibi sculptile, nec similitudinem omnium, quæ in cœlo sunt desuper, & quæ in terra deorsum, & quæ versantur in aquis sub terra.

†*Exod.* 34. 14. 9 † Non adorabis ea, & non coles. Ego enim sum Dominus Deus tuus: Deus æmulator, reddens iniquitatem patrum super filios in tertiam & quartam generationem his qui oderunt me,

10 Et faciens misericordiam in multa millia diligentibus me, & custodientibus præcepta mea.

†*Exod.* 20. 7. *Levit.* 19. 12, *Matth.* 5. 33. 11 † Non usurpabis nomen Domini Dei tui inaniter: quia non erit impunitus qui super re vana nomen ejus assumpserit.

12 Observa diem sabbati, ut sanctifices eum, sicut præcepit tibi Dominus Deus tuus.

13 Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua.

† *Gen.* 2. 2. *Exod.* 20. 10. *Hebr.* 4. 4. 14 † Septimus dies sabbati est, id est, requies Domini Dei tui. Non facies in eo quidquam operis tu, & filius tuus, & filia, servus & ancilla, & bos, & asinus, & omne jumentum tuum, & peregrinus qui est intra portas tuas: ut requiescat servus tuus, & ancilla tua, sicut & tu.

15 Memento quod & ipse servieris in Ægypto, & eduxerit te inde Dominus Deus tuus in manu forti, & brachio extento. Idcirco præcepit tibi ut observares diem sabbati.

†*Exod.* 20. 12. *Eccli.* 3. 9. *Matth.* 15. 4. *Marc.* 7. 10. *Ephes.* 6. 2. 16 † Honora patrem tuum & matrem, sicut præcepit tibi Dominus Deus tuus, ut longo vivas tempore. & bene sit tibi in terra, quam Dominus Deus tuus daturus est tibi.

17 Non occides.

18 Neque mœchaberis.

19 Furtumque non facies.

†*Matt.* 5. 28. *Rom.* 7. 7. 20 Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium.

21 † Non concupisces uxorem proximi tui: non domum, non agrum, non servum, non ancillam, non bovem, non asinum, & universa quæ illius sunt.

22 Hæc verba locutus est Dominus ad omnem multitudinem vestram in monte, de medio ignis & nubis & caliginis, voce magna, nihil addens amplius, & scripsit ea in duabus tabulis lapideis, quas tradidit mihi.

23 Vos autem postquam audistis vocem de medio tenebrarum, & montem ardere vidistis, accessistis ad me omnes principes tribuum, & majores natu, atque dixistis:

24 Ecce ostendit nobis Dominus Deus noster majestatem & magnitudinem suam: vocem ejus audivimus de medio ignis, & probavimus hodie, quod loquente Deo cum homine, vixerit homo.

25 Cur ergo moriemur, & devorabit nos ignis hic maximus? si enim audierimus ultra vocem Domini Dei nostri, moriemur.

26 Quid est omnis caro, ut audiat vocem Dei viventis, qui de medio ignis loquitur sicut nos audivimus, & possit vivere?

27 Tu magis accede: & audi cuncta quæ dixerit Dominus Deus noster tibi: loquerisque ad nos, & nos audientes faciemus ea.

28 Quod cum audisset Dominus, ait ad me, Audivi vocem verborum populi hujus quæ locuti sunt tibi: bene omnia sunt, locuti.

29 Quis det talem eos habere mentem, ut timeant me, & custodiant universa mandata mea in omni tempore, ut bene sit eis, & filiis eorum in sempiternum?

30 Vade & dic eis: Revertimini in tentoria vestra.

31 Tu vero hic sta mecum: & loquar tibi omnia mandata mea, & cæremonias atque judicia: quæ docebis eos, ut faciant ea in terra, quam dabo illis in possessionem.

32 Custodite igitur & facite quæ præcepit Dominus Deus vobis: non declinabitis neque ad dexteram, neque ad sinistram:

33 Sed per viam, quam præcepit Dominus

Deus

Deus vester, ambulabitis, ut vivatis, & bene sit vobis; & protelentur dies in terra possessionis vestræ.

CAPUT VI.

Dominus ex toto corde diligendus, ejusque mandata sollicite servanda, & posteris inculcanda.

1 HÆc sunt præcepta & cæremoniæ atque judicia, quæ mandavit Dominus Deus vester ut docerem vos, & faciatis ea in terra, ad quam transgredimini possidendam:
2 Ut timeas Dominum Deum tuum, & custodias omnia mandata & præcepta ejus, quæ ego præcipio tibi, & filiis, ac nepotibus tuis, cunctis diebus vitæ tuæ, ut prolongentur dies tui.
3 Audi Israel, & observa ut facias quæ præcepit tibi Dominus, & bene sit tibi, & multipliceris amplius, sicut pollicitus est Dominus Deus patrum tuorum tibi terram lacte & melle manantem.
4 Audi Israel, Dominus Deus noster; Dominus unus est.
† *Infr.* 11. 13. *Matth.* 22. 37. *Marc.* 12. 30. *Luc.* 10. 27.
5 † Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua.
6 Eruntque verba hæc, quæ ego præcipio tibi hodie, in corde tuo:
7 Et narrabis ea filiis tuis, & meditaberis in eis sedens in domo tua, & ambulans in itinere, dormiens atque consurgens.
8 Et ligabis ea quasi signum in manu tua, eruntque & movebuntur inter oculos tuos,
9 Scribesque ea in limine & ostiis domus tuæ.
10 Cumque introduxerit te Dominus Deus tuus in terram, pro qua juravit patribus tuis, Abraham, Isaac, & Jacob: & dederit tibi civitates magnas & optimas, quas non ædificasti,
11 Domos plenas cunctarum opum, quas non extruxisti, cisternas, quas non fodisti, vineta & oliveta, quæ non plantasti,
12 Et comederis, & saturatus fueris.
13 Cave diligenter, ne obliviscaris Domini, qui eduxit te de terra Ægypti, de domo servitutis. † Dominum Deum tuum timebis, & illi soli servies, ac per nomen illius jurabis.
† *Infra* 10. 20. *Matth.* 4. 10. *Luc.* 4. 8.
14 Non ibitis post deos alienos cunctarum gentium, quæ in circuitu vestro sunt:
15 Quoniam Deus æmulator, Dominus Deus tuus in medio tui: ne quando iracscatur furor Domini Dei tui contra te, & auferat te de superficie terræ.
† *Matt.* 4. 7. *Luc.* 4. 11.
16 † Non tentabis Dominum Deum tuum, sicut tentasti in loco tentationis.
17 Custodi præcepta Domini Dei tui, ac testimonia & cæremonias, quas præcepit tibi:
18 Et fac quod placitum est & bonum in conspectu Domini, ut bene sit tibi: & ingressus possideas terram optimam, de qua juravit Dominus patribus tuis,
19 Ut deleret omnes inimicos tuos coram te, sicut locutus est.
20 Cumque interrogaverit te filius tuus cras, dicens: Quid sibi volunt testimonia hæc, & cæremoniæ, atque judicia, quæ præcepit Dominus Deus noster nobis?
21 Dices ei: Servi eramus Pharaonis in Ægypto, & eduxit nos Dominus de Ægypto in manu forti:
22 Fecitque signa atque prodigia magna & pessima in Ægypto contra Pharaonem, & omnem domum illius, in conspectu nostro,
23 Et eduxit nos inde, ut introductis daret terram, super qua juravit patribus nostris.
24 Præcepitque nobis Dominus, ut faciamus omnia legitima hæc, & timeamus Dominum Deum nostrum, ut bene sit nobis cunctis diebus vitæ nostræ, sicut est hodie.
25 Eritque nostri misericors, si custodierimus & fecerimus omnia præcepta ejus coram Domino Deo nostro, sicut mandavit nobis.

CAPUT VII.

Nulla cum gentibus fœdera contrahenda, sed earum aræ, luci ac simulacra delenda: memoratis Dei beneficiis promittit in omnibus auxilium & ubertatem, modo ejus præcepta observent.

1 CUm introduxerit te Dominus Deus tuus in terram, quam possessurus ingrederis, & deleverit gentes multas coram te, † Hethæum, & Gergezæum, & Amorrhæum, Chananæum, & Pherezæum, & Hevæum, & Jebusæum, septem gentes multo majoris numeri quam tu es, & robustiores te.
† *Exod.* 23. 23. & 33. 2.
2 Tradideritque eas Dominus Deus tibi, percutiens eas usque ad internecionem. † Non inibis cum eis fœdus; nec miserebcris earum,
† *Exod.* 23. 32. & 34. 15. 16.
3 Neque sociabis cum eis conjugia. Filiam tuam non dabis filio ejus, nec filiam illius accipies filio tuo:
† *Exod.* 34. 16.
4 Quia seducet filium tuum, ne sequatur me, & ut magis serviat diis alienis: irascetur furor Domini, & delebit te cito.
5 Quin potius hæc facietis eis: † Aras eorum subvertite, & confringite statuas, lucosque succidite, & sculptilia comburite.
† *Exod.* 23. 24. *Infra* 12. 3. & 16. 21.
6 † Quia populus sanctus es Domino Deo tuo. Te † elegit Dominus Deus tuus, ut sis ei populus peculiaris de cunctis populis, qui sunt super terram.
† *Infra* 14. 2. † *Infra* 26. 18.
7 Non quia cunctas gentes numero vincebatis, vobis junctus est Dominus, & elegit vos, cum omnibus sitis populis pauciores:
8 Sed quia dilexit vos Dominus, & custodivit juramentum, quod juravit patribus vestris: eduxitque vos in manu forti, & redemit de domo servitutis, de manu Pharaonis regis Ægypti.
9 Et scies, quia Dominus Deus tuus, ipse est Deus fortis & fidelis, custodiens pactum & misericordiam diligentibus se, & his qui custodiunt præcepta ejus, in mille generationes:
10 Et reddens odientibus se statim, ita ut disperdat eos, & ultra non differat, protinus eis restituens quod merentur.
11 Custodi ergo præcepta & cæremonias atque judicia, quæ ego mando tibi hodie ut facias.
12 Si postquam audieris hæc judicia, custodieris ea & feceris, custodiet & Dominus Deus tuus pactum tibi, & misericordiam quam juravit patribus tuis:
13 Et diliget te ac multiplicabit, benedicetque fructui ventris tui, & fructui terræ tuæ, frumento tuo, atque vindemiæ, oleo, & armentis, gregibus ovium tuarum super terram, pro qua juravit patribus tuis ut daret eam tibi.

14 Benedictus eris inter omnes populos. † Exod. 23. 26. † Non erit apud te sterilis utriusque sexus, tam in hominibus, quam in gregibus tuis.

15 Auferet Dominus a te omnem languorem: & infirmitates Ægypti pessimas, quas novisti, non inferet tibi, sed cunctis hostibus tuis.

16 Devorabis omnes populos, quos Dominus Deus tuus daturus est tibi. Non parcet eis oculus tuus, nec servies diis eorum, ne sint in ruinam tui.

17 Si dixeris in corde tuo: plures sunt gentes istæ quam ego, quo modo potero delere eas?

18 Noli metuere, sed recordare quæ fecerit Dominus Deus tuus Pharaoni, & cunctis Ægyptiis,

19 Plagas maximas, quas viderunt oculi tui, & signa atque portenta, manumque robustam, & extentum brachium, ut educeret te Dominus Deus tuus: sic faciet cunctis populis, quos metuis.

† Exod. 23. 28. Jos. 24. 12. 20 † Insuper & crabrones mittet Dominus Deus tuus in eos, donec deleat omnes atque disperdat qui te fugerint, & latere potuerint.

21 Non timebis eos, quia Dominus Deus tuus in medio tui est, Deus magnus & terribilis:

22 Ipse consumet nationes has in conspectu tuo paulatim atque per partes. Non poteris eas delere pariter: ne forte multiplicentur contra te bestiæ terræ.

23 Dabitque eos Dominus Deus tuus in conspectu tuo: & interficiet illos donec penitus deleantur.

24 Tradetque reges eorum in manus tuas, & disperdes nomina eorum sub cœlo: nullus poterit resistere tibi, donec conteras eos.

† 2. Machab. 12. 40. 25 † Sculptilia eorum igne combures: non concupisces argentum & aurum, de quibus facta sunt, neque assumes ex eis tibi quidquam, ne offendas, propterea quia abominatio est Domini Dei tui.

26 Nec inferes quippiam ex idolo in domum tuam, ne fias anathema, sicut & illud est. Quasi spurcitiam detestaberis, & velut inquinamentum ac sordes abominationi habebis, quia anathema est.

CAPUT VIII.

Commemorantur beneficia & afflictiones quas Dominus eis in deserto immisit, ne illorum & Dei sui fiant immemores.

1 OMne mandatum, quod ego præcipio tibi hodie, cave diligenter ut facias: ut possitis vivere, & multiplicemini, ingressique possideatis terram, pro qua juravit Dominus patribus vestris.

2 Et recordaberis cuncti itineris, per quod adduxit te Dominus Deus tuus quadraginta annis per desertum, ut affligeret te, atque tentaret, & nota fierent quæ in tuo animo versabantur, utrum custodires mandata illius, an non.

3 Afflixit te penuria, & dedit tibi cibum Manna, quod ignorabas tu & patres tui: ut ostenderet tibi quod non † in solo pane vivat homo, sed in omni verbo quod egreditur de ore Dei.

† Matt. 4. 4. Luc. 4. 4 Vestimentum tuum, quo operiebaris, nequaquam vetustate defecit, & pes tuus non est subtritus, en quadragesimus annus est.

5 Ut recogites in corde tuo, quia sicut erudit filium suum homo, sic Dominus Deus tuus erudivit te,

6 Ut custodias mandata Domini Dei tui, & ambules in viis ejus, & timeas eum.

7 Dominus enim Deus tuus introducet te in terram bonam, terram rivorum aquarumque & fontium: in cujus campis & montibus erumpunt fluviorum abyssi:

8 Terram frumenti, hordei, ac vinearum, in qua ficus, & malogranata, & oliveta nascuntur: terram olei ac mellis.

9 Ubi absque ulla penuria comedes panem tuum, & rerum omnium abundantia perfrueris: cujus lapides ferrum sunt, & de montibus ejus æris metalla fodiuntur:

10 Ut cum comederis, & satiatus fueris, benedicas Domino Deo tuo pro terra optima, quam dedit tibi.

11 Observa, & cave ne quando obliviscaris Domini Dei tui, & negligas mandata ejus atque judicia & cerimonias, quas ego præcipio tibi hodie:

12 Ne postquam comederis & satiatus fueris, domos pulchras ædificaveris, & habitaveris in eis,

13 Habuerisque armenta boum, & ovium greges, argenti & auri cunctarumque rerum copiam,

14 Elevetur cor tuum, & non reminiscaris Domini Dei tui, qui eduxit te de terra Ægypti, de domo servitutis:

15 Et ductor tuus fuit in solitudine magna atque terribili, † in qua erat serpens flatu adurens, & scorpio ac dipsas, & nullæ omnino aquæ; † qui eduxit rivos de petra durissima,

† Num. 10. 9. & 21. 6. † Exod. 17. 6. † Exod. 16. 14. 16 Et † cibavit te manna in solitudine, quod nescierunt patres tui. Et postquam afflixit ac probavit, ad extremum misertus est tui,

17 Ne dicares in corde tuo: Fortitudo mea, & robur manus meæ, hæc mihi omnia præstiterunt.

18 Sed recorderis Domini Dei tui, quod ipse vires tibi præbuerit, ut impleret pactum suum, super quo juravit patribus tuis, sicut præsens indicat dies.

19 Sin autem oblitus Domini Dei tui, secutus fueris deos alienos, coluerisque illos & adoraveris: ecce nunc prædico tibi quod omnino dispercas.

20 Sicut gentes, quas delevit Dominus in introitu tuo, ita & vos peribitis, si inobedientes fueritis voci Domini Dei vestri.

CAPUT IX.

Reprimitur elatio, ne futuras victorias sibi sed soli Domino adscribatur, refricat Moyses populo sua murmura & peccata in deserto, & suam pro populo intercessionem.

1 AUdi Israel: Tu transgredieris hodie Jordanem, ut possideas nationes maximas & fortiores te, civitates ingentes & ad cœlum usque muratas,

2 Populum magnum atque sublimem, filios Enacim, quos ipse vidisti, & audisti, quibus nullus potest ex adverso resistere.

3 Scies ergo hodie quod Dominus Deus tuus ipse transibit ante te, ignis devorans atque consumens, qui conterat eos & deleat atque disperdat ante faciem tuam velociter, sicut locutus est tibi.

4 Ne dicas in corde tuo, cum deleverit eos Dominus Deus tuus in conspectu tuo: Propter justitiam meam introduxit me Dominus ut terram hanc possiderem, cum propter impietates suas istæ delectæ sint nationes.

5 Neque enim propter justitias tuas, & æquitatem cordis tui, ingredieris ut possideas terras earum: sed quia illæ egerunt impie, introeunte te delectæ sunt: & ut compleret verbum suum Dominus, quod sub juramento pollicitus est patribus tuis, Abraham, Isaac, & Jacob.

6 Scito ergo quod non propter justitias tuas Dominus Deus tuus dederit tibi terram hanc optimam in possessionem, cum durissimæ cervicis sis populus.

8 Memento, & ne obliviscaris, quomodo ad iracundiam provocaveris Dominum Deum tuum in solitudine. Ex eo die, quo egressus es ex Ægypto usque ad locum istum, semper adversum Dominum contendisti.

†*Exod.* 17. 6. & 19. 3. & 31. 18. & 32. 15.

8 † Nam & in Horeb provocasti eum, & iratus delere te voluit,

9 Quando ascendi in montem, ut acciperem tabulas lapideas, tabulas pacti quod pepigit vobiscum Dominus: & perseveravi in monte quadraginta diebus ac noctibus, panem non comedens, & aquam non bibens.

†*Exod.* 31. 18.

10 † Deditque mihi Dominus duas tabulas lapideas scriptas digito Dei, & continentes omnia verba quæ vobis locutus est in monte de medio ignis, quando concio populi congregata est.

11 Cumque transissent quadraginta dies, & totidem noctes, dedit mihi Dominus duas tabulas lapideas, tabulas fœderis,

†*Exod.* 32. 7.

12 Dixitque mihi: † Surge, & descende hinc cito: quia populus tuus, quem eduxisti de Ægypto, deseruerunt velociter viam quam demonstrasti eis, feceruntque sibi conflatile.

13 Rursumque ait Dominus ad me: Cerno quod populus iste duræ cervicis sit:

14 Dimitte me ut conteram eum, & deleam nomen ejus de sub cœlo, & constituam te super gentem, quæ hac major & fortior sit.

15 Cumque de monte ardente descenderem, & duas tabulas fœderis utraque tenerem manu,

16 Vidissemque vos peccasse Domino Deo vestro, & fecisse vobis vitulum conflatilem, ac deseruisse velociter viam ejus, quam vobis ostenderat:

17 Projeci tabulas de manibus meis, confregique eas in conspectu vestro.

18 Et procidi ante Dominum sicut prius, quadraginta diebus & noctibus panem non comedens, & aquam non bibens propter omnia peccata vestra quæ gessistis contra Dominum, & eum ad iracundiam provocastis.

19 Timui enim indignationem & iram illius, qua adversum vos concitatus, delere vos voluit. Et exaudivit me Dominus etiam hac vice.

20 Adversum Aaron quoque vehementer iratus, voluit eum conterere, & pro illo similiter deprecatus sum.

21 Peccatum autem vestrum quod feceratis, id est, vitulum, arripiens, igne combussi, & in frusta comminuens, omninoque in pulverem redigens, projeci in torrentem, qui de monte descendit.

†*Num.* 11. 1. & 16. 1. & 21. 5.

22 † In incendio quoque & in tentatione, & in Sepulchris concupiscentiæ provocastis Dominum;

23 Et quando misit vos de Cadesbarne, dicens: Ascendite, & possidete terram, quam dedi vobis, & contempsistis imperium Domini Dei vestri, & non credidistis ei, neque vocem ejus audire voluistis:

24 Sed semper fuistis rebelles a die qua nosse vos cœpi.

25 Et jacui coram Domino quadraginta diebus ac noctibus, quibus eum suppliciter deprecabar, ne deleret vos, ut fuerat comminatus:

26 Et orans dixi: Domine Deus, ne disperdas populum tuum, & hereditatem tuam, quam redemisti in magnitudine tua, quos eduxisti de Ægypto in manu forti.

27 Recordare servorum tuorum, Abraham, Isaac, & Jacob: ne aspicias duritiam populi hujus, & impietatem atque peccatum:

28 Ne forte dicant habitatores terræ, de qua eduxisti nos: Non poterat Dominus introducere eos in terram, quam pollicitus est eis, & oderat illos: idcirco eduxit, ut interficeret eos in solitudine.

29 Qui sunt populus tuus & hereditas tua, quos eduxisti in fortitudine tua magna, & in brachio tuo extento.

CAPUT X.

Tabularum secundarum instauratio, Levitarum officia: timor & dilectio Dei ad servanda præcepta movere debent: præputium cordis circumcidendum, peregrini amandi, & per Dei nomen jurandum.

†*Exod.* 34. 1.

1 IN † tempore illo dixit Dominus ad me: Dola tibi duas tabulas lapideas, sicut priores fuerunt, & ascende ad me in montem: faciesque arcam ligneam,

2 Et scribam in tabulis verba quæ fuerunt in his quas ante confregisti, ponesque eas in arca.

3 Feci igitur arcam de lignis setim. Cumque dolassem duas tabulas lapideas instar priorum, ascendi in montem, habens eas in manibus.

4 Scripsitque in tabulis, juxta id quod prius scripserat, verba decem, quæ locutus est Dominus ad vos in monte de medio ignis, quando populus congregatus est: & dedit eas mihi.

5 Reversusque de monte, descendi, & posui tabulas in arcam, quam feceram, quæ hucusque ibi sunt, sicut mihi præcepit Dominus.

†*Num.* 33. 31. †*Num.* 20. 28. 29.

6 † Filii autem Israel moverunt castra ex Beroth filiorum Iacan in Mosera, ubi † Aaron mortuus ac sepultus est, pro quo, sacerdotio functus est Eleazar filius ejus,

7 Inde venerunt in Gadgad: de quo loco profecti, castrametati sunt in Jetabatha, in terra aquarum atque torrentium.

8 Eo tempore separavit tribum Levi, ut portaret arcam fœderis Domini, & staret coram eo in ministerio, ac benediceret in nomine illius usque in præsentem diem.

9 Quam ob rem non habuit Levi partem, neque possessionem cum fratribus suis: quia ipse Dominus possessio ejus est, sicut promisit ei Dominus Deus tuus.

10 Ego autem steti in monte, sicut prius, quadraginta diebus ac noctibus: exaudivitque me Dominus etiam hac vice, & te perdere noluit.

11 Dixitque mihi: Vade, & præcede populum, ut ingrediatur, & possideat terram, quam juravi patribus eorum ut traderem eis.

12 Et nunc Israel, quid Dominus Deus tuus petit a te, nisi ut timeas Dominum Deum tuum, & ambules in viis ejus, & diligas eum, ac servias Domino Deo tuo in toto corde tuo, & in tota anima tua:

13 Custodiatque mandata Domini, & cerimonias ejus, quas ego hodie præcipio tibi, ut bene sit tibi?

14 En Domini Dei tui cœlum, & cœlum cœli, terra, & omnia quæ in ea sunt:

15 Et tamen patribus tuis conglutinatus est Dominus, & amavit eos, elegitque semen eorum post eos, id est vos: de cunctis gentibus, sicut hodie comprobatur.

16 Circumcidite igitur præputium cordis vestri, & cervicem vestram ne induretis amplius:

17 Quia Dominus Deus vester, ipse est Deus deorum, & Dominus dominantium, Deus magnus & potens, & terribilis, † qui personam non accipit, nec munera.

18 Facit judicium pupillo & viduæ, amat peregrinum, & dat ei victum atque vestitum.

19 Et vos ergo amate peregrinos, quia & ipsi fuistis advenæ in terra Ægypti.

20 † Dominum Deum tuum timebis, & ei soli servies: ipsi adhærebis, jurabisque in nomine illius.

21 Ipse est laus tua, & Deus tuus, qui fecit tibi hæc magnalia & terribilia, quæ viderunt oculi tui.

22 † In septuaginta animabus descenderunt patres tui in Ægyptum: & ecce nunc multiplicavit te Dominus Deus tuus sicut astra cœli.

CAPUT XI.

Recensentur varia Dei beneficia, multaque bona promittuntur servantibus ejus præcepta, mala autem non servantibus, hoc est, benedictio & maledictio super montes Garizim & Hebal ponenda.

1 AMa itaque Dominum Deum tuum, & observa præcepta ejus & cerimonias, judicia atque mandata, omni tempore.

2 Cognoscite hodie quæ ignorant filii vestri, qui non viderunt disciplinam Domini Dei vestri, magnalia ejus & robustam manum, extentumque brachium,

3 Signa & opera quæ fecit in medio Ægypti Pharaoni regi, & universæ terræ ejus,

4 Omnique exercitui Ægyptiorum, & equis ac curribus: quo modo operuerint eos aquæ maris rubri, cum vos persequerentur, & deleverit eos Dominus usque in præsentem diem:

5 Vobisque quæ fecerit in solitudine, donec veniretis ad hunc locum:

6 Et † Dathan atque Abiron filiis Eliab, qui fuit filius Ruben: quos † aperto ore suo terra absorbuit, cum domibus & tabernaculis, & universa substantia eorum, quam habebant in medio Israel.

7 Oculi vestri viderunt omnia opera Domini magna quæ fecit,

8 Ut custodiatis universa mandata illius, quæ ego hodie præcipio vobis, & possitis introire, & possidere terram, ad quam ingredimini,

9 Multoque in ea vivatis tempore: quam sub juramento pollicitus est Dominus patribus vestris, & semini eorum, lacte & melle manantem.

10 Terra enim, ad quam ingrederis possidendam, non est sicut terra Ægypti, de qua existi, ubi jacto semine in hortorum morem aquæ ducuntur irriguæ:

11 Sed montuosa est & campestris, de cœlo expectans pluvias.

12 Quam Dominus Deus tuus semper invisit, & oculi illius in ea sunt a principio anni usque ad finem ejus.

13 † Si ergo obedieritis mandatis meis, quæ ego hodie præcipio vobis, ut diligatis Dominum Deum vestrum, & serviatis ei in toto corde vestro, & in tota anima vestra: † *Supr.* 10. 12.

14 Dabit pluviam terræ vestræ temporaneam & serotinam, ut colligatis frumentum, & vinum, & oleum,

15 Fœnumque ex agris ad pascenda jumenta, & ut ipsi comedatis ac saturemini.

16 Cavete ne forte decipiatur cor vestrum, & recedatis a Domino, serviatisque diis alienis, & adoretis eos:

17 Iratusque Dominus claudat cœlum, & pluviæ non descendant, nec terra det germen suum, pereatisque velociter de terra optima, quam Dominus daturus est vobis.

18 † Ponite hæc verba mea in cordibus & in animis vestris, & suspendite ea pro signo in manibus, & inter oculos vestros collocate. † *Supr.* 6. 6.

19 Docete filios vestros ut illa meditentur, quando sederis in domo tua, & ambulaveris in via, & accubueris atque surrexeris.

20 Scribes ea super postes & januas domus tuæ:

21 Ut multiplicentur dies tui, & filiorum tuorum, in terra quam juravit Dominus patribus tuis, ut daret eis quamdiu cœlum imminet terræ.

22 Si enim custodieritis mandata quæ ego præcipio vobis, & feceritis ea, ut diligatis Dominum Deum vestrum, & ambuletis in omnibus viis ejus, adhærentes ei,

23 Disperdet Dominus omnes gentes istas ante faciem vestram, & possidebitis eas, quæ majores & fortiores vobis sunt.

24 † Omnis locus, quem calcaverit pes vester, vester erit. A deserto, & a Libano, a flumine magno Eumhtate usque ad mare occidentale erunt termini vestri. † *Josue* 1. 3.

25 Nullus stabit contra vos: terrorem vestrum & formidinem dabit Dominus Deus vester super omnem terram quam calcaturi estis, sicut locutus est vobis.

26 En propono in conspectu vestro hodie benedictionem & maledictionem:

27 Benedictionem, si obedieritis mandatis Domini Dei vestri, quæ ego hodie præcipio vobis:

28 Maledictionem, si non obedieritis mandatis Domini Dei vestri, sed recesseritis de via, quam ego nunc ostendo vobis, & ambulaveritis post deos alienos, quos ignoratis.

29 Cum vero introduxerit te Dominus Deus tuus in terram ad quam pergis habitandam, pones benedictionem super montem Garizim, maledictionem super montem Hebal:

30 Qui sunt trans Jordanem, post viam quæ vergit ad solis occubitum, in terra Chananæi, qui habitat in campestribus contra Galgalam, quæ est juxta vallem tendentem & intrantem procul.

31 Vos enim transibitis Jordanem, ut possideatis terram, quam Dominus Deus vester

deatis

12. *Par.* 19. 7. *Job* 34. 19. *Sap.* 6. 8. *Eccli.* 35. 15. *Act.* 10. 34. *Rom.* 2. 11. *Gal.* 2. 2. † *Supr.* 6. 13. *Matth.* 4. 10. *Luc.* 4. 8. † *Gen.* 46. 27. *Exod.* 1. 5.

† *Num.* 16. 1. † *Num.* 16. 32.

daturus est vobis, ut habeatis & possideatis illam,

32 Videte ergo ut impleatis cerimonias atque judicia, quæ ego hodie ponam in conspectu vestro.

CAPUT XII.

Præcipit exterminari idololatriam; decimas ac primitias reddi; sacrificia certo loco exolvi, & comedi; a sanguine & omni cibo immundo abstineri.

1 HÆc sunt præcepta atque judicia, quæ facere debetis in terra, quam Dominus Deus patrum tuorum daturus est tibi, ut possideas eam cunctis diebus quibus super humum gradieris.

2 Subvertite omnia loca, in quibus colnerunt gentes, quas possessuri estis, deos suos super montes excelsos, & colles, & subter omne lignum frondosum.

† *Supr.* 7. 25. 2. *Mac.* 12. 40. 3 † Dissipate aras eorum, & confringite statuas, lucos igne comburite, & idola comminuite: disperdite nomina eorum de locis illis.

4 Non facietis ita Domino Deo vestro:

5 Sed ad locum, quem elegerit Dominus Deus vester de cunctis tribubus vestris, ut ponat nomen suum ibi, & habitet in eo, venietis:

6 Et offeretis in loco illo holocausta & victimas vestras, decimas & primitias manuum vestrarum, & vota atque donaria, primogenita boum & ovium.

7 Et comedetis ibi in conspectu Domini Dei vestri: ac lætabimini in cunctis, ad quæ miseritis manum vos & domus vestræ, in quibus benedixerit vobis Dominus Deus vester.

8 Non facietis ibi quæ nos hic facimus hodie, singuli quod sibi rectum videtur.

9 Neque enim usque in præsens tempus venistis ad requiem, & possessionem, quam Dominus Deus vester daturus est vobis.

10 Transibitis Jordanem, & habitabitis in terra, quam Dominus Deus vester daturus est vobis, ut requiescatis a cunctis hostibus per circuitum: & absque ullo timore habitetis

11 In loco quem elegerit Dominus Deus vester, ut sit nomen ejus in eo: illuc omnia, quæ præcipio, conferetis, holocausta, & hostias, ac decimas, & primitias manuum vestrarum: & quidquid præcipuum est in muneribus, quæ vovebitis Domino.

12 Ibi epulabimini coram Domino Deo vestro, vos & filii ac filiæ vestræ, famuli & famulæ, atque Levites qui in urbibus vestris commoratur: neque enim habet aliam partem & possessionem inter vos.

13 Cave ne offeras holocausta tua in omni loco, quem videris:

14 Sed in eo, quem elegerit Dominus, in una tribuum tuarum offeres hostias, & facies quæcumque præcipio tibi.

15 Sin autem comedere volueris, & te esus carnium delectaverit, occide, & comede juxta benedictionem Domini Dei tui, quam dedit tibi in urbibus tuis: sive immundum fuerit, hoc est, maculatum & debile: sive mundum, hoc est, integrum & sine macula, quod offerri licet, sicut capream & cervum, comedes.

16 Absque esu dumtaxat sanguinis, quem super terram quasi aquam effundes.

17 Non poteris comedere in oppidis tuis decimam frumenti, & vini, & olei tui, primogenita armentorum & pecorum, & omnia quæ voveris, & sponte offerre volueris, & primitias manuum tuarum:

18 Sed coram Domino Deo tuo comedes ea, in loco quem elegerit Dominus Deus tuus, tu & filius tuus, & filia tua, & servus & famula, atque Levites qui manet in urbibus tuis: & lætaberis & refocilleris coram Domino Deo tuo, in cunctis ad quæ extenderis manum tuam.

19 Cave ne derelinquas Levitem in omni tempore quo versaris in terra.

20 † Quando dilataverit Dominus Deus tuus terminos tuos, sicut locutus est tibi, & volueris vesci carnibus, quas desiderat anima tua: † *Gen.* 28. 14. *Exod.* 34. 24. *Infra* 29. 8.

21 Locus autem, quem elegerit Dominus Deus tuus ut fit nomen ejus ibi, si procul fuerit, occides de armentis & pecoribus, quæ habueris, sicut præcepi tibi, & comedes in oppidis tuis, ut tibi placet.

22 Sicut comeditur caprea & cervus, ita vescêris eis: & mundus & immundus in commune vescentur.

23 Hoc solum cave, ne sanguinem comedas: sanguis enim eorum pro anima est: & idcirco non debes animam comedere cum carnibus:

24 Sed super terram fundes quasi aquam,

25 Ut bene sit tibi & filiis tuis post te, cum feceris quod placet in conspectu Domini.

26 Quæ autem sanctificaveris, & voveris Domino, tolles, & venies ad locum, quem elegerit Dominus:

27 Et offeres oblationes tuas carnem & sanguinem super altare Domini Dei tui: sanguinem hostiarum fundens in altari: carnibus autem ipse vesceris:

28 Observa & audi omnia quæ ego præcipio tibi, ut bene sit tibi & filiis tuis post te in sempiternum, cum feceris quod bonum est & placitum in conspectu Domini Dei tui.

29 † Quando disperdiderit Dominus Deus tuus ante faciem tuam gentes, ad quas ingredieris possidendas, & possederis eas, atque habitaveris in terra earum: † *Infra* 19. 1.

30 Cave ne imiteris eas, postquam te fuerint introeunte subversæ, & requiras cerimonias earum, dicens: Sicut coluerunt gentes istæ deos suos, ita & ego colam.

31 Non facies similiter Domino Deo tuo. Omnes enim abominationes, quas aversatur Dominus, fecerunt diis suis, offerentes filios & filias, comburentes igni.

32 Quod præcipio tibi, hoc tantum facito Domino: nec addas quidquam, nec minuas.

CAPUT XIII.

Pseudopropheta a Deo avertens occidi debet, quamtumvis propinquus sit vel amicus; imo & urbs vastari funditus, cujus habitatores id facere conati fuerint.

1 SI surrexerit in medio tui prophetes, aut qui somnium vidisse se dicat, & prædixerit signum atque portentum,

2 Et evenerit quod locutus est, & dixerit tibi: Eamus, & sequamur deos alienos quos ignoras, & serviamus eis:

3 Non audies verba prophetæ illius aut somniatoris: quia tentat vos Dominus Deus vester, ut palam fiat utrum diligatis eum an non, in toto corde, & in tota anima vestra.

4 Dominum Deum vestrum sequimini, &

ipsum

ipsum timete, & mandata illius custodite, & audite vocem ejus: ipsi servietis, & ipsi adhærebitis.

5 Propheta autem ille aut fictor somniorum interficietur: quia locutus est ut vos averteret a Domino Deo vestro, qui eduxit vos de terra Ægypti, & redemit vos de domo servitutis: ut errare te faceret de via, quam tibi præcepit Dominus Deus tuus; & auferes malum de medio tui.

6 Si tibi voluerit persuadere frater tuus filius matris tuæ, aut filius tuus vel filia, sive uxor quæ est in sinu tuo, aut amicus, quem diligis ut animam tuam, clam dicens: Eamus, & serviamus diis alienis, quos ignoras tu, & patres tui,

7 Cunctarum in circuitu gentium, quæ juxta vel procul sunt, ab initio usque ad finem terræ,

8 Non acquiescas ei, nec audias, neque parcat ei oculus tuus ut misereatis & occultes eum,

† *Infra* 17. 7. 9 Sed statim interficies: † sit primum manus tua super eum, & postea omnis populus mittat manum.

10 Lapidibus obrutus necabitur: quia voluit te abstrahere a Domino Deo tuo, qui eduxit te de terra Ægypti, de domo servitutis:

11 Ut omnis Israel audiens timeat, & nequaquam ultra faciat quippiam hujus rei simile.

12 Si audieris in una urbium tuarum, quas Dominus Deus tuus dabit tibi ad habitandum, dicentes aliquos:

13 Egressi sunt filii Belial de medio tui, & averterunt habitatores urbis suæ, atque dixerunt: Eamus, & serviamus diis alienis quos ignoratis:

14 Quære solicite & diligenter, rei veritate perspecta, si inveneris certum esse quod dicitur, & abominationem hanc opere perpetratam,

15 Statim percuties habitatores urbis illius in ore gladii, & delebis eam, ac omnia quæ in illa sunt, usque ad pecora,

16 Quidquid etiam supellectilis fuerit, congregabis in medio platearum ejus, & cum ipsa civitate succendes, ita ut universa consumas Domino Deo tuo, & sit tumulus sempiternus: non ædificabitur amplius,

17 Et non adhærebit de illo anathemate quidquam in manu tua: ut avertatur Dominus ab ira furoris sui, & misereatur tui, multiplicetque te sicut juravit patribus tuis.

18 Quando audieris vocem Domini Dei tui, custodiens omnia præcepta ejus, quæ ego præcipio tibi hodie, ut facias quod placitum est in conspectu Domini Dei tui.

CAPUT XIV.

Gentium ritus super mortuis fugiendi: animalium mundorum & immundorum discretio: & decimæ esse solvendæ.

1 Filii estote Domini Dei vestri: non vos incidetis, nec facietis calvitium super mortuo.

†*Supra* 7. 6. *Infra* 26. 18. 2 † Quoniam populus sanctus es Domino Deo tuo: & te elegit ut sis ei in populum peculiarem, de cunctis gentibus quæ sunt super terram.

3 † Nec comedatis quæ immunda sunt. † *Lev.* 11. 4.

4 Hoc est animal quod comedere debetis, bovem, & ovem, & capram,

5 Cervum & capream, bubalum, tragelaphum, pygargum, orygem, camelopardalum.

6 Omne animal, quod in duas partes findit ungulam, & ruminat, comedetis.

7 De his autem quæ ruminant, & ungulam non findunt, comedere non debetis, ut camelum, leporem, chœrogryllum: hæc quia ruminant, & non dividunt ungulam, immunda erunt vobis.

8 Sus quoque quoniam dividit ungulam, & non ruminat, immunda erit: carnibus eorum non vescemini, & cadavera non tangetis.

9 Hæc comedetis ex omnibus quæ morantur in aquis: Quæ habent pinnulas & squamas, comedite:

10 Quæ absque pinnulis & squamis sunt, ne comedatis, quia immunda sunt.

11 Omnes aves mundas comedite.

12 Immundas ne comedatis: aquilam scilicet, & gryphem, & haliæetum,

13 Ixion, & vulturem ac milvum juxta genus suum:

14 Et omne corvini generis,

15 Et struthionem, ac nocturnam, & larum, atque accipitrem juxta genus suum:

16 Herodium ac cygnum, & ibin,

17 Ac mergulum, porphyrionem, & nycticoracem,

18 Onocrotalum, & charadrium, singula in genere suo: upupam quoque & vespertilionem.

19 Et omne quod reptat & pennulas habet, immundum erit, & non comedetur,

20 Omne quod mundum est, comedite.

21 Quidquid autem morticinum est, ne vescamini ex eo. Peregrino, qui intra portas tuas est, da ut comedat, aut vende ei: quia tu populus sanctus Domini Dei tui es. † Non coques hœdum in lacte matris suæ. † *Exod.* 23. 19. & 34. 26.

22 Decimam partem separabis de cunctis fructibus tuis qui nascuntur in terra per annos singulos,

23 Et comedes in conspectu Domini Dei tui, in loco quem elegerit ut in eo nomen illius invocetur, decimam frumenti tui, & vini, & olei, & primogenita de armentis & ovibus tuis: ut discas timere Dominum Deum tuum omni tempore,

24 Cum autem longior fuerit via, & locus quem elegerit Dominus Deus tuus, tibique benedixerit, nec potueris ad eum hæc cuncta portare,

25 Vendes omnia, & in pretium rediges, portabisque manu tua, & proficisceris ad locum quem elegerit Dominus Deus tuus;

26 Et omnes ex eadem pecunia quidquid tibi placuerit, sive ex armentis, sive ex ovibus, vinum quoque & siceram, & omne quod desiderat anima tua: & comedes coram Domino Deo tuo, & epulaberis tu & domus tua:

27 Et Levites qui intra portas tuas est: cave ne derelinquas eum, quia non habet aliam partem in possessione tua.

28 Anno tertio separabis aliam decimam ex omnibus quæ nascuntur tibi eo tempore: & repones intra januas tuas.

29 Venietque Levites qui aliam non habet partem nec possessionem tecum, & peregrinus ac pupillus & vidua, qui intra portas tuas

sunt,

sunt, & comedent & saturabuntur: ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in cunctis operibus manuum tuarum quæ feceris.

CAPUT XV.

Lex remissionis septimi anni in quos exerceatur: de servo Hebræo qui noluerit manumitti: de primogenitis Domino sanctificandis & comedendis.

1 SEptimo anno facies remissionem,
2 Quæ hoc ordine celebrabitur. Cui debetur aliquid ab amico vel proximo ac fratre suo, repetere non poterit, quia annus remissionis est Domini.

3 A peregrino & advena exiges: civem & propinquum repetendi non habebis potestatem.

4 Et omnino indigens & mendicus non erit inter vos: ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in terra, quam traditurus est tibi in possessionem.

5 Si tamen audieris vocem Domini Dei tui, & custodieris universa quæ justit, & quæ ego hodie præcipio tibi, benedicet tibi, ut pollicitus est,

6 Fœnerabis gentibus multis, & ipse a nullo accipies mutuum: Dominaberis nationibus plurimis, & tui nemo dominabitur.

7 Si unus de fratribus tuis, qui morantur intra portas civitatis tuæ, in terra quam Dominus Deus tuus daturus est tibi, ad paupertatem venerit: non obdurabis cor tuum, nec contrahes manum,

Matt. 42. 8 Sed aperies eam pauperi, † & dabis mutuum, quo eum indigere perspexeris.

ic. 6. 9 Cave ne forte subrepat tibi impia cogitatio, & dicas in corde tuo: Appropinquat septimus annus remissionis; & avertas oculos tuos a paupere fratre tuo, nolens ei quod postulat mutuum commodare: ne clamet contra te ad Dominum, & fiat tibi in peccatum,

10 Sed dabis ei: nec ages quippiam callide in ejus necessitatibus sublevandis: ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni tempore, & in cunctis ad quæ manum miseris.

Matt. . 11. 11 † Non deerunt pauperes in terra habitationis tuæ: idcirco ego præcipio tibi, ut aperias manum fratri tuo egeno & pauperi, qui tecum versatur in terra.

xod. . 2. em. 14. 12 † Cum tibi venditus fuerit frater tuus Hebræus, aut Hebræa, & sex annis servierit tibi, in septimo anno dimittes eum liberum:

13 Et quem libertate donaveris, nequaquam vacuum abire patieris:

14 Sed dabis viaticum de gregibus, & de area, & torculari tuo, quibus Dominus Deus tuus benedixerit tibi.

15 Memento quod & ipse servieris in terra Ægypti, & liberaverit te Dominus Deus tuus, & idcirco ego nunc præcipio tibi.

16 Sin autem dixerit: Nolo egredi: eo quod diligat te, & domum tuam, & bene sibi apud te esse sentiat:

17 Assumes subulam, & perforabis aurem ejus in janua domus tuæ, & serviet tibi usque in æternum, ancillæ quoque similiter facies.

18 Non avertas ab eis oculos tuos, quando dimiseris eos liberos: quoniam juxta mercedem mercenarii per sex annos servivit tibi: ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in cunctis operibus quæ agis.

19 De primogenitis, quæ nascuntur in armentis, & in ovibus tuis, quidquid est sexus masculini, sanctificabis Domino Deo tuo. Non operaberis in primogenito bovis, & non tondebis primogenita ovium.

20 In conspectu Domini Dei tui comedes ea per annos singulos, in loco quem elegerit Dominus, tu & domus tua.

21 † Sin autem habuerit maculam, vel claudum fuerit, vel cæcum, aut in aliqua parte deforme vel debile, non immolabitur Domino Deo tuo. † *Lev. 22. 20. 21. Eccli. 35. 14.*

22 Sed intra portas urbis tuæ comedes illud: tam mundus quam immundus similiter vescentur eis, quasi caprea & cervo.

23 Hoc solum observabis, ut sanguinem eorum non comedas, sed effundes in terram quasi aquam.

CAPUT XVI.

Tres præcipuæ anni sollemnitates, Azymorum, Hebdomadarum, & Tabernaculorum: de justis judicibus constituendis, & de cavendo ab occasionibus idololatriæ.

1 OBserva mensem novarum frugum, & verni primum temporis, ut facias Phase Domino Deo tuo: quoniam in isto mense eduxit te Dominus Deus tuus de Ægypto nocte.

2 Immolabisque Phase Domino Deo tuo de ovibus, & de bobus, in loco quem elegerit Dominus Deus tuus, ut habitet nomen ejus ibi,

3 Non comedes in eo panem fermentatum: Septem diebus comedes absque fermento, afflictionis panem, quoniam in pavore egressus es de Ægypto: ut memineris diei egressionis tuæ de Ægypto, omnibus diebus vitæ tuæ.

4 Non apparebit fermentum in omnibus terminis tuis septem diebus, & non remanebit de carnibus ejus quod immolatum est vespere in die primo usque mane.

5 Non poteris immolare Phase in qualibet urbium tuarum, quas Dominus Deus tuus daturus est tibi,

6 Sed in loco, quem elegerit Dominus Deus tuus, ut habitet nomen ejus ibi: immolabis Phase vespere ad solis occasum, quando egressus es de Ægypto.

7 Et coques, & comedes in loco quem elegerit Dominus Deus tuus, manèque consurgens vades in tabernacula tua.

8 Sex diebus comedes azyma: & in die septima, quia collecta est Domini Dei tui, non facies opus.

9 Septem hebdomadas numerabis tibi ab ea die qua falcem in segetem miseris.

10 Et celebrabis diem festum hebdomadarum Domino Deo tuo, oblationem spontaneam manus tuæ, quam offeres juxta benedictionem Domini Dei tui:

11 Et epulaberis coram Domino Deo tuo, tu, filius tuus, & filia tua, servus tuus, & ancilla tua, & Levites qui est intra portas tuas, advena ac pupillus & vidua, qui morantur vobiscum: in loco quem elegerit Dominus Deus tuus, ut habitet nomen ejus ibi:

12 Et recordaberis quoniam servus fueris in Ægypto: custodiesque ac facies quæ præcepta sunt.

13 Sollemnitatem quoque tabernaculorum celebrabis per septem dies, quando collegeris de area & torculari fruges tuas:

14 Et

14 Et epulaberis in festivitate tua, tu, filius tuus & filia, servus tuus & ancilla, Levites quoque & advena, pupillus ac vidua qui intra portas tuas sunt.

15 Septem diebus Domino Deo tuo festa celebrabis, in loco quem elegerit Dominus: benedicetque tibi Dominus Deus tuus in cunctis frugibus tuis, & in omni opere manuum tuarum, erisque in lætitia.

16 Tribus vicibus per annum apparebit omne masculinum tuum in conspectu Domini Dei sui, in loco quem elegerit: in sollemnitate azymorum, in sollemnitate hebdomadarum, & in sollemnitate tabernaculorum. † Non apparebit ante Dominum vacuus.

†*Exod.* 23. 15. & 34. 20.

17 Sed offeret unusquisque secundum quod habuerit juxta benedictionem Domini Dei sui, quam dederit ei.

Eccli. 35. 6.

18 Judices & magistros constitues in omnibus portis tuis, quas Dominus Deus tuus dederit tibi, per singulas tribus tuas: ut judicent populum justo judicio.

19 Nec in alteram partem declinent. † Non accipies personam, nec munera: quia munera excæcant oculos sapientum, & mutant verba justorum.

†*Exod.* 23. 8. *Levit.* 19. 15.

20 Juste quod justum est persequeris: ut vivas & possideas terram, quam Dominus Deus tuus dederit tibi.

Supr. 1. 17. *Eccli.* 20. 31.

21 Non plantabis lucum, & omnem arborem juxta altare Domini Dei tui.

22 Nec facies tibi, neque constitues statuam: quæ odit Dominus Deus tuus.

CAPUT XVII.

Hostia deligenda: idololatria puniendo: in gravi difficultate ad summum sacerdotem ejusque concilium recurrendum: & qua regi eligendo sint observanda.

1 NOn immolabis Domino Deo tuo ovem, & bovem, in quo est macula, aut quidpiam vitii: quia abominatio est Domino Deo tuo.

2 Cum reperti fuerint apud te, intra unam portarum tuarum quas Dominus Deus tuus dabit tibi, vir aut mulier qui faciant malum in conspectu Domini Dei tui, & transgrediantur pactum illius,

3 Ut vadant & serviant diis alienis, & adorent eos, solem & lunam, & omnem militiam cœli, quæ non præcepi:

4 Et hoc tibi fuerit nuntiatum, audieris que inquisieris diligenter, & verum esse repereris, & abominatio facta est in Israel:

5 Educes virum ac mulierem, qui rem sceleratissimam perpetrarunt, ad portas civitatis tuæ, & lapidibus obruentur.

† *Infr.* 19. 15. *Matth.* 18. 16. 2. *Cor.* 13. 1.

6 † In ore duorum aut trium testium peribit qui interficietur. Nemo occidatur, uno contra se dicente testimonium.

7 Manus testium prima interficiet eum, † & manus reliqui populi extrema mittetur: ut auferas malum de medio tui.

† *Supr.* 13. 9.

8 Si difficile & ambiguum apud te judicium esse perspexeris inter sanguinem & sanguinem, causam & causam, lepram & lepram: & indicum intra portas tuas videris verba variari: surge, & ascende ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus.

9 † Venies que ad sacerdotes Levitici generis, & ad judicem qui fuerit illo tempore: quæresque ab eis, qui indicabunt tibi judicii veritatem.

†2. *Par.* 19. 8.

10 Et facies quodcunque dixerint qui præsunt loco quem elegerit Dominus, & docuerint te

11 Juxta legem ejus: sequerisque sententiam eorum, nec declinabis ad dexteram neque ad sinistram.

12 Qui autem superbierit, nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, & decreto judicis, morietur homo ille, & auferes malum de Israel:

13 Cunctusque populus audiens timebit, ut nullus deinceps intumescat superbia.

14 Cum ingressus fueris terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi & possederis eam, habitaverisque in illa, & dixeris: Constituam super me regem, sicut habent omnes per circuitum nationes:

15 Eum constitues, quem Dominus Deus tuus elegerit de numero fratrum tuorum. Non poteris alterius gentis hominem regem facere, qui non sit frater tuus.

16 Cumque fuerit constitutus, non multiplicabit sibi equos, nec reducet populum in Ægyptum, equitatus numero sublevatus, præsertim cum Dominus præceperit vobis, ut nequaquam amplius per eandem viam revertamini.

17 Non habebit uxores plurimas, quæ alliciant animum ejus, neque argenti & auri immensa pondera.

18 Postquam autem sederit in solio regni sui, describet sibi Deuteronomium legis hujus in volumine, accipiens exemplar a sacerdotibus Leviticæ tribus,

19 Et habebit secum, legetque illud omnibus diebus vitæ suæ, ut discat timere Dominum Deum suum, & custodire verba & cæremonias ejus, quæ in lege præcepta sunt.

20 Nec elevetur cor ejus in superbiam super fratres suos, neque declinet in partem dexteram vel sinistram, ut longo tempore regnet ipse, & filii ejus, super Israel.

CAPUT XVIII.

Sacerdotibus & Levitis pro possessione cedunt oblationes ac sacrificia: cavenda omnis superstitio: de vero propheta suscitando, & falso propheta interficiendo: quomodo verus a falso discernendus.

1 NOn † habebunt sacerdotes & Levitæ, & omnes qui de eadem tribu sunt, partem & hereditatem cum reliquo Israel, quia sacrificia Domini, & oblationes ejus comedent,

†*Num.* 18. 20. 23. *Supr.* 10. 9. 1. *Cor.* 9. 13.

2 Et nihil aliud accipient de possessione fratrum suorum: Dominus enim ipse est hereditas eorum, sicut locutus est illis.

3 Hoc erit judicium sacerdotum a populo, & ab his qui offerunt victimas: sive bovem, sive ovem immolaverint, dabunt sacerdoti armum ac ventriculum:

4 † Primitias frumenti, vini, & olei, & lanarum partem ex ovium tonsione.

† *Num.* 18. 11.

5 Ipsum enim elegit Dominus Deus tuus de cunctis tribubus tuis, ut stet, & ministret nomini Domini ipse, & filii ejus in sempiternum.

6 Si exierit Levites ex una urbium tuarum ex omni Israel in qua habitat, & voluerit venire, desiderans locum quem elegerit Dominus,

7 Ministrabit in nomine Domini Dei sui, sicut omnes fratres ejus Levitæ, qui stabunt eo tempore coram Domino.

8 Partem ciborum eandem accipiet, quam & ceteri: excepto eo, quod in urbe ſua ex paterna ei ſucceſſione debetur.

9 Quando ingreſſus fueris terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, cave ne imitari velis abominationes illarum gentium.

† *Lev.* 20. 27. 10 Nec inveniatur in te qui luſtret filium ſuum, aut filiam, ducens per ignem: † aut qui ariolos ſciſcitetur, & obſervet ſomnia atque auguria, nec ſit maleficus,

† *Rig.* 28. 7. 11 Nec incantator, nec qui pythones conſulat, nec divinos, † aut quærat a mortuis veritatem.

12 Omnia enim hæc abominatur Dominus, & propter iſtiuſmodi ſcelera delebit eos in introitu tuo.

13 Perfectus eris, & abſque macula cum Domino Deo tuo.

14 Gentes iſtæ, quarum poſſidebis terram, augures & divinos audiunt: tu autem a Domino Deo tuo aliter inſtitutus es.

† *Joan.* 1. 45. *Act.* 3. 22. 15 † PROPHETAM de gente tua & de fratribus tuis ſicut me, ſuſcitabit tibi Dominus Deus tuus: ipſum audies,

† *Exod.* 20. 21. 16 Ut petiſti a Domino Deo tuo † in Horeb, quando concio congregata eſt, atque dixiſti: Ultra non audiam vocem Domini Dei mei, & ignem hunc maximum amplius non videbo, ne moriar.

17 Et ait Dominus mihi: Bene omnia ſunt locuti.

† *Joan.* 1. 45. 18 † Prophetam ſuſcitabo eis de medio fratrum ſuorum ſimilem tui: & ponam verba mea in ore ejus, loqueturque ad eos omnia quæ præcepero illi.

19 Qui autem verba ejus, quæ loquetur in nomine meo, audire noluerit, ego ultor exiſtam.

20 Propheta autem qui arrogantia depravatus voluerit loqui in nomine meo, quæ ego non præcepi illi ut diceret, aut ex nomine alienorum deorum, interficietur.

21 Quod ſi tacita cogitatione reſponderis: Quo modo poſſum intelligere verbum, quod Dominus non eſt locutus?

22 Hoc habebis ſignum: Quod in nomine Domini propheta ille prædixerit, & non evenerit: hoc Dominus non eſt locutus, ſed per tumorem animi ſui propheta confinxit: & idcirco non timebis eum.

CAPUT XIX.

Separanda 6 urbes refugii, & qui ad eas tuto confugient, & qui non: de veris falſiſque teſtibus, & de terminis non tranſferendis.

1 CUm diſperdiderit Dominus Deus tuus gentes, quarum tibi traditurus eſt terram, & poſſederis eam, habitaveriſque in urbibus ejus & in ædibus:

† *Num.* 35. 11. *Joſue* 20. 2. 2 † Tres civitates ſeparabis tibi in medio terræ, quam Dominus Deus tuus dabit tibi in poſſeſſionem.

3 Sternens diligenter viam: & in tres æqualiter partes totam terræ tuæ provinciam dividet: ut habeat e vicino qui propter homicidium profugus eſt, quo poſſit evadere.

4 Hæc erit lex homicidæ fugientis, cujus vita ſervanda eſt: Qui percuſſerit proximum ſuum neſciens, & qui heri & nudiuſtertius nullum contra eum odium habuiſſe comprobatur:

5 Sed abiiſſe cum eo ſimpliciter in ſilvam ad ligna cædenda, & in ſuccidione lignorum ſecuris fugerit manu, ferrumque lapſum de manubrio amicum ejus percuſſerit, & occiderit: hic ad unam ſupradictarum urbium confugiet, & vivet:

6 Ne forſitan proximus ejus, cujus effuſus eſt ſanguis, dolore ſtimulatus, perſequatur, & apprehendat eum ſi longior via fuerit, & percutiat animam ejus, qui non eſt reus mortis: quia nullum contra eum, qui occiſus eſt, odium prius habuiſſe monſtratur.

7 Idcirco præcipio tibi, ut tres civitates æqualis inter ſe ſpatii dividas:

† *Gen.* 28. 14. *Exod.* 34. 24. *Supr.* 12. 20. 8 † Cum autem dilataverit Dominus Deus tuus terminos tuos, ſicut juravit patribus tuis, & dederit tibi cunctam terram, quam eis pollicitus eſt,

9 (Si tamen cuſtodieris mandata ejus, & feceris quæ hodie præcipio tibi, ut diligas Dominum Deum tuum, & ambules in viis ejus omni tempore) addes tibi tres alias civitates, & ſupradictarum trium urbium numerum duplicabis:

10 Ut non effundatur ſanguis innoxius in medio terræ, quam Dominus Deus tuus dabit tibi poſſidendam, ne ſis ſanguinis reus.

† *Num.* 35. 20. 11 † Si quis autem odio habens proximum ſuum, inſidiatus fuerit vitæ ejus, ſurgenſque percuſſerit illum, & mortuus fuerit, fugeritque ad unam de ſupradictis urbibus,

12 Mittent ſeniores civitatis illius, & arripient eum de loco effugii, tradentque in manu proximi, cujus ſanguis effuſus eſt, & morietur.

13 Non miſereberis ejus, & auferes innoxium ſanguinem de Iſrael, ut bene ſit tibi.

14 Non aſſumes, & transferes terminos proximi tui, quos fixerunt priores in poſſeſſione tua, quam Dominus Deus tuus dabit tibi in terra, quam acceperis poſſidendam.

† *Supr.* 17. 6. *Matth.* 18. 16. 2. *Cor.* 13. 1. 15 † Non ſtabit teſtis unus contra aliquem, quidquid illud peccati & facinoris fuerit: ſed in ore duorum aut trium teſtium ſtabit omne verbum.

16 Si ſteterit teſtis mendax contra hominem, accuſans eum prævaricationis,

17 Stabunt ambo, quorum cauſa eſt, ante Dominum in conſpectu ſacerdotum & judicum qui fuerint in diebus illis.

† *Dan.* 13. 62. 18 † Cumque diligentiſſime perſcrutantes, invenerint falſum teſtem, dixiſſe contra fratrem ſuum mendacium:

19 Reddent ei ſicut fratri ſuo facere cogitavit, & auferes malum de medio tui:

20 Ut audientes ceteri timorem habeant, & nequaquam talia audeant facere.

† *Exod.* 21. 23. 24. *Levit.* 24. 20. *Matth.* 5. 38. 21 Non miſereberis ejus, † ſed animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede exiges.

CAPUT XX.

Qui tempore pœna ſint donum remittendi: jura belli quomodo ſervanda: quæ arbores cædenda ad machinas inſtruendas, & quæ relinquenda.

1 SI exieris ad bellum contra hoſtes tuos, & videris equitatus & currus, & majorem quam tu habeas adverſarii exercitus multitudinem, non timebis eos: quia Dominus Deus tuus tecum eſt, qui eduxit te de terra Ægypti.

2 Ap-

2 Appropinquante autem jam prælio, ſtabit ſacerdos ante aciem, & ſic loquetur ad populum:

3 Audi Iſrael, vos hodie contra inimicos veſtros pugnam committitis, non pertimeſcat cor veſtrum, nolite metuere, nolite cedere, nec formidetis eos:

4 Quia Dominus Deus veſter in medio veſtri eſt, & pro vobis contra adverſarios dimicabit, ut eruat vos de periculo:

5 Duces quoque per ſingulas turmas audiente exercitu proclamabunt: † Quis eſt homo qui ædificavit domum novam, & non dedicavit eam? vadat, & revertatur in domum ſuam, ne forte moriatur in bello, & alius dedicet eam. †1. Machab. 3. 56.

6 Quis eſt homo qui plantavit vineam, & necdum fecit eam eſſe communem, de qua veſci omnibus liceat? vadat, & revertatur in domum ſuam: ne forte moriatur in bello, & alius homo ejus fungatur officio.

7 Quis eſt homo qui deſpondit uxorem, & non accepit eam? vadat, & revertatur in domum ſuam, ne forte moriatur in bello, & alius homo accipiat eam.

8 His dictis addent reliqua, & loquentur ad populum: † Quis eſt homo formidoloſus, & corde pavido? vadat, & revertatur in domum ſuam, ne pavere faciat corda fratrum ſuorum, ſicut ipſe timore perterritus eſt. †Judic. 7. 3.

9 Cumque ſiluerint duces exercitus, & finem loquendi fecerint, unuſquiſque ſuos ad bellandum cuneos præparabit.

10 Si quando acceſſeris ad expugnandam civitatem, offeres ei primum pacem.

11 Si receperit, & aperuerit tibi portas, cunctus populus, qui in ea eſt, ſalvabitur, & ſerviet tibi ſub tributo.

12 Sin autem fœdus inire noluerit, & cœperit contra te bellum, oppugnabis eam.

13 Cumque tradiderit Dominus Deus tuus illam in manu tua, percuties omne quod in ea generis maſculini eſt, in ore gladii,

14 Abſque mulieribus & infantibus, jumentis, & ceteris quæ in civitate ſunt. Omnem prædam exercitui divides, & comedes de ſpoliis hoſtium tuorum, quæ Dominus Deus tuus dederit tibi.

15 Sic facies cunctis civitatibus, quæ a te procul valde ſunt, & non ſunt de his urbibus, quas in poſſeſſionem accepturus es.

16 De his autem civitatibus, quæ dabuntur tibi, nullum omnino permittes vivere:

17 Sed interficies in ore gladii, Hethæum videlicet, & Amorrhæum, & Chananæum, Pherezæum, & Hevæum, & Jebuſæum, ſicut præcepit tibi Dominus Deus tuus:

18 Ne forte doceant vos facere cunctas abominationes, quas ipſi operati ſunt diis ſuis: & peccetis in Dominum Deum veſtrum.

19 Quando obſederis civitatem multo tempore, & munitionibus circumdederis ut expugnes eam, non ſuccides arbores de quibus veſci poteſt, nec ſecuribus per circuitum debes vaſtare regionem: quoniam lignum eſt, & non homo, nec poteſt bellantium contra te augere numerum.

20 Si qua autem ligna non ſunt pomifera, ſed agreſtia, & in ceteros apta uſus, ſuccide, & instrue machinas, donec capias civitatem, quæ contra te dimicat.

CAPUT XXI.

Cautio ſuper homicidio occulto: muliere in bello capta: de filio odioſa primogenito: filio contumace: & eo qui ſuſpenſus eſt in ligno.

1 QUando inventum fuerit in terra, quam Dominus Deus tuus daturus eſt tibi, hominis cadaver occiſi, & ignorabitur cædis reus,

2 Egredientur majores natu, & judices tui, & metientur a loco cadaveris ſingularum per circuitum ſpatia civitatum:

3 Et quam viciniorem ceteris eſſe perſpexerint, ſeniores civitatis illius tollent vitulam de armento, quæ non traxit jugum, nec terram ſcidit vomere;

4 Et ducent eam ad vallem aſperam atque ſaxoſam, quæ nunquam arata eſt, nec ſementem recepit: & cædent in ea cervices vitulæ:

5 Accedentque ſacerdotes filii Levi, quos elegerit Dominus Deus tuus ut miniſtrent ei, & benedicant in nomine ejus, & ad verbum eorum, omne negotium, & quidquid mundum, vel immundum eſt, judicetur.

6 Et venient majores natu civitatis illius ad interfectum, lavabuntque manus ſuas ſuper vitulam, quæ in valle percuſſa eſt;

7 Et dicent: Manus noſtræ non effuderunt ſanguinem hunc, nec oculi viderunt.

8 Propitius eſto populo tuo Iſrael, quem redemiſti Domine, & ne reputes ſanguinem innocentem in medio populi tui Iſrael. Et auferetur ab eis reatus ſanguinis:

9 Tu autem alienus eris ab innocentis cruore, qui fuſus eſt, cum feceris quod præcepit Dominus.

10 Si egreſſus fueris ad pugnam contra inimicos tuos, & tradiderit eos Dominus Deus tuus in manu tua, captivoſque duxeris,

11 Et videris in numero captivorum mulierem pulchram, & adamaveris eam, voluerisque habere uxorem,

12 Introduces eam in domum tuam: quæ radet cæſariem, & circumcidet ungues,

13 Et deponet veſtem, in qua capta eſt: ſedenſque in domo tua, flebit patrem & matrem ſuam uno menſe: & poſtea intrabis ad eam, dormieſque cum illa, & erit uxor tua.

14 Si autem poſtea non placuerit animo tuo, dimittes eam liberam, nec vendere poteris pecunia, nec opprimere per potentiam: quia humiliaſti eam.

15 Si habuerit homo uxores duas, unam dilectam, & alteram odioſam, genuerintque ex eo liberos, & fuerit filius odioſæ primogenitus;

16 Volueritque ſubſtantiam inter filios ſuos dividere: non poterit filium dilectæ facere primogenitum, & præferre filio odioſæ,

17 †Sed filium odioſæ agnoſcet primogenitum, dabitque ei de his quæ habuerit cuncta duplicia: iſte eſt enim principium liberorum ejus, & huic debentur primogenita.

18 Si genuerit homo filium contumacem & protervum, qui non audiat patris aut matris imperium, & coercitus obedire contempſerit:

19 Apprehendent eum, & ducent ad ſeniores civitatis illius, & ad portam judicii,

20 Dicentque ad eos: Filius noſter iſte protervus & contumax eſt, monita noſtra audire contemnit, comeſſationibus vacat, & luxuriæ atque ebrietati:

21 Lapidibus eum obruet populus civitatis: & morietur, ut auferatis malum de medio vestri, & universus Israel audiens pertimescat.

22 Quando peccaverit homo quod morte plectendum est, & adjudicatus morti appensus fuerit in patibulo:

23 Non permanebit cadaver ejus in ligno, † *Gal.* sed in eadem die sepelietur: quia † maledictus a Deo est qui pendet in ligno: & nequaquam contaminabis terram tuam, quam Dominus Deus tuus dederit tibi in possessionem. *3. 13.*

CAPUT XXII.

Pietas in proximi exercenda: de veste alterius sexus, de invento nido, de circumdando tecto domus, de non commiscendis rebus diversi generis, de fimbriis, de signis virginitatis, de adulterio, de corrupta in urbe vel in agro, de uxore patris non ducenda.

† *Exod.* 23. 4. 1 NOn † videbis bovem fratris tui, aut ovem errantem, & præteribis: sed reduces fratri tuo,

2 Etiamsi non est propinquus frater tuus, nec nosti eum: duces in domum tuam, & erunt apud te quamdiu quærat ea frater tuus, & recipiat.

3 Similiter facies de asino, & de vestimento, & de omni re fratris tui, quæ perierit: si inveneris eam, ne negligas quasi alienam.

4 Si videris asinum fratris tui aut bovem cecidisse in via, non despicies, sed sublevabis cum eo.

5 Non induetur mulier veste virili, nec vir utetur veste feminea: abominabilis enim apud Deum est qui facit hæc.

6 Si ambulans per viam, in arbore vel in terra nidum avis inveneris, & matrem pullis vel ovis desuper incubantem: non tenebis eam cum filiis:

7 Sed abire patieris, captos tenens filios: ut bene sit tibi, & longo vivas tempore.

8 Cum ædificaveris domum novam, facies murum tecti per circuitum: ne effundatur sanguis in domo tua, & sis reus labente alio, & in præceps ruente.

9 Non seres vineam tuam altero semine: ne & sementis quam sevisti, & quæ nascuntur ex vinea, pariter sanctificentur.

10 Non arabis in bove simul & asino.

11 Non indueris vestimento, quod ex lana linoque contextum est.

† *Num.* 15. 38. 12 † Funiculos in fimbriis facies per quatuor angulos pallii tui, quo operieris.

13 Si duxerit vir uxorem, & postea odio habuerit eam,

14 Quæsieritque occasiones quibus dimittat eam, objiciens ei nomen pessimum, & dixerit: Uxorem hanc accepi, & ingressus ad eam non inveni virginem:

15 Tollent eam pater & mater ejus, & ferent secum signa virginitatis ejus ad seniores urbis qui in porta sunt:

16 Et dicet pater: Filiam meam dedi huic uxorem: quam quia odit,

17 Imposuit ei nomen pessimum, ut dicat: Non inveni filiam tuam virginem: & ecce hæc sunt signa virginitatis filiæ meæ: expandent vestimentum coram senioribus civitatis:

18 Apprehendentque senes urbis illius virum, & verberabunt illum,

19 Condemnantes insuper centum siclis argenti, & dabit patri puellæ: quoniam diffamavit nomen pessimum super virginem Israel: habebitque eam uxorem, & non poterit dimittere eam omnibus diebus vitæ suæ.

20 Quod si verum est quod objicit, & non est in puella inventa virginitas:

21 Ejicient eam extra fores domus patris sui, & lapidibus obruent viri civitatis illius, & morietur: quoniam fecit nefas in Israel, ut fornicaretur in domo patris sui: & auferes malum de medio tui.

22 † Si dormierit vir cum uxore alterius, † *Lev.* uterque morietur, id est, adulter & adultera: & auferes malum de Israel. *20. 10.*

23 Si puellam virginem desponderit vir, & invenerit eam aliquis in civitate, & concubuerit cum ea,

24 Educes utrumque ad portam civitatis illius, & lapidibus obruentur: puella, quia non clamavit, cum esset in civitate: vir quia humiliavit uxorem proximi sui: & auferes malum de medio tui.

25 Sin autem in agro repererit vir puellam, quæ desponsata est, & apprehendens concubuerit cum ea, ipse morietur solus:

26 Puella nihil patietur, nec est rea mortis: quoniam sicut latro consurgit contra fratrem suum, & occidit animam ejus, ita & puella perpessa est.

27 Sola erat in agro: clamavit, & nullus affuit qui liberaret eam.

28 Si invenerit vir puellam virginem, quæ non habet sponsum, & apprehendens concubuerit cum illa, & res ad judicium venerit:

29 † Dabit qui dormivit cum ea, patri puel- † *Exod.* læ quinquaginta siclos argenti, & habebit eam *22. 16.* uxorem, quia humiliavit illam: non poterit dimittere eam cunctis diebus vitæ suæ.

30 Non accipiet homo uxorem patris sui, nec revelabit operimentum ejus.

CAPUT XXIII.

De his qui ab ecclesia Dei arcendi sunt vel admittendi: Idumæus & Ægyptius non sunt abjiciendi: de pollutione nocturna, & de loco ad necessaria naturæ deputando: de servo fugitivo, de mercede prostibuli, fugienda usura erga fratres, de voto, de vinea & segete proximi.

1 NOn intrabit eunuchus, attritis vel amputatis testiculis, & abscisso veretro, ecclesiam Domini.

2 Non ingredietur mamzer, hoc est, de scorto natus, in ecclesiam Domini, usque ad decimam generationem.

3 † Ammonites & Moabites etiam post de- † *Neh.* cimam generationem non intrabunt ecclesiam *13. 1.* Domini, in æternum:

4 Quia noluerunt vobis occurrere cum pane & aqua in via quando egressi estis de Ægypto: & † quia conduxerunt contra te Balaam † *Num.* filium Beor de Mesopotamia Syriæ, ut male- *22. 5.* diceret tibi:

5 Et noluit Dominus Deus tuus audire Balaam, vertitque maledictionem ejus in benedictionem tuam, eo quod diligeret te.

6 Non facies cum eis pacem, nec quæres ea bona cunctis diebus vitæ tuæ in sempiternum.

7 Non abominaberis Idumæum, quia frater tuus est: nec Ægyptium, quia advena fuisti in terra ejus.

8 Qui nati fuerint ex eis, tertia generatione intrabunt in ecclesiam Domini.

9 Quando egressus fueris adversus hostes tuos in pugnam, custodies te ab omni re mala.

10 Si fuerit inter vos homo, qui nocturno pollutus sit somno, egredietur extra castra,

11 Et non revertetur, priusquam ad vesperam lavetur aqua: & post solis occasum regredietur in castra.

12 Habebis locum extra castra, ad quem egrediaris ad requisita naturæ,

13 Gerens paxillum in balteo: cumque sederis, fodies per circuitum, & egesta humo operies

14 Quo relevatus es (Dominus enim Deus tuus ambulat in medio castrorum, ut eruat te, & tradat tibi inimicos tuos) & sint castra tua sancta, & nihil in eis appareat foeditatis, ne derelinquat te.

15 Non trades servum domino suo, qui ad te confugerit.

16 Habitabit tecum in loco, qui ei placuerit, & in una urbium tuarum requiescet: ne contristes eum.

17 Non erit meretrix de filiabus Israel, nec scortator de filiis Israel.

18 Non offeres mercedem prostibuli, nec pretium canis, in domo Domini Dei tui, quidquid illud est quod voveris: quia abominatio est utrumque apud Dominum Deum tuum.

19 Non fœnerabis fratri tuo ad usuram pecuniam, nec fruges, nec quamlibet aliam rem:

20 Sed alieno. Fratri autem tuo absque usura, id quo indiget, commodabis: ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni opere tuo in terra, ad quam ingredieris possidendam.

21 Cum votum voveris Domino Deo tuo, non tardabis reddere: quia requiret illud Dominus Deus tuus: & si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum.

22 Si nolueris polliceri, absque peccato eris.

23 Quod autem semel egressum est de labiis tuis, observabis, & facies sicut promisisti Domino Deo tuo, & propria voluntate & ore tuo locutus es.

24 Ingressus vineam proximi tui, comede uvas quantum tibi placuerit: foras autem ne efferas tecum.

25 Si intraveris in segetem amici tui, franges spicas, & manu conteres: falce autem non metes.

CAPUT XXIV.

Libellus repudii permittitur: misericordia in debitores pauperes: non negranda merces: de judicio advenæ & pupilli; reliquiæ messis ac vindemiæ pauperibus relinquendæ.

†*Matt.* 5. 31. & 19. 7. *Marc.* 10. 4.

1 SI † acceperit homo uxorem, & habuerit eam, & non invenerit gratiam ante oculos ejus propter aliquam fœditatem: scribet libellum repudii, & dabit in manu illius, & dimittet eam de domo sua.

2 Cumque egressa alterum maritum duxerit,

3 Et ille quoque oderit eam, dederitque ei libellum repudii, & dimiserit de domo sua, vel certe mortuus fuerit:

4 Non poterit prior maritus recipere eam in uxorem: quia polluta est, & abominabilis facta est coram Domino: ne peccare facias terram tuam, quam Dominus Deus tuus tradiderit tibi possidendam.

5 Cum acceperit homo nuper uxorem, non procedet ad bellum, nec ei quippiam necessitatis injungetur publice, sed vacabit absque culpa domi suæ, ut uno anno lætetur cum uxore sua.

6 Non accipies loco pignoris inferiorem, & superiorem molam: quia animam suam opposuit tibi.

7 Si deprehensus fuerit homo solicitans fratrem suum de filiis Israel, & venalito eo acceperit pretium, interficietur, & auferes malum de medio tui.

8 Observa diligenter ne incurras plagam lepræ, sed facies quæcumque docuerint te sacerdotes Levitici generis, juxta id quod præcepi eis, & impie solicite.

9 † Mementote quæ fecerit Dominus Deus vester Mariæ in via cum egrederemini de Ægypto. †*Num.* 12. 10.

10 Cum repetes a proximo tuo rem aliquam, quam debet tibi, non ingredieris domum ejus ut pignus auferas:

11 † Sed stabis foris, & ille tibi proferet quod habuerit. †*Exod.* 22. 25.

12 Sin autem pauper est, non pernoctabit apud te pignus,

13 Sed statim reddes ei ante solis occasum: ut dormiens in vestimento suo, benedicat tibi, & habeas justitiam coram Domino Deo tuo.

14 † Non negabis mercedem indigentis, & pauperis fratris tui, sive advenæ, qui tecum moratur in terra, & intra portas tuas est: † *Lev.* 19. 13. *Tob.* 4. 15.

15 Sed eadem die reddes ei pretium laboris sui ante solis occasum, quia pauper est, & ex eo sustentat animam suam: ne clamet contra te ad Dominum, & reputetur tibi in peccatum.

16 † Non occidentur patres pro filiis, nec filii pro patribus, sed unusquisque pro peccato suo morietur. †4. *Reg.* 14. 6. 2. *Par.* 25. 4. *Ezech.* 18. 20.

17 Non pervertes judicium advenæ & pupilli, nec auferes pignoris loco viduæ vestimentum.

18 Memento quod servieris in Ægypto, & eruerit te Dominus Deus tuus inde. Idcirco præcipio tibi ut facias hanc rem.

19 Quando messueris segetem in agro tuo, & oblitus manipulum reliqueris, non revertéris ut tollas illum: sed advenam, & pupillum, & viduam auferre patieris, ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni opere manuum tuarum.

20 Si fruges collegeris olivarum, quidquid remanserit in arboribus, non reverteris ut colligas: sed relinques advenæ, pupillo, ac viduæ.

21 Si vindemiaveris vineam tuam, non colliges remanentes racemos, sed cedent in usus advenæ, pupilli, ac viduæ.

22 Memento quod & tu servieris in Ægypto, & idcirco præcipio tibi ut facias hanc rem.

CAPUT XXV.

Judices juste judicent: quot plagis reus cædendus, bovi trituranti os non alligandum, semen fratri suscitandum, pœna mulieris verenda apprehendentis, non committenda in pondere & mensura injustitia, Amalecita delendi.

1 SI fuerit causa inter aliquos, & interpellaverint judices: quem justum esse perspexerint, illi justitiæ palmam dabunt: quem impium, condemnabunt impietatis.

2 Sin autem eum qui peccavit, dignum viderint plagis: prosternent, & coram se facient verberari. Pro mensura peccati erit & plagarum modus: †2. *Cor.* 11. 24.

3 Ita dumtaxat, † ut quadragenarium numerum

merum non excedant: ne fœde laceratus ante oculos tuos abeat frater tuus.

†1 *Cor.* 9. 9. 1. *Tim.* 5. 18. † *Matt.* 22. 24. *Marc.* 12. 19. *Luc.* 20 28.

4 † Non ligabis os bovis terentis in area fruges tuas.

5 † Quando habitaverint fratres simul, & unus ex eis absque liberis mortuus fuerit, uxor defuncti non nubet alteri: sed accipiet eam frater ejus, & suscitabit semen fratris sui:

6 Et primogenitum ex ea filium nomine illius appellabit, ut non deleatur nomen ejus ex Israel.

7 Sin autem noluerit accipere uxorem fratris sui, quæ ei lege debetur, perget mulier ad portam civitatis, & interpellabit majores natu, dicetque: † Non vult frater viri mei suscitare nomen fratris sui in Israel: nec me in conjugem sumere.

† *Ruth.* 4. 5.

8 Statimque accersiri eum facient, & interrogabunt. Si responderit: Nolo eam uxorem accipere:

9 Accedet mulier ad eum coram senioribus, & tollet calceamentum de pede ejus, spuetque in faciem illius, & dicet: Sic fiet homini, qui non ædificat domum fratris sui.

10 Et vocabitur nomen illius in Israel, Domus discalceati.

11 Si habuerint inter se jurgium viri duo, & unus contra alterum rixari cœperit, volensque uxor alterius eruere virum suum de manu fortioris, miseritque manum, & apprehenderit verenda ejus:

12 Abscindes manum illius, nec flecteris super eam ulla misericordia.

13 Non habebis in sæculo diversa pondera, majus & minus:

14 Non erit in domo tua modius major & minor.

15 Pondus habebis justum & verum, & modius æqualis & verus erit tibi: ut multo vivas tempore super terram, quam Dominus Deus tuus dederit tibi.

16 Abominatur enim Dominus Deus tuus eum qui facit hæc, & aversatur omnem injustitiam.

† *Exod.* 17. 8.

17 † Memento quæ fecerit tibi Amalec in via quando egrediebaris ex Ægypto:

18 Quomodo occurrerit tibi: & extremos agminis tui, qui lassi residebant, ceciderit, quando tu eras fame & labore confectus, & non timuerit Deum.

19 Cum ergo Dominus Deus tuus dederit tibi requiem, & subjecerit cunctas per circuitum nationes, in terra, quam tibi pollicitus est: delebis nomen ejus sub cœlo. Cave ne obliviscaris.

CAPUT XXVI.

Primitiæ ac decimæ ubi & quibus exolvendæ, & sub qua verborum forma.

1 CUmque intraveris terram, quam Dominus Deus tuus tibi daturus est possidendam, & obtinueris eam, atque habitaveris in ea:

2 Tolle de cunctis frugibus tuis primitias, & pones in cartallo, pergesque ad locum, quem Dominus Deus tuus elegerit, ut ibi invocetur nomen ejus:

3 Accedesque ad sacerdotem, qui fuerit in diebus illis, & dices ad eum: profiteor hodie coram Domino Deo tuo, quod ingressus sum in terram, pro qua juravit patribus nostris, ut daret eam nobis.

4 Suscipiensque sacerdos cartallum de manu tua, ponet ante altare Domini Dei tui:

5 Et loqueris in conspectu Domini Dei tui: Syrus persequebatur patrem meum, qui descendit in Ægyptum, & ibi peregrinatus est in paucissimo numero: crevitque in gentem magnam ac robustam & infinitæ multitudinis.

6 Afflixeruntque nos Ægyptii, & persecuti sunt imponentes onera gravissima:

7 Et clamavimus ad Dominum Deum patrum nostrorum: qui exaudivit nos, & respexit humilitatem nostram, & laborem, atque angustiam:

8 Et eduxit nos de Ægypto in manu forti, & brachio extento, in ingenti pavore, in signis atque portentis:

9 Et introduxit ad locum istum, & tradidit nobis terram lacte & melle manantem.

10 Et idcirco nunc offero primitias frugum terræ, quam Dominus dedit mihi. Et dimittes eas in conspectu Domini Dei tui, & adorato Domino Deo tuo.

11 Et epulaberis in omnibus bonis, quæ Dominus Deus tuus dederit tibi, & domui tuæ, tu & Levites, & advena qui tecum est.

12 Quando compleveris decimam cunctarum frugum tuarum, anno decimarum tertio, dabis Levitæ & advenæ, & pupillo & viduæ, ut comedant intra portas tuas, & saturentur.

13 Loquerisque in conspectu Domini Dei tui: Abstuli quod sanctificatum est de domo mea, & † dedi illud Levitæ & advenæ, & pupillo ac viduæ, sicut justisti mihi: non præterivi mandata tua, nec sum oblitus imperii tui.

† *Supr.* 14. 29

14 Non comedi ex eis in luctu meo, nec separavi ea in qualibet immunditia, nec expendi ex his quidquam in re funebri. Obedivi voci Domini Dei mei, & feci omnia sicut præcepisti mihi.

15 † Respice de sanctuario tuo, & de excelso cœlorum habitaculo, & benedic populo tuo Israel, & terræ, quam dedisti nobis, sicut jurasti patribus nostris, terræ lacte & melle mananti.

† *Isaiæ* 63. 15 *Bar.* 2 16.

16 Hodie Dominus Deus tuus præcepit tibi ut facias mandata hæc atque judicia: & custodias & impleas ex toto corde tuo, & ex tota anima tua.

17 Dominum elegisti hodie, ut sit tibi Deus, & ambules in viis ejus, & custodias cæremonias illius, & mandata atque judicia, & obedias ejus imperio.

18 Et † Dominus elegit te hodie, ut sis populus peculiaris, sicut locutus est tibi, & custodias omnia præcepta illius:

† *Supr.* 7. 6.

19 Et faciat te excelsiorem cunctis gentibus quas creavit, in laudem, & nomen, & gloriam suam: ut sis populus sanctus Domini Dei tui, sicut locutus est.

CAPUT XXVII.

Transito Jordane, altare lapideum erigendum, lexque lapidibus inscribenda: benedictionis piorum, & maledictionis impiorum ritus & formula.

1 PRæcepit autem Moyses & seniores Israel, populo dicentes: Custodite omne mandatum quod præcipio vobis hodie.

2 Cumque transieritis Jordanem in terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, eriges ingentes lapides, & calce lævigabis eos,
3 Ut possis in eis scribere omnia verba legis hujus, Jordane transmisso: ut introeas terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, terram lacte & melle manantem, sicut juravit patribus tuis.
Exod. 20. 25. Jos. 8. 1. 4 † Quando ergo transieritis Jordanem, erigite lapides, quos ego hodie præcipio vobis, in monte Hebal, & lævigabis eos calce:
5 Et ædificabis ibi altare Domino Deo tuo, de lapidibus quos ferrum non tetigit,
6 Et de saxis informibus & impolitis: & offeres super eo holocausta Domino Deo tuo,
7 Et immolabis hostias pacificas, comedesque ibi, & epulaberis coram Domino Deo tuo.
8 Et scribes super lapides omnia verba legis hujus plane & lucide.
9 Dixeruntque Moyses & sacerdotes Levitici generis ad omnem Israelem: Attende, & audi Israel: hodie factus es populus Domini Dei tui:
10 Audies vocem ejus, & facies mandata atque justitias, quas ego præcipio tibi.
12 Præcepitque Moyses populo in die illo, dicens:
12 Hi stabunt ad benedicendum populo super montem Garizim, Jordane transmisso: Simeon, Levi, Judas, Issachar, Joseph, & Benjamin.
13 Et e regione isti stabunt ad maledicendum in monte Hebal: Ruben, Gad, & Azer, & Zabulon, Dan, & Nephthali.
† *Dan. 9. 13.* 14 † Et pronuntiabunt Levitæ, dicentque ad omnes viros Israel excelsa voce:
15 Maledictus homo qui facit sculptile & conflatile, abominationem Domini, opus manuum artificum, ponetque illud in abscondito: & respondebit omnis populus, & dicet: Amen.
16 Maledictus qui non honorat patrem suum, & matrem: & dicet omnis populus: Amen.
17 Maledictus qui transfert terminos proximi sui: & dicet omnis populus: Amen.
18 Maledictus qui errare facit cæcum in itinere: & dicet omnis populus: Amen.
19 Maledictus qui pervertit judicium advenæ, pupilli, & viduæ: & dicet omnis populus: Amen.
20 Maledictus qui dormit cum uxore patris sui, & revelat operimentum lectuli ejus: & dicet omnis populus: Amen.
21 Maledictus qui dormit cum omni jumento: & dicet omnis populus: Amen.
22 Maledictus qui dormit cum sorore sua, filia patris sui vel matris suæ: & dicet omnis populus: Amen.
23 Maledictus qui dormit cum socru sua: & dicet omnis populus: Amen.
24 Maledictus qui clam percusserit proximum suum: & dicet omnis populus: Amen.
25 Maledictus qui accipit munera, ut percutiat animam sanguinis innocentis: & dicet omnis populus: Amen.
26 Maledictus qui non permanet in sermonibus legis hujus, nec eos opere perficit: & dicet omnis populus: Amen.

CAPUT XXVIII.

Multiplex promittitur observantibus legem benedictio, & transgredientibus maledictio.

1 SI autem audieris vocem Domini Dei tui, ut facias atque custodias omnia mandata ejus, quæ ego præcipio tibi hodie, faciet te Dominus Deus tuus excelsiorem cunctis gentibus, quæ versantur in terra.
2 Venientque super te universæ benedictiones istæ, & apprehendent te: si tamen præcepta ejus audieris.
3 Benedictus tu in civitate, & benedictus in agro.
4 Benedictus fructus ventris tui, & fructus terræ tuæ, fructusque jumentorum tuorum, greges armentorum tuorum, & caulæ ovium tuarum.
5 Benedicta horrea tua, & benedictæ reliquiæ tuæ.
6 Benedictus eris tu ingrediens & egrediens.
7 Dabit Dominus inimicos tuos, qui consurgunt adversum te, corruentes in conspectu tuo: per unam viam venient contra te, & per septem fugient a facie tua.
8 Emittet Dominus benedictionem super cellaria tua, & super omnia opera manuum tuarum: benedicetque tibi in terra, quam acceperis.
9 Suscitabit te Dominus sibi in populum sanctum, sicut juravit tibi: si custodieris mandata Domini Dei tui, & ambulaveris in viis ejus.
10 Videbuntque omnes terrarum populi quod nomen Domini invocatum sit super te, & timebunt te.
11 Abundare te faciet Dominus omnibus bonis, fructu uteri tui, & fructu jumentorum tuorum, fructu terræ tuæ; quam juravit Dominus patribus tuis ut daret tibi.
12 Aperiet Dominus thesaurum suum optimum, cœlum, ut tribuat pluviam terræ tuæ in tempore suo: benedicetque cunctis operibus manuum tuarum. Et fœnerabis gentibus multis, & ipse a nullo fœnus accipies.
13 Constituet te Dominus in caput, & non in caudam, & eris semper supra, & non subter: si tamen audieris mandata Domini Dei tui, quæ ego præcipio tibi hodie, & custodieris & feceris,
14 Ac non declinaveris ab eis, nec ad dexteram, nec ad sinistram, nec secutus fueris deos alienos; neque colueris eos.
† *Levit. 26. 14. Thren. 2. 17. Baruch 1. 20. Malac. 2. 2.* 15 † Quod si audire nolueris vocem Domini Dei tui, ut custodias & facias omnia mandata ejus & cerimonias, quas ego præcipio tibi hodie, venient super te omnes maledictiones istæ, & apprehendent te.
16 Maledictus eris in civitate, maledictus in agro.
17 Maledictum horreum tuum, & maledictæ reliquiæ tuæ.
18 Maledictus fructus ventris tui, & fructus terræ tuæ, armenta boum tuorum, & greges ovium tuarum.
19 Maledictus eris ingrediens, & maledictus egrediens.
20 Mittet Dominus super te famem & oestriem, & increpationem in omnia opera tua, quæ tu facies: donec conterat te, & perdat velociter, propter adinventiones tuas pessimas in quibus reliquisti me.

21 Adjungat tibi Dominus pestilentiam, donec consumat te de terra ad quam ingredieris possidendam.

22 Percutiat te Dominus egestate, febri & frigore, ardore & æstu, & aere corrupto ac rubigine, & persequatur donec pereas.

23 Sit cœlum, quod supra te est, æneum: & terram, quam calcas, ferrea.

24 Det Dominus imbrem terræ tuæ pulverem, & de cœlo descendat super te cinis, donec conteraris.

25 Tradat te Dominus corruentem ante hostes tuos: per unam viam egrediaris contra eos, & per septem fugias, & dispergaris per omnia regna terræ.

26 Sitque cadaver tuum in escam cunctis volatilibus cœli, & bestiis terræ: & non sit qui abigat.

27 Percutiat te Dominus ulcere Ægypti, & partem corporis, per quam stercora egeruntur, scabie quoque & prurigine: ita ut curari nequeas.

28 Percutiat te Dominus amentia & cæcitate ac furore mentis,

29 Et palpes in meridie sicut palpare solet cæcus in tenebris, & non dirigas vias tuas. Omnique tempore calumniam sustineas, & opprimaris violentia, nec habeas qui liberet te.

30 Uxorem accipias, & alius dormiat cum ea. Domum ædifices, & non habites in ea. Plantes vineam, & non vindemies eam.

31 Bos tuus immoletur coram te, & non comedas ex eo. Asinus tuus rapiatur in conspectu tuo, & non reddatur tibi. Oves tuæ dentur inimicis tuis, & non sit qui te adjuvet.

32 Filii tui & filiæ tuæ tradantur alteri populo, videntibus oculis tuis, & deficientibus ad conspectum eorum tota die, & non sit fortitudo in manu tua.

33 Fructus terræ tuæ, & omnes labores tuos, comedat populus quem ignoras: & sis semper calumniam sustinens, & oppressus cunctis diebus,

34 Et stupens ad terrorem eorum quæ videbunt oculi tui.

35 Percutiat te Dominus ulcere pessimo in genibus & in suris; sanarique non possis a planta pedis usque ad verticem tuum.

36 Ducet te Dominus, & regem tuum, quem constitueris super te, in gentem, quam ignoras tu & patres tui: & servies ibi diis alienis, ligno & lapidi.

37 Et eris perditus in proverbium ac fabulam omnibus populis, ad quos te introduxerit Dominus.

38 † Sementem multam jacies in terram, & modicum congregabis: quia locustæ devorabunt omnia. † *Mich. 6. 15. Aggæi 1. 6.*

39 Vineam plantabis, & fodies: & vinum non bibes, nec colliges ex ea quippiam: quoniam vastabitur vermibus.

40 Olivas habebis in omnibus terminis tuis, & non ungeris oleo: quia defluent, & peribunt.

41 Filios generabis & filias, & non frueris eis: quoniam ducentur in captivitatem.

42 Omnes arbores tuas & fruges terræ tuæ rubigo consumet.

43 Advena, qui tecum versatur in terra, ascendet super te, eritque sublimior: tu autem descendes, & eris inferior.

44 Ipse fœnerabit tibi, & tu non fœnerabis ei. Ipse erit in caput, & tu eris in caudam.

45 Et venient super te omnes maledictiones istæ, & persequentes apprehendent te, donec intereas: quia non audisti vocem Domini Dei tui, nec servasti mandata ejus & cæremonias, quas præcepit tibi.

46 Et erunt in te signa atque prodigia, & in semine tuo usque in sempiternum:

47 Eo quod non servietis Domino Deo tuo in gaudio, cordisque lætitia, propter rerum omnium abundantiam:

48 Servies inimico tuo, quem immittet tibi Dominus, in fame, & siti, & nuditate, & omni penuria: & ponet jugum ferreum super cervicem tuam, donec te conterat.

49 Adducet Dominus super te gentem de longinquo, & de extremis terræ finibus, in similitudinem aquilæ volantis cum impetu: cujus linguam intelligere non possis:

50 Gentem procacissimam, quæ non deferat seni, nec misereatur parvuli,

51 Et devoret fructum jumentorum tuorum, ac fruges terræ: donec intereas, & non relinquat tibi triticum, vinum, & oleum, armenta boum, & greges ovium: donec te disperdat,

52 Et conterat in cunctis urbibus tuis, & destruantur muri tui firmi atque sublimes, in quibus habebas fiduciam in omni terra tua. Obsideberis intra portas tuas in omni terra tua, quam dabit tibi Dominus Deus tuus:

53 Et † comedes fructum uteri tui, & carnes filiorum tuorum & filiarum tuarum, quas dederit tibi Dominus Deus tuus in angustia & vastitate qua opprimet te hostis tuus. † *Thre. 4. 10. Baruch 2. 2.*

54 Homo delicatus in te, & luxuriosus valde, invidebit fratri suo, & uxori, quæ cubat in sinu tuo,

55 Ne det eis de carnibus filiorum suorum, quas comedet: eo quod nihil aliud habeat in obsidione & penuria, qua vastaverint te inimici tui intra omnes portas tuas.

56 Tenera mulier & delicata, quæ super terram ingredi non valebat, nec pedis vestigium figerat, propter mollitiem, & teneritudinem nimiam, invidebit viro suo, qui cubat in sinu ejus, super filii & filiæ carnibus,

57 Et illuvie secundarum, quæ egrediuntur de medio feminum ejus, & super liberis qui eadem hora nati sunt: comedent enim eos clam propter rerum omnium penuriam in obsidione & vastitate, qua opprimet te inimicus tuus intra portas tuas.

58 Nisi custodieris & feceris omnia verba legis hujus, quæ scripta sunt in hoc volumine, & timueris nomen ejus & glorioſum & terribile, hoc est, Dominum Deum tuum:

59 Augebit Dominus plagas tuas, & plagas seminis tui, plagas magnas & perseverantes, infirmitates pessimas & perpetuas.

60 Et convertet in te omnes afflictiones Ægypti, quas timuisti, & adhærebunt tibi:

61 Insuper & universos languores, & plagas, quæ non sunt scriptæ in volumine legis hujus, inducet Dominus super te, donec te conterat:

62 Et remanebitis pauci numero, qui prius eratis sicut astra cœli præ multitudine, quoniam non audisti vocem Domini Dei tui.

63 Et sicut ante lætatus est Dominus super vos, bene vobis faciens, vosque multiplicans: sic lætabitur disperdens vos atque subvertens, ut auferamini de terra, ad quam ingredieris possidendam.

64 Dispergat te Dominus in omnes populos, a finibus terræ usque ad terminos

ejus: & servies ibi diis alienis, quos & tu ignoras & patres tui, lignis & lapidibus.

65 In gentibus quoque illis non quiesces, neque erit requies vestigio pedis tui. Dabit enim tibi Dominus ibi cor pavidum, & deficientes oculos, & animam consumptam mœrore:

66 Et erit vita tua quasi pendens ante te. Timebis nocte & die, & non credes vitæ tuæ.

67 Mane dices: Quis mihi det vesperum? & vespere: Quis mihi det mane? propter cordis tui formidinem, qua terreberis, & propter ea, quæ tuis videbis oculis.

68 Reducet te Dominus classibus in Ægyptum, per viam de qua dixit tibi ut eam amplius non videres. Ibi venderis inimicis tuis in servos & ancillas, & non erit qui emat.

CAPUT XXIX.

Fœdus & juramentum Israelitarum cum Domino juxta Dei beneficia, & comminatio adversus fœdifragos.

1 HÆc sunt verba fœderis, quod præcepit Dominus Moysi ut feriret cum filiis Israel in terra Moab: propter illud fœdus, quod cum eis pepigit in Horeb.

2 Vocavitque Moyses omnem Israel, & dixit ad eos: † Vos vidistis universa, quæ fecit Dominus coram vobis in terra Ægypti Pharaoni, & omnibus servis ejus, universæque terræ illius,

† *Exod.* 29. 4.

3 Tentationes magnas, quas viderunt oculi tui, signa illa, portentaque ingentia,

4 Et non dedit vobis Dominus cor intelligens, & oculos videntes, & aures quæ possint audire, usque in præsentem diem.

5 † Adduxit vos quadraginta annis per desertum: non sunt attrita vestimenta vestra, nec calceamenta pedum vestrorum vetustate consumpta sunt.

† *Supr.* 8. 2.

6 Panem non comedistis, vinum & siceram non bibistis: ut sciretis quia ego sum Dominus Deus vester.

7 Et venistis ad hunc locum: † egressusque est Sehon rex Hesebon, & Og rex Basan, occurrentes nobis ad pugnam. Et percussimus eos,

† *Supr.* 3. 1.

8 Et tulimus terram eorum, ac tradidimus possidendam Ruben & Gad, & dimidiæ tribui Manasse.

9 Custodite ergo verba pacti hujus, & implete ea: ut intelligatis universa quæ facitis.

10 Vos statis hodie cuncti coram Domino Deo vestro, principes vestri, & tribus, ac majores natu, atque doctores, omnis populus Israel,

11 Liberi & uxores vestræ, & advena qui tecum moratur in castris, exceptis lignorum cæsoribus, & his qui comportant aquas:

12 Ut transeas in fœdere Domini Dei tui, & in jurejurando quod hodie Dominus Deus tuus percutiet tecum:

13 Ut suscitet te sibi in populum, & ipse sit Deus tuus, sicut locutus est tibi, & sicut juravit patribus tuis, Abraham, Isaac, & Jacob.

14 Nec vobis solis ego hoc fœdus ferio, & hæc juramenta confirmo,

15 Sed cunctis præsentibus & absentibus.

16 Vos enim nostis quo modo habitaverimus in terra Ægypti, & quo modo transierimus per medium nationum, quas transeuntes,

17 Vidistis abominationes & sordes, id est, idola eorum, ligni & lapidem, argentum & aurum, quæ colebant.

18 Ne forte sit inter vos vir aut mulier, familia aut tribus, cujus cor aversum est hodie a Domino Deo nostro: ut vadat & serviat diis illarum gentium, & sit inter vos radix germinans fel & amaritudinem.

19 Cumque audierit verba juramenti hujus, benedicat sibi in corde suo, dicens: Pax erit mihi, & ambulando in pravitate cordis mei: & absumat ebria sitientem,

20 Et Dominus non ignoscat ei: sed tunc quam maxime furor ejus fumet, & zelus contra hominem illum, & sedeant super eum omnia maledicta, quæ scripta sunt in hoc volumine: & deleat Dominus nomen ejus sub cœlo,

21 Et confundat eum in perditionem ex omnibus tribubus Israel, juxta maledictiones, quæ in libro legis hujus ac fœderis continentur.

22 Dicatque sequens generatio, & filii qui nascentur deinceps, & peregrini, qui de longe venerint, videntes plagas terræ illius, & infirmitates, quibus eam afflixerit Dominus,

23 Sulphure, & salis ardore comburens, ita ut ultra non seratur, nec virens quippiam germinet, in exemplum † subversionis Sodomæ & Gomorrhæ, Adamæ & Seboim, quas subvertit Dominus in ira & furore suo.

† *Gen.* 19. 24.

24 Et dicent omnes gentes: † Quare sic fecit Dominus terræ huic? quæ est hæc ira furoris ejus immensa?

† 3 *Reg.* 9. 8. *Jer.* 22. 8.

25 Et respondebunt: Quia dereliquerunt pactum Domini, quod pepigit cum patribus eorum, quando eduxit eos de terra Ægypti:

26 Et servierunt diis alienis, & adoraverunt eos, quos nesciebant, & quibus non fuerant attributi:

27 Idcirco iratus est furor Domini contra terram istam, ut induceret super eam omnia maledicta, quæ in hoc volumine scripta sunt:

28 Et ejecit eos de terra sua in ira & in furore, & in indignatione maxima, projecitque in terram alienam, sicut hodie comprobatur.

29 Abscondita, Domino Deo nostro: quæ manifesta sunt, nobis & filiis nostris usque in sempiternum, ut faciamus universa verba legis hujus.

CAPUT XXX.

Lapsos hortatur Moyses ad pœnitentiam: vera enim pœnitentia Deum placat: præceptum nobis datum, non longe a nobis separatur: in ejus impletione vel neglectu proponitur bonum & malum: ut altero bonum eligentes, vivamus, & non pereamus, malo adhærentes.

1 CUm ergo venerint super te omnes sermones isti, benedictio, sive maledictio, quam proposui in conspectu tuo: & ductus pœnitudine cordis tui in universis gentibus, in quas dispersit te Dominus Deus tuus,

2 Et reverteris fueris ad eum, & obedieris ejus imperiis, sicut ego hodie præcipio tibi, cum filiis tuis, in toto corde tuo, & in tota anima tua;

3 Reducet Dominus Deus tuus captivitatem tuam, ac miserebitur tui, & rursum congregabit te de cunctis populis, in quos te antea dispersit.

4 Si ad cardines cæli fueris dissipatus, inde te trahet Dominus Deus tuus.

† 2. Machab. 1. 29. 5 Et † assumet, atque introducet in terram, quam possederunt patres tui, & obtinebis eam: & benedicens tibi, majori numeri te esse faciet quam fuerunt patres tui.

6 Circumcidet Dominus Deus tuus cor tuum, & cor seminis tui: ut diligas Dominum Deum tuum in toto corde tuo, & in tota anima tua, ut possis vivere.

7 Omnes autem maledictiones has convertet super inimicos tuos, & eos qui oderunt te & persequuntur.

8 Tu autem reverteris, & audies vocem Domini Dei tui: faciesque universa mandata quæ ego præcipio tibi hodie:

9 Et abundare te faciet Dominus Deus tuus in cunctis operibus manuum tuarum, in sobole uteri tui, & in fructu jumentorum tuorum, in ubertate terræ tuæ, & in rerum omnium largitate. Revertetur enim Dominus, ut gaudeat super te in omnibus bonis, sicut gavisus est in patribus tuis:

10 Si tamen audieris vocem Domini Dei tui, & custodieris præcepta ejus & cæremonias, quæ in hac lege conscripta sunt: & revertaris ad Dominum Deum tuum in toto corde tuo, & in tota anima tua.

11 Mandatum hoc, quod ego præcipio tibi hodie, non supra te est, neque procul positum,

† Rom. 10. 6. 12 Nec in cœlo situm, ut possis dicere: † Quis nostrum valet ad cœlum ascendere, ut deferat illud ad nos, & audiamus atque opere compleamus?

13 Neque trans mare positum: ut causeris, & dicas: Quis ex nobis poterit transfretare mare, & illud ad nos usque deferre: ut possimus audire & facere quod præceptum est?

14 Sed juxta te est sermo valde, in ore tuo, & in corde tuo, ut facias illum.

15 Considera quod hodie proposuerim in conspectu tuo vitam & bonum; & e contrario morte & malum:

16 Ut diligas Dominum Deum tuum, & ambules in viis ejus, & custodias mandata illius ac cæremonias atque judicia: & vivas, atque multiplicet te, benedicatque tibi in terra, ad quam ingredieris possidendam.

17 Si autem aversum fuerit cor tuum, & audire nolueris, atque errore deceptus adoraveris deos alienos, & servieris eis:

18 Prædico tibi hodie quod pereas, & parvo tempore moreris in terra, ad quam, Jordane transmisso, ingredieris possidendam.

19 Testes invoco hodie cælum & terram, quod proposuerim vobis vitam & mortem, benedictionem & maledictionem. Elige ergo vitam, ut & tu vivas, & semen tuum:

20 Et diligas Dominum Deum tuum, atque obedias voci ejus & illi adhæreas (ipse est enim vita tua, & longitudo dierum tuorum) ut habites in terra, pro qua juravit Dominus patribus tuis, Abraham, Isaac, & Jacob, ut daret eam illis.

CAPUT XXXI.

Moyses Josue sibi sufficit in ducem, Deuteronomium scribit, jubetque illud populo prælegi 7 anno remissionis, & in latere arcæ asservari.

1 ABiit itaque Moyses, & locutus est omnia verba hæc ad universum Israel,

2 Et dixit ad eos: Centum viginti annorum sum hodie, non possum ultra egredi, & ingredi, præsertim cum & Dominus dixerit mihi: † Non transibis Jordanem istum. † Num. 27. 13. Supra 3. 27.

3 Dominus ergo Deus tuus transibit ante te: ipse delebit omnes gentes has in conspectu tuo, & possidebis eas: & Josue iste transibit ante te, sicut locutus est Dominus.

4 Facietque Dominus eis † sicut fecit Sehon & Og regibus Amorrhæorum, & terræ eorum, delebitque eos. † Num. 21. 24.

5 Cum ergo & hos tradiderit vobis, † similiter facietis eis, sicut præcepi vobis. † Supr. 7. 2.

6 Viriliter agite, & confortamini: nolite timere, nec paveatis ad conspectum eorum: quia Dominus Deus tuus ipse est ductor tuus, & non dimittet, nec derelinquet te.

7 Vocavitque Moyses Josue, & dixit ei coram omni Israel: † Confortare, & esto robustus: tu enim introduces populum istum in terram, quam daturum se patribus eorum juravit Dominus, & tu eam sorte dividas. † Jos. 1. 6. 3. Reg. 2. 2.

8 Et Dominus qui ductor est vester, ipse erit tecum: non dimittet, nec derelinquet te: noli timere, nec paveas.

9 Scripsit itaque Moyses legem hanc, & tradidit eam sacerdotibus filiis Levi, qui portabant arcam fœderis Domini, & cunctis senioribus Israel.

10 Præcepitque eis, dicens: Post septem annos, anno remissionis, in solemnitate tabernaculorum,

11 Convenientibus cunctis ex Israel, ut appareant in conspectu Domini Dei tui, in loco quem elegerit Dominus, leges verba legis hujus coram omni Israel, audientibus eis,

12 Et in unum omni populo congregato, tam viris quam mulieribus, parvulis, & advenis, qui sunt intra portas tuas: ut audientes discant, & timeant Dominum Deum vestrum, & custodiant, impleantque omnes sermones legis hujus.

13 Filii quoque eorum qui nunc ignorant, ut audire possint: & timeant Dominum Deum suum cunctis diebus quibus versantur in terra, ad quam vos, Jordane transmisso, pergitis obtinendam.

14 Et ait Dominus ad Moysen: Ecce prope sunt dies mortis tuæ: voca Josue, & state in tabernaculo testimonii, ut præcipiam ei. Abierunt ergo Moyses & Josue, & steterunt in tabernaculo testimonii:

15 Apparuitque Dominus ibi in columna nubis, quæ stetit in introitu tabernaculi.

16 Dixitque Dominus ad Moysen: Ecce tu dormies cum patribus tuis, & populus iste consurgens fornicabitur post deos alienos in terra, ad quam ingreditur ut habitet in ea: ibi derelinquet me, & irritum faciet fœdus, quod pepigi cum eo.

17 Et irascetur furor meus contra eum in die illo: & derelinquam eum, & abscondam

faciem meam ab eo, & erit in devorationem: invenient eum omnia mala & afflictiones, ita ut dicat in illo die: Vere quia non est Deus mecum, invenerunt me hæc mala.

18 Ego autem abscondam, & celabo faciem meam in die illo, propter omnia mala quæ fecit, quia secutus est deos alienos.

19 Nunc itaque scribite vobis canticum istud, & docete filios Israel, ut memoriter teneant, & ore decantent, & sit mihi carmen istud pro testimonio inter filios Israel.

20 Introducam enim eum in terram, pro qua juravi patribus ejus, lacte & melle manantem. Cumque comederint, & saturati, crassique fuerint, avertentur ad deos alienos, & servient eis: detrahentque mihi, & irritum facient pactum meum.

21 Postquam invenerint eum mala multa & afflictiones, respondebit ei canticum istud pro testimonio, quod nulla delebit oblivio ex ore seminis sui. Scio enim cogitationes ejus, quæ facturus sit hodie, antequam introducam eum in terram, quam ei pollicitus sum.

22 Scripsit ergo Moyses canticum, & docuit filios Israel.

23 Præcepitque Dominus Josue filio Nun, & ait: Confortare, & esto robustus: tu enim introduces filios Israel in terram, quam pollicitus sum, & ego ero tecum.

24 Postquam ergo scripsit Moyses verba legis hujus in voluminæ, atque complevit:

25 Præcepit Levitis, qui portabant arcam fœderis Domini, dicens:

26 Tollite librum, & ponite eum in latere arcæ fœderis Domini Dei vestri: ut sit ibi contra te in testimonium.

27 Ego enim scio contentionem tuam, & cervicem tuam durissimam. Adhuc vivente me, & ingrediente vobiscum, semper contentiose egistis contra Dominum: quanto magis cum mortuus fuero?

28 Congregate ad me omnes majores natu per tribus vestras, atque doctores, & loquar audientibus eis sermones istos, & invocabo contra eos cœlum & terram.

29 Novi enim quod post mortem meam inique agetis, & declinabitis cito de via, quam præcepi vobis: & occurrent vobis mala in extremo tempore, quando feceritis malum in conspectu Domini, ut irritetis eum per opera manuum vestrarum.

30 Locutus est ergo Moyses, audiente universo cœtu Israel, verba carminis hujus, & ad finem usque complevit.

CAPUT XXXII.

Canticum Moysi quo Dei refert beneficia, populique ingratitudinem sæpius a Domino castigatam: jubetur Moyses montem Abarim ascendere, ut promissam terram contempletur.

1 AUdite cœli quæ loquor, audiat terra verba oris mei.

2 Concrescat ut pluvia doctrina mea, fluat ut ros eloquium meum, quasi imber super herbam, & quasi stillæ super gramina.

3 Quia nomen Domini invocabo: date magnificentiam Deo nostro.

4 Dei perfecta sunt opera, & omnes viæ ejus judicia: Deus fidelis, & absque ulla iniquitate, justus & rectus.

5 Peccaverunt ei, & non filii ejus in sordibus: generatio prava atque perversa.

6 Hæccine reddis Domino populo stulte & insipiens? numquid non ipse est pater tuus, qui possedit te, & fecit, & creavit te?

7 † Memento dierum antiquorum, cogita generationes singulas: interroga patrem tuum, & annuntiabit tibi; majores tuos, & dicent tibi. † Job 8. 8.

8 Quando dividebat Altissimus gentes: quando separabat filios Adam, constituit terminos populorum juxta numerum filiorum Israel.

9 Pars autem Domini, populus ejus: Jacob funiculus hæreditatis ejus.

10 Invent eum in terra deserta, in loco horroris, & vastæ solitudinis: circumduxit eum, & docuit: & custodivit quasi pupillam oculi sui.

11 Sicut aquila provocans ad volandum pullos suos, & super eos volitans, expandit alas suas, & assumpsit eum, atque portavit in humeris suis.

12 Dominus solus dux ejus fuit: & non erat cum eo Deus alienus.

13 Constituit eum super excelsam terram: ut comederet fructus agrorum, ut lugeret mel de petra, oleumque de saxo durissimo.

14 Butyrum de armento, & lac de ovibus cum adipe agnorum, & arietum filiorum Basan: & hircos cum medulla tritici, & sanguinem uvæ biberet meracissimum.

15 Incrassatus est dilectus, & recalcitravit: incrassatus, impinguatus, dilatatus, dereliquit Deum factorem suum, & recessit a Deo salutari suo.

16 Provocaverunt eum in diis alienis, & in abominationibus ad iracundiam concitaverunt.

17 Immolaverunt dæmoniis, & non Deo, diis quos ignorabant: novi recentesque venerunt, quos non coluerunt patres eorum.

18 Deum qui te genuit dereliquisti, & oblitus es Domini creatoris tui.

19 Vidit Dominus, & ad iracundiam concitatus est: quia provocaverunt eum filii sui & filiæ.

20 Et ait: Abscondam faciem meam ab eis, & considerabo novissima eorum: generatio enim perversa est, & infideles filii.

21 Ipsi me provocaverunt in eo qui non erat Deus: & irritaverunt in vanitatibus suis: & † ego provocabo eos in eo qui non est populus, & in gente stulta irritabo illos. † Jer. 15. 14. Rom. 10. 19.

22 Ignis succensus est in furore meo, & ardebit usque ad inferni novissima: devorabitque terram cum germine suo, & montium fundamenta comburet.

23 Congregabo super eos mala, & sagittas meas complebo in eis.

24 Consumentur fame, & devorabunt eos aves morsu amarissimo: dentes bestiarum immittam in eos, cum furore trahentium super terram, atque serpentium.

25 Foris vastabit eos gladius, & intus pavor, juvenem simul ac virginem, lactentem cum homine sene.

26 Dixi: Ubinam sunt? cessare faciam ex hominibus memoriam eorum.

27 Sed propter iram inimicorum distuli, ne forte superbirent hostes eorum, & dicerent: Manus nostra excelsa, & non Dominus, fecit hæc omnia.

28 Gens absque consilio est, & sine prudentia.

† *Jer.* 9. 12.

29 † Utinam saperent, & intelligerent, ac novissima providerent.

30 Quo modo persequatur unus mille, & duo fugent decem millia? nonne ideo, quia Deus suus vendidit eos, & Dominus conclusit illos?

31 Non enim est Deus noster ut dii eorum: & inimici nostri sunt judices.

32 De vinea Sodomorum, vinea eorum, & de suburbanis Gomorrhæ: uva eorum uva fellis, & botri amaritudi.

33 Fel draconum vinum eorum, & venenum aspidum insanabile.

34 Nonne hæc condita sunt apud me, & signata in thesauris meis?

† *Eccl.* 28. 1. *Rom.* 12. 19. *Hebr.* 10. 30. † 2. *Machab.* 7. 5. † *Jer.* 8. 18.

35 † Mea est ultio, & ego retribuam in tempore, ut labatur pes eorum: juxta est dies perditionis, & adesse festinant tempora.

36 Judicabit Dominus populum suum, & † in servis suis miserebitur: videbit quod infirmata sit manus, & clausi quoque defecerunt, reliquique consumpti sint.

37 Et dicet: † Ubi sunt dii eorum, in quibus habebant fiduciam?

38 De quorum victimis comedebant adipes, & bibebant vinum libaminum: surgant, & opitulentur vobis, & in necessitate vos protegant.

39 Videte quod ego sim solus, & non sit alius Deus præter me: † ego occidam, & ego vivere faciam: percutiam: & ego sanabo, † & non est qui de manu mea possit eruere.

† 1. *Reg.* 2. 6. *Tob.* 13. 2. *Sap.* 16. 13. † *Job.* 10. 7. *Sap.* 16. 5.

40 Levabo ad cœlum manum meam, & dicam: Vivo ego in æternum.

41 Si acuero ut fulgur gladium meum, & arripuerit judicium manus mea: reddam ultionem hostibus meis, & his qui oderunt me retribuam.

42 Inebriabo sagittas meas sanguine, & gladius meus devorabit carnes, de cruore occisorum, de captivitate, nudati inimicorum capitis.

43 † Laudate gentes populum ejus, quia sanguinem servorum suorum ulciscetur: & vindictam retribuet in hostes eorum, & propitius erit terræ populi sui.

† 2. *Machab.* 7. 5.

44 Venit ergo Moyses, & locutus est omnia verba cantici hujus in auribus populi, ipse & Josue filius Nun.

45 Complevitque omnes sermones istos, loquens ad universum Israel.

46 Et dixit ad eos: Ponite corda vestra in omnia verba, quæ ego testificor vobis hodie: ut mandetis ea filiis vestris custodire & facere, & implere universa quæ scripta sunt legis hujus:

47 Quia non incassum præcepta sunt vobis, sed ut singuli in eis viverent: quæ facientes longo perseveretis tempore in terra, ad quam, Jordane transmisso, ingredimini possidendam.

48 Locutusque est Dominus ad Moysen in eadem die, dicens:

49 Ascende in montem istum Abarim, id est, transitum, in montem Nebo: qui est in terra Moab contra Jericho: & vide terram Chanaan, quam ego tradam filiis Israel obtinendam, & morere in monte.

Num. 20. 26. 27. 1. *Num.* 20. 12. 27. 9.

50 Quem conscendens jungeris populis tuis, † sicut mortuus est Aaron frater tuus in monte Hor, & appositus populis suis:

51 † Quia prævaricati estis contra me, in medio filiorum Israel, ad aquas contradictionis in Cades deserti Sin: & non sanctificastis me inter filios Israel.

52 E contra videbis terram, & non ingredieris in eam, quam ego dabo filiis Israel.

CAPUT XXXIII.

Benedicit Moyses moriturus duodecim tribubus Israel, eisque olim obventura prædicit.

1 HÆc est benedictio, qua benedixit Moyses, homo Dei, filiis Israel ante mortem suam.

2 Et ait: Dominus de Sinai venit, & de Seir ortus est nobis: apparuit de monte Pharan, & cum eo sanctorum millia. In dextera ejus ignea lex.

3 Dilexit populos, † omnes sancti in manu illius sunt: & qui appropinquant pedibus ejus, accipient de doctrina illius. † *Sap.* 3. 1. & 5. 5.

4 Legem præcepit nobis Moyses, hereditatem multitudinis Jacob.

5 Erit apud rectissimum rex, congregatis principibus populi cum tribubus Israel.

6 Vivat Ruben, & non moriatur, & sit parvus in numero.

7 Hæc est Judæ benedictio: Audi Domine vocem Judæ, & ad populum suum introduc eum: manus ejus pugnabunt pro eo, & adjutor illius contra adversarios ejus erit.

8 Levi quoque ait: Perfectio tua, & doctrina tua viro sancto tuo, quem probasti in tentatione, & judicasti ad Aquas contradictionis.

9 Qui dixit patri suo, & matri suæ: Nescio vos; & fratribus suis: Ignoro vos: & nescierunt filios suos. Hi custodierunt eloquium tuum, & pactum tuum servaverunt,

10 Judicia tua o Jacob, & legem tuam o Israel: ponent thymiama in furore tuo, & holocaustum super altare tuum.

11 Benedic Domine fortitudini ejus, & opera manuum illius suscipe. Percute dorsa inimicorum ejus: & qui oderunt eum, non consurgant.

12 Et Benjamin ait: Amantissimus Domini habitabit confidenter in eo: quasi in thalamo tota die morabitur, & inter humeros illius requiescet.

13 Joseph quoque ait: De benedictione Domini terra ejus, de pomis cœli, & rore, atque abysso subjacente.

14 De pomis fructuum solis ac lunæ.

15 De vertice antiquorum montium, de pomis collium æternorum:

16 Et de frugibus terræ, & de plenitudine ejus. Benedictio illius † qui apparuit in rubo, veniat super caput Joseph, & super verticem nazaræi inter fratres suos. † *Exod.* 3. 2.

17 Quasi primogeniti tauri pulchritudo ejus, cornua rhinocerotis cornua illius: in ipsis ventilabit gentes usque ad terminos terræ: hæ sunt multitudines Ephraim: & hæc millia Manasse.

18 Et Zabulon ait: Lætare Zabulon in exitu tuo, & Issachar in tabernaculis tuis.

19 Populo vocabunt ad montem: ibi immolabunt victimas justitiæ. Qui inundationem maris quasi lac sugent, & thesauros absconditos arenarum.

20 Et Gad ait: Benedictus in latitudine Gad: quasi leo requievit, cepitque brachium & verticem.

21 Et vidit principatum suum, quod in parte sua doctor esset repositus: qui fuit cum

Digitized by Google

principibus populi, & fecit juſtitias Domini, & judicium ſuum cum Iſrael.

22 Dan quoque ait: Dan catulus leonis, fluet largiter de Basan:

23 Et Nephthali dixit: Nephthali abundantia perfruetur, & plenus erit benedictionibus Domini: mare & meridiem poſſidebit.

24 Aſer quoque ait: Benedictus in filiis Aſer, ſit placens fratribus ſuis, & tingat in oleo pedem ſuum.

25 Ferrum & æs calceamentum ejus. Sicut dies juventutis tuæ, ita & ſenectus tua.

26 Non eſt deus alius ut Deus rectiſſimi: aſcenſor cœli auxiliator tuus. Magnificentia ejus diſcurrunt nubes,

27 Habitaculum ejus ſurſum, & ſubter brachia ſempiterna: ejiciet a facie tua inimicum, dicetque: Conterere.

28 Habitabit Iſrael confidenter, & ſolus. Oculus Jacob in terra frumenti & vini, cœlique caligabunt rore.

29 Beatus es tu Iſrael: quis ſimilis tui populo, qui ſalvaris in Domino? ſcutum auxilii tui, & gladius gloriæ tuæ: negabunt te inimici tui, & tu eorum colla calcabis.

CAPUT XXXIV.

Contemplata Terra moritur Moyſes, & occulte a Deo ſepultus ſtatur a populo, illique Joſue ſubſtituitur, commendatur propheta Moyſes a Dei familiaritate, & factis per ipſum ſignis.

† *Supr.* 3. 27. 2. *Machab.* 2. 4.

1 ASCendit † ergo Moyſes de campeſtribus Moab ſuper montem Nebo, in vertice Phaſga contra Jericho: oſtenditque ei Dominus omnem terram Galaad uſque Dan,

2 Et univerſum Nephthali, terramque Ephraim & Manaſſe, & omnem terram Juda uſque ad mare noviſſimum,

3 Et auſtralem partem, & latitudinem campi Jericho civitatis palmarum uſque Segor.

4 Dixitque Dominus ad eum: † Hæc eſt terra, pro qua juravi Abraham, Iſaac, & Jacob, dicens: Semini tuo dabo eam. Vidiſti eam oculis tuis, & non tranſibis ad illam. † *Gen.* 12. 7. & 15. 18.

5 Mortuuſque eſt ibi Moyſes ſervus Domini, in terra Moab, jubente Domino;

6 Et ſepelivit eum in valle terræ Moab contra Phogor: & non cognovit homo ſepulchrum ejus uſque in præſentem diem.

7 Moyſes centum & viginti annorum erat quando mortuus eſt: & non caligavit oculus ejus, nec dentes illius moti ſunt.

8 Fleveruntque eum filii Iſrael in campeſtribus Moab triginta diebus: & completi ſunt dies planctus lugentium Moyſen.

9 Joſue vero filius Nun repletus eſt Spiritu ſapientiæ, quia Moyſes poſuit ſuper eum manus ſuas. Et obedierunt ei filii Iſrael, feceruntque ſicut præcepit Dominus Moyſi.

10 Et non ſurrexit ultra propheta in Iſrael ſicut Moyſes, quem noſſet Dominus facie ad faciem,

11 In omnibus ſignis atque portentis, quæ miſit per eum, ut faceret in terra Ægypti Pharaoni, & omnibus ſervis ejus, univerſaque terræ illius,

12 Et cunctam manum robuſtam, magnaque mirabilia, quæ fecit Moyſes coram univerſo Iſrael.

LIBER JOSUE,

HEBRAICE JEHOSUA.

CAPUT PRIMUM.

Confortatus Joſue a Domino monet populum ut ſe ad Jordanis tranſitum præparent in diem tertium: tribus autem Ruben, Gad, & dimidium Manaſſe, ut fratres ad promiſſam terram armati ex condicto præcedant.

1 FACTUM eſt poſt mortem Moyſi ſervi Domini, ut loqueretur Dominus ad Joſue filium Nun, miniſtrum Moyſi, & diceret ei:

2 Moyſes ſervus meus mortuus eſt: ſurge, & tranſi Jordanem iſtum tu, & omnis populus tecum, in terram, quam ego dabo filiis Iſrael.

† *Deut.* 11. 24. 3 † Omnem locum, quem calcaverit veſtigium pedis veſtri, vobis tradam, ſicut locutus ſum Moyſi.

4 A deſerto & Libano uſque ad fluvium magnum Euphraten, omnis terra Hethæorum uſque ad mare magnum contra ſolis occaſum erit terminus veſter.

5 Nullus poterit vobis reſiſtere cunctis diebus vitæ tuæ: † ſicut fui cum Moyſe, ita ero tecum: non dimittam, nec derelinquam te. † *Infr.* 7. *Hebr.* 13. 5.

6 † Confortare, & eſto robuſtus: tu enim ſorte dividis populo huic terram, pro qua juravi patribus ſuis, ut traderem eam illis: † *Deut.* 31. 7. 23. 3. *Reg.* 2. 2.

7 Confortare igitur, & eſto robuſtus valde: ut cuſtodias, & facias omnem legem, quam præcepit tibi Moyſes ſervus meus: ne declines ab ea ad dexteram vel ad ſiniſtram, ut intelligas cuncta quæ agis.

8 Non recedat volumen legis hujus ab ore tuo: ſed meditaberis in eo diebus ac noctibus, ut cuſtodias & facias omnia quæ ſcripta ſunt in eo: tunc dirigies viam tuam, & intelliges eam.

9 Ecce præcipio tibi, confortare, & eſto robuſtus. Noli metuere, & noli timere: quoniam tecum eſt Dominus Deus tuus in omnibus ad quæcumque perrexeris.

10 Præcepitque Joſue principibus populi, dicens:

11 Tranſite per medium caſtrorum, & imperate populo, ac dicite:

12 Præparate vobis cibaria: quoniam poſt diem tertium tranſibitis Jordanem, & intrabitis ad poſſidendam terram, quam Dominus Deus veſter daturus eſt vobis.

13 Rubenitis quoque & Gaditis, & dimidiæ tribui Manaſſe ait:

14 Memento-

vobis

vobis Moyſes famulus Domini, dicens: Dominus Deus veſter dedit vobis requiem, & omnem terram.

† *Num. 31. 20.*

14 † Uxores veſtræ, & filii, ac jumenta manebunt in terra, quam tradidit vobis Moyſes trans Jordanem: vos autem tranſite armati ante fratres veſtros, omnes fortes manu, & pugnate pro eis,

15 Donec det Dominus requiem fratribus veſtris ſicut & vobis dedit, & poſſideant ipſi quoque terram, quam Dominus Deus veſter daturus eſt eis: & ſic revertemini in terram poſſeſſionis veſtræ, & habitabitis in ea, quam vobis dedit Moyſes famulus Domini trans Jordanem contra ſolis ortum.

16 Reſponderuntque ad Joſue, atque dixerunt: Omnia, quæ præcepiſti nobis, faciemus: & quocumque miſeris, ibimus.

17 Sicut obedivimus in cunctis Moyſi, ita obediemus & tibi: tantum ſit Dominus Deus tuus tecum, ſicut fuit cum Moyſe.

18 Qui contradixerit ori tuo, & non obedierit cunctis ſermonibus quos præceperis ei, moriatur: tu tantum confortare, & viriliter age.

CAPUT II.

Miſſi exploratores in urbem Jericho, a Rahab meretrice occultantur, promiſſa illi omnique illius familiæ miſericordia, incolumes redeunt in caſtra.

1 MIſit igitur Joſue filius Nun de Setim duos viros exploratores in abſcondito: & dixit eis: Ite, & conſiderate terram, urbemque Jericho. † Qui pergentes ingreſſi ſunt domum mulieris meretricis, nomine Rahab, & quieverunt apud eam.

† *Hebr. 11. 31. Jac. 2. 25.*

2 Nuntiatumque eſt regi Jericho, & dictum: Ecce viri ingreſſi ſunt huc per noctem de filiis Iſrael, ut explorarent terram.

3 Miſitque rex Jericho ad Rahab dicens: Educ viros, qui venerunt ad te, & ingreſſi ſunt domum tuam: exploratores quippe ſunt, & omnem terram conſiderare venerunt.

† *Infra 6. 17.*

4 † Tollenſque mulier viros, abſcondit, & ait: Fateor, venerunt ad me, ſed neſciebam unde eſſent:

5 Cumque porta clauderetur in tenebris, & illi pariter exierunt, neſcio quo abierunt: perſequimini cito, & comprehendetis eos.

6 Ipſa autem fecit aſcendere viros in ſolarium domus ſuæ, operuitque eos ſtipula lini, quæ ibi erat.

7 Hi autem qui miſſi fuerant, ſecuti ſunt eos per viam quæ ducit ad vadum Jordanis: illiſque egreſſis ſtatim porta clauſa eſt.

8 Necdum obdormierant qui latebant, & ecce mulier aſcendit ad eos, & ait:

9 Novi quod Dominus tradiderit vobis terram: etenim irruit in nos terror veſter, & elanguerunt omnes habitatores terræ.

† *Exod. 14. 21.* † *Num. 21. 24.*

10 Audivimus quod † ſiccaverit Dominus aquas maris rubri ad veſtrum introitum, quando egreſſi eſtis ex Ægypto: † & quæ feceritis duobus Amorrhæorum regibus, qui erant trans Jordanem, Sehon & Og, quos interfecistis.

11 Et hæc audientes pertimuimus, & elanguit cor noſtrum, nec remanſit in nobis ſpiritus ad introitum veſtrum: Dominus enim Deus veſter, ipſe eſt Deus in cœlo ſurſum, & in terra deorſum.

12 † Nunc ergo jurate mihi per Dominum, ut quomodo ego miſericordiam feci vobiſcum, ita & vos faciatis cum domo patris mei: detiſque mihi verum ſignum,

† *Infra 6. 22.*

13 Ut ſalvetis patrem meum & matrem, fratres ac ſorores meas, & omnia quæ illorum ſunt, & eruatis animas noſtras a morte.

14 Qui reſponderunt ei: Anima noſtra ſit pro vobis in mortem, ſi tamen non prodidetis nos: cumque tradiderit nobis Dominus terram, faciemus in te miſericordiam & veritatem.

15 Demiſit ergo eos per funem de feneſtra: domus enim ejus hærebat muro.

16 Dixitque ad eos: Ad montana conſcendite, ne forte occurrant vobis revertentes: ibique latitate tribus diebus, donec redeant, & ſic ibitis per viam veſtram.

17 Qui dixerunt ad eam: Innoxii erimus a juramento hoc, quo adjuraſti nos:

18 Si ingredientibus nobis terram, ſignum fuerit funiculus iſte coccineus, & ligaveris eum in feneſtra, per quam demiſiſti nos: & patrem tuum ac matrem, fratreſque & omnem cognationem tuam, congregaveris in domum tuam.

19 Qui oſtium domus tuæ egreſſus fuerit, ſanguis ipſius erit in caput ejus, & nos erimus alieni. Cunctorum autem ſanguis, qui tecum in domo fuerint, redundabit in caput noſtrum, ſi eos aliquis tetigerit.

20 Quod ſi nos prodere volueris, & ſermonem iſtum proferre in medium, erimus mundi ab hoc juramento, quo adjuraſti nos.

21 Et illa reſpondit: Sicut locuti eſtis, ita fiat: demittenſque eos ut pergerent, appendit funiculum coccineum in feneſtra.

22 Illi vero ambulantes pervenerunt ad montana, & manſerunt ibi tres dies, donec reverterentur qui fuerant perſecuti: quærentes enim per omnem viam, non repererunt eos.

23 Quibus urbem ingreſſis, reverſi ſunt, & deſcenderunt exploratores de monte: & tranſmiſſo Jordane, venerunt ad Joſue filium Nun, narraveruntque ei omnia quæ acciderant ſibi,

24 Atque dixerunt: Tradidit Dominus omnem terram hanc in manus noſtras, & timore proſtrati ſunt cuncti habitatores ejus.

CAPUT III.

Siccatum Dei miraculo Jordanem, præeunte arca, populus tranſit.

1 IGitur Joſue de nocte conſurgens movit caſtra: egredienteſque de Setim, venerunt ad Jordanem ipſe & omnes filii Iſrael, & morati ſunt ibi tres dies:

2 Quibus evolutis, tranſierunt præcones per caſtrorum medium,

3 Et clamare cœperunt: Quando videritis arcam fœderis Domini Dei veſtri, & ſacerdotes ſtirpis Leviticæ portantes eam, vos quoque conſurgite, & ſequimini præcedentes:

4 Sitque inter vos & arcam ſpatium cubitorum duum millium: ut procul videre poſſitis, & noſſe per quam viam ingrediamini: quia prius non ambulaſtis per eam: & cavete ne appropinquetis ad arcam.

5 Dixitque Joſue ad populum: Sanctificamini, cras enim faciet Dominus inter vos mirabilia

6 Et

6 Et ait ad sacerdotes: Tollite arcam fœderis, & præcedite populum. Qui jussa complentes, tulerunt, & ambulaverunt ante eos.
7 Dixitque Dominus ad Josue: Hodie incipiam exaltare te coram omni Israel: ut sciant quod † sicut cum Moyse fui, ita & tecum sim. †*Supr.* 1. 5.
8 Tu autem præcipe sacerdotibus, qui portant arcam fœderis, & dic eis: Cum ingressi fueritis partem aquæ Jordanis, state in ea.
9 Dixitque Josue ad filios Israel: Accedite huc, & audite verbum Domini Dei vestri.
10 Et rursum: In hoc, inquit, scietis quod Dominus Deus vivens in medio vestri est, & disperdet in conspectu vestro Chananæum & Hethæum, Hevæum & Pherezæum, Gergesæum quoque & Jebusæum, & Amorrhæum.
† *Alli.* 11 † Ecce, arca fœderis Domini omnis terræ antecedet vos per Jordanem. v. 45.
12 Parate duodecim viros de tribubus Israel, singulos per singulas tribus.
13 Et cum posuerint vestigia pedum suorum, sacerdotes qui portant arcam Domini Dei universæ terræ, in aquis Jordanis, aquæ quæ inferiores sunt, decurrent atque deficient: quæ autem desuper veniunt, in una mole consistent.
14 Igitur egressus est populus de tabernaculis suis, ut transirent Jordanem: & sacerdotes, qui portabant arcam fœderis, pergebant ante eum.
†*Eccli.* 24. 36. 15 Ingressisque eis Jordanem, & pedibus eorum in parte aquæ tinctis (Jordanis autem ripas alvei sui tempore † messis impleverat)
16 Steterunt aquæ descendentes in loco uno, & ad instar montis intumescentes apparebant procul, ab urbe quæ vocatur Adam usque ad locum Sarthan: quæ autem inferiores erant, in mare solitudinis (quod nunc vocatur mortuum) descenderunt, usquequo omnino deficerent.
17 Populus autem incedebat contra Jericho: & sacerdotes, qui portabant arcam fœderis Domini, stabant super siccam humum in medio Jordanis accincti, omnisque populus per arentem alveum transibat.

CAPUT IV.

Duodecim lapides de Jordane siccato ad posterorum memoriam colliguntur, aliique duodecim in ipso Jordanis alveo statuuntur.

1 QUibus transgressis, dixit Dominus ad Josue:
2 Elige duodecim viros singulos per singulas tribus:
3 Et præcipe eis, ut tollant de medio Jordanis alveo, ubi steterunt pedes sacerdotum, duodecim durissimos lapides, quos ponetis in loco castrorum, ubi fixeritis hac nocte tentoria.
4 Vocavitque Josue duodecim viros, quos elegerat de filiis Israel, singulos de singulis tribubus,
5 Et ait ad eos: Ite ante arcam Domini Dei vestri ad Jordanis medium, & portate inde singuli singulos lapides in humeris vestris, juxta numerum filiorum Israel,
6 Ut sit signum inter vos: & quando interrogaverint vos filii vestris cras, dicentes: Quid sibi volunt isti lapides?
7 Respondebitis eis: Defecerunt aquæ Jordanis ante arcam fœderis Domini, cum transiret eum: idcirco positi sunt lapides isti in monumentum filiorum Israel usque in æternum.
8 Fecerunt ergo filii Israel sicut præcepit eis Josue, portantes de medio Jordanis alveo duodecim lapides, ut Dominus ei imperarat, juxta numerum filiorum Israel, usque ad locum in quo castrametati sunt, ibique posuerunt eos.
9 Alios quoque duodecim lapides posuit Josue in medio Jordanis alveo, ubi steterunt sacerdotes, qui portabant arcam fœderis: & sunt ibi usque in præsentem diem.
10 Sacerdotes autem, qui portabant arcam, stabant in Jordanis medio, donec omnia complerentur, quæ Josue, ut loqueretur ad populum, præceperat Dominus, & dixerat ei Moyses. Festinavitque populus, & transiit.
11 Cumque transissent omnes, transivit & arca Domini, sacerdotesque pergebant ante populum.
12 Filii quoque Ruben, & Gad, & dimidia tribus Manasse, armati præcedebant filios Israel, † sicut eis præceperat Moyses: †*Num.* 32. 28.
13 Et quadraginta pugnatorum millia per turmas, & cuneos, incedebant per plana atque campestria urbis Jericho.
14 In die illo magnificavit Dominus Josue coram omni Israel, ut timerent eum, sicut timuerant Moysen, dum adviveret.
15 Dixitque ad eum:
16 Præcipe sacerdotibus, qui portant arcam fœderis, ut ascendant de Jordane.
17 Qui præcepit eis, dicens: Ascendite de Jordane.
18 Cumque ascendissent portantes arcam fœderis Domini, & siccam humum calcare cœpissent, reversæ sunt aquæ in alveum suum, & fluebant sicut ante consueverant.
19 Populus autem ascendit de Jordane, decimo die mensis primi, & castrametati sunt in Galgalis contra orientalem plagam urbis Jericho.
20 Duodecim quoque lapides, quos de Jordanis alveo sumpserant, posuit Josue in Galgalis,
21 Et dixit ad filios Israel: Quando interrogaverint filii vestri cras patres suos, & dixerint eis: Quid sibi volunt lapides isti?
22 Docebitis eos, atque dicetis: Per arentem alveum transivit Israel Jordanem istum,
23 Siccante Domino Deo vestro aquas ejus in conspectu vestro, donec transiretis:
24 † Sicut fecerat prius in mari rubro, quod siccavit donec transiremus: †*Exod.* 14. 21.
25 Ut discant omnes terrarum populi fortissimam Domini manum, ut & vos timeatis Dominum Deum vestrum omni tempore.

CAPUT V.

Terrentur Chananæi; circumcisio fit in Galgalis, & Phasè celebratur; deficit manna ubi de fructibus terræ edunt, & angelus Domini Josue apparet.

1 POstquam ergo audierunt omnes reges Amorrhæorum, qui habitabant trans Jordanem ad occidentalem plagam, & cuncti reges Chanaan, qui propinqua possidebant maris loca, quod siccasset Dominus fluenta Jordanis

by Google

danis coram filiis Israel donec transirent, dissolutum est cor eorum, & non remansit in eis spiritus, timentium introitum filiorum Israel.

2 Eo tempore ait Dominus ad Josue: Fac tibi cultros lapideos, & circumcide secundo filios Israel.

3 Fecit quod jusserat Dominus, & circumcidit filios Israel in colle præputiorum.

4 Hæc autem causa est secundæ circumcisionis: Omnis populus, qui egressus est de Ægypto generis masculini, universi bellatores viri, mortui sunt in deserto per longissimos viæ circuitus,

5 Qui omnes circumcisi erant. Populus autem qui natus est in deserto,

6 Per quadraginta annos itineris latissimæ solitudinis, incircumcisus fuit: donec consumerentur qui non audierant vocem Domini, & quibus ante juraverat ut non ostenderet eis terram lacte & melle manantem.

7 Horum filii in locum successerunt patrum, & circumcisi sunt a Josue: quia sicut nati fuerant, in præputio erant, nec eos in via aliquis circumciderat.

8 Postquam autem omnes circumcisi sunt, manserunt in eodem castrorum loco, donec sanarentur.

9 Dixitque Dominus ad Josue: Hodie abstuli opprobrium Ægypti a vobis. Vocatumque est nomen loci illius Galgala, usque in præsentem diem.

10 Mansseruntque filii Israel in Galgalis, & fecerunt Phase, quartadecima die mensis ad vesperum, in campestribus Jericho:

11 Et comederunt de frugibus terræ die altero, azymos panes, & polentam ejusdem anni.

12 Defecitque manna postquam comederunt de frugibus terræ, nec usi sunt ultra cibo illo filii Israel, sed comederunt de frugibus præsentis anni terræ Chanaan.

13 Cum autem esset Josue in agro urbis Jericho, levavit oculos, & vidit virum stantem contra se, evaginatum tenentem gladium, perrexitque ad eum, & ait: Noster es, an adversariorum?

14 Qui respondit: Nequaquam: sed sum princeps exercitus Domini, & nunc venio. Cecidit Josue pronus in terram. Et adorans ait: Quid Dominus meus loquitur ad servum suum?

16 † Solve, inquit, calceamentum tuum de pedibus tuis: locus enim, in quo stas, sanctus est. Fecitque Josue ut sibi fuerat imperatum. *Exod. 3. 5. Act. 7. 33.*

CAPUT VI.

Post varios septem dierum circuitus cum arca, Jericho capta fundique deletur, sola servatur Rahab cum suis: & ædificatori urbis maledicitur.

1 JEricho autem clausa erat atque munita, timore filiorum Israel, & nullus egredi audebat aut ingredi.

2 Dixitque Dominus ad Josue: Ecce dedi in manu tua Jericho, & regem ejus, omnesque fortes viros.

3 Circuite urbem cuncti bellatores semel per diem: sic facietis sex diebus.

4 Septimo autem die sacerdotes tollant septem buccinas, quarum usus est in jubilæo, & præcedant arcam fœderis: septiesque circuibitis civitatem, & sacerdotes clangent buccinis.

5 Cumque insonuerit vox tubæ longior atque concisior, & in auribus vestris increpuerit, conclamabit omnis populus vociferatione maxima, & muri funditus corruent civitatis, ingredienturque singuli per locum contra quem steterint.

6 Vocavit ergo Josue filius Nun sacerdotes, & dixit ad eos: Tollite arcam fœderis: & septem alii sacerdotes tollant septem jubilæorum buccinas, & incedant ante arcam Domini.

7 Ad populum quoque ait: Ite, & circuite civitatem, armati, præcedentes arcam Domini.

8 Cumque Josue verba finisset, & septem sacerdotes septem buccinis clangerent ante arcam fœderis Domini,

9 Omnisque præcederet armatus exercitus, reliquum vulgus arcam sequebatur, ac buccinis omnia concrepabant.

10 Præceperat autem Josue populo, dicens: Non clamabitis, nec audietur vox vestra, neque ullus sermo ex ore vestro egredietur: donec veniat dies in quo dicam vobis: Clamate, & vociferamini.

11 Circuivit ergo arca Domini civitatem semel per diem, & reversa in castra, mansit ibi.

12 Igitur Josue de nocte consurgente, tulerunt sacerdotes arcam Domini,

13 Et septem ex eis septem buccinas, quarum in jubilæo usus est: præcedebantque arcam Domini ambulantes atque clangentes: & armatus populus ibat ante eos, vulgus autem reliquum sequebatur arcam, & buccinis personabat.

14 Circuieruntque civitatem secundo die semel, & reversi sunt in castra. Sic fecerunt sex diebus.

15 Die autem septimo, diluculo consurgentes, circuierunt urbem, sicut dispositum erat, septies.

16 Cumque septimo circuitu clangerent buccinis sacerdotes, dixit Josue ad omnem Israel: Vociferamini: tradidit enim vobis Dominus civitatem:

17 Sitque civitas hæc anathema: & omnia quæ in ea sunt, Domino: sola Rahab meretrix vivat, cum universis qui cum ea in domo sunt: † abscondit enim nuntios quos direximus. † *Supr. 2. 4.*

18 Vos autem cavete, ne de his quæ præcepta sunt, quippiam contingatis, & sitis prævaricationis rei: & omnia castra Israel sub peccato sint atque turbentur. *Hebr. 11. 31.*

19 Quidquid autem auri & argenti fuerit, & vasorum æneorum ac ferri, Domino consecretur, repositum in thesauris ejus.

20 † Igitur omni populo vociferante & clangentibus tubis, postquam in aures multitudinis vox sonitusque increpuit, muri illico corruerunt: & ascendit unusquisque per locum, qui contra se erat: † ceperuntque civitatem, † *Hebr. 11. 30.* † *2. Machab. 12. 15.*

21 Et interfecerunt omnia quæ erant in ea a viro usque ad mulierem, ab infante usque ad senem. Boves quoque & oves & asinos in ore gladii percusserunt.

22 Duobus autem viris, † qui exploratores missi fuerant, dixit Josue: Ingredimini domum mulieris meretricis, & producite eam, & † *Supr. 2. 1. 14.*

omnia

omnia quæ illius sunt, sicut illi juramento firmastis.

† *Hebr.* 11. 31. 23 † Ingressique juvenes, edixerunt Rahab, & parentes ejus, fratres quoque, & cunctam supellectilem ac cognationem illius, & extra castra Israel manere fecerunt.

† *Infra* 8. 2. 24 † Urbem autem, & omnia quæ erant in ea, succenderunt; absque auro & argento, & vasis æneis, ac ferro, quæ in ærarium Domini consecrarunt.

25 Rahab vero meretricem, & domum patris ejus, & omnia quæ habebat, fecit Josue vivere, & habitaverunt in medio Israel usque in præsentem diem: eo quod absconderit nuntios, quos miserat ut explorarent Jericho. In tempore illo, imprecatus est Josue, dicens:

†3.*Reg.* 16. 34. 26 † Maledictus vir coram Domino, qui susciteverit & ædificaverit civitatem Jericho. In primogenito suo fundamenta illius jaciat, & in novissimo liberorum ponat portas ejus.

27 Fuit ergo Dominus cum Josue, & nomen ejus vulgatum est in omni terra.

CAPUT VII.

Explorata urbe Hai cedit populus Israel hostibus propter furtum de anathemate Jericho; quapropter post Josue lamentationem, missa sorte Achan lapidatur jussu Domini.

† *Infra* 22. 20. †1.*Par.* 2. 7. 1 FIlii † autem Israel prævaricati sunt mandatum, & usurpaverunt de anathemate. † Nam Achan filius Charmi, filii Zabdi, filii Zare de tribu Juda, tulit aliquid de anathemate: iratusque est Dominus contra filios Israel.

2 Cumque mitteret Josue de Jericho viros contra Hai, quæ est juxta Bethaven, ad orientalem plagam oppidi Bethel, dixit eis: Ascendite, & explorate terram. Qui præcepta completes exploraverunt Hai.

3 Et reversi dixerunt ei: Non ascendat omnis populus, sed duo vel tria millia virorum pergant, & deleant civitatem: quare omnis populus frustra vexabitur contra hostes paucissimos?

4 Ascenderunt ergo tria millia pugnatorum: Qui statim terga vertentes,

5 Percussi sunt a viris urbis Hai; & corruerunt ex eis triginta sex homines: persecutique sunt eos adversarii de porta usque ad Sabarim, & ceciderunt per prona fugientes: pertimuitque cor populi, & instar aquæ liquefactum est.

6 Josue vero scidit vestimenta sua, & pronus cecidit in terram coram arca Domini usque ad vesperam, tam ipse quam omnes senes Israel: miseruntque pulverem super capita sua,

7 Et dixit Josue: Heu Domine Deus, quid voluisti traducere populum istum Jordanem fluvium, ut traderes nos in manus Amorrhæi, & perderes? utinam ut cœpimus, mansissemus trans Jordanem.

8 Mi Domine Deus quid dicam, videns Israelem hostibus suis terga vertentem?

9 Audient Chananæi, & omnes habitatores terræ, & pariter conglobati circumdabunt nos, atque delebunt nomen nostrum de terra: & quid facies magno nomini tuo?

10 Dixitque Dominus ad Josue: Surge, cur jaces pronus in terra?

11 Peccavit Israel, & prævaricatus est pactum meum: tulerunitque de anathemate, & furati sunt atque mentiti, & absconderunt inter vasa sua.

12 Nec poterit Israel stare ante hostes suos, eosque fugiet: quia pollutus est anathemate: non ero ultra vobiscum, donec conteratis eum qui hujus sceleris reus est.

13 Surge, sanctifica populum, & dic eis: † Sanctificamini in crastinum: hæc enim dicit Dominus Deus Israel: Anathema in medio tui est Israel: non poteris stare coram hostibus tuis, donec deleatur ex te qui hoc contaminatus est scelere.

† *Lev.* 20. 7. *Num.* 21. 18. *Supr.* 3. 5. 1. *Reg.* 16. 5. 14 Accedetisque mane singuli per tribus vestras: & quamcumque tribum sors invenerit, accedet per cognationes suas, & cognatio per domos, domusque per viros.

15 Et quicumque ille in hoc facinore fuerit deprehensus, comburetur igni cum omni substantia sua: quoniam prævaricatus est pactum Domini, & fecit nefas in Israel.

16 Surgens itaque Josue mane, applicuit Israel per tribus suas, & inventa est tribus Juda.

17 Quæ cum juxta familias suas esset oblata, inventa est familia Zare. Illam quoque per domos offerens, reperit Zabdi:

18 Cujus domum in singulos dividens viros, invenit Achan filium Charmi, filii Zabdi, filii Zare de tribu Juda.

19 Et ait Josue ad Achan: Fili mi, da gloriam Domino Deo Israel, & confitere, atque indica mihi quid feceris, ne abscondas.

20 Respondit que Achan Josue, & dixit ei: Vere ego peccavi Domino Deo Israel, & sic & sic feci.

21 Vidi enim inter spolia pallium coccineum valde bonum, & ducentos siclos argenti, regulamque auream quinquaginta siclorum: & concupiscens abstuli, & abscondi in terra contra medium tabernaculi mei, argentumque fossa humo operui.

22 Misit ergo Josue ministros: qui currentes ad tabernaculum illius repererunt cuncta abscondita in eodem loco, & argentum simul.

23 Auferentesque de tentorio tulerunt ea ad Josue, & ad omnes filios Israel, projeceruntque ante Dominum.

24 Tollens itaque Josue Achan filium Zare, argentumque & pallium, & auream regulam, filios quoque & filias ejus, boves & asinos, & oves, ipsumque tabernaculum, & cunctam supellectilem: (& omnis Israel cum eo) duxerunt eos ad vallem Achor:

25 Ubi dixit Josue: Quia turbasti nos, exturbet te Dominus in die hac: Lapidavitque eum omnis Israel: & cuncta quæ illius erant, igne consumpta sunt.

26 Congregaveruntque super eum † acervum magnum lapidum, qui permanet usque in præsentem diem: Et aversus est furor Domini ab eis. Vocatumque est nomen loci illius, Vallis Achor, usque hodie:

†2.*Reg.* 18. 17.

CA-

CAPUT VIII.

Expugnata Hai rex ejus suspenditur, erecto altari lapideo: Deuteronomium super lapides scribitur, & populo benedicitur.

1 DIxit autem Dominus ad Josue: Ne timeas, neque formides: tolle tecum omnem multitudinem pugnatorum, & consurgens ascende in oppidum Hai: ecce tradidi in manu tua regem ejus, & populum, urbemque & terram.

Supr. c. 24. 2 Faciesque urbi Hai, & regi ejus, † sicut fecisti Jericho, & regi illius: prædam vero, & omnia animantia diripietis vobis, pone insidias urbi post eam.

3 Surrexitque Josue, & omnis exercitus bellatorum cum eo, ut ascenderent in Hai: & electa triginta millia virorum fortium misit nocte,

4 Præcepitque eis, dicens: Ponite insidias post civitatem: nec longius recedatis: & eritis omnes parati.

Supr. c. 4. 5 Ego autem, & reliqua multitudo quæ mecum est, accedemus ex adverso contra urbem. Cumque exierint contra nos, † sicut ante fecimus, fugiemus, & terga vertemus:

6 Donec persequentes ab urbe longius protrahantur: putabunt enim nos fugere sicut prius.

7 Nobis ergo fugientibus, & illis persequentibus, consurgetis de insidiis, & vastabitis civitatem: tradetque eam Dominus Deus vester in manus vestras.

8 Cumque ceperitis, succendite eam, & sic omnia facietis, ut jussi.

9 Dimisitque eos, & perrexerunt ad locum insidiarum, sederuntque inter Bethel & Hai, ad occidentalem plagam urbis Hai: Josue autem nocte illa in medio mansit populi,

10 Surgensque diluculo recensuit socios, & ascendit cum senioribus in fronte exercitus, vallatus auxilio pugnatorum.

11 Cumque venissent & ascendissent ex adverso civitatis, steterunt ad septentrionalem urbis plagam, inter quam & eos erat vallis media.

12 Quinque autem millia viros elegerat, & posuerat in insidiis inter Bethel & Hai, ex occidentali parte ejusdem civitatis:

13 Omnis vero reliquus exercitus ad aquilonem aciem dirigebat, ita ut novissimi illius multitudinis occidentalem plagam urbis attingerent. Abiit ergo Josue nocte illa, & stetit in vallis medio.

14 Quod cum vidisset rex Hai, festinavit mane, & egressus est cum omni exercitu civitatis, direxitque aciem contra desertum, ignorans quod post tergum laterent insidiæ.

15 Josue vero & omnis Israel cesserunt loco, simulantes metum, & fugientes per solitudinis viam.

16 At illi vociferantes pariter, & se mutuo cohortantes, persecuti sunt eos. Cumque recessissent a civitate,

17 Et ne unus quidem in urbe Hai & Bethel remansisset qui non persequeretur Israel (sicut eruperant aperta oppida relinquentes,)

18 Dixit Dominus ad Josue: Leva clypeum, qui in manu tua est, contra urbem Hai, quoniam tibi tradam eam.

19 Cumque elevasset clypeum ex adverso civitatis, insidiæ, quæ latebant, surrexerunt confestim: & pergentes ad civitatem, ceperunt, & succenderunt eam.

20 Viri autem civitatis, qui persequebantur Josue, respicientes & videntes fumum urbis ad cœlum usque conscendere, non potuerunt ultra huc illucque diffugere: præsertim cum hi qui simulaverant fugam, & tendebant ad solitudinem, contra persequentes fortissime restitissent.

21 Vidensque Josue & omnis Israel quod capta esset civitas, & fumus urbis ascenderet, reversus percussit viros Hai.

22 Siquidem & illi qui ceperant & succenderant civitatem, egressi ex urbe contra suos, medios hostium ferire cœperunt. Cum ergo ex utraque parte adversarii cæderentur, ita ut nullus de tanta multitudine salvaretur,

23 Regem quoque urbis Hai apprehenderunt viventem, & obtulerunt Josue.

24 Igitur omnibus interfectis, qui Israelem ad desertæ tendentem fuerant persecuti, & in eodem loco gladio corruentibus, reversi filii Israel percusserunt civitatem.

25 Erant autem qui in eodem die ceciderant a viro usque ad mulierem, duodecim millia hominum, omnes urbis Hai.

26 Josue vero non contraxit manum, quam in sublime porrexerat, tenens clypeum donec interficerentur omnes habitatores Hai.

27 Jumenta autem & prædam civitatis diviserunt sibi filii Israel, sicut præceperat Dominus Josue.

29 Qui succendit urbem, & fecit eam tumulum sempiternum:

29 Regem quoque ejus suspendit in patibulo usque ad vesperam & solis occasum. Præcepitque Josue, & deposuerunt cadaver ejus de cruce: projeceruntque in ipso introitu civitatis, congesto super eum magno acervo lapidum, qui permanet usque in præsentem diem.

30 Tunc ædificavit Josue altare Domino Deo Israel in monte Hebal:

† *Exod. 20. 25. Deut. 27. 5.* 31 † Sicut præceperat Moyses famulus Domini filiis Israel, & scriptum est in volumine legis Moysi: Altare vero de lapidibus impolitis, quos ferrum non tetigit: & obtulit super eo holocausta Domino, immolavitque pacificas victimas.

32 Et scripsit super lapides Deuteronomium legis Moysi, quod ille digesserat coram filiis Israel.

33 Omnis autem populus, & majores natu, ducesque ac judices stabant ex utraque parte arcæ, in conspectu sacerdotum qui portabant arcam fœderis Domini, ut advena ita & indigena. Media pars eorum juxta montem Garizim, & media juxta montem Hebal, sicut præceperat Moyses famulus Domini. Et primum quidem benedixit populo Israel.

34 Post hæc legit omnia verba benedictionis, & maledictionis, & cuncta quæ scripta erant in legis volumine.

35 Nihil ex his quæ Moyses jusserat, reliquit intactum, sed universa replicavit coram omni multitudine Israel, mulieribus ac parvulis & advenis, qui inter eos morabantur.

CAPUT IX.

Gabaonitæ simulatione longi itineris imponentes Josue & principibus Israelitarum, interposito juramento salvantur, insecuto tamen murmure, perpetuo famulitio astringuntur.

1 QUibus auditis, cuncti reges trans Jordanem, qui versabantur in montanis & campestribus, in maritimis ac littore magni maris, hi quoque qui habitabant juxta Libanum, Hethæus & Amorrhæus, Chananæus, Pherezæus, & Hevæus, & Jebusæus,

2 Congregati sunt pariter ut pugnarent contra Josue & Israel uno animo, eademque sententia.

3 At hi qui habitabant in Gabaon, audientes cuncta quæ fecerat Josue, Jericho & Hai:

4 Et callide cogitantes, tulerunt sibi cibaria, saccos veteres asinis imponentes, & utres vinarios scissos atque consutos,

5 Calceamentaque perantiqua quæ ad indicium vetustatis pittaciis consuta erant, induti veteribus vestimentis: panes quoque, quos portabant ob viaticum, duri erant, & in frusta comminuti:

6 Perrexeruntque ad Josue, qui tunc morabatur in castris Galgalæ, & dixerunt ei, atque simul omni Israeli: De terra longinqua venimus pacem vobiscum facere cupientes, Responderuntque viri Israel ad eos, atque dixerunt:

7 Ne forte in terra, quæ nobis sorte debetur, habitetis, & non possimus fœdus inire vobiscum.

8 At illi ad Josue, Servi, inquimur, tui sumus. Quibus Josue ait: Quinam estis vos? & unde venistis?

9 Responderunt: De terra longinqua valde venerunt servi tui in nomine Domini Dei tui. Audivimus enim famam potentiæ ejus, cuncta quæ fecit in Ægypto,

†*Num.* 21. 24. 10 †Et duobus regibus Amorrhæorum qui fuerunt trans Jordanem, Sehon regi Hesebon, & Og regi Basan qui erat in Astaroth:

11 Dixeruntque nobis seniores, & omnes habitatores terræ nostræ: Tollite in manibus cibaria ob longissimam viam, & occurrite eis, & dicite: Servi vestri sumus, fœdus inite nobiscum.

12 Ecce, panes quando egressi sumus de domibus nostris, ut veniremus ad vos, calidos sumpsimus, nunc ficci facti sunt, & vetustate nimia comminuti.

13 Utres vini novos implevimus, nunc rupti sunt & soluti: vestes & calceamenta quibus induimur, & quæ habemus in pedibus, ob longitudinem longioris viæ trita sunt, & pæne consumpta.

14 Susceperunt igitur de cibariis eorum, & os Domini non interrogaverunt.

†2. *Reg.* 21. 2. 15 †Fecitque Josue cum eis pacem, & inito fœdere pollicitus est quod non occiderentur: principes quoque multitudinis juraverunt eis.

16 Post dies autem tres initi fœderis, audierunt quod in vicino habitarent, & inter eos futuri essent.

17 Moveruntque castra filii Israel, & venerunt in civitates eorum die tertio, quarum hæc vocabula sunt, Gabaon, & Caphira, & Beroth, & Cariathiarim.

18 Et non percusserunt eos, eo quod jurassent eis principes multitudinis in nomine Domini Dei Israel. Murmuravit itaque omne vulgus contra principes.

19 Qui responderunt eis: Juravimus illis in nomine Domini Dei Israel, & idcirco non possumus eos contingere.

20 Sed hoc faciemus eis: Reserventur quidem ut vivant, ne contra nos ira Domini concitetur, si pejeraverimus:

21 Sed sic vivant, ut in usus universæ multitudinis ligna cædant, aquasque comportent. Quibus hæc loquentibus:

22 Vocavit Gabaonitas Josue, & dixit eis: Cur nos decipere fraude voluistis, ut diceretis: Procul valde habitamus a vobis, cum in medio nostri sitis?

23 Itaque sub maledictione eritis, & non deficiet de stirpe vestra ligna cædens, aquasque comportans in domum Dei mei.

24 Qui responderunt: Nuntiatum est nobis servis tuis, quod promisisset Dominus Deus tuus Moysi servo suo, ut traderet vobis omnem terram, & disperderet cunctos habitatores ejus. Timuimus igitur valde, & providimus animabus nostris, vestro terrore compulsi, & hoc consilium iniimus.

25 Nunc autem in manu tua sumus: quod tibi bonum & rectum videtur, fac nobis.

26 Fecit ergo Josue ut dixerat, & liberavit eos de manu filiorum Israel, ut non occiderentur.

27 Decrevitque in illo die eos esse in ministerio cuncti populi, & altaris Domini, cædentes ligna, & aquas comportantes, usque in præsens tempus, in loco quem Dominus elegisset.

CAPUT X.

Quinque reges oppugnantes urbem Gabaon, immoto sole unius diei spatio, vincuntur; & ex spelunca extracti suspenduntur, pluresque alii reges & civitates exscinduntur.

1 QUæ cum audisset Adonisedec rex Jerusalem, quod scilicet cepisset Josue Hai, & subvertisset eam (sicut enim fecerat Jericho & regi ejus, sic fecit Hai & regi illius) & quod transfugissent Gabaonitæ ad Israel, & essent fœderati eorum,

2 Timuit valde. Urbs enim magna erat Gabaon, & una civitatum regalium, & major oppido Hai, omnesque bellatores ejus fortissimi.

3 Misit ergo Adonisedec rex Jerusalem ad Oham regem Hebron, & ad Pharam regem Jerimoth, ad Japhia quoque regem Lachis, & ad Dabir regem Eglon, dicens:

4 Ad me ascendite, & ferte præsidium, ut expugnemus Gabaon, quare transfugerit ad Josue, & ad filios Israel.

5 Congregati igitur ascenderunt quinque reges Amorrhæorum, rex Jerusalem, rex Hebron, rex Jerimoth, rex Lachis, rex Eglon, simul cum exercitibus suis, & castrametati sunt circa Gabaon, oppugnantes eam.

6 Habitatores autem Gabaon urbis obsessæ miserunt ad Josue, qui tunc morabatur in castris apud Galgalam, & dixerunt ei: Ne retrahas manus tuas ab auxilio servorum tuorum: ascende cito, & libera nos, ferque præsidium: convenerunt enim adversum nos omnes reges Amorrhæorum, qui habitant in montanis.

7 Ascen-

7 Ascenditque Josue de Galgalis, & omnis exercitus bellatorum cum eo, viri fortissimi.
8 Dixitque Dominus ad Josue: Ne timeas eos: in manus enim tuas tradidi illos: nullus ex eis tibi resistere poterit.
9 Irruit itaque Josue super eos repente, tota nocte ascendens de Galgalis:
10 Et conturbavit eos Dominus a facie Israel: contrivitque plaga magna in Gabaon, ac persecutus est eos per viam ascensus Bethoron, & percussit usque Azeca & Maceda.
11 Cumque fugerent filios Israel, & essent in descensu Bethhoron, Dominus misit super eos lapides magnos de cœlo usque ad Azeca: & mortui sunt multo plures lapidibus grandinis, quam quos gladio percusserant filii Israel.
12 Tunc locutus est Josue Domino, in die qua tradidit Amorrhæum in conspectu filiorum Israel, dixitque coram eis: Sol contra Gabaon ne movearis, & Luna contra vallem Ajalon.
13 Steteruntque † Sol & Luna, donec ulcisceretur se gens de inimicis suis. Nonne scriptum est hoc in libro justorum? Sterit itaque Sol in medio cœli, & non festinavit occumbere spatio unius diei.
14 Non fuit antea nec postea tam longa dies, obediente Domino voci hominis, & pugnante pro Israel.
15 Reversusque est Josue cum omni Israel in castra Galgalæ.
16 Fugerant enim quinque reges, & se absconderant in spelunca urbis Maceda.
17 Nuntiatumque est Josue, quod inventi essent quinque reges latentes in spelunca urbis Maceda.
18 Qui præcepit sociis, & ait: Volvite saxa ingentia ad os speluncæ, & ponite viros industrios, qui clausos custodiant:
19 Vos autem nolite stare, sed persequimini hostes, & extremos quosque fugientium cædite: nec dimittatis eos urbium suarum intrare præsidia, quos tradidit Dominus Deus in manus vestras.
20 Cæsis ergo adversariis plaga magna, & usque ad internecionem pene consumptis, hi qui Israel effugere potuerunt, ingressi sunt civitates munitas.
21 Reversusque est omnis exercitus ad Josue in Maceda, ubi tunc erant castra, sani & integro numero: nullusque contra filios Israel mutire ausus est.
22 Præcepitque Josue, dicens: Aperite os speluncæ, & producite ad me quinque reges, qui in ea latitant.
23 Feceruntque ministri ut sibi fuerat imperatum: & eduxerunt ad eum quinque reges de spelunca, regem Jerusalem, regem Hebron, regem Jerimoth, regem Lachis, regem Eglon.
24 Cumque educti essent ad eum, vocavit omnes viros Israel, & ait ad principes exercitus qui secum erant: Ite, & ponite pedes super colla regum istorum. Qui cum perrexissent, & subjectorum colla pedibus calcarent,
25 Rursum ait ad eos: Nolite timere, nec paveatis, confortamini & estote robusti: sic enim faciet Dominus cunctis hostibus vestris, adversum quos dimicatis.
26 Percussitque Josue, & interfecit eos, atque suspendit super quinque stipites: fueruntque suspensi usque ad vesperum.
27 † Cumque occumberet sol, præcepit sociis ut deponerent eos de patibulis. Qui depositos projecerunt in speluncam, in qua latuerant, & posuerunt super os ejus saxa ingentia, quæ permanent usque in præsens. † Deut. 21. 23.
28 Eodem quoque die Macedam cepit Josue, & percussit eam in ore gladii, regemque illius interfecit, & omnes habitatores ejus: non dimisit in ea saltem parvas reliquias. Fecitque regi Maceda, sicut fecerat regi Jericho.
29 Transivit autem cum omni Israel de Maceda in Lebna, & pugnabat contra eam:
30 Quam tradidit Dominus cum rege suo in manus Israel: percusseruntque urbem in ore gladii, & omnes habitatores ejus: non dimiserunt in ea ullas reliquias. Feceruntque regi Lebna, † sicut fecerant regi Jericho. † Supr. 6. 2.
31 De Lebna transivit in Lachis cum omni Israel: & exercitu per gyrum dispositio oppugnabat eam.
32 Tradiditque Dominus Lachis in manus Israel, & cepit eam die altero, atque percussit in ore gladii, omnemque animam quæ fuerat in ea, sicut fecerat Lebna.
33 Eo tempore ascendit Horam rex Gazer, ut auxiliaretur Lachis: quem percussit Josue cum omni populo ejus usque ad internecionem.
34 Transivitque de Lachis in Eglon, & circumdedit.
35 Atque expugnavit eam eadem die: percussitque in ore gladii omnes animas quæ erant in ea, juxta omnia quæ fecerat Lachis.
36 Ascendit quoque cum omni Israel de Eglon in Hebron, & pugnavit contra eam:
37 Cepit eam, & percussit in ore gladii, regem quoque ejus, & omnia oppida regionis illius, universasque animas quæ in ea fuerant commoratæ: non reliquit in ea ullas reliquias: sicut fecerat Eglon, sic fecit & Hebron, cuncta quæ in ea reperit consumens gladio.
38 Inde reversus in Dabir,
39 Cepit eam atque vastavit: regem quoque ejus atque omnia per circuitum oppida percussit in ore gladii: non dimisit in ea ullas reliquias: sicut fecerat Hebron & Lebna & regibus earum, sic fecit Dabir & regi illius.
40 Percussit itaque Josue omnem terram montanam & meridianam atque campestrem, & Asedoth, cum regibus suis: non dimisit in ea ullas reliquias, sed omne quod spirare poterat interfecit, sicut præceperat ei Dominus Deus Israel,
41 A Cadesbarne usque Gazam. Omnem terram Gosen usque Gabaon,
42 Universosque reges, & regiones eorum, uno impetu cepit atque vastavit: Dominus enim Deus Israel pugnavit pro eo.
43 Reversusque est cum omni Israel ad locum castrorum in Galgala.

CAPUT XI.

Expugnat Josue regem Jabin cum aliis plurimis regibus ac populis, omnia servans quæ Dominus Moysi præceperat.

1 QUæ cum audisset Jabin rex Asor, misit ad Jobab regem Madon, & ad regem Semeron, atque ad regem Achsaph.
2 Ad reges quoque Aquilonis, qui habitabant in montanis & in planitie contra meridiem Cineroth, in campestribus quoque & in regionibus Dor juxta mare:

† Jos. 10. 13. Eccli. 46. 5. Habac. 3. 11.

3 Chananæum quoque ab oriente & occidente, & Amorrhæum atque Hethæum ac Pherezæum & Jebuzæum in montanis: Hevæum quoque qui habitabat ad radices Hermon in terra Maspha.

4 Egressique sunt omnes cum turmis suis, populus multus nimis sicut arena quæ est in littore maris, equi quoque & currus immensæ multitudinis.

5 Convenerantque omnes reges isti in unum ad aquas Merom, ut pugnarent contra Israel.

6 Dixitque Dominus ad Josue: Ne timeas eos: cras enim hac eadem hora ego tradam omnes istos vulnerandos in conspectu Israel: equos eorum subnervabis, & currus igne combures.

7 Venitque Josue, & omnis exercitus cum eo, adversus illos ad aquas Merom subito, & irruerunt super eos,

8 Tradiditque illos Dominus in manus Israel. Qui percusserunt eos, & persecuti sunt usque ad Sidonem magnam, & Aquas Maserephoth, campumque Masphe, qui est ad orientalem illius partem. Ita percussit omnes, ut nullas dimitteret ex eis reliquias.

9 Fecitque sicut præceperat ei Dominus, equos eorum subnervavit, currusque combussit igni.

10 Reversusque statim cepit Asor: & regem ejus percussit gladio. Asor enim antiquitus inter omnia regna hæc principatum tenebat.

11 Percussitque omnes animas, quæ ibidem morabantur: non dimisit in ea ullas reliquias, sed usque ad internecionem universa vastavit, ipsamque urbem peremit incendio.

12 Et omnes per circuitum civitates, regesque earum cepit, percussit atque delevit, † sicut præceperat ei Moyses famulus Domini. †*Deut.* 7. 1.

13 Absque urbibus, quæ erant in collibus & in tumulis sitæ, ceteras succendit Israel: unam tantum Asor munitissimam flamma consumpsit.

14 Omnemque prædam istarum urbium ac jumenta diviserunt sibi filii Israel, cunctis hominibus interfectis.

15 † Sicut præceperat Dominus Moysi servo suo, ita præcepit Moyses Josue, & ille universa complevit: non prætermisit de universis mandatis, nec unum quidem verbum quod jusserat Dominus Moysi. †*Exod.* 34. 11. *Deut.* 7. 1.

16 Cepit itaque Josue omnem terram montanam, & meridianam, terramque Gosen, & planitiem, & occidentalem plagam, montemque Israel, & campestria ejus:

17 Et partem montis quæ ascendit Seir usque Baalgad, per planitiem Libani subter montem Hermon: omnes reges eorum cepit, percussit, & occidit.

18 Multo tempore pugnavit Josue contra reges istos.

19 Non fuit civitas quæ se traderet filiis Israel, præter Hevæum, qui habitabat in Gabaon: omnes enim bellando cepit.

20 Dominus enim sententiæ fuerat, ut indurarentur corda eorum, & pugnarent contra Israel & caderent, & non mererentur ullam clementiam, ac perirent, sicut præceperat Dominus Moysi.

21 In illo tempore venit Josue, & interfecit Enacim de montanis, Hebron, & Dabir, & Anab, & de omni monte Juda & Israel, urbesque eorum delevit.

22 Non reliquit ullum de stirpe Enacim, in terra filiorum Israel: absque civitatibus Gaza, & Geth, & Azoto, in quibus solis relicti sunt.

23 Cepit ergo Josue omnem terram, sicut locutus est Dominus ad Moysen, & tradidit eam in possessionem filiis Israel secundum partes & tribus suas: quievitque terra a præliis.

CAPUT XII.

Numerantur reges 31 citra & ultra Jordanem, quos percusserunt Moyses & Josue.

1 HI sunt reges, quos percusserunt filii Israel, & possederunt terram eorum trans Jordanem ad solis ortum, a torrente Arnon usque ad montem Hermon, & omnem orientalem plagam quæ respicit solitudinem.

2 Sehon rex Amorrhæorum, qui habitavit in Hesebon, dominatus est ab Aroer, quæ sita est super ripam torrentis Arnon, & media partis in valle, dimidiæque Galaad, usque ad torrentem Jaboc, qui est terminus filiorum Ammon.

3 Et a solitudine usque ad mare Ceneroth contra orientem, & usque ad mare deserti, quod est mare salsissimum, ad orientalem plagam per viam quæ ducit Bethsimoth: & ab australi parte, quæ subjacet Asedoth, Phasga.

4 Terminus Og regis Basan, de reliquiis Raphaim, qui habitavit in Astaroth, & in Edrai, & dominatus est in monte Hermon, & in Salecha, atque in universa Basan, usque ad terminos.

5 Gessuri, & Machati, & dimidiæ partis Galaad: terminos Sehon regis Hesebon.

6 Moyses famulus Domini, & filii Israel percusserunt eos, tradiditque terram eorum Moyses in possessionem Rubenitis, & Gaditis, & dimidiæ tribui Manasse.

7 Hi sunt reges terræ, quos percussit Josue, & filii Israel, trans Jordanem ad occidentalem plagam, a Baalgad in campo Libani, usque ad montem cujus pars ascendit in Seir: tradiditque eam Josue in possessionem tribubus Israel, singulis partes suas,

8 Tam in montanis quam in planis atque campestribus. In Asedoth, & in solitudine, ac in meridie Hethæus fuit & Amorrhæus, Chananæus & Pherezæus, Hevæus & Jebusæus.

9 Rex Jericho unus: rex Hai, quæ est ex latere Bethel, unus:

10 Rex Jerusalem unus, rex Hebron unus:

11 Rex Jerimoth unus, rex Lachis unus,

12 Rex Eglon unus, rex Gazer unus,

13 Rex Dabir unus, rex Gader unus,

14 Rex Herma unus, rex Herod unus,

15 Rex Lebna unus, rex Odullam unus,

16 Rex Maceda unus, rex Bethel unus,

17 Rex Taphua unus, rex Opher unus,

18 Rex Aphec unus, rex Saron unus,

19 Rex Madon unus, rex Asor unus,

20 Rex Semeron unus, rex Achsaph unus,

21 Rex Thenac unus, rex Mageddo unus,

22 Rex Cades unus, rex Jachanan Carmeli unus,

23 Rex Dor, & provinciæ Dor unus, rex Gentium Galgal unus,

24 Rex Thersa unus: omnes reges triginta unus.

CA-

Digitized by Google

CAPUT XIII.

Jubet Dominus Joſue ut terram occupatam Iſraëlitis dividat: recenſentur jam ante aſſignatæ portiones Ruben, Gad, & dimidiæ tribui Manaſſe trans Jordanem.

1 JOſue ſenex, provectæque ætatis erat, & dixit Dominus ad eum: Senuiſti & longævus es, terraque latiſſima derelicta eſt, quæ necdum ſorte diviſa eſt:

2 Omnis videlicet Galilæa, Philiſthiim, & univerſa Geſſuri.

3 A fluvio turbido, qui irrigat Ægyptum, uſque ad terminos Accaron contra aquilonem: Terra Chanaan, quæ in quinque regulos Philiſthiim dividitur, Gazæos, & Azotios, Aſcalonitas, Gethæos, & Accaronitas.

4 Ad meridiem vero ſunt Hevæi, omnis terra Chanaan, & Maara Sidoniorum, uſque Apheca & terminos Amorrhæi.

5 Ejuſque confinia. Libani quoque regio contra orientem, a Baalgad ſub monte Hermon, donec ingrediaris Emath.

6 Omnium qui habitant in monte, a Libano uſque ad aquas Maſerephot, univerſique Sidonii. Ego ſum qui delebo eos a facie filiorum Iſrael. Veniat ergo in partem hereditatis Iſrael, ſicut præcepi tibi.

7 Et nunc divide terram in poſſeſſionem novem tribubus, & dimidiæ tribui Manaſſe,

8 Cum qua Ruben & Gad poſſederunt terram, † quam tradidit eis Moyſes famulus *Num. 32. 33.* Domini, trans fluenta Jordanis ad orientalem plagam.

9 Ab Aroer, quæ ſita eſt in ripa torrentis Arnon, & in vallis medio, univerſaque campeſtria Medaba, uſque Dibon.

10 Et cunctas civitates Sehon, regis Amorrhæi, qui regnavit in Heſebon, uſque ad terminos filiorum Ammon.

11 Et Galaad, ac terminum Geſſuri & Machati, & omnem montem Hermon, & univerſam Baſan, uſque ad Salecha,

12 Omnem regnum Og in Baſan, qui regnavit in Aſtaroth & Edrai, ipſe fuit de reliquiis Raphaim: percuſſitque eos Moyſes, atque delevit.

13 Noluerunt que diſperdere filii Iſrael Geſſuri & Machati: & habitaverunt in medio Iſrael uſque in præſentem diem.

† *Num. 18. 20.* 14 † Tribui autem Levi non dedit poſſeſſionem: ſed ſacrificia & victimæ Domini Dei Iſrael, ipſa eſt ejus hereditas: ſicut locutus eſt illi.

15 Dedit ergo Moyſes poſſeſſionem tribui filiorum Ruben juxta cognationes ſuas.

16 Fuitque terminus eorum ab Aroer, quæ ſita eſt in ripa torrentis Arnon, & in valle ejuſdem torrentis media: univerſam planitiem, quæ ducit Medaba,

17 Et Heſebon, cunctoſque viculos earum, qui ſunt in campeſtribus: Dibon quoque, & Bamothbaal, & oppidum Baalmaon,

18 Et Jaſſa, & Cedimoth, & Mephaath,

19 Et Cariathaim, & Sabama, & Sarathaſar in monte convallis.

20 Bethphogor & Aſedoth, Phaſga & Bethieſimoth,

21 Et omnes urbes campeſtres, univerſaque † *Num. 31. 8.* regna Sehon regis Amorrhæi, qui regnavit in Heſebon, † quem percuſſit Moyſes cum principibus Madian: Hevæum, & Recem, & Sur, & Hur, & Rebe duces Sehon habitatores terræ.

22 Et Baalam filium Beor ariolum occiderunt filii Iſrael gladio cum coteris interfectis.

23 Factuſque eſt terminus filiorum Ruben Jordanis fluvius. Hæc eſt poſſeſſio Rubenitarum per cognationes ſuas urbium & viculorum.

24 Deditque Moyſes tribui Gad & filiis ejus per cognationes ſuas poſſeſſionem, cujus hæc diviſio eſt.

25 Terminus Jaſer, & omnes civitates Galaad, & dimidiam partem terræ filiorum Ammon, uſque ad Aroer, quæ eſt contra Rabba.

26 Et ab Heſebon uſque Ramoth, Maſphe & Betonim: & a Manaim uſque ad terminos Dabir.

27 In valle quoque Betharan, & Bethnemra, & Socoth, & Saphon reliquam partem regni Sehon regis Heſebon: hujus quoque finis, Jordanis eſt, uſque ad extremam partem maris Cenereth trans Jordanem ad orientalem plagam.

28 Hæc eſt poſſeſſio filiorum Gad per familias ſuas, civitates & villæ earum.

29 Dedit & dimidiæ tribui Manaſſe, filiiſque ejus juxta cognationes ſuas poſſeſſionem,

30 Cujus hoc principium eſt: a Manaim univerſam Baſan, & cuncta regna Og regis Baſan, omneſque vicos Jair, qui ſunt in Baſan, ſexaginta oppida,

31 Et dimidiam partem Galaad, & Aſtaroth, & Edrai, urbes regni Og in Baſan: filiis Machir, filii Manaſſe, dimidiæ parti filiorum Machir juxta cognationes ſuas.

32 Hanc poſſeſſionem divilit Moyſes in campeſtribus Moab trans Jordanem contra Jericho ad orientalem plagam.

33 † Tribui autem Levi non dedit poſſeſſionem: quoniam Dominus Deus Iſrael ipſe eſt poſſeſſio ejus, ut locutus eſt illi. † *Num. 18. 20.*

CAPUT XIV.

Caleb accipit Hebron in hereditatem ſibi a Deo promiſſam, eo quod aliis exploratoribus detrahentibus terra promiſſa, ipſe ſequutus ſit Dominum.

1 HOc eſt quod poſſederunt filii Iſrael in terra Chanaan, quam dederunt eis Eleazar ſacerdos & Joſue filius Nun, & principes familiarum per tribus Iſrael:

2 Sorte omnia dividentes, † ſicut præceperat Dominus in manu Moyſi, novem tribubus, & dimidiæ tribui. † *Num. 33. 54.*

3 Duabus enim tribubus, & dimidiæ, dederat Moyſes trans Jordanem poſſeſſionem: abſque Levitis, qui nihil terræ acceperunt inter fratres ſuos:

4 Sed in eorum ſucceſſerunt locum filii Joſeph in duas diviſi tribus, Manaſſe & Ephraim: nec acceperunt Levitæ aliam in terra partem, niſi urbes ad habitandum, & ſuburbana earum ad alenda jumenta & pecora ſua.

5 Sicut præceperat Dominus Moyſi, ita fecerunt filii Iſrael, & diviſerunt terram.

6 Acceſſerunt itaque filii Juda ad Joſue in Galgala, locutuſque eſt ad eum Caleb filius † *Num. 14. 24.* Jephone Cenezæus: † Noſti quid locutus ſit

Dominus ad Moysen hominem Dei de me & te in Cadesbarne.

7 Quadraginta annorum eram quando misit me Moyses famulus Domini de Cadesbarne, ut considerarem terram, nuntiavique ei quod mihi verum videbatur.

8 Fratres autem mei, qui adscenderant mecum, dissolverunt cor populi: & nihilominus ego secutus sum Dominum Deum meum.

9 Juravitque Moyses in die illo, dicens: Terra, quam calcavit pes tuus, erit possessio tua, & filiorum tuorum in æternum: quia secutus es Dominum Deum meum.

10 Concessit ergo Dominus vitam mihi, sicut pollicitus est usque in præsentem diem. Quadraginta & quinque anni sunt, ex quo locutus est Dominus verbum istud ad Moysen, quando ambulabat Israel per solitudinem: hodie octoginta quinque annorum sum,

11 Sic valens, ut eo valebam tempore quando ad explorandum missus sum: † illius in me temporis fortitudo usque hodie perseverat, tam ad bellandam quam ad gradiendum.

†Eccli. 46. 11.

12 Da ergo mihi montem istum, quem pollicitus est Dominus, te quoque audiente, in quo Enacim sunt, & urbes magnæ atque munitæ: si forte sit Dominus mecum, & potuero delere eos, sicut promisit mihi.

13 Benedixitque ei Josue: & tradidit ei Hebron in possessionem.

14 Atque ex eo fuit Hebron Caleb filio Jephone Cenezæo usque in præsentem diem: quia secutus est Dominum Deum Israel.

15 Nomen Hebron ante vocabatur Cariath Arbe: Adam maximus ibi inter Enacim situs est: & terra cessavit a præliis.

CAPUT XV.

Sors tribus Juda, civitates & villæ earum. Othoniel accipit Axam filiam Caleb, eo quod obtinuerit Cariath Sepher, additurque ei terra irrigua.

1 IGitur sors filiorum Judæ per cognationes suas ista fuit: † A termino Edom, deserto Sin contra meridiem, & usque ad extremam partem australis plagæ.

†Num. 34. 3.

2 Initium ejus a summitate maris salsissimi, & a lingua ejus, quæ respicit meridiem.

3 Egrediturque contra ascensum Scorpionis, & pertransit in Sina: ascenditque in Cadesbarne, & pervenit in Esron, ascendens ad Adar, & circuiens Carcaa,

4 Atque inde pertransiens in Asemona, & perveniens ad torrentem Ægypti: eorumque termini ejus mare magnum: hic erit finis meridianæ plagæ.

5 Ab oriente vero erit initium, mare salsissimum usque ad extrema Jordanis: & ea quæ respiciunt ad aquilonem, a lingua maris usque ad eumdem Jordanis fluvium.

6 Ascenditque terminus in Beth Hagla, & transit ab aquilone in Beth Araba: ascendens ad lapidem Boen filii Ruben.

7 Et tendens usque ad terminos Debera de Valle Achor, contra aquilonem respiciens Galgala, quæ est ex adverso Ascensionis Adommim, ab australi parte torrentis: transitque aquas, quæ vocantur Fons solis: & erunt exitus ejus ad Fontem Rogel.

8 Ascenditque per convallem filii Ennom ex latere Jebusæi ad meridiem, hæc est Jerusalem: & inde se erigens ad verticem montis, qui est contra Geenom ad occidentem in summitate vallis Raphaim contra aquilonem.

9 Pertransitque a vertice montis usque ad fontem aquæ Nephtoa: & pervenit usque ad vicos montis Ephron: inclinaturque in Baala, quæ est Cariathiarim, id est, urbs silvarum.

10 Et circuit de Baala contra occidentem, usque ad montem Seir: transitque juxta latus montis Jarim ad aquilonem in Cheslon: & descendit in Bethsames, transitque in Thamna.

11 Et pervenit contra aquilonem partis Accaron ex latere: inclinaturque Sechrona, & transit montem Baala: pervenitque in Jebneel, & magni maris contra occidentem finis concluditur.

12 Hi sunt termini filiorum Juda per circuitum in cognationibus suis.

13 Caleb vero filio Jephone dedit partem in medio filiorum Juda, sicut præceperat ei Dominus: Cariath Arbe patris Enac, ipsa est Hebron.

14 † Delevitque ex ea Caleb tres filios Enac, Sesai & Ahiman & Tholmai de stirpe Enac.

†Judic. 1. 20.

15 Atque inde conscendens venit ad habitatores Dabir, quæ prius vocabatur Cariath Sepher, id est, civitas litterarum.

16 Dixitque Caleb: Qui percusserit Cariath Sepher, & ceperit eam, dabo ei Axam filiam meam uxorem.

17 Cepitque eam Othoniel filius Cenes frater Caleb junior: deditque ei Axam filiam suam uxorem.

18 Quæ, cum pergerent simul, suasit est a viro suo ut peteret a patre suo agrum, suspiravitque ut sedebat in asino. Cui Caleb: Quid habes, inquit?

19 At illa respondit: Da mihi benedictionem: Terram australem & arentem dedisti mihi, junge & irriguam. Dedit itaque ei Caleb irriguum superius & inferius.

20 Hæc est possessio tribus filiorum Juda per cognationes suas.

21 Erantque civitates ab extremis partibus filiorum Juda juxta terminos Edom a meridie: Cabseel & Eder & Jagur,

22 Et Cyna & Dimona & Adada:

23 Et Cades & Asor & Jethnam,

24 Ziph & Telem & Baloth,

25 Asor nova & Carioth, Hesron, hæc est Asor.

26 Aman, Sama, & Molada,

27 Et Asergadda & Hæsemon & Bethphelet,

28 Et Hasersual & Bersabee & Baziothia,

29 Et Baala & Iim & Esem,

30 Et Eltholad & Cesil & Harma,

31 Et Siceleg & Medemena & Sensenna,

32 Lebaoth & Selim & Aen & Remmon: omnes civitates viginti novem: & villæ earum.

33 In campestribus vero: Estaol & Sarea & Asena,

34 Et Zanoe & Enganniim & Taphua & Enaim,

35 Et Jerimoth & Adullam, Socho & Azeca,

36 Et Saraim & Adithaim, & Gedera & Gederothaim: urbes quatuordecim, & villæ earum.

37 Sanan & Hadasa & Magdalgad,

38 Dolean & Masepha & Jecthel,

39 Lachis & Baſcath & Eglon.
40 Chebbon & Lehemam & Cethlis
41 Et Gideroth & bethdagon & Naama & Maceda: civitates ſedecim, & villæ earum.
42 Labana & Ether & Aſan,
43 Jephtha & Eſna & Netib,
44 Et Ceilá & Achzib & Mareſa: civitates novem, & villæ earum.
45 Accaron cum vicis & villulis ſuis.
46 Ab Accaron uſque ad mare: omnia quæ vergunt ad Azotum & viculos ejus.
47 Azotus cum vicis & villulis ſuis. Gaza cum vicis & villulis ſuis, uſque ad torrentem Ægypti, & mare magnum terminus ejus.
48 Et in monte: Samir & Jether & Socoth
49 Et Danna & Cariathſenna, hæc eſt Dabir:
50 Anab & Iſtemo & Anim,
51 Goſen & Olon & Gilo: civitates undecim & villæ earum.
52 Arab & Ruma & Eſaan,
53 Et Janum & Beththaphua & Apheca.
54 Athmatha, & Cariatharbe, hæc eſt Hebron, & Sior: civitates novem, & villæ earum.
55 Maon & Carmel & Ziph & Jota,
56 Jezrael & Jucadam & Zanoe,
57 Accain, Gabaa, & Thamna: civitates decem, & villæ earum.
58 Halhul, & Beſſur, & Gedor,
59 Mareth, & Bethanoth, & Eltecon: civitates ſex, & villæ earum.
60 Cariathbaal, hæc eſt Cariathiarim urbs ſilvarum, & Arebba: civitates duæ, & villæ earum.
61 In deſerto Betharaba, Meddin, & Sachacha
62 Et Nebſan, & civitas ſalis, & Engaddi: civitates ſex, & villæ earum.
63 Jebuſæum autem habitatorem Jeruſalem non potuerunt filii Juda delere: habitavitque Jebuſæus cum filiis Juda in Jeruſalem uſque in præſentem diem.

CAPUT XVI.

Sors Ephraim, urbes & viculi eorum, manſitque inter hos Chananæus tributarius.

1 CEcidit quoque ſors filiorum Joſeph, ab Jordane contra Jericho & aquas ejus ab oriente: ſolitudo quæ aſcendit de Jericho ad montem Bethel:
2 Et egreditur de Bethel Luza: tranſitque terminum Archi, Atharoth.
3 Et deſcendit ad occidentem juxta terminum Jephleti, uſque ad terminos Beth horon inferioris, & Gazer: finiunturque regiones ejus mari magno:
4 Poſſederuntque filii Joſeph Manaſſe & Ephraim.
5 Et factus eſt terminus filiorum Ephraim per cognationes ſuas: & poſſeſſio eorum contra orientem Ataroth addar uſque Beth horon ſuperiorem.
6 Egrediuntur que confinia in mare: Machmethath vero aquilonem reſpicit, & circuit terminos contra orientem in Thanathſelo: & pertranſit ab oriente Janoe.
7 Deſcenditque de Janoe in Ataroth & Naaratha: & pervenit in Jericho, egrediturque ad Jordanem.
8 De Taphua pertranſit contra mare in Vallem arundineti, ſuntque egreſſus ejus in mare ſaliſſimum: hæc eſt poſſeſſio tribus filiorum Ephraim per familias ſuas:
9 Urbeſque ſeparatæ ſunt filiis Ephraim in medio poſſeſſionis filiorum Manaſſe, & villæ earum.
10 Et non interfecerunt filii Ephraim Chananæum, qui habitabat in Gazer: habitavitque Chananæus in medio Ephraim uſque in diem hanc tributarius.

CAPUT XVII.

Media tribui Manaſſe & filiabus Salphaad ſortes aſſignantur, & augetur ſors filiorum Joſeph.

1 CEcidit autem ſors tribui Manaſſe: (ipſe enim eſt primogenitus Joſeph) Machir primogenito Manaſſe patri Galaad, qui fuit vir pugnator, habuitque poſſeſſionem Galaad & Baſan:
2 † Et reliquis filiorum Manaſſe juxta familias ſuas, filiis Abiezer, & filiis Helec, & filiis Eſriel, & filiis Sechem, & filiis Hepher, & filiis Semida: iſti ſunt filii Manaſſe filii Joſeph, mares, per cognationes ſuas. † Num. 26. 30.
3 † Salphaad vero filio Hepher filii Galaad filii Machir filii Manaſſe, non erant filii, ſed ſolæ filiæ: quarum iſta ſunt nomina, Maala & Noa & Hegla & Melcha & Therſa. † Num. 27. 1. & 36. 11.
4 Veneruntque in conſpectu Eleazari ſacerdotis, & Joſue filii Nun, & principum, dicentes: Dominus præcepit per manum Moyſi, ut daretur nobis poſſeſſio in medio fratrum noſtrorum. Deditque eis juxta imperium Domini poſſeſſionem in medio fratrum patris earum.
5 Et ceciderunt funiculi Manaſſe, decem, abſque terra Galaad & Baſan trans Jordanem.
6 Filii enim Manaſſe poſſederunt hereditatem in medio filiorum ejus. Terra autem Galaad cecidit in ſortem filiorum Manaſſe qui reliqui erant.
7 Fuitque terminus Manaſſe ab Aſer, Machmethath quæ reſpicit Sichem: & egreditur ad dexteram juxta habitatores fontis Taphuæ.
8 Etenim in ſorte Manaſſe ceciderat terra Taphuæ, quæ eſt juxta terminos Manaſſe filiorum Ephraim.
9 Deſcenditque terminus Vallis arundineti in meridiem torrentis civitatum Ephraim, quæ in medio ſunt urbium Manaſſe: terminus Manaſſe ab aquilone torrentis, & exitus ejus pergit ad mare:
10 Ita ut poſſeſſio Ephraim ſit ab auſtro, & ab aquilone Manaſſe, & utramque claudat mare, & conjungantur ſibi in tribu Aſer ab aquilone, & in tribu Iſſachar ab oriente.
11 Fuitque hereditas Manaſſe in Iſſachar & in Aſer, Bethſan & viculi ejus, & Jeblaam cum vinculis ſuis, & habitatores Dor cum oppidis ſuis, habitatores quoque Endor cum viculis ſuis: ſimiliterque habitatores Thenac cum viculis ſuis, & habitatores Mageddo cum viculis ſuis, & tertia pars urbis Nophet.
12 Nec potuerunt filii Manaſſe has civitates ſubvertere, ſed cœpit Chananæus habitare in terra ſua.
13 Poſtquam autem convaluerunt filii Iſrael, ſubjecerunt Chananæos, & fecerunt ſibi tributarios, nec interfecerunt eos.
14 Locutique ſunt filii Joſeph ad Joſue, & dixerunt: Quare dediſti mihi poſſeſſionem ſortis & funiculi unius, cum ſim tantæ multitudinis, & benedixerit mihi Dominus?

15 Ad quos Josue ait: Si populus multus es, ascende in silvam, & succide tibi spatia in terra Pherezæi & Raphaim: quia angusta est tibi possessio montis Ephraim.

16 Cui respondérunt filii Joseph: Non poterimus ad montana conscendere, cum ferreis curribus utantur Chananæi, qui habitant in terra campestri, in qua sitæ sunt Bethsan cum viculis suis, & Jezrael mediam possidens vallem.

17 Dixitque Josue ad domum Joseph, Ephraim & Manasse: Populus multus es, & magnæ fortitudinis, non habebis sortem unam.

18 Sed transibis ad montem, & succides tibi, atque purgabis ad habitandum spatia: & poteris ultra procedere cum subverteris Chananæum, quem dicis ferreos habere currus, & esse fortissimum.

CAPUT XVIII.

Mittuntur qui describunt terram reliquarum septem tribuum, & assignatur sors Benjamin.

1 COngregatique sunt omnes filii Israel in Silo, ibique fixerunt tabernaculum testimonii, & facta eis terra subjecta.

2 Remanserant autem filiorum Israel septem tribus, quæ necdum acceperant possessiones suas.

3 Ad quos Josue ait: Usquequo marcetis ignavia, & non intratis ad possidendam terram, quam Dominus Deus patrum vestrorum dedit vobis?

4 Eligite de singulis tribubus ternos viros, ut mittam eos, & pergant atque circumeant terram, & describant eam juxta numerum uniuscujusque multitudinis: referantque ad me quod descripserint.

5 Dividite vobis terram in septem partes: Judas sit in terminis suis ab australi plaga, & domus Joseph ab aquilone.

6 Mediam inter hos terram in septem partes describite: & huc venietis ad me, ut coram Domino Deo vestro mittam vobis hic sortem:

7 Quia non est inter vos pars Levitarum, sed sacerdotium Domini est eorum hereditas. Gad autem & Ruben, & dimidia tribus Manasse, jam acceperant possessiones suas trans Jordanem ad orientalem plagam: quas dedit eis Moyses famulus Domini.

8 Cumque surrexissent viri, ut pergerent ad describendam terram, præcepit eis Josue, dicens: Circuite terram, & describite eam, ac revertimini ad me: ut hic coram Domino, in Silo, mittam vobis sortem.

9 Itaque perrexerunt: & lustrantes eam, in septem partes divisérunt, scribentes in volumine. Reversique sunt ad Josue in castra Silo.

10 Qui misit sortes coram Domino in Silo, divisitque terram filiis Israel in septem partes.

11 Et ascendit sors prima filiorum Benjamin per familias suas, ut possiderent terram inter filios Juda & filios Joseph,

12 Fuitque terminus eorum contra aquilonem a Jordane: pergens juxta latus Jericho septentrionalis plagæ, & inde contra occidentem ad montana conscendens, & perveniens ad solitudinem Bethaven,

† *Gen.* 18. 19. 13 Atque pertransiens juxta † Luzam ad meridiem, ipsa est Bethel: descenditque in Ataroth addar, in montem qui est ad meridiem Beth horon inferioris:

14 Et inclinatur circuiens contra mare ad meridiem montis qui respicit Beth horon contra Africum: fuitque exitus ejus in Cariath Baal, quæ vocatur & Cariathiarim, urbem filiorum Juda: hæc est plaga contra mare, ad occidentem.

15 A meridie autem ex parte Cariathiarim egreditur terminus contra mare, & pervenit usque ad fontem aquarum Nephtoa.

16 Descenditque in partem montis, qui respicit vallem filiorum Ennon: & est contra septemtrionalem plagam in extrema parte vallis Raphaim. Descenditque in Geennom (id est, vallem Ennom) juxta latus Jebusæi ad austrum: & pervenit ad fontem Rogel,

17 Transiens ad aquilonem, & egrediens ad Ensemes, id est, fontem solis:

18 Et pertransit usque ad tumulos, qui sunt e regione ascensus Adommim: descenditque ad Abenboen, id est, lapidem Boen filii Ruben: & pertransit ex latere aquilonis ad campestria: descenditque in planitiem,

19 Et prætergreditur contra aquilonem Beth hagla: fuitque exitus ejus contra linguam maris salsissimi ab aquilone in fine Jordanis ad australem plagam:

20 Qui est terminus illius ab oriente: hæc est possessio filiorum Benjamin per terminos suos in circuitu, & familias suas.

21 Fueruntque civitates ejus, Jericho & Beth hagla & Vallis Casis,

22 Beth Araba & Samaraim & Bethel

23 Et Avim & Aphara & Ophera,

24 Villa Emona & Ophni & Gabee: civitates duodecim, & villæ earum.

25 Gabaon & Rama & Beroth,

26 Et Mesphe & Caphara, & Amosa

27 Et Recem, Jarephel, & Tharela,

28 Et Sela, Eleph, & Jebus: quæ est Jerusalem, Gabaath & Cariath: civitates quatuordecim, & villæ earum. Hæc est possessio filiorum Benjamin juxta familias suas.

CAPUT XIX.

Assignantur sortes sex tribubus Simeon, Zabulon, Issachar, Aser, Nephthalim, Dan, & Josue.

1 ET egressa est sors secunda filiorum Simeon per cognationes suas: fuitque hereditas

2 Eorum in medio possessionis filiorum Juda: Bersabee & Sabee & Molada

3 Et Hasersual, Bala & Asem

4 Et Eltholad, Bethul & Harma

5 Et Siceleg & Bethmarchaboth & Hasersusa

6 Et Bethlebaoth & Sarohen: civitates tredecim, & villæ earum.

7 Ain & Remmon & Athar & Asan: civitates quatuor, & villæ earum:

8 Omnes viculi per circuitum urbium istarum usque ad Baalath Beer Ramoth contra australem plagam. Hæc est hereditas filiorum Simeon juxta cognationes suas,

9 In possessione & funiculo filiorum Juda: quia major erat: & idcirco filii Simeon possedérunt in medio hereditatis eorum.

10 Cecidítque sors tertia filiorum Zabulon

per

per cognationes suas : & factus est terminus possessionis eorum usque Sarid.
11 Ascenditque de Mari & Marala, & pervenit in Debbaseth, usque ad torrentem qui est contra Jeconam.
12 Et revertitur de Sared contra orientem in fines Ceseleththabor : & egreditur ad Dabareth, ascenditque contra Japhie.
13 Et inde pertransit usque ad orientalem plagam Gethhepher & Thacasin : & egreditur in Remmon, Amthar, & Noa.
14 Et circuit ad aquilonem Hanathon : suntque egressus ejus vallis Jephtahel,
15 Et Caphet & Naalol & Semeron & Jedala & Bethlehem : civitates duodecim, & villæ earum.
16 Hæc est hereditas tribus filiorum Zabulon per cognationes suas, urbes & vicula earum.
17 Issachar egressa est sors quarta per cognationes suas.
18 Fuitque ejus hereditas, Jezrael & Casaloth & Sunem
19 Et Hapharaim & Seon, & Anaharath
20 Et Rabboth & Cesion, Abes,
21 Et Rameth, & Enganim, & Enhadda, & Bethphesses.
22 Et pervenit terminus ejus usque Thabor & Sehesima & Bethsames : eruntque exitus ejus Jordanis : civitates sedecim, & villæ earum.
23 Hæc est possessio filiorum Issachar per cognationes suas, urbes & viculi earum :
24 Ceciditque sors quinta tribui filiorum Aser per cognationes suas :
25 Fuitque terminus eorum Halcath & Chali & Beten & Achaph
26 Et Elmelech & Amaad & Messal : & pervenit usque ad Carmelum maris & Sihor & Lebanath.
27 Ac revertitur contra orientem Bethdagon : & pertransit usque Zabulon & vallem Jephthael contra aquilonem in Bethemec & Nehiel : Egredieturque ad lævam Cabul,
28 Et Abran & Rohob & Hamon a Cana, usque ad Sidonem magnam.
29 Revertiturque in Horma usque ad civitatem munitissimam Tyrum, & usque Hosa : eruntque exitus ejus in mare de funiculo Achziba :
30 Et Amma & Aphec & Rohob : civitates viginti duæ, & villæ earum.
31 Hæc est possessio filiorum Aser per cognationes suas, urbesque & viculi earum.
32 Filiorum Nephthali sexta sors cecidit per familias suas :
33 Et cœpit terminus de Heleph & Elon in Saananim, & Adami ; quæ est Neceb, & Jebnael usque Lecum : & egressus eorum usque ad Jordanem :
34 Revertiturque terminus contra occidentem in Azanothabor, atque inde egreditur in Hucuca, & pertransit in Zabulon contra meridiem, & in Aser contra occidentem, & in Juda ad Jordanem contra ortum solis.
35 Civitates munitissimæ, Assedim, Ser, & Emath, & Reccath & Cenereth,
36 Et Edema & Arama, Asor
37 Et Cedes & Edrai, Enhasor
38 Et Jeron & Magdalel, Horem & Bethanath & Bethsames : civitates decem & novem, & villæ earum.
39 Hæc est possessio tribus filiorum Nephtali per cognationes suas, urbes & viculi earum.
40 Tribui filiorum Dan per familias suas egressa est sors septima.
41 Et fuit terminus possessionis ejus Saara & Esthaol, & Hirsemes, id est, civitas solis.
42 Selebin & Ajalon & Jethela,
43 Elon & Thamna & Acron,
44 Elthece, Gebbethon & Balath;
45 Et Jud & Bane & Barach & Gethremmon :
46 Et Mejarcon & Arecon, cum termino qui respicit Joppen,
47 Et ipso fine concluditur. Ascenderuntque filii Dan, & pugnaverunt contra Lesem, ceperuntque eam : & percusserunt eam in ore gladii, & possederunt, & habitaverunt in ea, vocantes nomen ejus Lesem Dan, ex nomine Dan patris sui.
48 Hæc est possessio tribus filiorum Dan, per cognationes suas, urbes & viculi earum.
49 Cumque complesset sorte dividere terram singulis per tribus suas, dederunt filii Israel possessionem Josue filio Nun in medio sui,
50 Juxta præceptum Domini ; urbem quam postulavit, Thamnath Saraa in monte Ephraim : & ædificavit civitatem, habitavitque in ea.
51 Hæ sunt possessiones, quas sorte diviserunt Eleazar sacerdos & Josue filius Nun, & principes familiarum ac tribuum filiorum Israel, in Silo, coram Domino ad ostium tabernaculi testimonii, partitique sunt terram.

CAPUT XX.

Sex refugii civitates cis & trans Jordanem, & qui ad eas possint confugere : & quamdiu ibi remanere debeant.

1 ET locutus est Dominus ad Josue, dicens:
2 Loquere filiis Israel, & dic eis : Separate urbes fugitivorum, † de quibus locutus sum ad vos per manum Moysi ; † *Num.* 35. 11. *Deut.* 19. 2
3 Ut confugiat ad eas quicumque animam percusserit nescius : & possit evadere iram proximi, qui ultor est sanguinis :
4 Cum ad unam harum confugerit civitatum, stabit ante portam civitatis, & loquetur senioribus urbis illius ea quæ se comprobent innocentem : ficque suscipient eum, & dabunt ei locum ad habitandum.
5 Cumque ultor sanguinis eum fuerit persecutus ; non tradent in manus ejus : quia ignorans percussit proximum ejus, nec ante biduum, triduumve, ejus probatur inimicus.
6 Et habitabit in civitate illa, donec stet ante judicium causam reddens facti sui, & moriatur sacerdos magnus, qui fuerit in illo tempore : tunc revertetur homicida, & ingredietur civitatem & domum suam de qua fugerat.
7 Decreveruntque Cedes in Galilæa montis Nephthali, & Sichem in monte Ephraim, & Cariatharbe, ipsa est Hebron, in monte Juda.
8 Et trans Jordanem contra orientalem plagam Jericho, † statuerunt Bosor, quæ sita est in campestri solitudine, de tribu Ruben, & Ramoth in Galaad de tribu Gad, & Gaulon in Basan de tribu Manasse. † *Deut.* 4. 43.
9 Hæ civitates constitutæ sunt cunctis filiis Israel, & advenis qui habitabant inter eos ut fugeret ad eas qui animam nescius percussisset, & non moreretur in manu proximi,

effusum sanguinem vindicare cupientis, donec staret ante populum expositurus causam suam.

CAPUT XXI.

Levitis assignantur civitates quadraginta octo cum suburbanis: & completa Dei promissione olim Patriarchis facta, pax & requies datur filiis Israel.

1 Accesserunt autem principes familiarum Levi ad Eleazarum sacerdotem, & Josue filium Nun, & ad duces cognationum per singulas tribus filiorum Israel:

2 Locutique sunt ad eos in Silo terræ Chanaan, atque dixerunt: † Dominus præcepit per manum Moysi, ut darentur nobis urbes ad habitandum, & suburbana earum ad alenda jumenta. † Num. 35. 2.

3 Dederuntque filii Israel de possessionibus suis juxta imperium Domini, civitates & suburbana earum.

4 Egressaque est sors in familiam Caath filiorum Aaron sacerdotis, de tribubus Juda, & Simeon, & Benjamin, civitates tredecim:

5 Et reliquis filiorum Caath, id est, Levitis qui superfuerant, de tribubus Ephraim, & Dan, & dimidia tribu Manasse, civitates decem.

6 Porro filiis Gerson egressa est sors, ut acciperent de tribubus Issachar & Aser & Nephthali, dimidiaque tribu Manasse in Basan, civitates numero tredecim.

7 Et filiis Merari per cognationes suas, de tribubus Ruben & Gad & Zabulon, urbes duodecim.

8 Dederuntque filii Israel Levitis civitates & suburbana earum, sicut præcepit Dominus per manum Moysi, singulis sorte tribuentes.

9 De tribubus filiorum Juda & Simeon dedit Josue civitates: † quarum ista sunt nomina, † 1. Paral. 6.

10 Filiis Aaron per familias Caath Levitici generis (prima enim sors illis egressa est)

11 Cariatharbe patris Enach, quæ vocatur Hebron, in monte Juda, & suburbana ejus per circuitum.

12 † Agros vero & villas ejus, dederat Caleb filio Jephone ad possidendum. † Supr. 14. 14.

13 Dedit ergo filiis Aaron sacerdotis Hebron confugii civitatem, ac suburbana ejus: & Lobnam cum suburbanis suis:

14 Et Jether, & Esthemo,

15 Et Holon, & Dabir,

16 Et Ain, & Jeta, & Bethsames, cum suburbanis suis: civitates novem de tribubus, ut dictum est, duabus.

17 De tribu autem filiorum Benjamin, Gabaon, & Gabae,

18 Et Anathoth & Almon, cum suburbanis suis: civitates quatuor.

19 Omnes simul civitates filiorum Aaron sacerdotis, tredecim, cum suburbanis suis.

20 Reliquis vero per familias filiorum Caath Levitici generis, hæc est data possessio.

21 De tribu Ephraim urbes confugii, Sichem cum suburbanis suis in monte Ephraim, & Gazer

22 Et Cibsaim & Bethhoron, cum suburbanis suis, civitates quatuor.

23 De tribu quoque Dan, Eltheco & Gabathon,

24 Et Ajalon & Gethremmon, cum suburbanis suis, civitates quatuor.

25 Porro de dimidia tribu Manasse, Thanach & Gethremmon, cum suburbanis suis, civitates duæ.

26 Omnes civitates decem, & suburbana earum, datæ sunt filiis Caath interioris gradus.

27 Filiis quoque Gerson Levitici generis dedit de dimidia tribu Manasse confugii civitates, Gaulon in Basan, & Bosram, cum suburbanis suis, civitates duas.

28 Porro de tribu Issachar, Cesion, & Dabareth,

29 Et Jaramoth, & Engannim, cum suburbanis suis, civitates quatuor.

30 De tribu autem Aser, Masal & Abdon,

31 Et Helcath & Rohob, cum suburbanis suis, civitates quatuor.

32 De tribu quoque Nephthali civitates confugii, Cedes in Galilæa, & Hammoth Dor, & Carthan, cum suburbanis suis, civitates tres.

33 Omnes urbes familiarum Gerson, tredecim, cum suburbanis suis.

34 Filiis autem Merari Levitis inferioris gradus per familias suas data est de tribu Zabulon, Jecnam & Cartha

35 Et Damna & Naalol, civitates quatuor cum suburbanis suis.

36 De tribu Ruben ultra Jordanem contra Jericho civitates refugii, Bosor in solitudine, Misor & Jaser & Jethson & Mephaath, civitates quatuor cum suburbanis suis.

37 De tribu Gad civitates confugii, Ramoth in Galaad, & Manaim & Hesebon & Jazer, civitates quatuor cum suburbanis suis.

38 Omnes urbes filiorum Merari per familias & cognationes suas, duodecim.

39 Itaque civitates universæ Levitarum in medio possessionis filiorum Israel fuerunt quadraginta octo

40 Cum suburbanis suis, singulæ per familias distributæ.

41 Deditque Dominus Deus Israeli omnem terram, quam tradituram se patribus eorum juraverat: & possederunt illam, atque habitaverunt in ea.

42 Dataque est ab eo pax in omnes per circuitum nationes: nulluseque ei hostium resistere ausus est, sed cuncti in eorum ditionem redacti sunt.

43 Ne unum quidem verbum, quod illis præstiturum se esse promiserat, irritum fuit, sed rebus expleta sunt omnia.

CAPUT XXII.

Remissa ad suam possessionem trans Jordanem tribus Ruben, & Gad & dimidia Manasse, suspicionem movent cæteris tribubus, propter extructum ad Jordanem altare: sed missi legati suscipiunt justam eorum excusationem.

1 Eodem tempore vocavit Josue Rubenitas, & Gaditas, & dimidiam tribum Manasse,

2 Dixitque ad eos: Fecistis omnia quæ præcepit vobis Moyses famulus Domini: mihi quoque in omnibus obedistis,

3 Nec reliquistis fratres vestros longo tempore, usque in præsentem diem, custodientes imperium Domini Dei vestri.

4 Quia igitur dedit Dominus Deus vester fratribus vestris quietem & pacem, sicut pollicitus est: revertimini, & ite in tabernacula vestra, & in terram possessionis, † quam tradidit vobis Moyses famulus Domini trans Jordanem:

† Num. 32. 33.

5 Ita duntaxat, ut custodiatis attente, & opere compleatis mandatum & legem quam præcepit vobis Moyses famulus Domini, ut diligatis Dominum Deum vestrum, & ambuletis in omnibus viis ejus, & observetis mandata illius, adhæreatisque ei, ac serviatis in omni corde, & in omni anima vestra.

6 Benedixitque eis Josue, & dimisit eos. Qui reversi sunt in tabernacula sua.

7 Dimidiæ autem tribui Manasse possessionem Moyses dederat in Basan: & idcirco mediæ quæ superfuit, dedit Josue sortem inter ceteros fratres suos trans Jordanem ad occidentalem plagam. Cumque dimitteret eos in tabernacula sua, & benedixisset eis,

8 Dixit ad eos: In multa substantia atque divitiis revertimini ad sedes vestras, cum argento & auro, ære ac ferro, & veste multiplici: dividite prædam hostium cum fratribus vestris.

9 Reversique sunt, & abierunt filii Ruben, & filii Gad, & dimidia tribus Manasse, a filiis Israel de Silo, quæ sita est in Chanaan, ut intrarent Galaad terram possessionis suæ, quam obtinuerant juxta imperium Domini in manu Moysi.

10 Cumque venissent ad tumulos Jordanis in terram Chanaan, ædificaverunt juxta Jordanem altare infinitæ magnitudinis.

11 Quod cum audissent filii Israel, & ad eos certi nuntii detulissent, ædificasse filios Ruben, & Gad, & dimidiæ tribus Manasse, altare in terra Chanaan, super Jordanis tumulos, contra filios Israel:

12 Convenerunt omnes in Silo, ut ascenderent & dimicarent contra eos.

13 Et interim miserunt ad illos in terram Galaad Phinees filium Eleazari sacerdotis,

14 Et decem principes cum eo, singulos de singulis tribubus.

15 Qui venerunt ad filios Ruben, & Gad, & dimidiæ tribus Manasse, in terram Galaad, dixeruntque ad eos:

16 Hæc mandat omnis populus Domini: Quæ est ista transgressio? Cur reliquistis Dominum Deum Israel, ædificantes altare sacrilegum, & a cultu illius recedentes?

17 An parum vobis est † quod peccastis in Beelphegor, & usque in præsentem diem macula hujus sceleris in nobis permanet? multique de populo corruerunt.

† Num. 25. 3.

18 Et vos hodie reliquistis Dominum, & cras in universum Israel ira ejus desæviet.

19 Quod si putatis immundam esse terram possessionis vestræ, transite ad terram, in qua tabernaculum Domini est, & habitate inter nos: tantum ut a Domino, & a nostro consortio non recedatis, ædificato altari præter altare Domini Dei nostri.

† Supr. 7. 1.

20 † Nonne Achan filius Zare prævaricatus est mandatum Domini, & super omnem populum Israel ira ejus incubuit? Et ille erat unus homo, atque utinam solus periisset in scelere suo.

21 Responderuntque filii Ruben & Gad, & dimidia tribus Manasse, principibus legationis Israel:

22 Fortissimus Deus Dominus, Fortissimus Deus Dominus, ipse novit, & Israel simul intelliget: si prævaricationis animo hoc altare construximus, non custodiat nos, sed puniat nos in præsenti.

23 Et si ea mente fecimus, ut holocausta, & sacrificium, & pacificas victimas super eo imponeremus, ipse quærat & judicet:

24 Et non ea magis cogitatione atque tractatu, ut diceremus: Cras dicent filii vestri filiis nostris: Quid vobis & Domino Deo Israel?

25 Terminum posuit Dominus inter nos & vos, o filii Ruben, & filii Gad, Jordanem fluvium: & idcirco partem non habetis in Domino. Et per hanc occasionem avertent filii vestri filios nostros a timore Domini. Putavimus itaque melius,

26 Et diximus: Extruamus nobis altare, non in holocausta, neque ad victimas offerendas,

27 Sed in testimonium inter nos & vos, & sobolem nostram vestramque progeniem, ut serviamus Domino, & juris nostri sit offerre, & holocausta, & victimas, & pacificas hostias: & nequaquam dicant cras filii vestri filiis nostris: Non est vobis pars in Domino.

28 Quod si voluerint dicere, respondebunt eis: Ecce altare Domini, quod fecerunt patres nostri, non in holocausta, neque in sacrificium, sed in testimonium nostrum ac vestrum.

29 Absit a nobis hoc scelus, ut recedamus a Domino, & ejus vestigia relinquamus, extructo altari ad holocausta, & sacrificia, & victimas offerendas, præter altare Domini Dei nostri, quod extructum est ante tabernaculum ejus.

30 Quibus auditis, Phinees sacerdos, & principes legationis Israel, qui erant cum eo, placati sunt: & verba filiorum Ruben, & Gad, & dimidiæ tribus Manasse, libentissime susceperunt.

31 Dixitque Phinees filius Eleazari sacerdos ad eos: Nunc scimus quod nobiscum sit Dominus, quoniam alieni estis a prævaricatione hac, & liberastis filios Israel de manu Domini.

32 Reversusque est cum principibus a filiis Ruben & Gad, de terra Galaad, finium Chanaan, ad filios Israel, & retulit eis.

33 Placuitque sermo cunctis audientibus. Et laudaverunt Deum filii Israel, & nequaquam ultra dixerunt, ut ascenderent contra eos, atque pugnarent, & delerent terram possessionis eorum.

34 Vocaveruntque filii Ruben, & filii Gad, altare quod extruxerunt, Testimonium nostrum, quod Dominus ipse sit Deus.

CAPUT XXIII.

Josue senex, jamque moribundus, exhortatur filios Israel ad servanda Dei præcepta, & cavendam societatem cum Gentibus.

1 EVoluto autem multo tempore, postquam pacem dederat Dominus Israeli, subjectis in gyro nationibus universis, & Josue jam longævo, & persenilis ætatis:

2 Vocavit Josue omnem Israelem, majoresque natu, & principes ac duces, & magistros, dixitque ad eos: Ego senui, & progressioris ætatis sum:

3 Vosque cernitis omnia, quæ fecerit Dominus Deus vester cunctis per circuitum nationibus, quo modo pro vobis ipse pugnaverit:

4 Et nunc quia vobis sorte divisit omnem terram, ab orientali parte Jordanis usque ad mare magnum, multæque adhuc supersunt nationes:

5 Dominus Deus vester disperdet eas, & auferet a facie vestra, & possidebitis terram, sicut vobis pollicitus est.

6 Tantum confortamini, & estote soliciti, ut custodiatis cuncta quæ scripta sunt in volumine legis Moysi: & non declinetis ab eis neque ad dexteram neque ad sinistram:

7 Ne postquam intraveritis ad Gentes, quæ inter vos futuræ sunt, juretis in nomine deorum earum, & serviatis eis, & adoretis illos:

8 Sed adhæreatis Domino Deo vestro: quod fecistis usque in diem hanc.

9 Et tunc auferet Dominus Deus in conspectu vestro gentes magnas & robustissimas, & nullus vobis resistere poterit.

10 Unus e vobis persequetur hostium mille viros: quia Dominus Deus vester pro vobis ipse pugnabit, sicut pollicitus est.

11 Hoc tantum diligentissime præcavete, ut diligatis Dominum Deum vestrum.

12 Quod si volueritis gentium harum, quæ inter vos habitant, erroribus adhærere, & cum eis miscere connubia, atque amicitias copulare:

13 Jam nunc scitote quod Dominus Deus vester non eas deleat ante faciem vestram, sed sint vobis in foveam ac laqueum, & offendiculum ex latere vestro, & sudes in oculis vestris, donec vos auferat atque disperdat de terra hac optima, quam tradidit vobis.

†3. *Reg.* 2. 2. 14 † En ego hodie ingredior viam universæ terræ, & toto animo cognoscetis, quod de omnibus verbis, quæ se Dominus præstiturum vobis esse pollicitus est, unum non præterierit incassum.

15 Sicut ergo implevit opere quod promisit, & prospera cuncta venerunt: sic adducet super vos quidquid malorum comminatus est, donec vos auferat atque disperdat de terra hac optima, quam tradidit vobis.

16 Eo quod præterieritis pactum Domini Dei vestri, quod pepigit vobiscum, & servieritis diis alienis, & adoraveritis eos: cito atque velociter consurget in vos furor Domini, & auferemini ab hac terra optima, quam tradidit vobis.

CAPUT XXIV.

Commemorantur beneficia Israelis a Deo exhibita, fœdus populi cum Domino, mors Josue, sepultura ossium Joseph, & mors Eleazari sacerdotis.

1 COngregavitque Josue omnes tribus Israel in Sichem, & vocavit majores natu, ac principes, & judices, & magistros: steteruntque in conspectu Domini:

2 Et ad populum sic locutus est: Hæc dicit Dominus Deus Israel: Trans fluvium habitaverunt patres vestri ab initio, † Thare pater Abraham & Nachor: servieruntque diis alienis.

† *Gen.* 11. 26. † *Gen.* 11. 31. 3 † Tuli ergo patrem vestrum Abraham de Mesopotamiæ finibus: & adduxi eum in terram Chanaan: multiplicavique semen ejus,

4 † Et dedi ei Isaac: † Illique rursum dedi Jacob & Esau. † E quibus, Esau dedi montem Seir ad possidendum: † Jacob vero, & filii ejus descenderunt in Ægyptum.

† *Gen.* 21. 2. † *Gen.* 25. 26.

5 † Misique Moysen & Aaron, & percussi Ægyptum multis signis atque portentis.

† *Gen.* 36. 8.

6 † Eduxique vos & patres vestros de Ægypto, & venistis ad mare: persecutique sunt † Ægyptii patres vestros cum curribus & equitatu, usque ad mare rubrum.

† *Gen.* 46. 6. † *Exod.* 3. 10.

7 Clamaverunt autem ad Dominum filii Israel: qui posuit tenebras inter vos & Ægyptios, & adduxit super eos mare, & operuit eos. Viderunt oculi vestri cuncta quæ in Ægypto fecerim, & habitastis in solitudine multo tempore:

† *Exod.* 13. 37. † *Exod.* 14. 9.

8 Et introduxi vos in terram Amorrhæi, qui habitabat trans Jordanem. † Cumque pugnarent contra vos, tradidi eos in manus vestras, & possedistis terram eorum, atque interfecistis eos.

† *Num.* 22. 1.

9 Surrexit autem Balac filius Sephor rex Moab, & pugnavit contra Israelem. † Misitque & vocavit Balaam filium Beor, ut malediceret vobis:

† *Num.* 22. 5.

10 Et ego nolui audire eum, sed e contrario per illum benedixi vobis, & liberavi vos de manu ejus.

11 † Transistisque Jordanem, & venistis ad Jericho. Pugnaverunt contra vos viri civitatis ejus, Amorrhæus, & Pherezæus, & Chananæus, & Hethæus, & Gergezæus, & Hevæus, & Jebusæus: & tradidi illos in manus vestras.

† *Supra* 3. 14. & 6. 1. & 11. 3.

12 † Misique ante vos crabrones: & ejeci eos de locis suis, duos reges Amorrhæorum, non in gladio nec in arcu tuo.

† *Exod.* 23. 28. *Deut.* 7 20. *Supra* 11. 20.

13 Dedique vobis terram, in qua non laborastis, & urbes quas non ædificastis, ut habitaretis in eis: vineas & oliveta, quæ non plantastis.

14 † Nunc ergo timete Dominum, & servite ei perfecto corde atque veritissimo: & auferte deos, quibus servierunt patres vestri in Mesopotamia & in Ægypto, ac servite Domino.

† 1. *Reg.* 7. 3. *Tob.* 14 10.

15 Sin autem malum vobis videtur ut Domino serviatis, optio vobis datur: eligite hodie quod placet, cui servire potissimum debeatis, utrum diis, quibus servierunt patres vestri in Mesopotamia, an diis Amorrhæorum, in quorum terra habitatis: ego autem & domus mea serviemus Domino.

16 Respondit que populus, & ait: Absit a nobis ut relinquamus Dominum, & serviamus diis alienis.

17 Dominus Deus noster ipse eduxit nos, & patres nostros, de terra Ægypti, de domo servitutis: fecitque videntibus nobis signa ingentia, & custodivit nos in omni via, per quam ambulavimus, & in cunctis populis, per quos transivimus.

18 Et ejecit universas gentes, Amorrhæum habitatorem terræ, quam nos intravimus. Serviemus igitur Domini, quia ipse est Deus noster.

19 Dixitque Josue ad populum: Non poteritis servire Domino: Deus enim sanctus, & fortis æmulator est, nec ignoscet sceleribus vestris atque peccatis.

20 Si dimiseritis Dominum, & servieritis diis alienis, convertet se, & affliget vos, atque subvertet postquam vobis præstiterit bona.

21 Di-

22 Dixitque populus ad Josue: Nequaquam ita ut loqueris, erit, sed Domino serviemus.
23 Et Josue ad populum, Testes, inquit, vos estis, quia ipsi elegeritis vobis Dominum ut serviatis ei. Responderuntque: Testes.
23 Nunc ergo, ait, auferte deos alienos de medio vestri, & inclinate corda vestra ad Dominum Deum Israel.
24 Dixitque populus ad Josue: Domino Deo nostro serviemus, & obedientes erimus præceptis ejus.
25 Percussit ergo Josue in die illo fœdus, & proposuit populo præcepta atque judicia in Sichem.
26 Scripsit quoque omnia verba hæc in volumine legis Domini: & tulit lapidem pergrandem, posuitque eum subter quercum, quæ erat in sanctuario Domini:
27 Et dixit ad omnem populum. En lapis iste erit vobis in testimonium, quod audierit omnia verba Domini quæ locutus est vobis: ne forte postea negare velitis, & mentiri Domino Deo vestro.
28 Dimisitque populum, singulos in possessionem suam.
29 Et post hæc mortuus est Josue filius Nun servus Domini, centum & decem annorum:
30 Sepelieruntque eum in finibus possessionis suæ in Thamnathsare, quæ est sita in monte Ephraim, a septentrionali parte montis Gaas.
31 Servivitque Israel Domino cunctis diebus Josue, & senioum qui longo vixerunt tempore post Josue, & qui noverunt omnia opera Domini quæ fecerat in Israel.
32 † Ossa quoque Joseph, quæ tulerant filii Israel de Ægypto, sepelierunt in Sichem, in parte agri, † quem emerat Jacob a filiis Hemor patris Sichem, centum novellis ovibus, & fuit in possessionem filiorum Joseph. † *Gen.* 50. 24. *Exod.* 13. 19.
33 Eleazar quoque filius Aaron mortuus est: & sepelierunt eum in Gabaath Phinees filii ejus, quæ data est ei in monte Ephraim. † *Gen.* 33. 29.

LIBER JUDICUM,

HEBRAICE SOPHETIM.

CAPUT PRIMUM.

Juda duce una cum fratre ipsius Simeone plurima gentium civitates expugnantur: Othoniel obtenta Cariath Sepher ducit Axam filiam Caleb, addita terra irrigua: Chananæi tributarii servantur.

1 POST mortem Josue consuluerunt filii Israel Dominum, dicentes: Quis ascendet ante nos contra Chananæum, & erit dux belli?
2 Dixitque Dominus: Judas ascendet: ecce tradidi terram in manus ejus.
3 Et ait Judas Simeoni fratri suo: Ascende mecum in sortem meam, & pugna contra Chananæum, ut & ego pergam tecum in sortem tuam. Et abiit cum eo Simeon
4 Ascenditque Judas, & tradidit Dominus Chananæum ac Pherezæum in manus eorum: & percusserunt in Bezec decem millia virorum.
5 Inveneruntque Adonibezec in Bezec, & pugnaverunt contra eum, ac percusserunt Chananæum & Pherezæum.
6 Fugit autem Adonibezec: quem persecuti comprehenderunt, cæsis summitatibus manuum ejus ac pedum.
7 Dixitque Adonibezec: Septuaginta reges, amputatis manuum ac pedum summitatibus, colligebant sub mensa mea ciborum reliquias: sicut feci, ita reddidit mihi Deus. Adduxeruntque eum in Jerusalem, & ibi mortuus est.
8 Oppugnantes ergo filii Juda Jerusalem, ceperunt eam, & percusserunt in ore gladii, tradentes cunctam incendio civitatem.
9 Et postea descendentes pugnaverunt contra Chananæum, qui habitabat in montanis, & ad meridiem, & in campestribus.
10 † Pergensque Judas contra Chananæum, qui habitabat in Hebron, (cujus nomen fuit antiquitus Cariath Arbe) percussit Sesai, & Ahiman, & Tholmai: † *Jos.* 25. 14.
11 Atque inde profectus abiit ad habitatores Dabir, cujus nomen vetus erat Cariath Sepher, id est, civitas litterarum.
12 Dixitque Caleb: Qui percusserit Cariath Sepher, & vastaverit eam, dabo ei Axam filiam meam uxorem.
13 Cumque cepisset eam Othoniel filius Cenez frater Caleb minor, dedit ei Axam filiam suam conjugem.
14 Quam pergentem in itinere monuit vir suus ut peteret a patre suo agrum. Quæ cum suspirasset sedens in asino, dixit ei Caleb: Quid habes?
15 At illa respondit: Da mihi benedictionem, quia terram arentem dedisti mihi: da & irriguam aquis. Dedit ergo ei Caleb irriguum superius, & irriguum inferius.
16 Filii autem Chami cognati Moysi, ascenderunt de civitate palmarum, cum filiis Juda, in desertum sortis ejus, quod est ad meridiem Arad, & habitaverunt cum eo.
17 Abiit autem Judas cum Simeone fratre suo, & percusserunt simul Chananæum qui habitabat in Sephaath, & interfecerunt eum. Vocatumque est nomen urbis, Horma, id est, anathema.
18 Cepitque Judas Gazam cum finibus suis, & Ascalonem, atque Accaron cum terminis suis.
19 Fuitque Dominus cum Juda, & montana possedit: nec potuit delere habitatores vallis, quia falcatis curribus abundabant.
20 Dederuntque Caleb Hebron, † sicut dixerat Moyses, qui delevit ex ea tres filios Enac. † *Num.* 14. 24. *Jos.* 15. 14.
21 Jebusæum autem habitatorem Jerusalem non deleverunt filii Benjamin: habitavitque Jebu-

Jebuſæus cum filiis Benjamin in Jeruſalem, uſque in præſentem diem.

22 Domus quoque Joſeph aſcendit in Bethel, fuitque Dominus cum eis.

23 Nam cum obſiderent urbem, quæ prius Luza vocabatur,

24 Viderunt hominem egredientem de civitate, dixeruntque ad eum: Oſtende nobis introitum civitatis, & faciemus tecum miſericordiam.

25 Qui cum oſtendiſſet eis, percuſſerunt urbem in ore gladii: hominem autem illum, & omnem cognationem ejus, dimiſerunt.

26 Qui dimiſſus, abiit in terram Hetthim, & ædificavit ibi civitatem, vocavitque eam Luzam: quæ ita appellatur uſque in præſentem diem.

27 Manaſſes quoque non delevit Bethſan, & Thanac cum viculis ſuis, & habitatores Dor, & Jeblaam, & Mageddo cum viculis ſuis, cœpitque Chananæus habitare cum eis.

28 Poſtquam autem confortatus eſt Iſrael, fecit eos tributarios, & delere noluit.

29 Ephraim etiam non interfecit Chananæum, qui habitabat in Gazer, ſed habitavit cum eo.

30 Zabulon non delevit habitatores Cetron, & Naalol: ſed habitavit Chananæus in medio ejus, factuſque eſt ei tributarius.

31 Aſer quoque non delevit habitatores Accho, & Sidonis, Ahalab, & Achazib, & Helba, & Aphec, & Rohob:

32 Habitavitque in medio Chananæi habitatoris illius terræ, nec interfecit eum.

33 Nephthali quoque non delevit habitatores Bethſames, & Bethanath: & habitavit inter Chananæum habitatorem terræ, fueruntque ei Bethſamitæ & Bethanitæ tributarii.

34 Arctavitque Amorrhæus filios Dan in monte, nec dedit eis locum ut ad planiora deſcenderent:

35 Habitavitque in monte Hares, quod interpretatur teſtaceo, in Ajalon & Salebim. Et aggravata eſt manus domus Joſeph, factuſque eſt ei tributarius.

36 Fuit autem terminus Amorrhæi ab Aſcenſu Scorpionis, petra, & ſuperiora loca.

CAPUT II.

Angelus Dei beneficia refert; quo audito, flet populus: poſt mortem tamen Joſue & coævorum, Iſrael frequenter liberatus ſemper in pejora recidit.

1 Aſcenditque angelus Domini de Galgalis ad locum flentium, & ait: Eduxi vos de Ægypto, & introduxi in terram, pro qua juravi patribus veſtris: & pollicitus ſum, ut non facerem irritum pactum meum vobiſcum in ſempiternum:

2 Ita dumtaxat ut non feriretis fœdus cum habitatoribus terræ hujus, ſed aras eorum ſubverteretis: & noluiſtis audire vocem meam, cur hoc feciſtis?

3 Quam ob rem nolui delere eos a facie veſtra: ut habeatis hoſtes, & dii eorum ſint vobis in ruinam.

4 Cumque loqueretur angelus Domini hæc verba ad omnes filios Iſrael: elevaverunt ipſi vocem ſuam, & fleverunt.

5 Et vocatum eſt nomen loci illius: Locus flentium, ſive lacrymarum: immolaveruntque ibi hoſtias Domino.

6 † Dimiſit ergo Joſue populum, & abierunt filii Iſrael unuſquiſque in poſſeſſionem ſuam, ut obtinerent eam: † *Joſ.* 24. 28.

7 Servieruntque Domino cunctis diebus ejus, & ſeniorum qui longo poſt eum vixerunt tempore, & noverant omnia opera Domini quæ fecerat cum Iſrael.

8 Mortuus eſt autem Joſue filius Nun, famulus Domini, centum & decem annorum.

9 Et ſepelierunt eum in finibus poſſeſſionis ſuæ in Thamnathſare in monte Ephraim, a ſeptemtrionali plaga montis Gaas.

10 Omniſque illa generatio congregata eſt ad patres ſuos: & ſurrexerunt alii, qui non noverant Dominum, & opera quæ fecerat cum Iſrael.

11 Feceruntque filii Iſrael malum in conſpectu Domini, & ſervierunt Baalim.

12 Ac dimiſerunt Dominum Deum patrum ſuorum, qui eduxerat eos de terra Ægypti: & ſecuti ſunt deos alienos, deoſque populorum, qui habitabant in circuitu eorum, & adoraverunt eos: & ad iracundiam concitaverunt Dominum,

13 Dimittentes eum, & ſervientes Baal & Aſtaroth.

14 Iratuſque Dominus contra Iſrael, tradidit eos in manus diripientium: qui ceperunt eos, & vendiderunt hoſtibus, qui habitabant per gyrum: nec potuerunt reſiſtere adverſariis ſuis:

15 Sed quocumque pergere voluiſſent, manus Domini ſuper eos erat, ſicut locutus eſt, & juravit eis: & vehementer afflicti ſunt.

16 Suſcitavitque Dominus judices, qui liberarent eos de vaſtantium manibus: ſed nec eos audire voluerunt,

17 Fornicantes cum diis alienis, & adorantes eos. Cito deſeruerunt viam, per quam ingreſſi fuerant patres eorum: & audientes mandata Domini, omnia fecere contraria.

18 Cumque Dominus judices ſuſcitaret, in diebus eorum flectebatur miſericordia, & audiebat afflictorum gemitus, & liberabat eos de cæde vaſtantium.

19 Poſtquam autem mortuus eſſet judex, revertebantur, & multo faciebant pejora quam fecerant patres eorum, ſequentes deos alienos, ſervientes eis, & adorantes illos. Non dimiſerunt adinventiones ſuas, & viam duriſſimam, per quam ambulare conſueverunt.

20 Iratuſque eſt furor Domini in Iſrael, & ait: Quia irritum fecit gens iſta pactum meum, quod pepigeram cum patribus eorum, & vocem meam audire contempſit:

21 Et ego non delebo gentes, quas dimiſit Joſue, & mortuus eſt:

22 Ut in ipſis experiar Iſrael, utrum cuſtodiant viam Domini, & ambulent in ea, ſicut cuſtodierunt patres eorum, an non.

23 Dimiſit ergo Dominus omnes nationes has, & cito ſubverſas noluit, nec tradidit in manus Joſue.

by Google

CAPUT III.

Iſrael dum ſociatur gentibus a Domino derelictis, ad ipſius exercitationem, earum ſceleribus contaminatur: ideo ſæpius per extraneos reges affligitur: ſed reſipiſcens, per Othoniel Aod, & Samgar liberatur.

1 HÆ ſunt gentes quas Dominus dereliquit, ut erudiret in eis Iſraelem, & omnes qui non noverant bella Chananæorum:
2 Ut poſtea diſcerent filii eorum certare cum hoſtibus, & habere conſuetudinem præliandi:
3 Quinque ſatrapas Philiſtinorum, omnemque Chananæum, & Sidonium, atque Hevæum, qui habitabat in monte Libano, de monte Baal Hermon uſque ad introitum Emath.
4 Dimiſitque eos, ut in ipſis experiretur Iſraelem, utrum audiret mandata Domini quæ præceperat patribus eorum per manum Moyſi, an non.
5 Itaque filii Iſrael habitaverunt in medio Chananæi, & Hethæi, & Amorrhæi, & Pheræi, & Hevæi, & Jebuſæi:
6 Et duxerunt uxores filiæ eorum, ipſique filias ſuas filiis eorum tradiderunt, & ſervierunt diis eorum.
7 Feceruntque malum in conſpectu Domini, & obliti ſunt Dei ſui, ſervientes Baalim & Aſtaroth.
8 Iratuſque contra Iſrael Dominus, tradidit eos in manus Chuſan Raſathaim regis Meſopotamiæ, ſervieruntque ei octo annis.
9 Et clamaverunt ad Dominum: qui ſuſcitavit eis ſalvatorem, & liberavit eos, Othoniel videlicet filium Cenez, fratrem Caleb minorem:
10 Fuitque in eo Spiritus Domini, & judicavit Iſrael. Egreſſuſque eſt ad pugnam, & tradidit Dominus in manus ejus Chuſan Raſathaim regem Syriæ, & oppreſſit eum.
11 Quievitque terra quadraginta annis, & mortuus eſt Othoniel filius Cenez.
12 Addiderunt autem filii Iſrael facere malum in conſpectu Domini: qui confortavit adverſum eos Eglon regem Moab: quia fecerunt malum in conſpectu ejus.
13 Et copulavit ei filios Ammon, & Amalec, abiitque & percuſſit Iſrael, atque poſſedit urbem palmarum.
14 Servieruntque filii Iſrael Eglon regi Moab decem & octo annis:
15 Et poſtea clamaverunt ad Dominum: qui ſuſcitavit eis ſalvatorem vocabulo Aod, filium Gera, filii Jemini, qui utraque manu pro dextera utebatur. Miſeruntque filii Iſrael per illum munera Eglon regi Moab.
16 Qui fecit ſibi gladium ancipitem, habentem in medio capulum longitudinis palmæ manus, & accinctus eſt eo ſubter ſagum in dextro femore.
17 Obtulitque munera Eglon regi Moab. Erat autem Eglon craſſus nimis.
18 Cumque obtuliſſet ei munera, proſecutus eſt ſocios, qui cum eo venerant.
19 Et reverſus de Galgalis, ubi erant idola, dixit ad Regem: Verbum ſecretum habeo ad te o Rex. Et ille imperavit ſilentium: egreſſiſque omnibus qui circa eum erant,
20 Ingreſſus eſt Aod ad eum: ſedebat autem in æſtivo cœnaculo ſolus: dixitque: Verbum Dei habeo ad te. Qui ſtatim ſurrexit de throno.
21 Extenditque Aod ſiniſtram manum, & tulit ſicam de dextero femore ſuo, infixitque eam in ventre ejus
22 Tam valide, ut capulus ſequeretur ferrum in vulnere, ac pinguiſſimo adipe ſtringeretur. Nec eduxit gladium, ſed ita ut percuſſerat, reliquit in corpore: ſtatimque per ſecreta naturæ alvi ſtercora proruperunt.
23 Aod autem clauſis diligentiſſime oſtiis cœnaculi, & obfirmatis ſera,
24 Per poſticum egreſſus eſt. Serviique regis ingreſſi viderunt clauſas fores cœnaculi, atque dixerunt: Forſitan purgat alvum in æſtivo cubiculo.
25 Expectanteſque diu donec erubeſcerent, & videntes quod nullus aperiret, tulerunt clavem: & aperientes invenerunt dominum ſuum in terra jacentem mortuum.
26 Aod autem, dum illi turbarentur, effugit, & pertranſiit locum idolorum, unde reverſus fuerat. Veniteque in Seirath:
27 Et ſtatim inſonuit buccina in monte Ephraim: deſcenderuntque cum eo filii Iſrael, ipſo in fronte gradiente.
28 Qui dixit ad eos: Sequimini me: tradidit enim Dominus inimicos noſtros Moabitas in manus noſtras. Deſcenderuntque poſt eum, & occupaverunt vada Jordanis quæ tranſmittunt in Moab: & non dimiſerunt tranſire quemquam:
29 Sed percuſſerunt Moabitas in tempore illo, circiter decem millia, omnes robuſtos & fortes viros: nullus eorum evadere potuit.
30 Humiliatuſque eſt Moab in die illo ſub manu Iſrael: & quievit terra octoginta annis.
31 Poſt hunc fuit Samgar filius Anath, qui percuſſit de Philiſthiim ſexcentos viros vomere: & ipſe quoque defendit Iſrael.

CAPUT IV.

Debbora prophetiſſa & Barac adverſus Siſaram principem militiæ regis Jabin feliciter dimicant, quem profugum occidit Jahel uxor Haber Cinæi.

1 ADdideruntque filii Iſrael facere malum in conſpectu Domini poſt mortem Aod,
2 † Et tradidit illos Dominus in manus Jabin regis Chanaan, qui regnavit in Aſor: habuitque ducem exercitus ſui nomine Siſaram, ipſe autem habitabat in Haroſeth gentium. † 1. Reg. 12. 9.
3 Clamaveruntque filii Iſrael ad Dominum: nongentos enim habebat falcatos currus, & per viginti annos vehementer oppreſſerat eos.
4 Erat autem Debbora prophetis uxor Lapidoth, quæ judicabat populum in illo tempore.
5 Et ſedebat ſub palma, quæ nomine illius vocabatur, inter Rama & Bethel in monte Ephraim: aſcendebantque ad eam filii Iſrael in omne judicium.
6 Quæ miſit & vocavit Barac filium Abinoem de Cedes Nephthali: dixitque ad eum: Præcepit tibi Dominus Deus Iſrael, vade, & duc exercitum in montem Thabor, tolleſque tecum decem millia pugnatorum de filiis Nephthali, & de filiis Zabulon:
7 Ego autem adducam ad te in loco torren-

tis Cison, Siseram principem exercitus Jabin, & currus ejus, atque omnem multitudinem, & tradam eos in manu tua.

8 Dixitque ad eam Barac: Si venis mecum, vadam: Si nolueris venire mecum, non pergam.

9 Quæ dixit ad eum: Ibo quidem tecum, sed in hac vice victoria non reputabitur tibi, quia in manu mulieris tradetur Sisara. Surrexit itaque Debbora, & perrexit cum Barac in Cedes.

10 Qui, accitis Zabulon & Nephthali, ascendit cum decem millibus pugnatorum, habens Debboram in comitatu suo.

11 Haber autem Cinæus recesserat quondam a ceteris Cinæis fratribus suis filiis Hobab, cognati Moysi: & tetenderat tabernacula usque ad vallem, quæ vocatur Sennim, & erat juxta Cedes.

12 Nuntiatumque est Siseræ, quod ascendisset Barac filius Abinoem in montem Thabor:

13 Et congregavit nongentos falcatos currus, & omnem exercitum de Haroseth gentium ad torrentem Cison.

14 Dixitque Debbora ad Barac: Surge, hæc est enim dies, in qua tradidit Dominus Siseram in manus tuas: en ipse ductor est tuus. Descendit itaque Barac de monte Thabor, & decem millia pugnatorum cum eo.

† *Psal.* 82. 10. 15 † Perterruitque Dominus Siseram, & omnes currus ejus, universamque multitudinem, in ore gladii, ad conspectum Barac: in tantum, ut Sisara de curru desiliens, pedibus fugeret,

16 Et Barac persequeretur fugientes currus, & exercitum, usque ad Haroseth gentium, & omnis hostium multitudo usque ad internecionem caderet.

17 Sisara autem fugiens pervenit ad tentorium Jahel uxoris Haber Cinæi: erat enim pax inter Jabin regem Azor, & domum Haber Cinæi.

18 Egressa igitur Jahel in occursum Siseræ, dixit ad eum: Intra ad me domine mi: intra, ne timeas. Qui ingressus tabernaculum ejus, & opertus ab ea pallio,

19 Dixit ad eam: Da mihi, obsecro, paululum aquæ, quia sitio valde. Quæ aperuit utrem lactis, & dedit ei bibere, & operuit illum.

20 Dixitque Sisara ad eam: Sta ante ostium tabernaculi: & cum venerit aliquis interrogans te, & dicens: Numquid hic est aliquis? Respondebis: Nullus est.

21 Tulit itaque Jahel uxor Haber clavum tabernaculi, assumens pariter & malleum: & ingressa abscondite & cum silentio, posuit supra tempus capitis ejus clavum, percussumque malleo defixit in cerebrum usque ad terram: qui soporem morti consocians defecit, & mortuus est.

22 Et ecce Barac sequens Siseram veniebat: egressaque Jahel in occursum ejus, dixit ei: Veni, & ostendam tibi virum quem quæris. Qui cum intrasset ad eam, vidit Siseram jacentem mortuum, & clavum infixum in tempore ejus.

23 Humiliavit ergo Deus in die illo Jabin regem Chanaan coram filiis Israel:

24 Qui crescebant quotidie, & forti manu opprimebant Jabin regem Chanaan, donec delerent eum.

CAPUT V.

Canticum triumphale & gratiarum actionis Debbora & Barac post victoriam.

1 CEcineruntque Debbora & Barac filius Abinoem in illo die, dicentes:

2 Qui sponte obtulistis de Israel animas vestras ad periculum, benedicite Domino.

3 Audite reges, auribus percipite principes: Ego sum, ego sum quæ Domino canam, psallam Domino Deo Israel.

4 Domine cum exires de Seir, & transires per regiones Edom, terra mota est, cælique ac nubes distillaverunt aquis.

5 Montes fluxerunt a facie Domini, & Sinai a facie Domini Dei Israel.

6 In diebus Samgar filii Anath, in diebus Jahel, quieverunt semitæ: & qui ingrediebantur per eas, ambulaverunt per calles devios.

7 Cessaverunt fortes in Israel, & quieverunt: donec surgeret Debbora, surgeret mater in Israel.

8 Nova bella elegit Dominus, & portas hostium ipse subvertit: clypeus & hasta si apparuerint in quadraginta millibus Israel.

9 Cor meum diligit principes Israel: qui propria voluntate obtulistis vos discrimini, benedicite Domino.

10 Qui ascenditis super nitentes asinos, & sedetis in judicio, & ambulatis in via, loquimini.

11 Ubi collisi sunt currus, & hostium suffocatus est exercitus, ibi narrentur justitiæ Domini & clementia in fortes Israel: tunc descendit populus Domini ad portas, & obtinuit principatum.

12 Surge, surge Debbora, surge, surge, & loquere canticum: surge Barac, & apprehende captivos tuos fili Abinoem.

13 Salvatæ sunt reliquiæ populi, Dominus in fortibus dimicavit.

14 Ex Ephraim delevit eos in Amalec, & post eum ex Benjamin in populos tuos o Amalec: de Machir principes descenderunt, & de Zabulon, qui exercitum ducerent ad bellandum.

15 Duces, Issachar fuere cum Debbora, & Barac vestigia sunt secuti, qui quasi in præceps ac barathrum se discrimini dedit: diviso contra se Ruben, magnanimorum reperta est contentio.

16 Quare habitas inter duos terminos, ut audias sibilos gregum? diviso contra se Ruben, magnanimorum reperta est contentio.

17 Galaad trans Jordanem quiescebat, & Dan vacabat navibus: Aser habitabat in littore maris, & in portubus morabatur.

18 Zabulon vero & Nephthali obtulerunt animas suas morti in regione Merome.

19 Venerunt reges & pugnaverunt, pugnaverunt reges Chanaan in Thanach juxta aquas Mageddo, & tamen nihil tulere prædantes.

20 De cœlo dimicatum est contra eos: stellæ manentes in ordine & cursu suo, adversus Siseram pugnaverunt.

21 Torrens Cison traxit cadavera eorum, torrens Cadumin, torrens Cison: conculca anima mea robustos.

22 Ungulæ equorum ceciderunt, fugientibus impetu, & per præceps ruentibus fortissimis hostium.

23 Ma-

23 Maledicite terræ Merotz, dixit angelus Domini: maledicite habitatoribus ejus, quia non venerunt ad auxilium Domini, in adjutorium fortissimorum ejus.

24 Benedicta inter mulieres Jahel uxor Haber Cinæi, & benedicatur in tabernaculo suo.

25 Aquam petenti lac dedit, & in phiala principum obtulit butyrum.

26 Sinistram manum misit ad clavum, & dexteram ad fabrorum malleos, percussitque Sisaram quærens in capite vulneri locum, & tempus valide perforans.

27 Inter pedes ejus ruit: defecit, & mortuus est: volvebatur ante pedes ejus, & jacebat exanimis & miserabilis.

28 Per fenestram respiciens, ululabat mater ejus: & de cœnaculo loquebatur: Cur moratur regredi currus ejus? quare tardaverunt pedes quadrigarum illius?

29 Una sapientior ceteris uxoribus ejus, hæc socrui verba respondit:

30 Forsitan nunc dividit spolia, & pulcherrima feminarum eligitur ei: vestes diversorum colorum Sisaræ traduntur in prædam, & supellex varia ad ornanda colla congeritur.

31 Sic pereant omnes inimici tui Domine: qui autem diligunt te, sicut sol in ortu suo splendet, ita rutilent.

32 Quievitque terra per quadraginta annos.

CAPUT VI.

Israelitis a Madian oppressis Gedeon multis signis auxilio designatur, qui post sacrificium & altare Deo erectum, destruxit aram Baal, eique rursum datur signum in vellere.

1 FEcerunt autem filii Israel malum in conspectu Domini: qui tradidit illos in manu Madian septem annis,

2 Et oppressi sunt valde ab eis. Fecerunt-que sibi antra & speluncas in montibus, & munitissima ad repugnandum loca.

3 Cumque sevisset Israel, ascendebat Madian & Amalec, ceterique orientalium nationum:

4 Et apud eos figentes tentoria, sicut erant in herbis cuncta vastabant usque ad introitum Gazæ: nihilque omnino ad vitam pertinens relinquebant in Israel, non oves, non boves, non asinos.

5 Ipsi enim & universi greges eorum veniebant cum tabernaculis suis: & instar locustarum universa complebant, innumera multitudo hominum, & camelorum, quidquid tetigerant devastantes.

6 Humiliatusque est Israel valde in conspectu Madian.

7 Et clamavit ad Dominum postulans auxilium contra Madianitas.

8 Qui misit ad eos virum prophetam, & locutus est: Hæc dicit Dominus Deus Israel: Ego vos feci conscendere de Ægypto, & eduxi vos de domo servitutis,

9 Et liberavi de manu Ægyptiorum, & omnium inimicorum, qui affligebant vos: ejecique eos ad introitum vestrum, & tradidi vobis terram eorum.

10 Et dixi: Ego Dominus Deus vester, ne timeatis deos Amorrhæorum, in quorum terra habitatis. Et noluistis audire vocem meam.

11 Venit autem angelus Domini, & sedit sub quercu, quæ erat in Ephra, & pertinebat ad Joas patrem familiæ Ezri. Cumque Gedeon filius ejus excuteret atque purgaret frumenta in torcular, ut fugeret Madian,

12 Apparuit ei angelus Domini, & ait: Dominus tecum, virorum fortissime.

13 Dixitque ei Gedeon: Obsecro, mi domine, si Dominus nobiscum est, cur apprehenderunt nos hæc omnia? ubi sunt mirabilia ejus, quæ narraverunt patres nostri, atque dixerunt: De Ægypto eduxit nos Dominus? Nunc autem dereliquit nos Dominus, & tradidit in manu Madian.

14 Respexitque ad eum Dominus, & ait: † Vade in hac fortitudine tua, & liberabis Israel de manu Madian: scito quod miserim te. †1.Reg. 12. 11.

15 Qui respondens ait: Obsecro, mi domine, in quo liberabo Israel? ecce familia mea infima est in Manasse, & ego minimus in domo patris mei.

16 Dixitque ei Dominus: Ego ero tecum: & percuties Madian quasi unum virum.

17 Et ille, Si inveni, inquit, gratiam coram te, da mihi signum quod tu sis qui loqueris ad me:

18 Nec recedas hinc, donec revertar ad te, portans sacrificium, & offerens tibi. Qui respondit: Ego præstolabor adventum tuum.

19 Ingressus est itaque Gedeon & coxit hœdum, & de farinæ modio azymos panes: carnesque ponens in canistro, & jus carnium mittens in ollam, tulit omnia sub quercu, & obtulit ei.

20 Cui dixit angelus Domini: Tolle carnes & azymos panes, & pone supra petram illam, & jus desuper funde. Cumque fecisset ita,

21 Extendit angelus Domini summitatem virgæ, quam tenebat in manu, & tetigit carnes & panes azymos: ascenditque ignis de petra, & carnes azymosque panes consumpsit: angelus autem Domini evanuit ex oculis ejus.

22 Vidensque Gedeon quod esset angelus Domini, ait: Heu mi Domine Deus: quia vidi angelum Domini facie ad faciem.

23 Dixitque ei Dominus: Pax tecum: ne timeas, non morieris.

24 Ædificavit ergo ibi Gedeon altare Domino, vocavitque illud, Domini pax, usque in præsentem diem. Cumque adhuc esset in Ephra, quæ est familiæ Ezri,

25 Nocte illa dixit Dominus ad eum: Tolle taurum patris tui, & alterum taurum annorum septem, destruesque aram Baal, quæ est patris tui: & nemus, quod circa aram est, succide:

26 Et ædificabis altare Domino Deo tuo in summitate petræ hujus, super quam ante sacrificium posuisti: tolleque taurum secundum, & offeres holocaustum super struem lignorum, quæ de nemore succideris.

27 Assumptis ergo Gedeon decem viris de servis suis, fecit sicut præceperat ei Dominus. Timens autem domum patris sui, & homines illius civitatis, per diem noluit id facere, sed omnia nocte complevit.

28 Cumque surrexissent viri oppidi ejus mane, viderunt destructam aram Baal, lucumque succisum, & taurum alterum impositum super altare, quod tunc ædificatum erat.

29 Dixeruntque ad invicem: Quis hoc fecit? Cumque perquirerent auctorem facti, dictum est: Gedeon filius Joas fecit hæc omnia.

30 Et dixerunt ad Joas: Produc filium tuum huc, ut moriatur: quia destruxit aram Baal, & succidit nemus.

31 Quibus ille respondit: Numquid ultores estis Baal, ut pugnetis pro eo? qui adversarius est ejus, moriatur antequam lux crastina veniat: si Deus est, vindicet se de eo, qui suffodit aram ejus.

32 Ex illo die vocatus est Gedeon, Jerobaal, eo quod dixisset Joas: Ulciscatur se de eo Baal, qui suffodit aram ejus.

33 Igitur omnis Madian, & Amalec, & orientales populi congregati sunt simul: & transeuntes Jordanem, castrametati sunt in valle Jezrael.

34 Spiritus autem Domini induit Gedeon, qui clangens buccina convocavit domum Abiezer, ut sequeretur se.

35 Miditque nuntios in universum Manasses, qui & ipse secutus est eum: & alios nuntios in Aser & Zabulon & Nephthali, qui occurrerunt ei.

36 Dixitque Gedeon ad Deum: Si salvum facies per manum meam Israel, sicut locutus es,

37 Ponam hoc vellus lanæ in area: si ros in solo vellere fuerit, & in omni terra siccitas, sciam quod per manum meam, sicut locutus es, liberabis Israel.

38 Factumque est ita. Et de nocte consurgens, expresso vellere, concham rore implevit.

39 Dixitque rursus ad Deum: Ne irascatur furor tuus contra me si adhuc semel tentavero, signum quærens in vellere. Oro ut solum vellus siccum sit, & omnis terra rore madens.

40 Fecitque Deus nocte illa ut postulaverat: & fuit siccitas in solo vellere, & ros in omni terra.

CAPUT VII.

Probatis ad aquas his qui ad bellum essent progressuri, Gedeon audito unius e castris Madianitarum somnio, in eos irruit, tubis, lagenis ac lucernis armatus; quos cum Oreb & Zeb principibus eorum devicit.

1 IGitur Jerobaal qui & Gedeon, de nocte consurgens, & omnis populus cum eo, venit ad fontem qui vocatur Harad: erant autem castra Madian in valle ad septentrionalem plagam collis excelsi.

2 Dixitque Dominus ad Gedeon: Multus tecum est populus, nec tradetur Madian in manus ejus: ne glorietur contra me Israel, & dicat: Meis viribus liberatus sum.

3 Loquere ad populum, & cunctis audientibus prædica: † Qui formidolosus & timidus est, revertatur. Recesseruntque de monte Galaad, & reversi sunt de populo viginti duo millia virorum, & tantum decem millia remanserunt.

† *Deut.* 20. 8. 1. *Machab.* 3. 56.

4 Dixitque Dominus ad Gedeon: Adhuc populus multus est, duc eos ad aquas, & ibi probabo illos: & de quo dixero tibi ut tecum vadat, ipse pergat: quem ire prohibuero, revertatur.

5 Cumque descendisset populus ad aquas, dixit Dominus ad Gedeon: Qui lingua lambuerint aquas, sicut solent canes lambere, separabis eos seorsum: qui autem curvatis genibus biberint, in altera parte erunt.

6 Fuit itaque numerus eorum qui manu ad os proficiente lambuerant aquas, trecenti viri: omnis autem reliqua multitudo flexo poplite biberat.

7 Et ait Dominus ad Gedeon: In trecentis viris qui lambuerunt aquas, liberabo vos, & tradam in manu tua Madian: omnis autem reliqua multitudo revertatur in locum suum.

8 Sumptis itaque pro numero cibariis & tubis, omnem reliquam multitudinem abire præcepit ad tabernacula sua: & ipse cum trecentis viris se certamini dedit. Castra autem Madian erant subter in valle.

9 Eadem nocte dixit Dominus ad eum: Surge, & descende in castra: quia tradidi eos in manu tua.

10 Si autem solus ire formidas, descendat tecum Phara puer tuus.

11 Et cum audieris quid loquantur, tunc confortabuntur manus tuæ, & securior ad hostium castra descendes. Descendit ergo ipse & Phara puer ejus in partem castrorum, ubi erant armatorum vigiliæ.

12 Madian autem & Amalec, & omnes orientales populi, fusi jacebant in valle, ut locustarum multitudo: cameli quoque innumerabiles erant, sicut arena quæ jacet in littore maris.

13 Cumque venisset Gedeon, narrabat aliquis somnium proximo suo: & in hunc modum referebat quod viderat: Vidi somnium, & videbatur mihi quasi subcinericus panis ex hordeo volvi, & in castra Madian descendere: cumque pervenisset ad tabernaculum, percussit illud, atque subvertit, & terræ funditus coæquavit.

14 Respondit is, cui loquebatur: Non est hoc aliud, nisi gladius Gedeonis filii Joas viri Israelitæ: tradidit enim Dominus in manus ejus Madian, & omnia castra ejus.

15 Cumque audisset Gedeon somnium, & interpretationem ejus, adoravit: & reversus est ad castra Israel, & ait: Surgite, tradidit enim Dominus in manus nostras castra Madian.

16 Divisitque trecentos viros in tres partes, & dedit tubas in manibus eorum, lagenasque vacuas ac lampades in medio lagenarum.

17 Et dixit ad eos: Quod me facere videritis, hoc facite: ingrediar partem castrorum, & quod fecero sectamini.

18 Quando personuerit tuba in manu mea, vos quoque per castrorum circuitum clangite & conclamate, Domino & Gedeoni.

19 Ingressusque est Gedeon, & trecenti viri qui erant cum eo, in partem castrorum, incipientibus vigiliis noctis mediæ, & custodibus suscitatis, cœperunt buccinis clangere, & complodere inter se lagenas.

20 Cumque per gyrum castrorum in tribus personarent locis, & hydrias confregissent, tenuerunt sinistris manibus lampades, & dextris sonantes tubas, clamaveruntque: Gladius Domini & Gedeonis,

21 Stantes singuli in loco suo per circuitum castrorum hostilium. Omnia itaque castra turbata sunt, & vociferantes, ululantesque fugerunt:

22 Et nihilominus insistebant trecenti viri buccinis personantes. † Immisitque Dominus gladium in omnibus castris, & mutua se cæde truncabant,

† *Psal.* 82. 10.

23 Fugientes usque ad Bethsetta, & crepi-

dinem

dinem Abelmehula in Tebbath. Conclamantes autem viri Iſrael de Nephthali, & Aſer, & omni Manaſſe, perſequebantur Madian.

24 Miſitque Gedeon nuntios in omnem montem Ephraim, dicens: Deſcendite in occurſum Madian, & occupate aquas uſque Bethbera atque Jordanem. Clamavitque omnis Ephraim, & præoccupavit aquas atque Jordanem uſque Bethbera.

† *Pſal.* 82. 12. *Iſa.* 10. 26. 25 † Apprehenſoſque duos viros Madian, Oreb & Zeb, interfecit Oreb in petra Oreb, Zeb vero in torculari Zeb. Et perſecuti ſunt Madian, capita Oreb & Zeb portantes ad Gedeon trans fluenta Jordanis.

CAPUT VIII.

Tribus Ephraim inſurgit adverſus Gedeon, quod putaret ſe contemptam, quam blandis verbis compeſcit, & devictis Zebee & Salmana, viros Soccoth & Phanuel perdidit, & ex inauribus aliiſque populi donis fecit Ephod, quod domui ſuæ & Iſraeli fuit in ruinam: poſtquam autem quadraginta annis præfuit, generatis 70 filiis ex uxoribus, & uno Abimelech ex concubina, mortuus eſt, rediitque Iſrael ad idololatriam.

1 DIxeruntque ad eum viri Ephraim: Quid eſt hoc quod facere voluiſti, ut nos non vocares, cum ad pugnam pergeres contra Madian? jurgantes fortiter, & prope vim inferentes.

2 Quibus ille reſpondit: Quid enim tale facere potui, quale vos feciſtis? nonne melior eſt racemus Ephraim, vindemiis Abiezer?

3 In manus veſtras Dominus tradidit principes Madian, Oreb & Zeb: quid tale facere potui, quale vos feciſtis? Quod cum locutus eſſet, requievit ſpiritus eorum, quo tumebant contra eum.

4 Cumque veniſſet Gedeon ad Jordanem, tranſivit eum cum trecentis viris qui ſecum erant: & præ laſſitudine, fugientes perſequi non poterant.

5 Dixitque ad viros Soccoth: Date, obſecro, panes populo qui mecum eſt, quia valde defecerunt: ut poſſimus perſequi Zebee & Salmana reges Madian.

6 Reſponderunt principes Soccoth: Forſitan palmæ manuum Zebee & Salmana in manu tua ſunt, & idcirco poſtulas ut demus exercitui tuo panes.

7 Quibus ille ait: Cum ergo tradiderit Dominus Zebee & Salmana in manus meas, conteram carnes veſtras cum ſpinis tribuliſque deſerti.

8 Et inde conſcendens, venit in Phanuel: locutuſque eſt ad viros loci illius ſimilia. Cui & illi reſponderunt, ſicut reſponderant viri Soccoth.

9 Dixit itaque & eis: Cum reverſus fuero victor in pace, deſtruam turrim hanc.

10 Zebee autem & Salmana requieſcebant cum omni exercitu ſuo. Quindecim enim millia viri remanſerant ex omnibus turmis orientalium populorum, cæſis centum viginti millibus bellatorum educentium gladium.

† *Oſee* 10. 14. 11 † Aſcendenſque Gedeon per viam eorum qui in tabernaculis morabantur, ad orientalem partem Nobe & Jegbaa, percuſſit caſtra hoſtium, qui ſecuri erant, & nihil adverſi ſuſpicabantur.

12 Fugeruntque Zebee & Salmana, quos perſequens Gedeon comprehendit, turbato omni exercitu eorum.

13 Revertenſque de bello ante ſolis ortum,

14 Apprehendit puerum de viris Soccoth: interrogavitque eum nomina principum & ſeniorum Soccoth, & deſcripſit ſeptuaginta ſeptem viros.

15 Venitque ad Soccoth, & dixit eis: Ecce Zebee & Salmana, ſuper quibus exprobraſtis mihi, dicentes: Forſitan manus Zebee & Salmana in manibus tuis ſunt, & idcirco poſtulas ut demus viris, qui laſſi ſunt & defecerunt, panes.

16 Tulit ergo ſeniores civitatis & ſpinas deſerti ac tribulos, & contrivit cum eis, atque comminuit viros Soccoth.

17 Turrim quoque Phanuel ſubvertit, occiſis habitatoribus civitatis.

18 Dixitque ad Zebee & Salmana: Quales fuerunt viri, quos occidiſtis in Thabor? Qui reſponderunt: Similes tui, & unus ex eis quaſi filius regis.

19 Quibus ille reſpondit: Fratres mei fuerunt, filii matris meæ: vivit Dominus, quia ſi ſervaſſetis eos, non vos occiderem.

20 Dixitque Jether primogenito ſuo: Surge, & interfice eos. Qui non eduxit gladium: timebat enim, quia adhuc puer erat.

21 Dixeruntque Zebee & Salmana: Tu ſurge, & irrue in nos: quia juxta ætatem robur eſt hominis. Surrexit Gedeon, † & interfecit Zebee & Salmana: & tulit ornamenta ac bullas, quibus colla regalium camelorum decorari ſolent,

† *Pſal.* 82. 12.

22 Dixeruntque omnes viri Iſrael ad Gedeon: Dominare noſtri tu, & filius tuus, & filius filii tui: quia liberaſti nos de manu Madian.

23 Quibus ille ait: Non dominabor veſtri, nec dominabitur in vos filius meus, ſed dominabitur vobis Dominus.

24 Dixitque ad eos: Unam petitionem poſtulo a vobis: Date mihi inaures ex præda veſtra. Inaures enim aureas Iſmaelitæ habere conſueverant.

25 Qui reſponderunt: Libentiſſime dabimus. Expandenteſque ſuper terram pallium, projecerunt in eo inaures de præda:

26 Et fuit pondus poſtulatarum inaurium, mille ſeptingenti auri ſicli, abſque ornamentis, & monilibus, & veſte purpurea, quibus reges Madian uti ſoliti erant, & præter torques aureas camelorum.

27 Fecitque ex eo Gedeon Ephod, & poſuit illud in civitate ſua Ephra. Fornicatuſque eſt omnis Iſrael in eo, & factum eſt Gedeoni & omni domui ejus in ruinam.

28 Humiliatus eſt autem Madian coram filiis Iſrael, nec potuerunt ultra cervices elevare: ſed quievit terra per quadraginta annos, quibus Gedeon præfuit.

29 Abiit itaque Jerobaal filius Joas, & habitavit in domo ſua:

30 Habuitque ſeptuaginta filios, qui egreſſi ſunt de femore ejus: eo quod plures haberet uxores.

31 Concubina autem illius, quam habebat in Sichem, genuit ei filium nomine Abimelech.

32 Mortuuſque eſt Gedeon filius Joas in ſenectute bona, & ſepultus eſt in ſepulchro Joas patris ſui in Ephra de familia Ezri.

33 Postquam autem mortuus est Gedeon, aversi sunt filii Israel, & fornicati sunt cum Baalim. Percusseruntque cum Baal fœdus, ut esset eis in deum:
34 Nec recordati sunt Domini Dei sui, qui eruit eos de manibus inimicorum suorum omnium per circuitum:
35 Nec fecerunt misericordiam cum domo Jerobaal Gedeon, juxta omnia bona quæ fecerat Israeli.

CAPUT IX.

Abimelech occisis 70 fratribus suis, imperium sibi tyrannice usurpat: qui post parabolam Joathan fratris ejus qui servatus erat, exercitum Gaal devicit, turrimque Sichem exussit, & a muliere tandem fragmine mola oppressus est.

1 ABiit autem Abimelech filius Jerobaal in Sichem ad fratres matris suæ, & locutus est ad eos, & ad omnem cognationem domus patris matris suæ, dicens:
2 Loquimini ad omnes viros Sichem: Quid vobis est melius, ut dominentur vestri septuaginta viri omnes filii Jerobaal, an ut dominetur unus vir? simulque considerate, quod os vestrum & caro vestra sum.
3 Locutique sunt fratres matris ejus de eo ad omnes viros Sichem universos sermones istos, & inclinaverunt cor eorum post Abimelech, dicentes: Frater noster est.
4 Dederuntque illi septuaginta pondo argenti de fano Baalberith. Qui conduxit sibi ex eo viros inopes & vagos, secutique sunt eum.
5 Et venit in domum patris sui in Ephra, & occidit fratres suos filios Jerobaal septuaginta viros, super lapidem unum: remansitque Joatham filius Jerobaal minimus, & absconditus est.
6 Congregati sunt autem omnes viri Sichem, & universæ familiæ urbis Mello: abieruntque & constituerunt regem Abimelech, juxta quercum quæ stabat in Sichem.
7 Quod cum nuntiatum esset Joatham, ivit, & stetit in vertice montis Garizim: elevataque voce, clamavit, & dixit: Audite me viri Sichem, ita audiat vos Deus,
8 Ierunt ligna ut ungerent super se regem: dixeruntque olivæ: Impera nobis:
9 Quæ respondit: Numquid possum deserere pinguedinem meam, qua & dii utuntur & homines, & venire ut inter ligna promovear?
10 Dixeruntque ligna ad arborem ficum: Veni, & super nos regnum accipe.
11 Quæ respondit eis: Numquid possum deserere dulcedinem meam, fructusque suavissimos, & ire ut inter cetera ligna promovear?
12 Locutaque sunt ligna ad vitem: Veni, & impera nobis.
13 Quæ respondit eis: Numquid possum deserere vinum meum, quod lætificat Deum & homines, & inter ligna cetera promoveri?
14 Dixeruntque omnia ligna ad rhamnum: Veni, & impera super nos.
15 Quæ respondit eis: Si vere me regem vobis constituitis, venite, & sub umbra mea requiescite: si autem non vultis, egrediatur ignis de rhamno, & devoret cedros Libani.
16 Nunc igitur, si recte & absque peccato constituistis super vos regem Abimelech, & bene egistis cum Jerobaal, & cum domo ejus & reddidistis vicem beneficiis ejus, qui pugnavit pro vobis,
17 Et animam suam dedit periculis, ut eueret vos de manu Madian,
18 Qui non surrexistis contra domum patris mei, & interfecistis filios ejus septuaginta viros super unum lapidem, & constituistis regem Abimelech filium ancillæ ejus super habitatores Sichem, eo quod frater vester sit:
19 Si ergo recte & absque vitio egistis cum Jerobaal, & domo ejus, hodie lætamini in Abimelech, & ille lætetur in vobis.
20 Sin autem perverse: egrediatur ignis ex eo, & consumat habitatores Sichem, & oppidum Mello: egrediaturque ignis de viris Sichem, & de oppido Mello, & devoret Abimelech.
21 Quæ cum dixisset, fugit, & abiit in Bera: habitavitque ibi ob metum Abimelech fratris sui.
22 Regnavit itaque Abimelech super Israel tribus annis.
23 Misitque Dominus spiritum pessimum inter Abimelech & habitatores Sichem: qui cœperunt eum detestari,
24 Et scelus interfectionis septuaginta filiorum Jerobaal, & effusionem sanguinis eorum conferre in Abimelech fratrem suum, & in ceteros Sichimorum principes, qui eum adjuverant.
25 Posueruntque insidias adversus eum in summitate montium: & dum illius præstolabantur adventum, exercebant latrocinia, agentes prædas de prætereuntibus: nuntiatumque est Abimelech.
26 Venit autem Gaal filius Obed cum fratribus suis, & transivit in Sichimam. Ad cujus adventum erecti habitatores Sichem,
27 Egressi sunt in agros, vastantes vineas, uvasque calcantes: & factis cantantium choris, ingressi sunt fanum Dei sui, & inter epulas & pocula maledicebant Abimelech,
28 Clamante Gaal filio Obed: Quis est Abimelech, & quæ est Sichem, ut serviamus ei? numquid non est filius Jerobaal, & constituit principem Zebul servum suum super viros Emor patris Sichem? Cur ergo serviemus ei?
29 Utinam daret aliquis populum istum sub manu mea, ut auferrem de medio Abimelech. Dictumque est Abimelech: Congrega exercitus multitudinem, & veni.
30 Zebul enim princeps civitatis, auditis sermonibus Gaal filii Obed, iratus est valde.
31 Et misit clam ad Abimelech nuntios, dicens: Ecce, Gaal filius Obed venit in Sichimam cum fratribus suis, & oppugnat adversum te civitatem.
32 Surge itaque nocte cum populo qui tecum est, & latita in agro:
33 Et primo mane oriente sole, irrue super civitatem: illo autem egrediente adversum te cum populo suo, fac ei quod potueris.
34 Surrexit itaque Abimelech cum omni exercitu suo nocte, & tetendit insidias juxta Sichimam in quatuor locis.
35 Egressusque est Gaal filius Obed, & stetit in introitu portæ civitatis. Surrexit autem Abimelech, & omnis exercitus cum eo de insidiarum loco.
36 Cumque vidisset populum Gaal, dixit ad Zebul: Ecce de montibus multitudo descendit. Cui ille respondit: Umbras montium vides quasi capita hominum, & hoc errore deciperis.

37 Rur-

37 Rursumque Gaal ait: Ecce populus de umbilico terræ descendit, & unus cuneus venit per viam quæ respicit quercum.
38 Cui dixit Zebul: Ubi est nunc os tuum, quo loquebaris: Quis est Abimelech ut serviamus ei? Nonne hic populus est, quem despiciebas? Egredere, & pugna contra eum.
39 Abiit ergo Gaal, spectante Sichimorum populo, & pugnavit contra Abimelech,
40 Qui persecutus est eum fugientem, & in urbem compulit: ceciderunteque ex parte ejus plurimi, usque ad portam civitatis:
41 Et Abimelech sedit in Ruma: Zebul autem, Gaal & socios ejus expulit de urbe, nec in ea passus est commorari.
42 Sequenti ergo die egressus est populus in campum. Quod cum nuntiatum esset Abimelech,
43 Tulit exercitum suum & divisit in tres turmas, tendens insidias in agris. Videnſque quod egrederetur populus de civitate, surrexit, & irruit in eos
44 Cum cuneo suo, oppugnans, & obsidens civitatem: duæ autem turmæ palantes per campum adversarios persequebantur.
45 Porro Abimelech omni die illo oppugnabat urbem: quam cepit, interfectis habitatoribus ejus, ipsaque destructa, ita ut sal in ea dispergeret.
46 Quod cum audissent qui habitabant in turre Sichimorum, ingressi sunt fanum dei sui Berith, ubi fœdus cum eo pepigerant, & ex eo locus nomen acceperat, qui erat munitus valde.
47 Abimelech quoque audiens viros turris Sichimorum pariter conglobatos,
48 Ascendit in montem Selmon cum omni populo suo: & arrepta securi, præcidit arboris ramum, impositumque ferens humero, dixit ad socios: Quod me videtis facere, cito facite.
49 Igitur certatim ramos de arboribus præcidentes, sequebantur ducem. Qui circumdantes præsidium, succenderunt: atque ita factum est, ut fumo & igne mille homines necarentur, viri pariter & mulieres, habitatorum turris Sichem.
50 Abimelech autem inde proficiscens venit ad oppidum Thebes, quod circumdans obsidebat exercitu.
51 Erat autem turris excelsa in media civitate, ad quam confugerant simul viri ac mulieres, & omnes principes civitatis, clausa firmissime janua, & super turris tectum stantes per propugnacula.
52 Accedensque Abimelech juxta turrim, pugnabat fortiter: & appropinquans ostio, ignem supponere nitebatur:
†2.*Reg* 11. 21. 53 † Iit ecce una mulier fragmen molæ desuper jaciens, illisit capiti Abimelech, & confregit cerebrum ejus.
†1.*Reg* 31. 4. 1. *Par.* 10. 4. 54 † Qui vocavit cito armigerum suum, & ait ad eum: Evagina gladium tuum, & percute me: ne forte dicatur quod a fœmina interfectus sim. Qui jussa perficiens, interfecit eum.
55 Illoque mortuo, omnes qui cum eo erant de Israel, reversi sunt in sedes suas:
56 Et reddidit Deus malum, quod fecerat Abimelech contra patrem suum, interfectis septuaginta fratribus suis.
57 Sichimitis quoque, quod operati erant, retributum est, & venit super eos maledictio Joatham filii Jerobaal.

CAPUT X.

Thola dux creatur, huic vita functo Jair succedit: Israelita vero in idololatriam lapsi traduntur Philisthæis & Ammonitis; quibus pœnitentibus, Dominus ingratitudinem improperat, tandemque eorum miseretur.

1 POst Abimelech surrexit dux in Israel Thola filius Phua patrui Abimelech, vir de Issachar, qui habitavit in Samir montis Ephraim:
2 Et judicavit Israelem viginti & tribus annis, mortuusque est, ac sepultus in Samir.
3 Huic successit Jair Galaadites, qui judicavit Israelem per viginti & duos annos,
4 Habens triginta filios sedentes super triginta pullos asinarum, & principes triginta civitatum: quæ ex nomine ejus sunt appellatæ Havoth Jair, id est, oppida Jair, usque in præsentem diem, in terra Galaad.
5 Mortuusque est Jair, ac sepultus in loco cui est vocabulum Camon.
6 Filii autem Israel peccatis veteribus jungentes nova: fecerunt malum in conspectu Domini, & servierunt idolis, Baalim & Astaroth, & diis Syriæ ac Sidonis & Moab & filiorum Ammon & Philisthiim: dimiseruntque Dominum, & non coluerunt eum.
7 Contra quos Dominus iratus, tradidit eos in manus Philisthiim & filiorum Ammon.
8 Afflictique sunt, & vehementer oppressi per annos decem & octo, omnes qui habitabant trans Jordanem in terra Amorrhæi, qui est in Galaad:
9 In tantum, ut filii Ammon, Jordane transmisso, vastarent Judam & Benjamin & Ephraim: afflictusque est Israel nimis.
10 Et clamantes ad Dominum, dixerunt: Peccavimus tibi, quia dereliquimus Dominum Deum nostrum, & servivimus Baalim.
11 Quibus locutus est Dominus: Numquid non Ægyptii & Amorrhæi, filiique Ammon & Philisthiim,
12 Sidonii quoque & Amalec & Chanaan, oppresserunt vos, & clamastis ad me, & erui vos de manu eorum?
13 Et tamen reliquistis me, & coluistis deos alienos: idcirco non addam ut ultra vos liberem:
14 Ite, & invocate deos quos elegistis: ipsi vos liberent in tempore angustiæ.
15 Dixeruntque filii Israel ad Dominum: Peccavimus, redde tu nobis quidquid tibi placet: tantum nunc libera nos.
16 Quæ dicentes, omnia de finibus suis alienorum deorum idola projecerunt, & servierunt Domino Deo: qui doluit super miseriis eorum.
17 Itaque filii Ammon conclamantes in Galaad fixere tentoria: contra quos congregati filii Israel, in Maspha castrametati sunt.
18 Dixeruntque principes Galaad singuli ad proximos suos: Qui primus ex nobis contra filios Ammon cœperit dimicare, erit dux populi Galaad.

Digitized by Google

CAPUT XI.

Jephte judex factus, Dei spiritu accensus, primum ratione agit cum rege Ammonitarum: deinde ubi eos vicisset, ob votum temere factum filiam suam unicam Deo sacrificat.

1 FUit illo tempore Jephte Galaadites vir fortissimus atque pugnator, filius mulieris meretricis, qui natus est de Galaad.

2 Habuit autem Galaad uxorem, de qua suscepit filios: qui postquam creverant, ejecerunt Jephte, dicentes: Heres in domo patris nostri esse non poteris, quia de altera matre natus es.

3 Quos ille fugiens atque devitans, habitavit in terra Tob; congregatique sunt ad eum viri inopes, & latrocinantes, & quasi principem sequebantur.

4 In illis diebus pugnabant filii Ammon contra Israel.

5 Quibus acriter instantibus, perrexerunt majores natu de Galaad, ut tollerent in auxilium sui Jephte de terra Tob:

6 Dixeruntque ad eum: Veni & esto princeps noster, & pugna contra filios Ammon.

† *Gen.* 26. 27. 7 Quibus ille respondit: † Nonne vos estis, qui odistis me, & ejecistis de domo patris mei, & nunc venistis ad me necessitate compulsi?

8 Dixeruntque principes Galaad ad Jephte: Ob hanc igitur causam nunc ad te venimus, ut proficiscaris nobiscum, & pugnes contra filios Ammon, tuque dux omnium qui habitant in Galaad.

9 Jephte quoque dixit eis: Si vere venistis ad me, ut pugnem pro vobis contra filios Ammon, tradideritque eos Dominus in manus meas, ego ero vester princeps?

10 Qui responderunt ei: Dominus, qui hæc audit, ipse mediator ac testis est, quod nostra promissa faciemus.

11 Abiit itaque Jephte cum principibus Galaad, fecitque eum omnis populus principem sui. Locutusque est Jephte omnes sermones suos coram Domino in Maspha.

12 Et misit nuntios ad regem filiorum Ammon, qui ex persona sua dicerent: Quid mihi & tibi est, quia venisti contra me, ut vastares terram meam?

† *Num.* 21. 24. 13 Quibus ille respondit: † Quia tulit Israel terram meam, quando ascendit de Ægypto, a finibus Arnon usque Jaboc atque Jordanem: nunc ergo cum pace redde mihi eam.

14 Per quos rursum mandavit Jephte, & imperavit eis ut dicerent regi Ammon:

15 Hæc dicit Jephte: Non tulit Israel terram Moab, nec terram filiorum Ammon:

16 Sed quando de Ægypto conscenderunt, ambulavit per solitudinem usque ad mare rubrum, & venit in Cades.

† *Num.* 20. 14. 17 † Misitque nuntios ad regem Edom, dicens: Dimitte me ut transeam per terram tuam. Qui noluit acquiescere precibus ejus. Misit quoque ad regem Moab, qui & ipse transitum præbere contemptit. Mansit itaque in Cades.

18 Et circuivit ex latere terram Edom, & terram Moab: venitque contra orientalem plagam terræ Moab, & castrametatus est trans

† *Num.* 21. 13. Arnon: nec voluit intrare terminos Moab: † Arnon quippe confinium est terræ Moab.

19 Misit itaque Israel nuntios ad Sehon regem Amorrhæorum qui habitabat in Hesebon, & dixerunt ei: Dimitte ut transeam per terram tuam usque ad fluvium.

20 Qui & ipse Israel verba despiciens, non dimisit eum transire per terminos suos: sed infinita multitudine congregata, egressus est contra eum in Jasa, & fortiter resistebat.

21 Tradiditque eum Dominus in manus Israel cum omni exercitu suo, qui percussit eum, & possedit omnem terram Amorrhæi habitatoris regionis illius,

22 Et universos fines ejus, de Arnon usque Jaboc, & de solitudine usque ad Jordanem.

23 Dominus ergo Deus Israel subvertit Amorrhæum, pugnante contra illum populo suo Israel, & tu nunc vis possidere terram ejus?

24 Nonne ea quæ possidet Chamos deus tuus, tibi jure debentur? Quæ autem Dominus Deus noster victor obtinuit, in nostram cedent possessionem:

† *Num.* 22. 2. 25 † Nisi forte melior es Balac filio Sephor rege Moab: aut docere potes, quod jurgatus sit contra Israel, & pugnaverit contra eum,

26 Quando habitavit in Hesebon, & viculis ejus, & in Aroer, & villis illius, vel in cunctis civitatibus juxta Jordanem, per trecentos annos. Quare tanto tempore nihil super hac repetitione tentastis?

27 Igitur non ego pecco in te, sed tu contra me male agis, indicens mihi bella non justa. Judicet Dominus arbiter hujus diei, inter Israel & inter filios Ammon.

28 Noluitque acquiescere rex filiorum Ammon verbis Jephte, quæ per nuntios mandaverat.

29 Factus est ergo super Jephte Spiritus Domini, & circuiens Galaad, & Manasse, Maspha quoque Galaad, & inde transiens ad filios Ammon,

30 Votum vovit Domino, dicens: Si tradideris filios Ammon in manus meas,

31 Quicumque primus fuerit egressus de foribus domus meæ, mihique occurrerit revertenti cum pace a filiis Ammon, eum holocaustum offeram Domino.

32 Transivitque Jephte ad filios Ammon, ut pugnaret contra eos: quos tradidit Dominus in manus ejus.

33 Percussitque ab Aroer usque dum venias in Menuith, viginti civitates, & usque ad Abel, quæ est vineis consita, plaga magna nimis: humiliatique sunt filii Ammon a filiis Israel.

34 Revertente autem Jephte in Maspha domum suam, occurrit ei unigenita filia sua cum tympanis & choris, non enim habebat alios liberos.

35 Qua visa, scidit vestimenta sua, & ait: Heu me, filia mea, decepisti me, & ipsa decepta es: aperui enim os meum ad Dominum, & aliud facere non potero.

36 Cui illa respondit: Pater mi, si aperisti os tuum ad Dominum, fac mihi quodcumque pollicitus es, concessa tibi ultione atque victoria de hostibus tuis.

37 Dixitque ad patrem: Hoc solum mihi præsta quod deprecor: Dimitte me ut duobus mensibus circumeam montes, & plangam virginitatem meam cum sodalibus meis.

38 Cui ille respondit: Vade. Et dimisit eam duobus mensibus. Cumque abiisset cum

sociis ac sodalibus suis, flebat virginitatem suam in montibus.

39 Expletisque duobus mensibus, reversa est ad patrem suum, & fecit ei sicut voverat, quæ ignorabat virum. Exinde mos increbuit in Israel, & consuetudo servata est:

40 Ut post anni circulum conveniant in unum filiæ Israel, & plangant filiam Jephte Galaaditæ diebus quatuor.

CAPUT XII.

Ephrathæi injuste adversus Jephte insurgentes ad vada Jordanis ad 42. millia occiduntur, cum vocem Scibboleth proferre non possent; quo vita functo, succedunt duces Abesan, Ahialon, & Abdon.

1 ECce autem in Ephraim orta est seditio: nam transeuntes contra aquilonem, dixerunt ad Jephte: Quare vadens ad pugnam contra filios Ammon, vocare nos noluisti, ut pergeremus tecum? Igitur incendemus domum tuam.

2 Quibus ille respondit: Disceptatio erat mihi & populo meo contra filios Ammon vehemens: vocavique vos, ut præboretis mihi auxilium, & facere noluistis.

3 Quod cernens posui animam meam in manibus meis, transivique ad filios Ammon, & tradidit eos Dominus in manus meas. Quid commerui, ut adversum me consurgatis in prælium?

4 Vocatis itaque ad se cunctis viris Galaad, pugnabat contra Ephraim: perculeruntque viri Galaad Ephraim, quia dixerat: Fugitivus est Galaad de Ephraim, & habitat in medio Ephraim & Manasse.

5 Occupaverunt quoque Galaaditæ vada Jordanis, per quæ Ephraim reversurus erat. Cumque venisset ad ea de Ephraim numero, fugiens, atque dixisset: Obsecro ut me transire permittatis: dicebant ei Galaaditæ: Numquid Ephrathæus es? quo dicente: Non sum:

6 Interrogabant eum: Dic ergo Scibboleth, quod interpretatur Spica. Qui respondebat, Sibboleth: eadem littera spicam exprimere non valens. Statimque apprehensum jugulabant in ipso Jordanis transitu. Et ceciderunt in illo tempore de Ephraim quadraginta duo millia.

7 Judicavit itaque Jephte Galaadites Israel sex annis: & mortuus est, ac sepultus in civitate sua Galaad.

8 Post hunc judicavit Israel Abesan de Bethlehem:

9 Qui habuit triginta filios, & totidem filias, quas emittens foras, maritis dedit, & ejusdem numeri filiis suis accepit uxores, introducens in domum suam. Qui septem annis judicavit Israel.

10 Mortuusque est, ac sepultus in Bethlehem.

11 Cui successit Ahialon Zabulonites: & judicavit Israel decem annis:

12 Mortuusque est, ac sepultus in Zabulon.

13 Post hunc judicavit Israel Abdon, filius Illel, Pharathonites:

14 Qui habuit quadraginta filios, & triginta ex eis nepotes, ascendentes super septuaginta pullos asinarum, & judicavit Israel octo annis:

15 Mortuusque est, ac sepultus in Pharathon terræ Ephraim, in monte Amalec.

CAPUT XIII.

Israelita rursum in idololatriam lapsi Philistæis traduntur: Samson nasciturus ab angelo prædicitur matri, & deinde patri, nec tusque a Domino benedicitur.

1 RUrsumque † filii Israel fecerunt malum in conspectu Domini: qui tradidit eos in manus Philisthinorum quadraginta annis. † *Supr.* 10. 6.

2 Erat autem quidam vir de Saraa, & de stirpe Dan, nomine Manue, habens uxorem sterilem.

3 Cui apparuit angelus Domini, & dixit ad eam: Sterilis es & absque liberis: † sed concipies & paries filium: † cave ergo ne bibas vinum ac siceram, nec immundum quidquam comedas: † *Gen.* 16. 11. *1. Reg.* 1. 20. *Luc.* 1. 31.

5 Quia concipies, & paries filium, cujus non tanget caput novacula: erit enim nazaræus Dei ab infantia sua, & ex matris utero, & ipse incipiet liberare Israel de manu Philisthinorum. †*Num.* 6. 3. 4.

6 Quæ cum venisset ad maritum suum, dixit ei: Vir Dei venit ad me, habens vultum angelicum, terribilis nimis. Quem cum interrogassem, quis esset, & unde venisset, & quo nomine vocaretur, noluit mihi dicere:

7 Sed hoc respondit: Ecce concipies & paries filium: cave ne vinum bibas, nec siceram, & ne aliquo vescaris immundo: erit enim puer nazaræus Dei ab infantia sua, ex utero matris suæ usque ad diem mortis suæ.

8 Oravit itaque Manue Dominum, & ait: Obsecro Domine, ut vir Dei, quem misisti, veniat iterum, & doceat nos quid debeamus facere de puero, qui nasciturus est.

9 Exaudivitque Dominus deprecantem Manue, & apparuit rursum angelus Dei uxori ejus sedenti in agro. Manue autem maritus ejus non erat cum ea. Quæ cum vidisset angelum,

10 Festinavit, & cucurrit ad virum suum: nuntiavitque ei, dicens: Ecce apparuit mihi vir, quem ante videram.

11 Qui surrexit, & secutus est uxorem suam: venientsque ad virum, dixit ei: Tu es qui locutus es mulieri? Et ille respondit. Ego sum.

12 Cui Manue, Quando, inquit, sermo tuus fuerit expletus, quid vis ut faciat puer? aut a quo se observare debebit?

13 Dixitque angelus Domini ad Manue: Ab omnibus, quæ locutus sum uxori tuæ, abstineat se:

14 Et quidquid ex vinea nascitur, non comedat: vinum & siceram non bibat, nullo vescatur immundo: & quod ei præcepi, impleat atque custodiat.

15 Dixitque Manue ad angelum Domini: Obsecro te ut acquiescas precibus meis, & faciamus tibi hœdum de capris.

16 Cui respondit angelus: Si me cogis, non comedam panes tuos: si autem vis holocaustum facere, offer illud Domino. Et nesciebat Manue quod angelus Domini esset:

17 Dixitque ad eum: Quod est tibi nomen, ut, si sermo tuus fuerit expletus, honoremus te?

18 Cui ille respondit: † Cur quæris nomen meum, quod est mirabile? † *Gen.* 32. 29.

19 Tulit itaque Manue hœdum de capris, & libamenta, & posuit super petram, offerens Domino, qui facit mirabilia: ipse autem & uxor ejus intuebantur:

by Google

20 Cumque ascenderet flamma altaris in cœlum, angelus Domini pariter in flamma ascendit. Quod cum vidissent Manue & uxor ejus, proni ceciderunt in terram,

21 Et ultra eis non apparuit angelus Domini. Statimque intellexit Manue angelum Domini esse,

22 Et dixit ad uxorem suam: Morte moriemur, quia vidimus Deum.

23 Cui respondit mulier: Si Dominus nos vellet occidere, de manibus nostris holocaustum & libamenta non suscepisset, nec ostendisset nobis hæc omnia, neque ea quæ sunt ventura dixisset.

24 Peperit itaque filium, & vocavit nomen ejus Samson. Crevitque puer, & benedixit ei Dominus.

25 Cœpitque Spiritus Domini esse cum eo in castris Dan inter Saraa & Esthaol.

CAPUT XIV.

Samson uxorem ducit Philisthæam; quam cum viseret, leonem laceravit, in cujus ore postmodum reperto melle, sumpsit ab eo parabolam: qua sodalibus proposita, illi interpretationem per Samsonis uxorem intellexerunt.

1 DEscendit ergo Samson in Thamnatha, vidensque ibi mulierem de filiabus Philisthiim,

2 Ascendit, & nuntiavit patri suo, & matri suæ, dicens: Vidi mulierem in Thamnatha de filiabus Philisthinorum: quam quæso ut mihi accipiatis uxorem.

3 Cui dixerunt pater & mater sua: Numquid non est mulier in filiabus fratrum tuorum, & omni populo meo, quia vis accipere uxorem de Philisthiim, qui incircumcisi sunt? Dixitque Samson ad patrem suum: Hanc mihi accipe: quia placuit oculis meis.

4 Parentes autem ejus nesciebant quod res a Domino fieret, & quæreret occasionem contra Philisthiim: eo enim tempore Philisthiim dominabantur Israeli.

5 Descendit itaque Samson cum patre suo & matre in Thamnatha. Cumque venissent ad vineas oppidi, apparuit catulus leonis fævus, & rugiens, & occurrit ei.

6 Irruit autem Spiritus Domini in Samson, & dilaceravit leonem, quasi hœdum in frusta discerpens, nihil omnino habens in manu: & hoc patri & matri noluit indicare.

7 Descenditque & locutus est mulieri, quæ placuerat oculis ejus.

8 Et post aliquot dies revertens ut acciperet eam, declinavit ut videret cadaver leonis, & ecce examen apum in ore leonis erat ac favus mellis.

9 Quem cum sumpsisset in manibus, comedebat in via: venientique ad patrem suum & matrem, dedit eis partem, qui & ipsi comederunt: nec tamen eis voluit indicare quod mel de corpore leonis assumpserat.

10 Descendit itaque pater ejus ad mulierem, & fecit filio suo Samson convivium: sic enim juvenes facere consuevérant.

11 Cum ergo cives loci illius vidissent eum, dederunt ei sodales triginta ut essent cum eo.

12 Quibus locutus est Samson: Proponam vobis problema: quod si solveritis mihi intra septem dies convivii, dabo vobis triginta sindones, & totidem tunicas:

13 Sin autem non potueritis solvere, vos dabitis mihi triginta sindones, & ejusdem numeri tunicas. Qui responderunt ei: Propone problema, ut audiamus.

14 Dixitque eis, De comedente exivit cibus, & de forti egressa est dulcedo: nec potuerunt per tres dies propositionem solvere.

15 Cumque adesset dies septimus, dixerunt ad uxorem Samson: Blandire viro tuo, & suade ei ut indicet tibi quid significet problema: quod si facere nolueris, incendemus te, & domum patris tui: an idcirco vocasti nos ad nuptias ut spoliaretis?

16 Quæ fundebat apud Samson lacrymas, & querebatur dicens: Odisti me, & non diligis: idcirco problema, quod proposuisti filiis populi mei, non vis mihi exponere. At ille respondit: Patri meo & matri nolui dicere: & tibi indicare potero?

17 Septem igitur diebus convivii flebat ante eum: tandemque die septimo cum ei esset molesta, exposuit. Quæ statim indicavit civibus suis.

18 Et illi dixerunt ei die septimo ante solis occubitum: Quid dulcius melle, & quid fortius leone? Qui ait ad eos: Si non arasseris in vitula mea, non invenisses propositionem meam.

19 Irruit itaque in eum spiritus Domini, descenditque Ascalonem, & percussit ibi triginta viros: quorum ablatas vestes dedit iis qui problema solverant. Iratusque nimis ascendit in domum patris sui:

20 Uxor autem ejus accepit maritum unum de amicis ejus & promubis.

CAPUT XV.

Trecentis vulpibus & faculis Samson Philisthæorum segetes incendit, & fractis funibus quibus ligatus erat, mille Philisthæos asini maxilla prostravit, e cujus dente aquam sitienti fluxerunt.

1 POst aliquantulum autem temporis, cum dies triticeæ messis instarent, venit Samson, invisere volens uxorem suam, & attulit ei hœdum de capris. Cumque cubiculum ejus solito vellet intrare, prohibuit eum pater illius, dicens:

2 Putavi quod odisses eam, & ideo tradidi illam amico tuo: sed habet sororem, quæ junior & pulchrior illa est, sit tibi pro ea uxor.

3 Cui Samson respondit: Ab hac die non erit culpa in me contra Philisthæos: faciam enim vobis mala.

4 Perrexitque & cœpit trecentas vulpes, caudasque earum junxit ad caudas, & face ligavit in medio:

5 Quas igne succendens, dimisit ut huc illucque discurrerent. Quæ statim perrexerunt in segetes Philisthinorum. Quibus succensis, & comportatæ jam fruges, & adhuc stantes in stipula, concrematæ sunt, in tantum, ut vineas quoque & oliveta flamma consumeret.

6 Dixeruntque Philisthiim: Quis fecit hanc rem? Quibus dictum est: Samson gener Thamnathæi: quia tulit uxorem ejus, & alteri tradidit, hæc operatus est. Ascenderuntque Philisthiim: & combusserunt tam mulierem quam patrem ejus.

7 Quibus ait Samson: Licet hæc feceritis, tamen adhuc ex vobis expetam ultionem, & tunc quiescam,

8 Per-

8 Percussitque eos ingenti plaga, ita ut stupentes suram femori imponerent. Et descendens habitavit in spelunca petræ Etam.

9 Igitur ascendentes Philisthiim in terram Juda, castrametati sunt in loco, qui postea vocatus est Lechi, id est, maxilla, ubi eorum effusus est exercitus.

10 Dixeruntque ad eos de tribu Juda: Cur ascendistis adversum nos? Qui responderunt: Ut ligemus Samson, venimus, & reddamus ei quæ in nos operatus est.

11 Descenderunt ergo tria millia virorum de Juda, ad specum silicis Etam, dixeruntque ad Samson: Nescis quod Philisthiim imperent nobis? quare hoc facere voluisti? Quibus ille ait: Sicut fecerunt mihi, sic feci eis.

12 Ligare, inquiunt, te venimus, & tradere in manus Philisthinorum. Quibus Samson, Jurate, ait, & spondete mihi quod non occidatis me.

13 Dixerunt: Non te occidemus, sed vinctum trademus. Ligaveruntque eum duobus novis funibus, & tulerunt eum de petra Etam.

14 Qui cum venisset ad locum maxillæ, & Philisthiim, vociferantes occurrissent ei, irruit Spiritus Domini in eum: & sicut solent ad odorem ignis lina consumi, ita vincula quibus ligatus erat, dissipata sunt & soluta.

15 Invèntamque maxillam, id est, mandibulam asini, quæ jacebat, arripiens, interfecit in ea mille viros.

16 Et ait: In maxilla asini, in mandibula pulli asinarum, delevi eos, & perculi mille viros.

17 Cumque hæc verba canens complesset, projecit mandibulam de manu, & vocavit nomen loci illius Ramathlechi, quod interpretatur elevatio maxillæ.

18 Sitiensque valde, clamavit ad Dominum, & ait: Tu dedisti in manu servi tui salutem hanc maximam atque victoriam: en siti morior, incidamque in manus incircumcisorum.

19 Aperuit itaque Dominus molarem dentem in maxilla asini, & egressæ sunt ex eo aquæ. Quibus hauris, refocillavit spiritum, & vires recepit. Idcirco appellatum est nomen loci illius, Fons invocantis de maxilla, usque in præsentem diem.

20 Judicavitque Israel in diebus Philisthiim viginti annis.

CAPUT XVI.

Samson, observantibus eum custodibus, portas Gazæ urbis in montem detulit: a Dalila autem cui sapius illuserat, cognita causa fortitudinis, detonsus, illuditur & excæcatur ab hostibus; quæ tandem una secum interemit, videlicet 3000. Philisthæorum.

1 ABiit quoque in Gazam, & vidit ibi mulierem meretricem, ingressusque est ad eam.

2 Quod cum audissent Philisthiim, & percrebuisset apud eos, intrasse urbem Samson, circumdederunt eum, positis in porta civitatis custodibus: & ibi tota nocte cum silentio præstolantes, ut facto mane exeuntem occiderent.

3 Dormivit autem Samson usque ad medium noctis: & inde consurgens, apprehendit ambas portæ fores cum postibus suis & sera, impositasque humeris suis portavit ad verticem montis, qui respicit Hebron.

4 Post hæc amavit mulierem, quæ habitabat in Valle Sorec, & vocabatur Dalila.

5 Veneruntque ad eam principes Philisthinorum, atque dixerunt: Decipe eum, & disce ab illo, in quo habeat tantam fortitudinem, & quo modo eum superare valeamus, & vinctum affligere: quod si feceris, dabimus tibi singuli mille & centum argenteos.

6 Locuta est ergo Dalila ad Samson: Dic mihi, obsecro, in quo sit tua maxima fortitudo, & quid sit quo ligatus erumpere nequeat?

7 Cui respondit Samson: Si septem nerviceis funibus, necdum siccis & adhuc humentibus, ligatus fuero, infirmus ero ut ceteri homines.

8 Attulerintque ad eam satrapæ Philisthinorum septem funes, ut dixerat: quibus vinxit eum,

9 Latentibus apud se insidiis, & in cubiculo finem rei expectantibus, clamavitque ad eum: Philisthiim super te Samson. Qui rupit vincula, quo modo si rumpat quis filum de stuppæ tortum putamine, cum odorem ignis acceperit: & non est cognitum in quo esset fortitudo ejus.

10 Dixitque ad eum Dalila: Ecce illusisti mihi, & falsum locutus es: saltem nunc indica mihi quo ligari debeas.

11 Cui ille respondit: Si ligatus fuero novis funibus, qui nunquam fuerunt in opere, infirmus ero, & aliorum hominum similis.

12 Quibus rursum Dalila vinxit eum, & clamavit: Philisthiim super te Samson, in cubiculo insidiis præparatis. Qui ita rupit vincula quasi fila telarum.

13 Dixitque Dalila rursum ad eum: Usquequo decipis me, & falsum loqueris? ostende quo vinciri debeas. Cui respondit Samson: Si septem crines capitis mei cum licio plexueris, & clavum his circumligatum terræ fixeris, infirmus ero.

14 Quod cum feciset Dalila, dixit ad eum, Philisthiim super te Samson. Qui consurgens de somno extraxit clavum cum crinibus & licio.

15 Dixitque ad eum Dalila: Quo modo dicis quod amas me, cum animus tuus non sit mecum? Per tres vices mentitus es mihi, & noluisti dicere in quo sit maxima fortitudo tua.

16 Cumque molesta esset ei, & per multos dies jugiter adhæreret, spatium ad quietem non tribuens, defecit anima ejus, & ad mortem usque lassata est.

17 Tunc aperiens veritatem rei, dixit ad eam: Ferrum nunquam ascendit super caput meum, quia nazaræus, id est, consecratus Deo sum de utero matris meæ: si rasum fuerit caput meum, recedet a me fortitudo mea, & deficiam, eroque sicut ceteri homines.

18 Vidensque illa quod confessus ei esset omnem animum suum, misit ad principes Philisthinorum ac mandavit: Ascendite adhuc semel: quia nunc mihi aperuit cor suum. Qui ascenderunt, assumpta pecunia quam promiserant,

19 At illa dormire eum fecit super genua sua, & in sinu suo reclinare caput. Vocavitque tonsorem, & rasit septem crines ejus, &

cæpit abigere eum, & a se repellere: statim enim ab eo fortitudo discessit:

20 Dixitque: Philisthiim super te Samson. Qui de somno consurgens, dixit in animo suo: Egrediar sicut ante feci, & me excutiam, nesciens quod recessisset ab eo Dominus.

21 Quem cum apprehendissent Philisthiim, statim eruerunt oculos ejus, & duxerunt Gazam vinctum catenis, & clausum in carcere molere fecerunt.

22 Jamque capilli ejus renasci cœperant,

23 Et principes Philisthinorum convenerunt in unum ut immolarent hostias magnificas Dagon deo suo, & epularentur, dicentes: Tradidit deus noster inimicum nostrum Samson in manus nostras.

24 Quod etiam populus videns, laudabat deum suum, eademque dicebat: Tradidit deus noster adversarium nostrum in manus nostras, qui delevit terram nostram, & occidit plurimos.

25 Lætantesque per convivia, sumptis jam epulis, præceperunt ut vocaretur Samson, & ante eos luderet. Qui adductus de carcere ludebat ante eos, feceruntque eum stare inter duas columnas.

26 Qui dixit puero regenti gressus suos: Dimitte me, ut tangam columnas, quibus omnis imminet domus, & recliner super eas, & paululum requiescam.

27 Domus autem erat plena virorum ac mulierum, & erant ibi omnes principes Philisthinorum, ac de tecto & solario circiter tria millia utriusque sexus spectantes ludentem Samson.

28 At ille invocato Domino ait: Domine Deus, memento mei, & redde mihi nunc fortitudinem pristinam Deus meus, ut ulciscar me de hostibus meis, & pro amissione duorum luminum unam ultionem recipiam.

29 Et apprehendens ambas columnas, quibus innitebatur domus, alteramque earum dextera, & alteram læva tenens,

30 Ait: Moriatur anima mea cum Philisthiim: concussisque fortiter columnis, cecidit domus super omnes principes, & ceteram multitudinem quæ ibi erat: multoque plures interfecit moriens, quam ante vivus occiderat.

31 Descendentes autem fratres ejus & universa cognatio tulerunt corpus ejus, & sepelierunt inter Saraa & Esthaol in sepulchro patris sui Manue: judicavitque Israel viginti annis.

CAPUT XVII.

Mater Micha conflavit ipsi de servato argento idolum, cui ille primo filium suum, deinde Levitem Bethlehemitem præfecit sacerdotem.

1 FUit eo tempore vir quidam de monte Ephraim nomine Michas,

2 Qui dixit matri suæ: Mille & centum argenteos, quos separaveras tibi, & super quibus me audiente juraveras, ecce ego habeo, & apud me sunt. Cui illa respondit: Benedictus filius meus Domino.

3 Reddidit ergo eos matri suæ, quæ dixerat ei: Consecravi & vovi hoc argentum Domino, ut de manu mea suscipiat filius meus, & faciat sculptile atque conflatile: & nunc trado illud tibi.

4 Reddidit igitur eos matri suæ: quæ tulit ducentos argenteos, & dedit eos argentario, ut faceret ex eis sculptile atque conflatile, quod fuit in domo Michæ.

5 Qui ædiculam quoque in ea Deo separavit, & fecit ephod, & theraphim, id est, vestem sacerdotalem, & idola: implevitque unius filiorum suorum manum, & factus est ei sacerdos.

6 In diebus illis non erat rex in Israel, sed unusquisque, quod sibi rectum videbatur, hoc faciebat.

7 Fuit quoque alter adolescens de Bethlehem Juda, ex cognatione ejus: eratque ipse Levites, & habitabat ibi.

8 Egressusque de civitate Bethlehem, peregrinari voluit ubicumque sibi commodum reperisset. Cumque venisset in montem Ephraim, iter faciens, & declinasset parumper in domum Michæ,

9 Interrogatus est ab eo unde venisset. Qui respondit: Levita sum de Bethlehem Juda, & vado ut habitem ubi potuero, & utile mihi esse prospexero.

10 Dixitque Michas: Mane apud me, & esto mihi parens ac sacerdos: daboque tibi per annos singulos decem argenteos, ac vestem duplicem, & quæ ad victum sunt necessaria.

11 Acquievit, & mansit apud hominem, fuitque illi quasi unus de filiis.

12 Implevitque Michas manus ejus, & habuit puerum sacerdotem apud se.

13 Nunc scio, dicens, quod benefacit & mihi Deus habenti Levitici generis sacerdotem.

CAPUT XVIII.

Missi primum exploratoribus, secuti postea sunt sexcenti viri de tribu Dan, quærentes sibi possessionem: & oblato Micha idolo cum sacerdote, urbem Lais vi capientes inhabitaverunt.

1 IN diebus illis non erat rex in Israel, & tribus Dan quærebat possessionem sibi, ut habitaret in ea: usque ad illum enim diem inter ceteras tribus sortem non acceperat.

2 Miserunt ergo filii Dan, stirpis & familiæ suæ quinque viros fortissimos de Saraa & Esthaol, ut explorarent terram, & diligenter inspicerent: dixeruntque eis: Ite, & considerate terram. Qui cum pergentes venissent in montem Ephraim, & intrassent domum Michæ, requieverunt ibi:

3 Et agnoscentes vocem adolescentis Levitæ, utentesque illius diversorio, dixerunt ad eum: Quis te huc adduxit? quid hic agis? quam ob causam huc venire voluisti?

4 Qui respondit eis: Hæc & hæc præstitit mihi Michas, & me mercede conduxit, ut sim ei sacerdos.

5 Rogaverunt autem eum, ut consuleret Dominum, ut scire possent an prospero itinere pergerent, & res haberet effectum.

6 Qui respondit eis: Ite in pace: Dominus respicit viam vestram, & iter quo pergitis.

7 Euntes igitur quinque viri venerunt Lais: viderunt que populum habitatorem in ea absque ullo timore, juxta consuetudinem Sidoniorum, securum & quietum, nullo ei penitus resistente, magnarumque opum, & procul a Sidone atque a cunctis hominibus separatum.

8 Reversique ad fratres suos in Saraa & Esthaol, & quid egissent scisciantibus responderunt:

9 Surgite, ascendamus ad eos: vidimus enim terram valde opulentam & uberem: nolite negligere, nolite cessare: eamus, & possideamus eam, nullus erit labor.

10 Intrabimus ad ſecuros, in regionem latiſſimam, tradetque nobis Dominus locum, in quo nullius rei eſt penuria, eorum quæ gignuntur in terra.

11 Profecti igitur ſunt de cognatione Dan, id eſt, de Saraa & Eſthaol, ſexcenti viri accincti armis bellicis,

12 Aſcendenteſque manſerunt in Cariathiarim Judæ: qui locus, ex eo tempore, Caſtrorum Dan nomen accepit, & eſt poſt tergum Cariathiarim.

13 Inde tranſierunt in montem Ephraim. Cumque veniſſent ad domum Michæ,

14 Dixerunt quinque viri, qui prius miſſi fuerant ad conſiderandam terram Lais, ceteris fratribus ſuis: Noſtis quod in domibus iſtis ſit ephod, & theraphim, & ſculptile, atque conflatile: videte quid vobis placeat.

15 Et cum paululum declinaſſent, ingreſſi ſunt domum adoleſcentis Levitæ, qui erat in domo Michæ: ſalutaveruntque eum verbis pacificis.

16 Sexcenti autem viri ita ut erant armati, ſtabant ante oſtium.

17 At illi qui ingreſſi fuerant domum juvenis, ſculptile, & ephod, & theraphim, atque conflatile tollere nitebantur, & ſacerdos ſtabat ante oſtium, ſexcentis viris fortiſſimis haud procul expectantibus.

18 Tulerunt igitur qui intraverant, ſculptile, ephod, & idola, atque conflatile. Quibus dixit ſacerdos: Quid facitis?

19 Cui reſponderunt: Tace, & pone digitum ſuper os tuum: venique nobiſcum, ut habeamus te patrem, ac ſacerdotem. Quid tibi melius eſt, ut ſis ſacerdos in domo unius viri, an in una tribu & familia in Iſrael?

20 Quod cum audiſſet, acquievit ſermonibus eorum, & tulit ephod, & idola, ac ſculptile, & profectus eſt cum eis.

21 Qui cum pergerent, & ante ſe ire feciſſent parvulos ac jumenta, & omne quod erat pretioſum,

22 Et jam a domo Michæ eſſent procul, viri qui habitabant in ædibus Michæ conclamantes ſecuti ſunt,

23 Et poſt tergum clamare cœperunt. Qui cum reſpexiſſent, dixerunt ad Micham: Quid tibi vis? cur clamas?

24 Qui reſpondit: Deos meos, quos mihi feci, tuliſtis, & ſacerdotem, & omnia quæ habeo, & dicitis: Quid tibi eſt?

25 Dixeruntque ei filii Dan: Cave ne ultra loquaris ad nos, & veniant ad te viri animo concitati, & ipſe cum omni domo tua pereas.

26 Et ſic cœpto itinere perrexerunt. Videns autem Michas, quod fortiores ſe eſſent, reverſus eſt in domum ſuam.

27 Sexcenti autem viri tulerunt ſacerdotem, & quæ ſupra diximus: veneruntque in Lais ad populum quieſcentem atque ſecurum, & percuſſerunt eos in ore gladii: urbemque incendio tradiderunt,

28 Nullo penitus ferente præſidium, eo quod procul habitarent a Sidone, & cum nullo hominum haberent quidquam ſocietatis ac negotii. Erat autem civitas ſita in regione Rohob: quam rurſum exſtruentes habitaverunt in ea,

29 Vocato nomine civitatis Dan, juxta vocabulum patris ſui, quem genuerat Iſrael, quæ prius Lais dicebatur.

30 Poſueruntque ſibi ſculptile, & Jonathan filium Geriam filii Moyſi, ac filios ejus ſacerdotes in tribu Dan, uſque ad diem captivitatis ſuæ.

31 Manſitque apud eos idolum Michæ omni tempore, quo fuit domus Dei in Silo: in diebus illis non erat rex in Iſrael.

CAPUT XIX.

Cum Levita ſuam uxorem a parentum domo reduceret, ipſa a Gabaonitis qui tribus erant Benjamin, prodigioſa libidine extincta, maritus in duodecim partes corpore ſecto, ad ſingulas tribus ſingulas portiones miſit, ad infandum ſcelus ulciſcendum reliquas tribus evocans.

1 FUit quidam vir Levites habitans in latere montis Ephraim, qui accepit uxorem de Bethlehem Juda:

2 Quæ reliquit eum, & reverſa eſt in domum patris ſui in Bethlehem, manſitque apud eum quatuor menſibus.

3 Secutuſque eſt eam vir ſuus, volens reconciliari ei, atque blandiri, & ſecum reducere, habens in comitatu puerum & duos aſinos: quæ ſuſcepit eum, & introduxit in domum patris ſui. Quod cum audiſſet ſocer ejus, eumque vidiſſet, occurrit ei lætus,

4 Et amplexatus eſt hominem. Manſitque gener in domo ſoceri tribus diebus, comedens cum eo & bibens familiariter.

5 Die autem quarto de nocte conſurgens, proficiſci voluit: quem tenuit ſocer, & ait ad eum: Guſta prius pauxillum panis, & confortа ſtomachum, & ſic proficiſceris.

6 Sederuntque ſimul, ac comederunt & biberunt. Dixitque pater puellæ ad generum ſuum: Quæſo te ut hodie hic maneas, pariterque lætemur.

7 At ille conſurgens, cœpit velle proficiſci. Et nihilominus obtinxe eum ſocer tenuit, & apud ſe fecit manere.

8 Mane autem facto, parabat Levites iter. Cui ſocer rurſum: Oro te, inquit, ut paululum cibi capias, & aſſumptis viribus, donec increſcat dies, poſtea proficiſcaris. Comederunt ergo ſimul.

9 Surrexitque adoleſcens, ut pergeret cum uxore ſua & puero. Cui rurſum locutus eſt ſocer: Conſidera quod dies ad occaſum declivior ſit, & propinquat ad veſperum: mane apud me etiam hodie, & duc lætum diem, & cras proficiſceris ut vadas in domum tuam.

10 Noluit gener acquieſcere ſermonibus ejus: ſed ſtatim perrexit, & venit contra Jebus, quæ altero nomine vocatur Jeruſalem, ducens ſecum duos aſinos onuſtos, & concubinam.

11 Jamque erant juxta Jebus, & dies mutabatur in noctem: dixitque puer ad dominum ſuum: Veni, obſecro, declinemus ad urbem Jebuſæorum, & maneamus in ea.

12 Cui reſpondit dominus: Non ingrediar oppidum gentis alienæ, quæ non eſt de filiis Iſrael, ſed tranſibo uſque Gabaa:

13 Et cum illuc pervenero, manebimus in ea, aut certe in urbe Rama.

14 Tranſierunt ergo Jebus, & cœptum carpebant iter, occubuitque eis ſol juxta Gabaa, quæ eſt in tribu Benjamin:

15 Diverteruntque ad eam, ut manerent ibi.

Quo cum intrassent, sedebant in platea civitatis, & nullus eos recipere voluit hospitio.

16 Et ecce, apparuit homo senex, revertens de agro & de opere suo vesperi, qui & ipse de monte erat Ephraim, & peregrinus habitabat in Gabaa: homines autem regionis illius erant filii Jemini.

17 Elevatisque oculis, vidit senex sedentem hominem cum sarcinulis suis in platea civitatis: & dixit ad eum: Unde venis? & quo vadis?

18 Qui respondit ei: Profecti sumus de Bethlehem Juda, & pergimus ad locum nostrum qui est in latere montis Ephraim, unde iteramus in Bethlehem: & nunc vadimus ad domum Dei, nullusque sub tectum sinum nos vult recipere.

19 Habentes paleas & fœnum in asinorum pabulum, & panem ac vinum in meo & ancillæ tuæ usus, & pueri qui mecum est: nulla re indigemus nisi hospitio.

20 Cui respondit senex: Pax tecum sit, ego præbebo omnia quæ necessaria sunt, tantum, quæso, ne in platea maneas.

21 Introduxitque eum in domum suam, & pabulum asinis præbuit: ac postquam laverunt pedes suos; recepit eos in convivium.

22 Illis epulantibus, & post laborem itineris, cibo & potu reficientibus corpora, venerunt viri civitatis illius, filii Belial, (id est, absque jugo) & circumdantes domum senis, fores pulsare cœperunt, clamantes ad dominum domus, atque dicentes: † Educ virum, qui ingressus est domum tuam, ut abutamur eo. † *Gen.* 19. 5.

23 Egressusque est ad eos senex, & ait: Nolite fratres, nolite facere malum hoc, quia ingressus est homo hospitium meum, & cessate ab hac stultitia:

24 Habeo filiam virginem, & hic homo habet concubinam, educam eas ad vos, ut humilietis eas, & vestram libidinem compleatis: tantum, obsecro, ne scelus hoc contra naturam operemini in virum.

25 Nolebant acquiescere sermonibus illius: quod cernens homo, eduxit ad eos concubinam suam, & eis tradidit illudendam: qua cum tota nocte abusi essent, dimiserunt eam mane.

26 At mulier, recedentibus tenebris, venit ad ostium domus, ubi manebat dominus suus, & ibi corruit.

27 Mane facto, surrexit homo, & aperuit ostium, ut cœptam expleret viam: & ecce concubina ejus jacebat ante ostium sparsis in limine manibus.

28 Cui ille, putans eam quiescere, loquebatur: Surge, & ambulemus. Qua nihil respondente, intelligens quod erat mortua; tulit eam, & imposuit asino, reversusque est in domum suam.

29 Quamprimum esset ingressus, arripuit gladium, & cadaver uxoris cum ossibus suis in duodecim partes ac frusta concidens, misit in omnes terminos Israel.

30 Quod cum vidissent singuli, conclamabant: Numquam res talis facta est in Israel, ex eo die quo ascenderunt patres nostri de Ægypto, usque in præsens tempus: ferte sententiam, & in commune decernite quid facto opus sit.

CAPUT XX.

Ob hoc scelus pugnantes reliquæ tribus adversus Benjamin, semel atque iterum bello inferiores, tertioque committentes jussu Domini prælium, tribum illam, præter sexcentos qui in solitudinem fugerant, penitus deleverunt.

1 EGressi itaque sunt omnes filii Israel, & pariter congregati, quasi vir unus, † de Dan usque Bersabee, & terra Galaad, ad Dominum in Maspha: † *Osee* 9. 9.

2 Omnesque anguli populorum, & cunctæ tribus Israel in ecclesiam populi Dei convenerunt, quadringenta millia peditum pugnatorum.

3 (Nec latuit filios Benjamin, quod ascendissent filii Israel in Maspha.) Interrogatusque Levita, maritus mulieris interfectæ, quomodo tantum scelus perpetratum esset,

4 Respondit: Veni in Gabaa Benjamin cum uxore mea, illucque diverti:

5 Et ecce homines civitatis illius circumdederunt nocte domum, in qua manebam, volentes me occidere, & uxorem meam incredibili furore libidinis vexantes, denique mortua est.

6 Quam arreptam, in frusta concidi, misique partes in omnes terminos possessionis vestræ: quia numquam tantum nefas, & tam grande piaculum factum est in Israel.

7 Adestis omnes filii Israel, decernite quid facere debeatis.

8 Stansque omnis populus, quasi unius hominis sermone respondit: Non recedemus in tabernacula nostra, nec suam quisquam intrabit domum:

9 Sed hoc contra Gabaa in commune faciamus.

10 Decem viri eligantur e centum ex omnibus tribubus Israel, & centum de mille, & mille de decem millibus, ut comportent exercitui cibaria, & possimus pugnare contra Gabaa Benjamin, & reddere ei pro scelere, quod meretur.

11 Convenitque universus Israel ad civitatem, quasi homo unus, eadem mente, unoque consilio.

12 Et miserunt nuntios ad omnem tribum Benjamin, qui dicerent: Cur tantum nefas in vobis repertum est?

13 Tradite homines de Gabaa, qui hoc flagitium perpetrarunt, ut moriantur, & auferatur malum de Israel. Qui noluerunt fratrum suorum filiorum Israel audire mandatum:

14 Sed ex cunctis urbibus, quæ sortis suæ erant, convenerunt in Gabaa, ut illis ferrent auxilium, & contra universum populum Israel dimicarent.

15 Inventique sunt viginti quinque millia de Benjamin educentium gladium, præter habitatores Gabaa,

16 Qui septingenti erant viri fortissimi, ita sinistra ut dextra præliantes: & sic fundis lapides ad certum jacientes, ut capillum quoque possent percutere: & nequaquam in alteram partem ictus lapidis deferretur.

17 Virorum quoque Israel, absque filiis Benjamin, inventa sunt quadringenta millia educentium gladios, & paratorum ad pugnam.

18 Qui surgentes venerunt in domum Dei, hoc est, in Silo; consuluerunteque Deum, atque dixerunt: Quis erit in exercitu nostro princeps

certa-

certaminis contra filios Benjamin? Quibus respondit Dominus: Judas sit dux vester.

19 Statimque filii Israel surgentes mane, castrametati sunt juxta Gabaa:

20 Et inde procedentes ad pugnam contra Benjamin, urbem oppugnare cœperunt.

21 Egressique filii Benjamin de Gabaa, occiderunt de filiis Israel die illo viginti duo millia virorum.

22 Rursum filii Israel & fortitudine & numero confidentes, in eodem loco, in quo prius certaverant, aciem direxerunt:

23 Ita tamen ut prius ascenderent & flerent coram Domino usque ad noctem: consulerentque eum, & dicerent: Debeo ultra procedere ad dimicandum contra filios Benjamin fratres meos, an non? Quibus ille respondit: Ascendite ad eos, & inite certamen.

24 Cumque filii Israel altera die contra filios Benjamin ad prælium processissent,

25 Eruperunt filii Benjamin de portis Gabaa: & occurrentes eis, tanta in illos cæde bacchati sunt, ut decem & octo millia virorum educentium gladium prosternerent.

26 Quamobrem omnes filii Israel venerunt in domum Dei, & sedentes flebant coram Domino, jejunaveruntque die illo usque ad vesperam, & obtulerunt ei holocausta, atque pacificas victimas,

27 Et super statu suo interrogaverunt. Eo tempore ibi erat arca fœderis Dei,

28 Et Phinees filius Eleazari filii Aaron præpositus domus. Consuluerunt igitur Dominum atque dixerunt: Exire ultra debemus ad pugnam contra filios Benjamin fratres nostros, an quiescere? Quibus ait Dominus: Ascendite, cras enim tradam eos in manus vestras.

29 Posueruntque filii Israel insidias per circuitum urbis Gabaa:

30 Et tertia vice, sicut semel & bis, contra Benjamin exercitum produxerunt.

31 Sed & filii Benjamin audacter erumpunt de civitate, & fugientes adversarios longius persecuti sunt, ita ut vulnerarent ex eis sicut primo die & secundo, & ceciderent per duas semitas vertentes terga, quarum una ferebatur in Bethel & altera in Gabaa, atque prosternerent triginta circiter viros:

32 Putaverunt enim solito eos more cedere. Qui fugam arte simulantes, inierunt consilium ut abstraherent eos de civitate, & quasi fugientes ad supradictas semitas perducerent.

33 Omnes itaque filii Israel surgentes de sedibus suis, tetenderunt aciem in loco, qui vocatur Baalthamar. Insidiæ quoque, quæ circa urbem erant, paulatim se aperire cœperunt,

34 Et ab occidentali urbis parte procedere. Sed & alia decem millia virorum de universo Israel, habitatores urbis ad certamina provocabant. Ingravatumque est bellum contra filios Benjamin: & non intellexerunt quod ex omni parte illis instaret interitus.

35 Percussitque eos Dominus in conspectu filiorum Israel, & interfecerunt ex eis in illo die viginti quinque millia & centum viros, omnes bellatores & educentes gladium.

36 Filii autem Benjamin, cum se inferiores esse vidissent, cœperunt fugere. Quod cernentes filii Israel, dederunt eis ad fugiendum locum, ut ad præparatas insidias devenirent, quas juxta urbem posuerant.

37 Qui cum repente de latibulis surrexissent, & Benjamin terga cædentibus daret, ingressi sunt civitatem, & percusserunt eam in ore gladii.

38 Signum autem dederant filii Israel his quos in insidiis collocaverant, ut postquam urbem cepissent, ignem accenderent: ut ascendente in altum fumo, captam urbem demonstrarent.

39 Quod cum cernerent filii Israel in ipso certamine positi (putaverunt enim filii Benjamin eos fugere, & instantius persequebantur, cæsis de exercitu eorum triginta viris)

40 Et viderent quasi columnam fumi de civitate conscendere; Benjamin quoque aspiciens retro, cum captam cerneret civitatem, & flammas in sublime ferri:

41 Qui prius simulaverant fugam, versa facie fortius resistebant. Quod cum vidissent filii Benjamin, in fugam versi sunt.

42 Et ad viam deserti ire cœperunt, illuc quoque eos adversariis persequentibus: sed & hi qui urbem succenderant, occurrerunt eis.

43 Atque ita factum est, ut ex utraque parte ab hostibus cæderentur, nec erat ulla requies morientium. Ceciderunt, atque prostrati sunt ad orientalem plagam urbis Gabaa.

44 Fuerunt autem qui in eodem loco interfecti sunt, decem & octo millia virorum, omnes robustissimi pugnatores.

45 Quod cum vidissent qui remanserant de Benjamin, fugerunt in solitudinem: & pergebant ad petram, cujus vocabulum est Remmon. In illa quoque fuga palantes, & in diversa tendentes, occiderunt quinque millia virorum. Et cum ultra tenderent, persecuti sunt eos, & interfecerunt etiam alia duo millia.

46 Et sic factum est, ut omnes qui ceciderant de Benjamin in diversis locis, essent viginti quinque millia, pugnatores ad bella promptissimi.

47 Remanserunt itaque de omni numero Benjamin, qui evadere, & fugere in solitudinem potuerunt, sexcenti viri: sederuntque in petra Remmon mensibus quatuor.

48 Regressi autem filii Israel, omnes reliquias civitatis, a viris usque ad jumenta, gladio percusserunt, cunctasque urbes & viculos Benjamin vorax flamma consumpsit.

CAPUT XXI.

Instauratur tribus Benjamin ex 400. virginibus in cæde habitatorum Jabes Galaad reservatis, & ex raptis ducentium choros in Silo virginibus.

1 JUraverunt quoque filii Israel in Maspha & dixerunt: Nullus nostrum dabit filiis Benjamin de filiabus suis uxorem.

2 Veneruntque omnes ad domum Dei in Silo, & in conspectu ejus sedentes usque ad vesperam, levaverunt vocem, & magno ululatu cœperunt flere, dicentes:

3 Quare Domine Deus Israel factum est hoc malum in populo tuo, ut hodie una tribus auferretur ex nobis?

4 Altera autem die diluculo consurgentes, extruxerunt altare: obtuleruntque ibi holocausta, & pacificas victimas, & dixerunt:

5 Quis non ascendit in exercitu Domini de

universis tribubus Israel? Grandi enim juramento se constrinxerant, cum essent in Maspha, interfici eos qui defuissent.

6 Dictique pœnitentia filii Israel super fratre suo Benjamin, cœperunt dicere: Ablata est tribus una de Israel,

7 Unde uxores accipient? omnes enim in commune juravimus, non daturos nos his filias nostras.

8 Idcirco dixerunt: Quis est de universis tribubus Israel, qui non ascendit ad Dominum in Maspha? Et ecce inventi sunt habitatores Jabes Galaad in illo exercitu non fuisse.

9 (Eo quoque tempore cum essent in Silo, nullus ex eis ibi repertus est.)

10 Miserunt itaque decem millia viros robustissimos, & præceperunt eis: Ite, & percutite habitatores Jabes Galaad in ore gladii, tam uxores quam parvulos eorum.

11 Et hoc erit quod observare debebitis: † Omne generis masculini, & mulieres quæ cognoverunt viros, interficite, virgines autem reservate.

†Num. 31. 17. 18.

12 Inventæque sunt de Jabes Galaad quadringentæ virgines, quæ nescierunt viri thorum, & adduxerunt eas ad castra in Silo, in terram Chanaan.

13 Miseruntque nuntios ad filios Benjamin, qui erant in petra Remmon, & præceperunt eis, ut eos susciperent in pace.

14 Veneruntque filii Benjamin in illo tempore, & datæ sunt eis uxores de filiabus Jabes Galaad: alias autem non repererunt, quas simili modo traderent.

15 Universusque Israel valde doluit, & egit pœnitentiam super interfectione unius tribus ex Israel.

16 Dixeruntque majores natu: Quid faciemus reliquis, qui non acceperunt uxores? omnes in Benjamin feminæ concciderunt.

17 Et magna nobis cura, ingentique studio providendum est, ne una tribus deleatur ex Israel.

18 Filias enim nostras eis dare non possumus, constricti juramento & maledictione, qua diximus: Maledictus qui dederit de filiabus suis uxorem Benjamin.

19 Ceperuntque consilium, atque dixerunt: Ecce sollemnitas Domini est in Silo anniversaria, quæ sita est ad septemtrionem urbis Bethel, & ad orientalem plagam viæ, quæ de Bethel tendit ad Sichimam, & ad meridiem oppidi Lebona.

20 Præceperuntque filiis Benjamin, atque dixerunt: Ite, & latitate in vineis.

21 Cumque videritis filias Silo ad ducendos choros ex more procedere, exite repente de vineis, & rapite ex eis singuli uxores singulas, & pergite in terram Benjamin.

22 Cumque venerint patres earum, ac fratres, & adversum vos queri cœperint, atque jurgari, dicemus eis: Miseremini eorum: non enim rapuerunt eas jure bellantium atque victorum, sed rogantibus ut acciperent, non dedistis, & a vestra parte peccatum est.

23 Feceruntque filii Benjamin, ut sibi fuerat imperatum: & juxta numerum suum, rapuerunt sibi de his quæ ducebant choros, uxores singulas: abieruntque in possessionem suam, ædificantes urbes, & habitantes in eis.

24 Filii quoque Israel reversi sunt per tribus & familias in tabernacula sua. In diebus illis non erat rex in Israel: sed unusquisque, quod sibi rectum videbatur, hoc faciebat.

LIBER RUTH.

CAPUT PRIMUM.

Elimelech Bethlehemita pra nimia fame cum uxore Noemi ac duobus filiis in terram Moab concedit; quo una cum filiis mortuo, Noemi cum Ruth nuru sua in Bethlehem revertens, non vult vocari Noemi, sed Mara.

IN diebus unius judicis, quando judices præerant, facta est fames in terra. Abiitque homo de Bethlehem Juda, ut peregrinaretur in regione Moabitide cum uxore sua ac duobus liberis.

2 Ipse vocabatur Elimelech, & uxor ejus Noemi: & duo filii, alter Mahalon, & alter Chelion, Ephrathæi de Bethlehem Juda. Ingressique regionem Moabitidem, morabantur ibi.

3 Et mortuus est Elimelech maritus Noemi: remansitque ipsa cum filiis.

4 Qui acceperunt uxores Moabitidas, quarum una vocabatur Orpha, altera vero Ruth. Manseruntque ibi decem annis,

5 Et ambo mortui sunt, Mahalon videlicet & Chelion: remansitque mulier orbata duobus liberis ac marito.

6 Et surrexit ut in patriam pergeret, cum utraque nuru sua, de regione Moabitide: audierat enim quod respexisset Dominus populum suum, & dedisset eis escas.

7 Egressa est itaque de loco peregrinationis suæ, cum utraque nuru: & jam in via revertendi posita in terram Juda,

8 Dixit ad eas: Ite in domum matris vestræ, faciat vobiscum Dominus misericordiam, sicut fecistis cum mortuis & mecum.

9 Det vobis invenire requiem in domibus virorum, quos sorturæ estis. Et osculata est eas. Quæ elevata voce flere cœperunt,

10 Et dicere: Tecum pergemus ad populum tuum.

11 Quibus illa respondit: Revertimini filiæ meæ, cur venitis mecum? num ultra habeo filios in utero meo, ut viros ex me sperare possitis?

12 Revertimini filiæ meæ, & abite: jam enim senectute confecta sum, nec apta vinculo conjugali: etiam si possem hac nocte concipere, & parere filios,

13 Si eos expectare velitis, donec crescant, & annos pubertatis impleant, ante eritis vetulæ quam nubatis. Nolite, quæso, filiæ meæ: quia vestra angustia magis me premit, & egressa est manus Domini contra me.

14 Ele-

14 Elevata igitur voce, rursum flere cœperunt: Orpha osculata est socrum, ac reversa est: Ruth adhæsit socrui suæ.

15 Cui dixit Noemi: En reversa est cognata tua ad populum suum, & ad deos suos, vade cum ea.

16 Quæ respondit: Ne adverseris mihi ut relinquam te & abeam: quocunque enim perrexeris, pergam: & ubi morata fueris, & ego pariter morabor. Populus tuus populus meus, & Deus tuus Deus meus.

17 Quæ te terra morientem susceperit, in ea moriar: ibique locum accipiam sepulturæ. Hæc mihi faciat Dominus, & hæc addat, si non sola mors me & te separaverit.

18 Videns ergo Noemi, quod obstinato animo Ruth decrevisset secum pergere, adversari noluit, nec ad suos ultra reditum persuadere:

19 Profectæque sunt simul, & venerunt in Bethlehem. Quibus urbem ingressis, velox apud cunctos fama percrebuit: dicebantque mulieres: Hæc est illa Noemi.

20 Quibus ait: Ne vocetis me Noemi (id est, pulchram) sed vocate me Mara (id est, amaram) quia amaritudine valde replevit me Omnipotens.

21 Egressa sum plena, & vacuam reduxit me Dominus. Cur ergo vocatis me Noemi, quam Dominus humiliavit, & afflixit Omnipotens?

22 Venit ergo Noemi cum Ruth Moabitide nuru sua, de terra peregrinationis suæ: ac reversa est in Bethlehem, quando primum hordea metebantur.

CAPUT II.

Ruth pressa fame, spicas in agro Booz affinis sui colligens, gratiam apud eum invenit, & lata vesperi ad socrum reversa, multum frumenti & de ciborum reliquiis ei affert.

1 ERat autem viro Elimelech consanguineus, homo potens, & magnarum opum, nomine Booz.

2 Dixitque Ruth Moabitis ad socrum suam: Si jubes, vadam in agrum, & colligam spicas, quæ fugerint manus metentium, ubicumque clementis in me patris familias reperero gratiam. Cui illa respondit: Vade filia mea.

3 Abiit itaque & colligebat spicas post terga metentium. Accidit autem ut ager ille haberet dominum nomine Booz, qui erat de cognatione Elimelech.

4 Et ecce, ipse veniebat de Bethlehem, dixitque messoribus: Dominus vobiscum. Qui responderunt ei: Benedicat tibi Dominus:

5 Dixitque Booz juveni, qui messoribus præerat: Cujus est hæc puella?

6 Cui respondit: Hæc est Moabitis, quæ venit cum Noemi, de regione Moabitide,

7 Et rogavit ut spicas colligeret remanentes, sequens messorum vestigia: & de mane usque nunc stat in agro, & ne ad momentum quidem domum reversa est.

8 Et ait Booz ad Ruth: Audi filia, ne vadas in alterum agrum ad colligendum, nec recedas ab hoc loco, sed jungere puellis meis,

9 Et ubi messuerint, sequere. Mandavi enim pueris meis, ut nemo molestus sit tibi: sed etiam si sitieris, vade ad sarcinulas, & bibe aquas, de quibus & pueri bibunt.

10 Quæ cadens in faciem suam & adorans super terram, dixit ad eum: Unde mihi hoc, ut invenirem gratiam ante oculos tuos, & nosse me dignareris peregrinam mulierem?

11 Cui ille respondit: Nuntiata sunt mihi omnia, quæ feceris socrui tuæ post mortem viri tui: & quod reliqueris parentes tuos, & terram in qua nata es, & veneris ad populum, quem antea nesciebas.

12 Reddat tibi Dominus pro opere tuo, & plenam mercedem recipias a Domino Deo Israel, ad quem venisti, & sub cujus confugisti alas.

13 Quæ ait: Inveni gratiam apud oculos tuos domine mi, qui consolatus es me, & locutus es ad cor ancillæ tuæ, quæ non sum similis unius puellarum tuarum.

14 Dixitque ad eam Booz: Quando hora vescendi fuerit, veni huc, & comede panem, & intinge buccellam tuam in aceto. Sedit itaque ad messorum latus, & congessit polentam sibi, comeditque & saturata est, & tulit reliquias.

15 Atque inde surrexit, ut spicas ex more colligeret. Præcepit autem Booz pueris suis, dicens: Etiamsi vobiscum metere voluerit, ne prohibeatis eam:

16 Et de vestris quoque manipulis projicite de industria, & remanere permittite, ut absque rubore colligat, & colligentem nemo corripiat.

17 Collegit ergo in agro usque ad vesperam: & quæ collegerat virga cædens & excutiens, invenit hordei quasi ephi mensuram, id est, tres modios.

18 Quos portans reversa est in civitatem, & ostendit socrui suæ: insuper protulit, & dedit ei de reliquiis cibi sui, quo saturata fuerat.

19 Dixitque ei socrus sua: Ubi hodie collegisti, & ubi fecisti opus? sit benedictus qui misertus est tui. Indicavitque ei apud quem fuisset operata: & nomen dixit viri, quod Booz vocaretur.

20 Cui respondit Noemi: Benedictus sit a Domino: quoniam eamdem gratiam, quam præbuerat vivis, servavit & mortuis. Rursumque ait: Propinquus noster est homo.

21 Et Ruth, Hoc quoque, inquit, præcepit mihi, ut tamdiu messoribus ejus jungerer, donec omnes segetes meterentur.

22 Cui dixit socrus: Melius est, filia mea, ut cum puellis ejus exeas ad metendum, ne in alieno agro quispiam resistat tibi,

23 Juncta est itaque puellis Booz: & tamdiu cum eis messuit, donec hordea & triticum in horreis conderentur.

CAPUT III.

Ruth socrus sua consilio obsecuta ad pedes Booz dormientis recumbens, nuptias verecunde postulat; accepto tuto responso, sex hordei modios ad socrum defert.

1 POstquam autem reversa est ad socrum suam, audivit ab ea: Filia mea, quæram tibi requiem, & providebo ut bene sit tibi.

2 Booz iste, cujus puellis in agro juncta es,

pro-

Digitized by Google

propinquus noſter eſt, & hac nocte aream hordei ventilat.

3 Lavare igitur, & ungere, & induere cultioribus veſtimentis, & deſcende in aream: non te videat homo, donec eſum potumque finierit.

4 Quando autem lerit ad dormiendum, nota locum in quo dormiat: veniſque & diſcooperies pallium, quo operitur a parte pedum, & projicies te, & ibi jacebis: ipſe autem dicet tibi quid agere debeas.

5 Quæ reſpondit: Quidquid præceperis faciam.

6 Deſcenditque in aream, & fecit omnia quæ ſibi imperaverat ſocrus.

7 Cumque comediſſet Booz & bibiſſet, & factus eſſet hilarior, iſſetque ad dormiendum juxta acervum manipulorum, venit abſcondite, & diſcooperto pallio a pedibus ejus, ſe projecit.

8 Et ecce, nocte jam media expavit homo, & conturbatus eſt: viditque mulierem jacentem ad pedes ſuos,

9 Et ait illi: Quæ es? Illaque reſpondit: Ego ſum Ruth ancilla tua: expande pallium tuum ſuper famulam tuam, quia propinquus es.

10 Et ille, Benedicta, inquit, es a Domino filia, & priorem miſericordiam poſteriore ſuperaſti: quia non es ſecuta juvenes, pauperes ſive divites.

11 Noli ergo metuere, ſed quidquid dixeris mihi, faciam tibi. Scit enim omnis populus, qui habitat intra portas urbis meæ, mulierem te eſſe virtutis.

12 Nec abnuo me propinquum, ſed eſt alius me propinquior.

13 Quieſce hac nocte: & facto mane, ſi te voluerit propinquitatis jure retinere, bene res acta eſt: ſin autem ille noluerit, ego te abſque ulla dubitatione ſuſcipiam, vivit Dominus, dormi uſque mane.

14 Dormivit itaque ad pedes ejus, uſque ad noctis abſceſſum. Surrexit itaque antequam homines ſe cognoſcerent mutuo, & dixit Booz: Cave ne quis noverit quod huc veneris.

15 Et rurſum, Expande, inquit, pallium tuum quo operiris, & tene utraque manu. Qua extendente, & tenente, menſus eſt ſex modios hordei, & poſuit ſuper eam. Quæ portans ingreſſa eſt civitatem,

16 Et venit ad ſocrum ſuam. Quæ dixit ei: Quid egiſti filia? Narravitque ei omnia, quæ ſibi feciſſet homo.

17 Et ait: Ecce ſex modios hordei dedit mihi, & ait: Nolo vacuam te reverti ad ſocrum tuam.

18 Dixitque Noemi: Expecta filia donec videamus quem res exitum habeat: neque enim ceſſabit homo niſi compleverit quod locutus eſt,

CAPUT IV.

Booz coram ſenioribus civitatis, accipit poſſeſſionem Elimelechi, & Ruth nurum defuncti in uxorem (cedente alio propinquiore juri propinquitatis) ex qua genuit Obed avum Davidis regis.

1 ASCENDIT ergo Booz ad portam, & ſedit ibi. Cumque vidiſſet propinquum præterire, de quo prius ſermo habitus eſt, dixit ad eum: Declina pauliſper, & ſede hic: vocans eum nomine ſuo. Qui divertit, & ſedit.

2 Tollens autem Booz decem viros de ſenioribus civitatis, dixit ad eos: Sedete hic.

3 Quibus ſedentibus, locutus eſt ad propinquum: Partem agri fratris noſtri Elimelech vendet Noemi, quæ reverſa eſt de regione Moabitide:

4 Quod audire te volui, & tibi dicere coram cunctis ſedentibus, & majoribus natu de populo meo. Si vis poſſidere jure propinquitatis: eme, & poſſide: ſin autem diſplicet tibi, hoc ipſum indica mihi, ut ſciam quid facere debeam: nullus enim eſt propinquus, excepto te, qui prior es; & me, qui ſecundus ſum. At ille reſpondit: Ego agrum emam.

5 Cui dixit Booz: Quando emeris agrum de manu mulieris, Ruth quoque Moabitidem, quæ uxor defuncti fuit, debes accipere: ut ſuſcites nomen propinqui tui in hereditate ſua.

6 Qui reſpondit: Cedo juri propinquitatis: neque enim poſteritatem familiæ meæ delere debeo: tu meo utere privilegio, quo me libenter carere profiteor.

7 † Hic autem erat mos antiquitus in Iſrael inter propinquos, ut ſi quando alter alteri ſuo juri cedebat, ut eſſet firma conceſſio, ſolvebat homo calceamentum ſuum, & dabat proximo ſuo: hoc erat teſtimonium ceſſionis in Iſrael. † Deut. 25. 7.

8 Dixit ergo propinquo ſuo Booz: Tolle calceamentum tuum. Quod ſtatim ſolvit de pede ſuo.

9 At ille majoribus natu, & univerſo populo, Teſtes vos, inquit, eſtis hodie; quod poſſederim omnia quæ fuerunt Elimelech, & Chelion, & Mahalon, tradente Noemi:

10 Et Ruth Moabitidem, uxo em Mahalon, in conjugium ſumpſerim, ut ſuſcitem nomen defuncti in hereditate ſua, ne vocabulum ejus de familia ſua ac fratribus & populo deleatur. Vos, inquam, hujus rei teſtes eſtis.

11 Reſpondit omnis populus, qui erat in porta, & majores natu: Nos teſtes ſumus: faciat Dominus hanc mulierem, quæ ingreditur domum tuam, ſicut Rachel & Liam, quæ ædificaverunt domum Iſrael: ut ſit exemplum virtutis in Ephrata, & habeat celebre nomen in Bethlehem:

12 Fiatque domus tua, ſicut domus Phares, † quem Thamar peperit Judæ, de ſemine quod tibi dederit Dominus ex hac puella. † Gen. 38. 29.

13 Tulit itaque Booz Ruth, & accepit uxorem: ingreſſuſque eſt ad eam, & dedit illi Dominus ut conciperet, & pareret filium.

14 Dixeruntque mulieres ad Noemi: Benedictus Dominus, qui non eſt paſſus ut deficeret ſucceſſor familiæ tuæ, & vocaretur nomen ejus in Iſrael.

15 Et habeas qui conſoletur animam tuam, & enutriat ſenectutem: de nuru enim tua natus eſt, quæ te diligit: & multo tibi melior eſt, quam ſi ſeptem haberes filios.

16 Suſceptumque Noemi puerum poſuit in ſinu ſuo, & nutricis gerulæ fungebatur officio.

17 Vicinæ autem mulieres congratulantes ei, & dicentes: Natus eſt filius Noemi: vocaverunt nomen ejus Obed: hic eſt pater Iſai, patris David.

18 Hæ sunt generationes Phares: † Phares genuit Esron,
19 Esron genuit Aram, Aram genuit Aminadab,
20 Aminadab genuit Nahasson, Nahasson genuit Salmon,
21 Salmon genuit Booz, Booz genuit Obed,
22 Obed genuit Isai, Isai genuit David.

† 1. Par. 2. 3. & 4. 1. Matth. 1. 3.

LIBER PRIMUS SAMUELIS,

QUEM NOS PRIMUM REGUM DICIMUS.

CAPUT PRIMUM.

Elcana habuit uxores Annam & Phenennam: quarum Anna diu sterilis & æmula improperio tristis, fusa in Silo coram Heli oratione ad Dominum, genuit Samuelem: quem ablactatum Domino obtulit, ut voverat.

1 FUIT vir unus de Ramathaimsophim, de monte Ephraim, & nomen ejus Elcana, filius Jeroham, filii Eliu, filii Thohu, filii Suph, Ephrathæus:
2 Et habuit duas uxores, nomen uni Anna, & nomen secundæ Phenenna. Fueruntque Phenennæ filii: Annæ autem non erant liberi.
3 Et ascendebat vir ille de civitate sua statutis diebus, ut adoraret & sacrificaret Domino exercituum in Silo. Erant autem ibi duo filii Heli, Ophni & Phinees, sacerdotes Domini.
4 Venit ergo dies, & immolavit Elcana, deditque Phenennæ uxori suæ, & cunctis filiis ejus, & filiabus partes:
5 Annæ autem dedit partem unam tristis, quia Annam diligebat. Dominus autem concluserat vulvam ejus.
6 Affligebat quoque eam æmula ejus: & vehementer angebat, in tantum, ut exprobraret quod Dominus conclusisset vulvam ejus:
7 Sicque faciebat per singulos annos, cum redeunte tempore ascenderent ad templum Domini: & sic provocabat eam: porro illa flebat, & non capiebat cibum.
8 Dixit ergo ei Elcana vir suus: Anna, cur fles? Et quare non comedis? & quam ob rem affligitur cor tuum? numquid non ego melior tibi sum, quam decem filii?
9 Surrexit autem Anna postquam comederat & biberat in Silo. Et Heli sacerdote sedente super sellam ante postes templi Domini,
10 Cum esset Anna amaro animo, oravit ad Dominum, flens largiter,
11 Et votum vovit, dicens: Domine exercituum, si respiciens videris afflictionem famulæ tuæ, & recordatus mei fueris, nec oblitus ancillæ tuæ, dederisque servæ tuæ sexum virilem: dabo eum Domino omnibus diebus vitæ ejus, & novacula non ascendet super caput ejus.
12 Factum est autem, cum illa multiplicaret preces coram Domino, ut Heli observaret os ejus.
13 Porro Anna loquebatur in corde suo, tantumque labia illius movebantur, & vox penitus non audiebatur. Æstimavit ergo eam Heli temulentam,
14 Dixitque ei: Usquequo ebria eris? digere paulisper vinum, quo mades.
15 Respondens Anna, Nequaquam, inquit, domine mi: nam mulier infelix nimis ego sum, vinumque & omne quod inebriare potest, non bibi, sed effudi animam meam in conspectu Domini.
16 Ne reputes ancillam tuam quasi unam de filiabus Belial: quia ex multitudine doloris & mœroris mei, locuta sum usque in præsens.
17 Tunc Heli ait ei: Vade in pace: & Deus Israel det tibi petitionem tuam, quam rogasti eum.
18 Et illa dixit: Utinam inveniat ancilla tua gratiam in oculis tuis. Et abiit mulier in viam suam, & comedit, vultusque illius non sunt amplius in diversa mutati.
19 Et surrexerunt mane, & adoraverunt coram Domino: reversique sunt, & venerunt in domum suam Ramatha. Cognovit autem Elcana Annam uxorem suam: & recordatus est ejus Dominus.
20 Et factum est post circulum dierum, concepit Anna, & peperit filium, vocavitque nomen ejus Samuel: eo quod a Domino postulasset eum.
21 Ascendit autem vir ejus Elcana, & omnis domus ejus, ut immolaret Domino hostiam sollemnem, & votum suum,
22 Et Anna non ascendit: dixit enim viro suo: Non vadam, donec ablactetur infans, & ducam eum, ut appareat ante conspectum Domini, & maneat ibi jugiter.
23 Et ait ei Elcana vir suus: Fac quod bonum tibi videtur, & mane donec ablactes eum: precorque ut impleat Dominus verbum suum. Mansit ergo mulier, & lactavit filium suum, donec amoveret eum a lacte.
24 Et adduxit eum secum, postquam ablactaverat, in vitulis tribus, & tribus modiis farinæ, & amphora vini, & adduxit eum ad domum Domini in Silo. Puer autem erat adhuc infantulus:
25 Et immolaverunt vitulum, & obtulerunt puerum Heli.
26 Et ait Anna: Obsecro mi domine, vivit anima tua domine: ego sum illa mulier, quæ steti coram te hic orans Dominum.

27 Pro puero isto oravi, & dedit mihi Dominus petitionem meam, quam postulavi eum.
28 Idcirco & ego commodavi eum Domino, cunctis diebus quibus fuerit commodatus Domino. Et adoraverunt ibi Dominum. Et oravit Anna, & ait:

CAPUT II.

Anna canticum in gratiarum actionem: qua rursum tres filios & duas filias generavit: ob peccata autem filiorum Heli, & nimiam parvis indulgentiam, sit illi & domui ejus comminatio, ac mors filiorum prædicitur.

1 EXultavit cor meum in Domino, & exaltatum est cornu meum in Deo meo: dilatatum est os meum super inimicos meos: quia lætata sum in salutari tuo.
2 Non est sanctus, ut est Dominus: neque enim est alius extra te, & non est fortis sicut Deus noster.
3 Nolite multiplicare loqui sublimia, gloriantes: recedant vetera de ore vestro: quia Deus scientiarum, Dominus est, & ipsi præparantur cogitationes.
4 Arcus fortium superatus est, & infirmi accincti sunt robore.
5 Repleti prius, pro panibus se locaverunt: & famelici saturati sunt, donec sterilis peperit plurimos: & quæ multos habebat filios, infirmata est.
† *Deut. 32. 39. Tob. 13. 2. Sap. 16. 13.* 6 † Dominus mortificat & vivificat, deducit ad inferos & reducit.
7 Dominus pauperem facit & ditat, humiliat & sublevat.
8 Suscitat de pulvere egenum, & de stercore elevat pauperem: ut sedeat cum principibus, & solium gloriæ teneat. Domini enim sunt cardines terræ, & posuit super eos orbem.
9 Pedes sanctorum suorum servabit, & impii in tenebris conticescent: quia non in fortitudine sua roborabitur vir.
10 Dominum formidabunt adversarii ejus: & super ipsos in cœlis tonabit: Dominus judicabit fines terræ, & dabit imperium regi suo, & sublimabit cornu Christi sui.
11 Et abiit Elcana Ramatha, in domum suam, puer autem erat minister in conspectu Domini ante faciem Heli sacerdotis.
12 Porro filii Heli, filii Belial, nescientes Dominum,
13 Neque officium sacerdotum ad populum: sed quicumque immolasset victimam, veniebat puer sacerdotis, dum coquerentur carnes, & habebat fuscinulam tridentem in manu sua,
14 Et mittebat eam in lebetem, vel in cadariam, aut in ollam, sive in cacabum: & omne quod levabat fuscinula, tollebat sacerdos sibi: sic faciebant universo Israeli venientium in Silo.
15 Etiam antequam adolerent adipem, veniebat puer sacerdotis, & dicebat immolanti: Da mihi carnem, ut coquam sacerdoti: non enim accipiam a te carnem coctam, sed crudam.
16 Dicebatque illi immolans: Incendatur primum juxta morem hodie adeps, & tolle tibi quantumcumque desiderat anima tua. Qui respondens ajebat ei: Nequaquam: nunc enim dabis, alioquin tollam vi.
17 Erat ergo peccatum puerorum grande nimis coram Domino: quia retrahebant homines a sacrificio Domini.
18 Samuel autem ministrabat ante faciem Domini, puer, accinctus ephod lineo.
19 Et tunicam parvam faciebat ei mater sua, quam afferebat statutis diebus, ascendens cum viro suo, ut immolaret hostiam solemnem.
20 Et benedixit Heli Elcanæ & uxori ejus: dixitque ei: Reddat tibi Dominus semen de muliere hac, pro fœnore quod commodasti Domino. Et abierunt in locum suum.
21 Visitavit ergo Dominus Annam, & concepit, & peperit tres filios, & duas filias: & magnificatus est puer Samuel apud Dominum.
22 Heli autem erat senex valde, & audivit omnia quæ faciebant filii sui universo Israeli: & quomodo dormiebant cum mulieribus quæ observabant ad ostium tabernaculi:
23 Et dixit eis: Quare facitis res hujusce-modi, quas ego audio, res pessimas, ab omni populo?
24 Nolite filii mei: non enim est bona fama, quam ego audio, ut transgredi faciatis populum Domini.
25 Si peccaverit vir in virum, placari ei potest Deus: si autem in Dominum peccaverit vir, quis orabit pro eo? Et non audierunt vocem patris sui: quia voluit Dominus occidere eos.
26 Puer autem Samuel proficiebat, atque crescebat, & placebat tam Domino quam hominibus.
27 Venit autem vir Dei ad Heli, & ait ad eum: Hæc dicit Dominus: Numquid non aperte revelatus sum domui patris tui, cum essent in Ægypto in domo Pharaonis?
28 Et elegi eum ex omnibus tribubus Israel mihi in sacerdotem, ut ascenderet ad altare meum, & adoleret mihi incensum & portaret ephod coram me: & dedi domui patris tui omnia de sacrificiis filiorum Israel.
29 Quare calce abjecistis victimam meam, & munera mea quæ præcepi ut offerrentur in templo: & magis honorasti filios tuos quam me, ut comederetis primitias omnis sacrificii Israel populi mei?
† *3. Reg. 2. 27.* 30 Propterea ait Dominus Deus Israel: † Loquens locutus sum, ut domus tua, & domus patris tui, ministraret in conspectu meo; usque in sempiternum. Nunc autem dicit Dominus: Absit hoc a me: sed quicumque glorificaverit me, glorificabo eum: qui autem contemnunt me, erunt ignobiles.
31 Ecce dies veniunt, & præcidam brachium tuum, & brachium domus patris tui, ut non sit senex in domo tua.
32 Et videbis æmulum tuum in templo, in universis prosperis Israel: & non erit senex in domo tua omnibus diebus.
33 Verumtamen non auferam penitus virum ex te ab altari meo: sed ut deficiant oculi tui, & tabescat anima tua: & pars magna domus tuæ morietur cum ad virilem ætatem venerit.
34 Hoc autem erit tibi signum, quod venturum est duobus filiis tuis, Ophni & Phinees: In die uno morientur ambo.
35 Et suscitabo mihi sacerdotem fidelem, qui juxta cor meum & animam meam faciet: & ædificabo ei domum fidelem, & ambulabit coram Christo meo cunctis diebus.

36 Futurum est autem, ut quicumque remanserit in domo tua, veniat ut oretur pro eo, & offerat nummum argenteum, & tortam panis, dicatque: Dimitte me obsecro ad unam partem sacerdotalem, ut comedam buccellam panis.

CAPUT III.

Samuel quater a Domino vocatus, revelationem sibi adversum Heli factam, ei refert: & paulatim toti Israeli suis prophetiis innotescit.

1 PUer autem Samuel ministrabat Domino coram Heli, & sermo Domini erat pretiosus in diebus illis, non erat visio manifesta.

2 Factum est ergo in die quadam, Heli jacebat in loco suo, & oculi ejus caligaverant, nec poterat videre:

3 Lucerna Dei antequam extingueretur, Samuel dormiebat in templo Domini, ubi erat arca Dei.

4 Et vocavit Dominus Samuel. Qui respondens, ait: Ecce ego.

5 Et cucurrit ad Heli, & dixit: Ecce ego: vocasti enim me. Qui dixit: Non vocavi: revertere, & dormi. Et abiit, & dormivit.

6 Et adjecit Dominus rursum vocare Samuelem. Consurgensque Samuel, abiit ad Heli, & dixit: Ecce ego: quia vocasti me. Qui respondit: Non vocavi te fili mi: revertere, & dormi.

7 Porro Samuel necdum sciebat Dominum, neque revelatus fuerat ei sermo Domini.

8 Et adjecit Dominus, & vocavit adhuc Samuelem tertio. Qui consurgens abiit ad Heli,

9 Et ait: Ecce ego: quia vocasti me. Intellexit ergo Heli quia Dominus vocaret puerum: & ait ad Samuelem: Vade, & dormi: & si deinceps vocaverit te, dices: Loquere Domine, quia audit servus tuus. Abiit ergo Samuel, & dormivit in loco suo.

10 Et venit Dominus, & stetit: & vocavit, sicut vocaverat secundo, Samuel, Samuel. Et ait Samuel: Loquere Domine, quia audit servus tuus.

11 Et dixit Dominus ad Samuelem: Ecce ego facio verbum in Israel: quod quicumque audierit, tinnient ambæ aures ejus.

12 In die illa suscitabo adversum Heli omnia quæ locutus sum super domum ejus: incipiam, & complebo.

13 Prædixi enim ei quod judicaturus essem domum ejus in æternum, propter iniquitatem, eo quod noverat indigne agere filios suos, & non corripuerit eos.

14 Ideirco juravi domui Heli, quod non expietur iniquitas domus ejus victimis & muneribus usque in æternum.

15 Dormivit autem Samuel usque mane, aperuitque ostia domus Domini. Et Samuel timebat indicare visionem Heli.

16 Vocavit ergo Heli Samuelem, & dixit: Samuel fili mi? Qui respondens, ait: Præsto sum.

17 Et interrogavit eum: Quis est sermo, quem locutus est Dominus ad te? oro te ne celaveris me, hæc faciat tibi Deus, & hæc addat, si absconderis a me sermonem, ex omnibus verbis quæ dicta sunt tibi.

18 Indicavit itaque ei Samuel universos sermones, & non abscondit ab eo. Et ille respondit: Dominus est: quod bonum est in oculis suis faciat.

19 Crevit autem Samuel, & Dominus erat cum eo, & non cecidit ex omnibus verbis ejus in terram.

20 Et cognovit universus Israel, a Dan usque Bersabee, quod fidelis Samuel propheta esset Domini.

21 Et addidit Dominus ut appareret in Silo, quoniam revelatus fuerat Dominus Samueli in Silo, juxta verbum Domini. Et evenit sermo Samuelis universo Israeli.

CAPUT IV.

Cæduntur Israelita a Philisthæis, rursumque ad dicta in castra arca cæduntur, captaque arca duo filii Heli occiduntur: quibus auditis, Heli cervicibus occumbit, & nurus ejus in partu moritur.

1 ET factum est in diebus illis, convenerunt Philisthiim in pugnam: & egressus est Israel obviam Philisthiim in prœlium, & castrametatus est juxta lapidem adjutorii. Porro Philisthiim venerunt in Aphec,

2 Et instruxerunt aciem contra Israel. Inito autem certamine, terga vertit Israel Philisthæis, & cæsa sunt in illo certamine passim per agros, quasi quatuor millia virorum.

3 Et reversus est populus ad castra: dixeruntque majores natu de Israel: Quare percussit nos Dominus hodie coram Philisthiim? Afferamus ad nos de Silo arcam fœderis Domini, & veniat in medium nostri, ut salvet nos de manu inimicorum nostrorum.

4 Misit ergo populus in Silo, & tulerunt inde arcam fœderis Domini exercituum sedentis super Cherubim: erantque duo filii Heli cum arca fœderis Dei, Ophni & Phinees.

5 Cumque venisset arca fœderis Domini in castra, vociferatus est omnis Israel clamore grandi, & personuit terra.

6 Et audierunt Philisthiim vocem clamoris, dixeruntque: Quænam est hæc vox clamoris magni in castris Hebræorum? Et cognoverunt quod arca Domini venisset in castra.

7 Timueruntque Philisthiim, dicentes: Venit Deus in castra. Et ingemuerunt, dicentes:

8 Væ nobis: non enim fuit tanta exultatio heri & nudiustertius: væ nobis. Quis nos salvabit de manu Deorum sublimium istorum? hi sunt Dii, qui percusserunt Ægyptum omni plaga, in deserto.

9 Confortamini, & estote viri, Philisthiim: ne serviatis Hebræis, sicut & illi servierunt vobis: confortamini, & bellate.

10 Pugnaverunt ergo Philisthiim, & cæsus est Israel, & fugit unusquisque in tabernaculum suum: & facta est plaga magna nimis: & ceciderunt de Israel triginta millia peditum.

11 Et arca Dei capta est: duo quoque filii Heli mortui sunt, Ophni & Phinees.

12 Curreus autem vir de Benjamin ex acie, venit in Silo in die illa, scissa veste, & conspersus pulvere caput.

13 Cumque ille venisset, Heli sedebat super sellam contra viam spectans. Erat enim cor ejus pavens pro arca Dei. Vir autem ille postquam ingressus est, nuntiavit urbi: & ululavit omnis civitas.

14 Et audivit Heli sonitum clamoris, dixitque: Quis est hic sonitus tumultus hu-

jus?

jus? At ille festinavit, & venit, & nuntiavit Heli.

15 Heli autem erat nonaginta & octo annorum, & oculi ejus caligaverant, & videre non poterat.

16 Et dixit ad Heli: Ego sum qui veni de prælio, & ego qui de acie fugi hodie. Cui ille ait: Quid actum est fili mi?

17 Respondens autem ille, qui nuntiabat, Fugit, inquit, Israel coram Philisthiim, & ruina magna facta est in populo: insuper & duo filii tui mortui sunt, Ophni & Phinees: & arca Dei capta est.

18 Cumque ille nominasset arcam Dei, cecidit de sella retrorsum juxta ostium, & fractis cervicibus mortuus est. Senex enim erat vir & grandævus: & ipse judicavit Israel quadraginta annis.

19 Nurus autem ejus, uxor Phinees, prægnans erat, vicinaque partui: & audito nuntio quod capta esset arca Dei, & mortuus esset socer suus, & vir suus: incurvavit se & peperit: irruerant enim in eam dolores subiti.

20 In ipso autem momento mortis ejus, dixerunt ei quæ stabant circa eam: Ne timeas, quia filium perperisti. Quæ non respondit eis, neque animadvertit.

21 Et vocavit puerum, Ichabod, dicens: Translata est gloria de Israel, quia capta est arca Dei, & pro socero suo & pro viro suo;

22 Et ait: Translata est gloria ab Israel, eo quod capta esset arca Dei.

CAPUT V.

Dagon coram arca semel ac iterum corruit, abscissis in limine capite & manibus. Philisthæi quoque mariscis & muribus percussi, arcam a se repellunt.

1 PHilisthiim autem tulerunt arcam Dei, & asportaverunt eam a lapide adjutorii in Azotum.

2 Tuleruntque Philisthiim arcam Dei, & intulerunt eam in templum Dagon, & statuerunt eam juxta Dagon.

3 Cumque surrexissent diluculo Azotii altera die, ecce Dagon jacebat pronus in terra ante arcam Domini: & tulerunt Dagon, & restituerunt eum in locum suum.

4 Rursumque mane die altera consurgentes, invenerunt Dagon jacentem super faciem suam in terra coram arca Domini: caput autem Dagon, & duæ palmæ manuum ejus abscissæ erant super limen:

5 Porro Dagon solus truncus remanserat in loco suo. Propter hanc causam non calcant sacerdotes Dagon, & omnes qui ingrediuntur templum ejus, super limen Dagon in Azoto, usque in hodiernum diem.

6 Aggravata est autem manus Domini super Azotios, & demolitus est eos: † & percussit in secretiori parte natium Azotum, & fines ejus. Et ebullierunt villæ & agri in medio regionis illius, & nati sunt mures, & facta est confusio mortis magnæ in civitate.

† *Psal. 77. 66.*

7 Videntes autem viri Azotii hujuscemodi plagam, dixerunt: Non maneat arca Dei Israel apud nos: quoniam dura est manus ejus super nos, & super Dagon deum nostrum.

8 Et mittentes congregaverunt omnes satrapas Philisthinorum ad se, & dixerunt: Quid faciemus de arca Dei Israel? Responderuntque Gethæi: Circumducatur arca Dei Israel. Et circumduxerunt arcam Dei Israel.

9 Illis autem circumducentibus eam, fiebat manus Domini per singulas civitates interfectionis magnæ nimis: & percutiebat viros uniuscujusque urbis, a parvo usque ad majorem, & computrescebant prominentes extales eorum. Inieruntque Gethæi consilium, & fecerunt sibi sedes pelliceas.

10 Miseruntque ergo arcam Dei in Accaron. Cumque venisset arca Dei in Accaron, exclamaverunt Accaronitæ, dicentes, Adduxerunt ad nos arcam Dei Israel, ut interficiat nos & populum nostrum.

11 Miserunt itaque & congregaverunt omnes satrapas Philisthinorum: qui dixerunt: Dimittite arcam Dei Israel, & revertatur in locum suum, & non interficiat nos cum populo nostro.

12 Fiebat enim pavor mortis in singulis urbibus, & gravissima valde manus Dei: viri quoque, qui mortui non fuerant, percutiebantur in secretiori parte natium: & ascendebat ululatus uniuscujusque civitatis in cœlum.

CAPUT VI.

Philisthæi arcam cum votivis donariis, muribus & anis aureis, suorum sacerdotum consilio, a se remittunt per vaccas lactantes & novum plaustrum usque Bethsames: ubi vaccas super ligna plaustri Bethsamita immolaverunt, plurimis de populo ac plebe a Domino interemptis, quod arcam Dei non sat reverenter conspexissent.

1 FUit ergo arca Domini in regione Philisthinorum septem mensibus.

2 Et vocaverunt Philisthiim sacerdotes & divinos, dicentes: Quid faciemus de arca Domini? indicate nobis quomodo remittamus eam in locum suum. Qui dixerunt:

3 Si remittitis arcam Dei Israel, nolite dimittere eam vacuam, sed quod debetis, reddite ei pro peccato, & tunc curabimini: & scietis quare non recedat manus ejus a vobis.

4 Qui dixerunt: Quid est quod pro delicto reddere debeamus ei? Responderunteque illi:

5 Juxta numerum provinciarum Philisthinorum, quinque anos aureos facietis, & quinque mures aureos: quia plaga una fuit omnibus vobis, & satrapis vestris. Facietisque similitudines anorum vestrorum, & similitudines murium, qui demoliti sunt terram: & dabitis Deo Israel gloriam: si forte relevet manum suam a vobis, & a diis vestris, & a terra vestra.

6 Quare aggravatis corda vestra, sicut aggravavit Ægyptus, & Pharao cor suum? † nonne postquam percussus est, tunc dimisit eos, & abierunt?

† *Exod. 12. 31.*

7 Nunc ergo arripite & facite plaustrum novum unum: & duas vaccas fœtas, quibus non est impositum jugum, jungite in plaustro, & recludite vitulos earum domi.

8 Tolletisque arcam Domini, & ponetis in plaustro, & vasa aurea, quæ exolvistis ei pro delicto, ponetis in capsellam ad latus ejus, & dimittite eam ut vadat.

9 Et aspicietis: & siquidem per viam finium

suo-

ſnorum aſcenderit contra Bethſames, ipſe fecit nobis hoc malum grande: ſin autem, minime: ſciemus quia nequaquam manus ejus tetigit nos, ſed caſu accidit.

10 Fecerunt ergo illi hoc modo: & tollentes duas vaccas, quæ lactabant vitulos, junxerunt ad plauſtrum, vituloſque earum concluſerunt domi.

11 Et poſuerunt arcam Dei ſuper plauſtrum, & capſellam, quæ habebat mures aureos & ſimilitudines anorum.

12 Ibant autem in directum vaccæ, per viam quæ ducit Bethſames, & itinere uno gradiebantur, pergentes & mugientes: & non declinabant neque ad dexteram neque ad ſiniſtram: ſed & ſatrapæ Philiſthiim ſequebantur uſque ad terminos Bethſames.

13 Porro Bethſamitæ metebant triticum in valle: & elevantes oculos ſuos, viderunt arcam, & gaviſi ſunt cum vidiſſent.

14 Et plauſtrum venit in agrum Joſue Bethſamitæ, & ſtetit ibi. Erat autem ibi lapis magnus, & ciderunt ligna plauſtri, vaccaſque impoſuerunt ſuper ea holocauſtum Domino.

15 Levitæ autem depoſuerunt arcam Dei, & capſellam quæ erat juxta eam, in qua erant vaſa aurea, & poſuerunt ſuper lapidem grandem. Viri autem Bethſamitæ obtulerunt holocauſta, & immolaverunt victimas in die illa Domino.

16 Et quinque ſatrapæ Philiſthinorum viderunt, & reverſi ſunt in Accaron in die illa.

17 Hi ſunt autem anı aurei, quos reddiderunt Philiſthiim pro delicto, Domino: Azotus unum, Gaza unum, Aſcalon unum, Geth unum, Accaron unum:

18 Et mures aureos ſecundum numerum urbium Philiſthiim, quinque provinciarum, ab urbe murata uſque ad villam quæ erat abſque muro, & uſque ad Abelmagnum, ſuper quem poſuerunt arcam Domini, quæ erat uſque in illum diem in agro Joſue Bethſamitis.

19 Percuſſit autem de viris Bethſamitibus, eo quod vidiſſent arcam Domini: & percuſſit de populo ſeptuaginta viros, & quinquaginta millia plebis. Luxitque populus, eo quod Dominus percuſſiſſet plebem plaga magna.

20 Et dixerunt viri Bethſamitæ: Quis poterit ſtare in conſpectu Domini Dei ſancti hujus? & ad quem aſcendet a nobis?

21 Miſeruntque nuntios ad habitatores Cariathiarim, dicentes: Reduxerunt Philiſthiim arcam Domini, deſcendite, & reducite eam ad vos.

CAPUT VII.

Reducitur arca in domum Abinadab in Gabaa, & Samuelis hortatu Iſraelita ad Dominum converſi, Philiſthæos vicerunt, orante pro ipſis Samuele.

1 VEnerunt ergo viri Cariathiarim, & reduxerunt arcam Domini, & intulerunt eam in domum Abinadab in Gabaa; Eleazarum autem filium ejus ſanctificaverunt, ut cuſtodiret arcam Domini.

2 Et factum eſt, ex qua die manſit arca Domini in Cariathiarim, multiplicati ſunt dies (erat quippe jam annus vigeſimus) & requievit omnis domus Iſrael poſt Dominum.

3 Ait autem Samuel ad univerſam domum Iſrael, dicens: † Si in toto corde veſtro revertimini ad Dominum, auferte deos alienos de medio veſtri, Baalim & Aſtaroth: & præparate corda veſtra Domino, & ſervite ei ſoli, & eruet vos de manu Philiſthiim.

4 Abſtulerunt ergo filii Iſrael Baalim & Aſtaroth, & ſervierunt Domino ſoli.

5 Dixit autem Samuel: Congregate univerſum Iſrael in Maſphath: ut orem pro vobis Dominum.

6 Et convenerunt in Maſphath: hauſerunt-que aquam, & effuderunt in conſpectu Domini, & jejunaverunt in die illa, atque dixerunt ibi: Peccavimus Domino. Judicavitque Samuel filios Iſrael in Maſphath.

7 Et audierunt Philiſthiim quod congregati eſſent filii Iſrael in Maſphath, & aſcenderunt ſatrapæ Philiſthinorum ad Iſrael. Quod cum audiſſent filii Iſrael, timuerunt a facie Philiſthinorum.

8 Dixeruntque ad Samuelem: Ne ceſſes pro nobis clamare ad Dominum Deum noſtrum, ut ſalvet nos de manu Philiſthinorum.

9 Tulit autem Samuel agnum lactentem unum, & obtulit illum holocauſtum integrum Domino: & clamavit Samuel ad Dominum pro Iſrael, & exaudivit eum Dominus.

10 Factum eſt autem, cum Samuel offerret holocauſtum, Philiſthiim iniere prælium contra Iſrael: † intonuit autem Dominus fragore magno in die illa ſuper Philiſthiim, & exterruit eos, & cæſi ſunt a facie Iſrael. † *Eccl.* 46. 20.

11 † Egreſſique viri Iſrael de Maſphath, perſecuti ſunt Philiſthæos, & percuſſerunt eos, uſque ad locum qui erat ſubter Bethchar. † *Eccl.* 46. 21.

12 Tulit autem Samuel lapidem unum, & poſuit eum inter Maſphath & inter Sen: & vocavit nomen loci illius, Lapis adjutorii. Dixitque: Hucuſque auxiliatus eſt nobis Dominus.

13 Et humiliati ſunt Philiſthiim, nec apposuerunt ultra ut venirent in terminos Iſrael. Facta eſt itaque manus Domini ſuper Philiſthæos, cunctis diebus Samuelis.

14 Et redditæ ſunt urbes, quas tulerant Philiſthiim ab Iſrael, Iſraeli, ab Accaron uſque Geth, & terminos ſuos: liberavitque Iſrael de manu Philiſthinorum, eratque pax inter Iſrael & Amorrhæum.

15 Judicabat quoque Samuel Iſraelem cunctis diebus vitæ ſuæ.

16 Et ibat per ſingulos annos circuiens Bethel & Galgala & Maſphath, & judicabat Iſraelem in ſupradictis locis.

17 Revertebaturque in Ramatha: ibi enim erat domus ejus, & ibi judicabat Iſraelem: ædificavit etiam ibi altare Domino.

CAPUT VIII.

Filiis Samuelis ad avaritiam declinantibus petit populus ſibi regem more Gentilium; quibus Samuel, jubente Domino, durum jus regis prædicit: ſed non auditur.

1 FActum eſt autem cum ſenuiſſet Samuel, poſuit filios ſuos judices Iſrael.

2 Fuitque nomen filii ejus primogeniti Joel: & nomen ſecundi Abia, judicum in Berſabee.

3 Et non ambulaverunt filii illius in viis ejus: ſed declinaverunt poſt avaritiam, acceperuntque munera, & perverterunt judicium.

4 Congregati ergo univerſi majores natu Iſrael, venerunt ad Samuelem in Ramatha.

† *Deut.* 6. 13. *Matth.* 4. 10.

5 Dixeruntque ei: Ecce tu senuisti, & filii tui non ambulant in viis tuis: † constitue nobis regem, ut judicet nos, sicut & universæ habent nationes.

† Osee 13. 10. Act. 13 21.

6 Displicuit sermo in oculis Samuelis, eo quod dixissent: Da nobis regem, ut judicet nos. Et oravit Samuel ad Dominum.

7 Dixit autem Dominus ad Samuelem: Audi vocem populi in omnibus quæ loquuntur tibi: non enim te abjecerunt, sed me, ne regnem super eos.

8 Juxta omnia opera sua, quæ fecerunt a die qua eduxi eos de Ægypto usque ad diem hanc, sicut dereliquerunt me, & servierunt diis alienis, sic faciunt etiam tibi.

9 Nunc ergo vocem eorum audi: verumtamen contestare eos, & prædic eis jus regis, qui regnaturus est super eos.

10 Dixit itaque Samuel omnia verba Domini ad populum, qui petierat a se regem,

11 Et ait: Hoc erit jus regis, qui imperaturus est vobis: Filios vestros tollet, & ponet in curribus suis, facietque sibi equites & præcursores quadrigarum suarum,

12 Et constituet sibi tribunos, & centuriones, & aratores agrorum suorum, & messores segetum, & fabros armorum & curruum suorum.

13 Filias quoque vestras faciet sibi unguentarias, & focarias, & panificas.

14 Agros quoque vestros, & vineas, & oliveta optima tollet, & dabit servis suis.

15 Sed & segetes vestras, & vinearum reditus addecimabit, ut det eunuchis & famulis suis.

16 Servos etiam vestros, & ancillas, & juvenes optimos, & asinos auferet, & ponet in opere suo.

17 Greges quoque vestros addecimabit, vosque eritis ei servi.

18 Et clamabitis in die illa a facie regis vestri, quem elegistis vobis: & non exaudiet vos Dominus in die illa, quia petistis vobis regem.

19 Noluit autem populus audire vocem Samuelis, sed dixerunt: Nequaquam: rex enim erit super nos,

20 Et erimus nos quoque sicut omnes gentes: & judicabit nos rex noster, & egredietur ante eos, & pugnabit bella nostra pro nobis.

21 Et audivit Samuel omnia verba populi, & locutus est ea in auribus Domini.

22 Dixit autem Dominus ad Samuelem: Audi vocem eorum, & constitue super eos regem. Et ait Samuel ad viros Israel: Vadat unusquisque in civitatem suam.

CAPUT IX.

Stirps Saulis, qui quærendo patris asinas pervenit ad Samuelem, cui revelatur ungendus rex, cum quo prandet, ac nocte hospitio receptus.

1 ERAT vir de Benjamin nomine Cis, filius Abiel, filii Seror, filii Bechorath, filii Aphia, filii viri Jemini, fortis robore.

2 Et erat ei filius vocabulo Saul, electus & bonus: & non erat vir de filiis Israel melior illo: ab humero & sursum eminebat super omnem populum.

3 Perierant autem asinæ Cis patris Saul: & dixit Cis ad Saul filium suum: Tolle tecum unum de pueris, & consurgens vade, & quære asinas. Qui cum transissent per montem Ephraim,

4 Et per terram Salisa, & non invenissent, transierunt etiam per terram Salim, & non erant: sed & per terram Jemini, & minime repererunt.

5 Cum autem venissent in terram Suph, dixit Saul ad puerum qui erat cum eo: Veni & revertamur, ne forte dimiserit pater meus asinas, & solicitus sit pro nobis.

6 Qui alt ei: Ecce vir Dei est in civitate hac, vir nobilis: omne quod loquitur, sine ambiguitate venit: nunc ergo eamus illuc, si forte indicet nobis de via nostra, propter quam venimus.

7 Dixitque Saul ad puerum suum: Ecce ibimus: quid feremus ad virum Dei? panis defecit in sacculis nostris: & sportulam non habemus, ut demus homini Dei, nec quidquam aliud.

8 Rursum puer respondit Sauli, & ait: Ecce inventa est in manu mea quarta pars sicli argenti, demus homini Dei, ut indicet nobis viam nostram.

9 (Olim in Israel sic loquebatur unusquisque vadens consulere Deum: venite, & eamus ad Videntem. Qui enim Propheta dicitur hodie, vocabatur olim Videns.)

10 Et dixit Saul ad puerum suum: Optimus sermo tuus. Veni, eamus. Et ierunt in civitatem, in qua erat vir Dei.

11 Cumque ascenderent clivum civitatis, invenerunt puellas egredientes ad hauriendam aquam, & dixerunt eis: Num hic est Videns?

12 Quæ respondentes, dixerunt illis: Hic est: ecce ante te, festina nunc: hodie enim venit in civitatem, quia sacrificium est hodie populi in excelso.

13 Ingredientes urbem, statim invenietis eum antequam ascendat excelsum ad vescendum: neque enim comedet populus donec ille veniat: quia ipse benedicit hostiæ, & deinceps comedunt qui vocati sunt. Nunc ergo conscendite, quia hodie reperietis eum.

14 Et ascenderunt in civitatem. Cumque illi ambularent in medio urbis, apparuit Samuel egrediens obviam eis, ut ascenderet in excelsum.

15 † Dominus autem revelaverat auriculam Samuelis ante unam diem quam veniret Saul, dicens:

† Act. 13. 23.

16 Hac ipsa hora, quæ nunc est, cras mittam virum ad te de terra Benjamin, & unges eum ducem super populum meum Israel: & salvabit populum meum de manu Philisthinorum: quia respexi populum meum, venit enim clamor eorum ad me.

17 Cumque aspexisset Samuel Saulem, Dominus dixit ei: Ecce vir quem dixeram tibi, iste dominabitur populo meo.

18 Accessit autem Saul ad Samuelem in medio portæ, & ait: Indica, oro, mihi, ubi est domus Videntis?

19 Et respondit Samuel Sauli dicens: Ego sum Videns: ascende ante me in excelsum, ut comedatis mecum hodie, & dimittam te mane: & omnia quæ sunt in corde tuo, indicabo tibi.

20 Et de asinis, quas nudiustertius perdidisti, ne solicitus sis, quia inventæ sunt. Et cujus erunt optima quæque Israel? nonne tibi & omni domui patris tui?

21 Respondens autem Saul, ait: Numquid non filius Jemini ego sum, de minima tribu

Israel,

Israel, & cognatio mea novissima inter omnes familias de tribu Benjamin? quare ergo locutus es mihi sermonem istum?

22 Assumens itaque Samuel Saulem, & puerum ejus, introduxit eos in triclinium, & dedit eis locum in capite eorum qui fuerant invitati: erant enim quasi triginta viri.

23 Dixitque Samuel coco: Da partem, quam dedi tibi, & præcepi ut reponeres seorsum apud te.

24 Levavit autem cocus armum, & posuit ante Saul. Dixitque Samuel: Ecce quod remansit, pone ante te, & comede: quia de industria servatum est tibi, quando populum vocavi. Et comedit Saul cum Samuele in die illa.

25 Et descenderunt de excelso in oppidum, & locutus est cum Saule in solario: stravitque Saul in solario, & dormivit.

26 Cumque mane surrexissent, & jam elucesceret, vocavit Samuel Saulem in solario, dicens: Surge, & dimittam te. Et surrexit Saul, egressique sunt ambo, ipse videlicet, & Samuel.

27 Cumque descenderent in extrema parte civitatis, Samuel dixit ad Saul: Dic puero ut antecedat nos, & transeat: tu autem substiste paulisper, ut indicem tibi verbum Domini.

CAPUT X.

Ungitur Saul in regem a Samuele, datis ac succedentibus signis, prophetat inter prophetas, & missis sortibus a Samuele confirmatur in regem: lex regni in libro scripta, coram Domino reponitur.

1 TUlit † autem Samuel lenticulam olei, & effudit super caput ejus, & deosculatus est eum, & ait: Ecce, unxit te Dominus super hæreditatem suam in principem, & liberabis populum suum de manibus inimicorum ejus, qui in circuitu ejus sunt. Et hoc tibi signum, quia unxit te Deus in principem. † 1. Reg. 15. 1. 2. Par. 22.

2 Cum abieris hodie à me, invenies duos viros juxta sepulchrum Rachel in finibus Benjamin, in meridie, dicentque tibi: Inventæ sunt asinæ, ad quas ieras perquirendas: & ecce dimissis pater tuus asinis, solicitus est pro vobis, & dicit: Quid faciam de filio meo?

3 Cumque abieris inde, & ultra transieris, & veneris ad quercum Thabor, invenient te ibi tres viri ascendentes ad Deum in Bethel, unus portans tres hœdos, & alius tres tortas panis, & alius portans lagenam vini.

4 Cumque te salutaverint, dabunt tibi duos panes, & accipies de manu eorum.

5 Post hæc venies in collem Dei, ubi est statio Philisthinorum: & cum ingressus fueris ibi urbem, obviam habebis gregem prophetarum descendentium de excelso, & ante eos psalterium & tympanum, & tibiam, & citharam, ipsosque prophetantes.

6 Et insiliet in te Spiritus Domini, & prophetabis cum eis, & mutaberis in virum alium.

7 Quando ergo evenerint signa hæc omnia tibi, fac quæcumque invenerit manus tua, quia Dominus tecum est.

8 Et descendes ante me in Galgala, (ego quippe descendam ad te) ut offeras oblationem, & immoles victimas pacificas: septem diebus expectabis, donec veniam ad te, & ostendam tibi quid facias.

9 Itaque cum avertisset humerum suum ut abiret a Samuele, immutavit ei Deus cor aliud; & venerunt omnia signa hæc in die illa.

10 Veneruntque ad prædictum collem, & ecce chorus prophetarum obviam ei: & insiluit super eum Spiritus Domini, & prophetavit in medio eorum.

11 Videntes autem omnes qui noverant eum heri & nudiustertius, quod esset cum prophetis, & prophetaret, dixerunt ad invicem: Quænam res accidit filio Cis? num & Saul inter prophetas?

12 Respondit que alius ad alterum, dicens: Et quis pater eorum? propterea versum est in proverbium: † Num & Saul inter prophetas? † *Infra* 19. 24.

13 Cessavit autem prophetare, & venit ad excelsum.

14 Dixitque patruus Saul ad eum, & ad puerum ejus: Quo abistis? Qui responderunt: Quærere asinas: quas cum non reperissemus, venimus ad Samuelem.

15 Et dixit ei patruus suus: Indica mihi quid dixerit tibi Samuel.

16 Et ait Saul ad patruum suum: Indicavit nobis quia inventæ essent asinæ. De sermone autem regni non indicavit ei quem locutus fuerat ei Samuel.

17 Et convocavit Samuel populum ad Dominum in Maspha:

18 Et ait ad filios Israel: Hæc dicit Dominus Deus Israel: Ego eduxi Israel de Ægypto, & erui vos de manu Ægyptiorum, & de manu omnium regum qui affligebant vos.

19 Vos autem hodie projecistis Deum vestrum, qui solus salvavit vos de universis malis & tribulationibus vestris: & dixistis: † Nequaquam: sed regem constitue super nos. Nunc ergo state coram Domino per tribus vestras, & per familias. † *Supr.* 8. 19.

20 Et applicuit Samuel omnes tribus Israel, & cecidit sors tribus Benjamin.

21 Et applicuit tribum Benjamin & cognationes ejus, & cecidit cognatio Metri, & pervenit usque ad Saul filium Cis. Quæsierunt ergo eum, & non est inventus.

22 Et consuluerunt post hæc Dominum, utrumnam venturus esset illuc. Respondit que Dominus: Ecce absconditus est domi.

23 Cucurrerunt itaque & tulerunt eum inde: stetitque in medio populi, & altior fuit universo populo ab humero & sursum.

24 Et ait Samuel ad omnem populum: Certe videtis quem elegit Dominus, quoniam non sit similis illi in omni populo. Et clamavit omnis populus, & ait: Vivat Rex.

25 Locutus est autem Samuel ad populum legem regni, & scripsit in libro, & reposuit coram Domino: & dimisit Samuel omnem populum, singulos in domum suam.

26 Sed & Saul abiit in domum suam in Gabaa: & abiit cum eo pars exercitus, quorum tetigerat Deus corda.

27 Filii vero Belial dixerunt: Num salvare nos poterit iste? Et despexerunt eum, & non attulerunt ei munera: ille vero dissimulabat se audire.

Digitized by Google

CAPUT XI.

Saul, irruente in ipsum spiritu Domini, divisisque suis bobus, populum ad bellum convocat, vincitque Naas regem Ammonitarum, liberatis viris Jabes Galaad, & regnum ejus instauratur in Galgala.

1 ET factum est quasi post mensem, ascendit Naas Ammonites, & pugnare cœpit adversum Jabes Galaad. Dixeruntque omnes viri Jabe ad Naas: Habeto nos fœderatos, & serviemus tibi.

2 Et respondit ad eos Naas Ammonites: In hoc feriam vobiscum fœdus, ut eruam omnium vestrum oculos dextros, ponamque vos opprobrium in universo Israel.

3 Et dixerunt ad eum seniores Jabes: Concede nobis septem dies, ut mittamus nuntios ad universos terminos Israel: & si non fuerit qui defendat nos, egrediemur ad te.

4 Venerunt ergo nuntii in Gabaa Saulis: & locuti sunt verba hæc, audiente populo: & levavit omnis populus vocem suam, & flevit.

5 Et ecce Saul veniebat, sequens boves de agro, & ait: Quid habet populus quod plorat? Et narraverunt ei verba virorum Jabes.

6 Et insilivit Spiritus Domini in Saul, cum audisset verba hæc, & iratus est furor ejus nimis.

7 Et assumens utrumque bovem, concidit in frusta, misitque in omnes terminos Israel per manum nuntiorum, dicens: Quicumque non exierit, & secutus fuerit Saul & Samuel, sic fiet bobus ejus. Invasit ergo timor Domini populum, & egressi sunt quasi vir unus.

8 Et recensuit eos in Bezech: fueruntque filiorum Israel trecenta millia: virorum autem Juda triginta millia:

9 Et dixerunt nuntiis, qui venerant: Sic dicetis viris, qui sunt in Jabes Galaad: Cras erit vobis salus, cum incaluerit sol. Venerunt ergo nuntii, & annuntiaverunt viris Jabes: qui lætati sunt.

10 Et dixerunt: Mane exibimus ad vos: & facietis nobis omne quod placuerit vobis.

11 Et factum est, cum dies crastinus venisset, constituit Saul populum in tres partes: & ingressus est media castra in vigilia matutina, & percussit Ammon usque dum incalesceret dies: reliqui autem dispersi sunt, ita ut non relinquerentur in eis duo pariter.

† *Supr.* 8. 19. 12 Et ait populus ad Samuelem: † Quis est iste qui dixit: Saul num regnabit super nos? Date viros, & interficiemus eos.

13 Et ait Saul: Non occidetur quisquam in die hac, quia hodie fecit Dominus salutem in Israel.

14 Dixit autem Samuel ad populum: Venite, & eamus in Galgala, & innovemus ibi regnum.

15 Et perrexit omnis populus in Galgala, & fecerunt ibi regem Saul coram Domino in Galgala, & immolaverunt ibi victimas pacificas coram Domino. Et lætatus est ibi Saul, & cuncti viri Israel nimis.

CAPUT XII.

Samuel populi judicio probatus innocens, Israelem ingratitudinis erga Deum arguit, datis e cælo signis dicta sua confirmat, hortaturque ut Domino adhæreant, non cessans pro ipsis orare.

1 DIxit autem Samuel ad universum Israel: Ecce audivi vocem vestram, juxta omnia quæ locuti estis ad me, & constitui super vos regem.

2 Et nunc rex graditur ante vos: ego autem senui, & incanui: porro filii mei vobiscum sunt: itaque conversatus coram vobis ab adolescentia mea usque ad hanc diem, ecce præsto sum.

† *Eccl.* 46. 22. 3 † Loquimini de me coram Domino, & coram Christo ejus, utrum bovem cujusquam tulerim, aut asinum: si quempiam calumniatus sum, si oppressi aliquem, si de manu cujusquam munus accepi: & contemnam illud hodie, restituamque vobis.

4 Et dixerunt: Non es calumniatus nos, neque oppressisti, neque tulisti de manu alicujus quippiam.

5 Dixitque ad eos: Testis est Dominus adversum vos, & testis Christus ejus in die hac, quia non inveneritis in manu mea quippiam. Et dixerunt: Testis.

6 Et ait Samuel ad populum: Dominus, qui fecit Moysen & Aaron, & eduxit patres nostros de terra Ægypti.

7 Nunc ergo state, ut judicio contendam adversum vos coram Domino, de omnibus misericordiis Domini, quas fecit vobiscum, & cum patribus vestris:

† *Gen.* 46. 5. 8 † Quo modo Jacob ingressus est in Ægyptum, & clamaverunt patres vestri ad Dominum: & misit Dominus Moysen & Aaron, & eduxit patres vestros de Ægypto: & collocavit eos in loco hoc.

† *Judic.* 4. 2. 9 Qui obliti sunt Domini Dei sui, † & tradidit eos in manu Sisaræ magistri militiæ Hasor, & in manu Philisthinorum, & in manu regis Moab, & pugnaverunt adversum eos.

10 Postea autem clamaverunt ad Dominum, & dixerunt: Peccavimus, quia dereliquimus Dominum, & servivimus Baalim & Astaroth: nunc ergo erue nos de manu inimicorum nostrorum, & serviemus tibi.

† *Judic.* 6. 14. 11 † Et misit Dominus Jerobaal, & Badan, & Jephte, & Samuel, & eruit vos de manu inimicorum vestrorum per circuitum, & habitastis confidenter.

12 Videntes autem quod Naas rex filiorum Ammon veniisset adversum vos, dixistis mihi: † Nequaquam, sed rex imperabit nobis: cum Dominus Deus vester regnaret in vobis.

† *Supr.* 8. 19. & 10. 19. 13 Nunc ergo præsto est rex vester, quem elegistis & petistis: ecce dedit vobis Dominus regem.

14 Si timueritis Dominum, & servieritis ei, & audieritis vocem ejus, & non exasperaveritis os Domini: eritis & vos, & rex qui imperat vobis, sequentes Dominum Deum vestrum.

15 Si autem non audieritis vocem Domini, sed exasperaveritis sermones ejus, erit manus Domini super vos, & super patres vestros.

16 Sed & nunc state, & videte rem istam grandem, quam facturus est Dominus in conspectu vestro.

17 Numquid non messis tritici est hodie? invocabo Dominum, & dabit voces & pluvias: & scietis, & videbitis, quia grande malum feceritis vobis in conspectu Domini, petentes super vos regem.

18 Et clamavit Samuel ad Dominum, & dedit Dominus voces & pluvias in illa die.

19 Et timuit omnis populus nimis Dominum & Samuelem, & dixit universus populus ad Samuelem: Ora pro servis tuis ad Dominum Deum tuum, ut non moriamur: addidimus enim universis peccatis nostris malum, ut peteremus nobis regem.

20 Dixit autem Samuel ad populum: Nolite timere, vos fecistis universum malum hoc: verumtamen nolite recedere a tergo Domini, sed servite Domino in omni corde vestro.

21 Et nolite declinare post vana, quæ non proderunt vobis, neque eruent vos, quia vana sunt.

22 Et non derelinquet Dominus populum suum, propter nomen suum magnum: quia juravit Dominus facere vos sibi populum.

23 Absit autem a me hoc peccatum in Dominum, ut cessem orare pro vobis, & docebo vos viam bonam & rectam.

24 Igitur timete Dominum, & servite ei in veritate, & ex toto corde vestro: vidistis enim magnifica quæ in vobis gesserit.

25 Quod si perseveraveritis in malitia: & vos & rex vester pariter peribitis.

CAPUT XIII.

Victi a Saule Philisthæi maxima apparatu adversus Israelem armantur: territi Hebræi in antris latitant: & Saul quia non expectato Samuelis adventu obtulit holocaustum, reprobatus a Domino dicitur: de cautela Philisthæorum ut Israelitæ armis spoliarentur.

1 Filius unius anni erat Saul cum regnare cœpisset, duobus autem annis regnavit super Israel.

2 Et elegit sibi Saul tria millia de Israel: & erant cum Saul duo millia in Machmas, & in monte Bethel: mille autem cum Jonatha in Gabaa Benjamin, porro ceterum populum remisit unumquemque in tabernacula sua.

3 Et percussit Jonathas stationem Philisthinorum, quæ erat in Gabaa. Quod cum audissent Philisthiim, Saul cecinit buccina in omni terra, dicens: Audiant Hebræi.

4 Et universus Israel audivit hujuscemodi famam: Percussit Saul stationem Philisthinorum: & erexit se Israel adversus Philisthiim. Clamavit ergo populus post Saul in Galgala.

5 Et Philisthiim congregati sunt ad prœliandum contra Israel, triginta millia curruum, & sex millia equitum, & reliquum vulgus, sicut arena quæ est in littore maris plurima. Et ascendentes castrametati sunt in Machmas ad orientem Bethaven.

6 Quod cum vidissent viri Israel se in arcto positos, (afflictus enim erat populus) absconderunt se in speluncis, & in abditis, in petris quoque, & in antris, & in cisternis.

7 Hebræi autem transierunt Jordanem in terram Gad & Galaad. Cumque adhuc esset Saul in Galgala, universus populus pertemitus est, qui sequebatur eum.

8 Et expectavit septem diebus juxta placitum Samuelis, & non venit Samuel in Galgala, dilapsusque est populus ab eo.

9 Ait ergo Saul: Afferte mihi holocaustum, & pacifica. Et obtulit holocaustum.

10 Cumque complesset offerens holocaustum, ecce Samuel veniebat: & egressus est Saul obviam ei ut salutaret eum.

11 Locutusque est ad eum Samuel: Quid fecisti? Respondit Saul: Quia vidi quod populus dilaberetur a me, & tu non veneras juxta placitos dies, porro Philisthiim congregati fuerant in Machmas,

12 Dixi: Nunc descendent Philisthiim ad me in Galgala, & faciem Domini non placavi. Necessitate compulsus, obtuli holocaustum.

13 Dixitque Samuel ad Saul: Stulte egisti, nec custodisti mandata Domini Dei tui, quæ præcepit tibi. Quod si non fecisses, jam nunc præparasset Dominus regnum tuum super Israel in sempiternum.

14 Sed nequaquam regnum tuum ultra consurget. † Quæsivit Dominus sibi virum juxta cor suum: & præcepit ei Dominus ut esset dux super populum suum, eo quod non servaveris quæ præcepit Dominus. † *infra* 13. 22.

15 Surrexit autem Samuel, & ascendit de Galgalis in Gabaa Benjamin. Et reliqui populi ascenderunt post Saul obviam populo, qui expugnabant eos venientes de Galgala in Gabaa, in colle Benjamin. Et recensuit Saul populum, qui inventi fuerant cum eo, quasi sexcentos viros.

16 Et Saul & Jonathas filius ejus, populusque qui inventus fuerat cum eis, erat in Gabaa Benjamin: porro Philisthiim consederant in Machmas.

17 Et egressi sunt ad prædandum de castris Philisthinorum tres cunei. Unus cuneus pergebat contra viam Ephra ad terram Sual.

18 Porro alius ingrediebatur per viam Bethhoron: tertius autem verterat se ad iter termini imminentis vallis Seboim contra desertum.

19 Porro faber ferrarius non inveniebatur in omni terra Israel: caverant enim Philisthiim, ne forte facerent Hebræi gladium aut lanceam.

20 Descendebat ergo omnis Israel ad Philisthiim, ut exacueret unusquisque vomerem suum, & ligonem, & securim, & sarculum.

21 Retusæ itaque erant acies vomerum, & ligonum, & tridentium, & securium; usque ad stimulum corrigendum.

22 Cumque venisset dies prælii, non est inventus ensis & lancea in manu totius populi, qui erat cum Saule & Jonatha, excepto Saul & Jonathà filio ejus.

23 Egressa est autem statio Philisthiim, ut transcenderet in Machmas.

CAPUT XIV.

Jonathas Domino fidens, cum armigero suo Philisthæos disperdit, verum, post victoriam, melle gustato, contra patris prohibitionem quam ignorabat, populi auxilio vitæ metum evasit.

1 ET accidit quadam die ut diceret Jonathas filius Saul ad adolescentem armigerum suum: Veni, & transeamus ad stationem

Philisthinorum, quæ est trans locum illum. Patri autem suo hoc ipsum non indicavit.

2 Porro Saul morabatur in extrema parte Gabaa, sub malogranato, quæ erat in Magron: & erat populus cum eo quasi sexcentorum virorum.

3 Et Achias filius Achitob fratris Ichabod filii Phinees, † qui ortus fuerat ex Heli sacerdote Domini in Silo, portabat ephod. Sed & populus ignorabat quo isset Jonathas. † Supr. 2. 21.

4 Erant autem inter ascensus, per quos nitebatur Jonathas transire ad stationem Philisthinorum, eminentes petræ ex utraque parte, & quasi in modum dentium scopuli hinc & inde prærupti, nomen uni Boses, & nomen alteri Sene:

5 Unus scopulus prominens ad aquilonem ex adverso Machmas, & alter ad meridiem contra Gabaa.

6 Dixit autem Jonathas ad adolescentem armigerum suum: Veni, transeamus ad stationem incircumcisorum horum, si forte faciat Dominus pro nobis: quia non est Domino difficile salvare, vel in multis, vel in paucis.

7 Dixitque ei armiger suus: Fac omnia quæ placent animo tuo: perge quo cupis, & ero tecum ubicumque volueris.

8 Et ait Jonathas: Ecce nos transimus ad viros istos. Cumque apparuerimus eis,

9 Si taliter locuti fuerint ad nos, manete donec veniamus ad vos: stemus in loco nostro, nec ascendamus ad eos.

10 Si autem dixerint: Ascendite ad nos: ascendamus, quia tradidit eos Dominus in manibus nostris: hoc erit nobis signum.

11 Apparuit igitur uterque statione Philisthinorum: dixeruntque Philisthiim: En Hebræi egrediuntur de cavernis, in quibus absconditi fuerant.

12 Et locuti sunt viri de statione ad Jonatham, & ad armigerum ejus, dixeruntque: Ascendite ad nos, & ostendemus vobis rem. Et ait Jonathas ad armigerum suum: Ascendamus, sequere me: † tradidit enim Dominus eos in manus Israel. † 1. Machab. 3. 20.

13 Ascendit autem Jonathas manibus & pedibus reptans, & armiger ejus post eum. Itaque alii cadebant ante Jonatham, alios armiger ejus interficiebat sequens eum.

14 Et facta est plaga prima, quæ percussit Jonathas & armiger ejus, quasi viginti virorum, in media parte jugeri, quam par boum in die arare consuevit.

15 Et factum est miraculum in castris, per agros: sed & omnis populus stationis eorum, qui erant ad prædandum, obstupuit, & conturbata est terra: & accidit quasi miraculum a Deo.

16 Et respexerunt speculatores Saul, qui erant in Gabaa Benjamin, & ecce multitudo prostrata, & huc illucque diffugiens.

17 Et ait Saul populo, qui erat cum eo: Requirite, & videte quis abierit ex nobis: Cumque requisissent, repertum est non adesse Jonatham, & armigerum ejus.

18 Et ait Saul ad Achiam: Applica arcam Dei. (Erat enim ibi arca Dei in die illa cum filiis Israel.)

19 Cumque loqueretur Saul ad sacerdotem, tumultus magnus exortus est in castris Philisthinorum: crescebatque paulatim, & clarius resonabat. Et ait Saul ad sacerdotem: Contrahe manum tuam.

20 Conclamavit ergo Saul, & omnis populus qui erat cum eo, & venerunt usque ad locum certaminis: & ecce versus fuerat gladius uniuscujusque ad proximum suum, & cædes magna nimis.

21 Sed & Hebræi qui fuerant cum Philisthiim heri & nudius tertius, ascenderantque cum eis in castris, reversi sunt ut essent cum Israël, qui erant cum Saul & Jonatha.

22 Omnes quoque Israelitæ qui se absconderant in monte Ephraim, audientes quod fugissent Philisthæi, sociaverunt se cum suis in prælio. Et erant cum Saul, quasi decem millia virorum.

23 Et salvavit Dominus in die illa Israel: pugna autem pervenit usque ad Bethaven.

24 Et viri Israel sociati sunt sibi in die illa: adjuravit autem Saul populum, dicens: Maledictus vir, qui comederit panem usque ad vesperam, donec ulciscar de inimicis meis. Et non manducavit universus populus panem:

25 Omneque terræ vulgus venit in saltum, in quo erat mel super faciem agri.

26 Ingressus est itaque populus saltum, & apparuit fluens mel, nullusque applicuit manum ad os suum: timebat enim populus juramentum.

27 Porro Jonathas non audierat cum adjuraret pater ejus populum: extenditque summitatem virgæ, quam habebat in manu, & intinxit in favum mellis: & convertit manum suam ad os suum, & illuminati sunt oculi ejus,

28 Respondensque unus de populo, ait: Jurejurando constrinxit pater tuus populum, dicens: Maledictus vir, qui comederit panem hodie, (defecerat autem populus.)

29 Dixitque Jonathas: Turbavit pater meus terram: vidistis ipsi quia illuminati sunt oculi mei, eo quod gustaverim paululum de melle isto:

30 Quanto magis si comedisset populus de præda inimicorum suorum, quam reperit? nonne major plaga facta fuisset in Philisthiim?

31 Percusserunt ergo in die illa Philisthæos a Machmis usque in Ajalon. Defatigatus est autem populus nimis.

32 Et versus ad prædam, tulit oves, & boves, & vitulos, & mactaverunt in terra: comeditque populus cum sanguine.

33 Nuntiaverunt autem Sauli dicentes, quod populus peccasset Domino, comedens cum sanguine. Qui ait: Prævaricati estis: volvite ad me jam nunc saxum grande.

34 Et dixit Saul: Dispergimini in vulgus, & dicite eis, ut adducat ad me unusquisque bovem suum & arietem, & occidite super illud, & vescimini, & non peccabitis Domino comedentes cum sanguine. Adduxit itaque omnis populus unusquisque bovem in manu sua usque ad noctem: & occiderunt ibi.

35 Ædificavit autem Saul altare Domino: tuncque primum cœpit ædificare altare Domino.

36 Et dixit Saul: Irruamus super Philisthæos nocte, & vastemus eos usque dum illucescat mane, nec relinquamus ex eis virum. Dixitque populus: Omne quod bonum videtur in oculis tuis, fac. Et ait sacerdos: Accedamus huc ad Deum.

37 Et consuluit Saul Dominum, Num persequar

sequar Philisthiim? si trades eos in manus Israel? Et non respondit ei in die illa.

38 Dixitque Saul: Applicate huc universos angulos populi: & scitote, & videte, per quem acciderit peccatum hoc hodie.

39 Vivit Dominus salvator Israel, quia si per Jonatham filium meum factum est, absque retractatione morietur. Ad quod nullus contradixit ei de omni populo.

40 Et ait ad universum Israel: Separamini vos in partem unam, & ego cum Jonatha filio meo ero in parte altera. Respondit que populus ad Saul: Quod bonum videtur in oculis tuis, fac.

41 Et dixit Saul ad Dominum Deum Israel: Domine Deus Israel da judicium: quid est quod non responderis servo tuo hodie? Si in me, aut in Jonatha filio meo, est iniquitas hæc, da ostentionem: aut si hæc iniquitas est in populo tuo, da sanctitatem. Et deprehensus est Jonathas & Saul, populus autem exivit.

42 Et ait Saul: Mittite sortem inter me, & inter Jonatham filium meum. Et captus est Jonathas.

43 Dixit autem Saul ad Jonatham: Indica mihi quid feceris? Et indicavit ei Jonathas, & ait: Gustans gustavi in summitate virgæ, quæ erat in manu mea, paululum mellis, & ecce ego morior.

44 Et ait Saul: Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat, quia morte morieris Jonatha.

45 Dixitque populus ad Saul: Ergone Jonathas morietur, qui fecit salutem hanc magnam in Israel? hoc nefas est: vivit Dominus, si ceciderit capillus de capite ejus in terram, quia cum Deo operatus est hodie. Liberavit ergo populus Jonatham, ut non moreretur.

46 Recessitque Saul, nec persecutus est Philisthiim: porro Philisthiim abierunt in loca sua.

47 Et Saul, confirmato regno super Israel, pugnabat per circuitum adversus omnes inimicos ejus, contra Moab, & filios Ammon, & Edom, & reges Soba, & Philisthæos: & quocumque se verterat, superabat.

48 Congregatoque exercitu, percussit Amalec, & eruit Israel de manu vastatorum ejus.

49 Fuerunt autem filii Saul, Jonathas, & Jessui, & Melchisua; & nomina duarum filiarum ejus nomen primogenitæ Merob, & nomen minoris Michol.

50 Et nomen uxoris Saul, Achinoam filia Achimaas: & nomen principis militiæ ejus Abner, filius Ner, patruelis Saul.

51 Porro Cis fuit pater Saul, & Ner pater Abner, filius Abiel.

52 Erat autem bellum potens adversum Philisthæos omnibus diebus Saul. Nam quemcumque viderat Saul virum fortem, & aptum ad prælium, sociabat eum sibi.

CAPUT XV.

Saul missus a Domino ad delendum funditus Amalec, Agag eorum regem multamque prædam reservans, inobedientia arguitur, commendata obedientia, ideoque secundo reprobatus a regno rejicitur; interfectoque Agag, Saul reprobatus a Samuele lugetur.

1 ET dixit Samuel ad Saul: Me misit Dominus, ut ungerem te in regem super populum ejus Israel: nunc ergo audi vocem Domini:

2 Hæc dicit Dominus exercituum: Recensui quæcumque fecit Amalec Israeli, † quomodo restitit ei in via cum ascenderet de Ægypto. †*Exod.* 17. 8.

3 Nunc ergo vade, & percute Amalec, & demolire universa ejus: non parcas ei, & non concupiscas ex rebus ipsius aliquid: sed interfice a viro usque ad mulierem, & parvulum atque lactentem, bovem & ovem, camelum & asinum.

4 Præcepit itaque Saul populo, & recensuit eos quasi agnos: ducenta millia peditum, & decem millia virorum Juda.

5 Cumque venisset Saul usque ad civitatem Amalec, tetendit insidias in torrente.

6 Dixitque Saul Cinæo: Abite, recedite, atque descendite ab Amalec: ne forte involvam te cum eo: tu enim fecisti misericordiam cum omnibus filiis Israel, cum ascenderent de Ægypto. Et recessit Cinæus de medio Amalec.

7 Percussitque Saul Amalec, ab Hevila, donec venias ad Sur, quæ est e regione Ægypti.

8 Et apprehendit Agag regem Amalec vivum: omne autem vulgus interfecit in ore gladii.

9 Et pepercit Saul, & populus, Agag, & optimis gregibus ovium & armentorum, & vestibus & arietibus, & universis quæ pulchra erant, nec voluerunt disperdere ea: quidquid vero vile fuit & reprobum, hoc demoliti sunt.

10 Factum est autem verbum Domini ad Samuel, dicens:

11 Pœnitet me quòd constituerim Saul regem: quia dereliquit me, & verba mea opere non implevit. Contristatusque est Samuel, & clamavit ad Dominum tota nocte.

12 Cumque de nocte surrexisset Samuel, ut iret ad Saul mane, nuntiatum est Samueli, eo quod venisset Saul in Carmelum, & erexisset sibi fornicem triumphalem, & reversus transisset, descendissetque in Galgala. Venit ergo Samuel ad Saul, & Saul offerebat holocaustum Domino, de initiis prædarum quæ attulerat ex Amalec.

13 Et cum venisset Samuel ad Saul, dixit ei Saul: Benedictus tu Domino, implevi verbum Domini.

14 Dixitque Samuel: Et quæ est hæc vox gregum, quæ resonat in auribus meis, & armentorum, quam ego audio?

15 Et ait Saul: De Amalec adduxerunt ea: pepercit enim populus melioribus ovibus & armentis, ut immolarentur Domino Deo tuo; reliqua vero occidimus.

16 Ait autem Samuel ad Saul: Sine me, & indicabo tibi quæ locutus sit Dominus ad me nocte. Dixitque ei: Loquere.

17 Et ait Samuel: Nonne cum parvulus esses in oculis tuis, caput in tribubus Israel factus es: unxitque te Dominus in regem super Israel,

18 Et misit te Dominus in viam, & ait: Vade, & interfice peccatores Amalec, & pugnabis contra eos usque ad internecionem eorum.

19 Quare ergo non audisti vocem Domini: sed versus ad prædam es, & fecisti malum in oculis Domini?

20 Et ait Saul ad Samuelem: Immo audivi vocem Domini, & ambulavi in via per quam

mittit me Dominus, & adduxi Agag regem Amalec, & Amalec interfeci.

21 Tulit autem de præda populus oves & boves, primitias eorum quæ cæsa sunt, ut immolet Domino Deo suo in Galgalis.

† *Eccl. 4. 17. Osee 6. 6. Matth. 9. 13. & 12. 7.*

22 Et ait Samuel: † Numquid vult Dominus holocausta & victimas, & non potius ut obediatur voci Domini? MELIOR est enim obedientia quam victimæ: & auscultare magis quam offerre adipem arietum.

23 Quoniam quasi peccatum ariolandi est, repugnare: & quasi scelus idololatriæ, nolle acquiescere. Pro eo ergo quod abjecisti sermonem Domini, abjecit te Dominus ne sis rex.

24 Dixitque Saul ad Samuelem: Peccavi, quia prævaricatus sum sermonem Domini, & verba tua, timens populum, & obediens voci eorum.

25 Sed nunc porta, quaso, peccatum meum, & revertere mecum, ut adorem Dominum.

26 Et ait Samuel ad Saul: Non revertar tecum, quia projecisti sermonem Domini, & projecit te Dominus ne sis rex super Israel.

27 Et conversus est Samuel ut abiret: ille autem apprehendit summitatem pallii ejus, quæ & scissa est.

† *Infra 28. 17.*

28 Et ait ad eum Samuel: † Scidit Dominus regnum Israel a te hodie, & tradidit illud proximo tuo meliori te.

29 Porro Triumphator in Israel non parcet: & pœnitudine non flectetur: neque enim homo est ut agat pœnitentiam:

30 At ille ait: Peccavi: sed nunc honora me coram senioribus populi mei, & coram Israel, & revertere mecum, ut adorem Dominum Deum tuum.

31 Reversus ergo Samuel secutus est Saulem: & adoravit Saul Dominum.

32 Dixitque Samuel: Adducite ad me Agag regem Amalec. Et oblatus est ei Agag pinguissimus, & tremens. Et dixit Agag: Siccine separat amara mors?

33 Et ait Samuel: Sicut fecit absque liberis mulieres gladius tuus, sic absque liberis erit inter mulieres mater tua. Et in frusta concidit eum Samuel coram Domino in Galgalis.

34 Abiit autem Samuel in Ramatha: Saul vero ascendit in domum suam in Gabaa.

35 Et non vidit Samuel ultra Saul usque ad diem mortis suæ: verumtamen lugebat Samuel Saulem, quoniam Dominus pœnitebat quod constituisset eum regem super Israel.

CAPUT XVI.

Reprobato Saule, David inter fratres minimus in regem ungitur: qui cithara psallente coram Saule cum agitaretur spiritu malo, ille levius habebat.

1 DIxitque Dominus ad Samuelem: Usquequo tu luges Saul, cum ego projecerim eum ne regnet super Israel? Imple cornu tuum oleo, & veni, ut mittam te ad Isai Bethlehemitem: providi enim in filiis ejus mihi regem,

2 Et ait Samuel: Quo modo vadam? audiet enim Saul & interficiet me. Et ait Dominus: Vitulum de armento tolles in manu tua, & dices: Ad immolandum Domino veni.

3 Et vocabis Isai ad victimam, & ego ostendam tibi quid facias, & unges quemcunque monstravero tibi.

4 Fecit ergo Samuel, sicut locutus est ei Dominus. Venitque in Bethlehem, & admirati sunt seniores civitatis, occurrentes ei, dixeruntque: Pacificusne est ingressus tuus?

5 Et ait: Pacificus: ad immolandum Domino veni, sanctificamini, & venite mecum ut immolem. Sanctificavit ergo Isai & filios ejus, & vocavit eos ad sacrificium.

6 Cumque ingressi essent, vidit Eliab, & ait: Num coram Domino est Christus ejus?

7 Et dixit Dominus ad Samuelem: Ne respicias vultum ejus, neque altitudinem staturæ ejus: quoniam abjeci eum, nec juxta intuitum hominis ego judico: homo enim videt ea quæ parent, † Dominus autem intuetur cor.

† *Psal. 7. 10.*

8 Et vocavit Isai Abinadab, & adduxit eum coram Samuele. Qui dixit: Nec hunc elegit Dominus.

9 Adduxit autem Isai Samma, de quo ait: Etiam hunc non elegit Dominus.

10 Adduxit itaque Isai septem filios suos coram Samuele: & ait Samuel ad Isai: Non elegit Dominus ex istis.

11 Dixitque Samuel ad Isai: Numquid jam completi sunt filii? qui respondit: Adhuc reliquus est parvulus, & pascit oves. Et ait Samuel ad Isai: Mitte, & adduc eum: nec enim discumbemus prius quam huc ille veniat.

12 Misit ergo, & adduxit eum. Erat autem rufus, & pulcher aspectu, decoraque facie: & ait Dominus: Surge, unge eum, ipse est enim.

13 Tulit ergo Samuel cornu olei, † & unxit eum in medio fratrum ejus: & directus est Spiritus Domini a die illa in David, & deinceps: surgensque Samuel abiit in Ramatha.

† *2. Reg. 7. 8. Psalm. 77. 70. & 88. 21. Act. 7. 46. & 13. 22.*

14 Spiritus autem Domini recessit a Saul, & exagitabat eum spiritus nequam, a Domino.

15 Dixeruntque servi Saul ad eum: Ecce spiritus Dei malus exagitat te.

16 Jubeat Dominus noster, & servi tui qui coram te sunt, quærent hominem scientem psallere cithara, ut quando arripuerit te spiritus Domini malus, psallat manu sua, & levius feras.

17 Et ait Saul ad servos suos: Providete ergo mihi aliquem bene psallentem, & adducite eum ad me.

18 Et respondens unus de pueris, ait: Ecce vidi filium Isai Bethlehemitem scientem psallere, & fortissimum robore, & virum bellicosum, & prudentem in verbis, & virum pulchrum: & Dominus est cum eo.

19 Misit ergo Saul nuntios ad Isai, dicens: Mitte ad me David filium tuum, qui est in pascuis.

20 Tulit itaque Isai asinum plenum panibus, & lagenam vini, & hœdum de capris unum, & misit per manum David filii sui Sauli.

21 Et venit David ad Saul, & stetit coram eo: at ille dilexit eum nimis, & factus est ejus armiger.

22 Misitque Saul ad Isai dicens: Stet David in conspectu meo: invenit enim gratiam in oculis meis.

23 Igitur quandocumque spiritus Domini malus arripiebat Saul, David tollebat citharam, & percutiebat manu sua, & refocillabatur

batur Saul, & levius habebat: recedebat enim ab eo ſpiritus malus.

CAPUT XVII.

Philiſthæis contra Iſraelem ad pugnam congregatis, Goliath gigantem in armis & fortitudine confidentem, ſola funda David occidit, præciſumque caput, diffuſis Philiſthæis, ad Salem tulit.

1 COngregantes autem Philiſthiim agmina ſua in prælium, convenerunt in Socho Judæ: & caſtrametati ſunt inter Socho & Azeca, in finibus Dominus.

2 Porro Saul & filii Iſrael congregati venerunt in Vallem terebinthi, & direxerunt aciem ad pugnandum contra Philiſthiim.

3 Et Philiſthiim ſtabant ſuper montem ex parte hac, & Iſrael ſtabat ſupra montem ex altera parte: valliſque erat inter eos.

4 Et egreſſus eſt vir ſpurius de caſtris Philiſthinorum, nomine Goliath, de Geth, altitudinis ſex cubitorum & palmi:

5 Et caſſis ærea ſuper caput ejus, & lorica ſquamata induebatur: porro pondus loricæ ejus, quinque millia ſiclorum æris erat:

6 Et ocreas æreas habebat in cruribus: & clypeus æreus tegebat humeros ejus.

7 Haſtile autem haſtæ ejus, erat quaſi liciatorium texentium: ipſum autem ferrum haſtæ ejus, ſexcentos ſiclos habebat ferri: & armiger ejus antecedebat eum.

8 Stanſque clamabat adverſum phalanges Iſrael, & dicebat eis: Quare veniſtis parati ad prælium? Numquid ego non ſum Philiſthæus, & vos ſervi Saul? Eligite ex vobis virum, & deſcendat ad ſingulare certamen.

9 Si quiverit pugnare mecum, & percuſſerit me, erimus vobis ſervi: ſi autem ego prævaluero, & percuſſero eum, vos ſervi eritis, & ſervietis nobis.

10 Et ajebat Philiſthæus: Ego exprobravi agminibus Iſrael hodie: Date mihi virum, & ineat mecum ſingulare certamen.

11 Audiens autem Saul, & omnes Iſraelitæ, ſermones Philiſthæi hujuſcemodi, ſtupebant, & metuebant nimis.

12 David autem erat filius viri Ephrathæi, de quo † ſupra dictum eſt, de Bethlehem Judæ, cui nomen erat Iſai, qui habebat octo filios, & erat vir in diebus Saul ſenex, & grandævus inter viros.

†*Supra* 16. 1.

13 Abierunt autem tres filii ejus majores poſt Saul in prælium: & nomina trium filiorum ejus, qui perrexerunt ad bellum, Eliab primogenitus, & ſecundus Abinadab, tertiuſque Samma.

14 David autem erat minimus. Tribus ergo majoribus ſecutis Saulem,

15 Abiit David, & reverſus eſt a Saul, ut paſceret gregem patris ſui in Bethlehem.

16 Procedebat vero Philiſthæus mane & veſpere, & ſtabat quadraginta diebus.

17 Dixit autem Iſai ad David filium ſuum: Accipe fratribus tuis ephi polentæ, & decem panes iſtos, & curre in caſtra ad fratres tuos,

18 Et decem formellas caſei has deferes ad tribunum: & fratres tuos viſitabis, ſi recte agant: & cum quibus ordinati ſunt, diſce.

19 Saul autem, & illi, & omnes filii Iſrael in Valle terebinthi pugnabant adverſum Philiſthiim.

20 Surrexit itaque David mane, & commendavit gregem cuſtodi: & onuſtus abiit, ſicut præceperat ei Iſai: & venit ad locum Magala, & ad exercitum, qui egreſſus ad pugnam vociferatus erat in certamine.

21 Direxerat enim aciem Iſrael, ſed & Philiſthiim ex adverſo fuerant præparati.

22 Derelinquens ergo David vaſa quæ attulerat, ſub manu cuſtodis ad ſarcinas, cucurrit ad locum certaminis, & interrogabat ſi omnia recte agerentur erga fratres ſuos.

23 Cumque adhuc ille loqueretur eis, apparuit vir ille ſpurius aſcendens, Goliath nomine, Philiſthæus, de Geth, de caſtris Philiſthinorum: & loquente eo hæc eadem verba audivit David.

24 Omnes autem Iſraelitæ, cum vidiſſent virum, fugerunt a facie ejus, timentes eum valde.

25 Et dixit unus quiſpiam de Iſrael: Num vidiſtis virum hunc qui aſcendit? ad exprobrandum enim Iſraeli aſcendit. Virum ergo qui percuſſerit eum, ditabit rex divitiis magnis, & filiam ſuam dabit ei, & domum patris ejus faciet abſque tributo in Iſrael.

26 Et ait David ad viros qui ſtabant ſecum, dicens: Quid dabitur viro, qui percuſſerit Philiſthæum hunc, & tulerit opprobrium de Iſrael? quis enim eſt hic Philiſthæus incircumciſus, qui exprobravit aciei Dei viventis?

27 Referebat autem ei populus eumdem ſermonem, dicens: Hæc dabuntur viro, qui percuſſerit eum.

28 Quod cum audiſſet Eliab frater ejus major, loquente eo cum aliis, iratus eſt contra David, & ait: Quare veniſti, & quare dereliquiſti panculas oves illas in deſerto? ego novi ſuperbiam tuam, & nequitiam cordis tui: quia ut videres prælium, deſcendiſti.

29 Et dixit David: Quid feci? numquid non verbum eſt?

30 Et declinavit paululum ab eo ad alium: dixitque eumdem ſermonem. Et reſpondit ei populus verbum ſicut prius.

31 Audita ſunt autem verba, quæ locutus eſt David, & annuntiata in conſpectu Saul.

32 Ad quem cum fuiſſet adductus, locutus eſt ei: Non concidat cor cujuſquam in eo: ego ſervus tuus vadam, & pugnabo adverſus Philiſthæum.

33 Et ait Saul ad David: Non vales reſiſtere Philiſthæo iſti, nec pugnare adverſus eum: quia puer es; hic autem vir bellator eſt ab adoleſcentia ſua.

†*Infra* 17. 34.

34 Dixitque David ad Saul: † Paſcebat ſervus tuus patris ſui gregem, & veniebat leo, vel urſus, & tollebat arietem de medio gregis:

35 Et perſequebar eos, & percutiebam, eruebamque de ore eorum: & illi conſurgebant adverſum me, & apprehendebam mentum eorum, & ſuffocabam, interficiebamque eos.

36 Nam & leonem & urſum interfeci ego ſervus tuus: erit igitur & Philiſthæus hic incircumciſus, quaſi unus ex eis. Nunc vadam, & auferam opprobrium populi: quoniam quis eſt iſte Philiſtæus incircumciſus, qui auſus eſt maledicere exercitui Dei viventis?

37 Et ait David: Dominus qui eripuit me de manu leonis, & de manu urſi, ipſe me liberabit de manu Philiſthæi hujus. Dixit autem Saul ad David: Vade, & Dominus tecum ſit.

38 Et

38 Et induit Saul David vestimentis suis, & imposuit galeam æream super caput ejus, & vestivit eum lorica.

39 Accinctus ergo David gladio ejus super vestem suam, cœpit tentare si armatus posset incedere: non enim habebat consuetudinem. Dixitque David ad Saul: Non possum sic incedere, quia non usum habeo. Et deposuit ea,

40 Et tulit baculum suum, quem semper habebat in manibus: & elegit sibi quinque limpidissimos lapides de torrente, & misit eos in peram pastoralem, quam habebat secum, & fundam manu tulit: & processit adversum Philisthæum.

41 Ibat autem Philisthæus incedens, & appropinquans adversum David, & armiger ejus ante eum.

42 Cumque inspexisset Philisthæus, & vidisset David, despexit eum. Erat enim adolescens, rufus, & pulcher aspectu.

43 Et dixit Philisthæus ad David: Numquid ego canis sum, quod tu venis ad me cum baculo? Et maledixit Philisthæus David in diis suis:

44 Dixitque ad David: Veni ad me, & dabo carnes tuas volatilibus cœli & bestiis terræ.

45 Dixit autem David ad Philisthæum: Tu venis ad me cum gladio, & hasta, & clypeo: ego autem venio ad te in nomine Domini exercituum, Dei agminum Israel, quibus exprobrasti

46 Hodie, & dabit te Dominus in manu mea, & percutiam te, & auferam caput tuum a te: & dabo cadavera castrorum Philisthiim hodie volatilibus cœli, & bestiis terræ: ut sciat omnis terra, quia est Deus in Israel.

47 Et noverit universa ecclesia hæc, quia non in gladio, nec in hasta salvat Dominus: ipsius enim est bellum, & tradet vos in manus nostras.

48 Cum ergo surrexisset Philisthæus, & veniret, & appropinquaret contra David, festinavit David, & cucurrit ad pugnam ex adverso Philisthæi.

49 Et misit manum suam in peram, tulitque unum lapidem, & funda jecit, & circumducens percussit Philisthæum in fronte: & infixus est lapis in fronte ejus, & cecidit in faciem suam super terram.

†*Eccli.* 47. 4. 1. *Machab.* 4. 30. 50 † Prævaluitque David adversum Philisthæum in funda & lapide, percussumque Philisthæum interfecit. Cumque gladium non haberet in manu David,

51 Cucurrit, & stetit super Philisthæum, & tulit gladium ejus, & eduxit eum de vagina sua: & interfecit eum, præciditque caput ejus. Videntes autem Philisthiim, quod mortuus esset fortissimus eorum, fugerunt.

52 Et consurgentes viri Israel & Juda vociferati sunt, & persecuti sunt Philisthæos usque dum venirent in vallem, & usque ad portas Accaron, ceciderunteque vulnerati de Philisthiim in via Saraim, & usque ad Geth, & usque ad Accaron.

53 Et revertentes filii Israel postquam persecuti fuerant Philisthæos, invaserunt castra eorum.

54 Assumens autem David caput Philisthæi, attulit illud in Jerusalem: arma vero ejus posuit in tabernaculo suo.

55 Eo autem tempore, quo viderat Saul David egredientem contra Philisthæum, ait ad Abner principem militiæ: De qua stirpe descendit hic adolescens, Abner? Dixitque Abner: Vivit anima tua, rex, si novi.

56 Et ait rex: Interroga tu, cujus filius sit iste puer.

57 Cumque regressus esset David, percusso Philisthæo, tulit eum Abner, & introduxit coram Saule, caput Philisthæi habentem in manu.

58 Et ait ad eum Saul: De qua progenie es, o adolescens? Dixitque David: filius servi tui Isai Bethlehemitæ ego sum.

CAPUT XVII.

Jonathas Davidi arctissime jungitur fœdere: Saul, audita sui & David comparatione, pessime illum habet, unde malo spiritu agitatus nititur David configere: & Merob filiam, quam erat Davidi pollicitus, tradit alteri: Michol vero juniorem callide mediantibus centum præputiis Philisthæorum despondet David in uxorem.

1 ET factum est cum complesset loqui ad Saul: anima Jonathæ conglutinata est animæ David, & dilexit eum Jonathas quasi animam suam.

2 Tulitque eum Saul in die illa, & non concessit ei ut reverteretur in domum patris sui.

3 Inierunt autem David & Jonathas fœdus: diligebat enim eum quasi animam suam.

4 Nam expoliavit se Jonathas tunica, qua erat indutus, & dedit eam David, & reliqua vestimenta sua, usque ad gladium & arcum suum, & usque ad balteum.

5 Egrediebatur quoque David ad omnia quæcumque mitteret eum Saul, & prudenter se agebat: posuitque eum Saul super viros belli, & acceptus erat in oculis universi populi, maximeque in conspectu famulorum Saul.

6 Porro cum reverteretur percusso Philisthæo David, egressæ sunt mulieres de universis urbibus Israel, cantantes, choroisque ducentes in occursum Saul regis, in tympanis lætitiæ, & in sistris.

7 Et præcinebant mulieres ludentes, atque dicentes: † Percussit Saul mille, & David decem millia. † *Infra* 21. 11. *Eccli.* 47. 7.

8 Iratus est autem Saul nimis, & displicuit in oculis ejus sermo iste: dixitque: Dederunt David decem millia, & mihi mille dederunt: quid ei superest nisi solum regnum?

9 Non rectis ergo oculis Saul aspiciebat David a die illa, & deinceps.

10 Post diem autem alteram, invasit spiritus Dei malus Saul, & prophetabat in medio domus suæ: David autem psallebat manu sua, sicut per singulos dies: tenebatque Saul lanceam,

11 Et misit eam, putans quod configere posset David cum pariete: & declinavit David a facie ejus secundo.

12 Et timuit Saul David, eo quod Dominus esset cum eo, & a se recessisset.

13 Amovit ergo eum Saul a se, & fecit eum tribunum super mille viros: & egrediebatur, & intrabat in conspectu populi.

14 In omnibus quoque viis suis David prudenter agebat, & Dominus erat cum eo.

15 Vi-

Digitized by Google

15 Vidit itaque Saul quod prudens esset nimis, & cœpit cavere eum.

16 Omnis autem Israel & Juda diligebat David: ipse enim ingrediebatur & egrediebatur ante eos.

17 Dixitque Saul ad David: Ecce filia mea major Merob, ipsam dabo tibi uxorem: tantummodo esto vir fortis, & præliare bella Domini. Saul autem reputabat, dicens: Non sit manus mea in eum, sed sit super eum manus Philisthinorum:

18 Ait autem David ad Saul: Quis ego sum, aut quæ est vita mea, aut cognatio patris mei in Israel, at fiam gener regis?

19 Factum est autem tempus, cum deberet dari Merob filia Saul David, data est Hadrieli Molathitæ uxor.

20 Dilexit autem David Michol filia Saul altera. Et nuntiatum est Saul, & placuit ei.

21 Dixitque Saul: Dabo eam illi, ut sit ei in scandalum, & sit super eum manus Philisthinorum. Dixitque Saul ad David: In duabus rebus gener meus eris hodie.

22 Et mandavit Saul servis suis: Loquimini ad David clam me, dicentes: Ecce places regi, & omnes servi ejus diligunt te. Nunc ergo esto gener regis.

23 Et locuti sunt servi Saul in auribus David omnia verba hæc. Et ait David: Num parum videtur vobis, generum esse regis? Ego autem sum vir pauper & tenuis.

24 Et renuntiaverunt servi Saul, dicentes: Hujuscemodi verba locutus est David.

25 Dixit autem Saul: Sic loquimini ad David: non habet rex sponsalia necesse, nisi tantum centum præputia Philisthinorum, ut fiat ultio de inimicis regis. Porro Saul cogitabat tradere David in manus Philisthinorum.

26 Cumque renuntiassent servi ejus David, verba quæ dixerat Saul, placuit sermo in oculis David, ut fieret gener regis.

27 Et post paucos dies surgens David, abiit cum viris qui sub eo erant. Et percussit ex Philisthiim ducentos viros, & attulit eorum præputia, & annumeravit ea regi, ut esset gener ejus. Dedit itaque Saul ei Michol filiam suam uxorem.

28 Et vidit Saul, & intellexit quod Dominus esset cum David. Michol autem filia Saul diligebat eum.

29 Et Saul magis cœpit timere David: factusque est Saul inimicus David cunctis diebus.

30 Et egressi sunt principes Philisthinorum: a principio autem egressionis eorum, prudentius se gerebat David quam omnes servi Saul, & celebre factum est nomen ejus nimis.

CAPUT XIX.

Saul Davidem occidere volens, voce Jonathæ placatur; quem coram se citharizantem iterum transfigere tentat; & fugientem industria Michol in Najoth apud Samuelem persecutus, post ternos nuntios prophetantes etiam ipse prophetat.

1 LOcutus est autem Saul ad Jonatham filium suum, & ad omnes servos suos, ut occiderent David. Porro Jonathas filius Saul diligebat David valde.

2 Et indicavit Jonathas David, dicens: Quærit Saul pater meus occidere te: quapropter observa te, quæso, mane, & manebis clam, & absconderis.

3 Ego autem egrediens stabo juxta patrem meum, in agro ubicumque fueris: & ego loquar de te ad patrem meum: & quodcumque videro, nuntiabo tibi.

4 Locutus est ergo Jonathas de David bona ad Saul patrem suum: dixitque ad eum: Ne pecces rex in servum tuum David, quia non peccavit tibi, & opera ejus bona sunt tibi valde.

5 Et posuit animam suam in manu sua, & percussit Philisthæum, & fecit Dominus salutem magnam universo Israeli: vidisti, & lætatus es. Quare ergo peccas in sanguine innoxio, interficiens David, qui est absque culpa?

6 Quod cum audisset Saul, placatus voce Jonathæ, juravit: Vivit Dominus, quia non occidetur.

7 Vocavit itaque Jonathas David, & indicavit ei omnia verba hæc: & introduxit Jonathas David ad Saul, & fuit ante eum, sicut fuerat heri & nudiustertius.

8 Motum est autem rursum bellum: & egressus David, pugnavit adversum Philisthiim: percussitque eos plaga magna, & fugerunt a facie ejus.

9 Et factus est spiritus Domini malus in Saul: sedebat autem in domo sua, & tenebat lanceam: porro David psallebat manu sua.

10 Nisusque est Saul configere David lancea in pariete, & declinavit David a facie Saul: lancea autem casso vulnere perlata est in parietem, & David fugit, & salvatus est nocte illa.

11 Misit ergo Saul satellites suos in domum David, ut custodirent eum, & interficeretur mane. Quod cum annuntiasset David Michol uxor sua, dicens: Nisi salvaveris te nocte hac, cras morieris:

12 Deposuit eum per fenestram: porro ille abiit & aufugit, atque salvatus est.

13 Tulit ergo Michol statuam, & posuit eam super lectum, & pelliem pilosam caprarum posuit ad caput ejus, & operuit eam vestimentis,

14 Misit autem Saul apparitores, qui caperent David: & responsum est quod ægrotaret.

15 Rursumque misit Saul nuntios ut viderent David, dicens: Afferte eum ad me in lecto, ut occidatur.

16 Cumque venissent nuntii, inventum est simulachrum super lectum, & pellis caprarum ad caput ejus.

17 Dixitque Saul ad Michol: Quare sic illusisti mihi, & dimisisti inimicum meum ut fugeret? Et respondit Michol ad Saul: Quia ipse locutus est mihi: Dimitte me, alioquin interficiam te.

18 David autem fugiens, salvatus est, & venit ad Samuel in Ramatha, & nuntiavit ei omnia quæ fecerat sibi Saul: & abierunt ipse & Samuel, & morati sunt in Najoth.

19 Nuntiatum est autem Sauli a dicentibus: Ecce David in Najoth in Ramatha.

20 Misit ergo Saul lictores, ut raperent David: qui cum vidissent cuneum prophetarum vaticinantium, & Samuelem stantem super eos, factus est etiam Spiritus Domini in illis, & prophetare cœperunt etiam ipsi.

21 Quod cum nuntiatum esset Sauli, misit & alios nuntios: prophetaverunt autem & illi. Et rursum misit Saul tertios nuntios: qui & ipsi prophetaverunt. Et iratus iracundia Saul,

22 Abiit etiam ipse in Ramatha, & venit usque ad cisternam magnam, quæ est in Socho, & interrogavit, & dixit: In quo loco sunt Samuel & David? Dictumque est ei: Ecce in Najoth sunt in Ramatha.

23 Et abiit in Najoth in Ramatha, & factus est etiam super eum Spiritus Domini, & ambulabat ingrediens, & prophetabat usque dum veniret in Najoth in Ramatha.

24 Et expoliavit etiam ipse se vestimentis suis, & prophetavit cum ceteris coram Samuele, & cecidit nudus tota die illa & nocte. Unde & exivit proverbium: † Num & Saul inter prophetas?

† *Supra* 10. 12.

CAPUT XX.

Jonathas post repetitum cum Davide fœdus, ipsum cum patre reconciliare frustra conatur; illum tamen e manibus ejus trium sagittarum signo liberat.

1 FUgit autem David de Najoth, quæ est in Ramatha, veniensque locutus est coram Jonatha: Quid feci? quæ est iniquitas mea, & quod peccatum meum in patrem tuum, quia quærit animam meam?

2 Qui dixit ei: Absit, non morieris: neque enim faciet pater meus quidquam grande vel parvum, nisi prius indicaverit mihi: hunc ergo celavit me pater meus sermonem tantummodo? nequaquam erit istud.

3 Et juravit rursum Davidi. Et ille ait: Scit profecto pater tuus quia inveni gratiam in oculis tuis, & dicet: Nesciat hoc Jonathas, ne forte tristetur. Quinimmo vivit Dominus, & vivit anima tua, quia uno tantum (ut ita dicam) gradu, ego morsque dividimur.

4 Et ait Jonathas ad David: Quodcumque dixerit mihi anima tua, faciam tibi.

5 Dixit autem David ad Jonathan: Ecce calendæ sunt crastino, & ego ex more sedere soleo juxta regem ad vescendum: dimitte ergo me ut abscondar in agro usque ad vesperam diei tertiæ.

6 Si respiciens requisierit me pater tuus, respondebis ei: Rogavit me David, ut iret celeriter in Bethlehem civitatem suam: quia victimæ solemnes ibi sunt universis contribulibus suis.

7 Si dixerit, Bene: pax erit servo tuo: si autem fuerit iratus, scito quia completa est malitia ejus.

8 Fac ergo misericordiam in servum tuum: quia fœdus Domini me famulum tuum tecum inire fecisti: si autem est iniquitas aliqua in me, tu me interfice, & ad patrem tuum ne introducas me.

9 Et ait Jonathas: Absit hoc a te: neque enim fieri potest, ut si certe cognovero completam esse patris mei malitiam contra te, non annuntiem tibi.

10 Respondit que David ad Jonathan: Quis renuntiabit mihi, si quid forte responderit tibi pater tuus dure de me?

11 Et ait Jonathas ad David: Veni, & egrediamur foras in agrum. Cumque exissent ambo in agrum,

12 Ait Jonathas ad David: Domine Deus Israel, si investigavero sententiam patris mei crastino vel perendie: & aliquid boni fuerit super David, & non statim misero ad te, & notum tibi fecero,

13 Hæc faciat Dominus Jonathæ, & hæc addat. Si autem perseveraverit patris mei malitia adversum te, revelabo aurem tuam, & dimittam te, ut vadas in pace, & sit Dominus tecum, sicut fuit cum patre meo.

14 Et si vixero, facies mihi misericordiam Domini: si vero mortuus fuero,

15 Non auferes misericordiam tuam a domo mea usque in sempiternum, quando eradicaverit Dominus inimicos David, unumquemque de terra: auferat Jonathan de domo sua, & requirat Dominus de manu inimicorum David.

16 Pepigit ergo Jonathas fœdus cum domo David: & requisivit Dominus de manu inimicorum David.

17 Et addidit Jonathas dejerare David, eo quod diligeret illum: sicut enim animam suam, ita diligebat eum.

18 Dixitque ad eum Jonathas: Cras calendæ sunt, & requireris:

19 Requiretur enim sessio tua usque perendie: Descendes ergo festinus, & venies in locum ubi celandus es in die quo operari licet, & sedebis juxta lapidem, cui nomen est Exel:

20 Et ego tres sagittas mittam juxta eum, & jaciam quasi exercens me ad signum:

21 Mittam quoque & puerum, dicens ei: Vade, & affer mihi sagittas.

22 Si dixero puero: Ecce sagittæ intra te sunt, tolle eas: tu veni ad me, quia pax tibi est, & nihil est mali, vivit Dominus: Si autem sic locutus fuero puero: Ecce sagittæ ultra te sunt: vade in pace, quia dimisit te Dominus.

23 De verbo autem quod locuti sumus ego & tu, sit Dominus inter me & te usque in sempiternum.

24 Absconditus est ergo David in agro, & venerunt calendæ, & sedit rex ad comedendum panem.

25 Cumque sedisset rex super cathedram suam (secundum consuetudinem) quæ erat juxta parietem, surrexit Jonathas, & sedit Abner ex latere Saul, vacuusque apparuit locus David.

26 Et non est locutus Saul quidquam in die illa: cogitabat enim quod forte evenisset ei, ut non esset mundus, nec purificatus.

27 Cumque illuxisset dies secunda post calendas, rursus apparuit vacuus locus David. Dixitque Saul ad Jonathan filium suum: Cur non venit filius Isai, nec heri, nec hodie, ad vescendum?

28 Respondit que Jonathas Sauli: Rogavit me obnixe, ut iret in Bethlehem,

29 Et ait: Dimitte me, quoniam sacrificium sollemne est in civitate, unus de fratribus meis accersivit me: nunc ergo si inveni gratiam in oculis tuis, vadam cito, & videbo fratres meos. Ob hanc causam non venit ad mensam regis.

30 Iratus autem Saul adversum Jonathan, dixit ei: Fili mulieris virum ultro rapientis, numquid ignoro quia diligis filium Isai, in confusionem tuam, & in confusionem ignominiosæ matris tuæ?

31 Omnibus enim diebus, quibus filius Isai vixerit super terram, non stabilieris tu, neque regnum tuum. Itaque jam nunc mitte, & adduc eum ad me: quia filius mortis est.

32 Respondens autem Jonathas Sauli patri suo, ait: Quare morietur? quid fecit?
33 Et arripuit Saul lanceam ut percuteret eum. Et intellexit Jonathas quod definitum esset a patre suo, ut interficeret David.
34 Surrexit ergo Jonathas a mensa in ira furoris, & non comedit in die calendarum secunda panem: Contristatus est enim super David, eo quod contudisset eum pater suus.
35 Cumque illuxisset mane, venit Jonathas in agrum juxta placitum David, & puer parvulus cum eo,
36 Et ait ad puerum suum: Vade, & affer mihi sagittas, quas ego jacio. Cumque puer cucurrisset, jecit aliam sagittam trans puerum.
37 Venit itaque puer ad locum jaculi, quod miserat Jonathas: & clamavit Jonathas post tergum pueri, & ait: Ecce ibi est sagitta porro ultra te.
38 Clamavitque iterum Jonathas post tergum pueri, dicens: Festina velociter, ne steteris. Collegit autem puer Jonathæ sagittas, & attulit ad dominum suum:
39 Et quid ageretur, penitus ignorabat: tantummodo enim Jonathas & David rem noverant.
40 Dedit ergo Jonathas arma sua puero, & dixit ei: Vade, & defer in civitatem.
41 Cumque abiisset puer, surrexit David de loco, qui vergebat ad austrum, & cadens pronus in terram, adoravit tertio: & osculantes se alterutrum, fleverunt pariter, David autem amplius.
42 Dixit ergo Jonathas ad David: Vade in pace; quæcumque juravimus ambo in nomine Domini, dicentes: Dominus sit inter me & te, & inter semen meum & semen tuum usque in sempiternum.
43 Et surrexit David, & abiit: sed & Jonathas ingressus est civitatem.

CAPUT XXI.

Profugus David in Nobe urbem sacerdotalem, fame compulsus panes sanctificatos comedit datos ab Achimelech præsente ibidem Doeg Idumæo; & Goliath gladio accepto, apud Achis regem Geth dementiam pro timore simulat.

1 VEnit autem David in Nobe ad Achimelech sacerdotem: & obstupuit Achimelech, eo quod venisset David. Et dixit ei: Quare tu solus, & nullus est tecum?
2 Et ait David ad Achimelech sacerdotem: Rex præcepit mihi sermonem, & dixit: Nemo sciat rem, propter quam missus es a me, & cujusmodi præcepta tibi dederim: nam & pueris condixi in illum & illum locum.
3 Nunc ergo si quid habes ad manum, vel quinque panes, da mihi, aut quidquid inveneris.
4 Et respondens sacerdos ad David, ait illi: Non habeo laicos panes ad manum, sed tantum panem sanctum: si mundi sunt pueri, maxime a mulieribus?
5 Et respondit David sacerdoti, & dixit ei: Equidem, si de mulieribus agitur: continuimus nos ab heri & nudiustertius, quando egrediebamur, & fuerunt vasa puerorum sancta: porro via hæc polluta est, sed & ipsa hodie sanctificabitur in vasis.
†*Matt.* 12. 3. 4. 6 † Dedit ergo ei sacerdos sanctificatum panem: neque enim erat ibi panis, nisi tantum panes propositionis, qui sublati fuerant a facie Domini, ut ponerentur panes calidi.
7 Erat autem ibi vir quidam de servis Saul, in die illa, intus in tabernaculo Domini: & nomen ejus Doeg Idumæus, potentissimus pastorum Saul.
8 Dixit autem David ad Achimelech: Si habes hic ad manum hastam, aut gladium: quia gladium meum, & arma mea non tuli mecum: sermo enim regis urgebat.
9 Et dixit sacerdos: Ecce hic gladius Goliath Philisthæi, quem percussisti in Valle terebinthi, est involutus pallio post ephod: si istum vis tollere, tolle: neque enim hic est alius absque eo. Et ait David: Non est huic alter similis, da mihi eum.
10 Surrexit itaque David, & fugit in die illa a facie Saul: & venit ad Achis regem Geth:
11 Dixeruntque servi Achis ad eum cum vidissent David: Numquid non iste est David rex terræ? nonne huic cantabant per choros, dicentes: † Percussit Saul mille, & David decem millia?
12 Posuit autem David sermones istos in corde suo, & extimuit valde a facie Achis regis Geth.
13 Et immutavit os suum coram eis, & collabebatur inter manus eorum, & impingebat in ostia portæ, defluebantque salivæ ejus in barbam.
14 Et ait Achis ad servos suos: Vidistis hominem insanum: quare adduxistis eum ad me?
15 An desunt nobis furiosi, quod introduxistis istum, ut furaret me præsente? hiccine ingredietur domum meam?

† *Supra* 18. 7. *Eccli.* 47. 7.

CAPUT XXII.

David plurimos ad se in speluncam Odollam suscipit; inde ad regem Moab proficiscitur; unde consilio Gad prophetæ in terram Juda revertitur. Saul vero omnes sacerdotes Nobe, præter Abiathar, qui ad David confugit, per Doeg Idumæum jussit interimi.

1 ABiit ergo David inde, & fugit in speluncam Odollam. Quod cum audissent fratres ejus, & omnis domus patris ejus, descenderunt ad eum illuc.
2 Et convenerunt ad eum omnes, qui erant in angustia constituti, & oppressi ære alieno, & amaro animo; & factus est eorum princeps, fueruntque cum eo quasi quadringenti viri.
3 Et profectus est David inde in Maspha, quæ est Moab: & dixit ad regem Moab: Maneat, oro, pater meus & mater mea vobiscum, donec sciam quid faciat mihi Deus.
4 Et reliquit eos ante faciem regis Moab: manseruntque apud eum cunctis diebus, quibus David fuit in præsidio.
5 Dixitque Gad propheta ad David: Noli manere in præsidio, proficiscere, & vade in terram Juda. Et profectus est David, & venit in saltum Haret.
6 Et audivit Saul quod apparuisset David, & viri qui erant cum eo. Saul autem cum maneret in Gabaa, & esset in nemore, quod est in Rama, hastam manu tenens, cunctique servi ejus circumstarent eum,

7 Ait

7 Ait ad servos suos qui assistebant ei: Audite nunc filii Jemini: numquid omnibus vobis dabit filius Isai agros & vineas, & universos vos faciet tribunos, & centuriones:

8 Quoniam conjurastis omnes adversum me, & non est qui mihi renuntiet, maxime cum & filius meus fœdus inierit cum filio Isai? Non est qui vicem meam doleat ex vobis, nec qui annuntiet mihi: eo quod suscitaverit filius meus servum meum adversum me, insidiantem mihi usque hodie.

9 Respondens autem Doeg Idumæus, qui assistebat, & erat primus inter servos Saul, Vidi, inquit, filium Isai in Nobe, apud Achimelech filium Achitob sacerdotem.

10 Qui consuluit pro eo Dominum, & cibaria dedit ei: sed & gladium Goliath Philisthæi dedit illi.

11 Misit ergo rex ad accersendum Achimelech sacerdotem filium Achitob, & omnem domum patris ejus, sacerdotum, qui erant in Nobe, qui universi venerunt ad regem.

12 Et ait Saul ad Achimelech: Audi fili Achitob. Qui respondit: Præsto sum domine.

13 Dixitque ad eum Saul: Quare conjurastis adversum me, tu & filius Isai, & dedisti ei panes & gladium, & consuluisti pro eo Deum, ut consurgeret adversum me, insidiator usque hodie permanens?

14 Respondensque Achimelech regi, ait: Et quis in omnibus servis tuis, sicut David fidelis, & gener regis, & pergens ad imperium tuum; & gloriosus in domo tua?

15 Num hodie cœpi pro eo consulere Deum? absit hoc a me: ne suspicetur rex adversus servum suum rem hujuscemodi, in universa domo patris mei: non enim scivit servus tuus quidquam super hoc negotio, vel modicum vel grande.

16 Dixitque rex: Morte morieris Achimelech, tu, & omnis domus patris tui.

17 Et ait rex emissariis, qui circumstabant eum: Convertimini, & interficite sacerdotes Domini: nam manus eorum cum David est: scientes quod fugisset, & non indicaverunt mihi. Noluerunt autem servi regis extendere manus suas in sacerdotes Domini.

18 Et ait rex ad Doeg: Convertere tu, & irrue in sacerdotes. Conversusque Doeg Idumæus, irruit in sacerdotes, & trucidavit in die illa octoginta quinque viros vestitos ephod lineo.

19 Nobe autem civitatem sacerdotum percussit in ore gladii, viros & mulieres, & parvulos, & lactentes, bovemque & asinum, & ovem in ore gladii.

20 Evadens autem unus filius Achimelech, filii Achitob, cujus nomen erat Abiathar, fugit ad David,

21 Et annuntiavit ei quod occidisset Saul sacerdotes Domini.

22 Et ait David ad Abiathar: Sciebam in die illa, quod cum ibi esset Doeg Idumæus, proculdubio annuntiaret Sauli: ego sum reus omnium animarum patris tui.

23 Mane mecum, ne timeas: si quis quæsierit animam meam, quæret & animam tuam, mecumque servaberis.

CAPUT XXIII.

Cum David Ceilam a Philisthæis liberasset, ne in manus Saul a viris Ceila traderetur, profugus in desertum Ziph proditur a Ziphæis: fœdere autem inter David & Jonathan renovato, Saul eum persequitur, sed propter subitam Philisthæorum irruptionem liberatur.

1 ET annuntiaverunt David, dicentes: Ecce Philisthiim oppugnant Ceilam, & diripiunt areas.

2 Consuluit ergo David Dominum, dicens: Num vadam, & percutiam Philisthæos istos? Et ait Dominus ad David: Vade, & percuties Philisthæos, & Ceilam salvabis.

3 Et dixerunt viri, qui erant cum David, ad eum: Ecce nos hic in Judæa consistentes timemus: quanto magis si jerimus in Ceilam adversum agmina Philisthinorum?

4 Rursum ergo David consuluit Dominum. Qui respondens, ait ei: Surge, & vade in Ceilam: ego enim tradam Philisthæos in manu tua.

5 Abiit ergo David, & viri ejus, in Ceilam, & pugnavit adversum Philisthæos, & abegit jumenta eorum, & percussit eos plaga magna: & salvavit David habitatores Ceilæ.

6 Porro eo tempore, quo fugiebat Abiathar filius Achimelech ad David in Ceilam, ephod secum habens descenderat.

7 Nuntiatum est autem Sauli quod venisset David in Ceilam: & ait Saul: Tradidit eum Deus in manus meas, conclususque est, introgressus urbem in qua portæ & seræ sunt.

8 Et præcepit Saul omni populo ut ad pugnam descenderet in Ceilam: & obsideret David, & viros ejus.

9 Quod cum David resciisset, quia præpararet ei Saul clam malum, dixit ad Abiathar sacerdotem: Applica ephod.

10 Et ait David: Domine Deus Israel, audivit famam servus tuus, quod disponat Saul venire in Ceilam, ut evertat urbem propter me:

11 Si tradent me viri Ceilæ in manus ejus? & si descendet Saul, sicut audivit servus tuus? Domine Deus Israel indica servo tuo. Et ait Dominus: Descendet.

12 Dixitque David: Si tradent me viri Ceilæ, & viros qui sunt mecum, in manus Saul? Et dixit Dominus: Tradent.

13 Surrexit ergo David & viri ejus quasi sexcenti, & egressi de Ceila, huc atque illuc vagabantur incerti: nuntiatumque est Sauli quod fugisset David de Ceila, & salvatus esset: quam ob rem dissimulavit exire.

14 Morabatur autem David in deserto in locis firmissimis, manseque in monte solitudinis Ziph, in monte opaco: quærebat eum tamen Saul cunctis diebus: & non tradidit eum Deus in manus ejus.

15 Et vidit David quod egressus esset Saul ut quæreret animam ejus. Porro David erat in deserto Ziph in silva.

16 Et surrexit Jonathas filius Saul; & abiit ad David in silvam, & confortavit manus ejus in Deo: dixitque ei:

17 Ne timeas: neque enim inveniet te manus Saul patris mei, & tu regnabis super Israel,

rael, & ego ero tibi secundus, sed & Saul pater meus scit hoc.

18 Percussit ergo uterque fœdus coram Domino: manlitque David in silva: Jonathas autem reversus est in domum suam.

† *Infr.* 26. 21. 19 † Ascenderunt autem Ziphæi ad Saul in Gabaa, dicentes: Nonne ecce David latitat apud nos in locis tutissimis silvæ, in colle Hachila, quæ est ad dextram deserti?

20 Nunc ergo, sicut desideravit anima tua ut descenderes, descende: nostrum autem erit ut tradamus eum in manus regis.

21 Dixitque Saul: Benedicti vos a Domino, quia doluistis vicem meam.

22 Abite ergo, oro, & diligentius præparate, & curiosius agite, & considerate locum ubi sit pes ejus, vel quis viderit eum ibi: recogitat enim de me, quod callide insidier ei.

23 Considerate & videte omnia latibula ejus, in quibus absconditur: & revertimini ad me ad rem certam, ut vadam vobiscum: quod si etiam in terram se abstruserit, perscrutabor eum in cunctis millibus Juda.

24 At illi surgentes abierunt in Ziph ante Saul: David autem & viri ejus erant in deserto Maon, in campestribus, ad dexteram Jesimon.

25 Ivit ergo Saul & socii ejus ad quærendum eum: & nuntiatum est David, statimque descendit ad petram, & versabatur in deserto Maon: quod cum audisset Saul, persecutus est David in deserto Maon.

26 Et ibat Saul ad latus montis ex parte una: David autem & viri ejus erant in latere montis ex parte altera: porro David desperabat se posse evadere a facie Saul: itaque Saul & viri ejus, in modum coronæ cingebant David & viros ejus, ut caperent eos.

27 Et nuntius venit ad Saul, dicens: Festina, & veni, quoniam infuderunt se Philisthiim super terram.

28 Reversus est ergo Saul desistens persequi David, & perrexit in occursum Philisthinorum: propter hoc vocaverunt locum illum Petram dividentem.

CAPUT XXIV.

David in spelunca Engaddi latitans oram chlamydis Saul persequentis abscidit, & ne occideretur, ipsum liberavit: quare Saul culpam agnoscit, & sciens David regnaturum, suscepto ab ipso juramento de non exscindenda Saulis familia, si reconciliatur.

1 Ascendit ergo David inde: & habitavit in locis tutissimis Engaddi.

2 Cumque reversus esset Saul, postquam persecutus est Philisthæos, nuntiaverunt ei, dicentes: Ecce, David in deserto est Engaddi.

3 Assumens ergo Saul tria millia electorum virorum ex omni Israel, perrexit ad investigandum David & viros ejus, etiam super abruptissimas petras, quæ solis ibicibus perviæ sunt.

4 Et venit ad caulas ovium, quæ se offerebant viantí: eratque ibi spelunca, quam ingressus est Saul, ut purgaret ventrem: porro David & viri ejus in interiore parte speluncæ latebant.

5 Et dixerunt servi David ad eum: Ecce dies, de qua locutus est Dominus ad te: Ego tradam tibi inimicum tuum, ut facias ei sicut placuerit in oculis tuis. Surrexit ergo David, & præcidit oram chlamydis Saul silenter.

6 Post hæc percussit cor suum David, eo quod abscidisset oram chlamydis Saul.

7 Dixitque ad viros suos: Propitius sit mihi Dominus, ne faciam hanc rem domino meo, christo Domini, ut mittam manum meam in eum, quia christus Domini est.

8 Et confregit David viros suos sermonibus, & non permisit eos ut consurgerent in Saul: porro Saul exurgens de spelunca, pergebat cœpto itinere.

9 Surrexit autem & David post eum: & egressus de spelunca, clamavit post tergum Saul, dicens: Domine mi rex. Et respexit Saul post se: & inclinans se David pronus in terram, adoravit,

10 Dixitque ad Saul: Quare audis verba hominum loquentium, David quærit malum adversum te?

11 Ecce hodie viderunt oculi tui, quod tradiderit te Dominus in manu mea in spelunca: & cogitavi ut occiderem te, sed pepercit tibi oculus meus; dixi enim: Non extendam manum meam in dominum meum, quia christus Domini est.

12 Quin potius pater mi, vide, & cognosce oram chlamydis tuæ in manu mea: quoniam cum præscinderem summitatem chlamydis tuæ, nolui extendere manum meam in te: animadverte, & vide, quoniam non est in manu mea malum, neque iniquitas, neque peccavi in te: tu autem insidiaris animæ meæ ut auferas eam.

13 Judicet Dominus inter me & te, & ulciscatur me Dominus ex te: manus autem mea non sit in te.

14 Sicut & in proverbio antiquo dicitur: AB IMPIIS egredietur impietas: manus ergo mea non sit in te.

15 Quem persequeris, rex Israel? quem persequeris? canem mortuum persequeris, & pulicem unum.

16 Sit Dominus judex, & judicet inter me & te: & videat, & judicet causam meam, & eruat me de manu tua.

17 Cum autem complesset David loquens sermones hujuscemodi ad Saul, dixit Saul: Numquid vox hæc tua est fili mi David? Et levavit Saul vocem suam, & flevit:

18 Dixitque ad David: Justior tu es quam ego: tu enim tribuisti mihi bona: ego autem reddidi tibi mala.

19 Et tu indicasti hodie quæ feceris mihi bona: quomodo tradiderit me Dominus in manum tuam, & non occideris me.

20 Quis enim cum invenerit inimicum suum, dimittet eum in via bona? Sed Dominus reddat tibi vicissitudinem hanc, pro eo quod hodie operatus es in me.

21 Et nunc quia scio quod certissime regnaturus sis, & habiturus in manu tua regnum Israel:

22 Jura mihi in Domino, ne deleas semen meum post me, neque auferas nomen meum de domo patris mei.

23 Et juravit David Sauli. Abiit ergo Saul in domum suam: & David & viri ejus ascenderunt ad tutiora loca.

CAPUT XXV.

Mortuus Samuel plangitur: David Nabal viſtum neganti mortem minatus, egregia Abigail oratione placatur, quam, mortuo Nabal, in connubium accipit, ſimul & Achinoam; Saul vero filiam Michol Phalti tradit.

† *Infr.* 28. 3. *Eccli.* 46. 23.

1 MOrtuus † eſt autem Samuel, & congregatus eſt univerſus Iſrael, & planxerunt eum, & ſepelierunt eum in domo ſua in Ramatha. Conſurgenſque David deſcendit in deſertum Pharan.

2 Erat autem vir quiſpiam in ſolitudine Maon, & poſſeſſio ejus in Carmelo, & homo ille magnus nimis: erantque ei oves tria millia, & mille capræ: & accidit ut tonderetur grex ejus in Carmelo.

3 Nomen autem viri illius erat Nabal: & nomen uxoris ejus Abigail: eratque mulier illa prudentiſſima & ſpecioſa: porro vir ejus durus, & peſſimus, & malitioſus: erat autem de genere Caleb.

4 Cum ergo audiſſet David in deſerto quod tonderet Nabal gregem ſuum,

5 Miſit decem juvenes, & dixit eis: Aſcendite in Carmelum, & venietis ad Nabal, & ſalutabitis eum ex nomine meo pacifice.

6 Et dicetis: Sit fratribus meis, & tibi pax, & domui tuæ pax, & omnibus, quæcumque habes, ſit pax.

7 Audivi quod tonderent paſtores tui, qui erant nobiſcum in deſerto: numquam eis moleſti fuimus, nec aliquando defuit quidquam eis de grege, omni tempore quo fuerunt nobiſcum in Carmelo.

8 Interroga pueros tuos, & indicabunt tibi. Nunc ergo inveniant pueri tui gratiam in oculis tuis: in die enim bona venimus: quodcumque invenerit manus tua, da ſervis tuis, & filio tuo David.

9 Cumque veniſſent pueri David, locuti ſunt ad Nabal omnia verba hæc ex nomine David: & ſiluerunt.

10 Reſpondens autem Nabal pueris David, ait: Quis eſt David? & quis eſt filius Iſai? hodie increverunt ſervi qui fugiunt dominos ſuos.

11 Tollam ergo panes meos, & aquas meas, & carnes pecorum, quæ occidi tonſoribus meis, & dabo viris quos neſcio unde ſint?

12 Regreſſi ſunt itaque pueri David per viam ſuam, & reverſi venerunt, & nuntiaverunt ei omnia verba quæ dixerat.

13 Tunc ait David pueris ſuis: Accingatur unuſquiſque gladio ſuo. Et accincti ſunt ſinguli gladiis ſuis, accinctuſque eſt & David enſe ſuo: & ſecuti ſunt David quaſi quadringenti viri: porro ducenti remanſerunt ad ſarcinas.

14 Abigail autem uxori Nabal nuntiavit unus de pueris ſuis, dicens: Ecce David miſit nuntios de deſerto, ut benedicerent domino noſtro: & averſatus eſt eos.

15 Homines iſti, boni ſatis fuerunt nobis, & non moleſti: nec quidquam aliquando perdidit omni tempore, quo fuimus converſati cum eis in deſerto:

16 Pro muro erant nobis tam in nocte quam in die, omnibus diebus quibus pavimus apud eos greges.

17 Quam ob rem conſidera, & recogita quid facias: quoniam completa eſt malitia adverſum virum tuum, & adverſum domum tuam, & ipſe eſt filius Belial, ita ut nemo poſſit ei loqui.

18 Feſtinavit igitur Abigail, & tulit ducentos panes, & duos utres vini, & quinque arietes coctos, & quinque ſata polentæ, & centum ligaturas uvæ paſſæ, & ducentas maſſas caricarum, & poſuit ſuper aſinos:

19 Dixitque pueris ſuis: Præcedite me: ecce, ego poſt tergum ſequar vos: viro autem ſuo Nabal non indicavit.

20 Cum ergo aſcendiſſet aſinum, & deſcenderet ad radices montis, David & viri ejus deſcendebant in occurſum ejus: quibus & illa occurrit.

21 Et ait David: Vere fruſtra ſervavi omnia quæ hujus erant in deſerto, & non periit quidquam de cunctis quæ ad eum pertinebant: & reddidit mihi malum pro bono.

22 Hæc faciat Deus inimicis David, & hæc addat, ſi reliquero de omnibus quæ ad ipſum pertinent uſque mane, mingentem ad parietem.

23 Cum autem vidiſſet Abigail David, feſtinavit, & deſcendit de aſino, & procidit coram David ſuper faciem ſuam, & adoravit ſuper terram,

24 Et cecidit ad pedes ejus, & dixit: In me ſit, domine mi, hæc iniquitas: loquatur, obſecro, ancilla tua in auribus tuis: & audi verba famulæ tuæ.

25 Ne ponat, oro, dominus meus rex cor ſuum ſuper virum iſtum iniquum Nabal: quoniam ſecundum nomen ſuum ſtultus eſt, & ſtultitia eſt cum eo: ego autem ancilla tua non vidi pueros tuos, domine mi, quos miſiſti.

26 Nunc ergo, domine mi, vivit Dominus, & vivit anima tua, qui prohibuit te ne venires in ſanguinem, & ſalvavit manum tuam tibi, & nunc fiant ſicut Nabal inimici tui, & qui quærunt domino meo malum.

27 Quapropter ſuſcipe benedictionem hanc, quam attulit ancilla tua tibi domino meo: & da pueris qui ſequuntur te dominum meum.

28 Aufer iniquitatem famulæ tuæ: faciens enim faciet Dominus tibi domino meo domum fidelem, quia prælia Domini, domine mi, tu præliaris: malitia ergo non inveniatur in te omnibus diebus vitæ tuæ.

29 Si enim ſurrexerit aliquando homo perſequens te, & quærens animam tuam, erit anima domini mei cuſtodita quaſi in faſciculo viventium, apud Dominum Deum tuum: porro inimicorum tuorum anima rotabitur, quaſi in impetu & circulo fundæ.

30 Cum ergo fecerit Dominus tibi domino meo omnia quæ locutus eſt bona de te, & conſtituerit te ducem ſuper Iſrael,

31 Non erit tibi hoc in ſingultum, & in ſcrupulum cordis domino meo, quod effuderis ſanguinem innoxium, ut ipſe te ultus fueris: & cum benefecerit Dominus domino meo, recordaberis ancillæ tuæ.

32 Et ait David ad Abigail: Benedictus Dominus Deus Iſrael, qui miſit hodie te in occurſum meum, & benedictum eloquium tuum.

33 Et benedicta tu, quæ prohibuiſti me hodie ne irem ad ſanguinem, & ulciſcerer me manu mea.

35 Alioquin vivit Dominus Deus Iſrael, qui prohibuit me ne malum facerem tibi: niſi

cito

cito veniſſes in occurſum mihi, non remanſiſſet Nabal uſque ad lucem matutinam, mittens ad parietem.

35 Suſcepit ergo David de manu ejus omnia quæ attulerat ei, dixitque ei: Vade pacifice in domum tuam, ecce audivi vocem tuam, & honoravi faciem tuam.

36 Venit autem Abigail ad Nabal: & ecce erat ei convivium in domo ejus, quaſi convivium regis, & cor Nabal jucundum: erat enim ebrius nimis: & non indicavit ei verbum puſillum aut grande uſque mane.

37 Diluculo autem cum digeſſiſſet vinum Nabal, indicavit ei uxor ſua verba hæc, & emortuum eſt cor ejus intrinſecus, & factus eſt quaſi lapis.

38 Cumque pertranſiſſent decem dies, percuſſit Dominus Nabal, & mortuus eſt.

39 Quod cum audiſſet David mortuum Nabal, ait: Benedictus Dominus, qui judicavit cauſam opprobrii mei de manu Nabal, & ſervum ſuum cuſtodivit a malo, & malitiam Nabal reddidit Dominus in caput ejus. Miſit ergo David, & locutus eſt ad Abigail, ut ſumeret eam ſibi in uxorem.

40 Et venerunt pueri David ad Abigail in Carmelum, & locuti ſunt ad eam, dicentes: David miſit nos ad te, ut accipiat te ſibi in uxorem.

41 Quæ conſurgens adoravit prona in terram, & ait: Ecce famula tua ſit in ancillam, ut lavet pedes ſervorum domini mei.

42 Et feſtinavit, & ſurrexit Abigail, & aſcendit ſuper aſinum, & quinque puellæ ierunt cum ea, pediſſequæ ejus, & ſecuta eſt nuntios David: & facta eſt illi uxor.

43 Sed & Achinoam accepit David de Jezrael: & fuit utraque uxor ejus.

44 Saul autem dedit Michol filiam ſuam, uxorem David, Phalti filio Lais, qui erat de Gallim.

CAPUT XXVI.

David iterum a Ziphæis apud Saul proditus, haſtam & ſcyphum dormienti Saul abſtulit; quod agnoſcens Saul, culpam fatetur, revocatoque Davidi ſecuritatem pollicetur.

Supr. 23. 19. 1 ET † venerunt Ziphæi ad Saul in Gabaa, dicentes: Ecce, David abſconditus eſt in colle Hachila, quæ eſt ex adverſo ſolitudinis.

2 Et ſurrexit Saul, & deſcendit in deſertum Ziph, & cum eo tria millia virorum de electis Iſrael, ut quæreret David in deſerto Ziph.

3 Et caſtrametatus eſt Saul in Gabaa Hachila, quæ erat ex adverſo ſolitudinis in via: David autem habitabat in deſerto. Videns autem quod veniſſet Saul poſt ſe in deſertum,

4 Miſit exploratores, & didicit quod illuc veniſſet certiſſime.

5 Et ſurrexit David clam, & venit ad locum ubi erat Saul: cumque vidiſſet locum, in quo dormiebat Saul, & Abner filius Ner, princeps militiæ ejus, & Saulem dormientem in tentorio, & reliquum vulgus per circuitum ejus,

6 Ait David ad Achimelech Hetthæum, & Abiſai filium Sarviæ, fratrem Joab, dicens: Quis deſcendet mecum ad Saul in caſtra? Dixitque Abiſai: Ego deſcendam tecum.

7 Venerunt ergo David & Abiſai, ad populum nocte, & invenerunt Saul jacentem & dormientem in tentorio, & haſtam fixam in terra ad caput ejus: Abner autem & populum dormientes in circuitu ejus.

8 Dixitque Abiſai ad David: Concluſit Deus inimicum tuum hodie in manus tuas, nunc ego perfodiam eum lancea in terra, ſemel, & ſecundo opus non erit.

9 Et dixit David ad Abiſai: Ne interficias eum: quis enim extendet manum ſuam in chriſtum Domini, & innocens erit?

10 Et dixit David: Vivit Dominus, quia niſi Dominus percuſſerit eum, aut dies ejus venerit ut moriatur, aut in prælium deſcendens perierit:

11 Propitius ſit mihi Dominus ne extendam manum meam in chriſtum Domini: nunc igitur tolle haſtam, quæ eſt ad caput ejus, & ſcyphum aquæ, & abeamus.

12 Tulit igitur David haſtam, & ſcyphum aquæ, qui erat ad caput Saul, & abierunt: & non erat quiſquam, qui videret, & intelligeret, & evigilaret, ſed omnes dormiebant, quia ſopor Domini irruerat ſuper eos.

13 Cumque tranſiſſet David ex adverſo, & ſtetiſſet in vertice montis de longe, & eſſet grande intervallum inter eos,

14 Clamavit David ad populum, & ad Abner filium Ner, dicens: Nonne reſpondebis Abner? Et reſpondens Abner, ait: Quis es tu, qui clamas, & inquietas regem?

15 Et ait David ad Abner: Numquid non vir tu es? & quis alius ſimilis tui in Iſrael? quare ergo non cuſtodiſti dominum tuum regem? ingreſſus eſt enim unus de turba, ut interficeret regem, dominum tuum.

16 Non eſt bonum hoc, quod feciſti: vivit Dominus, quoniam filii mortis eſtis vos, qui non cuſtodiſtis dominum veſtrum, chriſtum Domini: nunc ergo vide ubi ſit haſta regis, & ubi ſit ſcyphus aquæ, qui erat ad caput ejus?

17 Cognovit autem Saul vocem David, & dixit: Numquid vox hæc tua, fili mi David? & ait David: Vox mea, domine mi rex.

18 Et ait: Quam ob cauſam dominus meus perſequitur ſervum ſuum? Quid feci? aut quod eſt malum in manu mea?

19 Nunc ergo audi, oro, domine mi rex, verba ſervi tui: Si Dominus incitat te adverſum me, odoretur ſacrificium: ſi autem filii hominum, maledicti ſunt in conſpectu Domini: qui ejecerunt me hodie, ut non habitem in hereditate Domini, dicentes: Vade, ſervi diis alienis.

20 Et nunc non effundatur ſanguis meus in terram coram Domino: quia egreſſus eſt rex Iſrael ut quærat pulicem unum, ſicut perſequitur perdix in montibus.

21 Et ait Saul: Peccavi, revertere fili mi David: nequaquam enim ultra tibi malefaciam, eo quod pretioſa fuerit anima mea in oculis tuis hodie: apparet enim quod ſtulte egerim, & ignoraverim multa nimis.

22 Et reſpondens David, ait: Ecce haſta regis: tranſeat unus de pueris regis, & tollat eam.

23 Dominus autem retribuet unicuique, ſecundum juſtitiam ſuam & fidem: tradidit enim te Dominus hodie in manum meam, & nolui extendere manum meam in chriſtum Domini.

24 Et ſicut magnificata eſt anima tua hodie

in oculis meis: sic magnificetur anima mea in oculis Domini, & liberet me de omni angustia.

25 Ait ergo Saul ad David: Benedictus tu fili mi David: & quidem faciens facies, & potens poteris. Abiit autem David in viam suam, & Saul reversus est in locum suum.

CAPUT XXVII.

David inconstantiæ Saulis fidere non ausus, apud Achis profugus, a quo urbem Siceleg obtinuit, quæ ex eo facta est in hereditatem regum Juda, unde plurimas ex Amalecitis & vicinis locis agebat prædas imponens regi Achis.

1 ET ait David in corde suo: Aliquando incidam una die in manus Saul: nonne melius est ut fugiam, & salver in terra Philisthinorum, ut desperet Saul, cessetque me quærere in cunctis finibus Israel? fugiam ergo manus ejus.

2 Et surrexit David, & abiit ipse, & sexcenti viri cum eo, ad Achis filium Maoch regem Geth.

3 Et habitavit David cum Achis in Geth, ipse & viri ejus; vir & domus ejus; & David, & duæ uxores ejus; Achinoam Jezrahelitis, & Abigail uxor Nabal Carmeli.

4 Et nuntiatum est Sauli quod fugisset David in Geth, & non addidit ultra quærere eum.

5 Dixit autem David ad Achis: Si inveni gratiam in oculis tuis, detur mihi locus in una urbium regionis hujus, ut habitem ibi: cur enim manet servus tuus in civitate regis tecum?

6 Dedit itaque ei Achis in die illa Siceleg: propter quam causam facta est Siceleg regum Juda, usque in diem hanc.

7 Fuit autem numerus dierum, quibus habitavit David in regione Philisthinorum, quatuor mensium.

8 Et ascendit David, & viri ejus, & agebant prædas de Gessuri, & de Gerzi, & de Amalecitis: hi enim pagi habitabantur in terra antiquitus, euntibus Sur usque ad terram Ægypti.

9 Et percutiebat David omnem terram, nec relinquebat viventem virum & mulierem: tollensque oves, & boves, & asinos, & camelos, & vestes, revertebatur, & veniebat ad Achis.

10 Dicebat autem ei Achis: In quem irruisti hodie? Respondebat David: Contra meridiem Judæ, & contra meridiem Jerameel, & contra meridiem Ceni.

11 Virum & mulierem non vivificabat David, nec adducebat in Geth, dicens: Ne forte loquantur adversum nos: Hæc fecit David: & hoc erat decretum illi omnibus diebus quibus habitavit in regione Philisthinorum.

12 Credidit ergo Achis David, dicens: Multa mala operatus est contra populum suum Israel: erit igitur mihi servus sempiternus.

CAPUT XXVIII.

Philisthæi contra Saul armantur, ad quod bellum David pollicetur fidem regi Achis. Saul, occisis Magis, Pythonissam consulit, suscitari jubens Samuelem, a quo suam suorumque proximam mortem didicit.

1 FACTUM est autem in diebus illis, congregaverunt Philisthiim agmina sua, ut præparatentur ad bellum contra Israel; dixitque Achis ad David: Sciens nunc scito, quoniam mecum egredieris in castris tu, & viri tui.

2 Dixitque David ad Achis: Nunc scies quæ facturus est servus tuus. Et ait Achis ad David: Et ego custodem capitis mei ponam te cunctis diebus.

3 † Samuel autem mortuus est, planxitque eum omnis Israel, & sepelierunt eum in Ramatha urbe sua. Et Saul abstulit magos & hariolos de terra. † *Supr.* 25. 1. *Eccli.* 46. 23.

4 Congregatique sunt Philisthiim, & venerunt, & castrametati sunt in Sunam: congregavit autem & Saul universum Israel, & venit in Gelboe.

5 Et vidit Saul castra Philisthiim, & timuit, & expavit cor ejus nimis.

6 Consuluitque Dominum, & non respondit ei, neque per somnia, neque per sacerdotes, neque per prophetas.

7 Dixitque Saul servis suis: Quærite mihi mulierem habentem † pythonem, & vadam ad eam, & sciscitabor per illam. Et dixerunt servi ejus ad eum: Est mulier pythonem habens in Endor. † *Lev.* 20. 27. *Deut.* 18. 11. *Exod.* 16. 16.

8 Mutavit ergo habitum suum, vestitusque est aliis vestimentis, & abiit ipse, & duo viri cum eo, veneruntque ad mulierem nocte, & ait illi: Divina mihi in pythone, & suscita mihi quem dixero tibi.

9 Et ait mulier ad eum: Ecce, tu nosti quanta fecerit Saul, & quo modo eraserit magos & hariolos de terra: quare ergo insidiaris animæ meæ, ut occidar?

10 Et juravit ei Saul in Domino, dicens: Vivit Dominus, quia non eveniet tibi quidquam mali propter hanc rem.

11 Dixitque ei mulier: Quem suscitabo tibi? Qui ait: Samuelem mihi suscita:

12 Cum autem vidisset mulier Samuelem, exclamavit voce magna, & dixit ad Saul: Quare imposuisti mihi? Tu es enim Saul.

13 Dixitque ei rex: Noli timere: quid vidisti? Et ait mulier ad Saul: Deos vidi ascendentes de terra.

14 Dixitque ei: Qualis est forma ejus? Quæ ait: Vir senex ascendit, & ipse amictus est pallio. Et intellexit Saul quod Samuel esset, & inclinavit se super faciem suam in terra, & adoravit.

15 Dixit autem Samuel ad Saul: † Quare inquietasti me ut suscitarer? Et ait Saul: Coarctor nimis: siquidem Philisthiim pugnant adversum me, & Deus recessit a me, & exaudire me noluit, neque in manu prophetarum, neque per somnia: vocavi ergo te, ut ostenderes mihi quid faciam. † *Eccli.* 46. 23.

16 Et ait Samuel: Quid interrogas me, cum Dominus recesserit a te, & transierit ad æmulum tuum?

17 Faciet enim tibi Dominus sicut locutus

est in

Digitized by Google

eſt in manu mea, & ſcindet regnum tuum de manu tua, & dabit illud proximo tuo David:
18 Quia non obediſti voci Domini, neque feciſti iram furoris ejus in Amalec, idcirco quod pateris, fecit tibi Dominus hodie.
19 Et dabit Dominus etiam Iſrael tecum in manus Philiſthiim: cras autem tu & filii tui mecum eritis: ſed & caſtra Iſrael tradet Dominus in manus Philiſthiim.
20 Statimque Saul cecidit porrectus in terram: extimuerat enim verba Samuelis, & robur non erat in eo, quia non comederat panem tota die illa.
21 Ingreſſa eſt itaque mulier illa ad Saul, conturbatus enim erat valde) dixitque ad eum: Ecce obedivit ancilla tua voci tuæ, & poſui animam meam in manu mea: & audivi ſermones tuos, quos locutus es ad me,
22 Nunc igitur audi & tu vocem ancillæ tuæ, & ponam coram te buccellam panis, ut comedens convaleſcas, & poſſis iter agere.
23 Qui renuit, & ait: Non comedam. Coegerunt autem eum ſervi ſui & mulier, & tandem audita voce eorum ſurrexit de terra, & ſedit ſuper lectum.
24 Mulier autem illa habebat vitulum paſcualem in domo, & feſtinavit, & occidit eum: tollenſque farinam, miſcuit eam, & coxit azyma,
25 Et poſuit ante Saul & ante ſervos ejus. Qui cum comediſſent, ſurrexerunt, & ambulaverunt per totam noctem illam.

CAPUT XXIX.

David cum Philiſthais adverſus Iſrael proficiſcens, remittitur, quia metuebant principes ne in prælio fieret ipſis adverſarius, jubeturque in Siceleg reverti.

1 COngregata ſunt ergo Philiſthiim univerſa agmina in Aphec: ſed & Iſrael caſtrametatus eſt ſuper fontem, qui erat in Jezrahel.
2 Et ſatrapæ quidem Philiſthiim incedebant in centuriis & millibus: David autem & viri ejus erant in noviſſimo agmine cum Achis.
3 Dixeruntque Principes Philiſthiim ad Achis: Quid ſibi volunt Hebræi iſti? Et ait Achis ad principes Philiſthiim: Num ignoratis David, qui fuit ſervus Saul regis Iſrael, & eſt apud me multis diebus, vel annis, & non inveni in eo quidquam, ex die qua tranſfugit ad me, uſque ad diem hanc?
†1.Par. 12. 19. 4 † Irati ſunt autem adverſus eum principes Philiſthiim, & dixerunt ei: Revertatur vir iſte, & ſedeat in loco ſuo, in quo conſtituiſti eum, & non deſcendat nobiſcum in prælium, ne fiat nobis adverſarius, cum præliari cœperimus: quomodo enim aliter poterit placare dominum ſuum, niſi in capitibus noſtris?
5 Nonne iſte eſt David, cui cantabant in choris, dicentes: Percuſſit Saul in millibus ſuis, & David in decem millibus ſuis?
6 Vocavit ergo Achis David, & ait ei: Vivit Dominus, quia rectus es tu, & bonus in conſpectu meo: & exitus tuus, & introitus tuus mecum eſt in caſtris: & non inveni in te quidquam mali, ex die qua venisti ad me, uſque in diem hanc: ſed ſatrapis non places,
7 Revertere ergo, & vade in pace, & non offendas oculos ſatraparum Philiſthiim.
8 Dixitque David ad Achis: Quid enim feci, & quid inveniſti in me ſervo tuo, a die qua fui in conſpectu tuo uſque in diem hanc, ut non veniam, & pugnem contra inimicos domini mei regis?
9 Reſpondens autem Achis, locutus eſt ad David: Scio quia bonus es tu in oculis meis, ſicut angelus Dei: ſed principes Philiſthiim dixerunt: Non aſcendet nobiſcum in prælium.
10 Igitur conſurge mane tu, & ſervi domini tui, qui venerunt tecum: & cum de nocte ſurrexeritis, & cœperit diluceſcere, pergite.
11 Surrexit itaque de nocte David ipſe & viri ejus, ut proficiſcerentur mane, & reverterentur ad terram Philiſthiim: Philiſthiim autem aſcenderunt in Jezrahel.

CAPUT XXX.

Abſente cum ſuis David; Amalecita Siceleg incenderant ablata præda, quos David perſequens occidit recepta præda, quam ſinguiis ſociis ex æquo diviſit, etiam iis qui ad ſarcinas laſſi remanſerant.

1 CUmque † veniſſent David & viri ejus in Siceleg die tertia, Amalecitæ impetum fecerant ex parte auſtrali in Siceleg, & percuſſerant Siceleg, & ſuccenderant eam igni. †1.Par. 12. 20.
2 Et captivas duxerant mulieres ex ea, a minimo uſque ad magnum: & non interfecerant quemquam, ſed ſecum duxerant, & pergebant itinere ſuo.
3 Cum ergo veniſſent David & viri ejus ad civitatem, & inveniſſent eam ſuccenſam igni, & uxores ſuas, & filios ſuos, & filias ductas eſſe captivas,
4 Levaverunt David & populus qui erat cum eo voces ſuas, & planxerunt donec deficerent in eis lacrymæ.
5 Siquidem & duæ uxores David captivæ ductæ fuerant, Achinoam Jezrahelites, & Abigail uxor Nabal Carmeli.
6 Et contriſtatus eſt David valde: volebat enim eum populus lapidare, quia amara erat anima uniuſcujuſque viri ſuper filiis ſuis & filiabus: confortatus eſt autem David in Domino Deo ſuo.
7 Et ait ad Abiathar ſacerdotem filium Achimeleth: Applica ad me ephod. Et applicavit Abiathar ephod ad David,
8 Et conſuluit David Dominum, dicens: Perſequar latrunculos hos, & comprehendam eos, an non? Dixitque ei Dominus: Perſequere: abſque dubio enim comprehendes eos, & excuties prædam.
9 Abiit ergo David ipſe, & ſexcenti viri qui erant cum eo, & venerunt uſque ad torrentem Beſor: & laſſi quidam ſubſtiterunt.
10 Perſecutus eſt autem David ipſe, & quadringenti viri: ſubſtiterant enim ducenti, qui laſſi tranſire non poterant torrentem Beſor.
11 Et invenerunt virum Ægyptium in agro, & adduxerunt eum ad David: dederuntque ei panem ut comederet, & biberet aquam,
12 Sed & fragmen maſſæ caricarum, & duas ligaturas uvæ paſſæ. Quæ cum comediſſet, reverſus eſt ſpiritus ejus, & refocillatus

sit, non enim comederat panem, neque biberat aquam, tribus diebus & tribus noctibus.
13 Dixit itaque ei David: Cujus es tu? vel quo pergis? Qui ait: Puer Ægyptius ego sum, servus viri Amalecitæ: dereliquit autem me dominus meus, quia ægrotare cœpi nudiustertius.
14 Siquidem nos irruimus ad australem plagam Cerethi, & contra Juiam, & ad meridiem Caleb, & Siceleg succendimus igni.
15 Dixitque ei David: Potes me ducere ad cuneum istum? Qui ait: Jura mihi per Deum, quod non occidas me, & non tradas me in manus domini mei, & ego ducam te ad cuneum istum. Et juravit ei David.
16 Cui cum duxisset eum, ecce illi discumbebant super faciem universæ terræ, comedentes & bibentes, & quasi festum celebrantes diem, pro cuncta præda, & spoliis quæ ceperant de terra Philisthiim, & de terra Juda.
17 Et percussit eos David a vespere usque vesperam alterius diei, & non evasit ex eis quisquam, nisi quadringenti viri adolescentes, qui ascenderant camelos, & fugerunt.
18 Fruit ergo David omnia quæ tulerant Amalecitæ, & duas uxores suas eruit.
19 Nec defuit quidquam a parvo usque ad magnum, tam de filiis quam de filiabus, & de spoliis, & quæcumque rapuerant, omnia reduxit David.
20 Et tulit universos greges & armenta, & minavit ante faciem suam: dixeruntque: Hæc est præda David.
21 Venit autem David ad ducentos viros, qui lassi substiterant, nec sequi potuerant David, & residere eos jusserat in torrente Besor: qui egressi sunt obviam David, & populo qui erat cum eo. Accedens autem David ad populum, salutavit eos pacifice.
22 Respondensque omnis vir pessimus & iniquus, de viris qui ierant cum David, dixit: Quia non venerunt nobiscum, non dabimus eis quidquam de præda, quam eruimus, sed sufficiat unicuique uxor sua & filii: quos cum acceperint, recedant.
23 Dixit autem David: Non sic facietis fratres mei, de his, quæ tradidit nobis Dominus, & custodivit nos, & dedit latrunculos, qui eruperant adversum nos, in manus nostras:
24 Nec audiet vos quisquam super sermone hoc: æqua enim pars erit descendentis ad prælium, & remanentis ad sarcinas, & similiter divident.
25 Et factum est hoc ex die illa, & deinceps constitutum & præfinitum, & quasi lex in Israel usque in diem hanc.
26 Venit ergo David in Siceleg, & misit dona de præda senioribus Juda proximis suis: dicens: Accipite benedictionem de præda hostium Domini:
27 His, qui erant in Bethel, & qui in Ramoth ad meridiem, & qui in Jether,
28 Et qui in Aroer, & qui in Sephamoth, & qui in Esthamo,
29 Et qui in Rachal, & qui in urbibus Jerameel, & qui in urbibus Ceni,
30 Et qui in Arama, & qui in lacu Asan, & qui in Athach,
31 Et qui in Hebron, & reliquis qui erant in his locis, in quibus commoratus fuerat David ipse, & viri ejus.

CAPUT XXXI.

Saulis cum filiis in pugna cæsi corpus, truncato capite, in muro Bethsan suspenditur, armaque ejus in templo Astaroth: viri autem Jabes, ablatis Saul ac filiorum ejus corporibus, juxta Jabes ea sepelierunt.

1 PHilisthiim autem pugnabant adversum Israel: & fugerunt viri Israel ante faciem Philisthiim, & cecidерunt interfecti in monte Gelboe.
2 † Irruerunt que Philisthiim in Saul, & in filios ejus, & percusserunt Jonathan, & Abinadab, & Melchisua, filios Saul, † 1. Par. 10. 2. 3.
3 Totumque pondus prælii versum est in Saul: & consecuti sunt eum viri sagittarii, & vulneratus est vehementer a sagittariis.
4 † Dixitque Saul ad armigerum suum: Evagina gladium tuum, & percute me: ne forte veniant incircumcisi isti, & interficiant me, illudentes mihi. Et noluit armiger ejus: fuerat enim nimio terrore perterritus: arripuit itaque Saul gladium, & irruit super eum. † 1. Par. 10. 4.
5 Quod cum vidisset armiger ejus, videlicet quod mortuus esset Saul, irruit etiam ipse super gladium suum, & mortuus est cum eo.
6 Mortuus est ergo Saul, & tres filii ejus, & armiger illius, & universi viri ejus in die illa pariter.
7 Videntes autem viri Israel, qui erant trans vallem, & trans Jordanem, quod fugissent viri Israelitæ, & quod mortuus esset Saul, & filii ejus, reliquerunt civitates suas, & fugerunt: veneruntque Philisthiim, & habitaverunt ibi.
8 Facta autem die altera, venerunt Philisthiim, ut spoliarent interfectos, & invenerunt Saul & tres filios ejus jacentes in monte Gelboe.
9 Et præciderunt caput Saul, & spoliaverunt eum armis: & miserunt in terram Philisthinorum per circuitum, ut annuntiaretur in templo idolorum, & in populis.
10 Et posuerunt arma ejus in templo Astaroth, corpus vero ejus suspenderunt in muro Bethsan.
11 † Quod cum audissent habitatores Jabes Galaad, quæcumque fecerant Philisthiim Saul, † 1. Reg. 2. 4.
12 Surrexerunt omnes viri fortissimi, & ambulaverunt tota nocte, & tulerunt cadaver Saul, & cadavera filiorum ejus, de muro Bethsan: veneruntque Jabes Galaad, & combusserunt ea ibi:
13 Et tulerunt ossa eorum, & sepelierunt in nemore Jabes, & jejunaverunt septem diebus.

Digitized by Google

LIBER SECUNDUS SAMUELIS,

QUEM NOS SECUNDUM REGUM DICIMUS.

CAPUT PRIMUM.

David occiso nuntio, qui se Saulem occidisse dicebat, scissis vestibus defl et eum ceteris occisis, jejunans ac præcipiens ut filios Juda docerent arcum.

1 Factum est autem, postquam mortuus est Saul, ut David reverteretur a cæde Amalec, & maneret in Siceleg dues dies.

2 In die autem tertia, apparuit homo veniens de castris Saul, veste conscissa, & pulvere conspersus caput: & ut venit ad David, cecidit super faciem suam, & adoravit.

3 Dixitque ad eum David: Unde venis? Qui ait ad eum: De castris Israel fugi.

4 Et dixit ad eum David: Quod est verbum quod factum est? indica mihi. Qui ait: Fugit populus ex prælio, & multi cecidentes e populo mortui sunt: sed & Saul & Jonathas filius ejus interierunt.

5 Dixitque David ad adolescentem, qui nuntiabat ei: Unde scis quia mortuus est Saul, & Jonathas filius ejus?

6 Et ait adolescens, qui nuntiabat ei: Casu veni in montem Gelboe, & Saul incumbebat super hastam suam: porro currus & equites appropinquabant ei.

7 Et conversus post tergum suum, vidensque me vocavit. Cui cum respondissem: Adsum:

8 Dixit mihi: Quisnam es tu? Et ajo ad eum: Amalecites ego sum.

9 Et locutus est mihi: Sta super me, & interfice me: quoniam tenet me angustia, & adhuc tota anima mea in me est.

10 Stansque super eum, occidi illum: sciebam enim quod vivere non poterat post ruinam: & tuli diadema quod erat in capite ejus, & armillam de brachio illius, & attuli ad te dominum meum huc.

11 Apprehendens autem David vestimenta sua scidit, omnesque viri qui erant cum eo;

12 Et planxerunt, & fleverunt, & jejunaverunt usque ad vesperam, super Saul, & super Jonathan filium ejus, & super populum Domini, & super domum Israel, eo quod corruissent gladio.

13 Dixitque David ad juvenem qui nuntiaverat ei: Unde es tu? Qui respondit: Filius hominis advenæ Amalecitæ ego sum.

† *Psal.* 104. 15. 14 Et ait ad eum David: † Quare non timuisti mittere manum tuam ut occideres christum Domini?

15 Vocansque David unum de pueris suis, ait: Accedens irrue in eum. Qui percussit illum, & mortuus est.

16 Et ait ad eum David: Sanguis tuus super caput tuum: os enim tuum locutum est adversum te, dicens: Ego interfeci christum Domini.

17 Planxit autem David planctum hujuscemodi super Saul, & super Jonatham filium ejus,

(18 Et præcepit ut docerent filios Juda arcum, sicut scriptum est in libro justorum.) Et ait: Considera Israel, pro his qui mortui sunt super excelsa tua vulnerati.

19 Inclyti, Israel, super montes tuos interfecti sunt: quo modo ceciderunt fortes?

20 Nolite annuntiare in Geth, neque annuntietis in compitis Ascalonis: ne forte lætentur filiæ Philisthiim, ne exultent filiæ incircumcisorum.

21 Montes Gelboe, nec ros nec pluvia veniant super vos, neque sint agri primitiarum: quia ibi abjectus est clypeus fortium, clypeus Saul, quasi non esset unctus oleo.

22 A sanguine interfectorum, ab adipe fortium, sagitta Jonathæ numquam rediit retrorsum, & gladius Saul non est reversus inanis.

23 Saul & Jonathas amabiles, & decori in vita sua; in morte quoque non sunt divisi: aquilis velociores, leonibus fortiores.

24 Filiæ Israel super Saul flete, qui vestiebat vos coccino in deliciis; qui præbebat ornamenta aurea cultui vestro.

25 Quomodo ceciderunt fortes in prælio? Jonathas in excelsis tuis occisus est?

26 Doleo super te frater mi Jonatha decore nimis, & amabilis super amorem mulierum. Sicut mater unicum amat filium suum, ita ego te diligebam.

27 Quo modo ceciderunt robusti, & perierunt arma bellica?

CAPUT II.

David Dei oraculo jussus ascendere in Hebron, ibi super Juda in regem unctus, viros Jabes Galaad ob Saulis sepulturam commendat: Isbosethi vero in regem super Israel uncto gravem parit seditionem ac pugnam inter utriusque domum.

1 IGitur post hæc consuluit David Dominum, dicens: Num ascendam in unam de civitatibus Juda? Et ait Dominus ad eum: Ascende. Dixitque David: Quo ascendam? Et respondit ei: In Hebron.

2 Ascendit ergo David, & duæ uxores ejus, Achinoam Jezrahelites, & Abigail uxor Nabal Carmeli:

3 Sed & viros qui erant cum eo, duxit David singulos cum domo sua: & manserunt in oppidis Hebron.

4 † Veneruntque viri Juda, & unxerunt ibi David, ut regnaret super domum Juda. Et nuntiatum est David, quod viri Jabes Galaad sepelissent Saul.

† 1. *Machab.* 2. 57.

5 Misit ergo David nuntios ad viros Jabes Galaad, dixitque ad eos: Benedicti vos a Domino, qui fecistis misericordiam hanc cum domino vestro Saul, & sepelistis eum.

6 Et nunc retribuet vobis quidem Dominus misericordiam & veritatem: sed & ego reddam gratiam, eo quod fecistis verbum istud.

7 Confortentur manus vestræ, & estote filii fortitudinis, licet enim mortuus sit dominus vester Saul, tamen me unxit domus Juda in regem sibi.

8 Abner autem filius Ner, princeps exercitus Saul, tulit Isboseth filium Saul, & circumduxit eum per castra,

9 Regemque constituit super Galaad & super Gessuri, & super Jezrael, & super Ephraim, & super Benjamin, & super Israel universum.

10 Quadraginta annorum erat Isboseth filius Saul, cum regnare cœpisset super Israel, & duobus annis regnavit: sola autem domus Juda sequebatur David.

11 Et fuit numerus dierum, quos commoratus est David, imperans in Hebron super domum Juda, septem annorum, & sex mensium.

12 Egressusque est Abner filius Ner, & pueri Isboseth filii Saul, de castris in Gabaon.

13 Porro Joab filius Sarviæ, & pueri David egressi sunt, & occurrerunt eis juxta piscinam Gabaon. Et cum in unum convenissent, e regione sederunt: hi ex una parte piscinæ: & illi ex altera.

14 Dixitque Abner ad Joab: Surgant pueri, & ludant coram nobis. Et respondit Joab: Surgant.

15 Surrexerunt ergo, & transierunt numero duodecim de Benjamin, ex parte Isboseth filii Saul, & duodecim de pueris David.

16 Apprehensoque unusquisque capite comparis sui, defixit gladium in latus contrarii, & ceciderunt simul: vocatumque est nomen loci illius: Ager robustorum, in Gabaon.

17 Et ortum est bellum durum satis in die illa: fugatusque est Abner, & viri Israel, a pueris David.

18 Erant autem ibi tres filii Sarviæ, Joab, & Abisai, & Asael: porro Asael cursor velocissimus fuit, quasi unus de capreis quæ morantur in silvis.

19 Persequebatur autem Asael Abner, & non declinavit ad dexteram neque ad sinistram omittens persequi Abner.

20 Respexit itaque Abner post tergum suum, & ait: Tune es Asael? Qui respondit: Ego sum.

21 Dixitque ei Abner: Vade ad dexteram, sive ad sinistram, & apprehende unum de adolescentibus, & tolle tibi spolia ejus. Noluit autem Asael omittere quin urgeret eum.

22 Rursumque locutus est Abner ad Asael: Recede, noli me sequi, ne compeliar confodere te in terram, & levare non potero faciem meam ad Joab fratrem tuum.

23 Qui audire contempsit, & noluit declinare: percussit ergo eum Abner aversa hasta in inguine, & transfodit, & mortuus est in eodem loco: omnesque qui transibant per locum illum, in quo ceciderat Asael, & mortuus erat, substiterunt.

24 Persequentibus autem Joab & Abisai fugientem Abner, sol occubuit: & venerunt usque ad collem aquæductus, qui est ex adverso vallis itineris deserti in Gabaon.

25 Congregatique sunt filii Benjamin ad Abner: & conglobati in unum cuneum, steterunt in summitate tumuli unius.

26 Et exclamavit Abner ad Joab, & ait: Num usque ad internecionem tuus mucro deveniet? an ignoras quod periculosa sit desperatio? usquequo non dicis populo ut omittat persequi fratres suos?

27 Et ait Joab: Vivit Dominus, si locutus fuisses, mane recessisset populus persequens fratrem suum.

28 Insonuit ergo Joab buccina, & stetit omnis exercitus, nec persecuti sunt ultra Israel, neque inire certamen.

29 Abner autem & viri ejus abierunt per campestria, tota nocte illa: & transierunt Jordanem, & lustrata omni Beth horon venerunt ad castra.

30 Porro Joab reversus, omisso Abner, congregavit omnem populum: & defuerunt de pueris David decem & novem viri, excepto Asaele.

31 Servi autem David percussierunt de Benjamin, & de viris qui erant cum Abner, trecentos sexaginta, qui & mortui sunt.

32 Tuleruntque Asael, & sepelierunt eum in sepulchro patris sui in Bethlehem: & ambulaverunt tota nocte Joab, & viri qui erant cum eo, & in ipso crepusculo pervenerunt in Hebron.

CAPUT III.

Abner reprehensus ob concubinam iratus regi Isbosseth, fœdus init cum David, & reducta Michol, dum congregaret Israelitas ad David, occiditur a Joab, cui David iratus amare defles Abner.

1 FACTA est ergo longa concertatio inter domum Saul, & inter domum David: David proficiscens, & semper se ipso robustior, domus autem Saul decrescens quotidie.

2 † Natique sunt filii David in Hebron: fuitque primogenitus ejus Amnon de Achinoam Jezraelitide. † 1. Par. 3. 27.

3 Et post eum Cheleab de Abigail uxore Nabal Carmeli: porro tertius Absalon, filius Maacha filiæ Tholmai regis Gessur.

4 Quartus autem Adonias, filius Haggith: & quintus Saphathia, filius Abital.

5 Sextus quoque Jethraam, de Egla uxore David: hi nati sunt David in Hebron.

6 Cum ergo esset prælium inter domum Saul & domum David, Abner filius Ner regebat domum Saul.

7 Fuerat autem Sauli concubina nomine Respha, filia Aja. Dixitque Isboseth ad Abner:

8 Quare ingressus es ad concubinam patris mei? Qui iratus nimis propter verba Isboseth, ait: Numquid caput canis ego sum adversum Judam hodie, qui fecerim misericordiam super domum Saul patris tui, & super fratres & proximos ejus, & non tradidi te in manus David, & tu requisisti in me quod argueres pro muliere hodie?

9 Hæc faciat Deus Abner, & hæc addat ei, nisi quomodo juravit Dominus David, sic faciam cum eo.

10 Ut transferatur regnum de domo Saul, & elevetur thronus David super Israel, & super Judam, a Dan usque Bersabee.

11 Et non potuit respondere ei quidquam, quia metuebat illum.

12 Misit ergo Abner nuntios ad David pro se dicentes: Cujus est terra? Et ut loquerentur:

tur: hæc mecum amicitias, & erit manus mea tecum, & reducam ad te universum Israel.

13 Qui ait: Optime: ego faciam tecum amicitias; sed unam rem peto a te, dicens: Non videbis faciem meam, antequam adduxeris Michol filiam Saul: & sic venies, & videbis me.

14 Misit autem David nuntios ad Isboseth filium Saul, dicens: † Redde uxorem meam Michol, quam despondi mihi centum præputiis Philistinum. †1.Reg 18. 27.

15 Misit ergo Isboseth, & tulit eam a viro suo Phaltiel, filio Lais.

16 Sequebaturque eam vir suus, plorans usque Bahurim: & dixit ad eum Abner: Vade, & revertere. Qui reversus est.

17 Sermonem quoque intulit Abner ad seniores Israel, dicens: Tam heri quam nudiustertius quærebatis David ut regnaret super vos.

18 Nunc ergo facite: quoniam Dominus locutus est ad David, dicens: in manu servi mei David salvabo populum meum Israel de manu Philisthiim, & omnium inimicorum ejus.

19 Locutus est autem Abner etiam ad Benjamin. Et abiit ut loqueretur ad David in Hebron, omnia quæ placuerant Israeli & universo Benjamin.

20 Venitque ad David in Hebron cum viginti viris: & fecit David Abner, & viris ejus qui venerant cum eo, convivium.

21 Et dixit Abner ad David: Surgam, ut congregem ad te dominum meum regem omnem Israel, & ineam tecum fœdus, & imperes omnibus, sicut desiderat anima tua. Cum ergo deduxisset David Abner, & ille isset in pace,

22 Statim pueri David & Joab venerunt, cæsis latronibus, cum præda magna nimis: Abner autem non erat cum David in Hebron, quia jam dimiserat eum, & profectus fuerat in pace.

23 Et Joab, & omnis exercitus qui erat cum eo, postea venerunt: nuntiatum est itaque Joab a narrantibus: Venit Abner filius Ner ad regem, & dimisit eum, & abiit in pace.

24 Et ingressus est Joab ad regem, & ait: Quid fecisti? Ecce venit Abner ad te: quare dimisisti eum, & abiit & recessit?

25 Ignoras Abner filium Ner, quoniam ad hoc venit ad te, ut deciperet te, & sciret exitum tuum & introitum tuum, & nosset omnia quæ agis?

26 Egressus itaque Joab a David, misit nuntios post Abner, & reduxit eum a cisterna Sira, ignorante David.

27 Cumque rediisset † Abner in Hebron, seorsum adduxit eum Joab ad medium portæ, ut loqueretur ei, in dolo: & percussit illum ibi in inguine, & mortuus est in ultionem sanguinis Asael fratris ejus. †2.Reg 2. 5.

28 Quod cum audisset David rem jam gestam, ait: Mundus ego sum, & regnum meum, apud Dominum, usque in sempiternum, a sanguine Abner filii Ner;

29 Et veniat super caput Joab, & super omnem domum patris ejus: nec deficiat de domo Joab fluxum seminis sustinens, & leprosus, & tenens fusum, & cadens gladio, & indigens pane.

30 Igitur Joab & Abisai frater ejus interfecerunt Abner, eo quod occidisset Asael fratrem eorum in Gabaon, in prælio.

31 Dixit autem David ad Joab, & ad omnem populum, qui erat cum eo: Sciudite vestimenta vestra, & accingimini saccis, & plangite ante exequias Abner: porro rex David sequebatur feretrum.

32 Cumque sepelissent Abner in Hebron, levavit rex David vocem suam, & flevit super tumulum Abner: flevit autem & omnis populus.

33 Plangensque rex & lugens Abner, ait: Nequaquam ut mori solent ignavi, mortuus est Abner.

34 Manus tuæ ligatæ non sunt, & pedes tui non sunt compedibus aggravati: sed sicut solent cadere coram filiis iniquitatis, sic corruisti. Congeminansque omnis populus flevit super eum.

35 Cumque venisset universa multitudo cibum capere cum David, clara adhuc die juravit David, dicens: Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat, si ante occasum solis gustavero panem vel aliud quidquam.

36 Omnisque populus audivit, & placuerunt eis cuncta quæ fecit rex in conspectu totius populi.

37 Et cognovit omne vulgus & universus Israel in die illa, quoniam non actum fuisset a rege ut occideretur Abner filius Ner.

38 Dixit quoque rex ad servos suos: Num ignoratis quoniam princeps & maximus cecidit hodie in Israel?

39 Ego autem adhuc delicatus, & unctus rex: porro viri isti filii Sarviæ duri sunt mihi: retribuat Dominus facienti malum juxta malitiam suam.

CAPUT IV.

Baana & Rechab militum præfecti caput Isbiseth, quem dormientem occiderant, ad David attulerunt, quos pro mercede jussit interimi.

1 AUdivit autem Isboseth filius Saul, quod cecidisset Abner in Hebron: & dissolutæ sunt manus ejus, omnisque Israel perturbatus est.

2 Duo autem viri principes latronum erant filio Saul, nomine uni Baana, & nomen alteri Rechab, filii Remmon Berothitæ de filiis Benjamin: siquidem & Beroth reputata est in Benjamin.

3 Et fugerunt Berothitæ in Gethaim, fueruntque ibi advenæ usque ad tempus illud.

4 Erat autem Jonathæ filio Saul filius debilis pedibus: quinquennis enim fuit, quando venit nuntius de Saul & Jonatha ex Jezrahel: tollens itaque eum nutrix sua, fugit: cumque festinaret ut fugeret, cecidit, & claudus effectus est: habuitque vocabulum Miphiboseth.

5 Venientes igitur filii Remmon Berothitæ, Rechab & Baana, ingressi sunt fervente die domum Isboseth: qui dormiebat super stratum suum meridie. Et ostiaria domus purgans triticum, obdormivit.

6 Ingressi sunt autem domum latenter assimentes spicas tritici, & percusserunt eum in inguine Rechab & Baana frater ejus, & fugerunt.

7 Cum autem ingressi fuissent domum, ille dor-

cormiebat super lectum suum in conclavi, & percutientes interfecerunt eum: sublatoque capite ejus, abierunt per viam deserti tota nocte,

8 Et attulerunt caput Isboseth ad David in Hebron: dixeruntque ad regem: Ecce caput Isboseth filii Saul inimici tui, qui quærebat animam tuam: & dedit Dominus domino meo regi ultionem hodie de Saul, & de semine ejus.

9 Respondens autem David Rechab, & Baana fratri ejus, filiis Remmon Berothitæ, dixit ad eos: Vivit Dominus, qui eruit animam meam de omni angustia,

† *Supr.* 1. 14. 10 † Quoniam eum, qui annuntiaverat mihi, & dixerat: Mortuus est Saul: qui putabat se prospera nuntiare, tenui, & occidi eum in Siceleg, cui oportebat mercedem dare pro nuntio.

11 Quanto magis nunc, cum homines impii interfecerunt virum innoxium, in domo sua, & super lectum suum, non quæram sanguinem ejus de manu vestra, & auferam vos de terra?

12 Præcepit itaque David pueris suis, & interfecerunt eos: præcidentesque manus & pedes eorum, suspenderunt eos super piscinam in Hebron: caput autem Isboseth tulerunt, & sepelierunt in sepulchro Abner in Hebron.

CAPUT V.

David unctus super totum Israel, pulsis Jebusæis, arcem Sion cepit: ubi extructa domo habitavit, aliis superinductis uxoribus, filiosque procreans, & Philistæos bis profligans.

1 ET venerunt universæ tribus Israel ad David in Hebron, dicentes: † Ecce nos, os tuum & caro tua sumus.

† 1. *Par.* 11. 1.

2 Sed & heri & nudiustertius, cum esset Saul rex super nos, tu eras educens & reducens Israel: dixit autem Dominus ad te: Tu pasces populum meum Israel, & tu eris dux super Israel.

3 Venerunt quoque & seniores Israel ad regem in Hebron, & percussit cum eis rex David fœdus in Hebron coram Domino: unxeruntque David in regem super Israel.

4 Filius triginta annorum erat David, cum regnare cœpisset, † & quadraginta annis regnavit.

† 3 *Reg.* 2. 11.

5 In Hebron regnavit super Judam septem annis & sex mensibus: in Jerusalem autem regnavit triginta tribus annis super omnem Israel & Judam.

6 Et abiit rex, & omnes viri qui erant cum eo, in Jerusalem, ad Jebusæum habitatorem terræ: dictumque est David ab eis: Non ingredieris huc, nisi abstuleris cæcos & claudos dicentes: Non ingredietur David huc.

7 Cepit autem David arcem Sion, hæc est civitas David.

8 Proposuerat enim David in die illa præmium, qui percussisset Jebusæum, & tetigisset domatum fistulas, & abstuliisset cæcos & claudos odientes animam David: idcirco dicitur in proverbio: Cæcus & claudus non intrabunt in templum.

9 Habitavit autem David in arce, & vocavit eam, Civitatem David: & ædificavit per gyrum a Mello & intrinsecus.

10 Et ingrediebatur proficiens atque succrescens, & Dominus Deus exercituum erat cum eo.

11 † Misit quoque Hiram rex Tyri nuntios ad David, & ligna cedrina, & artifices lignorum, artificesque lapidum ad parietes: & ædificaverunt domum David.

† 1. *Par.* 14. 1.

12 Et cognovit David quoniam confirmasset eum Dominus regem super Israel, & quoniam exaltasset regnum ejus super populum suum Israel.

13 † Accepit ergo David adhuc concubinas & uxores de Jerusalem, postquam venerat de Hebron: natique sunt David & alii filii & filiæ:

† 1. *Par.* 3. 1. 2.

14 Et hæc nomina eorum qui nati sunt ei in Jerusalem, Samua, & Sobab, & Nathan, & Salomon,

15 Et Jebahar, & Elisua, & Nepheg,

16 Et Japhia, & Elisama, & Eliada, & Eliphaleth.

17 Audierunt ergo Philisthiim quod unxissent David in regem super Israel: & ascenderunt universi ut quærerent David: quod cum audisset David, descendit in præsidium.

18 † Philisthiim autem venientes diffusi sunt in valle Raphaim.

† 1. *Par.* 14. 9.

19 Et consuluit David Dominum, dicens: Si ascendam ad Philisthiim? & si dabis eos in manu mea? Et dixit Dominus ad David: Ascende, quia tradens dabo Philisthiim in manu tua.

20 † Venit ergo David in Baal Pharasim: & percussit eos ibi, & dixit: Divisit Dominus inimicos meos coram me, sicut dividuntur aquæ. Propterea vocatum est nomen loci illius, Baal Pharasim.

† *Isai.* 28. 22.

21 Et reliquerunt ibi sculptilia sua: quæ tulit David, & viri ejus.

22 Et addiderunt adhuc Philisthiim ut ascenderent, & diffusi sunt in valle Raphaim.

23 Consuluit autem David Dominum: Si ascendam contra Philisthæos, & tradas eos in manus meas? Qui respondit: Non ascendas contra eos, sed gyra post tergum eorum, & venies ad eos ex adverso pyrorum.

24 Et cum audieris sonitum gradientis in cacumine pyrorum, tunc inibis prælium: quia tunc egredietur Dominus ante faciem tuam, ut percutiat castra Philisthiim.

25 Fecit itaque David sicut præceperat ei Dominus, & percussit Philisthiim, de Gabaa, usque dum venias Gezer.

CAPUT VI.

Reducente David arcam a domo Abinadab, Oza a Domino occisus est quod illam attigisset, quare eam in domo Obededom reliquit: postmodum vero in Jerusalem reducens, & ante eam ludens, a Michol uxore videtur: in cujus pœnam nunquam illa deinceps peperit.

1 CONgregavit autem rursum David omnes electos ex Israel triginta millia.

2 † Surrexitque David, & abiit, & universus populus qui erat cum eo de viris Juda, ut adducerent arcam Dei, super quam invocatum est nomen Domini exercituum, sedentis in Cherubim super eam.

† 1. *Par.* 13. 5.

3 Et imposuerunt arcam Dei super plaustrum novum: tuleruntque eam de domo Abinadab, qui erat in Gabaa: Oza autem & Ahio filii Abinadab, minabant plaustrum novum.

4 † Cum-

Digitized by Google

†1.Reg. 7. 1.

4 † Cumque tulissent eam de domo Abinadab, qui erat in Gaba, custodiens arcam Dei Ahio præcedebat arcam.

5 David autem & omnis Israel ludebant coram Domino, in omnibus lignis fabrefactis, & citharis & lyris & tympanis & sistris & cymbalis.

6 Postquam autem venerunt ad aream Nachon, extendit Oza manum ad arcam Dei, & tenuit eam: quoniam calcitrabant boves, & declinaverunt eam.

7 Iratusque est indignatione Dominus contra Ozam, & percussit eum super temeritate: qui mortuus est ibi juxta arcam Dei.

†1.Par. 13. 11.

8 † Contristatus est autem David, eo quod percussisset Dominus Ozam, & vocatum est nomen loci illius, Percussio Ozæ, usque in diem hanc.

9 Et extimuit David Dominum in die illa, dicens: Quomodo ingredietur ad me arca Domini?

10 Et noluit divertere ad se arcam Domini in civitatem David: sed divertit eam in domum Obededom Gethæi.

11 Et habitavit arca Domini in domo Obededom Gethæi tribus mensibus: & benedixit Dominus Obededom, & omnem domum ejus.

12 Nuntiatumque est regi David quod benedixisset Dominus Obededom, & omnia ejus, propter arcam Dei: † Abiit ergo David, & adduxit arcam Dei de domo Obededom in civitatem David cum gaudio: & erant cum David septem chori, & victima vituli.

†1.Par. 15. 25.

†1.Par. 15. 26.

13 † Cumque transcendissent qui portabant arcam Domini sex passus, immolabat bovem & arietem,

14 Et David saltabat totis viribus ante Dominum: porro David erat accinctus ephod lineo.

15 Et David & omnis domus Israel ducebant arcam testamenti Domini, in jubilo, & in clangore buccinæ.

16 Cumque intrasset arca Domini in civitatem David, Michol filia Saul prospiciens per fenestram, vidit regem David subsilientem, atque saltantem coram Domino: & despexit eum in corde suo.

17 Et introduxerunt arcam Domini, & imposuerunt eam in loco suo, in medio tabernaculi quod tetenderat ei David: & obtulit David holocausta, & pacifica coram Domino.

18 Cumque complesset offerens holocausta, & pacifica, benedixit populo in nomine Domini exercituum.

19 Et partitus est universæ multitudini Israel, tam viro quam mulieri, singulis collyridam panis unam, & assaturam bubulæ carnis unam, & similam frixam oleo: & abiit omnis populus, unusquisque in domum suam.

20 Reversusque est David ut benediceret domui suæ: & egressa Michol filia Saul in occursum David, ait: Quam gloriosus fuit hodie rex Israel, discooperiens se ante ancillas servorum suorum, & nudatus est, quasi si nudetur unus de scurris.

21 Dixitque David ad Michol: Ante Dominum, qui elegit me potius quam patrem tuum, & quam omnem domum ejus, & præcepit mihi ut essem dux super populum Domini in Israel,

22 Et ludam, & vilior fiam plus quam factus sum: & ero humilis in oculis meis: & cum ancillis, de quibus locuta es, gloriosior apparebo.

23 Igitur Michol filiæ Saul non est natus filius usque in diem mortis suæ.

CAPUT VII.

David proponens ædificare domum Domino, a Nathan propheta primum collaudatur, postmodum jubente Domino prohibetur, sed filius ei promittitur illam ædificaturus, unde Domino gratias agit.

1 FACTUM est autem cum sedisset rex in domo sua, & Dominus dedisset ei requiem undique ab universis inimicis suis,

2 Dixit ad Nathan prophetam: † Videsne quod ego habitem in domo cedrina, & arca Dei posita sit in medio pellium?

†1.Par. 17. 1.

3 Dixitque Nathan ad regem: Omne quod est in corde tuo, vade, fac: quia Dominus tecum est.

4 Factum est autem in illa nocte: & ecce sermo Domini ad Nathan, dicens:

5 Vade, & loquere ad servum meum David: Hæc dicit Dominus: Numquid tu ædificabis mihi domum ad habitandum?

6 Neque enim habitavi in domo ex die illa, qua eduxi filios Israel de Terra Ægypti, usque in diem hanc: sed ambulabam in tabernaculo, & in tentorio.

7 Per cuncta loca, quæ transivi cum omnibus filiis Israel, numquid loquens locutus sum ad unam de tribubus Israel, cui præcepi, ut pasceret populum meum Israel, dicens: Quare non ædificasti mihi domum cedrinam?

8 Et nunc hæc dices servo meo David: Hæc dicit Dominus exercituum: † Ego tuli te de pascuis sequentem greges, ut esses dux super populum meum Israel:

†1.Reg. 16. 11. *Psalm.* 77. 70.

9 Et fui tecum in omnibus ubicumque ambulasti, & interfeci universos inimicos tuos a facie tua: fecique tibi nomen grande, juxta nomen magnorum qui sunt in terra.

10 Et ponam locum populo meo Israel, & plantabo eum, & habitabit sub eo, & non turbabitur amplius: nec addent filii iniquitatis ut affligant eum sicut prius,

11 Ex die qua constitui judices super populum meum Israel: & requiem dabo tibi ab omnibus inimicis tuis: prædicitque tibi Dominus, quod domum faciat tibi Dominus.

12 † Cumque completi fuerint dies tui, & dormieris cum patribus tuis, suscitabo semen tuum post te, quod egredietur de utero tuo, & firmabo regnum ejus,

†3.Reg. 8. 19.

13 † Ipse ædificabit domum nomini meo, & stabiliam thronum regni ejus usque in sempiternum,

†3.Reg. 5. 5.

14 † Ego ero ei in patrem, & ipse erit mihi in filium: qui si inique aliquid gesserit, arguam eum in virga virorum, & in plagis filiorum hominum.

†1.Par. 22. 10. *Hebr.* 1. 5.

15 † Misericordiam autem meam non auferam ab eo, sicut abstuli a Saul, quem amovi a facie mea.

† *Psal.* 88. 4. 37.

16 Et fidelis erit domus tua, & regnum tuum usque in æternum ante faciem tuam, & † thronus tuus erit firmus jugiter.

† *Hebr.* 1. 8.

17 Secundum omnia verba hæc, & juxta universam visionem istam, sic locutus est Nathan ad David.

18 Ingreſſus eſt autem rex David, & ſedit coram Domino, & dixit: Quis ego ſum, Domine Deus, & quæ domus mea, quia adduxiſti me hucuſque?

19 Sed & hoc parum viſum eſt in conſpectu tuo Domine Deus, niſi loquereris etiam de domo ſervi tui in longinquum: iſta eſt enim lex Adam, Domine Deus.

20 Quid ergo addere poterit adhuc David, ut loquatur ad te? tu enim ſcis ſervum tuum Domine Deus.

21 Propter verbum tuum, & ſecundum cor tuum feciſti omnia magnalia hæc, ita ut notum faceres ſervo tuo.

22 Idcirco magnificatus es Domine Deus, quia non eſt ſimilis tui, neque eſt Deus extra te, in omnibus quæ audivimus auribus noſtris.

23 Quæ eſt autem, ut populus tuus Iſrael, gens in terra, propter quam ivit Deus, ut redimeret eam ſibi in populum, & poneret ſibi nomen, faceretque eis magnalia, & horribilia ſuper terram, a facie populi tui, quem redemiſti tibi ex Ægypto, gentem, & deum ejus.

24 Firmaſti enim tibi populum tuum Iſrael in populum ſempiternum: & tu Domine Deus factus es eis in Deum.

25 Nunc ergo Domine Deus, verbum quod locutus es ſuper ſervum tuum, & ſuper domum ejus, ſuſcita in ſempiternum: & fac ſicut locutus es,

26 Ut magnificetur nomen tuum uſque in ſempiternum, atque dicatur: Dominus exercituum, Deus ſuper Iſrael. Et domus ſervi tui David erit ſtabilita coram Domino,

27 Quia tu Domine exercituum Deus Iſrael revelaſti aurem ſervi tui, dicens: Domum ædificabo tibi: propterea invenit ſervus tuus cor ſuum ut oraret te oratione hac.

28 Nunc ergo Domine Deus, tu es Deus, & verba tua erunt vera: locutus es enim ad ſervum tuum bona hæc.

29 Incipe ergo, & benedic domui ſervi tui, ut ſit in ſempiternum coram te: quia tu Domine Deus locutus es, & benedictione tua benedicetur domus ſervi tui in ſempiternum.

CAPUT VIII.

Victoria varia Davidis, qui multos fecit tributarios quibus ſolebant Iſraelita pendere tributa: congratulatio Thou regis Emath de rege Adarezere devicto, a quo multa ſpolia David abſtulit: officiarii quos habebat David recenſentur.

1 FActum eſt autem poſt hæc, percuſſit David Philiſthiim, & humiliavit eos, †& tulit David frenum tributi de manu Philiſthiim. †1. Par. 18. 1.

2 Et percuſſit Moab, & menſus eſt eos funiculo, coæquans terræ: menſus eſt autem duos funiculos, unum ad occidendum, & unum ad vivificandum: factuſque eſt Moab David ſerviens ſub tributo.

3 Et percuſſit David Adarezer filium Rohob regem Soba, quando profectus eſt ut dominaretur ſuper flumen Euphraten.

4 Et captis David ex parte ejus mille ſeptingentis equitibus, & viginti millibus peditum, ſubnervavit omnes jugales curruum: dereliquit autem ex eis centum currus.

5 Venit quoque Syria Damaſci, ut præſidium ferret Adarezer regi Soba: & percuſſit David de Syria viginti duo millia virorum.

6 Et poſuit David præſidium in Syria Damaſci: factaque eſt Syria David ſerviens ſub tributo: ſervavitque Dominus David in omnibus ad quæcumque profectus eſt.

7 Et tulit David arma aurea, quæ habebant ſervi Adarezer, & detulit ea in Jeruſalem.

8 Et de Bete & de Beroth, civitatibus Adarezer, tulit rex David æs multum nimis.

9 Audivit autem Thou rex Emath, quod percuſſiſſet David omne robur Adarezer,

10 Et miſit Thou Joram filium ſuum ad regem David, ut ſalutaret eum congratulans, & gratias ageret: eo quod expugnaſſet Adarezer, & percuſſiſſet eum. Hoſtis quippe erat Thou Adarezer, & in manu ejus erant vaſa aurea, & vaſa argentea, & vaſa ærea:

11 Quæ & ipſa ſanctificavit rex David Domino cum argento & auro, quæ ſanctificaverat de univerſis gentibus quas ſubegerat.

12 De Syria, & Moab, & filiis Ammon, & Philiſthiim, & Amalec, & de manubiis Adarezer filii Rohob regis Soba.

13 Fecit quoque ſibi David nomen, cum reverteretur capta Syria in valle Salinarum, cæſis decem & octo millibus:

14 Et poſuit in Idumæa cuſtodes, ſtatuitque præſidium: & facta eſt univerſa Idumæa ſerviens David, & ſervavit Dominus David in omnibus ad quæcumque profectus eſt.

15 Et regnavit David ſuper omnem Iſrael: faciebat quoque David judicium & juſtitiam omni populo ſuo.

16 Joab autem filius Sarviæ erat ſuper exercitum: porro Joſaphat filius Ahilud erat a commentariis:

17 Et Sadoc filius Achitob, & Achimelech filius Abiathar, erant ſacerdotes: & Sarajas, ſcriba.

18 Banajas autem filius Jojadæ, ſuper Cerethi & Phelethi: filii autem David ſacerdotes erant.

CAPUT IX.

Quantum pietatis exhibuerit David Miphiboſeth filio Jonathæ claudo, reddito omnibus agris Saul, quos colebat Siba cum filiis ac ſervis ſuis, Miphiboſeth ad menſam David recepto.

1 ET dixit David: Putaſne eſt aliquis qui remanſerit de domo Saul, ut faciam cum eo miſericordiam propter Jonathan?

2 Erat autem de domo Saul, ſervus nomine Siba: quem cum vocaſſet rex ad ſe, dixit ei: Tune es Siba? & ille reſpondit: Ego ſum ſervus tuus.

3 Et ait rex: Numquid ſupereſt aliquis de domo Saul, ut faciam cum eo miſericordiam Dei? Dixitque Siba regi: Supereſt filius Jonathæ, debilis pedibus.

4 Ubi, inquit, eſt? Et Siba ad regem: Ecce, ait, in domo eſt Machir filii Ammiel, in Lodabar.

5 Miſit ergo rex David, & tulit eum de domo Machir filii Ammiel, de Lodabar.

6 Cum autem veniſſet Miphiboſeth filius Jonathæ filii Saul ad David, corruit in faciem ſuam, & adoravit. Dixitque David: Miphiboſeth? Qui reſpondit: Adſum ſervus tuus.

7 Et ait ei David: Ne timeas, quia faciens faciam in te miſericordiam propter Jonathan patrem tuum, & reſtituam tibi omnes agros

Saul

Saul patris tui, & tu comedes panem in mensa mea semper.

8 Qui adorans eum, dixit: Quis ego sum servus tuus, quoniam respexisti super canem mortuum similem mei?

9 Vocavit itaque rex Sibam puerum Saul, & dixit ei: Omnia quæcumque fuerunt Saul, & universam domum ejus, dedi filio domini tui.

10 Operare igitur ei terram tu, & filii tui, & servi tui: & inferes filio domini tui cibos ut alatur: Miphiboseth autem filius domini tui comedet semper panem super mensam meam. Erant autem Sibæ quindecim filii, & viginti servi.

11 Dixitque Siba ad regem: Sicut jussisti domine mi rex servo tuo, sic faciet servus tuus: & Miphiboseth comedet super mensam meam, quasi unus de filiis regis.

12 Habebat autem Miphiboseth filium parvulum nomine Micha: omnis vero cognatio domus Sibæ serviebat Miphiboseth.

13 Porro Miphiboseth habitabat in Jerusalem: quia de mensa regis jugiter vescebatur: & erat claudus utroque pede.

CAPUT X.

Hanon rex Ammonitarum, post illatam legatis Davidis injuriam, quos ad consolandum de patris morte miserat, contractis quinque regum Syriæ copiis adversus Davidem, ab eo profligatur semel ac iterum.

1 FActum est autem post hæc, ut moreretur rex filiorum Ammon, & regnavit Hanon filius ejus pro eo.

2 Dixitque David: † Faciam misericordiam cum Hanon filio Naas, sicut fecit pater ejus mecum misericordiam. Misit ergo David, consolans eum per servos suos super patris interitu. Cum autem venissent servi David in terram filiorum Ammon, † 1. Par. 19. 2.

3 Dixerunt principes filiorum Ammon ad Hanon dominum suum: Putas quod propter honorem patris tui miserit David ad te consolatores, & non ideo ut investigaret, & exploraret civitatem, & everteret eam, misit David servos suos ad te?

4 Tulit itaque Hanon servos David, rasitque dimidiam partem barbæ eorum, & præscidit vestes eorum medias usque ad nates, & dimisit eos.

5 Quod cum nuntiatum esset David, misit in occursum eorum: erant enim viri confusi turpiter valde, & mandavit eis David: Manete in Jericho, donec crescat barba vestra, & tunc revertimini.

6 Videntes autem filii Ammon quod injuriam fecissent David, miserunt, & conduxerunt mercede Syrum Rohob, & Syrum Soba, viginti millia peditum, & a rege Maacha mille viros, & ab Istob duodecim millia virorum.

7 Quod cum audisset David, misit Joab & omnem exercitum bellatorum.

8 Egressi sunt ergo filii Ammon, & direxerunt aciem ante ipsum introitum portæ: Syrus autem Soba, & Rohob, & Istob, & Maacha, seorsum erant in campo.

9 Videns igitur Joab quod præparatum esset adversum se prælium, & ex adverso & post tergum, elegit ex omnibus electis Israel, & instruxit aciem contra Syrum:

10 Reliquam autem partem populi tradidit Abisai fratri suo, qui direxit aciem adversus filios Ammon.

11 Et ait Joab: Si prævaluerint adversum me Syri, eris mihi in adjutorium: si autem filii Ammon prævaluerint adversum te, auxiliabor tibi.

12 Esto vir fortis, & pugnemus pro populo nostro, & civitate Dei nostri: Dominus autem faciet quod bonum est in conspectu suo.

13 Iniit itaque Joab, & populus qui erat cum eo, certamen contra Syros: qui statim fugerunt a facie ejus.

14 Filii autem Ammon videntes quia fugissent Syri, fugerunt & ipsi a facie Abisai, & ingressi sunt civitatem: reversusque est Joab a filiis Ammon, & venit Jerusalem.

15 Videntes igitur Syri quoniam corruissent coram Israel, congregati sunt pariter.

16 Missitque Adarezer, & eduxit Syros qui erant trans fluvium, & adduxit eorum exercitum: Sobach autem, magister militiæ Adarezer, erat princeps eorum.

17 Quod cum nuntiatum esset David, contraxit omnem Israelem, & transivit Jordanem: venitque in Helam: & direxerunt aciem Syri ex adverso David, & pugnaverunt contra eum.

18 Fugerunt que Syri a facie Israel, & occidit David de Syris septingentos currus, & quadraginta millia equitum: & Sobach principem militiæ percussit: qui statim mortuus est.

19 Videntes autem universi reges, qui erant in præsidio Adarezer, se victos esse ab Israel, expaverunt & fugerunt quinquaginta & octo millia coram Israel. Et fecerunt pacem cum Israel: & servierunt eis, timueruntque Syri auxilium præbere ultra filiis Ammon.

CAPUT XI.

Dum Joab obsidet Rabba civitatem Ammonitarum, David domi residens adulterio Bethsabee admixit, ad id celandum, homicidium viri illius Uriæ; acceptaque illa in uxorem, & nato ex ea filio, Dominum commovit ad iram.

1 FActum est autem, † vertente anno, eo tempore quo solent reges ad bella procedere, misit David Joab, & servos suos cum eo, & universum Israel, & vastaverunt filios Ammon, & obsederunt Rabba: David autem remansit in Jerusalem. † 1. Par. 20. 1.

2 Dum hæc agerentur, accidit ut surgeret David de strato suo post meridiem, & deambularet in solario domus regiæ: viditque mulierem se lavantem, ex adverso super solarium suum: erat autem mulier pulchra valde.

3 Misit ergo rex, & requisivit quæ esset mulier. Nuntiatumque est ei, quod ipsa esset Bethsabee filia Eliam, uxor Uriæ Hethæi.

4 Missis itaque David nuntiis, tulit eam: quæ cum ingressa esset ad illum, dormivit cum ea: † statimque sanctificata est ab immunditia sua: † Lev. 15. 18.

5 Et reversa est in domum suam concepto fœtu. Mittensque nuntiavit David, & ait: Concepi.

6 Misit autem David ad Joab, dicens: Mitte ad me Uriam Hethæum. Misitque Joab Uriam ad David.

Digitized by Google

7 Et venit Urias ad David. Quæsivitque David quam recte ageret Joab, & populus, & quomodo administraretur bellum.

8 Et dixit David ad Uriam: Vade in domum tuam, & lava pedes tuos. Et egressus est Urias de domo regis, secutusque est eum cibus regius.

9 Dormivit autem Urias ante portam domus regiæ cum aliis servis domini sui, & non descendit ad domum suam.

10 Nuntiatumque est David a dicentibus: Non ivit Urias in domum suam. Et ait David ad Uriam: Numquid non de via venisti? quare non descendisti in domum tuam?

11 Et ait Urias ad David: Arca Dei & Israel & Juda habitant in papilionibus, & dominus meus Joab, & servi domini mei super faciem terræ manent, & ego ingrediar domum meam, ut comedam & bibam, & dormiam cum uxore mea? per salutem tuam, & per salutem animæ tuæ, non faciam rem hanc.

12 Ait ergo David ad Uriam: Mane hic etiam hodie, & cras dimittam te. Mansit Urias in Jerusalem in die illa & altera:

13 Et vocavit eum David ut comederet coram se & biberet, & inebriavit eum: qui egressus vespere, dormivit in stratu suo cum servis domini sui, & in domum suam non descendit.

14 Factum est ergo mane, & scripsit David epistolam ad Joab: misitque per manum Uriæ,

15 Scribens in epistola: Ponite Uriam e. adverso belli, ubi fortissimum est prælium: & derelinquite eum, ut percussus intereat.

16 Igitur cum Joab obsideret urbem, posuit Uriam in loco ubi sciebat viros esse fortissimos.

17 Egressique viri de civitate, bellabant adversum Joab, & ceciderunt de populo servorum David, & mortuus est etiam Urias Hethæus.

18 Misit itaque Joab, & nuntiavit David omnia verba prælii:

19 Præcepitque nuntio, dicens: Cum compleveris universos sermones belli ad regem,

20 Si eum videris indignari, & dixerit: Quare accessistis ad murum, ut præliaremini? an ignorabatis quod multa desuper ex muro tela mittantur?

21 Quis percussit Abimelech filium Jerobaal? † nonne mulier misit super eum fragmen molæ de muro, & interfecit eum in Thabes? quare juxta murum accessistis? dices: Etiam servus tuus Urias Hethæus occubuit. †*Judic.* 9. 53.

22 Abiit ergo nuntius, & venit, & narravit David omnia quæ ei præceperat Joab.

23 Et dixit nuntius ad David: Prævaluerunt adversum nos viri, & egressi sunt ad nos in agrum: nos autem facto impetu persecuti eos sumus usque ad portam civitatis.

24 Et direxerunt jacula sagittarii ad servos tuos ex muro desuper: mortuique sunt de servis regis, quinetiam servus tuus Urias Hethæus mortuus est.

25 Et dixit David ad nuntium: Hæc dices Joab: Non te frangat ista res: varius enim eventus est belli; nunc hunc, & nunc illum consumit gladius: conforta bellatores tuos adversus urbem, ut destruas eam, & exhortare eos.

26 Audivit autem uxor Uriæ, quod mortuus esset Urias vir suus, & planxit eum.

27 Transacto autem luctu, misit David, & introduxit eam in domum suam, & facta est ei uxor, peperitque ei filium: & displicuit verbum hoc, quod fecerat David, coram Domino.

CAPUT XII.

David, sub parabola a Nathan proposita corripitur, in se ipsum tulit sententiam: unde Nathan multa illi minatur incommoda; quibus compuncto culpa condonatur, manente pœna: & mortuo puero nascitur Salomon; ac civitas Rabbath cum magna ultione diruitur, accepto diademate pretiosissimo regis ipsius; in Ammonitas graviter advertitur.

1 Misit ergo Dominus Nathan ad David: qui cum venisset ad eum, dixit ei: Duo viri erant in civitate una, unus dives, & alter pauper.

2 Dives habebat oves, & boves plurimos valde.

3 Pauper autem nihil habebat omnino, præter ovem unam parvulam, quam emerat & nutrierat, & quæ creverat apud eum cum filiis ejus simul, de pane illius comedens, & de calice ejus bibens, & in sinu illius dormiens: eratque illi sicut filia.

4 Cum autem peregrinus quidam venisset ad divitem, parcens ille sumere de ovibus & de bobus suis, ut exhiberet convivium peregrino illi qui venerat ad se, tulit ovem viri pauperis, & præparavit cibos homini qui venerat ad se.

5 Iratus autem indignatione David adversus hominem illum nimis, dixit ad Nathan: Vivit Dominus, quoniam filius mortis est vir qui fecit hoc.

6 † Ovem reddet in quadruplum; eo quod fecerit verbum istud, & non pepercerit. †*Exod.* 22. 1.

7 Dixit autem Nathan ad David: Tu es ille vir: Hæc dicit Dominus Deus Israel: Ego unxi te in regem super Israel, & ego erui te de manu Saul,

8 Et dedi tibi domum domini tui, & uxores domini tui *in* sinu tuo, dedique tibi domum Israel & Juda: & si parva sunt ista, adjiciam tibi multo majora.

9 Quare ergo contempsisti verbum Domini, ut faceres malum in conspectu meo? Uriam Hethæum percussisti gladio, & uxorem illius accepisti in uxorem tibi, & interfecisti eum gladio filiorum Ammon.

10 Quam ob rem non recedet gladius de domo tua usque in sempiternum, eo quod despexeris me; & tuleris uxorem Uriæ Hethæi, ut esset uxor tua.

11 Itaque hæc dicit Dominus: Ecce, ego suscitabo super te malum de domo tua, & tollam uxores tuas in oculis tuis, & † dabo proximo tuo, & dormiet cum uxoribus tuis in oculis Solis hujus. †*Infra* 16. 22.

12 Tu enim fecisti abscondite: ego autem faciam verbum istud in conspectu omnis Israel, & in conspectu Solis.

13 Et dixit David ad Nathan: Peccavi Domino. Dixitque Nathan ad David: † Dominus quoque transtulit peccatum tuum: non morieris. †*Eccli.* 47. 13.

14 Verumtamen quoniam blasphemare fecisti inimicos Domini, propter verbum hoc, filius, qui natus est tibi, morte morietur.

15 Et reversus est Nathan in domum suam. Percussit quoque Dominus parvulum, quem pepererat uxor Uriæ David, & deperatus est.

16 De-

16 Deprecatusque est David Dominum pro parvulo: & jejunavit David jejunio, & ingressus seorsum, jacuit super terram.

17 Venerunt autem seniores domus ejus, cogentes eum ut surgeret de terra: qui noluit, nec comedit cum eis cibum.

18 Accidit autem die septima ut moreretur infans: timuerunteque servi David nuntiare ei quod mortuus esset parvulus: dixerunt enim: Ecce cum parvulus adhuc viveret, loquebamur ad eum, & non audiebat vocem nostram: quanto magis si dixerimus, Mortuus est puer, le affliget?

19 Cum ergo David vidisset servos suos mussitantes, intellexit quod mortuus esset infantulus: dixitque ad servos suos: Num mortuus est puer? Qui respouderunt ei: Mortuus est.

20 Surrexit ergo David de terra: & lotus unctusque est: cumque mutasset vestem, ingressus est domum Domini: & adoravit, & venit in domum suam, petivitque ut ponerent ei panem, & comedit.

21 Dixerunt autem ei servi sui: Quis est sermo, quem fecisti? propter infantem, cum adhuc viveret, jejunasti & flebas: mortuo autem puero, surrexisti, & comedisti panem.

22 Qui ait: Propter infantem, dum adhuc viveret, jejunavi & flevi: dicebam enim: Quis scit si forte donet eum mihi Dominus, & vivat infans?

23 Nunc autem quia mortuus est, quare jejunem? Numquid potero revocare eum amplius? ergo vadam magis ad eum: ille vero non revertetur ad me.

24 Et consolatus est David Bethsabee uxorem suam, ingressusque ad eam, dormivit cum ea: quæ genuit filium, & vocavit nomen ejus Salomon, & Dominus dilexit eum.

25 Misitque in manu Nathan prophetæ, & vocavit nomen ejus, Amabilis Domino, eo quod diligeret eum Dominus.

†1.Par. 20. 1. 26 † Igitur pugnabat Joab contra Rabbath filiorum Ammon, & expugnabat urbem regiam.

27 Misitque Joab nuntios ad David, dicens: Dimicavi adversum Rabbath, & capienda est Urbs aquarum.

28 Nunc igitur congrega reliquam partem populi, & obside civitatem, & cape eam: ne, cum a me vastata fuerit urbs, nomini meo ascribatur victoria.

29 Congregavit itaque David omnem populum, & profectus est adversum Rabbath: cumque dimicasset, cepit eam.

30 Et tulit diadema regis eorum de capite ejus, pondo auri talentum, habens gemmas pretiosissimas, & impositum est super caput David. Sed & prædam civitatis asportavit multam valde:

31 Populum quoque ejus adducens serravit, & circumegit super eos serrata carpenta: divisitque cultris & traduxit in typo laterum: sic fecit universis civitatibus filiorum Ammon. Et reversus est David, & omnis exercitus in Jerusalem.

CAPUT XIII.

Absalom, propter incestum cum sorore Thamar, fratrem Amnon inter epulas occidit: iratoque patre, profugus ad regem Gessur, tribus annis ibi permansit.

1 FActum est autem post hæc, ut Absalom filii David sororem speciosissimam, vocabulo Thamar, adamaret Amnon filius David,

2 Et deperiret eam valde, ita ut propter amorem ejus ægrotaret: quia cum esset virgo, difficile ei videbatur ut quippiam inhoneste ageret cum ea.

3 Erat autem Amnon amicus, nomine Jonadab, filius Semmaa fratris David, vir prudens valde.

4 Qui dixit ad eum: Quare sic attenuaris macie fili regis per singulos dies? cur non indicas mihi? Dixitque ei Amnon: Thamar sororem fratris mei Absalom amo.

5 Cui respondit Jonadab: Cuba super lectum tuum, & languorem simula: cumque venerit pater tuus ut visitet te, dic ei: Veniat, oro, Thamar soror mea, ut det mihi cibum, & faciat pulmentum, ut comedam de manu ejus.

6 Accubuit itaque Amnon, & quasi ægrotare cœpit: cumque venisset rex ad visitandum eum, ait Amnon ad regem: Veniat, obsecro, Thamar soror mea, ut faciat in oculis meis duas sorbitiunculas, & cibum capiam de manu ejus.

7 Misit ergo David ad Thamar domum, dicens: Veni in domum Amnon fratris tui, & fac ei pulmentum.

8 Venitque Thamar in domum Amnon fratris sui: ille autem jacebat: quæ tollens farinam commiscuit: & liquefaciens, in oculis ejus coxit sorbitiunculas.

9 Tollensque quod coxerat, effudit, & posuit coram eo, & noluit comedere: dixitque Amnon: Ejicite universos a me. Cumque ejecissent omnes,

10 Dixit Amnon ad Thamar: Infer cibum in conclave, ut vescar de manu tua. Tulit ergo Thamar sorbitiunculas quas fecerat, & intulit ad Amnon fratrem suum in conclave.

11 Cumque obtulisset ei cibum, apprehendit eam, & ait: Veni, cuba mecum soror mea.

12 Quæ respondit ei: Noli frater mi, noli opprimere me, neque enim hoc fas est in Israel: noli facere stultitiam hanc.

13 Ego enim ferre non potero opprobrium meum, & tu eris quasi unus de insipientibus in Israel: quin potius loquere ad regem, & non negabit me tibi.

14 Noluit autem acquiescere precibus ejus, sed prævalens viribus oppressit eam, & cubavit cum ea.

15 Et exosam eam habuit Amnon odio magno nimis: ita ut majus esset odium quo oderat eam, amore quo ante dilexerat. Dixitque ei Amnon: Surge, & vade.

16 Quæ respondit ei: Majus est hoc malum, quod nunc agis adversum me, quam quod ante fecisti, expellens me. Et noluit audire eam:

17 Sed vocato puero, qui ministrabat ei, dixit: Ejice hanc a me foras, & claude ostium post eam.

18 Quæ induta erat talari tunica: hujusce modi enim filiæ regis virgines vestibus utebantur. Ejecit itaque eam minister illius foras: clausitque fores post eam.

Digitized by Google

19 Quæ aspergens cinerem capiti suo, scissa talari tunica, imponensque manibus super caput suum, ibat ingrediens, & clamans.

20 Dixit autem ei Absalom frater suus: Numquid Amnon frater tuus concubuit tecum? sed nunc soror tace, frater tuus est: neque affligas cor tuum pro hac re. Mansit itaque Thamar contabescens in domo Absalom fratris sui.

21 Cum autem audisset rex David verba hæc, contristatus est valde, & noluit contristare spiritum Amnon filii sui, quoniam diligebat eum, quia primogenitus erat ei.

22 Porro non est locutus Absalom ad Amnon, nec malum nec bonum: oderat enim Absalom Amnon, eo quod violasset Thamar sororem suam.

23 Factum est autem post tempus biennii, ut tonderentur oves Absalom in Baalhasor, quæ est juxta Ephraim: & vocavit Absalom omnes filios regis,

24 Venitque ad regem, & ait ad eum: Ecce tondentur oves servi tui: veniat, oro, rex cum servis suis ad servum suum.

25 Dixitque rex ad Absalom: Noli fili mi, noli rogare ut veniamus omnes, & gravemus te. Cum autem cogeret eum, & noluisset ire, benedixit ei.

26 Et ait Absalom: Si non vis venire, veniat, obsecro, nobiscum saltem Amnon frater meus. Dixitque ad eum rex: Non est necesse ut vadat tecum.

27 Coegit itaque Absalom eum, & dimisit cum eo Amnon & universos filios regis. Feceratque Absalom convivium quasi convivium regis.

28 Præceperat autem Absalom pueris suis, dicens: Observate cum temulentus fuerit Amnon vino, & dixero vobis: Percutite eum, & interficite: nolite timere: ego enim sum qui præcipio vobis: roboramini, & estote viri fortes.

29 Fecerunt ergo pueri Absalom adversum Amnon, sicut præceperat eis Absalom. Surgentesque omnes filii regis ascenderunt singuli mulas suas, & fugerunt.

30 Cumque adhuc pergerent in itinere, fama pervenit ad David, dicens: Percussit Absalom omnes filios regis, & non remansit ex eis saltem unus.

31 Surrexit itaque rex, & scidit vestimenta sua: & cecidit super terram, & omnes servi illius, qui assistebant ei, sciderunt vestimenta sua.

32 Respondens autem Jonadab filius Semmaa fratris David, dixit: Ne æstimet dominus meus rex, quod omnes pueri filii regis occisi sint: Amnon solus mortuus est, quoniam in ore Absalom erat positus, ex die qua oppressit Thamar sororem ejus.

33 Nunc ergo ne ponat dominus meus rex super cor suum verbum istud, dicens: Omnes filii regis occisi sunt: quoniam Amnon solus mortuus est.

34 Fugit autem Absalom: & elevavit puer speculator oculos suos, & aspexit: & ecce populus multus veniebat per iter devium ex latere montis.

35 Dixit autem Jonadab ad regem: Ecce filii regis adsunt: juxta verbum servi tui sic factum est.

36 Cumque cessasset loqui, apparuerunt & filii regis: & intrantes levaverunt vocem suam, & fleverunt: sed & rex & omnes servi ejus flevérunt planctu magno nimis.

37 Porro Absalom fugiens, abiit ad Tholomai filium Ammiud regem Gessur. Luxit ergo David filium suum cunctis diebus.

38 Absalom autem cum fugisset, & venisset in Gessur, fuit ibi tribus annis.

39 Cessavitque rex David persequi Absalom, eo quod consolatus esset super Amnon interitu.

CAPUT XIV.

Absalom mulieris Thecuitæ solertia revocari curat Joab a Gessur in Jerusalem: de pulchritudine & filiis Absalom, qui biennio post reditum faciem patris non vidit, donec messem Joab incendi jussit.

1 INtelligens autem Joab filius Sarviæ, quod cor regis versum esset ad Absalom,

2 Misit Thecuam, & tulit inde mulierem sapientem: dixitque ad eam: Lugere te simula, & induere veste lugubri, & ne ungaris oleo, ut sis quasi mulier jam plurimo tempore lugens mortuum:

3 Et ingredieris ad regem, & loqueris ad eum sermones hujuscemodi. Posuit autem Joab verba in ore ejus.

4 Itaque cum ingressa fuisset mulier Thecuitis ad regem, cecidit coram eo super terram, & adoravit, & dixit: Serva me rex.

5 Et ait ad eam rex: Quid causæ habes? Quæ respondit: Heu, mulier vidua ego sum: mortuus est enim vir meus.

6 Et ancillæ tuæ erant duo filii: qui rixati sunt adversum se in agro, nullusque erat qui eos prohibere posset: & percussit alter alterum, & interfecit eum.

7 Et ecce consurgens universa cognatio adversum ancillam tuam, dicit: Trade eum, qui percussit fratrem suum, ut occidamus eum pro anima fratris sui quem interfecit, & deleamus heredem: & quærunt extinguere scintillam meam, quæ relicta est, ut non supersit viro meo nomen, & reliquiæ super terram.

8 Et ait rex ad mulierem: Vade in domum tuam, & ego jubebo pro te.

9 Dixitque mulier Thecuitis ad regem: In me, domine mi rex, sit iniquitas, & in domum patris mei: rex autem & thronus ejus sit innocens.

10 Et ait rex: Qui contradixerit tibi, adduc eum ad me, & ultra non addet ut tangat te.

11 Quæ ait: Recordetur rex Domini Dei sui, ut non multiplicentur proximi sanguinis ad ulciscendum, & nequaquam interficiant filium meum. Qui ait: Vivit Dominus, quia non cadet de capillis filii tui super terram.

12 Dixit ergo mulier: Loquatur ancilla tua ad dominum meum regem verbum. Et ait: Loquere.

13 Dixitque mulier: Quare cogitasti hujuscemodi rem contra populum Dei, & locutus est rex verbum istud, ut peccet, & non reducat ejectum suum?

14 Omnes morimur, & quasi aquæ dilabimur in terram, quæ non reverteruntur: † nec vult Deus perire animam, sed retractat cogitans ne penitus pereat qui abjectus est.

15 Nunc igitur veni, ut loquar ad domi-

† *Ezec. 18. 32. & 33. 11.*

num

Digitized by Google

num meum regem verbum hoc, præsente populo. Et dixit ancilla tua: Loquar ad regem, si quomodo faciat rex verbum ancillæ suæ.

16 Et audivit rex, ut liberaret ancillam suam de manu omnium, qui volebant de hereditate Dei delere me, & filium meum simul.

17 Dicat ergo ancilla tua, ut fiat verbum domini mei regis sicut sacrificium. Sicut enim angelus Dei, sic est dominus meus rex, ut nec benedictione, nec maledictione moveatur: unde & Dominus Deus tuus est tecum.

18 Et respondens rex, dixit ad mulierem: Ne abscondas a me verbum, quod te interrogo. Dixitque ei mulier: Loquere domine mi rex.

19 Et ait rex: Numquid manus Joab secum est in omnibus istis? Respondit mulier, & ait: Per salutem animæ tuæ, domine mi rex, nec ad sinistram, nec ad dexteram est, ex omnibus his quæ locutus est dominus meus rex: servus enim tuus Joab, ipse præcepit mihi, & ipse posuit in os ancillæ tuæ omnia verba hæc.

20 Ut verterem figuram sermonis hujus, servus tuus Joab præcepit istud: tu autem domine mi rex, sapiens es, sicut habet sapientiam angelus Dei, ut intelligas omnia super terram.

21 Et ait rex ad Joab: Ecce placatus feci verbum tuum: vade ergo, & revoca puerum Absalom.

22 Cadensque Joab super faciem suam in terram, adoravit & benedixit regi: & dixit Joab: Hodie intellexit servus tuus, quia inveni gratiam in oculis tuis, domine mi rex: fecisti enim sermonem servi tui.

23 Surrexit ergo Joab & abiit in Gessur, & adduxit Absalom in Jerusalem.

24 Dixit autem rex: Revertatur in domum suam, & faciem meam non videat. Reversus est itaque Absalom in domum suam, & faciem regis non vidit.

25 Porro sicut Absalom, vir non erat pulcher in omni Israel, & decorus nimis: a vestigio pedis usque ad verticem non erat in eo ulla macula.

26 Et quando tondebat capillum (semel autem in anno tondebatur, quia gravabat eum cæsaries) ponderabat capillos capitis sui ducentis siclis, pondere publico.

27 Nati sunt autem Absalom filii tres: & filia una nomine Thamar, elegantis formæ.

28 Mansitque Absalom in Jerusalem duobus annis, & faciem regis non vidit.

29 Misit itaque ad Joab, ut mitteret eum ad regem: qui noluit venire ad eum. Cumque secundo misisset, & ille noluisset venire ad eum,

30 Dixit servis suis: Scitis agrum Joab juxta agrum meum, habentem messem hordei: ite igitur, & succendite eum igni. Succenderunt ergo servi Absalom segetem igni. Et venientes servi Joab, scissis vestibus suis, dixerunt: Succenderunt servi Absalom partem agri igni.

31 Surrexitque Joab, & venit ad Absalom in domum ejus, & dixit: Quare succenderunt servi tui segetem meam igni?

32 Et respondit Absalom ad Joab: Misi ad te obsecrans ut venires ad me, & mitterem te ad regem, & diceres ei: Quare veni de Gessur? melius mihi erat ibi esse: obsecro ergo ut videam faciem regis: quod si memor est iniquitatis meæ, interficiat me.

33 Ingressus itaque Joab ad regem, nuntiavit ei omnia: vocatusque est Absalom, & intravit ad regem, & adoravit super faciem terræ coram eo: osculatusque est rex Absalom.

CAPUT XV.

Absalom conciliato sibi populi favore, adversus patrem conjurat in Hebron, quem pater fugit, pactis cum arca remissis: & inter alios Chusai remittitur, dissipaturus consilium Achitophel.

1 IGitur post hæc fecit sibi Absalom currus, & equites, & quinquaginta viros qui præcederent eum.

2 Et mane consurgens Absalom, stabat juxta introitum portæ, & omnem virum, qui habebat negotium ut veniret ad regis judicium, vocabat Absalom ad se, & dicebat: De qua civitate es tu? Qui respondens ajebat: Ex una tribu Israel ego sum servus tuus.

3 Respondebatque ei Absalom: Videntur mihi sermones tui boni & justi. Sed non est qui te audiat constitutus a rege: dicebatque Absalom:

4 Quis me constituat judicem super terram, ut ad me veniant omnes qui habent negotium, & juste judicem?

5 Sed & cum accederet ad eum homo ut salutaret illum, extendebat manum suam, & apprehendens, osculabatur eum.

6 Faciebatque hoc omni Israel venienti ad judicium, ut audiretur a rege, & solicitabat corda virorum Israel.

7 Post quadraginta autem annos, dixit Absalom ad regem David: Vadam, & reddam vota mea quæ vovi Domino in Hebron:

8 Votens enim vovit servus tuus, cum esset in Gessur Syriæ, dicens: Si reduxerit me Dominus in Jerusalem, sacrificabo Domino.

9 Dixitque ei rex David: Vade in pace. Et surrexit, & abiit in Hebron.

10 Misit autem Absalom exploratores in universas tribus Israel, dicens: Statim ut audieritis clangorem buccinæ, dicite: Regnavit Absalom in Hebron.

11 Porro cum Absalom issent ducenti viri de Jerusalem vocati, euntes simplici corde, & causam penitus ignorantes.

12 Accersivit quoque Absalom Achitophel Gilonitem consiliarium David, de civitate sua Gilo. Cumque immolaret victimas, facta est conjuratio valida, populusque concurrens augebatur cum Absalom.

13 Venit igitur nuntius ad David, dicens: Toto corde universus Israel sequitur Absalom.

14 Et ait David servis suis, qui erant cum eo in Jerusalem: Surgite, fugiamus: neque enim erit nobis effugium a facie Absalom: festinate egredi, ne forte veniens occupet nos, & impellat super nos ruinam, & percutiat civitatem in ore gladii.

15 Dixeruntque servi regis ad eum: Omnia quæcumque præceperit Dominus noster rex, libenter exequemur servi tui.

16 Egressus est ergo rex, & universa domus ejus, pedibus suis: & dereliquit rex decem mulieres concubinas ad custodiendam domum.

17 Egressusque rex & omnis Israel pedibus suis, stetit procul a domo:
18 Et universi servi ejus ambulabant juxta eum, & legiones Cerethi & Phelethi, & omnes Gethæi, pugnatores validi, sexcenti viri, qui secuti eum fuerant de Geth pedites, præcedebant regem.
19 Dixit autem rex ad Ethai Gethæum: Cur venis nobiscum? revertere, & habita cum rege, quia peregrinus es, & egressus es de loco tuo.
20 Heri venisti, & hodie compelleris nobiscum egredi? ego autem vadam quo iturus sum: revertere, & reduc tecum fratres tuos, & Dominus faciet tecum misericordiam & veritatem, quia ostendisti gratiam & fidem.
21 Et respondit Ethai regi, dicens: Vivit Dominus, & vivit Dominus meus rex: quoniam in quocumque loco fueris domine mi rex, sive in morte, sive in vita, ibi erit servus tuus.
22 Et ait David Ethai: Veni, & transi. Et transivit Ethai Gethæus, & omnes viri, qui cum eo erant, & reliqua multitudo.
23 Omnesque flebant voce magna, & universus populus transibat: rex quoque transgrediebatur torrentem Cedron, & cunctus populus incedebat contra viam, quæ respicit ad desertum.
24 Venit autem & Sadoc sacerdos, & universi Levitæ cum eo, portantes arcam fœderis Dei, & deposuerunt arcam Dei: & ascendit Abiathar, donec expletus esset omnis populus, qui egressus fuerat de civitate.
25 Et dixit rex ad Sadoc: Reporta arcam Dei in urbem: si invenero gratiam in oculis Domini, reducet me, & ostendet mihi eam, & tabernaculum suum.
26 Si autem dixerit mihi: Non places: præsto sum, faciat quod bonum est coram se.
27 Et dixit rex ad Sadoc sacerdotem: O Videns revertere in civitatem in pace: & Achimaas filius tuus, & Jonathas filius Abiathar, duo filii vestri, sint vobiscum.
28 Ecce ego abscondar in campestribus deserti, donec veniat sermo a vobis indicans mihi.
29 Reportaverunt ergo Sadoc & Abiathar arcam Dei in Jerusalem: & manserunt ibi.
30 Porro David ascendebat Clivum olivarum, scandens & flens, nudis pedibus incedens, & operto capite: sed & omnis populus, qui erat cum eo, operto capite ascendebat plorans.
31 Nuntiatum est autem David, quod & Achitophel esset in conjuratione cum Absalom, dixitque David: Infatua, quæso, Domine consilium Achitophel.
32 Cumque ascenderet David summitatem montis, in quo adoraturus erat Dominum, ecce occurrit ei Chusai Arachites, scissa veste, & terra pleno capite.
33 Et dixit ei David: Si veneris mecum, eris mihi oneri:
34 Si autem in civitatem revertaris, & dixeris Absalom: Servus tuus sum, rex: sicut fui servus patris tui, sic ero servus tuus: dissipabis consilium Achitophel.
35 Habes autem tecum Sadoc & Abiathar sacerdotes: & omne verbum quodcumque audieris de domo regis, indicabis Sadoc & Abiathar sacerdotibus.
36 Sunt autem cum eis duo filii eorum, Achimaas filius Sadoc, & Jonathas filius Abiathar: & mittetis per eos ad me omne verbum quod audieritis.
37 Veniente ergo Chusai amico David in civitatem, Absalom quoque ingressus est Jerusalem.

CAPUT XVI.

Siba cibaria adferenti ac detractori confert bona Miphiboseth. Semei maledicentem occidi vetat. Absalom Jerusalem ingressus, consilia Achitophel ad concubinas patris sui publice ingreditur.

1 CUmque David transisset paululum montis verticem, apparuit Siba puer Miphiboseth in occursum ejus, cum duobus asinis, qui onerati erant ducentis panibus, & centum alligaturis uvæ passæ, & centum massis palathurum, & utre vini.
2 Et dixit rex Sibæ: Quid sibi volunt hæc? Respondítque Siba: Asini, domesticis regis ut sedeant: panes & palathæ, ad vescendum pueris tuis: vinum autem, ut bibat si quis defecerit in deserto.
3 Et ait rex: Ubi est filius domini tui? † Respondítque Siba regi: Remansit in Jerusalem, dicens: Hodie restituet mihi domus Israel regnum patris mei. † *Infr.* 19. 27.
4 Et ait rex Sibæ: Tua sint omnia quæ fuerunt Miphiboseth. Dixitque Siba: Oro ut inveniam gratiam coram te, domine mi rex.
5 Venit ergo rex David usque Bahurim: & ecce egrediebatur inde vir de cognatione domus Saul, nomine Semei, filius Gera, procedebatque egrediens, & † maledicebat, †3. *Reg.* 2. 8.
6 Mittebatque lapides contra David, & contra universos servos regis David: omnis autem populus, & universi bellatores, a dextro & a sinistro latere regis incedebant.
7 Ita autem loquebatur Semei cum malediceret regi: Egredere, egredere vir sanguinum, & vir Belial.
8 Reddidit tibi Dominus universum sanguinem domus Saul: quoniam invasisti regnum pro eo, & dedit Dominus regnum in manu Absalom filii tui: & ecce premunt te mala tua, quoniam vir sanguinum es.
9 Dixit autem Abisai filius Sarviæ regi: Quare maledicit canis hic mortuus domino meo regi? vadam, & amputabo caput ejus.
10 Et ait Rex: Quid mihi & vobis est filii Sarviæ? dimittite eum, ut maledicat: Dominus enim præcepit ei ut malediceret David: & quis est qui audeat dicere, quare sic fecerit?
11 Et ait rex Abisai, & universis servis suis: Ecce filius meus, qui egressus est de utero meo, quærit animam meam: quanto magis nunc filius Jemini? dimittite eum ut maledicat juxta præceptum Domini:
12 Si forte respiciat Dominus afflictionem meam, & reddat mihi Dominus bonum pro maledictione hac hodierna.
13 Ambulabat itaque David & socii ejus per viam cum eo. Semei autem, per jugum montis ex latere, contra illum gradiebatur, maledicens, & mittens lapides adversum eum, terramque spargens.
14 Venit itaque rex, & universus populus cum eo lassus, & refecillati sunt ibi.
15 Absalom autem & omnis populus ejus ingressi sunt Jerusalem, sed & Achitophel cum eo.

16 Cum autem venisset Chusai Arachites amicus David ad Absalom, locutus est ad eum: Salvo rex, salve rex.

17 Ad quem Absalom, Hæc est, inquit, gratia tua ad amicum tuum? quare non ivisti cum amico tuo?

18 Respondítque Chusai ad Absalom: Nequaquam: quia illius ero, quem elegit Dominus, & omnis hic populus, & universus Israel, & cum eo manebo.

19 Sed ut & hoc inferam, cui ego serviturus sum? nonne filio regis? sicut parui patri tuo, ita parebo & tibi.

20 Dixit autem Absalom ad Achitophel: inite consilium quid agere debeamus.

21 Et ait Achitophel ad Absalom: Ingredere ad concubinas patris tui, quas dimisit ad custodiendam domum: ut cum audierit omnis Israel quod fœdaveris patrem tuum, roborentur tecum manus eorum.

† Supr. 12. 11. 22 † Tetenderunt ergo Absalom tabernaculum in solario, ingressusque est ad concubinas patris sui coram universo Israel.

23 Consilium autem Achitophel, quod dabat in diebus illis: quasi si quis consuleret Deum: sic erat omne consilium Achitophel, & cum esset cum David, & cum esset cum Absalom.

CAPUT XVII.

Chusai dissipat consilium Achitophelis, de obruendo statim Davide, idque per nuntios indicat Davidi, qui consilio Chusai transit Jordanem, quare se suspendit Achitophel: tres amici David munera adferunt, ne ejus populus necessariis egens deficeret.

1 Dixit ergo Achitophel ad Absalom: Eligam mihi duodecim millia virorum, & consurgens persequar David hac nocte.

2 Et irruens super eum (quippe qui lassus est, & solutis manibus) percutiam eum: cumque fugerit omnis populus qui cum eo est, percutiam regem desolatum.

3 Et reducam universum populum, quomodo unus homo reverti solet: unum enim virum tu quæris: & omnis populus erit in pace.

4 Placuitque sermo ejus Absalom, & cunctis majoribus natu Israel.

5 Ait autem Absalom: Vocate Chusai Arachitem, & audiamus quid etiam ipse dicat.

6 Cumque venisset Chusai ad Absalom, ait Absalom ad eum: Hujuscemodi sermonem locutus est Achitophel: facere debemus an non? quod das consilium?

7 Et dixit Chusai ad Absalom: Non est bonum consilium, quod dedit Achitophel hac vice.

8 Et rursum intulit Chusai: Tu nosti, patrem tuum, & viros qui cum eo sunt, esse fortissimos & amaro animo, veluti si ursa raptis catulis in saltu sæviat: sed & pater tuus vir bellator est, nec morabitur cum populo.

9 Forsitan nunc latitat in foveis, aut in uno, quo voluerit, loco: & cum ceciderit primus quilibet in principio, audiet quicumque audierit, & dicet: Facta est plaga in populo qui sequebatur Absalom.

10 Et fortissimus quisque, cujus cor est quasi leonis, pavore solvetur: scit enim omnis populus Israel, fortem esse patrem tuum, & robustos omnes qui cum eo sunt.

11 Sed hoc mihi videtur rectum esse consilium: Congregetur ad te universus Israel, a Dan usque Bersabee, quasi arena maris immensibilis: & tu eris in medio eorum.

12 Et irruemus super eum in quocumque loco inventus fuerit: & operiemur eum, sicut cadere solet ros super terram: & non relinquemus de viris, qui cum eo sunt, ne unum quidem.

13 Quod si urbem aliquam fuerit ingressus, circumdabit omnis Israel civitati illi funes, & trahemus eam in torrentem, ut non reperiatur ne calculus quidem ex ea.

14 Dixitque Absalom, & omnes viri Israel: Melius est consilium Chusai Arachitæ, consilio Achitophel: Domini autem nutu dissipatum est consilium Achitophel utile, ut induceret Dominus super Absalom malum.

15 Et ait Chusai Sadoc & Abiathar sacerdotibus: Hoc & hoc modo consilium dedit Achitophel Absalom, & senioribus Israel: & ego tale & tale dedi consilium.

16 Nunc ergo mittite cito, & nuntiate David, dicentes: Ne moreris nocte hac in campestribus deserti, sed absque dilatione transgredere: ne forte absorbeatur rex, & omnis populus qui cum eo est.

17 Jonathas autem & Achimaas stabant juxta fontem Rogel: abiit ancilla & nuntiavit eis: & illi profecti sunt, ut referrent ad regem David nuntium, non enim poterant videri, aut introire civitatem.

18 Vidit autem eos quidam puer, & indicavit Absalom: illi vero concito gradu ingressi sunt domum cujusdam viri in Bahurim, qui habebat puteum in vestibulo suo, & descenderunt in eum.

19 Tulit autem mulier, & expandit velamen super os putei, quasi siccas ptisanas: & sic latuit res.

20 Cumque venissent servi Absalom in domum, ad mulierem dixerunt: Ubi est Achimaas & Jonathas? Et respondit eis mulier: Transierunt festinanter, gustata paululum aqua. At hi qui quærebant, cum non reperissent, reversi sunt in Jerusalem.

21 Cumque abiissent, ascenderunt illi de puteo, & pergentes nuntiaverunt regi David, & dixerunt: Surgite, & transite cito fluvium: quoniam hujuscemodi dedit consilium contra vos Achitophel.

22 Surrexit ergo David, & omnis populus qui cum eo erat, & transierunt Jordanem, donec diluceseeret: & ne unus quidem residuus fuit, qui non transisset fluvium.

23 Porro Achitophel videns quod non fuisset factum consilium suum, stravit asinum suum, surrexitque & abiit in domum suam & in civitatem suam: & dispositia domo sua, suspendio interiit, & sepultus est in sepulchro patris sui.

24 David autem venit in castra, & Absalom transivit Jordanem, ipse & omnes viri Israel cum eo.

25 Amasam vero constituit Absalom pro Joab super exercitum: Amasa autem erat filius viri, qui vocabatur Jetra de Jesraeli, qui ingressus est ad Abigail filiam Naas, sororem Sarviæ, quæ fuit mater Joab.

26 Et castrametatus est Israel cum Absalom in terra Galaad.

27 Cumque venisset David in Castra, Sobi filius Naas de Rabbath filiorum Ammon, &

Machir filius Ammihel de Lodabar, & Berzellai Galaadites de Rogelim,
28 Obtulerunt ei stratoria, & tapetia, & vasa fictilia, frumentum, & hordeum, & farinam, & polentam, & fabam, & lentem, & frixum cicer,
29 Et mel, & butyrum, oves, & pingues vitulos; dederuntque David, & populo qui cum eo erat, ad vescendum: suspicati enim sunt, populum fame & siti fatigari in deserto.

CAPUT XVIII.

Absalom victus prælio, & de quercu pendens ab Joab transfoditur: quod audiens David, amare eum flevit.

1 IGitur considerato David populo suo, constituit super eos tribunos & centuriones,
2 Et dedit populi tertiam partem sub manu Joab, & tertiam partem sub manu Abisai filii Sarviæ fratris Joab, & tertiam partem sub manu Ethai, qui erat de Geth, dixitque rex ad populum: Egrediar & ego vobiscum.
3 Et respondit populus: Non exibis: sive enim fugerimus, non magnopere ad eos de nobis pertinebit: sive media pars ceciderit e nobis, non satis curabunt: quia tu unus pro decem millibus computaris: melius est igitur ut sis nobis in urbe præsidio.
4 Ad quos rex ait: Quod vobis videtur rectum, hoc faciam. Stetit ergo rex juxta portam: egrediebaturque populus per turmas suas, centeni, & milleni.
5 Et præcepit rex Joab, & Abisai, & Ethai, dicens: Servate mihi puerum Absalom. Et omnis populus audiebat præcipientem regem cunctis principibus pro Absalom.
6 Itaque egressus est populus in campum contra Israel, & factum est prælium in saltu Ephraim.
7 Et cæsus est ibi populus Israel ab exercitu David, factaque est plaga magna in die illa, viginti millium.
8 Fuit autem ibi prælium dispersum super faciem omnis terræ, & multo plures erant quos saltus consumpserat de populo, quam hi quos voraverat gladius in die illa.
9 Accidit autem ut occurreret Absalom servis David, sedens mulo: cumque ingressus fuisset mulus subter condensam quercum & magnam, adhæsit caput ejus querco: & illo suspenso inter cœlum & terram, mulus, cui insederat, pertransivit.
10 Vidit autem hoc quispiam, & nuntiavit Joab, dicens: Vidi Absalom pendere de quercu.
11 Et ait Joab viro, qui nuntiaverat ei: Si vidisti, quare non confodisti eum cum terra, & ego dedissem tibi decem argenti siclos, & unum balteum?
12 Qui dixit ad Joab: Si appenderes in manibus meis mille argenteos, nequaquam mitterem manum meam in filium regis: audientibus enim nobis præcepit rex tibi, & Abisai, & Ethai, dicens: Custodite mihi puerum Absalom.
13 Sed & si fecissem contra animam meam audacter, nequaquam hoc regem latere potuisset, & tu stares ex adverso?
14 Et ait Joab: Non sicut tu vis, sed aggrediar eum coram te. Tulit ergo tres lanceas in manu sua, & infixit eas in corde Absalom: cumque adhuc palpitaret hæreus in quercu,
15 Cucurrerunt decem juvenes armigeri Joab, & percutientes interfecerunt eum.
16 Cecinit autem Joab buccina, & retinuit populum, ne persequeretur fugientem Israel, volens parcere multitudini.
17 Et tulerunt Absalom, & projecerunt eum in saltu, in foveam grandem, & comportaverunt super eum acervum lapidum magnum nimis: omnis autem Israel fugit in tabernacula sua.
18 Porro Absalom erexerat sibi, cum adhuc viveret, titulum qui est in Valle regis: dixerat enim: Non habeo filium, & hoc erit monimentum nominis mei. Vocavitque titulum nomine suo, & appellatur Manus Absalom, usque ad hanc diem.
19 Achimaas autem filius Sadoc, ait: Curram, & nuntiabo regi, quia judicium fecerit ei Dominus de manu inimicorum ejus.
20 Ad quem Joab dixit: Non eris nuntius in hac die, sed nuntiabis in alia: hodie noli nuntiare, filius enim regis est mortuus.
21 Et ait Joab Chusi: Vade, & nuntia regi quæ vidisti. Adoravit Chusi Joab, & cucurrit.
22 Rursus autem Achimaas filius Sadoc dixit ad Joab: Quid impedit si etiam ego curram post Chusi? Dixitque ei Joab: Quid vis currere fili mi? non eris boni nuntii bajulus.
23 Qui respondit: Quid enim si cucurrero? Et ait ei: Curre. Currens ergo Achimaas per viam compendii, transivit Chusi.
24 David autem sedebat inter duas portas: speculator vero, qui erat in fastigio portæ super murum, elevans oculos, vidit hominem currentem solum.
25 Et exclamans indicavit regi: dixitque rex: Si solus est, bonus est nuntius in ore ejus. Properante autem illo, & accedente propius,
26 Vidit speculator hominem alterum currentem, & vociferans in culmine, ait: Apparet mihi alter homo currens solus. Dixitque rex: Et iste bonus est nuntius.
27 Speculator autem, Contemplor, ait, cursum prioris, quasi cursum Achimaas filii Sadoc. Et ait rex: Vir bonus est: & nuntium portans bonum, venit.
28 Clamans autem Achimaas, dixit ad regem: Salve rex. Et adorans regem coram eo pronus in terram, ait: Benedictus Dominus Deus tuus, qui conclusit homines qui levaverunt manus suas contra dominum meum regem.
29 Et ait rex: Estne pax puero Absalom? Dixitque Achimaas: Vidi tumultum magnum, cum mitteret Joab servus tuus, me rex, me servum tuum: nescio aliud.
30 Ad quem rex: Transi, ait, & sta hic. Cumque ille transisset, & staret,
31 Apparuit Chusi: & veniens ait: Bonum apporto nuntium, domine mi rex; judicavit enim pro te Dominus hodie de manu omnium qui surrexerunt contra te.
32 Dixit autem rex ad Chusi: Estne pax puero Absalom? Cui respondens Chusi, Fiant, inquit, sicut puer, inimici domini mei regis, & universi qui consurgunt adversus eum in malum.
33 Contristatus itaque rex, ascendit cœnaculum portæ, & flevit. Et sic loquebatur, vadens: † Fili mi Absalom, Absalom fili mi: quis mihi tribuat ut ego moriar pro te, Absalom fili mi, fili mi Absalom?

† *Infr.* 19. 4.

CA-

CAPUT XIX.

David Joab verbis commotus cessat plangere Absalom, & suos conspiratores sibi reconciliat, & a viris Juda in Jerusalem reducitur, ac Semei veniam precanti ignoscit, & Miphiboseth recipit, jubens ut agros cum Siba dividat: valedicit ipsi Berzellai retinens secum Chamaam, Israel autem cum Juda pro David acriter contendit.

1 NUntiatum est autem Joab quod rex fleret & lugeret filium suum:
2 Et versa est victoria in luctum in die illa omni populo: audivit enim populus in die illa dici: Dolet rex super filio suo.
3 Et declinavit populus in die illa ingredi civitatem, quomodo declinare solet populus versus & fugiens de prælio.
4 Porro rex operuit caput suum, & clamabat voce magna: Fili mi Absalom, Absalom fili mi, fili mi.
5 Ingressus ergo Joab ad regem in domum, dixit: Confudisti hodie vultus omnium servorum tuorum, qui salvam fecerunt animam tuam, & animam filiorum tuorum, & filiarum tuarum, & animam uxorum tuarum, & animam concubinarum tuarum.
6 Diligis odientes te, & odio habes diligentes te: & ostendisti hodie, quia non curas de ducibus tuis, & de servis tuis: & vere cognovi modo, quia si Absalom viveret, & omnes nos occubuissemus, tunc placeret tibi.
7 Nunc igitur surge, & procede, & alloquens satisfac servis tuis: juro enim tibi per Dominum, quod si non exieris, ne unus quidem remansurus sit tecum nocte hac: & pejus erit hoc tibi, quam omnia mala quæ venerunt super te, ab adolescentia tua usque in præsens.
8 Surrexit ergo rex & sedit in porta: & omni populo nuntiatum est quod rex sederet in porta: venitque universa multitudo coram rege: Israel autem fugit in tabernacula sua.
9 Omnis quoque populus certabat in cunctis tribubus Israel, dicens: Rex liberavit nos de manu inimicorum nostrorum, ipse salvavit nos de manu Philisthinorum: & nunc fugit de terra propter Absalom.
10 Absalom autem: quem unximus super nos, mortuus est in bello: usquequo siletis, & non reducitis regem?
11 Rex vero David misit ad Sadoc & Abiathar sacerdotes, dicens: Loquimini ad majores natu Juda, dicentes: Cur venitis novissimi ad reducendum regem in domum suam? (Sermo autem omnis Israel pervenerat ad regem in domo ejus.)
12 Fratres mei vos, os meum, & caro mea vos, quare novissimi reducitis regem?
13 Et Amasæ dicite: Nonne os meum, & caro mea es? Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat, si non magister militiæ sueris coram me omni tempore pro Joab.
14 Et inclinavit cor omnium virorum Juda, quasi viri unius: miseruntque ad regem, dicentes: Revertere tu, & omnes servi tui.
15 Et reversus est rex: & venit usque ad Jordanem, & omnis Juda venit usque in Galgalam, ut occurreret regi, & traduceret eum Jordanem.
16 † Festinavit autem Semei filius Gera filii Jemini de Bahurim, & descendit cum viris Juda in occursum regis David — † 3. Reg. 2. 8.
17 Cum mille viris de Benjamin, & Siba puer de domo Saul: & quindecim filii ejus, ac viginti servi erant cum eo: & irrumpentes Jordanem, ante regem
18 Transierunt vada, ut traducerent domum regis, & facerent juxta jussionem ejus: Semei autem filius Gera prostratus coram rege, cum jam transisset Jordanem,
19 Dixit ad eum: Ne reputes mihi Domine mi iniquitatem, neque memineris injuriarum servi tui in die qua egressus es domine mi rex de Jerusalem, neque ponas rex in corde tuo.
20 Agnosco enim servus tuus peccatum meum: & idcirco hodie primus veni de omni domo Joseph, descendique in occursum domini mei regis.
21 Respondens vero Abisai filius Sarviæ, dixit: Numquid pro his verbis non occidetur Semei, quia maledixit christo Domini?
22 Et ait David: Quid mihi, & vobis filii Sarviæ? cur efficimini mihi hodie in satan? ergone hodie interficietur vir in Israel? an ignoro hodie me factum regem super Israel?
23 Et ait rex Semei: Non morieris. Juravitque ei.
24 Miphiboset quoque filius Saul descendit in occursum regis, illotis pedibus, & intonsa barba: vestesque suas non laverat a die qua egressus fuerat rex, usque ad diem reversionis ejus in pace.
25 Cumque Jerusalem occurrisset regi, dixit ei rex: Quare non venisti mecum Miphiboseth?
26 Et respondens ait: Domine mi rex, servus meus contempsit me: dixique ei ego famulus tuus, ut sterneret mihi asinum, & ascendens abirem cum rege, claudus enim sum servus tuus.
27 † Insuper & accusavit me servum tuum ad te dominum meum regem: tu autem domine mi rex, sicut angelus Dei es, fac quod placitum est tibi. — † Supr. 16. 3.
28 Neque enim fuit domus patris mei, nisi morti obnoxia domino meo regi: tu autem posuisti me servum tuum inter convivas mensæ tuæ: quid ergo habeo justæ querelæ? aut quid possum ultra vociferari ad regem?
29 Ait ergo ei rex: Quid ultra loqueris? fixum est quod locutus sum: tu & Siba dividite possessiones.
30 Respondit que Miphiboseth regi: Etiam cuncta accipiat, postquam reversus est dominus meus rex pacifice in domum suam.
31 Berzellai quoque Galaadites, descendens de Rogelim, traduxit regem Jordanem, paratus etiam ultra fluvium prosequi eum.
32 † Erat autem Berzellai Galaadites senex valde, id est, octogenarius, & ipse præbuit alimenta regi, cum moraretur in castris: fuit quippe vir dives nimis. — † Supr. 17. 28. 3. Reg. 2. 7.
33 Dixitque rex ad Berzellai: Veni mecum, ut requiescas securus mecum in Jerusalem.
34 Et ait Berzellai ad regem: Quot sunt dies annorum vitæ meæ, ut ascendam cum rege in Jerusalem?
35 Octogenarius sum hodie: numquid vigent sensus mei ad discernendum suave, aut amarum? aut delectare potest servum tuum cibus & potus? vel audire possum ultra vocem cantorum, atque cantatricum? quare ergo servus tuus sit oneri domino meo regi?

36 Paululum procedam famulus tuus ab Jordane tecum: non indigeo hac vicissitudine.
37 Sed obsecro ut revertar servus tuus, & moriar in civitate mea, & sepeliar juxta sepulchrum patris mei, & matris meæ. Ecl autem servus tuus Chamaam, ipse vadat tecum, domine mi rex, & fac ei quidquid tibi bonum videtur.
38 Dixit itaque ei rex: Mecum transeat Chamaam, & ego faciam ei quidquid tibi placuerit, & omne, quod petieris a me, impetrabis.
39 Cumque transisset universus populus & rex Jordanem, osculatus est rex Berzelai, & benedixit ei: & ille reversus est in locum suum.
40 Transivit ergo rex in Galgalam, & Chamaam cum eo: omnis autem populus Juda traduxerat regem, & media tantum pars ad fuerat de populo Israel.
41 Itaque omnes viri Israel concurrentes ad regem dixerunt ei: Quare te furati sunt fratres nostri viri Juda, & traduxerunt regem & domum ejus Jordanem, omnesque viros David cum eo?
42 Et respondit omnis vir Juda ad viros Israel: Quia mihi propior est rex: cur iraceris super hac re? numquid comedimus aliquid ex rege, aut munera nobis data sunt?
43 Et respondit vir Israel ad viros Juda, & ait: Decem partibus major ego sum apud regem, magisque ad me pertinet David quam ad te: cur fecisti mihi injuriam, & non mihi nuntiatum est priori, ut reducerem regem meum? Durius autem responderunt viri Juda viris Israel.

CAPUT XX.

Joab cum fratre Abisai persequens Sebam filium Bocri movent em contra David seditionem in Israel, Amasam in via occidit, tandemque ab obsidione Abela, missa Seba per murum capite, discedit.

1 ACcidit quoque ut ibi esset vir Belial, nomine Seba, filius Bochri, vir Jemineus: & cecinit buccina, & ait: Non est nobis pars in David, neque hereditas in filio Isai, revertere in tabernacula tua Israel.
2 Et separatus est omnis Israel a David, secutusque est Seba filium Bochri: viri autem Juda adhæserunt regi suo a Jordane usque Jerusalem.
3 Cum venisset rex in domum suam in Jerusalem, tulit decem mulieres concubinas, quas dereliquerat ad custodiendam domum, & tradidit eas in custodiam, alimenta eis præbens: & non est ingressus ad eas, sed erant clausæ usque in diem mortis suæ in viduitate viventes.
4 Dixit autem rex Amasæ: Convoca mihi omnes viros Juda in diem tertium, & tu adesto præsens.
5 Abiit ergo Amasa ut convocaret Judam, & moratus est extra placitum quod ei constituerat rex.
6 Ait autem David ad Abisai: Nunc magis afflicturus est nos Seba filius Bochri quem Absalom: tolle igitur servos domini tui, & persequere eum, ne forte inveniat civitates munitas, & effugiat nos.
7 Egressi sunt ergo cum eo viri Joab, Cerethi quoque & Phelethi: & omnes robusti exierunt de Jerusalem ad persequendum Sebam filium Bochri.
8 Cumque illi essent juxta lapidem grandem, qui est in Gabaon, Amasa veniens occurrit eis. Porro Joab vestitus erat, tunica stricta ad mensuram habitus sui, & desuper accinctus gladio dependente usque ad ilia, in vagina, qui fabricatus levi motu egredi poterat, & percutere.
9 Dixit itaque Joab ad Amasam: Salve mi frater: † Et tenuit manu dextera mentum Amasæ, quasi osculans eum. † 3 Reg. 2. 5.
10 Porro Amasa non observavit gladium, quem habebat Joab, qui percussit eum in latere, & effudit intestina ejus in terram, nec secundum vulnus appositit, & mortuus est. Joab autem, & Abisai frater ejus, persecuti sunt Sebam filium Bochri.
11 Interea quidam viri, cum stetissent juxta cadaver Amasæ, de sociis Joab, dixerunt: Ecce qui esse voluit pro Joab comes David.
12 Amasa autem conspersus sanguine, jacebat in media via. Vidit hoc quidam vir quod subsisteret omnis populus ad videndum eum, & amovit Amasam de via in agrum, operuitque eum vestimento, ne subsisterent transeuntes propter eum.
13 Amoto ergo illo de via, transibat omnis vir sequens Joab ad persequendum Sebam filium Bochri.
14 Porro ille transierat per omnes tribus Israel in Abelam, & Bethmaacha: omnesque viri electi congregati fuerant ad eum.
15 Venerunt itaque & oppugnabant eum in Abela, & in Bethmaacha, & circumdederunt munitionibus civitatem, & obsessa est urbs: omnis autem turba, quæ erat cum Joab, moliebatur destruere muros.
16 Et exclamavit mulier sapiens de civitate: Audite, audite, dicite Joab: Appropinqua huc, & loquar tecum.
17 Qui cum accessisset ad eam, ait illi: Tu es Joab? Et ille respondit: Ego. Ad quem sic locuta est: Audi sermones ancillæ tuæ. Qui respondit: Audio.
18 Rursumque illa, Sermo, inquit, dicebatur in veteri proverbio: Qui interrogant, interrogent in Abela: & sic perficiebant.
19 Nonne ego sum quæ respondeo veritatem in Israel, & tu quæris subvertere civitatem, & evertere matrem in Israel? Quare præcipitas hereditatem Domini?
20 Respondensque Joab, ait: Absit, absit hoc a me: non præcipio, neque demolior.
21 Non hic se habet res, sed homo de monte Ephraim Seba, filius Bochri cognomine, levavit manum suam contra regem David: tradite illum solum, & recedemus a civitate: Et ait mulier ad Joab: Ecce caput ejus mittetur ad te per murum.
22 Ingressa est ergo ad omnem populum, & locuta est eis sapienter: qui abscisum caput Seba filii Bochri projecerunt ad Joab: & ille cecinit tuba, & recessérunt ab urbe, unusquisque in tabernacula sua: Joab autem reversus est Jerusalem ad regem.
23 † Fuit ergo Joab super omnem exercitum Israel: Banaias autem filius Jojadæ super Cerethæos & Phelethæos. † Supr. 8. 16.
24 Aduram vero super tributa: porro Josaphat filius Ahilud a commentariis.

25 Si-

25 Siva autem, scriba: Sadoc vero & Abiathar, sacerdotes.
26 Ira autem Jairites erat sacerdos David.

CAPUT XXI.

Immissa propter Saulis in Gabaonitas injustam saevitiam fame triennali, cui divertenda, ad illorum petitionem David Saulis, reliquias, praeter Miphibosethi, tradit, ut crucifigerentur, quarum ossa una cum Saulis & Jonathae ossibus jubet sepultura tradi: narrantur & quatuor bella Davidis adversus Philisthaeos.

1 FACTA est quoque fames in diebus David tribus annis jugiter: & consuluit David oraculum Domini. Dixitque Dominus: Propter Saul, & domum ejus sanguinum, quia occidit Gabaonitas.
2 Vocatis ergo Gabaonitis rex, dixit ad eos. (Porro Gabaonitae non erant de filiis Israel, sed reliquiae Amorrhaeorum: † filii quippe Israel juraverant eis, & voluit Saul percutere eos zelo, quasi pro filiis Israel & Juda.) †*Inf.*9. 25.
3 Dixit ergo David ad Gabaonitas: Quid faciam vobis? & quod erit vestri piaculum, ut benedicatis hereditati Domini?
4 Dixerunitque ei Gabaonitae: Non est nobis super argento & auro quaestio, sed contra Saul, & contra domum ejus: neque volumus ut interficiatur homo de Israel. Ad quos rex ait: Quid ergo vultis ut faciam vobis?
5 Qui dixerunt regi: Virum, qui attrivit nos & oppressit inique, ita delere debemus, ut ne unus quidem reliquus sit de stirpe ejus in cunctis finibus Israel.
6 Dentur nobis septem viri de filiis ejus, ut crucifigamus eos Domino in Gabaa Saul, quondam electi Domini. Et ait rex: Ego dabo.
7 Pepercitque rex Miphiboseth filio Jonathae filii Saul, † propter jusjurandum Domini, quod fuerat inter David & inter Jonathan filium Saul. †1 *Reg.* 18. 3.
8 Tulit itaque rex duos filios Respha filiae Aja, quos peperit Saul, Armoni, & Miphiboleth: & quinque filios Michol filiae Saul, quos genuerat Hadrieli filio Berzellai, qui fuit de Molathi,
9 Et dedit eos in manus Gabaonitarum: qui crucifixerunt eos in monte coram Domino: & ceciderunt hi septem, simul occisi in diebus messis primis, incipiente messione hordei.
10 Tollens autem Respha filia Aja cilicium, substravit sibi supra petram, ab initio messis, donec stillaret aqua super eos de coelo: & non dimisit aves lacerare eos per diem, neque bestias per noctem.
11 Et nuntiata sunt David quae fecerat Respha, filia Aja, concubina Saul.
12 Et abiit David, & tulit ossa Saul, & ossa Jonathae filii ejus, a viris Jabes Galaad, † qui furati fuerant ea de platea Bethsan, in qua suspenderant eos Philisthiim cum interfecissent Saul in Gelboe, †1 *Reg.* 31. 12.
13 Et asportavit inde ossa Saul, & ossa Jonathae filii ejus: & colligentes ossa eorum qui affixi fuerant,
14 Sepelierunt ea cum ossibus Saul & Jonathae filii ejus in terra Benjamin, in latere, in sepulchro Cis patris ejus: fecerunitque omnia, quae praeceperat rex, & repropitiatus est Deus terrae post haec.
15 Factum est autem rursum praelium Philisthinorum adversum Israel, & descendit David, & servi ejus cum eo, & pugnabant contra Philisthaeum. Deficiente autem David,
16 Jesbibenob, qui fuit de genere Arapha, † cujus ferrum hastae trecentas uncias appendebat, & accinctus erat ense novo, missus est †1 *Reg.* 17. 7. pertutere David.
17 Praesidioque ei fuit Abisai filius Sarviae, & percussum Philisthaeum interfecit. Tunc juraverunt viri David, dicentes: Jam non egredieris nobiscum in bellum, ne extinguas lucernam Israel.
18 † Secundum quoque bellum fuit in Gob contra Philisthaeos: tunc percussit Sobochai de Husati, Saph de stirpe Arapha de genere gigantum. †1 *Par.* 20. 4.
19 Tertium quoque fuit bellum in Gob contra Philisthaeos, in quo percussit Adeodatus filius Saltus polymitarius Bethlehemites Goliath Gethaeum, cujus hastile hastae erat quasi liciatorium texentium.
20 Quartum bellum fuit in Geth: in quo vir fuit excelsus, qui senos in manibus pedibusque habebat digitos, id est, viginti quatuor, & erat de origine Arapha.
21 Et blasphemavit Israel: percussit autem eum Jonathan filius Samaa fratris David.
22 Hi quatuor nati sunt de Arapha in Geth, & ceciderunt in manu David, & servorum ejus.

CAPUT XXII.

Canticum gratiarum actionis David pro sua ab omnibus inimicis liberatione.

1 LOCUTUS est autem David Domino verba carminis hujus, in die qua liberavit eum Dominus de manu omnium inimicorum suorum, & de manu Saul.
2 Et ait: † Dominus petra mea, & robur meum, & salvator meus. † *Psal.* 17. 3.
3 Deus fortis meus, sperabo in eum: scutum meum, & cornu salutis meae: elevator meus, & refugium meum: salvator meus, de iniquitate liberabis me.
4 † Laudabilem invocabo Dominum: & ab inimicis meis salvus ero. † *Psal.* 17. 4.
5 Quia circumdederunt me contritiones mortis: torrentes Belial terruerunt me.
6 Funes inferni circumdederunt me: praevenerunt me laquei mortis.
7 In tribulatione mea invocabo Dominum, & ad Deum meum clamabo: & exaudiet de templo suo vocem meam, & clamor meus veniet ad aures ejus.
8 Commota est & contremuit terra: fundamenta montium concussa sunt, & conquassata; quoniam iratus est eis.
9 Ascendit fumus de naribus ejus, & ignis de ore ejus vorabit: carbones succensi sunt ab eo.
10 Inclinavit coelos, & descendit: & caligo sub pedibus ejus.
11 Et ascendit super cherubim, & volavit; & lapsus est super pennas venti.
12 Posuit tenebras in circuitu sibi tabulum:

bitum : cribrans aquas de nubibus cœlorum.

13 Præ fulgore in conspectu ejus, succensi sunt carbones ignis.

14 Tonabit de cœlo Dominus: & excelsus dabit vocem suam.

15 Misit sagittas, & dissipavit eos; fulgur, & consumpsit eos.

16 Et apparuerunt effusiones maris, & revelata sunt fundamenta orbis, ab increpatione Domini, ab inspiratione spiritus furoris ejus.

17 Misit de excelso, & assumpsit me: & extraxit me de aquis multis.

18 Liberavit me ab inimico meo potentissimo, & ab his qui oderant me: quoniam robustiores me erant.

19 Prævenit me in die afflictionis meæ, & factus est Dominus firmamentum meum.

20 Et eduxit me in latitudinem: liberavit me, quia complacui ei.

21 Retribuet mihi Dominus secundum justitiam meam: & secundum munditiam manuum mearum reddet mihi.

22 Quia custodivi vias Domini, & non egi impie, a Deo meo.

23 Omnia enim judicia ejus in conspectu meo, & præcepta ejus non amovi a me.

24 Et ero perfectus cum eo: & custodiam me ab iniquitate mea.

25 Et restituet mihi Dominus secundum justitiam meam: & secundum munditiam manuum mearum, in conspectu oculorum suorum.

26 Cum sancto sanctus eris: & cum robusto perfectus.

27 Cum electo electus eris: & cum perverso perverteris.

28 Et populum pauperem salvum facies: oculisque tuis excelsos humiliabis.

29 Quia tu lucerna mea Domine: & tu Domine illuminabis tenebras meas.

30 In te enim curram accinctus: in Deo meo transiliam murum.

31 Deus, immaculata via ejus, eloquium Domini igne examinatum: scutum est omnium sperantium in se.

32 Quis est Deus præter Dominum: & quis fortis præter Deum nostrum?

33 Deus qui accinxit me fortitudine: & complanavit perfectam viam meam.

34 Coæquans pedes meos cervis, & super excelsa mea stabiliens me.

† *Psal.* 143. 1. 35 † Docens manus meas ad prælium, & componens quasi arcum æreum brachia mea.

36 Dedisti mihi clypeum salutis tuæ: & mansuetudo tua multiplicavit me.

37 Dilatabis gressus meos subtus me: & non deficient tali mei.

38 Persequar inimicos meos, & conteram: & non convertar donec consumam eos.

39 Consumam eos & confringam, ut non consurgant: cadent sub pedibus meis.

40 Accinxisti me fortitudine ad prælium: incurvasti resistentes mihi subtus me.

41 Inimicos meos dedisti mihi dorsum: odientes me, & disperdam eos.

42 Clamabunt, & non erit qui salvet: ad Dominum, & non exaudiet eos.

43 Delebo eos ut pulverem terræ: quasi lutum platearum comminuam eos atque confringam.

44 Salvabis me a contradictionibus populi mei: custodies me in caput gentium: populus, quem ignoro, serviet mihi.

45 Filii alieni resistent mihi, auditu auris obedient mihi.

46 Filii alieni defluxerunt, & contrahentur in angustiis suis.

47 Vivit Dominus, & benedictus Deus meus: & exaltabitur Deus fortis salutis meæ.

48 Deus qui das vindictas mihi, & dejicis populos sub me.

49 Qui educis me ab inimicis meis, & a resistentibus mihi elevas me: † a viro iniquo liberabis me. † *Psal.* 17. 49. † *Rom.* 15. 9.

50 † Propterea confitebor tibi Domine in gentibus: & nomini tuo cantabo.

51 Magnificans salutes regis sui, & faciens misericordiam christo suo David, & semini ejus in sempiternum.

CAPUT XXIII.

Verba novissima David, & catalogus virorum ipsius illustrium.

1 HÆc autem sunt verba David novissima. Dixit David filius Isai: Dixit vir, cui constitutum est de christo Dei Jacob, egregius psaltes Israel:

2 Spiritus Domini locutus est per me, & sermo ejus per linguam meam.

3 Dixit Deus Israel mihi, locutus est Fortis Israel, Dominator hominum, justus dominator in timore Dei.

4 Sicut lux auroræ, oriente sole, mane absque nubibus rutilat, & sicut pluvia germinat herba de terra.

5 Nec tanta est domus mea apud Deum, ut pactum æternum iniret mecum, firmum in omnibus atque munitum. Cuncta enim salus mea, & omnis voluntas: nec est quidquam ex ea quod non germinet.

6 Prævaricatores autem quasi spinæ evellentur universi: quæ non tolluntur manibus.

7 Et si quis tangere voluerit eas, armabitur ferro & ligno lanceato, igneque succensæ comburentur usque ad nihilum.

† 1 *Paral.* 11. 10. 8 † Hæc nomina fortium David. Sedens in cathedra sapientissimus princeps inter tres, ipse est quasi tenerrimus ligni vermiculus, qui octingentos interfecit impetu uno.

9 Post hunc, Eleazar filius patrui ejus Ahohites inter tres fortes, qui erant cum David quando exprobraverunt Philisthiim, & congregati sunt illuc in prælium.

10 Cumque ascendissent viri Israel, ipse stetit & percussit Philisthæos, donec deficeret manus ejus, & obrigesceret cum gladio: fecitque Dominus salutem magnam in die illa: & populus qui fugerat, reversus est ad cæsorum spolia detrahenda.

11 Et post hunc, Semma filius Age de Ararri: & congregati sunt Philisthiim in statione: erat quippe ibi ager lente plenus. Cumque fugisset populus a facie Philisthiim,

12 Stetit ille in medio agri, & tuitus est eum, percussitque Philisthæos: & fecit Dominus salutem magnam.

13 Necnon & ante descenderant tres qui erant principes inter triginta, & venerant tempore messis ad David in speluncam Odollam: castra autem Philisthiim erant posita in Valle gigantum.

14 Et

14 Et David erat in præsidio: porro statio Philisthinorum tunc erat in Bethlehem.

15 Desideravit ergo David, & ait: O si quis mihi daret potum aquæ, de cisterna quæ est in Bethlehem juxta portam!

16 Irruperunt ergo tres fortes castra Philisthinorum, & hauserunt aquam de cisterna Bethlehem, quæ erat juxta portam, & attulerunt ad David: at ille noluit bibere, sed libavit eam Domino,

17 Dicens: Propitius sit mihi Dominus, ne faciam hoc: num sanguinem hominum istorum, qui profecti sunt, & animarum periculum bibam? Noluit ergo bibere: hæc fecerunt tres robustissimi.

18 Abisai quoque frater Joab filius Sarviæ, princeps erat de tribus: ipse est qui levavit hastam suam contra trecentos, quos interfecit, nominatus in tribus,

19 Et inter tres nobilior, eratque eorum princeps, sed usque ad tres primos non pervenerat.

20 Et Banajas filius Jojadæ viri fortissimi, magnorum operum, de Cabseel: ipse percussit duos leones Moab, & ipse descendit, & percussit leonem in media cisterna in diebus nivis.

21 Ipse quoque interfecit virum Ægyptium, virum dignum spectaculo, habentem in manu hastam: itaque cum descendisset ad eum in virga, vi extorsit hastam de manu Ægyptii, & interfecit eum hasta sua.

22 Hæc fecit Banajas filius Jojadæ.

23 Et ipse nominatus inter tres robustos, qui erant inter triginta nobiliores: verumtamen usque ad tres non pervenerat: fecitque eum sibi David auricularium, a secreto.

24 Asael frater Joab inter triginta, Elchanan filius patrui ejus de Bethlehem.

25 Semma de Harodi, Elica de Harodi,

26 Heles de Phalti, Hira filius Acces de Thecua,

27 Abiezer de Anathoth, Mobonnai de Husati,

28 Selmon Ahohites, Maharai, Netophathites,

29 Heled filius Baana, & ipse Netophathites, Ithai filius Ribai de Gabaath filiorum Benjamin,

30 Banaja Pharathonites, Heddai de torrente Gaas,

31 Abialbon Arbathites, Azmaveth de Betomi,

32 Eliaba de Salaboni. Filii Jassen, Jonathan,

33 Semma de Ororî, Ajam filius Sarar Arorites,

34 Eliphelet filius Aasbai filii Machati, Eliam filius Achitophel Gelonites,

35 Hesrai de Carmelo, Pharai de Arbi,

36 Igaal filius Nathan de Soba, Bonni de Gadi,

37 Selec de Ammoni, Naharai Berothites armiger Joab filii Sarviæ,

38 Ira Jethrites, Gareb & ipse Jethrites,

39 Urias Hethæus. Omnes triginta septem.

CAPUT XXIV.

David ob numeratum populum a Gad propheta correptus ex tribus flagellis oblatis pestem triduanam elegit: qua in populum saviente, ac 70000 interemptis, erat David Dominum, & a Gad propheta admonitus, in area Areuna, dato pretio, altare erigit, cessatque pestis.

1 ET † addidit furor Domini irasci contra Israel, commovitque David in eis dicentem: Vade, numera Israel & Judam. †1.Par. 21. 1.

2 Dixitque rex ad Joab principem exercitus sibi: Perambula omnes tribus Israel a Dan usque Bersabee, & numerate populum, ut sciam numerum ejus.

3 Dixitque Joab regi: Adaugeat Dominus Deus tuus ad populum tuum, quantus nunc est, iterumque centuplicet in conspectu domini mei regis: sed quid sibi dominus meus rex vult in re hujuscemodi?

4 Obtinuit autem sermo regis verba Joab & principum exercitus: egressusque est Joab, & principes militum, a facie regis, ut numerarent populum Israel.

5 Cumque pertransissent Jordanem, venerunt in Aroer ad dexteram urbis, quæ est in valle Gad:

6 Et per Jazer transierunt in Galaad, & in terram inferiorem Hodsi, & venerunt in Dan silvestria. Circumeunteseque *juxta* Sidonem,

7 Transierunt prope mœnia Tyri, & omnem terram Hevæi & Chananæi, veneruntque ad meridiem Juda in Bersabee:

8 Et lustrata universa terra, adfuerunt post novem menses & viginti dies in Jerusalem.

9 Dedit ergo Joab numerum descriptionis populi regi, & inventa sunt de Israel octingenta millia virorum fortium, qui educerent gladium: & de Juda quingenta millia pugnatorum.

10 Percussit autem cor David eum, postquam numeratus est populus: & dixit David ad Dominum: Peccavi valde in hoc facto: sed precor Domine, ut transferas iniquitatem servi tui, quia stulte egi nimis.

11 Surrexit itaque David mane, & sermo Domini factus est ad Gad prophetam & Videntem David, dicens:

12 Vade, & loquere ad David: Hæc dicit Dominus: Trium tibi datur optio, elige unum quod volueris ex his, ut faciam tibi.

13 Cumque venisset Gad ad David, nuntiavit ei, dicens: Aut septem annis veniet tibi fames in terra tua: aut tribus mensibus fugies adversarios tuos, & illi te persequentur: aut certe tribus diebus erit pestilentia in terra tua. Nunc ergo delibera, & vide quem respondeam ei, qui me misit, sermonem.

14 Dixit autem David ad Gad: Coarctor nimis: † sed melius est ut incidam in manus Domini (multæ enim misericordiæ ejus sunt) quam in manus hominum. †1.Par. 21. 13. Dan. 13. 23.

15 Immisitque Dominus pestilentiam in Israel, de mane usque ad tempus constitutum, & mortui sunt ex populo, a Dan usque ad Bersabee, septuaginta millia virorum.

16 Cumque extendisset manum suam angelus Domini super Jerusalem ut disperderet eam, misertus est Dominus super afflictione, & ait angelo percutienti populum: Sufficit:

nunc continue manum tuam: erat autem angelus Domini juxta aream Areuna Jebuſæi.

17 Dixitque David ad Dominum, cum vidiſſet angelum cædentem populum: Ego ſum qui peccavi, ego inique egi: iſti qui oves ſunt, quid fecerunt? vertatur, obſecro, manus tua contra me, & contra domum patris mei.

18 Venit autem Gad ad David in die illa, & dixit ei: Aſcende, & conſtitue altare Domino in area Areuna Jebuſæi.

19 Et aſcendit David juxta ſermonem Gad, quem præceperat ei Dominus.

20 Conſpicienſque Areuna, animadvertit regem & ſervos ejus tranſire ad ſe:

21 Et egreſſus adoravit regem prono vultu in terram, & ait: Quid cauſæ eſt ut veniat dominus meus rex ad ſervum ſuum? Cui David ait: Ut emam a te aream, & ædificem altare Domino, & ceſſet interfectio quæ graſſatur in populo.

22 Et ait Areuna ad David: Accipiat, & offerat dominus meus rex, ſicut placet ei: habes boves in holocauſtum, & plauſtrum & juga boum in uſum lignorum.

23 Omnia dedit Areuna rex regi: dixitque Areuna ad regem: Dominus Deus tuus ſuſcipiat votum tuum.

24 Cui reſpondens rex, ait: Nequaquam ut vis, ſed emam pretio a te, & non offeram Domino Deo meo holocauſta gratuita. Emit ergo David aream, & boves, argenti ſiclis quinquaginta:

25 Et ædificavit ibi David altare Domino, & obtulit holocauſta & pacifica: & propitiatus eſt Dominus terræ, & cohibita eſt plaga ab Iſrael.

LIBER REGUM TERTIUS,

SECUNDUM HEBRÆOS

PRIMUS MALACHIM.

CAPUT PRIMUM.

David ſenio confectum puella Abiſag calefacit, caſta manens: Adonia vero regnum occupante, Bethſabee conſilio Nathan impetravit a David ungi Salomonem in regem; quo audito, fugit Adonias.

1 ET rex David ſenuerat, habebatque ætatis plurimos dies: cumque operiretur veſtibus, non calefiebat.

2 Dixerunt ergo ei ſervi ſui: Quæramus domino noſtro regi adoleſcentulam virginem, & ſtet coram rege, & foveat eum, dormiatque in ſinu ſuo, & calefaciat dominum noſtrum regem.

3 Quæſierunt igitur adoleſcentulam ſpecioſam in omnibus finibus Iſrael, & invenerunt Abiſag Sunamitidem, & adduxerunt eam ad regem.

4 Erat autem puella pulchra nimis, dormiebatque cum rege, & miniſtrabat ei, rex vero non cognovit eam.

5 Adonias autem filius Haggith elevabatur, dicens: Ego regnabo. Fecitque ſibi currus & equites, & quinquaginta viros qui currerent ante eum.

6 Nec corripuit eum pater ſuus aliquando, dicens: Quare hoc feciſti? Erat autem & ipſe pulcher valde, ſecundus natu poſt Abſalom.

7 Et ſermo ei cum Joab filio Sarviæ, & cum Abiathar ſacerdote, qui adjuvabant partes Adoniæ.

8 Sadoc vero ſacerdos, & Banajas filius Jojadæ, & Nathan propheta, & Semei & Rei, & robur exercitus David, non erat cum Adonia.

9 Immolatis ergo Adonias arietibus & vitulis, & univerſis pinguibus, juxta Lapidem Zoheleth, qui erat vicinus fonti Rogel, vocavit univerſos fratres ſuos filios regis, & omnes viros Juda ſervos regis.

10 Nathan autem prophetam, & Banajam, & robuſtos quoſque, & Salomonem fratrem ſuum, non vocavit.

11 Dixit itaque Nathan ad Bethſabee matrem Salomonis: Num audiſti, quod regnaverit Adonias filius Haggith, & dominus noſter David hoc ignorat?

12 Nunc ergo veni, accipe conſilium a me, & ſalva animam tuam, filiique tui Salomonis.

13 Vade, & ingredere ad regem David, & dic ei: Nonne tu domine mi rex juraſti mihi ancillæ tuæ, dicens: Salomon filius tuus regnabit poſt me, & ipſe ſedebit in ſolio meo? quare ergo regnat Adonias?

14 Et adhuc ibi te loquente cum rege, ego veniam poſt te, & complebo ſermones tuos.

15 Ingreſſa eſt itaque Bethſabee ad regem in cubiculum: rex autem ſenuerat nimis, & Abiſag Sunamitis miniſtrabat ei.

16 Inclinavit ſe Bethſabee, & adoravit regem. Ad quam rex, Quid tibi, inquit, vis?

17 Quæ reſpondens, ait: Domine mi, tu juraſti per Dominum Deum tuum ancillæ tuæ, Salomon filius tuus regnabit poſt me, & ipſe ſedebit in ſolio meo.

18 Et ecce nunc Adonias regnat, te, domine mi rex, ignorante.

19 Mactavit boves, & pinguia quæque, & arietes plurimos, & vocavit omnes filios regis, Abiathar quoque ſacerdotem, & Joab principem militiæ: Salomonem autem ſervum tuum non vocavit.

20 Verumtamen domine mi rex, in te oculi reſpiciunt totius Iſrael, ut indices eis, quis ſedere debeat in ſolio tuo, domine mi rex, poſt te.

21 Erit quo cum dormierit dominus meus rex cum patribus ſuis, erimus ego & filius meus Salomon peccatores.

22 Adhuc illa loquente cum rege, Nathan propheta venit.

23 Et

23 Et nuntiaverunt regi, dicentes: Adest Nathan propheta. Cumque introisset in conspectu regis, & adorasset eum pronus in terram,

24 Dixit Nathan: Domine mi rex, tu dixisti: Adonias regnet post me, & ipse sedeat super thronum meum?

25 Quia descendit hodie, & immolavit boves, & pinguia & arietes plurimos, & vocavit universos filios regis, & principes exercitus, Abiathar quoque sacerdotem: illisque vescentibus, & bibentibus coram eo, & dicentibus: Vivat rex Adonias:

26 Me servum tuum, & Sadoc sacerdotem, & Banajam filium Jojadæ, & Salomonem famulum tuum, non vocavit.

27 Numquid a domino meo rege exivit hoc verbum, & mihi non indicasti servo tuo, quis sessurus esset super thronum domini mei regis post eum?

28 Et respondit rex David, dicens: Vocate ad me Bethsabee. Quæ cum fuisset ingressa coram rege, & stetisset ante eum,

29 Juravit rex, & ait: Vivit Dominus, qui eruit animam meam de omni angustia,

30 Quia sicut juravi tibi per Dominum Deum Israel, dicens: Salomon filius tuus regnabit post me, & ipse sedebit super solium meum pro me: sic faciam hodie.

31 Summissoque Bethsabee in terram vultu, adoravit regem, dicens: Vivat dominus meus David in æternum.

32 Dixit quoque rex David: Vocate mihi Sadoc sacerdotem, & Nathan prophetam, & Banajam filium Jojadæ. Qui cum ingressi fuissent coram rege,

33 Dixit ad eos: Tollite vobiscum servos domini vestri, & imponite Salomonem filium meum super mulam meam: & ducite eum in Gihon.

34 Et ungat eum ibi Sadoc sacerdos, & Nathan propheta, in regem super Israel: & canetis buccina, atque dicetis: Vivat rex Salomon.

35 Et ascendetis post eum, & veniet, & sedebit super solium meum, & ipse regnabit pro me: illique præcipiam ut sit dux super Israel, & super Judam.

36 Et respondit Banajas filius Jojadæ, regi, dicens: Amen, sic loquatur Dominus Deus domini mei regis.

37 Quomodo fuit Dominus cum domino meo rege, sic sit cum Salomone, & sublimius faciat solium ejus a solio domini mei regis David.

38 Descendit ergo Sadoc sacerdos, & Nathan propheta, & Banajas filius Jojadæ, & Cerethi, & Pheleti: & imposuerunt Salomonem super mulam regis David, & adduxerunt eum in Gihon.

39 Sumpsitque Sadoc sacerdos cornu olei de tabernaculo, & unxit Salomonem: & cecinerunt buccina, & dixit omnis populus: Vivat rex Salomon.

40 Et ascendit universa multitudo post eum, & populus canentium tibiis, & lætantium gaudio magno, & insonuit terra a clamore eorum.

41 Audivit autem Adonias, & omnes qui invitati fuerant ab eo, jamque convivium finitum erat: sed & Joab, audita voce tubæ, ait: Quid sibi vult clamor civitatis tumultuantis?

42 Adhuc illo loquente, Jonathas filius Abiathar sacerdotis venit: cui dixit Adonias: Ingredere, quia vir fortis es, & bona nuntians.

43 Respondit que Jonathas Adoniæ: Nequaquam: Dominus enim noster rex David regem constituit Salomonem:

44 Misitque cum eo Sadoc sacerdotem, & Nathan prophetam, & Banajam filium Jojadæ, & Cerethi & Pheleti, & imposuerunt eum super mulam regis.

45 Unxeruntque eum Sadoc sacerdos & Nathan propheta regem in Gihon: & ascenderunt inde lætantes, & insonuit civitas: hæc est vox, quam audistis.

46 Sed & Salomon sedet super solium regni.

47 Et ingressi servi regis benedixerunt domino nostro regi David, dicentes: Amplificet Deus nomen Salomonis super nomen tuum, & magnificet thronum ejus super thronum tuum. Et adoravit rex in lectulo suo:

48 Et locutus est: Benedictus Dominus Deus Israel, qui dedit hodie sedentem in solio meo, videntibus oculis meis.

49 Territi sunt ergo, & surrexerunt omnes qui invitati fuerant ab Adonia, & ivit unusquisque in viam suam.

50 Adonias autem timens Salomonem, surrexit, & abiit, tenuitque cornua altaris.

51 Et nuntiaverunt Salomoni, dicentes: Ecce Adonias timens regem Salomonem, tenuit cornu altaris, dicens: Juret mihi rex Salomon hodie, quod non interficiat servum suum gladio.

52 Dixitque Salomon: Si fuerit vir bonus, non cadet ne unus quidem capillus ejus in terram: sin autem malum inventum fuerit in eo, morietur.

53 Misit ergo rex Salomon, & eduxit eum ab altari: & ingressus adoravit regem Salomonem: dixitque ei Salomon: Vade in domum tuam.

CAPUT II.

David datis Salomoni variis præceptis moritur. Adonias petens Abisag in uxorem, ob affectatum ex dolo regnum, occidi a Salomone jubetur: Abiathar sacerdotio privatur, & tandem Joab in tabernaculo interficitur: Semei quoque, quia contra præceptum egressus est Jerusalem, triennio post occiditur.

1 APpropinquaverunt autem dies David ut moreretur, præcepitque Salomoni filio suo dicens:

2 Ego ingredior viam universæ terræ: confortare, & esto vir.

3 Et observa custodias Domini Dei tui, ut ambules in viis ejus, ut custodias cæremonias ejus, & præcepta ejus, & judicia, & testimonia, † sicut scriptum est in lege Moysi: ut intelligas universa quæ facis, & quocumque te verteris: † *Deut.* 17. 29.

4 Ut confirmet Dominus sermones suos, quos locutus est de me, dicens: Si custodierint filii tui vias suas, & ambulaverint coram me in veritate, in omni corde suo, & in omni anima sua, non auferetur tibi vir de solio Israel.

5 Tu quoque nosti quæ fecerit mihi Joab

filius

7 Et venit Urias ad David. Quæsivitque David quam recte ageret Joab, & populus, & quomodo administraretur bellum.

8 Et dixit David ad Uriam: Vade in domum tuam, & lava pedes tuos. Et egressus est Urias de domo regis, secutusque est eum cibus regius.

9 Dormivit autem Urias ante portam domus regiæ cum aliis servis domini sui, & non descendit ad domum suam.

10 Nuntiatumque est David a dicentibus: Non ivit Urias in domum suam. Et ait David ad Uriam: Numquid non de via venisti? quare non descendisti in domum tuam?

11 Et ait Urias ad David: Arca Dei & Israel & Juda habitant in papilionibus, & dominus meus Joab, & servi domini mei super faciem terræ manent, & ego ingrediar domum meam, ut comedam & bibam, & dormiam cum uxore mea? per salutem tuam, & per salutem animæ tuæ, non faciam rem hanc.

12 Ait ergo David ad Uriam: Mane hic etiam hodie, & cras dimittam te. Mansit Urias in Jerusalem in die illa & altera:

13 Et vocavit eum David ut comederet coram se & biberet, & inebriavit eum: qui egressus vespere, dormivit in stratu suo cum servis domini sui, & in domum suam non descendit.

14 Factum est ergo mane, & scripsit David epistolam ad Joab: misitque per manum Uriæ,

15 Scribens in epistola: Ponite Uriam e: adverso belli, ubi fortissimum est prælium: & derelinquite eum, ut percussus intereat.

16 Igitur cum Joab obsideret urbem, posuit Uriam in loco ubi sciebat viros esse fortissimos.

17 Egressique viri de civitate, bellabant adversum Joab, & ceciderunt de populo servorum David, & mortuus est etiam Urias Hethæus.

18 Misit itaque Joab, & nuntiavit David omnia verba prælii:

19 Præcepitque nuntio, dicens: Cum compleveris universos sermones belli ad regem,

20 Si eum videris indignari, & dixerit: Quare accessistis ad murum, ut præliaremini? an ignorabatis quod multa desuper ex muro tela mittantur?

21 Quis percussit Abimelech filium Jerobaal? † nonne mulier misit super eum fragmen molæ de muro, & interfecit eum in Thabes? quare juxta murum accessistis? dices: Etiam servus tuus Urias Hethæus occubuit. *Judic. 9. 53.*

22 Abiit ergo nuntius, & venit, & narravit David omnia quæ ei præceperat Joab.

23 Et dixit nuntius ad David: Prævaluerunt adversum nos viri, & egressi sunt ad nos in agrum: nos autem facto impetu persecuti eos sumus usque ad portam civitatis.

24 Et direxerunt jacula sagittarii ad servos tuos ex muro desuper: mortuique sunt de servis regis, quinetiam servus tuus Urias Hethæus mortuus est.

25 Et dixit David ad nuntium: Hæc dices Joab: Non te frangat ista res: varius enim eventus est belli; nunc hunc, & nunc illum consumit gladius: conforta bellatores tuos adversus urbem, ut destruas eam, & exhortare eos.

26 Audivit autem uxor Uriæ, quod mortuus esset Urias vir suus, & planxit eum.

27 Transacto autem luctu, misit David, & introduxit eam in domum suam, & facta est ei uxor, peperitque ei filium: & displicuit verbum hoc, quod fecerat David, coram Domino.

CAPUT XII.

David, sub parabola a Nathan proposita correptus, in se ipsum tulit sententiam: unde Nathan multa illi minatur incommoda; quibus compuncto culpa condonatur, manente pœna: & mortuo puero nascitur Salomon: ac civitas Rabbath cum magna ultione diruitur, accepto diademate pretiosissimo regis ipsius: in Ammonitas graviter advertitur.

1 Misit ergo Dominus Nathan ad David: qui cum venisset ad eum, dixit ei: Duo viri erant in civitate una, unus dives, & alter pauper.

2 Dives habebat oves, & boves plurimos valde.

3 Pauper autem nihil habebat omnino, præter ovem unam parvulam, quam emerat & nutrierat, & quæ creverat apud eum cum filiis ejus simul, de pane illius comedens, & de calice ejus bibens, & in sinu illius dormiens: eratque illi sicut filia.

4 Cum autem peregrinus quidam venisset ad divitem, parcens ille sumere de ovibus & de bobus suis, ut exhiberet convivium peregrino illi qui venerat ad se, tulit ovem viri pauperis, & præparavit cibos homini qui venerat ad se.

5 Iratus autem indignatione David adversus hominem illum nimis, dixit ad Nathan: Vivit Dominus, quoniam filius mortis est vir qui fecit hoc.

6 † Ovem reddet in quadruplum; eo quod fecerit verbum istud, & non pepercerit. † *Exod. 22. 1.*

7 Dixit autem Nathan ad David: Tu es ille vir: Hæc dicit Dominus Deus Israel: Ego unxi te in regem super Israel, & ego erui te de manu Saul,

8 Et dedi tibi domum domini tui, & uxores domini tui in sinu tuo, dedique tibi domum Israel & Juda: & si parva sunt ista, adjiciam tibi multo majora.

9 Quare ergo contempsisti verbum Domini, ut faceres malum in conspectu meo? Uriam Hethæum percussisti gladio, & uxorem illius accepisti in uxorem tibi, & interfecisti eum gladio filiorum Ammon.

10 Quam ob rem non recedet gladius de domo tua usque in sempiternum, eo quod despexeris me; & tuleris uxorem Uriæ Hethæi, ut esset uxor tua.

11 Itaque hæc dicit Dominus: Ecce, ego suscitabo super te malum de domo tua, & tollam uxores tuas in oculis tuis, & † dabo proximo tuo, & dormiet cum uxoribus tuis in oculis Solis hujus. † *Infra 16. 22.*

12 Tu enim fecisti abscondite: ego autem faciam verbum istud in conspectu omnis Israel, & in conspectu Solis.

13 Et dixit David ad Nathan: Peccavi Domino. Dixitque Nathan ad David: † Dominus quoque transtulit peccatum tuum: non morieris. † *Eccli. 47. 13.*

14 Verumtamen quoniam blasphemare fecisti inimicos Domini, propter verbum hoc, filius, qui natus est tibi, morte morietur.

15 Et reversus est Nathan in domum suam. Percussit quoque Dominus parvulum, quem pepererat uxor Uriæ David, & desperatus est.

16 Do-

16 Deprecatusque est David Dominum pro parvulo: & jejunavit David jejunio, & ingressus seorsum, jacuit super terram.

17 Venerunt autem seniores domus ejus, rogantes eum ut surgeret de terra: qui noluit, nec comedit cum eis cibum.

18 Accidit autem die septima ut moreretur infans: timueruntque servi David nuntiare ei quod mortuus esset parvulus: dixerunt enim: Ecce cum parvulus adhuc viveret, loquebamur ad eum, & non audiebat vocem nostram: quanto magis si dixerimus, Mortuus est puer, se affliget?

19 Cum ergo David vidisset servos suos mussitantes, intellexit quod mortuus esset infantulus: dixitque ad servos suos: Num mortuus est puer? Qui responderunt ei: Mortuus est.

20 Surrexit ergo David de terra: & lotus unctusque est: cumque mutasset vestem, ingressus est domum Domini: & adoravit, & venit in domum suam, petivitque ut ponerent ei panem, & comedit.

21 Dixerunt autem ei servi sui: Quis est sermo, quem fecisti? propter infantem, cum adhuc viveret, jejunasti & flebas: mortuo autem puero, surrexisti, & comedisti panem.

22 Qui ait: Propter infantem, dum adhuc viveret, jejunavi & flevi: dicebam enim: Quis scit si forte donet eum mihi Dominus, & vivat infans?

23 Nunc autem quia mortuus est, quare jejunem? Numquid potero revocare eum amplius? ergo vadam magis ad eum: ille vero non revertetur ad me.

24 Et consolatus est David Bethsabee uxorem suam, ingressusque ad eam, dormivit cum ea: quæ genuit filium, & vocavit nomen ejus Salomon, & Dominus dilexit eum.

25 Misitque in manu Nathan prophetæ, & vocavit nomen ejus, Amabilis Domino, eo quod diligeret eum Dominus.

†1.Par. 20. 1. 26 † Igitur pugnabat Joab contra Rabbath filiorum Ammon, & expugnabat urbem regiam.

27 Misitque Joab nuntios ad David, dicens: Dimicavi adversum Rabbath, & capienda est Urbs aquarum.

28 Nunc igitur congrega reliquam partem populi, & obside civitatem, & cape eam: ne, cum a me vastata fuerit urbs, nomini meo ascribatur victoria.

29 Congregavit itaque David omnem populum, & profectus est adversum Rabbath: cumque dimicasset, cepit eam.

30 Et tulit diadema regis eorum de capite ejus, pondo auri talentum, habens gemmas pretiosissimas, & impositum est super caput David. Sed & prædam civitatis asportavit multam valde:

31 Populum quoque ejus adducens serravit, & circumegit super eos ferrata carpenta: dividitque cultris & traduxit in typo laterum: sic fecit universis civitatibus filiorum Ammon. Et reversus est David, & omnis exercitus in Jerusalem.

CAPUT XIII.

Absalom, propter incestum cum sorore Thamar, fratrem Amnon inter epulas occidit: iratoque patre, profugus ad regem Gessur, tribus annis ibi permansit.

1 FActum est autem post hæc, ut Absalom filii David sororem speciosissimam, vocabulo Thamar, adamaret Amnon filius David,

2 Et deperiret eam valde, ita ut propter amorem ejus ægrotaret: quia cum esset virgo, difficile ei videbatur ut quippiam inhoneste ageret cum ea.

3 Erat autem Amnon amicus, nomine Jonadab, filius Semmaa fratris David, vir prudens valde.

4 Qui dixit ad eum: Quare sic attenuaris macie fili regis per singulos dies? cur non indicas mihi? Dixitque ei Amnon: Thamar sororem fratris mei Absalom amo.

5 Cui respondit Jonadab: Cuba super lectum tuum, & langorem simula: cumque venerit pater tuus ut visitet te, dic ei: Veniat, oro, Thamar soror mea, ut det mihi cibum, & faciat pulmentum, ut comedam de manu ejus.

6 Accubuit itaque Amnon, & quasi ægrotare cœpit: cumque venisset rex ad visitandum eum, ait Amnon ad regem: Veniat, obsecro, Thamar soror mea, ut faciat in oculis meis duas sorbitiunculas, & cibum capiam de manu ejus.

7 Misit ergo David ad Thamar domum, dicens: Veni in domum Amnon fratris tui, & fac ei pulmentum.

8 Venitque Thamar in domum Amnon fratris sui: ille autem jacebat: quæ tollens farinam commiscuit: & liquefaciens, in oculis ejus coxit sorbitiunculas.

9 Tollensque quod coxerat, effudit, & posuit coram eo, & noluit comedere: dixitque Amnon: Ejicite universos a me. Cumque ejecissent omnes,

10 Dixit Amnon ad Thamar: Infer cibum in conclave, ut vescar de manu tua. Tulit ergo Thamar sorbitiunculas quas fecerat, & intulit ad Amnon fratrem suum in conclave.

11 Cumque obtulisset ei cibum, apprehendit eam, & ait: Veni, cuba mecum soror mea.

12 Quæ respondit ei: Noli frater mi, noli opprimere me, neque enim hoc fas est in Israel: noli facere stultitiam hanc.

13 Ego enim ferre non potero opprobrium meum, & tu eris quasi unus de insipientibus in Israel: quin potius loquere ad regem, & non negabit me tibi.

14 Noluit autem acquiescere precibus ejus, sed prævalens viribus oppressit eam, & cubavit cum ea.

15 Et exosam eam habuit Amnon odio magno nimis: ita ut major esset odium quo oderat eam, amore quo ante dilexerat. Dixitque ei Amnon: Surge, & vade.

16 Quæ respondit ei: Major est hoc malum, quod nunc agis adversum me, quam quod ante fecisti, expellens me. Et noluit audire eam:

17 Sed vocato puero, qui ministrabat ei, dixit: Ejice hanc a me foras, & claude ostium post eam.

18 Quæ induta erat talari tunica: hujusce modi enim filiæ regis virgines vestibus utebantur. Ejecit itaque eam minister illius foras: clausitque fores post eam.

19 Quæ aspergens cinerem capiti suo, scissa talari tunica, impositisque manibus super caput suum, ibat ingrediens, & clamans.

20 Dixit autem ei Absalom frater suus: Numquid Amnon frater tuus concubuit tecum? sed nunc soror tace, frater tuus est: neque affligas cor tuum pro hac re. Mansit itaque Thamar contabescens in domo Absalom fratris sui.

21 Cum autem audisset rex David verba hæc, contristatus est valde, & noluit contristare spiritum Amnon filii sui, quoniam diligebat eum, quia primogenitus erat ei.

22 Porro non est locutus Absalom ad Amnon, nec malum nec bonum: oderat enim Absalom Amnon, eo quod violasset Thamar sororem suam.

23 Factum est autem post tempus biennii, ut tonderentur oves Absalom in Baalhasor, quæ est juxta Ephraim: & vocavit Absalom omnes filios regis,

24 Venitque ad regem, & ait ad eum: Ecce tondentur oves servi tui: veniat, oro, rex cum servis suis ad servum suum.

25 Dixitque rex ad Absalom: Noli fili mi, noli rogare ut veniamus omnes, & gravemus te. Cum autem cogeret eum, & noluisset ire, benedixit ei.

26 Et ait Absalom: Si non vis venire, veniat, obsecro, nobiscum saltem Amnon frater meus. Dixitque ad eum rex: Non est necesse ut vadat tecum.

27 Coegit itaque Absalom eum, & dimisit cum eo Amnon & universos filios regis. Feceratque Absalom convivium quasi convivium regis.

28 Præceperat autem Absalom pueris suis, dicens: Observate cum temulentus fuerit Amnon vino, & dixero vobis: Percutite eum, & interficite: nolite timere: ego enim sum qui præcipio vobis: roboramini, & estote viri fortes.

29 Fecerunt ergo pueri Absalom adversum Amnon, sicut præceperat eis Absalom. Surgentesque omnes filii regis ascenderunt singuli mulas suas, & fugerunt.

30 Cumque adhuc pergerent in itinere, fama pervenit ad David, dicens: Percussit Absalom omnes filios regis, & non remansit ex eis saltem unus.

31 Surrexit itaque rex, & scidit vestimenta sua & cecidit super terram, & omnes servi illius, qui assistebant ei, sciderunt vestimenta sua.

32 Respondens autem Jonadab filius Semmaa fratris David, dixit: Ne æstimet dominus meus rex, quod omnes pueri filii regis occisi sint: Amnon solus mortuus est, quoniam in ore Absalom erat positus, ex die qua oppressit Thamar sororem ejus.

33 Nunc ergo ne ponat dominus meus rex super cor suum verbum istud, dicens: Omnes filii regis occisi sunt: quoniam Amnon solus mortuus est.

34 Fugit autem Absalom: & elevavit puer speculator oculos suos, & aspexit: & ecce populus multus veniebat per iter devium ex latere montis.

35 Dixit autem Jonadab ad regem: Ecce filii regis adsunt: juxta verbum servi tui sic factum est.

36 Cumque cessasset loqui, apparuerunt & filii regis: & intrantes levaverunt vocem suam, & fleverunt: sed & rex & omnes servi ejus fleverunt planctu magno nimis.

37 Porro Absalom fugiens, abiit ad Tholomai filium Ammiud regem Gessur. Luxit ergo David filium suum cunctis diebus.

38 Absalom autem cum fugisset, & venisset in Gessur, fuit ibi tribus annis.

39 Cessavitque rex David persequi Absalom, eo quod consolatus esset super Amnon interitu.

CAPUT XIV.

Absalom mulieris Thecuitæ solertia revocari curat Joab a Gessur in Jerusalem; de pulchritudine & filiis Absalom, qui biennio post reditum faciem patris non vidit, donec messem Joab incendi jussit.

1 INtelligens autem Joab filius Sarviæ, quod cor regis versum esset ad Absalom,

2 Misit Thecuam, & tulit inde mulierem sapientem: dixitque ad eam: Lugere te simula, & induere veste lugubri, & ne ungaris oleo, ut sis quasi mulier jam plurimo tempore lugens mortuum:

3 Et ingredieris ad regem, & loqueris ad eum sermones hujuscemodi. Posuit autem Joab verba in ore ejus.

4 Itaque cum ingressa fuisset mulier Thecuitis ad regem, cecidit coram eo super terram, & adoravit, & dixit: Serva me rex.

5 Et ait ad eam rex: Quid causæ habes? Quæ respondit: Heu, mulier vidua ego sum: mortuus est enim vir meus.

6 Et ancillæ tuæ erant duo filii: qui rixati sunt adversum se in agro, nulluisque erat qui eos prohibere posset: & percussit alter alterum, & interfecit eum.

7 Et ecce consurgens universa cognatio adversum ancillam tuam, dicit: Trade eum, qui percussit fratrem suum, ut occidamus eum pro anima fratris sui quem interfecit, & deleamus heredem: & quærunt extinguere scintillam meam, quæ relicta est, ut non supersit viro meo nomen, & reliquiæ super terram.

8 Et ait rex ad mulierem: Vade in domum tuam, & ego jubebo pro te.

9 Dixitque mulier Thecuitis ad regem: In me, domine mi rex, sit iniquitas, & in domum patris mei: rex autem & thronus ejus sit innocens.

10 Et ait rex: Qui contradixerit tibi, adduc eum ad me, & ultra non addet ut tangat te.

11 Quæ ait: Recordetur rex Domini Dei sui, ut non multiplicentur proximi sanguinis ad ulciscendum, & nequaquam interficiant filium meum. Qui ait: Vivit Dominus, quia non cadet de capillis filii tui super terram.

12 Dixit ergo mulier: Loquatur ancilla tua ad dominum meum regem verbum. Et ait: Loquere.

13 Dixitque mulier: Quare cogitasti hujuscemodi rem contra populum Dei, & locutus est rex verbum istud, ut peccet, & non reducat ejectum suum?

14 Omnes morimur, & quasi aquæ dilabimur in terram, quæ non revertuntur: † nec vult Deus perire animam, sed retractat cogitans ne penitus pereat qui abjectus est.

15 Nunc igitur veni, ut loquar ad domi-

† *Exec.* 18. 32. & 33. 11.

num

num meum regem verbum hoc, præsente populo. Et dixit ancilla tua: Loquar ad regem, si quomodo faciat rex verbum ancillæ suæ.

16 Et audivit rex, ut liberaret ancillam suam de manu omnium, qui volebant de hereditate Dei delere me, & filium meum simul.

17 Dicat ergo ancilla tua, ut fiat verbum domini mei regis sicut sacrificium. Sicut enim angelus Dei, sic est dominus meus rex, ut nec benedictione, nec maledictione moveatur: unde & Dominus Deus tuus est tecum.

18 Et respondens rex, dixit ad mulierem: Ne abscondas a me verbum, quod te interrogo. Dixitque ei mulier: Loquere domine mi rex.

19 Et ait rex: Numquid manus Joab secum est in omnibus istis? Respondit mulier, & ait: Per salutem animæ tuæ, domine mi rex, nec ad sinistram, nec ad dexteram est, ex omnibus his quæ locutus est dominus meus rex: servus enim tuus Joab, ipse præcepit mihi, & ipse posuit in os ancillæ tuæ omnia verba hæc.

20 Ut verterem figuram sermonis hujus, servus tuus Joab præcepit istud: tu autem domine mi rex, sapiens es, sicut habet sapientiam angelus Dei, ut intelligas omnia super terram.

21 Et ait rex ad Joab: Ecce placatus feci verbum tuum: vade ergo, & revoca puerum Absalom.

22 Cadensque Joab super faciem suam in terram, adoravit & benedixit regi: & dixit Joab: Hodie intellexit servus tuus, quia inveni gratiam in oculis tuis, domine mi rex: fecisti enim sermonem servi tui.

23 Surrexit ergo Joab & abiit in Gessur, & adduxit Absalom in Jerusalem.

24 Dixit autem rex: Revertatur in domum suam, & faciem meam non videat. Reversus est itaque Absalom in domum suam, & faciem regis non vidit.

25 Porro sicut Absalom, vir non erat pulcher in omni Israel, & decorus nimis: a vestigio pedis usque ad verticem non erat in eo ulla macula.

26 Et quando tondebat capillum (semel autem in anno tondebatur, quia gravabat eum cæsaries) ponderabat capillos capitis sui ducentis siclis, pondere publico.

27 Nati sunt autem Absalom filii tres: & filia una nomine Thamar, elegantis formæ.

28 Mansitque Absalom in Jerusalem duobus annis, & faciem regis non vidit.

29 Misit itaque ad Joab, ut mitteret eum ad regem: qui noluit venire ad eum. Cumque secundo misisset, & ille noluisset venire ad eum,

30 Dixit servis suis: Scitis agrum Joab juxta agrum meum, habentem messem hordei: ite igitur, & succendite eum igni. Succenderunt ergo servi Absalom segetem igni. Et venientes servi Joab, scissis vestibus suis, dixerunt: Succenderunt servi Absalom partem agri igni.

31 Surrexitque Joab, & venit ad Absalom in domum ejus, & dixit: Quare succenderunt servi tui segetem meam igni?

32 Et respondit Absalom ad Joab: Misi ad te obsecrans ut venires ad me, & mitterem te ad regem, & diceres ei: Quare veni de Gessur? melius mihi erat ibi esse: obsecro ergo ut videam faciem regis: quod si memor est iniquitatis meæ, interficiat me.

33 Ingressus itaque Joab ad regem, nuntiavit ei omnia: vocatusque est Absalom, & intravit ad regem, & adoravit super faciem terræ coram eo: osculatusque est rex Absalom.

CAPUT XV.

Absalom conciliato sibi populi favore, adversus patrem conjurat in Hebron, quem pater fugit, paucis cum arca remissis; & inter alios Chusai remittitur, dissipaturus consilium Achitophel.

1 IGitur post hæc fecit sibi Absalom currus, & equites, & quinquaginta viros qui præcederent eum.

2 Et mane consurgens Absalom, stabat juxta introitum portæ, & omnem virum, qui habebat negotium ut veniret ad regis judicium, vocabat Absalom ad se, & dicebat: De qua civitate es tu? Qui respondens ajebat: Ex una tribu Israel ego sum servus tuus.

3 Respondebatque ei Absalom: Videntur mihi sermones tui boni & justi. Sed non est qui te audiat constitutus a rege: dicebatque Absalom:

4 Quis me constituat judicem super terram, ut ad me veniant omnes qui habent negotium, & juste judicem?

5 Sed & cum accederet ad eum homo ut salutaret illum, extendebat manum suam, & apprehendens, osculabatur eum.

6 Faciebatque hoc omni Israel venienti ad judicium, ut audiretur a rege, & solicitabat corda virorum Israel.

7 Post quadraginta autem annos, dixit Absalom ad regem David: Vadam, & reddam vota mea quæ vovi Domino in Hebron:

8 Votis enim vovit servus tuus, cum esset in Gessur Syriæ, dicens: Si reduxerit me Dominus in Jerusalem, sacrificabo Domino.

9 Dixitque ei rex David: Vade in pace. Et surrexit, & abiit in Hebron.

10 Misit autem Absalom exploratores in universas tribus Israel, dicens: Statim ut audieritis clangorem buccinæ, dicite: Regnavit Absalom in Hebron.

11 Porro cum Absalom issent ducenti viri de Jerusalem vocati, euntes simplici corde, & causam penitus ignorantes.

12 Accersivit quoque Absalom Achitophel Gilonitem consiliarium David, de civitate sua Gilo. Cumque immolaret victimas, facta est conjuratio valida, populusque concurrens augebatur cum Absalom.

13 Venit igitur nuntius ad David, dicens: Toto corde universus Israel sequitur Absalom.

14 Et ait David servis suis, qui erant cum eo in Jerusalem: Surgite, fugiamus: neque enim erit nobis effugium a facie Absalom: festinate egredi, ne forte veniens occupet nos, & impellat super nos ruinam, & percutiat civitatem in ore gladii.

15 Dixeruntque servi regis ad eum: Omnia quæcumque præceperit Dominus noster rex, libenter exequemur servi tui.

16 Egressus est ergo rex, & universa domus ejus, pedibus suis: & dereliquit rex decem mulieres concubinas ad custodiendam domum.

17 Egres-

17 Egressusque rex & omnis Israel pedibus suis, stetit procul a domo:
18 Et universi servi ejus ambulabant juxta eum, & legiones Cerethi & Phelethi, & omnes Gethæi, pugnatores validi, sexcenti viri, qui secuti eum fuerant de Geth pedites, præcedebant regem.
19 Dixit autem rex ad Ethai Gethæum: Cur venis nobiscum? revertere, & habita cum rege, quia peregrinus es, & egressus es de loco tuo.
20 Heri venisti, & hodie compelleris nobiscum egredi? ego autem vadam quo iturus sum: revertere, & reduc tecum fratres tuos, & Dominus faciet tecum misericordiam & veritatem, quia ostendisti gratiam & fidem.
21 Et respondit Ethai regi, dicens: Vivit Dominus, & vivit Dominus meus rex: quoniam in quocumque loco fueris domine mi rex, sive in morte, sive in vita, ibi erit servus tuus.
22 Et ait David Ethai: Veni, & transi. Et transivit Ethai Gethæus, & omnes viri, qui cum eo erant, & reliqua multitudo.
23 Omnesque flebant voce magna, & universus populus transibat: rex quoque transgrediebatur torrentem Cedron, & cunctus populus incedebat contra viam, quæ respicit ad desertum.
24 Venit autem & Sadoc sacerdos, & universi Levitæ cum eo, portantes arcam fœderis Dei, & deposuerunt arcam Dei: & ascendit Abiathar, donec expletus esset omnis populus, qui egressus fuerat de civitate.
25 Et dixit rex ad Sadoc: Reporta arcam Dei in urbem: si invenero gratiam in oculis Domini, reducet me, & ostendet mihi eam, & tabernaculum suum.
26 Si autem dixerit mihi: Non places: præsto sum, faciat quod bonum est coram se.
27 Et dixit rex ad Sadoc sacerdotem: O Videns revertere in civitatem in pace: & Achimaas filius tuus, & Jonathas filius Abiathar, duo filii vestri, sint vobiscum.
28 Ecce ego abscondar in campestribus deserti, donec veniat sermo a vobis indicans mihi.
29 Reportaverunt ergo Sadoc & Abiathar arcam Dei in Jerusalem: & manserunt ibi.
30 Porro David ascendebat Clivum olivarum, scandens & flens, nudis pedibus incedens, & operto capite: sed & omnis populus, qui erat cum eo, operto capite ascendebat plorans.
31 Nuntiatum est autem David, quod & Achitophel esset in conjuratione cum Absalom, dixitque David: Infatua, quæso, Domine consilium Achitophel.
32 Cumque ascenderet David summitatem montis, in quo adoraturus erat Dominum, ecce occurrit ei Chusai Arachites, scissa veste, & terra pleno capite.
33 Et dixit ei David: Si veneris mecum, eris mihi oneri:
34 Si autem in civitatem revertaris, & dixeris Absalom: Servus tuus sum, rex: sicut fui servus patris tui, sic ero servus tuus: dissipabis consilium Achitophel.
35 Habes autem tecum Sadoc & Abiathar sacerdotes: & omne verbum quodcumque audieris de domo regis, indicabis Sadoc & Abiathar sacerdotibus.
36 Sunt autem cum eis duo filii eorum, Achimaas filius Sadoc, & Jonathas filius Abiathar: & mittetis per eos ad me omne verbum quod audieritis.
37 Veniente ergo Chusai amico David in civitatem, Absalom quoque ingressus est Jerusalem.

CAPUT XVI.

Siba cibaria asserenti ac detractori confert bona Miphiboseth. Semei maledicentem occidi vetat. Absalom Jerusalem ingressus, consilio Achitophel ad concubinas patris sui publice ingreditur.

1 CUmque David transisset paululum montis verticem, apparuit Siba puer Miphiboseth in occursum ejus, cum duobus asinis, qui onerati erant ducentis panibus, & centum alligaturis uvæ passæ, & centum massis palathinum, & utre vini.
2 Et dixit rex Sibæ: Quid sibi volunt hæc? Respondit que Siba: Asini, domesticis regis ut sedeant: panes & palathæ, ad vescendum pueris tuis: vinum autem, ut bibat si quis defecerit in deserto.
3 Et ait rex: Ubi est filius domini tui? † Respondit que Siba regi: Remansit in Jerusalem, dicens: Hodie restituet mihi domus Israel regnum patris mei. † *Infr.* 19. 27.
4 Et ait rex Sibæ: Tua sint omnia quæ fuerunt Miphiboseth. Dixitque Siba: Oro ut inveniam gratiam coram te, domine mi rex.
5 Venit ergo rex David usque Bahurim: & ecce egrediebatur inde vir de cognatione domus Saul, nomine Semei, filius Gera, procedebatque egrediens, & † maledicebat, †3. *Reg.* 2. 8.
6 Mittebatque lapides contra David, & contra universos servos regis David: omnis autem populus, & universi bellatores, a dextro & a sinistro latere regis incedebant.
7 Ita autem loquebatur Semei cum malediceret regi: Egredere, egredere vir sanguinum, & vir Belial.
8 Reddidit tibi Dominus universum sanguinem domus Saul: quoniam invasisti regnum pro eo, & dedit Dominus regnum in manu Absalom filii tui: & ecce premunt te mala tua, quoniam vir sanguinum es.
9 Dixit autem Abisai filius Sarviæ regi: Quare maledicit canis hic mortuus domino meo regi? vadam, & amputabo caput ejus.
10 Et ait Rex: Quid mihi & vobis est filii Sarviæ? dimittite eum, ut maledicat: Dominus enim præcepit ei ut malediceret David: & quis est qui audeat dicere, quare sic fecerit?
11 Et ait rex Abisai, & universis servis suis: Ecce filius meus, qui egressus est de utero meo, quærit animam meam: quanto magis nunc filius Jemini? dimittite eum ut maledicat juxta præceptum Domini:
12 Si forte respiciat Dominus afflictionem meam, & reddat mihi Dominus bonum pro maledictione hac hodierna.
13 Ambulabat itaque David & socii ejus per viam cum eo. Semei autem, per jugum montis ex latere, contra illum gradiebatur, maledicens, & mittens lapides adversum eum, terramque spargens.
14 Venit itaque rex, & universus populus cum eo lassus, & refocillati sunt ibi.
15 Absalom autem & omnis populus ejus ingressi sunt Jerusalem, sed & Achitophel cum eo.

16 Cum autem veniſſet Chuſai Arachites amicus David ad Abſalom, locutus eſt ad eum: Salve rex, ſalve rex.

17 Ad quem Abſalom, Hæc eſt, inquit, gratia tua ad amicum tuum? quare non iviſti cum amico tuo?

18 Reſponditque Chuſai ad Abſalom: Nequaquam: quia illius ero, quem elegit Dominus, & omnis hic populus, & univerſus Iſrael, & cum eo manebo.

19 Sed ut & hoc inferam, cui ego ſervitурus ſum? nonne filio regis? ſicut parui patri tuo, ita parebo & tibi.

20 Dixit autem Abſalom ad Achitophel: inite conſilium quid agere debeamus.

21 Et ait Achitophel ad Abſalom: Ingredere ad concubinas patris tui, quas dimiſit ad cuſtodiendam domum: ut cum audierit omnis Iſrael quod fœdaveris patrem tuum, roborentur tecum manus eorum.

† Supr. 12. 11. 22 † Tetenderunt ergo Abſalom tabernaculum in ſolario, ingreſſuſque eſt ad concubinas patris ſui coram univerſo Iſrael.

23 Conſilium autem Achitophel, quod dabat in diebus illis: quaſi ſi quis conſuleret Deum: ſic erat omne conſilium Achitophel, & cum eſſet cum David, & cum eſſet cum Abſalom.

CAPUT XVII.

Chuſai diſſipat conſilium Achitophelis, de obruendo ſtatim Davide, idque per nuntios indicat Davidi, qui conſilio Chuſai tranſit Jordanem, quare ſe ſuſpendit Achitophel; tres amici David munera adferunt, ne ejus populus neceſſariis egens deficeret.

1 DIxit ergo Achitophel ad Abſalom: Fligam mihi duodecim millia virorum, & conſurgens perſequar David hac nocte.

2 Et irruens ſuper eum (quippe qui laſſus eſt, & ſolutis manibus) percutiam eum: cumque fugerit omnis populus qui cum eo eſt, percutiam regem deſolatum.

3 Et reducam univerſum populum, quomodo unus homo reverti ſolet: unum enim virum tu quæris: & omnis populus erit in pace.

4 Placuitque ſermo ejus Abſalom, & cunctis majoribus natu Iſrael.

5 Ait autem Abſalom: Vocate Chuſai Arachitem, & audiamus quid etiam ipſe dicat.

6 Cumque veniſſet Chuſai ad Abſalom, ait Abſalom ad eum: Hujuſcemodi ſermonem locutus eſt Achitophel: facere debemus an non? quod das conſilium?

7 Et dixit Chuſai ad Abſalom: Non eſt bonum conſilium, quod dedit Achitophel hac vice.

8 Et rurſum intulit Chuſai: Tu noſti, patrem tuum, & viros qui cum eo ſunt, eſſe fortiſſimos & amaro animo, veluti ſi urſa raptis catulis in ſaltu ſæviat: ſed & pater tuus vir bellator eſt, nec morabitur cum populo.

9 Forſitan nunc latitat in foveis, aut in uno, quo voluerit, loco: & cum ceciderit primus quilibet in principio, audiet quicumque audierit, & dicet: Facta eſt plaga in populo qui ſequebatur Abſalom.

10 Et fortiſſimus quiſque, cujus cor eſt quaſi leonis, pavore ſolvetur: ſcit enim omnis populus Iſrael, fortem eſſe patrem tuum, & robuſtos omnes qui cum eo ſunt.

11 Sed hoc mihi videtur rectum eſſe conſilium: Congregetur ad te univerſus Iſrael, a Dan uſque Berſabee, quaſi arena maris innumerabilis: & tu eris in medio eorum.

12 Et irruemus ſuper eum in quocumque loco inventus fuerit: & operiemur eum, ſicut cadere ſolet ros ſuper terram: & non relinquemus de viris, qui cum eo ſunt, ne unum quidem.

13 Quod ſi urbem aliquam fuerit ingreſſus, circumdabit omnis Iſrael civitati illi funes, & trahemus eam in torrentem, ut non reperiatur ne calculus quidem ex ea.

14 Dixitque Abſalom, & omnes viri Iſrael: Melius eſt conſilium Chuſai Arachitæ, conſilio Achitophel: Domini autem nutu diſſipatum eſt conſilium Achitophel utile, ut induceret Dominus ſuper Abſalom malum.

15 Et ait Chuſai Sadoc & Abiathar ſacerdotibus: Hoc & hoc modo conſilium dedit Achitophel Abſalom, & ſenioribus Iſrael: & ego tale & tale dedi conſilium.

16 Nunc ergo mittite cito, & nuntiate David, dicentes: Ne moreris nocte hac in campeſtribus deſerti, ſed abſque dilatione tranſgredere: ne forte abſorbeatur rex, & omnis populus qui cum eo eſt.

17 Jonathas autem & Achimaas ſtabant juxta fontem Rogel: abiit ancilla & nuntiavit eis: & illi profecti ſunt, ut referrent ad regem David nuntium, non enim poterant videri, aut introire civitatem.

18 Vidit autem eos quidam puer, & indicavit Abſalom: illi vero celeri gradu ingreſſi ſunt domum cujuſdam viri in Bahurim, qui habebat puteum in veſtibulo ſuo, & deſcenderunt in eum.

19 Tulit autem mulier, & expandit velamen ſuper os putei, quaſi ſiccas ptiſanas: & ſic latuit res.

20 Cumque veniſſent ſervi Abſalom in domum, ad mulierem dixerunt: Ubi eſt Achimaas & Jonathas? Et reſpondit eis mulier: Tranſierunt feſtinanter, guſtata paululum aqua. At hi qui quærebant, cum non reperiſſent, reverſi ſunt in Jeruſalem.

21 Cumque abiiſſent, aſcenderunt illi de puteo, & pergentes nuntiaverunt regi David, & dixerunt: Surgite, & tranſite cito fluvium: quoniam hujuſcemodi dedit conſilium contra vos Achitophel.

22 Surrexit ergo David, & omnis populus qui cum eo erat, & tranſierunt Jordanem, donec diluceſceret: & ne unus quidem reſiduus fuit, qui non tranſiſſet fluvium.

23 Porro Achitophel videns quod non fuiſſet factum conſilium ſuum, ſtravit aſinum ſuum, ſurrexitque & abiit in domum ſuam & in civitatem ſuam: & diſpoſita domo ſua, ſuſpendio interiit, & ſepultus eſt in ſepulchro patris ſui.

24 David autem venit in caſtra, & Abſalom tranſivit Jordanem, ipſe & omnes viri Iſrael cum eo.

25 Amaſam vero conſtituit Abſalom pro Joab ſuper exercitum: Amaſa autem erat filius viri, qui vocabatur Jetra de Jeſraeli, qui ingreſſus eſt ad Abigail filiam Naas, ſororem Sarviæ, quæ fuit mater Joab.

26 Et caſtrametatus eſt Iſrael cum Abſalom in terra Galaad.

27 Cumque veniſſet David in Caſtra, Sobi filius Naas de Rabbath filiorum Ammon, &

Machir filius Ammihel de Lodabar, & Berzellai Galaadites de Rogelim,
28 Obtulerunt ei stratoria, & tapetia, & vasa fictilia, frumentum, & hordeum, & farinam, & polentam, & fabam, & lentem, & frixum cicer,
29 Et mel, & butyrum, oves, & pingues vitulos; dederuntque David, & populo qui cum eo erat, ad vescendum: suspicati enim sunt, populum fame & siti fatigari in deserto.

CAPUT XVIII.

Absalom victus prælio, & de quercu pendens ab Joab transfoditur: quod audiens David, amare cum flevit.

1 IGitur considerato David populo suo, constituit super eos tribunos & centuriones,
2 Et dedit populi tertiam partem sub manu Joab, & tertiam partem sub manu Abisai filii Sarviæ fratris Joab, & tertiam partem sub manu Ethai, qui erat de Geth, dixitque rex ad populum: Egrediar & ego vobiscum.
3 Et respondit populus: Non exibis: sive enim fugerimus, non magnopere ad eos de nobis pertinebit: sive media pars ceciderit e nobis, non satis curabunt: quia tu unus pro decem millibus computaris: melius est igitur ut sis nobis in urbe præsidio.
4 Ad quos rex ait: Quod vobis videtur rectum, hoc faciam. Stetit ergo rex juxta portam: egrediebaturque populus per turmas suas, centeni, & milleni.
5 Et præcepit rex Joab, & Abisai, & Ethai, dicens: Servate mihi puerum Absalom. Et omnis populus audiebat præcipientem regem cunctis principibus pro Absalom.
6 Itaque egressus est populus in campum contra Israel, & factum est prælium in saltu Ephraim.
7 Et cæsus est ibi populus Israel ab exercitu David, factaque est plaga magna in die illa, viginti millium.
8 Fuit autem ibi prælium dispersum super faciem omnis terræ, & multo plures erant quos saltus consumpserat de populo, quam hi quos voraverat gladius in die illa.
9 Accidit autem ut occurreret Absalom servis David, sedens mulo: cumque ingressus fuisset mulus subter condensam quercum & magnam, adhæsit caput ejus querco: & illo suspenso inter cœlum & terram, mulus, cui insederat, pertransivit.
10 Vidit autem hoc quispiam, & nuntiavit Joab, dicens: Vidi Absalom pendere de quercu.
11 Et ait Joab viro, qui nuntiaverat ei: Si vidisti, quare non confodisti eum cum terra, & ego dedissem tibi decem argenti siclos, & unum balteum?
12 Qui dixit ad Joab: Si appenderes in manibus meis mille argenteos, nequaquam mitterem manum meam in filium regis: audientibus enim nobis præcepit rex tibi, & Abisai, & Ethai, dicens: Custodite mihi puerum Absalom.
13 Sed & si fecissem contra animam meam audacter, nequaquam hoc regem latere potuisset, & tu stares ex adverso?
14 Et ait Joab: Non sicut tu vis, sed aggrediar eum coram te. Tulit ergo tres lanceas in manu sua, & infixit eas in corde Absalom: cumque adhuc palpitaret hærens in quercu,
15 Cucurrerunt decem juvenes armigeri Joab, & percutientes interfecerunt eum.
16 Cecinit autem Joab buccina, & retinuit populum, ne persequeretur fugientem Israel, volens parcere multitudini.
17 Et tulerunt Absalom, & projecerunt eum in saltu, in foveam grandem, & comportaverunt super eum acervum lapidum magnum nimis: omnis autem Israel fugit in tabernacula sua.
18 Porro Absalom erexerat sibi, cum adhuc viveret, titulum qui est in Valle regis: dixerat enim: Non habeo filium, & hoc erit monimentum nominis mei. Vocavitque titulum nomine suo, & appellatur Manus Absalom, usque ad hanc diem.
19 Achimaas autem filius Sadoc, ait: Curram, & nuntiabo regi, quia judicium fecerit ei Dominus de manu inimicorum ejus.
20 Ad quem Joab dixit: Non eris nuntius in hac die, sed nuntiabis in alia: hodie nolo te nuntiare, filius enim regis est mortuus.
21 Et ait Joab Chusi: Vade, & nuntia regi quæ vidisti. Adoravit Chusi Joab, & cucurrit.
22 Rursus autem Achimaas filius Sadoc dixit ad Joab: Quid impedit si etiam ego curram post Chusi? Dixitque ei Joab: Quid vis currere fili mi? non eris boni nuntii bajulus.
23 Qui respondit: Quid enim si cucurrero? Et ait ei: Curre. Currens ergo Achimaas per viam compendii, transivit Chusi.
24 David autem sedebat inter duas portas: speculator vero, qui erat in fastigio portæ super murum, elevans oculos, vidit hominem currentem solum.
25 Et exclamans indicavit regi: dixitque rex: Si solus est, bonus est nuntius in ore ejus. Properante autem illo, & accedente propius,
26 Vidit speculator hominem alterum currentem, & vociferans in culmine, ait: Apparet mihi alter homo currens solus. Dixitque rex: Et iste bonus est nuntius.
27 Speculator autem, Contemplor, ait, cursum prioris, quasi cursum Achimaas filii Sadoc. Et ait rex: Vir bonus est: & nuntium portans bonum, venit.
28 Clamans autem Achimaas, dixit ad regem: Salve rex. Et adorans regem coram eo pronus in terram, ait: Benedictus Dominus Deus tuus, qui concluxit homines qui levaverunt manus suas contra dominum meum regem.
29 Et ait rex: Estne pax puero Absalom? Dixitque Achimaas: Vidi tumultum magnum, cum mitteret Joab servus tuus, o rex, me servum tuum: nescio aliud.
30 Ad quem rex: Transi, ait, & sta hic. Cumque ille transisset, & staret,
31 Apparuit Chusi: & veniens ait: Bonum apporto nuntium, domine mi rex; judicavit enim pro te Dominus hodie de manu omnium qui surrexerunt contra te.
32 Dixit autem rex ad Chusi: Estne pax puero Absalom? Cui respondens Chusi, Fiant, inquit, sicut puer, inimici domini mei regis, & universi qui consurgunt adversus eum in malum.
33 Contristatus itaque rex, ascendit cœnaculum portæ, & flevit. Et sic loquebatur, vadens: † Fili mi Absalom, Absalom fili mi: quis mihi tribuat ut ego moriar pro te, Absalom fili mi, fili mi Absalom?

† *Infr.* 19. 4.

CA-

CAPUT XIX.

David Joab verbis commotus cessat plangere Absalom, & suos conspiratores sibi reconciliat, & a viris Juda in Jerusalem reducitur, ac Semei veniam precanti ignoscit, & Miphiboseth recipit, jubens ut agros cum Siba dividat; valedicit ipsi Berzellai retinenti secum Chamaam, Israel autem cum Juda pro David acriter contendit.

1 NUntiatum est autem Joab quod rex fleret & lugeret filium suum:
2 Et versa est victoria in luctum in die illa omni populo: audivit enim populus in die illa dici: Dolet rex super filio suo.
3 Et declinavit populus in die illa ingredi civitatem, quomodo declinare solet populus versus & fugiens de prælio.
4 Porro rex operuit caput suum, & clamabat voce magna: Fili mi Absalom, Absalom fili mi, fili mi.
5 Ingressus ergo Joab ad regem in domum, dixit: Confudisti hodie vultus omnium servorum tuorum, qui salvam fecerunt animam tuam, & animam filiorum tuorum, & filiarum tuarum, & animam uxorum tuarum, & animam concubinarum tuarum.
6 Diligis odientes te, & odio habes diligentes te: & ostendisti hodie, quia non curas de ducibus tuis, & de servis tuis: & vere cognovi modo, quia si Absalom viveret, & omnes nos occubuissemus, tunc placeret tibi.
7 Nunc igitur surge, & procede, & alloquens satisfac servis tuis: juro enim tibi per Dominum, quod si non exieris, ne unus quidem remansurus sit tecum nocte hac: & pejus erit hoc tibi, quam omnia mala quæ venerunt super te, ab adolescentia tua usque in præsens.
8 Surrexit ergo rex & sedit in porta: & omni populo nuntiatum est quod rex sederet in porta: venitque universa multitudo coram rege: Israel autem fugit in tabernacula sua.
9 Omnis quoque populus certabat in cunctis tribubus Israel, dicens: Rex liberavit nos de manu inimicorum nostrorum, ipse salvavit nos de manu Philisthinorum: & nunc fugit de terra propter Absalom.
10 Absalom autem: quem unximus super nos, mortuus est in bello: usquequo siletis, & non reducitis regem?
11 Rex vero David misit ad Sadoc & Abiathar sacerdotes, dicens: Loquimini ad majores natu Juda, dicentes: Cur venitis novissimi ad reducendum regem in domum suam? (Sermo autem omnis Israel pervenerat ad regem in domo ejus.)
12 Fratres mei vos, os meum, & caro mea vos, quare novissimi reducitis regem?
13 Et Amasæ dicite: Nonne os meum, & caro mea es? Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat, si non magister militiæ fueris coram me omni tempore pro Joab.
14 Et inclinavit cor omnium virorum Juda, quasi viri unius: miseruntque ad regem, dicentes: Revertere tu, & omnes servi tui.
15 Et reversus est rex: & venit usque ad Jordanem, & omnis Juda venit usque in Galgalam, ut occurreret regi, & traduceret eum Jordanem.
16 † Festinavit autem Semei filius Gera filii Jemini de Bahurim, & descendit cum viris Juda in occursum regis David — † 3. Reg. 1. 8.
17 Cum mille viris de Benjamin, & Siba puer de domo Saul: & quindecim filii ejus, ac viginti servi erant cum eo: & irrumpentes Jordanem, ante regem
18 Transierunt vadâ, ut traducerent domum regis, & facerent juxta jussionem ejus: Semei autem filius Gera prostratus coram rege, cum jam transisset Jordanem,
19 Dixit ad eum: Ne reputes mihi Domine mi iniquitatem, neque memineris injuriarum servi tui in die qua egressus es domine mi rex de Jerusalem, neque ponas rex in corde tuo.
20 Agnosco enim servus tuus peccatum meum: & idcirco hodie primus veni de omni domo Joseph, descendique in occursum domini mei regis.
21 Respondens vero Abisai filius Sarviæ, dixit: Numquid pro his verbis non occidetur Semei, quia maledixit christo Domini?
22 Et ait David: Quid mihi, & vobis filii Sarviæ? cur efficimini mihi hodie in satan? ergone hodie interficietur vir in Israel? an ignoro hodie me factum regem super Israel?
23 Et ait rex Semei: Non morieris. Juravitque ei.
24 Miphiboset quoque filius Saul descendit in occursum regis, illotis pedibus, & intonsa barba: vestesque suas non laverat a die qua egressus fuerat rex, usque ad diem reversionis ejus in pace.
25 Cumque Jerusalem occurrisset regi, dixit ei rex: Quare non venisti mecum Miphiboseth?
26 Et respondens ait: Domine mi rex, servus meus contempsit me: dixique ei ego famulus tuus, ut sterneret mihi asinum, & ascendens abirem cum rege, claudus enim sum servus tuus.
27 † Insuper & accusavit me servum tuum ad te dominum meum regem: tu autem domine mi rex, sicut angelus Dei es, fac quod placitum est tibi. — † Supr. 16. 3.
28 Neque enim fuit domus patris mei, nisi morti obnoxia domino meo regi: tu autem posuisti me servum tuum inter convivas mensæ tuæ: quid ergo habeo justæ querelæ? aut quid possum ultra vociferari ad regem?
29 Ait ergo ei rex: Quid ultra loqueris? fixum est quod locutus sum: tu & Siba dividite possessiones.
30 Respondit que Miphiboseth regi: Etiam cuncta accipiat, postquam reversus est dominus meus rex pacifice in domum suam.
31 Berzellai quoque Galaadites, descendens de Rogelim, traduxit regem Jordanem, paratus etiam ultra fluvium prosequi eum.
32 † Erat autem Berzellai Galaadites senex valde, id est, octogenarius, & ipse præbuit alimenta regi, cum moraretur in castris: fuit quippe vir dives nimis. — † Supr. 17. 28; 3. Reg. 2. 7.
33 Dixitque rex ad Berzellai: Veni mecum, ut requiescas securus mecum in Jerusalem.
34 Et ait Berzellai ad regem: Quot sunt dies annorum vitæ meæ, ut ascendam cum rege in Jerusalem?
35 Octogenarius sum hodie: numquid vigent sensus mei ad discernendum suave, aut amarum? aut delectare potest servum tuum cibus & potus? vel audire possum ultra vocem cantorum, atque cantatricum? quare servus tuus sit oneri domino meo regi?

36 Paululum procedam famulus tuus ab Jordane tecum: non indigeo hac vicissitudine,
37 Sed obsecro ut revertar servus tuus, & moriar in civitate mea, & sepeliar juxta sepulchrum patris mei, & matris meæ. Ecce autem servus tuus Chamaam, ipse vadat tecum, domine mi rex, & fac ei quidquid tibi bonum videtur.
38 Dixit itaque ei rex: Mecum transeat Chamaam, & ego faciam ei quidquid tibi placuerit, & omne, quod petieris a me, impetrabis.
39 Cumque transisset universus populus & rex Jordanem, osculatus est rex Berzellai, & benedixit ei: & ille reversus est in locum suum.
40 Transivit ergo rex in Galgalam, & Chamaam cum eo: omnis autem populus Juda traduxerat regem, & media tantum pars advenerat de populo Israel.
41 Itaque omnes viri Israel concurrentes ad regem dixerunt ei: Quare te furati sunt fratres nostri viri Juda, & traduxerunt regem & domum ejus Jordanem, omnesque viros David cum eo?
42 Et respondit omnis vir Juda ad viros Israel: Quia mihi propior est rex: cur iraceris super hac re? numquid comedimus aliquid ex rege, aut munera nobis data sunt?
43 Et respondit vir Israel ad viros Juda, & ait: Decem partibus major ego sum apud regem, magisque ad me pertinet David quam ad te: cur fecisti mihi injuriam, & non mihi nuntiatum est priori, ut reducerem regem meum? Durius autem responderunt viri Juda viris Israel.

CAPUT XX.

Joab cum fratre Abisai persequens Sebam filium Bochri moventem contra David seditionem in Israel, Amasam in via occidit, randemque ab obsidione Abela, missa Seba per murum capite, discedit.

1 ACcidit quoque ut ibi esset vir Belial, nomine Seba, filius Bochri, vir Jemineus: & cecinit buccina, & ait: Non est nobis pars in David, neque hereditas in filio Isai, revertere in tabernacula tua Israel.
2 Et separatus est omnis Israel a David, secutusque est Seba filium Bochri: viri autem Juda adhæserunt regi suo a Jordane usque Jerusalem.
3 Cum venisset rex in domum suam in Jerusalem, tulit decem mulieres concubinas, quas dereliquerat ad custodiendam domum, & tradidit eas in custodiam, alimenta eis præbens: & non est ingressus ad eas, sed erant clausæ usque in diem mortis suæ in viduitate viventes.
4 Dixit autem rex Amasæ: Convoca mihi omnes viros Juda in diem tertium, & tu adesto præsens.
5 Abiit ergo Amasa ut convocaret Judam, & moratus est extra placitum quod ei constituerat rex.
6 Ait autem David ad Abisai: Nunc magis afflicturus est nos Seba filius Bochri quem Absalom: tolle igitur servos domini tui, & persequere eum, ne forte inveniat civitates munitas, & effugiat nos.
7 Egressi sunt ergo cum eo viri Joab, Cerethi quoque & Phelethi: & omnes robusti exierunt de Jerusalem ad persequendum Sebam filium Bochri.
8 Cumque illi essent juxta lapidem grandem, qui est in Gabaon, Amasa veniens occurrit eis. Porro Joab vestitus erat, tunica stricta ad mensuram habitus sui, & desuper accinctus gladio dependente usque ad ilia, in vagina, qui fabricatus levi motu, egredi poterat, & percutere.
9 Dixit itaque Joab ad Amasam: Salve mi frater: † Et tenuit manu dextera mentum Amasæ, quasi osculans eum. † 3 Reg. 2. 5.
10 Porro Amasa non observavit gladium, quem habebat Joab, qui percussit eum in latere, & effudit intestina ejus in terram, nec secundum vulnus apposuit, & mortuus est. Joab autem, & Abisai frater ejus, persecuti sunt Seba filium Bochri.
11 Interea quidam viri, cum stetissent juxta cadaver Amasæ, de sociis Joab, dixerunt: Ecce qui esse voluit pro Joab comes David.
12 Amasa autem conspersus sanguine, jacebat in media via. Vidit hoc quidam vir quod subsisteret omnis populus ad videndum eum, & amovit Amasam de via in agrum, operuitque eum vestimento, ne substiterent transeuntes propter eum.
13 Amoto ergo illo de via, transibat omnis vir sequens Joab ad persequendum Seba filium Bochri.
14 Porro ille transierat per omnes tribus Israel in Abelam, & Bethmaacha: omnesque viri electi congregati fuerant ad eum.
15 Venerunt itaque & oppugnabant eum in Abela, & in Bethmaacha, & circumdederunt munitionibus civitatem, & obsessa est urbs: omnis autem turba, quæ erat cum Joab, moliebatur destruere muros.
16 Et exclamavit mulier sapiens de civitate: Audite, audite, dicite Joab: Appropinqua huc, & loquar tecum.
17 Qui cum accessisset ad eam, ait illi: Tu es Joab? Et ille respondit: Ego. Ad quem sic locuta est: Audi sermones ancillæ tuæ. Qui respondit: Audio.
18 Rursumque illa, Sermo, inquit, dicebatur in veteri proverbio: Qui interrogant, interrogent in Abela: & sic perficiebant.
19 Nonne ego sum quæ respondeo veritatem in Israel, & tu quæris subvertere civitatem, & evertere matrem in Israel? Quare præcipitas hereditatem Domini?
20 Respondensque Joab, ait: Absit, absit hoc a me: non præcipio, neque demolior.
21 Non sic se habet res, sed homo de monte Ephraim Seba, filius Bochri cognomine, levavit manum suam contra regem David: tradite illum solum, & recedemus a civitate: Et ait mulier ad Joab: Ecce caput ejus mittetur ad te per murum.
22 Ingressa est ergo ad omnem populum, & locuta est eis sapienter: qui abscissum caput Seba filii Bochri projecerunt ad Joab: & ille cecinit tuba, & recessierunt ab urbe, unusquisque in tabernacula sua: Joab autem reversus est Jerusalem ad regem.
23 † Fuit ergo Joab super omnem exercitum Israel: Banaias autem filius Jojadæ super Cerethæos & Phelethæos. † Supr. 8. 16.
24 Aduram vero super tributa: porro Josaphat filius Ahilud a commentariis.

25 Siva autem, scriba: Sadoc vero & Abiathar, sacerdotes.

26 Ira autem Jairites erat sacerdos David.

CAPUT XXI.

Immissa propter Saulis in Gabaonitas injustam saevitiam fame triennali, cui divertenda, ad illorum petitionem David Saulis reliquias, praeter Miphibosethi, tradit, ut crucifigerentur, quarum ossa una cum Saulis & Jonathae ossibus jubet sepultura tradi: narrantur & quatuor bella Davidis adversus Philisthaeos.

1 FACTA est quoque fames in diebus David tribus annis jugiter: & consuluit David oraculum Domini. Dixitque Dominus: Propter Saul, & domum ejus sanguinum, quia occidit Gabaonitas.

2 Vocatis ergo Gabaonitis rex, dixit ad eos. (Porro Gabaonitae non erant de filiis Israel, sed reliquiae Amorrhaeorum: † filii quippe Israel juraverant eis, & voluit Saul percutere eos zelo, quasi pro filiis Israel & Juda.) †*Jos.* 9. 25.

3 Dixit ergo David ad Gabaonitas: Quid faciam vobis? & quod erit vestri piaculum, ut benedicatis hereditati Domini?

4 Dixerunitque ei Gabaonitae: Non est nobis super argento & auro quaestio, sed contra Saul, & contra domum ejus: neque volumus ut interficiatur homo de Israel. Ad quos rex ait: Quid ergo vultis ut faciam vobis?

5 Qui dixerunt regi: Virum, qui attrivit nos & oppressit inique, ita delere debemus, ut ne unus quidem residuus sit de stirpe ejus in cunctis finibus Israel.

6 Dentur nobis septem viri de filiis ejus, ut crucifigamus eos Domino in Gabaa Saul, quondam electi Domini. Et ait rex: Ego dabo.

7 Pepercitque rex Miphiboseth filio Jonathae filii Saul, † propter jusjurandum Domini, quod fuerat inter David & inter Jonathan filium Saul. †1 *Reg.* 18. 3.

8 Tulit itaque rex duos filios Respha filiae Aja, quos peperit Sauli, Armoni, & Miphiboseth: & quinque filios Michol filiae Saul, quos genuerat Hadrieli filio Berzellai, qui fuit de Molathi,

9 Et dedit eos in manus Gabaonitarum: qui crucifixerunt eos in monte coram Domino: & ceciderunt hi septem, simul occisi in diebus messis primis, incipiente messione hordei.

10 Tollens autem Respha filia Aja cilicium, substravit sibi supra petram, ab initio messis, donec stillaret aqua super eos de coelo: & non dimisit aves lacerare eos per diem, neque bestias per noctem.

11 Et nuntiata sunt David quae fecerat Respha, filia Aja, concubina Saul.

12 Et abiit David, & tulit ossa Saul, & ossa Jonathae filii ejus, a viris Jabes Galaad, † qui furati fuerant ea de platea Bethsan, in qua suspenderant eos Philisthiim cum interfecissent Saul in Gelboe, †1 *Reg.* 31. 12.

13 Et asportavit inde ossa Saul, & ossa Jonathae filii ejus: & colligentes ossa eorum qui affixi fuerant,

14 Sepelierunt ea cum ossibus Saul & Jonathae filii ejus in terra Benjamin, in latere, in sepulchro Cis patris ejus: feceruntque omnia, quae praeceperat rex, & repropitiatus est Deus terrae post haec.

15 Factum est autem rursum praelium Philisthinorum adversum Israel, & descendit David, & servi ejus cum eo, & pugnabant contra Philisthiim. Deficiente autem David,

16 Jesbibenob, qui fuit de genere Arapha, † cujus ferrum hastae trecentas uncias appendebat, & accinctus erat ense novo, nisus est pertutere David. †1 *Reg.* 17. 7.

17 Praesidioque ei fuit Abisai filius Sarviae, & percussum Philisthaeum interfecit. Tunc juraverunt viri David, dicentes: Jam non egredieris nobiscum in bellum, ne extinguas lucernam Israel.

18 † Secundum quoque bellum fuit in Gob contra Philisthaeos: tunc percussit Sobochai de Husati, Saph de stirpe Arapha de genere gigantum. †1 *Par.* 20. 4.

19 Tertium quoque fuit bellum in Gob contra Philisthaeos, in quo percussit Adeodatus filius Saltus polymitarius Bethlehemites Goliath Gethaeum, cujus hastile hastae erat quasi liciatorium texentium.

20 Quartum bellum fuit in Geth: in quo vir fuit excelsus, qui senos in manibus pedibusque habebat digitos, id est, viginti quatuor, & erat de origine Arapha.

21 Et blasphemavit Israel: percussit autem eum Jonathan filius Samaa fratris David.

22 Hi quatuor nati sunt de Arapha in Geth, & ceciderunt in manu David, & servorum ejus.

CAPUT XXII.

Canticum gratiarum actionis David pro sua ab omnibus inimicis liberatione.

1 LOCUTUS est autem David Domino verba carminis hujus, in die qua liberavit eum Dominus de manu omnium inimicorum suorum, & de manu Saul.

2 Et ait: † Dominus petra mea, & robur meum, & salvator meus. † *Psal.* 17. 3.

3 Deus fortis meus, sperabo in eum: scutum meum, & cornu salutis meae: elevator meus, & refugium meum: salvator meus, de iniquitate liberabis me.

4 † Laudabilem invocabo Dominum: & ab inimicis meis salvus ero. † *Psal.* 17. 4.

5 Quia circumdederunt me contritiones mortis: torrentes Belial terruerunt me.

6 Fines inferni circumdederunt me: praevenerunt me laquei mortis.

7 In tribulatione mea invocabo Dominum, & ad Deum meum clamabo: & exaudiet de templo suo vocem meam, & clamor meus veniet ad aures ejus.

8 Commota est & contremuit terra: fundamenta montium concussa sunt, & conquassata, quoniam iratus est eis.

9 Ascendit fumus de naribus ejus, & ignis de ore ejus vorabit: carbones succensi sunt ab eo.

10 Inclinavit coelos, & descendit: & caligo sub pedibus ejus.

11 Et ascendit super cherubim, & volavit: & lapsus est super pennas venti.

12 Posuit tenebras in circuitu suo tabulum:

bitum : cribans aquas de nubibus cælorum.
13 Præ fulgore in conſpectu ejus, ſuccenſi ſunt carbones ignis.
14 Tonabit de cælo Dominus: & excelſus dabit vocem ſuam.
15 Miſit ſagittas, & diſſipavit eos; fulgur, & conſumpſit eos.
16 Et apparuerunt effuſiones maris, & revelata ſunt fundamenta orbis, ab increpatione Domini, ab inſpiratione ſpiritus furoris ejus.
17 Miſit de excelſo, & aſſumpſit me: & extraxit me de aquis multis.
18 Liberavit me ab inimico meo potentiſſimo, & ab his qui oderant me: quoniam robuſtiores me erant.
19 Prævenit me in die afflictionis meæ, & factus eſt Dominus firmamentum meum.
20 Et eduxit me in latitudinem: liberavit me, quia complacui ei.
21 Retribuet mihi Dominus ſecundum juſtitiam meam: & ſecundum munditiam manuum mearum reddet mihi.
22 Quia cuſtodivi vias Domini, & non egi impie, a Deo meo.
23 Omnia enim judicia ejus in conſpectu meo, & præcepta ejus non amovi a me.
24 Et ero perfectus cum eo: & cuſtodiam me ab iniquitate mea.
25 Et reſtituet mihi Dominus ſecundum juſtitiam meam: & ſecundum munditiam manuum mearum, in conſpectu oculorum ſuorum.
26 Cum ſancto ſanctus eris: & cum robuſto perfectus.
27 Cum electo electus eris: & cum perverſo perverteris.
28 Et populum pauperem ſalvum facies: oculiſque tuis excelſos humiliabis.
29 Quia tu lucerna mea Domine: & tu Domine illuminabis tenebras meas.
30 In te enim curram accinctus: in Deo meo tranſiliam murum.
31 Deus, immaculata via ejus, eloquium Domini igne examinatum: ſcutum eſt omnium ſperantium in ſe.
32 Quis eſt Deus præter Dominum: & quis fortis præter Deum noſtrum?
33 Deus qui accinxit me fortitudine: & complanavit perfectam viam meam.
34 Coæquans pedes meos cervis, & ſuper excelſa mea ſtatuens me.
35 † Docens manus meas ad prælium, & componens quaſi arcum æreum brachia mea. *Pſal. 43. 1.*
36 Dediſti mihi clypeum ſalutis tuæ: & manſuetudo tua multiplicavit me.
37 Dilatabis greſſus meos ſubtus me: & non deficient tali mei.
38 Perſequar inimicos meos, & conteram: & non convertar donec conſumam eos.
39 Conſumam eos & confringam, ut non conſurgant: cadent ſub pedibus meis.
40 Accinxiſti me fortitudine ad prælium: incurvaſti reſiſtentes mihi ſubtus me.
41 Inimicos meos dediſti mihi dorſum; odientes me, & diſperdam eos.
42 Clamabunt, & non erit qui ſalvet: ad Dominum, & non exaudiet eos.
43 Delebo eos ut pulverem terræ: quaſi lutum platearum comminuam eos atque confringam.
44 Salvabis me a contradictionibus populi mei: cuſtodies me in caput gentium: populus, quem ignoro, ſerviet mihi.
45 Filii alieni reſiſtent mihi, auditu auris obedient mihi.
46 Filii alieni defluxerunt, & contrahentur in anguſtiis ſuis.
47 Vivit Dominus, & benedictus Deus meus: & exaltabitur Deus fortis ſalutis meæ.
48 Deus qui das vindictas mihi, & dejicis populos ſub me.
49 Qui educis me ab inimicis meis, & a reſiſtentibus mihi elevas me: † a viro iniquo liberabis me. † *Pſal. 17. 49.*
50 † Propterea confitebor tibi Domine in gentibus: & nomini tuo cantabo. † *Rom. 15. 9.*
51 Magnificans ſalutes regis ſui, & faciens miſericordiam chriſto ſuo David, & ſemini ejus in ſempiternum.

CAPUT XXIII.

Verba noviſſima David, & catalogus virorum ipſius illuſtrium.

1 HÆc autem ſunt verba David noviſſima. Dixit David filius Iſai: Dixit vir, cui conſtitutum eſt de chriſto Dei Jacob, egregius pſaltes Iſrael:
2 Spiritus Domini locutus eſt per me, & ſermo ejus per linguam meam.
3 Dixit Deus Iſrael mihi, locutus eſt Fortis Iſrael, Dominator hominum, juſtus dominator in timore Dei.
4 Sicut lux auroræ, oriente ſole, mane abſque nubibus rutilat, & ſicut pluvils germinat herba de terra.
5 Nec tanta eſt domus mea apud Deum, ut pactum æternum iniret mecum, firmum in omnibus atque munitum. Cuncta enim ſalus mea, & omnis voluntas: nec eſt quidquam ex ea quod non germinet.
6 Prævaricatores autem quaſi ſpinæ evellentur univerſi: quæ non tolluntur manibus.
7 Et ſi quis tangere voluerit eas, armabitur ferro & ligno lanceato, igneque ſuccenſæ comburentur uſque ad nihilum.
8 † Hæc nomina fortium David. Sedens in cathedra ſapientiſſimus princeps inter tres, ipſe eſt quaſi tenerrimus ligni vermiculus, qui octingentos interfecit impetu uno. † 1 *Par. 11. 10.*
9 Poſt hunc, Eleazar filius patrui ejus Ahohites inter tres fortes, qui erant cum David quando exprobraverunt Philiſthiim, & congregati ſunt illuc in prælium.
10 Cumque aſcendiſſent viri Iſrael, ipſe ſtetit & percuſſit Philiſthæos, donec deficeret manus ejus, & obrigeſceret cum gladio: fecitque Dominus ſalutem magnam in die illa: & populus qui fugerat, reverſus eſt ad cæſorum ſpolia detrahenda.
11 Et poſt hunc, Semma filius Age de Arari: & congregati ſunt Philiſthiim in ſtatione: erat quippe ibi ager lente plenus. Cumque fugiſſet populus a facie Philiſthiim,
12 Stetit ille in medio agri, & tuitus eſt eum, percuſſitque Philiſthæos: & fecit Dominus ſalutem magnam.
13 Necnon & ante deſcenderant tres qui erant principes inter triginta, & venerant tempore meſſis ad David in ſpeluncam Odollam: caſtra autem Philiſthiim erant poſita in Valle gigantum.

14 Et David erat in præsidio: porro statio Philisthinorum tunc erat in Bethlehem.
15 Desideravit ergo David, & ait: O si quis mihi daret potum aquæ, de cisterna quæ est in Bethlehem juxta portam!
16 Irruperunt ergo tres fortes castra Philisthinorum, & hauserunt aquam de cisterna Bethlehem, quæ erat juxta portam, & attulerunt ad David: at ille noluit bibere, sed libavit eam Domino,
17 Dicens: Propitius sit mihi Dominus, ne faciam hoc: num sanguinem hominum istorum, qui profecti sunt, & animarum periculum bibam? Noluit ergo bibere: hæc fecerunt tres robustissimi.
18 Abisai quoque frater Joab filius Sarviæ, princeps erat de tribus: ipse est qui levavit hastam suam contra trecentos, quos interfecit, nominatus in tribus,
19 Et inter tres nobilior, eratque eorum princeps, sed usque ad tres primos non pervenerat.
20 Et Banajas filius Jojadæ viri fortissimi, magnorum operum, de Cabseel: ipse percussit duos leones Moab, & ipse descendit, & percussit leonem in media cisterna in diebus nivis.
21 Ipse quoque interfecit virum Ægyptium, virum dignum spectaculo, habentem in manu hastam: itaque cum descendisset ad eum in virga, vi extorsit hastam de manu Ægyptii, & interfecit eum hasta sua.
22 Hæc fecit Banajas filius Jojadæ.
23 Et ipse nominatus inter tres robustos, qui erant inter triginta nobiliores: verumtamen usque ad tres non pervenerat: fecitque eum sibi David auricularium, a secreto.
24 Asael frater Joab inter triginta, Elchanan filius patrui ejus de Bethlehem.
25 Semma de Harodi, Elica de Harodi,
26 Heles de Phalti, Hira filius Acces de Thecua,
27 Abiezer de Anathoth, Mobonnai de Husati,
28 Selmon Ahohites, Maharai, Netophathites,
29 Heled filius Baana, & ipse Netophathites, Ithai filius Ribai de Gabaath filiorum Benjamin,
30 Banaja Pharathonites, Heddai de torrente Gaas,
31 Abialbon Arbathites, Azmaveth de Beromi,
32 Eliaba de Salaboni. Filii Jassen, Jonathan,
33 Semma de Ororî, Ajam filius Sarar Arorites,
34 Eliphelet filius Aasbai filii Machati, Eliam filius Achitophel Gelonites,
35 Hesrai de Carmelo, Pharai de Arbi,
36 Igaal filius Nathan de Soba, Bonni de Gadi,
37 Selec de Ammoni, Naharai Berothites armiger Joab filii Sarviæ,
38 Ira Jethrites, Gareb & ipse Jethrites,
39 Urias Hethæus. Omnes triginta septem.

CAPUT XXIV.

David ob numeratum populum a Gad propheta correptus ex tribus flagellis oblatis pestem triduanam elegit: qua in populum saviente, ac 70000 interemptis, orat David Dominum, & a Gad propheta admonitus, in area Areuna, dato pretio, altare erigit, cessatque pestis.

1 ET † addidit furor Domini irasci contra Israel, commovitque David in eis dicentem: Vade, numera Israel & Judam. † 1. Par. 21. 1.
2 Dixitque rex ad Joab principem exercitus sibi: Perambula omnes tribus Israel a Dan usque Bersabee, & numerate populum, ut sciam numerum ejus.
3 Dixitque Joab regi: Adaugeat Dominus Deus tuus ad populum tuum, quantus nunc est, iterumque centuplicet in conspectu domini mei regis: sed quid sibi dominus meus rex vult in re hujuscemodi?
4 Obtinuit autem sermo regis verba Joab & principum exercitus: egressusque est Joab, & principes militum, a facie regis, ut numerarent populum Israel.
5 Cumque pertransissent Jordanem, venerunt in Aroer ad dexteram urbis, quæ est in valle Gad:
6 Et per Jazer transierunt in Galaad, & in terram inferiorem Hodsi, & venerunt in Dan silvestria. Circumeunteseque juxta Sidonem,
7 Transierunt prope mœnia Tyri, & omnem terram Hevæi & Chananæi, veneruntque ad meridiem Juda in Bersabee:
8 Et lustrata universa terra, affuerunt post novem menses & viginti dies in Jerusalem.
9 Dedit ergo Joab numerum descriptionis populi regi, & inventa sunt de Israel octingenta millia virorum fortium, qui educerent gladium: & de Juda quingenta millia pugnatorum.
10 Percussit autem cor David eum, postquam numeratus est populus: & dixit David ad Dominum: Peccavi valde in hoc facto: sed precor Domine, ut transferas iniquitatem servi tui, quia stulte egi nimis.
11 Surrexit itaque David mane, & sermo Domini factus est ad Gad prophetam & Videntem David, dicens:
12 Vade, & loquere ad David: Hæc dicit Dominus: Trium tibi datur optio, elige unum quod volueris ex his, ut faciam tibi.
13 Cumque venisset Gad ad David, nuntiavit ei, dicens: Aut septem annis veniet tibi fames in terra tua: aut tribus mensibus fugies adversarios tuos, & illi te persequentur: aut certe tribus diebus erit pestilentia in terra tua. Nunc ergo delibera, & vide quem respondeam ei, qui me misit, sermonem.
14 Dixit autem David ad Gad: Coarctor nimis: † sed melius est ut incidam in manus Domini (multæ enim misericordiæ ejus sunt) quam in manus hominum. † 1. Par. 21. 13. Dan. 13. 23.
15 Immisitque Dominus pestilentiam in Israel, de mane usque ad tempus constitutum, & mortui sunt ex populo, a Dan usque ad Bersabee, septuaginta millia virorum.
16 Cumque extendisset manum suam angelus Domini super Jerusalem ut disperderet eam, misertus est Dominus super afflictione, & ait angelo percutienti populum: Sufficit;

23 Et nuntiaverunt regi, dicentes: Adest Nathan propheta. Cumque introisset in conspectu regis, & adorasset eum pronus in terram,

24 Dixit Nathan: Domine mi rex, tu dixisti: Adonias regnet post me, & ipse sedeat super thronum meum?

25 Quia descendit hodie, & immolavit boves, & pinguia & arietes plurimos, & vocavit universos filios regis, & principes exercitus, Abiathar quoque sacerdotem: illisque vescentibus, & bibentibus coram eo, & dicentibus: Vivat rex Adonias:

26 Me servum tuum, & Sadoc sacerdotem, & Banajam filium Jojadæ, & Salomonem famulum tuum, non vocavit.

27 Numquid a domino meo rege exivit hoc verbum, & mihi non indicasti servo tuo, quis sessurus esset super thronum domini mei regis post eum?

28 Et respondit rex David, dicens: Vocate ad me Bethsabee. Quæ cum fuisset ingressa coram rege, & stetisset ante eum,

29 Juravit rex, & ait: Vivit Dominus, qui eruit animam meam de omni angustia,

30 Quia sicut juravi tibi per Dominum Deum Israel, dicens: Salomon filius tuus regnabit post me, & ipse sedebit super solium meum pro me: sic faciam hodie.

31 Summissoque Bethsabee in terram vultu, adoravit regem, dicens: Vivat dominus meus David in æternum.

32 Dixit quoque rex David: Vocate mihi Sadoc sacerdotem, & Nathan prophetam, & Banajam filium Jojadæ. Qui cum ingressi fuissent coram rege,

33 Dixit ad eos: Tollite vobiscum servos domini vestri, & imponite Salomonem filium meum super mulam meam: & ducite eum in Gihon.

34 Et ungat eum ibi Sadoc sacerdos, & Nathan propheta, in regem super Israel: & canetis buccina, atque dicetis: Vivat rex Salomon.

35 Et ascendetis post eum, & veniet, & sedebit super solium meum, & ipse regnabit pro me: illique præcipiam ut sit dux super Israel, & super Judam.

36 Et respondit Banajas filius Jojadæ, regi, dicens: Amen, sic loquatur Dominus Deus domini mei regis.

37 Quomodo fuit Dominus cum domino meo rege, sic sit cum Salomone, & sublimius faciat solium ejus a solio domini mei regis David.

38 Descendit ergo Sadoc sacerdos, & Nathan propheta, & Banajas filius Jojadæ, & Cerethi, & Pheleti: & imposuerunt Salomonem super mulam regis David, & adduxerunt eum in Gihon.

39 Sumpsitque Sadoc sacerdos cornu olei de tabernaculo, & unxit Salomonem: & cecinerunt buccina, & dixit omnis populus: Vivat rex Salomon.

40 Et ascendit universa multitudo post eum, & populus canentium tibiis, & lætantium gaudio magno, & insonuit terra a clamore eorum.

41 Audivit autem Adonias, & omnes qui invitati fuerunt ab eo, jamque convivium finitum erat: sed & Joab, audita voce tubæ, ait: Quid sibi vult clamor civitatis tumultuantis?

42 Adhuc illo loquente, Jonathas filius Abiathar sacerdotis venit: cui dixit Adonias: Ingredere, quia vir fortis es, & bona nuntians.

43 Respondit que Jonathas Adoniæ: Nequaquam: Dominus enim noster rex David regem constituit Salomonem:

44 Misitque cum eo Sadoc sacerdotem, & Nathan prophetam, & Banajam filium Jojadæ, & Cerethi & Pheleti, & imposuerunt eum super mulam regis.

45 Unxeruntque eum Sadoc sacerdos & Nathan propheta regem in Gihon: & ascenderunt inde lætantes, & insonuit civitas: hæc est vox, quam audistis.

46 Sed & Salomon sedet super solium regni.

47 Et ingressi servi regis benedixerunt domino nostro regi David, dicentes: Amplificet Deus nomen Salomonis super nomen tuum, & magnificet thronum ejus super thronum tuum. Et adoravit rex in lectulo suo:

48 Et locutus est: Benedictus Dominus Deus Israel, qui dedit hodie sedentem in solio meo, videntibus oculis meis.

49 Territi sunt ergo, & surrexerunt omnes qui invitati fuerant ab Adonia, & ivit unusquisque in viam suam.

50 Adonias autem timens Salomonem, surrexit, & abiit, tenuitque cornua altaris.

51 Et nuntiaverunt Salomoni, dicentes: Ecce Adonias timens regem Salomonem, tenuit cornu altaris, dicens: Juret mihi rex Salomon hodie, quod non interficiat servum suum gladio.

52 Dixitque Salomon: Si fuerit vir bonus, non cadet ne unus quidem capillus ejus in terram: sin autem malum inventum fuerit in eo, morietur.

53 Misit ergo rex Salomon, & eduxit eum ab altari: & ingressus adoravit regem Salomonem: dixitque ei Salomon: Vade in domum tuam.

CAPUT II.

David datis Salomoni variis præceptis moritur. Adonias petens Abisag in uxorem, ob affectatum eo dolo regnum, occidi a Salomone jubetur: Abiathar sacerdotio privatur, & tandem Joab in tabernaculo interficitur: Semei quoque, quia contra præceptum egressus est Jerusalem, triennio post occiditur.

1 APropinquaverunt autem dies David ut moreretur, præcepitque Salomoni filio suo dicens:

2 Ego ingredior viam universæ terræ: confortare, & esto vir.

3 Et observa custodias Domini Dei tui, ut ambules in viis ejus, ut custodias cæremonias ejus, & præcepta ejus, & judicia, & testimonia, † sicut scriptum est in lege Moysi: ut intelligas universa quæ facis, & quocumque te verteris: † *Deut.* 17. 29.

4 Ut confirmet Dominus sermones suos, quos locutus est de me, dicens: Si custodierint filii tui vias suas, & ambulaverint coram me in veritate, in omni corde suo, & in omni anima sua, non auferetur tibi vir de solio Israel.

5 Tu quoque nosti quæ fecerit mihi Joab

filius

filius Sarviæ, quæ fecerit duobus principibus exercitus Iſrael, † Abner filio Ner, & † Amaſæ filio Jether: quos occidit, & effudit ſanguinem belli in pace, & poſuit cruorem prælii in balteo ſuo, qui erat circa lumbos ejus, & in calceamento ſuo, quod erat in pedibus ejus.

†2.Reg. 3. 17. †2.Reg. 20. 10.

6 Facies ergo juxta ſapientiam tuam, & non deduces canitiem ejus pacifice ad inferos.

7 Sed & filiis Berzellai Galaaditis reddes gratiam, eruntque comedentes in menſa tua: † occurrerunt enim mihi quando fugiebam a facie Abſalom fratris tui.

†2.Reg. 19. 31.

8 † Habes quoque apud te Semei filium Gera filii Jemini de Bahurim, qui maledixit mihi maledictione peſſima, quando ibam ad Caſtra: ſed quia deſcendit mihi in occurſum cum tranſirem Jordanem, & juravi ei per Dominum, dicens: Non te interficiam gladio:

†2.Reg. 16. 5. & 19. 19.

9 Tu noli pati eum eſſe innoxium. Vir autem ſapiens es, ut ſcias quæ facies ei, deduceſque canos ejus cum ſanguine ad inferos.

10 † Dormivit autem David cum patribus ſuis, & ſepultus eſt in civitate David.

† Act. 2. 29. †1.Par. 29. 27.

11 † Dies autem quibus regnavit David ſuper Iſrael, quadraginta anni ſunt: in Hebron regnavit ſeptem annis: in Jeruſalem, triginta tribus.

12 Salomon autem ſedit ſuper thronum David patris ſui, & firmatum eſt regnum ejus nimis.

13 Et ingreſſus eſt Adonias filius Hagith ad Bethſabee matrem Salomonis. Quæ dixit ei: Pacificusne eſt ingreſſus tuus? Qui reſpondit: Pacificus.

14 Addiditque: Sermo mihi eſt ad te. Cui ait: Loquere. Et ille:

15 Tu, inquit, noſti, quia meum erat regnum, & me præpoſuerat omnis Iſrael ſibi in regem: ſed translatum eſt regnum, & factum eſt fratris mei: a Domino enim conſtitutum eſt ei.

16 Nunc ergo petitionem unam precor a te; ne confundas faciem meam. Quæ dixit ad eum: Loquere.

17 Et ille ait: Precor ut dicas Salomoni regi (neque enim negare tibi quidquam poteſt) ut det mihi Abiſag Sunamitidem uxorem.

18 Et ait Bethſabee: Bene, ego loquar pro te regi.

19 Venit ergo Bethſabee ad regem Salomonem, ut loqueretur ei pro Adonia: & ſurrexit rex in occurſum ejus, adoravitque eam, & ſedit ſuper thronum ſuum: poſituſque eſt thronus matri regis, quæ ſedit ad dextram ejus.

20 Dixitque ei: Petitionem unam parvulam ego deprecor a te: ne confundas faciem meam. Et dixit ei rex: Pete mater mea: neque enim fas eſt ut avertam faciem tuam.

21 Quæ ait: Detur Abiſag Sunamitis Adoniæ fratri tuo uxor.

22 Reſponditque rex Salomon, & dixit matri ſuæ: Quare poſtulas Abiſag Sunamitidem Adoniæ? poſtula ei & regnum: ipſe eſt enim frater meus major me, & habet Abiathar ſacerdotem, & Joab filium Sarviæ.

23 Juravit itaque rex Salomon per Dominum, dicens: Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat, quia contra animam ſuam locutus eſt Adonias verbum hoc.

24 Et nunc vivit Dominus, qui firmavit me, & collocavit me ſuper ſolium David patris mei, & qui fecit mihi domum, ſicut locutus eſt, quia hodie occidetur Adonias.

25 Miſitque rex Salomon per manum Banajæ filii Jojadæ, qui interfecit eum, & mortuus eſt.

26 Abiathar quoque ſacerdoti dixit rex: Vade in Anathoth ad agrum tuum, equidem vir mortis es: ſed hodie te non interficiam, quia portaſti arcam Domini Dei coram David patre meo, & ſuſtinuiſti laborem in omnibus, in quibus laboravit pater meus.

27 Ejecit ergo Salomon Abiathar, ut non eſſet ſacerdos Domini, † ut impleretur ſermo Domini, quem locutus eſt ſuper domum Heli in Silo.

†1.Reg. 2. 31.

28 Venit autem nuntius ad Joab, quod Joab declinaſſet poſt Adoniam, & poſt Salomonem non declinaſſet: fugit ergo Joab in tabernaculum Domini, & apprehendit cornu altaris.

29 Nuntiatumque eſt regi Salomoni, quod fugiſſet Joab in tabernaculum Domini, & eſſet juxta altare: miſitque Salomon Banajam filium Jojadæ, dicens: Vade, interfice eum.

30 Et venit Banajas ad tabernaculum Domini, & dixit ei: Hæc dicit rex: Egredere. Qui ait: Non egrediar, ſed hic moriar. Renuntiavit Banajas regi ſermonem, dicens: Hæc locutus eſt Joab, & hæc reſpondit mihi.

31 Dixitque ei rex: Fac ſicut locutus eſt: & interfice eum, & ſepeli, & amovebis ſanguinem innocentem, qui effuſus eſt a Joab, a me, & a domo patris mei.

32 Et reddet Dominus ſanguinem ejus ſuper caput ejus, quia interfecit duos viros juſtos, melioreſque ſe: & occidit eos gladio, patre meo David ignorante, † Abner filium Ner principem militiæ Iſrael, & † Amaſam filium Jether principem exercitus Juda:

†2.Reg. 3. 27. †2.Reg. 20. 10.

33 Et revertetur ſanguis illorum in caput Joab, & in caput ſeminis ejus in ſempiternum. David autem & ſemini ejus, & domui & throno illius, ſit pax uſque in æternum a Domino.

34 Aſcendit itaque Banajas filius Jojadæ, & aggreſſus eum interfecit: ſepultuſque eſt in domo ſua in deſerto.

35 Et conſtituit rex Banajam filium Jojadæ pro eo ſuper exercitum, & Sadoc ſacerdotem poſuit pro Abiathar.

36 Miſit quoque rex, & vocavit Semei, dixitque ei: Ædifica tibi domum in Jeruſalem, & habita ibi: & non egredieris inde huc atque illuc.

37 Quacumque autem die egreſſus fueris, & tranſieris torrentem Cedron, ſcito te interficiendum: ſanguis tuus erit ſuper caput tuum.

38 Dixitque Semei regi: Bonus ſermo: ſicut locutus eſt dominus meus rex, ſic faciet ſervus tuus. Habitavit itaque Semei in Jeruſalem diebus multis.

39 Factum eſt autem poſt annos tres, ut fugerent ſervi Semei ad Achis filium Maacha regem Geth: nuntiatumque eſt Semei, quod ſervi ejus eſſent in Geth.

40 Et ſurrexit Semei, & ſtravit aſinum ſuum: ivitque ad Achis in Geth ad requirendum ſervos ſuos, & adduxit eos de Geth.

41 Nuntiatum eſt autem Salomoni, quod iſſet Semei in Geth de Jeruſalem, & rediiſſet.

42 Et mittens vocavit eum, dixitque illi: Nonne teſtificatus ſum tibi per Dominum, &

prædixi

prædixi tibi: Quacumque die egreſſus, ieris huc & illuc, ſcito te eſſe morituum? Et reſpondiſti mihi: Bonus ſermo, quem audivi.

43 Quare ergo non cuſtodiſti juſjurandum Domini, & præceptum quod præceperam tibi?

44 Dixitque rex ad Semei: Tu noſti omne malum, cujus tibi conſcium eſt cor tuum, quod feciſti David patri meo: reddidit Dominus malitiam tuam in caput tuum.

45 Et rex Salomon benedictus, & thronus David erit ſtabilis coram Domino uſque in ſempiternum.

46 Juſſit itaque rex Banajæ filio Jojadæ: qui egreſſus, percuſſit eum, & mortuus eſt.

CAPUT III.

Salomon, accepta in uxorem filia Pharaonis ſapientiam in ſomno petit, quam una cum divitiis & gloria accipit, & primum in meretricum dirimenda lite oſtendit.

2. Par. 1. 1. 1 CONfirmatum eſt igitur regnum in manu Salomonis, & affinitate conjunctus eſt Pharaoni regi Ægypti: accepit namque filiam ejus, & adduxit in civitatem David, donec completet ædificans domum ſuam, & domum Domini, & murum Jeruſalem per circuitum.

2 Attamen populus immolabat in excelſis: non enim ædificatum erat templum nomini Domini uſque in diem illum.

3 Dilexit autem Salomon Dominum, ambulans in præceptis David patris ſui, excepto quod in excelſis immolabat, & accendebat thymiama.

4 Abiit itaque in Gabaon, ut immolaret ibi: illud quippe erat excelſum maximum: mille hoſtias in holocauſtum obtulit Salomon ſuper altare illud in Gabaon.

5 Apparuit autem Dominus Salomoni per ſomnium nocte, dicens: poſtula quod vis ut dem tibi.

6 Et ait Salomon: Tu feciſti cum ſervo tuo David patre meo miſericordiam magnam, ſicut ambulavit in conſpectu tuo in veritate, & juſtitia, & recto corde tecum: cuſtodiſti ei miſericordiam tuam grandem, & dediſti ei filium ſedentem ſuper thronum ejus, ſicut eſt hodie.

7 Et nunc Domine Deus, tu regnare feciſti ſervum tuum pro David patre meo: ego autem ſum puer parvulus, & ignorans egreſſum & introitum meum.

8 Et ſervus tuus in medio eſt populi, quem elegiſti, populi infiniti, qui numerari & ſupputari non poteſt præ multitudine.

†2. Par. 1. 10. 9 † Dabis ergo ſervo tuo cor docile, ut populum tuum judicare poſſit, & diſcernere inter bonum & malum: quis enim poterit judicare populum iſtum, populum tuum hunc multum?

10 Placuit ergo ſermo coram Domino, quod Salomon poſtulaſſet hujuſcemodi rem.

11 Et dixit Dominus Salomoni: Quia poſtulaſti verbum hoc, & non petiſti tibi dies multos, nec divitias, aut animas inimicorum tuorum; ſed poſtulaſti tibi ſapientiam ad diſcernendum judicium:

12 Ecce feci tibi ſecundum ſermones tuos, & dedi tibi cor ſapiens & intelligens, in tantum ut nullus ante te ſimilis tui fuerit, nec poſt te ſurrecturus ſit.

† Sap. 13 † Sed & hæc, quæ non poſtulaſti, dedi tibi: divitias ſcilicet, & gloriam, ut nemo fuerit ſimilis tui in regibus cunctis retro diebus. 7. 11. Matth. 6. 29.

14 Si autem ambulaveris in viis meis, & cuſtodieris præcepta mea, & mandata mea, ſicut ambulavit pater tuus, longos faciam dies tuos.

15 Igitur evigilavit Salomon, & intellexit quod eſſet ſomnium: cumque veniſſet Jeruſalem, ſtetit coram arca fœderis Domini, & obtulit holocauſta, & fecit victimas pacificas, & grande convivium univerſis famulis ſuis.

16 Tunc venerunt duæ mulieres meretrices ad regem, ſteteruntque coram eo,

17 Quarum una ait: Obſecro, mi domine: ego & mulier hæc habitabamus in domo una, & peperi apud eam in cubiculo.

18 Tertia autem die poſtquam ego peperi, peperit & hæc: & eramus ſimul, nulluſque alius nobiſcum in domo, exceptis nobis duabus.

19 Mortuus eſt autem filius mulieris hujus nocte: dormiens quippe oppreſſit eum.

20 Et conſurgens intempeſtæ noctis ſilentio, tulit filium meum de latere meo ancillæ tuæ dormientis, & collocavit in ſinu ſuo: ſuum autem filium, qui erat mortuus, poſuit in ſinu meo.

21 Cumque ſurrexiſſem mane ut darem lac filio meo, apparuit mortuus; quem diligentius intuens clara luce, deprehendi non eſſe meum quem genueram.

22 Reſponditque altera mulier: Non eſt ita ut dicis, ſed filius tuus mortuus eſt, meus autem vivit. E contrario illa dicebat: Mentiris: filius quippe meus vivit, & filius tuus mortuus eſt. Atque in hunc modum conteudebant coram rege.

23 Tunc rex ait: Hæc dicit, Filius meus vivit, & filius tuus mortuus eſt. Et iſta reſpondit, Non, ſed filius tuus mortuus eſt, meus autem vivit.

24 Dixit ergo rex: Afferte mihi gladium. Cumque attuliſſent gladium coram rege,

25 Dividite, inquit, infantem vivum in duas partes, & date dimidiam partem uni, & dimidiam partem alteri.

26 Dixit autem mulier, cujus filius erat vivus, ad regem: (commota ſunt quippe viſcera ejus ſuper filio ſuo) Obſecro domine, date illi infantem vivum, & nolite interficere eum. E contrario illa dicebat: Nec mihi, nec tibi ſit, ſed dividatur.

27 Reſpondit rex, & ait: Date huic infantem vivum, & non occidatur: hæc eſt enim mater ejus.

28 Audivit itaque omnis Iſrael judicium quod judicaſſet rex, & timuerunt regem, videntes ſapientiam Dei eſſe in eo ad faciendum judicium.

CAPUT IV.

Numerantur principes & præfecti Salomonis, apparatus ciborum ipſius, opes, ſapientia, paciſque ſecuritas eo regnante, & numerus parabolarum atque carminum ejus.

1 ERat autem rex Salomon regnans ſuper omnem Iſrael:

2 Et hi principes quos habebat: Azarias filius Sadoc ſacerdotis:

3 Elihoreph & Ahia filii Sisa scribæ: Josaphat filius Ahilud a commentariis:

4 Banajas filius Jojadæ super exercitum: Sadoc autem, & Abiathar sacerdotes.

5 Azarias filius Nathan, super eos qui assistebant regi: Zabud filius Nathan sacerdos, amicus regis:

6 Et Ahisar præpositus domus: & Adoniram filius Abda super tributa.

7 Habebat autem Salomon duodecim præfectos super omnem Israel, qui præbebant annonam regi & domui ejus: per singulos enim menses in anno, singuli necessaria ministrabant.

8 Et hæc nomina eorum: Benhur, in monte Ephraim.

9 Bendecar, in Macces, & in Salebim, & in Bethsames, & in Elon, & in Bethanan.

10 Benhesed in Aruboth: ipsius erat Socho, & omnis terra Epher.

11 Benabinadab, cujus omnis Nephathdor, Taphet filiam Salomonis habebat uxorem.

12 Bana filius Ahilud regebat Thanac & Mageddo, & universam Bethsan, quæ est juxta Sarthana subter Jezrahel, a Bethsan usque Abelmehula e regione Jecmaan.

13 Bengaber in Ramoth Galaad: habebat Avothiair filii Manasse in Galaad, ipse præerat in omni regione Argob, quæ est in Basan, sexaginta civitatibus magnis atque muratis, quæ habebant seras æreas.

14 Ahinadab filius Addo præerat in Manaim.

15 Achimaas in Nephthali: sed & ipse habebat Basemath filiam Salomonis in conjugio.

16 Baana filius Husi, in Aser, & in Baloth.

17 Josaphat filius Pharue, in Issachar.

18 Semei filius Ela, in Benjamin.

19 Gaber filius Uri, in terra Galaad, in terra Sehon regis Amorrhæi & Og regis Basan, super omnia quæ erant in illa terra.

20 Juda & Israel innumerabiles, sicut arena maris in multitudine: comedentes, & bibentes, atque lætantes.

†*Eccli.* 47. 15. 21 † Salomon autem erat in ditione sua, habens omnia regna a flumine terræ Philisthiim usque ad terminum Ægypti: offerentium sibi munera, & servientium, ei cunctis diebus vitæ ejus,

22 Erat autem cibus Salomonis per dies singulos, triginta cori similæ, & sexaginta cori farinæ.

23 Decem boves pingues, & viginti boves pascuales, & centum arietes, excepta venatione cervorum, caprearum, atque bubalorum, & avium altilium.

24 Ipse enim obtinebat omnem regionem quæ erat trans flumen, a Thapsa usque ad Gazan, & cunctos reges illarum regionum: & habebat pacem ex omni parte in circuitu.

25 Habitabatque Juda & Israel absque timore ullo, unusquisque sub vite sua, & sub ficu sua, a Dan usque Bersabee, cunctis diebus Salomonis.

†2. *Par.* 9. 25. 26 † Et habebat Salomon quadraginta millia præsepia equorum currilium, & duodecim millia equestrium.

27 Nutriebantque eos supradicti regis præfecti: sed & necessaria mensæ regis Salomonis, cum ingenti cura præbebant in tempore suo.

28 Hordeum quoque & paleas equorum & jumentorum, deferebant in locum ubi erat rex, juxta constitutum sibi.

29 Dedit quoque Deus sapientiam Salomoni, & prudentiam multam nimis, & latitudinem cordis, quasi arenam, quæ est in littore maris.

30 Et præcedebat sapientia Salomonis sapientiam omnium orientalium & Ægyptiorum,

†*Eccli.* 47. 16. 31 † Et erat sapientior cunctis hominibus: sapientior Ethan Ezrahita, & Heman, & Chalcol, & Dorda, filiis Mahol, & erat nominatus in universis gentibus per circuitum.

32 Locutus est quoque Salomon tria millia parabolas: & fuerunt carmina ejus quinque & mille.

33 Et disputavit super lignis, a cedro quæ est in Libano, usque ad hyssopum quæ egreditur de pariete: & disseruit de jumentis, & volucribus, & reptilibus, & piscibus.

34 Et veniebant de cunctis populis ad audiendam sapientiam Salomonis, & ab universis regibus terræ, qui audiebant sapientiam ejus.

CAPUT V.

Concedit Hiram Salomoni ad templi ædificationem cæsores lignorum, quibus Salomon tribuit cibaria: numerus cæsorum, pertantium onera, latomorum, & præfectorum eorum.

1 Misit quoque Hiram rex Tyri servos suos ad Salomonem: audivit enim quod ipsum unxissent regem pro patre ejus: quia amicus fuerat Hiram David omni tempore.

2 Misit autem Salomon ad Hiram, dicens:

3 Tu scis voluntatem David patris mei, & quia non potuerit ædificare domum nomini Domini Dei sui propter bella imminentia per circuitum, donec daret Dominus eos sub vestigio pedum ejus.

4 Nunc autem requiem dedit Dominus Deus meus mihi per circuitum: & non est satan, neque occursus malus.

5 Quamobrem cogito ædificare templum nomini Domini Dei mei, sicut locutus est Dominus David patri meo, dicens: † Filius tuus, quem dabo pro te super solium tuum, ipse ædificabit domum nomini meo. †2. *Reg.* 7. 13. 1. *Par.* 22. 10.

6 Præcipe igitur ut præcidant mihi servi tui cedros de Libano, & servi mei sint cum servis tuis: mercedem autem servorum tuorum dabo tibi quamcumque petieris: scis enim quomodo non est in populo meo vir qui noverit ligna cædere sicut Sidonii.

7 Cum ergo audisset Hiram verba Salomonis, lætatus est valde, & ait: Benedictus Dominus Deus hodie, qui dedit David filium sapientissimum super populum hunc plurimum.

8 Et misit Hiram ad Salomonem, dicens: Audivi quæcumque mandasti mihi: ego faciam omnem voluntatem tuam in lignis cedrinis & abiegnis.

9 Servi mei deponent ea de Libano ad mare: & ego componam ea in ratibus in mari, usque ad locum quem significaveris mihi: & applicabo ea ibi, & tu tolles ea: præbebisque necessaria mihi, ut detur cibus domui meæ.

10 Ita-

10 Itaque Hiram dabat Salomoni ligna cedrina, & ligna abiegna, juxta omnem voluntatem eius.

11 Salomon autem præbebat Hiram, coros tritici viginti millia, in cibum domui ejus, & viginti coros purissimi olei: hæc tribuebat Salomon Hiram per singulos annos.

†*Supra* 5. 12. 12 † Dedit quoque Dominus sapientiam Salomoni, sicut locutus est ei: & erat pax inter Hiram & Salomonem, & percusserunt amba fœdus.

13 Elegitque rex Salomon operarios de omni Israel, & erat indictio triginta millia virorum.

14 Mittebatque eos in Libanum, decem millia per menses singulos vicissim, ita ut duobus mensibus essent in domibus suis: & Adoniram erat super hujusce modi indictione.

15 Fuerunt que Salomoni septuaginta millia eorum qui onera portabant, & octoginta millia latomorum in monte:

16 Absque præpositis qui præerant singulis operibus, numero trium millium & trecentorum, præcipientium populo & his qui faciebant opus.

17 Præcepitque rex, ut tollerent lapides grandes, lapides pretiosos, in fundamentum templi, & quadrarent eos:

18 Quos dolaverunt cæmentarii Salomonis, & cæmentarii Hiram: porro Giblii præparaverunt ligna & lapides ad ædificandam domum.

CAPUT VI.

Figura & fabrica templi quoad præcipuas ejus partes interiores & exteriores.

2. *Par.* 3. 1. 1 FActum est ergo quadringentesimo & octogesimo anno egressionis filiorum Israel de terra Ægypti, in anno quarto, mense Zio, (ipse est mensis secundus) regni Salomonis super Israel, ædificari cœpit domus Domino.

2 Domus autem, quam ædificabat rex Salomon Domino, habebat sexaginta cubitos in longitudine, & viginti cubitos in latitudine, & triginta cubitos in altitudine.

3 Et porticus erat ante templum viginti cubitorum longitudinis, juxta mensuram latitudinis templi: & habebat decem cubitos latitudinis ante faciem templi.

4 Fecitque in templo fenestras obliquas.

5 Et ædificavit super parietem templi tabulata per gyrum, in parietibus domus per circuitum templi & oraculi, & fecit latera in circuitu.

6 Tabulatum quod subter erat, quinque cubitos habebat latitudinis, & medium tabulatum sex cubitorum latitudinis, & tertium tabulatum septem habens cubitos latitudinis. Trabes autem posuit in domo per circuitum forinsecus, ut non hærerent muris templi.

7 Domus autem cum ædificaretur, de lapidibus dolatis atque perfectis ædificata est: & malleus, & securis, & omne ferramentum non sunt audita in domo cum ædificaretur.

8 Ostium lateris medii in parte erat domus dextræ: & per cochleam ascendebat in medium cœnaculum, & a medio in tertium.

9 Et ædificavit domum, & consummavit eam: texit quoque domum laquearibus cedrinis.

10 Et ædificavit tabulatum super omnem domum quinque cubitis altitudinis, & operuit domum lignis cedrinis.

11 Et factus est sermo Domini ad Salomonem, dicens:

12 Domus hæc, quam ædificas, si ambulaveris in præceptis meis, & judicia mea feceris, & custodieris omnia mandata mea, gradiens per ea: firmabo sermonem meum tibi, † quem locutus sum ad David patrem tuum. †2. *Reg.* 7. 16. 17. †1. *Par.* 22. 9.

13 † Et habitabo in medio filiorum Israel, & non derelinquam populum meum Israel.

14 Igitur ædificavit Salomon domum, & consummavit eam.

15 Et ædificavit parietes domus intrinsecus tabulatis cedrinis, a pavimento domus usque ad summitatem parietum, & usque ad laquearia, operuit lignis cedrinis intrinsecus: & texit pavimentum domus tabulis abiegnis.

16 Ædificavitque viginti cubitorum ad posteriorem partem templi tabulata cedrina, a pavimento usque ad superiora: & fecit interiorem domum oraculi in Sanctum sanctorum.

17 Porro quadraginta cubitorum erat ipsum templum pro foribus oraculi.

18 Et cedro omnis domus intrinsecus vestiebatur, habens tornaturas & junctiuras suas fabrefactas, & cælaturas eminentes: omnia cedrinis tabulis vestiebantur: nec omnino lapis apparere poterat in pariete.

19 Oraculum autem in medio domus, in interiori parte fecerat, ut poneret ibi arcam fœderis Domini.

20 Porro oraculum habebat viginti cubitos longitudinis, & viginti cubitos latitudinis, & viginti cubitos altitudinis, & operuit illud, atque vestivit auro purissimo: sed & altare vestivit cedro.

21 Domum quoque ante oraculum operuit auro purissimo, & affixit laminas clavis aureis.

22 Nihilque erat in templo quod non auro tegeretur: sed & totum altare oraculi texit auro.

23 Et fecit in oraculo duos cherubim de lignis olivarum, decem cubitorum altitudinis.

24 Quinque cubitorum ala cherub una, & quinque cubitorum ala cherub altera: id est, decem cubitos habentes, a summitate alæ unius usque ad alæ alterius summitatem.

25 Decem quoque cubitorum erat cherub secundus: in mensura pari, & opus unum erat in duobus cherubim,

26 Id est, altitudinem habebat unus cherub decem cubitorum, & similiter cherub secundus.

27 Posuitque cherubim in medio templi interioris: extendebat autem alas suas cherubim, & tangebat ala una parietem, & ala cherub secundi tangebat parietem alterum: alæ autem alteræ in media parte templi sibi invicem contingebant.

28 Texit quoque cherubim auro.

29 Et omnes parietes templi per circuitum sculpsit variis cælaturis & torno: & fecit in eis cherubim, & palmas, & picturas varias, quasi prominentes de pariete, & egredientes.

30 Sed & pavimentum domus texit auro intrinsecus & extrinsecus.

31 Et in ingressu oraculi fecit ostiola de lignis olivarum, postesque angulorum quinque.

32 Et

32 Et duo ostia de lignis olivarum: & sculpsit in eis picturam cherubim, & palmarum species, & anaglypha valde prominentia: & texit ea auro: & operuit tam cherubim quam palmas, & cetera, auro.

33 Fecitque in introitu templi postes de lignis olivarum quadrangulatos.

34 Et duo ostia de lignis abiegnis altrinsecus: & utrumque ostium duplex erat, & in invicem tenens aperiebatur.

35 Et sculpsit cherubim, & palmas, & exlaturas valde eminentes: operuitque omnia laminis aureis opere quadro ad regulam.

36 Et ædificavit atrium interius tribus ordinibus lapidum politorum, & uno ordine lignorum cedri.

37 Anno quarto fundata est domus Domini in mense Zio:

38 Et in anno undecimo, mense Bul (ipse est mensis octavus) perfecta est domus in omni opere suo, & in universis utensilibus suis: ædificavitque eam annis septem.

CAPUT VII.

Palatium Salomonis, domus saltus Libani atque uxoris ejus, varia & sumptuosissima templi supellex.

1 Domum autem suam ædificavit Salomon † tredecim annis, & ad perfectum usque perduxit. † *Infra* 9. 10.

2 Ædificavit quoque domum saltus Libani centum cubitorum longitudinis, & quinquaginta cubitorum latitudinis, & triginta cubitorum altitudinis: & quatuor deambulacra inter columnas cedrinas: ligna quippe cedrina exciderat in columnas.

3 Et tabulatis cedrinis vestivit totam cameram, quæ quadraginta quinque columnis sustentabatur. Unus autem ordo habebat columnas quindecim

4 Contra se invicem positas,

5 Et e regione se respicientes, æquali spatio inter columnas, & super columnas quadrangulata ligna in cunctis æqualia.

6 Et porticum columnarum fecit quinquaginta cubitorum longitudinis, & triginta cubitorum latitudinis: & alteram porticum in facie majoris porticus: & columnas, & epistylia super columnas.

7 Porticum quoque solii, in qua tribunal est, fecit: & texit lignis cedrinis a pavimento usque ad summitatem.

8 Et domuncula, in qua sedebatur ad judicandum, erat in media porticu, simili opere. Domum quoque fecit filiæ Pharaonis († quam uxorem duxerat Salomon) tali opere, quali & hanc porticum. † *Supra* 3. 1.

9 Omnia lapidibus pretiosis, qui ad normam quamdam atque mensuram tam intrinsecus quam extrinsecus serrati erant: a fundamento usque ad summitatem parietum, & extrinsecus usque ad atrium majus.

10 Fundamenta autem de lapidibus pretiosis, lapidibus magnis decem sive octo cubitorum.

11 Et desuper lapides pretiosi æqualis mensuræ secti erant, similiterque de cedro.

12 Et atrium majus rotundum, trium ordinum de lapidibus sectis, & unius ordinis de dolata cedro: necnon & in atrio domus Domini interiori, & in porticu domus.

13 Misit quoque rex Salomon, & tulit Hiram de Tyro,

14 Filium mulieris viduæ de tribu Nephtali, patre Tyrio, artificem æramentarium, & plenum sapientia, & intelligentia, & doctrina ad faciendum omne opus ex ære. Qui cum venisset ad regem Salomonem, fecit omne opus ejus.

15 Et finxit duas columnas æreas, decem & octo cubitorum altitudinis columnam unam: † & linea duodecim cubitorum ambiebat columnam utramque. † *Jere.* 52. 21.

16 Duo quoque capitella fecit, quæ ponerentur super capita columnarum, fusilia ex ære: quinque cubitorum altitudinis capitellum unum, & quinque cubitorum altitudinis capitellum alterum.

17 Et quasi in modum retis, & catenarum sibi invicem miro opere contextarum. Utrumque capitellum columnarum fusile erat: septena versatum retiacula in capitello uno, & septena retiacula in capitello altero.

18 Et perfecit columnas, & duos ordines per circuitum retiaculorum singulorum, ut tegerent capitella, quæ erant super summitatem, malogranatorum: eodem modo fecit & capitello secundo.

19 Capitella autem, quæ erant super capita columnarum, quasi opere lilii fabricata erant in porticu quatuor cubitorum.

20 Et rursum alia capitella in summitate columnarum desuper juxta mensuram columnæ contra retiacula: malogranatorum autem ducenti ordines erant in circuitu capitelli secundi.

21 Et statuit duas columnas in porticu templi: cumque statuisset columnam dexteram, vocavit eam nomine Jachin: similiter erexit columnam sectudam, & vocavit nomen ejus Booz.

22 Et super capita columnarum opus in modum lilii posuit: perfectumque est opus columnarum.

23 † Fecit quoque mare fusile decem cubitorum a labio usque ad labium, rotundum in circuitu: quinque cubitorum altitudo ejus, & resticula triginta cubitorum cingebat illud per circuitum. † 2. *Par.* 4. 2.

24 Et sculptura subter labium circuibat illud decem cubitis ambiens mare: duo ordines sculpturarum striatarum erant fusiles.

25 Et stabat super duodecim boves, e quibus tres respiciebant ad aquilonem, & tres ad occidentem, & tres ad meridiem, & tres ad orientem, & mare super eos desuper erat: quorum posteriora universa intrinsecus latitabant.

26 Grossitudo autem luteris, trium unciarum erat: labiumque ejus, quasi labium calicis, & folium repandi lilii: duo millia batos capiebat.

27 Et fecit decem bases æneas, quatuor cubitorum longitudinis bases singulas, & quatuor cubitorum latitudinis, & trium cubitorum altitudinis.

28 Et ipsum opus basium, interrasile erat: & sculpturæ inter juncturas.

29 Et inter coronulas & plectas, leones & boves & cherubim, & in juncturis similiter desuper: & subter leones & boves, quasi lora ex ære dependentia.

30 Et quatuor rotæ per bases singulas, & axes

axes æreæ: & per quatuor partes quasi humeruli subter luterem fusiles, contra se invicem respectantes.

31 Os quoque luteris intrinsecus erat in capitis summitate: & quod forinsecus apparebat, unius cubiti erat totum rotundum, pariterque habebat unum cubitum & dimidium: in angulis autem columnarum variæ cælaturæ erant: & media intercolumnia, quadrata non rotunda.

32 Quatuor quoque rotæ, quæ per quatuor angulos basis erant, cohærebant sibi subter basim: una rota habebat altitudinis cubitum & semis.

33 Tales autem rotæ erant, quales solent in curru fieri: & axes earum, & radii, & canthi, & modioli, omnia fusilia.

34 Nam & humeruli IIII quatuor per singulos angulos basis unius, ex ipsa basi fusiles & conjuncti erant.

35 In summitate autem basis erat quædam rotunditas dimidii cubiti, ita fabrefacta, ut luter de super posset imponi, habens cælaturas suas, variasque sculpturas ex semetipsa.

36 Sculpsit quoque in tabulatis illis quæ erant ex ære, & in angulis, cherubim, & leones, & palmas, quasi in similitudinem hominis stantis, ut non cælata, sed apposita per circuitum viderentur.

37 In hunc modum fecit decem bases, fusura una, & mensura, sculpturaque consimili.

38 Fecit quoque decem luteres æneos: quadraginta batos capiebat luter unus, eratque quatuor cubitorum: singulos quoque luteres per singulas, id est, decem bases posuit.

39 Et constituit decem bases, quinque ad dexteram partem templi, & quinque ad sinistram: mare autem posuit ad dexteram partem templi contra orientem ad meridiem.

40 Fecit ergo Hiram lebetes, & scutras, & hamulas, & perfecit omne opus regis Salomonis in templo Domini.

41 Columnas duas, & funiculos capitellorum super capitella columnarum duos: & retiacula duo, ut operirent duos funiculos, qui erant super capita columnarum.

42 Et malogranata quadraginta in duobus retiaculis: duos versus malogranatorum in retiaculis singulis, ad operiendos funiculos capitellorum, qui erant super capita columnarum.

43 Et bases decem, & luteres decem super bases.

44 Et mare unum, & boves duodecim subter mare.

45 Et lebetes, & scutras, & hamulas, omnia vasa, quæ fecit Hiram regi Salomoni in domo Domini, de aurichalco erant.

46 In campestri regione Jordanis fudit ea rex in argillosa terra, inter Sochoth & Sarthan.

47 Et posuit Salomon omnia vasa: propter multitudinem autem nimiam non erat pondus æris.

48 Fecitque Salomon omnia vasa in domo Domini: altare aureum, & mensam, super quam ponerentur panes propositionis, auream:

49 Et candelabra aurea, quinque ad dexteram, & quinque ad sinistram, contra oraculum, ex auro puro: & quasi lilii flores, & lucernas desuper aureas: & forcipes aureos,

50 Et hydrias, & fuscinulas, & phialas, & morteriola, & thuribula, de auro purissimo: & cardines ostiorum domus interioris Sancti sanctorum, & ostiorum domus templi, ex auro erant.

51 † Et perfecit omne opus quod faciebat Salomon in domo Domini, & intulit quæ sanctificaverat David pater suus, argentum & aurum, & vasa, reposuitque in thesauris domus Domini. †2.Par. 5. 2.

CAPUT VIII.

Templum, introducta in ipsum arca, dedicatur, nebula illud implente. Salomon post longam orationem populo benedicit: numerus boum & ovium immolatarum hac celebri festivitate.

1 TUnc † congregati sunt omnes majores natu Israel cum principibus tribuum, & duces familiarum filiorum Israel, ad regem Salomonem in Jerusalem: ut deferrent arcam fœderis Domini, de civitate David, id est, de Sion. †2.Par. 5. 2.

2 Convenitque ad regem Salomonem universus Israel in mense Ethanim, in solemni die, ipse est mensis septimus.

3 Veneruntque cuncti senes de Israel, & tulerunt arcam sacerdotes,

4 Et portaverunt arcam Domini, & tabernaculum fœderis, & omnia vasa Sanctuarii, quæ erant in tabernaculo: & ferebant ea sacerdotes & Levitæ.

5 Rex autem Salomon, & omnis multitudo Israel, quæ convenerat ad eum, gratiebatur cum illo ante arcam, & immolabant oves & boves absque æstimatione & numero.

6 Et intulerunt sacerdotes arcam fœderis Domini in locum suum, in oraculum templi, in Sanctum sanctorum, subter alas cherubim.

7 Siquidem Cherubim expandebant alas super locum arcæ, & protegebant arcam, & vectes ejus desuper.

8 Cumque eminerent vectes, & apparerent summitates eorum foris Sanctuarium ante oraculum, non apparebant ultra extrinsecus, qui & fuerunt ibi usque in præsentem diem.

9 In arca autem non erat aliud, † nisi duæ tabulæ lapideæ, quas posuerat in ea Moyses in Horeb, quando pepigit Dominus fœdus cum filiis Israel, cum egrederentur de terra Ægypti. †Exod. 34. 27. Hebr. 9. 4.

10 Factum est autem, cum exirent sacerdotes de Sanctuario, nebula implevit domum Domini.

11 Et non poterant sacerdotes stare & ministrare propter nebulam: impleverat enim gloria Domini domum Domini.

12 Tunc ait Salomon: † Dominus dixit ut habitaret in nebula. †2.Par. 6. 1.

13 Ædificans ædificavi domum in habitaculum tuum, firmissimum solium tuum in sempiternum.

14 Convertitque rex faciem suam, & benedixit omni ecclesiæ Israel: omnis enim ecclesia Israel stabat.

15 Et ait Salomon: Benedictus Dominus Deus Israel, qui locutus est ore suo ad David patrem meum, & in manibus ejus perfecit, dicens:

16 A die qua eduxi populum meum Israel de Ægypto, non elegi civitatem de universis tribubus Israel, ut ædificaretur domus, & esset nomen meum ibi: sed elegi David ut esset super populum meum Israel.

17 † Voluitque David pater meus ædificare domum nomini Domini Dei Israel: †2.Reg. 7. 5.

18 Et ait Dominus ad David patrem meum: Quod cogitasti in corde tuo ædificare domum nomini meo, bene fecisti, hoc ipsum mente tractans.

19 Verumtamen tu non ædificabis mihi domum, sed filius tuus, qui egredietur de renibus tuis, ipse ædificabit domum nomini meo.

20 Confirmavit Dominus sermonem suum, quem locutus est: stetique pro David patre meo, & sedi super thronum Israel, sicut locutus est Dominus: & ædificavi domum nomini Domini Dei Israel.

21 Et constitui ibi locum arcæ, in qua fœdus Domini est, quod percussit cum patribus nostris, quando egressi sunt de terra Ægypti.

22 Stetit autem Salomon ante altare Domini in conspectu ecclesiæ Israel, & expandit manus suas in cœlum,

23 Et ait: Domine Deus Israel, non est similis tui Deus in cœlo desuper, & super terram deorsum: qui custodis pactum & misericordiam servis tuis, qui ambulant coram te in toto corde suo.

24 Qui custodisti servo tuo David patri meo quæ locutus es ei: ore locutus es, & manibus perfecisti, ut hæc dies probat.

25 Nunc igitur Domine Deus Israel, conserva famulo tuo David patri meo quæ locutus es ei, dicens: † Non auferetur de te vir coram me, qui sedeat super thronum Israel: ita tamen si custodierint filii tui viam suam, ut ambulent coram me sicut tu ambulasti in conspectu meo. †2.Reg. 7. 12.

26 Et nunc Domine Deus Israel firmentur verba tua, quæ locutus es servo tuo David patri meo.

27 Ergone putandum est quod vere Deus habitet super terram? si enim cœlum, & cœli cœlorum te capere non possunt, quanto magis domus hæc, quam ædificavi?

28 Sed respice ad orationem servi tui, & ad preces ejus, Domine Deus meus: audi hymnum & orationem, quam servus tuus orat coram te hodie:

29 Ut sint oculi tui aperti super domum hanc nocte ac die? super domum, de qua dixisti: † Erit nomen meum ibi: ut exaudias orationem, quam orat in loco isto ad te servus tuus. †Deus. 12. 11.

30 Ut exaudias deprecationem servi tui & populi tui Israel, quodcumque oraverint in loco isto; & exaudies in loco habitaculi tui in cœlo, & cum exaudieris, propitius eris.

31 Si peccaverit homo in proximum suum, & habuerit aliquod juramentum, quo teneatur astrictus; & venerit propter juramentum coram altari tuo in domum tuam,

32 Tu exaudies in cœlo: & facies, & judicabis servos tuos, condemnans impium, & reddens viam suam super caput ejus, justificansque justum, & tribuens ei secundum justitiam suam.

33 Si fugerit populus tuus Israel inimicos suos (quia peccaturus est tibi) & agentes pœnitentiam, & confitentes nomini tuo, venerint, & oraverint, & deprecati te fuerint in domo hac;

34 Exaudi in cœlo, & dimitte peccatum populi tui Israel, & reduces eos in terram, quam dedisti patribus eorum.

35 Si clausum fuerit cœlum, & non pluerit propter peccata eorum, & orantes in loco isto, pœnitentiam egerint nomini tuo, & a peccatis suis conversi fuerint propter afflictionem suam:

36 Exaudi eos in cœlo, & dimitte peccata servorum tuorum, & populi tui Israel: & ostende eis viam bonam per quam ambulent, & da pluviam super terram tuam, quam dedisti populo tuo in possessionem.

37 Fames si oborta fuerit in terra aut pestilentia, aut corruptus aer, aut ambigo, aut locusta, vel rubigo, & afflixerit eum inimicus ejus portas obsidens, omnis plaga, universa infirmitas.

38 Cuncta deveratio, & imprecatio, quæ acciderit omni homini de populo tuo Israel; si quis cognoverit plagam cordis sui, & expanderit manus suas in domo hac,

39 Tu exaudies in cœlo in loco habitationis tuæ, & repropitiaberis, & facies ut des unicuique secundum omnes vias suas, sicut videris cor ejus (quia tu nosti solus cor omnium filiorum hominum)

40 Ut timeant te cunctis diebus, quibus vivunt super faciem terræ, quam dedisti patribus nostris.

41 Insuper & alienigena, qui non est de populo tuo Israel, cum venerit de terra longinqua propter nomen tuum (audietur enim nomen tuum magnum, & manus tua fortis, & brachium tuum

42 Extentum, ubique) cum venerit ergo, & oraverit in hoc loco,

43 Tu exaudies in cœlo, in firmamento habitaculi tui, & facies omnia pro quibus invocaverit te alienigena: ut discant universi populi terrarum nomen tuum timere, sicut populus tuus Israel, & probent quia nomen tuum invocatum est super domum hanc, quam ædificavi.

44 Si egressus fuerit populus tuus ad bellum contra inimicos suos, per viam, quocumque miseris eos, orabunt te contra viam civitatis, quam elegisti, & contra domum, quam ædificavi nomini tuo,

45 Et exaudies in cœlo orationes eorum, & preces eorum, & facies judicium eorum.

46 † Quod si peccaverint tibi (non est enim homo qui non peccet) & iratus tradideris eos inimicis suis, & captivi ducti fuerint in terram inimicorum longe vel prope, †2.Par. 6. 36. Eccles. 7. 21. 1.Joan. 1. 8.

47 Et egerint pœnitentiam in corde suo in loco captivitatis, & conversi deprecati te fuerint in captivitate sua, dicentes: Peccavimus, inique egimus, impie gessimus:

48 Et reversi fuerint ad te in universo corde suo, & tota anima sua, in terra inimicorum suorum, ad quam captivi ducti fuerint: & oraverint te contra viam terræ suæ, quam dedisti patribus eorum, & civitatis quam elegisti, & templi quod ædificavi nomini tuo:

49 Exaudies in cœlo, in firmamento solii tui, orationes eorum, & preces eorum, & facies judicium eorum:

50 Et propitiaberis populo tuo qui peccavit tibi, & omnibus iniquitatibus eorum, quibus prævaricati sunt in te: & dabis misericordiam coram eis qui eos captivos habuerint, ut misereantur eis.

51 Populus enim tuus est, & hereditas tua, quos eduxisti de terra Ægypti, de medio fornacis ferreæ.

52 Ut sint oculi tui aperti ad deprecationem servi tui, & populi tui Israel, & exaudias eos in universis pro quibus invocaverint te.

53 Tu

53 Tu enim separasti eos tibi in hereditatem de universis populis terræ, sicut locutus es per Moysen servum tuum, quando eduxisti patres nostros de Ægypto, Domine Deus.

54 Factum est autem, cum complesset Salomon orans Dominum omnem orationem & deprecationem hanc, surrexit de conspectu altaris Domini: utrumque enim genu in terram fixerat, & manus expanderat in cœlum.

55 Stetit ergo, & benedixit omni ecclesiæ Israel voce magna, dicens:

56 Benedictus Dominus, qui dedit requiem populo suo Israel, juxta omnia quæ locutus est: non cecidit ne unus quidem sermo, ex omnibus bonis quæ locutus est per Moysen servum suum.

57 Sit Dominus Deus noster nobiscum, sicut fuit cum patribus nostris, non derelinquens nos, neque projiciens.

58 Sed inclinet cor ea nostra ad se, ut ambulemus in universis viis ejus, & custodiamus mandata ejus, & ceremonias ejus, & judicia quæcumque mandavit patribus nostris.

59 Et sint sermones mei isti, quibus deprecatus sum coram Domino, appropinquantes Domino Deo nostro die ac nocte, ut faciat judicium servo suo, & populo suo Israel per singulos dies:

60 Ut sciant omnes populi terræ, quia Dominus ipse est Deus, & non est ultra absque eo.

61 Sit quoque cor nostrum perfectum cum Domino Deo nostro, ut ambulemus in decretis ejus, & custodiamus mandata ejus, sicut & hodie.

62 Igitur rex, & omnis Israel cum eo, immolabant victimas coram Domino.

63 Mactavitque Salomon hostias pacificas, quas immolavit Domino, boum viginti duo millia, & ovium centum viginti duo millia, & dedicaverunt templum Domini rex & filii Israel.

64 In die illa sanctificavit rex medium atrii, quod erat ante domum Domini; fecit quippe holocaustum ibi, & sacrificium, & adipem pacificorum: quoniam altare æreum, quod erat coram Domino, minus erat, & capere non poterat holocaustum, & sacrificium, & adipem pacificorum.

65 Fecit ergo Salomon in tempore illo festivitatem celebrem, & omnis Israel cum eo, multitudo magna ab introitu Emath usque ad rivum Ægypti, coram Domino Deo nostro, septem diebus & septem diebus, id est, quatuordecim diebus.

66 Et in die octava dimisit populos: qui benedicentes regi, profecti sunt in tabernacula sua lætantes, & alacri corde super omnibus bonis, quæ fecerat Dominus David servo suo, & Israel populo suo.

CAPUT IX.

Dominus Salomoni secundo apparens, jubet sua servare præcepta, addita comminatione nisi servata fuerint. Salomon plures ædificat civitates, gentes sibi facit tributarias, & classe in Ophir missa, plurimum auri recipit.

1 FActum est autem cum perfecisset Salomon ædificium domus Domini, & ædificium regis, & omne quod optaverat & voluerat facere.

2 Apparuit ei Dominus secundo, † sicut apparuerat ei in Gabaon. †*Supr.* 3. 5. 2. *Par.* 7. 12.

3 Dixitque Dominus ad eum: Exaudivi orationem tuam & deprecationem tuam, quam deprecatus es coram me: sanctificavi domum hanc, quam ædificasti, ut ponerem nomen meum ibi in sempiternum, & erunt oculi mei & cor meum ibi cunctis diebus.

4 Tu quoque si ambulaveris coram me, sicut ambulavit pater tuus, in simplicitate cordis, & in æquitate: & feceris omnia, quæ præcepi tibi, & legitima mea & judicia mea servaveris,

5 † Ponam thronum regni tui super Israel in sempiternum, sicut locutus sum David patri tuo, dicens: Non auferetur vir de genere tuo de solio Israel. †2 *Reg.* 7. 12. 16.

6 Si autem aversione averti fueritis vos & filii vestri, non sequentes me, nec custodientes mandata mea, & cerimonias meas, quas proposui vobis, sed abieritis & colueritis deos alienos, & adoraveritis eos:

7 Auferam Israel de superficie terræ, quam dedi eis: & templum, quod sanctificavi nomini meo, projiciam a conspectu meo, eritque Israel in proverbium, & in fabulam cunctis populis.

8 Et domus hæc erit in exemplum: omnis qui transierit per eam, stupebit, & sibilabit, & dicet: † Quare fecit Dominus sic terræ huic, & domui huic? †*Deut.* 29. 24. *Jerem.* 22. 8.

9 Et respondebunt: Quia reliquerunt Dominum Deum suum, qui eduxit patres eorum de terra Ægypti, & secuti sunt deos alienos, & adoraverunt eos, & coluerunt eos: idcirco induxit Dominus super eos omne malum hoc.

10 † Expletis autem annis viginti postquam ædificaverat Salomon duas domos, id est, domum Domini, & domum regis. †2. *Par.* 8. 1.

11 (Hiram rege Tyri præbente Salomoni ligna cedrina & abiegna, & aurum juxta omne quod opus habuerat) tunc dedit Salomon Hiram viginti oppida in terra Galilææ.

12 Et egressus est Hiram de Tyro, ut videret oppida quæ dederat ei Salomon, & non placuerunt ei,

13 Et ait: Hæccine sunt civitates, quas dedisti mihi, frater: Et appellavit eas terram chabul, usque in diem hanc.

14 Misit quoque Hiram ad regem Salomonem centum viginti talenta auri.

15 Hæc est summa expensarum, quam obtulit rex Salomon ad ædificandam domum Domini & domum suam, & Mello, & murum Jerusalem, & Heser, & Mageddo, & Gazer.

16 Pharao rex Ægypti ascendit, & cepit Gazer, succenditque eam igni: & Chananæum, qui habitabat in civitate, interfecit, & dedit eam in dotem filiæ suæ uxori Salomonis.

17 Ædificavit ergo Salomon Gazer, & Bethoron inferiorem,

18 Et Baalath, & Palmiram in terra solitudinis.

19 Et omnes vicos, qui ad se pertinebant, & erant absque muro, munivit, & civitates curruum & civitates equitum, & quodcumque ei placuit ut ædificaret in Jerusalem, & in Libano, & in omni terra potestatis suæ.

20 Universum populum, qui remanserat de Amorrhæis, & Hethæis, & Pherezæis, & Hævæis, & Jebusæis, qui non sunt de filiis Israel:

21 Horum filios, qui remanserant in terra,

quos scilicet non potuerant filii Israel exterminare: fecit Salomon tributarios, usque in diem hanc.

22 De filiis autem Israel non constituit Salomon servire quemquam, sed erant viri bellatores, & ministri ejus, & principes, & duces, & præfecti currium & equorum.

23 Erant autem principes super omnia opera Salomonis præpositi quingenti quinquaginta, qui habebant subjectum populum, & statutis operibus imperabant.

†2.Par. 8. 11. 24 † Filia autem Pharaonis ascendit de civitate David in domum suam, quam ædificaverat ei Salomon: tunc ædificavit Mello.

25 Offerebat quoque Salomon tribus vicibus per annos singulos holocausta, & pacificas victimas, super altare quod ædificaverat Domino, & adolebat thymiama coram Domino: perfectumque est templum.

26 Classem quoque fecit rex Salomon in Asiongaber, quæ est juxta Ailath in littore maris rubri, in terra Idumææ.

27 Misitque Hiram in classe illa servos suos viros nauticos & gnaros maris, cum servis Salomonis.

28 Qui cum venissent in Ophir, sumptum inde aurum quadringentorum viginti talentorum, detulerunt ad regem Salomonem.

CAPUT X.

Venit regina Saba ad regem Salomonem: quæ ejus mirata sapientiam, magnificentiam & gubernationem, datis acceptisque amplis muneribus, discessit: Salomon multum tributum ac aurum aliunde accipit, vasa & scuta magnificumque thronum construit, multam ac pretiosam habet supellectilem in vasis, curribus & equis, in abundantia argenti ac cedrorum.

†2.Par. 9. 1. *Matth.* 12. 42. *Luc.* 11. 31. 1 SEd † & Regina Saba, audita fama Salomonis in nomine Domini, venit tentare eum in ænigmatibus.

2 Et ingressa Jerusalem multo cum comitatu, & divitiis, camelis portantibus aromata, & aurum infinitum nimis, & gemmas pretiosas, venit ad regem Salomonem, & locuta est ei universa quæ habebat in corde suo.

3 Et docuit eam Salomon omnia verba quæ proposuerat: non fuit sermo, qui regem posset latere, & non responderet ei.

4 Videns autem regina Saba omnem sapientiam Salomonis, & domum quam ædificaverat,

5 Et cibos mensæ ejus, & habitacula servorum, & ordines ministrantium, vestesque eorum, & pincernas, & holocausta quæ offerebat in domo Domini: non habebat ultra spiritum.

6 Dixitque ad regem: Verus est sermo, quem audivi in terra mea,

7 Super sermonibus tuis, & super sapientia tua: & non credebam narrantibus mihi, donec ipsa veni, & vidi oculis meis, & probavi quod media pars mihi nuntiata non fuerit: major est sapientia & opera tua, quam rumor quem audivi.

8 Beati viri tui, & beati servi tui, qui stant coram te semper, & audiunt sapientiam tuam.

9 Sit Dominus Deus tuus benedictus, cui complacuisti, & posuit te super thronum Israel, eo quod dilexerit Dominus Israel in sempiternum, & constituit te regem, ut faceres judicium & justitiam.

10 Dedit ergo regi centum viginti talenta auri, & aromata multa nimis, & gemmas pretiosas: non sunt allata ultra aromata tam multa, quam ea quæ dedit regina Saba regi Salomoni.

(11 Sed & † classis Hiram, quæ portabat aurum de Ophir, attulit ex Ophir ligna thyina multa nimis, & gemmas pretiosas. †2.Par. 9. 10.

12 Fecitque rex de lignis thyinis fulcra domus Domini, & domus regiæ, & cytharas lyrasque cantoribus: non sunt allata hujuscemodi ligna thyina, neque visa usque in præsentem diem.)

13 Rex autem Salomon dedit reginæ Saba omnia quæ voluit & petivit ab eo: exceptis his, quæ ultro obtulerat ei munere regio. Quæ reversa est, & abiit in terram suam cum servis suis.

14 Erat autem pondus auri, quod afferebatur Salomoni per annos singulos sexcentorum sexaginta sex talentorum auri:

15 Excepto eo, quod afferebant viri qui super vectigalia erant, & negotiatores, universique scruta vendentes, & omnes reges Arabiæ, ducesque terræ.

16 Fecit quoque rex Salomon ducenta scuta de auro purissimo, sexcentos auri siclos dedit in laminas scuti unius.

17 Et trecentas peltas ex auro probato: trecentæ minæ auri unam peltam vestiebant: posuitque eas rex in domo saltus Libani.

18 Fecit etiam rex Salomon thronum de ebore grandem: & vestivit eum auro fulvo nimis.

19 Qui habebat sex gradus: & summitas throni rotunda erat in parte posteriori: & duæ manus hinc atque inde tenentes sedile: & duo leones stabant juxta manus singulas.

20 Et duodecim leunculi stantes super sex gradus hinc atque inde: non est factum tale opus in universis regnis.

21 Sed & omnia vasa, quibus potabat rex Salomon, erant aurea: & universa supellex domus saltus Libani de auro purissimo: non erat argentum, nec alicujus pretii putabatur in diebus Salomonis,

22 Quia classis regis per mare cum classe Hiram semel per tres annos ibat in Tharsis, deferens inde aurum, & argentum, & dentes elephantorum, & simias, & pavos.

23 Magnificatus est ergo rex Salomon super omnes reges terræ, divitiis, & sapientia.

24 Et universa terra desiderabat vultum Salomonis, ut audiret sapientiam ejus, quam dederat Deus in corde ejus.

25 Et singuli deferebant ei munera, vasa argentea & aurea, vestes & arma bellica, aromata quoque, & equos & mulos, per annos singulos.

26 † Congregavitque Salomon currus & equites, & facti sunt ei mille quadringenti currus, & duodecim millia equitum: & disposuit eos per civitates munitas, & cum rege in Jerusalem. †2.Par. 1. 14.

27 Fecitque ut tanta esset abundantia argenti in Jerusalem, quanta & lapidum: & cedrorum præbuit multitudinem, quasi sycomoros quæ nascuntur in campestribus.

28 Et educebantur equi Salomonis de Ægypto, & de Coa. Negotiatores enim regis emebant de Coa, & statuto pretio perducebant,

29 Egre-

29 Egrediebatur autem quadriga ex Ægypto sexcentis siclis argenti, & equus centum quinquaginta: atque in hunc modum cuncti reges Hethæorum & Syriæ equos venumdabant.

CAPUT XI.

Salomon plurimis jungitur mulieribus alienigenis, & ab ipsis infatuatus ad ipsarum idola convertitur: in quem iratus Dominus, suscitat ei adversarios Adad, Razon, & Jeroboam; cui per prophetam Ahiam promittit regnum Israel, servata una tribu Salomonis filio: moritur Salomon post quadraginta regni annos, cui succedit filius Roboam.

†*Deut.* 17. 17. *Eccli.* 47. 21.

1 REX autem Salomon † adamavit mulieres alienigenas multas, filiam quoque Pharaonis, & Moabitidas, & Ammonitidas, Idumæas, & Sidonias, & Hethæas:

2 De gentibus super quibus dixit Dominus filiis Israel: † Non ingrediemini ad eas, neque de illis ingredientur ad vestras: certissime enim avertent corda vestra ut sequamini deos earum. His itaque copulatus est Salomon ardentissimo amore.

†*Exod.* 34. 16.

3 Fueruntque ei uxores quasi reginæ septingentæ, & concubinæ trecentæ: & averterunt mulieres cor ejus.

4 Cumque jam esset senex, depravatum est cor ejus per mulieres, ut sequeretur deos alienos: nec erat cor ejus perfectum cum Domino Deo suo, sicut cor David patris ejus.

5 Sed colebat Salomon Astarthen deam Sidoniorum, & Moloch idolum Ammonitarum.

6 Fecitque Salomon quod non placuerat coram Domino, & non adimplevit ut sequeretur Dominum, sicut David pater ejus.

7 Tunc ædificavit Salomon fanum, Chamos idolo Moab, in monte qui est contra Jerusalem, & Moloch idolo filiorum Ammon.

8 Atque in hunc modum fecit universis uxoribus suis alienigenis, quæ adolebant thura, & immolabant diis suis.

9 Igitur iratus est Dominus Salomoni, quod aversa esset mens ejus a Domino Deo Israel, qui † apparuerat ei secundo,

† *Supr.* 9. 2.

10 Et præceperat de verbo hoc ne sequeretur deos alienos, & non custodivit quæ mandavit ei Dominus.

11 Dixit itaque Dominus Salomoni: Quia habuisti hoc apud te, & non custodisti pactum meum, & præcepta mea quæ mandavi tibi; dissipans scindam regnum tuum, & dabo illud servo tuo:

† *Infr.* 12. 15.

12 † Verumtamen in diebus tuis non faciam, propter David patrem tuum: de manu filii tui scindam illud,

13 Nec totum regnum auferam, sed tribum unam dabo filio tuo, propter David servum meum, & Jerusalem quam elegi.

14 Suscitavit autem Dominus adversarium Salomoni, Adad Idumæum de semine regio, qui erat in Edom.

†2 *Reg.* 8. 14.

15 † Cum enim esset David in Idumæa, & ascendisset Joab princeps militiæ ad sepeliendum eos qui fuerant interfecti, & occidisset omne masculinum in Idumæa

(16 Sex enim mensibus ibi moratus est Joab, & omnis Israel, donec interimeret omne masculinum in Idumæa)

17 Fugit Adad ipse, & viri Idumæi de servis patris ejus cum eo, ut ingrederetur Ægyptum: erat autem Adad puer parvulus.

18 Cumque surrexissent de Madian, venerunt in Pharan, tuleruntque secum viros de Pharan, & introierunt Ægyptum ad Pharaonem regem Ægypti: qui dedit ei domum, & cibos constituit; & terram delegavit.

19 Et invenit Adad gratiam coram Pharaone valde, in tantum ut daret ei uxorem, sororem uxoris suæ germanam Taphnes reginæ.

20 Genuitque ei soror Taphnes Genubath filium, & nutrivit eum Taphnes in domo Pharaonis: eratque Genubath habitans apud Pharaonem cum filiis ejus.

21 Cumque audisset Adad in Ægypto dormisse David cum patribus suis, & mortuum esse Joab principem militiæ, dixit Pharaoni: Dimitte me, ut vadam in terram meam.

22 Dixitque ei Pharao: Quæ enim res apud me indiges, ut quæras ire ad terram tuam? At ille respondit: Nulla: sed obsecro te ut dimittas me.

23 Suscitavit quoque ei Deus adversarium Razon filium Eliadæ, qui fugerat Adarezer regem Soba dominum suum:

24 Et congregavit contra eum viros, & factus est princeps latronum cum interficeret eos David: abieruntque Damascum, & habitaverunt ibi, & constituerunt eum regem in Damasco,

25 Eratque adversarius Israeli cunctis diebus Salomonis: & hoc est malum Adad, & odium contra Israel, regnavitque in Syria.

†2. *Par.* 13. 6.

26 † Jeroboam quoque filius Nabat, Ephrathæus, de Sareda, servus Salomonis, cujus mater erat nomine Serva, mulier vidua: levavit manum contra regem.

27 Et hæc est causa rebellionis adversus eum, quia Salomon ædificavit Mello, & coæquavit voraginem civitatis David patris sui.

28 Erat autem Jeroboam vir fortis & potens: vidensque Salomon adolescentem bonæ indolis & industrium, constituerat eum præfectum super tributa universæ domus Joseph.

†2 *Par.* 10. 15.

29 † Factum est igitur in tempore illo, ut Jeroboam egrederetur de Jerusalem, & inveniret eum Ahias Silonites propheta in via, opertus pallio novo: erant autem duo tantum in agro.

30 Apprehendensque Ahias pallium suum novum, quo coopertus erat, scidit in duodecim partes.

31 Et ait ad Jeroboam: Tolle tibi decem scissuras: hæc enim dicit Dominus Deus Israel. Ecce ego scindam regnum de manu Salomonis, & dabo tibi decem tribus.

32 Porro una tribus remanebit ei, propter servum meum David, & Jerusalem civitatem, quam elegi ex omnibus tribubus Israel:

33 Eo quod dereliquerit me, & adoraverit Astarthen deam Sidoniorum, & Chamos deum Moab, & Moloch deum filiorum Ammon: & non ambulaverit in viis meis, ut faceret justitiam coram me, & præcepta mea, & judicia sicut David pater ejus.

34 Nec auferam omne regnum de manu ejus, sed ducem ponam eum cunctis diebus vitæ suæ, propter David servum meum, quem elegi, qui custodivit mandata mea & præcepta mea.

35 Auferam autem regnum de manu filii ejus, & dabo tibi decem tribus:

36 Filio autem ejus dabo tribum unam, ut remaneat lucerna David servo meo cunctis die-

dicens coram me in Jerusalem civitate, quam elegi ut esset nomen meum ibi.

37 Te autem assumam, & regnabis super omnia quæ desiderat anima tua, eritque rex super Israel.

38 Si igitur audieris omnia quæ præcepero tibi, & ambulaveris in viis meis, & feceris quod rectum est coram me, custodiens mandata mea & præcepta mea, sicut fecit David servus meus: ero tecum, & ædificabo tibi domum fidelem, quomodo ædificavi David domum, & tradam tibi Israel:

39 Et affligam semen David super hoc, verumtamen non cunctis diebus.

40 Voluit ergo Salomon interficere Jeroboam: qui surrexit, & aufugit in Ægyptum ad Sesac regem Ægypti, & fuit in Ægypto usque ad mortem Salomonis.

41 Reliquum autem verborum Salomonis, & omnia quæ fecit, & sapientia ejus: ecce universa scripta sunt in Libro verborum dierum Salomonis.

42 Dies autem, quos regnavit Salomon in Jerusalem super omnem Israel, quadraginta anni sunt.

43 Dormivitque Salomon cum patribus suis, & sepultus est in civitate David patris sui, regnavitque Roboam filius ejus pro eo.

CAPUT XII.

Roboam juvenum frentus consilium patitur regni divisionem, & Jeroboam rex super decem tribus constituitur, exercitum quoque Roboam adversus Jeroboam Dominus per Semejam prophetam dissipat. Jeroboam vero aureos erexit vitulos in Dan & Bethel adorandos, constitutis sollemnitate, altari, ac sacerdotibus.

†2.Par. 10. 1. 1 VENIT autem Roboam in Sichem: illuc enim congregatus erat omnis Israel ad constituendum eum regem.

2 At vero Jeroboam filius Nabat, cum adhuc esset in Ægypto profugus a facie regis Salomonis, audita morte ejus, reversus est de Ægypto.

3 Miseruntque & vocaverunt eum: venit ergo Jeroboam, & omnis multitudo Israel, & locuti sunt ad Roboam, dicentes:

4 Pater tuus durissimum jugum imposuit nobis: tu itaque nunc imminue paululum de imperio patris tui durissimo, & de jugo gravissimo quod imposuit nobis, & serviemus tibi.

5 Qui ait eis: Ite usque ad tertium diem, & revertimini ad me. Cumque abiisset populus,

6 Iniit consilium rex Roboam cum senioribus, qui assistebant coram Salomone patre ejus cum adhuc viveret, & ait: Quod datis mihi consilium, ut respondeam populo huic?

7 Qui dixerunt ei: Si hodie obedieris populo huic, & servieris, & petitioni eorum cesseris, locutusque fueris ad eos verba lenia, erunt tibi servi cunctis diebus.

8 Qui dereliquit consilium senum, quod dederant ei, & adhibuit adolescentes, qui nutriti fuerant cum eo, & assistebant illi,

9 Dixitque ad eos: Quod mihi datis consilium, ut respondeam populo huic, qui dixerunt mihi: Levius fac jugum quod imposuit pater tuus super nos?

10 Et dixerunt ei juvenes qui nutriti fuerant cum eo: Sic loqueris populo huic, qui locuti sunt ad te, dicentes: Pater tuus aggravavit jugum nostrum, tu releva nos. Sic loqueris ad eos: Minimus digitus meus grossior est dorso patris mei.

10 Et nunc pater meus posuit super vos jugum grave, ego autem addam super jugum vestrum: pater meus cæcidit vos flagellis, ego autem cædam vos scorpionibus.

12 Venit ergo Jeroboam, & omnis populus ad Roboam die tertia, sicut locutus fuerat rex, dicens: Revertimini ad me die tertia.

13 Responditque rex populo dura, deserto consilio seniorum, quod ei dederant,

14 Et locutus est eis secundum consilium juvenum, dicens: Pater meus aggravavit jugum vestrum, ego autem addam jugo vestro: pater meus cæcidit vos flagellis: ego autem cædam vos scorpionibus.

15 Et non acquievit rex populo: quoniam aversatus fuerat eum Dominus, ut suscitaret verbum suum, † quod locutus fuerat in manu Ahiæ Silonitæ, ad Jeroboam filium Nabat. † Supr. 11. 31.

16 Videns itaque populus quod noluisset eos audire rex, respondit ei dicens: Quæ nobis pars in David? vel quæ hereditas in filio Isai? Vade in tabernacula tua Israel, nunc vide domum tuam David. Et abiit Israel in tabernacula sua.

17 Super filios autem Israel, quicumque habitabant in civitatibus Juda, regnavit Roboam.

18 Misit ergo rex Roboam Aduram, qui erat super tributa: & lapidavit eum omnis Israel, & mortuus est. Porro rex Roboam festinus ascendit currum, & fugit in Jerusalem:

19 Recessitque Israel a domo David, usque in præsentem diem.

20 Factum est autem cum audisset omnis Israel, quod reversus esset Jeroboam, miserunt, & vocaverunt eum congregato cœtu, & constituerunt eum regem super omnem Israel, nec secutus est quisquam domum David præter tribum Juda solam.

21 Venit autem Roboam Jerusalem, & congregavit universam domum Juda, & tribum Benjamin, centum octoginta millia electorum virorum bellatorum, ut pugnarent contra domum Israel, & redimerent regnum Roboam filio Salomonis.

22 † Factus est autem sermo Domini ad Semejam virum Dei, dicens: †2.Par. 11. 2.

23 Loquere ad Roboam filium Salomonis regem Juda, & ad omnem domum Juda, & Benjamin, & reliquos de populo, dicens:

24 Hæc dicit Dominus: Non ascendetis, neque bellabitis contra fratres vestros filios Israel. revertatur vir in domum suam, a me enim factum est verbum hoc. Audierunt sermonem Domini, & reversi sunt de itinere: sicut eis præceperat Dominus.

25 Ædificavit autem Jeroboam Sichem in monte Ephraim, & habitavit ibi: & egressus inde ædificavit Phanuel.

26 Dixitque Jeroboam in corde suo: Nunc revertetur regnum ad domum David,

27 Si ascenderit populus iste ut faciat sacrificia in domo Domini in Jerusalem: & convertetur cor populi hujus ad dominum suum Roboam regem Juda, interficientque me, & revertentur ad eum. † Tob. 1. 5.

28 † Et excogitato consilio fecit duos vitu-

los

†*Exod.* 32. 8. tos aureos, & dixit eis: Nolite ultra ascendere in Jerusalem: † Ecce dii tui Israel, qui te eduxerunt de terra Ægypti.

29 Posuitque unum in Bethel, & alterum in Dan:

30 Et factum est verbum hoc in peccatum: ibat enim populus ad adorandum vitulum usque in Dan.

†2. *Par.* 11. 15. 31 Et fecit fana in excelsis, & † sacerdotes de extremis populi, qui non erant de filiis Levi:

32 Constituitque diem sollemnem in mense octavo, quintadecima die mensis, in similitudinem sollemnitatis, quæ celebrabatur in Juda. Ut ascenderet altare, similiter fecit in Bethel, ut immolaret vitulis, quos fabricatus fuerat: constituitque in Bethel sacerdotes excelsorum, quæ fecerat.

33 Et ascendit super altare quod extruxerat in Bethel, quintadecima die mensis octavi, quem finxerat de corde suo: & fecit sollemnitatem filiis Israel, & ascendit super altare, ut adoleret incensum.

CAPUT XIII.

Missus propheta de Juda ad Jeroboam, de altaris subversione & nativitate Josiæ regis prophetat: qua urente, manus Jeroboam, qua exaruerat, sanitati restituitur: rediens autem propheta a leone occiditur, quod Dei verbo inobediens fuisset, & Jeroboam suam auget impietatem.

1 ET ecce vir Dei venit de Juda in sermone Domini in Bethel, Jeroboam stante super altare, & thus jaciente.

2 Et exclamavit contra altare in sermone Domini, & ait: Altare, altare, hæc dicit Dominus: † Ecce filius nascetur domui David, Josias nomine, & immolabit super te sacerdotes excelsorum, qui nunc in te thura succendunt, & ossa hominum super te incendet.

†4 *Reg.* 13. 16.

3 Deditque in illa die signum, dicens: Hoc erit signum quod locutus est Dominus: Ecce altare scindetur, & effundetur cinis qui in eo est.

4 Cumque audisset rex sermonem hominis Dei, quem inclamaverat contra altare in Bethel, extendit manum suam de altari, dicens: Apprehendite eum. Et exaruit manus ejus, quam extenderat contra eum: nec valuit retrahere eam ad se.

5 Altare quoque scissum est, & effusus est cinis de altari, juxta signum quod prædixerat vir Dei in sermone Domini.

6 Et ait rex ad virum Dei: Deprecare faciem Domini Dei tui, & ora pro me, ut restituatur manus mea mihi. Oravitque vir Dei faciem Domini, & reversa est manus regis ad eum, & facta est sicut prius fuerat.

7 Locutus est autem rex ad virum Dei: Veni mecum domum ut prandeas, & dabo tibi munera.

8 Respondit que vir Dei ad regem: Si dederis mihi mediam partem domus tuæ, non veniam tecum, nec comedam panem, neque bibam aquam in loco isto:

9 Sic enim mandatum est mihi in sermone Domini præcipientis: Non comedes panem, neque bibes aquam, nec reverteris per viam qua venisti.

10 Abiit ergo per aliam viam, & non est reversus per iter, quo venerat in Bethel.

11 Prophetes autem quidam senex habitabat in Bethel, ad quem venerunt filii sui, & narraverunt ei omnia opera, quæ fecerat vir Dei illa die in Bethel: & verba quæ locutus fuerat ad regem, narraverunt patri suo.

12 Et dixit eis pater eorum: Per quam viam abiit? Ostenderunt ei filii sui viam, per quam abierat vir Dei, qui venerat de Juda.

13 Et ait filiis suis: Sternite mihi asinum. Qui cum stravissent, ascendit,

14 Et abiit post virum Dei, & invenit eum sedentem subtus terebinthum: & ait illi: Tu ne es vir Dei qui venisti de Juda? Respondit ille: Ego sum.

15 Dixitque ad eum: Veni mecum domum, ut comedas panem.

16 Qui ait: Non possum reverti, neque venire tecum, nec comedam panem, neque bibam aquam in loco isto:

17 Quia locutus est Dominus ad me in sermone Domini, dicens: Non comedes panem, & non bibes aquam ibi, ne reverteris per viam quâ jeris.

18 Qui ait illi. Et ego propheta sum similis tui: & angelus locutus est mihi in sermone Domini, dicens: Reduc eum tecum in domum tuam, ut comedat panem, & bibat aquam. Fefellit eum,

19 Et reduxit secum: comedit ergo panem in domo ejus, & bibit aquam.

20 Cumque sederent ad mensam, factus est sermo Domini ad prophetam, qui reduxerat eum.

21 Et exclamavit ad virum Dei, qui venerat de Juda, dicens: Hæc dicit Dominus: Quia non obediens fuisti ori Domini, & non custodisti mandatum quod præcepit tibi Dominus Deus tuus,

22 Et reversus es, & comedisti panem, & bibisti aquam, in loco in quo præcepit tibi ne comederes panem, neque biberes aquam, non inferetur cadaver tuum in sepulchrum patrum tuorum.

23 Cumque comedisset & bibisset, stravit asinum suum prophetæ, quem reduxerat.

24 Qui cum abiisset, invenit eum leo in via, & occidit, & erat cadaver ejus projectum in itinere: asinus autem stabat juxta illum, & leo stabat juxta cadaver.

25 Et ecce, viri transeuntes viderunt cadaver projectum in via, & leonem stantem juxta cadaver. Et venerunt & divulgaverunt in civitate, in qua propheta ille senex habitabat.

26 Quod cum audisset propheta ille, qui reduxerat eum de via, ait: Vir Dei est, qui inobediens fuit ori Domini, & tradidit eum Dominus leoni, & confregit eum, & occidit juxta verbum Domini, quod locutus est ei.

27 Dixitque ad filios suos: Sternite mihi asinum. Qui cum stravissent,

28 Et ille abiisset, invenit cadaver ejus projectum in via, & asinum & leonem stantes juxta cadaver: non comedit leo de cadavere, nec læsit asinum.

29 Tulit ergo propheta cadaver viri Dei, & posuit illud super asinum, & reversus intulit in civitatem prophetæ senis ut plangeret eum.

30 Et posuit cadaver ejus in sepulchro suo: & planxerunt eum: Heu heu mi frater.

31 Cumque planxissent eum, dixit ad filios suos: Cum mortuus fuero, sepelite me in sepulchro, in quo vir Dei sepultus est: juxta ossa ejus ponite ossa mea.

32 Profecto enim venit sermo, quem prædixit

Digitized by Google

dixit in sermone Domini contra altare quod est in Bethel, & contra omnia fana excelsorum, quæ sunt in urbibus Samariæ.

33 Post verba hæc non est reversus Jeroboam de via sua pessima, sed e contrario fecit de novissimis populi sacerdotes excelsorum: quicumque volebat, implebat manum suam, & fiebat sacerdos excelsorum.

34 Et propter hanc causam peccavit domus Jeroboam, & eversa est, & deleta de superficie terræ.

CAPUT XIV.

Abias propheta ab uxore Jeroboam super filio Abia ægrotante interrogatus, prædicit filium morituum, & domum Jeroboam penitus evertendam: quo mortuo, succedit filius Nadab: rex autem Ægypti diripit domum Domini in Jerusalem; & mortuo Roboam, succedit filius Abia.

1 IN tempore illo ægrotavit Abia filius Jeroboam.

2 Dixitque Jeroboam uxori suæ: Surge, & commuta habitum, ne cognoscaris quod sis uxor Jeroboam: & vade in Silo, ubi est Ahias propheta, † qui locutus est mihi, quod regnaturus essem super populum hunc.

† *Supr.* 11. 31.

3 Tolle quoque in manu tua decem panes, & crustulam, & vas mellis, & vade ad illum: ipse enim indicabit tibi quid eventurum sit puero huic.

4 Fecit ut dixerat, uxor Jeroboam: & consurgens abiit in Silo: & venit in domum Ahiæ: at ille non poterat videre, quia caligaverant oculi ejus præ senectute.

5 Dixit autem Dominus ad Ahiam: Ecce uxor Jeroboam ingreditur ut consulat te super filio suo qui ægrotat: hæc & hæc loqueris ei. Cum ergo illa intraret, & dissimularet se esse quæ erat,

6 Audivit Ahias sonitum pedum ejus introeuntis per ostium, & ait: Ingredere uxor Jeroboam, quare aliam te esse simulas? ego autem missus sum ad te durus nuntius.

7 Vade, & dic Jeroboam: Hæc dicit Dominus Deus Israel: Quia exaltavi te de medio populi, & dedi te ducem super populum meum Israel:

8 Et scidi regnum domus David, & dedi illud tibi, & non fuisti sicut servus meus David, qui custodivit mandata mea, & secutus est me in toto corde suo, faciens quod placitum esset in conspectu meo:

9 Sed operatus es mala super omnes qui fuerunt ante te, & fecisti tibi deos alienos & conflatiles, ut me ad iracundiam provocares, me autem projecisti post corpus tuum:

10 Idcirco ecce ego inducam mala super domum Jeroboam, & † percutiam de Jeroboam mingentem ad parietem, & clausum, & novissimum in Israel: & mundabo reliquias domus Jeroboam, sicut mundari solet simus usque ad purum.

† *Infr.* 15. 29.

11 Qui mortui fuerint de Jeroboam in civitate, comedent eos canes: qui autem mortui fuerint in agro, vorabunt eos aves cœli: quia Dominus locutus est.

12 Tu igitur surge, & vade in domum tuam: & in ipso introitu pedum tuorum in urbem, morietur puer,

13 Et plangent eum omnis Israel: & sepelient: ste enim solus intereti de Jeroboam in sepulcrum, quia inventus est super eo sermo bonus a Domino Deo Israel, & domo Jeroboam.

14 Constituit autem sibi Dominus regem super Israel, qui percutiet domum Jeroboam in hac die, & in hoc tempore:

15 Et percutiet Dominus Deus Israel, sicut moveri solet arundo in aqua: & evellet Israel de terra bona hac, quam dedit patribus eorum, & ventilabit eos trans flumen: quia fecerunt sibi lucos, ut irritarent Dominum.

16 Et tradet Dominus Israel propter peccata Jeroboam, qui peccavit, & peccare fecit Israel.

17 Surrexit itaque uxor Jeroboam, & abiit, & venit in Thersa: cumque illa ingrederetur limen domus, puer mortuus est,

18 Et sepelierunt eum. Et planxit eum omnis Israel juxta sermonem Domini, quem locutus est in manu servi sui Ahiæ prophetæ.

19 Reliqua autem verborum Jeroboam, quomodo pugnaverit, & quomodo regnaverit, ecce scripta sunt in Libro verborum dierum regum Israel.

20 Dies autem, quibus regnavit Jeroboam, viginti duo anni sunt: & dormivit cum patribus suis: regnavitque Nadab filius ejus pro eo.

21 † Porro Roboam filius Salomonis regnavit in Juda. Quadraginta & unius anni erat Roboam, cum regnare cœpisset: decem & septem annos regnavit in Jerusalem civitate, quam elegit Dominus ut poneret nomen suum ibi, ex omnibus tribubus Israel. Nomen autem matris ejus Naama Ammanitis.

† 2 *Par.* 12. 13.

22 Et fecit Judas malum coram Domino, & irritaverunt eum super omnibus, quæ fecerant patres eorum in peccatis suis quæ peccaverunt.

23 Ædificaverunt enim & ipsi sibi aras, & statuas, & lucos, super omnem collem excelsum, & subter omnem arborem frondosam:

24 Sed & effeminati fuerunt in terra, fecerunt que omnes abominationes gentium, quas attrivit Dominus ante faciem filiorum Israel.

25 In quinto autem anno regni Roboam, ascendit Sesac rex Ægypti in Jerusalem,

26 Et tulit thesauros domus Domini, & thesauros regios, & universa diripuit: scuta quoque aurea, quæ † fecerat Salomon:

† *Supr.* 10. 16.

27 Pro quibus fecit rex Roboam scutaærea, & tradidit ea in manum ducum scriptariorum, & eorum qui excubabant ante ostium domus regis.

28 Cumque ingrederetur rex in domum Domini, portabant ea qui præeundi habebant officium: & postea reportabant ad armamentarium scutariorum.

29 Reliqua autem sermonum Roboam, & omnia quæ fecit, ecce scripta sunt in Libro sermonum dierum regum Juda.

30 Fuitque bellum inter Roboam & Jeroboam cunctis diebus.

31 Dormivitque Roboam cum patribus suis, & sepultus est cum eis in civitate David: nomen autem matris ejus Naama Ammanitis: & regnavit Abiam filius ejus pro eo.

CAPUT XV.

Impio Abia regi Juda succedit pius filius Asa, qui adversus Baasa regem Israel praliatur, impetrato a Benadad rege Syriæ auxilio. Asa morienti succedit filius Josaphat: at Baasa Nadab filium Jeroboam cum universa cognatione occidit, & pro eo regnat super Israel viginti quatuor annis, impius post impium.

1 IGitur in octavo decimo anno regni Jeroboam filii Nabat, regnavit Abiam super Judam.

†2.Par. 13. 2. 2 Tribus annis regnavit in Jerusalem: † nomen matris ejus Maacha filia Abissalom.

3 Ambulavitque in omnibus peccatis patris sui, quæ fecerat ante eum: nec erat cor ejus perfectum cum Domino Deo suo, sicut cor David patris ejus.

4 Sed propter David dedit ei Dominus Deus suus lucernam in Jerusalem, ut suscitaret filium ejus post eum, & statueret Jerusalem:

5 Eo quod fecisset David rectum in oculis Domini, & non declinasset ab omnibus, quæ præceperat ei cunctis diebus vitæ suæ, † excepto sermone Uriæ Hethæi.

†2.Reg 11. 4. 6 Attamen bellum fuit inter Roboam & Jeroboam, omni tempore vitæ ejus.

7 Reliqua autem sermonum Abiam, & omnia quæ fecit, nonne hæc scripta sunt in Libro verborum dierum regum Juda? Fuitque † prælium inter Abiam & inter Jeroboam.

†2.Par. 13. 1. 8 Et dormivit Abiam cum patribus suis, & sepelierunt eum in civitate David: † regnavitque Asa filius ejus pro eo.

†2.Par. 14. 1. 9 In anno ergo vigesimo Jeroboam regis Israel regnavit Asa rex Juda,

10 Et quadraginta & uno anno regnavit in Jerusalem. Nomen matris ejus Maacha, filia Abessalom.

11 Et fecit Asa rectum ante conspectum Domini, sicut David pater ejus:

12 Et abstulit effeminatos de terra, purgavitque universas sordes idolorum, quæ fecerant patres ejus.

13 Insuper & Maacham matrem suam amovit, ne esset princeps in sacris Priapi, & in luco ejus, quem consecraverat: subvertitque specum ejus, & confregit simulacrum turpissimum, & combussit in torrente Cedron:

14 Excelsa autem non abstulit. Verumtamen cor Asa perfectum erat cum Domino cunctis diebus suis:

15 Et intulit ea, quæ sanctificaverat pater suus, & voverat, in domum Domini, argentum & aurum, & vasa.

16 Bellum autem erat inter Asa, & Baasa regem Israel, cunctis diebus eorum.

†2.Par. 16. 1. 17 † Ascendit quoque Baasa rex Israel in Judam, & ædificavit Rama, ut non posset quispiam egredi vel ingredi de parte Asa regis Juda.

18 Tollens itaque Asa omne argentum & aurum, quod remanserat in thesauris domus Domini, & in thesauris domus regiæ, dedit illud in manus servorum suorum: & misit ad Benadad filium Tabremon filii Hezion, regem Syriæ, qui habitabat in Damasco, dicens:

19 Fœdus est inter me & te, & inter patrem meum & patrem tuum: ideo misi tibi munera, argentum & aurum: & peto ut vemias, & irritum facias fœdus, quod habes cum Baasa rege Israel, & recedat a me.

20 Acquiescens Benadad regi Asa, misit principes exercitus sui in civitates Israel, & percusserunt Ahion, & Dan, & Abeldomum Maacha, & universam Cenneroth, omnem scilicet terram Nephthali.

21 Quod cum audisset Baasa, intermisit ædificare Rama, & reversus est in Thersa.

22 Rex autem Asa nuntium misit in omnem Judam, dicens: Nemo sit excusatus: & tulerunt lapides de Rama, & ligna ejus, quibus ædificaverat Baasa, & extruxit de eis rex Asa Gabaa Benjamin, & Maspha.

23 Reliqua autem omnium sermonum Asa, & universa fortitudines ejus, & cuncta quæ fecit, & civitates quas extruxit, nonne hæc scripta sunt in Libro verborum dierum regum Juda? Verumtamen in tempore senectutis suæ doluit pedes.

24 Et dormivit cum patribus suis, & sepultus est cum eis in civitate David patris sui. † Regnavitque Josaphat filius ejus pro eo.

†2.Par. 17. 1. 25 Nadab vero filius Jeroboam regnavit super Israel anno secundo Asa regis Juda: regnavitque super Israel duobus annis.

26 Et fecit quod malum est in conspectu Domini, & ambulavit in viis patris sui, & in peccatis ejus, quibus peccare fecit Israel.

27 Insidiatus est autem ei Baasa filius Ahiæ de domo Issachar, & percussit eum in Gebbethon, quæ est urbs Philisthinorum; siquidem Nadab & omnis Israel obsidebant Gebbethon.

28 Interfecit ergo illum Baasa in anno tertio Asa regis Juda, & regnavit pro eo.

† *Infra* 21. 12. 29 Cumque regnasset, † percussit omnem domum Jeroboam: non dimisit ne unam quidem animam de semine ejus, donec deleret eum juxta verbum Domini, † quod locutus fuerat in manu servi sui Ahiæ Silonitis,

† *Supr.* 14. 10. 30 Propter peccata Jeroboam, quæ peccaverat, & quibus peccare fecerat Israel: & propter delictum, quo irritaverat Dominum Deum Israel.

31 Reliqua autem sermonum Nadab, & omnia quæ operatus est, nonne hæc scripta sunt in Libro verborum dierum regum Israel?

32 Fuitque bellum inter Asa, & Baasa regem Israel, cunctis diebus eorum.

33 Anno tertio Asa regis Juda, regnavit Baasa filius Ahiæ, super omnem Israel, in Thersa, viginti quatuor annis.

34 Et fecit malum coram Domino, ambulavitque in via Jeroboam, & in peccatis ejus, quibus peccare fecit Israel.

CAPUT XVI.

Jehu propheta prædicit regis Baasa & domus ipsius subversionem, cui mortuo succedit filius Ela, quem impius Zambri occidit, eoque regnum invadente, elegit Israel Amri, quo impio regnum obtinente, Zambri se cum domo regia succendit: Mortuus autem Amri succedit filius impiissimus Achab, qui Jezabel duxit uxorem, & ejus tempore reædificatur Jericho, sed non impune.

1 FActus est autem sermo Domini ad Jehu filium Hanani contra Baasa, dicens:

2 Pro eo quod exaltavi te de pulvere, & posui te ducem super populum meum Israel,

tu autem ambulasti in via Jeroboam, & peccare fecisti populum meum Israel, ut me irritares in peccatis eorum:

3 Ecce: ego demetam posteriora Baasa, & posteriora domus ejus: & faciam domum tuam sicut domum Jeroboam filii Nabat.

† *Supr.* 14. 11. 4 † Qui mortuus fuerit de Baasa in civitate, comedent eum canes: & qui mortuus fuerit ex eo in regione, comedent eum volucres cœli.

†2. *Par.* 16. 1. 5 † Reliqua autem sermonum Baasa, & quæcumque fecit, & prælia ejus, nonne hæc scripta sunt in Libro verborum dierum regum Israel?

6 Dormivit ergo Baasa cum patribus suis, sepultusque est in Thersa: & regnavit Ela filius ejus pro eo.

7 Cum autem in manu Jehu filii Hanani prophetæ verbum Domini factum esset contra Baasa, & contra domum ejus, & contra omne malum, quod fecerat coram Domino, ad irritandum eum in operibus manuum suarum, ut fieret sicut domus Jeroboam: ob hanc causam occidit eum, hæc est, Jehu filium Hanani, prophetam.

8 Anno vigesimosexto Asa regis Juda, regnavit Ela filius Baasa super Israel in Thersa duobus annis.

9 Et rebellavit contra eum servus suus Zambri, dux mediæ partis equitum: erat autem Ela in Thersa bibens, & temulentus, in domo Arsa præfecti Thersa.

10 † Irruens ergo Zambri, percussit & occidit eum, anno vigesimo septimo Asa regis Juda, & regnavit pro eo.

11 Cumque regnasset, & sedisset super solium ejus, percussit omnem domum Baasa, & non dereliquit ex ea mingentem ad parietem, & propinquos & amicos ejus.

12 Delevitque Zambri omnem domum Baasa, juxta verbum Domini, quod locutus fuerat ad Baasa in manu Jehu prophetæ,

13 Propter universa peccata Baasa, & peccata Ela filii ejus, qui peccaverunt, & peccare fecerunt Israel, provocantes Dominum Deum Israel in vanitatibus suis.

14 Reliqua autem sermonum Ela, & omnia quæ fecit, nonne hæc scripta sunt in Libro verborum dierum regum Israel?

15 Anno vigesimo septimo Asa regis Juda, regnavit Zambri septem diebus in Thersa: porro exercitus obsidebat Gebbethon urbem Philisthinorum.

16 Cumque audisset rebellasse Zambri, & occidisse regem, fecit sibi regem omnis Israel Amri, qui erat princeps militiæ super Israel in die illa in castris.

17 Ascendit ergo Amri, & omnis Israel cum eo, de Gebbethon, & obsidebant Thersa.

18 Videns autem Zambri quod expugnanda esset civitas, ingressus est palatium, & succendit se cum domo regia: & mortuus est

19 In peccatis suis, quæ peccaverat faciens malum coram Domino, & ambulans in via Jeroboam, & in peccato ejus, quo fecit peccare Israel.

20 Reliqua autem sermonum Zambri, & insidiarum ejus, & tyrannidis, nonne hæc scripta sunt in Libro verborum dierum regum Israel?

21 Tunc divisus est populus Israel in duas partes: media pars populi sequebatur Thebni filium Gineth, ut constitueret eum regem: & media pars Amri.

22 Prævaluit autem populus qui erat cum Amri, populo qui sequebatur Thebni filium Gineth: mortuusque est Thebni, & regnavit Amri.

23 Anno trigesimo primo Asa regis Juda, regnavit Amri super Israel, duodecim annis: in Thersa regnavit sex annis.

24 Emitque montem Samariæ a Somer duobus talentis argenti: & ædificavit eum, & vocavit nomen civitatis, quam extruxerat, nomine Semer domini montis, Samariam.

25 Fecit autem Amri malum in conspectu Domini, & operatus est nequiter, super omnes qui fuerunt ante eum.

26 Ambulavitque in omni via Jeroboam filii Nabat, & in peccatis ejus quibus peccare fecerat Israel: ut irritaret Dominum Deum Israel in vanitatibus suis.

27 Reliqua autem sermonum Amri, & prælia ejus quæ gessit, nonne hæc scripta sunt in Libro verborum dierum regum Israel?

28 Dormivitque Amri cum patribus suis, & sepultus est in Samaria: regnavitque Achab filius ejus pro eo.

29 Achab vero filius Amri regnavit super Israel anno trigesimo octavo Asa regis Juda. Et regnavit Achab filius Amri super Israel in Samaria viginti & duobus annis.

30 Et fecit Achab filius Amri malum in conspectu Domini, super omnes qui fuerunt ante eum.

31 Nec sufficit ei ut ambularet in peccatis Jeroboam filii Nabat: insuper duxit uxorem Jezabel filiam Ethbaal regis Sidoniorum. Et abiit, & servivit Baal, & adoravit eum.

32 Et posuit aram Baal in templo Baal, quod ædificaverat in Samaria,

33 Et plantavit lucum: & addidit Achab in opere suo, irritans Dominum Deum Israel, super omnes reges Israel qui fuerunt ante eum.

† *Jos.* 6. 26. 34 † In diebus ejus ædificavit Hiel de Bethel, Jericho: in Abiram primitivo suo posuit portas ejus: juxta verbum Domini, quod locutus fuerat in manu Josue filii Nun.

CAPUT XVII.

Elias cælum triennio clausit, primumque pascitur a corvis, deinde a muliere Sareptana, cujus hydria farina & lecythus olei non minuuntur; filius autem ipsius oratione Eliæ resuscitatur.

Eccli. 48. 1. *Jac.* 5. 17. 1 ET dixit Elias Thesbites de habitatoribus Galaad ad Achab: Vivit Dominus Deus Israel, in cujus conspectu sto, si erit annis his ros & pluvia, nisi juxta oris mei verba.

2 Et factum est verbum Domini ad eum, dicens:

3 Recede hic, & vade contra orientem, & abscondere in torrente Carith, qui est contra Jordanem,

4 Et ibi de torrente bibes: corvisque præcepi ut pascant te ibi.

5 Abiit ergo, & fecit juxta verbum Domini: cumque abiisset, sedit in torrente Carith, qui est contra Jordanem.

6 Corvi quoque deferebant ei panem & carnes mane, similiter panem & carnes vesperi: & bibebat de torrente.

7 Post dies autem siccatus est torrens: non enim pluerat super terram.

8 Factus est ergo sermo Domini ad eum, dicens:

9 Surge, & vade in Sarephta Sidoniorum, & manebis ibi: præcepi enim ibi mulieri viduæ ut pascat te.

† Luc. 4. 26. 10 † Surrexit, & abiit in Sarephta. Cumque veniret ad portam civitatis, apparuit ei mulier vidua colligens ligna, & vocavit eam, dixitque ei: Da mihi paululum aquæ in vase, ut bibam.

11 Cumque illa pergeret ut afferret, clamavit post tergum ejus, dicens: Affer mihi, obsecro, & buccellam panis in manu tua.

12 Quæ respondit: Vivit Dominus Deus tuus, quia non habeo panem, nisi quantum pugillus capere potest farinæ in hydria, & paululum olei in lecytho: en colligo duo ligna, ut ingrediar & faciam illum mihi & filio meo, ut comedamus, & moriamur.

13 Ad quam Elias ait: Noli timere, sed vade, & fac sicut dixisti: verumtamen mihi primum fac de ipsa farinula subcinericium panem parvulum, & affer ad me: tibi autem & filio tuo facies postea.

14 Hæc autem dicit Dominus Deus Israel: Hydria farinæ non deficiet, nec lecythus olei minuetur, usque ad diem in qua Dominus daturus est pluviam super faciem terræ.

15 Quæ abiit, & fecit juxta verbum Eliæ: & comedit ipse, & illa, & domus ejus: & ex illa die

16 Hydria farinæ non defecit, & lecythus olei non est imminutus, juxta verbum Domini, quod locutus fuerat in manu Eliæ.

17 Factum est autem post hæc, ægrotavit filius mulieris matris familias, & erat languor fortissimus, ita ut non remaneret in eo halitus.

18 Dixit ergo ad Eliam: Quid mihi & tibi vir Dei? ingressus es ad me, ut rememorarentur iniquitates meæ, & interficeres filium meum?

19 Et ait ad eam Elias: Da mihi filium tuum. Tulitque eum de sinu ejus, & portavit in cœnaculum ubi ipse manebat, & posuit super lectulum suum.

20 Et clamavit ad Dominum, & dixit: Domine Deus meus, etiam ne viduam, apud quam ego utcumque sustentor, afflixisti ut interficeres filium ejus?

21 Et expandit se, atque mensus est super puerum tribus vicibus, & clamavit ad Dominum, & ait: Domine Deus meus, revertatur obsecro anima pueri hujus in viscera ejus.

22 Et exaudivit Dominus vocem Eliæ: & reversa est anima pueri intra eum, & revixit.

23 Tulitque Elias puerum, & deposuit eum de cœnaculo in inferiorem domum, & tradidit matri suæ, & ait illi: En vivit filius tuus.

24 Dixitque mulier ad Eliam: Nunc in isto cognovi, quoniam vir Dei es tu, & verbum Domini in ore tuo verum est.

CAPUT XVIII.

Increscente fame Elias Abdiæ herbam pecoribus quærenti occurrit, cui agre persuadet ut nuntiet Achab se adesse, qui occurrens Eliæ ab ipso corripitur: Dei zelo Elias 850 pseudoprophetas occidi jubet, dato de cælo igne ad consummationem holocausti, & pluviam a Deo impetrat.

1 POst dies multos factum est verbum Domini ad Eliam, in anno tertio dicens: Vade, & ostende te Achab, ut dem pluviam super faciem terræ.

2 Ivit ergo Elias, ut ostenderet se Achab: erat autem fames vehemens in Samaria.

3 Vocavitque Achab Abdiam dispensatorem domus suæ: Abdias autem timebat Dominum valde.

4 Nam cum interficeret Jezabel prophetas Domini, tulit ille centum prophetas, & abscondit eos quinquagenos & quinquagenos in speluncis, & pavit eos pane & aqua.

5 Dixit ergo Achab ad Abdiam: Vade in terram ad universos fontes aquarum, & in cunctas valles, si forte possimus invenire herbam, & salvare equos & mulos: & non penitus jumenta intereant.

6 Divisseruntque sibi regiones, ut circuirent eas: Achab ibat per viam unam, & Abdias per viam alteram seorsim.

7 Cumque esset Abdias in via, Elias occurrit ei: qui cum cognovisset eum, cecidit super faciem suam, & ait: Num tu es, domine mi, Elias?

8 Cui ille respondit: Ego. Vade, & dic domino tuo: Adest Elias.

9 Et ille, Quid peccavi, inquit, quoniam tradis me servum tuum in manu Achab, ut interficiat me?

10 Vivit Dominus Deus tuus, quia non est gens aut regnum, quo non miserit dominus meus te requirens: & respondentibus cunctis: Non est hic: adjuravit regna singula & gentes, eo quod minime reperiretis.

11 Et nunc tu dicis mihi: Vade, & dic domino tuo: Adest Elias.

12 Cumque recessero a te, Spiritus Domini asportabit te, in locum quem ego ignoro: & ingressus nuntiabo Achab, & non inveniens te, interficiet me: servus autem tuus timet Dominum ab infantia sua.

13 Numquid non indicatum est tibi domino meo, quid fecerim cum interficeret Jezabel prophetas Domini quod absconderim de prophetis Domini, centum viros, quinquagenos & quinquagenos, in speluncis, & paverim eos pane & aqua?

14 Et nunc tu dicis: Vade, & dic domino tuo: Adest Elias: ut interficiat me?

15 Et dixit Elias: Vivit Dominus exercituum, ante cujus vultum sto, quia hodie apparebo ei.

16 Abiit ergo Abdias in occursum Achab, & indicavit ei: venitque Achab in occursum Eliæ.

17 Et cum vidisset eum, ait: Tune es ille, qui conturbas Israel?

18 Et ille ait: Non ego turbavi Israel, sed tu, & domus patris tui, qui dereliquisti mandata Domini, & secuti estis Baalim.

19 Verumtamen nunc mitte, & congrega ad me universum Israel in monte Carmeli, & prophetas Baal quadringentos quinquaginta, prophetasque lucorum quadringentos, qui comedunt de mensa Jezabel.

20 Misit Achab ad omnes filios Israel, & congregavit prophetas in monte Carmeli.

21 Accedens autem Elias ad omnem populum, ait: Usquequo claudicatis in duas partes? si Dominus est Deus, sequimini eum: si autem Baal, sequimini illum. Et non respondit ei populus verbum.

22 Et ait rursus Elias ad populum: Ego remansi propheta Domini solus: prophetæ autem Baal quadringenti & quinquaginta viri sunt.

23 Detur nobis duo boves, & illi eligant sibi bovem unum, & in frusta cædentes, ponant super ligna, ignem autem non supponant: & ego faciam bovem alterum, & imponam super ligna, ignem autem non supponam.

24 Invocate nomina deorum vestrorum, & ego invocabo nomen Domini mei: & Deus qui exaudierit per ignem, ipse sit Deus. Respondens omnis populus ait: Optima propositio.

25 Dixit ergo Elias prophetis Baal: Eligite vobis bovem unum, & facite primi, quia vos plures estis: & invocate nomina deorum vestrorum, ignemque non supponatis.

26 Qui cum tulissent bovem, quem dederat eis, fecerunt: & invocabant nomen Baal de mane usque ad meridiem, dicentes: Baal exaudi nos. Et non erat vox, nec qui responderet: transiliebantque altare quod fecerant.

27 Cumque esset jam meridies, illudebat illis Elias, dicens: Clamate voce majore: Deus enim est, & forsitan loquitur, aut in diversorio est, aut in itinere, aut certe dormit, ut excitetur.

28 Clamabant ergo voce magna, & incidebant se juxta ritum suum cultris & lanceolis, donec perfunderentur sanguine.

29 Postquam autem transiit meridies, & illis prophetantibus venerat tempus quo sacrificium offerri solet, nec audiebatur vox, nec aliquis respondebat, nec attendebat orantes:

30 Dixit Elias omni populo: Venite ad me. Et accedente ad se populo, curavit altare Domini, quod destructum fuerat.

31 Et tulit duodecim lapides juxta numerum tribuum filiorum Jacob, ad quem factus
† *Gen.* 32. 18. est sermo Domini, dicens: † Israel erit nomen tuum.

32 Et ædificavit de lapidibus altare in nomine Domini: fecitque aquæductum, quasi per duas aratiuncilas in circuitu altaris,

33 Et composuit ligna: divisitque per membra bovem, & posuit super ligna,

34 Et ait: Implete quatuor hydrias aqua, & fundite super holocaustum, & super ligna. Rursumque dixit: Etiam secundo hoc facite. Qui cum fecissent secundo, ait: Etiam tertio idipsum facite. Feceruntque tertio,

35 Et currebant aquæ circum altare, & fossa aquæductus repleta est.

36 Cumque jam tempus esset ut offerretur holocaustum, accedens Elias propheta, ait: Domine Deus Abraham, & Isaac, & Israel, ostende hodie quia tu es Deus Israel, & ego servus tuus, & juxta præceptum tuum feci omnia verba hæc.

37 Exaudi me Domine, exaudi me, ut discat populus iste, quia tu es Dominus Deus, & tu convertisti cor eorum iterum.

38 Cecidit autem ignis Domini, & voravit holocaustum, & ligna, & lapides, pulverem quoque, & aquam quæ erat in aquæductu lambens.

39 Quod cum vidisset omnis populus, cecidit in faciem suam, & ait: Dominus ipse est Deus, Dominus ipse est Deus.

40 Dixitque Elias ad eos: Apprehendite prophetas Baal, & ne unus quidem effugiat ex eis. Quos cum apprehendissent, duxit eos Elias ad torrentem Cison, & interfecit eos ibi.

41 Et ait Elias ad Achab: Ascende, comede, & bibe: quia sonus multæ pluviæ est.

42 Ascendit Achab, ut comederet & biberet: Elias autem ascendit in verticem Carmeli, & pronus in terram posuit faciem suam inter genua sua.

43 Et dixit ad puerum suum: Ascende, & prospice contra mare. Qui cum ascendisset, & contemplatus esset, ait: Non est quidquam. Et rursum ait illi: Revertere septem vicibus.

44 In septima autem vice, Ecce nubecula parva quasi vestigium hominis ascendebat de mari. Qui ait: Ascende, & dic Achab: Junge currum tuum & descende ne occupet te pluvia.

45 Cumque se verteret huc atque illuc, ecce cœli contenebrati sunt, & nubes, & ventus, & facta est pluvia grandis. Ascendens itaque Achab abiit in Jezrahel:

46 Et manus Domini facta est super Eliam, accinctisque lumbis currebat ante Achab, donec veniret in Jezrahel.

CAPUT XIX.

Elias fugiens Jezabel in deserto, a somno excitatus, panem divinitus missum edit, aquamque bibit, & ita ad montem Horeb pervenit: ibique in spelunca quærens se solum Domini prophetam relictum, audit septem millia esse relicta, mittiturque ad ungendum Hazael in regem Syriæ, & Jehu in regem Israel, & Eliseum in prophetam.

1 NUntiavit autem Achab Jezabel omnia quæ fecerat Elias, & quo modo occidisset universos prophetas gladio.

2 Misitque Jezabel nuntium ad Eliam, dicens: Hæc mihi faciant dii, & hæc addant, nisi hac hora cras posuero animam tuam sicut animam unius ex illis.

3 Timuit ergo Elias, & surgens abiit quocumque eum ferebat voluntas: venitque in Bersabee Juda, & dimisit ibi puerum suum,

4 Et perrexit in desertum, viam unius diei. Cumque venisset, & sederet subter unam juniperum, petivit animæ suæ ut moreretur, & ait: Sufficit mihi Domine, tolle animam meam: neque enim melior sum, quam patres mei.

5 Projecitque se, & obdormivit in umbra juniperi: & ecce angelus Domini tetigit eum, & dixit illi: Surge, & comede.

6 Respexit, & ecce ad caput suum subcinericius panis, & vas aquæ: comedit ergo, & bibit, & rursum obdormivit.

7 Reversusque est angelus Domini secundo, & tetigit eum, dixitque illi: Surge, comede: grandis enim tibi restat via.

8 Qui cum surrexisset, comedit & bibit, & ambulavit in fortitudine cibi illius, quadraginta diebus & quadraginta noctibus, usque ad montem Dei Horeb.

9 Cumque venisset illuc, mansit in spelunca: & ecce sermo Domini ad eum, dixitque illi: Quid hic agis Elia?

10 At ille respondit: Zelo zelatus sum pro Domino Deo exercituum, quia dereliquerunt pactum tuum filii Israel: altaria tua destruxerunt, prophetas tuos occiderunt gladio, derelictus sum ego solus, & quærunt animam meam ut auferant eam.

11 Et ait ei: Egredere, & sta in monte coram Domino: & ecce Dominus transit, & spiritus grandis & fortis subvertens montes,

& conterens petras ante Dominum: non in spiritu Dominus, & post spiritum commotio: non in commotione Dominus,

12 Et post commotionem ignis: non in igne Dominus, & post ignem sibilus auræ tenuis.

13 Quod cum audisset Elias, operuit vultum suum pallio, & egressus stetit in ostio speluncæ, & ecce vox ad eum dicens: Quid hic agis Elia? Et ille respondit:

14 Zelo zelatus sum pro Domino Deo exercituum: † quia dereliquerunt pactum tuum filii Israel: altaria tua destruxerunt, prophetas tuos occiderunt gladio, derelictus sum ego solus, & quærunt animam meam ut auferant eam.

† *Rom.* 11. 3.

15 Et ait Dominus ad eum: Vade, & revertere in viam tuam per desertum in Damascum: cumque perveneris illuc, unges Hazael regem super Syriam,

16 † Et Jehu filium Namsi unges regem super Israel: Eliseum autem filium Saphat, qui est de Abelmeula, unges prophetam pro te.

† 4. *Reg.* 9. 2.

17 Et erit, quicumque fugerit gladium Hazael, occidet eum Jehu: & quicumque fugerit gladium Jehu, interficiet eum Eliseus.

18 † Et derelinquam mihi in Israel septem millia virorum, quorum genua non sunt incurvata ante Baal, & omne os, quod non adoravit eum osculans manus.

† *Rom.* 11. 4.

19 Profectus ergo inde Elias, reperit Eliseum filium Saphat, arantem in duodecim jugis boum: & ipse in duodecim jugis boum arantibus unus erat: cumque veniset Elias ad eum, misit pallium suum super illum.

20 Qui statim relictis bobus cucurrit post Eliam, & ait: Osculer, oro, patrem meum, & matrem meam, & sic sequar te. Dixitque ei: Vade, & revertere: quod enim meum erat, feci tibi.

21 Reversus autem ab eo, tulit par boum, & mactavit illud, & in ærato boum coxit carnes, & dedit populo, & comederunt: consurgensque abiit, & secutus est Eliam, & ministrabat ei.

CAPUT XX.

Syri Samariam obsidentes cæduntur a pueris principum provinciarum, rursumque anno altero in campestribus cæduntur: rex autem Achab a propheta reprehenditur, quod fœdus cum Benadad rege Syriæ inierit, illumque vivum dimiserit.

1 PORRO Benadad rex Syriæ, congregavit omnem exercitum suum, & triginta duos reges secum, & equos, & currus: & ascendens pugnabat contra Samariam, & obsidebat eam.

2 Mittensque nuntios ad Achab regem Israel in civitatem, ait:

3 Hæc dicit Benadad: Argentum tuum, & aurum tuum meum est: & uxores tuæ, & filii tui optimi, mei sunt.

4 Respondit que rex Israel: Juxta verbum tuum, domine mi rex, tuus sum ego, & omnia mea.

5 Revertentesque nuntii, dixerunt: Hæc dicit Benadad, qui misit nos ad te: Argentum tuum, & aurum tuum, & uxores tuas, & filios tuos dabis mihi.

6 Cras igitur hac eadem hora mittam servos meos ad te, & scrutabuntur domum tuam, & domum servorum tuorum: & omne quod eis placuerit, ponent in manibus suis, & auferent.

7 Vocavit autem rex Israel omnes seniores terræ, & ait: Animadvertite, & videte, quoniam insidiatur nobis: misit enim ad me pro uxoribus meis, & filiis, & pro argento & auro: & non abnui.

8 Dixeruntque omnes majores natu, & universus populus, ad eum: Non audias, neque acquiescas illi.

9 Respondit itaque nuntiis Benadad: Dicite domino meo regi: Omnia propter quæ misisti ad me servum tuum in initio, faciam: hanc autem rem facere non possum.

10 Reversique nuntii retulerunt ei. Qui remisit, & ait: Hæc faciant mihi dii, & hæc addant, si sufficerit pulvis Samariæ pugillis omnis populi qui sequitur me.

11 Et respondens rex Israel, ait: Dicite ei: Ne glorietur accinctus æque ut discinctus.

12 Factum est autem, cum audisset Benadad verbum istud, bibebat ipse & reges in umbraculis, & ait servis suis: Circumdate civitatem. Et circumdederunt eam.

13 Et ecce propheta unus accedens ad Achab regem Israel, ait ei: Hæc dicit Dominus: Certe vidisti omnem multitudinem hanc ingentem? ecce, ego tradam eam in manu tua hodie: ut scias, quia ego sum Dominus.

14 Et ait Achab: Per quem? Dixitque ei: Hæc dicit Dominus: Per pedisequos principum provinciarum. Et ait: Quis incipiet præliari? Et ille dixit: Tu.

15 Recensuit ergo pueros principum provinciarum, & reperit numerum ducentorum triginta duorum: & recensuit post eos populum, omnes filios Israel, septem millia:

16 Et egressi sunt meridie. Benadad autem bibebat temulentus in umbraculo suo, & reges triginta duo cum eo, qui ad auxilium ejus venerant.

17 Egressi sunt autem pueri principum provinciarum in prima fronte. Misit itaque Benadad. Qui nuntiaverunt ei, dicentes: Viri egressi sunt de Samaria.

18 Et ille ait: Sive pro pace veniunt, apprehendite eos vivos: sive ut prælientur, vivos eos capite.

19 Egressi sunt ergo pueri principum provinciarum, ac reliquus exercitus sequebatur:

20 Et percussit unusquisque virum, qui contra se veniebat: fugeruntque Syri, & persecutus est eos Israel. Fugit quoque Benadad rex Syriæ in equo cum equitibus suis.

21 Necnon egressus rex Israel percussit equos & currus, & percussit Syriam plaga magna.

22 (Accedens autem propheta ad regem Israel, dixit ei: Vade, & confortare, & scito, & vide quid facias: sequenti enim anno rex Syriæ ascendet contra te.)

23 Servi vero regis Syriæ dixerunt ei: Dii montium sunt dii eorum, ideo superaverunt nos: sed melius est ut pugnemus contra eos in campestribus, & obtinebimus eos.

24 Tu ergo verbum hoc fac: Amove reges singulos ab exercitu tuo, & pone principes pro eis.

25 Et instaura numerum militum qui ceciderunt de tuis, & equos secundum equos pristinos, & currus secundum currus quos ante habuisti: & pugnabimus contra eos in campestri-

pestribus, & videbis quod obtinebimus eos. Credidit consilio eorum, & fecit ita.

26 Igitur postquam annus transierat, recensuit Benadad Syros, & ascendit in Aphec, ut pugnaret contra Israel.

27 Porro filii Israel recensiti sunt, & acceptis cibariis profecti ex adverso, castraque metati sunt contra eos, quasi duo parvi greges caprarum: Syri autem repleverunt terram.

28 (Et accedens unus vir Dei, dixit ad regem Israel: Hæc dicit Dominus: Quia dixerunt Syri: Deus montium est Dominus, & non est Deus vallium: dabo omnem multitudinem hanc grandem in manu tua, & scietis quia ego sum Dominus.)

29 Dirigebantque septem diebus ex adverso hi atque illi acies, septima autem die commissum est bellum: percusseruntque filii Israel de Syris centum millia peditum in die una.

30 Fugerunt autem qui remanserant in Aphec, in civitatem: & cecidit murus super viginti septem millia hominum, qui remanserant. Porro Benadad fugiens ingressus est civitatem, in cubiculum quod erat intra cubiculum.

31 Dixeruntque ei servi sui: Ecce, audivimus quod reges domus Israel clementes sint: ponamus itaque saccos in lumbis nostris, & funiculos in capitibus nostris, & egrediamur ad regem Israel: forsitan salvabit animas nostras.

32 Accinxerunt saccis lumbos suos, & posuerunt funiculos in capitibus suis, venerunteque ad regem Israel, & dixerunt ei: Servus tuus Benadad dicit: Vivat, oro te, anima mea. Et ille ait: Si adhuc vivit, frater meus est.

33 Quod acceperunt viri pro omine: & festinantes rapuerunt verbum ex ore ejus, atque dixerunt: Frater tuus Benadad. Et dixit eis: Ite, & adducite eum ad me. Egressus est ergo ad eum Benadad, & levavit eum in currum suum.

34 Qui dixit ei: Civitates, quas tulit pater meus a patre tuo, reddam: & plateas fac tibi in Damasco, sicut fecit pater meus in Samaria, & ego fœderatus recedam a te. Pepigit ergo fœdus, & dimisit eum.

35 Tunc vir quidam de filiis prophetarum dixit ad socium suum in sermone Domini: Percute me. At ille noluit percutere.

36 Cui ait: Quia noluisti audire vocem Domini, ecce recedes a me, & percutiet te leo. Cumque paululum recessisset ab eo, invenit eum leo, atque percussit.

37 Sed & alterum inveniens virum, dixit ad eum: Percute me. Qui percussit eum, & vulneravit.

38 Abiit ergo propheta, & occurrit regi in via, & mutavit aspersione pulveris os & oculos suos.

39 Cumque rex transisset, clamavit ad regem, & ait: Servus tuus egressus est ad præliandum comminus: cumque fugisset vir unus, adduxit eum quidam ad me, & ait: Custodi virum istum: qui si lapsus fuerit, erit anima tua pro anima ejus, aut talentum argenti appendes.

40 Dum autem ego turbatus huc illucque me verterem, subito non comparuit. Et ait rex Israel ad eum: Hoc est judicium tuum, quod ipse decrevisti.

41 At ille statim abstersit pulverem de facie sua, & cognovit eum rex Israel, quod esset de prophetis.

42 Qui ait ad eum: Hæc dicit Dominus: † Quia dimisisti virum dignum morte de manu tua, erit anima tua pro anima ejus, & populus tuus pro populo ejus. † *Infra* 22. 23.

43 Reversus est igitur rex Israel in domum suam, audire contemnens, & furibundus venit in Samariam.

CAPUT XXI.

Naboth ob negatam regi Achab vineam a falsis testibus jussu Jezabel accusatus lapidatur: quo facto, ipsi Achab ad occupandam vineam properanti Elias plurima comminatur mala, quæ tamen Achab se humiliando evadit.

1 POst verba autem hæc, tempore illo vinea erat Naboth Jezrahelitæ, qui erat in Jezrahel, juxta palatium Achab regis Samariæ.

2 Locutus est ergo Achab ad Naboth, dicens: Da mihi vineam tuam, ut faciam mihi hortum olerum, quia vicina est, & prope domum meam, daboque tibi pro ea vineam meliorem: aut si commodius tibi putas, argenti pretium, quanto digna est.

3 Cui respondit Naboth: propitius sit mihi Dominus, ne dem hereditatem patrum meorum tibi.

4 Venit ergo Achab in domum suam indignans, & frendens super verbo, quod locutus fuerat ad eum Naboth Jezrahelites, dicens: Non dabo tibi hereditatem patrum meorum. Et projiciens se in lectulum suum, avertit faciem suam ad parietem, & non comedit panem.

5 Ingressa est autem ad eum Jezabel uxor sua, dixitque ei: Quid est hoc, unde anima tua contristata est? & quare non comedis panem?

6 Qui respondit ei: Locutus sum Naboth Jezrahelitæ, & dixi ei: Da mihi vineam tuam, accepta pecunia: aut, si tibi placet, dabo tibi vineam meliorem pro ea. Et ille ait: Non dabo tibi vineam meam.

7 Dixit ergo ad eum Jezabel uxor ejus: Grandis auctoritatis es, & bene regis regnum Israel. Surge, & comede panem, & æquo animo esto, ego dabo tibi vineam Naboth Jezrahelitæ.

8 Scripsit itaque litteras ex nomine Achab, & signavit eas annulo ejus, & misit ad majores natu & optimates, qui erant in civitate ejus, & habitabant cum Naboth.

9 Litterarum autem hæc erat sententia: Prædicate jejunium, & sedere facite Naboth inter primos populi,

10 Et submittite duos viros filios Belial contra eum, & falsum testimonium dicant: Benedixit Deum & regem: & educite eum, & lapidate, sicque moriatur.

11 Fecerunt ergo cives majores natu & optimates, qui habitabant cum eo in urbe, sicut præceperat eis Jezabel, & sicut scriptum erat in litteris quas miserat ad eos:

12 Prædicaverunt jejunium, & sedere fecerunt Naboth inter primos populi.

13 Et adductis duobus viris filiis diaboli, fecerunt eos sedere contra eum: at illi, scilicet ut viri diabolici, dixerunt contra eum

testi-

testimonium coram multitudine: Benedixit Naboth Deum & regem: quam ob rem eduxerunt eum extra civitatem, & lapidibus interfecerunt.

14 Miseruntque ad Jezabel, dicentes: Lapidatus est Naboth, & mortuus est.

15 Factum est autem, cum audisset Jezabel lapidatum Naboth, & mortuum, locuta est ad Achab: Surge, & posside vineam Naboth Jezrahelitæ, qui noluit tibi acquiescere, & dare eam accepta pecunia: non enim vivit Naboth, sed mortuus est.

16 Quod cum audisset Achab, mortuum videlicet Naboth, surrexit, & descendebat in vineam Naboth Jezrahelitæ, ut possideret eam.

17 Factus est igitur sermo Domini ad Eliam Thesbiten, dicens:

18 Surge, & descende in occursum Achab regis Israel, qui est in Samaria: ecce ad vineam Naboth descendit, ut possideat eam:

19 Et loqueris ad eum, dicens: Hæc dicit Dominus: Occidisti, insuper & possedisti. Et † Infra 22. 38. post hæc addes: Hæc dicit Dominus: † in loco hoc, in quo linxerunt canes sanguinem Naboth, lambent quoque sanguinem tuum.

20 Et ait Achab ad Eliam: Num invenisti me inimicum tibi? Qui dixit: Inveni, eo quod venumdatus sis, ut faceres malum in conspectu Domini.

† 4. Reg. 9. 8. 21 † Ecce ego inducam super te malum, & demetam posteriora tua, & interficiam de Achab mingentem ad parietem, & clausum, & ultimum in Israel.

† Supra 15. 29. † Supra 16. 3. 22 Et dabo domum tuam sicut † domum Jeroboam filii Nabat, & sicut domum † Baasa filii Achia: quia egisti, ut me ad iracundiam provocares, & peccare feciste Israel.

† 4. Reg. 9. 36. 23 † Sed & de Jezabel locutus est Dominus, dicens: Canes comedent Jezabel in agro Jezrahel.

24 Si mortuus fuerit Achab in civitate, comedent eum canes: si autem mortuus fuerit in agro, comedent eum volucres cœli.

25 Igitur non fuit alter talis sicut Achab, qui venumdatus est ut faceret malum in conspectu Domini: concitavit enim eum Jezabel uxor sua,

26 Et abominabilis factus est, in tantum ut sequeretur idola, quæ fecerant Amorrhæi, quos consumpsit Dominus a facie filiorum Israel.

27 Itaque cum audisset Achab sermones istos, scidit vestimenta sua, & operuit cilicio carnem suam, jejunavitque & dormivit in sacco, & ambulavit demisso capite.

28 Et factus est sermo Domini ad Eliam Thesbiten, dicens:

29 Nonne vidisti humiliatum Achab coram me? quia igitur humiliatus est mei causa, non inducam malum in diebus ejus, sed † in diebus filii sui inferam malum domui ejus.

† 4. Reg. 9. 26.

CAPUT XXII.

Achab & Josaphat reges; pseudo prophetarum vaticinio decepti, ad pugnam procedunt adversus Syros pro Ramoth Galaad, ac vincuntur, cæso Achab, qui Michæam vera prophetantem carcere incluserat: impio Achab succedit filius impius Ochozias, pio autem Josaphat succedit impius filius Joram.

2. Par. 18. 1. TRansierunt igitur tres anni absque bello inter Syriam & Israel.

2 In anno autem tertio descendit Josaphat rex Juda ad regem Israel.

3 (Dixitque rex Israel ad servos suos: Ignoratis quod nostra sit Ramoth Galaad, & negligimus tollere eam de manu regis Syriæ?)

4 Et ait ad Josaphat: Venies mecum ad præliandum in Ramoth Galaad?

5 Dixitque Josaphat ad regem Israel: Sicut ego sum, ita & tu: populus meus, & populus tuus, unum sunt: & equites mei, equites tui. Dixitque Josaphat ad regem Israel: Quære, oro te, hodie sermonem Domini.

6 Congregavit ergo rex Israel prophetas, quadringentos circiter viros, & ait ad eos: Ire debeo in Ramoth Galaad ad bellandum, an quiescere? Qui responderunt: Ascende, & dabit eam Dominus in manu regis.

7 Dixit autem Josaphat: Non est hic propheta Domini quispiam, ut interrogemus per eum?

8 Et ait rex Israel ad Josaphat: Remansit vir unus, per quem possumus interrogare Dominum: sed ego odi eum, quia non prophetat mihi bonum, sed malum, Michæas filius Jemla. Cui Josaphat ait: Ne loquaris ita rex.

9 Vocavit ergo rex Israel eunuchum quemdam, & dixit ei: Festina adducere Michæam filium Jemla.

10 Rex autem Israel, & Josaphat rex Juda, sedebant unusquisque in solio suo, vestiti cultu regio, in area juxta ostium portæ Samariæ, & universi prophetæ prophetabant in conspectu eorum.

11 Fecit quoque ibi Sedecias filius Chanaana cornua ferrea, & ait: Hæc dicit Dominus: His ventilabis Syriam, donec deleas eam.

12 Omnesque prophetæ similiter prophetabant, dicentes: Ascende in Ramoth Galaad, & vade prospere, & tradet Dominus in manus regis.

13 Nuntius vero, qui ierat ut vocaret Michæam, locutus est ad eum, dicens: Ecce sermones prophetarum ore uno regi bona prædicant: sit ergo sermo tuus similis eorum, & loquere bona.

14 Cui Michæas ait: Vivit Dominus, quia quodcumque dixerit mihi Dominus, hoc loquar.

15 Venit itaque ad regem, & ait illi rex: Michæa, ire debemus in Ramoth Galaad ad præliandum, an cessare? Cui ille respondit: Ascende, & vade prospere, & tradet eam Dominus in manus regis.

16 Dixit autem rex ad eum: Iterum atque iterum adjuro te, ut non loquaris mihi nisi quod verum est, in nomine Domini.

17 Et ille ait: Vidi cunctum Israel dispersum in montibus, quasi oves non habentes pastorem: & ait Dominus: Non habent isti dominum: revertatur unusquisque in domum suam in pace.

18 (Dixit ergo rex Israel ad Josaphat: Numquid non dixi tibi, quia non prophetat mihi bonum, sed semper malum?)

19 Ille vero addens, ait: Propterea audi sermonem Domini: Vidi Dominum sedentem super solium suum, & omnem exercitum cœli assistentem ei a dextris & a sinistris:

20 Et ait Dominus: Quis decipiet Achab regem Israel, ut ascendat, & cadat in Ramoth Galaad? Et dixit hinc verba hujusce-modi, & alius aliter.

21 Egressus est autem spiritus, & stetit coram

ram Domino, & ait: Ego decipiam illum. Cui locutus eſt Dominus: In quo?

22 Et ille ait: Egrediar, & ero ſpiritus mendax in ore omnium prophetarum ejus. Et dixit Dominus: Decipies, & prævalebis: egredere, & fac ita.

23 Nunc igitur ecce dedit Dominus ſpiritum mendacii in ore omnium prophetarum tuorum, qui hic ſunt, & Dominus locutus eſt contra te malum.

24 Acceſſit autem Sedecias filius Chanaana, & percuſſit Michæam in maxillam, & dixit: Mene ergo dimiſit Spiritus Domini, & locutus eſt tibi?

25 Et ait Michæas: Viſurus es in die illa, quando ingredieris cubiculum, intra cubiculum ut abſcondaris.

26 Et ait rex Iſrael: Tollite Michæam, & maneat apud Amon principem civitatis, & apud Joas filium Amalech,

27 Et dicite eis: Hæc dicit rex: Mittite virum iſtum in carcerem, & ſuſtentate eum pane tribulationis, & aqua anguſtiæ, donec revertar in pace.

28 Dixitque Michæas: Si reverſus fueris in pace, non eſt locutus in me Dominus. Et ait: Audite populi omnes.

29 Aſcendit itaque rex Iſrael, & Joſaphat rex Juda, in Ramoth Galaad.

30 Dixit itaque rex Iſrael ad Joſaphat: Sume arma, & ingredere prælium, & induere veſtibus tuis: porro rex Iſrael mutavit habitum ſuum, & ingreſſus eſt bellum.

31 Rex autem Syriæ præceperat principibus currium triginta duobus, dicens: Non pugnabitis contra minorem & majorem quempiam, niſi contra regem Iſrael ſolum.

32 Cum ergo vidiſſent principes currium Joſaphat, ſuſpicati ſunt quod ipſe eſſet rex Iſrael, & impetu facto pugnabant contra eum: & exclamavit Joſaphat.

33 Intellexeruntque principes currium quod non eſſet rex Iſrael, & ceſſaverunt ab eo.

34 Vir autem quidam tetendit arcum, in incertum ſagittam dirigens, & caſu percuſſit regem Iſrael inter pulmonem & ſtomachum. At ille dixit aurigæ ſuo: Verte manum tuam, & ejice me de exercitu, quia graviter vulneratus ſum.

35 Commiſſum eſt ergo prælium in die illa, & rex Iſrael ſtabat in curru ſuo contra Syros, & mortuus eſt veſpere: fluebat autem ſanguis plagæ in ſinum currus,

36 Et præco inſonuit in univerſo exercitu antequam ſol occumberet, dicens: Unuſquiſque revertatur in civitatem, & in terram ſuam.

37 Mortuus eſt autem rex, & perlatus eſt in Samariam: ſepelieruntque regem in Samaria,

38 Et †lavarunt currum ejus in piſcina Samariæ, & linxerunt canes ſanguinem ejus, & habenas laverunt, juxta verbum Domini quod locutus fuerat. †*Supra* 21. 19.

39 Reliqua autem ſermonum Achab, & univerſa quæ fecit, & domus eburnea quam ædificavit, cunctarumque urbium quas exſtruxit, nonne hæc ſcripta ſunt in Libro ſermonum dierum regum Iſrael?

40 Dormivit ergo Achab cum patribus ſuis, & regnavit Ochozias filius ejus pro eo.

41 Joſaphat vero filius Aſa regnare cœperat ſuper Judam anno quarto Achab regis Iſrael.

42 Triginta quinque annorum erat cum regnare cœpiſſet, & viginti quinque annis regnavit in Jeruſalem: nomen matris ejus Azuba filia Salai.

43 Et ambulavit in omni via Aſa patris ſui, & non declinavit ex ea: fecitque quod rectum erat in conſpectu Domini.

44 Verumtamen excelſa non abſtulit: adhuc enim populus ſacrificabat, & adolebat incenſum in excelſis.

45 Pacemque habuit Joſaphat cum rege Iſrael.

46 Reliqua autem verborum Joſaphat, & opera ejus, quæ geſſit, & prælia, nonne hæc ſcripta ſunt in Libro verborum dierum regum Juda?

47 Sed & reliquias effeminatorum, qui remanſerant in diebus Aſa patris ejus, abſtulit de terra.

48 Nec erat tunc rex conſtitutus in Edom.

49 Rex vero Joſaphat fecerat claſſes in mari, quæ navigarent in Ophir propter aurum: & ire non potuerunt, quia confractæ ſunt in Aſiongaber.

50 Tunc ait Ochozias filius Achab ad Joſaphat: Vadant ſervi mei cum ſervis tuis in navibus. Et noluit Joſaphat.

51 Dormivitque Joſaphat cum patribus ſuis, & ſepultus eſt cum eis in civitate David patris ſui: regnavitque Joram filius ejus pro eo.

52 Ochozias autem filius Achab regnare cœperat ſuper Iſrael in Samaria, anno ſeptimodecimo Joſaphat regis Juda, regnavitque ſuper Iſrael duobus annis.

53 Et fecit malum in conſpectu Domini, & ambulavit in via patris ſui & matris ſuæ, & in via Jeroboam filii Nabat, qui peccare fecit Iſrael.

54 Servivit quoque Baal, & adoravit eum, & irritavit Dominum Deum Iſrael, juxta omnia quæ fecerat pater ejus.

LIBER REGUM QUARTUS,

SECUNDUM HEBRÆOS

MALACHIM SECUNDUS.

CAPUT PRIMUM.

Ochozias rex Israel super ægritudine sua Beelzebub consulere volens ab Elia increpatur, ac morituus prædicitur: duos quinquagenarios principes ad Eliam missos ignis cœlestis devorat cum ipsorum militibus, tertio principe sua modestia servato, cum quo Elias ad Ochoziam descendit: cui mortuo succedit frater Joram.

1
Ræv aricatus est autem Moab in Israel, postquam mortuus est Achab.

2 Cecidit que Ochozias per cancellos cœnaculi sui, quod habebat in Samaria, & ægrotavit: misitque nuntios, dicens ad eos: Ite, consulite Beelzebub deum Accaron, utrum vivere queam de infirmitate mea hac.

3 Angelus autem Domini locutus est ad Eliam Thesbiten, dicens: Surge, & ascende in occursum nuntiorum regis Samariæ, & dices ad eos: Numquid non est Deus in Israel, ut eatis ad consulendum Beelzebub deum Accaron?

4 Quam ob rem hæc dicit Dominus: De lectulo, super quem ascendisti, non descendes, sed morte morieris. Et abiit Elias.

5 Revertique sunt nuntii ad Ochoziam. Qui dixit eis: Quare reversi estis?

6 At illi responderunt ei: Vir occurrit nobis, & dixit ad nos: Ite, & revertimini ad regem, qui misit vos, & dicetis ei: Hæc dicit Dominus: Numquid, quia non erat Deus in Israel, mittis ut consulatur Beelzebub deus Accaron? Idcirco de lectulo, super quem ascendisti, non descendes, sed morte morieris.

7 Qui dixit eis: Cujus figuræ & habitus est vir ille, qui occurrit vobis, & locutus est verba hæc?

8 At illi dixerunt: Vir pilosus, & zona pellicea accinctus renibus. Qui ait: Elias Thesbites est.

9 Misitque ad eum quinquagenarium principem, & quinquaginta qui erant sub eo. Qui ascendit ad eum: sedentique in vertice montis, ait: Homo Dei, rex præcepit ut descendas.

10 Respondensque Elias, dixit quinquagenario: Si homo Dei sum, descendat ignis de cœlo, & devoret te, & quinquaginta tuos. Descendit itaque ignis de cœlo, & devoravit eum, & quinquaginta qui erant cum eo.

11 Rursumque misit ad eum principem quinquagenarium alterum, & quinquaginta cum eo. Qui locutus est illi: Homo Dei, hæc dixit rex: Festina, descende.

12 Respondens Elias ait: Si homo Dei ego sum, descendat ignis de cœlo, & devoret te, & quinquaginta tuos. Descendit ergo ignis de cœlo, & devoravit illum, & quinquaginta ejus.

13 Iterum misit principem quinquagenarium tertium, & quinquaginta qui erant cum eo. Qui cum venisset, curvavit genua contra Eliam, & precatus est eum, & ait: Homo Dei, noli despicere animam meam, & animas servorum tuorum qui mecum sunt.

14 Ecce descendit ignis de cœlo, & devoravit duos principes quinquagenarios primos, & quinquagenos qui cum eis erant: sed nunc obsecro ut miserearis animæ meæ.

15 Locutus est autem angelus Domini ad Eliam, dicens: Descende cum eo, ne timeas. Surrexit igitur, & descendit cum eo ad regem,

16 Et locutus est ei: Hæc dicit Dominus: Quia misisti nuntios ad consulendum Beelzebub deum Accaron, quasi non esset Deus in Israel, a quo posses interrogare sermonem, ideo de lectulo, super quem ascendisti, non descendes, sed morte morieris.

17 Mortuus est ergo juxta sermonem Domini, quem locutus est Elias, & regnavit Joram frater ejus pro eo, anno secundo Joram filii Josaphat regis Judæ: non enim habebat filium.

18 Reliqua autem verborum Ochoziæ, quæ operatus est, nonne hæc scripta sunt in Libro sermonum dierum regum Israel?

CAPUT II.

Elisæus individuus Eliæ comes, Jordanem, aqua Eliæ pallio divisa, cum illo transit: Elias autem in cœlum igneo curru rapto, duplicem ejus spiritum accipit, ac pallio Eliæ rursus Jordanis aquas dividit, ac per siccum transit. Elias quæsitus non invenitur: aqua Jericho ac terra sterilitas immisso per Elisæum sale sanantur, pueri 42 Elisæum irridentes ab ursis lacerantur.

1 FActum est autem, cum levare vellet Dominus Eliam per turbinem in cœlum, ibant Elias & Eliseus de Galgalis.

2 Dixitque Elias ad Eliseum: Sede hic, quia Dominus misit me usque in Bethel. Cui ait Eliseus: Vivit Dominus, & vivit anima tua, quia non derelinquam te. Cumque descendissent Bethel,

3 Egressi sunt filii prophetarum, qui erant in Bethel, ad Eliseum, & dixerunt ei: Numquid nosti, quia hodie Dominus tollet dominum tuum a te? Qui respondit: Et ego novi: silete.

4 Dixit autem Elias ad Eliseum: Sede hic, quia Dominus misit me in Jericho. Et ille ait: Vivit Dominus, & vivit anima tua, quia non derelinquam te. Cumque venissent Jericho,

5 Accesserunt filii prophetarum, qui erant in Jericho, ad Eliseum, & dixerunt ei: Numquid nosti quia Dominus hodie tollet dominum tuum a te? Et ait: Et ego novi: silete.

6 Dixit autem ei Elias: Sede hic, quia Dominus misit me usque ad Jordanem. Qui ait: Vivit Dominus, & vivit anima tua, quia non derelinquam te. Jerunt igitur ambo pariter,

7 Et quinquaginta viri de filiis prophetarum secuti sunt eos, qui & steterunt e contra, longe: illi autem ambo stabant super Jordanem.

8 Tulitque Elias pallium suum, & involvit illud, & percussit aquas, quæ divisæ sunt in utramque partem, & transierunt ambo per siccum.

9 Cumque transissent, Elias dixit ad Eliseum: Postula quod vis ut faciam tibi, antequam tollar a te. Dixitque Eliseus: Obsecro ut fiat in me duplex spiritus tuus.

10 Qui respondit: Rem difficilem postulasti: attamen si videris me, quando tollar a te, erit tibi quod petisti: si autem non videris, non erit.

11 Cumque pergerent, & incedentes fermocinarentur, ecce currus igneus, & equi ignei divisérunt utrumque: & † ascendit Elias per turbinem in cœlum,

12 Eliseus autem videbat, & clamabat: Pater mi, pater mi, currus Israel, & auriga ejus. Et non vidit eum amplius: apprehenditque vestimenta sua, & scidit illa in duas partes.

13 Et levavit pallium Eliæ, quod ceciderat ei: reversusque stetit super ripam Jordanis,

14 Et pallio Eliæ, quod ceciderat ei, percussit aquas, & non sunt divisæ: & dixit: Ubi est Deus Eliæ etiam nunc? Percussitque aquas, & divisæ sunt huc atque illuc, & transiit Eliseus.

15 Videntes autem filii prophetarum, qui erant in Jericho econtra dixerunt: Requievit spiritus Eliæ super Eliseum. Et venientes in occursum ejus, adoraverunt eum proni in terram,

16 Dixeruntque illi: Ecce, cum servis tuis sunt quinquaginta viri fortes, qui possunt ire, & quærere dominum tuum, ne forte tulerit eum spiritus Domini, & projecerit eum in unum montium, aut in unam vallium. Qui ait: Nolite mittere.

17 Coegerunt que eum, donec acquiesceret, & diceret: Mittite. Et miserunt quinquaginta viros: qui cum quæsissent tribus diebus, non invenerunt.

18 Et reversi sunt ad eum: at ille habitabat in Jericho; & dixit eis: Numquid non dixi vobis: Nolite mittere?

19 Dixerunt quoque viri civitatis ad Eliseum: Ecce habitatio civitatis hujus optima est, sicut tu ipse domine perspicis: sed aquæ pessimæ sunt, & terra sterilis.

20 At ille ait: Afferte mihi vas novum, & mittite in illud sal. Quod cum attulissent,

21 Egressus ad fontem aquarum, misit in illum sal, & ait: Hæc dicit Dominus: Sanavi aquas has, & non erit ultra in eis mors, neque sterilitas.

22 Sanatæ sunt ergo aquæ usque in diem hanc, juxta verbum Eliséi, quod locutus est.

23 Ascendit autem inde in Bethel: cumque ascenderet per viam, pueri parvi egressi sunt de civitate, & illudebant ei, dicentes: Ascende calve, ascende calve.

24 Qui cum respexisset, vidit eos, & maledixit eis in nomine Domini: egressique sunt duo ursi de saltu, & laceraverunt ex eis quadraginta duos pueros.

25 Abiit autem inde in montem Carmeli, & inde reversus est in Samariam.

CAPUT III.

Ob prævaricatum a rege Moab fœdus quod cum rege Israel habebat, ascendunt adversus illum rex Israel, rex Juda, & rex Edom; quibus siti pene enectis Dominus per Eliseum aquam sine pluvia promittit, & victoriam de rege Moab, qui suo primogenito immolato urbis excidium arcet.

1 JOram vero filius Achab regnavit super Israel in Samaria anno decimo octavo Josaphat regis Judæ. Regnavitque duodecim annis.

2 Et fecit malum coram Domino; sed non sicut pater suus & mater: tulit enim statuas Baal, quas fecerat pater ejus.

3 Verumtamen in peccatis Jeroboam filii Nabat, qui peccare fecit Israel, adhæsit, nec recessit ab eis.

4 Porro Mesa rex Moab, nutriebat pecora multa, & solvebat regi Israel centum millia agnorum, & centum millia arietum, cum velleribus suis.

5 Cumque mortuus fuisset Achab, prævaricatus est fœdus, quod habebat cum rege Israel.

6 Egressus est igitur rex Joram in die illa de Samaria, & recensuit universum Israel.

7 Miitque ad Josaphat regem Juda, dicens: Rex Moab recessit a me, veni mecum contra eum ad prælium. Qui respondit: Ascendam: qui meus est, tuus est: populus meus, populus tuus; & equi mei, equi tui.

8 Dixitque: Per quam viam ascendemus? At ille respondit: Per desertum Idumææ.

9 Perrexerunt igitur, rex Israel, & rex Juda, & rex Edom, & circuierunt per viam septem dierum, nec erat aqua exercitui, & jumentis quæ sequebantur eos.

10 Dixitque rex Israel: Heu heu heu, congregavit nos Dominus tres reges, ut traderet in manus Moab.

11 Et ait Josaphat: Est ne hic propheta Domini, ut deprecemur Dominum per eum? Et respondit unus de servis regis Israel: Est hic Eliseus filius Saphat, qui fundebat aquam super manus Eliæ.

12 Et ait Josaphat: Est apud eum sermo Domini. Descenditque ad eum rex Israel, & Josaphat rex Juda, & rex Edom.

13 Dixit autem Eliseus ad regem Israel: Quid mihi & tibi est? vade ad prophetas patris tui, & matris tuæ. Et ait illi rex Israel: Quare congregavit Dominus tres reges hos, ut traderet eos in manus Moab?

† *Eccl.* 48. 13. 1. *Macha.* 2. 58.

14 Di-

14 Dixitque ad eum Eliseus: Vivit Dominus exercituum, in cujus conspectu sto, quod si non vultum Josaphat regis Judæ erubescerem, non attendissem quidem te, nec respexissem.

15 Nunc autem adducite mihi psaltem. Cumque caneret psaltes, facta est super eum manus Domini, & ait:

16 Hæc dicit Dominus: Facite alveum torrentis hujus fossas & fossas.

17 Hæc enim dicit Dominus: Non videbitis ventum, neque pluviam: & alveus iste replebitur aquis, & bibetis vos, & familiæ vestræ, & jumenta vestra.

18 Parumque est hoc in conspectu Domini: insuper tradet etiam Moab in manus vestras.

19 Et percutietis omnem civitatem munitam, & omnem urbem electam, & universum lignum fructiferum succidetis, cunctosque fontes aquarum obturabitis, & omnem agrum egregium operietis lapidibus.

20 Factum est igitur mane, quando sacrificium offerri solet, & ecce, aquæ veniebant per viam Edom, & repleta est terra aquis.

21 Universi autem Moabitæ, audientes quod ascendissent reges ut pugnarent adversum eos, convocaverunt omnes qui accincti erant balteo desuper, & steterunt in terminis.

22 Primoque mane surgentes, & orto jam sole ex adverso aquarum, viderunt Moabitæ e contra aquas rubras quasi sanguinem,

23 Dixeruntque: Sanguis gladii est: pugnaverunt reges contra se, & cæsi sunt mutuo: nunc perge ad prædam Moab.

24 Perrexeruntque in castra Israel: porro consurgens Israel, percussit Moab: at illi fugerunt coram eis. Venerunt igitur qui vicerant, & percusserunt Moab,

25 Et civitates destruxerunt: & omnem agrum optimum, mittentes singuli lapides, repleverunt: & universos fontes aquarum obturaverunt: & omnia ligna fructifera succiderunt, ita ut muri tantum fictiles remanerent: & circumdata est civitas a fundibulariis, & magna ex parte percussa.

26 Quod cum vidisset rex Moab, prævaluisse scilicet hostes, tulit secum septingentos viros educentes gladium, ut irrumperent ad regem Edom: & non potuerunt.

27 Arripiensque filium suum primogenitum, qui regnaturus erat pro eo, obtulit holocaustum super murum: & facta est indignatio magna in Israel, statimque recesserunt ab eo, & reversi sunt in terram suam.

CAPUT IV.

Eliseus vidua debitis oppressa oleum impetrat quo solvat creditoribus: Sunamitidi hospita sua filium, quem postea mortuum suscitat; farina quoque pulmento infusa, ipsius auferi amaritudinem, & paucis panibus multos satiat.

1 MUlier autem quædam de uxoribus prophetarum clamabat ad Eliseum, dicens: Servus tuus vir meus mortuus est, & tu nosti quia servus tuus fuit timens Dominum: & ecce creditor venit ut tollat duos filios meos ad serviendum sibi.

2 Cui dixit Eliseus: Quid vis ut faciam tibi? Dic mihi, quid habes in domo tua? At illa respondit: Non habeo ancilla tua quidquam in domo mea, nisi parum olei, quo ungar.

3 Cui ait: Vade, pete mutuo ab omnibus vicinis tuis vasa vacua non pauca.

4 Et ingredere, & claude ostium tuum, cum intrinsecus fueris tu, & filii tui: & mitte inde in omnia vasa hæc: & cum plena fuerint, tolles.

5 Ivit itaque mulier, & clausit ostium super se, & super filios suos: illi offerebant vasa, & illa infundebat.

6 Cumque plena fuissent vasa, dixit ad filium suum: Affer mihi adhuc vas. Et ille respondit: Non habeo. Stetitque oleum.

7 Venit autem illa, & indicavit homini Dei. Et Ille, Vade, inquit, vende oleum, & redde creditori tuo: tu autem, & filii tui vivite de reliquo.

8 Facta est autem quædam dies, & transibat Eliseus per Sunam: erat autem ibi mulier magna, quæ tenuit eum ut comederet panem: cumque frequenter inde transiret, divertebat ad eam ut comederet panem.

9 Quæ dixit ad virum suum: Animadverto quod vir Dei sanctus est iste, qui transit per nos frequenter.

10 Faciamus ergo ei cœnaculum parvum, & ponamus ei in eo lectulum, & mensam, & sellam, & candelabrum, ut cum venerit ad nos, maneat ibi.

11 Facta est ergo dies quædam, & veniens divertit in cœnaculum, & requievit ibi.

12 Dixitque ad Giezi puerum suum: Voca Sunamitidem istam. Qui cum vocasset eam, & illa stetisset coram eo,

13 Dixit ad puerum suum: Loquere ad eam: Ecce, sedule in omnibus ministrasti nobis, quid vis ut faciam tibi? numquid habes negotium, & vis ut loquar regi, sive principi militiæ? Quæ respondit: In medio populi mei habito.

14 Et ait: Quid ergo vult ut faciam ei? Dixitque Giezi: Ne quæras: filium enim non habet, & vir ejus senex est.

15 Præcepit itaque ut vocaret eam: quæ cum vocata stetisset, & stetisset ante ostium,

16 Dixit ad eam: In tempore isto, & in hac eadem hora, si vita comes fuerit, habebis in utero filium. At illa respondit: Noli quæso domine mi, vir Dei, noli mentiri ancillæ tuæ.

17 Et concepit mulier, & peperit filium, in tempore, & in hora eadem, qua dixerat Eliseus.

18 Crevit autem puer. Et cum esset quædam dies, & egressus isset ad patrem suum, ad messores,

19 Ait patri suo: Caput meum doleo, caput meum doleo. At ille dixit puero: Tolle, & duc eum ad matrem suam.

20 Qui cum tulisset, & duxisset eum ad matrem suam, posuit eum illa super genua sua usque ad meridiem, & mortuus est.

21 Ascendit autem, & collocavit eum super lectulum hominis Dei, & clausit ostium: & egressa,

22 Vocavit virum suum, & ait: Mitte mecum, obsecro, unum de pueris, & asinam, ut excurram usque ad hominem Dei, & revertar.

23 Qui ait illi: Quam ob causam vadis ad eum? hodie non sunt Calendæ, neque Sabbatum. Quæ respondit: Vadam:

24 Stravitque asinam, & præcepit puero: Mina, & propera, ne mihi coram facias in eundo: & hoc age quod præcipio tibi.

25 Profecta est igitur, & venit ad virum Dei in montem Carmeli: cumque vidisset eam vir Dei econtra, ait ad Giezi puerum suum: Ecce Sunamitis illa.

26 Vade ergo in occursum ejus, & dic ei: Rectene agitur circa te, & circa virum tuum, & circa filium tuum? Quæ respondit: Recte.

27 Cumque venisset ad virum Dei in montem, apprehendit pedes ejus: & accessit Giezi ut amoveret eam. Et ait homo Dei: Dimitte illam: anima enim ejus in amaritudine est, & Dominus celavit a me, & non indicavit mihi.

28 Quæ dixit illi: Numquid petivi filium a domino meo? numquid non dixi tibi: Ne illudas me?

29 Et ille ait ad Giezi: Accinge lumbos tuos, & tolle baculum meum in manu tua, & vade. Si occurrerit tibi homo, non salutes eum: & si salutaverit te quispiam, non respondeas illi: & pones baculum meum super faciem pueri.

30 Porro mater pueri ait: Vivit Dominus, & vivit anima tua, non dimittam te. Surrexit ergo, & secutus est eam.

31 Giezi autem præcesserat ante eos, & posuerat baculum super faciem pueri, & non erat vox, neque sensus: reversusque est in occursum ejus, & nuntiavit ei, dicens: Non surrexit puer.

32 Ingressus est ergo Eliseus domum, & ecce puer mortuus jacebat in lectulo ejus:

33 Ingressusque clausit ostium super se, & super puerum: & oravit ad Dominum.

34 Et ascendit, & incubuit super puerum: posuitque os suum super os ejus, & oculos suos super oculos ejus, & manus suas super manus ejus: & incurvavit se super eum, & calefacta est caro pueri.

35 At ille reversus, deambulavit in domo, semel huc atque illuc: & ascendit, & incubuit super eum: & oscitavit puer septies, aperuitque oculos.

36 At ille vocavit Giezi, & dixit ei: Voca Sunamitidem hanc. Quæ vocata, ingressa est ad eum. Qui ait: Tolle filium tuum.

37 Venit illa, & corruit ad pedes ejus, & adoravit super terram: tulitque filium suum, & egressa est,

38 Et Eliseus reversus est in Galgala. Erat autem fames in terra, & filii prophetarum habitabant coram eo: dixitque uni de pueris suis: Pone ollam grandem, & coque pulmentum filiis prophetarum.

39 Et egressus est unus in agrum ut colligeret herbas agrestes: invenitque quasi vitem silvestrem, & collegit ex ea colocynthidas agri, & implevit pallium sinum, & reversus concidit in ollam pulmenti: nesciebat enim quid esset.

40 Infuderunt ergo sociis, ut comederent: cumque gustassent de coctione, clamaverunt, dicentes: Mors in olla vir Dei. Et non potuerunt comedere.

41 At ille, Afferte, inquit, farinam. Cumque tulissent, misit in ollam, & ait: Infunde turbæ, ut comedant. Et non fuit amplius quidquam amaritudinis in olla.

42 Vir autem quidam venit de Baalsaliza deferens viro Dei panes primitiarum, viginti panes hordaceos, & frumentum novum in pera sua. At ille dixit: Da populo, ut comedat.

43 Respondensque ei minister ejus: Quantum est hoc, ut apponam centum viris? Rursum ille ait: Da populo, ut comedat: hæc enim dicit Dominus: Comedent, & supererit.

44 Posuit itaque coram eis: qui comederunt, & superfuit juxta verbum Domini.

CAPUT V.

Scidit rex Israel vestimenta sua quod jussisset rex Syriæ ut Naaman leprosum curaret: quem Eliseus sperna in Jordane lotione mundat a lepra, quæ Giezi propter munera mendacio extorta, ab Eliseo, spreta, perpetuo adhæsit.

1 NAaman princeps militiæ regis Syriæ, erat vir magnus apud dominum suum, & honoratus: per illum enim dedit Dominus salutem Syriæ: erat autem vir fortis & dives, sed leprosus.

2 Porro de Syria egressi fuerant latrunculi, & captivam duxerant de terra Israel puellam parvulam, quæ erat in obsequio uxoris Naaman,

3 Quæ ait ad dominam suam: Utinam fuisset dominus meus ad prophetam, qui est in Samaria: protecto curasset eum a lepra, quam habet.

4 Ingressus est itaque Naaman ad dominum suum, & nuntiavit ei, dicens: Sic & sic locuta est puella de terra Israel.

5 Dixitque ei rex Syriæ: Vade, & mittam litteras ad regem Israel. Qui cum profectus esset, & tulisset secum decem talenta argenti, & sex millia aureos, & decem mutatoria vestimentorum,

6 Detulit litteras ad regem Israel, in hæc verba: Cum acceperis epistolam hanc, scito quod miserim ad te Naaman servum meum, ut cures eum a lepra sua.

7 Cumque legisset rex Israel litteras, scidit vestimenta sua, & ait: Numquid Deus ego sum, ut occidere possim, & vivificare; quia iste misit ad me, ut curem hominem a lepra sua? animadvertite, & videte quod occasiones quærat adversum me.

8 Quod cum audisset Eliseus vir Dei, scidisse videlicet regem Israel vestimenta sua, misit ad eum, dicens: Quare scidisti vestimenta tua? veniat ad me, & sciat esse prophetam in Israel.

9 Venit ergo Naaman cum equis & curribus, & stetit ad ostium domus Elisei:

10 Misitque ad eum Eliseus nuntium, dicens: Vade, & lavare septies in Jordane, & recipiet sanitatem caro tua, atque mundaberis.

11 Iratus Naaman recedebat, dicens: Putabam quod egrederetur ad me, & stans invocaret nomen Domini Dei sui, & tangeret manu sua locum lepræ, & curaret me.

12 Numquid non meliores sunt Abana & Pharphar, fluvii Damasci, omnibus aquis Israel, ut laver in eis, & munder? Cum ergo vertisset se, & abiret indignans,

13 Accesserunt ad eum servi sui, & locuti sunt ei: Pater, & si rem grandem dixisset tibi propheta, certe facere debueras: quanto magis quia nunc dixit tibi: Lavare, & mundaberis?

Digitized by Google

† Luc. 4. 27.

14 † Descendit, & lavit in Jordane septies juxta sermonem viri Dei, & restituta est caro ejus, sicut caro pueri parvuli, & mundatus est.

15 Reversusque ad virum Dei cum universo comitatu suo, venit, & stetit coram eo, & ait: Vere scio quod non sit alius Deus in universa terra, nisi tantum in Israel. Obsecro itaque ut accipias benedictionem a servo tuo.

16 At ille respondit: Vivit Dominus, ante quem sto, quia non accipiam. Cumque vim faceret, penitus non acquievit.

17 Dixitque Naaman: Ut vis: sed, obsecro, concede mihi servo tuo, ut tollam onus horum burdonum de terra: non enim faciet ultra servus tuus holocaustum aut victimam diis alienis, nisi Domino.

18 Hoc autem solum est, de quo deprecaris Dominum pro servo tuo, quando ingredietur Dominus meus templum Remmon, ut adoret, & illo innitente super manum meam, si adoravero in templo Remmon, adorante eo in eodem loco, ut ignoscat mihi Dominus servo tuo pro hac re.

19 Qui dixit ei: Vade in pace. Abiit ergo ab eo electo terræ tempore.

20 Dixitque Giezi puer viri Dei: Pepercit dominus meus Naaman Syro isti, ut non acciperet ab eo quæ attulit: vivit Dominus, quia curram post eum, & accipiam ab eo aliquid.

21 Et secutus est Giezi post tergum Naaman: quem cum vidisset ille currentem ad se, desiliit de curru in occursum ejus, & ait: Rectene sunt omnia?

22 Et ille ait: Recte: dominus meus misit me ad te, dicens: Modo venerunt ad me duo adolescentes de monte Ephraim, ex filiis prophetarum: da eis talentum argenti, & vestes mutatorias duplices.

23 Dixitque Naaman: Melius est ut accipias duo talenta. Et coegit eum, ligavitque duo talenta argenti in duobus saccis, & duplicia vestimenta, & imposuit duobus pueris suis, qui & portaverunt coram eo.

24 Cumque venisset jam vesperi, tulit de manu eorum, & reposuit in domo, dimisitque viros, & abierunt.

25 Ipse autem ingressus, stetit coram domino suo. Et dixit Eliseus: Unde venis Giezi? Qui respondit: Non ivit servus tuus quoquam.

26 At ille ait: Nonne cor meum in præsenti erat, quando reversus est homo de curru suo in occursum tui? Nunc igitur accepisti argentum, & accepisti vestes, ut emas oliveta, & vineas, & oves, & boves, & ancillas.

27 Sed & lepra Naaman adhærebit tibi, & semini tuo, usque in sempiternum. Et egressus est ab eo leprosus quasi nix.

CAPUT VI.

Eliseus ferrum securis natare facit; regis Syria milites ducuntur quasi excæcati in Samariam ab Eliseo, quem ob regis sui secreta regi Israel patefacta capere nitebantur; ac postmodum Syris obsidentibus Samariam, mater ob incidiam filios suos comedunt, propter quod Eliseus a rege jubetur occidi.

1 Dixerunt autem filii prophetarum ad Eliseum: Ecce locus, in quo habitamus coram te, angustus est nobis.

2 Eamus usque ad Jordanem, & tollant singuli de silva materias singulas, ut ædificemus nobis ibi locum ad habitandum. Qui dixit: Ite.

3 Et ait unus ex illis: Veni ergo & tu cum servis tuis. Respondit: Ego veniam.

4 Et abiit cum eis. Cumque venissent ad Jordanem, cædebant ligna.

5 Accidit autem, ut cum unus materiam succidisset, caderet ferrum securis in aquam: exclamavitque ille, & ait: Heu heu heu domine mi, & hoc ipsum mutuo acceperam.

6 Dixit autem homo Dei: Ubi cecidit? At ille monstravit ei locum. Præcidit ergo lignum, & misit illuc: natavitque ferrum,

7 Et ait: Tolle. Qui extendit manum, & tulit illud.

8 Rex autem Syriæ pugnabat contra Israel, consiliumque iniit cum servis suis, dicens: In loco illo & illo ponamus insidias.

9 Misit itaque vir Dei ad regem Israel, dicens: Cave ne transeas in locum illum: quia ibi Syri in insidiis sunt.

10 Misit itaque rex Israel ad locum quem dixerat ei vir Dei, & præoccupavit eum, & observavit se ibi non semel neque bis.

11 Conturbatumque est cor regis Syriæ pro hac re: & convocatis servis suis, ait: Quare non indicatis mihi quis proditor mei sit apud regem Israel?

12 Dixitque unus servorum ejus: Nequaquam domine mi rex, sed Eliseus propheta, qui est in Israel, indicat regi Israel omnia verba quæcumque locutus fueris in cubiculo tuo.

13 Dixitque eis: Ite, & videte ubi sit: ut mittam, & capiam eum. Annuntiaveruntque ei, dicentes: Ecce in Dothan.

14 Misit ergo illuc equos & currus, & robur exercitus: qui cum venissent nocte, circumdederunt civitatem.

15 Consurgens autem diluculo minister viri Dei, egressus vidit exercitum in circuitu civitatis, & equos & currus: nuntiavitque ei, dicens: Heu heu heu domine mi, quid faciemus?

16 At ille respondit: Noli timere: plures enim nobiscum sunt, quam cum illis.

17 Cumque orasset Eliseus, ait: Domine, aperi oculos hujus, ut videat. Et aperuit Dominus oculos pueri, & vidit: & ecce mons plenus equorum, & curruum igneorum, in circuitu Elisei.

18 Hostes vero descenderunt ad eum: porro Eliseus oravit ad Dominum, dicens: Percute, obsecro, gentem hanc cæcitate. Percussitque eos Dominus, ne viderent, juxta verbum Elisei.

19 Dixit autem ad eos Eliseus: Non est hæc

via, neque ista est civitas: sequimini me, & ostendam vobis virum quem quæritis. Duxit ergo eos in Samariam:

20 Cumque ingressi fuissent in Samariam, dixit Eliseus: Domine aperi oculos istorum, ut videant. Aperuitque Dominus oculos eorum, & viderunt se esse in medio Samariæ.

21 Dixitque rex Israel ad Eliseum, cum vidisset eos: Numquid percutiam eos, pater mi?

22 Et ille ait: Non percuties: neque enim cepisti eos gladio & arcu tuo, ut percutias, sed pone panem & aquam coram eis, ut comedant & bibant, & vadant ad dominum suum.

23 Appositaque est eis ciborum magna præparatio, & comederunt & biberunt, & dimisit eos, abieruntque ad dominum suum, & ultra non venerunt latrones Syriæ in terram Israel.

24 Factum est autem post hæc, congregavit Benadad rex Syriæ, universum exercitum suum, & ascendit, & obsidebat Samariam.

25 Factaque est fames magna in Samaria: & tamdiu obsessa est, donec venundaretur caput asini octoginta argenteis, & quarta pars cabi stercoris columbarum quinque argenteis.

26 Cumque rex Israel transiret per murum, mulier quædam exclamavit ad eum, dicens: Salva me domine mi rex

27 Qui ait: Non te salvat Dominus: unde te possum salvare? de area, vel de torcular? Dixitque ad eam rex: Quid tibi vis? Quæ respondit:

28 Mulier ista dixit mihi; Da filium tuum, ut comedamus eum hodie, & filium meum comedemus cras.

29 Coximus ergo filium meum & comedimus. Dixique ei die altera: Da filium tuum, ut comedamus eum. Quæ abscondit filium suum.

30 Quod cum audisset rex, scidit vestimenta sua, & transibat per murum. Viditque omnis populus cilicium, quo vestitus erat ad carnem intrinsecus.

31 Et ait rex: Hæc mihi faciat Deus, & hæc addat, si steterit caput Eliséi filii Saphat super ipsum hodie.

32 Eliseus autem sedebat in domo sua, & senes sedebant cum eo. Præmisit itaque virum: & antequam veniret nuntius ille, dixit ad senes: Numquid scitis quod miserit filius homicidæ hic, ut præcidatur caput meum? videte ergo, cum venerit nuntius, claudite ostium, & non sinatis eum introire: ecce enim sonitus pedum domini ejus post eum est.

33 Adhuc illo loquente eis, apparuit nuntius, qui veniebat ad eum. Et ait: Ecce, tantum malum a Domino est: quid amplius expectabo a Domino?

CAPUT VII.

Eliseus in Samaria prædicit fore frumenti abundantiam: quam leprosi quatuor in Samaria annuntiant, territis a Deo Syris, ac omnibus relictis obsidionem fugientibus: dux autem Eliséi verbo incredulus a turba conculcatur in porta Samariæ.

1 Dixit autem Eliseus: Audite verbum Domini: Hæc dicit Dominus: In tempore hoc cras modius similæ uno statere erit, & duo modii hordei statere uno, in porta Samariæ.

2 Respondens unus de ducibus, super cujus manum rex incumbebat, homini Dei, ait: si Dominus fecerit etiam cataractas in cœlo, numquid poterit esse quod loqueris? Qui ait: Videbis oculis tuis, & inde non comedes.

3 Quatuor ergo viri erant leprosi juxta introitum portæ: qui dixerunt ad invicem: Quid hic esse volumus donec moriamur?

4 Sive ingredi voluerimus civitatem, fame morimur: sive mansserimus hic, moriendum nobis est: venite ergo, & transfugiamus ad castra Syriæ, si pepercerint nobis, vivemus: si autem occidere voluerint, nihilominus moriemur.

5 Surrexerunt ergo vesperi, ut venirent ad castra Syriæ. Cumque venissent ad principium castrorum Syriæ, nullum ibidem reperierunt.

6 Siquidem Dominus sonitum audire fecerat in castris Syriæ, currum, & equorum, & exercitus plurimi: dixeruntque ad invicem: Ecce mercede conduxit adversum nos rex Israel reges Hethæorum & Ægyptiorum, & venerunt super nos.

7 Surrexerunt ergo, & fugerunt in tenebris, & dereliquerunt tentoria sua, & equos & asinos, in castris, fugeruntque, animas tantum suas salvare cupientes.

8 Igitur cum venissent leprosi illi ad principium castrorum, ingressi sunt unum tabernaculum, & comederunt, & biberunt: tulerunt inde argentum & aurum, & vestes, & abierunt, & absconderunt: & rursum reversi sunt ad aliud tabernaculum, & inde similiter auferentes absconderunt.

9 Dixeruntque ad invicem: Non recte facimus: hæc enim dies boni nuntii est. Si tacuerimus, & noluerimus nuntiare usque mane, sceleris arguemur: venite, eamus, & nuntiemus in aula regis.

10 Cumque venissent ad portam civitatis, narraverunt eis, dicentes: Ivimus ad castra Syriæ, & nullum ibidem reperimus hominem, nisi equos & asinos alligatos, & fixa tentoria.

11 Ierunt ergo portarii, & nuntiaverunt in palatio regis intrinsecus.

12 Qui surrexit nocte, & ait ad servos suos: Dico vobis quid fecerint nobis Syri: Sciunt quia fame laboramus, & idcirco egressi sunt de castris, & latitant in agris, dicentes: Cum egressi fuerint de civitate, capiemus eos vivos, & tunc civitatem ingredi poterimus.

13 Respondit autem unus servorum ejus: Tollamus quinque equos, qui remanserunt in urbe (quia ipsi tantum sunt in universa multitudine Israel, alii enim consumpti sunt) & mittentes explorare poterimus.

14 Adduxerunt ergo duos equos, misitque rex in castra Syrorum, dicens: Ite, & videte.

15 Qui abierunt post eos usque ad Jordanem: ecce autem omnis via plena erat vestibus & vasis, quæ projecerant Syri conturbantur: reversique nuntii indicaverunt regi.

16 Et egressus populus, diripuit castra Syriæ: factusque est modius similæ statere uno, & duo modii hordei statere uno, juxta verbum Domini.

17 Porro rex ducem illum, in cujus manu incumbebat, constituit ad portam: quem conculcavit turba in introitu portæ, & mortuus

tuus est, juxta quod locutus fuerat vir Dei, quando descenderat rex ad eum.

18 Factumque est secundum sermonem viri Dei, quem dixerat regi, quando ait: Duo modii hordei stabunt uno statu, & modius similæ stabit uno, hoc eodem tempore crastino in porta Samariæ:

19 Quando respondebat dux ille viro Dei, & dixerat: Etiamsi Dominus fecerit cataractas in cœlo, numquid poterit fieri quod loqueris? Et dixit ei: Videbis oculis tuis, & inde non comedes.

20 Evenit ergo ei sicut prædictum fuerat, & conculcavit eum populus in porta, & mortuus est.

CAPUT VIII.

Post septennem famem ab Eliseo prædictam, Sunamitis quæ ipsius consilio peregrinata erat, reversa suos agros cum fructibus recuperat: Eliseus Benadad ægrotantem prædicit moriturum, & impium Hazael regnaturum: Joram rex Juda percussit Idumæos quod a se recessissent; cui impio succedit Ochozias filius impius.

1 ELiseus autem locutus est ad mulierem, † cujus vivere fecerat filium, dicens: Surge, vade tu & domus tua, & peregrinare ubicumque repereris: vocavit enim Dominus famem, & veniet super terram septem annis. † Supr. 4. 35.

2 Quæ surrexit, & fecit juxta verbum hominis Dei: & vadens cum domo sua, peregrinata est in terra Philisthiim diebus multis.

3 Cumque finiti essent anni septem; reversa est mulier de terra Philisthiim: & egressa est ut interpellaret regem pro domo sua, & pro agris suis.

4 Rex autem loquebatur cum Giezi puero viri Dei, dicens: Narra mihi omnia magnalia quæ fecit Eliseus.

5 Cumque ille narraret regi quo modo mortuum suscitasset, apparuit mulier, cujus vivificaverat filium, clamans ad regem pro domo sua, & pro agris suis. Dixitque Giezi: Domine mi rex, hæc est mulier, & hic est filius ejus, quem suscitavit Eliseus.

6 Et interrogavit rex mulierem: quæ narravit ei. Deditque ei rex eunuchum unum, dicens: Restitue ei omnia quæ sua sunt, & universos reditus agrorum, a die qua reliquit terram usque ad præsens.

7 Venit quoque Eliseus Damascum, & Benadad rex Syriæ ægrotabat: nuntiaverunt autem ei, dicentes: Venit vir Dei huc.

8 Et ait rex ad Hazael: Tolle tecum munera, & vade in occursum viri Dei, & consule Dominum per eum, dicens: Si evadere potero de infirmitate mea hac?

9 Ivit igitur Hazael in occursum ejus, habens secum munera, & omnia bona Damasci, onera quadraginta camelorum. Cumque stetisset coram eo, ait: Filius tuus Benadad rex Syriæ misit me ad te, dicens: Si sanari potero de infirmitate mea hac?

10 Dixitque ei Eliseus: Vade, dic ei: Sanaberis: porro ostendit mihi Dominus quia morte morietur.

11 Stetitque cum eo, & conturbatus est usque ad confusionem vultus: flevitque vir Dei.

12 Cui Hazael ait: Quare dominus meus flet? At ille dixit: Quia scio quæ facturus es filiis Israel: mala. Civitates eorum munitas igne succendes, & juvenes eorum interficies gladio, & parvulos eorum elides, & prægnantes divides.

13 Dixitque Hazael: Quid enim sum servus tuus canis, ut faciem rem istam magnam? Et ait Eliseus: Ostendit mihi Dominus te regem Syriæ fore.

14 Qui cum recessisset ab Eliseo, venit ad Dominum suum. Qui ait ei: Quid dixit tibi Eliseus? At ille respondit: Dixit mihi: Recipies sanitatem.

15 Cumque venisset dies altera, tulit stragulum, & infudit aquam, & expandit super faciem ejus: quo mortuo, regnavit Hazael pro eo.

16 Anno quinto Joram filii Achab regis Israel, & Josaphat regis Juda, regnavit Joram filius Josaphat rex Juda.

17 † Triginta duorum annorum erat cum regnare cœpisset, & octo annis regnavit in Jerusalem. † 2. Par. 21. 5.

18 Ambulavitque in viis regum Israel, sicut ambulaverat domus Achab: filia enim Achab erat uxor ejus: & fecit quod malum est in conspectu Domini.

19 † Noluit autem Dominus disperdere Judam, propter David servum suum, sicut promiserat ei, ut daret illi lucernam, & filiis ejus cunctis diebus. † 2. Reg. 7. 26.

20 † In diebus ejus recessit Edom, ne esset sub Juda, & constituit sibi regem. † 2. Par. 21. 8.

21 Venitque Joram Seira, & omnes currus cum eo: & surrexit nocte, percussitque Idumæos, qui eum circumdederant, & principes curruum, populus autem fugit in tabernacula sua.

22 Recessit ergo Edom ne esset sub Juda, usque ad diem hanc. Tunc recessit & Lobna in tempore illo.

23 Reliqua autem sermonum Joram, & universa quæ fecit, nonne hæc scripta sunt in Libro verborum dierum regum Juda?

24 Et dormivit Joram cum patribus suis, sepultusque est cum eis in civitate David, & regnavit Ochozias filius ejus pro eo.

25 † Anno duodecimo Joram filii Achab regis Israel, regnavit Ochozias filius Joram regis Juda. † 2. Par. 22. 1.

26 Viginti duorum annorum erat Ochozias cum regnare cœpisset, & uno anno regnavit in Jerusalem: nomen matris ejus Athalia filia Amri regis Israel.

27 Et ambulavit in viis domus Achab: & fecit quod malum est coram Domino, sicut domus Achab: genet enim domus Achab fuit.

28 Abiit quoque cum Joram filio Achab, ad præliandum contra Hazael regem Syriæ in Ramoth Galaad, & vulneraverunt Syri Joram:

29 Qui reversus est ut curaretur, in Jezrael: quia vulneraverant eum Syri in Ramoth, prælians contra Hazael regem Syriæ. Porro Ochozias filius Joram rex Juda descendit invisere Joram filium Achab in Jezrahel, quia ægrotabat ibi.

CAPUT IX.

Jehu in regem Israel unctus per prophetam mandat Dominus, ut deleat domum Achab: occidit ergo Joram una cum Ochozia rege Juda, & corpus Jezabel a fenestra ipsius jussu præcipitata canes devorant, juxta Elia vaticinium.

1 ELiseus autem prophetes vocavit unum de filiis prophetarum, & ait illi: Accinge lumbos tuos, & tolle lenticulam olei hanc in manu tua, & vade in Ramoth Galaad.

2 † Cumque veneris illuc, videbis Jehu filium Josaphat filii Namsi: & ingressus suscitabis eum de medio fratrum suorum, & introduces in interius cubiculum. †3Reg. 9. 16.

3 Tenensque lenticulam olei, fundes super caput ejus, & dices: Hæc dicit Dominus: Unxi te regem super Israel. Aperiesque ostium, & fugies, & non ibi subsistes.

4 Abiit ergo adolescens puer prophetæ in Ramoth Galaad,

5 Et ingressus est illuc: ecce autem principes exercitus sedebant, & ait: Verbum mihi ad te, o princeps. Dixitque Jehu: Ad quem ex omnibus nobis? At ille dixit: Ad te, o princeps.

6 Et surrexit & ingressus est cubiculum: at ille fudit oleum super caput ejus, & ait: Hæc dicit Dominus Deus Israel: Unxi te regem super populum Domini Israel,

7 Et percuties domum Achab domini tui, & ulciscar sanguinem servorum meorum prophetarum, & sanguinem omnium servorum Domini, de manu Jezabel.

8 † Perdamque omnem domum Achab: & interficiam de Achab mingentem ad parietem, & clausum & novissimum in Israel. †3Reg. 21. 21.

9 Et dabo domum Achab, sicut † domum Jeroboam filii Nabat, & sicut domum † Baasa filii Ahia. †3Reg. 15. 29. †3Reg. 16. 3.

10 Jezabel quoque comedent canes in agro Jezrahel, nec erit qui sepeliat eam. Aperuitque ostium, & fugit.

11 Jehu autem egressus est ad servos domini sui: qui dixerunt ei: Recténe sunt omnia? quid venit insanus iste ad te? Qui ait eis: Nostis hominem, & qui locutus sit.

12 At illi responderunt: Falsum est, sed magis narra nobis. Qui ait eis: Hæc & hæc locutus est mihi, & ait: Hæc dicit Dominus: Unxi te regem super Israel.

13 Festinaverunt itaque, & unusquisque tollens pallium suum posuerunt sub pedibus ejus in similitudinem tribunalis, & cecinerunt tuba, atque dixerunt: Regnavit Jehu.

14 Conjuravit ergo Jehu filius Josaphat filii Namsi contra Joram: † porro Joram ob ederat Ramoth Galaad, ipse & omnis Israel, contra Hazael regem Syriæ: † Supr. 8. 28.

15 Et reversus fuerat ut curaretur in Jezrahel propter vulnera, quia percusserant eum Syri, præliantem contra Hazael regem Syriæ. Dixitque Jehu: Si placet vobis, nemo egrediatur profugus de civitate, ne vadat, & nuntiet in Jezrahel.

16 Et ascendit, & profectus est in Jezrahel: Joram enim ægrotabat ibi, & Ochozias rex Juda descenderat ad visitandum Joram.

17 Igitur speculator qui stabat super turrim Jezrahel, vidit globum Jehu venientis: & ait: Video ego globum. Dixitque Joram: Tolle currum, & mitte in occursum eorum, & dicat vadens: Recténe sunt omnia?

18 Abiit ergo, qui ascenderat currum, in occursum ejus, & ait: Hæc dicit rex: Pacata ne sunt omnia? Dixitque Jehu: Quid tibi & paci? transi, & sequere me. Nuntiavit quoque speculator, dicens: Venit nuntius ad eos, & non revertitur.

19 Misit etiam currum equorum secundum: venitque ad eos, & ait: Hæc dicit rex: Numquid pax est? Et ait Jehu: Quid tibi & paci? transi, & sequere me.

20 Nuntiavit autem speculator, dicens: Venit usque ad eos, & non revertitur: est autem incessus quasi incessus Jehu filii Namsi, præceps enim graditur.

21 Et ait Joram: Junge currum. Junxeruntque currum ejus, & egressus est Joram rex Israel, & Ochozias rex Juda, singuli in curribus suis, egressique sunt in occursum Jehu, & invenerunt eum in agro Naboth Jezrahelitæ.

22 Cumque vidisset Joram Jehu, dixit: Pax est Jehu? At ille respondit: Quæ pax? adhuc fornicationes Jezabel matris tuæ, & veneficia ejus multa vigent.

23 Convertit autem Joram manum suam, & fugiens ait ad Ochoziam: Insidiæ Ochozia.

24 Porro Jehu tetendit arcum manu, & percussit Joram inter scapulas: & egressa est sagitta per cor ejus, statimque corruit in curru suo.

25 Dixitque Jehu ad Badacer ducem: Tolle, projice eum in agro Naboth Jezrahelitæ: memini enim quando ego & tu sedentes in curru sequebamur Achab patrem hujus, quod Dominus onus hoc levaverit super eum, dicens:

26 † Si non pro sanguine Naboth, & pro sanguine filiorum ejus, quem vidi heri, ait Dominus, reddam tibi in agro isto, dicit Dominus. Nunc ergo tolle, & projice eum in agrum, juxta verbum Domini. †3Reg. 21. 22.

27 Ochozias autem rex Juda videns hoc, fugit per viam domus horti: persecutusque est eum Jehu, & ait: Etiam hunc percutite in curru suo: & percusserunt eum in ascensu Gaver, qui est juxta Jeblaam: qui fugit in Mageddo, & mortuus est ibi.

28 Et imposuerunt eum servi ejus super currum suum, & tulerunt in Jerusalem: sepelieruntque eum in sepulchro cum patribus suis in civitate David.

29 Anno undecimo Joram filii Achab, regnavit Ochozias super Judam,

30 Venitque Jehu in Jezrahel. Porro Jezabel introitu ejus audito, depinxit oculos suos stibio, & ornavit caput suum, & respexit per fenestram

31 Ingredientem Jehu per portam, & ait: † Numquid pax potest esse Zambri, qui interfecit dominum suum? †3Reg. 16. 10.

32 Levavitque Jehu faciem suam ad fenestram, & ait: Quæ est ista? & inclinaverunt se ad eum duo vel tres eunuchi.

33 At ille dixit eis: Præcipitate eam deorsum: & præcipitaverunt eam, aspersusque est sanguine paries, & equorum ungulæ conculcaverunt eam.

34 Cumque introgressus esset, ut comederet, bibe-

ed by Google

biberetque, ait: Ite, & videte maledictam illam, & sepelite eam: quia filia regis est.

35 Cumque issent ut sepelirent eam, non invenerunt nisi calvariam, & pedes, & summas manus.

36 Reversique nuntiaverunt ei. Et ait Jehu: † Sermo Domini est, quem locutus est per servum suum Eliam Thesbitem, dicens: In agro Jezrahel comedent canes carnes Jezabel, †3Reg. 21. 23.

37 Et erunt carnes Jezabel sicut stercus super faciem terræ in agro Jezrahel, ita ut prætereuntes dicant: Hæccine est illa Jezabel?

CAPUT X.

Jehu 70. filios Achab & 42 fratres Ochoziæ necari jubet, totamque Achab progeniem delet, & omnes sacerdotes Baal callide convocatos occidit, exusta illius statua, & templo in cloacam verso: attamen in cultu vitulorum aureorum perseverat Jehu, ideo vehementer cæsus est Israel ab Hazael: mortuo autem Jehu, succedit filius ejus Joachaz.

1 ERant autem Achab septuaginta filii in Samaria: scripsit ergo Jehu litteras, & misit in Samariam, ad optimates civitatis, & ad majores natu, & ad nutritios Achab, dicens:

2 Statim ut acceperitis litteras has, qui habetis filios domini vestri, & currus, & equos, & civitates firmas, & arma,

3 Eligite meliorem, & eum qui vobis placuerit de filiis domini vestri, & eum ponite super solium patris sui, & pugnate pro domo domini vestri.

4 Timuerunt illi vehementer, & dixerunt: Ecce duo reges non potuerunt stare coram eo, & quo modo nos valebimus resistere?

5 Miserunt ergo præpositi domus, & præfecti civitatis, & majores natu, & nutritii, ad Jehu, dicentes: Servi tui sumus, quæcumque jusseris faciemus, nec constituemus nobis regem: quæcumque tibi placent fac.

6 Rescripsit autem eis litteras secundo, dicens: Si mei estis, & obeditis mihi, tollite capita filiorum domini vestri, & venite ad me hac eadem hora cras in Jezrahel. Porro filii regis, septuaginta viri, apud optimates civitatis nutriebantur.

7 Cumque venissent litteræ ad eos, tulerunt filios regis, & occiderunt septuaginta viros, & posuerunt capita eorum in cophinis, & miserunt ad eum in Jezrahel.

8 Venit autem nuntius, & indicavit ei, dicens: Attulerunt capita filiorum regis. Qui respondit: Ponite ea ad duos acervos juxta introitum portæ usque mane.

9 Cumque diluxisset, egressus est, & stans dixit ad omnem populum: Justi estis: si ego conjuravi contra dominum meum, & interfeci eum, quis percussit omnes hos?

10 † Videte ergo nunc quoniam non cecidit de sermonibus Domini in terram, quos locutus est Dominus super domum Achab, & Dominus fecit quod locutus est in manu servi sui Eliæ. †3Reg. 21. 29.

11 Percussit igitur Jehu omnes, qui reliqui erant de domo Achab in Jezrahel, & universos optimates ejus, & notos, & sacerdotes, donec non remanerent ex eo reliquiæ.

12 Et surrexit, & venit in Samariam: cumque venisset ad Cameram pastorum in via,

13 Invenit fratres Ochoziæ regis Juda, dixitque ad eos: Quinam estis vos? Qui responderunt: Fratres Ochoziæ sumus, & descendimus ad salutandos filios regis, & filios reginæ.

14 Qui ait: Comprehendite eos vivos. Quos cum comprehendissent vivos, jugulaverunt eos in cisterna juxta Cameram, quadraginta duos viros, & non reliquit ex eis quemquam.

15 Cumque abiisset inde, invenit Jonadab filium Rechab in occursum sibi, & benedixit ei. Et ait ad eum: Numquid est cor tuum rectum, sicut cor meum cum corde tuo? Et ait Jonadab: Est. Si est, inquit, da manum tuam. Qui dedit ei manum suam. At ille levavit eum ad se in currum:

16 Dixitque ad eum: Veni mecum, & vide zelum meum pro Domino. Et impositum in curru suo,

17 Duxit in Samariam. Et percussit omnes qui reliqui fuerant de Achab in Samaria usque ad unum, juxta verbum Domini quod locutus est per Eliam.

18 Congregavit ergo Jehu omnem populum, & dixit ad eos: † Achab coluit Baal parum, ego autem colam eum amplius. †3Reg. 16. 31.

19 Nunc igitur omnes prophetas Baal, & universos servos ejus, & cunctos sacerdotes ipsius, vocate ad me: nullus sit qui non veniat, sacrificium enim grande est mihi Baal: quicumque defuerit, non vivet. Porro Jehu faciebat hoc insidiose, ut disperderet cultores Baal.

20 Et dixit: Sanctificate diem sollemnem Baal. Vocavitque,

21 Et misit in universos terminos Israel, & venerunt cuncti servi Baal: non fuit residuus ne unus quidem qui non veniret. Et ingressi sunt templum Baal: & repleta est domus Baal, a summo usque ad summum.

22 Dixitque his qui erant super vestes: Proferte vestimenta universis servis Baal. Et protulerunt eis vestes.

23 Ingressusque Jehu, & Jonadab filius Rechab, templum Baal, ait cultoribus Baal: Perquirite, & videte, ne quis forte vobiscum sit de servis Domini, sed ut sint servi Baal soli.

24 Ingressi sunt igitur ut facerent victimas & holocausta: Jehu autem præparaverat sibi foris octoginta viros, & dixerat eis: Quicumque fugerit de hominibus his, quos ego adduxero in manus vestras, anima ejus erit pro anima illius.

25 Factum est autem, cum completum esset holocaustum, præcepit Jehu militibus & ducibus suis. Ingredimini, & percutite eos, nullus evadat. Percusseruntque eos in ore gladii, & projecerunt milites & duces: & ierunt in civitatem templi Baal,

29 Et protulerunt statuam de fano Baal, & combusserunt,

27 Et comminuerunt eam. Destruxerunt quoque ædem Baal, & fecerunt pro ea latrinas usque in diem hanc.

28 Delevit itaque Jehu Baal de Israel.

29 Verumtamen a peccatis Jeroboam filii Nabat, qui peccare fecit Israel, non recessit, nec dereliquit vitulos aureos, qui erant in Bethel, & in Dan.

30 Dixit autem Dominus ad Jehu: Quia studiose egisti quod rectum erat, & placebat in oculis meis, & omnia quæ erant in corde meo fecisti contra domum Achab: † filii tui usque ad quartam generationem sedebunt super thronum Israel. † *Infra* 15. 12.

31 Porro Jehu non custodivit ut ambularet in lege Domini Dei Israel in toto corde suo: non enim recessit a peccatis Jeroboam, qui peccare fecerat Israel.

32 In diebus illis cœpit Dominus tædere super Israel: percussitque eos Hazael in universis finibus Israel,

33 A Jordane contra orientalem plagam, omnem terram Galaad, & Gad, & Ruben, & Manasse, ab Aroer, quæ est super torrentem Arnon, & Galaad, & Basan.

34 Reliqua autem verborum Jehu, & universa quæ fecit, & fortitudo ejus, nonne hæc scripta sunt in Libro verborum dierum regum Israel?

35 Et dormivit Jehu cum patribus suis, sepelieruntque eum in Samaria: & regnavit Joachaz filius ejus pro eo.

36 Dies autem, quos regnavit Jehu super Israel, viginti & octo anni sunt, in Samaria.

CAPUT XI.

Athalia, audita filii morte, omne semen regium, præter Joas, ferro extinguit, & regnum sibi usurpat: sed præcipiente Jojada sacerdote occiditur, & Joas rex Juda constituitur, destructis aris & imaginibus Baal.

2 Par. 22. 10. 1 ATHALIA vero mater Ochoziæ, videns mortuum filium suum, surrexit, & interfecit omnem semen regium.

2 Tollens autem Josaba filia regis Joram, soror Ochoziæ, Joas filium Ochoziæ, furata est eum de medio filiorum regis qui interficiebantur, & nutricem ejus, de triclinio: & abscondit eum a facie Athaliæ, ut non interficeretur,

3 Eratque cum ea sex annis clam in domo Domini: porro Athalia regnavit super terram.

†2 Par. 23. 1. 4 † Anno autem septimo misit Jojada, & assumens centuriones & milites, introduxit ad se in templum Domini, pepigitque cum eis fœdus: & adjurans eos in domo Domini, ostendit eis filium regis:

5 Et præcepit illis, dicens: Iste est sermo, quem facere debetis:

6 Tertia pars vestrum introeat sabbato, & observet excubias domus regis. Tertia autem pars sit ad portam Sur: & tertia pars sit ad portam, quæ est post habitaculum scutariorum: & custodietis excubias domus Messa.

7 Duæ vero partes e vobis, omnes egredientes sabbato, custodiant excubias domus Domini circa regem.

8 Et vallabitis eum, habentes arma in manibus vestris: si quis autem ingressus fuerit septum templi, interficiatur: eritisque cum rege introeunte & egrediente.

9 Et fecerunt centuriones, juxta omnia quæ præceperat eis Jojada sacerdos: & assumentes singuli viros suos, qui ingrediebantur sabbatum, cum his qui egrediebantur sabbato, venerunt ad Joiadam sacerdotem.

10 Qui dedit eis hastas, & arma regis David, quæ erant in domo Domini.

11 Et steterunt singuli habentes arma in manu sua, a parte templi dextera, usque ad partem sinistram altaris & ædis, circum regem.

12 Produxitque filium regis, & posuit super eum tiaraema, & testimonium: fecerunt-que eum regem, & unxerunt: & plaudentes manu, dixerunt. Vivat rex.

13 Audivit autem Athalia vocem populi currentis: & ingressa ad turbas in templum Domini,

14 Vidit regem stantem super tribunal juxta morem, & cantores & tubas prope eum, omnemque populum terræ lætantem, & canentem tubis: & scidit vestimenta sua, clamavitque: Conjuratio, conjuratio.

15 Præcepit autem Jojada centurionibus, qui erant super exercitum, & ait eis: Educite eam extra septa templi, & quicumque eam secutus fuerit, feriatur gladio. Dixerat enim Sacerdos: Non occidatur in templo Domini.

16 Imposueruntque ei manus, & impegerunt eam per viam introitus equorum, juxta palatium, & interfecta est ibi.

17 Pepigit ergo Jojada fœdus inter Dominum, & inter regem, & inter populum, ut esset populus Domini, & inter regem & populum.

18 Ingressusque est omnis populus terræ templum Baal, & destruxerunt aras ejus, & imagines contriverunt valide: Mathan quoque sacerdotem Baal occiderunt coram altari. Et posuit sacerdos custodias in domo Domini.

19 Tulitque centuriones, & Cerethi & Phelethi legiones, & omnem populum terræ: deduxeruntque regem de Domo Domini: & venerunt per viam portæ scutariorum in palatium, & sedit super thronum regum.

20 Lætatusque est omnis populus terræ, & civitas conquievit: Athalia autem occisa est gladio in domo regis.

21 Septemque annorum erat Joas, cum regnare cœpisset.

CAPUT XII.

Joas gazophylacii pecuniam ad sartatecta templi instaurandi expedit: Hazaeli autem regi Syriæ bellum contra Jerusalem paranti mittit omnes templi & palatii thesauros, rexque a servis suis occiditur, cui succedit filius ejus Amasias.

1 ANno septimo Jehu, regnavit Joas: & quadraginta annis regnavit in Jerusalem, nomen matris ejus Sebia de Bersabee.

2 Fecitque Joas rectum coram Domino cunctis diebus, quibus docuit eum Jojada sacerdos.

3 Verumtamen excelsa non abstulit: adhuc enim populus immolabat, & adolebat in excelsis incensum.

4 Dixitque Joas ad sacerdotes: Omnem pecuniam sanctorum, quæ illata fuerit in templum Domini a prætereuntibus, quæ offertur pro pretio animæ, & quam sponte & arbitrio cordis sui inferunt in templum Domini:

5 Accipiant illam sacerdotes juxta ordinem suum, & instaurent sartatecta domus, siquid necessarium viderint instauratione.

6 Igitur usque ad vicesimum tertium annum regis Joas, non instauraverunt sacerdotes sartatecta templi.

7 Vocavitque rex Joas Jojadam pontificem, & sacerdotes, dicens eis: Quare sartatecta non instauratis templi? nolite ergo amplius accipere pecuniam juxta ordinem vestrum, sed ad instaurationem templi reddite eam.

8 Prohibitique sunt sacerdotes ultra accipere pecuniam a populo, & instaurare fartatecta domus.

9 Et tulit Joiada pontifex gazophylacium unum, aperuitque foramen desuper, & posuit illud juxta altare ad dextram ingredientium domum Domini, mittebantque in eo sacerdotes, qui custodiebant ostia, omnem pecuniam, quæ deferebatur ad templum Domini.

10 Cumque viderent nimiam pecuniam esse in gazophylacio, ascendebat scriba regis, & pontifex, effundebantque & numerabant pecuniam, quæ inveniebatur in domo Domini:

11 Et dabant eam juxta numerum atque mensuram, in manu eorum qui præerant cæmentariis domus Domini: qui impendebant eam in fabris lignorum, & in cæmentariis iis, qui operabantur in domo Domini,

12 Et fartatecta faciebant: & in iis, qui cædebant saxa, & ut emerent ligna, & lapides, qui excidebantur, ita ut impleretur instauratio domus Domini, in universis quæ indigebant expensa ad muniendam domum.

13 Veruntamen non fiebant ex eadem pecunia hydriæ templi Domini, & fuscinulæ, & thuribula, & tubæ, & omne vas aureum & argenteum, de pecunia quæ inferebatur in templum Domini.

14 Iis enim qui faciebant opus, dabatur ut instauraretur templum Domini:

15 Et non fiebat ratio iis hominibus, qui accipiebant pecuniam ut distribuerent eam artificibus, sed in fide tractabant eam.

16 Pecuniam vero pro delicto, & pecuniam pro peccatis, non inferebant in templum Domini, quia sacerdotum erat.

17 Tunc ascendit Hazael rex Syriæ, & pugnabat contra Geth, cepitque eam: & direxit faciem suam ut ascenderet in Jerusalem.

18 Quam ob rem tulit Joas rex Juda omnia sanctificata, quæ consecraverant Josaphat & Joram & Ochozias, patres ejus reges Juda, & quæ ipse obtulerat: & universum argentum, quod inveniri potuit in thesauris templi Domini, & in palatio regis: misitque Hazaeli regi Syriæ, & recessit ab Jerusalem.

19 Reliqua autem sermonum Joas, & universa quæ fecit, nonne hæc scripta sunt in libro verborum dierum regum Juda?

20 Surrexerunt autem servi ejus, & conjuraverunt inter se, percusseruntque Joas in Domo Mello in descensu Sella.

21 Josachar namque filius Semaath, & Jozabad filius Somer, servi ejus, percusserunt eum, & mortuus est: & sepelierunt eum cum patribus suis in civitate David, regnavitque Amatias filius ejus pro eo.

CAPUT XIII.

Joachaz rex Israel propter peccata sua gravissime afflictus a rege Syriæ, conversus ad Dominum liberatur; cui mortuo succedit filius Joas, qui juxta Elisei morientis vaticinium Syros devicit; mortui autem Elisei sepulchro injectus quidam mortuus suscitatur.

ANno vigesimo tertio Joas filii Ochoziæ regis Juda, regnavit Joachaz filius Jehu super Israel in Samaria decem & septem annis.

2 Et fecit malum coram Domino, secutusque est peccata Jeroboam filii Nabat, qui peccare fecit Israel, & non declinavit ab eis.

3 Iratusque est furor Domini contra Israel, & tradidit eos in manu Hazael regis Syriæ, & in manu Benadad filii Hazael, cunctis diebus.

4 Deprecatus est autem Joachaz faciem Domini, & audivit eum Dominus: vidit enim angustiam Israel, quia attriverat eos rex Syriæ:

5 Et dedit Dominus salvatorem Israeli, & liberatus est de manu regis Syriæ: habitaveruntque filii Israel in tabernaculis suis sicut heri & nudiustertius.

6 Verumtamen non recesserunt a peccatis domus Jeroboam, qui peccare fecit Israel, sed in ipsis ambulaverunt: siquidem & lucus permansit in Samaria.

7 Et non sunt derelicti Joachaz de populo nisi quinquaginta equites, & decem currus, & decem millia peditum: interfecerat enim eos rex Syriæ, & redegerat quasi pulverem in tritura areæ.

8 Reliqua autem sermonum Joachaz, & universa quæ fecit, & fortitudo ejus, nonne hæc scripta sunt in Libro sermonum dierum regum Israel?

9 Dormivitque Joachaz cum patribus suis, & sepelierunt eum in Samaria: regnavitque Joas filius ejus pro eo.

10 Anno trigesimo septimo Joas regis Juda, regnavit Joas filius Joachaz super Israel in Samaria sedecim annis,

11 Et fecit quod malum est in conspectu Domini: non declinavit ab omnibus peccatis Jeroboam filii Nabat, qui peccare fecit Israel, sed in ipsis ambulavit.

12 Reliqua autem sermonum Joas, & universa quæ fecit, & fortitudo ejus, quomodo pugnaverit contra Amaziam regem Juda, nonne hæc scripta sunt in Libro sermonum dierum regum Israel?

13 Et dormivit Joas cum patribus suis: Jeroboam autem sedit super solium ejus. Porro Joas sepultus est in Samaria cum regibus Israel.

14 Eliseus autem ægrotabat infirmitate, qua & mortuus est: descenditque ad eum Joas rex Israel, & flebat coram eo, dicebatque: Pater mi, pater mi, currus Israel, & auriga ejus.

15 Et ait illi Eliseus: Affer arcum, & sagittas. Cumque attulisset ad eum arcum, & sagittas,

16 Dixit ad regem Israel: Pone manum tuam super arcum. Et cum posuisset ille manum suam, superposuit Eliseus manus suas manibus regis,

17 Et ait: Aperi fenestram orientalem. Cumque aperuisset, dixit Eliseus: Jace sagittam. Et jecit. Et ait Eliseus: Sagitta salutis Domini, & sagitta salutis contra Syriam: percutiesque Syriam in Aphec, donec consumas eam.

18 Et ait: Tolle sagittas. Qui cum tulisset, rursum dixit ei: Percute jaculo terram. Et cum percussisset tribus vicibus, & stetisset,

19 Iratus est vir Dei contra eum, & ait: Si percussisses quinquies, aut sexies, sive septies, percussisses Syriam usque ad consumptionem: nunc autem tribus vicibus percuties eam.

20 Mortuus est ergo Eliseus, & sepelierunt eum.

etum. Latrunculi autem de Moab venerunt in terram in ipso anno.

†*Eccli.* 48. 24. 21 † Quidam autem sepelientes hominem, viderunt latrunculos, & projecerunt cadaver in sepulchro Elisei. Quod cum tetigisset ossa Elisei, revixit homo, & stetit super pedes suos.

22 Igitur Hazael rex Syriæ afflixit Israel cunctis diebus Joachaz:

23 Et misertus est Dominus eorum, & reversus est ad eos propter pactum suum, quod habebat cum Abraham, & Isaac, & Jacob; & noluit disperdere eos, neque projicere penitus, usque in præsens tempus.

24 Mortuus est autem Hazael rex Syriæ, & regnavit Benadad filius ejus pro eo.

25 Porro Joas filius Joachaz tulit urbes de manu Benadad filii Hazael, quas tulerat de manu Joachaz patris sui jure prælii, tribus vicibus percussit eum Joas, & reddidit civitates Israel.

CAPUT XIV.

Amasias interfectis occisoribus patris sui Joas, percutit Edom: sed hac victoria factus elatior, provocans ad bellum Joas regem Israel, ab eo capitur, & Jerusalem diripitur: at Joas regi Israel succedit filius Jeroboam, qui ab angustiis liberat Israel, cui succedit filius Zacharias: porro facta conjuratione adversus Amasiam regem Juda a suis occiditur, cui succedit filius Azarias impius.

1 IN anno secundo Joas filii Joachaz regis Israel, regnavit Amasias filius Joas regis Juda.

†2. *Par.* 25. 1. 2 † Viginti quinque annorum erat cum regnare cœpisset: viginti autem & novem annis regnavit in Jerusalem, nomen matris ejus Joadan de Jerusalem.

3 Et fecit rectum coram Domino, verumtamen non ut David pater ejus. Juxta omnia, quæ fecit Joas pater suus, fecit:

4 Nisi hoc tantum, quod excelsa non abstulit: adhuc enim populus immolabat, & adolebat incensum in excelsis.

5 Cumque obtinuisset regnum, percussit servos suos, qui interfecerant regem patrem suum:

†*Deut.* 24. 16. *Ezech.* 18. 20. 6 Filios autem eorum qui occiderant, non occidit, juxta quod scriptum est in libro legis Moysi, sicut præcepit Dominus, dicens: † Non morientur patres pro filiis, neque filii morientur pro patribus: sed unusquisque in peccato suo morietur.

7 Ipse percussit Edom in valle Salinarum decem millia, & apprehendit petram in prælio, vocavitque nomen ejus Jectehel, usque in præsentem diem.

8 Tunc misit Amasias nuntios ad Joas filium Joachaz, filii Jehu regis Israel, dicens: Veni, & videamus nos.

9 Remisitque Joas rex Israel ad Amasiam regem Juda, dicens: Carduus Libani misit ad cedrum quæ est in Libano, dicens: Da filiam tuam filio meo uxorem. Transieruntque bestiæ saltus, quæ sunt in Libano, & conculcaverunt carduum.

10 Percutiens invaluisti super Edom, & sublevavit te cor tuum: contentus esto gloria, & sede in domo tua: quare provocas malum, ut cadas tu & Judas tecum?

11 Et non acquievit Amasias: ascenditque Joas rex Israel, & viderunt se, ipse & Amasias rex Juda, in Bethsames oppido Judæ.

12 Percussusque est Juda coram Israel, & fugerunt unusquisque in tabernacula sua.

13 Amasiam vero regem Juda, filium Joas filii Ochoziæ, cepit Joas rex Israel in Bethsames, & adduxit eum in Jerusalem: & interrupit murum Jerusalem, a porta Ephraim usque ad portam anguli, quadringentis cubitis.

14 Tulitque omne aurum, & argentum, & universa vasa, quæ inventa sunt in domo Domini, & in thesauris regis, & obsides, & reversus est in Samariam.

15 Reliqua autem verborum Joas quæ fecit, & fortitudo ejus qua pugnavit contra Amasiam regem Juda, nonne hæc scripta sunt in Libro sermonum dierum regum Israel?

16 Dormivitque Joas cum patribus suis, & sepultus est in Samaria cum regibus Israel: & regnavit Jeroboam filius ejus pro eo.

17 Vixit autem Amasias, filius Joas, rex Juda, postquam mortuus est Joas filius Joachaz regis Israel, quindecim annis.

18 Reliqua autem sermonum Amasiæ, nonne hæc scripta sunt in Libro sermonum dierum regum Juda?

19 Factaque est contra eum conjuratio in Jerusalem: at ille fugit in Lachis. Miseruntque post eum in Lachis, & interfecerunt eum ibi.

20 Et asportaverunt in equis, sepultusque est in Jerusalem cum patribus suis in civitate David.

†2. *Par.* 26. 1. 21 † Tulit autem universus populus Judæ Azariam annos natum sedecim, & constituerunt eum regem pro patre ejus Amasia.

22 Ipse ædificavit Ælath, & restituit eam Judæ, postquam dormivit rex cum patribus suis.

23 Anno quintodecimo Amasiæ filii Joas regis Juda, regnavit Jeroboam filius Joas regis Israel in Samaria, quadraginta & uno anno:

24 Et fecit quod malum est coram Domino. Non recessit ab omnibus peccatis Jeroboam filii Nabat, qui peccare fecit Israel.

25 Ipse restituit terminos Israel, ab introitu Emath, usque ad mare solitudinis, juxta sermonem Domini Dei Israel, quem locutus est per servum suum † Jonam filium Amathi prophetam, qui erat de Geth, quæ est in Opher.

† *Jon.* 1. 1.

26 Vidit enim Dominus afflictionem Israel amaram nimis, & quod consumpti essent usque ad clausos carcere, & extremos, & non esset qui auxiliaretur Israeli.

27 Nec locutus est Dominus ut deleret nomen Israel de sub cœlo, sed salvavit eos in manu Jeroboam filii Joas.

28 Reliqua autem sermonum Jeroboam, & universa quæ fecit, & fortitudo ejus qua præliatus est, & quomodo restituit Damascum & Emath Judæ in Israel, nonne hæc scripta sunt in Libro sermonum dierum regum Israel?

29 Dormivitque Jeroboam cum patribus suis regibus Israel, & regnavit Zacharias filius ejus pro eo.

CAPUT XV.

Azaria leproſo ſuccedit filius Joathan in Juda: Zacharia autem in Iſrael ſuccedit Sellum, huic Manahem qui fit tributarius regi Aſſyriorum, & huic Phaceja, & huic Phacee: cujus temporibus Theglathphalaſar devictam magnam partem Iſraelitarum tranſtulit in Aſſyrios, huic ſuccedit Oſee: in Juda autem mortuo Joathan ſuccedit filius Achaz.

1 ANno vigeſimoſeptimo Jeroboam regis Iſrael, regnavit Azarias filius Amaſiæ regis Juda.

2 Sedecim annorum erat cum regnare cœpiſſet, & quinquaginta duobus annis regnavit in Jeruſalem: nomen matris ejus Jechelia de Jeruſalem.

3 Fecitque quod erat placitum coram Domino, juxta omnia quæ fecit Amaſias pater ejus.

4 Verumtamen excelſa non eſt demolitus: adhuc populus ſacrificabat, & adolebat incenſum in excelſis.

†2.Par. 26. 21. 5 † Percuſſit autem Dominus regem, & fuit leproſus uſque in diem mortis ſuæ, & habitabat in domo libera ſeorſum: Joathan vero filius regis gubernabat palatium, & judicabat populum terræ.

6 Reliqua autem ſermonum Azariæ, & univerſa quæ fecit, nonne hæc ſcripta ſunt in Libro verborum dierum regum Juda?

7 Et dormivit Azarias cum patribus ſuis: ſepelieruntque eum cum majoribus ſuis in civitate David, & regnavit Joathan filius ejus pro eo.

8 Anno trigeſimo octavo Azariæ regis Juda, regnavit Zacharias filius Jeroboam ſuper Iſrael in Samariam ſex menſibus:

9 Et fecit quod malum eſt coram Domino, ſicut fecerant patres ejus: non receſſit a peccatis Jeroboam filii Nabat, qui peccare fecit Iſrael.

10 Conjuravit autem contra eum Sellum filius Jabes, percuſſitque eum palam, & interfecit, regnavitque pro eo.

11 Reliqua autem verborum Zachariæ, nonne hæc ſcripta ſunt in Libro ſermonum dierum regum Iſrael?

†Supra 10. 30. 12 † Iſte eſt ſermo Domini, quem locutus eſt ad Jehu, dicens: Filii tui uſque ad quartam generationem ſedebunt ſuper thronum Iſrael. Factumque eſt ita.

13 Sellum filius Jabes regnavit trigeſimo nono anno Azariæ regis Juda: regnavit autem uno menſe in Samaria.

14 Et aſcendit Manahem filius Gadi de Therſa: venitque in Samariam, & percuſſit Sellum filium Jabes in Samaria, & interfecit eum, regnavitque pro eo.

15 Reliqua autem verborum Sellum, & conjuratio ejus, per quam tetendit inſidias, nonne hæc ſcripta ſunt in Libro ſermonum dierum regum Iſrael?

16 Tunc percuſſit Manahem Thapſam, & omnes qui erant in ea, & terminos ejus de Therſa: noluerant enim aperire ei: & interfecit omnes prægnantes ejus, & ſcidit eas.

17 Anno trigeſimo nono Azariæ regis Juda, regnavit Manahem filius Gadi ſuper Iſrael decem annis in Samaria.

18 Fecitque quod erat malum coram Domino: non recellit a peccatis Jeroboam filii Nabat, qui peccare fecit Iſrael cunctis diebus ejus.

19 Veniebat Phul rex Aſſyriorum in terram, & dabat Manahem Phul mille talenta argenti, ut eſſet ei in auxilium, & firmaret regnum ejus.

20 Indixitque Manahem argentum ſuper Iſrael cunctis potentibus & divitibus, ut daret regi Aſſyriorum, quinquaginta ſiclos argenti per ſingulos: reverſuſque eſt rex Aſſyriorum, & non eſt moratus in terra.

21 Reliqua autem ſermonum Manahem, & univerſa quæ fecit, nonne hæc ſcripta ſunt in Libro ſermonum dierum regum Iſrael?

22 Et dormivit Manahem cum patribus ſuis: regnavitque Phaceja filius ejus pro eo.

23 Anno quinquageſimo Azariæ regis Juda, regnavit Phaceja filius Manahem ſuper Iſrael in Samaria biennio:

24 Et fecit quod erat malum coram Domino: non receſſit a peccatis Jeroboam filii Nabat, qui peccare fecit Iſrael.

25 Conjuravit autem adverſus eum Phacee filius Romeliæ, dux ejus, & percuſſit eum in Samaria in turre domus regiæ, juxta Argob, & juxta Arie, & cum eo quinquaginta viros de filiis Galaaditarum, & interfecit eum, regnavitque pro eo.

26 Reliqua autem ſermonum Phaceja, & univerſa quæ fecit, nonne hæc ſcripta ſunt in Libro ſermonum dierum regum Iſrael?

27 Anno quinquageſimo ſecundo Azariæ regis Juda, regnavit Phacee filius Romeliæ ſuper Iſrael in Samaria viginti annis.

28 Et fecit quod erat malum coram Domino: non receſſit a peccatis Jeroboam filii Nabat, qui peccare fecit Iſrael.

29 In diebus Phacee regis Iſrael venit Theglathphalaſar rex Aſſur, & cepit Ajon, & Abel Domum, Maacha & Janoe, & Cedes, & Aſor, & Galaad, & Galilæam, & univerſam terram Nephthali: & tranſtulit eos in Aſſyrios.

30 Conjuravit autem, & tetendit inſidias Oſee filius Ela contra Phacee filium Romeliæ, & percuſſit eum, & interfecit: regnavitque pro eo vigeſimo anno Jonatham filii Oziæ.

31 Reliqua autem ſermonum Phacee, & univerſa quæ fecit, nonne hæc ſcripta ſunt in Libro ſermonum dierum regum Iſrael?

†2.Par. 27. 1. 32 † Anno ſecundo Phacee, filii Romeliæ regis Iſrael, regnavit Joatham filius Oziæ regis Juda.

33 Viginti quinque annorum erat cum regnare cœpiſſet, & ſedecim annis regnavit in Jeruſalem: nomen matris ejus Jeruſa, filia Sadoc.

34 Fecitque quod erat placitum coram Domino: juxta omnia quæ fecerat Ozias pater ſuus, operatus eſt.

35 Verumtamen excelſa non abſtulit: adhuc populus immolabat, & adolebat incenſum in excelſis: ipſe ædificavit portam domus Domini ſublimiſſimam.

36 Reliqua autem ſermonum Joatham, & univerſa quæ fecit, nonne hæc ſcripta ſunt in Libro verborum dierum regum Juda?

37 In diebus illis cœpit Dominus mittere in Judam, Raſin regem Syriæ, & Phacee filium Romeliæ.

38 Et

38 Et dormivit Joatham cum patribus suis, sepultusque est cum eis in civitate David patris sui, & regnavit Achaz filius ejus pro eo.

CAPUT XVI.

Achaz filium suum per ignem consecrat idolis, regibus quoque Israel & Syria Jerusalem obsidentibus, auxilium a rege Assyriorum missis muneribus obtinet; in cujus gratiam ablato Dei cultu diis Assyriorum sacrificat; cui succedit pius filius Ezechias.

1 ANno decimo septimo Phacee filii Romeliæ, regnavit Achaz filius Joatham regis Juda,

†2.Par. 28. 1. 2 † Viginti annorum erat Achaz cum regnare cœpisset, & sedecim annis regnavit in Jerusalem: non fecit quod erat placitum in conspectu Domini Dei sui, sicut David pater ejus.

3 Sed ambulavit in via regum Israel: insuper & filium suum consecravit, transferens per ignem secundum idola gentium: quæ dilapsavit Dominus coram filiis Israel.

4 Immolabat quoque victimas, & adolebat incensum in excelsis, & in collibus, & sub omni ligno frondoso.

† Isai. 7. 1. 5 † Tunc ascendit Rasin Rex Syriæ, & Phacee filius Romeliæ rex Israel, in Jerusalem ad præliandum: cumque obsiderent Achaz, non valuerunt superare eum.

6 In tempore illo restituit Rasin rex Syriæ, Ailam Syriæ, & ejecit Judæos de Aila: & Idumæi venerunt in Ailam, & habitaverunt ibi usque in diem hanc.

7 Misit autem Achaz nuntios ad Theglathphalasar regem Assyriorum, dicens: Servus tuus, & filius tuus ego sum: ascende, & salvum me fac de manu regis Syriæ, & de manu regis Israel, qui consurrexerunt adversum me.

8 Et cum collegisset argentum & aurum, quod inveniri potuit in domo Domini, & in thesauris regis, misit regi Assyriorum munera.

9 Qui & acquievit voluntati ejus: ascendit enim rex Assyriorum in Damascum, & vastavit eam: & transtulit habitatores ejus Cyrenem, Rasin autem interfecit.

10 Perrexitque rex Achaz in occursum Theglathphalasar regi Assyriorum in Damascum: cumque vidisset altare Damasci, misit rex Achas ad Uriam sacerdotem exemplar ejus, & similitudinem juxta omne opus ejus.

11 Extruxitque Urias sacerdos altare: juxta omnia quæ præceperat rex Achaz de Damasco, ita fecit sacerdos Urias, donec veniret rex Achaz de Damasco.

12 Cumque venisset rex de Damasco, vidit altare, & veneratus est illud: ascenditque & immolavit holocausta, & sacrificium suum,

13 Et libavit libamina, & fudit sanguinem pacificorum, quæ obtulerat super altare.

14 Porro altare æreum, quod erat coram Domino, transtulit de facie templi, & de loco altaris, & de loco templi Domini: posuitque illud ex latere altaris ad aquilonem.

15 Præcepit quoque rex Achaz Uriæ sacerdoti, dicens: Super altare majus offer holocaustum matutinum, & sacrificium vespertinum, & holocaustum regis, & sacrificium ejus, & holocaustum universi populi terræ, & sacrificia eorum, & libamina eorum: & omnem sanguinem holocausti, & universum sanguinem victimæ super illud effundes: altare vero æreum erit paratum ad voluntatem meam.

16 Fecit igitur Urias sacerdos juxta omnia quæ præceperat rex Achaz.

17 Tulit autem rex Achaz calatas bases, & luterem, qui erat desuper: & mare deposuit de bobus æreis, qui sustentabant illud, & posuit super pavimentum stratum lapide.

18 Musach quoque Sabbati, quod ædificaverat in templo, & ingressum regis exterius convertit in templum Domini, propter regem Assyriorum.

19 Reliqua autem verborum Achaz, quæ fecit, nonne hæc scripta sunt in Libro sermonum dierum regum Juda?

20 Dormivitque Achaz cum patribus suis, & sepultus est cum eis in civitate David, & regnavit Ezechias filius ejus pro eo.

CAPUT XVII.

Post multa filiorum Israel, quæ commemorantur, facinora, Salmanasar sub Osee rege antiquam Assyrio pendere tributum, transfert Israel in Assyrios: & quia Assyrii in Samariam missi cultum Dei ignorantes devorabantur a leonibus, mittitur eis sacerdos Israeliticus qui ipsos instituat: sicque factum est, ut & Deo & idolis servirent.

1 ANno duodecimo Achaz regis Juda, regnavit Osee filius Ela in Samaria super Israel novem annis.

2 Fecitque malum coram Domino: sed non sicut reges Israel, qui ante eum fuerant.

† Infra 18. 9. Tob. 1. 3. 3 † Contra hunc ascendit Salmanasar rex Assyriorum; & factus est ei Osee servus, reddebatque illi tributa.

4 Cumque deprehendisset rex Assyriorum Osee, quod rebellare nitens misisset nuntios ad Sua regem Ægypti, ne præstaret tributa regi Assyriorum, sicut singulis annis solitus erat, obsedit eum, & vinctum misit in carcerem.

5 Pervagatusque est omnem terram: & ascendens Samariam, obsedit eam tribus annis.

† Infra 18. 10. 6 † Anno autem nono Osee, cepit rex Assyriorum Samariam, & transtulit Israel in Assyrios: posuitque eos in Hala, & in Habor, juxta fluvium Gozan, in civitatibus Medorum.

7 Factum est enim, cum peccassent filii Israel Domino Deo suo, qui eduxerat eos de terra Ægypti, de manu Pharaonis regis Ægypti, coluerunt deos alienos,

8 Et ambulaverunt juxta ritum gentium, quas consumpserat Dominus in conspectu filiorum Israel, & regum Israel, quia similiter fecerant.

9 Et offenderunt filii Israel verbis non rectis Dominum Deum suum: & ædificaverunt sibi excelsa in cunctis urbibus suis, a Turre custodum usque ad Civitatem munitam.

10 Fecerunt quoque sibi statuas, & lucos, in omni colle sublimi, & subter omne lignum nemorosum:

11 Et adolebant ibi incensum super aras in morem gentium, quas transtulerat Dominus a facie eorum: feceruntque verba pessima ut irritarent Dominum.

12 Et

12 Et coluerunt immunditias, de quibus præcepit eis Dominus ne facerent verbum hoc.

13 Et teſtificatus eſt Dominus in Iſrael & in Juda, per manum omnium Prophetarum & Videntium, dicens: † Revertimini a viis veſtris peſſimis, & cuſtodite præcepta mea, & cæremonias, juxta omnem legem quam præcepi patribus veſtris: & ſicut miſi ad vos in manu ſervorum meorum Prophetarum. † *Jer.* 25. 5.

14 Qui non audierunt, ſed induraverunt cervicem ſuam juxta cervicem patrum ſuorum, qui noluerunt obedire Domino Deo ſuo.

15 Et abjecerunt legitima ejus, & pactum, quod pepigit cum patribus eorum, & teſtificationes, quibus conteſtatus eſt eos: ſecutique ſunt vanitates, & vane egerunt, & ſecuti ſunt gentes, quæ erant per circuitum eorum, ſuper quibus præceperat Dominus eis, ut non facerent ſicut illæ faciebant.

16 Et dereliquerunt omnia præcepta Domini Dei ſui: feceruntque ſibi conflatiles duos vitulos, & lucos, & adoraverunt univerſam militiam cœli: ſervierunt que Baal,

17 Et conſecraverunt filios ſuos, & filias ſuas, per ignem: & divinationibus inſerviebant & auguriis: & tradiderunt ſe ut facerent malum coram Domino, ut irritarent eum.

18 Iratuſque eſt Dominus vehementer Iſraeli, & abſtulit eos a conſpectu ſuo, & non remanſit niſi tribus Juda tantummodo.

19 Sed nec ipſe Juda cuſtodivit mandata Domini Dei ſui: verum ambulavit in erroribus Iſrael, quos operatus fuerat.

20 Projecitque Dominus omne ſemen Iſrael, & afflixit eos, & tradidit eos in manu diripientium, donec projiceret eos a facie ſua:

21 † Ex eo jam tempore, quo ſciſſus eſt Iſrael a domo David, & conſtituerunt ſibi regem Jeroboam filium Nabat: ſeparavit enim Jeroboam Iſrael a Domino, & peccare eos fecit peccatum magnum. † 3. *Reg.* 12. 19.

22 Et ambulaverunt filii Iſrael in univerſis peccatis Jeroboam quæ fecerat: & non receſſerunt ab eis,

23 † Uſquequo Dominus auferret Iſrael a facie ſua, ſicut locutus fuerat in manu omnium ſervorum ſuorum Prophetarum: translatuſque eſt Iſrael de terra ſua in Aſſyrios, uſque in diem hanc. † *Jere.* 25. 9.

24 Adduxit autem rex Aſſyriorum de Babylone, & de Cutha, & de Avah, & de Emath, & de Sepharvaim: & collocavit eos in civitatibus Samariæ pro filiis Iſrael: qui poſſederunt Samariam, & habitaverunt in urbibus ejus.

25 Cumque ibi habitare cœpiſſent, non timebant Dominum: & immiſit in eos Dominus leones, qui interficiebant eos.

26 Nuntiatumque eſt regi Aſſyriorum, & dictum: Gentes, quas tranſtuliſti, & habitare feciſti in civitatibus Samariæ, ignorant legitima Dei terræ: & immiſit in eos Dominus leones, & ecce interficiunt eos, eo quod ignorent ritum Dei terræ.

27 Præcepit autem rex Aſſyriorum, dicens: Ducite illuc unum de ſacerdotibus, quos inde captivos adduxiſtis, & vadat, & habitet cum eis: & doceat eos legitima Dei terræ.

28 Igitur cum veniſſet unus de ſacerdotibus his, qui captivi ducti fuerant de Samaria, habitavit in Bethel, & docebat eos quomodo colerent Dominum.

29 Et unaquæque gens fabricata eſt deum ſuum: poſueruntque eos in fanis excelſis, quæ fecerant Samaritæ, gens & gens in urbibus ſuis, in quibus habitabat.

30 Viri enim Babylonii fecerunt Sochothbenoth: viri autem Churæi fecerunt Nergel: & viri de Emat fecerunt Aſima.

31 Porro Hevæi fecerunt Nebahaz & Tharthac. Hi autem qui erant de Sepharviam, comburebant filios ſuos igni, Adramelech & Anamelech diis Sepharvaim,

32 Et nihilominus colebant Dominum. Fecerunt autem ſibi de noviſſimis ſacerdotes excelſorum, & ponebant eos in fanis ſublimibus.

33 Et cum Dominum colerent, diis quoque ſuis ſerviebant juxta conſuetudinem gentium, de quibus translati fuerant Samariam:

34 Uſque in præſentem diem morem ſequuntur antiquum: non timent Dominum, neque cuſtodiunt cæremonias ejus, judicia, & legem, & mandatum, quod præceperat Dominus filiis Jacob, † quem cognominavit Iſrael: † *Gen.* 32. 28.

35 Et percuſſerat cum eis pactum, & mandaverat eis, dicens: Nolite timere deos alienos, & non adoretis eos, neque colatis eos, & non immoletis eis:

36 Sed Dominum Deum veſtrum, qui eduxit vos de terra Ægypti in fortitudine magna, & in brachio extento, ipſum timete, & illum adorate, & ipſi immolate.

37 Cæremonias quoque, & judicia, & legem, & mandatum, quod ſcripſit vobis, cuſtodite ut faciatis cunctis diebus: & non timeatis deos alienos.

38 Et pactum, quod percuſſit vobiſcum, nolite obliviſci: nec colatis deos alienos,

39 Sed Dominum Deum veſtrum timete, & ipſe eruet vos de manu omnium inimicorum veſtrorum.

40 Illi vero non audierunt, ſed juxta conſuetudinem ſuam priſtinam perpetrabant.

41 Fuerunt igitur gentes iſtæ timentes quidem Dominum, ſed nihilominus & idolis ſuis ſervientes: nam & filii eorum, & nepotes, ſicut fecerunt patres ſui, ita faciunt uſque in præſentem diem.

CAPUT XVIII.

Ezechias pietate eximius, diſſipatis idolorum delubris, ex æneo Moyſi ſerpente confracto, percutit Edomæos & cum Aſſyriis rebellaſſet, rex Aſſyriorum expugnatis civitatibus Juda, Ezechia veniam precanti, magnam pecuniæ vim imponit, miſſa quoque manu valida Jeruſalem obſidet, multis probris in Ezechiam & blaſphemiis in Deum per Rabſacen jactatis.

1 ANno † tertio Oſee filii Ela regis Iſrael, regnavit Ezechias filius Achaz regis Juda. † 2. *Par.* 28. 27. & 29. 1.

2 Viginti quinque annorum erat, cum regnare cœpiſſet: & viginti novem annis regnavit in Jeruſalem: nomen matris ejus Abi filia Zachariæ.

3 Fecitque quod erat bonum coram Domino, juxta omnia quæ fecerat David pater ejus.

4 Ipſe diſſipavit excelſa, & contrivit ſtatuas, & ſuccidit lucos, conteritque ſerpentem æneum, † quem fecerat Moyſes: ſiquidem uſque ad illud tempus filii Iſrael adolebant ei incenſum: vocavitque nomen ejus Noheſtan. † *Num.* 21. 9.

5 In Domino Deo Iſrael ſperavit: itaque

poſt

post eum non fuit similis ei de cunctis regibus Juda, sed neque in his qui ante eum fuerunt:

6 Et adhæsit Domino, & non recessit a vestigiis ejus, tecitque mandata ejus, quæ præceperat Dominus Moysi.

7 Unde & erat Dominus cum eo, & in cunctis, ad quæ procedebat, sapienter se agebat. Rebellavit quoque contra regem Assyriorum, & non servivit ei.

8 Ipse percussit Philisthæos usque ad Gazam, & omnes terminos eorum, a Turre custodum usque ad Civitatem munitam.

9 Anno quarto regis Ezechiæ, qui erat annus septimus Oseæ filii Ela regis Israel, ascendit Salmanasar rex Assyriorum in Samariam, & oppugnavit eam,

10 Et cepit. Nam post annos tres, anno sexto Ezechiæ, id est † nono anno Oseæ regis Israel, capta est Samaria:

† *Supra* 17. 6. *Tob.* 1. 24.

11 Et transtulit rex Assyriorum Israel in Assyrios, collocavitque eos in Hala & in Habor fluviis Gozan in civitatibus Medorum:

12 Quia non audierunt vocem Domini Dei sui, sed prætergressi sunt pactum ejus: omnia, quæ præceperat Moyses servus Domini, non audierunt, neque fecerunt.

† 1. *Par.* 32. 1. *Eccli.* 48. 10. 2.

13 † Anno quartodecimo regis Ezechiæ, ascendit Sennacherib rex Assyriorum ad universas civitates Juda munitas: & cepit eas.

14 Tunc misit Ezechias rex Juda nuntios ad regem Assyriorum in Lachis, dicens: Peccavi, recede a me: & omne, quod imposueris mihi, feram. Indixit itaque rex Assyriorum Ezechiæ regi Judæ trecenta talenta argenti, & triginta talenta auri.

15 Deditque Ezechias omne argentum quod repertum fuerat in domo Domini, & in thesauris regis.

16 In tempore illo confregit Ezechias valvas templi Domini, & laminas auri, quas ipse affixerat, & dedit eas regi Assyriorum.

17 Misit autem rex Assyriorum Tharthan, & Rabsaris, & Rabsaces, de Lachis ad regem Ezechiam, cum manu valida, Jerusalem: qui cum ascendissent, venerunt Jerusalem, & steterunt juxta aquæductum piscinæ superioris; quæ est in via Agrifullonis.

18 Vocaveruntque regem: egressus est autem ad eos Eliacim filius Helciæ, præpositus domus, & Sobna scriba, & Joahe filius Asaph a commentariis.

19 Dixitque ad eos Rabsaces: Loquimini Ezechiæ: Hæc dicit rex magnus, rex Assyriorum: Quæ est ista fiducia, qua niteris?

20 Forsitan inisti consilium, ut præpares te ad prælium. In quo confidis, ut audeas rebellare?

21 An speras in baculo arundineo atque contracto Ægypto, super quem, si incubuerit homo, comminutus ingredietur manum ejus, & perforabit eam? sic est Pharao rex Ægypti, omnibus qui confidunt in se.

22 Quod si dixeritis mihi: In Domino Deo nostro habemus fiduciam: nonne iste est, cujus abstulit Ezechias excelsa & altaria: & præcepit Judæ & Jerusalem: Ante altare hoc adorabitis in Jerusalem?

23 Nunc igitur transite ad dominum meum regem Assyriorum, & dabo vobis duo millia equorum, & videte an habere valeatis ascensores eorum.

24 Et quomodo potestis resistere ante unum satrapam de servis domini mei minimis? An fiduciam habes in Ægypto propter currus & equites?

25 Numquid sine Domini voluntate ascendi ad locum istum, ut demolirer eum? Dominus dixit mihi: Ascende ad terram hanc, & demolire eam.

26 Dixerunt autem, Eliacim filius Helciæ, & Sobna, & Joahe, Rabsaci: Precamur ut loquaris nobis servis tuis Syriace: siquidem intelligimus hanc linguam: & non loquaris nobis Judaice, audiente populo, qui est super murum.

27 Responditque eis Rabsaces, dicens: Numquid ad dominum tuum, & ad te misit me dominus meus, ut loquerer sermones hos, & non potius ad viros, qui sedent super murum, ut comedant stercora sua, & bibant urinam suam vobiscum?

28 Stetit itaque Rabsaces, & exclamavit voce magna Judaice, & ait: Audite verba regis magni, regis Assyriorum.

29 Hæc dicit rex: Non vos seducat Ezechias: non enim poterit eruere vos de manu mea.

30 Neque fiduciam vobis tribuat super Dominum, dicens: Fretus liberabit nos Dominus, & non tradetur civitas hæc in manu regis Assyriorum.

31 Nolite audire Ezechiam. Hæc enim dicit rex Assyriorum: Facite mecum quod vobis est utile, & egredimini ad me: & comedet unusquisque de vinea sua, & de ficu sua; & bibetis aquas de cisternis vestris:

32 Donec veniam, & transferam vos in terram, quæ similis est terræ vestræ, in terram frumentiferam, & fertilem vini, terram panis & vinearum, terram olivarum, & olei ac mellis, & vivetis, & non moriemini. Nolite audire Ezechiam, qui vos decipit, dicens: Dominus liberabit nos.

33 Numquid liberaverunt dii gentium terram suam de manu regis Assyriorum?

34 Ubi est deus Emath, & Arphad? ubi est deus Sepharviam, Ana, & Ava? numquid liberaverunt Samariam de manu mea?

35 Quinam illi sunt in universis diis terrarum, qui eruerunt regionem suam de manu mea, ut possit eruere Dominus Jerusalem de manu mea?

36 Tacuit itaque populus, & non respondit ei quidquam: siquidem præceptum regis acceperant, ut non responderent ei.

37 Venitque Eliacim filius Helciæ, præpositus domus, & Sobna scriba, & Joahe filius Asaph a commentariis, ad Ezechiam, scissis vestibus, & nuntiaverunt ei verba Rabsacis.

CAPUT XIX.

Ezechia & Isaia conversis ad Dominum, & pro liberatione precantibus propter Rabsacis blasphemias, percutit angelus Domini 185000 Assyriorum, quare fugiens Sennacherib, in templo idolorum suorum a filiis suis occiditur.

1 QUæ cum audisset Ezechias rex, scidit vestimenta sua, & opertus est sacco, ingressusque est domum Domini. *Isa.* 37. 1.

2 Et misit Eliacim præpositum domus, & Sobnam scribam, & senes de sacerdotibus, opertos saccis, ad Isaiam prophetam filium Amos.

3 Qui

3 Qui dixerunt: Hæc dicit Ezechias: Dies tribulationis, & increpationis, & blasphemiæ, dies iste: venerunt filii usque ad partum, & vires non habet parturiens.

4 Si forte audiat Dominus Deus tuus universa verba Rabsacis, quem misit rex Assyriorum dominus suus, ut exprobraret Deum viventem, & argueret verbis, quæ audivit Dominus Deus tuus: & fac orationem pro reliquiis, quæ repertæ sunt.

5 Venerunt ergo servi regis Ezechiæ ad Isaiam.

6 Dixitque eis Isaias: Hæc dicetis domino vestro: Hæc dicit Dominus: Noli timere a facie sermonum, quos audisti, quibus blasphemaverunt pueri regis Assyriorum me.

7 Ecce, ego immittam ei spiritum, & audiet nuntium, & revertetur in terram suam, & dejiciam eum gladio in terra sua.

8 Reversus est ergo Rabsaces, & invenit regem Assyriorum expugnantem Lobnam: Audierat enim quod recessisset de Lachis.

9 Cumque audisset de Tharaca rege Æthiopiæ, dicentes: Ecce, egressus est ut pugnet adversum te: & iret contra eum, misit nuntios ad Ezechiam, dicens:

10 Hæc dicite Ezechiæ regi Juda: Non te seducat Deus tuus, in quo habes fiduciam: neque dicas: Non tradetur Jerusalem in manus regis Assyriorum.

11 Tu enim ipse audisti quæ fecerunt reges Assyriorum universis terris, quo modo vastaverunt eas: num ergo solus poteris liberari?

12 Numquid liberaverunt dii gentium singulos, quos vastaverunt patres mei, Gozan videlicet, & Haran, & Reseph, & filios Eden, qui erant in Thelassar?

13 Ubi est rex Emath, & rex Arphad, & rex Civitatis Sepharvaim, Ana, & Ava?

14 Itaque cum accepisset Ezechias litteras de manu nuntiorum, & legisset eas, ascendit in domum Domini, & expandit eas coram Domino,

15 Et oravit in conspectu ejus, dicens: Domine Deus Israel, qui sedes super cherubim, tu es Deus solus regum omnium terræ, tu fecisti cœlum & terram.

16 Inclina aurem tuam, & audi: aperi Domine oculos tuos, & vide: audi omnia verba Sennacherib, qui misit ut exprobraret nobis Deum viventem.

17 Vere Domine dissipaverunt reges Assyriorum gentes, & terras omnium.

18 Et miserunt deos eorum in ignem: non enim erant dii, sed opera manuum hominum ex ligno & lapide, & perdiderunt eos.

19 Nunc igitur Domine Deus noster, salvos nos fac de manu ejus, ut sciant omnia regna terræ, quia tu es Dominus Deus solus.

20 Misit autem Isaias, filius Amos ad Ezechiam, dicens: Hæc dicit Dominus Deus Israel: Quæ deprecatus es me super Sennacherib rege Assyriorum, audivi.

21 Iste est sermo, quem locutus est Dominus de eo: Sprevit te, & subsannavit te, virgo filia Sion: post tergum tuum caput movit, filia Jerusalem.

22 Cui exprobrasti, & quem blasphemasti? contra quem exaltasti vocem tuam, & elevasti in excelsum oculos tuos? contra sanctum Israel.

23 Per manum servorum tuorum exprobrasti Domino, & dixisti: In multitudine curruum meorum ascendi excelsa montium in summitate Libani, & succidi sublimes cedros ejus, & electas abietes illius. Et ingressus sum usque ad terminos ejus, & saltum Carmeli ejus

24 Ego succidi. Et bibi aquas alienas, & siccavi vestigiis pedum meorum omnes aquas clausas.

25 Numquid non audisti quid ab initio fecerim? Ex diebus antiquis plasmavi illud, & nunc adduxi: eruntque in ruinam collium pugnantium civitates munitæ.

26 Et qui sedent in eis, humiles manu, contremuerunt & confusi sunt, facti sunt velut fœnum agri, & virens herba tectorum, quæ arefacta est antequam veniret ad maturitatem.

27 Habitaculum tuum, & egressum tuum, & introitum tuum, & viam tuam ego præscivi, & furorem tuum contra me.

28 Insaniisti in me, & superbia tua ascendit in aures meas: ponam itaque circulum in naribus tuis, & camum in labiis tuis, & reducam te in viam, per quam venisti.

29 Tibi autem Ezechia hoc erit signum: Comede hoc anno quæ repereris: in secundo autem anno, quæ sponte nascuntur: porro in tertio anno seminate & metite: plantate vineas, & comedite fructum earum.

30 Et quodcumque reliquum fuerit de domo Juda, mittet radicem deorsum, & faciet fructum sursum.

31 De Jerusalem quippe egredientur reliquiæ, & quod salvetur de monte Sion: zelus Domini exercituum faciet hoc.

32 Quam ob rem hæc dicit Dominus de rege Assyriorum: Non ingredietur urbem hanc, nec mittet in eam sagittam, nec occupabit eam clypeus, nec circumdabit eam munitio.

33 Per viam, qua venit, revertetur: & civitatem hanc non ingredietur, dicit Dominus.

34 Protegamque urbem hanc, & salvabo eam propter me, & propter David servum meum.

35 † Factum est igitur in nocte illa, venit angelus Domini, & percussit in castris Assyriorum centum octoginta quinque millia. Cumque diluculo surrexisset, vidit omnia corpora mortuorum: & recedens abiit,

36 Et reversus est Sennacherib rex Assyriorum, & mansit in Ninive.

37 † Cumque adoraret in templo Nesroch deum suum, Adramelech & Sarasar filii ejus percusserunt eum gladio, ingressique in terram Armeniorum, & regnavit Asarhaddon filius ejus pro eo.

† *Tob.* 1. 21. *Eccli.* 38. 24. *Isa.* 37. 36. 1. *Machab.* 7. 41. 2. *Machab.* 8. 19. † *Tob.* 1. 24.

CAPUT XX.

Isaias ægrotantem Ezechiam morituram denuntias: at ille sua oratione sanitatem cum prorogatione vitæ ad quindecim annos a Deo impetrat: dato sanitatis signo per Solis regressum: Assyriis autem munera deferentibus thesauros ostendit, & ob id per Isaiam reprehensus, captivitas Babylonica denuntiatur, cui impius succedit filius Manasses.

1 IN diebus illis ægrotavit Ezechias usque ad mortem: & venit ad eum Isaias filius Amos, propheta, dixitque ei: Hæc dicit Dominus Deus: Præcipe domui tuæ: morieris enim tu, & non vives.

2. *Par.* 32. 24. *Isa.* 38. 1.

2 Qui convertit faciem suam ad parietem, & oravit Dominum, dicens:

3 Obsecro Domine, memento quæso quo-

modo

modo ambulaverim coram te in veritate, & in corde perfecto, & quod placitum est coram te fecerim. Flevit itaque Ezechias fletu magno.

4 Et antequam egrederetur Isaias medium partem atrii, factus est sermo Domini ad eum, dicens:

5 Revertere, & dic Ezechiæ duci populi mei: Hæc dicit Dominus Deus David patris tui: Audivi orationem tuam, & vidi lacrymas tuas: & ecce sanavi te, die tertio ascendes templum Domini.

6 Et adjam diebus tuis quindecim annos: sed & de manu regis Assyriorum liberabo te, & civitatem hanc, & protegam urbem istam, propter me, & propter David servum meum.

7 Dixitque Isaias: Afferte massam ficorum. Quam cum attulissent, & posuissent super ulcus ejus, curatus est.

8 Dixerat autem Ezechias ad Isaiam: Quod erit signum, quia Dominus me sanabit, & quia ascensurus sum die tertia templum Domini?

9 Cui ait Isaias: Hoc erit signum a Domino, quod facturus sit Dominus sermonem, quem locutus est: Vis ut ascendat umbra decem lineis, an ut revertatur totidem gradibus?

10 Et ait Ezechias: Facile est, umbram crescere decem lineis: nec hoc volo ut, fiat, sed ut revertatur retrorsum decem gradibus.

11 Invocavit itaque Isaias propheta Dominum, & reduxit umbram per lineas, quibus jam descenderat in horologio Achaz, retrorsum decem gradibus.

† *Isai.* 39. 1. 12 † In tempore illo misit Berodach Baladan, filius Baladan, rex Babyloniorum, litteras & munera ad Ezechiam: audierat enim quod ægrotasset Ezechias.

13 Lætatus est autem in adventu eorum Ezechias, & ostendit eis domum aromatum, & aurum & argentum, & pigmenta varia, unguenta quoque, & domum vasorum suorum, & omnia quæ habere poterat in thesauris suis. Non fuit quod non monstraret eis Ezechias in domo sua, & in omni potestate sua.

14 Venit autem Isaias propheta ad regem Ezechiam, dixitque ei: Quid dixerunt viri isti? aut unde venerunt ad te? Cui ait Ezechias: De terra longinqua venerunt ad me, de Babylone.

15 At ille respondit: Quid viderunt in domo tua? Ait Ezechias: Omnia quæcumque sunt in domo mea, viderunt: nihil est quod non monstraverim eis in thesauris meis.

16 Dixit itaque Isaias Ezechiæ: Audi sermonem Domini:

17 Ecce dies venient, & auferentur omnia, quæ sunt in domo tua, & quæ condiderunt patres tui usque in diem hanc, in Babylonem; non remanebit quidquam, ait Dominus.

18 Sed & de filiis tuis qui egredientur ex te, quos generabis, tollentur, & erunt eunuchi in palatio regis Babylonis.

19 Dixit Ezechias ad Isaiam: Bonus sermo Domini, quem locutus es: sit pax & veritas in diebus meis.

20 Reliqua autem sermonum Ezechiæ, & omnis fortitudo ejus, & quomodo fecerit piscinam, & aquæductum, & introduxerit aquas in civitatem, nonne hæc scripta sunt in Libro sermonum dierum regum Juda?

21 Dormivitque Ezechias cum patribus suis, & regnavit Manasses filius ejus pro eo.

CAPUT XXI.

Propter abominandam Manassis impietatem prædicit Dominus se Judam ac Jerusalem deleturum: cui mortuo succedit impius filius Amon: & hoc a servis occiso, regnat super Judam pius filius Josias.

DUodecim annorum erat Manasses cum regnare cœpisset, & quinquaginta quinque annis regnavit in Jerusalem: nomen matris ejus Haphsiba. 2. *Par.* 33. 1.

2 Fecitque malum in conspectu Domini, juxta idola gentium, quas delevit Dominus a facie filiorum Israel.

3 † Conversusque est, & ædificavit excelsa, quæ dissipaverat Ezechias pater ejus: & erexit aras Baal, & fecit lucos sicut fecerat Achab rex Israel, & adoravit omnem militiam cœli, & coluit eam. †2. *Par.* 33. 3.

4 Extruxitque aras in domo Domini, de qua dixit Dominus: † In Jerusalem ponam nomen meum. †2. *Reg.* 7. 10.

5 Et extruxit altaria universæ militiæ cœli in duobus atriis templi Domini.

6 Et traduxit filium suum per ignem: & ariolatus est, & observavit auguria, & fecit pythones, & aruspices multiplicavit, ut faceret malum coram Domino, & irritaret eum.

7 Posuit quoque idolum luci, quem fecerat, in templo Domini; † super quod locutus est Dominus ad David, & ad Salomonem filium ejus: in templo hoc, & in Jerusalem, quam elegi de cunctis tribubus Israel, ponam nomen meum in sempiternum. †2. *Reg.* 7. 26. *Reg.* 8. 16. & 9. 3.

8 Et ultra non faciam commoveri pedem Israel de terra, quam dedi patribus eorum: si tamen custodierint opera omnia quæ præcepi eis, & universam legem, quam mandavit eis servus meus Moyses:

9 Illi vero non audierunt: sed seducti sunt a Manasse, ut facerent malum, super gentes quas contrivit Dominus a facie filiorum Israel.

10 Locutusque est Dominus in manu servorum suorum Prophetarum, dicens:

11 † Quia fecit Manasses rex Juda abominationes istas pessimas, super omnia quæ fecerunt Amorrhæi ante eum, & peccare fecit etiam Judam in immunditiis suis: † *Jer.* 15. 4.

12 Propterea hæc dicit Dominus Deus Israel: Ecce ego inducam mala super Jerusalem & Judam: ut quicumque audierit, tinniant ambæ aures ejus.

13 Et extendam super Jerusalem funiculum Samariæ, & pondus domus Achab: & delebo Jerusalem, sicut deleri solent tabulæ: & delens vertam, & ducam crebrius stylum super faciem ejus.

14 Dimittam vero reliquias hereditatis meæ, & tradam eas in manus inimicorum ejus: eruntque in vastitatem, & in rapinam cunctis adversariis suis:

15 Eo quod fecerint malum coram me, & perseveraverint irritantes me, ex die qua egressi sunt patres eorum ex Ægypto, usque ad hanc diem.

16 Insuper & sanguinem innoxium fudit Manasses multum nimis, donec impleret Jerusalem usque ad os: absque peccatis suis, quibus peccare fecit Judam, ut faceret malum coram Domino.

17 Re-

17 Reliqua autem sermonum Manasse, & universa quæ fecit, & peccatum ejus quod peccavit, nonne hæc scripta sunt in Libro sermonum dierum regum Juda?

18 Dormivitque Manasses cum patribus suis, & sepultus est in horto domus suæ, in horto Oza: & regnavit Amon filius ejus pro eo.

19 Viginti duorum annorum erat Amon cum regnare cœpisset: duobus quoque annis regnavit in Jerusalem: nomen matris ejus Messalemeth filia Harus de Jeteba.

20 Fecitque malum in conspectu Domini, sicut fecerat Manasses pater ejus.

21 Et ambulavit in omni via, per quam ambulaverat pater ejus: servivitque immunditiis, quibus servierat pater ejus, & adoravit eas,

22 Et dereliquit Dominum Deum patrum suorum, & non ambulavit in via Domini.

23 Tetenderuntque ei insidias servi sui, & interfecerunt regem in domo sua.

24 Percussit autem populus terræ, omnes qui conjuraverant contra regem Amon: & constituerunt sibi regem Josiam filium ejus pro eo.

25 Reliqua autem sermonum Amon quæ fecit, nonne hæc scripta sunt in Libro sermonum dierum regum Juda?

26 Sepelieruntque eum in sepulchro suo, in horto Oza: & regnavit Josias filius ejus pro eo.

CAPUT XXII.

Josias templum ac Dei cultum instaurat: Dominum super reperto Deuteronomii libro consulens, graditis in eo minis & pœnis exterritus, responsum ex prophetide accipit, inducenda super Judam scripta in eo mala propter neglectum a patribus Dei cultum, ipsum tamen prius in pace moriturum.

2. Par. 34. 1. 1 OCto annorum erat Josias cum regnare cœpisset, triginta & uno anno regnavit in Jerusalem: nomen matris ejus Idida, filia Hadaja de Besecath.

2 Fecitque quod placitum erat coram Domino, & ambulavit per omnes vias David patris sui: non declinavit ad dexteram, sive ad sinistram.

3 Anno autem octavo decimo regis Josiæ, misit rex Saphan filium Aslia, filii Mesilam, scribam templi Domini, dicens ei:

4 Vade ad Helciam sacerdotem magnum, ut confletur pecunia, quæ illata est in templum Domini, quam collegerunt janitores templi a populo,

5 Deturque fabris per præpositos domus Domini: qui & distribuant eam his qui operantur in templo Domini, ad instauranda fartecta templi.

6 Tignariis videlicet & cæmentariis, & lis qui interrupta componunt: & ut emantur ligna, & lapides de lapicidinis, ad instaurandum templum Domini.

7 Verumtamen non supputetur eis argentum quod accipiunt, sed in potestate habeant, & in fide.

8 Dixit autem Helcias pontifex ad Saphan scribam: Librum Legis reperi in domo Domini: deditque Helcias volumen Saphan, qui & legit illud.

9 Venit quoque Saphan scriba ad regem, & renuntiavit ei quod præceperat, & ait: Conflaverunt servi tui pecuniam, quæ reperta est in domo Domini: & dederunt ut distribueretur fabris a præfectis operum templi Domini.

10 Narravit quoque Saphan scriba regi, dicens: Librum dedit mihi Helcias sacerdos. Quem cum legisset Saphan coram rege,

11 Et audisset rex verba libri Legis Domini, scidit vestimenta sua.

12 Et præcepit Helciæ sacerdoti, & Ahicam filio Saphan, & Achobor filio Micha, & Saphan scribæ, & Asajæ servo regis, dicens:

13 Ite & consulite Dominum super me, & super populo, & super omni Juda, de verbis voluminis istius, quod inventum est: magna enim ira Domini succensa est contra nos: quia non audierunt patres nostri verba libri hujus, ut facerent omne quod scriptum est nobis.

14 Jerunt itaque, Helcias sacerdos, & Ahicam, & Achobor, & Saphan, & Asaja, ad Holdam prophetidem, uxorem Sellum, filii Thecuæ, filii Araas custodis vestium, quæ habitabat in Jerusalem in Secunda: locutique sunt ad eam.

15 Et illa respondit eis: Hæc dicit Dominus Deus Israel: Dicite viro, qui misit vos ad me:

16 Hæc dicit Dominus: Ecce ego adducam mala super locum istum, & super habitatores ejus, omnia verba Legis quæ legit rex Juda:

17 Quia dereliquerunt me, & sacrificaverunt diis alienis, irritantes me in cunctis operibus manuum suarum: & succendetur indignatio mea in loco hoc, & non extinguetur.

18 Regi autem Juda, qui misit vos ut consuleretis Dominum, sic dicetis: Hæc dicit Dominus Deus Israel: Pro eo quod audisti verba voluminis,

19 Et perterritum est cor tuum, & humiliatus es coram Domino, audito sermonibus contra locum istum, & habitatores ejus, quod videlicet fierent in stuporem & in maledictum: & scidisti vestimenta tua, & flevisti coram me, & ego audivi, ait Dominus:

20 Idcirco colligam te ad patres tuos, & colligeris ad sepulchrum tuum in pace, ut non videant oculi tui omnia mala quæ inducturus sum super locum istum.

CAPUT XXIII.

Josias Deuteronomium coram populo legit, percussoque cum Domino fœdere, ac destructis abominationibus: præcipit Pascha celebravi: quo in Mageddo occiso, succedit impius filius Joachaz, quem Pharao captum duxit in Ægyptum, substituto Eliacim quem Joakim nominas, & ei gravem multam imponit.

2. Par. 34. 28. 1 ET renuntiaverunt regi quod dixerat. Qui misit: & congregati sunt ad eum omnes senes Juda & Jerusalem.

2 Ascenditque rex templum Domini, & omnes viri Juda, universique qui habitabant in Jerusalem cum eo sacerdotes & prophetæ, & omnis populus a parvo usque ad magnum: legitque cunctis audientibus omnia verba li-

bri fœderis, qui inventus est in domo Domini.

3 Stetitque rex super gradum: & fœdus percussit coram Domino, ut ambularent post Dominum, & custodirent præcepta ejus, & testimonia, & cæremonias, in omni corde, & in tota anima, & suscitarent verba fœderis hujus, quæ scripta erant in libro illo: acquievitque populus pacto.

4 Et præcepit rex Helciæ pontifici, & sacerdotibus secundi ordinis, & janitoribus, † ut projicerent de templo Domini omnia vasa, quæ facta fuerant Baal, & in luco, & universæ militiæ cæli: & combussit ea foris Jerusalem in convalle Cedron, & tulit pulverem eorum in Bethel.

5 Et delevit aruspices, quos posuerant reges Juda ad sacrificandum in excelsis per civitates Juda, & in circuitu Jerusalem: & eos, qui adolebant incensum Baal, & Soli, & Lunæ, & duodecim signis, & omni militiæ cæli.

6 Et efferri fecit lucum de domo Domini foras Jerusalem in convalle Cedron, & combussit eum ibi, & redegit in pulverem, & projecit super sepulchra vulgi.

7 Destruxit quoque ædiculas effeminatorum, quæ erant in domo Domini, pro quibus mulieres texebant quasi domunculas luci.

8 Congregavitque omnes sacerdotes de civitatibus Juda: & contaminavit excelsa, ubi sacrificabant sacerdotes, de Gabaa usque Bersabee: & destruxit aras portarum in introitu ostii Josue principis civitatis, quod erat ad sinistram portæ civitatis.

9 Verumtamen non ascendebant sacerdotes excelsorum ad altare Domini in Jerusalem: sed tantum comedebant azymas in medio fratrum suorum.

10 Contaminavit quoque Topheth, quod est in convalle filii Ennom: ut nemo consecraret filium suum aut filiam per ignem, Moloch.

11 Abstulit quoque equos, quos dederant reges Juda Soli, in introitu templi Domini juxta exedram Nathanmelech eunuchi, qui erat in Pharurim: currus autem Solis combussit igni.

12 Altaria quoque, quæ erant super tecta cœnaculi Achaz, quæ fecerant reges Juda, & altaria quæ fecerat Manasses in duobus atriis templi Domini, destruxit rex: & cucurrit inde, & dispersit cinerem eorum in torrentem Cedron.

13 Excelsa quoque, quæ erant in Jerusalem ad dexteram partem montis offensionis, † quæ ædificaverat Salomon rex Israel Astaroth idolo Sidoniorum, & Chamos offensioni Moab, & Melchom abominationi filiorum Ammon, polluit rex.

14 Et contrivit statuas, & succidit lucos: replevitque loca eorum ossibus mortuorum.

15 † Insuper & altare, quod erat in Bethel, & excelsum, quod fecerat Jeroboam filius Nabat, qui peccare fecit Israel: & altare illud, & excelsum destruxit, atque combussit, & comminuit in pulverem, succenditque etiam lucum.

16 Et conversus Josias, vidit ibi sepulchra, quæ erant in monte: misitque & tulit ossa de sepulchris, & combussit ea super altare, & polluit illud juxta verbum Domini, quod locutus est vir Dei, qui prædixerat verba hæc.

17 † Et ait: Quis est titulus ille, quem video? Responderuntque ei cives urbis illius: Sepulchrum est hominis Dei, qui venit de Juda, & prædixit verba hæc, quæ fecisti super altare Bethel. †3.*Reg* 13. 2.

18 Et ait: Dimittite eum, nemo commoveat ossa ejus. Et intacta manserunt ossa illius, cum ossibus prophetæ qui venerat de Samaria.

19 Insuper & omnia fana excelsorum, quæ erant in civitatibus Samariæ, quæ fecerant reges Israel ad irritandum Dominum, abstulit Josias: & fecit eis, secundum omnia opera quæ fecerat in Bethel.

20 Et occidit universos sacerdotes excelsorum, qui erant ibi super altaria: & combussit ossa humana super ea: reversusque est Jerusalem.

21 † Et præcepit omni populo, dicens: Facite Phase Domino Deo vestro, secundum quod scriptum est in libro fœderis hujus. †2.*Par.* 35. 1.

22 Nec enim factum est Phase tale a diebus judicum, qui judicaverunt Israel, & omnium dierum regum Israel, & regum Juda,

23 Sicut in octavo decimo anno regis Josiæ factum est Phase istud Domino in Jerusalem.

24 Sed & pythones, & ariolos, & figuras idolorum, & immunditias, & abominationes, quæ fuerant in terra Juda & Jerusalem, abstulit Josias: ut statueret verba legis, quæ scripta sunt in libro, quem invenit Helcias sacerdos in templo Domini.

25 Similis illi non fuit ante eum rex, qui reverteretur ad Dominum in omni corde suo, & in tota anima sua, & in universa virtute sua, juxta omnem legem Moysi: neque post eum surrexit similis illi.

26 Verumtamen non est aversus Dominus ab ira furoris sui magni, quo iratus est furor ejus contra Judam: propter irritationes, quibus provocaverat eum Manasses.

27 † Dixit itaque Dominus: Etiam Judam auferam a facie mea, sicut abstuli Israel: & projiciam civitatem hanc, quam elegi, Jerusalem, & domum, de qua dixi: Erit nomen meum ibi. † *Infra* 24. 2.

28 Reliqua autem sermonum Josiæ, & universa quæ fecit, nonne hæc scripta sunt in Libro verborum dierum regum Juda?

29 † In diebus ejus ascendit Pharao Nechao rex Ægypti, contra regem Assyriorum, ad flumen Euphraten: & abiit Josias rex in occursum ejus: & occisus est in Mageddo, cum vidisset eum. †2 *Par.* 35. 20.

30 Et portaverunt eum servi sui mortuum de Mageddo: & pertulerunt in Jerusalem, & sepelierunt eum in sepulchro suo. Tulitque populus terræ Joachaz filium Josiæ: & unxerunt eum, & constituerunt eum regem pro patre suo.

31 † Viginti trium annorum erat Joachaz cum regnare cœpisset, & tribus mensibus regnavit in Jerusalem: nomen matris ejus Amital, filia Jeremiæ, de Lobna. †2 *Par.* 36. 2.

32 Et fecit malum coram Domino, juxta omnia quæ fecerant patres ejus.

33 Vinxitque eum Pharao Nechao in Rebla, quæ est in terra Emath, ne regnaret in Jerusalem: & imposuit mulctam terræ, centum talentis argenti, & talento auri.

34 Regemque constituit Pharao Nechao Eliacim filium Josiæ pro Josia patre ejus: vertitque

nomen

nomen ejus Joakim: porro Joachaz tulit, & duxit in Ægyptum, & mortuus est ibi.

35 Argentum autem & aurum dedit Joakim Pharaoni, cum indixisset terræ per singulos, ut conferretur juxta præceptum Pharaonis: & unumquemque juxtà vires suas exegit, tam argentum quam aurum de populo terræ, ut daret Pharaoni Nechao.

36 Viginti quinque annorum erat Joakim cum regnare cœpisset: & undecim annis regnavit in Jerusalem: nomen matris ejus Zebida filia Phadaja de Ruma.

37 Et fecit malum corám Domino, juxta omnia quæ fecerant patres ejus.

CAPUT XXIV.

Joakim triennio servit regi Babylonis: deinde varios patitur latrunculos: qui mortuo, succedit filius Joachim: quem cum thesauris rempli ac domus regiæ universoque robore habitatorum Jerusalem ducit Nabuchodonosor in Babylonem, suffecto in regem illius patruo Matthania, quem vocavit Sedeciam.

1 IN diebus ejus ascendit Nabuchodonosor rex Babylonis, & factus est ei Joakim servus tribus annis: & rursum rebellavit contra eum.

2 Immisitque ei Dominus latrunculos Chaldæorum, & latrunculos Syriæ, & latrunculos Moab, & latrunculos filiorum Ammon: & immisit eos in Judam, ut disperderent eum, † juxta verbum Domini, quod locutus fuerat per servos suos prophetas. † *Sup.* 23. 27.

3 Factum est autem hoc per verbum Domini contra Judam, ut auferret eum coram se, propter peccata Manasse universa quæ fecit,

4 Et propter sanguinem innoxium, quem effudit, & implevit Jerusalem cruore innocentium: & ob hanc rem noluit Dominus propitiari.

5 Reliqua autem sermonum Joakim, & universa quæ fecit, nonne hæc scripta sunt in Libro sermonum dierum regum Juda? Et dormivit Joakim cum patribus suis:

6 Et regnavit Joachin filius ejus pro eo.

7 Et ultra non addidit rex Ægypti, ut egrederetur de terra sua: tulerat enim rex Babylonis, a rivo Ægypti usque ad fluvium Euphraten, omnia quæ fuerant regis Ægypti.

8 Decem & octo annorum erat Joachin cum regnare cœpisset, & tribus mensibus regnavit in Jerusalem: nomen matris ejus Nohesta filia Elnathan de Jerusalem.

9 Et fecit malum coram Domino, juxta omnia quæ fecerat pater ejus.

10 † In tempore illo ascenderunt servi Nabuchodonosor regis Babylonis in Jerusalem, & circumdata est urbs munitionibus. † *Dan.* 1. 1.

11 Venitque Nabuchodonosor rex Babylonis ad civitatem cum servis suis, ut oppugnarent eam.

12 Egressusque est Joachin rex Juda ad regem Babylonis, ipse & mater ejus, & servi ejus, & principes ejus, & eunuchi ejus: & suscepit eum rex Babylonis anno octavo regni sui.

13 Et protulit inde omnes thesauros domus Domini, & thesauros domus regiæ: & concidit universa vasa aurea, quæ fecerat Salomon rex Israel in templo Domini juxta verbum Domini.

14 Et transtulit omnem Jerusalem, & universos principes, & omnes fortes exercitus, decem millia, in captivitatem; & omnem artificem & clusorem: nihilque relictum est, exceptis pauperibus populi terræ.

15 † Transtulit quoque Joachin Babylonem, & matrem regis, & uxores regis, & eunuchos ejus: & judices terræ duxit in captivitatem de Jerusalem in Babylonem. † 2 *Par.* 36. 10. *Esth.* 2. 6. &

16 Et omnes viros robustos, septem millia; & artifices, & clusores mille, omnes viros fortes & bellatores: duxitque eos rex Babylonis captivos in Babylonem. 11. 4.

17 † Et constituit Matthaniam patruum ejus pro eo: imposuitque nomen ei Sedeciam. † *Jer.* 37. 1. & 52. 1.

18 Vigesimum & primum annum ætatis habebat Sedecias cum regnare cœpisset, & undecim annis regnavit in Jerusalem: nomen matris ejus erat Amital, filia Jeremiæ, de Lobna.

19 Et fecit malum coram Domino, juxta omnia quæ fecerat Joakim.

20 Irascebatur enim Dominus contra Jerusalem & contra Judam, donec projiceret eos a facie sua: recessitque Sedecias a rege Babylonis.

CAPUT XXV.

Obsessa a Nabuchodonosor Jerusalem, Sedecias cæcus ac vinctus, necatis coram se filiis, in Babylonem ducitur cum reliquo populo: quibusdam tamen ad exercendam terram relictis: post exusta una cum templo omnia magnifica ædificia, præfecit Nabuchodonosor Godoliam: quo ab Ismaele interempto, fugit populus in Ægyptum, Joachin autem in captivitate sublimatur a rege Babylonis.

1 FACTUM est autem anno nono regni ejus, mense decimo, decima die mensis, venit Nabuchodonosor rex Babylonis, ipse & omnis exercitus ejus, in Jerusalem, & circumdederunt eam: & extruxerunt in circuitu ejus munitiones. *Jerem.* 39. 1. & 52. 4.

2 Et clausa est civitas atque vallata, usque ad undecimum annum regis Sedeciæ,

3 Nona die mensis: prævaluitque fames in civitate, nec erat panis populo terræ.

4 Et interrupta est civitas: & omnes viri bellatores nocte fugerunt, per viam portæ, quæ est inter duplicem murum ad hortum regis (porro Chaldæi obsidebant in circuitu civitatem) fugit itaque Sedecias per viam quæ ducit ad campestria solitudinis.

5 Et persecutus est exercitus Chaldæorum regem, comprehenditque eum in planitie Jericho: & omnes bellatores, qui erant cum eo, dispersi sunt, & reliquerunt eum.

6 Apprehensum ergo regem duxerunt ad regem Babylonis in Reblatha: qui locutus est cum eo judicium.

7 Filios autem Sedeciæ occidit coram eo; & oculos ejus effodit, vinxitque eum catenis; & adduxit in Babylonem.

8 Mense quinto, septima die mensis, ipse est annus nonus decimus regis Babylonis: venit Nabuzardan princeps exercitus, servus regis Babylonis, in Jerusalem:

9 † Et succendit domum Domini, & domum regis: & domos Jerusalem, omnemque domum combussit igni. † *Psal.* 73. 7.

10 Et muros Jerusalem in circuitu destruxit

omnis exercitus Chaldæorum, qui erat cum principe militum.

11 Reliquam autem populi partem, quæ remanserat in civitate, & perfugas, qui transfugerant ad regem Babylonis, & reliquum vulgus, transtulit Nabuzardan princeps militiæ.

12 Et de pauperibus terræ reliquit vinitores & agricolas.

† Jer. 27. 19. 13 † Columnas autem æreas, quæ erant in templo Domini, & bases, & mare æreum, quod erat in domo Domini, confregerunt Chaldæi, & transtulerunt æs omne in Babylonem.

14 Ollas quoque æreas, & trullas, & tridentes, & scyphos, & mortariola, & omnia vasa ærea, in quibus ministrabant, tulerunt.

15 Necnon & thuribula, & phialas, quæ aurea, aurea, & quæ argentea, argentea; tulit princeps militiæ;

16 Id est, columnas duas, mare unum, & bases quas fecerat Salomon in templo Domini: non erat pondus æris omnium vasorum.

† 3. Regum 7. 15. 2. Par. 3. 15. Jerem. 52. 21 17 † Decem & octo cubitos altitudinis habebat columna una: & capitellum æreum super se altitudinis trium cubitorum: & reticulum, & malogranata super capitellum columnæ, omnia ærea: similem & columna secunda habebat ornatum.

18 Tulit quoque princeps militiæ Saraiam sacerdotem primum, & Sophoniam sacerdotem secundum, & tres janitores.

19 Et de civitate eunuchum unum, qui erat præfectus super bellatores viros: & quinque viros de his, qui steterant coram rege, quos reperit in civitate: & Sophor principem exercitus, qui probabat tyrones de populo terræ: & sexaginta viros e vulgo, qui inventi fuerant in civitate.

20 Quos tollens Nabuzardan princeps militum, duxit ad regem Babylonis in Reblatha.

21 Percussitque eos rex Babylonis, & interfecit eos in Reblatha in terra Emath: & translatus est Juda de terra sua.

22 Populo autem qui relictus erat in terra Juda, quem dimiserat Nabuchodonosor rex Babylonis, præfecit Godoliam filium Ahicam filii Saphan.

23 Quod cum audissent omnes duces militum, ipsi & viri qui erant cum eis, videlicet quod constituisset rex Babylonis Godoliam: venerunt ad Godoliam in Maspha, Ismahel filius Nathaniæ, & Johanan filius Careæ, & Saraja filius Thanehumeth Netophathites, & Jezonias filius Maachathi, ipsi & socii eorum.

24 Juravitque Godolias ipsis & sociis eorum, dicens: Nolite timere servire Chaldæis: manete in terra, & servite regi Babylonis, & bene erit vobis.

25 Factum est autem in mense septimo, venit Ismael filius Nathaniæ, filii Elisama de semine regio, & decem viri cum eo: percusseruntque Godoliam, qui & mortuus est: sed & Judæos & Chaldæos, qui erant cum eo in Maspha.

26 Consurgensque omnis populus a parvo usque ad magnum, & principes militum, venerunt in Ægyptum, timentes Chaldæos.

27 Factum est vero in anno trigesimo septimo transmigrationis Joachin regis Juda, mense duodecimo, vigesima septima die mensis: sublevavit Evilmerodach rex Babylonis, anno quo regnare cœperat, caput Joachin regis Juda de carcere.

28 Et locutus est ei benigne: & posuit thronum ejus super thronum regum, qui erant cum eo in Babylone.

29 Et mutavit vestes ejus, quas habuerat in carcere, & comedebat panem semper in conspectu ejus cunctis diebus vitæ suæ.

30 Annonam quoque constituit ei sine intermissione, quæ & dabatur ei a rege per singulos dies, omnibus vitæ suæ.

LIBER PRIMUS PARALIPOMENON,

HEBRAICE

DIBRE HAJAMIN.

CAPUT PRIMUM.

Genealogia ab Adam usque ad Abram, & generationes filiorum Abrahæ una cum filiis ac posteris Esau, & regibus ac ducibus terræ Edom, antequam essent reges super filios Israël.

Gen. 2. 7. & 4. 25. & 5. 6. 9. 1 Adam, Seth, Enos,

2 Cainan, Malaleel, Jared,

3 Henoch, Mathusale, Lamech,

4 Noe, Sem, Cham, & Japheth.

5 Filii Japheth: Gomer, & Magog, & Madai, & Javan, Thubal, Mosoch, Thiras.

6 Porro filii Gomer: Ascenez, & Riphath, & Thogorma.

7 Filii autem Javan: Elisa & Tharsis, Cethim & Dodanim.

8 Filii Cham: Chus, & Mesraim, & Phut, & Chanaan.

9 Filii autem Chus: Seba, & Hevila, Sabatha, & Regma, & Sabathacha. Porro filii Regma: Saba, & Dadan.

† Gen. 10. 8. 10 Chus autem genuit † Nemrod: iste cœpit esse potens in terra.

11 Mesraim vero genuit Ludim, & Anamim, & Laabim, & Nephthuim,

12 Phetrusim quoque & Casluim: de quibus egressi sunt Philisthiim, & Caphtorim.

13 Cha-

13 Chanaan vero genuit Sidonem primogenitum suum, Hetheum quoque,
14 Et Jebuseum, & Amorrheum, & Gergeseum,
15 Hevæumque & Araceum, & Sineum:
16 Aradium quoque, & Samareum, & Hamatheum.
† Gen. 10. 22. & 11. 10. 17 Filii † Sem: Ælam, & Assur, & Arphaxad, & Lud, & Aram, & Hus, & Hul, & Gether, & Mosoch.
18 Arphaxad autem genuit Sale, qui & ipse genuit Heber.
19 Porro Heber nati sunt duo filii; nomen uni Phaleg, quia in diebus ejus divisa est terra, & nomen fratris ejus Jectan.
20 Jectan autem genuit Elmodad, & Saleph, & Asarmoth, & Jare,
21 Adoram quoque, & Huzal, & Decla,
22 Hebal etiam, & Abimael, & Saba, necnon
23 Et Ophir, & Hevila, & Jobab: omnes isti filii Jectan:
24 Sem, Arphaxad, Sale,
25 Heber, Phaleg, Ragau,
26 Serug, Nachor, Thare,
† Gen. 11. 26. 27 Abram: † iste est Abraham.
28 Filii autem Abraham, Isaac & Ismahel.
29 Et hæ generationes eorum. Primogenitus † Ismaelis, Nabajoth, & Cedar, & Adbeel, & Mabsam,
† Gen. 15. 13. 30 Et Masma, & Duma, & Massa, Hadad, & Thema,
31 Jetur, Naphis, Cedma: hi sunt filii Ismaelis.
32 Filii autem Ceturæ concubinæ Abraham, quos genuit: Zamran, Jecsan, Madan, Madian, Jesboc, & Sue. Porro filii Jecsan: Saba, & Dadan. Filii autem Dadan: Assurim, & Latussim, & Laomim.
† Gen. 25. 4. 33 Filii † autem Madian: Epha, & Epher, & Henoch, & Abida, & Eldaa: omnes hi, filii Ceturæ.
34 Genuit † autem Abraham Isaac: cujus fuerunt filii, Esau & Israel.
† Gen. 25. 19. † Gen. 36. 20. 35 Filii † Esau: Eliphaz, Rahuel, Jehus, Jhelom, & Core.
36 Filii Eliphaz, Theman, Omar, Sephi, Gathan, Cenez, Thamna, Amalec.
37 Filii Rahuel: Nahath, Zara, Samma, Meza.
38 Filii Seir: Lotan, Sobal, Sebeon, Ana, Dison, Eser, Disan.
39 Filii Lotan: Hori, Homam. Soror autem Lotan fuit Thamna.
40 Filii Sobal: Alian, & Manahath, & Ebal, Sephi, & Onam. Filii Sebeon: Aja & Ana. Filii Ana: Dison.
41 Filii Dison: Hamram, & Eseban, & Jethran, & Charan.
42 Filii Eser: Balaan, & Zavan, & Jacan. Filii Disan: Hus & Aran.
43 Isti sunt reges, qui imperaverunt in terra Edom, antequam esset rex super filios Israel: Bale filius Beor: & nomen civitatis ejus, Denaba.
44 Mortuus est autem Bale, & regnavit pro eo Jobab filius Zare de Bosra.
45 Cumque & Jobab fuisset mortuus; regnavit pro eo Husam de terra Themanorum.
46 Obiit quoque & Husam, & regnavit pro eo Adad filius Badad, qui percussit Madian in terra Moab: & nomen civitatis ejus Avith.
47 Cumque & Adad fuisset mortuus, regnavit pro eo Semla de Masreca.
48 Sed & Semla mortuus est, & regnavit pro eo Saul de Roboboth, quæ juxta amnem sita est.
49 Mortuo quoque Saul; regnavit pro eo Balanan filius Achobor.
50 Sed & hic mortuus est, & regnavit pro eo Ariad: cujus urbis nomen fuit Phau, & appellata est uxor ejus Meetabel filia Matredi filiæ Mezaab.
51 Adad autem mortuo; duces pro regibus in Edom esse cœperunt: dux Thamna, dux Alva, dux Jetheth
52 Dux Oolibama, dux Ela, dux Phinon,
53 Dux Cenez, dux Theman, dux Mabsar,
54 Dux Magdiel, dux Hiram: hi duces Edom.

CAPUT II.

Genealogia Juda Patriarchæ usque ad Isai patrem David, fratrumque ac sororum ejus.

Gen. 29. 32. & 30. 5. & 35. 23. † Gen. 38. 3. & 46. 12. † Infra 4. 1. Matth. 1. 3. † Jos. 7. 2. † Ruth. 4. 19. †1 Reg. 16. 6. 8. 9. & 17. 12.
1 FIlii autem Israel: Ruben, Simeon, Levi, Juda, Issachar, & Zabulon,
2 Dan, Joseph, Benjamin, Nephthali, Gad, & Aser.
3 Filii † Juda: Her, Onan, & Sela: hi tres nati sunt ei de filia Sue Chananitide. Fuit autem Her primogenitus Juda, malus coram Domino, & occidit eum.
4 † Thamar autem nurus ejus peperit ei Phares & Zara: omnes ergo filii Judæ, quinque.
5 Filii autem Phares: Hesron & Hamul.
6 Filii quoque Zaræ: Zamri, & Ethan, & Eman, Chalchal quoque, & Dara, simul quinque.
7 Filii † Charmi: Achar, qui turbavit Israel, & peccavit in furto anathematis.
8 Filii Ethan: Azarias.
9 Filii † autem Hesron qui nati sunt ei: Jerameel, & Ram, & Calubi.
10 Porro Ram genuit Aminadab. Aminadab autem genuit Nahasson, principem filiorum Juda.
11 Nahasson quoque genuit Salma, de quo ortus est Booz.
12 Booz vero genuit Obed, qui & ipse genuit Isai.
13 † Isai autem genuit primogenitum Eliab, secundum Abinadab, tertium Simmaa,
14 Quartum Nathanael, quintum Raddai,
15 Sextum Asom, septimum David.
16 Quorum sorores fuerunt, Servia, & Abigail. Filii Servia, Abisai, Joab, & Asael, tres.
17 Abigail autem genuit Amasa, cujus pater fuit Jether Ismahelites.
18 Caleb vero filius Hesron accepit uxorem nomine Asuba, de qua genuit Jerioth: fueruntque filii ejus, Jaser, & Sobab, & Ardon.
19 Cumque mortua fuisset Azuba, accepit uxorem Caleb, Ephratha: quæ peperit ei Hur.
20 Porro Hur genuit Uri: & Uri genuit Beseleel.
21 Post hæc ingressus est Hesron ad filiam Machir patris Galaad, & accepit eam cum esset annorum sexaginta, quæ peperit ei Segub.
22 Sed & Segub genuit Jair, & possedit viginti tres civitates in terra Galaad.
23 Cepitque Gessur, & Aram, oppida Jair; & Canath, & viculos ejus sexaginta civitatum: omnes isti, filii Machir patris Galaad.
24 Cum autem mortuus esset Hesron, ingressus

gretlus eſt Caleb ad Ephrata. Habuit quoque Hefron uxorem Abia, quæ peperit ei Aſhur patrem Thecuæ.

25 Nati ſunt autem filii Jerameel primogeniti Hefron, Ram primogenitus ejus, & Buna, & Aram, & Aſom, & Achia.

26 Duxit quoque uxorem alteram Ierameel, nomine Atara, quæ fuit mater Onam.

27 Sed & filii Ram primogeniti Jerameel, fuerunt Moos, Jamin, & Achar.

28 Onam autem habuit filios, Semei, & Jada. Filii autem Semei: Nadab, & Abiſur.

29 Nomen vero uxoris Abiſur, Abihail, quæ peperit ei Ahobban, & Molid.

30 Filii autem Nadab fuerunt, Saled, & Apphaim. Mortuus eſt autem Saled abſque liberis.

31 Filius vero Apphaim, Jeſi: qui Jeſi genuit Seſan. Porro Seſan genuit Oholai.

32 Filii autem Jada fratris Semei: Jether, & Jonathan. Sed & Jether mortuus eſt abſque liberis.

33 Porro Jonathan genuit Phaleth, & Ziza. Iſti fuerunt filii Jerameel.

34 Seſan autem non habuit filios, ſed filias; & ſervum Ægyptium nomine Jeraa.

35 Deditque ei filiam ſuam uxorem: quæ peperit ei Ethei.

36 Ethei autem genuit Nathan, & Nathan genuit Zabad.

37 Zabad quoque genuit Ophlal, & Ophlal genuit Obed,

38 Obed genuit Jehu, Jehu genuit Azariam,

39 Azarias genuit Helles, & Helles genuit Elaſa,

40 Elaſa genuit Siſamoi, Siſamoi genuit Sellum,

42 Sellum genuit Icamiam, Icamia autem genuit Eliſama.

42 Filii autem Caleb fratris Jerameel: Meſa primogenitus ejus, ipſe eſt pater Ziph: & filii Mareſa patris Hebron.

43 Porro filii Hebron, Core, & Taphua, & Recem, & Samma.

44 Samma autem genuit Raham, patrem Jercaam, & Recem genuit Sammai.

45 Filius Sammai, Maon: & Maon pater Bethſur.

46 Epha autem concubina Caleb peperit Haran, & Moſa, & Gezez. Porro Haran genuit Gezez.

47 Filii autem Jahaddai, Regom, & Joathan, & Geſan, & Phalet, & Epha, & Saaph.

48 Concubina Caleb Maacha, peperit Saber, & Tharana.

49 Genuit autem Saaph pater Madmena, Sue patrem Machbena, & patrem Gabaa. Filia vero Caleb, fuit Achſa.

50 Hi erant filii Caleb, filii Hur primogeniti Ephratha, Sobal pater Cariathiarim,

51 Salma pater Bethlehem, Hariph pater Bethgader.

52 Fuerunt autem filii Sobal patris Cariathiarim, Qui videbat dimidium requietionum.

53 Et de cognatione Cariathiarim, Jethrei, & Aphuthei, & Semathei, & Maſerei. Ex his egreſſi ſunt Saraitæ, & Eſthaolitæ.

54 Filii Salma, Bethlehem, & Netophathi, Coronæ domus Joab, & dimidium requietionis Sarai.

55 Cognationes quoque ſcribarum habitantium in Jabes, canentes atque reſonantes, & in tabernaculis commorantes. Hi ſunt Cinæi, qui venerunt de Calore patris domus Rechab.

CAPUT III.

Generationes David & regum Juda ex progenie David cum filiis ac filiabus eorum.

1 DAvid vero hos habuit filios, qui ei nati ſunt in Hebron; primogenitum Amnon ex Achinoam Jezrahelitide, ſecundum Daniel de Abigail Carmelitide, 2. Reg. 3. 2.

2 Tertium Abſalom filium Maacha filiæ Tholmai regis Geſſur, quartum Adoniam filium Aggith,

3 Quintum Saphatiam ex Abital, ſextum Jethraham de Egla uxore ſua.

4 Sex ergo nati ſunt ei in Hebron, ubi regnavit ſeptem annis, & ſex menſibus. Triginta autem & tribus annis regnavit in Jeruſalem.

5 † Porro in Jeruſalem nati ſunt ei filii, Simmaa, & Sobab, & Nathan, & Salomon, quatuor de Bethſabee filia Ammiel. †2 Reg. 5. 14.

6 Jebbar quoque, & Eliſama,

7 Et Eliphaleth, & Noge, & Nepheg, & Japhie,

8 Necnon Eliſama, & Eliada, & Eliphaleth, novem:

9 Omnes hi, filii David, abſque filiis concubinarum: habueruntque ſororem Thamar.

10 Filius autem Salomonis, Roboam: cujus Abia filius genuit Aſa. De hoc quoque natus eſt Joſaphat,

11 Pater Joram: qui Joram genuit Ochoziam, ex quo ortus eſt Joas:

12 Et hujus Amaſias filius genuit Azariam. Porro Azariæ filius Joathan

13 Procreavit Achaz patrem Ezechiæ, de quo natus eſt Manaſſes.

14 Sed & Manaſſes genuit Amon patrem Joſiæ.

15 Filii autem Joſiæ fuerunt, primogenitus Johanan, ſecundus Joakim, tertius Sedecias, quartus Sellum.

16 † De Joakim natus eſt Jechonias, & Sedecias. †Matt. 1. 11.

17 Filii Jechoniæ fuerunt, Aſir, Salathiel,

18 Melchiram, Phadaja, Senneſer, & Jecemia, Sama, & Nadabia.

19 De Phadaja orti ſunt Zorobabel & Semei. Zorobabel genuit Moſollam, Hananiam, & Salomith ſororem eorum:

20 Haſaban quoque, & Ohol, & Barachian, & Haſadian, Joſabheſed, quinque.

21 Filius autem Hananiæ, Phaltias pater Jeſejæ, cujus filius Raphaja: hujus quoque filius, Arnan, de quo natus eſt Obdia, cujus filius fuit Sechenias.

22 Filius Sechenias, Semeja: cujus filii, Hattus, & Jegaal, & Baria, & Naaria, & Saphat, ſex numero.

23 Filius Naariæ, Elioenai, & Ezechias, & Ezricam, tres.

24 Filii Elioenai, Oduja, & Eliaſub, & Pheleja, & Accub, & Johanan, & Dalaja, & Anani, ſeptem.

CA-

CAPUT IV.

Rursum posteritas Juda ac Simeonis, & habitationes eorum, stirps Cham deletur a filiis Simeonis, Amalecita quoque ab ipsis percutiuntur.

Genes. 38. 3. & 46. 12. *Sup.* 2. 4. *Matt.* 1. 3.

1 Filii Juda: Phares, Hesron, & Charmi, & Hur, & Sobal.
2 Raja vero filius Sobal genuit Joahath, de quo nati sunt Ahumai & Laad: hæ cognationes Sarathi.
3 Ista quoque stirps Etam: Jezrahel, & Jesema, & Jedebos. Nomen quoque sororis eorum, Asalelphuni.
4 Phanuel autem pater Gedor. & Ezer pater Hosa: isti sunt filii Hur primogeniti Ephratha patris Bethlehem.
5 Assur vero patris Thecuæ erant duæ uxores, Halaa, & Naara.
6 Peperit autem ei Naara Oozam, & Hepher, & Themani, & Ahasthari: isti sunt filii Naara.
7 Porro filii Halaa, Sereth, Isthar, & Ethnan.
8 Cos autem genuit Anob, & Sobobа, & cognationem Aharehel filium Arum.
9 Fuit autem Jabes inclytus præ fratribus suis, & mater ejus vocavit nomen illius Jabes, dicens: Quia peperi eum in dolore.
10 Invocavit vero Jabes Deum Israel, dicens: Si benedicens benedixeris mihi, & dilataveris terminos meos, & fuerit manus tua mecum, & feceris me a malitia non opprimi. Et præstitit Deus quæ precatus est.
11 Caleb autem frater Sua genuit Mahir, qui fuit pater Esthon.
12 Porro Esthon genuit Bethrapha, & Phesse, & Tehinna patrem urbis Naas: hi sunt viri Recha.
13 Filii autem Cenez, Othoniel, & Saraja. Porro filii Othoniel, Hathath, & Maonathi.
14 Maonathi genuit Ophra, Saraja autem genuit Joab patrem Vallis artificum: ibi quippe artifices erant.
15 Filii vero Caleb filii Jephone, Hir, & Ela, & Naham. Filii quoque Ela: Cenez.
16 Filii quoque Jaleleel: Siph, & Zipha, Thiria, & Asrael.
17 Et filii Ezra, Jether, & Mered, & Epher, & Jalon, genuitque Mariam, & Sammai, & Jesba patrem Esthamo.
18 Uxor quoque ejus Judaja peperit Jared patrem Gedor, & Heber patrem Socho, & Icuthiel patrem Zanoe: hi autem filii Bethiæ filiæ Pharaonis, quam accepit Mered.
19 Et filii uxoris Odajæ sororis Naham patris Ceila, Garmi, & Esthamo, qui fuit de Machathi.
20 Filii quoque Simon, Amnon, & Rinna filius Hanan, & Thilon. Et filii Jesi, Zoheth, & Benzoheth.
21 Filii † Sela, filii Juda: Her pater Lecha, & Laada pater Maresa, & cognationes domus operantium byssum in domo juramenti.
22 Et qui stare fecit Solem, virique Mendacii, & Securus, & Incendens: qui principes fuerunt in Moab, & qui reversi sunt in Lahem: hæc autem verba vetera.
23 Hi sunt figuli habitantes in Plantationibus, & in Sepibus, apud regem in operibus ejus, commoratique sunt ibi.
24 Filii † Simeon: Namuel & Jamin, Jarib, Zara, Saul.
25 Sellum filius ejus, Mapsam filius ejus, Masma filius ejus.
26 Filii Masma: Hamuel filius ejus, Zachur filius ejus, Semei filius ejus.
27 Filii Semei sedecim, & filiæ sex: fratres autem ejus non habuerunt filios multos, & universa cognatio non potuit adæquare summam filiorum Juda.
28 Habitaverunt autem in Bersabee, & Molada, & Hasarsuhal,
29 Et in Bala, & in Asom, & in Tholad,
30 Et in Bathuel, & in Horma, & in Siceleg,
31 Et in Bethmarchaboth, & in Hasarsusim, & in Bethberai, & in Saarim: hæ civitates eorum usque ad regem David.
32 Villæ quoque eorum: Etam, & Aen, Remmon, & Tochen, & Asan, civitates quinque.
33 Et universi viculi eorum per circuitum civitatum illarum usque ad Baal: hæc est habitatio eorum, & sedium distributio.
34 Mosobab quoque & Jemlech, & Josa filius Amasiæ,
35 Et Joel, & Jehu filius Josabiæ filii Sarajæ filii Asiel,
36 Et Elioenai, & Jacoba, & Isuhaja, & Asaja, & Adiel, & Isimiel, & Banaja,
37 Ziza quoque filius Sephei filii Allon filii Idaja filii Semri filii Samaja.
38 Isti sunt nominati principes in cognationibus suis, & in domo affinitatum suarum multiplicati sunt vehementer.
39 Et profecti sunt ut ingrederentur in Gador usque ad orientem vallis, & ut quærerent pascua gregibus suis.
40 Invenerunt que pascuas uberes, & valde bonas, & terram latissimam, & quietam & tertilem, in qua ante habitaverant de stirpe Cham.
41 Hi ergo venerunt, quos supra descripsimus nominatim, in diebus Ezechiæ regis Juda: & percusserunt tabernacula eorum, & habitatores qui inventi fuerant ibi, & deleverunt eos usque in præsentem diem: habitaveruntque pro eis, quoniam uberrimas pascuas ibidem repererunt.
42 De filiis quoque Simeon abierunt in montem Seir viri quingenti, habentes principes Phaltiam & Naariam & Raphajam & Oziel filios Jesi:
43 Et percusserunt reliquias, quæ evadere potuerant, Amalecitarum, & habitaverunt ibi pro eis usque ad diem hanc.

† *Gen.* 46. 20.

CAPUT V.

Catalogus filiorum Ruben, Gad, & dimidiæ tribus Manasse, & habitatio eorum qui percusserunt Agarenos: sed tandem ducti sunt ab Assyriis ob idololatriam ipsorum in captivitatem.

1 Filii quoque Ruben primogeniti Israel (ipse quippe fuit primogenitus ejus: sed cum † violasset thorum patris sui, data sunt primogenita ejus filiis Joseph, filii Israel, & non est ille reputatus in primogenitum.
2 Porro Judas, qui erat fortissimus inter fratres suos, de stirpe ejus principes germinati sunt: primogenita autem reputata sunt Joseph.)

† *Gen.* 35. 22. & 49. 4.

† *Gen.* 38. 5.

† *Gen.* 46. 9. *Exod.* 6. 14. *Num.* 26. 5.

3 Filii † ergo Ruben primogeniti Israel : Enoch, & Phallu, Etron, & Carmi.
4 Filii Joel : Samia filius ejus, Gog filius ejus, Semei filius ejus,
5 Micha filius ejus, Reja filius ejus, Baal filius ejus,
6 Beera filius ejus, quem captivum duxit Thelgathphalnasar rex Assyriorum, & fuit princeps in tribu Ruben.
7 Fratres autem ejus, & universa cognatio ejus, quando numerabantur per familias suas, habuerunt principes, Jehiel & Zachariam.
8 Porro Bala filius Azaz, filii Samma, filii Joel, ipse habitavit in Aroer usque ad Nebo & Beelmeon.
9 Contra orientalem quoque plagam habitavit usque ad introitum eremi, & flumen Euphraten. Multum quippe jumentorum numerum possidebant in terra Galaad.
10 In diebus autem Saul prœliati sunt contra Agareos, & interfecerunt illos, habitaveruntque pro eis in tabernaculis eorum, in omni plaga, quæ respicit ad orientem Galaad.
11 Filii vero Gad e regione eorum habitaverunt in terra Basan usque Selcha:
12 Joel in capite, & Saphan secundus: Janai autem, & Saphat, in Basan.
13 Fratres vero eorum secundum domos cognationum suarum, Michael, & Mosollam, & Sebe, & Jorai, & Jachan, & Zie, & Heber, septem.
14 Hi filii Abihail, filii Huri, filii Jara, filii Galaad, filii Michael, filii Jesesi, filii Jeddo, filii Buz.
15 Fratres quoque filii Abdiel, filii Guni, princeps domus in familiis suis.
16 Et habitaverunt in Galaad, & in Basan, & in viculis ejus, & in cunctis suburbanis Saron, usque ad terminos.
17 Omnes hi numerati sunt in diebus Joathan regis Juda, & in diebus Jeroboam regis Israel.
18 Filii Ruben, & Gad, & dimidiæ tribus Manasse, viri bellatores, scuta portantes & gladios, & tendentes arcum, eruditique ad prœlia, quadraginta quatuor millia & septingenti sexaginta, procedentes ad pugnam.
19 Dimicaverunt contra Agareos : Iturai vero, & Naphis, & Nodab,
20 Præbuerunt eis auxilium. Traditique sunt in manus eorum Agarei, & universi qui fuerant cum eis, quia Deum invocaverunt cum prœliarentur : & exaudivit eos, eo quod credidissent in eum.
21 Ceperuntque omnia quæ possederant, camelorum quinquaginta millia, & ovium ducenta quinquaginta millia, & asinos duo millia, & animas hominum centum millia.
22 Vulnerati autem multi corruerunt : fuit enim bellum Domini. Habitaveruntque pro eis usque ad transmigrationem.
23 Filii quoque dimidiæ tribus Manasse, possederunt terram a finibus Basan usque Baal, Hermon, & Sanir, & montem Hermon, ingens quippe numerus erat.
24 Et hi fuerunt principes domus cognationis eorum, Epher, & Jesi, & Eliel, & Ezriel, & Jeremia, & Odoja, & Jediel, viri fortissimi & potentes, & nominati duces in familiis suis.
25 Reliquerunt autem Deum patrum suorum, & fornicati sunt post deos populorum terræ, quos abstulit Deus coram eis.
26 Et suscitavit Deus Israel spiritum Phul regis Assyriorum, & spiritum Thelgathphalnasar regis Assur : & transtulit Ruben, & Gad, & dimidiam tribum Manasse, & adduxit eos in Labela, & in Habor, & Ara, & fluvium Gozan, usque ad diem hanc.

CAPUT VI.

Genealogia filiorum Levi, & quos ex eis constituerit David cantores ac ministros in domo Domini : item generatio filiorum Aaron cum urbibus suis in singulis tribubus Israel : & quæ fuerint civitates refugii.

1 FIlii Levi: Gerson, Caath, & Merari. *Genes.* 46. 11.
2 Filii Caath: Amram, Issar, Hebron, & Oziel. *Infra* 23. 6.
3 Filii Amram: Aaron, Moyses, & Maria: Filii Aaron: Nadab & Abiu, Eleazar & Ithamar.
4 Eleazar genuit Phinees, & Phinees genuit Abisue,
5 Abisue vero genuit Bocci, & Bocci genuit Ozi.
6 Ozi genuit Zarajam, & Zarajas genuit Merajoth.
7 Porro Merajoth genuit Amariam, & Amarias genuit Achitob.
8 Achitob genuit Sadoc, & Sadoc genuit Achimaas,
9 Achimaas genuit Azariam, Azarias genuit Johanan,
10 Johanan genuit Azariam, ipse est qui sacerdotio functus est, in domo quam ædificavit Salomon in Jerusalem.
11 Genuit autem Azarias Amariam, & Amarias genuit Achitob,
12 Achitob genuit Sadoc, & Sadoc genuit Sellum,
13 Sellum genuit Helciam, & Helcias genuit Azariam,
14 Azarias genuit Sarajam, & Sarajas genuit Josedec.
15 Porro Josedec egressus est, quando transtulit Dominus Judam, & Jerusalem per manus Nabuchodonosor.
16 Filii † ergo Levi : Gerson, Caath, & Merari. †*Exod.* 6. 26.
17 Et hæc nomina filiorum Gerson : Lobni, & Semei.
18 Filii Caath : Amram, & Issar, & Hebron, & Oziel.
19 Filii Merari : Moholi & Musi. Hæ autem cognationes Levi secundum familias eorum.
20 Gersom, Lobni filius ejus, Jahath filius ejus, Zamma filius ejus,
21 Joah filius ejus, Addo filius ejus, Zara filius ejus, Jethrai filius ejus.
22 Filii Caath, Aminadab filius ejus, Core filius ejus, Assir filius ejus,
23 Elcana filius ejus, Abiasaph filius ejus, Assir filius ejus.
24 Thahath filius ejus, Uriel filius ejus, Ozias filius ejus, Saul filius ejus.
25 Filii Elcana, Amasai & Achimoth
26 Et Elcana : Filii Elcana : Sophai filius ejus, Nahath filius ejus,

27 Eliab

27 Eliab filius ejus, Jeroham filius ejus, Elcana filius ejus.
28 Filii Samuel, primogenitus Vasseni, & Abia.
29 Filii autem Merari: Moholi: Lobni filius ejus, Semei filius ejus, Oza filius ejus.
30 Sammaa filius ejus, Haggia filius ejus, Asaja filius ejus.
31 Isti sunt, quos constituit David super cantores domus Domini, ex quo collocata est arca:
32 Et ministrabant coram tabernaculo testimonii, canentes donec ædificaret Salomon domum Domini in Jerusalem: stabant autem juxta ordinem suum in ministerio.
33 Hi vero sunt, qui assistebant cum filiis suis, de filiis Caath, Heman cantor filius Johel, filius Samuel,
34 Filii Elcana, filii Jeroham, filii Eliel, filii Thohu,
35 Filii Suph, filii Elcana, filii Mahath, filii Amasai,
36 Filii Elcana, filii Johel, filii Azariæ, filii Sophoniæ,
37 Filii Thahath, filii Asir, filii Abiasaph, filii Core,
38 Filii Isaar, filii Caath, filii Levi, filii Israel.
39 Et frater ejus Asaph, qui stabat a dextris ejus, Asaph filius Barachiæ, filii Samaa,
40 Filii Michael, filii Baajæ, filii Melchiæ,
41 Filii Athanai, filii Zara, filii Adaja,
42 Filii Ethan, filii Zamma, filii Semei,
43 Filii Jeth, filii Gerson, filii Levi.
44 Filii autem Merari fratres eorum, ad sinistram. Ethan filius Cusi, filii Abdi, filii Maloch,
45 Filii Hasabiæ, filii Amasiæ, filii Helciæ,
46 Filii Amasai, filii Boni, filii Somer,
47 Filii Moholi, filii Musi, filii Merari, filii Levi.
48 Fratres quoque eorum Levitæ, qui ordinati sunt in cunctum ministerium tabernaculi domus Domini.
49 Aaron vero, & filii ejus adolebant incensum super altare holocausti & super altare thymiamatis, in omne opus Sancti sanctorum: & ut precarentur pro Israel, juxta omnia, quæ præceperat Moyses servus Dei.
50 Hi sunt autem filii Aaron: Eleazar filius ejus, Phinees filius ejus, Abisue filius ejus,
51 Bocci filius ejus, Ozi filius ejus, Zarahia filius ejus,
52 Merajoth filius ejus, Amarias filius ejus, Achitob filius ejus,
53 Sadoc filius ejus, Achimas filius ejus.
54 Et hæc habitacula eorum per vicos atque confinia, filiorum scilicet Aaron, juxta cognationes Caathitarum: ipsis enim sors contigerat.
55 Dederunt igitur eis Hebron in terra Juda, & suburbana ejus per circuitum:
† *Jos.* 21. 12. 56 † Agros autem civitatis, & villas, Caleb filio Jephone.
57 Porro filiis Aaron dederunt civitates ad confugiendum, Hebron, & Lobna & suburbana ejus,
58 Jether quoque & Esthamo cum suburbanis suis, sed & Helon & Dabir cum suburbanis suis,
59 Asan quoque & Bethsemes & suburbana earum.
60 De tribu autem Benjamin, Gabee & suburbana ejus, & Almath cum suburbanis suis, Anathoth quoque cum suburbanis suis: omnes civitates, tredecim, per cognationes suas.
61 Filiis autem Caath residuis de cognatione sua, dederunt ex dimidia tribu Manasse in possessionem urbes decem.
62 Porro filiis Gerson per cognationes suas, de tribu Issachar, & de tribu Aser, & de tribu Nephthali, & de tribu Manasse in Basan, urbes tredecim.
63 Filiis autem Merari per cognationes suas, de tribu Ruben, & de tribu Gad, & de tribu Zabulon, dederunt sorte civitates duodecim.
64 Dederunt quoque filii Israel Levitis civitates, & suburbana earum,
65 Dederuntque per sortem, ex tribu filiorum Juda, & ex tribu filiorum Simeon, & ex tribu filiorum Benjamin, urbes has quas vocaverunt nominibus suis,
66 Et his qui erant de cognatione filiorum Caath, † fueruntque civitates in terminis eorum de tribu Ephraim. † *Jos.* 21. 21.
67 Dederunt ergo eis urbes ad confugiendum, Sichem cum suburbanis suis in monte Ephraim, & Gazer cum suburbanis suis,
68 Jecmaam quoque cum suburbanis suis; & Bethoron similiter,
69 Necnon & Helon cum suburbanis suis, & Gethremmon in eumdem modum.
70 Porro ex dimidia tribu Manasse, Aner & suburbana ejus, Balaam & suburbana ejus: his videlicet, qui de cognatione filiorum Caath reliqui erant.
71 Filiis autem Gerson, de cognatione dimidiæ tribus Manasse, Gaulon in Basan & suburbana ejus, & Astharoth cum suburbanis suis.
72 De tribu Issachar, Cedes & suburbana ejus, & Dabereth cum suburbanis suis,
73 Ramoth quoque & suburbana ejus, & Anem cum suburbanis suis.
74 De tribu vero Aser: Masal cum suburbanis suis, & Abdon similiter,
75 Hucac quoque & suburbana ejus, & Rohob cum suburbanis suis.
76 Porro de tribu Nephthali, Cedes in Galilæa & suburbana ejus, Hamon cum suburbanis suis, & Cariathaim & suburbana ejus.
77 Filiis autem Merari residuis: de tribu Zabulon, Remmono & suburbana ejus, & Thabor cum suburbanis suis:
78 Trans Jordanem quoque ex adverso Jericho contra orientem Jordanis, de tribu Ruben, Bosor in solitudine cum suburbanis suis, & Jasa cum suburbanis suis,
79 Cademoth quoque & suburbana ejus, & Mephaat cum suburbanis suis.
80 Necnon & de tribu Gad, Ramoth in Galaad & suburbana ejus, & Manaim cum suburbanis suis,
81 Sed & Hesebon cum suburbanis suis, & Jazer cum suburbanis suis.

CA-

CAPUT VII.

Posteri Issachar, Benjamin, Nephthali, Manasse, Ephraim, & Aser.

Genes. 46. 13.

1 PORRO filii Issachar: Thola, & Phua, Jasub, & Simeron, quatuor.

2 Filii Thola: Ozi & Raphaja, & Jeriel, & Jemai, & Jebsem, & Samuel, principes per domos cognationum suarum. De stirpe Thola viri fortissimi numerati sunt in diebus David, viginti duo millia sexcenti.

3 Filii Ozi: Izrahia, de quo nati sunt Michael, & Obadia, & Johel, & Jesia, quinque omnes principes.

4 Cumque eis per familias & populos suos, accincti ad prælium, viri fortissimi, triginta sex millia: multas enim habuerunt uxores, & filios.

5 Fratres quoque eorum per omnem cognationem Issachar, robustissimi ad pugnandum, octoginta septem millia numerati sunt.

† *Gen. 46. 21.*

6 Filii † Benjamin: Bela, & Bechor, & Jadiel, tres.

7 Filii Bela: Esbon, & Ozi, & Oziel, & Jerimoth, & Urai, quinque principes familiarum, & ad pugnandum robustissimi: numerus autem eorum, viginti duo millia & triginta quatuor.

8 Porro filii Bechor: Zamira, & Joas, & Eliezer, & Elioenai, & Amri, & Jerimoth, & Abia, & Anathoth, & Almath: omnes hi, filii Bechor.

9 Numerati sunt autem per familias suas principes cognationum suarum, ad bella fortissimi, viginti millia & ducenti.

10 Porro filii Jadihel: Balan. Filii autem Balan: Jehus, & Benjamin, & Aod, & Chanana, & Zethan, & Tharsis, & Ahisahar.

11 Omnes hi filii Jadihel, principes cognationum suarum, viri fortissimi, decem & septem millia & ducenti, ad prælium procedentes.

12 Sepham quoque & Hapham filii Hir: & Hasim filii Aher.

† *Gen. 46. 24.*

13 † Filii autem Nephthali: Jasiel, & Guni, & Jeser, & Sellum, filii Bala.

14 Porro filius Manasse, Esriel: concubinaque ejus Syria peperit Machir patrem Galaad.

15 Machir autem accepit uxores filiis suis Happhim & Saphan: & habuit sororem nomine Maacha: nomen autem secundi, Salphaad, nataeque sunt Salphaad filiæ.

16 Et peperit Maacha uxor Machir filium, vocavitque nomen ejus Phares: porro nomen fratris ejus, Sares: & filii ejus Ulam, & Recen.

17 Filius autem Ulam, Badan: hi sunt filii Galaad, filii Machir, filii Manasse.

18 Soror autem ejus Regina peperit Virum decorum, & Abiezer, & Mohola.

19 Erant autem filii Semida, Ahin, & Sechem, & Leci, & Aniam.

20 Filii autem Ephraim: Suthala, Bared filius ejus, Thahath filius ejus, Elada filius ejus, Thahath filius ejus, hujus filius Zabad,

21 Et hujus filius Suthala, & hujus filius Ezer & Elad: occiderunt autem eos viri Geth indigenæ, quia descenderant ut invaderent possessiones eorum.

22 Luxit igitur Ephraim pater eorum multis diebus, & venerunt fratres ejus ut consolarentur eum.

23 Ingressusque est ad uxorem suam: quæ concepit, & peperit filium, & vocavit nomen ejus Beria, eo quod in malis domus ejus ortus esset:

24 Filia autem ejus fuit Sara, quæ ædificavit Bethoron inferiorem & superiorem, & Ozensara.

25 Porro filius ejus Rapha, & Reseph, & Thale, de quo natus est Thaan,

26 Qui genuit Laadan: hujus quoque filius Ammiud, qui genuit Elizama,

27 De quo ortus est Nun, qui habuit filium Josue.

28 Possessio autem eorum & habitatio, Bethel cum filiabus suis, & contra orientem Noran, ac occidentalem plagam Gazer & filiæ ejus, Sichem quoque cum filiabus suis, usque ad Aza cum filiabus ejus.

29 Juxta filios quoque Manasse, Bethsan & filias ejus, Thanach & filias ejus, Mageddo & filias ejus, Dor & filias ejus: in his habitaverunt filii Joseph, filii Israel:

† *Gen. 46. 17.*

30 Filii † Aser: Jemna, & Jesua, & Jessui, & Baria, & Sara soror eorum.

31 Filii autem Baria: Heber, & Melchiel: ipse est pater Barsaith.

32 Heber autem genuit Jephlat, & Somer, & Hotham, & Suaa sororem eorum.

33 Filii Jephlat: Phosech, & Chamaal, & Asoth: hi filii Jephlat.

34 Porro filii Somer: Ahi, & Roaga, & Haba, & Aram.

35 Filii autem Helem fratris ejus: Supha, & Jemna, & Selles, & Amal.

36 Filii Supha: Sue, Harnapher, & Sual, & Beri, & Jamra,

37 Bosor, & Hod, & Samma, & Salusa, & Jethran, & Bera.

38 Filii Jether: Jephone, & Phaspha, & Ara.

39 Filii autem Olla: Aree, & Haniel, & Resia.

40 Omnes hi filii Aser, principes cognationum, electi atque fortissimi duces ducum: numerus autem eorum ætatis quæ apta esset ad bellum, viginti sex millia.

CAPUT VIII.

Rursum genealogia Benjamin & Saul, filiorumque ipsius.

Genes. 46. 21. Supr. 7. 6.

1 BEnjamin autem genuit Bale primogenitum suum, Asbel secundum, Ahara tertium,

2 Nohaa quartum, & Rapha quintum.

3 Fueruntque filii Bale: Addar, & Gera, & Abiud,

4 Abisue quoque & Naaman, & Ahoe,

5 Sed & Gera, & Sephuphan, & Huram.

6 Hi sunt filii Ahod, principes cognationum habitantium in Gabaa, qui translati sunt in Manathath.

7 Naaman autem, & Achia, & Gera ipse transtulit eos, & genuit Oza, & Ahiud.

8 Porro Saharaim genuit in regione Moab, postquam dimisit Husim & Bara uxores suas.

Digitized by Google

9 Genuit autem de Godes uxore ſua Jobab, & Sebia, & Moſa, & Molchom,
10 Jehus quoque & Sechia, & Marma, hi ſunt filii ejus, principes in familiis ſuis.
11 Mehuſim vero genuit Abitob, & Elphaal.
12 Porro filii Elphaal: Heber, & Miſaam, & Samad: hic ædificavit Ono, & Lod, & filias ejus.
13 Baria autem & Sama, principes cognationum habitantium in Ajalon: hi fugaverunt habitatores Geth.
14 Et Ahio, & Sofac, & Jerimoth,
15 Et Zabadia, & Arod, & Heder,
16 Michael quoque, & Jeſpha, & Joha, filii Baria.
17 Et Zabadia, & Moſollam, & Hezeci, & Heber.
18 Et Jeſamari, & Jezlia, & Jobab, filii Elphaal,
19 Et Jacim, & Zechri, & Zabdi,
20 Et Elioenai, & Selethai, & Eliel,
21 Et Adaja, & Baraja, & Samarath, filii Semei.
22 Et Jeſpham, & Heber, & Eliel,
23 Et Abdon, & Zechri, & Hanan,
24 Et Hanania, & Ælam, & Anathothia,
25 Et Jephdaja, & Phanuel, filii Sefac.
26 Et Samſari, & Sohoria, & Otholia,
27 Et Jerſia, & Elia, & Zechri, filii Jeroham.
28 Hi patriarchæ, & cognationum principes, qui habitaverunt in Jeruſalem.
† *Infra* 9. 35. 29 In † Gabaon autem habitaverunt Abigabaon, & nomen uxoris ejus Maacha:
30 Filiuſque ejus primogenitus Abdon, & Sur, & Cis, & Baal, & Nadab.
31 Gedor quoque, & Ahio, & Zacher, & Macelloth:
32 Et Macelloth genuit Samaa: habitaveruntque ex adverſo fratrum ſuorum in Jeruſalem cum fratribus ſuis.
†1. *Reg.* 14. 51. *Infra* 9. 39. 33 † Ner autem genuit Cis, & Cis genuit Saul. Porro Saul genuit Jonathan, & Melchiſua, & Abinadad, & Esbaal.
34 Filius autem Jonathan, Meribbaal: & Meribbaal genuit Micha.
35 Filii Micha, Phithon, & Melech, & Tharaa, & Ahaz.
36 Et Ahaz genuit Joada: & Joada genuit Alamath, & Azmoth, & Zamri: porro Zamri genuit Moſa,
37 Et Moſa genuit Banaa, cujus filius fuit Rapha, de quo ortus eſt Elaſa: qui genuit Aſel.
38 Porro Aſel ſex filii fuerunt his nominibus, Ezricam, Bocru, Iſmael, Saria, Obdia, & Hanan omnes hi filii Aſel.
39 Filii autem Eſec fratris ejus, Ulam primogenitus, & Jehus ſecundus, & Eliphalet tertius.
40 Fueruntque filii Ulam viri robuſtiſſimi, & magno robore tendentes arcum: & multos habentes filios ac nepotes, uſque ad centum quinquaginta. Omnes hi, filii Benjamin.

CAPUT IX.

Qui primi filiorum Iſrael habitaverunt in Jeruſalem, & officia ſacerdotum ac Levitarum, generationes quoque Saul ac filiorum ejus repetuntur.

1 UNiverſus ergo Iſrael dinumeratus eſt: & ſumma eorum ſcripta eſt in Libro regum Iſrael, & Juda: translatique ſunt in Babylonem propter delictum ſuum.
2 Qui autem habitaverunt primi in poſſeſſionibus, & in urbibus ſuis: Iſrael, & Sacerdotes, & Levitæ, & Nathinæi.
3 Commorati ſunt in Jeruſalem de filiis Juda, & de filiis Benjamin, de filiis quoque Ephraim, & Manaſſe.
4 Othei filius Ammiud, filii Amri, filii Omrai, filii Bonni, de filiis Phares filii Juda.
5 Et de Siloni: Aſaia primogenitus, & filii ejus.
6 De filiis autem Zara: Jehuel, & fratres eorum, ſexcenti nonaginta.
7 Porro de filiis Benjamin: Salo filius Moſollam, filii Obduia, filii Aſana:
8 Et Jobania filius Jeroham: Et Ela filius Ozi, filii Mochori: & Moſollam filius Saphatiæ, filii Rahuel, filii Jebaniæ,
9 Et fratres eorum per familias ſuas, nongenti quinquaginta ſex. Omnes hi, principes cognationum per domos patrum ſuorum.
10 De ſacerdotibus autem: Jedaja, Jojarib, & Jachin:
11 Azarias quoque filius Helciæ, filii Moſollam, filii Sadoc, filii Marajoth, filii Achitob, pontifex domus Dei.
12 Porro Adajas filius Jeroham, filii Phaſſur, filii Melchiæ: & Maaſai filius Adiel, filii Jezra, filii Moſollam, filii Moſollamith, filii Emmer.
13 Fratres quoque eorum principes per familias ſuas, mille ſeptingenti ſexaginta, fortiſſimi robore ad faciendum opus miniſterii in domo Dei,
14 De Levitis autem: Semeja filius Haſſub, filii Ezricam, filii Haſebia, de filiis Merari.
15 Bacbacar quoque carpentarius, & Galal, & Mathania filius Micha, filii Zechri, filii Aſaph:
16 Et Obdia filius Semejæ, filii Galal, filii Idithun: & Barachia filius Aſa, filii Elcana, qui habitavit in atriis Netophati.
17 Janitores autem: Sellum, & Accub, & Telmon, & Ahiman, & frater eorum Sellum princeps,
18 Uſque ad illud tempus, in porta regis ad orientem, obſervabant per vices ſuas de filiis Levi.
19 Sellum vero filius Core, filii Abiaſaph, filii Core, cum fratribus ſuis, & domo patris ſui, hi ſunt Coritæ ſuper opera miniſterii, cuſtodes veſtibulorum tabernaculi: & familiæ eorum per vices caſtrorum Domini cuſtodientes introitum.
20 Phinees autem filius Eleazari, erat dux eorum coram Domino.
21 Porro Zacharias filius Moſollamia, janitor portæ tabernaculi teſtimonii.
22 Omnes hi electi in oſtiarios per portas, ducenti duodecim: & deſcripti in villis pro-

priis:

Digitized by Google

prius : quos constituerunt David , & Samuel Videns, in fide sua ,

23 Tam ipsos , quam filios eorum , in ostiis domus Domini , & in tabernaculo , vicibus suis .

24 Per quatuor ventos erant ostiarii : id est ad orientem , & ad occidentem , & ad aquilonem , & ad austrum .

25 Fratres autem eorum in viculis morabantur , & veniebant in sabbatis suis de tempore usque ad tempus .

26 His quatuor Levitis creditus erat omnis numerus janitorum , & erant super exedras , & thesauros domus Domini .

27 Per gyrum quoque templi Domini morabantur in custodiis suis : ut cum tempus fuisset , ipsi mane aperirent fores .

28 De horum genere erant & super vasa ministerii : ad numerum enim & inferebantur vasa , & efferebantur .

29 De ipsis , & qui credita habebant utensilia sanctuarii , præerant similæ , & vino , & oleo , & thuri , & aromatibus .

30 Filii autem sacerdotum unguenta ex aromatibus conficiebant .

31 Et Mathathias Levites primogenitus Sellum Coritæ , præfectus erat eorum , quæ in sartagine frigebantur .

32 Porro de filiis Caath fratribus eorum , super panes erant propositionis , ut semper novos per singula sabbata præpararent .

33 Hi sunt principes cantorum per familias Levitarum , qui in exedris morabantur , ut die ac nocte jugiter suo ministerio deservirent .

34 Capita Levitarum , per familias suas principes , manserant in Jerusalem .

35 In † Gabaon autem commorati sunt , pater Gabaon Jehiel , & nomen uxoris ejus Maacha . † *Supr.* 8. 29.

36 Filius primogenitus ejus Abdon , & Sur , & Cis , & Baal , & Ner , & Nadab ,

37 Gedor quoque , & Ahio , & Zacharias , & Macelloth .

38 Porro Macelloth genuit Samaan ; isti habitaverunt e regione fratrum suorum in Jerusalem , cum fratribus suis .

39 † Ner autem genuit Cis , & Cis genuit Saul : & Saul genuit Jonathan , & Melchisua , & Abinadab , & Isbaal . † *Supra* 8. 33.

40 Filius autem Jonathan , Meribbaal : & Meribbaal genuit Micha .

41 Porro filii Micha , Phithon , & Melech , & Tharaa , & Ahaz .

42 Ahaz autem genuit Jara , & Jara genuit Alamath , & Azmoth , & Zamri . Zamri autem genuit Mosa .

43 Mosa vero genuit Banaa : cujus filius Raphaja , genuit Elasa : de quo ortus est Asel .

44 Porro Asel sex filios habuit his nominibus , Ezricam , Bocru , Ismahel , Saria , Obdia , Hanan , hi sunt filii Asel .

CAPUT X.

Saul reprobatus a Deo propter varias iniquitates a Philisthæis occiditur cum filiis , ejusque capite a Philisthæis amputato , reliquum corpus cum filiis sepelitur a viris Jabes Galaad .

1 PHilisthiim autem pugnabant contra Israel , fugeruntque viri Israel Palæstinos , & ceciderunt vulnerati in monte Gelboe . 1. *Reg.* 31. 1.

2 Cumque appropinquassent Philisthæi persequentes Saul , & filios ejus , percusserunt Jonathan , & Abinadab , & Melchisua , filios Saul .

3 Et aggravatum est prælium contra Saul , inveneruntque eum sagittarii , & vulneraverunt jaculis .

4 Et dixit Saul ad armigerum suum : Evagina gladium tuum , & interfice me : ne forte veniant incircumcisi isti , & illudant mihi . Noluit autem armiger ejus hoc facere , timore perterritus : arripuit ergo Saul ensem , & irruit in eum .

5 Quod cum vidisset armiger ejus , videlicet mortuum esse Saul , irruit etiam ipse in gladium suum , & mortuus est .

6 Interiit ergo Saul , & tres filii ejus , & omnis domus illius pariter concidit .

7 Quod cum vidissent viri Israel , qui habitabant in campestribus , fugerunt : & Saul ac filiis ejus mortuis , dereliquerunt urbes suas , & huc illucque dispersi sunt : veneruntque Philisthiim , & habitaverunt in eis .

8 Die igitur altero detrahentes Philisthiim spolia cæsorum , invenerunt Saul , & filios ejus jacentes in monte Gelboe .

9 Cumque spoliassent eum , & amputassent caput , armisque nudassent , miserunt in terram suam , ut circumferretur , & ostenderetur idolorum templis , & populis :

10 Arma autem ejus consecraverunt in fano dei sui , & caput affixerunt in templo Dagon .

11 Hoc cum audissent viri Jabes Galaad , omnia scilicet quæ Philisthiim fecerant super Saul .

12 Consurrexerunt singuli virorum fortium , & tulerunt cadavera Saul & filiorum ejus : attuleruntque ea in Jabes , & sepelierunt ossa eorum subter quercum , quæ erat in Jabes , & jejunaverunt septem diebus .

13 Mortuus est ergo Saul propter iniquitates suas , eo quod prævaricatus sit † mandatum Domini quod præceperat , & non custodierit illud : sed † insuper etiam pythonissam consuluerit , † *Exod.* 17. 14. 1. *Reg.* † 1. *Reg.* 28. 8.

14 Nec speraverit in Domino : propter quod interfecit eum , & transtulit regnum ejus ad David filium Isai .

CAPUT XI.

Unctus David in regem , expulsis ex arce Sionis Jebusæis , habitavit in Jerusalem , stipatus potentissimis ac strenuissimis militibus , quorum heroica gesta narrantur : voluit David desideratam bibere aquam , eo quod cum fortium suorum periculo allata esset .

1 COngregatus est igitur omnis Israel ad David in Hebron , dicens : Os tuum sumus , & caro tua . 2. *Reg.* 5. 1.

2 Heri quoque , & nudiustertius , cum adhuc regnaret Saul , tu eras qui educebas , & introducebas Israel : tibi enim dixit Dominus Deus tuus : Tu pasces populum meum Israel , & tu eris princeps super eum .

3 Venerunt ergo omnes majores natu Israel ad regem in Hebron , & iniit David cum eis fœdus coram Domino : unxeruntque eum regem super Israel , juxta sermonem Domini , quem locutus est in manu Samuel .

4 Abiit quoque David , & omnis Israel , in Jerusalem : hæc est Jebus , ubi erant Jebusæi habitatores terræ .

5 Dixeruntque qui habitabant in Jebus ad

David: Non ingredieris huc. Porro David cepit arcem Sion, quæ est civitas David,

6 Dixitque: Omnis qui percusserit Jebusæum in primis, erit princeps & dux. Ascendit igitur primus Joab filius Sarviæ, & factus est princeps.

7 Habitavit autem David in arce, & idcirco appellata est civitas David.

8 Ædificavitque urbem in circuitu a Mello usque ad gyrum, Joab autem reliqua urbis extruxit.

9 Proficiebatque David vadens & crescens, & Dominus exercituum erat cum eo.

†2.Reg. 23. 8. 10 † Hi principes virorum fortium David, qui adjuverunt eum ut rex fieret super omnem Israel, juxta verbum Domini, quod locutus est ad Israel.

11 Et iste numerus robustorum David: Jesbaam filius Hachamoni princeps inter triginta: iste levavit hastam suam super trecentos vulneratos una vice.

12 Et post eum Eleazar filius patrui ejus Ahohites, qui erat inter tres potentes.

13 Ille fuit cum David in Phesdomim, quando Philisthiim congregati sunt ad locum illum in prælium: & erat ager regionis illius plenus hordeo, fugeratque populus a facie Philisthinorum.

14 Hi steterunt in medio agri, & defenderunt eum: cumque percussissent Philisthæos, dedit Dominus salutem magnam populo suo.

15 Descenderunt autem tres de triginta principibus ad petram, in qua erat David, ad speluncam Odollam, quando Philisthiim fuerant castrametati in valle Raphaim.

†1.Reg. 23. 14. 16 † Porro David erat in præsidio, & statio Philisthinorum in Bethlehem.

17 Desideravit igitur David, & dixit: O si quis daret mihi aquam de cisterna Bethlehem, quæ est in porta.

18 Tres ergo isti per media castra Philisthinorum perrexerunt, & hauserunt aquam de cisterna Bethlehem, quæ erat in porta, & attulerunt ad David ut biberet: qui noluit, sed magis libavit illam Domino,

19 Dicens: Absit ut in conspectu Dei mei hoc faciam, & sanguinem istorum virorum bibam: quia in periculo animarum suarum attulerunt mihi aquam. Et ob hanc causam noluit bibere: hæc fecerunt tres robustissimi.

20 Abisai quoque frater Joab ipse erat princeps trium, & ipse levavit hastam suam contra trecentos vulneratos, & ipse erat inter tres nominatissimus,

21 Et inter tres secundos inclytus, & princeps eorum: verumtamen usque ad tres primos non pervenerat.

22 Banaias filius Jojadæ viri robustissimi, qui multa opera perpetrarat, de Cabseel: ipse percussit duos ariel Moab: & ipse descendit, & interfecit leonem in media cisterna tempore nivis.

23 Et ipse percussit virum Ægyptium, cujus statura erat quinque cubitorum, & habebat lanceam ut liciatorium texentium: descendit igitur ad eum cum virga, & rapuit hastam, quam tenebat manu, & interfecit eum hasta sua.

24 Hæc fecit Banajas filius Jojadæ, qui erat inter tres robustos nominatissimus,

25 Inter triginta primus, verumtamen ad tres usque non pervenerat: posuit autem eum David ad auriculam suam.

26 Porro fortissimi viri in exercitu, Asahel frater Joab, & Elchanan filius patrui ejus de Bethlehem,

27 Sammoth Arorites, Helles Phalonites,

28 Ira filius Acces Thecuites, Abiezer Anathothites,

29 Sobbochai Husathites, Ilai Ahohites,

30 Maharai Netophathites, Heled filius Baana Neptophatites,

31 Ethai filius Ribai de Gabaath filiorum Benjamin, Banaia Pharothonites,

32 Hurai de torrente Gaas, Abiel Arbathithes, Azmoth Bauramites, Eliaba Saiabonites.

33 Filii Assem Gezonites, Jonathan filius Sage, Ararites,

34 Ahiam filius Sachar Ararites,

35 Eliphal filius Ur,

36 Hepher Mecherathites, Ahia Phelonites,

37 Hesro Carmelites, Naarai filius Asbai,

38 Joel frater Nathan, Mibahar filius Agarai.

39 Selec Ammonites, Narrai Berothites armiger Joab filii Sarviæ,

40 Ira Jethræus, Careb Jethræus,

41 Urias Hethæus, Zabad filius Oholi,

42 Adina filius Siza Rubenites princeps Rubenitarum, & cum eo triginta:

43 Hanan filius Maacha, & Josaphat Mathanites,

44 Ozia Astarothites, Samma & Jehiel filii Hotham Arorites,

45 Jedihel filius Samri, & Joha frater ejus Thosaites,

46 Eliel Mahumites, & Jeribai & Josaia filii Elnaem, & Jethma Moabites, Eliel, & Obed, & Jasiel de Masobia.

CAPUT XII.

Qui David fuerant sequuti cum fugeret Saulem; & qui postea ex omnibus tribubus venerunt ut eum regem constituerent in Hebron.

1 HI quoque venerunt ad David in Siceleg, cum adhuc fugeret Saul, filium Cis, qui erant fortissimi & egregii pugnatores,

2 Tendentes arcum, & utraque manu fundis saxa jacientes, & dirigentes sagittas: de fratribus Saul ex Benjamin.

3 Princeps Ahiezer, & Joas, filii Samaa, Gabaatites, & Jaziel, & Phallet filii Azmoth, & Baracha, & Jehu Anathotites.

4 Samaias quoque Gabaonites fortissimus inter triginta & super triginta. Jeremias, & Jeheziel, & Johanan, & Jezabad Gaderothites.

5 Et Eluzai & Jerimuth, & Baalia, & Samaria, & Saphatia Haruphites.

6 Elcana, & Jesia, & Azareel, & Joezer, & Jesbaam de Carehim:

7 Joela quoque, & Zabadia, filii Jeroham de Gedor.

8 Sed & de Gaddi transfugerunt ad David, cum lateret in deserto, viri robustissimi, & pugnatores optimi, tenentes clypeum & hastam: facies eorum quasi facies leonis, & veloces quasi capreæ in montibus:

9 Ezer princeps, Obdias secundus, Eliab tertius,

10 Masmana quartus, Jeremias quintus,

11 Ethi sextus, Eliel septimus,

12 Iohanan octavus, Elzebad nonus,
13 Jeremias decimus, Machbanai undecimus.
14 Hi de filiis Gad principes exercitus: noviſſimus centum militibus præerat, & maximus, mille.
15 Iſti ſunt qui tranſierunt Jordanem menſe primo, quando inundare conſuevit ſuper ripas ſuas: & omnes fugaverunt qui morabantur in vallibus ad orientalem plagam, & occidentalem.
16 Venerunt autem & de Benjamin, & de Juda, ad præſidium in quo morabatur David.
17 Egreſſuſque eſt David obviam eis, & ait: Si pacifice veniſtis ad me ut auxiliemini mihi, cor meum jungatur vobis: ſi autem inſidiamini mihi pro adverſariis meis, cum ego iniquitatem in manibus non habeam, videat Deus patrum noſtrorum, & judicet.
18 Spiritus vero induit Amaſai principem inter triginta, & ait: Tui ſumus o David, & tecum fili Iſai: pax, pax tibi, & pax adjutoribus tuis: te enim adjuvat Deus tuus. Suſcepit ergo eos David, & conſtituit principes turmæ.
19 Porro de Manaſſe transfugerunt ad David, quando veniebat cum Philiſthiim adverſus Saul, ut pugnaret: & non dimicavit cum eis: † quia inito conſilio remiſerunt eum principes Philiſthinorum, dicentes: Periculo capitis noſtri revertetur ad dominum ſuum Saul. † 1. Reg. 29. 4.
20 Quando igitur reverſus eſt in Siceleg, transfugerunt ad eum de Manaſſe, Ednas, & Jozabad, & Jedihel, & Michael, & Ednas, & Jozabad, & Eliu, & Salathi, principes millium in Manaſſe.
21 Hi præbuerunt auxilium David adverſus latrunculos: omnes enim erant viri fortiſſimi, & facti ſunt principes in exercitu.
22 Sed & per ſingulos dies veniebant ad David ad auxiliandum ei, uſque dum fieret grandis numerus, quaſi exercitus Dei.
23 Iſte quoque eſt numerus principum exercitus, qui venerunt ad David, cum eſſet in Hebron, ut transferrent regnum Saul ad eum, juxta verbum Domini.
24 Filii Juda portantes clypeum & haſtam, ſex millia octingenti expediti ad prælium.
25 De filiis Simeon, virorum fortiſſimorum ad pugnandum, ſeptem millia centum.
26 De filiis Levi, quatuor millia ſexcenti.
27 Jojada quoque princeps de ſtirpe Aaron, & cum eo tria millia ſeptingenti.
28 Sadoc etiam puer egregiæ indolis, & domus patris ejus, principes viginti duo.
29 De filiis autem Benjamin fratribus Saul, tria millia: magna enim pars eorum adhuc ſequebatur domum Saul.
30 Porro de filiis Ephraim viginti millia octingenti, fortiſſimi robore, viri nominati in cognationibus ſuis.
31 Et ex dimidia tribu Manaſſe, decem & octo millia, ſinguli per nomina ſua venerunt ut conſtituerent regem David.
32 De filiis quoque Iſſachar viri eruditi, qui noverant ſingula tempora ad præcipiendum quid facere deberet Iſrael, principes ducenti: omnis autem reliqua tribus eorum conſilium ſequebatur.
33 Porro de Zabulon qui egrediebantur ad prælium, & ſtabant in acie inſtructi armis bellicis, quinquaginta millia venerunt in auxilium, non in corde duplici.
34 Et de Nephthali, principes mille: & cum eis inſtructi clypeo & haſta, triginta & ſeptem millia.
35 De Dan etiam præparati ad prælium, viginti octo millia ſexcenti.
36 Et de Aſer egredientes ad pugnam, & in acie provocantes, quadraginta millia.
37 Trans Jordanem autem de filiis Ruben, & de Gad, & dimidia parte tribus Manaſſe, inſtructi armis bellicis, centum viginti millia.
38 Omnes iſti viri bellatores expediti ad pugnandum, corde perfecto venerunt in Hebron, ut conſtituerent regem David ſuper univerſum Iſrael: ſed & omnes reliqui ex Iſrael, uno corde erant, ut rex fieret David.
39 Fueruntque ibi apud David tribus diebus comedentes & bibentes, præparaverant enim eis fratres ſui.
40 Sed & qui juxta eos erant, uſque ad Iſſachar, & Zabulon, & Nephthali, afferebant panes in aſinis, & camelis, & mulis, & bobus, ad veſcendum: farinam, palathas, uvam paſſam, vinum, oleum, boves, arietes, ad omnem copiam: gaudium quippe erat in Iſrael.

CAPUT XIII.

A Cariathiarim reducitur arca Domini de domo Abinadab, omni Iſrael cum David ante eam ludentibus; ſed quia Oza arcam contingens a Domino percuſſus eſt, avertit eam David in domo Obededom, cui ex eo tempore benedixit Dominus.

1 INiit autem conſilium David cum tribunis, & centurionibus, & univerſis principibus,
2 Et ait ad omnem cœtum Iſrael: Si placet vobis: & a Domino Deo noſtro egreditur ſermo, quem loquor; mittamus ad fratres noſtros reliquos in univerſas regiones Iſrael, & ad Sacerdotes, & Levitas, qui habitant in ſuburbanis urbium, ut congregentur ad nos,
3 Et reducamus arcam Dei noſtri ad nos; non enim requiſivimus eam in diebus Saul.
4 Et reſpondit univerſa multitudo ut ita fieret: placuerat enim ſermo omni populo.
5 Congregavit ergo David cunctum Iſrael, a Sihor Ægypti, uſque dum ingrediaris Emath, † ut adduceret arcam Dei de Cariathiarim. † 2. Reg. 6. 2.
6 Et aſcendit David, & omnis vir Iſrael, ad collem Cariathiarim, qui eſt in Juda, ut afferret inde arcam Domini Dei ſedentis ſuper cherubim, ubi invocatum eſt nomen ejus.
7 Impoſuerunt que arcam Dei ſuper plauſtrum novum, de domo Abinadab: Oza autem, & frater ejus, minabant plauſtrum.
8 Porro David, & univerſus Iſrael, ludebant coram Deo omni virtute in canticis, & in citharis, & pſalteriis, & tympanis, & cymbalis, & tubis.
9 Cum autem pervenſſent ad aream Chidon, tetendit Oza manum ſuam, ut ſuſtentaret arcam: bos quippe laſciviens paululum inclinaverat eam.
10 Iratus eſt itaque Dominus contra Ozam, & percuſſit eum, eo quod tetigiſſet arcam: & mortuus eſt ibi coram Domino.
11 Contriſtatuſque eſt David, eo quod divi-

ſiſſet

fisset Dominus Ozam: vocavitque locum illum: Divisio Ozæ, usque in præsentem diem.

11 Et timuit Deum tunc temporis, dicens: Quomodo possum ad me introducere arcam Dei?

13 Et ob hanc causam non adduxit eam ad se, hoc est, in civitatem David, sed avertit in domum Obededom Gethæi.

14 Mansit ergo arca Dei in domo Obededom tribus mensibus: & benedixit Dominus domui ejus, & omnibus quæ habebat.

CAPUT XIV.

David acceptis a rege Tyri lignis & artificibus ad extruendam sibi domum, alias ducit uxores, ac multos gignit liberos, & consulto Domino bis cadit Philisthæos.

2. Reg. 5. 11. 1 MIsit quoque Hiram rex Tyri nuntios ad David, & ligna cedrina, & artifices parietum, lignorumque: ut ædificarent ei domum.

2 Cognovitque David quod confirmasset eum Dominus in regem super Israel, & sublevatum esset regnum suum super populum ejus Israel.

†2. Reg. 5. 13. 3 † Accepit quoque David alias uxores in Jerusalem: genuitque filios, & filias.

4 Et hæc nomina eorum, qui nati sunt ei in Jerusalem: Samua, & Sobad, Nathan, & Salomon,

5 Jebahar, & Elisua, & Eliphalet,

6 Noga quoque, & Napheg, & Japhia,

7 Elisama, & Baaliada, & Eliphalet.

†2. Reg. 5. 17. 8 † Audientes autem Philisthiim eo quod unctus esset David in regem super universum Israel, ascenderunt omnes ut quærerent eum: quod cum audisset David, egressus est obviam eis.

9 Porro Philisthiim venientes, diffusi sunt in valle Raphaim.

10 Consuluitque David Dominum, dicens: Si ascendam ad Philisthæos, & si trades eos in manu mea? Et dixit ei Dominus: Ascende, & tradam eos in manu tua.

11 Cumque illi ascendissent in Baalpharasim, percussit eos ibi David, & dixit: Divisit Deus inimicos meos per manum meam, sicut dividuntur aquæ: & idcirco vocatum est nomen illius loci Baalpharasim.

12 Dereliquerunntque ibi deos suos, quos David jussit exuri.

13 Alia etiam vice Philisthiim irruerunt, & diffusi sunt in valle.

14 Consuluitque rursum David Deum, & dixit ei Deus: Non ascendas post eos, recede ab eis, & venies contra illos ex adverso pyrorum.

15 Cumque audieris sonitum gradientis in cacumine pyrorum, tunc egredieris ad bellum. Egressus est enim Deus ante te, ut percutiat castra Philisthiim.

16 Fecit ergo David sicut præceperat ei Deus, & percussit castra Philisthinorum, de Gabaon usque Gazera.

17 Divulgatumque est nomen David in universis regionibus, & Dominus dedit pavorem ejus super omnes gentes.

CAPUT XV.

Parato tabernaculo, deducitur magno cum apparatu arca Dei in Jerusalem, comitante omni Israel, sacerdotibus vero ac Levitis juxta sua officia ministrantibus; & Michol despicit David coram arca saltantem, indutum stola byssina, & ephod lineo.

1 FEcit quoque sibi domos in civitate David: & ædificavit locum arcæ Dei, tetenditque ei tabernaculum.

2 Tunc dixit David: Illicitum est ut a quocumque portetur arca Dei nisi a Levitis, quos elegit Dominus ad portandum eam, & ad ministrandum sibi usque in æternum.

3 Congregavitque universum Israel in Jerusalem, ut afferretur arca Dei in locum suum, quem præparaverat ei.

4 Necnon & filios Aaron, & Levitas.

5 De filiis Caath, Uriel princeps fuit, & fratres ejus centum viginti.

6 De filiis Merari, Asaia princeps; & fratres ejus ducenti viginti.

7 De filiis Gersom, Joel princeps; & fratres ejus centum triginta.

8 De filiis Elisaphan, Semeias princeps; & fratres ejus ducenti.

9 De filiis Hebron; Eliel princeps; & fratres ejus octoginta.

10 De filiis Oziel, Aminadab princeps; & fratres ejus centum duodecim.

11 Vocavitque David Sadoc, & Abiathar Sacerdotes, & Levitas, Uriel, Asaiam, Joel, Semeiam, Eliel, & Aminadab:

12 Et dixit ad eos: Vos qui estis principes familiarum Leviticarum, sanctificamini cum fratribus vestris, & afferte arcam Domini Dei Israel, ad locum qui ei præparatus est:

†Supra 13. 10. 13 † Ne ut a principio, quia non eratis præsentes, percussit nos Dominus: sic & nunc fiat, illicitum quid nobis agentibus.

14 Sanctificati sunt ergo Sacerdotes, & Levitæ, ut portarent arcam Domini Dei Israel.

†Num. 4. 15. 15 † Et tulerunt filii Levi arcam Dei, sicut præceperat Moyses juxta verbum Domini, humeris suis, in vectibus.

16 Dixitque David principibus Levitarum, ut constituerent de fratribus suis cantores in organis musicorum, nablis videlicet, & lyris, & cymbalis, ut resonaret in excelsis sonitus lætitiæ.

17 Constituerunntque Levitas: Hemam filium Joel, & de fratribus ejus, Asaph filium Barachiæ, de filiis vero Merari, fratribus eorum, Ethan filium Casaiæ.

18 Et cum eis fratres eorum: in secundo ordine, Zachariam, & Ben, & Jaziel, & Semiramoth, & Jahiel, & Ani, Eliab, & Banaiam, & Maasiam, & Mathathiam, & Eliphalu, & Maceniam, & Obededom, & Jehiel, janitores.

19 Porro cantores, Heman, Asaph, & Ethan, in cymbalis æneis concrepantes.

20 Zacharias autem, & Oziel, & Semiramoth, & Jahiel, & Ani, & Eliab, & Maasias, & Banaias, in nablis arcana cantabant.

21 Porro Mathathias, & Eliphalu, & Macenias, & Obededom, & Jehiel, & Ozaziu, in citharis pro octava canebant epinicion.

22 Chonenias autem princeps Levitarum,

pro-

prophetiæ præerat, ad præcinendam melodiam: erat quippe valde sapiens.

23 Et Barachias, & Elcana, janitores arcæ.

24 Porro Sebenias, & Josaphat, & Nathanael, & Amasai, & Zacharias, & Banajas, & Eliezer, sacerdotes, clangebant tubis coram arca Dei: & Obededom, & Jehias, erant janitores arcæ.

25 † Igitur David, & omnes majores natu Israel, & tribuni, ierunt ad deportandam arcam fœderis Domini de domo Obededom, cum lætitia.

26 Cumque adjuvisset Deus Levitas, qui portabant arcam fœderis Domini, immolabantur septem tauri, & septem arietes.

27 Porro David erat indutus stola byssina, & universi Levitæ qui portabant arcam, cantoresque, & Chonenias princeps prophetiæ inter cantores: David autem etiam indutus erat ephod lineo.

28 Universusque Israel deducebant arcam fœderis Domini in jubilo, & sonitu buccinæ, & tubis, & cymbalis, & nablis, & citharis concrepantes.

29 Cumque perveniisset arca fœderis Domini usque ad civitatem David, Michol filia Saul prospiciens per fenestram, vidit regem David saltantem atque ludentem, & despexit eum in corde suo.

CAPUT XVI.

Constituta arca in tabernaculo fœderis, oblatisque victimis, & populo a David benedicitur & epulum præbetur: ordinantur varia Levitarum ministeria coram arca, interposito cantico divinæ laudis.

1 ATtulerunt igitur arcam Dei, & constituerunt eam in medio tabernaculi, quod tetenderat ei David: & obtulerunt holocausta, & pacifica coram Deo.

2 Cumque complesset David offerens holocausta, & pacifica, benedixit populo in nomine Domini.

3 Et divisit universis per singulos, a viro usque ad mulierem, tortam panis, & partem assæ carnis bubalæ, & frixam oleo similam.

4 Constituitque coram arca Domini de Levitis, qui ministrarent, & recordarentur operum ejus, & glorificarent atque laudarent Dominum Deum Israel:

5 Asaph principem, & secundum ejus Zachariam: Porro Jahiel, & Semiramoth, & Ichiel, & Mathathiam, & Eliab, & Banaiam, & Obededom: Jehiel super organa psalterii, & lyras: Asaph autem ut cymbalis personaret:

6 Banaiam vero & Jaziel sacerdotes, canere tuba jugiter coram arca fœderis Domini.

7 In illo die fecit David principem ad confitendum Domino Asaph, & fratres ejus.

8 † Confitemini Domino, & invocate nomen ejus: notas facite in populis adinventiones ejus. 1. 2.

9 Cantate ei, & psallite ei: & narrate omnia mirabilia ejus.

10 Laudate nomen sanctum ejus: lætetur cor quærentium Dominum.

11 Quærite Dominum, & virtutem ejus: quærite faciem ejus semper.

12 Recordamini mirabilium ejus, quæ fecit: signorum illius, & judiciorum oris ejus.

13 Semen Israel servi ejus: filii Jacob electi ejus.

14 Ipse Dominus Deus noster: in universa terra judicia ejus.

15 Recordamini in sempiternum pacti ejus: sermonis, quem præcepit in mille generationes.

16 Quem pepigit cum Abraham: & juramenti illius cum Isaac.

17 Et constituit illud Jacob in præceptum: & Israel in pactum sempiternum,

18 Dicens: Tibi dabo terram Chanaan, funiculum hæreditatis vestræ.

19 Cum essent pauci numero, parvi & coloni ejus.

20 Et transierunt de gente in gentem, & de regno ad populum alterum.

21 Non dimisit quemquam calumniari eos, sed increpavit pro eis reges.

22 † Nolite tangere christos meos: & in prophetis meis nolite malignari. † *Psal.* 104. 15.

23 † Cantate Domino omnis terra: annuntiate ex die in diem salutare ejus. † *Psal.* 95. 1.

24 Narrate in gentibus gloriam ejus: in cunctis populis mirabilia ejus.

25 Quia magnus Dominus, & laudabilis nimis: & horribilis super omnes deos.

26 Omnes enim dii populorum, idola: Dominus autem cœlos fecit.

27 Confessio & magnificentia coram eo: fortitudo & gaudium in loco ejus.

28 Afferte Domino familiæ populorum: afferte Domino gloriam & imperium.

29 Date Domino gloriam, nomini ejus, levate sacrificium, & venite in conspectu ejus: & adorate Dominum in decore sancto.

30 Commoveatur a facie ejus omnis terra: ipse enim fundavit orbem immobilem.

31 Lætentur cœli, & exultet terra: & dicant in nationibus, Dominus regnavit.

32 Tonet mare, & plenitudo ejus: exultent agri, & omnia quæ in eis sunt.

33 Tunc laudabunt ligna saltus coram Domino: quia venit judicare terram.

34 Confitemini Domino, quoniam bonus: quoniam in æternum misericordia ejus.

35 Et dicite: Salva nos Deus salvator noster: & congrega nos, & erue de gentibus, ut confiteamur nomini sancto tuo, & exultemus in carminibus tuis.

36 Benedictus Dominus Deus Israel ab æterno usque in æternum: & dicat omnis populus: Amen, & hymnum Domino.

37 Reliquit itaque ibi coram arca fœderis Domini, Asaph & fratres ejus, ut ministrarent in conspectu aræ jugiter, per singulos dies, & vices suas.

38 Porro Obededom, & fratres ejus sexaginta octo: & Obededom filium Idithun, & Hosa, constituit janitores.

39 Sadoc autem sacerdotem, & fratres ejus sacerdotes, coram tabernaculo Domini in excelso, quod erat in Gabaon,

40 Ut offerrent holocausta Domino super altare holocaustorum jugiter, mane & vespere, juxta omnia quæ scripta sunt in lege Domini, quam præcepit Israeli.

41 Et post eum Eman, & Idithun, & reliquos electos, unumquemque vocabulo suo ad confitendum Domino: Quoniam in æternum misericordia ejus.

42 He-

42 Heman quoque & Idithum canentes tubis, & quatientes cymbala, & omnia musicorum organa, ad canendum Deo, filios autem Idithun fecit esse portarios.

43 Reversusque est omnis populus in domum suam; & David, ut benediceret etiam domui suæ.

CAPUT XVII.

Cogitanti David ædificare domum Domino, promittitur filius qui illam sit ædificaturus; unde David gratias agit, Dei erga se bonitatem extollens.

1 CUm autem habitaret David in domo sua, dixit ad Nathan prophetam: Ecce ego habito in domo cedrina: arca autem fœderis Domini sub pellibus est. 2. Reg. 7. 2.

2 Et ait Nathan ad David: Omnia, quæ in corde tuo sunt, fac: Deus enim tecum est.

3 Igitur nocte illa factus est sermo Dei ad Nathan, dicens:

4 Vade, & loquere David servo meo: Hæc dicit Dominus: Non ædificabis tu mihi domum ad habitandum.

5 Neque enim mansi in domo, ex eo tempore quo eduxi Israel, usque ad diem hanc: sed fui semper mutans loca tabernaculi, & in tentorio

6 Manens cum omni Israel. Numquid locutus sum saltem uni judicum Israel, quibus præceperam ut pascerent populum meum, & dixi: Quare non ædificastis mihi domum cedrinam?

7 Nunc itaque sic loqueris ad servum meum David: Hæc dicit Dominus exercituum: Ego tuli te cum in pascuis sequereris gregem, ut esses dux populi mei Israel.

8 Et fui tecum quocumque perrexisti: & interfeci omnes inimicos tuos coram te, fecique tibi nomen quasi unius magnorum, qui celebrantur in terra.

9 Et dedi locum populo meo Israel: plantabitur, & habitabit in eo, & ultra non commovebitur: nec filii iniquitatis atterent eos, sicut a principio,

10 Ex diebus quibus dedi judices populo meo Israel, & humiliavi universos inimicos tuos. Annuntio ergo tibi, quod ædificaturus sit tibi Dominus domum.

11 Cumque impleveris dies tuos ut vadas ad patres tuos, suscitabo semen tuum post te, quod erit de filiis tuis: & stabiliam regnum ejus.

12 Ipse ædificabit mihi domum, & firmabo solium ejus usque in æternum.

13 Ego ero ei in patrem, & ipse erit mihi in filium: & misericordiam meam non auferam ab eo, sicut abstuli ab eo qui ante te fuit.

14 Et statuam eum in domo mea, & in regno meo, usque in sempiternum: & thronus ejus erit firmissimus in perpetuum.

15 Juxta omnia verba hæc, & juxta universam visionem istam, sic locutus est Nathan ad David.

16 Cumque veniset rex David, & sedisset coram Domino, dixit: Quis ego sum Domine Deus, & quæ domus mea, ut præstares mihi talia?

17 Sed & hoc parvum visum est in conspectu tuo, ideoque locutus es super domum servi tui etiam in futurum: & fecisti me spectabilem super omnes homines, Domine Deus.

18 Quid ultra addere potest David, cum ita glorificaveris servum tuum, & cognoveris eum?

19 Domine propter famulum tuum juxta cor tuum fecisti omnem magnificentiam hanc, & nota esse voluisti universa magnalia.

20 Domine, non est similis tui, & non est alius Deus absque te, ex omnibus, quos audivimus auribus nostris.

21 Quis enim est alius, ut populus tuus Israel, gens una in terra, ad quam perrexit Deus, ut liberaret, & faceret populum sibi, & magnitudine sua atque terroribus ejiceret nationes a facie ejus, quem de Ægypto liberaret?

22 Et posuisti populum tuum Israel tibi in populum usque in æternum, & tu Domine factus es Deus ejus.

23 Nunc igitur Domine, firmo, quem locutus es famulo tuo, & super domum ejus, confirmetur in perpetuum, & fac sicut locutus es.

24 Permaneatque & magnificetur nomen tuum usque in sempiternum: & dicatur: Dominus exercituum Deus Israel, & domus David servi ejus permanens coram eo.

25 Tu enim Domine Deus meus revelasti auriculam servi tui, ut ædificares ei domum: & idcirco invenit servus tuus fiduciam, ut oret coram te.

26 Nunc ergo Domine, tu es Deus: & locutus es ad servum tuum tanta beneficia.

27 Et cœpisti benedicere domui servi tui, ut sit semper coram te: te enim Domine benedicente, benedicta erit in perpetuum.

CAPUT XVIII.

Prælia & victoria David, & tributa gentibus impósita, atque officiarii ejus.

1 FActum est autem post hæc, ut percuteret David Philisthiim, & humiliaret eos, & tolleret Geth, & filias ejus, de manu Philisthiim. 2. Reg. 8. 1.

2 Percuteretque Moab, & fierent Moabitæ servi David, offerentes ei munera.

30 Eo tempore percussit David etiam Adarezer regem Soba regionis Hemath, quando perrexit ut dilataret imperium suum usque ad flumen Euphraten.

4 Cepit ergo David mille quadrigas ejus, & septem millia equitum, ac viginti millia virorum peditum, subnervavitque omnes equos currunm, exceptis centum quadrigis, quas reservavit sibi.

5 Supervenit autem & Syrus Damascenus, ut auxilium præberet Adarezer regi Soba: sed & hujus percussit David viginti duo millia virorum.

6 Et posuit milites in Damasco, ut Syria quoque serviret sibi, & offerret munera. Adjuvitque eum Dominus in cunctis, ad quæ perrexerat.

7 Tulit quoque David pharetras aureas, quas habuerant servi Adarezer, & attulit eas in Jerusalem.

8 Necnon de Thebath, & Chun urbibus Adarezer æris plurimum, de quo fecit Salomon mare æneum, & columnas, & vasa ænea.

9 Quod cum audisset Thou rex Hemath, percussisse videlicet David omnem exercitum Adarezer regis Soba,

10 Misit Adoram filium suum ad regem David, ut postularet ab eo pacem, & congratularetur ei, quod percussisset & expugnasset Adarezer: adversarius quippe erat Thou Adarezer.

11 Sed & omnia vasa aurea, & argentea, & anea consecravit David rex Domino, cum argento & auro, quod tulerat ex universis gentibus, tam de Idumæa, & Moab, & filiis Ammon, quam de Philisthiim & Amalec.

12 Abisai vero filius Sarviæ percussit Edom in Valle Salinarum, decem & octo millia:

13 Et constituit in Edom præsidium, ut serviret Idumæa David: salvavitque Dominus David in cunctis, ad quæ perrexerat.

14 Regnavit ergo David super universum Israel, & faciebat judicium atque justitiam cuncto populo suo.

15 Porro Joab filius Sarviæ erat super exercitum, & Josaphat filius Ahilud a commentariis.

16 Sadoc autem filius Achitob, & Ahimelec, filius Abiathar, sacerdotes: & Susa, scriba.

17 Banaias quoque filius Jojadæ super legiones Cerethi, & Phelethi: porro filii David, primi ad manum regis.

CAPUT XIX.

Hanon rex Ammon, servis David, qui ad consolandum de patris morte venerant, contumelia affectis, a David invaditur, ac vincitur una cum Syris auxiliaribus.

1 ACcidit autem ut moreretur Naas rex filiorum Ammon, & regnaret filius ejus pro eo. †2 Reg. 10. 1.

2 Dixitque David: Faciam misericordiam cum Hanon filio Naas: præstitit enim mihi pater ejus gratiam. Misitque David nuntios ad consolandum eum super morte patris sui. Qui cum pervenissent in terram filiorum Ammon, ut consolarentur Hanon,

3 Dixerunt principes filiorum Ammon ad Hanon: Tu forsitan putas, quod David honoris causa in patrem tuum miserit qui consolentur te: nec animadvertis, quod ut exploreut, & investigent, & scrutentur terram tuam, venerint ad te servi ejus.

4 Igitur Hanon pueros David decalvavit, & rasit, & præcidit tunicas eorum a natibus usque ad pedes, & dimisit eos.

5 Qui cum abiissent, & hoc mandassent David, misit in occursum eorum (grandem enim contumeliam sustinuerant) & præcepit ut manerent in Jericho, donec cresceret barba eorum, & tunc reverterentur.

6 Videntes autem filii Ammon, quod injuriam feciissent David, tam Hanon, quam reliquus populus, miserunt mille talenta argenti, ut conducerent sibi de Mesopotamia, & de Syria Maacha, & de Soba, currus & equites.

7 Conduxeruntque triginta duo millia curruum, & regem Maacha cum populo ejus. Qui cum venissent, castrametati sunt e regione Medaba. Filii quoque Ammon congregati de urbibus suis, venerunt ad bellum.

8 Quod cum audisset David, misit Joab, & omnem exercitum virorum fortium.

9 Egressique filii Ammon, direxerunt aciem juxta portam civitatis: reges autem, qui ad auxilium ejus venerant, separatim in agro steterunt.

10 Igitur Joab, intelligens bellum ex adverso & post tergum contra se fieri, elegit viros fortissimos de universo Israel, & perrexit contra Syrum.

11 Reliquam autem partem populi dedit sub manu Abisai fratris sui; & perrexerunt contra filios Ammon.

12 Dixitque: Si vicerit me Syrus, auxilio eris mihi: si autem superaverint te filii Ammon, ero tibi in præsidium.

13 Confortare: & agamus viriliter pro populo nostro, & pro urbibus Dei nostri: Dominus autem, quod in conspectu suo bonum est, faciet.

14 Perrexit ergo Joab, & populus qui cum eo erat, contra Syrum ad prælium: & fugavit eos.

15 Porro filii Ammon videntes quod fugisset Syrus, ipsi quoque fugerunt Abisai fratrem ejus, & ingressi sunt civitatem, reversusque est etiam Joab in Jerusalem.

16 Videns autem Syrus quod cecidisset coram Israel, misit nuntios, & adduxit Syrum, qui erat trans fluvium: Sophach autem princeps militiæ Adarezer, erat dux eorum.

17 Quod cum nuntiatum esset David, congregavit universum Israel, & transivit Jordanem, irruitque in eos, & direxit ex adverso aciem, illis contra pugnantibus.

18 Fugit autem Syrus Israel: & interfecit David de Syris septem millia curruum, & quadraginta millia peditum, & Sophach exercitus principem.

19 Videntes autem servi Adarezer se ab Israel esse superatos, transfugerunt ad David, & servierunt ei: noluitque ultra Syria auxilium præbere filiis Ammon.

CAPUT XX.

Bella a David prospere acta adversum Ammonitas, ac Philisthæos: & in his occiduntur prodigiosi gigantes.

1 FActum est autem post anni circulum, eo tempore, quo solent reges ad bella procedere, congregavit Joab exercitum, & robur militiæ, & vastavit terram filiorum Ammon; perrexitque & obsedit Rabba: porro David manebat in Jerusalem, quando Joab percussit Rabba, & destruxit eam. 2. Reg. 10. 7. & 11. 1.

2 Tulit autem David coronam Melchom de capite ejus, & invenit in ea auri pondo talentum, & pretiosissimas gemmas, fecitque sibi inde diadema: manubias quoque urbis plurimas tulit:

3 Populum autem, qui erat in ea, eduxit: & fecit super eos tribulas, & trahas, & ferrata carpenta transire, ita ut dissecarentur, & contererentur: sic fecit David cunctis urbibus filiorum Ammon: & reversus est cum omni populo suo in Jerusalem.

4 † Post hæc initum est bellum in Gazer adversum Philisthæos: in quo percussit Sobochai Husathites, Saphai de genere Raphaim, & humiliavit eos. †1 Reg. 21. 18.

5 Aliud quoque bellum gestum est adversus Philisthæos, in quo percussit Adeodatus filius Saltus Bethlehemites fratrem Goliath Gethæi, cujus hastæ lignum erat quasi liciatorium texentium.

6 Sed & aliud bellum accidit in Geth, in quo fuit homo longissimus, senos habens digitos, id est, simul viginti quatuor: qui & ipse de Rapha fuerat stirpe generatus.

7 Hic blasphemavit Israel: & percussit eum Jonathan filius Samaa fratris David. Hi sunt filii Rapha in Geth, qui ceciderunt in manu David & servorum ejus.

CAPUT XXI.

David populum numerando Deum offendit peste, quam ex tribus elegerat, percutiuntur plurima millia, donec Deum oratione placaret, & altare in area Ornan Jebusæi erigeret.

1 CONsurrexit autem Satan contra Israel: & concitavit David ut numeraret Israel. (2. *Reg.* 24. 1.)

2 Dixitque David ad Joab, & ad principes populi: Ite, & numerate Israel a Bersabee usque Dan: & afferte mihi numerum ut sciam.

3 Respondit que Joab: Augeat Dominus populum suum centuplum, quam sunt: nonne domine mi rex, omnes servi tui sunt? quare hoc quærit dominus meus, quod in peccatum reputetur Israeli?

4 Sed sermo regis magis prævaluit: egressusque est Joab, & circuivit universum Israel; & reversus est Jerusalem:

5 Deditque Davidi numerum eorum, quos circuierat: & inventus est omnis numerus Israel, mille millia & centum millia virorum educentium gladium: de Juda autem quadringenta septuaginta millia bellatorum.

6 Nam Levi, & Benjamin non numeravit: eo quod Joab invitus exequeretur regis imperium.

7 Displicuit autem Deo quod jussum erat; & percussit Israel.

8 Dixitque David ad Deum: Peccavi nimis ut hoc facerem: obsecro aufer iniquitatem servi tui, quia insipienter egi.

9 Et locutus est Dominus ad Gad Videntem Davidis, dicens:

10 Vade, & loquere ad David, & dic ei: Hæc dicit Dominus: Trium tibi optionem do; unum, quod volueris, elige, & faciam tibi.

11 Cumque venisset Gad ad David, dixit ei: Hæc dicit Dominus: Elige quod volueris:

12 Aut tribus annis famem: aut tribus mensibus te fugere hostes tuos, & gladium eorum non posse evadere: aut tribus diebus gladium Domini, & pestilentiam versari in terra, & angelum Domini interficere in universis finibus Israel: nunc igitur vide quid respondeam ei, qui misit me. (2. *Reg.* 24. 13.)

13 Et dixit David ad Gad: Ex omni parte me angustiæ premunt: sed melius mihi est, ut incidam in manus Domini, quia multæ sunt miserationes ejus, quam in manus hominum.

14 Misit ergo Dominus pestilentiam in Israel: & ceciderunt de Israel septuaginta millia virorum.

15 Misit quoque angelum in Jerusalem, ut percuteret eam: cumque percuteretur, vidit Dominus, & misertus est super magnitudine mali: & imperavit angelo, qui percutiebat: Sufficit, jam cesset manus tua. Porro angelus Domini stabat juxta aream Ornan Jebusæi.

16 Levansque David oculos suos, vidit angelum Domini stantem inter cœlum & terram, & evaginatum gladium in manu ejus, & versum contra Jerusalem: & ceciderunt, tam ipse quam majores natu vestiti cilicciis, proni in terram.

17 Dixitque David ad Deum: Nonne ego sum, qui jussi ut numeraretur populus? Ego, qui peccavi: ego, qui malum feci: iste grex quid commeruit? Domine Deus meus, vertatur obsecro manus tua in me, & in domum patris mei: populus autem tuus non percutiatur.

18 Angelus autem Domini præcepit Gad, ut diceret Davidi ut ascenderet, extrueretque altare Domino in area Ornan Jebusæi.

19 Ascendit ergo David juxta sermonem Gad, quem locutus ei fuerat ex nomine Domini.

20 Porro Ornan cum suspexisset, & vidisset angelum, quatuorque filii ejus cum eo, absconderunt se: nam eo tempore terebat in area triticum.

21 Igitur cum veniret David ad Ornan, conspexit eum Ornan, & processit ei obviam de area, & adoravit eum pronus in terram.

22 Dixitque ei David: Da mihi locum aræ tuæ, ut ædificem in ea altare Domino: ita ut quantum valet argenti accipias, & cessset plaga a populo.

23 Dixit autem Ornan ad David: Tolle, & faciat dominus meus rex quodcumque ei placet: sed & boves do in holocaustum, & tribulas in ligna, & triticum in sacrificium: Omnia libens præbebo.

24 Dixitque ei rex David: Nequaquam ita fiet, sed argentum dabo quantum valet: neque enim tibi auferre debeo, & sic offerre Domino holocausta gratuita.

25 Dedit ergo David Ornan pro loco siclos auri justissimi ponderis sexcentos.

26 † Et ædificavit ibi altare Domino: obtulitque holocausta, & pacifica, & invocavit Dominum, & exaudivit eum in igne de cœlo super altare holocausti. (†2 *Par.* 3. 1.)

27 Præcepitque Dominus angelo: & convertit gladium suum in vaginam.

28 Protinus ergo David, videns quod exaudisset eum Dominus in area Ornan Jebusæi, immolavit ibi victimas.

29 Tabernaculum autem Domini, † quod fecerat Moyses in deserto, & altare holocaustorum, ea tempestate erat in excelso Gabaon. (†*Exod.* 36. 2.)

30 Et non prævaluit David ire ad altare, ut ibi obsecraret Deum: nimio enim fuerat timore perterritus, videns gladium angeli Domini.

CAPUT XXII.

Præparat David necessaria ad ædificandum templum Domini, quod Salomoni præcepit ut exstruat, Deumque semper sedulo colat, exhortans principes ut illi sint auxilio.

1 DIxitque David: Hæc est domus Dei, & hoc altare in holocaustum Israel.

2 Et præcepit ut congregarentur omnes proselyti de terra Israel, & constituit ex eis la-

to.. ad cædendos lapides & poliendos, ut ædificaretur domus Dei.

3 Ferrum quoque plurimum ad clavos januarum, & ad commissuras atque juncturas præparavit David : & æris pondus innumerabile.

4 Ligna quoque cedrina non poterant æstimari, quæ Sidonii & Tyrii deportaverant ad David.

5 Et dixit David : Salomon filius meus puer parvulus est & delicatus ; domus autem, quam ædificari volo Domino, talis esse debet et in cunctis regionibus nominetur : præparabo ergo ei necessaria. Et ob hanc causam ante mortem suam omnes præparavit impensas.

6 Vocavitque Salomonem filium suum : & præcepit ei ut ædificaret domum Domino Deo Israel.

7 Dixitque David ad Salomonem : Fili mi, voluntatis meæ fuit ut ædificarem domum nomini Domini Dei mei,

8 Sed factus est sermo Domini ad me, dicens : Multum sanguinem effudisti, & plurima bella bellasti : non poteris ædificare domum nomini meo, tanto effuso sanguine coram me :

9 Filius, qui nascetur tibi, erit vir quietissimus : faciam enim eum requiescere ab omnibus inimicis suis per circuitum : & ob hanc causam Pacificus vocabitur : & pacem & otium dabo in Israel cunctis diebus ejus.

10 † Ipse ædificabit domum nomini meo, & † ipse erit mihi in filium, & ego ero illi in patrem : firmaboque solium regni ejus super Israel in æternum.

11 Nunc ergo fili mi, sit Dominus tecum, & prosperare, & ædifica domum Domino Deo tuo : sicut locutus est de te.

12 Det quoque tibi Dominus prudentiam & sensum, ut regere possis Israel, & custodire legem Domini Dei tui.

13 Tunc enim proficere poteris, si custodieris mandata & judicia, quæ præcepit Dominus Moysi ut doceret Israel : confortare & viriliter age, ne timeas, neque paveas.

14 Ecce ego in paupertate mea præparavi impensas domus Domini, auri talenta centum millia, & argenti mille millia talentorum : æris vero & ferri non est pondus, vincitur enim numerus magnitudine : ligna & lapides præparavi ad universa impendia.

15 Habes quoque plurimos artifices, latomos, & cæmentarios, artificesque lignorum, & omnium artium ad faciendum opus prudentissimos,

16 In auro & argento & ære & ferro, cujus non est numerus. Surge igitur, & fac, & erit Dominus tecum.

17 Præcepit quoque David cunctis principibus Israel, ut adjuvarent Salomonem filium suum.

18 Cernitis, inquiens, quod Dominus Deus vester vobiscum sit, & dederit vobis requiem per circuitum, & tradiderit omnes inimicos vestros in manus vestras, & subjecta sit terra coram Domino, & coram populo ejus.

19 Præbete igitur corda vestra & animas vestras, ut quæratis Dominum Deum vestrum : & consurgite, & ædificate sanctuarium Domino Deo, ut introducatur arca fœderis Domini, & vasa Domino consecrata, in domum quæ ædificatur nomini Domini.

† 2 Reg. 7. 13. 3. Reg. 5. 5. † 2 Reg. 7. 14. Hebr. 1. 5.

CAPUT XXIII.

David senex, Salomone rege designato, numeratorum Levitarum officia designat : Moysique filii Levitis annumerantur.

1 IGitur David senex & plenus dierum, regem constituit Salomonem, filium suum super Israel.

2 Et congregavit omnes principes Israel, & sacerdotes atque Levitas.

3 Numeratique sunt Levitæ a triginta annis, & supra : & inventa sunt triginta octo millia virorum.

4 Ex his electi sunt, & distributi in ministerium domus Domini, viginti quatuor millia : præpositorum autem & judicum sex millia.

5 Porro quatuor millia janitores : & totidem psaltæ canentes Domino in organis, quæ fecerat ad canendum.

6 † Et distribuit eos David per vices filiorum Levi, Gerson videlicet, & Caath, & Merari. † Supr. 6. 1.

7 Filii Gerson : Leedan, & Semei.

8 Filii Leedan : princeps Jahiel, & Zethan, & Joel, tres.

9 Filii Semei : Salomith, & Hosiel, & Aran, tres : isti principes familiarum Leedan.

10 Porro filii Semei, Leheth, & Ziza, & Jaus, & Baria : isti filii Semei, quatuor.

11 Erat autem Leheth prior, Ziza secundus : porro Jaus, & Baria non habuerunt plurimos filios, & idcirco in una familia, unaque domo, computati sunt.

12 Filii Caath : Amram, & Isaar, Hebron, & Oziel, quatuor.

13 † Filii Amram : Aaron, & Moyses. † Separatusque est Aaron ut ministraret in Sancto sanctorum, ipse & filii ejus in sempiternum, & adoleret incensum Domino secundum ritum suum, ac benediceret nomini ejus in perpetuum. † Supra 6. 3. † Hebr. 5. 4.

14 Moysi quoque hominis Dei filii annumerati sunt in tribu Levi.

15 Filii † Moysi : Gersom, & Eliezer. † Exod. 2. 22. & 18. 3. 4.

16 Filii Gersom : Subuel primus.

17 Fuerunt autem filii Eliezer : Rohobia primus : & non erant Eliezer filii alii. Porro filii Rohobia multiplicati sunt nimis.

18 Filii Isaar : Salomith primus.

19 Filii Hebron : Jerias primus, Amarias secundus, Jahaziel tertius, Jecmaam quartus.

20 Filii Oziel, Micha primus, Jesia secundus.

21 Filii Merari : Moholi, & Musi. Filii Moholi : Eleazar, & Cis.

22 Mortuus est autem Eleazar, & non habuit filios, sed filias : acceperuntque eas filii Cis fratres earum.

23 Filii Musi : Moholi, & Eder, & Jerimoth, tres.

24 Hi filii Levi in cognationibus & familiis suis, principes per vices, & numerum capitum singulorum, qui faciebant opera ministerii domus Domini, a viginti annis & supra.

25 Dixit enim David : Requiem dedit Dominus Deus Israel populo suo, & habitationem Jerusalem usque in æternum.

26 Nec erit officium Levitarum ut ultra portent tabernaculum, & omnia vasa ejus ad ministrandum.

27 Jux-

27 Juxta præcepta quoque David novissima, supputabitur numerus filiorum Levi a vigiuti annis & supra.

28 Et erunt sub manu filiorum Aaron in cultum domus Domini, in vestibulis, & in exedris, & in loco purificationis, & in sanctuario, & in universis operibus ministerii templi Domini.

29 Sacerdotes autem, super panes propositionis, & ad similam sacrificium, & ad lagana azyma, & sartaginem, & ad torrendum, & super omne pondus atque mensuram.

30 Levitæ vero, ut stent mane ad confitendum & canendum Domino: similiterque ad vesperam

31 Tam in oblatione holocaustorum Domini, quam in sabbatis & Calendis & sollemnitatibus reliquis juxta numerum, & ceremonias uniuscujusque rei, jugiter coram Domino.

32 Et custodiant observationes tabernaculi fœderis, & ritum sanctuarii, & observationem filiorum Aaron fratrum suorum, ut ministrent in domo Domini.

CAPUT XXIV.

Familiarum Eleazar & Ithamar classes seu vices 24 *in ministerio Domini a David designantur, reliquarumque Levitarum familiæ similiter sorte distribuuntur.*

1 PORro filiis Aaron hæ partitiones erant: Filii Aaron: Nadab, & Abiu, & Eleazar, & Ithamar.

† *Lev.* 10. 2. *Num.* 3. 4. 2 † Mortui sunt autem Nadab & Abiu ante patrem suum absque liberis: sacerdotioque functus est Eleazar, & Ithamar.

3 Et divisit eos David, id est, Sadoc de filiis Eleazari, & Ahimelech de filiis Ithamar, secundum vices suas & ministerium.

4 Inventique sunt multo plures filii Eleazar in principibus viris, quam filii Ithamar. Divisit autem eis, hoc est filiis Eleazar, principes per familias sedecim: & filiis Ithamar per familias & domos suas octo.

5 Porro divisit utrasque inter se familias sortibus: erant enim principes sanctuarii, & principes Dei, tam de filiis Eleazar, quam de filiis Ithamar.

6 Descripsitque eos Semeias filius Nathanael scriba Levites, coram rege & principibus, & Sadoc sacerdote, & Ahimelech filio Abiathar, principibus quoque familiarum sacerdotalium & Leviticarum: unam domum, quæ ceteris præerat, Eleazar: & alteram domum, quæ sub se habebat ceteros, Ithamar.

7 Exivit autem sors prima Jojarib, secunda Jedei,

8 Tertia Harim, quarta Seorim,

9 Quinta Melchia, sexta Maiman,

10 Septima Accos, octava Abia,

11 Nona Jesua, decima Sechenia,

12 Undecima Eliasib, duodecima Jacim,

13 Tertiadecima Hoppha, decimaquarta Isbaab,

14 Decimaquinta Belgá, decimasexta Emmer,

15 Decimaseptima Hezir, decimaoctava Aphses,

16 Decimanona Phetela, vigesimá Hezechiel,

17 Vigesimaprima Jachin, vigesimasecunda Gamul,

18 Vigesimatertia Daiaja, vigesimaquarta Maaziau.

19 Hæ vices eorum secundum ministeria sua, ut ingrediantur domum Domini, & juxta ritum suum sub manu Aaron patris eorum: sicut præceperat Dominus Deus Israel.

20 Porro filiorum Levi, qui reliqui fuerant, de filiis Amram erat Subael, & de filiis Subael, Jahedeja.

21 De filiis quoque Rohobiæ princeps Jesias.

22 Isaari vero filius Salemoth, filiusque Salemoth Jahath:

23 Filiusque ejus Jerias primus, Amarias secundus, Jahaziel tertius, Jecmaan quartus.

24 Filius Oziel, Micha: filius Micha, Samir.

25 Frater Micha, Jesia: filiusque Jesiæ, Zacharias.

26 Filii Merari: Moholi & Musi. Filius Oziau: Benno.

27 Filius quoque Merari: Oziau & Soam & Zachur & Hebri.

28 Porro Moholi filius Eleazar, qui non habebat liberos.

29 Filius vero Cis, Jerameel.

30 Filii Musi: Moholi, Eder, & Jerimoth: isti filii Levi secundum domos familiarum suarum.

31 Miseruntque & ipsi sortes contra fratres suos filios Aaron, coram David rege, & Sadoc, & Achimelech, & principibus familiarum Sacerdotalium & Leviticarum, tam majores, quam minores: omnes sors æqualiter dividebat.

CAPUT XXV.

Ex filiis Asaph, Heman & Idithun cantoribus, psaltis ac citharœdis, vigintiquatuor familiæ ac vices sorte distribuuntur.

1 IGitur David & magistratus exercitus, segregaverunt in ministerium filios Asaph, & Heman, & Idithun: qui prophetarent in citharis, & psalteriis, & cymbalis, secundum numerum suum dedicato sibi officio servientes.

2 De filiis Asaph: Zacchur, & Joseph, & Nathania, & Asarela, filii Asaph: sub manu Asaph prophetantis juxta regem.

3 Porro Idithun: filii Idithun, Godolias, Seri, Jesaias, & Hasabias, & Mathathias, sex, sub manu patris sui Idithun, qui in cithara prophetabat super confitentes & laudantes Dominum.

4 Heman quoque: filii Heman, Boccian, Mathanian, Oziel, Subuel, & Jerimoth, Hananias, Hanani, Eliatha, Geddelthi, & Romemthiezer, & Jesbacasia, Mellothi, Othir, Mahazioth:

5 Omnes isti filii Heman Videntis regis in sermonibus Dei, ut exaltaret cornu: dedit-que Deus Heman filios quatuordecim, & filias tres.

6 Universi sub manu patris sui ad cantandum in templo Domini distributi erant, in cymbalis, & psalteriis, & citharis, in ministeria domus Domini juxta regem: Asaph videlicet, & Idithun, & Heman.

7 Fuit autem numerus eorum cum fratribus suis, qui erudiebant canticum Domini, cuncti doctores, ducenti octogintaocto.

8 Miseruntque sortes par vices suas, ex æquo tam major quam minor, doctus pariter, & indoctus.

9 Egressaque est sors prima Joseph, qui erat de Asaph. Secunda Godoliæ, ipsi & filiis ejus, & fratribus ejus duodecim.

10 Tertia Zachur, filiis & fratribus ejus duodecim.

11 Quarta Isari, filiis & fatribus ejus duodecim.

12 Quinta Nathaniæ, filiis & fratribus ejus duodecim.

13 Sexta Bocciau, filiis & fratribus ejus duodecim.

14 Septima Isreela, filiis & fratribus ejus duodecim.

15 Octava Jesaiæ, filiis & fratribus ejus duodecim.

16 Nona Mathaniæ, filiis & fratribus ejus duodecim.

17 Decima Semeiæ, filiis & fratribus ejus duodecim.

18 Undecima Azareel, filiis & fratribus ejus duodecim.

19 Duodecima Hasabiæ, filiis & fratribus ejus duodecim.

20 Tertiadecima Subael, filiis & fratribus ejus duodecim.

21 Quartadecima Mathathiæ, filiis & fratribus ejus duodecim.

22 Quintadecima Jerimoth, filiis & fratribus ejus duodecim.

23 Sextadecima Hananiæ, filiis & fratribus ejus duodecim.

24 Septimadecima Jesbacasæ, filiis & fratribus ejus duodecim.

25 Octavadecima Hanani, filiis & fratribus ejus duodecim.

26 Nonadecima Mellothi, filiis & fratribus ejus duodecim.

27 Vigesima Eliatha, filiis & fratribus ejus duodecim.

28 Vigesimaprima Othir, filiis & fratribus ejus duodecim.

29 Vigesimasecunda Geddelthi, filiis & fratribus ejus duodecim.

30 Vigesimatertia Mahazioth, filiis & fratribus ejus duodecim.

31 Vigesimaquarta Romemthiezer, filiis & fratribus ejus duodecim.

CAPUT XXVI.

Templi janitorum ex Levitis variæ classes designantur, & quæ porta a qua familia sit custodienda sorte disponitur, item qui thesauros & vasa sacra custodiant.

1 DIvisiones autem janitorum: de Coritis Meselemia, filius Core, de filiis Asaph.

2 Filii Meselemiæ: Zacharias primogenitus, Jadihel secundus, Zabadias tertius, Jathanael quartus,

3 Ælam quintus, Johanan sextus, Elioenai septimus.

4 Filii autem Obededom: Semeias primogenitus, Jozadab secundus, Joaha tertius, Sachar quartus, Nathanael quintus,

5 Ammiel sextus, Issachar septimus, Phollathi octavus: quia benedixit illi Dominus.

6 Semei autem filio ejus nati sunt filii, præfecti familiarum suarum: erant enim viri fortissimi.

7 Filii ergo Semeiæ: Othni, & Raphael, & Obed, Elzabad, fratres ejus viri fortissimi: Eliu quoque, & Samachias.

8 Omnes hi, de filiis Obededom: ipsi, & filii, & fratres eorum fortissimi ad ministrandum, sexaginta duo de Obededom.

9 Porro Meselemiæ filii, & fratres eorum robustissimi, decem & octo.

10 De Hosa autem, id est, de filiis Merari: Semri princeps (non enim habuerat primogenitum, & idcirco posuerat eum pater ejus in principem)

11 Helcias secundus, Tabelias tertius, Zacharias quartus: omnis hi filii, & fratres Hosa, tredecim.

12 Hi divisi sunt in janitores, ut semper principes custodiarum, sicut & fratres eorum, ministrarent in Domo Domini.

13 Missæ sunt ergo sortes ex æquo, & parvis, & magnis, per familias suas, in unamquamque portarum.

14 Cecidit ergo sors orientalis, Selemiæ. Porro Zachariæ filio ejus, viro prudentissimo, & erudito, sortito obtigit plaga septemtrionalis.

15 Obededom vero & filiis ejus ad austrum: in qua parte domus erat senierum concilium.

16 Sephim & Hosa ad occidentem, juxta portam, quæ ducit ad viam ascensionis: custodia contra custodiam.

17 Ad orientem vero Levitæ sex: & ad aquilonem quatuor per diem: atque ad meridiem similiter in die quatuor: & ubi erat concilium, bini & bini.

18 In cellulis quoque janitorum ad occidentem quatuor in via, binique per cellulas.

19 Hæ sunt divisiones janitorum, filiorum Core & Merari.

20 Porro Achias erat super thesauros domus Dei, & vasa sanctorum.

21 Filii Ledan, filii Gersonni: de Ledan principes familiarum, Ledan, & Gersonni, Jehieli.

22 Filii Jehieli: Zathan, & Joel fratres super thesauros domus Domini,

23 Amramitis, & Isaaritis, & Hebronitis, & Oziheliti.

24 Subael autem filius Gersom, filii Moysi, præpositus thesauris.

25 Fratres quoque ejus Eliesер, cujus filius Rahabia, & hujus filius Isaias, & hujus filius Joram, hujus quoque filius Zechi: & hujus filius Selemith.

26 Ipse Selemith, & fratres ejus, super thesauros sanctorum, quæ sanctificavit David rex, & principes familiarum, & tribuni, & centuriones, & duces exercitus,

27 De bellis, & manubiis prœliorum, quæ consecraverant ad instaurationem, & supellectilem templi Domini.

28 Hæc autem universa sanctificavit Samuel Videns, & Saul filius Cis, & Abner filius Ner, & Joab filius Sarviæ: omnes, qui sanctificaverant ea per manum Selemith, & fratrum ejus.

29 Isaritis vero præerat Chonenias, & filii ejus, ad opera forinsecus super Israel, ad docendum & judicandum eos.

30 Porro de Hebronitis Hasabias, & fratres ejus viri fortissimi, mille septingenti, præ-

erant

erant Iſraeli trans Jordanem contra occidentem, in cunctis operibus Domini, & in miniſterium regis.

31 Hebronitarum autem princeps fuit Jeria, ſecundum familias & cognationes eorum. Quadrageſimo anno regni David recenſiti ſunt, & inventi ſunt viri fortiſſimi in Jazer Galaad,

32 Fratreſque ejus robuſtioris ætatis, duo millia ſeptingenti principes familiarum. Præpoſuit autem eos David rex Rubenitis, & Gaditis, & dimidiæ tribui Manaſſe, in omne miniſterium Dei, & regis.

CAPUT XXVII.

Recenſentur duodecim principes, quorum ſinguli ſuo menſe vigintiquatuor milibus præerant, ad hæc principes ſeu præfecti tribuum, theſaurarius, reliquæque ſubſtantiæ regis recenſentur.

1 FIlii autem Iſrael ſecundum numerum ſuum, principes familiarum, tribuni, & centuriones, & præfecti, qui miniſtrabant regi juxta turmas ſuas, ingredientes & egredientes per ſingulos menſes in anno, vigiuti quatuor millibus ſinguli præerant.

2 Primæ turmæ in primo menſe Jesboam præerat filius Zabdiel, & ſub eo viginti quatuor millia.

3 De filiis Phares, princeps cunctorum principum in exercitu menſe primo.

4 Secundi menſis habebat turmam Dudia Ahohites, & poſt ſe alter nomine Macelloth, qui regebat partem exercitus viginquatuor millium.

5 Dux quoque turmæ tertiæ in menſe tertio, erat Banaias filius Jojadæ ſacerdos: & in diviſione ſua vigintiquatuor millia.

6 Ipſe eſt Banaias fortiſſimus inter triginta, & ſuper triginta: præerat autem turmæ ipſius Amizadab filius ejus.

7 Quartus, menſe quarto, Aſahel frater Joab, & Zabadias filius ejus poſt eum: & in turma ejus vigintiquatuor millia.

8 Quintus, menſe quinto, princeps Samauth Jezerites: & in turma ejus vigintiquatuor millia.

9 Sextus, menſe ſexto, Hira filius Acces Thecuites: & in turma ejus vigintiquatuor millia.

10 Septimus, menſe ſeptimo, Helles Phalonites de filiis Ephraim: & in turma ejus vigintiquatuor millia.

11 Octavus, menſe octavo, Sobochai Huſathites de ſtirpe Zarahi: & in turma ejus vigintiquatuor millia.

12 Nonus, menſe nono, Abiezer Anathothites de filiis Jemini: & in turma ejus vigintiquatuor millia.

13 Decimus, menſe decimo, Marai, & ipſe Nethophatites de ſtirpe Zarai: & in turma ejus vigintiquatuor millia.

14 Undecimus, menſe undecimo, Banaias Pharathonites de filiis Ephraim: & in turma ejus vigintiquatuor millia.

15 Duodecimus, menſe duodecimo, Holdai Netophathites, de ſtirpe Gothoniel: & in turma ejus vigintiquatuor millia.

16 Porro tribubus præerant Iſrael, Rubenitis, dux Eliezer filius Zechri: Simeonitis, dux Saphatias filius Maacha:

17 Levitis, Haſabias filius Camuel: Aaronitis, Sadoc:

18 Juda, Eliu frater David: Iſſachar, Amri filius Michael.

19 Zabulonitis, Jeſmaias filius Abdiæ: Nephthalitibus, Jerimoth filius Ozriel:

20 Filiis Ephraim, Oſee filius Ozaziu: dimidiæ tribui Manaſſe, Joel filius Phadalæ:

21 Et dimidiæ tribui Manaſſe in Galaad, Jaddo filius Zachariæ: Benjamin autem, Jaſiel filius Abner.

22 Dan vero, Ezrihel filius Jeroham: hi principes filiorum Iſrael.

23 Noluit autem David numerare eos a viginti annis inferius: quia dixerat Dominus ut multiplicaret Iſrael quaſi ſtellas cœli.

24 † Joab filius Sarviæ cœperat numerare, nec complevit: quia ſuper hoc ira irruerat in Iſrael: & idcirco numerus eorum qui fuerant recenſiti, non eſt relatus in faſtos regis David. † *Supra* 21. 1.

25 Super theſauros autem regis fuit Azmoth filius Adiel: his autem thelauris, qui erant in urbibus, & in vicis, & in turribus, præſidebat Jonathan filius Oziæ.

26 Operi autem ruſtico, & agricolis qui exercebant terram, præerat Ezri filius Chelub:

27 Vinearumque cultoribus, Semeias Romathites: cellis autem vinariis, Zabdias Aphonites.

28 Nam ſuper oliveta & ficeta, quæ erant in campeſtribus, Balanan Gederites: ſuper apothecas autem olei, Joas.

29 Porro armentis, quæ paſcebantur in Saron, præpoſitus fuit Serrai Saronites: & ſuper boves in vallibus, Saphat filius Adli:

30 Super camelos vero, Obil Ismahelites: & ſuper aſinos, Jadias Meronathites.

31 Super oves quoque Jaziz Agareus: omnes hi, principes ſubſtantiæ regis David.

32 Jonathan autem patruus David, conſiliarius, vir prudens & litteratus: ipſe & Jahiel filius Hachamoni erant cum filiis regis.

33 Achitophel etiam conſiliarius regis, & Chuſai Arachites amicus regis.

34 Poſt Achitophel fuit Jojada filius Banajæ, & Abiathar. Princeps autem exercitus regis erat Joab.

CAPUT XXVIII.

David præparatis ad templi ædificationem omnibus neceſſariis, Salomonem univerſoſque principes convocatos exhortatur ad mandata Dei cuſtodienda, præſcribitque traditam ſibi a Deo formam templi ædificandi.

1 COnvocavit igitur David omnes principes Iſrael, duces tribuum, & præpoſitos turmarum, qui miniſtrabant regi: tribunos quoque & centuriones, & qui præerant ſubſtantiæ & poſſeſſionibus regis, filioſque ſuos cum eunuchis, & potentes, & robuſtiſſimos quoſque in exercitu Jeruſalem.

2 Cumque ſurrexiſſet rex, & ſtetiſſet, ait: Audite me fratres mei, & populus meus: Cogitavi ut ædificarem domum, in qua requieſceret arca fœderis Domini, & ſcabellum pedum Dei noſtri: & ad ædificandum, omnia præparavi.

3 Deus autem dixit mihi: † Non ædificabis domum nomini meo, eo quod ſis vir bellator, & ſanguinem fuderis. † 2 *Reg.* 7. 31.

4 Sed elegit Dominus Deus Iſrael me de

universa domo patris mei, ut essem rex super Israel in sempiternum: de Juda enim elegit principes: porro de domo Juda, domum patris mei: & de filiis patris mei, placuit ei ut me eligeret regem super cunctum Israel.

† Sap. 9. 7. 5 † Sed & de filiis meis (filios enim mihi multos dedit Dominus) elegit Salomonem filium meum, ut sederet in throno regni Domini super Israel.

6 Dixitque mihi: Salomon filius tuus ædificabit domum meam, & atria mea: ipsum enim elegi mihi in filium, & ego ero ei in patrem.

7 Et firmabo regnum ejus usque in æternum, si perseveraverit facere præcepta mea, & judicia, sicut & hodie.

8 Nunc ergo coram universo cœtu Israel, audiente Deo nostro, custodite, & perquirite cuncta mandata Domini Dei nostri: ut possideatis terram bonam, & relinquatis eam filiis vestris post vos usque in sempiternum.

9 Tu autem Salomon fili mi, scito Deum patris tui, & servito ei corde perfecto, & † Psal. 7. 10. animo voluntario: † omnia enim corda scrutatur Dominus, & universas mentium cogitationes intelligit. Si quæsieris eum, invenies: si autem dereliqueris eum, projiciet te in æternum.

10 Nunc ergo quia elegit te Dominus ut ædificares domum Sanctuarii, confortare, & perfice.

11 Dedit autem David Salomoni filio suo descriptionem porticus, & templi, & cellariorum, & cœnaculi, & cubiculorum in adytis, & domus propitiationis,

12 Necnon & omnium quæ cogitaverat atriorum, & exedrarum per circuitum in thesauros domus Domini, & in thesauros sanctorum,

13 Divisionumque sacerdotalium & Leviticarum, in omnia opera domus Domini, & in universa vasa ministerii templi Domini.

14 Aurum in pondere per singula vasa ministerii. Argenti quoque pondus pro vasorum & operum diversitate.

15 Sed & in candelabra aurea, & ad lucernas eorum aurum, pro mensura uniuscujusque candelabri & lucernarum. Similiter & in candelabra argentea, & in lucernas eorum, pro diversitate mensuræ, pondus argenti tradidit.

16 Aurum quoque dedit in mensas propositionis pro diversitate mensarum: similiter & argentum in alias mensas argenteas.

17 Ad fuscinulas quoque, & phialas, & thuribula, ex auro purissimo; & leunculos aureos, pro qualitate mensuræ pondus distribuit in leunculum & leunculum: Similiter & in leones argenteos diversum argenti pondus separavit.

18 Altari autem, in quo adoletur incensum, aurum purissimum dedit: ut ex ipso fieret similitudo quadrigæ cherubim, extendentium alas, & velantium arcam fœderis Domini.

19 Omnia, inquit, venerunt scripta manu Domini ad me, ut intelligerem universa opera exemplaris.

20 Dixit quoque David Salomoni filio suo: Viriliter age, & confortare, & fac: ne timeas, & ne paveas: Dominus enim Deus meus tecum erit, & non dimittet te, nec derelinquet, donec perficias omne opus ministerii domus Domini.

21 Ecce divisiones sacerdotum & Levitarum in omne ministerium domus Domini assistunt tibi, & parati sunt, & noverunt tam principes quam populus facere omnia præcepta tua.

CAPUT XXIX.

Recensentur impensa a David in ædificium templi præparata, quibus principes ac populus plurima adjiciunt donaria: David benedicens Dominum orat pro Salomone ac populo; & sacrificiis cum ingenti lætitia oblatis, ungitur secundo Salomon in regem pro patre David, qui anno regni quadragesimo in pace quievit.

1 LOcutusque est David rex ad omnem ecclesiam: Salomonem filium meum unum elegit Deus, adhuc puerum & tenellum: opus namque grande est, neque enim homini præparatur habitatio, sed Deo.

2 Ego autem totis viribus meis præparavi impensas domus Dei mei. Aurum ad vasa aurea, & argentum in argentea, æs in ænea, ferrum in ferrea, ligna ad lignea: & lapides onychinos, & quasi stibinos, & diversorum colorum; omnemque pretiosum lapidem, & marmor Parium abundantissime:

3 Et super hæc, quæ obtuli in domum Dei mei de peculio meo aurum & argentum, do in templum Dei mei, exceptis his, quæ præparavi in ædem sanctam,

4 Tria millia talenta auri de auro Ophir: & septem millia talentorum argenti probatissimi, ad deaurandos parietes templi.

5 Et ubicumque opus est aurum de auro, & ubicumque opus est argentum de argento, opera fiant per manus artificum: & si quis sponte offert, impleat manum suam hodie, & offerat quod voluerit Domino.

6 Polliciti sunt itaque principes familiarum, & proceres tribuum Israel, tribuni quoque, & centuriones, & principes possessionum regis.

7 Dederuntque in opera domus Dei auri talenta quinque millia, & solidos decem millia: argenti talenta decem millia, & æris talenta decem & octo millia: ferri quoque centum millia talentorum.

8 Et apud quemcumque inventi sunt lapides, dederunt in thesauros domus Domini, per manum Jahiel Gersonitis.

9 Lætatusque est populus, cum vota sponte promitterent: quia corde toto offerebant ea Domino: sed & David rex lætatus est gaudio magno.

10 Et benedixit Domino coram universa multitudine, & ait: Benedictus es Domine Deus Israel patris nostri ab æterno in æternum.

11 Tua est Domine magnificentia, & potentia, & gloria, atque victoria: & tibi laus: cuncta enim quæ in cœlo sunt, & in terra, tua sunt: tuum Domine regnum, & tu es super omnes principes.

12 Tuæ divitiæ, & tua est gloria, tu dominaris omnium, in manu tua virtus & potentia: in manu tua magnitudo, & imperium omnium.

13 Nunc igitur Deus noster confitemur tibi, & laudamus nomen tuum inclytum.

14 Quis ego, & quis populus meus, ut possimus hæc tibi universa promittere? tua sunt omnia: & quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi.

15 Peregrini enim sumus coram te, & advenæ, sicut omnes patres nostri. † Dies nostri quasi umbra super terram, & nulla est mora.

† *Sap.* 2. 5.

16 Domine Deus noster, omnis hæc copia, quam paravimus ut ædificaretur domus nomini sancto tuo, de manu tua est, & tua sunt omnia.

17 Scio Deus meus quod probes corda, & simplicitatem diligas, unde & ego in simplicitate cordis mei lætus obtuli universa hæc: & populum tuum, qui hic repertus est, vidi cum ingenti gaudio tibi offerre donaria.

18 Domine Deus Abraham, & Isaac, & Israel, patrum nostrorum, custodi in æternum hanc voluntatem cordis eorum, & semper in venerationem tui mens ista permaneat.

19 Salomoni quoque filio meo da cor perfectum, ut custodiat mandata tua, testimonia tua, & cæremonias tuas, & faciat universa: & ædificet ædem, cujus impensas paravi.

20 Præcepit autem David universæ ecclesiæ: Benedicite Domino Deo nostro. Et benedixit omnis ecclesia Domino Deo patrum suorum: & inclinaverunt se, & adoraverunt Deum, & deinde regem.

21 Immolaveruntque victimas Domino: & obtulerunt holocausta die sequenti, tauros mille, arietes mille, agnos mille, cum libaminibus suis, & universo ritu abundantissime in omnem Israel.

22 Et comederunt, & biberunt coram Domino in die illo cum grandi lætitia. † Et unxerunt secundo Salomonem filium David. Unxerunt autem eum Domino in principem, & Sadoc in pontificem.

† 3. *Reg.* 1. 34.

23 Sedítque Salomon super solium Domini in regem pro David patre suo, & cunctis placuit: & paruit illi omnis Israel.

24 Sed & universi principes, & potentes, & cuncti filii regis David dederunt manum, & subjecti fuerunt Salomoni regi.

25 Magnificavit ergo Dominus Salomonem super omnem Israel: & dedit illi gloriam regni, qualem nullus habuit ante eum rex Israel.

26 Igitur David filius Isai regnavit super universum Israel.

27 † Et dies, quibus regnavit super Israel, fuerunt quadraginta anni: in Hebron regnavit septem annis, & in Jerusalem annis triginta tribus.

† 3. *Reg.* 2. 11.

28 Et mortuus est in senectute bona, plenus dierum, & divitiis, & gloria, & regnavit Salomon filius ejus pro eo.

29 Gesta autem David regis priora, & novissima, scripta sunt in libro Samuelis Videntis, & in libro Nathan prophetæ, atque in volumine Gad Videntis:

30 Universique regni ejus, & fortitudinis, & temporum, quæ transierunt sub eo, sive in Israel, sive in cunctis regnis terrarum.

LIBER SECUNDUS
PARALIPOMENON,
HEBRAICE
DIBRE HAIAMIM.

CAPUT PRIMUM.

Oblatis mille hostiis a Salomone in Gabaon, Dominus illi nocte apparens dat ei petitam sapientiam, additis divitiis & gloria; post quæ, currus & equites congregat.

3. *Reg.* 3. 1.

1 COnfortatus est ergo Salomon filius David in regno suo, & Dominus Deus ejus erat cum eo, & magnificavit eum in excelsum.

2 Præcepitque Salomon universo Israeli, tribunis, & centurionibus, & ducibus, & judicibus omnis Israel, & principibus familiarum:

3 Et abiit cum universa multitudine in Excelsum Gabon, ubi erat tabernaculum fœderis Dei, quod fecit Moyses famulus Dei in solitudine.

4 Arcam autem Dei adduxerat David de Cariathiarim, in locum quem præparaverat ei, & ubi fixerat illi tabernaculum, hoc est, in Jerusalem.

† *Exod.* 38. 1.

5 Altare quoque æneum, † quod fabricatus erat Beseleel filius Uri filii Hur, ibi erat coram tabernaculo Domini: quod & requisivit Salomon, & omnis ecclesia.

6 Ascenditque Salomon ad altare æneum, coram tabernaculo fœderis Domini, & obtulit in eo mille hostias.

7 Ecce autem in ipsa nocte apparuit ei Deus, dicens: Postula quod vis, ut dem tibi.

8 Dixitque Salomon Deo: Tu fecisti cum David patre meo misericordiam magnam: & constituisti me regem pro eo.

9 Nunc ergo Domine Deus impleatur sermo tuus, quem pollicitus es David patri meo: tu enim me fecisti regem super populum tuum multum, qui tam innumerabilis est, quam pulvis terræ.

10 † Da mihi sapientiam & intelligentiam, ut ingrediar & egrediar coram populo tuo: quis enim potest hunc populum tuum digne, qui tam grandis est, judicare?

† *Sap.* 9. 10.

11 Dixit autem Deus ad Salomonem: Quia hoc magis placuit cordi tuo, & non postulasti divitias, & substantiam, & gloriam, neque animas eorum qui te oderant, sed nec dies vitæ plurimos: petisti autem sapientiam & scientiam, ut judicare possis populum meum, super quem constituí te regem.

12 Sapientia & scientia data sunt tibi: divitias

vitias autem & substantiam & gloriam dabo tibi, ita ut nullus in regibus nec ante te nec post te fuerit similis tui.

13 Venit ergo Salomon ab excelso Gabaon in Jerusalem coram tabernaculo fœderis, & regnavit super Israel.

14 † Congregavitque sibi currus & equites, & facti sunt ei mille quadringenti currus, & duodecim millia equitum: & fecit eos esse in urbibus quadrigarum, & cum rege in Jerusalem. †3.Reg. 10.26.

15 Prabuitque rex argentum & aurum in Jerusalem quasi lapides, & cedros quasi sycomoros, quæ nascuntur in campestribus multitudine magna.

16 Adducebantur autem ei equi de Ægypto, & de Coa, a negotiatoribus regis, qui ibant, & emebant pretio,

17 Quadrigam equorum sexcentis argenteis, & equum centum quinquaginta: similiter de universis regnis Hethæorum, & a regibus Syriæ, emptio celebrabatur.

CAPUT II.

Ordinatis pro templo ædificando architectis & operariis, Salomon cum rege Hiram convenit de mittendo erudito artifice, lignisque ad templi structuram cædendis.

1 DEcrevit autem Salomon ædificare domum nomini Domini, & palatium sibi.

3 Et numeravit septuaginta millia virorum portantium humeris, & octoginta millia qui cæderent lapides in montibus, præpositosque eorum tria millia sexcentos.

†3.Reg. 5.2. 3 † Misit quoque ad Hiram regem Tyri, dicens: Sicut egisti cum David patre meo, & misisti ei ligna cedrina ut ædificaret sibi domum, in qua & habitavit:

4 Sic fac mecum, ut ædificem domum nomini Domini Dei mei, ut consecrem eam ad adolendum incensum coram illo, & fumiganda aromata, & ad propositionem panum sempiternam, & ad holocaustomata mane, & vespere, sabbatis quoque, & neomeniis, & solemnitatibus Domini Dei nostri in sempiternum quæ mandata sunt Israeli.

5 Domus enim quam ædificare cupio, magna est: magnus est enim Deus noster super omnes Deos.

6 Quis ergo poterit prævalere, ut ædificet ei dignam domum? si cœlum, & cœli cœlorum capere eum nequeunt: quantus ego sum, ut possim ædificare ei domum? sed ad hoc tantum, ut adoleatur incensum coram illo.

7 Mitte ergo mihi virum eruditum, qui noverit operari in auro, & argento, ære, & ferro, purpura, coccino, & hyacintho, & qui sciat sculpere cælaturas, cum his artificibus, quos mecum habeo in Judæa & Jerusalem, quos præparavit David pater meus.

8 Sed & ligna cedrina mitte mihi, & arcuthina, & pinea, de Libano: scio enim quod servi tui noverint cædere ligna de Libano, & erunt servi mei cum servis tuis,

9 Ut parentur mihi ligna plurima. Domus enim, quam cupio ædificare, magna est nimis, & inclyta.

10 Præterea operariis, qui cæsuri sunt ligna, servis tuis dabo in cibaria tritici coros viginti millia, & hordei coros totidem, & vini viginti millia metretas, olei quoque tata viginti millia.

11 Dixit autem Hiram rex Tyri per litteras, quas miserat Salomoni: Quia dilexit Dominus populum suum, idcirco te regnare fecit super eum.

12 Et addidit, dicens: Benedictus Dominus Deus Israel, qui fecit cœlum & terram, qui dedit David regi filium sapientem & eruditum & sensatum atque prudentem, ut ædificaret domum Domino, & palatium sibi.

13 Misi ergo tibi virum prudentem & scientissimum Hiram, patrem meum,

14 Filium mulieris de filiabus Dan, cujus pater fuit Tyrius, qui novit operari in auro, & argento, ære, & ferro, & marmore, & lignis, in purpura quoque, & hyacintho, & bysso, & coccino: & qui scit cælare omnem sculpturam, & adinvenire prudenter quodcumque in opere necessarium est, cum artificibus tuis, & cum artificibus domini mei David patris tui.

15 Triticum ergo, & hordeum, & oleum, & vinum, quæ pollicitus es domine mi, mitte servis tuis.

16 Nos autem cædemus ligna de Libano, quot necessaria habueris, & applicabimus ea ratibus per mare in Joppe: tuum autem erit transferre ea in Jerusalem.

17 Numeravit igitur Salomon omnes viros proselytos, qui erant in terra Israel, post dinumerationem, quam dinumeravit David pater ejus, & inventi sunt centum quinquaginta millia, & tria millia sexcenti.

18 Fecitque ex eis septuaginta millia, qui humeris onera portarent, & octoginta millia, qui lapides in montibus cæderent: tria autem millia & sexcentos præpositos operum populi.

CAPUT III.

Templum extruitur cum porticu, velo, & duabus columnis ænis ante fores templi.

1 ET cœpit Salomon ædificare domum Domini in Jerusalem in monte Moria, qui demonstratus fuerat David patri ejus, in loco, quem paraverat David in † area Ornan Jebusæi. 3.Reg. 6.1. †2.Reg. 24.25. 1.Par. 21.26.

2 Cœpit autem ædificare mense secundo, anno quarto regni sui.

3 Et hæc sunt fundamenta, quæ jecit Salomon, ut ædificaret domum Dei, longitudinis cubitos in mensura prima sexaginta, latitudinis cubitos viginti.

4 Porticum vero ante frontem, quæ tendebatur in longum juxta mensuram latitudinis domus, cubitorum viginti: porro altitudo centum viginti cubitorum erat: & deauravit eam intrinsecus auro mundissimo.

5 Domum quoque majorem texit tabulis lignois abiegnis, & laminas auri obrizi affixit per totum: sculpsitque in ea palmas, & quasi catenulas se invicem complectentes.

6 Stravit quoque pavimentum templi pretiosissimo marmore, decore multo.

7 Porro aurum erat probatissimum, de cujus laminis texit domum, & trabes ejus, & postes, & parietes, & ostia: & cælavit cherubim in parietibus.

8 Fecit quoque domum Sancti sanctorum:

lon-

longitudinem juxta latitudinem domus, cubitorum viginti: & latitudinem similiter viginti cubitorum: & laminis aureis texit eam, quasi talentis sexcentis.

9 Sed & clavos fecit aureos, ita ut singuli clavi sicios quinquagenos appenderent: cænacula quoque texit auro.

10 Fecit etiam in domo Sancti sanctorum cherubim duos, opere statuario: & texit eos auro.

11 Alæ cherubim viginti cubitis extendebantur, ita ut una ala haberet cubitos quinque, & tangeret parietem domus: & altera quinque cubitos habens, alam tangeret alterius cherub.

12 Similiter cherub alterius ala quinque habebat cubitos, & tangebat parietem: & ala ejus altera quinque cubitorum, alam cherub alterius contingebat.

13 Igitur alæ utriusque cherubim expansæ erant, & extendebantur per cubitos viginti: ipsi autem stabant erectis pedibus, & facies eorum erant versæ ad exteriorem domum.

†*Matt.* 27. 51. †*Jerem.* 52. 20.

14 † Fecit quoque velum ex hyacintho, purpura, cocco, & bysso: & intexuit ei cherubim.

15 † Ante fores etiam templi duas columnas, quæ triginta & quinque cubitos habebant altitudinis: porro capita earum, quinque cubitorum.

16 Necnon & quasi catenulas in oraculo, & superposuit eas capitibus columnarum: malogranata etiam centum, quæ catenulis interposuit.

17 Ipsas quoque columnas posuit in vestibulo templi, unam a dextris, & alteram a sinistris: eam, quæ a dextris erat, vocavit Jachin; & quæ ad lævam, Booz.

CAPUT IV.

Constructio altaris ænei, maris fusilis, decem concharum, candelabrorum aureorum, mensarum, phialarum, ac cæterorum quæ ad templum ejusque ornatum pertinebant.

1 FEcit quoque altare æneum viginti cubitorum longitudinis, & viginti cubitorum latitudinis, & decem cubitorum altitudinis.

†3. *Reg.* 7. 23.

2 † Mare etiam fusile decem cubitis a labio usque ad labium, rotundum per circuitum: quinque cubitos habebat altitudinis, & funiculus triginta cubitorum ambiebat gyrum ejus.

3 Similitudo quoque boum erat subter illud, & decem cubitis quædam extrinsecus cælaturæ, quasi duobus versibus alvum maris circuibant. Boves autem erant fusiles:

4 Et ipsum mare super duodecim boves impositum erat, quorum tres respiciebant ad aquilonem, & alii tres ad occidentem: porro tres alii meridiem, & tres qui reliqui erant, orientem, habentes mare superpositum: posteriora autem boum erant intrinsecus sub mari.

5 Porro vastitas ejus habebat mensuram palmi, & labium illius erat quasi labium calicis, vel repandi lilii: capiebatque tria millia metretas.

6 Fecit quoque conchas decem: & posuit quinque a dextris, & quinque a sinistris, ut lavarent in eis omnia, quæ in holocaustum oblaturi erant: porro in mari sacerdotes lavabantur.

7 Fecit autem & candelabra aurea decem, secundum speciem quæ jussa erant fieri: & posuit ea in templo, quinque a dextris, & quinque a sinistris.

8 Necnon & mensas decem: & posuit eas in templo, quinque a dextris, & quinque a sinistris: phialas quoque aureas centum.

9 Fecit etiam atrium sacerdotum, & basilicam grandem: & ostia in basilica, quæ texit ære.

10 Porro mare posuit in latere dextro contra orientem ad meridiem.

11 Fecit autem Hiram lebetes, & creagras, & phialas: & complevit omne opus regis in domo Dei:

12 Hoc est, columnas duas, & epistylia, & capita, & quasi quædam retiacula, quæ capita tegerent super epistylia.

13 Malogranata quoque quadringenta, & retiacula duo, ita ut bini ordines malogranatorum singulis retiaculis jungerentur, quæ protegerent epistylia, & capita columnarum,

14 Bases etiam fecit, & conchas, quas superposuit basibus:

15 Mare unum, boves quoque duodecim sub mari.

16 Et lebetes, & creagras, & phialas. Omnia vasa fecit Salomoni Hiram pater ejus in domo Domini ex ære mundissimo.

17 In regione Jordanis fudit ea rex in argillosa terra, inter Sochot & Sareditha.

18 Erat autem multitudo vasorum innumerabilis, ita ut ignoraretur pondus æris.

19 Fecitque Salomon omnia vasa domus Dei, & altare aureum, & mensas, & super eas panes propositionis:

20 Candelabra quoque cum lucernis suis, ut lucerent ante oraculum juxta ritum ex auro purissimo:

21 Et florentia quædam, & lucernas, & forcipes aureos: omnia de auro mundissimo facta sunt.

22 Thymiateria quoque, & thuribula, & phialas, & mortariola, ex auro purissimo. Et ostia cælavit templi interioris: id est, in Sancta sanctorum; & ostia templi forinsecus aurea. Sicque completum est omne opus, quod fecit Salomon in domo Domini.

CAPUT V.

Illatis in templum vasis sactis, & oblatis plurimis donariis, arca continens tabulas Moysi in oraculum inducitur, unde gloria Domini implet templum.

1 INtulit igitur Salomon omnia, quæ voverat David pater suus, argentum, & aurum, & universa vasa posuit in thesauris domus Dei. 3. *Reg.* 7. 51.

2 † Post quæ congregavit majores natu Israel, & cunctos principes tribuum, & capita familiarum de filiis Israel in Jerusalem, ut adducerent arcam fœderis Domini de civitate David, quæ est Sion. †3. *Reg.* 8. 1.

3 Venerunt itaque ad regem omnes viri Israel in die sollemni mensis septimi.

4 Cumque venissent cuncti seniorum Israel, portaverunt Levitæ arcam,

5 Et intulerunt eam, & omnem paraturam tabernaculi. Porro vasa sanctuarii, quæ erant in tabernaculo, portaverunt sacerdotes cum Levitis.

6 Rex autem Salomon, & universus cœtus Israel, & omnes qui fuerunt congregati ante arcam, immolabant arietes, & boves absque ullo numero: tanta enim erat multitudo victimarum.

7 Et intulerunt sacerdotes arcam fœderis Domini in locum suum, id est, ad oraculum templi, in Sancta sanctorum subter alas cherubim:

8 Ita ut cherubim expanderent alas suas super locum, in quo posita erat arca, & ipsam arcam tegerent cum vectibus suis.

9 Vectium autem, quibus portabatur arca, quia paululum longiores erant, capita parebant ante oraculum: si vero quis paululum fuisset extrinsecus, eos videre non poterat. Fuit itaque arca ibi usque in præsentem diem.

10 Nihilque erat aliud in arca, nisi duæ tabulæ, quas posuerat Moyses in Horeb, quando legem dedit Dominus filiis Israel egredientibus ex Ægypto.

11 Egressis autem sacerdotibus de sanctuario (omnes enim sacerdotes, qui ibi potuerant inveniri, sanctificati sunt: nec adhuc in illo tempore vices, & ministeriorum ordo inter eos divisus erat)

12 Tam Levitæ quam cantores, id est, & qui sub Asaph erant, & qui sub Eman, & qui sub Ithun, filii, & fratres eorum, vestiti byssinis, cymbalis, & psalteriis, & citharis concrepabant, stantes ad orientalem plagam altaris, & cum eis sacerdotes centum viginti canentes tubis.

13 Igitur cunctis pariter, & tubis, & voce, & cymbalis, & organis, & diversi generis musicorum concinentibus, & vocem in sublime tollentibus, longe sonitus audiebatur, ita ut cum Dominum laudare cœpissent & dicere: Confitemini Domino quoniam bonus, quoniam in æternum misericordia ejus; impleretur domus Dei nube,

14 Nec possent sacerdotes stare & ministrare propter caliginem. Compleverat enim gloria Domini domum Dei.

CAPUT VI.

Benedicit Salomon populo Israel, & gratias Deo agit de impletione promissionis facta Davidi, oratque supplex coram multitudine, ut orantium in eo templo vota Deus exaudiat.

3. Reg. 8. 12. 1 TUnc Salomon ait: Dominus pollicitus est ut habitaret in caligine:

2 Ego autem ædificavi domum nomini ejus, ut habitaret ibi in perpetuum.

3 Et convertit rex faciem suam, & benedixit universæ multitudini Israel (nam omnis turba stabat intenta) & ait:

4 Benedictus Dominus Deus Israel, qui quod locutus est David patri meo, opere complevit, dicens:

5 A die, qua eduxi populum meum de terra Ægypti, non elegi civitatem de cunctis tribubus Israel, ut ædificaretur in ea domus nomini meo: neque elegi quemquam alium virum, ut esset dux in populo meo Israel,

6 Sed elegi Jerusalem, ut sit nomen meum in ea, & elegi David, ut constituerem eum super populum meum Israel.

7 Cumque fuisset voluntatis David patris mei, ut ædificaret domum nomini Domini Dei Israel.

8 Dixit Dominus ad eum: Quia hæc fuit voluntas tua, ut ædificares domum nomini meo, bene quidem fecisti hujusmodi habere voluntatem:

9 Sed non tu ædificabis domum, verum filius tuus, qui egredietur de lumbis tuis, ipse ædificabit domum nomini meo.

10 Complevit ergo Dominus sermonem suum, quem locutus fuerat: & ego surrexi pro David patre meo, & sedi super thronum Israel, sicut locutus est Dominus: & ædificavi domum nomini Domini Dei Israel.

11 Et posui in ea arcam, in qua est pactum Domini, quod pepigit cum filiis Israel.

12 Stetit ergo coram altari Domini ex adverso universæ multitudinis Israel, & extendit manus suas.

13 Siquidem fecerat Salomon basim æneam, & posuerat eam in medio basilicæ, habentem quinque cubitos longitudinis, & quinque cubitos latitudinis, & tres cubitos altitudinis: stetitque super eam: & deinceps flexis genibus contra universam multitudinem Israel, & palmis in cœlum levatis,

14 Ait, † Domine Deus Israel, non est similis tui Deus in cœlo & in terra: qui custodis pactum & misericordiam cum servis tuis, qui ambulant coram te in toto corde suo: † 2. Mac. 1. ab. 2. 8.

15 Qui præstitisti servo tuo David patri meo quæcumque locutus fueras ei: & quæ ore promiseras, opere complesti, sicut & præsens tempus probat.

16 Nunc ergo Domine Deus Israel, imple servo tuo patri meo David quæcumque locutus es, dicens: Non deficiet ex te vir coram me, qui sedeat super thronum Israel: ita tamen si custodierint filii tui vias suas, & ambulaverint in lege mea, sicut & tu ambulasti coram me.

17 Et nunc Domine Deus Israel, firmetur sermo tuus, quem locutus es servo tuo David.

18 Ergone credibile est ut habitet Deus cum hominibus super terram? Si cœlum & cœli cœlorum non te capiunt, quanto magis domus ista, quam ædificavi?

19 Sed ad hoc tantum facta est, ut respicias orationem servi tui, & obsecrationem ejus, Domine Deus meus: & audias preces, quas fundit famulus tuus coram te:

20 Ut aperias oculos tuos super domum istam diebus ac noctibus, super locum, in quo pollicitus es ut invocaretur nomen tuum,

21 Et exaudires orationem, quam servus tuus orat in eo: & exaudias preces famuli tui, & populi tui Israel. Quicumque oraverit in loco isto, exaudi de habitaculo tuo, id est, de cœlis, & propitiare.

22 Si peccaverit quispiam in proximum suum, & jurare contra eum paratus venerit, seque maledicto constrinxerit coram altari in domo ista:

23 Tu audies de cœlo, & facies judicium servorum tuorum: ita ut reddas iniquo viam suam in caput proprium, & ulciscaris justum, retribuens ei secundum justitiam suam.

24 Si superatus fuerit populus tuus Israel ab inimicis (peccabunt enim tibi) & conversi egerint pœnitentiam, & obsecraverint nomen tuum, & fuerint deprecati in loco isto,

25 Tu exaudies de cœlo, & propitiare peccato populi tui Israel, & reduc eos in terram, quam dedisti eis, & patribus eorum.

26 Si

Digitized by Google

26 Si clauso cœlo pluvia non fluxerit propter peccata populi, & deprecati te fuerint in loco isto, & confessi nomini tuo, & conversi a peccatis suis, cum eos afflixeris,

27 Exaudi de cœlo Domine, & dimitte peccata servis tuis & populi tui Israel, & doce eos viam bonam, per quam ingrediantur: & da pluviam terræ, quam dedisti populo tuo ad possidendum.

† *Infra 20. 9.* 28 † Fames si orta fuerit in terra, & pestilentia, ærugo, & aurugo, & locusta, & bruchus, & hostes, vastatis regionibus, portas obsederint civitatis, omnisque plaga & infirmitas præsserit:

29 Si quis de populo tuo Israel fuerit deprecatus, cognoscens plagam & infirmitatem suam, & expanderit manus suas in domo hac,

30 Tu exaudies de cœlo, de sublimi scilicet habitaculo tuo, & propitiare, redde & unicuique secundum vias suas, quas nosti eum habere in corde suo: (tu enim solus nosti corda filiorum hominum.)

31 Ut timeant te, & ambulent in viis tuis cunctis diebus, quibus vivunt super faciem terræ, quam dedisti patribus nostris.

32 Externum quoque, qui non est de populo tuo Israel, si venerit de terra longinqua, propter nomen tuum magnum, & propter manum tuam robustam, & brachium tuum extentum, & adoraverit in loco isto.

33 Tu exaudies de cœlo firmissimo habitaculo tuo, & facies cuncta, pro quibus invocaverit te ille peregrinus: ut sciant omnes populi terræ nomen tuum, & timeant te sicut populus tuus Israel, & cognoscant, quia nomen tuum invocatum est super domum hanc, quam ædificavi.

34 Si egressus fuerit populus tuus ad bellum contra adversarios suos per viam in qua miseris eos, adorabunt te contra viam, in qua civitas hæc est, quam elegisti, & domus, quam ædificavi nomini tuo:

35 Tu exaudies de cœlo preces eorum, & obsecrationem, & ulciscaris.

† *3. Reg. 8. 46. Eccl. 7. 21. 1. Joan. 1. 8.* 36 Si autem peccaverint tibi, († neque enim est homo, qui non peccet) & iratus fueris eis, & tradideris hostibus, & captivos duxerint eos in terram longinquam, vel certe quæ juxta est,

37 Et conversi in corde suo, in terra, ad quam captivi ducti fuerant, egerint pœnitentiam, & deprecati te fuerint in terra captivitatis suæ, dicentes: Peccavimus, inique fecimus, injuste egimus:

38 Et reversi fuerint ad te in toto corde suo, & in tota anima sua, in terra captivitatis suæ, ad quam ducti sunt, adorabunt te contra viam terræ suæ, quam dedisti patribus eorum, & urbis, quam elegisti, & domus, quam ædificavi nomini tuo:

39 Tu exaudies de cœlo, hoc est, de firmo habitaculo tuo, preces eorum, & facias judicium, & dimittas populo tuo, quamvis peccatori:

40 Tu es enim Deus meus: aperiantur, quæso, oculi tui, & aures tuæ intentæ sint ad orationem quæ fit in loco isto.

† *Psal. 131. 8.* 41 † Nunc igitur consurge Domine Deus in requiem tuam, tu & arca fortitudinis tuæ: sacerdotes tui Domine Deus induantur salutem, & sancti tui lætentur in bonis.

42 Domine Deus ne averteris faciem christi tui: memento misericordiarum David servi tui.

CAPUT VII.

Post devorata cœlesti igne sacrificia, Dei majestas templum implet, & plurimis immolatis hostiis, templi dedicatio septem diebus celebratur, dieque octavo fit collecta: Dominus autem Salomoni revelat se ipsius orationem exaudisse.

1 CUmque complesset Salomon fundens preces, ignis descendit de cœlo, & devoravit holocausta & victimas: † & majestas Domini implevit domum. † *2. Mach. 2. 1.*

2 Nec poterant sacerdotes ingredi templum Domini, eo quod implesset majestas Domini templum Domini.

3 Sed & omnes filii Israel videbant descendentem ignem & gloriam Domini super domum: & corruentes proni in terram super pavimentum stratum lapide, adoraverunt, & laudaverunt Dominum: Quoniam bonus, quoniam in sæculum misericordia ejus.

4 Rex autem, & omnis populus, immolabant victimas coram Domino.

5 † Mactavit igitur rex Salomon hostias, boum viginti duo millia, arietum centum viginti millia: & dedicavit domum Dei rex, & universus populus. † *3. Reg. 8. 63.*

6 Sacerdotes autem stabant in officiis suis: & Levitæ in organis carminum Domini, quæ fecit David rex ad laudandum Dominum: Quoniam in æternum misericordia ejus, hymnos David canentes per manus suas: porro sacerdotes canebant tubis ante eos, cunctusque Israel stabat.

7 Sanctificavit quoque Salomon medium atrii ante templum Domini: obtulerat enim ibi holocausta & adipes pacificorum: quia altare æneum, quod fecerat, non poterat sustinere holocausta & sacrificia & adipes.

8 Fecit ergo Salomon solemnitatem in tempore illo septem diebus, & omnis Israel cum eo, ecclesia magna valde, ab introitu Emath usque ad torrentem Ægypti.

9 Fecitque die octavo collectam, eo quod dedicasset altare septem diebus, & solemnitatem celebrasset diebus septem.

10 Igitur in die vigesimotertio mensis septimi dimisit populos ad tabernacula sua, lætantes atque gaudentes super bono, quod fecerat Dominus Davidi, & Salomoni, & Israeli populo suo.

11 † Complevitque Salomon domum Domini, & domum regis, & omnia quæ disposuerat in corde suo, ut faceret in domo Domini, & in domo sua, & prosperatus est. † *3. Reg. 9. 1.*

12 Apparuit autem ei Dominus nocte, & ait: Audivi orationem tuam, & elegi locum istum mihi in domum sacrificii.

13 Si clausero cœlum, & pluvia non fluxerit, & mandavero & præcepero locustæ, ut devoret terram, & misero pestilentiam in populum meum:

14 Conversus autem populus meus, super quos invocatum est nomen meum, deprecatus me fuerit, & exquisierit faciem meam, & egerit pœnitentiam a viis suis pessimis: & ego exaudiam de cœlo, & propitius ero peccatis eorum, & sanabo terram eorum.

15 Oculi quoque mei erunt aperti, & aures meæ erectæ ad orationem ejus, qui in loco isto oraverit.

16 Ele-

16 Elegi enim, & sanctificavi locum istum, ut sit nomen meum ibi in sempiternum, & permaneant oculi mei, & cor meum ibi cunctis diebus.

17 Tu quoque si ambulaveris coram me, sicut ambulavit David pater tuus, & feceris juxta omnia quæ præcepi tibi, & justitias meas judiciaque servaveris:

18 Suscitabo thronum regni tui, sicut pollicitus sum David patri tuo, dicens: Non auferetur de stirpe tua vir, qui sit princeps in Israel.

19 Si autem aversi fueritis, & dereliqueritis justitias meas, & præcepta mea, quæ proposui vobis, & abeuntes servieritis diis alienis, & adoraveritis eos,

20 Evellam vos de terra mea, quam dedi vobis; & domum hanc, quam sanctificavi nomini meo, projiciam a facie mea, & tradam eam in parabolam, & in exemplum cunctis populis.

21 Et domus ista erit in proverbium universis transeuntibus, & dicent stupentes: Quare fecit Dominus sic terræ huic, & domui huic?

22 Respondebuntque: Quia dereliquerunt Dominum Deum patrum suorum, qui eduxit eos de terra Ægypti, & apprehenderunt deos alienos, & adoraverunt eos, & coluerunt: idcirco venerunt super eos universa hæc mala.

CAPUT VIII.

Ædificatis a Salomone variis civitatibus, reliquias gentium sibi facit tributarias; offert holocausta, & sacerdotum ac Levitarum ministeria juxta dispositionem David constituit: missaque classe plurimum auri ex Ophir refertur ad Salomonem.

3. Reg. 9. 10. 1 EXpletis autem viginti annis, postquam ædificavit Salomon domum Domini & domum suam:

2 Civitates, quas dederat Hiram Salomoni, ædificavit, & habitare ibi fecit filios Israel.

3 Abiit quoque in Emath Suba, & obtinuit eam.

4 Et ædificavit Palmiram in deserto, & alias civitates munitissimas ædificavit in Emath.

5 Extruxitque Bethoron superiorem, & Bethoron inferiorem, civitates muratas, habentes portas & vectes & seras:

6 Balaath etiam & omnes urbes firmissimas, quæ fuerunt Salomonis, cunctasque urbes quadrigarum, & urbes equitum, omnia quæcumque voluit Salomon atque disposuit, ædificavit in Jerusalem & in Libano, & in universa terra potestatis suæ.

7 Omnem populum, qui derelictus fuerat de Hethæis, & Amorrhæis, & Pherezæis, & Hevæis, & Jebusæis, qui non erant de stirpe Israel:

8 De filiis eorum, & de posteris, quos non interfecerant filii Israel, subjugavit Salomon in tributarios, usque in diem hanc.

9 Porro de filiis Israel non posuit ut servirent operibus regis: ipsi enim erant viri bellatores, & duces primi, & principes quadrigarum & equitum ejus.

10 Omnes autem principes exercitus regis Salomonis fuerunt ducenti quinquaginta, qui erudiebant populum.

11 Filiam vero Pharaonis transtulit de civitate David, in domum quam ædificaverat ei. Dixit enim rex: Non habitabit uxor mea in domo David regis Israel, eo quod sanctificata sit: quia ingressa est in eam arca Domini.

12 Tunc obtulit Salomon holocausta Domino super altare Domini, quod extruxerat ante porticum.

13 Ut per singulos dies offerretur in eo juxta præceptum Moysi in sabbatis & in calendis, & in festis diebus, ter per annum, id est, in sollemnitate azymorum, & in sollemnitate hebdomadarum, & in sollemnitate tabernaculorum.

14 Et constituit juxta dispositionem David patris sui, officia sacerdotum in ministeriis suis: & Levitas in ordine suo, ut laudarent, & ministrarent coram sacerdotibus, juxta ritum uniuscujusque diei: & janitores in divisionibus suis per portam & portam: sic enim præceperat David homo Dei.

15 Nec prætergressi sunt de mandatis regis, tam sacerdotes quam Levitæ, ex omnibus quæ præceperat, & in custodiis thesaurorum.

16 Omnes impensas præparatas habuit Salomon, ex eo die quo fundavit domum Domini, usque in diem quo perfecit eam.

17 Tunc abiit Salomon in Asiongaber, & in Ailath ad oram maris rubri, quæ est in terra Edom.

18 Misit autem ei Hiram per manus servorum suorum naves, & nautas gnaros maris, & abierunt cum servis Salomonis in Ophir, tuleruntque inde quadringenta quinquaginta talenta auri, & attulerunt ad regem Salomonem.

CAPUT IX.

Regina Saba Salomonis admirata sapientiam, datis acceptisque muneribus discessit: pondus auri quod Salomoni quotannis adferebatur, hastas, scuta, omniaque convivii vasa aurea, & solium eburneum auro vestitum extruxit: describitur quoque amplitudo divitiarum, sapientiæ & potestatis Salomonis, qui anno regni sui quadragesimo moritur, succedente filio Roboam.

3. Reg. 10. 1. Matth. 12. 42. Luc. 11. 31. 1 REgina quoque Saba, cum audisset famam Salomonis, venit ut tentaret eum in ænigmatibus in Jerusalem, cum magnis opibus, & camelis qui portabant aromata, & auri plurimum, gemmasque pretiosas. Cumque venisset ad Salomonem, locuta est ei quæcumque erant in corde suo.

2 Et exposuit ei Salomon omnia quæ proposuerat: nec quidquam fuit, quod non perspicuum ei fecerit.

3 Quæ postquam vidit, sapientiam scilicet Salomonis, & domum quam ædificaverat,

4 Necnon & cibaria mensæ ejus, & habitacula servorum, & officia ministrorum ejus, & vestimenta eorum, pincernas quoque & vestes eorum, & victimas quas immolabat in Domo Domini: non erat præ stupore ultra in ea spiritus.

5 Dixitque ad regem: Verus est sermo, quem audieram in terra mea de virtutibus & sapientia tua.

6 Non credebam narrantibus, donec ipsa venissem, & vidissent oculi mei, & probassem vix medietatem sapientiæ tuæ mihi fuisse narratam: vicisti famam virtutibus tuis.

7 Beati viri tui, & beati servi tui, qui assistunt coram te omni tempore, & audiunt sapientiam tuam.

8 Sit Dominus Deus tuus benedictus, qui voluit te ordinare super thronum suum, regem Domini Dei tui. Quia diligit Deus Israel, & vult servare eum in æternum, idcirco posuit te super eum regem, ut facias judicia atque justitiam.

9 Dedit autem regi centum viginti talenta auri, & aromata multa nimis, & gemmas pretiosissimas: non fuerunt aromata talia ut hæc, quæ dedit regina Saba regi Salomoni.

10 Sed & servi Hiram cum servis Salomonis attulerunt aurum de Ophir, & ligna thyina, & gemmas pretiosissimas:

11 De quibus fecit rex, de lignis scilicet thyinis, gradus in domo Domini, & in domo regia, citharas quoque & psalteria cantoribus: numquam visa sunt in terra Juda ligna talia.

12 Rex autem Salomon dedit reginæ Saba cuncta quæ voluit, & quæ postulavit, & multo plura quam attulerat ad eum: quæ reversa, abiit in terram suam cum servis suis.

13 Erat autem pondus auri, quod afferebatur Salomoni per singulos annos, sexcenta sexaginta sex talenta auri:

14 Excepta ea summa, quam legati diversarum gentium, & negotiatores afferre consueverant, omnesque reges Arabiæ, & satrapæ terrarum, qui comportabant aurum & argentum Salomoni.

15 Fecit igitur rex Salomon ducentas hastas aureas de summa sexcentorum aureorum, qui in singulis hastis expendebantur:

16 Trecenta quoque scuta aurea trecentorum aureorum, quibus tegebantur singula scuta: posuitque ea rex in armamentario, quod erat constitum nemore.

17 Fecit quoque rex solium eburneum grande, & vestivit illud auro mundissimo.

18 Sex quoque gradus, quibus ascendebatur ad solium, & scabellum aureum, & brachiola duo altrinsecus, & duos leones stantes juxta brachiola,

19 Sed & alios duodecim leunculos stantes super sex gradus ex utraque parte: non fuit tale solium in universis regnis.

20 Omnia quoque vasa convivii regis erant aurea, & vasa domus saltus Libani ex auro purissimo. Argentum enim in diebus illis pro nihilo reputabatur.

21 Siquidem naves regis ibant in Tharsis cum servis Hiram, semel in annis tribus: & deferebant inde aurum & argentum, & ebur, & simias, & pavos.

22 Magnificatus est igitur Salomon super omnes reges terræ præ divitiis & gloria.

23 Omnesque reges terrarum desiderabant videre faciem Salomonis, ut audirent sapientiam, quam dederat Deus in corde ejus:

24 Et deferebant ei munera, vasa argentea, & aurea, & vestes, & arma, & aromata, equos, & mulos, per singulos annos.

25 Habuit quoque Salomon quadraginta millia equorum in stabulis, & curruum equitumque duodecim millia, constituitque eos in urbibus quadrigarum, & ubi erat rex in Jerusalem.

26 Exercuit etiam potestatem super cunctos reges, a flumine Euphrate usque ad terram Philisthinorum, & usque ad terminos Ægypti.

27 Tantamque copiam præbuit argenti in Jerusalem quasi lapidum; & cedrorum tantam multitudinem velut sycomororum, quæ gignuntur in campestribus.

28 Adducebantur autem ei equi de Ægypto, cunctisque regionibus.

29 Reliqua autem operum Salomonis priorum & novissimorum, scripta sunt in verbis Nathan Prophetæ, & in libris Ahiæ Silonitis, in visione quoque Addo Videntis, contra Jeroboam filium Nabat.

30 Regnavit autem Salomon in Jerusalem super omnem Israel quadraginta annis.

31 Dormivitque cum patribus suis, & sepelierunt eum in civitate David; regnavitque Roboam filius ejus pro eo.

CAPUT X.

Roboam, spreto seniorum consilio, juvenile secutus, scidit regnum in duo: ipse duabus, Jeroboam decem tribubus imperat.

1 PRofectus est autem Roboam in Sichem: illuc enim cunctus Israel convenerat ut constituerent eum regem. 3. *Reg.* 12. 1.

2 Quod cum audisset Jeroboam filius Nabat, qui erat in Ægypto (fugerat quippe illuc ante Salomonem) statim reversus est.

3 Vocaveruntque eum, & venit cum universo Israel, & locuti sunt ad Roboam, dicentes:

4 Pater tuus durissimo jugo nos pressit, tu leviora impera patre tuo, qui nobis imposuit gravem servitutem, & paululum de onere subleva, ut serviamus tibi.

5 Qui ait: Post tres dies revertimini ad me. Cumque abiisset populus,

6 Iniit consilium cum senibus, qui steterant coram patre ejus Salomone dum adhuc viveret, dicens: Quid datis consilii ut respondeam populo?

7 Qui dixerunt ei: Si placueris populo huic, & leniveris eos verbis clementibus, servient tibi omni tempore.

8 At ille reliquit consilium senum, & cum juvenibus tractare cœpit, qui cum eo nutriti fuerant, & erant in comitatu illius.

9 Dixitque ad eos: Quid vobis videtur? vel respondere quid debeo populo huic, qui dixit mihi: Subleva jugum quod imposuit nobis pater tuus?

10 At illi responderunt ut juvenes, & nutriti cum eo in deliciis, atque dixerunt: Sic loqueris populo, qui dixit tibi: Pater tuus aggravavit jugum nostrum, tu subleva: & sic respondebis ei: Minimus digitus meus grossior est lumbis patris mei.

11 Pater meus imposuit vobis grave jugum, & ego majus pondus apponam: pater meus cæcidit vos flagellis, ego vero cædam vos scorpionibus.

12 Venit ergo Jeroboam, & universus populus, ad Roboam die tertio, sicut præceperat eis.

13 Respondítque rex dura, derelicto consilio seniorum:

14 Locutusque est juxta juvenum voluntatem: Pater meus grave vobis imposuit jugum, quod ego gravius faciam: pater meus cæcidit vos flagellis, ego vero cædam vos scorpionibus.

15 Et non acquievit populi precibus: erat enim voluntatis Dei, ut compleretur sermo ejus, † quem locutus fuerat per manum Ahiæ Silonitis ad Jeroboam filium Nabat. †3. *Reg.* 11. 29.

16 Populus autem universus, rege duriora dicen-

dicente, sic locutus est ad eum: Non est nobis pars in David, neque hereditas in filio Isai. Revertere in tabernacula tua Israel, tu autem pasce domum tuam David. Et abiit Israel in tabernacula sua.

17 Super filios autem Israel, qui habitabant in civitatibus Juda, regnavit Roboam.

18 Misitque rex Roboam Aduram, qui præerat tributis, & lapidaverunt eum filii Israel, & mortuus est: porro rex Roboam currum festinavit ascendere, & fugit in Jerusalem.

19 Recessitque Israel a domo David, usque ad diem hanc.

CAPUT XI.

Roboam, dum vult armis integrum regnum paternum recuperare, per Semeiam præcipit Deus, ne pugnet contra Israel: extructis autem a Roboam multis civitatibus, confluunt ad eum Levitæ ac sacerdotes abjecti a Jeroboam, ceterique Dei cultores. Roboam autem multas duxit uxores ac concubinas.

3. Reg. 12. 21.

1 VEnit autem Roboam in Jerusalem, & convocavit universam domum Juda & Benjamin, centum octoginta millia electorum atque bellantium, ut dimicaret contra Israel, & converteret ad se regnum suum.

2 Factusque est sermo Domini ad Semeiam hominem Dei, dicens:

3 Loquere ad Roboam filium Salomonis regem Juda, & ad universum Israel, qui est in Juda & Benjamin:

4 Hæc dicit Dominus: Non ascendetis, neque pugnabitis contra fratres vestros: revertatur unusquisque in domum suam, quia mea hoc gestum est voluntate. Qui cum audissent sermonem Domini, reversi sunt, nec perrexerunt contra Jeroboam.

5 Habitavit autem Roboam in Jerusalem, & ædificavit civitates muratas in Juda.

6 Extruxitque Bethlehem, & Etam, & Thecue,

7 Bethsur quoque, & Socho, & Odollam,

8 Necnon & Geth, & Maresa, & Ziph,

9 Sed & Aduram, & Lachis, & Azeca,

10 Saraa quoque, & Ajalon, & Hebron, quæ erant in Juda & Benjamin, civitates munitissimas.

11 Cumque claussisset eas muris, posuit in eis principes, ciborumque horrea, hoc est, olei, & vini.

12 Sed & in singulis urbibus fecit armamentarium scutorum & hastarum, firmavitque eas summa diligentia, & imperavit super Judam & Benjamin.

13 Sacerdotes autem & Levitæ, qui erant in universo Israel, venerunt ad eum de cunctis sedibus suis,

14 Relinquentes suburbana & possessiones suas, & transeuntes ad Judam, & Jerusalem: eo quod abjecisset eos Jeroboam, & posteri ejus, ne sacerdotio Domini fungerentur.

15 Qui constituit sibi sacerdotes excelsorum, & dæmoniorum, vitulorumque quos fecerat.

16 Sed & de cunctis tribubus Israel, quicumque dederant cor suum ut quærerent Dominum Deum Israel, venerunt in Jerusalem ad immolandum victimas suas coram Domino Deo patrum suorum.

17 Et roboraverunt regnum Juda, & confirmaverunt Roboam filium Salomonis per tres annos: ambulaverunt enim in viis David & Salomonis, annis tantum tribus.

18 Duxit autem Roboam uxorem Mahalath, filiam Jerimoth, filii David: Abihail quoque filiam Eliab filii Isai,

19 Quæ peperit ei filios, Jehus, & Somoriam, & Zoom.

20 Post hanc quoque accepit Maacha filiam Absalom, quæ peperit ei Abia, & Ethai, & Ziza, & Salomith.

21 Amavit autem Roboam Maacha filiam Absalom, super omnes uxores suas, & concubinas: nam uxores decem & octo duxerat, concubinas autem sexaginta: & genuit viginti octo filios, & sexaginta filias.

22 Constituit vero in capite, Abiam filium Maacha, ducem super omnes fratres suos, ipsum enim regem facere cogitabat,

23 Quia sapientior fuit, & potentior super omnes filios ejus, & in cunctis finibus Juda, & Benjamin, & in universis civitatibus muratis: præbuitque eis escas plurimas, & multas petivit uxores.

CAPUT XII.

Propter peccata Roboam ac populi Juda, quinto anno regni ejus tradit illos Deus Sesac regi Ægypti: qui captis munitissimis civitatibus Juda, diripit Jerusalem, sublato regis ac templi thesauro, sentis quoque aureis & argenteis, pro quibus ænea fecit Roboam: qui mortuus: succedit filius Abia.

1 CUmque roboratum fuisset regnum Roboam & confortatum, dereliquit legem Domini, & omnis Israel cum eo.

2 Anno autem quinto regni Roboam, ascendit Sesac rex Ægypti in Jerusalem (quia peccaverunt Domino)

3 Cum mille ducentis curribus, & sexaginta millibus equitum: nec erat numerus vulgi quod venerat cum eo ex Ægypto, Libyes scilicet, & Troglodytæ, & Æthiopes.

4 Cepitque civitates munitissimas in Juda, & venit usque in Jerusalem.

5 Semeias autem propheta ingressus est ad Roboam, & principes Juda, qui congregati fuerant in Jerusalem, fugientes Sesac, dixitque ad eos: Hæc dicit Dominus: Vos reliquistis me, & ego reliqui vos in manu Sesac.

6 Consternatique principes Israel & rex dixerunt: Justus est Dominus.

7 Cumque vidisset Dominus, quod humiliati essent, factus est sermo Domini ad Semeiam, dicens: Quia humiliati sunt, non disperdam eos, daboque eis pauxillum auxilii, & non stillabit furor meus super Jerusalem per manum Sesac.

8 Verumtamen servient ei, ut sciant distantiam servitutis meæ, & servitutis regni terrarum.

9 Recessit itaque Sesac rex Ægypti ab Jerusalem, sublatis thesauris domus Domini, & domus regis, omniaque secum tulit, & clypeos aureos, quos fecerat Salomon,

10 Pro quibus fecit rex æneos, & tradidit illos principibus scutariorum, qui custodiebant vestibulum palatii.

11 Cumque introiret rex domum Domini, veniebant scutarii, & tollebant eos, iterumque referebant eos ad armamentarium suum.

12 Veruntamen quia humiliati sunt, aversa est ab eis ira Domini, nec deleti sunt penitus: siquidem & in Juda inventa sunt opera bona.

†3 Reg. 14. 21. 13 † Confortatus est ergo rex Roboam in Jerusalem, atque regnavit: quadraginta autem & unius anni erat cum regnare cœpisset, & decem & septem annis regnavit in Jerusalem, urbe, quam elegit Dominus, ut confirmaret nomen suum ibi, de cunctis tribubus Israel: nomen autem matris ejus Naama Ammanitis.

14 Fecit autem malum, & non præparavit cor suum ut quæreret Dominum.

15 Opera vero Roboam prima & novissima, scripta sunt in libris Semeiæ prophetæ, & Addo Videntis, & diligenter exposita: pugnaveruntque adversum se Roboam & Jeroboam cunctis diebus.

16 Et dormivit Roboam cum patribus suis, sepultusque est in civitate David. Et regnavit Abia filius ejus pro eo.

CAPUT XIII.

Abia ad bellum contra Jeroboam accedens, dehortatur exercitum Jeroboam a bello contra se, quum Deum haberent ducem, quem illi abjecerant, & sperans in Domino victor evadit, ac diversas capit civitates, & ex 14 uxoribus procreat liberos 38

3. Reg. 15. 2. 1 ANno octavodecimo regis Jeroboam, regnavit Abia super Judam.

2 Tribus annis regnavit in Jerusalem, nomenque matris ejus Michaia, filia Uriel de Gabaa: & erat bellum inter Abiam & Jeroboam:

†3 Reg. 15. 7. 3 † Cumque iniisset Abia certamen, & haberet bellicosissimos viros, & electorum quadringenta millia: Jeroboam instruxit econtra aciem octingenta millia virorum, qui & ipsi electi erant, & ad bella fortissimi.

4 Stetit ergo Abia super montem Semeron, qui erat in Ephraim, & ait: Audi Jeroboam, & omnis Israel.

5 Num ignoratis quod Dominus Deus Israel dederit regnum David super Israel in sempiternum, ipsi & filiis ejus in pactum salis?

†3 Reg. 11. 26. 6 Et surrexit Jeroboam filius Nabat, servus Salomonis filii David: † & rebellavit contra dominum suum.

7 Congregatique sunt ad eum viri vanissimi, & filii Belial: & prævaluerunt contra Roboam filium Salomonis: porro Roboam erat rudis, & corde pavido, nec potuit resistere eis.

8 Nunc ergo vos dicitis quod resistere possitis regno Domini, quod possident per filios David, habetisque grandem populi multitudinem, atque vitulos aureos, quos fecit vobis Jeroboam in deos.

†3 Reg. 12. 31. 9 † Et ejecistis sacerdotes Domini, filios Aaron, atque Levitas: & fecistis vobis sacerdotes sicut omnes populi terrarum: quicumque venerit, & initiaverit manum suam in tauro de bobus, & in arietibus septem, fit sacerdos eorum qui non sunt dii.

10 Noster autem Dominus, Deus est, quem non reliquimus, sacerdotesque ministrant Domino de filiis Aaron, & Levitæ sunt in ordine suo:

11 Holocausta quoque offerunt Domino per singulos dies mane & vespere, & thymiama juxta legis præcepta confectum, & proponuntur panes in mensa mundissima, estque apud nos candelabrum aureum, & lucernæ ejus, ut accendantur semper ad vesperam: nos quippe custodimus præcepta Domini Dei nostri, quem vos reliquistis.

12 Ergo in exercitu nostro dux Deus est, & sacerdotes ejus, qui clangunt tubis, & resonant contra vos: filii Israel nolite pugnare contra Dominum Deum patrum vestrorum, quia non vobis expedit.

13 Hæc illo loquente, Jeroboam retro moliebatur insidias. Cumque ex adverso hostium staret, ignorantem Judam suo ambiebat exercitu.

14 Respicienseque Judas vidit instare bellum ex adverso & post tergum, & clamavit ad Dominum: ac sacerdotes tubis canere cœperunt.

15 Omnesque viri Juda vociferati sunt: & ecce illis clamantibus, perterruit Deus Jeroboam, & omnem Israel qui stabat ex adverso Abia, & Juda.

16 Fugeruntque filii Israel Judam, & tradidit eos Deus in manu eorum.

17 Percussit ergo eos Abia, & populus ejus, plaga magna: & corruerunt vulnerati ex Israel quingenta millia virorum fortium.

18 Humiliatique sunt filii Israel in tempore illo, & vehementissime confortati filii Juda, eo quod speraissent in Domino Deo patrum suorum.

19 Persecutus est autem Abia fugientem Jeroboam, & cepit civitates ejus, Bethel & filias ejus, & Jesana cum filiabus suis, Ephron quoque & filias ejus:

20 Nec valuit ultra resistere Jeroboam in diebus Abia: quem percussit Dominus, & mortuus est.

21 Igitur Abia, confortato imperio suo, accepit uxores quatuordecim: procreavitque viginti duos filios, & sedecim filias.

22 Reliqua autem sermonum Abia, viarumque & operum ejus, scripta sunt diligentissime in Libro Addo Prophetæ.

CAPUT XIV.

Abia succedit filius Asa, qui pace a Deo concessa idolorum cultum subvertit, & civitates Juda ædificat ac munit, Zaramque regem Æthiopum cum exercitu mille millium divino auxilio concidit ad internecionem.

3. Reg. 15. 8. 1 DORMIVIT autem Abia cum patribus suis, & sepelierunt eum in civitate David: regnavitque Asa filius ejus pro eo, in cujus diebus quievit terra annis decem.

2 Fecit autem Asa quod bonum & placitum erat in conspectu Dei sui, & subvertit altaria peregrini cultus, & excelsa.

3 Et confregit statuas, lucosque succidit:

4 Et præcepit Judæ ut quæreret Dominum Deum patrum suorum, & faceret legem, & universa mandata:

5 Et abstulit de cunctis urbibus Juda aras, & fana, & regnavit in pace.

6 Ædificavit quoque urbes munitas in Juda, quia quietus erat, & nulla temporibus ejus bella surrexerant, pacem Domino largiente.

7 Dixit autem Judæ: Ædificemus civitates

ittas, & vallemus muris, & roboreumus turribus, & portis, & seris, donec a bellis quieta sunt omnia, eo quod quæsierimus Dominum Deum patrum nostrorum, & dederit nobis pacem per gyrum. Ædificaverunt igitur, & nullum in extruendo impedimentum fuit.

8 Habuit autem Asa in exercitu suo portantium scuta & hastas de Juda trecenta millia, de Benjamin vero scutariorum & sagittariorum ducenta octoginta millia, omnes isti viri fortissimi.

9 Egressus est autem contra eos Zara Æthiops cum exercitu suo, decies centena millia, & curribus trecentis: & venit usque Maresa.

10 Porro Asa perrexit obviam ei, & instruxit aciem ad bellum in valle Sephata, quæ est juxta Maresa:

11 Et invocavit Dominum Deum, & ait: † Domine non est apud te ulla distantia, utrum in paucis auxilieris, an in pluribus: adjuva nos Domine Deus noster: in te enim, & in tuo nomine habentes fiduciam, venimus contra hanc multitudinem. Domine, Deus noster tu es, non prævaleat contra te homo.

† 1 Reg. 14. 6.

12 Exterruit itaque Dominus Æthiopes coram Asa & Juda: fugeruntque Æthiopes.

13 Et persecutus est eos Asa, & populus qui cum eo erat, usque Gerara: & ruerunt Æthiopes usque ad internecionem, quia Domino cædente contriti sunt, & exercitu illius præliante. Tulerunt ergo spolia multa,

14 Et percusserunt civitates omnes per circuitum Geraræ: grandis quippe cunctos terror invaserat: & diripuerunt urbes, & multam prædam asportaverunt.

15 Sed & caulas ovium destruentes, tulerunt pecorum infinitam multitudinem, & camelorum: reversique sunt in Jerusalem.

CAPUT XV.

Azarias prophetat Israelem futurum multo tempore absque Dei veri cultu, sacerdotio & lege, cujus prophetæ exhortatione confortatus Asa, aufert sordes idolorum suamque matrem idololatram imperio privat: populus autem jurat se Deo servitutum.

1 AZarias autem filius Obed, facto in se spiritu Dei,

2 Egressus est in occursum Asa, & dixit ei: Audite me Asa & omnis Juda & Benjamin: Dominus vobiscum, quia fuistis cum eo. Si quæsieritis eum, invenietis: si autem dereliqueritis eum, derelinquet vos.

3 Transibunt autem multi dies in Israel absque Deo vero, & absque sacerdote doctore, & absque lege.

4 Cumque reversi fuerint in angustia sua ad Dominum Deum Israel, & quæsierint eum, reperient eum.

5 In tempore illo non erit pax egredienti, & ingredienti, sed terrores undique in cunctis habitatoribus terrarum:

6 Pugnabit enim gens contra gentem, & civitas contra civitatem, quia Dominus conturbabit eos in omni angustia.

7 Vos ergo confortamini, & non dissolvantur manus vestræ: erit enim merces operi vestro.

8 Quod cum audisset Asa, verba scilicet & prophetiam Azariæ filii Obed prophetæ, confortatus est, & abstulit idola de omni terra Juda, & de Benjamin, & ex urbibus, quas ceperat, montis Ephraim, & dedicavit altare Domini quod erat ante porticum Domini.

9 Congregavitque universum Judam & Benjamin, & advenas cum eis de Ephraim, & de Manasse, & de Simeon: plures enim ad eum confugerant ex Israel, videntes quod Dominus Deus illius esset cum eo.

10 Cumque venissent in Jerusalem mense tertio, anno decimoquinto regni Asa,

11 Immolaverunt Domino in die illa, de manubiis & præda quam adduxerant, boves septingentos, & arietes septem millia.

12 Et intravit ex more ad corroborandum fœdus, ut quærerent Dominum Deum patrum suorum in toto corde, & in tota anima sua.

13 Si quis autem, inquit, non quæsierit Dominum Deum Israel, moriatur, a minimo usque ad maximum, a viro usque ad mulierem.

14 Juraveruntque Domino voce magna in jubilo, & in clangore tubæ, & in sonitu buccinarum,

15 Omnes qui erant in Juda cum execratione: in omni enim corde suo juraverunt, & in tota voluntate quæsierunt eum, & invenerunt: præstititque eis Dominus requiem per circuitum.

16 Sed & Maacham matrem Asa regis ex augusto deposuit imperio, eo quod fecisset in luco simulacrum Priapi: quod omne contrivit, & in frusta comminuens combussit in torrente Cedron.

17 Excelsa autem derelicta sunt in Israel: attamen cor Asa erat perfectum cunctis diebus ejus.

18 Eaque quæ voverat pater suus, & ipse, intulit in domum Domini, argentum, & aurum, vasorumque diversam supellectilem.

19 Bellum vero non fuit usque ad trigesimum quintum annum regni Asa.

CAPUT XVI.

Pugnante Baasa rege Israel contra Asa, vocavit Asa Benadad regem Syriæ in auxilium, & Hanani prophetam, ipsum ob id increpantem, in nervum conjecit: ac dolore pedum cruciatus, in medicorum arte spem ponens, anno regni sui quadragesimo primo moritur.

1 ANno autem trigesimo sexto regni ejus, ascendit Baasa rex Israel in Judam, & muro circumdabat Rama, ut nullus tute posset egredi & ingredi de regno Asa.

2 Protulit ergo Asa argentum & aurum de thesauris domus Domini, & de thesauris regis, misitque ad Benadad regem Syriæ, qui habitabat in Damasco, dicens:

3 Fœdus inter me & te est, patet quoque meus & pater tuus habuere concordiam: quam ob rem misi tibi argentum & aurum, ut rupto fœdere, quod habes cum Baasa rege Israel, facias eum a me recedere.

4 Quo comperto, Benadad misit principes exercituum suorum ad urbes Israel: qui percusserunt Ahion, & Dan, & Abelmaim, & universas urbes Nephthali muratas.

5 Quod cum audisset Baasa, desiit ædificare Rama, & intermisit opus suum.

6 Por-

Digitized by Google

6 Porro Asa rex assumpsit universum Judam, & tulerunt lapides de Rama, & ligna quæ ædificationi præparaverat Baasa, ædificavitque ex eis Gabaa, & Maspha.

7 In tempore illo venit Hanani propheta ad Asa regem Juda, & dixit ei: Quia habuisti fiduciam in rege Syriæ, & non in Domino Deo tuo, idcirco evasit Syriæ regis exercitus de manu tua.

8 † Nonne Æthiopes & Libyes multo plures erant, quadrigis & equitibus, & multitudine nimia: quos, cum Domino credidisses, tradidit in manu tua? † *Supr.* 14. 9.

9 Oculi enim Domini contemplantur universam terram, & præbent fortitudinem his, qui corde perfecto credunt in eum. Stulte igitur egisti, & propter hoc ex præsenti tempore adversum te bella consurgent.

10 Iratusque Asa adversus Videntem, jussit eum mitti in nervum: valde quippe super hoc fuerat indignatus: & interfecit de populo in tempore illo plurimos.

11 Opera autem Asa prima & novissima, scripta sunt in Libro regum Juda & Israel.

12 Ægrotavit etiam Asa anno trigesimo nono regni sui, dolore pedum vehementissimo, & nec in infirmitate sua quæsivit Dominum, sed magis in medicorum arte confisus est.

13 Dormivitque cum patribus suis: & mortuus est anno quadragesimo primo regni sui.

14 Et sepelierunt eum in sepulchro suo, quod foderat sibi in civitate David: posueruntque eum super lectum suum, plenum aromatibus & unguentis meretriciis, quæ erant pigmentariorum arte confecta, & combusserunt super eum ambitione nimia.

CAPUT XVII.

Pius Josaphat patri Asa succedens divitiis potens & armis, mittit doctores legis Dei per universum Judam: cujus principes recensentur cum numero subjectorum militum.

1 REgnavit autem Josaphat filius ejus pro eo, & invaluit contra Israel.

2 Constituitque militum numeros in cunctis urbibus Juda, quæ erant vallatæ muris. Præsidiaque disposuit in terra Juda, & in civitatibus Ephraim, quas ceperat Asa pater ejus.

3 Et fuit Dominus cum Josaphat, quia ambulavit in viis David patris sui primis: & non speravit in Baalim,

4 Sed in Deo patris sui; & perrexit in præceptis illius, & non juxta peccata Israel.

5 Confirmavitque Dominus regnum in manu ejus, & dedit omnis Juda munera Josaphat: factæque sunt ei infinitæ divitiæ, & multa gloria:

6 Cumque sumpsisset cor ejus audaciam propter vias Domini, etiam excelsa & lucos de Juda abstulit.

7 Tertio autem anno regni sui, misit de principibus suis Benhail, & Obdiam, & Zachariam, & Nathanael, & Michæam, ut docerent in civitatibus Juda:

8 Et cum eis Levitas, Semeiam, & Nathaniam, & Zabadiam, Asel quoque, & Semiramoth, & Jonathan, Adoniamque & Thobiam, & Thobadoniam, Levitas, & cum eis Elisama & Joram sacerdotes,

9 Docebantque populum in Juda, habentes librum legis Domini, & circuibant cunctas urbes Juda, atque erudiebant populum.

10 Itaque factus est pavor Domini super omnia regna terrarum, quæ erant per gyrum Juda, nec audebant bellare contra Josaphat.

11 Sed & Philisthæi Josaphat munera deferebant, & vectigal argenti, Arabes quoque adducebant pecora, arietum septem millia septingenta, & hircorum totidem.

12 Crevit ergo Josaphat, & magnificatus est usque in sublime: atque ædificavit in Juda domos ad instar turrium, urbesque muratas.

13 Et multa opera paravit in urbibus Juda: viri quoque bellatores, & robusti erant in Jerusalem,

14 Quorum iste numerus per domos atque familias singulorum: In Juda principes exercitus, Ednas dux, & cum eo robustissimi viri trecenta millia.

15 Post hunc Johanan princeps, & cum eo ducenta octoginta millia.

16 Post istum quoque Amasias filius Zechri, consecratus Domino, & cum eo ducenta millia virorum fortium.

17 Hunc sequebatur robustus ad prælia Eliada, & cum eo tenentium arcum & clypeum ducenta millia.

18 Post istum etiam Jozabad, & cum eo centum octoginta millia expeditorum militum.

19 Hi omnes erant ad manum regis, exceptis aliis, quos posuerat in urbibus muratis, in universo Juda.

CAPUT XVIII.

Josaphat impio Achab affinitate junctus, sumpta filio Joram in uxorem filia Achabi; ascendit cum eo contra Ramoth Galaad, 400 pseudoprophetis victoriam promittentibus: Michæas autem contrarium prophetans, incarceratur, sed Achab juxta Michææ prophetiam in bello occiditur.

1 FUit ergo Josaphat dives & inclytus multum, & affinitate conjunctus est Achab.

2 Descenditque post annos ad eum in Samariam: ad cujus adventum mactavit Achab arietes & boves plurimos, ipsi, & populo qui venerant cum eo: persuasitque illi ut ascenderet in Ramoth Galaad.

3 Dixitque Achab rex Israel ad Josaphat regem Juda: Veni mecum in Ramoth Galaad: Cui ille respondit: Ut ego, & tu: sicut populus tuus, sic & populus meus: tecumque erimus in bello.

4 Dixitque Josaphat ad regem Israel: Consule obsecro imprætentiarum sermonem Domini.

5 Congregavit igitur rex Israel prophetarum quadringentos viros, & dixit ad eos: In Ramoth Galaad ad bellandum ire debemus an quiescere? At illi, Ascende, inquiunt, & tradet Deus in manu regis.

6 Dixitque Josaphat: Numquid non est hic propheta Domini, ut ab illo etiam requiramus?

7 Et ait rex Israel ad Josaphat: Est vir unus, a quo possumus quærere Domini voluntatem: sed ego odi eum, quia non prophetat mihi bonum, sed malum omni tempore: est

autem Michæas filius Jemla. Dixitque Josaphat: Ne loquaris rex hoc modo.

8 Vocavit ergo rex Israel unum de eunuchis, & dixit ei: Voca cito Michæam filium Jemla.

9 Porro rex Israel, & Josaphat rex Juda, uterque sedebant in solio suo, vestiti cultu regio, sedebant autem in area juxta portam Samariæ, omnesque prophetæ vaticinabantur coram eis.

10 Sedecias vero filius Chanaana fecit sibi cornua ferrea, & ait: Hæc dicit Dominus, His ventilabis Syriam, donec conteras eam.

11 Omnesque prophetæ similiter prophetabant, atque dicebant: Ascende in Ramoth Galaad, & prosperaberis, & tradet eos Dominus in manu regis.

12 Nuntius autem, qui ierat ad vocandum Michæam, ait illi: Ecce verba omnium prophetarum uno ore bona regi annuntiant: quæso ergo te ut & sermo tuus ab eis non dissentiat, loquarisque prospera.

13 Cui respondit Michæas: Vivit Dominus, quia quodcumque dixerit mihi Deus meus, hoc loquar.

14 Venit ergo ad regem. Cui rex ait: Michæa, ire debemus in Ramoth Galaad ad bellandum, an quiescere? Cui ille respondit: Ascendite: cuncta enim prospera evenient, & tradentur hostes in manus vestras.

15 Dixitque rex: Iterum atque iterum te adjuro, ut mihi non loquaris, nisi quod verum est, in nomine Domini.

16 At ille ait: Vidi universum Israel dispersum in montibus, sicut oves absque pastore: & dixit Dominus: Non habent isti dominos: revertatur unusquisque in domum suam in pace.

17 Et ait rex Israel ad Josaphat: Nonne dixi tibi, quod non prophetaret iste mihi quidquam boni, sed ea quæ mala sunt?

18 At ille: Idcirco, ait, audite verbum Domini: Vidi Dominum sedentem in solio suo, & omnem exercitum cœli adstitentem ei a dextris & a sinistris.

19 Et dixit Dominus: Quis decipiet Achab regem Israel, ut ascendat & corruat in Ramoth Galaad? Cumque diceret unus hoc modo, & alter alio:

20 Processit spiritus, & stetit coram Domino, & ait: Ego decipiam eum. Cui Dominus: In quo, inquit, decipies?

21 At ille respondit: Egrediar, & ero spiritus mendax in ore omnium prophetarum ejus. Dixitque Dominus: Decipies, & prævalebis: egredere, & fac ita.

22 Nunc igitur, ecce Dominus dedit spiritum mendacii in ore omnium prophetarum tuorum, & Dominus locutus est de te mala.

23 Accessit autem Sedecias filius Chanaana, & percussit Michææ maxillam, & ait: Per quam viam transivit Spiritus Domini a me, ut loqueretur tibi?

24 Dixitque Michæas: Tu ipse videbis in die illo, quando ingressus fueris cubiculum de cubiculo ut abscondaris.

25 Præcepit autem rex Israel, dicens: Tollite Michæam, & ducite eum ad Amon principem civitatis, & ad Joas filium Amelech.

26 Et dicetis: Hæc dixit rex: Mittite hunc in carcerem, & date ei panis modicum, & aquæ pauxillum, donec revertar in pace.

27 Dixitque Michæas: Si reversus fueris in pace, non est locutus Dominus in me. Et ait: Audite omnes populi.

28 Igitur ascenderunt rex Israel & Josaphat rex Juda in Ramoth Galaad.

29 Dixitque rex Israel ad Josaphat: Mutabo habitum, & sic ad pugnam vadam, tu autem induere vestibus tuis. Mutatoque rex Israel habitu, venit ad bellum.

30 Rex autem Syriæ præceperat ducibus equitatus sui, dicens: Ne pugnetis contra minimum, aut contra maximum, nisi contra solum regem Israel.

31 Itaque cum vidissent principes equitatus Josaphat, dixerunt: Rex Israel est iste. Et circumdederunt eum dimicantes: at ille clamavit ad Dominum, & auxiliatus est ei, atque avertit eos ab illo.

32 Cum enim vidissent duces equitatus, quod non esset rex Israel, reliquerunt eum.

33 Accidit autem ut unus e populo sagittam in incertum jaceret, & percuteret regem Israel inter cervicem & scapulas: at ille aurigæ suo ait: Converte manum tuam, & educ me de acie, quia vulneratus sum.

34 Et finita est pugna in die illo; porro rex Israel stabat in curru suo contra Syros usque ad vesperam, & mortuus est occidente sole.

CAPUT XIX.

Josaphat ex infelici prælio reversus, a Jehu propheta correptus de prastito auxilio Achab, constitutos a se judices admonet de servanda justitia, sacerdotes & Levitas de promovendo cultu divino, populoque recte instituendo.

1 REversus est autem Josaphat rex Juda in domum suam pacifice in Jerusalem.

2 Cui occurrit Jehu filius Hanani Videns, & ait ad eum: Impio præbes auxilium, & his qui oderunt Dominum amicitia jungeris, & idcirco iram quidem Domini meraberis:

3 Sed bona opera inventa sunt in te, eo quod abstuleris lucos de terra Juda, & præparaveris cor tuum ut requireres Dominum Deum patrum tuorum.

4 Habitavit ergo Josaphat in Jerusalem: rursumque egressus est ad populum de Bersabee usque ad montem Ephraim, & revocavit eos ad Dominum Deum patrum suorum.

5 Constituitque judices terræ in cunctis civitatibus Juda munitis per singula loca, †*Deut.* 19. 17.

6 Et præcipiens judicibus, Videte, ait, quid faciatis: non enim hominis exercetis judicium, sed Domini: & quodcumque judicaveritis, in vos redundabit. *Sap.* 6. 8. *Eccl.* 35. 15. *Act.* 10. 34. *Rom.* 2. 11. *Gal.* 2. 6. *Eph.* 6. 9. *Coloss.* 3. 25. 1. *Petr.* 1. 17.

7 Sit timor Domini vobiscum, & cum diligentia cuncta facite: non est enim apud Dominum Deum nostrum iniquitas, † nec personarum acceptio, nec cupido munerum.

8 In Jerusalem quoque constituit Josaphat Levitas, & sacerdotes, & principes familiarum ex Israel, ut judicium & causam Domini judicarent habitatoribus ejus:

9 Præcepitque eis, dicens: Sic agetis in timore Domini fideliter & corde perfecto.

10 Omnem causam, quæ venerit ad vos,

fra-

fratrum vestrorum, qui habitant in urbibus suis inter cognationem & cognationem, ubicumque quæstio est de lege, de mandato, de cæremoniis, de justificationibus: ostendite eis, ut non peccent in Dominum, & ne veniat ira super vos & super fratres vestros: sic ergo agentes non peccabitis.

11 Amarias autem sacerdos & pontifex vester, in his, quæ ad Deum pertinent, præsidebit: porro Zabadias filius Ismael, qui est dux in domo Juda, super ea opera erit, quæ ad regis officium pertinent: habetisque magistros Levitas coram vobis, confortamini, & agite diligenter, & erit Dominus vobiscum in bonis.

CAPUT XX.

Ammonitis, Moabitis, ac Syris contra Josaphat insurgentibus, ipse prædicato jejunio una cum populo suo supplex ad Deum confugit, sicque ab eis se mutuo cædentibus liberatus spolia colligit: verum ob fœdus cum impio Ochozia initum a propheta corrigitur, & punitur a Deo.

1 Post hæc congregati sunt filii Moab, & filii Ammon, & cum eis de Ammonitis, ad Josaphat, ut pugnarent contra eum.

2 Venerunteque nuntii, & indicaverunt Josaphat, dicentes: Venit contra te multitudo magna, de his locis quæ trans mare sunt, & de Syria, & ecce consistunt in Asasonthamar, quæ est Engaddi.

3 Josaphat autem timore perterritus, totum se contulit ad rogandum Dominum, & prædicavit jejunium universo Juda.

4 Congregatusque est Judas ad deprecandum Dominum: sed & omnes de urbibus suis venerunt ad obsecrandum eum.

5 Cumque stetisset Josaphat in medio cœtu Juda, & Jerusalem, in domo Domini ante atrium novum,

6 Ait: Domine Deus patrum nostrorum, tu es Deus in cœlo, & dominaris cunctis regnis gentium, in manu tua est fortitudo & potentia, nec quisquam tibi potest resistere.

7 Nonne tu Deus noster interfecisti omnes habitatores terræ hujus coram populo tuo Israel, & dedisti eam semini Abraham amici tui in sempiternum?

8 Habitaveruntque in ea, & extruxerunt in illa sanctuarium nomini tuo, dicentes:

9 Si irruerint super nos mala, gladius judicii, pestilentia, & fames, stabimus coram domo hac in conspectu tuo, in qua invocatum est nomen tuum: & clamabimus ad te in tribulationibus nostris, & exaudies, salvosque facies.

10 Nunc igitur ecce filii Ammon, & Moab, & mons Seir, † per quos non concessisti Israel ut transirent quando egrediebantur de Ægypto, sed declinaverunt ab eis, & non interfecerunt illos: † *Deut. 2. 1.*

11 Econtrario agunt, & nituntur ejicere nos de possessione, quam tradidisti nobis.

12 Deus noster, ergo non judicabis eos? In nobis quidem non est tanta fortitudo, ut possimus huic multitudini resistere, quæ irruit super nos. Sed cum ignoremus quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, ut oculos nostros dirigamus ad te.

13 Omnis vero Juda stabat coram Domino, cum parvulis, & uxoribus, & liberis suis.

14 Erat autem Jahaziel filius Zachariæ, filii Banajæ, filii Jehiel, filii Mathaniæ, Levites de filiis Asaph, super quem factus est Spiritus Domini in medio turbæ,

15 Et ait: Attendite omnis Juda, & qui habitatis Jerusalem, & tu rex Josaphat: Hæc dicit Dominus vobis: Nolite timere, nec paveatis hanc multitudinem: non est enim vestra pugna, sed Dei.

16 Cras descendetis contra eos: ascensuri enim sunt per clivum nomine Sis, & invenietis illos in summitate torrentis, qui est contra solitudinem Jeruel.

17 Non eritis vos qui dimicabitis, sed tantummodo confidenter state, & videbitis auxilium Domini super vos, o Juda, & Jerusalem: nolite timere, nec paveatis: cras egrediemini contra eos, & Dominus erit vobiscum.

18 Josaphat ergo, & Juda, & omnes habitatores Jerusalem, ceciderunt proni in terram coram Domino, & adoraverunt eum.

19 Porro Levitæ de filiis Caath, & de filiis Core, laudabant Dominum Deum Israel voce magna, in excelsum.

20 Cumque mane surrexissent, egressi sunt per desertum Thecue: profectisque eis, stans Josaphat in medio eorum, dixit: Audite me viri Juda, & omnes habitatores Jerusalem: credite in Domino Deo vestro, & securi eritis: credite prophetis ejus, & cuncta evenient prospera.

21 Deditque consilium populo, & statuit cantores Domini, ut laudarent eum in turmis suis, & antecederent exercitum, ac voce consona dicerent: † Confitemini Domino, quoniam in æternum misericordia ejus. † *Psal. 135. 1.*

22 Cumque cœpissent laudes canere, vertit Dominus insidias eorum in semetipsos, filiorum scilicet Ammon, & Moab, & montis Seir, qui egressi fuerant ut pugnarent contra Judam, & percussi sunt.

23 Namque filii Ammon, & Moab, consurrexerunt adversum habitatores montis Seir, ut interficerent & delerent eos: cumque hoc opere perpetrassent, etiam in semetipsos versi, mutuis concidere vulneribus.

24 Porro Juda cum venisset ad speculam, quæ respicit solitudinem, vidit procul omnem late regionem plenam cadaveribus, nec superesse quemquam, qui necem potuisset evadere.

25 Venit ergo Josaphat, & omnis populus cum eo, ad detrahenda spolia mortuorum: invenerunteque inter cadavera variam supellectilem, vestes quoque, & vasa pretiosissima, & diripuerunt, ita ut omnia portare non possent, nec per tres dies spolia auferre præ præda magnitudine.

26 Die autem quarto congregati sunt in valle Benedictionis: etenim quoniam ibi benedixerant Domino, vocaverunt locum illum vallis Benedictionis usque in præsentem diem.

27 Reversusque est omnis vir Juda, & habitatores Jerusalem, & Josaphat ante eos, in Jerusalem cum lætitia magna, eo quod dedisset eis Dominus gaudium de inimicis suis.

28 Ingressique sunt in Jerusalem cum psalteriis, & citharis, & tubis, in domum Domini.

29 Irruit autem pavor Domini super universa regna terrarum, cum audissent quod pugnasset Dominus contra inimicos Israel.

30 Quievitque regnum Josaphat, & præbuit ei Deus pacem per circuitum.

31 Regnavit igitur Josaphat super Judam, & erat triginta quinque annorum cum regnare cœpisset: viginti autem & quinque annis regnavit in Jerusalem, & nomen matris ejus Asuba filia Selahi.

32 Et ambulavit in via patris sui Asa, nec declinavit ab ea, faciens quæ placita erant coram Domino.

33 Verumtamen excelsa non abstulit, & adhuc populus non direxerat cor suum ad Dominum Deum patrum suorum.

34 Reliqua autem gestorum Josaphat priorum & novissimorum, scripta sunt in verbis Jehu filii Hanani; quæ digessit in Libros regum Israel.

35 Post hæc iniit amicitias Josaphat rex Juda cum Ochozia rege Israel, cujus opera fuerunt impiissima.

36 Et particeps fuit ut facerent naves, quæ irent in Tharsis: feceruntque classem in Asiongaber.

37 Prophetavit autem Eliezer filius Dodan de Maresa ad Josaphat, dicens: Quia habuisti fœdus cum Ochozia, percussit Dominus opera tua, contritæque sunt naves, nec potuerunt ire in Tharsis.

CAPUT XXI.

Impius Joram filius Josaphat occidit fratres suos, & quosdam principes Juda, cui Elias per literas pessimam agritudinem, ac mortem, & domus suæ ac regni direptionem prædicit, quæ tandem subsequuta sunt.

1 DOrmivit autem Josaphat cum patribus suis, & sepultus est cum eis in civitate David: regnavitque Joram filius ejus pro eo. 3. Reg. 22, 51.

2 Qui habuit fratres, filios Josaphat, Azariam, & Jahiel, & Zachariam, & Azariam, & Michael, & Saphatiam, omnes hi, filii Josaphat regis Juda,

3 Deditque ei pater suus multa munera argenti & auri, & pensitationes, cum civitatibus munitissimis in Juda: regnum autem tradidit Joram, eo quod esset primogenitus.

4 Surrexit ergo Joram super regnum patris sui: cumque se confirmasset, occidit omnes fratres suos gladio, & quosdam de principibus Israel.

5 Triginta duorum annorum erat Joram cum regnare cœpisset: & octo annis regnavit in Jerusalem.

6 Ambulavitque in viis regum Israel, sicut egerat domus Achab: filia quippe Achab erat uxor ejus, & fecit malum in conspectu Domini.

7 Noluit autem Dominus disperdere domum David, propter pactum quod inierat cum eo: & quia promiserat ut daret ei lucernam, & filiis ejus omni tempore.

8 In diebus illis rebellavit Edom, ne esset subditus Judæ, & constituit sibi regem.

9 Cumque transisset Joram cum principibus suis, & cuncto equitatu qui erat secum, surrexit nocte, & percussit Edom qui se circumdederat, & omnes duces equitatus ejus.

10 Attamen rebellavit Edom, ne esset subditione Juda, usque ad hanc diem: eo tempore & Lobna recessit, ne esset sub manu illius. Dereliquerat enim Dominum Deum patrum suorum.

11 Insuper & excelsa fabricatus est in urbibus Juda, & fornicari fecit habitatores Jerusalem, & prævaricari Judam.

12 Allatæ sunt autem ei litteræ ab Elia propheta, in quibus scriptum erat: Hæc dicit Dominus Deus David patris tui: Quoniam non ambulasti in viis Josaphat patris tui, & in viis Asa regis Juda,

13 Sed incessisti per iter regum Israel, & fornicari fecisti Judam, & habitatores Jerusalem, imitatus fornicationem domus Achab, insuper & fratres tuos, domum patris tui, meliores te, occidisti;

14 Ecce Dominus percutiet te plaga magna, cum populo tuo, & filiis, & uxoribus tuis, universaque substantia tua.

15 Tu autem ægrotabis pessimo languore uteri tui, donec egrediantur vitalia tua paulatim per singulos dies.

16 Suscitavit ergo Dominus contra Joram spiritum Philisthinorum, & Arabum, qui confines sunt Æthiopibus,

17 Et ascenderunt in terram Juda, & vastaverunt eam, diripuerintque cunctam substantiam, quæ inventa est in domo regis, insuper & filios ejus, & uxores: nec remansit ei filius, nisi Joachaz, qui minimus natu erat.

18 Et super hæc omnia percussit eum Dominus alvi languore insanabili.

19 Cumque diei succederet dies, & temporum spatia volverentur, duorum annorum expletus est circulus: & sic longa consumptus tabe, ita ut egereret etiam viscera sua, languore pariter & vita caruit. Mortuusque est in infirmitate pessima, & non fecit ei populus secundum morem combustionis, exequias, sicut fecerat majoribus ejus.

20 Triginta duorum annorum fuit, cum regnare cœpisset, & octo annis regnavit in Jerusalem. Ambulavitque non recte, & sepelierunt eum in civitate David: verumtamen non in sepulchro regum.

CAPUT XXII.

Impium Ochoziam filium Joram regem Juda occidit Jehu, simul & Joram regem Israel: cum occideret autem Athalia filios regis, servavit Josabeth Joas natu minimum.

1 CONstituerunt autem habitatores Jerusalem Ochoziam filium ejus minimum, regem pro eo: omnes enim majores natu, qui ante eum fuerant, interfecerant latrones Arabum, qui irruerant in castra: regnavitque Ochozias filius Joram regis Juda. 4. Reg. 8. 25.

2 Quadraginta duorum annorum erat Ochozias cum regnare cœpisset, & uno anno regnavit in Jerusalem, & nomen matris ejus Athalia filia Amri. 4. Reg. 8. 26.

3 Sed & ipse ingressus est per vias domus Achab: mater enim ejus impulit eum ut impie ageret.

4 Fecit igitur malum in conspectu Domini, sicut domus Achab: ipsi enim fuerunt ei consiliarii post mortem patris sui, in interitum ejus.

5 Ambulavitque in consiliis eorum. Et perrexit cum Joram filio Achab rege Israel, in bellum contra Hazael regem Syriæ in Ramoth Galaad: vulneraveruntque Syri Joram.

6 Qui reversus est ut curaretur in Jezrahel: multas enim plagas acceperat in supradicto

certa-

certamine. Igitur Ochozias filius Joram, rex Juda descendit ut inviseret Joram filium Achab in Jezrahel ægrotantem.

7 Voluntatis quippe fuit Dei adversus Ochoziam, ut veniret ad Joram: & cum venisset, & egrederetur cum eo adversum Jehu filium Namsi, quem unxit Dominus ut deleret domum Achab.

8 Cum ergo everteret Jehu domum Achab, invenit principes Juda, & filios fratrum Ochoziæ, qui ministrabant ei, & interfecit illos.

9 Ipsum quoque perquirens Ochoziam, comprehendit latitantem in Samaria: adductumque ad se occidit, & sepelierunt eum: eo quod esset filius Josaphat, qui quæsierat Dominum in toto corde suo: nec erat ultra spes aliqua, ut de stirpe quis regnaret Ochoziæ.

†4 Reg. 11. 1. 10 † Siquidem Athalia mater ejus, videns quod mortuus esset filius suus, surrexit, & interfecit omnem stirpem regiam domus Joram.

11 Porro Josabeth filia regis tulit Joas filium Ochoziæ, & furata est eum de medio filiorum regis, cum interficerentur: absconditque eum cum nutrice sua in cubiculo lectulorum: Josabeth autem, quæ absconderat eum, erat filia regis Joram, uxor Jojadæ pontificis, soror Ochoziæ, & idcirco Athalia non interfecit eum.

12 Fuit ergo cum eis in domo Dei absconditus sex annis, quibus regnavit Athalia super terram.

CAPUT XXIII.

Jojada pontifex unxit Joas septennem in regem Juda, curavitque ut Athalia occideretur, & cultus Dei restitueretur; populus autem destruxit domum, altaria ac simulacra Baal.

4. Reg. 3. 2. 1 ANno autem septimo confortatus Jojada, assumpsit centuriones, Azariam videlicet filium Jeroham, & Ismahel filium Johanan, Azariam quoque filium Obed, & Maasiam filium Adaiæ, & Elisaphat filium Zechri: & iniit cum eis fœdus.

2 Qui circumeuntes Judam, congregaverunt Levitas de cunctis urbibus Juda, & principes familiarum Israel, veneruntque in Jerusalem.

3 Iniit ergo omnis multitudo pactum in domo Dei cum rege: dixitque ad eos Jojada: Ecce filius regis regnabit, sicut locutus est Dominus super filios David.

4 Iste est ergo sermo quem facietis:

5 Tertia pars vestrum qui veniunt ad sabbatum, sacerdotum, & Levitarum, & janitorum, erit in portis: tertia vero pars ad domum regis: & tertia ad portam, quæ appellatur Fundamenti: omne vero reliquum vulgus sit in atriis domus Domini.

6 Nec quispiam alius ingrediatur domum Domini, nisi sacerdotes, & qui ministrant de Levitis: ipsi tantummodo ingrediantur, quia sanctificati sunt: & omne reliquum vulgus observet custodias Domini.

7 Levitæ autem circumdent regem, habentes singuli arma sua: (& si quis alius ingressus fuerit templum, interficiatur) sintque cum rege & intrante & egrediente.

8 Fecerunt ergo Levitæ, & universus Juda, juxta omnia quæ præceperat Jojada pontifex: & assumpserunt singuli viros qui sub se erant, & venientes per ordinem sabbati, cum his qui impleverant sabbatum, & egressuri erant: siquidem Jojada pontifex non dimiserat abire turmas, quæ sibi per singulas hebdomadas succedere consueverant.

9 Deditque Jojada sacerdos centurionibus lanceas, clypeosque & peltas regis David, quas consecraverat in domo Domini.

10 Constitutique omnem populum tenentium pugiones, a parte templi dextera, usque ad partem templi sinistram, coram altari, & templo, per circuitum regis.

11 Et eduxerunt filium regis, & imposuerunt ei diadema, & testimonium, dederuntque in manu ejus tenendam legem, & constituerunt eum regem: unxit quoque illum Jojada pontifex, & filii ejus: imprecatique sunt ei, atque dixerunt: Vivat rex.

12 Quod cum audisset Athalia, vocem scilicet currentium atque laudantium regem, ingressa est ad populum in templum Domini.

13 Cumque vidisset regem stantem super gradum in introitu, & principes, turmasque circa eum, omnemque populum terræ gaudentem, atque clangentem tubis, & diversi generis organis concinentem, vocemque laudantium, scidit vestimenta sua, & ait: Insidiæ, insidiæ.

14 Egressus autem Jojada pontifex ad centuriones, & principes exercitus, dixit eis: Educite illam extra septa templi, & interficiatur foris gladio. Præcepitque sacerdos ne occideretur in domo Domini.

15 Et imposuerunt cervicibus ejus manus: cumque intrasset portam equorum domus regis, interfecerunt eam ibi.

16 Pepigit autem Jojada fœdus inter se, universumque populum, & regem, ut esset populus Domini.

17 Itaque ingressus est omnis populus domum Baal, & destruxerunt eam: & altaria ac simulacra illius confregerunt: Mathan quoque sacerdotem Baal interfecerunt ante aras.

18 Constituit autem Jojada præpositos in domo Domini, sub manibus sacerdotum, & Levitarum, quos distribuit David in domo Domini: ut offerrent holocausta Domino, sicut scriptum est in lege Moysi, in gaudio & canticis, juxta dispositionem David.

19 Constituit quoque janitores in portis domus Domini, ut non ingrederetur eam immundus in omni re.

20 Assumpsitque centuriones, & fortissimos viros ac principes populi, & omne vulgus terræ, & fecerunt descendere regem de domo Domini, & introire per medium portæ superioris in domum regis, & collocaverunt eum in solio regali.

21 Lætatusque est omnis populus terræ, & urbs quievit: porro Athalia interfecta est gladio.

Digitized by Google

CAPUT XXIV.

Joas vivente Joiada bonus accipit, justit ad sartatecta templi congregari pecuniam: deinde, eo mortuo, factus impius, jubet occidi Zachariam filium Joiada: anno sequenti Juda & Jerusalem a Syris diripiuntur, & Joas a servis suis occiditur.

1 Septem annorum erat Joas cum regnare cœpisset: & quadraginta annis regnavit in Jerusalem, nomen matris ejus Sebia de Bersabee. *4. Reg. 12. 1.*

2 Fecitque quod bonum est coram Domino cunctis diebus Joiadæ sacerdotis.

3 Accepit autem ei Joiada uxores duas, e quibus genuit filios & filias.

4 Post quæ placuit Joas ut instauraret domum Domini.

5 Congregavitque sacerdotes, & Levitas, & dixit eis: Egredimini ad civitates Juda, & colligite de universo Israel pecuniam ad sartatecta templi Dei vestri, per singulos annos, festinatoque hoc facite: porro Levitæ egere negligentius.

6 Vocavitque rex Joiadam principem, & dixit ei: Quare tibi non fuit curæ, ut cogeres Levitas inferre de Juda & de Jerusalem pecuniam, quæ constituta est a Moyse servo Domini, ut inferret eam omnis multitudo Israel in tabernaculum testimonii?

7 Athalia enim impiissima, & filii ejus, destruxerunt domum Dei; & de universis, quæ sanctificata fuerant in templo Domini, ornaverunt fanum Baalim.

8 Præcepit ergo rex, & fecerunt arcam: posueruntque eam juxta portam domus Domini foris secus.

9 Et prædicatum est Juda & Jerusalem, ut deferrent singuli pretium Domino, † quod constituit Moyses servus Dei super omnem Israel in deserto. †*Exod. 30. 12.*

10 Lætatique sunt cuncti principes, & omnis populus: & ingressi contulerunt in arcam Domini, atque miserunt ita ut impleretur.

11 Cumque tempus esset ut deferrent arcam coram rege per manus Levitarum (videbant enim multam pecuniam) ingrediebatur scriba regis, & quem primus sacerdos constituerat: effundebantque pecuniam quæ erat in arca: porro arcam reportabant ad locum suum: sicque faciebant per singulos dies, & congregata est infinita pecunia.

12 Quam dederunt rex & Joiada his, qui præerant operibus domus Domini: at illi conducebant ex ea cæsores lapidum, & artifices operum singulorum, ut instaurarent domum Domini: fabros quoque ferri & aris, ut quod cadere cœperat, fulciretur.

13 Egeruntque hi qui operabantur industrie, & obducebatur parietum cicatrix per manus eorum, ac suscitaverunt domum Domini in statum pristinum, & firmiter eam stare fecerunt.

14 Cumque complessent omnia opera, detulerunt coram rege & Joiada reliquam partem pecuniæ: de qua facta sunt vasa templi in ministerium, & ad holocausta, phialæ quoque, & cetera vasa aurea & argentea: & offerebantur holocausta in domo Domini jugiter cunctis diebus Joiadæ.

15 Senuit autem Joiada plenus dierum, & mortuus est cum esset centum triginta annorum.

16 Sepelieruntque eum in civitate David cum regibus, eo quod fecisset bonum cum Israel, & cum domo ejus.

17 Postquam autem obiit Joiada, ingressi sunt principes Juda, & adoraverunt regem; qui delinitus obsequiis eorum, acquievit eis.

18 Et dereliquerunt templum Domini Dei patrum suorum, servieruntque lucis & sculptilibus, & facta est ira contra Judam & Jerusalem propter hoc peccatum.

19 Mittebatque eis prophetas ut reverterentur ad Dominum, quos protestantes, illi audire nolebant.

20 Spiritus itaque Dei indnit Zachariam filium Joiadæ sacerdotem, & stetit in conspectu populi, & dixit eis: Hæc dicit Dominus Deus: Quare transgredimini præceptum Domini, quod vobis non proderit, & dereliquistis Dominum ut derelinqueret vos?

21 Qui congregati adversus eum, miserunt lapides juxta regis imperium in atrio domus Domini.

22 Et non est recordatus Joas rex misericordiæ, quam fecerat Joiada pater illius secum, † sed interfecit filium ejus. Qui cum moreretur, ait: Videat Dominus, & requirat. †*Matt. 23. 35.*

23 Cumque evolutus esset annus, ascendit contra eum exercitus Syriæ: venitque in Judam & Jerusalem, & interfecit cunctos principes populi, atque universam prædam miserunt regi in Damascum.

24 Et certe cum permodicus venisset numerus Syrorum, tradidit Dominus in manibus eorum infinitam multitudinem, eo quod dereliquissent Dominum Deum patrum suorum: in Joas quoque ignominiosa exercuere judicia.

25 Et abeuntes dimiserunt eum in languoribus magnis: surrexerunt autem contra eum servi sui, in ultionem sanguinis filii Joiadæ sacerdotis, & occiderunt eum in lectulo suo, & mortuus est: sepelieruntque eum in civitate David, sed non in sepulchris regum.

26 Insidiati vero sunt ei, Zabad filius Semmaath Ammanitidis, & Jozabad filius Semarith Moabitidis.

27 Porro filii ejus, ac summa pecuniæ quæ adunata fuerat sub eo, & instauratio domus Dei, scripta sunt diligentius in Libro regum: regnavit autem Amasias filius ejus pro eo.

CAPUT XXV.

Amasias patri Joas succedens interfecit eos qui patrem occiderant; & post habitam de Idumæis victoriam, adoravit deos illorum, & ob id capitur a Joas rege Israel, quem ad prælium provocaverat; ac Jerusalem diripitur; tandemque in Lachis fugiens occiditur.

1 Viginticinque annorum erat Amasias cum regnare cœpisset, & viginti novem annis regnavit in Jerusalem, nomen matris ejus Joadan de Jerusalem. *4. Reg. 14. 2.*

2 Fecitque bonum in conspectu Domini: verumtamen non in corde perfecto.

3 Cumque roboratum sibi videret imperium,

rium, jugulavit servos, qui occiderant regem patrem suum,

4 Sed filios eorum non interfecit, sicut scriptum est in Libro legis Moysi, ubi præcepit Dominus, dicens: † Non occidentur patres pro filiis, neque filii pro patribus suis, sed unusquisque in suo peccato morietur.

†*Deut.* 24. 16. 4. *Reg.* 14. 6. *Ezech.* 18. 20.

5 Congregavit igitur Amasias Judam, & constituit eos per familias, tribunosque & centuriones in universo Juda & Benjamin: & recensuit a viginti annis supra, invenitque trecenta millia juvenum, qui egrederentur ad pugnam, & tenerent hastam & clypeum.

6 Mercede quoque conduxit de Israel centum millia robustorum, centum talentis argenti.

7 Venit autem homo Dei ad illum, & ait: O rex, ne egrediatur tecum exercitus Israel: non est enim Dominus cum Israel, & cunctis filiis Ephraim:

8 Quod si putas in robore exercitus bella consistere, superari te faciet Deus ab hostibus: Dei quippe est adjuvare, & in fugam convertere.

9 Dixitque Amasias ad hominem Dei: Quid ergo fiet de centum talentis, quæ dedi militibus Israel? Et respondit ei homo Dei: Habet Dominus unde tibi dare possit multo his plura.

10 Separavit itaque Amasias exercitum, qui venerat ad eum ex Ephraim, ut reverteretur in locum suum: at illi contra Judam vehementer irati, reversi sunt in regionem suam.

11 Porro Amasias confidenter eduxit populum suum, & abiit in vallem Salinarum, percussitque filios Seir decem millia.

12 Et alia decem milia virorum ceperunt filii Juda, & adduxerunt ad præruptum cujusdam petræ, præcipitaveruntque eos de summo in præceps, qui universi crepuerunt.

13 At ille exercitus, quem remiserat Amasias ne secum iret ad prælium, diffusus est in civitatibus Juda, a Samaria usque ad Bethoron. & interfectis tribus millibus, diripuit prædam magnam.

14 Amasias vero post cædem Idumæorum, & allatos deos filiorum Seir, statuit illos in deos sibi, & adorabat eos, & illis adolebat incensum.

15 Quam ob rem iratus Dominus contra Amasiam, misit ad illum prophetam, qui diceret ei: Cur adorasti deos, qui non liberaverunt populum suum de manu tua?

16 Cumque hæc ille loqueretur, respondit ei: Num consiliarius regis es? quiesce ne neterficiam te. Discedensque propheta, Scio, inquit, quod cogitaverit Deus occidere te, quia fecisti hoc malum, & insuper non acquievisti consilio meo.

17 Igitur Amasias rex Juda, inito pessimo consilio, misit ad Joas filium Joachaz filii Jesu, regem Israel, dicens: Veni, videamus nos mutuo.

18 At ille remisit nuntios, dicens: Carduus, qui est in Libano, misit ad cedrum Libani, dicens: Da filiam tuam filio meo uxorem: & ecce bestiæ, quæ erant in silva Libani, transierunt, & conculcaverunt cardum.

19 Dixisti: Percussi Edom, & idcirco erigitur cor tuum in superbiam: sede in domo tua, cur malum adversum te provocas, ut cadas & tu, & Juda tecum?

20 Noluit audire Amasias, eo quod Domini esset voluntas ut traderetur in manus hostium propter deos Edom.

21 Ascendit igitur Joas rex Israel, & mutuos sibi præbuere conspectus. Amasias autem rex Juda erat in Bethsames Juda:

22 Corruitque Juda coram Israel, & fugit in tabernacula sua.

23 Porro Amasiam regem Juda, filium Joas filii Joachaz, cepit Joas rex Israel in Bethsames, & adduxit in Jerusalem: destruxitque murum ejus a porta Ephraim usque ad portam anguli, quadraginta cubitis.

24 Omne quoque aurum, & argentum, & universa vasa quæ repererat in domo Dei, & apud Obededom, in thesauris etiam domus regiæ, necnon & filios obsidum, reduxit in Samariam.

25 Vixit autem Amasias filius Joas rex Juda, postquam mortuus est Joas filius Joachaz rex Israel, quindecim annis.

26. Reliqua autem sermonum Amasiæ priorum & novissimorum, scripta sunt in Libro regum Juda & Israel.

27 Qui postquam recessit a Domino, tetenderunt ei insidias in Jerusalem. Cumque fugisset in Lachis, miserunt, & interfecerunt eum ibi.

28 Reportantesque super equos, sepelierunt eum cum patribus suis in civitate David.

CAPUT XXVI.

Ozia seu Azaria filii Amasiæ pietas commendatur, qui de Philisthiim, Arabibus & Ammonitis triumphat, multasque extruit civitates: ac postmodum ob nimiam felicitatem elatus præsumpsit incensum adolere; quam ob rem ad diem usque mortis a Domino lepra percussus est, gubernante regnum filio Joatham, qui successit in regnum.

1 OMnis autem populus Juda, filium ejus Oziam annorum sedecim, constituit regem pro Amasia patre suo. 4. *Reg.* 14. 21.

2 Ipse ædificavit Ailath., & restituit eam ditioni Juda, postquam dormivit rex cum patribus suis.

3 Sedecim annorum erat Ozias cum regnare cœpisset, & quinquaginta duobus annis regnavit in Jerusalem, nomen matris ejus Jechelia de Jerusalem.

4 Fecitque quod erat rectum in oculis Domini, juxta omnia, quæ fecerat Amasias pater ejus.

5 Et requisivit Dominum in diebus Zachariæ intelligentis & videntis Deum: cumque requireret Dominum, direxit eum in omnibus.

6 Denique egressus est, & pugnavit contra Philistiim, & destruxit murum Geth, & murum Jabniæ, murumque Azoti: ædificavit quoque oppida in Azoto, & in Philisthiim.

7 Et adjuvit eum Deus contra Philisthiim, & contra Arabes, qui habitabant in Gurbaal, & contra Ammonitas.

8 Appendebantque Ammonitæ munera Oziæ: & divulgatum est nomen ejus usque ad introitum Ægypti propter crebras victorias.

9 Ædificavitque Ozias turres in Jerusalem super portam anguli, & insuper portam vallis, & reliquas in eodem muri latere, firmavitque eas.

10 Extruxit etiam turres in solitudine, & effodit cisternas plurimas, eo quod haberet multa pecora, tam in campestribus, quam in

cre-

eremi vastitate: vineas quoque habuit & vinitores in montibus, & in Carmelo: erat quippe homo agriculturæ deditus.

11 Fuit autem exercitus bellatorum ejus, qui procedebant ad prælia, sub manu Jehiel scribæ, Maaliæque doctoris, & sub manu Hananiæ, qui erat de ducibus regis.

12 Omnisque numerus principum per familias virorum fortium, duorum millium sexcentorum.

13 Et sub eis universus exercitus, trecentorum & septem millium quingentorum: qui erant apti ad bella, & pro rege contra adversarios dimicabant.

14 Præparavit quoque eis Ozias, id est, cuncto exercitui, clypeos, & hastas, & galeas, & loricas, arcusque & fundas ad jaciendos lapides,

15 Et fecit in Jerusalem diversi generis machinas, quas in turribus collocavit, & in angulis murorum, ut mitterent sagittas, & saxa grandia: egressumque est nomen ejus procul, eo quod auxiliaretur ei Dominus, & corroborasset illum.

16 Sed cum roboratus esset, elevatum est cor ejus in interitum suum, & neglexit Dominum Deum suum: ingressusque templum Domini, adolere voluit incensum super altare thymiamatis.

17 Statimque ingressus post eum Azarias sacerdos, & cum eo sacerdotes Domini octoginta, viri fortissimi,

18 Restiterunt regi, atque dixerunt: Non est tui officii Ozia, ut adoleas incensum Domino, sed sacerdotum, hoc est, filiorum Aaron, qui consecrati sunt ad hujuscemodi ministerium: egredere de sanctuario, ne contempseris: quia non reputabitur tibi in gloriam hoc a Domino Deo.

19 Iratusque Ozias, tenens in manu thuribulum, ut adoleret incensum, minabatur sacerdotibus. Statimque orta est lepra in fronte ejus coram sacerdotibus, in domo Domini super altare thymiamatis.

20 Cumque respexisset eum Azarias pontifex, & omnes reliqui sacerdotes, viderunt lepram in fronte ejus, & festinato expulerunt eum. Sed & ipse perterritus, acceleravit egredi, eo quod sensisset illico plagam Domini.

4. Reg. 15. 5. 21 † Fuit igitur Ozias rex leprosus usque ad diem mortis suæ, & habitavit in domo separata plenus lepra, ob quam ejectus fuerat de domo Domini. Porro Joatham filius ejus rexit domum regis, & judicabat populum terræ.

22 Reliqua autem sermonum Oziæ priorum & novissimorum, scripsit Isaias filius Amos, propheta.

23 Dormivitque Ozias cum patribus suis, & sepelierunt eum in agro regalium sepulchrorum, eo quod esset leprosus: regnavitque Joatham filius ejus pro eo.

CAPUT XXVII.

Joatham pietas commendatur, qui devicto rege Ammon magnam ab eo multam accepit; cui succedit impius filius Achaz.

4. Reg. 15. 33. 1 VIginti quinque annorum erat Joatham cum regnare cœpisset, & sedecim annis regnavit in Jerusalem: nomen matris ejus Jerusa filia Sadoc.

2 Fecitque quod rectum erat coram Domino, juxta omnia quæ fecerat Ozias pater suus, excepto quod non est ingressus templum Domini, & adhuc populus delinquebat.

3 Ipse ædificavit portam domus Domini excelsam, & in muro Ophel multa construxit.

4 Urbes quoque ædificavit in montibus Juda, & in saltibus castella & turres.

5 Ipse pugnavit contra regem filiorum Ammon, & vicit eos, dederuntque ei filii Ammon in tempore illo centum talenta argenti, & decem millia coros tritici, ac totidem coros hordei: hæc ei præbuerunt filii Ammon, in anno secundo & tertio.

6 Corroboratusque est Joatham, eo quod direxisset vias suas coram Domino Deo suo.

7 Reliqua autem sermonum Joatham, & omnes pugnæ ejus, & opera scripta sunt in Libro regum Israel & Juda.

8 Viginti quinque annorum erat cum regnare cœpisset, & sedecim annis regnavit in Jerusalem.

9 Dormivitque Joatham cum patribus suis, & sepelierunt eum in civitate David: & regnavit Achaz filius ejus pro eo.

CAPUT XXVIII.

Propter scelera Achaz multipliciter affligitur Juda, primum ab Assyriis, deinde a filiis Israel (qui ob id crudelitatis arguti a Propheta, remittunt Judæos captivos cum præda) rursum etiam ab Idumæis & Philisthæis: Achaz tamen post omnem plagam adhuc auget impietatem; cui pius succedit filius Ezechias.

4. Reg. 16. 2. 1 VIginti annorum erat Achaz cum regnare cœpisset: & sedecim annis regnavit in Jerusalem: non fecit rectum in conspectu Domini sicut David pater ejus:

2 Sed ambulavit in viis regum Israel, insuper & statuas fudit Baalim.

3 Ipse est, qui adolevit incensum in Vallebenennom, & lustravit filios suos in igne, juxta ritum gentium, quas interfecit Dominus in adventu filiorum Israel.

4 Sacrificabat quoque, & thymiama succendebat in excelsis, & in collibus, & sub omni ligno frondoso.

5 Tradiditque eum Dominus Deus ejus in manu regis Syriæ, qui percussit eum, magnamque prædam cepit de ejus imperio, & adduxit in Damascum: manibus quoque regis Israel traditus est, & percussus plaga grandi.

6 Occiditque Phacee, filius Romeliæ, de Juda centum viginti millia in die uno, omnes viros bellatores: eo quod reliquissent Dominum Deum patrum suorum.

7 Eodem tempore occidit Zechri, vir potens ex Ephraim, Maasiam filium regis, & Ezricam ducem domus ejus, Elcanam quoque secundum a rege.

8 Ceperuntque filii Israel de fratribus suis ducenta millia mulierum, puerorum, & puellarum, & infinitam prædam: pertuleruntque eam in Samariam.

9 Ea tempestate erat ibi propheta Domini, nomine Obed: qui egressus obviam exercitui venienti in Samariam, dixit eis: Ecce iratus Dominus Deus patrum vestrorum contra Juda, tradidit eos in manibus vestris, & occidistis eos atrociter, ita ut ad cœlum pertingeret vestra crudelitas.

10 Insuper filios Juda & Jerusalem vultis

vobis ut ejicere in servos & ancillas, quod nequaquam facto opus est: peccastis enim super hoc Domino Deo vestro.

11 Sed audite consilium meum, & redincite captivos, quos adduxistis de fratribus vestris, quia magnus furor Domini imminet vobis.

12 Steterunt itaque viri de principibus filiorum Ephraim, Azarias filius Johanan, Barachias filius Mosollamoth, Ezechias filius Sellum, & Amasa filius Adali, contra eos qui veniebant de prælio.

13 Et dixerunt eis: Non introducetis huc captivos, ne peccemus Domino. Quare vultis adjicere super peccata nostra, & vetera cumulare delicta? grande quippe peccatum est, & ira furoris Domini imminet super Israel.

14 Dimiseruntque viri bellatores prædam, & universa quæ ceperant, coram principibus, & omni multitudine.

15 Steteruntque viri, quos supra memoravimus, & apprehendentes captivos, omnesque qui nudi erant, vestierunt de spoliis: cumque vestissent eos, & calceassent, & refecissent cibo ac potu, unxissentque propter laborem, & adhibuissent eis curam: quicumque ambulare non poterant, & erant imbecillo corpore, imposuerunt eos jumentis, & adduxerunt Jericho civitatem palmarum ad fratres eorum, ipsique reversi sunt in Samariam.

16 Tempore illo misit rex Achaz ad regem Assyriorum postulans auxilium.

17 Veneruntque Idumæi, & percusserunt multos ex Juda, & ceperunt prædam magnam.

18 Philisthiim quoque diffusi sunt per urbes campestres, & ad meridiem Juda: ceperuntque Bethsames, & Ajalon, & Gaderoth, Socho quoque, & Thamnan, & Gamzo, cum vinculis suis, & habitaverunt in eis.

19 Humiliaverat enim Dominus Judam propter Achaz regem Juda, eo quod nudasset eum auxilio, & contemptui habuisset Dominum.

20 Adduxitque contra eum Thelgatphalnasar regem Assyriorum, qui & afflixit eum, & nullo resistente vastavit.

21 Igitur Achaz, spoliata domo Domini, & domo regum ac principum, dedit regi Assyriorum munera, & tamen nihil ei profuit.

22 Insuper & tempore angustiæ suæ auxit contemptum in Dominum, ipse per se rex Achaz,

23 Immolavit diis Damasci victimas percussoribus suis, & dixit: Dii regum Syriæ auxiliantur eis, quos ego placabo hostiis, & aderunt mihi, cum econtrario ipsi fuerint ruinæ ei, & universo Israel.

24 Direptis itaque Achaz omnibus vasis domus Dei, atque confractis, clausit januas templi Dei, & fecit sibi altaria in universis angulis Jerusalem.

25 In omnibus quoque urbibus Juda extruxit aras ad cremandum thus, atque ad iracundiam provocavit Dominum Deum patrum suorum.

26 Reliqua autem sermonum ejus, & omnium operum ejus priorum & novissimorum, scripta sunt in Libro regum Juda, & Israel.

27 Dormivitque Achaz cum patribus suis, & sepelierunt eum in civitate Jerusalem: neque enim receperunt eum in sepulchra regum Israel. Regnavitque Ezechias filius ejus pro eo.

CAPUT XXIX.

Ezechias abolitum Dei cultum, aperto templo restituitisque sacerdotibus, Levitis & cantoribus, instaurat: oblatis plurimis holocaustis & sacrificiis cum ingenti lætitia.

1 IGitur Ezechias regnare cœpit, cum viginti quinque esset annorum, & vigintinovem annis regnavit in Jerusalem: nomen matris ejus Abia, filia Zachariæ. 4. Reg. 18. 2.

2 Fecitque quod erat placitum in conspectu Domini, juxta omnia quæ fecerat David pater ejus.

3 Ipse anno & mense primo regni sui, aperuit valvas domus Domini, & instauravit eas.

4 Adduxitque sacerdotes atque Levitas, & congregavit eos in plateam orientalem.

5 Dixitque ad eos: Audite me Levitæ, & sanctificamini, mundate domum Domini Dei patrum vestrorum, & auferte omnem immunditiam de sanctuario.

6 Peccaverunt patres nostri, & fecerunt malum in conspectu Domini Dei nostri, derelinquentes eum: averterunt facies suas a tabernaculo Domini, & præbuerunt dorsum.

7 Clausserunt ostia, quæ erant in porticu, & extinxerunt lucernas, incensumque non adoleverunt, & holocausta non obtulerunt in sanctuario Deo Israel.

8 Concitatus est itaque furor Domini super Judam & Jerusalem, tradiditque eos in commotionem, & in interitum, & in sibilum, sicut ipsi cernitis oculis vestris.

9 En, corruerunt patres nostri gladiis; filii nostri, & filiæ nostræ, & conjuges captivæ ductæ sunt, propter hoc scelus.

10 Nunc ergo placet mihi ut ineamus fœdus cum Domino Deo Israel, & avertet a nobis furorem iræ suæ.

11 Filii mei nolite negligere: vos elegit Dominus ut stetis coram eo, & ministretis illi, colatisque eum, & cremetis ei incensum.

12 Surrexerunt ergo Levitæ: Mahath filius Amasai, & Joel filius Azariæ, de filiis Caath: Porro de filiis Merari, Cis filius Abdi, & Azarias filius Jalaleel. De filiis autem Gersom, Joah filius Zemma, & Eden filius Joah.

13 At vero de filiis Elisaphan, Samri, & Jahiel. De filiis quoque Asaph, Zacharias, & Mathanias:

14 Necnon de filiis Heman, Jahiel, & Semei: Sed & de filiis Idithun, Semeias, & Oziel.

15 Congregaveruntque fratres suos, & sanctificati sunt, & ingressi sunt juxta mandatum regis & imperium Domini, ut expiarent domum Dei.

16 Sacerdotes quoque ingressi templum Domini ut sanctificarent illud, extulerunt omnem immunditiam, quam intro repererant in vestibulo domus Domini, quam tulerunt Levitæ, & asportaverunt ad torrentem Cedron foras.

17 Cœperunt autem prima die mensis primi mundare, & in die octavo ejusdem mensis ingressi sunt porticum templi Domini, expiaveruntque templum diebus octo, & in die sextadecima mensis ejusdem, quod cœperant impleverunt.

18 Ingressi quoque sunt ad Ezechiam regem, & dixerunt ei: Sanctificavimus omnem domum Domini, & altare holocausti, vasa-

que

que ejus, necnon & mensam propositionis cum omnibus vasis suis,

19 Cunctamque templi supellectilem, quam polluerat rex Achaz in regno suo, postquam prævaricatus est: & ecce exposita sunt omnia coram altare Domini.

20 Consurgensque diluculo Ezechias rex, adunavit omnes principes civitatis, & ascendit in domum Domini:

21 Obtulerintque simul tauros septem, & arietes septem, agnos septem, & hircos septem pro peccato, pro regno, pro sanctuario, pro Juda, dixitque sacerdotibus filiis Aaron ut offerrent super altare Domini.

22 Mactaverunt igitur tauros, & suscepe-runt sanguinem sacerdotes, & fuderunt illum super altare, mactaverunt etiam arietes, & illorum sanguinem super altare fuderunt, immolaverunntque agnos, & fuderunt super altare sanguinem.

23 Applicuerunt hircos pro peccato, coram rege & universa multitudine, imposuerintque manus suas super eos:

24 Et immolaverunt illos sacerdotes, & asperserunt sanguinem eorum coram altare pro piaculo universi Israelis: pro omni quippe Israel præceperat rex ut holocaustum fieret, & pro peccato.

25 Constitnit quoque Levitas in domo Domini, cum cymbalis, & psalteriis, & citharis, secundum dispositionem David regis, & Gad Videntis, & Nathan prophetæ: siquidem Domini præceptum fuit, per manum prophetarum ejus.

26 Steteruntque Levitæ tenentes organa David, & sacerdotes tubas.

27 Et jussit Ezechias ut offerrent holocausta super altare: cumque offerrentur holocausta, cœperunt laudes canere Domino, & clangere tubis, atque in diversis organis, quæ David rex Israel præparaverat, concrepare.

28 Omni autem turba adorante, cantores, & ii qui tenebant tubas, erant in officio suo, donec compleretur holocaustum.

29 Cumque finita esset oblatio, incurvatus est rex, & omnes qui erant cum eo, & adoraverunt.

30 Præcepitque Ezechias & principes Levitis, ut laudarent Dominum sermonibus David, & Asaph Videntis: qui laudaverunt eum magna lætitia, & incurvato genu adoraverunt.

31 Ezechias autem etiam hæc addidit: Implestis manus vestras Domino, accedite, & offerte victimas, & laudes in domo Domini. Obtulit ergo universa multitudo hostias, & laudes, & holocausta, mente devota.

32 Porro numerus holocaustorum, quæ obtulit multitudo, hic fuit: Tauros septuaginta, arietes centum, agnos ducentos.

33 Sanctificaverunt Domino boves sexcentos, & oves tria millia.

34 Sacerdotes vero pauci erant, nec poterant sufficere ut pelles holocaustorum detraherent: unde & Levitæ fratres eorum adjuverunt eos, donec impleretur opus, & sanctificarentur antistites: Levitæ quippe faciliori ritu sanctificantur, quam sacerdotes.

35 Fuerunt ergo holocausta plurima, adipes pacificorum, & libamina holocaustorum: & completus est cultus domus Domini.

36 Lætatusque est Ezechias, & omnis populus, eo quod ministerium Domini esset expletum. De repente quippe hoc fieri placuerat.

CAPUT XXX.

Ezechias missis in omnem Israel & Judam nuntiis, populum convocat, & sua oratione exhortatur ad immolandum Phase: qua facta, celebrarunt solemnitatem azymorum 14 diebus cum ingenti lætitia, plurimis oblatis victimis.

1 MIsit quoque Ezechias ad omnem Israel & Judam: scripsitque epistolas ad Ephraim & Manassen, ut venirent ad Domum Domini in Jerusalem, & facerent Phase Domino Deo Israel.

2 Inito ergo consilio regis & principum, & universi cœtus Jerusalem, decreverunt ut facerent Phase mense secundo.

3 Non enim potuerant facere in tempore suo, quia sacerdotes, qui possent sufficere, sanctificati non fuerant, & populus nondum congregatus fuerat in Jerusalem.

4 Placuitque sermo regi, & omni multitudini.

5 Et decreverunt ut mitterent nuntios in universum Israel, de Bersabee usque Dan, ut venirent, & facerent Phase Domino Deo Israel in Jerusalem: multi enim non fecerant sicut lege præscriptum est.

6 Perrexeruntque cursores cum epistolis ex regis imperio, & principum ejus, in universum Israel & Judam, juxta id, quod rex jusserat, prædicantes: Filii Israel revertimini ad Dominum Deum Abraham, & Isaac, & Israel: & revertetur ad reliquias, quæ effugerunt manum regis Assyriorum.

7 Nolite fieri sicut patres vestri & fratres, qui recesserunt a Domino Deo patrum suorum, qui tradidit eos in interitum: ut ipsi cernitis.

8 Nolite indurare cervices vestras, sicut patres vestri: tradite manus Domino, & venite ad sanctuarium ejus, quod sanctificavit in æternum: servite Domino Deo patrum vestrorum, & avertetur a vobis ira furoris ejus.

9 Si enim vos reversi fueritis ad Dominum: fratres vestri, & filii habebunt misericordiam coram dominis suis, qui illos duxerunt captivos, & revertentur in terram hanc: pius enim & clemens est Dominus Deus vester, & non avertet faciem suam a vobis, si reversi fueritis ad eum.

10 Igitur cursores pergebant velociter de civitate in civitatem, per terram Ephraim & Manasse usque ad Zabulon, illis irridentibus & subsannantibus eos.

11 Attamen quidam viri ex Aser, & Manasse, & Zabulon, acquiescentes consilio, venerunt Jerusalem.

12 In Juda vero facta est manus Domini ut daret eis cor unum, ut facerent juxta præceptum regis & principum verbum Domini.

13 Congregatique sunt in Jerusalem populi multi, ut facerent solemnitatem azymorum, in mense secundo:

14 Et surgentes destruxerunt altaria, quæ erant in Jerusalem, atque universa, in quibus idolis adolebatur incensum, subvertentes, projecerunt in torrentem Cedron.

15 Immolaverunt autem Phase quartadecima die mensis secundi. Sacerdotes quoque atque Levitæ tandem sanctificati, obtulerunt holocausta in domo Domini:

16 Steteruntque in ordine suo, juxta dispositionem & legem Moysi hominis Dei: Sacer-

dotes

dotes vero suscipiebant effundendum sanguinem de manibus Levitarum.

17 Eo quod multa turba sanctificata non esset: & idcirco immolarent Levitæ Phase his, qui non occurerant sanctificari Domino.

18 Magna etiam pars populi de Ephraim, & Manasse, & Issachar, & Zabulon quæ sanctificata non fuerat, comedit Phase, non juxta quod scriptum est: & oravit pro eis Ezechias, dicens: Dominus bonus propitiabitur

19 Cunctis, qui in toto corde requirunt Dominum Deum patrum suorum: & non imputabit eis quod minus sanctificati sunt.

20 Quem exaudivit Dominus, & placatus est populo.

21 Fecerunt que filii Israel, qui inventi sunt in Jerusalem, sollemnitatem azymorum septem diebus in lætitia magna, laudantes Dominum per singulos dies: Levitæ quoque & sacerdotes, per organa, quæ suo officio congruebant.

22 Et locutus est Ezechias ad cor omnium Levitarum, qui habebant intelligentiam bonam super Domino: & comederunt septem diebus sollemnitatis, immolantes victimas pacificorum, & laudantes Dominum Deum patrum suorum.

23 Placuitque universæ multitudini ut celebrarent etiam alios dies septem: quod & fecerunt cum ingenti gaudio.

24 Ezechias enim rex Juda præbuerat multitudini mille tauros, & septem millia ovium: principes vero dederant populo tauros mille, & oves decem millia: sanctificata est ergo sacerdotum plurima multitudo.

25 Et hilaritate perfusa omnis turba Juda, tam sacerdotum & Levitarum, quam universæ frequentiæ, quæ venerat ex Israel: proselytorum quoque de terra Israel, & habitantium in Juda.

26 Factaque est grandis celebritas in Jerusalem, qualis a diebus Salomonis filii David regis Israel in ea urbe non fuerat.

27 Surrexerunt autem sacerdotes atque Levitæ benedicentes populo: & exaudita est vox eorum: pervenitque oratio in habitaculum sanctum cœli.

CAPUT XXXI.

Populus idola lucosque in Juda & Ephraim demolitur: Ezechias sacerdotes & Levitas componit in ordinem ministerii: populo autem abundantissime offerrente, constitutum, factis horreis qui servarent ac distribuerent Levitico generi quæ oblata erant.

1 CUmque hæc fuissent rite celebrata, egressus est omnis Israel, qui inventus fuerat in urbibus Juda, & fregerunt simulacra, succiderunt que lucos, demoliti sunt excelsa, & altaria destruxerunt, non solum de universo Juda & Benjamin, sed & de Ephraim quoque & Manasse, donec penitus everterent: reversique sunt omnes filii Israel in possessiones & civitates suas.

2 Ezechias autem constituit turmas sacerdotales & Levites per divisiones suas, unumquemque in officio proprio, tam sacerdotum videlicet quam Levitarum, ad holocausta & pacifica, ut ministrarent & confiterentur, canerentque in portis castrorum Domini.

3 Pars autem regis erat, ut de propria ejus substantia offerretur holocaustum, mane scilicet & vespere. Sabbatis quoque, & calendis, & sollemnitatibus ceteris, sicut scriptum est in lege Moysi.

4 Præcepit etiam populo habitanti in Jerusalem, ut darent partes sacerdotibus, & Levitis, ut possent vacare legi Domini.

5 Quod cum percrebuisset in auribus multitudinis, plurimas obtulere primitias filii Israel frumenti, vini, & olei, mellis quoque, & omnium, quæ gignit humus, decimas obtulerunt.

6 Sed & filii Israel & Juda qui habitabant in urbibus Juda, obtulerunt decimas boum & ovium, decimasque sanctorum, quæ voverant Domino Deo suo: atque universa portantes, fecerunt acervos plurimos.

7 Mense tertio cœperunt acervorum jacere fundamenta, & mense septimo compleverunt eos.

8 Cumque ingressi fuissent Ezechias & principes ejus, viderunt acervos, & benedixerunt Domino ac populo Israel.

9 Interrogavitque Ezechias sacerdotes & Levitas, cur ita jacerent acervi.

10 Respondit illi Azarias sacerdos primus de stirpe Sadoc, dicens: Ex quo cœperunt offerri primitiæ in domo Domini, comedimus, & saturati sumus, & remanserunt plurima, eo quod benedixerit Dominus populo suo: reliquiarum autem copia est ista, quam cernis.

11 Præcepit igitur Ezechias ut præparrent horrea in domo Domini. Quod cum fecissent,

12 Intulerunt, tam primitias, quam decimas, & quæcumque voverant, fideliter. Fuit autem præfectus eorum Chonenias Levita, & Semei frater ejus, secundus,

13 Post quem Jahiel, & Azarias, & Nahath, & Asael, & Jerimoth, Jozabad quoque, & Eliel, & Jesmachias, & Mahath, & Banias, præpositi sub manibus Choneniæ, & Semei fratris ejus, ex imperio Ezechiæ regis & Azariæ pontificis domus Dei, ad quos omnia pertinebant.

14 Core vero filius Jemna Levites & janitor orientalis portæ, præpositus erat iis quæ sponte offerebantur Domino, primitiisque & consecratis in Sancta sanctorum.

15 Et sub cura ejus Eden, & Benjamin, Jesue, & Semeias, Amarias quoque & Sechenias, in civitatibus sacerdotum, ut fideliter distribuerent fratribus suis partes, minoribus atque majoribus:

16 Exceptis maribus ab annis tribus & supra, cunctis qui ingrediebantur templum Domini, & quidquid per singulos dies conducebat in ministerio, atque observationibus juxta divisiones suas,

17 Sacerdotibus per familias, & Levitis a vigesimo anno & supra, per ordines & turmas suas,

18 Universaque multitudini, tam uxoribus, quam liberis eorum utriusque sexus, fideliter cibi, de his quæ sanctificata fuerant, præbebantur.

19 Sed & filiorum Aaron per agros, & suburbana urbium singularum, dispositi erant viri, qui partes distribuerent universo sexui masculino de sacerdotibus & Levitis.

20 Fecit ergo Ezechias universa quæ diximus in omni Juda: operatusque est bonum & rectum & verum, coram Domino Deo suo.

21 In universa cultura ministerii domus Domini, juxta legem & ceremonias, volens requirere Deum suum in toto corde suo: fecitque & prosperatus est.

CAPUT XXXII.

Sennacherib Judam invadente & Deum casi blasphemante, Ezechias populum hortatur fidere in Domino, a quo ille minis & blasphemiis nititur eum avertere: orantibus autem Ezechia & Isaia, angelus dissipat exercitum Sennacherib, qui fugiens a filiis occiditur: porro Ezechias nimia felicitate elatus Deum offendit, cui impius filius Manasses succedit.

4. Reg. 18. 13. Eccli. 48. 20. Isa. 36.

1 POst quæ & hujuscemodi veritatem, venit Sennacherib rex Assyriorum, & ingressus Judam, obsedit civitates munitas, volens eas capere.

2 Quod cum vidisset Ezechias, venisse scilicet Sennacherib, & totum belli impetum verti contra Jerusalem,

3 Inito cum principibus consilio, virisque fortissimis, ut obturarent capita fontium, qui erant extra urbem: & hoc omnium decernente sententia,

4 Congregavit plurimam multitudinem, & obturaverunt cunctos fontes, & rivum qui fluebat in medio terræ, dicentes: Ne veniant reges Assyriorum, & inveniant aquarum abundantiam.

5 Ædificavit quoque, agens industrie, omnem murum, qui fuerat dissipatus, & extruxit turres desuper, & forinsecus alterum murum: instauravitque Mello in civitate David, & fecit universi generis armaturam & clypeos:

6 Constituitque principes bellatorum in exercitu: & convocavit universos in platea portæ civitatis, ac locutus est ad cor eorum dicens:

7 Viriliter agite, & confortamini: nolite timere, nec paveatis regem Assyriorum, & universam multitudinem quæ est cum eo: multo enim plures nobiscum sunt, quam cum illo.

8 Cum illo enim est brachium carneum: nobiscum Dominus Deus noster, qui auxiliator est noster, pugnatque pro nobis. Confortatusque est populus hujuscemodi verbis Ezechiæ regis Juda.

9 Quæ postquam gesta sunt, misit Sennacherib rex Assyriorum servos suos in Jerusalem (ipse enim cum universo exercitu obtidebat Lachis) ad Ezechiam regem Juda, & ad omnem populum qui erat in urbe, dicens:

10 Hæc dicit Sennacherib rex Assyriorum: In quo habentes fiduciam sedetis obsessi in Jerusalem?

11 Num Ezechias decipit vos, ut tradat morti in fame & siti, affirmans quod Dominus Deus vester liberet vos de manu regis Assyriorum?

12 Numquid non est iste Ezechias, qui destruxit excelsa illius, & altaria, & præcepit Juda & Jerusalem, dicens: Coram altari uno adorabitis, & in ipso comburetis incensum?

13 An ignoratis quæ ego fecerim, & patres mei, cunctis terrarum populis? numquid prævaluerunt dii gentium, omniumque terrarum, liberare regionem suam de manu mea?

14 Quis est de universis diis gentium quas vastaverunt patres mei, qui potuerit eruere populum suum de manu mea, ut possit etiam Deus vester eruere vos de hac manu?

15 Non vos ergo decipiat Ezechias, nec vana persuasione deludat, neque credatis ei. Si enim nullius potuit deus cunctarum gentium atque regnorum liberare populum suum de manu mea, & de manu patrum meorum, consequenter nec Deus vester poterit eruere vos de manu mea.

16 Sed & alia multa locuti sunt servi ejus contra Dominum Deum, & contra Ezechiam servum ejus.

17 Epistolas quoque scripsit plenas blasphemiæ in Dominum Deum Israel, & locutus est adversus eum: Sicut dii gentium ceterarum non potuerunt liberare populum suum de manu mea, sic & Deus Ezechiæ eruere non poterit populum suum de manu ista.

18 Insuper & clamore magno, lingua Judaica, contra populum qui sedebat in muris Jerusalem, personabat, ut terreret eos, & caperet civitatem.

19 Locutusque est contra Deum Jerusalem, sicut adversum deos populorum terræ, opera manuum hominum.

20 Oraverunt igitur, Ezechias rex, & Isaias filius Amos prophetes, adversum hanc blasphemiam, ac vociferati sunt usque in cœlum.

† Tob. 1. 21.

21 † Et misit Dominus Angelum, qui percussit omnem virum robustum, & bellatorem, & principem exercitus regis Assyriorum: reversusque est cum ignominia in terram suam. Cumque ingressus esset domum dei sui, filii qui egressi fuerant de utero ejus, interfecerunt eum gladio.

22 Salvavitque Dominus Ezechiam & habitatores Jerusalem de manu Sennacherib regis Assyriorum, & de manu omnium, & præstitit eis quietem per circuitum.

23 Multi etiam deferebant hostias & sacrificia Domino in Jerusalem, & munera Ezechiæ regi Juda: qui exaltatus est post hæc coram cunctis gentibus.

†4. Reg. 20. 1. Isa. 38. 1.

24 † In diebus illis ægrotavit Ezechias usque ad mortem, & oravit Dominum: exaudivitque eum, & dedit ei signum.

25 Sed non juxta beneficia, quæ acceperat, retribuit, quia elevatum est cor ejus: & facta est contra eum ira, & contra Judam & Jerusalem.

26 Humiliatusque est postea, eo quod exaltatum fuisset cor ejus, tam ipse, quam habitatores Jerusalem: & idcirco non venit super eos ira Domini in diebus Ezechiæ.

27 Fuit autem Ezechias dives, & inclytus valde, & thesauros sibi plurimos congregavit argenti & auri & lapidis pretiosi, aromatum, & armorum universi generis, & vasorum magni pretii.

28 Apothecas quoque frumenti, vini, & olei, & præsepia omnium jumentorum, caulasque pecorum,

29 Et urbes ædificavit sibi: habebat quippe greges ovium & armentorum innumerabiles, eo quod dedisset ei Dominus substantiam multam nimis.

30 Ipse est Ezechias, qui obturavit superiorem fontem aquarum Gihon, & avertit eas subter ad occidentem urbis David: in omnibus operibus suis fecit prospere quæ voluit.

31 At-

by Google

31 Attamen in legatione principum Babylonis, qui miſi fuerant ad eum, ut interrogarent de portento, quod acciderat ſuper terram, dereliquit eum Deus ut tentaretur, & nota fierent omnia quæ erant in corde ejus.

32 Reliqua autem ſermonum Ezechiæ, & miſericordiarum ejus, ſcripta ſunt in viſione Iſaiæ filii Amos prophetæ, & in Libro regum Juda & Iſrael.

33 Dormivitque Ezechias cum patribus ſuis, & ſepelierunt eum ſuper ſepulcra filiorum David: & celebravit ejus exequias univerſus Juda, & omnes habitatores Jeruſalem: regnavitque Manaſſes filius pro eo.

CAPUT XXXIII.

Manaſſes ob ſuas impietates captivus in Babylonem ducitur, in qua afflictione ad Deum converſus, ſuo regno reſtituitur, & idolis abjectis Dei cultum reſtaurat: cui impius filius Amon ſuccedit: & hoc a ſuis interfecto, regnat pius ejus filius Joſias.

4. Reg. 21. 1. 1 DUodecim annorum erat Manaſſes cum regnare cœpiſſet, & quinquaginta quinque annis regnavit in Jeruſalem.

2 Fecit autem malum coram Domino, juxta abominationes gentium, quas ſubvertit Dominus coram filiis Iſrael:

3 Et converſus inſtauravit excelſa: quæ demolitus fuerat Ezechias pater ejus: conſtruxitque aras Baalim, & fecit lucos, & adoravit omnem militiam cœli, & coluit eam.

4 Ædificavit quoque altaria in domo Domini, de qua dixerat Dominus: † In Jeruſalem erit nomen meum in æternum. † 2. Reg. 7. 10.

5 Ædificavit autem ea cuncto exercitui cœli, in duobus atriis domus Domini.

6 Tranſireque fecit filios ſuos per ignem in Vallebenennom: obſervabat ſomnia, ſectabatur auguria, maleficis artibus interviebat, habebat ſecum magos, & incantatores: multaque mala operatus eſt coram Domino, ut irritaret eum:

† 3 Reg. 8. 18. 7 Sculptile quoque & conflatile ſignum poſuit in domo Dei, † de qua locutus eſt Deus ad David, & ad Salomonem filium ejus, dicens: in domo hac & in Jeruſalem, quam elegi de cunctis tribubus Iſrael, ponam nomen meum in ſempiternum.

8 Et moveri non faciam pedem Iſrael de terra, quam tradidi patribus eorum: ita dumtaxat ſi cuſtodierint facere quæ præcepi eis, cunctamque legem & cæremonias, atque judicia per manum Moyſi.

9 Igitur Manaſſes ſeduxit Judam, & habitatores Jeruſalem, ut facerent malum ſuper omnes gentes, quas ſubverterat Dominus a facie filiorum Iſrael.

10 Locutuſque eſt Dominus ad eum, & ad populum illius, & attendere noluerunt.

11 Idcirco ſuperinduxit eis principes exercitus regis Aſſyriorum: ceperuntque Manaſſen, & vinctum catenis atque compedibus duxerunt in Babylonem.

12 Qui poſtquam coanguſtatus eſt, oravit Dominum Deum ſuum: & egit pœnitentiam valde coram Deo patrum ſuorum.

13 Deprecatuſque eſt eum, & obſecravit intente, & exaudivit orationem ejus, reduxitque eum Jeruſalem in regnum ſuum, & cognovit Manaſſes quod Dominus ipſe eſſet Deus.

14 Poſt hæc ædificavit murum extra civitatem David, ad occidentem Gihon in convalle, ab introitu portæ piſcium per circuitum uſque ad Ophel, & exaltavit illum vehementer: conſtituitque principes exercitus in cunctis civitatibus Juda munitis:

15 Et abſtulit deos alienos, & ſimulacrum de domo Domini, aras quoque, quas fecerat in monte domus Domini, & in Jeruſalem, & projecit omnia extra urbem.

16 Porro inſtauravit altare Domini, & immolavit ſuper illud victimas, & pacifica, & laudem: præcepitque Judæ ut ſerviret Domino Deo Iſrael.

17 Attamen adhuc populus immolabat in excelſis Domino Deo ſuo.

18 Reliqua autem geſtorum Manaſſe: & obſecratio ejus ad Deum ſuum: verba quoque Videntium, qui loquebantur ad eum in nomine Domini Dei Iſrael, continentur in ſermonibus regum Iſrael.

19 Oratio quoque ejus & exauditio, & cuncta peccata atque contemptus, loca etiam in quibus ædificavit excelſa, & fecit lucos & ſtatuas, antequam ageret pœnitentiam, ſcripta ſunt in ſermonibus Hozai.

20 Dormivit ergo Manaſſes cum patribus ſuis, & ſepelierunt eum in domo ſua: regnavitque pro eo filius ejus Amon.

21 Viginti duorum annorum erat Amon cum regnare cœpiſſet, & duobus annis regnavit in Jeruſalem.

22 Fecitque malum in conſpectu Domini, ſicut fecerat Manaſſes pater ejus: & cunctis idolis, quæ Manaſſes fuerat fabricatus, immolavit atque ſervivit.

23 Et non eſt reveritus faciem Domini, ſicut reveritus eſt Manaſſes pater ejus: & multo majora deliquit.

24 Cumque conjuraſſent adverſus eum ſervi ſui, interfecerunt eum in domo ſua.

25 Porro reliqua populi multitudo, cæſis iis, qui Amon percuſſerant, conſtituit regem Joſiam filium ejus pro eo.

CAPUT XXXIV.

Joſias idolorum cultu ſublato, templum inſtaurat, repertoque legis libro conterritus eſt, ex illius præſcripto omnia conſtituit, & convocato populo lectoque libro fœdus cum Domino percuſſit.

4. Reg. 22. 1. 1 OCto annorum erat Joſias cum regnare cœpiſſet, & triginta & uno anno regnavit in Jeruſalem.

2 Fecitque quod erat rectum in conſpectu Domini, & ambulavit in viis David patris ſui: non declinavit neque ad dexteram, neque ad ſiniſtram.

3 Octavo autem anno regni ſui, cum adhuc eſſet puer, cœpit quærere Deum patris ſui David: & duodecimo anno poſtquam regnare cœperat, mundavit Judam & Jeruſalem ab excelſis, & lucis, ſimulacriſque & ſculptilibus.

4 Deſtruxeruntque coram eo aras Baalim: & ſimu-

& simulacra, quæ superposita fuerant, demoliti sunt: lucos etiam, & sculptilia succidit atque comminuit: & super tumulos eorum, qui eis immolare consueverant, fragmenta dispersit.

5 Ossa præterea sacerdotum combussit in altaribus idolorum, mundavitque Judam & Jerusalem.

6 Sed & in urbibus Manasse, & Ephraim, & Simeon, usque Nephthali, cuncta subvertit.

7 Cumque altaria dissipasset, & lucos, & sculptilia contrivisset in frusta, cunctaque delubra demolitus esset de universa terra Israel, reversus est in Jerusalem.

8 Igitur anno octavodecimo regni sui, mundata jam terra, & templo Domini, misit Saphan filium Eseliæ, & Maasiam principem civitatis, & Joha filium Joachaz a commentariis, ut instaurarent domum Domini Dei sui.

9 Qui venerunt ad Helciam sacerdotem magnum: acceptamque ab eo pecuniam, quæ illata fuerat in domum Domini, & quam congregaverant Levitæ, & janitores, de Manasse, & Ephraim, & universis reliquiis Israel, ab omni quoque Juda, & Benjamin, & habitatoribus Jerusalem,

10 Tradiderunt in manibus eorum qui præerant operariis in domo Domini, ut instaurarent templum, & infirma quæque sarcirent.

11 At illi dederunt eam artificibus, & cæmentariis, ut emerent lapides de lapicidinis, & ligna ad commissuras ædificii, & ad contignationem domorum, quas destruxerant reges Juda.

12 Qui fideliter cuncta faciebant. Erant autem præpositi operantium, Jahath & Abdias de filiis Merari, Zacharias & Mosollam de filiis Caath, qui urgebant opus: omnes Levitæ scientes organis canere.

13 Super eos vero, qui ad diversos usus onera portabant, erant scribæ, & magistri de Levitis janitores.

14 Cumque efferrent pecuniam, quæ illata fuerat in templum Domini, reperit Helcias sacerdos Librum legis Domini per manum Moysi.

15 Et ait ad Saphan scribam: Librum legis inveni in domo Domini: Et tradidit ei.

16 At ille intulit volumen ad regem, & nuntiavit ei dicens: Omnia quæ dedisti in manu servorum tuorum, ecce complentur.

17 Argentum, quod repertum est in domo Domini, conflaverunt: datumque est præfectis artificum, & diversa opera fabricantium.

18 Præterea tradidit mihi Helcias sacerdos hunc librum. Quem cum rege præsente recitasset,

19 Audissetque ille verba legis, scidit vestimenta sua:

20 Et præcepit Helciæ, & Ahicam filio Saphan, & Abdon filio Micha, Saphan quoque scribæ, & Asaæ servo regis, dicens:

21 Ite, & orate Dominum pro me, & pro reliquiis Israel & Juda, super universis sermonibus Libri istius, qui repertus est: magnus enim furor Domini stillavit super nos, eo quod non custodierint patres nostri verba Domini, ut facerent omnia quæ scripta sunt in isto volumine.

22 Abiit ergo Helcias, & hi qui simul a rege missi fuerant, ad Oldam prophetidem, uxorem Sellum filii Thecuath, filii Hasra custodis vestium: quæ habitabat in Jerusalem in Secunda: & locuti sunt ei verba, quæ supra narravimus.

23 At illa respondit eis: Hæc dicit Dominus Deus Israel: Dicite viro, qui misit vos ad me:

24 Hæc dicit Dominus: Ecce ego inducam mala super locum istum, & super habitatores ejus, cunctaque maledicta, quæ scripta sunt in Libro hoc, quem legerunt coram rege Juda.

25 Quia dereliquerunt me, & sacrificaverunt diis alienis, ut me ad iracundiam provocarent in cunctis operibus manuum suarum, idcirco stillabit furor meus super locum istum, & non extinguetur.

26 Ad regem autem Juda, qui misit vos pro Domino deprecando, sic loquimini: Hæc dicit Dominus Deus Israel: Quoniam audisti verba voluminis,

27 Atque emollitum est cor tuum, & humiliatus es in conspectu Dei, super his quæ dicta sunt contra locum hunc, & habitatores Jerusalem, reverituſque faciem meam, scidisti vestimenta tua, & flevisti coram me: ego quoque exaudivi te, dicit Dominus.

28 Jam enim colligam te ad patres tuos, & infereris in sepulchrum tuum in pace: nec videbunt oculi tui omne malum, quod ego inducturus sum super locum istum, & super habitatores ejus. † Retulerunt itaque regi cuncta quæ dixerat. † 4. Reg. 23. 1.

29 At ille convocatis universis majoribus natu Juda & Jerusalem,

30 Ascendit in domum Domini, unaque omnes viri Juda & habitatores Jerusalem, sacerdotes & Levitæ, & cunctus populus a minimo usque ad maximum. Quibus audientibus in domo Domini, legit rex omnia verba voluminis:

31 Et stans in tribunali suo, percussit fœdus coram Domino, ut ambularet post eum, & custodiret præcepta, & testimonia, & justificationes ejus, in toto corde suo, & in tota anima sua, faceretque quæ scripta sunt in volumine illo, quod legerat.

32 Adjuravit quoque super hoc omnes, qui reperti fuerant in Jerusalem & Benjamin: & fecerunt habitatores Jerusalem juxta pactum Domini Dei patrum suorum.

33 Abstulit ergo Josias cunctas abominationes de universis regionibus filiorum Israel: & fecit omnes, qui residui erant in Israel, servire Domino Deo suo. Cunctis diebus ejus non recesserunt a Domino Deo patrum suorum.

CAPUT XXXV.

Immolato Phase maxima cum sollemnitate plurimisque victimis, Josias festum azymorum septem diebus celebravit: deinde contra regem Ægypti pugnare tentans, graviterque vulneratus, moritur cum ingenti omnium luctu, & præsertim Jeremiæ prophetæ.

1 FEcit autem Josias in Jerusalem Phase Domino, quod immolatum est quartadecima die mensis primi: 4. Reg. 23. 21.

2 Et constituit sacerdotes in officiis suis,

horta-

hortatusque est eos ut ministrarent in domo Domini.

3 Levitis quoque, ad quorum eruditionem omnis Israel sanctificabatur Domino, locutus est: Ponite arcam in sanctuario templi, quod ædificavit Salomon filius David rex Israel, nequaquam enim eam ultra portabitis: nunc autem ministrate Domino Deo vestro, & populo ejus Israel.

4 Et præparate vos per domos & cognationes vestras, in divisionibus singulorum, sicut præcepit David rex Israel, & descripsit Salomon filius ejus.

5 Et ministrate in sanctuario per familias turmasque Levitici,

6 Et sanctificati immolate Phase: fratres etiam vestros, ut possint juxta verba quæ locutus est Dominus in manu Moysi facere, præparate.

7 Dedit præterea Josias omni populo, qui ibi fuerat inventus in sollemnitate Phase, agnos & hœdos de gregibus, & reliqui pecoris triginta millia, boum quoque tria millia, hæc de regis universa substantia.

8 Duces quoque ejus, sponte quod voverant, obtulerunt, tam populo, quam sacerdotibus, & Levitis. Porro Helcias, & Zacharias, & Jahiel, principes domus Domini, dederunt sacerdotibus ad faciendum Phase pecora commixtim duo millia sexcenta: & boves trecentos.

9 Chonenias autem, & Semeias, etiam Nathanael, fratres ejus, necnon Hasabias, & Jehiel, & Jozabad, principes Levitarum, dederunt ceteris Levitis ad celebrandum Phase quinque millia pecorum, & boves quingentos.

10 Præparatumque est ministerium, & steterunt sacerdotes in officio suo: Levitæ quoque in turmis, juxta regis imperium.

11 Et immolatum est Phase: asperseruntque sacerdotes manu sua sanguinem, & Levitæ detraxerunt pelles holocaustorum:

12 Et separaverunt ea ut darent per domos & familias singulorum, & offerrentur Domino, sicut scriptum est in Libro Moysi: de bobus quoque fecerunt similiter.

13 Et assaverunt Phase super ignem, juxta quod in lege scriptum est: pacificas vero hostias coxerunt in lebetibus, & cacabis, & ollis, & festinato distribuerunt universæ plebi.

14 Sibi autem, & sacerdotibus postea paraverunt: nam in oblatione holocaustorum & adipum usque ad noctem sacerdotes fuerunt occupati: unde Levitæ sibi, & sacerdotibus filiis Aaron paraverunt novissimis.

15 Porro cantores filii Asaph stabant in ordine suo, juxta præceptum David, & Asaph, & Heman, & Idithum, prophetarum regis: Janitores vero per portas singulas observabant, ita ut nec puncto quidem discederent a ministerio: quam ob rem & fratres eorum Levitæ paraverunt eis cibos.

16 Omnis igitur cultura Domini rite completa est in die illa, ut facerent Phase, & offerrent holocausta super altare Domini, juxta præceptum regis Josiæ.

17 Fecerunteque filii Israel, qui reperti fuerant ibi, Phase in tempore illo, & sollemnitatem azymorum septem diebus.

18 Nec fuit Phase simile huic in Israel a diebus Samuelis prophetæ: sed nec quisquam de cunctis regibus Israel fecit Phase sicut Josias, sacerdotibus, & Levitis, & omni Judæ, & Israel qui repertus fuerat, & habitantibus in Jerusalem.

19 Octavodecimo anno regni Josiæ hoc Phase celebratum est.

20 † Postquam instauraverat Josias templum, ascendit Nechao rex Ægypti ad pugnandum in Charcamis juxta Euphraten: & processit in occursum ejus Josias. †4 Reg. 23. 29.

21 At ille, missis ad eum nuntiis, ait: Quid mihi & tibi est rex Juda? non adversum te hodie venio, sed contra aliam pugno domum, ad quam me Deus festinato ire præcepit: desine adversum Deum facere, qui mecum est, ne interficiat te.

22 Noluit Josias reverti, sed præparavit contra eum bellum, nec acquievit sermonibus Nechao ex ore Dei: † verum perrexit ut dimicaret in campo Mageddo. †Zach. 12. 11.

23 Ibique vulneratus a sagittariis, dixit pueris suis: Educite me de prælio, quia oppido vulneratus sum.

24 Qui transtulerunt eum de curru in alterum currum, qui sequebatur eum more regio, & asportaverunt eum in Jerusalem, mortuusque est, & sepultus in mausoleo patrum suorum: & universus Juda & Jerusalem luxerunt eum:

25 Jeremias maxime: ejus omnes cantores atque cantatrices, usque in præsentem diem, lamentationes super Josiam replicant; & quasi lex obtinuit in Israel: Ecce scriptum fertur in lamentationibus.

26 Reliqua autem sermonum Josiæ & misericordiarum ejus, quæ lege præcepta sunt Domini,

27 Opera quoque illius prima & novissima, scripta sunt in libro regum Juda & Israel.

CAPUT XXXVI.

Josia succedit ejus filius Joachaz, quem Nechao rex Ægypti transfert in Ægyptum, fratremque Eliakim, quem Joakim nominat, substituit: quo in Babylonem ducto a Nabuchodonosore, regnat filius Joachim, & hunc rex Assyriorum una cum vasis templi in Babylonem abducit, patruumque illius impium Sedeciam substituit, qui Assyriis rebellans, templo ac Jerusalem incensis, transfertur una cum populi in Babylonem, propter regum & populi peccata: donec per Cyrum regem Persarum primo anno regni ejus redeundi detur facultas.

1 TUlit ergo populus terræ Joachaz filium Josiæ, & constituit regem pro patre suo in Jerusalem. 4. Reg. 23. 30.

2 Viginti trium annorum erat Joachaz cum regnare cœpisset, & tribus mensibus regnavit in Jerusalem.

3 Amovit autem eum rex Ægypti cum veniset in Jerusalem, & condemnavit terram centum talentis argenti, & talento auri.

4 Constituitque pro eo regem, † Eliakim fratrem ejus, super Judam & Jerusalem: & vertit nomen ejus Joakim: ipsum vero Joachaz tulit secum, & abduxit in Ægyptum. †Matt. 1. 13.

5 Viginti quinque annorum erat Joakim cum regnare cœpisset, & undecim annis regnavit in Jerusalem: fecitque malum coram Domino Deo suo.

6 Contra hunc ascendit Nabuchodonosor rex Chaldæorum, & vinctum catenis duxit in Babylonem.

7 Ad quam & vasa Domini transtulit, & posuit ea in templo suo.

8 Reliqua autem verborum Joakim, & abominationum ejus, quas operatus est, & quæ inventa sunt in eo, continentur in Libro regum Juda & Israel. Regnavit autem Joachin filius ejus pro eo.

9 Octo annorum erat Joachin cum regnare cœpisset, & tribus mensibus, ac decem diebus regnavit in Jerusalem, fecitque malum in conspectu Domini.

10 Cumque anni circulus volveretur, misit Nabuchodonosor rex, qui adduxerunt eum in Babylonem, asportatis simul pretiosissimis
4 Reg. 24. 27. Jerem. 37. 1. vasis domus Domini. † Regem vero constituit Sedeciam patruum ejus super Judam & Jerusalem.

11 Viginti & unius anni erat Sedecias cum regnare cœpisset, & undecim annis regnavit in Jerusalem.

12 Fecitque malum in oculis Domini Dei sui: nec erubuit faciem Jeremiæ prophetæ, loquentis ad se ex ore Domini.

13 A rege quoque Nabuchodonosor recessit, qui adjuraverat eum per Deum: & induravit cervicem suam & cor, ut non reverteretur ad Dominum Deum Israel.

14 Sed & universi principes sacerdotum, & populus, prævaricati sunt inique juxta universas abominationes gentium, & polluerunt domum Domini, quam sanctificaverat sibi in Jerusalem.

15 Mittebat autem Dominus Deus patrum suorum ad illos per manum nuntiorum suorum, de nocte consurgens, & quotidie commonens: eo quod parceret populo & habitaculo suo,

16 At illi subsannabant nuntios Dei, & parvipendebant sermones ejus, illudebantque prophetis, donec ascenderet furor Domini in populum ejus, & esset nulla curatio.

17 Adduxit enim super eos regem Chaldæorum, & interfecit juvenes eorum gladio in domo sanctuarii sui: non est misertus adolescentis, & virginis, & senis, nec decrepiti quidem, sed omnes tradidit in manibus ejus.

18 Universaque vasa domus Domini, tam majora, quam minora: & thesauros templi, & regis, & principum, transtulit in Babylonem.

19 Incenderunt hostes domum Dei, destruxeruntque murum Jerusalem, universas turres combusserunt, & quidquid pretiosum fuerat, demoliti sunt.

20 Si quis evaserat gladium, ductus in Babylonem servivit regi, & filiis ejus, donec imperaret rex Persarum,

21 Et completur sermo Domini ex ore Jeremiæ, & celebraret terra sabbata sua: cunctis enim diebus desolationis egit sabbatum, usque dum complerentur septuaginta anni.

†1 Esd. 1. 1. & 6. 3. Jerem. 25. 12. & 29. 10. 22 † Anno autem primo Cyri regis Persarum, ad explendum sermonem Domini, quem locutus fuerat per os Jeremiæ, suscitavit Dominus spiritum Cyri regis Persarum: qui fecit prædicari in universo regno suo, etiam per scripturam: dicens:

23 Hæc dicit Cyrus rex Persarum: Omnia regna terræ dedit mihi Dominus Deus cœli, & ipse præcepit mihi ut ædificarem ei domum in Jerusalem, quæ est in Judæa: quis ex vobis est in omni populo ejus? sit Dominus Deus suus cum eo, & ascendat.

LIBER PRIMUS
ESDRÆ.

CAPUT PRIMUM.

Cyrus, completis 70 captivitatis Babylonicæ annis, divinitus inspiratus reddit is vasis templi Salomonis 5400 captivitatem Israelitis relaxat, concedens templi readificationem.

2. Par. 36. 22. Jerem. 25. 12. & 29. 10. 1 IN anno primo Cyri regis Persarum, ut completur verbum Domini ex ore Jeremiæ, suscitavit Dominus spiritum Cyri regis Persarum: & traduxit vocem in omni regno suo, etiam per scripturam, dicens:

2 Hæc dicit Cyrus rex Persarum: Omnia regna terræ dedit mihi Dominus Deus cœli, & ipse præcepit mihi ut ædificarem ei domum in Jerusalem, quæ est in Judæa.

3 Quis est in vobis de universo populo ejus? Sit Deus illius cum ipso. Ascendat in Jerusalem, quæ est in Judæa, & ædificet domum Domini Dei Israel, ipse est Deus qui est in Jerusalem.

4 Et omnes reliqui in cunctis locis ubicumque habitant, adjuvent eum viri de loco suo, argento & auro, & substantia, & pecoribus, excepto quod voluntarie offerunt templo Dei, quod est in Jerusalem.

5 Et surrexerunt principes patrum de Juda, & Benjamin, & Sacerdotes, & Levitæ, & omnis cujus Deus suscitavit spiritum, ut ascenderent ad ædificandum templum Domini, quod erat in Jerusalem.

6 Universique qui erant in circuitu, adjuverunt manus eorum in vasis argenteis & aureis, in substantia & jumentis, in suppellectili, exceptis his, quæ sponte obtulerant.

7 Rex quoque Cyrus protulit vasa templi Domini, quæ tulerat Nabuchodonosor de Jerusalem, & posuerat ea in templo dei sui.

8 Protulit autem ea Cyrus rex Persarum per manum Mithridatis filii Gazabar, & annumeravit ea Sassabasar principi Juda.

9 Et hic est numerus eorum: Phialæ aureæ triginta, Phialæ argenteæ mille, cultri viginti novem, scyphi aurei triginta,

10 Scyphi argentei secundi quadringenti decem, vasa alia mille.

11 Omnia vasa aurea & argentea, quinque millia quadringenta: universa tulit Sassabasar, cum his qui ascendebant de transmigratione Babylonis in Jerusalem.

CA-

CAPUT II.

Numerus revertentium duce Zorobabel e captivitate Babylonica in Jerusalem, ac donorum in reedificationem templi oblatorum.

1 HI sunt autem provinciæ filii, qui ascenderunt de captivitate, quam transtulerat Nabuchodonosor rex Babylonis in Babylonem, & reversi sunt in Jerusalem & Judam, unusquisque in civitatem suam.

3. Esd. 7. 6.

2 Qui venerunt cum Zorobabel: Josue, Nehemia, Saraia, Rahelaia, Mardochai, Belsan, Mesphar, Beguai, Rehum, Baana. Numerus virorum populi Israel:

3 Filii Pharos, duo millia centum septuagintaduo.

4 Filii Sephatia, trecenti septuagintaduo.

5 Filii Area, septingenti septuaginta quinque.

6 Filii Phahath Moab, filiorum Josue: Joab, duo millia octingenti duodecim.

7 Filii Ælam, mille ducenti quinquaginta quatuor.

8 Filii Zethua, nongenti quadragintaquinque.

9 Filii Zachai, septingenti sexaginta.

10 Filii Bani, sexcenti quadragintaduo.

11 Filii Bebai, sexcenti vigintitres.

12 Filii Azgad, mille ducenti vigintiduo.

13 Filii Adonicam, sexcenti sexaginta sex.

14 Filii Beguai, duo millia quinquagintasex.

15 Filii Adin, quadringenti quinquaginta quatuor.

16 Filii Ather, qui erant ex Ezechia, nonagintaocto.

17 Filii Besai, trecenti vigintitres.

18 Filii Jora, centum duodecim.

19 Filii Hasum, ducenti vigintitres.

20 Filii Gebbar, nonagintaquinque.

21 Filii Bethlehem, centum vigintitres.

22 Viri Netupha, quinquagintasex.

23 Viri Anathoth, centum vigintiocto.

24 Filii Azmaveth, quadragintaduo.

25 Filii Cariathiarim, Cephira, & Beroth, septingenti quadragintatres.

26 Filii Rama & Gabaa, sexcenti viginti unus.

27 Viri Machmas, centum vigintiduo.

28 Viri Bethel & Hai, ducenti vigintitres.

29 Filii Nebo, quinquagintaduo.

30 Filii Megbis, centum quinquagintasex.

31 Filii Elam alterius, mille ducenti quinquagintaquatuor.

32 Filii Harim, trecenti viginti.

33 Filii Lod, Hadid, & Ono, septingenti vigintiquinque.

34 Filii Jericho, trecenti quadragintaquinque.

35 Filii Senaa, tria millia sexcenti triginta.

36 Sacerdotes: Filii Jadaia in domo Josue, nongenti septuagintatres.

37 Filii Emmer, mille quinquagintaduo.

38 Filii Phesbur, mille ducenti quadraginta septem.

39 Filii Harim, mille decem & septem.

40 Levitæ: Filii Josue & Cedmihel filiorum Odoviæ, septuagintaquatuor.

41 Cantores: Filii Asaph, centum vigintiocto.

42 Filii Janitorum: filii Sellum, filii Ater, filii Telmon, filii Accub, filii Hatita, filii Sobai: universi centum trigintanovem.

43 Nathinæi, filii Siha, filii Hasupha, filii Tabbaoth,

44 Filii Ceros, filii Sia, filii Phadon,

45 Filii Lebana, filii Hagaba, filii Accub,

46 Filii Hagab, filii Semlai, filii Hanan,

47 Filii Gaddel, filii Gaher, filii Raaja,

48 Filii Rasin, filii Necoda, filii Gazam,

49 Filii Aza, filii Phasea, filii Besoe,

50 Filii Asena, filii Munim, filii Nephusim,

51 Filii Bacbuc, filii Hacupha, filii Harhur,

52 Filii Besluth, filii Mahida, filii Harsa,

53 Filii Bercos, filii Sisara, filii Thema,

54 Filii Natia, filii Hatipha,

55 Filii servorum Salomonis, filii Sotai, filii Sopheret, filii Pharuda,

56 Filii Jala, filii Dercon, filii Geddel,

57 Filii Saphatia, filii Hatil, filii Phochereth, qui erant de Asebaim, filii Ami.

58 Omnes Nathinæi, & filii servorum Salomonis, trecenti nonagintaduo.

59 Et hi qui ascenderunt de Thelmala, Thelharsa, Cherub, & Adon, & Emer: & non potuerunt indicare domum patrum suorum & semen suum, utrum ex Israel essent.

60 Filii Dalaia, filii Tobia, filii Necoda, sexcenti quinquagintaduo.

61 Et de filiis sacerdotum, filii Hobia, filii Accos, filii Berzellai, qui accepit de filiabus Berzellai Galaaditis, uxorem, & vocatus est nomine eorum:

62 Hi quæsierunt scripturam genealogiæ suæ, & non invenerunt, & ejecti sunt de sacerdotio.

63 Et dixit Atherfatha eis, ut non comederent de Sancto sanctorum, donec surgeret sacerdos doctus atque perfectus.

64 Omnis multitudo quasi unus, quadragintaduo millia trecenti sexaginta:

65 Exceptis servis eorum, & ancillis, qui erant septem millia trecenti triginta septem: & in ipsis cantores atque cantatrices ducenti.

66 Equi eorum septingenti triginta sex, muli eorum, ducenti quadragintaquinque.

67 Cameli eorum, quadringenti triginta quinque, asini eorum, sex millia septingenti viginti.

68 Et de principibus patrum, cum ingrederentur templum Domini, quod est in Jerusalem, sponte obtulerunt in domum Dei ad extruendam eam in loco suo.

69 Secundum vires suas dederunt impensas operis, auri solidos sexaginta millia, & mille, argenti minas quinque millia, & vestes sacerdotales centum.

79 Habitaverunt ergo sacerdotes, & Levitæ, & de populo, & cantores, & janitores, & Nathinæi, in urbibus suis, universusque Israel in civitatibus suis.

CAPUT III.

Convocato populo in Jerusalem extruitur altare, super quo victima efferuntur: celebratur quoque septem diebus festum tabernaculorum: & secundo reversionis anno templum fundatur, populo vociferante partim ex gaudio, partim ex fletu.

1 JAmque venerat mensis septimus, & erant filii Israel in civitatibus suis: congrega-

tus est ergo populus quasi vir unus in Jerusalem:

2 Et surrexit Josue filius Josedec, & fratres ejus sacerdotes, & Zorobabel filius Salathiel, & fratres ejus, & ædificaverunt altare Dei Israel, ut offerrent in eo holocaustomata, sicut scriptum est in lege Moysi viri Dei.

3 Collocaverunt autem altare Dei super bases suas, deterrentibus eos per circuitum populis terrarum, & obtulerunt super illud holocaustum Domino mane & vespere:

4 Fecerunteque sollemnitatem tabernaculorum, sicut scriptum est, & holocaustum diebus singulis per ordinem secundum præceptum opus diei in die suo.

5 Et post hæc holocaustum jugo, tam in calendis quam in universis sollemnitatibus Domini, quæ erant consecratæ, & in omnibus in quibus ultro offerebatur munus Domino.

6 A primo die mensis septimi cœperunt offerre holocaustum Domino: porro templum Dei nondum fundatum erat.

7 Dederunt autem pecunias latomis & cæmentariis: cibum quoque, & potum, & oleum, Sidoniis Tyriisque, ut deferrent ligna cedrina de Libano ad mare Joppe, juxta quod præceperat Cyrus rex Persarum eis.

8 Anno autem secundo adventus eorum ad templum Dei in Jerusalem, mense secundo, cœperunt Zorobabel filius Salathiel, & Josue filius Josedec, & reliqui de fratribus eorum sacerdotes, & Levitæ, & omnes qui venerant de captivitate in Jerusalem, & constituerunt Levitas a viginti annis & supra, ut urgerent opus Domini.

9 Stetique Josue & filii ejus, & fratres ejus, Cedmihel & filii ejus, & filii Juda, quasi vir unus, ut instarent super eos qui faciebant opus in templo Dei: filii Henadad, & filii eorum, & fratres eorum Levitæ.

10 Fundato igitur a cæmentariis templo Domini, steterunt sacerdotes in ornatu suo cum tubis: & Levitæ filii Asaph in cymbalis, ut laudarent Deum per manus David regis Israel.

11 Et concinebant in hymnis, & confessione Domino: Quoniam bonus, quoniam in æternum misericordia ejus super Israel. Omnis quoque populus vociferabatur clamore magno in laudando Dominum, eo quod fundatum esset templum Domini.

12 Plurimi etiam de sacerdotibus & Levitis, & principes patrum, & seniores, qui viderant templum prius cum fundatum esset, & hoc templum in oculis eorum, flebant voce magna: & multi vociferantes in lætitia, elevabant vocem.

13 Nec poterat quisquam agnoscere vocem clamoris lætantium, & vocem fletus populi: commixtim enim populus vociferabatur clamore magno, & vox audiebatur procul.

CAPUT IV.

Israelis hostes Samaritani, qui ab Assur missi fuerant ad inhabitandas urbes Samariæ, impediunt templi & urbis instaurationem, quod non admitterentur ut simul ædificarent, & usque ad secundum Darii annum intermissi procurant.

1 AUdierunt autem hostes Judæ & Benjamin, quia filii captivitatis ædificarent templum Domini Deo Israel:

2 Et accedentes ad Zorobabel, & ad principes patrum, dixerunt eis: Ædificemus vobiscum, quia ita ut vos, quærimus Deum vestrum: ecce nos immolavimus victimas a diebus Asor Haddan regis Assur, qui adduxit nos huc.

3 Et dixit eis Zorobabel, & Josue, & reliqui principes patrum Israel: Non est vobis & nobis ut ædificemus domum Deo nostro, sed nos ipsi soli ædificabimus Domino Deo nostro, sicut præcepit nobis Cyrus rex Persarum.

4 Factum est igitur, ut populus terræ impediret manus populi Judæ, & turbaret eos in ædificando.

5 Conduxerunt autem adversus eos consiliatores, ut destruerent consilium eorum omnibus diebus Cyri regis Persarum, & usque ad regnum Darii regis Persarum.

6 In regno autem Assueri, in principio regni ejus, scripserunt accusationem adversus habitatores Juda & Jerusalem.

7 Et in diebus Artaxerxis scripsit Beselam Mithridates, & Thabeel, & reliqui, qui erant in consilio eorum, ad Artaxerxem regem Persarum: epistola autem accusationis scripta erat Syriace, & legebatur sermone Syro.

8 Reum Beelteem, & Samsai scriba, scripserunt epistolam unam de Jerusalem Artaxerxi regi, hujuscemodi:

9 Reum Beelteem & Samsai scriba, & reliqui consiliatores eorum, Dinæi, & Apharsathachæi, Terphalæi, Apharsæi, Erchuæi, Babylonii, Susanechæi, Dievi, & Ælamitæ,

10 Et ceteri de gentibus, quas transtulit Asenaphar magnus & gloriosus: & habitare eas fecit in civitatibus Samariæ, & in reliquis regionibus trans flumen in pace.

11 (Hoc est exemplar epistolæ, quam miserunt ad eum) Artaxerxi regi, servi tui, viri qui sunt trans fluvium, salutem dicunt.

12 Notum sit regi, quia Judæi, qui ascenderunt a te ad nos, venerunt in Jerusalem civitatem rebellem & pessimam, quam ædificant, extruentes muros ejus, & parietes componentes.

13 Nunc igitur notum sit regi, quia si civitas illa ædificata fuerit, & muri ejus instaurati, tributum, & vectigal, & annuos reditus non dabunt, & usque ad reges hæc noxa perveniet.

14 Nos autem memores salis, quod in palatio comedimus, & quia læsiones regis videre nefas ducimus, idcirco misimus & nuntiavimus regi,

15 Ut recenseas in libris historiarum patrum tuorum, & invenies scriptum in commentariis: & scies quoniam urbs illa, urbs rebellis est, & nocens regibus & provinciis, & bella concitatur in ea ex diebus antiquis: quam ob rem & civitas ipsa destructa est.

16 Nuntiamus nos regi, quoniam si civitas illa ædificata fuerit, & muri ipsius instaurati, possessionem trans fluvium non habebis.

17 Verbum misit rex ad Reum Beelteem, & Samsai scribam, & ad reliquos qui erant in consilio eorum habitatores Samariæ, & ceteris trans fluvium, salutem dicens & pacem.

18 Accusatio, quam misistis ad nos, manifeste lecta est coram me,

19 Et a me præceptum est: & recensuerunt, inveneruntque quoniam civitas illa a diebus antiquis adversum reges rebellat, & seditiones, & prælia concitantur in ea:

20 Nam & reges fortiſſimi fuerunt in Jeruſalem, qui & dominati ſunt omni regioni, quæ trans fluvium eſt: tributum quoque & vectigal, & reditus accipiebant,

21 Nunc ergo audite ſententiam: Prohibeatis viros illos, ut urbs illa non ædificetur, donec ſi forte a me juſſum fuerit.

22 Videte ne negligenter hoc impleatis, & paulatim creſcat malum contra reges.

23 Itaque exemplum edicti Artaxerxis regis lectum eſt coram Reum Beelteem, & Samſai ſcriba, & conſiliariis eorum: & abierunt feſtini in Jeruſalem ad Judæos, & prohibuerunt eos in brachio & robore.

24 Tunc intermiſſum eſt opus domus Domini in Jeruſalem, & non fiebat uſque ad annum ſecundum regni Darii regis Perſarum.

CAPUT V.

Aggæi & Zachariæ prophetarum exhortatione templi ædificatio repetitur, fruſtra conantibus hoc impedire principibus qui trans flumen in Samaria conſtituti erant a rege Aſſyriorum.

1 PRophetaverunt autem Aggæus propheta & Zacharias filius Addo, prophetantes ad Judæos, qui erant in Judæa & Jeruſalem, in nomine Dei Iſrael.

2 Tunc ſurrexerunt Zorobabel filius Salathiel, & Joſue filius Joſedec, & cœperunt ædificare templum Dei in Jeruſalem, & cum eis prophetæ Dei adjuvantes eos.

3 In ipſo autem tempore venit ad eos Thathanai, qui erat dux trans flumen, & Stharbuzanai, & conſiliarii eorum: ſicque dixerunt eis: Quis dedit vobis conſilium ut domum hanc ædificaretis, & muros ejus inſtauraretis?

4 Ad quod reſpondimus eis, quæ eſſent nomina hominum auctorum ædificationis illius.

5 Oculus autem Dei eorum factus eſt ſuper ſenes Judæorum, & non potuerunt inhibere eos. Placuitque ut res ad Darium referretur, & tunc ſatisfacerent adverſus accuſationem illam.

6 Exemplar epiſtolæ, quam miſit Thathanai dux regionis trans flumen, & Stharbuzanai, & conſiliatores ejus Arphaſachæi, qui erant trans flumen, ad Darium regem.

7 Sermo, quem miſerant ei, ſic ſcriptus erat: Dario regi pax omnis.

8 Notum ſit regi, iſſe nos ad Judæam provinciam, ad domum Dei magni, quæ ædificatur lapide impolito, & ligna ponuntur in parietibus: opuſque illud diligenter extruitur, & creſcit in manibus eorum.

9 Interrogavimus ergo ſenes illos, & ita diximus eis: Quis dedit vobis poteſtatem ut domum hanc ædificaretis, & muros hos inſtauraretis?

10 Sed & nomina eorum quæſivimus ab eis, ut nuntiaremus tibi: ſcripſimuſque nomina eorum virorum, qui ſunt principes in eis.

11 Hujuſcemodi autem ſermonem reſponderunt nobis, dicentes: Nos ſumus ſervi Dei cœli & terræ, & ædificamus templum, quod erat extructum ante hos annos multos, quodque rex Iſrael magnus ædificaverat, & extruxerat:

12 Poſtquam autem ad iracundiam provocaverunt patres noſtri Deum cœli, tradidit eos in manus Nabuchodonoſor regis Babylonis Chaldæi, domum quoque hanc deſtruxit, & populum ejus tranſtulit in Babylonem.

13 Anno autem primo Cyri regis Babylonis, Cyrus rex propoſuit edictum ut domus Dei hæc ædificaretur.

14 Nam & vaſa templi Dei aurea & argentea, quæ Nabuchodonoſor tulerat de templo, quod erat in Jeruſalem, & aſportaverunt ea in templum Babylonis, protulit Cyrus rex de templo Babylonis, & data ſunt Saſſabaſar vocabulo, quem & principem conſtituit,

15 Dixitque ei: Hæc vaſa tolle, & vade, & pone ea in templo quod eſt in Jeruſalem, & domus Dei ædificetur in loco ſuo.

16 Tunc itaque Saſſabaſar ille venit & poſuit fundamenta templi Dei in Jeruſalem, & ex eo tempore uſque nunc ædificatur, & necdum completum eſt.

17 Nunc ergo, ſi videtur regi bonum, recenſeat in bibliotheca regis, quæ eſt in Babylone, utrumnam a Cyro rege juſſum fuerit ut ædificaretur domus Dei in Jeruſalem, & voluntatem regis ſuper hac re mittat ad nos.

CAPUT VI.

Darius Cyri decretum de templo extruendo in bibliotheca ſua inventum jubet compleri ſuppeditato ſumptu: templum autem ſexto Darii anno abſolutum, cum ingenti lætitia plurimiſque victimis dedicatur, ac Paſcha ſeptem diebus celebratur.

1 TUnc Darius rex præcepit: & recenſuerunt in bibliotheca librorum, qui erant repoſiti in Babylone,

2 Et inventum eſt in Ecbatanis, quod eſt caſtrum in Medena provincia, volumen unum, taliſque ſcriptus erat in eo commentarius:

3 Anno primo Cyri regis: Cyrus rex decrevit ut domus Dei ædificaretur, quæ eſt in Jeruſalem, in loco ubi immolent hoſtias, & ut ponant fundamenta ſupportantia altitudinem cubitorum ſexaginta, & latitudinem cubitorum ſexaginta,

4 Ordines de lapidibus impolitis tres, & ſic ordines de lignis novis: ſumptus autem de domo regis dabuntur.

5 Sed & vaſa templi Dei aurea & argentea, quæ Nabuchodonoſor tulerat de templo Jeruſalem, & attulerat ea in Babylonem, reddantur, & referantur in templum in Jeruſalem in locum ſuum, quæ & poſita ſunt in templo Dei.

6 Nunc ergo Thathanai dux regionis, quæ eſt trans flumen, Stharbuzanai, & conſiliarii veſtri Apharſachæi, qui eſtis trans flumen, procul recedite ab illis,

7 Et dimittite fieri templum Dei illud a duce Judæorum, & a ſenioribus eorum, ut domum Dei illam ædificent in loco ſuo.

8 Sed & a me præceptum eſt, quod oporteat fieri a presbyteris Judæorum illis, ut ædificetur domus Dei, ſcilicet ut de arca regis, id eſt, de tributis, quæ dantur de regione trans flumen, ſtudioſe ſumptus dentur viris illis, ne impediatur opus.

9 Quod ſi neceſſe fuerit, & vitulos, & agnos, & hœdos in holocauſtum Deo cœli, frumentum, ſal, vinum, & oleum, ſecundum ritum ſacerdotum, qui ſunt in Jeruſalem, detur eis per ſingulos dies, ne ſit in aliquo querimonia.

10 Et offerant oblationes Deo cœli, orentque pro vita regis, & filiorum ejus.

11 A me ergo positum est decretum: Ut omnis homo qui hanc mutaverit jussionem, tollatur lignum de domo ipsius, & erigatur, & configatur in eo, domus autem ejus publicetur.

12 Deus autem, qui habitare fecit nomen suum ibi, dissipet omnia regna, & populum qui extenderit manum suam ut repugnet, & dissipet domum Dei illam, quæ est in Jerusalem. Ego Darius statui decretum, quod studiose impleri volo.

13 Igitur Thathanai dux regionis trans flumen, & Stharbuzanai, & consiliarii ejus, secundum quod præceperat Darius rex, sic diligenter executi sunt.

14 Seniores autem Judæorum ædificabant, & prosperabantur juxta prophetiam Aggæi prophetæ, & Zachariæ filii Addo, & ædificaverunt & construxerunt, jubente Deo Israel, & jubente Cyro, & Dario, & Artaxerxe, regibus Persarum:

15 Et compleverunt domum Dei istam, usque ad diem tertium mensis Adar, qui est annus sextus regni Darii regis.

16 Fecerunt autem filii Israel, sacerdotes & Levitæ, & reliqui filiorum transmigrationis, dedicationem domus Dei in gaudio.

17 Et obtulerunt in dedicationem domus Dei, vitulos centum, arietes ducentos, agnos quadringentos, hircos caprarum pro peccato totius Israel duodecim, juxta numerum tribuum Israel.

18 Et statuerunt sacerdotes in ordinibus suis, & Levitas in vicibus suis, super opera Dei in Jerusalem, † sicut scriptum est in Libro Moysi.

Num. 6. & 9.

19 Fecerunt autem filii Israel transmigrationis, Pascha, quartadecima die mensis primi.

20 Purificati enim fuerant sacerdotes & Levitæ quasi unus: omnes mundi ad immolandum pascha universis filiis transmigrationis, & fratribus suis sacerdotibus, & sibi.

21 Et comederunt filiis Israel, qui reversi fuerant de transmigratione, & omnes qui se separaverant a coinquinatione gentium terræ ad eos, ut quærerent Dominum Deum Israel.

22 Et fecerunt solemnitatem azymorum septem diebus in lætitia, quoniam lætificaverat eos Dominus, & converterat cor regis Assur ad eos, ut adjuvaret manus eorum in opere domus Domini Dei Israel.

CAPUT VII.

Esdras scriba, assumptis comitibus, Jerusalem ascendit cum edicto regis magnisque muneribus, legem Dei docturus populumque recturus: & refertur regis edictum.

1 POst hæc autem verba, in regno Artaxerxis regis Persarum, Esdras filius Saraiæ, filii Azariæ, filii Helciæ,

2 Filii Sellum, filii Sadoc, filii Achitob,

3 Filii Amariæ, filii Azariæ, filii Marajoth,

4 Filii Zaraiæ, filii Osi, filii Bocci,

5 Filii Abisue, filii Phinees, filii Eleazar, filii Aaron sacerdotis ab initio.

6 Ipse Esdras ascendit de Babylone, & ipse scriba velox in lege Moysi, quam Dominus Deus dedit Israel: & dedit ei rex, secundum manum Domini Dei ejus super eum, omnem petitionem ejus.

7 Et ascenderunt de filiis Israel, & de filiis sacerdotum, & de filiis Levitarum, & de cantoribus, & de janitoribus, & de Nathinæis, in Jerusalem, anno septimo Artaxerxis regis.

8 Et venerunt in Jerusalem mense quinto, ipse est annus septimus regis.

9 Quia in primo die mensis primi cœpit ascendere de Babylone, & in primo die mensis quinti venit in Jerusalem, juxta manum Dei sui bonam super se.

10 Esdras enim paravit cor suum, ut investigaret legem Domini, & faceret & doceret in Israel præceptum & judicium.

11 Hoc est autem exemplar epistolæ edicti, quod dedit rex Artaxerxes Esdræ sacerdoti, scribæ erudito in sermonibus & præceptis Domini, & cæremoniis ejus in Israel.

12 Artaxerxes rex regum Esdræ sacerdoti, scribæ legis Dei cœli doctissimo, salutem.

13 A me decretum est, ut cuicumque placuerit in regno meo de populo Israel, & de sacerdotibus ejus, & de Levitis, ire in Jerusalem, tecum vadat.

14 A facie enim regis, & septem consiliatorum ejus, missus es, ut visites Judæam & Jerusalem in lege Dei tui, quæ est in manu tua:

15 Et ut feras argentum & aurum, quod rex & consiliatores ejus sponte obtulerunt Deo Israel, cujus in Jerusalem tabernaculum est.

16 Et omne argentum & aurum quodcumque inveneris in universa provincia Babyloniis, & populus offerre voluerit, & de sacerdotibus quæ sponte obtulerint domui Dei sui, quæ est in Jerusalem,

17 Libere accipe, & studiose eme de hac pecunia vitulos, arietes, agnos, & sacrificia & libamina eorum, & offer ea super altare templi Dei vestri, quod est in Jerusalem.

18 Sed & si quid tibi & fratribus tuis placuerit, de reliquo argento & auro ut faciatis, juxta voluntatem Dei vestri facite.

19 Vasa quoque, quæ dantur tibi in ministerium domus Dei tui: trade in conspectu Dei in Jerusalem.

20 Sed & cetera, quibus opus fuerit in domum Dei tui, quantumcumque necesse est ut expendas, dabitur de thesauro, & de fisco regis,

21 Et a me. Ego Artaxerxes rex, statui atque decrevi omnibus custodibus arcæ publicæ, qui sunt trans flumen, ut quodcumque petierit a vobis Esdras sacerdos, scriba legis Dei cœli, absque mora detis,

22 Usque ad argenti talenta centum, & usque ad frumenti coros centum, & usque ad vini batos centum, & usque ad batos olei centum, sal vero absque mensura.

23 Omne, quod ad ritum Dei cœli pertinet, tribuatur diligenter in domo Dei cœli: ne forte irascatur contra regnum regis, & filiorum ejus.

24 Vobis quoque notum facimus de universis sacerdotibus, & Levitis, & cantoribus, & janitoribus, Nathinæis, & ministris domus Dei hujus, ut vectigal, & tributum, & annonas, non habeatis potestatem imponendi super eos.

25 Tu autem Esdra, secundum sapientiam Dei tui, quæ est in manu tua, constitue judices & præsides, ut judicent omni populo qui

est

est trans flumen, his videlicet qui noverunt legem Dei tui, sed & imperitos docete libere.

26 Et omnis qui non fecerit legem Dei tui, & legem regis diligenter, judicium erit de eo, sive in mortem, sive in exilium, sive in condemnationem substantiæ ejus, vel certe in carcerem.

27 Benedictus Dominus Deus patrum nostrorum, qui dedit hoc in corde regis, ut glorificaret domum Domini, quæ est in Jerusalem,

28 Et in me inclinavit misericordiam suam coram rege & consiliatoribus ejus, & universis principibus regis potentibus: & ego confortatus manu Domini Dei mei, quæ erat in me, congregavi de Israel principes qui ascenderent mecum.

CAPUT VIII.

Recensentur qui de Babylone ascenderunt cum Esdra: qui indicto jejunio pro directione itineris Deum precantes, prospere perveniunt in Jerusalem, ac vasa quæ secum attulerunt, in templum adferunt cultu victimis.

1 HI sunt ergo principes familiarum, & genealogia eorum, qui ascenderunt mecum in regno Artaxerxis regis de Babylone.

2 De filiis Phinees, Gersom. De filiis Ithamar, Daniel. De filiis David, Hattus.

3 De filiis Secheniæ, filiis Pharos, Zacharias: & cum eo numerati sunt viri centum quinquaginta.

4 De filiis Phahath Moab, Elioenai filius Zarehe, & cum eo ducenti viri.

5 De filiis Secheniæ, filius Ezechiel, & cum eo trecenti viri.

6 De filiis Adan, Abed filius Jonathan, & cum eo quinquaginta viri.

7 De filiis Alam, Isaias filius Athaliæ, & cum eo septuaginta viri.

8 De filiis Saphatiæ, Zebedia filius Michael, & cum eo octoginta viri.

9 De filiis Joab, Obedia filius Jahiel, & cum eo ducenti decem & octo viri.

10 De filiis Selomith, filius Josphiæ, & cum eo centum sexaginta viri.

11 De filiis Bebai, Zacharias filius Bebai, & cum eo vigintiocto viri.

12 De filiis Azgæ, Johanan filius Eccetan, & cum eo centum & decem viri.

13 De filiis Adonicam, qui erant novissimi: & hæc nomina eorum: Elipheleth, & Jeuiel, & Samaias, & cum eis sexaginta viri.

14 De filiis Begui, Uthai & Zachur, & cum eis septuaginta viri.

15 Congregavi autem eos ad fluvium, qui decurrit ad Ahava, & mansimus ibi tribus diebus: quæsivique in populo & in sacerdotibus de filiis Levi, & inveni ibi.

16 Itaque misi Eliezer, & Ariel, & Semeiam, & Elnathan, & Jarib, & alterum Elnathan, & Nathan, & Zachariam, & Mosollam principes: & Joiarib, & Elnathan sapientes.

17 Et misi eos ad Eddo, qui est primus in Chasphiæ loco, & posui in ore eorum verba, quæ loquerentur ad Eddo, & fratres ejus Nathinæos, in loco Chasphiæ, ut adducerent nobis ministros domus Dei nostri.

18 Et adduxerunt nobis per manum Dei nostri bonam super nos, virum doctissimum de filiis Moholi filii Levi filii Israel, & Sarabiam & filios ejus & fratres ejus decem & octo,

19 Et Hasabiam, & cum eo Isaiam de filiis Merari, fratresque ejus & filios ejus viginti:

20 Et de Nathinæis, quos dederat David & principes ad ministeria Levitarum, Nathinæos ducentos viginti: omnes hi suis nominibus vocabantur.

21 Et prædicavi ibi jejunium juxta fluvium Ahava, ut affligeremur coram Domino Deo nostro, & peteremus ab eo viam rectam nobis & filiis nostris, universæque substantiæ nostræ.

22 Erubui enim petere a rege auxilium & equites, qui defenderent nos ab inimico in via: quia dixeramus regi: Manus Dei nostri est super omnes, qui quærunt eum in bonitate: & imperium ejus, & fortitudo ejus, & furor super omnes, qui derelinquunt eum.

23 Jejunavimus autem, & rogavimus Deum nostrum per hoc: & evenit nobis prospere.

24 Et separavi de principibus sacerdotum duodecim, Sarabiam, & Hasabiam, & cum eis de fratribus eorum decem.

25 Appendique eis argentum & aurum, & vasa contecrata domus Dei nostri, quæ obtulerat rex & consiliatores ejus, & principes ejus, universusque Israel eorum qui inventi fuerant:

26 Et appendi in manibus eorum argenti talenta sexcenta quinquaginta, & vasa argentea centum, auri centum talenta:

27 Et crateres aureos viginti, qui habebant solidos millenos, & vasa æris fulgentis optimi duo, pulchra ut aurum.

28 Et dixi eis: Vos sancti Domini, & vasa sancta, & argentum & aurum quod sponte oblatum est Domino Deo patrum nostrorum:

29 Vigilate & custodite, donec appendatis coram principibus sacerdotum, & Levitarum, & ducibus familiarum Israel in Jerusalem, in thesaurum domus Domini.

30 Susceperunt autem sacerdotes & Levitæ pondus argenti & auri, & vasorum, ut deferrent Jerusalem in domum Dei nostri.

31 Promovimus ergo a flumine Ahava duodecimo die mensis primi ut pergeremus Jerusalem: & manus Dei nostri fuit super nos, & liberavit nos de manu inimici & insidiatoris in via.

32 Et venimus Jerusalem, & mansimus ibi tribus diebus.

33 Die autem quarta appensum est argentum, & aurum, & vasa in domo Dei nostri, per manum Meremoth filii Uriæ sacerdotis, & cum eo Eleazar filius Phinees, cumque eis Jozabed filius Josue, & Noadaia filius Bennoi Levitæ,

34 Juxta numerum & pondus omnium: descriptumque est omne pondus in tempore illo.

35 Sed & qui venerant de captivitate filii transmigrationis, obtulerunt holocaustomata Deo Israel, vitulos duodecim pro omni populo Israel, arietes nonaginta sex, agnos septuaginta septem, hircos pro peccato duodecim: omnia in holocaustum Domino.

36 Dederunt autem edicta regis satrapis, qui erant de conspectu regis, & ducibus trans flumen, & elevaverunt populum & domum Dei.

CAPUT IX.

Audiens Esdras Judæos matrimonia contraxisse cum gentibus, scindit vestimenta sua, & populi peccata confitetur, lugetque coram Domino.

1 Postquam autem hæc completa sunt, accesserunt ad me principes, dicentes: Non est separatus populus Israel: sacerdotes & Levitæ, a populis terrarum, & abominationibus eorum, Chananæi videlicet, & Hethæi, & Pherezæi, & Jebusæi, & Ammonitarum, & Moabitarum, & Ægyptiorum, & Amorrhæorum:

2 Tulerunt enim de filiabus eorum sibi & filiis suis, & commiscuerunt semen sanctum cum populis terrarum: manus etiam principum & magistratuum fuit in transgressione hac prima.

3 Cumque audissem sermonem istum, scidi pallium meum & tunicam, & evelli capillos capitis mei & barbæ, & sedi mœrens.

4 Convenerunt autem ad me omnes, qui timebant verbum Dei Israel, pro transgressione eorum qui de captivitate venerant, & ego sedebam tristis usque ad sacrificium vespertinum:

5 Et in sacrificio vespertino surrexi de afflictione mea, & scisso pallio & tunica, curvavi genua mea, & expandi manus meas ad Dominum Deum meum.

6 Et dixi: Deus meus confundor & erubesco levare faciem meam ad te: quoniam iniquitates nostræ multiplicatæ sunt super caput nostrum, & delicta nostra creverunt usque ad cœlum,

7 A diebus patrum nostrorum: sed & nos ipsi peccavimus gravitet usque ad diem hanc, & in iniquitatibus nostris traditi sumus ipsi, & reges nostri, & sacerdotes nostri, in manum regum terrarum, & in gladium, & in captivitatem, & in rapinam, & in confusionem vultus, sicut & die hac.

8 Et nunc quasi parum & ad momentum facta est deprecatio nostra apud Dominum Deum nostrum, ut dimitterentur nobis reliquiæ, & daretur nobis paxillus in loco sancto ejus, & illuminaret oculos nostros Deus noster, & daret nobis vitam modicam in servitute nostra,

9 Quia servi sumus, & in servitute nostra non dereliquit nos Deus noster, sed inclinavit super nos misericordiam coram rege Persarum, ut daret nobis vitam, & sublimaret domum Dei nostri, & extrueret solitudines ejus, & daret nobis sepem in Juda & Jerusalem.

10 Et nunc quid dicemus Deus noster post hæc? quia dereliquimus mandata tua,

11 Quæ præcepisti in manu servorum tuorum prophetarum, dicens: Terra, ad quam vos ingredimini ut possideatis eam, terra immunda est, juxta immunditiam populorum, ceterarumque terrarum, abominationibus eorum qui repleverunt eam ab ore usque ad os in coinquinatione sua.

12 Nunc ergo † filias vestras ne detis filiis eorum, & filias eorum ne accipiatis filiis vestris, & non quæratis pacem eorum, & prosperitatem eorum, usque in æternum: ut confortemini, & comedatis quæ bona sunt terræ, & hæredes habeatis filios vestros usque in sæculum.

† *Deut.* 7. 3.

13 Et post omnia quæ venerunt super nos in operibus nostris pessimis, & in delicto nostro magno, quia tu Deus noster liberasti nos de iniquitate nostra, & dedisti nobis salutem sicut est hodie,

14 Ut non converteremur, & irrita faceremus mandata tua, neque matrimonia jungeremus cum populis abominationum istarum. Numquid iratus es nobis usque ad consummationem ne dimitteres nobis reliquias ad salutem?

15 Domine Deus Israel justus es tu: quoniam derelicti sumus, qui salvaremur sicut die hac. Ecce coram te sumus in delicto nostro: non enim stari potest coram te super hoc.

CAPUT X.

Esdras, convocatis filiis universis transmigrationis, præcipit repudiari uxores alienigenas: quod cum se facturos spopondissent, recensentur qui huic operi præsunt, & qui hujusmodi matrimonia contraxerant.

1 Sic ergo oranto Esdra, & implorante eo, & flente, & jacente ante templum Dei collectus est ad eum de Israel cœtus grandis nimis virorum & mulierum, & puerorum, & flevit populus fletu multo.

12 Et respondit Sechenias filius Jehiel de filiis Ælam, & dixit Esdræ: Nos prævaricati sumus in Deum nostrum, & duximus uxores alienigenas de populis terræ: & nunc, si est pœnitentia in Israel super hoc,

3 Percutiamus fœdus cum Domino Deo nostro, ut projiciamus universas uxores, & eos qui de his nati sunt, juxta voluntatem Domini, & eorum qui timent præceptum Domini Dei nostri: secundum legem fiat.

4 Surge, tuum est decernere, nosque erimus tecum; confortare, & fac.

5 Surrexit ergo Esdras, & adjuravit principes sacerdotum & Levitarum, & omnem Israel, ut facerent secundum verbum hoc, & juraverunt.

6 Et surrexit Esdras ante domum Dei, & abiit ad cubiculum Johanan filii Eliasib, & ingressus est illuc, panem non comedit, & aquam non bibit: lugebat enim transgressionem eorum, qui venerant de captivitate.

7 Et missa est vox in Juda, & in Jerusalem omnibus filiis transmigrationis, ut congregarentur in Jerusalem:

8 Et omnis qui non venerit in tribus diebus juxta consilium principum & seniorum, auferetur universa substantia ejus, & ipse abjicietur de cœtu transmigrationis.

9 Convenerunt igitur omnes viri Juda & Benjamin in Jerusalem tribus diebus, ipse est mensis nonus, vigesimo die mensis: & sedit omnis populus in platea domus Dei, trementes pro peccato, & pluviis.

10 Et surrexit Esdras sacerdos, & dixit ad eos: Vos transgressi estis, & duxistis uxores alienigenas, ut adderetis super delictum Israel.

11 Et nunc date confessionem Domino Deo patrum vestrorum, & facite placitum ejus, & separamini a populis terræ, & ab uxoribus alienigenis.

12 Et respondit universa multitudo, dixitque voce magna: Juxta verbum tuum ad nos, sic fiat.

13 Verumtamen quia populus multus est, & tempus pluviæ, & non sustinemus stare foris, & opus non est diei unius vel duorum

(vehe-

(vehementer quippe peccavimus in sermone isto)

14 Constituantur principes in universa multitudine: & omnes in civitatibus nostris qui duxerunt uxores alienigenas, veniant in temporibus statutis, & cum his seniores per civitatem & civitatem, & judices ejus, donec avertatur ira Dei nostri a nobis super peccato hoc.

15 Igitur Jonathan filius Azahel, & Jaasia filius Thecue, steterunt super hoc, & Mosollam & Sebethai Levites adjuverunt eos:

16 Feceruntque sic filii transmigrationis. Et sibierunt, Esdras sacerdos, & viri principes familiarum, in domos patrum suorum, & omnes per nomina sua, & sederunt in die primo mensis decimi ut quærerent rem.

17 Et consummati sunt omnes viri, qui duxerant uxores alienigenas, usque ad diem primam mensis primi.

18 Et inventi sunt de filiis sacerdotum qui duxerant uxores alienigenas. De filiis Josue filii Josedec, & fratres ejus, Maasia, & Eliezer, & Jarib, & Godolia.

19 Et dederunt manus suas ut ejicerent uxores suas, & pro delicto suo arietem de ovibus offerrent.

20 Et de filiis Emmer, Hanani, & Zebedia.

21 Et de filiis Harim, Maasia, & Elia, & Semeia, & Jehiel, & Ozias.

22 Et de filiis Phashur, Elioenai, Maasia, Ismael, Nathanael, Jozabed, & Elasa.

23 Et de filiis Levitarum, Jozabed, & Semei, & Celaia, ipse est Calita, Phatala, Juda, & Eliezer.

24 Et de cantoribus, Eliasib. Et de janitoribus, Sellum, & Telem, & Uri.

25 Et ex Israel, de filiis Pharos, Remeis, & Jezia, & Melchia, & Miamin, & Eliezer, & Melchia, & Banea.

26 Et de filiis Ælam, Mathania, Zacharias, & Jehiel, & Abdi, & Jerimoth, & Elia.

27 Et de filiis Zethua, Elioenai, Eliasib, Mathania, & Jerimuth, & Zabad, & Aziza.

28 Et de filiis Bebai, Johanan, Hanania, Zabbai, Athalai.

29 Et de filiis Bani, Mosollam, & Melluch, & Adaia, Jasub, & Saal, & Ramoth.

30 Et de filiis Phahath Moab, Edna, & Chalal, Banaias, & Maasias, Mathanias, Beseleel, Bennui, & Manasse.

31 Et de filiis Herem, Eliezer, Josue, Melchias, Semeias, Simeon,

32 Benjamin, Maloch, Samarias.

33 Et de filiis Hasom, Mathanai, Mathatha, Zabad, Eliphelet, Jermai, Manasse, Semei.

34 De filiis Bani, Maaddi, Amram, & Vel,

35 Baneas, & Badais, Celiau,

36 Vania, Marimuth, & Eliasib,

37 Mathanias, Mathanai, & Jasi,

38 Et Bani, & Bennui, Semei,

39 Et Salmias, & Nathan, & Adaias,

40 Et Mechnedebai, Sisai, Sarai,

41 Ezrel, & Selemias, Semeria,

42 Sellum, Amaria, Joseph.

43 De filiis Nebo, Jehiel, Mathathias, Zabad, Zabina, Jeddu, & Joel, & Banaia.

44 Omnes hi acceperant uxores alienigenas, & fuerunt ex eis mulieres, quæ pepererant filios.

LIBER NEHEMIÆ,

QUI ET

ESDRÆ SECUNDUS

DICITUR.

CAPUT PRIMUM.

Nehemias Artaxerxis pincerna, audita Judæorum, qui a captivitate residui erant, afflictione, flet, ac multis diebus jejunat, populi peccata confitens, & misericordiam a Deo petens.

1 Verba Nehemiæ filii Helchiæ. Et factum est in mense Casleu, anno vigesimo, & ego eram in Susis castro.

2 Et venit Hanani unus de fratribus meis, ipse & viri ex Juda: & interrogavi eos de Judæis, qui remanserant & supererant de captivitate, & Jerusalem.

3 Et dixerunt mihi: Qui remanserunt, & relicti sunt de captivitate ibi in provincia, in afflictione magna sunt, & in opprobrio: & murus Jerusalem dissipatus est, & portæ ejus combustæ sunt igni.

4 Cumque audissem verba hujusmodi, sedi, & flevi, & luxi diebus multis: jejunabam, & orabam ante faciem Dei cœli.

5 Et dixi: † Quæso Domine Deus cœli fortis, magne atque terribilis, qui custodis pactum & misericordiam cum his qui te diligunt, & custodiunt mandata tua: † Dan. 9. 4.

6 Fiant aures tuæ auscultantes, & oculi tui aperti, ut audias orationem servi tui, quam ego oro coram te hodie, nocte & die, pro filiis Israel servis tuis: & confiteor pro peccatis filiorum Israel, quibus peccaverunt tibi: ego & domus patris mei peccavimus,

7 Vanitate seducti sumus, & non custodivimus mandatum tuum, & cæremonias & judicia, quæ præcepisti Moysi famulo tuo.

8 Memento verbi, quod mandasti Moysi servo tuo, dicens: Cum transgressi fueritis: ego dispergam vos in Populos:

9 Et si revertamini ad me, & custodiatis præcepta mea, & faciatis ea; etiamsi abducti fueritis ad extrema cœli, inde

con-

congregabo vos, & reducam in locum, quem elegi ut habitaret nomen meum ibi.

10 Et ipsi servi tui, & populus tuus: quos redemisti in fortitudine tua magna, & in manu tua valida.

11 Obsecro Domine, sit auris tua attendens ad orationem servi tui, & ad orationem servorum tuorum, qui volunt timere nomen tuum: & dirige servum tuum hodie, & da ei misericordiam ante virum hunc: ego enim erem pincerna regis.

CAPUT II.

Nehemias impetratis a rege litteris venit Jerosolymam, & ad murorum instaurationem hortatur, & incumbit: frustra frementibus hostibus.

1 FActum est autem in mense Nisan, anno vigesimo Artaxerxis regis: & vinum erat ante eum, & levavi vinum, & dedi regi: & eram quasi languidus ante faciem ejus.

2 Dixitque mihi rex: Quare vultus tuus tristis est, cum te ægrotum non videam? non est hoc frustra, sed malum nescio quod in corde tuo est. Et timui valde, ac nimis:

3 Et dixi regi: Rex in æternum vive: quare non mœreat vultus meus, quia civitas domus sepulchrorum patris mei deserta est, & portæ ejus combustæ sunt igni?

4 Et ait mihi rex: Pro qua re postulas? Et oravi Deum cœli,

5 Et dixi ad regem: Si videtur regi bonum, & si placet servus tuus ante faciem tuam, ut mittas me in Judæam, ad civitatem sepulchri patris mei, & ædificabo eam.

6 Dixitque mihi rex, & regina quæ sedebat juxta eum: Usque ad quod tempus erit iter tuum, & quando reverteris? Et placuit ante vultum regis, & misit me: & constitui ei tempus.

7 Et dixi regi: Si regi videtur bonum, epistolas det mihi ad duces regionis trans flumen, ut traducant me, donec veniam in Judæam:

8 Et epistolam ad Asaph custodem saltus regis, ut det mihi ligna, ut tegere possim portas turris domus, & muros civitatis, & domum, quam ingressus fuero. Et dedit mihi rex juxta manum Dei mei bonam mecum.

9 Et veni ad duces regionis trans flumen, dedique eis epistolas regis. Miserat autem rex mecum principes militum, & equites.

10 Et audierunt, Sanaballat Horonites, & Tobias servus Ammanites: & contristati sunt afflictione magna, quod venisset homo, qui quæreret prosperitatem filiorum Israel.

11 Et veni Jerusalem, & eram ibi tribus diebus,

12 Et surrexi nocte ego, & viri pauci mecum, & non indicavi cuiquam quid Deus dedisset in corde meo ut facerem in Jerusalem, & jumentum non erat mecum, nisi animal, cui sedebam.

13 Et egressus sum per portam vallis nocte, & ante fontem draconis, & ad portam stercoris, & considerabam murum Jerusalem dissipatum, & portas ejus consumptas igni.

14 Et transivi ad portam fontis, & ad aquæductum regis, & non erat locus jumento, cui sedebam, ut transiret.

15 Et ascendi per torrentem nocte, & considerabam murum, & reversus veni ad portam vallis, & redii.

16 Magistratus autem nesciebant quo abiissem, aut quid ego facerem: sed & Judæis & sacerdotibus, & optimatibus, & magistratibus, & reliquis qui faciebant opus, usque ad id loci nihil indicaveram.

17 Et dixi eis: Vos nostis afflictionem in qua sumus: quia Jerusalem deserta est, & portæ ejus consumptæ sunt igni: venite, & ædificemus muros Jerusalem, & non simus ultra opprobrium.

18 Et indicavi eis manum Dei mei, quod esset bona mecum, & verba regis, quæ locutus esset mihi, & ajo: Surgamus & ædificemus. Et confortatæ sunt manus eorum in bono.

19 Audierunt autem, Sanaballat Horonites, & Tobias servus Ammanites, & Gosem Arabs, & subsannaverunt nos, & despexerunt, dixeruntque: Quæ est hæc res, quam facitis? numquid contra regem vos rebellatis?

20 Et reddidi eis sermonem, dixique ad eos: Deus cœli ipse nos juvat, & nos servi ejus sumus: surgamus & ædificemus: vobis autem non est pars, & justitia, & memoria in Jerusalem.

CAPUT III.

Jerusalem in muris, turribus, ac portis, ædificatur a variis qui hic recensentur.

1 ET surrexit Eliasib sacerdos magnus, & fratres ejus sacerdotes, & ædificaverunt portam gregis: ipsi sanctificaverunt eam, & statuerunt valvas ejus, & usque ad turrim centum cubitorum sanctificaverunt eam, usque ad turrim Hananeel.

2 Et juxta eum ædificaverunt viri Jericho: & juxta eum ædificavit Zachur filius Amri.

3 Portam autem piscium ædificaverunt filii Asnaa: ipsi texerunt eam, & statuerunt valvas ejus, & seras, & vectes. Et juxta eos ædificavit Marimuth filius Uriæ, filii Accus.

4 Et juxta eum ædificavit Mosollam filius Barachiæ, filii Mesezebel: & juxta eos ædificavit Sadoc filius Baana:

5 Et juxta eos ædificaverunt Thecueni: optimates autem eorum non supposuerunt colla sua in opere Domini sui.

6 Et portam veterem ædificaverunt, Jojada filius Phasea, & Mosollam filius Besodia: ipsi texerunt eam, & statuerunt valvas ejus, & seras, & vectes:

7 Et juxta eos ædificaverunt Meltias Gabaonites, & Jadon Meronathites, viri de Gabaon & Maspha, pro duce qui erat in regione trans flumen.

8 Et juxta eum ædificavit Eziel filius Araia aurifex: & juxta eum ædificavit Ananias filius pigmentarii: & dimiserunt Jerusalem usque ad murum plateæ latioris.

9 Et juxta eum ædificavit Raphaia filius Hur, princeps vici Jerusalem.

10 Et juxta eum ædificavit Jedaia filius Haromaph contra domum suam: & juxta eum ædificavit Hattus filius Hasebniæ.

11 Mediam partem vici ædificavit Melchias filius Herem, & Hasub filius Phahath Moab, & turrim furnorum.

12 Et juxta eum ædificavit Sellum filius Alohes princeps mediæ partis vici Jerusalem, ipse & filiæ ejus.

13 Et portam vallis ædificavit Hanun, & habi-

habitatores Zanoe: ipſi ædificaverunt eam, & ſtatuerunt valvas ejus, & ſeras, & vectes, & mille cubitos in muro uſque ad portam ſterquilinii.

14 Et portam ſterquilinii ædificavit Melchias filius Rechab, princeps vici Bethacharam: ipſe ædificavit eam, & ſtatuit valvas ejus, & ſeras, & vectes.

15 Et portam fontis ædificavit Sellum filius Cholhoza, princeps pagi Maſpha: ipſe ædificavit eam, & texit, & ſtatuit valvas ejus, & ſeras, & vectes, & muros piſcinæ Siloe in hortum regis, & uſque ad gradus, qui deſcendunt de civitate David.

16 Poſt eum ædificavit Nehemias filius Azboc, princeps dimidiæ partis vici Bethſur, uſque contra ſepulchrum David, & uſque ad piſcinam, quæ grandi opere conſtructa eſt, & uſque ad domum fortium.

17 Poſt eum ædificaverunt Levitæ, Rehum filius Benni: poſt eum ædificavit Haſebias princeps dimidiæ partis vici Ceilæ in vico ſuo.

18 Poſt eum ædificaverunt fratres eorum, Bavai filius Enadad, princeps dimidiæ partis Ceilæ.

19 Et ædificavit juxta eum Azer filius Joſue, princeps Maſpha, menſuram ſecundam, contra aſcenſum firmiſſimi anguli.

20 Poſt eum in monte ædificavit Baruch filius Zachai menſuram ſecundam, ab angulo uſque ad portam domus Eliaſib ſacerdotis magni.

21 Poſt eum ædificavit Merimuth filius Uriæ filii Haccus, menſuram ſecundam, a porta domus Eliaſib, donec extenderetur domus Eliaſib.

22 Et poſt eum ædificaverunt ſacerdotes, viri de campeſtribus Jordanis.

23 Poſt eum ædificavit Benjamin & Haſub contra domum ſuam: & poſt eum ædificavit Azarias filius Maaliæ filii Ananiæ contra domum ſuam.

24 Poſt eum ædificavit Bennui filius Henadad menſuram ſecundam, a domo Azariæ uſque ad flexuram, & uſque ad angulum.

25 Phalel filius Ozi contra flexuram & turrim, quæ eminet de domo regis excelſa, id eſt, in atrio carceris: poſt eum Phadaia filius Pharos.

26 Nathinæi autem habitabant in Ophel uſque contra portam aquarum ad orientem, & turrim, quæ prominebat.

27 Poſt eum ædificaverunt Thecueni menſuram ſecundam e regione, a turre magna & eminente uſque ad murum templi.

28 Surſum autem a porta equorum ædificaverunt ſacerdotes, unuſquiſque contra domum ſuam.

29 Poſt eos ædificavit Sadoc filius Emmer contra domum ſuam. Et poſt eum ædificavit Semaia filius Secheniæ, cuſtos portæ orientalis.

30 Poſt eum ædificavit Hanania filius Selemiæ, & Hanun filius Seleph ſextus, menſuram ſecundum: poſt eum ædificavit Moſollam filius Barachiæ, contra gazophylacium ſuum. Poſt eum ædificavit Melchias filius aurificis uſque ad domum Nathinæorum, & ſcuta vendentium contra portam judicialem, & uſque ad cœnaculum anguli.

31 Et inter cœnaculum anguli in porta gregis ædificaverunt aurifices & negotiatores.

CAPUT IV.

Adverſantibus Sanaballat & Tobia cum cæteris gentibus, Judæi altera manu ædificant, altera gladium tenent: & Nehemia contra illorum ſubſannationes & inſidias, Deum orante, opus perficitur.

1 FActum eſt autem, cum audiſſet Sanaballat quod ædificaremus murum, iratus eſt valde: & motus nimis ſubſannavit Judæos,

2 Et dixit coram fratribus ſuis, & frequentia Samaritanorum: Quid Judæi faciunt imbecilles? Num dimittent eos gentes? Numquid ſacrificabunt, & complebunt in una die? Numquid ædificare poterunt lapides de acervis pulveris qui combuſti ſunt?

3 Sed & Tobias Ammanites proximus ejus, ait: Ædificent: ſi aſcenderit vulpes tranſiliet murum eorum lapideum.

4 Audi Deus noſter, quia facti ſumus deſpectui: convertе opprobrium ſuper caput eorum, & da eos in deſpectionem in terra captivitatis.

5 Ne operias iniquitatem eorum, & peccatum eorum coram facie tua non deleatur, quia irriſerunt ædificantes.

6 Itaque ædificavimus murum, & conjunximus totum uſque ad partem dimidiam: & provocatum eſt cor populi ad operandum.

7 Factum eſt autem, cum audiſſet Sanaballat, & Tobias, & Arabes, & Ammanitæ, & Azotii, quod obducta eſſet cicatrix muri Jeruſalem, & quod cœpiſſent interrupta concludi, irati ſunt nimis.

8 Et congregati ſunt omnes pariter, ut venirent, & pugnarent contra Jeruſalem, & molirentur inſidias.

9 Et oravimus Deum noſtrum, & poſuimus cuſtodes ſuper murum die ac nocte contra eos.

10 Dixit autem Judas: Debilitata eſt fortitudo portantis, & humus nimia eſt, & nos non poterimus ædificare murum.

11 Et dixerunt hoſtes noſtri: Neſciant, & ignorent, donec veniamus in medium eorum, & interficiamus eos, & ceſſare faciamus opus.

12 Factum eſt autem, venientibus Judæis, qui habitabant juxta eos, & dicentibus nobis per decem vices, ex omnibus locis quibus venerant ad nos,

13 Statui in loco poſt murum per circuitum populum in ordinem cum gladiis ſuis, & lanceis, & arcubus.

14 Et perſpexi atque ſurrexi: & ajo ad optimates & magiſtratus, & ad reliquam partem vulgi: Nolite timere a facie eorum, Domini magni & terribilis mementote, & pugnate pro fratribus veſtris, & filiis veſtris, & filiabus veſtris, & uxoribus veſtris, & domibus veſtris.

15 Factum eſt autem, cum audiſſent inimici noſtri nuntiatum eſſe nobis, diſſipavit Deus conſilium eorum. Et reverſi ſumus omnes ad muros, unuſquiſque ad opus ſuum.

16 Et factum eſt a die illa, media pars juvenum eorum faciebat opus, & media parata erat ad bellum, & lanceæ, & ſcuta, & arcus, & loricæ, & principes poſt eos in omni domo Juda.

17 Ædificantium in muro, & portantium onera, & imponentium: una manu ſua faciebat opus, & altera tenebat gladium:

18 Ædificantium enim unuſquiſque gladio erat accinctus renes. Et ædificabant, & clangebant buccina juxta me.

19 Et dixi ad optimates, & ad magiſtratus, & ad reliquam partem vulgi: Opus grande eſt & latum, & nos ſeparati ſimus in muro procul alter ab altero.

20 In loco quocumque audieritis clangorem tubæ, illuc concurrite ad nos: Deus noſter pugnabit pro nobis.

21 Et nos ipſi faciamus opus: & media pars noſtrum teneat lanceas, ab aſcenſu auroræ, donec egrediantur aſtra.

22 In tempore quoque illo dixi populo. Unuſquiſque cum puero ſuo maneat in medio Jeruſalem, & ſint nobis vices per noctem, & diem, ad operandum.

23 Ego autem & fratres mei, & pueri mei, & cuſtodes, qui erant poſt me, non deponebamus veſtimenta noſtra: unuſquiſque tantum nudabatur ad baptiſmum.

CAPUT V.

In magna inopia Nehemias divites avaros increpat, uſuraſque prohibet, ſua indigentibus ſponte elargiens: itaque hanc operis remoram ſubmovet.

1 ET factus eſt clamor populi & uxorum ejus magnus, adverſus fratres ſuos Judæos.

2 Et erant qui dicerent: Filii noſtri, & filiæ noſtræ multæ ſunt nimis: accipiamus pro pretio eorum frumentum, & comedamus, & vivamus.

3 Et erant qui dicerent: Agros noſtros, & vineas, & domos noſtras opponamus, & accipiamus frumentum in fame.

4 Et alii dicebant: Mutuo ſumamus pecunias in tributa regis, demuſque agros noſtros & vineas.

5 Et nunc ſicut carnes fratrum noſtrorum, ſic carnes noſtræ ſunt: & ſicut filii eorum, ita & filii noſtri: ecce nos ſubjugamus filios noſtros & filias noſtras in ſervitutem, & de filialibus noſtris ſunt famulæ, nec habemus unde poſſint redimi, & agros noſtros, & vineas noſtras alii poſſident.

6 Et iratus ſum nimis cum audiſſem clamorem eorum ſecundum verba hæc:

7 Cogitavitque cor meum mecum: & increpavi optimates & magiſtratus, & dixi eis: uſuraſne ſinguli a fratribus veſtris exigitis? Et congregavi adverſum eos concionem magnam,

8 Et dixi eis: Nos ut ſcitis, redemimus fratres noſtros Judæos, qui venditi fuerant gentibus, ſecundum poſſibilitatem noſtram: & vos igitur vendetis fratres veſtros; & redimemus eos? Et ſiluerunt, nec invenerunt quid reſponderent.

9 Dixique ad eos: Non eſt bona res, quam facitis: quare non in timore Dei noſtri ambulatis, ne exprobretur nobis a gentibus inimicis noſtris.

10 Et ego, & fratres mei, & pueri mei, commodavimus plurimis pecuniam & frumentum: non repetamus in commune iſtud, æs alienum concedemus, quod debetur nobis.

11 Reddite eis hodie agros ſuos, & vineas ſuas, & oliveta ſua, & domos ſuas: quin potius & centeſimam pecuniæ, frumenti, vini, & olei, quam exigere ſoletis ab eis, date pro illis.

12 Et dixerunt, Reddemus, & ab eis nihil quæremus: ſicque faciemus ut loqueris. Et vocavi ſacerdotes, & adjuravi eos, ut facerent juxta quod dixeram.

13 Inſuper excuſſi ſinum meum, & dixi: Sic excutiat Deus omnem virum, qui non compleverit verbum iſtud de domo ſua, & de laboribus ſuis: ſic excutiatur, & vacuus ſiat. Et dixit univerſa multitudo: Amen. Et laudaverunt Deum. Fecit ergo populus ſicut erat dictum.

14 A die autem illa, qua præceperat rex mihi ut eſſem dux in terra Juda, ab anno vigeſimo uſque ad annum trigeſimum ſecundum Artaxerxis regis, per annos duodecim, ego & fratres mei annonas, quæ ducibus debebantur, non comedimus.

15 Duces autem primi, qui fuerant ante me, gravaverunt populum, & acceperunt ab eis, in pane, & vino, & pecunia, quotidie ſiclos quadraginta: ſed & miniſtri eorum depreſſerunt populum. Ego autem non feci ita propter timorem Dei.

16 Quin potius in opere muri ædificavi, & agrum non emi, & omnes pueri mei congregati ad opus erant.

17 Judæi quoque & magiſtratus, centum quinquaginta viri, & qui veniebant ad nos, de gentibus quæ in circuitu noſtro ſunt, in menſa mea erant.

18 Parabatur autem mihi per dies ſingulos bos unus, arietes ſex electi, exceptis volatilibus, & inter dies decem vina diverſa, & alia multa tribuebam: inſuper & annonas ducatus mei non quæſivi: valde enim attenuatus erat populus.

19 Memento mei Deus meus in bonum, ſecundum omnia quæ feci populo huic.

CAPUT VI.

Sanaballat cum ſociis Nehemiam ad fœdus infidioſis litteris invitans, minatur accuſationem de affectato regno, ac ſi ædificationem impedire nitens, non terret, nec immutat propoſitum Nehemiæ: completoque muro, timuerunt omnes finitimæ gentes.

1 FACTUM eſt autem, cum audiſſet Sanaballat, & Tobias, & Goſſem, Arabs, & ceteri inimici noſtri, quod ædificaſſem ego murum, & non eſſet in ipſo reſidua interruptio (uſque ad tempus autem illud valvas non poſueram in portis)

2 Miſerunt Sanaballat & Goſſem ad me, dicentes: Veni, & percutiamus fœdus pariter in viculis in campo Ono. Ipſi autem cogitabant ut facerent mihi malum.

3 Miſi ergo ad eos nuntios, dicens: Opus grande ego facio, & non poſſum deſcendere: ne forte negligatur, cum venero & deſcendero ad vos.

4 Miſerunt autem ad me ſecundum verbum hoc per quatuor vices: & reſpondi eis juxta ſermonem priorem.

5 Et miſit ad me Sanaballat juxta verbum prius quinta vice puerum ſuum, & epiſtolam habebat in manu ſua ſcriptam hoc modo:

6 IN GENTIBUS auditum eſt, & Goſſem dixit, quod tu & Judæi cogitetis rebellare, & propterea ædifices murum, & levare te velis ſuper eos regem; propter quam cauſam

7 Et prophetas poſueris, qui prædicent de

te

te in Jeruſalem, dicentes: Rex in Judæa eſt. Auditurus eſt rex verba hæc: idcirco nunc veni, ut ineamus conſilium pariter.

8 Et miſi ad eos, dicens: Non eſt factum ſecundum verba hæc, quæ tu loqueris: de corde tuo tu componis hæc.

9 Omnes enim hi terrebant nos, cogitantes quod ceſſarent manus noſtræ ab opere, & quieſceremus. Quam ob cauſam magis confortavi manus meas:

10 Et ingreſſus ſum domum Semaiæ filii Dalaiæ filii Metabeel ſecreto. Qui ait: Tractemus nobiſcum in domo Dei in medio templi, & claudamus portas ædis: quia venturi ſunt ut interficiant te, & nocte venturi ſunt ad occidendum te.

11 Et dixi: Num quiſquam ſimilis mei fugit? & quis ut ego ingredietur templum, & vivet? non ingrediar.

12 Et intellexi quod Deus non miſiſſet eum, ſed quaſi vaticinans locutus eſſet ad me, & Tobias & Sanaballat conduxiſſent eum.

13 Acceperat enim pretium, ut territus facerem, & peccarem, & haberent malum, quod exprobrarent mihi.

14 Memento mei Domine pro Tobia & Sanaballat, juxta opera eorum talia: ſed & Noadiæ prophetæ, & ceterorum prophetarum, qui terrebant me.

15 Completus eſt autem murus vigeſimoquinto die menſis Elul, quinquaginta duobus diebus:

16 Factum eſt ergo cum audiſſent omnes inimici noſtri, ut timerent univerſæ gentes, quæ erant in circuitu noſtro, & concíderent intra ſemetipſos, & ſcirent quod a Deo factum eſſet opus hoc.

17 Sed & in diebus illis, multæ optimatum Judæorum epiſtolæ mittebantur ad Tobiam, & a Tobia veniebant ad eos.

18 Multi enim erant in Judæa habentes juramentum ejus, quia gener erat Sechaniæ filii Area, & Johanan filius ejus acceperat filiam Moſollam filii Barachiæ:

19 Sed & laudabant eum coram me, & verba mea nuntiabant ei: & Tobias mittebat epiſtolas ut terreret me.

CAPUT VII.

Per Nehemiam conſtituuntur cuſtodes in Jeruſalem, deinde convocato populo recenſentur hi qui primum aſcenderant Jeruſalem, una cum jumentis ipſorum: danturque munera ad opus ædificationis.

li. 15. 1 POſtquam autem ædificatus eſt murus, & poſui valvas, & recenſui janitores, & cantores, & Levitas:

2 Præcepi Hanani fratri meo, & Hananiæ principi domus de Jeruſalem (ipſe enim quaſi vir verax & timens Deum plus ceteris videbatur)

3 Et dixi eis: Non aperiantur portæ Jeruſalem uſque ad calorem ſolis. Cumque adhuc aſſiſterent, clauſæ portæ ſunt, & oppilatæ: & poſui cuſtodes de habitatoribus Jeruſalem, ſingulos per vices ſuas, & unumquemque contra domum ſuam.

4 Civitas autem erat lata nimis & grandis, & populus parvus in medio ejus, & non erant domus ædificatæ.

5 Deus autem dedit in corde meo, & congregavi optimates, & magiſtratus, & vulgus, ut recenſerem eos: & inveni librum cenſus eorum, qui aſcenderant primum, & inventum eſt ſcriptum in eo.

6 † Iſti filii provinciæ, qui aſcenderunt de captivitate migrantium, quos tranſtulerat Nabuchodonoſor rex Babylonis, & reverſi ſunt in Jeruſalem, & in Judæam, unuſquiſque in civitatem ſuam. †1 *Eſd.* 2. 1.

7 Qui venerunt cum Zorobabel, Joſue, Nehemias, Azarias, Raamias, Nahamani, Mardochæus, Belſam, Meſpharat, Begoai, Nahum, Baana. Numerus virorum populi Iſrael:

8 Filii Pharos, duo millia centum ſeptuaginta duo:

9 Filii Saphatia, trecenti ſeptuaginta duo:

10 Filii Area, ſexcenti quinquaginta duo:

11 Filii Phahathmoab filiorum Joſue & Joab, duo millia octingenti decem & octo:

12 Filii Ælam, mille ducenti quinquaginta quatuor:

13 Filii Zethua, octingenti quadraginta-quinque:

14 Filii Zachai, ſeptingenti ſexaginta:

15 Filii Bannui, ſexcenti quadragintaocto:

16 Filii Bebai, ſexcenti viginti octo:

17 Filii Azgad, duo millia trecenti viginti duo:

18 Filii Adonicam, ſexcenti ſexaginta ſeptem:

19 Filii Beguai, duo millia ſexaginta ſeptem:

20 Filii Adin, ſexcenti quinquagintaquinque:

21 Filii Ater, filii Hezeciæ, nonagintaocto:

22 Filii Haſem, trecenti viginti octo:

23 Filii Beſai, trecenti viginti quatuor:

24 Filii Hareph, centum duodecim:

25 Filii Gabaon, nonagintaquinque:

26 Filii Bethlehem & Netupha, centum octogintaocto.

27 Viri Anathoth, centum viginti octo.

28 Viri Bethazmoth, quadraginta duo.

29 Viri Cariathiarim, Cephira, & Beroth, ſeptingenti quadraginta tres.

30 Viri Rama & Geba, ſexcenti viginti unus.

31 Viri Machmas, centum viginti duo.

32 Viri Bethel & Hai, centum viginti tres.

33 Viri Nebo alterius, quinquaginta duo.

34 Viri Ælam alterius, mille ducenti quinquaginta quatuor.

35 Filii Harem, trecenti viginti.

36 Filii Jericho, trecenti quadragintaquinque.

37 Filii Lod Hadid & Ono, ſeptingenti vigintiunus.

38 Filii Senaa, tria millia nongenti triginta.

39 Sacerdotes: Filii Idaia in domo Joſue, nongenti ſeptuaginta tres.

40 Filii Emmer, mille quinquagintaduo.

41 Filii Phaſhur, mille ducenti quadraginta ſeptem.

42 Filii Arem, mille decem & ſeptem. Levitæ:

43 Filii Joſue & Cedmihel filiorum

44 Oduiæ, ſeptuaginta quatuor. Cantores:

45 Filii Aſaph, centum quadragintaocto.

46 Janitores: Filii Sellum, filii Ater, filii Telmon, filii Accub, filii Hatita, filii Sobai, centum triginta octo.

47 Nathinæi: filii Soba, filii Haſupha, filii Tebbaoth,

48 Filii Ceros, filii Siaa, filii Phadon, filii Lebana, filii Hagaba, filii Selmai,
49 Filii Hanan, filii Geddel, filii Gaher,
50 Filii Raaia, filii Rasin, filii Necoda,
51 Filii Gezem, filii Aza, filii Phasea,
52 Filii Besai, filii Munim, filii Nephusim,
53 Filii Bacbuc, filii Hacupha, filii Harhur,
54 Filii Besloth, filii Mahida, filii Harsa,
55 Filii Bercos, filii Sisara, filii Thema,
56 Filii Nasia, filii Hatipha,
57 Filii servorum Salomonis, filii Sothai, filii Sophereth, filii Pharida,
58 Filii Jahala, filii Darcon, filii Jeddel,
59 Filii Saphatia, filii Hatil, filii Phochereth, qui erat ortus ex Sebaim, filio Amon.
60 Omnes Nathinæi, & filii servorum Salomonis, trecenti nonagintaduo.
61 Hi sunt autem, qui ascenderunt de Thelmela, Thelharsa, Cherub, Addon, & Emmer: & non potuerunt indicare domum patrum suorum, & semen suum, utrum ex Israel essent.
62 Filii Dalaia, filii Tobia, filii Necoda, sexcenti quadragintaduo.
63 Et de sacerdotibus, filii Habia, filii Accos, filii Berzellai, qui accepit de filiabus Berzellai Galaaditis uxorem: & vocatus est nomine eorum.
64 Hi quæsierunt scripturam suam in censu, & non invenerunt: & ejecti sunt de sacerdotio.
65 Dixitque Atherfatha eis ut non manducarent de sanctis sanctorum, donec staret sacerdos doctus & eruditus.
66 Omnis multitudo quasi vir unus, quadragintaduo millia trecenti sexaginta:
67 Absque servis & ancillis eorum, qui erant septem millia trecenti triginta septem, & inter eos cantores & cantatrices, ducenti quadragintaquinque.
68 Equi eorum, septingenti triginta sex: muli eorum, ducenti quadragintaquinque:
69 Cameli eorum, quadringenti triginta quinque: asini, sex millia septingenti viginti.

Hucusque refertur quid in commentario scriptum fuerit, exin, Nehemia historia texitur.

70 Nonnulli autem de principibus familiarum dederunt in opus. Atherfatha dedit in thesaurum auri drachmas mille, phialas quinquaginta, tunicas sacerdotales quingentas triginta.
71 Et de principibus familiarum dederunt in thesaurum operis, auri drachmas viginti millia, & argenti omnes duo millia ducentas.
72 Et quod dedit reliquus populus, auri drachmas viginti millia, & argenti minas duo millia, & tunicas sacerdotales sexaginta septem.
73 Habitaverunt autem sacerdotes, & Levitæ, & janitores, & cantores, & reliquum vulgus, & Nathinæi, & omnis Israel, in civitatibus suis.

CAPUT VIII.

Esdras distincto populo verba Legis recitat, explicatque, facto per Levitas silentio, & contristatum populum Nehemias consolatur, allatisque frondibus celebrant septem diebus festum tabernaculorum: legente singulis diebus Esdra in libro Legis.

1 ET venerat mensis septimus: filii autem Israel erant in civitatibus suis. Congregatusque est omnis populus quasi vir unus, ad plateam quæ est ante portam aquarum: & dixerunt Esdræ scribæ ut afferret librum legis Moysi, quam præceperat Dominus Israeli.
2 Attulit ergo Esdras sacerdos legem coram multitudine virorum & mulierum, cunctisque qui poterant intelligere, in die prima mensis septimi.
3 Et legit in eo aperte in platea quæ erat ante portam aquarum, de mane usque ad mediam diem, in conspectu virorum & mulierum & sapientium: & aures omnis populi erant erectæ ad librum.
4 Stetit autem Esdras scriba super gradum ligneum, quem fecerat ad loquendum: & steterunt juxta eum, Mathathias, & Semeia, & Ania, & Uria, & Helcia, & Maasia, ad dextram ejus: & ad sinistram, Phadaia, Misael, & Melchia, & Hasum, & Hasbadana, Zacharia, & Mosollam.
5 Et aperuit Esdras librum coram omni populo: super universum quippe populum eminebat: & cum aperuisset eum, stetit omnis populus.
6 Et benedixit Esdras Domino Deo magno: & respondit omnis populus: Amen, Amen: elevans manus suas: & incurvati sunt, & adoraverunt Deum proni in terram.
7 Porro Josue, & Bani, & Serebia, Jamin, Accub, Septhai, Odia, Masia, Celita, Azarias, Jozabed, Hanan, Phalaia, Levitæ, silentium faciebant in populo ad audiendam legem: populus autem stabat in gradu suo.
8 Et legerunt in libro legis Dei distincte, & aperte ad intelligendum: & intellexerunt cum legeretur.
9 Dixit autem Nehemias (ipse est Atherfatha) & Esdras sacerdos & scriba, & Levitæ interpretantes universo populo: Dies sanctificatus est Domino Deo nostro, nolite lugere, & nolite flere. Flebat enim omnis populus cum audiret verba legis.
10 Et dixit eis: Ite, comedite pingua, & bibite mulsum, & mittite partes his qui non præparaverunt sibi: quia sanctus dies Domini est, & nolite contristari, gaudium etenim Domini est fortitudo nostra.
11 Levitæ autem silentium faciebant in omni populo, dicentes: Tacete, quia dies sanctus est, & nolite dolere.
12 Abiit itaque omnis populus, ut comederet, & biberet, & mitteret partes, & faceret lætitiam magnam: quia intellexerant verba, quæ docuerat eos.
13 Et in die secundo congregati sunt principes familiarum universi populi, sacerdotes & Levitæ, ad Esdram scribam, ut interpretaretur eis verba Legis.
14 Et invenerunt scriptum in Lege, præ-

cepisse

cepisse Dominum in manu Moysi, ut habitent filii Israel in tabernaculis, in die sollemni, mense septimo:

15 Et ut prædicent, & divulgent vocem in universis urbibus suis, & in Jerusalem, dicentes: Egredimini in montem, & afferte frondes olivæ, & frondes ligni pulcherrimi, frondes myrti, & ramos palmarum, & frondes ligni nemorosi, ut fiant tabernacula, sicut scriptum est.

16 Et egressus est populus, & attulerunt. Fecerunt sibi tabernacula unusquisque in domate suo, & in atriis suis, & in atriis domus Dei, & in platea portæ aquarum, & in platea portæ Ephraim.

17 Fecit ergo universa Ecclesia eorum qui redierant de captivitate, tabernacula, & habitaverunt in tabernaculis: non enim fecerant a diebus Josue filii Nun taliter filii Israel usque ad diem illum. Et fuit lætitia magna nimis.

18 Legit autem in libro legis Dei per dies singulos, a die primo usque ad diem novissimum: & fecerunt sollemnitatem septem diebus, & in die octavo collectam juxta ritum.

CAPUT IX.

Populus in jejunio & saccis pœnitens separat se ab alienigenis: Levitæ confitentur Dei beneficia, Israelitarumque scelera, & pro populo orant, ac ita fœdus cum Domino feriunt.

1 IN die autem vigesimoquarto mensis hujus, convenerunt filii Israel in jejunio & in saccis, & humus super eos.

2 Et separatum est semen filiorum Israel ab omni filio alienigena, & steterunt, & confitebantur peccata sua, & iniquitates patrum suorum.

3 Et consurrexerunt ad standum: & legerunt in volumine legis Domini Dei sui, quater in die, & quater confitebantur, & adorabant Dominum Deum suum.

4 Surrexerunt autem super gradum Levitarum, Josue, & Bani, & Cedmihel, Sabania, Bonni, Sarebia, Bani, & Chanani: & clamaverunt voce magna ad Dominum Deum suum.

5 Et dixerunt Levitæ, Josue, & Cedmihel, Bonni, Hasebnia, Serebia, Odaia, Sebnia, Phathahia: Surgite, benedicite Domino Deo vestro ab æterno usque in æternum: & benedicant nomini gloriæ tuæ excelso in omni benedictione & laude.

6 Tu ipse Domine, solus tu fecisti cœlum, & cœlum cœlorum, & omnem exercitum eorum: terram, & universa quæ in ea sunt: maria, & omnia quæ in eis sunt: & tu vivificas omnia hæc, & exercitus cœli te adorat.

7 Tu ipse Domine Deus, qui elegisti Abram, & † eduxisti eum de igne Chaldæorum, & posuisti nomen ejus Abraham.

† *Gen.* 11. 31.

8 Et invenisti cor ejus fidele coram te: & percussisti cum eo fœdus, ut dares ei terram Chananæi, Hethæi, & Amorrhæi, & Pherezæi, & Jebusæi, & Gergesæi, ut dares semini ejus: & implesti verba tua, quoniam justus es.

9 Et vidisti afflictionem patrum nostrorum in Ægypto: clamoremque eorum audisti super mare rubrum.

10 Et dedisti signa atque portenta in Pharaone, & in universis servis ejus, & in omni populo terræ illius: cognovisti enim quia superbe egerant contra eos: & fecisti tibi nomen, sicut & in hac die.

11 Et mare divisisti ante eos, & transierunt per medium maris in sicco: persecutores autem eorum projecisti in profundum, quasi lapidem in aquas validas.

12 Et in columna nubis ductor eorum fuisti per diem, & in columna ignis per noctem, ut appareret eis via, per quam ingrediebantur.

13 Ad montem quoque Sinai descendisti, & locutus es cum eis de cœlo, & dedisti eis judicia recta, & legem veritatis, cerimonias, & præcepta bona:

14 Et sabbatum sanctificatum tuum ostendisti eis, & mandata, & cerimonias, & legem præcepisti eis in manu Moysi servi tui.

15 Panem quoque de cœlo dedisti eis in fame eorum, & aquam de petra eduxisti eis sitientibus, & dixisti eis ut ingrederentur & possiderent terram, super quam levasti manum tuam, ut traderes eis.

16 Ipsi vero & patres nostri superbe egerunt, & induraverunt cervices suas, & non audierunt mandata tua.

17 Et noluerunt audire, & non sunt recordati mirabilium tuorum quæ feceras eis. Et induraverunt cervices suas, & dederunt caput ut converterentur ad servitutem suam, quasi per contentionem. Tu autem Deus propitius, clemens & misericors, longanimis & multæ miserationis, non dereliquisti eos,

18 Et quidem cum fecissent sibi vitulum conflatilem, & dixissent: Iste est Deus tuus, qui eduxit te de Ægypto: fecerunt quoque blasphemias magnas,

19 Tu autem in misericordiis tuis multis non dimisisti eos in deserto: columna nubis non recessit ab eis per diem, ut duceret eos in viam, & columna ignis per noctem, ut ostenderet eis iter per quod ingrederentur.

20 Et spiritum tuum bonum dedisti qui doceret eos, & manna tuum non prohibuisti ab ore eorum, & aquam dedisti eis in siti.

21 Quadraginta annis pavisti eos in deserto, nihilque eis defuit: vestimenta eorum non inveteraverunt, & pedes eorum non sunt attriti.

22 Et dedisti eis regna, & populos, & partitus es eis sortes: & possederunt terram Sehon, & terram regis Hesebon, & terram Og regis Basan.

23 Et multiplicasti filios eorum sicut stellas cœli, & adduxisti eos ad terram, de qua dixeras patribus eorum ut ingrederentur & possiderent.

24 Et venerunt filii, & possederunt terram, & humiliasti coram eis habitatores terræ Chananæos, & dedisti eos in manu eorum, & reges eorum & populos terræ, ut facerent eis sicut placebat illis.

25 Ceperunt itaque urbes munitas, & humum pinguem, & possederunt domos plenas cunctis bonis; cisternas ab aliis fabricatas, vineas, & oliveta, & ligna pomifera multa: & comederunt, & saturati sunt, & impinguati sunt, & abundaverunt deliciis in bonitate tua magna.

26 Provocaverunt autem te ad iracundiam, & recesserunt a te, & projecerunt legem tuam post terga sua: & prophetas tuos occiderunt, qui contestabantur eos ut reverterentur ad te: feceruntque blasphemias grandes.

27 Et

27 Et dediſti eos in manu hoſtium ſuorum, & afflixerunt eos. Et in tempore tribulationis ſuæ clamaverunt ad te, & tu de cœlo audiſti, & ſecundum miſerationes tuas multas dediſti eis ſalvatores, qui ſalvarent eos de manu hoſtium ſuorum.

28 Cumque requieviſſent, reverſi ſunt ut facerent malum in conſpectu tuo: & dereliquiſti eos in manu inimicorum ſuorum, & poſſederunt eos. Converſique ſunt, & clamaverunt ad te: tu autem de cœlo exaudiſti, & liberaſti eos in miſericordiis tuis, multis temporibus.

29 Et conteſtatus es eos ut reverterentur ad legem tuam. Ipſi vero ſuperbe egerunt, & non audierunt mandata tua, & in judiciis tuis peccaverunt, quæ faciet homo, & vivet in eis: & dederunt humerum recedentem, & cervicem ſuam induraverunt, nec audierunt.

30 Et protraxiſti ſuper eos annos multos, & conteſtatus es eos in ſpiritu tuo per manum prophetarum tuorum: & non audierunt, & tradidiſti eos in manu populorum terrarum.

31 In miſericordiis autem tuis plurimis non feciſti eos in conſumptionem, nec dereliquiſti eos: quoniam Deus miſerationum, & clemens es tu.

32 Nunc itaque Deus noſter magne, fortis, & terribilis, cuſtodiens pactum & miſericordiam, ne avertas a facie tua omnem laborem, qui invenit nos, reges noſtros, & principes noſtros, & ſacerdotes noſtros, & prophetas noſtros, & patres noſtros, & omnem populum tuum, a diebus regis Aſſur uſque in diem hanc.

33 Et tu juſtus es in omnibus, quæ venerunt ſuper nos: quia veritatem feciſti, nos autem impie egimus.

34 Reges noſtri, principes noſtri, ſacerdotes noſtri, & patres noſtri, non fecerunt legem tuam, & non attenderunt mandata tua, & teſtimonia tua quæ teſtificatus es in eis.

35 Et ipſi in regnis ſuis, & in bonitate tua multa, quam dederas eis, & in terra latiſſima & pingui, quam tradideras in conſpectu eorum, non ſervierunt tibi, nec reverſi ſunt a ſtudiis ſuis peſſimis.

36 Ecce nos ipſi hodie ſervi ſumus, & terra, quam dediſti patribus noſtris ut comederent panem ejus, & quæ bona ſunt ejus, & nosipſi ſervi ſumus in ea.

37 Et fruges ejus multiplicantur regibus, quos poſuiſti ſuper nos propter peccata noſtra, & corporibus noſtris dominantur, & jumentis noſtris ſecundum voluntatem ſuam, & in tribulatione magna ſumus.

38 Super omnibus ergo his nos ipſi percutimus fœdus, & ſcribimus, & ſignant principes noſtri, Levitæ noſtri, & ſacerdotes noſtri.

CAPUT X.

Recenſentur qui fœdus cum Deo initum ſignarunt, quo pollicentur ſe ſervaturos univerſa Dei præcepta, maxime de non commiſcendo cum alienigenis, de ſervandis ſabbato, anno ſeptimo, oblationibus, primitiis ac decimis.

1 Signatores autem fuerunt, Nehemias, Atherſatha filius Hachelai, & Sedecias,
2 Saraias, Azarias, Jeremias,
3 Phaſhur, Amarias, Melchias,
4 Hattus, Sebenja, Melluch,
5 Harem, Merimuth, Obdias,
6 Daniel, Genthon, Baruch,
7 Moſollam, Abia, Miamin,
8 Maazia, Belgai, Semeia: hi ſacerdotes.
9 Porro Levitæ, Joſue filius Azaniæ, Bennui de filiis Henadad, Cedmihel,
10 Et fratres eorum, Sebenia, Odaia, Celita, Phalaia, Hanan,
11 Micha, Rohob, Haſebia,
12 Zachur, Serebia, Sabania,
13 Odaia, Bani, Baninu.
14 Capita populi, Pharos, Phahathmoab, Ælam, Zethu, Bani,
15 Bonni, Azgad, Bebai,
16 Adonia, Begoai, Adin,
17 Ater, Hezecia, Azur,
18 Odaia, Haſum, Beſai,
19 Hareph, Anathoth, Nobai,
20 Megphias, Moſollam, Hazir,
21 Meſizabel, Sadoc, Jeddua,
22 Pheltia, Hanan, Anaia,
23 Oſee, Hananja, Haſub,
24 Alohes, Phalea, Sobec,
25 Rehum, Haſebna, Maaſia,
26 Echaia, Hanan, Anan,
27 Melluch, Haran, Baana:
28 Et reliqui de populo, ſacerdotes, Levitæ, janitores, & cantores, Nathinæi, & omnes qui ſe ſeparaverunt de populis terrarum ad legem Dei, uxores eorum, filii eorum, & filiæ eorum,
29 Omnes qui poterant ſapere ſpondentes pro fratribus ſuis, optimates eorum, & qui veniebant ad pollicendum & jurandum ut ambularent in lege Dei, quam dederat in manu Moyſi ſervi Dei, ut facerent & cuſtodirent univerſa mandata Domini Dei noſtri, & judicia ejus & cæremonias ejus,
30 Et ut non daremus filias noſtras populo terræ, & filias eorum non acciperemus filiis noſtris.
31 Populi quoque terræ, qui important venalia, & omnia ad uſum, per diem ſabbati ut vendant, non accipiemus ab eis in ſabbato & in die ſanctificato: Et dimittemus annum ſeptimum, & exactionem univerſæ manus.
32 Et ſtatuemus ſuper nos præcepta, ut demus tertiam partem ſicli per annum ad opus domus Dei noſtri.
33 Ad panes propoſitionis, & ad ſacrificium ſempiternum, & in holocauſtum ſempiternum in ſabbatis, in calendis, in ſollemnitatibus, & in ſanctificatis, & pro peccato: ut exoretur pro Iſrael, & in omnem uſum domus Dei noſtri.
34 Sortes ergo miſimus ſuper oblationem lignorum, inter ſacerdotes, & Levitas, & populum, ut inferrentur in domum Dei noſtri per domos patrum noſtrorum, per tempora, a temporibus anni uſque ad annum: ut arderent ſuper altare Domini Dei noſtri, ſicut ſcriptum eſt in lege Moyſi:
35 Et ut afferremus primogenita terræ noſtræ, & primitiva univerſi fructus omnis ligni, ab anno in annum, in domo Domini:
36 Et primitiva filiorum noſtrorum, & pecorum noſtrorum, ſicut ſcriptum eſt in lege, & primitiva boum noſtrorum, & ovium noſtrarum, ut offerrentur in domo Dei noſtri, ſacerdotibus qui miniſtrant in domo Dei noſtri:

37 Et primitias ciborum nostrorum, & libaminum nostrorum, & poma omnis ligni, vindemiæ quoque & olei, asseremus sacerdotibus ad gazophylacium Dei nostri, & decimam partem terræ nostræ Levitis. Ipsi Levitæ decimas accipient ex omnibus civitatibus operum nostrorum.

38 Erit autem sacerdos filius Aaron cum Levitis in decimis Levitarum, & Levitæ offerent decimam partem decimæ suæ in domo Dei nostri, ad gazophylacium in domum thesauri.

39 Ad gazophylacium enim deportabunt filii Israel, & filii Levi, primitias frumenti, vini, & olei: & ibi erunt vasa sanctificata, & sacerdotes, & cantores, & janitores, & ministri, & non dimittemus domum Dei nostri.

CAPUT XI.

Recensetur incola Jerusalem, & civitatum Juda post instaurationem.

1 HAbitaverunt autem principes populi in Jerusalem: reliqua vero plebs misit sortem, ut tollerent unam partem de decem, qui habitaturi essent in Jerusalem civitate sancta, novem vero partes in civitatibus.

2 Benedixit autem populus omnibus viris qui se sponte obtulerant ut habitarent in Jerusalem.

3 Hi sunt itaque principes provinciæ, qui habitaverunt in Jerusalem, & in civitatibus Juda. Habitavit autem unusquisque in possessione sua, in urbibus suis, Israel, sacerdotes, Levitæ, Nathinæi, & filii servorum Salomonis.

4 Et in Jerusalem habitaverunt de filiis Juda, & de filiis Beniamin: de filiis Juda, Athaiæ filius Oziam, filii Zachariæ, filii Amariæ, filii Zephatiæ, filii Melaleel: de filiis Phares,

5 Maasia filius Baruch, filius Colhoza, filius Hazia, filius Adaia, filius Joiarib, filius Zachariæ, filius Silonitis:

6 Omnes hi filii Pharez, qui habitaverunt in Jerusalem, quadringenti sexaginta octo viri fortes.

7 Hi sunt autem filii Beniamin: Sellum filius Mosollam, filius Joed, filius Phadaia, filius Colaia, filius Masia, filius Ethiel, filius Isaia,

8 Et post eum Gebbai, Sellai, nongenti viginti octo.

9 Et Joel filius Zochri præpositus eorum, & Judas filius Senua super civitatem secundus.

10 Et de sacerdotibus, Idaia filius Joarib, Jachin,

11 Saraia filius Helciæ, filius Mosollam, filius Sadoc, filius Merajoth, filius Achitob princeps domus Dei,

12 Et fratres eorum facientes opera templi: octingenti viginti duo. Et Adaia filius Jeroham, filius Phelesia, filius Amsi, filius Zachariæ, filius Pheshur, filius Melchiæ.

13 Et fratres ejus principes patrum: ducenti quadraginta duo. Et Amassai filius Azreel, filius Ahazi, filius Mosollamoth, filius Emmer,

14 Et fratres eorum potentes nimis: centum viginti octo, & præpositus eorum Zabdiel filius potentium.

15 Et de Levitis Semeia filius Hasub, filius Azaricam, filius Hasebia, filius Boni.

16 Et Sabathai & Jozabed super omnia opera, quæ erant foris secus in domo Dei, a principibus Levitarum,

17 Et Mathania filius Michea, filius Zebedei, filius Asaph, principes ad laudandum & ad confitendum in oratione, & Becbecia secundus de fratribus ejus, & Abda filius Samua, filius Galal, filius Idithum:

18 Omnes Levitæ in civitate sancta ducenti octogintaquattuor,

19 Et janitores, Accub, Thelmom, & fratres eorum, qui custodiebant ostia: centum septuagintaduo.

20 Et reliqui ex Israel sacerdotes & Levitæ in universis civitatibus Juda, unusquisque in possessione sua.

21 Et Nathinæi, qui habitabant in Ophel, & Siaha, & Gaipa de Nathinæis.

22 Et episcopus Levitarum in Jerusalem, Azzi filius Bani, filius Hasabiæ, filius Mathaniæ, filius Michæ. De filiis Asaph, cantores in ministerio domus Dei.

23 Præceptum quippe regis super eos erat, & ordo in cantoribus per dies singulos,

24 Et Phathaia filius Mesezebel, de filiis Zara filii Juda in manu regis, juxta omne verbum populi.

25 Et in domibus per omnes regiones eorum. De filiis Juda habitaverunt in Cariatharbe & in filiabus ejus: & in Dibon, & in filiabus ejus: & in Cabseel, & in viculis ejus,

26 Et in Jesue, & in Molada, & in Bethphaleth,

27 Et in Hasersual, & in Bersabee, & in filiabus ejus.

28 Et in Siceleg, & in Mochona, & in filiabus ejus.

29 Et in Remmon, & in Saraa, & in Jerimuth.

30 Zanoa, Odollam, & in villis earum, Lachis & regionibus ejus, & Azeca, & filiabus ejus. Et manserunt in Bersabee usque ad vallem Ennom.

31 Filii autem Beniamin, a Geba, Mechmas, & Hai, & Bethel, & filiabus ejus:

32 Anathoth, Nob, Anania,

33 Asor, Rama, Gethaim.

34 Hadid, Seboim, & Neballat, Lod,

35 Et Ono valle artificum.

36 Et de Levitis portiones Judæ & Beniamin.

CAPUT XII.

Nomina & officia sacerdotum ac Levitarum qui cum Zorobabel in Jerusalem ascenderunt, & custodes thesaurorum: magna solemnitate convocatis undique Levitis celebrant dedicationem muri Jerusalem.

1 HI sunt autem sacerdotes & Levitæ, qui ascenderunt cum Zorobabel filio Salachiel, & Josue et Saraia, Jeremias, Esdras,

2 Amaria, Melluch, Hattus,

3 Sebenias, Rheum, Merimuth,

4 Addo, Genthon, Abia,

5 Miamin, Madia, Belga,

6 Semeia, & Joarib, Idaia, Sellum, Amoc, Helcias,

7 Idaia. Isti principes sacerdotum, & fratres eorum, in diebus Josue.

8 Porro Levitæ, Jesua, Bennui, Cedmihel, Sarebia, Juda Mathanias, super hymnos ipse & fratres eorum:

9 Et Becbecia atque Hanni, & fratres eorum, unusquisque in officio suo.

10 Iosue autem genuit Joacim, & Joacim genuit Eliasib, & Eliasib genuit Jojada,

11 Et Jojada genuit Jonathan, & Jonathan genuit Jeddoa.

12 In diebus autem Joacim erant sacerdotes & principes familiarum: Saraiæ, Maraia: Jeremiæ, Hanania:

13 Esdræ, Mosollam: Amariæ, Joahanan:

14 Milicho, Jonathan: Sebeniæ, Joseph:

15 Haram, Edna: Marajoth, Helci:

16 Adaiæ, Zacharia: Genthon, Mosollam:

17 Abiæ, Zechi: Miamin & Moadiæ, Phelti:

18 Belgæ, Sammua: Semaiæ, Jonathan:

19 Joiarib, Mathanai: Jodiæ, Azzi:

20 Sellai, Celai: Amoc, Heber.

21 Helciæ, Hasebia, Idaiæ, Nathanael.

22 Levitæ in diebus Eliasib, & Jojada, & Johanan, & Jeddoa, scripti principes familiarum, & sacerdotes in regno Darii Persæ,

23 Filii Levi principes familiarum, scripti in libro verborum dierum, & usque ad dies Jonathan, filii Eliasib.

24 Et principes Levitarum, Hasebia, Serebia, & Josue filius Cedmihel: & fratres eorum per vices suas, ut laudarent & confiterentur juxta præceptum David viri Dei, & observarent æque per ordinem.

25 Mathania, & Becbecia, Obedia, Mosollam, Telmon, Accub, custodes portarum & vestibulorum ante portas.

26 Hi in diebus Joacim Josue, filii Josedech, & in diebus Nehemiæ ducis, & Esdræ sacerdotis scribæque.

27 In dedicatione autem muri Jerusalem, requisierunt Levitas de omnibus locis suis, ut adducerent eos in Jerusalem, & facerent dedicationem & lætitiam in actione gratiarum, & cantico, & in cymbalis, psalteriis, & citharis.

28 Congregati sunt autem filii cantorum de campestribus circa Jerusalem, & de villis Netuphati,

29 Et de domo Galgal, & de regionibus Geba & Azmaveth: quoniam villas ædificaverunt sibi cantores in circuitu Jerusalem.

30 Et mundati sunt sacerdotes & Levitæ, & mundaverunt populum, & portas, & murum.

31 Ascendere autem feci principes Juda super murum, & statui duos magnos choros laudantium. Et ierunt ad dexteram super murum ad portam sterquilinii.

32 Et ivit post eos Osaias, & media pars principum Judæ,

33 Et Azarias, Esdras, & Mosollam, Judas, & Benjamin, & Semeia, & Jeremias.

34 Et de filiis sacerdotum in tubis, Zacharias filius Jonathan, filius Semeiæ, filius Mathaniæ, filius Michaiæ, filius Zechur, filius Asaph,

35 Et fratres ejus, Semeia, & Azareel, Masalai, Galalai, Maai, Nathanael, & Judas, & Hanani, in vasis cantici David viri Dei: & Esdras scriba ante eos in porta fontis.

36 Et contra eos ascenderunt in gradibus civitatis David, in ascensu muri super domum David, & usque ad portam aquarum ad orientem.

37 Et chorus secundus gratias referentium ibat ex adverso, & ego post eum, & media pars populi super murum & super turrim furnorum, & usque ad murum latissimum.

38 Et super portam Ephraim, & super portam antiquam, & super portam piscium, & turrim Hananeel, & turrim Emath, & usque ad portam gregis: & steterunt in porta custodiæ.

39 Steteruntque duo chori laudantium in domo Dei, & ego, & dimidia pars magistratuum mecum.

40 Et sacerdotes, Eliachim, Maasia, Miamin, Michea, Elioenai, Zacharia, Hananias, in tubis,

41 Et Maasia, & Semeia, & Eleazar, & Azzi, & Johanam, & Melchia, & Ælam, & Ezer. Et clare cecinerunt cantores, & Jezrahia præpositus.

42 Et immolaverunt in die illa victimas magnas, & lætati sunt: Deus enim lætificaverat eos lætitia magna: sed & uxores eorum & liberi gavisi sunt, & audita est lætitia Jerusalem procul.

43 Recensuerunt quoque in die illa viros super gazophylacia thesauri ad libamina, & ad primitias, & ad decimas, ut introferrent per eos principes civitatis in decore gratiarum actionis, sacerdotes & Levitas: quia lætificatus est Juda in sacerdotibus & Levitis astantibus.

44 Et custodierunt observationem Dei sui, & observationem expiationis, & cantores, & janitores juxta præceptum David, & Salomonis filii ejus,

45 Quia in diebus David & Asaph ab exordio erant principes constituti cantorum, in carmine laudantium & confitentium Deo.

46 Et omnis Israel, in diebus Zorobabel, & in diebus Nehemiæ, dabant partes cantoribus & janitoribus per dies singulos, & sanctificabant Levitas, & Levitæ sanctificabant filios Aaron.

CAPUT XIII.

Lecto Deuteronomio ejiciuntur alienigenæ, partes Levitis assignantur, e quo tamen gazophylacio vasa omnes Tobiæ projiciuntur, & sabbati violatores puniuntur: increpat Nehemias Judæos qui uxores duxerant alienigenas.

1 IN die autem illo lectum est in volumine Moysi audiente populo, & inventum est scriptum in eo, quod non debeant introire Ammonites & Moabites in ecclesiam Dei usque in æternum: *Deut. 23. 3.*

2 Eo quod non occurrerint filiis Israel cum pane & aqua: & conduxerint adversum eos Balaam, ad maledicendum eis: & convertit Deus noster maledictionem in benedictionem.

3 Factum est autem, cum audissent legem, separaverunt omnem alienigenam ab Israel.

4 Et super hoc erat Eliasib sacerdos, qui fuerat præpositus in gazophylacio domus Dei nostri, & proximus Tobiæ.

5 Fecit ergo sibi gazophylacium grande, & ibi erant ante eum reponentes munera, & thus, & vasa, & decimam frumenti, vini & olei, partes Levitarum, & cantorum, & janitorum, & primitias sacerdotales.

9 In omnibus autem his non fui in Jerusalem, quia anno trigesimo secundo Artaxerxis regis Babylonis veni ad regem, & in fine dierum rogavi regem.

7 Et veni in Jerusalem, & intellexi malum, quod fecerat Eliasib Tobiæ, ut faceret ei thesaurum in vestibulis domus Dei.

8 Et malum mihi visum est valde. Et projeci vasa domus Tobiæ foras de gazophylacio:

9 Præcepique & emundaverunt gazophylacia: & retuli ibi vasa domus Dei, sacrificium, & thus.

10 Et cognovi quod partes Levitarum non fuissent datæ: & fugisset unusquisque in regionem suam de Levitis, & cantoribus, & de his qui ministrabant:

11 Et egi causam adversus magistratus, & dixi: Quare dereliquimus domum Dei? Et congregavi eos, & feci stare in stationibus suis.

12 Et omnis Juda apportabat decimam frumenti, vini, & olei, in horrea.

13 Et constituimus super horrea Selemiam sacerdotem, & Sadoc scribam, & Phadaiam de Levitis, & juxta eos Hanan filium Zachur, filium Mathaniæ: quoniam fideles comprobati sunt, & ipsis creditæ sunt partes fratrum suorum.

14 Memento mei Deus meus pro hoc, & ne deleas miserationes meas, quas feci in domo Dei mei, & in cæremoniis ejus.

15 In diebus illis vidi in juda calcantes torcularia in sabbato, portantes acervos, & onerantes super asinos vinum, & uvas, & ficus, & omne onus, & interferentes in Jerusalem die sabbati. Et contestatus sum, ut in die qua vendere liceret, venderent.

16 Et Tyrii habitaverunt in ea, inferentes pisces, & omnia venalia: & vendebant in sabbatis filiis Juda in Jerusalem.

17 Et objurgavi optimates Juda, & dixi eis: Quæ est hæc res mala, quam vos facitis, & profanatis diem sabbati?

18 Nunquid non hæc fecerunt patres nostri, & adduxit Deus noster super nos omne malum hoc, & super civitatem hanc? Et vos additis iracundiam super Israel violando sabbatum.

19 Factum est autem, cum quievissent portæ Jerusalem in die sabbati, dixi: & clausenunt januas; & præcepi ut non aperirent eas usque post sabbatum: & de pueris meis constitui super portas ut nullus inferret onus in die sabbati.

20 Et manserunt negotiatores, & vendentes universa venalia, foris Jerusalem semel & bis:

21 Et contestatus sum eos, & dixi eis: Quare manetis ex adverso muri? si secundo hoc feceritis, manum mittam in vos. Itaque ex tempore illo non venerunt in sabbato.

22 Dixi quoque Levitis ut mundarentur, & venirent ad custodiendas portas, & sanctificandam diem sabbati: & pro hoc ergo memento mei Deus meus, & parce mihi secundum multitudinem miserationum tuarum.

23 Sed & in diebus illis vidi Judæos ducentes uxores Azotidas, Ammonitidas, & Moabitidas.

24 Et filii eorum ex media parte loquebantur Azotice, & nesciebant loqui Judaice, & loquebantur juxta linguam populi & populi.

25 Et objurgavi eos & maledixi. Et cæcidi ex eis viros, & decalvavi eos, & adjuravi in Deo, ut non darent filias suas filiis eorum, & non acciperent de filiabus eorum filiis suis, & sibimetipsis, dicens:

26 † Numquid non in hujuscemodi re peccavit Salomon rex Israel? & certe in gentibus multis non erat rex similis, & dilectus Deo suo erat, & posuit eum Deus regem super omnem Israel: † & ipsum ergo duxerunt ad peccatum mulieres alienigenæ. † 3 Reg. 3. 1. 11. 1. † 3 Reg. 11. 4.

27 Numquid & nos inobedientes faciemus omne malum grande hoc, ut prævaricemur in Deo nostro, & ducamus uxores peregrinas?

28 De filiis autem Jojada filii Eliasib sacerdotis magni, gener erat Sanaballat Horonites, quem fugavi a me.

29 Recordare Domine Deus meus, adversum eos qui polluunt sacerdotium, fœdusque sacerdotale & Leviticum.

30 Igitur mundavi eos ab omnibus alienigenis, & constitui ordines sacerdotum & Levitarum, unumquemque in ministerio suo.

31 Et in oblationem lignorum in temporibus constitutis, & in primitivis: memento mei Deus meus in bonum. Amen.

LIBER TOBIÆ.

CAPUT PRIMUM.

Tobias in captivitate constitutus, a lege Dei non recedit, & filium Tobiam ex Anna uxore susceptum, Deum timere docet: gratus regi Salmanasar, pergit quocumque vult: confratres captivos consolatur & juvat eleemosyna: Gabelo dat mutuo decem argenti talenta: Sennacherib, quod occisos sepeliret, eum persequitur.

1 TObias ex tribu & civitate Nephthali (quæ est in superioribus Galilææ supra Naasson, post viam quæ ducit ad occidentem, in sinistro habens civitatem Sephet)

† 4 Reg. 17. 3. & 18. 9. 2 † cum captus esset in diebus Salmanasar regis Assyriorum, in captivitate tamen positus, viam veritatis non deseruit,

3 Ita ut omnia, quæ habere poterat, quotidie concaptivis fratribus, qui erant ex ejus genere impertiret.

4 Cumque esset junior omnibus in tribu Nephthali, nihil tamen puerile gessit in opere.

5 Denique cum irent omnes ad vitulos aureos, † quos Joroboam fecerat rex Israel, hic solus fugiebat consortia omnium,

† 3 Reg. 12. 28. 6 Sed pergebat in Jerusalem ad templum Domini, & ibi adorabat Dominum Deum Israel, omnia primitiva sua, & decimas suas fideliter offerens,

7 Ita ut in tertio anno proselytis & advenis ministraret omnem decimationem.

8 Hæc & his similia secundum legem Dei puerulus observabat.

9 Cum vero factus esset vir, accepit uxorem Annam de tribu sua, genuitque ex ea filium, nomen suum imponens ei.

10 Quem ab infantia timere Deum docuit, & abstinere ab omni peccato.

11 Igitur, cum per captivitatem deveniſſet cum uxore sua, & filio, in civitatem Niniven cum omni tribu sua,

12 (Cum omnes ederent ex cibis gentium) ille custodivit animam suam, & numquam contaminatus est in escis eorum.

13 Et quoniam memor fuit Domini in toto corde suo, dedit illi Deus gratiam in conspectu Salmanasar regis,

14 Et dedit illi potestatem quocumque vellet ire, habens libertatem quocumque facere voluisset.

15 Pergebat ergo ad omnes qui erant in captivitate, & monita salutis dabat eis.

16 Cum autem venisset in Rages civitatem Medorum, & ex his, quibus honoratus fuerat a rege, habuisset decem talenta argenti:

17 Et cum in multa turba generis sui Gabelum egentem videret, qui erat ex tribu ejus, sub chirographo dedit illi memoratum pondus argenti.

18 Post multum vero temporis, mortuo Salmanasar rege, cum regnaret Sennacherib filius ejus pro eo, & filios Israel exosos haberet in conspectu suo:

19 Tobias quotidie pergebat per omnem cognationem suam, & consolabatur eos, dividebatque unicuique, prout poterat, de facultatibus suis:

20 Esurientes alebat, nudisque vestimenta præbebat, & mortuis atque occisis sepulturam solicitus exhibebat.

21 † Denique cum reversus esset rex Sennacherib, fugiens a Judæa plagam, quam circa eum fecerat Deus propter blasphemiam suam, & iratus multos occideret ex filiis Israel, Tobias sepelichat corpora eorum. † 4 Reg. 19. 35. Eccli. 48. 24. 2. Machab. 8. 19.

22 At ubi nuntiatum est regi, jussit eum occidi, & tulit omnem substantiam ejus.

23 Tobias vero cum filio suo & cum uxore fugiens, nudus latuit, quia multi diligebant eum,

24 † Post dies vero quadraginta quinque occiderunt regem filii ipsius. † 4 Reg. 19. 37. 2. Par. 32. 21. Isai. 37. 38.

25 Et reversus est Tobias in domum suam, omnisque facultas ejus restituta est ei.

CAPUT II.

Tobias mortuorum defatigatus sepultura, hirundinis stercore in patientia probationem excæcatur, & ab uxore ac amicis ipsum irridentibus affectus opprobrio, patientissime tolerat instar Jobi.

1 POst hæc vero, cum esset dies festus Domini, & factum esset prandium bonum in domo Tobiæ,

2 Dixit filio suo: Vade, & adduc aliquos de tribu nostra, timentes Deum, ut epulentur nobiscum.

3 Cumque abiisset, reversus nuntiavit ei, unum ex filiis Israel jugulatum jacere in platea. Statimque exiliens de accubitu suo, relinquens prandium, jejunus pervenit ad corpus:

4 Tollensque illud portavit ad domum suam occulte, ut, dum sol occubuisset, cante sepeliret eum.

5 Cumque occultasset corpus, manducavit panem cum luctu & tremore,

6 Memorans illum sermonem, quem dixit Dominus † per Amos prophetam: Dies festi vestri convertentur in lamentationem & luctum. † Amos 8. 10. 1. Machab. 1. 41.

7 Cum vero sol occubuisset, abiit, & sepelivit eum.

8 Arguebant autem eum omnes proximi ejus, dicentes: Jam hujus rei causa interfici jussus es, & vix effugisti mortis imperium, & iterum sepelis mortuos?

9 † Sed Tobias plus timens Deum quam regem, rapiebat corpora occisorum, & occultabat in domo sua, & mediis noctibus sepeliebat ea. † Sup. 1. 13.

10 Contigit autem ut quadam die fatigatus a sepultura, veniens in domum suam, jactasset se juxta parietem, & obdormisset,

11 Et ex nido hirundinum dormienti illi calida stercora incidissent super oculos ejus, fieretque cæcus,

12 Hanc autem tentationem ideo permisit Dominus evenire illi, ut posteris daretur exemplum patientiæ ejus, sicut & sancti Job.

13 Nam cum ab infantia sua semper Deum timuerit, & mandata ejus custodierit, non est contristatus contra Deum, quod plaga cæcitatis evenerit ei:

14 Sed immobilis in Dei timore permansit, agens gratias Deo omnibus diebus vitæ suæ.

15 Nam sicut beato Job insultabant reges, ita isti parentes & cognati ejus irridebant vitam ejus, dicentes:

16 Ubi est spes tua, pro qua eleemosynas & sepulturas faciebas?

17 Tobias vero increpabat eos, dicens: Nolite ita loqui:

18 Quoniam filii sanctorum sumus, & vitam illam expectamus, quam Deus daturus est his, qui fidem suam numquam mutant ab eo.

19 Anna vero uxor ejus ibat ad opus textrinum quotidie, & de labore manuum suarum victum, quem consequi poterat, defetebat.

20 Unde factum est, ut hædum caprarum accipiens detulisset domi:

21 Cujus cum vocem balantis vir ejus audisset, dixit: Videte, ne forte furtivus sit, reddite eum dominis suis, quia non licet nobis aut edere ex furto aliquid, aut contingere.

† Job 2. 9. 22 † Ad hæc uxor ejus irata respondit: Manifeste vana facta est spes tua, & eleemosynæ tuæ modo apparuerunt.

23 Atque his & aliis hujuscemodi verbis exprobrabat ei.

CAPUT III.

Tobias ob uxoris convitium mori petentis oratio ad Deum, & Sara filiæ Raguelis humilis cum triduano jejunio oratio, ob ancillæ improperium de septem ipsius maritis a dæmonio interemptis: utriusque autem preces exaudiuntur, angelo Raphaele ad eas curandas misso.

1 TUnc Tobias ingemuit, & cœpit orare cum lacrymis.

2 Dicens: Justus es Domine, & omnia judicia tua justa sunt, & omnes viæ tuæ, misericordia, & veritas, & judicium.

3 Et nunc Domine memor esto mei, & ne vindictam sumas de peccatis meis, neque reminiscaris delicta mea, vel parentum meorum.

† Deut. 28. 15. 4 † Quoniam non obedivimus præceptis tuis, ideo traditi sumus in direptionem, & captivitatem, & mortem, & in fabulam, & in improperium omnibus nationibus, in quibus dispersisti nos.

5 Et nunc Domine magna judicia tua, quia non egimus secundum præcepta tua, & non ambulavimus sinceriter coram te.

6 Et nunc Domine secundum voluntatem tuam fac mecum, & præcipe in pace recipi spiritum meum: expedit enim mihi mori magis quam vivere.

7 Eadem itaque die contigit, ut Sara filia Raguelis in Rages civitate Medorum & ipsa audiret improperium ab una ex ancillis patris sui,

8 Quoniam tradita fuerat septem viris, & dæmonium nomine Asmodæus occiderat eos; mox ut ingressi fuissent ad eam.

9 Ergo cum pro culpa sua increparet puellam, respondit ei, dicens: Amplius ex te non videamus filium aut filiam super terram, interfetrix virorum tuorum.

10 Numquid & occidere me vis, sicut jam occidisti septem viros? Ad hanc vocem pervexit in superius cubiculum domus suæ, & tribus diebus, & tribus noctibus non manducavit, neque bibit.

11 Sed in oratione persistens, cum lacrymis deprecabatur Deum, ut ab isto improperio liberaret eam.

12 Factum est autem die tertia, dum compleret orationem, benedicens Dominum,

13 Dixit: Benedictum est nomen tuum Deus patrum nostrorum: qui cum iratus fueris, misericordiam facies, & in tempore tribulationis peccata dimittis his, qui invocant te.

14 Ad te Domine faciem meam converto, ad te oculos meos dirigo.

15 Peto Domine ut de vinculo improperii hujus absolvas me, aut certe desuper terram eripias me.

16 Tu scis Domine, quia numquam concupivi virum, & mundam servavi animam meam ab omni concupiscentia.

17 Numquam cum ludentibus miscui me: neque cum his, qui in levitate ambulant, participem me præbui.

18 Virum autem cum timore tuo, non cum libidine mea consensi suscipere.

19 Et, aut ego indigna fui illis, aut illi forsitan me non fuerunt digni: quia forsitan viro alii conservasti me.

20 Non est enim in hominis potestate consilium tuum.

21 Hoc autem pro certo habet omnis qui te colit, quod vita ejus, si in probatione fuerit, coronabitur: si autem in tribulatione fuerit liberabitur: & si in correptione fuerit, ad misericordiam tuam venire licebit.

22 Non enim delectaris in perditionibus nostris: quia post tempestatem, tranquillum facis: & post lacrymationem & fletum, exultationem infundis.

23 Sit nomen tuum Deus Israel benedictum in sæcula.

24 In illo tempore exaudita sunt preces amborum in conspectu gloriæ summi Dei.

25 Et missus est Angelus Domini sanctus Raphael, ut curaret eos ambos, quorum uno tempore sunt orationes in conspectu Domini recitatæ.

CAPUT IV.

Tobias cum se brevi putaret moriturum, filio piissima salutis monita inculcat, eleemosynæ virtutem declarat, & de decem argenti talentis Gabelo mutuo datis indicat.

1 IGitur cum Tobias putaret orationem suam exaudiri ut mori potuisset, vocavit ad se Tobiam filium suum.

2 Dixitque ei: Audi fili mi verba oris mei, & ea in corde tuo, quasi fundamentum constitue.

3 Cum acceperit Deus animam meam, corpus meum sepeli: † & honorem habebis matri tuæ omnibus diebus vitæ ejus. † Exod. 20. 12. Eccli. 7. 29.

4 Memor enim esse debes, quæ & quanta pericula passa sit propter te in utero suo.

5 Cum autem & ipsa compleverit tempus vitæ suæ, sepelias eam circa me.

6 Omnibus autem diebus vitæ tuæ in mente habeto Deum: & cave ne aliquando peccato consentias, & prætermittas præcepta Domini Dei nostri. † Prov. 3. 9. Eccl. 4. 1. & 14. 13. Luca 14. 13.

7 † Ex substantia tua fac eleemosynam, & noli avertere faciem tuam ab ullo paupere: ita enim fiet ut nec a te avertatur facies Domini.

Eccli. 5. 12.
8 † Quo modo potueris, ita esto misericors.
9 Si multum tibi fuerit, abundanter tribue: si exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libenter impertiri stude.
10 Præmium enim bonum tibi thesaurizas in die necessitatis.
Eccli. 9. 15.
11 † Quoniam eleemosyna ab omni peccato & a morte liberat, & non patietur animam ire in tenebras.
12 Fiducia magna erit coram summo Deo, eleemosyna omnibus facientibus eam.
1 Thes. 4. 3.
13 † Attende tibi fili mi ab omni fornicatione, & præter uxorem tuam numquam patiaris crimen scire.
14 Superbiam numquam in tuo sensu, aut in tuo verbo dominari permittas: † in ipsa enim initium sumpsit omnis perditio.
Gen. 3. 5.
Levit. 19. 13.
Deut. 24. 14.
Matt. 20. 12.
Luc. 6. 1.
15 † Quicumque tibi aliquid operatus fuerit, statim ei mercedem redde, & merces mercenarii tui apud te omnino non remaneat.
16 † Quod ab alio oderis fieri tibi, vide ne tu aliquando alteri facias.
17 † Panem tuum cum esurientibus & egenis comede, & de vestimentis tuis nudos tege.
Luc. 4. 13.
18 Panem tuum & vinum tuum super sepulturam justi constitue, & noli ex eo manducare & bibere cum peccatoribus.
19 Consilium semper a sapiente perquire.
20 Omni tempore benedic Deum: & pete ab eo, ut vias tuas dirigat, & omnia consilia tua in ipso permaneant.
21 Indico etiam tibi fili mi, dedisse me decem talenta argenti, dum adhuc infantulus esses, Gabelo, in Rages civitate Medorum, & chirographum ejus apud me habeo.
22 Et ideo perquire quo modo ad eum pervenias, & recipias ab eo supra memoratum pondus argenti, & restituas ei chirographum suum.
23 Noli timere fili mi: pauperem quidem vitam gerimus, sed † multa bona habebimus, si timuerimus Deum, & recesserimus ab omni peccato, & fecerimus bene.
Rom. 8. 17.

CAPUT V.

Tobias socium ac ducem itineris in Rages Medorum quærenti Raphael Angelus ignotus occurrit, cui pater filium committit, quibus profectis mater filii deflet absentiam.

1 TUnc respondit Tobias Patri suo, & dixit: Omnia quæcumque præcepisti mihi faciam pater.
2 Quo modo autem pecuniam hanc requiram, ignoro: ille me nescit, & ego eum ignoro: quod signum dabo ei? Sed neque viam, per quam pergatur illuc, aliquando cognovi.
3 Tunc pater suus respondit illi, & dixit: Chirographum quidem illius penes me habeo: quod dum illi ostenderis, statim restituet.
4 Sed perge nunc, & inquire tibi alicnem fidelem virum, qui eat tecum salva mercede tua: ut, dum adhuc vivo, recipias eam.
5 Tunc egressus Tobias, invenit juvenem splendidum, stantem præcinctum, & quasi paratum ad ambulandum.
6 Et ignorans quod Angelus Dei esset, salutavit eum, & dixit: Unde te habemus bone juvenis?
7 At ille respondit: Ex filiis Israel. Et Tobias dixit ei: Nosti viam, quæ ducit in regionem Medorum?
8 Cui respondit: Novi: & omnia itinera ejus frequenter ambulavi, & mansi apud Gabelum fratrem nostrum: qui moratur in Rages civitate Medorum, quæ posita est in monte Ecbatanis.
9 Cui Tobias ait: Sustine me obsecro, donec hæc ipse nuntiem patri meo.
10 Tunc ingressus Tobias, indicavit universa hæc patri suo. Super quæ admiratus pater, rogavit ut introiret ad eum.
11 Ingressus itaque salutavit eum, & dixit: Gaudium tibi sit semper.
12 Et ait Tobias: Quale gaudium mihi erit, qui in tenebris sedeo, & lumen cœli non video?
13 Cui ait juvenis: Forti animo esto, in proximo est ut a Deo cureris.
14 Dixit itaque illi Tobias: Numquid poteris perducere filium meum ad Gabelum in Rages civitatem Medorum? & cum redieris, restituam tibi mercedem tuam.
15 Et dixit ei Angelus: Ego ducam & reducam eum ad te.
16 Cui Tobias respondit: Rogo te, indica mihi, de qua domo, aut de qua tribu es tu?
17 Cui Raphael Angelus dixit: Genus quæris mercenarii, an ipsum mercenarium, qui cum filio tuo eat?
18 Sed ne forte solicitum te reddam, ego sum Azarias Ananiæ magni filius.
19 Et Tobias respondit: Ex magno genere es tu. Sed peto ne irascaris quod voluerim cognoscere genus tuum.
20 Dixit autem illi Angelus: Ego sanum ducam, & sanum tibi reducam filium tuum.
21 Respondens autem Tobias, ait: Bene ambuletis, & sit Deus in itinere vestro, & Angelus ejus comitetur vobiscum.
22 Tunc paratis omnibus, quæ erant in via portanda, fecit Tobias vale patri suo, & matri suæ, & ambulaverunt ambo simul.
† *Infra* 10. 4.
23 † Cumque profecti essent, cœpit mater ejus flere, & dicere: Baculum senectutis nostræ tulisti, & transmisisti a nobis.
24 Numquam fuisset ipsa pecunia, pro qua misisti eum.
25 Sufficiebat enim nobis paupertas nostra, ut divitias computaremus hoc, quod videbamus filium nostrum.
26 Dixitque ei Tobias: Noli flere, salvus perveniet filius noster, & salvus revertetur ad nos, & oculi tui videbunt illum.
27 Credo enim quod Angelus Dei bonus comitetur ei, & bene disponat omnia, quæ circa eum geruntur, ita ut cum gaudio revertatur ad nos.
28 Ad hanc vocem cessavit mater ejus flere, & tacuit.

CA-

Digitized by Google

CAPUT VI.

Angeli hortatu Tobias invadentem piscem apprehendit & exenterat cor ejus, fel, & jecur ad medicamenta reservans: & ad Raguelem divertunt ut jussu Angeli petat in uxorem illius filiam Saram, cujus septem viros occiderat dæmonium, discens ab Angelo quo fine suscipiendum ac servandum sit conjugium.

1 PRofectus est autem Tobias, & canis secutus est eum, & mansit prima mansione juxta fluvium Tigris.

2 Et exivit ut lavaret pedes suos, & ecce piscis immanis exivit ad devorandum eum.

3 Quem expavescens Tobias clamavit voce magna, dicens: Domine, invadit me.

4 Et dixit ei Angelus, Apprehende branchiam ejus, & trahe eum ad te. Quod cum feciſſet, attraxit eum in siccum, & palpitare cœpit ante pedes ejus.

5 Tunc dixit ei Angelus: Exentera hunc piscem, & cor ejus, & fel, & jecur repone tibi: sunt enim hæc necessaria ad medicamenta utiliter.

6 Quod cum feciſſet, assavit carnes ejus, & secum tulerunt in via: cetera salierunt, quæ sufficerent eis, quousque pervenirent in Rages civitatem Medorum.

7 Tunc interrogavit Tobias Angelum, & dixit ei: Obsecro te Azaria frater, ut dicas mihi, quod remedium habebunt ista, quæ de pisce servare jussisti?

8 Et respondens Angelus, dixit ei: Cordis ejus particulam si super carbones ponas, fumus ejus extricat omne genus dæmoniorum, sive a viro, sive a muliere, ita ut ultra non accedat ad eos.

9 Et fel valet ad ungendos oculos, in quibus fuerit albugo, & sanabuntur.

10 Et dixit ei Tobias: Ubi vis ut maneamus?

11 Respondensque Angelus, ait: Est hic Raguel nomine, vir propinquus de tribu tua, & hic habet filiam nomine Saram, sed neque masculum, neque feminam ullam habet aliam præter eam.

† *Num.* 27. 8. & 36. 8.

12 † Tibi debetur omnis substantia ejus, & oportet eam te accipere conjugem.

13 Pete ergo eam a patre ejus, & dabit tibi eam in uxorem.

14 Tunc respondit Tobias, & dixit: Audio quia tradita est septem viris, & mortui sunt: sed & hoc audivi, quia dæmonium occidit illos.

15 Timeo ergo, ne forte & mihi hæc eveniant: & cum sim unicus parentibus meis, deponam senectutem illorum cum tristitia ad inferos.

16 Tunc Angelus Raphael dixit ei: Audi me, & ostendam tibi qui sint, quibus prævalere potest dæmonium.

17 Hi namque, qui conjugium ita suscipiunt, ut Deum a se & a sua mente excludant, & suæ libidini ita vacent, sicut equus & mulus, quibus non est intellectus: habet potestatem dæmonium super eos.

18 Tu autem cum acceperis eam, ingressus cubiculum, per tres dies continens esto ab ea, & nihil aliud, nisi orationibus vacabis cum ea.

19 Ipsa autem nocte, incenso jecore pisces, fugabitur dæmonium.

20 Secunda vero nocte, in copulatione sanctorum patriarcharum admitteris.

21 Tertia autem nocte benedictionem consequeris, ut filii ex vobis procreentur incolumes.

22 Transacta autem tertia nocte, accipies virginem cum timore Domini, amore filiorum magis quam libidine ductus, ut in semine Abrahæ benedictionem in filiis consequaris.

CAPUT VII.

Raguel petitam a Tobia Saram filiam in uxorem tradidit consilio Raphaelis, & scripti conjugii tabulis; nuptiæ celebrantur.

1 INgressi sunt autem ad Raguelem, & suscepit eos Raguel cum gaudio.

2 Intuensque Tobiam Raguel, dixit Annæ uxori suæ: Quam similis est juvenis iste consobrino meo!

3 Et cum hæc dixisset, ait: Unde estis juvenes fratres nostri? At illi dixerunt: Ex tribu Nephthali sumus, ex captivitate Ninive.

4 Dixitque illis Raguel: Nostis Tobiam fratrem meum? Qui dixerunt: Novimus.

5 Cumque multa bona loqueretur de eo, dixit Angelus ad Raguelem: Tobias, de quo interrogas, pater istius est.

6 Et misit se Raguel, & cum lacrymis osculatus est eum, & plorans supra collum ejus,

7 Dixit: Benedictio sit tibi fili mi, quia boni & optimi viri filius es.

8 Et Anna uxor ejus, & Sara ipsorum filia, lacrymatæ sunt.

9 Postquam autem locuti sunt, præcepit Raguel occidi arietem, & parari convivium. Cumque hortaretur eos discumbere ad prandium,

10 Tobias dixit: Hic ego hodie non manducabo neque bibam, nisi prius petitionem meam confirmes, & promittas mihi dare Saram filiam tuam.

11 Quo audito verbo Raguel, expavit, sciens quid evenerit illis septem viris, qui ingressi sunt ad eam: & timere cœpit ne forte & huic similiter contingeret: & cum nutaret, & non daret petenti illum responsum,

12 Dixit ei Angelus: Noli timere dare eam isti, quoniam huic timenti Deum debetur conjux filia tua: propterea alius non potuit habere illam.

13 Tunc dixit Raguel: Non dubito quod Deus preces, & lacrymas meas in conspectu suo admiserit.

14 Et credo quoniam ideo fecit vos venire ad me, ut ista conjungeretur cognationi suæ † secundum legem Moysi: & nunc noli dubium gerere quod tibi eam tradam. † *Num.* 36. 4.

15 Et apprehendens dexteram filiæ suæ, dextræ Tobiæ tradidit, dicens: Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Jacob vobiscum sit, & ipse conjungat vos, impleatque benedictionem suam in vobis.

16 Et accepta charta, fecerunt conscriptionem conjugii.

17 Ut post hæc epulati sunt, benedicentes Deum.

18 Vocavitque Raguel ad se Annam uxorem suam, & præcepit ei, ut præpararet alterum cubiculum.

19 Et introduxit illuc Saram filiam suam, & lacrymata est.

20 Dixitque ei: Fortis animo esto filia mea: Dominus cœli det tibi gaudium pro tædio quod perpessa es.

CAPUT VIII.

Tobias thalamum ingressus partem jecoris piscis assat; & damonio a Raphaele ligato, Tobias & Sara simul orantes noctem transigunt incolumes: quapropter repleto quod paratum erat sepulchro, aliisque Deo gratiis a Sara parentibus, latum apparatur convivium, & pro dote medietas bonorum assignatur, cedente & reliqua meditate post parentum obitum.

1 POstquam vero cœnaverunt, introduxerunt juvenem ad eam.

2 Recordatus itaque Tobias sermonum Angeli, protulit de cassidili suo partem jecoris, posuitque eam super carbones vivos.

3 Tunc Raphael Angelus apprehendit dæmonium, & religavit illud in deserto superioris Ægypti.

4 Tunc hortatus est virginem Tobias, dixitque ei: Sara, exurge, & deprecemur Deum hodie, & cras, & secundum cras: quia his tribus noctibus Deo jungimur: tertia autem transacta nocte, in nostro erimus conjugio.

5 Filii quippe sanctorum sumus, & non possumus ita conjungi, sicut gentes quæ ignorant Deum.

6 Surgentes autem pariter, instanter orabant ambo simul, ut sanitas daretur eis.

7 Dixitque Tobias: Domine Deus patrum nostrorum, benedicant te cœli & terræ, mare que & fontes, & flumina, & omnes creaturæ tuæ, quæ in eis sunt.

* *Gen.* ▲ 7. 8 † Tu fecisti Adam de limo terræ, dedisti que ei adjutorium Hevam.

9 Et nunc Domine tu scis, quia non luxuriæ causa accipio sororem meam conjugem, sed sola posteritatis dilectione, in qua benedicatur nomen tuum in sæcula sæculorum.

10 Dixit quoque Sara: Miserere nobis Domine, miserere nobis, & consenescamus ambo pariter sani.

11 Et factum est circa pullorum cantum, accersiri jussit Raguel servos suos, & abierunt cum eo pariter ut fodarent sepulchrum.

12 Dicebat enim: Ne forte simili modo evenerit ei, quo & ceteris illis septem viris, qui sunt ingressi ad eam.

13 Cumque parassent fossam, reversus Raguel ad uxorem suam, dixit ei:

14 Mitte unam ex ancillis tuis, & videat si mortuus est, ut sepeliam eum antequam illucescat dies.

15 At illa misit unam ex ancillis suis. Quæ ingressa cubiculum, reperit eos salvos & incolumes, secum pariter dormientes.

16 Et reversa, nuntiavit bonum nuntium: & benedixerunt Dominum, Raguel videlicet & Anna uxor ejus,

17 Et dixerunt: Benedicimus te Domine Deus Israel, quia non contigit quemadmodum putabamus.

18 Fecisti enim nobiscum misericordiam tuam, & exclusisti a nobis inimicum persequentem nos.

19 Misertus es autem duobus unicis. Fac eos Domine plenius benedicere te: & sacrificium tibi laudis tuæ, & suæ sanitatis offerre, ut cognoscat universitas gentium, quia tu es Deus solus in universa terra.

20 Statimque præcepit servis suis Raguel, ut repleret fossam, quam fecerant, priusquam elucescaret.

21 Uxori autem suæ dixit ut instrueret convivium, & præpararet omnia, quæ in cibos erant iter agentibus necessaria.

22 Duas quoque pingues vaccas, & quatuor arietes occidi fecit, & parari epulas omnibus vicinis suis, cunctisque amicis.

23 Et adjuravit Raguel Tobiam, ut duas hebdomadas moraretur apud se.

24 De omnibus autem, quæ possidebat Raguel, dimidiam partem dedit Tobiæ, & fecit scripturam, ut pars dimidia, quæ supererat post obitum eorum, Tobiæ dominio deveniret.

CAPUT IX.

Raphael Tobia regatu ad Gabelum pergit; quem recepta pecunia ad Tobia nuptias adducit; illic autem Tobia ac Sara benedicit.

1 TUnc vocavit Tobias Angelum ad se, quem quidem hominem existimabat, dixitque ei: Azaria frater, peto ut auscultes verba mea.

2 Si me ipsum tradam tibi servum, non ero condignus providentiæ tuæ.

3 Tamen obsecro te, ut assumas tibi animalia sive servitia, & vadas ad Gabelum in Rages civitatem Medorum: reddasque ei chirographum suum, & recipias ab eo pecuniam, & roges eum venire ad nuptias meas.

4 Scis enim ipse quoniam numerat pater meus dies: & si tardavero una die plus, contristatur anima ejus.

5 Et certe vides quomodo adjuravit me Raguel, cujus adjuramentum spernere non possum.

6 Tunc Raphael assumens quatuor ex servis Raguelis, & duos camelos, in Rages civitatem Medorum perrexit: & inveniens Gabelum, reddidit ei chirographum suum, & recepit ab eo omnem pecuniam.

7 Indicavitque ei de Tobia filio Tobiæ, omnia quæ gesta sunt: fecitque eum secum venire ad nuptias.

8 Cumque ingressus esset domum Raguelis, invenit Tobiam discumbentem: & exiliens, osculati sunt se invicem: & flevit Gabelus, benedixitque Deum,

9 Et dixit: Benedicat te Deus Israel, quia filius es optimi viri, & justi, & timentis Deum, & eleemosynas facientis:

10 Et dicatur benedictio super uxorem tuam, & super parentes vestros:

11 Et videatis filios vestros, & filios filiorum vestrorum, usque in tertiam & quartam generationem: & sit semen vestrum benedictum a Deo Israel, qui regnat in sæcula sæculorum.

12 Cumque omnes dixissent, Amen, accesserunt ad convivium: sed & cum timore Domini nuptiarum convivium exercebant.

CAPUT X.

Parentes Tobiæ longam ejus moram anxiè quærunt; ille autem agre obtinet, ut a Raguele dimittatur, acceptâ dote & uxore: porrò Raguel illis bene precando, admonet filiam de officio matris familias.

1 CUm vero moraretur Tobias, causa nuptiarum, solicitus erat pater ejus Tobias, dicens: Putas quare moratur filius meus, aut quare detentus est ibi?

2 Putasne Gabelus mortuus est, & nemo reddet illi pecuniam?

3 Cœpit autem contristari nimis ipse, & Anna uxor ejus cum eo: & cœperunt ambo simul flere: eo quod die statuto minime reverteretur filius eorum ad eos.

† Sup. §. 23. 4 † Flebat igitur mater ejus irremediabilibus lacrymis, atque dicebat: Heu heu me fili mi, ut quid te misimus peregrinari, lumen oculorum nostrorum, baculum senectutis nostræ, solatium vitæ nostræ, spem posteritatis nostræ?

5 Omnia simul in te uno habentes, te non debuimus dimittere a nobis.

6 Cui dicebat Tobias: Tace, & noli turbari, sanus est filius noster: fortè fidelis est vir ille, cum quo misimus eum.

7 Illa autem nullo modo consolari poterat, sed quotidie exiliens circumspiciebat, & circuibat vias omnes, per quas spes remeandi videbatur, ut procul videret eum, si fieri posset, venientem.

8 At vero Raguel dicebat ad generum suum: Mane hic, & ego mittam nuntium salutis de te ad Tobiam patrem tuum.

9 Cui Tobias ait: Ego novi, quia pater meus & mater mea modo dies computant, & cruciatur spiritus eorum in ipsis.

10 Cumque verbis multis rogaret Raguel Tobiam, & ille eum nulla ratione vellet audire, tradidit ei Saram, & dimidiam partem omnis substantiæ suæ in pueris, in puellis, in pecudibus, in camellis, & in vaccis, & in pecunia multa: & salvum atque gaudentem dimisit eum a se,

11 Dicens: Angelus Domini sanctus sit in itinere vestro, perducatque vos incolumes, & inveniatis omnia rectè circa parentes vestros, & videant oculi mei filios vestros priusquam moriar.

12 Et apprehendentes parentes filiam suam, osculati sunt eam, & dimiserunt ire:

13 Monentes eam honorare soceros, diligere maritum, regere familiam, gubernare domum, & se ipsam irreprehensibilem exhibere.

CAPUT XI.

Relictis in itinere Sara reliquaque familia, Tobias & Raphael præcedentes, late a parentibus Tobiæ excipiuntur: filio patris oculos felle jecoris linitente, ille visum recipit; quapropter actis Deo gratiis, post adventum Saræ ac familiæ septem diebus læti epulantur.

1 CUmque reverterentur, pervenerunt ad Charan, quæ est in medio itinere contra Niniven, undecimo die.

2 Dixitque Angelus: Tobia frater, scis quemadmodum reliquisti patrem tuum.

3 Si placet itaque tibi, præcedamus, & lento gradu sequantur iter nostrum familiæ, simul cum conjuge tua, & cum animalibus.

4 Cumque hoc placuisset ut irent, dixit Raphael ad Tobiam: Tolle tecum ex felle piscis: erit enim necessarium. Tulit itaque Tobias ex felle illo, & abierunt.

5 Anna autem sedebat secus viam, quotidie in supercilio montis, unde respicere poterat de longinquo.

6 Et dum ex eodem loco specularetur adventum ejus, vidit a longe, & illico agnovit venientem filium suum: currensque nuntiavit viro suo, dicens: Ecce venit filius tuus.

7 Dixitque Raphael ad Tobiam: At ubi introieris domum tuam, statim adora Dominum Deum tuum: & gratias agens ei, accede ad patrem tuum, & osculare eum.

8 Statimque lini super oculos ejus ex felle isto piscis, quod portas tecum: scias enim quoniam mox aperientur oculi ejus, & videbit pater tuus lumen cœli, & in aspectu tuo gaudebit.

9 Tunc præcurrit canis, qui simul fuerat in via: & quasi nuntius adveniens, blandimento suæ caudæ gaudebat.

10 Et consurgens cæcus pater ejus, cœpit offendens pedibus currere: & data manu puero, occurrit obviam filio suo.

11 Et suscipiens osculatus est eum cum uxore sua, & cœperunt ambo flere præ gaudio.

12 Cumque adorassent Deum, & gratias egissent, consederunt.

13 Tunc sumens Tobias de felle piscis, linivit oculos patris sui.

14 Et sustinuit quasi dimidiam fere horam: & cœpit albugo ex oculis ejus, quasi membrana ovi, egredi.

15 Quam apprehendens Tobias traxit ab oculis ejus, statimque visum recepit.

16 Et glorificabant Deum, ipse videlicet, & uxor ejus, & omnes qui sciebant eum.

17 Dicebatque Tobias: Benedico te Domine Deus Israel, quia tu castigasti me, & tu salvasti me: & ecce ego video Tobiam filium meum.

18 Ingressa est etiam post septem dies Sara uxor filii ejus, & omnis familia sana, & pecora, & cameli, & pecunia multa uxoris: sed & illa pecunia, quam receperat a Gabelo:

19 Et narravit parentibus suis omnia beneficia Dei; quæ fecisset circa eum per hominem qui eum duxerat.

20 Veneruntque Achior & Nabath consobrini Tobiæ, gaudentes ad Tobiam, & congratulantes ei de omnibus bonis, quæ circa illum ostenderat Deus.

21 Et per septem dies epulantes, omnes cum gaudio magno gavisi sunt.

CAPUT XII.

Tobias, cum filio de mercede Raphaelis consultans, auditisque quæ sibi ac filio præstiterat beneficiis, medietatem offert omnium quæ attulerant: at ille se Dei angelum declarat, & post revelata alia mysteria in cœlum subleviatur: quo facto, illi in terram proni ruentes, Deum benedicunt.

1 TUnc vocavit ad se Tobias filium suum, dixitque ei: Quid possumus dare viro isti sancto, qui venit tecum?

2 Respondens Tobias, dixit patri suo: Pater, quam mercedem dabimus ei? aut quid dignum poterit esse beneficiis ejus?

3 Me duxit & reduxit sanum, pecuniam a Gabelo ipse recepit, uxorem ipse me habere fecit, & dæmonium ab ea ipse compescuit, gaudium parentibus ejus fecit, meipsum a devoratione piscis eripuit, te quoque videre fecit lumen cœli, & bonis omnibus per eum repleti sumus. Quid illi ad hæc poterimus dignum dare?

4 Sed peto te pater mi, ut roges eum, si forte dignabitur medietatem de omnibus, quæ allata sunt, sibi assumere.

5 Et vocantes eum, pater scilicet & filius, tulerunt eum in partem: & rogare cœperunt, ut dignaretur dimidiam partem omnium, quæ attulerant, acceptam habere.

6 Tunc dixit eis occulte: Benedicite Deum cœli, & coram omnibus viventibus confitemini ei, quia fecit vobiscum misericordiam suam.

7 Etenim sacramentum regis abscondere bonum est: opera autem Dei revelare & confiteri honorificum est.

8 Bona est oratio cum jejunio, & eleemosyna magis quam thesauros auri recondere:

9 Quoniam eleemosyna a morte liberat, & ipsa est, quæ purgat peccata, & facit invenire misericordiam & vitam æternam.

10 Qui autem faciunt peccatum, & iniquitatem, hostes sunt animæ suæ.

11 Manifesto ergo vobis veritatem, & non abscondam a vobis occultum sermonem.

12 Quando orabas cum lacrymis, & sepeliebas mortuos, & derelinquebas prandium tuum, & mortuos abscondebas per diem in domo tua, & nocte sepeliebas eos, ego obtuli orationem tuam Domino.

13 Et quia acceptus eras Deo, necesse fuit ut tentatio probaret te.

14 Et nunc misit me Dominus ut curarem te, & Saram uxorem filii tui a dæmonio liberarem.

15 Ego enim sum Raphael Angelus, unus ex septem, qui astamus ante Dominum.

16 Cumque hæc audissent, turbati sunt, & trementes ceciderunt super terram in faciem suam.

17 Dixitque eis Angelus: Pax vobis, nolite timere.

18 Etenim cum essem vobiscum, per voluntatem Dei eram, ipsum benedicite, & cantate illi.

19 Videbar quidem vobiscum manducare, & bibere: sed ego cibo invisibili, & potu, qui ab hominibus videri non potest, utor.

20 Tempus est ergo ut revertar ad eum, qui me misit: vos autem benedicite Deum, & narrate omnia mirabilia ejus.

21 Et cum hæc dixisset, ab aspectu eorum ablatus est, & ultra eum videre non potuerunt.

22 Tunc prostrati per horas tres in faciem, benedixerunt Deum: & exsurgentes narraverunt omnia mirabilia ejus.

CAPUT XIII.

Tobias senior benedicit ac gratias agit Domino, & universos ad idipsum hortatur: prophetat quoque de restitutione & magna felicitate futura Jerusalem.

1 APeriens autem Tobias senior os suum, benedixit Dominum, & dixit: Magnus es Domine in æternum, & in omnia sæcula regnum tuum:

2 † Quoniam tu flagellas & salvas: deducis ad inferos, & reducis: & non est qui effugiat manum tuam. † *Deut. 32. 39. 1. Reg. 2. 6. Sap. 16 13.*

3 Confitemini Domino filii Israel, & in conspectu gentium laudate eum:

4 Quoniam ideo dispersit vos inter gentes, quæ ignorant eum, ut vos enarretis mirabilia ejus, & faciatis scire eos, quia non est alius Deus omnipotens præter eum.

5 Ipse castigavit nos propter iniquitates nostras: & ipse salvabit nos propter misericordiam suam.

6 Aspicite ergo quæ fecit nobiscum, & cum timore & tremore confitemini illi: regemque sæculorum exaltate in operibus vestris.

7 Ego autem in terra captivitatis meæ confitebor illi: quoniam ostendit majestatem suam in gentem peccatricem.

8 Convertimini itaque peccatores, & facite justitiam coram Deo, credentes quod faciat vobiscum misericordiam suam.

9 Ego autem, & anima mea in eo lætabimur.

10 Benedicite Dominum omnes electi ejus: agite dies lætitiæ, & confitemini illi.

11 Jerusalem civitas Dei, castigavit te Dominus in operibus manuum tuarum.

12 Confitere Domino in bonis tuis, & benedic Deum sæculorum, ut reædificet in te tabernaculum suum, & revocet ad te omnes captivos, & gaudeas in omnia sæcula sæculorum.

13 Luce splendida fulgebis: & omnes fines terræ adorabunt te.

14 † Nationes ex longinquo ad te venient: & munera deferentes, adorabunt in te Dominum, & terram tuam in sanctificationem habebunt. † *Isai. 60. 5.*

15 Nomen enim magnum invocabunt in te.

16 Maledicti erunt qui contempserint te: & condemnati erunt omnes qui blasphemaverint te: benedictique erunt qui ædificaverint te.

17 Tu autem lætaberis in filiis tuis, quoniam omnes benedicentur, & congregabuntur ad Dominum.

18 Beati omnes qui diligunt te, & qui gaudent super pace tua.

19 Anima mea benedic Dominum, quoniam liberavit Jerusalem civitatem suam a cunctis tribulationibus ejus, Dominus Deus noster.

20 Beatus ero, si fuerint reliquiæ seminis mei ad videndam claritatem Jerusalem.

21 † Portæ Jerusalem ex sapphiro & smaragdo ædificabuntur: & ex lapide pretioso omnis circuitus murorum ejus. † *Apoc. 21. 19.*

22 Ex lapide candido & mundo omnes plateæ ejus sternentur: & per vicos ejus alleluja cantabitur.

23 Be-

23 Benedictus Dominus, qui exaltavit eam, & sit regnum ejus in sæcula sæculorum super eam. Amen.

CAPUT XIV.

Tobias senior moriturus, completis 102 ætatis suæ annis, filium ac nepotes ad pietatem hortatur: neque sepultis parentibus e Ninive migrent, quam evertendam dicit, & Jerusalem instaurandam, quod filius observans, tandem ad soceros revertitur, ibique completis 99 annis, moritur.

1 ET consummati sunt sermones Tobiæ. Et postquam illuminatus est Tobias, vixit annis quadraginta duobus, & vidit filios nepotum suorum.

2 Completis itaque annis centum duobus, sepultus est honorifice in Ninive.

3 Quinquaginta namque & sex annorum lumen oculorum amisit, sexagenarius vero recepit.

4 Reliquum vero vitæ suæ in gaudio fuit, & cum bono profectu timoris Dei perrexit in pace.

5 In hora autem mortis suæ vocavit ad se Tobiam filium suum, & septem juvenes filios ejus nepotes suos, dixitque eis:

6 Prope erit interitus Ninive: non enim excidit verbum Domini; & † fratres nostri, qui dispersi sunt a terra Israel, revertentur ad eam. †1. Esd. 3. 8.

7 Omnis autem deserta terra ejus replebitur, & domus Dei, quæ in ea incensa est, iterum rædificabitur: ibique revertentur omnes timentes Deum,

8 Et relinquent gentes idola sua, & venient in Jerusalem, & inhabitabunt in ea,

9 Et gaudebunt in ea omnes reges terræ, adorantes regem Israel.

10 Audite ergo filii mei patrem vestrum: Servite Domino in veritate, & inquirite ut faciatis quæ placita sunt illi.

11 Et filiis vestris mandate ut faciant justitias & eleemosynas, ut sint memores Dei, & benedicant eum in omni tempore in veritate, & in tota virtute sua.

12 Nunc ergo filii audite me, & nolite manere hic: sed quacumque die sepelieritis matrem vestram circa me in uno sepulchro, ex eo dirigite gressus vestros ut exeatis hinc:

13 Video enim quia iniquitas ejus finem dabit ei.

14 Factum est autem post obitum matris suæ, Tobias abscessit ex Ninive cum uxore sua, & filiis, & filiorum filiis, & reversus est ad soceros suos.

15 Invenitque eos incolumes in senectute bona: & curam eorum gessit, & ipse clausit oculos eorum: & omnem hereditatem domus Raguelis ipse percepit: viditque quintam generationem, filios filiorum suorum.

16 Et completis annis nonagintanovem in timore Domini, cum gaudio sepelierunt eum.

17 Omnis autem cognatio ejus, & omnis generatio ejus, in bona vita, & in sancta conversatione permansit, ita ut accepti essent tam Deo, quam hominibus, & cunctis habitantibus in terra,

LIBER JUDITH.

CAPUT PRIMUM.

Arphaxad construit urbem Ecbatanis, at vero Nabuchodonosor victo rege Medorum, cunctis regnis imperare cupiens, nuntios ad ea mittit: quibus absque honore remissis, indignatus jurat se id ulturum.

1 Arphaxad itaque, rex Medorum, subjugaverat multas gentes imperio suo, & ipse ædificavit civitatem potentissimam, quam appellavit Ecbatanis,

2 Ex lapidibus quadratis & sectis: fecit muros ejus in latitudinem cubitorum septuaginta, & in altitudinem cubitorum triginta, turres vero ejus posuit in altitudinem cubitorum centum.

3 Per quadrum vero earum, latus utrumque vicenorum pedum spatio tendebatur, posuitque portas ejus in altitudinem turrium:

4 Et gloriabatur quasi potens in potentia exercitus sui, & in gloria quadrigarum suarum.

5 Anno igitur duodecimo regni sui: Nabuchodonosor rex Assyriorum, qui regnabat in Ninive civitate magna, pugnavit contra Arphaxad, & obtinuit eum

6 In campo magno, qui appellatur Ragau, circa Euphraten, & Tigrin, & Jadason, in campo Erioch regis Elicorum.

7 Tunc exaltatum est regnum Nabuchodonosor, & cor ejus elevatum est, & misit ad omnes, qui habitabant in Cilicia, & Damasco, & Libano,

8 Et ad gentes quæ sunt in Carmelo, & Cedar, & inhabitantes Galilæam in campo magno Esdrelon,

9 Et ad omnes qui erant in Samaria, & trans flumen Jordanem usque ad Jerusalem, & omnem terram Jesse, quousque perveniatur ad terminos Æthiopiæ.

10 Ad hos omnes misit nuntios Nabuchodonosor rex Assyriorum:

11 Qui omnes uno animo contradixerunt, & remiserunt eos vacuos, & sine honore abjecerunt.

12 Tunc indignatus Nabuchodonosor rex adversus omnem terram illam, juravit per thronum & regnum suum, quod defenderet de omnibus regionibus his.

CAPUT II.

Holofernes a Nabuchodonosor mittitur, omnia regna & populos vastaturus: describitur potentia exercitus ipsius; multisque locis per ipsum expugnatis, vehemens timor universos invasit.

1 ANno tertiodecimo Nabuchodonosor regis, vigesima & secunda die mensis primi, factum est verbum in domo Nabuchodonosor regis Assyriorum, ut defenderet se.
2 Vocavitque omnes majores natu, omnesque duces, & bellatores suos, & habuit cum eis mysterium consilii sui:
3 Dixitque cogitationem suam in eo esse, ut omnem terram suo subjugaret imperio.
4 Quod dictum cum placuisset omnibus, vocavit Nabuchodonosor rex Holofernem principem militiæ suæ,
5 Et dixit ei: Egredere adversus omne regnum occidentis, & contra eos præcipue, qui contempserunt imperium meum.
6 Non parcet oculus tuus ulli regno, omnemque urbem munitam subjugabis mihi.
7 Tunc Holofernes vocavit duces, & magistratus virtutis Assyriorum: & dinumeravit viros in expeditionem, sicut præcepit ei rex, centum viginti millia peditum pugnatorum, & equitum sagittariorum duodecim millia.
8 Omnemque expeditionem suam fecit præire in multitudine innumerabilium camelorum, cum his quæ exercitibus sufficerent copiose, boum quoque armenta, gregesque ovium, quorum non erat numerus.
9 Frumentum ex omni Syria in transitu suo parari constituit.
10 Aurum véro, & argentum, de domo regis assumpsit multum nimis.
11 Et profectus est ipse, & omnis exercitus, cum quadrigis, & equitibus, & sagittariis, qui cooperuerunt faciem terræ, sicut locustæ.
12 Cumque pertransisset fines Assyriorum, venit ad magnos montes Ange, qui sunt a sinistro Ciliciæ, ascenditque omnia castella eorum, & obtinuit omnem munitionem.
13 Effregit autem civitatem opinatissimam Melothi, prædavitque omnes filios Tharsis, & filios Ismael, qui erant contra faciem deserti, & ad austrum terræ Cellon.
14 Et transivit Euphraten, & venit in Mesopotamiam: & fregit omnes civitates excelsas, quæ erant ibi, a torrente Mambre usque quo perveniatur ad mare:
15 Et occupavit terminos ejus, a Cilicia usque ad fines Japheth, qui sunt ad austrum.
16 Abduxitque omnes filios Madian, & prædavit omnem locupletationem eorum, omnesque resistentes sibi occidit in ore gladii.
17 Et post hæc descendit in campo Damasci in diebus messis, & succendit omnia sata, omnesque arbores & vineas fecit incidi:
18 Et cecidit timor illius super omnes inhabitantes terram.

CAPUT III.

Holoferni se ultro dedunt tantis copiis territi universarum urbium ac provinciarum principes, ex quibus auxiliares ipse sibi assumit: & tamen ipsorum civitates ac deos destruit, quo solus Nabuchodonosor deus habeatur.

1 TUnc miserunt legatos suos, universarum urbium ac provinciarum reges ac principes, Syriæ scilicet Mesopotamiæ, & Syriæ Sobal & Libyæ, atque Ciliciæ, qui venientes ad Holofernem, dixerunt:
2 Desinat indignatio tua circa nos: Melius est enim ut viventes serviamus Nabuchodonosor regi magno, & subditi simus tibi, quam morientes cum interitu nostro ipsi servitutis nostræ damna patiamur.
3 Omnis civitas nostra, omnisque possessio, omnes montes, & colles, & campi, & armenta boum, gregesque ovium, & caprarum, equorumque & camelorum, & universæ facultates nostræ, atque familiæ, in conspectu tuo sunt:
4 Sint omnia nostra sub lege tua.
5 Nos, & filii nostri, servi tui sumus.
6 Veni nobis pacificus dominus, & utere servitio nostro, sicut placuerit tibi.
7 Tunc descenderunt de montibus cum equitibus in virtute magna, & obtinuit omnem civitatem, & omnem inhabitantem terram.
8 De universis autem urbibus assumpsit sibi auxiliarios viros fortes, & electos ad bellum.
9 Tantusque metus provinciis illis incubuit, ut universarum urbium habitatores principes, & honorati simul cum populis, exirent obviam venienti,
10 Excipientes eum cum coronis, & lampadibus, ducentes choros in tympanis, & tibiis.
11 Nec ista tamen facientes, ferocitatem ejus pectoris mitigare potuerunt:
12 Nam & civitates eorum destruxit, & lucos eorum excidit.
13 Præceperat enim illi Nabuchodonosor rex, ut omnes deos terræ exterminaret; videlicet ut ipse solus diceretur deus ab his nationibus, quæ potuissent Holofernis potentiæ subjugari.
14 Pertransiens autem Syriam Sobal, & omnem Apameam, omnemque Mesopotamiam, venit ad Idumæos in terram Gabaa.
15 Accepitque civitates eorum, & sedit ibi per triginta dies, in quibus dicbus adunari præcepit universum exercitum virtutis suæ.

CAPUT IV.

Filii Israel vehementer Holofernem metuentes, hortatu Eliachim sacerdotis sese muniunt humana industria, & jejuniis ac oratione humiliant & affligunt, auxiliumque a Domino implorant.

1 TUnc audientes hæc filii Israel, qui habitabant in terra Juda, timuerunt valde a facie ejus.
2 Tremor & horror invasit sensus eorum, ne hoc faceret Jerusalem & templo Domini, quod fecerat ceteris civitatibus & templis earum.
3 Et miserunt in omnem Samariam per circuitum usque Jericho, & præoccupaverunt omnes vertices montium:

4 Et muris circumdederunt vicos suos, & congregaverunt frumenta in præparationem pugnæ.

5 Sacerdos etiam Eliachim, scripsit ad universos qui erant contra Esdrelon, quæ est contra faciem campi magni, juxta Dothain, & universos, per quos viæ transitus esse poterat,

6 Ut obtinerent ascensus montium, per quos via esse poterat ad Jerusalem, & illic custodirent ubi angustum iter esse poterat inter montes.

7 Et fecerunt filii Israel secundum quod constituerat ei sacerdos Domini Eliachim.

8 Et clamavit omnis populus ad Dominum instantia magna, & humiliaverunt animas suas in jejuniis, & orationibus, ipsi & mulieres eorum.

9 Et induerunt se sacerdotes ciliciis, & infantes prostraverunt contra faciem templi Domini, & altare Domini operuerunt cilicio:

10 Et clamaverunt ad Dominum Deum Israel unanimiter, ne darentur in prædam infantes eorum, & uxores eorum in divisionem, & civitates eorum in exterminium, & sancta eorum in pollutionem, & fierent opprobrium gentibus.

11 Tunc Eliachim, sacerdos Domini magnus, circuivit omnem Israel, allocutusque est eos,

12 Dicens: Scitote quoniam exaudiet Dominus preces vestras, si manentes permanseritis in jejuniis, & orationibus in conspectu Domini.

†*Exod.* 17. 12. 13 † Memores estote Moysi servi Domini, qui Amalec confidentem in virtute sua, & in potentia sua, & in exercitu suo, & in clypeis suis, & in curribus suis, & in equitibus suis, non ferro pugnando, sed precibus sanctis orando dejecit:

14 Sic erunt universi hostes Israel: si perseveraveritis in hoc opere, quod cœpistis.

15 Ad hanc igitur exhortationem ejus deprecantes Dominum, permanebant in conspectu Domini,

16 Ita ut etiam hi, qui offerebant Domino holocausta, præcincti ciliciis offerrent sacrificia Domino, & erat cinis super capita eorum.

17 Et ex toto corde suo omnes orabant Deum, ut visitaret populum suum Israel.

CAPUT V.

Relatus ab Holoferne Achior dux Ammonitarum de genere Israeliticorum, enarrat Dei mirabilia circa populum Israeliticum, monetque ne temere contra illos pugnet: quibus auditis indignantur ipsi Achior principes Holofernis.

1 NUntiatumque est Holoferni principi militiæ Assyriorum, quod filii Israel præparassent se ad resistendum, ac montium itinera conclusissent,

2 Et furore nimio exarsit in iracundia magna, vocavitque omnes principes Moab & duces Ammon,

3 Et dixit eis: Dicite mihi quis sit populus iste, qui montana obsidet: aut quæ, & quales, & quantæ sint civitates eorum: quæ etiam sit virtus eorum, aut quæ sit multitudo eorum: vel quis rex militiæ illorum:

4 Et quare præ omnibus, qui habitant in oriente, isti contempserunt nos, & non exierunt obviam nobis, ut susciperent nos cum pace?

5 Tunc Achior dux omnium filiorum Ammon respondens, ait: Si digneris audire domine mi, dicam veritatem in conspectu tuo, de populo isto qui in montanis habitat, & non egredietur verbum falsum ex ore meo.

6 Populus iste ex progenie Chaldæorum est:

7 † Hic primum in Mesopotamia habitavit, quoniam noluerunt sequi deos patrum suorum, qui erant in terra Chaldæorum. † *Gen.* 11. 31.

8 Deserentes itaque cerimonias patrum suorum, quæ in multitudine deorum erant,

9 Unum Deum cœli coluerunt, † qui & præcepit eis ut exirent inde, & habitarent in Charan. Cumque operuisset omnem terram fames, † descenderunt in Ægyptum, illicque per quadringentos annos sic multiplicati sunt, ut dinumerari eorum non posset exercitus. † *Gen.* 12. 1. † *Gen.* 46. 6.

10 Cumque gravaret eos rex Ægypti, atque in ædificationibus urbium suarum in luto & latere subjugasset eos clamaverunt ad Dominum suum, & percussit totam terram Ægypti plagis variis.

11 † Cumque ejecissent eos Ægyptii a se, & cessasset plaga ab eis, & iterum eos vellent capere, & ad suum servitium revocare, †*Exod.* 12. 33.

12 † Fugientibus his Deus cœli mare aperuit, ita ut hinc inde aquæ quasi murus solidarentur, & isti pede sicco fundum maris perambulando transirent. †*Exod.* 14. 29.

13 In quo loco dum innumerabilis exercitus Ægyptiorum eos persequeretur, ita aquis cooperti est, ut non remaneret vel unus, qui factum posteris nuntiaret.

14 Egressi vero mare rubrum, deserta Sina montis occupaverunt, in quibus nunquam homo habitare potuit, vel filius hominis requievit.

15 Illic fontes amari obdulcati sunt eis ad bibendum, & per annos quadraginta annonam de cœlo consecuti sunt,

16 Ubicumque ingressi sunt sine arcu & sagitta, & absque scuto & gladio, Deus eorum pugnavit pro eis, & vicit.

17 Et non fuit qui insultaret populo isti, nisi quando recessit a cultu Domini Dei sui.

18 Quotiescumque autem præter ipsum Deum suum, alterum coluerunt, dati sunt in prædam, & in gladium, & in opprobrium.

19 Quotiescumque autem pœnituerunt se recessisse a cultura Dei sui, dedit eis Deus cœli virtutem resistendi.

20 Denique Chananæum regem, & Jebusæum, & Pherezæum, & Hethæum, & Hevæum, & Amorrhæum, & omnes potentes in Hesebon prostraverunt, & terras eorum, & civitates eorum ipsi possederunt:

21 Et usque dum non peccarent in conspectu Dei sui, erant cum illis bona: Deus enim illorum odit iniquitatem.

22 Nam & ante hos annos, cum recessissent via, quam dederat illis Deus, ut ambularent in ea, exterminati sunt prœliis a multis nationibus, & plurimi eorum captivi abducti sunt in terram non suam.

23 Nuper autem reversi ad Dominum Deum suum, ex dispersione qua dispersi fuerant, adunati sunt, & ascenderunt montana hæc omnia, & iterum possident Jerusalem, ubi sunt sancta eorum.

24 Nunc ergo mi domine, perquire si est aliqua iniquitas eorum in conspectu Dei eorum: ascendamus ad illos, quoniam tradens tradet illos Deus eorum tibi, & subjugati erunt sub jugo potentiæ tuæ.

25 Si vero non est offensio populi hujus coram Deo suo, non poterimus resistere illis, quoniam Deus eorum defendet illos: & erimus in opprobrium universæ terræ.

26 Et factum est, cum cessasset loqui Achior verba hæc, irati sunt omnes magnates Holofernis, & cogitabant interficere eum, dicentes ad alterutrum:

25 Quis est iste, qui filios Israel posse dicat resistere regi Nabuchodonosor, & exercitibus ejus, homines inermes, & sine virtute, & sine peritia artis pugnæ?

28 Ut ergo agnoscat Achior quoniam fallit nos, ascendamus in montana: & cum capti fuerint potentes eorum, tunc cum eisdem gladio transverberabitur:

29 Ut sciat omnis gens, quoniam Nabuchodonosor deus terræ est, & præter ipsum alius non est.

CAPUT VI.

Iratus Holofernes jubet Achiorem duci in Bethuliam, ut ea devicta simul puniatur: at servi a fundibulariis repulsi, eum arbori alligant: quem solutum filii Israel cognita causa benigne consolantur, Deum humiliter implorantes.

1 FActum est autem cum cessassent loqui, indignatus Holofernes vehementer, dixit ad Achior:

2 Quoniam prophetasti nobis dicens, quod gens Israel defendatur a Deo suo, ut ostendam tibi quoniam non est Deus, nisi Nabuchodonosor:

3 Cum percusserimus eos omnes, sicut hominem unum, tunc & ipse cum illis Assyriorum gladio interibis, & omnis Israel tecum perditione disperiet:

4 Et probabis quoniam Nabuchodonosor dominus sit universæ terræ: tunc gladius militiæ meæ transiet per latera tua, & confixus cades inter vulneratos Israel, & non respirabis ultra, donec exterminetis cum illis.

5 Porro autem si prophetiam tuam veram existimas, non concidat vultus tuus, & pallor, qui faciem tuam obtinet, abscedat a te, si verba mea hæc putas impleri non posse.

6 Ut autem noveris quia simul cum illis hæc experieris, ecce ex hac hora illorum populo sociaberis, ut dum dignas mei gladii pœnas exceperint, ipse simul ultioni subjaceas.

7 Tunc Holofernes præcepit servis suis ut comprehenderent Achior, & perducerent eum in Bethuliam, & traderent eum in manu filiorum Israel.

8 Et accipientes eum servi Holofernis, profecti sunt per campestria: sed cum appropinquassent ad montana, exierunt contra eos fundibularii.

9 Illi autem divertentes a latere montis, ligaverunt Achior ad arborem manibus & pedibus, & sic vinctum restibus dimiserunt eum, & reversi sunt ad dominum suum.

10 Porro filii Israel descendentes de Bethulia, venerunt ad eum: Quem solventes duxerunt ad Bethuliam, atque in medium populi illum statuentes, percunctati sunt quid rerum esset, quod illum vinctum Assyrii reliquissent.

11 In diebus illis erant illic principes, Ozias filius Micha de tribu Simeon, & Charmi, qui & Gothoniel.

12 In medio itaque seniorum, & in conspectu omnium, Achior dixit omnia quæ locutus ipse fuerat ab Holoferne interrogatus: & qualiter populus Holofernis voluisset propter hoc verbum interficere eum,

13 Et quemadmodum ipse Holofernes iratus jusserit eum Hraelitis hac de causa tradi: ut, dum vicerit filios Israel, tunc & ipsum Achior diversis jubeat interire suppliciis, propter hoc quod dixisset: Deus cœli defensor eorum est.

14 † Cumque Achior universa hæc exposuisset, omnis populus cecidit in faciem, adorantes Dominum, & communi lamentatione & fletu unanimes, preces suas Domino effuderunt, † *Supr.* 5. 6.

15 Dicentes: Domine Deus cœli & terræ, intuere superbiam eorum, & respice ad nostram humilitatem, & faciem sanctorum tuorum attende, & ostende quoniam non derelinquis præsumentes de te: & præsumentes de se, & de sua virtute gloriantes, humilias.

16 Finito itaque fletu, & per totam diem oratione populorum completa, consolati sunt Achior,

17 Dicentes: Deus patrum nostrorum, cujus tu virtutem prædicasti, ipse tibi hanc dabit vicissitudinem, ut eorum magis tu interitum videas.

18 Cum vero Dominus Deus noster dederit hanc libertatem servis suis, sit & tecum Deus in medio nostri: ut sicut placuerit tibi, ita cum tuis omnibus conversetis nobiscum.

19 Tunc Ozias, finito consilio, suscepit eum in domum suam, & fecit ei cœnam magnam.

20 Et vocatis omnibus presbyteris, simul expleto jejunio refecerunt.

21 Postea vero convocatus est omnis populus, & per totam noctem intra ecclesiam oraverunt, petentes auxilium a Deo Israel.

CAPUT VII.

Holofernes Bethuliam obsidet, ac præciso aquæductu jubet fontes omnes custodiri: quapropter cives siti cruciati civitatem tradere cupiunt: Ozias tamen princeps populi persuadet ut ad quinque dies hoc differatur.

1 HOlofernes autem altera die præcepit exercitibus suis, ut ascenderent contra Bethuliam.

2 Erant autem pedites bellatorum centum viginti millia, & equites viginti duo millia, præter præparationes virorum illorum, quos occupaverat captivitas, & abducti fuerant de provinciis & urbibus universæ juventutis.

3 Omnes paraverunt se pariter ad pugnam contra filios Israel, & venerunt per crepidinem montis usque ad apicem, quæ respicit super Dothain, a loco qui dicitur Belma, usque ad Chelmon qui est contra Esdrelon.

4 Filii autem Israel ut viderunt multitudinem illorum, prostraverunt se super terram, mittentes cinerem super capita sua, unanimes orantes ut Deus Israel misericordiam suam ostenderet super populum suum.

5 Et-

5 Et assumentes arma sua bellica, fecerunt per loca, quæ ad angusti itineris tramitem dirigunt inter montosa, & erant custodientes ea tota die ac nocte.

6 Porro Holofernes, dum circuit per gyrum, reperit quod fons, qui influebat, aquæductum illorum a parte australi extra civitatem dirigeret: & incidi præcepit aquæductum illorum.

7 Erant tamen non longe a muris fontes, ex quibus furtim videbantur haurire aquam, ad refocillandum potius quam ad potandum:

8 Sed filii Ammon & Moab accesserunt ad Holofernem, dicentes: Filii Israel, non in lancea nec in sagitta confidunt, sed montes defendunt illos, & muniunt illos colles in præcipitio constituti.

9 Ut ergo sine congressione pugnæ possis superare eos, pone custodes fontium, ut non hauriant aquam ex eis, & sine gladio interficies eos, vel certe fatigati tradent civitatem suam, quam putant in montibus positam superari non posse.

10 Et placuerunt verba hæc coram Holoferne, & coram satellitibus ejus, & constituit per gyrum centenarios per singulos fontes.

11 Cumque ista custodia per dies viginti fuisset expleta, defecerunt cisternæ, & collectiones aquarum, omnibus habitantibus Bethuliam, ita ut non esset intra civitatem unde satiarentur vel una die, quoniam ad mensuram dabatur populis aqua quotidie.

12 Tunc ad Oziam congregati omnes viri, feminæque, juvenes, & parvuli, omnes simul una voce

†*Exod.* 5. 21. 13 Dixerunt: † Judicet Deus inter nos & te, quoniam fecisti in nos mala, nolens loqui pacifice cum Assyriis, & propter hoc vendidit nos Deus in manibus eorum.

14 Et ideo non est qui adjuvet, cum prosternamur ante oculos eorum in siti, & perditione magna.

15 Et nunc congregate universos qui in civitate sunt, ut sponte tradamus nos omnes populo Holofernis.

16 Melius est enim ut captivi benedicamus Dominum, viventes, quam moriamur, & simus opprobrium omni carni, cum viderimus uxores nostras, & infantes nostros, mori ante oculos nostros.

17 Contestamur hodie cœlum & terram, & Deum patrum nostrorum, qui ulciscitur nos secundum peccata nostra, ut jam tradatis civitatem in manu militiæ Holofernis, & sit finis noster brevis in ore gladii, qui longior efficitur in ariditate sitis.

18 Et cum hæc dixissent, factus est fletus & ululatus magnus in ecclesia ab omnibus, & per multas horas una voce clamaverunt ad Deum, dicentes:

† *Psal.* 105. 6. 19 † Peccavimus cum patribus nostris, injuste egimus, iniquitatem fecimus.

20 Tu, quia pius es, miserere nostri, aut in tuo flagello vindica iniquitates nostras, & noli tradere confitentes te, populo qui ignorat te,

21 Ut non dicant inter gentes: Ubi est Deus eorum?

22 Et cum fatigati his clamoribus, & his fletibus lassati siluissent,

23 Exurgens Ozias infusis lacrymis, dixit: Æquo animo estote fratres, & hos quinque dies expectemus a Domino misericordiam.

24 Forsitan enim indignationem suam abscindet, & dabit gloriam nomini suo.

25 Si autem transactis quinque diebus non venerit adjutorium, faciemus hæc verba, quæ locuti estis.

CAPUT VIII.

Judith, cujus stirps & laus describitur, vacillantes presbyteros & pra angustia deditionem quinto die meditantes objurgat, quod tempus Domini miserationi præscripserint, eosque hortatur ut patrum exemplo populum ad patientiam animent, ac pro se Deum precentur, nec factum suum scrutentur.

1 ET factum est, cum audisset hæc verba Judith vidua, quæ erat filia Merari, filii Idox, filii Joseph, filii Oziæ, filii Elai, filii Jamnor, filii Gedeon, filii Raphaim, filii Achitob, filii Melchiæ, filii Enan, filii Nathaniæ, filii Salathiel, filii Simeon, filii Ruben:

2 Et vir ejus fuit Manasses, qui mortuus est in diebus messis hordeaceæ:

3 Instabat enim super alligantes manipulos in campo, & venit æstus super caput ejus, & mortuus est in Bethulia civitate sua, & sepultus est illic cum patribus suis.

4 Erat autem Judith relicta ejus vidua jam annis tribus, & mensibus sex.

5 Et in superioribus domus suæ fecit sibi secretum cubiculum, in quo cum puellis suis clausa morabatur,

6 Et habens super lumbos suos cilicium, jejunabat omnibus diebus vitæ suæ, præter sabbata, & neomenias, & festa domus Israel.

7 Erat autem eleganti aspectu nimis, cui vir suus reliquerat divitias multas, & familiam copiosam, ac possessiones armentis boum & gregibus ovium plenas.

8 Et erat hæc in omnibus famosissima, quoniam timebat Dominum valde, nec erat qui loqueretur de illa verbum malum.

9 Hæc itaque cum audisset, quoniam Ozias promisisset quod transacto quinto die traderet civitatem, misit ad presbyteros Chabri & Charmi.

10 Et venerunt ad illam, & dixit illis: Quod est hoc verbum, in quo consensit Ozias, ut tradat civitatem Assyriis, si intra quinque dies non venerit vobis adjutorium?

11 Et qui estis vos, qui tentatis Dominum?

12 Non est iste sermo, qui misericordiam provocet, sed potius qui iram excitet, & furorem accendat.

13 Posuistis vos tempus miserationis Domini, & in arbitrium vestrum, diem constituistis ei.

14 Sed quia patiens Dominus est, in hoc ipso pœniteamus, & indulgentiam ejus fusis lacrymis postulemus:

15 Non enim quasi homo, sic Deus comminabitur, neque sicut filius hominis ad iracundiam inflammabitur.

16 Et ideo humiliemus illi animas nostras, & in spiritu constituti humiliato, servientes illi,

17 Dicamus flentes Domino, ut secundum voluntatem suam sic faciat nobiscum misericordiam suam: ut sicut conturbatum est cor nostrum in superbia eorum, ita etiam de nostra humilitate glorietur:

18 Quoniam non sumus secuti peccata pa-

trum

trum noſtrorum, qui dereliquerunt Deum ſuum, & adoraverunt deos alienos,

19 Pro quo ſcelere dati ſunt in gladium, & in rapinam, & in confuſionem inimicis ſuis: nos autem alterum Deum neſcimus præter Ipſum.

20 Expectemus humiles conſolationem ejus, & exquiret ſanguinem noſtrum de afflictionibus inimicorum noſtrorum, & humiliabit omnes gentes, quæcumque inſurgunt contra nos, & faciet illas ſine honore Dominus Deus noſter.

21 Et nunc fratres, quoniam vos eſtis preſbyteri in populo Dei, & ex vobis pendet anima illorum, ad eloquium veſtrum corda eorum erigite, ut memores ſint, quia tentati ſunt patres noſtri ut probarentur, ſi vere colerent Deum ſuum.

† Gen. 22. 1. 22 † Memores eſſe debent, quomodo pater noſter Abraham tentatus eſt, & per multas tribulationes probatus, Dei amicus effectus eſt.

23 Sic Iſaac, ſic Jacob, ſic Moyſes, & omnes qui placuerunt Deo, per multas tribulationes tranſierunt fideles.

24 Illi autem, qui tentationes non ſuſceperunt cum timore Domini, & impatientiam ſuam & improperium murmurationis ſuæ contra Dominum protulerunt,

† 1. Cor. 10. 9. 25 † Exterminati ſunt ab exterminatore, & a ſerpentibus perierunt.

26 Et nos ergo non ulciſcamur nos pro his quæ patimur,

27 Sed reputantes peccatis noſtris hæc ipſa ſupplicia minora eſſe, flagella Domini, quibus quaſi ſervi corripimur, ad emendationem, & non ad perditionem noſtram eveniſſe credamus.

28 Et dixerunt illi Ozias, & presbyteri: Omnia, quæ locuta es, vera ſunt, & non eſt in ſermonibus tuis ulla reprehenſio.

29 Nunc ergo ora pro nobis, quoniam mulier ſancta es, & timens Deum.

30 Et dixit illis Judith: Sicut quod potui loqui, Dei eſſe cognoſcitis:

31 Ita quod facere diſpoſui, probate ſi ex Deo eſt, & orate ut firmum faciat Deus conſilium meum.

32 Stabitis vos ad portam nocte iſta, & ego exeam cum Abra mea: & orate, ut ſicut dixiſtis, in diebus quinque reſpiciat Dominus populum ſuum Iſrael.

33 Vos autem nolo ut ſcrutemini actum meum, & uſque dum renuntiem vobis, nihil aliud fiat, niſi oratio pro me ad Dominum Deum noſtrum.

34 Et dixit ad eam Ozias princeps Juda. Vade in pace, & Dominus ſit tecum in ultionem inimicorum noſtrorum. Et revertentes abierunt.

CAPUT IX.

Judith ſeſe affligens ac humilians, pro populi liberatione proſtrata precatur, utque ſibi virtus detur evertendi Holofernem.

1 QUibus abſcedentibus, Judith ingreſſa eſt oratorium ſuum: & induens ſe cilicio, poſuit cinerem ſuper caput ſuum: & proſternens ſe Domino, clamabat ad Dominum, dicens:

‡ Gen. 34. 26. 2 Domine Deus patris mei Simeon, † qui dediſti illi gladium in defenſionem alienigenarum, qui violatores extiterunt in coinquinatione ſua, & denudaverunt femur virginis in confuſionem:

3 Et dediſti mulieres illorum in prædam, & filias illorum in captivitatem; & omnem prædam in diviſionem ſervis tuis, qui zelaverunt zelum tuum: ſubveni quæſo te Domine Deus meus mihi viduæ.

4 Tu enim feciſti priora, & illa poſt illa cogitaſti: & hoc factum eſt quod ipſe voluiſti:

5 Omnes enim viæ tuæ paratæ ſunt, & tua judicia in tua providentia poſuiſti.

† Exod. 14. 9. 6 † Reſpice caſtra Aſſyriorum nunc, ſicut tunc caſtra Ægyptiorum videre dignatus es, quando poſt ſervos tuos armati currebant, confidentes in quadrigis, & in equitatu ſuo, & in multitudine bellatorum.

7 Sed aſpexiſti ſuper caſtra eorum, & tenebræ fatigaverunt eos.

8 Tenuit pedes eorum abyſſus, & aquæ operuerunt eos.

9 Sic fiant & iſti, Domine, qui confidunt in multitudine ſua, & in curribus ſuis, & in contis, & in ſcutis, & in ſagittis ſuis, & in lanceis gloriantur.

10 Et neſciunt quia tu ipſe es Deus noſter, qui conteris bella ab initio, & Dominus nomen eſt tibi.

11 Erige brachium tuum ſicut ab initio, & allide virtutem illorum in virtute tua: cadat virtus eorum in iracundia tua, qui promittunt ſe violare ſancta tua, & polluere tabernaculum nominis tui, & dejicere gladio ſuo cornu altaris tui.

12 Hac Domine, ut gladio proprio ejus ſuperbia amputetur:

13 Capiatur laqueo oculorum ſuorum in me, & percuties eum ex labiis charitatis meæ.

14 Da mihi in animo conſtantiam, ut contemnam illum; & virtutem, ut evertam illum.

† Jud. 4. 21. & 5. 26. 15 † Erit enim hoc memoriale nominis tui, cum manus feminæ dejecerit eum.

16 Non enim in multitudine eſt virtus tua Domine, neque in equorum viribus voluntas tua eſt, nec ſuperbi ab initio placuerunt tibi: ſed humilium & manſuetorum ſemper tibi placuit deprecatio.

17 Deus cœlorum, creator aquarum, & Dominus totius creaturæ, exaudi me miſeram deprecantem, & de tua miſericordia præſumentem.

18 Memento Domine teſtamenti tui, & da verbum in ore meo, & in corde meo conſilium corrobora, ut domus tua in ſanctificatione tua permaneat:

19 Et omnes gentes agnoſcant, quia tu es Deus, & non eſt alius præter te.

CAPUT X.

Judith pulcherrima aptiſſime ornata Bethuliam cum ſua ancilla egreditur, & ab exploratoribus deprehenſa ducitur ad Holofernem, qui mox ejus capitur pulchritudine.

1 FActum eſt autem, cum ceſſaſſet clamare ad Dominum, ſurrexit de loco in quo jacuerat proſtrata ad Dominum.

2 Vocavitque Abram ſuam, & deſcendens in domum ſuam, abſtulit a ſe cilicium, & exuit ſe veſtimentis viduitatis ſuæ.

3 Et lavit corpus ſuum, & unxit ſe myro optimo, & diſcriminavit crinem capitis ſui, & impoſuit mitram ſuper caput ſuum, & induit

duit se vestimentis jucunditatis suæ, induitque sandalia pedibus suis, assumpsitque dextrariola, & lilia, & inaures, & annulos, & omnibus ornamentis suis ornavit se.

4 Cui etiam Dominus contulit splendorem: quoniam omnis ista compositio, non ex libidine, sed ex virtute pendebat: & ideo Dominus hanc in illam pulchritudinem ampliavit, ut incomparabili decore omnium oculis appareret.

5 Imposuit itaque Abræ suæ ascoperam vini, & vas olei, & polentam, & palathas, & panes, & caseum, & profecta est.

6 Cumque venissent ad portam civitatis, invenerunt expectantem Oziam & presbyteros civitatis.

7 Qui cum vidissent eam, stupentes mirati sunt nimis pulchritudinem ejus.

8 Nihil tamen interrogantes eam, dimiserunt transire, dicentes, Deus patrum nostrorum det tibi gratiam, & omne consilium tui cordis sua virtute corroboret, ut glorietur super te Jerusalem, & sit nomen tuum in numero sanctorum & justorum.

9 Et dixerunt hi qui illic erant, omnes una voce: Fiat, fiat.

10 Judith vero orans Dominum, transivit per portas ipsa & Abra ejus.

11 Factum est autem, cum descenderet montem, circa ortum diei, occurrerunt ei exploratores Assyriorum, & tenuerunt eam, dicentes: Unde venis? aut quo vadis?

12 Quæ respondit: Filia sum Hebræorum, ideo ego fugi a facie eorum, quoniam futurum agnovi, quod dentur vobis in deprædationem, pro eo quod contemnentes vos, noluerunt ultro tradere seipsos, ut invenirent misericordiam in conspectu vestro.

13 Hac de causa cogitavi mecum, dicens: Vadam ad faciem principis Holofernis, ut indicem illi secreta illorum, & ostendam illi quo aditu possit obtinere eos, ita ut non cadat vir unus de exercitu ejus.

14 Et cum audissent viri illi verba ejus, considerabant faciem ejus, & erat in oculis eorum stupor, quoniam pulchritudinem ejus mirabantur nimis.

15 Et dixerunt ad eam: Conservasti animam tuam, eo quod tale reperisti consilium, ut descenderes ad dominum nostrum.

16 Hoc autem scias, quoniam cum steteris in conspectu ejus, bene tibi faciet, & eris gratissima in corde ejus. Dixeruntque illam ad tabernaculum Holofernis, annuntiantes eam.

17 Cumque intrasset ante faciem ejus, statim captus est in suis oculis Holofernes.

18 Dixeruntque ad eum satellites ejus: Quis contemnat populum Hebræorum, qui tam decoras mulieres habent, ut non pro his merito pugnare contra eos debeamus?

19 Videns itaque Judith Holofernem sedentem in conopeo, quod erat ex purpura, & auro, & smaragdo, & lapidibus pretiosis intextum:

20 Et cum in faciem ejus intendisset, adoravit eum, prosternens se super terram. Et elevaverunt eam servi Holofernis, jubente domino suo.

CAPUT XII.

Judith ab Holoferne super causa fugæ suæ interrogata imponit illi, speciosam pollicens victoriam.

1 TUnc Holofernes dixit ei: Æquo animo esto, & noli pavere in corde tuo: quoniam ego unquam nocui viro, qui voluit servire Nabuchodonosor regi.

2 Populus autem tuus, si non contempsisset me, non levassem lanceam meam super eum.

3 Nunc autem dic mihi, qua ex causa recessisti ab illis, & placuit tibi ut venires ad nos?

4 Et dixit illi Judith: Sume verba ancillæ tuæ, quoniam si secutus fueris verba ancillæ tuæ, perfectam rem faciet Dominus tecum.

5 Vivit enim Nabuchodonosor rex terræ, & vivit virtus ejus, quæ est in te ad correptionem omnium animarum errantium: quoniam non solum homines serviunt illi per te, sed & bestiæ agri obtemperant illi.

6 Nuntiatur etiam animi tui industria universis gentibus, & indicatum est omni sæculo, quoniam tu solus bonus & potens es in omni regno ejus, & disciplina tua omnibus provinciis prædicatur.

7 † Nec hoc latet, quod locutus est Achior: nec illud ignoratur, quod ei jusseris evenire. † Supr. 5. 5.

8 Constat enim, Deum nostrum sic peccatis offensum, ut mandaverit per prophetas suos ad populum, quod tradat eum pro peccatis suis.

9 Et quoniam sciunt se offendisse Deum suum filii Israel, tremor tuus super ipsos est.

10 Insuper etiam fames invasit eos, & ab ariditate aquæ jam inter mortuos computantur.

11 Denique hoc ordinant, ut interficiant pecora sua, & bibant sanguinem eorum:

12 Et sancta Domini Dei sui, quæ præcepit Deus non contingi, in frumento, vino, & oleo, hæc cogitaverunt impendere, & volunt consumere quæ nec manibus deberent contingere: ergo quoniam hæc faciunt, certum est quod in perditionem dabuntur.

13 Quod ergo ancilla tua cognoscens, fugi ab illis, & misit me Dominus hæc ipsa nuntiare tibi.

14 Ego enim ancilla tua Deum colo, etiam nunc apud te: & exiet ancilla tua, & orabo Deum,

15 Et dicet mihi quando eis reddat peccatum suum, & veniens nuntiabo tibi, ita ut ego adducam te per mediam Jerusalem, & habebis omnem populum Israel, sicut oves, quibus non est pastor, & non latrabit vel unus canis contra te:

16 Quoniam hæc mihi dicta sunt per providentiam Dei.

17 Et quoniam iratus est illis Deus, hæc ipsa missa sum nuntiare tibi.

18 Placuerunt autem omnia verba hæc coram Holoferne, & coram pueris ejus, & mirabantur sapientiam ejus, & dicebant alter ad alterum:

19 Non est talis mulier super terram in aspectu, in pulchritudine, & in sensu verborum.

20 Et dixit ad illam Holofernes: Benefecit Deus, qui misit te ante populum, ut des illum tu in manibus nostris:

21 Et quoniam bona est promissio tua, si

fecerit mihi hoc Deus tuus, erit & Deus meus, & tu in domo Nabuchodonosor magnaberis, & nomen tuum nominabitur in universa terra.

CAPUT XII.

Judith in loco thesaurorum Holofernis introducta, facultatem obtinet propriis vescendi cibis, neque ad orationem egrediendi: quarto autem die in convivium inducta, coram Holoferne comedit & bibit, qui ejus concupiscentia ardens, vehementer inebriatur.

1 TUnc jussit eam introire ubi repositi erant thesauri ejus, & jussit illic manere eam, & constituit quid daretur illi de convivio suo.

2 Cui respondit Judith, & dixit: Nunc non potero manducare ex his, quæ mihi præcipis tribui, ne veniat super me offensio: ex his autem, quæ mihi detuli, manducabo.

3 Cui Holofernes ait: Si defecerint tibi ista, quæ tecum detulisti, quid faciemus tibi?

4 Et dixit Judith: Vivit anima tua domine meus, quoniam non expendet omnia hæc ancilla tua, donec faciat Deus in manu mea hæc quæ cogitavi. Et induxerunt illam servi ejus in tabernaculum, quod præceperat.

5 Et petiit dum introiret, ut daretur ei copia nocte & ante lucem egrediendi foras ad orationem, & deprecandi Dominum.

6 Et præcepit cubicularriis suis, ut sicut placeret illi, exiret & introiret ad adorandum Deum suum, per triduum:

7 Et exibat noctibus in vallem Bethuliæ, & baptizabat se in fonte aquæ.

8 Et ut ascendebat, orabat Dominum Deum Israel, ut dirigeret viam ejus ad liberationem populi sui.

9 Et introiens, munda manebat in tabernaculo, usque dum acciperet escam suam in vespere.

10 Et factum est, in quarto die Holofernes fecit cœnam servis suis, & dixit ad Vagao eunuchum suum: Vade, & suade Hebræam illam, ut sponte consentiat habitare mecum.

11 Fœdum est enim apud Assyrios, si femina irrideat virum, agendo ut immunis ab eo transeat.

12 Tunc introivit Vagao ad Judith, & dixit: Non vereatur bona puella introire ad dominum meum, ut honorificetur ante faciem ejus, ut manducet cum eo, & bibat vinum in jucunditate.

13 Cui Judith respondit: Quæ ego sum, ut contradicam domino meo?

14 Omne quod erit ante oculos ejus bonum & optimum faciam. Quidquid autem illi placuerit, hoc mihi erit optimum omnibus diebus vitæ meæ.

15 Et surrexit, & ornavit se vestimento suo, & ingressa stetit ante faciem ejus.

16 Cor autem Holofernis concussum est: erat enim ardens in concupiscentia ejus.

17 Et dixit ad eam Holofernes: Bibe nunc, & accumbe in jucunditate, quoniam inveniſti gratiam coram me.

18 Et dixit Judith: Bibam domine, quoniam magnificata est anima mea hodie præ omnibus diebus meis.

19 Et accepit, & manducavit, & bibit coram ipso, ea quæ præparaverat illi ancilla ejus.

20 Et jucundus factus est Holofernes ad eam, bibitque vinum multum nimis, quantum numquam biberat in vita sua.

CAPUT XIII.

Judith facta ad Deum oratione præscindit acinace caput ebrii Holofernis: quod ad concives Bethuliam deferens, eos ad gratiarum actionem hortatur, ipsa vero ab omnibus benedicitur, & Achior viso Holofernis capite obstupescit.

1 UT autem sero factum est, festinaverunt servi illius ad hospitia sua, & conclusit Vagao ostia cubiculi, & abiit.

2 Erant autem omnes fatigati a vino:

3 Eratque Judith sola in cubiculo.

4 Porro Holofernes jacebat in lecto, nimia ebrietate sopitus.

5 Dixitque Judith puellæ suæ, ut staret foris ante cubiculum, & observaret.

6 Stetitque Judith ante lectum, orans cum lacrymis, & labiorum motu in silentio,

7 Dicens: Confirma me Domine Deus Israel, & respice in hac hora ad opera manuum mearum, ut, sicut promisisti, Jerusalem civitatem tuam erigas: & hoc, quod credens per te posse fieri cogitavi, perficiam.

8 Et cum hæc dixisset, accessit ad columnam, quæ erat ad caput lectuli ejus, & pugionem ejus, qui in ea ligatus pendebat, evolvit.

9 Cumque evaginasset illum, apprehendit comam capitis ejus, & ait: Confirma me Domine Deus in hac hora.

10 Et percussit bis in cervicem ejus, & abscidit caput ejus, & abstulit conopeum ejus a columnis, & evolvit corpus ejus truncum.

11 Et post pusillum exivit, & tradidit caput Holofernis ancillæ suæ, & jussit ut mitteret illud in peram suam.

12 Et exierunt duæ, secundum consuetudinem suam, quasi ad orationem, & transierunt castra, & gyrantes vallem, venerunt ad portam civitatis.

13 Et dixit Judith a longe custodibus murorum: Aperite portas, quoniam nobiscum est Deus, qui fecit virtutem in Israel.

14 Et factum est, cum audissent viri vocem ejus, vocaverunt presbyteros civitatis.

15 Et concurrerunt ad eam omnes, a minimo usque ad maximum: quoniam sperabant eam jam non esse venturam.

16 Et accendentes luminaria congyraverunt circa eam universi: illa autem ascendens in eminentiorem locum, jussit fieri silentium. Cumque omnes tacuissent,

17 Dixit Judith: Laudate Dominum Deum nostrum, qui non deseruit sperantes in se:

18 Et in me ancilla sua adimplevit misericordiam suam, quam promisit domui Israel: & interfecit in manu mea hostem populi sui hac nocte.

19 Et proferens de pera caput Holofernis, ostendit illi, dicens: Ecce caput Holofernis principis militiæ Assyriorum, & ecce conopeum illius, in quo recumbebat in ebrietate sua, ubi per manum feminæ percussit illum Dominus Deus noster.

20 Vivit autem ipse Dominus, quoniam custodivit me Angelus ejus, & hinc euntem, &

ibi

ibi commorantem, & inde huc revertentem, & non permisit me Dominus ancillam suam coinquinari, sed sine pollutione peccati revocavit me vobis, gaudentem in victoria sua, in evasione mea, & in liberatione vestra.

† Psal. 105. 1. & 126. 1.

21 † Confitemini illi omnes, quoniam bonus, quoniam in sæculum misericordia ejus.

22 Universi autem adorantes Dominum, dixerunt ad eam: Benedixit te Dominus in virtute sua, quia per te ad nihilum redegit inimicos nostros.

23 Porro Ozias princeps populi Israel, dixit ad eam: Benedicta es tu filia a Domino Deo excelso, præ omnibus mulieribus super terram.

24 Benedictus Dominus, qui creavit cælum & terram, qui te direxit in vulnera capitis principis inimicorum nostrorum:

25 Quia hodie nomen tuum ita magnificavit, ut non recedat laus tua de ore hominum, qui memores fuerint virtutis Domini in æternum, pro quibus non pepercisti animæ tuæ, propter angustias & tribulationem generis tui, sed subvenisti ruinæ ante conspectum Dei nostri.

26 Et dixit omnis populus: Fiat, fiat.

27 Porro Achior vocatus venit, & dixit ei Judith: Deus Israel, cui tu testimonium dedisti quod ulciscatur se de inimicis suis, ipse caput omnium incredulorum incidit hac nocte in manu mea.

28 Et ut probes quia ita est, ecce caput Holofernis, qui in contemptu superbiæ suæ Deum Israel contempsit, & tibi interitum minabatur, dicens: Cum captus fuerit populus Israel gladio perforari præcipiam latera tua.

29 Videns autem Achior caput Holofernis, angustiatus præ pavore, cecidit in faciem suam super terram, & æstuavit anima ejus.

30 Postea vero quam resumpto spiritu recreatus est, procidit ad pedes ejus, & adoravit eam, & dixit:

31 Benedicta tu a Deo tuo in omni tabernaculo Jacob, quoniam in omni gente, quæ audierit nomen tuum, magnificabitur super te Deus Israel.

CAPUT XIV.

Holofernis capite de muro Bethuliæ suspenso, Achiorque circumciso, Judæi in Assyrios irruunt: qui Holofernem excitantes, mortuumque invenientes vehementi timore concutiuntur.

1 DIxit autem Judith ad omnem populum: Audite me fratres, suspendite caput hoc super muros nostros:

2 Et erit, cum exierit Sol, accipiat unusquisque arma sua, & exite cum impetu, non ut descendatis deorsum, sed quasi impetum facientes.

3 Tunc exploratores necesse erit ut fugiant ad principem suum excitandum ad pugnam.

4 Cumque duces eorum cucurrerint ad tabernaculum Holofernis, & invenerint eum truncum in suo sanguine volutatum, decidet super eos timor.

5 Cumque cognoveritis fugere eos, ite post illos securi, quoniam Dominus conteret eos sub pedibus vestris.

6 Tunc Achior videns virtutem, quam fecit Deus Israel, relicto gentilitatis ritu, credidit Deo, & circumcidit carnem præputii sui, & appositus est ad populum Israel, & omnis successio generis ejus usque in hodiernum diem.

7 Mox autem ut ortus est dies, suspenderunt super muros caput Holofernis, accepitque unusquisque vir arma sua, & egressi sunt cum grandi strepitu & ululatu.

8 Quod videntes exploratores, ad tabernaculum Holofernis cucurrerunt.

9 Porro hi qui in tabernaculo erant, venientes, & ante ingressum cubiculi perstrepentes, excitandi gratia, inquietudinem arte moliebantur, ut non ab excitantibus, sed a sonantibus Holofernes evigilaret.

10 Nullus enim audebat cubiculum virtutis Assyriorum pulsando aut intrando aperire.

11 Sed cum venissent ejus duces ac tribuni, & universi majores exercitus regis Assyriorum, dixerunt cubiculariis:

12 Intrate, & excitate illum, quoniam egressi mures de cavernis suis, ausi sunt provocare nos ad prælium.

13 Tunc ingressus Vagao cubiculum ejus, stetit ante cortinam, & plausum fecit manibus suis: suspicabatur enim illum cum Judith dormire.

14 Sed cum nullum motum jacentis sensu auriam caperet, accessit proximans ad cortinam, & elevans eam, videnque cadaver absque capite Holofernis in suo sanguine tabefactum jacere super terram, exclamavit voce magna cum fletu, & scidit vestimenta sua.

15 Et ingressus tabernaculum Judith, non invenit eam, & exiliit foras ad populum,

16 Et dixit: Una mulier Hebræa fecit confusionem in domo regis Nabuchodonosor, ecce enim Holofernes jacet in terra, & caput ejus non est in illo.

17 Quod cum audissent principes virtutis Assyriorum, scinderunt omnes vestimenta sua, & intolerabilis timor & tremor cecidit super eos, & turbati sunt animi eorum valde.

18 Et factus est clamor incomparabilis in medio castrorum eorum.

CAPUT XV.

Assyrii cæde ducis sui perculsi, omnibus relictis fugiunt: at Judæi eos persequuntur, & cædunt: & spoliis collectis plurimum dilatati sunt: Judith autem a pontifice & populo benedicitur: & quæ Holoferni propria fuerant ipsi traduntur.

1 CUmque omnis exercitus decollatum Holofernem audissent, fugit mens & consilium ab eis, & solo tremore & metu agitati, fugæ præsidium sumunt,

2 Ita ut nullus loqueretur cum proximo suo, sed inclinato capite, relictis omnibus, evadere festinabant Hebræos, quos armatos super se venire audiebant, fugientes per viam camporum & semitas collium.

3 Videntes itaque filii Israel fugientes, secuti sunt illos. Descenderuntque clangentes tubis, & ululantes post ipsos.

4 Et quoniam Assyrii non adunati, in fugam ibant præcipites: filii autem Israel uno agmine persequentes, debilitabant omnes, quos invenire potuissent.

5 Misit itaque Ozias nuntios per omnes civitates & regiones Israel.

6 Omnis itaque regio, omnisque urbs, ele-

etiam juventutem armatam misit post eos, & persecuti sunt eos in ore gladii, quousque pervenirent ad extremitatem finium suorum.

7 Reliqui autem qui erant in Bethulia, ingressi sunt castra Assyriorum, & prædam, quam fugientes Assyrii reliquerant, abstulerunt, & onustati sunt valde.

8 Hi vero, qui victores reversi sunt ad Bethuliam, omnia quæ erant illorum attulerunt secum, ita ut non esset numerus in pecoribus, & jumentis, & universis mobilibus eorum, ut a minimo usque ad maximum omnes divites fierent de prædationibus eorum.

9 Joacim autem summus pontifex, de Jerusalem venit in Bethuliam cum universis presbyteris suis, ut videret Judith.

10 Quæ cum exisset ad illum, benedixerunt eam omnes una voce, dicentes: Tu gloria Jerusalem, tu lætitia Israel, tu honorificentia populi nostri:

11 Quia fecisti viriliter, & confortatum est cor tuum, eo quod castitatem amaveris, & post virum tuum, alterum nescieris: ideo & manus Domini confortavit te, & ideo eris benedicta in æternum.

12 Et dixit omnis populus: Fiat, fiat.

13 Per dies autem triginta, vix collecta sunt spolia Assyriorum a populo Israel.

14 Porro autem universa, quæ Holofernis peculiaria missa probata sunt, dederunt Judith in auro, & argento, & vestibus, & gemmis, & omni supellectili, & tradita sunt omnia illi a populo.

15 Et omnes populi gaudebant, cum mulieribus, & virginibus, & juvenibus, in organis & citharis.

CAPUT XVI.

Canticum Judith ob victoriam: venit populus Jerusalem holocausta cum gratiarum actionibus oblaturus: tandemque Judith plena dierum moritur: & dies hujus victoriæ perpetuo apud Judæos in numero sanctorum dierum celebratur.

1 TUnc cantavit canticum hoc Domino Judith, dicens:

2 Incipite Domino in tympanis, cantate Domino in cymbalis, modulamini illi psalmum novum, exaltate, & invocate nomen ejus.

3 Dominus conterens bella, Dominus nomen est illi.

4 Qui posuit castra sua in medio populi sui, ut eriperet nos de manu omnium inimicorum nostrorum.

5 Venit Assur ex montibus ab Aquilone in multitudine fortitudinis suæ: cujus multitudo obturavit torrentes, & equi eorum cooperuerunt valles.

6 Dixit se incensurum fines meos, & juvenes meos occisurum gladio, infantes meos dare in prædam, & virgines in captivitatem.

7 Dominus autem omnipotens nocuit eum, & tradidit eum in manus feminæ, & confodit eum.

8 Non enim cecidit potens eorum a juvenibus, nec filii Titan percusserunt eum, nec excelsi gigantes opposuerunt se illi, sed Judith filia Merari in specie faciei suæ dissolvit eum.

9 Exuit enim se vestimento viduitatis, & induit se vestimento lætitiæ in exultatione filiorum Israel.

10 Unxit faciem suam unguento, & colligavit crinitus suos mitra, accepit stolam novam ad decipiendum illum.

11 Sandalia ejus rapuerunt oculos ejus, pulchritudo ejus captivam fecit animam ejus, amputavit pugione cervicem ejus.

12 Horruerunt Persæ constantiam ejus, & Medi audaciam ejus.

13 Tunc ululaverunt castra Assyriorum, quando apparuerunt humiles mei, arescentes in siti.

14 Filii puellarum compunxerunt eos, & sicut pueros fugientes occiderunt eos: perierunt in prælio a facie Domini Dei mei.

15 Hymnum cantemus Domino, hymnum novum cantemus Deo nostro.

16 Adonai Domine magnus es tu, & præclarus in virtute tua, & quem superare nemo potest.

17 Tibi serviat omnis creatura tua: † quia dixisti, & facta sunt: misisti spiritum tuum, & creata sunt, & non est qui resistat voci tuæ. †*Gen.1 Psalm. 32. 9.*

18 Montes a fundamentis movebuntur cum aquis: petræ, sicut cera, liquescent ante faciem tuam.

19 Qui autem timent te, magni erunt apud te per omnia.

20 Væ genti insurgenti super genus meum: Dominus enim omnipotens vindicabit in eis, in die judicii visitabit illos.

21 Dabit enim ignem, & vermes in carnes eorum, ut urantur, & sentiant usque in sempiternum.

22 Et factum est post hæc, omnis populus post victoriam venit in Jerusalem adorare Dominum: & mox ut purificati sunt, obtulerunt omnes holocausta, & vota, & repromissiones suas.

23 Porro Judith, universa vasa bellica Holofernis, quæ dedit illi populus, & conopeum, quod ipsa sustulerat de cubili ipsius, obtulit in anathema oblivionis.

24 Erat autem populus jucundus secundum faciem sanctorum, & per tres menses gaudium hujus victoriæ celebratum est cum Judith.

25 Post dies autem illos unusquisque rediit in domum suam, & Judith magna facta est in Bethulia, & præclarior erat universæ terræ Israel.

26 Erat etiam virtuti castitas adjuncta, ita ut non cognosceret virum omnibus diebus vitæ suæ, ex quo defunctus est Manasses vir ejus.

27 Erat autem diebus festis procedens cum magna gloria.

28 Mansit autem in domo viri sui annos centum quinque, & dimisit Abram suam liberam, & defuncta est ac sepulta cum viro suo in Bethulia.

29 Luxitque illam omnis populus diebus septem.

30 In omni autem spatio vitæ ejus non fuit qui perturbaret Israel, & post mortem ejus annis multis.

31 Dies autem victoriæ hujus festivitatis, ab Hebræis in numero sanctorum dierum accipitur, & colitur a Judæis ex illo tempore usque in præsentem diem.

LIBER ESTHER.

CAPUT PRIMUM.

Assuero ad potentiæ & gloriæ suæ ostentationem toto semestri splendidum celebrante convivium, regina Vasthi accersita venire recusat, ideoque repudiatur: & sapientum consilio edictum promulgatur, ut uxores maritis deferant honorem.

1 IN diebus Assueri, qui regnavit ab India usque Æthiopiam, super centum viginti septem provincias:

2 Quando sedit in solio regni sui, Susan civitas regni ejus exordium fuit.

3 Tertio igitur anno imperii sui, fecit grande convivium cunctis principibus, & pueris suis, fortissimis Persarum, & Medorum inclytis, & præfectis provinciarum coram se,

4 Ut ostenderet divitias gloriæ regni sui, ac magnitudinem, atque jactantiam potentiæ suæ, multo tempore, centum videlicet & octoginta diebus.

5 Cumque implerentur dies convivii, invitavit omnem populum, qui inventus est in Susan, a maximo usque ad minimum: & jussit septem diebus convivium præparari in vestibulo horti, & nemoris, quod regio cultu & manu constitum erat.

6 Et pendebant ex omni parte tentoria aerii coloris, & carbasini ac hyacinthini, sustentata funibus byssinis, atque purpureis, qui eburneis circulis inserti erant, & columnis marmoreis fulciebantur. Lectuli quoque aurei & argentei, super pavimentum smaragdino & pario stratum lapide, dispositi erant: quod mira varietate pictura decorabat.

7 Bibebant autem qui invitati erant, aureis poculis, & aliis atque aliis vasis cibi inferebantur. Vinum quoque, ut magnificentia regia dignum erat, abundans, & præcipuum ponebatur.

8 Nec erat qui nolentes cogeret ad bibendum, sed sicut rex statuerat, præponens mensis singulos de principibus suis, ut sumeret unusquisque quod vellet.

9 Vasthi quoque regina fecit convivium feminarum, in palatio, ubi rex Assuerus manere consueverat.

10 Itaque die septimo, cum rex esset hilarior, & post nimiam potationem incaluisset mero, præcepit Mauman, & Bazatha, & Harbona, & Bagatha, & Abgatha, & Zethar, & Charchas, septem eunuchis, qui in conspectu ejus ministrabant,

11 Ut introducerent reginam Vasthi coram rege, posito super caput ejus diademate, ut ostenderet cunctis populis & principibus pulchritudinem illius: erat enim pulchra valde.

12 Quæ renuit, & ad regis imperium, quod per eunuchos mandaverat, venire contempsit. Unde iratus rex, & nimio furore succensus,

13 Interrogavit sapientes, qui ex more regio semper ei aderant, & illorum faciebat cuncta consilio, scientium leges ac jura majorum;

14 (Erant autem primi & proximi, Charsena, & Sethar, & Admatha, & Tharsis, & Mares, & Marsana, & Mamuchan, septem duces Persarum atque Medorum, qui videbant faciem regis, & primi post eum residere soliti erant)

15 Cui sententiæ Vasthi regina subjaceret, quæ Assueri regis imperium, quod per eunuchos mandaverat, facere noluisset.

16 Respondit que Mamuchan, audiente rege, atque principibus, Non solum regem læsit regina Vasthi, sed & omnes populos, & principes, qui sunt in cunctis provinciis regis Assueri.

17 Egredietur enim sermo reginæ ad omnes mulieres, ut contemnant viros suos, & dicant: Rex Assuerus jussit ut regina Vasthi introiret ad eum, & illa noluit.

18 Atque hoc exemplo omnes principum conjuges Persarum atque Medorum, parvipendent imperia maritorum: unde regis justa est indignatio.

19 Si tibi placet, egrediatur edictum a facie tua, & scribatur juxta legem Persarum atque Medorum, quam præteriri illicitum est, ut nequaquam ultra Vasthi ingrediatur ad regem, sed regnum illius, altera, quæ melior est illa, accipiat.

20 Et hoc in omne (quod latissimum est) provinciarum tuarum divulgetur imperium, & cunctæ uxores tam majorum, quam minorum, deferant maritis suis honorem.

21 Placuit consilium ejus regi, & principibus: fecitque rex juxta consilium Mamuchan;

22 Et misit epistolas ad universas provincias regni sui, ut quæque gens audire & legere poterat, diversis linguis & litteris, esse viros principes ac majores in domibus suis: & hoc per cunctos populos divulgari.

CAPUT II.

Pra ceteris virginibus Assuero quæsitis Esther neptis occulta Mardochæi Judæi placens, regina loco Vasthi facta est, celebrato nuptiarum magnifico convivio ac datis muneribus. Porro Mardochæus ad ostium palatii manens eunuchos regi insidiantes prodit, quod factum Mardochæi annalibus inscribitur.

1 HIs ita gestis, postquam regis Assueri indignatio deferbuerat, recordatus est Vasthi, & quæ fecisset, vel quæ passa esset:

2 Dixeruntque pueri regis, ac ministri ejus: Quærantur regi puellæ virgines ac speciosæ,

3 Et mittantur qui considerent per universas provincias puellas speciosas & virgines: & adducant eas ad civitatem Susan, & tradant eas in domum feminarum sub manu Egei eunuchi, qui est præpositus & custos mulierum regiarum: & accipiant mundum muliebrem, & cetera ad usus necessaria.

4 Et quæcumque inter omnes oculis regis placuerit, ipsa regnet pro Vasthi. Placuit sermo regi: & ita, ut suggesserant, jussit fieri.

5 Erat vir Judæus in Susan civitate, vocabulo Mardochæus, † filius Jair, filii Semei, filii Cis, de stirpe Jemini,

† *Infra* 11. 2.

6 Qui translatus fuerat de Jerusalem eo

tempore, † quo Jechoniam regem Juda Nabuchodonosor rex Babylonis transtulerat,

7 Qui fuit nutritius filiæ fratris sui Edissæ, quæ altero nomine vocabatur Esther: & utrumque parentem amiserat: pulchra nimis, & decora facie. Mortuisque patre ejus ac matre, Mardochæus sibi eam adoptavit in filiam.

8 Cumque percrebuisset regis imperium, & jussa mandatum illius multæ pulchræ virgines adducerentur Susan, & Egeo traderentur eunucho; Esther quoque inter ceteras puellas ei tradita est, ut servaretur in numero feminarum.

9 Quæ placuit ei, & invenit gratiam in conspectu illius. Et præcepit eunucho, ut acceleraret mundum muliebrem, & traderet ei partes suas, & septem puellas speciosissimas de domo regis, & tam ipsam quam pedissequas ejus ornaret atque excoloret.

10 Quæ noluit indicare ei populum & patriam suam: Mardochæus enim præceperat ei, ut de hac re omnino reticeret:

11 Qui deambulabat quotidie ante vestibulum domus, in qua electæ virgines servabantur, curam agens salutis Esther, & scire volens quid ei accideret.

12 Cum autem venisset tempus singularum per ordinem puellarum, ut intrarent ad regem, expletis omnibus quæ ad cultum muliebrem pertinebant, mensis duodecimus vertebatur: ita duntaxat, ut sex mensibus oleo ungerentur myrrhino, & aliis sex quibusdam pigmentis & aromatibus uterentur.

13 Ingredientesque ad regem, quidquid postulassent ad ornatum pertinens, accipiebant, & ut eis placuerat, compositæ de triclinio feminarum ad regis cubiculum transibant.

14 Et quæ intraverat vespere, egrediebatur mane, atque inde in secundas ædes deducebatur, quæ sub manu Susagazi eunuchi erant, qui concubinis regis præsidebat: nec habebat potestatem ad regem ultra redeundi, nisi voluisset rex, & eam venire jussisset ex nomine.

15 Evoluto autem tempore per ordinem, instabat dies, quo Esther filia Abihail fratris Mardochæi, quam sibi adoptaverat in filiam, deberet intrare ad regem. Quæ non quæsivit muliebrem cultum, sed quæcumque voluit Egeus eunuchus custos virginum, hæc ei ad ornatum dedit. Erat enim formosa valde, & incredibili pulchritudine, omnium oculis gratiosa & amabilis videbatur.

16 Ducta est itaque ad cubiculum regis Assueri mense decimo, qui vocatur Tebeth, septimo anno regni ejus.

17 Et adamavit eam rex plus quam omnes mulieres, habuitque gratiam & misericordiam coram eo super omnes mulieres, & posuit diadema regni in capite ejus, fecitque eam regnare in loco Vasthi.

18 Et jussit convivium præparari permagnificum cunctis principibus, & servis suis, pro conjunctione & nuptiis Esther. Et dedit requiem universis provinciis, ac dona largitus est juxta magnificentiam principalem.

19 Cumque secundo quærerentur virgines & congregarentur, Mardochæus manebat ad januam regis:

20 Necdum prodiderat Esther patriam, & populum suum, juxta mandatum ejus. Quidquid enim ille præcipiebat, observabat Esther: & ita cuncta faciebat, ut eo tempore solita erat, quo eam parvulam nutriebat.

21 Eo igitur tempore, quo Mardochæus ad regis januam morabatur, irati sunt Bagathan & Thares duo eunuchi regis, qui janitores erant, & in primo palatii limine præsidebant: voluerunteque insurgere in regem, & occidere eum.

22 Quod Mardochæum non latuit, statimque nuntiavit reginæ Esther; & illa regi, ex nomine Mardochæi, qui ad se rem detulerat.

23 Quæsitum est, & inventum: & appensus est uterque eorum in patibulo. Mandatumque est historiis, & annalibus traditum coram rege.

CAPUT III.

Aman a rege sublimatus omnibus Medorum ab Persarum principibus, indignatur quod solus Mardochæus Judæus ipsum non adoret: quapropter omnium Judæorum interitum ab Assuero impetrat, mittitque ad universas provincias litteras regis annulo signatas, ut tertiodecimo die mensis duodecimi universi ubique Judæi occidantur.

1 POST hæc rex Assuerus exaltavit Aman filium Amadathi, qui erat de stirpe Agag: & posuit solium ejus super omnes principes, quos habebat.

2 Cunctique servi regis, qui in foribus palatii versabantur, flectebant genua, & adorabant Aman: sic enim præceperat eis imperator: solus Mardochæus non flectebat genu, neque adorabat eum.

3 Cui dixerunt pueri regis, qui ad fores palatii præsidebant: Cur præter ceteros non observas mandatum regis?

4 Cumque hoc crebrius dicerent, & ille nollet audire, nuntiaverunt Aman, scire cupientes utrum perseveraret in sententia: dixerat enim eis se esse Judæum.

5 Quod cum audisset Aman, & experimento probasset quod Mardochæus non flecteret sibi genu, nec se adoraret, iratus est valde,

6 Et pro nihilo duxit in unum Mardochæum mittere manus suas: audierat enim quod esset gentis Judææ: magisque voluit omnem Judæorum, qui erant in regno Assueri, perdere nationem.

7 Mense primo (cujus vocabulum est Nisan) anno duodecimo regni Assueri, missa est sors in urnam, quæ Hebraice dicitur phur, coram Aman, quo die & quo mense gens Judæorum deberet interfici: & exivit mensis duodecimus, qui vocatur Adar.

8 Dixitque Aman regi Assuero: Est populus per omnes provincias regni tui dispersus, & a se mutuo separatus, novis utens legibus & cerimoniis, insuper & regis scita contemnens. Et optime nosti quod non expediat regno tuo ut insolescat per licentiam.

9 Si tibi placet, decerne ut pereat, & decem millia talentorum appendam arcariis gazæ tuæ.

10 Tulit ergo rex annulum, quo utebatur, de manu sua, & dedit eum Aman filio Amadathi de progenie Agag, hosti Judæorum,

11 Dixitque ad eum: Argentum, quod tu polliceris, tuum sit: de populo age quod tibi placet.

12 Vo-

† 4. Reg. 24. 15. infra 1. 4.

12 Vocatique sunt scribæ regis mense primo Nisan, tertiadecima die ejusdem mensis: & scriptum est, ut jusserat Aman, ad omnes satrapas regis, & judices provinciarum, diversarumque gentium, ut quæque gens legere poterat, & audire pro varietate linguarum, ex nomine regis Assueri: & litteræ signatæ ipsius annulo,

13 Missæ sunt per cursores regis ad universas provincias, ut occiderent atque delerent omnes Judæos, a puero usque ad senem, parvulos & mulieres, uno die, hoc est, tertiodecimo mensis duodecimi, qui vocatur Adar, & bona eorum diriperent,

14 Summa autem epistolarum hæc fuit, ut omnes provinciæ scirent, & pararent se ad prædictam diem.

15 Festinabant cursores, qui missi erant, regis imperium explere. Statimque in Susan pependit edictum, rege & Aman celebrante convivium, & cunctis Judæis, qui in urbe erant, flentibus.

CAPUT IV.

Luctus Mardochæi ac reliquorum Judæorum ob paratum ipsis interitum: Esther autem ut jussu Mardochæi Judæorum neci occurrat & non vocata ad regem ingrediatur, jubet cum jejunio pro se triduo orari, idem ipsa faciente cum suo gynæceo.

1 QUæ cum audisset Mardochæus, scidit vestimenta sua, & indutus est sacco, spargens cinerem capiti: & in platea mediæ civitatis voce magna clamabat, ostendens amaritudinem animi sui,

2 Et hoc ejulatu usque ad fores palatii gradiens. Non enim erat licitum indutum sacco aulam regis intrare.

3 In omnibus quoque provinciis, oppidis, ac locis, ad quæ crudele regis dogma pervenerat, planctus ingens erat apud Judæos, jejunium, ululatus, & fletus, sacco & cinere multis pro strato utentibus.

4 Ingressæ autem sunt puellæ Esther & eunuchi, nuntiaveruntque ei. Quod audiens consternata est: & vestem misit, ut ablato sacco induerent eum: quam accipere noluit.

5 Accitoque Athach eunucho, quem rex ministrum ei dederat, præcepit ei ut iret ad Mardochæum, & disceret ab eo cur hoc faceret.

6 Egressusque Athach, ivit ad Mardochæum stantem in platea civitatis, ante ostium palatii.

7 Qui indicavit ei omnia quæ acciderant, quo modo Aman promisisset, ut in thesauros regis pro Judæorum nece inferret argentum.

8 Exemplar quoque edicti, quod pendebat in Susan, dedit ei, ut reginæ ostenderet, & moneret eam, ut intraret ad regem, & deprecaretur eum pro populo suo.

9 Regressus Athach, nuntiavit Esther omnia, quæ Mardochæus dixerat.

10 Quæ respondit ei, & jussit ut diceret Mardochæo:

11 Omnes servi regis, & cunctæ, quæ subditione ejus sunt, norunt provinciæ, quod sive vir, sive mulier, non vocatus, interius atrium regis intraverit, absque ulla cunctatione statim interficiatur: nisi forte rex auream virgam ad eum tetenderit pro signo clementiæ, atque ita possit vivere. Ego igitur quo modo ad regem intrare potero, quæ triginta jam diebus non sum vocata ad eum?

12 Quod cum audisset Mardochæus,

13 Rursum mandavit Esther, dicens: Ne putes quod animam tuam tantum liberes, quia in domo regis es præ cunctis Judæis:

14 Si enim nunc silueris, per aliam occasionem liberabuntur Judæi: & tu, & domus patris tui, peribitis. Et quis novit, utrum idcirco ad regnum veneris, ut in tali tempore parareris?

15 Rursumque Esther hæc Mardochæo verba mandavit:

16 Vade & congrega omnes Judæos, quos in Susan repereris, & orate pro me. Non comedatis, & non bibatis tribus diebus, & tribus noctibus: & ego cum ancillis meis similiter jejunabo, & tunc ingrediar ad regem, contra legem faciens, non vocata, tradensque me morti & periculo.

17 Ivit itaque Mardochæus, & fecit omnia, quæ ei Esther præceperat.

CAPUT V.

Esther contempto vitæ periculo ad regem ingressa postulat, ut cum Aman ad suum veniat convivium; in quo ab exhilarato rege de sua petitione interrogata, rursum utrumque ad sequentis diei convivium invitat; interea Aman indignatus se a Mardochæo non honorari, crucem illi parat.

1 DIe autem tertio induta est Esther regalibus vestimentis, & stetit in atrio domus regiæ, quod erat interius, contra basilicam regis: at ille sedebat super solium suum in consistorio palatii contra ostium domus.

2 Cumque vidisset Esther reginam stantem, placuit oculis ejus, & extendit contra eam virgam auream, quam tenebat manu. Quæ accedens, osculata est summitatem virgæ ejus.

3 Dixitque ad eam rex: Quid vis Esther regina? quæ est petitio tua? etiam si dimidiam partem regni petieris, dabitur tibi.

4 At illa respondit: Si regi placet, obsecro ut venias ad me hodie, & Aman tecum, ad convivium quod paravi.

5 Statimque rex, Vocate, inquit, cito Aman, ut Esther obediat voluntati. Venerunt itaque rex & Aman ad convivium, quod eis regina paraverat.

6 Dixitque ei rex, postquam vinum biberat abundanter; Quid petis ut detur tibi? & pro qua re postulas? etiam si dimidiam partem regni mei petieris, impetrabis.

7 Cui respondit Esther: Petitio mea, & preces sunt istæ:

8 Si inveni in conspectu regis gratiam, & si regi placet ut det mihi quod postulo, & meam impleat petitionem: veniat rex & Aman ad convivium quod paravi eis, & cras aperiam regi voluntatem meam.

9 Egressus est itaque illo die Aman lætus & alacer. Cumque vidisset Mardochæum sedentem ante fores palatii, & non solum non assurrexisse sibi, sed nec motum quidem de loco sessionis suæ, indignatus est valde:

10 Et dissimulata ira, reversus in domum suam, convocavit ad se amicos suos, & Zares uxorem suam:

11 Et exposuit illis magnitudinem divitiarum suarum, filiorumque turbam, & quanta eum gloria super omnes principes & servos suos rex elevasset:

12 Et post hæc ait: Regina quoque Esther nullum alium vocavit ad convivium cum rege, præter me: apud quam etiam cras cum rege pranditurus sum.

13 Et cum hæc omnia habeam, nihil me habere puto, quamdiu videro Mardochæum Judæum sedentem ante fores regias.

14 Responderuntque ei, Zares uxor ejus, & ceteri amici: Jube parari excelsam trabem, habentem altitudinis quinquaginta cubitos, & dic mane regi ut appendatur super eam Mardochæus, & sic ibis cum rege lætus ad convivium. Placuit ei consilium, & jussit excelsam parari crucem.

CAPUT VI.

Rex in lectis sibi nocte annalibus Mardochæi fidelitatem in detectis adversus regem eunuchorum insidiis reperiens, jubet ipsum ut secundum a rege, per Aman capitalem ipsius hostem honorari.

1 NOctem illam duxit rex insomnem, jussitque sibi afferri historias, & annales priorum temporum. Quæ cum illo præsente legerentur,

2 Ventum est ad illum locum ubi scriptum erat, quo modo nuntiasset Mardochæus insidias Bagathan & Thares eunuchorum, regem Assuerum jugulare cupientium.

3 Quod cum audisset rex, ait: Quid pro hac fide honoris ac præmii Mardochæus consecutus est? Dixerunt ei servi illius ac ministri: Nihil omnino mercedis accepit.

4 Statimque rex, Quis est, inquit, in atrio? Aman quippe interius atrium domus regiæ intraverat, ut suggereret regi, & juberet Mardochæum affigi patibulo, quod ei fuerat præparatum.

5 Responderunt pueri: Aman stat in atrio. Dixitque rex: Ingrediatur.

6 Cumque esset ingressus, ait illi: Quid debet fieri viro, quem rex honorare desiderat? Cogitans autem in corde suo Aman, & reputans quod nullum alium rex, nisi se, vellet honorare,

7 Respondit: Homo, quem rex honorare cupit,

8 Debet indui vestibus regiis, & imponi super equum, qui de sella regis est, & accipere regium diadema super caput suum,

9 Et primus de regiis principibus ac tyrannis teneat equum ejus, & per plateam civitatis incedens clamet, & dicat: Sic honorabitur, quemcumque voluerit rex honorare.

10 Dixitque ei rex: Festina, & sumpta stola & equo, fac, ut locutus es, Mardochæo Judæo, qui sedet ante fores palatii. Cave ne quidquam de his, quæ locutus es, prætermittas.

11 Tulit itaque Aman stolam & equum, indutumque Mardochæum in platea civitatis, & impositum equo præcedebat, atque clamabat: Hoc honore condignus est, quemcumque rex voluerit honorare.

12 Reversusque est Mardochæus ad januam palatii: & Aman festinavit ire in domum suam, lugens & operto capite:

13 Narravitque Zares uxori suæ, & amicis, omnia quæ evenissent sibi. Cui responderunt sapientes, quos habebat in consilio, & uxor ejus: Si de semine Judæorum est Mardochæus, ante quem cadere cœpisti, non poteris ei resistere, sed cades in conspectu ejus.

14 Adhuc illis loquentibus, venerunt eunuchi regis, & cito eum ad convivium, quod regina paraverat, pergere compulerunt.

CAPUT VII.

Esther in convivio regem jam exhilaratum pro sua & populi sui vita precatur, & Aman Judæorum adversarium accusat, quem rex in cruce ab illo parata Mardochæo suspendi jubet.

1 INtravit itaque rex & Aman, ut biberent cum regina.

2 Dixitque ei rex etiam secunda die, postquam vino incaluerat: Quæ est petitio tua Esther ut detur tibi, & quid vis fieri? etiam si dimidiam partem regni mei petieris, impetrabis.

3 Ad quem illa respondit: Si inveni gratiam in oculis tuis, o rex, & si tibi placet, dona mihi animam meam, pro qua rogo, & populum meum, pro quo obsecro.

4 Traditi enim sumus ego & populus meus, ut conteramur, jugulemur, & pereamus. Atque utinam in servos & famulas venderemur: esset tolerabile malum, & gemens tacerem; nunc autem hostis noster est, cujus crudelitas redundat in regem.

5 Respondensque rex Assuerus ait: Quis est iste, & cujus potentiæ, ut hæc audeat facere?

6 Dixitque Esther: Hostis & inimicus noster pessimus iste est Aman. Quod ille audiens, illico obstupuit, vultum regis ac reginæ ferre non sustinens.

7 Rex autem iratus surrexit, & de loco convivii intravit in hortum arboribus consitum. Aman quoque surrexit ut rogaret Esther reginam pro anima sua, intellexit enim a rege sibi paratum malum.

8 Qui cum reversus esset de horto nemoribus consito, & intrasset convivii locum, reperit Aman super lectulum corruisse, in quo jacebat Esther, & ait: Etiam reginam vult opprimere, me præsente, in domo mea. Necdum verbum de ore regis exierat, & statim operuerunt faciem ejus.

9 Dixitque Harbona, unus de eunuchis, qui stabant in ministerio regis: En lignum, quod paraverat Mardochæo, qui locutus est pro rege, stat in domo Aman, habens altitudinis quinquaginta cubitos. Cui dixit rex: Appendite eum in eo.

10 Suspensus est itaque Aman in patibulo quod paraverat Mardochæo: & regis ira quievit.

CAPUT VIII.

Esther suffecto Mardochæo in locum Amanis, impetrat a rege ut feriales & veteres Aman litteras novis irritet, & Judæis securitatem, & ut se de suis inimicis ulciscantur, unde maxima ubique lætitia exoritur.

1 DIe illo dedit rex Assuerus Esther reginæ domum Aman adversarii Judæorum, & Mardochæus ingressus est ante faciem regis. Confessa est enim ei Esther quod esset patruus suus.

2 Tulitque rex annulum, quem ab Aman recipi jusserat, & tradidit Mardochæo. Esther autem constituit Mardochæum super domum suam.

3 Nec his contenta, procidit ad pedes regis, flevitque, & locuta ad eum oravit, ut malitiam Aman Agagitæ, & machinationes ejus pessimas, quas excogitaverat contra Judæos, juberet irritas fieri.

4 At ille ex more sceptrum aureum protendit manu, quo signum clementiæ monstrabatur: illaque consurgens stetit ante eum,

5 Et ait: Si placet regi, & si inveni gratiam in oculis ejus, & deprecatio mea non ei videtur esse contraria, obsecro, ut novis epistolis, veteres Aman litteræ, insidiatoris & hostis Judæorum, quibus eos in cunctis regis provinciis perire præceperat, corrigantur.

6 Quomodo enim potero sustinere necem & interfectionem populi mei?

7 Respondítque rex Assuerus Esther reginæ, & Mardochæo Judæo: Domum Aman concessi Esthær, & ipsum jussi affigi cruci, quia ausus est manum mittere in Judæos.

8 Scribite ergo Judæis, sicut vobis placet, regis nomine, signantes litteras annulo meo. Hæc enim consuetudo erat, ut epistolis, quæ ex regis nomine mittebantur, & illius annulo signatæ erant, nemo auderet contradicere.

9 Accitisque scribis & librariis regis (erat autem tempus tertii mensis, qui appellatur Siban) vigesima & tertia die illius, scriptæ sunt epistolæ, ut Mardochæus voluerat, ad Judæos, & ad principes, procuratoresque & judices, qui centum viginti septem provinciis ab India usque ad Æthiopiam præsidebant; provinciæ atque provinciæ, populo & populo, juxta linguas & litteras suas, & Judæis, prout legere poterant, & audire.

10 Ipsæque epistolæ, quæ regis nomine mittebantur, annulo ipsius obsignatæ sunt, & missæ per veredarios: qui per omnes provincias discurrentes, veteres litteras novis nuntiis prævenirent.

11 Quibus imperavit rex, ut convenirent Judæos per singulas civitates, & in unum præciperent congregari, ut starent pro animabus suis, & omnes inimicos suos, cum conjugibus ac liberis & universis domibus, interficerent atque delerent, & spolia eorum diriperent.

12 Et constituta est per omnes provincias una ultionis dies, id est, tertiadecima mensis duodecimi Adar.

13 Summaque epistolæ hæc fuit, ut in omnibus terris ac populis, qui regis Assueri subjacebant imperio, notum fieret, paratos esse Judæos ad capiendam vindictam de hostibus suis.

14 Egressique sunt veredarii celeres nuntia perferentes, & edictum regis pependit in Susan.

15 Mardochæus autem, de palatio, & de conspectu regis egrediens, fulgebat vestibus regiis, hyacinthinis videlicet & aereis, coronam auream portans in capite, & amictus serico pallio atque purpureo. Omnisque civitas exultavit, atque lætata est.

16 Judæis autem nova lux oriri visa est, gaudium, honor, & tripudium.

17 Apud omnes populos, urbes, atque provincias, quocumque regis jussa veniebant, mira exultatio, epulæ, atque convivia, & festus dies: in tantum ut plures alterius gentis & sectæ, eorum religioni & cæremoniis jungerentur. Grandis enim cunctos Judaici nominis terror invaserat.

CAPUT IX.

Judæi passim hostes suos eodem die quem ipsi Judæorum cædi præstituerant, trucidant: & suspensis decem filiis Aman, diem Plurim, hoc est Sortium, perpetuo sollemnem Mardochæus instituit.

1 IGitur duodecimi mensis, quem Adar vocari ante jam diximus, tertiadecima die, quando cunctis Judæis interfectio parabatur, & hostes eorum inhiabant sanguini, versa vice Judæi superiores esse cœperunt, & se de adversariis vindicare.

2 Congregatique sunt per singulas civitates, oppida, & loca, ut extenderent manum contra inimicos & persecutores suos. Nullusque ausus est resistere, eo quod omnes populos magnitudinis eorum formido penetrarat.

3 Nam & provinciarum judices, & duces, & procuratores, omnisque dignitas quæ singulis locis ac operibus præerat, extollebant Judæos timore Mardochæi:

4 Quem principem esse palatii, & plurimum posse cognoverant: fama quoque nominis ejus crescebat quotidie, & per cunctorum ora volitabat.

5 Itaque percusserunt Judæi inimicos suos plaga magna, & occiderunt eos, reddentes eis quod sibi paraverant facere:

6 In tantum ut etiam in Susan quingentos viros interficerent, extra decem filios Aman Agagitæ hostis Judæorum: quorum ista sunt nomina:

7 Pharsandatha, & Delphon, & Esphatha,
8 Et Phoratha, & Adalia, & Aridatha,
9 Et Phermesta, & Arisai, & Aridai, & Jezatha.

10 Quos cum occidissent, prædas de substantiis eorum tangere noluerunt.

11 Statimque numerus eorum, qui occisi erant in Susan, ad regem relatus est.

12 Qui dixit reginæ: in urbe Susan interfecerunt Judæi quingentos viros, & alios decem filios Aman: quantam putas eos exercere cædem in universis provinciis? Quid ultra postulas, & quid vis ut fieri jubeam?

13 Cui illa respondit: Si regi placet, detur potestas Judæis, ut sicut fecerunt hodie in Susan, sic & cras faciant, & decem filii Aman in patibulis suspendantur.

14 Præcepitque rex ut ita fieret. Statimque in Susan pependit edictum, & decem filii Aman suspensi sunt.

15 Congregatis Judæis quartadecima die mensis Adar, interfecti sunt in Susan trecenti viri: nec eorum ab illis direpta substantia est.

16 Sed & per omnes provincias, quæ ditioni regis subjacebant, pro animabus suis steterunt Judæi, interfectis hostibus ac persecutoribus suis: in tantum ut septuagintaquinque millia occisorum implerentur, & nullus de substantiis eorum quidquam contingeret.

17 Dies autem tertiusdecimus mensis Adar, primus apud omnes interfectionis fuit, & quartadecima die cædere desierunt. Quem constituerunt esse sollemnem, ut in eo omni tempore deinceps vacarent epulis, gaudio atque conviviis.

18 At hi qui in urbe Susan cædem exercue-

rant,

rant, tertiodecimo & quartodecimo die ejusdem mensis in cæde versati sunt: quintodecimo autem die percutere desierunt. Et idcirco eumdem diem constituerunt sollemnem epularum atque lætitiæ.

19 Hi vero Judæi, qui in oppidis non muratis ac villis morabantur, quartumdecimum diem mensis Adar conviviorum & gaudii decreverunt, ita ut exultent in eo, & mittant sibi mutuo partes epularum & ciborum.

20 Scripsit itaque Mardochæus omnia hæc, & litteris comprehensa misit ad Judæos, qui in omnibus regis provinciis morabantur, tam in vicino positis, quam procul,

21 Ut quartamdecimam & quintamdecimam diem mensis Adar pro festis susciperent, & revertente semper anno sollemni celebrarent honore:

22 Quia in ipsis diebus se ulti sunt Judæi de inimicis suis, & luctus atque tristitia in hilaritatem gaudiumque conversa sunt, essentque dies isti epularum atque lætitiæ, & mitterent sibi invicem ciborum partes, & pauperibus munuscula largirentur.

23 Susceperuntque Judæi in sollemnem ritum cuncta quæ eo tempore facere cœperant, & quæ Mardochæus litteris facienda mandaverat.

24 Aman enim filius Amadathi stirpis Agag, hostis & adversarius Judæorum, cogitavit contra eos malum, ut occideret illos atque deleret: & misit phur, quod nostra lingua vertitur in sortem.

25 Et postea ingressa est Esther ad regem, obtecrans ut conatus ejus, litteris regis irriti fierent: & malum, quod contra Judæos cogitaverat, reverteretur in caput ejus. Denique & ipsum & filios ejus affixerunt cruci,

26 Atque ex illo tempore dies isti appellati sunt phurim, id est sortium, eo quod phur, id est sors, in urnam missa fuerit. Et cuncta quæ gesta sunt, epistolæ, id est, libri hujus, volumine continentur:

27 Quæque sustinuerunt, & quæ deinceps immutata sunt, susceperunt Judæi super se & semen suum, & super cunctos, qui religioni eorum voluerunt copulari, ut nulli liceat duos hos dies absque sollemnitate transigere: quos scriptura testatur, & certa expetunt tempora, annis sibi jugiter succedentibus.

28 Isti sunt dies, quos nulla unquam delebit oblivio: & per singulas generationes cunctæ in toto orbe provinciæ celebrabunt, nec est ulla civitas, in qua dies phurim, id est sortium, non observentur a Judæis, & ab eorum progenie, quæ his cæremoniis obligata est.

29 Scripseruntque Esther regina filia Abihail & Mardochæus Judæus, etiam secundam epistolam, ut omni studio dies ista solemnis sanciretur in posterum.

30 Et miserunt ad omnes Judæos, qui in centum viginti septem provinciis regis Assueri versabantur, ut haberent pacem, & susciperent veritatem,

31 Observantes dies sortium, & suo tempore cum gaudio celebrarent: sicut constituerant Mardochæus & Esther, & illi observanda susceperunt a se, & a semine suo, jejunia & clamores, & sortium dies,

32 Et omnia, quæ libri hujus, qui vocatur Esther, historia continentur.

CAPUT X.

Somnii Mardochai declaratio, de reditu Judæorum populo in libertatem.

1 REx vero Assuerus, omnem terram & cunctas maris insulas fecit tributarias:

2 Cujus fortitudo & imperium, & dignitas atque sublimitas, qua exaltavit Mardochæum, scripta sunt in libris Medorum, atque Persarum:

3 Et quo modo Mardochæus Judaici generis secundus a rege Assuero fuerit: & magnus apud Judæos, & acceptabilis plebi fratrum suorum, quærens bona populo suo, & loquens ea quæ ad pacem seminis sui pertinerent.

Quæ habentur in Hebræa, plena fide expressi. Hæc autem, quæ sequuntur, scripta reperi in editione vulgata, quæ Græcorum lingua & litteris continentur: & interim post finem libri hoc capitulum ferebatur; quod juxta consuetudinem nostram obelo, id est vero prænotavimus.

4 Dixitque Mardochæus: A Deo facta sunt ista.

5 Recordatus sum somnii, quod videram, hæc eadem significantis: nec eorum quidquam irritum fuit.

6 Parvus fons, qui crevit in fluvium, & in lucem solemque conversus est, & in aquas plurimas redundavit: Esther est, quam rex accepit uxorem, & voluit esse reginam.

7 Duo autem dracones: ego sum, & Aman.

8 Gentes, quæ convenerant: hi sunt, qui conati sunt delere nomen Judæorum.

9 Gens autem mea: Israel est, quæ clamavit ad Dominum, & salvum fecit Dominus populum suum: liberavitque nos ab omnibus malis, & fecit signa magna atque portenta inter gentes:

10 Et duas sortes esse præcepit, unam populi Dei, & alteram cunctarum gentium.

11 Venitque utraque sors in statutum ex illo jam tempore diem coram Deo universis gentibus:

12 Et recordatus est Dominus populi sui, ac misertus est hæreditatis suæ.

13 Et observabuntur dies isti in mense Adar, quartadecima & quintadecima die ejusdem mensis, cum omni studio & gaudio in unum cœtum populi congregati, in cunctas deinceps generationes populi Israel.

CAPUT XI.

Somnium Mardochæi.

1 ANno quarto, regnantibus Ptolomæo & Cleopatra, attulerunt, Dositheus, qui se sacerdotem & Levitici generis ferebat, & Ptolemæus filius ejus, hanc epistolam phurim, quam dixerunt interpretatum esse Lysimachum, Ptolomæi filium in Jerusalem.

Hoc quoque principium erat in editione vulgata, quod nec in Hebræa, nec apud ullum fertur interpretum.

2 Anno secundo, regnante Artaxerxe maximo, prima die mensis Nisan, vidit somnium Mardochæus filius Jairi, filii Semei, filii Cis, de tribu Benjamin:

3 Homo Judæus, qui habitabat in urbe Susis, vir magnus, & inter primos aulæ regiæ.
† 4 Reg. 24. 15. Sup. 2. 6. 4 † Erat autem de eo numero captivorum, quos transtulerat Nabuchodonosor rex Babylonis de Jerusalem cum Jeconia rege Juda:
5 Et hoc ejus somnium fuit: Apparuerunt voces, & tumultus, & tonitrua, & terræmotus, & conturbatio super terram:
6 Et ecce duo dracones magni, paratique contra se in prælium.
7 Ad quorum clamorem cunctæ concitatæ sunt nationes, ut pugnarent contra gentem justorum.
8 Fuitque dies illa tenebrarum & discriminis, tribulationis & angustiæ, & ingens formido super terram.
9 Conturbataque est gens justorum timentium mala sua, & præparata ad mortem.
10 Clamaveruntque ad Deum: & illis vociferantibus, fons parvus crevit in fluvium maximum, & in aquas plurimas redundavit.
11 Lux & sol ortus est, & humiles exaltati sunt, & devoraverunt inclytos.
12 Quod cum vidisset Mardochæus, & surrexisset de strato, cogitabat quid Deus facere vellet: & fixum habebat in animo scire cupiens quid significaret somnium.

CAPUT XII.

Manifestatio insidiarum eunuchorum in regem a Mardochæo, ex secundo capite repetita.

Sup. 2. 21. & 6. 2. 1 MOrabatur autem eo tempore in aula regis, cum Bagatha & Thara eunuchi regis, qui janitores erant palatii.
2 Cumque intellexisset cogitationes eorum, & curas diligentius pervidisset, didicit quod conarentur in regem Artaxerxem manus mittere, & nuntiavit super eo regi.
3 Qui de utroque habita quæstione, confessos jussit duci ad mortem.
4 Rex autem quod gestum erat, scripsit in commentariis: sed & Mardochæus rei memoriam litteris tradidit.
5 Præcepitque ei rex, ut in aula palatii moraretur, datis ei pro delatione muneribus.
6 Aman vero filius Amadathi bugæus, erat gloriosissimus coram rege, & voluit nocere Mardochæo & populo ejus, pro duobus eunuchis regis qui fuerant interfecti.

Hucusque præmium.
Quæ sequuntur, in eo loco posita erant ubi scriptum est in volumine.

Et diripuerunt bona, vel substantias eorum.

Quæ in sola vulgata editione reperimus.

Epistolæ autem hoc exemplar fuit.

CAPUT XIII.

Exemplar epistolæ regiæ, quam misit Aman ad principes provinciarum super cæde Judæorum, & Mardochæi oratio pro eorum liberatione.

1 REx maximus Artaxerxes ab India usque Æthiopiam, centum viginti septem provinciarum principibus & ducibus, qui ejus imperio subjecti sunt, salutem.
2 Cum plurimis gentibus imperarem, & universum orbem meæ ditioni subjugassem, volui nequaquam abuti potentiæ magnitudine, sed clementia & lenitate gubernare subjectos, ut absque ullo terrore vitam silentio transigentes, optata cunctis mortalibus pace fruerentur.
3 Quærente autem me a consiliariis meis, quomodo posset hoc impleri, unus qui sapientia & fide ceteros præcellebat, & erat post regem secundus, Aman nomine,
4 Indicavit mihi in toto orbe terrarum populum esse dispersum, qui novis uteretur legibus, & contra omnium gentium consuetudinem faciens, regum jussa contemneret, & universarum concordiam nationum sua dissensione violaret.
5 Quod cum didicissemus, videntes unam gentem rebellem adversus omne hominum genus perversis uti legibus, nostrisque jussionibus contraire, & turbare subjectarum nobis provinciarum pacem atque concordiam,
6 Justimus, ut quoscunque Aman, qui omnibus provinciis præpositus est, & secundus a rege, & quem patris loco colimus, monstravetit, cum conjugibus ac liberis deleantur ab inimicis suis, nullusque eorum misereatur, quartadecima die duodecimi mensis Adar anni præsentis:
7 Ut nefarii homines uno die ad inferos descendentes, reddant imperio nostro pacem, quam turbaverant.

Hucusque exemplar epistolæ.
Quæ sequuntur, post eum locum scripta reperi, ubi legitur,

Pergensque Mardochæus, fecit omnia quæ ei mandaverat Esther.

Nec tamen habentur in Hebraico, & apud nullum penitus feruntur interpretum.

8 Mardochæus autem deprecatus est Dominum, memor omnium operum ejus,
9 Et dixit: Domine Domine rex omnipotens, in ditione enim tua cuncta sunt posita, & non est qui possit tuæ resistere voluntati, si decreveris salvare Israel.
10 Tu fecisti cœlum & terram, & quidquid cœli ambitu continetur.
11 Dominus omnium es, nec est qui resistat majestati tuæ.
12 Cuncta nosti, & scis, quia non pro superbia & contumelia, & aliqua gloriæ cupiditate, fecerim hoc, ut non adorarem Aman superbissimum,
13 (Libenter enim pro salute Israel etiam vestigia pedum ejus deosculari paratus essem.)
14 Sed timui ne honorem Dei mei transferrem ad hominem, & ne quemquam adorarem, excepto Deo meo.
15 Et nunc Domine rex Deus Abraham, miserere populi tui, quia volunt nos inimici nostri perdere, & hæreditatem tuam delere.
16 Ne despicias partem tuam, quam redemisti tibi de Ægypto.
17 Exaudi deprecationem meam, & propitius esto sorti & funiculo tuo, & converte luctum nostrum in gaudium, ut viventes laudemus nomen tuum Domine, & ne claudas ora te canentium.
18 Omnis quoque Israel pari mente & obsecratione clamavit ad Dominum, eo quod eis certa mors impenderet.

CAPUT XIV.

Plangit Esther, Deum in spiritu humilitatis obsecrans.

1 ESther quoque regina confugit ad Dominum, pavens periculum, quod imminebat.

2 Cumque deposuisset vestes regias, fletibus & luctui apta indumenta suscepit, & pro unguentis variis, cinere & stercore implevit caput, & corpus suum humiliavit jejuniis: omniaque loca, in quibus antea lætari consueverat, crinium laceratione complevit.

3 Et deprecabatur Dominum Deum Israel, dicens: Domine mi, qui rex noster es solus, adjuva me solitariam, & cujus præter te nullus est auxiliator alius.

4 Periculum meum in manibus meis est.

†*Deut.* 4. 20. 34. & 32. 9.

5 † Audivi a patre meo, quod tu Domine tulisses Israel de cunctis gentibus, & patres nostros ex omnibus retro majoribus suis, ut possideres hereditatem sempiternam, fecistique eis sicut locutus es.

6 Peccavimus in conspectu tuo, & idcirco tradidisti nos in manus inimicorum nostrorum:

7 Coluimus enim deos eorum. Justus es Domine:

8 Et nunc non eis sufficit, quod durissima nos opprimunt servitute, sed robur manuum suarum, idolorum potentiæ deputantes,

9 Volunt tua mutare promissa, & delere hereditatem tuam, & claudere ora laudantium te, atque extinguere gloriam templi & altaris tui,

10 Ut aperiant ora gentium, & laudent idolorum fortitudinem, & prædicent carnalem regem in sempiternum.

11 Ne tradas Domine sceptrum tuum his, qui non sunt, ne rideant ad ruinam nostram: sed converte consilium eorum super eos, & eum, qui in nos cœpit sævire, disperde.

12 Memento Domine, & ostende te nobis in tempore tribulationis nostræ, & da mihi fiduciam Domine rex deorum, & universæ potestatis:

13 Tribue sermonem compositum in ore meo in conspectu leonis, & transfer cor illius in odium hostis nostri, ut & ipse pereat, & ceteri qui ei consentiunt.

14 Nos autem libera manu tua, & adjuva me, nullum aliud auxilium habentem, nisi te, Domine, qui habes omnium scientiam,

15 Et nosti quia oderim gloriam iniquorum: & detester cubile incircumcisorum, & omnis alienigenæ.

16 Tu scis necessitatem meam, quod abominer signum superbiæ & gloriæ meæ, quod est super caput meum in diebus ostentationis meæ, & detester illud quasi pannum menstruatæ, & non portem in diebus silentii mei,

17 Et quod non comederim in mensam Aman, nec mihi placuerit convivium regis, & non biberim vinum libaminum:

18 Et numquam lætata sit ancilla tua, ex quo huc translata sum usque in præsentem diem, nisi in te Domine Deus Abraham.

19 Deus fortis super omnes, exaudi vocem eorum qui nullam aliam spem habent, & libera nos de manu iniquorum, & erue me a timore meo.

CAPUT XV.

Mandante Mardochæo, intrat Esther ad regem, vultu illius exterrita.

Hæc quoque addita reperi in editione vulgata.

1 ET mandavit ei (haud dubium quin Esther Mardochæus) ut ingrederetur ad regem, & rogaret pro populo suo & pro patria sua.

2 Memorare (inquit) dierum humilitatis tuæ, quomodo nutrita fis in manu mea, quia Aman secundus a rege locutus est contra nos in mortem:

3 Et tu invoca Dominum, & loquere regi pro nobis, & libera nos de morte.

Necnon & ista quæ subdita sunt.

4 Die autem tertio deposuit vestimenta ornatus sui, & circumdata est gloria sua.

5 Cumque regio fulgeret habitu, & invocasset omnium rectorem & salvatorem Deum, assumpsit duas famulas,

6 Et super unam quidem innitebatur, quasi præ deliciis & nimia teneritudine corpus suum ferre non sustineret:

7 Altera autem famularum sequebatur dominam, defluentia in humum indumenta sustentans.

8 Ipsa autem roseo colore vultum perfusa, & gratis ac nitentibus oculis, tristem celabat animum, & nimio timore contractum.

9 Ingressa igitur cuncta per ordinem ostia, stetit contra regem, ubi ille residebat super solium regni sui, indutus vestibus regiis, auroque fulgens, & pretiosis lapidibus, eratque terribilis aspectu.

10 Cumque elevasset faciem, & ardentibus oculis furorem pectoris indicasset, regina corruit, &, in pallorem colore mutato, lassum super ancillulam reclinavit caput.

11 Convertitque Deus spiritum regis in mansuetudinem, & festinus ac metuens exilivit de solio, & sustentans eam ulnis suis, donec rediret ad se, his verbis blandiebatur:

12 Quid habes Esther? Ego sum frater tuus, noli metuere.

13 Non morieris: non enim pro te, sed pro omnibus hæc lex constituta est.

14 Accede igitur, & tange sceptrum.

15 Cumque illa reticeret, tulit auream virgam, & posuit super collum ejus, & osculatus est eam, & ait: Cur mihi non loqueris?

16 Quæ respondit: Vidi te domine quasi angelum Dei, & conturbatum est cor meum præ timore gloriæ tuæ.

17 Valde enim mirabilis es domine, & facies tua plena est gratiarum.

18 Cumque loqueretur, rursus corruit, & pæne exanimata est.

19 Rex autem turbabatur, & omnes ministri ejus consolabantur eam.

CAPUT XVI.

Assueri epistola pro Judæorum salute cum inimicorum suorum interemptione, ad singulas regni provincias irritando epistolam missam ab Aman.

Exemplar epistolæ regis Artaxerxis, quam pro Judæis ad totas regni sui provincias misit: quod & ipsum in Hebraico volumine non habetur.

1 REx magnus Artaxerxes ab India usque Æthiopiam, centum vigintiseptem provinciarum ducibus ac principibus, qui nostræ jussioni obediunt, salutem dicit. *Supra 11. 2.*

2 Multi bonitate principum, & honore qui in eos collatus est, abusi sunt in superbiam:

3 Et non solum subjectos regibus nituntur opprimere, sed datam sibi gloriam non ferentes, in ipsos, qui dederunt, moliuntur insidias.

4 Nec contenti sunt gratias non agere beneficiis, & humanitatis in se jura violare, sed Dei quoque cuncta cernentis arbitrantur se posse fugere sententiam.

5 Et in tantum vesaniæ prorumperunt, ut eos, qui credita sibi officia diligenter observant, & ita cuncta agunt ut omnium laude digni sint, mendaciorum cuniculis conentur subvertere,

6 Dum autes principum simplices, & ex sua natura alios æstimantes, callida fraude decipiunt.

7 Quæ res & ex veteribus probatur historiis, & ex his quæ geruntur quotidie, quo modo malis quorumdam suggestionibus regum studia depraventur.

8 Unde providendum est paci omnium provinciarum.

9 Nec putare debetis, si diversa jubeamus, ex animi nostri venire levitate; sed pro qualitate & necessitate temporum, ut reipublicæ poscit utilitas, ferre sententiam.

10 Et ut manifestius, quod dicimus, intelligatis, † Aman filius Amadathi, & animo & gente Macedo, alienusque a Persarum sanguine, & pietatem nostram sua crudelitate commaculans, peregrinus a nobis susceptus est: † *Supr. 3. 1.*

11 Et tantam in se expertus humanitatem, ut pater noster vocaretur, & adoraretur ab omnibus post regem secundus:

12 Qui in tantum arrogantiæ tumorem sublatus est, ut regno privare nos niteretur & spiritu.

13 Nam Mardochæum, cujus fide & beneficiis vivimus, & consortem regni nostri Esther, cum omni gente sua, novis quibusdam atque inauditis machinis expetivit in mortem.

14 Hoc cogitans, ut illis interfectis, insidiaretur nostræ solitudini, & regnum Persarum transferret in Macedonas.

15 Nos autem, a pessimo mortalium Judæos neci destinatos, in nulla penitus culpa reperimus, sed econtrario justis utentes legibus.

16 Et filios altissimi & maximi, semperque viventis Dei, cujus beneficio & patribus nostris & nobis regnum est traditum, & usque hodie custodiunt.

17 Unde eas litteras, quas sub nomine nostro ille direxerat, sciatis esse irritas.

18 Pro quo scelere ante portas hujus urbis, id est, Susan, & ipse qui machinatus est, & omnis cognatio ejus pendet in patibulis: non nobis, sed Deo reddente ei quod meruit.

19 Hoc autem edictum, quod nunc mittimus, in cunctis urbibus proponatur, ut liceat Judæis uti legibus suis.

20 Quibus debetis esse adminiculo, ut eos, qui se ad necem eorum paraverant, possint interficere tertiadecima die mensis duodecimi, qui vocatur Adar.

21 Hanc enim diem, Deus omnipotens, mœroris & luctus, eis vertit in gaudium.

22 Unde & vos, inter ceteros festos dies, hanc habetote diem, & celebrate eam cum omni lætitia, ut & in posterum cognoscatur,

23 Omnes, qui fideliter Persis obediunt, dignam pro fide recipere mercedem: qui autem insidiantur regno eorum, perire pro scelere.

24 Omnis autem provincia & civitas, quæ noluerit sollemnitatis hujus esse particeps, gladio & igne pereat, & sic deleatur, ut non solum hominibus, sed etiam bestiis invia sit in sempiternum, pro exemplo contemptus, & inobedientiæ.

Digitized by Google

LIBER JOB.

CAPUT PRIMUM.

Job sanctus & dives, pro filiis vicissim convivia celebrantibus Domino sacrificat, cujus possessiones petenti satana Dominus diripiendas exponit, per quem perdita omni illius substantia, interemptisque filiis, ipse cum signis mœstitiæ patiens, in Dei laudes prorumpit.

1 VIR erat in terra Hus, nomine Job, & erat vir ille simplex, & rectus, ac timens Deum, & recedens a malo:

2 Natique sunt ei septem filii, & tres filiæ.

3 Et fuit possessio ejus, septem millia ovium, & tria millia camelorum, quingenta quoque juga boum, & quingentæ asinæ, ac familia multa nimis: eratque vir ille magnus inter omnes orientales.

4 Et ibant filii ejus, & faciebant convivium per domos, unusquisque in die suo: Et mittentes vocabant tres sorores suas ut comederent & biberent cum eis.

5 Cumque in orbem transissent dies convivii, mittebat ad eos Job, & sanctificabat illos, consurgensque diluculo offerebat holocausta pro singulis: Dicebat enim: Ne forte peccaverint filii mei, & benedixerint Deo in cordibus suis. Sic faciebat Job cunctis diebus.

6 Quadam autem die, cum venissent filii Dei ut assisterent coram Domino, affuit inter eos etiam satan.

7 Cui dixit Dominus: Unde venis? Qui respondens, ait: Circuivi terram, & perambulavi eam.

8 Dixitque Dominus ad eum: Numquid considerasti servum meum Job, quod non sit ei similis in terra, homo simplex, & rectus, ac timens Deum, & recedens a malo?

9 Cui respondens satan, ait: Numquid Job frustra timet Deum?

10 Nonne tu vallasti eum, ac domum ejus, universamque substantiam per circuitum, operibus manuum ejus benedixisti, & possessio ejus crevit in terra?

11 Sed extende paululum manum tuam, & tange cuncta quæ possidet, nisi in faciem benedixerit tibi.

12 Dixit ergo Dominus ad satan: Ecce, universa quæ habet, in manu tua sunt: tantum in eum ne extendas manum tuam. Egressusque est satan a facie Domini.

13 Cum autem quadam die filii & filiæ ejus comederent & biberent vinum in domo fratris sui primogeniti,

14 Nuntius venit ad Job, qui diceret: Boves arabant, & asinæ pascebantur juxta eos,

15 Et irruerunt Sabæi, tuleruntque omnia, & pueros percusserunt gladio, & evasi ego solus ut nuntiarem tibi.

16 Cumque adhuc ille loqueretur, venit alter, & dixit: Ignis Dei cecidit e cœlo, & tactas oves puerosque consumpsit, & effugi ego solus ut nuntiarem tibi.

17 Sed & illo adhuc loquente, venit alius, & dixit: Chaldæi fecerunt tres turmas, & invaserunt camelos, & tulerunt eos, necnon & pueros percusserunt gladio, & ego fugi solus ut nuntiarem tibi.

18 Adhuc loquebatur ille, & ecce alius intravit, & dixit: Filiis tuis & filiabus vescentibus & bibentibus vinum in domo fratris sui primogeniti,

19 Repente ventus vehemens irruit a regione deserti, & concussit quatuor angulos domus, quæ corruens oppressit liberos tuos, & mortui sunt, & effugi ego solus ut nuntiarem tibi.

20 Tunc surrexit Job, & scidit vestimenta sua, & tonso capite corruens in terram, adoravit,

21 Et dixit: † Nudus egressus sum de utero matris meæ, & nudus revertar illuc: Dominus dedit, Dominus abstulit: sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum.

22 In omnibus his non peccavit Job labiis suis, neque stultum quid contra Deum locutus est.

† *Eccl.* 5. 14. 1. *Tim.* 6. 5.

CAPUT II.

Satanas obtenta a Deo facultate, percutit Job ulcere pessimo: cui etiam propria uxor insultat: tres autem ipsius amici eum visitantes, septem diebus compatientes in terra cum eo taciti sedent.

1 FActum est autem, cum quadam die venissent filii Dei, & starent coram Domino, venisset quoque satan inter eos, & staret in conspectu ejus,

2 Ut diceret Dominus ad satan: Unde venis? Qui respondens ait: Circuivi terram, & perambulavi eam.

3 Et dixit Dominus ad satan: Numquid considerasti servum meum Job, quod non sit ei similis in terra, vir simplex & rectus, ac timens Deum, & recedens a malo, & adhuc retinens innocentiam? Tu autem commovisti me adversus eum, ut affligerem eum frustra.

4 Cui respondens satan, ait: Pellem pro pelle, & cuncta quæ habet homo, dabit pro anima sua:

5 Alioquin mitte manum tuam, & tange os ejus & carnem, & tunc videbis quod in faciem benedicat tibi.

6 Dixit ergo Dominus ad satan: Ecce in manu tua est, verumtamen animam illius serva.

7 Egressus igitur satan a facie Domini, percussit Job ulcere pessimo, a planta pedis usque ad verticem ejus:

8 Qui testa saniem radebat, sedens in sterquilinio.

9 Dixit autem illi uxor sua: Adhuc tu permanes in simplicitate tua? benedic Deo & morere.

10 Qui ait ad illam: Quasi una de stultis mulieribus locuta es: si bona suscepimus de manu Dei, mala quare non suscipiamus? In omnibus his non peccavit Job labiis suis.

11 Igitur audientes tres amici Job omne malum, quod accidisset ei, venerunt singuli

de

de loco suo, Eliphaz Themanites, & Baldad Suhites, & Sophar Naamathites. Condixerant enim, ut pariter venientes visitarent eum, & consolarentur.

12 Cumque elevassent procul oculos suos, non cognoverunt eum, & exclamantes ploraverunt, scissisque vestibus sparserunt pulverem super caput suum in cœlum.

13 Et sederunt cum eo in terra septem diebus & septem noctibus, & nemo loquebatur ei verbum: videbant enim dolorem esse vehementem.

CAPUT III.

Job, laxatis naturæ habenis, maledicit diei nativitatis suæ præsentique vitæ, ostendens mortalium miserias, & a quot malis liberatur qui hac luce statim privatus est.

1 POst hæc aperuit Job os suum, & maledixit diei suo,

2 Et locutus est.

† Jer. 20. 14. 3 † Pereat dies in qua natus sum, & nox in qua dictum est: Conceptus est homo.

4 Dies ille vertatur in tenebras, non requirat eum Deus desuper, & non illustretur lumine.

5 Obscurent eum tenebræ, & umbra mortis, occupet eum caligo, & involvatur amaritudine.

6 Noctem illam tenebrosus turbo possideat, non computetur in diebus anni, nec numeretur in mensibus.

7 Sit nox illa solitaria, nec laude digna:

8 Maledicant ei qui maledicunt diei, qui parati sunt suscitare Leviathan:

9 Obtenebrentur stellæ caliginis ejus: expectet lucem & non videat, nec ortum surgentis auroræ.

10 Quia non conclusit ostia ventris, qui portavit me, nec abstulit mala ab oculis meis.

11 Quare non in vulva mortuus sum, egressus ex utero non statim perii?

12 Quare exceptus genibus? cur lactatus uberibus?

13 Nunc enim dormiens silerem, & somno meo requiescerem:

14 Cum regibus & consulibus terræ, qui ædificant sibi solitudines:

15 Aut cum principibus, qui possident aurum, & replent domos suas argento:

16 Aut sicut abortivum absconditum non subsisterem, vel qui concepti non viderunt lucem.

17 Ibi impii cessaverunt a tumultu, & ibi requieverunt fessi robore.

18 Et quondam vincti pariter sine molestia, non audierunt vocem exactoris.

19 Parvus & magnus ibi sunt, & servus liber a domino suo.

20 Quare misero data est lux, & vita his, qui in amaritudine animæ sunt?

21 Qui expectant mortem, & non venit, quasi effodientes thesaurum.

22 Gaudentque vehementer cum invenerint sepulchrum.

23 Viro cujus abscondita est via, & circumdedit eum Deus tenebris?

24 Antequam comedam suspiro: & tamquam inundantes aquæ, sic rugitus meus:

25 Quia timor, quem timebam, evenit mihi: & quod verebar accidit.

26 Nonne dissimulavi? nonne silui? nonne quievi, & venit super me indignatio.

CAPUT IV.

Eliphaz arguit Job impatientiæ, conaturque ei persuadere, quod propter peccata sua flagellatur a Deo, qui innocenti adversa non immittit.

1 RESpondens autem Eliphaz Themanites, dixit:

2 Si cœperimus loqui tibi, forsitan moleste accipies, sed conceptum sermonem tenere quis poterit?

3 Ecce docuisti multos, & manus lassas roborasti:

4 Vacillantes confirmaverunt sermones tui, & genua tremientia confortasti:

5 Nunc autem venit super te plaga, & defecisti: tetigit te & conturbatus es.

6 Ubi est timor tuus, fortitudo tua, patientia tua, & perfectio viarum tuarum?

7 Recordare obsecro te, quis unquam innocens periit? aut quando recti deleti sunt?

8 Quin potius vide eos, qui operantur iniquitatem, & seminant dolores, & metunt eos,

9 Flante Deo periisse, & spiritu iræ ejus esse consumptos:

10 Rugitus leonis, & vox leænæ, & dentes catulorum leonum contriti sunt.

11 Tigris periit, eo quod non haberet prædam, & catuli leonis dissipati sunt.

12 Porro ad me dictum est verbum absconditum, & quasi furtive suscepit auris mea venas susurri ejus.

13 In horrore visionis nocturnæ, quando solet sopor occupare homines,

14 Pavor tenuit me, & tremor, & omnia ossa mea perterrita sunt:

15 Et cum spiritus me præsente transiret, inhorruerunt pili carnis meæ.

16 Stetit quidam, cujus non agnoscebam vultum, imago coram oculis meis, & vocem quasi auræ lenis audivi.

† Infra 25. 4. † Infra 15. 15. 2. Petr. 2. 4. Judæ v. 6. 17 † Numquid homo, Dei comparatione justificabitur, aut factore suo purior erit vir?

18 † Ecce qui serviunt ei, non sunt stabiles, & in angelis suis reperit pravitatem:

19 Quanto magis hi qui habitant domos luteas, qui terrenum habent fundamentum, consumentur velut a tinea?

20 De mane usque ad vesperam succidentur: & quia nullus intelligit, in æternum peribunt.

21 Qui autem reliqui fuerint, auferentur ex eis: morientur, & non in sapientia.

CAPUT V.

Eliphaz rursum arguit Job iniquitatis, quod nemo sine culpa sua a Deo puniatur: idcoque hortatur Job ut ad Deum convertatur, & ita cuncta fore illi prospera polliceatur, ac divinæ providentiæ opera circa creaturas extollit.

1 VOca ergo, si est qui tibi respondeat, & ad aliquem sanctorum convertere.

2 Vere stultum interficit iracundia, & parvulum occidit invidia.

3 Ego vidi stultum firma radice, & maledixi pulchritudini ejus statim.

4 Longe sient filii ejus a salute, & conterentur in porta, & non erit qui eruat.

5 Cujus messem famelicus comedet, &

ipsum rapiet armatus, & bibent sitientes divitiæ ejus.
6 Nihil in terra sine causa fit, & de humo non oritur dolor.
7 Homo nascitur ad laborem, & avis ad volatum.
8 Quam ob rem ego deprecabor Dominum, & ad eum ponam eloquium meum:
9 Qui facit magna & inscrutabilia & mirabilia absque numero:
10 Qui dat pluviam super faciem terræ, & irrigat aquis universa:
11 Qui ponit humiles in sublime, & mœrentes erigit sospitate:
12 Qui dissipat cogitationes malignorum, ne possint implere manus eorum quod cœperant:
†1.Cor. 3. 19. 13 † Qui apprehendit sapientes in astutia eorum, & consilium pravorum dissipat:
14 Per diem incurrent tenebras, & quasi in nocte sic palpabunt in meridie.
15 Porro salvum faciet egenum a gladio oris eorum, & de manu violenti pauperem.
16 Et erit egeno spes, iniquitas autem contrahet os suum.
17 Beatus homo, qui corripitur a Deo: increpationem ergo Domini ne reprobes:
18 Quia ipse vulnerat, & medetur: percutit, & manus ejus sanabunt.
19 In sex tribulationibus liberabit te, & in septima non tanget te malum.
20 In fame eruet te de morte, & in bello de manu gladii.
21 A flagello linguæ absconderis, & non timebis calamitatem cum venerit.
22 In vastitate & fame ridebis, & bestias terræ non formidabis.
23 Sed cum lapidibus regionum pactum tuum, & bestiæ terræ pacificæ erunt tibi.
24 Et scies quod pacem habeat tabernaculum tuum, & visitans speciem tuam, non peccabis.
25 Scies quoque quoniam multiplex erit semen tuum, & progenies tua quasi herba terræ.
26 Ingredieris in abundantia sepulchrum, sicut infertur acervus tritici in tempore suo.
27 Ecce, hoc, ut investigavimus, ita est: quod auditum, mente pertracta.

CAPUT VI.

Ostendit Job se longe graviora pati quam meritus sit, conquerens se ab amicis deseri, graviter arguens & hos tres qui ad se venerant ipsum consolaturi; ac se quoque patienter audiri petit.

1 RESpondens autem Job, dixit:
2 Utinam appenderentur peccata mea, quibus iram merui: & calamitas, quam patior, in statera.
3 Quasi arena maris hæc gravior appareret: unde & verba mea dolore sunt plena:
4 Quia sagittæ Domini in me sunt, quarum indignatio ebibit spiritum meum, & terrores Domini militant contra me.
5 Numquid rugiet onager cum habuerit herbam? aut mugiet bos cum ante præsepe plenum steterit?
7 Aut poterit comedi insulsum, quod non est sale conditum? aut potest aliquis gustare, quod gustatum affert mortem?
7 Quæ prius nolebat tangere anima mea, nunc præ angustia, cibi mei sunt.
8 Quis det ut veniat petitio mea: & quod expecto, tribuat mihi Deus?
9 Et qui cœpit, ipse me conterat: solvat manum suam, & succidat me?
10 Et hæc mihi sit consolatio, ut affligam me dolore, non parcat, nec contradicam sermonibus Sancti.
11 Quæ est enim fortitudo mea ut sustineam? aut quis finis meus, ut patienter agam?
12 Nec fortitudo lapidum fortitudo mea, nec caro mea ænea est.
13 Ecce, non est auxilium mihi in me, & necessarii quoque mei recesserunt a me.
14 Qui tollit ab amico suo misericordiam, timorem Domini derelinquit.
15 Fratres mei præterierunt me, sicut torrens qui transit in convallibus.
16 Qui timent pruinam, irruet super eos nix.
17 Tempore, quo fuerint dissipati, peribunt: & ut incaluerit, solventur de loco suo.
18 Involutæ sunt semitæ gressuum eorum: ambulabunt in vacuum, & peribunt.
19 Considerate semitæ Thema, itinera Saba, & expectate paulisper.
20 Confusi sunt, quia speravi: venerunt usque ad me, & pudore cooperti sunt.
21 Nunc venistis: & modo videntes plagam meam timetis.
22 Numquid dixi: Afferte mihi, & de substantia vestra donate mihi?
23 Vel, Liberate me de manu hostis, & de manu robustorum eruite me?
24 Docete me, & ego tacebo: & si quid forte ignoravi, instruite me.
25 Quare detraxistis sermonibus veritatis, cum a vobis nullus sit qui possit arguere me?
26 Ad increpandum tantum eloquia concinnatis, & in ventum verba profertis.
27 Super pupillum irruitis, & subvertere nitimini amicum vestrum.
28 Verumtamen quod cœpistis explete: præbete aurem, & videte an mentiar.
29 Respondete obsecro absque contentione: & loquentes id quod justum est, judicate.
30 Et non invenietis in lingua mea iniquitatem, nec in faucibus meis stultitia personabit.

CAPUT VII.

Job humanæ vitæ suasque calamitates varias explicat, nec redditum sibi fore verisimilem ad præsentis vitæ felicitatem: petit quoque a Deo liberari a miseriis, admirans Dei erga miserum hominem providentiam.

1 MIlitia est vita hominis super terram, & sicut dies mercenarii, dies ejus.
2 Sicut servus desiderat umbram, & sicut mercenarius præstolatur finem operis sui.
3 Sic & ego habui menses vacuos, & noctes laboriosas enumeravi mihi.
4 Si dormiero, dicam: quando consurgam? & rursum expectabo vesperam, & replebor doloribus usque ad tenebras.
5 Induta est caro mea putredine & sordibus pulveris, cutis mea aruit, & contracta est.
6 Dies mei velocius transierunt quam a texente tela succiditur, & consumpti sunt absque ulla spe.
7 Memento quia ventus est vita mea, & non revertetur oculus meus ut videat bona.
8 Nec aspiciet me visus hominis: oculi tui in me, & non subsistam.
9 Sicut consumitur nubes, & pertransit, sic qui descenderit ad inferos, non ascendet.

10 Nec

10 Nec revertetur ultra in domum suam, neque cognoscet eum amplius locus ejus.
11 Quapropter & ego non parcam ori meo, loquar in tribulatione spiritus mei: confabulabor cum amaritudine animæ meæ.
12 Numquid mare ego sum, aut cetus, quia circumdedisti me carcere?
13 Si dixero: Consolabitur me lectulus meus, & relevabor loquens mecum in strato meo:
14 Terrebis me per somnia, & per visiones horrore concuties,
15 Quam ob rem elegit suspendium anima mea, & mortem ossa mea.
16 Desperavi, nequaquam ultra jam vivam: parce mihi, nihil enim sunt dies mei.
17 Quid est homo, quia magnificas eum? aut quid apponis erga eum cor tuum?
18 Visitas eum diluculo, & subito probas illum:
19 Usquequo non parcis mihi, nec dimittis me ut glutiam salivam meam?
20 Peccavi, quid faciam tibi o custos hominum? quare posuisti me contrarium tibi, & factus sum mihimetipsi gravis?
21 Cur non tollis peccatum meum, & quare non aufers iniquitatem meam? ecce, nunc in pulvere dormiam: & si mane me quæsieris, non subsistam.

CAPUT VIII.

Baldad Jobum quasi de impio sermone arguit, & eum ut ad Deum melioremque vitam se convertat hortatur, atque ita fore omnia illi feliciora promittit: explicat etiam quam sit vana spes hypocritarum, asserens Deum bonis bona, & malis mala tantum tribuere.

1 RESpondens autem Baldad Suhites, dixit:
2 Usquequo loqueris talia, & spiritus multiplex sermones oris tui?
3 Numquid Deus supplantat judicium? aut Omnipotens subvertit quod justum est?
4 Etiam si filii tui peccaverunt ei, & dimisit eos in manu iniquitatis suæ:
5 Tu autem si diluculo consurrexeris ad Deum, & Omnipotentem fueris deprecatus:
6 Si mundus & rectus incesseris, statim evigilabit ad te, & pacatum reddet habitaculum justitiæ tuæ.
7 In tantum, ut si priora tua fuerint parva, & novissima tua multiplicentur nimis.
8 Interroga enim generationem pristinam, & diligenter investiga patrum memoriam:
9 (Hesterni quippe sumus, & ignoramus quoniam sicut † umbra dies nostri sunt super terram.)
10 Et ipsi docebunt te: loquentur tibi, & de corde suo proferent eloquia.
11 Numquid virere potest scirpus absque humore: aut crescere carectum sine aqua?
12 Cum adhuc sit in flore, nec carpatur manu, ante omnes herbas arescit:
13 Sic viæ omnium, qui obliviscuntur Deum, & spes hypocritæ peribit:
15 Non ei placebit vecordia sua, & sicut tela aranearum fiducia ejus.
15 Innitetur super domum suam, & non stabit: fulciet eam, & non consurget:
16 Humectus videtur antequam veniat Sol, & in ortu suo germen ejus egredietur.
17 Super acervum petrarum radices ejus densabuntur, & inter lapides commorabitur.
18 Si absorbuerit eum de loco suo, negabit eum, & dicet: Non novi te.
19 Hæc est enim latitia viæ ejus, ut rursum de terra alii germinentur.
20 Deus non projiciet simplicem, nec porriget manum malignis:
21 Donec impleatur risu os tuum, & labia tua jubilo.
22 Qui oderunt te, induentur confusione: & tabernaculum impiorum non subsistet.

† *Infra* 14. 2. *Psalm.* 143. 4.

CAPUT IX.

Admittit Job, Deum per omnia justum esse, nec posse hominem convincere Deum injustitiæ: homo, inquit Job, comparatus Deo non potest justificari: divina potentia ac sapientia: magnitudo ostenditur, ut nemo ei resistere aut respondere valeat: porro Deus & impium percutit & innocentem: suam quoque innocentiam contra amicos tuetur, commemorans suam afflictionem.

1 ET respondens Job, ait:
2 Vere scio quod ita sit, & quod non justificetur homo compositus Deo.
3 Si voluerit contendere cum eo, non poterit ei respondere unum pro mille.
4 Sapiens corde est, & fortis robore: quis restitit ei, & pacem habuit?
5 Qui transtulit montes, & nescierunt hi quos subvertit in furore suo.
6 Qui commovet terram de loco suo, & columnæ ejus concutiuntur.
7 Qui præcipit Soli, & non oritur, & stellas claudit quasi sub signaculo:
8 Qui extendit cœlos solus, & graditur super fluctus maris.
9 Qui facit Arcturum, & Orionа, & Hyadas, & interiora Austri.
10 Qui facit magna, & incomprehensibilia, & mirabilia, quorum non est numerus.
11 Si venerit ad me, non videbo eum: si abierit, non intelligam.
12 Si repente interroget, quis respondebit ei? vel quis dicere potest: Cur ita facis?
13 Deus, cujus iræ nemo resistere potest, & sub quo curvantur qui portant orbem.
14 Quantus ergo sum ego, ut respondeam ei, & loquar verbis meis cum eo?
15 Qui etiam si habuero quippiam justum, non respondebo, sed meum judicem deprecabor.
16 Et cum invocantem exaudierit me, non credo quod audierit vocem meam.
17 In turbine enim conteret me, & multiplicabit vulnera mea etiam sine causa.
18 Non concedit requiescere spiritum meum, & implet me amaritudinibus.
19 Si fortitudo quæritur, robustissimus est: si æquitas judicii, nemo audet pro me testimonium dicere.
20 Si justificare me voluero, os meum condemnabit me: si innocentem ostendero, pravum me comprobabit.
21 Etiam si simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea, & tædebit me vitæ meæ.
22 Unum est quod locutus sum, & innocentem & impium ipse consumit:
23 Si flagellat, occidat semel & non de pœnis innocentum rideat.

24 Terra data est in manus impii, vultum judicum ejus operit, quod si non ille est, quis ergo est?

25 Dies mei velociores fuerunt cursore: fugerunt, & non viderunt bonum.

26 Pertransierunt quasi naves poma portantes, sicut aquila volans ad escam.

27 Cum dixero: Nequaquam ita loquar: commuto faciem meam, & dolore torqueor.

28 Verebar omnia opera mea, sciens quod non parceres delinquenti:

29 Si autem & sic impius sum, quare frustra laboravi?

30 Si lotus fuero quasi aquis nivis, & fulserint velut mundissimæ manus meæ.

31 Tamen sordibus intinges me, & abominabuntur me vestimenta mea.

32 Neque enim viro qui similis mei est, respondebo: nec qui mecum in judicio ex æquo possit audiri.

33 Non est qui utrumque valeat arguere, & ponere manum suam in ambobus.

34 Auferat a me virgam suam, & pavor ejus non me terreat.

35 Loquar, & non timebo eum: neque enim possum metuens respondere.

CAPUT X.

Job suam afflictionem lamentatur, illius causam a Deo inquirens; quam ostendit non fuisse suam malitiam, neque Dei ignorantiam, qui creatum a se hominem exacte novit; rursumque propter pœnarum exuberantiam plangit se natum.

1 TÆdet animam meam vitæ meæ, dimittam adversum me eloquium meum, loquar in amaritudine animæ meæ.

2 Dicam Deo: Noli me condemnare: indica mihi cur me ita judices.

3 Numquid bonum tibi videtur, si calumnieris me, & opprimas me opus manuum tuarum, & consilium impiorum adjuves?

4 Numquid oculi carnei tibi sunt: aut sicut videt homo, & tu videbis?

5 Numquid sicut dies hominis dies tui, & anni tui sicut humana sunt tempora.

6 Ut quæras iniquitatem meam, & peccatum meum scruteris?

7 Et scias quia nihil impium fecerim, cum sit nemo qui de manu tua possit eruere.

8 Manus tuæ fecerunt me, & plasmaverunt me totum in circuitu: & sic repente præcipitas me?

9 Memento quæso quod sicut lutum feceris me, & in pulverem reduces me.

10 Nonne sicut lac mulsisti me, & sicut caseum me coagulasti?

11 Pelle & carnibus vestisti me: ossibus & nervis compegisti me:

12 Vitam & misericordiam tribuisti mihi, & visitatio tua custodivit spiritum meum.

13 Licet hæc celes in corde tuo, tamen scio quia universorum memineris.

14 Si peccavi, & ad horam pepercisti mihi: cur ab iniquitate mea mundum me esse non pateris?

15 Et si impius fuero, væ mihi est: & si justus, non levabo caput, saturatus afflictione & miseria.

16 Et propter superbiam quasi leænam capies me reversusque mirabiliter me crucias.

17 Instauras testes tuos contra me, & multiplicas iram tuam adversum me, & pœnæ militant in me.

18 Quare de vulva eduxisti me? qui utinam consumptus essem ne oculus me videret.

19 Fuissem quasi non essem, de utero translatus ad tumulum.

20 Numquid non paucitas dierum meorum finietur brevi? dimitte ergo me, ut plangam paululum dolorem meum:

21 Antequam vadam & non revertar, ad terram tenebrosam, & opertam mortis caligine.

22 Terram miseriæ, & tenebrarum, ubi umbra mortis, & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat.

CAPUT XI.

Sophar inique asserit Job propter multa ipsius peccata, quæ recenset, fuisse a Deo percussum, ostendens Deum incomprehensibilem: resipiscenti tamen Job felicissima quæque policetur.

1 REspondens autem Sophar Naamathites, dixit:

2 Numquid qui multa loquitur, non & audiet? aut vir verbosus justificabitur?

3 Tibi soli tacebunt homines? & cum ceteros irriseris, a nullo confutaberis?

4 Dixisti enim: Purus est sermo meus, & mundus sum in conspectu tuo

5 Atque utinam Deus loqueretur tecum, & aperiret labia sua tibi.

6 Ut ostenderet tibi secreta sapientiæ, & quod multiplex esset lex ejus, & intelligeres quod multo minora exigua is ab eo, quam meretur iniquitas tua.

7 Forsitan vestigia Dei comprehendes, & usque ad perfectum Omnipotentem reperies?

8 Excelsior cœlo est, & quid facies? profundior inferno & unde cognosces?

9 Longior terra mensura ejus, & latior mari.

10 Si subverterit omnia, vel in unum coarctaverit, quis contradicet ei?

11 Ipse enim novit hominum vanitatem, & videns iniquitatem, nonne considerat?

12 Vir vanus in superbiam erigitur, & tamquam pullum onagri se liberum natum putat.

13 Tu autem firmasti cor tuum, & expandisti ad eum manus tuas.

14 Si iniquitatem, quæ est in manu tua, abstuleris a te, & non manserit in tabernaculo tuo injustitia:

15 Tunc levare poteris faciem tuam absque macula, & eris stabilis, & non timebis.

16 Miseriæ quoque oblivisceris, & quasi aquarum quæ præterierunt recordaberis.

17 Et quasi meridianus fulgor consurget tibi ad vesperam: & cum te consumptum putaveris, orieris ut lucifer.

18 Et habebis fiduciam, præposita tibi spe, & defossus securus dormies.

19 Requiescens, & † non erit qui te exterreat: & deprecabuntur faciem tuam plurimi. † *Lev.* 26. 6.

20 † Oculi autem impiorum deficient, & effugium peribit ab eis, & spes illorum abominatio animæ. † *Lev.* 25. 16.

CAPUT XII.

Ideo ut amicorum confundat jactantiam, asserit neminem ignorare Dei potentiam ac sapientiam ex creaturarum gubernatione, quarum status pro suo variat arbitrio.

1 RESPONDENS autem Job, dixit:
2 Ergo vos estis soli homines, & vobiscum morietur sapientia?
† *Infr.* 21. 3. 3 † Et mihi est cor, sicut & vobis, nec inferior vestri sum: quis enim hæc, quæ hostis, ignorat?
† *Prov.* 14. 2. 4 † Qui deridetur ab amico suo sicut ego, invocabit Deum & exaudiet eum: deridetur enim justi simplicitas.
5 Lampas contempta apud cogitationes divitum, parata ad tempus statutum.
6 Abundant tabernacula prædonum, & audacter provocant Deum, cum ipse dederit omnia in manus eorum.
7 Nimirum interroga jumenta, & docebunt te: & volatilia cœli, & indicabunt tibi.
8 Loquere terræ, & respondebit tibi: & narrabunt pisces maris.
9 Quis ignorat quod omnia hæc manus Domini fecerit?
10 In cujus manu anima omnis viventis, & spiritus universæ carnis hominis.
† *Infr.* 34. 3. 11 † Nonne auris verba dijudicat, & fauces comedentis, saporem?
12 In antiquis est sapientia, & in multo tempore prudentia.
13 Apud ipsum est sapientia & fortitudo, ipse habet consilium & intelligentiam:
† *Is.* 22. 14. *Apoc.* 3. 7. 14 † Si destruxerit, nemo est qui ædificet: si incluserit hominem, nullus est qui aperiat.
15 Si continuerit aquas, omnia siccabuntur: & si emiserit eas, subvertent terram.
16 Apud ipsum est fortitudo & sapientia: ipse novit & decipientem, & eum qui decipitur.
17 Adducit consiliarios in stultum finem, & judices in stuporem.
18 Balteum regum dissolvit, & præcingit funes renes eorum.
19 Ducit sacerdotes inglorios, & optimates supplantat:
20 Commutans labium veracium, & doctrinam senum auferens.
21 Effundit despectionem super principes, eos, qui oppressi fuerant, revelans.
22 Qui revelat profunda de tenebris, & producit in lucem umbram mortis.
23 Qui multiplicat gentes & perdit eas, & subversas in integrum restituit.
24 Qui immutat cor principum populi terræ, & decipit eos ut frustra incedant per invium:
25 Palpabunt quasi in tenebris, & non in luce, & errare eos faciet quasi ebrios.

CAPUT XIII.

Job amicos suos ex ipsorum verbis confutans, a Deo arguendos asserit; suam quoque justitiam ac patientiam contra amicos tuetur, quarens a Deo propter qua peccata tam graviter affligatur.

1 ECce omnia hæc vidit oculus meus, & audivit auris mea, & intellexit singula.
2 Secundum scientiam vestram & ego novi nec inferior vestri sum.
3 Sed tamen ad Omnipotentem loquar, & disputare cum Deo cupio:
4 Prius vos ostendens fabricatores mendacii, & cultores perversorum dogmatum.
5 Atque utinam taceretis, ut putaremini esse sapientes.
6 Audite ergo correptionem meam, & judicium labiorum meorum attendite.
7 Numquid Deus indiget vestro mendacio, ut pro illo loquamini dolos?
8 Numquid faciem ejus accipitis, & pro Deo judicare nitimini?
9 Aut placebit ei quem celare nihil potest aut decipietur ut homo, vestris fraudulentiis?
10 Ipse vos arguet, quoniam in abscondito faciem ejus accipitis.
11 Statim ut se commoverit, turbabit vos: & terror ejus irruet super vos.
12 Memoria vestra comparabitur cineri, & redigentur in lutum cervices vestræ.
13 Tacete paulisper, ut loquar quodcumque mihi mens suggesserit.
14 Quare lacero carnes meas dentibus meis, & animam meam porto in manibus meis?
15 Etiam si occiderit me, in ipso sperabo: veruntamen vias meas in conspectu ejus arguam.
16 Et ipse erit salvator meus: non enim veniet in conspectu ejus omnis hypocrita.
17 Audite sermonem meum, & zingmata percipite auribus vestris.
18 Si fuero judicatus, scio quod justus inveniar.
19 Quis est qui judicetur mecum? veniat: quare tacens consumor?
20 Duo tantum ne facias mihi, & tunc a facie tua non abscondar:
21 Manum tuam longe fac a me, & formido tua non me terreat:
22 Voca me, & ego respondebo tibi: aut certe loquar, & tu responde mihi.
23 Quantas habeo iniquitates & peccata, scelera mea & delicta ostende mihi.
24 Cur faciem tuam abscondis, & arbitraris, me inimicum tuum?
25 Contra folium, quod vento rapitur, ostendis potentiam tuam, & stipulam siccam persequeris:
26 Scribis enim contra me amaritudines, & consumere me vis peccatis adolescentiæ meæ.
27 Posuisti in nervo pedem meum, & observasti omnes semitas meas, & vestigia pedum meorum considerasti:
28 Qui quasi putredo consumendus sum, & quasi vestimentum, quod comeditur a tinea.

CAPUT XIV.

Job considerata fragilitate humana, admiratur Dei in hominem providentiam, quod post hanc vitam expectet aliam, & corporum vaticinatur resurrectionem.

1 HOmo natus de muliere, brevi vivens tempore, repletur multis miseriis.
† *Supr.* 8. 9. *Psalm.* 143. 4. 2 † Qui quasi flos egreditur & conteritur, & fugit velut umbra, & numquam in eodem statu permanet.
3 Et dignum ducis super hujuscemodi aperire oculos tuos, & adducere eum tecum in judicium?

† *Pſal.* 50. 4. 4 † Quis poteſt facere mundum de immundo conceptum ſemine? nonne tu qui ſolus es?
5 Breves dies hominis ſunt, numerus mensium ejus apud te eſt: conſtituiſti terminos ejus, qui præteriri non poterunt.
6 Recede paululum ab eo, ut quieſcat, donec optata veniat, ſicut mercenarii dies ejus.
7 Lignum habet ſpem: ſi præciſum fuerit, rurſum virebit, & rami ejus pullulabunt.
8 Si ſenuerit in terra radix ejus, & in pulvere emortuus fuerit truncus illius.
9 Ad odorem aquæ germinabit, & faciet comam quaſi cum primum plantatum eſſet:
10 Homo vero cum mortuus fuerit, & nudatus atque conſumptus, ubi quæſo eſt?
11 Quomodo ſi recedant aquæ de mari, & fluvius vacuefactus areſcat:
12 Sic homo cum dormierit, non reſurget; donec atteratur cœlum, non evigilabit, nec conſurget de ſomno ſuo.
13 Quis mihi hoc tribuat, ut in inferno protegas me, & abſcondas me, donec pertranſeat furor tuus, & conſtituas mihi tempus, in quo recorderis mei?
14 Putaſne mortuus homo rurſum vivat? cunctis diebus, quibus nunc milito, expecto donec veniat immutatio mea.
15 Vocabis me, & ego reſpondebo tibi: operi manuum tuarum porriges dexteram.
† *Infr.* 3. 14. & 34. 21. *Prov.* 5 21. 16 † Tu quidem greſſus meos dinumeraſti, ſed parce peccatis meis.
17 Signaſti quaſi in ſaculo delicta mea, ſed curaſti iniquitatem meam.
18 Mons cadens defluit, & ſaxum transfertur de loco ſuo.
19 Lapides excavant aquæ, & alluvione paulatim terra conſumitur: & hominem ergo ſimiliter perdes.
20 Roboraſti eum paululum ut in perpetuum tranſiret: immutabis faciem ejus, & emittes eum.
21 Sive nobiles fuerint filii ejus, ſive ignobiles, non intelliget.
22 Attamen caro ejus dum vivet dolebit, & anima illius ſuper ſemetipſo lugebit.

CAPUT XV.

Eliphaz Job arguit jactantiæ, impatientiæ & blaſphemiæ in Deum: apud quem dicit neminem mundum inveniri, deſcribens impiorum ac hypocritarum maledictionem.

1 RESpondens autem Eliphaz Themanites, dixit:
2 Numquid ſapiens reſpondebit quaſi in ventum loquens, & implebit ardore ſtomachum ſuum?
3 Arguis verbis eum qui non eſt æqualis tibi, & loquoris quod tibi non expedit.
4 Quantum in te eſt, evacuaſti timorem, & tuliſti preces coram Deo.
5 Docuit enim iniquitas tua os tuum, & imitaris linguam blaſphemantium.
6 Condemnabit te os tuum, & non ego: & labia tua reſpondebunt tibi.
7 Numquid primus homo tu natus es, & ante colles formatus?
8 Numquid conſilium Dei audiſti, & inferior te erit ejus ſapientia?
9 Quid noſti quod ignoremus? quid intelligis quod neſciamus?
Eccl. 8. 8. 10 † Et ſenes & antiqui ſunt in nobis, multo vetuſtiores quam patres tui.
11 Numquid grande eſt ut conſoletur te Deus? ſed verba tua prava hoc prohibent.
12 Quid te elevat cor tuum, & quaſi magna cogitans, attonitos habes oculos?
13 Quid tumet contra Deum ſpiritus tuus, ut proferas de ore tuo hujuſcemodi ſermones?
14 Quid eſt homo, ut immaculatus ſit, & ut juſtus appareat natus de muliere?
15 † Ecce inter ſanctos ejus nemo immutabilis, & cœli non ſunt mundi in conſpectu ejus. † *Supr.* 4. 18.
16 Quanto magis abominabilis & inutilis homo, qui bibit quaſi aquam iniquitatem?
17 Oſtendam tibi, audi me: quod vidi narrabo tibi.
18 Sapientes confitentur, & non abſcondunt patres ſuos.
19 Quibus ſolis data eſt terra, & non tranſivit alienus per eos.
20 Cunctis diebus ſuis impius ſuperbit, & numerus annorum incertus eſt tyrannidis ejus.
21 Sonitus terroris ſemper in auribus illius: & cum pax ſit, ille ſemper inſidias ſuſpicatur.
22 Non credit quod reverti poſſit de tenebris ad lucem, circumſpectans undique gladium.
23 Cum ſe moverit ad quærendum panem, novit quod paratus ſit in manu ejus tenebrarum dies.
24 Terrebit eum tribulatio, & anguſtia valebit eum, ſicut regem qui præparatur ad prælium.
25 Tetendit enim adverſus Deum manum ſuam, & contra Omnipotentem roboratus eſt.
26 Cucurrit adverſus eum erecto collo, & pingui cervice armatus eſt.
27 Operuit faciem ejus craſſitudo, & de lateribus ejus arvina dependet.
28 Habitavit in civitatibus deſolatis, & in domibus deſertis, quæ in tumulos ſunt redactæ.
29 Non ditabitur, nec perſeverabit ſubſtantia ejus, nec mittet in terra radicem ſuam.
30 Non recedet de tenebris: ramos ejus areſaciet flamma, & auferetur ſpiritu oris ſui.
31 Non credet fruſtra errore deceptus, quod aliquo pretio redimendus ſit.
32 Antequam dies ejus impleantur, peribit: & manus ejus areſcent.
33 Lædetur quaſi vinea in primo flore botrus ejus, & quaſi oliva projiciens florem ſuum.
34 Congregatio enim hypocritæ ſterilis, & ignis devorabit tabernacula eorum, qui munera libenter accipiunt.
† *Pſal.* 7. 15. *Iſ.* 59. 4. 35 † Concepit dolorem, & peperit iniquitatem, & uterus ejus præparat dolos.

CAPUT XVI.

Job amicorum auſteritate commotus, dolorem ſuum plangit, calamitatis magnitudinem oſtendens, ſeque pati citra iniquitatem cujus conſcium eſſe Deum aſſerit.

1 RESpondens autem Job, dixit:
2 Audivi frequenter talia, conſolatores oneroſi omnes vos eſtis.
3 Numquid habebunt finem verba ventoſa? aut aliquid tibi moleſtum eſt ſi loquaris?
4 Poteram & ego ſimilia veſtri loqui: atque utinam eſſet anima veſtra pro anima mea:

5 Con-

5 Consolarer & ego vos sermonibus, & moverem caput meum super vos:

6 Roborarem vos ore meo: & moverem labia mea, quasi parcens vobis.

7 Sed quid agam? si locutus fuero, non quiescet dolor meus: & si tacuero, non recedet a me.

8 Nunc autem oppressit me dolor meus, & in nihilum redacti sunt omnes artus mei.

9 Rugæ meæ testimonium dicunt contra me, & suscitatur falsiloquus adversus faciem meam contradicens mihi.

10 Collegit furorem suum in me, & comminans mihi, infremuit contra me dentibus suis: hostis meus terribilibus oculis me intuitus est.

11 Aperuerunt super me ora sua, & exprobrantes percusserunt maxillam meam, satiati sunt pœnis meis.

12 Conclusit me Deus apud iniquum, & manibus impiorum me tradidit.

13 Ego ille quondam opulentus, repente contritus sum: tenuit cervicem meam, confregit me, & posuit me sibi quasi in signum.

14 Circumdedit me lanceis suis, conspulneravit lumbos meos: non pepercit, & effudit in terra viscera mea.

15 Concidit me vulnere super vulnus, irruit in me quasi gigas.

16 Saccum consui super cutem meam, & operui cinere carnem meam.

17 Facies mea intumuit a fletu, & palpebræ meæ caliginaverunt.

18 Hæc passus sum absque iniquitate manus meæ, cum haberem mundas ad Deum preces.

19 Terra ne operias sanguinem meum, neque inveniat in te locum latendi clamor meus.

20 Ecce enim in cœlo testis meus, & conscius meus in excelsis.

21 Verbosi amici mei: ad Deum stillat oculus meus.

22 Atque utinam sic judicaretur vir cum Deo, quomodo judicatur filius hominis cum collega suo.

23 Ecce enim breves anni transeunt, & semitam, per quam non revertar, ambulo.

CAPUT XVII.

Job ex afflictionis suæ magnitudine sibi hic nihil præter mortem restare concludit, & amicos præsentem tantum remunerationem statuentes insipientiæ arguens, ipse futurum requiem præstolatur.

1 Spiritus meus attenuabitur, dies mei breviabuntur, & solum mihi supererit sepulchrum.

2 Non peccavi, & in amaritudinibus moratur oculus meus.

3 Libera me Domine, & pone me juxta te, & cujusvis manus pugnet contra me.

4 Cor eorum longe feci sti a disciplina, propterea non exaltabuntur.

5 Prædam pollicetur sociis, & oculi filiorum ejus deficient.

6 Posuit me quasi in proverbium vulgi, & exemplum sum coram eis.

7 Caligavit ab indignatione oculus meus, & membra mea quasi in nihilum redacta sunt.

8 Stupebunt justi super hoc, & innocens contra hypocritam suscitabitur:

9 Et tenebit justus viam suam, & mundis manibus addet fortitudinem.

10 Igitur omnes vos convertimini, & venite, & non inveniam in vobis ullum sapientem.

11 Dies mei transierunt, cogitationes meæ dissipatæ sunt; torquentes cor meum.

12 Noctem verterunt in diem, & rursum post tenebras spero lucem.

13 Si sustinuero, infernus domus mea est, & in tenebris stravi lectulum meum.

14 Putredini dixi: Pater meus es; mater mea, & soror mea, vermibus.

15 Ubi est ergo nunc præstolatio mea, & patientiam meam quis considerat?

16 In profundissimum infernum descendent omnia mea: putasne saltem ibi erit requies mihi?

CAPUT XVIII.

Baldad arguens Job jactantiæ & impatientiæ, describit impiorum maledictiones: ut suam contra Job sententiam statuat, nempe ipsum tantum propter peccata sua puniri.

1 Respondens autem Baldad Suhites, dixit:

2 Usque ad quem finem verba jactabitis? intelligite prius, & loquamur.

3 Quare reputati sumus ut jumenta, & sordumus coram vobis?

4 Qui perdis animam tuam in furore tuo, numquid propter te derelinquetur terra, & transferentur rupes de loco suo?

5 Nonne lux impii extinguetur, nec splendebit flamma ignis ejus?

6 Lux obtenebrescet in tabernaculo illius, & lucerna, quæ super eum est, extinguetur.

7 Arctabuntur egressus virtutis ejus, & præcipitabit eum consilium suum.

8 Immisit enim in rete pedes suos, & in maculis ejus ambulat.

9 Tenebitur planta illius laqueo, & exardescet contra eum sitis.

10 Abscondita est in terra pedica ejus, & decipula illius super semitam.

11 Undique terrebunt eum formidines, & involvent pedes ejus.

12 Attenuetur fame robur ejus; & inedia invadat costas illius.

13 Devoret pulchritudinem cutis ejus, consumat brachia illius primogenita mors.

14 Avellatur de tabernaculo suo fiducia ejus, & calcet super eum, quasi rex, interitus.

15 Habitent in tabernaculo illius socii ejus, qui non est, aspergatur in tabernaculo ejus sulphur.

16 Deorsum radices ejus siccentur, sursum autem atteratur messis ejus.

17 † Memoria illius pereat de terra, & non celebretur nomen ejus in plateis. † *Prov. 2. 22.*

18 Expellet eum de luce in tenebras, & de orbe transferet eum.

19 Non erit semen ejus, neque progenies in populo suo, nec ullæ reliquiæ in regionibus ejus.

20 In die ejus stupebunt novissimi, & primos invadet horror.

21 Hæc sunt ergo tabernacula iniqui, & iste locus ejus qui ignorat Deum.

CAPUT XIX.

Job crudelitatis amicos arguens, se a Deo flagellari dicit immerito, non ob sua flagitia, sed ob alias justas causas, ostendens afflictionis acerbitatem, & se ab amicis destitutum, unde super futura resurrectione seipsum consolatur.

1 RESpondens autem Job, dixit:
2 Usquequo affligitis animam meam, & atteritis me sermonibus?
3 Ecce, decies confunditis me, & non erubescitis opprimentes me.
4 Nempe, etsi ignoravi, mecum erit ignorantia mea.
5 At vos contra me erigimini, & arguitis me opprobriis meis.
6 Saltem nunc intelligite, quia Deus non æquo judicio afflixerit me, & flagellis suis me cinxerit.
7 Ecce clamabo vim patiens, & nemo audiet: vociferabor, & non est qui judicet.
8 Semitam meam circumsepsit, & transire non possum, & in calle meo tenebras posuit.
9 Spoliavit me gloria mea, & abstulit coronam de capite meo.
10 Destruxit me undique, & pereo, & quasi evulsæ arbori abstulit spem meam.
11 Iratus est contra me furor ejus, & sic me habuit quasi hostem suum.
12 Simul venerunt latrones ejus, & fecerunt sibi viam per me, & obsederunt in gyro tabernaculum meum.
13 Fratres meos longe fecit a me, & noti mei quasi alieni recesserunt a me.
14 Dereliquerunt me propinqui mei: & qui me noverant, obliti sunt mei.
15 Inquilini domus meæ, & ancillæ meæ, sicut alienum habuerunt me, & quasi peregrinus fui in oculis eorum.
16 Servum meum vocavi, & non respondit, ore proprio deprecabar illum.
17 Halitum meum exhorruit uxor mea, & orabam filios uteri mei.
18 Stulti quoque despiciebant me, & cum ab eis recessissem, trahebant mihi.
19 Abominati sunt me quondam consiliarii mei: & quem maxime diligebam, aversatus est me.
20 Pelli meæ, consumptis carnibus, adhæsit os meum, & derelicta sunt tantummodo labia circa dentes meos.
21 Miseremini mei, miseremini mei, saltem vos amici mei, quia manus Domini tetigit me.
22 Quare persequimini me sicut Deus, & carnibus meis saturamini?
23 Quis mihi tribuat ut scribantur sermones mei? quis mihi det ut exarentur in libro
24 Stylo ferreo, & plumbi lamina, vel celte sculpantur in silice?
25 Scio enim quod Redemptor meus vivit, & in novissimo die de terra surrecturus sum:
26 Et rursum circumdabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum meum:
27 Quem visurus sum ego ipse, & oculi mei conspecturi sunt, & non alius: reposita est hæc spes mea in sinu meo.
28 Quare ergo nunc dicitis: Persequamur eum, & radicem verbi inveniamus contra eum?
29 Fugite ergo a facie gladii, quoniam ultor iniquitatum gladius est: & scitote esse judicium.

CAPUT XX.

Sophar verbis Job motus, correptionem ipsius se dicit auditurum: & quæ sit apud Deum pars impii, multis verbis prosequitur.

1 RESpondens autem Sophar Naamathites, dixit:
2 Idcirco cogitationes meæ variæ succedunt sibi, & mens in diversa rapitur.
3 Doctrinam, qua me arguis, audiam, & spiritus intelligentiæ meæ respondebit mihi.
4 Hoc scio a principio, ex quo positus est homo super terram,
5 Quod laus impiorum brevis sit, & gaudium hypocritæ ad instar puncti.
6 Si ascenderit usque ad cœlum superbia ejus, & caput ejus nubes tetigerit:
7 Quasi sterquilinium in fine perdetur: & qui eum viderant, dicent: Ubi est?
8 Velut somnium avolans non invenietur, transiet sicut visio nocturna.
9 Oculus, qui eum viderat, non videbit, neque ultra intuebitur eum locus suus.
10 Filii ejus atterentur egestate, & manus illius reddent ei dolorem suum.
11 Ossa ejus implebuntur vitiis adolescentiæ ejus, & cum eo in pulvere dormient.
12 Cum enim dulce fuerit in ore ejus malum, abscondet illud sub lingua sua.
13 Parcet illi, & non derelinquet illud, & celabit in gutture suo.
14 Panis ejus in utero illius vertetur in fel aspidum intrinsecus.
15 Divitias, quas devoravit, evomet, & de ventre illius extrahet eas Deus.
16 Caput aspidum suget, & occidet eum lingua viperæ.
17 (Non videat rivulos fluminis, torrentes mellis, & butyri.)
18 Luet quæ fecit omnia, nec tamen consumetur: juxta multitudinem adinventionum suarum, sic & sustinebit.
19 Quoniam confringens nudavit pauperes: domum rapuit, & non ædificavit eam.
20 † Nec est satiatus venter ejus: & cum habuerit quæ concupierat, possidere non poterit. † *Eccl.* 5. 9.
21 Non remansit de cibo ejus, & propterea nihil permanebit de bonis ejus.
22 Cum satiatus fuerit, arctabitur, æstuabit, & omnis dolor irruet super eum.
23 Utinam impleatur venter ejus, ut emittat in eum iram furoris sui, & pluat super illum bellum suum.
24 Fugiet arma ferrea, & irruet in arcum æreum.
25 Eductus, & egrediens de vagina sua, & fulgurans in amaritudine sua: vadent & venient super eum horribiles.
26 Omnes tenebræ absconditæ sunt in occultis ejus: devorabit eum ignis, qui non succenditur, afflictus relictus in tabernaculo suo.
27 Revelabunt cœli iniquitatem ejus, & terra consurget adversus eum.
28 Apertum erit germen domus illius, detrahetur in die furoris Dei.
29 Hæc est pars hominis impii a Deo, & hæreditas verborum ejus a Domino.

CA-

CAPUT XXI.

Job patienter ab amicis audiri postulans, causam inquirit quare impiorum nonnulli in finem usque vitæ prosperentur, pii contra adversis cadantur, & respondet impium in diem perditionis a Deo servari, falsam amicorum consolationem per hoc convellens.

1 RESpondens autem Job, dixit:
2 Audite quæso sermones meos, & agite pœnitentiam.
3 Sustinete me, & ego loquar, & post mea, si videbitur, verba ridete.
4 Numquid contra hominem disputatio mea est, ut merito non debeam contristari?
5 Attendite me, & obstupescite, & superponite digitum ori vestro:
6 Et ego quando recordatus fuero, pertimesco, & concutit carnem meam tremor.
† *Jer.* 12. 1. *Habac.* 1. 3. 13. 7 † Quare ergo impii vivunt, sublevati sunt, confortatique divitiis?
8 Semen eorum permanet coram eis, propinquorum turba & nepotum in conspectu eorum.
9 Domus eorum securæ sunt & pacatæ, & non est virga Dei super illos.
10 Bos eorum concepit, & non abortivit: vacca peperit, & non est privata fœtu suo.
11 Egrediuntur quasi greges parvuli eorum, & infantes eorum exultant lusibus.
12 Tenent tympanum, & citharam, & gaudent ad sonitum organi.
13 Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt.
14 Qui dixerunt Deo: Recede a nobis, & scientiam viarum tuarum nolumus.
† *Mal.* 3. 14. 15 † Quis est Omnipotens ut serviamus ei? & quid nobis prodest si oraverimus illum?
16 Verumtamen quia non sunt in manu eorum bona sua, consilium impiorum longe sit a me.
17 Quoties lucerna impiorum extinguetur, & superveniet eis inundatio, & dolores dividet furoris sui?
18 Erunt sicut paleæ ante faciem venti, & sicut favilla quam turbo dispergit.
19 Deus servabit filiis illius dolorem patris: & cum reddiderit, tunc sciet.
20 Viderunt oculi ejus interfectionem suam, & de furore Omnipotentis bibet.
21 Quid enim ad eum pertinet de domo sua post se? & si numerus mensium ejus dimidietur?
22 Numquid Deum docebit quispiam scientiam, qui excelsos judicat?
23 Iste moritur robustus & sanus, dives & felix.
24 Viscera ejus plena sunt adipe, & medullis ossa illius irrigantur:
25 Alius vero moritur in amaritudine animæ absque ullis opibus:
26 Et tamen simul in pulvere dormient, & vermes operient eos.
27 Certe novi cogitationes vestras, & sententias contra me iniquas.
28 Dicitis enim: Ubi est domus principis? & ubi tabernacula impiorum?
29 Interrogate quemlibet de viatoribus, & hæc eadem illum intelligere cognoscetis.
30 Quia in diem perditionis servatur malus, & ad diem furoris ducetur.
31 Quis arguet coram eo viam ejus? & quæ fecit, quis reddet illi?
32 Ipse ad sepulchra ducetur, & in congerie mortuorum vigilabit.
33 Dulcis fuit glareis Cocyti, & post se omnem hominem trahet, & ante se innumerabiles.
34 Quomodo igitur consolamini me frustra, cum responsio vestra repugnare ostensa sit veritati?

CAPUT XXII.

Eliphaz arguit Job immisericordiæ in pauperum oppressione: & aliorum facinorum: ostendens ipsum de divina providentia non recte sentire, ac pœnitenti bona promittens.

1 RESpondens autem Eliphaz Themanites, dixit:
2 Numquid Deo potest comparari homo, etiam cum perfectæ fuerit scientiæ?
3 Quid prodest Deo, si justus fueris? aut quid ei confers, si immaculata fuerit via tua?
4 Numquid timens arguet te, & veniet tecum in judicium,
5 Et non propter malitiam tuam plurimam, & infinitas iniquitates tuas?
6 Abstulisti enim pignus fratrum tuorum sine causa, & nudos spoliasti vestibus.
7 Aquam lasso non dedisti, & esurienti subtraxisti panem.
8 In fortitudine brachii tui possidebas terram, & potentissimus obtinebas eam.
9 Viduas dimisisti vacuas, & lacertos pupillorum comminuisti.
10 Propterea circumdatus es laqueis, & conturbat te formido subita.
11 Et putabas te tenebras non visurum, & impetu aquarum inundantium non oppressum iri?
12 An non cogitas quod Deus excelsior cœlo sit, & super stellarum verticem sublimetur?
13 Et dicis: Quid enim novit Deus? & quasi per caliginem judicat.
14 Nubes latibulum ejus, nec nostra considerat, & circa cardines cœli perambulat.
15 Numquid semitam sæculorum custodire cupis, quam calcaverunt viri iniqui?
16 Qui sublati sunt ante tempus suum, & fluvius subvertit fundamentum eorum:
17 Qui dicebant Deo: Recede a nobis: & quasi nihil posset facere Omnipotens, æstimabant eum:
18 Cum ille implesset domos eorum bonis: quorum sententia procul sit a me.
† *Psal.* 106. 42. 19 † Videbunt justi, & lætabuntur, & innocens subsannabit eos.
20 Nonne succisa est erectio eorum, & reliquias eorum devoravit ignis?
21 Acquiesce igitur ei, & habeto pacem: & per hæc habebis fructus optimos.
22 Suscipe ex ore illius legem, & pone sermones ejus in corde tuo.
23 Si reversus fueris ad Omnipotentem, ædificaberis, & longe facies iniquitatem a tabernaculo tuo.
24 Dabit pro terra silicem, & pro silice torrentes aureos.
25 Eritque Omnipotens contra hostes tuos, & argentum coacervabitur tibi.

26 Tunc super Omnipotentem deliciis affluES, & elevabis ad Deum faciem tuam.
27 Rogabis eum: & exaudiet te, & vota tua reddes.
28 Decernes rem, & veniet tibi, & in viis tuis splendebit lumen.
29 † Qui enim humiliatus fuerit, erit in gloria: & qui inclinaverit oculos, ipse salvabitur. Prov. 29. 23.
30 Salvabitur innocens, salvabitur autem in munditia manuum suarum.

CAPUT XXIII.

Job divinum judicium humiliter invocans, ostendit se non puniri propter peccata sua, reliqueque sentire de providentia Dei incomprehensibilis, omnia pro sua voluntate facientis.

1 RESpondens autem Job, ait:
2 Nunc quoque in amaritudine est sermo meus, & manus plagæ meæ aggravata est super gemitum meum.
3 Quis mihi tribuat ut cognoscam & inveniam illum, & veniam usque ad solium ejus?
4 Ponam coram eo judicium, & os meum replebo increpationibus.
5 Ut sciam verba quæ mihi respondeat, & intelligam quid loquatur mihi.
6 Nolo multa fortitudine contendat mecum, nec magnitudinis suæ mole me premat.
7 Proponat æquitatem contra me, & perveniat ad victoriam judicium meum.
8 Si ad orientem iero, non apparet: si ad occidentem, non intelligam eum.
9 Si ad sinistram, quid agam? non apprehendam eum: si me vertam ad dexteram, non videbo illum.
10 Ipse vero scit viam meam, & probavit me quasi aurum, quod per ignem transit.
11 Vestigia ejus secutus est pes meus, viam ejus custodivi, & non declinavi ex ea.
12 A mandatis labiorum ejus non recessi: & in sinu meo abscondi verba oris ejus.
13 Ipse enim solus est, & nemo avertere potest cogitationem ejus: & anima ejus quodcumque voluit, hoc fecit.
14 Cum expleverit in me voluntatem suam, & alia multa similia præsto sunt ei.
15 Ut idcirco a facie ejus turbatus sim, & considerans eum, timore solicitor.
16 Deus mollivit cor meum, & Omnipotens conturbavit me.
17 Non enim perii propter imminentes tenebras, nec faciem meam operuit caligo.

CAPUT XXIV.

Job, ut recte se sentire ostendat de divina providentia, dicit Deo nota esse tempora, & hominum varias recenset iniquitates, ab ipso puniendas.

1 AB Omnipotente non sunt abscondita tempora: qui autem noverunt eum, ignorant dies illius.
2 Alii terminos transtulerunt, diripuerunt greges, & paverunt eos.
3 Asinum pupillorum abegerunt, & abstulerunt pro pignore bovem viduæ.
4 Subverterunt pauperum viam, & oppresserunt pariter mansuetos terræ.
5 Alii quasi onagri in deserto egrediuntur ad opus suum: vigilantes ad prædam, præparant panem liberis.
6 Agrum non suum demetunt: & vineam ejus, quem vi oppresserint, vindemiant.
7 Nudos dimittunt homines, indumenta tollentes, quibus non est operimentum in frigore:
8 Quos imbres montium rigant: & non habentes velamen, amplexantur lapides.
9 Vim fecerunt deprædantes pupillos, & vulgum pauperem spoliaverunt.
10 Nudis & incedentibus absque vestitu, & esurientibus tulerunt spicas.
11 Inter acervos eorum meridiati sunt, qui calcatis torcularibus sitiunt.
12 De civitatibus fecerunt viros gemere, & anima vulneratorum clamavit, & Deus inultum abire non patitur.
13 Ipsi fuerunt rebelles lumini, nescierunt vias ejus, nec reversi sunt per semitas ejus.
14 Mane primo consurgit homicida, interficit egenum, & pauperem: per noctem vero erit quasi fur.
15 Oculus adulteri observat caliginem, dicens: Non me videbit oculus: & operiet vultum suum.
16 Perfodit in tenebris domos, sicut in die condixerant sibi, & ignoraverunt lucem.
17 Si subito apparuerit aurora, arbitrantur umbram mortis: & sic in tenebris quasi in luce ambulant.
18 Levis est super faciem aquæ: maledicta sit pars ejus in terra, nec ambulet per viam vinearum.
19 Ad nimium calorem transeat ab aquis nivium, & usque ad inferos peccatum illius.
20 Obliviscatur ejus misericordia: dulcedo illius vermes: non sit in recordatione, sed conteratur quasi lignum infructuosum.
21 Pavit enim sterilem, quæ non parit, & viduæ bene non fecit.
22 Detraxit fortes in fortitudine sua, & cum steterit, non credet vitæ suæ.
23 † Dedit ei Deus locum pœnitentiæ, & ille abutitur eo in superbiam: oculi autem ejus sunt in viis illius. † Apoc. 2. 21.
24 Elevati sunt ad modicum, & non subsistent, & humiliabuntur sicut omnia, & auferentur, & sicut summitates spicarum conterentur.
25 Quod si non est ita, quis me potest arguere esse mentitum, & ponere ante Deum verba mea?

CAPUT XXV.

Baldad ex Dei sublimitate & hominis humilitate, negat hominem Deo comparatum justificari posse.

1 RESpondens autem Baldad Suhites, dixit:
2 Potestas & terror apud eum est, qui facit concordiam in sublimibus suis.
3 Numquid est numerus militum ejus? & super quem non surget lumen illius?
4 Numquid justificari potest homo comparatus Deo, aut apparere mundus natus de muliere?
5 Ecce luna etiam non splendet, & stellæ non sunt mundæ in conspectu ejus:
6 Quanto magis homo putredo, & filius hominis vermis?

CAPUT XXVI.

Job dicit nullum Deo ab homine auxilium præstari posse. Dei incomprehensibilem potentiam ex ipsius operibus demonstrans.

1 RESpondens autem Job, dixit:
2 Cujus adjutor es? numquid imbecillis? & sustentas brachium ejus, qui non est fortis?
3 Cui dedisti consilium? forsitan illi, qui non habet sapientiam, & prudentiam tuam ostendisti plurimam.
4 Quem docere voluisti? nonne eum, qui fecit spiramentum?
5 Ecce gigantes gemunt sub aquis, & qui habitant cum eis.
6 Nudus est infernus coram illo, & nullum est operimentum perditioni.
7 Qui extendit aquilonem super vacuum, & appendit terram super nihilum.
8 Qui ligat aquas in nubibus suis, ut non erumpant pariter deorsum.
9 Qui tenet vultum solii sui, & expandit super illud nebulam suam.
10 Terminum circumdedit aquis, usque dum finiantur lux & tenebræ.
11 Columnæ cœli contremiscunt, & pavent ad nutum ejus.
12 In fortitudine illius repente maria congregata sunt, & prudentia ejus percussit superbum.
13 Spiritus ejus ornavit cœlos: & obstetricante manu ejus, eductus est coluber tortuosus.
14 Ecce hæc ex parte dicta sunt viarum ejus: & cum vix parvam stillam sermonis ejus audierimus, quis poterit tonitruum magnitudinis illius intueri?

CAPUT XXVII.

Job perpetuo constans in sui justificatione, rejecta amicorum calumnia, ostendit cur innocentiæ studuerit, quod impii ex præsentis vitæ brevi prosperitate in mortem rapiantur a Deo ad supplicia.

1 ADdidit quoque Job, assumens parabolam suam, & dixit:
2 Vivit Deus, qui abstulit judicium meum, & Omnipotens, qui ad amaritudinem adduxit animam meam.
3 Quia donec superest halitus in me, & spiritus Dei in naribus meis,
4 Non loquentur labia mea iniquitatem, nec lingua mea meditabitur mendacium.
5 Absit a me ut justos vos esse judicem: donec deficiam, non recedam ab innocentia mea.
6 Justificationem meam, quam cœpi tenere, non deseram: neque enim reprehendit me cor meum in omni vita mea.
7 Sit ut impius, inimicus meus: & adversarius meus quasi iniquus.
8 Quæ est enim spes hypocritæ si avare rapiat, & non liberet Deus animam ejus?
9 Numquid Deus audiet clamorem ejus cum venerit super eum angustia?
10 Aut poterit in Omnipotente delectari, invocare Deum omni tempore?
11 Docebo vos per manum Dei quæ Omnipotens habeat, nec abscondam.
12 Ecce, vos omnes nostis, & quid sine causa vana loquimini?
13 Hæc est pars hominis impii apud Deum, & hereditas violentorum, quam ab Omnipotente suscipient.
14 Si multiplicati fuerint filii ejus, in gladio erunt, & nepotes ejus non saturabuntur pane.
15 Qui reliqui fuerint ex eo, sepelientur in interitu, & viduæ illius non plorabunt.
16 Si congregaverit quasi terram argentum, & sicut lutum præparaverit vestimenta:
17 Præparabit quidem, sed justus vestietur illis: & argentum innocens dividet.
18 Ædificavit sicut tinea domum suam, & sicut custos fecit umbraculum.
19 † Dives cum dormierit, nihil secum auferet: aperiet oculos suos, & nihil inveniet. † *Psal.* 48. 18.
20 Apprehendet eum quasi aqua inopia, nocte opprimet eum tempestas.
21 Tollet eum ventus urens, & auferet, & velut turbo rapiet eum de loco suo.
22 Et mittet super eum, & non parcet: de manu ejus fugiens fugiet.
23 Stringet super eum manus suas, & sibilabit super illum, intuens locum ejus.

CAPUT XXVIII.

Job etiam innocentiæ studuit, quod hac sit unica via obtinenda sapientia, quam ostendit ante longe esse præstantiorem, tum origine, tum rei dignitate: Deo autem perspecta esse quæque occultissima natura, & sapientiam e cœlo dari, non auro emi: cujus sapientiæ particula quædam communicatur per Dei timorem.

1 HAbet argentum venarum suarum principia: & auro locus est, in quo conflatur.
2 Ferrum de terra tollitur: & lapis solutus calore, in æs vertitur.
3 Tempus posuit tenebris, & universorum finem ipse considerat, lapidem quoque caliginis, & umbram mortis.
4 Dividit torrens a populo peregrinante, eos, quos oblitus est pes egentis hominis, & invios.
5 Terra, de qua oriebatur panis in loco suo, igni subversa est.
6 Locus sapphiri lapides ejus, & glebæ illius aurum.
7 Semitam ignoravit avis, nec intuitus est eam oculus vulturis.
8 Non calcaverunt eam filii institorum, nec pertransivit per eam leæna.
9 Ad silicem extendit manum suam, subvertit a radicibus montes.
10 In petris rivos excidit, & omne pretiosum vidit oculus ejus.
11 Profunda quoque fluviorum scrutatus est, & abscondita in lucem produxit.
12 Sapientia vero ubi invenitur? & quis est locus intelligentiæ?
13 Nescit homo pretium ejus, nec invenitur in terra suaviter viventium.
14 Abyssus dicit: Non est in me: & mare loquitur: Non est mecum.
15 † Non dabitur aurum obrizum pro ea, nec appendetur argentum in commutatione ejus. † *Sap.* 7. 9.
16 Non conferetur tinctis Indiæ coloribus nec lapidi sardonycho pretiosissimo, vel sapphiro.

17 Non-

17 Non æquabitur ei aurum vel vitrum, nec commutabuntur pro ea vasa auri:
18 Excelsa & eminentia non memorabuntur comparatione ejus: trahitur autem sapientia de occultis.
19 Non æquabitur ei topazius de Æthiopia, nec tinctura mundissima componetur.
20 Unde ergo sapientia venit? & quis est locus intelligentiæ?
21 Abscondita est ab oculis omnium viventium, volucres quoque cœli latet.
22 Perditio & mors dixerunt: Auribus nostris audivimus famam ejus.
23 Deus intelligit viam ejus, & ipse novit locum illius.
24 Ipse enim fines mundi intuetur: & omnia, quæ sub cœlo sunt, respicit.
25 Qui fecit ventis pondus, & aquas appendit in mensura.
26 Quando ponebat pluviis legem, & viam procellis sonantibus:
27 Tunc vidit illam, & enarravit, & præparavit, & investigavit.
28 Et dixit homini: Ecce timor Domini, ipsa est sapientia: & recedere a malo, intelligentia.

CAPUT XXIX.

Job pristina cupiens restitui felicitati, multis verbis illam enarrat, una cum bonis suis operibus, quo se de contraria amicorum calumnia vindicet.

1 ADdidit quoque Job, assumens parabolam suam, & dixit:
2 Quis mihi tribuat, ut sim juxta menses pristinos, secundum dies quibus Deus custodiebat me?
3 Quando splendebat lucerna ejus super caput meum, & ad lumen ejus ambulabam in tenebris?
4 Sicut fui in diebus adolescentiæ meæ, quando secreto Deus erat in tabernaculo meo?
5 Quando erat Omnipotens mecum: & in circuitu meo pueri mei?
6 Quando lavabam pedes meos butyro, & petra fundebat mihi rivos olei?
7 Quando procedebam ad portam civitatis, & in platea parabant cathedram mihi?
8 Videbant me juvenes, & abscondebantur: & senes assurgentes stabant.
9 Principes cessabant loqui, & digitum superponebant ori suo.
10 Vocem suam cohibebant duces, & lingua eorum gutturi suo adhærebat.
11 Auris audiens beatificabat me, & oculus videns testimonium reddebat mihi.
12 Eo quod liberassem pauperem vociferantem, & pupillum, cui non esset adjutor.
13 Benedictio perituri super me veniebat, & cor viduæ consolatus sum.
14 Justitia indutus sum: & vestivi me, sicut vestimento & diademate, judicio meo.
15 Oculus fui cæco, & pes claudo.
16 Pater eram pauperum: & causam quam nesciebam, diligentissime investigabam.
17 Conterebam molas iniqui, & de dentibus illius auferebam prædam.
18 Dicebamque: In nidulo meo moriar, & sicut palma multiplicabo dies.
19 Radix mea aperta est secus aquas, & ros morabitur in messione mea.
20 Gloria mea semper innovabitur, & arcus meus in manu mea instaurabitur.
21 Qui me audiebant, expectabant sententiam, & intenti tacebant ad consilium meum.
22 Verbis meis addere nihil audebant, & super illos stillabat eloquium meum.
23 Expectabant me sicut pluviam, & os suum aperiebant quasi ad imbrem serotinum.
24 Si quando ridebam ad eos, non credebant, & lux vultus mei non cadebat in terram.
25 Si voluissem ire ad eos, sedebam primus: cumque sederem quasi rex, circumstante exercitu, eram tamen mœrentium consolator.

CAPUT XXX.

Plangit Job pristinam illam felicitatem, versam sibi, permittente Deo, in summam calamitatem.

1 NUnc autem derident me juniores tempore, quorum non dignabar patres ponere cum canibus gregis mei:
2 Quorum virtus manuum mihi erat pro nihilo, & vita ipsa putabantur indigni.
3 Egestate & fame steriles, qui rodebant in solitudine, squallentes calamitate & miseria.
4 Et mandebant herbas, & arborum cortices, & radix juniperorum erat cibus eorum.
5 Qui de convallibus ista rapientes, cum singula reperissent, ad ea cum clamore currebant.
6 In desertis habitabant torrentium, & in cavernis terræ, vel super glaream.
7 Qui inter hujuscemodi lætabantur, & esse sub sentibus delicias computabant.
8 Filii stultorum & ignobilium, & in terra penitus non parentes.
9 Nunc in eorum canticum versus sum, & factus sum eis in proverbium.
10 Abominantur me, & longe fugiunt a me, & faciem meam conspuere non verentur.
11 Pharetram enim suam aperuit, & afflixit me, & frænum posuit in os meum.
12 Ad dexteram orientis calamitates meæ illico surrexerunt. pedes meos subverterunt, & oppresserunt quasi fluctibus semitis suis.
13 Dissipaverunt itinera mea, insidiati sunt mihi, & prævaluerunt, & non fuit qui ferret auxilium.
14 Quasi rupto muro, & aperta janua, irruerunt super me, & ad meas miserias devoluti sunt.
15 Redactus sum in nihilum: abstulisti quasi ventus desiderium meum: & velut nubes pertransiit salus mea.
16 Nunc autem in memetipso marcescit anima mea, & possident me dies afflictionis.
17 Nocte os meum perforatur doloribus: & qui me comedunt, non dormiunt.
18 In multitudine eorum consumitur vestimentum meum, & quasi capitio tunicæ succinxerunt me.
19 Comparatus sum luto, & assimilatus sum favillæ & cineri.
20 Clamo ad te, & non exaudis me: sto, & non respicis me.
21 Mutatus es mihi in crudelem, & in duritia manus tuæ adversaris mihi.
22 Elevasti me, & quasi super ventum ponens elisisti me valide.

23 Scio

23 Scio quia morti trades me, ubi constituta est domus omni viventi.
24 Verumtamen non ad consumptionem eorum emittis manum tuam: & si corruerint, ipse salvabis.
25 Flebam quondam super eo qui afflictus erat, & compatiebatur anima mea pauperi.
26 Expectabam bona, & venerunt mihi mala: præstolabar lucem, & eruperunt tenebræ.
27 Interiora mea effervbuerunt absque ulla requie, prævenerunt me dies afflictionis.
28 Mœrens incedebam, sine furore; consurgens, in turba clamabam.
29 Frater fui draconum, & socius struthionum.
30 Cutis mea denigrata est super me, & ossa mea aruerunt præ caumate.
31 Versa est in luctum cithara mea, & organum meum in vocem flentium.

CAPUT XXXI.

Job ut de amicorum calumnia se purget, summum judicem, innocentiæ suæ testem invocans, suas enarrat virtutes, quibus a puero assuevit.

1 PEpigi fœdus cum oculis meis, ut ne cogitarem quidem de virgine.
2 Quam enim partem haberet in me Deus desuper, & hæreditatem Omnipotens de excelsis?
3 Numquid non perditio est iniquo, & alienatio operantibus injustitiam?
4 Nonne ipse considerat vias meas, & cunctos gressus meos dinumerat?
5 Si ambulavi in vanitate, & festinavit in dolo pes meus:
6 Appendat me in statera justa, & sciat Deus simplicitatem meam.
7 Si declinavit gressus meus de via, & si secutum est oculos meos cor meum, & si manibus meis adhæsit macula:
8 Seram, & alius comedat: & progenies mea eradicetur.
9 Si deceptum est cor meum super muliere, & si ad ostium amici mei insidiatus sum:
10 Scortum alterius sit uxor mea, & super illam incurventur alii.
11 Hoc enim nefas est, & iniquitas maxima.
12 Ignis est usque ad perditionem devorans, & omnia eradicans genimina.
13 Si contempsi subire judicium cum servo meo, & ancilla mea, cum disceptarent adversum me.
14 Quid enim faciam cum surrexerit ad judicandum Deus? & cum quæsierit, quid respondebo illi?
15 Numquid non in utero fecit me qui & illum operatus est: & formavit me in vulva unus?
16 Si negavi, quod volebant, pauperibus, & oculos viduæ expectare feci:
17 Si comedi buccellam meam solus, & non comedit pupillus ex ea:
18 (Quia ab infantia mea crevit mecum miseratio: & de utero matris meæ egressa est mecum.)
19 Si despexi pereuntem, eo quod non habuerit indumentum, & absque operimento pauperem:
20 Si non benedixerunt mihi latera ejus, & de velleribus ovium mearum calefactus est:
21 Si levavi super pupillum manum meam, etiam cum viderem me in porta superiorem;
22 Humerus meus a junctura sua cadat, & brachium meum cum suis ossibus confringatur.
23 Semper enim quasi tumentes super me fluctus timui Deum, & pondus ejus ferre non potui.
24 Si putavi aurum robur meum, & obrizo dixi: Fiducia mea.
25 Si lætatus sum super multis divitiis meis, & quia plurima reperit manus mea.
26 Si vidi solem cum fulgeret, & lunam incedentem clare:
27 Et lætatum est in abscondito cor meum, & osculatus sum manum meam ore meo.
28 Quæ est iniquitas maxima, & negatio contra Deum altissimum.
29 Si gavisus sum ad ruinam ejus qui me oderat, & exaltavi quod invenisset eum malum.
30 Non enim dedi ad peccandum guttur meum, ut expeterem maledicens animam ejus.
31 Si non dixerunt viri tabernaculi mei: Quis det de carnibus ejus ut saturemur?
32 Foris non mansit peregrinus, ostium meum viatori patuit.
33 Si abscondi quasi homo peccatum meum, & celavi in sinu meo iniquitatem meam.
34 Si expavi ad multitudinem nimiam, & despectio propinquorum terruit me: & non magis tacui, nec egressus sum ostium.
35 Quis mihi tribuat auditorem, ut desiderium meum audiat Omnipotens: & librum scribat ipse qui judicat.
36 Ut in humero meo portem illum, & circumdem illum quasi coronam mihi?
37 Per singulos gradus meos pronuntiabo illum, & quasi principi offeram eum.
38 Si adversum me terra mea clamat, & cum ipsa sulci ejus deflent:
39 Si fructus ejus comedi absque pecunia, & animam agricolarum ejus afflixi.
40 Pro frumento oriatur mihi tribulus, & pro hordeo spina.

Finita sunt verba Job.

CAPUT XXXII.

Job silentio amicis imposito, arguitur una cum illis insipientiæ ab Eliu, qui suam jactat sapientiam.

1 OMiserunt autem tres viri isti respondere Job, eo quod justus sibi videretur.
2 Et iratus, indignatusque est Eliu filius Barachel Buzites, de cognatione Ram: iratus est autem adversum Job, eo quod justum se esse diceret coram Deo.
3 Porro adversum amicos ejus indignatus est, eo quod non invenissent responsionem rationabilem, sed tantummodo condemnassent Job.
4 Igitur Eliu expectavit Job loquentem: eo quod seniores essent qui loquebantur.
5 Cum autem vidisset quod tres respondere non potuissent, iratus est vehementer.
6 Respondensque Eliu filius Barachel Buzites, dixit:
Junior sum tempore, vos autem antiquio-

res,

Digitized by Google

res, idcirco demisso capite, veritus sum vobis indicare meam sententiam.

7 Sperabam enim quod ætas prolixior loqueretur & annorum multitudo doceret sapientiam.

8 Sed, ut video, Spiritus est in hominibus, & inspiratio Omnipotentis dat intelligentiam.

9 Non sunt longævi sapientes, nec senes intelligunt judicium.

10 Ideo dicam: Audite me, ostendam vobis etiam ego meam sapientiam.

11 Expectavi enim sermones vestros, audivi prudentiam vestram, donec discepta remini sermonibus:

12 Et donec putabam vos aliquid dicere, considerabam: sed, ut video, non est qui possit arguere Job, & respondere ex vobis sermonibus ejus.

13 Ne forte dicatis: Invenimus sapientiam, Deus projecit eum, non homo.

14 Nihil locutus est mihi, & ego non secundum sermones vestros respondebo illi.

15 Extimuerunt, nec responderunt ultra, abstuleruntque a se eloquia.

16 Quoniam igitur expectavi, & non sunt locuti: steterunt, nec ultra responderunt:

17 Respondebo & ego partem meam, & ostendam scientiam meam.

18 Plenus sum enim sermonibus, & coarctat me spiritus uteri mei.

19 En venter meus quasi mustum absque spiraculo, quod lagunculas novas disrumpit.

20 Loquar, & respirabo paululum: aperiam labia mea, & respondebo.

21 Non accipiam personam viri, & Deum homini non æquabo.

22 Nescio enim quam diu subsistam, & si post modicum tollat me Factor meus.

CAPUT XXXIII.

Eliu ex sermonibus Job ostendere nititur eum non esse justum, dicens quomodo Deus homini loquatur ut erudias & increpet; ac resipiscenti propitietur.

1 AUdi igitur Job eloquia mea, & omnes sermones meos ausculta.

2 Ecce aperui os meum, loquatur lingua mea in faucibus meis.

3 Simplici corde meo sermones mei, & sententiam puram labia mea loquentur.

4 Spiritus Dei fecit me, & spiraculum Omnipotentis vivificavit me.

5 Si potes, responde mihi, & adversus faciem meam consiste.

6 Ecce, & me sicut & te fecit Deus, & de eodem luto ego quoque formatus sum.

7 Verumtamen miraculum meum non te terreat, & eloquentia mea non sit tibi gravis.

8 Dixisti ergo in auribus meis, & vocem verborum tuorum audivi:

9 Mundus sum ego, & absque delicto: immaculatus, & non est iniquitas in me.

10 Quia querelas in me reperit, ideo arbitratus est me inimicum sibi.

11 Posuit in nervo pedes meos, custodivit omnes semitas meas.

12 Hoc est ergo, in quo non es justificatus: respondebo tibi, quia major sit Deus homine.

13 Adversus eum contendis, quod non ad omnia verba responderit tibi?

14 Semel loquitur Deus, & secundo id ipsum non repetit.

15 Per somnium in visione nocturna, quando irruit sopor super homines, & dormiunt in lectulo:

16 Tunc aperit aures virorum, & erudiens, eos instruit disciplina,

17 Ut avertat hominem ab his quæ facit & liberet eum de superbia:

18 Eruens animam ejus a corruptione: & vitam illius, ut non transeat in gladium.

19 Increpat quoque per dolorem in lectulo, & omnia ossa ejus marcescere facit.

20 Abominabilis ei fit in vita sua panis, & animæ illius cibus ante desiderabilis.

21 Tabescet caro ejus, & ossa, quæ tecta fuerant, nudabuntur.

22 Appropinquavit corruptioni anima ejus, & vita illius mortiferis.

23 Si fuerit pro eo angelus loquens, unus de millibus, ut annuntiet hominis æquitatem:

24 Miserebitur ejus, & dicet: Libera eum, ut non descendat in corruptionem: inveni in quo ei propitier.

25 Consumpta est caro ejus a suppliciis, revertatur ad dies adolescentiæ suæ.

26 Deprecabitur Deum, & placabilis ei erit: & videbit faciem ejus in jubilo, & reddet homini justitiam suam.

27 Respiciet homines, & dicet: Peccavi, & vere deliqui, &, ut eram dignus, non recepi.

28 Liberavit animam suam ne pergeret in interitum, sed vivens lucem videret.

29 Ecce, hæc omnia operatur Deus tribus vicibus per singulos.

30 Ut revocet animas eorum a corruptione, & illuminet luce viventium.

31 Attende Job, & audi me: & tace, dum ego loquor.

32 Si autem habes quod loquaris, respondemihi, loquere: volo enim, te apparere justum.

33 Quod si non habes, audi me: tace, & docebo te sapientiam.

CAPUT XXXIV.

Eliu rursum ex verbis Job accusat eum blasphemiæ aliorumque criminum, æquitatem ostendens divini judicii, ejus quoque potentiæ & notitiæ cuncta subesse.

1 PRonuntians itaque Eliu, etiam hæc locutus est.

2 Audite sapientes verba mea, & eruditi auscultate me:

3 † Auris enim verba probat, & guttur escas gustu dijudicat. †*Supra* 12. 11.

4 Judicium eligamus nobis, & inter nos videamus quid sit melius.

5 Quia dixit Job: Justus sum, & Deus subvertit judicium meum.

6 In judicando enim me, mendacium est: violenta sagitta mea absque ullo peccato.

7 Quis est vir ut est Job, qui bibit subsannationem quasi aquam:

8 Qui graditur cum operantibus iniquitatem, & ambulat cum viris impiis?

9 Dixit enim: Non placebit vir Deo, etiam si cucurrerit cum eo.

10 Ideo viri corda ti audite me, absit a Deo impietas, & ab Omnipotente iniquitas.

11 Opus enim hominis reddet ei, & juxta vias singulorum restituet eis.

12 Vere enim Deus non condemnabit frustra, nec Omnipotens subvertet judicium.
13 Quem constituit alium super terram? aut quem posuit super orbem, quem fabricatus est?
14 Si direxerit ad eum cor suum, spiritum illius & flatum ad se trahet.
15 Deficiet omnis caro simul, & homo in cinerem revertetur.
16 Si habes ergo intellectum, audi quod dicitur, & ausculta vocem eloquii mei.
17 Numquid qui non amat judicium, sanari potest? & quomodo tu eum, qui justus est, in tantum condemnas?
18 Qui dicit regi, apostata: qui vocat duces impios:
19 † Qui non accipit personas principum: nec cognovit tyrannum, cum disceptaret contra pauperem: opus enim manuum ejus sunt universi.
20 Subito morientur, & in media nocte turbabuntur populi, & pertransibunt, & auferent violentum absque manu.
21 Oculi enim ejus super vias hominum, & omnes gressus eorum considerat.
22 Non sunt tenebræ, & non est umbra mortis, ut abscondantur ibi qui operantur iniquitatem.
23 Neque enim ultra in hominis potestate est, ut veniat ad Deum in judicium.
24 Conteret multos, & innumerabiles, & stare faciet alios pro eis.
25 Novit enim opera eorum: & idcirco inducet noctem, & conterentur.
26 Quasi impios percussit eos in loco videntium.
27 Qui quasi de industria recesserunt ab eo, & omnes vias ejus intelligere noluerunt.
28 Ut pervenire facerent ad eum clamorem egeni, & audiret vocem pauperum.
29 Ipso enim concedente pacem, quis est qui condemnet? ex quo absconderit vultum, quis est qui contempletur eum & super gentes & super omnes homines?
30 Qui regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi.
31 Quia ergo ego locutus sum ad Deum, te quoque non prohibebo.
32 Si erravi, tu doce me: si iniquitatem locutus sum, ultra non addam.
33 Numquid a te Deus expetit eam, quia displicuit tibi? tu enim cœpisti loqui, & non ego: quod si quid nosti melius, loquere.
34 Viri intelligentes loquantur mihi, & vir sapiens audiat me.
35 Job autem stulte locutus est, & verba illius non sonant disciplinam.
36 Pater mi, probetur Job usque ad finem: ne desinas ab homine iniquitatis.
37 Quia addit super peccata sua blasphemiam, inter nos interim constringatur: & tunc ad judicium provocet sermonibus suis Deum.

†*Deut.* 10. 17. 2. *Par.* 19. 7. *Sap.* 6. 8. *Eccli.* 35. 15. *Act.* 10. 34. *Rom.* 2. 11. *Gal.* 2. 6. *Ephes.* 6. 9. *Coloss.* 3. 25. 1. *Petr.* 1. 17.

CAPUT XXXV.

Eliu falsò colligens Job dixisse Deo non placere quod rectum est, ostendit non Deo, sed homini & pietatem prodesse, & impietatem obesse.

1 IGitur Eliu hæc rursum locutus est:
Numquid æqua tibi videtur tua cogitatio, ut diceres: Justior sum Deo?
3 Dixisti enim: Non tibi placet quod rectum est: vel quid tibi proderit, si ego peccavero?
4 Itaque ego respondebo sermonibus tuis, & amicis tuis tecum.
5 Suspice cœlum & intuere, & contempla re æthera quod altior te sit.
6 Si peccaveris, quid ei nocebis? & si multiplicatæ fuerint iniquitates tuæ, quid facies contra eum?
7 Porro si juste egeris, quid donabis ei, aut quid de manu tua accipiet?
8 Homini, qui similis tui est, nocebit impietas tua: & filium hominis adjuvabit justitia tua.
9 Propter multitudinem calumniatorum clamabunt: & ejulabunt propter vim brachii tyrannorum.
10 Et non dixit: Ubi est Deus, qui fecit me, qui dedit carmina in nocte?
11 Qui docet nos super jumenta terræ, & super volucres cœli erudit nos.
12 Ibi clamabunt, & non exaudiet, propter superbiam malorum.
13 Non ergo frustra audiet Deus, & Omnipotens causas singulorum intuebitur.
14 Etiam cum dixeris: Non considerat: judicare coram illo, & expecta eum.
15 Nunc enim non infert furorem suum, nec ulciscitur scelus valde.
16 Ergo Job frustra aperit os suum, & absque scientia verba multiplicat.

CAPUT XXXVI.

Eliu æquitatem divini judicii tuetur, qui percutit ut erudiat, loquitur ut ad se redeant: redeuntes a flagellis liberat; hortatur itaque Job ad resipiscentiam, promittens cuncta prospera.

1 ADdens quoque Eliu, hæc locutus est:
2 Sustine me paululum, & indicabo tibi: adhuc enim habeo quod pro Deo loquar.
3 Repetam scientiam meam a principio, & operatorem meum probabo justum.
4 Vere enim absque mendacio sermones mei, & perfecta scientia probabitur tibi.
5 Deus potentes non abjicit, cum & ipse sit potens.
6 Sed non salvat impios, & judicium pauperibus tribuit.
7 Non auferet a justo oculos suos, & reges in solio collocat in perpetuum, & illi eriguntur.
8 Et si fuerint in catenis, & vinciantur funibus paupertatis:
9 Indicabit eis opera eorum, & scelera eorum, quia violenti fuerunt.
10 Revelabit quoque aurem eorum, ut corripiat: & loquetur, ut revertantur ab iniquitate.
11 Si audierint & observaverint, complebunt dies suos in bono, & annos suos in gloria:
12 Si autem non audierint, transibunt per gladium, & consumentur in stultitia.
13 Simulatores & callidi provocant iram Dei, neque clamabunt cum vincti fuerint.
14 Morietur in tempestate anima eorum, & vita eorum inter effeminatos.
15 Eripiet de angustia sua pauperem, & revelabit in tribulatione aurem ejus.
16 Igitur salvabit te de ore anguste latissime, & non habente fundamentum subter se:

requies autem mensæ tuæ erit plena pinguedine.

17 Causa tua quasi impii judicata est, causam judiciumque recipies.

18 Non te ergo superet ira, ut aliquem opprimas: nec multitudo donorum inclinet te.

19 Depone magnitudinem tuam absque tribulatione, & omnes robustos fortitudine.

20 Ne protrahas noctem, ut ascendant populi pro eis.

21 Cave ne declines ad iniquitatem: hanc enim cœpisti sequi post miseriam.

22 Ecce, Deus excelsus in fortitudine sua, & nullus ei similis in legislatoribus.

23 Quis poterit scrutari vias ejus? aut quis potest ei dicere: Operatus es iniquitatem?

24 Memento quod ignores opus ejus, de quo cecinerunt viri.

25 Omnes homines vident eum, unusquisque intuetur procul.

26 Ecce, Deus magnus vincens scientiam nostram: numerus annorum ejus inæstimabilis.

27 Qui aufert stillas pluviæ, & effundit imbres ad instar gurgitum.

28 Qui de nubibus fluunt, quæ prætexunt cuncta desuper.

29 Si voluerit extendere nubes quasi tentorium suum,

30 Et fulgurare lumine suo desuper, cardines quoque maris operiet.

31 Per hæc enim judicat populos, & dat escas multis mortalibus.

32 In manibus abscondit lucem, & præcipit ei ut rursus adveniat.

33 Annuntiat de ea amico suo, quod possessio ejus sit, & ad eam possit ascendere.

CAPUT XXXVII.

Elius ex mirabilibus Dei operibus concludit Dei sapientiam, potentiam, ac justitiam & inscrutabile judicium ipsius: quibus vult Job detraxisse: unde monet Jobum, ut se nutui divino penitus subjiciat.

1 SUper hoc expavit cor meum, & emotum est de loco suo.

2 Audite auditionem in terrore vocis ejus, & sonum de ore illius procedentem.

3 Subter omnes cœlos ipse considerat, & lumen illius super terminos terræ.

4 Post eum rugiet sonitus, tonabit voce magnitudinis suæ; & non investigabitur, cum audita fuerit vox ejus.

5 Tonabit Deus in voce sua mirabiliter, qui facit magna & inscrutabilia.

6 Qui præcipit nivi ut descendat in terram, & hiemis pluviis, & imbri fortitudinis suæ.

7 Qui in manu omnium hominum signat, ut noverint singuli opera sua.

8 Ingredietur bestia latibulum, & in antro suo morabitur.

9 Ab interioribus egredietur tempestas, & ab Arcturo frigus:

10 Flante Deo concrescit gelu, & rursum latissimæ funduntur aquæ.

11 Frumentum desiderat nubes, & nubes spargunt lumen suum.

12 Quæ lustrant per circuitum, quocumque eas voluntas gubernantis duxerit, ad omne quod præceperit illis super faciem orbis terrarum:

13 Sive in una tribu, sive in terra sua, sive in quocumque loco misericordiæ suæ eas jusserit inveniri.

14 Ausculta hæc Job: sta, & considera mirabilia Dei.

15 Numquid scis quando præceperit Deus pluviis, ut ostenderent lucem nubium ejus?

16 Numquid nosti semitas nubium magnas, & perfectas scientias?

17 Nonne vestimenta tua calida sunt, cum perflata fuerit terra austro?

18 Tu forsitan cum eo fabricatus es cœlos, qui solidissimi quasi ære fusi sunt.

19 Ostende nobis quid dicamus illi: nos quippe involvimur tenebris.

20 Quis narrabit ei quæ loquor? etiam si locutus fuerit homo, devorabitur.

21 At nunc non vident lucem: subito aer cogetur in nubes, & ventus transiens fugabit eas.

22 Ab aquilone aurum venit, & ad Deum formidolosa laudatio.

23 Digne eum invenire non possumus: magnus fortitudine, & judicio, & justitia, & enarrari non potest.

24 Ideo timebunt eum viri, & non audebunt contemplari omnes qui sibi videntur esse sapientes.

CAPUT XXXVIII.

Deus ipse disputationi se interponit, & Eliu silere jusso, arguit Job, ostendens ex conditis a se operibus non posse illum divinam potentiam ac sapientiam comprehendere.

1 REspondens autem Dominus Job de turbine dixit:

2 Quis est iste involvens sententias sermonibus imperitis?

3 Accinge sicut vir lumbos tuos: interrogabo te, & responde mihi.

4 Ubi eras quando ponebam fundamenta terræ? indica mihi si habes intelligentiam.

5 Quis posuit mensuras ejus, si nosti? vel quis tetendit super eam lineam?

6 Super quo bases illius solidatæ sunt? aut quis demisit lapidem angularem ejus,

7 Cum me laudarent simul astra matutina, & jubilarent omnes filii Dei?

8 Quis conclusit ostiis mare, quando erumpebat quasi de vulva procedens:

9 Cum ponerem nubem vestimentum ejus, & caligine illud quasi pannis infantiæ obvolverem?

10 Circumdedi illud terminis meis, & posui vectem, & ostia;

11 Et dixi: Usque huc venies, & non procedes amplius, & hic confringes tumentes fluctus tuos.

12 Numquid post ortum tuum præcepisti diluculo, & ostendisti auroræ locum suum?

13 Et tenuisti concutiens extrema terræ, & excussisti impios ex ea?

14 Restituetur ut lutum signaculum, & stabit sicut vestimentum:

15 Auferetur ab impiis lux sua, & brachium excelsum confringetur.

16 Numquid ingressus es profunda maris, & in novissimis abyssi deambulasti?

17 Numquid apertæ sunt tibi portæ mortis, & ostia tenebrosa vidisti?

18 Numquid considerasti latitudinem terræ? indica mihi, si nosti, omnia,

19 In qua via lux habitet, & tenebrarum quis locus sit:
20 Ut ducas unumquodque ad terminos suos, & intelligas semitas domus ejus.
21 Sciebas tunc quod nasciturus esses? & numerum dierum tuorum noveras?
22 Numquid ingressus es thesauros nivis, aut thesauros grandinis aspexisti?
23 Quæ præparavi in tempus hostis, in diem pugnæ & belli?
24 Per quam viam spargitur lux, dividitur æstus super terram?
25 Quis dedit vehementissimo imbri cursum, & viam sonantis tonitrui,
26 Ut plueret super terram absque homine in deserto, ubi nullus mortalium commoratur,
27 Ut impleret inviam, & desolatam, & produceret herbas virentes?
28 Quis est pluviæ pater? vel quis genuit stillas roris?
29 De cujus utero egressa est glacies? & gelu de cœlo quis genuit?
30 In similitudinem lapidis aquæ durantur, & superficies abyssi constringitur.
31 Numquid conjungere valebis micantes stellas Plejadas, aut gyrum Arcturi poteris dissipare?
32 Numquid producis Luciferum in tempore suo, & Vesperum super filios terræ consurgere facis?
33 Numquid nosti ordinem cœli, & pones rationem ejus in terra?
34 Numquid elevabis in nebula vocem tuam, & impetus aquarum operiet te?
35 Numquid mittes fulgura, & ibunt, & revertentia dicent tibi: Adsumus?
36 Quis posuit in visceribus hominis sapientiam? vel quis dedit gallo intelligentiam?
37 Quis enarrabit cœlorum rationem, & concentum cœli quis dormire faciet?
38 Quando fundebatur pulvis in terra, & gleba compingebantur?
39 Numquid capies leænæ prædam, & animam catulorum ejus implebis,
40 Quando cubant in antris, & in speciebus insidiantur?
† *Psal.* 146. 9. 41 † Quis præparat corvo escam suam, quando pulli ejus clamant ad Deum, vagantes, eo quod non habeant cibos?

CAPUT XXXIX.

Deus ipsi Job ostendit mirabilia opera sua etiam ex ibicibus, onagro, rhinocerote, struthione, equo & aquila, arguens eum quod cum ipso contendere voluerit: quibus Job commotus agnoscit se temere locutum.

1 NUmquid nosti tempus partus ibicum in petris, vel parturientes cervas observasti?
2 Dinumerasti menses conceptus earum, & scisti tempus partus earum?
3 Incurvantur ad fœtum, & pariunt, & rugitus emittunt.
4 Separantur filii earum, & pergunt ad pastum: egrediuntur, & non revertuntur ad eas.
5 Quis dimisit onagrum liberum, & vincula ejus quis solvit?
6 Cui dedi in solitudine domum, & tabernacula ejus in terra salsuginis.
7 Contempsit multitudinem civitatis, clamorem exactoris non audit.
8 Circumspicit montes pascuæ suæ, & virentia quæque perquirit.
9 Numquid volet rhinoceros servire tibi, aut morabitur ad præsepe tuum?
10 Numquid alligabis rhinocerota ad arandum loro tuo? aut confringet glebas vallium post te?
11 Numquid fiduciam habebis in magna fortitudine ejus, & derelinques ei labores tuos?
12 Numquid credes illi quod sementem reddat tibi, & aream tuam congreget?
13 Penna struthionis similis est pennis herodii, & accipitris.
14 Quando derelinquit ova sua in terra, tu forsitan in pulvere calefacies ea?
15 Obliviscitur quod pes conculcet ea, aut bestia agri conterat.
16 Duratur ad filios suos quasi non sint sui, frustra laboravit nullo timore cogente.
17 Privavit enim eam Deus sapientia, nec dedit illi intelligentiam:
18 Cum tempus fuerit, in altum alas erigit: deridet equum & ascensorem ejus.
19 Numquid præbebis equo fortitudinem, aut circumdabis collo ejus hinnitum?
20 Numquid suscitabis eum quasi locustas? gloria narium ejus terror.
21 Terram ungula fodit, exultat audacter: in occursum pergit armatis.
22 Contempsit pavorem, nec cedit gladio.
23 Super ipsum sonabit pharetra, vibrabit hasta & clypeus.
24 Fervens & fremens sorbet terram, nec reputat tubæ sonare clangorem.
25 Ubi audierit buccinam, dicit: Vah, procul odoratur bellum, exhortationem ducum, & ululatus exercitus.
26 Numquid per sapientiam tuam plumescit accipiter, expandens alas suas ad austrum?
27 Numquid ad præceptum tuum elevabitur aquila, & in arduis ponet nidum suum:
28 In petris manet, & in præruptis silicibus commoratur, atque inaccessis rupibus.
29 Inde contemplatur escam, & de longe oculi ejus prospiciunt.
30 Pulli ejus lambent sanguinem: & ubicumque cadaver fuerit, statim adest.
31 Et adjecit Dominus, & locutus est ad Job:
32 Numquid qui contendit cum Deo, tam facile conquiescit? utique qui arguit Deum, debet respondere ei.
33 Respondens autem Job Domino, dixit:
34 Qui leviter locutus sum, respondere quid possum? manum meam ponam super os meum.
35 Unum locutus sum, quod utinam non dixissem, & alterum, quibus ultra non addam.

CAPUT XL.

Deus arguens Job quod visus sit justitiæ ipsius detraxisse, ostendit ei suam potentiam in Behemoth & Leviathan, silentium ei imponens.

1 REspondens autem Dominus Job de turbine, dixit.

2 Accinge sicut vir lumbos tuos: interrogabo te, & indica mihi.
3 Numquid irritum facies judicium meum: & condemnabis me, ut tu justificeris?
4 Et si habes brachium sicut Deus, & si voce simili tonas?
5 Circumda tibi decorem, & in sublime erigere, & esto gloriosus, & speciosis induere vestibus.
6 Disperge superbos in furore tuo, & respiciens omnem arrogantem humilia.
7 Respice cunctos superbos, & confunde eos, & contere impios in loco suo.
8 Absconde eos in pulvere simul, & facies eorum demerge in foveam:
9 Et ego confitebor quod salvare te possit dextera tua.
10 Ecce, Behemoth, quem feci tecum, fœnum quasi bos comedet:
11 Fortitudo ejus in lumbis ejus, & virtus illius in umbilico ventris ejus.
12 Stringit caudam suam quasi cedrum, nervi testiculorum ejus perplexi sunt.
13 Ossa ejus velut fistulæ æris, cartilago illius quasi laminæ ferreæ.
14 Ipse est principium viarum Dei, qui fecit eum, applicabit gladium ejus.
15 Huic montes herbas ferunt: omnes bestiæ agri ludent ibi.
16 Sub umbra dormit in secreto calami, & in locis humentibus.
17 Protegunt umbræ umbram ejus, circumdabunt eum salices torrentis.
18 Ecce, absorbebit fluvium, & non mirabitur: & habet fiduciam quod influat Jordanis in os ejus.
19 In oculis ejus quasi hamo capiet eum, & in sudibus perforabit nares ejus.
20 An extrahere poteris Leviathan hamo, & fune ligabis linguam ejus?
21 Numquid pones circulum in naribus ejus, aut armilla perforabis maxillam ejus?
22 Numquid multiplicabit ad te preces, aut loquetur tibi mollia?
23 Numquid feriet tecum pactum, & accipies eum servum sempiternum?
24 Numquid illudes ei quasi avi, aut ligabis eum ancillis tuis?
25 Concident eum amici, dividunt illum negotiatores?
26 Numquid implebis sagenas pelle ejus, & gurgustium piscium capite illius?
27 Pone super eum manum tuam: memento belli, nec ultra addas loqui.
28 Ecce, spes ejus frustrabitur eum, & videntibus cunctis præcipitabitur.

CAPUT XLI.

Malitia Behemoth explicatur fusius juxta illius membra, duritiam & superbiam.

1 NON quasi crudelis suscitabo eum: quis enim resistere potest vultui meo?
2 Quis ante dedit mihi, ut reddam ei? omnia quæ sub cœlo sunt, mea sunt.
3 Non parcam ei, & verbis potentibus, & ad deprecandum compositis.
4 Quis revelabit faciem indumenti ejus? & in medium oris ejus quis intrabit?
5 Portas vultus ejus quis aperiet? per gyrum dentium ejus formido.
6 Corpus illius quasi scuta fusilia, compactum squamis se prementibus.
7 Una uni conjungitur, & ne spiraculum quidem incedit per eas.
8 Una alteri adhærebit, & tenentes se nequaquam separabuntur.
9 Sternutatio ejus splendor ignis, & oculi ejus, ut palpebræ diluculi:
10 De ore ejus lampades procedunt, sicut tedæ ignis accensæ.
11 De naribus ejus procedit fumus, sicut ollæ succensæ atque ferventis.
12 Halitus ejus prunas ardere facit, & flamma de ore ejus egreditur.
13 In collo ejus morabitur fortitudo, & faciem ejus præcedit egestas.
14 Membra carnium ejus cohærentia sibi: mittet contra eum fulmina, & ad locum alium non ferentur.
15 Cor ejus indurabitur tamquam lapis, & stringetur quasi malleatoris incus.
16 Cum sublatus fuerit, timebunt angeli, & territi purgabuntur.
17 Cum apprehenderit eum gladius, subsistere non poterit neque hasta, neque thorax:
18 Reputabit enim quasi paleas ferrum, & quasi lignum putridum, æs.
19 Non fugabit eum vir sagittarius, in stipulam versi sunt ei lapides fundæ.
20 Quasi stipulam æstimabit malleum, & deridebit vibrantem hastam.
21 Sub ipso erunt radii solis, & sternet sibi aurum quasi lutum.
22 Fervescere faciet quasi ollam profundum mare, & ponet quasi cum unguenta bulliunt.
23 Post eum lucebit semita, æstimabit abyssum quasi senescentem.
24 Non est super terram potestas, quæ comparetur ei, qui factus est ut nullum timeret.
25 Omne sublime videt, ipse est rex super universos filios superbiæ.

CAPUT XLII.

Agnoscit Job se insipienter locutum, & a Domino præferrur amicis, ac pro illis orat: duplicia recipiens eorum quæ amiserat, tandemque plenus dierum in pace quievit.

1 RESpondens autem Job Domino, dixit:
2 Scio quia omnia potes, & nulla te latet cogitatio,
3 Quis est iste, qui celat consilium absque scientia? ideo insipienter locutus sum, & quæ ultra modum excederent scientiam meam.
4 Audi, & ego loquar: interrogabo te, & responde mihi.
5 Auditu auris audivi te, nunc autem oculus meus videt te.
6 Idcirco ipse me reprehendo, & ago pœnitentiam in favilla & cinere.
7 Postquam autem locutus est Dominus verba hæc ad Job, dixit ad Eliphaz Themanitem: Iratus est furor meus in te, & in duos amicos tuos, quoniam non estis locuti coram me rectum, sicut servus meus Job.
8 Sumite ergo vobis septem tauros, & septem arietes, & ite ad servum meum Job, & offerte holocaustum pro vobis: Job autem servus meus orabit pro vobis: faciem ejus suscipiam ut non vobis imputetur stultitia: neque enim locuti estis ad me recta, sicut servus meus Job.
9 Abierunt ergo, Eliphaz Themanites, &

Baldad Suhites, & Sophar Naamathites, & fecerunt ſicut locutus fuerat Dominus ad eos, & ſuſcepit Dominus faciem Job.

10 Dominus quoque convertit ſe ad pœnitentiam Job, cum oraret ille pro amicis ſuis. Et addidit Dominus omnia quæcumque fuerunt Job, duplicia.

11 Venerunt autem ad eum omnes fratres ſui, & univerſæ ſorores ſuæ, & cuncti qui noverant eum prius, & comederunt cum eo panem in domo ejus: & moverunt ſuper eum caput, & conſolati ſunt eum ſuper omni malo quod intulerat Dominus ſuper eum: & dederunt ei unuſquiſque ovem unam, & inaurem auream unam.

12 Dominus autem benedixit noviſſimis Job magis quam principio ejus. Et facta ſunt ei quatuordecim millia ovium, & ſex millia camelorum, & mille juga boum, & mille aſinæ.

13 Et fuerunt ei ſeptem filii, & tres filiæ.

14 Et vocavit nomen unius Diem, & nomen ſecundæ Caſſiam, & nomen tertiæ Cornuſtibii.

15 Non ſunt autem inventæ mulieres ſpecioſæ ſicut filiæ Job in univerſa terra: deditque eis pater ſuus hæreditatem inter fratres earum.

16 Vixit autem Job poſt hæc, centum quadraginta annis, & vidit filios ſuos, & filios filiorum ſuorum uſque ad quartam generationem, & mortuus eſt ſenex & plenus dierum.

LIBER PSALMORUM.

PSALMUS PRIMUS.

† Joſ. 1. 8. † Jer. 17. 8.

1 Beatus vir, qui non abiit in conſilio impiorum, & in via peccatorum non ſtetit, & in cathedra peſtilentiæ non ſedit:

2 † Sed in lege Domini voluntas ejus, & in lege ejus meditabitur die ac nocte.

3 † Et erit tamquam lignum, quod plantatum eſt ſecus decurſus aquarum, quod fructum ſuum dabit in tempore ſuo:

Et folium ejus non defluet: & omnia quæcumque faciet proſperabuntur.

4 Non ſic impii, non ſic: ſed tamquam pulvis, quem projicit ventus a facie terræ.

5 Ideo non reſurgent impii in judicio: neque peccatores in concilio juſtorum.

6 Quoniam novit Dominus viam juſtorum: & iter impiorum peribit.

PSALMUS II.

Act. 4. 25

1 Quare fremuerunt gentes, & populi meditati ſunt inania?

2 Aſtiterunt reges terræ, & principes convenerunt in unum, adverſus Dominum, & adverſus Chriſtum ejus.

3 Dirumpamus vincula eorum: & projiciamus a nobis jugum ipſorum.

4 Qui habitat in cœlis irridebit eos: & Dominus ſubſannabit eos.

5 Tunc loquetur ad eos in ira ſua, & in furore ſuo conturbabit eos.

6 Ego autem conſtitutus ſum rex ab eo ſuper Sion montem ſanctum ejus, prædicans præceptum ejus.

† Act. 13. 33. Hebr. 1. 5. & 5. 5.

7 † Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te.

8 Poſtula a me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ.

† Apoc. 2. 27. & 19. 15.

9 † Reges eos in virga ferrea, & tamquam vas figuli confringes eos.

10 Et nunc reges intelligite: erudimini qui judicatis terram.

11 Servite Domino in timore: & exultate ei cum tremore.

12 Apprehendite diſciplinam, ne quando irascatur Dominus, & pereatis de via juſta.

13 Cum exarſerit in brevi ira ejus, beati omnes, qui confidunt in eo.

1 Pſalmus David, cum fugeret a facie Abſalom filii ſui. (2. Reg. 15. 14.) III.

2 Domine quid multiplicati ſunt qui tribulant me? multi inſurgunt adverſum me.

3 Multi dicunt animæ meæ: Non eſt ſalus ipſi in Deo ejus.

4 Tu autem Domine ſuſceptor meus es, gloria mea, & exaltans caput meum.

5 Voce mea ad Dominum clamavi: & exaudivit me de monte ſancto ſuo.

6 Ego dormivi, & ſoporatus ſum: & exurrexi, quia Dominus ſuſcepit me.

7 Non timebo millia populi circumdantis me: exurge Domine, ſalvum me fac Deus meus.

8 Quoniam tu percuſſiſti omnes adverſantes mihi ſine cauſa: dentes peccatorum contriviſti.

9 Domini eſt ſalus; & ſuper populum tuum benedictio tua.

1 In finem in carminibus, Pſalmus David. IV.

1 Cum invocarem exaudivit me Deus juſtitiæ meæ: in tribulatione dilataſti mihi.

Miſerere mei, & exaudi orationem meam:

3 Filii hominum uſquequo gravi corde? ut quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium?

4 Et ſcitote quoniam mirificavit Dominus ſanctum ſuum: Dominus exaudiet me cum clamavero ad eum.

† Ephe. 4. 26.

5 † Iraſcimini, & nolite peccare: quæ dicitis in cordibus veſtris, in cubilibus veſtris compungimini.

6 Sacrificate sacrificium justitiæ, & sperate in Domino: multi dicunt: Quis ostendit nobis bona?

8 Signatum est super nos lumen vultus tui Domine: dedisti lætitiam in corde meo.

8 A fructu frumenti, vini, & olei sui, multiplicati sunt.

9 In pace in idipsum dormiam, & requiescam;

10 Quoniam tu Domine singulariter in spe constituisti me.

1 In finem pro ea, quæ hereditatem consequitur, Psalmus David. V.

2 VErba mea auribus percipe Domine, intellige clamorem meum.

3 Intende voci orationis meæ, rex meus & Deus meus.

4 Quoniam ad te orabo: Domine mane exaudies vocem meam.

5 Mane astabo tibi & videbo: quoniam non Deus volens iniquitatem tu es.

6 Neque habitabit juxta te malignus: neque permanebunt injusti ante oculos tuos.

7 Odisti omnes, qui operantur iniquitatem: perdes omnes, qui loquuntur mendacium.

Virum sanguinum & dolosum abominabitur Dominus:

8 Ego autem in multitudine misericordiæ tuæ, introibo in domum tuam: adorabo ad templum sanctum tuum in timore tuo.

9 Domine deduc me in justitia tua: propter inimicos meos dirige in conspectu tuo viam meam.

10 Quoniam non est in ore eorum veritas: cor eorum vanum est.

† *Infra* 13. 3. *Rom.* 3. 13. 11 † Sepulchrum patens est guttur eorum, linguis suis dolose agebant, judica illos Deus.

Decidant a cogitationibus suis, secundum multitudinem impietatum eorum expelle eos, quoniam irritaverunt te Domine.

12 Et lætentur omnes, qui sperant in te, in æternum exultabunt: & habitabis in eis.

Et gloriabuntur in te omnes, qui diligunt nomen tuum.

13 Quoniam tu benedices justo.

Domine, ut scuto bonæ voluntatis tuæ coronasti nos.

1 In finem in carminibus, Psalmus David, pro octava. VI.

2 DOmine, ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me.

3 Miserere mei Domine quoniam infirmus sum: sana me Domine quoniam conturbata sunt ossa mea.

4 Et anima mea turbata est valde: sed tu Domine usquequo?

5 Convertere Domine, & eripe animam meam: salvum me fac propter misericordiam tuam.

6 Quoniam non est in morte qui memor sit tui: in inferno autem quis confitebitur tibi?

7 Laboravi in gemitu meo, lavabo per singulas noctes lectum meum: lacrymis meis stratum meum rigabo.

† *Matt.* 7. 23. & 25. 41. *Luc.* 13. 27. 8 Turbatus est a furore oculus meus: inveteravi inter omnes inimicos meos.

9 † Discedite a me omnes qui operamini iniquitatem: quoniam exaudivit Dominus vocem fletus mei.

10 Exaudivit Dominus deprecationem meam, Dominus orationem meam suscepit.

11 Erubescant, & conturbentur vehementer omnes inimici mei: convertantur & erubescant valde veleciter.

1 Psalmus David, quem cantavit Domino pro verbis Chusi filii Jemini. (2. *Reg.* 16.) VII.

2 DOmine Deus meus in te speravi: salvum me fac ex omnibus persequentibus me, & libera me.

3 Ne quando rapiat ut leo animam meam, dum non est qui redimat, neque qui salvum faciat.

4 Domine Deus meus, si feci istud, si est iniquitas in manibus meis:

5 Si reddidi retribuentibus mihi mala, decidam merito ab inimicis meis inanis.

6 Persequatur inimicus animam meam, & comprehendat, & conculcet in terra vitam meam, & gloriam meam in pulverem deducat.

7 Exurge Domine in ira tua: & exaltare in finibus inimicorum meorum.

Et exurge Domine Deus meus in præcepto quod mandasti:

8 Et synagoga populorum circumdabit te.

Et propter hanc in altum regredere:

9 Dominus judicat populos.

Judica me Domine secundum justitiam meam, & secundum innocentiam meam super me.

10 Consumetur nequitia peccatorum, & diriges justum, † scrutans corda & renes Deus: † 1 *Par.* 28. 9. *Jerem.* 11. 20. & 17. 10. & 20. 12.

Justum

11 Adjutorium meum a Domino, qui salvos facit rectos corde.

12 Deus judex justus, fortis, & patiens: numquid irascitur per singulos dies?

13 Nisi conversi fueritis, gladium suum vibrabit: arcum suum tetendit, & paravit illum.

14 Et in eo paravit vasa mortis, sagittas suas ardentibus effecit.

15 † Ecce parturiit injustitiam: concepit dolorem, & peperit iniquitatem. † *Job* 15. 35. *Isa.* 59. 4.

16 Lacum aperuit, & effodit eum: & incidit in foveam, quam fecit.

17 Convertetur dolor ejus in caput ejus: & in verticem ipsius iniquitas ejus descendet.

18 Confitebor Domino secundum justitiam ejus: & psallam nomini Domini altissimi.

1 In finem pro torcularibus, Psalmus David. VIII.

2 DOmine Dominus noster, quam admirabile est nomen tuum in universa terra!

Quoniam elevata est magnificentia tua super cœlos.

3 Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem propter inimicos tuos, ut destruas inimicum & ultorem.

4 Quoniam videbo cœlos tuos, opera digitorum tuorum: lunam & stellas, quæ tu fundasti.

5 Quid est homo, quod memor es ejus? aut filius hominis, quoniam visitas eum?

6 † Minuisti eum paulo minus ab angelis, gloria & honore coronasti eum: † *Hebr.* 2. 7.

7 Et constituisti eum super opera manuum tuarum.

8 † Omnia subjecisti sub pedibus ejus, oves & boves universas: insuper & pecora campi;

9 Volucres cœli, & pisces maris, qui perambulant semitas maris.

10 Domine Dominus noster, quam admirabile est nomen tuum in universa terra!

† *Gen.* 1. 28. 1. *Cor.* 15. 26.

1 In finem pro occultis filii, Psalmus David. IX.

2 CONfitebor tibi Domine in toto corde meo: narrabo omnia mirabilia tua.

3 Lætabor & exultabo in te: psallam nomini tuo Altissime,

4 In convertendo inimicum meum retrorsum: infirmabuntur, & peribunt a facie tua.

5 Quoniam fecisti judicium meum & causam meam: sedisti super thronum qui judicas justitiam.

6 Increpasti gentes, & periit impius: nomen eorum delesti in æternum, & in sæculum sæculi.

7 Inimici defecerunt framæ in finem: & civitates eorum destruxisti:

Periit memoria eorum non sonitu:

8 Et Dominus in æternum permanet.

Paravit in judicio thronum suum:

9 Et ipse judicabit orbem terræ in æquitate, judicabit populos in justitia.

10 Et factus est Dominus refugium pauperi: adjutor in opportunitatibus, in tribulatione.

11 Et sperent in te qui noverunt nomen tuum: quoniam non dereliquisti quærentes te Domine.

12 Psallite Domino, qui habitat in Sion: annuntiate inter gentes studia ejus:

13 Quoniam requirens sanguinem eorum recordatus est: non est oblitus clamorem pauperum.

14 Miserere mei Domine: vide humilitatem meam de inimicis meis.

15 Qui exaltas me de portis mortis, ut annuntiem omnes laudationes tuas in portis filiæ Sion.

16 Exultabo in salutari tuo: infixæ sunt gentes in interitu, quem fecerunt.

In laqueo isto, quem absconderunt, comprehensus est pes eorum.

17 Cognoscetur Dominus judicia faciens: in operibus manuum suarum comprehensus est peccator.

18 Convertantur peccatores in infernum, omnes gentes quæ obliviscuntur Deum.

19 Quoniam non in finem oblivio erit pauperis: patientia pauperum non peribit in finem.

20 Exurge Domine, non confortetur homo: judicentur gentes in conspectu tuo.

21 Constitue Domine legislatorem super eos: ut sciant gentes quoniam homines sunt.

Psal. X. secundum Hebræos.

1 Ut quid Domine recessisti longe, despicis in opportunitatibus, in tribulatione?

2 Dum superbit impius, incenditur pauper: comprehenduntur in consiliis quibus cogitant.

3 Quoniam laudatur peccator in desideriis animæ suæ: & iniquus benedicitur.

4 Exacerbavit Dominum peccator, secundum multitudinem iræ suæ non quæret.

5 Non est Deus in conspectu ejus: inquinatæ sunt viæ illius in omni tempore.

Auferuntur judicia tua a facie ejus: omnium inimicorum suorum dominabitur.

6 Dixit enim in corde suo: Non movebor a generatione in generationem, sine malo.

7 † Cujus maledictione os plenum est, & amaritudine, & dolo: sub lingua ejus labor & dolor.

† *Infr.* 13. 3. *Rom.* 3. 14.

8 Sedet in insidiis cum divitibus in occultis, ut interficiat innocentem.

9 Oculi ejus in pauperem respiciunt: insidiatur in abscondito, quasi leo in spelunca sua.

Insidiatur ut rapiat pauperem: rapere pauperem dum attrahit eum.

10 In laqueo suo humiliabit eum, inclinabit se, & cadet cum dominatus fuerit pauperum.

11 Dixit enim in corde suo: Oblitus est Deus, avertit faciem suam ne videat in finem.

12 Exurge Domine Deus, exaltetur manus tua: ne obliviscaris pauperum.

13 Propter quid irritavit impius Deum? dixit enim in corde suo: Non requiret.

14 Vides, quoniam tu laborem & dolorem consideras: ut tradas eos in manus tuas.

Tibi derelictus est pauper: orphano tu eris adjutor.

15 Contere brachium peccatoris & maligni: quæretur peccatum illius, & non invenietur.

16 Dominus regnabit in æternum, & in sæculum sæculi: peribitis gentes de terra illius.

17 Desiderium pauperum exaudivit Dominus: præparationem cordis eorum audivit auris tua.

18 Judicare pupillo & humili, ut non apponat ultra magnificare se homo super terram.

1 In finem, Psalmus David. X.

2 IN Domino confido: quomodo dicitis animæ meæ: Transmigra in montem sicut passer?

3 Quoniam ecce peccatores intenderunt arcum, paraverunt sagittas suas in pharetra, ut sagittent in obscuro rectos corde.

4 Quoniam quæ perfecisti, destruxerunt: justus autem quid fecit?

5 † Dominus in templo sancto suo, Dominus in cœlo sedes ejus.

† *Hab.* 2. 20.

Oculi ejus in pauperem respiciunt: palpebræ ejus interrogant filios hominum.

6 Dominus interrogat justum & impium: qui autem diligit iniquitatem, odit animam suam.

7 Pluet super peccatores laqueos: ignis, & sulphur, & spiritus procellarum, pars calicis eorum.

8 Quoniam justus Dominus & justitias dilexit: æquitatem vidit vultus ejus.

1 In finem pro octava, Psalmus David. XI.

2 SAlvum me fac Domine, quoniam defecit sanctus: quoniam diminutæ sunt veritates a filiis hominum.

3 Vana locuti sunt unusquisque ad proximum suum: labia dolosa, in corde & corde locuti sunt.

4 Disperdat Dominus universa labia dolosa, & linguam magniloquam.

5 Qui dixerunt: Linguam noſtram magnificabimus, labia noſtra a nobis ſunt, quis noſter Dominus eſt?

6 Propter miſeriam inopum, & gemitum pauperum nunc exurgam, dicit Dominus.

Ponam in ſalutari: fiducialiter agam in eo.

† Prov. 30. 5. 7 † Eloquia Domini, eloquia caſta: argentum igne examinatum, probatum terræ, purgatum ſeptuplum.

8 Tu Domine ſervabis nos: & cuſtodies nos a generatione hac in æternum.

9 In circuitu impii ambulant: ſecundum altitudinem tuam multiplicaſti filios hominum.

1 In finem, Pſalmus David. XII.

USquequo Domine obliviſceris me in finem? Uſquequo avertis faciem tuam a me?

2 Quamdiu ponam conſilia in anima mea, dolorem in corde meo per diem?

3 Uſquequo exaltabitur inimicus meus ſuper me?

4 Reſpice, & exaudi me Domine Deus meus.

Illumina oculos meos ne unquam obdormiam in morte:

5 Ne quando dicat inimicus meus: Prævalui adverſus eum.

Qui tribulant me, exultabunt ſi motus fuero:

6 Ego autem in miſericordia tua ſperavi.

Exultabit cor meum in ſalutari tuo: cantabo Domino qui bona tribuit mihi: & pſallam nomini Domini altiſſimi.

1 In finem, Pſalmus David. XIII.

DIxit inſipiens in corde ſuo: Non eſt Deus.

Corrupti ſunt, & abominabiles facti ſunt in ſtudiis ſuis: non eſt qui faciat bonum, non eſt uſque ad unum.

2 Dominus de cœlo proſpexit ſuper filios hominum, ut videat ſi eſt intelligens, aut requirens Deum.

3 Omnes declinaverunt, ſimul inutiles facti ſunt: non eſt qui faciat bonum, non eſt uſque ad unum.

Sepulchrum patens eſt guttur eorum: linguis ſuis doloſe agebant, venenum aſpidum ſub labiis eorum.

Quorum os maledictione & amaritudine plenum eſt: veloces pedes eorum ad effundendum ſanguinem.

Contritio & infelicitas in viis eorum, & viam pacis non cognoverunt: non eſt timor Dei ante oculos eorum.

4 Nonne cognoſcent omnes qui operantur iniquitatem, qui devorant plebem meam ſicut eſcam panis?

5 Dominum non invocaverunt, illic trepidaverunt timore, ubi non erat timor.

6 Quoniam Dominus in generatione juſta eſt, conſilium inopis confudiſtis: quoniam Dominus ſpes ejus eſt.

7 Quis dabit ex Sion ſalutare Iſrael? cum averterit Dominus captivitatem plebis ſuæ, exultabit Jacob, & lætabitur Iſrael.

1 Pſalmus David. XIV.

DOmine quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis requieſcet in monte ſancto tuo?

2 Qui ingreditur ſine macula, & operatur juſtitiam:

3 Qui loquitur veritatem in corde ſuo, qui non egit dolum in lingua ſua:

Nec fecit proximo ſuo malum, & opprobrium non accepit adverſus proximos ſuos.

4 Ad nihilum deductus eſt in conſpectu ejus malignus; timentes autem Dominum glorificat:

Qui jurat proximo ſuo, & non decipit,

5 Qui pecuniam ſuam non dedit ad uſuram, & munera ſuper innocentem non accepit.

Qui facit hæc, non movebitur in æternum.

1 Tituli inſcriptio ipſi David. XV.

COnſerva me Domine, quoniam ſperavi in te.

2 Dixi Domino: Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges.

3 Sanctis, qui ſunt in terra ejus, mirificavit omnes voluntates meas in eis.

4 Multiplicatæ ſunt infirmitates eorum: poſtea acceleraverunt.

Non congregabo conventicula eorum de ſanguinibus: nec memor ero nominum eorum per labia mea.

5 Dominus pars hereditatis meæ, & calicis mei: tu es, qui reſtitues hæreditatem meam mihi.

6 Funes ceciderunt mihi in præclaris, etenim hereditas mea præclara eſt mihi.

7 Benedicam Dominum, qui tribuit mihi intellectum: inſuper & uſque ad noctem increpuerunt me renes mei.

† Act. 2. 25. 8 † Providebam Dominum in conſpectu meo ſemper: quoniam a dextris eſt mihi, ne commovear.

9 Propter hoc lætatum eſt cor meum, & exultavit lingua mea: inſuper & caro mea requieſcet in ſpe.

† Act. 2. 31. & 13. 35. 10 † Quoniam non derelinques animam meam in inferno: nec dabis ſanctum tuum videre corruptionem.

11 Notas mihi feciſti vias vitæ, adimplebis me lætitia cum vultu tuo: delectationes in dextera tua uſque in finem.

1 Oratio David. XVI.

EXaudi Domine juſtitiam meam: intende deprecationem meam.

Auribus percipe orationem meam, non in labiis doloſis.

2 De vultu tuo judicium meum prodeat: oculi tui videant æquitates.

3 Probaſti cor meum, & viſitaſti nocte: igne me examinaſti, & non eſt inventa in me iniquitas.

4 Ut non loquatur os meum opera hominum: propter verba labiorum tuorum ego cuſtodivi vias duras.

5 Perfice greſſus meos in ſemitis tuis: ut non moveantur veſtigia mea.

6 Ego clamavi, quoniam exaudiſti me Deus: inclina aurem tuam mihi, & exaudi verba mea.

7 Mirifica miſericordias tuas, qui ſalvos facis ſperantes in te.

8 A reſiſtentibus dexteræ tuæ cuſtodi me, ut pupillam oculi.

Sub umbra alarum tuarum protege me:

9 A facie impiorum qui me afflixerunt.
Inimici mei animam meam circumdederunt,
10 Adipem ſuum concluſerunt: os eorum locutum eſt ſuperbiam.
11 Projicientes me nunc circumdederunt me: oculos ſuos ſtatuerunt declinare in terram.
12 Suſceperunt me ſicut leo paratus ad prædam: & ſicut catulus leonis habitans in abditis:
13 Exurge Domine, præveni eum, & ſupplanta eum: eripe animam meam ab impio, frameam tuam
14 Ab inimicis manus tuæ.
Domine a paucis de terra divide eos in vita eorum: de abſconditis tuis adimpletus eſt venter eorum.
Saturati ſunt filiis: & dimiſerunt reliquias ſuas parvulis ſuis.
15 Ego autem in juſtitia apparebo conſpectui tuo: ſatiabor cum apparuerit gloria tua.

1 *In finem puero Domini David, qui locutus eſt Domino verba cantici hujus, in die, qua eripuit eum Dominus de manu omnium inimicorum ejus, & de manu Saul, & dixit:* (2. *Reg.* 22. 2.) XVII.

2 Diligam te Domine fortitudo mea:
3 Dominus firmamentum meum, & refugium meum, & liberator meus.
Heb. 13. † Deus meus adjutor meus, & ſperabo in eum.
Protector meus, & cornu ſalutis meæ, & ſuſceptor meus.
4 Laudans invocabo Dominum: & ab inimicis meis ſalvus ero.
5 Circumdederunt me dolores mortis: & torrentes iniquitatis conturbaverunt me.
6 Dolores inferni circumdederunt me: præoccupaverunt me laquei mortis.
7 In tribulatione mea invocavi Dominum, & ad Deum meum clamavi:
Et exaudivit de templo ſancto ſuo vocem meam: & clamor meus in conſpectu ejus, introivit in aures ejus.
8 Commota eſt, & contremuit terra: fundamenta montium conturbata ſunt, & commota ſunt, quoniam iratus eſt eis.
9 Aſcendit fumus in ira ejus: & ignis a facie ejus exarſit: carbones ſuccenſi ſunt ab eo.
10 Inclinavit cœlos, & deſcendit: & caligo ſub pedibus ejus.
11 Et aſcendit ſuper cherubim, & volavit: volavit ſuper pennas ventorum.
12 Et poſuit tenebras latibulum ſuum: In circuitu ejus tabernaculum ejus: tenebroſa aqua in nubibus aeris.
13 Præ fulgore in conſpectu ejus nubes tranſierunt, grando, & carbones ignis.
14 Et intonuit de cœlo Dominus, & Altiſſimus dedit vocem ſuam: grando & carbones ignis.
15 Et miſit ſagittas ſuas, & diſſipavit eos: fulgura multiplicavit, & conturbavit eos.
16 Et apparuerunt fontes aquarum, & revelata ſunt fundamenta orbis terrarum:
Ab increpatione tua Domine, ab inſpiratione ſpiritus iræ tuæ.
17 Miſit de ſummo, & accepit me: & aſſumpſit me de aquis multis.
18 Eripuit me de inimicis meis fortiſſimis, & ab his qui oderunt me: quoniam confortati ſunt ſuper me.
19 Prævenerunt me in die afflictionis meæ: & factus eſt Dominus protector meus.
20 Et eduxit me in latitudinem: ſalvum me fecit, quoniam voluit me.
21 Et retribuet mihi Dominus ſecundum juſtitiam meam: & ſecundum puritatem manuum mearum retribuet mihi.
22 Quia cuſtodivi vias Domini, nec impie geſſi a Deo meo.
23 Quoniam omnia judicia ejus in conſpectu meo: & juſtitias ejus non repuli a me.
24 Et ero immaculatus cum eo: & obſervabo me ab iniquitate mea.
25 Et retribuet mihi Dominus ſecundum juſtitiam meam: & ſecundum puritatem manuum mearum in conſpectu oculorum ejus.
26 Cum ſancto ſanctus eris, & cum viro innocente innocens eris:
27 Et cum electo electus eris: & cum perverſo perverteris.
28 Quoniam tu populum humilem ſalvum facies: & oculos ſuperborum humiliabis.
29 Quoniam tu illumina lucernam meam Domine, Deus meus illuminas tenebras meas.
30 Quoniam in te eripiar a tentatione, & in Deo meo tranſgrediar murum.
31 Deus meus impolluta via ejus: eloquia Domini igne examinata: protector eſt omnium ſperantium in ſe.
32 Quoniam quis Deus præter Dominum? aut quis Deus præter Deum noſtrum?
33 Deus qui præcinxit me virtute: & poſuit immaculatam viam meam.
34 † Qui perfecit pedes meos tamquam cervorum, & ſuper excelſa ſtatuens me. †2*Reg.* 22. 34.
35 † Qui docet manus meas ad prælium: & poſuiſti, ut arcum æreum, brachia mea. †2*Reg.* 22. 35.
36 Et dediſti mihi protectionem ſalutis tuæ: & dextera tua ſuſcepit me.
Et diſciplina tua correxit me in finem: & diſciplina tua ipſa me docebit.
37 Dilataſti greſſus meos ſubtus me: & non ſunt infirmata veſtigia mea.
38 Perſequar inimicos meos, & comprehendam illos: & non convertar donec deficiant.
39 Confringam illos, nec poterunt ſtare: cadent ſubtus pedes meos.
40 Et præcinxiſti me virtute ad bellum: & ſupplantaſti inſurgentes in me ſubtus me.
41 Et inimicos meos dediſti mihi dorſum, & odientes me diſperdidiſti.
42 Clamaverunt, nec erat qui ſalvos faceret, ad Dominum: nec exaudivit eos:
43 Et comminuam eos, ut pulverem ante faciem venti: ut lutum platearum delebo eos:
44 Eripies me de contradictionibus populi: conſtitues me in caput gentium.
45 Populus, quem non cognovi, ſervivit mihi: in auditu auris obedivit mihi.
46 Filii alieni mentiti ſunt mihi: filii alieni inveterati ſunt, & claudicaverunt a ſemitis ſuis.
47 Vivit Dominus, & benedictus Deus meus, & exaltetur Deus ſalutis meæ.
48 Deus, qui das vindictas mihi, & ſubdis populos ſub me, liberator meus de inimicis meis iracundis.
49 Et ab inſurgentibus in me exaltabis me: a viro iniquo eripies me.
50 † Propterea confitebor tibi in nationibus Domine: & nomini tuo pſalmum dicam. †2*Reg.* 25. 50. *Rom.* 15. 9.
51 Magnificans ſalutes regis ejus, & faciens miſericordiam chriſto ſuo David, & ſemini ejus uſque in ſæculum.

1 In finem, Pſalmus David. XVIII.

2 CÆli enarrant gloriam Dei, & opera manuum ejus annuntiat firmamentum.
3 Dies diei eructat verbum, & nox nocti indicat ſcientiam.
4 Non ſunt loquelæ, neque ſermones, quorum non audiantur voces eorum.
† Rom. 10. 18. 5 † In omnem terram exivit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.
6 In ſole poſuit tabernaculum ſuum: † & ipſe tamquam ſponſus procedens de thalamo ſuo:
Exultavit ut gigas ad currendam viam,
7 A ſummo cœlo egreſſio ejus:
Et occurſus ejus uſque ad ſummum ejus: nec eſt qui ſe abſcondat a calore ejus.
8 Lex Domini immaculata convertens animas: teſtimonium Domini fidele, ſapientiam præſtans parvulis.
9 Juſtitiæ Domini rectæ, lætificantes corda: præceptum Domini lucidum, illuminans oculos.
10 Timor Domini ſanctus, permanens in ſæculum ſæculi: judicia Domini vera, juſtificata in ſemetipſa.
11 Deſiderabilia ſuper aurum & lapidem pretioſum multum: & dulciora ſuper mel & favum.
12 Etenim ſervus tuus cuſtodit ea, in cuſtodiendis illis retributio multa.
13 Delicta quis intelligit? ab occultis meis munda me:
14 Et ab alienis parce ſervo tuo.
Si mei non fuerint dominati, tunc immaculatus ero: & emundabor a delicto maximo.
15 Et erunt ut complaceant eloquia oris mei: & meditatio cordis mei in conſpectu tuo, ſemper.
Domine adjutor meus, & redemptor meus.

1 In finem, Pſalmus David. XIX.

2 EXaudiat te Dominus in die tribulationis: protegat te nomen Dei Jacob.
3 Mittat tibi auxilium de ſancto: & de Sion tueatur te.
4 Memor ſit omnis ſacrificii tui, & holocauſtum tuum pingue fiat.
5 Tribuat tibi ſecundum cor tuum: & omne conſilium tuum confirmet.
6 Lætabimur in ſalutari tuo, & in nomine Dei noſtri magnificabimur.
7 Impleat Dominus omnes petitiones tuas: nunc cognovi quoniam ſalvum fecit Dominus CHRISTUM ſuum.
Exaudiet illum de cœlo ſancto ſuo: in potentatibus ſalus dexteræ ejus.
8 Hi in curribus, & hi in equis: nos autem in nomine Domini Dei noſtri invocabimus.
9 Ipſi obligati ſunt, & ceciderunt: nos autem ſurreximus & erecti ſumus.
10 Domine ſalvum fac regem: & exaudi nos in die, qua invocaverimus te.

1 In finem, Pſalmus David. XX.

2 DOmine in virtute tua lætabitur rex: & ſuper ſalutare tuum exultabit vehementer.
3 Deſiderium cordis ejus tribuiſti ei: & voluntate labiorum ejus non fraudaſti eum.
4 Quoniam prævenisti eum in benedictionibus dulcedinis. poſuiſti in capite ejus coronam de lapide pretioſo.
5 Vitam petiit a te: & tribuiſti ei longitudinem dierum in ſæculum, & in ſæculum ſæculi.
6 Magna eſt gloria ejus in ſalutari tuo: gloriam & magnum decorem impones ſuper eum.
7 Quoniam dabis eum in benedictionem in ſæculum ſæculi: lætificabis eum in gaudio cum vultu tuo.
8 Quoniam rex ſperat in Domino: & in miſericordia altiſſimi non commovebitur.
9 Inveniatur manus tua omnibus inimicis tuis: dextera tua inveniat omnes, qui te oderunt.
10 Pones eos ut clibanum ignis in tempore vultus tui: Domine in ira ſua conturbabit eos, & devorabit eos ignis.
11 Fructum eorum de terra perdes: & ſemen eorum a filiis hominum.
12 Quoniam declinaverunt in te mala: cogitaverunt conſilia, quæ non potuerunt ſtabilire.
13 Quoniam pones eos dorſum: in reliquiis tuis præparabis vultum eorum.
14 Exaltare Domine in virtute tua: cantabimus & pſallemus virtutes tuas.

1 In finem pro ſuſceptione matutina, Pſalmus David. XXI.

Matth. 27. 46. Marc. 15. 34. 2 DEus Deus meus reſpice in me: quare me dereliquiſti? longe a ſalute mea verba delictorum meorum.
3 Deus meus clamabo per diem, & non exaudies: & nocte, & non ad inſipientiam mihi.
4 Tu autem in ſancto habitas, Laus Iſrael.
5 In te ſperaverunt patres noſtri: ſperaverunt, & liberaſti eos.
6 Ad te clamaverunt, & ſalvi facti ſunt: in te ſperaverunt, & non ſunt confuſi.
7 Ego autem ſum vermis, & non homo; opprobrium hominum, & abjectio plebis.
† Matt. 27. 39. Marc. 15. 29. † Matt. 27. 43. 8 † Omnes videntes me, deriſerunt me: locuti ſunt labiis, & moverunt caput.
9 † Speravit in Domino, eripiat enim: ſalvum faciat eum, quoniam vult eum.
10 Quoniam tu es, qui extraxiſti me de ventre: ſpes mea ab uberibus matris meæ.
11 In te projectus ſum ex utero: de ventre matris meæ Deus meus es tu,
12 Ne diſceſſeris a me.
Quoniam tribulatio proxima eſt: quoniam non eſt qui adjuvet.
13 Circumdederunt me vituli multi: tauri pingues obſederunt me.
14 Aperuerunt ſuper me os ſuum, ſicut leo rapiens & rugiens.
15 Sicut aqua effuſus ſum: & diſperſa ſunt omnia oſſa mea.
Factum eſt cor meum tamquam cera liqueſcens in medio ventris mei.
16 Aruit tamquam teſta virtus mea, & lingua mea adhæſit faucibus meis: & in pulvere mortis deduxiſti me.
17 Quoniam circumdederunt me canes multi: concilium malignantium obſedit me.
Foderunt manus meas & pedes meos:
18 Dinumeraverunt omnia oſſa mea.
Ipſi vero conſideraverunt & inſpexerunt me:
† Matt. 27. 35. Joann. 19. 23. 24. 19 † Diviſerunt ſibi veſtimenta mea, & ſuper veſtem meam miſerunt ſortem.
20 Tu autem Domine ne elongaveris auxilium tuum a me: ad defenſionem meam conſpice.

21 Erue

21 Erue a framea Deus animam meam: & de manu canis unicam meam.
22 Salva me ex ore leonis: & a cornibus unicornium humilitatem meam.
† Hebr. 2. 12. 23 † Narrabo nomen tuum fratribus meis: in medio eccleſiæ laudabo te.
24 Qui timetis Dominum laudate eum: univerſum ſemen Jacob glorificate eum.
25 Timeat eum omne ſemen Iſrael: quoniam non ſprevit, neque deſperavit deprecationem inopis.
Nec avertit faciem ſuam a me: & cum clamarem ad eum exaudivit me.
26 Apud te laus mea in eccleſia magna: vota mea reddam in conſpectu timentium eum.
27 Edent pauperes, & ſaturabuntur: & laudabunt Dominum qui requirunt eum: vivent corda eorum in ſæculum ſæculi.
28 Reminiſcentur & convertentur ad Dominum univerſi fines terræ:
Et adorabunt in conſpectu ejus univerſæ familiæ gentium.
29 Quoniam Domini eſt regnum: & ipſe dominabitur gentium.
30 Manducaverunt & adoraverunt omnes pingues terræ: in conſpectu ejus cadent omnes qui deſcendunt in terram.
31 Et anima mea illi vivet: & ſemen meum ſerviet ipſi.
32 Annuntiabitur Domino generatio venturа: & annuntiabunt cœli juſtitiam ejus populo qui naſcetur, quem fecit Dominus.

1 Pſalmus David. XXII.

Iſa. 40. 11. Jer. 23. 2. Ezech. 34. 11. 23. 1. Petr. 2. 25. & 5. 4. DOminus regit me, & nihil mihi deerit.
2 In loco paſcuæ ibi me collocavit.
Super aquam refectionis educavit me:
3 Animam meam convertit.
Deduxit me ſuper ſemitas juſtitiæ, propter nomen ſuum.
4 Nam & ſi ambulavero in medio umbræ mortis, non timebo mala: quoniam tu mecum es.
Virga tua, & baculus tuus, ipſa me conſolata ſunt.
5 Paſti in conſpectu meo menſam, adverſus eos qui tribulant me.
Impinguaſti in oleo caput meum: & calix meus inebrians quam præclarus eſt!
6 Et miſericordia tua ſubſequetur me omnibus diebus vitæ meæ.
Et ut habitem in domo Domini, in longitudinem dierum.

1 Prima ſabbati, Pſalmus David. XXIII.

Pſ. 49. 12. 1. Cor. 10. 26. DOmini eſt terra, & plenitudo ejus: orbis terrarum, & univerſi qui habitant in eo.
2 Quia ipſe ſuper maria fundavit eum: & ſuper flumina præparavit eum.
3 Quis aſcendet in montem Domini? aut quis ſtabit in loco ſancto ejus?
4 Innocens manibus & mundo corde, qui non accepit in vano animam ſuam, nec juravit in dolo proximo ſuo.
5 Hic accipiet benedictionem a Domino & miſericordiam a Deo ſalutari ſuo.
6 Hæc eſt generatio quærentium eum, quærentium faciem Dei Jacob.
7 Attollite portas principes veſtras, & elevamini portæ æternales, & introibit rex gloriæ.
8 Quis eſt iſte rex gloriæ? Dominus fortis & potens Dominus potens in prælio.
9 Attollite portas principes veſtras, & elevamini portæ æternales: & introibit rex gloriæ.
10 Quis eſt iſte rex gloriæ? Dominus virtutum, ipſe eſt rex gloriæ.

1 In finem, Pſalmus David. XXIV.

AD te Domine levavi animam meam:
2 Deus meus in te confido, non erubeſcam:
3 Neque irrideant me inimici mei: etenim univerſi, qui ſuſtinent te, non confundentur.
4 Confundantur omnes iniqua agentes ſupervacue.
Vias tuas Domine demonſtra mihi: & ſemitas tuas edoce me.
5 Dirige me in veritate tua, & doce me: quia tu es Deus ſalvator meus, & te ſuſtinui tota die.
6 Reminiſcere miſerationum tuarum Domine, & miſericordiarum tuarum, quæ a ſæculo ſunt.
7 Delicta juventutis meæ, & ignorantias meas ne memineris.
Secundum miſericordiam tuam memento mei tu: propter bonitatem tuam Domine.
8 Dulcis & rectus Dominus: propter hoc legem dabit delinquentibus in via.
9 Diriget manſuetos in judicio: docebit mites vias ſuas.
10 Univerſæ viæ Domini, miſericordia & veritas, requirentibus teſtamentum ejus & teſtimonia ejus.
11 Propter nomen tuum Domine propitiaberis peccato meo: multum eſt enim.
12 Quis eſt homo qui timet Dominum? legem ſtatuit ei in via, quam elegit.
13 Anima ejus in bonis demorabitur: & ſemen ejus hæreditabit terram.
14 Firmamentum eſt Dominus timentibus eum: & teſtamentum ipſius ut manifeſtetur illis.
15 Oculi mei ſemper ad Dominum: quoniam ipſe evellet de laqueo pedes meos.
16 Reſpice in me, & miſerere mei: quia unicus & pauper ſum ego.
17 Tribulationes cordis mei multiplicatæ ſunt: de neceſſitatibus meis erue me.
18 Vide humilitatem meam, & laborem meum: & dimitte univerſa delicta mea.
19 Reſpice inimicos meos quoniam multiplicati ſunt, & † odio iniquo oderunt me. † Joan. 15. 25.
20 Cuſtodi animam meam, & erue me; non erubeſcam quoniam ſperavi in te.
21 Innocentes & recti adhæſerunt mihi: quia ſuſtinui te.
22 Libera Deus Iſrael, ex omnibus tribulationibus ſuis.

1 In finem, Pſalmus David. XXV.

JUdica me Domine, quoniam ego in innocentia mea ingreſſus ſum: & in Domino ſperans non infirmabor.
2 Proba me Domine, & tenta me: ure renes meos & cor meum.
3 Quoniam miſericordia tua ante oculos meos eſt: & complacui in veritate tua.

4 Non sedi cum concilio vanitatis: & cum iniqua gerentibus non introibo.

5 Odivi ecclesiam malignantium: & cum impiis non sedebo.

6 Lavabo inter innocentes manus meas: & circumdabo altare tuum Domine:

7 Ut audiam vocem laudis: & enarrem universa mirabilia tua.

8 Domine dilexi decorem domus tuæ, & locum habitationis gloriæ tuæ.

9 Ne perdas cum impiis Deus animam meam, & cum viris sanguinum vitam meam.

10 In quorum manibus iniquitates sunt: dextera eorum repleta est muneribus.

11 Ego autem in innocentia mea ingressus sum: redime me, & miserere mei.

12 Pes meus stetit in directo: in Ecclesiis benedicam te Domine.

1 Psalmus David priusquam liniretur.

XXVI.

DOminus illuminatio mea, & salus mea, quem timebo?

Dominus protector vitæ meæ, a quo trepidabo?

2 Dum appropiant super me nocentes, ut edant carnes meas:

Qui tribulant me inimici mei, ipsi infirmati sunt & ceciderunt.

3 Si consistant adversum me castra, non timebit cor meum.

Si exurgat adversum me prælium, in hoc ego sperabo.

4 Unam petii a Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ:

Ut videam voluptatem Domini, & visitem templum ejus.

5 Quoniam abscondit me in tabernaculo suo: in die malorum protexit me in abscondito tabernaculi sui.

6 In petra exaltavit me: & nunc exaltavit caput meum super inimicos meos.

Circuivi, & immolavi in tabernaculo ejus hostiam vociferationis: cantabo, & psalmum dicam Domino.

7 Exaudi Domine vocem meam, qua clamavi ad te: miserere mei, & exaudi me.

8 Tibi dixit cor meum, exquisivit te facies mea: faciem tuam Domine requiram.

9 Ne avertas faciem tuam a me: ne declines in ira a servo tuo.

Adjutor meus esto: ne derelinquas me, neque despicias me Deus salutaris meus.

10 Quoniam pater meus, & mater mea, dereliquerunt me: Dominus autem assumpsit me.

11 Legem pone mihi Domine in via tua: & dirige me in semitam rectam propter inimicos meos.

12 Ne tradideris me in animas tribulantium me: quoniam insurrexerunt in me testes iniqui, & mentita est iniquitas sibi.

13 Credo videre bona Domini in terra viventium.

14 Expecta Dominum, viriliter age: & confortetur cor tuum, & sustine Dominum.

Psalmus ipsi David. XXVII.

1 AD te Domine clamabo, Deus meus ne sileas a me: ne quando taceas a me, & assimilabor descendentibus in lacum.

2 Exaudi Domine vocem deprecationis meæ dum oro ad te: dum extollo manus meas ad templum sanctum tuum.

3 Ne simul trahas me cum peccatoribus: & cum operantibus iniquitatem ne perdas me.

Qui loquuntur pacem cum proximo suo, mala autem in cordibus eorum.

4 Da illis secundum opera eorum, & secundum nequitiam adinventionum ipsorum.

Secundum opera manuum eorum tribue illis: redde retributionem eorum ipsis.

5 Quoniam non intellexerunt opera Domini, & in opera manuum ejus destrues illos, & non ædificabis eos.

6 Benedictus Dominus: quoniam exaudivit vocem deprecationis meæ.

7 Dominus adjutor meus, & protector meus in ipso speravit cor meum, & adjutus sum.

Et refloruit caro mea: & ex voluntate mea confitebor ei.

8 Dominus fortitudo plebis suæ: & protector salvationum christi sui est.

9 Salvum fac populum tuum Domine, & benedic hæreditati tuæ: & rege eos, & extolle illos usque in æternum.

Psalmus David,

1 In consummatione tabernaculi. XXVIII.

AFferte Domino filii Dei: afferte Domino filios arietum.

2 Afferte Domino gloriam & honorem, afferte Domino gloriam nomini ejus: adorate Dominum in atrio sancto ejus.

3 Vox Domini super aquas, Deus majestatis intonuit: Dominus super aquas multas.

4 Vox Domini in virtute: vox Domini in magnificentia.

5 Vox Domini confringentis cedros: & confringet Dominus cedros Libani:

6 Et comminuet eas tamquam vitulum Libani: & dilectus quemadmodum filius unicornium.

7 Vox Domini intercidentis flammam ignis:

8 Vox Domini concutientis desertum: & commovebit Dominus desertum Cades.

9 Vox Domini præparantis cervos, & revelabit condensa: & in templo ejus omnes dicent gloriam.

10 Dominus diluvium inhabitare fecit: & sedebit Dominus rex in æternum.

11 Dominus virtutem populo suo dabit: Dominus benedicet populo suo in pace.

Psalmus Cantici

1 In dedicatione domus David. XXIX.

2 EXaltabo te Domine quoniam suscepisti me: nec delectasti inimicos meos super me.

3 Domine Deus meus clamavi ad te, & sanasti me.

4 Domine eduxisti ab inferno animam meam: salvasti me a descendentibus in lacum.

5 Psallite Domino sancti ejus: & confitemini memoriæ sanctitatis ejus.

6 Quoniam ira in indignatione ejus: & vita in voluntate ejus.

Ad vesperum demorabitur fletus: & ad matutinum lætitia.

7 Ego autem dixi in abundantia mea: Non movebor in æternum.

8 Domine in voluntate tua, præstitisti decori meo virtutem.

Avertisti faciem tuam a me, & factus sum conturbatus.

9 Ad te Domine clamabo: & ad Deum meum deprecabor.

10 Quæ utilitas in sanguine meo, dum descendo in corruptionem?

Numquid confitebitur tibi pulvis, aut annuntiabit veritatem tuam?

11 Audivit Dominus, & misertus est mei: Dominus factus est adjutor meus.

12 Convertisti planctum meum in gaudium mihi: conscidisti saccum meum, & circumdedisti me lætitia:

13 Ut cantet tibi gloria mea, & non compungar: Domine Deus meus in æternum confitebor tibi.

1 In finem, Psalmus David, pro extasi.

XXX.

2 IN te Domine speravi, non confundar in æternum: in justitia tua libera me.

3 Inclina ad me aurem tuam, accelera ut eruas me.

Esto mihi in Deum protectorem: & in domum refugii, ut salvum me facias.

4 Quoniam fortitudo mea: & refugium meum es tu: & propter nomen tuum deduces me, & enutries me.

5 Educes me de laqueo hoc, quem absconderunt mihi: quoniam tu es protector meus.

† Luc. 23. 46. 6 † In manus tuas commendo spiritum meum: redemisti me Domine Deus veritatis.

7 Odisti observantes vanitates, supervacue.

Ego autem in Domino speravi:

8 Exultabo, & lætabor in misericordia tua.

Quoniam respexisti humilitatem meam, salvasti de necessitatibus animam meam.

9 Nec conclusisti me in manibus inimici: statuisti in loco spatioso pedes meos.

10 Miserere mei Domine quoniam tribulor: conturbatus est in ira oculus meus, anima mea, & venter meus:

11 Quoniam defecit in dolore vita mea, & anni mei in gemitibus.

Infirmata est in paupertate virtus mea: & ossa mea conturbata sunt.

12 Super omnes inimicos meos factus sum opprobrium & vicinis meis valde, & timor notis meis.

Qui videbant me, foras fugerunt a me:

13 Oblivioni datus sum, tamquam mortuus a corde.

Factus sum tamquam vas perditum:

14 Quoniam audivi vituperationem multorum commorantium in circuitu.

In eo dum convenirent simul adversum me, accipere animam meam consiliati sunt.

15 Ego autem in te speravi Domine, dixi: Deus meus es tu:

16 In manibus tuis sortes meæ.

Eripe me de manu inimicorum meorum, & a persequentibus me.

17 Illustra faciem tuam super servum tuum, salvum me fac in misericordia tua:

18 Domine non confundar, quoniam invocavi te.

Erubescant impii, & deducantur in infernum:

19 Muta fiant labia dolosa.

Quæ loquuntur adversus justum iniquitatem, in superbia, & in abusione.

20 Quam magna multitudo dulcedinis tuæ Domine, quam abscondisti timentibus te.

Perfecisti eis, qui sperant in te, in conspectu filiorum hominum.

21 Abscondes eos in abscondito faciei tuæ a conturbatione hominum.

Proteges eos in tabernaculo tuo a contradictione linguarum.

22 Benedictus Dominus: quoniam mirificavit misericordiam suam mihi in civitate munita.

23 Ego autem dixi in excessu mentis meæ: Projectus sum a facie oculorum tuorum.

Ideo exaudisti vocem orationis meæ, dum clamarem ad te.

24 Diligite Dominum omnes sancti ejus: quoniam veritatem requiret Dominus, & retribuet abundanter facientibus superbiam.

25 Viriliter agite, & confortetur cor vestrum, omnes qui speratis in Domino.

Ipsi David intellectus.

XXXI.

1 BEati, quorum remissæ sunt iniquitates: & quorum tecta sunt peccata. Rom. 4. 7.

2 Beatus vir, cui non imputavit Dominus peccatum, nec est in spiritu ejus dolus.

3 Quoniam tacui, inveteraverunt ossa mea, dum clamarem tota die.

4 Quoniam die ac nocte gravata est super me manus tua: conversus sum in ærumna mea, dum configitur spina.

5 Delictum meum cognitum tibi feci: & injustitiam meam non abscondi.

† Dixi: Confitebor adversum me injustitiam meam Domino: & tu remisisti impietatem peccati mei. † Isai. 65. 24.

6 Pro hac orabit ad te omnis sanctus, in tempore opportuno.

Verumtamen in diluvio aquarum multarum, ad eum non approximabunt.

7 Tu es refugium meum a tribulatione, quæ circumdedit me: exultatio mea erue me a circumdantibus me.

8 Intellectum tibi dabo, & instruam te in via hac, qua gradieris: firmabo super te oculos meos.

9 Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus.

In camo & fræno maxillas eorum constringe, qui non approximant ad te.

10 Multa flagella peccatoris, sperantem autem in Domino misericordia circumdabit.

11 Lætamini in Domino & exultate justi, & gloriamini omnes recti corde.

Psalmus David.

XXXII.

1 EXultate justi in Domino: rectos decet collaudatio.

2 Confitemini Domino in cithara: in psalterio decem chordarum psallite illi.

3 Cantate ei canticum novum: bene psallite ei in vociferatione.

4 Quia rectus est verbum Domini, & omnia opera ejus in fide.

5 Diligit misericordiam & judicium: misericordia Domini plena est terra.

6 Verbo Domini cœli firmati sunt: & spiritu oris ejus omnis virtus eorum.

7 Congregans sicut in utre aquas maris: ponens in thesauris abyssos.

8 Timeat Dominum omnis terra: ab eo autem commoveantur omnes inhabitantes orbem.

9 † Quo-

† *Gen.* 1. 8. *Judith* 16. 17.

9 † Quoniam ipſe dixit, & facta ſunt: ipſe mandavit, & creata ſunt.

10 Dominus diſſipat conſilia gentium; reprobat autem cogitationes populorum; & reprobat conſilia principum.

11 Conſilium autem Domini in æternum manet: cogitationes cordis ejus in generatione & generationem.

12 Beata gens, cujus eſt Dominus, Deus ejus; populus, quem elegit in hæreditatem ſibi.

13 De cœlo reſpexit Dominus, vidit omnes filios hominum.

14 De præparato habitaculo ſuo reſpexit ſuper omnes, qui habitant terram.

15 Qui finxit ſigillatim corda eorum: qui intelligit omnia opera eorum.

16 Non ſalvatur rex per multam virtutem: & gigas non ſalvabitur in multitudine virtutis ſuæ.

17 Fallax equus ad ſalutem: in abundantia autem virtutis ſuæ non ſalvabitur.

18 Ecce oculi Domini ſuper metuentes eum: & in eis, qui ſperant ſuper miſericordia ejus.

19 Ut eruat a morte animas eorum: & alat eos in fame.

20 Anima noſtra ſuſtinet Dominum: quoniam adjutor & protector noſter eſt.

21 Quia in eo lætabitur cor noſtrum: & in nomine ſancto ejus ſperavimus.

22 Fiat miſericordia tua Domine ſuper nos: quemadmodum ſperavimus in te.

1 Davidi, cum immutavit vultum ſuum coram Achimelech, & dimiſit eum & abiit.

(1. *Reg.* 21.) XXXIII.

2 BEnedicam Dominum in omni tempore: ſemper laus ejus in ore meo.

3 In Domino laudabitur anima mea: audiant manſueti, & lætentur.

4 Magnificate Dominum mecum: & exaltemus nomen ejus in idipſum.

5 Exquiſivi Dominum, & exaudivit me: & ex omnibus tribulationibus meis eripuit me.

6 Accedite ad eum, & illuminamini: & facies veſtræ non confundentur.

7 Iſte pauper clamavit, & Dominus exaudivit eum: & de omnibus tribulationibus ejus ſalvavit eum.

8 Immittet Angelus Domini in circuitu timentium eum: & eripiet eos.

9 Guſtate, & videte quoniam ſuavis eſt Dominus: beatus vir, qui ſperat in eo.

10 Timete Dominum omnes ſancti ejus: quoniam non eſt inopia timentibus eum.

† *Luc.* 1. 53.

11 † Divites eguerunt & eſurierunt: inquirentes autem Dominum non minuentur omni bono.

12 Venite filii, audite me: timorem Domini docebo vos.

† 1. *Pet.* 3. 10.

13 † Quis eſt homo qui vult vitam: diligit dies videre bonos?

14 Prohibe linguam tuam a malo: & labia tua ne loquantur dolum.

15 Diverte a malo, & fac bonum: inquire pacem, & perſequere eam.

† *Eccli.* 15. 20. *Heb.* 4. 13.

16 Oculi Domini † ſuper juſtos: & aures ejus in preces eorum.

17 Vultus autem Domini ſuper facientes mala: ut perdat de terra memoriam eorum.

18 Clamaverunt juſti, & Dominus exaudivit eos: & ex omnibus tribulationibus eorum liberavit eos.

19 Juxta eſt Dominus iis, qui tribulato ſunt corde: & humiles ſpiritu ſalvabit.

20 Multæ tribulationes juſtorum: & de omnibus his liberabit eos Dominus.

21 Cuſtodit Dominus omnia oſſa eorum: unum ex his non conteretur.

22 Mors peccatorum peſſima: & qui oderunt juſtum delinquent.

23 Redimet Dominus animas ſervorum ſuorum: & non delinquent omnes qui ſperant in eo.

1 Ipſi David. XXXIV.

JUdica Domine nocentes me, expugna impugnantes me.

2 Apprehende arma & ſcutum: & exſurge in adjutorium mihi.

3 Effunde frameam, & conclude adverſus eos, qui perſequuntur me: dic animæ meæ: Salus tua ego ſum.

† *Infra* 39. 15.

4 † Confundantur & revereantur, quærentes animam meam.

Avertantur retrorſum, & confundantur cogitantes mihi mala.

5 Fiant tamquam pulvis ante faciem venti: & angelus Domini coarctans eos.

6 Fiat via illorum tenebræ, & lubricum: & angelus Domini perſequens eos.

7 Quoniam gratis abſconderunt mihi interitum laquei ſui: ſupervacue exprobraverunt animam meam.

8 Veniat illi laqueus, quem ignorat: & captio, quam abſcondit, apprehendat eum: & in laqueum cadat in ipſum.

9 Anima autem mea exultabit in Domino: & delectabitur ſuper ſalutari ſuo.

10 Omnia oſſa mea dicent: Domine quis ſimilis tibi?

Eripiens inopem de manu fortiorum ejus: egenum & pauperem a diripientibus eum.

11 Surgentes teſtes iniqui, quæ ignorabam interrogabant me.

12 Retribuebant mihi mala pro bonis: ſterilitatem animæ meæ.

13 Ego autem cum mihi moleſti eſſent, induebar cilicio.

Humiliabam in jejunio animam meam: & oratio mea in ſinu meo convertetur.

14 Quaſi proximum, & quaſi fratrem noſtrum, ſic complacebam: quaſi lugens & contriſtatus ſic humiliabar.

15 Et adverſum me lætati ſunt, & convenerunt: congregata ſunt ſuper me flagella, & ignoravi.

16 Diſſipati ſunt, nec compuncti, tentaverunt me, ſubſannaverunt me ſubſannatione; frenduerunt ſuper me dentibus ſuis.

17 Domine quando reſpicies? reſtitue animam meam a malignitate eorum, a leonibus unicam meam.

18 Confitebor tibi in Eccleſia magna, in populo gravi laudabo te.

19 Non ſupergaudeant mihi qui adverſantur mihi inique: † qui oderunt me gratis & annuunt oculis.

† *Joan.* 15. 25.

20 Quoniam mihi quidem pacifice loquebantur: & in iracundia terræ loquentes, dolos cogitabant.

21 Et dilataverunt ſuper me os ſuum: dixerunt: Euge, euge, viderunt oculi noſtri.

22 Vidiſti Domine, ne ſileas: Domine ne diſcedas a me.

23 Exur-

23 Exurge & intende judicio meo ; Deus meus, & Dominus meus, in causam meam.
24 Judica me secundum justitiam tuam Domine Deus meus, & non supergaudeant mihi.
25 Non dicant in cordibus suis: Euge, euge, animæ nostræ: nec dicant: Devoravimus eum.
26 Frubescant & revereantur simul, qui gratulantur malis meis.
Induantur confusione & reverentia qui magna loquuntur super me.
27 Exultent & lætentur qui volunt justitiam meam: & dicant semper: Magnificetur Dominus, qui volunt pacem servi ejus.
28 Et lingua mea meditabitur justitiam tuam, tota die laudem tuam.

1 In finem, servo Domini ipsi David.

XXXV.

2 DIxit injustus, ut delinquat in semetipso ; non est timor Dei ante oculos ejus.
† Supr. 35. 3. 3 † Quoniam dolose egit in conspectu ejus ut inveniatur iniquitas ejus ad odium.
4 Verba oris ejus iniquitas, & dolus: noluit intelligere ut bene ageret.
5 Iniquitatem meditatus est in cubili suo : astitit omni viæ non bonæ ; malitiam autem non odivit.
6 Domine in cœlo misericordia tua : & veritas tua usque ad nubes.
7 Justitia tua sicut montes Dei: judicia tua abyssus multa.
Homines, & jumenta salvabis Domine:
8 Quemadmodum multiplicasti misericordiam tuam Deus.
Filii autem hominum, in tegmine alarum tuarum sperabunt.
9 Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ: & torrente voluptatis tuæ potabis eos.
10 Quoniam apud te est fons vitæ: & in lumine tuo videbimus lumen.
11 Prætende misericordiam tuam scientibus te, & justitiam tuam his, qui recto sunt corde.
12 Non veniat mihi pes superbiæ : & manus peccatoris non moveat me.
13 Ibi ceciderunt qui operantur iniquitatem: expulsi sunt, nec potuerunt stare.

1 Psalmus ipsi David. XXXVI.

NOli æmulari in malignantibus : neque zelaveris facientes iniquitatem.
2 Quoniam tamquam fœnum velociter arescent : & quemadmodum olera herbarum cito decident.
3 Spera in Domino & fac benitatem: & inhabita terram, & pasceris in divitiis ejus.
4 Delectare in Domino : & dabit tibi petitiones cordis tui.
5 Revela Domino viam tuam, & spera in eo: & ipse faciet.
6 Et educet quasi lumen justitiam tuam, & judicium tuum tamquam meridiem:
7 Subditus esto Domino, & ora eum.
Noli æmulari in eo, qui prosperatur in via sua; in homine faciente injustitias.
8 Desine ab ira, & derelinque furorem : noli æmulari ut maligneris.
9 Quoniam qui malignantur, exterminabuntur: sustinentes autem Dominum, ipsi hæreditabunt terram.
10 Et adhuc pusillum, & non erit peccator : & quæres locum ejus, & non invenies.
11 † Mansueti autem hæreditabunt terram, & delectabunt in multitudine pacis. † Matt. 5. 4.
12 Observabit peccator justum : & stridebit super eum dentibus suis.
13 Dominus autem irridebit eum: quoniam prospicit quod veniet dies ejus.
14 Gladium evaginaverunt peccatores: intenderunt arcum suum.
Ut deficiant pauperem & inopem: ut trucident rectos corde.
15 Gladius eorum intret in corda ipsorum: & arcus eorum confringatur.
16 Melius est modicum justo, super divitias peccatorum multas.
17 Quoniam brachia peccatorum conterentur : confirmat autem justos Dominus.
18 Novit Dominus dies immaculatorum ; & hæreditas eorum in æternum erit.
19 Non confundentur in tempore malo, & in diebus famis saturabuntur:
20 Quia peccatores peribunt.
Inimici vero Domini mox ut honorificati fuerint & exaltati : deficientes ; quemadmodum fumus deficient.
21 Mutuabitur peccator, & non solvet : justus autem miseretur & tribuet.
22 Quia benedicentes ei hæreditabunt terram : maledicentes autem ei disperibunt.
23 Apud Dominum gressus hominis dirigentur : & viam ejus volet.
24 Cum ceciderit, non collidetur : quia Dominus supponit manum suam.
25 Junior fui, etenim senui: & non vidi justum derelictum, nec semen ejus quærens panem.
26 Tota die miseretur & commodat : & semen illius in benedictione erit.
27 Declina a malo, & fac bonum: & inhabita in sæculum sæculi.
28 Quia Dominus amat judicium, & non derelinquet sanctos suos: in æternum conservabuntur.
Injusti punientur : & semen impiorum peribit.
29 Justi autem hæreditabunt terram: & inhabitabunt in sæculum sæculi super eam.
30 † Os justi meditabitur sapientiam, & lingua ejus loquetur judicium. † Prov. 31. 26.
31 † Lex Dei ejus in corde ipsius: & non supplantabuntur egressus ejus. † Isai. 51. 7.
32 Considerat peccator justum : & quærit mortificare eum.
33 Dominus autem non derelinquet eum in manibus ejus : nec damnabit eum cum judicabitur illi.
34 Expecta Dominum, & custodi viam ejus : & exaltabit te ut hæreditate capias terram : cum perierint peccatores videbis:
35 Vidi impium superexaltatum, & elevatum sicut cedros Libani.
36 Et transivi, & ecce non erat : & quæsivi eum, & non est inventus locus ejus.
37 Custodi innocentiam, & vide æquitatem : quoniam sunt reliquiæ homini pacifico.
38 Injusti autem disperibunt simul : reliquiæ impiorum interibunt.
39 Salus autem justorum a Domino: & protector eorum in tempore tribulationis.
40 Et adjuvabit eos Dominus, & liberabit eos, & eruet eos a peccatoribus, & salvabit eos: quia speraverunt in eo.

1 Psal-

1 Psalmus David, in rememorationem de sabbato. XXXVII.

2 DOmine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me.
Supra 6. 2. 3 Quoniam sagittæ tuæ infixæ sunt mihi: & confirmasti super me manum tuam.
4 Non est sanitas in carne mea a facie iræ tuæ: non est pax ossibus meis a facie peccatorum meorum.
5 Quoniam iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum: & sicut onus grave gravatæ sunt super me.
6 Putruerunt & corruptæ sunt cicatrices meæ, a facie insipientiæ meæ.
7 Miser factus sum & curvatus sum usque in finem: tota die contristatus ingrediebar.
8 Quoniam lumbi mei impleti sunt illusionibus: & non est sanitas in carne mea.
9 Afflictus sum, & humiliatus sum nimis: rugiebam a gemitu cordis mei.
10 Domine, ante te omne desiderium meum: & gemitus meus a te non est absconditus.
11 Cor meum conturbatum est, dereliquit me virtus mea: & lumen oculorum meorum, & ipsum non est mecum.
12 Amici mei, & proximi mei adversum me appropinquaverunt, & steterunt.
Et qui juxta me erant, de longe steterunt:
13 Et vim faciebant qui quærebant animam meam.
Et qui inquirebant mala mihi, locuti sunt vanitates: & dolos tota die meditabantur.
14 Ego autem tamquam surdus non audiebam: & sicut mutus non aperiens os suum.
15 Et factus sum sicut homo non audiens: & non habens in ore suo redargutiones.
16 Quoniam in te Domine speravi: tu exaudies me Domine Deus meus.
17 Quia dixi: Nequando supergaudeant mihi inimici mei, & dum commoventur pedes mei, super me magna locuti sunt.
18 Quoniam ego in flagella paratus sum: & dolor meus in conspectu meo semper.
19 Quoniam iniquitatem meam annuntiabo: & cogitabo pro peccato meo.
20 Inimici autem mei vivunt: & confirmati sunt super me: & multiplicati sunt qui oderunt me inique.
21 Qui retribuunt mala pro bonis, detrahebant mihi: quoniam sequebar bonitatem.
22 Ne derelinquas me Domine Deus meus: ne discesseris a me.
23 Intende in adjutorium meum, Domine Deus salutis meæ.

1 In finem, ipsi Idithun, Canticum David. XXXVIII.

2 DIxi: Custodiam vias meas: ut non delinquam in lingua mea.
Posui ori meo custodiam, cum consisteret peccator adversum me.
3 Obmutui, & humiliatus sum, & silui a bonis: & dolor meus renovatus est.
4 Concaluit cor meum intra me: & in meditatione mea exardescet ignis.
5 Locutus sum in lingua mea: Notum fac mihi Domine finem meum,
Et numerum dierum meorum quis est: ut sciam quid desit mihi.
6 Ecce mensurabiles posuisti dies meos: & substantia mea tamquam nihilum ante te.
Verumtamen universa vanitas, omnis homo vivens.
7 Verumtamen in imagine pertransit homo: sed & frustra conturbatur.
Thesaurizat: & ignorat cui congregabit ea.
8 Et nunc quæ est expectatio mea? nonne Dominus? & substantia mea apud te est.
9 Ab omnibus iniquitatibus meis eruc me: opprobrium insipienti dedisti me.
10 Obmutui, & non aperui os meum, quoniam tu fecisti:
11 Amove a me plagas tuas.
12 A fortitudine manus tuæ ego defeci in increpationibus: propter iniquitatem corripuisti hominem.
Et tabescere fecisti sicut aranеam animam ejus: verumtamen vane conturbatur omnis homo.
13 Exaudi orationem meam Domine, & deprecationem meam: auribus percipe lacrymas meas.
Ne tileas: quoniam advena ego sum apud te, & peregrinus, sicut omnes patres mei.
14 Remitte mihi, ut refrigerer prius quam abeam, & amplius non ero.

1 In finem, Psalmus ipsi David. XXXIX.

2 EXpectans expectavi Dominum, & intendit mihi.
3 Et exaudivit preces meas: & eduxit me de lacu miseriæ, & de luto fœcis.
Et statuit super petram pedes meos: & direxit gressus meos.
4 Et immisit in os meum canticum novum, carmen Deo nostro.
Videbunt multi & timebunt: & sperabunt in Domino.
5 Beatus vir, cujus est nomen Domini spes ejus: & non respexit in vanitates & insanias falsas.
6 Multa fecisti tu Domine Deus meus mirabilia tua: & cogitationibus tuis non est qui similis sit tibi.
Annuntiavi & locutus sum: multiplicati sunt super numerum.
7 † Sacrificium & oblationem noluisti: aures autem perfecisti mihi. *† Hebr. 10. 5.*
Holocaustum & pro peccato non postulasti:
8 Tunc dixi: Ecce venio.
In capite libri scriptum est de me
9 Ut facerem voluntatem tuam: Deus meus volui, & legem tuam in medio cordis mei.
10 Annuntiavi justitiam tuam in Ecclesia magna, ecce labia mea non prohibebo: Domine tu scisti.
11 Justitiam tuam non abscondi in corde meo: veritatem tuam & salutare tuum dixi.
Non abscondi misericordiam tuam, & veritatem tuam, a concilio multo.
12 Tu autem Domine ne longe facias miserationes tuas a me: misericordia tua & veritas tua semper suscepерunt me.
13 Quoniam circumdederunt me mala, quorum non est numerus: comprehenderunt me iniquitates meæ, & non potui ut viderem.
Multiplicatæ sunt super capillos capitis mei: & cor meum dereliquit me.
14 Complaceat tibi Domine ut eruas me: † Domine, ad adjuvandum me respice. *† Infra 69. 2.*
15 † Confundantur & revereantur simul, qui quærunt animam meam, ut auferant eam. *† Supra 34. 4.*

Con-

Convertantur retrorſum, & revereantur qui volunt mihi mala.

16 Ferant confeſtim confuſionem ſuam, qui dicunt mihi: Euge, euge.

17 Exultent & lætentur ſuper te omnes quærentes te: & dicant ſemper: Magnificetur Dominus: qui diligunt ſalutare tuum:

18 Ego autem mendicus ſum, & pauper: Dominus ſollicitus eſt mei.

Adjutor meus, & protector meus tu es: Deus meus ne tardaveris.

1 In finem, Pſalmus ipſi David. XL.

2 BEatus qui intelligit ſuper egenum, & pauperem: in die mala liberabit eum Dominus.

3 Dominus conſervet eum, & vivificet eum, & beatum faciat eum in terra: & non tradat eum in animam inimicorum ejus.

4 Dominus opem ferat illi ſuper lectum doloris ejus: univerſum ſtratum ejus verſaſti in infirmitate ejus.

5 Ego dixi: Domine miſerere mei: ſana animam meam, quia peccavi tibi.

6 Inimici mei dixerunt mala mihi: Quando morietur, & peribit nomen ejus?

7 Et ſi ingrediebatur ut videret, vana loquebatur, cor ejus congregavit iniquitatem ſibi. Egrediebatur foras, & loquebatur

8 In idipſum.

Adverſum me ſuſurrabant omnes inimici mei: adverſum me cogitabant mala mihi.

9 Verbum iniquum conſtituerunt adverſum me: Numquid qui dormit non adjiciet ut reſurgat?

† Act. 1. 16. 10 † Etenim homo pacis meæ, in quo ſperavi: qui edebat panes meos, magnificavit ſuper me ſupplantationem.

11 Tu autem Domine miſerere mei, & reſuſcita me: & retribuam eis.

12 In hoc cognovi quoniam voluiſti me: quoniam non gaudebit inimicus meus ſuper me.

13 Me autem propter innocentiam ſuſcepiſti: & confirmaſti me in conſpectu tuo in æternum.

14 Benedictus Dominus Deus Iſrael a ſæculo, & uſque in ſæculum: fiat, fiat.

1 In finem, Intellectus filiis Core. XLI.

2 QUemadmodum deſiderat cervus ad fontes aquarum: ita deſiderat anima mea ad te Deus.

3 Sitivit anima mea ad Deum fortem vivum: quando veniam & apparebo ante faciem Dei?

4 Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte: dum dicitur mihi quotidie: Ubi eſt Deus tuus?

5 Hæc recordatus ſum, & effudi in me animam meam: quoniam tranſibo in locum tabernaculi admirabilis, uſque ad domum Dei: In voce exultationis, & confeſſionis: ſonus epulantis.

6 Quare triſtis es anima mea? & quare conturbas me?

Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi: ſalutare vultus mei,

7 Et Deus meus.

Ad me ipſum anima mea conturbata eſt propterea memor ero tui de terra Jordanis, & Hermoniim a monte modico.

8 Abyſſus abyſſum invocat, in voce cataractarum tuarum.

Omnia exceſſa tua, & fluctus tui ſuper me tranſierunt.

9 In die mandavit Dominus miſericordiam ſuam: & nocte canticum ejus.

Apud me oratio Deo vitæ meæ,

10 Dicam Deo: Suſceptor meus es,

Quare oblitus es mei? & quare contriſtatus incedo, dum affligit me inimicus?

11 Dum confringuntur oſſa mea, exprobraverunt mihi qui tribulant me inimici mei.

Dum dicunt mihi per ſingulos dies: Ubi eſt Deus tuus?

12 Quare triſtis es anima mea? & quare conturbas me?

Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi: ſalutare vultus mei, & Deus meus.

1 Pſalmus David. XLII.

JUdica me Deus, & diſcerne cauſam meam de gente non ſancta, ab homine iniquo & doloſo erue me.

2 Quia tu es Deus fortitudo mea: quare me repuliſti? & quare triſtis incedo, dum affligit me inimicus?

3 Emitte lucem tuam & veritatem tuam: ipſa me deduxerunt, & adduxerunt in montem ſanctum tuum, & in tabernacula tua.

4 Et introibo ad altare Dei: ad Deum, qui lætificat juventutem meam.

Confitebor tibi in cithara Deus Deus meus:

5 Quare triſtis es anima mea? & quare conturbas me?

Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi: ſalutare vultus mei, & Deus meus.

1 In finem, Filiis Core ad intellectum. XLIII.

2 DEus auribus noſtris audivimus: patres noſtri annuntiaverunt nobis.

Opus, quod operatus es in diebus eorum, & in diebus antiquis.

3 Manus tua gentes diſperdidit, & plantaſti eos: afflixiſti populos, & expuliſti eos:

4 Nec enim in gladio ſuo poſſederunt terram, & brachium eorum non ſalvabit eos:

Sed dextera tua, & brachium tuum, & illuminatio vultus tui: quoniam complacuiſti in eis.

5 Tu es ipſe rex meus & Deus meus: qui mandas ſalutes Jacob.

6 In te inimicos noſtros ventilabimus cornu, & in nomine tuo ſpernemus inſurgentes in nobis.

7 Non enim in arcu meo ſperabo: & gladius meus non ſalvabit me.

8 Salvaſti enim nos de affligentibus nos: & odientes nos confudiſti.

9 In Deo laudabimur tota die: & in nomine tuo confitebimur in ſæculum.

10 Nunc autem repuliſti & confudiſti nos: & non egredieris Deus in virtutibus noſtris.

11 Avertiſti nos retrorſum poſt inimicos noſtros: & qui oderunt nos, diripiebant ſibi.

12 Dediſti nos tanquam oves eſcarum: & in gentibus diſperſiſti nos.

13 Vendidiſti populum tuum ſine pretio: & non fuit multitudo in commutationibus eorum.

14 Poſuiſti nos opprobrium vicinis noſtris,

ſub-

ſubſannationem & deriſum his, qui ſunt in circuitu noſtro.
15 Poſuiſti nos in ſimilitudinem gentibus; commotionem capitis in populis.
16 Tota die verecundia mea contra me eſt, & confuſio faciei meæ cooperuit me.
17 A voce exprobrantis, & obloquentis: a facie inimici, & perſequentis.
18 Hæc omnia venerunt ſuper nos, nec obliti ſumus te: & inique non egimus in teſtamento tuo.
19 Et non receſſit retro cor noſtrum: & declinaſti ſemitas noſtras a via tua:
20 Quoniam humiliaſti nos in loco afflictionis, & cooperuit nos umbra mortis.
21 Si obliti ſumus nomen Dei noſtri, & ſi expandimus manus noſtras ad deum alienum:
22 Nonne Deus requiret iſta? ipſe enim novit abſcondita cordis.
† *Rom. 8. 36.* † Quoniam propter te mortificamur tota die: æſtimati ſumus ſicut oves occiſionis.
23 Exurge, quare obdormis Domine? exurge, & ne repellas in finem.
24 Quare faciem tuam avertis, obliviſceris inopiæ noſtræ & tribulationis noſtræ?
25 Quoniam humiliata eſt in pulvere anima noſtra: conglutinatus eſt in terra venter noſter.
26 Exurge Domine, adjuva nos: & redime nos propter nomen tuum.

1 In finem, pro iis, qui commutabuntur, filiis Core, ad intellectum, Canticum pro dilecto. XLIV.

2 ERuctavit cor meum verbum bonum: dico ego opera mea regi.
Lingua mea calamus ſcribæ, velociter ſcribentis.
3 Speciosus forma præ filiis hominum, diffuſa eſt gratia in labiis tuis: propterea benedixit te Deus in æternum.
4 Accingere gladio tuo ſuper femur tuum, potentiſſime.
5 Specie tua & pulchritudine tua intende, proſpere procede, & regna.
Propter veritatem & manſuetudinem, & juſtitiam: & deducet te mirabiliter dextera tua.
6 Sagittæ tuæ acutæ, populi ſub te cadent, in corda inimicorum regis.
† *Hebr. 1. 8.* 7 † Sedes tua Deus in ſæculum ſæculi: virga directionis virga regni tui.
8 Dilexiſti juſtitiam, & odiſti iniquitatem: propterea unxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ præ conſortibus tuis.
9 Myrrha, & gutta, & caſia a veſtimentis tuis, a domibus eburneis: ex quibus delectaverunt te
10 Filiæ regum in honore tuo.
Aſtitit regina a dextris tuis in veſtitu deaurato: circumdata varietate.
11 Audi filia, & vide, & inclina aurem tuam: & obliviſcere populum tuum, & domum patris tui.
12 Et concupiſcet rex decorem tuum: quoniam ipſe eſt Dominus Deus tuus, & adorabunt eum.
13 Et filiæ Tyri in muneribus vultum tuum deprecabuntur: omnes divites plebis.
14 Omnis gloria ejus filiæ regis ab intus, in fimbriis aureis
15 Circumamicta varietatibus.
Adducentur regi virgines poſt eam: proximæ ejus afferentur tibi.
16 Afferentur in lætitia & exultatione: adducentur in templum regis.
17 Pro patribus tuis nati ſunt tibi filii: conſtitues eos principes ſuper omnem terram.
18 Memores erunt nominis tui in omni generatione & generationem.
Propterea populi confitebuntur tibi in æternum: & in ſæculum ſæculi.

1 In finem, filiis Core, pro arcanis, Pſalmus XLV.

2 DEus noſter refugium, & virtus: adjutor in tribulationibus, quæ invenerunt nos nimis.
3 Propterea non timebimus dum turbabitur terra: & transferentur montes in cor maris.
4 Sonuerunt, & turbatæ ſunt aquæ eorum: conturbati ſunt montes in fortitudine ejus.
5 Fluminis impetus lætificat civitatem Dei: ſanctificavit tabernaculum ſuum Altiſſimus.
6 Deus, in medio ejus, non commovebitur: adjuvabit eam Deus mane diluculo.
7 Conturbatæ ſunt gentes, & inclinata ſunt regna: dedit vocem ſuam, mota eſt terra.
8 Dominus virtutum nobiſcum: ſuſceptor noſter Deus Jacob.
9 Venite, & videte opera Domini, quæ poſuit prodigia ſuper terram:
10 Auferens bella uſque ad finem terræ.
Arcum conteret, & confringet arma: & ſcuta comburet igni.
11 Vacate, & videte quoniam ego ſum Deus: exaltabor in gentibus, & exaltabor in terra.
12 Dominus virtutum nobiſcum: ſuſceptor noſter Deus Jacob.

1 In finem, pro filiis Core Pſalmus. XLVI.

2 OMnes gentes plaudite manibus: jubilate Deo in voce exultationis.
3 Quoniam Dominus excelſus, terribilis: Rex magnus ſuper omnem terram.
4 Subjecit populos nobis: & gentes ſub pedibus noſtris.
5 Elegit nobis hereditatem ſuam: ſpeciem Jacob, quam dilexit.
6 † Aſcendit Deus in jubilo: & Dominus in voce tubæ. † *2 Reg. 6. 15.*
7 Pſallite Deo noſtro, pſallite: pſallite Regi noſtro, pſallite.
8 Quoniam rex omnis terræ Deus: pſallite ſapienter.
9 Regnabit Deus ſuper gentes: Deus ſedet ſuper ſedem ſanctam ſuam.
10 Principes populorum congregati ſunt cum Deo Abraham: quoniam dii fortes terræ vehementer elevati ſunt.

1 Pſalmus Cantici filiis Core ſecunda Sabbati. XLVII.

2 MAgnus Dominus, & laudabilis nimis in civitate Dei noſtri, in monte ſancto ejus.
3 Fundatur exultatione univerſæ terræ mons Sion, latera aquilonis, civitas Regis magni.
4 Deus in domibus ejus cognoſcetur, cum ſuſcipiet eam.
5 Quoniam ecce reges terræ congregati ſunt: convenerunt in unum.

6 Ipsi videntes sic admirati sunt, conturbati sunt, commoti sunt:
7 Tremor apprehendit eos.
Ibi dolores ut parturientis,
8 In spiritu vehementi conteres naves Tharsis.
9 Sicut audivimus, sic vidimus in civitate Domini virtutum, in civitate Dei nostri: Deus fundavit eam in æternum.
10 Suscepimus Deus misericordiam tuam, in medio templi tui.
11 Secundum nomen tuum Deus, sic & laus tua in fines terræ: justitia plena est dextera tua.
12 Lætetur mons Sion, & exultent filiæ Judæ, propter judicia tua Domine.
13 Circumdate Sion, & complectimini eam: narrate in turribus ejus.
14 Ponite corda vestra in virtute ejus: & distribuite domos ejus, ut enarretis in progenie altera.
15 Quoniam hic est Deus, Deus noster in æternum, & in sæculum sæculi: ipse reget nos in sæcula.

1 In finem, filiis Core Psalmus. XLVIII.

2 AUdite hæc omnes gentes: auribus percipite omnes, qui habitatis orbem.
3 Quique terrigenæ, & filii hominum, simul in unum dives & pauper.
4 Os meum loquetur sapientiam: & meditatio cordis mei prudentiam.
5 † Inclinabo in parabolam aurem meam: aperiam in psalterio propositionem meam. *Psal. 7. 2. Matth. 3. 35.*
6 Cur timebo in die mala? iniquitas calcanei mei circumdabit me.
7 Qui confidunt in virtute sua: & in multitudine divitiarum suarum gloriantur.
8 Frater non redimit, redimet homo: non dabit Deo placationem suam.
9 Et pretium redemptionis animæ suæ: & laborabit in æternum,
10 Et vivet adhuc in finem.
11 Non videbit interitum, cum viderit sapientes morientes: simul insipiens, & stultus peribunt.
Et relinquent alienis divitias suas:
12 Et sepulchra eorum domus illorum in æternum.
Tabernacula eorum in progenie, & progenie: vocaverunt nomina sua in terris suis.
13 Et homo, cum in honore esset, non intellexit: comparatus est jumentis insipientibus, & similis factus est illis.
14 Hæc via illorum scandalum ipsis: & postea in ore suo complacebunt.
15 Sicut oves in inferno positi sunt: mors depascet eos.
Et dominabuntur eorum justi in matutino: & auxilium eorum veterascet in inferno a gloria eorum.
16 Verumtamen Deus redimet animam meam de manu inferi, cum acceperit me.
17 Ne timueris cum dives factus fuerit homo: & cum multiplicata fuerit gloria domus ejus.
18 Quoniam cum interierit, non sumet omnia: neque descendet cum eo gloria ejus.
19 Quia anima ejus in vita ipsius benedicetur: confitebitur tibi cum benefeceris ei.
20 Introibit usque in progenies patrum suorum: & usque in æternum non videbit lumen.
21 Homo cum in honore esset, non intellexit: comparatus est jumentis insipientibus, & similis factus est illis.

1 Psalmus Asaph. XLIX.

DEus deorum Dominus locutus est: & vocavit terram,
A solis ortu usque ad occasum:
2 Ex Sion species decoris ejus.
3 Deus manifeste veniet: Deus noster & non silebit.
Ignis in conspectu ejus exardescet: & in circuitu ejus tempestas valida.
4 Advocabit cælum desursum: & terram discernere populum suum.
5 Congregate illi sanctos ejus: qui ordinant testamentum ejus super sacrificia.
6 Et annuntiabunt cæli justitiam ejus: quoniam Deus judex est,
7 Audi populus meus, & loquar: Israel, & testificabor tibi: Deus Deus tuus ego sum.
8 Non in sacrificiis tuis arguam te: holocausta autem tua in conspectu meo sunt semper.
9 Non accipiam de domo tua vitulos: neque de gregibus tuis hircos.
10 Quoniam meæ sunt omnes feræ silvarum, jumenta in montibus & boves.
11 Cognovi omnia volatilia cæli: & pulchritudo agri mecum est.
12 Si esuriero, non dicam tibi: meus est enim orbis terræ, & plenitudo ejus.
13 Numquid manducabo carnes taurorum? aut sanguinem hircorum potabo?
14 Immola Deo sacrificium laudis: & redde Altissimo vota tua.
15 Et invoca me in die tribulationis: eruam te, & honorificabis me.
16 Peccatori autem dixit Deus: Quare tu enarras justitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum?
17 Tu vero odisti disciplinam: & projecisti sermones meos retrorsum.
18 Si videbas furem, currebas cum eo: & cum adulteris portionem tuam ponebas.
19 Os tuum abundavit malitia: & lingua tua concinnabat dolos.
20 Sedens adversus fratrem tuum loquebaris, & adversus filium matris tuæ ponebas scandalum:
21 Hæc fecisti, & tacui.
Existimasti inique quod ero tui similis: arguam te, & statuam contra faciem tuam.
22 Intelligite hæc qui obliviscimini Deum: nequando rapiat, & non sit qui eripiat.
23 Sacrificium laudis honorificabit me: & illic iter, quo ostendam illi salutare Dei.

1 In finem, Psalmus David,
2 Cum venit ad eum Nathan Propheta, quando intravit ad Bethsabee. (*Reg. 12.*) L.

3 MIserere mei Deus, secundum magnam misericordiam tuam;
Et secundum multitudinem miserationum tuarum, dele iniquitatem meam.
4 Amplius lava me ab iniquitate mea: & a peccato meo munda me.
5 Quoniam iniquitatem meam ego cognosco: & peccatum meum contra me est semper.
6 Tibi soli peccavi, & malum coram te feci: † ut justificeris in sermonibus tuis, & vincas cum judicaris. † *Rom. 3. 4.*

7 Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum: & in peccatis concepit me mater mea.

8 Ecce enim veritatem dilexisti: incerta & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi.

† *Lev.* 14. *Num.* 19. 9 † Asperges me hyssopo, & mundabor: lavabis me, & super nivem dealbabor.

10 Auditui meo dabis gaudium & lætitiam: & exultabunt ossa humiliata.

11 Averte faciem tuam a peccatis meis: & omnes iniquitates meas dele.

12 Cor mundum crea in me Deus: & spiritum rectum innova in visceribus meis.

13 Ne projicias me a facie tua: & spiritum sanctum tuum ne auferas a me.

14 Redde mihi lætitiam salutaris tui: & spiritu principali confirma me.

15 Docebo iniquos vias tuas: & impii ad te convertentur.

16 Libera me de sanguinibus Deus, Deus salutis meæ: & exultabit lingua mea justitiam tuam.

17 Domine, labia mea aperies: & os meum annuntiabit laudem tuam.

18 Quoniam si voluisses sacrificium, dedissem utique: holocaustis non delectaberis.

19 Sacrificium Deo spiritus contribulatus: cor contritum & humiliatum Deus non despicies.

20 Benigne fac Domine in bona voluntate tua Sion: ut ædificentur muri Jerusalem.

21 Tunc acceptabis sacrificium justitiæ, oblationes, & holocausta: tunc imponent super altare tuum vitulos.

1 In finem, intellectus David,
2 Cum venit Doeg Idumæus, & nuntiavit Sauli: Venit David in domum Achimelech. (1. *Reg.* 22. 9.) LI.

3 QUid gloriaris in malitia, qui potens es in iniquitate?

4 Tota die injustitiam cogitavit lingua tua: sicut novacula acuta fecisti dolum.

5 Dilexisti malitiam super benignitatem: iniquitatem magis quam loqui æquitatem.

6 Dilexisti omnia verba præcipitationis, lingua dolosa.

7 Propterea Deus destruet te in finem: evellet te, & emigrabit te de tabernaculo tuo; & radicem tuam de terra viventium.

8 Videbunt justi, & timebunt, & super eum ridebunt, & dicent:

9 Ecce homo, qui non posuit Deum adjutorem suum:

Sed speravit in multitudine divitiarum suarum: & prævaluit in vanitate sua.

10 Ego autem, sicut oliva fructifera in domo Dei, speravi in misericordia Dei in æternum, & in sæculum sæculi.

11 Confitebor tibi in sæculum quia fecisti: & expectabo nomen tuum, quoniam bonum est in conspectu sanctorum tuorum.

1 In finem, pro Maeleth intelligentiæ David. LII.

† *Psal.* 13. 1. DIxit † insipiens in corde suo: Non est Deus.

Corrupti sunt, & abominabiles facti sunt in iniquitatibus: non est qui faciat bonum.

† *Psal.* 13. 2. † *Rom.* 3. 12. 3 † Deus de cœlo prospexit super filios hominum: ut videat si est intelligens, aut requirens Deum.

4 † Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt: non est qui faciat bonum, non est usque ad unum.

5 Nonne scient omnes qui operantur iniquitatem, qui devorant plebem meam ut cibum panis?

6 Deum non invocaverunt: illic trepidaverunt timore, ubi non erat timor.

Quoniam Deus dissipavit ossa eorum qui hominibus placent: confusi sunt, quoniam Deus sprevit eos.

7 Quis dabit ex Sion salutare Israel? Cum converterit Deus captivitatem plebis suæ, exultabit Jacob, & lætabitur Israel.

In finem,
1 In carminibus intellectus David,
2 Cum veniissent Ziphæi, & dixissent ad Saul: Nonne David absconditus est apud nos? (1. *Reg.* 23. 19. & 26. 1.) LIII.

3 DEus in nomine tuo salvum me fac: & in virtute tua judica me.

4 Deus exaudi orationem meam: auribus percipe verba oris mei.

5 Quoniam alieni insurrexerunt adversum me, & fortes quæsierunt animam meam: & non proposuerunt Deum ante conspectum suum.

6 Ecce enim Deus adjuvat me: & Dominus susceptor est animæ meæ.

7 Averte mala inimicis meis: & in veritate tua disperde illos.

8 Voluntarie sacrificabo tibi, & confitebor nomini tuo Domine: quoniam bonum est.

9 Quoniam ex omni tribulatione eripuisti me: & super inimicos meos despexit oculus meus.

1 In finem, in carminibus intellectus David. LIV.

2 EXaudi Deus orationem meam, & ne despexeris deprecationem meam:

3 Intende mihi, & exaudi me.

Contristatus sum in exercitatione mea: & conturbatus sum

4 A voce inimici, & a tribulatione peccatoris.

Quoniam declinaverunt in me iniquitates: & in ira molesti erant mihi.

5 Cor meum conturbatum est in me: & formido mortis cecidit super me.

6 Timor & tremor venerunt super me: & contexerunt me tenebræ.

7 Et dixi: Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo, & requiescam?

8 Ecce elongavi fugiens: & mansi in solitudine.

9 Expectabam eum, qui salvum me fecit a pusillanimitate spiritus, & tempestate.

10 Præcipita Domine, divide linguas eorum: quoniam vidi iniquitatem, & contradictionem in civitate.

11 Die ac nocte circumdabit eam super muros ejus iniquitas: & labor in medio ejus,

12 Et injustitia.

Et non defecit de plateis ejus usura, & dolus.

13 Quoniam si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem utique.

Et si is, qui oderat me, super me magna locutus fuisset: absconditissem me forsitan ab eo.

14 Tu vero homo unanimis, dux meus, & notus meus:
15 Qui simul mecum dulces capiebas cibos: in domo Dei ambulavimus cum consensu.
16 Veniat mors super illos: & descendant in infernum viventes:
Quoniam nequitiæ in habitaculis eorum: in medio eorum.
17 Ego autem ad Deum clamavi: & Dominus salvabit me.
18 Vespere, & mane, & meridie narrabo & annuntiabo: & exaudiet vocem meam.
19 Redimet in pace animam meam ab his, qui appropinquant mihi: quoniam inter multos erant mecum.
20 Exaudiet Deus, & humiliabit illos, qui est ante sæcula.
Non enim est illis commutatio, & non timuerunt Deum:
21 Extendit manum suam in retribuendo.
Contaminaverunt testamentum ejus,
22 Divisi sunt ab ira vultus ejus: & appropinquavit cor illius.
Molliti sunt sermones ejus super oleum, & ipsi sunt jacula.
†*Mat.* 6. 25. *Luc.* 12. 22. 1. *Petr.* 5. 7. 23 † Jacta super Dominum curam tuam, & ipse te enutriet: non dabit in æternum fluctuationem justo.
24 Tu vero Deus deduces eos, in puteum interitus.
Viri sanguinum, & dolosi non dimidiabunt dies suos: ego autem sperabo in te Domine.

In finem,
1 Pro populo, qui a Sanctis longe factus est, David in tituli inscriptionem, cum tenuerunt eum Allophyli in Geth. (1. *Reg.* 21. 12.)

LV.

2 MIserere mei Deus, quoniam conculcavit me homo: tota die impugnans tribulavit me.
3 Conculcaverunt me inimici mei tota die: quoniam multi bellantes adversum me.
4 Ab altitudine diei timebo: ego vero in te sperabo.
5 In Deo laudabo sermones meos, in Deo speravi: non timebo quid faciat mihi caro.
6 Tota die verba mea execrabantur: adversum me omnes cogitationes eorum, in malum.
7 Inhabitabunt, & abscondent: ipsi calcaneum meum observabunt.
Sicut sustinuerunt animam meam,
8 Pro nihilo salvos facies illos: in ira populos confringes.
Deus,
9 Vitam meam annuntiavi tibi: posuisti lacrymas meas in conspectu tuo.
Sicut & in promissione tua:
10 Tunc convertentur inimici mei retrorsum:
In quacumque die invocavero te: ecce cognovi quoniam Deus meus es.
11 In Deo laudabo verbum, in Domino laudabo sermonem: in Deo speravi, non timebo quid faciat mihi homo.
12 In me sunt Deus vota tua, quæ reddam, laudationes tibi.
13 Quoniam eripuisti animam meam de morte, & pedes meos de lapsu: ut placeam coram Deo in lumine viventium.

In finem,
1 Ne disperdas, David in tituli inscriptionem, cum fugeret a facie Saul in spelunca. (2. *Reg.* 22. 1. & 24. 4.) LVI.

2 MIserere mei Deus, miserere mei: quoniam in te confidit anima mea.
Et in umbra alarum tuarum sperabo, donec transeat iniquitas.
3 Clamabo ad Deum altissimum: Deum qui benefecit mihi.
4 Misit de cœlo, & liberavit me: dedit in opprobrium conculcantes me.
Misit Deus misericordiam suam, & veritatem suam,
5 Et eripuit animam meam de medio catulorum leonum: dormivi conturbatus.
Filii hominum dentes eorum arma & sagittæ: & lingua eorum gladius acutus.
6 Exaltare super cœlos Deus: & in omnem terram gloria tua.
7 Laqueum paraverunt pedibus meis: & incurvaverunt animam meam.
Foderunt ante faciem meam foveam: & incidarunt in eam.
8 Paratum cor meum Deus, paratum cor meum: cantabo, & psalmum dicam.
9 Exurge gloria mea, exurge psalterium & cithara: exurgam diluculo.
10 Confitebor tibi in populis Domine, & psalmum dicam tibi in gentibus:
11 Quoniam magnificata est usque ad cœlos misericordia tua, & usque ad nubes veritas tua.
12 Exaltare super cœlos Deus: & super omnem terram gloria tua.

In finem,
1 Ne disperdas, David in tituli inscriptionem. LVII.

2 SI vere utique justitiam loquimini: recta judicate filii hominum.
3 Etenim in corde iniquitates operamini: in terra injustitias manus vestræ concinnant.
4 Alienati sunt peccatores a vulva, erraverunt ab utero: locuti sunt falsa.
5 Furor illis secundum similitudinem serpentis: sicut aspidis surdæ, & obturantis aures suas,
6 Quæ non exaudiet vocem incantantium: & venefici incantantis sapienter.
7 Deus conteret dentes eorum in ore ipsorum: molas leonum confringet Dominus.
8 Ad nihilum devenient tamquam aqua decurrens: intendit arcum suum donec infirmentur.
9 Sicut cera, quæ fluit, auferentur: supercecidit ignis, & non viderunt solem.
10 Priusquam intelligerent spinæ vestræ rhamnum: sicut viventes, sic in ira absorbet eos.
11 Lætabitur justus cum viderit vindictam: manus suas lavabit in sanguine peccatoris.
12 Et dicet homo: Si utique est fructus justo: utique est Deus judicans eos in terra.

In finem,
1 Ne disperdas, David in tituli inscriptionem, quando misit Saul, & custodivit domum ejus, ut eum interficeret. (1. *Reg.* 19. 11.)

LVIII.

2 ERipe me de inimicis meis Deus meus: & ab insurgentibus in me libera me.
3 Fripe me de operantibus iniquitatem: & de viris sanguinum salva me.
4 Quia ecce ceperunt animam meam: irruerunt in me fortes.
5 Neque iniquitas mea, neque peccatum meum Domine: sine iniquitate cucurri, & direxi.
6 Exurge in occursum meum, & vide: & tu Domine Deus virtutum, Deus Israel,
Intende ad visitandas omnes gentes: non miserearis omnibus, qui operantur iniquitatem.
7 Convertentur ad vesperam, & famem patientur ut canes, & circuibunt civitatem.
8 Ecce loquentur in ore suo, & gladius in labiis eorum: quoniam quis audivit?
9 Et tu Domine deridebis eos: ad nihilum deduces omnes gentes.
10 Fortitudinem meam ad te custodiam, quia Deus susceptor meus es.
11 Deus meus, misericordia ejus præveniet me.
12 Deus ostendet mihi super inimicos meos, ne occidas eos: nequando obliviscantur populi mei.
Disperge illos in virtute tua: & depone eos protector meus Domine.
13 Delictum oris eorum, sermonem labiorum ipsorum: & comprehendantur in superbia sua.
Et de execratione & mendacio annuntiabuntur
14 In consummatione: in ira consummationis, & non erunt.
Et scient quia Deus dominabitur Jacob: & finium terræ.
15 Convertentur ad vesperam, & famem patientur ut canes: & circuibunt civitatem.
16 Ipsi dispergentur ad manducandum: si vero non fuerint saturati, & murmurabunt.
17 Ego autem cantabo fortitudinem tuam: & exultabo mane misericordiam tuam.
Quia factus es susceptor meus, & refugium meum, in die tribulationis meæ.
18 Adjutor meus tibi psallam, quia Deus susceptor meus es: Deus meus misericordia mea.

In finem.
1 Pro his qui immutabuntur, in tituli inscriptionem ipsi David in doctrinam,
2 Cum succendit Mesopotamiam Syriæ, & Sobal, & convertit Joab, & percussit Idumeam in valle Salinarum duodecim millia. (2. *Reg.* 8. 1. & 10. 7. & 1. *Par.* 18. 1.)

LIX.

3 DEus repulisti nos, & destruxisti nos: iratus es, & misertus es nobis.
4 Commovisti terram, & conturbasti eam: sana contritiones ejus, quia commota est.
5 Ostendisti populo tuo dura: potasti nos vino compunctionis.
6 Dedisti metuentibus te significationem: ut fugiant a facie arcus:
Ut liberentur dilecti tui:
7 Salvum fac dextera tua, & exaudi me.
8 Deus locutus est in sancto suo: Lætabor, & partibor Sichimam: & convallem tabernaculorum metibor.
9 Meus est Galaad, & meus est Manasses: & Ephraim fortitudo capitis mei.
Juda rex meus:
10 Moab olla spei meæ.
In Idumæam extendam calceamentum meum: mihi alienigenæ subditi sunt.
11 Quis deducet me in civitatem munitam? quis deducet me usque in Idumæam?
12 Nonne tu Deus, qui repulisti nos: & non egredieris Deus in virtutibus nostris?
13 Da nobis auxilium de tribulatione: quia vana salus hominis.
14 In Deo faciemus virtutem: & ipse ad nihilum deducet tribulantes nos.

In finem,
1 In Hymnis David. LX.

2 EXaudi Deus deprecationem meam: intende orationi meæ.
3 A finibus terræ ad te clamavi: dum anxiaretur cor meum, in petra exaltasti me.
Deduxisti me,
4 Quia factus es spes mea: turris fortitudinis a facie inimici.
5 Inhabitabo in tabernaculo tuo in sæcula: protegar in velamento alarum tuarum.
6 Quoniam tu Deus meus exaudisti orationem meam: dedisti hereditatem timentibus nomen tuum.
7 Dies super dies regis adjicies: annos ejus usque in diem generationis & generationis.
8 Permanet in æternum in conspectu Dei: misericordiam & veritatem ejus quis requiret?
9 Sic psalmum dicam nomini tuo in sæculum sæculi: ut reddam vota mea de die in diem.

In finem.
1 Pro Idithun, Psalmus David. LXI.

2 NOnne Deo subjecta erit anima mea? ab ipso enim salutare meum.
3 Nam & ipse Deus meus, & salutaris meus: susceptor meus, non movebor amplius.
4 Quousque irruitis in hominem? interficitis universi vos: tanquam parieti inclinato & maceriæ depulsæ?
5 Verumtamen pretium meum cogitaverunt repellere, cucurri in siti: ore suo benedicebant, & corde suo maledicebant.
6 Verumtamen Deo subjecta esto anima mea: quoniam ab ipso patientia mea.
7 Quia ipse Deus meus, & salvator meus: adjutor meus, non emigrabo.
8 In Deo salutare meum, & gloria mea: Deus auxilii mei, & spes mea in Deo est.
9 Sperate in eo omnis congregatio populi, effundite coram illo corda vestra: Deus adjutor noster in æternum.
10 Verumtamen vani filii hominum, mendaces filii hominum in stateris: ut decipiant ipsi de vanitate in idipsum.
11 Nolite sperare in iniquitate, & rapinas nolite concupiscere: divitiæ si affluant, nolite cor apponere.
12 Semel locutus est Deus, duo hæc audivi quia potestas Dei est,

Digitized by Google

† Mat. 16. 27. Rom. 2. 6. 1. Cor. 3. 8. Gal. 6. 5.

13 Et tibi Domine misericordia: † quia tu reddes unicuique juxta opera sua.

Psalmus David,
1 Cum esset in deserto Idumææ: (1. Reg. 22.)
LXII.

2 DEus Deus meus ad te de luce vigilo. Sitivit in te anima mea, quam multipliciter tibi caro mea.
3 In terra deserta, & invia, & inaquosa: sic in sancto apparui tibi, ut viderem virtutem tuam, & gloriam tuam.
4 Quoniam melior est misericordia tua super vitas: labia mea laudabunt te.
5 Sic benedicam te in vita mea, & in nomine tuo levabo manus meas.
6 Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea: & labiis exultationis laudabit os meum.
7 Si memor fui tui super stratum meum, in matutinis meditabor in te.
8 Quia fuisti adjutor meus.
Et in velamento alarum tuarum exultabo.
9 Adhæsit anima mea post te: me suscepit dextera tua:
10 Ipsi vero in vanum quæsierunt animam meam, introibunt in inferiora terræ:
11 Tradentur in manus gladii, partes vulpium erunt.
12 Rex vero lætabitur in Deo, laudabuntur omnes qui jurant in eo: quia obstructum est os loquentium iniqua.

In finem,
1 Psalmus David. LXIII.

2 EXaudi Deus orationem meam cum deprecor: a timore inimici eripe animam meam.
3 Protexisti me a conventu malignantium: a multitudine operantium iniquitatem.
4 Quia exacuerunt ut gladium linguas suas: intenderunt arcum rem amaram,
5 Ut sagittent in occultis immaculatum.
6 Subito sagittabunt eum, & non timebunt: firmaverunt sibi sermonem nequam.
Narraverunt ut absconderent laqueos: dixerunt: Quis videbit eos?
7 Scrutati sunt iniquitates: defecerunt scrutantes scrutinio.
Accedet homo ad cor altum:
8 Et exaltabitur Deus.
Sagittæ parvulorum factæ sunt plagæ eorum.
9 Et infirmatæ sunt contra eos linguæ eorum.
Conturbati sunt omnes qui videbant eos:
10 Et timuit omnis homo.
Et annuntiaverunt opera Dei: & facta ejus intellexerunt.
11 Lætabitur justus in Domino, & sperabit in eo, & laudabuntur omnes recti corde.

In finem, Psalmus David,
1 Canticum Jeremiæ & Ezechielis populo transmigrationis, cum inciperent exire.
LXIV.

2 TE decet hymnus Deus in Sion: & tibi reddetur votum in Jerusalem,
3 Exaudi orationem meam: ad te omnis caro veniet.
4 Verba iniquorum prævaluerunt super nos: & impietatibus nostris tu propitiaberis.
5 Beatus, quem elegisti, & assumpsisti: inhabitabit in atriis tuis.
Replebimur in bonis domus tuæ: sanctum est templum tuum,
6 Mirabile in æquitate.
Exaudi nos Deus salutaris noster spes omnium finium terræ, & in mari longe.
7 Præparans montes in virtute tua, accinctus potentia:
8 Qui conturbas profundum maris, sonum fluctuum ejus.
Turbabuntur gentes,
9 Et timebunt qui habitant terminos a signis tuis: exitus matutini & vespere delectabis.
10 Visitasti terram & inebriasti eam: multiplicasti locupletare eam:
Flumen Dei repletum est aquis, parasti cibum illorum: quoniam ita est præparatio ejus.
11 Rivos ejus inebria, multiplica genimina ejus: in stillicidiis ejus lætabitur germinans.
12 Benedices coronæ anni benignitatis tuæ: & campi tui replebuntur ubertate.
13 Pinguescent speciosa deserti, & exultatione colles accingentur.
14 Induti sunt arietes ovium, & valles abundabunt frumento: clamabunt, etenim hymnum dicent.

In finem,
1 Canticum Psalmi resurrectionis.
LXV.

JUbilate Deo omnis terra.
2 Psalmum dicite nomini ejus, date gloriam laudi ejus.
3 Dicite Deo quam terribilia sunt opera tua Domine! in multitudine virtutis tuæ mentientur tibi inimici tui.
4 Omnis terra adoret te, & psallat tibi: psalmum dicat nomini tuo.
5 Venite, & videte opera Dei: terribilis in consiliis super filios hominum.
6 Qui convertit mare in aridam, in flumine pertransibunt pede: ibi lætabimur in ipso.
7 Qui dominatur in virtute sua in æternum, oculi ejus super gentes respiciunt: qui exasperant non exaltentur in semetipsis.
8 Benedicite gentes Deum nostrum: & auditam facite vocem laudis ejus.
9 Qui posuit animam meam ad vitam: & non dedit in commotionem pedes meos.
10 Quoniam probasti nos Deus: igne nos examinasti, sicut examinatur argentum.
11 Induxisti nos in laqueum, posuisti tribulationes in dorso nostro:
12 Imposuisti homines super capita nostra.
Transivimus per ignem & aquam: & eduxisti nos in refrigerium.
13 Introibo in domum tuam in holocaustis: reddam tibi vota mea,
14 Quæ distinxerunt labia mea.
Et locutum est os meum, in tribulatione mea.
15 Holocausta medullata offeram tibi cum incenso arietum: offeram tibi boves cum hircis.
16 Venite, audite, & narrabo, omnes qui timetis Deum, quanta fecit animæ meæ.

17 Ad ipsum ore meo clamavi, & exaltavi sub lingua mea.

18 Iniquitatem si aspexi in corde meo, non exaudiet Dominus.

19 Propterea exaudivit Deus, & attendit voci deprecationis meæ.

20 Benedictus Deus, qui non amovit orationem meam, & misericordiam suam a me.

In finem,
1 In hymnis, Psalmus Cantici David.
LXVI.

2 DEus misereatur nostri, & benedicat nobis: illumhet vultum suum super nos, & misereatur nostri.

3 Ut cognoscamus in terra viam tuam, in omnibus gentibus salutare tuum.

4 Confiteantur tibi populi Deus: confiteantur tibi populi omnes.

5 Lætentur & exultent gentes: quoniam judicas populos in æquitate, & gentes in terra dirigis.

6 Confiteantur tibi populi Deus: confiteantur tibi populi omnes:

7 Terra dedit fructum suum.
Benedicat nos Deus, Deus noster,

8 Benedicat nos Deus: & metuant eum omnes fines terræ.

In finem,
1 Psalmus Cantici ipsi David. LXVII.

2 EXurgat Deus, & dissipentur inimici ejus: & fugiant qui oderunt eum, a facie ejus.

3 Sicut deficit fumus, deficiant: sicut fluit cera a facie ignis, sic pereant peccatores a facie Dei.

4 Et justi epulentur, & exultent in conspectu Dei: & delectentur in lætitia.

5 Cantate Deo, psalmum dicite nomini ejus: iter facite ei, qui ascendit super occasum: Dominus nomen illi.

Exultate in conspectu ejus, turbabuntur a facie ejus,

6 Patris orphanorum, & judicis viduarum.
Deus in loco sancto suo:

7 Deus qui inhabitare facit unius moris in domo:

Qui educit vinctos in fortitudine, similiter eos qui exasperant, qui habitant in sepulchris.

8 Deus cum egredereris in conspectu populi tui, cum pertransires in deserto:

9 Terra mota est, etenim cœli distillaverunt a facie Dei Sinai, a facie Dei Israel.

10 Pluviam voluntariam segregabis Deus hæreditati tuæ: & infirmata est, tu vero perfecisti eam.

11 Animalia tua habitabunt in ea: parasti in dulcedine tua pauperi, Deus.

12 Dominus dabit verbum evangelizantibus, virtute multa.

13 Rex virtutum dilecti dilecti: & speciei domus dividere spolia.

14 Si dormiatis inter medios cleros, pennæ columbæ deargentatæ, & posteriora dorsi ejus in pallore auri.

15 Dum discernit cœlestis reges super eam, nive dealbabuntur in Selmon:

16 Mons Dei, mons pinguis.
Mons coagulatus, mons pinguis:

17 Ut quid suspicamini montes coagulatos?
Mons, in quo beneplacitum est Deo habitare in eo: etenim Dominus habitabit in finem.

18 Currus Dei decem milibus multiplex, millia lætantium: Dominus in eis in Sina in sancto.

19 Ascendisti in altum, cepisti captivitatem: accepisti dona in hominibus:
Etenim non credentes, inhabitare Dominum Deum. *Ephes. 4. 8.*

20 Benedictus Dominus die quotidie: prosperum iter faciet nobis Deus salutarium nostrorum.

21 Deus noster, Deus salvos faciendi: & Domini Domini exitus mortis.

22 Verumtamen Deus confringet capita inimicorum suorum: verticem capilli perambulantium in delictis suis.

23 Dixit Dominus: Ex Basan convertam, convertam in profundum maris:

24 Ut intingatur pes tuus in sanguine: lingua canum tuorum ex inimicis, ab ipso.

25 Viderunt ingressus tuos Deus, ingressus Dei mei: regis mei qui est in sancto.

26 Prævenerunt principes conjuncti psallentibus, in medio juvencularum tympanistriarum.

27 In ecclesiis benedicite Deo Domino, de fontibus Israel.

28 Ibi Benjamin adolescentulus, in mentis excessu.

Principes Juda, duces eorum: principes Zabulon, principes Nephthali.

29 Manda Deus virtuti tuæ: confirma hoc Deus, quod operatus es in nobis.

30 A templo tuo in Jerusalem, tibi offerent reges munera.

31 Increpa feras arundinis, congregatio taurorum in vaccis populorum: ut excludant eos, qui probati sunt argento.

Dissipa gentes, quæ bella volunt:

32 Venient legati ex Ægypto: Æthiopia præveniet manus ejus Deo.

33 Regna terræ, cantate Deo: psallite Domino: psallite Deo,

34 Qui ascendit super cœlum cœli, ad orientem.

Ecce dabit voci suæ vocem virtutis,

35 Date gloriam Deo super Israel, magnificentia ejus, & virtus ejus in nubibus,

36 Mirabilis Deus in sanctis suis, Deus Israel ipse dabit virtutem, & fortitudinem plebi suæ, benedictus Deus.

1 In finem, pro iis, qui commutabuntur.
David. LXVIII.

2 SAlvum me fac Deus: quoniam intraverunt aquæ usque ad animam meam.

3 infixus sum in limo profundi: & non est substantia.

Veni in altitudinem maris: & tempestas demersit me.

4 Laboravi clamans, raucæ factæ sunt fauces meæ: defecerunt oculi mei, dum spero in Deum meum.

5 Multiplicati sunt super capillos capitis mei, qui oderunt me gratis.

Confortati sunt qui persecuti sunt me inimici mei injuste: quæ non rapui, tunc exolvebam.

6 Deus tu scis insipientiam meam: & delicta mea a te non sunt abscondita.

7 Non erubescant in me qui exspectant te Domine; Domine virtutum.

Non confundantur super me qui quærunt te; Deus Israel:

8 Quoniam propter te sustinui opprobrium: operuit confusio faciem meam.

9 Extraneus factus sum fratribus meis, & peregrinus filiis matris meæ.

† Joan. 2. 17. † Rom. 15. 3. 10 † Quoniam zelus domus tuæ comedit me: & † opprobria exprobrantium tibi, ceciderunt super me.

11 Et operui in jejunio animam meam: & factum est in opprobrium mihi.

12 Et posui vestimentum meum cilicium: & factus sum illis in parabolam.

13 Adversum me loquebantur qui sedebant in porta: & in me psallebant qui bibebant vinum.

14 Ego vero orationem meam ad te Domine: tempus beneplaciti Deus.

In multitudine misericordiæ tuæ exaudi me, in veritate salutis tuæ.

15 Eripe me de luto, ut non infigar: libera me ab iis qui oderunt me, & de profundis aquarum.

16 Non me demergat tempestas aquæ, neque absorbeat me profundum: neque urgeat super me puteus os suum.

17 Exaudi me Domine, quoniam benigna est misericordia tua: secundum multitudinem miserationum tuarum respice in me.

18 Et ne avertas faciem tuam a puero tuo: quoniam tribulor, velociter exaudi me.

19 Intende animæ meæ, & libera eam: propter inimicos meos eripe me:

20 Tu scis improperium meum; & confusionem meam, & reverentiam meam.

21 In conspectu tuo sunt omnes qui tribulant me: improperium exspectavit cor meum, & miseriam.

Et sustinui qui simul contristaretur, & non fuit: & qui consolaretur, & non inveni.

†Matt. 27. 48. 22 † Et dederunt in escam meam fel: & in siti mea potaverunt me aceto.

† Rom. 11. 9. 23 † Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum, & in retributiones, & in scandalum.

24 Obscurentur oculi eorum ne videant: & dorsum eorum semper incurva:

25 Effunde super eos iram tuam: & furor iræ tuæ comprehendat eos.

† Act. 1. 20. 26 † Fiat habitatio eorum deserta: & in tabernaculis eorum non sit qui inhabitet.

27 Quoniam quem tu percussisti, persecuti sunt: & super dolorem vulnerum meorum addiderunt.

28 Appone iniquitatem super iniquitatem eorum: & non intrent in justitiam tuam.

29 Deleantur de Libro viventium: & cum justis non scribantur.

30 Ego sum pauper & dolens: salus tua Deus suscepit me.

31 Laudabo nomen Dei cum cantico: & magnificabo eum in laude:

32 Et placebit Deo super vitulum novellum, cornua producentem & ungulas.

33 Videant pauperes & lætentur: quærite Deum, & vivet anima vestra:

34 Quoniam exaudivit pauperes Dominus: & vinctos suos non despexit.

35 Laudent illum cœli & terra, mare, & omnia reptilia in eis.

36 Quoniam Deus salvam faciet Sion: & ædificabuntur civitates Juda:

Et inhabitabunt ibi, & hereditate acquirent eam.

37 Et semen servorum ejus possidebit eam; & qui diligunt nomen ejus, habitabunt in ea.

1 In finem, Psalmus David,
In rememorationem, quod salvum fecerit eum Dominus. LXIX.

2 DEus in adjutorium meum intende: Domine ad adjuvandum me festina.

3 Confundantur, & revereantur, qui quærunt animam meam:

4 Avertantur retrorsum, & erubescant, qui volunt mihi mala:

Avertantur statim erubescentes, qui dicunt mihi: Euge, euge.

5 Exultent & lætentur in te omnes qui quærunt te, & dicant semper: Magnificetur Dominus: qui diligunt salutare tuum.

6 Ego vero egenus, & pauper sum: Deus adjuva me.

Adjutor meus, & liberator meus es tu: Domine ne moreris.

1 Psalmus David,
Filiorum Jonadab, & priorum captivorum. LXX.

IN te Domine speravi, non confundar in æternum:

2 In justitia tua libera me: & eripe me.

Inclina ad me aurem tuam, & salva me.

3 Esto mihi in Deum protectorem, & in locum munitum: ut salvum me facias;

Quoniam firmamentum meum, & refugium meum es tu.

4 Deus meus eripe me de manu peccatoris, & de manu contra legem agentis & iniqui:

5 Quoniam tu es patientia mea Domine: Domine spes mea a juventute mea:

6 In te confirmatus sum ex utero: de ventre matris meæ tu es protector meus.

In te cantatio mea semper:

7 Tanquam prodigium factus sum multis: & tu adjutor fortis.

8 Replebitur os meum laude, ut cantem gloriam tuam: tota die magnitudinem tuam.

9 Ne projicias me in tempore senectutis: cum defecerit virtus mea, ne derelinquas me.

10 Quia dixerunt inimici mei mihi: & qui custodiebant animam meam, consilium fecerunt in unum.

11 Dicentes: Deus dereliquit eum; persequimini, & comprehendite eum: quia non est qui eripiat.

12 Deus ne elongeris a me: Deus meus in auxilium meum respice.

13 Confundantur, & deficiant detrahentes animæ meæ: operiantur confusione, & pudore, qui quærunt mala mihi.

14 Ego autem semper sperabo: & adjiciam super omnem laudem tuam.

15 Os meum annuntiabit justitiam tuam; tota die salutare tuum.

Quoniam non cognovi litteraturam, introibo in potentias Domini:

16 Domine memorabor justitiæ tuæ solius.

17 Deus docuisti me a juventute mea: & usque nunc pronuntiabo mirabilia tua.

18 Et usque in senectam & senium Deus ne derelinquas me,

Donec annuntiem brachium tuum generationi omni, quæ ventura est:

Potentiam tuam,

19 Et justitiam tuam Deus usque in altissima, quæ fecisti magnalia: Deus quis similis tibi?

20 Quantas ostendisti mihi tribulationes multas, & malas: & conversus vivificasti me: & de abyssis terræ iterum reduxisti me:

21 Multiplicasti magnificentiam tuam: & conversus consolatus es me.

22 Nam & ego confitebor tibi in vasis psalmi veritatem tuam: Deus psallam tibi in cithara, sanctus Israel.

23 Exultabunt labia mea cum cantavero tibi, & anima mea, quam redemisti.

24 Sed & lingua mea tota die meditabitur justitiam tuam: cum confusi & reveriti fuerint qui quærunt mala mihi.

1 Psalmus,
In Salomonem. LXXI.

2 DEus judicium tuum regi da: & justitiam tuam filio regis:

Judicare populum tuum in justitia, & pauperes tuos in judicio.

3 Suscipiant montes pacem populo, & colles justitiam.

4 Judicabit pauperes populi, & salvos faciet filios pauperum: & humiliabit calumniatorem.

5 Et permanebit cum sole, & ante lunam, in generatione & generationem.

6 Descendet sicut pluvia in vellus: & sicut stillicidia stillantia super terram.

7 Orietur in diebus ejus justitia, & abundantia pacis: donec auferatur luna.

8 Et dominabitur a mari usque ad mare: & a flumine usque ad terminos orbis terrarum.

9 Coram illo procident Æthiopes: & inimici ejus terram lingent.

10 Reges Tharsis, & insulæ munera offerent: reges Arabum, & Saba dona adducent:

11 Et adorabunt eum omnes reges terræ: omnes gentes servient ei:

12 Quia liberabit pauperem a potente: & pauperem, cui non erat adjutor.

13 Parcet pauperi & inopi: & animas pauperum salvas faciet.

14 Ex usuris & iniquitate redimet animas eorum: & honorabile nomen eorum coram illo.

15 Et vivet, & dabitur ei de auro Arabiæ, & adorabunt de ipso semper: tota die benedicent ei.

16 Et erit firmamentum in terra in summis montium, superextolletur super Libanum fructus ejus: & florebunt de civitate sicut fœnum terræ.

17 Sit nomen ejus benedictum in sæcula: ante Solem permanet nomen ejus.

Et benedicentur in ipso omnes tribus terræ: omnes gentes magnificabunt eum.

18 Benedictus Dominus Deus Israel, qui facit mirabilia solus:

19 Et benedictum nomen majestatis ejus in æternum: & replebitur majestate ejus omnis terra: fiat, fiat.

20 Defecerunt laudes David filii Jesse.

1 Psalmus Asaph. LXXII.

QUam bonus Israel Deus his, qui recto sunt corde!

2 Mei autem pene moti sunt pedes: pene effusi sunt gressus mei.

3 Quia zelavi super iniquos, pacem peccatorum videns.

4 Quia non est respectus morti eorum: & firmamentum in plaga eorum.

5 In labore hominum non sunt, & cum hominibus non flagellabuntur:

6 Ideo tenuit eos superbia, operti sunt iniquitate & impietate sua.

7 Prodiit quasi ex adipe iniquitas eorum: transierunt in affectum cordis.

8 Cogitaverunt, & locuti sunt nequitiam: iniquitatem in excelso locuti sunt.

9 Posuerunt in cœlum os suum: & lingua eorum transivit in terra.

10 Ideo convertetur populus meus hic: & dies pleni invenientur in eis.

11 Et dixerunt: Quomodo scit Deus, & si est scientia in excelso?

12 Ecce ipsi peccatores, & abundantes in sæculo, obtinuerunt divitias.

13 Et dixi: Ergo sine causa justificavi cor meum, & lavi inter innocentes manus meas:

14 Et fui flagellatus tota die, & castigatio mea in matutinis.

15 Si dicebam: Narrabo sic: ecce nationem filiorum tuorum reprobavi.

16 Existimabam ut cognoscerem hoc, labor est ante me:

17 Donec intrem in sanctuarium Dei: & intelligam in novissimis eorum.

18 Verumtamen propter dolos posuisti eis: dejecisti eos dum allevarentur.

19 Quomodo facti sunt in desolationem, subito defecerunt: perierunt propter iniquitatem suam.

20 Velut somnium surgentium Domine, in civitate tua imaginem ipsorum ad nihilum rediges.

21 Quia inflammatum est cor meum, & renes mei commutati sunt:

22 Et ego ad nihilum redactus sum, & nescivi.

23 Ut jumentum factus sum apud te: & ego semper tecum.

24 Tenuisti manum dexteram meam: & in voluntate tua deduxisti me, & cum gloria suscepisti me.

25 Quid enim mihi est in cœlo? & a te quid volui super terram?

26 Defecit caro mea, & cor meum: Deus cordis mei, & pars mea Deus in æternum.

27 Quia ecce, qui elongant se a te, peribunt: perdidisti omnes, qui fornicantur abs te.

28 Mihi autem adhærere Deo bonum est: ponere in Domino Deo spem meam:

Ut annuntiem omnes prædicationes tuas, in portis filiæ Sion.

1 Intellectus Asaph. LXXIII.

UT quid Deus repulisti in finem: iratus est furor tuus super oves pascuæ tuæ?

2 Memor esto congregationis tuæ, quam possedisti ab initio.

Redemisti virgam hereditatis tuæ: mons Sion, in quo habitasti in eo.

3 Leva manus tuas in superbias eorum in finem: quanta malignatus est inimicus in sancto!
4 Et gloriati sunt qui oderunt te; in medio solemnitatis tuæ.
Posuerunt signa sua, signa:
5 Et non cognoverunt sicut in exitu super summum.
Quasi in silva lignorum securibus
6 Exciderunt januas ejus in idipsum: in securi & ascia dejecerunt eam.
†4.Reg. 25. 9. 7 † Incenderunt igni sanctuarium tuum: in terra polluerunt tabernaculum nominis tui.
8 Dixerunt in corde suo cognatio eorum simul: Quiescere faciamus omnes dies festos Dei a terra.
9 Signa nostra non vidimus, jam non est propheta: & nos non cognoscet amplius.
10 Usquequo Deus improperabit inimicus: irritat adversarius nomen tuum in finem?
11 Ut quid avertis manum tuam, & dexteram tuam, de medio sinu tuo in finem?
† Luc. 1. 68. 12 † Deus autem rex noster ante sæcula, operatus est salutem in medio terræ.
13 Tu confirmasti in virtute tua mare: contribulasti capita draconum in aquis.
14 Tu confregisti capita draconis: dedisti eum escam populis Æthiopum.
15 Tu dirupisti fontes, & torrentes: tu siccasti fluvios Ethan.
16 Tuus est dies, & tua est nox: tu fabricatus es auroram & solem.
17 Tu fecisti omnes terminos terræ: æstatem & ver tu plasmasti ea.
18 Memor esto hujus, inimicus improperavit Domino: & populus insipiens incitavit nomen tuum.
19 Ne tradas bestiis animas confitentes tibi: & animas pauperum tuorum ne obliviscaris in finem.
20 Respice in testamentum tuum: quia repleti sunt, qui obscurati sunt terræ domibus iniquitatum.
21 Ne avertatur humilis factus confusus: pauper & inops laudabunt nomen tuum.
22 Exurge Deus, judica causam tuam: memor esto improperiorum tuorum, eorum quæ ab insipiente sunt tota die.
23 Ne obliviscaris voces inimicorum tuorum: superbia eorum, qui te oderunt, ascendit semper.

1 In finem, Ne corrumpas, Psalmus Cantici Asaph. LXXIV.

2 CONfitebimur tibi Deus: confitebimur, & invocabimus nomen tuum.
Narrabimus mirabilia tua:
3 Cum accepero tempus, ego justitias judicabo.
4 Liquefacta est terra, & omnes qui habitant in ea: ego confirmavi columnas ejus.
5 Dixi iniquis: Nolite inique agere: & delinquentibus: Nolite exaltare cornu.
6 Nolite extollere in altum cornu vestrum: nolite loqui adversus Deum iniquitatem.
7 Quia neque ab oriente, neque ab occidente, neque a desertis montibus:
8 Quoniam Deus judex est.
Hunc humiliat, & hunc exaltat:
9 Quia calix in manu Domini vini meri plenus misto.
Et inclinavit ex hoc in hoc: verumtamen fæx ejus non est exinanita: bibent omnes peccatores terræ.
10 Ego autem annuntiabo in sæculum: cantabo Deo Jacob.
11 Et omnia cornua peccatorum confringam: & exaltabuntur cornua justi.

1 In finem, in Laudibus, Psalmus Asaph. Canticum ad Assyrios. LXXV.

2 NOtus in Judæa Deus: in Israel magnum nomen ejus:
3 Et factus est in pace locus ejus: & habitatio ejus in Sion.
4 Ibi confregit potentias arcuum, scutum, gladium, & bellum.
5 Illuminans tu mirabiliter a montibus æternis:
6 Turbati sunt omnes insipientes corde.
Dormierunt somnum suum: & nihil invenerunt omnes viri divitiarum in manibus suis.
7 Ab increpatione tua Deus Jacob dormitaverunt qui ascenderunt equos.
8 Tu terribilis es, & quis resistet tibi? ex tunc ira tua.
9 De cœlo auditum fecisti judicium: terra tremuit & quievit.
10 Cum exurgeret in judicium Deus, ut salvos faceret omnes mansuetos terræ.
11 Quoniam cogitatio hominis confitebitur tibi: & reliquiæ cogitationis diem festum agent tibi.
12 Vovete, & reddite Domino Deo vestro, omnes qui in circuitu ejus affertis munera.
Terribili
13 Et ei qui aufert spiritum principum, terribili apud reges terræ.

1 In finem, pro Idithun, Psalmus Asaph. LXXVI.

2 VOce mea ad Dominum clamavi: voce mea ad Deum, & intendit mihi.
3 In die tribulationis meæ Deum exquisivi, manibus meis nocte contra eum: & non sum deceptus.
Renuit consolari anima mea,
4 Memor fui Dei, & delectatus sum, & exercitatus sum: & defecit spiritus meus.
5 Anticipaverunt vigilias oculi mei: turbatus sum, & non sum locutus.
6 Cogitavi dies antiquos: & annos æternos in mente habui.
7 Et meditatus sum nocte cum corde meo, & exercitabar, & scopebam spiritum meum.
8 Numquid in æternum projiciet Deus: aut non apponet ut complacitior sit adhuc?
9 Aut in finem misericordiam suam abscindet, a generatione in generationem?
10 Aut obliviscetur misereri Deus? aut continebit in ira sua misericordias suas?
11 Et dixi: Nunc cœpi: hæc mutatio dexteræ excelsi.
12 Memor fui operum Domini: quia memor ero ab initio mirabilium tuorum,
13 Et meditabor in omnibus operibus tuis: & in adinventionibus tuis exercebor.
14 Deus in sancto via tua: quis Deus magnus sicut Deus noster?
15 Tu es Deus qui facis mirabilia.
Notam fecisti in populis virtutem tuam:
16 Redemisti in brachio tuo populum tuum, filios Jacob, & Joseph.

17 Viderunt te aquæ Deus, viderunt te aquæ: & timuerunt, & turbatæ sunt abyssi.
18 Multitudo sonitus aquarum: vocem dederunt nubes.
Etenim sagittæ tuæ transeunt:
19 Vox tonitrui tui in rota.
Illuxerunt coruscationes tuæ orbi terræ: commota est & contremuit terra.
20 In mari via tua, & semitæ tuæ in aquis multis: & vestigia tua non cognoscentur.
† *Exod.* 14. 29. 21 † Deduxisti sicut oves populum tuum, in manu Moysi & Aaron.

1 Intellectus Asaph. LXXVII.

ATtendite populo meus legem meam: inclinate aurem vestram in verba oris mei.
2 Aperiam in parabolis os meum: loquar propositiones ab initio.
3 Quanta audivimus & cognovimus ea: & patres nostri narraverunt nobis.
4 Non sunt occultata a filiis eorum, in generatione altera.
Narrantes laudes Domini, & virtutes ejus, & mirabilia ejus quæ fecit.
5 Et suscitavit testimonium in Jacob: & legem posuit in Israel.
Quanta mandavit patribus nostris nota facere ea filiis suis:
6 Ut cognoscat generatio altera.
Filii qui nascentur, & exurgent, & narrabunt filiis suis,
7 Ut ponant in Deo spem suam, & non obliviscantur operum Dei: & mandata ejus exquirant.
8 Ne fiant sicut patres eorum, generatio prava & exasperans:
Generatio, quæ non direxit cor suum: & non est creditus cum Deo spiritus ejus.
9 Filii Ephrem intendentes & mittentes arcum, conversi sunt in die belli.
10 Non custodierunt testamentum Dei: & in lege ejus noluerunt ambulare.
11 Et obliti sunt benefactorum ejus, & mirabilium ejus quæ ostendit eis.
12 Coram patribus eorum fecit mirabilia in terra Ægypti, in campo Taneos.
† *Exod.* 14. 22. 13 † Interrupit mare, & perduxit eos: & statuit aquas quasi in utre.
14 Et deduxit eos in nube diei: & tota nocte in illuminatione ignis.
† *Exod.* 17. 6. *Psalm.* 104. 41. 15 † Interrupit petram in eremo: & adaquavit eos velut in abyssо multa.
16 Et eduxit aquam de petra: & deduxit tamquam flumina aquas.
17 Et apposuerunt adhuc peccare ei: in iram excitaverunt excelsum in inaquoso.
18 Et tentaverunt Deum in cordibus suis: ut peterent escas animabus suis.
19 Et male locuti sunt de Deo: dixerunt: Numquid poterit Deus parare mensam in deserto?
20 Quoniam percussit petram, & fluxerunt aquæ, & torrentes inundaverunt.
Numquid & panem poterit dare, aut parare mensam populo suo?
† *Num.* 11. 1. 21 † Ideo audivit Dominus, & distulit: & ignis accensus est in Jacob, & ira ascendit in Israel:
22 Quia non crediderunt in Deo, nec speraverunt in salutari ejus:
† *Exod.* 6. 4. *Num.* 1. 7. 23 Et mandavit nubibus desuper, & fores cœli aperuit.
24 † Et pluit illis manna ad manducandum, & panem cœli dedit eis.
† *Psalm.* 6. 31. 1. *Cor.* 10. 3. † *Num.* 11. 31. 25 † Panem angelorum manducavit homo: cibaria misit eis in abundantia.
26 † Transtulit Austrum de cœlo: & induxit in virtute sua Africum.
27 Et pluit super eos sicut pulverem carnes: & sicut arenam maris volatilia pennata.
28 Et ceciderunt in medio castrorum eorum, circa tabernacula eorum.
29 Et manducaverunt & saturati sunt nimis, & desiderium eorum attulit eis.
30 Non sunt fraudati a desiderio suo.
† Adhuc esca eorum erant in ore ipsorum:
† *Num.* 11. 33. 31 Et ira Dei ascendit super eos.
Et occidit pingues eorum, & electos Israel impedivit.
32 In omnibus his peccaverunt adhuc: & non crediderunt in mirabilibus ejus.
33 Et defecerunt in vanitate dies eorum, & anni eorum cum festinatione.
34 Cum occideret eos, quærebant eum: & revertebantur, & diluculo veniebant ad eum.
35 Et rememorati sunt, quia Deus adjutor est eorum: & Deus excelsus redemptor eorum est.
36 Et dilexerunt eum in ore suo, & lingua sua mentiti sunt ei:
37 Cor autem eorum non erat rectum cum eo: nec fideles habiti sunt in testamento ejus.
38 Ipse autem est misericors, & propitius fiet peccatis eorum: & non disperdet eos.
Et abundavit ut averteret iram suam: & non accendit omnem iram suam:
39 Et recordatus est quia caro sunt: spiritus vadens, & non rediens.
40 Quoties exacerbaverunt eum in deserto, in iram concitaverunt eum in inaquoso?
41 Et conversi sunt, & tentaverunt Deum: & sanctum Israel exacerbaverunt.
42 Non sunt recordati manus ejus: die qua redemit eos de manu tribulantis.
43 Sicut posuit in Ægypto signa sua, & prodigia sua in campo Taneos.
† *Exod.* 7. 20. 44 † Et convertit in sanguinem flumina eorum, & imbres eorum, ne biberent.
† *Exod.* 8. 16. 24. 45 † Misit in eos cœnomyiam, & comedit eos: & ranam, & disperdidit eos.
† *Exod.* 10. 15. 46 † Et dedit ærugini fructus eorum, & labores eorum locustæ.
† *Exod.* 9. 25. 47 † Et occidit in grandine vineas eorum, & moros eorum in pruina.
48 Et tradidit grandini jumenta eorum, & possessionem eorum igni:
49 Misit in eos iram indignationis suæ, indignationem, & iram, & tribulationem, immissiones per angelos malos.
50 Viam fecit semitæ iræ suæ, non pepercit a morte animabus eorum: & jumenta eorum in morte conclusit.
† *Exod.* 12. 29. 51 † Et percussit omne primogenitum in terra Ægypti: primitias omnis laboris eorum in tabernaculis Cham.
52 Et abstulit sicut oves populum suum: & perduxit eos tamquam gregem in deserto.
53 Et deduxit eos in spe, & non timuerunt: † & inimicos eorum operuit mare.
† *Exod.* 14. 27. 54 Et induxit eos in montem sanctificationis suæ; montem, quem acquisivit dextera ejus.
Et ejecit a facie eorum gentes: & † sorte divisit eis terram in funiculo distributionis.
† *Jos.* 13. 7. 55 Et habitare fecit in tabernaculis eorum tribus Israel.
56 Et tentaverunt, & exacerbaverunt Deum

excel-

excelsum: & testimonia ejus non custodierunt.

57 Et averterunt se, & non servaverunt pactum: quemadmodum patres eorum, conversi sunt in arcum pravum.

58 In iram concitaverunt eum in collibus suis: & in sculptilibus suis ad æmulationem eum provocaverunt.

59 Audivit Deus, & sprevit: & ad nihilum redegit valde Israel.

† 1. Reg. 4. 4. Jerem. 7. 12. 60 † Et repulit tabernaculum Silo, tabernaculum suum, ubi habitavit in hominibus.

61 Et tradidit in captivitatem virtutem eorum: & pulchritudinem eorum in manus inimici.

62 Et conclusit in gladio populum suum: & hereditatem suam sprevit.

63 Juvenes eorum comedit ignis: & virgines eorum non sunt lamentatæ.

64 Sacerdotes eorum in gladio ceciderunt: & viduæ eorum non plorabantur,

65 Et excitatus est tamquam dormiens Dominus, tamquam potens crapulatus a vino.

66 Et percussit inimicos suos in posteriora: opprobrium sempiternum dedit illis.

67 Et repulit tabernaculum Joseph: & tribum Ephraim non elegit:

68 Sed elegit tribum Juda, montem Sion quem dilexit.

69 Et ædificavit sicut unicornium sanctificium suum in terra, quam fundavit in sæcula.

70 Et elegit David servum suum, & sustulit eum de gregibus ovium: de post fetantes accepit eum,

71 Pascere Jacob servum suum, & Israel hereditatem suam.

72 Et pavit eos in innocentia cordis sui: & in intellectibus manuum suarum deduxit eos.

1 Psalmus Asaph. LXXVIII.

DEus venerunt gentes in hereditatem tuam, polluerunt templum sanctum tuum: posuerunt Jerusalem in pomorum custodiam.

2 Posuerunt morticina servorum tuorum, escas volatilibus cœli: carnes sanctorum tuorum, bestiis terræ.

3 Effuderunt sanguinem eorum tamquam aquam in circuitu Jerusalem: & non erat qui sepeliret.

4 Facti sumus opprobrium vicinis nostris: subsannatio & illusio his, qui in circuitu nostro sunt.

5 Usquequo Domine irasceris in finem: accendetur velut ignis zelus tuus?

† Jer. 10. 25. 6 † Effunde iram tuam in gentes, quæ te non noverunt: & in regna, quæ nomen tuum non invocaverunt.

7 Quia comederunt Jacob: & locum ejus desolaverunt.

† Isai. 64. 9. 8 † Ne memineris iniquitatum nostrarum antiquarum, cito anticipent nos misericordiæ tuæ: quia pauperes facti sumus nimis.

9 Adjuva nos Deus salutaris noster: & propter gloriam nominis tui Domine libera nos: & propitius esto peccatis nostris, propter nomen tuum:

10 Ne forte dicant in gentibus: Ubi est Deus eorum? & innotescat in nationibus coram oculis nostris,

Ultio sanguinis servorum tuorum, qui effusus est:

11 Introeat in conspectu tuo gemitus compeditorum.

Secundum magnitudinem brachii tui, posside filios mortificatorum.

12 Et redde vicinis nostris septuplum in sinu eorum: improperium ipsorum, quod exprobraverunt tibi Domine.

13 Nos autem populus tuus, & oves pascuæ tuæ, confitebimur tibi in sæculum:

In generationem & generationem annuntiabimus laudem tuam.

1 In finem, Pro iis qui commutabuntur, testimonium Asaph, Psalmus.

LXXIX.

2 QUi regis Israel, intende: qui deducis velut ovem Joseph.

Qui sedes super cherubim, manifestare

3 Coram Ephraim, Benjamin, & Manasse.

Excita potentiam tuam, & veni, ut salvos facias nos.

4 Deus converte nos: & ostende faciem tuam, & salvi erimus.

5 Domine Deus virtutum, quousque irascéris super orationem servi tui?

6 Cibabis nos pane lacrymarum: & potum dabis nobis in lacrymis in mensura?

7 Posuisti nos in contradictionem vicinis nostris: & inimici nostri subsannaverunt nos.

8 Deus virtutum converte nos: & ostende faciem tuam, & salvi erimus.

9 Vineam de Ægypto transtulisti: ejecisti gentes, & plantasti eam.

10 Dux itineris fuisti in conspectu ejus: plantasti radices ejus, & implevit terram.

11 Operuit montes umbra ejus: & arbusta ejus cedros Dei.

12 Extendit palmites suos usque ad mare: & usque ad flumen propagines ejus.

13 Ut quid destruxisti maceriam ejus: & vindemiant eam omnes, qui prætergrediuntur viam?

14 Exterminavit eam aper de silva: & singularis ferus depastus est eam.

15 Deus virtutum convertere: respice de cœlo, & vide, & visita vineam istam.

16 Et perfice eam, quam plantavit dextera tua: & super filium hominis, quem confirmasti tibi.

17 Incensa igni, & suffossa ab increpatione vultus tui peribunt.

18 Fiat manus tua super virum dexteræ tuæ: & super filium hominis, quem confirmasti tibi.

19 Et non discedimus a te, vivificabis nos: & nomen tuum invocabimus.

20 Domine Deus virtutum converte nos: & ostende faciem tuam, & salvi erimus.

In finem,

1 Pro torcularibus, Psalmus ipsi Asaph.

LXXX.

2 EXultate Deo adjutori nostro: jubilate Deo Jacob.

3 Sumite psalmum, & date tympanum: psalterium jucundum cum cithara,

4 Buccinate in Neomenia tuba, in insigni die sollemnitatis vestræ:
5 Quia præceptum in Israel est: & judicium Deo Jacob.
† Gen. 41. 29. 6 † Testimonium in Joseph posuit illud, cum exiret de terra Ægypti: linguam, quam non noverat, audivit.
7 Divertit ab oneribus dorsum ejus: manus ejus in cophino servierunt.
8 In tribulatione invocasti me, & liberavi te: exaudivi te in abscondito tempestatis: † Exod. 17. 5. † probavi te apud aquam contradictionis.
9 Audi populus meus, & contestabor te: Israel si audieris me,
† Exod. 20. 3. 10 Non † erit in te deus recens, neque adorabis deum alienum.
11 Ego enim sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti: dilata os tuum, & implebo illud.
12 Et non audivit populus meus vocem meam: & Israel non intendit mihi.
† Act. 7. 14. 15. † Baruc 3. 13. 13 † Et dimisi eos secundum desideria cordis eorum, ibunt in adinventionibus suis.
14 † Si populus meus audisset me: Israel si in viis meis ambulasset:
15 Pro nihilo forsitan inimicos eorum humiliassem: & super tribulantes eos misissem manum meam.
16 Inimici Domini mentiti sunt ei: & erit tempus eorum in sæcula.
17 Et cibavit eos ex adipe frumenti: & de petra, melle saturavit eos.

1 Psalmus Asaph. LXXXI.

DEus stetit in synagoga deorum: in medio autem deos dijudicat.
2 Usquequo judicatis iniquitatem: & facies peccatorum sumitis?
3 Judicate egeno, & pupillo: humilem, & pauperem justificate.
† Prov. 24. 11. 4 † Eripite pauperem: & egenum de manu peccatoris liberate.
5 Nescierunt, neque intellexerunt, in tenebris ambulant: movebuntur omnia fundamenta terræ.
† Joan. 10. 34. 6 † Ego dixi: Dii estis, & filii Excelsi omnes.
7 Vos autem sicut homines moriemini: & sicut unus de principibus cadetis.
8 Surge Deus, judica terram: quoniam tu hereditabis in omnibus gentibus.

1 Canticum Psalmi Asaph. LXXXII.

1 DEus, quis similis erit tibi? ne taceas, neque compescaris Deus:
3 Quoniam ecce inimici tui sonuerunt: & qui oderunt te, extulerunt caput.
4 Super populum tuum malignaverunt consilium: & cogitaverunt adversus sanctos tuos.
5 Dixerunt: Venite, & disperdamus eos de gente: & non memoretur nomen Israel ultra.
6 Quoniam cogitaverunt unanimiter, simul adversum te testamentum disposuerunt,
7 Tabernacula Idumæorum & Ismahelitæ: Moab, & Agareni,
8 Gebal, & Ammon, & Amalec: alienigenæ cum habitantibus Tyrum.
9 Etenim Assur venit cum illis: facti sunt in adjutorium filiis Lot.
† Judic. 7. 22. 10 Fac illis sicut † Madian, † & Sisaræ, † Judic. 4. 15. sicut † Jabin in torrente Cison.
† Judic. 4. 24. † Judic. 7. 25. † Judic. 8. 21. 11 Disperierunt in Endor: facti sunt ut stercus terræ.
12 † Pone principes eorum sicut Oreb, & Zeb, & Zebee, & Salmana;
Omnes principes eorum:
13 Qui dixerunt: Hæreditate possideamus Sanctuarium Dei.
14 Deus meus pone illos ut rotam: & sicut stipulam ante faciem venti.
15 Sicut ignis, qui comburit silvam: & sicut flamma comburens montes:
16 Ita persequeris illos in tempestate tua: & in ira tua turbabis eos.
17 Imple facies eorum ignominia: & quærent nomen tuum, Domine.
18 Erubescant, & conturbentur in sæculum sæculi: & confundantur, & pereant.
19 Et cognoscant quia nomen tibi Dominus: tu solus Altissimus in omni terra.

In finem,
1 Pro torcularibus filiis Core, Psalmus.
LXXXIII.

2 QUam dilecta tabernacula tua Domine virtutum:
3 Concupiscit, & deficit anima mea in atria Domini.
Cor meum, & caro mea, exultaverunt in Deum vivum.
4 Etenim passer invenit sibi domum, & turtur nidum sibi, ubi ponat pullos suos.
Altaria tua Domine virtutum: rex meus, & Deus meus.
5 Beati, qui habitant in domo tua Domine: in sæcula sæculorum laudabunt te.
6 Beatus vir, cujus est auxilium abs te: ascensiones in corde suo disposuit,
7 In valle lacrymarum in loco, quem posuit.
8 Etenim benedictionem dabit legislator, ibunt de virtute in virtutem: videbitur Deus deorum in Sion.
9 Domine Deus virtutum exaudi orationem meam: auribus percipe Deus Jacob.
10 Protector noster aspice Deus: & respice in faciem Christi tui.
11 Quia melior est dies una in atriis tuis super millia.
Elegi abjectus esse in domo Dei mei, magis quam habitare in tabernaculis peccatorum.
12 Quia misericordiam, & veritatem diligit Deus: gratiam, & gloriam dabit Dominus.
13 Non privabit bonis eos, qui ambulant in innocentia: Domine virtutum, beatus homo, qui sperat in te.

1 In finem, filiis Core, Psalmus.
LXXXIV.

2 BEnedixisti Domine terram tuam: avertisti captivitatem Jacob.
3 Remisisti iniquitatem plebis tuæ: operuisti omnia peccata eorum.
4 Mitigasti omnem iram tuam: avertisti ab ira indignationis tuæ.
5 Converte nos Deus salutaris noster: & averte iram tuam a nobis.
6 Numquid in æternum irascéris nobis?

aut

aut extendes iram tuam a generatione in generationem?
7 Deus tu conversus vivificabis nos: & plebs tua lætabitur in te.
8 Ostende nobis Domine misericordiam tuam: & salutare tuum da nobis.
9 Audiam quid loquatur in me Dominus Deus: quoniam loquetur pacem in plebem suam;
Et super sanctos suos, & in eos qui convertuntur ad cor,
10 Veruntamen prope timentes eum salutare ipsius: ut inhabitet gloria in terra nostra.
11 Misericordia & veritas obviaverunt sibi: justitia & pax osculatæ sunt.
12 Veritas de terra orta est: & justitia de cœlo prospexit.
13 Etenim Dominus dabit benignitatem; & terra nostra dabit fructum suum.
14 Justitia ante eum ambulabit: & ponet in via gressus suos.

Oratio ipsi David. LXXXV.

1 INclina Domine aurem tuam, & exaudi me: quoniam inops & pauper sum ego.
2 Custodi animam meam, quoniam sanctus sum: salvum fac servum tuum, Deus meus, sperantem in te.
3 Miserere mei Domine, quoniam ad te clamavi tota die:
4 Lætifica animam servi tui, quoniam ad te Domine animam meam levavi.
Joel. 2. 13. 5 † Quoniam tu Domine suavis, & mitis, & multæ misericordiæ omnibus invocantibus te.
6 Auribus percipe Domine orationem meam: & intende voci deprecationis meæ.
7 In die tribulationis meæ clamavi ad te: quia exaudisti me.
8 Non est similis tui in diis Domine: & non est secundum opera tua.
9 Omnes gentes quascumque fecisti, venient, & adorabunt coram te Domine: & glorificabunt nomen tuum.
10 Quoniam magnus es tu, & faciens mirabilia: tu es Deus solus.
11 Deduc me Domine in via, & ingrediar in veritate tua: lætetur cor meum ut timeat nomen tuum.
12 Confitebor tibi Domine Deus meus in toto corde meo, & glorificabo nomen tuum in æternum.
13 Quia misericordia tua magna est super me: & eruisti animam meam ex inferno inferiori.
14 Deus, iniqui insurrexerunt super me, & synagoga potentium quæsierunt animam meam: & non proposuerunt te in conspectu suo.
15 Et tu Domine Deus miserator & misericors, patiens, & multæ misericordiæ, & verax,
16 Respice in me, & miserere mei, da imperium tuum puero tuo: & salvum fac filium ancillæ tuæ.
17 Fac mecum signum in bonum, ut videant qui oderunt me, & confundantur: quoniam tu Domine adjuvisti me, & consolatus es me.

1 Filiis Core, Psalmus Cantici.

LXXXVI.

1 FUndamenta ejus in montibus sanctis:
2 Diligit Dominus portas Sion super omnia tabernacula Jacob.
3 Gloriosa dicta sunt de te, civitas Dei.
4 Memor ero Rahab & Babylonis scientium me.
Ecce alienigenæ, & Tyrus, & populus Æthiopum, hi fuerunt illic.
5 Numquid Sion dicet: Homo, & homo natus est in ea: & ipse fundavit eam Altissimus?
6 Dominus narrabit in scripturis populorum, & principum; horum, qui fuerunt in ea.
7 Sicut lætantium omnium habitatio est in te.

Canticum Psalmi,

1 Filiis Core, in finem, pro Maheleth ad respondendum, intellectus Eman Ezrahitæ.

LXXXVII.

1 DOmine Deus salutis meæ, in die clamavi, & nocte coram te.
2 Intret in conspectu tuo oratio mea: inclina aurem tuam ad precem meam.
4 Quia repleta est malis anima mea: & vita mea inferno appropinquavit.
5 Æstimatus sum cum descendentibus in lacum: factus sum sicut homo sine adjutorio,
6 Inter mortuos liber,
Sicut vulnerati dormientes in sepulchris, quorum non es memor amplius; & ipsi de manu tua repulsi sunt.
7 Posuerunt me in lacu inferiori: in tenebrosis, & in umbra mortis.
8 Super me confirmatus est furor tuus: & omnes fluctus tuos induxisti super me.
9 Longe fecisti notos meos a me: posuerunt me abominationem sibi.
Traditus sum, & non egrediebar:
10 Oculi mei languerunt præ inopia.
Clamavi ad te Domine tota die: expandi ad te manus meas.
11 Numquid mortuis facies mirabilia: aut medici suscitabunt, & confitebuntur tibi?
12 Numquid narrabit aliquis in sepulchro misericordiam tuam, & veritatem tuam in perditione?
13 Numquid cognoscentur in tenebris mirabilia tua, & justitia tua in terra oblivionis?
14 Et ego ad te Domine clamavi: & mane oratio mea prævenit te.
15 Ut quid Domine repellis orationem meam: avertis faciem tuam a me?
16 Pauper sum ego, & in laboribus a juventute mea: exaltatus autem, humiliatus sum & conturbatus.
17 In me transierunt iræ tuæ: & terrores tui conturbaverunt me.
18 Circumdederunt me sicut aqua tota die: circumdederunt me simul.
19 Elongasti a me amicum, & proximum, & notos meos a miseria.

1 Intellectus Ethan Ezrahitæ.

LXXXVIII.

1 MIsericordias Domini in æternum cantabo.
In generationem & generationem annuntiabo veritatem tuam in ore meo.

3 Quoniam dixisti: In æternum misericordia ædificabitur in cœlis: præparabitur veritas tua in eis,

†2 Reg. 7. 12. 4 Disposui testamentum electis meis, † juravi David servo meo:

5 Usque in æternum præparabo semen tuum. Et ædificabo in generationem & generationem sedem tuam.

6 Confitebuntur cœli mirabilia tua Domine: etenim veritatem tuam in ecclesia sanctorum.

7 Quoniam quis in nubibus æquabitur Domino, similis erit Deo in filiis Dei?

8 Deus, qui glorificatur in consilio sanctorum, magnus & terribilis super omnes qui in circuitu ejus sunt.

9 Domine Deus virtutum quis similis tibi? potens es Domine, & veritas tua in circuitu tuo.

10 Tu dominaris potestati maris: motum autem fluctuum ejus tu mitigas.

11 Tu humiliasti sicut vulneratum, superbum: in brachio virtutis tuæ dispersisti inimicos tuos.

† Gen. 1. 1. 12 † Tui sunt cœli, & tua est terra, orbem terræ & plenitudinem ejus tu fundasti.

13 Aquilonem & mare tu creasti.

Thabor & Hermon in nomine tuo exultabunt:

14 Tuum brachium cum potentia.

Firmetur manus tua, & exaltetur dextera tua.

15 Justitia & judicium præparatio sedis tuæ. Misericordia & veritas præcedent faciem tuam:

16 Beatus populus, qui scit jubilationem. Domine, in lumine vultus tui ambulabunt,

17 Et in nomine tuo exultabunt tota die: & in justitia tua exaltabuntur.

18 Quoniam gloria virtutis eorum tu es: & in beneplacito tuo exaltabitur cornu nostrum.

19 Quia Domini est assumptio nostra, & sancti Israel regis nostri.

20 Tunc locutus es in visione sanctis tuis, & dixisti: Posui adjutorium in potente, & exaltavi electum de plebe mea.

†1 Reg. 16. 1. 12. Atter. 13. 20. 21 † Inveni David servum meum: oleo sancto meo unxi eum.

22 Manus enim mea auxiliabitur ei: & brachium meum confortabit eum.

23 Nihil proficiet inimicus in eo, & filius iniquitatis non apponet nocere ei.

24 Et concidam a facie ipsius inimicos ejus: & odientes eum in fugam convertam.

25 Et veritas mea, & misericordia mea cum ipso: & in nomine meo exaltabitur cornu ejus.

26 Et ponam in mari manum ejus: & in fluminibus dexteram ejus.

27 Ipse invocabit me: Pater meus es tu: Deus meus, & susceptor salutis meæ:

28 Et ego primogenitum ponam illum excelsum præ regibus terræ.

29 In æternum servabo illi misericordiam meam: & testamentum meum fidele ipsi.

30 Et ponam in sæculum sæculi semen ejus: & thronum ejus sicut dies cœli.

31 Si autem dereliquerint filii ejus legem meam: & in judiciis meis non ambulaverint:

32 Si justitias meas profanaverint: & mandata mea non custodierint:

33 Visitabo in virga iniquitates eorum: & in verberibus peccata eorum.

34 Misericordiam autem meam non dispergam ab eo: neque nocebo in veritate mea:

35 Neque profanabo testamentum meum: & quæ procedunt de labiis meis non faciam irrita:

36 Semel juravi in sancto meo, si David mentiar:

37 Semen ejus in æternum manebit.

38 Et † thronus ejus sicut sol in conspectu meo, & sicut luna perfecta in æternum. & testis in cœlo fidelis.

†2 Reg. 7. 16.

39 Tu vero repulisti & despexisti: distulisti Christum tuum.

40 Evertisti testamentum servi tui: profanasti in terra sanctuarium ejus.

41 Deduxisti omnes sepes ejus: posuisti firmamentum ejus formidinem.

42 Diripuerunt eum omnes transeuntes viam: factus est opprobrium vicinis suis.

43 Exaltasti dexteram deprimentium eum: lætificasti omnes inimicos ejus.

44 Avertisti adjutorium gladii ejus: & non es auxiliatus ei in bello.

45 Destruxisti eum ab emundatione: & sedem ejus in terram collisisti.

46 Minorasti dies temporis ejus: perfudisti eum confusione.

47 Usquequo Domine avertis in finem: exardescet sicut ignis ira tua?

48 Memorare quæ mea substantia: numquid enim vane constituisti omnes filios hominum?

49 Quis est homo, qui vivet, & non videbit mortem: eruet animam suam de manu inferi?

50 Ubi sunt misericordiæ tuæ antiquæ Domine, † sicut juravisti David in veritate tua?

†2 Reg. 7. 11.

51 Memor esto Domine opprobrii servorum tuorum (quod continui in sinu meo) multarum gentium.

52 Quod exprobraverunt inimici tui Domine, quod exprobraverunt commutationem Christi tui.

53 Benedictus Dominus in æternum: fiat, fiat.

1 Oratio Moysi hominis Dei. LXXXIX.

DOmine, refugium factus es nobis: a generatione in generationem.

2 Priusquam montes fierent, aut formaretur terra; & orbis: a sæculo & usque in sæculum tu es Deus.

3 Ne avertas hominem in humilitatem: & dixisti: Convertimini filii hominum.

4 Quoniam mille anni ante oculos tuos, tamquam dies hesterna, quæ præteriit,

Et custodia in nocte,

5 Quæ pro nihilo habentur, eorum anni erunt.

6 Mane sicut herba transeat, mane floreat, & transeat: vespere decidat, induret, & arescat.

7 Quia defecimus in ira tua, & in furore tuo turbati sumus.

8 Posuisti iniquitates nostras in conspectu tuo, sæculum nostrum in illuminatione vultus tui.

9 Quoniam omnes dies nostri defecerunt: & in ira tua defecimus,

Anni nostri sicut aranea meditabuntur:

10 † Dies annorum nostrorum in ipsis, septuaginta anni.

† Eccl. 18. 8.

Si autem in potentatibus, octoginta anni & amplius eorum, labor & dolor.
Quoniam supervenit mansuetudo, & corripiemur.
11 Quis novit potestatem iræ tuæ, & præ timore iram tuam
12 Dinumerare?
Dexteram tuam sic notam fac, & eruditos corde in sapientia.
13 Convertere Domine usquequo? & deprecabilis esto super servos tuos.
14 Repleti sumus mane misericordia tua: & exultavimus, & delectati sumus omnibus diebus nostris.
15 Lætati sumus pro diebus, quibus nos humiliasti: annis, quibus vidimus mala.
16 Respice in servos tuos, & in opera tua: & dirige filios eorum.
17 Et sit splendor Domini Dei nostri super nos, & opera manuum nostrarum dirige super nos: & opus manuum nostrarum dirige,

2 Laus Cantici David. XC.

QUi habitat in adjutorio Altissimi, in protectione Dei cœli commorabitur.
2 Dicet Domino: Susceptor meus es tu, & refugium meum: Deus meus sperabo in eum,
3 Quoniam ipse liberavit me de laqueo venantium: & a verbo aspero.
4 Scapulis suis obumbrabit tibi: & sub pennis ejus sperabis.
5 Scuto circumdabit te veritas ejus: non timebis a timore nocturno,
6 A sagitta volante in die, a negotio perambulante in tenebris, ab incursu, & dæmonio meridiano.
7 Cadent a latere tuo mille, & decem millia a dextris tuis: ad te autem non appropinquabit.
8 Verumtamen oculis tuis considerabis: & retributionem peccatorum videbis.
9 Quoniam tu es Domine spes mea: Altissimum posuisti refugium tuum.
10 Non accedet ad te malum: & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo.
11 † Quoniam angelis suis mandavit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis. *Matt. 6. c. 4.*
12 In manibus portabunt te: ne forte offendas ad lapidem pedem tuum.
13 Super aspidem & basiliscum ambulabis: & conculcabis leonem & draconem.
14 Quoniam in me speravit, liberabo eum: protegam eum, quoniam cognovit nomen meum.
15 Clamabit ad me, & ego exaudiam eum: cum ipso sum in tribulatione: eripiam eum, & glorificabo eum.
16 Longitudine dierum replebo eum: & ostendam illi salutare meum.

Psalmus Cantici,
1 In die Sabbati. XCI.

BOnum est confiteri Domino, & psallere nomini tuo Altissime;
3 Ad annuntiandum mane misericordiam tuam, & veritatem tuam per noctem;
4 In decachordo, psalterio: cum cantico, in cithara.
5 Quia delectasti me Domine in factura tua: & in operibus manuum tuarum exultabo.
6 Quam magnificata sunt opera tua Domine! nimis profunde facte sunt cogitationes tuæ.
7 Vir insipiens non cognoscet: & stultus non intelliget hæc.
8 Cum exorti fuerint peccatores sicut fœnum: & apparuerint omnes, qui operantur iniquitatem.
Ut intereant in sæculum sæculi:
9 Tu autem Altissimus in æternum Domine.
10 Quoniam ecce inimici tui Domine, quoniam ecce inimici tui peribunt: & dispergentur omnes qui operantur iniquitatem.
11 Et exaltabitur sicut unicornis cornu meum: & senectus mea in misericordia uberi.
12 Et despexit oculus meus inimicos meos: & in insurgentibus in me malignantibus audiet auris mea.
13 Justus ut palma florebit: sicut cedrus Libani multiplicabitur.
14 Plantati in domo Domini, in atriis domus Dei nostri florebunt.
15 Adhuc multiplicabuntur in senecta uberi: & bene patientes erunt,
16 Ut annuntient:
Quoniam rectus Dominus Deus noster: & non est iniquitas in eo.

Laus Cantici ipsi David in die ante sabbatum, quando fundata est terra.
XCII.

1 DOminus regnavit, decorem indutus est: indutus est Dominus fortitudinem, & præcinxit se.
Etenim firmavit orbem terræ, qui non commovebitur.
2 Parata sedes tua ex tunc, a sæculo tu es.
3 Elevaverunt flumina Domine: elevaverunt flumina vocem suam.
Elevaverunt flumina fluctus suos,
4 A vocibus aquarum multarum.
Mirabiles elationes maris, mirabilis in altis Dominus.
5 Testimonia tua credibilia facta sunt nimis: domum tuam decet sanctitudo Domine in longitudinem dierum.

Psalmus ipsi David.
Quarta sabbati. XCIII.

1 DEus ultionum Dominus: Deus ultionum libere egit.
2 Exaltare qui judicas terram: redde retributionem superbis.
3 Usquequo peccatores Domine: usquequo peccatores gloriabuntur:
4 Effabuntur, & loquentur iniquitatem: loquentur omnes, qui operantur injustitiam?
5 Populum tuum Domine humiliaverunt: & hæreditatem tuam vexaverunt.
6 Viduam & advenam interfecerunt: & pupillos occiderunt.
7 Et dixerunt: Non videbit Dominus, nec intelliget Deus Jacob.
8 Intelligite insipientes in populo: & stulti aliquando sapite.
9 Qui plantavit aurem, non audiet? aut qui finxit oculum, non considerat?
10 Qui corripit gentes, non arguet: qui docet hominem scientiam?
11 Dominus scit cogitationes hominum, quoniam vanæ sunt.

12 Beatus homo, quem tu erudieris Domine, & de lege tua docueris eum:
13 Ut mitiges ei a diebus malis: donec fodiatur peccatori fovea.
14 Quia non repellet Dominus plebem suam: & hæreditatem suam non derelinquet.
15 Quoadusque justitia convertatur in judicium: & qui juxta illam omnes qui recto sunt corde.
16 Quis consurget mihi adversus malignantes? aut quis stabit mecum adversus operantes iniquitatem?
17 Nisi quia Dominus adjuvit me, paulominus habitasset in inferno anima mea.
18 Si dicebam: Motus est pes meus: misericordia tua Domine adjuvabat me.
19 Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo: consolationes tuæ lætificaverunt animam meam.
20 Numquid adhæret tibi sedes iniquitatis: qui fingis laborem in præcepto?
21 Captabunt in animam justi: & sanguinem innocentem condemnabunt.
22 Et factus est mihi Dominus in refugium & Deus meus in adjutorium spei meæ.
23 Et reddet illis iniquitatem ipsorum: & in malitia eorum disperdet eos: disperdet illos Dominus Deus noster.

Laus Cantici ipsi David. XCIV.

1 VEnite, exultemus Domino: jubilemus Deo salutari nostro.
2 Præoccupemus faciem ejus in confessione & in psalmis jubilemus ei.
3 Quoniam Deus magnus Dominus: & rex magnus super omnes deos.
4 Quia in manu ejus sunt omnes fines terræ: & altitudines montium ipsius sunt.
5 Quoniam ipsius est mare, & ipse fecit illud: & siccam manus ejus formaverunt:
6 Venite adoremus, & procidamus: & ploremus ante Dominum, qui fecit nos.
7 Quia ipse est Dominus Deus noster: & nos populus pascuæ ejus, & oves manus ejus.
† *Heb.* 3. 7. 8. & 4. 7. 8 † Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra:
9 Sicut in irritatione secundum diem tentationis in deserto: ubi tentaverunt me patres vestri, probaverunt me, & viderunt opera mea.
† *Num.* 14. 24. 10 † Quadraginta annis offensus fui generationi illi, & dixi: semper hi erant corde.
† *Hebr.* 4. 3. 11 Et isti non cognoverunt vias meas: † ut juravi in ira mea: Si introibunt in requiem meam.

Canticum ipsi David.
1 Quando domus ædificabatur post captivitatem. (1. *Par.* 15.) XCV.

CAntate Domino canticum novum: cantate Domino omnis terra.
2 Cantate Domino, & benedicite nomini ejus: annunciate de die in diem salutare ejus.
3 Annuntiate inter gentes gloriam ejus, in omnibus populis mirabilia ejus.
4 Quoniam magnus Dominus, & laudabilis nimis, terribilis est super omnes deos.
5 Quoniam omnes dii gentium dæmonia: Dominus autem cœlos fecit.
6 Confessio & pulchritudo in conspectu ejus, sanctimonia & magnificentia in sanctificatione ejus.
7 Afferte Domino patriæ gentium, afferte Domino gloriam & honorem:
8 Afferte Domino gloriam nomini ejus.
Tollite hostias, & introite in atria ejus:
9 Adorate Dominum in atrio sancto ejus.
Commoveatur a facie ejus universa terra:
10 Dicite in gentibus quia Dominus regnavit.
Etenim correxit orbem terræ qui non commovebitur: judicabit populos in æquitate.
11 Lætentur cœli, & exultet terra, commoveatur mare, & plenitudo ejus.
12 Gaudebunt campi, & omnia quæ in eis sunt.
Tunc exultabunt omnia ligna silvarum
13 A facie Domini, quia venit: quoniam venit judicare terram.
Judicabit orbem terræ in æquitate, & populos in veritate sua.

1 Huic David,
Quando terra ejus restituta est.
XCVI.

DOminus regnavit, exultet terra: lætentur insulæ multæ.
2 Nubes, & caligo in circuitu ejus: justitia, & judicium correctio sedis ejus.
3 Ignis ante ipsum præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos ejus.
4 Illuxerunt fulgura ejus orbi terræ: vidit, & commota est terra.
5 Montes, sicut cera fluxerunt a facie Domini: a facie Domini omnis terra.
6 Annuntiaverunt cœli justitiam ejus: & viderunt omnes populi gloriam ejus.
† *Exod.* 20. 4. *Levit.* 6. 1. *Deut.* 5. 8. 7 † Confundantur omnes, qui adorant sculptilia: & qui gloriantur in simulacris suis.
† Adorate eum omnes angeli ejus:
8 Audivit, & lætata est Sion.
Et exultaverunt filiæ Judæ, propter judicia tua Domine:
9 Quoniam tu Dominus altissimus super omnem terram: nimis exaltatus es super omnes deos.
† *Heb.* 1. 6. 10 † Qui diligitis Dominum, odite malum: custodit Dominus animas sanctorum suorum. de manu peccatoris liberabit eos.
† *Am.* 5. 15. *Rom.* 12. 9. 11 Lux orta est justo, & rectis corde lætitia.
12 Lætamini justi in Domino: & confitemini memoriæ sanctificationis ejus.

1 Psalmus ipsi David. XCVII.

CAntate Domino canticum novum: quia mirabilia fecit.
Salvavit sibi dextera ejus: & brachium sanctum ejus.
2 Notum fecit Dominus salutare suum: in conspectu gentium revelavit justitiam suam.
3 Recordatus est misericordiæ suæ, & veritatis suæ domui Israel.
† *Isai.* 52. 10. *Luc.* 3. 6. † Viderunt omnes termini terræ salutare Dei nostri.
4 Jubilate Deo omnis terra: cantate, & exultate, & psallite.
5 Psallite Domino in cithara, in cithara & voce psalmi:
6 In tubis ductilibus, & voce tubæ cornex. Jubilate in conspectu regis Domini.

7 Mo-

Digitized by Google

7 Moveatur mare, & plenitudo ejus: orbis terrarum, & qui habitant in eo.
8 Flumina plaudent manu, simul montes exultabunt
9 A conspectu Domini: quoniam venit judicare terram.
Judicabit orbem terrarum in justitia, & populos in æquitate.

1 Psalmus ipsi David. XCVIII.

DOminus regnavit, irascantur populi, qui sedet super cherubim, moveatur terra.
2 Dominus in Sion magnus: & excelsus super omnes populos.
3 Confiteantur nomini tuo magno: quoniam terribile, & sanctum est:
4 Et honor regis judicium diligit.
Tu parasti directiones: judicium & justitiam in Jacob tu fecisti.
5 Exaltate Dominum Deum nostrum, & adorate scabellum pedum ejus: quoniam sanctum est.
6 Moyses & Aaron in sacerdotibus ejus: & Samuel inter eos, qui invocant nomen ejus:
Invocabant Dominum, & ipse exaudiebat eos:
7 In columna nubis loquebatur ad eos.
Custodiebant testimonia ejus, & præceptum quod dedit illis.
8 Domine Deus noster tu exaudiebas eos: Deus tu propitius fuisti eis, & ulciscens in omnes adinventiones eorum.
9 Exaltate Dominum Deum nostrum, & adorate in monte sancto ejus: quoniam sanctus Dominus Deus noster.

1 Psalmus in confessione. XCIX.

2 JUbilate Deo omnis terra: servite Domino in lætitia.
Introite in conspectu ejus, in exultatione:
3 Scitote quoniam Dominus ipse est Deus: ipse fecit nos, & non ipsi nos:
Populus ejus, & oves pascuæ ejus:
4 Introite portas ejus in confessione, atria ejus in hymnis: confitemini illi.
Laudate nomen ejus:
5 Quoniam suavis est Dominus, in æternum misericordia ejus, & usque in generationem & generationem veritas ejus.

1 Psalmus ipsi David. C.

MIsericordiam, & judicium cantabo tibi Domine:
Psallam,
2 Et intelligam in via immaculata, quando venies ad me.
Perambulabam in innocentia cordis mei, in medio domus meæ.
3 Non proponebam ante oculos meos rem injustam: facientes prævaricationes odivi.
Non adhæsit mihi
4 Cor pravum, declinantem a me malignum non cognoscebam:
5 Detrahentem secreto proximo suo, hunc persequebar.
Superbo oculo, & insatiabili corde, cum hoc non edebam.
6 Oculi mei ad fideles terræ ut sedeant mecum: ambulans in via immaculata, hic mihi ministrabat.
7 Non habitabit in medio domus meæ qui facit superbiam: qui loquitur iniqua, non direxit in conspectu oculorum meorum.
8 In matutino interficiebam omnes peccatores terræ: ut disperderem de civitate Domini omnes operantes iniquitatem.

1 Oratio pauperis,
Cum anxius fuerit, & in conspectu Domini effuderit precem suam. CI.

2 DOmine exaudi orationem meam: & clamor meus ad te veniat.
3 Non avertas faciem tuam a me: in quacumque die tribulor, inclina ad me aurem tuam.
In quacumque die invocavero te, velociter exaudi me:
4 Quia defecerunt sicut fumus dies mei: & ossa mea sicut cremium aruerunt.
5 Percussus sum ut fœnum, & aruit cor meum: quia oblitus sum comedere panem meum.
6 A voce gemitus mei adhæsit os meum carni meæ.
7 Similis factus sum pellicano solitudinis: factus sum sicut nycticorax in domicilio.
8 Vigilavi, & factus sum sicut passer solitarius in tecto.
9 Tota die exprobrabant mihi inimici mei: & qui laudabant me, adversum me jurabant.
10 Quia cinerem tamquam panem manducabam, & potum meum cum fletu miscebam.
11 A facie iræ & indignationis tuæ: quia elevans allisisti me.
12 Dies mei sicut umbra declinaverunt: & ego sicut fœnum arui.
13 Tu autem Domine in æternum permanes: & memoriale tuum in generationem & generationem.
14 Tu exurgens misereberis Sion: quia tempus miserendi ejus, quia venit tempus.
15 Quoniam placuerunt servis tuis lapides ejus: & terræ ejus miserebuntur.
16 Et timebunt gentes nomen tuum Domine: & omnes reges terræ gloriam tuam.
17 Quia ædificavit Dominus Sion: & videbitur in gloria sua.
18 Respexit in orationem humilium: & non sprevit precem eorum.
19 Scribantur hæc in generatione altera: & populus, qui creabitur, laudabit Dominum:
20 Quia prospexit de excelso sancto suo: Dominus de cœlo in terram aspexit:
21 Ut audiret gemitus compeditorum: ut solveret filios interemptorum:
22 Ut annuntient in Sion nomen Domini: & laudem ejus in Jerusalem.
23 In conveniendo populos in unum, & reges ut serviant Domino.
24 Respondit ei in via virtutis suæ: Paucitatem dierum meorum nuntia mihi.
25 Ne revoces me in dimidio dierum meorum. in generationem & generationem anni tui.
26 Initio tu Domine terram fundasti: & opera manuum tuarum sunt cœli.
27 Ipsi peribunt, tu autem permanes: & omnes sicut vestimentum veterascent.
Et sicut operturium mutabis eos, & mutabuntur:
28 Tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient.
29 Filii servorum tuorum habitabunt: & semen eorum in sæculum dirigetur.

1 Ipsi David. CII.

BEnedic anima mea Domino : & omnia, quæ intra me sunt, nomini sancto ejus.
2 Benedic anima mea Domino: & noli oblivisci omnes retributiones ejus.
3 Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis: qui sanat omnes infirmitates tuas.
4 Qui redimit de interitu vitam tuam: qui coronat te in misericordia & miserationibus.
5 Qui replet in bonis desiderium tuum: renovabitur ut aquilæ juventus tua.
6 Faciens misericordias Dominus, & judicium omnibus injuriam patientibus.
7 Notas fecit vias suas Moysi, filiis Israel voluntates suas.
† *Exod. 34. 6. Num. 14. 18.* 8 † Miserator, & misericors Dominus: longanimis, & multum misericors.
9 Non in perpetuum irascetur: neque in æternum comminabitur.
10 Non secundum peccata nostra fecit nobis: neque secundum iniquitates nostras retribuit nobis.
11 Quoniam secundum altitudinem cœli a terra, corroboravit misericordiam suam super timentes se.
12 Quantum distat ortus ab occidente: longe fecit a nobis iniquitates nostras.
13 Quomodo miseretur pater filiorum, misertus est Dominus timentibus se:
14 Quoniam ipse cognovit figmentum nostrum.
Recordatus est quoniam pulvis sumus:
15 Homo, sicut fœnum dies ejus, tamquam flos agri sic efflorebit.
16 Quoniam spiritus pertransibit in illo, & non subsistet: & non cognoscet amplius locum suum.
17 Misericordia autem Domini ab æterno, & usque in æternum super timentes eum.
Et justitia illius in filios filiorum,
18 His qui servant testamentum ejus:
Et memores sunt mandatorum ipsius, ad faciendum ea.
19 Dominus in cœlo paravit sedem suam: & regnum ipsius omnibus dominabitur.
20 Benedicite Domino omnes Angeli ejus: potentes virtute, facientes verbum illius, ad audiendam vocem sermonum ejus,
21 Benedicite Domino omnes virtutes ejus; ministri ejus, qui facitis voluntatem ejus.
22 Benedicite Domino omnia opera ejus: in omni loco dominationis ejus, benedic anima mea Domino.

1 Ipsi David. CIII.

BEnedic anima mea Domino: Domine Deus meus magnificatus es vehementer.
Confessionem, & decorem induisti:
2 Amictus lumine sicut vestimento:
Extendens cœlum sicut pellem:
3 Qui tegis aquis superiora ejus.
Qui ponis nubem ascensum tuum: qui ambulas super pennas ventorum.
† *Hebr. 1. 7.* 4 † Qui facis angelos tuos, spiritus; & ministros tuos, ignem urentem.
5 Qui fundasti terram super stabilitatem suam: non inclinabitur in sæculum sæculi.
6 Abyssus sicut vestimentum, amictus ejus: super montes stabunt aquæ.
7 Ab increpatione tua fugient: a voce tonitrui tui formidabunt.
8 Ascendunt montes: & descendunt campi, in locum quem fundasti eis.
9 Terminum posuisti, quem non transgredientur: neque convertentur operire terram.
10 Qui emittis fontes in convallibus: inter medium montium pertransibunt aquæ.
11 Potabunt omnes bestiæ agri: expectabunt onagri in siti sua.
12 Super ea volucres cœli habitabunt: de medio petrarum dabunt voces.
13 Rigans montes de superioribus suis: de fructu operum tuorum satiabitur terra:
14 Producens fœnum jumentis, & herbam servituti hominum:
Ut educas panem de terra:
15 Et vinum lætificet cor hominis:
Ut exhilaret faciem in oleo: & panis cor hominis confirmet.
16 Saturabuntur ligna campi, & cedri Libani, quas plantavit:
17 Illic passeres nidificabunt.
Herodii domus dux est eorum:
18 Montes excelsi cervis, petra refugium herinaciis.
19 Fecit lunam in tempora: sol cognovit occasum suum.
20 Posuisti tenebras, & facta est nox: in ipsa pertransibunt omnes bestiæ silvæ.
21 Catuli leonum rugientes, ut rapiant, & quærant a Deo escam sibi.
22 Ortus est sol, & congregati sunt: & in cubilibus suis collocabuntur.
23 Exibit homo ad opus suum: & ad operationem suam usque ad vesperum.
24 Quam magnificata sunt opera tua Domine! omnia in sapientia fecisti: impleta est terra possessione tua.
25 Hoc mare magnum, & spatiosum manibus: illic reptilia, quorum non est numerus.
Animalia pusilla cum magnis:
26 Illic naves pertransibunt.
Draco iste, quem formasti ad illudendum ei:
27 Omnia a te expectant ut des illis escam in tempore.
28 Dante te illis, colligent: aperiente te manum tuam, omnia implebuntur bonitate.
29 Avertente autem te faciem, turbabuntur: auferes spiritum eorum, & deficient, & in pulverem suum revertentur.
30 Emittes spiritum tuum, & creabuntur: & renovabis faciem terræ.
31 Sit gloria Domini in sæculum: lætabitur Dominus in operibus suis:
32 Qui respicit terram, & facit eam tremere: qui tangit montes, & fumigant.
33 † Cantabo Domino in vita mea: psallam Deo meo quamdiu sum. † *Infra 145. 2.*
34 Jucundum sit ei eloquium meum: ego vero delectabor in Domino.
35 Deficiant peccatores a terra, & iniqui ita ut non sint: benedic anima mea Domino.

Alleluja. (1. *Par. 16. 8.*) CIV.

1 CONfitemini Domino, & invocate nomen ejus: annuntiate inter gentes opera ejus. 1. *Par. 16. 8. Isai. 12. 4.*
2 Cantate ei, & psallite ei: narrate omnia mirabilia ejus.
3 Laudamini in nomine sancto ejus: lætetur cor quærentium Dominum.
4 Quærite Dominum, & confirmamini: quærite faciem ejus semper.

5 Mementote mirabilium ejus, quæ fecit: prodigia ejus, & judicia oris ejus.
6 Semen Abraham, servi ejus: filii Jacob electi ejus.
7 Ipse Dominus Deus noster: in universa terra judicia ejus.
8 Memor fuit in sæculum testamenti sui: verbi, quod mandavit in mille generationes:
† Gen. 22. 16. 1. 9 † Quod disposuit ad Abraham: & juramenti sui ad Isaac.
10 Et statuit illud Jacob in præceptum: & Israel in testamentum æternum:
11 Dicens: Tibi dabo terram Chanaan, funiculum hæreditatis vestræ.
12 Cum essent numero brevi, paucissimi & incolæ ejus:
13 Et pertransierunt de gente in gentem, & de regno ad populum alterum.
14 Non reliquit hominem nocere eis: & corripuit pro eis reges.
†2 Reg. 1. 14. 1. Par. 16. 22. † Gen. 37. 36. † Gen. 39. 20. 15 † Nolite tangere christos meos: & in prophetis meis nolite malignari.
16 Et vocavit famem super terram: & omne firmamentum panis contrivit.
17 Misit ante eos † virum: in servum venumdatus est Joseph.
18 † Humiliaverunt in compedibus pedes ejus, ferrum pertransiit animam ejus,
19 Donec veniret verbum ejus.
Eloquium Domini inflammavit eum:
† Gen. 41. 14. 20 † Misit rex, & solvit eum, princeps populorum, & dimisit eum.
21 Constituit eum dominum domus suæ. & principem omnis possessionis suæ.
22 Ut erudiret principes ejus sicut semetipsum: & senes ejus prudentiam doceret.
† Gen. 46. 6. † Exod. 1. 7. Aſſor. 7. 17. † Exod. 3. 10. & 4. 29. † Exod. 7. 10. † Exod. 10. 21. † Exod. 7. 20. † Exod. 8. 16. 24. 23 † Et intravit Israel in Ægyptum: & Jacob accola fuit in terra Cham.
24 † Et auxit populum suum vehementer: & firmavit eum super inimicos ejus.
25 Convertit cor eorum ut odirent populum ejus: & dolum facerent in servos ejus.
26 † Misit Moysem servum suum: Aaron, quem elegit ipsum.
27 † Posuit in eis verba signorum suorum, & prodigiorum in terra Cham.
28 † Misit tenebras, & obscuravit: & non exacerbavit sermones suos.
29 † Convertit aquas eorum in sanguinem: & occidit pisces eorum.
30 † Edidit terra eorum ranas in penetralibus regum ipsorum.
31 † Dixit, & venit cœnomyia: & cinifes in omnibus finibus eorum.
32 Posuit pluvias eorum, grandinem: ignem comburentem in terra ipsorum,
33 Et percussit vineas eorum, & ficulneas eorum: & contrivit lignum finium eorum.
† Exod. 10. 22. 34 † Dixit, & venit locusta, & bruchus, cujus non est numerus:
35 Et comedit omne fœnum in terra eorum: & comedit omnem fructum terræ eorum.
† Exod. 12. 19. † Exod. 22. 35. † Exod. 13. 21. Pſ. 77. 14. 1. Cor. 10. 2. † Exod. 16. 13. 36 † Et percussit omnem primogenitum in terra eorum: primitias omnis laboris eorum.
37 † Et eduxit eos cum argento & auro: & non erat in tribubus eorum infirmus.
38 Lætata est Ægyptus in profectione eorum: quia incubuit timor eorum super eos.
39 † Expandit nubem in protectionem eorum, & ignem ut luceret eis per noctem.
40 † Petierunt, & venit cotarnix: & pane cœli saturavit eos.
41 † Dirupit petram, & fluxerunt aquæ: abierunt in sicco flumina:
42 † Quoniam memor fuit verbi sancti sui, quod habuit ad Abraham puerum suum.
43 Et eduxit populum suum in exultatione, & electos suos in lætitia.
44 Et dedit illis regiones gentium: & labores populorum possederunt.
45 Ut custodiant justificationes ejus, & leges ejus requirant.

† Num. 20. 11. † Gen. 17. 7.

Alleluja. (*Judith.* 13. 21.) CV.

Judith. 13. 21. 1 COnfitemini Domino quoniam bonus: quoniam in sæculum misericordia ejus.
† Eccli. 43. 35. 2 † Quis loquetur potentias Domini: auditas faciet omnes laudes ejus?
3 Beati, qui custodiunt judicium, & faciunt justitiam in omni tempore.
4 Memento nostri Domine in beneplacito populi tui: visita nos in salutari tuo:
5 Ad videndum in bonitate electorum tuorum, ad lætandum in lætitia gentis tuæ: ut lauderis cum hæreditate tua.
† Judit. 7. 19. 6 † Peccavimus cum patribus nostris: injuste egimus, iniquitatem fecimus.
7 Patres nostri in Ægypto non intellexerunt mirabilia tua: non fuerunt memores multitudinis misericordiæ tuæ.
Et irritaverunt ascendentes in mare, mare rubrum.
8 Et salvavit eos propter nomen suum: ut notam faceret potentiam suam.
† Exod. 14. 21. 9 † Et increpuit mare rubrum, & exsiccatum est: & deduxit eos in abyssis sicut in deserto.
10 Et salvavit eos de manu odientium: & redemit eos de manu inimici.
† Exod. 14. 27. 11 † Et operuit aqua tribulantes eos: unus ex eis non remansit.
12 Et crediderunt verbis ejus: & laudaverunt laudem ejus,
13 Cito fecerunt, obliti sunt operum ejus: & non sustinuerunt consilium ejus.
† Exod. 17. 2. † Num. 11. 31. 14 † Et concupierunt concupiscentiam in deserto: & tentaverunt Deum in inaquoso.
15 † Et dedit eis petitionem ipsorum: & misit saturitatem in animas eorum.
16 Et irritaverunt Moysen in castris, Aaron sanctum Domini.
† Num. 16. 32. 17 † Aperta est terra, & deglutivit Dathan: & operuit super congregationem Abiron.
18 Et exarsit ignis in synagoga eorum: flamma combussit peccatores.
† Exod. 32. 4. 19 † Et fecerunt vitulum in Horeb: & adoraverunt sculptile.
20 Et mutaverunt gloriam suam in similitudinem vituli comedentis fœnum.
21 Obliti sunt Deum, qui salvavit eos, qui fecit magnalia in Ægypto,
22 Mirabilia in terra Cham: terribilia in mari rubro.
† Exod. 32. 10. 23 † Et dixit ut disperderet eos: si non Moyses electus ejus stetisset in confractione in conspectu ejus;
Ut averteret iram ejus ne disperderet eos:
24 Et pro nihilo habuerunt terram desiderabilem:
Non crediderunt verbo ejus,
25 Et murmuraverunt in tabernaculis suis: non exaudierunt vocem Domini.
† Num. 14. 32. 26 † Et elevavit manum suam super eos: ut prosterneret eos in deserto:

27 Et ut dejiceret ſemen eorum in nationibus: & diſpergeret eos in regionibus.
28 Et initiati ſunt Beelphegor: & comederunt ſacrificia mortuorum.
29 Et irritaverunt eum in adinventionibus ſuis: & multiplicata eſt in eis ruina.
†Num. 25. 7. 30 † Et ſtetit Phines, & placavit: & ceſſavit quaſſatio.
31 Et reputatum eſt ei in juſtitiam, in generationem & generationem uſque in ſempiternum.
†Num. 20. 10. 32 † Et irritaverunt eum ad aquas contradictionis: & vexatus eſt Moyſes propter eos:
33 Quia exacerbaverunt ſpiritum ejus.
Et diſtinxit in labiis ſuis:
34 Non diſperdiderunt gentes, quas dixit Dominus illis.
35 Et commiſti ſunt inter gentes, & didicerunt opera eorum:
36 Et ſervierunt ſculptilibus eorum: & factum eſt illis in ſcandalum.
37 Et immolaverunt filios ſuos, & filias ſuas dæmoniis.
38 Et effuderunt ſanguinem innocentem: ſanguinem filiorum ſuorum & filiarum ſuarum, quas ſacrificaverunt ſculptilibus Chanaam.
Et infecta eſt terra in ſanguinibus,
39 Et contaminata eſt in operibus eorum: & fornicati ſunt in adinventionibus ſuis.
40 Et iratus eſt furore Dominus in populum ſuum: & abominatus eſt hæreditatem ſuam.
41 Et tradidit eos in manus gentium: & dominati ſunt eorum qui oderunt eos.
42 Et tribulaverunt eos inimici eorum, & humiliati ſunt ſub manibus eorum:
43 Sæpe liberavit eos.
Ipſi autem exacerbaverunt eum in conſilio ſuo: & humiliati ſunt in iniquitatibus ſuis.
44 Et vidit cum tribularentur: & audivit orationem eorum.
†Deut. 30. 1. 45 † Et memor fuit teſtamenti ſui: & pœnituit eum ſecundum multitudinem miſericordiæ ſuæ.
46 Et dedit eos in miſericordias in conſpectu omnium qui ceperant eos.
47 Salvos nos fac Domine Deus noſter, & congrega nos de nationibus:
Ut confiteamur nomini ſancto tuo: & gloriemur in laude tua.
48 Benedictus Dominus Deus Iſrael a ſæculo & uſque in ſæculum: & dicet omnis populus: Fiat, fiat.

Alleluja. (*Judith.* 13. 21. CVI.)

1 COnfitemini Domino quoniam bonus: quoniam in ſæculum miſericordia ejus.
2 Dicant qui redempti ſunt a Domino, quos redemit de manu inimici: & de regionibus congregavit eos.
3 A ſolis ortu, & occaſu: ab aquilone, & mari.
4 Erraverunt in ſolitudine in inaquoſo viam civitatis habitaculi non invenerunt,
5 Eſurientes, & ſitientes: anima eorum in ipſis defecit.
6 Et clamaverunt ad Dominum cum tribularentur: & de neceſſitatibus eorum eripuit eos.
7 Et deduxit eos in viam rectam: ut irent in civitatem habitationis.
8 Confiteantur Domino miſericordiæ ejus: & mirabilia ejus filiis hominum.
9 Quia ſatiavit animam inanem: & animam eſurientem ſatiavit bonis.
10 Sedentes in tenebris, & umbra mortis: vinctos in mendicitate, & ferro.
11 Quia exacerbaverunt eloquia Dei: & conſilium Altiſſimi irritaverunt.
12 Et humiliatum eſt in laboribus cor eorum: infirmati ſunt, nec fuit qui adjuvaret.
13 Et clamaverunt ad Dominum cum tribularentur: & de neceſſitatibus eorum liberavit eos.
14 Et eduxit eos de tenebris, & umbra mortis: & vincula eorum diſrupit.
15 Confiteantur Domino miſericordiæ ejus: & mirabilia ejus filiis hominum.
16 Quia contrivit portas æreas: & vectes ferreos confregit.
17 Suſcepit eos de via iniquitatis eorum: propter injuſtitias enim ſuas humiliati ſunt.
18 Omnem eſcam abominata eſt anima eorum: & appropinquaverunt uſque ad portas mortis.
19 Et clamaverunt ad Dominum cum tribularentur: & de neceſſitatibus eorum liberavit eos.
20 Miſit verbum ſuum, & ſanavit eos: & eripuit eos de interitionibus eorum.
21 Confiteantur Domino miſericordiæ ejus: & mirabilia ejus filiis hominum:
22 Et ſacrificent ſacrificium laudis: & annuntient opera ejus in exultatione.
23 Qui deſcendunt mare in navibus, facientes operationem in aquis multis.
24 Ipſi viderunt opera Domini, & mirabilia ejus in profundo.
25 Dixit, & ſtetit ſpiritus procellæ: & exaltati ſunt fluctus ejus.
26 Aſcendunt uſque ad cœlos, & deſcendunt uſque ad abyſſos: anima eorum in malis tabeſcebat.
27 Turbati ſunt, & moti ſunt ſicut ebrius: & omnis ſapientia eorum devorata eſt.
28 Et clamaverunt ad Dominum cum tribularentur, & de neceſſitatibus eorum eduxit eos.
29 Et ſtatuit procellam ejus in auram: & ſiluerunt fluctus ejus.
30 Et lætati ſunt quia ſiluerunt: & deduxit eos in portum voluntatis eorum.
31 Confiteantur Domino miſericordiæ ejus: & mirabilia ejus filiis hominum.
32 Et exaltent eum in Eccleſia plebis: & in cathedra ſeniorum laudent eum.
33 Poſuit flumina in deſertum, & exitus aquarum in ſitim;
34 Terram fructiferam in ſalſuginem, a malitia inhabitantium in ea.
35 Poſuit deſertum in ſtagna aquarum, & terram ſine aqua in exitus aquarum.
36 Et collocavit illic eſurientes: & conſtituerunt civitatem habitationis.
37 Et ſeminaverunt agros, & plantaverunt vineas: & fecerunt fructum nativitatis.
38 Et benedixit eis, & multiplicati ſunt nimis: & jumenta eorum non minoravit.
39 Et pauci facti ſunt: & vexati ſunt a tribulatione malorum, & dolore.
40 Effuſa eſt contemptio ſuper principes: & errare fecit eos in invio, & non in via.
41 Et adjuvit pauperem de inopia: & poſuit ſicut oves familias.
42 † Videbunt recti, & lætabuntur: & omnis iniquitas oppilabit os ſuum. † Job 21. 19.

43 Quis

43 Quis sapiens & custodiet hæc? & intelliget misericordias Domini?

1 Canticum Psalmi ipsi David. (*Sup.* 56. 8.)

CVII.

2 PAratum cor meum Deus, paratum cor meum: cantabo, & psalam in gloria mea:

3 Exurge gloria mea, exurge psalterium, & cithara: exurgam diluculo.

4 Confitebor tibi in populis Domine: & psallam tibi in nationibus.

5 Quia magna est super cœlos misericordia tua: & usque ad nubes veritas tua.

6 Exaltare super cœlos Deus, & super omnem terram gloria tua:

7 Ut liberentur dilecti tui.

Salvum fac dextera tua, & exaudi me:

8 Deus locutus est in sancto suo.

Exultabo, & dividam Sichimam, & convallem tabernaculorum dimetiar.

9 Meus est Galaad, & meus est Manasses: & Ephraim susceptio capitis mei,

Juda rex meus:

10 Moab lebes spei mex.

In Idumæam extendam calceamentum meum: mihi alienigenæ amici facti sunt.

11 Quis deducet me in civitatem munitam? quis deducet me usque in Idumæam?

12 Nonne tu Deus, qui repulisti nos, & non exibis Deus in virtutibus nostris?

13 Da nobis auxilium de tribulatione: quia vana salus hominis.

14 in Deo faciemus virtutem: & ipse ad nihilum deducet inimicos nostros.

1 In finem, Psalmus David.

CVIII.

2 DEus laudem meam ne tacueris: quia os peccatoris, & os dolosi super me apertum est.

3 Locuti sunt adversum me lingua dolosa, & sermonibus odii circumdederunt me: & expugnaverunt me gratis.

4 Pro eo ut me diligerent, detrahebant mihi: ego autem orabam.

5 Et posuerunt adversum me mala pro bonis: & odium pro dilectione mea.

7 Constitue super eum peccatorem: & diabolus stet a dextris ejus.

7 Cum judicatur, exeat condemnatus: & oratio ejus fiat in peccatum.

8 Fiant dies ejus pauci: & episcopatum ejus accipiat alter.

9 Fiant filii ejus orphani: & uxor ejus vidua.

10 Nutantes transferantur filii ejus, & mendicent: & ejiciantur de habitationibus suis.

11 Scrutetur fœnerator omnem substantiam ejus: & diripiant alieni labores ejus.

12 Non sit illi adjutor: nec sit qui misereatur pupillis ejus.

13 Fiant nati ejus in interitum: in generatione una deleatur nomen ejus.

14 In memoriam redeat iniquitas patrum ejus in conspectu Domini: & peccatum matris ejus non deleatur.

15 Fiant contra Dominum semper, & dispereat de terra memoria eorum:

16 Pro eo quod non est recordatus facere misericordiam.

17 Et persecutus est hominem inopem, & mendicum, & compunctum corde mortificare.

18 Et dilexit maledictionem, & veniet ei: & noluit benedictionem, & elongabitur ab eo.

Et induit maledictionem sicut vestimentum, & intravit sicut aqua in interiora ejus, & sicut oleum in ossibus ejus.

19 Fiat ei sicut vestimentum, quo operitur: & sicut zona, qua semper præcingitur.

20 Hoc opus eorum, qui detrahunt mihi apud Dominum: & qui loquuntur mala adversus animam meam.

21 Et tu Domine, Domine, fac mecum propter nomen tuum: quia suavis est misericordia tua.

Libera me,

22 Quia egenus & pauper ego sum: & cor meum conturbatum est intra me.

23 Sicut umbra cum declinat, ablatus sum: & excussus sum sicut locustæ.

24 Genua mea infirmata sunt a jejunio: & caro mea immutata est propter oleum.

25 Et ego factus sum opprobrium illis: viderunt me, & moverunt capita sua.

26 Adjuva me Domine Deus meus: salvum me fac secundum misericordiam tuam.

27 Et sciant quia manus tua hæc: & tu Domine fecisti eam.

28 Maledicent illi, & tu benedices: qui insurgunt in me, confundantur: servus autem tuus lætabitur.

29 Induantur qui detrahunt mihi, pudore: & operiantur sicut diploide confusione sua.

30 Confitebor Domino nimis in ore meo: & in medio multorum laudabo eum.

31 Quia astitit a dextris pauperis, ut salvam faceret a persequentibus animam meam.

1 Psalmus David. CIX.

DIxit Dominus Domino meo: Sede a dextris meis. *Matth.* 22. 14.

† Donec ponam inimicos tuos, scabellum pedum tuorum. † 1. *Cor.* 15. 25.

2 Virgam virtutis tuæ emittet Dominus ex Sion: dominare in medio inimicorum tuorum. *Heb.* 1. 13. & 10. 13.

3 Tecum principium in die virtutis tuæ in splendoribus sanctorum: ex utero ante luciferum genui te.

4 † Juravit Dominus, & non pœnitebit eum: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. † *Joan.* 12. 34. *Heb.* 5. 6. & 7. 17.

5 Dominus a dextris tuis, confregit in die iræ suæ reges.

9 Judicabit in nationibus, implebit ruinas: conquassabit capita in terra multorum.

7 De torrente in via bibet: propterea exaltabit caput.

Alleluja. CX.

1 COnfitebor tibi Domine in toto corde meo: in consilio justorum, & congregatione.

2 Magna opera Domini: exquisita in omnes voluntates ejus.

3 Confessio & magnificentia opus ejus: & justitia ejus manet in sæculum sæculi.

4 Memoriam fecit mirabilium suorum, misericors & miserator Dominus:

5 Escam dedit timentibus se.

Memor erit in sæculum testamenti sui.

6 Virtutem operum suorum annuntiabit populo suo:
7 Ut det illis hæreditatem gentium: opera manuum ejus, veritas & judicium.
8 Fidelia omnia mandata ejus: confirmata in sæculum sæculi, facta in veritate & æquitate.
9 Redemptionem misit populo suo: mandavit in æternum testamentum suum.
10 Sanctum, & terribile nomen ejus:
† Initium sapientiæ timor Domini.
Intellectus bonus omnibus facientibus eum. laudatio ejus manet in sæculum sæculi.

† *Prov.* 1. 7. & 9. 17. *Eccli.* 1 16.

Alleluja, Reversionis Aggæi, & Zachariæ. CXI.

1 Beatus vir, qui timet Dominum: in mandatis ejus volet nimis.
2 Potens in terra erit semen ejus: generatio rectorum benedicetur.
3 Gloria, & divitiæ in domo ejus: & justitia ejus manet in sæculum sæculi.
4 Exortum est in tenebris lumen rectis: misericors & miserator, & justus.
5 Jucundus homo qui miseretur & commodat, disponet sermones suos in judicio:
6 Quia in æternum non commovebitur.
7 In memoria æterna erit justus: ab auditione mala non timebit.
Paratum cor ejus sperare in Domino,
8 Confirmatum est cor ejus: non commovebitur donec despiciat inimicos suos.
9 Dispersit, dedit pauperibus: justitia ejus manet in sæculum sæculi, cornu ejus exaltabitur in gloria.
10 Peccator videbit, & irascetur, dentibus suis fremet & tabescet: desiderium peccatorum peribit.

Alleluja. CXII.

1 Laudate pueri Dominum: laudate nomen Domini.
2 Sit nomen Domini benedictum, ex hoc nunc, & usque in sæculum.
3 † A solis ortu usque ad occasum, laudabile nomen Domini.
4 Excelsus super omnes gentes Dominus, & super cœlos gloria ejus.
5 Quis sicut Dominus Deus noster, qui in altis habitat.
6 Et humilia respicit in cœlo & in terra?
7 Suscitans a terra inopem, & de stercore erigens pauperem:
8 Ut collocet eum cum principibus, cum principibus populi sui.
9 Qui habitare facit sterilem in domo, matrem filiorum lætantem.

† *Mal.* 1. 11.

Alleluja. CXIII.

1 In exitu Israel de Ægypto, domus Jacob de populo barbaro.
2 Facta est Judæa sanctificatio ejus, Israel potestas ejus.
3 Mare vidit, & fugit: Jordanis conversus est retrorsum.
4 Montes exultaverunt ut arietes: & colles sicut agni ovium.
5 Quid est tibi mare quod fugisti: & tu Jordanis, quia conversus es retrorsum?
6 Montes exultastis sicut arietes, & colles sicut agni ovium.

Exod. 13. 3.

7 A facie Domini mota est terra, a facie Dei Jacob.
8 Qui convertit petram in stagna aquarum, & rupem in fontes aquarum.
1 NON NOBIS DOMINE, NON NOBIS: sed nomini tuo da gloriam.
2 Super misericordia tua, & veritate tua: nequando dicant gentes: Ubi est Deus eorum?
3 Deus autem noster in cœlo: omnia quæcumque voluit, fecit.
4 † Simulachra gentium argentum, & aurum, opera manuum hominum.
5 † Os habent, & non loquentur: oculos habent, & non videbunt.
6 Aures habent, & non audient; nares habent, & non odorabunt.
7 Manus habent, & non palpabunt: pedes habent, & non ambulabunt: non clamabunt in gutture suo.
8 Similes illis fiant qui faciunt ea: & omnes qui confidunt in eis.
9 Dominus Israel speravit in Domino: adjutor eorum & protector eorum est.
10 Domus Aaron speravit in Domino: adjutor eorum & protector eorum est.
11 Qui timent Dominum, speraverunt in Domino: adjutor eorum & protector eorum, est.
12 Dominus memor fuit nostri: & benedixit nobis:
Benedixit domui Israel: benedixit domui Aaron.
13 Benedixit omnibus, qui timent Dominum, pusillis cum majoribus.
14 Adjiciat Dominus super vos: super vos, & super filios vestros.
15 Benedicti vos a Domino, qui fecit cœlum & terram,
16 Cœlum cœli Domino, terram autem dedit filiis hominum.
17 † Non mortui laudabunt te Domine: neque omnes, qui descendunt in infernum.
18 Sed nos qui vivimus, benedicimus Domino, ex hoc nunc & usque in sæculum.

† *Infra* 134. 15. † *Sap.* 15. 15.

† *Baruch* 2. 17.

Alleluja. CXIV.

1 Dilexi, quoniam exaudiet Dominus vocem orationis meæ.
2 Quia inclinavit aurem suam mihi: & in diebus meis invocabo.
3 Circumdederunt me dolores mortis: & pericula inferni invenerunt me.
Tribulationem & dolorem inveni:
4 Et nomen Domini invocavi.
O Domine libera animam meam:
5 Misericors Dominus, & justus, & Deus noster miseretur.
6 Custodiens parvulos Dominus: humiliatus sum, & liberavit me.
7 Convertere anima mea in requiem tuam: quia Dominus benefecit tibi.
8 Quia eripuit animam meam de morte: oculos meos a lacrymis, pedes meos a lapsu.
9 Placebo Domino in regione vivorum.

Alleluja. CXX.

10 Credidi, propter quod locutus sum: ego autem humiliatus sum nimis.
11 Ego dixi in excessu meo: † Omnis homo mendax.
12 Quid retribuam Domino, pro omnibus, quæ retribuit mihi?

2. *Cor.* 4. 13. † *Rom.* 3. 4.

13 Calicem ſalutaris accipiam : & nomen Domini invocabo.
14 Vota mea Domino reddam coram omni populo ejus :
15 Pretioſa in conſpectu Domini mors Sanctorum ejus.
16 O Domine quia ego ſervus tuus : ego ſervus tuus, & filius ancillæ tuæ.
Dirupiſti vincula mea :
17 Tibi ſacrificabo hoſtiam laudis, & nomen Domini invocabo.
18 Vota mea Domino reddam in conſpectu omnis populi ejus :
19 In atriis domus Domini, in medio tui Jeruſalem.

Alleluja. CXVI.

1 LAudate Dominum omnes gentes : laudate eum omnes populi :
2 Quoniam confirmata eſt ſuper nos miſericordia ejus : † & veritas Domini manet in æternum.

Rom. 15. 11.
† *Joan. 12. 34.*

Alleluja. CXVII.

1 CONfitemini Domino quoniam bonus : quoniam in ſæculum miſericordia ejus.
2 Dicat nunc Iſrael quoniam bonus : quoniam in ſæculum miſericordia ejus.
3 Dicat nunc domus Aaron : quoniam in ſæculum miſericordia ejus.
4 Dicant nunc qui timent Dominum : quoniam in ſæculum miſericordia ejus.
5 De tribulatione invocavi Dominum : & exaudivit me in latitudine Dominus.
6 Dominus mihi adjutor : non timebo quid faciat mihi homo.
7 † Dominus mihi adjutor : & ego deſpiciam inimicos meos.
8 Bonum eſt confidere in Domino, quam confidere in homine :
9 Bonum eſt ſperare in Domino, quam ſperare in principibus.
10 Omnes gentes circuierunt me : & in nomine Domini quia ultus ſum in eos.
11 Circumdantes circumdederunt me : & in nomine Domini quia ultus ſum in eos.
12 Circumdederunt me ſicut apes, & exarſerunt ſicut ignis in ſpinis : & in nomine Domini quia ultus ſum in eos.
13 Impulſus everſus ſum ut caderem : & Dominus ſuſcepit me.
14 † Fortitudo mea, & laus mea Dominus : & factus eſt mihi in ſalutem.
15 Vox exultationis & ſalutis, in tabernaculis juſtorum.
16 Dextera Domini fecit virtutem : dextera Domini exaltavit me, dextera Domini fecit virtutem.
17 Non moriar, ſed vivam : & narrabo opera Domini.
18 Caſtigans caſtigavit me Dominus : & morti non tradidit me.
19 Aperite mihi portas juſtitiæ, ingreſſus in eas confitebor Domino :
20 Hæc porta Domini, juſti intrabunt in eam.
21 Confitebor tibi quoniam exaudiſti me : & factus es mihi in ſalutem.
22 † Lapidem, quem reprobaverunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli.

† Hebr. 13. 6.
† Exod. 15. 2.
† Iſai. 28. 16.

23 A Domino factum eſt illud : & eſt mirabile in oculis noſtris.
24 Hæc eſt dies, quam fecit Dominus, exultemus, & lætemur in ea.
25 O Domine ſalvum me fac : o Domine bene proſperare :
26 Benedictus qui venit in nomine Domini. Benediximus vobis de domo Domini :
27 Deus Dominus, & illuxit nobis.
Conſtituite diem ſollemnem in condenſis, uſque ad cornu altaris.
28 Deus meus es tu, & confitebor tibi : Deus meus es tu, & exaltabo te.
Confitebor tibi quoniam exaudiſti me : & factus es mihi in ſalutem.
29 Confitemini Domino quoniam bonus : quoniam in ſæculum miſericordia ejus.

Matth. 21. 42. Luc. 20. 17. Act. 4. 11. Rom. 9. 33. 1 Petr. 2. 7.

Alleluja. CXVIII.

ALEPH.

1 BEati immaculati in via : qui ambulant in lege Domini.
2 Beati, qui ſcrutantur teſtimonia ejus : in toto corde exquirunt eum.
3 Non enim qui operantur iniquitatem, in viis ejus ambulaverunt.
4 Tu mandaſti mandata tua cuſtodiri nimis.
5 Utinam dirigantur viæ meæ, ad cuſtodiendas juſtificationes tuas.
6 Tunc non confundar, cum perſpexero in omnibus mandatis tuis.
7 Confitebor tibi in directione cordis, in eo quod didici judicia juſtitiæ tuæ.
8 Juſtificationes tuas cuſtodiam : non me derelinquas uſquequaque.

BETH.

9 In quo corrigit adoleſcentior viam ſuam ? in cuſtodiendo ſermones tuos.
10 In toto corde meo exquiſivi te : ne repellas me a mandatis tuis.
11 In corde meo abſcondi eloquia tua : ut non peccem tibi.
12 Benedictus es Domine : doce me juſtificationes tuas.
13 In labiis meis pronuntiavi omnia judicia oris tui.
14 In via teſtimoniorum tuorum delectatus ſum, ſicut in omnibus divitiis.
15 In mandatis tuis exercebor : & conſiderabo vias tuas.
16 In juſtificationibus tuis meditabor : non obliviſcar ſermones tuos.

GIMEL.

17 Retribue ſervo tuo, vivifica me : & cuſtodiam ſermones tuos.
18 Revela oculos meos : & conſiderabo mirabilia de lege tua.
19 Incola ego ſum in terra : non abſcondas a me mandata tua.
20 Concupivit anima mea deſiderare juſtificationes tuas, in omni tempore.
21 Increpaſti ſuperbos : maledicti qui declinant a mandatis tuis.
22 Auſer a me opprobrium & contemptum : quia teſtimonia tua exquiſivi.
23 Etenim ſederunt principes, & adverſum me loquebantur : ſervus autem tuus exercebatur in juſtificationibus tuis.
24 Nam & teſtimonia tua meditatio mea eſt : & conſilium meum juſtificationes tuæ.

DALETH.

25 Adhæſit pavimento anima mea : vivifica me ſecundum verbum tuum.

26 Vias meas enuntiavi, & exaudisti me: doce me justificationes tuas.
27 Viam justificationum tuarum instrue me: & exercebor in mirabilibus tuis.
28 Dormitavit anima mea præ tædio: confirma me in verbis tuis.
29 Viam iniquitatis amove a me: & de lege tua miserere mei.
30 Viam veritatis elegi: judicia tua non sum oblitus.
31 Adhæsi testimoniis tuis Domine: noli me confundere.
32 Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum.

HE.

33 Legem pone mihi Domine viam justificationum tuarum: & exquiram eam semper.
34 Da mihi intellectum, & scrutabor legem tuam: & custodiam illam in toto corde meo.
35 Deduc me in semitam mandatorum tuorum: quia ipsam volui.
36 Inclina cor meum in testimonia tua: & non in avaritiam.
37 Averte oculos meos ne videant vanitatem: in via tua vivifica me.
38 Statue servo tuo eloquium tuum, in timore tuo.
39 Amputa opprobrium meum, quod suspicatus sum: quia judicia tua jucunda.
40 Ecce concupivi mandata tua: in æquitate tua vivifica me.

VAU.

41 Et veniat super me misericordia tua Domine: salutare tuum secundum eloquium tuum.
42 Et respondebo exprobrantibus mihi verbum: quia speravi in sermonibus tuis.
43 Et ne auferas de ore meo verbum veritatis usquequaque: quia in judiciis tuis supersperavi.
44 Et custodiam legem tuam semper, in sæculum & in sæculum sæculi.
45 Et ambulabam in latitudine: quia mandata tua exquisivi.
46 Et loquebar in testimoniis tuis in conspectu regum: & non confundebar.
47 Et meditabar in mandatis tuis, quæ dilexi.
48 Et levavi manus meas ad mandata tua, quæ dilexi: & exercebar in justificationibus tuis.

ZAIN.

49 Memor esto verbi tui servo tuo, in quo mihi spem dedisti.
50 Hæc me consolata est in humilitate mea: quia eloquium tuum vivificavit me.
51 Superbi iniquè agebant usquequaque: a lege autem tua non declinavi.
52 Memor fui judiciorum tuorum a sæculo Domine: & consolatus sum.
53 Defectio tenuit me, pro peccatoribus derelinquentibus legem tuam.
54 Cantabiles mihi erant justificationes tuæ, in loco peregrinationis meæ.
55 Memor fui nocte nominis tui Domine: & custodivi legem tuam.
56 Hæc facta est mihi: quia justificationes tuas exquisivi.

HETH.

57 Portio mea Domine, dixi, custodire legem tuam.
58 Deprecatus sum faciem tuam in toto corde meo: miserere mei secundum eloquium tuum.
59 Cogitavi vias meas: & converti pedes meos in testimonia tua.
60 Paratus sum, & non sum turbatus: ut custodiam mandata tua.
61 Funes peccatorum circumplexi sunt me: & legem tuam non sum oblitus.
62 Media nocte surgebam ad confitendum tibi, super judicia justificationis tuæ.
63 Particeps ego sum omnium timentium te & custodientium mandata tua.
64 Misericordia tua Domine plena est terra: justificationes tuas doce me.

TETH.

65 Bonitatem fecisti cum servo tuo Domine, secundum verbum tuum.
66 Bonitatem, & disciplinam, & scientiam doce me: quia mandatis tuis credidi.
67 Priusquam humiliarer ego deliqui: propterea eloquium tuum custodivi.
68 Bonus es tu: & in bonitate tua doce me justificationes tuas.
69 Multiplicata est super me iniquitas superborum: ego autem in toto corde meo scrutabor mandata tua.
70 Coagulatum est sicut lac cor eorum: ego vero legem tuam meditatus sum.
71 Bonum mihi quia humiliasti me: ut discam justificationes tuas.
72 Bonum mihi lex oris tui, super millia auri & argenti.

JOD.

73 Manus tuæ fecerunt me, & plasmaverunt me: da mihi intellectum, & discam mandata tua.
74 Qui timent te videbunt me, & lætabuntur: quia in verba tua supersperavi.
75 Cognovi Domine quia æquitas judicia tua: & in veritate tua humiliasti me.
76 Fiat misericordia tua ut consoletur me, secundum eloquium tuum servo tuo.
77 Veniant mihi miserationes tuæ, & vivam: quia lex tua meditatio mea est.
78 Confundantur superbi, quia injuste iniquitatem fecerunt in me: ego autem exercebor in mandatis tuis.
79 Convertantur mihi timentes te: & qui noverunt testimonia tua.
80 Fiat cor meum immaculatum in justificationibus tuis, ut non confundar.

CAPH.

81 Defecit in salutare tuum anima mea: & in verbum tuum supersperavi.
82 Defecerunt oculi mei in eloquium tuum, dicentes: Quando consolaberis me?
83 Quia factus sum sicut uter in pruina: justificationes tuas non sum oblitus.
84 Quot sunt dies servi tui: quando facies de persequentibus me judicium?
85 Narraverunt mihi iniqui fabulationes: sed non ut lex tua,
86 Omnia mandata tua veritas: iniquè persecuti sunt me, adjuva me.
87 Paulo minus consummaverunt me in terra: ego autem non dereliqui mandata tua.
88 Secundum misericordiam tuam vivifica me: & custodiam testimonia oris tui.

LAMED.

89 In æternum, Domine, verbum tuum permanet in cœlo.
90 In generationem & generationem veritas tua: fundasti terram, & permanet.
91 Ordinatione tua perseverat dies: quoniam omnia serviunt tibi.

92 Nisi quod lex tua meditatio mea est: tunc forte periissem in humilitate mea.
93 In æternum non obliviscar justificationes tuas: quia in ipsis vivificasti me.
94 Tuus sum ego, salvum me fac: quoniam justificationes tuas exquisivi.
95 Me expectaverunt peccatores ut perderent me: testimonia tua intellexi.
96 Omnis consummationis vidi finem: latum mandatum tuum nimis.

MEM.

97 Quomodo dilexi legem tuam Domine? tota die meditatio mea est.
98 Super inimicos meos prudentem me fecisti mandato tuo: quia in æternum mihi est.
99 Super omnes docentes me intellexi: quia testimonia tua meditatio mea est.
100 Super senes intellexi: quia mandata tua quæsivi.
101 Ab omni via mala prohibui pedes meos: ut custodiam verba tua.
102 A judiciis tuis non declinavi: quia tu legem posuisti mihi.
103 Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel ori meo!
104 A mandatis tuis intellexi: propterea odivi omnem viam iniquitatis.

NUN.

105 Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis.
106 Juravi, & statui custodire judicia justitiæ tuæ.
107 Humiliatus sum usquequaque Domine: vivifica me secundum verbum tuum.
108 Voluntaria oris mei beneplacita fac Domine: & judicia tua doce me.
109 Anima mea in manibus meis semper: & legem tuam non sum oblitus.
110 Posuerunt peccatores laqueum mihi: & de mandatis tuis non erravi.
111 Hæreditate acquisivi testimonia tua in æternum: quia exultatio cordis mei sunt.
112 Inclinavi cor meum ad faciendas justificationes tuas in æternum, propter retributionem.

SAMECH.

113 Iniquos odio habui: & legem tuam dilexi.
114 Adjutor, & susceptor meus es tu: & in verbum tuum supersperavi.
115 Declinate a me maligni: & scrutabor mandata Dei mei.
116 Suscipe me secundum eloquium tuum, & vivam: & non confundas me ab expectatione mea.
117 Adjuva me, & salvus ero: & meditabor in justificationibus tuis semper.
118 Sprevisti omnes discedentes a judiciis tuis: quia injusta cogitatio eorum.
119 Prævaricantes reputavi omnes peccatores terræ: ideo dilexi testimonia tua.
120 Confige timore tuo carnes meas: a judiciis enim tuis timui.

AIN.

121 Feci judicium & justitiam: non tradas me calumniantibus me.
122 Suscipe servum tuum in bonum: non calumnientur me superbi.
123 Oculi mei defecerunt in salutare tuum: & in eloquium justitiæ tuæ.
124 Fac cum servo tuo secundum misericordiam tuam: & justificationes tuas doce me.
125 Servus tuus sum ego: da mihi intellectum, ut sciam testimonia tua.
126 Tempus faciendi Domine: dissipaverunt legem tuam.
127 Ideo dilexi mandata tua, super aurum & topazion.
128 Propterea ad omnia mandata tua dirigebar: omnem viam iniquam odio habui.

PHE.

129 Mirabilia testimonia tua: ideo scrutata est ea anima mea.
130 Declaratio sermonum tuorum illuminat: & intellectum dat parvulis.
131 Os meum aperui, & attraxi spiritum: quia mandata tua desiderabam.
132 Aspice in me, & miserere mei, secundum judicium diligentium nomen tuum.
133 Gressus meos dirige secundum eloquium tuum: & non dominetur mei omnis injustitia.
134 Redime me a calumniis hominum: ut custodiam mandata tua.
135 Faciem tuam illumina super servum tuum: & doce me justificationes tuas.
136 Exitus aquarum deduxerunt oculi mei: quia non custodierunt legem tuam.

SADE.

137 Justus es Domine: & rectum judicium tuum.
138 Mandasti justitiam testimonia tua: & veritatem tuam nimis.
139 Tabescere me fecit zelus meus: quia obliti sunt verba tua inimici mei.
140 Ignitum eloquium tuum vehementer: & servus tuus dilexit illud.
141 Adolescentulus sum ego, & contemptus: justificationes tuas non sum oblitus.
142 Justitia tua, justitia in æternum: & lex tua veritas.
143 Tribulatio & angustia invenerunt me: mandata tua meditatio mea est.
144 Æquitas testimonia tua in æternum: intellectum da mihi & vivam.

COPH.

145 Clamavi in toto corde meo, exaudi me Domine: justificationes tuas requiram.
146 Clamavi ad te, salvum me fac: ut custodiam mandata tua.
147 Præveni in maturitate, & clamavi: quia in verba tua supersperavi.
148 Prævenerunt oculi mei ad te diluculo: ut meditarer eloquia tua.
149 Vocem meam audi secundum misericordiam tuam Domine: & secundum judicium tuum vivifica me.
150 Appropinquaverunt persequentes me iniquitati: a lege autem tua longe facti sunt.
151 Prope es tu Domine: & omnes viæ tuæ veritas.
152 Initio cognovi de testimoniis tuis: quia in æternum fundasti ea.

RES.

153 Vide humilitatem meam, & eripe me: quia legem tuam non sum oblitus.
154 Judica judicium meum, & redime me: propter eloquium tuum vivifica me.
155 Longe a peccatoribus salus: quia justificationes tuas non exquisierunt.
156 Misericordiæ tuæ multæ Domine: secundum judicium tuum vivifica me.
157 Multi qui persequuntur me, & tribulant me: a testimoniis tuis non declinavi.

158 Vidi prævaricantes, & tabescebam: quia eloquia tua non custodierunt.
159 Vide quoniam mandata tua dilexi Domine: in misericordia tua vivifica me.
160 Principium verborum tuorum, veritas: in æternum omnia judicia justitiæ tuæ.

SIN.

161 Principes persecuti sunt me gratis: & a verbis tuis formidavit cor meum.
162 Lætabor ego super eloquia tua: sicut qui invenit spolia multa.
163 Iniquitatem odio habui, & abominatus sum: legem autem tuam dilexi.
164 Septies in die laudem dixi tibi, super judicia justitiæ tuæ.
165 Pax multa diligentibus legem tuam: & non est illis scandalum.
166 Expectabam salutare tuum Domine: & mandata tua dilexi.
167 Custodivit anima mea testimonia tua: & dilexit ea vehementer.
168 Servavi mandata tua, & testimonia tua: quia omnes viæ meæ in conspectu tuo.

TAU.

169 Appropinquet deprecatio mea in conspectu tuo Domine: juxta eloquium tuum da mihi intellectum.
170 Intret postulatio mea in conspectu tuo: secundum eloquium tuum eripe me.
171 Eructabunt labia mea hymnum, cum docueris me justificationes tuas.
172 Pronuntiabit lingua mea eloquium tuum: quia omnia mandata tua æquitas.
173 Fiat manus tua ut salvet me: quoniam mandata tua elegi.
174 Concupivi salutare tuum Domine: & lex tua meditatio mea est.
175 Vivet anima mea, & laudabit te: & judicia tua adjuvabunt me.
176 Erravi, sicut ovis quæ periit: quære servum tuum, quia mandata tua non sum oblitus.

1 Canticum graduum. CXIX.

AD Dominum cum tribularer clamavi: & exaudivit me.
2 Domine libera animam meam a labiis iniquis, & a lingua dolosa.
3 Quid detur tibi, aut quid apponatur tibi ad linguam dolosam?
4 Sagittæ potentis acutæ, cum carbonibus desolatoriis.
5 Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est: habitavi cum habitantibus Cedar:
6 Multum incola fuit anima mea.
7 Cum his qui oderunt pacem, eram pacificus: cum loquebar illis, impugnabant me gratis.

Canticum graduum. CXX.

1 LEvavi oculos meos in montes, unde veniet auxilium mihi.
2. Par. 20. 17. 2 Auxilium meum a Domino, qui fecit cœlum & terram.
3 Non det in commotionem pedem tuum: neque dormitet qui custodit te.
4 Ecce non dormitabit neque dormiet, qui custodit Israel.
5 Dominus custodit te, Dominus protectio tua, super manum dexteram tuam.
6 Per diem sol non uret te, neque luna per noctem.
7 Dominus custodit te ab omni malo: custodiat animam tuam Dominus.
8 Dominus custodiat introitum tuum, & exitum tuum: ex hoc nunc, & usque in sæculum.

1 Canticum graduum. CXXI.

LÆtatus sum in his, quæ dicta sunt mihi: In domum Domini ibimus.
2 Stantes erant pedes nostri, in atriis tuis Jerusalem.
3 Jerusalem, quæ ædificatur ut civitas: cujus participatio ejus in idipsum.
4 Illuc enim ascenderunt tribus, tribus Domini, testimonium Israel ad confitendum nomini Domini.
5 Quia illic sederunt sedes in judicio, sedes super domum David.
6 Rogate quæ ad pacem sunt Jerusalem: & abundantia diligentibus te.
7 Fiat pax in virtute tua: & abundantia in turribus tuis.
8 Propter fratres meos, & proximos meos, loquebar pacem de te:
9 Propter domum Domini Dei nostri, quæsivi bona tibi.

Canticum graduum. CXXII.

1 AD te levavi oculos meos, qui habitas in cœlis.
2 Ecce sicut oculi servorum, in manibus dominorum suorum,
Sicut oculi ancillæ in manibus dominæ suæ: ita oculi nostri ad Dominum Deum nostrum, donec misereatur nostri.
3 Miserere nostri Domine, miserere nostri: quia multum repleti sumus despectione.
4 Quia multum repleta est anima nostra: opprobrium abundantibus, & despectio superbis.

1 Canticum graduum. CXXIII.

NIsi quia Dominus erat in nobis, dicat nunc Israel:
2 Nisi quia Dominus erat in nobis,
Cum exurgerent homines in nos,
3 Forte vivos deglutissent nos:
Cum irasceretur furor eorum in nos,
4 Forsitan aqua absorbuisset nos.
5 Torrentem pertransivit anima nostra: forsitan pertransisset anima nostra aquam intolerabilem.
6 Benedictus Dominus, qui non dedit nos in captionem dentibus eorum.
7 Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium: Laqueus contritus est, & nos liberati sumus.
8 Adjutorium nostrum in nomine Domini, qui fecit cœlum & terram.

1 Canticum graduum. CXXIV.

QUi confidunt in Domino, sicut mons Sion: non commovebitur in æternum, qui habitat
2 In Jerusalem.
Montes in circuitu ejus: & Dominus in circuitu populi sui: ex hoc nunc & usque in sæculum.
3 Quia non relinquet Dominus virgam pec-

cato-

catorum super sortem justorum: ut non extendant justi ad iniquitatem manus suas.
4 Benefac Domine bonis, & rectis corde.
5 Declinantes autem in obligationes, adducet Dominus cum operantibus iniquitatem: pax super Israel.

1 Canticum graduum. CXXV.

IN convertendo Dominus captivitatem Sion: facti sumus sicut consolati:
2 Tunc repletum est gaudio os nostrum: & lingua nostra exultatione.
Tunc dicent inter gentes: Magnificavit Dominus facere cum eis.
3 Magnificavit Dominus facere nobiscum: facti sumus lætantes,
4 Converte Domine captivitatem nostram, sicut torrens in austro.
5 Qui seminant in lacrymis, in exultatione metent.
6 Euntes ibant & flebant, mittentes semina sua.
Venientes autem venient cum exultatione, portantes manipulos suos.

1 Canticum graduum Salomonis. CXXVI.

NIsi Dominus ædificaverit domum, in vanum laboraverunt qui ædificant eam.
Nisi Dominus custodierit civitatem, frustra vigilat qui custodit eam.
2 Vanum est vobis ante lucem surgere: surgite postquam sederitis, qui manducatis panem doloris.
Cum dederit dilectis suis somnum:
3 Ecce hæreditas Domini, filii; merces, fructus ventris.
4 Sicut sagittæ in manu potentis: ita filii excussorum.
5 Beatus vir qui implevit desiderium suum ex ipsis: non confundetur cum loquetur inimicis suis in porta.

1 Canticum graduum. CXXVII.

BEati omnes, qui timent Dominum, qui ambulant in viis ejus.
2 Labores manuum tuarum quia manducabis: beatus es, & bene tibi erit.
3 Uxor tua sicut vitis abundans, in lateribus domus tuæ.
Filii tui sicut novellæ olivarum, in circuitu mensæ tuæ.
4 Ecce sic benedicetur homo, qui timet Dominum.
5 Benedicat tibi Dominus ex Sion: & videas bona Jerusalem omnibus diebus vitæ tuæ.
6 Et videas filios filiorum tuorum, pacem super Israel.

1 Canticum graduum. CXXVIII.

SÆpe expugnaverunt me a juventute mea, dicat nunc Israel.
2 Sæpe expugnaverunt me a juventute mea: etenim non potuerunt mihi.
3 Supra dorsum meum fabricaverunt peccatores: prolongaverunt iniquitatem suam.
4 Dominus justus concidit cervices peccatorum:
5 Confundantur & convertantur retrorsum omnes, qui oderunt Sion.
6 Fiant sicut fenum tectorum: quod priusquam evellatur, exaruit:
7 De quo non implevit manum suam qui metit, & sinum suum qui manipulos colligit:
8 Et non dixerunt qui præteribant: Benedictio Domini super vos: benedixímus vobis in nomine Domini.

1 Canticum graduum. CXXIX.

2 DE profundis clamavi ad te Domine: Domine exaudi vocem meam.
Fiant aures tuæ intendentes, in vocem deprecationis meæ.
3 Si iniquitates observaveris Domine: Domine quis sustinebit?
4 Quia apud te propitiatio est: & propter legem tuam sustinui te Domine.
Sustinuit anima mea in verbo ejus:
5 Speravit anima mea in Domino.
6 A custodia matutina usque ad noctem, speret Israel in Domino.
7 Quia apud Dominum misericordia: & copiosa apud eum redemptio.
8 Et ipse redimet Israel, ex omnibus iniquitatibus ejus.

1 Canticum graduum David. CXXX.

DOmine non est exaltatum cor meum: neque elati sunt oculi mei.
Neque ambulavi in magnis, neque in mirabilibus super me.
2 Si non humiliter sentiebam: sed exaltavi animam meam.
Sicut ablactatus est super matre sua, ita retributio in anima mea.
3 Speret Israel in Domino, ex hoc nunc & usque in sæculum.

1 Canticum graduum. CXXXI.

MEmento Domine David, & omnis mansuetudinis ejus:
2 Sicut juravit Domino, votum vovit Deo Jacob:
3 † Si introiero in tabernaculum domus meæ, si ascendero in lectum strati mei: †2 Reg. 7. 2.
4 Si dedero somnum oculis meis, & palpebris meis dormitationem,
5 Et requiem temporibus meis: donec inveniam locum Domino, tabernaculum Deo Jacob.
6 Ecce audivimus eam in Ephrata: invenimus eam in campis silvæ.
7 Introibimus in tabernaculum ejus: adorabimus in loco, ubi steterunt pedes ejus.
8 † Surge Domine in requiem tuam, tu & arca sanctificationis tuæ. †2 Par. 6. 41.
9 Sacerdotes tui induantur justitiam: & sancti tui exultent.
10 Propter David servum tuum, non avertas faciem Christi tui.
11 Juravit Dominus David veritatem, & non frustrabitur eam: † de fructu ventris tui ponam super sedem tuam. †2 Reg. 7. 12. Luc. 1. 55. Act. 2. 30.
12 Si custodierint filii tui testamentum meum, & testimonia mea hæc, quæ docebo eos:
Et filii eorum usque in sæculum, sedebunt super sedem tuam.
13 Quoniam elegit Dominus Sion: elegit eam in habitationem sibi.

14 Hæc requies mea in ſæculum ſæculi: hic habitabo quoniam elegi eam.
15 Viduam ejus benedicens benedicam: pauperes ejus ſaturabo panibus.
16 Sacerdotes ejus induam ſalutari: & ſancti ejus exultatione exultabunt.
† *Mal.* 3. 1. *Luc.* 1. 69. 17 † Illuc producam cornu David, paravi lucernam Chriſto meo.
18 Inimicos ejus induam confuſione: ſuper ipſum autem efflorebit ſanctificatio mea.

1 Canticum graduum David. CXXXII.

ECce quam bonum, & quam jucundum, habitare fratres in unum:
2 Sicut unguentum in capite, quod deſcendit in barbam, barbam Aaron:
Quod deſcendit in oram veſtimenti ejus:
3 Sicut ros Hermon, qui deſcendit in montem Sion.
Quoniam illic mandavit Dominus benedictionem, & vitam uſque in ſæculum.

1 Canticum graduum. CXXXIII.

ECce nunc benedicite Dominum, omnes ſervi Domini.
Qui ſtatis in domo Domini, in atriis domus Dei noſtri,
2 In noctibus extollite manus veſtras in ſancta, & benedicite Dominum.
3 Benedicat te Dominus ex Sion, qui fecit cœlum & terram.

1 Alleluja. CXXXIV.

LAudate nomen Domini, laudate ſervi Dominum.
2 Qui ſtatis in domo Domini, in atriis domus Dei noſtri.
3 Laudate Dominum, quia bonus Dominus: pſallite nomini ejus, quoniam ſuave.
4 Quoniam Jacob elegit ſibi Dominus, Iſrael in poſſeſſionem ſibi.
5 Quia ego cognovi, quod magnus eſt Dominus, & Deus noſter præ omnibus diis.
6 Omnia quæcumque voluit, Dominus fecit in cœlo, in terra, in mari, & in omnibus abyſſis.
† *Jer.* 10. 13. 7 † Educens nubes ab extremo terræ: fulgura in pluviam fecit.
Qui producit ventos de theſauris ſuis:
† *Exod.* 12. 29. 8 † Qui percuſſit primogenita [illegible] ab homine uſque ad pecus.
9 Et miſit ſigna & prodigia in medio tui Ægypte; in Pharaonem, & in omnes ſervos ejus.
† *Joſ.* 12. 1. 7. † *Num.* 21. 24. 35. 10 † Qui percuſſit gentes multas: & occidit reges fortes.
11 † Sehon regem Amorrhæorum, & Og regem Baſan, & omnia regna Chanaan.
12 Et dedit terram eorum hæreditatem, hæreditatem Iſrael populo ſuo.
13 Domine nomen tuum in æternum: Domine memoriale tuum in generationem & generationem.
14 Quia judicabit Dominus populum ſuum: & in ſervis ſuis deprecabitur.
† *Sup.* 113. 4. † *Sap.* 15. 15. 15 † Simulacra gentium argentum & aurum, opera manuum hominum.
16 † Os habent, & non loquentur: oculos habent, & non videbunt.
17 Aures habent, & non audient: neque enim eſt ſpiritus in ore ipſorum.
18 Similes illis fiant qui faciunt ea: & omnes, qui confidunt in eis.
19 Domus Iſrael benedicite Domino: domus Aaron benedicite Domino.
20 Domus Levi benedicite Domino: qui timetis Dominum, benedicite Domino.
21 Benedictus Dominus ex Sion, qui habitat in Jeruſalem.

1 Alleluja. CXXXV.

COnfitemini Domino quoniam bonus: quoniam in æternum miſericordia ejus.
2 Confitemini Deo deorum: quoniam in æternum miſericordia ejus.
3 Confitemini Domino dominorum: quoniam in æternum miſericordia ejus.
4 Qui facit mirabilia magna ſolus: quoniam in æternum miſericordia ejus.
† *Gen.* 1. 1. 5 † Qui fecit cœlos in intellectu: quoniam in æternum miſericordia ejus.
6 Qui firmavit terram ſuper aquas: quoniam in æternum miſericordia ejus.
7 Qui fecit luminaria magna: quoniam in æternum miſericordia ejus.
8 Solem in poteſtatem diei: quoniam in æternum miſericordia ejus.
9 Lunam & ſtellas in poteſtatem noctis: quoniam in æternum miſericordia ejus.
† *Exod.* 12. 29. 10 † Qui percuſſit Ægyptum cum primogenitis eorum: quoniam in æternum miſericordia ejus.
† *Exod.* 13. 17. 11 † Qui eduxit Iſrael de medio eorum: quoniam in æternum miſericordia ejus.
12 In manu potenti, & brachio excelſo: quoniam in æternum miſericordia ejus.
13 Qui diviſit mare rubrum in diviſiones: quoniam in æternum miſericordia ejus.
14 Et eduxit Iſrael per medium ejus: quoniam in æternum miſericordia ejus.
† *Exod.* 14. 28. 15 † Ex excuſſit Pharaonem, & virtutem ejus in mari rubro: quoniam in æternum miſericordia ejus.
16 Qui traduxit populum ſuum per deſertum: quoniam in æternum miſericordia ejus.
17 Qui percuſſit reges magnos: quoniam in æternum miſericordia ejus.
† *Num.* 21. 24. 18 † Et occidit reges fortes: quoniam in æternum miſericordia ejus.
19 Sehon regem Amorrhæorum: quoniam in æternum miſericordia ejus.
† *Num.* 21. 33. † *Joſ.* 13. 7. 20 † Et Og regem Baſan: quoniam in æternum miſericordia ejus.
21 † Et dedit terram eorum hæreditatem: quoniam in æternum miſericordia ejus.
22 Hæreditatem Iſrael ſervo ſuo: quoniam in æternum miſericordia ejus.
23 Quia in humilitate noſtra memor fuit noſtri: quoniam in æternum miſericordia ejus.
24 Et redemit nos ab inimicis noſtris: quoniam in æternum miſericordia ejus.
25 Qui dat eſcam omni carni: quoniam in æternum miſericordia ejus.
26 Confitemini Deo cœli: quoniam in æternum miſericordia ejus.
Confitemini Domino dominorum: quoniam in æternum miſericordia ejus.

Psalmus David, Jeremiæ. CXXXVI.

1 SUper flumina Babylonis, illis sedimus & flevimus: cum recordaremur Sion.
2 In salicibus in medio ejus suspendimus organa nostra.
3 Quia illic interrogaverunt nos, qui captivos duxerunt nos, verba cantionum.
Et qui abduxerunt nos: Hymnum cantate nobis de canticis Sion.
4 Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena?
5 Si oblitus fuero tui Jerusalem, oblivioni detur dextera mea.
6 Adhæreat lingua mea faucibus meis, si non meminero tui:
Si non proposuero Jerusalem, in principio lætitiæ meæ.
7 Memor esto Domine filiorum Edom, in die Jerusalem:
Qui dicunt: Exinanite, exinanite usque ad fundamentum in ea.
8 Filia Babylonis misera: beatus, qui retribuet tibi retributionem tuam, quam retribuisti nobis.
9 Beatus, qui tenebit, & allidet parvulos tuos ad petram.

1 Ipsi David. CXXXVII.

CONfitebor tibi Domine in toto corde meo: quoniam audisti verba oris mei.
In conspectu angelorum psallam tibi:
2 Adorabo ad templum sanctum tuum, & confitebor nomini tuo,
Super misericordia tua, & veritate tua: quoniam magnificasti super omne, nomen sanctum tuum.
3 In quacumque die invocavero te, exaudi me: multiplicabis in anima mea virtutem.
4 Confiteantur tibi Domine omnes reges terræ: quia audierunt omnia verba oris tui:
5 Et cantent in viis Domini: quoniam magna est gloria Domini.
6 Quoniam excelsus Dominus, & humilia respicit: & alta a longe cognoscit.
7 Si ambulavero in medio tribulationis, vivificabis me: & super iram inimicorum meorum extendisti manum tuam, & salvum me fecit dextera tua.
8 Dominus retribuet pro me: Domine misericordia tua in sæculum: opera manuum tuarum ne despicias.

1 In finem, Psalmus David. CXXXVIII.

DOmine probasti me, & cognovisti me:
2 Tu cognovisti sessionem meam, & resurrectionem meam.
3 Intellexisti cogitationes meas de longe: semitam meam, & funiculum meum investigasti.
4 Et omnes vias meas prævidisti: quia non est sermo in lingua mea.
5 Ecce Domine tu cognovisti omnia novissima & antiqua: tu formasti me, & posuisti super me manum tuam.
6 Mirabilis facta est scientia tua ex me: confortata est, & non potero ad eam.
7 Quo ibo a spiritu tuo? & quo a facie tua fugiam?
8 † Si ascendero in cœlum, tu illic es: si descendero in infernum, ades. † Amos 9. 2.
9 Si sumpsero pennas meas diluculo, & habitavero in extremis maris.
10 Etenim illuc manus tua deducet me: & tenebit me dextera tua.
11 Et dixi: Forsitan tenebræ conculcabunt me: & nox illuminatio mea in deliciis meis.
12 Quia tenebræ non obscurabuntur a te, & nox sicut dies illuminabitur: sicut tenebræ ejus, ita & lumen ejus.
13 Quia tu possedisti renes meos: suscepisti me de utero matris meæ.
14 Confitebor tibi quia terribiliter magnificatus es: mirabilia opera tua, & anima mea cognoscit nimis.
15 Non est occultatum os meum a te, quod fecisti in occulto: & substantia mea in inferioribus terræ.
16 Imperfectum meum viderunt oculi tui, & in libro tuo omnes scribentur: dies formabuntur, & nemo in eis.
17 Mihi autem nimis honorificati sunt amici tui, Deus: nimis confortatus est principatus eorum.
18 Dinumerabo eos, & super arenam multiplicabuntur: exurrexi, & adhuc sum tecum.
19 Si occideris Deus peccatores: viri sanguinum declinate a me:
20 Quia dicitis in cogitatione: Accipient in vanitate civitates tuas.
21 Nonne qui oderunt te Domine, oderam: & super inimicos tuos tabescebam?
22 Perfecto odio oderam illos: & inimici facti sunt mihi.
23 Proba me Deus, & scito cor meum: interroga me, & cognosce semitas meas.
24 Et vide, si via iniquitatis in me est: & deduc me in via æterna.

1 In finem, Psalmus David. CXXXIX.

2 ERipe me Domine ab homine malo: a viro iniquo eripe me.
3 Qui cogitaverunt iniquitates in corde: tota die constituebant prælia.
4 † Acuerunt linguas suas sicut serpentis: venenum aspidum sub labiis eorum. † Supra 5. 11. Rom. 3. 13.
5 Custodi me Domine de manu peccatoris: & ab hominibus iniquis eripe me.
Qui cogitaverunt supplantare gressus meos:
6 Absconderunt superbi laqueum mihi:
Et funes extenderunt in laqueum: juxta iter scandalum posuerunt mihi.
7 Dixi Domino: Deus meus es tu: exaudi Domine vocem deprecationis meæ.
8 Domine, Domine virtus salutis meæ: obumbrasti super caput meum in die belli.
9 Ne tradas me Domine a desiderio meo peccatori: cogitaverunt contra me, ne derelinquas me, ne forte exaltentur.
10 Caput circuitus eorum: labor labiorum ipsorum operiet eos.
11 Cadent super eos carbones, in ignem dejicies eos: in miseriis non subsistent.
12 Vir linguosus non dirigetur in terra: virum injustum mala capient in interitu.
13 Cognovi quia faciet Dominus judicium inopis: & vindictam pauperum.
14 Verumtamen justi confitebuntur nomini tuo: & habitabunt recti cum vultu tuo.

1 Psalmus David. CXL.

DOmine clamavi ad te, exaudi me: intende voci meæ, cum clamavero ad te.
2 Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo: elevatio manuum mearum sacrificium vespertinum.
3 Pone Domine custodiam ori meo: & ostium circumstantiæ labiis meis.
4 Non declines cor meum in verba malitiæ, ad excusandas excusationes in peccatis.
Cum hominibus operantibus iniquitatem, & non communicabo cum electis eorum.
5 Corripiet me justus in misericordia, & increpabit me: oleum autem peccatoris non impinguet caput meum.
Quoniam adhuc & oratio mea in beneplacitis eorum:
6 Absorpti sunt juncti petræ judices eorum.
Audient verba mea quoniam potuerunt:
7 Sicut crassitudo terræ erupta est super terram.
Dissipata sunt ossa nostra secus infernum:
8 Quia ad te Domine, Domine oculi mei: in te speravi, non auferas animam meam.
9 Custodi me a laqueo, quem statuerunt mihi: & a scandalis operantium iniquitatem.
10 Cadent in retiaculo ejus peccatores: singulariter sum ego donec transeam.

1 Intellectus David,
Cum esset in spelunca, oratio.
(1. *Reg.* 24.) CXLI.

Sup. 76. 2. 2 VOce mea ad Dominum clamavi: voce mea ad Dominum deprecatus sum:
3 Effundo in conspectu ejus orationem meam, & tribulationem meam ante ipsum pronuntio.
4 In deficiendo ex me spiritum meum, & tu cognovisti semitas meas.
In via hâc qua ambulabam, absconderunt laqueum mihi.
5 Considerabam ad dexteram, & videbam: & non erat qui cognosceret me.
Periit fuga a me, & non est qui requirat animam meam.
6 Clamavi ad te Domine, dixi: Tu es spes mea, portio mea in terra viventium.
7 Intende ad deprecationem meam: quia humiliatus sum nimis.
Libera me a persequentibus me: quia confortati sunt super me.
8 Educ de custodia animam meam ad confitendum nomini tuo: me expectant justi, donec retribuas mihi.

1 Psalmus David,
Quando persequebatur eum Absalon filius ejus. (2. *Reg.* 17.)
CXLII.

DOmine exaudi orationem meam: auribus percipe obsecrationem meam in veritate tua: exaudi me in tua justitia.
2 Et non intres in judicium cum servo tuo: quia non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens.
3 Quia persecutus est inimicus animam meam: humiliavit in terra vitam meam.
Collocavit me in obscuris sicut mortuos sæculi:
4 Et anxiatus est super me spiritus meus, in me turbatum est cor meum.
5 Memor fui dierum antiquorum, meditatus sum in omnibus operibus tuis: in factis manuum tuarum meditabar.
6 Expandi manus meas ad te: anima mea sicut terra sine aqua tibi:
7 Velociter exaudi me Domine: defecit spiritus meus.
Non avertas faciem tuam a me: similis ero descendentibus in lacum.
8 Auditam fac mihi mane misericordiam tuam: quia in te speravi.
Notam fac mihi viam, in qua ambulem: quia ad te levavi animam meam.
9 Eripe me de inimicis meis Domine, ad te confugi:
10 Doce me facere voluntatem tuam, quia Deus meus es tu.
Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam:
11 Propter nomen tuum Domine vivificabis me, in æquitate tua.
Educes de tribulatione animam meam:
12 Et in misericordia tua disperdes inimicos meos.
Et perdes omnes, qui tribulant animam meam: quoniam ego servus tuus sum.

Psalmus David,
1 Adversus Goliath. CXLIII.

BEnedictus Dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prælium, & digitos meos ad bellum.
2 Misericordia mea, & refugium meum: susceptor meus, & liberator meus:
Protector meus, & in ipso speravi: qui subdit populum meum sub me.
3 Domine quid est homo, quia innotuisti ei? aut filius hominis, quia reputas eum?
4 Homo vanitati similis factus est: † dies ejus sicut umbra prætereunt. † *Jol* 8. 9. &
5 Domine inclina cœlos tuos, & descende: tange montes, & fumigabunt. 14. 2.
6 Fulgura coruscationem, & dissipabis eos: emitte sagittas tuas, & conturbabis eos.
7 Emitte manum tuam de alto, eripe me, & libera me de aquis multis; de manu filiorum alienorum.
8 Quorum os locutum est vanitatem: & dextera eorum, dextera iniquitatis.
9 Deus canticum novum cantabo tibi: in psalterio, decachordo psallam tibi.
10 Qui das salutem regibus: qui redemisti David servum tuum de gladio maligno:
11 Eripe me.
Et erue me de manu filiorum alienorum, quorum os locutum est vanitatem: & dextera eorum, dextera iniquitatis:
12 Quorum filii, sicut novellæ plantationes in juventute sua.
Filiæ eorum compositæ: circumornatæ ut similitudo templi.
13 Promptuaria eorum plena, eructantia ex hoc in illud.
Oves eorum fœtosæ, abundantes in egressibus suis:
14 Boves eorum crassæ.
Non est ruina maceriæ, neque transitus,
15 Beatum dixerunt populum, cui hæc sunt: beatus populus, cujus Dominus Deus ejus.

1 Lau-

1 Laudatio ipſi David. CXLIV.

EXaltabo te Deus meus rex: & benedicam nomini tuo in ſæculum, & in ſæculum ſæculi.
2 Per ſingulos dies benedicam tibi: & laudabo nomen tuum in ſæculum, & in ſæculum ſæculi:
3 Magnus Dominus, & laudabilis nimis: & magnitudinis ejus non eſt finis.
4 Generatio & generatio laudabit opera tua: & potentiam tuam pronuntiabunt.
5 Magnificentiam gloriæ ſanctitatis tuæ loquentur: & mirabilia tua narrabunt.
6 Et virtutem terribilium tuorum dicent: & magnitudinem tuam narrabunt.
7 Memoriam abundantiæ ſuavitatis tuæ eructabunt: & juſtitia tua exultabunt.
8 Miſerator & miſericors Dominus: patiens, & multum miſericors.
9 Suavis Dominus univerſis: & miſerationes ejus ſuper omnia opera ejus.
10 Confiteantur tibi Domine omnia opera tua: & ſancti tui benedicant tibi.
11 Gloriam regni tui dicent: & potentiam tuam loquentur:
12 Ut notam faciant filiis hominum potentiam tuam: & gloriam magnificentiæ regni tui.
13 Regnum tuum regnum omnium ſæculorum: & dominatio tua in omni generatione & generatione.
Fidelis Dominus in omnibus verbis ſuis: & ſanctus in omnibus operibus ſuis.
14 Allevat Dominus omnes, qui corruunt: & erigit omnes eliſos.
15 Oculi omnium in te ſperant Domine: & tu das eſcam illorum in tempore opportuno.
16 Aperis tu manum tuam: & imples omne animal benedictione.
17 Juſtus Dominus in omnibus viis ſuis: & ſanctus in omnibus operibus ſuis.
18 Prope eſt Dominus omnibus invocantibus eum: omnibus invocantibus eum in veritate.
19 Voluntatem timentium ſe faciet, & deprecationem eorum exaudiet: & ſalvos faciet eos.
20 Cuſtodit Dominus omnes diligentes ſe: & omnes peccatores diſperdet.
21 Laudationem Domini loquetur os meum: & benedicat omnis caro nomini ſancto ejus in ſæculum, & in ſæculum ſæculi.

1 Alleluja, Aggæi, & Zachariæ. CXLV.

† *Pſal.* 145. 2. 2 LAuda anima mea Dominum, † laudabo Dominum in vita mea: pſallam Deo meo quamdiu fuero.
Nolite confidere in principibus:
3 In filiis hominum, in quibus non eſt ſalus.
4 Exibit ſpiritus ejus, & revertetur in terram ſuam: in illa die peribunt omnes cogitationes eorum.
5 Beatus, cujus Deus Jacob adjutor ejus, ſpes ejus in Domino Deo ipſius:
† *Act.* 17. 14. *Apoc.* 14. 7. 6 † Qui fecit cœlum & terram, mare, & omnia quæ in eis ſunt.
7 Qui cuſtodit veritatem in ſæculum, facit judicium injuriam patientibus: dat eſcam eſurientibus.
Dominus ſolvit compeditos:
8 Dominus illuminat cæcos.
Dominus erigit eliſos, Dominus diligit juſtos.
9 Dominus cuſtodit advenas, pupillum & viduam ſuſcipiet: & vias peccatorum diſperdet.
10 Regnabit Dominus in ſæcula, Deus tuus Sion in generationem & generationem.

1 Alleluja. CXLVI.

LAudate Dominum, quoniam bonus eſt pſalmus: Deo noſtro ſit jucunda, decoraque laudatio.
2 Ædificans Jeruſalem Dominus: diſperſiones Iſraelis congregabit.
3 Qui ſanat contritos corde: & alligat contritiones eorum.
4 Qui numerat multitudinem ſtellarum: & omnibus eis nomina vocat.
5 Magnus Dominus noſter, & magna virtus ejus: & ſapientiæ ejus non eſt numerus.
6 Suſcipiens manſuetos Dominus: humilians autem peccatores uſque ad terram.
7 Præcinite Domino in confeſſione: pſallite Deo noſtro in cithara.
8 Qui operit cœlum nubibus: & parat terræ pluviam.
Qui producit in montibus fœnum, & herbam ſervituti hominum.
9 Qui dat jumentis eſcam ipſorum, & pullis corvorum invocantibus eum.
10 Non in fortitudine equi voluntatem habebit: nec in tibiis viri beneplacitum erit ei.
11 Beneplacitum eſt Domino ſuper timentes eum: & in eis, qui ſperant ſuper miſericordia ejus.

Alleluja. CXLVII.

12 LAuda Jeruſalem Dominum: lauda Deum tuum Sion.
13 Quoniam confortavit ſeras portarum tuarum: benedixit filiis tuis in te.
14 Qui poſuit fines tuos pacem: & adipe frumenti ſatiat te.
15 Qui emittit eloquium ſuum terræ: velociter currit ſermo ejus.
16 Qui dat nivem ſicut lanam: nebulam ſicut cinerem ſpargit.
17 Mittit cryſtallum ſuam ſicut buccellas: ante faciem frigoris ejus quis ſuſtinebit?
18 Emittet verbum ſuum, & liquefaciet ea: flabit ſpiritus ejus, & fluent aquæ.
19 Qui annuntiat verbum ſuum Jacob: juſtitias & judicia ſua Iſrael.
20 Non fecit taliter omni nationi: & judicia ſua non manifeſtavit eis. Alleluja.

1 Alleluja. CXLVIII.

LAudate Dominum de cœlis: laudate eum in excelſis.
2 Laudate eum omnes angeli ejus: laudate eum omnes virtutes ejus.
3 Laudate eum ſol & luna: laudate eum omnes ſtellæ, & lumen.
† *Dan.* 3. 59. 60. 4 † Laudate eum cœli cœlorum: & aquæ omnes, quæ ſuper cœlos ſunt,
5 Laudent nomen Domini.
Quia ipſe dixit, & facta ſunt: ipſe mandavit, & creata ſunt.
6 Statuit ea in æternum, & in ſeculum ſæculi: præceptum poſuit, & non præteribit.
7 Laudate Dominum de terra, dracones, & omnes abyſſi.
8 Ignis, grando, nix, glacies, ſpiritus procellarum: quæ faciunt verbum ejus:

9 Montes, & omnes colles: ligna fructifera, & omnes cedri.
10 Bestiæ, & universa pecora: serpentes, & volucres pennatæ:
11 Reges terræ, & omnes populi: principes, & omnes judices terræ.
12 Juvenes, & virgines: senes cum junioribus laudent nomen Domini:
13 Quia exaltatum est nomen ejus solius.
14 Confessio ejus super cœlum & terram: & exaltavit cornu populi sui.
Hymnus omnibus sanctis ejus: filiis Israel, populo appropinquanti sibi. Alleluja.

1 Alleluja. CXLIX.

CAntate Domino canticum novum, laus ejus in ecclesia sanctorum.
2 Lætetur Israel in eo, qui fecit eum: & filii Sion exultent in rege suo.
3 Laudent nomen ejus in choro: in tympano & psalterio psallant ei:
4 Quia beneplacitum est Domino in populo suo: & exaltabit mansuetos in salutem.
5 Exultabunt sancti in gloria: lætabuntur in cubilibus suis.
6 Exaltationes Dei in gutture eorum: & gladii ancipites in manibus eorum:
7 Ad faciendam vindictam in nationibus: increpationes in populis.
8 Ad alligandos reges eorum in compedibus: & nobiles eorum in manicis ferreis.
9 Ut faciant in eis judicium conscriptum: gloria hæc est omnibus sanctis ejus. Alleluja.

1 Alleluja. CL.

LAudate Dominum in sanctis ejus: laudate eum in firmamento virtutis ejus.
2 Laudate eum in virtutibus ejus: laudate eum secundum multitudinem magnitudinis ejus.
3 Laudate eum in sono tubæ: laudate eum in psalterio & cithara.
4 Laudate eum in tympano, & choro: laudate eum in cordis, & organo.
5 Laudate eum in cymbalis benesonantibus: laudate eum in cymbalis jubilationis:
6 Omnis spiritus laudet Dominum. Alleluja.

LIBER PROVERBIORUM, QUEM HEBRÆI MISLE APPELLANT.

CAPUT PRIMUM.

Parabolarum utilitas: auditus & studium sapientiæ commendatur, filius admonetur ne peccatorum sequatur blanditias: sapientia ad sui amplexum invitat, & contemptoribus minatur exitium.

1 PArabolæ Salomonis, filii David, regis Israel.
2 Ad sciendam sapientiam,
3 & disciplinam: Ad intelligenda verba prudentiæ, & suscipiendam eruditionem doctrinæ, justitiam, & judicium, & æquitatem:
4 Ut detur parvulis astutia, adolescenti scientia, & intellectus.
5 Audiens sapiens, sapientior erit: & intelligens, gubernacula possidebit.
6 Animadvertet parabolam, & interpretationem, verba sapientum, & ænigmata eorum.
† *Psal.* 110. 10. *Eccl.* 1. 16. 7 † Timor Domini, principium sapientiæ. Sapientiam, atque doctrinam stulti despiciunt.
8 Audi, fili mi, disciplinam patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ:
9 Ut addatur gratia capiti tuo, & torques collo tuo.
10 Fili mi, si te lactaverint peccatores, ne acquiescas eis.
11 Si dixerint: Veni nobiscum, insidiemur sanguini, abscondamus tendiculas contra insontem frustra:
12 Deglutiamus eum sicut infernus viventem, & integrum quasi descendentem in lacum.
13 Omnem pretiosam substantiam reperiemus, implebimus domos nostras spoliis.
14 Sortem mitte nobiscum, marsupium unum sit omnium nostrum.
15 Fili mi, ne ambules cum eis, prohibe pedem tuum a semitis eorum.
† *Isai.* 59. 7. 16 † Pedes enim illorum ad malum currunt, & festinant ut effundant sanguinem.
17 Frustra autem jacitur rete ante oculos pennatorum.
18 Ipsi quoque contra sanguinem suum insidiantur, & moliuntur fraudes contra animas suas.
19 Sic semitæ omnis avari, animas possidentium rapiunt.
20 Sapientia foris prædicat, in plateis dat vocem suam:
21 In capite turbarum clamitat, in foribus portarum urbis profert verba sua, dicens:
22 Usquequo parvuli diligitis infantiam, & stulti ea, quæ sibi sunt noxia, cupient, & imprudentes odibunt scientiam?
23 Convertimini ad correptionem meam: en proferam vobis spiritum meum, & ostendam vobis verba mea.
† *Isai.* 65. 12. & 66. 4. *Jerem.* 7. 13. 24 † Quia vocavi, & renuistis: extendi manum meam, & non fuit qui aspiceret.
25 Despexistis omne consilium meum, & increpationes meas neglexistis.
26 Ego quoque in interitu vestro ridebo, & subsannabo, cum vobis id, quod timebatis, advenerit.

27 Cum

27 Cum irruerit repentina calamitas, & interitus quasi tempestas ingruerit: quando venerit super vos tribulatio, & angustia:
28 Tunc invocabunt me, & non exaudiam: mane consurgent, & non invenient me:
29 Eo quod exosam habuerint disciplinam, & timorem Domini non susceperint,
30 Nec acquieverint consilio meo, & detraxerint universæ correptioni meæ.
31 Comedent igitur fructus viæ suæ, suisque consiliis saturabuntur.
32 Aversio parvulorum interficiet eos, & prosperitas stultorum perdet illos.
33 Qui autem me audierit, absque terrore requiescet, & abundantia perfruetur, timore malorum sublato.

CAPUT II.

Sapientiæ acquisitio quanta bona conferat, & quanta mala avertat; cum qua Dei dona veniunt, & sine qua ubique erratur.

1 FIli mi, si susceperis sermones meos, & mandata mea absconderis penes te,
2 Ut audiat sapientiam auris tua: inclina cor tuum ad cognoscendam prudentiam.
3 Si enim sapientiam invocaveris, & inclinaveris cor tuum prudentiæ:
4 Si quæsieris eam quasi pecuniam, & sicut thesauros effoderis illam:
5 Tunc intelliges timorem Domini, & scientiam Dei invenies:
6 Quia Dominus dat sapientiam: & ex ore ejus prudentia, & scientia.
7 Custodiet rectorum salutem, & proteget gradientes simpliciter,
8 Servans semitas justitiæ, & vias sanctorum custodiens.
9 Tunc intelliges justitiam, & judicium, & æquitatem, & omnem semitam bonam.
10 Si intraverit sapientia cor tuum, & scientia animæ tuæ placuerit:
11 Consilium custodiet te, & prudentia servabit te,
12 Ut eruaris a via mala, & ab homine, qui perversa loquitur:
13 Qui relinquunt iter rectum, & ambulant per vias tenebrosas:
14 Qui lætantur cum malefecerint, & exultant in rebus pessimis:
15 Quorum viæ perversæ sunt, & infames gressus eorum.
16 Ut eruaris a muliere aliena, & ab extranea, quæ mollit sermones suos,
17 Et relinquit ducem pubertatis suæ,
18 Et pacti Dei sui oblita est: inclinata est enim ad mortem domus ejus, & ad inferos semitæ ipsius.
19 Omnes, qui ingrediuntur ad eam, non revertentur, nec apprehendent semitas vitæ.
20 Ut ambules in via bona: & calles justorum custodias.
21 Qui enim recti sunt, habitabunt in terra, & simplices permanebunt in ea.
† *Job 18. 17.* 22 † Impii vero de terra perdentur: & qui inique agunt, auferentur ex ea.

CAPUT III.

Sapientia vitam prolongat: misericordia & veritas non deserenda: fiducia in Deum: timor Dei: honorandus Deus: correctio Dei cum lætitia ferenda: sapientia laus: sapientiam sequentibus omnia prospera: amico statim dandum, nec ei male faciendum: non contendendum: iniqui non imitandi: impiorum perditio, & piorum benedictio.

1 FIli mi, ne obliviscaris legis meæ, & præcepta mea cor tuum custodiat.
2 Longitudinem enim dierum, & annos vitæ, & pacem apponent tibi.
3 Misericordia & veritas te non deserant, circumda eas gutturi tuo, & describe in tabulis cordis tui:
4 Et invenies gratiam, & disciplinam bonam, coram Deo & hominibus.
5 Habe fiduciam in Domino ex toto corde tuo, & ne innitaris prudentiæ tuæ.
6 In omnibus viis tuis cogita illum, & ipse diriget gressus tuos.
7 † Ne sis sapiens apud temetipsum: time Deum, & recede a malo: † *Rom. 12. 16.*
8 Sanitas quippe erit umbilico tuo, & irrigatio ossium tuorum.
9 † Honora Dominum de tua substantia, & de primitiis omnium frugum tuarum da ei: † *Tob. 4. 7.*
10 Et implebuntur horrea tua saturitate, & vino torcularia tua redundabunt. *Luc. 14. 13.*
11 † Disciplinam Domini, fili mi, ne abjicias: nec deficias cum ab eo corriperis. † *Hebr. 12. 5. Apoc. 3. 19.*
12 Quem enim diligit Dominus, corripit: & quasi pater in filio complacet sibi.
13 Beatus homo, qui invenit sapientiam, & qui affluit prudentia:
14 Melior est acquisitio ejus negotiatione argenti, & auri primi & purissimi fructus ejus:
15 Pretiosior est cunctis opibus: & omnia, quæ desiderantur, huic non valent comparari.
16 Longitudo dierum in dextera ejus, & in sinistra illius divitiæ, & gloria.
17 Viæ ejus viæ pulchræ, & omnes semitæ illius pacificæ.
18 Lignum vitæ est his, qui apprehenderint eam: & qui tenuerit eam, beatus.
19 Dominus sapientia fundavit terram, stabilivit cœlos prudentia.
20 Sapientia illius eruperunt abyssi, & nubes rore concrescunt.
21 Fili mi, ne effluant hæc ab oculis tuis: Custodi legem atque consilium:
22 Erit vita animæ tuæ, & gratia faucibus tuis.
23 Tunc ambulabis fiducialiter in via tua, & pes tuus non impinget:
24 Si dormieris, non timebis: quiesces, & suavis erit somnus tuus.
25 Ne paveas repentino terrore, & irruentes tibi potentias impiorum.
26 Dominus enim erit in latere tuo, & custodiet pedem tuum ne capiaris.
27 Noli prohibere benefacere eum, qui potest: si vales, & ipse benefac.
28 Ne dicas amico tuo. Vade, & revertere: cras dabo tibi: cum statim possis dare.
29 Ne moliaris amico tuo malum, cum ille in te habeat fiduciam.

30 Ne contendas adverſus hominem fruſtra, cum ipſe tibi nihil mali fecerit.

† Pſal. 36. 1. 31 † Ne æmuleris hominem injuſtum, nec imiteris vias ejus:

32 Quia abominatio Domini eſt omnis illuſor, & cum ſimplicibus ſermocinatio ejus.

33 Egeſtas a Domino in domo impii: habitacula autem juſtorum benedicentur.

34 Ipſe deludet illuſores, & manſuetis dabit gratiam.

35 Gloriam ſapientes poſſidebunt: ſtultorum exaltatio ignominia.

CAPUT IV.

Sapiens ſuo exemplo hortatur quærere ſapientiam, cujus explicat utilitates: via impiorum declinanda, & juſtorum amplectenda: de cuſtodia cordis, oris, & greſſuum.

1 AUdite filii diſciplinam patris, & attendite ut ſciatis prudentiam.

2 Donum bonum tribuam vobis, legem meam ne derelinquatis.

3 Nam & ego filius fui patris mei, tenellus, & unigenitus coram matre mea:

4 Et docebat me, atque dicebat: Suſcipiat verba mea cor tuum, cuſtodi præcepta mea, & vives.

5 Poſſide ſapientiam, poſſide prudentiam: ne obliviſcaris, neque declines a verbis oris mei.

6 Ne dimittas eam, & cuſtodiet te: dilige eam, & conſervabit te.

7 Principium ſapientiæ, poſſide ſapientiam, & in omni poſſeſſione tua, acquire prudentiam:

8 Arripe illam, & exaltabit te: glorificaberis ab ea, cum eam fueris amplexatus.

9 Dabit capiti tuo augmenta gratiarum, & corona inclyta proteget te.

10 Audi fili mi, & ſuſcipe verba mea, ut multiplicentur tibi anni vitæ.

11 Viam ſapientiæ monſtrabo tibi, ducam te per ſemitas æquitatis:

12 Quas cum ingreſſus fueris, non arctabuntur greſſus tui, & currens non habebis offendiculum.

13 Tene diſciplinam, ne dimittas eam: cuſtodi illam, quia ipſa eſt vita tua.

14 Ne delecteris in ſemitis impiorum, nec tibi placeat malorum via.

15 Fuge ab ea, nec tranſeas per illam: declina, & deſere eam.

16 Non enim dormiunt niſi male fecerint: & rapitur ſomnus ab eis niſi ſupplantaverint.

17 Comedunt panem impietatis, & vinum iniquitatis bibunt.

18 Juſtorum autem ſemita, quaſi lux ſplendens, procedit & creſcit uſque ad perfectam diem.

19 Via impiorum tenebroſa: neſciunt ubi corruant.

20 Fili mi, auſculta ſermones meos, & ad eloquia mea inclina aurem tuam.

21 Ne recedant ab oculis tuis, cuſtodi ea in medio cordis tui:

22 Vita enim ſunt invenientibus ea, & univerſæ carni ſanitas.

23 Omni cuſtodia ſerva cor tuum, quia ex ipſo vita procedit.

24 Remove a te os pravum, & detrahentia labia ſint procul a te.

25 Oculi tui rectæ videant, & palpebræ tuæ præcedant greſſus tuos.

26 Dirige ſemitam pedibus tuis, & omnes viæ tuæ ſtabilientur.

27 Ne declines ad dexteram, neque ad ſiniſtram: averte pedem tuum a malo: vias enim, quæ a dextris ſunt, novit Dominus: perverſæ vero ſunt quæ a ſiniſtris ſunt. Ipſe autem rectos faciet curſus tuos, itinera autem tua in pace producet.

CAPUT V.

Vitare jubet meretricem: & ne labores & anni perdantur: propria uxor diligatur, & fugiatur aliena.

1 FIlli mi, attende ad ſapientiam meam, & prudentiæ meæ inclina aurem tuam.

2 Ut cuſtodias cogitationes, & diſciplinam labia tua conſervent. Ne attendas fallaciæ mulieris.

3 Favus enim diſtillans labia meretricis, & nitidus oleo guttur ejus:

4 Noviſſima autem illius amara quaſi abſynthium, & acuta quaſi gladius biceps.

5 Pedes ejus deſcendunt in mortem, & ad inferos greſſus illius penetrant.

6 Per ſemitam vitæ non ambulant, vagi ſunt greſſus ejus, & inveſtigabiles.

7 Nunc ergo fili mi audi me, & ne recedas a verbis oris mei.

8 Longe fac ab ea viam tuam, & ne appropinques foribus domus ejus.

9 Ne des alienis honorem tuum, & annos tuos crudeli.

10 Ne forte impleantur extranei viribus tuis, & labores tui ſint in domo aliena,

11 Et gemas in noviſſimis, quando conſumpſeris carnes tuas & corpus tuum, & dicas:

12 Cur deteſtatus ſum diſciplinam, & increpationibus non acquievit cor meum,

13 Nec audivi vocem docentium me, & magiſtris non inclinavi aurem meam?

14 Pæne fui in omni malo, in medio eccleſiæ & ſynagogæ.

15 Bibe aquam de ciſterna tua, & fluenta putei tui:

16 Deriventur fontes tui foras, & in plateis aquas tuas divide.

17 Habeto eas ſolus, nec ſint alieni participes tui.

18 Sit vena tua benedicta, & lætare cum muliere adoleſcentiæ tuæ:

19 Cerva charitſima, & gratiſſimus hinnulus: ubera ejus inebrient te in omni tempore, in amore ejus delectare jugiter.

20 Quare ſeduceris fili mi ab aliena, & foveris in ſinu alterius?

† Job 14. 16. & 31. 4. & 34. 21. 21 † Reſpicit Dominus vias hominis, & omnes greſſus ejus conſiderat.

22 Iniquitates ſuæ capiunt impium, & funibus peccatorum ſuorum conſtringitur.

23 Ipſe morietur, quia non habuit diſciplinam, & in multitudine ſtultitiæ ſuæ decipietur.

CAPUT VI.

Sponsori ut fidem datam liberet laborandum. Piger formica exemplo excitat ad laborem: Apostatam describit: sex quæ Dominus odit: exhortatur ad legis custodiam, utque mulieris pulchritudinem non concupiscas, sed consortium vitet adulteræ.

1 Fili mi, si sponderis pro amico tuo, defixisti apud extraneum manum tuam,
2 Illaqueatus es verbis oris tui, & captus propriis sermonibus.
3 Hæc ergo quod dico fili mi, & temetipsum libera: quia incidisti in manum proximi tui. Discurre, festina, suscita amicum tuum:
4 Ne dederis somnum oculis tuis, nec dormitent palpebræ tuæ.
5 Eruere quasi damula de manu, & quasi avis de manu aucupis.
6 Vade ad formicam o piger, & considera vias ejus, & disce sapientiam:
7 Quæ cum non habeat ducem, nec præceptorem, nec principem,
8 Parat in æstate cibum sibi, & congregat in messe quod comedat.
9 Usquequo piger dormies? quando consurges e somno tuo?
10 † Paululum dormies, paululum dormitabis, paululum conseres manus, ut dormias: † *Infr.* 24. 33.
11 Et veniet tibi quasi viator, egestas, & paupertas quasi vir armatus. Si vero impiger fueris, veniet ut fons messis tua, & egestas longe fugiet a te.
12 Homo apostata, vir inutilis, graditur ore perverso,
13 Annuit oculis, terit pede, digito loquitur,
14 Pravo corde machinatur malum, & omni tempore jurgia seminat.
15 Huic extemplo veniet perditio sua, & subito conteretur, nec habebit ultra medicinam.
16 Sex sunt, quæ odit Dominus, & septimum detestatur anima ejus:
17 Oculos sublimes, linguam mendacem, manus effundentes innoxium sanguinem,
18 Cor machinans cogitationes pessimas, pedes veloces ad currendum in malum,
19 Proferentem mendacia testem fallacem, & eum qui seminat inter fratres discordias.
20 Conserva fili mi præcepta patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ.
21 Liga ea in corde tuo jugiter, & circumda gutturi tuo.
22 Cum ambulaveris, gradiantur tecum: cum dormieris, custodiant te, & evigilans loquere cum eis.
23 Quia mandatum lucerna est, & lex lux, & via vitæ increpatio disciplinæ:
24 Ut custodiant te a muliere mala, & a blanda lingua extraneæ.
25 Non concupiscat pulchritudinem ejus cor tuum, nec capiaris nutibus illius:
26 Pretium enim scorti vix est unius panis: mulier autem viri pretiosam animam capit.
27 Numquid potest homo abscondere ignem in sinu suo, ut vestimenta illius non ardeant?
28 Aut ambulare super prunas, ut non comburantur plantæ ejus?
29 Sic qui ingreditur ad mulierem proximi sui, non erit mundus cum tetigerit eam.
30 Non grandis est culpa, cum quis furatus fuerit: furatur enim ut esurientem impleat animam:
31 Deprehensus quoque reddet septuplum, & omnem substantiam domus suæ tradet:
32 Qui autem adulter est, propter cordis inopiam perdet animam suam:
33 Turpitudinem & ignominiam congregat sibi, & opprobrium illius non delebitur:
34 Quia zelus & furor viri non parcet in die vindictæ,
35 Nec acquiescet cujusquam precibus, nec suscipiet pro redemptione dona plurima.

CAPUT VII.

Hortatur adolescentem ad sapientiæ amplexum, & mandatorum custodiam: utque scortorum blanditias, quas late describit, evitet.

1 Fili mi, custodi sermones meos, & præcepta mea reconde tibi.
2 Fili serva mandata mea, & vives: & legem meam quasi pupillam oculi tui:
3 Liga eam in digitis tuis, scribe illam in tabulis cordis tui.
4 Dic sapientiæ, soror mea es: & prudentiam voca amicam tuam,
5 Ut custodiat te a muliere extranea, & ab aliena, quæ verba sua dulcia facit.
6 De fenestra enim domus meæ per cancellos prospexi,
7 Et video parvulos, considero vecordem juvenem,
8 Qui transit per plateam juxta angulum, & prope viam domus illius, graditur
9 In obscuro, advesperascente die, in noctis tenebris, & caligine.
10 Et ecce occurrit illi mulier ornatu meretricio, præparata ad capiendas animas: garrula & vaga,
11 Quietis impatiens, nec valens in domo consistere pedibus suis,
12 Nunc foris, nunc in plateis, nunc juxta angulos insidians.
13 Apprehensumque deosculatur juvenem, & procaci vultu blanditur, dicens:
14 Victimas pro salute vovi, hodie reddidi vota mea.
15 Idcirco egressa sum in occursum tuum, desiderans te videre, & reperi.
16 Intexui funibus lectulum meum, stravi tapetibus pictis ex Ægypto.
17 Asperси cubile meum myrrha, & aloe, & cinnamomo.
18 Veni, inebriemur uberibus, & fruamur cupitis amplexibus, donec illucescat dies.
19 Non est enim vir in domo sua, abiit via longissima.
20 Sacculum pecuniæ secum tulit: in die plenæ lunæ reversus est in domum suam.
21 Irretivit eum multis sermonibus, & blanditiis labiorum protraxit illum.
22 Statim eam sequitur quasi bos ductus ad victimam, & quasi agnus lasciviens, & ignorans quod ad vincula stultus trahatur,
23 Donec transfigat sagitta jecur ejus: velut si avis festinet ad laqueum, & nescit quod de periculo animæ illius agitur.

23 Nunc ergo fili mi, audi me, & attende verbis oris mei.
25 Ne abstrahatur in viis illius mens tua: neque decipiaris semitis ejus.
26 Multos enim vulneratos dejecit, & fortissimi quique interfecti sunt ab ea.
27 Viæ inferi domus ejus, penetrantes in interiora mortis.

CAPUT VIII.

Sapientia ad sui amplexum invitat, se quoque multis modis commendat, quodque sit Deo coæterna; cum ipso cuncta componens: quam quærentes, beati; spernentes vero, miseri tandem evadent.

1 NUmquid non sapientia clamitat, & prudentia dat vocem suam?
2 In summis excelsisque verticibus supra viam, in mediis semitis stans,
3 Juxta portas civitatis in ipsis foribus loquitur, dicens:
4 O viri, ad vos clamito, & vox mea ad filios hominum.
5 Intelligite parvuli astutiam, & insipientes animadvertite.
6 Audite, quoniam de rebus magnis locutura sum: & aperientur labia mea, ut recta prædicent.
7 Veritatem meditabitur guttur meum, & labia mea detestabuntur impium.
8 Justi sunt omnes sermones mei, non est in eis pravum quid, neque perversum.
9 Recti sunt intelligentibus, & æqui invenientibus scientiam.
10 Accipite disciplinam meam, & non pecuniam: doctrinam magis, quam aurum eligite.
11 Melior est enim sapientia cunctis pretiosissimis: & omne desiderabile ei non potest comparari.
12 Ego sapientia habito in consilio, & eruditis interfum cogitationibus.
13 Timor Domini odit malum: arrogantiam, & superbiam, & viam pravam, & os bilingue detestor.
14 Meum est consilium, & æquitas, mea est prudentia, mea est fortitudo.
15 Per me reges regnant, & legum conditores justa decernunt:
16 Per me principes imperant, & potentes decernunt justitiam.
17 Ego diligentes me diligo: & qui mane vigilant ad me, invenient me.
18 Mecum sunt divitiæ, & gloria, opes superbæ, & justitia.
19 Melior est enim fructus meus auro, & lapide pretioso, & genimina mea argento electo.
20 In viis justitiæ ambulo, in medio semitarum judicii,
21 Ut ditem diligentes me, & thesauros eorum repleam.
22 Dominus possedit me in initio viarum suarum, antequam quidquam faceret a principio.
23 Ab æterno ordinata sum, & ex antiquis antequam terra fieret.
24 Nondum erant abyssi, & ego jam concepta eram: necdum fontes aquarum eruperant:
25 Necdum montes gravi mole constiterant: ante colles ego parturiebar:
26 Adhuc terram non fecerat, & flumina, & cardines orbis terræ.
27 Quando præparabat cœlos, aderam: quando certa lege, & gyro vallabat abyssos:
28 Quando æthera firmabat sursum, & librabat fontes aquarum:
29 Quando circumdabat mari terminum suum, & legem ponebat aquis, ne transirent fines suos: quando appendebat fundamenta terræ.
30 Cum eo eram cuncta componens: & delectabar per singulos dies, ludens coram eo omni tempore;
31 Ludens in orbe terrarum: & deliciæ meæ, esse cum filiis hominum.
32 Nunc ergo filii audite me: Beati, qui custodiunt vias meas.
33 Audite disciplinam, & estote sapientes, & nolite abjicere eam.
34 Beatus homo qui audit me, & qui vigilat ad fores meas quotidie, & observat ad postes ostii mei.
35 Qui me invenerit, inveniet vitam, & hauriet salutem a Domino:
36 Qui autem in me peccaverit: lædet animam suam. Omnes, qui me oderunt, diligunt mortem.

CAPUT IX.

Sapientia domo sibi ædificata omnes ad se allicit, vitam prorogat, & a muliere stulta ac vaga liberat; porro eruditionem & correptionem non suscipiet impius ac derisor, sed justus & sapiens.

1 SApientia ædificavit sibi domum, excidit columnas septem.
2 Immolavit victimas suas, miscuit vinum, & proposuit mensam suam.
3 Misit ancillas suas ut vocarent ad arcem, & ad mœnia civitatis:
4 Si quis est parvulus, veniat ad me. Et insipientibus locuta est:
5 Venite, comedite panem meum, & bibite vinum quod miscui vobis.
6 Relinquite infantiam, & vivite, & ambulate per vias prudentiæ.
7 Qui erudit derisorem, ipse injuriam sibi facit: & qui arguit impium, sibi maculam generat.
8 Noli arguere derisorem, ne oderit te: Argue sapientem, & diliget te.
9 Da sapienti occasionem, & addetur ei sapientia. Doce justum, & festinabit accipere.
10 † Principium sapientiæ, timor Domini: & scientia sanctorum, prudentia.
11 Per me enim multiplicabuntur dies tui, & addentur tibi anni vitæ.
12 Si sapiens fueris, tibimetipsi eris: si autem illusor, solus portabis malum.
13 Mulier stulta & clamosa, plenaque illecebris, & nihil omnino sciens,
14 Sedit in foribus domus suæ super sellam in excelso urbis loco,
15 Ut vocaret transeuntes per viam, & pergentes itinere suo:
16 Qui est parvulus, declinet ad me. Et vecordi locuta est:
17 Aquæ furtivæ dulciores sunt, & panis absconditus suavior.
18 Et ignoravit quod ibi sunt gigantes, & in profundis inferni convivæ ejus.

† *Psal.* 110.10 *Supr.* 1.7. *Eccli.* 1.16.

PARABOLÆ SALOMONIS.

CAPUT X.

Alternat sermonem de filio sapiente & stulto; justo & impio, operante & otioso, simplici & pravo: de charitate & odio: de bono lingua, ejusque malo.

1 Filius sapiens lætificat patrem: filius vero stultus mœstitia est matris suæ.

† *Infra* 11. 4. 2 † Nihil proderunt thesauri impietatis: justitia vero liberabit a morte.

3 Non affliget Dominus fame animam justi, & insidias impiorum subvertet.

4 Egestatem operata est manus remissa: manus autem fortium divitias parat.

Qui nititur mendaciis, hic pascit ventos: idem autem ipse sequitur aves volantes.

5 Qui congregat in messe, filius sapiens est: qui autem stertit æstate, filius confusionis.

6 Benedictio Domini super caput justi: os autem impiorum operit iniquitas.

7 Memoria justi cum laudibus: & nomen impiorum putrescet.

8 Sapiens corde præcepta suscipit: stultus cæditur labiis.

9 Qui ambulat simpliciter, ambulat confidenter: qui autem depravat vias suas, manifestus erit.

† *Eccl.* 27. 25. 10 † Qui annuit oculo, dabit dolorem: & stultum labiis verberabitur.

11 Vena vitæ, os justi: & os impiorum operit iniquitatem.

† 1. *Cor.* 13. 4. 1. *Petr.* 4. 8. 12 Odium suscitat rixas: † & universa delicta operit charitas.

13 In labiis sapientis invenitur sapientia: & virga in dorso ejus qui indiget corde.

14 Sapientes abscondunt scientiam: os autem stulti confusioni proximum est.

15 Substantia divitis, urbs fortitudinis ejus: pavor pauperum, egestas eorum.

16 Opus justi ad vitam: fructus autem impii ad peccatum.

17 Via vitæ, custodienti disciplinam: qui autem increpationes relinquit, errat.

18 Abscondunt odium labia mendacia: qui profert contumeliam, insipiens est.

19 In multiloquio non deerit peccatum: qui autem moderatur labia sua prudentissimus est.

20 Argentum electum, lingua justi: cor autem impiorum pro nihilo.

21 Labia justi erudiunt plurimos: qui autem indocti sunt, in cordis egestate morientur.

22 Benedictio Domini divites facit, nec sociabitur eis afflictio.

23 Quasi per risum stultum operatur scelus: sapientia autem est viro prudentia.

24 Quod timet impius, veniet super eum: desiderium suum justis dabitur.

25 Quasi tempestas transiens non erit impius: justus autem quasi fundamentum sempiternum.

26 Sicut acetum dentibus, & fumus oculis, sic piger his qui miserunt eum.

27 Timor Domini apponet dies: & anni impiorum breviabuntur.

28 Expectatio justorum lætitia: spes autem impiorum peribit.

29 Fortitudo simplicis via Domini: & pavor his, qui operantur malum.

30 Justus in æternum non commovebitur: impii autem non habitabunt super terram.

31 Os justi parturiet sapientiam: lingua pravorum peribit.

32 Labia justi considerant placita: & os impiorum perversa.

CAPUT XI.

Æquitatis & justitiæ ceterarumque virtutum commoda, & vitiorum ac vanarum divitiarum incommoda.

1 Statera dolosa, abominatio est apud Dominum: & pondus æquum, voluntas ejus.

2 Ubi fuerit superbia, ibi erit & contumelia: ubi autem est humilitas, ibi & sapientia.

3 Simplicitas justorum diriget eos: & supplantatio perversorum vastabit illos.

† *Supra* 10. 2. 4 † Non proderunt divitiæ in die ultionis: justitia autem liberabit a morte:

5 Justitia simplicis dirigit viam ejus: & in impietate sua corruet impius.

6 Justitia rectorum liberabit eos: & in insidiis suis capientur iniqui.

7 Mortuo homine impio, nulla erit ultra spes: & expectatio sollicitorum peribit.

8 Justus de angustia liberatus est: & tradetur impius pro eo.

9 Simulator ore decipit amicum suum: justi autem liberabuntur scientia.

10 In bonis justorum exultabit civitas: & in perditione impiorum erit laudatio:

11 Benedictione justorum exaltabitur civitas: & ore impiorum subvertetur.

12 Qui despicit amicum suum, indigens corde est: vir autem prudens tacebit.

13 Qui ambulat fraudulenter, revelat arcana: qui autem fidelis est animi, celat amici commissum.

14 Ubi non est gubernator, populus corruet: salus autem, ubi multa consilia.

15 Affligetur malo, qui fidem facit pro extraneo: qui autem cavet laqueos, securus erit.

16 Mulier gratiosa inveniet gloriam: & robusti habebunt divitias.

17 Benefacit animæ suæ vir misericors: qui autem crudelis est, etiam propinquos abjicit.

18 Impius facit opus instabile: seminanti autem justitiam merces fidelis.

19 Clementia præparat vitam: & sectatio malorum mortem.

20 Abominabile Domino cor pravum: & voluntas ejus in iis, qui simpliciter ambulant.

21 Manus in manu non erit innocens malus: semen autem justorum salvabitur.

22 Circulus aureus in naribus suis, mulier pulchra & fatua.

23 Desiderium justorum omne bonum est: præstolatio impiorum furor.

24 Alii dividunt propria, & ditiores fiunt: alii rapiunt non sua, & semper in egestate sunt.

25 Anima, quæ benedicit, impinguabitur: & qui inebriat, ipse quoque inebriabitur.

26 Qui abscondit frumenta, maledicetur in populis: benedictio autem super caput vendentium.

27 Bene consurgit diluculo qui quærit bona: qui autem investigator malorum est, opprimetur ab eis:

Digitized by Google

28 Qui confidit in divitiis suis, corruet: justi autem quasi virens folium germinabunt.
29 Qui conturbat domum suam, possidebit ventos: & qui stultus est, serviet sapienti.
30 Fructus justi lignum vitæ: & qui suscipit animas, sapiens est.
†1 Pet. 4. 18. 31 † Si justus in terra recipit: quanto magis impius & peccator?

CAPUT XII.

Vicissim loquitur de diligente disciplinam & eam odiente; de impio & justo, operante & otioso, stulto & sciente, & de bonis ac malis linguæ.

1 QUI diligit disciplinam, diligit scientiam: qui autem odit increpationes, insipiens est.
2 Qui bonus est, hauriet gratiam a Domino: qui autem confidit in cogitationibus suis, impie agit.
3 Non roborabitur homo ex impietate: & radix justorum non commovebitur.
4 Mulier diligens, corona est viro suo: & putredo in ossibus ejus, quæ confusione res dignas gerit.
5 Cogitationes justorum judicia: & consilia impiorum fraudulenta.
6 Verba impiorum insidiantur sanguini: os justorum liberabit eos.
7 Verte impios, & non erunt: domus autem justorum permanebit.
8 Doctrina sua noscetur vir: qui autem vanus & excors est, patebit contemptui.
† Eccl. 10. 30. 9 † Melior est pauper & sufficiens sibi, quam glorioſus & indigens pane.
10 Novit justus jumentorum suorum animas: viscera autem impiorum crudelia.
† Eccl. 20. 30. 11 † Qui operatur terram suam, satiabitur panibus: qui autem sectatur otium, stultissimus est.
Qui suavis est in vinolentiis, in suis munitionibus relinquit contumeliam.
12 Desiderium impii munimentum est pessimorum: radix autem justorum proficiet.
13 Propter peccata labiorum ruina proximat malo: effugiet autem justus de angustia.
14 De fructu oris sui unusquisque replebitur bonis, & juxta opera manuum suarum retribuetur ei.
15 Via stulti recta in oculis ejus: qui autem sapiens est, audit consilia.
16 Fatuus statim indicat iram suam: qui autem dissimulat injuriam, callidus est.
17 Qui quod novit loquitur, index justitiæ est: qui autem mentitur, testis est fraudulentus.
18 Est qui promittit, & quasi gladio pungitur conscientiæ: lingua autem sapientium sanitas est.
19 Labium veritatis firmum erit in perpetuum: qui autem testis est repentinus, concinnat linguam mendacii.
20 Dolus in corde cogitantium mala: qui autem pacis ineunt consilia, sequitur eos gaudium.
21 Non contristabit justum quidquid ei acciderit: impii autem replebuntur malo.
22 Abominatio est Domino labia mendacia: qui autem fideliter agunt, placent ei.
23 Homo versutus celat scientiam: & cor insipientium provocat stultitiam.
24 Manus fortium dominabitur: quæ autem remissa est, tributis serviet.
25 Mœror in corde viri humiliabit illum, & sermone bono lætificabitur.
26 Qui negligit damnum propter amicum, justus est: iter autem impiorum decipiet eos.
27 Non inveniet fraudulentus lucrum: & substantia hominis erit auri pretium.
28 In semita justitiæ, vita: iter autem devium ducit ad mortem.

CAPUT XIII.

De filio sapiente: de oris custodia, & inconsulto ad loquendum: de paupere divite, & divite paupere, lucerna impiorum, substantia festinata & dilatione spei: omnia cum consilio agenda, & cum sapientibus gradiendum: de parcente virgæ, & insaturabili ventre impii.

1 FILIUS sapiens, doctrina patris: qui autem illusor est, non audit cum arguitur.
2 De fructu oris sui homo satiabitur bonis: anima autem prævaricatorum iniqua.
3 Qui custodit os suum, custodit animam suam: qui autem inconsideratus est ad loquendum, sentiet mala.
4 Vult & non vult piger: anima autem operantium impinguabitur.
5 Verbum mendax justus detestabitur: impius autem confundit, & confundetur.
6 Justitia custodit innocentis viam: impietas autem peccatorem supplantat.
7 Est quasi dives, cum nihil habeat: & est quasi pauper, cum in multis divitiis sit.
8 Redemptio animæ viri, divitiæ suæ: qui autem pauper est, increpationem non sustinet.
9 Lex justorum lætificat: lucerna autem impiorum extinguetur.
10 Inter superbos semper jurgia sunt: qui autem agunt omnia cum consilio, reguntur sapientia.
11 Substantia festinata minuetur: quæ autem paullatim colligitur manu, multiplicabitur.
12 Spes, quæ differtur, affligit animam, lignum vitæ desiderium veniens.
13 Qui detrahit alicui rei, ipse se in futurum obligat: qui autem timet præceptum, in pace versabitur.
Animæ dolosæ errant in peccatis: justi autem misericordes sunt, & miserantur.
14 Lex sapientis fons vitæ, ut declinet a ruina mortis.
15 Doctrina bona dabit gratiam: in itinere contemptorum vorago.
16 Astutus omnia agit cum consilio: qui autem fatuus est, aperit stultitiam.
17 Nuntius impii cadet in malum: legatus autem fidelis, sanitas.
18 Egestas, & ignominia ei, qui deserit disciplinam: qui autem acquiescit arguenti, glorificabitur.
19 Desiderium si compleatur, delectat animam: detestantur stulti eos, qui fugiunt mala.
20 Qui cum sapientibus graditur, sapiens erit: amicus stultorum similis efficietur.
21 Peccatores persequitur malum: & justis retribuentur bona.
22 Bonus relinquit hæredes filios, & nepotes: & custoditur justo substantia peccatoris.

23 Multi cibi in novalibus patrum: & aliis congregantur absque judicio.
24 Qui parcit virgæ, odit filium suum: qui autem diligit illum, instanter erudit.
25 Justus comedit, & replet animam suam: venter autem impiorum insaturabilis.

CAPUT XIV.

Sapientia & stultitia varia conditionis: prudentia quivis status debite regulatur, qua quis ad misericordiam movetur & affectiones moderatur: vitia autem perdunt homines.

1 SApiens mulier ædificat domum suam: insipiens extructam quoque manibus destruet.
2 Ambulans recto itinere, & timens Deum, † despicitur ab eo, qui infami graditur via. † Job 12. 4.
3 In ore stulti virga superbiæ: labia autem sapientium custodiunt eos.
4 Ubi non sunt boves præsepe vacuum est: ubi autem plurimæ segetes, ibi manifesta est fortitudo bovis.
5 Testis fidelis non mentitur: profert autem mendacium dolosus testis.
6 Quærit derisor sapientiam, & non invenit: doctrina prudentium facilis.
7 Vade contra virum stultum, & nescit labia prudentiæ.
8 Sapientia callidi est intelligere viam suam: & imprudentia stultorum errans.
9 Stultus illudet peccatum, & inter justos morabitur gratia.
10 Cor quod novit amaritudinem animæ suæ, in gaudio ejus non miscebitur extraneus.
11 Domus impiorum delebitur: tabernacula vero justorum germinabunt.
12 Est via, quæ videtur homini justa: novissima autem ejus deducunt ad mortem.
13 Risus dolore miscebitur, & extrema gaudii luctus occupat.
14 Viis suis replebitur stultus, & super eum erit vir bonus.
15 Innocens credit omni verbo: astutus considerat gressus suos.
Filio doloso nihil erit boni: servo autem sapienti prosperi erunt actus, & dirigetur via ejus.
16 Sapiens timet, & declinat a malo: stultus transilit, & confidit.
17 Impatiens operabitur stultitiam: & vir versutus odiosus est.
18 Possidebunt parvuli stultitiam; & expectabunt astuti scientiam.
19 Intebunt mali ante bonos: & impii ante portas justorum.
20 Etiam proximo suo pauper odiosus erit: amici vero divitum multi.
21 Qui despicit proximum suum, peccat: qui autem miseretur pauperis, beatus erit.
Qui credit in Domino, misericordiam diligit.
22 Errant qui operantur malum: misericordia & veritas præparant bona.
23 In omni opere erit abundantia: ubi autem verba sunt plurima, ibi frequenter egestas.
24 Corona sapientium, divitiæ eorum: fatuitas stultorum, imprudentia.
25 Liberat animas testis fidelis: & profert mendacia vertipellis.
26 In timore Domini fiducia fortitudinis, & filiis ejus erit spes.
27 Timor Domini fons vitæ, ut declinent a ruina mortis.
28 In multitudine populi dignitas regis: & in paucitate plebis ignominia principis.
29 Qui patiens est, multa gubernatur prudentia. qui autem impatiens est, exaltat stultitiam suam.
30 Vita carnium, sanitas cordis, putredo ossium, invidia.
31 † Qui calumniatur egentem, exprobrat factori ejus: honorat autem eum, qui miseretur pauperis. † Infr. 17. 5.
32 In malitia sua expelletur impius: sperat autem justus in morte sua.
33 In corde prudentis requiescit sapientia, & indoctos quosque erudiet.
34 Justitia elevat gentem: miseros autem facit populus peccatum.
35 Acceptus est regi minister intelligens: iracundiam ejus inutilis sustinebit.

CAPUT XV.

Responsio mollis: lingua sapientis, & immoderata: fortitudo domus justi: victima impiorum ingrata: omnia Deo nota: cor gaudens: dies pauperis mali: secura mens: vocari ad olera: vir iracundus & rixosus: iter patientis: iter pigrorum: domus superborum: fide & misericordia purgantur peccata: de abjiciente disciplinam: laus timoris Domini & humilitatis.

1 REsponsio mollis frangit iram: sermo durus suscitat furorem. Infra 25. 15.
2 Lingua sapientium ornat scientiam: os fatuorum ebullit stultitiam.
3 In omni loco oculi Domini contemplantur bonos & malos.
4 Lingua placabilis, lignum vitæ: quæ autem immoderata est, conteret spiritum.
5 Stultus irridet disciplinam patris sui: qui autem custodit increpationes, astutior fiet.
In abundanti justitia virtus maxima est: cogitationes autem impiorum eradicabuntur.
6 Domus justi plurima fortitudo: & in fructibus impii conturbatio.
7 Labia sapientium disseminabunt scientiam: cor stultorum dissimile erit.
8 † Victimæ impiorum abominabiles Domino: vota justorum placabilia. † Infr. 21. 27. Eccli. 34. 31.
9 Abominatio est Domino via impii: qui sequitur justitiam, diligitur ab eo.
10 Doctrina mala deserenti viam vitæ: qui increpationes odit, morietur.
11 Infernus, & perditio coram Domino: quanto magis corda filiorum hominum?
12 Non amat pestilens eum, qui se corripit: nec ad sapientes gradietur.
13 † Cor gaudens exhilarat faciem: in mœrore animi dejicitur spiritus. † Infr. 17. 22.
14 Cor sapientis quærit doctrinam: & os stultorum pascitur imperitia.
15 Omnes dies pauperis, mali: secura mens quasi juge convivium.
16 Melius est parum cum timore Domini, quam thesauri magni & insatiabiles.
17 Melius est vocari ad olera cum charitate, quam ad vitulum saginatum cum odio.
18 Vir iracundus provocat rixas: qui patiens est, mitigat suscitatas.

19 Iter pigrorum quasi sepes spinarum: via justorum absque offendiculo.

20 Filius sapiens lætificat patrem: & stultus homo despicit matrem suam.

21 Stultitia gaudium stulto: & vir prudens dirigit gressus suos.

22 Dissipantur cogitationes ubi non est consilium: ubi vero sunt plures consiliarii, confirmantur.

23 Lætatur homo in sententia oris sui: & sermo opportunus est optimus.

24 Semita vitæ super eruditum, ut declinet de inferno novissimo.

25 Domum superborum demolietur Dominus: & firmos faciet terminos viduæ.

26 Abominatio Domini cogitationes malæ: & purus sermo pulcherrimus firmabitur abeo.

27 Conturbat domum suam qui sectatur avaritiam: qui autem odit munera, vivet.

† *Infra 16. 6.* † Per misericordiam & fidem purgantur peccata: per timorem autem Domini declinat omnis a malo.

28 Mens justi meditatur obedientiam: os impiorum redundat malis.

29 Longe est Dominus ab impiis: & orationes justorum exaudiet.

30 Lux oculorum lætificat animam: fama bona impinguat ossa.

31 Auris, quæ audit increpationes vitæ, in medio sapientium commorabitur.

32 Qui abjicit disciplinam, despicit animam suam: qui autem acquiescit increpationibus, possessor est cordis.

33 Timor Domini, disciplina sapientiæ; & gloriam præcedit humilitas.

CAPUT XVI.

Homo animam præparat, Deus spiritum pondera tor, linguam viasque hominum dirigit, omnia propter seipsum operans, cui abominatio est omnis arrogans: misericordia redimuntur peccata: pondus & statera Dei judicia: indignatio & clementia regis: laus sapientiæ, prudentiæ, eruditi, ac dulcis in verbo, & patientis: vituperatur insipiens & perversus: sortes a Domino temperantur.

1 HOminis est animam præparare: & Domini gubernare linguam.

† *Infra 21. 2.* 2 † Omnes viæ hominis patent oculis ejus: spiritum ponderator est Dominus.

3 Revela Domino opera tua, & dirigentur cogitationes tuæ.

4 Universa propter semetipsum operatus est Dominus: impium quoque ad diem malum.

5 Abominatio Domini est omnis arrogans: etiam si manus ad manum fuerit, non est innocens.

Initium viæ bonæ, facere justitiam: accepta est autem apud Deum magis, quam immolare hostias.

† *Sup. 15. 27.* 6 † Misericordia & veritate redimitur iniquitas: & in timore Domini declinatur omnis a malo.

7 Cum placuerint Domino viæ hominis, inimicos quoque ejus convertet ad pacem.

8 Melius est parum cum justitia, quam multi fructus cum iniquitate.

9 Cor hominis disponit viam suam: sed Domini est dirigere gressus ejus.

10 Divinatio in labiis regis, in judicio non errabit os ejus.

11 Pondus & statera judicia Domini sunt: & opera ejus omnes lapides sæculi.

12 Abominabiles regi qui agunt impie: quoniam justitia firmatur solium.

13 Voluntas regum labia justa: qui recta loquitur, diligetur.

14 Indignatio regis, nuntii mortis: & vir sapiens placabit eam.

15 In hilaritate vultus regis, vita: & clementia ejus quasi imber serotinus.

16 Posside sapientiam, quia auro melior est: & acquire prudentiam, quia pretiosior est argento,

17 Semita justorum declinat mala: custos animæ suæ servat viam suam.

18 Contritionem præcedit superbia: & ante ruinam exaltatur spiritus.

19 Melius est humiliari cum mitibus, quam dividere spolia cum superbis.

20 Eruditus in verbo reperiet bona: & qui sperat in Domino, beatus est.

21 Qui sapiens est corde, appellabitur prudens: & qui dulcis eloquio, majora percipiet.

22 Fons vitæ eruditio possidentis: doctrina stultorum, fatuitas.

23 Cor sapientis erudiet os ejus: & labiis ejus addet gratiam.

24 Favus mellis, composita verba: dulcedo animæ, sanitas ossium.

25 Est via quæ videtur homini recta: & novissima ejus ducunt ad mortem.

26 Anima laborantis laborat sibi, quia compulit eum os suum.

27 Vir impius fodit malum, & in labiis ejus ignis ardescit.

28 Homo perversus suscitat lites: & verbosus separat principes.

29 Vir iniquus lactat amicum suum: & ducit eum per viam non bonam.

30 Qui attonitus oculis cogitat prava, mordens labia sua perficit malum:

31 Corona dignitatis senectus, quæ in viis justitiæ reperietur.

32 Melior est patiens viro forti: & qui dominatur animo suo, expugnatore urbium.

33 Sortes mittuntur in sinum, sed a Domino temperantur.

CAPUT XVII.

Buccella sicca cum gaudio: servus sapiens: Dominus corda probat: despiciens pauperem: gaudens de alterius ruina: corona senum: celans delictum: fatuus in stultitia confidens: stulto inutiles divitiæ; altam faciens domum suam: omni tempore diligit amicus: animus gaudens, & spiritus tristis: stultus tacens.

1 MElior est buccella sicca cum gaudio, quam domus plena victimis cum jurgio.

2 † Servus sapiens dominabitur filiis stultis, & inter fratres hæreditatem dividet. † *Eccli. 10. 28.*

3 Sicut igne probatur argentum, & aurum camino: ita corda probat Dominus.

4 Malus obedit linguæ iniquæ, & fallax obtemperat labiis mendacibus.

5 † Qui despicit pauperem, exprobrat factori ejus: & qui ruina lætatur alterius, non erit impunitus. † *Sup. 14. 31.*

6 Corona senum filii filiorum: & gloria filiorum patres eorum.

7 Non decent stultum verba composita; nec principem labium mentiens.

8 Gemma gratissima, expectatio præsolantis, quocumque se vertit, prudenter intelligit.

9 Qui celat delictum, quærit amicitias: qui altero sermone repetit, separat fœderatos.

10 Plus proficit correptio apud prudentem, quam centum plagæ apud stultum.

11 Semper jurgia quærit malus: angelus autem crudelis mittetur contra eum.

12 Expedit magis ursæ occurrere raptis fœtibus, quam fatuo confidenti in stultitia sua.

† *Rom.* 12. 17. 1 *Thes.* 5. 15. 1 *Petr.* 3. 9. † *Isaiæ* 5. 23.

13 † Qui reddit mala pro bonis, non recedet malum de domo ejus.

14 Qui dimittit aquam, caput est jurgiorum: & antequam patiatur contumeliam, judicium deserit.

15 † Qui justificat impium, & qui condemnat justum, abominabilis est uterque apud Deum.

16 Quid prodest stulto habere divitias, cum sapientiam emere non possit?

Qui altam facit domum suam, quærit ruinam: & qui evitat discere, incidet in mala.

17 Omni tempore diligit qui amicus est: & frater in angustiis comprobatur.

18 Stultus homo plaudet manibus, cum sponderit pro amico suo.

19 Qui meditatur discordias, diligit rixas, & qui exaltat ostium, quærit ruinam.

20 Qui perversi cordis est, non inveniet bonum: & qui vertit linguam, incidet in malum.

21 Natus est stultus in ignominiam suam: sed nec pater in fatuo lætabitur.

† *Sup.* 15. 13.

22 † Animus gaudens ætatem floridam facit: spiritus tristis exsiccat ossa.

23 Munera de sinu impius accipit, ut pervertat semitas judicii.

†*Eccli.* 3. 14. & 8. 1.

24 † In facie prudentis lucet sapientia: oculi stultorum in finibus terræ.

25 Ira patris, filius stultus: & dolor matris quæ genuit eum.

26 Non est bonum, damnum inferre justo: nec percutere principem, qui recta judicat.

†*Jac.* 1. 19.

27 † Qui moderatur sermones suos, doctus & prudens est: & pretiosi spiritus vir eruditus.

28 Stultus quoque si tacuerit, sapiens reputabitur: & si compresserit labia sua, intelligens.

CAPUT XVIII.

De recessu ab amico: de incorrigibili: non deviandum a veritate: os stulti: justus se accusans: frater juvans fratrem: fructus oris: mulier bona & mala: locutio divitis & pauperis: vir amicabilis.

1 Occasiones quærit qui vult recedere ab amico: omni tempore erit exprobrabilis.

2 Non recipit stultus verba prudentiæ: nisi ea dixeris quæ versantur in corde ejus.

3 Impius, cum in profundum venerit peccatorum, contemnit: sed sequitur eum ignominia & opprobrium.

4 Aqua profunda verba ex ore viri: & torredundans fons sapientiæ.

5 Accipere personam impii non est bonum, ut declines a veritate judicii.

6 Labia stulti miscent se rixis: & os ejus jurgia provocat.

7 Os stulti contritio ejus: & labia ipsius, ruina animæ ejus.

8 Verba bilinguis, quasi simplicia: & ipsa perveniunt usque ad interiora ventris.

Pigrum dejicit timor: animæ autem effeminatorum esurient.

9 Qui mollis & dissolutus est in opere suo, frater est sua opera dissipantis.

10 Turris fortissima, nomen Domini: ad ipsum currit justus, & exaltabitur.

11 Substantia divitis, urbs roboris ejus, & quasi murus validus circumdans eum.

12 Antequam conteratur, exaltatur cor hominis: & antequam glorificetur, humiliatur.

13 † Qui prius respondet quam audiat, stultum se esse demonstrat, & confusione dignum.

†*Eccli.* 11. 8.

14 Spiritus viri sustentat imbecillitatem suam: spiritum vero ad iracundum facilem quis poterit sustinere?

15 Cor prudens possidebit scientiam: & auris sapientium quærit doctrinam.

16 Donum hominis dilatat viam ejus, & ante principes spatium ei facit.

17 Justus, prior est accusator sui: venit amicus ejus, & investigabit eum.

18 Contradictiones comprimit sors, & inter potentes quoque dijudicat.

19 Frater, qui adjuvatur a fratre, quasi civitas firma: & judicia quasi vectes urbium.

20 De fructu oris viri replebitur venter ejus: & genimina labiorum ipsius saturabunt eum.

21 Mors, & vita in manu linguæ: qui diligunt eam, comedent fructus ejus.

22 Qui invenit mulierem bonam, invenit bonum: & hauriet jucunditatem a Domino.

Qui expellit mulierem bonam, expellit bonum: qui autem tenet adulteram, stultus est & impius.

23 Cum obsecrationibus loquetur pauper: & dives effabitur rigide.

24 Vir amabilis ad societatem, magis amicus erit, quam frater.

CAPUT XIX.

Pauper ambulans in simplicitate: divitiæ addunt amicos: verba sectans: falsus testis: non decent stultum delicia: doctrina per patientiam probatur: ira & hilaritas regis: mulier litigiosa: uxor prudens datur a Deo: pigritia: præcepti custodia: misericordia in pauperem: eruditio filii: acceptio consilii: vir mendax: timor Domini: pigritia: pestilens: inobediens parentibus: testis iniquus: derisores.

1 Melior est pauper, qui ambulat in simplicitate sua, quam dives torquens labia sua, & insipiens.

2 Ubi non est scientia animæ, non est bonum: & qui festinus est pedibus, offendet.

3 Stultitia hominis supplantat gressus ejus: & contra Deum fervet animo suo.

4 Divitiæ addunt amicos plurimos: a paupere autem & hi, quos habuit, separantur.

5 † Testis falsus non erit impunitus: & qui mendacia loquitur, non effugiet.

† *Dan.* 13. 61.

6 Multi colunt personam potentis, & amici sunt dona tribuentis.

7 Fratres hominis pauperis oderunt eum: insuper & amici procul recesserunt ab eo.
Qui tantum verba sectatur, nihil habebit:
8 Qui autem possessor est mentis, diligit animam suam, & custos prudentiæ inveniet bona.
9 Falsus testis non erit impunitus: & qui loquitur mendacia, peribit.
10 Non decent stultum deliciæ, nec servum dominari principibus.
11 Doctrina viri per patientiam noscitur: & gloria ejus est iniqua prætergredi.
12 Sicut fremitus leonis, ita & regis ira: & sicut ros super herbam, ita & hilaritas ejus.
13 Dolor patris, filius stultus: & tecta jugiter perstillantia, litigiosa mulier.
14 Domus, & divitiæ dantur a parentibus: a Domino autem proprie uxor prudens.
15 Pigredo immittit soporem, & anima dissoluta esuriet.
16 Qui custodit mandatum, custodit animam suam: qui autem negligit viam suam, mortificabitur.
17 Fœneratur Domino qui miseretur pauperis: & vicissitudinem suam reddet ei.
18 Erudi filium tuum, ne desperes: ad interfectionem autem ejus ne ponas animam tuam.
19 Qui impatiens est, sustinebit damnum: & cum rapuerit, aliud apponet.
20 Audi consilium, & suscipe disciplinam, ut sis sapiens in novissimis tuis.
21 Multæ cogitationes in corde viri: voluntas autem Domini permanebit.
22 Homo indigens misericors est: & melior est pauper, quam vir mendax.
23 Timor Domini ad vitam: & in plenitudine commorabitur, absque visitatione pessima.
† *Infr.* 26. 15. 24 † Abscondit piger manum suam sub ascella, nec ad os suum applicat eam.
† *Infra* 21. 11. 25 † Pestilente flagellato stultus sapientior erit: si autem corripueris sapientem, intelliget disciplinam.
26 Qui afflixit patrem, & fugat matrem, ignominiosus est & infelix.
27 Non cesses fili audire doctrinam, nec ignores sermones scientiæ.
28 Testis iniquus deridet judicium: & os impiorum devorat iniquitatem.
29 Parata sunt derisoribus judicia: & malleï percutientes stultorum corporibus.

CAPUT XX.

Luxuriosa res vinum: de peccante in regem, & relinquendis contentionibus: piger propter frigus non laborans: rex in solio: nemo potest dicere mundum se habere cor: pondus & pondus: somnus non diligendus: Malum est, dicis emptor: panis mendacii: revelans mysteria: non reddendum malum pro malo: devorare sanctos: festinata hereditas: misericordia, veritas, & clementia roborant thronum regis.

1 LUxuriosa res, vinum, & tumultuosa ebrietas: quicumque his delectatur, non erit sapiens.
2 Sicut rugitus leonis, ita & terror regis: qui provocat eum, peccat in animam suam.
3 Honor est homini, qui separat se a contentionibus: omnes autem stulti miscentur contumeliis.
4 Propter frigus piger arare noluit: mendicabit ergo æstate, & non dabitur illi.
5 Sicut aqua profunda, sic consilium in corde viri: sed homo sapiens exhauriet illud.
6 Multi homines misericordes vocantur: virum autem fidelem quis inveniet?
7 Justus, qui ambulat in simplicitate sua, beatos post se filios derelinquet.
8 Rex, qui sedet in solio judicii, dissipat omne malum intuitu suo.
9 † Quis potest dicere: Mundum est cor meum, purus sum a peccato? † 3 *Reg.* 8. 45. 2. *Par.* 6. 36.
10 † Pondus & pondus, mensura & mensura: utrumque abominabile est apud Deum.
11 Ex studiis suis intelligitur puer, si munda & recta sint opera ejus. *Eccl.* 7. 21.
12 Aurem audientem, & oculum videntem, Dominus fecit utrumque. 1. *Joan.* 1. 8.
13 Noli diligere somnum, ne te egestas opprimat: aperi oculos tuos, & saturare panibus. † *Supr.* 11. 1.
14 Malum est, malum est, dicit omnis emptor: & cum recesserit, tunc gloriabitur. *Infra* v. 23.
15 Est aurum, & multitudo gemmarum: & vas pretiosum labia scientiæ.
16 † Tolle vestimentum ejus, qui fidejussor extitit alieni, & pro extraneis aufer pignus ab eo. † *Infra* 27. 13.
17 Suavis est homini panis mendacii: & postea implebitur os ejus calculo.
18 Cogitationes consiliis roborantur: & gubernaculis tractanda sunt bella.
19 Ei, qui revelat mysteria, & ambulat fraudulenter, & dilatat labia sua, ne commiscearis.
20 † Qui maledicit patri suo, & matri, extinguetur lucerna ejus in mediis tenebris. † *Exod.* 21. 17. *Levit.* 20. 9. *Matt.* 15. 4.
21 Hæreditas, ad quam festinatur in principio, in novissimo benedictione carebit.
22 † Ne dicas: Reddam malum: expecta Dominum, & liberabit te. † *Rom.* 12. 17. 1 *Thes.* 5. 15. 1. *Petr.* 3. 9.
23 Abominatio est apud Dominum pondus & pondus: statera dolosa non est bona.
24 A Domino dirigumur gressus viri: quis autem hominum intelligere potest viam suam?
25 Ruina est homini devorare sanctos, & post vota retractare.
26 Dissipat impios rex sapiens, & incurvat super eos fornicem.
27 Lucerna Domini spiraculum hominis, quæ investigat omnia secreta ventris.
28 Misericordia & veritas custodiunt regem, & roboratur clementia thronus ejus.
29 Exultatio juvenum, fortitudo eorum, & dignitas senum, canities.
30 Livor vulneris abstergit mala: & plagæ in secretioribus ventris.

CAPUT XXI.

Cor regis in manu Domini, cui misericordia & judicium magis placent quam victima: inique thesaurizans: melius est sedere in angulo domatis, quam, &c. obturans aurem pauperi, &c. diligens epulas: pro justo dabitur impius: qui custodit os suum: desideria occidunt pigrum: non est sapientia contra Dominum: equus paratur ad bellum, &c.

1 SIcut divisiones aquarum, ita cor regis in manu Domini: quocumque voluerit, inclinabit illud.

2 † Omnis via viri recta sibi videtur: appendit autem corda Dominus. †Supra 16. 2.

3 Facere misericordiam & judicium, magis placet Domino, quam victimæ.

4 Exaltatio oculorum est dilatatio cordis: lucerna impiorum peccatum.

5 Cogitationes robusti semper in abundantia; omnis autem piger semper in egestate est.

6 Qui congregat thesauros lingua mendacii, vanus & excors est, & impingetur ad laqueos mortis.

7 Rapinæ impiorum detrahent eos, quia noluerunt facere judicium.

8 Perversa via viri, aliena est: qui autem mundus est, rectum opus ejus.

9 † Melius est sedere in angulo domatis, quam cum muliere litigiosa, & in domo communi. † Infra 25. 24.

10 Anima impii desiderat malum, non miserebitur proximo suo.

11 Multato pestilente sapientior erit parvulus: & si sectetur sapientem, sumet scientiam.

12 Excogitat justus de domo impii, ut detrahat impios a malo.

13 Qui obturat aurem suam ad clamorem pauperis, & ipse clamabit, & non exaudietur.

14 Munus absconditum extinguit iras, & donum in sinu indignationem maximam.

15 Gaudium justo est facere judicium, & pavor operantibus iniquitatem.

16 Vir, qui erraverit a via doctrinæ, in cœtu gigantium commorabitur.

17 Qui diligit epulas, in egestate erit: qui amat vinum, & pinguia, non ditabitur.

18 Pro justo datur impius: & pro rectis iniquus.

19 † Melius est habitare in terra deserta, quam cum muliere rixosa & iracunda. †Eccli. 25. 23.

20 Thesaurus desiderabilis, & oleum in habitaculo justi: & imprudens homo dissipavit illud.

21 Qui sequitur justitiam & misericordiam, inveniet vitam, justitiam, & gloriam.

22 Civitatem fortium ascendit sapiens & destruxit robur fiduciæ ejus.

23 Qui custodit os suum, & linguam suam, custodit ab angustiis animam suam.

24 Superbus & arrogans vocatur indoctus, qui in ira operatur superbiam.

25 Desideria occidunt pigrum: noluerunt enim quidquam manus ejus operari:

26 Tota die concupiscit & desiderat: qui autem justus est, tribuet, & non cessabit.

27 † Hostiæ impiorum abominabiles, qui offeruntur ex scelere. †Supra 15. 8. *Eccli.* 34. 21.

28 Testis mendax peribit: vir obediens loquetur victoriam.

29 Vir impius procaciter obfirmat vultum suum: qui autem rectus est, corrigit viam suam.

30 Non est sapientia, non est prudentia, non est consilium contra Dominum.

31 Equus paratur ad diem belli: Dominus autem salutem tribuit.

CAPUT XXII.

Laus boni nominis: callidus videns malum: adolescens juxta viam suam: feminæ iniquitatem: derisorem ejice: diligens cordis munditiam: dicit piger, Leo, &c. ea aliena: stultitia in corde pueri: calumnians pauperem: audienda est sapientia: vitandi sponsores: termini antiqui servandi: velox in opere suo, &c.

1 MElius est nomen bonum, quam divitiæ multæ: super argentum & aurum, gratia bona. *Eccli.* 7. 2.

2 Dives & pauper obviaverunt sibi: utriusque operator est Dominus.

3 Callidus vidit malum, & abscondit se: innocens pertransiit, & afflictus est damno.

4 Finis modestiæ timor Domini, divitiæ & gloria & vita.

5 Arma & gladii in via perversi: custos autem animæ suæ longe recedit ab eis.

6 Proverbium est: Adolescens juxta viam suam, etiam cum senuerit, non recedet ab ea.

7 Dives pauperibus imperat: & qui accipit mutuum, servus est fœneratis.

8 Qui seminat iniquitatem, metet mala, & virga iræ suæ consummabitur.

9 † Qui pronus est ad misericordiam, benedicetur: de panibus enim suis dedit pauperi. †*Eccli.* 31. 28.

Victoriam & honorem acquiret qui dat munera: animam autem auferet accipientium.

10 Ejice derisorem, & exibit cum eo judicium, cessabuntque causæ & contumeliæ.

11 Qui diligit cordis munditiam, propter gratiam labiorum suorum habebit amicum regem.

12 Oculi Domini custodiunt scientiam: & supplantantur verba iniqui.

13 Dicit piger: Leo est foris, in medio platearum occidendus sum.

14 Fovea profunda os alienæ, cui iratus est Dominus, incidet in eam.

15 Stultitia colligata est in corde pueri, & virga disciplinæ fugabit eam.

16 Qui calumniatur pauperem, ut augeat divitias suas, dabit ipse ditiori, & egebit.

17 Inclina autem tuam, & audi verba sapientium: appone autem cor ad doctrinam meam:

18 Quæ pulchra erit tibi, cum servaveris eam in ventre tuo, & redundabit in labiis tuis.

19 Ut sit in Domino fiducia tua, unde & ostendi eam tibi hodie.

20 Ecce descripsi eam tibi triplicitar, in cogitationibus & scientia:

21 Ut ostenderem tibi firmitatem, & eloquia veritatis, respondere ex his illis qui miserunt te.

22 Non facias violentiam pauperi, quia pauper est: neque conteras egenum in porta:

23 Quia judicabit Dominus causam ejus, & configet eos, qui confixerunt animam ejus.

24 Noli esse amicus homini iracundo, neque ambules cum viro furioso:

25 Ne forte discas semitas ejus, & sumas scandalum animæ tuæ.

26 Noli esse cum his, qui defigunt manus suas, & vades se offerunt pro debitis;

27 Si enim non habes unde restituas, quid causæ est ut tollat operimentum de cubili tuo?

28 Ne

28 Ne transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt patres tui.
29 Vidisti virum velocem in opere suo? coram regibus stabit, nec erit ante ignobiles.

CAPUT XXIII.

Quomodo sit edendum cum principe: non appetenda divitiæ, nec cibi invidorum: non opprimendi pupilli: castigandus puer: quærenda sapientia: fugiendi peccatores & gulæ dediti: honorandi parentes: fugienda meretrix & ebrietas.

1 QUando sederis ut comedas cum principe, diligenter attende quæ apposita sunt ante faciem tuam:
2 Et statue cultrum in gutture tuo, si tamen habes in potestate animam tuam,
3 Ne desideres de cibis ejus, in quo est panis mendacii.
4 Noli laborare ut diteris: sed prudentiæ tuæ pone modum.
5 Ne erigas oculos tuos ad opes, quas non potes habere: quia facient sibi pennas quasi aquilæ, & volabunt in cœlum.
6 Ne comedas cum homine invido, & ne desideres cibos ejus:
7 Quoniam in similitudinem arioli & conjectoris, æstimat quod ignorat.
Comede & bibe, dicet tibi: & mens ejus non est tecum.
8 Cibos, quos comederas, evomes: & perdes pulchros sermones tuos.
9 In auribus insipientium ne loquaris: quia despicient doctrinam eloquii tui.
10 Ne attingas parvulorum terminos: & agrum pupillorum ne introeas:
11 Propinquus enim illorum fortis est: & ipse judicabit contra te causam illorum.
12 Ingrediatur ad doctrinam cor tuum, & aures tuæ ad verba scientiæ.
13 † Noli subtrahere a puero disciplinam: si enim percusseris eum virga, non morietur.
14 Tu virga percuties eum: & animam ejus de inferno liberabis.
15 Fili mi, si sapiens fuerit animus tuus, gaudebit tecum cor meum:
16 Et exultabunt renes mei, cum locuta fuerint rectum labia tua.
17 † Non æmuletur cor tuum peccatores: sed in timore Domini esto tota die:
18 Quia habebis spem in novissimo, & præstolatio tua non auferetur.
19 Audi fili mi, & esto sapiens: & dirige in via animum tuum.
20 Noli esse in conviviis potatorum, nec in comessationibus eorum, qui carnes ad vescendum conferunt.
21 Quia vacantes potibus, & dantes symbola consumentur, & vestiotur pannis dormitatio.
22 Audi patrem tuum, qui genuit te: & ne contemnas cum senuerit mater tua.
23 Veritatem eme, & noli vendere sapientiam, & doctrinam, & intelligentiam.
24 Exultat gaudio pater justi: qui sapientem genuit, lætabitur in eo.
25 Lætetur pater tuus, & mater tua, & exultet quæ genuit te.
26 Præbe fili mi cor tuum mihi: & oculi tui vias meas custodiant.
27 Fovea enim profunda est meretrix: & puteus angustus, aliena.
28 Insidiatur in via quasi latro, & quos incautos viderit, interficiet.
29 Cui væ? cujus patri væ? cui rixæ? cui foveæ? cui sine causa vulnera? cui suffusio oculorum?
30 Nonne his, qui commorantur in vino, & student calicibus epotandis?
31 Ne intuearis vinum quando flavescit, cum splenduerit in vitro color ejus: ingreditur blande,
32 Sed in novissimo mordebit ut coluber, & sicut regulus venena diffundet.
33 Oculi tui videbunt extraneas, & cor tuum loquetur perversa.
34 Et eris sicut dormiens in medio mari, & quasi sopitus gubernator, amisso clavo:
35 Et dices: Verberaverunt me, sed non dolui: traxerunt me, & ego non sensi: quando evigilabo, & rursus vina reperiam?

CAPUT XXIV.

Æmulatio malorum: sapientia & eruditio: cogitatio stulti: eruendi oppressi: doctrina ut melle utendum: non insidiandum justo: casus inimici: detractores: juste judicandum: nullus vero laudandus, nec malum malo reddendum: ager pigri: dormitanti pigro venit egestas.

1 NE æmuleris viros malos, nec desideres esse cum eis: *Supra 23. 17.*
2 Quia rapinas meditatur mens eorum, & fraudes labia eorum loquuntur.
3 Sapientia ædificabitur domus, & prudentia roborabitur.
4 In doctrina replebuntur cellaria, universa substantia pretiosa & pulcherrima.
5 Vir sapiens, fortis est: & vir doctus, robustus & validus.
6 Quia cum dispositione initur bellum: & erit salus ubi multa consilia sunt.
7 Excelsa stulto sapientia, in porta non aperiet os suum.
8 Qui cogitat mala facere, fatuus vocabitur.
9 Cogitatio stulti peccatum est: & abominatio hominum detractor.
10 Si desperaveris lassus in die angustiæ: imminuetur fortitudo tua.
11 † Erue eos, qui ducuntur ad mortem: & qui trahuntur ad interitum liberare ne cesses. † *Psal. 81. 4.*
12 Si dixeris: Vires non suppetunt: qui inspector est cordis, ipse intelligit, & servatorem animæ tuæ nihil fallit, reddetque homini juxta opera sua.
13 Comede, fili mi, mel, quia bonum est, & favum dulcissimum gutturi tuo.
14 Sic & doctrina sapientiæ animæ tuæ: quam cum inveneris, habebis in novissimis spem, & spes tua non peribit.
15 Ne insidieris, & quæras impietatem in domo justi, neque vastes requiem ejus.
16 Septies enim cadet justus, & resurget: impii autem corruent in malum.
17 Cum ceciderit inimicus tuus, ne gaudeas, & in ruina ejus ne exultet cor tuum:
18 Ne forte videat Dominus, & displiceat ei, & auferat ab eo iram suam.
19 Ne contendas cum pessimis, nec æmuleris impios:
20 Quoniam non habent futurorum spem mali: & lucerna impiorum extinguetur.

21 Ti-

21 Time Dominum, fili mi, & regem: & cum detractoribus non commiſcearis:
22 Quoniam repente conſurget perditio eorum: & ruinam utriuſque quis novit?
† *Lev. 19. 15. Deut. 1. 17. & 16. 19.* 23 Hæc quoque ſapientibus: † Cognoſcere perſonam in judicio non eſt bonum.
24 Qui dicunt impio: Juſtus es: maledicent eis populi, & deteſtabuntur eos tribus.
25 Qui arguunt eum, laudabuntur: & ſuper ipſos veniet benedictio.
26 Labia deoſculabitur, qui recta verba reſpondet.
27 Præpara foris opus tuum, & diligenter exerce agrum tuum: ut poſtea ædifices domum tuam.
28 Ne ſis teſtis fruſtra contra proximum tuum: nec lactes quemquam labiis tuis.
† *Supra 20. 22.* 29 † Ne dicas: Quomodo fecit mihi, ſic faciam ei: reddam unicuique ſecundum opus ſuum.
30 Per agrum hominis pigri tranſivi, & per vineam viri ſtulti:
31 Et ecce totum repleverant urticæ, & operuerant ſuperficiem ejus ſpinæ, & macerla lapidum deſtructa erat.
32 Quod cum vidiſſem, poſui in corde meo, & exemplo didici diſciplinam.
33 Parum, inquam, dormies, modicum dormitabis, pauxillum manus conſeres, ut quieſcas:
34 Et veniet tibi quaſi curſor egeſtas, & mendicitas quaſi vir armatus.

CAPUT XXV.

Gloria Dei & regum: cor regis: rubigo quæ & impietas eſt: ne te exaltes: ne detrahas: ſecreta tua ſerva: mala aurea, & inauris aurea: frigus in meſſe: nubes ſine pluvia: lingua mollis: mel inventum: ſagitta acuta: dens putridus: acetum: tinea: benefac inimico: angulus domatis: aqua frigida: fons turbatus: multum mellis comeſtum: urbs abſque muro.

1 HÆ quoque parabolæ Salomonis, quas tranſtulerunt viri Ezechiæ regis Juda.
2 Gloria Dei eſt celare verbum, & gloria regum inveſtigare ſermonem.
3 Cælum ſurſum, & terra deorſum, & cor regum inſcrutabile.
4 Aufer rubiginem de argento, & egredietur vas purißimum.
5 Aufer impietatem de vultu regis, & firmabitur juſtitia thronus ejus.
6 Ne glorioſus appareas coram rege, & in loco magnorum ne ſteteris.
7 Melius eſt enim ut dicatur tibi: Aſcende huc: quam ut humilieris coram principe.
8 Quæ viderunt oculi tui, ne proferas in jurgio cito: ne poſtea emendare non poſſis, cum dehoneſtaveris amicum tuum.
9 Cauſam tuam tracta cum amico tuo, & ſecretum extraneo ne reveles:
10 Ne forte inſultet tibi cum audierit, & exprobrare non ceſſet.
Gratia & amicitia libratur: quas tibi ſerva, ne exprobrabilis fias.
11 Mala aurea in lectis argenteis, qui loquitur verbum in tempore ſuo.
12 Inauris aurea, & margaritum fulgens, qui arguit ſapientem, & aurem obedientem.
13 Sicut frigus nivis in die meſſis, ita legatus fidelis ei, qui miſit eum, animam ipſius requieſcere facit.
14 Nubes, & ventus, & pluviæ non ſequentes, vir glorioſus, & promiſſa non complens.
15 † Patientia lenietur princeps, & lingua mollis confringet duritiam. † *Supr. 15. 1.*
16 Mel inveniſti, comede quod ſufficit tibi, ne forte ſatiatus evomas illud.
17 Subtrahe pedem tuum de domo proximi tui, nequando ſatiatus oderit te.
18 Jaculum, & gladius, & ſagitta acuta, homo qui loquitur contra proximum ſuum falſum teſtimonium.
19 Dens putridus, & pes laſſus, qui ſperat ſuper infideli in die angußiæ,
20 Et amittit pallium in die frigoris.
Acetum in nitro, qui cantat carmina cordi peſſimo.
Sicut tinea veſtimento, & vermis ligno: ita triſtitia viri nocet cordi.
21 † Si eſurierit inimicus tuus, ciba illum: ſi ſitierit, da ei aquam bibere. † *Rom. 12. 20.*
22 Prunas enim congregabis ſuper caput ejus, & Dominus reddet tibi.
23 Ventus aquilo diſſipat pluvias, & facies triſtis linguam detrahentem.
24 † Melius eſt ſedere in angulo domatis, quam cum muliere litigioſa, & in domo communi. † *Supra 21. 9.*
25 Aqua frigida animæ ſitienti, & nuntius bonus de terra longinqua.
26 Fons turbatus pede, & vena corrupta, juſtus cadens coram impio.
27 Sicut qui mel multum comedit, non eſt ei bonum: † ſic qui ſcrutator eſt majeſtatis, opprimetur a gloria. † *Eccli. 3. 22.*
28 Sicut urbs patens & abſque murorum ambitu, ita vir qui non poteſt in loquendo cohibere ſpiritum ſuum.

CAPUT XXVI.

Gloria in ſtulto: avis volans: flagellum equo: reſpondere ſtulto: nuntius ſtultus: parabola ſtulti: honor inſipientis: imponens ſtulto ſilentium: canis ad vomitum: ſapiens proprio judicio: commiſceri rixæ: nocens amico: ſuſurro: iracundus: labia tumentia: inimicus: operiens odium: fodiens foveam: lingua fallax.

1 QUomodo nix in æſtate, & pluviæ in meſſe: ſic indecens eſt ſtulto gloria.
2 Sicut avis ad alia tranſvolans, & paſſer quo libet vadens: ſic maledictum fruſtra prolatum in quempiam ſuperveniet.
3 Flagellum equo, & camus aſino, & virga in dorſo imprudentium.
4 Ne reſpondeas ſtulto juxta ſtultitiam ſuam, ne efficiaris ei ſimilis.
5 Reſponde ſtulto juxta ſtultitiam ſuam, ne ſibi ſapiens eſſe videatur.
6 Claudus pedibus, & iniquitatem bibens, qui mittit verba per nuntium ſtultum.
7 Quomodo pulchras fruſtra habet claudus tibias: ſic indecens eſt in ore ſtultorum parabola.
8 Sicut qui mittit lapidem in acervum Mercurii: ita qui tribuit inſipienti honorem.
9 Quomodo ſi ſpina naſcatur in manu temulenti: ſic parabola in ore ſtultorum.

10 Judicium determinat causas: & qui imponit stulto silentium, iras mitigat.

2.Per. 2. 22. 11 † Sicut canis, qui revertitur ad vomitum suum, sic imprudens, qui iterat stultitiam suam.

12 Vidisti hominem sapientem sibi videri? magis illo spem habebit insipiens.

13 Dicit piger: Leo est in via, & lezna in itineribus:

14 Sicut ostium vertitur in cardine suo, ita piger in lectulo suo.

Supra 9. 24. 15 † Abscondit piger manum suam sub ascella sua, & laborat si ad os suum eam convertit.

16 Sapientior sibi piger videtur septem viris loquentibus sententias.

17 Sicut qui apprehendit auribus canem, sic qui transit impatiens, & commiscetur iræ alterius.

18 Sicut noxius est qui mittit sagittas, & lanceas in mortem:

19 Ita vir, qui fraudulenter nocet amico suo: & cum fuerit deprehensus, dicit: Ludens feci.

20 Cum defecerint ligna, extinguetur ignis: & susurrone subtracto, jurgia conquiescent.

Supra 15. 18. 21 Sicut carbones ad prunas, & ligna ad ignem, † sic homo iracundus suscitat rixas.

22 Verba susurronis quasi simplicia, & ipsa perveniunt ad intima ventris.

23 Quomodo si argento sordido ornare velis vas fictile, sic labia tumentia cum pessimo corde sociata.

24 Labiis suis intelligitur inimicus, cum in corde tractaverit dolos.

25 Quando submiserit vocem suam, ne crediderit ei, quoniam septem nequitiæ sunt in corde illius.

26 Qui operit odium fraudulenter, revelabitur malitia ejus in concilio.

27 Qui fodit foveam, incidet in eam: & qui volvit lapidem, revertetur ad eum.

28 Lingua fallax non amat veritatem: & os lubricum operatur ruinas.

CAPUT XXVII.

Non gloriandum in crastinum: ne teipsum laudaveris: ira stulti quam sit gravis: manifesta correptio: vulnera diligentis: anima saturata: vicinus juxta: spondens pro extraneo: litigiosa mulier: infernus insatiabilis: probatur homo ore laudantis: stultus contusus: vultum pecoris agnosce: lac caprarum in cibum.

1 NE glorieris in crastinum, ignorans quid superventura pariat dies.

2 Laudet te alienus, & non os tuum: extraneus, & non labia tua.

Eccli. 1. 18. 3 † Grave est saxum, & onerosa arena: sed ira stulti utroque gravior.

4 Ira non habet misericordiam, nec erumpens furor: & impetum concitati ferre quis poterit?

5 Melior est manifesta correptio, quam amor absconditus.

6 Meliora sunt vulnera diligentis, quam fraudulenta oscula odientis.

Job 7. 7. 7 † Anima saturata calcabit favum: & anima esuriens etiam amarum pro dulci sumet.

8 Sicut avis transmigrans de nido suo, sic vir qui derelinquit locum suum.

9 Unguento & variis odoribus delectatur cor: & bonis amici consiliis anima dulcoratur.

10 Amicum tuum, & amicum patris tui ne dimiseris: & domum fratris tui ne ingrediaris in die afflictionis tuæ.

Melior est vicinus juxta, quam frater procul.

11 Stude sapientiæ fili mi, & lætifica cor meum: ut possis exprobranti respondere sermonem.

12 Astutus videns malum, abscónditus est: parvuli transeuntes sustinuerunt dispendia.

† Supr. 20. 16. 13 † Tolle vestimentum ejus, qui spoponderit pro extraneo: & pro alienis, auser ei pignus.

14 Qui benedicit proximo suo voce grandi, de nocte consurgens maledicenti similis erit.

† Supr. 19. 13. 15 † Tecta perstillantia in die frigoris, & litigiosa mulier comparantur:

16 Qui retinet eam, quasi qui ventum teneat, & oleum dexteræ suæ vocabit.

17 Ferrum ferro exacuitur, & homo exacuit faciem amici sui.

18 Qui servat ficum, comedet fructus ejus: & qui custos est domini sui, glorificabitur.

19 Quomodo in aquis resplendent vultus prospicientium, sic corda hominum manifesta sunt prudentibus.

20 Infernus & perditio nunquam implentur: similiter & † oculi hominum insatiabiles.

†Eccli. 14. 9. 21 † Quomodo probatur in conflatorio argentum, & in fornace aurum: sic probatur homo ore laudantis.

† Supr. 17. 3. Cor iniqui inquirit mala, cor autem rectum inquirit scientiam.

22 Si contuderis stultum in pila quasi ptisanas feriente desuper pilo; non auferetur ab eo stultitia ejus.

23 Diligenter agnosce vultum pecoris tui, tuosque greges considera:

24 Non enim habebis jugiter potestatem: sed corona tribuetur in generationem & generationem.

25 Aperta sunt prata, & apparuerunt herbæ virentes, & collecta sunt fœna de montibus.

†1.Tim. 6. 8. 26 † Agni ad vestimentum tuum: & hœdi, ad agri pretium.

27 Sufficiat tibi lac caprarum in cibos tuos, & in necessaria domus tuæ, & ad victum ancillis tuis.

CAPUT XXVIII.

De fuga impii & securitate justi: propter peccata terræ multi principes ejus: pauper pauperem calumnians: pauper supplex, & dives pravus: volens audire legem: exultatis justorum: abscondens scelera sua: beatus semper pavidus: princeps impius ut leo: dux indigens prudentia: terram suam operans: a patre subtrahens.

1 FUgit impius, nemine persequente: justus autem quasi leo confidens, absque terrore erit.

2 Propter peccata terræ multi principes ejus: & propter hominis sapientiam, & horum scientiam quæ dicuntur, vita ducis longior erit.

3 Vir pauper calumnians pauperes, similis est imbri vehementi, in quo paratur fames.

4 Qui derelinquunt legem, laudant impium: qui custodiunt, succenduntur contra eum.

5 Viri mali non cogitant judicium: qui autem inquirunt Dominum, animadvertunt omnia.

† *Supr.* 19. 1. 6 † Melior est pauper ambulans in simplicitate sua, quam dives in pravis itineribus.

7 Qui custodit legem, filius sapiens est: qui autem comessatores pascit, confundit patrem suum.

8 Qui coacervat divitias usuris & fœnore, liberali in pauperes congregat eas.

9 Qui declinat aures suas ne audiat legem, oratio ejus erit execrabilis.

10 Qui decipit justos in via mala, in interitu suo corruet: & simplices possidebunt bona ejus.

11 Sapiens sibi videtur vir dives: pauper autem prudens scrutabitur eum.

12 In exultatione justorum multa gloria est: regnantibus impiis ruinæ hominum.

13 Qui abscondit scelera sua, non dirigetur: qui autem confessus fuerit, & reliquerit ea, misericordiam consequetur.

14 Beatus homo, qui semper est pavidus: qui vero mentis est duræ, corruet in malum.

15 Leo rugiens, & ursus esuriens, princeps impius super populum pauperem.

16 Dux indigens prudentia, multos opprimet per calumniam: qui autem odit avaritiam, longi fient dies ejus.

17 Hominem, qui calumniatur animæ sanguinem, si usque ad lacum fugerit, nemo sustinet.

18 Qui ambulat simpliciter, salvus erit: qui perversis graditur viis, concidet semel.

† *Supra* 12. 11. *Eccli.* 20. 30. 19 † Qui operatur terram suam, satiabitur panibus: qui autem sectatur otium, replebitur egestate.

20 Vir fidelis multum laudabitur: † qui autem festinat ditari, non erit innocens.

† *Supr.* 13. 11. & 20. 21. 21 Qui cognoscit in judicio faciem, non bene facit: iste & pro buccella panis deserit veritatem.

22 Vir, qui festinat ditari, & aliis invidet, ignorat quod egestas superveniet ei.

23 Qui corripit hominem, gratiam postea inveniet apud eum, magis quam ille, qui per linguæ blandimenta decipit.

24 Qui subtraxit aliquid a patre suo, & a matre, & dicit hoc non esse peccatum, particeps homicidæ est.

25 Qui se jactat, & dilatat, jurgia concitat: qui vero sperat in Domino, sanabitur.

26 Qui confidit in corde suo, stultus est, qui autem graditur sapienter, ipse salvabitur.

27 Qui dat pauperi, non indigebit: qui despicit deprecantem, sustinebit penuriam.

28 Cum surrexerint impii, abscondentur homines: cum illi perierint, multiplicabuntur justi.

CAPUT XXIX.

Non audiens corripientem: multiplicatio justorum: amor sapientiæ: rex justus: blandus amicus: pestilentes: contendere cum stulto: viri sanguinum: totum proferens spiritum: verba mendacii: pauper & creditor: rex justus: correptio: multiplicatio impiorum: erudi filium: prophetia: velox ad loquendum: delicate servum nutriens: iracundus: superbus: cum fure participans: timens hominem: justi abominantur impium, & e diverso.

1 Vir, qui corripientem dura cervice contemnit, repentinus ei superveniet interitus: & eum sanitas non sequetur.

2 In multiplicatione justorum lætabitur vulgus: cum impii sumpserint principatum, gemet populus.

3 Vir, qui amat sapientiam, lætificat patrem suum: † qui autem nutrit scorta, perdet substantiam. † *Luca* 15. 13.

4 Rex justus erigit terram, vir avarus destruet eam.

5 Homo, qui blandis fictisque sermonibus loquitur amico suo, rete expandit gressibus ejus.

6 Peccantem virum iniquum involvet laqueus: & justus laudabit atque gaudebit.

7 Novit justus causam pauperum: impius ignorat scientiam.

8 Homines pestilentes dissipant civitatem: sapientes vero avertunt furorem.

9 Vir sapiens, si cum stulto contenderit, sive irascatur, sive rideat, non inveniet requiem.

10 Viri sanguinum oderunt simplicem: justi autem quærunt animam ejus.

11 Totum spiritum suum profert stultus: sapiens differt, & reservat in posterum.

12 Princeps, qui libenter audit verba mendacii, omnes ministros habet impios.

13 Pauper & creditor obviaverunt sibi: utriusque illuminator est Dominus.

14 Rex qui judicat in veritate pauperes, thronus ejus in æternum firmabitur.

15 Virga atque correptio tribuit sapientiam: puer autem, qui dimittitur voluntati suæ, confundit matrem suam.

16 In multiplicatione impiorum multiplicabuntur scelera: & justi ruinas eorum videbunt.

17 Erudi filium tuum, & refrigerabit te, & dabit delicias animæ tuæ.

18 Cum prophetia defecerit, dissipabitur populus: qui vero custodit legem, beatus est.

19 Servus verbis non potest erudiri: quia quod dicis intelligit, & respondere contemnit.

20 Vidisti hominem velocem ad loquendum? stultitia magis speranda est, quam illius correptio.

21 Qui delicate a pueritia nutrit servum suum, postea sentiet eum contumacem.

22 Vir iracundus provocat rixas: & qui ad indignandum facilis est, erit ad peccandum proclivior.

23 † Superbum sequitur humilitas: & humilem spiritu suscipiet gloria. † *Job* 22. 29.

24 Qui cum fure participat, odit animam suam: adjurantem audit, & non indicat.

25 Qui

25 Qui timet hominem, cito corruet: qui sperat in Domino, sublevabitur.

26 Multi requirunt faciem principis: & judicium a Domino egreditur singulorum.

27 Abominantur justi virum impium: & abominantur impii eos, qui in recta sunt via.

Verbum custodiens filius, extra perditionem erit.

CAPUT XXX.

Homo Deo vicinus judicat se insipientem, & opera Dei incomprehensibilia: sermo Dei ignitus, cui nihil addendum: deprecatur vanitatem, verba mendacii, mendicitatem & divitias: non accusandus servus apud dominum suum: aliquot generationes execrabiles: duæ sanguisugæ: tria insaturabilia: oculus patrem subsannans: tria difficilia: per tria movetur terra: quatuor minima terræ: tria bene gradientia: vehementer emungens.

1 VErba Congregantis filii Vomentis. Visio, quam locutus est vir, cum quo est Deus, & qui Deo secum morante confortatus, ait:

2 Stultissimus sum virorum, & sapientia hominum non est mecum.

3 Non didici sapientiam, & non novi scientiam sanctorum.

4 Quis ascendit in cœlum atque descendit? quis continuit spiritum in manibus suis? quis colligavit aquas quasi in vestimento? quis suscitavit omnes terminos terræ? quod nomen est ejus, & quod nomen filii ejus, si nosti?

5 † Omnis sermo Dei ignitus, clypeus est sperantibus in se:

6 † Ne addas quidquam verbis illius, & arguaris, inveniarisque mendax.

7 Duo rogavi te, ne deneges mihi antequam moriar.

8 Vanitatem, & verba mendacia longe fac a me.

Mendicitatem, & divitias ne dederis mihi: tribue tantum victui meo necessaria:

9 Ne forte satiatus illiciar ad negandum, & dicam: Quis est Dominus? aut egestate compulsus furer, & perjurem nomen Dei mei.

10 Ne accuses servum ad dominum suum, ne forte maledicat tibi, & corruas.

11 Generatio, quæ patri suo maledicit, & quæ matri suæ non benedicit.

12 Generatio, quæ sibi munda videtur, & tamen non est lota a sordibus suis.

13 Generatio, cujus excelsi sunt oculi, & palpebræ ejus in alta surrectæ.

14 Generatio, quæ pro dentibus gladios habet, & commandit molaribus suis, ut comedat inopes de terra, & pauperes ex hominibus.

15 Sanguisugæ duæ sunt filiæ, dicentes: Affer, affer.

Tria sunt insaturabilia, & quartum, quod numquam dicit: Sufficit.

16 Infernus, & os vulvæ, & terra, quæ non satiatur aqua: ignis vero numquam dicit: Sufficit.

17 Oculum, qui subsannat patrem, & qui despicit partum matris suæ, effodiant eum corvi de torrentibus, & comedant eum filii aquilæ.

18 Tria sunt difficilia mihi, & quartum penitus ignoro:

19 Viam aquilæ in cœlo, viam colubri super petram, viam navis in medio mari, & viam viri in adolescentia.

20 Talis est & via mulieris adulteræ, quæ comedit, & tergens os suum dicit: Non sum operata malum.

21 Per tria movetur terra, & quartum non potest sustinere:

22 Per servum cum regnaverit: per stultum cum saturatus fuerit cibo:

23 Per odiosam mulierem cum in matrimonio fuerit assumpta: & per ancillam cum fuerit heres dominæ suæ.

24 Quatuor sunt minima terræ, & ipsa sunt sapientiora sapientibus:

25 Formicæ, populus infirmus, qui præparat in messe cibum sibi:

26 Lepusculus, plebs invalida, qui collocat in petra cubile suum:

27 Regem locusta non habet, & egreditur universa per turmas suas:

28 Stellio manibus nititur, & moratur in ædibus regis.

29 Tria sunt, quæ bene gradiuntur, & quartum, quod incedit feliciter:

30 Leo fortissimus bestiarum, ad nullius pavebit occursum:

31 Gallus succinctus lumbos: & aries: nec est rex, qui resistat ei.

32 Et qui stultus apparuit postquam elevatus est in sublime: si enim intellexisset, ori suo imposuisset manum.

33 Qui autem fortiter premit ubera ad eliciendum lac, exprimit butyrum: & qui vehementer emungit, elicit sanguinem: & qui provocat iras, producit discordias.

CAPUT XXXI.

Exhortatur ne mulieribus dederis substantiam tuam, nec regibus vinum, sed mœrentibus: aperi os tuum muto: vindica inopem: Laus & varitas mulieris fortis: pulchritudo fallax gratia.

1 VErba Lamuelis regis. Visio, qua erudivit eum mater sua.

2 Quid dilecte mi, quid dilecte uteri mei, quid dilecte votorum meorum?

3 Ne dederis mulieribus substantiam tuam, & divitias tuas ad delendos reges.

4 Noli regibus, o Lamuel, noli regibus dare vinum: quia nullum secretum est ubi regnat ebrietas.

5 Et ne forte bibant, & obliviscantur judiciorum, & mutent causam filiorum pauperis.

6 Date siceram mœrentibus, & vinum his qui amaro sunt animo:

7 Bibant, & obliviscantur egestatis suæ, & doloris sui non recordentur amplius.

8 Aperi os tuum muto, & causis omnium filiorum qui pertranseunt:

9 Aperi os tuum, decerne quod justum est, & judica inopem & pauperem.

10 Mulierem fortem quis inveniet? procul, & de ultimis finibus pretium ejus.

11 Confidit in ea cor viri sui, & spoliis non indigebit.

12 Reddet ei bonum, & non malum, omnibus diebus vitæ suæ.

- Psal. 1. 7.
- Deut. 1. 2. & 12. 32.

13 Quæsivit lanam & linum, & operata est consilio manuum suarum.
14 Facta est quasi navis institoris, de longe portans panem suum.
15 Et de nocte surrexit, deditque prædam domesticis suis, & cibaria ancillis suis.
16 Consideravit agrum, & emit eum: de fructu manuum suarum plantavit vineam.
17 Accinxit fortitudine lumbos suos, & roboravit brachium suum.
18 Gustavit & vidit quia bona est negotiatio ejus: non extinguetur in nocte lucerna ejus.
19 Manum suam misit ad fortia, & digiti ejus apprehenderunt fusum.
20 Manum suam aperuit inopi, & palmas suas extendit ad pauperem.
21 Non timebit domui suæ a frigoribus nivis: omnes enim domestici ejus vestiti sunt duplicibus.
22 Stragulatam vestiem fecit sibi: byssus & purpura indumentum ejus.
23 Nobilis in portis vir ejus, quando sederit cum senatoribus terræ.
24 Sindonem fecit, & vendidit, & cingulum tradidit Chananæo.
25 Fortitudo & decor indumentum ejus, & ridebit in die novissimo.
26 Os suum aperuit sapientiæ, & lex clementiæ in lingua ejus.
27 Consideravit semitas domus suæ, & panem otiosa non comedit.
28 Surrexerunt filii ejus, & beatissimam prædicaverunt; vir ejus, & laudavit eam.
29 Multæ filiæ congregaverunt divitias: tu supergressa es universas.
30 Fallax gratia, & vana est pulchritudo: mulier timens Dominum, ipsa laudabitur.
31 Date ei de fructu manuum suarum: & laudent eam in portis opera ejus.

ECCLESIASTES,

QUI AB HEBRÆIS

COHELETH APPELLATUR.

CAPUT PRIMUM.

Omnia vana, & nihil sub sole novum: cunctarum quoque rerum difficilem esse iniquisitionem, eamque vanam, & spiritus afflictionem.

1 Verba Ecclesiastæ, filii David regis Jerusalem.
2 Vanitas vanitatum dixit Ecclesiastes: vanitas vanitatum, & omnia vanitas.
3 Quid habet amplius homo de universo labore suo, quo laborat sub sole?
4 Generatio præterit, & generatio advenit: terra autem in æternum stat.
5 Oritur sol, & occidit, & ad locum suum revertitur, ibique renascens,
6 Gyrat per meridiem, & flectitur ad Aquilonem: lustrans universa in circuitu pergit spiritus, & in circulos suos revertitur.
7 Omnia flumina intrant in mare, & mare non redundat: ad locum, unde exeunt flumina, revertuntur ut iterum fluant.
8 Cuncta res difficiles: non potest eas homo explicare sermone. Non saturatur oculus visu, nec auris auditu impletur.
9 Quid est quod fuit? ipsum quod futurum est. Quid est quod factum est? ipsum quod faciendum est.
10 Nihil sub sole novum, nec valet quisquam dicere: Ecce hoc recens est: jam enim præcessit in sæculis, quæ fuerunt ante nos.
11 Non est priorum memoria: sed nec eorum quidem, quæ postea futura sunt, erit recordatio apud eos, qui futuri sunt in novissimo.
12 Ego Ecclesiastes fui rex Israel in Jerusalem,
13 Et proposui in animo meo quærere & investigare sapienter de omnibus, quæ fiunt sub sole. Hanc occupationem pessimam dedit Deus filiis hominum, ut occuparentur in ea.
14 Vidi cuncta, quæ fiunt sub sole, & ecce universa vanitas, & afflictio spiritus.
15 Perversi difficile corriguntur, & stultorum infinitus est numerus.
16 Locutus sum in corde meo, dicens: Ecce magnus effectus sum, & præcessi omnes sapientia, qui fuerunt ante me in Jerusalem: & mens mea contemplata est multa sapienter, & didici.
17 Dedique cor meum ut scirem prudentiam atque doctrinam, erroresque & stultitiam: & agnovi quod in his quoque esset labor, & afflictio spiritus:
18 Eo quod in multa sapientia, multa sit indignatio: & qui addit scientiam, addit & laborem.

CAPUT II.

In affluentia deliciarum, divitiarum, ædificiorum, & in horum labore est vanitas & afflictio spiritus: dicit etiam quanta sit vanitatis congregare futuro hæredi, qui qualis futurus sit ignoratur.

1 Dixi ego in corde meo: Vadam, & affluam deliciis, & fruar bonis. Et vidi quod hoc quoque esset vanitas.
2 Risum reputavi errorem, & gaudio dixi: Quid frustra deciperis?
3 Cogitavi in corde meo abstrahere a vino carnem meam, ut animum meum transferrem ad sapientiam, devitaremque stultitiam, donec viderem quid esset utile filiis hominum: quo facto opus est sub sole numero dierum vitæ suæ.
4 Magnificavi opera mea, ædificavi mihi domos, & plantavi vineas.

5 Feci hortos, & pomaria, & confevi ea cuncti generis arboribus,
6 Et extruxi mihi piscinas aquarum, ut irriguum silvam lignorum germinantium.
7 Possedi servos & ancillas, multamque familiam habui: armenta quoque, & magnos ovium greges, ultra omnes qui fuerunt ante me in Jerusalem:
8 Congregavi mihi argentum, & aurum, & substantias regum, ac provinciarum: feci mihi cantores, & cantatrices, & delicias filiorum hominum, scyphos, & urceos in ministerio ad vina fundenda:
9 Et supergressus sum opibus omnes, qui ante me fuerunt in Jerusalem: sapientia quoque perseveravit mecum.
10 Et omnia, quæ desideraverunt oculi mei, non negavi eis: nec prohibui cor meum quin omni voluptate frueretur, & oblectaret se in his, quæ præparaveram: & hanc ratus sum partem meam, si uterer labore meo.
11 Cumque me convertissem ad universa opera, quæ fecerant manus meæ, & ad labores, in quibus frustra sudaveram, vidi in omnibus vanitatem & afflictionem animi, & nihil permanere sub sole.
12 Transivi ad contemplandam sapientiam, erroresque, & stultitiam (quid est, inquam, homo, ut sequi possit regem Factorem suum?)
13 Et vidi quod tantum præcederet sapientia stultitiam, quantum differt lux a tenebris.
† *Prov. 17. 24. Infra 8. 1.*
14 † Sapientis oculi in capite ejus: stultus in tenebris ambulat: & didici quod unus utriusque esset interitus.
15 Et dixi in corde meo: Si unus & stulti & meus occasus erit, quid mihi prodest quod majorem sapientiæ dedi operam? Locutusque cum mente mea, animadverti quod hoc quoque esset vanitas.
16 Non enim erit memoria sapientis similiter ut stulti in perpetuum, & futura tempora oblivione cuncta pariter operient: moritur doctus similiter ut indoctus.
17 Et idcirco tæduit me vitæ meæ, videntem mala universa esse sub sole, & cuncta vanitatem & afflictionem spiritus.
18 Rursus detestatus sum omnem industriam meam, qua sub sole studiosissime laboravi, habiturus hæredem post me,
19 Quem ignoro, utrum sapiens an stultus futurus sit, & dominabitur in laboribus meis, quibus desudavi & sollicitus fui, & est quidquam tam vanum?
20 Unde cessavi, renuntiavitque cor meum ultra laborare sub sole.
21 Nam cum alius laboret in sapientia, & doctrina, & sollicitudine, homini otioso quæsita dimittit: & hoc ergo vanitas, & magnum malum.
22 Quid enim proderit homini de universo labore suo, & afflictione spiritus, qua sub sole cruciatus est?
23 Cuncti dies ejus doloribus & ærumnis pleni sunt, nec per noctem mente requiescit: & hoc nonne vanitas est?
24 Nonne melius est comedere & bibere, & ostendere animæ suæ bona de laboribus suis & hoc de manu Dei est.
25 Quis ita devorabit, & deliciis affluet ut ego?
26 Homini bono in conspectu suo dedit Deus sapientiam, & scientiam, & lætitiam: peccatori autem dedit afflictionem, & curam superfluam, ut addat, & congreget, & tradat ei qui placuit Deo: sed & hoc vanitas est, & cassa sollicitudo mentis.

CAPUT III.

Quod omnia suo proveniant tempore & transeant: quodque in nullis his fluxis sit mentis quies: unus quoque sit hominis ac jumentorum interitus.

1 OMnia tempus habent, & suis spatiis transeunt universa sub cœlo.
2 Tempus nascendi, & tempus moriendi.
Tempus plantandi, & tempus evellendi quod plantatum est.
3 Tempus occidendi, & tempus sanandi.
Tempus destruendi, & tempus ædificandi.
4 Tempus flendi, & tempus ridendi.
Tempus plangendi, & tempus saltandi.
5 Tempus spargendi lapides, & tempus colligendi.
Tempus amplexandi, & tempus longe fieri ab amplexibus.
6 Tempus acquirendi, & tempus perdendi.
Tempus custodiendi, & tempus abjiciendi.
7 Tempus scindendi, & tempus consuendi.
Tempus tacendi, & tempus loquendi.
8 Tempus dilectionis, & tempus odii.
Tempus belli, & tempus pacis.
9 Quid habet amplius homo de labore suo?
10 Vidi afflictionem, quam dedit Deus filiis hominum, ut distendantur in ea.
11 Cuncta fecit bona in tempore suo, & mundum tradidit disputationi eorum, ut non inveniat homo opus, quod operatus est Deus ab initio usque ad finem.
12 Et cognovi quod non esset melius nisi lætari, & facere bene in vita sua.
13 Omnis enim homo, qui comedit & bibit, & videt bonum de labore suo, hoc donum Dei est.
14 Didici quod omnia opera, quæ fecit Deus, perseverent in perpetuum: non possumus eis quidquam addere, nec auferre, quæ fecit Deus ut timeatur.
15 Quod factum est, ipsum permanet: quæ futura sunt, jam fuerunt: & Deus instaurat quod abiit.
16 Vidi sub sole in loco judicii impietatem, & in loco justitiæ iniquitatem.
17 Et dixi in corde meo: Justum & impium judicabit Deus, & tempus omnis rei tunc erit.
18 Dixi in corde meo de filiis hominum, ut probaret eos Deus, & ostenderet similes esse bestiis.
19 Idcirco unus interitus est hominis & jumentorum, & æqua utriusque conditio: sicut moritur homo, sic & illa moriuntur: similiter spirant omnia, & nihil habet homo jumento amplius: cuncta subjacent vanitati.
20 Et omnia pergunt ad unum locum: de terra facta sunt, & in terram pariter revertuntur.
21 Quis novit si spiritus filiorum Adam ascendat sursum, & si spiritus jumentorum descendat deorsum?
22 Et deprehendi nihil esse melius quam

læta-

lætari hominem in opere suo, & hanc esse partem illius. Quis enim eum adducet, ut post se futura cognoscat?

CAPUT IV.

Vanitatem hujus vitæ arguit sapiens ex innocentum oppressione, & quod industria humana sit invidiæ obnoxia: item quod stultus secure in otio agit, alio qui hæredem non habet thesaurizante: explicat commoda societatis, regum regnorumque vanitatem, & obedientiam præfert stultorum victimis.

1 VErti me ad alia, & vidi calumnias, quæ sub sole geruntur, & lacrymas innocentium, & neminem consolatorem: nec posse resistere eorum violentiæ, cunctorum auxilio destitutos.

2 Et laudavi magis mortuos, quam viventes:

3 Et feliciorem utroque judicavi, qui necdum natus est, nec vidit mala quæ sub sole fiunt.

4 Rursum contemplatus sum omnes labores hominum, & industrias animadverti patere invidiæ proximi: & in hoc ergo vanitas, & cura superflua est.

5 Stultus complicat manus suas, & comedit carnes suas, dicens:

6 Melior est pugillus cum requie, quam plena utraque manus cum labore, & afflictione animi.

7 Conspexi & aliam vanitatem sub sole:

8 Unus est, & secundum non habet, non filium, non fratrem, & tamen laborare non cessat, nec satiantur oculi ejus divitiis: nec recogitat, dicens: Cui laboro, & fraudo animam meam bonis? in hoc quoque vanitas est, & afflictio pessima.

9 Melius est ergo duos esse simul, quam unum: habent enim emolumentum societatis suæ:

10 Si unus ceciderit, ab altero fulcietur. Væ soli: quia cum ceciderit, non habet sublevantem se.

11 Et si dormierint duo, fovebuntur mutuo: unus quomodo calefiet?

12 Et si quispiam prævaluerit contra unum, duo resistent ei: funiculus triplex difficile rumpitur.

13 Melior est puer pauper & sapiens, rege sene & stulto, qui nescit prævidere in posterum.

14 Quod de carcere catenisque interdum quis egrediatur ad regnum: & alius natus in regno, inopia consumatur.

15 Vidi cunctos viventes, qui ambulant sub sole cum adolescente secundo, qui consurget pro eo.

16 Infinitus numerus est populi omnium, qui fuerunt ante eum: & qui postea futuri sunt, non lætabuntur in eo: sed & hoc vanitas & afflictio spiritus.

17 Custodi pedem tuum ingrediens domum Dei, & appropinqua ut audias. † Multo enim melior est obedientia, quam stultorum victimæ, qui nesciunt quid faciunt mali.

† 1. Reg. 15. 22. Osee 6. 6.

CAPUT V.

Nil temere de Deo & ejus providentia loquendum: vota reddenda: non mirandum de egenorum oppressione, cum iniqui judicem habeant: item quam sit misera conditio avari nunquam impleri, & divitis coacervantis divitias, in proprium nonnumquam malum.

1 NE temere quid loquaris, neque cor tuum sit velox ad proferendum sermonem coram Deo. Deus enim in cœlo, & tu super terram: idcirco sint pauci sermones tui.

2 Multas curas sequuntur somnia, & in multis sermonibus invenietur stultitia.

3 Si quid voveris Deo, ne moreris reddere: displicet enim ei infidelis & stulta promissio: sed quodcumque voveris, redde:

4 Multoque melius est non vovere, quam post votum promissa non reddere.

5 Ne dederis os tuum ut peccare faciat carnem tuam: neque dicas coram angelo: Non est providentia: ne forte iratus Deus contra sermones tuos, dissipet cuncta opera manuum tuarum.

6 Ubi multa sunt somnia, plurimæ sunt vanitates, & sermones innumeri: tu vero Deum time.

7 Si videris calumnias egenorum, & violenta judicia, & subverti justitiam in provincia, non mireris super hoc negotio: quia excelso excelsior est alius, & super hos quoque eminentiores sunt alii,

8 Et insuper universæ terræ rex imperat servienti.

9 Avarus non implebitur pecunia: & qui amat divitias, fructum non capiet ex eis: & hoc ergo vanitas.

10 Ubi multæ sunt opes, multi & qui comedunt eas. Et quid prodest possessori, nisi quod cernit divitias oculis suis?

11 Dulcis est somnus operanti, sive parum, sive multum comedat: saturitas autem divitis non sinit eum dormire.

12 † Est & alia infirmitas pessima, quam vidi sub sole: divitiæ conservatæ in malum domini sui. † Job 20. 20.

13 Pereunt enim in afflictione pessima: generavit filium, qui in summa egestate erit.

14 † Sicut egressus est nudus de utero matris suæ, sic revertetur, & nihil auferet secum de labore suo. † Job 1. 21. 1. Tim. 6. 7.

15 Miserabilis prorsus infirmitas: quo modo venit, sic revertetur. Quid ergo prodest ei quod laboravit in ventum?

16 Cunctis diebus vitæ suæ comedit in tenebris & in curis multis, & in ærumna atque tristitia.

17 Hoc itaque visum est mihi bonum, ut comedat quis, & bibat, & fruatur lætitia ex labore suo, quo laboravit ipse sub sole, numero dierum vitæ suæ, quos dedit ei Deus: & hæc est pars illius.

18 Et omni homini, cui dedit Deus divitias, atque substantiam, potestatemque ei tribuit ut comedat ex eis, & fruatur parte sua, & lætetur de labore suo: hoc est donum Dei.

19 Non enim satis recordabitur dierum vitæ suæ, eo quod Deus occupet deliciis cor ejus.

CAPUT VI.

Misera est avari vanitas, qui ne in necessariis quidem audet partis uti.

1 EST & aliud malum, quod vidi sub sole, & quidem frequens apud homines:
2 Vir, cui dedit Deus divitias, & substantiam, & honorem, & nihil deest animæ suæ, ex omnibus quæ desiderat: nec tribuit ei potestatem Deus ut comedat ex eo, sed homo extraneus vorabit illud: hoc vanitas, & miseria magna est.
3 Si genuerit quispiam centum liberos, & vixerit multos annos, & plures dies ætatis habuerit, & anima illius non utatur bonis substantiæ suæ, sepulturaque careat: de hoc ego pronuntio quod melior illo sit abortivus.
4 Frustra enim venit, & pergit ad tenebras, & oblivione delebitur nomen ejus.
5 Non vidit solem, neque cognovit distantiam boni & mali:
6 Etiam si duobus millibus annis vixerit, & non fuerit perfruitus bonis: nonne ad unum locum properant omnia?
7 Omnis labor hominis in ore ejus: sed anima ejus non implebitur.
8 Quid habet amplius sapiens a stulto? & quid pauper, nisi ut pergat illuc, ubi est vita?
9 Melius est videre quod cupias, quam desiderare quod nescias: sed & hoc vanitas est, & præsumptio spiritus.
10 Qui futurus est, jam vocatum est nomen ejus, & scitur quod homo sit, & non possit contra fortiorem se in judicio contendere.
11 Verba sunt plurima, multamque in disputando habentia vanitatem.

CAPUT VII.

Vanum est altiora se quærere; & inter multa quæ quibus magis sint eligenda, sic & sapientia utilior est cum divitiis: dies malus præcavendus: ne plusquam oportet sapiens aut justus sis: quam sit mulieris consortium amarum & periculosum: quodque homo sit a Deo creatus rectus.

1 QUid necesse est homini majora se quærere, cum ignoret & quid conducat sibi in vita sua, numero dierum peregrinationis suæ, & tempore quod velut umbra præterit? Aut quis ei poterit indicare quid post eum futurum sub sole sit?
Prov. 22. 1. 2 † Melius est nomen bonum, quam unguenta pretiosa; & dies mortis die nativitatis.
3 Melius est ire ad domum luctus, quam ad domum convivii: in illa enim finis cunctorum admonetur hominum, & vivens cogitat quid futurum sit.
4 Melior est ira risu: quia per tristitiam vultus corrigitur animus delinquentis.
5 Cor sapientium ubi tristitia est, & cor stultorum ubi lætitia.
6 Melius est a sapiente corripi, quam stultorum adulatione decipi.
7 Quia sicut sonitus spinarum ardentium sub olla, sic risus stulti: sed & hoc vanitas.
8 Calumnia conturbat sapientem, & perdet robur cordis illius.
9 Melior est finis orationis, quam principium. Melior est patiens arrogante.
10 Ne sis velox ad iracundum: quia ira in sinu stulti requiescit.
11 Ne dicas: quid putas causæ est quod priora tempora meliora fuere quam nunc sunt? stulta enim est hujuscemodi interrogatio.
12 Utilior est sapientia cum divitiis, & magis prodest videntibus solem.
13 Sicut enim protegit sapientia, sic protegit pecunia: hoc autem plus habet eruditio & sapientia, quod vitam tribuat possessori suo.
14 Considera opera Dei, quod nemo possit corrigere quem ille despexerit.
15 In die bona fruere bonis, & malam diem præcave: sicut enim hanc, sic & illam fecit Deus, ut non inveniat homo contra eum justas querimonias.
16 Hæc quoque vidi in diebus vanitatis meæ: Justus perit in justitia sua, & impius multo vivit tempore in malitia sua.
17 Noli esse justus multum: neque plus sapias quam necesse est, ne obstupescas.
18 Ne impie agas multum: & noli esse stultus, ne moriaris in tempore non tuo.
19 Bonum est te sustentare justum, sed & ab illo ne subtrahas manum tuam: quia qui timet Deum, nihil negligit.
20 Sapientia confortavit sapientem super decem principes civitatis.
21 † Non est enim homo justus in terra, qui faciat bonum, & non peccet. † 3 Reg. 8. 46. 2. Par. 6. 36. Prov. 20. 9. 1. Joan. 1. 8.
22 Sed & cunctis sermonibus, qui dicuntur, ne accommodes cor tuum: ne forte audias servum tuum maledicentem tibi.
23 Scit enim conscientia tua, quia & tu crebro maledixisti aliis.
24 Cuncta tentavi in sapientia. Dixi: Sapiens efficiar: & ipsa longius recessit a me
25 Multo magis quam erat: & alta profunditas, quis inveniet eam.
26 Lustravi universa animo meo, ut scirem, & considerarem, & quærerem sapientiam, & rationem: & ut cognoscerem impietatem stulti, & errorem imprudentium.
27 Et inveni amariorem morte mulierem, quæ laqueus venatorum est, & sagena cor ejus, vincula sunt manus illius: qui placet Deo, effugiet illam: qui autem peccator est, capietur ab illa.
28 Ecce hoc inveni, dixit Ecclesiastes, unum & alterum, ut invenirem rationem,
29 Quam adhuc quærit anima mea, & non inveni. Virum de mille unum reperi, mulierem ex omnibus non inveni.
30 Solummodo hoc inveni, quod fecerit Deus hominem rectum, & ipse se infinitis miscuerit quæstionibus. Quis talis ut sapiens est? & quis cognovit solutionem verbi?

CAPUT XIII.

In vultu lucet sapientia: a Dei mandatis non recedendum: homo novit tantum præsentia, neque mortem potest evadere: impii ob Dei indulgentiam liberius peccant: vanissimum videtur quod justis & impiis similia hic eveniunt: & operum Dei ratio non est investiganda.

1 SApientia hominis lucet in vultu ejus, & potentissimus faciem illius commutabit. Sup. 8. 1.
2 Ego os regis observo, & præcepta juramenti Dei.
3 Ne festines recedere a facie ejus, neque per-

permaneas in opere malo: quia omne, quod voluerit, faciet:

4 Et sermo illius potestate plenum est, nec dicere ei quisquam potest: Quare ita facis.

5 Qui custodit præceptum, non experietur quidquam mali. Tempus & responsionem cor sapientis intelligit.

6 Omni negotio tempus est, & opportunitas, & multa hominis afflictio:

7 Quia ignorat præterita, & futura nullo scire potest nuntio.

8 Non est in hominis potestate prohibere spiritum, nec habet potestatem in die mortis, nec similiter quiescere imminente bello, neque salvabit impietas impium.

9 Omnia hæc consideravi, & dedi cor meum in cunctis operibus, quæ fiunt sub sole. Interdum dominatur homo homini in malum suum.

10 Vidi impios sepultos: qui etiam cum adhuc viverent, in loco sancto erant, & laudabantur in civitate quasi justorum operum: sed & hoc vanitas est.

11 Etenim quia non profertur cito contra malos sententia, absque timore ullo filii hominum perpetrant mala.

12 Attamen peccator ex eo quod centies facit malum, & per patientiam sustentatur, ego cognovi quod erit bonum timentibus Deum, qui verentur faciem ejus.

13 Non sit bonum impio, nec prolongentur dies ejus, sed quasi umbra transeant qui non timent faciem Domini.

14 Est & alia vanitas, quæ fit super terram, sunt justi, quibus mala proveniunt, quasi opera egerint impiorum: & sunt impii, qui ita securi sunt, quasi justorum facta habeant, sed & hoc vanissimam judico.

15 Laudavi igitur lætitiam, quod non esset homini bonum sub sole, nisi quod comederet, & biberet, atque gauderet: & hoc solum secum auferret de labore suo, in diebus vitæ suæ, quos dedit ei Deus sub sole.

16 Et apposui cor meum ut scirem sapientiam, & intelligerem distentionem quæ versatur in terra: est homo, qui diebus & noctibus somnum non capit oculis.

17 Et intellexi, quod omnium operum Dei nullam possit homo invenire rationem, eorum quæ fiunt sub sole, & quanto plus laboraverit ad quærendum, tanto minus inveniat: etiam si dixerit sapiens se nosse, non poterit reperire.

CAPUT IX.

Nemo scit an Dei odio vel amore sit dignus: quod eadem cunctis hic eveniunt: & cum post hanc brevem & incertam vitam non restet tempus operandi, monet nunc operibus instanter incumbendum: & licet sapientia præstet fortitudini, in paupere tamen non æstimatur.

1 OMnia hæc tractavi in corde meo, ut curiose intelligerem: Sunt justi atque sapientes, & opera eorum in manu Dei: & tamen nescit homo, utrum amore an odio dignus sit:

2 Sed omnia in futurum servantur incerta, eo quod universa æque eveniant justo & impio, bono & malo, mundo & immundo, immolanti victimas, & sacrificia contemnenti: sicut bonus, sic & peccator; ut perjurus, ita & ille qui verum dejerat.

3 Hoc est pessimum inter omnia, quæ sub sole fiunt, quia eadem cunctis eveniunt: unde & corda filiorum hominum implentur malitia, & contemptu in vita sua, & post hæc ad inferos deducentur.

4 Nemo est qui semper vivat, & qui hujus rei habeat fiduciam: melior est canis vivus leone mortuo.

5 Viventes enim sciunt se esse morituros, mortui vero nihil noverunt amplius, nec habent ultra mercedem: quia oblivioni tradita est memoria eorum.

6 Amor quoque, & odium, & invidia simul perierunt, nec habent partem in hoc sæculo, & in opere quod sub sole geritur.

7 Vade ergo & comede in lætitia panem tuum, & bibe cum gaudio vinum tuum. quia Deo placent opera tua.

8 Omni tempore sint vestimenta tua candida, & oleum de capite tuo non deficiat.

9 Perfruere vita cum uxore, quam diligis, cunctis diebus vitæ instabilitatis tuæ, qui dati sunt tibi sub sole omni tempore vanitatis tuæ: hæc est enim pars in vita, & in labore tuo, quo laboras sub sole.

10 Quodcumque facere potest manus tua, instanter operare: quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia erunt apud inferos, quo tu properas.

11 Verti me ad aliud, & vidi sub sole, nec velocium esse cursum, nec fortium bellum, nec sapientium panem, nec doctorum divitias, nec artificum gratiam; sed tempus, casumque in omnibus.

12 Nescit homo finem suum, sed sicut pisces capiuntur hamo, & sicut aves laqueo comprehenduntur, sic capiuntur homines in tempore malo, cum eis extemplo supervenerit,

13 Hanc quoque sub sole vidi sapientiam, & probavi maximam:

14 Civitas parva, & pauci in ea viri, venit contra eam rex magnus, & vallavit eam, exstruxitque munitiones per gyrum, & perfecta est obsidio.

15 Inventusque est in ea vir pauper & sapiens, & liberavit urbem per sapientiam suam, & nullus deinceps recordatus est hominis illius pauperis.

16 Et dicebam ego, meliorem esse sapientiam fortitudine: quomodo ergo sapientia pauperis contempta est, & verba ejus non sunt audita?

17 Verba sapientium audiuntur in silentio, plusquam clamor principis inter stultos.

18 Melior est sapientia, quam arma bellica: & qui in uno peccaverit, multa bona perdet.

CAPUT X.

Sapientis a stulto differentia: tentationibus potentis spiritus resistendum: de stulto ac servo elevatis, & divite ac principe humiliatis: occultus detractor serpenti comparatur, de rege furere, & principibus mane comedentibus; neque regi, neque divitibus detrahendum.

1 MUscæ morientes perdunt suavitatem unguenti. Pretiosior est sapientia & gloria, parva & ad tempus stultitia.

2 Cor sapientis in dextera ejus, & cor stulti in sinistra illius.

3 sed & in via stultus ambulans, cum ipse insipiens sit, omnes stultos æstimat.

4 Si spiritus potestatem habentis ascenderit super te, locum tuum ne dimiseris; quia curatio faciet cessare peccata maxima.

5 Est malum quod vidi sub sole, quasi per errorem egrediens a facie principis:

6 Positum stultum in dignitate sublimi, & divites sedere deorsum.

7 Vidi servos in equis, & principes ambulantes super terram quasi servos.

† Prov. 26. 27. Eccli. 27. 29.

8 † Qui fodit foveam, incidet in eam: & qui diffringit sepem, mordebit eum coluber.

9 Qui transfert lapides, affligetur in eis: & qui scindit ligna, vulnerabitur ab eis.

10 Si retusum fuerit ferrum, & hoc non ut prius, sed hebetatum fuerit, multo labore exacuetur, & post industriam sequetur sapientia.

11 Si mordeat serpens in silentio, nihil eo minus habet qui occulte detrahit.

12 Verba oris sapientis gratia: & labia insipientis præcipitabunt eum:

13 Initium verborum ejus stultitia, & novissimum oris illius error pessimus.

14 Stultus verba multiplicat. Ignorat homo, quid actum sit ante se: & quid post se futurum sit, quis sibi poterit indicare?

15 Labor stultorum affliget eos, qui nesciunt in urbem pergere.

16 Væ tibi terra, cujus rex puer est, & cujus principes mane comedunt.

17 Beata terra, cujus rex nobilis est, & cujus principes vescuntur in tempore suo, ad reficiendum, & non ad luxuriam.

18 In pigritiis humiliabitur contignatio, & in infirmitate manuum perstillabit domus.

19 In risum faciunt panem, & vinum ut epulentur viventes: & pecuniæ obediunt omnia.

20 In cogitatione tua regi ne detrahas, & in secreto cubiculi tui ne maledixeris diviti: quia & aves cœli portabunt vocem tuam, & qui habet pennas annuntiabit sententiam.

CAPUT XI.

Monet nostra aliis impartiri, & semper bene esse operandum: quod hominis judicium post obitum sit immutabile: futuri quoque judicii memoriam retinendam, in quo de omnibus judicandi sumus: iram & malitiam a corde auferendam.

1 Mitte panem tuum super transeuntes aquas: quia post tempora multa invenies illum.

2 Da partem septem, necnon & octo: quia ignoras quid futurum sit mali super terram.

3 Si repletæ fuerint nubes, imbrem super terram effundent. Si ceciderit lignum ad austrum, aut ad aquilonem, in quocumque loco ceciderit, ibi erit.

4 Qui observat ventum, non seminat: & qui considerat nubes, numquam metet.

5 Quemadmodum ignoras quæ sit via spiritus, & qua ratione compingantur ossa in ventre prægnantis: sic nescis opera Dei, qui fabricator est omnium.

6 Mane semina semen tuum: & vespere ne cesset manus tua: quia nescis quid magis oriatur; hoc aut illud; & si utrumque simul, melius erit.

7 Dulce lumen, & delectabile est oculis videre solem.

8 Si annis multis vixerit homo, & in his omnibus lætatus fuerit, meminisse debet tenebrosi temporis, & dierum multorum: qui cum venerint, vanitatis arguentur præterita.

9 Lætare ergo juvenis in adolescentia tua, & in bono sit cor tuum in diebus juventutis tuæ, & ambula in viis cordis tui, & in intuitu oculorum tuorum: & scito quod pro omnibus his adducet te Deus in judicium.

10 Auser iram a corde tuo, & amove malitiam a carne tua. Adolescentia enim & voluptas vana sunt.

CAPUT XII.

Deum pra oculis habeto in juventute, priusquam succedat molesta senectus, tandemque novissima mors: quumque omnia sint vanitas, Dei præcepta observa, nam de omnibus est reddenda ratio.

1 Memento creatoris tui in diebus juventutis tuæ, antequam veniat tempus afflictionis, & appropinquent anni, de quibus dicas: Non mihi placent:

2 Antequam tenebrescat sol, & lumen, & luna, & stellæ, & revertantur nubes post pluviam:

3 Quando commovebuntur custodes domus, & nutabunt viri fortissimi, & otiosæ erunt molentes in minuto numero, & tenebrescent videntes per foramina:

4 Et claudent ostia in platea, in humilitate vocis molentis, & consurgent ad vocem volucris, & obsurdescent omnes filiæ carminis.

5 Excelsa quoque timebunt, & formidabunt in via, florebit amygdalus, impinguabitur locusta, & dissipabitur capparis: quoniam ibit homo in domum æternitatis suæ, & circuibunt in platea plangentes.

6 Antequam rumpatur funiculus argenteus, & recurrat vitta aurea, & conteratur hydria super fontem, & confringatur rota super cisternam,

7 Et revertatur pulvis in terram suam unde erat, & spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum.

8 Vanitas vanitatum, dixit Ecclesiastes, & omnia vanitas.

9 Cumque esset sapientissimus Ecclesiastes, docuit populum, & enarravit quæ fecerat: & investigans composuit parabolas multas.

10 Quæsivit verba utilia, & conscripsit sermones rectissimos, ac veritate plenos.

11 Verba sapientium sicut stimuli, & quasi clavi in altum defixi, quæ per magistrorum consilium data sunt a pastore uno.

12 His amplius fili mi ne requiras. Faciendi plures libros nullus est finis: frequensque meditatio, carnis afflictio est.

13 Finem loquendi pariter omnes audiamus. Deum time, & mandata ejus observa: hoc est enim omnis homo:

14 Et cuncta, quæ fiunt, adducet Deus in judicium pro omni errato, sive bonum, sive malum illud sit.

CAN-

CANTICUM CANTICORUM SALOMONIS,

QUOD HEBRAICE DICITUR SIR HASIRIM.

CAPUT PRIMUM.

Hoc canticum totum eſt myſticum, pleniſſimum incomprehenſibilis amoris Chriſti erga ſponſam ſuam, ac viciſſim ſponſæ erga Chriſtum ſponſum.

1 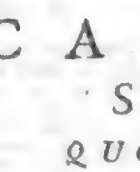
Oſculetur me oſculo oris ſui: quia meliora ſunt ubera tua vino,

2 Fragrantia unguentis optimis. Oleum effuſum nomen tuum: ideo adoleſcentulæ dilexerunt te.

3 Trahe me: poſt te curremus in odorem unguentorum tuorum. Introduxit me rex in cellaria ſua: exultabimus & lætabimur in te, memores uberum tuorum ſuper vinum: recti diligunt te.

4 Nigra ſum, ſed formoſa, filiæ Jeruſalem, ſicut tabernacula Cedar, ſicut pelles Salomonis.

5 Nolite me conſiderare quod fuſca ſim, quia decoloravit me ſol: filii matris meæ pugnaverunt contra me, poſuerunt me cuſtodem in vineis: vineam meam non cuſtodivi.

6 Indica mihi, quem diligit anima mea, ubi paſcas, ubi cubes in meridie, ne vagari incipiam poſt greges ſodalium tuorum.

7 Si ignoras te, o pulcherrima inter mulieres, egredere, & abi poſt veſtigia gregum, & paſce hœdos tuos juxta tabernacula paſtorum.

8 Equitatui meo in curribus Pharaonis aſſimilavi te amica mea.

9 Pulchræ ſunt genæ tuæ ſicut turturis: collum tuum ſicut monilia.

10 Murenulas aureas faciemus tibi, vermiculatas argento.

11 Dum eſſet rex in accubitu ſuo, nardus mea dedit odorem ſuum.

12 Faſciculus myrrhæ dilectus meus mihi. inter ubera mea commorabitur.

13 Botrus cypri dilectus meus mihi, in vineis Engaddi.

14 Ecce tu pulchra es amica mea, ecce tu pulchra es, oculi tui columbarum.

15 Ecce tu pulcher es dilecte mi, & decorus. Lectulus noſter floridus:

16 Tigna domorum noſtrarum cedrina, laquearia noſtra cypreſſina.

CAPUT II.

1 EGo flos campi, & lilium convallium.

2 Sicut lilium inter ſpinas, ſic amica mea inter filias.

3 Sicut malus inter ligna ſilvarum, ſic dilectus meus inter filios. Sub umbra illius, quem deſideraveram, ſedi: & fructus ejus dulcis gutturi meo.

4 Introduxit me in cellam vinariam, ordinavit in me charitatem.

5 Fulcite me floribus, ſtipate me malis: quia amore langueo.

6 Læva ejus ſub capite meo, & dextera illius amplexabitur me.

7 Adjuro vos filiæ Jeruſalem, per capreas cervoſque camporum, ne ſuſcitetis, neque evigilare faciatis dilectam, quoadusque ipſa velit.

8 Vox dilecti mei, ecce iſte venit ſaliens in montibus, tranſiliens colles:

9 Similis eſt dilectus meus capreæ, hinnuloque cervorum: en ipſe ſtat poſt parietem noſtrum, reſpiciens per feneſtras, proſpiciens per cancellos.

10 En dilectus meus loquitur mihi: Surge, propera amica mea, columba mea, formoſa mea, & veni.

11 Jam enim hiems tranſiit, imber abiit, & receſſit.

12 Flores apparuerunt in terra noſtra, tempus putationis advenit: vox turturis audita eſt in terra noſtra:

13 Ficus protulit groſſos ſuos: vineæ florentes dederunt odorem ſuum. Surge, amica mea, ſpecioſa mea, & veni.

14 Columba mea in foraminibus petræ, in caverna maceriæ, oſtende mihi faciem tuam, ſonet vox tua in auribus meis: vox enim tua dulcis, & facies tua decora.

15 Capite nobis vulpes parvulas, quæ demoliuntur vineas: nam vinea noſtra floruit.

16 Dilectus meus mihi, & ego illi, qui paſcitur inter lilia.

17 Donec aſpiret dies, & inclinentur umbræ. Revertere, ſimilis eſto, dilecte mi, capreæ, hinnuloque cervorum ſuper montes Bether.

CAPUT III.

1 IN lectulo meo per noctes quæſivi quem diligit anima mea: quæſivi illum, & non inveni.

2 Surgam, & circuibo civitatem: per vicos & plateas quæram quem diligit anima mea: quæſivi illum, & non inveni.

3 Invenerunt me vigiles, qui cuſtodiunt civitatem: Num quem diligit anima mea, vidiſtis?

4 Paululum cum pertranſiſſem eos, inveni quem diligit anima mea: tenui eum, nec dimittam, donec introducam illum in domum matris meæ, & in cubiculum genitricis meæ.

5 Adjuro vos filiæ Jeruſalem per capreas cervoſque camporum, ne ſuſcitetis, neque evigilare faciatis dilectam, donec ipſa velit.

6 Quæ est ista, quæ ascendit per desertum, sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ, & thuris, & universi pulveris pigmentarii?

7 En lectulum Salomonis sexaginta fortes ambiunt ex fortissimis Israel.

8 Omnes tenentes gladios, & ad bella doctissimi, uniuscujusque ensis super femur suum propter timores nocturnos.

9 Ferculum fecit sibi rex Salomon de lignis Libani:

10 Columnas ejus fecit argenteas, inclinatorium aureum, ascensum purpureum: media charitate constravit propter filias Jerusalem:

11 Egredimini & videte filiæ Sion regem Salomonem in diademate, quo coronavit illum mater sua in die desponsationis illius, & in die lætitiæ cordis ejus.

CAPUT IV.

1 QUam pulchra es amica mea, quam pulchra es! Oculi tui columbarum, absque eo quod intrinsecus latet. Capilli tui sicut greges caprarum, quæ ascenderunt de monte Galaad.

2 Dentes tui sicut greges tonsarum, quæ ascenderunt de lavacro, omnes gemellis fœtibus, & sterilis non est inter eas.

3 Sicut vitta coccinea, labia tua: & eloquium tuum, dulce. Sicut fragmen mali punici, ita genæ tuæ, absque eo quod intrinsecus latet.

4 Sicut turris David collum tuum, quæ ædificata est cum propugnaculis: mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium.

5 Duo ubera tua, sicut duo hinnuli capreæ gemelli, qui pascuntur in liliis,

6 Donec aspiret dies, & inclinentur umbræ, vadam ad montem myrrhæ, & ad collem thuris.

7 Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te.

8 Veni de Libano sponsa mea, veni de Libano, veni: coronaberis de capite Amana, de vertice Sanir & Hermon, de cubilibus leonum, de montibus pardorum.

9 Vulnerasti cor meum soror mea sponsa, vulnerasti cor meum in uno oculorum tuorum, & in uno crine colli tui.

10 Quam pulchræ sunt mammæ tuæ soror mea sponsa! pulchriora sunt ubera tua vino, & odor unguentorum tuorum super omnia aromata.

11 Favus distillans labia tua sponsa, mel & lac sub lingua tua: & odor vestimentorum tuorum sicut odor thuris.

12 Hortus conclusus soror mea sponsa, hortus conclusus, fons signatus.

13 Emissiones tuæ paradisus malorum punicorum cum pomorum fructibus. Cypri cum nardo,

14 Nardus & crocus, fistula & cinnamomum cum universis lignis Libani, myrrha & aloe cum omnibus primis unguentis.

15 Fons hortorum: puteus aquarum viventium, quæ fluunt impetu de Libano.

16 Surge aquilo, & veni auster, perfla hortum meum, & fluant aromata illius.

CAPUT V.

1 VEniat dilectus meus in hortum suum, & comedat fructum pomorum suorum. Veni in hortum meum soror mea sponsa, messui myrrham meam cum aromatibus meis: comedi favum cum melle meo, bibi vinum meum cum lacte meo: comedite amici, & bibite, & inebriamini charissimi.

2 Ego dormio, & cor meum vigilat: vox dilecti mei pulsantis: Aperi mihi soror mea, amica mea, columba mea, immaculata mea: quia caput meum plenum est rore, & cincinni mei guttis noctium.

3 Expoliavi me tunica mea, quomodo induar illa? lavi pedes meos, quomodo inquinabo illos?

4 Dilectus meus misit manum suam per foramen, & venter meus intremuit ad tactum ejus.

5 Surrexi, ut aperiram dilecto meo: manus meæ stillaverunt myrrham, & digiti mei pleni myrrha probatissima.

6 Pessulum ostii mei aperui dilecto meo: at ille declinaverat, atque transierat. Anima mea liquefacta est, ut locutus est: quæsivi, & non inveni illum: vocavi, & non respondit mihi.

7 Invenerunt me custodes qui circumeunt civitatem: percusserunt me, & vulneraverunt me: tulerunt pallium meum mihi custodes murorum.

8 Adjuro vos filiæ Jerusalem, si inveneritis dilectum meum, ut nuntietis ei quia amore langueo.

9 Qualis est dilectus tuus ex dilecto, o pulcherrima mulierum? qualis est dilectus tuus ex dilecto, quia sic adjurasti nos.

10 Dilectus meus candidus & rubicundus electus ex millibus.

11 Caput ejus aurum optimum: Comæ ejus sicut elatæ palmarum, nigræ quasi corvus.

12 Oculi ejus sicut columbæ super rivulos aquarum, quæ lacte sunt lotæ, & resident juxta fluenta plenissima.

13 Genæ illius sicut areolæ aromatum consitæ a pigmentariis. Labia ejus lilia distillantia myrrham primam.

14 Manus illius tornatiles aureæ, plenæ hyacinthis. Venter ejus eburneus, distinctus saphiris.

15 Crura illius columnæ marmoreæ, quæ fundatæ sunt super bases aureas. Species ejus ut Libani, electus ut cedri.

16 Guttur illius suavissimum, & totus desiderabilis: talis est dilectus meus, & ipse est amicus meus, filiæ Jerusalem.

17 Quo abiit dilectus tuus, o pulcherrima mulierum? quo declinavit dilectus tuus? & quæremus eum tecum.

CAPUT VI.

1 DIlectus meus descendit in hortum suum ad areolam aromatum, ut pascatur in hortis, & lilia colligat.

2 Ego dilecto meo, & dilectus meus mihi, qui pascitur inter lilia.

3 Pulchra es amica mea, suavis, & decora sicut Jerusalem: terribilis ut castrorum acies ordinata.

4 Averte oculos tuos a me, quia ipsi me avolare fecerunt. Capilli tui sicut grex caprarum, quæ apparuerunt de Galaad.

5 Dentes tui sicut grex ovium, quæ ascenderunt de lavacro, omnes gemellis fœtibus, & sterilis non est in eis.

6 Sicut cortex mali punici, sic genæ tuæ absque occultis tuis.

7 Sexaginta sunt reginæ, & octoginta concubinæ, & adolescentularum non est numerus.
8 Una est columba mea, perfecta mea, una est matris suæ, electa genitrici suæ. Viderunt eam filiæ, & beatissimam prædicaverunt, reginæ & concubinæ, & laudaverunt eam.
9 Quæ est ista, quæ progreditur quasi aurora consurgens, pulchra ut luna, electa ut sol, terribilis ut castrorum acies ordinata?
10 Descendi in hortum nucum, ut viderem poma convallium, & inspicerem si floruisset vinea, & germinassent mala punica.
11 Nescivi: anima mea conturbavit me propter quadrigas Aminadab.
12 Revertere, revertere Sulamitis: revertere, revertere, ut intueamur te.

CAPUT VII.

1 QUid videbis in Sulamite, nisi choros castrorum? Quam pulchri sunt gressus tui in calceamentis, filia principis! Junctura femorum tuorum, sicut monilia quæ fabricata sunt manu artificis.
2 Umbilicus tuus crater tornatilis, numquam indigens poculis. Venter tuus sicut acervus tritici, vallatus liliis.
3 Duo ubera tua, sicut duo hinnuli gemelli capreæ.
4 Collum tuum sicut turris eburnea. Oculi tui sicut piscinæ in Hesebon, quæ sunt in porta filiæ multitudinis. Nasus tuus sicut turris Libani, quæ respicit contra Damascum.
5 Caput tuum ut Carmelus: & comæ capitis tui, sicut purpura regis vincta canalibus.
6 Quam pulchra es, & quam decora charissima, in deliciis!
7 Statura tua assimilata est palmæ, & ubera tua botris.
8 Dixi: Ascendam in palmam, & apprehendam fructus ejus: & erunt ubera tua sicut botri vineæ, & odor oris tui sicut malorum.
9 Guttur tuum sicut vinum optimum, dignum dilecto meo ad potandum, labiisque & dentibus illius ad ruminandum.
10 Ego dilecto meo, & ad me conversio ejus.
11 Veni dilecte mi, egrediamur in agrum, commoremur in villis.
12 Mane surgamus ad vineas, videamus si floruit vinea, si flores fructus parturiunt, si floruerunt mala punica: ibi dabo tibi ubera mea.
13 Mandragoræ dederunt odorem. In portis nostris omnia poma: nova & vetera, dilecte mi, servavi tibi.

CAPUT VIII.

1 QUis mihi det te fratrem meum sugentem ubera matris meæ, ut inveniam te foris, & deosculer te, & jam me nemo despiciat?
2 Apprehendam te, & ducam in domum matris meæ: ibi me docebis, & dabo tibi poculum ex vino condito, & mustum malorum granatorum meorum.
3 Læva ejus sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me.
4 Adjuro vos filiæ Jerusalem, ne suscitetis, neque evigilare faciatis dilectam, donec ipsa velit.
5 Quæ est ista, quæ ascendit de deserto, deliciis affluens, innixa super dilectum suum: Sub arbore malo suscitavi te: ibi corrupta est mater tua, ibi violata est genitrix tua.
6 Pone me ut signaculum super cor tuum, ut signaculum super brachium tuum: quia fortis est ut mors dilectio, dura sicut infernus æmulatio: lampades ejus, lampades ignis atque flammarum.
7 Aquæ multæ non potuerunt extinguere charitatem, nec flumina obruent illam: si dederit homo omnem substantiam domus suæ pro dilectione, quasi nihil despiciet eam.
8 Soror nostra parva, & ubera non habet: quid faciemus sorori nostræ in die quando alloquenda est?
9 Si murus est, ædificemus super eum propugnacula argentea: si ostium est, compingamus illud tabulis cedrinis.
10 Ego murus: & ubera mea sicut turris, ex quo facta sum coram eo quasi pacem reperiens.
11 Vinea fuit pacifico in ea, quæ habet populos: tradidit eam custodibus, vir affert pro fructu ejus mille argenteos.
12 Vinea mea coram me est. Mille tui pacifici, & ducenti his, qui custodiunt fructus ejus.
13 Quæ habitas in hortis, amici auscultant: fac me audire vocem tuam.
14 Fuge dilecte mi, & assimilare capreæ hinnuloque cervorum super montes aromatum.

Digitized by Google

LIBER SAPIENTIÆ.

CAPUT PRIMUM.

Judices sint justi: Dominus invenitur si simplici corde & fide quæratur, fugit autem a peccatoribus & vanis cogitationibus: quumque omnia repleat, nihil eum latere potest: murmuratio, detractio, & mendacium arcessanda: omnia fecit Deus ad vitam, non mortem intendens, quam sibi peccatores accersierunt.

1 DIligite † justitiam, qui judicatis terram. Sentite de Domino in bonitate, & in simplicitate cordis quærite illum.

2 † Quoniam invenitur ab his, qui non tentant illum: apparet autem eis, qui fidem habent in illum.

3 Perversæ enim cogitationes separant a Deo: probata autem virtus corripit insipientes.

4 Quoniam in malevolam animam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis.

5 Spiritus enim sanctus disciplinæ effugiet fictum, & auferet se a cogitationibus, quæ sunt sine intellectu, & corripietur a superveniente iniquitate.

6 † Benignus est enim spiritus sapientiæ, & non liberabit maledicum a labiis suis: † quoniam renum illius testis est Deus, & cordis illius scrutator est verus, & linguæ ejus auditor.

7 † Quoniam spiritus Domini replevit orbem terrarum: & hoc, quod continet omnia, scientiam habet vocis.

8 Propter hoc qui loquitur iniqua, non potest latere, nec præteriet illum corripiens judicium.

9 In cogitationibus enim impii interrogatio erit: sermonum autem illius auditio ad Deum veniet, ad correptionem iniquitatum illius.

10 Quoniam auris zeli audit omnia, & tumultus murmurationum non abscondetur.

11 Custodite ergo vos a murmuratione, quæ nihil prodest, & a detractione parcite linguæ, quoniam sermo obscurus in vacuum non ibit: os autem, quod mentitur, occidit animam.

12 Nolite zelare mortem in errore vitæ vestræ, neque acquiratis perditionem in operibus manuum vestrarum.

13 † Quoniam Deus mortem non fecit, nec lætatur in perditione vivorum.

14 Creavit enim, ut essent omnia: & sanabiles fecit nationes orbis terrarum: & non est in illis medicamentum exterminii, nec inferorum regnum in terra.

15 Justitia enim perpetua est, & immortalis.

16 Impii autem manibus & verbis accersierunt illam: & æstimantes illam amicam, defluxerunt, & sponsiones posuerunt ad illam: quoniam digni sunt qui sint ex parte illius.

†3 Reg. 3. 9. Isa. 56. 1.

†2 Par. 15. 2.

†Gal. 5. 22.

† Jer. 17. 10.

† Isa. 6. 3.

†Ezech. 18. 32. & 33. 11.

CAPUT II.

Omnis impiorum vita futuræ spem non habentium scopus est frui hujus vitæ voluptatibus, ideoque justum, qui diversum respicit finem, ferre nequeunt, sed ad mortem usque persequuntur: fiunt & Diaboli invidia homo a Deo creatus immortalis, fallus est mortalis.

1 DIxerunt enim cogitantes apud se non recte: † Exiguum, & cum tædio est tempus vitæ nostræ, & non est refrigerium in fine hominis, & non est qui agnitus sit reversus ab inferis:

2 Quia ex nihilo nati sumus, & post hoc erimus tamquam non fuerimus: quoniam fumus flatus est in naribus nostris: & sermo scintilla ad commovendum cor nostrum:

3 Qua extincta, cinis erit corpus nostrum, & spiritus diffundetur tamquam mollis aer, & transibit vita nostra tamquam vestigium nubis, & sicut nebula dissolvetur, quæ fugata est a radiis solis, & a calore illius aggravata:

4 Et nomen nostrum oblivionem accipiet per tempus, & nemo memoriam habebit operum nostrorum.

5 † Umbræ enim transitus est tempus nostrum, & non est reversio finis nostri: quoniam consignata est, & nemo revertitur.

6 † Venite ergo, & fruamur bonis quæ sunt, & utamur creatura tamquam in juventute celeriter.

7 Vino pretioso & unguentis nos implemus: & non prætereat nos flos temporis.

8 Coronemus nos rosis, antequam marcescant: nullum pratum sit, quod non pertranseat luxuria nostra.

9 Nemo nostrum exors sit luxuriæ nostræ: ubique relinquamus signa lætitiæ: quoniam hæc est pars nostra, & hæc est sors.

10 Opprimamus pauperem justum, & non parcamus viduæ, nec veterani revereamur canos multi temporis.

11 Sit autem fortitudo nostra lex justitiæ: quod enim infirmum est, inutile invenitur.

12 Circumveniamus ergo justum, quoniam inutilis est nobis, & contrarius est operibus nostris, & improperat nobis peccata legis, & diffamat in nos peccata disciplinæ nostræ.

13 † Promittit se scientiam Dei habere, & filium Dei se nominat.

14 † Factus est nobis in traductionem cogitationum nostrarum.

15 Gravis est nobis etiam ad videndum, quoniam dissimilis est aliis vita illius, & immutatæ sunt viæ ejus.

16 Tamquam nugaces æstimati sumus ab illo, & abstinet se a viis nostris tamquam ab immunditiis, & præfert novissima justorum, & gloriatur patrem se habere Deum.

17 Videamus ergo si sermones illius veri sint, & tentemus quæ ventura sunt illi, & sciemus quæ erunt novissima illius.

†Job 7. 1. & 14. 1.

† Isa. 22. 13. & 56. 12.

1. Cor. 15. 32.

†Matt. 27. 43. †Joann. 7. 7.

Digitized by Google

† *Psal.* 21. 9.

18 † Si enim est verus filius Dei, suscipiet illum, & liberabit eum de manibus contrariorum.

19 Contumelia & tormento interrogemus eum, ut sciamus reverentiam ejus, & probemus patientiam illius.

† *Jere.* 11. 19.

20 † Morte turpissima condemnemus eum: erit enim ei respectus ex sermonibus illius.

21 Hæc cogitaverunt, & erraverunt: excæcavit enim illos malitia eorum.

22 Et nescierunt sacramenta Dei, neque mercedem speraverunt justitiæ, nec judicaverunt honorem animarum sanctarum.

† *Gen.* 1. 27. & 2. 7. & 5. 1. *Eccli.* 17. 1.

23 † Quoniam Deus creavit hominem inexterminabilem, & ad imaginem similitudinis suæ fecit illum.

† *Gen.* 3. 1.

24 † Invidia autem diaboli mors introivit in orbem terrarum:

25 Imitantur autem illum qui sunt ex parte illius.

CAPUT III.

De felicitate justorum, qui in hac vita ab impiis contempti, tentationibus a Deo probati fuerunt: & de infelicitate impiorum: maxime de castitatis & bonorum operum mercede, ac infelicitate filiorum adulterorum.

1 JUstorum autem animæ in manu Dei sunt, & non tanget illos tormentum mortis.

2 Visi sunt oculis insipientium mori: & æstimata est afflictio exitus illorum;

3 Et quod a nobis est iter, exterminium: illi autem sunt in pace.

4 Et si coram hominibus tormenta passi sunt, spes illorum immortalitate plena est.

5 In paucis vexati, in multis bene disponentur: quoniam Deus tentavit eos, & invenit illos dignos se.

6 Tamquam aurum in fornace probavit illos, & quasi holocausti hostiam accepit illos, & in tempore erit respectus illorum.

† *Matt.* 13. 43. † *1. Cor.* 6. 2.

7 † Fulgebunt justi, & tamquam scintillæ in arundineto discurrent.

8 † Judicabunt nationes, & dominabuntur populis, & regnabit Dominus illorum in perpetuum.

9 Qui confidunt in illo, intelligent veritatem: & fideles in dilectione acquiescent illi: quoniam donum & pax est electis ejus.

10 Impii autem secundum quæ cogitaverunt, correptionem habebunt: qui neglexerunt justum, & a Domino recesserunt.

11 Sapientiam enim, & disciplinam qui abjicit, infelix est: & vacua est spes illorum, & labores sine fructu, & inutilia opera eorum.

12 Mulieres eorum insensatæ sunt, & nequissimi filii eorum.

13 Maledicta creatura eorum, quoniam felix est sterilis: & incoinquinata, quæ nescivit thorum in delicto, habebit fructum in respectione animarum sanctarum:

† *Isaiæ* 56. 3.

14 † Et spado, qui non operatus est per manus suas iniquitatem, nec cogitavit adversus Deum nequissima: dabitur enim illi fidei donum electum, & sors in templo Dei acceptissima.

15 Bonorum enim laborum gloriosus est fructus, & quæ non concidat radix sapientiæ.

16 Filii autem adulterorum in inconsummatione erunt, & ab iniquo thoro semen exterminabitur.

17 Et si quidem longæ vitæ erunt, in nihilum computabuntur, & sine honore erit novissima senectus illorum.

18 Et si celerius defuncti fuerint, non habebunt spem, nec in die agnitionis allocutionem.

19 Nationis enim iniquæ diræ sunt consummationes.

CAPUT IV.

Casta generatio in multis ab adulterina differt. de refrigerio justi morte præoccupati: qua sit senectus venerabilis, & quod justi sæpius e mundo tolluntur a Deo, ne ab impiis seducantur, & quantum finis utrorumque distet.

1 O Quam pulchra est casta generatio cum claritate! immortalis est enim memoria illius: quoniam & apud Deum nota est, & apud homines.

2 Dum præsens est, imitantur illam: & desiderant eam cum se eduxerit, & in perpetuum coronata triumphat, incoinquinatorum certaminum præmium vincens.

3 Multigena autem impiorum multitudo non erit utilis, & spuria vitulamina non dabunt radices altas, nec stabile firmamentum collocabunt.

† *Jere.* 17. 6. *Matth.* 7. 27.

4 † Et si in ramis in tempore germinaverint, infirmiter posita, a vento commovebuntur, & a nimietate ventorum eradicabuntur.

5 Confringentur enim rami inconsummati, & fructus illorum inutiles, & acerbi ad manducandum, & ad nihilum apti.

6 Ex iniquis enim somnis filii qui nascuntur, testes sunt nequitiæ adversus parentes in interrogatione sua.

7 Justus autem si morte præoccupatus fuerit, in refrigerio erit.

8 Senectus enim venerabilis est non diuturna, neque annorum numero computata: cani autem sunt sensus hominis,

9 Et ætas senectutis vita immaculata.

† *Hebr.* 11. 5.

10 † Placens Deo factus est dilectus, & vivens inter peccatores translatus est.

11 Raptus est ne malitia mutaret intellectum ejus, aut ne ficto deciperet animam illius.

12 Fascinatio enim nugacitatis obscurat bona, & inconstantia concupiscentiæ transvertit sensum sine malitia.

13 Consummatus in brevi explevit tempora multa:

14 Placita enim erat Deo anima illius: propter hoc properavit educere illum de medio iniquitatum. Populi autem videntes, & non intelligentes, nec ponentes in præcordiis talia:

15 Quoniam gratia Dei, & misericordia est in sanctos ejus, & respectus in electos illius.

16 Condemnat autem justus mortuus vivos impios, & juventus celerius consummata longam vitam injusti.

17 Videbunt enim finem sapientis, & non intelligent quid cogitaverit de illo Deus, & quare munierit illum Dominus.

18 Videbunt & contemnent eum: illos autem Dominus irridebit.

19 Et erunt post hæc decidentes sine honore, & in contumelia inter mortuos in perpetuum: quoniam disrumpet illos inflatos sine voce, & commovebit illos a fundamentis, & usque ad supremum desolabuntur: & erunt gementes, & memoria illorum peribit.

25 Venient in cogitatione peccatorum suorum timidi, & traducent illos ex adverso iniquitates ipsorum.

CAPUT V.

Impii in judicio admiranites gloriam justorum quos hic contempserant, deflent suam miseriam, quodque tota eorum felicitas fuerit momentanea; justorum autem erit perpetua: porro Deus, tum per creaturas, tum per se, armatur ad puniendos impios.

1 TUnc stabunt justi in magna constantia adversus eos qui se angustiaverunt, & qui abstulerunt labores eorum.

2 Videntes turbabuntur timore horribili, & mirabuntur in insubitatione insperatæ salutis,

3 Dicentes intra se, pœnitentiam agentes, & præ angustia spiritus gementes: Hi sunt quos habuimus aliquando in derisum, & in similitudinem improperii.

Sup. 2. 4 † Nos insensati vitam illorum æstimabamus insaniam, & finem illorum sine honore:

5 Ecce quomodo computati sunt inter filios Dei, & inter sanctos sors illorum est.

6 Ergo erravimus a via veritatis, & justitiæ lumen non luxit nobis, & Sol intelligentiæ non est ortus nobis.

7 Lassati sumus in via iniquitatis & perditionis, & ambulavimus vias difficiles, viam autem Domini ignoravimus.

8 Quid nobis profuit superbia? aut divitiarum jactantia quid contulit nobis?

1. Par. 29. 15. Sap. 2. 9 † Transierunt omnia illa tamquam umbra, & tamquam nuntius percurrens,

Prov. 30. 19. 10 † Et tamquam navis, quæ pertransit fluctuantem aquam: cujus, cum præterierit, non est vestigium invenire, neque semitam carinæ illius in fluctibus:

11 Aut tamquam avis, quæ transvolat in aere, cujus nullum invenitur argumentum itineris, sed tantum sonitus alarum verberans levem ventum, & scindens per vim itineris aerem: commotis alis transvolavit, & post hoc nullum signum invenitur itineris illius:

12 Aut tamquam sagitta emissa in locum destinatum, divisus aer continuo in se reclusus est, ut ignoretur transitus illius:

13 Sic & nos nati continuo defivimus esse: & virtutis quidem nullum signum valuimus ostendere: in malignitate autem nostra consumpti sumus.

14 Talia dixerunt in inferno hi, qui peccaverunt:

Psal. 4. 10. Sap. 2. 28. 11. 7. 15 † Quoniam spes impii tamquam lanugo est, quæ a vento tollitur: & tamquam spuma gracilis, quæ a procella dispergitur: & tamquam fumus, qui a vento diffusus est: & tamquam memoria hospitis unius diei præteuntis.

16 Justi autem in perpetuum vivent, & apud Dominum est merces eorum, & cogitatio illorum apud Altissimum.

17 Ideo accipient regnum decoris, & diadema speciei de manu Domini: quoniam dextera tua teget eos, & brachio sancto suo defendet illos.

Psal. 40. Isa. 13. 18 † Accipiet armaturam zelus illius, & armabit creaturam ad ultionem inimicorum.

19 Induet pro thorace justitiam, & accipiet pro galea judicium certum.

20 Sumet scutum inexpugnabile æquitatem:

21 Acuet autem duram iram in lanceam, & pugnabit cum illo orbis terrarum contra insensatos.

22 Ibunt directe emissiones fulgurum, & tamquam a bene curvato arcu nubium, exterminabuntur, & ad certum locum insilient.

23 Et a petrola ira plenæ mittentur grandines, excandescet in illos aqua maris, & flumina conterrent duriter.

24 Contra illos stabit spiritus virtutis, & tamquam turbo venti dividet illos: & ad eremum perducet omnem terram iniquitas illorum, & malignitas evertet sedes potentium.

CAPUT VI.

Reges & judices ad sapientiam & justitiam sectandam exhortatur, ostendens quam grave maneat injustis rectoribus supplicium: item quam sit obvia sapientia quærentibus eam: quodque ejus acquisitio sit utilis, cujus capax non est invidus.

Eccle. 9. 18. 1 MElior est sapientia quam vires: & vir prudens quam fortis.

2 Audite ergo reges, & intelligite, discite judices finium terræ.

3 Præbete aures vos, qui continetis multitudines, & placetis vobis in turbis nationum:

† Rom. 13. 1. 4 † Quoniam data est a Domino potestas vobis, & virtus ab altissimo, qui interrogabit opera vestra, & cogitationes scrutabitur:

5 Quoniam cum essetis ministri regni illius, non recte judicastis nec custodistis legem justitiæ, neque secundum voluntatem Dei ambulastis.

6 Horrende & cito apparebit vobis: quoniam judicium durissimum his, qui præsunt, fiet.

7 Exiguo enim conceditur misericordia: potentes autem potenter tormenta patientur.

† Deut. 10. 17. 2. Par. 19. 7. Eccli. 35. 15. Act. 10. 34. Rom. 2. 11. Gal. 2. 6. Ephes. 6. 9. Col. 3. 25. 1. Petr. 1. 17. 8 † Non enim subtrahet personam cujusquam Deus, nec verebitur magnitudinem cujusquam: quoniam pusillum & magnum ipse fecit, & æqualiter cura est illi de omnibus.

9 Fortioribus autem fortior instat cruciatio.

10 Ad vos ergo reges sunt hi sermones mei, ut discatis sapientiam, & non excidatis.

11 Qui enim custodierint justa juste, justificabuntur, & qui didicerint ista, invenient quid respondeant.

12 Concupiscite ergo sermones meos, diligite illos, & habebitis disciplinam.

13 Clara est, & quæ nunquam marcescit sapientia, & facile videtur ab his qui diligunt eam, & invenitur ab his qui quærunt illam.

14 Præoccupat qui se concupiscunt, ut illis se prior ostendat.

15 Qui de luce vigilaverit ad illam, non laborabit: assidentem enim illam foribus suis inveniet.

16 Cogitare ergo de illa; sensus est consummatus: & qui vigilaverit propter illam, cito securus erit.

17 Quoniam dignos se ipsa circuit quærens, & in viis ostendit se illis hilariter, & in omni providentia occurrit illis.

18 Initium enim illius, verissima est disciplinæ concupiscentia.

19 Cura ergo disciplinæ, dilectio est: & dilectio, custodia legum illius est: custoditio autem legum, consummatio incorruptionis est.

20 Incorruptio autem facit esse proximum Deo

21 Con-

21 Concupiscentia itaque sapientiæ deducit ad regnum perpetuum.

22 Si ergo delectamini sedibus & sceptris, o reges populi, diligite sapientiam, ut in perpetuum regnetis.

23 Diligite lumen sapientiæ omnes qui præestis populis.

24 Quid est autem sapientia, & quemadmodum facta sit referam: & non abscondam a vobis sacramenta Dei, sed ab initio nativitatis investigabo, & ponam in lucem scientiam illius, & non præteribo veritatem:

25 Neque cum invidia tabescente iter habebo: quoniam talis homo non erit particeps sapientiæ.

26 Multitudo autem sapientium sanitas est orbis terrarum: & rex sapiens stabilimentum populi est.

27 Ergo accipite disciplinam per sermones meos, & proderit vobis.

CAPUT VII.

Cum unus sit omnibus introitus ad vitam, & similis exitus: pra omnibus eligenda est sapientia, adferens secum cuncta bona, habens secum spiritum intelligentiæ multiplicem: & qua hic mirum in modum extollit, quamque omnes antecessores sucrat assecutus.

1 Sum quidem & ego mortalis homo, similis omnibus, & ex genere terreni illius, qui prior factus est, & in ventre matris figuratus sum caro,

† *Job* 10. 10. 2 Decem mensium tempore † coagulatus sum in sanguine, ex semine hominis, & delectamento somni conveniente.

3 Et ego natus accepi communem aerem, & in similiter factam decidi terram, & primam vocem similem omnibus exilii plorans.

4 In involumentis nutritus sum, & curis magnis.

5 Nemo enim ex regibus aliud habuit nativitatis initium.

† *Job* 1. 21. 1. *Tim.* 6. 7. 6 † Unus ergo introitus est omnibus ad vitam, & similis exitus.

7 Propter hoc optavi, & datus est mihi sensus: & invocavi, & venit in me spiritus sapientiæ:

8 Et præposui illam regnis & sedibus, & divitias nihil esse duxi in comparatione illius.

† *Job* 28. 15. *Prov.* 8. 11. 9 † Nec comparavi illi lapidem pretiosum: quoniam omne aurum in comparatione illius, arena est exigua, & tamquam lutum æstimabitur argentum in conspectu illius.

10 Super salutem & speciem dilexi illam, & proposui pro luce habere illam: quoniam inextinguibile est lumen illius.

† 3 *Reg.* 3. 13. *Matth.* 6. 33. 11 † Venerunt autem mihi omnia bona pariter cum illa, & innumerabilis honestas per manus illius,

12 Et lætatus sum in omnibus: quoniam antecedebat me ista sapientia, & ignorabam quoniam horum omnium mater est.

13 Quam sine fictione didici, & sine invidia communico, & honestatem illius non abscondo.

14 Infinitus enim thesaurus est hominibus: quo qui usi sunt, participes facti sunt amicitiæ Dei, propter disciplinæ dona commendati.

15 Mihi autem dedit Deus dicere ex sententia, & præsumere digna horum quæ mihi dantur: quoniam ipse sapientiæ dux est, & sapientium emendator:

16 In manu enim illius & nos, & sermones nostri, & omnis sapientia, & operum scientia & disciplina.

17 Ipse enim dedit mihi horum, quæ sunt, scientiam veram: ut sciam dispositionem orbis terrarum, & virtutes elementorum,

18 Initium, & consummationem, & medietatem temporum, vicissitudinum permutationes, & commutationes temporum,

19 Anni cursus, & stellarum dispositiones,

20 Naturas animalium, & iras bestiarum, vim ventorum, & cogitationes hominum, differentias virgultorum, & virtutes radicum,

21 Et quæcumque sunt absconsa & improvisa, didici: omnium enim artifex docuit me sapientia.

22 Est enim in illa spiritus intelligentiæ, sanctus, unicus, multiplex, subtilis, disertus, mobilis, incoinquinatus, certus, suavis, amans bonum, acutus, quem nihil vetat, benefaciens,

23 Humanus, benignus, stabilis, certus, securus, omnem habens virtutem, omnia prospiciens, & qui capiat omnes spiritus: intelligibilis, mundus, subtilis.

24 Omnibus enim mobilibus mobilior est sapientia: attingit autem ubique propter suam munditiam.

25 Vapor est enim virtutis Dei, & emanatio quædam est claritatis omnipotentis Dei sincera: & ideo nihil inquinatum in eam incurrit.

† *Hebr.* 1. 3. 26 † Candor est enim lucis æternæ, & speculum sine macula Dei majestatis, & imago bonitatis illius.

27 Et cum sit una, omnia potest: & in se permanens omnia innovat, & per nationes in animas sanctas se transfert, amicos Dei & propheras constituit.

28 Neminem enim diligit Deus, nisi eum, qui cum sapientia inhabitat.

29 Est enim hæc speciosior sole, & super omnem dispositionem stellarum, luci comparata invenitur prior.

30 Illi enim succedit nox, sapientiam autem non vincit malitia.

CAPUT VIII.

Cum sapientiam comitentur omnia desiderabilia: summe amplexanda est, & a Deo petenda, a quo solo datur continentia.

1 Attingit ergo a fine usque ad finem fortiter, & disponit omnia suaviter.

2 Hanc amavi, & exquisivi a juventute mea, & quæsivi sponsam mihi eam assumere, & amator factus sum formæ illius.

3 Generositatem illius glorificat contubernium habens Dei: sed & omnium Dominus dilexit illam.

4 Doctrix enim est disciplinæ Dei, & electrix operum illius.

5 Et si divitiæ appetuntur in vita, quid sapientia locupletius, quæ operatur omnia?

6 Si autem sensus operatur: quis horum, quæ sunt, magis quam illa est artifex?

7 Et si justitiam quis diligit: labores hujus magnas habent virtutes: sobrietatem enim, & prudentiam docet, & justitiam, & virtutem, quibus utilius nihil est in vita hominibus.

8 Et si multitudinem scientiæ desiderat quis, scit præterita, & de futuris æstimat: scit ver-

sutias sermonum, & dissolutiones argumentorum, signa & monstra scit antequam fiant, & eventus temporum & sæculorum.

9 Proposui ergo hanc adducere mihi ad convivendum, sciens quoniam mecum communicabit de bonis, & erit allocutio cogitationis & tædii mei.

10 Habebo propter hanc claritatem ad turbas, & honorem apud seniores juvenis:

11 Et acutus inveniar in judicio, & in conspectu potentium admirabilis ero, & facies principum mirabuntur me:

12 Tacentem me sustinebunt, & loquentem me respicient, & sermocinante me plura, manus ori suo imponent.

13 Præterea habebo per hanc, immortalitatem: & memoriam æternam his, qui post me futuri sunt, relinquam.

14 Disponam populos: & nationes mihi erunt subditæ.

15 Timebunt me audientes reges horrendi: in multitudine videbor bonus, & in bello fortis.

16 Intrans in domum meam, conquiescam cum illa: non enim habet amaritudinem conversatio illius, nec tædium convictus illius, sed lætitiam & gaudium.

17 Hæc cogitans apud me, & commemorans in corde meo: quoniam immortalitas est in cognatione sapientiæ,

18 Et in amicitia illius delectatio bona, & in operibus manuum illius honestas sine defectione, & in certamine loquelæ illius sapientia, & præclaritas in communicatione sermonum ipsius: circuibam quærens, ut mihi illam assumerem.

19 Puer autem eram ingeniosus, & sortitus sum animam bonam.

20 Et cum essem magis bonus, veni ad corpus incoinquinatum.

21 Et ut scivi quoniam aliter non possem esse continens, nisi Deus det, & hoc ipsum erat sapientiæ, scire cujus esset hoc donum: adii Dominum, & deprecatus sum illum, & dixi ex totis præcordiis meis.

CAPUT IX.

Oratio sapientis cum agnitione propriæ imbecillitatis, ad impetrandam a Domino sapientiam: quæ cum omnibus necessaria sit, præsertim tamen rectoribus populorum; incerta est enim humana sapientia.

1 DEus patrum meorum, & Domine misericordiæ, qui fecisti omnia verbo tuo. 1. Reg. 3. 9.

2 Et sapientia tua constituisti hominem, ut dominaretur creaturæ, quæ a te facta est.

3 Ut disponat orbem terrarum in æquitate & justitia, & in directione cordis judicium judicet.

4 Da mihi sedium tuarum assistricem sapientiam, & noli me reprobare a pueris tuis.

5 † Quoniam servus tuus sum ego, & filius ancillæ tuæ, homo infirmus, & exigui temporis, & minor ad intellectum judicii & legum. † Psal. 15. 16

6 Nam & si quis erit consummatus inter filios hominum, si ab illo abfuerit sapientia tua, in nihilum computabitur.

7 † Tu elegisti me regem populo tuo, & judicem filiorum tuorum, & filiarum: 1. Par. 8. 4. 5. 2. Par. 1. 9.

8 Et dixisti me ædificare templum in monte sancto tuo, & in civitate habitationis tuæ altare, similitudinem tabernaculi sancti tui, quod præparasti ab initio:

9 † Et tecum sapientia tua quæ novit opera tua, quæ & affuit tunc cum orbem terrarum faceres, & sciebat quid esset placitum oculis tuis, & quid directum in præceptis tuis. † Prov. 8. 22. 27. Joann. 1. 1.

10 Mitte illam de cœlis sanctis tuis, & a sede magnitudinis tuæ, ut mecum sit & mecum laboret, ut sciam quid acceptum sit apud te.

11 Scit enim illa omnia, & intelligit, & deducet me in operibus meis sobrie, & custodiet me in sua potentia.

12 Et erunt accepta opera mea, & disponam populum tuum juste, & ero dignus sedium patris mei.

13 † Quis enim hominum poterit scire consilium Dei? aut quis poterit cogitare quid velit Deus. † Isa. 40. 13. Rom. 11. 34. 1. Cor. 2. 16.

14 Cogitationes enim mortalium timidæ, & incertæ providentiæ nostræ.

15 Corpus enim, quod corrumpitur, aggravat animam, & terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem.

16 Et difficile æstimamus quæ in terra sunt: & quæ in prospectu sunt, invenimus cum labore. Quæ autem in cœlis sunt quis investigabit?

17 Sensum autem tuum quis sciet, nisi tu dederis sapientiam, & miseris spiritum sanctum tuum de altissimis:

18 Et sic correctæ sint semitæ eorum qui sunt in terris, & quæ tibi placent didicerint homines?

19 Nam per sapientiam sanati sunt quicumque placuerunt tibi Domine a principio.

CAPUT X.

Commendatur sapientia quod servaverit & a malis liberaverit Adam, Noe, Abraham, Lot, Jacob, Joseph, Moysen, per quem filios Israel de Ægypto duxit per mare rubrum, demersis in eo Ægyptiis.

1 HÆc illum, qui primus formatus est a Deo pater orbis terrarum, cum solus esset creatus custodivit. Gen. 1. 27.

2 † Et eduxit illum a delicto suo, & dedit illi virtutem continendi omnia. † Gen. 2. 7.

3 † Ab hac ut recessit injustus in ira sua, per iram homicidii fraterni deperiit. † Gen. 4. 8.

4 † Propter quem, cum aqua deleret terram, sanavit iterum sapientia, per contemptibile lignum justum gubernans. † Gen. 7. 21.

5 † Hæc & in consensu nequitiæ cum se nationes contulissent, scivit justum, & conservavit sine querela Deo, & in filii misericordia fortem custodivit. † Gen. 11. 2.

6 † Hæc justum a pereuntibus impiis liberavit fugientem, descendente igne in pentapolim, † Gen. 19. 17. 22.

7 Quibus in testimonium nequitiæ fumigabunda constat deserta terra, & incerto tempore fructus habentes arbores, & incredibilis animæ memoriale stans figmentum salis.

8 Sapientiam enim prætereuntes, non tantum in hoc lapsi sunt ut ignorarent bona, sed & insipientiæ suæ reliquerunt hominibus memoriam, ut in his, quæ peccaverunt, nec latere potuissent.

9 Sapientia autem hos, qui se observant a doloribus liberavit.

10 † Hæc profugum iræ fratris justum deduxit per vias rectas, & ostendit illi regnum Dei, & dedit illi scientiam sanctorum: honestavit illum in laboribus, & complevit labores illius. † Gen. 28. 5. 10.

11 In fraude circumvenientium illum affuit illi, & honestum fecit illum.

12 Custodivit illum ab inimicis, & a seductoribus tutavit illum, & certamen forte dedit illi ut vinceret, & sciret quoniam omnium potentior est sapientia.

† Gen. 37. 26.

13 † Hæc venditum justum non dereliquit, sed a peccatoribus liberavit eum; descenditque cum illo in foveam,

† Gen. 39. 20. Infra 10. 9.

14 † Et in vinculis non derelinqit illum donec afferret illi sceptrum regni, & potentiam adversus eos, qui eum deprimebant: & mendaces ostendit, qui maculaverunt illum, & dedit illi claritatem æternam.

† Exod. 1. 11.

15 † Hæc populum justum, & semen sine querela, liberavit a nationibus, quæ illum deprimebant.

16 Intravit in animam servi Dei, & stetit contra reges horrendos in portentis & signis.

17 Et reddidit justis mercedem laborum suorum, & deduxit illos in via mirabili: & fuit illis in velamento diei, & in luce stellarum per noctem.

† Exod. 14. 22. Psalm. 77. 13.

18 † Transtulit illos per mare rubrum, & transvexit illos per aquam nimiam.

† Exod. 12. 35. † Exod. 15. 1.

19 Inimicos autem illorum demersit in mare, & ab altitudine inferorum eduxit illos. † Ideo justi tulerunt spolia impiorum,

20 † Et decantaverunt Domine nomen sanctum tuum, & victricem manum tuam laudaverunt pariter:

21 Quoniam sapientia aperuit os mutorum, & linguas infantium fecit disertas.

CAPUT XI.

Sapientia filios Israel per desertum deduxit, devictis inimicis, datisque e petra aquis: punitis autem multiplici flagello idolatris ejusdem filiis: cum tamen Deus, omnium quærens salutem, longanimiter toleret peccatores, ut resipiscant, quos universos solo suo nutu continuo perdere posset.

1 DIrexit opera eorum in manibus prophetæ sancti.

Exod. 16. 1.

2 Iter fecerunt per deserta, quæ non habitabantur: & in locis desertis fixerunt casas.

3 † Steterunt contra hostes, & de inimicis se vindicaverunt.

† Exod. 17. 13.

4 † Sitierunt, & invocaverunt te, & data est illis aqua de petra altissima, & requies sitis de lapide duro.

† Num. 20. 11.

5 Per quæ enim pœnas passi sunt inimici illorum a defectione potus sui, & in eis, cum abundarent filii Israel, lætati sunt;

6 Per hæc, cum illis deessent, bene cum illis actum est.

7 Nam pro fonte quidem sempiterni fluminis, humanum sanguinem dedisti injustis,

8 Qui cum minuerentur in traductione infantium occisorum, dedisti illis abundantem aquam insperate.

9 Ostendens per sitim, quæ tunc fuit, quemadmodum tuos exaltares, & adversarios illorum necares.

10 Cum enim tentati sunt, & quidem cum misericordia disciplinam accipientes, scierunt quemadmodum cum ira judicati impii tormenta paterentur.

11 Hos quidem tamquam pater monens probasti: illos autem tamquam durus rex interrogans condemnasti.

12 Absentes enim & præsentes similiter torquebantur.

13 Duplex enim illos acceperat tædium, & gemitus cum memoria præteritorum.

14 Cum enim audirent per sua tormenta bene secum agi, commemorati sunt Dominum, admirantes in finem exitus.

15 Quem enim in expositione prava projecerant derisorem, in finem eventus mirati sunt, non similiter justis sitientes,

17 Pro cogitationibus autem insensatis iniquitatis illorum, † quod quidam errantes colebant mutos serpentes, & bestias supervacuas, immisisti illis multitudinem mutorum animalium in vindictam:

† Infra 12. 24.

17 Ut scirent, quia per quæ peccat quis, per hæc & torquetur.

18 Non enim impossibilis erat omnipotens manus tua, quæ creavit orbem terrarum ex materia invisa, † immittere illis multitudinem ursorum, aut audaces leones,

† Lev. 26. 22. Infra 16. 1. Jerem. 5. 17.

19 Aut novi generis ita plenas ignotas bestias, aut vaporem ignium spirantes, aut fumi odorem proferentes, aut horrendas ab oculis scintillas emittentes.

20 Quarum non solum læsura poterat illos exterminare, sed & aspectus per timorem occidere.

21 Sed & sine his uno spiritu poterant occidi persecutionem passi ab ipsis factis tuis: & dispersi per spiritum virtutis tuæ, sed omnia in mensura, & numero, & pondere disposuisti.

22 Multum enim valere, tibi soli supererat semper: & virtuti brachii tui quis resistet?

23 Quoniam tamquam momentum stateræ, sic est ante te orbis terrarum, & tamquam gutta roris antelucani, quæ descendit in terram.

24 Sed misereris omnium, quia omnia potes, & dissimulas peccata hominum propter pœnitentiam.

25 Diligis enim omnia quæ sunt & nihil odisti eorum quæ fecisti, nec enim odiens aliquid constituisti, aut fecisti.

26 Quomodo autem posset aliquid permanere nisi tu voluisses? aut quod a te vocatum non esset, conservaretur?

27 Parcis autem omnibus: quoniam tua sunt Domine, qui amas animas.

CAPUT XII.

Ostendit quanta clementia & longanimitate Deus corripuerit peccatores terræ sanctæ incolas, non subito eos delens, cum non illos tantum, sed & omnes nationes, nulli illata injuria, tamquam solus omnium Dominus perdere posset, hac videlicet erga inimicos clementia, electos suos de se simulque bonitate bene sperare faciens, eosque a peccatis revocans.

1 O Quam bonus & suavis est Domine spiritus tuus in omnibus!

2 Ideoque eos, qui exercent, partibus corripis: & de quibus peccant, admones & alloquetis: ut relicta malitia, credant in te Domine.

3 † Illos enim antiquos inhabitatores terræ sanctæ tuæ, quos exhorruisti,

† Deut. 9. 20. & 11. 29. & 18. 12.

4 Quoniam exhibilia opera tibi faciebant per medicamina, & sacrificia injusta.

5 Et filiorum suorum necatores sine miseri-

cor-

Digitized by Google

condia, & conſectores viſcerum hominum, & devoratores ſanguinis a medio ſacramento tuo,
6 Et auctores parentes animarum inauxiliatarum, perdere voluiſti per manus parentum noſtrorum,
7 Ut dignam perciperent peregrinationem puerorum Dei, quæ tibi omnium charior eſt terra.
8 Sed & his tamquam hominibus pepercisti, & miſiſti antecessores exercitus tui vespas, ut illos paulatim exterminarent.
9 Non quia impotens eras in bello ſubjicere impios juſtis, aut beſtiis ſævis, aut verbo duro ſimul exterminare:
† *Exod. 23. 30. Deut. 7 22.* 10 † Sed partibus judicans dabas locum pœnitentiæ, non ignorans, quoniam nequam eſt natio eorum, & naturalis malitia ipſorum, & quoniam non poterat mutari cogitatio illorum in perpetuum.
11 Semen enim erat maledictum ab initio: nec timens aliquem, veniam dabas peccatis illorum.
12 Quis enim dicet tibi: Quid feciſti? aut quis ſtabit contra judicium tuum? aut quis in conſpectu tuo veniet vindex iniquorum hominum? aut quis tibi imputabit, ſi perierint nationes, quas tu feciſti?
† *1. Pet. 5. 7.* 13 Nec erim eſt alius Deus quam tu, † cui cura eſt de omnibus, ut oſtendas quoniam non injuſte judicas judicium.
14 Neque rex neque tyrannus in conſpectu tuo inquirent de his quos perdidiſti.
15 Cum ergo ſis juſtus, juſte omnia diſponis: ipſum quoque qui non debet puniri, condemnare, extraneum æſtimas a tua virtute.
16 Virtus enim tua juſtitiæ initium eſt: & eo hoc quod omnium Dominus es, omnibus te parcere facis.
17 Virtutem enim oſtendis tu, qui non crederis eſſe in virtute conſummatus, & notum, qui te neſciunt, audaciam traducis.
18 Tu autem dominator virtutis, cum tranquilitate judicas, & cum magna reverentia diſponis nos: ſubeſt enim tibi, cum volueris, poſſe.
19 Docuiſti autem populum tuum per talia opera, quoniam oportet juſtum eſſe & humanum, & bonæ ſpei feciſti filios tuos, quoniam judicans das locum in peccatis pœnitentiæ.
20 Si enim inimicos ſervorum tuorum, & debitos morti, cum tanta cruciaſti attentione, dans tempus & locum, per quæ poſſent mutari a malitia:
21 Cum quanta diligentia judicaſti filios, tuos, quorum parentibus juramenta & conventiones dediſti bonarum promiſſionum?
22 Cum ergo das nobis diſciplinam, inimicos noſtros multipliciter flagellas, ut bonitatem tuam cogitemus judicantes, & cum de nobis judicatur, ſperemus miſericordiam tuam.
23 Unde & illis, qui in vita ſua inconſtate & injuſte vixerunt, per hæc, quæ coluerunt, dediſti ſumma tormenta.
Supra 1. 16. 24. 3. 24 † Etenim in erroris via diutius erraverunt: deos æſtimantes hæc, quæ in animalibus ſunt ſupervacua, infantium inſenſatorum more viventes.
25 Propter hoc tamquam pueris inſenſatis judicium in deriſum dediſti.
26 Qui autem ludibriis & increpationibus non ſunt correcti, dignum Dei judicium experti ſunt.
27 In quibus enim patientes indignabantur, per hæc quos putabant deos, in ipſis cum exterminarentur videntes, illum, quem olim negabant ſe noſſe, verum Deum agnoverunt: propter quod & finis condemnationis eorum venit ſuper illos.

CAPUT XIII.

Vani quidem ſunt qui ex creaturis Deum non agnoſcentes, ipſas potius creaturas pro diis colunt: at illi longe ſultiores qui opus artificis Deum dicunt, ab inſenſato idolo futura interrogantes.

1 VAni autem ſunt omnes homines, in quibus non ſubeſt ſcientia Dei: & de his quæ videntur bona, non potuerunt intelligere eum qui eſt, neque operibus attendentes agnoverunt quis eſſet artifex:
Rom. 1. 18.
2 † Sed aut ignem, aut ſpiritum, aut citatum aerem, aut gyrum ſtellarum, aut nimiam aquam, aut ſolem & lunam, rectores orbis terrarum deos putaverunt.
† *Deut. 4. 19. & 17. 3.*
3 Quorum ſi ſpecie delectati, deos putaverunt: ſciant quanto his dominator eorum ſpecioſior eſt: ſpeciei enim generator hæc omnia conſtituit.
4 Aut ſi virtutem & opera eorum miratiſunt, intelligant ab illis, quoniam qui hæc fecit, fortior eſt illis:
5 A magnitudine enim ſpeciei & creaturæ, cognoſcibiliter poterit creator horum videri.
6 Sed tamen adhuc in his minor eſt querela. Et hi enim fortaſſe errant, Deum quærentes, & volentes invenire.
7 † Etenim cum in operibus illius conver-
† *Rom. 1. 21.* ſentur, inquirunt: & perſuaſum habent quoniam bona ſunt quæ videntur.
8 Iterum autem nec his debet ignoſci.
9 Si enim tantum potuerunt ſcire, ut poſſent æſtimare ſæculum: quomodo hujus Dominum non facilius invenerunt?
10 Infelices autem ſunt, & inter mortuos ſpes illorum eſt, qui appellaverunt deos opera manuum hominum, aurum & argentum, artis inventionem, & ſimilitudines animalium, aut lapidem inutilem opus manus antiquæ.
11 † Aut ſi quis artifex faber de ſilva li-
† *Iſa. 44. 12. Jerem. 10. 3.* gnum rectum ſecuerit, & hujus docte eradat omnem corticem, & arte ſua uſus, diligenter fabricet vas utile in converſationem vitæ,
12 Reliquis autem ejus operis, ad præparationem eſcæ abutatur:
13 Et reliquum horum, quod ad nullos uſus facit, lignum curvum, & vorticibus plenum, ſculpat diligenter per vacuitatem ſuam, & per ſcientiam ſuæ artis figuret illud, & aſſimilet illud imagini hominis,
14 Aut alicui ex animalibus illud comparet, perliniens rubrica, & rubicundum faciens ſuco colorem illius, & omnem maculam, quæ in illo eſt, perliniens:
15 Et faciat ei dignam habitationem, & in pariete ponens illud, & confirmatus ferro,
16 Ne forte cadat, proſpiciens illi, ſciens quoniam non poteſt adjuvare ſe: imago enim eſt, & opus eſt illi adjutorium.
17 Et de ſubſtantia ſua, & de filiis ſuis, & de nuptiis votum faciens inquirit. Non erubeſcit loqui cum illo, qui ſine anima eſt:
18 Et pro ſanitate quidem infirmum depre-

catur,

catur, & pro vita rogat mortuum, & in adjutorium inutilem invocat.

19 Et pro itinere petit ab eo quod ambulare non poteſt, & de acquirendo, & de operando, & de omnium rerum eventu petit ab eo, qui in omnibus eſt inutilis.

CAPUT XIV.

Utilis inventio navis qua etiam tempore diluvii ſemen humanum ſervatum eſt: idolum autem maledictum eſt cum ſuo fabricatore. & quod fuerit idolorum idololatriæque exordium ac progreſſus, item quæ mala ex idololatria proveniant.

1 ITerum alius navigare cogitans, & per feros fluctus iter facere incipiens, ligno portante ſe, fragilius lignum invocat.

2 Illud enim cupiditas acquirendi excogitavit, & artifex ſapientia fabricavit ſua.

3 Tua autem, Pater, providentia gubernat: † quoniam dediſti & in mari viam, & inter fluctus ſemitam firmiſſimam,

4 Oſtendens quoniam potens es ex omnibus ſalvare, etiam ſi ſine arte aliquis adeat mare.

5 Sed ut non eſſent vacua ſapientiæ tuæ opera: propter hoc etiam & exiguo ligno credunt homines animas ſuas & tranſeuntes mare per ratem liberati ſunt:

6 † Sed & ab initio cum perierint ſuperbi gigantes, ſpes orbis terrarum ad ratem confugiens, remiſit ſæculo ſemen nativitatis, quæ manu tua erat gubernata.

7 Benedictum eſt enim lignum, per quod fit juſtitia.

8 † Per manus autem quod fit idolum, maledictum eſt & ipſum, & qui fecit illud: quia ille quidem operatus eſt: illud autem cum eſſet fragile, deus cognominatus eſt.

9 Similiter autem odio ſunt Deo, impius & impietas ejus.

10 Etenim quod factum eſt, cum illo, qui fecit tormenta patietur.

11 Propter hoc & in idolis nationum non erit reſpectus: quoniam creaturæ Dei in odium factæ ſunt, & in tentationem animabus hominum, & in muſcipulam pedibus inſipientium.

12 Initium enim fornicationis eſt exquiſitio idolorum: & adinventio illorum corruptio vitæ eſt.

13 Neque enim erant ab initio, neque erunt in perpetuum.

14 Supervacuitas enim hominum advenit in orbem terrarum: & ideo brevis illorum finis eſt inventus.

15 Acerbo enim luctu dolens pater, cito ſibi rapti filii fecit imaginem, & illum, qui tunc quaſi homo mortuus fuerat, nunc tanquam deum colere cœpit, & conſtituit inter ſervos ſuos ſacra & ſacrificia.

16 Deinde interveniente tempore, convaleſcente iniqua conſuetudine, hic error tanquam lex cuſtoditus eſt, & tyrannorum imperio colebantur figmenta,

17 Et hos quos in palam homines honorare non poterant, propter hoc quod longe eſſent, e longinquo figura eorum allata, evidentem imaginem regis, quem honorare volebant, fecerunt, ut illum, qui aberat, tanquam præſentem colerent ſua ſollicitudine.

18 Provexit autem ad horum culturam, & hos qui ignorabant, artificis eximia diligentia.

19 Ille enim volens placere illi, qui ſe aſſumpſit, elaboravit arte ſua, ut ſimilitudinem in melius figuraret.

20 Multitudo autem hominum abducta per ſpeciem operis, eum, qui ante tempus tanquam homo honoratus fuerat, nunc deum æſtimaverunt.

21 Et hæc fuit vitæ humanæ deceptio: quoniam aut affectui, aut regibus deſervientes homines, incommunicabile nomen lapidibus & lignis impoſuerunt.

22 Et non ſuffecerat erraſſe eos circa Dei ſcientiam, ſed & in magno viventes inſcientiæ bello, tot & tam magna mala pacem appellant.

23 † Aut enim filios ſuos ſacrificantes: aut obſcura ſacrificia facientes, aut inſaniæ plenas vigilias habentes,

24 Neque vitam, neque nuptias mundas jam cuſtodiunt, ſed alius alium per invidiam occidit, aut adulteraus contriſtat:

25 Et omnia commiſta ſunt, ſanguis, homicidium, furtum & fictio, corruptio & infidelitas, turbatio & perjurium, tumultus bonorum,

26 Dei immemoratio, animarum inquinatio, nativitatis immutatio, nuptiarum inconſtantia, inordinatio mœchiæ & impudicitiæ.

27 Infandorum enim idolorum cultura, omnis mali cauſa eſt, & initium & finis.

28 Aut enim dum lætantur, inſaniunt: aut certe vaticinantur falſa, aut vivunt injuſte aut peierant cito.

29 Dum enim confidunt in idolis, quæ ſine anima ſunt, male juvantes noceri ſe non ſperant.

30 Utraque ergo illis evenient digne, quoniam male ſenſerunt de Deo, attendentes idolis, & juraverunt injuſte, in dolo contemnentes juſtitiam.

31 Non enim juratorum virtus, ſed peccantium pœna perambulat ſemper juſtorum prævaricationem.

CAPUT XV.

Vox fidelium ſuavitatem & miſericordiam Dei commendantium, cujus gratia ab idololatria ſunt ſervati: mire quoque ſubſannat idolorum artifices ac cultores.

1 TU autem Deus noſter, ſuavis & verax, patiens, & in miſericordia diſponens omnia.

5 Etenim ſi peccaverimus, tui ſumus, ſcientes magnitudinem tuam: & ſi non peccaverimus, ſcimus quoniam apud te ſumus computati.

3 Noſſe enim te, conſummata juſtitia eſt: & ſcire juſtitiam, & virtutem tuam, radix eſt immortalitatis.

4 Non enim in errorem induxit nos hominum malæ artis excogitatio, nec umbra picturæ labor ſine fructu, effigies ſculpta per varios colores,

5 Cujus aſpectus inſenſato dat concupiſcentiam, & diligit mortuæ imaginis effigiem ſine anima.

9 Malorum amatores, digni ſunt qui ſpem habeant in talibus, & qui faciunt illos, & qui diligunt, & qui colunt.

7 † Sed & figulus mollem terram premens, laboriose fingit ad uſus noſtros unumquodque vas,

† *Exod.* 14. 22.

† *Gen.* 6. 4. *et* 7. 7.

† *Pſal.* 113. *Baruch* 6. 3.

† *Deut.* 18. 10. *Jerem.* 7. 6.

† *Rom* 9. 21.

vas, & de eodem luto fingit quæ munda sunt in usum vasa, & similiter quæ his sunt contraria: horum autem vasorum quis sit usus, judex est figulus.

8 Et cum labore vano deum fingit de eodem luto, ille qui paullo ante de terra factus fuerat, & post pusillum reducit se unde acceptus est, repetitus animæ debitum quam habebat.

9 Sed cura est illi, non quia laboraturus est, nec quoniam brevis illi vita est, sed concertatur aurificibus & argentariis: sed & æraríos imitatur, & gloriam præbet, quoniam res supervacuas fingit.

10 Cinis est enim cor ejus, & terra supervacua spes illius, & luto vilior vita ejus.

11 Quoniam ignoravit qui se finxit, & qui inspiravit illi animam quæ operatur, & qui insufflavit ei spiritum vitalem.

12 Sed & æstimaverunt lusum esse vitam nostram, & conversationem vitæ compotiam ad lucrum, & oportere undecumque etiam ex malo acquirere.

13 Hic enim scit se super omnes delinquere, qui ex terræ materia fragilia vasa, & sculptilia fingit.

14 Omnes enim insipientes, & infelices supra modum animæ superbi, sunt inimici populi tui, & imperantes illi:

15 Quoniam omnia idola nationum deos æstimaverunt, † quibus neque oculorum usus est ad videndum, neque nares ad percipiendum spiritum, neque aures ad audiendum, neque digiti manuum ad tractandum, sed & pedes eorum pigri ad ambulandum. † *Psal.* 113. 5. & 134. 16.

16 Homo enim fecit illos: & qui spiritum mutuatus est, is finxit illos. Nemo enim tibi similem homo poterit deum fingere.

17 Cum enim sit mortalis, mortuum fingit manibus iniquis. Melior enim est ipse his quos colit, quia ipse quidem vixit, cum esset mortalis, illi autem numquam.

18 Sed & animalia miserrima colunt: insensata enim comparata his, illis sunt deteriora.

19 Sed nec aspectu aliquis ex his animalibus bona potest conspicere. Effugerunt autem Dei laudem, & benedictionem ejus.

CAPUT XVI.

Ægyptiis ob idololatriam digna passis, Hebræi escam a Deo acceperunt: castigati tamen aliquantum morsu serpentum, erecto sperpente æneo sanati sunt a Deo: impii vero morte consumpti per locustas, muscas, ignemque grandini mistum: cum illi accepto manna, satiati sint & confortati.

1 PROpter hæc, & per his similia passi sunt digne tormenta, & per multitudinem bestiarum exterminati sunt.

2 Pro quibus tormentis bene dispositi populum tuum, † quibus dedisti concupiscentiam delectamenti sui, novum saporem, escam parans eis ortygometram: † *Num.* 11. 31.

3 Ut illi quidem concupiscentes escam propter ea, quæ illis offensa & missa sunt, etiam a necessaria concupiscentia averterentur. Hi autem in brevi inopes facti, novam gustaverunt escam.

4 Oportebat enim illis sine excusatione quidem supervenire interitum exercentibus tyrannidem: his autem tantum ostendere quemadmodum inimici eorum exterminabantur.

5 † Etenim cum illis supervenit sæva bestiarum ira, morsibus perversorum colubrorum exterminabantur. † *Num.* 21. 6.

6 Sed non in perpetuum ira tua permansit, sed ad correptionem in brevi turbati sunt, signum habentes salutis ad commemorationem mandati legis tuæ.

7 Qui enim conversus est, non per hoc, quod videbat, sanabatur, sed per te omnium salvatorem:

8 In hoc autem ostendisti inimicis nostris, quia tu es, qui liberas ab omni malo.

9 † Illos enim locustarum & muscarum occiderunt morsus, & non est inventa sanitas animæ illorum: quia digni erant ab hujusmodi exterminari. † *Exod.* 10. 4. 8. 14. *Apoc.* 9. 7.

10 Filios autem tuos, nec draconum venenatorum vicerunt dentes: misericordia enim tua adveniens sanabat illos.

11 In memoria enim sermonum tuorum examinabantur, & velociter salvabantur, ne in altam incidentes oblivionem, non possent tuo uti adjutorio.

12 Etenim neque herba, neque malagma sanavit eos, sed tuus, Domine, sermo, qui sanat omnia.

13 † Tu es enim, Domine, qui vitæ & mortis habes potestatem, & deducis ad portas mortis, & reducis. † *Deut.* 32. 39. 1. *Reg.* 2. 6. *Tob.* 13. 2.

14 Homo autem occidit quidem per malitiam, & cum exierit spiritus, non revertetur, nec revocabit animam quæ recepta est:

15 Sed tuam manum effugere impossibile est.

16 † Negantes enim te nosse impii, per fortitudinem brachii tui flagellati sunt: novis aquis, & grandinibus, & pluviis persecutionem passi, & per ignem consumpti. † *Exod.* 9. 23.

17 Quod enim mirabile erat, in aqua, quæ omnia extinguit, plus ignis valebat: vindex est enim orbis justorum.

18 Quodam enim tempore mansuetabatur ignis, ne comburerentur quæ ad impios missa erant animalia: sed ut ipsi videntes scirent, quoniam Dei judicio patiuntur persecutionem.

19 Et quodam tempore in aqua supra virtutem ignis exardescebat undique, ut iniquæ terræ nationem exterminaret.

20 † Pro quibus angelorum esca nutrivisti populum tuum, & paratum panem de cœlo præstitisti illis sine labore, omne delectamentum in se habentem, & omnis saporis suavitatem. † *Exod.* 16. 14. *Num.* 11. 7. *Psalm.* 77. 25. *Joan.* 6. 31.

21 Substantia enim tua dulcedinem tuam, quam in filios habes, ostendebat: & deserviens uniuscujusque voluntati, ad quod quisque volebat, convertebatur.

22 † Nix autem & glacies sustinebant vim ignis, & non tabescebant: ut scirent quoniam fructus inimicorum exterminabat ignis ardens in grandine & pluvia coruscans. † *Exod.* 9. 24.

23 Hic autem iterum ut nutrirentur justi, etiam suæ virtutis oblitus est.

24 Creatura enim tibi Factori deserviens, exardescit in tormentum adversus injustos: & lenior fit ad benefaciendum pro his, qui in te confidunt.

25 Propter hoc & tunc in omnia transfigurata, omnium nutrici gratiæ tuæ deserviebat, ad voluntatem eorum, qui a te desiderabant:

26 Ut

26 Ut scirent filii tui, quos dilexisti Domine, † quoniam non nativitatis fructus pascunt homines, sed sermo tuus hos, qui in te crediderint, conservat.

†Deut. 8. 3. Matth. 4. 4.

27 Quod enim ab igne non poterat exterminari, statim ab exiguo radio solis calefactum tabescebat:

28 Ut notum omnibus esset, quoniam oportet prævenire solem ad benedictionem tuam, & ad ortum lucis te adorare.

29 Ingrati enim spes tamquam hibernalis glacies tabescet, & disperiet tamquam aqua supervacua.

CAPUT XVII.

Ægypti triduanas passi sunt invincibiles tenebras, cum incredibili timore & horrore: reliqua orbis parte illustrata lumine.

1 MAgna sunt enim judicia tua Domine, & inenarrabilia verba tua: propter hoc indisciplinatæ animæ erraverunt.

†Exod. 10. 23.

2 † Dum enim persuasum habent iniqui posse dominari nationi sanctæ: vinculis tenebrarum & longæ noctis compediti, inclusi sub tectis, fugitivi perpetuæ providentiæ jacuerunt.

3 Et dum putant se latere in obscuris peccatis, tenebroso oblivionis velamento dispersi sunt, paventes horrende, & cum admiratione nimia perturbati.

4 Neque enim quæ continebat illos spelunca, sive timore custodiebat: quoniam sonitus descendens perturbabat illos, & personæ tristes illis apparentes pavorem illis præstabant.

5 Et ignis quidem nulla vis poterat illis lumen præbere, nec fulgorum limpidæ flammæ illuminare poterant illam noctem horrendam.

6 Apparebat autem illis subitaneus ignis, timore plenus: & timore porculsi illius, quæ non videbatur, faciei, æstimabant deteriora esse quæ videbantur:

7 Et † magicæ artis appositi erant derisus, & sapientiæ gloriæ correptio cum contumelia.

†Exod. 7. 22. & 8. 7.

8 Illi enim qui promittebant timores & perturbationes expellere se ab anima languente, ni cum derisu pleni timore languebant.

9 Nam etsi nihil illos ex monstris perturbabat: transitu animalium & serpentium sibilatione commoti, tremebundi periebant, & aerem, quem nulla ratione quis effugere posset, negantes se videre.

10 Cum sit enim timida nequitia, dat testimonium condemnationis, semper enim præsumit sæva, perturbata conscientia.

11 Nihil enim est timor nisi proditio cogitationis auxiliorum.

12 Et dum ab intus minor est expectatio, majorem computat inscientiam ejus causæ, de qua tormentum præstat.

13 Illi autem qui impotentem vere noctem, & ab infirmis, & ab altissimis inferis supervenientem, eumdem somnum dormientes,

14 Aliquando monstrorum exagitabantur timore, aliquando animæ deficiebant traductione: subitaneus enim illis & insperatus timor supervenerat.

15 Deinde si quisquam ex illis decidisset, custodiebatur in carcere sine ferro reclusus.

16 Si enim rusticus quis erat, aut pastor, aut arri laborum operarius præoccupatus esset, ineffugibilem sustinebat necessitatem.

17 Una enim catena tenebrarum omnes erant colligati. Sive spiritus sibilans, aut inter spissos arborum ramos avium sonus suavis, aut vis aquæ decurrentis nimium,

18 Aut sonus validus præcipitatarum petrarum, aut ludentium animalium cursus invisus, aut mugientium valida bestiarum vox, aut resonans de altissimis montibus Echo, deficientes faciebant illos præ timore.

19 Omnis enim orbis terrarum limpido illuminabatur lumine, & non impeditis operibus continebatur.

30 Solis autem illis superposita erat gravis nox, imago tenebrarum, quæ superventura illis erat. Ipsi ergo sibi erant graviores tenebris.

CAPUT XVIII.

Hebræi luce gaudent, & ducatum columnæ ignis accipiunt: occiduntur omnia Ægypti primogenita ab angelo: Hebræi in seditione Ceræ iram Dei provocant: sed in medio incendii liberantur, offerente Aaron incensum, & pro multitudine deprecante.

1 SAnctis autem tuis maxima erat lux, & horum quidem vocem audiebant, sed figuram non videbant. Et quia non & ipsi eadem passi erant, magnificabant tec

Exod. 10. 23

2 Et qui ante læsi erant, quia non lædebantur, gratias agebant: & ut esset differentia, donum petebant.

3 † Propter quod ignis ardentem columnam ducem habuerunt ignotæ viæ, & solem sine læsura boni hospitii præstitisti.

†Exod. 14. 24. Psalm. 77. 14. & 104. 39.

4 Digni quidem illi carere luce, & pati carcerem tenebrarum, qui inclusos custodiebant filios tuos, per quos incipiebat incorruptum legis lumen sæculo dari.

5 † Cum cogitarent iustorum occidere infantes, & † uno exposito filio, & liberato, in traductionem illorum, multitudinem filiorum abstulisti, & pariter illos perdidisti in aqua valida.

†Exod. 1. 16. †Exod. 2. 3. †Exod. 14. 27.

6 Illa enim nox ante cognita est a patribus nostris, ut vere scientes quibus juramenti credidissent, animæquiores essent.

7 Suscepta est autem a populo tuo sanitas quidem justorum, injustorum autem exterminatio.

8 Sicut enim læsisti adversarios: sic & nos provocans magnificasti.

9 Abscondite enim sacrificabant iusti pueri bonorum, & justitiæ legem in concordia disposuerunt: similiter & bona & mala recepturos justos, patrum jam decantantes laudes.

10 Resonabat autem inconvenientis inimicorum vox, & flebilis audiebatur planctus ploratorum infantium.

11 † Simili autem pœna servus cum domino afflictus est, & popularis homo regi similia passus.

†Exod 12. 29

12 Similiter ergo omnes, uno nomine mortis, mortuos habebant innumerabiles. Nec enim ad sepeliendum viri sufficiebant: quoniam uno momento, quæ erat præclarior natio illorum, exterminata est.

13 De omnibus enim non credentes propter veneficia, tunc vero primum cum fuit exterminium primogenitorum, spoponderunt populum Dei esse.

14 Cum enim quietum silentium contineret omnia, & nox in suo cursu medium iter haberet,

15 Omnipotens sermo tuus de cœlo a regalibus sedibus, durus debellator in mediam exterminii terram prosilivit,
16 Gladius acutus inimulatum imperium tuum portans, & stans replevit omnia morte, & usque ad cœlum attingebat stans in terra.
17 Tunc continuo visus somniorum malorum turbaverunt illos, & timores supervenerunt insperati,
18 Et alius alibi projectus semivivus, propter quam moriebatur, causam demonstrabat mortis.
19 Visiones enim, quæ illos turbaverunt, hæc præmonebant, ne inscii, quare mala patiebantur, perirent.
20 Tetigit autem tunc & justos tentatio mortis, & commotio in eremo facta est multitudinis: sed non diu permansit ira tua.
†*Num.* 16. 46. 21 † Properans enim homo sine querela deprecari pro populis, proferens servitutis suæ scutum, orationem & per incensum deprecationem allegans, restitit iræ, & finem imposuit necessitati, ostendens quoniam tuus est famulus.
22 Vicit autem turbas, non in virtute corporis, nec armaturæ potentia, sed verbo illum, qui se vexabat, subjecit, juramenta parentum, & testamentum commemorans.
23 Cum enim jam acervatim cecidissent super alterutrum mortui, interstitit, & amputavit impetum, & divisit illam quæ ad vivos ducebat viam.
†*Exod.* 28. 6. 24 † In veste enim poderis, quam habebat, totus erat orbis terrarum, & parentum magnalia in quatuor ordinibus lapidum erant sculpta, & magnificentia tua in diademate capitis illius sculpta erat.
25 His autem cessit qui exterminabat, & hæc extimuit; erat enim sola tentatio iræ sufficiens.

CAPUT XIX.

Hebræi persequentes Ægyptii, mari absorpti sunt, muscis & ranis antea vexati, Hebræis vero concupitas carnes accipientibus, impii inhospitales percutiuntur cæcitate: elementa Deo serviunt in afflictionem malorum, & obsequio bonorum.

1 IMpiis autem usque in novissimum sine misericordia ira supervenit. Præsciebat enim & futura illorum:
2 Quoniam cum ipsi permisissent ut se educerent, & cum magna solicitudine præmisissent illos, consequebantur illos pœnitentia acti.
†*Exod.* 14. 5. 3 † Adhuc enim inter manus habentes luctum, & deplorantes ad monumenta mortuorum, aliam sibi assumpserunt cogitationem inscientiæ: & quos rogantes projecerant, hos tamquam fugitivos persequebantur:
4 Ducebat enim illos ad hunc finem digna necessitas: & horum, quæ acciderant, commemorationem amittebant, ut quæ deerant tormentis, repleret punitio:
5 Et populus quidem tuus mirabiliter transiret, illi autem novam mortem invenirent.
6 Omnis enim creatura ad suum genus ab initio refigurabatur, deserviens tuis præceptis, ut pueri tui custodirentur illæsi.
7 Nam nubes castra eorum obumbrabat, & ex aqua, quæ ante erat, terra arida apparuit, & in mari rubro via sine impedimento, & campus germinans de profundo nimio:
8 Per quem omnis natio transivit, quæ tegebatur tua manu, videntes tua mirabilia & monstra.
9 Tamquam enim equi depaverunt escam, & tamquam agni exultaverunt, magnificantes te Domine, qui liberasti illos.
10 Memores enim erant adhuc eorum, quæ in incolatu illorum facta fuerant, quemadmodum pro natione animalium eduxit terra muscas, & pro piscibus eructavit fluvius multitudinem ranarum.
†*Exod.* 16. 13. *Num.* 11. 31. *Supra* 16. 2. 11 † Novissime autem viderunt novam creaturam avium, cum adducti concupiscentia postulaverunt escas epulationis.
12 In allocutione enim desiderii, ascendit illis de mari ortygometra: & vexationes peccatoribus supervenerunt, non sine illis, quæ ante facta erant, argumentis per vim fulminum: juste enim patiebantur secundum suas nequitias.
13 Etenim detestabiliorem inhospitalitatem instituerunt: alii quidem ignotos non recipiebant advenas, alii autem bonos hospites in servitutem redigebant.
14 Et non solum hæc, sed & alius quidam respectus illorum erat: quoniam inviti recipiebant extraneos.
15 Qui autem cum lætitia receperunt hos, qui eisdem usi erant justitiis, sævissimis afflixerunt doloribus.
† *Gen.* 19. 11. 16 Percussi sunt autem cæcitate: sicut † illi in foribus justi, cum subitaneis cooperti essent tenebris, unusquisque transitum ostii sui quærebat.
17 In se enim elementa dum convertuntur; sicut in organo qualitatis sonus immutatur, & omnia sunm sonum custodiunt: unde æstimari ex ipso visu certo potest.
18 Agrestia enim in aquatica convertebantur: & quæcumque erant natantia, in terram transibant.
19 Ignis in aqua valebat supra suam virtutem, & aqua extinguentis naturæ obliviscebatur.
20 Flammæ e contrario corruptibilium animalium non vexaverunt carnes coambulantium, nec dissolvebant illam, quæ facile dissolvebatur sicut glacies, bonam escam. In omnibus enim magnificasti populum tuum Domine, & honorasti, & non despexisti, in omni tempore, & in omni loco assistens eis.

IN ECCLESIASTICUM JESU FILII SIRACH.

PROLOGUS.

MUltorum nobis, & magnorum, per legem & prophetas, aliosque qui secuti sunt illos, sapientia demonstrata est: in quibus oportet laudare Israel doctrinæ & sapientiæ causa: quia non solum ipsos loquentes necesse est esse peritos, sed etiam extraneos posse & dicentes & scribentes doctissimos fieri. Avus meus Jesus, postquam se amplius dedit ad diligentiam lectionis legis, & prophetarum, & aliorum librorum, qui nobis a parentibus nostris traditi sunt: voluit & ipse scribere aliquid horum, quæ ad doctrinam & sapientiam pertinent: ut desiderantes discere, & illorum periti facti, magis magisque attendant animo, & confirmentur ad legitimam vitam. Hortor itaque venire vos cum benevolentia, & attentiori studio lectionem facere, & veniam habere in illis, in quibus videmus, sequentes imagines sapientiæ, deficere in verborum compositione. Nam deficiunt verba Hebraica, quando fuerint translata ad alteram linguam. Non autem solum hæc, sed & ipsa lex, & prophetæ, ceteraque aliorum librorum, non parvam habent differentiam, quando inter se dicuntur. Nam in octavo & trigesimo anno temporibus Ptolomæi Evergetis regis, postquam perveni in Ægyptum, & cum multum temporis ibi fuissem, inveni ibi libros relictos, non parvæ neque contemnendæ doctrinæ. Itaque bonum & necessarium putavi & ipse aliquam addere diligentiam & laborem interpretandi librum istum: & multa vigilia attuli doctrinam in spatio temporis, ad illa quæ ad finem ducunt, librum istum dare, & illis qui volunt animum intendere, & discere quemadmodum oporteat instituere mores, qui secundum legem Domini proposuerint vitam agere.

ECCLESIASTICUS.

CAPUT PRIMUM.

Sapientia incomprehensibilis & in creaturis relucens, ab æterna originem a solo Deo omnipotente trahit, quam dat diligentibus ac mentibus ipsum: nam timor Domini qui hic multipliciter commendatur, non solum sapientiam, sed & reliquas secum adfert virtutes: simplici autem corde ad Deum accedendum est.

3. Reg. 3. 9. & 4. 9.

Omnis sapientia a Domino Deo est, & cum illo fuit semper, & est ante ævum.

2 Arenam maris, & pluvias guttas, & dies sæculi quis dinumeravit? Altitudinem cœli, & latitudinem terræ, & profundum abyssi quis dimensus est?

3 Sapientiam Dei præcedentem omnia quis investigavit?

4 Prior omnium creata est sapientia, & intellectus prudentiæ ab ævo.

5 Fons sapientiæ verbum Dei in excelsis, & ingressus illius mandata æterna.

6 Radix sapientiæ cui revelata est, & astutias illius quis agnovit?

7 Disciplina sapientiæ cui revelata est, & manifestata? & multiplicationem ingressus illius quis intellexit?

8 Unus est altissimus Creator omnipotens, & Rex potens, & metuendus nimis, sedens super thronum illius, & dominans Deus.

9 Ipse creavit illam in Spiritu sancto, & vidit, & dinumeravit, & mensus est.

10 Et effudit illam super omnia opera sua, & super omnem carnem secundum datum suum, & præbuit illam diligentibus se.

11 Timor Domini gloria, & gloriatio, & lætitia, & corona exultationis.

12 Timor Domini delectabit cor, & dabit lætitiam, & gaudium, & longitudinem dierum.

13 Timenti Dominum bene erit in extremis, & in die defunctionis suæ benedicetur.

14 Dilectio Dei honorabilis sapientia,

15 Quibus autem apparuerit in visu, diligunt eam in visione, & in cognitione magnalium suorum.

† *Psal.* 110. 10. *Prov.* 1. 7. & 9. 10.

16 † Initium sapientiæ, timor Domini, & cum fidelibus in vulva concreatus est, cum electis feminis graditur, & cum justis & fidelibus agnoscitur.

17 Timor Domini, scientiæ religiositas.

18 Religiositas custodiet & justificabit cor, jucunditatem atque gaudium dabit.

19 Timenti Dominum bene erit, & in diebus consummationis illius benedicetur.

20 Plenitudo sapientiæ est timere Deum, & plenitudo a fructibus illius.

21 Omnem domum illius implebit a generationibus, & receptacula a thesauris illius.

22 Corona sapientiæ, timor Domini, replens pacem, & salutis fructum:

23 Et vidit, & dinumeravit eam: utraque autem sunt dona Dei.

24 Scientiam, & intellectum prudentiæ, sapientia compatietur: & gloriam tenentium se, exaltat.

25 Radix sapientiæ est timere Dominum: & rami illius longævi.

26 In thesauris sapientiæ intellectus, & scientiæ religiositas: execratio autem peccatoribus sapientia.

27 Timor Domini expellit peccatum:

28 Nam qui sine timore est, non poterit justificari: iracundia enim animositatis illius, subversio illius est.

29 Usque in tempus sustinebit patiens, & postea redditio jucunditatis.

30 Bonus sensus usque in tempus abscondet verba illius, & labia multorum enarrabunt sensum illius.

31 In thesauris sapientiæ significatio disciplinæ:

32 Execratio autem peccatori, cultura Dei.

33 Fili concupiscens sapientiam, conserva justitiam, & Deus præbebit illam tibi.

34 Sapientia enim & disciplina timor Domini: & quod beneplacitum est illi,

35 Fides, & mansuetudo, & adimplebit thesauros illius.

36 Ne sis incredibilis timori Domini: & ne accesseris ad illum duplici corde.

37 Ne fueris hypocrita in conspectu hominum, & non scandalizeris in labiis tuis.

38 Attende in illis, ne forte cadas, & adducas animæ tuæ inhonorationem,

39 Et revelet Deus abscondita tua, & in medio synagogæ elidat te:

40 Quoniam accessisti maligne ad Dominum, & cor tuum plenum est dolo & fallacia.

CAPUT II.

Deo serviturus stet in justitia, Dei timore & patientia: timentes vero Deum credant, fidantque in illum, & maximos hinc fructus accipient: væ autem incredulis & impatientibus: effectus quoque divini timoris explicantur.

1 Fili accedens ad servitutem Dei, sta in justitia, & timore, & præpara animam tuam ad tentationem. *Matth.* 4. 1. 2. *Tim.* 3. 12.

2 Deprime cor tuum, & sustine: inclina aurem tuam, & suscipe verba intellectus: & ne festines in tempore obductionis.

3 Sustine sustentationes Dei: conjungere Deo, & sustine, ut crescat in novissimo vita tua.

4 Omne, quod tibi applicitum fuerit, accipe: & in dolore sustine, & in humilitate tua patientiam habe:

5 † Quoniam in igne probatur aurum & argentum, homines vero receptibiles in camino humiliationis. † *Sap.* 3. 6.

6 Crede Deo, & recuperabit te: & dirige viam tuam, & spera in illum. Serva timorem illius, & in illo veterascе.

7 Metuentes Dominum sustinete misericordiam ejus: & non deflectatis ab illo ne cadatis.

8 Qui timetis Dominum, credite illi: & non evacuabitur merces vestra.
9 Qui timetis Dominum, sperate in illum: & in oblectationem veniet vobis misericordia.
10 Qui timetis Dominum, diligite illum: & illuminabuntur corda vestra.
11 Respicite filii nationes hominum: & scitote quia nullus speravit in Domino, & confusus est.
† Psal. 30. 1. 12 † Quis enim permansit in mandatis ejus, & derelictus est? aut quis invocavit eum, & despexit illum?
13 Quoniam pius & misericors est Deus, & remittet in die tribulationis peccata; & protector est omnibus exquirentibus se in veritate.
† 3 Reg. 18. 21. 14 Væ duplici corde, & labiis scelestis, & manibus malefacientibus, & peccatori † terram ingredienti duabus viis.
15 Væ dissolutis corde, qui non credunt Deo: & ideo non protegentur ab eo.
16 Væ his, qui perdiderunt sustinentiam, & qui dereliquerunt vias rectas, & diverterunt in vias pravas.
17 Et quid facient, cum inspicere cœperit Dominus?
† Joan. 14. 23. 18 Qui timent Dominum, non erunt incredibiles verbo illius: & † qui diligunt illum, conservabunt viam illius.
19 Qui timent Dominum, inquirent quæ beneplacita sunt ei: & qui diligunt eum, replebuntur lege ipsius.
20 Qui timent Dominum, præparabunt corda sua, & in conspectu illius sanctificabunt animas suas.
21 Qui timent Dominum, custodiunt mandata illius, & patientiam habebunt usque ad inspectionem illius:
22 Dicentes: Si pœnitentiam non egerimus, incidemus in manus Domini, & non in manus hominum.
23 Secundum enim magnitudinem ipsius, sic & misericordia illius cum ipso est.

CAPUT III.

Honor parentum multiplicem Dei meretur benedictionem, & inhonoratio maledictionem: modestia animi laudatur contra curiositatem, & cor durum, nequam & superbum vituperatur, laudato sapiente & eleemosynam tribuente.

1 FIlii sapientiæ, ecclesia justorum: & natio illorum, obedientia & dilectio.
2 Judicium patris audite filii, & sic facite ut salvi sitis.
3 Deus enim honoravit patrem in filiis; & judicium matris exquirens, firmavit in filios.
4 Qui diligit Deum, exorabit pro peccatis, & continebit se ab illis, & in oratione dierum exaudietur.
5 Et sicut qui thesaurizat, ita & qui honorificat matrem suam.
6 Qui honorat patrem suum, jucundabitur in filiis, & in die orationis suæ exaudietur.
7 Qui honorat patrem suum, vita vivet longiore: & qui obedit patri, refrigerabit matrem.
8 Qui timet Dominum honorat parentes, & quasi dominis serviet his, qui se genuerunt.
† Exod. 20. 12. 9 † In opere & sermone, & omni patientia honora patrem tuum,
Deut 16. Matt 15. 4 Marc 10. Ephes 6. 2. † Gen 27. 41 & 49.
10 Ut superveniat tibi benedictio ab eo, & benedictio illius in novissimo maneat.
11 † Benedictio patris firmat domos filiorum: maledictio autem matris eradicat fundamenta.
12 Ne glorieris in contumelia patris tui: non enim est tibi gloria, ejus confusio.
13 Gloria enim hominis ex honore patris sui, & dedecus filii pater sine honore.
14 Fili, suscipe senectam patris tui, & ne contristes eum in vita illius:
15 Et si defecerit sensu, veniam da, & ne spernas eum in virtute tua: eleemosyna enim patris non erit in oblivione.
16 Nam pro peccato matris restituetur tibi bonum,
17 Et in justitia ædificabitur tibi, & in die tribulationis commemorabitur tui: & sicut in sereno glacies, solventur peccata tua.
18 Quam malæ famæ est, qui derelinquit patrem, & est maledictus a Deo, qui exasperat matrem.
19 Fili, in mansuetudine opera tua perfice, & super hominum gloriam diligeris.
† Phil 2. 3. 20 † Quanto magnus es, humilia te in omnibus, & coram Deo invenies gratiam:
21 Quoniam magna potentia Dei solius, & ab humilibus honoratur.
† Prov 25. 27. 22 † Altiora te ne quæsieris, & fortiora ne scrutatus fueris: sed quæ præcepit tibi Deus, illa cogita semper, & in pluribus operibus ejus no fueris curiosus.
23 Non est enim tibi necessarium, ea quæ abscondita sunt, videre oculis tuis.
24 In supervacuis rebus noli scrutari multipliciter, & in pluribus operibus ejus non eris curiosus.
25 Plurima enim super sensum hominum ostensa sunt tibi.
26 Multos quoque supplantavit suspicio illorum, & in vanitate detinuit sensus illorum.
27 Cor durum habebit male in novissimo: & qui amat periculum, in illo peribit.
28 Cor ingrediens duas vias, non habebit successus, & pravus corde in illis scandalizabitur.
29 Cor nequam gravabitur in doloribus, & peccator adjiciet ad peccandum.
30 Synagogæ superborum non erit sanitas: sentex enim peccati radicabitur in illis, & non intelligetur.
31 Cor sapientis intelligitur in sapientia, & auris bona audiet cum omni concupiscentia sapientiam.
32 Sapiens cor & intelligibile abstinebit se a peccatis, & in operibus justitiæ successus habebit.
† Dan 4. 24. 33 † Ignem ardentem extinguit aqua, & eleemosyna resistit peccatis:
34 Et Deus prospector est ejus qui reddit gratiam: meminit ejus in posterum, & in tempore casus sui inveniet firmamentum.

CAPUT IV.

Ad opera misericordiæ & sapientiam multipliciter hortatur, hujus ostendens utilitates: confusio bona & mala: non occultanda sapientia, nec veritati contradicendum: pro justitia certandum: verbo tuo opus respondeat: sis humanus erga subditos & non avarus.

Tob. 4. 7.

1 FIli eleemosynam pauperis ne defraudes, & oculos tuos ne transvertas a paupere.

2 Animam esurientem ne despexeris: & non exasperes pauperem in inopia sua.

3 Cor inopis ne afflixeris, & non protrahas datum angustianti.

4 Rogationem contribulati ne abjicias: & non avertas faciem tuam ab egeno.

5 Ab inope ne avertas oculos tuos propter iram: & non relinquas quærentibus tibi retro maledicere:

6 Maledicentis enim tibi in amaritudine animæ, exaudietur deprecatio illius: exaudiet autem eum, qui fecit illum.

7 Congregationi pauperum affabilem te facito, & presbytero humilia animam tuam, & magnato humilia caput tuum.

8 Declina pauperi fine tristitia aurem tuam, & redde debitum tuum, & responde illi pacifica in mansuetudine.

9 Libera eum, qui injuriam patitur de manu superbi: & non acide feras in anima tua.

10 In judicando esto pupillis misericors ut pater, & pro viro matri illorum:

11 Et eris tu velut filius Altissimi obediens, & miserebitur tui magis quam mater.

12 Sapientia filiis suis vitam inspirat, & suscipit inquirentes se, & præibit in via justitiæ.

13 Et qui illam diligit, diligit vitam: & qui vigilaverint ad illam, complectentur placorem ejus.

14 Qui tenuerint illam, vitam hereditabunt: & quo introibit, benedicet Deus.

15 Qui serviunt ei, obsequentes erunt sancto: & eos, qui diligunt illam, diligit Deus.

16 Qui audit illam, judicabit gentes: & qui intuetur illam, permanebit confidens.

17 Si crediderit ei, hereditabit illam, & erunt in confirmatione creaturæ illius.

18 Quoniam in tentatione ambulat cum eo, & in primis eligit eum.

19 Timorem & metum, & probationem inducet super illum: & cruciabit illum in tribulatione doctrinæ suæ, donec tentet eum in cogitationibus suis, & credat animæ illius.

20 Et firmabit illum, & iter adducet directum ad illum, & lætificabit illum,

21 Et denudabit absconsa sua illi, & thesaurizabit super illum scientiam & intellectum justitiæ.

22 Si autem oberraverit, derelinquet eum, & tradet eum in manus inimici sui.

23 Fili conserva tempus, & devita a malo.

24 Pro anima tua ne confundaris dicere verum.

25 Est enim confusio adducens peccatum, & est confusio adducens gloriam & gratiam.

26 Ne accipias faciem adversus faciem tuam, nec adversus animam tuam mendacium.

27 Ne revereris proximum tuum in casu suo:

28 Nec retineas verbum in tempore salutis. Non abscondas sapientiam tuam in decore suo.

29 In lingua enim sapientia dignoscitur: & sensus, & scientia, & doctrina in verbo sensati, & firmamentum in operibus justitiæ.

30 Non contradicas verbo veritatis ullo modo, & de mendacio ineruditionis tuæ confundere.

31 Non confundaris confiteri peccata tua, & ne subjicias te omni homini pro peccato.

32 Noli resistere contra faciem potentis, nec coneris contra ictum fluvii.

33 Pro justitia agonizare pro anima tua, & usque ad mortem certa pro justitia, & Deus expugnabit pro te inimicos tuos.

34 Noli citatus esse in lingua tua, & inutilis, & remissus in operibus tuis.

35 Noli esse sicut leo in domo tua, evertens domesticos tuos, & opprimens subjectos tibi.

36 Non sit porrecta manus tua ad accipiendum, & ad dandum collecta.

CAPUT V.

Non permanendum in peccato ob confidentiam divitiarum, juventutis, fortitudinis, aut misericordiæ Domini: ne sis vagus, sed firmus & mansuetus in via Domini, & cordatus in verbis: ne sis susurro aut bilinguis.

1 NOli attendere ad possessiones iniquas, & ne dixeris: Est mihi sufficiens vita: nihil enim proderit in tempore vindictæ & obductionis.

2 Ne sequaris in fortitudine tua concupiscentiam cordis tui:

3 Et ne dixeris: Quomodo potui? aut quis me subjiciet propter facta mea? Deus enim vindicans vindicabit.

4 Ne dixeris: Peccavi, & quid mihi accidit triste? Altissimus enim est patiens redditor.

5 De propitiato peccato noli esse sine metu, neque adjicias peccatum super peccatum.

6 Et ne dicas: Miseratio Domini magna est, multitudinis peccatorum meorum miserebitur.

† Prov. 10. 6.

7 † Misericordia enim & ira ab illo cito proximant, & in peccatores respicit ira illius.

8 Non tardes converti ad Dominum, & ne differas de die in diem.

9 Subito enim veniet ira illius, & in tempore vindictæ disperdet te.

† Prov. 11. 4. 28.

10 † Noli anxius esse in divitiis injustis: non enim proderunt tibi in die obductionis & vindictæ.

11 Non ventiles te in omnem ventum, & non eas in omnem viam: sic enim omnis peccator probatur in duplici lingua.

12 Esto firmus in via Domini, & in veritate sensus tui & scientia, & prosequatur te verbum pacis & justitiæ.

13 Esto mansuetus ad audiendum verbum, ut intelligas: & cum sapientia proferas responsum verum.

14 Si est tibi intellectus, responde proximo: sin autem, sit manus tua super os tuum, ne capiaris in verbo indisciplinato, & confundaris.

15 Honor & gloria in sermone sensati, lingua vero imprudentis subversio est ipsius.

16 Non appelleris susurro, & lingua tua ne capiaris, & confundaris.

17 Super furem enim est confusio & pœni-

tentia,

tentia, & denotatio peſſima ſuper bilinguem: ſuſurratori autem odium, & inimicitia, & contumelia.

18 Juſtifica puſillum, & magnum ſimiliter.

CAPUT VI.

Proximi dilectionem repellunt, improperium, invidia, ac ferocitas: quam juvant dulcedo in verbis & pacifica converſatio: multiplices ſunt amici, ſed verus amicus non poteſt ſatis æſtimari: quantum diligenda & conſervanda ſit ſapientia: quærenda eſt prudentium ſocietas, & ſervanda Dei præcepta.

1 NOli fieri pro amico inimicus proximo: improperium enim & contumeliam hæreditabit, & omnis peccator invidus & bilinguis.

† *Rom.* 12. 16. *Phil.* 2. 3.

2 † Non te extollas in cogitatione animæ tuæ velut taurus: ne forte elidatur virtus tua per ſtultitiam,

3 Et folia tua comedat, & fructus tuos perdat, & relinquaris velut lignum aridum in eremo.

4 Anima enim nequam diſperdet qui ſe habet, & in gaudium inimicis dat illum, & deducet in ſortem impiorum.

5 Verbum dulce multiplicat amicos, & mitigat inimicos: & lingua eucharis in bono homine abundat.

6 Multi pacifici ſint tibi, & conſiliarius ſit tibi unus de mille.

7 Si poſſides amicum, in tentatione poſſide eum, & ne facile credas ei.

8 Eſt enim amicus ſecundum tempus ſuum, & non permanebit in die tribulationis.

9 Et eſt amicus, qui convertitur ad inimicitiam: & eſt amicus qui odium & rixam & convitia denudabit.

10 Eſt autem amicus ſocius menſæ, & non permanebit in die neceſſitatis.

11 Amicus ſi permanſerit fixus, erit tibi quaſi coæqualis, & in domeſticis tuis fiducialiter aget:

12 Si humiliaverit ſe contra te, & a facie tua abſconderit ſe, unanimem habebis amicitiam bonam.

13 Ab inimicis tuis ſeparare, & ab amicis tuis attende.

14 Amicus fidelis, protectio fortis: qui autem invenit illum, invenit theſaurum.

15 Amico fideli nulla eſt comparatio, & non eſt digna ponderatio auri & argenti contra bonitatem fidei illius.

16 Amicus fidelis, medicamentum vitæ & immortalitatis: & qui metuunt Dominum, invenient illum.

17 Qui timet Deum, æque habebit amicitiam bonam: quoniam ſecundum illum erit amicus illius.

18 Fili a juventute tua excipe doctrinam, & uſque ad canos invenies ſapientiam.

19 Quaſi is qui arat, & ſeminat, accede ad eam, & ſuſtine bonos fructus illius.

20 In opere enim ipſius exiguum laborabis, & cito edes de generationibus illius.

21 Quam aſpera eſt nimium ſapientia indoctis hominibus, & non permanebit in illa excors.

22 Quaſi lapidis virtus probatio erit in illis, & non demorabuntur projicere illam.

23 Sapientia enim doctrinæ ſecundum nomen eſt ejus: & non eſt multis manifeſta: quibus autem cognita eſt, permanet uſque ad conſpectum Dei.

24 Audi fili, & accipe conſilium intellectus, & ne abjicias conſilium meum.

25 Injice pedem tuum in compedes illius, & in torques illius collum tuum:

26 Subjice humerum tuum, & porta illam, & ne acedieris vinculis ejus.

27 In omni animo tuo accede ad illam, & in omni virtute tua conſerva vias ejus.

28 Inveſtiga illam, & manifeſtabitur tibi, & continens factus ne dereliquas eam:

29 In noviſſimis enim invenies requiem in ea, & convertetur tibi in oblectationem.

30 Et erunt tibi compedes ejus in protectionem fortitudinis, & baſis virtutis, & torques illius in ſtolam gloriæ:

31 Decor enim vitæ eſt in illa, & vincula illius alligatura ſalutaris.

32 Stolam gloriæ indues eam, & coronam gratulationis ſuperpones tibi.

33 Fili, ſi attenderis mihi, diſces: & ſi accommodaveris animum tuum, ſapiens eris.

34 Si inclinaveris aurem tuam, excipies doctrinam: & ſi dilexeris audire, ſapiens eris.

35 † In multitudine presbyterorum prudentium ſta, & ſapientiæ illorum ex corde conjungere, ut omnem narrationem Dei poſſis audire, & proverbia laudis non effugiant a te.

† *Infra* 8. 9.

36 Et ſi videris ſenſatum, evigila ad eum, & gradus oſtiorum illius exterat pes tuus.

37 † Cogitatum tuum habe in præceptis Dei, & in mandatis illius maxime aſſiduus eſto: & ipſe dabit tibi cor, & concupiſcentia ſapientiæ dabitur tibi.

† *Pſal.* 1. 2.

CAPUT VII.

Abſtinendum a malis: vetantur ambitio, præſumptio, puſillanimitas, mendacium, verboſitas coram presbyteris, & præſumptio in oblationibus: laus agriculturæ, bona mulieris & ſervi frugi: parentes filios erudiant, & filias elocent: filii honorent parentes: Deus ac ſacerdotes ipſius honorandi: ad opera miſericordiæ hortatur, & ad memoriam noviſſimorum.

1 NOli facere mala, & non te apprehendent.

2 Diſcede ab iniquo, & deficient mala abs te.

3 Fili, non ſemines mala in ſulcis injuſtitiæ, & non metes ea in ſeptuplum.

4 Noli quærere a domino ducatum, neque a rege cathedram honoris.

5 † Non te juſtifices ante Deum, quoniam agnitor cordis ipſe eſt: & penes regem noli velle videri ſapiens.

† *Job* 9. 2. 10. *Pſalm.* 142. 2. *Eccl.* 7. 17. *Luc.* 18. 11.

6 Noli quærere fieri judex, niſi valeas virtute irrumpere iniquitates: ne forte extimeſcas faciem potentis, & ponas ſcandalum in æquitate tua.

7 Non pecces in multitudinem civitatis, nec te immittas in populum,

8 † Neque alliges duplicia peccata: nec enim in uno eris immunis.

† *Infra* 12. 7.

9 Noli eſſe puſillanimis in animo tuo:

10 Exorare, & facere eleemoſynam ne deſpicias.

11 Ne dicas: In multitudine munerum meorum reſpiciet Deus, & offerente me Deo altiſſimo munera mea ſuſcipiet.

12 Non irrideas hominem in amaritudine
† 1 Reg. animæ: † est enim qui humiliat & exaltat,
2. 7. circumspector Deus.
13 Noli arare mendacium adversus fratrem tuum: neque in amicum similiter facias.
14 Noli velle mentiri omne mendacium: assiduitas enim illius non est bona.
15 Noli verbosus esse in multitudine presbyterorum, & non iteres verbum in oratione tua.
16 Non oderis laboriosa opera, & rusticationem creatam ab Altissimo.
17 Non te reputes in multitudine indisciplinatorum.
18 Memento iræ, quoniam non tardabit.
19 Humilia valde spiritum tuum: quoniam vindicta carnis impii, ignis & vermis.
20 Noli prævaricari in amicum pecuniam differentem, neque fratrem charissimum auro spreveris.
21 Noli discedere a muliere sensata & bona, quam sortitus es in timore Domini: gratia enim verecundiæ illius super aurum.
† Lev. 19. 13. 22 † Non ladas servum in veritate operantem, neque mercenarium dantem animam suam.
23 Servus sensatus sit tibi dilectus quasi anima tua, non defraudes illum libertate, neque inopem derelinquas illum.
24 Pecora tibi sunt? attende illis: & si sunt utilia, perseverent apud te.
25 Filii tibi sunt? erudi illos, & curva illos a pueritia illorum.
26 Filiæ tibi sunt? serva corpus illarum, & non ostendas hilarem faciem tuam ad illas.
27 Trade filiam, & grande opus feceris, & homini sensato da illam.
28 Mulier si est tibi secundum animam tuam, non projicias illam: & odibili non credas te. In toto corde tuo
† Tob. 4. 3. 29 † Honora patrem tuum, & gemitus matris tuæ ne obliviscaris:
30 Memento quoniam nisi per illos natus non fuisses: & retribue illis, quomodo & illi tibi.
31 In tota anima tua time Dominum, & sacerdotes illius sanctifica.
32 In omni virtute tua dilige eum qui te fecit: & ministros ejus ne derelinquas.
† Deut. 12. 18. 33 † Honora Deum ex tota anima tua, & honorifica sacerdotes, & propurga te cum brachiis.
† Lev. 2. 3. Num. 18. 15. 34 Da illis partem, † sicut mandatum est tibi, primitiarum & purgationis: & de negligentia tua purga te cum paucis.
35 Datum brachiorum tuorum & sacrificium sanctificationis offeres Domino, & initia sanctorum:
36 Et pauperi porrige manum tuam, ut perficiatur propitiatio & benedictio tua.
37 Gratia dati in conspectu omnis viventis, & mortuo non prohibeas gratiam.
† Rom. 12. 15. 38 † Non desis plorantibus in consolatione, & cum lugentibus ambula.
† Matt. 25. 36. 39 † Non te pigeat visitare infirmum: ex his enim in dilectione firmaberis.
40 In omnibus operibus tuis memorare novissima tua, & in æternum non peccabis.

CAPUT VIII.

Non contendendum cum potente, locupleto, lingnato, indocto; non despiciendus pœnitens, nec senex: de mortuo inimico ne gaudeas: audiendi seniores, arguendi peccatores & contumeliosi: fœnerari: spondere: contra judicem: cum audace: cum iracundo: cum fatuis: cum extraneo.

1 NOn litiges cum homine potente, ne forte incidas in manus illius.
† Matt. 25. 25. 2 † Non contendas cum viro locuplete, ne forte contra te constituat litem tibi.
† Infra 31. 6. 3 † Multos enim perdidit aurum & argentum, & usque ad cor regum extendit & convertit.
4 Non litiges cum homine lingnato, & non strues in ignem illius ligna.
5 Non communices homini indocto, ne male de progenie tua loquatur.
6 Ne despicias hominem avertentem se a peccato, † neque improperes ei: memento quoniam omnes in correptione sumus.
† 2 Cor. 2. 6. Gal. 6. 1. 7 † Ne spernas hominem in sua senectute: etenim ex nobis senescunt.
† Lev. 19. 32. 8 Noli de mortuo inimico tuo gaudere: sciens quoniam omnes morimur, & in gaudium nolumus venire.
† Sup. 6. 35. 9 † Ne despicias narrationem presbyterorum sapientium, & in proverbiis eorum converare.
10 Ab ipsis enim disces sapientiam, & doctrinam intellectus, & servire magnatis sine querela.
11 Non te prætereat narratio seniorum: ipsi enim didicerunt a patribus suis:
12 Quoniam ab ipsis disces intellectum, & in tempore necessitatis dare responsum.
13 Non incendas carbones peccatorum arguens eos, & ne incendaris flamma ignis peccatorum illorum.
14 Ne contra faciem stes contumelioso, ne sedeat quasi insidiator ori tuo.
† Infra 29. 4. 15 † Noli fœnerari homini fortiori te: quod si fœneraveris, quasi perditum habe:
16 Non spondeas super virtutem tuam: quod si spoponderis, quasi restituens cogita.
17 Non judices contra judicem: quoniam secundum quod justum est judicat.
† Gen. 4. 8. 18 † Cum audace non eas in via, ne forte gravet mala sua in te: ipse enim secundum voluntatem suam vadit, & simul cum stultitia illius peries.
† Prov. 22. 24. 19 † Cum iracundo non facies rixam, & cum audace non eas in desertum: quoniam quasi nihil est ante illum sanguis, & ubi non est adjutorium, elidet te.
20 Cum fatuis consilium non habeas: non enim poterunt diligere nisi quæ eis placent.
21 Coram extraneo ne facias consilium: nesci enim quid pariet.
22 Non omni homini cor tuum manifestes: ne forte inferat tibi gratiam falsam, & convitietur tibi.

CA-

Digitized by Google

CAPUT IX.

Quam sit prudenter cum mulieribus agendum, & quam sit societas & affectus earum viris periculosa: amicus antiquus servandus: peccatoris gloria non zelanda: absis ab homine potestatem occidendi habente: cum sapientibus tractandum, & Deus præ oculis habendus.

1 NOn zeles mulierem sinus tui, ne ostendat super te malitiam doctrinæ nequam.

2 Non des mulieri potestatem animæ tuæ, ne ingrediatur in virtutem tuam, & confundaris.

3 Ne respicias mulierem multivolam: ne forte incidas in laqueos illius.

4 Cum saltatrice ne assiduus sis: nec audias illam, ne forte pereas in efficacia illius.

† *Gen. 6. 2.* 5 † Virginem ne conspicias, ne forte scandalizeris in decore illius.

† *Prov. 5. 2.* 6 † Ne des fornicariis animam tuam in ullo: ne perdas te, & hæreditatem tuam.

7 Noli circumspicere in vicis civitatis, nec oberraveris in plateis illius.

† *Gen. 34. 2. 2. Reg. 11. 4. & 13. 1. Matth. 5. 28.* 8 † Averte faciem tuam a muliere compta, & ne circumspicias speciem alienam.

9 Propter speciem mulieris multi perierunt: & ex hoc concupiscentia quasi ignis exardescit.

10 Omnis mulier, quæ est fornicaria, quasi stercus in via conculcabitur.

11 Speciem mulieris alienæ multi admirati, reprobi facti sunt, colloquium enim illius quasi ignis exardescit.

12 Cum aliena muliere ne sedeas omnino, nec accumbas cum ea super cubitum:

13 Et non altercetis cum illa in vino, ne forte declinet cor tuum in illam, & sanguine tuo labaris in perditionem.

14 Ne derelinquas amicum antiquum: novus enim non erit similis illi.

15 Vinum novum, amicus novus: veterascet, & cum suavitate bibes illud.

† *Judic. 9. 4. 2. Reg. 15. 10.* 16 † Non zeles gloriam & opes peccatoris: non enim scis quæ futura sit illius subversio.

17 Non placeat tibi injuria injustorum, sciens quoniam utique ad inferos non placebit impius.

18 Longe absto ab homine potestatem habente occidendi, & non suspicaberis timorem mortis.

19 Et si accesseris ad illum, noli aliquid committere, ne forte auferat vitam tuam.

20 Communionem mortis, scito: quoniam in medio laqueorum ingredieris, & super doleutium arma ambulabis.

21 Secundum virtutem tuam cave te a proximo tuo, & cum sapientibus & prudentibus tracta.

22 Viri justi sint tibi convivæ, & in timore Dei sit tibi gloriatio,

23 Et in sensu sit tibi cogitatus Dei, & omnis enarratio tua in præceptis Altissimi.

24 In manu artificum opera laudabuntur, & principes populi in sapientia sermonis sui, in sensu vero seniorum verbum.

25 Terribilis est in civitate sua homo linguosus: & temerarius in verbo suo odibilis erit.

CAPUT X.

Sapiens judex, utilis: insipiens, perniciosus: rectorem subditi imitantur: omnia in manu Dei: injuria obliviscendum: detestatio superbia, injustitia, contumelia, avaritia: homo brevis vita post mortem vermis, discessus a Deo causa est superbia: gentes ob superbiam a Deo perdita: laus timoris Dei: non despiciendus pauper justus, nec dives peccator honorandus: anima in mansuetudine servanda.

1 JUdex sapiens judicabit populum suum, & principatus sensati stabilis erit.

† *Prov. 29. 12.* 2 † Secundum judicem populi, sic & ministri ejus: & qualis rector est civitatis, tales & inhabitantes in ea.

† *3 Reg. 12. 13.* 3 † Rex insipiens perdet populum suum; & civitates inhabitabuntur per sensum potentium.

4 In manu Dei potestas terræ: & utilem rectorem suscitabit in tempus super illam.

5 In manu Dei prosperitas hominis, & super faciem scribæ imponet honorem suum.

† *Lev. 19. 13.* 6 Omnis injuriæ proximi ne memineris, † & nihil agas in operibus injuriæ.

7 Odibilis coram Deo est & hominibus superbia: & execrabilis omnis iniquitas gentium.

† *Dan. 4. 14.* 8 † Regnum a gente in gentem transfertur propter injustitias, & injurias, & contumelias, & diversos dolos.

9 Avaro autem nihil est sceleratius. Quid superbit terra & cinis?

10 Nihil est iniquius quam amare pecuniam: hic enim & animam suam venalem habet: quoniam in vita sua projecit intima sua.

11 Omnis potentatus brevis vita. Languor prolixior gravat medicum.

12 Brevem languorem præcidit medicus: sic & rex hodie est & cras morietur.

13 Cum enim morietur homo, hereditabit serpentes, & bestias, & vermes,

14 Initium superbiæ hominis, apostatare a Deo:

15 Quoniam ab eo, qui fecit illum, recessit cor ejus: quoniam initium omnis peccati est superbia, qui tenuerit illam, adimplebitur maledictis, & subvertet eum in finem.

16 Propterea exhonoravit Dominus conventus malorum, & destruxit eos usque in finem.

17 Sedes ducum superborum destruxit Deus, & sedere fecit mites pro eis.

18 Radices gentium superbarum arefecit Deus, & plantavit humiles ex ipsis gentibus.

19 Terras gentium evertit Dominus, & perdidit eas usque ad fundamentum.

20 Arefecit ex ipsis, & disperdidit eos, & cessare fecit memoriam eorum a terra.

21 Memoriam superborum perdidit Deus, & reliquit memoriam humilium sensu.

22 Non est creata hominibus superbia; neque iracundia nationi mulierum.

23 Semen hominum honorabitur hoc, quod timet Deum: semen autem hoc exhonorabitur, quod præterit mandata Domini.

24 In medio fratrum rector illorum in honore; & qui timent Dominum, erunt in oculis illius.

25 Gloria divitum, honoratorum, & pauperum, timor Dei est:

26 Noli despicere hominem justum pauperem, & noli magnificare virum peccatorem divitem.
27 Magnus, & judex, & potens est in honore: & non est major illo, qui timet Deum.
28 † Servo sensato liberi servient: † & vir prudens & disciplinatus non murmurabit correptus, & insciis non honorabitur. † Prov. 17. 2. † 2 Reg. 12. 13.
29 Noli extollere te in faciendo opere tuo, & noli cunctari in tempore angustiæ.
30 † Melior est qui operatur, & abundat in omnibus, quam qui gloriatur, & eget pane. † Prov. 12. 9.
31 Fili in mansuetudine serva animam tuam, & da illi honorem secundum meritum suum.
32 Peccantem in animam suam quis justificabit? & quis honorificabit exhonorantem animam suam?
33 Pauper gloriatur per disciplinam & timorem tuum: & est homo qui honorificatur propter substantiam suam.
34 Qui autem gloriatur in paupertate, quanto magis in substantia? & qui gloriatur in substantia, paupertatem vereatur.

CAPUT XI.

Sapientia humiliati; ex specie nemo judicandus: de vestitu & honore non gloriandum: de re interrogandum ante judicium: non cumulanda temporalia, nec in illis fidendum aut gloriandum: bona & mala a Deo: bonorum & malorum memor sis: in domum non quivis inducendus, & ab insidiis doloſi cavendum.

1 SApientia humiliati exaltabit caput illius, & in medio magnatorum consedere illum faciet. Genes. 41. 40. Dan. 6. 3.
2 Non laudes virum in specie sua, neque spernas hominem in visu suo. Joann. 7. 18.
3 Brevis in volatilibus est apis, & initium dulcoris habet fructus illius.
4 † In vestitu ne glorieris unquam, nec in die honoris tui extollaris: quoniam mirabilia opera Altissimi solius, & gloriosa, & abscondita, & invisa opera illius. † Matt. 12. 21. 12.
5 Multi tyranni sederunt in throno, & insuspicabilis portavit diadema.
6 † Multi potentes oppressi sunt valide, & gloriosi traditi sunt in manus alterorum. † 1 Reg. 15. 28. Esth. 6. 7.
7 Priusquam interroges, ne vitupores quemquam: & cum interrogaveris, corripe juste.
8 † Priusquam audias, ne respondeas verbum: & in medio sermonum ne adjicias loqui. † Prov. 18. 13.
9 De ea re, quæ te non molestat, ne certeris: & in judicio peccantium ne consistas.
10 Fili ne in multis sint actus tui: & † si dives fueris, non eris immunis a delicto: si enim secutus fueris, non apprehendes: & non effugies, si præcucurreris. † 1 Tim. 6. 9. 3
11 † Est homo laborans, & festinans, & dolens impius, & tanto magis non abundabit. † Eccl. 4. 8.
12 Est homo marcidus egens recuperatione, plus deficiens virtute, & abundans paupertate:
13 Et † oculus Dei respexit illum in bono, & erexit eum ab humilitate ipsius, & exaltavit caput ejus: & mirati sunt in illo multi, & honoraverunt Deum. † Job 2. 10.
14 † Bona & mala, vita & mors, paupertas & honestas a Deo sunt. † Job 2. 10.
15 Sapientia & disciplina, & scientia legis apud Deum. Dilectio, & viæ bonorum apud illum.
16 Error & tenebræ peccatoribus concreata sunt: qui autem exultant in malis, consenescunt in malo.
17 Datio Dei permanet justis, & profectus illius successus habebit in æternum.
18 Est qui locupletatur parce agendo, & hæc est pars mercedis illius.
19 In eo quod dicit: † Inveni requiem mihi, & nunc manducabo de bonis meis solus: † Luc. 12. 19.
20 Et nescit quod tempus præteriet, & mors appropinquet, & relinquat omnia alii, & morietur.
21 Sta in testamento tuo, & in illo colloquere, & in opere mandatorum tuorum veterasce.
22 Ne mansueris in operibus peccatorum. Confide autem in Deo, & mane in loco tuo.
23 Facile est enim in oculis Dei subito honestare pauperem.
24 Benedictio Dei in mercedem justi festinat, & in hora veloci processus illius fructificat.
25 Ne dicas: Quid est mihi opus, & quæ erunt mihi ex hoc bona?
26 Ne dicas: Sufficiens mihi sum: & quid ex hoc pessimabor?
27 † In die bonorum ne immemor sis malorum: & in die malorum ne immemor sis bonorum: † Infra 18. 25.
28 Quoniam facile est coram Deo in die obitus retribuere unicuique secundum vias suas.
29 Malitia horæ oblivionem facit luxuriæ magnæ, & in fine hominis denudatio operum illius.
30 Ante mortem ne laudes hominem quemquam, quoniam in filiis suis agnoscitur vir.
31 Non omnem hominem inducas in domum tuam: multæ enim sunt insidiæ dolosi.
32 Sicut enim eructant præcordia tortentium, & sicut perdix inducitur in caveam, & ut caprea in laqueum: sic & cor superborum, & sicut prospector videns casum proximi sui.
33 Bona enim in mala convertens insidiatur, & in electis imponet maculam.
34 A scintilla una augetur ignis, & ab uno doloso augetur sanguis: homo vero peccator sanguini insidiatur.
35 Attende tibi a pestifero, fabricat enim mala: ne forte inducat super te substantionem in perpetuum.
36 Admitte ad te alienigenam, & subvertet te in turbine, & abalienabit te a tuis propriis.

CAPUT XII.

Benefaciendum justo: impii vero & peccatores non suscipiendi: difficile est amicos ab inimicis dignoscere, nec inimicis unquam fidendum, quantumvis amicitiam simulent.

1 SI benefeceris, scito cui feceris, & erit gratia in bonis tuis multa.
2 Benefac justo, & invenies retributionem magnam: & si non ab ipso, certe a Domino.
3 Non est enim ei bene qui assiduus est in malis, & eleemosynas non danti: quoniam & Altissimus odio habet peccatores, & misertus est pœnitentibus.
4 † Da misericordi, & ne suscipias peccatorem: & impiis & peccatoribus reddet vindictam, custodiens eos in diem vindictæ. † Gal. 6. 10.
5 Da bono, & non receperis peccatorem.
6 Benefac humili, & non dederis impio: prohibe panes illi dari, ne in ipsis potentior te sit:

7 Nam duplicia mala invenies in omnibus bonis, quæcunque feceris illi: quoniam & Altiſſimus odio habet peccatores, & impiis reddet vindictam.

8 Non agnoſcetur in bonis amicus, & non abſcondetur in malis inimicus.

9 In bonis viri, inimici illius in triſtitia: & in malitia illius, amicus agnitus eſt.

10 Non credas inimico tuo in æternum: ſicut enim æramentum, æruginat nequitia illius:

11 Et ſi humiliatus vadat curvus, adjice animum tuum, & cuſtodi te ab illo.

12 Non ſtatuas illum penes te, nec ſedeat ad dexteram tuam, ne forte converſus in locum tuum, inquirat cathedram tuam: & in noviſſimo agnoſcas verba mea, & in ſermonibus meis ſtimuleris.

13 Quis miſerebitur incantatori a ſerpente percuſſo, & omnibus, qui appropiant beſtiis? & ſic qui comitatur cum viro iniquo, & obvolutus eſt in peccatis ejus.

14 Una hora tecum permanebit: ſi autem declinaveris, non ſupportabit.

† Jer. 41. 6. 15 † In labiis ſuis indulcat inimicus: & in corde ſuo inſidiatur ut ſubvertat te in fovea.

16 In oculis ſuis lacrymatur inimicus: & ſi invenerit tempus, non ſatiabitur ſanguine.

17 Et ſi incurrerint tibi mala, invenies eum illic priorem.

18 In oculis ſuis lacrymatur inimicus, & quaſi adjuvans ſuffodiet plantas tuas.

19 Caput ſuum inovebit, & plaudet manu, & multa ſuſurrans commutabit vultum ſuum.

CAPUT XIII.

Periculoſa ſunt conſortia cum ſuperbo, divite, & potentiore: dilige Deum ac proximum: non convenit diviti cum paupere, & hoc deſpecto ille honoratur.

† Supr. 7. 2. 1 QUi tetigerit picem, inquinabitur ab ea: † & qui communicaverit ſuperbo, induet ſuperbiam.

2 Pondus ſuper ſe tollet, qui honeſtiori ſe communicat. Et ditiori te ne ſocius fueris.

3 Quid communicabit cacabus ad ollam? Quando enim ſe colliſerint, confringetur.

4 Dives injuſte egit, & fremet: pauper autem læſus tacebit.

5 Si largitus fueris, aſſumet te: & ſi non habueris, derelinquet te.

6 Si habes, convivet tecum, & evacuabit te, & ipſe non dolebit ſuper te.

7 Si neceſſarius illi fueris, ſupplantabit te, & ſubridens ſpem dabit, narrans tibi bona, & dicet: Quid opus eſt tibi?

8 Et confundet te in cibis ſuis, donec te exinaniat bis, & ter: & in noviſſimo deridebit te; & poſtea videns derelinquet te, & caput ſuum movebit ad te.

9 Humiliare Deo, & expecta manus ejus.

10 Attende ne ſeductus in ſtultitiam humilieris.

11 Noli eſſe humilis in ſapientia tua, ne humiliatus in ſtultitiam ſeducaris.

12 Advocatus a potentiore diſcede: ex hoc enim magis te advocabit.

13 Ne improbus ſis, ne impingaris: & ne longe ſis ab eo, ne eas in oblivionem.

14 Ne retineas ex æquo loqui cum illo: nec credas multis verbis illius: ex multa enim loquela tentabit te, & ſubridens interrogabit te de abſconditis tuis.

15 Immitis animus illius conſervabit verba tua: & non parcet de malitia, & de vinculis.

16 Cave tibi, & attende diligenter auditui tuo: quoniam cum ſubverſione tua ambulas.

17 Audiens vero illa quaſi in ſomnis vide, & vigilabis.

18 Omni vita tua dilige Deum, & invoca illum in ſalute tua.

19 Omne animal diligit ſimile ſibi: ſic & omnis homo proximum ſibi.

20 Omnis caro ad ſimilem ſibi conjungetur, & omnis homo ſimili ſui ſociabitur.

21 Si communicabit lupus agno aliquando, ſic peccator juſto.

22 † Quæ communicatio ſancto homini ad canem? aut quæ pars diviti ad pauperem? † 2. Cor. 6. 14.

23 Venatio leonis, onager in eremo: ſic & paſcua divitum ſunt pauperes.

24 Et ſicut abominatio eſt ſuperbo humilitas: ſic & execratio divitis pauper.

25 Dives commotus confirmatur ab amicis ſuis: humilis autem cum ceciderit, expelletur & a notis.

26 Diviti decepto multi recuperatores: locutus eſt ſuperba, & juſtificaverunt illum.

27 Humilis deceptus eſt, inſuper & arguitur: locutus eſt ſenſate, & non eſt datus ei locus.

28 Dives locutus eſt, & omnes tacuerunt, & verbum illius uſque ad nubes perducent.

29 Pauper locutus eſt, & dicunt: Quis eſt hic? & ſi offenderit, ſubvertent illum.

30 Bona eſt ſubſtantia, cui non eſt peccatum in conſcientia: & nequiſſima paupertas in ore impii.

31 Cor hominis immutat faciem illius, ſive in bona, ſive in mala.

32 Veſtigium cordis boni, & faciem bonam difficile invenies, & cum labore.

CAPUT XIV.

Beatus qui non eſt verbo lapſus: avaro & livido perniciosa divitiæ, & de utriuſque miſeriis: de ſubſtantia benefaciendum ante mortem quæ non tardat: de hominis fragilitate: beatus ſapientiæ & juſtitiæ ſtudioſus.

Infra 19. 17. 1 BEatus vir, qui non eſt lapſus verbo ex ore ſuo, & non eſt ſtimulatus in triſtitia delicti.

2 Felix, qui non habuit animi ſui triſtitiam, & non excidit a ſpe ſua.

3 Viro cupido & tenaci ſine ratione eſt ſubſtantia, & homini livido ad quid aurum?

4 Qui acervat ex animo ſuo injuſte, aliis congregat, & in bonis illius alius luxuriabitur.

5 Qui ſibi nequam eſt, cui alii bonus erit? & non jucundabitur in bonis ſuis.

6 Qui ſibi invidet, nihil eſt illo nequius, & hæc redditio eſt malitiæ illius:

7 Et ſi bene fecerit, ignoranter, & non volens facit: & in noviſſimo manifeſtat malitiam ſuam.

8 Nequam eſt oculus lividi: & avertens faciem ſuam, & deſpiciens animam ſuam.

9 Inſatiabilis oculus cupidi in parte iniquitatis: non ſatiabitur donec conſumat arefaciens animam ſuam.

10 Oculus malus ad mala: & non ſatiabitur pane: ſed indigens & in triſtitia erit ſuper menſam ſuam.

11 Fili ſi habes, benefac tecum, & Deo dignas oblationes offer.

12 Memor eſto quoniam mors non tardat, & teſtamentum inferorum quia demonſtratum eſt tibi: teſtamentum enim hujus mundi, morte morietur.

† *Tob. 4. 7. Sup. 4. 1. Luc. 16 9.*

13 † Ante mortem benefac amico tuo, & ſecundum vires tuas exporrigens da pauperi.

14 Non defrauderis a die bono, & particula boni doni non te prætereat.

15 Nonne aliis relinques dolores & labores tuos in diviſione ſortis?

16 Da, & accipe, & juſtifica animam tuam.

17 Ante obitum tuum operare juſtitiam: quoniam non eſt apud inferos invenire cibum.

† *Iſai. 40. 6. Jac. 1. 10. 1. Petr. 1. 24.*

18 † Omnis caro ſicut fœnum veteraſcet, & ſicut folium fructificans in arbore viridi.

19 Alia generantur, & alia deficiuntur, ſic generatio carnis & ſanguinis, alia finitur, & alia naſcitur.

20 Omne opus corruptibile in fine deficiet: & qui illud operatur, ibi cum illo.

21 Et omne opus electum juſtificabitur: & qui operatur illud, honorabitur in illo.

† *Pſal. 1. 2.*

22 † Beatus vir, qui in ſapientia morabitur, & qui in juſtitia ſua meditabitur, & in ſenſu cogitabit circumſpectionem Dei.

23 Qui excogitat vias illius in corde ſuo, & in abſconditis ſuis intelligens, vadens poſt illam quaſi inveſtigator, & in viis illius conſiſtens:

24 Qui reſpicit per feneſtras illius, & in januis illius audiens:

25 Qui requieſcit juxta domum illius, & in parietibus illius figens palum ſtatuet caſillam ſuam ad manus illius, & requieſcent in caſula illius bona per ævum:

26 Statuet filios ſuos ſub tegmine illius, & ſub ramis ejus morabitur.

27 Protegetur ſub tegmine illius a fervore, & in gloria ejus requieſcet.

CAPUT XV.

Beatus qui in timore Dei aptat ſe ad ſapientiam, quam ſtulti & mendaces non aſſequentur: peccata Deo non ſunt adſcribenda, ſed homini qui ab illo conditus eſt libero arbitrio, propoſitis præceptis quæ ſervare poteras: Dei oculis omnia nuda ſunt.

1 QUi timet Deum, faciet bona: & qui continens eſt juſtitiæ, apprehendet illam,

2 Et obviabit illi quaſi mater honorificata, & quaſi mulier a virginitate ſuſcipiet illam.

3 Cibabit illum pane vitæ & intellectus, † & aqua ſapientiæ ſalutaris potabit illum: & firmabitur in illo, & non flectetur:

† *Joann. 4. 10.*

4 Et continebit illum, & non confundetur: & exaltabit illum apud proximos ſuos,

5 Et in medio Eccleſiæ aperiet os ejus, & adimplebit illum ſpiritu ſapientiæ & intellectus, & ſtola gloriæ veſtiet illum.

6 Jucunditatem & exultationem theſaurizabit ſuper illum, & nomine æterno hæreditabit illum.

7 Homines ſtulti non apprehendent illam, & homines ſenſati obviabunt illi, homines ſtulti non videbunt eam: longe enim abeſt a ſuperbia & dolo.

8 Viri mendaces non erunt illius memores: & viri veraces invenientur in illa, & ſucceſſum habebunt uſque ad inſpectionem Dei.

9 Non eſt ſpecioſa laus in ore peccatoris: [illegible]

10 Quoniam a Deo profecta eſt ſapientia: ſapientiæ enim Dei aſtabit laus, & in ore fideli abundabit, & Dominator dabit eam illi.

11 Non dixeris: Per Deum abeſt: quæ enim odit ne feceris.

12 Non dicas: Ille me implanavit: non enim neceſſarii ſunt ei homines impii.

13 Omne execramentum erroris odit Dominus, & non erit amabile timentibus eum.

14 Deus ab initio conſtituit hominem, & reliquit illum in manu conſilii ſui.

15 Adjecit mandata & præcepta ſua:

16 † Si volueris mandata ſervare, conſervabunt te, & in perpetuum fidem placitam facere.

† *Matt. 19. 27.*

17 Appoſuit tibi aquam & ignem: ad quod volueris, porrige manum tuam.

18 † Ante hominem vita & mors, bonum & malum: quod placuerit ei, dabitur illi:

† *Jer. 21. 8.*

19 Quoniam multa ſapientia Dei, & fortis in potentia, videns omnes ſine intermiſſione.

20 † Oculi Domini ad timentes eum, & ipſe † agnoſcit omnem operam hominis.

† *Pſal. 33. 16.*

21 Nemini mandavit impie agere, & nemini dedit ſpatium peccandi.

† *Heb. 4. 13.*

22 Non enim concupiſcit multitudinem filiorum infidelium & inutilium.

CAPUT XVI.

Non exultandum in filiis impiis: de ira Dei in malos & miſericordia in bonos: magna ſunt operum miſericordiæ merita: Dei cognitioni ac judicio nemo ſe poteſt ſubtrahere, cujus opera ſunt ab homine inſcrutabilia.

1 NE jucunderis in filiis impiis, ſi multiplicentur: nec oblecteris ſuper ipſos, ſi non eſt timor Dei in illis.

2 Non credas vitæ illorum, & ne reſpexeris in labores eorum.

3 Melior eſt enim unus timens Deum, quam mille filii impii.

4 Et utile eſt mori ſine filiis, quam relinquere filios impios.

5 Ab uno ſenſato inhabitabitur patria, tribus impiorum deſerêtur.

6 Multa talia vidit oculus meus, & fortiora horum audivit auris mea.

7 † In ſynagoga peccantium exardebit ignis, & in gente incredibili exardeſcet ira.

† *Infra 21. 10.*

8 † Non exoraverunt pro peccatis ſuis antiqui gigantes, qui deſtructi ſunt confidentes ſuæ virtuti:

† *Gen. 6. 4.*

9 Et non pepercit peregrinationi Lot, & execratus eſt eos præ ſuperbia verbi illorum.

10 Non miſertus eſt illis, gentem totam perdens, & extollentem ſe in peccatis ſuis.

11 † Et ſicut ſexcenta millia peditum, qui congregati ſunt in duritia cordis ſui: & ſi unus fuiſſet cervicatus, mirum, ſi fuiſſet inmunis.

† *Num. 14. 23. 24. & 26. 51.*

12 Miſericordia enim & ira eſt cum illo. Potens exoratio, & effundens iram:

13 Secundum miſericordiam ſuam, ſic correptio illius hominem ſecundum opera ſua judicat.

14 Non effugiet in rapina peccator, & non retardabit sufferentia misericordiam facientis.

† *Rom.* 2. 6. 15 Omnis misericordia faciet locum † unicuique secundum meritum operum suorum, & secundum intellectum peregrinationis ipsius.

16 Non dicas: A Deo abscondar, & ex summo quis mei memorabitur?

17 In populo magno non agnoscar: quæ est enim anima mea in tam immensa creatura?

18 Ecce cœlum, & cœli cœlorum, abyssus, & universa terra, & quæ in eis sunt, in conspectu illius commovebuntur,

19 Montes simul, & colles, & fundamenta terræ: cum conspexerit illa Deus, tremore concutientur.

20 Et in omnibus his insensatum est cor: & omne cor intelligitur ab illo:

21 Et vias illius quis intelligit, & procellam, quam nec oculus videbit hominis?

22 Nam plurima illius opera sunt in absconsis: sed opera justitiæ ejus quis enuntiabit? aut quis sustinebit? Longe enim est testamentum a quibusdam, & interrogatio omnium in consummatione est.

23 Qui minoratur corde, cogitat inania: & vir imprudens & errans, cogitat stulta.

24 Audi me fili, & disce disciplinam sensus, & in verbis meis attende in corde tuo,

25 Et dicam in æquitate disciplinam, & scrutabor enarrare sapientiam: & in verbis meis attende in corde tuo, & dico in æquitate spiritus virtutes, quas posuit Deus in opera sua ab initio, & in veritate enuntio scientiam ejus.

26 In judicio Dei opera ejus ab initio, & ab institutione ipsorum distinxit partes illorum, & initia eorum in gentibus suis.

27 Ornavit in æternum opera illorum, nec esurierunt, nec laboraverunt, & non destiterunt ab operibus suis.

28 Unusquisque proximum sibi non angustiabit usque in æternum.

29 Non sis incredibilis verbo illius.

30 Post hæc Deus in terram respexit, & implevit illam bonis suis.

31 Anima omnis vitalis denuntiavit ante faciem ipsius, & in ipsam iterum reversio illorum.

CAPUT XVII.

Creatio primorum parentum, donaque ipsis collata ac præcepta proposita: distinctio generis humani in varias nationes, quibus rectores præposuit, illosque & ipsorum opera universa perpetuo intuetur: virtus eleemosynæ: exhortatur peccatores ad pœnitentiam, dum sani sint, proposita Dei misericordia.

Gen. 1. 27. & 5. 1. 1 DEus creavit de terra hominem, & secundum imaginem suam fecit illum.

2 Et iterum convertit illum in ipsam, & secundum se vestivit illum virtute.

3 Numerum dierum & tempus dedit illi, & dedit illi potestatem eorum quæ sunt super terram.

4 Posuit timorem illius super omnem carnem, & dominatus est bestiarum & volatilium.

† *Gen.* 2. 18. 5 † Creavit ex ipso adjutorium simile sibi: consilium, & linguam, & oculos, & aures, & cor dedit illis excogitandi: & disciplina intellectus replevit illos.

6 Creavit illis scientiam spiritus, sensu implevit cor illorum: & mala & bona ostendit illis.

7 Posuit oculum suum super corda illorum, ostendere illis magnalia operum suorum.

8 Ut nomen sanctificationis collaudent, & gloriari in mirabilibus illius, ut magnalia enarrent operum ejus.

9 Addidit illis disciplinam, & legem vitæ hæreditavit illos.

10 Testamentum æternum constituit cum illis, & justitiam & judicia sua ostendit illis.

11 Et magnalia honoris ejus vidit oculus illorum, & honorem vocis audierunt aures illorum, & dixit illis: Attendite ab omni iniquo.

12 Et mandavit illis unicuique de proximo suo.

13 Viæ illorum coram ipso sunt semper, non sunt absconsæ ab oculis ipsius.

14 † In unamquamque gentem præposuit rectorem: † *Rom.* 13. 1.

15 Et pars Dei, Israel facta est manifesta.

16 Et omnia opera illorum velut sol in conspectu Dei: & oculi ejus sine intermissione inspicientes in viis eorum.

17 Non sunt absconsa testamenta per iniquitatem illorum, & omnes iniquitates eorum in conspectu Dei.

18 † Eleemosyna viri quasi signaculum cum ipso, & gratiam hominis quasi pupillam conservabit: † *Infra* 29. 16.

19 † Et postea resurget, & retribuet illis retributionem, unicuique in caput ipsorum, & convertet in interiores partes terræ. † *Matt.* 25. 35.

20 Pœnitentibus autem dedit viam justitiæ, & confirmavit deficientes sustinere, & destinavit illis sortem veritatis.

21 Convertere ad Dominum, & relinque peccata tua:

22 Precare ante faciem Domini, & minue offendicula.

23 Revertere ad Dominum, & avertere ab injustitia tua, & nimis odito execrationem:

24 Et cognosce justitias & judicia Dei, & sta in sorte propositionis, & orationis altissimi Dei.

25 In partes vade sæculi sancti, † cum vivis & dantibus confessionem Deo. † *Psal.* 6. 6.

26 Non demoreris in errore impiorum, ante mortem confitere. A mortuo quasi nihil, perit confessio. *Isa.* 38. 19.

27 Confiteberis vivens, vivus & sanus confiteberis, & laudabis Deum, & gloriaberis in miserationibus illius.

28 Quam magna misericordia Domini, & propitiatio illius, convertentibus ad eum!

29 Nec enim omnia possunt esse in hominibus, quoniam non est immortalis filius hominis, & in vanitate malitiæ placuerunt.

30 Quid lucidius sole? & hic deficiet. Aut quid nequius quam quod excogitavit caro & sanguis? & hoc arguetur.

31 Virtutem altitudinis cœli ipse conspicit; & omnes homines terra & cinis.

CA-

CAPUT XVIII.

Dei magnalia homini inscrutabilia: hominis miseria, & Dei erga illum miseratio: proximo miserendum: quomodo infirmus se habere debeat: quomodo sit orandum: confidendum Dei judicium, & a propriis concupiscentiis discedendum:

Gen. 1. 1. 1 QUi vivit in æternum, creavit omnia simul. Deus solus justificabitur, & manet invictus rex in æternum.

2 Quis sufficit enarrare opera illius?

3 Quis enim investigabit magnalia ejus?

4 Virtutem autem magnitudinis ejus quis enuntiabit? aut quis adjiciet enarrare misericordiam ejus?

5 Non est minuere, neque adjicere, nec est invenire magnalia Dei.

6 Cum consummaverit homo, tunc incipiet: & cum quieverit, aporiabitur.

7 Quid est homo, & quæ est gratia illius? & quid est bonum, aut quid nequam illius?

† Psal. 89. 10. 8 † Numerus dierum hominum ut multum centum anni: quasi gutta aquæ maris deputati sunt: & sicut calculus arenæ, sic exigui anni in die ævi.

9 Propter hoc patiens est Deus in illis, & effundit super eos misericordiam suam.

10 Vidit præsumptionem cordis eorum quoniam mala est, & cognovit subversionem illorum quoniam nequam est.

11 Ideo adimplevit propitiationem suam in illis, & ostendit eis viam æquitatis.

12 Miseratio hominis circa proximum suum: misericordia autem Dei super omnem carnem.

13 Qui misericordiam habet, docet, & erudit quasi pastor gregem suum.

14 Misereatur excipientis doctrinam miserationis, & qui festinat in judiciis ejus.

15 Fili in bonis non des querelam, & in omni dato non des tristitiam verbi mali.

16 Nonne ardorem refrigerabit ros? sic & verbum melius quam datum.

17 Nonne ecce verbum super datum bonum? sed utraque cum homine justificato.

18 Stultus acriter improperabit: & datus indisciplinati tabescere facit oculos.

19 Ante judicium para justitiam tibi, & antequam loquaris disce.

† 1. Cor. 11. 28. 20 Ante languorem adhibe medicinam, † & ante judicium interroga teipsum, & in conspectu Dei invenies propitiationem.

21 Ante languorem humilia te, & in tempore infirmitatis ostende conversationem tuam.

† Luc. 18. 1. 1. Thes. 5. 17. 22 † Non impediaris orare semper, & ne verearis usque ad mortem justificari: quoniam merces Dei manet in æternum.

23 Ante orationem præpara animam tuam: & noli esse quasi homo qui tentat Deum:

† Supr. 7. 18. 24 † Memento iræ in die consummationis, & tempus retributionis in conversatione faciei.

† Supr. 11, 27. 25 † Memento paupertatis in tempore abundantiæ, & necessitatum paupertatis in die divitiarum.

26 A mane usque ad vesperam immutabitur tempus, & hæc omnia citata in oculis Dei.

27 Homo sapiens in omnibus metuet, & in diebus delictorum attendet ab inertia.

28 Omnis astutus agnoscit sapientiam, & invenienti eam dabit confessionem.

29 Sensati in verbis & ipsi sapienter egerunt: & intellexerunt veritatem & justitiam, & impluerunt proverbia & judicia.

† Rom. 6. 12. & 13. 13. 14. 30 † Post concupiscentias tuas non eas, & a voluntate tua avertere.

31 Si præstes animæ tuæ concupiscentias ejus, faciet te in gaudium inimicis tuis.

32 Ne oblecteris in turbis nec in modicis: assidua enim est commissio illorum.

33 Ne fueris mediocris in contentione ex fœnore, & est tibi nihil in sacculo: eris enim invidus vitæ tuæ.

CAPUT XIX.

De vino, luxuria, loquacitate, cito credente, gaudente super iniquitate, odiente correptionem, exultante in malitia, discretione in verbis servanda, correptione, ficta humilitate, & laude tacentis.

1 OPerarius ebriosus non locupletabitur: & qui spernit modica, paulatim decidet.

† Gen. 19. 33. 3. Reg. 11. 1. 2 † Vinum & mulieres apostatare faciunt sapientes, & arguent sensatos:

3 Et qui se jungit fornicariis, erit nequam, putredo & vermes hereditabunt illum, & extolletur in exemplum majus, & tolletur de numero anima ejus.

† Jos. 9. 15. & 22. 22. 4 † Qui credit cito, levis corde est, & minorabitur: & qui delinquit in animam suam, insuper habebitur.

5 Qui gaudet iniquitate, denotabitur: & qui odit correptionem, minuetur vita: & qui odit loquacitatem, extinguit malitiam.

6 Qui peccat in animam suam, pœnitebit: & qui jucundatur in malitia, denotabitur.

7 Ne iteres verbum nequam & durum, & non minoraberis.

8 Amico & inimico noli narrare sensum tuum: & si est tibi delictum, noli denudare.

9 Audiet enim te, & custodiet se, & quasi defendens peccatum odiet te, & sic aderit tibi semper.

10 Audisti verbum adversum proximum tuum? commoriatur in te, fidens quoniam non te dirumpet.

11 A facie verbi parturit fatuus, tamquam gemitus partus infantis.

12 Sagitta infixa femori carnis, sic verbum in corde stulti.

† Lev. 19. 17. Matth. 18. 15. Luc. 17. 3. 13 † Corripe amicum, ne forte non intellexerit, & dicat: Non feci: aut si fecerit, ne iterum addat facere.

14 Corripe proximum, ne forte non dixerit: & si dixerit, ne forte iteret.

15 Corripe amicum: sæpe enim fit commissio.

16 Et non omni verbo credas: est qui labitur lingua, sed non ex animo.

† Jac. 3. 8. 17 † Quis est enim qui non deliquerit in lingua sua? Corripe proximum antequam comminaris.

18 Et da locum timori Altissimi: quia omnis sapientia timor Dei, & in illa timere Deum, & in omni sapientia dispositio legis.

19 Et non est sapientia nequitiæ disciplina: & non est cogitatus peccatorum prudentia.

20 Est nequitia & in ipsa execratio: & est insipiens qui minuitur sapientia.

21 Melior est homo, qui minuitur sapientia, & deficiens sensu in timore, quam qui abundat sensu, & transgreditur legem Altissimi.

22 Est solertia certa, & ipsa iniqua.

23 Et est qui emittit verbum certum enar-

rans veritatem. Et qui nequiter humiliat se, & interiora ejus plena sunt dolo:

24 Et est qui se nimium submittit a multa humilitate: & est qui inclinat faciem suam, & fingit se non videre quod ignoratum est:

25 Et si ab imbecillate virium vetetur peccare, si invenerit tempus malefaciendi, malefaciet.

26 Ex visu cognoscitur vir, & ab occursu faciei cognoscitur sensatus.

27 Amictus corporis, & risus dentium, & ingressus hominis enuntiant de illo.

28 Est correptio mendax in ira contumeliosi: & est judicium, quod non probatur esse bonum: & est tacens, & ipse est prudens.

CAPUT XX.

De correptione, & correpti pœnitentia: de tacente & loquace: de dono sapientis, & sarni: de falsa promissione; & mendacio: de sapienti qui placet magnatis: de donis non accipiendis, & sapientia abscondita.

1 QUam bonum est arguere, quam irasci, & confitentem in oratione non prohibere!

2 Concupiscentia spadonis devirginabit juvenculam:

3 Sic qui facit per vim judicium iniquum.

4 Quam bonum est correptum manifestare pœnitentiam! sic enim effugies voluntarium peccatum.

5 Est tacens, qui invenitur sapiens: & est odibilis, qui procax est ad loquendum.

6 Est tacens non habens sensum loquelæ: & est tacens sciens tempus aptum.

7 Homo sapiens tacebit usque ad tempus: lascivus autem & imprudens non servabunt tempus.

8 Qui multis utitur verbis, lædet animam suam: & qui potestatem sibi sumit injuste, odietur.

9 Est processio in malis viro indisciplinato, & est inventio in detrimentum.

10 Est datum, quod non est utile: & est datum, cujus retributio duplex.

11 Est propter gloriam minoratio: & est qui ab humilitate levabit caput.

12 Est qui multa redimat modico pretio, & restituens ea in septuplum.

13 Sapiens in verbis seipsum amabilem facit: gratiæ autem fatuorum effundentur.

14 Datus insipientis non erit utilis tibi: oculi enim illius septemplices sunt.

15 Exigua dabit, & multa improperabit: & apertio oris illius inflammatio est.

16 Hodie fœneratur quis, & cras expetit: odibilis est homo hujusmodi.

17 Fatuo non erit amicus, & non erit gratia bonis illius.

18 Qui enim edunt panem illius, falsæ linguæ sunt. Quoties, & quanti irridebunt eum?

19 Neque enim quod habendum erat, directo sensu distribuit: similiter & quod non erat habendum.

20 Lapsus falsæ linguæ, quasi qui in pavimento cadens: sic casus malorum festinanter veniet.

21 Homo acharis quasi fabula vana, in ore indisciplinatorum assidua erit.

22 Ex ore fatui reprobabitur parabola: non enim dicit illam in tempore suo.

23 Est qui vetatur peccare præ inopia, & in requie sua stimulabitur.

24 Est qui perdet animam suam præ confusione, & ab imprudenti persona perdet eam: personæ autem acceptione perdet se.

25 Est qui præ confusione promittit amico, & lucratus est eum inimicum gratis.

26 Opprobrium nequam in homine mendacium, & in ore indisciplinatorum assidue erit.

27 Potior fur quam assiduitas viri mendacis: perditionem autem ambo hereditabunt.

28 Mores hominum mendacium sine honore; & confusio illorum cum ipsis sine intermissione.

29 Sapiens in verbis producet seipsum, & homo prudens placebit magnatis.

30 Qui operatur terram suam, inaltabit acervum frugum: & qui operatur justitiam, ipse exaltabitur: qui vero placet magnatis, effugiet iniquitatem.

31 † Xenia & dona excæcant oculos judicum, & quasi mutus, in ore avertit correptiones eorum. † *Exod.* 25. 8. *Deut.* 16. 19.

32 † Sapientia absconsa & thesaurus invisus, quæ utilitas in utrisque? † *Infra* 41. 17.

33 Melior est qui celat insipientiam suam, quam homo qui abscondit sapientiam suam.

CAPUT XXI.

Docet fugiendum peccatum: primum in genere, deinde in specie productis variis peccatis.

1 FIli peccasti? non adjicias iterum: sed & de pristinis deprecare ut tibi dimittantur.

2 Quasi a facie colubri fuge peccata: & si accesseris ad illa, suscipient te.

3 Dentes leonis, dentes ejus, interficientes animas hominum.

4 Quasi rhomphæa bis acuta omnis iniquitas, plagæ illius non est sanitas.

5 Objurgatio & injuriæ annullabunt substantiam; & domus quæ nimis locuples est, annullabitur superbia: sic substantia superbi eradicabitur.

6 Deprecatio pauperis ex ore usque ad aures ejus perveniet, & judicium festinato adveniet illi.

7 Qui odit correptionem, vestigium est peccatoris: & qui timet Deum, convertetur ad cor suum.

8 Notus a longe poterit lingua audaci: & sensatus frit labi se ab ipso.

9 Qui ædificat domum suam impendiis alienis, quasi qui colligit lapides suos in hieme.

10 † Stuppa collecta synagoga peccantium, & consummatio illorum flamma ignis. † *Supr.* 16. 7.

11 Via peccantium complanata lapidibus, & in fine illorum inferi, & tenebræ, & pœnæ.

12 Qui custodit justitiam, continebit sensum ejus.

13 Consummatio timoris Dei, sapientia & sensus.

14 Non eruditur, qui non est sapiens in bono.

15 Est autem sapientia, quæ abundat in malo: & non est sensus ubi est amaritudo.

16 Scientia sapientis tamquam inundatio

abun-

abundabit, & conſilium illius ſicut fons vitæ permanet.

17 Cor fatui quaſi vas confractum, & omnem ſapientiam non tenebit.

18 Verbum ſapiens quodcumque audierit ſcius, laudabit, & ad ſe adjiciet: audivit luxurioſus, & diſplicebit illi, & projiciet illud poſt dorſum ſuum.

19 Narratio fatui quaſi ſarcina in via: nam in labiis ſenſati invenietur gratia.

20 Os prudentis quæritur in eccleſia, & verba illius cogitabunt in cordibus ſuis.

21 Tamquam domus exterminata, ſic fatuo ſapientia: & ſcientia inſenſati inenarrabilia verba.

22 Compedes in pedibus, ſtulto doctrina, & quaſi vincula manuum ſuper manum dextram.

23 Fatuus in riſus exaltat vocem ſuam: vir autem ſapiens vix tacite ridebit.

24 Ornamentum aureum prudenti doctrina, & quaſi brachiale in brachio dextro.

25 Pes fatui facilis in domum proximi: & homo peritus confundetur a perſona potentis.

26 Stultus a feneſtra reſpiciet in domum: vir autem eruditus foris ſtabit.

27 Stultitia hominis auſcultare per oſtium: & prudens gravabitur contumelia.

28 Labia imprudentium ſtulta narrabunt: verba autem prudentium ſtatera ponderabuntur.

29 In ore fatuorum cor illorum: & in corde ſapientium os illorum.

30 Dum maledicit impius diabolum, maledicit ipſe animam ſuam.

31 Sufurro coinquinabit animam ſuam, & in omnibus odietur: & qui cum eo manſerit, odioſus erit: tacitus & ſenſatus honorabitur.

CAPUT XXII.

De lapidatione pigri, filio indiſciplinato, filiaque fatua, muſica in luctu, docente fatuum, mortuo plorando: cum ſtulto non loquendum: de corde ſtulti ac timidi: de ſervanda fide cum amico, & oris cuſtodia.

1 IN lapide luteo lapidatus eſt piger, & omnes loquentur ſuper aſpernationem illius.

2 De ſtercore bovis lapidatus eſt piger: & omnis qui tetigerit eum, excutiet manus.

3 Confuſio patris eſt de filio indiſciplinato: filia autem in deminoratione fiet.

4 Filia prudens hæreditas viro ſuo; nam quæ confundit, in contumeliam ſit genitoris.

5 Patrem & virum confundit audax, & ab impiis non minorabitur: ab utriſque autem inhonorabitur.

6 Muſica in luctu importuna narratio: flagella & doctrina in omni tempore ſapientia.

7 Qui docet fatuum, quaſi qui conglutinat teſtam.

8 Qui narrat verbum non audienti, quaſi qui excitat dormientem de gravi ſomno.

9 Cum dormiente loquitur qui enarrat ſtulto ſapientiam: & in fine narrationis dicit: Quis eſt hic?

10 † Supra mortuum plora, defecit enim lux ejus: & ſupra fatuum plora, defecit enim ſenſus. *Infra 38. 16.*

11 Modicum plora ſupra mortuum, quoniam requievit.

12 Nequiſſimi enim nequiſſima vita ſuper mortem fatui.

13 † Luctus mortui ſeptem dies; fatui autem & impii, omnes dies vitæ illorum. † *Gen. 50. 10.*

14 Cum ſtulto ne multum loquaris, & cum inſenſato ne abieris.

15 Serva te ab illo, ut non moleſtiam habeas, & non coinquinaberis peccato illius.

16 Deflecte ab illo, & invenies requiem, & non acediaberis in ſtultitia illius.

17 Super plumbum quid gravabitur? & quod illi aliud nomen quam fatuus?

18 † Arenam, & ſalem, & maſſam ferri facilius eſt ferre, quam hominem imprudentem, & fatuum, & impium. † *Prov. 27. 3.*

19 Loramentum ligneum colligatum in fundamento ædificii non diſſolvetur; ſic & cor confirmatum in cogitatione conſilii.

20 Cogitatus ſenſati in omni tempore, metu non depravabitur.

21 Sicut pali in excelſis, & cæmenta ſine impenſa poſita contra faciem venti non permanebunt:

22 Sic & cor timidum in cogitatione ſtulti contra impetum timoris non reſiſtet.

23 Sicut cor timidum in cogitatione fatui, omni tempore non metuet, ſic & qui in præceptis Dei permanet ſemper.

24 Pungens oculum deducit lacrymas: & qui pungit cor, profert ſenſum.

25 Mittens lapidem in volatilia, dejiciet illa: ſic & qui convitiatur amico, diſſolvit amicitiam.

26 Ad amicum etſi produxeris gladium, non deſperes: eſt enim regreſſus. Ad amicum

27 Si aperueris os triſte, non timeas: eſt enim concordatio: excepto convitio, & improperio, & ſuperbia, & myſterii revelatione, & plaga doloſa: in his omnibus effugiet amicus.

28 Fidem poſſide cum amico in paupertate illius, ut & in bonis illius læteris.

29 In tempore tribulationis illius permane illi fidelis, ut & in hæreditate illius cohæres ſis.

30 Ante ignem camini vapor, & fumus ignis inaltatur: ſic & ante ſanguinem maledicta, & contumeliæ, & minæ.

31 Amicum ſalutare non confundar, a facie illius non me abſcondam: & ſi mala mihi evenerint per illum, ſuſtinebo.

32 Omnis qui audiet, cavebit ſe ab eo.

33 † Quis dabit ori meo cuſtodiam, & ſuper labia mea ſignaculum certum, ut non cadam ab ipſis, & lingua mea perdat me? † *Pſal. 140. 3.*

CAPUT XXIII.

Oratio adverſus ſuperbiam, gulam & luxuriam: conſuetudo jurandi vitanda, & indiſciplinatus ſerme adferens improperium: duo genera in peccato abundantia, & tertium adducens iram: confuſatio hominis ad peccandum ſe hortantis: de peccatis in adulterio concurrentibus, & laude timoris Domini.

1 DOmine pater, & dominator vitæ meæ, ne derelinquas me in conſilio eorum: nec ſinas me cadere in illis.

2 Quis ſuperponet in cogitatu meo flagel-

la,

la, & in corde meo doctrinam sapientiæ, ut ignorationibus eorum non parcant mihi, & nec appareant delicta eorum,

3 Et ne adincrescant ignorantiæ meæ, & multiplicentur delicta mea, & peccata mea abundent, & incidam in conspectu adversariorum meorum, & gaudeat super me inimicus meus?

4 Domine pater, & Deus vitæ meæ, ne derelinquas me in cogitatu illorum,

5 Extollentiam oculorum meorum ne dederis mihi, & omne desiderium averte a me.

6 Aufer a me ventris concupiscentias, & concubitus concupiscentiæ ne apprehendant me, & animæ irreverenti & infrunitæ ne tradas me.

7 Doctrinam oris audite filii, & qui custodierit illam, non periet labiis, nec scandalizabitur in operibus nequissimis.

8 In vanitate sua apprehenditur peccator, & superbus & maledicus scandalizabitur in illis.

†*Exod.* 20. 7. *Matth.* 5. 33.

9 † Juration non assuescat os suum, multi enim casus in illa.

10 Nominatio vero Dei non sit assidua in ore tuo, & nominibus Sanctorum non admiscearis: quoniam non eris immunis ab eis.

11 Sicut enim servus interrogatus assidue, a livore non minuitur: sic omnis jurans, & nominans, in toto a peccato non purgabitur.

12 Vir multum jurans implebitur iniquitate, & non discedet a domo illius plaga.

13 Et si frustraverit, delictum illius super ipsum erit: & si dissimulaverit, delinquit dupliciter.

14 Et si in vacuum juraverit, non justificabitur: replebitur enim retributione domus illius.

15 Est & alia loquela contraria morti, non inveniatur in hæreditate Jacob.

16 Etenim a misericordibus omnia hæc auferentur, & in delictis non volutabuntur.

17 Indisciplinatæ loquelæ non assuescat os tuum: est enim in illa verbum peccati.

18 Memento patris & matris tuæ, in medio enim magnatorum consistis:

19 Ne forte obliviscatur te Deus in conspectu illorum, & assiduitate tua infatuatus, improperium patiaris, & maluisses non nasci, & diem nativitatis tuæ maledicas.

†1 *Reg.* 16. 7.

20 † Homo assuetus in verbis improperii, in omnibus diebus suis non erudietur.

21 Duo genera abundant in peccatis, & tertium adducit iram, & perditionem.

22 Anima calida quasi ignis ardens, non extinguetur donec aliquid glutiat:

23 Et homo nequam in ore carnis suæ, non desinet donec incendat ignem.

24 Homini fornicario omnis panis dulcis, non fatigabitur transgrediens usque ad finem.

25 Omnis homo qui transgreditur lectum suum, contemnens in animam suam, & dicens: † Quis me videt?

† *Isa.* 29. 15.

26 Tenebræ circumdant me, & parietes cooperiunt me, & nemo circumspicit me: quem vereor? delictorum meorum non memorabitur Altissimus.

27 Et non intelligit quoniam omnia videt oculus illius, quoniam expellit a se timorem Dei hujusmodi hominis timor, & oculi hominum timentes illum:

28 Et non cognovit quoniam oculi Domini multo plus lucidiores sunt super solem, circumspicientes omnes vias hominum, & profundum abyssi, & hominum corda intuentes in absconditas partes.

29 Domino enim Deo antequam crearentur, omnia sunt agnita, sic & post perfectum respicit omnia.

30 Hic in plateis civitatis vindicabitur, & quasi pullus equinus fugabitur: & ubi non speravit apprehendetur.

31 Et erit dedecus omnibus, eo quod non intellexerit timorem Domini.

32 † Sic & mulier omnis relinquens virum suum: & statuens hereditatem ex alieno matrimonio:

† *Lev.* 20. 10. *Deut.* 22. 22.

33 Primo enim in lege Altissimi incredibilis fuit: secundo in virum suum deliquit: tertio in adulterio fornicata est, & ex alio viro filios statuit sibi.

34 Hæc in ecclesiam adducetur, & in filios ejus respicietur.

35 Non tradent filii ejus radices, & rami ejus non dabunt fructum.

36 Derelinquent in maledictum memoriam ejus, & dedecus illius non delebitur.

37 Et agnoscent qui derelicti sunt, quoniam nihil melius est quam timor Dei: & nihil dulcius, quam respicere in mandatis Domini.

38 Gloria magna est sequi Dominum: longitudo enim dierum assumetur ab eo.

CAPUT XXIV.

Sapientia multiplices suas laudes & originem describit, & mire ad sui amplexum invitat, omnia sua doctrina splendore illustrans.

1 SApientia laudabit animam suam, & in Deo honorabitur, & in medio populi sui gloriabitur.

2 Et in ecclesiis altissimi aperiet os suum, & in conspectu virtutis illius gloriabitur,

3 Et in medio populi sui exaltabitur, & in plenitudine sancta admirabitur,

4 Et in multitudine electorum habebit laudem, & inter benedictos benedicetur, dicens:

5 Ego ex ore Altissimi prodivi, primogenita ante omnem creaturam:

6 Ego feci in cœlis ut oriretur lumen indeficiens, & sicut nebula texi omnem terram:

7 Ego in altissimis habitavi, & thronus meus in columna nubis.

8 Gyrum cœli circuivi sola, & profundum abyssi penetravi, in fluctibus maris ambulavi,

9 Et in omni terra steti: & in omni populo,

10 Et in omni gente primatum habui.

11 Et omnium excellentium & humilium corda virtute calcavi: & in his omnibus requiem quæsivi, & in hereditate Domini morabor.

12 Tunc præcepit, & dixit mihi Creator omnium: & qui creavit me, requievit in tabernaculo meo,

13 Et dixit mihi: in Jacob inhabita, & in Israel hereditate, & in electis meis mitte radices.

14 † Ab initio, & ante sæcula creata sum, & usque ad futurum sæculum non desinam, & in habitatione sancta coram ipso ministravi.

† *Prov.* 8. 22.

15 Et sic in Sion firmata sum, & in civitate sanctificata similiter requievi, & in Jerusalem potestas mea.

16 Et radicavi in populo honorificato, & in parte Dei mei hereditas illius, & in plenitudine sanctorum detentio mea.
17 Quasi cedrus exaltata sum in Libano, & quasi cypressus in monte Sion.
18 Quasi palma exaltata sum in Cades, & quasi plantatio rosæ in Jericho:
19 Quasi oliva speciosa in campis, & quasi platanus exaltata sum juxta aquam in plateis.
20 Sicut cinnamomum & balsamum aromatizans odorem dedi: quasi myrrha electa dedi suavitatem odoris:
21 Et quasi storax, & galbanus, & ungula, & gutta, & quasi Libanus non incisus vaporavi habitationem meam, & quasi balsamum non mistum odor meus.
22 Ego quasi terebinthus extendi ramos meos, & rami mei honoris & gratiæ.
23 Ego quasi vitis fructificavi suavitatem odoris: & flores mei fructus honoris & honestatis.
24 Ego mater pulchræ dilectionis, & timoris, & agnitionis, & sanctæ spei.
25 In me gratia omnis viæ & veritatis, in me omnis spes vitæ & virtutis.
26 Transite ad me omnes qui concupiscitis me, & a generationibus meis implemini.
27 Spiritus enim meus super mel dulcis, & hereditas mea super mel & favum:
28 Memoria mea in generationes sæculorum.
† *Joan. 6. 35.* 29 † Qui edunt me, adhuc esurient: & qui bibunt me, adhuc sitient.
30 Qui audit me, non confundetur: & qui operantur in me, non peccabunt.
31 Qui elucidant me, vitam æternam habebunt.
32 Hæc omnia liber vitæ, & testamentum Altissimi, & agnitio veritatis.
33 Legem mandavit Moyses in præceptis justitiarum, & hereditatem domui Jacob, & Israel promissiones.
34 Posuit David puero suo excitare regem ex ipso fortissimum, & in throno honoris sedentem in sempiternum.
† *Gen. 2. 11.* 35 † Qui implet quasi Phison sapientiam, & sicut Tigris in diebus novorum.
36 Qui adimplet quasi Euphrates sensum:
† *Jos. 3. 15.* † qui multiplicat quasi Jordanis in tempore messis.
37 Qui mittit disciplinam sicut lucem, & assistens quasi Gehon in die vindemiæ.
38 Qui perficit primus scire ipsam, & infirmior non investigabit eam.
39 A mari enim abundavit cogitatio ejus, & consilium illius ab abysso magna.
40 Ego sapientia effudi flumina.
41 Ego quasi trames aquæ immensæ de fluvio, ego quasi fluvii Diorix, & sicut aquæductus exivi de paradiso.
42 Dixi: Rigabo hortum meum plantationum, & inebriabo prati mei fructum:
43 Et ecce factus est mihi trames abundans, & fluvius meus appropinquavit ad mare:
44 Quoniam doctrinam quasi antelucanum illumino omnibus, & enarrabo illam usque ad longinquum.
45 Penetrabo omnes inferiores partes terræ, & inspiciam omnes dormientes, & illuminabo omnes sperantes in Domino.
46 Adhuc doctrinam quasi prophetiam effundam, & relinquam illam quærentibus sapientiam, & non desinam in progenies illorum usque in ævum sanctum.
† *Infra 33. 18.* 47 † Videte quoniam non soli mihi laboravi, sed omnibus exquirentibus veritatem.

CAPUT XXV.

Tria qua Domino placent, & tria qua odit: novem insuspicabilia: laus timoris Dei: mulieris nequam mira detestatio: a muliere initium peccati & mortis: mulieris dominium non ferendum.

1 IN tribus placitum est spiritui meo, quæ sunt probata coram Deo & hominibus:
2 Concordia fratrum, & amor proximorum, & viret mulier bene sibi consentientes.
3 Tres species odivit anima mea, & aggravor valde animæ illorum:
4 Pauperem superbum: divitem mendacem: senem fatuum & insensatum.
5 Quæ in juventute tua non congregasti, quomodo in senectute tua invenies?
6 Quam speciosum caniciei judicium, & presbyteris cognoscere consilium!
7 Quam speciosa veteranis sapientia, & gloriosis intellectus & consilium!
9 Corona senum multa peritia, & gloria illorum timor Dei.
9 Novem insuspicabilia cordis magnificavi, & decimum dicam in lingua hominibus:
10 Homo, qui jucundatur in filiis, vivens & videns subversionem inimicorum suorum.
† *Infra 26. 1.* 11 † Beatus qui habitat cum muliere sensata, † & qui lingua sua non est lapsus, & qui non servivit indignis se.
† *Supra 14. 1. & 19. 16.* 12 Beatus, qui invenit amicum verum, & qui enarrat justitiam auri audienti.
Jacob. 3. 1. 13 Quam magnus, qui invenit sapientiam, & scientiam! Sed non est super timentem Dominum.
14 Timor Dei super omnia se superposuit:
15 Beatus homo, cui donatum est habere timorem Dei: qui tenet illum, cui assimilabitur?
16 Timor Dei initium dilectionis ejus: fidei autem initium agglutinandum est ei.
17 Omnis plaga, tristitia cordis est: & omnis malitia, nequitia mulieris.
18 Et omnem plagam, & non plagam videbit cordis:
19 Et omnem nequitiam, & non nequitiam mulieris:
20 Et omnem obductum, & non obductum odientium:
21 Et omnem vindictam, & non vindictam inimicorum.
22 Non est caput nequius super caput colubri:
23 Et non est ira super iram mulieris.
† *Prov. 21. 19.* † Commorari leoni & draconi placebit, quam habitare cum muliere nequam.
24 Nequitia mulieris immutat faciem ejus: & obcæcat vultum suum tamquam ursus, & quasi saccum cilendit. In medio proximorum ejus
25 Ingemuit vir ejus, & audiens suspiravit medicum.
25 Brevis omnis malitia super malitiam mulieris, sors peccatorum cadat super illam.
27 Sicut adscensus arenosus in pedibus veterani, sic mulier linguata homini quieto.

28 † Ne

† *Infra* 42. 6.

28 † Ne respicias in mulieris speciem, & non concupiscas mulierem in specie.

29 Mulieris ira, & irreverentia, & confusio magna.

30 Mulier si primatum habeat, contraria est viro suo.

31 Cor humile, & facies tristis, & plaga cordis, mulier nequam.

32 Manus debiles, & genua dissoluta, mulier quæ non beatificat virum suum.

† *Gen.* 3. 6. 33 † A muliere initium factum est peccati, & per illam omnes morimur.

34 Non des aquæ tuæ exitum, nec mediocrem; nec mulieri nequam veniam prodeundi.

35 Si non ambulaverit ad manum tuam, confundet te in conspectu inimicorum.

36 A carnibus tuis abscinde illam, ne semper te abutatur.

CAPUT XXVI.

Proponit vicissim laudes bonæ mulieris, & vituperia mala ac zelotypa filia custodienda: tria timenda: duo contristantia, & duo periculosa.

1 MUlieris bonæ beatus vir: numerus enim annorum illius duplex.

2 Mulier fortis oblectat virum suum, & annos vitæ illius in pace implebit.

3 Pars bona, mulier bona, in parte timentium Deum dabitur viro pro factis bonis:

4 Divitis autem & pauperis cor bonum, in omni tempore vultus illorum hilaris.

5 A tribus timuit cor meum, & in quarto facies mea metuit.

6 Delaturam civitatis, & collectionem populi,

7 Calumniam mendacem, super mortem omnia gravia:

8 Dolor cordis & luctus, mulier zelotypa.

9 In muliere zelotypa flagellum linguæ, omnibus communicans.

10 Sicut boum jugum, quod movetur, ita & mulier nequam: qui tenet illam, quasi qui apprehendit scorpionem.

11 Mulier ebriosa, ira magna: & contumelia, & turpitudo illius non tegetur.

12 Fornicatio mulieris in extollentia oculorum, & in palpebris illius agnoscetur.

† *Infra* 42. 11. 13 † In filia non avertente se firma custodiam: ne inventa occasione utatur se.

14 Ab omni irreverentia oculorum ejus cave, & ne mireris si te neglexerit.

15 Sicut viator sitiens, ad fontem os aperiet, & ab omni aqua proxima bibet & contra omnem palum sedebit, & contra omne sagittam aperiet pharetram donec deficiat.

16 Gratia mulieris sedulæ delectabit virum suum, & ossa illius impinguabit.

17 Disciplina illius, datum Dei est.

18 Mulier sensata, & tacita, non est immutatio eruditæ animæ.

19 Gratia super gratiam, mulier sancta & pudorata.

20 Omnis autem ponderatio non est digna continentis animæ.

21 Sicut sol oriens mundo in altissimis Dei, sic mulieris bonæ species in ornamentum domus ejus.

22 Lucerna splendens super candelabrum sanctum, & species faciei super ætatem stabilem.

23 Columnæ aureæ super bases argenteas, & pedes firmi super plantas stabilis mulieris.

24 Fundamenta æterna supra petram solidam, & mandata Dei in corde mulieris sanctæ.

25 In duobus contristatum est cor meum, & in tertio iracundia mihi advenit:

26 Vir bellator deficiens per inopiam: & vir sensatus contemptus:

27 Et qui transgreditur a justitia ad peccatum, Deus paravit eum ad rhomphæam.

28 Duæ species difficiles & periculosæ mihi apparuerunt, difficile exuitur negotians a negligentia: & non justificabitur caupo a peccatis labiorum,

CAPUT XXVII.

Ob inopiam & amorem divitiarum multi delinquunt: timor Domini constanter servandus: tentatio probat eum qui tentatur: sequenda justitia: inconstantia stulti: modestia in verbis servanda: secreta amici non revelanda: de annuente oculo & insidioso.

1 PRopter inopiam multi deliquerunt: & qui quærit locupletari, avertit oculum suum.

2 Sicut in medio compaginis lapidum palus figitur, sic & inter medium venditionis, & emptionis angustiabitur peccatum.

3 Conteretur cum delinquente delictum.

4 Si non in timore Domini tenueris te instanter, cito subvertetur domus tua.

5 Sicut in percussura cribri remanebit pulvis, sic aporia hominis in cogitatu illius.

6 Vasa figuli probat fornax, & homines justos tentatio tribulationis.

7 Sicut rusticatio de ligno ostendit fructum illius, sic verbum ex cogitatu cordis hominis.

8 Ante sermonem non laudes virum: hæc enim tentatio est hominum.

9 Si sequaris justitiam, apprehendes illam; & induces quasi poderem honoris, & inhabitabis cum ea, & proteget te in sempiternum, & in die agnitionis invenies firmamentum.

19 Volatilia ad sibi similia conveniunt: & veritas ad eos, qui operantur illam, revertetur.

11 Leo venationi insidiatur semper; sic peccata operantibus iniquitates.

12 Homo sanctus in sapientia manet sicut sol: nam stultus sicut luna mutatur.

13 In medio insensatorum serva verbum temporis: in medio autem cogitantium assiduus esto.

15 Narratio peccantium odiosa, & risus illorum in deliciis peccati.

15 Loquela multum jurans, horripilationem capiti statuet, & irreverentia ipsius obturatio aurium.

16 Effusio sanguinis in rixa superborum: & maledictio illorum auditus gravis.

17 Qui denudat arcana amici, fidem perdit, & non inveniet amicum ad animum suum.

18 Dirige proximum, & conjungere fide cum illo.

19 Quod si denudaveris abscondita illius, non persequeris post eum.

20 Sicut enim homo, qui perdit amicum suum, sic & qui perdit amicitiam proximi sui.

21 Et sicut qui dimittit avem de manu sua, sic dereliquisti proximum tuum, & non eum capies.

22 Non illum sequaris, quoniam longe abest: effugiet enim quasi caprea de laqueo: quoniam vulnerata est anima ejus.

23 Ultra eum non poteris colligare. Et maledicti est concordatio:

24 Denudare autem amici mysteria, desperatio est animæ infelicis.

25 Annuens oculo fabricat iniqua, & nemo eum abjiciet:

26 In conspectu oculorum tuorum conculcabit os suum, & super sermones tuos admirabitur, novissime autem pervertet os suum, & in verbis tuis dabit scandalum.

27 Multa odivi, & non coæquavi ei, & Dominus odiet illum.

28 Qui in altum mittit lapidem, super caput ejus cadet: & plaga dolosa, dolosi dividet vulnera.

29 Et qui foveam fodit, incidet in eam: & qui statuit lapidem proximo, offendet in eo: & qui laqueum alti ponit peribit in illo.

30 Facienti nequissimum consilium, super ipsum devolvetur, & non agnoscet unde adveniat illi:

31 Illusio, & improperium superborum, & vindicta sicut leo insidiabitur illi.

32 Laqueo peribunt qui oblectantur casu justorum: dolor autem consumet illos antequam moriatur.

33 Ira & furor, utraque execrabilia sunt, & vir peccator continens erit illorum.

CAPUT XXVIII.

Non quarenda vindicta, sed offensa remittenda: ab ira ac lite cessandum: mala lingua & pericula ipsius, & de tertia lingua: aures sepienda adversus linguam nequam, orique frænum imponendum.

1 QUi vindicari vult, a Domino inveniet vindictam, & peccata illius servans servabit. *Deut. 32. 35. Matth. 6. 14. Marc. 11. 25. Rom. 12. 19.*

2 Relinque proximo tuo nocenti te: & deprecanti tibi peccata solventur.

3 Homo homini reservat iram, & a Deo quærit medelam?

4 In hominem similem sibi non habet misericordiam, & de peccatis suis deprecatur?

5 Ipse cum caro sit, reservat iram, & propitiationem petit a Deo; quis exorabit pro delictis illius?

6 Memento novissimorum, & desine inimicari.

7 Tabitudo enim & mors imminent in mandatis ejus.

8 Memorare timorem Dei, & non irascaris proximo.

9 Memorare testamentum Altissimi, & despice ignorantiam proximi.

10 Abstine te a lite, & minues peccata:

11 Homo enim iracundus incendit litem: & vir peccator turbabit amicos, & in medio pacem habentium immittet inimicitiam.

12 Secundum enim ligna silvæ sic ignis exardescit: & secundum virtutem hominis, sic iracundia illius erit, & secundum substantiam suam exaltabit iram suam.

13 Certamen festinatum incendit ignem: & lis festinans effundit sanguinem, & lingua testificans adducit mortem.

14 Si sufflaveris in scintillam, quasi ignis exardebit: & si exspueris super illam, extinguetur: utraque ex ore proficiscuntur.

15 Susurro & bilinguis maledictus: multos enim turbabit pacem habentes.

16 Lingua tertia multos commovit, & dispersit illos de gente in gentem.

17 Civitates muratas divitum destruxit, & domos magnatorum effodit.

18 Virtutes populorum concidit, & gentes fortes dissolvit.

19 Lingua tertia mulieres viratas ejecit, & privavit illas laboribus suis.

20 Qui respicit illam, non habebit requiem nec habebit amicum, in quo requiescet.

21 Flagelli plaga livorem facit: plaga autem linguæ comminuet ossa.

22 Multi ceciderunt in ore gladii, sed non sic quasi qui interierunt per linguam suam.

23 Beatus qui tectus est a lingua nequam, qui in iracundiam illius non transivit, & qui non attraxit jugum illius, & in vinculis ejus non est ligatus:

24 Jugum enim illius jugum ferreum est: & vinculum illius, vinculum æreum est.

25 Mors illius, mors nequissima, & utilis potius infernus quam illa.

26 Perseverantia illius non permanebit, sed obtinebit vias injustorum: & in flamma sua non comburet justos.

27 Qui relinquunt Deum, incident in illam, & exardebit in illis, & non extinguetur, & immittetur in illos quasi leo, & quasi pardus lædet illos.

28 Sepi aures tuas spinis, linguam nequam noli audire, & ori tuo facito ostia & seras.

29 Aurum tuum & argentum tuum confla, & verbis tuis facito stateram, & frænos ori tuo rectos:

30 Et attende ne forte labaris in lingua, & cadas in conspectu inimicorum insidiantium tibi, & sit casus tuus insanabilis in mortem.

CAPUT XXIX

Per mutuum subveniendum proximo, fidesque mutuanti servanda: & quamquam multi fidem fallant, non tamen ob id cessandum ab eleemosyna, cujus laudes describit: fidejussori gratia habenda est; fidesque servanda: in quibus consistat initium vitæ hominis differit & de vagis & ingratis hospitibus.

1 QUi facit misericordiam, fœneratur proximo suo: & qui prævalet manu, mandata servat.

2 Fœnerare proximo tuo in tempore necessitatis illius, & iterum redde proximo in tempore suo.

3 Confirma verbum, & fideliter age cum illo: & in omni tempore invenies quod tibi necessarium est.

4 Multi quasi inventionem æstimaverunt fœnus & præstiterunt molestiam his qui se adjuverunt.

5 Donec accipiant, osculantur manus dantis, & in promissionibus humiliant vocem suam:

6 Et in tempore redditionis postulabit tempus, & loquetur verba tædii & murmurationum, & tempus causabitur:

7 Si autem potuerit reddere, adversabitur, solidi vix reddet dimidium, & computabit illud quasi inventionem:

8 Sin autem, fraudabit illum pecunia ſua, & poſſidebit illum inimicum gratis:

9 Et convitia & maledicta reddet illi, & pro honore & beneficio reddet illi contumeliam.

10 Multi non cauſa nequitiæ non fœnerati ſunt, ſed frandari gratis timuerunt.

11 Verumtamen ſuper humilem animo fortior eſto, & pro eleemoſyna non trahas illum.

12 Propter mandatum aſſume pauperem: & propter inopiam ejus ne dimittas eum vacuum.

13 Perde pecuniam propter fratrem & amicum tuum: & non abſcondas illam ſub lapide in perditionem.

14 Pone theſaurum tuum in præceptis Altiſſimi, & proderit tibi magis quam aurum.

† Tob. 4. 12. Supra 12. 1. 15 † Conclude eleemoſynam in corde pauperis, & hæc pro te exorabit ab omni malo.

16 17 18 Super ſcutum potentis, & ſuper lanceam, adverſus inimicum tuum pugnabit.

19 Vir bonus fidem facit pro proximo ſuo: & qui perdiderit confuſionem, derelinquet ſibi.

20 Gratiam fidejuſſoris ne obliviſcaris: dedit enim pro te animam ſuam.

21 Repromiſſorem fugit peccator & immundus.

22 Bona repromiſſoris ſibi aſcribit peccator: & ingratus ſenſu derelinquet liberantem ſe.

23 Vir repromittit de proximo ſuo: & cum perdiderit reverentiam, derelinquetur ab eo.

24 Repromiſſio nequiſſima multos perdidit dirigentes, & commovit illos quaſi fluctus maris.

25 Viros potentes gyrans migrare fecit, & vagati ſunt in gentibus alienis.

26 Peccator tranſgrediens mandatum Domini, incidet in promiſſionem nequam: & qui conatur multa agere, incidet in judicium.

27 Recupera proximum ſecundum virtutem tuam, & attende tibi ne incidas.

† Infra 39. 31. 28 † Initium vitæ hominis, aqua & panis, & veſtimentum, & domus protegens turpitudinem.

29 Melior eſt victus pauperis ſub tegmine aſſerum, quam epulæ ſplendidæ in peregre ſine domicilio.

30 Minimum pro magno placeat tibi, & improperium peregrinationis non audies.

31 Vita nequam hoſpitandi de domo in domum: & ubi hoſpitabitur, non fiducialiter aget, nec aperiet os.

32 Hoſpitabitur, & paſcet, & potabit ingratos, & ad hæc amara audiet.

33 Tranſi hoſpes, & orna menſam: & quæ in manu habes, ciba ceteros.

34 Exi a facie honoris amicorum meorum: neceſſitudine domus meæ hoſpitio mihi factus eſt frater.

35 Gravia hæc homini habenti ſenſum: Correptio domus, & improperium fœneratoris.

CAPUT XXX.

Filii in diſciplina educandi, & quam ſit pernicioſum illis indulgere: corporis ſanitas præſtat divitiis: & quam ſit noxia & fugienda homini triſtitia, cordis vero jucunditas quam ſit utilis.

Prov. 13. 24. & 23. 13. 1 QUI diligit filium ſuum, aſſiduat illi flagella, ut lætetur in noviſſimo ſuo, & non palpet proximorum oſtia.

2 Qui docet filium ſuum, laudabitur in illo, & in medio domeſticorum in illo gloriabitur.

3 † Qui docet filium ſuum, in zelum mittit inimicum, & in medio amicorum gloriabitur in illo. †Deut. 6. 7.

4 Mortuus eſt pater ejus, & quaſi non eſt mortuus: ſimilem enim reliquit ſibi poſt ſe.

5 In vita ſua vidit, & lætatus eſt in illo: in obitu ſuo non eſt contriſtatus, nec confuſus eſt coram inimicis.

6 Reliquit enim defenſorem domus contra inimicos, & amicis reddentem gratiam.

7 Pro animabus filiorum colligabit vulnera ſua, & ſuper omnem vocem turbabuntur viſcera ejus.

8 Equus indomitus evadit durus, & filius remiſſus evadet præceps.

9 Lacta filium, & paventem te faciet: lude cum eo, & contriſtabit te.

10 Non corrideas illi, ne doleas, & in noviſſimo obſtupeſcent dentes tui.

11 Non des illi poteſtatem in juventute, & ne deſpicias cogitatus illius.

12 † Curva cervicem ejus in juventute: & tunde latera ejus dum infans eſt, ne forte induret, & non credat tibi: & erit tibi dolor animæ. † Supr. 7. 25.

13 Doce filium tuum, & operare in illo, ne in turpitudinem illius offendas.

14 Melior eſt pauper ſanus, & fortis viribus, quam dives imbecillis & flagellatus malitia.

15 Salus animæ in ſanctitate juſtitiæ, melior eſt omni auro & argento, & corpus validum, quam cenſus immenſus.

16 Non eſt cenſus ſuper cenſum ſalutis corporis: & non eſt oblectamentum ſuper cordis gaudium.

17 Melior eſt mors quam vita amara: & requies æterna quam languor perſeverans.

18 Bona abſcondita in ore clauſo, quaſi appoſitiones epularum circumpoſitæ ſepulcro.

19 † Quid proderit libatio idolo? nec enim manducabit, nec odorabit: † Dan. 14. 6.

20 Sic qui effugatur a Domino, pertæſus mercedes iniquitatis:

21 Videns oculis, & ingemiſcens, ſicut ſpado complectens virginem, & ſuſpirans.

22 † Triſtitiam non des animæ tuæ, & non affligas temetipſum in conſilio tuo. † Prov. 12. 25. & 15. 13. & 17. 22.

23 Jucunditas cordis hæc eſt vita hominis, & theſaurus ſine defectione ſanctitatis: & exultatio viri eſt longævitas.

24 Miſerere animæ tuæ placens Deo, & contine: congrega cor tuum in ſanctitate ejus, & triſtitiam longe repelle a te.

25 † Multos enim occidit triſtitia, & non eſt utilitas in illa. †2. Cor. 7. 10.

26 Zelus & iracundia minuunt dies, & ante tempus ſenectam adducet cogitatus.

27 Spleudidum cor, & bonum in epulis eſt: epula enim illius diligenter fiunt.

CAPUT XXXI.

Vigilia honeſtatis: cogitatus præſcientia: labor divitis & pauperis: diligens aurum: multi caſus in auro: laus divitis ſine macula: medeſtia in menſa ſervanda: laus ſobrietatis, & vituperatio guſe: laus uſus modici vini, & vituperatio immodici.

1 VIgilia honeſtatis tabefaciet carnes, & cogitatus illius auferet ſomnum.

2 Cogitatus præscientiæ avertit sensum, & infirmitas gravis sobriam facit animam.
3 Laboravit dies in congregatione substantiæ, & in requie sua replebitur bonis suis.
4 Laboravit pauper in diminutione victus, & in fine inops fit.
5 Qui aurum diligit, non justificabitur: & qui insequitur consumptionem, replebitur ex ea.
6 † Multi dati sunt in auri casus, & facta est in specie ipsius perditio illorum. *Sap. c. 3.*
7 Lignum offensionis est aurum sacrificantium: væ illis qui sectantur illud, & omnis imprudens deperiet in illo.
8 Beatus dives, qui inventus est sine macula: & qui post aurum non abiit, nec speravit in pecunia & thesauris.
9 Quis est hic, & laudabimus eum? fecit enim mirabilia in vita sua.
10 Qui probatus est in illo, & perfectus est, erit illi gloria æterna: qui potuit transgredi, & non est transgressus: facere mala, & non fecit:
11 Ideo stabilita sunt bona illius in Domino, & eleemosynas illius enarrabit omnis Ecclesia sanctorum.
12 Supra mensam magnam sedisti? non aperias super illam faucem tuam prior.
13 Non dicas sic: Multa sunt, quæ super illam sunt:
24 Memento quoniam malus est oculus nequam.
15 Nequius oculo quid creatum est? ideo ab omni facie tua lacrymabitur, cum viderit.
16 Ne extendas manum tuam prior, & invidia contaminatus erubescas.
17 Ne comprimaris in convivio.
18 Intellige quæ sunt proximi tui ex teipso:
19 Utere quasi homo frugi his, quæ tibi apponuntur; ne, cum manducas multum, odio habearis.
20 Cessa prior causa disciplinæ: & noli nimius esse, ne forte offendas.
21 Et si in medio multorum sedisti, prior illis ne extendas manum tuam, nec prior poscas bibere.
22 Quam sufficiens est homini erudito vinum exiguum, & in dormiendo non laborabis ab illo, & non senties dolorem.
23 Vigilia, cholera, & tortura viro infrunito:
24 Somnus sanitatis in homine parco: dormiet usque mane, & anima illius cum ipso delectabitur.
25 Et si coactus fueris in edendo multum, surge e medio, evome: & refrigerabit te, & non adduces corpori tuo infirmitatem.
26 Audi me fili. & ne spernas me: & in novissimo invenies verba mea.
27 In omnibus operibus tuis esto velox, & omnis infirmitas non occurret tibi.
28 Splendidum in panibus benedicent labia multorum, & testimonium veritatis illius fidele.
29 Nequissimo in pane murmurabit civitas, & testimonium nequitiæ illius verum est.
30 Diligentes in vino noli provocare: † multos enim exterminavit vinum. † *Judith. c. 13.*
31 Ignis probat ferrum durum: sic vinum corda superborum arguet in ebrietate potatum.
32 Æqua vita hominibus, vinum in sobrietate: si bibas illud moderate, eris sobrius.
33 Quæ vita est ei, qui minuitur vino?
34 Quid defraudat vitam? Mors.
35 † Vinum in jucunditatem creatum est, & non in ebrietatem, ab initio. † *Psal. 103. 15.*
36 Exultatio animæ & cordis, vinum moderate potatum.
37 Sanitas est animæ & corpori sobrius potus.
38 † Vinum multum potatum, irritationem, & iram, & ruinas multas facit. † *Prov. 31. 4.*
39 Amaritudo animæ vinum multum potatum.
40 Ebrietatis animositas, imprudentis offensio, minorans virtutem, & faciens vulnera.
41 In convivio vini non arguas proximum: & non despicias eum in jucunditate illius:
42 Verba improperii non dicas illi: & non premas illum in repetendo.

CAPUT XXXII.

Officium boni rectoris: major natu loquatur: tacendum ubi non est qui audiat: jucunditas musicæ in convivio: adolescenti tacendum: laus taciturnitatis: discutienda propria domus: laus timoris Domini: peccator vitat correptionem: absque consilio nihil agendum.

1 RECTOREM te posuerunt? noli extolli: esto in illis quasi unus ex ipsis.
2 Curam illorum habe, & sic confide, & omni cura tua explicita recumbe:
3 Ut læteris propter illos, & ornamentum gratiæ accipias coronam, & dignationem consequaris correctionis.
4 Loquere major natu: decet enim te
5 Primum verbum diligenti scientia, & non impedias musicam.
6 Ubi auditus non est, non effundas sermonem, & importune noli extolli in sapientia tua.
7 Gemmula carbunculi in ornamento auri, & comparatio musicorum in convivio vini.
8 Sicut in fabricatione auri signum est smaragdi, sic numerus musicorum in jucundo & moderato vino.
9 Audi tacens, & pro reverentia accedet tibi bona gratia.
10 Adolescens loquere in tua causa vix.
11 Si bis interrogatus fueris, habeat caput responsum tuum.
12 In multis esto quasi inscius, & audi tacens simul & quærens.
13 In medio magnatorum non præsumas: & ubi sunt senes, non multum loquaris.
14 Ante grandinem præibit coruscatio: & ante verecundiam præibit gratia, & pro reverentia accedet tibi bona gratia.
15 Et hora surgendi non te trices: præcurre autem prior in domum tuam, & illic avocare, & illic lude,
16 Et age conceptiones tuas, & non in deliciis & verbo superbo.
17 Et super his omnibus benedicito Dominum, qui fecit te, & inebriantem te ab omnibus bonis suis.
18 Qui timet Dominum, excipiet doctrinam ejus: & qui vigilaverint ad illum, invenient benedictionem.
19 Qui quærit legem, replebitur ab ea: & qui insidiose agit, scandalizabitur in ea.
20 Qui timent Dominum, invenient judicium justum, & justitias quasi lumen accendent.

21 Peccator homo vitabit correptionem, & secundum voluntatem suam inveniet comparationem.
22 Vir consilii non disperdet intelligentiam, alienus, & superbus non pertimescet timorem:
23 Etiam postquam fecit cum eo sine consilio, & suis infectationibus arguetur.
24 Fili sine consilio nihil facias, & post factum non pœnitebis.
25 In viæ ruinæ non eas, & non offendes in lapides: nec credas te viæ laboriosæ, ne ponas animæ tuæ scandalum:
26 Et a filiis tuis cave, & a domesticis tuis attende.
27 In omni opere tuo crede ex fide animæ tuæ: hoc est enim conservatio mandatorum.
28 Qui credit Deo, attendit mandatis: & qui confidit in illo, non minorabitur.

CAPUT XXXIII.

Laudantur timens Dominum & sapiens: inconstantia præcordiorum fatui: amicus subsannator: dies & tempora a Deo sunt, qui & reliqua omnia creavit ac disponit, in cujus manu est homo ut lutum in manu figuli: malum contra bonum: possessio non in vita, sed in morte distribuenda aliis: & quomodo servi sint tractandi.

1 TImenti Dominum non occurrent mala, sed in tentatione Deus illum conservabit, & liberabit a malis.
2 Sapiens non odit mandata & justitias, & non illidetur quasi in procella navis.
3 Homo sensatus credit legi Dei, & lex illi fidelis.
4 Qui interrogationem manifestat, parabit verbum, & sic deprecatus exaudietur, & conservabit disciplinam, & tunc respondebit.
† *Sup. 21. 17.* 5 † Præcordia fatui quasi rota carri: & quasi axis versatilis cogitatus illius.
6 Equus emissarius, sic & amicus subsannator, sub omni supra sedente hinnit.
7 Quare dies diem superat, & iterum lux lucem, & annus annum a sole?
8 A Domini scientia separati sunt, facto sole, & præceptum custodiente.
9 Et immutavit tempora, & dies festos ipsorum, & in illis dies festos celebraverunt ad horam.
10 Ex ipsis exaltavit & magnificavit Deus, & ex ipsis posuit in numerum dierum. Et omnes homines de solio, † & ex terra, unde creatus est Adam. † *Gen. 2. 7.*
11 In multitudine disciplinæ Dominus separavit eos, & immutavit vias eorum.
12 Ex ipsis benedixit, & exaltavit: & ex ipsis sanctificavit, & ad se applicavit: & ex ipsis maledixit, & humiliavit, & convertit illos a separatione ipsorum.
† *Rom. 9. 21.* 13 † Quasi lutum figuli in manu ipsius, plasmare illud & disponere.
14 Omnes viæ ejus secundum dispositionem ejus: sic homo in manu illius, qui se fecit, & reddet illi secundum judicium suum.
15 Contra malum bonum est, & contra mortem vita: sic & contra virum justum peccator. Et sic intuere in omnia opera Altissimi. Duo & duo, & unum contra unum.
16 Et ego novissimus evigilavi, & quasi qui colligit racinos post vindemiatores.
17 In benedictione Dei & ipse speravi: & quasi qui vindemiat, replevi torcular.
† *Sup. 24. 47.* 18 † Respicite quoniam non mihi soli laboravi, sed omnibus exquirentibus disciplinam.
19 Audite me magnates, & omnes populi, & rectores Ecclesiæ auribus percipite.
20 Filio & mulieri, fratri & amico, non des potestatem super te in vita tua: & non dederis aliis possessionem tuam: ne forte pœniteat te, & depreceris pro illis.
21 Dum adhuc superes & aspiras, non immutabit te omnis caro.
22 Melius est enim ut filii tui te rogent, quam te respicere in manus filiorum tuorum.
23 In omnibus operibus tuis præcellens esto.
24 Ne dederis maculam in gloria tua. In die consummationis dierum vitæ tuæ, & in tempore exitus tui distribue hæreditatem tuam.
25 Cibaria, & virga, & onus asino: panis, & disciplina, & opus servo.
26 Operatur in disciplina, & quærit requiescere: laxa manus illi, & quærit libertatem.
27 Jugum & lorum curvant collum durum, & servum inclinant operationes assiduæ.
28 Servo malevolo tortura & compedes: mitte illum in operationem, ne vacet:
29 Multam enim malitiam docuit otiositas.
30 In opera constitue eum: sic enim condecet illum. Quod si non obaudierit, curva illum compedibus, & non amplifices super omnem carnem: verum sine judicio nihil facias grave.
† *Supr. 7. 23.* 31 † Si est tibi servus fidelis, sit tibi quasi anima tua: quasi fratrem sic eum tracta: quoniam in sanguine animæ comparasti illum.
32 Si læseris eum injuste, in fugam convertetur:
33 Et si extollens discesserit, quem quæras, & in qua via quæras illum, nescis.

CAPUT XXXIV.

Vanitas somniorum, divinationum, augurii, mendaciorum: laus expertorum: beatitudo timentium Deum: oblationes iniquorum: fraudans pauperem: unus ædificans, & alter destruens: faciens pœnitentiam, & non abstinens a peccatis.

1 VAna spes, & mendacium viro insensato: & somnia extollunt imprudentes.
2 Quasi qui apprehendit umbram, & persequitur ventum: sic & qui attendit ad visa mendacia,
3 Hoc secundum hoc visio somniorum: ante faciem hominis similitudo hominis.
4 Ab immundo quid mundabitur? & a mendace quid verum dicetur?
5 Divinatio erroris, & auguria mendacia, & somnia malefacientium, vanitas est.
7 Et sicut parturientis, cor tuum phantasias patitur: nisi ab Altissimo fuerit emissa visitatio, ne dederis in illis cor tuum:
7 Multos enim errare fecerunt somnia, & exciderunt sperantes in illis.
8 Sine mendacio consummabitur verbum legis, & sapientia in ore fidelis complanabitur.
9 Qui non est tentatus, quid scit? Vir in multis expertus, cogitabit multa: & qui multa didicit, enarrabit intellectum.
10 Qui non est expertus, pauca recognoscit: qui autem in multis factus est, multiplicat malitiam.

11 Qui tentatus non est, qualia scit? qui implanatus est, abundabit nequitia.
12 Multa vidi errando, & plurimas verborum consuetudines.
13 Aliquoties usque ad mortem periclitatus sum horum causa, & liberatus sum gratia Dei.
14 Spiritus timentium Deum quæritur, & in respectu illius benedicetur.
15 Spes enim illorum in salvantem illos, & oculi Dei in diligentes se.
16 Qui timet Dominum nihil trepidabit, & non pavebit: quoniam ipse est spes ejus.
17 Timentis Dominum beata est anima ejus.
18 Ad quem respicit, & quis est fortitudo ejus?
Psal. 19 † Oculi Domini super timentes eum, *3. 16.* protector potentiæ, firmamentum virtutis, tegimen ardoris, & umbraculum meridiani,
20 Deprecatio offensionis, & adjutorium casus, exaltans animam, & illuminans oculos, dans sanitatem, & vitam, & benedictionem.
Prov. 21 † Immolantis ex iniquo oblatio est *1. 27.* maculata, & non sunt beneplacitæ subsannationes injustorum.
22 Dominus solus sustinentibus se in via veritatis & justitiæ.
Prov. 23 † Dona iniquorum non probat Altissi- *5. 8.* mus, nec respicit in oblationes iniquorum: nec in multitudine sacrificiorum eorum propitiabitur peccatis.
24 Qui offert sacrificium ex substantia pauperum, quasi qui victimat filium in conspectu patris sui.
25 Panis egentium vita pauperum est: qui defraudat illum, homo sanguinis est.
26 Qui aufert in sudore panem, quasi qui occidit proximum suum.
Deut. 27 Qui effundit sanguinem, † & qui fraudem facit mercenario, fratres sunt.
4. 14. 28 Unus ædificans, & unus destruens: quid *sup. 7.* prodest illis, nisi labor? *12.*
29 Unus orans, & unus maledicens: cujus vocem exaudiet Deus?
30 Qui baptizatur a mortuo, & iterum tangit eum, quod proficit lavatio illius?
Eccli. 31 † Sic homo qui jejunat in peccatis suis, *34. 25.* & iterum eadem faciens, quid proficit humiliando se? orationem illius quis exaudiet?

CAPUT XXXV.

Verum & acceptum Deo sacrificium non appareat coram eo vacuus: primitiæ & oblationes hilari animo tribuendæ: sacrificium injustum: pauperem lasum, pupillum & viduam lacrymantem exaudit Dominus: orationem justorum, & potissimum se humiliantium audit Deus, liberans ab affligentibus, & cuique reddens juxta opera sua.

1 QUi conservat legem, multiplicat oblationem.
1. Reg. 2 † Sacrificium salutare est attendere man- *15. 22.* datis, & discedere ab omni iniquitate.
3 Et propitiationem litare sacrificii super injustitias, & deprecatio pro peccatis, recedere ab injustitia.
4 Retribuet gratiam, qui offert similaginem: & qui facit misericordiam, offert sacrificium.
Jer. 7. 5 † Beneplacitum est Domino recedere ab *6. &* iniquitate: & deprecatio pro peccatis recede- *16. 13.* re ab injustitia.
6 † Non apparebis ante conspectum Domini vacuus. *†Exod. 23. 15. & 34. 20.*
7 Hæc enim omnia propter mandatum Dei fiunt.
8 Oblatio justi impinguat altare, & odor suavitatis est in conspectu Altissimi. *Deut. 16. 16.*
9 Sacrificium justi acceptum est, & memoriam ejus non oblivisceetur Dominus. *†2. Cor. 9. 7.*
10 Bono animo gloriam redde Deo: & non minuas primitias manuum tuarum. *† Tob. 4. 9.*
11 † In omni dato hilarem fac vultum tuum, & in exultatione sanctifica decimas tuas. *† Lev. 22. 21, Deut. 15. 21.*
12 † Da altissimo secundum datum ejus, & in bono oculo adinventionem facito manuum tuarum: *†Deut. 10. 17. 2. Par. 19. 7. Job 34. 19. Sap. 6. 8. Act. 10. 34. Rom. 2. 11. Gal. 2. 6. Col. 3. 25. 1. Petr. 1. 17.*
13 Quoniam Dominus retribuens est, & septies tantum reddet tibi.
14 † Noli offerre munera prava, non enim suscipiet illa.
15 Et noli inspicere sacrificium injustum, quoniam Dominus judex est, & † non est apud illum gloria personæ.
16 Non accipiet Dominus personam in pauperem, & deprecationem læsi exaudiet.
17 Non despiciet preces pupilli; nec viduam, si effundat loquelam gemitus.
18 Nonne lacrymæ viduæ ad maxillam descendunt, & exclamatio ejus super deducentem eas?
19 A maxilla enim ascendunt usque ad cœlum, & Dominus exauditor non delectabitur in illis.
20 Qui adorat Deum in oblectatione, suscipietur, & deprecatio illius usque ad nubes propinquabit.
21 Oratio humiliantis se, nubes penetrabit: & donec propinquet non consolabitur: & non discedet donec Altissimus aspiciat.
22 Et Dominus non elongabit, sed judicabit justos, & faciet judicium: & Fortissimus non habebit in illis patientiam, ut contribulet dorsum ipsorum:
23 Et gentibus reddet vindictam, donec tollat plenitudinem superborum, & sceptra iniquorum contribulet:
24 Donec reddat hominibus secundum actus suos, & secundum opera Adæ, & secundum præsumptionem illius:
25 Donec judicet judicium plebis suæ, & oblectabit justos misericordia sua.
26 Speciosa misericordia Dei, in tempore tribulationis, quasi nubes pluviæ in tempore siccitatis.

CAPUT XXXVI.

Super Israel & civitatem Jerusalem invocat Dei misericordiam: super gentes vero alienas Dei timorem ejusque manum, ut ipsius potentia glorificetur, ipseque solus Deus agnoscatur: cor insensatum & cor pravum: species mulieris faciem viri exhilarat: bona mulieris possessio.

1 MIserere nostri Deus omnium, & respice nos, & ostende nobis lucem miserationum tuarum:
2 Et immitte timorem tuum super gentes, quæ non exquisierunt te, ut cognoscant quia non est Deus nisi tu, & enarrent magnalia tua.
3 Alleva manum tuam super gentes alienas, ut videant potentiam tuam.
4 Sicut enim in conspectu eorum sanctifica-

tus

tus es in nobis, ſic in conſpectu noſtro magnificaberis in eis,
5 Ut cognoſcant te, ſicut & nos cognovimus quoniam non eſt Deus præter te Domine.
6 Innova ſigna, & immuta mirabilia.
7 Glorifica manum, & brachium dextrum.
8 Excita furorem, & effunde iram.
9 Tolle adverſarium, & affige inimicum.
10 Feſtina tempus, & memento finis, ut enarrent mirabilia tua.
11 In ira flammæ devoretur qui ſalvatur: & qui peſſimant plebem tuam, inveniant perditionem.
12 Contere caput principum inimicorum, dicentium: Non eſt alius præter nos.
13 Congrega omnes tribus Jacob, ut cognoſcant quia non eſt Deus niſi tu, & enarrent magnalia tua: & hæreditabis eos, ſicut ab initio.
14 Miſerere plebi tuæ, ſuper quam invocatum eſt nomen tuum; & Iſrael, † quem coæquaſti primogenito tuo.
15 Miſerere civitati ſanctificationis tuæ Jeruſalem, civitati requiei tuæ.
16 Reple Sion ineнarrabilibus verbis tuis, & gloria tua populum tuum.
17 Da teſtimonium his, qui ab initio creaturæ tuæ ſunt, & ſuſcita prædicationes, quas locuti ſunt in nomine tuo prophetæ priores.
18 Da mercedem ſuſtinentibus te, ut prophetæ tui fideles inveniantur: & exaudi orationes ſervorum tuorum.
19 † Secundum benedictionem Aaron de populo tuo, & dirige nos in viam juſtitiæ, & ſciant omnes qui habitant terram, quia tu es Deus conſpector ſæculorum.
20 Omnem eſcam manducabit venter, & eſt cibus cibo melior.
21 Fauces contingunt cibum feræ, & cor ſenſatum verba mendacia.
22 Cor pravum dabit triſtitiam, & homo peritus reſiſtet illi.
23 Omnem maſculum excipiet mulier: & eſt filia melior filia.
24 Species mulieris exhilarat faciem viri ſui, & ſuper omnem concupiſcentiam hominis ſuperducit deſiderium.
25 Si eſt lingua curationis, eſt & mitigationis & miſericordiæ: non eſt vir illius ſecundum filios hominum.
26 Quis poſſidet mulierem bonam, inchoat poſſeſſionem: adjutorium ſecundum illum eſt, & columna ut requies.
27 Ubi non eſt ſepes, diripietur poſſeſſio: & ubi non eſt mulier, ingemiſcit egens.
28 Quis credit ei, qui non habet nidum, & deflectens ubicumque obſcuraverit, quaſi ſuccinctus latro exiliens de civitate in civitatem.

† *Exod.* 4. 22.

† *Num.* 6. 24.

CAPUT XXXVII.

Deteſtatio ficti amici: veri amici ne obliviſcaris: diſcretio in captandis conſiliis, & cum quibus conſulas, & quibus te & conſilium tuum occultes: laus ſententiæ viri ſancti: verbum nequam: quatuor ex corde oriuntur. Laus viri periti & ſapientis: qui ſophiſtice loquitur, odibilis eſt: tenta animam tuam; & ſi ſit nequam non des illi poteſtatem: pernicies crapulæ.

1 OMnis amicus dicet: Et ego amicitiam copulavi: ſed eſt amicus ſolo nomine amicus. Nonne triſtitia ineſt uſque ad mortem?
2 Sodalis autem & amicus ad inimicitiam convertentur.
3 O præſumptio nequiſſima, unde creata es cooperire aridam malitia, & doloſitate illius?
4 Sodalis amico conjucundatur in oblectationibus, & in tempore tribulationis adverſarius erit.
5 Sodalis amico condolet cauſa ventris, & contra hoſtem accipiet ſcutum.
6 Non obliviſcaris amici tui in animo tuo, & non immemor ſis illius in opibus tuis.
7 Noli conſiliari cum eo qui tibi inſidiatur, & a zelantibus te abſconde conſilium.
8 Omnis conſiliarius prodit conſilium, ſed eſt conſiliarius in ſemetipſo.
9 A conſiliario ſerva animam tuam: priuſ ſcito quæ ſit illius neceſſitas: & ipſe enim animo ſuo cogitabit:
10 Ne forte mittat ſidem in terram, & dicat tibi:
11 Bona eſt via tua; & ſtet e contrario videre quid tibi eveniat.
12 Cum viro irreligioſo tracta de ſanctitate, & cum injuſto de juſtitia, & cum muliere de ea quæ æmulatur: cum timido de bello, cum negotiatore de trajectione, cum emptore de venditione, cum viro livido de gratiis agendis,
13 Cum impio de pietate, cum inhoneſto de honeſtate, cum operario agrario de omni opere,
14 Cum operario annuali de conſummatione anni, cum ſervo pigro de multa operatione: non attendas his in omni conſilio.
15 Sed cum viro ſancto aſſiduus eſto, quemcumque cognoveris obſervantem timorem Dei,
16 Cujus anima eſt ſecundum animam tuam: & qui cum titubaveris in tenebris, condolebit tibi.
17 Cor boni conſilii ſtatue tecum: non eſt enim tibi aliud pluris illo.
18 Anima viri ſancti enuntiat aliquando vera, quam ſeptem circumſpectores ſedentes in excelſo ad ſpeculandum.
19 Et in his omnibus deprecare Altiſſimum, ut dirigat in veritate viam tuam.
20 Ante omnia opera verbum verax præcedat te, & ante omnem actum conſilium ſtabile.
21 Verbum nequam immutabit cor: ex quo partes quatuor oriuntur, bonum & malum, vita & mors: & dominatrix illorum eſt aſſidua lingua. Eſt vir aſtutus multorum eruditor, & animæ ſuæ inutilis eſt.
22 Vir peritus multos erudivit, & animæ ſuæ ſuavis eſt.
23 Qui ſophiſtice loquitur, odibilis eſt: in omni re defraudabitur.
24 Non eſt illi data a Domino gratia: omni enim ſapientia defraudatus eſt.
25 Eſt ſapiens, animæ ſuæ ſapiens: & fructus ſenſus illius laudabilis.
26 Vir ſapiens plebem ſuam erudit, & fructus ſenſus illius fideles ſunt.
27 Vir ſapiens implebitur benedictionibus, & videntes illum laudabunt.
28 Vita viri in numero dierum: dies autem Iſrael innumerabiles ſunt.
29 Sapiens in populo hæreditabit honorem, & nomen illius erit vivens in æternum.
30 Fili in vita tua tenta animam tuam: & ſi fuerit nequam, non des illi poteſtatem:

31 Non enim omnia omnibus expediunt, & non omni animæ omne genus placet.
32 Noli avidus esse in omni epulatione, & non te effundas super omnem escam:
33 In multis enim escis erit infirmitas, & aviditas appropinquabit usque ad choleram.
34 Propter crapulam multi obierunt: qui autem abstinens est, adjiciet vitam.

CAPUT XXXVIII.

Honora medicum: a Deo data est homini medicina: quomodo agrotus se habebit erga Deum & medicum: mortuus plorandus, temperandum autem a tristitia qua mortuo non prodest & sibi obest: sed memineris te etiam morituum: quisque artifex considerat ea in quibus operatur: & hi necessarii quidem sunt in communitate, sed in ea non praeminent dignitate vel sapientia.

1 HOnora medicum propter necessitatem: etenim illum creavit Altissimus.
2 A Deo est enim omnis medela, & a rege accipiet donationem.
3 Disciplina medici exaltabit caput illius, & in conspectu magnatorum collaudabitur.
4 Altissimus creavit de terra medicamenta, & vir prudens non abhorrebit illa.
5 † Nonne a ligno indulcata est aqua amara? *Exod. 15.*
6 Ad agnitionem hominum virtus illorum, & dedit hominibus scientiam Altissimus, honorari in mirabilibus suis.
7 In his curans mitigabit dolorem, & unguentarius faciet pigmenta suavitatis, & unctiones conficiet sanitatis, & non consummabuntur opera ejus.
8 Pax enim Dei super faciem terræ.
9 † Fili in tua infirmitate ne despicias te ipsum, sed ora Dominum, & ipse curabit te. *Isai. 3.*
10 Averte a delicto, & dirige manus, & ab omni delicto munda cor tuum.
11 Da suavitatem & memoriam similaginis, & impingua oblationem, & da locum medico:
12 Etenim illum Dominus creavit: & non discedat a te, quia opera ejus sunt necessaria.
13 Est enim tempus quando in manus illorum incurras:
14 Ipsi vero Dominum deprecabuntur, ut dirigat requiem eorum, & sanitatem, propter conversationem illorum.
15 Qui delinquit in conspectu ejus qui fecit eum, incidet in manus medici.
16 Fili in mortuum produc lacrymas, & quasi dira passus incipe plorare, & secundum judicium contege corpus illius, & non despicias sepulturam illius.
17 Propter delaturam autem amare fer luctum illius uno die, & consolare propter tristitiam,
18 Et fac luctum secundum meritum ejus uno die, vel duobus propter detractionem.
19 † A tristitia enim festinat mors, & coopevit virtutem, & tristitia cordis flectit cervicem. *Prov. 13. 17.*
20 In abductione permanet tristitia: & substantia inopis secundum cor ejus.
21 Ne dederis in tristitia cor tuum, sed repelle eam a te: & memento novissimorum,
22 Noli oblivisci: neque enim est conversio, & huic nihil proderis, & te ipsum pessimabis.
23 Memor esto judicii mei: sic enim erit & tuum: mihi heri, & tibi hodie.
24 † In requie mortui requiescere fac memoriam ejus, & consolare illum in exitu spiritus sui. †2. *Reg* 12. 21.
25 Sapientia scribæ in tempore vacuitatis, & qui minoratur actu, sapientiam percipiet: qui sapientia replebitur
26 Qui tenet aratrum, & qui gloriatur in jaculo, stimulo boves agitat, & conversatur in operibus eorum, & enarratio ejus in filiis taurorum.
27 Cor suum dabit ad versandos sulcos, & vigilia ejus in sagina vaccarum.
28 Sic enim faber & architectus, qui nocte tamquam diem transigit, qui sculpit signacula sculptilia, & assiduitas ejus variat picturam: cor suum dabit in similitudinem picturæ, & vigilia sua perficiet opus.
29 Sic faber ferrarius sedens juxta incudem, & considerans opus ferri: Vapor ignis uret carnes ejus, & in calore fornacis concertatur:
30 Vox mallei innovat aurem ejus, & contra similitudinem vasis oculus ejus:
31 Cor suum dabit in consummationem operum, & vigilia sua ornabit in perfectionem.
32 Sic figulus sedens ad opus suum, convertens pedibus suis rotam, qui in solicitudine positus est semper propter opus suum, & in numero est omnis operatio ejus.
33 In brachio suo formabit lutum, & ante pedes suos curvabit virtutem suam.
34 Cor suum dabit ut consummet linitionem, & vigilia sua mundabit fornacem.
35 Omnes hi in manibus suis speraverunt, & unusquisque in arte sua sapiens est.
36 Sine his omnibus non ædificatur civitas.
37 Et non inhabitabunt, nec inambulabunt, & in ecclesiam non transilient.
38 Super sellam judicis non sedebunt, & testamentum judicii non intelligent, neque palam facient disciplinam & judicium, & in parabolis non invenientur:
39 Sed creaturam ævi confirmabunt, & deprecatio illorum in operatione artis, accommodantes animam suam, & conquirentes in lege Altissimi.

CAPUT XXXIX.

Studium sapientis, ipsiusque praclara opera & nominis perpetuitas: Deus benedicendus in operibus suis, cui nihil occultum est: benedictio Dei in bonos, & ira in malos: bonis omnia in bonum cedunt, malis in malum, ad quos puniendos & cetera sunt creata.

1 SApientiam omnium antiquorum exquiret sapiens, & in prophetis vacabit.
2 Narrationem virorum nominatorum conservabit, & in versutias parabolarum simul introibit.
3 Occulta proverbiorum exquiret, & in absconditis parabolarum conversabitur.
4 In medio magnatorum ministrabit, & in conspectu præsidis apparebit.
5 In terram alienigenarum gentium pertransiet: bona enim & mala in hominibus tentabit.
6 Cor suum tradet ad vigilandum diluculo,

ad

ad Dominum, qui fecit illum, & in conspectu Altissimi deprecabitur.
7 Aperiet os suum in oratione, & pro delictis suis deprecabitur.
8 Si enim Dominus magnus voluerit, spiritu intelligentiæ replebit illum:
9 Et ipse tamquam imbres mittet eloquia sapientiæ suæ, & in oratione confitebitur Domino:
10 Et ipse diriget consilium ejus, & disciplinam, & in abscónditis suis consiliabitur.
11 Ipse palam faciet disciplinam doctrinæ suæ, & in lege testamenti Domini gloriabitur.
12 Collaudabunt multi sapientiam ejus, & usque in sæculum non delebitur.
13 Non recedet memoria ejus, & nomen ejus requiretur a generatione in generationem.
14 Sapientiam ejus enarrabunt gentes, & laudem ejus enuntiabit ecclesia.
15 Si permanserit, nomen derelinquet plus quam mille: & si requieverit, proderit illi.
16 Adhuc consiliabor, ut enarrem: ut furore enim repletus sum.
17 In voce dicit: Obaudite me divini fructus, & quasi rosa plantata super rivos aquarum fructificate.
18 Quasi Libanus odorem suavitatis habete.
19 Florete flores, quasi lilium, & date odorem, & frondete in gratiam, & collaudate canticum, & benedicite Dominum in operibus suis.
20 Date nomini ejus magnificentiam, & confitemini illi in voce labiorum vestrorum, & in canticis labiorum, & citharis, & sic dicetis in confessione:
† *Gen.* 1. 31. *Marc.* 7. 37. 21 † Opera Domini universa bona valde.
† *Gen.* 8. 3. 22 † In verbo ejus stetit aqua sicut congeries: & in sermone oris illius sicut exceptoria aquarum:
23 Quoniam in præcepto ipsius placor fit, & non est minoratio in salute ipsius,
24 Opera omnis carnis coram illo, & non est quidquam abscónditum ab oculis ejus.
25 A sæculo usque in sæculum respicit, & nihil est mirabile in conspectu ejus.
26 Non est dicere: Quid est hoc, aut quid est istud? omnia enim in tempore suo quærentur.
27 Benedictio illius quasi fluvius inundavit.
† *Gen.* 7. 21. 28 † Quomodo cataclysmus aridam inebriavit; sic ira ipsius gentes, quæ non exquisierunt eum, hæreditabit.
† *Exod.* 14. 21. 29 † Quomodo convertit aquas in siccitatem, & siccata est terra: & viæ illius viis illorum directæ sunt: sic peccatoribus offensiones in ira ejus.
30 Bona bonis creata sunt ab initio, sic nequissimis bona & mala.
† *Supr.* 29. 28. 31 † Initium necessariæ rei vitæ hominum, aqua, ignis, & ferrum: sal, lac, & panis similagineus, & mel, & botrus uvæ, & oleum, & vestimentum.
32 Hæc omnia sanctis in bona, sic & impiis & peccatoribus in mala convertentur.
33 Sunt spiritus, qui ad vindictam creati sunt, & in furore suo confirmaverunt tormenta sua:
34 In tempore consummationis effundent virtutem: & furorem ejus, qui fecit illos, placabunt.
35 Ignis, grando, fames, & mors, omnia hæc ad vindictam creata sunt:
36 Bestiarum dentes, & scorpii, & serpentes, & rhomphæa vindicans in exterminium impios.
37 In mandatis ejus epulabuntur, & super terram in necessitatem præparabuntur, & in temporibus suis non præterient verbum.
38 Propterea ab initio confirmatus sum, & consiliatus sum, & cogitavi, & scripta dimisi.
† *Gen.* 1. 31. *Marc.* 7. 37. 39 † Omnia opera Domini bona, & omne opus hora sua subministrabit.
40 Non est dicere? Hoc illo nequius est: omnia enim in tempore suo comprobabuntur.
41 Et nunc in omni corde & ore collaudate, & benedicite nomen Domini.

CAPUT XL.

Occupationi magnæ, jugo gravi, ac variis miseriis homo obnoxius: omnia caduca: iniqui cum suis divitiis cito delendi: laus vitæ sibi sufficientis: varios binarios commendat, quibus tamen alia anteponit: laus timoris Domini: fac ne indigeas, nec in alienam mensam respicias, a quo vir disciplinatus & eruditus se servat.

1 OCcupatio magna creata est omnibus hominibus, & jugum grave super filios Adam, a die exitus de ventre matris eorum, usque in diem sepulturæ, in matrem omnium.
2 Cogitationes eorum, & timores cordis, adinventio expectationis, & dies finitionis:
3 A residente super sedem gloriosam, usque ad humiliatum in terra & cinere:
4 Ab eo qui utitur hyacintho, & portat coronam, usque ad eum qui operitur lino crudo: furor, zelus, tumultus, fluctuatio, & timor mortis, iracundia perseverans, & contentio,
5 Et in tempore refectionis in cubili somnus noctis immutat scientiam ejus.
6 Modicum tamquam nihil in requie, & ab eo in somnis, quasi in die respectus.
7 Conturbatus est in visu cordis sui, tamquam qui evaserit in die belli. In tempore salutis suæ exurrexit, & admirans ad nullum timorem:
8 Cum omni carne, ab homine usque ad pecus, & super peccatores septuplum.
† *Supr.* 39. 35. 36. 9 † Ad hæc mors, sanguis, contentio, & rhomphæa, oppressiones, fames, & contritio, & flagella:
10 Super iniquos creata sunt hæc omnia, † & propter illos factus est cataclysmus.
† *Gen.* 7. 10. † *Infra* 41. 13. † *Eccli.* 1. 7. 11 † Omnia, quæ de terra sunt, in terram convertentur, † & omnes aquæ in mare revertentur.
12 Omne munus, & iniquitas delebitur, & fides in sæculum stabit.
13 Substantiæ injustorum sicut fluvius siccabuntur, & sicut tonitruum magnum in pluvia personabunt.
14 In aperiendo manus suas lætabitur: sic prævaricatores in consummationes tabescent.
15 Nepotes impiorum non multiplicabunt ramos, & radices immundæ super cacumen petræ sonant.
16 Super omnem aquam viriditas, & ad oram fluminis ante omne fœnum evelletur.
17 Gratia sicut paradisus in benedictionibus, & misericordia in sæculum permanet.
18 Vita sibi sufficientis operarii condulcabitur, & in ea invenies thesaurum.
19 Filii, & ædificatio civitatis confirmabit

nomen, & ſuper hæc mulier immaculata computabitur.

20 Vinum & muſica lætificant cor: & ſuper utraque dilectio ſapientiæ.

21 Tibiæ & pſalterium ſuavem faciunt melodiam, & ſuper utraque lingua ſuavis.

22 Gratiam & ſpeciem deſiderabit oculus tuus, & ſuper hæc virides ſationes.

23 Amicus & ſodalis in tempore convenientes, & ſuper utroque mulier cum viro.

24 Fratres in adjutorium in tempore tribulationis, & ſuper eos miſericordia liberabit.

25 Aurum & argentum eſt conſtitutio pedum: & ſuper utrumque conſilium beneplacitum.

26 Facultates & virtutes exaltant cor, & ſuper hæc timor Domini.

27 Non eſt in timore Domini minoratio, & non eſt in eo inquirere adjutorium.

28 Timor Domini ſicut paradiſus benedictionis, & ſuper omnem gloriam operuerunt illum.

29 Fili in tempore vitæ tuæ ne indigeas: melius eſt enim mori, quam indigere.

30 Vir reſpiciens in menſam alienam, non eſt vita ejus in cogitatione victus: alit enim animam ſuam cibis alienis.

31 Vir autem diſciplinatus & eruditus cuſtodiet ſe.

32 In ore imprudentis condulcabitur inopia, & in ventre ejus ignis ardebit.

CAPUT XLI.

Memoria mortis cui eſt amara, & cui non: mortem non metuas, ſed præteritorum & futurorum memento, contentus divina diſpoſitione circa te: maledictio manens impios: cura boni nominis: ſapientia & theſaurus abſconditi inutiles: qualiter ſit de peccatis erubeſcendum: ne faciem avertas a proximo, nec reſpicias mulierem alterius, neque improperes poſt datum.

1 O Mors quam amara eſt memoria tua, homini pacem habenti in ſubſtantiis ſuis;

2 Viro quieto, & cujus viæ directæ ſunt in omnibus, & adhuc valenti accipere cibum!

3 O mors, bonum eſt judicium tuum homini indigenti, & qui minoratur viribus,

4 Defecto ætate, & cui de omnibus cura eſt, & incredibili, qui perdit patientiam!

5 Noli metuere judicium mortis. Memento quæ ante te fuerunt, & quæ ſuperventura ſunt tibi: hoc judicium a Domino omni carni.

6 Et quid ſuperveniet tibi in beneplacito Altiſſimi? ſive decem, ſive centum, ſive mille anni.

7 Non eſt enim in inferno accuſatio vitæ.

8 Filii abominationum ſunt filii peccatorum, & qui converſantur ſecus domos impiorum.

9 Filiorum peccatorum periet hereditas, & cum ſemine illorum aſſiduitas opprobrii.

10 De Patre impio queruntur filii, quoniam propter illum ſunt in opprobrio.

11 Væ vobis viri impii, qui dereliquiſtis legem Domini Altiſſimi.

12 Et ſi nati fueritis, in maledictione naſcemini: & ſi mortui fueritis, in maledictione erit pars veſtra.

13 † Omnia, quæ de terra ſunt, in terram convertentur; ſic impii a maledicto in perditionem. † *Supr.* 40. 11.

14 Luctus hominum in corpore ipſorum, nomen autem impiorum delebitur.

15 Curam habe de bono nomine: hoc enim magis permanebit tibi, quam mille theſauri pretioſi & magni.

16 Bonæ vitæ numerus dierum: bonum autem nomen permanebit in ævum.

17 Diſciplinam in pace conſervate filii, † ſapientia enim abſcondita, & theſaurus inviſus, quæ utilitas in utriſque? † *Supr.* 20. 32.

18 Melior eſt homo qui abſcondit ſtultitiam ſuam, quam homo qui abſcondit ſapientiam ſuam.

19 Verumtamen reveremini in his, quæ procedunt de ore meo.

20 Non eſt enim bonum omnem reverentiam obſervare: & non omnia omnibus bene placent in fide.

21 Erubeſcite a patre & a matre de fornicatione: & a præſidente & a potente de mendacio:

22 A principe & a judice de delicto: a ſynagoga & plebe de iniquitate:

23 A ſocio & amico de injuſtitia: & de loco in quo habitas,

24 De furto, de veritate Dei, & teſtamento: de diſcubitu in panibus, & ab obſtuſtatione dati & accepti:

25 A ſalutantibus de ſilentio: a reſpectu mulieris fornicariæ: & ab averſione vultus cognati.

26 Ne avertas faciem a proximo tuo, & ab auferendo partem & non reſtituendo.

27 † Ne reſpicias mulierem alieni viri, & ne ſcruteris ancillam ejus, neque ſteteris ad lectum ejus. † *Matt.* 5. 28.

28 Ab amicis de ſermonibus improperii: & cum dederis, ne improperes.

CAPUT XLII.

Secretum non revelandum: a reſpectu perſonarum & aliis pleriſque vitiis hic enumeratis abſtinendum: datum & acceptum ſcribendum: de ſolicita cuſtodia filiæ, & ſuper luxurioſam firmanda cuſtodia: commorari mulieri periculoſum: melior eſt autem iniquitas viri quam mulier bene faciens: opera Domini, qui omnia videt etiam occulta errdium, ſunt perfecta & deſiderabilia.

1 Non duplices ſermonem auditus de revelatione ſermonis abſconditi, & eris vere ſine confuſione, & invenies gratiam in conſpectu omnium hominum: ne pro his omnibus confundaris, † & ne accipias perſonam ut delinquas. † *Lev.* 19. 15.

2 De lege Altiſſimi, & teſtamento, & de judicio juſtificare impium. *Deut.* 17. & 16. 19.

3 De verbo ſociorum & viatorum, & de datione hereditatis amicorum, *Prov.* 24. 23.

4 De æqualitate ſtateræ & ponderum, de acquiſitione multorum & paucorum, *Jacob* 2. 1.

5 De corruptione emptionis & negotiatorum, & de multa diſciplina filiorum, & ſervo peſſimo latus ſanguinare.

6 Super mulierem nequam bonum eſt ſignum.

7 Ubi manus multæ ſunt, claude; & quodcumque trades, numera, & appende: datum vero, & acceptum omne deſcribe:

8 De disciplina insensati & fatui, & de senioribus, qui judicantur ab adolescentibus: & eris eruditus in omnibus, & probabilis in conspectu omnium vivorum.

9 Filia patris abscondita est vigilia, & solicitudo ejus aufert somnum, ne forte in adolescentia sua adulta efficiatur, & cum viro commorata odibilis fiat:

10 Nequando polluatur in virginitate sua, & in paternis suis gravida inveniatur: ne forte cum viro commorata transgrediatur, aut certe sterilis efficiatur.

11 Super filiam luxuriosam confirma custodiam: ne quando faciat te in opprobrium venire inimicis, a detractione in civitate, & objectione plebis, & confundat te in multitudine populi.

12 Omni homini noli intendere in specie: & in medio mulierum noli commorari:

13 De vestimentis enim procedit tinea, & a muliere iniquitas viri.

14 Melior est enim iniquitas viri, quam mulier benefaciens, & mulier confundens in opprobrium.

15 Memor ero igitur operum Domini, & quæ vidi annuntiabo. In sermonibus Domini opera ejus.

16 Sol illuminans per omnia respexit, & gloria Domini plenum est opus ejus.

17 Nonne Dominus fecit sanctos enarrare omnia mirabilia sua, quæ confirmavit Dominus omnipotens stabiliri in gloria sua?

18 Abyssum, & cor hominum investigavit: & in astutia eorum excogitavit.

19 Cognovit enim Dominus omnem scientiam, & inspexit in signum ævi, annuntians quæ præterierunt, & quæ superventura sunt, revelans vestigia occultorum.

20 Non præterit illum omnis cogitatus, & non abscondit se ab eo ullus sermo.

21 Magnalia sapientiæ suæ decoravit: qui est ante sæculum & usque in sæculum, neque adjectum est,

22 Neque minuitur, & non eget alicujus consilio.

23 Quam desiderabilia omnia opera ejus, & tamquam scintilla, quæ est considerare!

24 Omnia hæc vivunt, & manent in sæculum, & in omni necessitate omnia obaudiunt ei.

25 Omnia duplicia, unum contra unum, & non fecit quidquam deesse.

26 Uniuscujusque confirmavit bona. Et quis satiabitur videns gloriam ejus?

CAPUT XLIII.

Eminentia Creatoris relucet in cælorum ornatu & pulchritudine, nempe in cælo, luna, stellis, iride, nive, grandine, nubibus, tonitru, gelu ab Aquilone, pruina, & mari, in quo sunt plurima genera belluarum: denique nemo ad Deum laudandum sufficit.

1 ALtitudinis firmamentum pulchritudo ejus est, species cæli in visione gloriæ.

2 Sol in aspectu annuntians in exitu, vas admirabile opus Excelsi.

3 In meridiano exurit terram, & in conspectu ardoris ejus quis poterit sustinere? Fornacem custodiens in operibus ardoris:

4 Tripliciter sol exurens montes, radios igneos exsufflans, & refulgens radiis suis obcæcat oculos.

5 Magnus Dominus qui fecit illum, & in sermonibus ejus festinavit iter.

6 Et luna in omnibus in tempore suo, ostensio temporis, & signum ævi.

7 A luna signum diei festi, luminare quod minuitur in consummatione.

8 Mensis secundum nomen ejus est, crescens mirabiliter in consummatione.

9 Vas castrorum in excelsis, in firmamento cæli resplendens gloriose.

10 Species cæli gloria stellarum, mundum illuminans in excelsis Dominus.

11 In verbis sancti stabunt ad judicium, & non deficient in vigiliis suis.

12 Vide arcum, & benedic eum † qui fecit illum: valde speciosus est in splendore suo. † *Gen.* 9. 13.

13 Gyravit cælum in circuitu gloriæ suæ, manus Excelsi aperuerunt illum.

14 Imperio suo acceleravit nivem, & accelerat consecutiones emittere judicii sui.

15 Propterea aperti sunt thesauri, & evolaverunt nebulæ sicut aves.

16 In magnitudine sua posuit nubes, & confracti sunt lapides grandinis.

17 In conspectu ejus commovebuntur montes, & in voluntate ejus aspirabit Notus.

18 Vox tonitrui ejus verberabit terram, tempestas aquilonis, & congregatio spiritus:

19 Et sicut avis deponens ad sedendum, aspergit nivem, & sicut locusta demergens descensus ejus.

20 Pulchritudinem candoris ejus admirabitur oculus, & super imbrem ejus expavescet cor.

21 Gelu sicut salem effundet super terram: & dum gelaverit, fiet tamquam cacumina tribuli.

22 Frigidus ventus aquilo flavit, & gelavit crystallus ab aqua, super omnem congregationem aquarum requiescet, & sicut lorica induet se aquis.

23 Et devorabit montes: & exuret desertum, & extinguet viride, sicut igne.

24 Medicina omnium in festinatione nebulæ: & ros obvians ab ardore venienti humilem efficiet eum.

25 In sermone ejus sibilet ventus, & cogitatione sua placavit abyssum, & plantavit in illa Dominus insulas.

26 Qui navigant mare, enarrent pericula ejus: & audientes auribus nostris admirabimur.

27 Illic præclara opera, & mirabilia; varia bestiarum genera, & omnium pecorum, & creatura belluarum.

28 Propter ipsum confirmatus est itineris finis, & in sermone ejus composita sunt omnia.

29 Multa dicemus, & deficiemus in verbis: consummatio autem sermonum, ipse est in omnibus.

30 Gloriantes ad quid valebimus? ipse enim omnipotens super omnia opera sua.

31 Terribilis Dominus & magnus vehementer, & mirabilis potentia ipsius.

32 Glorificantes Dominum quantumcumque potueritis, supervalebit enim adhuc, & admirabilis magnificentia ejus.

33 Benedicentes Dominum, exaltate illum quantum potestis: major enim est omni laude.

34 Exaltantes eum replemini virtute, ne laboretis: non enim comprehendetis.

† Pſal. 105. 2.

35 Quis videbit eum, & enarrabit? & † quis magnificabit eum ſicut eſt ab initio:
36 Multa abſcondita ſunt majora his: pauca enim vidimus operum ejus.
37 Omnia autem Dominus fecit, & pie a-gentibus dedit ſapientiam.

CAPUT XLIV.

Laus priorum patrum ac feminis eorum: primum in genere, deinde nominatim laudantur Enoch, Noe, Abraham, cui facta ſunt promiſſiones, Iſaac, & Iacob.

1 LAudemus viros glorioſos, & parentes noſtros in generatione ſua.
2 Multam gloriam fecit Dominus magnificentia ſua a ſæculo.
3 Dominantes in poteſtatibus ſuis, homines magni virtute, & prudentia ſua præditi, nuntiantes in prophetis dignitatem prophetarum,
4 Et imperantes in præſenti populo, & virtute prudentiæ populis ſanctiſſima verba.
5 In peritia ſua requirentes modos muſicos, & narrantes carmina ſcripturarum.
6 Homines divites in virtute, pulchritudinis ſtudium habentes: pacificantes in domibus ſuis.
7 Omnes iſti in generationibus gentis ſuæ gloriam adepti ſunt, & in diebus ſuis habentur in laudibus.
8 Qui de illis nati ſunt, reliquerunt nomen narrandi laudes eorum:
9 Et ſunt quorum non eſt memoria: perierunt quaſi qui non fuerint: & nati ſunt, quaſi non nati, & filii ipſorum cum ipſis.
10 Sed illi viri miſericordiæ ſunt, quorum pietates non defuerunt:
11 Cum ſemine eorum permanent bona,
12 Hereditas ſancta nepotes eorum, & in teſtamentis ſtetit ſemen eorum:
13 Et filii eorum propter illos uſque in æternum manent: ſemen eorum & gloria eorum non derelinquetur.
14 Corpora ipſorum in pace ſepulta ſunt, & nomen eorum vivit in generationem & generationem.
15 Sapientiam ipſorum narrent populi, & laudem eorum nuntiet eccleſia.
† Gen. 5. 24. Hebr. 11. 5. 16 † Henoch placuit Deo, & translatus eſt in paradiſum, ut det gentibus pœnitentiam.
† Gen. 9. 9. 17 † Noe inventus eſt perfectus, juſtus, & in tempore iracundiæ factus eſt reconciliatio.
18 Ideo dimiſſum eſt reliquum terræ, cum factum eſt diluvium,
† Gen. 6. 14. 19 † Teſtamenta ſæculi poſita ſunt apud illum, ne deleri poſſit diluvio omnis caro.
20 Abraham magnus pater multitudinis gentium, & non eſt inventus ſimilis illi in gloria: qui conſervavit legem excelſi, & fuit in teſtamento cum illo.
† Gen. 17. 2. & 15. 6. Gen. 17 4. 21 † In carne ejus ſtare fecit teſtamentum, & † in tentatione inventus eſt fidelis.
† Gen. 17. 10. Gal. 3. 6. 22 Ideo jurejurando dedit illi gloriam in gente ſua, creſcere illum quaſi terræ cumulum,
23 Et ut ſtellas exaltare ſemen ejus, & hereditare illos a mari uſque ad mare, & a flumine uſque ad terminos terræ.
† Gen. 22. 1. 24 Et in Iſaac eodem modo fecit propter Abraham patrem ejus.
25 Benedictionem omnium gentium dedit illi Dominus, & teſtamentum confirmavit ſuper caput Jacob.
26 Agnovit eum in benedictionibus ſuis, & dedit illi hereditatem, & diviſit illi partem in tribubus duodecim.
27 Et conſervavit illi homines miſericordiæ, invenientes gratiam in oculis omnis carnis.

CAPUT XLV.

De laudibus Moyſi, Aaron, & Phinees: de congregatione Core interempta.

1 DIlectus Deo & hominibus Moyſes: cujus memoria in benedictione eſt. Exod. 11. 3.
2 Similem illum fecit in gloria ſanctorum, & magnificavit eum in timore inimicorum, & in verbis ſuis monſtra placavit.
† Exod. 6. 7. 3 † Glorificavit illum in conſpectu regum, & juſſit illi coram populo ſuo, & oſtendit illi gloriam ſuam:
† Num. 12. 3. 7. Hebr. 3. 2. 5. 4 † In fide & lenitate ipſius ſanctum fecit illum, & elegit eum ex omni carne.
5 Audivit enim eum, & vocem ipſius, & induxit illum in nubem.
6 Et dedit illi coram præcepta, & legem vitæ & diſciplinæ, docere Jacob teſtamentum ſuum, & judicia ſua Iſrael.
7 Excelſum fecit Aaron fratrem ejus, & ſimilem ſibi de tribu Levi:
8 Statuit ei teſtamentum æternum, & dedit illi ſacerdotium gentis: & beatificavit illum in gloria.
9 Et circumcinxit eum zona gloriæ, & induit eum ſtolam gloriæ, & coronavit eum in vaſis virtutis.
10 Circumpedes, & femoralia, & humerale poſuit ei, & cinxit illum tintinnabulis aureis plurimis in gyro.
† Exod. 28. 35. 11 † Dare ſonitum in inceſſu ſuo, auditum facere ſonitum in templo, in memoriam filiis gentis ſuæ.
12 Stolam ſanctam auro, & hyacintho, & purpura, opus textile, viri ſapientis, judicio & veritate præditi:
13 Torto cocco opus artificis, gemmis preciofis figuratis in ligatura auri, & opere lapidarii ſculptis, in memoriam ſecundum numerum tribuum Iſrael.
14 Corona aurea ſuper mitram ejus expreſſa ſigno ſanctitatis, & gloria honoris: opus virtutis, & deſideria oculorum ornata.
15 Sic pulchra ante ipſum non fuerunt talia uſque ad originem.
16 Non eſt indutus illa alienigena aliquis, ſed tantum filii ipſius ſoli, & nepotes ejus per omne tempus.
17 Sacrificia ipſius conſumpta ſunt igne quotidie.
† Levit. 8. 12. 18 † Complevit Moyſes manus ejus, & unxit illum oleo ſancto.
19 Factum eſt illi in teſtamentum æternum, & ſemini ejus ſicut dies cœli, fungi ſacerdotio, & habere laudem, & glorificare populum ſuum in nomine ejus.
20 Ipſum elegit ab omni vivente, offerre ſacrificium Deo, incenſum, & bonum odorem, in memoriam placare pro populo ſuo:
21 Et dedit illi in præceptis ſuis poteſtatem, in teſtamentis judiciorum, docere Jacob teſtimonia, & in lege ſua lucem dare Iſrael.
† Num. 16. 1. 3. 22 † Quia contra illum ſteterunt alieni, & propter invidiam circumdederunt illum homi-

nes

nes in deserto, qui erant cum Dathan & Abiron, & congregatio Core in iracundia.
23 Vidit Dominus Deus, & non placuit illi; & consumpti sunt in impetu iracundiæ.
24 Fecit illis monstra, & consumpsit illos in flamma ignis.
25 Et addit Aaron gloriam, & dedit illi hereditatem, & primitias frugum terræ divisit illi.
26 Panem ipsis in primis paravit in satietatem: nam & sacrificia Domini edent, quæ dedit illi & semini ejus.
27 Cetcrum in terra gentes non hereditabit, & pars non est illi in gente: ipse est enim pars ejus, & hereditas.
†*Num.* 25. 7. 1. *Machab.* 2. 26. 54. 28 † Phinees filius Eleazari tertius in gloria est, imitando eum in timore Domini:
29 Et stare in reverentia gentis: in bonitate & alacritate animæ suæ placuit Deo pro Israel.
30 Ideo statuit illi testamentum pacis, principem sanctorum & gentis suæ, ut sit illi & semini ejus sacerdotii dignitas in æternum.
31 Et testamentum David regi filio Jessæ de tribu Juda, hereditas ipsi & semini ejus, ut daret sapientiam in cor nostrum judicare gentem suam in justitia, ne abolerentur bona ipsorum, & gloriam ipsorum in gentem eorum æternam fecit.

CAPUT XLVI.

Laudes Jesu, Caleb, & Samuelis.

1 FOrtis in bello Jesus Nave, successor Moysi in Prophetis, qui fuit magnus secundum nomen suum,
2 Maximus in salutem electorum Dei, expugnare insurgentes hostes, ut consequeretur hereditatem Israel.
3 Quam gloriam adeptus est in tollendo manus suas, & jactando contra civitates rhomphæas?
4 Quis ante illum sic restitit? Nam hostes ipse Dominus perduxit.
† *Jos.* 10. 14. 5 † An non in iracundia ejus impeditus est sol, & una dies facta est quasi duo?
6 Invocavit Altissimum potentem in oppugnando inimicos undique, & audivit illum magnus & sanctus Deus in saxis grandinis virtutis valde fortis.
7 Impetum fecit contra gentem hostilem, & in descensu perdidit contrarios,
8 Ut cognoscant gentes potentiam ejus, quia contra Deum pugnare non est facile. Et secutus est a tergo potentis:
†*Num.* 14. 6. 9 † Et in diebus Moysi misericordiam fecit ipse, & Caleb filius Jephone, stare contra hostem, & prohibere gentem a peccatis, & perfringere murmur malitiæ.
10 Et ipsi duo constituti, a periculo liberati sunt a numero sexcentorum millium peditum, inducere illos in hereditatem, in terram quæ manat lac & mel.
11 Et dedit Dominus ipsi Caleb fortitudinem, & usque in senectutem permansit illi virtus, ut ascenderet in excelsum terræ locum, & semen ipsius obtinuit hereditatem:
12 Ut viderent omnes filii Israel, quia bonum est obsequi sancto Deo.
13 Et judices singuli suo nomine, quorum non est corruptum cor: qui non averti sunt a Domino,
14 Ut sit memoria illorum in benedictione, & ossa eorum pullulent de loco suo.
15 Et nomen eorum permaneat in æternum, permanens ad filios illorum, sanctorum virorum gloria.
16 Dilectus a Domino Deo suo Samuel propheta Domini, renovavit imperium, & unxit principes in gente sua.
17 In lege Domini congregationem judicavit, & vidit Deus Jacob, & in fide sua probatus est propheta.
18 Et cognitus est in verbis suis fidelis, quia vidit Deum lucis:
19 Et invocavit Dominum omnipotentem, in oppugnando hostes circumstantes undique, in oblatione agni inviolati.
20 Et intonuit de cœlo Dominus, & in sonitu magno auditam fecit vocem suam,
21 Et contrivit principes Tyriorum, & omnes duces Philisthiim:
22 Et ante tempus finis vitæ suæ & sæculi, testimonium præbuit in conspectu Domini, & Christi: pecunias & usque ad calceamenta ab omni carne non accepit, & non accusavit illum homo.
23 Et post hoc dormivit, & notum fecit regi, & ostendit illi finem vitæ suæ, & exaltavit vocem suam de terra in prophetia delere impietatem gentis.

CAPUT XLVII.

Laudes Nathan, Davidis, & Salomonis.

1 POst hæc surrexit Nathan propheta in diebus David. 2. *Reg.* 12. 1.
2 Et quasi adeps separatus a carne, sic David a filiis Israel.
3 † Cum leonibus lusit quasi cum agnis: & in ursis similiter fecit sicut in agnis ovium, in juventute sua. †1 *Reg.* 17. 34.
4 † Numquid non occidit gigantem, & abstulit opprobrium de gente? †1 *Reg.* 17. 49.
5 In tollendo manum, saxo fundæ dejecit exaltationem Goliæ:
6 Nam invocavit Dominum omnipotentem, & dedit in dextera ejus tollere hominem fortem in bello, & exaltare cornu gentis suæ.
7 † Sic in decem millibus glorificavit eum, & laudavit eum in benedictionibus Domini, in offerendo illi coronam gloriæ: †1 *Reg.* 18. 7.
8 Contrivit enim inimicos undique, & extirpavit Philisthiim contrarios usque in hodiernum diem: contrivit cornu ipsorum usque in æternum.
9 In omni opere dedit confessionem Sancto, & Excelso in verbo gloriæ.
10 De omni corde suo laudavit Dominum, & dilexit Deum, qui fecit illum: & dedit illi contra inimicos potentiam:
11 Et stare fecit cantores contra altare, & in sono eorum dulces fecit modos.
12 Et dedit in celebrationibus decus, & ornavit tempora usque ad consummationem vitæ, ut laudarent nomen sanctum Domini; & amplificarent mane Dei sanctitatem.
13 † Dominus purgavit peccata ipsius, & exaltavit in æternum cornu ejus: & dedit illi testamentum regni, & sedem gloriæ in Israel. †2 *Reg.* 12. 13.
14 Post ipsum surrexit filius sensatus, & propter illum dejecit omnem potentiam inimicorum.

†3.Reg. 3. 1.

15 † Salomon imperavit in diebus pacis, cui ſubjecit Deus omnes hoſtes, ut conderet domum in nomine ſuo, & pararet ſanctitatem in ſempiternum: quemadmodum eruditus es in juventute tua.

†3.Reg. 3. 31.

16 † Et impletus es, quaſi flumen, ſapientia, & terram texit anima tua.

17 Et repleſti in comparationibus ænigmata: ad inſulas longe divulgatum eſt nomen tuum, & dilectus es in pace tua.

18 In cantilenis, & proverbiis, & comparationibus, & interpretationibus, miratæ ſunt terræ,

19 Et in nomine Domini Dei, cui eſt cognomen, Deus Iſrael,

†3.Reg. 10. 27.

20 † Collegiſti quaſi aurichalcum aurum: & ut plumbum compleſti argentum,

21 Et inclinaſti femora tua mulieribus: poteſtatem habuiſti in corpore tuo,

22 Dediſti maculam in gloria tua, & profanaſti ſemen tuum inducere iracundiam ad liberos tuos, & incitari ſtultitiam tuam.

†3.Reg. 12. 16.

23 Ut faceres imperium bipartitum, † & ex Ephraim imperare imperium durum,

24 Deus autem non derelinquet miſericordiam ſuam, & non corrumpet nec delebit opera ſua, neque perdet a ſtirpe nepotes electi ſui: & ſemen ejus, qui diligit Dominum, non corrumpet.

25 Dedit autem reliquum Jacob, & David de ipſa ſtirpe.

26 Et finem habuit Salomon cum patribus ſuis.

27 Et dereliquit poſt ſe de ſemine ſuo, gentis ſtultitiam.

28 Et imminutum a prudentia, Roboam, qui avertit gentem conſilio ſuo:

†3.Reg. 12. 28.

29 † Et Jeroboam filium Nabat, qui peccare fecit Iſrael, & dedit viam peccandi Ephraim, & plurima redundaverunt peccata ipſorum.

30 Valde averterunt illos a terra ſua.

31 Et quæſivit omnes nequitias, uſque dum perveniret ad illos defenſio, & ab omnibus peccatis liberavit eos.

CAPUT XLVIII.

Laudes Eliæ, Eliſæi, Ezechiæ, & Iſaiæ, quorum oratione Deus liberavit Iſrael ab exercitu Sennacherib.

†3.Reg. 17. 1.

1 ET ſurrexit Elias propheta, quaſi ignis, & verbum ipſius quaſi facula ardebat.

2 Qui induxit in illos famem, & irritantes illum invidia ſua pauci facti ſunt, non enim poterant ſuſtinere præcepta Domini.

†3.Reg. 17. 1.

3 † Verbo Domini continuit cœlum, & dejecit de cœlo ignem ter.

4. Reg. 1. 10. 12.

4 Sic amplificatus eſt Elias in mirabilibus ſuis. Et quis poteſt ſimiliter ſic gloriari tibi?

†3.Reg. 17. 22.

5 † Qui ſuſtuliſti mortuum ab inferis de ſorte mortis in verbo Domini Dei.

6 Qui dejeciſti reges ad perniciem, & confregiſti facile potentiam ipſorum, & glorioſos de lecto ſuo.

7 Qui audis in Sina judicium, & in Horeb judicia defenſionis.

8 Qui ungis reges ad pœnitentiam, & prophetas facis ſucceſſores poſt te.

†4.Reg. 2. 11.

9 † Qui receptus es in turbine ignis, in curru equorum igneorum.

10 Qui ſcriptus es in judiciis temporum lenire iracundiam Domini † conciliare cor patris ad filium, & reſtituere tribus Jacob.

† Mal. 4. 6.

11 Beati ſunt, qui te viderunt, & in amicitia tua decorati ſunt.

12 Nam nos vita vivimus tantum, poſt mortem autem non erit tale nomen noſtrum.

†4.Reg. 2. 11.

13 † Elias quidem in turbine tectus eſt, & in Eliſeo completus eſt ſpiritus ejus: in diebus ſuis non pertimuit principem, & potentia nemo vicit illum.

14 Nec ſuperavit illum verbum aliquod, † & mortuum prophetavit corpus ejus.

†4.Reg. 13. 21.

15 In vita ſua fecit monſtra, & in morte mirabilia operatus eſt.

16 In omnibus iſtis non pœnituit populus, & non receſſerunt a peccatis ſuis, uſque dum ejecti ſunt de terra ſua, & diſperſi ſunt in omnem terram:

17 Et relicta eſt gens perpauca, & princeps in domo David.

18 Quidam ipſorum fecerunt quod placeret Deo: alii autem multa commiſerunt peccata.

19 Ezechias munivit civitatem ſuam, & induxit in medium ipſius aquam, & fodit ferro rupem, & ædificavit ad aquam puteum.

†4.Reg. 18. 13.

20 † In diebus ipſius aſcendit Sennacherib, & miſit Rabſacen, & ſuſtulit manum ſuam contra illos, & extulit manum ſuam in Sion, & ſuperbus factus eſt potentia ſua.

21 Tunc mota ſunt corda, & manus ipſorum: & doluerunt quaſi parturientes mulieres.

22 Et invocaverunt Dominum miſericordem, & expandentes manus ſuas, extulerunt ad cœlum: & ſanctus Dominus Deus audivit cito vocem ipſorum.

23 Non eſt commemoratus peccatorum illorum, neque dedit illos inimicis ſuis, ſed purgavit eos in manu Iſaiæ ſancti prophetæ.

†4.Reg. 19. 35. Tob. 1. 21. Iſa. 37. 36. 1. Machab. 7. 41. 2. Machab. 8. 19.

24 † Dejecit caſtra Aſſyriorum, & contrivit illos angelus Domini.

25 Nam fecit Ezechias quod placuit Deo, & fortiter ivit in via David patris ſui; quam mandavit illi Iſaias propheta magnus, & fidelis in conſpectu Dei.

†4.Reg. 20. 11. Iſa. 38. 8.

26 † In diebus ipſius retro rediit Sol, & addidit regi vitam.

27 Spiritu magno vidit ultima, & conſolatus eſt lugentes in Sion. Uſque in ſempiternum.

28 Oſtendit futura, & abſcondita antequam evenirent.

CAPUT XLIX.

De Joſia, & quod omnes reges Juda, præter David, Ezechiam, & Joſiam, fuerunt peccatores: de Jeremia, Ezechiele, & Zorobabel, Jeſu filio Joſedec, Nehemia, Enoch, Joſeph, Seth, & Sem.

4. Reg. 22. 1.

1 MEmoria Joſiæ in compoſitionem odoris facta opus pigmentarii.

2 In omni ore quaſi mel indulcabitur ejus memoria, & ut muſica in convivio vini.

3 Ipſe eſt directus divinitus in pœnitentiam gentis, & tulit abominationes impietatis.

4 Et gubernavit ad Dominum cor ipſius, & in diebus peccatorum corroboravit pietatem.

5 Præter David, & Ezechiam, & Joſiam, omnes peccatum commiſerunt:

6 Nam reliquerunt legem Altiſſimi reges Juda, & contempſerunt timorem Dei.

7 Dederunt enim regnum ſuum aliis, & gloriam ſuam alienigenæ genti.

8 † In

†4 Reg. 25. 9.

8 † Iucunderunt electam sanctitatis civitatem, & desertas fecerunt vias ipsius in manu Jeremiæ.

9 Nam male tractaverunt illum, qui a ventre matris consecratus est propheta, evertere, & eruere, & perdere, & iterum ædificare, & renovare:

†Ezech. 1. 4.

10 † Ezechiel qui vidit conspectum gloriæ, quam ostendit illi in curru Cherubim.

11 Nam commemoratus est inimicorum in imbre, benefacere illis qui ostenderunt rectas vias.

12 Et duodecim prophetarum ossa pullulent de loco suo: nam corroboraverunt Jacob, & redemerunt se in fide virtutis.

†1. Esd. 3. 2. Agg. 1. 1. 14. & 2. 3. 5. 22. 24. †Zach. 3. 1.

13 † Quomodo amplificemus Zorobabel? nam & ipse quasi signum in dextera manu;

14 † Sic & Jesum filium Josedech? qui in diebus suis ædificaverunt domum, & exaltaverunt templum sanctum Domino, paratum in gloriam sempiternam.

15 Et Nehemias in memoriam multi temporis, qui erexit nobis muros eversos, & stare fecit portas & seras, qui erexit domos nostras.

16 Nemo natus est in terra qualis Henoch: nam & ipse receptus est a terra.

17 † Neque ut Joseph; qui natus est homo, princeps fratrum, firmamentum gentis, rector fratrum, stabilimentum populi:

† Gen. 41. 40. & 42. 3. & 45. 5. & 50. 20.

18 Et ossa ipsius visitata sunt, & post mortem prophetaverunt.

19 † Seth & † Sem apud homines gloriam adepti sunt; & super omnem animan in origine Adam.

† Gen. 4. 25. † Gen. 5. 31.

CAPUT L.

Simonis pontificis filii Oniæ præconia narrantur celeberrima: duæ gentes odio habitæ, & tertia stultæ de Jesu filio Sirach hujus libri auctore.

†1. Machab. 12. 7. 2. Machab. 3. & 4.

1 SImon Oniæ † filius, sacerdos magnus; qui in vita sua sustulsit domum, & in diebus suis corroboravit templum.

2 Templi etiam altitudo ab ipso fundata est, duplex ædificatio & excelsi parietes templi.

3 In diebus ipsius emanaverunt putei aquarum, & quasi mare adimpleti sunt supra modum.

4 Qui curavit gentem suam, & liberavit eam a perditione.

5 Qui prævaluit amplificare civitatem, qui adeptus est gloriam in conversatione gentis; & ingressum domus & atrii amplificavit.

6 Quasi stella matutina in medio nebulæ, & quasi luna plena in diebus suis lucet.

7 Et quasi sol resulgens, sic ille effulsit in templo Dei.

8 Quasi arcus resulgens inter nebulas gloriæ, & quasi flos rosarum in diebus vernis, & quasi liliæ quæ sunt in transitu aquæ, & quasi thus redolens in diebus æstatis.

9 Quasi ignis effulgens, & thus ardens in igne.

10 Quasi vas auri solidum, ornatum omni lapide pretioso.

11 Quasi oliva pullulans, & cypressus in altitudinem se extollens, in accipiendo ipsum stolam gloriæ, & vestivit eum in consummationem virtutis.

12 In ascensu altaris sancti, gloriam dedit sanctitatis amictum.

13 In accipiendo autem partes de manu sacerdotum, & ipse stans juxta aram. Et circa illum corona fratrum: quasi plantatio cedri in monte Libano.

14 Sic circa illum steterunt quasi rami palmæ, & omnes filii Aaron in gloria sua,

15 Oblatio autem Domini in manibus ipsorum, coram omni synagoga Israel: & consummatione fungens in ara, amplificare oblationem excelsi regis

16 Porrexit manum suam in libatione, & libavit de sanguine uvæ.

17 Effudit in fundamento altaris odorem divinum excelso principi.

18 Tunc exclamaverunt filii Aaron, in tubis productilibus sonuerunt, & auditam fecerunt vocem magnam in memoriam coram Deo.

19 Tunc omnis populus simul properaverunt, & ceciderunt in faciem super terram, adorare Dominum Deum suum, & dare preces omnipotenti Deo excelso.

20 Et amplificaverunt psallentes in vocibus suis, & in magna domo auditus est sonus suavitatis plenus.

21 Et rogavit populus Dominum excelsum in prece, usquedum perfectus est honor Domini, & munus suum perfecerunt.

22 Tunc descendens, manus suas extulit in totam congregationem filiorum Israel dare gloriam Deo a labiis suis, & in nomine ipsius gloriari:

23 Et iteravit orationem suam, volens ostendere virtutem Dei.

24 Et nunc orate Deum omnium, qui magna fecit in omni terra, qui auxit dies nostros a ventre matris nostræ, & fecit nobiscum secundum suam misericordiam:

25 Det nobis jucunditatem cordis, & fiet pacem in diebus nostris in Israel per dies sempiternos;

26 Credere Israel nobiscum esse Dei misericordiam, ut liberet nos in diebus suis.

27 Duas gentes odit anima mea: tertia autem non est gens, quam oderim:

28 Qui sedent in monte Seir, & Philisthiim, & stultus populus qui habitat in Sichimis.

29 Doctrinam sapientiæ & disciplinæ scripsit in codice isto Jesus filius Sirach Jerosolymita, qui renovavit sapientiam de corde suo.

30 Beatus, qui in istis versatur bonis: qui ponit illa in corde suo, sapiens erit semper.

31 Si enim hæc fecerit, ad omnia valebit: quia lux Dei, vestigium ejus est.

CAPUT LI.

Dei laus, exaltatio, & gratiarum actio.

1 ORatio Jesu filii Sirach: Confitebor tibi Domine rex, & collaudabo te Deum salvatorem meum.

2 Confitebor nomini tuo: quoniam adjutor & protector factus es mihi,

3 Et liberasti corpus meum a perditione, a laqueo linguæ iniquæ, & a labiis operantium mendacium, & in conspectu astantium factus es mihi adjutor.

4 Et liberasti me secundum multitudinem misericordiæ nominis tui a rugientibus, præparatis ad escam,

5 De manibus quærentium animam meam, & de portis tribulationum quæ circumdederunt me:

6 A preſſura flammæ quæ circumdedit me, & in medio ignis non ſum æſtuatus.
7 De altitudine ventris inferi, & a lingua coinquinata, & a verbo mendacii, a rege iniquo, & a lingua injuſta:
8 Laudabit uſque ad mortem anima mea Dominum,
9 Et vita mea appropinquans erat in inferno deorſum.
10 Circumdederunt me undique, & non erat qui adjuvaret. Reſpiciens eram ad adjutorium hominum, & non erat:
11 Memoratus ſum miſericordiæ tuæ Domine, & operationis tuæ, quæ a ſæculo ſunt.
12 Quoniam eruis ſuſtinentes te Domine, & liberas eos de manibus gentium.
13 Exaltaſti ſuper terram habitationem meam, & pro morte defluente deprecatus ſum.
14 Invocavi Dominum patrem Domini mei, ut non derelinquat me in die tribulationis meæ, & in tempore ſuperborum ſine adjutorio.
15 Laudabo nomen tuum aſſidue, & collaudabo illud in confeſſione, & exaudita eſt oratio mea.
16 Et liberaſti me de perditione, & eripuiſti me de tempore iniquo.
17 Propterea confitebor, & laudem dicam tibi, & benedicam nomini Domini.
18 Cum adhuc junior eſſem priuſquam oberrarem, quæſivi ſapientiam palam in oratione mea.
19 Ante templum poſtulabam pro illa, & uſque in noviſſimis inquiram eam. Et efflоruit tamquam præcox uva,
20 Lætatum eſt cor meum in ea. Ambulavit pes meus iter rectum, a juventute mea inveſtigabam eam.
21 Inclinavi modice aurem meam, & excepi illam.
22 Multam inveni in meipſo ſapientiam, & multum profeci in ea.
23 Danti mihi ſapientiam, dabo gloriam:
24 Conſiliatus ſum enim ut facerem illam: zelatus ſum bonum, & non confundar.
25 Colluctata eſt anima mea in illa, & in faciendo eam confirmatus ſum.
26 Manus meas extendi in altum, & inſipientiam ejus luxi.
27 Animam meam direxi ad illam, & in agnitione inveni eam.
28 Poſſedi cum ipſa cor ab initio: propter hoc non derelinquar.
29 Venter meus conturbatus eſt quærendo illam: propterea bonam poſſidebo poſſeſſionem.
30 Dedit mihi Dominus linguam mercedem meam: & in ipſa laudabo eum.
31 Appropiate ad me indocti, & congregate vos in domum diſciplinæ.
32 Quid adhuc retardatis? & quid dicitis in his? animæ veſtræ ſitiunt vehementer.
33 Aperui os meum, & locutus ſum: Comparate vobis ſine argento,
34 Et collum veſtrum ſubjicite jugo, & ſuſcipiat anima veſtra diſciplinam: in proximo eſt enim invenire eam.
35 Videte oculis veſtris, quia modicum laboravi, & inveni mihi multam requiem.
36 Aſſumite diſciplinam in multo numero argenti, & copioſum aurum poſſidete in ea.
37 Lætetur anima veſtra in miſericordia ejus, & non confundemini in laude ipſius.
38 Operamini opus veſtrum ante tempus, & dabit vobis mercedem veſtram in tempore ſuo.

PROPHETIA ISAIÆ.

CAPUT PRIMUM.

Tempus quo prophetavit Iſaias ſuper Judam & Jeruſalem, qua ob ſuam ingratitudinem aliaque ſcelera, omni pœnarum genere a Deo percuſſa, non eſt ad eum reverſa: quamobrem dicit miſerrimam imminere ipſi deſolationem: victima & ſollemnitates ipſius rejiciuntur: & quid facere debeat ut in gratiam a Deo recipiatur: rurſum ob defectionem a priſtina virtute in varia peccata, gravem vindictam: & futuram tandem ipſius liberationem, & in feliciorem ſtatum reſtitutionem vaticinatur.

1 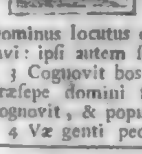
Iſio Iſaiæ filii Amos, quam vidit ſuper Judam & Jeruſalem, in diebus Oziæ, Joathan, Achaz, & Ezechiæ, regum Juda.
2 Audite cœli, & auribus percipe terra, quoniam Dominus locutus eſt. Filios enutrivi, & exaltavi: ipſi autem ſpreverunt me.
3 Cognovit bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe domini ſui: Iſrael autem me non cognovit, & populus meus non intelloxit.
4 Væ genti peccatrici, populo gravi iniquitate, ſemini nequam, filiis ſceleratis: dereliquerunt Dominum, blaſphemaverunt ſanctum Iſrael, abalienati ſunt retrorſum.
5 Super quo percutiam vos ultra, addentes prævaricationem? omne caput languidum, & omne cor mœrens.
6 A planta pedis uſque ad verticem, non eſt in eo ſanitas, vultus, & livor, & plaga tumens, non eſt circumligata, nec curata medicamine, neque fota oleo.
7 † Terra veſtra deſerta, civitates veſtræ ſuccenſæ igni: regionem veſtram coram vobis alieni devorant, & deſolabitur ſicut in vaſtitate hoſtili. † *Infra* 5. 6.
8 Et derelinquetur filia Sion ut umbraculum in vinea, & ſicut tugurium in cucumerario, & ſicut civitas, quæ vaſtatur.
9 † Niſi Dominus exercituum reliquiſſet nobis ſemen, † quaſi Sodoma fuiſſemus, & quaſi Gomorrha ſimiles eſſemus. † *Rom.* 9. 29. † *Gen.* 19. 24.
10 Audite verbum Domini principes Sodomorum, percipite auribus legem Dei noſtri populus Gomorrhæ.
11 † Quo mihi multitudinem victimarum veſtrarum, dicit Dominus? plenus ſum: holocauſta arietum, & adipem pinguium, & ſanguinem vitulorum, & agnorum, & hircorum, nolui. † *Jer.* 6. 20. *Amos* 5. 22.

12 Cum

12 Cum veniretis ante conſpectum meum, quis quæſivit hæc de manibus veſtris, ut ambuletis in atriis meis?

13 Ne offeratis ultra ſacrificium fruſtra: incenſum abominatio eſt mihi. Neomeniam, & ſabbatum, & feſtivitates alias non feram, iniqui ſunt cœtus veſtri:

14 Calendas veſtras, & ſolemnitates veſtras, odivit anima mea: & facta ſunt mihi moleſta, laboravi ſuſtinens.

15 Et cum extenderitis manus veſtras, avertam oculos meos a vobis: & cum multiplicaveritis orationem, non exaudiam: † manus enim veſtræ ſanguine plenæ ſunt.

† *Infra* 59. 3. † 1. *Pet.* 3. 11.

16 † Lavamini, mundi eſtote, auferte malum cogitationum veſtrarum ab oculis meis: quieſcite agere perverſe,

17 Diſcite benefacere: quærite judicium, ſubvenite oppreſſo, judicate pupillo, defendite viduam.

18 Et venite, & arguite me, dicit Dominus: ſi fuerint peccata veſtra ut coccinum, quaſi nix dealbabuntur: & ſi fuerint rubra quaſi vermiculus, velut lana alba erunt.

19 Si volueritis, & audieritis me, bona terræ comedetis.

20 Quod ſi nolueritis, & me ad iracundiam provocaveritis, gladius devorabit vos, quia os Domini locutum eſt.

21 Quomodo facta eſt meretrix civitas fidelis, plena judicii? juſtitia habitavit in ea, nunc autem homicidæ.

22 Argentum tuum verſum eſt in ſcoriam: vinum tuum miſtum eſt aqua.

23 Principes tui infideles, ſocii furum: omnes diligunt munera, ſequuntur retributiones. † Pupillo non judicant: & cauſa viduæ non ingreditur ad illos.

† *Jer.* 5. 28.

24 Propter hoc ait Dominus Deus exercituum fortis Iſrael: Heu, conſolabor ſuper hoſtibus meis, & vindicabor de inimicis meis.

25 Et convertam manum meam ad te, & excoquam ad purum ſcoriam tuam, & auferam omne ſtannum tuum.

26 Et reſtituam judices tuos ut fuerunt prius, & conſiliarios tuos ſicut antiquitus: poſt hæc vocaberis civitas juſti, urbs fidelis.

27 Sion in judicio redimetur, & reducent eam in juſtitia:

28 Et conteret ſceleſtos, & peccatores ſimul: & qui dereliquerunt Dominum, conſumentur.

29 Confundentur enim ab idolis, quibus ſacrificaverunt: & erubeſcetis ſuper hortis, quos elegeratis,

30 Cum fueritis velut quercus defluentibus foliis, & velut hortus abſque aqua.

31 Et erit fortitudo veſtra, ut favilla ſtuppæ, & opus veſtrum quaſi ſcintilla: & succendetur utrumque ſimul, & non erit qui extinguat.

CAPUT II.

Ad montem domus Domini fluent omnes gentes, & de Sion exibit lex, nec ultra bello moleſtabitur: domus vero Jacob ob idololatriam, avaritiam & reliqua ſcelera abjicietur: ſuperbi humiliabuntur, & ſolus Dominus exaltabitur.

1 VErbum, quod vidit Iſaias, filius Amos, ſuper Juda & Jeruſalem.

2 † Et erit in noviſſimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium, & elevabitur ſuper colles, & fluent ad eum omnes gentes.

† *Mich.* 4. 1.

3 Et ibunt populi multi, & dicent: Venite & aſcendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Jacob, & docebit nos vias ſuas, & ambulabimus in ſemitis ejus: quia de Sion exibit lex, & verbum Domini de Jeruſalem.

4 Et judicabit gentes, & arguet populos multos: & conflabunt gladios ſuos in vomeres, & lanceas ſuas in falces: non levabit gens contra gentem gladium, nec exercebuntur ultra ad prælium.

5 Domus Jacob venite, & ambulemus in lumine Domini.

6 Projeciſti enim populum tuum, domum Jacob: quia repleti ſunt ut olim, & augures habuerunt ut Philiſthiim, & pueris alienis adhæſerunt.

7 Repleta eſt terra argento & auro: & non eſt finis theſaurorum ejus:

8 Et repleta eſt terra ejus equis: & innumerabiles quadrigæ ejus. Et repleta eſt terra ejus idolis: opus manuum ſuarum adoraverunt, quod fecerunt digiti eorum.

9 Et incurvavit ſe homo, & humiliatus eſt vir: ne ergo dimittas eis.

10 Ingredere in petram, & abſcondere in foſſa humo a facie timoris Domini, & a gloria majeſtatis ejus.

11 Oculi ſublimes hominis humiliati ſunt, & incurvabitur altitudo virorum: exaltabitur autem Dominus ſolus in die illa.

12 Quia dies Domini exercituum ſuper omnem ſuperbum, & excelſum, & ſuper omnem arrogantem: & humiliabitur.

13 Et ſuper omnes cedros Libani ſublimes, & erectas, & ſuper omnes quercus Baſan.

14 Et ſuper omnes montes excelſos, & ſuper omnes colles elevatos.

15 Et ſuper omnem turrim excelſam, & ſuper omnem murum munitum.

16 Et ſuper omnes naves Tharſis, & ſuper omne quod viſu pulchrum eſt.

17 Et incurvabitur ſublimitas hominum, & humiliabitur altitudo virorum, & elevabitur Dominus ſolus in die illa:

18 Et idola penitus conterentur:

19 † Et introibunt in ſpeluncas petrarum, & in voragines terræ, à facie formidinis Domini, & a gloria majeſtatis ejus, cum ſurrexerit percutere terram.

† *Oſee* 10. 8. *Luc.* 23. 30. *Apoc.* 6. 16.

20 In die illa projicict homo idola argenti ſui, & ſimulacra auri ſui, quæ fecerat ſibi ut adoraret, talpas & veſpertiliones.

21 Et ingredietur ſciſſuras petrarum, & in cavernas ſaxorum, a facie formidinis Domini, & a gloria majeſtatis ejus, cum ſurrexerit percutere terram.

22 Quieſcite ergo ab homine, cujus ſpiritus in naribus ejus eſt, quia excelſus reputatus eſt ipſe.

CAPUT III.

Futura Judæorum ob sua peccata gravis afflictio ac desertio, & puerorum atque effeminatorum dominium: peccata superiorum arguit: item superbiam & curiosam lasciviam filiarum Sion in ignominiam vertendam prædicit.

1 ECce enim dominator Dominus exercituum auferet à Jerusalem, & à Juda validum & fortem, omne robur panis, & omne robur aquæ;

2 Fortem, & virum bellatorem, judicem, & prophetam, & ariolem, & senem;

3 Principem super quinquaginta, & honorabilem vultu, & consiliarium, & sapientem de architectis, & prudentem eloquii mystici.

4 Et dabo pueros principes eorum, & effeminati dominabuntur eis.

5 Et irruet populus, vir ad virum, & unusquisque ad proximum suum: tumultuabitur puer contra senem, & ignobilis contra nobilem.

6 Apprehendet enim vir fratrem suum domesticum patris sui: Vestimentum tibi est, princeps esto noster, ruina autem hæc sub manu tua.

7 Respondebit in die illa, dicens: Non sum medicus & in domo mea non est panis, neque vestimentum: nolite constituere me principem populi.

8 Ruit enim Jerusalem, & Judas concidit: quia lingua eorum & adinventiones eorum contra Dominum, ut provocarent oculos majestatis ejus.

9 Agnitio vultus eorum respondit eis: & peccatum suum quasi Sodoma prædicaverunt, nec absconderunt: væ animæ eorum, quoniam reddita sunt eis mala.

10 Dicite justo quoniam bene, quoniam fructum adinventionum suarum comedet.

11 Væ impio in malum: retributio enim manuum ejus fiet ei.

12 Populum meum exactores sui spoliaverunt, & mulieres dominatæ sunt eis. Populus meus, qui te beatum dicunt, ipsi te decipiunt, & viam gressuum tuorum dissipant.

13 Stat ad judicandum Dominus, & stat ad judicandos populos.

14 Dominus ad judicium veniet cum senibus populi sui, & principibus ejus: vos enim depasti estis vineam, & rapina pauperis in domo vestra.

15 Quare atteritis populum meum, & facies pauperum commolitis, dicit Dominus Deus exercituum?

16 Et dixit Dominus: Pro eo quod elevatæ sunt filiæ Sion: & ambulaverunt extento collo, & nutibus oculorum ibant, & plaudebant, ambulabant pedibus suis, & composito gradu incedebant:

17 Decalvabit Dominus verticem filiarum Sion, & Dominus crinem earum nudabit.

18 In die illa auferet Dominus ornamentum calceamentorum, & lunulas,

19 Et torques, & monilia & armillas, & mitras,

20 Et discriminalia, & periscelidas, & murenulas, & olfactoriola, & inaures,

21 Et anulos, & gemmas in fronte pendentes,

22 Et mutatoria, & palliola, & linteamina, & acus,

23 Et specula, & sindones, & vittas, & theristra.

24 Et erit pro suavi odore fœtor, & pro zona funiculus, & pro crispanti crine calvitium, & pro fascia pectorali cilicium.

25 Pulcherrimi quoque viri tui gladio cadent, & fortes tui in prælio.

26 Et mœrebunt atque lugebunt portæ ejus, & desolata in terra sedebit.

CAPUT IV.

Septem mulieres unum maritum apprehendent: germen Domini exaltabitur: & reliquiæ Israel ablutis earum sordibus salvæ erunt, magnaque securitate & felicitate afficientur.

1 ET apprehendent septem mulieres virum unum in die illa, dicentes: Panem nostrum comedemus, & vestimentis nostris operiemur: tantummodo invocetur nomen tuum super nos, aufer opprobrium nostrum.

2 In die illa, erit germen Domini in magnificentia & gloria, & fructus terræ sublimis, & exultatio his, qui salvati fuerint de Israel.

3 Et erit: Omnis qui relictus fuerit in Sion, & residuus in Jerusalem, sanctus vocabitur, omnis qui scriptus est in vita in Jerusalem.

4 Si abluerit Dominus sordes filiarum Sion, & sanguinem Jerusalem laverit de medio ejus, in spiritu judicii, & spiritu ardoris.

5 Et creabit Dominus super omnem locum montis Sion, & ubi invocatus est, nubem per diem, & fumum & splendorem ignis flammantis in nocte: super omnem enim gloriam protectio.

6 Et tabernaculum erit in umbraculum diei ab æstu, & in securitatem, & abscessionem a turbine, & a pluvia.

CAPUT V.

Sub figura vineæ sterilis in direptionem traditæ propheta judicium & desertionem Judæorum, ipsorumque peccata describuntur; avaritia in coadunandis possessionibus: ebrietas & contemptus scientiæ Dei: inferni dilatatio: humiliatio superborum, & exaltatio Dei: felicitas quoque justorum, & væ diversis peccatorum generibus denuntiatur: & signum in signum in nationibus elevandum contra Judæos.

1 CAntabo dilecto meo canticum patruelis mei vineæ suæ. Vinea facta est dilecto meo in cornu filio olei. *Jer. 2. 21. Matth. 21. 33.*

2 Et sepivit eam, & lapides elegit ex illa, & plantavit eam electam, & ædificavit turrim in medio ejus, & torcular extruxit in ea: & expectavit ut faceret uvas, & fecit labruscas.

3 Nunc ergo habitatores Jerusalem, & viri Juda, judicate inter me & vineam meam.

4 Quid est quod debui ultra facere vineæ meæ, & non feci ei? an quod expectavi ut faceret uvas, & fecit labruscas?

5 Et nunc ostendam vobis quid ego faciam vineæ meæ: auferam sepem ejus, & erit in direptionem: diruam maceriam ejus, & erit in conculcationem.

6 Et ponam eam desertam: non putabitur,

& non

& non lolietur: & ascendent vepres & spinæ: & nubibus mandabo ne pluant super eam imbrem.

7 Vinea enim Domini exercituum, domus Israel est: & vir Juda germen ejus delectabile: & expectavi ut faceret judicium, & ecce iniquitas, & justitiam, & ecce clamor.

8 Væ qui conjungitis domum ad domum, & agrum agro copulatis usque ad terminum loci: numquid habitabitis vos soli in medio terræ?

9 In auribus meis sunt hæc, dicit Dominus exercituum: Nisi domus multæ desertæ fuerint, grandes & pulchræ, absque habitatore.

10 Decem enim jugera vineæ facient lagunculam unam, & triginta modii sementis facient modios tres.

11 Væ qui consurgitis mane ad ebrietatem sectandam, & potandum usque ad vesperam, ut vino æstuetis.

12 Cithara, & lyra, & tympanum, & tibia, & vinum in conviviis vestris: & opus Domini non respicitis, nec opera manuum ejus consideratis.

13 Propterea captivus ductus est populus meus, quia non habuit scientiam, & nobiles ejus interierunt fame, & multitudo ejus siti exaruit.

14 Propterea dilatavit infernus animam suam, & aperuit os suum absque ullo termino: & descendent fortes ejus, & populus ejus & sublimes gloriosique ejus, ad eum.

15 Et incurvabitur homo, & humiliabitur vir, & oculi sublimium deprimentur.

16 Et exaltabitur Dominus exercituum in judicio, & Deus sanctus sanctificabitur in justitia.

17 Et pascentur agni juxta ordinem suum, & deserta in ubertatem versa advenæ comedent.

18 Væ qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis, & quasi vinculum plaustri peccatum.

19 Qui dicitis: Festinet, & cito veniat opus ejus, ut videamus: & appropiet, & veniat consilium sancti Israel, & sciemus illud.

20 Væ qui dicitis malum bonum, & bonum malum: ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras: ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum.

† *Prov. 3. 7. Rom. 12. 16.*

21 † Væ qui sapientes estis in oculis vestris, & coram vobismetipsis prudentes.

22 Væ qui potentes estis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miscendam ebrietatem.

23 Qui justificatis impium pro muneribus, & justitiam justi auferetis ab eo.

24 Propter hoc, sicut devorat stipulam lingua ignis, & calor flammæ exurit; sic radix eorum quasi favilla erit, & germen eorum ut pulvis ascendet. Abjecerunt enim legem Domini exercituum, & eloquium sancti Israel blasphemaverunt.

25 Ideo iratus est furor Domini in populum suum, & extendit manum suam super eum, & percussit eum: & conturbati sunt montes, & facta sunt morticina eorum, quasi stercus in medio platearum. In his omnibus non est aversus furor ejus, sed adhuc manus ejus extenta.

26 Et elevabit signum in nationibus procul, & sibilabit ad eum de finibus terræ: & ecce festinus velociter veniet.

27 Non est deficiens, neque laborans in eo: non dormitabit, neque dormiet, neque solvetur cingulum renum ejus, nec rumpetur corrigia calceamenti ejus.

28 Sagittæ ejus acutæ, & omnes arcus ejus extenti. Ungulæ equorum ejus ut silex, & rotæ ejus quasi impetus tempestatis.

29 Rugitus ejus ut leonis, rugiet ut catuli leonum: & frendet, & tenebit prædam: & amplexabitur, & non erit qui eruat.

30 Et tonabit super eum in die illa ficut sonitus maris: aspiciemus in terram, & ecce tenebræ tribulationis, & lux obtenebrata est in caligine ejus.

CAPUT VI.

Isaias visa Domini majestate condemnat si quid tacuerit, sed mundatis labiis suis offert se ad prædicandum: prædicitur excæcandus populus usque ad desolationem civitatum Juda, & ejus quæ derelicta erat futura consolatio.

1 IN anno, quo mortuus est rex Oxias, vidi Dominum sedentem super solium excelsum & elevatum: & ea quæ sub ipso erant, replebant templum.

2 Seraphim stabant super illud: sex alæ uni, & sex alæ alteri: duabus velabant faciem ejus, & duabus velabant pedes ejus, & duabus volabant.

3 Et clamabant alter ad alterum, & dicebant: † Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus exercituum, plena est omnis terra gloria ejus.

† *Apoc 4. 8.*

4 Et commota sunt superliminaria cardinum à voce clamantis, & domus repleta est fumo.

5 Et dixi: Væ mihi, quia tacui, quia vir pollutus labiis ego sum, & in medio populi polluta labia habentis ego habito, & regem Dominum exercituum vidi oculis meis.

6 Et volavit ad me unus de Seraphim, & in manu ejus calculus, quem forcipe tulerat de altari.

7 Et tetigit os meum, & dixit: Ecce tetigit hoc labia tua, & auferetur iniquitas tua, & peccatum tuum mundabitur.

8 Et audivi vocem Domini dicentis: Quem mittam? & quis ibit nobis? Et dixi: Ecce ego, mitte me.

9 Et dixit: Vade, & dices populo huic: † Audite audientes, & nolite intelligere: & videte visionem, & nolite cognoscere.

† *Matt 13. 14 Marc. 4. Luc. 8 10. Joan. 12. 40 Act. 28. 26 Rom. 11. 8.*

10 Excæca cor populi hujus, & aures ejus aggrava: & oculos ejus claude: ne forte videat oculis suis, & auribus suis audiat, & corde suo intelligat, & convertatur, & sanem eum.

11 Et dixi: Usquequo Domine? Et dixit: Donec desolentur civitates absque habitatore, & domus sine homine, & terra relinquetur deserta.

12 Et longè faciet Dominus homines, & multiplicabitur quæ derelicta fuerat in medio terræ.

13 Et adhuc in ea decimatio, & convertetur, & erit in ostentionem sicut terebinthus, & sicut quercus, quæ expandit ramos suos: semen sanctum erit id, quod steterit in ea.

CAPUT VII.

Obsessa a Syris & ab Israel Jerusalem, Isaias prophetat illos non prævalituros, datque impio Achaz signum liberationis virginem paritu'am filium, cujus nomen Emmanuel: prædicitque desertionem Israel, & gravissimam Judæ afflictionem ac solitudinem.

4 Reg. 5.

1 ET factum est in diebus Achaz filii Joathan, filii Oziæ regis Juda, ascendit Rasin rex Syriæ, & Phacee filius Romeliæ rex Israel, in Jerusalem, ad præliandum contra eam; & non potuerunt debellare eam.

2 Et nuntiaverunt domui David, dicentes: Requievit Syria super Ephraim, & commotum est cor ejus, & cor populi ejus, sicut moventur ligna silvarum a facie venti.

3 Et dixit Dominus ad Isaiam: Egredere in occursum Achaz tu, & qui derelictus est Jasub filius tuus, ad extremum aquæductus piscinæ superioris in via agri fullonis.

4 Et dices ad eum: Vide ut sileas: noli timere, & cor tuum ne formidet a duabus caudis titionum fumigantium istorum in ira furoris Rasin regis Syriæ, & filii Romeliæ.

5 Eo quod consilium inierit contra te Syria in malum Ephraim, & filius Romeliæ, dicentes:

6 Ascendamus ad Judam, & suscitemus eum, & avellamus eum ad nos, & ponamus regem in medio ejus filium Tabeel.

7 Hæc dicit Dominus Deus: Non stabit, & non erit istud:

8 Sed caput Syriæ Damascus, & caput Damasci Rasin: & adhuc sexaginta & quinque anni, & desinet Ephraim esse populus.

9 Et caput Ephraim Samaria, & caput Samariæ filius Romeliæ. Si non credideritis, non permanebitis.

10 Et adjecit Dominus loqui ad Achaz, dicens:

11 Pete tibi signum a Domino Deo tuo in profundum inferni, sive in excelsum supra.

12 Et dixit Achaz: Non petam, & non tentabo Dominum.

13 Et dixit: Audite ergo domus David: Numquid parum vobis est, molestos esse hominibus, quia molesti estis & Deo meo?

14 Propter hoc dabit Dominus ipse vobis signum. † Ecce virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen ejus Emmanuel.

Matt. 23. (24.

15 Butyrum & mel comedet, ut sciat reprobare malum, & eligere bonum.

16 Quia antequam sciat puer reprobare malum, & eligere bonum, derelinquetur terra, quam tu detestaris a facie duorum regum tuorum.

17 Adducet Dominus super tē, & super pōpulum tuum, & super domum patris tui, dies qui non venerunt a diebus separationis Ephraim a Juda cum rege Assyriorum.

18 Et erit in die illa: Sibilabit Dominus musca, quæ est in extremo fluminum Ægypti, & api, quæ est in terra Assur,

19 Et venient, & requiescent omnes in torrentibus vallium, & in cavernis petrarum, & in omnibus frutetis, & in universis foraminibus.

20 In die illa radet Dominus in novacula conducta, in his qui trans flumen sunt, in rege Assyriorum, caput & pilos pedum, & barbam universam.

21 Et erit in die illa: Nutriet homo vaccam boum, & duas oves,

22 Et præ ubertate lactis comedet butyrum: butyrum enim & mel manducabit omnis qui relictus fuerit in medio terræ.

23 Et erit in die illa: Omnis locus ubi fuerint mille vites mille argenteis, in spinas & in vepres erunt.

24 Cum sagittis & arcu ingredientur illuc: vepres enim & spinæ erunt in universa terra.

25 Et omnes montes, qui in sarculo sarrientur, non veniet illuc terror spinarum, & veprium, & erit in pascua bovis, & in conculcationem pecoris.

CAPUT VIII.

Jubetur Isaias in libro scribere nomen pueri nascituri, prædicit regna Israel & Syriæ destruenda, Judæque afflictionem & futuram a Deo liberationem, licet multi ex Juda ea juri sint: jubet ligari testimonium & legem signari, subjiciens qua immineant mala recedentibus a lege.

1 ET dixit Dominus ad me: Sume tibi librum grandem, & scribe in eo stylo hominis: Velociter spolia detrahe, cito prædare.

2 Et adhibui mihi testes fideles, Uriam sacerdotem, & Zachariam filium Barachiæ:

3 Et accessi ad prophetissam; & concepit, & peperit filium. Et dixit Dominus ad me: Voca nomen ejus, Accelera spolia detrahere: Festina prædari.

4 Quia antequam sciat puer vocare patrem suum & matrem suam, auferetur fortitudo Damasci, & spolia Samariæ, coram rege Assyriorum,

5 Et adjecit Dominus loqui ad me adhuc, dicens:

6 Pro eo quod abjecit populus iste aquas Siloe, quæ vadunt cum silentio, & assumpsit magis Rasin, & filium Romeliæ:

7 Propter hoc ecce Dominus adducet super eos aquas fluminis fortes & multas, regem Assyriorum, & omnem gloriam ejus: & ascendet super omnes rivos ejus, & fluet super universas ripas ejus,

8 Et ibit per Judam, inundans, & transiens usque ad collum veniet. Et erit extensio alarum ejus, impleus latitudinem terræ tuæ, o Emmanuel.

9 Congregamini populi, & vincimini, & audite universæ procul terræ: confortamini & vincimini, accingite vos & vincimini:

10 Inite consilium, & dissipabitur: loquimini verbum, & non fiet: quia nobiscum Deus.

11 Hæc enim ait Dominus ad me: Sicut in manu forti erudivit me, ne irem in via populi hujus, dicens:

12 Non dicatis, conjuratio: omnia enim quæ loquitur populus iste, conjuratio est: & timorem eius ne timeatis, neque paveatis.

13 Dominum exercituum ipsum sanctificate: ipse pavor vester, & ipse terror vester.

14 Et erit vobis in sanctificationem. † In lapidem autem offensionis, & in petram scandali, duabus domibus Israel; in laqueum & in ruinam habitantibus Jerusalem.

† Luc. 2. 34. Rom. 9. 33. 1. Petr. 2. 7.

15 Et offendent ex eis plurimi, & cadent, & conterentur, & irretientur, & capientur.

16 Liga teſtimonium, ſigna legem in diſcipulis meis.

17 Et expectabo Dominum, qui abſcondit faciem ſuam a domo Jacob, & præſtolabor eum.

18 Ecce ego & pueri mei, quos dedit mihi Dominus in ſignum, & in portentum Iſrael a Domino exercituum, qui habitat in monte Sion.

19 Et cum dixerint ad vos: Quærite a pythonibus, & a divinis, qui ſtridunt in incantationibus ſuis: Numquid non populus a Deo ſuo requiret, pro vivis a mortuis?

20 Ad legem magis, & ad teſtimonium. Quod ſi non dixerint juxta verbum hoc, non erit eis matutina lux.

21 Et tranſibit per eam, corruet, & eſuriet: & cum eſurierit, iraſcetur, & maledicet regi ſuo, & Deo ſuo, & ſuſpiciet ſurſum.

22 Et ad terram intuebitur, & ecce tribulatio & tenebræ, diſſolutio & anguſtia, & caligo perſequens, & non poterit avolare de anguſtia ſua.

CAPUT IX.

Vaticinium de Chriſti nativitate, ipſiuſque imperio multiplicando: de liberatione Juda a regibus Iſrael & Syriæ: quorum regnorum, & præſertim regni Iſrael ad Deum redire nolentis, graviſſimas cades inteſtinaque diſſidia prædicit.

Matth. 4. 15. 1 PRimo tempore alleviata eſt terra Zabulon, & terra Nephthali: & noviſſimo aggravata eſt via maris trans Jordanem Galilææ gentium.

2 Populus, qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam: habitantibus in regione umbræ mortis, lux orta eſt eis.

3 Multiplicaſti gentem, & non magnificaſti lætitiam. Lætabuntur coram te, ſicut qui lætantur in meſſe, ſicut exultant victores capta præda, quando dividunt ſpolia.

4 Jugum enim oneris ejus, & virgam humeri ejus, & ſceptrum exactoris ejus ſuperaſti, † ſicut in die Madian.

† *Judi. 7. 22.*

5 Quia omnis violenta prædatio cum tumultu, & veſtimentum miſtum ſanguine, erit in combuſtionem, & cibus ignis.

6 PARVULUS enim NATUS eſt nobis, & filius datus eſt nobis, & factus eſt principatus ſuper humerum ejus: & vocabitur nomen ejus, Admirabilis, conſiliarius, Deus fortis, pater futuri ſæculi, princeps pacis.

7 Multiplicabitur ejus imperium, & pacis non erit finis: ſuper ſolium David, & ſuper regnum ejus ſedebit: ut confirmet illud, & corroboret in judicio & juſtitia, amodo & uſque in ſempiternum: zelus Domini exercituum faciet hoc.

8 Verbum miſit Dominus in Jacob, & cecidit in Iſrael.

9 Et ſciet omnis populus Ephraim, & habitantes Samariam, in ſuperbia & magnitudine cordis dicentes:

10 Lateres ceciderunt, ſed quadris lapidibus ædificabimus: ſycomoros ſucciderunt, ſed cedros immutabimus.

11 Et elevabit Dominus hoſtes Raſin ſuper eum, & inimicos ejus in tumultum vertet:

12 Syriam ab oriente, & Philiſthiim ab occidente: & devorabunt Iſrael toto ore. In omnibus his non eſt averſus furor ejus, ſed adhuc manus ejus extenta:

13 Et populus non eſt reverſus ad percutientem ſe, & Dominum exercituum non inquiſierunt.

14 Et diſperdet Dominus ab Iſrael caput & caudam, incurvantem & refræuantem die una.

15 Longævus & honorabilis, ipſe eſt caput: & propheta docens mendacium, ipſe eſt cauda.

16 Et erunt, qui beatificant populum iſtum, ſeducentes: & qui beatificantur, præcipitati.

17 Propter hoc ſuper adoleſcentulis ejus non lætabitur Dominus: & pupillorum ejus, & viduarum non miſerebitur: quia omnis hypocrita eſt & nequam, & univerſum os locutum eſt ſtultitiam. In omnibus his non eſt averſus furor ejus, ſed adhuc manus ejus extenta.

18 Succenſa eſt enim quaſi ignis impietas, veprem & ſpinam vorabit: & ſuccendetur in denſitate ſaltus, & convolvetur ſuperbia fumi.

19 In ira Domini exercituum conturbata eſt terra, & erit populus quaſi eſca ignis: vir fratri ſuo non parcet.

20 Et declinabit ad dexteram, & eſuriet: & comedet ad ſiniſtram, & non ſaturabitur: unuſquiſque carnem brachii ſui vorabit; Manaſſes Ephraim, & Ephraim Manaſſen, ſimul ipſi contra Judam.

21 In omnibus his non eſt averſus furor ejus, ſed adhuc manus ejus extenta.

CAPUT X.

Væ condentibus leges iniquas in oppreſſionem pauperum & viduarum: regem Aſſur virgam furoris Domini prædicit ob ſuam ſuperbiam & cordis arrogantiam humiliandum: conſolatur Iſrael ne timeat ab Aſſur, reliquias ipſius ad Deum convertendas prædicens.

1 VÆ qui condunt leges iniquas: & ſcribentes, injuſtitiam ſcripſerunt:

2 Ut opprimerent in judicio pauperes, & vim facerent cauſæ humilium populi mei: ut eſſent viduæ præda eorum, & pupillos diriperent.

3 Quid facietis in die viſitationis, & calamitatis de longe venientis? ad cujus confugietis auxilium? & ubi derelinquetis gloriam veſtram,

4 Ne incurvemini ſub vinculo, & cum interfectis cadatis? Super omnibus his non eſt averſus furor ejus, ſed adhuc manus ejus extenta.

5 Væ Aſſur, virga furoris mei & baculus ipſe eſt, in manu eorum indignatio mea.

6 Ad gentem fallacem mittam eum, & contra populum furoris mei mandabo illi, ut auferat ſpolia, & diripiat prædam, & ponat illum in conculcationem quaſi lutum platearum.

7 Ipſe autem non ſic arbitrabitur, & cor ejus non ita exiſtimabit: ſed ad conterendum erit cor ejus, & ad interneciouem gentium non paucarum.

8 Dicet enim:

9 Numquid non principes mei ſimul reges ſunt? numquid non ut Charcamis, ſic Calano; & ut Arphad, ſic Emath? numquid non ut Damaſcus, ſic Samaria?

10 Quomodo invenit manus mea regna ido-

Digitized by Google

li, sic & simulacra eorum de Jerusalem, & de Samaria.

11 Numquid non sicut feci Samariæ & idolis ejus, sic faciam Jerusalem & simulacris ejus?

12 Et erit: cum impleverit Dominus cuncta opera sua in monte Sion, & in Jerusalem, visitabo super fructum magnifici cordis regis † Assur, & super gloriam altitudinis oculorum ejus,

13 Dixit enim: In fortitudine manus meæ feci, & in sapientia mea intellexi: & abstuli terminos populorum, & principes eorum depræda tus sum, & detraxi quasi potens in sublimi residentes.

14 Et invenit quasi nidum manus mea fortitudinem populorum: & sicut colliguntur ova, quæ derelicta sunt, sic universam terram ego congregavi: & non fuit qui moveret pennam, & aperiret os, & ganniret.

15 Numquid gloriabitur securis contra eum, qui secat in ea? aut exaltabitur serra contra eum, a quo trahitur? quomodo si elevetur virga contra elevantem se, & exaltetur baculus, qui utique lignum est.

16 Propter hoc mittet dominator Dominus exercituum in pinguibus ejus tenuitatem: & subtus gloriam ejus succensa ardebit quasi combustio ignis.

17 Et erit lumen Israel in igne, & Sanctus ejus in flamma: & succendetur, & devorabit spina ejus, & vepres in die una.

18 Et gloria saltus ejus, & carmeli ejus, ab anima usque ad carnem consumetur, & erit terrore profligus.

19 Et reliquiæ ligni saltus ejus præ paucitate numerabuntur, & puer scribet eos.

20 Et erit in die illa: non adjiciet residuum Israel, & hi qui fugerint de domo Jacob, inniti super eo, qui percutit eos: sed innitetur super Dominum sanctum Israel in veritate.

21 Reliquiæ convertentur, reliquiæ, inquam, Jacob ad Deum fortem.

† *Infra* 11. 11. *Rom.* 9. 27. 22 † Si enim fuerit populus tuus Israel quasi arena maris, reliquiæ convertentur ex eo: consummatio abbreviata inundabit justitiam.

23 Consummationem enim & abbreviationem Dominus Deus exercituum faciet in medio omnis terræ.

24 Propter hoc, hæc dicit Dominus Deus exercituum: Noli timere populus meus habitator Sion, ab Assur: in virga percutiet te, & baculum suum levabit super te in via Ægypti.

25 Adhuc enim paululum modicumque, & consummabitur indignatio & furor meus super scelus eorum.

† *Infra* 37. 36. † *Jud.* 7. 25. 26 † Et suscitabit super eum Dominus exercituum flagellum, † juxta plagam Madian in petra Oreb, & virgam suam super mare, & levabit eam in via Ægypti.

27 Et erit in die illa: Auferetur onus ejus de humero tuo, & jugum ejus de collo tuo, & computrescet jugum a facie olei.

28 Veniet in Ajath, transibit in Magron: apud Machmas commendabit vasa sua.

29 Transierunt cursim, Gaba sedes nostra, obstupuit Rama, Gabaath Saulis fugit.

30 Hinni voce tua filia Gallim, attende Laisa, paupercula Anathoth,

31 Migravit Medemena: habitatores Gabim confortamini.

32 Adhuc dies est, ut in Nobe sistat: agitabit manum suam super montem filiæ Sion, collem Jerusalem.

33 Ecce dominator Dominus exercituum confringet ligunculam in terrore, & excelsi statura succidentur, & sublimes humiliabuntur.

34 Et subvertentur condensa saltus ferro: & Libanus cum excelsis cadet.

CAPUT XI.

Vaticinium de Christi nativitate, judicio, exaltatione, conversione populorum & gentium ad Christum, & gloria sepulcri ipsius: item de conversione reliquiarum Israel ad Deum, ac fide gentium.

Matt. 13. 23. 1 ET egredietur virga de radice Jesse, & flos de radice ejus ascendet.

2 Et requiescet super eum spiritus Domini; spiritus sapientiæ, & intellectus, spiritus consilii, & fortitudinis, spiritus scientiæ, & pietatis,

3 Et replebit eum spiritus timoris Domini. Non secundum visionem oculorum judicabit, neque secundum auditum aurium arguet:

4 Sed judicabit in justitia pauperes, & arguet in æquitate pro mansuetis terræ: & percutiet terram virga oris sui, † & spiritu labiorum suorum interficiet impium. † 2 *Thes.* 2. 8.

5 Et erit justitia cingulum lumborum ejus: & fides cinctorium renum ejus.

† *Infra* 65. 25. 6 † Habitabit lupus cum agno: & pardus cum hædo accubabit: vitulus & leo & ovis simul morabuntur, & puer parvulus minabit eos.

7 Vitulus & ursus pascentur: simul requiescent catuli eorum: & leo quasi bos comedet paleas.

8 Et delectabitur infans ab ubere super foramine aspidis: & in caverna reguli, qui ablactatus fuerit, manum suam mittet.

9 Non nocebunt, & non occident in universo monte sancto meo: quia repleta est terra scientia Domini, sicut aquæ maris operientes.

† *Rom.* 15. 12. 10 † In die illa, radix Jesse, qui stat in signum populorum, ipsum gentes deprecabuntur, & erit sepulcrum ejus glorioſum.

11 Et erit in die illa: Adjiciet Dominus secundo manum suam ad possidendum residuum populi sui, quod relinquetur ab Assyriis, & ab Ægypto, & a Phetros, & ab Æthiopia, & ab Elam, & a Sennaar, & ab Emath, & ab insulis maris.

12 Et levabit signum in nationes, & congregabit profugos Israel, & dispersos Juda colliget a quatuor plagis terræ.

13 Et auferetur zelus Ephraim, & hostes Juda peribunt: Ephraim non æmulabitur Judam, & Judas non pugnabit contra Ephraim.

14 Et volabunt in humeros Philisthiim per mare, simul prædabuntur filios orientis. Idumæa & Moab præceptum manus eorum, & filii Ammon obedientes erunt.

15 Et desolabit Dominus linguam maris Ægypti, & levabit manum suam super flumen, in fortitudine spiritus sui: & percutiet eum in septem rivis, ita ut transeant per eum calceati.

16 Et erit via residuo populo meo, qui relinquetur ab Assyriis: sicut fuit Israeli in die illa, qua ascendit de terra Ægypti.

CAPUT XII.

Canticum laudis & gratiarum actionis pro liberatione & beneficiis Christi salvatoris.

1 ET dices in die illa: Confitebor tibi Domine, quoniam iratus es mihi: conversus est furor tuus, & consolatus es me.

2 Ecce Deus salvator meus, fiducialiter agam, & non timebo: † quia fortitudo mea, & laus mea Dominus, & factus est mihi in salutem.

3 Haurietis aquas in gaudio de fontibus salvatoris:

4 Et dicetis in die illa: Confitemini Domino, & invocate nomen ejus: notas facite in populis adinventiones ejus: mementote quoniam excelsum est nomen ejus.

5 Cantate Domino quoniam magnifice fecit: annuntiate hoc in universa terra.

6 Exulta, & lauda habitatio Sion: quia magnus in medio tui sanctus Israel.

† *Exod. 15. 2. Psalm. 117. 14.*

CAPUT XIII.

Ingens ac truculenta Babyloniorum vastatio a Medis.

1 ONus Babylonis, quod vidit Isaias filius Amos.

2 Super montem caliginosum levate signum, exaltate vocem, levate manum, & ingrediantur portas duces.

3 Ego mandavi sanctificatis meis, & vocavi fortes meos in ira mea, exultantes in gloria mea.

4 Vox multitudinis in montibus, quasi populorum frequentium: vox sonitus regum, gentium congregatarum: Dominus exercituum præcepit militiæ belli,

5 Venientibus de terra procul, à summitate cœli: Dominus, & vasa furoris ejus, ut disperdat omnem terram.

6 Ululate, quia prope est dies Domini: quasi vastitas a Domino veniet.

7 Propter hoc, omnes manus dissolventur, & omne cor hominis contabescet,

8 Et conteretur. Torsiones & dolores tenebunt: quasi parturiens, dolebunt: unusquisque ad proximum suum stupebit: facies combustæ vultus eorum.

9 Ecce dies Domini veniet, crudelis, & indignationis plenus, & iræ furorisque, ad ponendam terram in solitudinem, & peccatores ejus conterendos de ea.

10 † Quoniam stellæ cœli, & splendor earum non expandent lumen suum: obtenebratus est sol in ortu suo, & luna non splendebit in lumine suo.

11 Et visitabo super orbis mala, & contra impios iniquitatem eorum, & quiescere faciam superbiam infidelium, & arrogantiam fortium humiliabo.

12 Pretiosior erit vir auro, & homo mundo obrizo.

13 Super hoc cœlum turbabo: & movebitur terra de loco suo, propter indignationem Domini exercituum, & propter diem iræ furoris ejus.

14 Et erit quasi damula fugiens, & quasi ovis: & non erit qui congreget: unusquisque ad populum suum convertetur, & singuli ad terram suam fugient.

† *Ezech 32. 7. Joel. 2. 10. & 3. 15. Matth. 24. 29. Marc. 13. 24. Luc. 21 25.*

15 Omnis, qui inventus fuerit, occidetur: & omnis, qui supervenerit, cadet in gladio.

16 † Infantes eorum allidentur in oculis eorum: diripientur domus eorum, & uxores eorum violabuntur.

17 Ecce ego suscitabo super eos Medos, qui argentum non quærant, nec aurum velint:

18 Sed sagittis parvulos interficient, & lactantibus uteris non miserebuntur, & super filios non parcet oculus eorum.

19 Et erit Babylon illa gloriosa in regnis, inclyta superbia Chaldæorum, † sicut subvertit Dominus Sodomam & Gomorrham.

20 Non habitabitur usque in finem, & non fundabitur usque ad generationem & generationem: nec ponet ibi tentoria Arabs, nec pastores requiescent ibi.

21 Sed requiescent ibi bestiæ, & replebuntur domus eorum draconibus: & habitabunt ibi struthiones, & pilosi saltabunt ibi:

22 Et respondebunt ibi ululæ in ædibus ejus, & sirenes in delubris voluptatis.

† *Psal 136. 9*

† *Gen 19. 24*

CAPUT XIV.

Varicinium de Judæorum consolatione & a Babylonica captivitate liberatione, Babyloniorumque contritione: quorum ingens superbia, amplitudo dominii & crudelitas explicantur, una cum punitione Philisthinorum, ac ceterorum qui ob calamitatem Judæorum lætati sunt.

1 PRope est ut veniat tempus ejus, & dies ejus non elongabuntur. Miserebitur enim Dominus Jacob, & eliget adhuc de Israel, & requiescere eos faciet super humum suam: adjungetur advena ad eos, & adhærebit domui Jacob.

2 Et tenebunt eos populi, & adducent eos in locum suum: & possidebit eos domus Israel super terram Domini in servos & ancillas: & erunt capientes eos qui se ceperant, & subjicient exactores suos.

3 Et erit in die illa: cum requiem dederit tibi Deus a labore tuo, & a conturbatione tua, & a servitute dura, qua ante servisti:

4 Sumes parabolam istam contra regem Babylonis, & dices: Quomodo cessavit exactor, quievit tributum?

5 Contrivit Dominus baculum impiorum, virgam dominantium,

6 Cædentem populos in indignatione, plaga insanabili, subjicientem in furore gentes, persequentem crudeliter.

7 Conquievit & siluit omnis terra, gavisa est & exultavit:

8 Abietes quoque lætatæ sunt super te, & cedri Libani, ex quo dormisti, non ascendet qui succidat nos.

9 Infernus subter conturbatus est in occursum adventus tui, suscitavit tibi gigantes. Omnes principes terræ surrexerunt de soliis suis, omnes principes nationum.

40 Universi respondebunt, & dicent tibi: Et tu vulneratus es sicut & nos, nostri similis effectus es.

11 Detracta est ad inferos superbia tua, concidit cadaver tuum: subter te sternetur tinea, & operimentum tuum erunt vermes.

12 Quomodo cecidisti de cœlo lucifer, qui mane oriebaris? corruisti in terram, qui vulnerabas gentes?

13 Qui dicebas in corde tuo: in cœlum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum, sedebo in monte testamenti, in lateribus aquilonis.

14 Ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo.

15 Verumtamen ad infernum detraheris in profundum laci:

16 Qui te viderint, ad te inclinabuntur, teque prospicient: Numquid iste est vir, qui conturbavit terram, qui concussit regna,

17 Qui posuit orbem desertum, & urbes ejus destruxit, vinctis ejus non aperuit carcerem?

18 Omnes reges gentium universi dormierunt in gloria, vir in domo sua.

19 Tu autem projectus es de sepulcro tuo, quasi stirps inutilis pollutus, & obvolutus cum his qui interfecti sunt gladio, & descenderunt ad fundamenta laci, quasi cadaver putridum.

20 Non habebis consortium, neque cum eis in sepultura: tu enim terram tuam disperdidisti, tu populum tuum occidisti: non vocabitur in æternum semen pessimorum.

21 Præparate filios ejus occisioni in iniquitate patrum suorum: non consurgent, nec hæreditabunt terram, neque implebunt faciem orbis civitatum.

22 Et consurgam super eos, dicit Dominus exercituum: & perdam Babylonis nomen, & reliquias, & germen, & progeniem, dicit Dominus.

23 Et ponam eam in possessionem ericii, & in paludes aquarum, & scopabo eam in scopa terens, dicit Dominus exercituum.

24 Juravit Dominus exercituum, dicens: Si non, ut putavi, ita erit: & quomodo mente tractavi,

25 Sic eveniet: Ut conteram Assyrium in terra mea, & in montibus meis conculcem eum: & auferetur ab eis jugum ejus, & onus illius ab humero eorum tolletur.

26 Hoc consilium, quod cogitavi super omnem terram, & hæc est manus extenta super universas gentes.

27 Dominus enim exercituum decrevit: & quis poterit infirmare? & manus ejus extenta: & quis avertet eam?

28 In anno, quo mortuus est rex Achaz, factum est onus istud:

29 Ne læteris Philisthæa omnis tu, quoniam comminuta est virga percussoris tui: de radice enim colubri egredietur regulus, & semen ejus absorbens volucrem.

30 Et pascentur primogeniti pauperum, & pauperes fiducialiter requiescent: & interire faciam in fame radicem tuam, & reliquias tuas interficiam.

31 Ulula porta, clama civitas: prostrata est Philisthæa omnis: ab aquilone enim fumus veniet, & non est qui effugiet agmen ejus.

32 Et quid respondebitur nuntiis gentis? Quia Dominus fundavit Sion, & in ipso sperabunt pauperes populi ejus.

CAPUT XV.

Moabitarum ruina prædicitur, & compassio prophetæ erga Moab.

1 ONus Moab. Quia nocte vastata est Ar Moab, conticuit: quia nocte vastatus est murus Moab, conticuit.

2 Ascendit domus, & Dibon ad excelsa in planctum sub Nabo, & super Medaba, Moab ululavit: † in cunctis capitibus ejus calvitium, & omnis barba radetur. † Jer. 48. 37. Ezech. 7. 18.

3 In triviis ejus accincti sunt sacco: super tecta ejus, & in plateis ejus omnis ululatus descendit in fletum.

4 Clamavit Hesebon, & Eleale, usque Jasa audita est vox eorum, super hoc expediti Moab ululabunt, anima ejus ululabit tibi.

5 Cor meum ad Moab clamabit, vectes ejus usque ad Segor vitulam conternantem: per ascensum enim Luith flens ascendet, & in via Oronaim clamorem contritionis levabunt.

6 Aquæ enim Nemrim desertæ erunt, quia aruit herba, defecit germen, viror omnis interiit.

7 Secundum magnitudinem operis, & visitatio eorum; ad torrentem salicum ducent eos.

8 Quoniam circuivit clamor terminum Moab: usque ad Gallim ululatus ejus, & usque ad Puteum Elim clamor ejus.

9 Quia aquæ Dibon repletæ sunt sanguine: ponam enim super Dibon additamenta: his, qui fugerint de Moab leonem, & reliquiis terræ.

CAPUT XVI.

Orat emitti agnum, nempe Christum, de petra deserti: Moab ob arrogantiam & perfidiam humiliabitur, paucis ex eo relictis.

1 EMitte agnum Domine dominatorem terræ, de Petra deserti ad montem filiæ Sion.

2 Et erit: Sicut avis fugiens, & pulli de nido avolantes, sic erunt filiæ Moab in transcensu Arnon:

3 Ini consilium, coge concilium: pone quasi noctem umbram tuam in meridie: absconde fugientes, & vagos ne prodas.

4 Habitabunt apud te profugi mei: Moab esto latibulum eorum a facie vastatoris: finitus est enim pulvis, consummatus est miser: defecit qui conculcabat terram.

5 Et præparabitur in misericordia solium, & sedebit super illud in veritate in tabernaculo David, judicans & quærens judicium, & velociter reddens quod justum est.

6 † Audivimus superbiam Moab, superbus est valde: superbia ejus & arrogantia ejus, & indignatio ejus plusquam fortitudo ejus. † Jer. 48. 29.

7 Idcirco ululabit Moab ad Moab, universus ululabit: his, qui lætantur super muros cocti lateris, loquimini plagas suas.

8 Quoniam suburbana Hesebon deserta sunt, & vineam Sabama Domini gentium exciderunt: flagella ejus usque ad Jazer pervenerunt: erraverunt in deserto, propagines ejus relictæ sunt, transierunt mare.

9 Super hoc plorabo in fletu Jazer vineam Sabama: inebriabo te lacryma mea Hesebon, & Eleale: quoniam super vindemiam tuam, & super messem tuam vox calcantium irruit.

10 Et auferetur lætitia & exultatio de Carmelo, & in vineis non exultabit neque jubilabit, vinum in torculari non calcabit qui calcare consueverat: vocem calcantium abstuli.

11 Super hoc venter meus ad Moab quasi cithara sonabit, & viscera mea ad murum cocti lateris.

12 Et erit: cum apparuerit quod laboravit,

Moab super excelsis suis, ingredietur ad sancta sua ut obsecret, & non valebit.

13 Hoc verbum, quod locutus est Dominus ad Moab ex tunc:

14 Et nunc locutus est Dominus, dicens: In tribus annis, quasi anni mercenarii, auteretur gloria Moab super omni populo multo, & relinquetur parvus & modicus, nequaquam multus.

CAPUT XVII.

Vastatis Damascenis auxiliaribus populi Israel, similiter & Israel vastabitur, quia oblitus est Dei salvatoris sui, ad quem calamitate pressus revertetur: & væ persecutoribus populi Domini denuntiatur.

1 ONus Damasci. Ecce Damascus definet esse civitas, & erit sicut acervus lapidum in ruina.

2 Derelictæ civitates Aroer gregibus erunt, & requiescent ibi, & non erit qui exterreat.

3 Et cessabit adjutorium ab Ephraim, & regnum a Damasco: & reliquiæ Syriæ sicut gloria filiorum Israel erunt: dicit Dominus exercituum.

4 Et erit in die illa: attenuabitur gloria Jacob, & pinguedo carnis ejus marcescet.

5 Et erit sicut congregans in messe quod restiterit, & brachium ejus spicas leget; & erit sicut quærens spicas in valle Raphaim.

6 Et relinquetur in eo sicut racemus, & sicut excussio oleæ duarum vel trium olivarum in summitate rami, sive quatuor aut quinque in cacuminibus ejus fructus ejus: dicit Dominus Deus Israel.

7 In die illa inclinabitur homo ad factorem suum, & oculi ejus ad sanctum Israel respicient:

8 Et non inclinabitur ad altaria, quæ fecerunt manus ejus: & quæ operati sunt digiti ejus non respiciet, lucos & delubra.

9 In die illa erunt civitates fortitudinis ejus derelictæ sicut aratra, & segetes quæ derelictæ sunt a facie filiorum Israel, & eris deserta.

10 Quia oblita es Dei salvatoris tui, & fortis adjutoris tui non es recordata: propterea plantabis plantationem fidelem, & germen alienum seminabis.

11 In die plantationis tuæ labrusca, & mane semen tuum florebit: ablata est messis in die hæreditatis; & dolebit graviter.

12 Væ multitudini populorum multorum, ut multitudo maris sonantis: & tumultus turbarum, sicut sonitus aquarum multarum.

13 Sonabunt populi sicut sonitus aquarum inundantium, & increpabit eum, & fugiet procul: & rapietur sicut pulvis montium a facie venti, & sicut turbo coram tempestate.

14 In tempore vespere, & ecce turbatio: in matutino, & non subsistet: hæc est pars eorum qui vastaverunt nos, & sors diripientium nos.

CAPUT XVIII.

Adversus Ægyptios qui Judæos pellexerant ad confidendum in ipsis: additur consolatio populi Judaici de reditu ad Jerusalem.

1 VÆ terræ cymbalo alarum, quæ est trans flumina Æthiopiæ,

2 Qui mittit in mare legatos, & in vasis papyri super aquas. Ite angeli veloces ad gentem convulsam, & dilaceratam, ad populum terribilem, post quem non est alius; ad gentem expectantem & conculcatam, cujus diripuerunt flumina terram ejus.

3 Omnes habitatores orbis, qui moramini in terra, cum elevatum fuerit signum in montibus, videbitis, & clangorem tubæ audietis:

4 Quia hæc dicit Dominus ad me: Quiescam, & considerabo in loco meo, sicut meridiana lux clara est, & sicut nubes roris in die messis.

5 Ante messem enim totus effloruit, & immatura perfectio germinabit, & præcidentur ramusculi ejus falcibus: & quæ derelicta fuerint, abscindentur, & excutientur.

6 Et relinquentur simul avibus montium, & bestiis terræ: & æstate perpetua erunt super eum volucres, & omnes bestiæ terræ super illum hiemabunt.

7 In tempore illo deferetur munus Domino exercituum a populo divulso & dilacerato, a populo terribili, post quem non fuit alius, a gente expectante, expectante & conculcata, cujus diripuerunt flumina terram ejus; ad locum nominis Domini exercituum, montem Sion.

CAPUT XIX.

Describit plenius Ægyptiorum punitionem: & quod ad Deum conversi, misso ipsis salvatore, consolabuntur.

1 ONus Ægypti. Ecce Dominus ascendet super nubem levem, & ingredietur Ægyptum, & commovebuntur simulacra Ægypti à facie ejus, & cor Ægypti tabescet in medio ejus.

2 Et concurrere faciam Ægyptios adversus Ægyptios: & pugnabit vir contra fratrem suum, & vir contra amicum suum, civitas adversus civitatem, regnum adversus regnum.

3 Et diruinpetur spiritus Ægypti in visceribus ejus, & consilium ejus præcipitabo: & interrogabunt simulacra sua, & divinos suos, & pythones, & ariolos.

4 Et tradam Ægyptum in manu dominorum crudelium, & rex fortis dominabitur eorum, ait Dominus Deus exercituum.

5 Et arescet aqua de mari, & fluvius desolabitur, atque siccabitur.

6 Et deficient flumina: attenuabuntur, & siccabuntur rivi aggerum. Calamus & juncus marcescet:

7 Nudabitur alveus rivi a fonte suo, & omnis sementis irrigua siccabitur, arescet, & non erit.

8 Et mœrebunt piscatores, & lugebunt omnes mittentes in flumen hamum, & expandentes rete super faciem aquarum emarcescent.

9 Confundentur qui operabantur linum, pectentes & texentes subtilia.

10 Et erunt irrigua ejus flaccentia: omnes qui faciebant lacunas ad capiendos pisces.

11 Stulti principes Taneos, sapientes consiliarii Pharaonis, dederunt consilium insipiens. Quomodo dicetis Pharaoni: Filius sapientium ego, filius regum antiquorum?

12 Ubi nunc sunt sapientes tui? annuntient tibi, & indicent quid cogitaverit Dominus exercituum super Ægyptum.

13 Stulti facti sunt principes Taneos, emarcuerunt principes Memphеos, deceperunt Ægyptum, angulum populorum ejus.

14 Dominus miscuit in medio ejus spiritum vertiginis: & errare fecerunt Ægyptum in omni opere suo, sicut errat ebrius & vomens.

15 Et non erit Ægypto opus, quod faciat caput & caudam, incurvantem & refrænantem.

16 In die illa erit Ægyptus quasi mulieres, & stupebunt, & timebunt a facie commotionis manus Domini exercituum, quam ipse movebit super eam.

17 Et erit terra Juda Ægypto in pavorem: omnis qui illius fuerit recordatus, pavebit a facie consilii Domini exercituum, quod ipse cogitavit super eam.

18 In die illa erunt quinque civitates in terra Ægypti, loquentes lingua Chanaan, & jurantes per Dominum exercituum: Civitas solis vocabitur una.

19 In die illa erit altare Domini in medio terræ Ægypti, & titulus Domini juxta terminum ejus.

20 Erit in signum, & in testimonium Domino exercituum in terra Ægypti. Clamabunt enim ad Dominum a facie tribulantis, & mittet eis salvatorem & propugnatorem, qui liberet eos.

21 Et cognoscetur Dominus ab Ægypto, & cognoscent Ægyptii Dominum in die illa, & colent eum in hostiis & in muneribus: & vota vovebunt Domino, & solvent.

22 Et percutiet Dominus Ægyptum plaga, & sanabit eam, & revertentur ad Dominum, & placabitur eis, & sanabit eos.

23 In die illa erit via de Ægypto in Assyrios, & intrabit Assyrius Ægyptum, & Ægyptius in Assyrios, & servient Ægyptii Assur.

24 In die illa erit Israel tertius Ægyptio & Assyrio: benedictio in medio terræ,

25 Cui benedixit Dominus exercituum, dicens: Benedictus populus meus Ægypti, & opus manuum mearum Assyrio: hæreditas autem mea Israel.

CAPUT XX.

Ex hoc quod Isaias jubetur nudus & discalceatus incedere, prædicitur Ægyptiorum & Æthiopum captivitas ab Assyriis, Judæis de illorum afflictione stupentibus.

1 IN anno quo ingressus est Tharthan in Azotum, cum misisset eum Sargon rex Assyriorum, & pugnasset contra Azotum, & cepisset eam:

2 In tempore illo locutus est Dominus in manu Isaiæ filii Amos, dicens: Vade, & solve saccum de lumbis tuis, & calceamenta tua tolle de pedibus tuis. Et fecit sic, vadens nudus, & discalceatus.

3 Et dixit Dominus: Sicut ambulavit servus meus Isaias nudus, & discalceatus, trium annorum signum & portentum erit super Ægyptum, & super Æthiopiam,

4 Sic minabit rex Assyriorum captivitatem Ægypti, & transmigrationem Æthiopiæ, juvenum & senum, nudam & discalceatam, discoopertis natibus ad ignominiam Ægypti.

5 Et timebunt, & confundentur ab Æthiopia spe sua, & ab Ægypto gloria sua.

6 Et dicet habitator insulæ hujus in die illa: Ecce hæc erat spes nostra, ad quos confugimus in auxilium, ut liberarent nos a facie regis Assyriorum: & quo modo effugere poterimus nos?

CAPUT XXI.

Ruina Babylonis per Medos & Persas: onus Idumææ & Arabiæ.

1 ONus deserti maris. Sicut turbines ab Africo veniunt, de deserto venit, de terra horribili.

2 Visio dura nuntiata est mihi: qui incredulus est, infideliter agit: & qui depopulator est, vastat. Ascende Ælam, obside Mede: omnem gemitum ejus cessare feci.

3 Propterea repleti sunt lumbi mei dolore, angustia possedit me sicut angustia parturientis: corrui cum audirem, conturbatus sum cum viderem.

4 Emarcuit cor meum, tenebræ stupefecerunt me: Babylon dilecta mea posita est mihi in miraculum.

5 Pone mensam, contemplare in specula comedentes & bibentes: surgite principes, arripite clypeum.

6 Hæc enim dixit mihi Dominus: Vade, & pone speculatorem: & quodcumque viderit, annuntiet.

7 Et vidit currum duorum equitum, ascensorem asini, & ascensorem cameli: & contemplatus est diligenter multo intuitu.

8 Et clamavit leo: Super speculam Domini ego sum, stans jugiter per diem: & † super custodiam meam ego sum, stans totis noctibus. † *Hab.* 2. 1.

9 Ecce iste venit ascensor vir bigæ equitum, & respondit, & dixit: † Cecidit, cecidit Babylon, & omnia sculptilia deorum ejus contrita sunt in terram. † *Jer.* 51. 8. *Apoc.* 14. 8.

10 Tritura mea, & filii areæ meæ, quæ audivi a Domino exercituum Deo Israel, annuntiavi vobis.

11 Onus Duma ad me clamat ex Seir: Custos quid de nocte? custos quid de nocte?

12 Dixit custos: Venit mane & nox: si quæritis, quærite: convertimini, venite.

13 Onus in Arabia. In saltu ad vesperam dormietis, in semitis Dedanim.

14 Occurrentes sitienti ferte aquam, qui habitatis terram austri, cum panibus occurrite fugienti.

15 A facie enim gladiorum fugerunt, a facie gladii imminentis, a facie arcus extenti, a facie gravis prælii:

16 Quoniam hæc dicit Dominus ad me: Adhuc in uno anno, quasi in anno mercenarii, & auferetur omnis gloria Cedar.

17 Et reliquiæ numeri sagittariorum fortium de filiis Cedar imminuentur: Dominus enim Deus Israel locutus est.

CA-

CAPUT XXII.

Sermo Domini contra Jerusalem, cujus deflet propheta vastitatem: & quod neglecto Deo, frustra se muniat ad resistendum Assyriis: carpuntur quod cum plangere deberent, gula indulgeant; & rejecto Sobna templi præposito substituitur Eliacim, cui magna datur potestas.

1 ONus vallis visionis. Quidnam quoque tibi est, quia ascendisti & tu omnis in tecta?

2 Clamoris plena, urbs frequens, civitas exultans: interfecti tui, non interfecti gladio, nec mortui in bello.

3 Cuncti principes tui fugerunt simul, dureque ligati sunt: omnes qui inventi sunt, vincti sunt pariter, procul fugerunt,

4 Propterea dixi: Recedite a me, amare flebo: nolite incumbere ut consoleminí me super vastitate filiæ populi mei.

5 Dies enim interfectionis, & conculcationis, & mœrorum, Domino Deo exercituum in valle visionis, scrutans murum, & magnificus super montem.

6 Et Ælam sumpsit pharetram, currum hominis equitis, & parietem nudavit clypeus.

7 Et erunt electæ valles tuæ plenæ quadrigarum, & equites ponent sedes suas in porta.

8 Et revelabitur operimentum Judæ, & videbis in die illa armamentarium domus saltus,

9 Et scissuras civitatis David videbitis, quia multiplicatæ sunt: & congregasti aquas piscinæ inferioris,

10 Et domos Jerusalem numerastis, & destruxistis domos ad muniendum murum.

11 Et lacum fecistis inter duos muros ad aquam piscinæ veteris: & non suspexistis ad eum, qui fecerat eam, & operatorem ejus de longe non vidistis.

12 Et vocabit Dominus Deus exercituum in die illa ad fletum, & ad planctum, ad calvitium, & ad cingulum sacci:

13 Et ecce gaudium & lætitia, occidere vitulos & jugulare arietes, comedere carnes, & bibere vinum: † Comedamus, & bibamus: cras enim moriemur.

14 Et revelata est in auribus meis vox Domini exercituum. Si dimittetur iniquitas hæc vobis donec moriamini, dicit Dominus Deus exercituum.

15 Hæc dicit Dominus Deus exercituum: Vade, ingredere ad eum qui habitat in tabernaculo, ad Sobnam præpositum templi, & dices ad eum:

16 Quid tu hic, aut quasi quis hic? quia excidisti tibi hic sepulcrum, excidisti in excelso memoriale diligenter, in petra tabernaculum tibi,

17 Ecce Dominus asportari te faciet, sicut asportatur gallus gallinaceus, & quasi amictum sic sublevabit te.

18 Coronans coronabit te tribulatione, quasi pilam mittet te in terram latam & spatiosam: ibi morieris, & ibi erit currus gloriæ tuæ, ignominia domus Domini tui.

19 Et expellam te de statione tua, & de ministerio tuo deponam te,

20 Et erit in die illa: Vocabo servum meum Eliacim filium Helciæ.

21 Et induam illum tunica tua, & cingulo tuo confortabo eum, & potestatem tuam dabo in manu ejus: & erit quasi pater habitantibus Jerusalem, & domui Juda.

22 † Et dabo clavem domus David super humerum ejus: & † aperiet, & non erit qui claudat; & claudet, & non erit qui aperiat. † *Apoc.* 3. 7.

23 Et figam illum paxillum in loco fideli, & erit in solium gloriæ domui patris ejus. † *Job* 12. 14.

24 Et suspendent super eum omnem gloriam domus patris ejus, vasorum diversa genera, omne vas parvulum, a vasis craterarum usque ad omne vas mysticorum.

25 In die illa dicit Dominus exercituum: Auferetur paxillus, qui fixus fuerat in loco fideli, & frangetur, & cadet, & peribit quod pependerat in eo, quia Dominus locutus est.

CAPUT XXIII.

Tyri vastitas ad annos septuaginta prædicitur propter ejus superbiam, & postea restituetur.

1 ONus Tyri. Ululate naves maris: quia vastata est domus, unde venire consueverant: de terra Cethim revelatum est eis.

2 Tacete qui habitatis in insula: negotiatores Sidonis transfretantes mare, repleverunt te.

3 In aquis multis semen Nili, messis fluminis fruges ejus: & facta est negotiatio gentium.

4 Erubesce Sidon: ait enim mare, fortitudo maris: dicens: Non parturivi, & non peperi, & non enutrivi juvenes, nec ad incrementum perduxi virgines:

5 Cum auditum fuerit in Ægypto, dolebunt cum audierint de Tyro:

6 Transite maria, ululate qui habitatis in insula:

7 Numquid non vestra hæc est, quæ gloriabatur à diebus pristinis in antiquitate sua? ducent eam pedes sui longe ad peregrinandum.

8 Quis cogitavit hoc super Tyrum quondam coronatam, cujus negotiatores principes, institores ejus inclyti terræ?

9 Dominus exercituum cogitavit hoc, ut detraheret superbiam omnis gloriæ, & ad ignominiam deduceret universos inclytos terræ.

10 Transi terram tuam quasi flumen filia maris, non est cingulum ultra tibi.

11 Manum suam extendit super mare, conturbavit regna: Dominus mandavit adversus Chanaan, ut contereret fortes ejus.

12 Et dixit: Non adjicies ultra ut glorieris, calumniam sustinens virgo filia Sidonis: in Cethim consurgens transfreta, ibi quoque non erit requies tibi.

13 Ecce terra Chaldæorum talis populus non fuit, Assur fundavit eam: in captivitatem traduxerunt robustos ejus, suffoderunt domos ejus, posuerunt eam in ruinam.

14 Ululate naves maris, quia devastata est fortitudo vestra.

15 Et erit in die illa: In oblivione eris o Tyre septuaginta annis, sicut dies regis unius, post septuaginta autem annos erit Tyro quasi canticum meretricis.

16 Sume citharam, circui civitatem meretrix oblivioni tradita, bene cane, frequenta canticum, ut memoria tui sit.

17 Et erit post septuaginta annos: Visitabit Dominus Tyrum, & reducet eam ad mercedes suas, & rursum fornicabitur cum universis regnis terræ super faciem terræ.

18 Et erunt negotiationes ejus, & mercedes ejus sanctificatæ Domino, non condentur, neque reponentur: quia his, qui habitaverint coram Domino, erit negotiatio ejus, ut manducent in saturitatem, & vestiantur usque ad vetustatem.

CAPUT XXIV.

Mala quæ Dominus propter peccata universo orbi facturus est, adjecta interim reliquiarum consolatione: & quam terribilis erit dies divini judicii.

1 ECce Dominus dissipabit terram, & nudabit eam, & afflget faciem ejus, & disperget habitatores ejus.

† *Osee 4. 9.* 2 † Et erit sicut populus, sic sacerdos: & sicut servus, sic dominus ejus: sicut ancilla, sic domina ejus, sicut emens, sic ille qui vendit: sicut fœnerator, sic is qui mutuum accipit, sicut qui repetit, sic qui debet.

3 Dissipatione dissipabitur terra, & direptione prædabitur. Dominus enim locutus est verbum hoc.

4 Luxit, & defluxit terra, & infirmata est: defluxit orbis, infirmata est altitudo populi terræ.

5 Et terra infecta est ab habitatoribus suis: quia transgressi sunt leges, mutaverunt jus, dissipaverunt fœdus sempiternum.

6 Propter hoc maledictio vorabit terram, & peccabunt habitatores ejus: ideoque insanient cultores ejus, & relinquentur homines pauci.

7 Luxit vindemia, infirmata est vitis, ingemuerunt omnes qui lætabantur corde.

8 Cessavit gaudium tympanorum, quievit sonitus lætantium, conticuit dulcedo citharæ.

9 Cum cantico non bibent vinum: amara erit potio bibentibus illam.

10 Attrita est civitas vanitatis, clausa est omnis domus nullo introeunte.

11 Clamor erit super vino in plateis: deserta est omnis lætitia: translatum est gaudium terræ.

12 Relicta est in urbe solitudo, & calamitas opprimet portas.

13 Quia hæc erunt in medio terræ, in medio populorum, quomodo si paucæ olivæ, quæ remanserunt, excutiantur ex olea: & racemi, cum fuerit finita vindemia.

14 Hi levabunt vocem suam, atque laudabunt: cum glorificatus fuerit Dominus, hinnient de mari.

15 Propter hoc in doctrinis glorificate Dominum, in insulis maris nomen Domini Dei Israel.

16 A finibus terræ laudes audivimus, gloriam justi. Et dixi: Secretum meum mihi, secretum meum mihi, væ mihi: prævaricantes prævaricati sunt, & prævaricatione transgressorum prævaricati sunt.

17 Formido, & fovea, & laqueus super te, qui habitator es terræ.

† *Jer. 48. 44.* 18 Et erit: † Qui fugerit a voce formidinis, cadet in foveam: & qui se explicaverit de fovea, tenebitur laqueo, quia cataractæ de excelsis apertæ sunt, & concutientur fundamenta terræ.

19 Confractione confringetur terra, contritione conteretur terra, commotione commovebitur terra,

20 Agitationes agitabitur terra sicut ebrius, & auferetur quasi tabernaculum unius noctis: & gravabit eam iniquitas sua, & corruet, & non adjiciet ut resurgat.

21 Et erit: In die illa visitabit Dominus super militiam cœli in excelso; & super reges terræ, qui sunt super terram.

22 Et congregabuntur in congregatione unius fascis in lacum, & claudentur ibi in carcere: & post multos dies visitabuntur.

23 Et erubescet luna, & confundetur sol, cum regnaverit Dominus exercituum in monte Sion, & in Jerusalem, & in conspectu senum suorum fuerit glorificatus.

CAPUT XXV.

Propheta Deo gratias agit de operibus suis mirabilibus, & beneficiis populo ipsius in monte Sion præstandis.

1 DOmine Deus meus es tu, exaltabo te, & confitebor nomini tuo: quoniam fecisti mirabilia, cogitationes antiquas fideles, amen.

2 Quia posuisti civitatem in tumulum, urbem fortem in ruinam, domum alienorum: ut non sit civitas, & in sempiternum non ædificetur.

3 Super hoc laudabit te populus fortis, civitas gentium robustarum timebit te.

4 Quia factus es fortitudo pauperi, fortitudo egeno in tribulatione sua: spes a turbine, umbraculum ab æstu, spiritus enim robustorum quasi turbo impellens parietem.

5 Sicus æstus in siti, tumultum alienorum humiliabis: & quasi calore sub nube torrente, propaginem fortium marcescere facies.

6 Et faciet Dominus exercituum omnibus populis in monte hoc convivium pinguium, convivium vindemiæ, pinguium medullatorum, vindemiæ defæcatæ.

7 Et præcipitabit in monte isto faciem vinculi colligati super omnes populos, & telam quam orditus est super omnes nationes:

8 Præcipitabit mortem in sempiternum: † & auferet Dominus Deus lacrymam ab omni facie, & opprobrium populi sui auferet de universa terra: quia Dominus locutus est. † *Apoc. 7. 17. & 21. 4.*

9 Et dicet in die illa: Ecce Deus noster iste, expectavimus eum, & salvabit nos: iste Dominus, sustinuimus eum, exultabimus, & lætabimur in salutari ejus.

10 Quia requiescet manus Domini in monte isto: & triturabitur Moab sub eo, sicuti teruntur paleæ in plaustro.

11 Et extendet manus suas sub eo, sicut extendit natans ad natandum: & humiliabit gloriam ejus cum allisione manuum ejus.

13 Et munimenta sublimium murorum tuorum concident, & humiliabuntur, & detrahentur in terram usque ad pulverem.

CAPUT XXVI.

Canticum gratiarum actionis ob exaltationem justorum & humiliationem impiorum, & de resurrectione mortuorum.

1 IN die illa cantabitur canticum istud in terra Juda:

Urbs fortitudinis nostræ Sion salvator, ponetur in ea murus & antemurale.

2 Aperite portas, & ingredietur gens juſta cuſtodiens veritatem.
3 Vetus error abiit: ſervabis pacem; pacem, quia in te ſperavimus.
4 Speraſtis in domino in ſæculis æternis, in Domino Deo forti in perpetuum.
5 Quia incurvabit habitantes in excelſo, civitatem ſublimem humiliabit:
Humiliabit eam uſque ad terram, detrahet eam uſque ad pulverem.
6 Concalcabit eam pes, pedes pauperis, greſſus egenorum.
7 Semita juſti recta eſt, rectus callis juſti ad ambulandum.
8 Et in ſemita judiciorum tuorum Domine ſuſtinuimus te; nomen tuum, & memoriale tuum in deſiderio animæ.
9 Anima mea deſideravit te in nocte: ſed & ſpiritu meo in præcordiis meis de mane vigilabo ad te.
Cum feceris judicia tua in terra, juſtitiam diſcent habitatores orbis,
10 Miſereamur impio, & non diſcet juſtitiam: in terra ſanctorum iniqua geſſit, & non videbit gloriam Domini.
11 Domine exaltetur manus tua, & non videant: videant, & confundantur zelantes populi: & ignis hoſtes tuos devoret.
12 Domine dabis pacem nobis: omnia enim opera noſtra operatus es nobis.
13 Domine Deus noſter, poſſederunt nos domini abſque te, tantum in te recordemur nominis tui.
14 Morientes non vivant, gigantes non reſurgant: propterea viſitaſti & contriviſti eos, & perdidiſti omnem memoriam eorum.
15 Indulſiſti genti Domine, indulſiſti genti: numquid glorificatus es? elongaſti omnes terminos terræ.
16 Domine in anguſtia requiſierunt te, in tribulatione murmuris doctrina tua eis.
17 Sicut quæ concipit, cum appropinquaverit ad partum, dolens clamat in doloribus ſuis, ſic facti ſumus a facie tua Domine.
18 Concepimus, & quaſi parturivimus, & peperimus ſpiritum: ſalutes non fecimus in terra, ideo non ceciderunt habitatores terræ.
19 Vivent mortui tui, interfecti mei reſurgent: expergiſcimini, & laudate qui habitatis in pulvere: quia ros lucis ros tuus, & terram gigantum detrahes in ruinam.
20 Vade populus meus, intra in cubicula tua, claude oſtia tua ſuper te, abſconde modicum ad momentum, donec pertranſeat indignatio.
†*Mich.* 1. 3. 21 † Ecce enim Dominus egredietur de loco ſuo, ut viſitet iniquitatem habitatoris terræ contra eum; & revelabit terra ſanguinem ſuum, & non operiet ultra interfectos ſuos.

CAPUT XXVII.

Punitio Leviathan: paterna Domini correctio in filios Iſrael: civitas munita deſolabitur: filii Iſrael reverſi ab Aſſyriis & Ægypto adorabunt Dominum in Jeruſalem.

1 IN die illa viſitabit Dominus in gladio ſuo duro, & grandi, & forti, ſuper Leviathan ſerpentem vectem, & ſuper Leviathan ſerpentem tortuoſum, & occidet cetum, qui in mari eſt.
2 In die illa vinea meri cantabit ei.
3 Ego Dominus, qui ſervo eam, repente propinabo ei: ne forte viſitetur contra eam, nocte & die ſervo eam.
4 Indignatio non eſt mihi; quis dabit mihi ſpinam & veprem in prælio: gradiar ſuper eam, ſuccendam eam pariter?
5 An potius tenebit fortitudinem meam faciet pacem mihi, pacem faciet mihi?
6 Qui ingrediuntur impetu ad Jacob, florebit & germinabit Iſrael, & implebunt faciem orbis ſemine.
7 Numquid juxta plagam percutientis ſe percuſſit eum? aut ſicut occidit interfectos ejus, ſic occiſus eſt?
8 In menſura contra menſuram, cum abjecta fuerit, judicabis eam: meditatus eſt in ſpiritu ſuo duro per diem æſtus.
9 Idcirco ſuper hoc dimittetur iniquitas domui Jacob: & iſte omnis fructus ut auferatur peccatum ejus, cum poſueris omnes lapides altaris ſicut lapides cineris alliſos, non ſtabunt luci & delubra.
10 Civitas enim munita deſolata erit, ſpecioſa relinquetur, & dimittetur quaſi deſertum: ibi pascetur vitulus, & ibi accubabit, & conſumet ſummitates ejus.
11 In ſiccitate meſſes illius conterentur, mulieres venientes, & docentes eam: non eſt enim populus ſapiens, propterea non miſerebitur ejus, qui fecit eum; & qui formavit eum, non parcet ei.
12 Et erit; In die illa percutiet Dominus ab alveo fluminis uſque ad torrentem Ægypti, & vos congregabimini unus & unus filii Iſrael.
13 Et erit: In die illa clangetur in tuba magna, & venient qui perditi fuerant de terra Aſſyriorum, & qui ejecti erant in terra Ægypti, & adorabunt Dominum in monte ſancto in Jeruſalem.

CAPUT XXVIII.

Superbis & ebriis Iſraelitis comminatur Dominus, eo quod ſacerdotes vatesque ebrietati, & principes irrideant verba & comminationes prophetarum, ponentes mendacium ſpem ſuam: de lapide angulari in fundamentis Sion ponendo de pœna illuſorum, & conſolatione pauperum bonorum.

1 VÆ coronæ ſuperbiæ, ebriis Ephraim, & flori decidenti, gloriæ exultationis ejus, qui erant in vertice vallis pinguiſſimæ, errantes a vino.
2 Ecce validus & fortis Dominus, ſicut impetus grandinis: turbo contrigens, ſicut impetus aquarum multarum inundantium, & emiſſarium ſuper terram ſpatioſam.
3 Pedibus concalcabitur corona ſuperbiæ ebriorum Ephraim.
4 Et erit flos decidens gloria exultationis ejus, qui eſt ſuper verticem vallis pinguium, quaſi temporaneum ante maturitatem autumni, quod cum aſpexerit videns, ſtatim ut manu tenuerit, devorabit illud.
5 In die illa erit Dominus exercituum corona gloriæ, & fertum exultationis reliquo populi ſui:
6 Et ſpiritus judicii ſedenti ſuper judicium, & fortitudo revertentibus de bello ad portam.
7 Verum hi quoque præ vino neſcierunt, & præ ebrietate erraverunt: ſacerdos & pro-

pheta

pheta nescierunt præ ebrietate, absorpti sunt a vino, erraverunt in ebrietate, nescierunt videntem, ignoraverunt judicium.

8 Omnes enim mensæ repletæ sunt vomitu sordiumque, ita ut non esset ultra locus.

9 Quem docebit scientiam? & quem intelligere faciet auditum? ablactatos a lacte, avulsos ab uberibus.

10 Quia manda remanda, manda remanda, expecta reexpecta, expecta reexpecta, modicum ibi, modicum ibi.

†1.Cor. 14. 21. 11 † In loquela enim labii, & lingua altera loquetur ad populum istum.

12 Cui dixit: Hæc est requies mea, reficite lassum, & hoc est meum refrigerium: & noluerunt audire.

13 Et erit eis verbum Domini: Manda remanda, manda remanda, expecta reexpecta, expecta reexpecta, modicum ibi, modicum ibi: ut vadant, & cadant retrorsum, & conterantur, & illaqueentur, & capiantur.

14 Propter hoc audite verbum Domini viri illusores, qui dominamini super populum meum, qui est in Jerusalem:

15 Dixistis enim: Percussimus fœdus cum morte, & cum inferno fecimus pactum: Flagellum inundans cum transierit, non veniet super nos: quia posuimus mendacium spem nostram, & mendacio protecti sumus.

†Psal. 117. 22. Matth. 21. 42. Alter. 4. 11. Rom. 9. 33. 1.Petr. 2. 6. 16 Idcirco hæc dicit Dominus Deus: † Ecce ego mittam in fundamentis Sion lapidem, lapidem probatum, angularem, pretiosum, in fundamento fundatum: qui crediderit, non festinet.

17 Et ponam in pondere judicium, & justitiam in mensura: & subvertet grando spem mendacii: & protectionem aquæ inundabunt.

18 Et delebitur fœdus vestrum cum morte, & pactum vestrum cum inferno non stabit: flagellum inundans cum transierit, eritis ei in conculcationem.

19 Quandocumque pertransierit, tollet vos: quoniam mane diluculo pertransibit in die & in nocte, & tantummodo sola vexatio intellectum dabit auditui.

20 Coangustatum est enim stratum, ita ut alter decidat, & pallium breve utrumque operire non potest.

†2Reg. 5. 10. 1. Par. 14. 11. † Jos. 10. 10. 21 Sicut enim in monte divisionum stabit Dominus: † sicut in valle, quæ est in Gabaon, irascetur, ut faciat opus suum, alienum opus ejus: ut operetur opus suum, peregrinum est opus ejus ab eo.

22 Et nunc nolite illudere, ne forte constringantur vincula vestra, consummationem enim & abbreviationem audivi a Domino Deo exercituum super universam terram.

23 Auribus percipite, & audite vocem meam, attendite, & audite eloquium meum.

24 Numquid tota die arabit arans ut serat, proscindet & sarriet humum suam?

25 Nonne cum adæquaverit faciem ejus, seret gith, & cyminum sparget, & ponet triticum per ordinem, & hordeum, & milium, & viciam in finibus suis?

26 Et erudiet illum in judicio: Deus suus docebit illum.

27 Non enim in serris triturabitur gith, nec rota plaustri super cyminum circuibit: sed in virga excutietur gith, & cyminum in baculo.

28 Panis autem comminuetur: verum non in perpetuum triturans triturabit illum, neque vexabit eum rota plaustri, nec ungulis suis comminuet eum.

29 Et hoc a Domino Deo exercituum exivit, ut mirabile faceret consilium, & magnificaret justitiam.

CAPUT XXIX.

Obsidio & afflictio Jerusalem, contritio gentium illam obsidentium: de libro signato, ac cæcitate Judæorum: væ profundis corde denuntiatur: reliquias Jacob prædicit illuminandas, & ad Deum convertendas.

1 VÆ Ariel, Ariel civitas, quam expugnavit David: additus est annus ad annum: festivitates evolutæ sunt.

2 Et circumvallabo Ariel, & erit tristis & mœrens, & erit mihi quasi Ariel.

3 Et circumdabo quasi sphæram in circuitu tuo, & jaciam contra te aggerem, & munimenta ponam in obsidionem tuam.

4 Humiliaberis, de terra loqueris, & de humo audietur eloquium tuum: & erit quasi pythonis de terra vox tua: & de humo eloquium tuum mussitabit.

5 Et erit sicut pulvis tenuis multitudo ventilantium te: & sicut favilla pertransiens multitudo eorum, qui contra te prævaluerunt.

6 Eritque repente confestim. A Domino exercituum visitabitur in tornitruo, & commotione terræ, & voce magna turbinis & tempestatis, & flammæ ignis devorantis.

7 Et erit sicut somnium visionis nocturnæ multitudo omnium gentium, quæ dimicaverunt contra Ariel, & omnes qui militaverunt, & obsederunt, & prævaluerunt adversus eam.

8 Et sicut somniat esuriens, & comedit, cum autem fuerit expergefactus, vacua est anima ejus: & sicut somniat sitiens, & bibit, & postquam fuerit expergefactus, lassus adhuc sitit, & anima ejus vacua est: sic erit multitudo omnium gentium, quæ dimicaverunt contra montem Sion.

9 Obstupescite, & admiramini, fluctuate, & vacillate: inebriamini, & non à vino: movemini: & non ab ebrietate.

10 Quoniam miscuit vobis Dominus spiritum soporis, claudet oculos vestros, prophetas & principes vestros, qui vident visiones, operiet.

11 Et erit vobis visio omnium sicut verba libri signati, quem cum dederint scienti litteras, dicent: Lege istum: & respondebit: Non possum, signatus est enim.

12 Et dabitur liber nescienti litteras, dicenturque ei: Lege: & respondebit: Nescio litteras.

†Matt. 15. 8. Marc. 7. 6. 13 Et dixit Dominus: † Eo quod appropinquat populus iste ore suo, & labiis suis glorificat me, cor autem ejus longè est a me, & timuerunt me mandato hominum & doctrinis:

†1. Cor. 1. 19. Abd. v. 8. 14 Ideo ecce ego addam ut admirationem faciam populo huic miraculo grandi & stupendo: † peribit enim sapientia a sapientibus ejus, & intellectus prudentium ejus abscondetur.

15 Væ qui profundi estis corde, ut a Domino abscondatis consilium: quorum sunt in

tene-

† *Eccl.* 23. 26. tenebris opera, & dicunt: † Quis videt nos, & quis novit nos?

16 Perversa est hæc vestra cogitatio, quasi si lutum contra figulum cogitet, & dicat opus factori suo: Non fecisti me: & figmentum dicat fictori suo: Non intelligis.

17 Nonne adhuc in modico & in brevi convertetur Libanus in charmel, & charmel in saltum reputabitur?

18 Et audient in die illa surdi verba libri, & de tenebris & caligine oculi cæcorum videbunt.

19 Et addent mites in Domino lætitiam, & pauperes homines in sancto Israel exultabunt.

20 Quoniam defecit qui prævalebat, consummatus est illusor, & succisi sunt omnes qui vigilabant super iniquitatem:

21 Qui peccare faciebant homines in verbo, & arguentem in porta supplantabant, & declinaverunt frustra a justo.

22 Propter hoc, hæc dicit Dominus ad domum Jacob, qui redemit Abraham: Non modo confundetur Jacob, nec modo vultus ejus erubescet:

23 Sed cum viderit filios suos, opera manuum mearum, in medio sui sanctificantes nomen meum, & sanctificabunt sanctum Jacob, & Deum Israel prædicabunt:

24 Et scient errantes spiritu intellectum, & murmuratores discent legem.

CAPUT XXX.

Comminatio adversus Judæos, qui Domino inconsulto prementibus Assyriis ad Ægyptios confugiebant: ipsis quoque propheta-rum admonitiones audire nolentibus, sed vana præsidia quærentibus, gravem denuntiat afflictionem: & quam sit Deus sutnrus benignus ad ipsum revertentibus: & de magna reverentium felicitate, ac judicio impiorum.

VÆ filii desertores, dicit Dominus, ut faceretis consilium, & non ex me: & ordiremini telam, & non per spiritum meum, ut adderetis peccatum super peccatum:

2 Qui ambulatis ut descendatis in Ægyptum, & os meum non interrogastis, sperantes auxilium in fortitudine Pharaonis, & habentes fiduciam in umbra Ægypti.

3 Et erit vobis fortitudo Pharaonis in confusionem, & fiducia umbræ Ægypti in ignominiam,

4 Erant enim in Tani principes tui, & nuntii tui usque ad Hanes pervenerunt.

5 Omnes confusi sunt super populo, qui eis prodesse non potuit: non fuerunt in auxilium & in aliquam utilitatem, sed in confusionem & in opprobrium.

6 Onus jumentorum austri. In terra tribulationis & angustiæ leæna, & leo ex eis, vipera, & regulus volans, portantes super humeros jumentorum divitias suas, & super gibbum camelorum thesauros suos, ad populum qui eis prodesse non poterit.

7 Ægyptus enim frustra & vane auxiliabitur, ideo clamavi super hoc: Superbia tantum est, quiesce.

8 Nunc ergo ingressus scribe ei super buxum, & in libro diligenter exara illud, & erit in die novissimo in testimonium usque in æternum.

9 Populus enim ad iracundiam provocans est, & filii mendaces, filii nolentes audire legem Dei.

10 Qui dicunt videntibus: Nolite videre: & aspicientibus: Nolite aspicere nobis ea, quæ recta sunt: loquimini nobis placentia, videte nobis errores.

11 Auferte a me viam, declinate a me semitam, cesset a facie nostra sanctus Israel.

12 Propterea hæc dicit sanctus Israel: Pro eo quod reprobastis verbum hoc, & sperastis in calumnia & in tumultu, & innixi estis super eo.

13 Propterea erit vobis iniquitas hæc sicut interruptio cadens, & requisita in muro excelso, quoniam subito, dum non speratur, veniet contritio ejus.

14 Et comminuetur sicut conteritur lagena figuli contritione pervalida: & non invenietur de fragmentis ejus testa, in qua portetur ignis culus de incendio, aut hauriatur parum aquæ de fovea.

15 Quia hæc dicit Dominus Deus sanctus Israel: Si revertamini & quiescatis, salvi eritis: in silentio & in spe erit fortitudo vestra. Et noluistis:

16 Et dixistis: Nequaquam, sed ad equos fugiemus: ideo fugietis. Et super veloces ascendemus: ideo velociores erunt, qui persequentur vos.

17 Mille homines a facie terroris unius: & a facie terroris quinque fugietis, donec relinquamini quasi malus navis in veritate montis, & quasi signum super collem.

18 Propterea expectat Dominus ut misereatur vestri: & ideo exaltabitur parcens vobis: quia Deus judicii Dominus: beati omnes qui expectant eum.

19 Populus enim Sion habitabit in Jerusalem: plorans nequaquam plorabis, miserans miserebitur tui: ad vocem clamoris tui statim ut audierit, respondebit tibi.

20 Et dabit vobis Dominus panem arctum, & aquam brevem: & non faciet avolare a te ultra doctorem tuum: & erunt oculi tui videntes præceptorem tuum:

21 Et aures tuæ audient verbum post tergum monentis: Hæc est via, ambulate in ea: & non declinetis neque ad dexteram, neque ad sinistram.

22 Et contaminabis laminas sculptilium argenti tui, & vestimentum conflatilis auri tui, & disperges ea sicut immunditiam menstruatæ. Egredere, dices ei:

23 Et dabitur pluvia semini tuo, ubicumque seminaveris in terra: & panis frugum terræ erit uberrimus, & pinguis, pascetur in possessione tua in die illo agnus spatiose:

24 Et tauri tui, & pulli asinorum, qui operantur terram, commistum migma comedent sicut in area ventilatum est.

25 Et erunt super omnem montem excelsum, & super omnem collem elevatum, rivi currentium aquarum, in die interfectionis multorum, cum ceciderint turres.

26 Et erit lux Lunæ sicut lux solis, & lux solis erit septempliciter sicut lux septem dierum, in die quia alligaverit Dominus vulnus populi sui, & percussuram plagæ ejus sanaverit.

27 Ecce nomen Domini venit de longin-

quo, ardens furor ejus, & gravis ad portandum: labia ejus repleta sunt indignatione, & lingua ejus quasi ignis devorans.

28 Spiritus ejus velut torrens inundans usque ad medium colli, ad perdendas gentes in nihilum, & frænum erroris, quod erat in maxillis populorum.

29 Canticum erit vobis sicut nox sanctificatæ sollemnitatis, & lætitia cordis sicut qui pergit cum tibia, ut intret montem Domini ad fortem Israel.

30 Et auditam faciet Dominus gloriam vocis suæ, & terrorem brachii sui ostendet in comminatione furoris, & flamma ignis devorantis: allidet in turbine, & in lapide grandinis.

31 A voce enim Domini pavebit Assur virga percussus.

32 Et erit transitus virgæ fundatus, quam requiescere faciet Dominus super eum in timpanis & citharis: & in bellis præcipuis expugnabit eos.

33 Præparata est enim ab heri Topheth, a rege præparata, profunda, & dilatata. Nutrimenta ejus, ignis & ligna multa: flatus Domini sicut torrens sulphuris succendens eam.

CAPUT XXXI.

Judæos qui fiducia in Deum relicta, ad Ægyptios & humana confugiunt præsidia, prædicit consumendos una cum suis auxiliariis: revertentes vero ad Dominum, virtute divina liberandos.

1 VÆ qui descendunt in Ægyptum ad auxilium, in equis sperantes, & habentes fiduciam super quadrigis, quia multæ sunt; & super equitibus, quia prævalidi nimis: & non sunt confusi super sanctum Israel, & Dominum non requisierunt.

2 Ipse autem sapiens adduxit malum, & verba sua non abstulit: & consurget contra domum pessimorum, & contra auxilium operantium iniquitatem.

3 Ægyptus, homo, & non Deus: & equi eorum caro, & non spiritus: & Dominus inclinabit manum suam, & corruet auxiliator, & cadet cui præstatur auxilium, simulque omnes consumentur.

4 Quia hæc dicit Dominus ad me: Quomodo si rugiat leo, & catulus leonis super prædam suam, & cum occurrerit ei multitudo pastorum, a voce eorum non formidabit, & a multitudine eorum non pavebit: sic descendet Dominus exercituum ut prælietur super montem Sion, & super collem ejus.

5 Sicut aves volantes, sic proteget Dominus exercituum Jerusalem, protegens & liberans, transiens & salvans.

6 Convertimini sicut in profundum recesseratis filii Israel.

7 In die enim illa abjiciet vir idola argenti sui, & idola auri sui, quæ fecerunt vobis manus vestræ in peccatum.

8 Et cadet Assur in gladio non viri, & gladius non hominis vorabit eum, & fugiet non a facie gladii: & juvenes ejus vectigales erunt:

9 Et fortitudo ejus a terroro transibit, & pavebunt fugientes principes ejus; dixit Dominus, cujus ignis est in Sion, & caminus ejus in Jerusalem.

CAPUT XXXII.

De rege ac principibus in justitia regnaturis & de populi subditi felicitate: stulto autem principi & opulentis mulieribus futura prædicitur calamitas: pacis quoque pulchritudo ac requies opulenta promittitur populo Dei.

1 ECce in justitia regnabit rex, & principes in judicio præerunt.

2 Et erit vir sicut qui absconditur a vento, & celat se a tempestate, sicut rivi aquarum in siti, & umbra petræ prominentis in terra deserta.

3 Non caligabunt oculi videntium, & aures audientium diligenter auscultabunt.

4 Et cor stultorum intelliget scientiam, & lingua balborum velociter loquetur & plane.

5 Non vocabitur ultra is, qui insipiens est, princeps: neque fraudulentus appellabitur major:

6 Stultus enim fatua loquetur, & cor ejus faciet iniquitatem, ut perficiat simulationem, & loquatur ad Dominum fraudulenter, & vacuam faciat animam esurientis, & potum sitienti auferat.

7 Fraudulenti vasa pessima sunt: ipse enim cogitationes concinnavit ad perdendos mites in sermone mendacii, cum loqueretur pauper judicium.

8 Princeps vero ea, quæ digna sunt principe, cogitabit, & ipse super duces stabit.

9 Mulieres opulentæ surgite, & audite vocem meam: filiæ confidentes percipite auribus eloquium meum.

10 Post dies enim & annum, vos conturbabimini confidentes: consummata est enim vindemia, collectio ultra non veniet.

11 Obstupescite opulentæ, conturbamini confidentes: exuite vos, & confundimini, accingite lumbos vestros.

12 Super ubera plangite, super regione desiderabili, super vinea fertili.

13 Super humum populi mei spinæ & vepres ascendent: quanto magis super omnes domos gaudii civitatis exultantis?

14 Domus enim dimissa est, multitudo urbis relicta est, tenebræ & palpatio factæ sunt super speluncas usque in æternum. Gaudium onagrorum pascua gregum,

15 Donec effundatur super nos spiritus de excelso: & erit desertum in charmel, & charmel in saltum reputabitur.

16 Et habitabit in solitudine judicium, & justitia in charmel sedebit.

17 Et erit opus justitiæ pax, & cultus justitiæ silentium, & securitas usque in sempiternum.

18 Et sedebit populus meus in pulchritudine pacis, & in tabernaculis fiduciæ, & in requie opulenta.

19 Grando autem in descensione saltus, & humilitate humiliabitur civitas.

20 Beati, qui seminatis super omnes aquas, immittentes pedem bovis & asini.

CAPUT XXXIII.

Permixtim de dejectione Sennacherib loquitur, & Judæorum liberatione, ac divinæ potentiæ exaltatione: invehitur contra hypocritas: & quales esse debeant qui cum Domino habitaturi sunt in excelsis. Jerusalem vero habitatio erit opulenta, in qua magnificabitur Dominus, rex & legislator noster.

1 VÆ qui prædaris, nonne & ipse prædaberis? & qui spernis, nonne & ipse sperneris? cum consummaveris deprædationem, deprædaberis: cum fatigatus desieris contemnere, contemneris.

2 Domine miserere nostri: te enim expectavimus: esto brachium nostrum in mane, & salus nostra in tempore tribulationis.

3 A voce angeli fugerunt populi, & ab exaltatione tua dispersæ sunt gentes.

4 Et congregabuntur spolia vestra sicut colligitur bruchus, velut cum fossæ plenæ fuerint de eo.

5 Magnificatus est Dominus, quoniam habitavit in excelso: implevit Sion judicio & justitia.

6 Et erit fides in temporibus tuis: divitiæ salutis sapientia & scientia: timor Domini ipse est thesaurus ejus.

7 Ecce videntes clamabunt foris, angeli pacis amare flebunt.

8 Dissipatæ sunt viæ, cessavit transiens per semitam, irritum factum est pactum, projecit civitates, non reputavit homines.

9 Luxit, & elanguit terra: confusus est Libanus, & obsorduit, & factus est Saron sicut desertum: & concussa est Basan, & Carmelus.

10 Nunc consurgam, dicit Dominus: nunc exaltabor, nunc sublevabor.

11 Concipietis ardorem, parietis stipulam: spiritus vester ut ignis vorabit vos.

12 Et erunt populi quasi de incendio cinis, spinæ congregatæ igni comburentur.

13 Audite qui longe estis, quæ fecerim, & cognoscite vicini fortitudinem meam.

14 Conterriti sunt in Sion peccatores, possedit tremor hypocritas, quis poterit habitare de vobis cum igne devorante? quis habitabit ex vobis cum ardoribus sempiternis?

† *Psal.* 14. 2. 15 † Qui ambulat in justitiis, & loquitur veritatem, qui projicit avaritiam ex calumnia, & excutit manus suas ab omni munere, qui obturat aures suas ne audiat sanguinem, & claudit oculos suos ne videat malum.

16 Iste in excelsis habitabit, munimenta saxorum sublimitas ejus: panis ei datus est, aquæ ejus fideles sunt.

17 Regem in decore suo videbunt oculi ejus, cernent terram de longe.

†1 *Cor.* 1. 20. 18 Cor tuum meditabitur timorem: † ubi est litteratus? ubi legis verba ponderans? ubi doctor parvulorum?

19 Populum impudentium non videbis, populum alti sermonis: ita ut non possis intelligere disertitudinem linguæ ejus, in quo nulla est sapientia.

20 Respice Sion civitatem sollemnitatis nostræ: oculi tui videbunt Jerusalem, habitationem opulentam, tabernaculum quod nequaquam transferri poterit: nec auferentur clavi ejus in sempiternum, & omnes funiculi ejus non rumpentur:

21 Quia solummodo ibi magnificus est Dominus noster: locus fluviorum rivi latissimi & patentes: non transibit per eum navis remigum, neque triremis magna transgredietur eum.

22 Dominus enim judex noster, Dominus legifer noster, Dominus rex noster: ipse salvabit nos.

23 Laxati sunt funiculi tui, & non prævalebunt: sic erit malus tuus ut dilatare signum non queas. Tunc dividentur spolia prædarum multarum: claudi diripient rapinam.

24 Nec dicet vicinus: Flangui: populus qui habitat in ea, auferetur ab eo iniquitas.

CAPUT XXXIV.

Acerba Dei ultio super omnes gentes: Idumæa quoque contritio & perpetua vastitas prædicitur.

1 ACcedite gentes, & audite, & populi attendite: audiat terra, & plenitudo ejus; orbis, & omne germen ejus.

2 Quia indignatio Domini super omnes gentes, & furor super universam militiam eorum: interfecit eos, & dedit eos in occisionem.

3 Interfecti eorum projicientur, & de cadaveribus eorum ascendet fœtor: tabescent montes a sanguine eorum.

4 Et tabescet omnis militia cœlorum, & complicabuntur sicut liber cœli: & omnis militia eorum defluet, sicut defluit folium de vinea & de ficu.

5 Quoniam inebriatus est in cœlo gladius meus: ecce super Idumæam descendet, & super populum interfectionis meæ, ad judicium.

6 Gladius Domini repletus est sanguine, incrassatus est adipe, de sanguine agnorum, & hircorum, de sanguine medullatorum arietum: victima enim Domini in Bosra, & interfectio magna in terra Edom.

7 Et descendent unicornes cum eis, & tauri cum potentibus: inebriabitur terra eorum sanguine, & humus eorum adipe pinguium:

8 Quia dies ultionis Domini, annus retributionum judicii Sion.

9 Et convertentur torrentes ejus in picem, & humus ejus in sulphur: & erit terra ejus in picem ardentem.

10 Nocte & die non extinguetur, in sempiternum ascendet fumus ejus: a generatione in generationem desolabitur, in sæcula sæculorum non erit transiens per eam.

11 Et possidebunt illam onocrotalus & ericius: ibis & corvus habitabunt in ea: & extendetur super eam mensura, ut redigatur ad nihilum, & perpendiculum in desolationem.

12 Nobiles ejus non erunt ibi: regem potius invocabunt, & omnes principes ejus erunt in nihilum.

13 Et orientur in domibus ejus spinæ, & urticæ, & paliurus in munitionibus eius: & erit cubile draconum, & pascua struthionum.

14 Et occurrent dæmonia onocentauris, & pilosus clamabit alter ad alterum: ibi cubavit lamia, & invenit sibi requiem.

15 Ibi habuit foveam ericius, & enutrivit catulos, & circumfodit, & fovit in umbra ejus: illuc congregati sunt milvi, alter ad alterum.

16 Requirite diligenter in libro Domini, & legite: unum ex eis non defuit, alter alterum

terum non quæsivit: quia quod ex ore meo procedit, ille mandavit, & spiritus ejus ipse congregavit ea.

17 Et ipse misit eis sortem, & manus ejus divisit eam illis in mensuram: usque in æternum possidebunt eam, in generationem & generationem habitabunt in ea.

CAPUT XXXV.

De futura consolatione, lætitia, securitate, & felicitate perpetua eorum, qui in Christum sunt credituri.

1 Lætabitur deserta & invia, & exultabit solitudo, & florebit quasi lilium.

2 Germinans germinabit, & exultabit lætabunda & laudans: gloria Libani data est ei: decor Carmeli, & Saron, ipsi videbunt gloriam Domini, & decorem Dei nostri.

3 Confortate manus dissolutas, & genua debilia roborate.

4 Dicite pusillanimis: Confortamini, & nolite timere: ecce Deus vester ultionem adducet retributionis: Deus ipse veniet, & salvabit vos.

5 Tunc aperientur oculi cæcorum, & aures surdorum patebunt.

6 Tunc saliet sicut cervus claudus, & aperta erit lingua mutorum: quia scissæ sunt in deserto aquæ, & torrentes in solitudine.

7 Et quæ erat arida, erit in stagnum, & sitiens in fontes aquarum. In cubilibus, in quibus prius dracones habitabant, orietur viror calami & juncit.

8 Et erit ibi semita & via, & via sancta vocabitur: non transibit per eam pollutus, & hæc erit vobis directa via, ita ut stulti non errent per eam.

9 Non erit ibi leo, & mala bestia non ascendet per eam, nec invenietur ibi, & ambulabant qui liberati fuerint.

10 Et redempti a Domino convertentur, & venient in Sion cum laude & lætitia sempiterna super capita eorum: gaudium & lætitiam obtinebunt, & fugiet dolor & gemitus.

CAPUT XXXVI.

Sennacherib captis civitatibus Juda munitis, mittit Rabsacen ad capiendam Jerusalem: qui variis in Ezechiam jactatis convitiis & blasphemiis in Deum, Jerosolymitas ad deditionem exhortatur.

4. Reg. 18. 13. 2. Par. 32. 1. Eccli. 48. 20.

1 ET factum est in quartodecimo anno regis Ezechiæ, ascendit Sennacherib rex Assyriorum super omnes civitates Juda munitas, & cepit eas.

2 Et misit rex Assyriorum Rabsacen de Lachis in Jerusalem, ad regem Ezechiam in manu gravi, & stetit in aquæductu piscinæ superioris in via Agri fullonis.

3 Et egressus est ad eum Eliacim filius Helciæ, qui erat super domum, & Sobna scriba, & Joahe filius Asaph a commentariis.

4 Et dixit ad eos Rabsaces: Dicite Ezechiæ: Hæc dixit rex magnus, rex Assyriorum, Quæ est ista fiducia, qua confidis?

5 Aut quo consilio vel fortitudine rebellare disponis? super quem habes fiduciam, quia recessisti a me?

6 Ecce confidis super baculum arundineum confractum istum, super Ægyptum: cui si innixus fuerit homo, intrabit in manum ejus, & perforabit eam: sic Pharao rex Ægypti omnibus, qui confidunt in eo.

7 Quod si responderis mihi: In Domino Deo nostro confidimus: nonne ipse est, cujus abstulit Ezechias excelsa & altaria, & dixit Juda & Jerusalem: Coram altari isto adorabitis?

8 Et nunc trade te domino meo regi Assyriorum, & dabo tibi duo millia equorum, nec poteris ex te præbere ascensores eorum.

9 Et quomodo sustinebis faciem judicis unius loci ex servis domini mei minoribus? Quod si confidis in Ægypto, in quadrigis, & in equitibus:

10 Et nunc numquid sine Domino ascendi ad terram istam, ut disperderem eam? Dominus dixit ad me: Ascende super terram istam, & disperde eam.

11 Et dixit Eliacim, & Sobna, & Joahe ad Rabsacen: Loquere ad servos tuos Syra lingua: intelligimus enim: ne loquaris ad nos Judaice in auribus populi, qui est super murum.

12 Et dixit ad eos Rabsaces: Numquid ad dominum tuum & ad te misit me dominus meus, ut loquerer omnia verba ista, & non potius ad viros, qui sedent in muro, ut comedant stercora sua, & bibant urinam pedum suorum vobiscum?

13 Et stetit Rabsaces, & clamavit voce magna Judaice, & dixit: Audite verba regis magni, regis Assyriorum.

14 Hæc dicit rex: Non seducat vos Ezechias, quia non poterit eruere vos.

15 Et non vobis tribuat fiduciam Ezechias super Domino, dicens: Eruens liberabit nos Dominus, non dabitur civitas ista in manu regis Assyriorum.

16 Nolite audire Ezechiam: hæc enim dicit rex Assyriorum: Facite mecum benedictionem, & egredimini ad me, & comedite unusquisque vineam suam, & unusquisque ficum suam: & bibite unusquisque aquam cisternæ suæ,

17 Donec veniam, & tollam vos ad terram, quæ est ut terra vestra, terram frumenti & vini, terram panum & vinearum.

18 Nec conturbet vos Ezechias, dicens: Dominus liberabit nos. Numquid liberaverunt dii gentium unusquisque terram suam de manu regis Assyriorum?

19 Ubi est deus Emath, & Arphad? ubi est deus Sepharvaim: numquid liberaverunt Samariam de manu mea?

20 Quis est ex omnibus diis terrarum istarum, qui eruerit terram suam de manu mea, ut eruat Dominus Jerusalem de manu mea?

21 Et siluerunt, & non responderunt ei verbum. Mandaverat enim rex, dicens: Ne respondeatis ei.

22 Et ingressus est Eliacim filius Helciæ, qui erat super domum, & Sobna scriba, & Joahe filius Asaph a commentariis, ad Ezechiam scissis vestibus, & nuntiaverunt ei verba Rabsacis.

CA-

CAPUT XXXVII.

Consternatus Ezechias propter blasphemias tum Rabsacis tum Sennacherib, mittit ad Isaiam ut Dominum deprecetur, qui ipsum confortans divinum promittit auxilium: & caso per angelum exercitu Sennacherib, etiam ipse a filiis suis interimitur.

4. Reg. 19. 1. 1 ET factum est, cum audisset rex Ezechias, scidit vestimenta sua, & involutus est sacco, & intravit in domum Domini.

2 Et misit Eliacim, qui erat super domum, & Sobnam scribam, & seniores de sacerdotibus, opertos saccis, ad Isaiam filium Amos prophetam,

3 Et dixerunt ad eum: Hæc dicit Ezechias: Dies tribulationis, & correptionis, & blasphemiæ, dies hæc: quia venerunt filii usque ad partum, & virtus non est pariendi.

4 Si quo modo audiat Dominus Deus tuus verba Rabsacis, quem misit rex Assyriorum dominus suus ad blasphemandum Deum viventem, & exprobrandum sermonibus, quos audivit Dominus Deus tuus: leva ergo orationem pro reliquiis, quæ repertæ sunt.

5 Et venerunt servi regis Ezechiæ ad Isaiam.

6 Et dixit ad eos Isaias: Hæc dicetis Domino vestro: Hæc dicit Dominus: Ne timeas a facie verborum, quæ audisti, quibus blasphemaverunt pueri regis Assyriorum me.

7 Ecce ego dabo ei spiritum, & audiet nuntium, & revertetur ad terram suam, & corruere eum faciam gladio in terra sua.

8 Reversus est autem Rabsaces, & invenit regem Assyriorum præliantem adversus Lobnam. Audierat enim quia profectus esset de Lachis,

9 Et audivit de Tharaca rege Æthiopiæ, dicentes: Egressus est ut pugnet contra te. Quod cum audisset, misit nuntios ad Ezechiam, dicens:

10 Hæc dicetis Ezechiæ regi Judæ, loquentes: Non te decipiat Deus tuus, in quo tu confidis, dicens: Non dabitur Jerusalem in manu regis Assyriorum.

11 Ecce tu audisti omnia, quæ fecerunt reges Assyriorum omnibus terris, quas subverterunt, & tu poteris liberari?

12 Numquid eruerunt eos dii gentium, quos subverterunt patres mei, Gozam, & Haram, & Reseph, & filios Eden, qui erant in Thalassar?

13 Ubi est rex Emath, & rex Arphad, & rex urbis Sepharvaim, Ana, & Ava?

14 Et tulit Ezechias libros de manu nuntiorum, & legit eos, & ascendit in domum Domini, & expandit eos Ezechias coram Domino.

15 Et oravit Ezechias ad Dominum, dicens:

16 Domine exercituum Deus Israel, qui sedes super cherubim: tu es Deus solus omnium regnorum terræ, tu fecisti cœlum & terram.

17 Inclina Domine aurem tuam, & audi: aperi Domine oculos tuos, & vide, & audi omnia verba Sennacherib, quæ misit ad blasphemandum Deum viventem.

18 Vere enim Domine desertas fecerunt reges Assyriorum terras, & regiones earum.

19 Et dederunt deos earum igni: non enim erant dii, sed opera manuum hominum, lignum & lapis: & comminuerunt eos.

20 Et nunc Domine Deus noster salva nos de manu ejus: & cognoscant omnia regna terræ, quia tu es Dominus solus.

21 Et misit Isaias filius Amos ad Ezechiam, dicens: Hæc dicit Dominus Deus Israel: pro quibus rogasti me de Sennacherib rege Assyriorum:

22 Iste est verbum, quod locutus est Dominus super eum: Despexit te, & subsannavit te virgo filia Sion: post te caput movit filia Jerusalem.

23 Cui exprobrasti, & quem blasphemasti, & super quem exaltasti vocem, & levasti altitudinem oculorum tuorum? Ad sanctum Israel.

24 In manu servorum tuorum exprobrasti Domino: & dixisti: In multitudine quadrigarum mearum ego ascendi altitudinem montium, juga Libani: & succidam excelsa cedrorum ejus, & electas abietes illius, & introibo altitudinem summitatis ejus, saltum Carmeli ejus.

25 Ego fodi, & bibi aquam, & exsiccavi vestigio pedis mei omnes rivos aggerum.

26 Numquid non audisti, quæ olim fecerim ei? ex diebus antiquis ego plasmavi illud: & nunc adduxi: & factum est in eradicationem collium compugnantium, & civitatum munitarum.

27 Habitatores eorum breviata manu contremuerunt, & confusi sunt: facti sunt sicut fœnum agri, & gramen pascuæ, & herba tectorum, quæ exaruit antequam maturesceret.

28 Habitationem tuam, & egressum tuum, & introitum tuum cognovi, & insaniam tuam contra me.

29 Cum furores adversum me, superbia tua ascendit in aures meas: ponam ergo circulum in naribus tuis, & frænum in labiis tuis, & reducam te in viam, per quam venisti.

30 Tibi autem hoc erit signum: Comede hoc anno quæ sponte nascuntur, & in anno secundo pomis vescere: in anno autem tertio seminate, & metite, & plantate vineas, & comedite fructum earum.

31 Et mittet id, quod salvatum fuerit de domo Juda, & quod reliquum est, radicem deorsum, & faciet fructum sursum:

32 Quia de Jerusalem exibunt reliquiæ, & salvatio de monte Sion: zelus Domini exercituum faciet istud.

33 Propterea hæc dicit Dominus de rege Assyriorum: Non intrabit civitatem hanc, & non jaciet ibi sagittam, & non occupabit eam clypeus, & non mittet in circuitu ejus aggerem.

34 In via qua venit, per eam revertetur, & civitatem hanc non ingredietur, dicit Dominus:

35 Et protegam civitatem istam, ut salvem eam propter me, & propter David servum meum.

36 † Egressus est autem angelus Domini, & percussit in castris Assyriorum centum octoginta quinque millia. Et surrexerunt mane, & ecce omnes, cadavera mortuorum.

37 Et egressus est, & abiit, & reversus est

† 4 Reg. 19. 35. Tob. 1. 21. Eccli. 48. 24. 1. Machab. 7. 41. 2. Machab. 8. 19.

Sennacherib rex Assyriorum, & habitavit in Ninive.

38 Et factum est, cum adoraret in templo Nesroc deum suum, Adramelech & Sarasar filii ejus percusserunt eum gladio: fugerunt-que in terram Ararat, & regnavit Asarhaddon filius ejus pro eo.

CAPUT XXXVIII.

Ezechias a morte sibi per Isaiam comminata liberatus, signo in horologio Achaz accepto, & promissa de manu Assyriorum liberatione, additisque ei ad vitam quindecim annis, canticum hoc gratiarum actionis Deo cecinit.

4. *Reg.* 20. 1. 2. *Par.* 32. 24. 1 In diebus illis ægrotavit Ezechias usque ad mortem: & introivit ad eum Isaias filius Amos propheta, & dixit ei: Hæc dicit Dominus: Dispone domui tuæ, quia morieris tu, & non vives.

2 Et convertit Ezechias faciem suam ad parietem, & oravit ad Dominum,

3 Et dixit: Obsecro Domine, memento quæso quomodo ambulaverim coram te in veritate, & in corde perfecto, & quod bonum est in oculis tuis fecerim. Et flevit Ezechias fletu magno.

4 Et factum est verbum Domini ad Isaiam, dicens:

5 Vade, & dic Ezechiæ: Hæc dicit Dominus Deus David patris tui: Audivi orationem tuam, & vidi lacrymas tuas: ecce ego adjiciam super dies tuos quindecim annos:

6 Et de manu regis Assyriorum eruam te, & civitatem istam, & protegam eam.

7 Hoc autem tibi erit signum a Domino, quia faciet Dominus verbum hoc, quod locutus est:

Eccli. 48. 26. 8 † Ecce ego reverti faciam umbram linearum, per quas descenderat in horologio Achaz in sole, retrorsum decem lineis. Et reversus est sol decem lineis per gradus, quos descenderat.

9 Scriptura Ezechiæ regis Juda, cum ægrotasset, & convaluisset de infirmitate sua.

10 Ego dixi: In dimidio dierum meorum vadam ad portas inferi.

Quæsivi residuum annorum meorum;

11 Dixi: Non videbo Dominum Deum in terra viventium:

Non aspiciam hominem ultra, & habitatorem quieti.

12 Generatio mea ablata est, & convoluta est a me, quasi tabernaculum pastorum.

Præcisa est velut a texente, vita mea: dum adhuc ordirer, succidit me: de mane usque ad vesperam finies me.

13 Sperabam usque ad mane, quasi leo sic contrivit omnia ossa mea:

De mane usque ad vesperam finies me:

14 Sicut pullus hirundinis sic clamabo, meditabor ut columba.

Attenuati sunt oculi mei, suspicientes in excelsum.

Domine vim patior, responde pro me.

15 Quid dicam, aut quid respondebit mihi, cum ipse fecerit?

Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ.

16 Domine si sic vivitur, & in talibus vita spiritus mei, corripies me, & vivificabis me.

17 Ecce in pace amaritudo mea amarissima: Tu autem eruisti animam meam ut non periret, projecisti post tergum tuum omnia peccata mea.

18 Quia non infernus confitebitur tibi, neque mors laudabit te: non expectabunt qui descendunt in lacum, veritatem tuam.

19 Vivens vivens ipse confitebitur tibi, sicut & ego hodie: pater filiis notam faciet veritatem tuam.

20 Domine salvum me fac, & psalmos nostros cantabimus cunctis diebus vitæ nostræ in domo Domini.

21 Et jussit Isaias ut tollerent massam de ficis, & cataplasmarent super vulnus, & sanaretur.

22 Et dixit Ezechias: Quod erit signum quia ascendam in domum Domini?

CAPUT XXXIX.

Ezechias cum missis a rege Babylonis nuntiis suos ostendisset thesauros, ab Isaia de futura eorum in Babylonem ablatione præmonetur.

†4 *Reg.* 20. 12. 1 IN tempore illo misit Merodach Baladan, filius Baladan rex Babylonis libros & munera ad Ezechiam: audierat enim quod ægrotasset & convaluisset.

2 Lætatus est autem super eis Ezechias, & ostendit eis cellam aromatum, & argenti, & auri, & odoramentorum, & unguenti optimi, & omnes apothecas supellectilis suæ, & universa quæ inventa sunt in thesauris ejus. Non fuit verbum quod non ostenderet eis Ezechias in domo sua, & in omni potestate sua.

3 Introivit autem Isaias propheta ad Ezechiam regem, & dixit ei: Quid dixerunt viri isti, & unde venerunt ad te? Et dixit Ezechias: De terra longinqua venerunt ad me, de Babylone.

4 Et dixit: Quid viderunt in domo tua? Et dixit Ezechias: Omnia quæ in domo mea sunt, viderunt: non fuit res, quam non ostenderim eis in thesauris meis.

5 Et dixit Isaias ad Ezechiam: Audi verbum Domini exercituum.

6 Ecce dies venient, & auferentur omnia, quæ in domo tua sunt, & quæ thesaurizaverunt patres tui usque ad diem hanc, in Babylonem: non relinquetur quidquam, dicit Dominus.

7 Et de filiis tuis, qui exibunt de te, quos genueris, tollent, & erunt eunuchi in palatio regis Babylonis.

8 Et dixit Ezechias ad Isaiam: Bonum verbum Domini quod locutus est. Et dixit: Fiat tantum pax & veritas in diebus meis.

CAPUT XL.

Consolatio & salus Jerusalem per Christum futura: Joannis Baptistæ prædicatio: fragilitas hominis, & perpetuitas verbi divini: Christi in carnem adventus, ipsiusque gloria, potestas & retributio palam annuntianda: contra idololatras Deum sculptilibus assimilantes, incomparabilem Dei potentiam ac sapientiam commendat: quodque sperantes in Domino mutent fortitudinem.

1 CONSOLAMINI, consolamini populo meus, dicit Deus vester.

2 Loquimini ad cor Jerusalem, & advocate eam:

eam: quoniam completa est malitia ejus, dimissa est iniquitas illius: suscepit de manu Domini duplicia pro omnibus peccatis suis.

†*Matt.* 3. 3. *Marc.* 1. 3. *Luc.* 3. 4. *Joan.* 1. 23.

3 † Vox clamantis in deserto: Parate viam Domini, rectas facite in solitudine semitas Dei nostri.

4 Omnis vallis exaltabitur, & omnis mons & collis humiliabitur, & erunt prava in directa, & aspera in vias planas.

5 Et revelabitur gloria Domini, & videbit omnis caro pariter quod os Domini locutum est.

†*Eccli.* 14. 18. *Jacobi* 1. 10. 1. *Petr.* 1. 24.

6 Vox dicentis: Clama. Et dixi: Quid clamabo? † Omnis caro fœnum, & omnis gloria ejus quasi flos agri.

7 Exsiccatum est fœnum, & cecidit flos, quia spiritus Domini sufflavit in eo. Vere fœnum est populus:

8 Exsiccatum est fœnum, & cecidit flos, Verbum autem Domini nostri manet in æternum.

9 Super montem excelsum ascende tu, qui evangelizas Sion: exalta in fortitudine vocem tuam, qui evangelizas Jerusalem: exalta, noli timere. Dic civitatibus Juda: Ecce Deus vester:

10 Ecce Dominus Deus in fortitudine veniet, & brachium ejus dominabitur: ecce merces ejus cum eo, & opus illius coram illo.

†*Ezech* 34. 23. & 37. 24. *Joan.* 10. 11.

11 † Sicut pastor gregem suum pascet: in brachio suo congregabit agnos, & in sinu suo levabit, fœtas ipse portabit.

12 Quis mensus est pugillo aquas, & cœlos palmo ponderavit? quis appendit tribus digitis molem terræ, & libravit in pondere montes, & colles in statera?

† *Sap.* 9. 13. *Rom.* 11. 34. 1. *Cor.* 2. 16.

13 † Quis adjuvit spiritum Domini? aut quis consiliarius ejus fuit, & ostendit illi?

14 Cum quo iniit consilium, & instruxit eum, & docuit eum semitam justitiæ, & eruditivit eum scientiam, & viam prudentiæ ostendit illi?

15 Ecce gentes quasi stilla situlæ, & quasi momentum stateræ reputatæ sunt: ecce insulæ quasi pluvis exiguus.

16 Et Libanus non sufficiet ad succendendum, & animalia ejus non sufficient ad holocaustum.

17 Omnes gentes quasi non sint, sic sunt coram eo, & quasi nihilum & inane reputatæ sunt ei.

† *Act.* 17. 29.

18 † Cui ergo similem fecistis Deum? aut quam imaginem ponetis ei?

19 Numquid sculptile conflavit faber? aut aurifex auro figuravit illud, & laminis argenteis argentarius?

20 Forte lignum & imputribile elegit: artifex sapiens quærit quomodo statuat simulacrum, quod non moveatur.

21 Numquid non scitis? numquid non audistis? nunquid non annunciatum est vobis ab initio? numquid non intellexistis fundamenta terræ?

22 Qui sedet super gyrum terræ, & habitatores ejus sunt quasi locustæ: qui extendit velut nihilum cœlos, & expandit eos sicut tabernaculum ad inhabitandum.

23 Qui dat secretorum scrutatores quasi non sint, judices terræ velut inane fecit:

24 Et quidem neque plantatus, neque satus, neque radicatus in terra truncus eorum: repente flavit in eos, & aruerunt, & turbo quasi stipulam auferet eos.

25 Et cui assimilastis me, & adæquastis, dicit Sanctus?

26 Levate in excelsum oculos vestros, & videte quis creavit hæc: qui educit in numero militiam eorum, & omnes ex nomine vocat: præ multitudine fortitudinis & roboris, virtutisque ejus, neque unum reliquum fuit.

27 Quare dicis Jacob, & loqueris Israel: Abscondita est via mea a Domino, & a Deo meo judicium meum transivit?

28 Numquid nescis, aut non audisti? Deus sempiternus Dominus, qui creavit terminos terræ: non deficiet, neque laborabit, nec est investigatio sapientiæ ejus.

29 Qui dat lasso virtutem: & his, qui non sunt, fortitudinem & robur multiplicat.

30 Deficient pueri, & laborabunt, & juvenes in infirmitate cadent.

31 Qui autem sperant in Domino, mutabunt fortitudinem, assument pennas sicut aquilæ, current & non laborabunt, ambulabunt & non deficient.

CAPUT XLI.

Disceptat Dominus cum idololatris de potentia, & variis magnisque beneficiis populo Judaico exhibitis: quibus suam comprobat potentiam & benignitatem erga homines: ostendens simul & idolorum impotentiam, & idololatrarum vanitatem.

1 TAceant ad me insulæ, & gentes mutent fortitudinem: accedant, & tunc loquantur, simul ad judicium propinquemus.

2 Quis suscitavit ab oriente justum, vocavit eum ut sequeretur se? dabit in conspectu ejus gentes, & reges obtinebit: dabit quasi pulverem gladio ejus, sicut stipulam vento raptam arcui ejus.

3 Persequetur eos, transibit in pace, semita in pedibus ejus non apparebit.

4 Quis hæc operatus est, & fecit, vocans generationes ab exordio? Ego Dominus, † primus & novissimus ego sum.

† *Infr.* 43. 6. & 48. 12. *Apoc.* 1. 8. 17. & 22. 13.

5 Viderunt insulæ, & timuerunt, extrema terræ obstupuerunt, appropinquaverunt, & accesserunt.

6 Unusquisque proximo suo auxiliabitur, & fratri suo dicet: Confortare.

7 Confortavit faber ærarius percutiens malleo eum, qui cudebat tunc temporis, dicens: Glutino bonum est: & confortavit eum clavis, ut non moveretur.

8 Et tu Israel serve meus, Jacob quem elegi, semen Abraham amici mei:

9 In quo apprehendi te ab extremis terræ, & a longinquis ejus vocavi te, & dixi tibi: Servus meus es tu, elegi te, & non abjeci te.

10 Ne timeas, quia ego tecum sum: ne declines, quia ego Deus tuus: confortavi te, & auxiliatus sum tibi, & suscepit te dextera justi mei.

11 Ecce confundentur & erubescent omnes, qui pugnant adversum te: erunt quasi non sint, & peribunt viri, qui contradicunt tibi.

12 Quæres eos, & non invenies, viros rebelles tuos: erunt quasi non sint: & veluti consumptio, homines bellantes adversum te.

13 Quia ego Dominus Deus tuus apprehendens manum tuam, dicensque tibi: Ne timeas, ego adjuvi te.

14 Noli timere vermis Jacob, qui mortui estis ex Israel: ego auxiliatus sum tibi, dicit Dominus: & redemptor tuus sanctus Israel.
15 Ego posui te quasi plaustrum triturans novum, habens rostra serrantia, triturabis montes, & comminues: & colles quasi pulverem pones.
16 Ventilabis eos, & ventus tollet, & turbo dispergit eos: & tu exultabis in Domino, in sancto Israel lætaberis.
17 Egeni & pauperes quærunt aquas, & non sunt: lingua eorum siti aruit. Ego Dominus exaudiam eos, Deus Israel non derelinquam eos.
18 Aperiam in supinis collibus flumina, & in medio camporum fontes: ponam desertum in stagna aquarum, & terram inviam in rivos aquarum.
19 Dabo in solitudinem cedrum, & spinam, & myrtum, & lignum olivæ: ponam in deserto abietem, ulmum, & buxum simul:
20 Ut videant, & sciant, & recogitent, & intelligant pariter, quia manus Domini fecit hoc, & sanctus Israel creavit illud.
21 Prope facite judicium vestrum, dicit Dominus: afferte, siquid forte habetis, dixit rex Jacob.
22 Accedant, & nuntient nobis quæcumque ventura sunt: priora quæ fuerunt nuntiate: & ponemus cor nostrum, & sciemus novissima eorum, & quæ ventura sunt indicate nobis.
23 Annuntiate quæ ventura sunt in futurum, & sciemus quia dii estis vos, bene quoque aut male, si potestis, facite: & loquamur & videamus simul.
24 Ecce, vos estis ex nihilo, & opus vestrum ex eo quod non est: abominatio est qui elegit vos.
25 Suscitavi ab aquilone, & veniet ab ortu solis: vocabit nomen meum, & adducet magistratus quasi lutum, & velut plastes conculcans humum.
26 Quis annuntiavit ab exordio ut sciamus, & a principio ut dicamus: Justus es? non est neque annuntians, neque prædicens, neque audiens sermones vestros,
27 Primus ad Sion dicet: Ecce adsunt, & Jerusalem evangelistam dabo.
28 Et vidi, & non erat neque ex istis quisquam qui iniret consilium, & interrogatus responderet verbum.
29 Ecce omnes injusti, & vana opera eorum: ventus & inane simulacra eorum.

CAPUT XLII.

Pater sibi complacet in filio Christo, cujus virtutes & opera qua facturus est, propheta explicat, exhortans universas gentes ad laudem & gratiarum actionem: addit quoque, malos, idololatras & ingratos graviter a Domino puniendos, plurimum conquerens de ingratitudine servorum Dei.

1 ECce servus meus, suscipiam eum: electus meus, complacuit sibi in illo anima mea, dedi spiritum meum super eum, judicium gentibus proferet. *Matth. 12. 18.*
2 Non clamabit, neque accipiet personam, nec audietur vox ejus foris.
3 Calamum quassatum non conteret, & linum fumigans non extinguet: in veritate educet judicium.
4 Non erit tristis, neque turbulentus, donec ponat in terra judicium: & legem ejus insulæ expectabunt.
5 Hæc dicit Dominus Deus, creans cælos, & extendens eos: firmans terram, & quæ germinant ex ea: dans flatum populo, qui est super eam, & spiritum calcantibus eam.
6 Ego Dominus vocavi te in justitia, & apprehendi manum tuam, & servavi te. † Et dedi te in fœdus populi, in lucem gentium: † *Infra 49. 6.*
7 Ut aperires oculos cæcorum, & educeres de conclusione vinctum, de domo carceris sedentes in tenebris.
8 † Ego Dominus, hoc est nomen meum: gloriam meam alteri non dabo, & laudem meam sculptilibus. † *Infra 48. 11.*
9 Quæ prima fuerunt, ecce venerunt: nova quoque ego annuntio: antequam oriantur, audita vobis faciam.
10 Cantate Domino canticum novum, laus ejus ab extremis terræ: qui descenditis in mare, & plenitudo ejus; insulæ, & habitatores earum.
11 Sublevetur desertum, & civitates ejus: in domibus habitabit Cedar: laudate habitatores Petræ, de vertice montium clamabunt.
12 Ponent Domino gloriam, & laudem ejus in insulis nuntiabunt.
13 Dominus sicut fortis egredietur, sicut vir præliator suscitabit zelum; vociferabitur, & clamabit: super inimicos suos confortabitur.
14 Tacui semper, silui, patiens fui, sicut parturiens loquar: dissipabo, & absorbebo simul.
15 Desertos faciam montes, & colles, & omne gramen eorum exiccabo: & ponam flumina in insulas, & stagna arefaciam.
16 Et ducam cæcos in viam, quam nesciunt; & in semitis, quas ignoraverunt, ambulare eos faciam: ponam tenebras coram eis in lucem, & prava in recta: hæc verba feci eis, & non dereliqui eos.
17 Conversi sunt retrorsum: confundantur confusione qui confidunt in sculptili, qui dicunt conflatili: Vos dii nostri.
18 Surdi audite, & cæci intuemini ad videndum.
19 Quis cæcus, nisi servus meus? & surdus, nisi ad quem nuntios meos misi? quis cæcus, nisi qui venundatus est? & quis cæcus, nisi servus Domini?
20 Qui vides multa, nonne custodies? qui apertas habes aures, nonne audies?
21 Et Dominus voluit ut sanctificaret eum: & magnificaret legem, & extolleret.
22 Ipse autem populus direptus, & vastatus: laqueus juvenum omnes, & in domibus carcerum absconditi sunt: facti sunt in rapinam, nec est qui eruat, in direptionem, nec est qui dicat: Redde.
23 Quis est in vobis qui audiat hoc, attendat & auscultet futura?
24 Quis dedit in direptionem Jacob, & Israel vastantibus? nonne Dominus ipse, cui peccavimus? Et noluerunt in viis ejus ambulare, & non audierunt legem ejus.
25 Et effudit super eum indignationem furoris sui, & forte bellum, & combussit eum in circuitu, & non cognovit: & succendit eum, & non intellexit.

CAPUT XLIII.

Populum credentem securum facit, ejus ex universo orbe multiplicationem futuram promittens, cum enarratione præteritorum ac futurorum Dei erga populum suum beneficiorum, quibus se solum verum Deum esse comprobat: addita gravi expostulatione adversus Judæorum ingratitudinem.

1 ET nunc hæc dicit Dominus creans te Jacob, & formans te Israel: Noli timere, quia redemi te, & vocavi te nomine tuo: meus es tu.

2 Cum transieris per aquas, tecum ero, & flumina non operient te: cum ambulaveris in igne, non combureris, & flamma non ardebit in te.

3 Quia ego Dominus Deus tuus sanctus Israel salvator tuus, dedit propitiationem tuam Ægyptum, Æthiopiam & Saba pro te.

4 Ex quo honorabilis factus es in oculis meis, & gloriosus: ego dilexi te, & dabo homines pro te & populos pro anima tua.

5 Noli timere, quia ego tecum sum: ab oriente adducam semen tuum, & ab occidente congregabo te.

6 Dicam aquilone: Da: & austro: Noli prohibere: affer filios meos de longinquo, & filias meas ab extremis terræ.

7 Et omnem, qui invocat nomen meum, in gloriam meam creavi eum, formavi eum, & feci eum.

8 Educ foras populum cæcum, & oculos habentem; surdum, & aures ei sunt.

9 Omnes gentes congregatæ sunt simul, & collectæ sunt tribus: quis in vobis annuntiet istud, & quæ prima sunt audire nos faciet? dent testes eorum, justificentur, & audiant, & dicant: Vere.

10 Vos testes mei, dicit Dominus, & servus meus, quem elegi: ut sciatis, & credatis mihi, & intelligatis quia ego ipse sum. Ante me non est formatus Deus, & post me non erit.

† *Osee 13. 4.* 11 † Ego sum, ego sum Dominus, & non est absque me salvator.

12 Ego annuntiavi, & salvavi: auditum feci, & non fuit in vobis alienus: vos testes mei, dicit Dominus, & ego Deus.

13 Et ab initio ego ipse, & non est qui de manu mea eruat: operabor, & quis avertet illud?

14 Hæc dicit Dominus redemptor vester, sanctus Israel: Propter vos misi in Babylonem, & detraxi vectes universos, & Chaldæos in navibus suis gloriantes.

15 Ego Dominus sanctus vester, creans Israel rex vester.

16 Hæc dicit Dominus, qui dedit in mari viam, & in aquis torrentibus semitam.

17 Qui eduxit quadrigam & equum, agmen & robustum: simul obdormierunt, nec resurgent. contriti sunt quasi linum, & extincti sunt.

18 Ne memineritis priorum, & antiqua ne intueamini.

†2 *Cor. 5. 17. Apoc. 21. 5.* 19 † Ecce ego facio nova, & nunc orientur, utique cognoscetis ea: ponam in deserto viam, & in invio flumina.

20 Glorificabit me bestia agri, dracones & struthiones: quia dedi in deserto aquas, flumina in invio, ut darem potum populo meo, electo meo.

21 Populum istum formavi mihi, laudem meam narrabit.

22 Non me invocasti Jacob, nec laborasti in me Israel.

23 Non obtulisti mihi arietem holocausti tui, & victimis tuis non glorificasti me: non te servire feci in oblatione, nec laborem tibi præbui in thure.

24 Non emisti mihi argento calamum, & adipe victimarum tuarum non inebriasti me. Verumtamen servire me fecisti in peccatis tuis, præbuisti mihi laborem in iniquitatibus tuis.

25 Ego sum, ego sum ipse, qui deleo iniquitates tuas propter me, & peccatorum tuorum non recordabor.

26 Reduc me in memoriam, & judicemur simul: narra si quid habes ut justificeris.

27 Pater tuus primus peccavit, & interpretes tui prævaricati sunt in me.

28 Et contaminavi principes sanctos, dedi ad internecionem Jacob, & Israel in blasphemiam.

CAPUT XLVI.

Deus consolatur populum suum, effusurus super eum spiritum suum, & aquas super sitientem: ipse primus & novissimus ac solus Deus, omnium creator ac moderator: idolorum quoque, artificum eorum ac idolodatrarum magna vanitas, imo stupor aperte convincitur: proinde ab idolis ad Deum, in cujus manu sunt omnia, populus revocatur.

1 ET nunc audi Jacob serve meus, & Israel quem elegi: *Jer. 30. 10. & 46. 27.*

2 Hæc dicit Dominus faciens & formans te, ab utero auxiliator tuus: noli timere serve meus Jacob, & rectissime, quem elegi.

3 Effundam enim aquas super sitientem, & fluenta super aridam: effundam spiritum meum super semen tuum, & benedictionem meam super stirpem tuam.

4 Et germinabunt inter herbas, quasi salices juxta prætersluentes aquas.

5 Iste dicet: Domini ego sum: & ille vocabit in nomine Jacob: & hic scribet manu sua: Domino: & in nomine Israel assimilabitur.

† *Supr. 41. 4. Infra 48. 12. Apoc. 1. 8. 17. & 22. 13.* 6 † Hæc dicit Dominus rex Israel, & redemptor ejus Dominus exercituum: Ego primus, & ego novissimus, & absque me non est Deus.

7 Quis similis mei? vocet, & annuntiet: & ordinem exponat mihi, ex quo constitui populum antiquum: ventura & quæ futura sunt annuntient eis.

8 Nolite timere, neque conturbemini: ex tunc audire te feci, & annuntiavi: vos estis testes mei, numquid est Deus absque me, & formator quem ego non noverim?

9 Plastæ idoli omnes nihil sunt, & amantissima eorum non proderunt eis: ipsi sunt testes eorum, quia non vident, neque intelligunt, ut confundantur.

10 Quis formavit deum, & sculptile conflavit ad nihil utile?

11 Ecce omnes participes ejus confundentur, fabri enim sunt ex hominibus: convenient omnes, stabunt & pavebunt, & confundentur simul.

12 † Faber ferrarius lima operatus est: in prunis, & in malleis formavit illud, & operatus est in brachio fortitudinis suæ: esuriet & deficiet, non bibit aquam, & lassescet. † *Sap 13. 11.*

13 Artifex lignarius extendit normam, formavit illud in runcina: fecit illud in angularibus, & in circino tornavit illud: & fecit imaginem viri quasi speciosum hominem habitantem in domo.

14 Succidit cedros, tulit ilicem, & quercum, quæ steterat inter ligna saltus: plantavit pinum, quam pluvia nutrivit.

15 Et facta est hominibus in focum: sumpsit ex eis, & calefactus est: & succendit, & coxit panes: de reliquo autem operatus est deum, & adoravit: fecit sculptile, & curvatus est ante illud.

16 Medium ejus combussit igni, & de medio ejus carnes comedit: coxit pulmentum, & saturatus est, & calefactus est, & dixit: Vah, calefactus sum, vidi focum.

17 Reliquum autem ejus deum fecit & sculptile sibi: curvatur ante illud, & adorat illud, & obsecrat, dicens: Libera me, quia Deus meus es tu.

18 Nescierunt, neque intellexerunt: obliti enim sunt ne videant oculi eorum, & ne intelligant corde suo.

19 Non recogitant in mente sua, neque cognoscunt, neque sentiunt, ut dicant: Medietatem ejus combussi igni: & coxi super carbones ejus panes: coxi carnes & comedi, & de reliquo ejus idolum faciam? ante truncum ligni procidam?

20 Pars ejus cinis est: cor insipiens adoravit illud, & non liberabit animam suam, neque dicet: Forte mendacium est in dextera mea.

21 Memento horum Jacob, & Israel, quoniam servus meus es tu: formavi te, servus meus es tu Israel, ne oblivisearis mei.

22 Delevi ut nubem iniquitates tuas, & quasi nebulam peccata tua: revertere ad me, quoniam redemi te.

23 Laudate cœli, quoniam misericordiam fecit Dominus: jubilate extrema terræ, resonate montes laudationem, saltus & omne lignum ejus: quoniam redemit Dominus Jacob, & Israel gloriabitur.

24 Hæc dicit Dominus redemptor tuus, & formator tuus ex utero: Ego sum Dominus, faciens omnia, extendens cœlos solus, stabiliens terram, & nullus mecum.

25 Irrita faciens signa divinorum, & ariolos in furorem vertens. Convertens sapientes retrorsum: & scientiam eorum stultam faciens.

26 Suscitans verbum servi sui, & consilium nuntiorum suorum complens. Qui dico Jerusalem: Habitaberis; & civitatibus Juda: Ædificabimini, & deserta ejus suscitabo.

27 Qui dico profundo: Desolare, & flumina tua arefaciam.

28 Qui dico Cyro: Pastor meus es, & omnem voluntatem meam complebis. Qui dico Jerusalem: Ædificaberis; & templo: Fundaberis.

CAPUT XLV.

Prophetia de Cyro & victoriis ipsi a Deo concedendis, cum increpatione quod Deum in his non agnoscat, cum ipse solus sit Deus, omnium Dominus, cui nemo potest contradicere: prædicitur Christi nativitas: & loquitur prophetæ permixtim de Judæorum per Cyrum liberatione, ac salute per Christum futura: quodque solus Dominus sit Deus, justus, & salvans, promissaque complens.

1 HÆc dicit Dominus christo meo Cyro, cujus apprehendi dexteram, ut subjiciam ante faciem ejus gentes, & dorsa regum vertam, & aperiam coram eo januas, & portæ non claudentur.

2 Ego ante te ibo: & glorioſos terræ humiliabo: portas æreas conteram, & vectes ferreos confringam.

3 Et dabo tibi thesauros absconditos, & arcana secretorum: ut scias quia ego Dominus, qui voco nomen tuum, Deus Israel.

4 Propter servum meum Jacob, & Israel electum meum, & vocavi te nomine tuo, assimilavi te, & non cognovisti me.

5 Ego Dominus, & non est amplius: extra me non est Deus: accinxi te, & non cognovisti me,

6 Ut sciant hi, qui ab ortu solis, & qui ab occidente, quoniam absque me non est. Ego Dominus, & non est alter,

7 Formans lucem, & creans tenebras, faciens pacem, & creans malum: ego Dominus faciens omnia hæc.

8 Rorate cœli desuper, & nubes pluant justum: aperiatur terra, & germinet salvatorem: & justitia oriatur simul: ego Dominus creavi eum.

9 Væ qui contradicit fictori suo, testa de testis terræ: † numquid dicet lutum figulo suo: Quid facis, & opus tuum absque manibus est?

10 Væ qui dicit patri: Quid generas? & mulieri: Quid parturis?

11 Hæc dicit Dominus sanctus Israel, plastes ejus: Ventura interrogate me, super filios meos, & super opus manuum mearum mandate mihi.

12 Ego feci terram, & hominem super eam creavi ego: manus meæ tetenderunt cœlos, & omni militiæ eorum mandavi.

13 Ego suscitavi eum ad justitiam, & omnes vias ejus dirigam: ipse ædificabit civitatem meam, & captivitatem meam dimittet, non in pretio, neque in muneribus, dicit Dominus Deus exercituum.

14 Hæc dicit Dominus: Labor Ægypti, & negotiatio Æthiopiæ, & Sabaim viri sublimes ad te transibunt, & tui erunt: Post te ambulabunt, vincti manicis pergent: & te adorabunt, teque deprecabuntur: Tantum in te est Deus, & non est absque te Deus.

15 Vere tu es Deus absconditus, Deus Israel salvator.

16 Confusi sunt, & erubuerunt omnes: simul abierunt in confusionem fabricatores errorum.

17 Israel salvatus est in Domino salute æterna, non confundemini, & non erubescetis usque in sæculum sæculi.

18 Quia hæc dicit Dominus creans cœlos,

† *Jer.* 18. 6. *Rom.* 9. 20.

ipse

ipſe Deus formans terram, & faciens eam. ipſe plaſtes ejus: non in vanum creavit eam: ut habitaretur, formavit eam: ego Dominus, & non eſt alius.

19 Non in abſcondito locutus ſum in loco terræ tenebroſo, non dixi ſemini Jacob: Fruſtra quærite me: ego Dominus loquens juſtitiam, annuntians recta.

20 Congregamini, & venite, & accedite ſimul qui ſalvati eſtis ex gentibus: neſcierunt qui levant lignum ſculpturæ ſuæ, & rogant Deum non ſalvantem.

21 Annuntiate, & venite, & conſiliamini ſimul: quis auditum fecit hoc ab initio, ex tunc prædixit illud? nunquid non ego Dominus, & non eſt ultra Deus abſque me? Deus juſtus, & ſalvans non eſt præter me.

22 Convertimini ad me, & ſalvi eritis omnes fines terræ: quia ego Deus, & non eſt alius.

23 In memetipſo juravi, egredietur de ore meo juſtitiæ verbum, & non revertetur:

† *Rom.* 14. 11. *Philip.* 2. 10. 24 † Quia mihi curvabitur omne genu, & jurabit omnis lingua.

25 Ergo in Domino, dicet, meæ ſunt juſtitiæ & imperium: ad eum venient, & confundentur omnes qui repugnant ei.

26 In Domino juſtificabitur, & laudabitur omne ſemen Iſrael.

CAPUT XLVI.

Oſtenditur idolorum vanitas, & deſtructio ipſorum prædicitur: Judæi cum reliquiis Iſrael ad Deum revocantur, oſtenſa Dei magna benignitate ad ipſos: addita gravi increpatione ob ipſorum ingratitudinem & idololatriam: hortaturque ut ad ipſum, qui ſolus omnia novit & poteſt, revertantur, ſalutem ipſis per filium promittens.

1 COnfractus eſt Bel, contritus eſt Nabo: facta ſunt ſimulacra eorum beſtiis & jumentis, onera veſtra gravi pondere uſque ad laſſitudinem.

2 Contabuerunt, & contrita ſunt ſimul: non potuerunt ſalvare portantem, & anima eorum in captivitatem ibit.

3 Audite me domus Jacob, & omne reſiduum domus Iſrael, qui portamini a meo utero, qui geſtamini a mea vulva.

4 Uſque ad ſenectam ego ipſe, & uſque ad canos ego portabo: ego feci, & ego feram: ego portabo, & ſalvabo.

5 Cui aſſimilaſtis me, & adæquaſtis, & comparaſtis me, & feciſtis ſimilem?

6 Qui confertis aurum de ſacculo, & argentum ſtatera ponderatis: conducentes aurificem, ut faciat deum: & procidunt, & adorant.

† *Baruch* 6. 25. 7 † Portant illum in humeris geſtantes, & ponentes in loco ſuo: & ſtabit, ac de loco ſuo non movebitur: ſed & cum clamaverint ad eum, non audiet: de tribulatione non ſalvabit eos.

8 Mementote iſtud, & confundamini: redite prævaricatores ad cor.

9 Recordamini prioris ſæculi, quoniam ego ſum Deus, & non eſt ultra Deus, nec eſt ſimilis mei:

10 Annuntians ab exordio noviſſimum, & ab initio quæ necdum facta ſunt, dicens: Conſilium meum ſtabit, & omnis voluntas mea fiet:

11 Vocans ab oriente avem, & de terra longinqua virum voluntatis meæ: & locutus ſum, & adducam illud: creavi, & faciam illud.

12 Audite me duro corde, qui longe eſtis a juſtitia.

13 Prope feci juſtitiam meam, non elongabitur, & ſalus mea non morabitur. Dabo in Sion ſalutem, & in Iſrael gloriam meam.

CAPUT XLVII.

Babylonis humiliatio ac contritio prædicitur propter ipſius ſuperbiam, arrogantiam, & crudelitatem in Judæos ſuos captivos: & quia in maleficiis, auguribus, atque incantatoribus ſpem poſuit.

1 DEſcende, ſede in pulvere virgo filia Babylon, ſede in terra: non eſt ſolium filiæ Chaldæorum, quia ultra non vocaberis mollis & tenera.

2 Tolle molam, & mole farinam: denuda turpitudinem tuam, diſcooperi humerum, revela crura, tranſi flumina.

† *Nah* 3. 5. 3 † Revelabitur ignominia tua, & videbitur opprobrium tuum: ultionem capiam: & non reſiſtet mihi homo.

4 Redemptor noſter, Dominus exercituum nomen illius, ſanctus Iſrael.

5 Sede tacens, & intra in tenebras filia Chaldæorum: quia non vocaberis ultra domina regnorum.

6 Iratus ſum ſuper populum meum, contaminavi hæreditatem meam, & dedi eos in manu tua: non poſuiſti eis miſericordias: ſuper ſenem aggravaſti jugum tuum valde.

7 Et dixiſti: In ſempiternum ero domina: non poſuiſti hæc ſuper cor tuum, neque recordata es novilſimi tui.

8 Et nunc audi hæc delicata, & habitans confidenter, quæ dicis in corde tuo: † Ego ſum, & non eſt præter me amplius: non ſedebo vidua, & ignorabo ſterilitatem. † *Apoc.* 18. 7.

9 † Venient tibi duo hæc ſubito in die una, ſterilitas & viduitas: univerſa venerunt ſuper te, propter multitudinem maleficiorum tuorum, & propter duritiam incantatorum tuorum vehementem. † *Infra* 51. 19.

10 Et fiduciam habuiſti in malitia tua, & dixiſti: Non eſt qui videat me: ſapientia tua & ſcientia tua hæc decepit te. Et dixiſti in corde tuo: Ego ſum, & præter me non eſt altera.

11 Veniet ſuper te malum, & neſcies ortum ejus: & irruet ſuper te calamitas: quam non poteris expiare: veniet ſuper te repente miſeria, quam neſcies.

12 Sta cum incantatoribus tuis, & cum multitudine maleficiorum tuorum, in quibus laboraſti ab adoleſcentia tua, ſi forte quid proſit tibi, aut ſi poſſis fieri fortior.

13 Defeciſti in multitudine conſiliorum tuorum: ſtent, & ſalvent te augures cœli, qui contemplabantur ſidera, & ſupputabant menſes, ut ex eis annuntiarent ventura tibi.

14 Ecce facti ſunt quaſi ſtipula, ignis combuſſit eos: non liberabunt animam ſuam de manu flammæ: non ſunt prunæ, quibus caleſiant: nec focus, ut ſedeant ad eum.

15 Sic facta ſunt tibi in quibuſcumque laboraveras: negotiatores tui ab adoleſcentia tua, unuſquiſque in via ſua erraverunt: non eſt qui ſalvet te.

CA-

CAPUT XLVIII.

Increpat Dominus hypocrisim, ingratitudinem ac duritiam Judæorum; se & non idola, annuntiasse futura & illa compleviſſe ostendens: propter nomen ſuum tamen parcet ipſis: & ita benigne eos ad ſe revocat, probans ſe ſolum verum Deum, omnium conſcium, ſuique populi redemptorem ac gubernatorem: conquerens quoque de mandatorum ſuorum prævaricatione, quibus obſervatis felices fuiſſent.

1 AUdite hæc domus Jacob, qui vocamini nomine Iſrael, & de aquis Juda exiſtis, qui juratis in nomine Domini, & Dei Iſrael recordamini non in veritate, neque in juſtitia.

2 De civitate enim ſancta vocati ſunt, & ſuper Deum Iſrael conſtabiliti ſunt: Dominus exercituum nomen ejus.

3 Priora ex tunc annuntiavi, & ex ore meo exierunt, & audita feci ea: repente operatus ſum, & venerunt.

4 Scivi enim quia durus es tu, & nervus ferreus cervix tua, & frons tua ærea.

5 Prædixi tibi ex tunc: antequam venirent indicavi tibi, ne forte diceres: Idola mea fecerunt hæc, & ſculptilia mea, & conflatilia mandaverunt illa.

6 Quæ audiſti, vide omnia: vos autem unum annuntiaſtis? Audita feci tibi nova ex tunc, & conſervata ſunt quæ neſcis:

7 Nunc creata ſunt, & non ex tunc: & ante diem, & non audiſti ea, ne forte dicas: Ecce ergo cognovi ea.

8 Neque audiſti, neque cognoviſti, neque ex tunc aperta eſt auris tua: ſcio enim quia prævaricans prævaricaberis, & tranſgreſſorem ex utero vocavi te.

9 Propter nomen meum longe faciam furorem meum: & laude mea infrænabo te, ne intereas:

10 Ecce excoxi te, ſednon quaſi argentum, elegi te in camino paupertatis.

11 Propter me, propter me faciam, ut non blaſphemer: † & gloriam meam alteri non dabo.

12 Audi me Jacob, & Iſrael quem ego voco: † ego ipſe, ego primus, & ego noviſſimus.

13 Manus quoque mea fundavit terram, & dextera mea menſa eſt cælos: ego vocabo eos, & ſtabunt ſimul.

14 Congregamini omnes vos, & audite: quis de eis annuntiavit hæc? Dominus dilexit eum, faciet voluntatem ſuam in Babylone, & brachium ſuum in Chaldæis.

15 Ego ego locutus ſum, & vocavi eum: adduxi eum, & directa eſt via ejus.

16 Accedite ad me, & audite hoc: non a principio in abſcondito locutus ſum: ex tempore antequam fieret, ibi eram: & nunc Dominus Deus miſit me, & ſpiritus ejus.

17 Hæc dicit Dominus redemptor tuus ſanctus Iſrael: Ego Dominus Deus tuus docens te utilia, gubernans te in via, qua ambulas.

18 Utinam attendiſſes mandata mea: facta fuiſſet ſicut flumen pax tua, & juſtitia tua ſicut gurgites maris.

19 Et fuiſſet quaſi arena ſemen tuum, & ſtirps uteri tui ut lapilli ejus: non interiſſet, & non fuiſſet attritum nomen ejus a facie mea.

20 † Egredimini de Babylone, fugite a Chaldæis, in voce exultationis annuntiate: auditum facite hoc, & efferte illud uſque ad extrema terræ. Dicite: Redemit Dominus ſervum ſuum Jacob. † *Jerem.* 51. 6.

21 Non ſitierunt in deſerto, cum educeret eos: † aquam de petra produxit eis, & ſcidit petram, & fluxerunt aquæ. † *Exod.* 16. 6. *Num.* 20. 11.

22 † Non eſt pax impiis, dicit Dominus.

CAPUT XLIX.

Conſtituitur Chriſtus dux gentium ac Judæorum ſalvandorum, daturque in fœdus populi ex omni orbis parte vocandi: & oſtenſa magna felicitate credentium in Chriſtum, hortatur eos ad gratiarum actionem: benigne etiam conſolatur Sion, quæ ſe a Deo deſertam conquerebatur: promittens eam toto orbe fore glorioſam, omnibus ad ipſam confluentibus, ejuſque contritis inimicis.

1 AUdite inſulæ; & attendite populi de longe: Dominus ab utero vocavit me, de ventre matris meæ recordatus eſt nominis mei.

2 † Et poſuit os meum quaſi gladium acutum: in umbra manus ſuæ protexit me, & poſuit me ſicut ſagittam electam: in pharetra ſua abſcondit me. † *Infra* 51. 16.

3 Et dixit mihi: Servus meus es tu Iſrael, quia in te gloriabor.

4 Et ego dixi: In vacuum laboravi, ſine cauſa, & vane fortitudinem meam conſumpſi: ergo judicium meum cum Domino, & opus meum cum Deo meo.

5 Et nunc dicit Dominus, formans me ex utero ſervum ſibi, ut reducam Jacob ad eum, & Iſrael non congregabitur: & glorificatus ſum in oculis Domini, & Deus meus factus eſt fortitudo mea.

6 Et dixit: Parum eſt ut ſis mihi ſervus ad ſuſcitandas tribus Jacob, & fæces Iſrael convertendas. † Ecce dedit te in lucem gentium, ut ſis ſalus mea uſque ad extremum terræ. † *Supr.* 42. 6. *Act.* 13. 47.

7 Hæc dicit Dominus redemptor Iſrael, ſanctus ejus, ad contrempribilem animam, ad abominatam gentem, ad ſervum dominorum: Reges videbunt, & conſurgent principes, & adorabunt propter Dominum, quia fidelis eſt, & ſanctum Iſrael qui elegit te.

8 Hæc dicit Dominus: † In tempore placito exaudivi te, & in die ſalutis auxiliatus ſum tui: & ſervavi te, & dedi te in fœdus populi, ut ſuſcitares terram, & poſſideres hereditates diſſipatas: † 2. *Cor.* 6. 2.

9 Ut diceres his, qui vincti ſunt: Exite; & his, qui in tenebris: Revelamini. Super vias paſcentur, & in omnibus planis paſcua eorum.

10 † Non eſurient, neque ſitient, & non percutiet eos æſtus & ſol: quia miſerator eorum reget eos, & ad fontes aquarum potabit eos. † *Apoc.* 7. 16.

11 Et ponam omnes montes meos in viam, & ſemitæ meæ exaltabuntur.

12 Ecce iſti de longe venient, & ecce illi ab aquilone, & mari, & iſte de terra auſtrali.

13 Laudate cæli, & exulta terra, jubilate montes laudem: quia conſolatus eſt Dominus populum ſuum, & pauperum ſuorum miſerebitur.

14 Et dixit Sion: Dereliquit me Dominus, & Dominus oblitus eſt mei.

15 Numquid obviſci poteſt mulier infan-

tem

† *Supr.* 42. 8.

† *Supr.* 41. 4 & 44. 6. *Apoc.* 1. 8. 17. & 22. 13.

tem suum, ut non misereatur filio uteri sui? & si illa oblita fuerit, ego tamen non oblivisear tui.

16 Ecce in manibus meis descripsi te: muri tui coram oculis meis semper.

17 Venerunt structores tui: destruentes te dissipantes, a te exibunt.

† *Infra* 60. 4. 18 † Leva in circuitu oculos tuos, & vide, omnes isti congregati sunt, venerunt tibi: vivo ego, dicit Dominus, quia omnibus his velut ornamento vestieris, & circumdabis tibi eos quasi sponsa.

19 Quia deserta tua, & solitudines tuæ, & terra ruinæ tuæ, nunc angusta erunt præ habitatoribus, & longe fugabuntur qui absorbebant te.

20 Adhuc dicent in auribus tuis filii sterilitatis tuæ: Angustus est mihi locus, fac spatium mihi ut habitem.

21 Et dices in corde tuo: Quis genuit mihi istos? ego sterilis, & non pariens, transmigrata, & captiva: & istos quis enutrivit? ego destituta & sola: & isti ubi erant?

22 Hæc dicit Dominus Deus: Ecce levabo ad gentes manum meam, & ad populos exaltabo signum meum. Et afferent filios tuos in ulnis, & filias tuas super humeros portabunt.

23 Et erunt reges nutritii tui, & reginæ nutrices tuæ: vultu in terram demisso adorabunt te, & pulverem pedum tuorum lingent. Et scies quia ego Dominus, super quo non confundentur qui expectant eum.

24 Numquid tolletur a forti præda? aut quod captum fuerit a robusto, salvum esse poterit?

25 Quia hæc dicit Dominus: Equidem, & captivitas a forti tolletur: & quod ablatum fuerit a robusto, salvabitur. Eos vero, qui judicaverunt te, ego judicabo, & filios tuos ego salvabo.

26 Et cibabo hostes tuos carnibus suis: & quasi musto, sanguine suo inebriabuntur: & sciet omnis caro, quia ego Dominus salvans te, & redemptor tuus fortis Jacob.

CAPUT L.

Non ex Dei impotentia, sed propter suas iniquitates manet synagoga repudiata, Christum nolens recipere, qui nihil prætermisit quod agendum fuerat ut ab ea reciperetur, imo illius amore seipsum in ignominiosas tradens afflictiones: ideoque synagogam doloribus interituram denuntiat.

1 HÆc dicit Dominus: Quis est hic liber repudii matris vestræ, quo dimisi eam? aut quis est creditor meus, cui vendidi vos? ecce in iniquitatibus vestris venditi estis, & in sceleribus vestris dimisi matrem vestram.

† *Infra* 59. 1. 2 Quia veni, & non erat vir: vocavi, & non erat qui audiret. † numquid abbreviata & parvula facta est manus mea, ut non possim redimere? aut non est in me virtus ad liberandum? Ecce in increpatione mea desertum faciam mare, ponam flumina in siccum: computrescent pisces sine aqua, & morientur in siti.

3 Induam cælos tenebris, & saccum ponam operimentum eorum.

4 Dominus dedit mihi linguam eruditam, ut sciam sustentare eum, qui lassus est verbo: erigit mane, mane erigit mihi aurem, ut audiam quasi magistrum.

5 Dominus Deus aperuit mihi aurem, ego autem non contradico: retrorsum non abii.

† *Matt.* 26. 67. 6 † Corpus meum dedi percutientibus, & genas meas vellentibus: faciem meam non avertí ab increpantibus, & conspuentibus in me.

7 Dominus Deus auxiliator meus, ideo non sum confusus: ideo posui faciem meam ut petram durissimam, & scio quoniam non confundar.

† *Rom.* 8. 33. 8 † Juxta est qui justificat me, quis contradicet mihi? stemus simul, quis est adversarius meus? accedat ad me.

9 Ecce Dominus Deus auxiliator meus: quis est qui condemnet me? Ecce omnes quasi vestimentum conterentur, tinea comedet eos.

10 Quis ex vobis timens Dominum, audiens vocem servi sui? qui ambulavit in tenebris, & non est lumen ei, speret in nomine Domini, & innitatur super Deum suum.

11 Ecce vos omnes accendentes ignem, accincti flammis, ambulate in lumine ignis vestri, & in flammis quas succendistis: de manu mea factum est hoc vobis, in doloribus dormietis.

CAPUT LI.

Exhortatur Sion exemplo Abrahæ, cui Deus promissa complevit, ut & ipsa certo fidat se promissam a Deo consolationem accepturam: de consolatione, salute & magna felicitate Sion, hoc est Ecclesia, per Christum futura, & de lege Evangelica late differit, ac de humiliatione hostium Ecclesiæ.

1 AUdite me qui sequimini quod justum est, & quæritis Dominum: attendite ad petram unde excisi estis, & ad cavernam laci, de qua præcisi estis.

2 Attendite ad Abraham patrem vestrum, & ad Saram, quæ peperit vos: quia unum vocavi eum, & benedixi ei, & multiplicavi eum.

3 Consolabitur ergo Dominus Sion, & consolabitur omnes ruinas ejus: & ponet desertum ejus quasi delicias, & solitudinem ejus quasi hortum Domini. Gaudium & lætitia invenietur in ea, gratiarum actio & vox laudis.

4 Attendite ad me populo meus, & tribus mea me audite: quia lex a me exiet, & judicium meum in lucem populorum requiescet.

5 Prope est justus meus, egressus est salvator meus, & brachia mea populos judicabunt: me insulæ expectabunt, & brachium meum sustinebunt.

6 Levate in cælum oculos vestros, & videte sub terra deorsum: quia cæli sicut fumus liquescent, & sicut vestimentum atteretur, & habitatores ejus sicut hæc interibunt: † Salus autem mea in sempiternum erit, & justitia mea non deficiet.

† *Psal.* 36. 3

7 Audite me qui scitis justum, populus meus † lex mea in corde eorum: nolite timere opprobrium hominum, & blasphemias eorum ne metuatis.

† *Psal.* 36. 3

8 Sicut enim vestimentum, sic comedet eos vermis: & sicut lanam, sic devorabit eos tinea: Salus autem mea in sempiternum erit, & justitia mea in generationes generationum.

9 Consurge, consurge, induere fortitudinem brachium Domini; consurge sicut in diebus antiquis, in generationibus sæculorum. Numquid non tu percussisti superbum, vulnerasti draconem?

10 † Num-

10 † Numquid non tu siccasti mare, aquam abyssi vehementis: qui posuisti profundum maris viam, ut transirent liberati?

11 Et nunc qui redempti sunt a Domino revertentur, & venient in Sion laudantes, & lætitia sempiterna super capita eorum, gaudium & lætitiam tenebunt, fugiet dolor & gemitus.

12 Ego, ego ipse consolabor vos: quis tu ut timeres ab homine mortali, & a filio hominis, qui quasi fœnum ita arescet?

13 Et oblitus es Domini factoris tui, qui tetendit cœlos, & fundavit terram: & formidasti jugiter tota die a facie furoris ejus qui te tribulabat, & paraverat ad perdendum: ubi nunc est furor tribulantis?

14 Cito veniet gradiens ad aperiendum, & non interficiet usque ad internecionem, nec deficiet panis ejus.

15 Ego autem sum Dominus Deus tuus, qui conturbo mare, & intumescunt fluctus ejus, Dominus exercituum nomen meum.

16 † Posui verba mea in ore tuo, & in umbra manus meæ protexi te, ut plantes cœlos, & fundes terram: & dicas ad Sion: Populus meus es tu.

17 Elevare, elevare, consurge Jerusalem, quæ bibisti de manu Domini calicem iræ ejus. usque ad fundum calicis soporis bibisti, & potasti usque ad fæces.

18 Non est qui sustentet eam ex omnibus filiis, quos genuit: & non est qui apprehendat manum ejus ex omnibus filiis, quos enutrivit,

19 † Duo sunt quæ occurrerunt tibi; quis contristabitur super te? vastitas, & contritio, & fames, & gladius; quis consolabitur te?

20 Filii tui projecti sunt, dormierunt in capite omnium viarum, sicut oryx illaqueatus: pleni indignatione Domini, increpatione Dei tui.

21 Idcirco audi hoc paupercula, & ebria non a vino.

22 Hæc dicit dominator tuus Dominus, & Deus tuus, qui pugnabit pro populo suo: Ecce tuli de manu tua calicem soporis, fundum calicis indignationis meæ, non adjicies ut bibas illum ultra.

23 Et ponam illum in manu eorum, qui te humiliaverunt, & dixerunt animæ tuæ: Incurvare, ut transeamus: & posuisti ut terram corpus tuum, & quasi viam transeuntibus.

CAPUT LII.

Excitat Sion, hoc est, Christi Ecclesiam ad consolationem ab gratuitam sui redemptionem; meminit descensus Israel in Ægyptum, & libertationis ab Assur: prædicatores autem evangelica pacis commendat excitans omnes ad laudem propter Christum paratum omnibus salvatorem: & de ipsius exaltatione ac humiliatione, & fide gentium in ipsum.

1 CONsurge, consurge, induere fortitudine tua Sion, induere vestimentis gloriæ tuæ Jerusalem, civitas sancti: quia non adjiciet ultra ut pertranseat per te incircumcisus & immundus.

2 Excutere de pulvere, consurge: sede Jerusalem: solve vincula colli tui captiva filia Sion.

3 Quia hæc dicit Dominus, Gratis venumdati estis, & sine argento redimemini.

4 Quia hæc dicit Dominus Deus: † In Ægyptum descendit populus meus in principio, ut colonus esset ibi, & Assur absque ulla causa calumniatus est eum.

5 Et nunquid mihi est hic, dicit Dominus, quoniam ablatus est populus meus gratis? Dominatores ejus inique agunt, dicit Dominus, † & jugiter tota die nomen meum blasphematur.

6 Propter hoc sciet populus meus nomen meum in die illa: quia ego ipse qui loquebar, ecce adsum.

7 † Quam pulchri super montes pedes annuntiantis & prædicantis pacem; annuntiantis bonum, prædicantis salutem, dicentis Sion: Regnabit Deus tuus.

8 Vox speculatorum tuorum: levaverunt vocem, simul laudabunt: quia oculo ad oculum videbunt cum converterit Dominus Sion.

9 Gaudete, & laudate simul deserta Jerusalem: quia consolatus est Dominus populum suum, redemit Jerusalem.

10 Paravit Dominus brachium sanctum suum in oculis omnium gentium: † & videbunt omnes fines terræ salutare Dei nostri.

11 Recedite, recedite, exite inde, † pollutum nolite tangere: exite de medio, ejus, mundamini qui fertis vasa Domini.

12 Quoniam non in tumultu exibitis, nec in fuga properabitis: præcedet enim vos Dominus, & congregabit vos Deus Israel.

13 Ecce intelliget servus meus, exaltabitur, & elevabitur, & sublimis erit valde.

14 Sicut obstupuerunt super te multi, sic inglorius erit inter viros aspectus ejus, & forma ejus inter filios hominum.

15 Iste asperget gentes multas, super ipsum continebunt reges os suum: † quia quibus non est narratum de eo, viderunt; & qui non audierunt, contemplati sunt.

CAPUT LIII.

Non omnes Evangelii prædicationem suscipiunt: prophetia de Christi nativitate & ignominiosa passione ac morte ipsius propter peccata nostra: contempti habitus est, qui salutem nobis peperit: de mansuetudine & voluntaria ipsius oblatione: de gloria & exaltatione ejus, credentiumque multitudine

1 QUis credidit auditui nostro? & brachium Domini cui revelatum est?

2 Et ascendet sicut virgultum coram eo, & sicut radix de terra sitienti: non est species ei, neque decor: & vidimus eum & non erat aspectus, & desideravimus eum:

3 † Despectum, & novissimum virorum, virum dolorum, & scientem infirmitatem: & quasi absconditus vultus ejus & despectus, unde nec reputavimus eum.

4 † Vere languores nostros ipse tulit: & dolores nostros ipse portavit: & nos putavimus eum quasi leprosum & percussum a Deo & humiliatum.

5 † Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra: disciplina pacis nostræ super eum, & livore ejus sanati sumus:

6 Omnes nos quasi oves erravimus, unusquisque in viam suam declinavit: & posuit Dominus in eo iniquitatem omnium nostrum.

† Exod. 14. 21.

† Supr. 49. 2.

† Supr. 47. 9.

† Gen. 46. 6.

† Ezechiel 36. 20. Rom. 2. 24.

† Nah. 1. 15. Rom. 16. 15.

† Psal. 97. 3.

† 2. Cor. 6. 17.

† Rom. 15. 21.

Joann. 12. 38. Rom. 10. 26.

† Marc. 9. 11.

† Matt. 8. 17.

† 1. Cor. 15. 3.

7 Obla-

7 Oblatus est quia ipse voluit, & non aperuit os suum: sicut ovis ad occisionem ducetur, & quasi agnus coram tondente se obmutescet, † & non aperiet os suum.

†Matt. 26. 63. Actor. 8. 31.

8 De angustia, & de judicio sublatus est: generationem ejus quis enarrabit? quia abscissus est de terra viventium: propter scelus populi mei percussi eum.

9 Et dabit impios pro sepultura, & divitem pro morte sua: † eo quod iniquitatem non fecerit, neque dolus fuerit in ore ejus.

†1. Pet. 2. 22. 1. Joan. 3. 5.

10 Et Dominus voluit conterere eum in infirmitate: si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longævum, & voluntas Domini in manu ejus dirigetur.

11 Pro eo quod laboravit anima ejus, videbit & saturabitur: in scientia sua justificabit ipse justus servus meus multos, & iniquitates eorum ipse portabit.

12 Ideo dispertiam ei plurimos, & fortium dividet spolia, pro eo quod tradidit in mortem animam suam, & cum sceleratis reputatus est, & ipse peccata multorum tulit, † & pro transgressoribus rogavit.

†Marc. 15. 28. Luc. 22. 37. † Luc. 23. 34.

CAPUT LIV.

Ecclesiam invitat ad lætitiam, quod ex gentibus futura sit numerosior quam erat Synagoga, & per orbem propaganda, perpetua Dei protectione sit in securitate victura, veteris oblita calamitatis: quodque ex pretiosis ædificabitur lapidibus, in justitia fundata: omnesque in ea docti erunt a Deo multitudine pacis fruituri.

Luc. 23. 29. Galat. 4. 27.

1 LAuda sterilis quæ non paris: decanta laudem, & hinni quæ non pariebas, quoniam multi filii desertæ, magis quam ejus quæ habet virum, dicit Dominus.

2 Dilata locum tentorii tui, & pelles tabernaculorum tuorum extende, ne parcas: longos fac funiculos tuos, & clavos tuos consolida.

3 Ad dexteram enim & ad lævam penetrabis: & semen tuum gentes hereditabit, & civitates desertas inhabitabit.

4 Noli timere, quia non confunderis, neque erubescas: Non enim te pudebit, quia confusionis adolescentiæ tuæ oblivisceris, & opprobrii viduitatis tuæ non recordaberis amplius.

† Luc. 1. 32.

5 Quia dominabitur tui qui fecit te, † Dominus exercituum nomen ejus: & redemptor tuus sanctus Israel, Deus omnis terræ vocabitur.

6 Quia ut mulierem derelictam & mœrentem spiritu vocavit te Dominus, & uxorem ab adolescentia abjectam, dixit Deus tuus.

7 Ad punctum in modico dereliqui te, & in miserationibus congregabo te.

8 In momento indignationis abscondi faciem meam parumper a te, & in misericordia sempiterna misertus sum tui: dixit redemptor tuus Dominus.

† Gen. 9. 11.

9 † Sicut in diebus Noe istud mihi est, cui juravi ne inducerem aquas Noe ultra super terram: sic juravi ut non irascar tibi, & non increpem te.

10 Montes enim commovebuntur, & colles cotremuiscent, misericordia autem mea non recedet a te, & fœdus pacis meæ non movebitur: dixit miserator tuus Dominus.

11 Pauperculæ, tempestate convulsæ, absque ulla consolatione. Ecce ego sternam per ordinem lapides tuos, & fundabo te in sapphiris,

12 Et ponam jaspidem propugnacula tua: & portas tuas in lapides sculptos, & omnes terminos tuos in lapides desiderabiles:

13 † Universos filios tuos doctos a Domino: & multitudinem pacis filiis tuis.

† Joan. 6. 45.

14 Et in justitia fundaberis: recede procul a calumnia, quia non timebis: & a pavore, quia non appropinquabit tibi.

15 Ecce accola veniet, qui non erat mecum, advena quoniam tuus adjungetur tibi.

16 Ecce ego creavi fabrum sufflantem in igne prunes, & proferentem vas in opus suum, & ego creavi interfectorem ad disperdendum.

17 Omne vas, quod fictum est contra te, non dirigetur: & omnem linguam resistentem tibi in judicio, judicabis. Hæc est hæreditas servorum Domini, & justitia eorum apud me, dicit Dominus.

CAPUT LV.

Omnes ad fidem vocans, promittit donorum spiritualium abundantiam: revocantur a peccatis impii, cum Dominus misericors sit & verax in promissis: de profectu prædicationis Evangelii, & felicitate credentium.

Eccli 51. 33. Apoc. 22. 17.

1 OMnes sitientes venite ad aquas: & qui non habetis argentum, properate, emite, & comedite: venite, emite absque argento, & absque ulla commutatione vinum & lac.

2 Quare appenditis argentum non in panibus, & laborem vestrum non in saturitate? Audite audientes me, & comedite bonum, & delectabitur in crassitudine anima vestra.

3 Inclinate aurem vestram, & venite ad me: audite, & vivet anima vestra, & feriam vobiscum pactum sempiternum, † misericordias David fideles.

† Act. 13. 34.

4 Ecce testem populis dedi eum, ducem ac præceptorem gentibus.

5 Ecce gentem, quam nesciebas, vocabis: & gentes, quæ te non cognoverunt, ad te current, propter Dominum Deum tuum, & sanctum Israel, quia glorificavit te.

6 Quærite Dominum, dum inveniri potest invocate eum, dum prope est.

7 Derelinquat impius viam suam, & vir iniquus cogitationes suas, & revertatur ad Dominum, & miserebitur ejus, & ad Deum nostrum: quoniam multus est ad ignoscendum.

8 Non enim cogitationes meæ, cogitationes vestræ: neque viæ vestræ, viæ meæ, dicit Dominus.

9 Quia sicut exaltantur cœli a terra, sic exaltatæ sunt viæ meæ a viis vestris, & cogitationes meæ a cogitationibus vestris.

10 Et quomodo descendit imber, & nix de cœlo, & illuc ultra non revertitur, sed inebriat terram, & infundit eam, & germinare eam facit, & dat semen serenti, & panem comedenti:

11 Sic erit verbum meum, quod egredietur de ore meo: non revertetur ad me vacuum, sed faciet quæcumque volui, & prosperabitur in his, ad quæ misi illud.

12 Quia in lætitia egrediemini, & in pace deducemini: montes & colles cantabunt coram vobis laudem, & omnia ligna regionis plaudent manu.

13 Pro salimca ascendet, abies & pro urti-

ca crescet myrtus: & erit Dominus nominatus in signum æternum, quod non auferetur.

CAPUT LVI.

Omnes cujusvis gentis aut conditionis hortatur Dominus ad servanda sua præcepta: consolatio eunuchorum justorum: domus Dei, domus est orationis: gravis increpatio & comminatio adversus pastores Jerusalem, quos cæcos & canes mutos ac impudentes appellat.

Sap. 1. 1.

1 HÆc dicit Dominus: Custodite judicium, & facite justitiam: quia juxta est salus mea ut veniat, & justitia mea ut reveletur.

2 Beatus vir, qui facit hoc, & filius hominis, qui apprehendet istud: custodiens sabbatum ne polluat illud, custodiens manus suas ne faciat omne malum.

3 Et non dicat filius advenæ, qui adhæret Domino, dicens: Separatione dividet me Dominus a populo suo: Et non dicat eunuchus: Ecce ego lignum aridum.

4 Quia hæc dicit Dominus eunuchis: Qui custodierint sabbata mea, & elegerint quæ ego volui, & tenuerint fœdus meum:

5 Dabo eis in domo mea, & in muris meis locum, & nomen melius a filiis & filiabus: nomen sempiternum dabo eis, quod non peribit.

6 Et filios advenæ, qui adhærent Domino, ut colant eum, & diligant nomen ejus, ut sint ei in servos: omnem custodientem sabbatum ne polluat illud, & tenentem fœdus meum:

7 Adducam eos in montem sanctum meum, & lætificabo eos in domo orationis meæ: holocausta eorum, & victimæ eorum placebunt mihi super altari meo: † quia domus mea, domus orationis vocabitur cunctis populis.

† Jer. 7. 11. Matth. 21. 13. Marc. 11. 17. Luca 19. 46.

8 Ait Dominus Deus, qui congregat dispersos Israel: Adhuc congregabo ad eum congregatos ejus.

9 Omnes bestiæ agri venite ad devorandum, universæ bestiæ saltus.

10 Speculatores ejus cæci omnes, nescierunt universi: canes muti non valentes latrare, videntes vana, dormientes, & amantes somnia.

11 Et canes imprudentissimi nescierunt saturitatem: ipsi pastores ignoraverunt intelligentiam: omnes in viam suam declinaverunt, † unusquisque ad avaritiam suam, a summo usque ad novissimum.

† Jer. 6. 23. & 8. 19.

12 Venite, sumamus vinum, & implebimur ebrietate: & erit sicut hodie, sic & cras, & multo amplius.

CAPUT LVII.

Justorum interitus, & futura ipsorum requies non intelligitur ab impiis, cum quibus Deus hic expostulat super idololatria aliisque ipsorum sceleribus, denuntians eos humiliandos: conversis autem pax & consolatio promittitur cum impii cor sit tanquam mare fervens, cui non est pax.

1 JUstus perit, & non est qui recogitet in corde suo: & viri misericordiæ colliguntur, quia non est qui intelligat: a facie enim malitiæ collectus est justus.

2 Veniat pax, requiescat in cubili suo qui ambulavit in directione sua.

3 Vos autem accedite huc filii auguratricis; semen adulterii, & fornicariæ.

4 Super quem lusistis? super quem dilatastis os, & ejecistis linguam? numquid non vos filii scelesti, semen mendax?

5 Qui consolamini in diis subter omne lignum frondosum, immolantes parvulos in torrentibus, subter eminentes petras?

6 In partibus torrentis pars tua, hæc est sors tua: & ipsis effudisti libamen, obtulisti sacrificium, numquid super his non indignabor?

7 Super montem excelsum & sublimem posuisti cubile tuum, & illuc ascendisti ut immolares hostias.

8 Et post ostium, & retro postem posuisti memoriale tuum: quia juxta me discooperuisti, & suscepisti adulterum: dilatasti cubile tuum, & pepigisti cum eis fœdus: dilexisti stratum eorum manu aperta.

9 Et ornasti te regi unguento, & multiplicasti pigmenta tua. Misisti legatos tuos procul, & humiliata es usque ad inferos.

10 In multitudine viæ tuæ laborasti: non dixisti: Quiescam: vitam manus tuæ invenisti, propterea non rogasti.

11 Pro quo solicita timuisti, quia mentita es, & mei non es recordata, neque cogitasti in corde tuo? quia ego tacens, & quasi non videns, & mei oblita es.

12 Ego annuntiabo justitiam tuam, & opera tua non proderunt tibi.

13 Cum clamaveris, liberent te congregati tui, & omnes eos auferet ventus, tollet aura: Qui autem fiduciam habet mei, hæreditabit terram, & possidebit montem sanctum meum.

14 Et dicam: † Viam facite, præbete iter, declinate de semita, auferte offendicula de via populi mei.

† Infra 62. 10.

15 Quia hæc dicit Excelsus, & sublimis & habitans æternitatem: & sanctum nomen ejus in excelso & in sancto habitans, & cum contrito & humili spiritu: ut vivificet spiritum humiliium, & vivificet cor contritorum.

16 Non enim in sempiternum litigabo, neque usque ad finem irascar: quia spiritus a facie mea egredietur, & flatus ego faciam.

17 Propter iniquitatem avaritiæ ejus iratus sum, & percussi eum: abscondi a te faciem meam, & indignatus sum: & abiit vagus in via cordis sui.

18 Vias ejus vidi, & sanavi eum, & reduxi eum, & reddidi consolationes ipsi, & lugentibus ejus.

19 Creavi fructum labiorum pacem, pacem ei, qui longe est, & qui prope, dixit Dominus, & sanavi eum.

20 Impii autem quasi mare fervens, quod quiescere non potest, & redundant fluctus ejus in conculcationem & lutum.

21 † Non est pax impiis, dicit Dominus Deus.

† Supr. 48. 22.

CAPUT LVIII.

Reprehendit Judæorum hypocrisim, ostendens eorum jejunium non esse Deo acceptabile: & qua debeant illud comitari, quibus adhibitis, multa præstantur hominibus beneficia: quomodo debeat sabbatum celebrari, abnegata propria voluntate, & quod sit præmium ita celebrantium.

1 CLama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam, & annuntia populo meo scelera eorum, & domui Jacob peccata eorum.

2 Me etenim de die in diem quærunt, & scire vias meas volunt: quasi gens, quæ justitiam fecerit, & judicium Dei sui non dereliquerit: rogant me judicia justitiæ: appropinquare Deo volunt.

3 Quare jejunavimus, & non aspexisti: humiliavimus animas nostras, & nescisti? Ecce in die jejunii vestri invenitur voluntas vestra, & omnes debitores vestros repetitis.

4 Ecce ad lites & contentiones jejunatis, & percutitis pugno impie. Nolite jejunare sicut usque ad hanc diem, ut audiatur in excelso clamor vester.

†*Zach.* 7. 5. 5 † Numquid tale est jejunium quod elegi, per diem affligere hominem animam suam? numquid contorquere quasi circulum caput suum, & saccum & cinerem sternere? numquid istud vocabis jejunium, & diem acceptabilem Domino?

6 Nonne hoc est magis jejunium, quod elegi? dissolve colligationes impietatis, solve fasciculos deprimentes; dimitte eos, qui confracti sunt, liberos, & omne onus dirumpe.

† *Exod.* 18. 7. *Matth.* 25. 35. 7 † Frange esurienti panem tuum, & egenos vagosque induc in domum tuam: cum videris nudum, operi eum, & carnem tuam ne despexeris.

8 Tunc erumpet quasi mane lumen tuum, & sanitas tua citius orietur, & anteibit faciem tuam justitia tua, & gloria Domini colliget te.

9 Tunc invocabis, & Dominus exaudiet: clamabis, & dicet: Ecce adsum, si abstuleris de medio tui catenam, & desieris extendere digitum, & loqui quod non prodest.

10 Cum effuderis esurienti animam tuam, & animam afflictam repleveris, orietur in tenebris lux tua, & tenebræ tuæ erunt sicut meridies.

11 Et requiem tibi dabit Dominus semper, & implebit splendoribus animam tuam, & ossa tua liberabit, & erit quasi hortus irriguus, & sicut fons aquarum, cujus non deficient aquæ.

† *Infra* 61. 4. 12 † Et ædificabuntur in te deserta sæculorum: fundamenta generationis & generationis suscitabis: & vocaberis ædificator sepium, avertens semitas in quietem.

13 Si averteris a sabbato pedem tuum, facere voluntatem tuam in die sancto meo, & vocaveris sabbatum delicatum, & sanctum Domini gloriosum, & glorificaveris eum dum non facis vias tuas, & non invenitur voluntas tua, ut loquaris sermonem:

14 Tunc delectaberis super Domino, & sustollam te super altitudines terræ, & cibabo te hereditate Jacob patris tui, os enim Domini locutum est.

CAPUT LIX.

Potens ac benignus est Deus ad salvandum Judæos, sed iniquitates eorum, quas Propheta persequitur, impediunt ne exaudiantur ac salventur: propter quas & ipsi confitentur se juste a Deo desertos & excæcatos, afflici variis malis: de favore Domini in malo., & benignitate erga pœnitentes.

1 ECce non est abbreviata manus Domini ut salvare nequeat, neque aggravata est auris ejus ut non exaudiat: *Num.* 11. 23. *Supra* 50. 2.

2 Sed iniquitates vestræ diviserunt inter vos & Deum vestrum, & peccata vestra absconderunt faciem ejus a vobis ne exaudiret.

3 † Manus enim vestræ pollutæ sunt sanguine, & digiti vestri iniquitate: labia vestra locuta sunt mendacium, & lingua vestra iniquitatem fatur. †*Supra* 1. 15.

4 Non est qui invocet justitiam, neque est qui judicet vere: sed confidunt in nihilo, & loquuntur vanitates: † conceperunt laborem, & pepererunt iniquitatem. † *Job* 15. 35.

5 Ova aspidum ruperunt, & telas aranea texuerunt: qui comederit de ovis eorum, morietur: & quod confotum est, erumpet in regulum.

6 Telæ eorum non erunt in vestimentum, neque operientur operibus suis: opera eorum opera inutilia: & opus iniquitatis in manibus eorum.

7 † Pedes eorum ad malum currunt, & festinant ut effundant sanguinem innocentem: cogitationes eorum cogitationes inutiles: vastitas & contritio in viis eorum. † *Prov.* 1. 16. *Rom.* 3. 15.

8 Viam pacis nescierunt, & non est judicium in gressibus eorum, semitæ eorum incurvatæ sunt eis: omnis qui calcat in eis, ignorat pacem.

9 Propter hoc elongatum est judicium a nobis, & non apprehendet nos justitia: expectavimus lucem, & ecce tenebræ, splendorem, & in tenebris ambulavimus.

10 Palpavimus sicut cæci parietem, & quasi absque oculis attrectavimus: impegimus meridie quasi in tenebris, in caliginosis quasi mortui.

11 Rugiemus quasi ursi omnes, & quasi columbæ meditantes gememus: expectavimus judicium, & non est; salutem, & elongata est a nobis.

12 Multiplicatæ sunt enim iniquitates nostræ coram te, & peccata nostra responderunt nobis: quia scelera nostra nobiscum, & iniquitates nostras cognovimus.

13 Peccare & mentiri contra Dominum: & aversi sumus ne iremus post tergum Dei nostri, ut loqueremur calumniam & transgressionem: concepimus, & locuti sumus de corde verba mendacii.

14 Et conversum est retrorsum judicium, & justitia longe stetit: quia corruit in platea veritas, & æquitas non potuit ingredi.

15 Et facta est veritas in oblivionem: & qui recessit a malo, prædæ patuit: & vidit Dominus, & malum apparuit in oculis ejus, quia non est judicium.

16 Et vidit quia non est vir: & aporiatus est, quia non est qui occurrat: & salvavit sibi brachium suum, & justitia ejus ipsa confirmavit eum.

† *Eph.* 6. 17. 1. *Thes.* 5. 8.

17 † Indutus est justitia ut lorica, & galea salutis in capite ejus: indutus est vestimentis ultionis, & opertus est quasi pallio zeli.

18 Sicut ad vindictam quasi ad retributionem indignationis hostibus suis, & vicissitudinem inimicis suis: insulis vicem reddet.

19 Et timebunt qui ab occidente, nomen Domini; & qui ab ortu solis, gloriam ejus: cum venerit quasi fluvius violentus, quem spiritus Domini cogit:

† *Rom.* 11. 26.

20 † Et veniet Sion redemptor, & eis qui redeunt ab iniquitate in Jacob, dicit Dominus.

21 Hoc fœdus meum cum eis, dicit Dominus: Spiritus meus, qui est in te, & verba mea quæ posui in ore tuo, non recedent de ore tuo, & de ore seminis tui, & de ore seminis seminis tui, dicit Dominus, amodo & usque in sempiternum.

CAPUT LX.

Ecclesia ad exultationem excitatur, quod in ea Domini gloria reluceat, ad quam accessura sunt plurima nationes, & qua ad eam non venerint peribunt: in qua pax, justitia & laus Dei invenientur, ablata iniquitate. eritque Dominus ei in lucem sempiternam & gloriam.

1 SUrge, illuminare Jerusalem: quia venit lumen tuum, & gloria Domini super te orta est.

2 Quia ecce tenebræ operient terram, & caligo populos: super te autem orietur Dominus, & gloria ejus in te videbitur.

3 Et ambulabunt gentes in lumine tuo, & reges in splendore ortus tui.

†*Supra* 49. 18.

4 † Leva in circuitu oculos tuos, & vide: omnes isti congregati sunt, venerunt tibi: filii tui de longe venient, & filiæ tuæ de latere surgent.

5 Tunc videbis, & afflues, & mirabitur & dilatabitur cor tuum, quando conversa fuerit ad te multitudo maris, fortitudo gentium venerit tibi.

6 Inundatio camelorum operiet te dromedarii Madian & Epha: omnes de Saba venient, aurum & thus deferentes, & laudem Domino annuntiantes.

7 Omne pecus Cedar congregabitur tibi, arietes Nabajoth ministrabunt tibi: offerentur super placabili altari meo, & domum majestatis meæ glorificabo.

8 Qui sunt isti, qui ut nubes volant, & quasi columbæ ad fenestras suas?

9 Me enim insulæ expectant, & naves maris in principio, ut adducam filios tuos de longe; argentum eorum, & aurum eorum cum eis, nomini Domini Dei tui, & sancto Israel, quia glorificavit te.

10 Et ædificabunt filii peregrinorum muros tuos, & reges eorum ministrabunt tibi: in indignatione enim mea percussi te: & in reconciliatione mea misertus sum tui.

†*Apoc.* 21. 25.

11 † Et aperientur portæ tuæ jugiter: die ac nocte non claudentur, ut afferatur ad te fortitudo gentium, & reges earum adducantur.

12 Gens enim & regnum, quod non servierit tibi, peribit: & gentes solitudine vastabuntur.

13 Gloria Libani ad te veniet, abies & buxus, & pinus simul, ad ornandum locum sanctificationis meæ: & locum pedum meorum glorificabo.

14 Et venient ad te curvi filii eorum, qui humiliaverunt te, & adorabunt vestigia pedum tuorum omnes qui detrahebant tibi, & vocabunt te civitatem Domini, Sion sancti Israel.

15 Pro eo quod fuisti derelicta, & odio habita, & non erat qui per te transiret, ponam te in superbiam sæculorum, gaudium in generationem & generationem:

16 Suges lac gentium, & mamilla regum lactaberis: & scies quia ego Dominus salvans te, & redemptor tuus fortis Jacob.

17 Pro ære afferam aurum, & pro ferro afferam argentum; & pro lignis æs, & pro lapidibus ferrum; & ponam visitationem tuam pacem, & præpositos tuos justitiam.

18 Non audietur ultra iniquitas in terra tua, vastitas & contritio in terminis tuis, & occupabit salus muros tuos, & portas tuas laudatio.

†*Apoc.* 21. 23. & 22. 5.

19 † Non erit tibi amplius sol ad lucendum per diem, nec splendor lunæ illuminabit te: sed erit tibi Dominus in lucem sempiternam, & Deus tuus in gloriam tuam.

20 Non occidet ultra sol tuus, & luna tua non minuetur: quia erit tibi Dominus in lucem sempiternam, & complebuntur dies luctus tui.

21 Populus autem tuus omnes justi, in perpetuum hereditabunt terram, germen plantationis meæ, opus manuum meæ ad glorificandum:

22 Minimus erit in mille, & parvulus in gentem fortissimam: ego Dominus in tempore ejus subito faciam istud.

CAPUT LXI.

Christi salvatoris officium, & humani generis reparationem pulchre explicat: prædicatione quoque ministrorum Christi gentes ad fidem convertendas: additur de consolatione credentium & gloria ministrorum: Ecclesia lætabunda suam felicitatem mire sibi gratulatur.

Luc. 4. 18.

1 SPiritus Domini super me, eo quod unxerit Dominus me: ad annuntiandum mansuetis misit me, ut mederer contritis corde, & prædicarem captivis indulgentiam, & clausis apertionem:

2 Ut prædicarem annum placabilem Domino, & diem ultionis Deo nostro: † ut consolarer omnes lugentes:

†*Matt.* 5. 5.

3 Ut ponerem lugentibus Sion: & darem eis coronam pro cinere, oleum gaudii pro luctu, pallium laudis pro spiritu mœroris: & vocabuntur in ea fortes justitiæ, plantatio Domini ad glorificandum.

†*Supra* 58. 12.

4 † Et ædificabunt deserta a sæculo, & ruinas antiquas erigent, & instaurabunt civitates desertas, dissipatas in generationem & generationem.

5 Et stabunt alieni, & pascent pecora vestra: & filii peregrinorum, agricolæ & vinitores vestri erunt.

6 Vos autem sacerdotes Domini vocabimini: Ministri Dei nostri, dicetur vobis: Fortitudinem gentium comedetis, & in gloria earum superbietis.

7 Pro confusione vestra duplici & rubore, laudabunt partem suam: propter hoc in terra sua duplicia possidebunt, lætitia sempiterna erit eis.

8 Quia ego Dominus diligens judicium, & odio habens rapinam in holocausto: & dabo opus eorum in veritate, & fœdus perpetuum feriam eis.

9 Et scient in gentibus semen eorum, & germen eorum in medio populorum: omnes qui viderint eos, cognoscent illos, quia isti sunt semen, cui benedixit Dominus.

10 Gaudens gaudebo in Domino, & exultabit anima mea in Deo meo: quia induit me vestimentis salutis: & indumento justitiæ circumdedit me, quasi sponsum decoratum corona, & quasi sponsam ornatam monilibus suis.

11 Sicut enim terra profert germen suum, & sicut hortus semen suum germinat; sic Dominus Deus germinabit justitiam & laudem coram universis gentibus.

CAPUT LXII.

Propheta non cessat propter impios Christum annuntiare, prophetans de Christi adventu & conversione gentium: de felicitate, gloria, & exaltatione Ecclesiæ ex Dei gratuito beneplacito erga ipsam: de prædicatoribus Ecclesiæ, & Evangelio per orbem divulgando.

PROpter Sion non tacebo, & propter Jerusalem non quiescam, donec egrediatur ut splendor justus ejus, & salvator ejus ut lampas accendatur.

2 Et videbunt gentes justum tuum, & cuncti reges inclytum tuum, & vocabitur tibi nomen novum, quod os Domini nominabit.

3 Et eris corona gloriæ in manu Domini, & diadema regni in manu Dei tui.

4 Non vocaberis ultra Derelicta: & terra tua non vocabitur amplius Desolata, sed vocaberis voluntas mea in ea, & terra tua Inhabitata, quia complacuit Domino in te: & terra tua inhabitabitur.

5 Habitabit enim juvenis cum virgine, & habitabunt in te filii tui. Et gaudebit sponsus super sponsam, & gaudebit super te Deus tuus.

6 Super muros tuos Jerusalem constitui custodes, tota die & tota nocte in perpetuum non tacebunt. Qui reminiscimini Domini, ne taceatis,

7 Et ne detis silentium ei, donec stabiliat, & donec ponat Jerusalem laudem in terra.

8 Juravit Dominus in dextera sua, & in brachio fortitudinis suæ: Si dedero triticum tuum ultra cibum inimicis tuis: & si biberint filii alieni vinum tuum, in quo laborasti.

9 Quia qui congregant illud, comedent, & laudabunt Dominum: & qui comportant illud, bibent in atriis sanctis meis.

†*Supra* 57. 14. 10 Transite, transite per portas, † præparate viam populo, planum facite iter, eligite lapides, & elevate signum ad populos.

†*Zach.* 9. 9. *Matth.* 21. 5. 11 Ecce Dominus auditum fecit in extremis terræ, † dicite filiæ Sion: Ecce salvator tuus venit: ecce merces ejus cum eo, & opus ejus coram illo.

12 Et vocabunt eos, Populus sanctus, redempti a Domino. Tu autem vocaberis: Quæsita civitas, & non Derelicta.

CAPUT LXIII.

Dicit se Dominus sanguine aspersum dum solus vicisset hostes: Deus multa præstitit Israelitis beneficia, sed propter iniquitates suas sunt ab eo derelicti: propheta autem miserationum Domini memor, invocat ipsius misericordiam super populum suum, quem a Deo desertum conqueritur.

QUis est iste, qui venit de Edom; tinctis vestibus de Bosra? iste formosus in stola sua, gradiens in multitudine fortitudinis suæ. Ego, qui loquor justitiam, & propugnator sum ad salvandum:

2 † Quare ergo rubrum est indumentum tuum, & vestimenta tua sicut calcantium in torculari? †*Apoc.* 19. 1

3 Torcular calcavi solus, & de gentibus non est vir mecum: calcavi eos in furore meo, & conculcavi eos in ira mea, & aspersus est sanguis eorum super vestimenta mea, & omnia indumenta mea inquinavi:

4 † Dies enim ultionis in corde meo, annus redemptionis meæ venit. †*Supra* 34. 8

5 Circumspexi, & non erat auxiliator, quæsivi, & non fuit qui adjuvaret: & salvavit mihi brachium meum, & indignatio mea ipsa auxiliata est mihi.

6 Et conculcavi populos in furore meo, & inebriavi eos in indignatione mea, & detraxi in terram virtutem eorum.

7 Miserationum Domini recordabor, laudem Domini super omnibus quæ reddidit nobis Dominus, & super multitudinem bonorum domui Israel, quæ largitus est eis secundum indulgentiam suam, & secundum multitudinem misericordiarum suarum.

8 Et dixit: Verumtamen populus meus est, filii non negantes: & factus est eis salvator.

9 In omni tribulatione eorum non est tribulatus, & angelus faciei ejus salvavit eos: in dilectione sua, & in indulgentia sua ipse redemit eos, & portavit eos, & elevavit eos cunctis diebus sæculi.

10 Ipsi autem ad iracundiam provocaverunt, & afflixerunt spiritum Sancti ejus: & conversus est eis in inimicum, & ipse debellavit eos.

11 Et recordatus est dierum sæculi Moysi, & populi sui: † Ubi est qui eduxit eos de mari cum pastoribus gregis sui: ubi est qui posuit in medio ejus spiritum Sancti sui? †*Exod.* 14. 25

12 Qui eduxit ad dexteram Moysen brachio majestatis suæ, qui scidit aquas ante eos, ut faceret sibi nomen sempiternum:

13 Qui eduxit eos per abyssos, quasi equum in deserto non impingentem.

14 Quasi animal in campo descendens, spiritus Domini ductor ejus fuit: sic adduxisti populum tuum, ut faceres tibi nomen gloriæ.

15 † Attende de cœlo, & vide de habitaculo sancto tuo, & gloriæ tuæ: ubi est zelus tuus, & fortitudo tua? multitudo viscerum tuorum, & miserationum tuarum? super me continuerunt se. †*Deut.* 26. 15 *Baruch* 2. 16

16 Tu enim pater noster, & Abraham nescivit nos, & Israel ignoravit nos: tu Domine pater noster, redemptor noster, a sæculo nomen tuum.

17 Quare errare nos fecisti Domine de viis tuis: indurasti cor nostrum ne timeremus te?

convertere propter servos tuos, tribus hæreditatis tuæ.

18 Quasi nihilum possederunt populum sanctum tuum: hostes noitri conculcaverunt sanctificationem tuam.

19 Facti sumus quasi in principio, cum non dominareris nostri, neque invocaretur nomen tuum super nos.

CAPUT LXIV.

Petit Propheta ut Deus nomen suum & potentiam inimicis nota faciat: facta quæque mentione felicitatis, quæ Deum expectantibus præparata est, confitetur ac luget populi sui iniquitates, immunditias, & exilium, orans pro liberatione.

1 UTinam dirumperes cœlos, & descenderes: a facie tua montes defluerent.

2 Sicut exustio ignis tabescerent, aquæ arderent igni, ut notum fieret nomen tuum inimicis tuis: a facie tua gentes turbarentur.

3 Cum feceris mirabilia, non sustinebimus: descendisti, & a facie tua montes defluxerunt.

4 A sæculo non audierunt, neque auribus perceperunt: † oculus non vidit, Deus absque te, quæ præparasti expectantibus te.

† 1. Cor. 2. 9.

5 Occurristi lætanti, & facienti justitiam: in viis tuis recordabuntur tui: ecce tu iratus es, & peccavimus: in ipsis fuimus semper, & salvabimur.

6 Et facti sumus ut immundos omnes nos, & quasi pannus menstruatæ universæ justitiæ nostræ: & cecidimus quasi folium universi, & iniquitates nostræ quasi ventus abstulerunt nos.

7 Non est qui invocet nomen tuum; qui consurgat, & teneat te: abscondisti faciem tuam a nobis, & allisisti nos in manu iniquitatis nostræ.

8 Et nunc Domine, pater noster es tu, nos vero lutum: & fictor noster tu, & opera manuum tuarum omnes nos.

9 † Ne irascaris Domine satis, & ne ultra memineris iniquitatis nostræ: ecce respice, populus tuus omnes nos,

† Psal. 78. 8.

10 Civitas sancti tui facta est deserta, Sion deserta facta est, Jerusalem desolata est.

11 Domus sanctificationis nostræ, & gloriæ nostræ, ubi laudaverunt te patres nostri, facta est in exustionem ignis, & omnia desiderabilia nostra versa sunt in ruinas.

12 Numquid super his continebis te Domine, tacebis, & affliges nos vehementer?

CAPUT LXV.

Gentium conversio, & Judæorum propter iniquitates suas & idololatriam abjectio, servatis tamen paucis reliquiis ex ipsis: comminatio his qui Dei legem abjecerunt, & prospera ac nova omnia servis Dei nuntiantur: de quorum felicitate & Dei erga ipsos benignitate multis agit propheta.

Rom. 10. 20.

1 QUæsierunt me qui ante non interrogabant, invenerunt qui non quæsierunt me, dixi: Ecce ego, ecce ego ad gentem, quæ non invocabat nomen meum.

2 Expandi manus meas tota die ad populum incredulum, qui graditur in via non bona post cogitationes suas.

3 Populus qui ad iracundiam provocat me ante faciem meam semper: qui immolant in hortis, & sacrificant super lateres:

4 Qui habitant in sepulcris, & in delubris idolorum dormiunt: qui comedunt carnem suillam, & jus profanum in vasis eorum.

5 Qui dicunt, Recede a me, non appropinques mihi, quia immundus es: isti fumus erunt in furore meo, ignis ardens tota die.

6 Ecce scriptum est coram me: non tacebo, sed reddam & retribuam in sinu eorum.

7 Iniquitates vestras, & iniquitates patrum vestrorum simul, dicit Dominus, qui sacrificaverunt super montes, & super colles exprobraverunt mihi, & remetiar opus eorum primum in sinu eorum.

8 Hæc dicit Dominus: quomodo si inveniatur granum in botro, & dicatur: Ne dissipes illud, quoniam benedictio est: sic faciam propter servos meos, ut non disperdam totum.

9 Et educam de Jacob semen, & de Juda possidentem montes meos: & hæreditabunt eam electi mei, & servi mei habitabunt ibi.

10 Et erunt campestria in caulas gregum, & vallis Achor in cubile armentorum, populo meo qui requisierunt me.

11 Et vos, qui dereliquistis Dominum, qui obliti estis montem sanctum meum, qui ponitis Fortunæ mensam, & libatis super eam.

12 Numerabo vos in gladio, & omnes in cæde corruetis: † pro eo quod vocavi, & non respondistis: locutus sum, & non audistis: & faciebatis malum in oculis meis, & quæ nolui elegistis.

† Prov. 1. 24. Infra 66. 4. Jerem. 7. 13.

13 Propter hoc hæc dicit Dominus Deus: Ecce servi mei comedent, & vos esurietis: ecce servi mei bibent, & vos sitietis:

14 Ecce servi mei lætabuntur; & vos confundemini: Ecce servi mei laudabunt præ exultatione cordis, & vos clamabitis præ dolore cordis, & præ contritione spiritus ululabitis.

15 Et dimittetis nomen vestrum in juramentum electis meis: & interficiet te Dominus Deus, & servos suos vocabit nomine alio.

16 In quo qui benedictus est super terram, benedicetur in Deo amen: & qui jurat in terra, jurabit in Deo amen: quia oblivioni traditæ sunt angustiæ priores, & quia abscondita sunt ab oculis meis.

17 † Ecce enim ego creo cœlos novos, & terram novam: & non eruut in memoria priora, & non ascendent super cor.

† Infra 66. 22. Apoc. 21. 1.

18 Sed gaudebitis & exultabitis usque in sempiternum, in his quæ ego creo: quia ecce ego creo Jerusalem exultationem, & populum eius gaudium.

19 Et exultabo in Jerusalem, & gaudebo in populo meo: & non audietur in eo ultra vox fletus & vox clamoris.

20 Non erit ibi amplius infans dierum, & senex qui non impleat dies suos: quoniam puer centum annorum morietur, & peccator centum annorum maledictus erit,

21 Et ædificabunt domos, & habitabunt: & plantabunt vineas, & comedent fructus earum.

22 Non ædificabunt, & alius habitabit: non plantabunt, & alius comedet: secundum enim dies ligni, erunt dies populi mei, & opera manuum eorum inveterabunt:

23 Electi mei non laborabunt frustra, neque generabunt in conturbatione: quia semen

bene-

benedictorum Domini est, & nepotes eorum cum eis.

† *Psal.* 31. 5. † *Supr.* 11. 6.

24 † Et factum antequam clament, ego exaudiam: adhuc illis loquentibus, ego audiam.

25 † Lupus & agnus pascentur simul, leo & bos comedent paleas: & serpenti pulvis panis ejus; non nocebunt, neque occident in omni monte sancto meo, dicit Dominus.

CAPUT LXVI.

Dominus cæli & terræ non templum respicit, quod Judæi pro loco quietis illi ædificare volebant, sed spiritum humiliatum: rejiciuntur veteris legis sacrificia: Judæorum adversus Christum & fusque discipulos pervicacia punienda ostenditur: de Christi nativitate & Ecclesiæ fecunditate, cui ut omnes colletentur exhortatur, ostendent beneficia quæ a Domino recipiet, & quale futurum sit malorum judicium, & quomodo per discipulorum Christi prædicationem gentes convertentur: de finali quoque retributione malorum & bonorum.

† *Act.* 7. 49. & 17. 24.

1 HÆC dicit Dominus: † Cœlum sedes mea, terra autem scabellum pedum meorum: quæ est ista domus, quam ædificabitis mihi? & quis est iste locus quietis meæ?

2 Omnia hæc manus mea fecit, & facta sunt universa ista, dicit Dominus: ad quem autem respiciam, nisi ad pauperculum, & contritum spiritu, & trementem sermones meos?

3 Qui immolat bovem, quasi qui interficiat virum: qui mactat pecus, quasi qui excerebret canem: qui offert oblationem, quasi qui sanguinem suillum offerat: qui recordatur thuris, quasi qui benedicat idolo. Hæc omnia elegerunt in viis suis, & in abominationibus suis anima eorum delectata est.

† *Prov.* 1. 24. *Supra* 65. 12. *Jerem.* 7. 13.

4 Unde & ego eligam illusiones eorum: & quæ timebant, adducam eis: † quia vocavi, & non erat qui responderet: locutus sum, & non audierunt: fecerunt que malum in oculis meis, & quæ nolui elegerunt.

5 Audite verbum Domini, qui tremitis ad verbum ejus: dixerunt fratres vestri odientes vos, & abjicientes propter nomen meum: glorificetur Dominus, & videbimus in lætitia vestra: ipsi autem confundentur.

6 Vox populi de civitate, vox de templo; vox Domini reddentis retributionem inimicis suis.

7 Antequam parturiret, peperit: antequam veniret partus ejus, peperit masculum.

8 Quis audivit unquam talo? & quis vidit huic simile? numquid parturiet terra in die una? aut parietur gens simul, quia parturivit & peperit Sion filios suos?

9 Numquid ego, qui alios parere facio, ipse non pariam, dicit Dominus? si ego, qui generationem ceteris tribuo, sterilis ero, ait Dominus Deus tuus?

10 Lætamini cum Jerusalem, & exultate in ea omnes qui diligitis eam: gaudete cum ea gaudio universi, qui lugetis super eam,

11 Ut sugatis, & repleamini a ubere consolationis ejus: ut mulgeatis, & deliciis affluatis ab omnimoda gloria ejus.

12 Quia hæc dicit Dominus: Ecce ego declinabo super eam quasi fluvium pacis, & quasi torrentem inundantem gloriam gentium, quam sugetis: ad ubera portabimini: & super genua blandientur vobis.

13 Quomodo si cui mater blandiatur, ita ego consolabor vos, & in Jerusalem consolabimini.

14 Videbitis, & gaudebit cor vestrum, & ossa vestra quasi herba germinabunt: & cognoscetur manus Domini servis ejus, & indignabitur inimicis suis.

15 Quia ecce Dominus in igne veniet, & quasi turbo quadrigæ ejus: reddere in indignatione furorem suum, & increpationem suam in flamma ignis:

16 Quia in igne Dominus dijudicabit, & in gladio suo ad omnem carnem, & multiplicabuntur interfecti a Domino;

17 Qui sanctificabantur, & mundos se putabant in hortis post januam intrinsecus; qui comedebant carnem suillam, & abominationem, & murem: simul consumentur, dicit Dominus.

18 Ego autem opera eorum, & cogitationes eorum, venio ut congregem cum omnibus gentibus & linguis: & venient & videbunt gloriam meam.

19 Et ponam in eis signum, & mittam ex eis qui salvati fuerint, ad gentes in mare, in Africam, & Lydiam tendentes sagittam; in Italiam & Græciam, ad insulas longe, ad eos qui non audierunt de me, & non viderunt gloriam meam. Et annuntiabunt gloriam meam gentibus,

20 Et adducent omnes fratres vestros de cunctis gentibus donum Domino, in equis, & in quadrigis, & in lectichis, & in mulis, & in carrucis, ad montem sanctum meum Jerusalem, dicit Dominus, quomodo si inferant filii Israel munus in vase mundo in domum Domini.

21 Et assumam ex eis sacerdotes, & levitas, dicit Dominus:

22 † Quia sicut cœli novi, & terra nova, quæ ego facio stare coram me, dicit Dominus: sic stabit semen vestrum, & nomen vestrum. † *Apoc.* 21. 1.

23 Et erit mensis ex mense, & sabbatum ex sabbato: veniet omnis caro ut adoret coram facie mea, dicit Dominus.

24 Et egredientur, & videbunt cadavera virorum, qui prævaricati sunt in me: † vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur: & erunt usque ad satietatem visionis omni carni. † *Marc.* 9. 45.

PROPHETIA JEREMIÆ.

CAPUT PRIMUM.

Jeremias in ventre matris ſanctificatus, & tempore Joſiæ regis Juda miſſus a Domino ad prophetandum, excuſatur pueritiam, ſed doctus a Deo accipit robur invincibile, jubeturque vaticinari deſtructionem Jeruſalem ſub nomine virgæ, & ollæ ſuccenſæ.

1 VErba Jeremiæ filii Helciæ, de ſacerdotibus qui fuerunt in Anathoth, in terra Benjamin,

2 Quod factum eſt verbum Domini ad eum in diebus Joſiæ filii Amon regis Juda, in tertiodecimo anno regni ejus.

3 Et factum eſt in diebus Joakim filii Joſiæ regis Juda, uſque ad conſummationem undecimi anni Sedeciæ filii Joſiæ regis Juda, uſque ad tranſmigrationem Jeruſalem, in menſe quinto.

4 Et factum eſt verbum Domini ad me, dicens:

5 Priuſquam te formarem in utero, novi te: & antequam exires de vulva, ſanctificavi te, & prophetam in gentibus dedi te.

6 Et dixi, A, a, a, Domine Deus: ecce neſcio loqui, quia puer ego ſum.

7 Et dixit Dominus ad me: Noli dicere: Puer ſum, quoniam ad omnia, quæ mittam te, ibis: & univerſa, quæcumque mandavero tibi, loqueris,

8 Ne timeas a facie eorum: quia tecum ego ſum, ut eruam te, dicit Dominus.

9 Et miſit Dominus manum ſuam: & tetigit os meum: & dixit Dominus ad me: Ecce dedi verba mea in ore tuo:

10 Ecce conſtitui te hodie ſuper gentes, & ſuper regna, † ut evellas, & deſtruas, & diſperdas, & diſſipes, & ædifices, & plantes. *Infra 8. 7.*

11 Et factum eſt verbum Domini ad me, dicens: Quid tu vides Jeremia? Et dixi: Virgam vigilantem ego video.

12 Et dixit Dominus ad me: Bene vidiſti: quia vigilabo ego ſuper verbo meo ut faciam illud.

13 Et factum eſt verbum Domini ſecundo ad me, dicens: Quid tu vides? Et dixi: Ollam ſuccenſam ego video, & faciem ejus a facie aquilonis.

14 Et dixit Dominus ad me: † Ab aquilone pandetur malum ſuper omnes habitatores terræ. *Infra 6.*

15 Quia ecce ego convocabo omnes cognationes regnorum aquilonis, ait Dominus: & venient & ponent unuſquiſque ſolium ſuum in introitu portarum Jeruſalem, & ſuper omnes muros ejus in circuitu, & ſuper univerſas urbes Juda.

16 Et loquar judicia mea cum eis, ſuper omnem malitiam eorum qui dereliquerunt me, & libaverunt diis alienis, & adoraverunt opus manuum ſuarum.

17 Tu ergo accinge lumbos tuos, & ſurge, & loquere ad eos omnia quæ ego præcipio tibi. Ne formides a facie eorum; nec enim timere te faciam vultum eorum. *Infra 27.*

18 † Ego quippe dedi te hodie in civitatem munitam, & in columnam ferream, & in murum æreum, ſuper omnem terram, regibus Juda, principibus ejus, & ſacerdotibus, & populo terræ.

19 Et bellabunt adverſum te, & non prævalebunt: quia ego tecum ſum, ait Dominus, ut liberem te.

CAPUT II.

Graviter expoſtulat Dominus cum filiis Iſrael & Juda, potiſſimum cum paſtoribus ac prophetis, quod non reſpicientes accepta a Deo varia beneficia, eo qui fons eſt aquæ vivæ relicto, adoraverint idola, a quibus nihil boni expectare poterant: imo cum toti eſſent in idololatria, rapinis & crudelitate, ſeſe juſtificare nitebantur, & propterea devaſtandos prædicit.

1 ET factum eſt verbum Domini ad me, dicens:

2 Vade, & clama in auribus Jeruſalem, dicens: Hæc dicit Dominus: Recordatus ſum tui, miſerans adoleſcentiam tuam, & charitatem deſponſationis tuæ, quando ſecuta es me in deſerto, in terra quæ non ſeminatur.

3 Sanctus Iſrael Domino, primitiæ frugum ejus: omnes qui devorant eum, delinquunt: mala venient ſuper eos, dicit Dominus.

4 Audite verbum Domini domus Jacob, & omnes cognationes domus Iſrael:

5 Hæc dicit Dominus: † Quid invenerunt patres veſtri in me iniquitatis, quia elongaverunt a me, & ambulaverunt poſt vanitatem, & vani facti ſunt? *†Mich. 6. 3.*

6 Et non dixerunt: Ubi eſt Dominus, qui aſcendere nos fecit de terra Ægypti: qui traduxit nos per deſertum, per terram inhabitabilem & invium, per terram ſitis, & imaginem mortis, per terram, in qua non ambulavit vir, neque habitavit homo?

7 Et induxi vos in terram Carmeli, ut comederetis fructum ejus, & optima illius: & ingreſſi contaminaſtis terram meam, & hæreditatem meam poſuiſtis in abominationem.

8 Sacerdotes non dixerunt: Ubi eſt Dominus? & tenentes legem neſcierunt me, & paſtores prævaricati ſunt in me: & prophetæ prophetaverunt in Baal, & idola ſecuti ſunt.

9 Propterea adhuc judicio contendam vobiſcum, ait Dominus, & cum filiis veſtris diſceptabo.

10 Tranſite ad inſulas Cethim, & videte: & in Cedar mittite, & conſiderate vehementer: & videte ſi factum eſt hujuſcemodi.

11 Si mutavit gens deos ſuos, & certe ipſi non ſunt dii: populus vero meus mutavit gloriam ſuam in idolum.

12 Obſtupeſcite cœli ſuper hoc, & portæ ejus deſolamini vehementer, dicit Dominus.

13 Duo enim mala fecit populus meus: Me dereliquerunt fontem aquæ vivæ, & foderunt ſibi ciſternas, ciſternas diſſipatas, quæ continere non valent aquas.

14 Numquid ſervus eſt Iſrael, aut vernaculus? quare ergo factus eſt in prædam?

15 Super eum rugierunt leones, & dederunt

vo-

vocem suam, posuerunt terram ejus in solitudinem: civitates ejus exustæ sunt, & non est qui habitet in eis.

16 Filii quoque Memphæos & Taphnes constupraverunt te usque ad verticem.

17 Numquid non istud factum est tibi, quia dereliquisti Dominum Deum tuum eo tempore, quo ducebat te per viam?

18 Et nunc quid tibi vis in via Ægypti, ut bibas aquam turbidam? & quid tibi cum via Assyriorum, ut bibas aquam fluminis?

19 Arguet te malitia tua, & aversio tua increpabit te. Scito, & vide, quia malum & amarum est reliquisse te Dominum Deum tuum, & non esse timorem mei apud te, dicit Dominus Deus exercituum.

20 A sæculo confregisti jugum meum, rupisti vincula mea, & dixisti: Non serviam. † In omni enim colle sublimi, & sub omni ligno frondoso, tu prosternebaris meretrix.

† *Infra 3. 6.* 21 † Ego autem plantavi te vineam electam, omne semen verum: quomodo ergo conversa es mihi in pravum vinea aliena?

† *Isai. 5. 1. Matth. 21. 33.* 22 Si laveris te nitro, & multiplicaveris tibi herbam borith, maculata es in iniquitate tua coram me, dicit Dominus Deus.

23 Quomodo dicis: Non sum polluta, post Baalim non ambulavi? vide vias tuas in convalle, scito quid feceris: cursor levis explicans vias suas.

24 Onager assuetus in solitudine, in desiderio animæ suæ attraxit ventum amoris sui: nullus avertet eam: omnes qui quærunt eam, non deficient: in mensibus ejus invenient eam.

25 Prohibe pedem tuum a nuditate, & guttur tuum a siti. Et dixisti: Desperavi, nequaquam faciam: adamavi quippe alienos, & post eos ambulabo.

26 Quomodo confunditur fur quando deprehenditur, sic confusi sunt domus Israel, ipsi & reges eorum, principes, & sacerdotes, & prophetæ eorum,

27 Dicentes ligno: Pater meus es tu; & lapidi: Tu me genuisti: † verterunt ad me tergum, & non faciem, & in tempore afflictionis suæ dicent: Surge, & libera nos.

† *Infra 32. 33.*

28 Ubi sunt dii tui, quos fecisti tibi? surgant & liberent te in tempore afflictionis tuæ: † secundum numerum quippe civitatum tuarum erant dii tui Juda.

† *Infra 11. 13.*

29 Quid vultis mecum judicio contendere? omnes dereliquistis me, dicit Dominus.

30 Frustra percussi filios vestros, disciplinam non receperunt: devoravit gladius vester prophetas vestros, quasi leo vastator

31 Generatio vestra. Videte verbum Domini: Numquid solitudo factus sum Israeli, aut terra serotina? quare ergo dixit populus meus: Recessimus, non veniemus ultra ad te?

32 Numquid obliviscetur virgo ornamenti sui, aut sponsa fasciæ pectoralis suæ? populus vero meus oblitus est mei diebus innumeris.

33 Quid niteris bonam ostendere viam tuam ad quærendam dilectionem, quæ insuper & malitias tuas docuisti vias tuas,

34 Et in alis tuis inventus est sanguis animarum pauperum & innocentium: non in fossis inveni eos, sed in omnibus quæ supra memoravi.

35 Et dixisti: Absque peccato & innocens ego sum: & propterea avertatur furor tuus a me. Ecce ego judicio contendam tecum, eo quod dixeris: Non peccavi.

36 Quam vilis facta es nimis, iterans vias tuas! & ab Ægypto confunderis, sicut confusa es ab Assur.

37 Nam & ab ista egredieris, & manus tuæ erunt super caput tuum: quoniam obtrivit Dominus confidentiam tuam, & nihil habebis prosperum in ea.

CAPUT III.

Deus incomparabili clementia populum suum ad se revocat ab idololatria, in qua Juda etiam Israelem excessit: promittens se assumpturum eos in filios, & veros pastores eis daturum, ut Jerosolymis in pace colant Dominum: de futura gloria & exaltatione Jerusalem, ac gentium ad eam congregatione & de populi pœnitentia.

1 VUlgo dicitur: Si dimiserit vir uxorem suam, & recedens ab eo, duxerit virum alterum: numquid revertetur ad eam ultra? numquid non polluta & contaminata erit mulier illa? tu autem fornicata es cum amatoribus multis: tamen revertere ad me, dicit Dominus, & ego suscipiam te.

2 Leva oculos tuos in directum, & vide ubi non prostrata sis: in viis sedebas, expectans eos quasi latro in solitudine: & polluisti terram in fornicationibus tuis, & in malitiis tuis.

3 Quam ob rem prohibitæ sunt stillæ pluviarum, & serotinus imber non fuit: frons mulieris meretricis facta est tibi, noluisti erubescere.

4 Ergo saltem amodo voca me: Pater meus, dux virginitatis meæ tu es:

5 Numquid irascetis in perpetuum, aut perseverabis in finem? Ecce locuta es, & fecisti mala, & potuisti.

6 Et dixit Dominus ad me in diebus Josiæ regis: † Numquid vidisti quæ fecerit aversatrix Israel? abiit sibimet super omnem montem excelsum, & sub omni ligno frondoso, & fornicata est ibi.

† *Supra 3. 20.*

7 Et dixi, cum fecisset hæc omnia: Ad me revertere: & non est reversa. Et vidit prævaricatrix soror ejus Juda,

8 Quia pro eo, quod mœchata esset aversatrix Israel, dimisissem eam, & dedissem ei libellum repudii: & non timuit prævaricatrix Juda soror ejus, sed abiit, & fornicata est etiam ipsa.

9 Et facilitate fornicationis suæ contaminavit terram, & mœchata est cum lapide & ligno.

10 Et in omnibus his non est reversa ad me prævaricatrix soror ejus Juda in toto corde suo, sed in mendacio, ait Dominus.

11 Et dixit Dominus ad me: Justificavit animam suam aversatrix Israel, comparatione prævaricatricis Judæ.

12 Vade, & clama sermones istos contra aquilonem, & dices: Revertere aversatrix Israel, ait Dominus, & non avertam faciem meam a vobis; quia sanctus ego sum, dicit Dominus, & non irascar in perpetuum.

13 Verumtamen scito iniquitatem tuam, quia in Dominum Deum tuum prævaricata es: & dispersisti vias tuas alienis sub omni ligno frondoso, & vocem meam non audisti, ait Dominus.

14 Convertimini filii revertentes, dicit Dominus: quia ego vir vester: & assumam vos unum de civitate, & duos de cognatione, & introducam vos in Sion.

15 Et dabo vobis pastores juxta cor meum, & pascent vos scientia & doctrina.

16 Cumque multiplicati fueritis, & creveritis in terra in diebus illis, ait Dominus: non dicent ultra: Arca testamenti Domini: neque ascendet super cor, neque recordabuntur illius: nec visitabitur, nec fiet ultra.

17 In tempore illo vocabunt Jerusalem solium Domini: & congregabuntur ad eam omnes gentes in nomine Domini in Jerusalem, & non ambulabunt post pravitatem cordis sui pessimi.

18 In diebus illis ibit domus Juda ad domum Israel, & venient simul de terra aquilonis, ad terram quam dedi patribus vestris.

19 Ego autem dixi: Quomodo ponam te in filios, & tribuam tibi terram desiderabilem, hereditatem præclaram exercituum gentium? Et dixi: Patrem vocabis me, & post me ingredi non cessabis.

20 Sed quomodo si contemnat mulier amatorem suum, sic contempsit me domus Israel, dicit Dominus.

21 Vox in viis audita est, ploratus & ululatus filiorum Israel: quoniam iniquam fecerunt viam suam, obliti sunt Domini Dei sui.

22 Convertimini filii revertentes, & sanabo aversiones vestras. Ecce nos venimus ad te: tu enim es Dominus Deus noster.

23 Vere mendaces erant colles, & multitudo montium: vere in Domino Deo nostro salus Israel.

24 Confusio comedit laborem patrum nostrorum ab adolescentia nostra, greges eorum, & armenta eorum, filios eorum, & filias eorum.

25 Dormiemus in confusione nostra, & operiet nos ignominia nostra: quoniam Domino Deo nostro peccavimus nos, & patres nostri, ab adolescentia nostra usque ad diem hanc: & non audivimus vocem Domini Dei nostri.

CAPUT IV.

Promittit Dominus veniam si se vere convertant & corde circumcidant, comminando gravia mala si in malis persistant: quapropter luget propheta videns terram devastandam, & in solitudinem redigendam, ita tamen ut non fiat consummatio.

1 SI reverteris Israel, ait Dominus, ad me convertere: si abstuleris offendicula tua a facie mea, non commoveberis.

2 Et jurabis: Vivit Dominus, in veritate, & in judicio, & in justitia: & benedicent eum gentes ipsumque laudabunt.

3 Hæc enim dicit Dominus viro Juda & Jerusalem: † Novate vobis novale, & nolite serere super spinas:

† *Oseæ* 10. 12.

4 Circumcidimini Domino, & auferte præputia cordium vestrorum viri Juda, & habitatores Jerusalem: ne forte egrediatur ut ignis indignatio mea, & succendatur, & non sit qui extinguat, propter malitiam cogitationum vestrarum.

5 Annuntiate in Juda, & in Jerusalem auditum facite: loquimini, & canite tuba in terra: clamate fortiter, & dicite: Congregamini, & ingrediamur civitates munitas,

6 Levate signum in Sion. Confortamini, nolite stare, † quia malum ego adducam ab aquilone, & contritionem magnam.

† *Supra* 1. 14.

7 Ascendit leo de cubili suo, & prædo gentium se levavit: egressus est de loco suo, ut ponat terram tuam in solitudinem: civitates tuæ vastabuntur, remanentes absque habitatore.

8 Super hoc accingite vos ciliciis, plangite & ululate: quia non est aversa ira furoris Domini a nobis.

9 Et erit in die illa, dicit Dominus: Peribit cor regis, & cor principum: & obstupescent sacerdotes, & prophetæ consternabuntur.

10 Et dixi: Heu, heu, heu Domine Deus, ergone decepisti populum istum & Jerusalem, dicens: Pax erit vobis: & ecce pervenit gladius usque ad animam?

11 In tempore illo dicetur populo huic & Jerusalem: Ventus urens in viis, quæ sunt in deserto viæ filiæ populi mei, non ad ventilandum & ad purgandum.

12 Spiritus plenus ex his veniet mihi: & nunc ego loquar judicia mea cum eis.

13 Ecce quasi nubes ascendet, & quasi tempestas currus ejus: velociores aquilis equi illius: væ nobis quoniam vastati sumus.

14 Lava a malitia cor tuum Jerusalem, ut salva fias: usquequo morabuntur in te cogitationes noxiæ?

15 Vox enim annuntiantis a Dan, & notum facientis idolum de monte Ephraim.

16 Dicite gentibus: Ecce auditum est in Jerusalem custodes venire de terra longinqua, & dare super civitates Juda vocem suam.

17 Quasi custodes agrorum facti sunt super eam in gyro: quia me ad iracundiam provocavit, dicit Dominus.

18 † Viæ tuæ, & cogitationes tuæ fecerunt hæc tibi: ista malitia tua, quia amara, quia tetigit cor tuum.

† *Sap.* 3. 5.

19 Ventrem meum, ventrem meum doleo, sensus cordis mei turbati sunt in me: non tacebo, quoniam vocem buccinæ audivit anima mea, clamorem prælii.

20 Contritio super contritionem vocata est, & vastata est omnis terra: repente vastata sunt tabernacula mea, subito pelles meæ.

21 Usquequo videbo fugientem, audiam vocem buccinæ?

22 Quia stultus populus meus me non cognovit: filii insipientes sunt, & vecordes: sapientes sunt ut faciant mala, bene autem facere nescierunt.

23 Aspexi terram, & ecce vacua erat, & nihili; & cælos, & non erat lux in eis.

24 Vidi montes, & ecce movebantur: & omnes colles conturbati sunt.

25 Intuitus sum, & non erat homo: & omne volatile cœli recessit.

26 Aspexi, & ecce Carmelus desertus: & omnes urbes ejus destructæ sunt a facie Domini, & a facie iræ furoris ejus.

27 Hæc enim dicit Dominus: Deserta erit omnis terra, sed tamen consummationem non faciam.

28 Lugebit terra, & mœrebunt cœli desuper: eo quod locutus sum, cogitavi, & non pœnituit me, nec aversus sum ab eo.

29 A voce equitis & mittentis sagittam, fugit omnis civitas: ingressi sunt arcta, & ascenderunt rupes. universæ urbes derelictæ sunt, & non habitat in eis homo.

30 Tu autem vastata quid facies? cum vestieris te coccino, cum ornata fueris monili

a reo, & pinxeris fibio oculos tuos, frustra componeris; contempserunt te amatores tui, animam tuam quærent.

31 Vocem enim quasi parturientis audivi, angustias ut puerperæ: Vox filiæ Sion intermorientis, expandentisque manus suas: væ mihi, quia defecit anima mea propter interfectos.

CAPUT V.

Dominus in Jerusalem quærit virum justum, ut illi misereatur: sed tam plebs quam optimates in prævitatibus suis & idololatria indurati sunt & effusi, ideo comminatur eis vastationem ab extraneo populo, eo quod cæci & surdi facti sint, non tamen usque ad consummationem.

1 CIrcuite vias Jerusalem, & aspicite, & considerate, & quærite in plateis ejus, an inveniatis virum facientem judicium, & quærentem fidem: & propitius ero ei.

2 Quod si etiam, Vivit Dominus, dixerint: & hoc falso jurabunt.

3 Domine oculi tui respiciunt fidem: percussisti eos, & non doluerunt: attrivisti eos, & renuerunt accipere disciplinam: induraverunt facies suas supra petram, & noluerunt reverti.

4 Ego autem dixi: Forsitan pauperes sunt & stulti, ignorantes viam Domini, judicium Dei sui.

5 Ibo igitur ad optimates, & loquar eis: isti enim cognoverunt viam Domini, judicium Dei sui: & ecce magis hi simul confregerunt jugum, ruperunt vincula.

6 Idcirco percussit eos leo de silva, lupus ad vesperam vastavit eos, pardus vigilans super civitates eorum: omnis, qui egressus fuerit ex eis, capietur: quia multiplicatæ sunt prævaricationes eorum, confortatæ sunt aversiones eorum.

7 Super quo propitius tibi esse potero? filii tui dereliquerunt me, & jurant in his qui non sunt dii: saturavi eos, & mœchati sunt, & in domo meretricis luxuriabantur.

8 Equi amatores & emissarii facti sunt: †unusquisque ad uxorem proximi sui hinniebat. †Ezech. 22. 11.

9 Numquid super his non visitabo, dicit Dominus? & in gente tali non ulciscetur anima mea?

10 Ascendite muros ejus, & dissipate, consummationem autem nolite facere: auferte propagines ejus, quia non sunt Domini.

11 Prævaricatione enim prævaricata est in me domus Israel, & domus Juda, ait Dominus.

12 Negaverunt Dominum, & dixerunt: Non est ipse: neque veniet super nos malum: gladium & famem non videbimus.

13 Prophetæ fuerunt in ventum locuti, & responsum non fuit in eis: hæc ergo evenient illis.

14 Hæc dicit Dominus Deus exercituum: Quia locuti estis verbum istud: ecce ego do verba mea in ore tuo in ignem, & populum istum in ligna, & vorabit eos.

15 Ecce ego adducam super vos gentem de longinquo domus Israel, ait Dominus; gentem robustam, gentem antiquam, gentem, cujus ignorabis linguam, nec intelliges quid loquatur.

16 Pharetra ejus quasi sepulcrum patens, universi fortes.

17 Et comedet segetes tuas, & panem tuum: devorabit filios tuos, & filias tuas: comedet gregem tuum, & armenta tua: comedet vineam tuam, & ficum tuam: & conteret tubes munitas tuas, in quibus tu habes fiduciam, gladio.

18 Verumtamen in diebus illis, ait Dominus, non faciam vos in consummationem.

19 † Quod si dixeritis: Quare fecit nobis Dominus Deus noster hæc omnia? dices ad eos: Sicut dereliquistis me, & servistis deo alieno in terra vestra, sic servietis alienis in terra non vestra. † Infra 16. 10.

20 Annuntiate hoc domui Jacob, & auditum facite in Juda, dicentes:

21 Audi populе stulte, qui non habes cor; qui habentes oculos, non videtis; & aures, & non auditis.

22 Me ergo non timebitis, ait Dominus: & a facie mea non dolebitis? Qui posui arenam terminum mari, præceptum sempiternum, quod non præteribit: & commovebuntur, & non poterunt: & intumescent fluctus ejus, & non transibunt illud.

23 Populo autem huic factum est cor incredulum, & exasperans, recesserunt & abierunt.

24 Et non dixerunt in corde suo: Metuamus Dominum Deum nostrum, qui dat nobis pluviam temporaneam & serotinam in tempore suo: plenitudinem annuæ messis custodientem nobis,

25 Iniquitates vestræ declinaverunt hæc: & peccata vestra prohibuerunt bonum a vobis.

26 Quia inventi sunt in populo meo impii insidiantes quasi aucupes, laqueos ponentes & pedicas ad capiendos viros.

27 Sicut decipula plena avibus, sic domus eorum plenæ dolo; ideo magnificati sunt & ditati.

28 Incrassati sunt & impinguati: & prætercierunt sermones meos pessime. † Causam viduæ non judicaverunt, causam pupilli non direxerunt, & judicium pauperum non judicaverunt. † Isaiæ 1. 23. Zachar. 7. 10.

29 Numquid super his non visitabo, dicit Dominus? aut super gentem hujuscemodi non ulciscetur anima mea?

30 Stupor & mirabilia facta sunt in terra:

31 Prophetæ prophetabant mendacium, & sacerdotes applaudebant manibus suis: & populus meus dilexit talia: quid igitur fiet in novissimo ejus?

CAPUT VI.

Prædicitur calamitas ac vastitas Jerosolymorum ab Assyriis, eo quod contempserint legem Domini, nec audire voluerint increpationes; sed omnes, & potissimum primates, prophetæ ac sacerdotes avaritia & dolo fluxerint; ideoque & ipsos & eorum sacrificia Deus abjicit: jubet ergo propheta eos lugere, quoniam purgari conflatorio non potuerunt.

1 COnfortamini filii Benjamin in medio Jerusalem, & in Thecua clangite buccina, & super Bethacarem levate vexillum: quia malum visum est ab aquilone, & contritio magna.

2 Speciosæ & delicatæ assimilavi filiam Sion.

3 Ad eam venient pastores, & greges eorum: fixerunt in ea tentoria in circuitu: pascet unusquisque eos, qui sub manu sua sunt.

4 Sanctificate super eam bellum: consurgite, & ascendamus in meridie: væ nobis, quia declinavit dies, quia longiores factæ sunt umbræ vesperi.

5 Sur-

5 Surgite, & ascendamus in nocte, & dissipemus domos ejus.

6 Quia hæc dicit Dominus exercituum: Cædite lignum ejus, & fundite circa Jerusalem aggerem: hæc est civitas visitationis, omnis calumnia in medio ejus.

7 Sicut frigidam fecit cisterna aquam suam, sic frigidam fecit malitiam suam: iniquitas & vastitas audietur in ea, coram me semper infirmitas & plaga.

8 Erudire Jerusalem, ne forte recedat anima mea a te, ne forte ponam te desertam, terram inhabitabilem.

9 Hæc dicit Dominus exercituum: Usque ad racemum colligent quasi in vinea reliquias Israel: converte manum tuam quasi vindemiator ad cartallum.

10 Cui loquar? & quem contestabor ut audiat? ecce incircumcisæ aures eorum, & audire non possunt: ecce verbum Domini factum est eis in opprobrium, & non suscipient illud.

11 Idcirco furore Domini plenus sum, laboravi sustinens: effunde super parvulum foris, & super consilium juvenum simul: vir enim cum muliere capietur, senex cum pleno dierum.

12 Et transibunt domus eorum ad alteros, agri & uxores pariter: quia extendam manum meam super habitantes terram, dicit Dominus.

13 † A minore quippe usque ad majorem omnes avaritiæ student: & a prophota usque ad sacerdotem cuncti faciunt dolum. † *Isaiæ 56. 11. Infra 8. 10.*

14 Et curabant contritionem filiæ populi mei cum ignominia, dicentes: Pax, pax: & non erat pax.

15 Confusi sunt, quia abominationem fecerunt: quin potius confusione non sunt confusi, & erubescere nescierunt: quam ob rem cadent inter ruentes: in tempore visitationis suæ corruent, dicit Dominus.

16 Hæc dicit Dominus: State super vias & videte, & interrogate de semitis antiquis, quæ sit via bona, & ambulate in ea: † & invenietis refrigerium animabus vestris. Et dixerunt: Non ambulabimus. *Matt. 11. 29.*

17 Et constitui super vos speculatores. Audite vocem tubæ. Et dixerunt: Non audiemus.

18 Ideo audite gentes, & cognosce congregatio, quanta ego faciam eis.

19 Audi terra: Ecce ego adducam mala super populum istum, fructum cogitationum ejus: quia verba mea non audierunt, & legem meam projecerunt.

20 † Ut quid mihi thus de Saba affertis, & calamum suave olentem de terra longinqua? holocaustomata vestra non sunt accepta, & victimæ vestræ non placuerunt mihi. *Isaiæ 11.*

21 Propterea hæc dicit Dominus: Ecce ego dabo in populum istum ruinas, & ruent in eis patres & filii simul, vicinus & proximus peribunt.

22 Hæc dicit Dominus: Ecce populus venit de terra aquilonis, & gens magna consurget a finibus terræ.

23 Sagittam & scutum arripiet: crudelis est, & non miserebitur: vox ejus quasi mare sonabit: & super equos ascendent, præparati quasi vir ad prælium, adversum te filia Sion.

24 Audivimus famam ejus, dissolutæ sunt manus nostræ: tribulatio apprehendit nos, dolores ut parturientem.

25 Nolite exire ad agros, & in via ne ambuletis: quoniam gladius inimici, pavor in circuitu.

26 Filia populi mei accingere cilicio, & conspergere cinere: luctum unigeniti fac tibi, planctum amarum, quia repente veniet vastator super nos.

27 Probatorem dedi te in populo meo robustum: & scies, & probabis viam eorum.

28 Omnes isti principes declinantes, ambulantes fraudulenter, æs & ferrum: universi corrupti sunt.

29 Defecit sufflatorium, in igne consumptum est plumbum, frustra conflavit conflator: malitiæ enim eorum non sunt consumptæ.

30 Argentum reprobum vocate eos, quia Dominus projecit illos.

CAPUT VII.

Quod frustra confidant in templo, pessima perpetrantes, & propheta audire nolentes, sicut & patres eorum: quapropter denuntiat templum abjiciendum, & terram Juda redigendam in solitudinem: nec profuturam orationem Jeremiæ pro illis, nec oblata ab eis sacrificia, propter excelsa Tophet in valle filii Ennom, & multiplices ipsorum malitias.

1 VERBUM, quod factum est ad Jeremiam a Domino, dicens:

2 Sta in porta domus Domini, & prædica ibi verbum illud, & dic: Audite verbum Domini omnis Juda, qui ingredimini per portas has, ut adoretis Dominum.

3 Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: † Bonas facite vias vestras, & studia vestra: & habitabo vobiscum in loco isto. † *Infra 26. 13.*

4 Nolite confidere in verbis mendacii, dicentes: Templum Domini, templum Domini, templum Domini est.

5 Quoniam si bene direxeritis vias vestras, & studia vestra: si feceritis judicium inter virum & proximum ejus,

6 Advenæ, & pupillo, & viduæ non feceritis calumniam, nec sanguinem innocentem effuderitis in loco hoc, & post deos alienos non ambulaveritis in malum vobismetipsis:

7 Habitabo vobiscum in loco isto; in terra, quam dedi patribus vestris a sæculo & usque in sæculum.

8 Ecce vos confiditis vobis in sermonibus mendacii, qui non proderunt vobis;

9 Furari, occidere, adulterari, jurare mendaciter, libare Baalim, & ire post deos alienos, quos ignoratis.

10 Et veniistis, & stetistis coram me in domo hac, in qua invocatum est nomen meum, & dixistis: Liberati sumus, eo quod fecerimus omnes abominationes istas.

11 † Numquid ergo spelunca latronum facta est domus ista, in qua invocatum est nomen meum in oculis vestris? ego, ego sum: ego vidi, dicit Dominus. † *Matt. 21. 13. Marc. 11. 17. Luc. 19 46.*

12 Ite ad locum meum in Silo, ubi habitavit nomen meum a principio: & videte quæ fecerim ei propter malitiam populi mei Israel:

13 Et nunc, quia fecistis omnia opera hæc, dicit Dominus: & locutus sum ad vos mane consurgens, & loquens, & non audistis; † & vocavi vos, & non respondistis; † *Prov. 1. 24. Isa. 65. 12.*

14 † Faciam domui huic, in qua invocatum est nomen meum, & in qua vos habetis fiduciam; † *1 Reg. 4. 2. 10.*

ciam; & loco, quem dedi vobis & patribus vestris, sicut feci Silo.

15 Et projiciam vos a facie mea, sicut projeci omnes fratres vestros, universum semen Ephraim.

† *Infra* 11. 14. & 14. 11.

16 † Tu ergo noli orare pro populo hoc, nec assumas pro eis laudem & orationem, & non obsistas mihi: quia non exaudiam te.

17 Nonne vides quid isti faciunt in civitatibus Juda, & in plateis Jerusalem?

18 Filii colligunt ligna, & patres succendunt ignem, & mulieres conspergunt adipem, ut faciant placentas reginæ cæli, & libent diis alienis, & me ad iracundiam provocent.

19 Numquid me ad iracundiam provocant, dicit Dominus? nonne semetipsos in confusionem vultus sui?

20 Ideo hæc dicit Dominus Deus: Ecce furor meus, & indignatio mea conflatur super locum istum, super viros, & super jumenta, & super lignum regionis, & super fruges terræ, & succendetur, & non extinguetur.

21 Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Holocautomata vestra addite victimis vestris, & comedite carnes.

22 Quia non sum locutus cum patribus vestris, & non præcepi eis, in die qua eduxi eos de terra Ægypti, de verbo holocautomatum, & victimarum.

23 Sed hoc verbum præcepi eis, dicens: audite vocem meam, & ero vobis Deus, & vos eritis mihi populus: & ambulate in omni via, quam mandavi vobis, ut bene sit vobis.

24 Et non audierunt, nec inclinaverunt aurem suam: sed abierunt in voluntatibus, & in pravitate cordis sui mali; factique sunt retrorsum & non in ante,

25 A die qua egressi sunt patres eorum de terra Ægypti, usque ad diem hanc. Et misi ad vos omnes servos meos prophetas per diem consurgens diluculo, & mittens.

26 Et non audierunt me, nec inclinaverunt aurem suam: sed induraverunt cervicem suam: † & pejus operati sunt, quam patres eorum.

† *Infra* 16. 12.

27 Et loqueris ad eos omnia verba hæc, & non audient te: & vocabis eos, & non respondebunt tibi.

28 Et dices ad eos: Hæc est gens, quæ non audivit vocem Domini Dei sui, nec recepit disciplinam: periit fides, & ablata est de ore eorum.

29 Tonde capillum tuum, & projice, & sume in directum planctum: quia projecit Dominus, & reliquit generationem furoris sui,

30 Quia fecerunt filii Juda malum in oculis meis, dicit Dominus. Posuerunt offendicula sua in domo, in qua invocatum est nomen meum, ut polluerent eam:

31 Et ædificaverunt excelsa Topheth, quæ est in valle filii Ennom: ut incenderent filios suos, & filias suas igni: quæ non præcepi, nec cogitavi in corde meo.

32 Ideo ecce dies venient, dicit Dominus, & non dicetur amplius, Topheth, & vallis filii Ennom: sed vallis interfectionis: & sepelient in Topheth, eo quod non sit locus.

33 Et erit morticinum populi hujus in cibos volucribus cæli, & bestiis terræ, & non erit qui abigat.

† *Exec.* 26. 13.

34 † Et quiescere faciam de urbibus Juda, & de plateis Jerusalem, vocem gaudii, & vocem lætitiæ, vocem sponsi, & vocem sponsæ: in desolationem enim erit terra.

CAPUT VIII.

Quia tam reges, optimates, sacerdotes ac prophetæ, quam reliquus populus ad idololatriam conversi sunt: & non considerato Domini judicio, omnes relicta veritate studuerunt avaritiæ ac idololatriæ, & Dominum provocantes noluerunt resipiscere: ideo ab hostibus crudelissimis affligentur.

1 IN illo tempore, ait Dominus: Ejicient ossa regum Juda, & ossa principum ejus, & ossa sacerdotum, & ossa prophetarum, & ossa eorum qui habitaverunt Jerusalem, de sepulcris suis:

2 Et expandent ea ad solem, & lunam, & omnem militiam cæli, quæ dilexerunt, & quibus servierunt, & post quæ ambulaverunt, & quæ quæsierunt, & adoraverunt: non colligentur, & non sepelientur: in sterquilinium super faciem terræ erunt.

3 Et eligent magis mortem quam vitam omnes qui residui fuerint de cognatione hac pessima in universis locis, quæ derelicta sunt, ad quæ ejeci eos, dicit Dominus exercituum.

4 Et dices ad eos: Hæc dicit Dominus: Numquid qui cadit, non resurget? & qui aversus est, non revertetur?

5 Quare ergo aversus est populus iste in Jerusalem aversione contentiosa? Apprehenderunt mendacium, & noluerunt reverti.

6 Attendi, & auscultavi: nemo quod bonum est loquitur, nullus est qui agat pœnitentiam super peccato suo, dicens: Quid feci? omnes conversi sunt ad cursum suum, quasi equus impetu vadens ad prælium.

7 Milvus in cœlo cognovit tempus suum, turtur, & hirundo, & ciconia, custodierunt tempus adventus sui: populus autem meus non cognovit judicium Domini.

8 Quomodo dicitis: Sapientes nos sumus, & lex Domini nobiscum est? vere mendacium operatus est stylus mendax scribarum.

9 Confusi sunt sapientes, perterriti & capti sunt: verbum enim Domini projecerunt, & sapientia nulla est in eis.

10 Propterea dabo mulieres eorum exteris, agros eorum heredibus: quia † a minimo usque ad maximum omnes avaritiam sequuntur: a propheta usque ad sacerdotem cuncti faciunt mendacium.

† *Isaiæ* 56. 11. *Supra* 6. 13.

11 Et sanabant contritionem filiæ populi mei ad ignominiam, dicentes: Pax, pax: cum non esset pax.

12 Confusi sunt, quia abominationem fecerunt: quinimo confusione non sunt confusi, & erubescere nescierunt: Idcirco cadent inter corruentes, in tempore visitationis suæ corruent, dicit Dominus.

13 Congregans congregabo eos, ait Dominus; non est uva in vitibus, & non sunt ficus in ficulnea, folium defluxit: & dedi eis quæ prætergressa sunt.

14 Quare sedemus? convenite, & ingrediamur civitatem munitam, & sileamus ibi: quia Dominus Deus noster silere nos fecit, & potum dedit nobis † aquam fellis, peccavimus enim Domino.

† *Infra* 9. 15.

15 † Expectavimus pacem, & non erat bonum; tempus medelæ, & ecce formido.

† *Infra* 14. 19.

16 A Dan auditus est fremitus equorum ejus, a voce hinnituum pugnatorum ejus, commota est omnis terra, & venerunt, & devoraverunt terram, & plenitudinem ejus; urbem, & habitatores ejus.

17 Quia ecce ego mittam vobis serpentes regulos, quibus non est incantatio: & mordebunt vos, ait Dominus.

18 Dolor meus super dolorem, in me cor meum mœrens.

19 Ecce vox clamoris filiæ populi mei de terra longinqua: Numquid Dominus non est in Sion, aut rex ejus non est in ea? Quare ergo me ad iracundiam concitaverunt in sculptilibus suis, & in vanitatibus alienis?

20 Transiit messis, finita est æstas, & nos salvati non sumus.

21 Super contritione filiæ populi mei contritus sum, & contristatus, stupor obtinuit me.

22 Numquid resina non est in Galaad? aut medicus non est ibi? quare igitur non est obducta cicatrix filiæ populi mei?

CAPUT IX.

Luget propheta interficiendos de Judæa: in nullo dicit esse fidendum, cum omnes dolose incedant: & quia Judæa vastanda est, vult omnes assumere luctum: in solo Deo ejusque cognitione gloriandum, qui punies tam gentiles quam filios Israel incircumcisos corde.

1 QUis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lacrymarum? & plorabo die ac nocte interfectos filiæ populi mei.

2 Quis dabit me in solitudine diversorium viatorum, & derelinquam populum meum, & recedam ab eis? quia omnes adulteri sunt, cœtus prævaricatorum.

3 Et extenderunt linguam suam quasi arcum mendacii & non veritatis: confortati sunt in terra, quia de malo ad malum egressi sunt, & me non cognoverunt, dicit Dominus.

4 Unusquisque se a proximo suo custodiat, & in omni fratre suo non habeat fiduciam: quia omnis frater supplantans supplantabit, & omnis amicus fraudulenter incedet.

5 Et vir fratrem suum deridebit, & veritatem non loquentur: docuerunt enim linguam suam loqui mendacium: ut iniquè agerent, laboraverunt.

6 Habitatio tua in medio doli: in dolo renuerunt scire, dicit Dominus.

7 Propterea hæc dicit Dominus exercituum: Ecce ego conflabo, & probabo eos: quid enim aliud faciam a facie filiæ populi mei?

Psal. 7. 3. 8 † Sagitta vulnerans lingua eorum, dolum locuta est: in ore suo pacem cum amico suo loquitur, & occulte ponit ei insidias.

9 Numquid super his non visitabo, dicit Dominus? aut in gente hujusmodi non ulciscetur anima mea?

10 Super montes assumam fletum ac lamentum, & super speciosa deserti planctum: quoniam incensa sunt, eo quod non sit vir pertransiens: & non audierunt vocem possidentis: a volucre cæli usque ad pecora transmigraverunt & recesserunt.

11 Et dabo Jerusalem in acervos arenæ, & cubilia draconum: & civitates Juda dabo in desolationem, eo quod non sit habitator.

12 Quis est vir sapiens, qui intelligat hoc, & ad quem verbum oris Domini fiat ut annuntiet istud, quare perierit terra, & exusta sit quasi desertum, eo quod non sit qui pertranseat?

13 Et dixit Dominus: Quia dereliquerunt legem meam, quam dedi eis, & non audierunt vocem meam, & non ambulaverunt in ea:

14 Et abierunt post pravitatem cordis sui, & post Baalim: quod didicerunt a patribus suis.

15 Idcirco hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: † Ecce ego cibabo populum istum absinthio, & potum dabo eis aquam fellis. † *Infra* 23. 25.

16 Et dispergam eos in gentibus, quas non noverunt ipsi & patres eorum: & mittam post eos gladium, donec consumantur.

17 Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Contemplamini, & vocate lamentatrices, & veniant: & ad eas, quæ sapientes sunt, mittite, & properent:

18 Festinent, & assumant super nos lamentum: deducant oculi nostri lacrymas, & palpebræ nostræ defluant aquis.

19 Quia vox lamentationis audita est de Sion: Quomodo vastati sumus & confusi vehementer? quia dereliquimus terram, quoniam dejecta sunt tabernacula nostra.

20 Audite ergo mulieres verbum Domini; & assumant aures vestræ sermonem oris ejus: & docete filias vestras lamentum, & unaquæque proximam suam planctum.

21 Quia ascendit mors per fenestras nostras, ingressa est domos nostras, disperdere parvulos de foris, juvenes de plateis.

22 Loquere: Hæc dicit Dominus: Et cadet morticinum hominis quasi stercus super faciem regionis, & quasi fœnum post tergum metentis, & non est qui colligat.

23 Hæc dicit Dominus: † Non glorietur sapiens in sapientia sua, & non glorietur fortis in fortitudine sua, & non glorietur dives in divitiis suis: † 1. *Cor.* 1. 31. 2. *Cor.* 10. 17.

24 Sed in hoc glorietur, qui gloriatur, scire & nosse me, quia ego sum Dominus, qui facio misericordiam, & judicium, & justitiam in terra: hæc enim placent mihi, ait Dominus.

25 Ecce dies veniunt, dicit Dominus: & visitabo super omnem qui circumcisum habet præputium.

26 Super Ægyptum, & super Juda, & super Idom, & super filios Ammon, & super Moab & super omnes qui attonsi sunt in comam, habitantes in deserto: quia omnes gentes habent præputium, omnis autem domus Israel incircumcisi sunt corde.

CAPUT X.

Non est timenda cælestis constellatio, nec vanissima ac imbecilla idola: sed Dominus qui solus est Deus, creator ac gubernator omnium, qui vastabit peccatores terræ: plangit suum malum Jerusalem, & cum hominis non sit suas vias dirigere, orat Deum ne eos qui ipsum cognoscunt, ad internecionem deleat, sed in hostes potius Judæorum suum effundat furorem.

1 AUdite verbum, quod locutus est Dominus super vos domus Israel.

2 Hæc dicit Dominus: Juxta vias gentium nolite discere: & a signis cæli nolite metuere, quæ timent gentes:

3 Quia leges populorum vanæ sunt: quia

† li-

† Supr. 13. 11. & 14. 8.

† lignum de saltu præcidit opus manus artificis in ascia.

4 Argento & auro decoravit illud: clavis & malleis compegit, ut non dissolvatur.

5 In similitudinem palmæ fabricata sunt, & non loquentur: portata tollentur, quia incedere non valent: nolite ergo timere ea, quia nec male possunt facere, nec bene.

† Mich. 7. 18.

6 † Non est similis tui Domine: magnus es tu, & magnum nomen tuum in fortitudine.

† Apoc. 15. 4.

7 † Quis non timebit te o rex gentium? tuum est enim decus: inter cunctos sapientes gentium, & in universis regnis eorum nullus est similis tui.

8 Pariter insipientes & fatui probabuntur: doctrina vanitatis eorum lignum est.

9 Argentum involutum de Tharsis affertur, & aurum de Ophaz: opus artificis, & manus aurifici: hyacinthus & purpura indumentum eorum: opus artificum universa hæc.

10 Dominus autem Deus verus est: ipse Deus vivens, & rex sempiternus, ab indignatione ejus commovebitur terra: & non sustinebunt gentes comminationem ejus.

11 Sic ergo dicetis: Dii, qui cælos & terram non fecerunt, pereant de terra, & de his quæ sub cælo sunt.

† Gen. 1. 1.

12 † Qui facit terram in fortitudine sua, præparat orbem in sapientia sua, & prudentia sua extendit cælos.

Infra 51. 13.

13 Ad vocem suam dat multitudinem aquarum in cælo, & elevat nebulas ab extremitatibus terræ: † fulgura in pluviam facit, & educit ventum de thesauris suis.

† Psal. 134. 7.

14 Stultus factus est omnis homo a scientia, confusus est artifex omnis in sculptili: quoniam falsum est quod conflavit, & non est spiritus in eis.

Infra 51. 16.

15 Vana sunt, & opus risu dignum: in tempore visitationis suæ peribunt.

16 Non est his similis pars Jacob: qui enim formavit omnia, ipse est: & Israel virga hæreditatis ejus: Dominus exercituum nomen illi.

17 Congrega de terra confusionem tuam, quæ habitas in obsidione.

18 Quia hæc dicit Dominus: Ecce ego longe projiciam habitatores terræ in hac vice: & tribulabo eos ita ut inveniantur.

19 Væ mihi super contritione mea, pessima plaga mea. Ego autem dixi: Plane hæc infirmitas mea est, & portabo illam.

20 Tabernaculum meum vastatum est, omnes funiculi mei dirupti sunt, filii mei exierunt a me, & non subsistunt: non est qui extendat ultra tentorium meum, & erigat pelles meas.

21 Quia stulte egerunt pastores, & Dominum non quæsierunt: propterea non intellexerunt, & omnis grex eorum dispersus est.

22 Vox auditionis ecce venit, & commotio magna de terra aquilonis: ut ponat civitates Juda solitudinem, & habitaculum draconum.

23 Scio Domine quia non est hominis via ejus: nec viri est ut ambulet, & dirigat gressus suos.

† Psal. 6. 2.

24 † Corripe me Domine, verumtamen in judicio; & non in furore tuo, ne forte ad nihilum redigas me.

† Psal. 78. 6.

25 † Effunde indignationem tuam super gentes, quæ non cognoverunt te; & super provincias, quæ nomen tuum non invocaverunt: quia comederunt Jacob, & devoraverunt eum, & consumpserunt illum, & decus ejus dissipaverunt.

CAPUT XI.

Quia maledicitur qui non audit nec servat pactum Domini patribus datum, ideo præcipitur propheta ut illud servandum Judæis prædicet, sed frustra, cum magis sequantur patrum suorum scelera, variamque idololatriam: idcirco inferet Dominus inevitabilia in illos mala, nec proderunt eis idola, vel justorum oratio, neque quod prius a Deo dilecti fuerint: refert prava Judæorum studia de ipso ex terra dolendo: sed perdentur qui nolunt audire prophetiam in nomine Domini.

1 VErbum, quod factum est a Domino ad Jeremiam, dicens:

2 Audite verba pacti hujus, & loquimini ad viros Juda, & habitatores Jerusalem,

3 Et dices ad eos: Hæc dicit Dominus Deus Israel: Maledictus vir, qui non audierit verba pacti hujus.

4 Quod præcepi patribus vestris, in die qua eduxi eos de terra Ægypti, de fornace ferrea, dicens: Audite vocem meam, & facite omnia quæ præcipio vobis, & eritis mihi in populum, & ego ero vobis in Deum:

5 Ut suscitem juramentum, quod juravi patribus vestris, daturum me eis terram fluentem lacte & melle, sicut est dies hæc. Et respondi, & dixi: Amen Domine.

6 Et dixit Dominus ad me: Vociferare omnia verba hæc in civitatibus Juda, & foris Jerusalem, dicens: Audite verba pacti hujus, & facite illa:

7 Quia contestans contestatus sum patres vestros, in die qua eduxi eos de terra Ægypti, usque ad diem hanc: mane consurgens contestatus sum, & dixi: Audite vocem meam:

8 Et non audierunt, nec inclinaverunt aurem suam: sed abierunt unusquisque in pravitate cordis sui mali: & induxi super eos omnia verba pacti hujus, quod præcepi ut facerent, & non fecerunt.

9 Et dixit Dominus ad me: Inventa est conjuratio in viris Juda, & in habitatoribus Jerusalem.

10 Reversi sunt ad iniquitates patrum suorum priores, qui noluerunt audire verba mea: & hi ergo abierunt post deos alienos, ut servirent eis: irritum fecerunt domus Israel & domus Juda pactum meum, quod pepigi cum patribus eorum.

11 Quam ob rem hæc dicit Dominus: Ecce ego inducam super eos mala, de quibus exire non poterunt: & clamabunt ad me, & non exaudiam eos.

12 Et ibunt civitates Juda, & habitatores Jerusalem, & clamabunt ad deos, quibus libant, & non salvabunt eos in tempore afflictionis eorum.

† Supr. 2. 28.

13 † Secundum numerum enim civitatum tuarum, erant dii tui Juda: & secundum numerum viarum Jerusalem, posuisti aras confusionis, aras ad libandum Baalim.

† Supr. 7. 16. Infra 14. 11.

14 † Tu ergo noli orare pro populo hoc, & ne assumas pro eis laudem & orationem: quia non exaudiam in tempore clamoris eorum ad me, in tempore afflictionis eorum.

15 Quid est, quod dilectus meus in domo mea fecit scelera multa? numquid carnes sanctæ auferent a te malitias tuas, in quibus gloriata es?

16 Oli-

16 Olivam uberem, pulchram, fructiferam, speciosam, vocavit Dominus nomen tuum: ad vocem loquelæ, grandis exarsit ignis in ea, & combusta sunt ramuscula ejus.

17 Et Dominus exercituum qui plantavit te, locutus est super te malum, pro malis domus Israel & domus Juda, quæ fecerunt sibi ad irritandum me, libantes Baalim.

18 Tu autem Domine demonstrasti mihi, & cognovi: tunc ostendisti mihi studia eorum.

19 Et ego quasi agnus mansuetus, qui portatur ad victimam: & non cognovi quia cogitaverunt super me consilia, dicentes: Mittamus lignum in panem ejus, & eradamus eum de terra viventium, & nomen ejus non memoretur amplius.

20 † Tu autem Domine Sabaoth, qui judicas juste, & probas renes & corda, videam ultionem tuam ex eis: tibi enim revelavi causam meam. *Infra 7. 10. & 20. 2.*

21 Propterea hæc dicit Dominus ad viros Anathoth, qui quærunt animam tuam, & dicunt: Non prophetabis in nomine Domini, & non morieris in manibus nostris.

22 Propterea hæc dicit Dominus exercituum: Ecce ego visitabo super eos: juvenes morientur in gladio, filii eorum & filiæ eorum morientur in fame.

23 Et reliquiæ non erunt ex eis: inducam enim malum super viros Anathoth, annum visitationis eorum.

CAPUT XII.

Miratur propheta malorum prosperitatem, qui tamen parantur ad diem occisionis, suntque terræ causa luctus: hæreditas adversata est Domino suo, & pastores demoliti sunt vineam Domini, ideo traditur in dissipationem, cujus tamen rursum miserebitur Dominus, vastatis ipsius inimicis.

1 JUstus quidem tu es Domine, si disputem tecum: verumtamen justa loquar ad te: † Quare via impiorum prosperatur: bene est omnibus, qui prævaricantur & inique agunt? † *Job 1. 7. Job. 1. 3.*

2 Plantasti eos, & radicem miserunt: proficiunt, & faciunt fructum: prope es tu ori eorum, & longe a renibus eorum.

3 Et tu Domine nosti me, vidisti me, & probasti cor meum tecum: congrega eos quasi gregem ad victimam, & sanctifica eos in die occisionis.

4 Usquequo lugebit terra, & herba omnis regionis siccabitur, propter malitiam habitantium in ea? consumptum est animal, & volucre, quoniam dixerunt: Non videbit novissima nostra.

5 Si cum peditibus currens laborasti: quomodo contendere poteris cum equis? cum autem in terra pacis securus fueris, quid facies in superbia Jordanis?

6 Nam & fratres tui, & domus patris tui, etiam ipsi pugnaverunt adversum te, & clamaverunt post te plena voce: ne credas eis cum locuti fuerint tibi bona.

7 Reliqui domum meam, dimisi hæreditatem meam: dedi dilectam animam meam in manu inimicorum ejus.

8 Facta est mihi hæreditas mea quasi leo in silva: dedit contra me vocem, ideo odivi eam.

9 Numquid avis discolor hæreditas mea mihi? numquid avis tincta per totum? venite, congregamini omnes bestiæ terræ, properate ad devorandum.

10 Pastores multi demoliti sunt vineam meam, conculcaverunt partem meam: dederunt portionem meam desiderabilem in desertum solitudinis.

11 Posuerunt eam in dissipationem, luxitque super me: desolatione desolata est omnis terra: quia nullus est qui recogitet corde.

12 Super omnes vias deserti venerunt vastatores, quia gladius Domini devorabit ab extremo terræ usque ad extremum ejus: non est pax universæ carni.

13 Seminaverunt triticum, & spinas messuerunt: hæreditatem acceperunt, & non eis proderit: confundemini a fructibus vestris, propter iram furoris Domini.

14 Hæc dicit Dominus adversum omnes vicinos meos pessimos, qui tangunt hæreditatem, quam distribui populo meo Israel: Ecce ego evellam eos de terra sua, & domum Juda evellam de medio eorum.

15 Et cum evulsero eos, convertar, & miserebor eorum: & reducam eos, virum ad hereditatem suam, & virum in terram suam.

16 Et erit: si eruditi didicerint vias populi mei, ut jurent in nomine meo, Vivit Dominus, sicut docuerunt populum meum jurare in Baal: ædificabuntur in medio populi mei.

17 Quod si non audierint, evellam gentem illam evulsione & perditione, ait Dominus.

CAPUT XIII.

Sicut lumbare Jeremiæ absconditum in Euphrate computruit: sic Judæa primum Domino adhærens, propter superbiam & idololatriam ab ipso abjicitur, omnesque dispergentur: revocantur tamen a propheta, ut sua pœnitentia devitent mala, alioqui Judæi auferetur propter suas iniquitates, qui ad pœnitentiam nequit adduci ob inveteratam in malis consuetudinem: interponitur etiam prophetæ commiseratio.

1 HÆc dicit Dominus ad me: Vade, & posside tibi lumbare lineum, & pones illud super lumbos tuos, & in aquam non inferes illud.

2 Et possedi lumbare juxta verbum Domini, & posui circa lumbos meos.

3 Et factus est sermo Domini ad me, secundo, dicens:

4 Tolle lumbare, quod possedisti, quod est circa lumbos tuos, & surgens vade ad Euphratem, & absconde ibi illud in foramine petræ.

5 Et abii, & abscondi illud in Euphrate, sicut præceperat mihi Dominus.

6 Et factum est post dies plurimos, dixit Dominus ad me: Surge, vade ad Euphratem: & tolle inde lumbare, quod præcepi tibi ut absconderes illud ibi.

7 Et abii ad Euphratem, & fodi, & tuli lumbare de loco, ubi absconderam illud: & ecce computruerat lumbare, ita ut nulli usui aptum esset.

8 Et factum est verbum Domini ad me, dicens:

9 Hæc dicit Dominus: Sic putrescere faciam superbiam Juda, & superbiam Jerusalem multam:

10 Populum illum pessimum, qui noluerunt audire verba mea, & ambulant in pravitate cordis sui: abierunt que post deos alienos ut servirent eis, & adorarent eos: & erunt sicut lumbare istud, quod nulli usui aptum est.

11 Sicut enim adhæret lumbare ad lumbos viri, sic agglutinavi mihi omnem domum Israel, & omnem domum Juda, dicit Dominus, ut essent mihi in populum, & in nomen, & in laudem, & in gloriam: & non audierunt.

12 Dices ergo ad eos sermonem istum: Hæc dicit Dominus Deus Israel: Omnis laguncula implebitur vino. Et dicent ad te: Numquid ignoramus quia omnis laguncula implebitur vino?

13 Et dices ad eos: Hæc dicit Dominus: Ecce ego implebo omnes habitatores terræ hujus, & reges qui sedent de stirpe David super thronum ejus, & sacerdotes, & prophetas, & omnes habitatores Jerusalem, ebrietate:

14 Et dispergam eos virum a fratre suo, & patres & filios pariter, ait Dominus: non parcam, & non concedam: neque miserebor ut non disperdam eos.

15 Audite, & auribus percipite. Nolite elevari, quia Dominus locutus est.

16 Date Domino Deo vestro gloriam antequam contenebrescat, & antequam offendant pedes vestri ad montes caliginosos: expectabitis lucem, & ponet eam in umbram mortis, & in caliginem.

† *Thre.* 1. 2. 17 Quod si hoc non audieritis, in abscondito plorabit anima mea a facie superbiæ: † plorans plorabit, & deducet oculus meus lacrymam, quia captus est grex Domini.

18 Dic regi, & dominatrici: Humiliamini, sedete: quoniam descendit de capite vestro corona gloriæ vestræ.

19 Civitates austri clausæ sunt, & non est qui aperiat: translata est omnis Juda transmigratione perfecta.

20 Levate oculos vestros, & videte qui venitis ab aquilone: ubi est grex, qui datus est tibi, pecus inclytum tuum?

21 Quid dices cum visitaverit te? tu enim docuisti eos adversum te, & erudisti in caput tuum: numquid non dolores apprehendent te, quasi mulierem parturientem?

† *Infra* 30. 14. 22 Quod si dixeris in corde tuo: Quare venerunt mihi hæc? † Propter multitudinem iniquitatis tuæ revelata sunt verecundiora tua, polluta sunt plantæ tuæ.

23 Si mutare potest Æthiops pellem suam, aut pardus varietates suas: & vos poteritis benefacere, cum didiceritis malum.

24 Et disseminabo eos quasi stipulam, quæ vento raptatur in deserto.

25 Hæc sors tua, partesque mensuræ tuæ a me, dicit Dominus, quia oblita es mei, & confisa es in mendacio.

26 Unde & ego nudavi femora tua contra faciem tuam, & apparuit ignominia tua,

27 Adulteria tua, & hinnitus tuus, scelus fornicationis tuæ: super colles in agro vidi abominationes tuas. Væ tibi Jerusalem, non mundaberis post me: usquequo adhuc?

CAPUT XIV.

Siccitas magna in terra Juda propter peccata populi, & orans propheta pro ejus liberatione & misericordia, prohibetur a Domino pro ipsis orare: nec suscipit Deus eorum jejunia & victimas: propheta etiam illis securitatem promittentes una cum ipsis peribunt: luget Jeremias mortuos gladio & fame, populique peccata coram eis erat pro misericordia.

1 Quod factum est verbum Domini ad Jeremiam de sermonibus siccitatis.

2 Luxit Judæa, & portæ ejus corruerunt, & obscuratæ sunt in terra, & clamor Jerusalem ascendit.

3 Majores miserunt minores suos ad aquam: venerunt ad hauriendum, non invenerunt aquam, reportaverunt vasa sua vacua: confusi sunt & afflicti, & operuerunt capita sua.

4 Propter terræ vastitatem, quia non venit pluvia in terram, confusi sunt agricolæ, operuerunt capita sua.

5 Nam & cerva in agro peperit, & reliquit: quia non erat herba.

6 Et onagri steterunt in rupibus, traxerunt ventum quasi dracones, defecerunt oculi eorum, quia non erat herba.

7 Si iniquitates nostræ responderint nobis: Domine fac propter nomen tuum, quoniam multæ sunt aversiones nostræ, tibi peccavimus.

8 Expectatio Israel, salvator ejus in tempore tribulationis: quare quasi colonus futurus es in terra, & quasi viator declinans ad manendum?

9 Quare futurus es velut vir vagus, ut fortis qui non potest salvare? tu autem in nobis es Domine, & nomen tuum invocatum est super nos, ne derelinquas nos.

10 Hæc dicit Dominus populo huic, qui dilexit movere pedes suos, & non quievit, & Domino non placuit: Nunc recordabitur iniquitatum eorum, & visitabit peccata eorum.

† *Supr.* 7. 16. & 11. 14. 11 Et dixit Dominus ad me: † Noli orare pro populo isto in bonum.

12 Cum jejunaverint, non exaudiam preces eorum: & si obtulerint holocautomata, & victimas, non suscipiam ea: quoniam gladio, & fame, & peste consumam eos.

† *Supr.* 5. 12. *Infra* 23. 17. † *Infra* 29. 9. 13 Et dixi, A a a, Domine Deus: Prophetæ dicunt eis: † Non videbitis gladium, & fames non erit in vobis, sed pacem veram dabit vobis in loco isto.

14 Et dixit Dominus ad me: † Falso prophetæ vaticinantur in nomine meo: non misi eos, & non præcepi eis, neque locutus sum ad eos: visionem mendacem, & divinationem, & fraudulentiam, & seductionem cordis sui prophetant vobis.

15 Idcirco hæc dicit Dominus de prophetis, qui prophetant in nomine meo, quos ego non misi, dicentes: Gladius & fames non erit in terra hac: In gladio & fame consumentur prophetæ illi.

16 Et populi, quibus prophetant, erunt projecti in viis Jerusalem præ fame & gladio, & non erit qui sepeliat eos; ipsi & uxores eorum, filii & filiæ eorum: & effundam super eos malum suum.

† *Thre.* 1. 16. & 2. 18. 17 Et dices ad eos verbum istud: † Deducant oculi mei lacrymam per noctem & diem, & non taceant: quoniam contritione magna

con-

contrita est virgo filia populi mei, plaga pessima vehementer.

18 Si egressus fuero ad agros, ecce occisi gladio: & si introiero in civitatem, ecce attenuati fame. Propheta quoque & sacerdos abierunt in terram, quam ignorabant.

19 Numquid projiciens abjecisti Judam? aut Sion abominata est anima tua? quare ergo percussisti nos, ita ut nulla sit sanitas? † Expectavimus pacem, & non est bonum, & tempus curationis, & ecce turbatio. † *Supr.* 8. 15.

20 Cognovimus Domine impietates nostras, iniquitates patrum nostrorum, quia peccavimus tibi.

21 Ne des nos in opprobrium propter nomen tuum, neque facias nobis contumeliam solii gloriæ tuæ: recordare, ne irritum facias fœdus tuum nobiscum.

22 Numquid sunt in sculptilibus gentium qui pluant: aut cœli possunt dare imbres? nonnne tu es Dominus Deus noster, quem expectavimus? tu enim fecisti omnia hæc.

CAPUT XV.

Nec Moysi nec Samuelis precibus flectendum se dicit Dominus, quin populum Jerusalem tradat pesti, gladio, fami, & captivitati, quia castigatus non est emendatus: conqueritur propheta quod fuerit occasio discordiæ, rursumque quod annuntians verbum Dei passus sit opprobrium, cui Dominus promittit auxilium cum vastatione Judæorum: promittit præterea & robur & liberationem, ac misericordiam his qui ad ipsum se convertent.

1 ET dixit Dominus ad me: Si steterit Moyses & Samuel coram me, non est anima mea ad populum istum: ejice illos a facie mea, & egrediantur.

2 Quod si dixerint ad te: Quo egrediemur, dices ad eos: Hæc dicit Dominus: † Qui ad mortem, ad mortem: & qui ad gladium, ad gladium: & qui ad famen, ad famen, & qui ad captivitatem, ad captivitatem. † *Zach.* 11. 9.

3 Et visitabo super eos quatuor species, dicit Dominus: Gladium ad occisionem, & canes ad lacerandum, & volatilia cœli & bestias terræ ad devorandum & dissipandum.

4 Et dabo eos in fervorem universis regnis terræ: † propter Manassem filium Ezechiæ regis Juda, super omnibus quæ fecit in Jerusalem. † *4 Reg.* 21. 2. 11.

5 Quis enim miserebitur tui Jerusalem? aut quis contristabitur pro te? aut quis ibit ad rogandum pro pace tua?

6 Tu reliquisti me, dicit Dominus, retrorsum abiisti: & extendam manum meam super te, & interficiam te: laboravi rogans.

7 Et dispergam eos ventilabro in portis terræ: interfeci & disperdidi populum meum, & tamen a viis suis non sunt reversi.

8 Multiplicatæ sunt mihi viduæ ejus super arenam maris: induxi eis super matrem adolescentis vastatorem meridie: misi super civitates repente terrorem.

9 † Infirmata est quæ peperit septem, defecit anima ejus: † occidit ei sol, cum adhuc esset dies: confusa est, & erubuit: & residuos ejus in gladium dabo in conspectu inimicorum eorum, ait Dominus. † *1 Reg.* 2. 5. † *Amos* 8. 9.

10 Væ mihi matei mea: quare genuisti me, virum rixæ, virum discordiæ in universa terra: non fœneravi, nec fœneravit mihi quisquam: omnes maledicunt mihi.

11 Dicit Dominus: Si non reliquiæ tuæ in bonum, si non occurri tibi in tempore afflictionis, & in tempore tribulationis adversus inimicum.

12 Numquid fœderabitur ferrum ferro ab aquilone, & æs?

13 Divitias tuas & thesauros tuos in direptionem dabo gratis, in omnibus peccatis tuis & in omnibus terminis tuis.

14 Et adducam inimicos tuos de terra, quam nescis: quia ignis succensus est in furore meo, super vos ardebit.

15 Tu scis Domine, recordare mei, & visita me, & tuere me ab his qui persequuntur me, noli in patientia tua suscipere me: scito quoniam sustinui propter te opprobrium.

16 Inventi sunt sermones tui, & comedi eos, & factum est mihi verbum tuum in gaudium & in lætitiam cordis mei: quoniam invocatum est nomen tuum super me, Domine Deus exercituum.

17 † Non sedi in concilio ludentium, & gloriatus sum a facie manus tuæ: solus sedebam, quoniam comminatione repleisti me. † *Psal.* 2. 1. & 15. 4.

18 † Quare factus est dolor meus perpetuus, & plaga mea desperabilis renuit curari? facta est mihi quasi mendacium aquarum infidelium. † *Infra* 30. 15.

19 Propter hoc hæc dicit Dominus: Si converteris, convertam te, & ante faciem meam stabis: & si separaveris pretiosum a vili, quasi os meum eris: convertentur ipsi ad te, & tu non converteris ad eos.

20 Et dabo te populo huic in murum æreum, fortem: & bellabunt adversum te, & non prævalebunt: quia ego tecum sum ut salvem te, & eruam te, dicit Dominus.

21 Et liberabo te de manu pessimorum, & redimam te de manu fortium.

CAPUT XVI.

Prohibet Dominus ne propheta uxorem ducat: denuncians Judæos vario mortis genere interituros, ita ut mortui non sepeliantur nec plangantur a vivis propter idololatriam patrum ac filiorum, & derelictam legem Domini: sed postea per piscatores ac venatores reducet Dominus in terram suam, in qua ipsi una cum gentibus confitebuntur Domino peccata sua.

1 ET factum est verbum Domini ad me, dicens.

2 Non accipies uxorem, & non erunt tibi filii & filiæ in loco isto.

3 Quia hæc dicit Dominus super filios & filias, qui generantur in loco isto, & super matres eorum, quæ genuerunt eos: & super patres eorum, de quorum stirpe sunt nati in terra hac:

4 Mortibus agrotationum morientur: non plangentur, & non sepelientur, in sterquilinium super faciem terræ erunt: & gladio & fame consumentur, & erit cadaver eorum in escam volatilibus cœli & bestiis terræ.

5 Hæc enim dicit Dominus: Ne ingrediaris domum convivii, neque vadas ad plangendum, neque consoleris eos: quia abstuli pacem meam a populo isto, dicit Dominus, misericordiam & miserationes.

6 Et morientur grandes & parvi in terra

ista:

illa: non lepelientur neque plangentur, & non se incident, neque calvitium fiet pro eis.

7 Et non frangent inter eos lugenti panem ad consolandum super mortuo: & non dabunt eis potum calicis ad consolandum super patre suo & matre.

8 Et domum convivii non ingrediaris, ut sedeas cum eis, & comedas & bibas:

9 Quia hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Ecce ego auferam de loco illo in oculis vestris, & in diebus vestris, vocem gaudii, & vocem lætitiæ, vocem sponsi, & vocem sponsæ.

10 Et cum annuntiaveris populo huic omnia verba hæc, & dixerint tibi: † Quare locutus est Dominus super nos omne malum grande istud? quæ iniquitas nostra? & quod peccatum nostrum, quod peccavimus Domino Deo nostro? † *Supr.* 5. 19.

11 Dices ad eos: Quia dereliquerunt me patres vestri, ait Dominus: & abierunt post deos alienos, & servierunt eis, & adoraverunt eos: & me dereliquerunt, & legem meam non custodierunt.

12 Sed & vos † pejus operati estis, quam patres vestri: ecce enim ambulat unusquisque post pravitatem cordis sui mali, ut me non audiat. † *Supr.* 7. 26.

13 Et ejiciam vos de terra hac, in terram, quam ignoratis vos, & patres vestri: & servietis ibi diis alienis die ac nocte, qui non dabunt vobis requiem.

14 Propterea ecce dies veniunt dicit Dominus, & non dicetur ultra: Vivit Dominus, qui eduxit filios Israel de terra Ægypti,

15 Sed, Vivit Dominus, qui eduxit filios Israel de terra aquilonis, & de universis terris, ad quas ejeci eos: & reducam eos in terram suam, quam dedi patribus eorum.

16 Ecce ego mittam piscatores multos, dicit Dominus, & piscabuntur eos: & post hæc mittam eis multos venatores, & venabuntur eos de omni monte, & de omni colle, & de cavernis petrarum.

17 Quia oculi mei super omnes vias eorum: non sunt absconditæ a facie mea, & non fuit occultata iniquitas eorum ab oculis meis.

18 Et reddam primum duplices iniquitates, & peccata eorum: quia contaminaverunt terram meam in morticinis idolorum suorum, & abominationibus suis impleverunt hæreditatem meam.

19 Domine fortitudo mea, & robur meum, & refugium meum in die tribulationis: ad te gentes venient ab extremis terræ, & dicent: Vere mendacium possederunt patres nostri, vanitatem, quæ eis non profuit,

20 Numquid faciet sibi homo deos, & ipsi non sunt dii?

21 Idcirco ecce ego ostendam eis per vicem hanc, ostendam eis manum meam, & virtutem meam: & scient quia nomen mihi Dominus.

CAPUT XVII.

Judæi in peccato obstinati, & ob id vastandi dicuntur: maledictus qui confidit in homine, & benedictus qui in Deo confidit: solus Deus scrutatur corda, & cuique reddit juxta viam suam: petit propheta a Deo in quo spem habuit, liberari, & inimicos confundi: præcipit Deus de observando sabbato, ut omnia sint ipsi Jerusalem prospera, quæ alioqui igne consumetur.

1 PEccatum Juda scriptum est stylo ferreo in ungue adamantino, exaratum super latitudinem cordis eorum, & in cornibus ararum eorum.

2 Cum recordati fuerint filii eorum ararum suarum, & lucorum suorum, lignorumque frondentium, in montibus excelsis,

3 Sacrificantes in agro: fortitudinem tuam, & omnes thesauros tuos in direptionem dabo, excelsa tua propter peccata in universis finibus tuis.

4 Et relinqueris sola ab hæreditate tua, quam dedi tibi: & servire te faciam inimicis tuis in terra, quam ignoras: quoniam ignem succendisti in furore meo, usque in æternum ardebit.

5 Hæc dicit Dominus: † Maledictus homo, qui confidit in homine, & ponit carnem brachium suum, & a Domino recedit cor ejus. † *Isai.* 30. 2. & 31. 3.

6 † Erit enim quasi myricæa in deserto, & non videbit cum venerit bonum: sed habitabit in siccitate in deserto, in terra salsuginis, & inhabitabili. † *Infra* 48. 6.

7 Benedictus vir, qui confidit in Domino, & erit Dominus fiducia ejus.

8 † Et erit quasi lignum quod transplantatur super aquas, quod ad humorem mittit radices suas: & non timebit cum venerit æstus. Et erit folium ejus viride, & in tempore siccitatis non erit solicitum, nec aliquando desinet facere fructum. † *Psal.* 1. 3.

9 Pravum est cor omnium, & inscrutabile: quis cognoscet illud?

10 † Ego Dominus scrutans cor, & probans renes: qui do unicuique juxta viam suam, & juxta fructum adinventionum suarum. † 1. *Reg.* 16. 7. *Psal.* 7. 10. *Apoc.* 2. 23.

11 Perdix fovit quæ non peperit: fecit divitias, & non in judicio: in dimidio dierum suorum derelinquet eas, & in novissimo suo erit insipiens.

12 Solium gloriæ altitudinis a principio, locus sanctificationis nostræ.

13 Expectatio Israel Domine: omnes, qui te dereliquunt, confundentur: recedentes a te, in terra scribentur: quoniam dereliquerunt venam aquarum viventium Dominum.

14 Sana me Domine, & sanabor: salvum me fac, & salvus ero: quoniam laus mea tu es.

15 Ecce ipsi dicunt ad me: Ubi est verbum Domini? Veniat.

16 Et ego non sum turbatus, te pastorem sequens: & diem hominis non desideravi, tu scis: Quod egressum est de labiis meis, rectum in conspectu tuo fuit.

17 Non sis tu mihi formidini, spes mea tu in die afflictionis.

18 Confundantur qui me persequuntur, & non confundar ego: paveant illi, & non paveam ego: induc super eos diem afflictionis, & duplici contritione contere eos.

19 Hæc dicit Dominus ad me: Vade, & sta in porta filiorum populi, per quam ingrediuntur reges Juda, & egrediuntur, & in cunctis portis Jerusalem:

20 Et dices ad eos: Audite verbum Domini reges Juda, & omnis Juda, cunctique habitatores Jerusalem, qui ingredimini per portas istas.

21 Hæc dicit Dominus: Custodite animas vestras, & nolite portare pondera in die sabbati, nec inferatis per portas Jerusalem.

22 Et nolite ejicere onera de domibus vestris in die sabbati, & omne opus non facietis: sanctificate diem sabbati, sicut præcepi patribus vestris:

23 Et non audierunt, nec inclinaverunt aurem suam: sed induraverunt cervicem suam, ne audirent me, & ne acciperent disciplinam.

24 Et erit: Si audieritis me, dicit Dominus, ut non inferatis onera per portas civitatis hujus in die sabbati: & si sanctificaveritis diem sabbati, ne faciatis in eo omne opus:

25 Ingredientur per portas civitatis hujus reges & principes sedentes super solium David, & ascendentes in curribus & equis, ipsi & principes eorum, viri Juda, & habitatores Jerusalem: & habitabitur civitas hæc in sempiternum.

26 Et venient de civitatibus Juda, & de circuitu Jerusalem, & de terra Benjamin, & de campestribus, & de montuosis, & ab austro, portantes holocaustum, & victimam, & sacrificium, & thus, & inferent oblationem in domum Domini.

27 Si autem non audieritis me ut sanctificetis diem sabbati, & ne portetis onus, & ne inferatis per portas Jerusalem in die sabbati: succendam ignem in portis ejus, & devorabit domos Jerusalem, & non extinguetur.

CAPUT XVIII.

Exemplo figuli ostendit Dominus in manu sua esse domum Israel, ut juxta ipsorum merita eis faciat, etiam si prius aliud se facturum dixerit: propter obstinatam Judæorum malitiam denuntiatur eis interitus: conspiratio Judæorum contra Jeremiam, ipsius quoque ad Deum lamentatio, & panarum, qua inimicos sequentur, denuntiatio.

1 VERbum, quod factum est ad Jeremiam a Domino, dicens:

2 Surge & descende in domum figuli, & ibi audies verba mea.

3 Et descendi in domum figuli, & ecce ipse faciebat opus super rotam.

4 Et dissipatum est vas, quod ipse faciebat e luto manibus suis: conversusque fecit illud vas alterum, sicut placuerat in oculis ejus ut faceret.

5 Et factum est verbum Domini ad me, dicens:

† *Isai. 45. 9. Rom. 9. 20.* 6 † Numquid sicut figulus iste, non potero vobis facere, domus Israel, ait Dominus: ecce sicut lutum in manu figuli, sic vos in manu mea, domus Israel.

7 Repente loquar adversum gentem & adversus regnum, † ut eradicem, & destruam, & dispergam illud.

† *Supr. 1. 10.* 8 Si pœnitentiam egerit gens illa a malo suo, quod locutus sum adversus eam: agam & ego pœnitentiam super malo, quod cogitavi ut facerem ei.

9 Et subito loquar de gente & de regno, ut ædificem & plantem illud.

10 Si fecerit malum in oculis meis, ut non audiat vocem meam: pœnitentiam agam super bono, quod locutus sum ut facerem ei.

11 Nunc ergo dic viro Juda, & habitoribus Jerusalem, dicens: Hæc dicit Dominus: Ecce ego fingo contra vos malum, & cogito contra vos cogitationem: † revertatur unusquisque a via sua mala, & dirigite vias vestras & studia vestra.

† *4. Reg. 17. 13. Infra 25. 5. & 35. 15. Jone 3. 9.*

12 Qui dixerunt: Desperavimus: post cogitationes enim nostras ibimus, & unusquisque pravitatem cordis sui mali faciemus.

13 Ideo hæc dicit Dominus: Interrogate gentes: Quis audivit talia horribilia, quæ fecit nimis virgo Israel?

14 Numquid deficiet de petra agri nix Libani? aut evelli possunt aquæ erumpentes frigidæ, & defluentes?

15 Quia oblitus est mei populus meus, frustra libantes, & impingentes in viis suis, in semitis sæculi, ut ambularent per eas in itinere non trito:

16 † Ut fieret terra eorum in desolationem, & in sibilum sempiternum: omnis qui præterierit per eam obstupescet, & movebit caput suum.

† *Infra 19. 8. & 49. 13. & 50. 13.*

17 Sicut ventus urens dispergam eos coram inimico: dorsum, & non faciem ostendam eis in die perditionis eorum.

18 Et dixerunt: Venite, & cogitemus contra Jeremiam cogitationes: non enim peribit lex a sacerdote, neque consilium a sapiente, nec sermo a propheta: venite; & percutiamus eum lingua, & non attendamus ad universos sermones ejus.

19 Attende Domine ad me, & audi vocem adversariorum meorum.

20 Numquid redditur pro bono malum, quia foderunt foveam animæ meæ? Recordare quod steterim in conspectu tuo, ut loquerer pro eis bonum, & averterem indignationem tuam ab eis.

21 Propterea da filios eorum in famem, & deduc eos in manus gladii: fiant uxores eorum absque liberis, & viduæ: & viri earum interficiantur morte: juvenes eorum confodiantur gladio in prælio.

22 Audiatur clamor de domibus eorum: adduces enim super eos latronem repente: quia foderunt foveam ut caperent me, & laqueos absconderunt pedibus meis.

23 Tu autem Domine scis omne consilium eorum adversum me in mortem: ne propitieris iniquitati eorum, & peccatum eorum a facie tua non deleatur: fiant corruentes in conspectu tuo, in tempore furoris tui abutere eis.

CAPUT XIX.

Jeremias per lagunculam terream quam fregit, ostendit populum Jerusalem perdendum gladio & fame in obsidione, in qua patres filios comedent, propter multiplicem ipsorum idolatriam & contemptum verbi Dei.

1 HÆC dicit Dominus: Vade, & accipe lagunculam figuli testeam a senioribus populi, & a senioribus sacerdotum.

2 Et egredere ad vallem filii Ennom, quæ

est

est juxta introitum portæ fictilis: & prædicabis ibi verba, quæ ego loquar ad te.

3 Et dices: Audite verbum Domini reges Juda, & habitatores Jerusalem; hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Ecce ego inducam afflictionem super locum istum, ita ut omnis, qui audierit illam, tinniant aures ejus:

4 Eo quod dereliquerint me, & alienum fecerint locum istum: & libaverunt in eo diis alienis, quos nescierunt ipsi, & patres eorum, & reges Juda: & repleverunt locum istum sanguine innocentum.

5 Et ædificaverunt excelsa Baalim, ad comburendos filios suos igni in holocaustum Baalim: quæ non præcepi, nec locutus sum, nec ascenderunt in cor meum.

6 Propterea ecce dies veniunt, dicit Dominus: & non vocabitur amplius locus iste, Topheth, & vallis filii Ennom, sed vallis occisionis.

7 Et dissipabo consilium Juda & Jerusalem in loco isto: & subvertam eos gladio in conspectu inimicorum suorum, & in manu quærentium animas eorum: & dabo cadavera eorum, escam volatilibus cæli, & bestiis terræ.

† *Supra* 18. 16. *Infra* 49. 17. & 50. 13. 8 † Et ponam civitatem hanc in stuporem, & in sibilum: omnis, qui præterierit per eam, obstupescet, & sibilabit super universa plaga ejus.

9 Et cibabo eos carnibus filiorum suorum, & carnibus filiarum suarum: & unusquisque carnem amici sui comedet in obsidione, & in angustia, in qua concludent eos inimici eorum, & qui quærunt animas eorum.

10 Et conteres lagunculam in oculis virorum, qui ibunt tecum.

11 Et dices ad eos: Hæc dicit Dominus exercituum: Sic conteram populum istum, & civitatem istam, sicut conteritur vas figuli, quod non potest ultra instaurari: & in Topheth sepelientur, eo quod non sit alius locus ad sepeliendum.

12 Sic faciam loco huic, ait Dominus, & habitatoribus ejus: & ponam civitatem istam sicut Topheth.

13 Et erunt domus Jerusalem, & domus regum Juda, sicut locus Topheth, immundæ, omnes domus, in quarum domatibus sacrificaverunt omni militiæ cæli, & libaverunt libamina diis alienis.

14 Venit autem Jeremias de Topheth, quo miserat eum Dominus ad prophetandum, & stetit in atrio domus Domini, & dixit ad omnem populum:

15 Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Ecce ego inducam super civitatem hanc, & super omnes urbes ejus, universa mala, quæ locutus sum adversum eam: quoniam induraverunt cervicem suam, ut non audirent sermones meos.

CAPUT XX.

Percussus Jeremias mittitur a Phassur in nervum, & ab eodem eductus vaticinatur illi tamquam pseudopropheta & omnibus amicis ejus, totique Judææ captivitatem Babylonicam: conqueritur se rideri & pati opprobrium ac persecutionem ob verbum Domini, maledicitque diei nativitatis suæ.

1 ET audivit Phassur filius Emmer sacerdos, qui constitutus erat princeps in domo Domini, Jeremiam prophetantem sermones istos.

2 Et percussit Phassur Jeremiam prophetam, & misit eum in nervum, quod erat in porta Benjamin superiori, in domo Domini.

3 Cumque illuxisset in crastinum, eduxit Phassur Jeremiam de nervo, & dixit ad eum Jeremias: Non Phassur vocavit Dominus nomen tuum, sed pavorem undique.

4 Quia hæc dicit Dominus: Ecce ego dabo te in pavorem, te & omnes amicos tuos: & corruent gladio inimicorum suorum, & oculi tui videbunt: & omnem Judam dabo in manum regis Babylonis: & transferet eos in Babylonem, & percutiet eos gladio.

5 Et dabo universam substantiam civitatis hujus, & omnem laborem ejus, omneque pretium, & cunctos thesauros regum Juda dabo in manu inimicorum eorum: & diripient eos, & tollent, & ducent in Babylonem.

6 Tu autem Phassur, & omnes habitatores domus tuæ, ibitis in captivitatem, & in Babylonem venies, & ibi morieris, ibique sepelieris tu, & omnes amici tui, quibus prophetasti mendacium.

7 Seduxisti me Domine, & seductus sum: fortior me fuisti, & invaluisti, factus sum in derisum tota die, omnes subsannant me.

8 Quia jam olim loquor, vociferans iniquitatem, & vastitatem clamito: & factus est mihi sermo Domini in opprobrium, & in derisum tota die.

9 Et dixi: Non recordabor ejus, neque loquar ultra in nomine illius; & factus est in corde meo quasi ignis exæstuans, claususque in ossibus meis: & defeci, ferre non sustinens.

10 Audivi enim contumelias multorum, & terrorem in circuitu: Persequimini, & persequamur eum: ab omnibus viris, qui erant pacifici mei, & custodientes latus meum: si quo modo decipiatur, & prævaleamus adversus eum, & consequamur ultionem ex eo.

11 Dominus autem mecum est quasi bellator fortis: idcirco qui persequuntur me, cadent, & infirmi erunt: confundentur vehementer, † quia non intellexerunt opprobrium sempiternum, quod nunquam delebitur.

Infra 23. 40. † *Supr.* 11. 20. & 17. 10. 12 Et tu Domine exercituum † probator justi, qui vides renes & cor: videam quæso ultionem tuam ex eis: tibi enim revelavi causam meam.

13 Cantate Domino, laudate Dominum: quia liberavit animam pauperis de manu malorum.

† *Job* 3. 2. 14 † Maledicta dies, in qua natus sum: dies, in qua peperit me mater mea, non fit benedicta.

15 Maledictus vir, qui annuntiavit patri meo dicens: Natus est tibi puer masculus: & quasi gaudio lætificavit eum.

16 Sit homo ille ut sunt civitates, quas subvertit Dominus, & non pœnituit eum: audiat clamorem mane, & ululatum in tempore meridiano:

17 Qui non me interfecit a vulva, ut fieret mihi mater mea sepulcrum, & vulva ejus conceptus æternus.

18 Quare de vulva egressus sum, ut viderem laborem & dolorem, & consumerentur in confusione dies mei?

CAPUT XXI.

Respondet Jeremias nuntiis Sedecia regis super obsidione regis Nabuchodonosor, Judam vastandum peste, gladio, fame & captivitate, solosque eos victuros qui transfugerint ad Chaldæos: hortatur etiam ut faciant judicium, ne indignatio Domini penitus ipsos consumat.

1 Verbum, quod factum est ad Jeremiam a Domino, quando misit ad eum rex Sedecias Phassur filium Melchiæ, & Sophoniam filium Maasiæ sacerdotem, dicens:

2 Interroga pro nobis Dominum, quia Nabuchodonosor rex Babylonis præliatur adversum nos: si forte faciat Dominus nobiscum secundum omnia mirabilia sua, & recedat a nobis.

3 Et dixit Jeremias ad eos: Sic dicetis Sedeciæ.

4 Hæc dicit Dominus Deus Israel: Ecce ego convertam vasa belli, quæ in manibus vestris sunt, & quibus vos pugnatis adversum regem Babylonis, & Chaldæos, qui obsident vos in circuitu murorum: & congregabo ea in medio civitatis hujus.

5 Et debellabo ego vos in manu extenta, & in brachio forti, & in furore, & in indignatione, & in ira grandi.

6 Et percutiam habitatores civitatis hujus, homines & bestiæ pestilentia magna morientur.

7 Et post hæc ait Dominus: dabo Sedeciam regem Juda, & servos ejus, & populum ejus, & qui derelicti sunt in civitate hac a peste, & gladio, & fame, in manu Nabuchodonosor regis Babylonis, & in manu inimicorum eorum, & in manu quærentium animam eorum, & percutiet eos in ore gladii, & non flectetur, neque parcet, nec miserebitur.

8 Et ad populum hunc dices: Hæc dicit Dominus: Ecce ego do coram vobis viam vitæ, & viam mortis.

† *Infra* 38. 2. 9 † Qui habitaverit in urbe hac, morietur gladio, & fame, & peste: qui autem egressus fuerit, & transfugerit ad Chaldæos, qui obsident vos, vivet, & erit ei anima sua, quasi spolium.

10 Posui enim faciem meam super civitatem hanc in malum, & non in bonum, ait Dominus: in manu regis Babylonis dabitur, & exuret eam igni.

11 Et domui regis Juda: Audite verbum Domini,

† *Infra* 22. 3. 12 Domus David, hæc dicit Dominus: † Judicate mane judicium, & eruite vi oppressum de manu calumniantis: ne forte egrediatur ut ignis indignatio mea; & succendatur, & non sit qui extinguat, propter malitiam studiorum vestrorum.

13 Ecce ego ad te habitatricem vallis solidæ atque campestris, ait Dominus, qui dicitis: Quis percutiet nos; & quis ingredietur domos nostras?

14 Et visitabo super vos juxta fructum studiorum vestrorum, dicit Dominus: & succendam ignem in saltu ejus: & devorabit omnia in circuitu ejus.

CAPUT XXII.

Hortatur regem Juda & populum ejus ut faciant judicium & justitiam, quo omnia prosper ipsis succedant: alioqui erunt omnes in direptionem. quodque Sellum sive Joakim filium Josiæ regis Juda non sit in Jerusalem reversurus: increpat eos qui ex injustitia ædificant, promittentes sibi felicitatem patrum justorum: vaticinatur adversus impium Joakim filium Josiæ, quod sepultura sit carituras, & hujus filius impiissimus Jechonias cum matre ducendus in Babylonem, ibique moriturus.

1 HÆC dicit Dominus: Descende in domum regis Juda, & loqueris ibi verbum hoc,

2 Et dices: Audi verbum Domini rex Juda, qui sedes super solium David; tu & servi tui, & populus tuus, qui ingredimini per portas istas.

† *Supra* 21. 12. 3 Hæc dicit Dominus: † Facite judicium & justitiam, & liberate vi oppressum de manu calumniatoris: & advenam, & pupillum, & viduam nolite contristare, neque opprimatis inique: & sanguinem innocentem ne effundatis in loco isto.

4 Si enim facientes feceritis verbum istud: ingredientur per portas domus hujus, reges sedentes de genere David super thronum ejus, & ascendentes currus & equos, ipsi & servi, & populus eorum.

5 Quod si non audieritis verba hæc: in memetipso juravi, dicit Dominus, quia in solitudinem erit domus hæc.

6 Quia hæc dicit Dominus super domum regis Juda: Galaad tu mihi caput Libani: si non posuero te solitudinem, urbes inhabitabiles.

7 Et sanctificabo super te, interficientem virum, & arma ejus: & succident electas cedros tuas, & præcipitabunt in ignem.

8 Et pertransibunt gentes multæ per civitatem hanc: & dicet unusquisque proximo suo: † Quare fecit Dominus sic civitati huic grandi?

† *Deut.* 29. 24. 3. *Reg.* 9. 8. 9 Et respondebunt: Eo quod dereliquerint pactum Domini Dei sui, & adoraverint deos alienos, & servierint eis.

10 Nolite flere mortuum, neque lugeatis super eum fletu: plangite eum, qui egreditur, quia non revertetur ultra, nec videbit terram nativitatis suæ.

11 Quia hæc dicit Dominus ad Sellum filium Josiæ regem Juda, qui regnavit pro Josia patre suo, qui egressus est de loco isto: Non revertetur huc amplius:

12 Sed in loco, ad quem transtuli eum, ibi morietur, & terram istam non videbit amplius.

13 Væ qui ædificat domum suam in injustitia, & cœnacula sua non in judicio: amicum suum opprimet frustra, & mercedem ejus non reddet ei.

14 Qui dicit: Ædificabo mihi domum latam, & cœnacula spatiosa: qui aperit sibi fenestras, & tacit laquearia cedrina, pingitque sinopide.

15 Numquid regnabis, quoniam confers te cedro? pater tuus numquid non comedit & bibit, & fecit judicium & justitiam tunc cum bene erat ei?

16 Judicavit causam pauperis & egeni in bo-

bonum ſuum: numquid non ideo quia cognovit me, dicit Dominus?

17 Tui vero oculi & cor ad avaritiam, & ad ſanguinem innocentem fundendum, & ad calumniam, & ad curſum mali operis.

18 Propterea hæc dicit Dominus ad Joackim filium Joſiæ regem Juda: Non plangent eum: Væ frater & væ ſoror: non concrepabunt ei: Væ Domine, & væ inclyte.

19 Sepultura aſini ſepelietur, putrefactus & projectus extra portas Jeruſalem.

20 Aſcendo Libanum, & clama: & in Baſan da vocem tuam, & clama ad tranſeuntes, quia contriti ſunt omnes amatores tui.

21 Locutus ſum ad te in abundantia tua: & dixiſti: Non audiam: hæc eſt via tua ab adoleſcentia tua, quia non audiſti vocem meam.

22 Omnes paſtores tuos paſcet ventus, & amatores tui in captivitatem ibunt: & tunc confunderis, & erubeſces ab omni malitia tua.

23 Quæ ſedes in Libano, & nidificas in cedris, quomodo congemuiſti, cum veniſſent tibi dolores, quaſi dolores parturientis?

24 Vivo ego, dicit Dominus: quia ſi fuerit Jechonias filius Joakim regis Juda, anulus in manu dextera mea, inde evellam eum.

25 Et dabo te in manu quærentium animam tuam, & in manu quorum tu formidas faciem, & in manu Nabuchodonoſor regis Babylonis, & in manu Chaldæorum.

26 Et mittam te, & matrem tuam quæ genuit te, in terram alienam, in qua nati non eſtis, ibique moriemini.

27 Et in terram, ad quam ipſi levant animam ſuam ut revertantur illuc, non revertentur.

28 Numquid vas fictile atque contritum viſte Jechonias? numquid vas abſque omni voluptate? quare abjecti ſunt ipſe & ſemen ejus & projecti in terram, quam ignoraverunt?

29 Terra, terra, terra, audi ſermonem Domini.

30 Hæc dicit Dominus: Scribe virum iſtum ſterilem, virum qui in diebus ſuis non proſperabitur: nec enim erit de ſemine ejus vir, qui ſedeat ſuper ſolium David, & poteſtatem habeat ultra in Juda.

CAPUT XXIII.

Comminatur Dominus paſtoribus qui gregem diſpergunt ac lacerant, promittens ſe reducturum reliquias gregis ad locum ſuum, ac ſuſcitaturum paſtores & germen David juſtum, ſub quo magna fruentur felicitate, vaticinatur quoque pſeudoprophetis æternum opprobrium, qui populum decipiunt, volentes ut obliviſcatur nominis Domini; & prophetant abſque Dei voluntate, ſermonem Domini Onus appellantes.

1 VÆ paſtoribus, qui diſperdunt & dilacerant gregem paſcuæ meæ, dicit Dominus. *Ezech. 13. 3. & 34. 2.*

2 Ideo hæc dicit Dominus Deus Iſrael ad paſtores, qui paſcunt populum meum: Vos diſperſiſtis gregem meum, & ejeciſtis eos, & non viſitaſtis: ecce ego viſitabo ſuper vos malitiam ſtudiorum veſtrorum, ait Dominus.

3 Et ego congregabo reliquias gregis mei de omnibus terris, ad quas ejecero eos illuc: & convertam eos ad rura ſua: & creſcent & multiplicabuntur,

4 † Et ſuſcitabo ſuper eos paſtores, & paſcent eos: non formidabunt ultra, & non pavebunt: & nullus quæretur ex numero, dicit Dominus. † *Supra 3. 15.*

5 † Ecce dies veniunt, dicit Dominus: & ſuſcitabo David germen juſtum: & regnabit rex, & ſapiens erit: & faciet judicium & juſtitiam in terra. † *Iſai. 4. 2. & 20. 11. & 45. 8. Inf. 33. 14. Ezech. 34. 23. Dan. 9. 24. Joan. 1. 45.*

6 In diebus illis ſalvabitur Juda, & †Iſrael habitabit confidenter: & hoc eſt nomen, quo vocabunt eum, Dominus juſtus noſter. † *Deut. 33. 28.*

7 Propter hoc ecce dies veniunt, dicit Dominus, & non dicent ultra: Vivit Dominus, qui eduxit filios Iſrael de terra Ægypti:

8 Sed: † Vivit Dominus, qui eduxit & adduxit ſemen domus Iſrael de terra aquilonis, & de cunctis terris, ad quas ejeceram eos illuc: & habitabunt in terra ſua. † *Supra 16. 14.*

9 Ad prophetas: Contritum eſt cor meum in medio mei, contremuerunt omnia oſſa mea: factus ſum quaſi vir ebrius, & quaſi homo madidus a vino, a facie Domini, & a facie verborum ſanctorum ejus.

10 Quia adulteris repleta eſt terra, quia a facie maledictionis luxit terra, arefacta ſunt arva deſerti: factus eſt curſus eorum malus, & fortitudo eorum diſſimilis.

11 Propheta namque & ſacerdos polluti ſunt: & in domo mea inveni malum eorum, ait Dominus.

12 Idcirco via eorum erit quaſi lubricum in tenebris: impellentur enim, & corruent in ea: adducam enim ſuper eos mala, annum viſitationis eorum, ait Dominus.

13 Et in prophetis Samariæ vidi fatuitatem: prophetabant in Baal, & decipiebant populum meum Iſrael.

14 Et in prophetis Jeruſalem vidi ſimilitudinem adulterantium, & iter mendacii: & confortaverunt manus peſſimorum, ut non converteretur unuſquiſque a malitia ſua: facti ſunt mihi omnes ut Sodoma, & habitatores ejus quaſi Gomorrha.

15 Propterea hæc dicit Dominus exercituum ad ptophetas: † Ecce ego cibabo eos abſinthio, & potabo eos felle: a prophetis enim Jeruſalem egreſſa eſt pollutio ſuper omnem terram. † *Supra 9. 15.*

16 Hæc dicit Dominus exercituum: † Nolite audire verba prophetarum, qui prophetant vobis, & decipiunt vos: viſionem cordis ſui loquuntur, non de ore Domini. † *Infra 27. 9. & 29. 8.*

17 Dicunt his, qui blaſphemant me: Locutus eſt Dominus: † Pax erit vobis: & omni qui ambulat in pravitate cordis ſui, dixerunt: Non veniet ſuper vos malum. † *Supra 5. 12. & 14. 13.*

18 Quis enim aſſiſtit in conſilio Domini, & vidit, & audivit ſermonem ejus? quis conſideravit verbum illius & audivit?

19 † Ecce turbo Dominicæ indignationis egreditur, & tempeſtas erumpens ſuper caput impiorum veniet. † *Infra 30. 14.*

20 Non revertur furor Domini, uſque dum faciat, & uſque dum compleat cogitationem cordis ſui: in noviſſimis diebus intelligetis conſilium ejus.

21 † Non mittebam prophetas, & ipſi current: non loquebar ad eos, & ipſi prophetabant. † *Infra 27. 15. & 29. 9.*

22 Si ſtetiſſent in conſilio meo, & nota feciſſent verba mea populo meo, avertiſſem utique eos a via ſua mala, & a cogitationibus ſuis peſſimis,

23 Putasne Deus e vicino ego sum, dicit Dominus? & non Deus de longe?

24 Si occultabitur vir in absconditis: & ego non videbo eum, dicit Dominus? numquid non cælum & terram ego impleo, dicit Dominus?

25 Audivi quæ dixerunt prophetæ, prophetantes in nomine meo mendacium, atque dicentes: Somniavi, somniavi.

26 Usquequo istud est in corde prophetarum vaticinantium mendacium, & prophetantium seductiones cordis sui?

27 Qui volunt facere ut obliviscatur populus meus nominis mei propter somnia eorum, quæ narrant unusquisque ad proximum suum: sicut obliti sunt patres eorum nominis mei propter Baal.

28 Propheta, qui habet somnium, narret somnium: & qui habet sermonem meum, loquatur sermonem meum vere: quid paleis ad triticum dicit Dominus?

29 Numquid non verba mea sunt quasi ignis, dicit Dominus, & quasi malleus conterens petram?

30 Propterea ecce ego ad prophetas, ait Dominus, qui furantur verba mea unusquisque a proximo suo.

31 Ecce ego ad prophetas, ait Dominus, qui assumunt linguas suas, & ajunt: Dicit Dominus.

32 Ecce ego ad prophetas somniantes mendacium, ait Dominus, qui narraverunt ea, & seduxerunt populum meum in mendacio suo, & in miraculis suis: cum ego non misissem eos, nec mandassem eis, qui nihil profuerunt populo huic, dicit Dominus.

33 Si igitur interrogaverit te populus iste, vel propheta, aut sacerdos, dicens: Quod est onus Dominis? dices ad eos: Vos estis onus: projiciam quippe vos, dicit Dominus.

34 Et propheta, & sacerdos, & populus qui dicit: Onus Domini: visitabo super virum illum, & super domum ejus.

35 Hæc dicetis unusquisque ad proximum, & ad fratrem suum: Quid respondit Dominus? & quid locutus est Dominus?

36 Et onus Domini ultra non memorabitur: quia onus erit unicuique sermo suus: & pervertistis verba Dei viventis, Domini exercituum Dei nostri.

37 Hæc dices ad prophetam: Quid respondit tibi Dominus? & quid locutus est Dominus?

38 Si autem onus Domini dixeritis: propter hoc hæc dicit Dominus: Quia dixistis sermonem istum. Onus Domini: & misi ad vos, dicens: Nolite dicere: Onus Domini:

39 Propterea ecce ego tollam vos portans, & derelinquam vos, & civitatem quam dedi vobis, & patribus vestris, a facie mea.

40 † Et dabo vos in opprobrium sempiternum, & in ignominiam æternam, quæ numquam oblivione delebitur. †*Supra* 23. 31.

CAPUT XXIV.

Calathus bonarum ficuum designat captivos in Babylonia Judæos, quos dicit Dominus se reducturum in terram suam qui in toto corde ad ipsum revertentur: calathus autem malarum ficuum significat eos qui manserant Jerosolymis, ac postea fugerant in Ægyptum, quos dicit se daturum in opprobrium & maledictionem.

1 OStendit mihi Dominus: & ecce duo calathi pleni ficis, positi ante templum Domini, postquam transtulit Nabuchodonosor rex Babylonis Jechoniam filium Joakim regem Juda, & principes ejus, & fabrum, & inclusorem, de Jerusalem, & adduxit eos in Babylonem.

2 Calathus unus ficus bonas habebat nimis, ut solent ficus esse primi temporis: & calathus unus ficus habebat malas nimis, quæ comedi non poterant, eo quod essent malæ.

3 Et dixit Dominus ad me: Quid tu vides Jeremia? Et dixi: Ficus, ficus bonas, bonas valde; & malas, malas valde, quæ comedi non possunt, quod sint malæ.

4 Et factum est verbum Domini ad me, dicens:

5 Hæc dicit Dominus Deus Israel: Sicut ficus hæ bonæ: sic cognoscam transmigrationem Juda, quam emisi de loco isto in terram Chaldæorum, in bonum.

6 Et ponam oculos meos super eos ad placandum, & reducam eos in terram hanc: & ædificabo eos, & non destruam: & plantabo eos, & non evellam.

7 Et dabo eis cor ut sciant me, quia ego sum Dominus: † & erunt mihi in populum; & ego ero eis in Deum: quia revertentur ad me in toto corde suo. †*Supra* 7. 23. *Infra* 31. 33.

8 † Et sicut ficus pessimæ, quæ comedi non possunt, eo quod sint malæ: hæc dicit Dominus, sic dabo Sedeciam regem Juda, & principes ejus, & reliquos de Jerusalem, qui remanserunt in urbe hac, & qui habitant in terra Ægypti. † *Infra* 29. 17.

9 Et dabo eos in vexationem, afflictionemque omnibus regnis terræ; in opprobrium, & in parabolam, & in proverbium, & in maledictionem in universis locis, ad quæ ejeci eos.

10 Et mittam in eis gladium, & famem, & pestem, donec consumantur de terra, quam dedi eis, & patribus eorum.

CAPUT XXV.

Quia noluerunt audire Jeremiam nec reliquos prophetas adhortantes ad pœnitentiam, prædicit excidium Jerosolymorum, & captivitatem septuaginta annorum, ac deinde perditionem regum qui ipsos tenebant captivos: quapropter jubetur Jeremias civitatibus Juda ac ceteris regibus terrarum propinare calicem furoris Domini: ululatum quoque pronuntiat pastoribus ac optimatibus.

1 VErbum, quod factum est ad Jeremiam de omni populo Juda, in anno quarto Joakim filii Josiæ regis Juda (ipse est annus primus Nabuchodonosor regis Babylonis.

2 Quod locutus est Jeremias propheta ad om-

omnem populum Juda, & ad universos habitatores Jerusalem, dicens:

3 A tertio decimo anno Josiæ filii Ammon regis Juda usque ad diem hanc; iste tertius & vigesimus annus; factum est verbum Domini ad me, & locutus sum ad vos de nocte consurgens, & loquens: & non audistis.

4 Et misit Dominus ad vos omnes servos suos prophetas, consurgens diluculo, mittensque: & non audistis, neque inclinastis aures vestras ut audiretis,

†4.Reg. 17. 13. *Supra* 18. 11. *Infra* 35. 15. 5 Cum diceret: † Revertimini unusquisque a via sua mala, & a pessimis cogitationibus vestris: & habitabitis in terra, quam dedit Dominus vobis, & patribus vestris, a sæculo & usque in sæculum.

6 Et nolite ire post deos alienos, ut serviatis eis, adoretisque eos: neque me ad iracundiam provocetis in operibus manuum vestrarum, & non affligam vos.

7 Et non audistis me, dicit Dominus, ut me ad iracundiam provocaretis in operibus manuum vestrarum, in malum vestrum.

8 Propterea hæc dicit Dominus exercituum: Pro eo quod non audistis verba mea:

9 Ecce ego mittam, & assumam universas cognationes aquilonis, ait Dominus, & Nabuchodonosor regem Babylonis servum meum: & adducam eos super terram istam, & super habitatores ejus, & super omnes nationes, quæ in circuitu illius sunt: & interficiam eos, & ponam eos in stuporem & in sibilum, & in solitudines sempiternas.

10 Perdamque ex eis vocem gaudii, & vocem lætitiæ, vocem sponsi, & vocem sponsæ, vocem molæ, & lumen lucernæ.

†2.Par. 36. 22. 1. *Esd.* 1. 1. *Infra* 26. 6. & 29. 10. *Dan.* 9. 2. 11 † Et erit universa terra hæc in solitudinem, & in stuporem: & servient omnes gentes istæ regi Babylonis septuaginta annis.

12 Cumque impleti fuerint septuaginta anni, visitabo super regem Babylonis, & super gentem illam, dicit Dominus, iniquitatem eorum, & super terram Chaldæorum: & ponam illam in solitudines sempiternas.

13 Et adducam super terram illam omnia verba mea, quæ locutus sum contra eam, omne quod scriptum est in libro isto, quæcumque prophetavit Jeremias adversum omnes gentes:

14 Quia servierunt eis, cum essent gentes multæ, & reges magni: & reddam eis secundum opera eorum, & secundum facta manuum suarum.

15 Quia sic dicit Dominus exercituum Deus Israel: Sume calicem vini furoris hujus de manu mea; & propinabis de illo cunctis gentibus, ad quas ego mittam te.

16 Et bibent, & turbabuntur, & insanient a facie gladii, quem ego mittam inter eos.

17 Et accepi calicem de manu Domini, & propinavi cunctis gentibus, ad quas misit me Dominus:

18 Jerusalem, & civitatibus Juda, & regibus ejus, & principibus ejus: ut darem eos in solitudinem, & in stuporem, & in sibilum, & in maledictionem, sicut est dies ista:

19 Pharaoni regi Ægypti, & servis ejus, & principibus ejus, & omni populo ejus,

20 Et universis generaliter: cunctis regibus terræ Ausiditis, & cunctis regibus terræ Philisthiim, & Ascaloni, & Gazæ, & Accaron, & reliquiis Azoti,

21 Et Idumææ, & Moab, & filiis Ammon:

22 Et cunctis regibus Tyri, & universis regibus Sidonis: & regibus terræ insularum qui sunt trans mare:

23 Et Dedan, & Thema, & Buz, & universis qui attonsi sunt in comam:

24 Et cunctis regibus Arabiæ, & cunctis regibus occidentis, qui habitant in deserto:

25 Et cunctis regibus Zambri, & cunctis regibus Elam, & cunctis regibus Medorum:

26 Cunctis quoque regibus aquilonis de prope & de longe, unicuique contra fratrem suum: & omnibus regnis terræ, quæ super faciem ejus sunt: & rex Sesach bibet post eos.

27 Et dices ad eos: Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel; Bibite, & inebriamini, & vomite: & cadite, neque surgatis a facie gladii, quem ego mittam inter vos.

28 Cumque noluerint accipere calicem de manu tua ut bibant, dices ad eos: Hæc dicit Dominus exercituum: Bibentes bibetis:

†1.Pet. 4. 17. 29 † Quia ecce in civitate, in qua invocatum est nomen meum, ego incipiam affligere, & vos quasi innocentes & immunes eritis? non eritis immunes: gladium enim ego voco super omnes habitatores terræ, dicit Dominus exercituum.

† *Joel* 3. 16. *Amos* 1. 2. 30 Et tu prophetabis ad eos omnia verba hæc, & dices ad illos: † Dominus de excelso rugiet, & de habitaculo sancto suo dabit vocem suam: rugiens rugiet super decorem suum: celeuma quasi calcantium concinetur adversus omnes habitatores terræ.

31 Pervenit sonitus usque ad extrema terræ: quia judicium Domino cum gentibus: judicatur ipse cum omni carne, impios tradidi gladio, dicit Dominus.

32 Hæc dicit Dominus exercituum. Ecce afflictio egredietur de gente in gentem: & turbo magnus egredietur a summitatibus terræ.

33 Et erunt interfecti Domini in die illa, a summo terræ usque ad summum ejus: non plangentur, & non colligentur, neque sepelientur: in sterquilinium super faciem terræ jacebunt.

34 Ululate pastores, & clamate: & aspergite vos cinere optimates gregis: quia completi sunt dies vestri, ut interficiamini; & dissipationes vestræ, & cadetis quasi vasa pretiosa.

35 Et peribit fuga a pastoribus, & salvatio ab optimatibus gregis.

36 Vox clamoris pastorum, & ululatus optimatum gregis: quia vastavit Dominus pascua eorum.

37 Et conticuerunt arva pacis a facie iræ furoris Domini.

38 Dereliquit quasi leo umbraculum suum, quia facta est terra eorum in desolationem a facie iræ columbæ, & a facie iræ furoris Domini.

CAPUT XXVI.

Prophetans Jeremias excidium Jerosolymorum nisi resipiscant, comprehenditur a sacerdotibus & prophetis, sed liberatur per principes seniores ne occidatur, prolatis exemplis Michæa & Uriæ prophetarum.

1 IN principio regni Joakim filii Josiæ regis Juda, factum est verbum istud a Domino, dicens:

2 Hæc dicit Dominus: Sta in atrio domus Domini, & loqueris ad omnes civitates Juda, de quibus veniunt ut adorent in domo Domini, universos sermones, quos ego mandavi tibi ut loquaris ad eos: noli subtrahere verbum.

3 Si forte audiant & convertantur unusquisque a via sua mala: & pœniteat me mali, quod cogito facere eis propter malitiam studiorum eorum.

4 Et dices ad eos: Hæc dicit Dominus: Si non audieritis me, ut ambuleris in lege mea, quam dedi vobis,

5 Ut audiatis sermones servorum meorum Prophetarum, quos ego misi ad vos de nocte consurgens, & dirigens, & non audistis:

1.*Reg.* 2.10. 6 † Dabo domum istam sicut Silo, & urbem hanc in maledictionem cunctis gentibus terræ.

7 Et audierunt sacerdotes, & prophetæ, & omnis populus, Jeremiam loquentem verba hæc in domo Domini.

8 Cumque complesset Jeremias, loquens omnia quæ præceperat ei Dominus ut loqueretur ad universum populum, apprehenderunt eum sacerdotes, & prophetæ, & omnis populus, dicens: Morte moriatur.

9 Quare prophetavit in nomine Domini, dicens: Sicut Silo erit domus hæc: & urbs ista desolabitur, eo quod non sit habitator? Et congregatus est omnis populus adversus Jeremiam in domo Domini.

10 Et audierunt principes Juda verba hæc: & ascenderunt de domo regis in domum Domini, & sederunt in introitu portæ domus Domini novæ.

11 Et locuti sunt sacerdotes & prophetæ ad principes, & ad omnem populum, dicentes: Judicium mortis est viro huic: quia prophetavit adversus civitatem istam; sicut audistis auribus vestris.

12 Et ait Jeremias ad omnes principes, & ad universum populum, dicens: † Dominus misit me, ut prophetarem ad domum istam, & ad civitatem hanc, omnia verba quæ audistis.

† *Supra* 25. 13.

† *Supra* 7. 3. 13 † Nunc ergo bonas facite vias vestras, & studia vestra, & audite vocem Domini Dei vestri: & pœnitebit Dominum mali, quod locutus est adversum vos.

14 Ego autem ecce in manibus vestris sum: facite mihi quod bonum & rectum est in oculis vestris:

15 Verumtamen scitote & cognoscite, quod si occideritis me, sanguinem innocentem tradetis contra vosmetipsos, & contra civitatem istam, & habitatores ejus: in veritate enim misit me Dominus ad vos, ut loquerer in auribus vestris omnia verba hæc.

16 Et dixerunt principes, & omnis populus, ad sacerdotes & ad prophetas: Non est viro huic judicium mortis: quia in nomine Domini Dei nostri locutus est ad nos.

17 Surrexerunt ergo viri de senioribus terræ: & dixerunt ad omnem cœtum populi, loquentes.

18 Michæas de Morasthi fuit propheta in diebus Ezechiæ regis Juda, & ait ad omnem populum Juda, dicens: Hæc dicit Dominus exercituum, † Sion quasi ager arabitur: & Jerusalem in acervum lapidum erit: & mons domus in excelsa silvarum.

† *Mich.* 3. 22.

19 Numquid morte condemnavit eum Ezechias rex Juda, & omnis Juda? Numquid non timuerunt Dominum, & deprecati sunt faciem Domini: & pœnituit Dominum mali, quod locutus fuerat adversum eos? Itaque nos facimus malum grande contra animas nostras.

20 Fuit quoque vir prophetans in nomine Domini, Urias filius Semei de Cariathiarim: & prophetavit adversus civitatem istam, & adversum terram hanc, juxta omnia verba Jeremiæ.

21 Et audivit rex Joakim, & omnes potentes, & principes ejus, verba hæc: & quæsivit rex interficere eum. Et audivit Urias, & timuit, fugitque & ingressus est Ægyptum.

22 Et misit rex Joakim viros in Ægyptum, Elnathan filium Achobor, & viros cum eo in Ægyptum.

23 Et eduxerunt Uriam de Ægypto: & adduxerunt eum ad regem Joakim, & percussit eum gladio: & projecit cadaver ejus in sepulcris vulgi ignobilis.

24 Igitur manus Ahicam filii Saphan fuit cum Jeremia, ut non traderetur in manus populi, & interficerent eum.

CAPUT XXVII.

Vinculis ad varios reges missis, dicit illos si servire velint regi Babylonis ejusque posteris, permansuros in terra sua; alioqui perituros gladio, fame & peste; invehens in pseudoprophetas qui aliud vaticinantur, fallentes populum: prædicit etiam sacra vasa quæ reliqua sunt transferenda in Babylonem, & tandem referenda Jerosolymam.

1 IN principio regni Joakim filii Josiæ regis Juda, factum est verbum istud ad Jeremiam a Domino, dicens:

2 Hæc dicit Dominus ad me: Fac tibi vincula, & catenas: & pones eas in collo tuo.

3 Et mittes eas ad regem Edom, & ad regem Moab, & ad regem filiorum Ammon, ad regem Tyri, & ad regem Sidonis; in manu nuntiorum, qui venerunt Jerusalem ad Sedeciam regem Juda.

4 Et præcipies eis ut ad dominos suos loquantur: Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Hæc dicit ad dominos vestros.

5 Ego feci terram, & homines, & jumenta, quæ sunt super faciem terræ, in fortitudine mea magna, & in brachio meo extento. & dedi eam ei, qui placuit in oculis meis.

6 Et nunc itaque ego dedi omnes terras istas in manu Nabuchodonosor regis Babylonis servi mei: insuper & bestias agri dedi ei ut serviant illi.

7 Et servient ei omnes gentes: & filio ejus, & filio filii ejus: donec veniat tempus terræ ejus & ipsius: & servient ei gentes multæ, & reges magni.

8 Gens autem & regnum, quod non servierit Nabucdodonosor regi Babylonis, & quicumque non curvaverit collum suum sub jugo regis Babylonis: in gladio, & in fame, & in peste visitabo super gentem illam, ait Dominus, donec consumam eos in manu ejus.

† *Supra* 23. 16. *Infra* 29. 8. 9 † Vos ergo nolite audire prophetas vestros, & divinos, & somniatores, & augures, & maleficos, qui dicunt vobis: Non servietis regi Babylonis.

10 Quia mendacium prophetant vobis: ut longe vos faciant de terra vestra, & ejiciant vos, & pereatis,

11 Por-

11 Porro gens, quæ ſubjecerit cervicem ſuam ſub jugo regis Babylonis, & ſervierit ei; dimittam eam in terra ſua, dicit Dominus: & colet eam, & habitabit in ea.

12 Et ad Sedeciam regem Juda locutus ſum ſecundum omnia verba hæc, dicens: Subjicite colla veſtra ſub jugo regis Babylonis, & ſervite ei, & populo ejus, & vivetis.

13 Quare moriemini tu & populus tuus gladio, & fame, & peſte, ſicut locutus eſt Dominus ad gentem, quæ ſervire noluerit regi Babylonis?

14 Nolite audire verba prophetarum dicentium vobis: Non ſervietis regi Babylonis: quia mendacium ipſi loquuntur vobis.

† *Supra* 14. 14. & 23. 21. 15 † Quia non miſi eos, ait Dominus: & ipſi prophetant in nomine meo mendaciter: ut ejiciam vos, & pereatis tam vos, quam prophetæ, qui vaticinantur vobis.

Infra 29. 9. 16 Et ad ſacerdotes, & ad populum iſtum locutus ſum, dicens: Hæc dicit Dominus: Nolite audire verba prophetarum veſtrorum, qui prophetant vobis, dicentes: Ecce vaſa Domini revertentur de Babylone nunc cito, mendacium enim prophetant vobis.

17 Nolite ergo audire eos, ſed ſervite regi Babylonis ut vivatis: quare datur hæc civitas in ſolitudinem?

18 Et ſi prophetæ ſunt, & eſt verbum Domini in eis: occurrant Domino exercituum, ut non veniant vaſa, quæ derelicta fuerant in domo Domini, & in domo regis Juda, & Jeruſalem, in Babylonem.

† 4. *Reg.* 25. 13. 19 Quia hæc dicit Dominus exercituum † ad columnas, & ad mare, & ad baſes, & ad reliqua vaſorum, quæ remanſerunt in civitate hac:

20 Quæ non tulit Nabuchodonoſor rex Babylonis, cum transferret Jechoniam filium Joakim regem Juda de Jeruſalem in Babylonem, & omnes optimates Juda & Jeruſalem.

21 Quia hæc dicit Dominus exercituum Deus Iſrael ad vaſa, quæ derelicta ſunt in domo Domini, & in domo regis Juda & Jeruſalem:

22 In Babylonem transferentur, & ibi erunt uſque ad diem viſitationis ſuæ, dicit Dominus, & afferri faciam ea, & reſtitui in loco iſto.

CAPUT XXVIII.

Hananias ſplendopropheta, ablatis de collo Jeremiæ catenis, vaticinatur ſacra vaſa cum rege & captivo populo poſt biennium reducenda: ſed jubetur Jeremias contrarium vaticinari, & mortem illi denuntiare, quæ juxta verbum Jeremiæ eodem anno ſecuta eſt.

1 ET factum eſt in anno illo: in principio regni Sedeciæ regis Juda, in anno quarto, in menſe quarto, dixit ad me Hananias filius Azur propheta de Gabaon, in domo Domini, coram ſacerdotibus & omni populo, dicens:

2 Hæc dicit Dominus exercituum Deus Iſrael: Contrivi jugum regis Babylonis.

3 Adhuc duo anni dierum, & ego referri faciam ad locum iſtum omnia vaſa domus Domini, quæ tulit Nabuchodonoſor rex Babylonis de loco iſto, & tranſtulit ea in Babylonem.

4 Et Jechoniam filium Joakim regem Juda, & omnem tranſmigrationem Juda, qui ingreſſi ſunt in Babylonem, ego convertam ad locum iſtum, ait Dominus: conteram enim jugum regis Babylonis.

5 Et dixit Jeremias propheta ad Hananiam prophetam, in oculis ſacerdotum, & in oculis omnis populi, qui ſtabat in domo Domini.

6 Et ait Jeremias propheta: Amen, fic faciat Dominus: ſuſcitet Dominus verba tua, quæ prophetaſti: ut referantur vaſa in domum Domini, & omnis tranſmigratio de Babylone ad locum iſtum.

7 Verumtamen audi verbum hoc, quod ego loquor in auribus tuis, & in auribus univerſi populi:

8 Prophetæ, qui fuerunt ante me & ante te ab initio, & prophetaverunt ſuper terras multas, & ſuper regna magna, de prælio, & de afflictione, & de fame.

9 Propheta qui vaticinatus eſt pacem: cum venerit verbum ejus, ſcietur propheta, quem miſit Dominus in veritate.

10 Et tulit Hananias propheta catenam de collo Jeremiæ prophetæ, & confregit eam.

11 Et ait Hananias in conſpectu omnis populi, dicens: Hæc dicit Dominus: Sic confringam jugum Nabuchodonoſor regis Babylonis poſt duos annos dierum de collo omnium gentium.

12 Et abiit Jeremias propheta in viam ſuam. Et factum eſt verbum Domini ad Jeremiam, poſtquam confregit Hananias propheta catenam de collo Jeremiæ prophetæ, dicens:

13 Vade, & dices Hananiæ: Hæc dicit Dominus: Catenas ligneas contriviſti, & facies pro eis catenas ferreas.

14 Quia hæc dicit Dominus exercituum Iſrael; Jugum ferreum poſui ſuper collum cunctarum gentium iſtarum, ut ſerviant Nabuchodonoſor regi Babylonis, & ſerviant ei: inſuper & beſtias terræ dedi ei.

15 Et dixit Jeremias propheta ad Hananiam prophetam: Audi Hanania: non miſit te Dominus, & tu confidere feciſti populum iſtum in mendacio.

16 Idcirco hæc dicit Dominus: Ecce ego mittam te a facie terræ: hoc anno morieris, adverſum enim Dominum locutus es.

17 Et mortuus eſt Hananias propheta in anno illo, menſe ſeptimo.

CAPUT XXIX.

Captivos Judæos vaticinatur 70. annis in Babylone permanſuros, hortaturque ut illic multiplicari ſtudeant, & deinde reducentur: eos vero qui Jeroſolymis remanſerunt, gladio, fame & peſte dicit conſumendos: deinde mala vaticinatur adverſos Achab, Sedeciam & Semejam pſeudoprophetas, ſeducentes populum tranſmigrationis.

1 ET hæc ſunt verba libri, quem miſit Jeremias propheta de Jeruſalem ad reliquias ſeniorum tranſmigrationis, & ad ſacerdotes, & ad prophetas, & ad omnem populum, quem tranſduxerat Nabuchodonoſor de Jeruſalem in Babylonem:

2 Poſtquam egreſſus eſt Jechonias rex, & domina, & eunuchi, & principes Juda & Jeruſalem, & faber & incluſor de Jeruſalem:

3 In manu Elaſa filii Saphan, & Camariæ

filii Helciæ, quos misit Sedecias rex Juda ad Nabuchodonosor regem Babylonis in Babylonem: dicens:

4 Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel omni transmigrationi, quam transtuli de Jerusalem in Babylonem:

5 Ædificate domos, & habitate: & plantate hortos, & comedite fructum eorum.

6 Accipite uxores, & generate filios & filias: & date filiis vestris uxores, & filias vestras date viris, & pariant filios & filias: & multiplicamini ibi, & nolite esse pauci numero.

7 Et quærite pacem civitatis, ad quam transmigrare vos feci: & orate pro ea ad Dominum: quia in pace illius erit pax vobis.

7 Hæc enim dicit Dominus exercituum Deus Israel: † Non vos seducant prophetæ vestri, qui sunt in medio vestrum, & divini vestri: & ne attendatis ad somnia vestra, quæ vos somnitatis.

† *Supr.* 14. 13. & 23. 16. 26. & 27. 15.

9 Quia falso ipsi prophetant vobis in nomine meo: & non misi eos, dicit Dominus.

10 † Quia hæc dicit Dominus: Cum cœperint impleri in Babylone septuginta anni visitabo vos: & suscitabo super verbum meum bonum, ut reducam vos ad locum istum.

† *2. Par.* 36. 21. *1. Esdr.* 1. 1.

11 Ego enim scio cogitationes, quas ego cogito super vos, ait Dominus, cogitationes pacis, & non afflictionis, ut dem vobis finem & patientiam.

Supra 25. 12. *Dan.* 9. 2.

12 Et invocabitis me, & ibitis: & orabitis me, & ego exaudiam vos.

13 Quæretis me, & invenietis: cum quæsieritis me in toto corde vestro.

15 Et inveniar a vobis, ait Dominus: & reducam captivitatem vestram, & congregabo vos de universis gentibus, & de cunctis locis, ad quæ expuli vos, dicit Dominus: & reverti vos faciam de loco, ad quem transmigrare vos feci.

15 Quia dixistis: Suscitavit nobis Dominus Prophetas in Babylone.

16 Quia hæc dicit Dominus ad regem, qui sedet super solium David, & ad omnem populum habitatorem urbis hujus, ad fratres vestros, qui non sunt egressi vobiscum in transmigrationem.

† *Supr.* 21. 9. 38.

17 Hæc dicit Dominus exercituum: † Ecce mittam in eos gladium, & famem, & pestem: & ponam eos quasi ficus malas, quæ comedi non possunt, eo quod pessimæ sint.

18 Et persequar eos in gladio, & in fame, & in pestilentia: & dabo eos in vexationem universis regnis terræ: in maledictionem, & in stuporem, & in sibilum, & in opprobrium cunctis gentibus, ad quas ego ejeci eos:

19 Eo quod non audierint verba mea, dicit Dominus, quæ misi ad eos per servos meos prophetas, de nocte, consurgens, & mittens: & non audistis, dicit Dominus.

20 Vos ergo audite verbum Domini, omnis transmigratio, quam emisi de Jerusalem in Babylonem.

21 Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel ad Achab filium Coliæ, & ad Sedeciam filium Maasiæ, qui prophetant vobis in nomine meo mendaciter: Ecce ego tradam eos in manus Nabuchodonosor regis Babylonis: & percutiet eos in oculis vestris.

22 Et assumetur ex eis maledictio omni transmigrationi Juda, quæ est in Babylone, dicentium: Ponat te Dominus sicut Sedeciam, & sicut Achab, quos frixit rex Babylonis in igne:

23 Pro eo quod fecerint stultitiam in Israel, & mœchati sunt in uxores amicorum suorum, & locuti sunt verbum in nomine meo mendaciter quod non mandavi eis: ego sum judex & testis, dicit Dominus.

24 Et ad Semeiam Nehelamiten dices:

25 Hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israel: Pro eo quod misisti in nomine tuo libros ad omnem populum, qui est in Jerusalem, & ad Sophoniam filium Maasiæ sacerdotem, & ad universos sacerdotes, dicens:

26 Dominus dedit te sacerdotem pro Joiade sacerdote, ut sis dux in domo Domini super omnem virum arreptitium & prophetantem, ut mittas eum in nervum & in carcerem.

27 Et nunc quare non increpasti Jeremiam Anathothiten, qui prophetat vobis?

28 Quia super hoc misit in Babylonem ad nos, dicens: Longum est: ædificate domos, & habitate: & plantate hortos, & comedite fructus eorum.

29 Legit ergo Sophonias sacerdos librum istum in auribus Jeremiæ prophetæ.

30 Et factum est verbum Domini ad Jeremiam, dicens:

31 Mitte ad omnem transmigrationem, dicens: Hæc dicit Dominus ad Semeiam Nehelamiten: Pro eo quod prophetavit nobis Semeias, & ego non misi eum: & fecit vos confidere in mendacio:

32 Idcirco hæc dicit Dominus: Ecce ego visitabo super Semeiam Nehelamiten, & super semen ejus: non erit ei vir sedens in medio populi hujus, & non videbit bonum, quod ego faciam populo meo, ait Dominus: quia prævaricationem locutus est adversus Dominum.

CAPUT XXX.

Vaticinatur Judæis & filiis Israel reditum a gravi captivitate, in qua propter peccata sua detinebantur; & quod post reditum servituri sint Domino, ac David regi, quem ille suscitabit eis in prosperitate & securitate magna, devastatis ipsorum inimicis.

1 HOc verbum, quod factum est ad Jeremiam a Domino: dicens:

2 Hæc dicit Dominus Deus Israel, dicens: Scribe tibi omnia verba, quæ locutus sum ad te, in libro.

3 Ecce enim dies veniunt, dicit Dominus: & convertam conversionem populi mei Israel & Juda, ait Dominus: & convertam eos ad terram, quam dedi patribus eorum: & possidebunt eam.

4 Et hæc verba, quæ locutus est Dominus ad Israel & ad Judam:

5 Quoniam hæc dicit Dominus: Vocem erroris audivimus: formido, & non est pax.

6 Interrogate, & videte si generat masculus: quare ergo vidi omnis viri manum super lumbum suum, quasi parturientis, & conversæ sunt universæ facies in aruginem.

7 † Væ, quia magna dies illa, nec est similis ejus: tempusque tribulationis est Jacob, & ex ipso salvabitur.

† *Joel* 2. 2. 11. *Amos* 5. 18. *Soph.* 1. 15.

8 Et erit in die illa, ait Dominus exercituum: conteram jugum ejus de collo tuo: & vincula ejus dirumpam, & non dominabuntur ei amplius alieni:

9 Sed servient Domino Deo suo, & David regi suo, quem suscitabo eis.

10 †

10 † Tu ergo ne timeas ſerve meus Jacob, ait Dominus, neque paveas Iſrael: quia ecce ego ſalvabo te de terra longinqua, & ſemen tuum de terra captivitatis eorum, & revertetur Jacob, & quieſcet, & cunctis affluet bonis, & non erit quem formidet:

11 Quoniam tecum ego ſum, ait Dominus, ut ſalvem te: faciam enim conſummationem in cunctis gentibus, in quibus diſperſi te: te autem non faciam in conſummationem: ſed caſtigabo te in judicio, ut non videaris tibi innoxius.

12 Quia hæc dicit Dominus: Inſanabilis fractura tua, peſſima plaga tua.

13 Non eſt qui judicet judicium tuum ad alligandum: curationum utilitas non eſt tibi.

14 Omnes amatores tui obliti ſunt tui, te quæ non quærent, † plaga enim inimici percuſſi te caſtigatione crudeli: propter multitudinem iniquitatis tuæ dura facta ſunt peccata tua.

15 Quid clamas ſuper contritione tua? inſanabilis eſt dolor tuus: propter multitudinem iniquitatis tuæ, & propter dura peccata tua feci hæc tibi.

16 Propterea omnes qui comedunt te, devorabuntur: & univerſi hoſtes tui in captivitatem ducentur: & qui te vaſtant, vaſtabuntur, cunctoſque prædatores tuos dabo in prædam.

17 Obducam enim cicatricem tibi, & a vulneribus tuis ſanabo te, dicit Dominus. Quia ejectam vocaverunt te Sion: Hæc eſt, quæ non habebat requirentem:

18 Hæc dicit Dominus: Ecce ego convertam converſionem tabernaculorum Jacob, & tectis ejus miſerebor, & ædificabitur civitas in excelſo ſuo, & templum juxta ordinem ſuum fundabitur.

19 Et egredietur de eis laus, voxque ludentium; & multiplicabo eos, & non minuentur: & glorificabo eos, & non attenuabuntur.

20 Et erunt filii ejus ſicut a principio, & cœtus ejus coram me permanebit: & viſitabo adverſum omnes qui tribulant eum:

21 Et erit dux ejus ex eo: & princeps de medio ejus producetur: & applicabo eum, & accedet ad me: quis enim iſte eſt, qui applicet cor ſuum ut appropinquet mihi, ait Dominus?

22 Et eritis mihi in populum, & ego ero vobis in Deum.

23 Ecce turbo Domini, furor egrediens, procella ruens, in capite impiorum conquieſcet.

24 Non avertet iram indignationis Dominus, donec faciat & compleat cogitationem cordis ſui: in noviſſimo dierum intelligetis ea.

CAPUT XXXI.

Dicit Dominus ſe reducturum populum Iſrael de captivitate, ut in affluentia bonorum ſerviat Domino: jubetur ergo Rachel non flere amplius filios ſuos: agnoſcit Iſrael ſe merito caſtigatum, ideoque pœnitentiam agit: de novitate qua femina circumdabit virum: vigilabit Dominus ad reducendum Iſrael: de uva acerba: de novo pacto quod feriet Dominus cum domo Iſrael, nec abjiciet unquam univerſum illius ſemen.

1 IN tempore illo, dicit Dominus: Ero Deus univerſis cognationibus Iſrael, & ipſi erunt mihi in populum.

2 Hæc dicit Dominus: Invenit gratiam in deſerto populus, qui remanſerat a gladio: vadet ad requiem ſuam Iſrael.

3 Longe Dominus apparuit mihi. Et in charitate perpetua dilexi te: ideo attraxi te, miſerans.

4 Rurſumque ædificabo te, & ædificaberis virgo Iſrael: adhuc ornaberis tympanis tuis, & egredieris in choro ludentium.

5 Adhuc plantabis vineas in montibus Samariæ: plantabunt plantantes, & donec tempus veniat, non vindemiabunt:

6 Quia erit dies, in qua clamabunt cuſtodes in monte Ephraim: † Surgite, & aſcendamus in Sion ad Dominum Deum noſtrum. † *Iſai. 2. 3. Mich. 4. 2.*

7 Quia hæc dicit Dominus: Exultate in lætitia Jacob, & hinnite contra caput gentium: perſonate, & canite, & dicite: Salva Domine populum tuum, reliquias Iſrael.

8 Ecce ego adducam eos de terra aquilonis, & congregabo eos ab extremis terræ: inter quos erunt cacus & claudus, prægnans & parieus ſimul, cœtus magnus revertentium huc.

9 In fletu venient, & in miſericordia reducam eos; & adducam eos per torrentes aquarum in via recta, & non impingent in ea: quia factus ſum Iſraeli pater, & Ephraim primogenitus meus eſt.

10 Audite verbum Domini gentes, & annuntiate in inſulis quæ procul ſunt, & dicite: Qui diſperſit Iſrael, congregabit eum: & cuſtodiet eum ſicut paſtor gregem ſuum.

11 Redemit enim Dominus Jacob, & liberavit eum de manu potentioris.

12 Et venient, & laudabunt in monte: & confluent ad bona Domini, ſuper frumento, & vino, & oleo, & fœtu pecorum & armentorum: eritque anima eorum quaſi hortus irriguus, & ultra non eſurient.

13 Tunc lætabitur virgo in choro, juvenes & ſenes ſimul: & convertam luctum eorum in gaudium, & conſolabor eos, & lætificabo a dolore ſuo.

14 Et inebriabo animam ſacerdotum pinguedine: & populus meus bonis meis adimplebitur, ait Dominus.

15 Hæc dicit Dominus: † Vox in excelſo audita eſt lamentationis, luctus, & fletus Rachel plorantis filios ſuos, & nolentis conſolari ſuper eis, quia non ſunt. † *Matt. 2. 18.*

16 Hæc dicit Dominus: Quieſcat vox tua a ploratu, & oculi tui a lacrymis: quia eſt merces operi tuo, ait Dominus: & revertentur de terra inimici.

17 Et eſt ſpes noviſſimis tuis: ait Dominus: & revertentur filii ad terminos ſuos.

18 Audiens audivi Ephraim tranſmigrantem: Caſtigaſti me, & eruditus ſum, quaſi juvenculus indomitus: converte me, & convertar: quia tu Dominus Deus meus.

19 Poſtquam enim convertiſti me, egi pœnitentiam: & poſtquam oſtendiſti mihi, percuſſi femur meum. Confuſus ſum, & erubui, quoniam ſuſtinui opprobrium adoleſcentiæ meæ.

20 Si filius honorabilis mihi Ephraim, ſi puer delicatus: quia ex quo locutus ſum de eo, adhuc recordabor ejus. Idcirco conturbata ſunt viſcera mea ſuper eum: miſeratus miſerebor ejus, ait Dominus.

21 Statue tibi ſpeculam, pone tibi amaritudines: dirige cor tuum in viam rectam, in qua ambulaſti: revertere virgo Iſrael, revertere ad civitates tuas iſtas.

22 Usquequo deliciis dissolveris filia vaga? quia creavit Dominus novum super terram: FEMINA CIRCUMDABIT VIRUM:

23 Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Adhuc dicent verbum istud in terra Juda, & in urbibus ejus, cum convertero captivitatem eorum: Benedicat tibi Dominus, pulchritudo justitiæ, mons sanctus:

24 Et habitabunt in eo Judas & omnes civitates ejus simul, agricolæ & minantes greges.

25 Quia inebriavi animam lassam, & omnem animam esurientem saturavi.

26 Ideo quasi de somno suscitatus sum: & vidi, & somnus meus dulcis mihi.

27 Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & seminabo domum Israel & domum Juda semine hominum, & semine jumentorum.

28 Et sicut vigilavi super eos ut evellerem, & demolirer, & dissiparem, & disperderem, & affligerem: sic vigilabo super eos ut ædificem, & plantem, ait Dominus.

† *Exec.* 18. 2. 29 In diebus illis non dicent ultra: † Patres comederunt uvam acerbam, & dentes filiorum obstupuerunt.

30 Sed unusquisque in iniquitate sua morietur: omnis homo, qui comederit uvam acerbam, obstupescent dentes ejus.

† *Hebr.* 8. 8. 31 † Ecce dies venient, dicit Dominus; & feriam domui Israel & domui Juda fœdus novum:

32 Non secundum pactum, quod pepigi cum patribus eorum, in die qua apprehendi manum eorum, ut educerem eos de terra Ægypti, pactum, quod irritum fecerunt, & ego dominatus sum eorum, dicit Dominus.

33 Sed hoc erit pactum, quod feriam cum domo Israel post dies illos, dicit Dominus:

† *Hebr.* 10. 16. † Dabo legem meam in visceribus eorum, & in corde eorum scribam eam: & ero eis in Deum, & ipsi erunt mihi in populum.

34 Et non docebit ultra vir proximum suum, & vir fratrem suum, dicens: Cognosce Dominum: omnes enim cognoscent me, a minimo eorum usque ad maximum, ait Dominus:

† *Act.* 10. 43. † quia propitiabor iniquitati eorum, & peccati eorum non memorabor amplius.

35 Hæc dicit Dominus, qui dat solem in lumine diei, ordinem lunæ & stellarum in lumine noctis: qui turbat mare, & sonant fluctus ejus, Dominus exercituum nomen illi.

36 Si defecerint leges istæ coram me, dicit Dominus: tunc & semen Israel deficiet, ut non sit gens coram me cunctis diebus.

37 Hæc dicit Dominus: Si mensurari potuerint cœli sursum, & investigari fundamenta terræ deorsum: & ego abjiciam universum semen Israel, propter omnia quæ fecerunt, dicit Dominus.

38 Ecce dies veniunt, dicit Dominus: & ædificabitur civitas Domino, a turre Hananeel usque ad portam anguli.

39 Et exibit ultra norma mensuræ in conspectu ejus super collem Gareb: & circuibit Goatha,

40 Et omnem vallem cadaverum, & cineris, & universam regionem mortis, usque ad torrentem Cedron, & usque ad angulum portæ equorum orientalis, Sanctum Domini: non evelletur, & non destruetur ultra in perpetuum.

CAPUT XXXII.

Obsidente Nabuchodonosor Jerusalem, Jeremias in atrio carceris positus agrum in Anathoth jussu Domini emit a suo patruele, jubetque servari librum emptionis: refert coram Domino beneficia Israelitis præstita: Dominus dicit se traditurum civitatem cum populo regi Babylonis propter illorum idololatriam, sed postea revocaturum ipsos in Jerusalem, ac percussurum cum eis novum fœdus, ut sibi ex toto corde serviant.

1 VERBUM, quod factum est ad Jeremiam a Domino, in anno decimo Sedeciæ regis Juda: ipse est annus decimus octavus Nabuchodonosor.

2 Tunc exercitus regis Babylonis obsidebat Jerusalem: & Jeremias Propheta erat clausus in atrio carceris, qui erat in domo regis Juda.

3 Clauserat enim eum Sedecias rex Juda, dicens: Quare vaticinaris, dicens: Hæc dicit Dominus: Ecce ego dabo civitatem istam in manus regis Babylonis, & capiet eam?

4 Et Sedecias rex Juda non effugiet de manu Chaldæorum: sed tradetur in manus regis Babylonis: & loquetur os ejus cum ore illius, & oculi ejus oculos illius videbunt,

5 Et in Babylonem ducet Sedeciam: & ibi erit donec visitem eum, ait Dominus: si autem dimicaveritis adversum Chaldæos, nihil prosperum habebitis.

6 Et dixit Jeremias: Factum est verbum Domini ad me, dicens:

7 Ecce Hanameel filius Sellum patruelis tuus veniet ad te, dicens: Eme tibi agrum meum, qui est in Anathoth: tibi enim competit ex propinquitate ut emas.

8 Et venit ad me Hanameel filius patrui mei secundum verbum Domini ad vestibulum carceris, & ait ad me: Posside agrum meum, qui est in Anathoth in terra Benjamin: quia tibi competit hæreditas, & tu propinquus es ut possideas. Intellexi autem quod verbum Domini esset.

9 Et emi agrum ab Hanameel filio patrui mei, qui est in Anathoth: & appendi ei argentum septem stateres, & decem argenteos.

10 Et scripsi in libro, & signavi, & adhibui testes: & appendi argentum in statera.

11 Et accepi librum possessionis signatum, & stipulationes, & rata, & signa forinsecus.

12 Et dedi librum possessionis Baruch filio Neri filii Maasiæ, in oculis Hanameel patruelis mei, in oculis testium, qui scripti erant in libro emptionis, & in oculis omnium Judæorum, qui sedebant in atrio carceris.

13 Et præcepi Baruch coram eis dicens:

14 Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Sume libros istos, librum emptionis hunc signatum, & librum hunc qui apertus est: & pone illos in vase fictili, ut permanere possint diebus multis.

15 Hæc enim dicit Dominus exercituum Deus Israel: Adhuc possidebuntur domus, & agri, & vineæ in terra ista.

16 Et oravi ad Dominum, postquam tradidi librum possessionis Baruch filio Neri, dicens:

17 Heu, heu, heu, Domine Deus, ecce tu fecisti cœlum & terram in fortitudine tua magna, & in brachio tuo extento: non erit tibi difficile omne verbum:

† *Exod.* 34. 7. 18 † Qui facis misericordiam in millibus, & red-

& reddis iniquitatem patrum in sinum filiorum eorum post eos: Fortissime, magne, & potens, Dominus exercituum nomen tibi.

19 Magnus consilio, & incomprehensibilis cogitatu: cujus oculi aperti sunt super omnes vias filiorum Adam, ut reddas unicuique secundum vias suas, & secundum fructum adinventionum ejus.

20 Qui posuisti signa & portenta in terra Ægypti usque ad diem hanc, & in Israel, & in hominibus, & fecisti tibi nomen sicut est dies hæc.

21 Et eduxisti populum tuum Israel de terra Ægypti, in signis, & in portentis, & in manu robusta, & in brachio extento, & in terrore magno.

22 Et dedisti eis terram hanc, quam juraști patribus eorum ut dares eis terram fluentem lacte & melle.

23 Et ingressi sunt, & possederunt eam: & non obedierunt voci tuæ, & in lege tua non ambulaverunt: omnia quæ mandasti eis ut facerent, non fecerunt: & evenerunt eis omnia mala hæc.

24 Ecce munitiones extructæ sunt adversum civitatem, ut capiatur: & urbs data est in manus Chaldæorum, qui præliantur adversus eam, a facie gladii, & famis, & pestilentiæ: & quæcumque locutus es acciderunt, ut tu ipse cernis.

25 Et tu dicis mihi Domine Deus: Eme agrum argento, & adhibe testes: cum urbs data sit in manus Chaldæorum?

26 Et factum est verbum Domini ad Jeremiam, dicens:

27 Ecce ego Dominus Deus universæ carnis: numquid mihi difficile erit omne verbum?

28 Propterea hæc dicit Dominus: Ecce ego tradam civitatem istam in manus Chaldæorum, & in manus regis Babylonis, & capient eam.

29 Et venient Chaldæi præliantes adversum urbem hanc, & succendent eam igni, & comburent eam, & domos, in quarum domatibus sacrificabant Baal, & libabant diis alienis libamina ad irritandum me.

30 Erant enim filii Israel, & filii Juda, jugiter facientes malum in oculis meis ab adolescentia sua: filii Israel qui usque nunc exacerbant me in opere manuum suarum, dicit Dominus.

31 Quia in furore & in indignatione mea facta est mihi civitas hæc, a die qua ædificaverunt eam, usque ad diem istam, qua auferetur de conspectu meo.

32 Propter malitiam filiorum Israel, & filiorum Juda, quam fecerunt ad iracundiam me provocantes, ipsi & reges eorum, principes eorum, & sacerdotes eorum, & prophetæ eorum, viri Juda & habitatores Jerusalem.

33 Et verterunt ad me terga & non facies: cum docerem eos diluculo, & erudirem, & nollent audire ut acciperent disciplinam.

34 † Et posuerunt idola sua in domo, in qua invocatum est nomen meum, ut polluerent eam.

35 Et ædificaverunt excelsa Baal, quæ sunt in valle filii Ennom, ut initiarent filios suos & filias suas Moloch: quod non mandavi eis, nec ascendit in cor meum ut facerent abominationem hanc, & in peccatum deducerent Judam.

36 Et nunc propter ista, hæc dicit Dominus Deus Israel ad civitatem hanc, de qua vos dicitis quod tradetur in manus regis Babylonis in gladio, & in fame, & in peste.

37 Ecce ego congregabo eos de universis terris, ad quas ejeci eos in furore meo, & in ira mea, & in indignatione grandi: & reducam eos ad locum istum, & habitare eos faciam confidenter.

38 Et erunt mihi in populum, & ego ero eis in Deum.

39 Et dabo eis cor unum, & viam unam, ut timeant me universis diebus: & bene sit eis, & filiis eorum post eos.

40 Et feriam eis pactum sempiternum, & non desinam eis benefacere: & timorem meum dabo in corde eorum ut non recedant a me.

41 Et lætabor super eis, cum bene eis fecero: & plantabo eos in terra ista in veritate, in toto corde meo & in tota anima mea.

42 Quia hæc dicit Dominus: Sicut adduxi super populum istum omne malum hoc grande: sic adducam super eos omne bonum, quod ego loquor ad eos.

43 Et possidebuntur agri in terra ista: de qua vos dicitis quod deserta sit, eo quod non remanserit homo & jumentum, & data sit in manus Chaldæorum.

44 Agri ementur pecunia, & scribentur in libro, & imprimetur signum, & testis adhibebitur: in terra Benjamin, & in circuitu Jerusalem, in civitatibus Juda, & in civitatibus montanis, & in civitatibus campestribus, & in civitatibus quæ ad austrum sunt: quia convertam captivitatem eorum, ait Dominus.

CAPUT XXXIII.

Promittit Dominus se dimissurum peccata populi sui, & a captivitate reducturum, multis beneficiis subsequentibus: germinabit David germen justitiæ faciens, justitiam & judicium in terra, & firmissimum est pactum Domini cum David & semine Jacob vehementer multiplicando.

1 ET factum est verbum Domini ad Jeremiam secundo, cum adhuc clausus esset in atrio carceris, dicens:

2 Hæc dicit Dominus qui fecturus est, & formaturus illud, & paraturus, Domino nomen ejus.

3 Clama ad me, & exaudiam te: & annuntiabo tibi grandia, & firma quæ nescis.

4 Quia hæc dicit Dominus Deus Israel ad domos urbis hujus, & ad domos regis Juda, quæ destructæ sunt, & ad munitiones, & ad gladium

5 Venientium ut dimicent cum Chaldæis, & impleant eas cadaveribus hominum, quos percussi in furore meo & in indignatione mea, abscondens faciem meam a civitate hac, propter omnem malitiam eorum.

6 Ecce ego obducam eis cicatricem & sanitatem, & curabo eos: & revelabo illis deprecationem pacis & veritatis.

7 Et convertam conversionem Juda, & conversionem Jerusalem: & ædificabo eos sicut a principio.

8 Et emundabo illos ab omni iniquitate sua, in qua peccaverunt mihi, & propitius ero cunctis iniquitatibus eorum, in quibus deliquerunt mihi, & spreverunt me.

9 Et erit mihi in nomen, & in gaudium, & in laudem, & in exultationem cunctis gen-

tibus

tibus terræ, quæ audierint omnia bona, quæ ego facturus sum eis: & pavebunt, & turbabuntur in universis bonis, & in omni pace, quam ego faciam eis.

10 Hæc dicit Dominus: Adhuc audietur in loco isto (quem vos dicitis esse desertum, eo quod non sit homo nec jumentum: in civitatibus Juda, & foris Jerusalem, quæ desolatæ sunt absque homine, & absque habitatore, & absque pecore)

11 Vox gaudii & vox lætitiæ, vox sponsi & vox sponsæ, vox dicentium: Confitemini Domino exercituum, quoniam bonus Dominus, quoniam in æternum misericordia ejus: & portantium vota in domum Domini: reducam enim conversionem terræ sicut a principio, dicit Dominus.

12 Hæc dicit Dominus exercituum: Adhuc erit in loco isto deserto absque homine, & absque jumento, & in cunctis civitatibus ejus, habitaculum pastorum accubantium gregum.

13 In civitatibus montuosis, & in civitatibus campestribus, & in civitatibus quæ ad austrum sunt: & in terra Benjamin, & in circuitu Jerusalem, & in civitatibus Juda, adhuc transibunt greges ad manum numerantis, ait Dominus.

14 Ecce dies veniunt, dicit Dominus: & suscitabo verbum bonum, quod locutus sum ad domum Israel & ad domum Juda.

15 In diebus illis, & in tempore illo, germinare faciam David germen justitiæ: & faciet judicium & justitiam in terra.

16 In diebus illis salvabitur Juda, & Jerusalem habitabit confidenter: & hoc est nomen quod vocabunt eum, Dominus justus noster.

17 Quia hæc dicit Dominus: Non interibit de David vir, qui sedeat super thronum domus Israel.

18 Et de sacerdotibus & de Levitis non interibit vir a facie mea, qui offerat holocautomata, & incendat sacrificium, & cædat victimas omnibus diebus.

19 Et factum est verbum Domini ad Jeremiam, dicens:

20 Hæc dicit Dominus: Si irritum potest fieri pactum meum cum die, & pactum meum cum nocte, ut non sit dies & nox in tempore suo:

21 Et pactum meum irritum esse poterit cum David servo meo, ut non sit ex eo filius qui regnet in throno ejus, & Levitæ & sacerdotes ministri mei.

22 Sicuti enumerari non possunt stellæ cœli, & metiri arena maris: sic multiplicabo semen David servi mei, & Levitas ministros meos.

23 Et factum est verbum Domini ad Jeremiam, dicens:

24 Numquid non vidisti quid populus hic locutus sit, dicens: Duæ cognationes, quas elegerat Dominus, abjectæ sunt: & populum meum despexerunt, eo quod non sit ultra gens coram eis?

25 Hæc dicit Dominus: Si pactum meum inter diem & noctem, & leges cœlo & terræ non posui:

26 Equidem & semen Jacob & David servi mei projiciam, ut non assumam de semine ejus principes seminis Abraham, Isaac, & Jacob: reducam enim conversionem eorum, & miserebor eis.

CAPUT XXXIV.

Prædicit Dominus se traditurum regem Sedeciam in manus regis Babylonis, una cum Jerusalem, quam igni succendet, eo quod pactum, quod coram Domino pepigerant de dimittendis his liberis, quos ex Hebræis sibi in servitutem subjecerant, non servaverint.

1 VErbum quod factum est ad Jeremiam a Domino, quando Nabuchodonosor rex Babylonis, & omnis exercitus ejus, universæque regna terræ, quæ erant sub potestate manus ejus, & omnes populi bellabant contra Jerusalem, & contra omnes urbes ejus, dicens:

2 Hæc dicit Dominus Deus Israel: Vade, & loquere ad Sedeciam regem Juda: & dices ad eum: Hæc dicit Dominus: Ecce ego tradam civitatem hanc in manus regis Babylonis, & succendet eam igni.

3 Et tu non effugies de manu ejus: sed comprehensione capieris, & in manu ejus traderis: & oculi tui oculos regis Babylonis videbunt, & os ejus cum ore tuo loquetur, & Babylonem introibis.

4 Attamen audi verbum Domini Sedecia rex Juda: Hæc dicit Dominus ad te: Non morieris in gladio,

5 Sed in pace morieris, & secundum combustiones patrum tuorum regum priorum qui fuerunt ante te, sic comburent te: & væ Domine, plangent te: quia verbum ego locutus sum, dicit Dominus.

6 Et locutus est Jeremias propheta ad Sedeciam regem Juda universa verba hæc in Jerusalem.

7 Et exercitus regis Babylonis pugnabat contra Jerusalem, & contra omnes civitates Juda, quæ reliquæ erant, contra Lachis, & contra Azecha: hæ enim supererant de civitatibus Juda, urbes munitæ.

8 Verbum, quod factum est ad Jeremiam a Domino, postquam percussit rex Sedecias fœdus cum omni populo in Jerusalem, prædicans:

9 Ut dimitteret unusquisque servum suum, & unusquisque ancillam suam, Hebræum & Hebræam, liberos: & nequaquam dominarentur eis, id est, in Judæo & fratre suo.

10 Audierunt ergo omnes principes & universus populus, qui inierant pactum ut dimitteret unusquisque servum suum, & unusquisque ancillam suam liberos, & ultra non dominarentur eis: audierunt igitur, & dimiserunt.

11 Et conversi sunt deinceps: & retraxerunt servos & ancillas suas, quos dimiserant liberos, & subjugaverunt in famulos & famulas.

12 Et factum est verbum Domini ad Jeremiam a Domino, dicens:

13 Hæc dicit Dominus Deus Israel: Ego percussi fœdus cum patribus vestris, in die qua eduxi eos de terra Ægypti, de domo servitutis, dicens:

14 † Cum completi fuerint septem anni, dimittat unusquisque fratrem suum Hebræum, qui venditus est ei, & serviet tibi sex annis: & dimittes eum a te liberum: & non audierunt patres vestri me, nec inclinaverunt aurem suam.

15 Et conversi estis vos hodie, & fecistis quod rectum est in oculis meis, ut prædicaretis libertatem unusquisque ad amicum suum: & iniistis pactum in conspectu meo, in domo, in qua invocatum est nomen meum super eam.

16 Et reversi estis, & commaculastis nomen

† *Exod.* 21. 2. *Deut.* 15. 12.

meum:

meum: & reduxistis unusquisque servum suum & unusquisque ancillam suam, quos dimiseratis ut essent liberi & suæ potestatis: & subjugastis eos ut sint vobis servi & ancillæ.

17 Propterea hæc dicit Dominus: Vos non audistis me, ut prædicaretis libertatem unusquisque fratri suo, & unusquisque amico suo: ecce ego prædico vobis libertatem, ait Dominus, ad gladium, ad pestem, & ad famem: & dabo vos in commotionem cunctis regnis terræ.

18 Et dabo viros, qui prævaricantur fœdus meum, & non observaverunt verba fœderis, quibus assensi sunt in conspectu meo, vitulum quem ceciderunt in duas partes, & † transierunt inter divisiones ejus:

en. 10.

19 Principes Juda & principes Jerusalem, eunuchi & sacerdotes, & omnis populus terræ, qui transierunt inter divisiones vituli:

20 Et dabo eos in manus inimicorum suorum, & in manus quærentium animam eorum: & erit morticinum eorum in escam volatilibus cœli, & bestiis terræ.

21 Et Sedeciam regem Juda, & principes ejus, dabo in manus inimicorum suorum, & in manus quærentium animas eorum, & in manus exercituum regis Babylonis, qui recesserunt a vobis.

22 Ecce ego præcipio, dicit Dominus, & reducam eos in civitatem hanc, & prœliabuntur adversus eam, & capient eam, & incendent igni; & civitates Juda dabo in solitudinem, eo quod non sit habitator.

CAPUT XXXV.

Exemplo obedientiæ Rechabitarum, præcepta patris sui licet dura servantium, expostulat Dominus de pertinaci Judæorum inobedientia adversus ipsius præcepta: quapropter his prænuntiat Dominus mala, illis autem bona.

1 VErbum, quod factum est ad Jeremiam a Domino: in diebus Joakim filii Josiæ regis Juda, dicens:

2 Vade ad domum Rechabitarum: & loquere eis, & introduces eos in domum Domini, in unam exedram thesaurorum, & dabis eis bibere vinum.

4 Et assumpsi Jezoniam filium Jeremiæ filii Habsaniæ, & fratres ejus, & omnes filios ejus, & universam domum Rechabitarum:

4 Et introduxi eos in domum Domini ad gazophylacium filiorum Hanan, filii Jegedeliæ hominis Dei, quod erat juxta gazophylacium principum, super thesaurum Maasiæ filii Sellum, qui erat custos vestibuli.

5 Et posui coram filiis domus Rechabitarum scyphos plenos vino, & calices: & dixi ad eos: Bibite vinum.

6 Qui respondérunt: Non bibemus vinum: quia Jonadab filius Rechab, pater noster, præcepit nobis, dicens: Non bibetis vinum vos, & filii vestri, usque in sempiternum:

7 Et domum non ædificabitis, & sementem non seretis, & vineas non plantabitis, nec habebitis: sed in tabernaculis habitabitis cunctis diebus vestris, ut vivatis diebus multis super faciem terræ, in qua vos peregrinamini.

8 Obedivimus ergo voci Jonadab filii Rechab, patris nostri, in omnibus quæ præcepit nobis, ita ut non biberemus vinum cunctis diebus nostris nos, & mulieres nostræ, filii, & filiæ nostræ:

9 Et non ædificaremus domos ad habitandum: & vineam, & agrum, & sementem non habuimus:

10 Sed habitavimus in tabernaculis, & obedientes fuimus, juxta omnia, quæ præcepit nobis Jonadab pater noster.

11 Cum autem ascendisset Nabuchodonosor rex Babylonis ad terram nostram, diximus: Venite, & ingrediamur Jerusalem a facie exercitus Chaldæorum, & a facie exercitus Syriæ: & mansimus in Jerusalem.

12 Et factum est verbum Domini ad Jeremiam, dicens.

13 Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Vade, & dic viris Juda, & habitatoribus Jerusalem: Numquid non recipietis disciplinam ut obediatis verbis meis, dicit Dominus?

14 Prævaluerunt sermones Jonadab filii Rechab, quos præcepit filiis suis ut non biberent vinum: & non biberunt usque ad diem hanc, quia obedierunt præcepto patris sui: ego autem locutus sum ad vos, de mane consurgens & loquens, & non obedistis mihi.

15 Misique ad vos omnes servos meos prophetas, consurgens diluculo, mittensque & dicens: † Convertimini unusquisque a via sua pessima, & bona facite studia vestra; & nolite sequi deos alienos; neque colatis eos: & habitabitis in terra, quam dedi vobis & patribus vestris: & non inclinastis aurem vestram, neque audistis me.

† *Supra* 18. 11. & 25. 5.

16 Firmaverunt igitur filii Jonadab filii Rechab præceptum patris sui, quod præceperat eis: populus autem iste non obedivit mihi.

17 Idcirco hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israel: Ecce ego adducam super Juda, & super omnes habitatores Jerusalem, universam afflictionem, quam locutus sum adversum illos: eo quod locutus sum ad illos, & non audierunt: vocavi illos, & non respondérunt mihi.

18 Domui autem Rechabitarum dixit Jeremias: Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Pro eo quod obedistis præcepto Jonadab patris vestri, & custodistis omnia mandata ejus, & fecistis universa, quæ præcepit vobis:

19 Propterea hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Non deficiet vir de stirpe Jonadab filii Rechab, stans in conspectu meo cunctis diebus.

CAPUT XXXVI.

Jussu Domini mittit Jeremias inclusus carcere per Baruch librum comminationum, quem legat coram cuncto populo ut resipiscant: porro rex Joakim ipsum igni consumit, jubens Jeremiam & Baruch comprehendi, qui absconditi erant: Jeremias autem jussu Domini jubet Baruch alium scribere, & Joakim ac semen ejus una cum Jerusalem prædicit perdendos.

1 ET factum est in anno quarto Joakim filii Josiæ regis Juda: factum est verbum hoc ad Jeremiam a Domino, dicens:

2 Tolle volumen libri, & scribes in eo omnia verba, quæ locutus sum tibi adversum Israel & Judam, & adversum omnes gentes, a die qua locutus sum ad te, ex diebus Josiæ usque ad diem hanc:

3 Si forte audiente domo Juda universa mala,

d by Google

la, quæ ego cogito facere eis, revertatur unusquisque a via sua pessima: & propitius ero iniquitati, & peccato eorum.

4 Vocavit ergo Jeremias Baruch filium Neriæ: & scripsit Baruch ex ore Jeremiæ, omnes sermones Domini quos locutus est ad eum, in voluminе libri:

5 Et præcepit Jeremias Baruch, dicens: Ego clausus sum; nec valeo ingredi domum Domini.

6 Ingredere ergo tu, & lege de volumine, in quo scripsisti ex ore meo, verba Domini, audiente populo in domo Domini, in die jejunii: insuper & audiente universo Juda, qui veniunt de civitatibus suis, leges eis:

7 Si forte cadat oratio eorum in conspectu Domini, & revertatur unusquisque a via sua pessima: quoniam magnus furor & indignatio est, quam locutus est Dominus adversus populum hunc.

8 Et fecit Baruch filius Neriæ, juxta omnia quæ præceperat ei Jeremias propheta, legens ex volumine sermones Domini in domo Domini.

9 Factum est autem in anno quinto Joakim filii Josiæ regis Juda, in mense nono: prædicaverunt jejunium in conspectu Domini omni populo in Jerusalem, & universæ multitudini, quæ confluxerat de civitatibus Juda in Jerusalem.

10 Legitque Baruch ex volumine sermones Jeremiæ in domo Domini, in gazophylacio Gamariæ filii Saphan scribæ, in vestibulo superiori, in introitu portæ novæ domus Domini, audiente omni populo.

11 Cumque audisset Michæas filius Gamariæ filii Saphan omnes sermones Domini ex libro:

12 Descendit in domum regis ad gazophylacium scribæ: & ecce ibi omnes principes sedebant: Elisama scriba, & Dalaias filius Semeiæ, & Elnathan filius Achobor, & Gamarias filius Saphan, & Sedecias filius Hananiæ, & universi principes.

13 Et nuntiavit eis Michæas omnia verba, quæ audivit legente Baruch ex volumine in auribus populi,

14 Miserunt itaque omnes principes ad Baruch, Judi filium Nathaniæ filii Seleniæ, filii Chusi, dicentes: Volumen ex quo legisti audiente populo, sume in manu tua, & veni. Tulit ergo Baruch filius Neriæ volumen in manu sua, & venit ad eos.

15 Et dixerunt ad eum: Sede, & lege hæc in auribus nostris. Et legit Baruch in auribus eorum.

16 Igitur cum audissent omnia verba, obstupuerunt unusquisque ad proximum suum: & dixerunt ad Baruch: Nuntiare debemus regi omnes sermones istos.

17 Et interrogaverunt eum, dicentes: Indica nobis quomodo scripsisti omnes sermones istos ex ore ejus.

18 Dixit autem eis Baruch: Ex ore suo loquebatur quasi legens ad me omnes sermones istos: & ego scribebam in volumine atramento.

19 Et dixerunt principes ad Baruch: Vade, & abscondere tu & Jeremias, & nemo sciat ubi sitis.

20 Et ingressi sunt ad regem in atrium: porro volumen commendaverunt in gazophylacio Elisamæ scribæ: & nuntiaverunt audiente rege omnes sermones.

21 Misitque rex Judi ut sumeret volumen: qui tollens illud de gazophylacio Elisamæ scribæ, legit audiente rege, & universis principibus qui stabant circa regem.

22 Rex autem sedebat in domo hiemali in mense nono: & posita erat arula coram eo plena pruinis.

23 Cumque legisset Judi tres paginas vel quatuor, scidit illud scalpello scribæ, & projecit in ignem, qui erat super arulam, donec consumeretur omne volumen igni, qui erat in arula.

24 Et non timuerunt, neque scidерunt vestimenta sua, rex & omnes servi ejus, qui audierunt universos sermones istos.

25 Verumtamen Elnathan, & Dalaias, & Gamarias, contradixerunt regi ne combureret librum: & non audivit eos.

26 Et præcepit rex Jeremiel filio Amelech, & Saraiæ filio Ezriel, & Selemiæ filio Abdeel, ut comprehenderent Baruch scribam, & Jeremiam prophetam: absconditit autem eos Dominus.

27 Et factum est verbum Domini ad Jeremiam prophetam, postquam combusserat rex volumen, & sermones quos scripserat Baruch ex ore Jeremiæ, dicens:

28 Rursum tolle volumen aliud: & scribe in eo omnes sermones priores, qui erant in primo volumine, quod combussit Joakim rex Juda.

29 Et ad Joakim regem Juda, dices: Hæc dicit Dominus: Tu combussisti volumen illud, dicens: Quare scripsisti in eo annuntians: Festinus veniet rex Babylonis, & vastabit terram hanc, & cessare faciet ex illa hominem, & jumentum.

30 Propterea hæc dicit Dominus contra Joakim regem Juda: Non erit ex eo qui sedeat super solium David: & cadaver ejus projicietur ad æstum per diem, & ad gelu per noctem.

31 Et visitabo contra eum, & contra semen ejus, & contra servos ejus, iniquitates suas; & adducam super eos, & super habitatores Jerusalem, & super viros Juda, omne malum, quod locutus sum ad eos, & non audierunt.

32 Jeremias autem tulit volumen aliud, & dedit illud Baruch filio Neriæ scribæ: qui scripsit in eo ex ore Jeremiæ omnes sermones libri, quem combusserat Joakim rex Juda igni: & insuper additi sunt sermones multo plures, quam antea fuerant.

CAPUT XXXVII.

Sedecias Jechonia succedens petit pro se orare Jeremiam; qui, relicta a Chaldæis Jerusalem propter adventum exercitus Pharaonis, prophetat Chaldæos redituros, & Jerusalem exusturos: ipse quoque Jeremias urbe egrediens, cæsus in carcerem detruditur; unde a Sedecia educitur, servatur in vestibulo carceris, assignata ipsi in dies torta panis.

1 ET regnavit rex Sedecias filius Josiæ pro Jechonia filio Joakim, quem constituit regem Nabuchodonosor rex Babylonis in terra Juda.

2 Et non obedivit ipse, & servi ejus, & populus terræ, verbis Domini, quæ locutus est in manu Jeremiæ prophetæ.

3 Et misit rex Sedecias Juchal filium Selemiæ,

Digitized by Google

mia, & Sophoniam filium Maasiæ sacerdotem, ad Jeremiam prophetam, dicens: Ora pro nobis Dominum Deum nostrum.

4 Jeremias autem libere ambulabat in medio populi: non enim miserant eum in custodiam carceris. Igitur exercitus Pharaonis egressus est de Ægypto: & audientes Chaldæi, qui obsidebant Jerusalem, hujuscemodi nuntium, recesserunt ab Jerusalem.

5 Et factum est verbum Domini ad Jeremiam prophetam, dicens:

6 Hæc dicit Dominus Deus Israel: Sic dicetis regi Juda, qui misit vos ad me interrogandum: Ecce exercitus Pharaonis, qui egressus est vobis in auxilium, revertetur in terram suam in Ægyptum.

7 Et redient Chaldæi, & bellabunt contra civitatem hanc: & capient eam, & succendent eam igni.

8 Hæc dicit Dominus: Nolite decipere animas vestras, dicentes: Euntes abibunt, & recedent a nobis Chaldæi; quia non abibunt.

9 Sed & si percusseritis omnem exercitum Chaldæorum, qui præliantur adversum vos, & derelicti fuerint ex eis aliqui vulnerati: singuli de tentorio suo consurgent, & incendent civitatem hanc igni.

10 Ergo cum recessisset exercitus Chaldæorum ab Jerusalem propter exercitum Pharaonis,

11 Egressus est Jeremias de Jerusalem ut iret in terram Benjamin, & divideret ibi possessionem in conspectu civium.

12 Cumque pervenisset ad portam Benjamin, erat ibi custos portæ per vices, nomine Jerias, filius Selemiæ filii Hananiæ, & apprehendit Jeremiam prophetam, dicens: Ad Chaldæos profugis.

13 Et respondit Jeremias: Falsum est, non fugio ad Chaldæos. Et non audivit eum: sed comprehendit Jerias Jeremiam, & adduxit eum ad principes.

14 Quam ob rem irati principes contra Jeremiam, cæsum eum miserunt in carcerem, qui erat in domo Jonathan scribæ: ipse enim præpositus erat super carcerem.

15 Itaque ingressus est Jeremias in domum laci & in ergastulum: & sedit ibi Jeremias diebus multis:

16 Mittens autem Sedecias rex tulit eum: & interrogavit eum in domo sua abscondite, & dixit: Putasne est sermo a Domino? Et dixit Jeremias: Est, & ait: In manus regis Babylonis traderis.

17 Et dixit Jeremias ad regem Sedeciam: Quid peccavi tibi, & servis tuis, & populo tuo, quia misisti me in domum carceris?

18 Ubi sunt prophetæ vestri, qui prophetabant vobis, & dicebant: Non veniet rex Babylonis super vos, & super terram hanc?

19 Nunc ergo audi obsecro domine mi rex: valeat deprecatio mea in conspectu tuo: & ne me remittas in domum Jonathan scribæ, ne moriar ibi.

20 Præcepit ergo rex Sedecias ut traderetur Jeremias in vestibulo carceris, & daretur ei torta panis quotidie, excepto pulmento, donec consummerentur omnes panes de civitate: & mansit Jeremias in vestibulo carceris.

CAPUT XXXVIII.

Jeremias principibus a rege traditus mittitur in lacum luteum, unde jussu regis per Abdamelech eductus in vestibulum carceris, suadet regi ut egrediatur ad Chaldæos, alioquin nec ipse eos effugiet, & civitas ab eis igne succendetur: jubet quoque rex Jeremiæ ut hoc colloquium servet secretum.

1 AUdivit autem Saphatias filius Mathan, & Gedelias filius Phassur, & Juchal filius Selemiæ, & Phessur filius Melchiæ, sermones quos Jeremias loquebatur ad omnem populum, dicens:

2 Hæc dicit Dominus: †Quicumque manserit in civitate hac, morietur gladio, & fame, & peste: qui autem profugerit ad Chaldæos, vivet, & erit anima ejus salvæ & vivens. †Supra 21. 9.

3 Hæc dicit Dominus: Tradendo tradetur civitas hæc in manu exercitus regis Babylonis, & capiet eam.

4 Et dixerunt principes regi: Roganus ut occidatur homo iste: de industria enim dissolvit manus virorum bellantium, qui remanserunt in civitate hac, & manus universi populi, loquens ad eos juxta verba hæc: siquidem homo iste non quærit pacem populo huic, sed malum.

5 Et dixit rex Sedecias: Ecce ipse in manibus vestris est: nec enim fas est regem vobis quidquam negare.

6 Tulerunt ergo Jeremiam, & projecerunt eum in lacum Melchiæ filii Amelech, qui erat in vestibulo carceris: & submiserunt Jeremiam funibus in lacum, in quo non erat aqua, sed lutum: descendit itaque Jeremias in cœnum.

7 Audivit autem Abdemelech Æthiops vir eunuchus, qui erat in domo regis, quod misissent Jeremiam in lacum: porro rex sedebat in porta Benjamin.

8 Et egressus est Abdemelech de domo regis, & locutus est ad regem, dicens:

9 Domine mi rex, male fecerunt viri isti omnia quæcumque perpetrarunt contra Jeremiam prophetam, mittentes eum in lacum ut moriatur ibi fame, non sunt enim panes ultra in civitate.

10 Præcepit itaque rex Abdemelech Æthiopi, dicens: Tolle tecum hinc triginta viros, & leva Jeremiam prophetam de lacu antequam moriatur.

11 Assumptis ergo Abdemelech secum viris, ingressus est domum regis, quæ erat sub cellario: & tulit inde veteres pannos, & antiqua quæ computruerant, & submisit ea ad Jeremiam in lacum per funiculos.

12 Dixitque Abdemelech Æthiops ad Jeremiam: Pone veteres pannos, & hæc scissa & putrida, sub cubito manuum tuarum, & super funes: fecit ergo Jeremias sic.

13 Et extraxerunt Jeremiam funibus, & eduxerunt eum de lacu: mansit autem Jeremias in vestibulo carceris.

14 Et misit rex Sedecias, & tulit ad se Jeremiam prophetam ad ostium tertium, quod erat in domo Domini: & dixit rex ad Jeremiam: Interrogo ego te sermonem, ne abscondas a me aliquid.

15 Dixit autem Jeremias ad Sedeciam: Si annuntiavero tibi, nunquid non interficies me? & si consilium dedero tibi, non me audies.

16 Juravit ergo rex Sedecias Jeremiæ clam, dicens: Vivit Dominus, qui fecit nobis animam hanc, si occidero te, & si tradidero te in manus virorum istorum, qui quærunt animam tuam.

17 Et dixit Jeremias ad Sedeciam: Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Si profectus exieris ad principes regis Babylonis, vivet anima tua, & civitas hæc non succendetur igni: & salvus eris tu, & domus tua.

18 Si autem non exieris ad principes regni Babylonis, tradetur civitas hæc in manus Chaldæorum, & succendent eam igni: & tu non effugies de manu eorum.

19 Et dixit rex Sedecias ad Jeremiam: Sollicitus sum propter Judæos, qui transfugerunt ad Chaldæos: ne forte tradar in manus eorum, & illudant mihi.

20 Respondit autem Jeremias: Non te tradent: audi quæso vocem Domini, quam ego loquor ad te, & bene tibi erit, & vivet anima tua.

21 Quod si nolueris egredi: iste est sermo, quem ostendit mihi Dominus:

22 Ecce omnes mulieres, quæ remanserunt in domo regis Juda, educentur ad principes regis Babylonis; & ipsæ dicent: Seduxerunt te, & prævaluerunt adversum te viri pacifici tui, demerserunt in cœno & in lubrico pedes tuos & recesserunt a te.

23 Et omnes uxores tuæ, & filii tui educentur ad Chaldæos: & non effugies manus eorum, sed in manu regis Babylonis capieris: & civitatem hanc comburet igni.

24 Dixit ergo Sedecias ad Jeremiam: Nullus sciat verba hæc, & non morieris.

25 Si autem audierint principes quia locutus sum tecum, & venerint ad te, & dixerint tibi: Indica nobis quid locutus sis cum rege, ne celes nos, & non te interficiemus: & quid locutus est tecum rex?

26 Dices ad eos: Prostravi ego preces meas coram rege, ne me reduci juberet in domum Jonathan, & ibi morerer.

27 Venerunt ergo omnes principes ad Jeremiam, & interrogaverunt eum: & locutus est eis, juxta omnia verba quæ præceperat ei rex, & cessaverunt ab eo: nihil enim fuerat auditum.

28 Mansit vero Jeremias in vestibulo carceris, usque ad diem quo capta est Jerusalem: & factum est ut caperetur Jerusalem.

CAPUT XXXIX.

Jerusalem a rege Babylonis capta, rex Sedecias fugiens capitur una cum principibus: cujus filii in conspectu ipsius trucidantur cum nobilibus, ipseque excæcatur, ac vinctus in Babylonem ducitur: subverso autem muro Jerusalem, & palatio aliisque domibus igne succensis, pars vulgi transfertur in Babylonem, & pars Jerosolymis relinquitur, Jeremias vero de carceris vestibulo liber educitur.

1 ANno nono Sedeciæ regis Juda, mense decimo, venit Nabuchodonosor rex Babylonis, & omnis exercitus ejus ad Jerusalem, & obsidebant eam. 4. Reg. 25. 1. Infra 52. 4.

2 Undecimo autem anno Sedeciæ, mense quarto, quinta mensis, aperta est civitas.

3 Et ingressi sunt omnes principes regis Babylonis, & federunt in porta media: Nergel, Sereser, Semegarnabu, Sarsachim, Rabsares, Neregel, Sereser, Rebmag, & omnes reliqui principes regis Babylonis.

4 Cumque vidisset eos Sedecias rex Juda, omnes viri bellatores, fugerunt, & egressi sunt nocte de civitate per viam horti regis, & per portam, quæ erat inter duos muros, & egressi sunt ad viam deserti.

5 Persecutus est autem eos exercitus Chaldæorum: & comprehenderunt Sedeciam in campo solitudinis Jerichontinæ, & captum adduxerunt ad Nabuchodonosor regem Babylonis in Reblata, quæ est in terra Emath: & locutus est ad eum judicia.

6 Et occidit rex Babylonis filios Sedeciæ in Reblatha, in oculis ejus: & omnes nobiles Juda occidit rex Babylonis.

7 Oculos quoque Sedeciæ eruit: & vinxit eum compedibus ut duceretur in Babylonem.

8 Domum quoque regis, & domum vulgi succenderunt Chaldæi igni, & murum Jerusalem subverterunt.

9 Et reliquias populi, qui remanserant in civitate, & perfugas, qui transfugerunt ad eum, & superfluos vulgi, qui remanserant, transtulit Nabuzardan magister militum in Babylonem.

10 Et de plebe pauperum, qui nihil penitus habebant, dimisit Nabuzardan magister militum in terra Juda: & dedit eis vineas & cisternas in die illa.

11 Præceperat autem Nabuchodonosor rex Babylonis de Jeremia Nabuzardan magistro militum, dicens.

12 Tolle illum, & pones super eum oculos tuos, nihilque ei mali facias: sed, ut voluerit, sic facias ei.

13 Misit ergo Nabuzardan princeps militiæ, & Nabusezban, & Rabsares, & Neregel, & Sereser, & Rebmag, & omnes optimates regis Babylonis,

14 Miserunt, & tulerunt Jeremiam de vestibulo carceris, & tradiderunt eum Godoliæ filio Ahicam filii Saphan, ut intraret in domum, & habitaret in populo.

15 Ad Jeremiam autem factus fuerat sermo Domini, cum clausus esset in vestibulo carceris, dicens:

16 Vade, & dic Abdemelech Æthiophi, dicens: Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Ecce ego inducam sermones meos super civitatem hanc in malum, & non in bonum: & erunt in conspectu tuo in die illa.

17 Et liberabo te in die illa, ait Dominus: & non traderis in manus virorum, quos tu formidas:

18 Sed eruens liberabo te, & gladio non cades: sed erit tibi anima tua in salutem, quia in me habuisti fiduciam, ait Dominus.

CAPUT XL.

Jeremiæ permittitur libere habitare ubicumque voluerit: qui una cum dispersis Judæis venit ad Godoliam præfectum reliquiis Judæorum: qui Godolias audire noluerit Johanan monentem ipsum de Ismahel intentante ei mortem.

1 SErmo, qui factus est ad Jeremiam a Domino, postquam dimissus est a Nabuzardan magistro militiæ de Rama, quando tulit eum vinctum catenis in medio omnium, qui migrabant de Jerusalem & Juda, & ducebantur in Babylonem.

2 Tollens ergo princeps militiæ Jeremiam, dixit

dixit ad eum: Dominus Deus tuus locutus est malum hoc super locum istum,

3 Et adduxit, & fecit Dominus sicut locutus est, quia peccastis Domino, & non audistis vocem ejus, & factus est vobis sermo hic.

4 Nunc ergo ecce solvi te hodie de catenis, quæ sunt in manibus tuis: si placet tibi ut venias mecum in Babylonem, veni: & ponam oculos meos super te: si autem displicet tibi venire mecum in Babylonem, relide: ecce omnis terra in conspectu tuo est: quod elegeris, & quo placuerit tibi ut vadas, illuc perge.

5 Et mecum noli venire: sed habita apud Godoliam filium Ahicam filii Saphan, quem præposuit rex Babylonis civitatibus Juda: habita ergo cum eo in medio populi: vel quocumque placuerit tibi ut vadas, vade. Dedit quoque ei magister militiæ cibaria, & munuscula, & dimisit eum.

6 Venit autem Jeremias ad Godoliam filium Ahicam in Maspath, & habitavit cum eo in medio populi, qui relictus fuerat in terra.

7 Cumque audissent omnes principes exercitus, qui dispersi fuerant per regiones, ipsi & socii eorum, quod præfecisset rex Babylonis Godoliam filium Ahicam terræ, & quod commendasset ei viros, & mulieres, & parvulos, & de pauperibus terræ, qui non fuerant translati in Babylonem:

8 Venerunt ad Godoliam in Maspath: & Ismahel filius Nathaniæ, & Johanan & Jonathan filii Caree, & Sareas filius Thanehumeth, & filii Ophi, qui erant de Netophati, & Jezonias filius Maachati, ipsi & viri eorum,

9 † Et juravit eis Godolias filius Ahicam filii Saphan, & comitibus eorum, dicens: Nolite timere servire Chaldæis, habitate in terra, & servite regi Babylonis, & bene erit vobis. †4. Reg. 25. 24.

10 Ecce ego habito in Maspath, ut respondeam præcepto Chaldæorum, qui mittuntur ad nos. vos autem colligite vindemiam, & messem, & oleum, & condite in vasis vestris, & manete in urbibus vestris, quas tenetis.

11 Sed & omnes Judæi, qui erant in Moab, & in filiis Amon, & in Idumæa, & in universis regionibus, audito quod dedisset rex Babylonis reliquias in Judæa, & quod præposuisset super eos Godoliam filium Ahicam filii Saphan:

12 Reversi sunt, inquam, omnes Judæi de universis locis, ad quæ profugerant, & venerunt in terram Juda ad Godoliam in Maspath: & collegerunt vinum, & messem multam nimis.

13 Johanan autem filius Caree, & omnes principes exercitus, qui dispersi fuerant in regionibus, venerunt ad Godoliam in Maspath.

14 Et dixerunt ei: Scito quod Baalis rex filiorum Ammon misit Ismahel filium Nathaniæ percutere animam tuam. Et non credidit eis Godolias filius Ahicam.

15 Johanan autem filius Caree dixit ad Godoliam seorsum in Maspath, loquens: ibo, & percutiam Ismahel filium Nathaniæ nullo sciente, ne interficiat animam tuam, & dissipentur omnes Judæi, qui congregati sunt ad te, & peribunt reliquiæ Juda.

16 Et ait Godolias filius Ahicam ad Johanan filium Caree: Noli facere verbum hoc: falsum enim tu loqueris de Ismahel.

CAPUT XLI.

Ismahel dolo occidit Godoliam præfectum, cum Judæis & Chaldæis qui cum eo erant in Maspath; aliosque octoginta interimens, pepercit decem qui se thesauros habere dicebant: ac tandem veritus Johanan & principes bellatorum fugit cum octo viris, liberato populo quem ceperat captivum: eunci autem qui reliqui sunt, statuunt fugere in Ægyptum a facie Chaldæorum.

1 ET factum est in mense septimo, venit Ismahel filius Nathaniæ, filii Elisama de semine regali, & optimates Regis & decem viri cum eo, ad Godoliam filium Ahicam in Maspath: & comederunt ibi panes simul in Maspath.

2 Surrexit autem Ismahel filius Nathaniæ, & decem viri qui cum eo erant, & percusserunt Godoliam filium Abicam filii Saphan gladio, & interfecerunt eum, quem præfecerat rex Babylonis terræ.

3 Omnes quoque Judæos, qui erant cum Godolia in Maspath, & Chaldæos, qui reperti sunt ibi, & viros bellatores percussit Ismahel.

4 Secundo autem die postquam occiderat Godoliam, nullo adhuc sciente,

5 Venerunt viri de Sichem, & de Silo, & de Samaria octoginta viri, rasi barba, & scissi vestibus, & squallentes: & munera & thus habebant in manu, ut offerrent in domo Domini

6 Egressus ergo Ismahel filius Nathaniæ in occursu eorum de Maspath, incedens & plorans ibat: cum autem occurrisset eis, dixit ad eos: Venite ad Godoliam filium Ahicam.

7 Qui cum venissent ad medium civitatis, interfecit eos Ismahel filius Nathaniæ circa medium laci, ipse, & viri qui erant cum eo.

8 Decem autem viri reperti sunt inter eos qui dixerunt ad Ismahel: Noli occidere nos quia habemus thesauros in agro, frumenti, & hordei, & olei, & mellis. Et cessavit, & non interfecit eos cum fratribus suis.

9 Lacus autem, in quem projecerat Ismahel omnia cadavera virorum, quos percussit propter Godoliam, ipse est, quem fecit rex Asa propter Baasa regem Israel: ipsum replevit Ismahel filius Nathaniæ occisis.

10 Et captivas duxit Ismahel omnes reliquias populi, qui erant in Maspath; filias regis, & universum populum, qui remanserat in Maspath: quos commendaverat Nabuzardan princeps militiæ Godoliæ filio Ahicam. Et cepit eos Ismahel filius Nathaniæ, & abiit ut transiret ad filios Ammon.

11 Audivit autem Johanan filius Caree, & omnes principes bellatorum, qui erant cum eo, omne malum, quod fecerat Ismahel filius Nathaniæ.

12 Et assumptis universis viris, profecti sunt ut bellarent adversum Ismahel filium Nathaniæ, & invenerunt eum ad aquas multas, quæ sunt in Gabaon.

13 Cumque vidisset omnis populus, qui erat cum Ismahel, Johanan filium Caree, & universos principes bellatorum, qui erant cum eo, lætati sunt.

14 Et reversus est omnis populus, quem ceperat Ismahel, in Maspath: reversusque abiit ad Johanan filium Caree.

15 Ismahel autem filius Nathaniæ fugit cum octo viris a facie Johanan, & abiit ad filios Ammon.

16 Tulit ergo Johanan filius Caree, & omnes principes bellatorum, qui erant cum eo, universas reliquias vulgi, quas reduxerat ab Ismahel filio Nathaniæ de Maspha, postquam percussit Godoliam filium Ahicam; fortes viros ad prælium, & mulieres, & pueros, & eunuchos, quos reduxerat de Gabaon,

17 Et abierunt, & sederunt peregrinantes in Chamaam, quæ est juxta Bethlehem, ut pergerent, & introirent Ægyptum

18 A facie Chaldæorum: timebant enim eos, quia percusserat Ismahel filius Nathaniæ Godoliam filium Ahicam, quem præposuerat rex Babylonis in terra Juda.

CAPUT XLII.

Missus Jeremias ad orandum ac consulendum Dominum pro reliquiis Judæorum, respondet ipsos fore salvos si in Judæa maneant: si autem in Ægyptum fugiant, dicit eos omnes gladio, fame, & peste morituros.

1 ET accesserunt omnes principes bellatorum, & Johanan filius Carëe, & Jezonias filius Osaiæ, & reliquum vulgus a parvo usque ad magnum:

2 Dixeruntque ad Jeremiam prophetam: Cadat oratio nostra in conspectu tuo: & ora pro nobis ad Dominum Deum tuum, pro universis reliquiis istis; quia derelicti sumus pauci de pluribus, sicut oculi tui nos intuentur.

3 Et annuntiet nobis Dominus Deus tuus viam, per quam pergamus, & verbum, quod faciamus.

4 Dixit autem ad eos Jeremias propheta: Audivi: ecce ego oro ad Dominum Deum vestrum secundum verba vestra, omne verbum, quodcumque responderit mihi indicabo vobis, nec celabo vos quidquam.

5 Et illi dixerunt ad Jeremiam: Sit Dominus inter nos testis veritatis & fidei, si non juxta omne verbum, in quo miserit te Dominus Deus tuus ad nos, sic faciemus.

6 Sive bonum est, sive malum, voci Domini Dei nostri, ad quem mittimus te, obediemus: ut bene sit nobis cum audierimus vocem Domini Dei nostri.

7 Cum autem completi essent decem dies, factum est verbum Domini ad Jeremiam.

8 Vocavitque Johanan filium Caree, & omnes principes bellatorum, qui erant cum eo, & universum populum a minimo usque ad magnum.

9 Et dixit ad eos: Hæc dicit Dominus Deus Israel, ad quem misistis me, ut prosternerem preces vestras in conspectu ejus:

10 Si quiescentes manseritis in terra hac, ædificabo vos, & non destruam; plantabo, & non evellam: jam enim placatus sum super malo quod feci vobis.

11 Noli timere a facie regis Babylonis, quem vos pavidi formidatis: nolite metuere eum, dicit Dominus: quia vobiscum sum ego, ut salvos vos faciam, & eruam de manu ejus.

12 Et dabo vobis misericordias, & miserebor vestri, & habitare vos faciam in terra vestra.

13 Si autem dixeritis vos: Non habitabimus in terra ista, nec audiemus vocem Domini Dei nostri,

14 Dicentes: Nequaquam, sed ad terram Ægypti pergemus: ibi non videbimus bellum, & clangorem tubæ non audiemus & fame non sustinebimus: & ibi habitabimus.

15 Propter hoc nunc audite verbum Domini reliquiæ Juda: Hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israel: Si posueritis faciem vestram ut ingrediamini Ægyptum, & intraveritis ut ibi habitetis:

16 Gladius, quem vos formidatis, ibi comprehendet vos in terra Ægypti: & fames, pro qua estis soliciti, adhærebit vobis in Ægypto, & ibi moriemini.

17 Omnesque viri, qui posuerunt faciem suam ut ingrediantur Ægyptum, ut habitent ibi, morientur gladio, & fame, & peste: nullus de eis remanebit, nec effugiet a facie mali, quod ego afferam super eos.

18 Quia hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israel: Sicut conflatus est furor meus, & indignatio mea super habitatores Jerusalem: sic conflabitur indignatio mea super vos, cum ingressi fueritis Ægyptum, & eritis in jusjurandum, & in stuporem, & in maledictum, & in opprobrium: & nequaquam ultra videbitis locum istum.

19 Verbum Domini super vos reliquiæ Juda: Nolite intrare Ægyptum: scientes scietis quia obtestatus sum vos hodie,

20 Quia decepistis animas vestras: vos enim misistis me ad Dominum Deum nostrum, dicentes: Ora pro nobis ad Dominum Deum nostrum, & juxta omnia quæcumque dixerit tibi Dominus Deus noster, sic annuntia nobis, & faciemus.

21 Et annuntiavi vobis hodie, & non audistis vocem Domini Dei vestri, super universis pro quibus misit me ad vos.

22 Nunc ergo scientes scietis, quia gladio, & fame, & peste moriemini in loco, ad quem voluistis intrare ut habitaretis ibi.

CAPUT XLIII.

Reliquiæ Judæorum non audientes Domini præceptum quod referebat Jeremias, proficiscuntur una cum Jeremia & Baruch in Ægyptum: ubi constitutus Jeremias vaticinatur regem Babylonis vastaturum terram Ægypti cum idolis suis, eique dominaturum.

1 FACTUM est autem, cum complesset Jeremias loquens ad populum universos sermones Domini Dei eorum, pro quibus miserat eum Dominus Deus eorum ad illos, omnia verba hæc:

2 Dixit Azarias filius Osaiæ, & Johanan filius Caree, & omnes viri superbi, dicentes ad Jeremiam: Mendacium tu loqueris: non misit te Dominus Deus noster, dicens: Ne ingrediamini Ægyptum ut habitetis illic.

3 Sed Baruch filius Neriæ incitat te adversum nos, ut tradat nos in manu Chaldæorum, ut interficiat nos, & traduci faciat in Babylonem.

4 Et non audivit Johanan filius Caree, & omnes principes bellatorum, & universus populus, vocem Domini, ut manerent in terra Juda.

5 Sed tollens Johanan filius Caree, & universi principes bellatorum, universos reliquias Juda, qui reversi fuerant de cunctis gentibus, ad quas fuerant ante dispersi, ut habitarent in terra Juda;

6 Viros, & mulieres, & parvulos, & filias regis, & omnem animam, quam reliquerat Nabuzardan princeps militiæ cum Godolia filio Ahicam filii Saphan, & Jeremiam prophetam, & Baruch filium Neriæ.

7 Et ingressi sunt terram Ægypti, quia non obedierunt voci Domini: & venerunt usque ad Taphnis.

8 Et factus est sermo Domini ad Jeremiam in Taphnis, dicens:

9 Sume lapides grandes in manu tua, & abscondes eos in crypta, quæ est sub muro latericio in porta domus Pharaonis in Taphnis, cernentibus viris Judæis:

10 Et dices ad eos: Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Ecce ego mittam, & assumam Nabuchodonosor regem Babylonis servum meum: & ponam thronum ejus super lapides istos quos abscondi, & statuet solium suum super eos.

11 Veniensque percutiet terram Ægypti, quos in mortem, in mortem; & quos in captivitatem, in captivitatem, & quos in gladium, in gladium.

12 Et succendet ignem in delubris deorum Ægypti, & comburet ea, & captivos ducet illos: & amicietur terra Ægypti, sicut amicitur pastor pallio suo: & egredietur inde in pace.

13 Et conteret statuas domus solis, quæ sunt in terra Ægypti: & delubra eorum Ægypti comburet igni.

CAPUT XLIV.

Judæi in Ægypto reprehensi a Jeremia super idolatria, obstinate respondent una cum multitudine mulierum, se permansuros in idolatria inveterata: quos Jeremias prædicit universos gladio & fame consumendos, regemque Ægypti tradendum in manus inimicorum suorum, ac terram Ægypti prorsus vastandam.

1 VErbum, quod factum est per Jeremiam ad omnes Judæos, qui habitabant in terra Ægypti, habitantes in Magdalo, & in Taphnis, & in Memphis, & in terra Phatures, dicens:

2 Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Vos vidistis omne malum istud, quod adduxi super Jerusalem, & super omnes urbes Juda: & ecce desertæ sunt hodie, & non est in eis habitator:

3 Propter malitiam, quam fecerunt ut me ad iracundiam provocarent, & irent ut sacrificarent, & colerent deos alienos, quos nesciebant & illi, & vos, & patres vestri.

4 Et misi ad vos omnes servos meos prophetas, de nocte consurgens, mittensque & dicens: Nolite facere verbum abominationis hujuscemodi, quam odivi.

5 Et non audierunt, nec inclinaverunt aurem suam, ut converterentur a malis suis, & non sacrificarent diis alienis.

6 Et conflata est indignatio mea & furor meus, & succensa est in civitatibus Juda, & in plateis Jerusalem; & versa sunt in solitudinem & vastitatem secundum diem hanc.

7 Et nunc hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Quare vos facitis malum grande hoc contra animas vestras, ut intereat ex vobis vir & mulier, parvulus & lactens de medio Judæ, nec relinquatur vobis quidquam residuum:

8 Provocantes me in operibus manuum vestrarum, sacrificando diis alienis in terra Ægypti, in quam ingressi estis ut habitetis ibi: & dispereatis, & sitis in maledictionem, & in opprobrium cunctis gentibus terræ?

9 Numquid obliti estis mala patrum vestrorum, & mala regum Juda, & mala uxorum ejus, & mala vestra, & mala uxorum vestrarum, quæ fecerunt in terra Juda, & in regionibus Jerusalem?

10 Non sunt mundati usque ad diem hanc: & non timuerunt, & non ambulaverunt in lege Domini, & in præceptis meis, quæ dedi coram vobis & coram patribus vestris.

11 Ideo hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: † Ecce ego ponam faciem meam in vobis in malum: & disperdam omnem Judam. † Amos 9. 4.

12 Et assumam reliquias Judæ, qui posuerunt facies suas ut ingrederentur terram Ægypti, & habitarent ibi: & consumentur omnes in terra Ægypti: cadent in gladio & in fame: & consummentur a minimo usque ad maximum: in gladio & in fame morientur: & erunt in jusjurandum & in miraculum, & in maledictionem, & in opprobrium.

13 Et visitabo super habitatores terræ Ægypti, sicut visitavi super Jerusalem, in gladio, & fame, & peste.

14 Et non erit qui effugiat, & sit residuus de reliquis Judæorum, qui vadunt ut peregrinentur in terra Ægypti: & revertantur in terram Juda, ad quam ipsi elevant animas suas ut revertantur, & habitent ibi: non revertentur nisi qui fugerint.

15 Respondentes autem Jeremiæ omnes viri, scientes quod sacrificarent uxores eorum diis alienis, & universæ mulieres, quarum stabat multitudo grandis, & omnis populus habitantium in terra Ægypti in Phatures, dicentes:

16 Sermonem, quem locutus es ad nos in nomine Domini, non audiemus ex te:

17 Sed facientes faciemus omne verbum quod egredietur de ore nostro, ut sacrificemus reginæ cœli, & libemus ei libamina, sicut fecimus nos, & patres nostri, reges nostri, & principes nostri, in urbibus Juda, & in plateis in Jerusalem: & saturati sumus panibus, & bene nobis erat, malumque non vidimus.

18 Ex eo autem tempore, quo cessavimus sacrificare reginæ cœli, & libare ei libamina: indigemus omnibus, & gladio & fame consumpti sumus.

19 Quod si nos sacrificamus reginæ cœli, & libamus ei libamina: numquid sine viris nostris fecimus ei placentas, ad colendum eam, & libandum ei libamina?

20 Et dixit Jeremias ad omnem populum, adversum viros, & adversum mulieres, & adversum universam plebem, qui responderant ei verbum, dicens:

21 Numquid non sacrificium, quod sacrificastis in civitatibus Juda, & in plateis Jerusalem, vos & patres vestri, reges vestri, & principes vestri, & populus terræ, horum recordatus est Dominus, & ascendit super cor ejus?

22 Et non poterat Dominus ultra portare propter malitiam studiorum vestrorum, & propter abominationes, quas fecistis: & facta est terra vestra in desolationem, & in stuporem, & in maledictum, eo quod non sit habitator, sicut est dies hæc.

23 Propterea quod sacrificaveritis idolis, & peccaveritis Domino, & non audieritis vocem Domini, & in lege, & in præceptis, & in testimoniis ejus non ambulaveritis: idcirco evenerunt vobis mala hæc, sicut est dies hæc.

24 Dixit autem Jeremias ad omnem populum, & ad universas mulieres: Audite verbum Domini omnis Juda, qui estis in terra Ægypti:

25 Hæc inquit Dominus exercituum Deus Israel, dicens: Vos, & uxores vestræ, locuti estis ore vestro, & manibus vestris implestis, dicentes: Faciamus vota nostra, quæ vovimus, ut sacrificemus reginæ cœli, & libemus ei libamina: implestis vota vestra, & opere perpetrastis ea.

26 Ideo audite verbum Domini omnis Juda, qui habitatis in terra Ægypti: Ecce ego juravi in nomine meo magno, ait Dominus: quia nequaquam ultra vocabitur nomen meum ex ore omnis viri Judæi, dicentis: Vivit Dominus Deus in omni terra Ægypti.

27 Ecce ego vigilabo super eos in malum, & non in bonum: & consumentur omnes viri Juda, qui sunt in terra Ægypti, gladio & fame donec penitus consumantur.

28 Et qui fugerint gladium, revertentur de terra Ægypti in terram Juda viri pauci: & scient omnes reliquiæ Juda, ingredientium terram Ægypti, ut habitent ibi, cujus sermo compleatur, meus, an illorum.

29 Et hoc vobis signum, ait Dominus, quod visitem ego super vos in loco isto: ut sciatis quia vere complebuntur sermones mei contra vos in malum.

30 Hæc dicit Dominus: Ecce ego tradam Pharaonem Ephree regem Ægypti in manu inimicorum ejus, & in manu quærentium animam illius: sicut tradidi Sedeciam regem Juda in manu Nabuchodonosor regis Babylonis inimici sui, & quærentis animam ejus.

CAPUT XLV.

Deus per Jeremiam arguit Baruch, quod quereretur se dolorem habere & non requiem; cui tamen in caterorum vastatione pollicetur securitatem.

1 VErbum, quod locutus est Jeremias propheta ad Baruch filium Neriæ, cum scripsisset verba hæc in libro ex ore Jeremiæ, anno quarto Joakim filii Josiæ regis Juda, dicens:

2 Hæc dicit Dominus Deus Israel ad te Baruch:

3 Dixisti: Væ misero mihi, quoniam addidit Dominus dolorem dolori meo: laboravi in gemitu meo, & requiem non inveni.

4 Hæc dicit Dominus: Sic dices ad eum: Ecce quos ædificavi, ego destruo: & quos plantavi, ego evello, & universam terram hanc.

5 Et tu quæris tibi grandia? noli quærere: quia ecce ego adducam malum super omnem carnem, ait Dominus: & dabo tibi animam tuam in salutem, in omnibus locis, ad quæcumque perrexeris.

CAPUT XLVI.

Dominus per Jeremiam Pharaoni & Ægypto pronuntiat desolationem, quam inducet Nabuchodonosor; Judæis autem & filiis Israel consolationem tandem ac liberationem: universis vero gentibus ad quas Deus illos ejecerat, vastationem.

1 QUod factum est verbum Domini ad Jeremiam prophetam contra gentes,

2 Ad Ægyptum, adversum exercitum Pharaonis Necchao regis Ægypti, qui erat juxta fluvium Euphratem in Charcamis, quem percussit Nabuchodonosor rex Babylonis, in quarto anno Joakim filii Josiæ regis Juda.

3 Præparate scutum, & clypeum, & procedite ad bellum.

4 Jungite equos, & ascendite equites: state in galeis, polite lanceas, induite vos loricis.

5 Quid igitur vidi ipsos pavidos, & terga vertentes, fortes eorum cæsos: fugerunt conciti, nec respexerunt: terror undique, ait Dominus.

6 Non fugiat velox, nec salvari se putet fortis: Ad aquilonem juxta flumen Euphraten victi sunt, & ruerunt.

7 Quis est iste, qui quasi flumen ascendit: & veluti fluviorum, intumescunt gurgites ejus?

8 Ægyptus fluminis instar ascendit, & velut flumina movebuntur fluctus ejus, & dicet: Ascendens operiam terram: perdam civitatem, & habitatores ejus.

9 Ascendite equos, & exultate in curribus, & procedant fortes, Æthiopia & Libyes tenentes scutum, & Lydii arripientes & jacientes sagittas.

10 Dies autem ille Domini Dei exercituum, dies ultionis, ut sumat vindictam de inimicis suis: devorabit gladius, & saturabitur, & inebriabitur sanguine eorum: victima enim Domini Dei exercituum in terra aquilonis juxta flumen Euphraten.

11 Ascende in Galaad, & tolle resinam, virgo filia Ægypti: frustra multiplicas medicamina, sanitas non erit tibi.

12 Audierunt gentes ignominiam tuam, & ululatus tuus replevit terram: quia fortis impegit in fortem, & ambo pariter conciderunt.

13 Verbum quod locutus est Dominus ad Jeremiam prophetam, super eo quod venturus esset Nabuchodonosor rex Babylonis & percussurus terram Ægypti.

14 Annuntiate Ægypto, & auditum facite in Magdalo, & resonet in Memphis, & in Taphnis, dicite: Sta, & præpara te: quia devorabit gladius ea, quæ per circuitum tuum sunt.

15 Quare computruit fortis tuus? non stetit, quoniam Dominus subvertit eum.

16 Multiplicavit ruentes, ceciditque vir ad proximum suum: & dicent: Surge, & revertamur ad populum nostrum, & ad terram nativitatis nostræ, a facie gladii columbæ.

17 Vocate nomen Pharaonis regis Ægypti, tumultum adduxit tempus.

18 Vivo ego (inquit rex, Dominus exercituum nomen ejus) quoniam sicut Thabor in montibus, & sicut Carmelus in mari, veniet.

19 Vasa transmigrationis fac tibi habitatrix filia Ægypti: quia Memphis in soli-

tudi-

tudinem erit, & deseretur, & inhabitabilis erit.

20 Vitula elegans atque formosa Ægyptus: stimulator ab aquilone veniet ei.

21 Mercenarii quoque ejus, qui versabantur in medio ejus, quasi vituli saginati versi sunt, & fugerunt simul, nec stare potuerunt: quia dies interfectionis eorum venit super eos, tempus visitationis eorum.

22 Vox ejus quasi æris sonabit: quoniam cum exercitu properabuntur, & cum securibus venient ei, quasi cædentes ligna.

23 Succiderunt saltum ejus, ait Dominus, qui supputari non potest: multiplicati sunt super locustas, & non est eis numerus.

24 Confusa est filia Ægypti, & tradita in manus populi aquilonis.

25 Dixit Dominus exercituum Deus Israel: Ecce ego visitabo super tumultum Alexandriæ, & super Pharaonem, & super Ægyptum, & super deos ejus, & super reges ejus, & super Pharaonem, & super eos qui confidunt in eo.

26 Et dabo eos in manus quærentium animam eorum, & in manus Nabuchodonosor regis Babylonis, & in manum servorum ejus: & post hæc habitabitur sicut diebus pristinis, ait Dominus.

† *Isaiæ 43. 1. & 44. 2.* 27 † Et tu ne timeas serve meus Jacob, & ne paveas Israel: quia ecce ego salvum te faciam de longinquo, & semen tuum de terra captivitatis tuæ; & revertetur Jacob, & requiescet, & prosperabitur; & non erit qui exterreat eum.

28 Et tu noli timere serve meus Jacob, ait Dominus: quia tecum ego sum, quia ego consumam cunctas gentes, ad quas ejeci te: te vero non consumam, sed castigabo te in judicio, nec quasi innocenti parcam tibi.

CAPUT XLVII.

Vastatio prædicitur Palæstinorum, Tyri, Sidonis, Gazæ, & Ascalonis.

1 QUod factum est verbum Domini ad Jeremiam prophetam contra Palæsthinos, antequam percuteret Pharao Gazam:

2 Hæc dicit Dominus: Ecce aquæ ascendunt ab aquilone, & erunt quasi torrens inundans, & operient terram & plenitudinem ejus, urbem & habitatores ejus: clamabunt homines, & ululabunt omnes habitatores terræ,

3 A strepitu pompæ armorum, & bellatorum ejus, a commotione quadrigarum ejus, & multitudine rotarum illius. Non respexerunt patres filios manibus dissolutis

4 Pro adventu diei, in quo vastabuntur omnes Philisthiim, & dissipabitur Tyrus, & Sidon cum omnibus reliquis auxiliis suis: depopulatus est enim Dominus Palæsthinos, reliquias insulæ Cappadociæ.

5 Venit calvitium super Gazam: conticuit Ascalon, & reliquiæ vallis earum: usquequo concideris?

6 O mucro Domini usquequo non quiesces? Ingredere in vaginam tuam, refrigerare, & sile.

7 Quomodo quiescet, cum Dominus præceperit ei adversus Ascalonem, & adversus maritimas ejus regiones, ibique condixerit illi?

CAPUT XLVIII.

Prædicit Dominus vastationem Moab & omnium urbium ejus, sed in novissimis diebus captivitatem ipsorum relaxandam: maledictus dicitur faciens opus Domini fraudulenter, & gladium suum a sanguine prohibens.

1 AD Moab hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Væ super Nabo, quoniam vastata est, & confusa: capta est Cariathaim: confusa est fortis, & tremuit.

2 Non est ultra exultatio in Moab contra Hesebon: cogitaverunt malum. Venite, & disperdamus eam de gente: ergo silens conticesces, sequeturque te gladius.

3 Vox clamoris ad Oronaim: vastitas & contritio magna.

4 Contrita est Moab: annuntiate clamorem parvulis ejus.

5 Per ascensum enim Luith plorans ascendet in fletu: quoniam in descensu Oronaim hostes ululatum contritionis audierunt:

6 Fugite, salvate animas vestras: & eritis † quasi myricæ in deserto. † *Supr. 27. 6.*

7 Pro eo enim quod habuisti fiduciam in munitionibus tuis, & in thesauris tuis, tu quoque capieris: & ibit Chamos in transmigrationem, sacerdotes ejus, & principes ejus simul.

8 Et veniet prædo ad omnem urbem, & urbs nulla salvabitur: & peribunt valles, & dissipabuntur campestria: quoniam dixit Dominus:

9 Date florem Moab, quia florens egredietur: & civitates ejus desertæ erunt, & inhabitabiles.

10 Maledictus, qui facit opus Domini fraudulenter: & maledictus, qui prohibet gladium suum a sanguine.

11 Fertilis fuit Moab ab adolescentia sua, & requievit in fæcibus suis: nec transfusus est de vase in vas, & in transmigrationem non abiit: idcirco permansit gustus ejus in eo, & odor ejus non est immutatus.

12 Propterea ecce dies veniunt, dicit Dominus: & mittam ei ordinatores, & stratores lagunculorum, & sternent eum, & vasa ejus exhaurient, & lagunculas eorum collident.

13 Et confundetur Moab a Chamos, † sicut confusa est domus Israel a Bethel, in qua habebat fiduciam. †*3. Reg 12. 29.*

14 Quomodo dicitis: Fortes sumus, & viri robusti ad præliandum?

15 Vastata est Moab, & civitates illius succiderunt: & electi juvenes ejus descenderunt in occisionem: ait rex, Dominus exercituum nomen ejus.

16 Prope est interitus Moab ut veniat: & malum ejus velociter accurret nimis.

17 Consolamini eum omnes, qui estis in circuitu ejus; & universi, qui scitis nomen ejus, dicite: Quomodo confracta est virga fortis, baculus gloriosus?

18 Descende de gloria, & sede in siti, habitatio filiæ Dibon: quoniam vastator Moab ascendit ad te, dissipavit munitiones tuas.

19 In via sta, & prospice habitatio Aroer: interroga fugientem: & ei qui evasit, dic: Quid accidit?

20 Confusus est Moab, quoniam victus est:

ululate, & clamate, annuntiate in Arnon, quoniam vastata est Moab.

21 Et judicium venit ad terram campestrem: super Holon, & super Jaza, & super Mephaath,

22 Et super Dibon, & super Nabo, & super domum Deblathaim.

23 Et super Cariathaim, & super Bethgamul, & super Bethamaon,

24 Et super Carioth & super Bosra: & super omnes civitates terræ Moab, quæ longe, & quæ prope sunt.

25 Abscissum est cornu Moab & brachium ejus contritum est, ait Dominus.

26 Inebriate eum, quoniam contra Dominum erectus est: & allidet manum Moab in vomitu suo: & erit in derisum etiam ipse.

27 Fuit enim in derisum tibi Israel, quasi inter fures reperisses eum: propter verba ergo tua quæ adversum illum locutus es, captivus duceris.

28 Relinquite civitates, & habitate in petra, habitatores Moab: & estote quasi columba nidificans in summo ore foraminis.

Isaiæ 6. 6. † 29 Audivimus superbiam Moab, superbus est valde; sublimitatem ejus, & arrogantiam & superbiam, & altitudinem cordis ejus.

30 Ego scio, ait Dominus, jactantiam ejus, & quod non sit juxta eam virtus ejus, nec juxta quod poterat contra sit facere.

31 Ideo super Moab ejulabo, & ad Moab universam clamabo, ad viros muri fictilis lamentantes.

32 De planctu Jazer plorabo tibi vinea Sabama: propagines tuæ transierunt mare, usque ad mare, Jazer pervenerunt: super messem tuam, & vindemiam tuam, prædo irruit;

Isaiæ 6. 10. † 33 Ablata est lætitia & exultatio de Carmelo, & de terra Moab, & vinum de torcularibus sustuli: nequaquam calcator uvæ solitum celeuma cantabit.

34 De clamore Hesebon usque Eleale, & Jasa, dederunt vocem suam, a Segor usque ad Oroniam vitula contemnente: aquæ quoque Nemrim pessimæ erunt.

35 Et auferam de Moab, ait Dominus, offerentem in excelsis, & sacrificantem diis ejus.

36 Propterea cor meum ad Moab quasi tibiæ resonabit: & cor meum ad viros muri fictilis dabit sonitum tibiarum: quia plus fecit quam potuit, idcirco perierunt.

Isaiæ 5. 2. Ezech. 18. † 37 Omne enim caput calvitium, & omnis barba rasa erit: in cunctis manibus colligatio, & super omne dorsum cilicium.

38 Super omnia tecta Moab, & in plateis ejus, omnis planctus: quoniam contrivi Moab sicut vas inutile, ait Dominus.

39 Quomodo victa est, & ululaverunt? quomodo dejecit cervicem Moab, & confusus est? Eritque Moab in derisum, & in exemplum omnibus in circuitu suo.

40 Hæc dicit Dominus: Ecce quasi aquila volabit, & extendet alas suas ad Moab.

41 Capta est Carioth, & munitiones comprehensæ sunt: & erit cor fortium Moab in die illa, sicut cor mulieris parturientis.

42 Et cessabit Moab esse populus: quoniam contra Dominum gloriatus est.

43 Pavor, & fovea, & laqueus super te o habitator Moab, dicit Dominus.

† Isaiæ 24. 18. †† Qui fugerit a facie pavoris, cadet in fovea: & qui conscenderit de fovea, capietur laqueo: adducam enim super Moab annum visitationis eorum, ait Dominus.

45 In umbra Hesebon steterunt de laqueo, fugientes: quia ignis egressus est de Hesebon, & flamma de medio Seon, & devorabit partem Moab, & verticem filiorum tumultus.

46 Væ tibi Moab, periisti populo Chamos: quia comprehensi sunt filii tui, & filiæ tuæ in captivitatem.

47 Et convertam captivitatem Moab in novissimis diebus, ait Dominus. Hucusque judicia Moab.

CAPUT XLIX.

Desolatio Ammon, Idumæa, Damasci, Cedar, regnorumque Asor & Elam prænuntiatur; captivitas autem filiorum Ammon ac Elam solvenda.

1 AD filios Ammon. Hæc dicit Dominus: Numquid non filii sunt Israel? aut heres non est ei? Cur igitur hæreditate possedit Melchom, Gad: & populus ejus in urbibus ejus habitavit?

2 Ideo ecce dies veniunt, dicit Dominus: & auditum faciam super Rabbath filiorum Ammon fremitum prælii, & erit in tumultum dissipata, filiæque ejus igni succendentur & possidebit Israel possessores suos, ait Dominus.

3 Ulula Hesebon, quoniam vastata est Hai: clamate filiæ Rabbath, accingite vos ciliciis, plangite & circuite per sepes. quoniam Melchom in transmigrationem ducetur, sacerdotes ejus & principes ejus simul.

4 Quid gloriaris in vallibus? defluxit vallis tua, filia delicata, quæ confidebas in thesauris tuis, & dicebas: Quis veniet ad me?

5 Ecce ego inducam super te terrorem, ait Dominus Deus exercituum, ab omnibus qui sunt in circuitu tuo: & dispergemini singuli a conspectu vestro, nec erit qui congreget fugientes.

6 Et post hæc reverti faciam captivos filiorum Ammon, ait Dominus.

7 Ad Idumæam. Hæc dicit Dominus exercituum: Numquid non ultra est sapientia in Theman? Periit consilium a filiis, inutilis facta est sapientia eorum.

8 Fugite & terga vertite, descendite in voraginem habitatores Dedan: quoniam perditionem Esau adduxi super eum, tempus visitationis ejus.

9 Si vindemiatores veniissent super te, non reliquissent racemum: si fures in nocte, rapuissent quod sufficeret tibi.

10 Ego vero discooperui Esau, revelavi abscondita ejus, & celari non poterit: vastatum est semen ejus, & fratres ejus, & vicini ejus, & non erit.

11 Relinque pupillos tuos: ego faciam eos vivere: & viduæ tuæ in me sperabunt.

12 Quia hæc dicit Dominus: Ecce quibus non erat judicium ut biberent calicem, bibentes bibent: & tu quasi innocens relinqueris? non eris innocens, sed bibens bibes.

13 Quia per memetipsum juravi, dicit Dominus, quod in solitudinem, & in opprobrium, & in desertum, & in maledictionem erit Bosra; & omnes civitates ejus erunt in solitudines sempiternas.

14 † Auditum audivi a Domino, & legatus *† Abd. v. 1.*

ad

ad in gentes missus est: Congregamini, & venite contra eam, & consurgamus in prælium:
15 Ecce enim parvulum dedi te in gentibus, contemptibilem inter homines.
16 Arrogantia tua decepit te, & superbia cordis tui: qui habitas in cavernis petræ, & apprehendere niteris altitudinem collis: † cum exaltaveris quasi aquila nidum tuum, inde detraham te, dicit Dominus.
17 Et erit Idumæa deserta: omnis qui transibit per eam, stupebit, & sibilabit super omnes plagas ejus.
18 † Sicut subversa est Sodoma, & Gomorrha, & vicinæ ejus, ait Dominus: non habitabit ibi vir, & non incolet eam filius hominis.
19 † Ecce quasi leo ascendet de superbia Jordanis ad pulchritudinem robustam: quia subito currere faciam eum ad illam: & quis erit electus, quem præponam ei? quis enim similis mei? & quis sustinebit me? † & quis est iste pastor, qui resistat vultui meo?
20 Propterea audite consilium Domini, quod iniit de Edom; & cogitationes ejus, quas cogitavit de habitatoribus Theman: Si non dejecerint eos parvuli gregis, nisi dissipaverint cum eis habitaculum eorum.
21 A voce ruinæ eorum commota est terra: clamor in mari rubro auditus est vocis ejus.
22 Ecce quasi aquila ascendet, & avolabit: & expandet alas suas super Bosran: & erit cor fortium Idumææ in die illa, quasi cor mulieris parturientis.
23 Ad Damascum: Confusa est Emath, & Arphad: quia auditum pessimum audierunt, turbati sunt in mari: præ solicitudine quiescere non potuit.
24 Dissoluta est Damascus, versa est in fugam, tremor apprehendit eam: angustia & dolores tenuerunt eam quasi parturientem.
25 Quomodo dereliquerunt civitatem laudabilem, urbem lætitiæ!
26 Ideo cadent juvenes ejus in plateis ejus: & omnes viri prælii conticescent in die illa, ait Dominus exercituum.
27 Et succendam ignem in muro Damasci, & devorabit mœnia Benadad.
28 Ad Cedar, & ad regna Asor, quæ percussit Nabuchodonosor rex Babylonis. Hæc dicit Dominus: Surgite, & ascendite ad Cedar, & vastate filios oriemis.
29 Tabernacula eorum, & greges eorum capient: pelles eorum, & omnia vasa eorum, & camelos eorum tollent sibi: & vocabunt super eos formidinem in circuitu.
30 Fugite, abite vehementer, & in voraginibus sedete, qui habitatis Asor, ait Dominus: iniit enim contra vos Nabuchodonosor rex Babylonis consilium, & cogitavit adversum vos cogitationes.
31 Consurgite, & ascendite ad gentem quietam, & habitantem confidenter, ait Dominus: non ostia, nec vectes eis: soli habitant.
32 Et erunt cameli eorum in direptionem, & multitudo jumentorum in prædam: & dispergam eos in omnem ventum, qui sunt attonsi in comam: & ex omni confinio eorum adducam interitum super eos, ait Dominus.
33 Et erit Asor in habitaculum draconum, deserta usque in æternum: non manebit ibi vir, nec incolet eam filius hominis.
34 Quod factum est verbum Domini ad Jeremiam prophetam adversus Ælam, in principio regni Sedeciæ regis Juda, dicens:
35 Hæc dicit Dominus exercituum: Ecce ego confringam arcum Ælam, & summam fortitudinem eorum.
36 Et inducam super Ælam quatuor ventos a quatuor plagis cæli: & ventilabo eos in omnes ventos istos: & non erit gens, ad quam non perveniant profugi Ælam.
37 Et pavere faciam Ælam coram inimicis suis, & in conspectu quærentium animam eorum: & adducam super eos malum, iram furoris mei, dicit Dominus: & mittam post eos gladium donec consumam eos.
38 Et ponam solium meum in Ælam, & perdam inde reges & principes, ait Dominus.
39 In novissimis autem diebus reverti faciam captivos Ælam, dicit Dominus.

† Abd. v. 4.
† Gen. 19. 24.
† Infra 50. 44.
† Job. 41. 1.

CAPUT L.

Babylon, quæ in captivitate afflixit filios Israel, his in terram suam feliciter reductis, penitus vastabitur a regibus Aquilonis.

1 VErbum, quod locutus est Dominus de Babylone, & de terra Chaldæorum, in manu Jeremiæ prophetæ.
2 Annuntiate in gentibus, & auditum facite: levate signum, prædicate, & nolite celare: dicite: Capta est Babylon, confusus est Bel, victus est Merodach, confusa sunt sculptilia ejus, superata sunt idola eorum.
3 Quoniam ascendit contra eam gens ab aquilone, quæ ponet terram ejus in solitudinem: & non erit qui habitet in ea ab homine usque ad pecus: & moti sunt, & abierunt.
4 In diebus illis, & in tempore illo, ait Dominus: venient filii Israel, & ipsi & filii Juda simul: ambulantes & flentes properabunt, & Dominum Deum suum quærent.
5 In Sion interrogabunt viam, huc facies eorum. Venient, & apponentur ad Dominum fœdere sempiterno, quod nulla oblivione delebitur.
6 Grex perditus factus est populus meus: pastores eorum seduxerunt eos, feceruntque vagari in montibus: de monte in collem transierunt, obliti sunt cubilis sui.
7 Omnes, qui invenerunt, comederunt eos: & hostes eorum dixerunt: Non peccavimus: pro eo quod peccaverunt Domino decori justitiæ, & expectationi patrum eorum Domino.
8 Recedite de medio Babylonis, & de terra Chaldæorum egredimini: & estote quasi hœdi ante gregem.
9 Quoniam ecce ego suscito, & adducam in Babylonem congregationem gentium magnarum de terra aquilonis: & præparabuntur adversus eam, & inde capietur: sagitta ejus quasi viri fortis interfectionis, non revertetur vacua.
10 Et erit Chaldæa in prædam: omnes vastantes eam replebuntur, ait Dominus.
11 Quoniam exultatis, & magna loquimini, diripientes hæreditatem meam: quoniam effusi estis sicut vituli super herbam, & mugistis sicut tauri.
12 Confusa est mater vestra nimis, & adæquata pulveri, quæ genuit vos: ecce novissima erit in gentibus, deserta, invia, & arens,
13 Ab ira Domini non habitabitur, sed redigetur tota in solitudinem: omnis, qui transibit per Babylonem, stupebit, & sibilabit super universis plagis ejus.

14 Præparamini contra Babylonem per circuitum omnes qui tenditis arcum: debellato eam, non parcatis jaculis: quia Domino peccavit.

15 Clamate adversus eam, ubique: dedit manum, ceciderunt fundamenta ejus, destructi sunt muri ejus, quoniam ultio Domini est, ultionem accipite de ea: sicut fecit, facite ei.

16 Disperdite satorem de Babylone, & tenentem falcem in tempore messis: a facie gladii columbæ unusquisque ad populum suum convertetur, & singuli ad terram suam fugient.

17 Grex dispersus Israel, leones ejecerunt eum: primus comedit eum rex Assur: iste novissimus exossavit eum, Nabuchodonosor rex Babylonis.

18 Propterea hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Ecce ego visitabo regem Babylonis, & terram ejus, sicut visitavi regem Assur:

19 Et reducam Israel ad habitaculum suum: & pascetur Carmelum & Basan, & in monte Ephraim & Galaad saturabitur anima ejus.

20 In diebus illis, & in tempore illo, ait Dominus, quæretur iniquitas Israel, & non erit; & peccatum Juda, & non invenietur: quoniam propitius ero eis, quos reliquero.

21 Super terram dominantium ascende, & super habitatores ejus visita, dissipa, & interfice quæ post eos sunt, ait Dominus: & fac juxta omnia quæ præcepi tibi.

22 Vox belli in terra, & contritio magna.

23 Quomodo confractus est, & contritus malleus universæ terræ? Quomodo versa est in desertum Babylon in gentibus?

24 Illaqueavi te, & capta es Babylon, & nesciebas: inventa es & apprehensa: quoniam Dominum provocasti.

25 Aperuit Dominus thesaurum suum, & protulit vasa iræ suæ: quoniam opus est Domino Deo exercituum, in terra Chaldæorum:

26 Venite ad eam ab extremis finibus, aperite ut exeant qui conculcent eam: tollite de via lapides, & redigite in acervos, & interficite eam: nec sit quidquam reliquum.

27 Dissipate universos fortes ejus, descendant in occisionem: væ eis, quia venit dies eorum, tempus visitationis eorum.

28 Vox fugientium, & eorum qui evaserunt de terra Babylonis, ut annuntient in Sion ultionem Domini Dei nostri, ultionem templi ejus.

29 Annuntiate in Babylonem plurimis, omnibus qui tendunt arcum: consistite adversus eam per gyrum, & nullus evadat: reddite ei secundum opus suum: † juxta omnia quæ fecit, facite illi: quia contra Dominum erecta est, adversus sanctum Israel. *Infra 49.*

30 Idcirco cadent juvenes ejus in plateis ejus: & omnes viri bellatores ejus conticescent in die illa, ait Dominus.

31 Ecce ego ad te superbe, dicit Dominus Deus exercituum: quia venit dies tuus, tempus visitationis tuæ:

32 Et cadet superbus, & corruet, & non erit qui suscitet eum: & succendam ignem in urbibus ejus, & devorabit omnia in circuitu ejus.

33 Hæc dicit Dominus exercituum: Calumniam sustinent filii Israel, & filii Juda simul: omnes, qui ceperunt eos, tenent, nolunt dimittere eos.

34 Redemptor eorum fortis, Dominus exercituum nomen ejus, judicio defendet causam eorum, ut exterreat terram, & commoveat habitatores Babylonis.

35 Gladius ad Chaldæos, ait Dominus, & ad habitatores Babylonis, & ad principes, & ad sapientes ejus.

36 Gladius ad divinos ejus, qui stulti erunt: gladius ad fortes illius, qui timebunt.

37 Gladius ad equos ejus, & ad currus ejus, & ad omne vulgus, quod est in medio ejus: & erunt quasi mulieres: gladius ad thesauros ejus, qui diripientur.

38 Siccitas super aquas ejus erit, & arescent: quia terra sculptilium est, & in portentis gloriantur.

39 Propterea habitabunt dracones cum faunis ficariis: & habitabunt in ea struthiones: & non inhabitabitur ultra usque in sempiternum, nec extruetur usque ad generationem & generationem.

40 † Sicut subvertit Dominus Sodomam & Gomorrham, & vicinas ejus, ait Dominus, non habitabit ibi vir, & non incolet eam filius hominis. † *Gen. 19. 24.*

41 Ecce populus venit ab aquilone, & gens magna, & reges multi consurgent a finibus terræ.

42 Arcum & scutum apprehendent: crudeles sunt & immisericordes: vox eorum quasi mare sonabit: & super equos ascendent, sicut vir paratus ad prælium contra te filia Babylon.

43 Audivit rex Babylonis famam eorum, & dissolutæ sunt manus ejus: angustia apprehendit eum, dolor quasi parturientem.

44 † Ecce quasi leo ascendet de superbia Jordanis ad pulchritudinem robustam: quia subito currere faciam eum ad illam: & quis erit electus, quem præponam ei? quis est enim similis mei? & quis sustinebit me: † & quis est iste pastor, qui resistat vultui meo? † *Supra 49. 19.* † *Job 41. 1.*

45 Propterea audite consilium Domini, quod mente concepit adversum Babylonem; & cogitationes ejus, quas cogitavit super terram Chaldæorum: Nisi detraxerit eos parvuli gregum: nisi dissipatum fuerit cum ipsis habitaculum eorum.

46 A voce captivitatis Babylonis commota est terra, & clamor inter gentes auditus est.

CAPUT LI.

Mala a regibus Medorum Babyloni imminentia prædicuntur.

1 HÆc dicit Dominus: Ecce ego suscitabo super Babylonem & super habitatores ejus, qui cor suum levaverunt contra me, quasi ventum pestilentem.

2 Et mittam in Babylonem ventilatores, & ventilabunt eam & demolientur terram ejus: quoniam venerunt super eam undique in die afflictionis ejus.

3 Non tendat qui tendit arcum suum, & non ascendat loricatus, nolite parcere juvenibus ejus, interficite omnem malitiam ejus.

4 Et cadent interfecti in terra Chaldæorum, & vulnera in regionibus ejus.

5 Quoniam non fuit viduatus Israel & Juda a Deo suo Domino exercituum: terra autem eorum repleta est delicto a sancto Israel.

6 Fugite de medio Babylonis, & salvet

unus-

unuſquiſque animam ſuam: nolite tacere ſuper iniquitatem ejus: quoniam tempus ultionis eſt a Domino, viciſſitudinem ipſe retribuet ei.

7 Calix aureus Babylon in manu Domini, inebrians omnem terram: de vino ejus biberunt gentes, & ideo commotæ ſunt.

† *Iſaiæ 21. 9. Apoc. 14. 8.*

8 † Subito cecidit Babylon, & contrita eſt: ululate ſuper eam, tollite refinam ad dolorem ejus, ſi forte ſanetur.

9 Curavimus Babylonem, & non eſt ſanata: derelinquamus eam, & eamus unuſquiſque in terram ſuam: quoniam pervenit uſque ad cœlos judicium ejus, & elevatum eſt uſque ad nubes,

10 Protulit Dominus juſtitias noſtras: venite, & narremus in Sion opus Domini Dei noſtri.

11 Acuite ſagittas, implete pharetras: ſuſcitavit Dominus ſpiritum regum Medorum: & contra Babylonem mens ejus eſt ut perdat eam, quoniam ultio Domini eſt ultio templi ſui.

12 Super muros Babylonis levate ſignum, augete cuſtodiam: levate cuſtodes, præparate inſidias: quia cogitavit Dominus, & fecit quæcumque locutus eſt contra habitatores Babylonis.

13 Quæ habitas ſuper aquas multas, locuples in theſauris, venit finis tuus pedalis præciſionis tuæ.

† *Amos 6. 8.*

14 † Juravit Dominus exercituum per animam ſuam: Quoniam replebo te hominibus quaſi brucho, & ſuper te celeuma cantabitur.

† *Gen. 1. 2.*

15 † Qui fecit terram in fortitudine ſua, præparavit orbem in ſapientia ſua, & prudentia ſua extendit cœlos.

16 Dante eo vocem, multiplicantur aquæ in cœlo: qui levat nubes ab extremo terræ, fulgura in pluviam fecit: & produxit ventum de theſauris ſuis.

17 Stultus factus eſt omnis homo a ſcientia: confuſus eſt omnis conflator in ſculptili, quia mendax eſt conflatio eorum, nec eſt ſpiritus in eis.

18 Vana ſunt opera, & riſu digna, in tempore viſitationis ſuæ peribunt.

19 Non ſicut hæc, pars Jacob: quia qui fecit omnia, ipſe eſt, & Iſrael ſceptrum hæreditatis ejus: Dominus exercituum nomen ejus.

20 Collidis tu mihi vaſa belli, & ego collidam in te gentes, & diſperdam in te regna.

21 Et collidam in te equum & equitem ejus: & collidam in te currum & aſcenſorem ejus:

22 Et collidam in te virum & mulierem: & collidam in te ſenem & puerum: & collidam in te juvenem & virginem:

23 Et collidam in te paſtorem & gregem ejus: & collidam in te agricolam & jugales ejus: & collidam in te duces & magiſtratus.

24 Et reddam Babyloni, & cunctis habitatoribus Chaldææ, omne malum ſuum, quod fecerunt in Sion, in oculis veſtris, ait Dominus.

25 Ecce ego ad te mons peſtifer, ait Dominus, qui corrumpis univerſam terram: & extendam manum meam ſuper te, & evolvam te de petris, & dabo te in montem combuſtionis.

26 Et non tollet de te lapidem in angulum, & lapidem in fundamenta, ſed perditus in æternum eris, ait Dominus.

27 Levate ſignum in terra: clangite buccina in gentibus, ſanctificate ſuper eam gentes: annuntiate contra illam regibus Ararat, Menni, & Aſcens: numerato contra eum Taphaſar, adducite equum quaſi bruchum aculeatum.

28 Sanctificate contra eam gentes, reges Mediæ, duces ejus, & univerſos magiſtratus ejus, cunctamque terram poteſtatis ejus.

29 Et commovebitur terra, & conturbabitur: quia evigilabit contra Babylonem cogitatio Domini, ut ponat terram Babylonis deſertam & inhabitabilem.

30 Ceſſaverunt fortes Babylonis a prælio, habitaverunt in præſidiis: devoratum eſt robur eorum, & facti ſunt quaſi mulieres, incenſa ſunt tabernacula ejus, contriti ſunt vectes ejus.

31 Currens obviam currenti veniet: & nuntius obvius nuntianti: ut annuntiet regi Babylonis, quia capta eſt civitas ejus a ſummo uſque ad ſummum.

32 Et vada præoccupata ſunt, & paludes incenſæ ſunt igni, & viri bellatores conturbati ſunt.

33 Quia hæc dicit Dominus exercituum, Deus Iſrael, Filia Babylonis quaſi area, tempus trituræ ejus, adhuc modicum, & veniet tempus meſſionis ejus.

34 Comedit me, devorat me Nabuchodonoſor rex Babylonis: reddidit me quaſi vas inane, abſorbuit me quaſi draco, replevit ventrem ſuum teneritudine mea, & ejecit me.

35 Iniquitas adverſum me, & caro mea ſuper Babylonem, dicit habitatio Sion: & ſanguis meus ſuper habitatores Chaldææ, dicit Jeruſalem.

36 Propterea hæc dicit Dominus: Ecce ego judicabo cauſam tuam; & ulciſcar ultionem tuam, & deſertum faciam mare ejus, & ſiccabo venam ejus.

37 Et erit Babylon in tumulos, habitatio draconum, ſtupor, & ſibilus, eo quod non ſit habitator.

38 Simul ut leones rugient, excutient comas veluti catuli leonum.

39 In calore eorum ponam potus eorum, inebriabo eos, ut ſopiantur, & dormiant ſomnum ſempiternum, & non conſurgant, dicit Dominus.

40 Deducam eos quaſi agnos ad victimam, & quaſi arietes cum hœdis.

41 Quomodo capta eſt Seſach, & comprehenſa eſt inclyta univerſæ terræ? quomodo facta eſt in ſtuporem Babylon inter gentes.

42 Aſcendit ſuper Babylonem mare, multitudine fluctuum ejus operta eſt.

43 Factæ ſunt civitates ejus in ſtuporem, terra inhabitabilis & deſerta: terra in qua nullus habitet, nec tranſeat per eam filius hominis.

44 Et viſitabo ſuper Bel in Babylone, & ejiciam quod abſorbuerat de ore ejus, & non confluent ad eum ultra gentes, ſiquidem & murus Babylonis corruet.

45 Egredimini de medio ejus populus meus: ut ſalvet unuſquiſque animam ſuam ab ira furoris Domini.

46 Et ne forte molleſcat cor veſtrum, & timeatis auditum, qui audietur in terra: & veniet in anno auditio, & poſt hunc annum auditio: & iniquitas in terra, & dominator ſuper dominatorem.

47 Propterea ecce dies veniunt; & viſitabo ſuper ſculptilia Babylonis: & omnis terra ejus confundetur, & univerſi interfecti ejus cadent in medio ejus.

48 Et laudabunt ſuper Babylonem cœli & terra, & omnia quæ in eis ſunt: quia ab aquilone venient ei prædones, ait Dominus.

49 Et quomodo fecit Babylon ut caderent occiſi in Iſrael: ſic de Babylone cadent occiſi in univerſa terra.

50 Qui fugiſtis gladium, venite, nolite ſtare: recordamini procul Domini, & Jeruſalem aſcendat ſuper cor veſtrum.

51 Confuſi ſumus, quoniam audivimus opprobrium: operuit ignominia facies noſtras: quia venerunt alieni ſuper ſanctificationem domus Domini.

52 Propterea ecce dies veniunt, ait Dominus: & viſitabo ſuper ſculptilia ejus, & in omni terra ejus mugiet vulneratus.

53 Si aſcenderit Babylon in cœlum, & firmaverit in excelſo robur ſuum: a me venient vaſtatores ejus, ait Dominus.

54 Vox clamoris de Babylone, & contritio magna de terra Chaldæorum:

55 Quoniam vaſtavit Dominus Babylonem, & perdidit ex ea vocem magnam: & ſonabunt fluctus eorum quaſi aquæ multæ: dedit ſonitum vox eorum:

56 Quia venit ſuper eam, id eſt ſuper Babylonem, prædo, & apprehenſi ſunt fortes ejus, & emarcuit arcus eorum: quia fortis ultor Dominus reddens retribuet.

57 Et inebriabo principes ejus, & ſapientes ejus, & duces ejus, & magiſtratus ejus, & fortes ejus: & dormient ſomnum ſempiternum, & non expergiſcentur, ait rex, Dominus exercituum nomen ejus.

58 Hæc dicit Dominus exercituum: Murus Babylonis iſte latiſſimus ſuffoſſione ſuffodietur, & portæ ejus excelſæ igni comburentur, & labores populorum ad nihilum, & gentium in ignem erunt, & diſperibunt.

59 Verbum, quod præcepit Jeremias propheta, Sarajæ filio Neriæ filii Maaſiæ, cum pergeret cum Sedecia rege in Babylonem, in anno quarto regni ejus: Sarajas autem erat princeps prophetiæ.

60 Et ſcripſit Jeremias omne malum, quod venturum erat ſuper Babylonem, in libro uno: omnia verba hæc, quæ ſcripta ſunt contra Babylonem.

61 Et dixit Jeremias ad Sarajam: Cum veneris in Babylonem, & videris, & legeris omnia verba hæc,

62 Dices: Domine tu locutus es contra locum iſtum ut diſperderes eum: ne ſit qui in eo habitet ab homine uſque ad pecus, & ut ſit perpetua ſolitudo.

63 Cumque compleveris legere librum iſtum, ligabis ad eum lapidem, & projicies illum in medium Euphraten:

64 Et dices: Sic ſubmergetur Babylon, & non conſurget a facie afflictionis quam ego adduco ſuper eam, & diſſolvetur. Hucuſque verba Jeremiæ.

CAPUT LII.

Præcedentium repetitio, nempe quod Jeruſalem a Nabuchodonoſor obſeſſa poſt biennium capitur: & Sedecias rex Juda fugiens reducitur: filiiſque ejus coram ipſo trucidatis una cum principibus Juda, excœcatus ac vinctus ducitur in Babylonem: & incenſo templo & palatio ceteriſque domibus, transferuntur omnes in Babylonem præter paucos vinitores & agricolas: ſimiliter & vaſa templi: inter quæ deſcribuntur duæ æreæ columnæ: & numerus Judæorum in Babylonem diverſis temporibus translatorum, ubi rex Joachim poſt 37 annos de carcere eductus exaltatur.

1 FIlius viginti & unius anni erat Sedecias cum regnare cœpiſſet: & undecim annis regnavit in Jeruſalem, & nomen matris ejus Amital, filia Jeremiæ de Lobna. 4. Reg. 24. 18. 2. Par. 36. 11.

2 Et fecit malum in oculis Domini, juxta omnia quæ fecerat Joakim.

3 Quoniam furor Domini erat in Jeruſalem & in Juda, uſquequo projiceret eos a facie ſua: & receſſit Sedecias a rege Babylonis.

4 † Factum eſt autem in anno nono regni ejus, in menſe decimo, decima menſis: Venit Nabuchodonoſor rex Babylonis, ipſe & omnis exercitus ejus, adverſus Jeruſalem, & obſederunt eam, & ædificaverunt contra eam munitiones in circuitu. † 4. Reg. 25. 1. Supra 39. 1.

5 Et fuit civitas obſeſſa uſque ad undecimum annum regis Sedeciæ.

6 Menſe autem quarto, nona menſis, obtinuit fames civitatem: & non erant alimenta populo terræ.

7 Et dirupta eſt civitas, & omnes viri bellatores ejus fugerunt, exieruntque de civitate nocte, per viam portæ, quæ eſt inter duos muros, & ducit ad hortum regis (Chaldæis obſidentibus urbem in gyro) & abierunt per viam, quæ ducit in eremum.

8 Perſecutus eſt autem Chaldæorum exercitus regem: & apprehenderunt Sedeciam in deſerto, quod eſt juxta Jericho: & omnis comitatus ejus diffugit ab eo.

9 Cumque comprehendiſſent regem, adduxerunt eum ad regem Babylonis in Reblatha, quæ eſt in terra Emath: & locutus eſt ad eum judicia.

10 Et jugulavit rex Babylonis filios Sedeciæ in oculis ejus: ſed & omnes principes Juda occidit in Reblatha.

11 Et oculos Sedeciæ eruit, & vinxit eum compedibus, & adduxit eum rex Babylonis in Babylonem, & poſuit eum in domo carceris uſque ad diem mortis ejus.

12 In menſe autem quinto, decima menſis, ipſe eſt annus nonus decimus Nabuchodonoſor regis Babylonis: venit Nabuzardan princeps militiæ, qui ſtabat coram rege Babylonis in Jeruſalem:

13 Et incendit domum Domini, & domum regis, & omnes domos Jeruſalem, & omnem domum magnam igni combuſſit.

14 Et totum murum Jeruſalem per circuitum deſtruxit, cunctus exercitus Chaldæorum, qui erat cum magiſtro militiæ.

15 De pauperibus autem populi, & de reliquo vulgo, quod remanſerat in civitate, & de perfugis, qui tranſfugerant ad regem Babylonis, & ceteros de multitudine, tranſtulit Nabuzardan princeps militiæ.

16 De pauperibus vero terræ reliquit Nabuzardan princeps militiæ vinitores, & agricolas.

17 Columnas quoque æreas, quæ erant in domo Domini, & baſes, & mare æneum, quod erat in domo Domini, confregerunt Chaldæi, & tulerunt omne æs eorum in Babylonem.

18 Et lebetes, & creagras, & pſalteria, & phialas, & mortariola, & omnia vaſa ærea, quæ in miniſterio fuerant, tulerunt: &

19 Hydrias, & thymiamateria, & urceos, & pelves, & candelabra, & mortaria, & cyathos: quotquot aurea, aurea, & quotquot argentea, argentea, tulit magiſter militiæ:

20 Et columnas duas, & mare unum, & vitulos duodecim æreos, qui erant ſub baſibus, quas fecerat rex Salomon in domo Domini: non erat pondus æris omnium horum vaſorum.

21 De columnis autem, decem & octo cubiti altitudinis erant in columna una, & funiculus duodecim cubitorum circuibat eam: porro groſſitudo ejus quatuor digitorum, & intrinſecus cava erat.

22 Et capitella ſuper utramque ærea: altitudo capitelli unius quinque cubitorum: & reticula, & malogranata ſuper coronam in circuitu, omnia ærea. Similiter columnæ ſecundæ, & malogranata.

23 Et fuerunt malogranata nonagintaſex dependentia: & omnia malogranata centum reticulis circumdabantur.

24 Et tulit magiſter militiæ Sarajam ſacerdotem primum, & Sophoniam ſacerdotem ſecundum, & tres cuſtodes veſtibuli.

25 Et de civitate tulit eunuchum unum, qui erat præpoſitus ſuper viros bellatores: & ſeptem viros de his, qui videbant faciem regis, qui inventi ſunt in civitate, & ſcribam principem militum, qui probabat tyrones: & ſexaginta viros de populo terræ, qui inventi ſunt in medio civitatis.

26 Tulit autem eos Nabuzardan magiſter militiæ, & duxit eos ad regem Babylonis in Reblatha.

27 Et percuſſit eos rex Babylonis, & interfecit eos in Reblatha in terra Emath: & tranſlatus eſt Juda de terra ſua.

28 Iſte eſt populus, quem tranſtulit Nabuchodonoſor: In anno ſeptimo, Judæos tria millia & viginti tres:

29 In anno octavodecimo Nabuchodonoſor, de Jeruſalem animas octingentas triginta duas:

30 In anno vigeſimotertio Nabuchodonoſor, tranſtulit Nabuzardan magiſter militiæ animas Judæorum ſeptingentas quadraginta quinque, omnes ergo animæ, quatuor millia ſexcentæ.

31 Et factum eſt in trigeſimoſeptimo anno tranſmigrationis Joachin regis Judæ, duodecimo menſe, vigeſimaquinta menſis, elevavit Evilmerodach rex Babylonis ipſo anno regni ſui, caput Joachin regis Juda, & eduxit eum de domo carceris.

32 Et locutus eſt cum eo bona, & poſuit thronum ejus ſuper thronos regum, qui erant poſt ſe in Babylone.

33 Et mutavit veſtimenta carceris ejus, & comedebat panem coram eo ſemper cunctis diebus vitæ ſuæ.

34 Et cibaria ejus, cibaria perpetua dabantur ei a rege Babylonis, ſtatuta per ſingulos dies, uſque ad diem mortis ſuæ, cunctis diebus vitæ ejus.

THRENI,

ID EST,

LAMENTATIONES JEREMIÆ PROPHETÆ.

Et factum eſt, poſtquam in captivitatem redactus eſt Iſrael, & Jeruſalem deſerta eſt, ſedit Jeremias propheta flens, & planxit lamentatione hac in Jeruſalem, & amaro animo ſuſpirans, & ejulans dixit:

CAPUT PRIMUM.

ALEPH.

1 QUomodo ſedet ſola civitas plena populo: facta eſt quaſi vidua domina gentium: princeps provinciarum facta eſt ſub tributo.

BETH.

2 † Plorans ploravit in nocte, & lacrymæ ejus in maxillis ejus: non eſt qui conſoletur eam ex omnibus charis ejus: omnes amici ejus ſpreverunt eam, & facti ſunt ei inimici.

† *Jerem. 13. 17.*

GHIMEL.

3 Migravit Judas propter afflictionem, & multitudinem ſervitutis: habitavit inter gentes, nec invenit requiem: omnes perſecutores ejus apprehenderunt eam inter angustias.

DALETH.

4 Viæ Sion lugent, eo quod non ſint qui veniant ad ſollemnitatem: omnes portæ ejus deſtructæ: ſacerdotes ejus gementes: virgines ejus ſqualidæ, & ipſa oppreſſa amaritudine.

HE.

5 Facti ſunt hoſtes ejus in capite, inimici ejus locupletati ſunt: quia Dominus locutus eſt ſuper eam propter multitudinem iniquitatum ejus: parvuli ejus ducti ſunt in captivitatem ante faciem tribulantis.

VAU.

6 Et egreſſus eſt a filia Sion omnis decor ejus: facti ſunt principes ejus velut arietes non invenientes paſcuam: & abierunt abſque fortitudine ante faciem ſubſequentis.

ZAIN.

7 Recordata eſt Jeruſalem dierum afflictionis ſuæ, & prævaricationis omnium deſiderabilium ſuorum, quæ habuerat a diebus antiquis, cum caderet populus ejus in manu hoſtili, & non eſſet auxiliator: viderunt eam hoſtes, & deriſerunt ſabbata ejus.

HETH.

8 Peccatum peccavit Jerusalem, propterea instabilis facta est: omnes qui glorificabant eam ispreverunt illam, quia viderunt ignominiam ejus: ipsa autem gemens conversa est retrorsum.

THETH.

9 Sordes ejus in pedibus ejus, nec recordata est finis sui: depolita est vehementer, non habens consolatorem: vide Domine afflictionem meam, quoniam erectus est inimicus.

JOD.

10 Manum suam misit hostis ad omnia desiderabilia ejus: quia vidit gentes ingressas sanctuarium suum, de quibus præceperas ne intrarent in ecclesiam tuam.

CAPH.

11 Omnis populus ejus gemens, & quærens panem; dederunt pretiosa quæque pro cibo ad refocillandam animam: vide Domine & considera, quoniam facta sum vilis.

LAMED.

12 O vos omnes, qui transitis per viam, attendite, & videte si est dolor sicut dolor meus: quoniam vindemiavit me ut locutus est Dominus in die iræ furoris sui.

MEM.

13 De excelso misit ignem in ossibus meis, & erudivit me: expandit rete pedibus meis, convertit me retrorsum; posuit me desolatam, tota die mœrore confectam.

NUN.

14 Vigilavit jugum iniquitatum mearum: in manu ejus convolutæ sunt, & impositæ collo meo: infirmata est virtus mea: dedit me Dominus in manu, de qua non potero surgere.

SAMECH.

15 Abstulit omnes magnificos meos Dominus de medio mei: vocavit adversum me tempus, ut contereret electos meos: torcular calcavit Dominus virgini filiæ Juda.

AIN.

†Jerem. 14. 17. 16 † Idcirco ego ploratus, & oculus meus deducens aquas: quia longe factus est a me consolator, convertens animam meam: facti sunt filii mei perditi, quoniam invaluit inimicus.

PHE.

17 Expandit Sion manus suas, non est qui consoletur eam: mandavit Dominus adversum Jacob in circuitu ejus hostes ejus: facta est Jerusalem quasi polluta menstruis inter eos.

SADE.

18 Justus est Dominus, quia os ejus ad iracundiam provocavi: audite obsecro universi populi, & videte dolorem meum: virgines meæ, & juvenes mei abierunt in captivitatem.

COPH.

19 Vocavi amicos meos, & ipsi deceperunt me: sacerdotes mei, & senes mei in urbe consumpti sunt: quia quæsierunt cibum sibi ut refocillarent animam suam.

RES.

20 Vide Domine quoniam tribulor, conturbatus est venter meus: subversum est cor meum in memetipsa, quoniam amaritudine plena sum: foris interficit gladius, & domi mors similis est.

SIN.

21 Audierunt quia ingemisco ego, & non est qui consoletur me: omnes inimici mei audierunt malum meum, lætati sunt, quoniam tu fecisti: adduxisti diem consolationis, & fient similes mei.

THAU.

22 Ingrediatur omne malum eorum coram te: & vindemia eos, sicut vindemiasti me propter omnes iniquitates meas: multi enim gemitus mei, & cor meum mœrens.

CAPUT II.

ALEPH.

1 QUomodo obtexit caligine in furore suo Dominus filiam Sion: projecit de cœlo in terram inclytam Israel, & non est recordatus scabelli pedum suorum in die furoris sui.

BETH.

2 Præcipitavit Dominus, nec pepercit, omnia speciosa Jacob: destruxit in furore suo munitiones virginis Juda, & dejecit in terram: polluit regnum, & principes ejus.

GHIMEL.

3 Confregit in ira furoris sui omne cornu Israel: avertit retrorsum dexteram suam a facie inimici: & succendit in Jacob quasi ignem flammæ devorantis in gyro.

DALETH.

4 Tetendit arcum suum quasi inimicus, firmavit dexteram suam quasi hostis: & occidit omne quod pulchrum erat visu in tabernaculo filiæ Sion, effudit quasi ignem indignationem suam.

HE.

5 Factus est Dominus velut inimicus: præcipitavit Israel, præcipitavit omnia mœnia ejus: dissipavit munitiones ejus, & replevit in filia Juda humiliatum & humiliatam.

VAU.

6 Et dissipavit quasi hortum tentorium suum, demolitus est tabernaculum suum: oblivioni tradidit Dominus in Sion festivitatem & sabbatum; & in opprobrium, & in indignationem furoris sui, regem, & sacerdotem.

ZAIN.

7 Repulit Dominus altare suum, maledixit sanctificationi suæ: trādidit in manu inimici muros turrium ejus: vocem dederunt in domo Domini, sicut in die sollemni.

HETH.

8 Cogitavit Dominus dissipare murum filiæ Sion: tetendit funiculum suum, & non avertit manum suam a perditione: luxitque antemurale, & murus pariter dissipatus est.

THETH.

9 Defixæ sunt in terra portæ ejus: perdidit, & contrivit vectes ejus; regem ejus & principes ejus in gentibus: non est lex, & prophetæ ejus non invenerunt visionem a Domino.

JOD.

10 Sederunt in terra, conticuerunt senes filiæ Sion: conspersérunt cinere capita sua, accincti sunt ciliciis, abjecerunt in terram capita sua virgines Jerusalem.

CAPH.

11 Defecerunt præ lacrymis oculi mei, conturbata sunt viscera mea: effusum est in terra jecur meum super contritione filiæ populi mei, cum deficeret parvulus & lacteus in plateis oppidi.

LAMED.

12 Matribus suis dixerunt: Ubi est triticum & vinum? cum deficerent quasi vulnerati in plateis civitatis: cum exhalarent animas suas in sinu matrum suarum.

M E M.

13 Cui comparabo te? vel cui assimilabo te, filia Jerusalem? cui exæquabo te, & consolabor te, virgo filia Sion? magna est enim velut mare contritio tua: quis medebitur tui?

N U N.

14 Prophetæ tui viderunt tibi falsa, & stulta, nec aperiebant iniquitatem tuam, ut te ad pœnitentiam provocarent: viderunt autem tibi assumptiones falsas, & ejectiones.

S A M E C H.

15 Plauserunt super te manibus omnes transeuntes per viam: sibilaverunt, & moverunt caput suum super filiam Jerusalem: Hæccine est urbs, dicentes, perfecti decoris, gaudium universæ terræ?

P H E.

16 Aperuerunt super te os suum omnes inimici tui: sibilaverunt, & fremuerunt dentibus, & dixerunt: Devorabimus: en ista est dies, quam expectabamus: invenimus, vidimus.

A I N.

17 † Fecit Dominus quæ cogitavit, complevit sermonem suum, quem præceperat a diebus antiquis: destruxit, & non pepercit, & lætificavit super te inimicum, & exaltavit cornu hostium tuorum.

† *Lev.* 26. 14. *Deut.* 28. 15.

S A D E.

18 Clamavit cor eorum ad Dominum super muros filiæ Sion: † Deduc quasi torrentem lacrymas, per diem & noctem: non des requiem tibi, neque taceat pupilla oculi tui.

† *Jere.* 14. 17. *Sup.* 1. 16.

C O P H.

19 Consurge, lauda in nocte, in principio vigiliarum: effunde sicut aquam cor tuum ante conspectum Domini: leva ad eum manus tuas pro anima parvulorum tuorum, qui defecerunt in fame in capite omnium compitorum.

R E S.

20 Vide Domine, & considera quem vindemiaveris ita: ergone comedent mulieres fructum suum, parvulos ad mensuram palmæ? si occiditur in sanctuario Domini sacerdos, & propheta?

S I N.

21 Jacuerunt in terra foris puer & senex: virgines meæ, & juvenes mei ceciderunt in gladio: interfecisti in die furoris tui: percussisti, nec misertus es.

T H A U.

22 Vocasti quasi ad diem sollemnem, qui terrerent me de circuitu, & non fuit in die furoris Domini qui effugeret, & relinqueretur: quos educavi, & enutrivi, inimicus meus consumpsit eos.

C A P U T III.

A L E P H.

1 EGo vir videns paupertatem meam in virga indignationis ejus.

A L E P H.

2 Me minavit, & adduxit in tenebras, & non in lucem.

A L E P H.

3 Tantum in me vertit, & convertit manum suam tota die.

B E T H.

4 Vetustam fecit pellem meam, & carnem meam, contrivit ossa mea.

B E T H.

5 Ædificavit in gyro meo, & circumdedit me felle, & labore.

B E T H.

6 In tenebrosis collocavit me, quasi mortuos sempiternos.

G H I M E L.

7 Circumædificavit adversum me, ut non egrediar: aggravavit compedem meum.

G H I M E L.

8 Sed & cum clamavero, & rogavero, exclusit orationem meam.

G H I M E L.

9 Conclusit vias meas lapidibus quadris, semitas meas subvertit.

D A L E T H.

10 Ursus insidians factus est mihi: leo in absconditis.

D A L E T H.

11 Semitas meas subvertit, & confregit me: posuit me desolatam.

D A L E T H.

12 Tetendit arcum suum, & posuit me quasi signum ad sagittam.

H E.

13 Misit in renibus meis filias pharetræ suæ.

H E.

14 Factus sum in derisum omni populo meo, canticum eorum tota die.

H E.

15 Replevit me amaritudinibus, inebriavit me absinthio.

V A U.

16 Et fregit ad numerum dentes meos, cibavit me cinere.

V A U.

17 Et repulsa est a pace anima mea, oblitus sum bonorum.

V A U.

18 Et dixi: Periit finis meus, & spes mea a Domino.

Z A I N.

19 Recordare paupertatis, & transgressionis meæ, absinthii, & fellis.

Z A I N.

20 Memoria memor ero, & tabescet in me anima mea.

Z A I N.

21 Hæc recolens in corde meo, ideo sperabo.

H E T H.

22 Misericordiæ Domini quia non sumus consumpti: quia non defecerunt miserationes ejus.

H E T H.

23 Novi diluculo, multa est fides tua.

H E T H.

24 Pars mea Dominus, dixit anima mea: propterea expectabo eum.

T H E T H.

25 Bonus est Dominus sperantibus in eum, animæ quærenti illum.

T H E T H.

26 Bonum est præstolari cum silentio salutare Dei.

T H E T H.

27 Bonum est viro, cum portaverit jugum ab adolescentia sua.

J O D.

28 Sedebit solitarius, & tacebit: quia levavit super se.

J O D.

29 Ponet in pulvere os suum, si forte sit spes.

J O D.

30 Dabit percutienti se maxillam, saturabitur opprobriis.

CAPH.

31 Quia non repellet in sempiternum Dominus.

CAPH.

32 Quia si abjecit, & miserebitur secundum multitudinem misericordiam suarum.

CAPH.

33 Non enim humiliavit ex corde suo, & abjecit filios hominum,

LAMED.

34 Ut contereret sub pedibus suis omnes vinctos terræ,

LAMED.

35 Ut declinaret judicium viri in conspectu vultus Altissimi.

LAMED.

36 Ut perverteret hominem in judicio suo, Dominus ignoravit.

MEM.

† Amos 3. 6. 37 † Quis est iste, qui dixit ut fieret, Domino non jubente?

MEM.

38 Ex ore Altissimi non egredientur nec mala nec bona?

MEM.

39 Quid murmuravit homo vivens, vir pro peccatis suis?

NUN.

40 Scrutemur vias nostras, & quæramus, & revertamur ad Dominum.

NUN.

41 Levemus corda nostra cum manibus ad Dominum in cœlos.

NUN.

42 Nos inique egimus, & ad iracundiam provocavimus, idcirco tu inexorabilis es.

SAMECH.

43 Operuisti in furore, & percussisti nos: occidisti, nec pepercisti.

SAMECH.

44 Opposuisti nubem tibi, ne transeat oratio.

SAMECH.

45 Eradicationem, & abjectionem posuisti me in medio populorum.

PHE.

46 Aperuerunt super nos os suum omnes inimici.

PHE.

47 Formido & laqueus facta est nobis vaticinatio, & contritio.

PHE.

48 Divisiones aquarum deduxit oculus meus, in contritione filiæ populi mei.

AIN.

49 Oculus meus afflictus est, nec tacuit, eo quod non esset requies.

AIN.

50 Donec respiceret & videret Dominus de cœlis.

AIN.

51 Oculus meus deprædatus est animam meam in cunctis filiabus urbis meæ.

SADE.

52 Venatione ceperunt me quasi avem inimici mei gratis.

SADE.

53 Lapsa est in lacum vita mea, & posuerunt lapidem super me.

SADE.

54 Inundaverunt aquæ super caput meum: dixi: Perii.

COPH.

55 Invocavi nomen tuum Domine de lacu novissimo.

COPH.

56 Vocem meam audisti: ne avertas aurem tuam a singultu meo, & clamoribus.

COPH.

57 Appropinquasti in die, quando invocavi te: dixisti: Ne timeas.

RES.

58 Judicasti Domine causam animæ meæ, redemptor vitæ meæ.

RES.

59 Vidisti Domine iniquitatem illorum adversum me: judica judicium meum.

RES.

60 Vidisti omnem furorem; universas cogitationes eorum adversum me.

SIN.

61 Audisti opprobrium eorum Domine, omnes cogitationes eorum adversum me;

SIN.

62 Labia insurgentium mihi, & meditationes eorum adversum me tota die.

SIN.

63 Sessionem eorum, & resurrectionem eorum vide, ego sum psalmus eorum.

THAU.

64 Reddes eis vicem Domine juxta opera manuum suarum.

THAU.

65 Dabis eis scutum cordis laborem tuum.

THAU.

66 Persequeris in furore, & conteres eos sub cœlis Domine.

CAPUT IV.

ALEPH.

1 QUomodo obscuratum est aurum, mutatus est color optimus, dispersi sunt lapides sanctuarii in capite omnium platearum?

BETH.

2 Filii Sion inclyti, & amicti auro primo: quomodo reputati sunt in vasa testea, opus manuum figuli:

GHIMEL.

3 Sed & lamiæ nudaverunt mammam, lactaverunt catulos suos: filia populi mei crudelis, quasi struthio in deserto.

DALETH.

4 Adhæsit lingua lactentis ad palatum ejus in siti: parvuli petierunt panem, & non erat qui frangeret eis.

HE.

5 Qui vescebantur voluptuose, interierunt in viis: qui nutriebantur in croceis, amplexati sunt stercora.

VAU.

6 Et major effecta est iniquitas filiæ populi mei peccato Sodomorum, † quæ subversa est in momento, & non ceperunt in ea manus.

† Gen. 19. 24.

ZAIN.

7 Candidiores Nazaræi ejus nive, nitidiores lacte, rubicundiores ebore antiquo, saphiro pulchriores.

HETH.

8 Denigrata est super carbones facies eorum & non sunt cogniti in plateis: adhæsit cutis eorum ossibus: aruit, & facta est quasi lignum.

THETH.

9 Melius fuit occisis gladio, quam interfectis fame: quoniam isti extabuerunt consumpti a sterilitate terræ.

JOD.

10 Manus mulierum misericordium coxerunt

filios

filios suos: facti sunt cibus earum, in contritione filiæ populi mei.

C A P H.

11 Complevit Dominus furorem suum, effudit iram indignationis suæ: & succendit ignem in Sion, & devoravit fundamenta ejus.

L A M E D.

12 Non credidérunt reges terræ, & universi habitatores orbis, quoniam ingrederetur hostis & inimicus per portas Jerusalem.

M E M.

13 Propter peccata prophetarum ejus, & iniquitates sacerdotum ejus, qui effuderunt in medio ejus sanguinem justorum.

N U N.

14 Erraverunt cæci in plateis, polluti sunt in sanguine: cumque non possent, tetigerunt lacinias suas.

S A M E C H.

15 Recedite polluti, clamaverunt eis: recedite, abite, nolite tangere: jurgati quippe sunt, & commoti dixerunt inter gentes: Non addet ultra ut habitet in eis.

P H E.

16 Facies Domini divisit eos, non addet ut respiciat eos: facies sacerdotum non erubuerunt, neque senum miserti sunt.

A I N.

17 Cum adhuc subsisteremus, defecerunt oculi nostri ad auxilium nostrum vanum, cum respiceremus attenti ad gentem, quæ salvare non poterat.

S A D E.

18 Lubricaverunt vestigia nostra, in itinere platearum nostrarum, appropinquavit finis noster: completi sunt dies nostri, quia venit finis noster.

C O P H.

19 Velociores fuerunt persecutores nostri aquilis cœli, super montes persecuti sunt nos, in deserto insidiati sunt nobis.

R E S.

20 Spiritus oris nostri Christus Dominus captus est in peccatis nostris: cui diximus: In umbra tua vivemus in gentibus.

S I N.

21 Gaude, & lætare filia Edom, quæ habitas in terra Hus: ad te quoque perveniet calix, inebriaberis, atque nudaberis.

T H A U.

22 Completa est iniquitas tua filia Sion, non addet ultra ut transmigret te: visitavit iniquitatem tuam filia Edom, discooperuit peccata tua.

ORATIO JEREMIÆ PROPHETÆ.

CAPUT V.

1 RECordare Domine quid acciderit nobis: intuere, & respice opprobrium nostrum.

2 Hæreditas nostra versa est ad alienos, domus nostræ ad extraneos.

3 Pupilli facti sumus absque patre, matres nostræ quasi viduæ.

4 Aquam nostram pecunia bibimus: ligna nostra pretio comparavimus.

5 Cervicibus nostris minabamur, lassis non dabatur requies.

6 Ægypto dedimus manum, & Assyriis ut saturaremur pane.

7 Patres nostri peccaverunt, & non sunt: & nos iniquitates eorum portavimus.

8 Servi dominati sunt nostri: non fuit qui redimeret de manu eorum.

9 In animabus nostris afferebamus panem nobis, a facie gladii in deserto.

10 Pellis nostra, quasi clibanus exusta est a facie tempestatum famis.

11 Mulieres in Sion humiliaverunt, & virgines in civitatibus Juda.

12 Principes manu suspensi sunt, facies senum non erubuerunt.

13 Adolescentibus impudice abusi sunt: & pueri in ligno corruerunt.

14 Senes defecerunt de portis, juvenes de choro psallentium.

15 Defecit gaudium cordis nostri: versus est in luctum chorus noster.

16 Cecidit corona capitis nostri: væ nobis, quia peccavimus.

17 Propterea mœstum factum est cor nostrum, ideo contenebrati sunt oculi nostri.

18 Propter montem Sion quia disperiit, vulpes ambulaverunt in eo.

19 Tu autem Domine in æternum permanebis, solium tuum in generationem & generationem.

20 Quare in perpetuum obliviscéris nostri? derelinques nos in longitudine dierum?

21 Converte nos Domine ad te, & convertemur: innova dies nostros, sicut a principio.

22 Sed projiciens reppulisti nos, iratus es contra nos vehementer.

PROPHETIA BARUCH.

CAPUT PRIMUM.

Judæi a Babylone mittunt ad eos qui erant in Jerusalem librum Baruch, una cum collecta pecuniis, ut oblatis holocaustis orent pro ipsis, & pro Nabuchodonosor, filioque ejus Balthassar, ac confitentur peccata sua.

1 T hæc verba libri, quæ scripsit Baruch filius Neriæ, filii Maasiæ, filii Sedeciæ, filii Sedei, filii Helciæ, in Babylonia,

2 In anno quinto, in septimo die mensis, in tempore quo ceperunt Chaldæi Jerusalem, & succenderunt eam igni.

3 Et legit Baruch verba libri hujus ad aures Jechoniæ filii Joakim regis Juda, & ad aures universi populi venientis ad librum,

4 Et ad aures potentium filiorum regum, & ad aures presbyterorum, & ad aures populi, a minimo usque ad maximum eorum omnium habitantium in Babylonia, ad flumen Sud.

5 Qui audientes plorabant, & jejunabant, & orabant in conspectu Domini.

6 Et collegerunt pecuniam secundum quod potuit uniuscujusque manus,

7 Et miserunt in Jerusalem ad Joakim filium Helciæ filii Salom sacerdotem, & ad sacerdotes, & ad omnem populum, qui inventi sunt cum eo in Jerusalem:

8 Cum acciperet vasa templi Domini, quæ ablata fuerant de templo, revocare in terram Juda decima die mensis Sivan, vasa argentea, quæ fecit Sedecias filius Josiæ rex Juda,

9 Postequam cepisset Nabuchodonosor rex Babylonis Jechoniam, & principes, & cunctos potentes, & populum terræ, ab Jerusalem, & duxit eos vinctos in Babylonem.

10 Et dixerunt: Ecce misimus ad vos pecunias, de quibus emite holocaustomata, & thus, & facite manna, & offerte pro peccatis ad aram Domini Dei nostri.

11 Et orate pro vita Nabuchodonosor regis Babylonis, & pro vita Balthassar filii ejus, ut sint dies eorum sicut dies cœli super terram:

12 Et ut det Dominus virtutem nobis, & illuminet oculos nostros, ut vivamus sub umbra Nabuchodonosor regis Babylonis, & sub umbra Balthassar filii ejus, & serviamus eis multis diebus, & inveniamus gratiam in conspectu eorum.

13 Et pro nobis ipsis orate ad Dominum Deum nostrum: quia peccavimus Domino Deo nostro, & non est aversus furor ejus a nobis usque in hunc diem.

14 Et legite librum istum, quem misimus ad vos recitari in templo Domini, in die solemni, & in die opportuno:

15 Et dicetis: † Domino Deo nostro justitia, nobis autem confusio facierum nostrarum: sicut est dies hæc omni Juda, & habitantibus in Jerusalem,

16 Regibus nostris, & principibus nostris, & sacerdotibus nostris, & prophetis nostris, & patribus nostris.

17 † Peccavimus ante Dominum Deum nostrum, & non credidimus, diffidentes in eum:

† *Jerem. 2. 6.*

† *Dan. 9. 5.*

18 Et non fuimus subjectibiles illi, & non audivimus vocem Domini Dei nostri, ut ambulemus in mandatis ejus, quæ dedit nobis.

19 A die, qua eduxit patres nostros de terra Ægypti, usque ad diem hanc, eramus inobedibiles ad Dominum Deum nostrum: & dispati recedimus, ne audiremus vocem ipsius.

20 † Et adhæserunt nobis multa mala, & maledictiones, quas constituit Dominus Moysi servo suo: qui eduxit patres nostros de terra Ægypti, dare nobis terram fluentem lac & mel, sicut hodierna die.

† *Deut. 30. 15.*

21 Et non audivimus vocem Domini Dei nostri secundum omnia verba prophetarum, quos misit ad nos:

22 Et abivimus unusquisque in sensum cordis nostri maligni, operari diis alienis, facientes mala ante oculos Domini Dei nostri.

CAPUT II.

Judæi in captivitate confitentur propter peccata sua contigisse sibi mala quæ Deus per prophetas suos jurat comminatus, fusis ergo precibus petunt misericordiam, quam per Moysen jurat pollicitus se resipiscentibus daturum.

1 PRopter quod statuit Dominus Deus noster verbum suum, quod locutus est ad nos, & ad judices nostros, qui judicaverunt Israel, & ad reges nostros, & ad principes nostros, & ad omnem Israel, & Juda:

2 Ut adduceret Dominus super nos mala magna, quæ non sunt facta sub cœlo, quemadmodum facta sunt in Jerusalem, † secundum quæ scripta sunt in lege Moysi,

† *Deut. 28. 53.*

3 Ut manducaret homo carnes filii sui, & carnes filiæ suæ.

4 Et dedit eos sub manu regum omnium, qui sunt in circuitu nostro, in improperium, & in desolationem in omnibus populis, in quibus nos dispersit Dominus.

5 Et facti sumus subtus, & non supra: quia peccavimus Domino Deo nostro, non obaudiendo voci ipsius.

6 † Domino Deo nostro justitia, nobis autem, & patribus nostris confusio faciei, sicut est dies hæc.

† *Supra 1. 15.*

7 Quia locutus est Dominus super nos omnia mala hæc, quæ venerunt super nos:

8 Et non fumus deprecati faciem Domini Dei nostri, ut reverteremur unusquisque nostrum a viis nostris pessimis.

9 Et vigilavit Dominus in malis, & adduxit ea super nos: quia justus est Dominus in omnibus operibus suis, quæ mandavit nobis:

10 Et non audivimus vocem ipsius ut iremus in præceptis Domini, quæ dedit ante faciem nostram.

11 † Et nunc Domine Deus Israel, qui eduxisti populum tuum de terra Ægypti in manu valida, & in signis, & in prodigiis, & in virtute tua magna, & in brachio excelso, & fecisti tibi nomen sicut est dies iste:

† *Dan. 9. 15.*

12 Peccavimus, impie egimus, inique gessimus, Domine Deus noster, in omnibus justitiis tuis.

13 Avertatur ira tua a nobis: quia dereli-

di su-

cti sumus pauci inter gentes, ubi dispersisti nos.

14 Exaudi Domine preces nostras, & orationes nostras, & erue nos propter te: & da nobis invenire gratiam ante faciem eorum, qui nos abduxerunt:

15 Ut sciat omnis terra quia tu es Dominus Deus noster, & quia nomen tuum invocatum est super Israel & super semen ipsius.

† *Deut. 26. 15. Isaiæ 63. 15.* 16 † Respice Domine de domo sancta tua in nos, & inclina aurem tuam, & exaudi nos.

† *Isaiæ 37. 17. & 64. 9.* † *Psal. 113. 17.* 17 † Aperi oculos tuos, & vide: † quia non mortui, qui sunt in inferno, quorum spiritus ablatus est a visceribus suis, dabunt honorem & justificationem Domino:

18 Sed anima, quæ tristis est super magnitudine mali, & incedit curva, & infirma, & oculi deficientes, & anima esuriens dat tibi gloriam & justitiam Domino.

19 Quia non secundum justitias patrum nostrorum nos fundimus preces, & petimus misericordiam ante conspectum tuum, Domine Deus noster:

20 Sed quia misisti iram tuam, & furorem tuum super nos, sicut locutus es in manu puerorum tuorum prophetarum, dicens:

21 Sic dicit Dominus: Inclinate humerum vestrum, & cervicem vestram, & opera facite regi Babylonis: & sedebitis in terra, quam dedi patribus vestris.

22 Quod si non audieritis vocem Domini Dei vestri operari regi Babyloniæ: defectionem vestram faciam de civitatibus Juda, & a foris Jerusalem,

23 Et auferam a vobis vocem jucunditatis, & vocem gaudii, & vocem sponsi, & vocem sponsæ, & erit omnis terra sine vestigio ab inhabitantibus eam.

24 Et non audierunt vocem tuam, ut operarentur regi Babylonis: & statuisti verba tua, quæ locutus es in manibus puerorum tuorum prophetarum, ut transferrentur ossa regum nostrorum, & ossa patrum nostrorum de loco suo:

25 Et ecce projecta sunt in calore solis, & in gelu noctis: & mortui sunt in doloribus pessimis, in fame & in gladio, & emissione.

26 Et posuisti templum, in quo invocatum est nomen tuum in ipso, sicut hæc dies, propter iniquitatem domus Israel, & domus Juda.

27 Et fecisti in nobis Domine Deus noster secundum omnem bonitatem tuam, & secundum omnem miserationem tuam illam magnam:

28 Sicut locutus es in manu pueri tui Moysi, in die qua præcepisti ei scribere legem tuam coram filiis Israel,

† *Lev. 26. 14. Deut. 28. 15.* 29 Dicens: † Si non audieritis vocem meam, multitudo hæc magna convertetur in minimam inter gentes, quo ego eos dispergam:

30 Quia scio quod me non audiet populus: populus est enim dura cervice: & convertetur ad cor suum in terra captivitatis suæ:

31 Et scient quia ego sum Dominus Deus eorum, & dabo eis cor, & intelligent; aures, & audient.

32 Et laudabunt me in terra captivitatis suæ, & memores erunt nominis mei.

33 Et avertent se a dorso suo duro, & a malignitatibus suis: quia reminiscentur viam patrum suorum qui peccaverunt in me.

34 Et revocabo illos in terram, quam juravi patribus eorum, Abraham, Isaac, & Jacob, & dominabuntur eis: & multiplicabo eos, & non minorabuntur.

35 Et statuam illis testamentum alterum sempiternum, ut sim illis in Deum, & ipsi erunt mihi in populum: & non movebo amplius populum meum, filios Israel, a terra quam dedi illis.

CAPUT III.

Perseverant confiteri peccata sua & patrum suorum, observantes Deum pro misericordia: Israel in captivitatem ductus est, eo quod dereliquerit viam sapientiæ quæ non invenitur a potentibus, divitibus, aut gigantibus: sed populo Israel tradita fuerat a Deo, cui omnes suæ creaturæ obediunt: audiuntque de Christi adventu in carnem.

1 ET nunc Domine omnipotens, Deus Israel, anima in angustiis, & spiritus anxius clamat ad te:

2 Audi Domine, & miserere, quia Deus es misericors, & miserere nostri: quia peccavimus ante te.

3 Quia tu sedes in sempiternum, & nos perimus in ævum?

4 Domine omnipotens, Deus Israel, audi nunc orationem mortuorum Israel, & filiorum ipsorum, qui peccaverunt ante te, & non audierunt vocem Domini Dei sui, & agglutinata sunt nobis mala.

5 Noli meminisse iniquitatum patrum nostrorum, sed memento manus tuæ, & nominis tui in tempore isto:

6 Quia tu es Dominus Deus noster, & laudabimus te Domine:

7 Quia propter hoc dedisti timorem tuum in cordibus nostris, & ut invocemus nomen tuum, & laudemus te in captivitate nostra, quia convertimur ab iniquitate patrum nostrorum, qui peccaverunt ante te.

8 Et ecce nos in captivitate nostra sumus hodie, qua nos dispersisti in improperium, & in maledictum, & in peccatum, secundum omnes iniquitates patrum nostrorum, qui recesserunt a te Domine Deus noster.

9 Audi Israel mandata vitæ: auribus percipe, ut scias prudentiam.

10 Quid est Israel quod in terra inimicorum es?

11 Inveterasti in terra aliena, coinquinatus es cum mortuis: deputatus es cum descendentibus in infernum.

12 Dereliquisti fontem sapientiæ.

13 Nam si in via Dei ambulasses, habitasses utique in pace sempiterna.

14 Disce ubi sit prudentia, ubi sit virtus, ubi sit intellectus: ut scias simul ubi sit longitudo vitæ & victus, ubi sit lumen oculorum, & pax.

15 Quis invenit locum ejus? & quis intravit in thesauros ejus?

16 Ubi sunt principes gentium, & qui dominantur super bestias, quæ sunt super terram?

17 Qui in avibus cæli ludunt,

18 Qui argentum thesaurizant, & aurum, in quo confidunt homines, & non est finis acquisitionis eorum? qui argentum fabricant & solliciti sunt, nec est inventio operum illorum?

19 Exterminati sunt, & ad inferos descenderunt, & alii loco eorum surrexerunt.

20 juvenes vidit lux lucens, & habitaverunt super terram: viam autem disciplinæ ignoraverunt,

21 Neque intellexerunt semitas ejus, neque filii eorum susceperunt eam, a facie ipsorum longe facta est:

22 Non est audita in terra Chanaan, neque visa est in Theman.

23 Filii quoque Agar, qui exquirunt prudentiam quæ de terra est, negotiatores Merrhæ, & Theman, & fabulatores, & exquisitores prudentiæ & intelligentiæ: viam autem sapientiæ nescierunt, neque commemorati sunt semitas ejus.

24 O Israel, quam magna est domus Dei, & ingens locus possessionis ejus!

25 Magnus est, & non habet finem: excelsus & immensus.

26 Ibi fuerunt gigantes nominati illi, qui ab initio fuerunt, statura magna, scientes bellum.

27 Non hos elegit Dominus, neque viam disciplinæ invenerunt: propterea perierunt.

28 Et quoniam non habuerunt sapientiam, interierunt propter suam insipientiam.

29 Quis ascendit in cœlum, & accepit eam, & eduxit eam de nubibus?

30 Quis transfretavit mare, & invenit illam? & attulit illam super aurum electum?

31 Non est qui possit scire vias ejus, neque qui exquirat semitas ejus:

32 Sed qui scit universa, novit eam, & adinvenit eam prudentia sua: qui præparavit terram in æterno tempore, & replevit eam pecudibus, & quadrupedibus:

33 Qui emittit lumen, & vadit: & vocavit illud, & obedit illi in tremore.

34 Stellæ autem dederunt lumen in custodiis suis, & lætatæ sunt:

35 Vocatæ sunt, & dixerunt: Adsumus: & luxerunt ei cum jucunditate, qui fecit illas.

36 Hic est Deus noster, & non æstimabitur alius adversus eum.

37 Hic adinvenit omnem viam disciplinæ, & tradidit illam Jacob puero suo, & Israel dilecto suo.

38 Post hæc in terris visus est, & cum hominibus conversatus est.

CAPUT IV.

Jerusalem suam luget desolationem, hortaturque filios suos ut fortes sint animo: nam sicut propter ipsorum peccata Deus eos tradidit adversariis, ita eis liberatis puniet hostes ipsorum.

1 HIC liber mandatorum Dei, & lex, quæ est in æternum; omnes qui tenent eam, pervenient ad vitam; qui autem dereliquerint eam, in mortem.

2 Convertere Jacob, & apprehende eam, ambula per viam ad splendorem ejus contra lumen ejus.

3 Ne tradas alteri gloriam tuam, & dignitatem tuam genti alienæ.

4 Beati sumus Israel: quia quæ Deo placent, manifesta sunt nobis.

5 Animæquior esto populus Dei, memorabilis Israel:

6 Venumdati estis gentibus non in perditionem: sed propter quod in ira ad iracundiam provocastis Deum, traditi estis adversariis.

7 Exacerbastis enim eum qui fecit vos, Deum æternum, immolantes dæmoniis, & non Deo.

8 Obliti enim estis Deum, qui nutrivit vos, & contristastis nutricem vestram Jerusalem.

9 Vidit enim iracundiam a Deo venientem vobis, & dixit: Audite confines Sion, adduxit enim mihi Deus luctum magnum:

10 Vidi enim captivitatem populi mei, filiorum meorum, & filiarum, quam superduxit illis æternus.

11 Nutrivi enim illos cum jucunditate, dimisi autem illos cum fletu & luctu.

12 Nemo gaudeat super me viduam, & desolatam: a multis derelicta sum propter peccata filiorum meorum, quia declinaverunt a lege Dei.

13 Justitias autem ipsius nescierunt, nec ambulaverunt per vias mandatorum Dei, neque per semitas veritatis ejus cum justitia ingressi sunt.

14 Veniant confines Sion, & memorentur captivitatem filiorum, & filiarum mearum, quam superduxit illis æternus.

15 Adduxit enim super illos gentem de longinquo, gentem improbam, & alterius linguæ:

16 Qui non sunt reveriti senem, neque puerorum miserti sunt, & abduxerunt dilectos viduæ, & a filiis unicam desolaverunt.

17 Ego autem quid possum adjuvare vos?

18 Qui enim adduxit super vos mala, ipse vos eripiet de manibus inimicorum vestrorum.

19 Ambulate filii, ambulate: ego enim derelicta sum sola.

20 Exui me stola pacis, indui autem me sacco obsecrationis, & clamabo ad Altissimum in diebus meis.

21 Animæquiores estote filii, clamate ad Dominum, & eripiet vos de manu principum inimicorum.

22 Ego enim speravi in æternum salutem vestram: & venit mihi gaudium a sancto super misericordia, quæ veniet vobis ab æterno salutari nostro.

23 Emisi enim vos cum luctu & ploratu: reducet autem vos mihi Dominus cum gaudio & jucunditate in sempiternum.

24 Sicut enim viderunt vicinæ Sion captivitatem vestram a Deo, sic videbunt & in celeritate salutem vestram a Deo, quæ superveniet vobis cum honore magno, & splendore æterno.

25 Filii patienter sustinete iram, quæ supervenit vobis: persecutus est enim te inimicus tuus, sed cito videbis perditionem ipsius: & super cervices ipsius ascendes.

26 Delicati mei ambulaverunt vias asperas: ducti sunt enim ut grex direptus ab inimicis.

27 Animæquiores estote filii, & proclamate ad Dominum: erit enim memoria vestra ab eo qui duxit vos.

28 Sicut enim fuit sensus vester ut erraretis a Deo: decies tantum iterum conversentes requiretis eum.

29 Qui enim induxit vobis mala, Ipse rursum adducet vobis sempiternam jucunditatem cum salute vestra.

30 Animæquior esto Jerusalem, exhortatur enim te, qui te nominavit.

31 Nocentes peribunt, qui te vexaverunt: & qui gratulati sunt in tua ruina, punientur.

32 Civitates, quibus servierunt filii tui, punientur, & quæ accepit filios tuos.

33 Sicut enim gavisa est in tua ruina, & lætata est in casu tuo, sic contristabitur in sua desolatione.

34 Et amputabitur extritio nutritoris ejus, & gaudimonium ejus erit in luctum.
35 Ignis enim supervenit ei ab æterno in longitumis diebus, & habitabitur a dæmoniis in multitudine temporis.
† *Infra 5. 5.* 36 † Circumspice Jerusalem ad orientem, & vide jucunditatem a Deo tibi venientem.
37 Ecce enim veniunt filii tui, quos dimisisti dispersos, veniunt collecti ab oriente usque ad occidentem, in verbo sancti gaudentes in honorem Dei.

CAPUT V.

Jubetur Jerusalem luctum exuere, eo quod filii ejus cum ignominia ducti in captivitatem, cum gloria sint ad eam reducendi.

1 EXue te Jerusalem stola luctus, & vexationis tuæ; & indue te decore, & honore ejus, quæ a Deo tibi est, sempiternæ gloriæ.
2 Circumdabit te Deus diploide justitiæ, & imponet mitram capiti tuo honoris æterni.
3 Deus enim ostendet splendorem suum in te, omni qui sub cœlo est.
4 Nominabitur enim tibi nomen tuum a Deo in sempiternum: Pax justitiæ, & honor pietatis.
† *Supr. 4. 36.* 5 Exurge Jerusalem, & sta in excelso: † & circumspice ad orientem, & vide collectos filios tuos ab oriente sole usque ad occidentem, in verbo sancti gaudentes Dei memoria.
6 Exierunt enim abs te pedibus ducti ab inimicis: adducet autem illos Dominus ad te portatos in honore sicut filios regni.
7 Constituit enim Deus humiliare omnem montem excelsum, & rupes perennes, & convalles replere in æqualitatem terræ: ut ambulet Israel diligenter in honorem Dei.
8 Obumbraverunt autem & silvæ, & omne lignum suavitatis, Israel ex mandato Dei.
9 Adducet enim Deus Israel cum jucunditate in lumine majestatis suæ, cum misericordia, & justitia, quæ est ex ipso.

CAPUT VI.

Judæos apud Babylonios captivos vaticinatur Jeremias post septem generationes liberandos: hortaturque ut sibi caveant ab illorum idolatria, ostendens a piuri is effictitios imbecillia esse idola, penitusque sicca carentia, ac vanissima.

EXemplar epistolæ, quam misit Jeremias ad abducendos captivos in Babyloniam a rege Babyloniorum, ut annuntiaret illis secundum quod præceptum est illi a Deo.
† *Jer. 25. 9.* 1 † PROPTER peccata, quæ peccastis ante Deum, abducemini in Babyloniam captivi a Nabuchodonosor rege Babyloniorum.
2 Ingressi itaque in Babylonem, eritis ibi annis plurimis, & temporibus longis, usque ad generationes septem: post hoc autem educam vos inde cum pace.
† *Isaiæ 44. 10.* 3 † Nunc autem videbitis in Babylonia deos aureos, & argenteos, & lapideos, & ligneos in humeris portari, ostentantes metum gentibus.
4 Videte ergo ne & vos similes efficiamini factis alienis, & metuatis, & metus vos capiat in ipsis.
5 Visa itaque turba de retro, & ab ante, cohortantes de te in cœlibus vestris: Te oportet adorari homine.
6 Angelus enim meus vobiscum est: Ipse autem exquiram animas vestras.
7 Nam lingua ipsorum polita a fabro, ipsa etiam inaurata, & inargentata, falsa sunt, & non possunt loqui.
8 Et sicut virgini amanti ornamenta, ita accepto auro fabricati sunt.
9 Coronas certe aureas habent super capita sua dii illorum: unde subtrahunt sacerdotes ab eis aurum & argentum, & arrogant illud in semetipsos.
10 Dant autem ex ipso prostitutis, & meretrices ornant: & iterum cum receperint illud a meretricibus, ornant deos suos.
11 Hi autem non liberantur ab ærugine & tinea.
12 Opertis autem illis veste purpurea, extergunt faciem ipsorum propter pulverem domus, qui est plurimus inter eos.
13 Sceptrum autem habet ut homo, sicut judex regionis, qui in se peccantem non interficit.
14 Habet etiam in manu gladium, & securim; se autem de bello, & a latronibus non liberat. Unde vobis notum sit quia non sunt dii.
15 Non ergo timueritis eos. Sicut enim vas hominis confractum inutile efficitur, tales sunt & dii illorum.
16 Constitutis illis in domo, oculi eorum pleni sunt pulvere a pedibus introeuntium.
17 Et sicut alicui qui regem offendit, circumseptæ sunt januæ: aut sicut ad sepulcrum adductum mortuum, ita tutantur sacerdotes ostia clausuris & seris, ne a latronibus expolientur.
18 Lucernas accendunt illis, & quidem multas, ex quibus nullam videre possunt: sunt autem sicut trabes in domo.
19 Corda vero eorum dicunt elingere serpentes, qui de terra sunt, dum comedunt eos, & vestimentum ipsorum, & non sentiunt.
20 Nigræ sunt facies eorum a fumo, qui in domo fit.
21 Supra corpus eorum, & supra caput eorum volant noctuæ, & hirundines, & aves etiam similiter & cattæ.
22 Unde sciatis quia non sunt dii. Ne ergo timueritis eos.
23 Aurum etiam quod habent, ad speciem est. Nisi aliquis exterserit ærugirem, non fulgebunt: neque enim dum conflarentur, sentiebant.
24 Ex omni pretio empta sunt, in quibus spiritus non inest ipsis.
† *Isaiæ 46. 7.* 25 † Sine pedibus in humeris portantur, ostentantes ignobilitatem suam hominibus. Confundantur etiam qui colunt ea.
26 Propterea si ceciderint in terram, a semetipsis non consurgunt: neque si quis eum statuerit rectum, per semetipsum stabit, sed sicut mortuis munera eorum illis apponuntur.
27 Hostias illorum vendunt sacerdotes ipsorum, & abutuntur: similiter & mulieres eorum deferentes, neque infirmo, neque mendicanti aliquid impertiunt;
28 De sacrificiis eorum fœtæ & menstruatæ tangunt. Scientes itaque ex his quia non sunt dii, ne timeatis eos.
29 Unde enim vocantur dii? Quia mulieres apponunt diis argenteis, & aureis, & ligneis:
30 Et in domibus eorum sacerdotes sedent,

habentes tunicas scissas, & capita & barbam rasam, quorum capita nuda sunt.

31 Ruginnt autem clamantes contra deos suos, sicut in cœna mortui.

32 Vestimenta eorum auferunt sacerdotes, & vestiunt uxores suas, & filios suos.

33 Neque siquid mali patiuntur ab aliquo, neque siquid boni, poterunt retribuere: neque regem constituere possunt, neque auferre.

34 Similiter neque dare divitias possunt, neque malum retribuere. Siquis illis votum voverit & non reddiderit; neque hoc requirunt.

35 Hominem a morte non liberant, neque infirmum a potentiori eripiunt.

36 Hominem cœcum ad visum non restituunt, de necessitate hominem non liberabunt:

37 Viduæ non miserebuntur, neque orphanis benefacient.

38 Lapidibus de monte similes sunt dii illorum, lignei, & lapidei, & aurei, & argentei. Qui autem colunt ea, confundentur.

39 Quomodo ergo æstimandum est, aut dicendum, illos esse deos?

40 Adhuc enim ipsis Chaldæis non honoratibus ea: qui cum audierint mutum non posse loqui, offerunt illud ad Bel, postulantes ab eo loqui:

41 Quasi possint sentire qui non habent motum, & ipsi cum intellexerint, relinquent ea. sensum enim non habent ipsi dii illorum.

42 Mulieres autem circumdatæ funibus in viis sedent, succendentes ossa oliganum.

43 Cum autem aliqua ex ipsis attracta ab aliquo transeunte dormierit cum eo, proximæ suæ exprobrat quod ea non sit digna habita, sicut ipsa, neque funis ejus disruptus sit.

44 Omnia autem quæ illis fiunt, falsa sunt. Quomodo æstimandum aut dicendum est, illos esse deos?

45 A fabris autem, & ab aurificibus facta sunt. Nihil aliud erunt, nisi id quod volunt esse sacerdotes.

45 Artifices etiam ipsi, qui ea faciunt, non sunt multi temporis. Numquid ergo possunt ea quæ fabricata sunt ab ipsis esse dii?

47 Reliquerunt autem falsa, & opprobrium posthea futuris.

48 Nam cum supervenerit illis prælium, & mala; cogitant sacerdotes apud se, ubi se abscondant cum illis.

49 Quomodo ergo sentiri debeant quoniam dii sunt, qui nec de bello se liberant, neque de malis se eripiunt?

50 Nam cum sint lignea, inaurata, & inargentata, scietur postea quia falsa sunt, ab universis gentibus, & regibus: quæ manifesta sunt quia non sunt dii, sed opera manuum hominum, & nullum Dei opus cum illis.

51 Unde ergo notum est, quia non sunt dii, sed opera manuum hominum, & nullum Dei opus in ipsis est?

52 Regem regioni non suscitant, neque pluviam hominibus dabunt:

53 Judicium quoque non discernent, neque rapientes liberabunt ab injuria: quia nihil possunt, sicut corniculæ inter medium cœli & terræ.

54 Etenim cum inciderit ignis in domum deorum ligneorum, argenteorum, & aureorum, sacerdotes quidem ipsorum fugient, & liberabuntur: ipsi vero sicut trabes in medio comburentur.

55 Regi autem, & bello non resistent. Quomodo ergo æstimandum est, aut recipiendum quia dii sunt?

56 Non a feribus, neque a latronibus se liberabunt dii lignei, & lapidei, & inaurati, & inargentati: quibus hi qui fortiores sunt,

57 Aurum, & argentum, & vestimentum, quo operti sunt, auferent illis, & abibunt, nec sibi auxilium ferent.

58 Itaque melius est esse regem ostentantem virtutem suam, aut vas in domo utile, in quo gloriabitur qui possidet illud, vel ostium in domo, quod custodit quæ in ipsa sunt; quam falsi dii.

59 Sol quidem, & luna, ac sidera cum sint splendida & emissa ad utilitates, obaudiunt.

60 Similiter & fulgur cum apparuerit, perspicuum est: idipsum autem & spiritus in omni regione spirat.

61 Et nubes, quibus cum imperatum fuerit a Deo perambulare universum orbem, perficiunt quod imperatum est eis.

62 Ignis etiam missus desuper ut consumat montes, & silvas, facit quod præceptum est ei. Hæc autem neque speciebus, neque virtutibus uni eorum similia sunt.

63 Unde neque existimandum est, neque dicendum, illos esse deos, quando non possunt neque judicium judicare, neque quidquam facere hominibus.

64 Scientes itaque quia non sunt dii, ne ergo timueritis eos.

65 Neque enim regibus maledicent, neque benedicent.

66 Signa etiam in cœlo gentibus non ostendunt, neque ut sol lucebunt, neque illuminabunt ut luna.

67 Bestiæ meliores sunt illis, quæ possunt fugere sub tectum, ac prodesse sibi.

68 Nullo itaque modo nobis est manifestum quia sunt dii: propter quod ne timeatis eos.

69 Nam sicut in cucumerario formido nihil custodit: ita sunt dii illorum lignei, & argentei, & inaurati.

70 Eodem modo & in horto spina alba, supra quam omnis avis sedet. Similiter & mortuo projecto in tenebris, similes sunt dii illorum lignei, & inaurati, & inargentati.

71 A purpura quoque & murice, quæ supra illos teneant, scietis itaque quia non sunt dii. Ipsi etiam postremo comeduntur, & erunt opprobrium in regione.

72 Melior est homo justus, qui non habet simulacra: nam erit longe ab opprobriis.

Digitized by Google

PROPHETIA EZECHIELIS.

CAPUT PRIMUM.

Tempus & locus quibus Ezechieli oſtenſæ ſunt viſiones Dei: nempe in tertio ignis ſimilitudo quatuor animalium deſcribuntur, ſimiliter & rotarum, firmamenti, throni, & Luminis in throno ſedentis igne circumdati.

† *Infra* 3. 23. & 10. 20. & 43. 3.

1 ET factum eſt in trigeſimo anno, in quarto, in quinta menſis, cum eſſem in medio captivorum † juxta fluvium Chobar, aperti ſunt cœli, & vidi viſiones Dei.

2 In quinta menſis, ipſe eſt annus quintus tranſmigrationis regis Joachin,

3 Factum eſt verbum Domini ad Ezechielem filium Buzi ſacerdotem in terra Chaldæorum, ſecus flumen Chobar: & facta eſt ſuper eum ibi manus Domini.

4 Et vidi, & ecce ventus turbinis veniebat ab aquilone, & nubes magna, & ignis involvens, & ſplendor in circuitu ejus: & de medio ejus quaſi ſpecies electri, id eſt de medio ignis;

5 Et in medio ejus ſimilitudo quatuor animalium: & hic aſpectus eorum, ſimilitudo hominis in eis.

6 Quatuor facies uni, & quatuor pennæ uni.

7 Pedes eorum pedes recti, & planta pedis eorum quaſi planta pedis vituli, & ſcintillæ quaſi aſpectus æris candentis.

8 Et manus hominis ſub pennis eorum in quatuor partibus: & facies & pennas per quatuor partes habebant.

9 Junctæque erant pennæ eorum alterius ad alterum: non revertebantur cum incederent: ſed unumquodque ante faciem ſuam gradiebatur.

10 Similitudo autem vultus eorum: facies hominis, & facies leonis a dextris ipſorum quatuor; facies autem bovis, a ſiniſtris ipſorum quatuor, & facies aquilæ deſuper ipſorum quatuor.

11 Facies eorum, & pennæ eorum extentæ deſuper: duæ pennæ ſingulorum jungebantur, & duæ tegebant corpora eorum:

12 Et unumquodque eorum coram facie ſua ambulabat: ubi erat impetus ſpiritus, illuc gradiebantur, nec revertebantur cum ambularent.

13 Et ſimilitudo animalium, aſpectus eorum quaſi carbonum ignis ardentium, & quaſi aſpectus lampadarum. Hæc erat viſio diſcurrens in medio animalium, ſplendor ignis, & de igne fulgur egrediens.

14 Et animalia ibant & revertebantur, in ſimilitudinem fulguris coruſcantis.

15 Cumque aſpicerem animalia, apparuit rota una ſuper terram juxta animalia, habens quatuor facies.

16 Et aſpectus rotarum, & opus earum, quaſi viſio maris: & una ſimilitudo ipſarum quatuor: & aſpectus earum & opera, quaſi ſi rota in medio rotæ.

17 Per quatuor partes earum euntes ibant, & non revertebantur cum ambularent.

18 Statura quoque erat rotis, & altitudo, & horribilis aſpectus: & † totum corpus oculis plenum in circuitu ipſarum quatuor.

† *Infra* 10. 12.

19 Cumque ambularent animalia, ambulabant pariter & rotæ juxta ea: & cum elevarentur animalia de terra, elevabantur ſimul & rotæ.

20 Quocumque ibat ſpiritus, illuc eunte ſpiritu, & rotæ pariter elevabantur, ſequentes eum. Spiritus enim vitæ erat in rotis.

21 Cum euntibus ibant, & cum ſtantibus ſtabant: & cum elevatis a terra, pariter elevabantur & rotæ, ſequentes ea: quia ſpiritus vitæ erat in rotis.

22 Et ſimilitudo ſuper capita animalium firmamenti, quaſi aſpectus cryſtalli horribilis, & extenti ſuper capita eorum deſuper.

23 Sub firmamento autem pennæ eorum rectæ alterius ad alterum: unumquodque duabus alis velabat corpus ſuum, & alterum ſimiliter velabatur.

24 Et audiebam ſonum alarum, quaſi ſonum aquarum multarum, quaſi ſonum ſublimis Dei: cum ambularent quaſi ſonus erat multitudinis ut ſonus caſtrorum: cumque ſtarent, demittebantur pennæ eorum.

25 Nam cum fieret vox ſuper firmamentum, quod erat ſuper caput eorum, ſtabant, & ſubmittebant alas ſuas.

26 Et ſuper firmamentum, quod erat imminens capiti eorum, quaſi aſpectus lapidis ſaphiri ſimilitudo throni: & ſuper ſimilitudinem throni, ſimilitudo quaſi aſpectus hominis deſuper.

27 Et vidi quaſi ſpeciem electri, velut aſpectum ignis, intrinſecus ejus per circuitum: a lumbis ejus & deſuper, & a lumbis ejus usque deorſum, vidi quaſi ſpeciem ignis ſplendentis in circuitu:

28 Velut aſpectum arcus cum fuerit in nube in die pluviæ: hic erat aſpectus ſplendoris per gyrum.

CAPUT II.

Roboratur propheta exterritus, ut intrepide arguat rebelles filios Iſrael, ſi quo modo tandem ab inveteratis peccatis reſipiſcant, & jubetur comedere librum ſcriptum intus & foris, in quo erant lamentationes, & carmen, & væ.

1 HÆC viſio ſimilitudinis gloriæ Domini: & vidi, & cecidi in faciem meam, & audivi vocem loquentis. Et dixit ad me: Fili hominis ſta ſuper pedes tuos, & loquar tecum.

2 Et ingreſſus eſt in me ſpiritus poſtquam locutus eſt mihi, & ſtatuit me ſupra pedes meos: & audivi loquentem ad me,

3 Et dicentem: Fili hominis, mitto ego te ad filios Iſrael, ad gentes apoſtatrices, quæ receſſerunt a me: ipſi & patres eorum prævaricati ſunt pactum meum uſque ad diem hanc.

4 Et filii dura facie, & indomabili corde ſunt, ad quos ego mitto te: & dices ad eos: Hæc dicit Dominus Deus:

5 Si forte vel ipſi audiant, & ſi forte quieſcant, quoniam domus exaſperans eſt: & ſcient quia propheta fuerit in medio eorum.

6 Tu ergo fili hominis ne timeas eos, neque sermones eorum metuas: quoniam increduli & subversores sunt tecum, & cum scorpionibus habitas: verba eorum ne timeas, & vultus eorum ne formides, quia domus exasperans est.

7 Loqueris ergo verba mea ad eos, si forte audiant, & quiescant: quoniam irritatores sunt.

8 Tu autem fili hominis audi quæcumque loquor ad te, & noli esse exasperans, sicut domus exasperatrix est: aperi os tuum & comede quæcumque ego do tibi.

9 Et vidi, & ecce manus missa ad me, in qua erat involutus liber: & expandit illum coram me, † qui erat scriptus intus & foris: & scriptæ erant in eo lamentationes, & carmen, & væ.

CAPUT III.

Comesto libro datur propheta facies adamantina, ut intrepide arguat durissimos filios Israel in transmigratione constitutos: missus autem constituitur speculator, qui si visum imminens malum non annuntiaverit, ejus qui perit reus efficitur; si autem annuntiaverit, animam suam liberat, etiam si alius pereat: deinde campum ingressus, visaque ibi gloria Domini, jubetur in domo sua includi, tamquam vinctus ac mutus.

1 ET dixit ad me: Fili hominis quodcumque inveneris comede: comede volumen istud, & vadens loquere ad filios Israel.

2 Et aperui os meum, & cibavit me volumine illo:

3 Et dixit ad me: Fili hominis venter tuus comedet, & viscera tua complebuntur volumine isto, quod ego do tibi. † Et comedi illud: & factum est in ore meo sicut mel dulce.

4 Et dixit ad me: Fili hominis vade ad domum Israeli, & loqueris verba mea ad eos.

5 Non enim ad populum profundi sermonis & ignotæ linguæ tu mitteris, ad domum Israel:

6 Neque ad populos multos profundi sermonis, & ignotæ linguæ, quorum non possis audire sermones: & si ad illos mitteretis, ipsi audirent te.

7 Domus autem Israel nolunt audire te: quia nolunt audire me: omnis quippe domus Israel attrita fronte est, & duro corde.

8 Ecce dedi faciem tuam valentiorem faciebus eorum, & frontem tuam duriorem frontibus eorum.

9 Ut adamantem, & ut silicem dedi faciem tuam: ne timeas eos, neque metuas a facie eorum: quia domus exasperans est.

10 Et dixit ad me: Fili hominis, omnes sermones meos, quos ego loquor ad te, assume in corde tuo, & auribus tuis audi:

11 Et vade ingredere ad transmigrationem, ad filios populi tui, & loqueris ad eos, & dices eis: Hæc dicit Dominus Deus: si forte audiant, & quiescant.

12 Et assumpsit me spiritus, & audivi post me vocem commotionis magnæ: Benedicta gloria Domini de loco suo;

13 Et vocem alarum animalium percutientium alteram ad alteram, & vocem rotarum sequentium animalia, & vocem commotionis magnæ.

14 Spiritus quoque levavit me, & assumpsit me: & abii amarus in indignatione spiritus mei: manus enim Domini erat mecum, confortans me.

15 Et veni ad transmigrationem, ad acervum novarum frugum, ad eos qui habitabant juxta flumen Chobar, & sedi ubi illi sedebant: & mansi ibi septem diebus mœrens in medio eorum.

16 Cum autem pertransissent septem dies, factum est verbum Domini ad me, dicens:

17 † Fili hominis speculatorem dedi te domui Israel: & audies de ore meo verbum, & annuntiabis eis ex me.

18 Si dicente me ad impium: Morte morieris: non annuntiaveris ei, neque locutus fueris ut avertatur a via sua impia, & vivat: ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem ejus de manu tua requiram.

19 Si autem tu annuntiaveris impio, & ille non fuerit conversus ab impietate sua, & a via sua impia: ipse quidem in iniquitate sua morietur, tu autem animam tuam liberasti.

20 Sed & si conversus justus a justitia sua fuerit, & fecerit iniquitatem: ponam offendiculum coram eo, ipse morietur, quia non annuntiasti ei: in peccato suo morietur, & non erunt in memoria justitiæ ejus, quas fecit: sanguinem vero ejus de manu tua requiram.

21 Si autem tu annuntiaveris justo ut non peccet justus, & ille non peccaverit: vivens vivet, quia annuntiasti ei, & tu animam tuam liberasti.

22 Et facta est super me manus Domini, & dixit ad me: Surgens egredere in campum, & ibi loquar tecum.

23 Et surgens egressus sum in campum: & ecce ibi gloria Domini stabat quasi gloria, quam vidi † juxta fluvium Chobar: & cecidi in faciem meam.

24 Et ingressus est in me spiritus, & statuit me super pedes meos: & locutus est mihi, & dixit ad me: Ingredere, & includere in medio domus tuæ.

25 Et tu fili hominis, ecce data sunt super te vincula, & ligabunt te in eis: & non egredieris de medio eorum.

26 Et linguam tuam adhærere faciam palato tuo, & eris mutus, nec quasi vir objurgans: quia domus exasperans est.

27 Cum autem locutus fuero tibi, aperiam os tuum, & dices ad eos: Hæc dicit Dominus Deus: Qui audit, audiat: & qui quiescit, quiescat: quia domus exasperans est.

CAPUT IV.

Jubetur propheta figurare obsidionem Jerusalem, ac dormire super latus sinistrum 390 diebus, super dexterum vero 40, ac vilem cibum & sordo conspersum sibi preparare, quibus designet calamitatem filiorum Israel, obsidionem & afflictionem habitantium Jerosolymis.

1 ET tu fili hominis sume tibi lateremem, & pones eum coram te: & describes in eo civitatem Jerusalem.

2 Et ordinabis adversus eam obsidionem, & ædificabis munitiones, & comportabis aggerem, & dabis contra eam castra, & pones arietes in gyro.

† Infra 33. 7.

† Supra 1. 3.

3 Et tu ſume tibi ſartaginem ferream, & pones eam in murum ferreum inter te, & inter civitatem: & obfirmabis faciem tuam ad eam, & erit in obſidionem, & circumdabis eam: ſignum eſt domui Iſrael.

4 Et tu dormies ſuper latus tuum ſiniſtrum, & pones iniquitates domus Iſrael ſuper eo, numero dierum quibus dormies ſuper illud, & aſſumes iniquitatem eorum.

5 Ego autem dedi tibi annos iniquitatis eorum, numero dierum trecentos & nonaginta dies: & portabis iniquitatem domus Iſrael.

6 Et cum compleveris hæc, dormies ſuper latus tuum dexterum ſecundo: & † aſſumes iniquitatem domus Iuda quadraginta diebus: diem pro anno, diem, inquam, pro anno dedi tibi. † *Num.* 14. 34.

7 Et ad obſidionem Jeruſalem converte faciem tuam, & brachium tuum erit extentum: & prophetabis adverſus eam.

8 Ecce circumdedi te vinculis: & non te convertes a latere tuo in latus aliud, donec compleas dies obſidionis tuæ.

9 Et tu ſume tibi frumentum, & hordeum, & fabam, & lentem, & milium, & viciam: & mitte ea in vas unum, & facies tibi panes numero dierum quibus dormies ſuper latus tuum: trecentis & nonaginta diebus comedes illud.

10 Cibus autem tuus, quo veſceris, erit in pondere viginti ſtateres in die: a tempore uſque ad tempus comedes illud.

11 Et aquam in menſura bibes, ſextam partem hin: a tempore uſque ad tempus bibes illud.

12 Et quaſi ſubcinericium hordeaceum comedes illud: & ſtercore, quod egreditur de homine, operies illud in oculis eorum.

13 Et dixit Dominus: Sic comedent filii Iſrael † panem ſuum pollutum inter gentes, ad quas ejiciam eos. † *Oſee* 9. 4.

14 Et dixi: A a a, Domine Deus, ecce anima mea non eſt polluta: & morticinum, & laceratum a beſtiis non comedi ab infantia mea uſque nunc, & non eſt ingreſſa in os meum omnis caro immunda.

15 Et dixit ad me: Ecce dedi tibi fimum boum pro ſtercoribus humanis: & facies panem tuum in eo.

16 Et dixit ad me: Fili hominis: † Ecce ego conteram baculum panis in Jeruſalem: & comedent panem in pondere, & in ſollicitudine: & aquam in menſura, & in anguſtia bibent: † *Infra* 5. 16. & 14. 13.

17 Ut deficientibus pane & aqua, corruat unuſquiſque ad fratrem ſuum: & contabeſcant in iniquitatibus ſuis.

CAPUT V.

Per detonſos capitis & barbæ propheta pilos juſſu Domini, varieque conſumptos, deſignantur Judæi, propter ſua peccata fame & gladio conſumendi: ſic ut patres filios, & filii patres comedant: reliqui vero in captivitatem ducendi, ubi ſint opprobrium ac ſtupor gentibus, quarum ſuperarunt ſcelera.

1 ET tu fili hominis ſume tibi gladium acutum, radentem pilos: & aſſumes eum, & duces per caput tuum, & per barbam tuam; & aſſumes tibi ſtateram ponderis, & dividos eos.

2 Tertiam partem igni combures in medio civitatis, juxta completionem dierum obſidionis: & aſſumes tertiam partem, & concides gladio in circuitu ejus: tertiam vero aliam diſperges in ventum, & gladium nudabo poſt eos.

3 Et ſumes inde parvum numerum: & ligabis eos in ſummitate pallii tui.

4 Et ex eis rurſum tolles, & projicies eos in medio ignis, & combures eos igni: & ex eo egredietur ignis in omnem domum Iſrael.

5 Hæc dicit Dominus Deus: Iſta eſt Jeruſalem, in medio gentium poſui eam, & in circuitu ejus terras.

6 Et contempſit judicia mea, ut plus eſſet impia quam gentes; & præcepta mea, ultra omnem terram quæ in circuitu ejus ſunt: judicia enim mea projecerunt, & in præceptis meis non ambulaverunt.

7 Idcirco hæc dicit Dominus Deus: Quia ſuperaſtis gentes, quæ in circuitu veſtro ſunt, & in præceptis meis non ambulaſtis, & judicia mea non feciſtis, & juxta judicia gentium, quæ in circuitu veſtro ſunt, non eſtis operati:

8 Ideo hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego ad te, & ipſe ego faciam in medio tui judicia in oculis gentium.

9 Et faciam in te quod non feci, & quibus ſimilia ultra non faciam, propter omnes abominationes tuas.

10 Ideo patres comedent filios in medio tui, & filii comedent patres ſuos, & faciam in te judicia, & ventilabo univerſas reliquias tuas in omnem ventum.

11 Idcirco vivo ego, dicit Dominus Deus: Niſi pro eo quod ſanctum meum violaſti in omnibus offenſionibus tuis, & in cunctis abominationibus tuis: ego quoque confringam, & non parcet oculus meus, & non miſerebor.

12 Tertia pars tui peſte morietur, & fame conſumetur in medio tui: & tertia pars tui in gladio cadet in circuitu tuo: tertiam vero partem tuam in omnem ventum diſpergam, & gladium evaginabo poſt eos.

13 Et complebo furorem meum, & requieſcere faciam indignationem meam in eis, & conſolabor: & ſcient quia ego Dominus locutus ſum in zelo meo, cum implevero indignationem meam in eis.

14 Et dabo te in deſertum & in opprobrium gentibus, quæ in circuitu tuo ſunt, in conſpectu omnis prætereuntis.

15 Et eris opprobrium, & blaſphemia, exemplum, & ſtupor in gentibus quæ in circuitu tuo ſunt, cum fecero in te judicia in furore, & in indignatione, & in increpationibus iræ.

16 Ego Dominus locutus ſum: Quando miſero ſagittas famis peſſimas in eos; quæ erunt mortiferæ, & quas mittam ut diſperdam vos: & famem congregabo ſuper vos, & † conteram in vobis baculum panis. †*Supr.* 4. 16. *Infra* 14. 13.

17 Et immittam in vos famem, & beſtias peſſimas uſque ad internecionem: & peſtilentia, & ſanguis tranſibunt per te, & gladium inducam ſuper te; ego Dominus locutus ſum.

CAPUT VI.

Propter multiplicem idololatriam filiorum Israel, prædicuntur eorum urbes, & excelsa dissipanda, & qui prælum, gladium & famem evaserint, dispergendi inter gentes, ubi malis pressi, convertentur ad Dominum.

1 ET factus est sermo Domini ad me, dicens:

2 Fili hominis pone faciem tuam ad montes Israel, & prophetabis ad eos,

† *Isa. 56. 2.*

3 Et dices: † Montes Israel audite verbum Domini Dei: Hæc dicit Dominus Deus montibus, & collibus, ripibus, & vallibus: Ecce ego inducam super vos gladium, & dispergam excelsa vestra,

4 Et demoliar aras vestras, & confringentur simulacra vestra: & dejiciam interfectos vestros ante idola vestra.

5 Et dabo cadavera filiorum Israel ante faciem simulacrorum vestrorum: & dispergam ossa vestra circum aras vestras,

6 In omnibus habitationibus vestris. Urbes desertæ erunt, & excelsa domolientur, & dissipabuntur: & interibunt aræ vestræ, & confringentur: & cessabunt idola vestra, & conterentur delubra vestra, & delebuntur opera vestra.

7 Et cadet interfectus in medio vestri: & scietis quia ego sum Dominus.

8 Et relinquam in vobis eos, qui fugerint gladium in gentibus, cum dispersero vos in terris.

9 Et recordabuntur mei liberati vestri in gentibus, ad quas captivi ducti sunt: quia contrivi cor eorum fornicans, & recedens a me; & oculos eorum fornicantes post idola sua: & displicebunt sibimet super malis quæ fecerunt in universis abominationibus suis.

10 Et scient, quia ego Dominus non frustra locutus sim, ut facerem eis malum hoc.

11 Hæc dicit Dominus Deus: Percute manum tuam, & allide pedem tuum, & dic: Heu, ad omnes abominationes malorum domus Israel: quia gladio, fame, & peste cadent.

12 Qui longe est, peste morietur: qui autem prope, gladio corruet: & qui relictus fuerit, & obsessus, fame morietur: & complebo indignationem meam in eis.

13 Et scietis quia ego Dominus, cum fuerint interfecti vestri in medio idolorum vestrorum, in circuitu ararum vestrarum, in omni colle excelso, & in cunctis summitatibus montium, & subtus omne lignum nemorosum, & subtus universam quercum frondosam, locum ubi accenderunt thura redolentia universis idolis suis.

14 Et extendam manum meam super eos: & faciam terram desolatam & destitutam, a deserto Deblatha, in omnibus habitationibus eorum: & scient quia ego Dominus.

CAPUT VII.

Denuntiat propheta totius terræ Juda extremam & inevitabilem vastationem proxime immineré propter ipsorum scelera.

1 ET factus est sermo Domini ad me, dicens:

2 Et tu fili hominis, hæc dicit Dominus Deus terræ Israel: Finis venit, venit finis super quatuor plagas terræ.

3 Nunc finis super te, & immittam furorem meum in te: & judicabo te juxta vias tuas: & ponam contra te omnes abominationes tuas.

4 Et non parcet oculus meus super te, & non miserebor: sed vias tuas ponam super te, & abominationes tuæ in medio tui erunt: & scietis quia ego Dominus.

5 Hæc dicit Dominus Deus: Afflictio una, afflictio ecce venit.

6 Finis venit, venit finis, evigilavit adversum te: ecce venit.

7 Venit contritio super te, qui habitas in terra: venit tempus, prope est dies occisionis, & non gloriæ montium.

8 Nunc de propinquo effundam iram meam super te, & complebo furorem meum in te: & judicabo te juxta vias tuas, & imponam tibi omnia scelera tua.

9 Et non parcet oculus meus, nec miserebor, sed vias tuas imponam tibi, & abominationes tuæ in medio tui erunt: & scietis quia ego sum Dominus percutiens.

10 Ecce dies, ecce venit: egressa est contritio, floruit virga, germinavit superbia:

11 Iniquitas surrexit in virga impietatis; non ex eis, & non ex populo, neque ex sonitu eorum: & non erit requies in eis.

12 Venit tempus, appropinquavit dies: qui emit, non lætetur; & qui vendit, non lugeat: quia ira super omnem populum ejus.

13 Quia qui vendit, ad id quod vendidit, non revertetur, & adhuc in viventibus vita eorum: visio enim ad omnem multitudinem ejus non regreditur: & vir in iniquitate vitæ suæ non confortabitur.

14 Canite tuba, præparentur omnes, & non est qui vadat ad prælium: ira enim mea super universum populum ejus.

15 Gladius foris; & pestis & fames intrinsecus: qui in agro est, gladio morietur: & qui in civitate, pestilentia & fame devorabuntur.

16 Et salvabuntur qui fugerint ex eis: & erunt in montibus quasi columbæ convallium omnes trepidi, unusquisque in iniquitate sua.

17 Omnes manus dissolventur, & omnia genua fluent aquis.

18 † Et accingent se ciliciis, & operiet eos formido, & in omni facie confusio, & in universis capitibus eorum calvitium.

19 Argentum eorum foras projicietur, & aurum eorum in sterquilinium erit. † Argentum eorum, & aurum eorum non valebit liberare eos in die furoris Domini. Animam suam non saturabunt, & ventres eorum non implebuntur; quia scandalum iniquitatis eorum factum est.

20 Et ornamentum monilium suorum in superbia posuerunt, & imagines abominationum suarum & simulacrorum fecerunt, ex eo: propter hoc dedi eis illud in immunditiam:

21 Et dabo illud in manus alienorum ad diripiendum, & impiis terræ in prædam, & contaminabunt illud.

22 Et avertam faciem meam ab eis, & violabunt arcanum meum: & introibunt in illud emissarii, & contaminabunt illud.

23 Fac conclusionem: quoniam terra plena est judicio sanguinum, & civitas plena iniquitate.

† *Isaiæ 15. 2. Jerem. 48. 37.* † *Prov. 11. 4. Sophon. 1. 18. Eccli. 5. 10.*

24 Et

24 Et adducam pessimos de gentibus, & possidebunt domos eorum: & quiescere faciam superbiam potentium, & possidebunt sanctuaria eorum.

25 Angustia superveniente, requirent pacem, & non erit.

26 Conturbatio super conturbationem veniet, & auditus super auditum: & quærent visionem de propheta, & lex peribit a sacerdote, & consilium a senioribus:

27 Rex lugebit, & princeps induetur mœrore, & manus populi terræ conturbabuntur. Secundum viam eorum faciam eis, & secundum judicia eorum judicabo eos: & scient quia ego Dominus.

CAPUT VIII.

Ezechiel post visam Dei similitudinem, spiritu raptus in Jerusalem, videt pessimas Judæorum idololatrias sub variis figuris: quare dicit Dominus se eis non parciturum, nec orationes eorum auditurum.

1 ET factum est in anno sexto, in sexto mense, in quinta mensis: ego sedebam in domo mea, & senes Juda sedebant coram me, & cecidit ibi super me manus Domini Dei.

2 Et vidi, & ecce similitudo quasi aspectus ignis: ab aspectu lumborum ejus & deorsum, ignis: & a lumbis ejus & sursum, quasi aspectus splendoris, ut visio electri.

† *Dan. 14. 35.* 3 † Et emisit similitudo manus apprehendit me in cincinno capitis mei: & elevavit me spiritus inter terram & cælum: & adduxit me in Jerusalem in visione Dei, juxta ostium interius, quod respiciebat ad aquilonem, ubi erat statutum idolum zeli ad provocandam æmulationem.

4 Et ecce ibi gloria Dei Israel, secundum visionem quam videram in campo.

5 Et dixit ad me: Fili hominis, leva oculos tuos ad viam aquilonis. Et levavi oculos meos ad viam aquilonis: & ecce ab aquilone portæ altaris, idolum zeli in ipso introitu.

6 Et dixit ad me: Fili hominis, putasne, vides tu quid isti faciunt, abominationes magnas, quas domus Israel facit hic, ut procul recedam a sanctuario meo? & adhuc conversus videbis abominationes majores.

7 Et introduxit me ad ostium atrii: & vidi, & ecce foramen unum in pariete.

8 Et dixit ad me: Fili hominis fode parietem. Et cum fodissem parietem, apparuit ostium unum.

9 Et dixit ad me: ingredere, & vide abominationes pessimas, quas isti faciunt hic.

10 Et ingressus vidi, & ecce omnis similitudo reptilium & animalium, abominatio, & universa idola domus Israel depicta erant in pariete in circuitu per totum.

11 Et septuaginta viri de senioribus domus Israel, & Jezonias filius Saphan stabat in medio eorum, stantium ante picturas: & unusquisque habebat thuribulum in manu sua: & vapor nebulæ de thure consurgebat.

12 Et dixit ad me: Certe vide fili hominis quæ seniores domus Israel faciunt in tenebris, unusquisque in abscondito cubiculi sui: dicunt enim: Non videt Dominus nos, dereliquit Dominus terram.

13 Et dixit ad me: Adhuc conversus videbis abominationes majores, quas isti faciunt.

14 Et introduxit me per ostium portæ domus Domini, quod respiciebat ad aquilonem: & ecce ibi mulieres sedebant plangentes Adonidem.

15 Et dixit ad me: Certe vidisti fili hominis: adhuc conversus videbis abominationes majores his.

16 Et introduxit me in atrium domus Domini interius: & ecce in ostio templi Domini inter vestibulum & altare, quasi viginti quinque viri, dorsa habentes contra templum Domini, & facies ad orientem: & adorabant ad ortum Solis.

17 Et dixit ad me: Certe vidisti fili hominis: numquid leve est hoc domui Juda, ut facerent abominationes istas, quas fecerunt huc: quia replentes terram iniquitate conversi sunt ad irritandum me? & ecce applicant ramum ad nares suas.

18 Ergo & ego faciam in furore: non parcet oculus meus, nec miserebor: & cum clamaverint ad aures meas voce magna, non exaudiam eos.

CAPUT IX.

Apparentes sex viri jubentur omnes in Jerusalem occidere, qui a viro lineis vestito non sunt signo Thau notati: quo facto Dominus exclamanti propheta respondet id futurum exigentibus ipsorum criminibus.

1 ET clamavit in auribus meis voce magna dicens: Appropinquaverunt visitationes urbis: & unusquisque vas interfectionis habet in manu sua.

2 Et ecce sex viri veniebant de via portæ superioris, quæ respicit ad aquilonem: & unusquisque vas interitus in manu ejus: vir quoque unus in medio eorum vestitus erat lineis, & atramentarium scriptoris ad renes ejus: & ingressi sunt, & steterunt juxta altare æreum:

3 Et gloria Domini Israel assumpta est de cherub, quæ erat super eum ad limen domus: & vocavit virum, qui indutus erat lineis, & atramentarium scriptoris habebat in lumbis suis.

4 Et dixit Dominus ad eum: Transi per mediam civitatem in medio Jerusalem: † & signa thau super frontes virorum gementium, & dolentium super cunctis abominationibus quæ fiunt in medio ejus.

† *Exod. 12. 7. Apoc. 7. 3.*

5 Et illis dixit, audiente me: Transite per civitatem sequentes eum, & percutite: non parcat oculus vester, neque misereamini.

6 Senem, adolescentulum, & virginem, parvulum, & mulieres, interficite usque ad internecionem: omnem autem, super quem videritis thau, ne occidatis, & a sanctuario meo incipite. Cœperunt ergo a viris senioribus, qui erant ante faciem domus.

7 Et dixit ad eos: Contaminate domum, & implete atria interfectis: egredimini. Et egressi sunt, & percutiebant eos qui erant in civitate.

8 Et cæde completa, remansi ego: ruique super faciem meam, & clamans ajo: Heu, heu, heu Domine Deus: ergone dispergens omnes reliquias Israel, effundens furorem tuum super Jerusalem?

9 Et dixit ad me: Iniquitas domus Israel & Juda, magna est nimis valde, & repleta est ter-

ter-

terra sanguinibus, & civitas repleta est aversione: dixerunt enim: Dereliquit Dominus terram, & Dominus non videt:

10 Igitur & meus non parcet oculus, neque miserebor: viam eorum super caput eorum reddam.

11 Et ecce vir, qui erat indutus lineis, qui habebat atramentarium in dorso suo, respondit verbum, dicens: Feci sicut præcepisti mihi.

CAPUT X.

Jubetur vir lineis vestitus accipere prunas ignis de medio rotarum, quæ sunt subtus Cherubim, & super civitatem effundere: describitur visio Dei, cherubim, & quatuor rotarum.

1 ET vidi, & ecce in firmamento, quod erat super caput cherubim, quasi lapis sapphirus, quasi species similitudinis soli, paruit super ei.

2 Et dixit ad virum, qui indutus erat lineis, & ait: Ingredere in medio rotarum, quæ sunt subtus cherubim, & imple manum tuam prunis ignis, quæ sunt inter cherubim, & effunde super civitatem. Ingressusque est in conspectu meo:

3 Cherubim autem stabant a dextris domus cum ingrederetur vir, & nubes implevit atrium interius.

4 Et elevata est gloria Domini desuper cherub ad limen domus: & repleta est domus nube, & atrium repletum est splendore gloriæ Domini.

5 Et sonitus alarum cherubim audiebatur usque ad atrium exterius, quasi vox Dei omnipotentis loquentis.

6 Cumque præcepisset viro, qui indutus erat lineis, dicens: Sume ignem de medio rotarum, quæ sunt inter cherubim: ingressus ille stetit juxta rotam.

7 Et extendit cherub manum de medio cherubim, & ignem, qui erat inter cherubim, & sumpsit, & dedit in manus ejus, qui indutus erat lineis: qui accipiens egressus est:

8 Et apparuit in cherubim similitudo manus hominis subtus pennas eorum.

9 Et vidi, & ecce quatuor rotæ juxta cherubim: rota una juxta cherub unum, & rota alia juxta cherub unum: species autem rotarum erat quasi visio lapidis chrysolithi.

10 Et aspectus earum similitudo una quatuor: quasi sit rota in medio rotæ.

11 Cumque ambularent, in quatuor partes gradiebantur: & non revertebantur ambulantes, sed ad locum, ad quem ire declinabat quæ prima erat, sequebantur & ceteræ, nec convertebantur.

12 Et omne corpus earum, & colla, & manus, & pennæ, & circuli, plena erant oculis, in circuitu quattuor rotarum.

13 Et rotas istas vocavit volubiles, audiente me.

14 Quatuor autem facies habebat unum: facies una, facies cherub: & facies secunda, facies hominis: & in tertio facies leonis: & in quarto facies aquilæ.

15 Et elevata sunt cherubim: ipsum est animal, quod videram juxta fluvium Chobar.

16 Cumque ambularent cherubim, ibant pariter & rotæ juxta ea: & cum elevarent cherubim alas suas ut exaltarentur de terra, non revertebantur rotæ, sed & ipsæ juxta erant.

17 Stantibus illis, stabant: & cum elevatis elevabantur: spiritus enim vitæ erat in eis.

18 Et egressa est gloria Domini a limine templi: & stetit super cherubim.

19 Et elevantia cherubim alas suas, exaltata sunt a terra coram me: & illis egredientibus, rotæ quoque subsecutæ sunt: & stetit in introitu portæ domus Domini orientalis: & gloria Dei Israel erat super ea.

20 Ipsum est animal, quod vidi subter Deum Israel † juxta fluvium Chobar, & intellexi quia cherubim essent. † *Supr.* 1. 1. 3.

21 Quatuor vultus uni, & quatuor alæ uni: & similitudo manus hominis sub alis eorum.

22 Et similitudo vultuum eorum, ipsi vultus quos videram juxta fluvium Chobar, & intuitus eorum, & impetus singulorum ante faciem suam ingredi.

CAPUT XI.

Adversus Jezoniam & Pheltiam qui dicebant, pessimum tractantes consilium, Nonne dudum ædificatæ sunt domus? hæc est lebes, nos autem carnes: *vaticinatur illos & quotquot nolunt respicere puniendos: & prophetante Ezechiele mortuus est Pheltias: reliquias autem Israel dicit se reducturum in terram ipsorum, & daturum eis cor carneum, ut colant ac timeant Dominum.*

1 ET elevavit me spiritus, & introduxit me ad portam domus Domini orientalem, quæ respicit ad solis ortum: & ecce in introitu portæ viginti quinque viri: & vidi in medio eorum Jezoniam filium Azur, & Pheltiam filium Banajæ, principes populi.

2 Dixitque ad me: Fili hominis, hi sunt viri, qui cogitant iniquitatem, & tractant consilium pessimum in urbe ista,

3 Dicentes: Nonne dudum ædificatæ sunt domus? hæc est lebes, nos autem carnes.

4 Idcirco vaticinare de eis, vaticinare fili hominis.

5 Et irruit in me spiritus Domini, & dixit ad me: Loquere: Hæc dicit Dominus: sic locuti estis domus Israel, & cogitationes cordis vestri ego novi.

6 Plurimos occidistis in urbe hac, & implestis vias ejus interfectis.

7 Propterea hæc dicit Dominus Deus: Interfecti vestri, quos posuistis in medio ejus, hi sunt carnes, & hæc est lebes: & educam vos de medio ejus.

8 Gladium metuistis, & gladium inducam super vos, ait Dominus Deus.

9 Et ejiciam vos de medio ejus, daboque vos in manu hostium, & faciam in vobis judicia.

10 Gladio cadetis: in finibus Israel judicabo vos, & scietis quia ego Dominus.

11 Hæc non erit vobis in lebetem, & vos non eritis in medio ejus in carnes: in finibus Israel judicabo vos.

12 Et scietis quia ego Dominus: quia in præceptis meis non ambulastis, & judicia mea non feeistis, sed juxta judicia gentium, quæ in circuitu vestro sunt, estis operati.

13 Et factum est, cum prophetarem, Pheltias filius Banajæ mortuus est, & cecidi in faciem meam clamans voce magna, & dixi: Heu, heu, heu: Domine Deus: consummationem tu facis reliquiarum Israel?

14 Et

14 Et factum est verbum Domini ad me, dicens:

15 Fili hominis, fratres tui, fratres tui, viri propinqui tui, & omnis domus Israel, universi, quibus dixerunt habitatores Jerusalem: Longe recedite a Domino, data nobis est terra in possessionem.

16 Propterea hæc dicit Dominus Deus, quia longe feci eos in gentibus, & quia dispersi eos in terris: ero eis in sanctificationem modicam in terris, ad quas venerunt.

17 Propterea loquere: Hæc dicit Dominus Deus: Congregabo vos de populis, & adunabo de terris, in quibus dispersi estis, daboque vobis domum Israel.

18 Et ingredientur illuc, & auferent omnes offensiones, cunctasque abominationes ejus de illa.

Jerem. 31. 33. *Infra* 36. 26.

19 † Et dabo eis cor unum, & spiritum novum tribuam in visceribus eorum: & auferam cor lapideum de carne eorum, & dabo eis cor carneum:

20 Ut in præceptis meis ambulent, & judicia mea custodiant, faciantque ea: & sint mihi in populum, & ego sim eis in Deum.

21 Quorum cor post offendicula & abominationes suas ambulat, horum via in capite suo ponam, dicit Dominus Deus.

22 Et elevaverunt cherubim alas suas, & rotæ cum eis: & gloria Dei Israel erat super ea.

23 Et ascendit gloria Domini de medio civitatis, stetitque super montem, qui est ad orientem urbis.

24 Et spiritus levavit me, adduxitque in Chaldæam ad transmigrationem, in visione, in spiritu Dei: & sublata est a me visio, quam videram.

25 Et locutus sum ad transmigrationem omnia verba Domini, quæ ostenderat mihi.

CAPUT XII.

Ezechiel suis factis portendit futuram Jerusalem & regis ipsius captivitatem, reliquis gladio, peste & fame in Jerusalem consumptis: ostendit etiam visionem prophetarum non cassam futuram, nec in longum differendam.

1 ET factus est sermo Domini ad me, dicens:

2 Fili hominis in medio domus exasperantis tu habitas: qui oculos habent ad videndum, & non vident: & aures ad audiendum, & non audiunt: quia domus exasperans est.

3 Tu ergo fili hominis, fac tibi vasa transmigrationis, & transmigrabis per diem coram eis: transmigrabis autem de loco tuo ad locum alterum, in conspectu eorum, si forte aspiciant: quia domus exasperans est.

Et efferes foras vasa tua quasi vasa transmigrantis per diem in conspectu eorum: tu autem egredieris vespere coram eis, sicut egredietur migrans.

5 Ante oculos eorum perfode tibi parietem, & egredieris per eum.

6 In conspectu eorum in humeris portaberis, in caligine effereris: faciem tuam velabis, & non videbis terram: quia portentum dedi te domui Israel.

7 Feci ergo sicut præceperat mihi Dominus: vasa mea protuli quasi vasa transmigrantis per diem: & vespere perfodi mihi parietem manu: & in caligine egressus sum, in humeris portatus in conspectu eorum.

8 Et factus est sermo Domini mane ad me, dicens:

9 Fili hominis, numquid non dixerunt ad te domus Israel, domus exasperans: Quid tu facis?

10 Dic ad eos: Hæc dicit Dominus Deus, Super ducem onus istud, qui est in Jerusalem, & super omnem domum Israel, quæ est in medio eorum.

11 Dic: Ego portentum vestrum, quomodo feci, sic fiet illis: in transmigrationem, & in captivitatem ibunt.

12 Et dux, qui est in medio eorum, in humeris portabitur, in caligine egredietur: parietem perfodient ut educant eum: facies ejus operietur ut non videat oculo terram.

13 † Et extendam rete meum super eum, & capietur in sagena mea: & adducam eum in babylonem in terram Chaldæorum, & ipsam non videbit, ibique morietur. † *Infra* 17. 20.

14 Et omnes qui circa eum sunt, præsidium ejus, & agmina ejus, dispergam in omnem ventum; & gladium evaginabo post eos.

15 Et scient quia ego Dominus, quando dispersero illos in gentibus, & dissemiuavero eos in terris.

16 Et relinquam ex eis viros paucos a gladio, & fame, & pestilentia: ut enarrent omnia scelera eorum in gentibus, ad quas ingredientur: & scient quia ego Dominus.

17 Et factus est sermo Domini ad me, dicens:

18 Fili hominis, panem tuum in conturbatione comede: sed & aquam tuam in festinatione & mœrore bibe.

19 Et dices ad populum terræ: Hæc dicit Dominus Deus ad eos qui habitant in Jerusalem in terra Israel: Panem suum in solicitudine comedent, & aquam suam in desolatione bibent, ut desoletur terra a multitudine sua, propter iniquitatem omnium qui habitant in ea.

20 Et civitates, quæ nunc habitantur, desolatæ erunt, terraque deserta: & scietis quia ego Dominus.

21 Et factus est sermo Domini ad me, dicens:

22 Fili hominis, quod est proverbium istud vobis in terra Israel, dicentium: In longum differentur dies, & peribit omnis visio?

23 Ideo dic ad eos: Hæc dicit Dominus Deus: Quiescere faciam proverbium istud, neque vulgo dicetur ultra in Israel: & loquere ad eos quod appropinquaverint dies, & sermo omnis visionis.

24 Non enim erit ultra omnis visio cassa, neque divinatio ambigua in medio filiorum Israel.

25 Quia ego Dominus loquar: & quodcumque locutus fuero verbum, fiet, & non prolongabitur amplius: sed in diebus vestris domus exasperans loquar verbum, & faciam illud, dicit Dominus Deus.

26 Et factus est sermo Domini ad me, dicens;

27 Fili hominis: ecce domus Israel dicentium: Visio, quam hic videt, in dies multos: & in tempora longa iste prophetat.

28 Propterea dic ad eos: Hæc dicit Dominus Deus: Non prolongabitur ultra omnis sermo meus: verbum, quod locutus fuero, complebitur, dicit Dominus.

CAPUT XIII.

Minatur Dominus pseudoprophetis ex suo cerebro divinantibus, populumque seducentibus, falsam promittendo pacem, & parietem luto absque paleis liniendo; similiter & filiabus Israel de corde suo prophetantibus, & pulvillos sub omni cubito consuentibus.

1 ET factus est sermo Domini ad me, dicens:
2 Fili, hominis, vaticinare ad prophetas Israel, qui prophetant: & dices prophetantibus de corde suo: Audite verbum Domini:
3 Hæc dicit Dominus Deus: † Væ prophetis insipientibus, qui sequuntur spiritum suum, & nihil vident.
4 Quasi vulpes in desertis, prophetæ tui Israel erant.
5 Non ascendistis ex adverso, neque oppositistis murum pro domo Israel, ut staretis in prælio in die Domini:
6 Vident vana, & divinant mendacium, dicentes: Ait Dominus: cum Dominus non miserit eos: & perseveraverunt confirmare sermonem.
7 Numquid non visionem cassam vidistis & divinationem mendacem locuti estis? & dicitis, Ait Dominus: cum ego non sim locutus.
8 Propterea hæc dicit Dominus Deus: Quia locuti estis vana, & vidistis mendacium: ideo ecce ego ad vos, dicit Dominus Deus.
9 Et erit manus mea super prophetas, qui vident vana, & divinant mendacium: in consilio populi mei non erunt, & in scriptura domus Israel non scribentur, nec in terram Israel ingredientur: & scietis quia ego Dominus Deus.
10 Eo quod deceperint populum meum, dicentes: Pax, & non est pax: & ipse ædificabat parietem, illi autem liniebant eum luto absque paleis.
11 Dic ad eos, qui liniunt absque temperatura, quod casurus sit: erit enim imber inundans, & dabo lapides prægrandes desuper irruentes, & ventum procellæ dissipantem.
12 Siquidem ecce cecidit paries: numquid non dicetur vobis: Ubi est littura, quam linistis?
13 Propterea hæc dicit Dominus Deus: Et erumpere faciam spiritum tempestatum in indignatione mea, & imber inundans in furore meo erit: & lapides grandes in ira in consumptionem.
14 Et destruam parietem, quem linistis absque temperamento: & adæquabo eum terræ, & revelabitur fundamentum ejus: & cadet, & consumetur in medio ejus: & scietis quia ego sum Dominus.
15 Et complebo indignationem meam in pariete, & in his qui liniunt eum absque temperamento, dicamque vobis: Non est paries, & non sunt qui liniunt eum.
16 Prophetæ Israel, qui prophetant ad Jerusalem, & vident ei visionem pacis, & non est pax, ait Dominus Deus.
17 Et tu fili hominis, pone faciem tuam contra filias populi tui, quæ prophetant de corde suo: & vaticinare super eas.
18 Et dic: Hæc dicit Dominus Deus: Væ quæ consuunt pulvillos sub omni cubito manus: & faciunt cervicalia sub capite universæ ætatis ad capiendas animas. & cum caperent animas populi mei, vivificabant animas eorum,
19 Et violabant me ad populum meum, propter pugillum hordei, & fragmen panis, ut interficerent animas, quæ non moriuntur, & vivificarent animas, quæ non vivunt, mentientes populo meo credenti mendaciis.
20 Propter hoc hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego ad pulvillos vestros, quibus vos capitis animas volantes: & dirumpam eos de brachiis vestris: & dimittam animas, quas vos capitis, animas ad volandum.
21 Et dirumpam cervicalia vestra, & liberabo populum meum de manu vestra, neque erunt ultra in manibus vestris ad prædandum: & scietis quia ego Dominus.
22 Pro eo quod mœrore fecistis cor justi mendaciter, quem ego non contristavi: & confortastis manus impii, ut non reverteretur a via sua mala, & videret.
23 Propterea vana non videbitis, & divinationes non divinabitis amplius, & eruam populum meum de manu vestra: & scietis quia ego Dominus.

† Jerem. 23. 9. Infra 14. 9. & 34. 2.

CAPUT XIV.

Comminatur Dominus idololatris qui veniunt ad prophetas, ut per eos consulant Dominum, dicens se illos perditurum, & prophetas decepturum, ut respondeant juxta illorum iniquitates: Nec autem, Danielem & Job suæ justitiæ liberaturos se tantum & non impios de fame, malis bestiis, gladio & peste, quæ in populum peccatorem immittet Dominus: additur etiam consolatio reliquiarum Israel.

1 ET venerunt ad me viri seniorum Israel, & sederunt coram me.
2 Et factus est sermo Domini ad me, dicens,
3 Fili hominis, viri isti posuerunt immunditias suas in cordibus suis, & scandalum iniquitatis suæ statuerunt contra faciem suam: numquid interrogatus respondebo eis?
4 Propter hoc loquere eis, & dices ad eos; Hæc dicit Dominus Deus: Homo homo de domo Israel, qui posuerit immunditias suas in corde suo, & scandalum iniquitatis suæ statuerit contra faciem suam, & venerit ad prophetam interrogans per eum me: ego Dominus respondebo ei in multitudine immunditiarum suarum:
5 Ut capiatur domus Israel in corde suo, quo recesserunt a me in cunctis idolis suis.
6 Propterea dic ad domum Israel: Hæc dicit Dominus Deus: Convertimini, & recedite ab idolis vestris, & ab universis contaminationibus vestris avertite facies vestras.
7 Quia homo homo de domo Israel, & de proselytis quicumque advena fuerit in Israel, si alienatus fuerit a me & posuerit idola sua in corde suo, & scandalum iniquitatis suæ statuerit contra faciem suam, & venerit ad prophetam ut interroget per eum me: ego Dominus respondebo ei per me.
8 Et ponam faciem meam super hominem illum, & faciam eum in exemplum, & in proverbium, & disperdam eum de medio populi mei: & scietis quia ego Dominus.
9 † Et propheta cum erraverit, & locutus fuerit verbum: ego Dominus decepi prophetam illum: & extendam manum meam super illum, & delebo eum de medio populi mei Israel.

† Supra 13. 3.

10 Et

Digitized Google

10 Et portabunt iniquitatem suam: juxta iniquitatem interrogantis, sic iniquitas prophetæ erit:

11 Ut non erret ultra domus Israel a me, neque polluatur in universis prævaricationibus suis: sed sint mihi in populum, & ego sim eis in Deum, ait Dominus exercituum.

12 Et factus est sermo Domini ad me, dicens:

13 Fili hominis, terra cum peccaverit mihi, et prævaricetur prævaricans, extendam manum meam super eam, & † conteram virgam panis ejus: & immittam in eam famem, & interficiam de ea hominem, & jumentum.

† Supr. 4.16.& 5.16.

14 Et si fuerint tres viri isti in medio ejus, Noe, Daniel, & Job: ipsi justitia sua liberabunt animas suas, ait Dominus exercituum.

15 Quod si & bestias pessimas induxero super terram ut vastem eam; & fuerit invia, eo quod non sit pertransiens propter bestias:

16 Tres viri isti si fuerint in ea, vivo ego, dicit Dominus Deus, quia nec filios, nec filias liberabunt: sed ipsi soli liberabuntur, terra autem desolabitur.

17 Vel si gladium induxero super terram illam, & dixero gladio: Transi per terram: & interfecero de ea hominem, & jumentum:

18 Et tres viri isti fuerint in medio ejus: vivo ego, dicit Dominus Deus, non liberabunt filios, neque filias: sed ipsi soli liberabuntur.

19 Si autem & pestilentiam immisero super terram illam, & effudero indignationem meam super eam in sanguine, ut auferam ex ea hominem, & jumentum:

20 Et Noe, & Daniel, & Job fuerint in medio ejus: vivo ego, dicit Dominus Deus, quia filium & filiam non liberabunt: sed ipsi justitia sua liberabunt animas suas,

21 Quoniam hæc dicit Dominus Deus: Quod & si quatuor judicia mea pessima, gladium, & famem ac bestias malas, & pestilentiam, immisero in Jerusalem, ut interficiam de ea hominem, & pecus:

22 Tamen relinquetur in ea salvatio educentium filios, & filias: ecce ipsi ingredientur ad vos, & videbitis viam eorum, & adinventiones eorum, & consolabimini super malo, quod induxi in Jerusalem, in omnibus quæ importavi super eam.

23 Et consolabuntur vos, cum videritis viam eorum, & adinventiones eorum: & cognoscetis quod non frustra fecerim omnia, quæ feci in ea, ait Dominus Deus.

CAPUT XV.

Sicut lignum de vite præcisum soli servit igni, ita Judæi ob inveterata peccata cum Jerusalem pridie exurendi.

1 ET factus est sermo Domini ad me, dicens:

2 Fili hominis, quid fiet de ligno vitis, ex omnibus lignis nemorum, quæ sunt inter ligna silvarum?

3 Numquid tolletur de ea lignum, ut fiat opus, aut fabricabitur de ea paxillus, ut dependeat in eo quodcumque vas?

4 Ecce igni datum est in escam: utramque partem ejus consumpsit ignis, & medietas ejus redacta est in favillam: numquid utile erit ad opus?

5 Etiam cum esset integrum, non erat aptum ad opus: quanto magis cum illud ignis devoraverit, & combuserit, nihil ex eo fiet operis?

6 Propterea hæc dicit Dominus Deus: Quomodo lignum vitis inter ligna silvarum, quod dedi igni ad devorandum, sic tradam habitatores Jerusalem.

7 Et ponam faciem meam in eos: de igne egredientur, & ignis consumet eos: & scietis quia ego Dominus, cum posuero faciem meam in eos,

8 Et dedero terram inviam & desolatam: eo quod prævaricatores extiterint, dicit Dominus Deus.

CAPUT XVI.

Jerusalem prius abjectissima, mirum in modum a Deo exaltata, ostendit ingratitudinem varia idololatria, in qua & Samariam & Sodomam superavit: idcirco tradet eam Dominus in vastationem & in ignominiam omnibus gentibus; servabit tamen pactum reliquiis suis.

1 ET factus est sermo Domini ad me, dicens:

2 Fili hominis notas fac Jerusalem abominationes suas:

3 Et dices: Hæc dicit Dominus Deus Jerusalem: Radix tua, & generatio tua de terra Chanaan: pater tuus Amorrhæus, & mater tua Cethæa.

4 Et quando nata es, in die ortus tui, non est præcisus umbilicus tuus; & aqua non es lota in salutem, nec sale salita, nec involuta pannis.

5 Non pepercit super te oculus ut faceret tibi unum de his, misertus tui: sed projecta es super faciem terræ in abjectione animæ tuæ, in die qua nata es.

6 Transiens autem per te, vidi te conculcari in sanguine tuo: & dixi tibi cum esses in sanguine tuo: Vive, dixi, inquam, tibi: In sanguine tuo vive.

7 Multiplicatam quasi germen agri dedi te: & multiplicata es, & grandis effecta, & ingressa es, & pervenisti ad mundum muliebrem: ubera tua intumuerunt, & pilus tuus germinavit: & eras nuda, & confusione plena.

8 Et transivi per te, & vidi te: & ecce tempus tuum, tempus amantium: & expandi amictum meum super te, & operui ignominiam tuam. Et juravi tibi, & ingressus sum pactum tecum (ait Dominus Deus) & facta es mihi.

9 Et lavi te aqua, & emundavi sanguinem tuum ex te: & unxi te oleo.

10 Et vestivi te discoloribus, & calceavi te janthino: & cinxi te byssо, & indui te subtilibus.

11 Et ornavi te ornamento, & dedi armillas in manibus tuis, & torquem circa collum tuum.

12 Et dedi inaurem super os tuum, & circulos auribus tuis, & coronam decoris in capite tuo.

13 Et ornata es auro & argento, & vestita es byssо, & polymito, & multicoloribus: similam, & mel, & oleum comedisti, & decora facta es vehementer nimis: & profecisti in regnum,

14 Et egressum est nomen tuum in gentes propter speciem tuam: quia perfecta eras in decore meo, quem posueram super te, dicit Dominus Deus.

15 Et habens fiduciam in pulchritudine tua, fornicata es in nomine tuo: & expoluisti fornicationem tuam omni transeunti, ut ejus fieres.

16 Et sumens de vestimentis tuis, fecisti tibi

excel-

excelsa hinc inde constituta: & fornicata es super eis, sicut non est factum, neque futurum est.

17 Et tulisti vasa decoris tui de auro meo, atque argento meo, quæ dedi tibi: & fecisti tibi imagines masculinas, & fornicata es in eis.

18 Et sumpsisti vestimenta tua multicoloria, & operuisti illas: & oleum meum, & thymiama meum posuisti coram eis.

19 Et panem meum, quem dedi tibi, similam, & oleum, & mel, quibus enutrivi te, posuisti in conspectu eorum in odorem suavitatis, & factum est, ait Dominus Deus.

20 Et tulisti filios tuos, & filias tuas, quas generasti mihi: & immolasti eis ad devorandum. Numquid parva est fornicatio tua?

21 Immolasti filios meos, & dedisti, illos consecrans, eis.

22 Et post omnes abominationes tuas, & fornicationes, non es recordata dierum adolescentiæ tuæ, quando eras nuda, & confusione plena, conculcata in sanguine tuo.

23 Et accidit post omnem malitiam tuam (væ væ tibi, ait Dominus Deus)

24 Et ædificasti tibi lupanar, & fecisti tibi prostibulum in cunctis plateis.

25 Ad omne caput viæ ædificasti signum prostitutionis tuæ: & abominabilem fecisti decorem tuum: & divisisti pedes tuos omni transeunti, & multiplicasti fornicationes tuas.

26 Et fornicata es cum filiis Ægypti vicinis tuis magnarum carnium: & multiplicasti fornicationem tuam ad irritandum me.

27 Ecce ego extendam manum meam super te, & auferam justificationem tuam: & dabo te in animam odientium te filiarum Palæstinarum, quæ erubescunt in via tua scelerata.

28 Et fornicata es in filiis Assyriorum, eo quod necdum fueris expleta: & postquam fornicata es, nec sic es lætiata.

29 Et multiplicasti fornicationem tuam in terra Chanaan cum Chaldæis: & nec sic satiata es.

30 In quo mundabo cor tuum, ait Dominus Deus; cum facias omnia hæc opera mulieris meretricis, & procacis?

31 Quia fabricasti lupanar tuum in capite omnis viæ, & excelsum tuum fecisti in omni platea: nec facta es quasi meretrix fastidio augens pretium,

32 Sed quasi mulier adultera, quæ super virum suum inducit alienos.

33 Omnibus meretricibus dantur mercedes: tu autem dedisti mercedes cunctis amatoribus tuis, & dona donabas eis, ut intrarent ad te undique ad fornicandum tecum.

34 Factumque est in te contra consuetudinem mulierum in fornicationibus tuis, & post te non erit fornicatio: in eo enim quod dedisti mercedes, & mercedes non accepisti, factum est in te contrarium.

35 Propterea meretrix audi verbum Domini.

36 Hæc dicit Dominus Deus: Quia effusum est æs tuum, & revelata est ignominia tua in fornicationibus tuis super amatores tuos, & super idola abominationum tuarum in sanguine filiorum tuorum, quos dedisti eis:

37 Ecce ego congregabo omnes amatores tuos, quibus commixta es; & omnes quos dilexisti, cum universis quos oderas: & congregabo eos super te undique, & nudabo ignominiam tuam coram eis, & † videbunt omnem turpitudinem tuam. *Isa. 10.*

38 Et judicabo te judiciis adulteratum, & effundentium sanguinem; & dabo te in sanguinem furoris & zeli.

39 Et dabo te in manus eorum, & destruent lupanar tuum; & demolientur prostibulum tuum: & denudabunt te vestimentis tuis: & auferent vasa decoris tui: & derelinquent te nudam, plenamque ignominia.

40 Et adducent super te multitudinem, & lapidabunt te lapidibus, & trucidabunt te gladiis suis.

41 † Et comburent domos tuas igni, & facient in te judicia in oculis mulierum plurimarum: & desines fornicari, & mercedes ultra non dabis. † *4. Reg. 25. 9.*

42 Et requiescet indignatio mea in te: & auferetur zelus meus a te, & quiescam, nec irascar amplius.

43 Eo quod non fueris recordata dierum adolescentiæ tuæ, & provocasti me in omnibus his: quapropter & ego viam tuam in capite tuo dedi, ait Dominus Deus, & non feci juxta scelera tua in omnibus abominationibus tuis.

44 Ecce omnis, qui dicit vulgo proverbium, in te assumet illud, dicens: Sicut mater, ita & filia ejus.

45 Filia matris tuæ es tu, quæ projecit virum suum, & filios suos: & soror sororum tuarum es tu, quæ projecerunt viros suos, & filios suos: mater vestra Cethæa, & pater vester Amorrhæus.

46 Et soror tua major, Samaria, ipse & filiæ ejus, quæ habitant ad sinistrum tuam: soror autem tua minor te, quæ habitat a dextris tuis, Sodoma, & filiæ ejus.

47 Sed nec in viis earum ambulasti, neque secundum scelera earum fecisti pauxillum minus: pene sceleratiora fecisti illis in omnibus viis tuis.

48 Vigo ego, dicit Dominus Deus, quia non fecit Sodoma soror tua ipsa, & filiæ ejus sicut fecisti tu, & filiæ tuæ.

49 † Ecce hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ, superbia, saturitas panis & abundantia, & otium ipsius, & filiarum ejus: & manum egeno & pauperi non porrigebant. † *Gen. 19. 24.*

50 Et elevatæ sunt, & fecerunt abominationes coram me: & abstuli eas sicut vidisti.

51 Et Samaria dimidium peccatorum tuorum non peccavit: sed vicisti eas sceleribus tuis, & justificasti sorores tuas in omnibus abominationibus tuis, quas operata es.

52 Ergo & tu porta confusionem tuam, quæ vicisti sorores tuas peccatis tuis, sceleratus agens ab eis: justificatæ sunt enim a te: ergo & tu confundere, & porta ignominiam tuam, quæ justificasti sorores tuas.

53 Et convertam restituens eas conversione Sodomorum cum filiabus suis, & conversione Samariæ, & filiarum ejus: & convertam reversionem tuam in medio earum,

54 Ut portes ignominiam tuam, & confundaris in omnibus, quæ fecisti consolans eas.

55 Et soror tua Sodoma, & filiæ ejus revertentur ad iniquitatem suam: & Samaria & filiæ ejus revertentur ad iniquitatem suam: & tu, & filiæ tuæ, revertemini ad antiquitatem vestram.

56 Non fuit autem Sodoma soror tua audita in ore tuo, in die superbiæ tuæ,

57 Anteqaam revelaretur malitia tua: sicut hoc tempore in opprobrium filiarum Syriæ,

& cun-

& cunctarum in circuitu tuo filiarum Palæstinarum, quæ ambiunt te per gyrum.

58 Scelus tuum, & ignominiam tuam tu portasti, ait Dominus Deus.

59 Quia hæc dicit Dominus Deus: Et faciam tibi, sicut despexisti juramentum, ut irritum faceres pactum.

60 Et recordabor ego pacti mei tecum in diebus adolescentiæ tuæ: & suscitabo tibi pactum sempiternum.

61 Et recordaberis viarum tuarum, & confunderis: cum receperis sorores tuas te majores cum minoribus tuis: & dabo eas tibi in filias, sed non ex pacto tuo.

62 Et suscitabo ego pactum meum tecum: & scies quia ego Dominus,

63 Ut recorderis, & confundaris, & non sit tibi ultra aperire os præ confusione tua, cum placatus tibi fuero in omnibus quæ fecisti, ait Dominus Deus.

CAPUT XVII.

Per parabolam de duabus aquilis, & plantata ac crescente vinea quæ non prosperabitur, declaratur quod rex Babylonis translato in Babylonem rege Joakim, constituet pro eo regem Sedeciam: qui relicto fœdere cum Nabuchodonosor inito, ad regem Ægypti transfugit: quapropter a Domino tradetur in manus Nabuchodonosor, & ductus in Babylonem morietur ibi: Dominus autem sublimi humiliato exaltabit humilem.

1 ET factum est verbum Domini ad me, dicens:

2 Fili hominis propone ænigma, & narra parabolam ad domum Israel,

3 Et dices: Hæc dicit Dominus Deus: Aquila grandis magnarum alarum, longo membrorum ductu, plena plumis, & varietate, venit ad Libanum, & tulit medullam cedri.

4 Summitatem frondium ejus avulsit: & transportavit eam in terram Chanaan, in urbe negotiatorum posuit illam.

5 Et tulit de semine terræ, & posuit illud in terra pro semine, ut firmaret radicem super aquas multas: in superficie posuit illud.

6 Cumque germinasset, crevit in vineam latiorem humili statura, respicientibus ramis ejus ad eam: & radices ejus sub illa erant: facta est ergo vinea, & fructificavit in palmites, & emisit propagines.

7 Et facta est aquila altera grandis, magnis alis, multisque plumis: & ecce vinea ista quasi mittens radices suas ad eam, palmites suos extendit ad illam, ut irrigaret eam de areolis germinis sui.

8 In terra bona super aquas multas plantata est: ut faciat frondes, & portet fructum, ut sit in vineam grandem.

9 Dic: Hæc dicit Dominus Deus: Ergone prosperabitur? nonne radices ejus evellet, & fructus ejus distringet, & siccabit omnes palmites germinis ejus, & arescet: & non in brachio grandi, neque in populo multo, ut evelleret eam radicitus?

10 Ecce plantata est: ergone prosperabitur? nonne cum tetigerit eam ventus urens siccabitur, & in areis germinis sui arescet?

11 Et factum est verbum Domini ad me, dicens:

12 Dic ad domum exasperantem: Nescitis quid ista significent? Dic: Ecce venit rex Babylonis in Jerusalem: & assumet regem, & principes ejus, & adducet eos ad semetipsum in Babylonem.

13 Et tollet de semine regni, ferietque cum eo fœdus: & ab eo accipiet jusjurandum: sed & fortes terræ tollet,

14 Ut sit regnum humile, & non elevetur, sed custodiat pactum ejus, & servet illud.

15 Qui recedens ab eo misit nuntios ad Ægyptum, ut daret sibi equos, & populum multum. Numquid prosperabitur, vel consequetur salutem qui fecit hæc? & qui dissolvit pactum, numquid effugiet?

16 Vivo ego, dicit Dominus Deus: quoniam in loco regis, qui constituit eum regem, cujus fecit irritum juramentum, & solvit pactum, quod habebat cum eo, in medio Babylonis morietur.

17 Et non in exercitu grandi, neque in populo multo faciet contra eum Pharao prælium: in jactu aggeris, & in extructione vallorum, ut interficiat animas multas.

18 Spreverat enim juramentum ut solveret fœdus, & ecce dedit manum suam: & cum omnia hæc fecerit, non effugiet.

19 Propterea hæc dicit Dominus Deus: Vivo ego, quoniam juramentum quod sprevit, & fœdus quod prævaricatus est, ponam in caput ejus.

† *Supr.* 12. 13. *Infra* 32. 3.

20 † Et expandam super eum rete meum, & comprehendetur in sagena mea: & adducam eum in Babylonem, & judicabo eum ibi, in prævaricatione qua despexit me.

21 Et omnes profugi ejus cum universo agmine suo, gladio cadent: residui autem in omnem ventum dispergentur: & scietis quia ego Dominus locutus sum.

22 Hæc dicit Dominus Deus: Et sumam ego de medulla cedri sublimis, & ponam: de vertice ramorum ejus tenerum distringam, & plantabo super montem excelsum, & eminentem.

23 In monte sublimi Israel plantabo illud, & erumpet in germen, & faciet fructum, & erit in cedrum magnam: & habitabunt sub ea omnes volucres, & universum volatile sub umbra frondium ejus nidificabit.

24 Et scient omnia ligna regionis, quia ego Dominus humiliavi lignum sublime, & exaltavi lignum humile: & siccavi lignum viride, & frondere feci lignum aridum. Ego Dominus locutus sum, & feci.

CAPUT XVIII.

Rejecta Judæorum parabola, dicit quod filius, non portabit iniquitatem patris, nec contra, sed quisque suam ipsius portabit: quod si impius pœnitentiam agat, salvabitur: justus vero, si suam deserat justitiam, damnabitur: hortatur ergo Dominus ad pœnitentiam & cordis innovationem.

1 ET factus est sermo Domini ad me, dicens:

2 Quid est quod inter vos parabolam vertitis in proverbium istud in terra Israel, dicentes: † Patres comederunt uvam acerbam, & dentes filiorum obstupescunt?

† *Jerem.* 31. 29.

3 Vivo ego, dicit Dominus Deus, si erit ultra vobis parabola hæc in proverbium in Israel.

4 Ecce omnes animæ, meæ sunt: ut anima patris, ita & anima filii mea est: anima, quæ peccaverit, ipsa morietur.

5 Et vir, si fuerit justus, & fecerit judicium & justitiam,

6 In montibus non comederit, & oculos suos non levaverit ad idola domus Israel. & uxorem proximi sui non violaverit, & ad mulierem menstruatam non accesserit:

7 Et hominem non contristaverit: pignus debitori reddiderit, per vim nihil rapuerit: † panem suum esurienti dederit, & nudum operuerit vestimento:

† *Isai.* 58. 7. *Matth.* 25. 35.

8 Ad usuram non commodaverit, & amplius non acceperit: ab iniquitate averterit manum suam, & judicium verum fecerit inter virum & virum:

9 In præceptis meis ambulaverit, & judicia mea custodierit ut faciat veritatem: hic justus est, vita vivet, ait Dominus Deus.

10 Quod si genuerit filium latronem effundentem sanguinem, & fecerit unum de istis:

11 Et hæc quidem omnia non facientem, sed in montibus comedentem, & uxorem proximi sui polluentem:

12 Egenum & pauperem contristantem, rapientem rapinas, pignus non reddentem, & ad idola levantem oculos suos, abominationem facientem:

13 Ad usuram dantem, & amplius accipientem: numquid vivet? non vivet: cum universa hæc detestanda fecerit, morte morietur, sanguis ejus in ipso erit.

14 Quod si genuerit filium, qui videns omnia peccata patris sui quæ fecit, timuerit, & non fecerit simile eis:

15 Super montes non comederit, & oculos suos non levaverit ad idola domus Israel, & uxorem proximi sui non violaverit:

16 Et virum non contristaverit, pignus non retinuerit, & rapinam non rapuerit, panem suum esurienti dederit, & nudum operuerit vestimento:

17 A pauperis injuria averterit manum suam, usuram & superabundantiam non acceperit, judicia mea fecerit, in præceptis meis ambulaverit: hic non morietur in iniquitate patris sui, sed vita vivet.

18 Pater ejus quia calumniatus est, & vim fecit fratri, & malum operatus est in medio populi sui, ecce mortuus est in iniquitate sua.

19 Et dicitis: Quare non portavit filius iniquitatem patris? Videlicet, quia filius judicium & justitiam operatus est, omnia præcepta mea custodivit, & fecit illa, vivet vita.

† *Deut.* 24. 16. 4. *Reg.* 14. 6. 2. *Par.* 25. 4.

20 † Anima, quæ peccaverit, ipsa morietur: filius non portabit iniquitatem patris, & pater non portabit iniquitatem filii: justitia justi super eum erit, & impietas impii erit super eum.

21 Si autem impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est, & custodierit omnia præcepta mea, & fecerit judicium & justitiam: vita vivet, & non morietur.

22 Omnium iniquitatum ejus, quas operatus est, non recordabor: in justitia sua, quam operatus est, vivet.

† *Infr.* 21. 32. & 33. 11. 2. *Pet.* 3. 9.

23 † Numquid voluntatis meæ est mors impii, dicit Dominus Deus, & non ut convertatur a viis suis, & vivat?

24 Si autem averterit se justus a justitia sua, & fecerit iniquitatem secundum omnes abominationes, quas operari solet impius, numquid vivet? omnes justitiæ ejus, quas fecerat, non recordabuntur: in prævaricatione, qua prævaricatus est, & in peccato suo, quod peccavit, in ipsis morietur.

25 Et dixistis: † Non est æqua via Domini. Audite ergo domus Israel: Numquid via mea non est æqua, & non magis viæ vestræ pravæ sunt?

† *Infra* 33. 20.

26 Cum enim averterit se justus a justitia sua, & fecerit iniquitatem, morietur in eis: in injustitia, quam operatus est, morietur.

27 Et cum averterit se impius ab impietate sua quam operatus est, & fecerit judicium & justitiam: ipse animam suam vivificabit.

28 Considerans enim, & avertens se ab omnibus iniquitatibus suis, quas operatus est, vita vivet, & non morietur.

29 Et dicunt filii Israel: Non est æqua via Domini. Numquid viæ meæ non sunt æquæ, domus Israel, & non magis viæ vestræ pravæ?

30 Idcirco unumquemque juxta vias suas judicabo domus Israel, ait Dominus Deus. † Convertimini, & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris: & non erit vobis in ruinam iniquitas.

† *Matt.* 3. 2. *Luc.* 3. 3.

31 Projicite a vobis omnes prævaricationes vestras, in quibus prævaricati estis, & facite vobis cor novum, & spiritum novum: & quare moriemini domus Israel?

32 † Quia nolo mortem morientis, dicit Dominus Deus, revertimini, & vivite.

† *Supr.* v. 23. *Infr.* 33. 11. 2. *Pet.* 3. 9.

CAPUT XIX.

Parabola leænæ & leunculorum designat captivitatem regum Joachaz & Joachin: item præteritam civitatis Jerusalem felicitatem describit, præsentemque calamitatem, sub parabola vineæ.

1 ET tu assume planctum super principes Israel,

2 Et dices: Quare mater tua leæna inter leones cubavit, in medio leunculorum enutrivit catulos suos?

3 Et eduxit unum de leunculis suis, & leo factus est: & didicit capere prædam, hominemque comedere.

4 Et audierunt de eo gentes: & non absque vulneribus suis ceperunt eum: & adduxerunt eum in catenis in terram Ægypti.

5 Quæ cum vidisset quoniam infirmata est, & perdita expectatio ejus: tulit unum de leunculis suis, leonem constituit eum.

6 Qui incedebat inter leones, & factus est leo: & didicit prædam capere, & homines devorare:

7 Didicit viduas facere, & civitates eorum in desertum a ducere: & desolata est terra, & plenitudo ejus, a voce rugitus illius.

8 Et convenerunt adversus eum gentes undique de provinciis, & expanderunt super eum rete suum, in vulneribus earum captus est.

9 Et miserunt eum in caveam, in catenis adduxerunt eum ad regem Babylonis: miserunt eum in carcerem, ne audiretur vox ejus ultra super montes Israel.

10 Mater tua quasi vinea in sanguine tuo super aquam plantata est: fructus ejus, & frondes ejus creverunt ex aquis multis.

11 Et factæ sunt ei virgæ solidæ in sceptra dominantium, & exaltata est statura ejus inter

frondes: & vidit altitudinem suam in multitudine palmitum suorum.

† Oseæ 13. 15.

12 Et evulsa est in ira, interramque projecta, † & ventus urens siccavit fructum ejus: marcuerunt, & arefactæ sunt virgæ roboris ejus: igni comedit eam.

13 Et nunc transplantata est in desertum, in terra invia & sitienti.

14 Et egressus est ignis de virgâ ramorum ejus, qui fructum ejus comedit: & non fuit in ea virga fortis, sceptrum dominantium. Planctus est, et erit in planctum.

CAPUT XX.

Dominus negat se filiis Israel responsurum, quia & in Ægypto & in deserto & in terra promissionis prævaricati sunt ipsius mandata: & idola coluerunt, quibus sæpe comminatus est mala: sed pepercit ne nomen ejus blasphemaretur inter gentes: nunc autem post hæc omnia dicit se eos revocaturum ad terram suam, in qua sibi servient: jubet etiam prophetare contra saltum meridianum.

1 ET factum est in anno septimo, in quinto, in decima mensis: venerunt viri de senioribus Israel, ut interrogarent Dominum, & sederunt coram me:

2 Et factus est sermo Domini ad me, dicens:

3 Fili hominis loquere senioribus Israel, & dices ad eos: Hæc dicit Dominus Deus: Numquid ad interrogandum me vos venistis: vivo ego quia non respondebo vobis, ait Dominus Deus.

4 Si judicas eos, si judicas fili hominis, abominationes patrum eorum ostende eis.

5 Et dices ad eos: Hæc dicit Dominus Deus: In die qua elegi Israel, & levavi manum meam pro stirpe domus Jacob, & apparui eis in terra Ægypti, & levavi manum meam pro eis, dicens: Ego Dominus Deus vester:

6 In die illa levavi manum meam pro eis, ut educerem eos de terra Ægypti, in terram, quam provideram eis, fluentem lacte & melle: quæ est egregia inter omnes terras.

7 Et dixi ad eos: Unusquisque offensiones oculorum suorum abjiciat, & in idolis Ægypti nolite pollui: ego Dominus Deus vester.

8 Et irritaverunt me, noluerunt que me audire: unusquisque abominationes oculorum suorum non projecit, nec idola Ægypti reliquerunt: & dixi ut effunderem indignationem meam super eos, & implerem iram meam in eis, in medio terræ Ægypti.

9 Et feci propter nomen meum, ut non violaretur coram gentibus, in quarum medio erant, & inter quas apparui eis ut educerem eos de terra Ægypti.

10 Ejeci ergo eos de terra Ægypti, & eduxi eos in desertum.

† Lev. 18. 5. Rom. 10. 5.

11 † Et dedi eis præcepta mea, & judicia mea ostendi eis, quæ faciens homo, vivet in eis.

† Exod. 20. 8. & 31. 13. Deut. 5. 12.

12 † Insuper & sabbata mea dedi eis, ut esset signum inter me & eos: & scirent quia ego Dominus sanctificans eos.

13 Et irritaverunt me domus Israel in deserto, in præceptis meis non ambulaverunt, & judicia mea projecerunt, quæ faciens homo vivet in eis: & sabbata mea violaverunt vehementer: dixi ergo ut effunderem furorem meum super eos in deserto, & consumerem eos.

14 Et feci propter nomen meum, ne violaretur coram gentibus, de quibus ejeci eos in conspectu earum.

15 Ego igitur levavi manum meam super eos in deserto, ne inducerem eos in terram, quam dedi eis, fluentem lacte & melle, præcipuam terrarum omnium:

16 Quia judicia mea projecerunt, & in præceptis meis non ambulaverunt, & sabbata mea violaverunt: post idola enim cor eorum gradiebatur.

17 Et pepercit oculus meus super eos ut non interficerem eos: nec consumpsi eos in deserto.

18 Dixi autem ad filios eorum in solitudine: In præceptis patrum vestrorum nolite incedere, nec judicia eorum custodiatis, nec in idolis eorum polluamini:

19 Ego Dominus Deus vester: in præceptis meis ambulate, judicia mea custodite, & facite ea:

20 Et sabbata mea sanctificate, ut sint signum inter me & vos, & sciatis quia ego sum Dominus Deus vester.

21 Et exacerbaverunt me filii: in præceptis meis non ambulaverunt, & judicia mea non custodierunt ut facerent ea: quæ cum fecerit homo, vivet in eis: & sabbata mea violaverunt: & comminatus sum ut effunderem furorem meum super eos, & implerem iram meam in eis in deserto.

22 Averti autem manum meam, & feci propter nomen meum, ut non violaretur coram gentibus, de quibus ejeci eos in oculis earum.

23 Iterum levavi manum meam in eos in solitudine, ut dispergerem illos in nationes, & ventilarem in terras:

24 Eo quod judicia mea non fecissent; & præcepta mea reprobassent, & sabbata mea violassent, & post idola patrum suorum fuissent oculi eorum.

25 Ergo & ego dedi eis præcepta non bona, & judicia in quibus non vivent.

26 Et pollui eos in muneribus suis, cum offerent omne quod aperit vulvam, ‡ propter delicta sua: & scient quia ego Dominus.

27 Quamobrem loquere ad domum Israel, fili hominis: & dices ad eos: Hæc dicit Dominus Deus: Adhuc & in hoc blasphemaverunt me patres vestri, cum spreverint me contemnentes:

28 Et induxissem eos in terram, super quam levavi manum meam ut darem eis: viderunt omnem collem excelsum, & omne lignum nemorosum, & immolaverunt ibi victimas suas: & dederunt ibi irritationem oblationis suæ, & posuerunt in odorem suavitatis suæ, & libaverunt libationes suas.

29 Et dixi ad eos: Quid est excelsum, ad quod vos ingredimini? & vocatum est nomen ejus Excelsum usque ad hanc diem.

30 Propterea dic ad domum Israel: Hæc dicit Dominus Deus: Certe in via patrum vestrorum vos polluimini, & post offendicula eorum vos fornicamini:

31 Et in oblatione donorum vestrorum, cum traducitis filios vestros per ignem, vos polluimini in omnibus idolis vestris usque hodie: & ego respondebo vobis domus Israel? Vivo ego, dicit Dominus Deus, quia non respondebo vobis.

32 Neque cogitatio mentis vestræ fiet, dicentium: Erimus sicut gentes, & sicut cognationes terræ, ut colamus ligna & lapides.

33 Vivo ego, dicit Dominus Deus, quoniam in manu forti, & in brachio extento, & in furore effuso regnabo super vos.

34 Et educam vos de populis: & congregabo vos de terris, in quibus dispersi estis, in manu valida, & in brachio extento, & in furore effuso regnabo super vos.

35 Et adducam vos in desertum populorum, & judicabor vobiscum ibi facie ad faciem.

36 Sicut judicio contendi adversum patres vestros in deserto terræ Ægypti, sic judicabo vos, dicit Dominus Deus.

37 Et subjiciam vos sceptro meo, & inducam vos in vinculis fœderis.

38 Et eligam de vobis transgressores, & impios, & de terra incolatus eorum educam eos, & in terram Israel non ingredientur: & scietis quia ego Dominus.

39 Et vos domus Israel, Hæc dicit Dominus Deus: Singuli post idola vestra ambulate, & servite eis. Quod si & in hoc non audieritis me, & nomen meum sanctum polluere ultra in muneribus vestris, & in idolis vestris:

40 In monte sancto meo, in monte excelso Israel, ait Dominus Deus, ibi serviet mihi omnis domus Israel; omnes, inquam, in terra, in qua placebunt mihi, & ibi quæram primitias vestras, & initium decimarum vestrarum in omnibus sanctificationibus vestris.

41 In odorem suavitatis suscipiam vos, cum eduxero vos de populis, & congregavero vos de terris, in quas dispersi estis, & sanctificabor in vobis in oculis nationum.

42 Et scietis quia ego Dominus, cum introduxero vos ad terram Israel, in terram, pro qua levavi manum meam, ut darem eam patribus vestris.

43 Et recordabimini ibi viarum vestrarum, & omnium lætetum vestrorum, quibus polluti estis in eis: & displicebitis vobis in conspectu vestro in omnibus malitiis vestris, quas fecistis.

44 Et scietis quia ego Dominus, cum benefecero vobis propter nomen meum, & non secundum vias vestras malas, neque secundum scelera vestra pessima domus Israel, ait Dominus Deus.

45 Et factus est sermo Domini ad me, dicens:

46 Fili hominis, pone faciem tuam contra viam Austri, & stilla ad Africum, & prophetа ad saltum agri meridiani.

47 Et dices saltui meridiano: Audi verbum Domini: hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego succendam in te ignem, & comburam in te omne lignum viride, & omne lignum aridum: non extinguetur flamma incendii: & comburetur in ea omnis facies ab Austro usque ad Aquilonem.

48 Et videbit universa caro, quia ego Dominus succendi eam, nec extinguetur.

49 Et dixi: A a a, Domine Deus: ipsi dicunt de me: Numquid non per parabolas loquitur iste?

CAPUT XXI.

Vaticinatur horrendum ac multiplicem gladium venturum super Jerusalem, & super filios Ammon, a rege Babylonis: qui tandem etiam in terra sua judicandus est, penitusque dissipandus.

1 ET factus est sermo Domini ad me, dicens:

2 Fili hominis pone faciem tuam ad Jerusalem, & stilla ad sanctuaria, & propheta contra humum Israel:

3 Et dices terræ Israel: Hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego ad te, & ejiciam gladium meum de vagina sua, & occidam in te justum & impium.

4 Pro eo autem quod occidi in te justum & impium, idcirco egredietur gladius meus de vagina sua ad omnem carnem ab Austro usque ad Aquilonem:

5 Ut sciat omnis caro quia ego Dominus eduxi gladium meum de vagina sua irrevocabilem.

6 Et tu fili hominis ingemisce in contritione lumborum, & in amaritudinibus ingemisce coram eis.

7 Cumque dixerint ad te: Quare tu gemis? dices: Pro auditu: quia venit, & tabescet omne cor, & dissolventur universæ manus, & infirmabitur omnis spiritus, & per cuncta genua fluent aquæ: ecce venit, & fiet, ait Dominus Deus.

8 Et factus est sermo Domini ad me, dicens:

9 Fili hominis propheta, & dices: Hæc dicit Dominus Deus: Loquere: Gladius, gladius exacutus est, & limatus.

10 Ut cædat victimas, exacutus est: ut splendeat, limatus est: qui moves sceptrum filii mei, succidisti omne lignum.

11 Et dedit eum ad dexigendum, ut teneatur manu: iste exacutus est gladius, & iste limatus est, ut sit in manu interficientis.

12 Clama, & ulula fili hominis, quia hic factus est in populo meo, hic in cunctis ducibus Israel qui fugerant: gladio traditi sunt cum populo meo, ideireo plaude super femur,

13 Quia probatus est: & hoc, cum sceptrum subverterit, & non erit, dicit Dominus Deus.

14 Tu ergo fili hominis propheta, & percute manu ad manum, & duplicetur gladius, ac tripliceter gladius interfectorum: hic est gladius occisionis magnæ, qui obstupescere eos facit,

15 Et corde tabescere, & multiplicat ruinas. In omnibus portis eorum dedi conturbationem gladii acuti & limati ad fulgendum, amicti ad cædem.

16 Exacuere, vade ad dexteram, sive ad sinistram, quocunque faciei tuæ est appetitus.

17 Quin & ego plaudam manu ad manum, & implebo indignationem meam, ego Dominus locutus sum.

18 Et factus est sermo Domini ad me, dicens:

19 Et tu fili hominis pone tibi duas vias, ut veniat gladius regis Babylonis: de terra una egredientur ambæ: & manu capiet conjecturam, in capite viæ civitatis conjiciet.

20 Viam pones ut veniat gladius ad Rabbat, filiorum Ammon, & ad Judam in Jerusalem munitissimam.

21 Ste-

21 Stetit enim rex Babylonis in bivio, in capite duarum viarum, divinationem quærens, commiscens sagittas: interrogavit idola, exta consuluit.

22 Ad dexteram ejus facta est divinatio super Jerusalem, ut ponat arietes, ut aperiat os in cæde, ut elevet vocem in ululatu, ut ponat arietes contra portas, ut comportet aggerem, ut ædificet munitiones.

23 Fritque quasi consulens frustra oraculum in oculis eorum, & sabbatorum otium imitans: ipse autem recordabitur iniquitatis ad capiendum.

24 Idcirco hæc dicit Dominus Deus: Pro eo quod recordati estis iniquitatis vestræ, & revelastis prævaricationes vestras, & apparuerunt peccata vestra in omnibus cogitationibus vestris: pro eo, inquam, quod recordati estis, manu capiemini.

25 Tu autem profane, impie dux Israel, cujus venit dies in tempore iniquitatis præfinitæ:

26 Hæc dicit Dominus Deus: Aufer cidarim, tolle coronam: nonne hæc est, quæ humilem sublevavit, & sublimem humiliavit?

27 Iniquitatem, iniquitatem, iniquitatem ponam eam: & hoc non factum est, donec veniret cujus est judicium, & tradam ei.

28 Et tu fili hominis propheta, & dic: Hæc dicit Dominus Deus ad filios Ammon, & ad opprobrium eorum, & dices: Mucro, mucro, evagina te ad occidendum, lima te ut interficias, & fulgeas,

29 Cum tibi viderentur vana, & divinarentur mendacia: ut dareris supra colla vulneratorum impiorum, quorum venit dies in tempore iniquitatis præfinitæ.

30 Revertere ad vaginam tuam, in loco in quo creatus es, in terra nativitatis tuæ judicabo te,

31 Et effundam super te indignationem meam: in igne furoris mei sufflabo in te, daboque te in manus hominum insipientium, & fabricantium interitum.

32 Igni eris cibus, sanguis tuus erit in medio terræ, oblivioni traderis: quia ego Dominus locutus sum.

CAPUT XXII.

Varia narrat scelera Jerosolymis perpetrata, propter quæ dicit se super eos effusurum indignationem suam: narratque scelera sacerdotum, principum, pseudo prophetarum, ac populi terræ, ut nullus inventus sit qui pro avertendo furore Domini se opponeret.

1 ET factum est verbum Domini ad me, dicens:

2 Et tu fili hominis nonne judicas, nonne judicas civitatem sanguinum?

3 Et ostendes ei omnes abominationes suas, & dices: Hæc dicit Dominus Deus: Civitas effundens sanguinem in medio sui, ut veniat tempus ejus: & quæ fecit idola contra semetipsam, ut polluereur.

4 In sanguine tuo, qui a te effusus est, deliquisti: & in idolis tuis, quæ fecisti, polluta es: & appropinquare fecisti dies tuos, & adduxisti tempus annorum tuorum: propterea dedi te opprobrium gentibus, & irrisionem universis terris.

5 Quæ juxta sunt, & quæ procul a te, triumphabunt de te: sordida, nobilis, grandis interitu.

6 Ecce principes Israel singuli in brachio suo fuerunt in te, ad effundendum sanguinem.

7 Patrem & matrem contumeliis affecerunt in te, advenam calumniati sunt in medio tui, pupillum & viduam contristaverunt apud te:

8 Sanctuaria mea sprevisti, & sabbata mea polluisti.

9 Viri detractores fuerunt in te ad effundendum sanguinem, & super montes comederunt in te, scelus operati sunt in medio tui.

10 Verecundiora patris discooperuerunt in te, immunditiam menstruatæ humiliaverunt in te:

11 † Et unusquisque in uxorem proximi sui operatus est abominationem, & socer nurum suam polluit nefarie, frater sororem suam filiam patris sui oppressit in te. † Jer. 5. 7.

12 Munera acceperunt apud te ad effundendum sanguinem: usuram & superabundantiam accepisti, & avare proximos tuos calumniabaris: meique oblita es, ait Dominus Deus.

13 Ecce complosi manus meas super avaritiam tuam, quam fecisti; & super sanguinem, qui effusus est in medio tui.

14 Numquid sustinebit cor tuum, aut prævalebunt manus tuæ, in diebus quos ego faciam tibi? ego Dominus locutus sum, & faciam.

15 Et dispergam te in nationes, & ventilabo te in terras, & deficere faciam immunditiam tuam a te.

16 Et possidebo te in conspectu gentium: & scies quia ego Dominus.

17 Et factum est verbum Domini ad me, dicens:

18 Fili hominis, versa est mihi domus Israel in scoriam: omnes isti æs, & stannum, & ferrum, & plumbum in medio fornacis: scoria argenti facti sunt.

19 Propterea hæc dicit Dominus Deus: Eo quod vos isti estis omnes in scoriam, propterea ecce ego congregabo vos in medio Jerusalem,

20 Congregatione argenti, & æris, & stanni, & ferri, & plumbi in medio fornacis: ut succendam in ea ignem ad conflandum: sic congregabo in furore meo, & in ira mea, & requiescam: & conflabo vos.

21 Et congregabo vos, & succendam vos in igne furoris mei, & conflabimini in medio ejus.

22 Ut conflatur argentum in medio fornacis, sic eritis in medio ejus: & scietis quia ego Dominus, cum effuderim indignationem meam super vos.

23 Et factum est verbum Domini ad me, dicens:

24 Fili hominis, dic ei: Tu es terra immunda, & non compluta in die furoris.

25 Conjuratio prophetarum in medio ejus, sicut leo rugiens, rapiensque prædam, animas devoraverunt, opes & pretium acceperunt, viduas ejus multiplicaverunt in medio illius.

26 Sacerdotes ejus contempserunt legem meam, & polluerunt sanctuaria mea: inter sanctum & profanum non habuerunt distantiam: & inter pollutum & mundum non intellexerunt: & a sabbatis meis averterunt oculos suos, & coinquinabor in medio eorum.

Mich. 27 † Principes ejus in medio illius, quasi lupi rapientes prædam ad effundendum sanguinem, & ad perdendas animas, & avare ad rapta lucra.

28 Prophetæ autem ejus liniebant eos absque temperamento, videntes vana, & divinantes ei mendacium, dicentes: Hæc dicit Dominus Deus, cum Dominus non sit locutus.

29 Populi terræ calumniabantur calumniam, & rapiebant violenter: egenum & pauperem affligebant, & advenam opprimebant calumnia absque judicio.

30 Et quæsivi de eis virum, qui interponeret sepem, & staret oppositus contra me pro terra, ne dissiparem eam: & non inveni.

31 Et effudi super eos indignationem meam, in igne iræ meæ consumpsi eos: viam eorum in caput eorum reddidi, ait Dominus Deus.

CAPUT XXIII.

Sub figura multiplicium stuprorum duarum meretricum Oolla & Ooliba ac punitionis earum, ostendit Dominus variam idololatriam Samariæ & Jerusalem, propter quam tradendi sunt in opprobrium Gentibus, quarum sunt idololatriam imitati.

1 ET factus est sermo Domini ad me, dicens:

2 Fili hominis, duæ mulieres filiæ matris unius fuerunt,

3 Et fornicatæ sunt in Ægypto, in adolescentia sua fornicatæ sunt: ibi subacta sunt ubera earum, & fractæ sunt mammæ pubertatis earum.

4 Nomina autem earum, Oolla major, & Ooliba soror ejus minor: & habui eas, & pepererunt filios & filias. Porro earum nomina, Samaria Oolla, & Jerusalem Ooliba.

5 Fornicata est igitur super me Oolla, & insanivit in amatores suos, in Assyrios propinquantes,

6 Vestitos hyacintho, principes, & magistratus, juvenes cupidinis, universos equites, ascensores equorum.

7 Et dedit fornicationes suas super eos electos, filios Assyriorum universos: & in omnibus in quos insanivit, in immunditiis eorum polluta est.

8 Insuper & fornicationes suas, quas habuerat in Ægypto, non reliquit: nam & illi dormierunt cum ea in adolescentia ejus, & illi confregerunt ubera pubertatis ejus, & effuderunt fornicationem suam super eam.

9 Propterea tradidi eam in manus amatorum suorum, in manus filiorum Assur, super quorum insanivit libidine.

Supra c. 37. 10 † Ipsi discooperuerunt ignominias ejus, filios & filias ejus tulerunt, & ipsam occiderunt gladio: & factæ sunt famosæ mulieres, & judicia perpetraverunt in ea.

11 Quod cum vidisset soror ejus Ooliba, plusquam illa insanivit libidine: & fornicationem suam super fornicationem sororis suæ.

12 Ad filios Assyriorum præbuit imprudenter, ducibus & magistratibus ad se venientibus, indutis veste varia, equitibus qui vectabantur equis, & adolescentibus forma cunctis egregia.

13 Et vidi quod polluta esset via una ambarum.

14 Et auxit fornicationes suas: cumque vidisset viros depictos in pariete, imagines Chaldæorum expressas coloribus,

15 Et accinctos balteis renes, & tiaras tinctas in capitibus eorum, formam ducum omnium, similitudinem filiorum Babylonis, terræque Chaldæorum, in qua orti sunt.

16 Insanivit super eos concupiscentia oculorum suorum, & misit nuntios ad eos in Chaldæam.

17 Cumque venissent ad eam filii Babylonis ad cubile mammarum, polluerunt eam stupris suis, & polluta est ab eis, & saturata est anima ejus ab illis.

18 Denudavit quoque fornicationes suas, & discooperuit ignominiam suam: & recessit anima mea ab ea, sicut recesserat anima mea a sorore ejus.

19 Multiplicavit enim fornicationes suas, recordans dies adolescentiæ suæ, quibus fornicata est in terra Ægypti.

20 Et insanivit libidine super concubitum eorum, quorum carnes sunt ut carnes asinorum: & sicut fluxus equorum, fluxus eorum.

21 Et visitasti scelus adolescentiæ tuæ, quando subacta sunt in Ægypto ubera tua, & confractæ sunt mammæ pubertatis tuæ.

22 Propterea Ooliba, hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego suscitabo omnes amatores tuos contra te, de quibus satiata est anima tua: & congregabo eos adversum te in circuitu:

23 Filios Babylonis, & universos Chaldæos, nobiles, tyrannosque & principes, omnes filios Assyriorum, juvenes forma egregia, duces & magistratus universos, principes principum, & nominatos ascensores equorum:

24 Et venient super te instructi curru & rota, multitudo populorum: lorica, & clypeo, & galea armabuntur contra te undique: & dabo coram eis judicium, & judicabunt te judiciis suis.

25 Et ponam zelum meum in te, quem exercent tecum in furore: nasum tuum, & aures tuas præcident: & quæ remanserint, gladio concident; ipsi filios tuos, & filias tuas capient: & novissimum tuum devorabitur igni.

26 Et denudabunt te vestimentis tuis, & tollent vasa gloriæ tuæ.

27 Et requiescere faciam scelus tuum de te, & fornicationem tuam de terra Ægypti: nec levabis oculos tuos ad eos, & Ægypti non recordaberis amplius.

28 Quia hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego tradam te in manus eorum, quos odisti: in manus, de quibus satiata est anima tua.

29 Et agent tecum in odio, & tollent omnes labores tuos, & dimittent te nudam, & ignominia plenam, & revelabitur ignominia fornicationum tuarum, scelus tuum, & fornicationes tuæ.

30 Fecerunt hæc tibi, quia fornicata es post gentes, inter quas polluta es in idolis earum.

31 In via sororis tuæ ambulasti, & dabo calicem ejus in manu tua.

32 Hæc dicit Dominus Deus: Calicem sororis tuæ bibes profundum & latum: eris in derisum, & in subsannationem, quæ est capacissima.

33 Ebrietate, & dolore repleberis: calice mœroris, & tristitiæ, calice sororis tuæ Samariæ.

34 Et bibes illum, & epotabis usque ad fæces, & fragmenta ejus devorabis, & ubera

tua

tua lacerabis: quia ego locutus sum, ait Dominus Deus.

35 Propterea hæc dicit Dominus Deus: Quia oblita es mei, & projecisti me post corpus tuum, tu quoque porta scelus tuum, & fornicationes tuas.

36 Et ait Dominus ad me, dicens: Fili hominis numquid judicas Oollam, & Oolibam, & annuntias eis scelera earum?

37 Quia adulteratæ sunt, & sanguis in manibus earum, & cum idolis suis fornicatæ sunt: insuper & filios suos, quos genuerunt mihi, obtulerunt eis ad devorandum.

38 Sed & hoc fecerunt mihi: Polluerunt sanctuarium meum in die illa, & sabbata mea profanaverunt.

39 Cumque immolarent filios suos idolis suis, & ingrederentur sanctuarium meum in die illa ut polluerent illud: etiam hæc fecerunt in medio domus meæ.

40 Miserunt ad viros venientes de longe, ad quos nuntium miserant: itaque ecce venerunt: quibus te lavisti, & circumlinisti stibio oculos tuos, & ornata es mundo muliebri.

41 Sedisti in lecto pulcherrimo, & mensa ornata est ante te: thymiama meum, & unguentum meum posuisti super eam.

42 Et vox multitudinis exultantis erat in ea: & in viris, qui de multitudine hominum adducebantur, & veniebant de deserto, posuerunt armillas in manibus eorum, & coronas speciosas in capitibus eorum.

43 Et dixi ei, quæ attrita est in adulteriis: Nunc fornicabitur in fornicatione sua etiam hæc.

44 Et ingressi sunt ad eam quasi ad mulierem meretricem: sic ingrediebantur ad Oollam & Ooliban, mulieres nefarias.

45 Viri ergo justi sunt: hi judicabunt eas judicio adulterarum, & judicio effundentium sanguinem: quia adulteræ sunt, & sanguis in manibus earum.

46 Hæc enim dicit Dominus Deus: Adduc ad eas multitudinem, & trade eas in tumultum, & in rapinam:

47 Et lapidentur lapidibus populorum, & confodiantur gladiis eorum: filios & filias earum interficient, & domos earum igne succendent.

48 Et auferam scelus de terra, & discent omnes mulieres ne faciant secundum scelus earum.

49 Et dabunt scelus vestrum super vos, & peccata idolorum vestrorum portabitis: & scietis, quia ego Dominus Deus.

CAPUT XXIV.

Sub figura olla, electioribus carnium partibus ac ossibus plena, ignique admota, & sub figura mortis uxoris Ezechielis, pro qua jussus est nullum facere luctum, significat Dominus domum Israel in exitium tradendam filiosque ejus trucidandos, nulle sequente luctu pra animi stupore.

1 ET factum est verbum Domini ad me, in anno nono, in mense decimo, decima die mensis, dicens:

2 Fili hominis scribe tibi nomen diei hujus, in qua confirmatus est rex Babylonis adversum Jerusalem hodie.

3 Et dices per proverbium ad domum irritatricem parabolam, & loqueris ad eos. Hæc dicit Dominus Deus: Pone ollam; pone, inquam, & mitte in eam aquam.

4 Congere frusta ejus in eam, omnem partem bonam, femur & armum, electa & ossibus plena.

5 Pinguissimum pecus assume, compone quoque strues ossium sub ea: effervbuit coctio ejus, & discocta sunt ossa illius in medio ejus.

6 Propterea hæc dicit Dominus Deus: Væ civitati sanguinum, ollæ, cujus rubigo in ea est, & rubigo ejus non exivit de ea: per partes & per partes suas ejice eam, non cecidit super eam sors.

7 Sanguis enim ejus in medio ejus est, super limpidissimam petram effudit illum: non effudit illum super terram ut posset operiri pulvere.

8 Ut superinducerem indignationem meam, & vindictam ulciscerer: dedi sanguinem ejus super petram limpidissimam ne operiretur.

9 Propterea hæc dicit Dominus Deus; † Væ civitati sanguinum, cujus ego grandem faciam pyram. † *Nah.* 3. 1. *Hab.* 2.

10 Congere ossa, quæ igne succendam: consumentur carnes, & coquatur universa compositio, & ossa tabescent.

11 Pone quoque eam super primas vacuam, ut incalescat, & liquetiat æs ejus, & conflatur in medio ejus ornamentum ejus, & consumatur rubigo ejus:

12 Multo labore sudatum est, & non exivit de ea nimia rubigo ejus, neque per ignem.

13 Immunditia tua execrabilis: quia mundare te volui, & non es mundata a sordibus tuis: sed nec mundaberis prius, donec quiescere faciam indignationem meam in te.

14 Ego Dominus locutus sum: Veniet, & faciam: non transeam, nec parcam, nec placabor: juxta vias tuas, & juxta adinventiones tuas judicabo te, dicit Dominus.

15 Et factum est verbum Domini ad me, dicens:

16 Fili hominis, ecce ego tollo a te desiderabile oculorum tuorum in plaga: & non planges, neque plorabis, neque fluent lacrymæ tuæ.

17 Ingemisce tacens, mortuorum luctum non facies: corona tua circumligata sit tibi, & calceamenta tua erunt in pedibus tuis, nec amictu ora velabis, nec cibos lugentium comedes.

18 Locutus sum ergo ad populum mane, & mortua est uxor mea vespere: feciqne mane sicut præceperat mihi.

19 Et dixit ad me populus: Quare non indicas nobis, quid ista significent, quæ tu facis.

20 Et dixi ad eos: Sermo Domini factus est ad me, dicens:

21 Loquere domui Israel: Hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego polluam sanctuarium meum, superbiam imperii vestri, & desiderabile oculorum vestrorum, & super quo pavet anima vestra, filii vestri, & filiæ vestræ, quas reliquistis, gladio cadent.

22 Et facietis sicut feci: Ora amictu non velabitis, & cibos lugentium non comedetis.

23 Coronas habebitis in capitibus vestris, & calceamenta in pedibus: non plangetis neque flebitis, sed tabescetis in iniquitatibus vestris, & unusquisque gemet ad fratrem suum.

24 Eritque Ezechiel vobis in portentum: juxta omnia, quæ fecit, facietis cum venerit istud: & scietis quia ego Dominus Deus.

25 Et tu fili hominis, ecce in die, qua tollam ab eis fortitudinem eorum & gaudium dignitatis, & desiderium oculorum eorum, super quo requiescunt animæ eorum, filios & filias eorum:

26 In die, illa cum venerit fugiens ad te, ut annuntiet tibi:

27 In die, inquam, illa aperietur os tuum cum eo qui fugit: & loqueris, & non silebis ultra: erisque eis in portentum, & scietis quia ego Dominus.

CAPUT XXV.

Regionibus Ammon, Moab, Idumææ, & Palæstinæ minatur Dominus exitium, eo quod filios Israel afflixerint, & de ipsorum afflictione exultaverint.

1 ET factus est sermo Domini ad me, dicens:

2 Fili hominis pone faciem tuam contra filios Ammon, & prophetabis de eis.

3 Et dices filiis Ammon: Audite verbum Domini Dei: Hæc dicit Dominus Deus: Pro eo quod dixisti: Euge, euge super sanctuarium meum, quia pollutum est; & super terram Israel, quoniam desolata est; & super domum Juda, quoniam ducti sunt in captivitatem:

4 Idcirco ego tradam te filiis orientalibus in hereditatem, & collocabunt caulas suas in te, & ponent in te tentoria sua; ipsi comedent fruges tuas, & ipsi bibent lac tuum.

5 Daboque Rabbath in habitaculum camelorum, & filios Ammon in cubile pecorum: & scietis quia ego Dominus.

6 Quia hæc dicit Dominus Deus: Pro eo quod plausisti manu, & percussisti pede, & gavisa es ex toto affectu super terram Israel.

7 Idcirco ecce ego extendam manum meam super te, & tradam te in direptionem gentium, & interficiam te de populis, & perdam de terris, & conteram: & scies quia ego Dominus.

8 Hæc dicit Dominus Deus: Pro eo quod dixerunt Moab & Seir: Ecce sicut omnes gentes, domus Juda:

9 Idcirco ecce ego aperiam humerum Moab de civitatibus, de civitatibus, inquam, ejus, & de finibus ejus, inclytas terræ Bethiesimoth & Beelmeon & Cariathaim,

10 Filiis orientis cum filiis Ammon, & dabo eam in hereditatem: ut non sit ultra memoria filiorum Ammon in gentibus.

11 Et in Moab faciam judicia: & scient quia ego Dominus.

12 Hæc dicit Dominus Deus: Pro eo quod fecit Idumæa ultionem ut se vindicaret de filiis Juda, peccavitque delinquens, & vindictam expetivit de eis:

13 Idcirco hæc dicit Dominus Deus: Extendam manum meam super Idumæam, & auferam de ea hominem & jumentum, & faciam eam desertam ab Austro: & qui sunt in Dedan, gladio cadent.

14 Et dabo ultionem meam super Idumæam per manum populi mei Israel: & facient in Idom juxta iram meam, & furorem meum: & scient vindictam meam, dicit Dominus Deus.

15 Hæc dicit Dominus Deus: Pro eo quod fecerunt Palæstini vindictam, & ulti se sunt toto animo, interficientes, & implentes inimicitias veteres:

16 Propterea hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego extendam manum meam super Palæstinos, & interficiam interfectores, & perdam reliquias maritimæ regionis:

17 Faciamque in eis ultiones magnas, arguens in furore: & scient quia ego Dominus, cum dedero vindictam meam super eos.

CAPUT XXVI.

Tyri inclytæ urbis prædicit Dominus eversionem, eo quod super vastatione Jerusalem exultaverit.

1 ET factum est in undecimo anno, primæ mensis, factus est sermo Domini ad me, dicens:

2 Fili hominis, pro eo quod dixit Tyrus de Jerusalem: Euge confractæ sunt portæ populorum, conversa est ad me: implebor, deserta est.

3 Propterea hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego super te Tyre, & ascendere faciam ad te gentes multas, sicut ascendit mare fluctuans.

4 Et dissipabunt muros Tyri, & destruent turres ejus: & radam pulverem ejus de ea, & dabo eam in limpidissimam petram.

5 Siccatio sagenarum erit in medio maris, quia ego locutus sum, ait Dominus Deus, & erit in direptione gentibus.

6 Filiæ quoque ejus, quæ sunt in agro, gladio interficientur: & scient quia ego Dominus.

7 Quia hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego adducam ad Tyrum Nabuchodonosor regem Babylonis ab Aquilone, regem regum, cum equis, & curribus, & equitibus, & cœtu, populoque magno.

8 Filias tuas, quæ sunt in agro, gladio interficiet: & circumdabit te munitionibus, & comportabit aggerem in gyro: & elevabit contra te clypeum.

9 Et vineas, & arietes temperabit in muros tuos, & turres tuas destruet in armatura sua.

10 Inundatione equorum ejus operiet te pulvis eorum: a fonitu equitum, & rotarum, & curruum, movebuntur muri tui, cum ingressus fuerit portas tuas quasi per introitum urbis dissipatæ.

11 Ungulis equorum suorum conculcabit omnes plateas tuas: populum tuum gladio cædet, & statuæ tuæ nobiles in terram cadent.

12 Vastabunt opes tuas, diripient negotiationes tuas: & destruent muros tuos, & domos tuas præclaras subvertent: & lapides tuos, & ligna tua, & pulverem tuum in medio aquarum ponent.

13 † Et quiescere faciam multitudinem canticorum tuorum, & sonitus cithararum tuarum non audietur amplius. †Jer. 7. 34.

14 Et dabo te in limpidissimam petram, siccatio sagenarum eris, nec ædificaberis ultra: quia ego locutus sum, ait Dominus Deus.

15 Hæc dicit Dominus Deus Tyro: Numquid non a sonitu ruinæ tuæ, & gemitu interfectorum tuorum, cum occisi fuerint in medio tui, commovebuntur insulæ?

16 Et descendent de sedibus suis omnes principes maris, & auferent exuvias suas, & vesti-

stimenta sua varia abjicient, & induentur tupore: in terra sedebunt, & attoniti super repentino casu tuo admirabuntur.

17 Et assumentes super te lamentum, dicent tibi: Quomodo peristi, quæ habitas in mari, urbs inclyta, quæ fuisti fortis in mari cum habitatoribus tuis, quos formidabant universi?

18 Nunc stupebunt naves in die parvuli tui: & turbabuntur insulæ in mari, eo quod nullus egrediatur ex te.

19 Quia hæc dicit Dominus Deus: Cum dedero te urbem desolatam, sicut civitates quæ non habitantur: & adduxero super te abyssum, & operuerint te aquæ multæ:

20 Et detraxero te cum his qui descendunt in lacum ad populum sempiternum, & collocavero te in terra novissima sicut solitudines veteres, cum his qui deducuntur in lacum, ut non habiteris: porro cum dedero gloriam in terra viventium,

21 In nihilum redigam te, & non eris, & requisita non invenieris ultra in sempiternum, dicit Dominus Deus.

CAPUT XXVII.

Tyri urbis maritimæ ac opulentissimæ ruina describitur, enarratis mercibus quæ a quaque regione ad eam deferri solent.

1 ET factum est verbum Domini ad me, dicens:

2 Tu ergo fili hominis assume super Tyrum lamentum:

3 Et dices Tyro, quæ habitat in introitu maris, negotiationi populorum ad insulas multas: Hæc dicit Dominus Deus: O Tyre, tu dixisti: Perfecti decoris ego sum,

4 Et in corde maris sita. Finitimi tui, qui te ædificaverunt, impleverunt decorem tuum:

5 Abietibus de Sanir extruxerunt te cum omnibus tabulatis maris: cedrum de Libano tuleront ut facerent tibi malum.

6 Quercus de Basan dolaverunt in remos tuos: & transtra tua fecerunt tibi ex ebore Indico, & prætoriola de insulis Italiæ.

7 Byssus varia de Ægypto texta est tibi in velum ut poneretur in malo: hyacinthus & purpura de insulis Elisa facta sunt operimentum tuum.

8 Habitatores Sidonis & Aradii fuerunt remiges tui: sapientes tui, Tyre, facti sunt gubernatores tui.

9 Senes Giblii, & prudentes ejus, habuerunt nautas ad ministerium variæ supellectilis tuæ: omnes naves maris, & nautæ earum fuerunt in populo negotiationis tuæ.

10 Persæ, & Lydii, & Lybes erant in exercitu tuo viri bellatores tui: clypeum, & galeam suspenderunt in te pro ornatu tuo.

11 Filii Aradii cum exercitu tuo erant super muros tuos in circuitu: sed & Pigmæi, qui erant in turribus tuis, pharetras suas suspenderunt in muris tuis per gyrum: ipsi compleverunt pulchritudinem tuam.

12 Carthaginenses negotiatores tui, a multitudine cunctarum divitiarum, argento, ferro, stanno, plumboque, repleverunt nundinas tuas.

13 Græcia, Thubal, & Mosoch, ipsi institores tui: mancipia, & vasa ærea advexerunt populo tuo.

14 De domo Thogorma, equos, & equites, & mulos adduxerunt ad forum tuum:

15 Filii Dedan negotiatores tui; insulæ multæ, negotiatio manus tuæ: dentes eburneos & hebeninos commutaverunt in pretio tuo.

16 Syrus negotiator tuus propter multitudinem operum tuorum, gemmam, & purpuram, & scutulata, & byssum, & sericum, & chodichod proposuerunt in mercatu tuo.

17 Juda & terra Israel ipsi institores tui in frumento primo, balsamum, & mel, & oleum, & resinam proposuerunt in nundinis tuis.

18 Damascenus negotiator tuus in multitudine operum tuorum, in multitudine diversarum opum, in vino pingui, in lanis coloris optimi.

19 Dan, & Græcia, & Mosel, in nundinis tuis proposuerunt ferrum fabrefactum: stacte & calamus in negotiatione tua.

20 Dedan institores tui in tapetibus ad sedendum.

21 Arabia, & universi principes Cedar, ipsi negotiatores manus tuæ: cum agnis, & arietibus, & hœdis venerunt ad te negotiatores tui.

22 Venditores Saba, & Reema, ipsi negotiatores tui: cum universis primis aromatibus, & lapide pretioso, & auro, quod proposuerunt in mercatu tuo.

23 Haran, & Chene, & Eden, negotiatores tui: Saba, Assur, & Chelmad, venditores tui.

24 Ipsi negotiatores tui multifariam involucris hyacinthi, & polymitorum, gazarumque pretiosarum, quæ convolutæ & astrictæ erant funibus: cedros quoque habebant in negotiationibus tuis.

25 Naves maris, principes tui in negotiatione tua: & repleta es, & glorificata nimis in corde maris.

26 In aquis multis adduxerunt in remiges tui: ventus auster contrivit te in corde maris.

27 Divitiæ tuæ, & thesauri tui, & multiplex instrumentum tuum, nautæ tui & gubernatores tui, qui tenebant supellectilem tuam, & populo tuo præerant: viri quoque bellatores tui, qui erant in te, cum universa multitudine tua, quæ est in medio tui, cadent in corde maris in die ruinæ tuæ.

28 A sonitu clamoris gubernatorum tuorum conturbabuntur classes:

29 Et descendent de navibus suis omnes qui tenebant remum: nautæ & universi gubernatores maris in terra stabunt:

30 Et ejulabunt super te voce magna, & clamabunt amare: & superjacient pulverem capitibus suis, & cinere conspergentur.

31 Et radent super te calvitium, & accingentur ciliciis: & plorabunt te in amaritudine animæ ploratu amarissimo.

32 Et assument super te carmen lugubre, & plangent te: Quæ est ut Tyrus, quæ obmutuit in medio maris?

33 Quæ in exitu negotiatores tuarum de mari implesti populos multos: in multitudine divitiarum tuarum, & populorum tuorum, ditasti reges terræ.

34 Nunc contrita es a mari, in profundi aquarum opes tuæ, & omnis multitudo tua, quæ erat in medio tui, ceciderunt.

35 Universi habitatores insularum obstupuerunt super te, & reges earum omnes tempestate perculsi mutaverunt vultus.

36 Negotiatores populorum hostaverunt super te: ad nihilum deducta es, & non eris usque in perpetuum.

CAPUT XXVIII.

Ruina regis Tyri, maxima gloria prius exaltati, ob nimiam ipsius superbiam aliasque iniquitates: similiter & vastatio Sidonis, ac reditus filiorum Israel in terram suam, vastatis ipsorum inimicis.

1 ET factus est sermo Domini ad me, dicens:

2 Fili hominis, dic principi Tyri: Hæc dicit Dominus Deus: Eo quod elevatum est cor tuum, & dixisti: Deus ego sum, & in cathedra Dei sedi in corde maris: cum sis homo, & non Deus, & dedisti cor tuum quasi cor Dei.

3 Ecce sapientior es tu Daniele: omne secretum non est absconditum a te.

4 In sapientia & prudentia tua fecisti tibi fortitudinem, & acquisisti aurum & argentum in thesauris tuis,

5 In multitudine sapientiæ tuæ, & in negotiatione tua multiplicasti tibi fortitudinem: & elevatum est cor tuum in robore tuo.

6 Propterea hæc dicit Dominus Deus: Eo quod elevatum est cor tuum quasi cor Dei:

7 Idcirco ecce ego adducam super te alienos, robustissimos gentium: & nudabunt gladios suos super pulchritudinem sapientiæ tuæ, & polluent decorem tuum.

8 Interficient, & detrahent te: & morieris in interitu occisorum in corde maris.

9 Numquid dicens loqueris: Deus ego sum, coram interficientibus te: cum sis homo, & non Deus, in manu occidentium te?

10 Morte incircumcisorum morieris in manu alienorum: quia ego locutus sum, ait Dominus Deus.

11 Et factus est sermo Domini ad me, dicens: Fili hominis leva planctum super regem Tyri:

12 Et dices ei: Hæc dicit Dominus Deus: Tu signaculum similitudinis, plenus sapientia, & perfectus decore,

13 In deliciis paradisi Dei fuisti: omnis lapis pretiosus operimentum tuum: sardius, topazius, & jaspis, chrysolithus, & onyx, & beryllus, sapphirus, & carbunculus, & smaragdus: aurum opus decoris tui: & foramina tua in die, qua conditus es, præparata sunt.

14 Tu cherub extentus, & protegens, & posui te in monte sancto Dei, in medio lapidum ignitorum ambulasti.

15 Perfectus in viis tuis a die conditionis tuæ, donec inventa est iniquitas in te.

16 In multitudine negotiationis tuæ repleta sunt interiora tua iniquitate, & peccasti: & ejeci te de monte Dei, & perdidi te, o cherub protegens, de medio lapidum ignitorum.

17 Et elevatum est cor tuum in decore tuo: perdidisti sapientiam tuam in decore tuo, in terram projeci te: ante faciem regum dedi te ut cernerent te.

18 In multitudine iniquitatum tuarum, & iniquitate negotiationis tuæ, polluisti sanctificationem tuam: producam ergo ignem de medio tui, qui comedat te, & dabo te in cinerem super terram in conspectu omnium videntium te.

19 Omnes qui viderint te in gentibus, obstupescent super te: nihili factus es, & non eris in perpetuum.

20 Et factus est sermo Domini ad me, dicens:

21 Fili hominis pone faciem tuam contra Sidonem: & prophetabis de ea,

22 Et dices: Hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego ad te Sidon, & glorificabor in medio tui: & scient quia ego Dominus, cum fecero in ea judicia, & sanctificatus fuero in ea.

23 Et immittam ei pestilentiam, & sanguinem in plateis ejus: & corruent interfecti in medio ejus gladio per circuitum: & scient quia ego Dominus.

24 Et non erit ultra domui Israel offendiculum amaritudinis, & spina dolorem inferens undique per circuitum eorum, qui adversantur eis: & scient quia ego Dominus Deus.

25 Hæc dicit Dominus Deus: Quando congregavero domum Israel de populis, in quibus dispersi sunt, sanctificabor in eis coram gentibus: & habitabunt in terra sua, quam dedi servo meo Jacob.

26 Et habitabunt in ea securi: & ædificabunt domos, & plantabunt vineas, & habitabunt confidenter, cum fecero judicia in omnibus qui adversantur eis per circuitum: & scient quia ego Dominus Deus eorum.

CAPUT XXIX.

Adversus regem Ægypti ac regnum ejus in solitudinem redigendum, post 40 tamen annos revocandum, licet non ad pristinam gloriam. Terra Ægypti datur Nabuchodonosor, eo quod cum suo exercitu laboraverit devastando Tyrum.

1 IN anno decimo, decimo mense, undecima die mensis, factum est verbum Domini ad me, dicens:

2 Fili hominis pone faciem tuam contra Pharaonem regem Ægypti, & prophetabis de eo, & de Ægypto universa:

3 Loquere, & dices: Hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego ad te Pharao rex Ægypti, draco magne, qui cubas in medio fluminum tuorum, & dicis: Meus est fluvius, & ego feci memetipsum.

4 Et ponam frænum in maxillis tuis: & agglutinabo pisces fluminum tuorum squamis tuis: & extraham te de medio fluminum tuorum, & universi pisces tui squamis tuis adhærebunt.

5 Et projiciam te in desertum, & omnes pisces fluminis tui: super faciem terræ cades, non colligeris: neque congregaberis: bestiis terræ, & volatilibus cæli, dedi te ad devorandum:

6 Et scient omnes habitatores Ægypti quia ego Dominus: † pro eo quod fuisti baculus arundineus domui Israel. † *Isai.* 36. 6.

7 Quando apprehenderunt te manu, & confractus es, & laceraſti omnem humerum eorum: & innitentibus eis super te, comminutus es, & dissolvisti omnes renes eorum.

8 Propterea hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego adducam super te gladium & interficiam de te hominem, & jumentum.

9 Et erit terra Ægypti in desertum, & in solitudinem: & scient quia ego Dominus: pro eo quod dixeris: Fluvius meus est, & ego feci eum.

10 Idcirco ecce ego ad te, & ad flumina

tuâ: daboque terram Ægypti in solitudines, gladio dissipatam, a turre Syenes, usque ad terminos Æthiopiæ.

11 Non pertransibit eam pes hominis, neque pes jumenti gradietur in eâ: & non habitabitur quadraginta annis.

12 Daboque terram Ægypti desertam in medio terrarum desertarum, & civitates ejus in medio urbium subversarum, & erunt desolatæ quadraginta annis: & dispergam Ægyptios in nationes, & ventilabo eos in terras.

13 Quia hæc dicit Dominus Deus: Post finem quadraginta annorum congregabo Ægyptum de populis, in quibus dispersi fuerant.

14 Et reducam captivitatem Ægypti, & collocabo eos in terra Phathures, in terra nativitatis suæ: & erunt ibi in regnum humile:

15 Inter cetera regna erit humillima, & non elevabitur ultra super nationes, & imminuam eos ne imperent gentibus.

16 Neque erunt ultra domui Israel in confidentia, docentes iniquitatem, ut fugiant, & sequantur eos: & scient quia ego Dominus Deus.

17 Et factum est in vigesimo & septimo anno, in primo, in una mensis: factum est verbum Domini ad me, dicens:

18 Filis hominis, Nabuchodonosor rex Babylonis servire fecit exercitum suum servitute magna adversus Tyrum: omne caput decalvatum, & omnis humerus depilatus est: & merces non est reddita ei, neque exercitui ejus, de Tyro, pro servitute qua servivit mihi adversus eam.

19 Propterea hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego dabo Nabuchodonosor regem Babylonis in terra Ægypti: & accipiet multitudinem ejus, & deprædabitur manubias ejus, & diripiet spolia ejus: & erit merces exercitui illius,

20 Et operi, quo servivit adversus eam: dedi ei terram Ægypti, pro eo quod laboraverit mihi, ait Dominus Deus.

21 In die illo pullulabit cornu domui Israel, & tibi dabo apertum os in medio eorum: & scient quia ego Dominus.

CAPUT XXX.

Omnes urbes Ægypti per regem Babylonis vastabuntur.

1 ET factum est verbum Domini ad me, dicens:

2 Fili hominis propheta, & dic: Hæc dicit Dominus Deus: Ululate, væ, væ diei:

3 Quia juxta est dies, & appropinquat dies Domini: dies nubis, tempus gentium erit.

4 Et veniet gladius in Ægyptum: & erit pavor in Æthiopia, cum ceciderint vulnerati in Ægypto, & ablata fuerit multitudo illius, & destructa fundamenta ejus.

5 Æthiopia, & Lybia, & Lydi, & omne reliquum vulgus, & Chub, & filii terræ fœderis, cum eis gladio cadent.

6 Hæc dicit Dominus Deus: Et corruent fulcientes Ægyptum, & destruetur superbia imperii ejus: a turre Syenes gladio cadent in ea, ait Dominus Deus exercituum.

7 Et dissipabuntur in medio terrarum desolatarum, & urbes ejus in medio civitatum desertarum erunt.

8 Et scient quia ego Dominus: cum dedero ignem in Ægypto, & attriti fuerint omnes auxiliatores ejus.

9 In die illa egredientur nuntii a facie mea in trieribus, ad conterendam Æthiopiæ confidentiam, & erit pavor in eis in die Ægypti, quia absque dubio veniet.

10 Hæc dicit Dominus Deus: Cessare faciam multitudinem Ægypti in manu Nabuchodonosor regis Babylonis.

11 Ipse & populus ejus cum eo, fortissimi gentium, adducentur ad disperdendam terram: & evaginabunt gladios suos super Ægyptum: & implebunt terram interfectis.

12 Et faciam alveos fluminum aridos, & tradam terram in manus pessimorum: & dissipabo terram & plenitudinem ejus manu alienorum, ego Dominus locutus sum.

13 † Hæc dicit Dominus Deus: Et disperdam simulacra, & cessare faciam idola de Memphis: & dux de terra Ægypti non erit amplius: & dabo terrorem in terra Ægypti. †*Zach.* 13. 2.

14 Et disperdam terram Phathures, & dabo ignem in Taphnis, & faciam judicia in Alexandria.

15 Et effundam indignationem meam super Pelusium robur Ægypti, & interficiam multitudinem Alexandriæ.

16 Et dabo ignem in Ægypto: quasi parturiens dolebit Pelusium, & Alexandria erit dissipata, & in Memphis angustiæ quotidianæ.

17 Juvenes Heliopoleos & Bubasti gladio cadent, & ipsæ captivæ ducentur.

18 Et in Taphnis nigrescet dies, cum contrivero ibi sceptra Ægypti, & defecerit in ea superbia potentiæ ejus: ipsam nubes operiet, filiæ autem ejus in captivitatem ducentur.

19 Et judicia faciam in Ægypto: & scient quia ego Dominus.

20 Et factum est in undecimo anno, in primo mense, in septima mensis, factum est verbum Domini ad me, dicens:

21 Fili hominis brachium Pharaonis regis Ægypti confregi: & ecce non est obvolutum ut restitueretur ei sanitas, ut ligaretur pannis, & fasciaretur linteolis, & recepto robore posset tenere gladium.

22 Propterea hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego ad Pharaonem regem Ægypti, & comminuam brachium ejus forte, sed confractum: & dejiciam gladium de manu ejus:

23 Et dispergam Ægyptum in gentibus, & ventilabo eos in terris:

24 Et confortabo brachia regis Babylonis, daboque gladium meum in manu ejus: & confringam brachia Pharaonis, & gemet gemitibus interfecti coram facie ejus.

25 Et confortabo brachia regis Babylonis, & brachia Pharaonis concident: & scient quia ego Dominus, cum dedero gladium meum in manu regis Babylonis, & extenderit eum super terram Ægypti.

26 Et dispergam Ægyptum in nationes, & ventilabo eos in terras, & scient quia ego Dominus.

CAPUT XXXI.

Sublimitatem regis Pharaonis cum Assur comparat, & utriusque similem prædicit interitum.

1 ET factum est in anno undecimo, tertio mense, una mensis, factum est verbum Domini ad me, dicens:

2 Fili hominis dic Pharaoni regi Ægypti,

& po-

& populo ejus : Cui similis factus es in magnitudine tua ?

3 Ecce Assur quasi cedrus in Libano, pulcher ramis, & frondibus nemorosus, excelsusque altitudine, & inter condensas frondes elevatum est cacumen ejus.

4 Aquæ nutrierunt illum, abyssus exaltavit illum : flumina ejus manabant in circuitu radicum ejus, & rivos suos emisit ad universa ligna regionis.

5 Propterea elevata est altitudo ejus super omnia ligna regionis : & multiplicata sunt arbusta ejus, & elevati sunt rami ejus præ aquis multis.

6 Cumque extendisset umbram suam, in ramis ejus fecerunt nidos omnia volatilia cœli, & sub frondibus ejus genuerunt omnes bestiæ saltuum, & sub umbraculo illius habitabat cœtus gentium plurimarum.

7 Eratque pulcherrimus in magnitudine sua, & in dilatatione arbustorum suorum : erat enim radix illius juxta aquas multas.

8 Cedri non fuerunt altiores in paradiso Dei, abietes non adæquaverunt summitatem ejus, & platani non fuerunt æquæ frondibus illius : omne lignum paradisi Dei non est assimilatum illi, & pulchritudini ejus.

9 Quoniam speciosum feci eum, & multis condensisque frondibus : & æmulata sunt eum omnia ligna voluptatis, quæ erant in paradiso Dei.

10 Propterea hæc dicit Dominus Deus : Pro eo quod sublimatus est in altitudine, & dedit summitatem suam virentem atque condensam, & elevatum est cor ejus in altitudine sua :

11 Tradidi eum in manu fortissimi gentium, faciens faciet ei : juxta impietatem ejus ejeci eum.

12 Et succident eum alieni, & crudelissimi nationum, & projicient eum super montes, & in cunctis convallibus corruent rami ejus, & confringentur arbusta ejus in universis ripibus terræ : & recedent de umbraculo ejus omnes populi terræ, & relinquent eum.

13 In ruina ejus habitaverunt omnia volatilia cœli, & in ramis ejus fuerunt universæ bestiæ regionis.

14 Quam ob rem non elevabuntur in altitudine sua omnia ligna aquarum, nec ponent sublimitatem suam inter nemorosa atque frondosa, nec stabunt in sublimitate sua omnia quæ irrigantur aquis : quia omnes traditi sunt in mortem ad terram ultimam, in medio filiorum hominum, ad eos qui descendunt in lacum.

15 Hæc dicit Dominus Deus : In die quando descendit ad inferos, induxi luctum, & operui eum abysso : & prohibui flumina ejus, & coercui aquas multas : contristatus est super eum Libanus, & omnia ligna agri concussa sunt.

16 A sonitu ruinæ ejus commovi gentes, cum deducerem eum ad infernum cum his qui descendebant in lacum : & consolata sunt in terra infima omnia ligna voluptatis egregia atque præclara in Libano, universa quæ irrigabantur aquis.

17 Nam & ipsi cum eo descendent in infernum ad interfectos gladio : & brachium ejus sub umbraculo ejus in medio nationum.

18 Cui assimilatus es in inclyte atque sublimis inter ligna voluptatis ? Ecce deduceris es cum lignis voluptatis ad terram ultimam : in medio circumcisorum dormies, cum eis qui interfecti sunt gladio : ipse est Pharao, & omnis multitudo ejus, dicit Dominus Deus.

CAPUT XXXII.

Pharao quantumvis sublimis, conterendus est a rege Babylonis : cujus vastatione plurimi reges obstupescent, pluresque nationes cum eo in abyssum detrahentur.

1 ET factum est, duodecimo anno, in mense duodecimo, in una mensis, factum est verbum Domini ad me, dicens :

2 Fili hominis assume lamentum super Pharaonem regem Ægypti, & dices ad eum : Leoni gentium assimilatus es, & draconi qui est in mari : & ventilabas cornu in fluminibus tuis, & conturbabas aquas pedibus tuis, & conculcabas flumina eorum.

3 Propterea hæc dicit Dominus Deus : † Expandam super te rete meum in multitudine populorum multorum, & extraham te in sagena mea. † *Supra* 12. 13. & 17. 20.

4 Et projiciam te in terram, super faciem agri abjiciam te : & habitare faciam super te omnia volatilia cœli, & saturabo de te bestias universæ terræ.

5 Et dabo carnes tuas super montes, & implebo colles tuos fœtie tua.

6 Et irrigabo terram fœtore sanguinis tui super montes, & valles implebuntur ex te.

7 † Et operiam, cum extinctus fueris, cœlum, & nigrescere faciam stellas ejus : solem nube tegam, & luna non dabit lumen suum. † *Isaiæ* 13. 10. *Joel.* 2. 10. & 3. 15. *Matth.* 24. 29.

8 Omnia luminaria cœli mœrere faciam super te : & dabo tenebras super terram tuam, dicit Dominus Deus, cum ceciderint vulnerati tui in medio terræ, ait Dominus Deus.

9 Et irritabo cor populorum multorum, cum induxero contritionem tuam in gentibus super terras quas nescis.

10 Et stupescere faciam super te populos multos : & reges eorum horrore nimio formidabunt super te, cum volare cœperit gladius meus super facies eorum : & obstupescent repente singuli pro anima sua in die ruinæ tuæ.

11 Quia hæc dicit Dominus Deus : Gladius regis Babylonis veniet tibi.

12 In gladiis fortium dejiciam multitudinem tuam : inexpugnabiles omnes gentes hæ : & vastabunt superbiam Ægypti, & dissipabitur multitudo ejus.

13 Et perdam omnia jumenta ejus, quæ erant super aquas plurimas : & non conturbabit eas pes hominis ultra, neque ungula jumentorum turbabit eas.

14 Tunc purissimas reddam aquas eorum, & flumina eorum quasi oleum adducam, ait Dominus Deus :

15 Cum dedero terram Ægypti desolatam : deseretur autem terra a plenitudine sua, quando percussero omnes habitatores ejus : & scient quia ego Dominus.

16 Planctus est, & plangent eum : filiæ gentium plangent eum : super Ægyptum, & super multitudinem ejus plangent eum, ait Dominus Deus.

17 Et factum est in duodecimo anno, in quintadecima mensis, factum est verbum Domini ad me, dicens :

18 Fili hominis cane lugubre super multi-

Digitized by Google

tudinem Ægypti : & detrahe eam ipsam : & filias gentium robustarum, ad terram ultimam, cum his qui descendunt in lacum.

19 Quo pulchrior es? descende, & dormi cum incircumciis.

20 In medio interfectorum gladio cadent : gladius datus est, attraxerunt eam, & omnes populos ejus.

21 Loquentur ei potentissimi robustorum de medio inferni, qui cum auxiliatoribus ejus descenderunt, & dormierunt incircumcisi, interfecti gladio.

22 Ibi Assur, & omnis multitudo ejus : in circuitu illius sepulcra ejus : omnes interfecti, & qui ceciderunt gladio.

23 Quorum data sunt sepulcra in novissimis lacus : & facta est multitudo ejus per gyrum sepulcri ejus : universi interfecti, cadentesque gladio, qui dederant quondam formidinem in terra viventium.

24 Ibi Ælam, & omnis multitudo ejus per gyrum sepulcri sui : omnes hi interfecti, ruentesque gladio : qui descenderunt incircumcisi ad terram ultimam : qui posuerunt terrorem suum in terra viventium, & portaverunt ignominiam suam cum his qui descendunt in lacum.

25 In medio interfectorum posuerunt cubile ejus in universis populis ejus : in circuitu ejus sepulcrum illius : omnes hi incircumcisi, interfectique gladio : dederunt enim terrorem suum in terra viventium, & portaverunt ignominiam suam cum his qui descendunt in lacum : in medio interfectorum positi sunt.

26 Ibi Mosoch, & Thubal, & omnis multitudo ejus : in circuitu ejus sepulcra illius : omnes hi incircumcisi, interfectique & cadentes gladio : quia dederunt formidinem suam in terra viventium.

27 Et non dormient cum fortibus, cadentibusque & incircumcisis, qui descenderunt ad infernum cum armis suis, & posuerunt gladios suos sub capitibus suis, & fuerunt iniquitates eorum in ossibus eorum : quia terror fortium facti sunt in terra viventium.

28 Et tu ergo in medio incircumciforum contereris, & dormies cum interfectis gladio.

29 Ibi Idumæa, & reges ejus, & omnes duces ejus, qui dati sunt cum exercitu suo cum interfectis gladio : & qui cum incircumcisis dormierunt, & cum his qui descendunt in lacum.

30 Ibi principes Aquilonis omnes, & universi venatores : qui deducti sunt cum interfectis, paventes, & in sua fortitudine confusi : qui dormierunt incircumcisi cum interfectis gladio, & portaverunt confusionem suam cum his qui descendunt in lacum.

31 Vidit eos Pharao, & consolatus est super universa multitudine sua, quæ interfecta est gladio : Pharao, & omnis exercitus ejus, ait Dominus Deus :

32 Quia dedi terrorem meum in terra viventium, & dormivit in medio incircumciforum cum interfectis gladio : Pharao, & omnis multitudo ejus, ait Dominus Deus.

CAPUT XXXIII.

Si speculator visum imminens malum non annuntiaverit, reus erit pereuntium : quod si annuntiaverit, solus is qui sibi non cavit reus erit. Justus quoque si suam deserat justitiam, damnabitur, & impius si converterur, salvabitur. Nec confidant de terra sibi data in possessionem, quoniam propter suas iniquitates perdentur, & terra in solitudinem redigetur.

1 ET factum est verbum Domini ad me, dicens :

2 Fili hominis loquere ad filios populi tui, & dices ad eos : Terra cum induxero super eam gladium, & tulerit populus terræ vir unum de novissimis suis, & constituerit eum super se speculatorem :

3 Et ille viderit gladium venientem super terram, & cecinerit buccina, & annuntaverit populo :

4 Audiens autem, quisquis ille est, sonitum buccinæ, & non se observaverit, veneritque gladius, & tulerit eum : sanguis ipsius super caput ejus erit.

5 Sonum buccinæ audivit, & non se observavit, sanguis ejus in ipso erit : si autem se custodierit, animam suam salvabit.

6 Quod si speculator viderit gladium venientem, & non insonuerit buccina, & populus se non custodierit, veneritque gladius, & tulerit de eis animam : ille quidem in iniquitate sua captus est, sanguinem autem ejus de manu speculatoris requiram.

7 † Et tu fili hominis, speculatorem dedi te domui Israel : audiens ergo ex ore meo sermonem, annuntiabis eis ex me. † *Supr.* 3. 17.

8 Si me dicente ad impium : Impie, morte morieris : non fueris locutus ut se custodiat impius a via sua : ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem ejus de manu tua requiram.

9 Si autem annuntiante te ad impium ut a viis suis convertatur, non fuerit conversus a via sua : ipse in iniquitate sua morietur : porro tu animam tuam liberasti.

10 Tu ergo fili hominis dic ad domum Israel : Sic locuti estis, dicentes : Iniquitates nostræ, & peccata nostra super nos sunt, & in ipsis nos tabescimus : quomodo ergo vivere poterimus?

11 † Dic ad eos : Vivo ego, dicit Dominus Deus : nolo mortem impii, sed ut convertatur impius a via sua, & vivat. Convertimini, convertimini a viis vestris pessimis : & quare moriemini domus Israel? † *Supr.* 18. 23. 32.

12 Tu itaque fili hominis dic ad filios populi tui : Justitia justi non liberabit eum in quacumque die peccaverit : & impietas impii non nocebit ei, in quacumque die conversus fuerit ab impietate sua : & justus non poterit vivere in justitia sua, in quacumque die peccaverit.

13 Etiam si dixero justo quod vita vivat, & confisus in justitia sua fecerit iniquitatem, omnes justitiæ ejus oblivioni tradentur, & in iniquitate sua, quam operatus est, in ipsa morietur.

14 Si autem dixero impio : Morte morieris : & egerit pœnitentiam a peccato suo, fecerit-que judicium & justitiam,

15 Et pignus restituerit ille impius, rapinamque reddiderit, in mandatis vitæ ambu-

lave-

laverit, nec fecerit quidquam injeſtum: vita vivet, & non morietur.

16 Omnia peccata ejus, quæ peccavit, non imputabuntur ei: judicium & juſtitiam fecit, vita vivet.

17 Et dixerunt filii populi tui: Non eſt æqui ponderis via Domini: & ipſorum via injuſta eſt.

18 Cum enim receſſerit juſtus a juſtitia ſua, feceritque iniquitates, morietur in eis.

19 Et cum receſſerit impius ab impietate ſua, feceritque judicium & juſtitiam, vivet in eis.

†*Supra* 18. 25. 20 † Et dicitis: Non eſt recta via Domini. Unumquemque juxta vias ſuas judicabo de vobis, domus Iſrael.

21 Et factum eſt in duodecimo anno, in decimo menſe, in quinta menſis tranſmigrationis noſtræ, venit ad me qui fugerat de Jeruſalem, dicens: Vaſtata eſt civitas.

22 Manus autem Domini facta fuerat ad me veſpere, antequam veniret qui fugerat: aperitque os meum donec veniret ad me mane, & aperto ore meo non ſilui amplius.

23 Et factum eſt verbum Domini ad me, dicens:

24 Fili hominis, qui habitant in ruinoſis his ſuper humum Iſrael, loquentes ajunt: Unus erat Abraham, & hæreditate poſſedit terram: nos autem multi ſumus, nobis data eſt terra in poſſeſſionem.

25 Idcirco dices ad eos: Hæc dicit Dominus Deus: Qui in ſanguine comeditis, & oculos veſtros levatis ad immunditias veſtras, & ſanguinem funditis: numquid terram hereditate poſſidebitis?

26 Stetiſtis in gladiis veſtris, feciſtis abominationes, & unuſquiſque uxorem proximi ſui polluit: & terram hæreditate poſſidebitis?

27 Hæc dices ad eos: Sic dicit Dominus Deus: Vivo ego, quia qui in ruinoſis habitant, gladio cadent: & qui in agro eſt, beſtiis tradetur ad devorandum: qui autem in præſidiis & ſpeluncis ſunt, peſte morientur.

28 Et dabo terram in ſolitudinem, & in deſertum, & deficiet ſuperba fortitudo ejus: & deſolabuntur montes Iſrael, eo quod nullus ſit qui per eos tranſeat.

29 Et ſcient quia ego Dominus, cum dedero terram eorum deſolatam, & deſertam, propter univerſas abominationes ſuas, quas operati ſunt.

30 Et tu fili hominis: filii populi tui, qui loquuntur de te juxta muros, & in oſtiis domorum, & dicunt unus ad alterum, vir ad proximum ſuum loquentes: Venite, & audiamus quis ſit ſermo egrediens a Domino.

31 Et veniunt ad te, quaſi ſi ingrediatur populus, & ſedent coram te populus meus: & audiunt ſermones tuos, & non faciunt eos: quia in canticum oris ſui vertunt illos, & avaritiam ſuam ſequitur cor eorum.

32 Et es eis quaſi carmen muſicum, quod ſuavi dulcique ſono canitur: & audiunt verba tua, & non faciunt ea.

33 Et cum venerit quod prædictum eſt (ecce enim venit) tunc ſcient quod prophetes fuerit inter eos.

CAPUT XXXIV.

Ex manibus paſtorum, qui neglecto grege tantum qua ſua ſunt quærunt, dicit Dominus ſe oves ſuas liberaturum: quæque eas in judicio paſcet, ſuſcitaturus ſuper eas ſervum ſuum David, ſub quo in omni terra ubertate ſecure paſcantur: oſtenditque gregem ſuum eſſe populum Iſrael, & ſe Deum ipſorum.

1 ET factum eſt verbum Domini ad me, dicens:

2 Fili hominis propheta de paſtoribus Iſrael: propheta, & dices paſtoribus: Hæc dicit Dominus Deus: † Væ paſtoribus Iſrael, qui paſcebant ſemetipſos: nonne greges a paſtoribus paſcuntur? †*Jerem.* 23. 1. *Supra* 13. 3.

3 Lac comedebatis, & lanis operiebamini, & quod craſſum erat occidebatis: gregem autem meum non paſcebatis.

4 Quod infirmum fuit non conſolidaſtis, & quod ægrotum non ſanaſtis, quod confractum eſt non alligaſtis, & quod abjectum eſt non eduxiſtis, & quod perierat non quæſiſtis: ſed cum auſteritate imperabatis eis, & cum potentia.

5 Et diſperſæ ſunt oves meæ, eo quod non eſſet paſtor: & factæ ſunt in devorationem omnium beſtiarum agri, & diſperſæ ſunt.

6 Erraverunt greges mei in cunctis montibus, & in univerſo colle excelſo: & ſuper omnem faciem terræ diſperſi ſunt greges mei, & non erat qui requireret, non erat, inquam, qui requireret.

7 Propterea paſtores audite verbum Domini:

8 Vivo ego, dicit Dominus Deus: quia pro eo quod facti ſunt greges mei in rapinam, & oves meæ in devorationem omnium beſtiarum agri, eo quod non eſſet paſtor: neque enim quæſierunt paſtores mei gregem meum, ſed paſcebant paſtores ſemetipſos, & greges meos non paſcebant:

9 Propterea paſtores audite verbum Domini:

10 Hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego ipſe ſuper paſtores requiram gregem meum de manu eorum, & ceſſare faciam eos ut ultra non paſcant gregem, nec paſcant amplius paſtores ſemetipſos: & liberabo gregem meum de ore eorum, & non erit ultra eis in eſcam.

11 Quia hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego ipſe requiram oves meas, & viſitabo eas.

12 Sicut viſitat paſtor gregem ſuum, in die quando fuerit in medio ovium ſuarum diſſipatarum: ſic viſitabo oves meas, & liberabo eas de omnibus locis, in quibus diſperſæ fuerant in die nubis & caliginis.

13 Et educam eas de populis, & congregabo eas de terris, & inducam eas in terram ſuam: & paſcam eas in montibus Iſrael, in rivis, & in cunctis ſedibus terræ.

14 In paſcuis uberrimis paſcam eas, & in montibus excelſis Iſrael erunt paſcua earum: ibi requieſcent in herbis virentibus, & in paſcuis pinguibus paſcentur ſuper montes Iſrael.

15 Ego paſcam oves meas & ego eas accubare faciam, dicit Dominus Deus.

16 Quod perierat requiram, & quod abjectum erat reducam, & quod confractum fuerat alligabo, & quod infirmum fuerat conſolidabo, & quod pingue & forte cuſtodiam: & paſcam illas in judicio.

17 Vos autem greges mei, hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego judico inter pecus & pecus, arietum & hircorum.

18 Nonne satis vobis erat pascua bona depasci? insuper & reliquias pascuarum vestrarum conculcastis pedibus vestris: & cum puriſſimam aquam biberitis, reliquam pedibus vestris turbabatis.

19 Et oves meæ his, quæ conculcata pedibus vestris fuerant, pascebantur: & quæ pedes vestri turbaverant, hæc bibebant.

20 Propterea hæc dicit Dominus Deus ad vos: Ecce ego ipse judico inter pecus pingue, & macilentum:

21 Pro eo quod lateribus & humeris impingebatis, & cornibus vestris ventilabatis omnia infirma pecora, donec dispergerentur foras:

22 Salvabo gregem meum, & non erit ultra in rapinam & judicabo inter pecus & pecus.

† *Isai.* 40. 11. *Osee* 3. 5. *Joan.* 1. 45. & 10. 11. 14.

23 † ET SUSCITABO SUPER EAS PASTOREM UNUM, qui pascat eas, servum meum David: ipse pascet eas, & ipse erit eis in pastorem.

24 Ego autem Dominus ero eis in Deum: & servus meus David princeps in medio eorum: ego Dominus locutus sum.

25 Et faciam cum eis pactum pacis, & defsare faciam bestias pessimas de terra: & qui habitant in deserto, securi dormient in saltibus.

26 Et ponam eos in circuitu collis mei benedictionem: & deducam imbrem in tempore suo: pluviæ benedictionis erunt.

27 Et dabit lignum agri fructum suum, & terra dabit germen suum, & erunt in terra sua absque timore, & scient quia ego Dominus, cum contrivero catenas jugi eorum, & eruero eos de manu imperantium sibi.

28 Et non erunt ultra in rapinam in gentibus, neque bestiæ terræ devorabunt eos; sed habitabunt confidenter absque ullo terrore.

29 Et suscitabo eis germen nominatim: & non erunt ultra imminuti fame in terra, neque portabunt opprobrium gentium.

30 Et scient quia ego Dominus Deus eorum cum eis, & ipsis populus meus domus Israel: ait Dominus Deus.

† *Joan.* 10. 11. 31 † Vos autem greges mei, greges pascuæ meæ, homines estis: & ego Dominus Deus vester, dicit Dominus Deus.

CAPUT XXXV.

Montis Seir sive Idumæorum futura vastatio, eo quod populum Dei afflixerint.

1 ET factus est sermo Domini ad me, dicens:

2 Fili hominis pone faciem tuam adversum montem Seir, & prophetabis de eo, & dices illi.

3 Hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego ad te mons Seir, & extendam manum meam super te, & dabo te desolatum atque desertum.

4 Urbes tuas demoliar, & tu desertus eris. & scies quia ego Dominus.

5 Eo quod fueris inimicus semiternus, & concluseris filios Israel in manus gladii in tempore afflictionis eorum, in tempore iniquitatis extremæ.

6 Propterea vivo ego, dicit Dominus Deus: quoniam sanguini tradam te, & sanguis te persequetur: & cum sanguinem oderis, sanguis persequetur te.

7 Et dabo montem Seir desolatum atque desertum: & auferam de eo euntem, & redeuntem.

8 Et implebo montes ejus occisorum suorum: in collibus tuis, & in vallibus tuis atque in torrentibus interfecti gladio cadent.

9 In solitudines sempiternas tradam te, & civitates tuæ non habitabuntur: & scietis quia ego Dominus Deus.

10 Eo quod dixeris; Duæ gentes: & duæ terræ meæ erunt, & hereditate possidebo eas, cum Dominus esset ibi:

11 Propterea vivo ego, dicit Dominus Deus, quia faciam juxta iram tuam, & secundum zelum tuum, quia fecisti odio habens eos: & notus efficiar per eos cum te judicavero.

12 Et scies quia ego Dominus audivi universa opprobria tua, quæ locutus es de montibus Israel, dicens: Deserti, nobis ad devorandum dati sunt.

13 Et insurrexistis super me ore vestro, & derogastis adversum me verba vestra: ego audivi.

14 Hæc dicit Dominus Deus; Lætante universa terra, in solitudinem te redigam.

15 Sicuti gavisus es super hereditatem domus Israel, eo quod fuerit dissipata, sic faciam tibi: dissipatus eris mons Seir, & Idumæa omnis: & scient quia ego Dominus.

CAPUT XXXVI.

Quia populus Dei erat in opprobrium gentibus, eo quod propter sua peccata dispersi essent in captivitatem, dicit Dominus, non propter illum, sed propter se reducturum eum in terram suam; quodque super ipsum effundet aquam mundam, faciens eum in suis præceptis ambulare, magnaque frui felicitate.

† *Supra* 6. 3. 1 TU Autem fili hominis propheta super montes Israel, & dices: † Montes Israel audite verbum Domini:

2 Hæc dicit Dominus Deus: Eo quod dixerit inimicus de vobis: Euge, altitudines sempiternæ in hereditatem datæ sunt nobis.

3 Propterea vaticinare, & dic: Hæc dicit Dominus Deus. pro eo quod desolati estis, & conculcati per circuitum, & facti in hæreditatem reliquis gentibus, & ascendistis super labium linguæ, & opprobrium populi:

4 Propterea montes Israel audite verbum Domini Dei: Hæc dicit Dominus Deus montibus, & collibus, torrentibus, vallibusque, & desertis, parietinis, & urbibus derelictis, quæ depopulatæ sunt, & subsannatæ a reliquis gentibus per circuitum.

5 Propterea hæc dicit Dominus Deus: Quoniam in igne zeli mei locutus sum de reliquis gentibus, & de Idumæa universa: quæ dederunt terram meam sibi in hereditatem cum gaudio, & toto corde, & ex animo: & ejecerunt eam ut vastarent:

6 Idcirco vaticinare super humum Israel, & dices montibus & collibus, jugis & vallibus: Hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego in zelo meo, & in furore meo locutus sum, eo quod confusionem gentium sustinueritis:

7 Idcirco hæc dicit Dominus Deus: Ego levavi manum meam, ut credas, quæ in circuitu vestro sunt, ipsæ confusionem suam portent

8 Vos autem montes Iſrael ramos veſtros germinetis, & fructum veſtrum afferatis populo meo Iſrael: prope enim eſt ut veniat:
9 Quia ecce ego ad vos, & convertar ad vos, & arabimini, & accipietis ſementem.
10 Et multiplicabo in vobis homines, omnemque domum Iſrael: & habitabuntur civitates, & ruinoſa inſtaurabuntur.
11 Et replebo vos hominibus, & jumentis: & multiplicabuntur, & creſcent: & habitare vos faciam ſicut a principio, bonisque donabo majoribus, quam habuiſtis ab initio: & ſcietis quia ego Dominus.
12 Et adducam ſuper vos homines, populum meum Iſrael, & hæreditate poſſidebunt te: & eris eis in hæreditatem, & non addes ultra ut abſque eis ſis.
13 Hæc dicit Dominus Deus: Pro eo quod dicunt de vobis: Devoratrix hominum es, & ſuffocans gentem tuam:
14 Propterea homines non comedes amplius, & gentem tuam non necabis ultra, ait Dominus Deus:
15 Nec auditam faciam in te amplius confuſionem gentium, & opprobrium populorum nequaquam portabis, & gentem tuam non amittes amplius: ait Dominus Deus.
16 Et factum eſt verbum Domini ad me, dicens:
17 Fili hominis, domus Iſrael habitaverunt in ſumo ſua, & polluerunt eam in viis ſuis, & in ſtudiis ſuis; juxta immunditiam menſtruatæ facta eſt via eorum coram me.
18 Et effudi indignationem meam ſuper eos pro ſanguine, quem fuderunt ſuper terram, & in idolis ſuis polluerunt eam.
19 Et diſperſi eos in gentes, & ventilati ſunt in terras: juxta vias eorum, & adinventiones eorum judicavi eos.
20 Et ingreſſi ſunt ad gentes, ad quas introierunt, & † polluerunt nomen ſanctum meum, cum diceretur de eis: Populus Domini iſte eſt, & de terra ejus egreſſi ſunt.
21 Et peperci nomini ſancto meo, quod polluerat domus Iſrael in gentibus, ad quas ingreſſi ſunt.
22 Idcirco dices domui Iſrael: hæc dicit Dominus Deus: Non propter vos ego faciam, domus Iſrael, ſed propter nomen ſanctum meum, quod polluiſtis in gentibus, ad quas intraſtis.
23 Et ſanctificabo nomen meum magnum, quod pollutum eſt inter gentes, quod polluiſtis in medio earum: ut ſciant gentes quia ego Dominus, ait Dominus exercituum, cum ſanctificatus fuero in vobis coram eis.
24 Tollam quippe vos de gentibus, & congregabo vos de univerſis terris, & adducam vos in terram veſtram.
25 Et effundam ſuper vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis veſtris, & ab univerſis idolis veſtris mundabo vos.
26 † Et dabo vobis cor novum, & ſpiritum novum ponam in medio veſtri: & auferam cor lapideum de carne veſtra, & dabo vobis cor carneum.
27 Et ſpiritum meum ponam in medio veſtri: & faciam ut in præceptis meis ambuletis, & judicia mea cuſtodiatis & operemini.
28 Et habitabitis in terra, quam dedi patribus veſtris: & eritis mihi in populum, & ego ero vobis in Deum.
29 Et ſalvabo vos ex univerſis inquinamentis veſtris: & vocabo frumentum, & multiplicabo illud, & non imponam vobis famem.
30 Et multiplicabo fructum ligni, & genimina agri, ut non portetis ultra opprobrium famis in gentibus.
31 Et recordabimini viarum veſtrarum peſſimarum, ſtudiorumque non bonorum: & diſplicebunt vobis iniquitates veſtræ, & ſcelera veſtra.
32 Non propter vos ego faciam, ait Dominus Deus: notum ſit vobis: confundimini, & erubeſcite ſuper viis veſtris, domus Iſrael.
33 Hæc dicit Dominus Deus: In die, qua mundavero vos ex omnibus iniquitatibus veſtris, & inhabitari fecero urbes, & inſtaurata vero ruinoſa,
34 Et terra deſerta fuerit exculta, quæ quondam erat deſolata in oculis omnis viatoris,
35 Dicent: terra illa inculta, facta eſt ut hortus voluptatis: & civitates deſertæ, & deſtitutæ atque ſuffoſſæ, munitæ ſederunt.
36 Et ſcient gentes quæcumque derelictæ fuerint in circuitu veſtro, quia ego Dominus ædificavi diſſipata, plantavique inculta, ego Dominus locutus ſum, & feci.
37 Hæc dicit Dominus Deus: Adhuc in hoc invenient me domus Iſrael, ut faciam eis: Multiplicabo eos ſicut gregem hominum,
38 Ut gregem ſanctum, ut gregem Jeruſalem in ſollemnitatibus ejus: Sic erunt civitates deſertæ, plenæ gregibus hominum: & ſcient quia ego Dominus.

CAPUT XXXVII.

In figura aridorum oſſium reviviſcentium, deſignat filios Iſrael qui de omni proſperitate deſperant, reducendos in terram ſuam: & per duo ligna conjuncta ſignificat unum fore regnum Juda & Iſrael, qui ſub uno rege ac paſtore David obſervaturi ſint mandata Domini, qui cum ipſis pactum feriet ſempiternum.

1 FACTA eſt ſuper me manus Domini, & eduxit me in ſpiritu Domini: & dimiſit me in medio campi, qui erat plenus oſſibus:
2 Et circumduxit me per ea in gyro: erant autem multa valde ſuper faciem campi, ſiccaque vehementer.
3 Et dixit ad me: Fili hominis putaſne vivent oſſa iſta? Et dixi: Domine Deus, tu noſti.
4 Et dixit ad me: Vaticinare de oſſibus iſtis: & dices eis: Oſſa arida audite verbum Domini.
5 Hæc dicit Dominus Deus oſſibus his: Ecce ego intromittam in vos ſpiritum, & vivetis.
6 Et dabo ſuper vos nervos, & ſuccreſcere faciam ſuper vos carnes, & ſuperextendam in vobis cutem: & dabo vobis ſpiritum, & vivetis, & ſcietis quia ego Dominus.
7 Et prophetavi ſicut præceperat mihi: factus eſt autem ſonitus, prophetante me, & ecce commotio: & acceſſerunt oſſa ad oſſa, unumquodque ad juncturam ſuam.
8 Et vidi: & ecce ſuper ea nervi & carnes aſcenderunt: & extenta eſt in eis cutis deſuper, & ſpiritum non habebant.
9 Et dixit ad me: Vaticinare ad ſpiritum, vaticinare fili hominis, & dices ad ſpiritum: Hæc dicit Dominus Deus: A quatuor ventis veni ſpiritus, & inſuffla ſuper interfectos iſtos, & reviviſcant.

Iſai. 2. 5. Rom. 2. 4.

Supr. 1. 19.

10 Et prophetavi sicut præceperat mihi: & ingressus est in eos spiritus, & vixerunt: & steterunt super pedes suos exercitus grandis nimis valde.

11 Et dixit ad me: Fili hominis, ossa hæc universa, domus Israel est: ipsi dicunt: Aruerunt ossa nostra, & periit spes nostra, & abscissi sumus.

12 Propterea vaticinare, & dices ad eos: Hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego aperiam tumulos vestros, & educam vos de sepulcris vestris populus meus: & inducam vos in terram Israel.

13 Et scietis quia ego Dominus, cum aperuero sepulcra vestra, & eduxero vos de tumulis vestris, populus meus:

14 Et dedero spiritum meum in vobis, & vixeritis, & requiescere vos faciam super humum vestram: & scietis quia ego Dominus locutus sum, & feci, ait Dominus Deus.

15 Et factus est sermo Domini ad me, dicens:

16 Et tu fili hominis sume tibi lignum unum: & scribe super illud: Judæ, & filiorum Israel sociorum ejus: & tolle lignum alterum, & scribe super illud: Joseph ligno Ephraim, & cunctæ domui Israel, sociorumque ejus.

17 Et adjunge illa, unum ad alterum tibi in lignum unum: & erunt in unionem in manu tua.

18 Cum autem dixerint ad te filii populi tui loquentes: Nonne indicas nobis quid in his tibi velis?

19 Loqueris ad eos: Hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego assumam lignum Joseph, quod est in manu Ephraim, & tribus Israel, quæ sunt ei adjunctæ: & dabo eas pariter cum ligno Juda, & faciam eas in lignum unum: & erunt unum in manu ejus.

20 Erunt autem ligna, super quæ scripseris in manu tua, in oculis eorum.

21 Et dices ad eos: Hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego assumam filios Israel de medio nationum, ad quas abierunt: & congregabo eos undique, & adducam eos ad humum tuam.

†Joann. 10. 16. 22 † Et faciam eos in gentem unam in terra in montibus Israel, & rex unus erit omnibus imperans: & non erunt ultra duæ gentes, nec dividentur amplius in duo regna.

23 Neque polluentur ultra in idolis suis, & abominationibus suis, & cunctis iniquitatibus suis: & salvos eos faciam de universis sedibus, in quibus peccaverunt, & emundabo eos: & erunt mihi populus, & ego ero eis Deus.

† Isai. 40. 11. Jerem. 23. 5. Supra 34. 23. Dan. 9. 24. Joann. 1. 45. 24 † Et servus meus David rex super eos, & pastor unus erit omnium eorum: in judiciis meis ambulabunt, & mandata mea custodient, & facient ea.

25 Et habitabunt super terram, quam dedi servo meo Jacob, in qua habitaverunt patres vestri: & habitabunt super eam ipsi, & filii eorum, & filii filiorum eorum, usque in sempiternum: & David servus meus princeps eorum in perpetuum.

† Psal. 109. 4. & 116. 2. Joann. 12. 34. 26 † Et percutiam illis fœdus pacis, pactum sempiternum erit eis: & fundabo eos, & multiplicabo, & dabo sanctificationem meam in medio eorum in perpetuum.

27 Et erit tabernaculum meum in eis: & ero eis Deus, & ipsi erunt mihi populus.

28 Et scient gentes quia ego Dominus sanctificator Israel, cum fuerit sanctificatio mea in medio eorum in perpetuum.

CAPUT XXXVIII.

Habitatoribus post reductam captivitatem fœdere filii Israel in oppidis suis, adducet Dominus in novissimis diebus contra eos Gog cum ingenti exercitu: sed & hunc cum suo exercitu multis cladibus postea consumet.

1 ET factus est sermo Domini ad me, dicens:

2 † Fili hominis pone faciem tuam contra Gog, terram Magog principem capitis Moloch & Thubal, & vaticinare de eo, † Infra 39. 1. Apoc. 20. 7.

3 Et dices ad eum: Hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego ad te Gog principem capitis Moloch & Thubal,

4 Et circumagam te, & ponam frænum in maxillis tuis: & educam te, & omnem exercitum tuum, equos & equites vestitos loricis universos, multitudinem magnam, hastam & clypeum arripientium & gladium.

5 Persæ, Æthiopes, & Lybies cum eis, omnes scutati & galeati.

6 Gomer, & universa agmina ejus, domus Thogorma, latera aquilonis, & totum robur ejus, populique multi tecum.

7 Præpara, & instrue te, & omnem multitudinem tuam, quæ congregata est ad te: & esto eis in præceptum.

8 Post dies multos visitaberis; in novissimo annorum venies ad terram, quæ reversa est a gladio, & congregata est de populis multis ad montes Israel, qui fuerunt deserti jugiter: hæc de populis educta est, & habitabunt in ea confidenter universi.

9 Ascendens autem quasi tempestas venies, & quasi nubes, ut operias terram tu, & omnia agmina tua, & populi multi tecum.

10 Hæc dicit Dominus Deus: In die illa ascendent sermones super cor tuum, & cogitabis cogitationem pessimam:

11 Et dices: Ascendam ad terram absque muro: veniam ad quiescentes, habitantesque secure. hi omnes habitant sine muro, vectes & portæ non sunt eis.

12 Ut diripias spolia, & invadas prædam, ut inferas manum tuam super eos, qui deserti fuerant, & postea restituti, & super populum, qui est congregatus ex gentibus, qui possidere cœpit, & ille habitator umbilici terræ.

13 Saba, & Dedan, & negotiatores Tharsis, & omnes leones ejus dicent tibi: Numquid ad sumendam spolia tu venis? ecce ad diripiendam prædam congregasti multitudinem tuam, ut tollas argentum, & aurum, & auferas supellectilem, atque substantiam, & diripias manubias innumeras.

14 Propterea vaticinare fili hominis, & dices ad Gog: Hæc dicit Dominus Deus: Numquid non in die illo, cum habitaverit populus meus Israel confidenter, scies?

15 Et venies de loco tuo a lateribus Aquilonis tu, & populi multi tecum, ascensores equorum universi, cœtus magnus, & exercitus vehemens.

16 Et ascendes super populum meum Israel quasi nubes, ut operias terram. In novissimis diebus eris, & adducam te super terram meam: ut sciant gentes me, cum sanctificatus fuero in te in oculis eorum, o Gog.

17 Hæc dicit Dominus Deus: Tu ergo ille es, de quo locutus sum in diebus antiquis, in manu servorum meorum prophetarum Israel, qui prophetaverunt in diebus illorum temporum, ut adducerem te super eos.

18 Et erit in die illa, in die adventus Gog super terram Israel, ait Dominus Deus, ascendet indignatio mea in furore meo.

19 Et in zelo meo, in igne iræ meæ locutus sum. Quia in die illa erit commotio magna super terram Israel:

20 † Et commovebuntur a facie mea pisces maris, & volucres cæli, & bestiæ agri, & omne reptile quod movetur super humum, cunctique homines qui sunt super faciem terræ: & subvertentur montes, & cadent sepes, & omnis murus corruet in terram.

21 Et convocabo adversus eum in cunctis montibus meis gladium, ait Dominus Deus: gladius uniuscujusque in fratrem suum dirigetur.

22 Et judicabo eum peste, & sanguine, & imbre vehementi, & lapidibus immensis: ignem & sulphur pluam super eum, & super exercitum ejus, & super populos multos, qui sunt cum eo.

23 Et magnificabor, & sanctificabor: & notus ero in oculis multarum gentium, & scient quia ego Dominus.

CAPUT XXXIX.

Adducet Dominus Gog contra Israel, sed ipsum cum toto ejus exercitu ibi perdet, in cujus sepultura septem mensibus occupabuntur ad mundandam terram: Dominus filios Israel propter peccata ipsorum tradidit in captivitatem, sed reducet eos in terram suam ad nominis sui glorificationem.

1 TU autem fili hominis vaticinare adversum Gog, & dices: Hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego super te Gog principem capitis Mosoc & Thubal:

2 Et circumagam te, & educam te, & ascendere te faciam de lateribus Aquilonis: & adducam te super montes Israel.

3 Et percutiam arcum tuum in manu sinistra tua, & sagittas tuas de manu dextera tua dejiciam.

4 Super montes Israel cades tu, & omnia agmina tua, & populi tui, qui sunt tecum, feris, avibus, omnique volatili, & bestiis terræ, dedi te ad devorandum.

5 Super faciem agri cades: quia ego locutus sum, ait Dominus Deus.

6 Et immittam ignem in Magog, & in his qui habitant in insulis confidenter: & scient quia ego Dominus.

7 Et nomen sanctum meum notum faciam in medio populi mei Israel, & non polluam nomen sanctum meum amplius: & scient gentes quia ego Dominus sanctus Israel.

8 Ecce venit, & factum est, ait Dominus Deus: hæc est dies, de qua locutus sum.

9 Et egredientur habitatores de civitatibus Israel, & succendent, & comburent arma, clypeum, & hastas, arcum, & sagittas, & baculos manuum, & contos: & succendent ea igni septem annis.

10 Et non portabunt ligna de regionibus, neque succident de saltibus: quoniam arma succendent igni, & deprædabuntur eos, quibus prædæ fuerant, & diripient vastatores suos, ait Dominus Deus.

11 Et erit in die illa: dabo Gog locum nominatum sepulcrum, in Israel: vallem viatorum ad orientem maris, quæ obstupescere faciet prætereuntes: & sepelient ibi Gog, & omnem multitudinem ejus, & vocabitur vallis multitudinis Gog.

12 Et sepelient eos domus Israel, ut mundent terram septem mensibus.

13 Sepeliet autem eam omnis populus terræ, & erit eis nominata dies, in qua glorificatus sum, ait Dominus Deus.

14 Et viros jugiter constituent lustrantes terram, qui sepeliant & requirant eos qui remanserant super faciem terræ, ut emundent eam: post menses autem septem quærere incipient.

15 Et circuibunt peragrantes terram: cumque viderint os hominis, statuent juxta illud titulum, donec sepeliant illud pollinctores in valle multitudinis Gog.

16 Nomen autem civitatis Amona, & mundabunt terram.

17 Tu ergo fili hominis, hæc dicit Dominus Deus: Dic omni volucri, & universis avibus, cunctisque bestiis agri: Convenite, properate, concurrite undique ad victimam meam, quam ego immolo vobis, victimam grandem super montes Israel: ut comedatis carnem, & bibatis sanguinem.

18 Carnes fortium comedetis, & sanguinem principum terræ bibetis: arietum, & agnorum, & hircorum, taurorumque & altilium, & pinguium omnium.

19 Et comedetis adipem in saturitatem, & bibetis sanguinem in ebrietatem, de victima, quam ego immolabo vobis:

20 Et saturabimini super mensam meam de equo, & equite forti, & de universis viris bellatoribus, ait Dominus Deus.

21 Et ponam gloriam meam in gentibus: & videbunt omnes gentes judicium meum, quod fecerim, & manum meam, quam posuerim super eos.

22 Et scient domus Israel, quia ego Dominus Deus eorum, a die illa, & deinceps.

23 Et scient gentes quoniam in iniquitate sua capta sit domus Israel, eo quod dereliquerit me, & absconderim faciem meam ab eis: & tradiderim eos in manus hostium, & ceciderint in gladio universi.

24 Juxta immunditiam eorum & scelus feci eis, & abscondi faciem meam ab illis.

25 Propterea hæc dicit Dominus Deus: Nunc reducam captivitatem Jacob, & miserebor omnis domus Israel: & assumam zelum pro nomine sancto meo.

26 Et portabunt confusionem suam, & omnem prævaricationem, qua prævaricati sunt in me, cum habitaverint in terra sua confidenter neminem formidantes:

27 Et reduxero eos de populis, & congregavero de terris inimicorum suorum, & sanctificatus fuero in eis, in oculis gentium plurimarum.

28 † Et scient quia ego Dominus Deus eorum, eo quod transtulerim eos in nationes, & congregaverim eos super terram suam, & non dereliquerim quemquam ex eis ibi. † *Supr.* 26. 23.

29 Et non abscondam ultra faciem meam ab eis, eo quod effuderim spiritum meum super omnem domum Israel, ait Dominus Deus.

CA-

CAPUT XL.

Propheta ostenditur futura reædificatio civitatis, cum mensura in longitudine, latitudine & altitudine singularum domus portarum, thalamorum, frontium, fenestrarum, vestibulorum, cubiculorum & graduum: item mensuratio quatuor mensarum ad immolanda sacrificia: rursum gazophylacia cantorum & sacerdotum, & vestibula templi.

1 IN vigesimo quinto anno transmigrationis nostræ, in exordio anni, decima mensis, quartodecimo anno postquam percussa est civitas: in ipsa hac die facta est super me manus Domini, & adduxit me illuc.

2 In visionibus Dei adduxit me in terram Israel, & dimisit me super montem excelsum nimis: super quem erat quasi ædificium civitatis vergentis ad Austrum.

3 Et introduxit me illuc: & ecce vir, cujus erat species quasi species æris, & funiculus lineus in manu ejus, & calamus mensuræ in manu ejus: stabat autem in porta.

4 Et locutus est ad me idem vir: Fili hominis vide oculis tuis, & auribus tuis audi, & pone cor tuum in omnia, quæ ego ostendam tibi: quia ut ostendantur tibi adductus es huc: annuntia omnia, quæ tu vides, domui Israel.

5 Et ecce murus foris secus in circuitu domus undique, & in manu viri calamus mensuræ sex cubitorum, & palmo: & mensus est latitudinem ædificii calamo uno, altitudinem quoque calamo uno.

6 Et venit ad portam, quæ respiciebat viam Orientalem, & ascendit per gradus ejus: & mensus est limen portæ calamo uno latitudinem, id est, limen unum calamo uno in latitudine:

7 Et thalamum uno calamo in longum, & uno calamo in latum: & inter thalamos, quinque cubitos:

8 Et limen portæ juxta vestibulum portæ intrinsecus, calamo uno.

9 Et mensus est vestibulum portæ octo cubitorum, & frontem ejus duobus cubitis: vestibulum autem portæ erat intrinsecus.

10 Porro thalami portæ ad viam Orientalem, tres hinc & tres inde: mensura una trium, & mensura una frontium ex utraque parte.

11 Et mensus est latitudinem liminis portæ, decem cubitorum: & longitudinem portæ, tredecim cubitorum:

12 Et marginem ante thalamos cubiti unius: & cubitus unus finis utrimque: thalami autem, sex cubitorum erant hinc & inde.

13 Et mensus est portam a tecto thalami, usque ad tectum ejus, latitudinem viginti quinque cubitorum: ostium contra ostium.

14 Et fecit frontes per sexaginta cubitos: & ad frontem atrium portæ, undique per circuitum.

15 Et ante faciem portæ, quæ pertingebat usque ad faciem vestibuli portæ interioris, quinquaginta cubitos.

16 Et fenestras obliquas in thalamis, & in frontibus eorum, quæ erant intra portam undique per circuitum: similiter autem erant & in vestibulis fenestræ per gyrum intrinsecus, & ante frontes pictura palmarum.

17 Et eduxit me ad atrium exterius, & ecce gazophylacia, & pavimentum stratum lapide in atrio per circuitum: triginta gazophylacia in circuitu pavimenti.

18 Et pavimentum in fronte portarum, secundum longitudinem portarum erat inferius.

19 Et mensus est latitudinem a facie portæ inferioris usque ad frontem atrii interioris extrinsecus, centum cubitos ad Orientem, & ad Aquilonem.

20 Portam quoque, quæ respiciebat viam Aquilonis atrii exterioris, mensus est tam in longitudine, quam in latitudine.

21 Et thalamos ejus tres hinc, & tres inde: & frontem ejus, & vestibulum ejus secundum mensuram portæ prioris, quinquaginta cubitorum longitudinem ejus, & latitudinem viginti quinque cubitorum.

22 Fenestræ autem ejus, & vestibulum, & sculpturæ secundum mensuram portæ, quæ respiciebat ad Orientem: & septem graduum erat ascensus ejus, & vestibulum ante eam.

23 Et porta atrii interioris contra portam aquilonis, & orientalem: & mensus est a porta usque ad portam centum cubitos.

24 Et eduxit me ad viam australem, & ecce porta, quæ respiciebat ad austrum: & mensus est frontem ejus, & vestibulum ejus, juxta mensuras superiores.

25 Et fenestras ejus, & vestibula in circuitu, sicut fenestras ceteras: quinquaginta cubitorum longitudine, & latitudine viginti quinque cubitorum.

26 Et in gradibus septem ascendebatur ad eam: & vestibulum ante fores ejus: & palmæ erant, una hinc, & altera inde in fronte ejus.

27 Et porta atrii interioris in via australi: & mensus est a porta usque ad portam in via australi, centum cubitos.

28 Et introduxit me in atrium interius ad portam australem: & mensus est portam juxta mensuras superiores:

29 Thalamum ejus, & frontem ejus, & vestibulum ejus eisdem mensuris: & fenestras ejus, & vestibulum ejus in circuitu, quinquaginta cubitos longitudinis, & latitudinis viginti quinque cubitos.

30 Et vestibulum per gyrum longitudine viginti quinque cubitorum, & latitudine quinque cubitorum.

31 Et vestibulum ejus ad atrium exterius, & palmæ ejus in fronte: & octo gradus erant, quibus ascendebatur per eam:

32 Et introduxit me in atrium interius per viam orientalem: & mensus est portam secundum mensuras superiores.

33 Thalamum ejus, & frontem ejus, & vestibulum ejus, sicut supra: & fenestras ejus & vestibula ejus in circuitu, longitudine quinquaginta cubitorum, & latitudine viginti quinque cubitorum.

34 Et vestibulum ejus, id est, atrii exterioris: & palmæ cælatæ in fronte ejus hinc & inde: & in octo gradibus ascensus ejus.

35 Et introduxit me ad portam, quæ respiciebat ad aquilonem: & mensus est secundum mensuras superiores.

36 Thalamum ejus, & frontem ejus, & vestibulum ejus, & fenestras ejus per circuitum, longitudine quinquaginta cubitorum, & latitudine viginti quinque cubitorum.

37 Et vestibulum ejus respiciebat ad atrium exterius: & cælatura palmarum in fronte

eas hinc & inde: & in duobus gradibus ascensus ejus.

16 Et pertica portæ, & gazophylacia ostium in frontibus portarum: ibi lavabant holocaustum.

39 Et in vestibulo portæ, duæ mensæ hinc, & duæ mensæ inde: ut immoletur super eas holocaustum, & pro peccato, & pro delicto.

40 Et ad latus exterius, quod ascendit ad ostium portæ, quæ pergit ad aquilonem, duæ mensæ: & ad latus alterum ante vestibulum portæ, duæ mensæ.

41 Quatuor mensæ hinc, & quatuor mensæ inde: per latera portæ octo mensæ erant, super quas immolabant.

42 Quatuor autem mensæ ad holocaustum, de lapidibus quadris extructæ, longitudine cubiti unius & dimidii: & latitudine cubiti unius & dimidii: & altitudine cubiti unius: super quas ponunt vasa, in quibus immolatur holocaustum, & victima.

43 Et labia carnium palmi unius, reflexa intrinsecus per circuitum: super mensas autem carnes oblationis.

44 Et extra portam interiorem, gazophylacia cantorum in atrio interiori, quod erat in latere portæ respicientis ad aquilonem: & facies eorum contra viam australem, una ex latere portæ orientalis, quæ respiciebat ad viam aquilonis.

45 Et dixit ad me: Hoc est gazophylacium, quod respicit viam meridianam; sacerdotum erit, qui excubant in custodiis templi.

46 Porro gazophylacium, quod respicit ad viam aquilonis, sacerdotum erit, qui excubant ad ministerium altaris: isti sunt filii Sadoc, qui accedunt de filiis Levi ad Dominum ut ministrent ei.

47 Et mensus est atrium longitudine centum cubitorum, & latitudine centum cubitorum per quadrum: & altare ante faciem templi.

48 Et introduxit me in vestibulum templi: & mensus est vestibulum quinque cubitis hinc, & quinque cubitis inde: & latitudinem portæ trium cubitorum hinc, & trium cubitorum inde.

49 Longitudinem autem vestibuli viginti cubitorum, & latitudinem undecim cubitorum, & octo gradibus ascendebatur ad eam. Et columnæ erant in frontibus; una hinc, & altera inde.

CAPUT XLI.

Dispositio reædificandi templi juxta partes singulas.

1 ET introduxit me in templum, & mensus est frontes, sex cubitos latitudinis hinc, & sex cubitos inde, latitudinem tabernaculi.

2 Et latitudo portæ, decem cubitorum erat: & latera portæ quinque cubitis hinc, & quinque cubitis inde: & mensus est longitudinem ejus quadraginta cubitorum, & latitudinem viginti cubitorum.

3 Et introgressus intrinsecus mensus est in fronte portæ duos cubitos: & portam, sex cubitorum: & latitudinem portæ, septem cubitorum.

4 Et mensus est longitudinem ejus viginti cubitorum, & latitudinem ejus viginti cubitorum ante faciem templi: & dixit ad me: Hoc est sanctum sanctorum.

5 Et mensus est parietem domus sex cubitorum: & latitudinem lateris quatuor cubitorum undique per circuitum domus.

6 Latera autem, latus ad latus, bis triginta tria: & erant eminentia, quæ ingrederentur per parietem domus, in lateribus per circuitum, ut continerent, & non attingerent parietem templi.

7 Et platea erat in rotundum, ascendens sursum per cochleam, & in cœnaculum templi deferebat per gyrum: ideirco latius erat templum in superioribus: & sic de inferioribus ascendebatur ad superiora in medium.

8 Et vidi in domo altitudinem per circuitum, fundata latera ad mensuram calami sex cubitorum spatio.

9 Et latitudinem per parietem lateris forinsecus quinque cubitorum: & erat interior domus in lateribus domus.

10 Et inter gazophylacia latitudinem viginti cubitorum in circuitu domus undique,

11 Et ostium lateris ad orationem: ostium unum ad viam aquilonis, & ostium unum ad viam australem: & latitudinem loci ad orationem, quinque cubitorum in circuitu.

12 Et ædificium, quod erat separatum, versumque ad viam respicientem ad mare, latitudinis septuaginta cubitorum: paries autem ædificii, quinque cubitorum latitudinis per circuitum: & longitudo ejus nonaginta cubitorum.

13 Et mensus est domus longitudinem, centum cubitorum: & quod separatum erat ædificium, & parietes ejus, longitudinis centum cubitorum.

14 Latitudo autem ante faciem domus, & ejus quod erat separatum contra orientem, centum cubitorum.

15 Et mensus est longitudinem ædificii contra faciem ejus, quod erat separatum ad dorsum. thecas ex utraque parte centum cubitorum: & templum interius, & vestibula atrii.

16 Limina, & fenestras obliquas, & thecas in circuitu per tres partes, contra uniuscujusque limen, stratumque ligno per gyrum in circuitu: terra autem usque ad fenestras, & fenestræ clausæ per ostia.

17 Et usque ad domum interiorem, & forinsecus per omnem parietem in circuitu intrinsecus, & forinsecus, ad mensuram.

18 Et fabefacta cherubim & palmæ: & palma inter cherub & cherub, duasque facies habebat cherub.

19 Faciem hominis juxta palmam ex hac parte, & faciem leonis juxta palmam ex alia parte, expressam per omnem domum in circuitu.

20 De terra usque ad superiora portæ, cherubim & palmæ celatæ erant in pariete templi.

21 Limen quadrangulum, & facies sanctuarii, aspectus contra aspectum.

22 Altaris lignei trium cubitorum altitudo, & longitudo ejus duorum cubitorum: & anguli ejus, & longitudo ejus, & parietes ejus lignei. Et locutus est ad me: Hæc est mensa coram Domino.

23 Et duo ostia erant in templo, & in sanctuario.

24 Et in duobus ostiis ex utraque parte bina erant ostiola, quæ in se invicem plicabantur: bina enim ostia erant ex utraque parte ostiorum.

25 Et

25 Et cælata erant in ipsis ostiis templi cherubim, & sculpturæ palmarum, sicut in parietibus quoque expressæ erant: quam ob rem & grossiora erant ligna in vestibuli fronte forinsecus.

26 Super quæ fenestræ obliquæ, & similitudo palmarum hinc atque inde in humeralis vestibuli, secundum latera domus, latitudinemque parietum.

CAPUT XLII.

De gazophylaciis, cæterisque quæ ad sacrorum usum pertinent readificandis.

1 ET eduxit me in atrium exterius per viam ducentem ad aquilonem, & introduxit me in gazophylacium, quod erat contra separatum ædificium, & contra ædem vergentem ad aquilonem.

2 In facie longitudinis, centum cubitos ostii aquilonis: & latitudinis quinquaginta cubitos,

3 Contra viginti cubitos atrii interioris, & contra pavimentum stratum lapide atrii exterioris, ubi erat porticus juncta porticui triplici.

4 Et ante gazophylacia deambulatio decem cubitorum latitudinis, ad interiora respiciens viæ cubiti unius. Et ostia eorum ad aquilonem:

5 Ubi erant gazophylacia in superioribus humiliora: quia supportabant porticus, quæ ex illis eminebant de inferioribus, & de mediis ædificii.

6 Triplega enim erant, & non habebant columnas, sicut erant columnæ atriorum: propterea eminebant de inferioribus, & de mediis a terra cubitis quinquaginta.

7 Et peribolus exterior secundum gazophylacia, quæ erant in via atrii exterioris ante gazophylacia: longitudo ejus quinquaginta cubitorum.

8 Quia longitudo erat gazophylaciorum atrii exterioris, quinquaginta cubitorum: & longitudo ante faciem templi, centum cubitorum.

9 Et erat subter gazophylacia hæc introitus ab oriente ingredientium in ea de atrio exteriori.

10 In latitudine peribuli atrii, quod erat contra viam orientalem, in faciem ædificii separati, & erant ante ædificium gazophylacia.

11 Et via ante faciem eorum, juxta similitudinem gazophylaciorum, quæ erant in via aquilonis: secundum longitudinem eorum, sic & latitudo eorum: & omnis introitus eorum, & similitudines, & ostia eorum.

12 Secundum ostia gazophylaciorum, quæ erant in via respiciente ad Notum: ostium in capite viæ: quæ via erat ante vestibulum separatum per viam orientalem ingredientibus.

13 Et dixit ad me: Gazophylacia aquilonis, & gazophylacia austri, quæ sunt ante ædificium separatum: hæc sunt gazophylacia sancta: in quibus vescuntur sacerdotes, qui appropinquant ad Dominum in sancta sanctorum: ibi ponent sancta sanctorum, & oblationem pro peccato, & pro delicto: locus enim sanctus est.

14 Cum autem ingressi fuerint sacerdotes, non egredientur de sanctis in atrium exterius: & ibi reponent vestimenta sua, in quibus ministrant quia sancta sunt: vestientur que vestimentis aliis, & sic procedent ad populum.

15 Cumque complesset mensuras domus interioris, eduxit me per viam portæ, quæ respiciebat ad viam orientalem: & mensus est eam undique per circuitum.

16 Mensus est autem contra ventum orientalem calamo mensuræ, quingentos calamos in calamo mensuræ per circuitum.

17 Et mensus est contra ventum aquilonis quingentos calamos in calamo mensuræ per gyrum.

18 Et ad ventum australem mensus est quingentos calamos in calamo mensuræ per circuitum.

19 Et ad ventum occidentalem mensus est quingentos calamos in calamo mensuræ.

20 Per quatuor ventos mensus est murum ejus undique per circuitum, longitudinem quingentorum cubitorum, & latitudinem quingentorum cubitorum, & latitudinem quingentorum cubitorum, dividentem inter sanctuarium & vulgi locum.

CAPUT XLIII.

Gloria Domini apparente audit propheta quod filii Israel non amplius polluent nomen Domini, & quæ sint mensura altaris, ac sacrificia ad ipsum septem diebus expiandum.

1 ET duxit me ad portam, quæ respiciebat ad viam orientalem.

2 Et ecce gloria Dei Israel ingrediebatur per viam orientalem: & vox erat ei quasi vox aquarum multarum, & terra splendebat a majestate ejus.

3 † Et vidi visionem, secundum speciem, quam videram, quando venit ut disperderet civitatem: & species secundum aspectum, † quem vidi in juxta fluvium Chobar: & cecidi super faciem meam. †Supr 9. 1. †Supr 1. 1.

4 Et majestas Domini ingressa ad templum per viam portæ, quæ respiciebat ad orientem.

5 Et elevavit me spiritus, & introduxit me in atrium interius: & ecce replera erat gloria Domini domus.

6 Et audivi loquentem ad me de domo, & vir qui stabat juxta me.

7 Dixit ad me: Fili hominis, locus solii mei, & loci vestigiorum pedum meorum, ubi habito in medio filiorum Israel in æternum: & non polluent ultra domus Israel nomen sanctum meum, ipsi & reges eorum in fornicationibus suis, & in ruinis regum suorum, & in excelsis.

8 Qui fabricati sunt limen suum juxta limen meum, & postes suos juxta postes meos: & murus erat inter me & eos: & polluerunt nomen sanctum meum in abominationibus, quas fecerunt: propter quod consumpsi eos in ira mea.

9 Nunc ergo repellant procul fornicationem suam, & ruinas regum suorum a me: & habitabo in medio eorum semper.

10 Tu autem fili hominis ostende domui Israel templum, & confundantur ab iniquitatibus suis, & metiantur fabricam:

11 Et erubescant ex omnibus quæ fecerunt: Figuram domus, & fabricæ ejus exitus, & introitus, & omnem descriptionem ejus, & universa præcepta ejus, cunctumque ordinem ejus & omnes leges ejus ostende eis, & scribe in oculis eorum: ut custodiant omnem descriptionem ejus, & præcepta illius, & faciant ea.

12 Hæc est lex domus in summitate montis: Omnis finis ejus in circuitu, sanctum sanctorum est: hæc est ergo lex domus.

13 Istæ autem mensuræ altaris in cubito veriſſimo, qui habebat cubitum & palmum: in ſinu ejus erat cubitus & cubitus in latitudine, & definitio ejus uſque ad labium ejus, & in circuitu, palmus unus: hæc quoque erat foſſa altaris.

14 Et de ſinu terræ uſque ad crepidinem noviſſimam duo cubiti, & latitudo cubiti unius: & a crepidine minore uſque ad crepidinem majorem quatuor cubiti, & latitudo cubiti unius.

15 Ipſe autem Ariel quatuor cubitorum: & ab Ariel uſque ad ſurſum, cornua quatuor.

16 Et Ariel duodecim cubitorum in longitudine per duodecim cubitos latitudinis: quadrangulatum æquis lateribus.

17 Et crepido quatuordecim cubitorum longitudinis, per quatuordecim cubitos latitudinis in quatuor angulis ejus: & corona in circuitu ejus dimidii cubiti, & ſinus ejus unius cubiti per circuitum: gradus autem ejus verſi ad Orientem.

18 Et dixit ad me: Fili hominis, hæc dicit Dominus Deus: Hi ſunt ritus altaris, in quacumque die fuerit fabricatum: ut offeratur ſuper illud holocauſtum, & effundatur ſanguis.

19 Et dabis Sacerdotibus, & Levitis, qui ſunt de ſemine Sadoch, qui accedunt ad me, ait Dominus Deus, ut offerant mihi vitulum de armento pro peccato.

20 Et aſſumens de ſanguine ejus, pones per quatuor cornua ejus, & ſuper quatuor angulos crepidinis, & ſuper coronam in circuitu: & mundabis illud, & expiabis.

21 Et tolles vitulum, qui oblatus fuerit pro peccato: & combures eum in ſeparato loco domus extra ſanctuarium.

22 Et in die ſecunda offeres hircum caprarum immaculatum pro peccato: & expiabunt altare, ſicut expiaverunt in vitulo.

23 Cumque compleveris expians illud, offeres vitulum de armento immaculatum, & arietem de grege immaculatum.

24 Et offeres eos in conſpectu Domini: & mittent ſacerdotes ſuper eos ſal, & offerent eos holocauſtum Domino.

25 Septem diebus facies hircum pro peccato quotidie: & vitulum de armento, & arietem de pecoribus, immaculatos offerent.

26 Septem diebus expiabunt altare, & mundabunt illud: & implebunt manum ejus.

27 Expletis autem diebus, in die octava & ultra, facient ſacerdotes ſuper altare holocauſta veſtra, & quæ pro pace offerunt: & placatus ero vobis, ait Dominus Deus.

CAPUT XLIV.

Porta ſanctuarii clauſa, qua ſolus Deus ingredietur: incircumciſi carne & corde non ingredientur ſanctuarium, nec Levitæ qui idola ſecuti ſunt, ſed hi miniſtri domus erunt: filii autem Sadoc ſacerdotes ingredientur, & horum legas ponuntur.

1 ET convertit me ad viam portæ ſanctuarii exterioris, quæ reſpiciebat ad Orientem: & erat clauſa.

2 Et dixit Dominus ad me: Porta hæc clauſa erit: non aperietur, & vir non tranſibit per eam: quoniam Dominus Deus Iſrael ingreſſus eſt per eam, eritque clauſa

3 Principi. Princeps ipſe ſedebit in ea: ut comedat panem coram Domino: per viam portæ veſtibuli ingredietur, & per viam ejus egredietur.

4 Et adduxit me per viam portæ Aquilonis in conſpectu domus: & vidi, & ecce implevit gloria Domini domum Domini, & cecidi in faciem meam.

5 Et dixit ad me Dominus: Fili hominis pone cor tuum, & vide oculis tuis, & auribus tuis audi omnia, quæ ego loquor ad te de univerſis cæremoniis domus Domini, & de cunctis legibus ejus: & pones cor tuum in viis templi per omnes exitus ſanctuarii.

6 Et dices ad exaſperantem me domum Iſrael: Hæc dicit Dominus Deus: Sufficiant vobis omnia ſcelera veſtra domus Iſrael:

7 Eo quod inducitis filios alienos incircumciſos corde, & incircumciſos carne, ut ſint in ſanctuario meo, & polluant domum meam, & offertis panes meos, adipem, & ſanguinem: & diſſolvitis pactum meum in omnibus ſceleribus veſtris:

8 Et non ſervaſtis præcepta ſanctuarii mei: & poſuiſtis cuſtodes obſervationum mearum in ſanctuario meo vobiſmetipſis.

9 Hæc dicit Dominus Deus: Omnis alienigena incircumciſus corde, & incircumciſus carne, non ingredietur ſanctuarium meum, omnis filius alienus qui eſt in medio filiorum Iſrael.

10 Sed & Levitæ, qui longe receſſerunt a me in errore filiorum Iſrael, & erraverunt a me poſt idola ſua, & portaverunt iniquitatem ſuam:

11 Erunt in ſanctuario meo ædituï, & janitores portarum domus, & miniſtri domus: ipſi mactabunt holocauſta, & victimas populis: & ipſi ſtabunt in conſpectu eorum, ut miniſtrent eis.

12 Pro eo quod miniſtraverunt illis in conſpectu idolorum ſuorum: & facti ſunt domui Iſrael in offendiculum iniquitatis: idcirco levavi manum meam ſuper eos, ait Dominus Deus, & portabunt iniquitatem ſuam:

13 Et non appropinquabunt ad me ut ſacerdotio fungantur mihi, neque accedent ad omne ſanctuarium meum juxta ſancta ſanctorum: ſed portabunt confuſionem ſuam, & ſcelera ſua quæ fecerunt.

14 Et dabo eos janitores domus in omni miniſterio ejus, & in univerſis quæ fient in ea.

15 Sacerdotes autem & Levitæ filii Sadoc, qui cuſtodierunt cæremonias ſanctuarii mei, cum errarent Filii Iſrael a me, ipſi accedent ad me ut miniſtrent mihi: & ſtabunt in conſpectu meo ut offerant mihi adipem, & ſanguinem, ait Dominus Deus.

16 Ipſi ingredientur ſanctuarium meum, & ipſi accedent ad menſam meam ut miniſtrent mihi, & cuſtodient cæremonias meas.

17 Cumque ingredientur portas atrii interioris, veſtibus lineis induentur: nec aſcendet ſuper eos quidquam laneum, quando miniſtrant in portis atrii interioris & intrinſecus.

18 Vittæ lineæ erunt in capitibus eorum, & femmalia linea erunt in lumbis eorum, & non accingentur in ſudore.

19 Cum-

19 Cumque egredientur atrium exterius ad populum, exuent se vestimentis suis, in quibus ministraverant, & reponent ea in gazophylacio sanctuarii, & vestient se vestimentis aliis: & non sanctificabunt populum in vestibus suis.

20 Caput autem suum non radent, neque comam nutrient: sed tondentes attondent capita sua.

21 Et vinum non bibet omnis sacerdos quando ingressurus est atrium interius.

† *Levit.* 21. 14. 22 † Et viduam & repudiatam non accipient uxores, sed virgines de semine domus Israel: sed & viduam, quæ fuerit vidua a sacerdote, accipient.

23 Et populum meum docebunt quid sit inter sanctum & pollutum, & inter mundum & immundum ostendent eis.

24 Et cum fuerit controversia, stabunt in judiciis meis, & judicabunt: leges meas, & præcepta mea in omnibus sollemnitatibus meis custodient, & Sabbata mea sanctificabunt.

25 Et ad mortuum hominem non ingredientur, ne polluantur, nisi ad patrem & matrem, & filium & filiam, & fratrem & sororem, quæ alterum virum non habuerit: in quibus contaminabuntur.

26 Et postquam fuerit emundatus, septem dies numerabuntur ei.

27 Et in die introitus sui in sanctuarium ad atrium interius, ut ministret mihi in sanctuario, offeret pro peccato suo, ait Dominus Deus.

† *Num.* 18. 20. *Deut.* 18. 1. 28 † Non erit autem eis hereditas, ego hereditas eorum: & possessionem non dabitis eis in Israel, ego enim possessio eorum.

29 Victimam & pro peccato & pro delicto ipsi comedent: & omne votum in Israel ipsorum erit.

† *Exod.* 22. 29. 30 † Et primitiva omnium primogenitorum, & omnia libamenta ex omnibus quæ offeruntur, sacerdotum erunt, & primitiva ciborum vestrorum dabitis sacerdoti, ut reponat benedictionem domui tuæ.

† *Levit.* 22. 8. 31 † Omne morticinium, & captum a bestia de avibus & de pecoribus non comedent sacerdotes.

CAPUT XLV.

In terra divisione, separatis Domino primitiis, assignanda est certa portio sacerdotibus, Levitis, civitati, ac principi: servandaque æquitas in ponderibus, mensuris, primitiis & sacrificiis: quæ sacrificia offerentur primo ac septimo die primi mensis, & in sollemnitatibus Paschæ ac Tabernaculorum.

1 CUmque ceperitis terram dividere sorte, separate primitias Domino, sanctificatum de terra, longitudine viginti quinque millia, & latitudine decem millia, sanctificatum erit in omni termino ejus per circuitum.

2 Et erit ex omni parte sanctificatum quingentos per quingentos, quadrilariam per circuitum: & quinquaginta cubitis in suburbana ejus per gyrum.

3 Et ex mensura ista mensurabis longitudinem viginti quinque millium, & latitudinem decem millium, & in ipso erit templum, sanctumque sanctorum.

4 Sanctuarium de terra erit sacerdotibus ministris sanctuarii, qui accedunt ad ministerium Domini: & erit eis locus in domos, & in sanctuarium sanctitatis.

5 Viginti quinque autem millia longitudinis, & decem millia latitudinis, erunt Levitis, qui ministrant domui: ipsi possidebunt viginti gazophylacia.

6 Et possessionem civitatis dabitis quinque millia latitudinis, & longitudinis viginti quinque millia, secundum separationem sanctuarii, omni domui Israel.

7 Principi quinque hinc & inde in separationem sanctuarii, & in possessionem civitatis, contra faciem separationis sanctuarii, & contra faciem possessionis urbis: a latere Maris usque ad Mare, & latere orientis usque ad orientem: Longitudinis autem juxta unamquamque partem a termino occidentali usque ad terminum orientalem.

8 Ipse terra erit ei possessio in Israel: & non depopulabuntur ultra principes populum meum: sed terram dabunt Israel secundum tribus eorum.

9 Hæc dicit Dominus Deus: Sufficiat vobis principes Israel: iniquitatem & rapinas intermittite, & judicium & justitiam facite, separate confinia vestra a populo meo, ait Dominus Deus.

10 Statera justa, & ephi justum, & batus justus erit vobis.

11 Ephi & batus æqualia, & minus mensuræ erunt: ut capiat decimam partem cori batus, & decimam partem cori ephi: juxta mensuram cori erit æqua libratio eorum.

† *Exod.* 30. 13. *Levit.* 27. 25. *Num.* 18. 47. 12 † Siclus autem viginti obolos habet. Pondo viginti sicli, & viginti quinque sicli, & quindecim sicli, mna faciunt.

13 Et hæ sunt primitiæ, quas tolletis: sextam partem ephi de coro frumenti, & sextam partem ephi de coro hordei.

14 Mensura quoque olei, batus olei, decima pars cori est: & decem bati corum faciunt: quia decem bati implent corum.

15 Et arietem unum de grege ducentorum, de his quæ nutriunt Israel in sacrificium, & in holocaustum, & in pacifica, ad expiandum pro eis, ait Dominus Deus.

16 Omnis populus terræ tenebitur primitiis his principi in Israel.

17 Et super principem erunt holocausta, & sacrificium, & libamina in sollemnitatibus, & in Calendis, & in Sabbatis, & in universis sollemnitatibus domus Israel: ipse faciet pro peccato sacrificium, & holocaustum, & pacifica ad expiandum pro domo Israel.

18 Hæc dicit Dominus Deus: In primo mense, una mensis, sumes vitulum de armento immaculatum, & expiabis sanctuarium.

19 Et tollet sacerdos de sanguine quod erit pro peccato: & ponet in postibus domus, & in quatuor angulis crepidinis altaris, & in postibus portæ atrii interioris.

20 Et sic facies in septima mensis, pro unoquoque qui ignoravit, & errore deceptus est, & expiabis pro domo.

21 In primo mense, quartadecima die mensis, erit vobis Paschæ solemnitas: septem diebus azyma comedentur.

22 Et faciet princeps in die illa pro se, & pro universo populo terræ, vitulum pro peccato,

23 Et in septem dierum sollemnitate faciet holocaustum Domino septem vitulos, & totidem arietes immaculatos quotidie septem diebus: & pro peccato hircum caprarum quotidie.

24 Et sacrificium ephi per vitulum, & ephi per arietem faciet: & olei hin per singula ephi.

25 Septimo mense, quintadecima die mensis, in sollemnitate, faciet sicut supra dicta sunt per septem dies, tam pro peccato, quam pro holocausto, & in sacrificio, & in oleo.

CAPUT XLVI.

Porta solis Sabbatis ac Calendis aperienda, & qua holocausta his diebus offerat princeps, quave porta ipse aut populus templum ingredietur, vel egredietur: de spontaneo & quotidiano principis holocausto: de ipsius dono filiis aut servis dato: loca in quibus sacerdotes coquant sacrificia & ministri victimas populi.

1 HÆc dicit Dominus Deus: Porta atrii interioris, quæ respicit ad orientem, erit clausa sex diebus, in quibus opus fit: die autem Sabbati aperietur, sed & in die Calendarum aperietur.

2 Et intrabit princeps per viam vestibuli portæ deforis, & stabit in limine portæ: & facient sacerdotes holocaustum ejus, & pacifica ejus: & adorabit super limen portæ, & egredietur: porta autem non claudetur usque ad vesperam.

3 Et adorabit populus terræ ad ostium portæ illius in Sabbatis, & in Calendis, coram Domino.

4 Holocaustum autem hoc offeret princeps Domino: in die Sabbati sex agnos immaculatos, & arietem immaculatum.

5 Et sacrificium ephi per arietem: in agnis autem sacrificium quod dederit manus ejus: & olei hin per singula ephi.

6 In die autem Calendarum vitulum de armento immaculatum: & sex agni & arietes immaculati erunt.

7 Et ephi per vitulum, ephi quoque per arietem faciet sacrificium: de agnis autem, sicut invenerit manus ejus: & olei hin per singula ephi.

8 Cumque ingressurus est princeps, per viam vestibuli portæ ingrediatur, & per eamdem viam exeat.

9 Et cum intrabit populus terræ in conspectu Domini in sollemnitatibus: qui ingreditur per portam Aquilonis, ut adoret, egrediatur per viam portæ meridianæ: porro qui ingredietur per viam portæ meridianæ, egrediatur per viam portæ Aquilonis: non revertetur per viam portæ, per quam ingressus est, sed e regione illius egredietur.

10 Princeps autem in medio eorum cum ingredientibus ingredietur, & cum egredientibus egredietur.

11 Et in nundinis, & in sollemnitatibus sacrificium ephi per vitulum, & ephi per arietem: de agnis autem erit sacrificium sicut invenerit manus ejus: & olei hin per singula ephi.

12 Cum autem fecerit princeps spontaneum holocaustum, aut pacifica voluntaria Domino; aperietur ei porta quæ respicit ad orientem, & faciet holocaustum suum & pacifica sua, sicut fieri solet in die Sabbati: & egredietur, claudeturque porta postquam exierit.

13 Et agnum ejusdem anni immaculatum faciet holocaustum quotidie Domino: semper mane faciet illud.

14 Et faciet sacrificium super eo cata mane mane sextam partem ephi, & de oleo tertiam partem hin, ut misceatur simila: sacrificium Domino legitimum, juge atque perpetuum.

15 Faciet agnum, & sacrificium, & oleum cata mane mane: holocaustum sempiternum.

16 Hæc dicit Dominus Deus: Si dederit princeps donum alicui de filiis suis: hereditas ejus, filiorum suorum erit, possidebunt eam hereditarie.

17 Si autem dederit legatum de hereditate sua uni servorum suorum, erit illius usque ad annum remissionis, & revertetur ad principem: hereditas autem ejus, filiis ejus erit.

18 Et non accipiet princeps de hereditate populi per violentiam, & de possessione eorum: sed de possessione sua hereditatem dabit filiis suis: ut non dispergatur populus meus unusquisque a possessione sua.

19 Et introduxit me per ingressum, qui erat ex latere portæ, in gazophylacia sanctuarii ad sacerdotes, quæ respiciebant ad Aquilonem: & erat ibi locus vergens ad occidentem.

20 Et dixit ad me: Iste est locus ubi coquent sacerdotes pro peccato, & pro delicto: ubi coquent sacrificium, ut non efferant in atrium exterius, & sanctificetur populus.

21 Et eduxit me in atrium exterius, & circumduxit me per quatuor angulos atrii, & ecce atriolum erat in angulo atrii, atriolum singula per angulos atrii.

22 In quatuor angulis atrii atriola dispersita, quadraginta cubitorum per longum, & triginta per latum: mensuræ unius quatuor erant.

23 Et paries per circuitum ambiens quatuor atriola: & culinæ fabricatæ erant subter porticus per gyrum.

24 Et dixit ad me: Hæc est domus culinarum, in qua coquent ministri domus Domini victimas populi.

CAPUT XLVII.

Aqua subter limen domus egredientes, & in latus templi dextrum descendentes, efficiuntur torrens qui tandem non potest transvadari, & sanat omnia ad quæ pervenerit, habens pisces & arbores fructiferas: termini terræ sanctæ: quæ duodecim tribubus Israel & advenis dividenda est.

1 ET convertit me ad portam domus, & ecce aquæ egrediebantur subter limen domus ad orientem; facies enim domus respiciebat ad orientem: aquæ autem descendebant in latus templi dextrum ad meridiem altaris.

2 Eduxit me per viam portæ aquilonis: & convertit me ad viam foras portam exteriorem, viam quæ respiciebat ad orientem: & ecce aquæ redundantes a latere dextro.

3 Cum egrederetur vir ad orientem, qui habebat funiculum in manu sua, & mensus est mille cubitos: & traduxit me per aquam usque ad talos.

4 Rur-

4 Rursumque mensus est mille. & traduxit me per aquam usque ad genua.

5 Et mensus est mille, & traduxit me per aquam usque ad renes. Et mensus est mille, torrentem, quem non potui pertransire: quoniam intumerant aquæ profundi torrentis, qui non potest transvadari.

6 Et dixit ad me: Certe vidisti fili hominis. Et educit me, & convertit ad ripam torrentis.

7 Cumque me convertissem, ecce in ripa torrentis ligna multa nimis ex utraque parte.

8 Et ait ad me: Aquæ istæ, quæ egrediuntur ad tumulos sabuli orientalis, & descendunt ad plana deserti, intrabunt mare, & exibunt, & sanabuntur aquæ.

9 Et omnis anima vivens, quæ serpit quocumque venerit torrens, vivet: & erunt pisces multi nimis postquam venerint illuc aquæ istæ, & sanabuntur, & vivent omnia, ad quæ venerit torrens.

10 Et stabunt super illas piscatores, ab Engaddi usque ad Engallim siccatio sagenarum erit: plurimæ species erunt piscium ejus, sicut pisces maris magni, multitudinis nimiæ.

11 In lictoribus autem ejus, & in paludibus non sanabuntur, quia in salinas dabuntur.

12 Et super torrentem orietur in ripis ejus ex utraque parte omne lignum pomiferum: non defluet folium ex eo, & non deficiet fructus ejus: per singulos menses afferet primitiva, quia aquæ ejus de sanctuario egredientur: & erunt fructus ejus in cibum, & folia ejus ad medicinam.

13 Hæc dicit Dominus Deus: Hic est terminus, in quo possidebitis terram in duodecim tribubus Israel: quia Joseph duplicem funiculum habet.

14 Possidebitis autem eam singuli æque ut frater suus; super quam levavi manum meam ut darem patribus vestris: & cadet terra hæc vobis in possessionem.

15 Hic est autem terminus terræ: ad plagam septemtrionalem, a mari magno via Hethalon, venientibus Sedada.

16 Emath, Berotha, Sabaim, quæ est inter terminum Damasci & confinium Emath, domus Tichon, quæ est juxta terminum Auran.

17 Et erit terminus a mari usque ad atrium Enon terminus Damasci, & ab aquilone ad aquilonem: terminus Emath plaga septemtrionalis.

18 Porro plaga orientalis de medio Auran, & de medio Damasci; & de medio Galaad, & de medio terræ Israel, Jordanis disterminans ad mare orientale, metiemini etiam plagam orientalem.

19 Plaga autem australis meridiana a Thamar usque ad aquas contradictionis Cades: & torrens usque ad mare magnum: & hæc est plaga ad meridiem australis.

20 Et plaga maris, mare magnum a confinio per directum, donec veniat Emath: hæc est plaga maris.

21 Et dividetis terram istam vobis per tribus Israel.

22 Et mittetis eam in hereditatem vobis, & advenis, qui accesserint ad vos, qui genuerint filios in medio vestrum: & erunt vobis sicut indigenæ inter filios Israel: vobiscum dividet possessionem in medio tribuum Israel.

23 In tribu autem quacumque fuerit advena, ibi dabitis possessionem illi, ait Dominus Deus.

CAPUT XLVIII.

Divisio terræ sanctæ in duodecim tribus: ubi sint primitiæ & sanctuarium: locus Sacerdotum ac Levitarum: mensura civitatis in quadro cum suburbanis: possessio principis: & duodecim portæ civitatis juxta duodecim tribus.

1 ET hæc nomina tribuum a finibus aquilonis juxta viam Hethalon pergentibus Emath, atrium Enam terminus Damasci ad aquilonem juxta viam Emath. Et erit ei plaga orientalis mare, Dan una.

2 Et super terminum Dan, a plaga orientali usque ad plagam maris, Aser una.

3 Et super terminum Aser, a plaga orientali usque ad plagam maris, Nephthali una.

4 Et super terminum Nephtali, a plaga orientali usque ad plagam maris, Manasse una.

5 Et super terminum Manasse, a plaga orientali usque ad plagam maris, Ephraim una.

6 Et super terminum Ephraim, a plaga orientali usque ad plagam maris, Ruben una.

7 Et super terminum Ruben, a plaga orientali usque ad plagam maris, Juda una.

8 Et super terminum Juda, a plaga orientali usque ad plagam maris, erunt primitiæ, quas separabitis, viginti quinque millibus latitudinis & longitudinis, sicuti singulæ partes a plaga orientali usque ad plagam maris: & erit sanctuarium in medio ejus.

9 Primitiæ, quas separabitis Domino: longitudo viginti quinque millibus, & latitudo decem millibus.

10 Hæ autem erunt primitiæ sanctuarii sacerdotum: ad aquilonem longitudinis viginti quinque millia, & ad mare latitudinis decem millia, sed & ad orientem latitudinis decem millia, & ad meridiem longitudinis viginti quinque millia: & erit sanctuarium Domini in medio ejus.

11 Sacerdotibus sanctuarium erit de filiis Sadoc, qui custodierunt cæremonias meas, & non erraverunt cum errarent filii Israel, sicut erraverunt & Levitæ.

12 Et erunt eis primitiæ de primitiis terræ sanctum sanctorum, juxta terminum Levitarum.

13 Sed & Levitis similiter juxta fines sacerdotum viginti quinque millia longitudinis, & latitudinis decem millia. Omnis longitudo viginti & quinque millium, & latitudo decem millium.

14 Et non venundabunt ex eo, neque mutabunt, neque transierentur primitiæ terræ, quia sanctificatæ sunt Domino.

15 Quinque millia autem quæ supersunt in latitudine per viginti quinque millia, profana erunt urbis in habitaculum, & in suburbana: & erit civitas in medio ejus.

16 Et hæ mensuræ ejus: ad plagam septentrionalem quingenta & quatuor millia: & ad plagam meridianam quingenta & quatuor millia: & ad plagam orientalem, quingenta & quatuor millia: & ad plagam occidentalem, & quingenta & quatuor millia.

17 Erunt autem suburbana civitatis ad aquilonem ducenta quinquaginta, & ad meridiem ducenta quinquaginta, & ad orientem

ducen-

ducenta quinquaginta, & ad mare ducenta quinquaginta.

18 Quod autem reliquum fuerit in longitudine ſecundum primitias ſanctuarii, decem millia in orientem, & decem millia in occidentem, erunt ſicut primitiæ ſanctuarii: & erunt fruges ejus in panes his qui ſervient civitati.

19 Servientes autem civitati, operabuntur ex omnibus tribubus Iſrael.

20 Omnes primitiæ vigintiquinque millium, per vigintiquinque millia in quadrum, ſeparabuntur in primitias ſanctuarii, & in poſſeſſionem civitatis.

21 Quod autem reliquum fuerit, principis erit ex omni parte primitiarum ſanctuarii, & poſſeſſionis civitatis e regione vigintiquinque millium primitiarum uſque ad terminum orientalem: ſed & ad mare, e regione vigintiquinque millium uſque ad terminum maris, ſimiliter in partibus principis erit: & erunt primitiæ ſanctuarii, & ſanctuarium templi in medio ejus.

22 De poſſeſſione autem Levitarum, & de poſſeſſione civitatis in medio partium principis: erit inter terminum Juda, & inter terminum Benjamin, & ad principem pertinebit.

23 Et reliquis tribubus: A plaga orientali uſque ad plagam occidentalem, Benjamin una.

24 Et contra terminum Benjamin, a plaga orientali uſque ad plagam occidentalem, Simeon una.

25 Et ſuper terminum Simeonis, a plaga orientali uſque ad plagam occidentalem, Iſſachar una.

26 Et ſuper terminum Iſſachar, a plaga orientali uſque ad plagam occidentalem, Zabulon una.

27 Et ſuper terminum Zabulon, a plaga orientali uſque ad plagam maris, Gad una.

28 Et ſuper terminum Gad, ad plagam Auſtri in Meridie: & erit finis de Thamar uſque ad aquas contradictionis Cades, hereditas contra mare magnum.

29 Hæc eſt terra, quam mittetis in ſortem tribubus Iſrael: & hæ partitiones earum, ait Dominus Deus.

30 Et hi egreſſus civitatis: A plaga ſeptemtrionali quingentos & quatuor millia menſurabis.

31 Et portæ civitatis ex nominibus tribuum Iſrael, portæ tres a ſeptemtrione, porta Ruben una, porta Juda una, porta Levi una.

32 Et ad plagam orientalem, quingentos & quatuor millia: & portæ tres, porta Joſeph una, porta Benjamin una, porta Dan una.

33 Et ad plagam meridianam, quingentos & quatuor millia metieris: & portæ tres, porta Simeonis una, porta Iſſachar una, porta Zabulon una.

34 Et ad plagam occidentalem, quingentos & quatuor millia, & portæ eorum tres, porta Gad una, porta Aſer una, porta Nephthali una.

35 Per circuitum, decem & octo millia: & nomen civitatis ex illa die, Dominus ibidem.

PROPHETIA DANIELIS.

CAPUT PRIMUM.

Daniel, Ananias, Miſael & Azarias in captivitate eliguntur, ut docti linguam Chaldæorum ediſerent regi: mutatiſque ipſorum nominibus, obtinent a præpoſito eunuchorum ut ſolis veſcantur leguminibus, aquam bibentes: quo facto, facies ipſorum corpulentiores erant quam illorum qui cibo regio veſcebantur: quibus Deus ſapientiam dedit, & Danieli præterea intelligentiam ſomniorum.

1 ANno tertio regni Joakim regis Juda venit Nabuchodonoſor rex Babylonis in Jeruſalem, & obſedit eam.

2 Et tradidit Dominus in manu ejus Joakim regem Juda, & partem vaſorum domus Dei: & aſportavit ea in terram Semaar in domum dei ſui, & vaſa intulit in domum theſauri dei ſui.

3 Et ait rex Aſphenez præpoſito eunuchorum, ut introduceret de filiis Iſrael, & de ſemine regio & tyrannorum,

4 Pueros, in quibus nulla eſſet macula, decoros forma, & eruditos omni ſapientia, cautos ſcientia, & doctos diſciplina, & qui poſſent ſtare in palatio regis, ut doceret eos litteras, & linguam Chaldæorum.

5 Et conſtituit eis rex annonam per ſingulos dies de cibis ſuis, & de vino unde bibebat ipſe, ut enutriti tribus annis, poſtea ſtarent in conſpectu regis.

6 Fuerunt ergo inter eos de filiis Juda, Daniel, Ananias, Miſael, & Azarias.

7 Et impoſuit eis præpoſitus eunuchorum, nomina; Danieli, Baltaſſar; Ananiæ, Sidrach, Miſaeli, Miſach; & Azariæ, Abdenago.

8 Propoſuit autem Daniel in corde ſuo, ne pollueretur de menſa regis, neque de vino potus ejus: & rogavit eunuchorum præpoſitum ne contaminaretur.

9 Dedit autem Deus Danieli gratiam & miſericordiam in conſpectu principis eunuchorum.

10 Et ait princeps eunuchorum ad Danielem: Timeo ego dominum meum regem, qui conſtituit vobis cibum & potum: qui ſi viderit vultus veſtros macilentiores præ ceteris adoleſcentibus coævis veſtris, condemnabitis caput meum regi.

11 Et dixit Daniel ad Malaſar, quem conſtituerat princeps eunuchorum ſuper Danielem, Ananiam, Miſaelem, & Azariam:

12 Tenta nos obſecro ſervos tuos diebus decem, & dentur nobis legumina ad veſcendum, & aqua ad bibendum:

13 Et contemplare vultus noſtros, & vultus puerorum qui veſcuntur cibo regio: & ſicut videris, facies cum ſervis tuis.

14 Qui, audito ſermone hujuſcemodi, tentavit eos diebus decem.

15 Poſt dies autem decem, apparuerunt vultus eorum meliores & corpulentiores præ omnibus pueris, qui veſcebantur cibo regio.

16 Por-

16 Porro Malasar tollebat cibaria & vinum potus eorum: dabatque eis legumina.

17 Pueris autem his dedit Deus scientiam & disciplinam, in omni libro & sapientia: Danieli autem intelligentiam omnium visionum & somniorum.

18 Completis itaque diebus, post quos dixerat rex ut introducerentur: introduxit eos præpositus eunuchorum in conspectu Nabuchodonosor.

19 Cumque eis locutus fuisset rex, non sunt inventi tales de universis, ut Daniel, Ananias, Misael, & Azarias: & steterunt in conspectu Regis.

20 Et omne verbum sapientiæ & intellectus, quod scisciatus est ab eis rex, invenit in eis decuplum, super cunctos ariolos & magos, qui erant in universo regno ejus.

† *Infra c. 28.* 21 † Fuit autem Daniel usque ad annum primum Cyri regis.

CAPUT II.

Cum sapientes Chaldæi somnium Nabuchodonosor conjectare non potentes, juberentur omnes interimi, oranti Danieli revelatum est mysterium, qui regi aperit somnium ipsius de magna quadam statua, ejusque declarationem de quatuor regnis: quo facto Nabuchodonosor Danielem adoravit, & hostias ac incensum illi præcipit offerri, confitens Dominum Deum, & exaltans Danielem.

1 IN anno secundo regni Nabuchodonosor, vidit Nabuchodonosor somnium, & conterritus est spiritus ejus, & somnium ejus fugit ab eo.

2 Præcepit autem rex, ut convocarentur ariolí, & magi, & malefici, & Chaldæi, ut indicarent regi somnia sua: qui cum venissent, steterunt coram rege.

3 Et dixit ad eos rex: Vidi somnium; & mente confusus ignoro quod viderim.

4 Responderuntque Chaldæi regi Syriace: Rex in sempiternum vive: dic somnium servis tuis, & interpretationem ejus indicabimus.

5 Et respondens rex ait Chaldæis: Sermo recessit a me: nisi indicaveritis mihi somnium, & conjecturam ejus, peribitis vos & domus vestræ publicabuntur.

6 Si autem somnium, & conjecturam ejus narraveritis, præmia, & dona, & honorem multum accipietis a me: somnium igitur, & interpretationem ejus indicate mihi.

7 Responderunt secundo, atque dixerunt: Rex somnium dicat servis suis, & interpretationem illius indicabimus.

8 Respondit rex, & ait: Certe novi quod tempus redimitis, scientes quod recesserit a me sermo.

9 Si ergo somnium non indicaveritis mihi, una est de vobis sententia, quod interpretationem quoque fallacem & deceptione plenam composueritis, ut loquamini mihi donec tempus pertranseat. Somnium itaque dicite mihi, ut sciam quod interpretationem quoque ejus veram loquamini.

10 Respondentes ergo Chaldæi coram rege, dixerunt: Non est homo super terram, qui sermonem tuum, rex, possit implere: sed neque regum quilibet magnus & potens verbum hujuscemodi scisciatur ab omni ariolo, & mago, & Chaldæo.

11 Sermo enim, quem tu quæris, rex, gravis est: nec reperietur quisquam, qui indicet illum in conspectu regis: exceptis diis, quorum non est cum hominibus conversatio.

12 Quo audito, rex in furore & in ira magna præcepit, ut perirent omnes sapientes Babylonis.

13 Et egressa sententia, sapientes interficiebantur: quærebanturque Daniel & socii ejus, ut perirent.

14 Tunc Daniel requisivit de lege atque sententia, ab Arioch principe militiæ regis, qui egressus fuerat ad interficiendos sapientes Babylonis.

15 Et interrogavit eum, qui a rege potestatem acceperat, quam ob causam tam crudelis sententia a facie regis esset egressa. Cum ergo rem indicasset Arioch Danieli,

16 Daniel ingressus rogavit regem, ut tempus daret sibi ad solutionem indicandam regi.

17 Et ingressus est domum suam, Ananiæque & Misaeli & Azariæ sociis suis indicavit negotium:

18 Ut quærerent misericordiam a facie Dei cœli super sacramento isto, & non perirent Daniel & socii ejus cum cæteris sapientibus Babylonis.

19 Tunc Danieli mysterium per visionem nocte revelatum est: & benedixit Daniel Deum cœli,

20 Et locutus ait: Sit nomen Domini benedictum a sæculo & usque in sæculum: quia sapientia & fortitudo ejus sunt.

21 Et ipse mutat tempora, & ætates: transfert regna, atque constituit: dat sapientiam sapientibus, & scientiam intelligentibus disciplinam:

22 Ipse revelat profunda, & abscondita, & novit in tenebris constituta: & lux cum eo est.

23 Tibi Deus patrum nostrorum confiteor, teque laudo: quia sapientiam & fortitudinem dedisti mihi: & nunc ostendisti mihi quæ rogavimus te, quia sermonem regis aperuisti nobis.

24 Post hæc Daniel ingressus ad Arioch, quem constituerat rex ut perderet sapientes Babylonis, sic ei locutus est: Sapientes Babylonis ne perdas: introduc me in conspectu regis, & solutionem regi narrabo.

25 Tunc Arioch festinus introduxit Danielem ad regem, & dixit ei: Inveni hominem de filiis transmigrationis Juda, qui solutionem regi annuntiet.

26 Respondit rex, & dixit Danieli, cujus nomen erat Baltasar: Putasne vere potes mihi indicare somnium, quod vidi, & interpretationem ejus?

27 Et respondens Daniel coram rege, ait: Mysterium, quod rex interrogat, sapientes, magi, ariolí, & aruspices nequeunt indicare regi.

28 Sed est Deus in cœlo revelans mysteria, qui indicavit tibi rex Nabuchodonosor, quæ ventura sint in novissimis temporibus. Somnium tuum, & visiones capitis tui in cubili tuo hujuscemodi sunt:

29 Tu rex cogitare cœpisti in strato tuo, quid esset futurum post hæc: & qui revelat mysteria, ostendit tibi quæ ventura sunt.

30 Mihi quoque non in sapientia, quæ est in me plus quam in cunctis viventibus, sacramentum hoc revelatum est: sed ut interpreta-

pretatio regi manifesta fieret, & cogitationes mentis tuæ scires.

31 Tu rex videbas, & ecce quasi statua una grandis: statua illa magna, & statura sublimis stabat contra te, & intuitus ejus erat terribilis.

32 Hujus statuæ caput ex auro optimo erat, pectus autem & brachia de argento, porro venter & femora ex ære.

33 Tibiæ autem ferreæ, pedum quædam pars erat ferrea, quædam autem fictilis.

34 Videbas ita, donec abscissus est lapis de monte sine manibus: & percussit statuam in pedibus ejus ferreis & fictilibus, & comminuit eos.

35 Tunc contrita sunt pariter ferrum, testa, æs, argentum, & aurum, & redacta quasi in favillam æstivæ areæ, quæ rapta sunt vento: nullusque locus inventus est eis: lapis autem, qui percusserat statuam, factus est mons magnus, & implevit universam terram.

36 Hoc est somnium: interpretationem quoque ejus dicemus coram te, rex.

37 Tu rex regum es: & Deus cœli, regnum, & fortitudinem, & imperium, & gloriam dedit tibi:

38 Et omnia in quibus habitant filii hominum, & bestiæ agri: volucres quoque cœli dedit in manu tua, & sub ditione tua universa constituit: tu es ergo caput aureum.

39 Et post te consurget regnum aliud minus te argenteum: & regnum tertium aliud æreum, quod imperabit universæ terræ.

40 Et regnum quartum erit velut ferrum: quomodo ferrum comminuit & domat omnia, sic comminuet & conteret omnia hæc.

41 Porro quia vidisti pedum, & digitorum partem testæ figuli, & partem ferream: regnum divisum erit, quod tamen de plantario ferri orietur, secundum quod vidisti ferrum mistum testæ ex luto.

42 Et digitos pedum ex parte ferreos, & ex parte fictiles: ex parte regnum erit solidum, & ex parte contritum.

43 Quod autem vidisti ferrum mistum testæ ex luto, commiscebuntur quidem humano semine, sed non adhærebunt sibi, sicuti ferrum misceri non potest testæ.

44 In diebus autem regnorum illorum, suscitabit Deus cœli regnum, quod in æternum non dissipabitur, & regnum ejus alteri populo non tradetur: comminuet autem, & consumet universa regna hæc: & ipsum stabit in æternum.

45 Secundum quod vidisti, quod de monte abscissus est lapis sine manibus, & comminuit testam, & ferrum, & æs, & argentum, & aurum, Deus magnus ostendit regi quæ ventura sunt postea: & verum est somnium, & fidelis interpretatio ejus.

46 Tunc rex Nabuchodonosor cecidit in faciem suam, & Danielem adoravit, & hostias & incensum præcepit ut sacrificarent ei.

47 Loquens ergo rex, ait Danieli: Vere Deus vester Deus deorum est, & Dominus regum, & revelans mysteria: quoniam tu potuisti aperire hoc sacramentum.

48 Tunc rex Danielem in sublime extulit, & munera multa & magna dedit ei: & constituit eum principem super omnes provincias Babylonis, & præfectum magistratuum super cunctos sapientes Babylonis.

49 Daniel autem postulavit a rege, & constituit super opera provinciæ Babylonis, Sidrach, Misach, & Abdenago: ipse autem Daniel erat in foribus regis.

CAPUT III.

Ananias, Misael, & Azarias nolentes adorare statuam quam rex Nabuchodonosor erexerat, ligati mittuntur in fornacem ignis ardentis; in qua illæsi manentes confitentur Domino, quod propter peccata sua gentis paterentur afflictiones: & precantes ejus misericordiam, exhortantur omnem creaturam ad benedicendum Dominum: quod Nabuchodonosor animadvertens obstupuit, & illis de fornace egressis benedicit Deum ipsorum, jubens ut occidatur quisquis ipsum blasphemaverit.

1 NAbuchodonosor rex fecit statuam auream, altitudine cubitorum sexaginta, latitudine cubitorum sex, & statuit eam in campo Dura provinciæ Babylonis.

2 Itaque Nabuchodonosor rex misit ad congregandos satrapas, magistratus, & judices, duces, & tyrannos, & præfectos, omnesque principes regionum, ut convenirent ad dedicationem statuæ, quam erexerat Nabuchodonosor rex.

3 Tunc congregati sunt satrapæ, magistratus, & judices, duces, & tyranni, & optimates qui erant in potestatibus constituti, & universi principes regionum, ut convenirent ad dedicationem statuæ, quam erexerat Nabuchodonosor rex: stabant autem in conspectu statuæ, quam posuerat Nabuchodonosor rex:

4 Et præco clamabat valenter: Vobis dicitur populis, tribubus, & linguis:

5 In hora, qua audieritis sonitum tubæ, & fistulæ, & citharæ, sambucæ, & psalterii, & symphoniæ, & universi generis musicorum, cadentes adorate statuam auream, quam constituit Nabuchodonosor rex.

6 Si quis autem non prostratus adoraverit, eadem hora mittetur in fornacem ignis ardentis.

7 Post hæc igitur statim ut audierunt omnes populi sonitum tubæ, fistulæ, & citharæ, sambucæ, & psalterii, & symphoniæ, & omnis generis musicorum: cadentes omnes populi, tribus, & linguæ, adoraverunt statuam auream, quam constituerat Nabuchodonosor rex.

8 Statimque in ipso tempore accedentes viri Chaldæi accusaverunt Judæos:

9 Dixerantque Nabuchodonosor regi: Rex in æternum vive:

10 Tu rex posuisti decretum, ut omnis homo, qui audierit sonitum tubæ, fistulæ, & citharæ, sambucæ, & psalterii, & symphoniæ, & universi generis musicorum, procidat, & adoret statuam auream:

11 Si quis autem non procidens adoraverit, mittatur in fornacem ignis ardentis.

12 Sunt ergo viri Judæi, quos constituisti super opera regalis Babylonis, Sidrach, Misach, & Abdenago: viri isti contempserunt, rex, decretum tuum: deos tuos non colunt, & statuam auream, quam erexisti, non adorant.

13 Tunc Nabuchodonosor in furore & in ira præcepit ut adducerentur Sidrach, Misach, & Abdenago: qui confestim adducti sunt in conspectu regis.

14 Pronuntiansque Nabuchodonosor rex, ait eis: Verene Sidrach, Misach, & Abdenago, deos meos non colitis, & statuam auream, quam constitui, non adoratis?

15 Nunc ergo si estis parati, quacumque hora audieritis sonitum tubæ, fistulæ, citharæ, sambucæ, & psalterii, & symphoniæ, omnisque generis musicorum, prosternite vos, & adorate statuam quam feci: quod si non adoraveritis, eadem hora mittemini in fornacem ignis ardentis: & quis est Deus, qui eripiet vos de manu mea?

16 Respondentes Sidrach, Misach, & Abdenago, dixerunt regi Nabuchodonosor: Non oportet nos de hac re respondere tibi.

17 Ecce enim Deus noster, quem colimus, potest eripere nos de caminо ignis ardentis, & de manibus tuis, o rex, liberare.

18 Quod si noluerit, notum sit tibi, rex, quia deos tuos non colimus, & statuam auream, quam erexisti, non adoramus.

19 Tunc Nabuchodonosor repletus est furore: & aspectus faciei illius immutatus est super Sidrach, Misach, & Abdenago, & præcepit ut succenderetur fornax septuplum quam succendi consueverat.

20 Et viris fortissimis de exercitu suo jussit, ut ligatis pedibus Sidrach, Misach, & Abdenago, mitterent eos in fornacem ignis ardentis.

21 Et confestim viri illi vincti, cum bracis suis, & tiaris, & calceamentis, & vestibus, missi sunt in medium fornacis ignis ardentis:

22 Nam, jussio regis urgebat: fornax autem succensa erat nimis. Porro viros illos, qui miserant Sidrach, Misach, & Abdenago, interfecit flamma ignis.

23 Viri autem hi tres, id est, Sidrach, Misach, & Abdenago, ceciderunt in medio caminо ignis ardentis, colligati.

Quæ sequuntur in Hebræis voluminibus non reperi.

24 Et ambulabant in medio flammæ laudantes Deum, & benedicentes Domino.

25 Stans autem Azarias oravit sic, aperiensque os suum in medio ignis, ait:

26 Benedictus es Domine Deus patrum nostrorum, & laudabile & gloriosum nomen tuum in sæcula:

27 Quia justus es in omnibus quæ fecisti nobis, & universa opera tua vera, & viæ tuæ rectæ, & omnia judicia tua vera.

28 Judicia enim vera fecisti, juxta omnia quæ induxisti super nos, & super civitatem sanctam patrum nostrorum Jerusalem: quia in veritate, & in judicio, induxisti omnia hæc propter peccata nostra.

29 Peccavimus enim, & inique egimus recedentes a te: & deliquimus in omnibus:

30 Et præcepta tua non audivimus, nec observavimus, nec fecimus sicut præceperas nobis ut bene nobis esset.

31 Omnia ergo, quæ induxisti super nos, & universa, quæ fecisti nobis, in vero judicio fecisti:

32 Et tradidisti nos in manibus inimicorum nostrorum iniquorum, & pessimorum, prævaricatorumque, & regi injusto & pessimo ultra omnem terram.

33 Et nunc non possumus aperire os: confusio & opprobrium facti sumus servis tuis, & his qui colunt te.

34 Ne, quæsumus, tradas nos in perpetuum propter nomen tuum, & ne dissipes testamentum tuum:

35 Neque auferas misericordiam tuam a nobis, propter Abraham dilectum tuum, & Isaac servum tuum, & Israel sanctum tuum:

36 Quibus locutus es polliceus quod multiplicares semen eorum sicut stellas cæli, & sicut arenam quæ est in littore maris:

37 Quia Domine imminuti sumus plus quam omnes gentes, sumusque humiles in universa terra hodie propter peccata nostra.

38 Et non est in tempore hoc princeps, & dux, & propheta, neque holocaustum, neque sacrificium, neque oblatio, neque incensum, neque locus primitiarum coram te,

39 Ut possimus invenire misericordiam tuam: sed in animo contrito, & spiritu humilitatis suscipiamur.

40 Sicut in holocausto arietum, & taurorum, & sicut in millibus agnorum pinguium: sic fiat sacrificium nostrum in conspectu tuo hodie, ut placeat tibi: quoniam non est confusio confidentibus in te.

41 Et nunc sequimur te in toto corde, & timemus te, & quærimus faciem tuam.

42 Ne confundas nos: sed fac nobiscum juxta mansuetudinem tuam, & secundum multitudinem misericordiæ tuæ.

43 Et erue nos in mirabilibus tuis, & da gloriam nomini tuo Domine:

44 Et confundantur omnes, qui ostendunt servis tuis mala, confundantur in omni potentia tua, & robur eorum conteratur:

45 Et sciant quia tu es Dominus Deus solus, & gloriosus super orbem terrarum.

46 Et non cessabant qui miserant eos ministri regis succendere fornacem, naphtha, & stuppa, & pice, & malleolis,

47 Et effundebatur flamma super fornacem cubitis quadraginta novem:

48 Et erupit, & incendit quos reperit juxta fornacem de Chaldæis.

49 Angelus autem Domini descendit cum Azaria, & sociis ejus in fornacem: & excussit flammam ignis de fornace,

50 Et fecit medium fornacis quasi ventum roris flantem, & non tetigit eos omnino ignis, neque contristavit, nec quidquam molestiæ intulit.

51 Tunc hi tres quasi ex uno ore laudabant, & glorificabant, & benedicebant Deum in fornace, dicentes:

52 Benedictus es Domine Deus patrum nostrorum: & laudabilis, & glorioſus, & superexaltatus in sæcula: & benedictum nomen gloriæ tuæ sanctum: & laudabile, & superexaltatum in omnibus sæculis.

53 Benedictus es in templo sancto gloriæ tuæ: & superlaudabilis, & supergloriosus in sæcula.

54 Benedictus es in throno regni tui: & superlaudabilis, & superexaltatus in sæcula.

55 Benedictus es, qui intueris abyssos, & sedes super cherubim: & laudabilis, & superexaltatus in sæcula.

56 Benedictus es in firmamento cæli: & laudabilis & glorioſus in sæcula.

57 benedicite omnia opera Domini Domino: laudate & superexaltate eum in sæcula.

58 Benedicite Angeli Domini Domino; laudate & superexaltate eum in secula:

† *Pſal.* 148. 3.

59 † Benedicite cœli Domino: laudate & ſuperexaltate eum in ſæcula.

60 Benedicite aquæ omnes, quæ ſuper cœlos ſunt, Domino: laudate & ſuperexaltate eum in ſæcula.

61 Benedicite omnes virtutes Domini Domino: laudate & ſuperexaltate eum in ſæcula.

62 Benedicite ſol & luna Domino: laudate & ſuperexaltate eum in ſæcula.

63 Benedicite ſtellæ cœli Domino: laudate & ſuperexaltate eum in ſæcula.

64 Benedicite omnis imber & ros Domino: laudate & ſuperexaltate eum in ſæcula.

65 Benedicite omnes ſpiritus Dei Domino: laudate & ſuperexaltate eum in ſæcula.

66 Benedicite ignis & æſtus Domino: laudate & ſuperexaltate eum in ſæcula.

67 Benedicite frigus & æſtus Domino: laudate & ſuperexaltate eum in ſæcula.

68 Benedicite rores & pruina Domino: laudate & ſuperexaltate eum in ſæcula.

69 Benedicite gelu & frigus Domino: laudate & ſuperexaltate eum in ſæcula.

70 Benedicite glacies & nives Domino: laudate & ſuperexaltate eum in ſæcula.

71 Benedicite noctes & dies Domino: laudate & ſuperexaltate eum in ſæcula.

72 Benedicite lux & tenebræ Domino: laudate & ſuperexaltate eum in ſæcula.

73 Benedicite fulgura & nubes Domino: laudate & ſuperexaltate eum in ſæcula.

74 Benedicat terra Domino: laudet & ſuperexaltet eum in ſæcula.

75 Benedicite montes & colles Domino: laudate & ſuperexaltate eum in ſæcula.

76 Benedicite univerſa germinantia in terra Domino: laudate & ſuperexaltate eum in ſæcula.

77 Benedicite fontes Domino: laudate & ſuperexaltate eum in ſæcula.

78 Benedicite maria & flumina Domino: laudate & ſuperexaltate eum in ſæcula.

79 Benedicite cete, & omnia quæ moventur in aquis, Domino: laudate & ſuperexaltate eum in ſæcula.

80 Benedite omnes volucres cœli Domino: laudate & ſuperexaltate eum in ſæcula.

81 Benedicite omnes beſtiæ, & pecora Domino: laudate & ſuperexaltate eum in ſæcula.

82 Benedicite filii hominum Domino: laudate & ſuperexaltate eum in ſæcula.

83 Benedicat Iſrael Dominum: laudet & ſuperexaltet eum in ſæcula.

84 Benedicite ſacerdotes Domini Domino: laudate & ſuperexaltate eum in ſæcula.

85 Benedicite ſervi Domini Domino: laudate & ſuperexaltate eum in ſæcula.

86 Benedicite ſpiritus & animæ juſtorum Domino: laudate & ſuperexaltate eum in ſæcula.

87 Benedicite ſancti & humiles corde Domino: laudate & ſuperexaltate eum in ſæcula.

88 Benedicite Anania, Azaria, Miſael Domino: laudate & ſuperexaltate eum in ſæcula.

Quia eruit nos de inferno, & ſalvos fecit de manu mortis, & liberavit nos de medio ardentis flammæ, & de medio ignis eruit nos.

89 Confitemini Domino, quoniam bonus; quoniam in ſæculum miſericordia ejus.

90 Benedicite omnes religioſi Domino Deo deorum: laudate & confitemini ei, quia in omnia ſæcula miſericordia ejus.

Hucuſque in Hebræo non habetur, & quæ poſuimus, de Theodotionis editione tranſlata ſunt.

91 Tunc Nabuchodonoſor rex obſtupuit, & ſurrexit propere, & ait optimatibus ſuis: Nonne tres viros miſimus in medium ignis compeditos? Qui reſpondentes regi, dixerunt. Vere rex.

92 Reſpondit, & ait: Ecce ego video quatuor viros ſolutos, & ambulantes in medio ignis, & nihil corruptionis in eis eſt, & ſpecies quarti ſimilis filio Dei.

83 Tunc acceſſit Nabuchodonoſor ad oſtium fornacis ignis ardentis: & ait: Sidrach, Miſach, & Abdenago, ſervi Dei excelſi, egredimini, & venite. Statimque egreſſi ſunt Sidrach, Miſach, & Abdenago de medio ignis.

94 Et congregati ſatrapæ, & magiſtratus, & judices, & potentes regis, contemplabantur viros illos, quoniam nihil poteſtatis habuiſſet ignis in corporibus eorum, & capillus capitis eorum non eſſet aduſtus, & ſarabala eorum non fuiſſent immutata, & odor ignis non tranſiſſet per eos.

95 Et erumpens Nabuchodonoſor, ait: Benedictus Deus eorum, Sidrach, videlicet, Miſach, & Abdenago, qui miſit angelum ſuum, & eruit ſervos ſuos, qui crediderunt in eum: & verbum regis immutaverunt, & tradiderunt corpora ſua ne ſervirent, & ne adorarent omnem deum, excepto Deo ſuo.

96 A me ergo poſitum eſt hoc decretum, ut omnis populus, tribus, & lingua, quæcumque locuta fuerit blaſphemiam contra Deum Sidrach, Miſach, & Abdenago, diſpereat, & domus ejus vaſtetur: neque enim eſt alius Deus, qui poſſit ita ſalvare.

97 Tunc rex promovit Sidrach, Miſach, & Abdenago in provincia Babylonis.

98 NABUCHODONOSOR rex, omnibus populis, gentibus, & linguis, qui habitant in univerſa terra, pax vobis multiplicetur.

99 Signa, & mirabilia fecit apud me Deus excelſus. Placuit ergo mihi prædicare

100 Signa ejus, quia magna ſunt; & mirabilia ejus, quia fortia: & regnum ejus regnum ſempiternum, & † poteſtas ejus in generationem & generationem.

† *Infra* 4. 31. & 7. 14.

CAPUT IV.

Somnium regis Nabuchodonoſor de excelſa arbore præciſa ſolus Daniel interpretatur, quod ipſe regno pulſus ad ſeptem annos cum beſtiis ageret: hortatur igitur ut eleemoſynis ſua redimat peccata: ſed completur nihilominus ſomnium propter illius ſuperbiam, donec Deum cœli recognovit, & tunc in ſuum regnum reſtituitur.

1 EGO Nabuchodonoſor quietus eram in domo mea, & florens in palatio meo:

2 Somnium vidi, quod perterruit me: & cogitationes meæ in ſtrato meo, & viſiones capitis mei, conturbaverunt me.

3 Et per me propoſitum eſt decretum ut introducerentur in conſpectu meo cuncti ſapientes Babylonis, & ut ſolutionem ſomnii indicarent mihi.

4 Tunc ingrediebantur arioli, magi, Chaldæi, & aruſpices, & ſomnium narravi in con-

conſpectu eorum: & ſolutionem ejus non indicaverunt mihi.

5 Donec collega ingreſſus eſt in conſpectu meo Daniel, cui nomen Baltaſſar ſecundum nomen Dei mei, qui habet ſpiritum deorum ſanctorum in ſemetipſo: & ſomnium coram ipſo locutus ſum.

6 Baltaſſar princeps ariolorum, quoniam ego ſcio quod ſpiritum ſanctorum deorum habeas in te, & omne ſacramentum non eſt impoſſibile tibi: viſiones ſomniorum meorum, quas vidi, & ſolutionem earum narra.

7 Viſio capitis mei in cubili meo: Videbam, & ecce arbor in medio terræ, & altitudo ejus nimia.

8 Magna arbor, & fortis: & proceritas ejus contingens cœlum: aſpectus illius erat uſque ad terminos univerſæ terræ.

9 Folia ejus pulcherrima, & fructus ejus nimius: & eſca univerſorum in ea: ſubter eam habitabant animalia & beſtiæ, & in ramis ejus converſabantur volucres cœli: & ex ea veſcebatur omnis caro.

10 Videbam in viſione capitis mei ſuper ſtratum meum, & ecce vigil & ſanctus de cœlo deſcendit.

11 Clamavit fortiter, & ſic ait: Succidite arborem, & præcidite ramos ejus: excutite folia ejus, & diſpergite fructus ejus: fugiant beſtiæ quæ ſubter eam ſunt, & volucres de ramis ejus.

12 Verumtamen germen radicum ejus in terra ſinite, & alligetur vinculo ferreo & æreo, in herbis quæ foris ſunt, & rore cœli tingatur, & cum feris pars ejus in herba terræ.

13 Cor ejus ab humano commutetur, & cor feræ detur ei: & ſeptem tempora mutentur ſuper eum.

14 In ſententia vigilum decretum eſt, & ſermo ſanctorum, & petitio: donec cognoſcant viventes, quoniam dominatur Excelſus in regno hominum; & cuicumque voluerit, dabit illud, & humillimum hominem conſtituet ſuper eum.

15 Hoc ſomnium vidi ego Nabuchodonoſor rex: tu ergo Baltaſſar interpretationem narra feſtinus: quia omnes ſapientes regni mei non queunt ſolutionem edicere mihi: tu autem potes, quia ſpiritus deorum ſanctorum in te eſt.

16 Tunc Daniel, cujus nomen Baltaſſar, cœpit intra ſemetipſum tacitus cogitare quaſi una hora: & cogitationes ejus conturbabant eum. Reſpondens autem rex ait: Baltaſſar, ſomnium & interpretatio ejus non conturbent te. Reſpondit Baltaſſar, & dixit: Domine mi, ſomnium his qui te oderunt, & interpretatio ejus hoſtibus tuis ſit.

17 Arborem quam vidiſti ſublimem atque robuſtam, cujus altitudo pertingit ad cœlum, & aſpectus illius in omnem terram:

18 Et rami ejus pulcherrimi, & fructus ejus nimius, & eſca omnium in ea, ſubter eam habitantes beſtiæ agri, & in ramis ejus commorantes aves cœli:

19 Tu es rex, qui magnificatus es, & invaluiſti: & magnitudo tua crevit, & pervenit uſque ad cœlum, & poteſtas tua in terminos univerſæ terræ.

20 Quod autem vidit rex vigilem & ſanctum deſcendere de cœlo, & dicere: Succidite arborem, & diſſipate illam, attamen germen radicum ejus in terra dimittite, & vinciatur ferro & ære in herbis foris, & rore cœli conſpergatur, & cum feris ſit pabulum ejus, donec ſeptem tempora mutentur ſuper eum:

21 Hæc eſt interpretatio ſententiæ Altiſſimi, quæ pervenit ſuper dominum meum regem:

22 Ejicient te ab hominibus, & cum beſtiis feriſque erit habitatio tua, & † fœnum ut bos comedes, & rore cœli infunderis: ſeptem quoque tempora mutabuntur ſuper te, donec ſcias quod dominetur Excelſus ſuper regnum hominum, & cuicumque voluerit, det illud. † *Infra* 3. 21.

23 Quod autem præcepit ut relinqueretur germen radicum ejus, id eſt, arboris: regnum tuum tibi manebit, poſtquam cognoveris poteſtatem eſſe cœleſtem.

24 Quam ob rem rex conſilium meum placeat tibi, † & peccata tua eleemoſynis redime, & iniquitates tuas miſericordiis pauperum: forſitan ignoſcet delictis tuis. † *Eccl.* 3. 33.

25 Omnia hæc venerunt ſuper Nabuchodonoſor regem.

26 Poſt finem menſium duodecim, in aula Babylonis deambulabat.

27 Reſponditque rex, & ait: Nonne hæc eſt Babylon magna, quam ego ædificavi in domum regni, in robore fortitudinis meæ, & in gloria decoris mei?

28 Cumque ſermo adhuc eſſet in ore regis, vox de cœlo ruit: Tibi dicitur, Nabuchodonoſor rex: Regnum tuum tranſibit a te,

29 Et ab hominibus ejicient te, & cum beſtiis & feris erit habitatio tua: fœnum quaſi bos comedes, & ſeptem tempora mutabuntur ſuper te, donec ſcias quod dominetur Excelſus in regno hominum, & cuicumque voluerit, det illud.

30 Eadem hora ſermo completus eſt ſuper Nabuchodonoſor, & ex hominibus abjectus eſt, & fœnum ut bos comedit, & rore cœli corpus ejus infectum eſt: donec capilli ejus in ſimilitudinem aquilarum creſcerent, & ungues ejus quaſi avium.

31 Igitur poſt finem dierum, ego Nabuchodonoſor oculos meos ad cœlum levavi, & ſenſus meus redditus eſt mihi: & Altiſſimo benedixi, & viventem in ſempiternum laudavi, & glorificavi, † quia poteſtas ejus poteſtas ſempiterna, & regnum ejus in generationem & generationem. † *Sup.* 3. 100. *Infr.* 7. 14.

32 Et omnis habitatores terræ apud eum in nihilum reputati ſunt: juxta voluntatem enim ſuam facit tam in virtutibus cœli quam in habitatoribus terræ: & non eſt qui reſiſtat manui ejus, & dicat ei: Quare feciſti?

33 In ipſo tempore ſenſus meus reverſus eſt ad me, & ad honorem regni mei decoremque perveni: & figura mea reverſa eſt ad me: & optimates mei, & magiſtratus mei requiſierunt me, & in regno meo reſtitutus ſum: & magnificentia amplior addita eſt mihi.

34 Nunc igitur ego Nabuchodonoſor laudo, & magnifico, & glorifico regem cœli: quia omnia opera ejus vera, & viæ ejus judicia, & gradientes in ſuperbia poteſt humiliare.

CAPUT V.

Postquam Baltassar in convivio bibit cum suis, ex vasis templi Domini, laudando idola sua, vidit digitos in pariete scribentes: quam scripturam solus Daniel legere potuit & interpretari, nempe quod quia secutus ipsum Nabuchodonosor elevaverat cor suum contra Deum laudans idola, similiter auferetur ei regnum: honorato igitur Daniele, ac rege eo nocte interempto, successit Darius Medus.

1 BAltassar rex fecit grande convivium optimatibus suis mille: & unusquisque secundum suam bibebat ætatem.

2 Præcepit ergo jam temulentus, ut afferrentur vasa aurea & argentea, quæ asportaverat Nabuchodonosor pater ejus de templo, quod fuit in Jerusalem, ut biberent in eis rex & optimates ejus, uxoresque ejus, & concubinæ.

3 Tunc allata sunt vasa aurea, & argentea, quæ asportaverat de templo, quod fuerat in Jerusalem: & biberunt in eis rex & optimates ejus, uxores & concubinæ illius.

4 Bibebant vinum, & laudabant deos suos aureos, & argenteos, æreos, ferreos, ligneosque & lapideos.

5 In eadem hora apparuerunt digiti, quasi manus hominis scribentis contra candelabrum in superficie parietis aulæ regiæ: & rex aspiciebat articulos manus scribentis.

6 Tunc facies regis commutata est, & cogitationes ejus conturbabant eum: & compages renum ejus solvebantur, & genua ejus ad se invicem collidebantur.

7 Exclamavit itaque rex fortiter, ut introducerent magos, Chaldæos, & aruspices. Et proloquens rex ait sapientibus Babylonis: Quicumque legerit scripturam hanc, & interpretationem ejus manifestam mihi fecerit, purpura vestietur, & torquem auream habebit in collo, & tertius in regno meo erit.

8 Tunc ingressi omnes sapientes regis non potuerunt nec scripturam legere, nec interpretationem indicare regi.

9 Unde rex Baltassar satis conturbatus est, & vultus illius immutatus est: sed & optimates ejus turbabantur.

10 Regina autem, pro re quæ acciderat regi, & optimatibus ejus, domum convivii ingressa est: & proloquens ait: Rex in æternum vive: non te conturbent cogitationes tuæ, neque facies tua immutetur.

11 Est vir in regno tuo, qui spiritum deorum sanctorum habet in se: & in diebus patris tui scientia & sapientia inventæ sunt in eo: nam & rex Nabuchodonosor pater tuus, principem magorum, incantatorum, Chaldæorum, & aruspicum constituit eum, pater, inquam, tuus, o rex:

12 Quia spiritus amplior, & prudentia, intelligentiaque & interpretatio somniorum, & ostensio secretorum, ac solutio ligatorum, inventæ sunt in eo, hoc est in Daniele: cui rex posuit nomen Baltassar: nunc itaque Daniel vocetur, & interpretationem narrabit.

13 Igitur introductus est Daniel coram rege. Ad quem præfatus rex ait: Tu es Daniel de filiis captivitatis Judæ, quem adduxit pater meus rex de Judæa?

14 Audivi de te, quoniam spiritum deorum habeas: & scientia intelligentiaque ac sapientia ampliores inventæ sunt in te.

15 Et nunc ingressi sunt in conspectu meo sapientes magi, ut scripturam hanc legerent, & interpretationem ejus indicarent mihi: & nequiverunt sensum hujus sermonis edicere.

16 Porro ego audivi de te, quod possis obscura interpretari, & ligata dissolvere: si ergo vales scripturam legere, & interpretationem ejus indicare mihi, purpura vestieris, & torquem auream circa collum tuum habebis, & tertius in regno meo princeps eris.

17 Ad quæ respondens Daniel, ait coram rege: Munera tua sint tibi, & dona domus tuæ alteri da: scripturam autem legam tibi, rex, & interpretationem ejus ostendam tibi.

18 O rex, Deus Altissimus, regnum & magnificentiam, gloriam & honorem dedit Nabuchodonosor patri tuo.

19 Et propter magnificentiam quam dederat ei, universi populi, tribus, & linguæ, tremebant & metuebant eum: quos volebat, interficiebat: & quos volebat, percutiebat: & quos volebat, exaltabat: & quos volebat, humiliabat.

20 Quando autem elevatum est cor ejus, & spiritus illius obfirmatus est ad superbiam, depositus est de solio regni sui, & gloria ejus ablata est:

21 † Et a filiis hominum ejectus est, sed & cor ejus cum bestiis positum est, & cum onagris erat habitatio ejus: fœnum quoque ut bos comedebat, & rore cœli corpus ejus infectum est, donec cognosceret quod potestatem haberet Altissimus in regno hominum: & quemcumque voluerit, suscitabit super illud. † Supra 4. 12.

22 Tu quoque filius ejus Baltassar non humiliasti cor tuum, cum scires hæc omnia:

23 Sed adversum Dominatorem cœli elevatus es: & vasa domus ejus allata sunt coram te: & tu, & optimates tui, & uxores tuæ, & concubinæ tuæ, vinum bibistis in eis: deos quoque argenteos, & aureos, & æreos, ferreos, ligneosque & lapideos, qui non vident, neque audiunt, neque sentiunt, laudasti: porro Deum, qui habet flatum tuum in manu sua, & omnes vias tuas, non glorificasti.

24 Idcirco ab eo missus est articulus manus, quæ scripsit *hoc*, quod exaratum est.

25 Hæc est autem scriptura, quæ digesta est: MANE, THECEL, PHARES.

26 Et hæc est interpretatio sermonis. MANE: numeravit Deus regnum tuum: & complevit illud.

27 THECEL: appensus es in statera, & inventus es minus habens.

28 PHARES: divisum est regnum tuum, & datum est Medis & Persis.

29 Tunc jubente rege indutus est Daniel purpura, & circumdata est torques aurea collo ejus: & prædicatum est de eo quod haberet potestatem tertius in regno suo.

30 Eadem nocte interfectus est Baltassar rex Chaldæus.

31 Et Darius Medus successit in regnum annos natus sexagintaduos.

CA-

CAPUT VI.

Daniel supra satrapas regni constituitur, & accusatus quod regis edictum non servasset, quia Deum cæli orabat, missus est in lacum leonum: sequenti nocte die illæsus eductus, immissi autem subito dilaniatis ejus accusatoribus: qua re motus rex, in suis provinciis Deum ejus timendum præcepit.

1 PLacuit Dario, & constituit super regnum satrapas centum & viginti, ut essent in toto regno suo.

2 Et super eos principes tres ex quibus Daniel unus erat: ut satrapæ illis redderent rationem, & rex non sustineret molestiam.

3 Igitur Daniel superabat omnes principes & satrapas: quia spiritus Dei amplior erat in illo.

4 Porro rex cogitabat constituere eum super omne regnum: unde principes & satrapæ quærebant occasionem ut invenirent Danieli ex latere regis: nullamque causam & suspicionem reperire potuerunt, eo quod fidelis esset, & omnis culpa & suspicio non inveniretur in eo.

5 Dixerunt ergo viri illi: Non inveniemus Danieli huic aliquam occasionem, nisi forte in lege Dei sui.

6 Tunc principes & satrapæ surripuerunt regi, & sic locuti sunt ei: Dari rex in æternum vive:

7 Consilium inierunt omnes principes regni tui, magistratus, & satrapæ, senatores, & judices, ut decretum imperatorium exeat, & edictum: Ut omnis qui petierit aliquam petitionem a quocumque deo & homine, usque ad triginta dies, nisi a te rex, mittatur in lacum leonum.

8 Nunc itaque rex confirma sententiam, & scribe decretum: ut non immutetur quod statutum est a Medis & Persis, nec prævaricari cuiquam liceat.

9 Porro rex Darius proposuit edictum, & statuit.

10 Quod cum Daniel comperisset, id est, constitutam legem, ingressus est domum suam: & fenestris apertis in cenaculo suo contra Jerusalem tribus temporibus in die flectebat genua sua, & adorabat, confitebaturque coram Deo suo, sicut & ante facere consueverat.

11 Viri ergo illi curiosius inquirentes, invenerunt Danielem orantem & obsecrantem Deum suum.

12 Et accedentes locuti sunt regi super edicto: Rex, numquid non constituisti, ut omnis homo, qui rogaret quemquam de diis & hominibus, usque ad dies triginta, nisi te, rex, mitteretur in lacum leonum? Ad quos respondens rex, ait: Verus est sermo, juxta decretum Medorum atque Persarum, quod prævaricari non licet.

13 Tunc respondentes dixerunt coram rege: Daniel de filiis captivitatis Juda, non curavit de lege tua, & de edicto quod constituisti: sed tribus temporibus per diem orat obsecratione sua.

14 Quod verbum cum audisset rex, satis contristatus est: & pro Daniele posuit cor ut liberaret eum, & usque ad occasum solis laborabat ut eriperet illum.

15 Viri autem illi intelligentes regem, dixerunt ei: Scito rex, quia lex Medorum atque Persarum est, ut omne decretum quod constituerit rex, non liceat immutari.

16 Tunc rex præcepit, & adduxerunt Danielem, & miserunt eum in lacum leonum. Dixitque rex Danieli: Deus tuus, quem colis semper, ipse liberabit te.

17 Allatusque est lapis unus, & positus est super os laci: quem obsignavit rex annulo suo, & annulo optimatum suorum, ne quid fieret contra Danielem.

18 Et abiit rex in domum suam, & dormivit incœnatus, cibique non sunt allati coram eo, insuper & somnium recessit ab eo.

19 Tunc rex primo diluculo consurgens, festinus ad lacum leonum perrexit:

20 Appropinquansque lacui, Danielem voce lacrymabili inclamavit, & affatus est eum: Daniel serve Dei viventis, Deus tuus, cui tu servis semper, putasne valuit te liberare a leonibus?

21 Et Daniel regi respondens ait: Rex in æternum vive:

22 † Deus meus misit Angelum suum, & concludit ora leonum, & non nocuerunt mihi: quia coram eo justitia inventa est in me: sed & coram te, rex, delictum non feci. † 1. Machab. 2. 60.

23 Tunc vehementer rex gavisus est super eo, & Danielem præcepit educi de lacu; eductusque est Daniel de lacu, & nulla læsio inventa est in eo, quia credidit Deo suo.

24 Jubente autem rege, adducti sunt viri illi, qui accusaverant Danielem: & in lacum leonum missi sunt, ipsi, & filii, & uxores eorum: & non pervenerunt usque ad pavimentum laci, donec arriperent eos leones, & omnia ossa eorum comminuerunt.

25 Tunc Darius rex scripsit universis populis, tribubus, & linguis, habitantibus in universa terra: PAX vobis multiplicetur.

26 A me constitutum est decretum, ut in universo imperio & regno meo, tremiscant & paveant Deum Danielis. Ipse est enim Deus vivens, & æternus in sæcula: & regnum ejus non dissipabitur, & potestas ejus usque in æternum.

27 Ipse liberator, atque salvator, faciens signa, & mirabilia in cœlo & in terra: qui liberavit Danielem de lacu leonum.

28 † Porro Daniel perseveravit usque ad regnum Darii, regnumque Cyri Persæ. † Supr. 1. 21.

CAPUT VII.

Visio Danielis de quatuor bestiis quatuor regna designantibus: de antiquo dierum & throno ejus ac ministris, quo judicante perimuntur bestiæ: ad hunc accedens Filius hominis, accipit potestatem æternam & incorruptibile regnum: declarantur regna per bestias designata, & maxime qua per quartam bestiam & ejus cornua designentur, qua regnabit usque ad tempus & tempora & dimidium temporis.

1 ANno primo Baltassar regis Babylonis, Daniel somnium vidit: visio autem capitis ejus in cubili suo: & somnium scribens brevi sermone comprehendit: summatimque perstringens, ait:

2 Videbam in visione mea nocte, & ecce quatuor venti cœli pugnabant in mari magno.

3 Et quatuor bestiæ grandes ascendebant de mari diversæ inter se.

4 Prima quasi leæna, & alas habebat aquilæ: aspiciebam donec evulsæ sunt alæ ejus, & sublata est de terra, & super pedes quasi homo stetit, & cor hominis datum est ei.

5 Et ecce bestia alia similis urso in parte stetit: & tres ordines erant in ore ejus, & in dentibus ejus, & sic dicebant ei: Surge, comede carnes plurimas.

6 Post hæc aspiciebam, & ecce alia quasi pardus, & alas habebat quasi avis, quatuor super se, & quatuor capita erant in bestia, & potestas data est ei.

7 Post hæc aspiciebam in visione noctis, & ecce bestia quarta terribilis, atque mirabilis, & fortis nimis, dentes ferreos habebat magnos, comedens atque comminuens, & reliqua pedibus suis conculcans: dissimilis autem erat ceteris bestiis, quas videram ante eam, & habebat cornua decem.

8 Considerabam cornua, & ecce cornu aliud parvulum ortum est de medio eorum: & tria de cornibus primis evulsa sunt a facie ejus: & ecce oculi, quasi oculi hominis erant in cornu isto, & os loquens ingentia.

9 Aspiciebam donec throni positi sunt, & antiquus dierum sedit: vestimentum ejus candidum quasi nix, & capilli capitis ejus quasi lana munda: thronus ejus flammæ ignis: rotæ ejus ignis accensus.

10 Fluvius igneus, rapidusque egrediebatur a facie ejus: † millia millium ministrabant ei, & decies millies centena millia astitebant ei: judicium sedit & libri aperti sunt. † Apoc. 5. 11.

11 Aspiciebam propter vocem sermonum grandium, quos cornu illud loquebatur: & vidi quoniam interfecta esset bestia, & perisset corpus ejus, & traditum esset ad comburendum igni.

12 Aliarum quoque bestiarum ablata esset potestas, & tempora vitæ constituta essent eis usque ad tempus & tempus.

13 Aspiciebam ergo in visione noctis, & ecce cum nubibus cœli quasi Filius hominis veniebat, & usque ad antiquum dierum pervenit: & in conspectu ejus obtulerunt eum.

14 Et dedit ei potestatem, & honorem, & regnum: & omnes populi, tribus, & linguæ ipsi servient: † potestas ejus, potestas æterna, quæ non auferetur: & regnum ejus, quod non corrumpetur. † Supr. 3. 100. & 4. 31. Mich. 4. 7. Luc. 1. 32.

15 Horruit spiritus meus, ego Daniel territus sum in his, & visiones capitis mei conturbaverunt me.

16 Accessi ad unum de assistentibus, & veritatem quærebam ab eo de omnibus his. Qui dixit mihi interpretationem sermonum, & docuit me:

17 Hæ quatuor bestiæ magnæ, quatuor sunt regna, quæ consurgent de terra.

18 Suscipient autem regnum sancti Dei altissimi: & obtinebunt regnum usque in sæculum, & sæculum sæculorum.

19 Post hoc volui diligenter discere de bestia quarta, quæ erat dissimilis valde ab omnibus, & terribilis nimis: dentes & ungues ejus ferrei: comedebat, & comminuebat, & reliqua pedibus suis conculcabat:

20 Et de cornibus decem, quæ habebat in capite: & de alio, quod ortum fuerat, ante quod ceciderant tria cornua: & de cornu illo, quod habebat oculos, & os loquens grandia, & majus erat ceteris.

21 Aspiciebam, & ecce cornu illud faciebat bellum adversus sanctos, & prævalebat eis.

22 Donec venit antiquus dierum, & judicium dedit sanctis Excelsi, & tempus advenit, & regnum obtinuerunt sancti.

23 Et sic ait: Bestia quarta, regnum quartum erit in terra, quod majus erit omnibus regnis, & devorabit universam terram, & conculcabit, & comminuet eam.

24 Porro cornua decem ipsius regni, decem reges erunt: & alius consurget post eos, & ipse potentior erit prioribus, & tres reges humiliabit.

25 Et sermones contra Excelsum loquetur, & sanctos Altissimi conteret; & putabit quod possit mutare tempora, & leges, & tradentur in manu ejus usque ad tempus, & tempora, & dimidium temporis.

26 Et judicium sedebit, ut auferatur potentia, & conteratur, & dispereat usque in finem.

27 Regnum autem, & potestas, & magnitudo regni, quæ est subter omne cœlum, detur populo sanctorum Altissimi: cujus regnum, regnum sempiternum est, & omnes reges servient ei, & obedient.

28 Hucusque finis verbi. Ego Daniel multum cogitationibus meis conturbabar, & facies mea mutata est in me: verbum autem in corde meo conservavi.

CAPUT VIII.

Visio de ariete duorum cornuum, & hirco unius ac postmodum quatuor cornuum, qui devicit arietem: quorum ille regem Medorum ac Persarum designat, hic autem reges Græcorum: additur prophetia de rege impudente, ipsumque tyrannide, dolo & superbia, qui sine manu conteretur.

1 ANno tertio regni Baltassar regis, visio apparuit mihi. Ego Daniel, post id quod videram in principio,

2 Vidi in visione mea, cum essem in Susis castro, quod est in Ælam regione: vidi autem in visione esse me super portam Ulai.

3 Et levavi oculos meos, & vidi: & ecce aries unus stabat ante paludem, habens cornua excelsa, & unum excelsius altero atque succrescens. Postea

4 Vidi arietem cornibus ventilantem contra Occidentem, & contra Aquilonem, & contra Meridiem, & omnes bestiæ non poterant resistere ei, neque liberari de manu ejus: fecitque secundum voluntatem suam, & magnificatus est.

5 Et ego intelligebam: ecce autem hircus caprarum veniebat ab Occidente super faciem totius terræ, & non tangebat terram: porro hircus habebat cornu insigne inter oculos suos.

6 Et venit usque ad arietem illum cornutum, quem videram stantem ante portam, & cucurrit ad eum in impetu fortitudinis suæ.

7 Cumque appropinquasset prope arietem, efferatus est in eum, & percussit arietem: & comminuit duo cornua ejus, & non poterat aries resistere ei: cumque eum misisset in terram, conculcavit, & nemo quibat liberare arietem de manu ejus.

8 Hircus autem caprarum magnus factus est nimis: cumque crevisset, factum est cornu ma-

magnum, & orta sunt quatuor cornua subter illud per quatuor ventos cœli.

9 De uno autem ex eis egressum est cornu unum modicum: & factum est grande contra Meridiem, & contra Orientem, & contra fortitudinem.

10 Et magnificatum est usque ad fortitudinem cœli: & dejecit de fortitudine, & de stellis & conculcavit eas.

11 Et usque ad principem fortitudinis magnificatum est: & ab eo tulit juge sacrificium, & dejecit locum sanctificationis ejus.

12 Robur autem datum est ei contra juge sacrificium propter peccata: & prosternetur veritas in terra, & faciet, & prosperabitur.

13 Et audivi unum de sanctis loquentem: & dixit unus sanctus alteri nescio cui loquenti: Usquequo visio, & juge sacrificium, & peccatum desolationis, quæ facta est: & sanctuarium, & fortitudo conculcabitur?

14 Et dixit ei: Usque ad vesperam & mane, dies duo millia trecenti: & mundabitur sanctuarium.

15 Factum est autem cum viderem ego Daniel visionem, & quærerem intelligentiam: ecce stetit in conspectu meo quasi species viri.

16 Et audivi vocem viri inter Ulai: & clamavit, & ait: Gabriel fac intelligere illum visionem.

17 Et venit, & stetit juxta ubi ego stabam: cumque venisset, pavens corrui in faciem meam, & ait ad me, intellige fili hominis, quoniam in tempore finis complebitur visio.

18 Cumque loqueretur ad me, collapsus sum pronus in terram: & tetigit me, & statuit me in gradu meo,

19 Dixitque mihi: Ego ostendam tibi quæ futura sunt in novissimo maledictionis: quoniam habet tempus finem suum.

20 Aries, quem vidisti habere cornua, rex Medorum est atque Persarum.

21 Porro hircus caprarum, rex Græcorum est, & cornu grande, quod erat inter oculos ejus, ipse est rex primus.

22 Quod autem fracto illo surrexerunt quatuor pro eo: quatuor reges de gente ejus consurgent, sed non in fortitudine ejus.

23 Et post regnum eorum, cum creverint iniquitates, consurget rex impudens facie, & intelligens propositiones.

24 Et roborabitur fortitudo ejus, sed non in viribus suis: & supra quam credi potest, universa vastabit, & prosperabitur, & faciet: Et interficiet robustos, & populum sanctorum

25 Secundum voluntatem suam, & dirigetur dolus in manu ejus: & cor suum magnificabit, & in copia rerum omnium occidet plurimos: & contra principem principum consurget, & sine manu conteretur.

26 Et visio vespere & mane, quæ dicta est, vera est: tu ergo visionem signa, quia post multos dies erit.

27 Et ego Daniel langui, & ægrotavi per dies: cumque surrexissem, faciebam opera regis, & stupebam ad visionem, & non erat qui interpretaretur.

CAPUT IX.

Post orationem Danielis, qua confitetur Judæos propter sua & patrum peccata venisse in magnam afflictionem, petens Dei misericordiam erga populum suum, fit ipsi revelatio de 70. hebdomadibus usque ad unctionem Sancti sanctorum, & de Christi morte, populoque ejus perdendo, & abominatione desolationis in templo.

1 IN anno primo Darii filii Assueri de semine Medorum, qui imperavit super regnum Chaldæorum:

2 Anno uno regni ejus, ego Daniel intellexi in libris † numerum annorum, de quo factus est sermo Domini ad Jeremiam prophetam, ut complerentur desolationis Jerusalem septuaginta anni. † Jer. 25. 11. & 29. 10.

3 Et posui faciem meam ad Dominum Deum meum rogare & deprecari in jejuniis, sacco, & cinere.

4 Et oravi Dominum Deum meum, & confessus sum, & dixi: † Obsecro Domine Deus magne & terribilis, custodiens pactum & misericordiam diligentibus te, & custodientibus mandata tua. † 2 Esd. 1. 5.

5 † Peccavimus, iniquitatem fecimus, impie egimus, & recessimus, & declinavimus a mandatis tuis, ac judiciis. † Bar. 1. 17.

6 Non obedivimus servis tuis prophetis: qui locuti sunt in nomine tuo regibus nostris, principibus nostris, patribus nostris, omnique populo terræ.

7 Tibi Domine justitia: nobis autem confusio faciei, sicut est hodie viro Juda, & habitatoribus Jerusalem, & omni Israel, his qui prope sunt, & his qui procul, in universis terris ad quas ejecisti eos, propter iniquitates eorum, in quibus peccaverunt in te.

8 Domine nobis confusio faciei, regibus nostris, principibus nostris, & patribus nostris, qui peccaverunt.

9 Tibi autem Domino Deo nostro misericordia, & propitiatio, quia recessimus a te:

10 Et non audivimus vocem Domini Dei nostri, ut ambularemus in lege ejus, quam posuit nobis per servos suos prophetas.

11 Et omnis Israel prævaricati sunt legem tuam, & declinaverunt ne audirent vocem tuam, & stillavit super nos maledictio, & detestatio, † quæ scripta est in libro Moysi, servi Dei, quia peccavimus ei. † Deut. 27. 14.

12 Et statuit sermones suos, quos locutus est super nos, & super principes nostros, qui judicaverunt nos, ut superinduceret in nos magnum malum, quale nunquam fuit sub omni cœlo, secundum quod factum est in Jerusalem.

13 Sicut scriptum est in lege Moysi, omne malum hoc venit super nos: & non rogavimus faciem tuam Domine Deus noster, ut reverteremur ab iniquitatibus nostris, & cogitaremus veritatem tuam.

14 Et vigilavit Dominus super malitiam, & adduxit eam super nos; justus Dominus Deus noster in omnibus operibus suis, quæ fecit: non enim audivimus vocem ejus.

15 † Et nunc Domine Deus noster, † qui eduxisti populum tuum de terra Ægypti in manu forti, & fecisti tibi nomen secundum diem hanc: peccavimus, iniquitatem fecimus, † Bar. 2. 11. † Exod. 14. 12.

16 Domine in omnem justitiam tuam: aver-

tatem obsecro ira tua, & furor tuus, a civitate tua Jerusalem, & monte sancto tuo. Propter peccata enim nostra, & iniquitates patrum nostrorum, Jerusalem & populus tuus in opprobrium sunt omnibus per circuitum nostrum.

17 Nunc ergo exaudi Deus noster orationem servi tui, & preces ejus: & ostende faciem tuam super sanctuarium tuum, quod desertum est, propter temetipsum.

18 Inclina Deus meus aurem tuam, & audi: aperi oculos tuos, & vide desolationem nostram, & civitatem, super quam invocatum est nomen tuum: neque enim in justificationibus nostris prosternimus preces ante faciem tuam, sed in miserationibus tuis multis.

19 Exaudi Domine, placare Domine: attende & fac: ne moreris propter temetipsum Deus meus: quia nomen tuum invocatum est super civitatem, & super populum tuum.

20 Cumque adhuc loquerer, & orarem, & confiterer peccata mea, & peccata populi mei Israel, & prosternerem preces meas in conspectu Dei mei, pro monte sancto Dei mei:

21 Adhuc me loquente in oratione, ecce vir Gabriel, quem videram in visione a principio, cito volans tetigit me in tempore sacrificii vespertini.

22 Et docuit me, & locutus est mihi, dixitque: Daniel nunc egressus sum ut docerem te, & intelligeres.

23 Ab exordio precum tuarum egressus est sermo: ego autem veni ut indicarem tibi, quia vir desideriorum es: tu ergo animadverte sermonem, & intelli[ge] visionem.

† Jean. 1. 45. 24 † Septuaginta hebdomades abbreviatæ sunt super populum tuum, & super urbem sanctam tuam, ut consummetur prævaricatio, & finem accipiat peccatum, & deleatur iniquitas, & adducatur justitia sempiterna, & impleatur visio, & prophetia, & ungatur Sanctus sanctorum.

25 Scito ergo, & animadverte: Ab exitu sermonis, ut iterum ædificetur Jerusalem usque ad Christum ducem, hebdomades septem, & hebdomades sexaginta duæ erunt: & rursum ædificabitur platea, & muri in angustia temporum.

26 Et post hebdomades sexaginta duas occidetur Christus: & non erit ejus populus, qui eum negaturus est. Et civitatem & sanctuarium dissipabit populus cum duce venturo: & finis ejus vastitas, & post finem belli statuta desolatio.

27 Confirmabit autem pactum multis hebdomada una: & in dimidio hebdomadis deficiet hostia & sacrificium: & † erit in templo abominatio desolationis: & usque ad consummationem & finem perseverabit desolatio.

† Matt. 24. 15.

CAPUT X.

Ubi se affixisse Daniel, videt virum lineis vestitum qui hic describitur, & territus ac tremens confortatur semel & iterum: de resistente principe regni Persarum, de principe Græcorum, & de Michaele principe Judæorum qui solus auxiliatur.

1 ANno tertio Cyri regis Persarum, verbum revelatum est Danieli cognomento Baltasar, & verbum verum, & fortitudo magna: intellexitque sermonem: intelligentia enim est opus in visione.

2 In diebus illis ego Daniel lugebam trium hebdomadarum diebus,

3 Panem desiderabilem non comedi, & caro & vinum non introierunt in os meum, sed neque unguento unctus sum: donec complerentur trium hebdomadarum dies.

4 Die autem vigesima & quarta mensis primi, eram juxta fluvium magnum, qui est Tigris.

5 Et levavi oculos meos, & vidi, & ecce vir unus vestitus lineis, & renes ejus accincti auro obrizo:

6 Et corpus ejus quasi chrysolithus, & facies ejus velut species fulguris, & oculi ejus ut lampas ardens: & brachia ejus, & quæ deorsum sunt usque ad pedes, quasi species æris candentis: & vox sermonum ejus ut vox multitudinis.

7 Vidi autem ego Daniel solus visionem: porro viri, qui erant mecum, non viderunt: sed terror magnus irruit super eos, & fugerunt in abscondituni.

8 Ego autem relictus solus vidi visionem grandem hanc: & non remansit in me fortitudo, sed & species mea immutata est in me & emarcui, nec habui quidquam virium.

9 Et audivi vocem sermonum ejus: & audiens jacebam consternatus super faciem meam, & vultus meus hærebat terræ.

10 Et ecce manus tetigit me, & erexit me super genua mea, & super articulos manuum mearum.

11 Et dixit ad me: Daniel vir desideriorum, intellige verba, quæ ego loquor ad te, & sta in gradu tuo: nunc enim sum missus ad te. Cumque dixisset mihi sermonem istum, steti tremens.

12 Et ait ad me: Noli metuere Daniel: quia ex die primo, quo posuisti cor tuum ad intelligendum ut te affligeres in conspectu Dei tui, exaudita sunt verba tua: & ego veni propter sermones tuos.

13 Princeps autem regni Persarum restitit mihi viginti & uno diebus: & ecce Michael unus de principibus primis venit in adjutorium meum, & ego remansi ibi juxta regem Persarum:

14 Venio autem ut docerem te quæ ventura sunt populo tuo in novissimis diebus, quoniam adhuc visio in dies.

15 Cumque loqueretur mihi hujuscemodi verbis, dejeci vultum meum ad terram, & tacui.

16 Et ecce quasi similitudo filii hominis tetigit labia mea: & aperiens os meum loquebar, & dixi ad eum qui stabat contra me: Domine mi, in visione tua conturbatæ sunt compages meæ, & nihil in me remansit virium.

17 Et quomodo potest servus Domini mei loqui cum Domino meo? nihil enim in me remansit virium, sed & halitus meus intercluditur.

18 Rursum ergo tetigit me quasi visio hominis, & confortavit me.

19 Et dixit: Noli timere vir desideriorum pax tibi: confortare, & esto robustus. Cumque loqueretur mecum, convalui, & dixi: Loquere Domine mi, quia confortasti me.

20 Et ait: Numquid scis quare venerim ad te? & nunc revertar ut prælier adversum principem Persarum. Cum ego egrederer, apparuit princeps Græcorum veniens.

21 Verumtamen annuntiabo tibi quod expressum est in scriptura veritatis: & nemo est

adjutor meus in omnibus his, nisi Michael princeps vester.

CAPUT XI.

Vaticinium de regibus Persarum & rege Graecorum: de bellis ac insidiis inter reges Austri & Aquilonis, & de rege qui Deum deorum non reputabit, sed plurima adversus ipsum loquetur, & quæ provincias ab illo vastabit, quibusque dominabitur.

1 Ego autem ab anno primo Darii Medi stabam ut confortaretur, & roboraretur.

2 Et nunc veritatem annuntiabo tibi: Ecce adhuc tres reges stabunt in Perside, & quartus ditabitur opibus nimiis super omnes: & cum invaluerit divitiis suis, concitabit omnes adversum regnum Graciæ.

3 Surget vero rex fortis, & dominabitur potestate multa, & faciet quod placuerit ei.

4 Et cum steterit, conteretur regnum ejus, & dividetur in quatuor ventos cœli: sed non in posteros ejus, neque secundum potentiam illius, qua dominatus est: lacerabitur enim regnum ejus etiam in externos, exceptis his.

5 Et confortabitur rex Austri: & de Principibus ejus prævalebit super eum, & dominabitur ditione: multa enim dominatio ejus.

6 Et post finem annorum fœderabuntur: filiaque regis Austri veniet ad regem Aquilonis facere amicitias, & non obtinebit fortitudinem brachii, nec stabit semen ejus: & tradetur ipsa, & qui adduxerunt eam, adolescentes ejus, & qui confortabant eam in temporibus.

7 Et stabit de germine radicum ejus plantatio: & veniet cum exercitu, & ingredietur provinciam regis Aquilonis: & abutetur eis, & obtinebit.

8 Insuper & deos eorum, & sculptilia, vasa quoque pretiosa argenti & auri, captiva ducet in Ægyptum: ipse prævalebit adversus regem Aquilonis.

9 Et intrabit in regnum rex Austri, & revertetur ad terram suam.

10 Filii autem ejus, provocabuntur; & congregabunt multitudinem exercituum plurimorum: & veniet properans, & inundans: & revertetur, & concitabitur, & congredietur cum robore ejus.

11 Et provocatus rex Austri egredietur, & pugnabit adversus regem Aquilonis, & præparabit multitudinem nimiam, & dabitur multitudo in manu ejus.

12 Et capiet multitudinem, & exaltabitur cor ejus, & dejiciet multa millia, sed non prævalebit.

13 Convertetur enim rex Aquilonis, & præparabit multitudinem multo majorem quam prius: & in fine temporum annorumque, veniet properans, cum exercitu magno, & opibus nimis.

† *Isai. 9. 16.* 14 † Et in temporibus illis multi consurgent adversus regem Austri: filii quoque prævaricatorum populi tui extollentur ut impleant visionem, & corruent.

15 Et veniet rex Aquilonis, & comportabit aggerem, & capiet urbes munitissimas: & brachia Austri non sustinebunt, & consurgent electi ejus ad resistendum, & non erit fortitudo.

16 Et faciet veniens super eum juxta placitum suum, & non erit qui stet contra faciem ejus: & stabit in terra inclyta, & consumetur in manu ejus.

17 Et ponet faciem suam ut veniat ad tenendum universum regnum ejus, & recta faciet cum eo: & filiam feminarum dabit ei, ut evertat illud: & non stabit, nec illius erit.

18 Et convertet faciem suam ad insulas, & capiet multas: & cessare faciet principem opprobrii sui, & opprobrium ejus convertetur in eum.

19 Et convertet faciem suam ad impetum terræ suæ, & impinget, & corruet, & non invenietur:

20 Et stabit in loco ejus vilissimus, & indignus decore regio: & in paucis diebus conteretur, non in furore, nec in prælio.

21 Et stabit in loco ejus despectus, & non tribuetur ei honor regius: & veniet clam, & obtinebit regnum in fraudulentia.

22 Et brachia pugnantis expugnabuntur a facie ejus, & conterentur: insuper & dux fœderis.

23 Et post amicitias, cum eo faciet dolum: & ascendet, & superabit in modico populo.

24 Et abundantes & uberes urbes ingredietur: & faciet quæ non fecerunt patres ejus, & patres patrum ejus: rapinas, & prædam, & divitias eorum dissipabit, & contra firmissimas cogitationes inibit: & hoc usque ad tempus.

25 Et concitabitur fortitudo ejus, & cor ejus adversum regem Austri in exercitu magno: & rex Austri provocabitur ad bellum multis auxiliis, & fortibus nimis: & non stabunt, quia inibunt adversus eum consilia.

26 Et comedentes panem cum eo, conterent illum, exercitusque ejus opprimetur: & cadent interfecti plurimi.

27 Duorum quoque regum cor erit ut malefaciant, & ad mensam unam mendacium loquentur, & non proficient: quia adhuc finis in aliud tempus.

28 Et revertetur in terram suam cum opibus multis: & cor ejus adversus testamentum sanctum, & faciet, & revertetur in terram suam.

29 Statuto tempore revertetur, & veniet ad Austrum: & non erit priori simile novissimum.

30 Et venient super eum Trieres & Romani: & percutietur, & revertetur, & indignabitur contra testamentum sanctuarii, & faciet: reverteturque & cogitabit adversus eos, qui dereliquerunt testamentum sanctuarii.

31 Et brachia ex eo stabunt, & polluent sanctuarium fortitudinis, & auferent juge sacrificium: & dabunt abominationem in desolationem.

32 Et impii in testamentum simulabunt fraudulenter: populus autem sciens Deum suum, obtinebit, & faciet.

33 Et docti in populo docebunt plurimos: & ruent in gladio, & in flamma, & in captivitate, & in rapina dierum.

34 Cumque corruerint, sublevabuntur auxilio parvulo, & applicabuntur eis plurimi fraudulenter.

35 Et de eruditis ruent, ut conflentur, & eligantur, & dealbentur usque ad tempus præfinitum: quia adhuc aliud tempus erit.

36 Et faciet juxta voluntatem suam rex, elevabitur, & magnificabitur adversus omnem deum: & adversus Deum deorum loquetur magnifice, & dirigetur, donec compleatur iracundia: perpetrata quippe est desolatio.

37 Et Deum patrum suorum non reputabit

& erit in concupiscentiis seminarium, nec quemquam deorum curabit: quia adversum universa consurget.

38 Deum autem Maozim in loco suo venerabitur: & deum, quem ignoraverunt patres ejus, colet auro, & argento, & lapide pretioso, rebusque pretiosis.

39 Et faciet ut muniat Maozim cum deo alieno, quem cognovit, & multiplicabit gloriam, & dabit eis potestatem in multis, & terram dividet gratuito.

40 Et in tempore præfinito præliabitur adversus eum rex Austri, & quasi tempestas veniet contra illum rex Aquilonis, in curribus, & in equitibus, & in classe magna, & ingredietur terras, & conteret & pertransiet.

41 Et introibit in terram gloriosam, & multæ corruent: hæ autem solæ salvabuntur de manu ejus, Edom, & Moab, & principium filiorum Ammon.

42 Et mittet manum suam in terras: & terra Ægypti non effugiet.

43 Et dominabitur thesaurorum auri & argenti, & in omnibus pretiosis Ægypti: per Lybiam quoque & Æthiopiam transibit.

44 Et fama turbabit eum ab Oriente & ab Aquilone: & veniet in multitudine magna ut conterat & interficiat plurimos.

45 Et figet tabernaculum suum Apadno inter maria, super montem inclytum & sanctum: & veniet usque ad summitatem ejus, & nemo auxiliabitur ei.

CAPUT XII.

Post magnam afflictionem tandem salvabuntur reliquiæ Judæorum, & ex mortuis quidem resurgent ad vitam, & quidam ad opprobrium; doctique vero ac doctores fulgebunt: de duobus ad ripas fluminis stantibus, & viro lineis vestito, qui temporis aperit determinationem: & de completione hujus prophetiæ post statutum tempus.

1 IN tempore autem illo consurget Michael princeps magnus, qui stat pro filiis populi tui: & veniet tempus quale non fuit ab eo ex quo gentes esse cœperunt usque ad tempus illud. Et in tempore illo salvabitur populus tuus, omnis qui inventus fuerit scriptus in libro.

2 Et multi de his qui dormiunt in terræ pulvere, evigilabunt: † alii in vitam æternam, & alii in opprobrium ut videant semper. Matt. 25. 46.

3 Qui autem docti fuerint, † fulgebunt quasi splendor firmamenti: & qui ad justitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates. Sap. 3. 7.

4 Tu autem Daniel claude sermones, & signa libruni, usque ad tempus statutum: plurimi pertransibunt, & multiplex erit scientia.

5 Et vidi ego Daniel, & ecce quasi duo alii stabant: unus hinc super ripam fluminis, & alius inde ex altera ripa fluminis.

6 Et dixi viro, qui erat indutus lineis, qui stabat super aquas fluminis: Usquequo finis horum mirabilium?

7 Et audivi virum, qui indutus erat lineis, qui stabat super aquas fluminis, † cum elevasset dexteram & sinistram suam in cœlum, & jurasset per viventem in æternum, quia in tempus, & tempora, & dimidium temporis. Et cum completa fuerit dispersio manus populi sancti, complebuntur universa hæc. Apoc. 10. 5.

8 Et ego audivi, & non intellexi. Et dixi: Domine mi, quid erit post hæc?

9 Et ait: Vade Daniel, quia clausi sunt, signatique sermones, usque ad præfinitum tempus.

10 Eligentur, & dealbabuntur, & quasi ignis probabuntur multi: & impie agent impii, neque intelligent omnes impii, porro docti intelligent.

11 Et a tempore cum ablatum fuerit juge sacrificium, & posita fuerit abominatio in desolationem, dies mille ducenti nonaginta.

12 Beatus, qui expectat, & pervenit usque ad dies mille trecentos triginta quinque.

13 Tu autem vade ad præfinitum: & requiesces, & stabis in sorte tua in finem dierum.

Hucusque Danielem in Hebræo volumine legimus. Quæ sequuntur usque ad finem libri, de Theodotionis editione translata sunt.

CAPUT XIII.

Castissimam Susannam impudici presbyteri, cum ejus concubitu frui non possent, falso adulterii accusant: sed cum ad mortem duceretur, orantem exaudivit Deus: & per puerum Danielem proprio ore convictos senes, jure talionis populus interimit.

1 ET erat vir habitans in Babylone, & nomen ejus Joakim:

2 Et accepit uxorem nomine Susannam, filiam Helciæ, pulchram nimis, & timentem Deum:

3 Parentes enim illius, cum essent justi, erudierunt filiam suam secundum legem Moysi.

4 Erat autem Joakim dives valde, & erat ei pomarium vicinum domui suæ: & ad ipsum confluebant Judæi, eo quod esset honorabilior omnium.

5 Et constituti sunt de populo duo senes judices in illo anno: de quibus locutus est Dominus: Quia egressa est iniquitas de Babylone a senioribus judicibus, qui videbantur regere populum.

6 Isti frequentabant domum Joakim, & veniebant ad eos omnes qui habebant judicia.

7 Cum autem populus revertisset per meridiem, introibat Susanna, & deambulabat in pomario viri sui.

8 Et videbant eam senes quotidie ingredientem, & deambulantem; & exarserunt in concupiscentiam ejus:

9 Et everterunt sensum suum, & declinaverunt oculos suos ut non viderent cœlum, neque recordarentur judiciorum justorum.

10 Erant ergo ambo vulnerati amore ejus, nec indicaverunt sibi vicissim dolorem suum:

11 Erubescebant enim indicare sibi concupiscentiam suam, volentes concumbere cum ea:

12 Et observabant quotidie solicitius videre eam. Dixitque alter ad alterum:

13 Eamus domum, quia hora prandii est. Et egressi recesserunt a se.

14 Cumque revertissent, venerunt in unum: & sciscitantes ab invicem causam, confessi sunt concupiscentiam suam: & tunc in communi statuerunt tempus, quando eam possent invenire solam.

15 Factum est autem, cum observarent diem aptum, ingressa est aliquando sicut heri & nudius tertius, cum duabus solis puellis, voluitque lavari in pomario: æstus quippe erat:

16 Et non erat ibi quisquam, præter duos senes absconditos, & contemplantes eam.

17 Dixit ergo puellis: Afferte mihi oleum, & smigmata, & ostia pomarii claudite, ut laver.

18 Et fecerunt sicut præceperat: clauseruntque ostia pomarii, & egressæ sunt per posticum, ut afferrent quæ jusserat: nesciebantque senes intus esse absconditos.

19 Cum autem egressæ essent puellæ, surrexerunt duo senes, & accurrerunt ad eam, & dixerunt:

20 Ecce ostia pomarii clausa sunt, & nemo nos videt, & nos in concupiscentia tui sumus: quam ob rem assentire nobis, & commiscere nobiscum.

21 Quod si nolueris, dicemus contra te testimonium, quod fuerit tecum juvenis, & ob hanc causam emiseris puellas a te.

22 Ingemuit Susanna, & ait: Angustiæ sunt mihi undique: si enim hoc egero, mors mihi est: si autem non egero, non effugiam manus vestras.

23 Sed melius est mihi absque opere incidere in manus vestras, quam peccare in conspectu Domini.

24 Et exclamavit voce magna Susanna: exclamaverunt autem & senes adversus eam.

25 Et cucurrit unus ad ostia pomarii, & aperuit.

26 Cum ergo audissent clamorem famuli domus in pomario, irruerunt per posticum ut viderent quidnam esset.

27 Postquam autem senes locuti sunt, erubuerunt servi vehementer: quia numquam dictus fuerat sermo hujuscemodi de Susanna. Et facta est dies crastina.

28 Cumque venisset populus ad Joakim virum ejus, venerunt & duo presbyteri pleni iniqua cogitatione adversus Susannam, ut interficerent eam.

29 Et dixerunt coram populo: Mittite ad Susannam filiam Helciæ uxorem Joakim. Et statim miserunt.

30 Et venit cum parentibus, & filiis, & universis cognatis suis.

31 Porro Susanna erat delicata nimis, & pulchra specie.

32 At iniqui illi jusserunt ut discooperiretur (erat enim cooperta) ut vel sic satiarentur decore ejus.

33 Flebant igitur sui, & omnes qui noverant eam.

34 Consurgentes autem duo presbyteri in medio populi, posuerunt manus suas super caput ejus.

35 Quæ flens suspexit ad cœlum: erat enim cor ejus fiduciam habens in Domino.

36 Et dixerunt presbyteri: Cum deambularemus in pomario soli, ingressa est hæc cum duabus puellis: & clausit ostia pomarii, & dimisit a se puellas.

37 Venitque ad eam adolescens, qui erat absconditus, & concubuit cum ea.

38 Porro nos cum essemus in angulo pomarii, videntes iniquitatem, cucurrimus ad eos, & vidimus eos pariter commisceri.

39 Et illum quidem non quivimus comprehendere, quia fortior nobis erat, & apertis ostiis exilivit:

40 Hanc autem cum apprehendissemus, interrogavimus, quisnam esset adolescens, & noluit indicare nobis: hujus rei testes sumus.

41 Credidit eis multitudo, quasi senibus & judicibus populi, & condemnaverunt eam ad mortem.

42 Exclamavit autem voce magna Susanna, & dixit: Deus æterne, qui absconditorum es cognitor, qui nosti omnia antequam fiant,

43 Tu scis quoniam falsum testimonium tulerunt contra me: & ecce morior, cum nihil horum fecerim, quæ isti malitiose composuerunt adversum me.

44 Exaudivit autem Dominus vocem ejus.

45 Cumque duceretur ad mortem, suscitavit Dominus spiritum sanctum pueri junioris, cujus nomen Daniel:

46 Et exclamavit voce magna: Mundus ego sum a sanguine hujus.

47 Et conversus omnis populus ad eum: dixit: Quis est iste sermo, quem tu locutus es?

48 Qui cum staret in medio eorum, ait: Sic fatui filii Israel, non judicantes, neque quod verum est cognoscentes, condemnastis filiam Israel?

49 Revertimini ad judicium, quia falsum testimonium locuti sunt adversus eam.

50 Reversus est ergo populus cum festinatione, & dixerunt ei senes: Veni, & sede in medio nostrum, & indica nobis: quia tibi Deus dedit honorem senectutis.

51 Et dixit ad eos Daniel: Separate illos ab invicem procul, & dijudicabo eos.

52 Cum ergo diviti essent alter ab altero, vocavit unum de eis, & dixit ad eum: Inveterate dierum malorum, nunc venerunt peccata tua, quæ operabaris prius;

53 Judicans judicia injusta, innocentes opprimens, & dimittens noxios, dicente Domino: † Innocentem & justum non interficies.

54 Nunc ergo si vidisti eam, dic sub qua arbore videris eos colloquentes sibi: Qui ait: Sub schino.

55 Dixit autem Daniel: Recte mentitus es in caput tuum: Ecce enim Angelus Dei accepta sententia ab eo, scindet te medium.

56 Et, amoto eo, jussit venire alium, & dixit ei: Semen Chanaan, & non Juda, species decepit te, & concupiscentia subvertit cor tuum:

57 Sic faciebatis filiabus Israel, & illæ timentes loquebantur vobis: sed filia Juda non sustinuit iniquitatem vestram.

58 Nunc ergo dic mihi, sub qua arbore comprehenderis eos loquentes sibi. Qui ait: Sub prino.

59 Dixit autem ei Daniel: Recte mentitus es & tu in caput tuum: manet enim Angelus Domini, gladium habens, ut secet te medium, & interficiat vos.

60 Exclamavit itaque omnis cœtus voce magna, & benedixerunt Deum, qui salvat sperantes in se.

61 Et consurrexerunt adversus duos presbyteros (convicerat enim eos Daniel ex ore suo falsum dixisse testimonium) feceruntque eis sicut male egerant adversus proximum,

62 † Ut facerent secundum legem Moysi: & interfecerunt eos, & salvatus est sanguis innoxius in die illa.

63 Helcias autem & uxor ejus laudaverunt Deum pro filia sua Susanna, cum Joakim marito ejus, & cognatis omnibus, quia non esset inventa in ea res turpis.

64 Daniel autem factus est magnus in conspectu populi, a die illa, & deinceps.

† Exo 23. 7

† Deut 15. 1 19.

65 Et rex Astyages appositus est ad patres suos, & suscepit Cyrus Persæ regnum ejus.

CAPUT XIV.

Frandes sacerdotum idoli Bel, qui appositos illi cibos occulte auferebant, regi per Danielem detecta sunt; ipsisque interemptis, idolum una cum templo suo eversum est: similiter & draconem, quem colebant Babylonii, injecta in os massa ex pice, adipe & pilis confecta, Daniel interfecit: quapropter insantibus Babyloniis missus est in lacum leonum, illaesusque servatus, altare etiam illi per prophetam Habacuc prandio ex Judæa: quod videns rex, adversariis illius a leonibus in momento devoratis, jubet omnes timere Deum Danielis.

1 ERat autem Daniel conviva regis, & honoratus super omnes amicos ejus.

2 Erat quoque idolum apud Babylonios nomine Bel: & impendebantur in eo per dies singulos similæ artabæ duodecim, & oves quadraginta, vinique amphoræ sex.

3 Rex quoque colebat eum, & ibat per singulos dies adorare eum: porro Daniel adorabat Deum suum. Dixitque ei rex: Quare non adoras Bel?

4 Qui respondens ait ei: Quia non colo idola manufacta, sed viventem Deum, qui creavit cœlum & terram, & habet potestatem omnis carnis.

5 Et dixit rex ad eum: Non videtur tibi esse Bel vivens deus? An non vides quanta comedat & bibat quotidie?

6 Et ait Daniel arridens: Ne erres rex: iste enim interius est luteus est, & forinsecus æreus, neque comedit aliquando.

7 Et iratus rex vocavit sacerdotes ejus, & ait eis: Nisi dixeritis mihi, cujus est qui comedat impensas has, morieinini.

8 Si autem ostenderitis, quoniam Bel comedat hæc, morietur Daniel, quia blasphemavit in Bel. Et dixit Daniel regi: Fiat juxta verbum tuum.

9 Erant autem sacerdotes Bel septuaginta, exceptis uxoribus, & parvulis, & filiis. Et venit rex cum Daniele in templum Bel.

10 Et dixerunt sacerdotes Bel: Ecce nos egredimur foras: & tu rex pone escas, & vinum misce, & claude ostium, & signa annulo tuo:

11 Et cum ingressus fueris mane, nisi inveneris omnia comesta a Bel, morte moriemur, vel Daniel qui mentitus est adversum nos.

12 Contemnebant autem, quia fecerant sub mensa absconditum introitum, & per illum ingrediebantur semper, & devorabant ea.

13 Factum est igitur, postquam egressi sunt illi, rex posuit cibos ante Bel: præcepit Daniel pueris suis, & attulerunt cinerem, & cribravit per totum templum coram rege: & egressi clauserunt ostium: & signantes annulo regis abierunt.

14 Sacerdotes autem ingressi sunt nocte juxta consuetudinem suam, & uxores, & filii eorum: & comederunt omnia, & biberunt.

15 Surrexit autem rex primo diluculo, & Daniel cum eo:

16 Et ait rex: Salvane sunt signacula, Daniel? Qui respondit: Salva rex.

17 Statimque cum aperuillet ostium, intuitus rex mensam, exclamavit voce magna: Magnus es Bel, & non est apud te dolus quisquam.

18 Et rim Daniel: & tenuit regem ne ingrederetur intro: & dixit: Ecce pavimentum, animadverte cujus vestigia sint hæc.

19 Et dixit rex: Video vestigia virorum, & mulierum, & infantium. Et iratus est rex.

20 Tunc apprehendit sacerdotes, & uxores, & filios eorum: & ostenderunt ei abscondita ostiola, per quæ ingrediebantur, & consumebant quæ erant super mensam.

21 Occidit ergo illos rex, & tradidit Bel in potestatem Danielis: qui subvertit eum, & templum ejus.

22 Et erat draco magnus in loco illo, & colebant eum Babylonii.

23 Et dixit rex Danieli: Ecce nunc non potes dicere quia iste non sit Deus vivens: adora ergo eum.

24 Dixitque Daniel: Dominum Deum meum adoro: quia ipse est Deus vivens: iste autem non est Deus vivens.

25 Tu autem rex da mihi potestatem, & interficiam draconem absque gladio, & fuste. Et ait rex: Do tibi.

26 Tulit ergo Daniel picem, & adipem, & pilos, & coxit pariter: fecitque massas, & dedit in os draconis, & diruptus est draco. Et dixit: Ecce quem colebatis.

27 Quod cum audissent Babylonii, indignati sunt vehementer: & congregati adversum regem, dixerunt: Judæus factus est rex: Bel destruxit, draconem interfecit, & sacerdotes occidit.

28 Et dixerunt, cum venissent ad regem: Trade nobis Danielem, alioquin interficiemus te, & domum tuam.

29 Vidit ergo rex quod irruerunt in eum vehementer, & necessitate compulsus tradidit eis Danielem.

30 Qui miserunt eum in lacum leonum, & erat ibi diebus sex.

31 Porro in lacu erant leones septem, & dabantur eis duo corpora quotidie, & duæ oves: & tunc non data sunt eis, ut devorarent Danielem.

32 Erat autem Habacuc propheta in Judæa, & ipse coxerat pulmentum, & intriverat panes in alveolo: & ibat in campum ut ferret messoribus.

33 Dixitque Angelus Domini ad Habacuc: Fer prandium, quod habes, in Babylonem Danieli, qui est in lacu leonum.

34 Et dixit Habacuc: Domine, Babylonem non vidi, & lacum nescio.

35 † Et apprehendit eum Angelus Domini in vertice ejus, & portavit eum capillo capitis sui, posuitque eum in Babylone supra lacum in impetu spiritus sui. † *Ezec.* 8. 3.

36 Et clamavit Habacuc, dicens: Daniel serve Dei, tolle prandium, quod misit tibi Deus.

37 Et ait Daniel: Recordatus es mei Deus, & non dereliquisti diligentes te.

38 Surgensque Daniel comedit. Porro Angelus Domini restituit Habacuc confestim in loco suo.

39 Venit ergo rex die septimo ut lugeret Danielem: & venit ad lacum, & introspexit, & ecce Daniel sedens in medio leonum.

40 Et exclamavit voce magna rex, dicens: Magnus es Domine Deus Danielis. Et extraxit eum de lacu leonum.

41 Porro illos, qui perditionis ejus causa fuerant, intromisit in lacum, & devorati sunt in momento coram eo.

42 Tunc rex ait: Paveant omnes habitantes in universa terra Deum Danielis: quia ipse est salvator, faciens signa & mirabilia in terra: qui liberavit Danielem de lacu leonum.

PRO-

Digitized by Google

PROPHETIA OSEE.

CAPUT PRIMUM.

Quo tempore Osee prophetaverit, qui jussus fornicariam accipere uxorem, duos filios unamque filiam ex ea generavit: quibus nomina jubetur imponere juxta effectus quos Dominus in populo suo decreverat inducere: de Gentium conversione, & futuro eodem capite filiorum Juda & Israel.

1 VErbum Domini, quod factum est ad Osee filium Beeri, in diebus Oziæ, Joathan, Achaz, Ezechiæ, regum Juda, & in diebus Jeroboam filii Joas regis Israel.

2 Principium loquendi Domino in Osee: & dixit Dominus ad Osee: Vade, sume tibi uxorem fornicationum, & fac tibi filios fornicationum: quia fornicans fornicabitur terra a Domino.

3 Et abiit, & accepit Gomer filiam Debelaim: & concepit & peperit ei filium.

4 Et dixit Dominus ad eum: Voca nomen ejus Jezrahel: quoniam adhuc modicum, & visitabo sanguinem Jezrahel super domum Jehu, & quiescere faciam regnum domus Israel.

5 Et in illa die conteram arcum Israel in valle Jezrahel.

6 Et concepit adhuc, & peperit filiam. Et dixit ei: Voca nomen ejus Absque misericordia: quia non addam ultra misereri domui Israel, sed oblivione obliviscar eorum.

7 Et domui Juda miserebor, & salvabo eos in Domino Deo suo: & non salvabo eos in arcu, & gladio, & in bello, & in equis, & in equitibus.

8 Et ablactavit eam, quæ erat Absque misericordia. Et concepit, & peperit filium.

9 Et dixit: Voca nomen ejus Non populus meus: quia vos non populus meus, & ego non ero vester.

10 Et erit numerus filiorum Israel quasi arena maris, quæ sine mensura est, & non numerabitur. † Et erit in loco ubi dicetur eis: Non populus meus vos: dicetur eis: Filii Dei viventis. † *Rom.* 9. 26.

11 Et congregabuntur filii Juda, & filii Israel pariter: & ponent sibimet caput unum, & ascendent de terra: quia magnus dies Jezrahel.

CAPUT II.

Minatur Dominus Israeli tanquam uxori adulteræ repudium, & sepit vias ejus spinis, ut ad virum suum revertatur: cumque non advertat a quo habeat bonorum abundantiam, ablaturum se ab ea dicit cuncta in quibus delectatur: sicque ipsum tandem ad se reducturum, magnaque felicitate donaturum: & de Gentium vocatione.

1 DIcite fratribus vestris: Populus meus: & sorori vestræ, Misericordiam consecuta.

2 Judicate matrem vestram, judicate: quoniam ipsa non uxor mea, & ego non vir ejus: auferat fornicationes suas a facie sua, & adulteria sua de medio uberum suorum.

3 Ne forte expolietn eam nudam, & statuam eam secundum diem nativitatis suæ: & ponam eam quasi solitudinem, & statuam eam velut terram invium, & interficiam eam siti.

4 Et filiorum illius non miserebor: quoniam filii fornicationum sunt.

5 Quia fornicata est mater eorum, confusa est quæ concepit eos: quia dixit: Vadam post amatores meos, qui dant panes mihi, & aquas meas, lanam meam, & linum meum, oleum meum, & potum meum.

6 Propter hoc ecce ego sepiam viam tuam spinis, & sepiam eam maceria: & semitas suas non inveniet.

7 Et sequetur amatores suos, & non apprehendet eos: & quæret eos, & non inveniet, & dicet: Vadam, & revertar ad virum meum priorem: quia bene mihi erat tunc magis quam nunc.

8 Et hæc nescivit, quia ego dedi ei frumentum, & vinum, & oleum, & argentum multiplicavi ei, & aurum, quæ fecerunt Baal.

9 Idcirco convertar, & sumam frumentum meum in tempore suo, & vinum meum in tempore suo, & liberabo lanam meam & linum meum, quæ operiebant ignominiam ejus.

10 Et nunc revelabo stultitiam ejus in oculis amatorum ejus: & vir non eruet eam de manu mea:

11 Et cessare faciam omne gaudium ejus, sollemnitatem ejus, neomeniam ejus, sabbatum ejus, & omnia festa tempora ejus.

12 Et corrumpam vineam ejus, & ficum ejus: de quibus dixit: Mercedes hæ, meæ sunt, quas dederunt mihi amatores mei: & ponam eam in saltum, & comedet eam bestia agri.

13 Et visitabo super eam dies Baalim, quibus accendebat incensum, & ornabatur inaure sua, & monili suo, & ibat post amatores suos, & mei obliviscebatur, dicit Dominus.

14 Propter hoc, ecce ego lactabo eam, & ducam eam in solitudinem: & loquar ad cor ejus.

15 Et dabo ei vineas ejus ex eodem loco, & vallem Achor ad aperiendam spem: & cantet ibi juxta dies juventutis suæ, & juxta dies ascensionis suæ de terra Ægypti.

16 Et erit in die illa, ait Dominus: vocabit me: Vir meus: & non vocabit me ultra, Baali.

17 Et auferam nomina Baalim de ore ejus, & non recordabitur ultra nominis eorum.

18 Et percutiam eis fœdus in die illa, cum bestia agri, & cum volucre cæli, & cum reptili terræ: & arcum, & gladium, & bellum conteram de terra: & dormire eos faciam confidenter.

19 Et sponsabo te mihi in sempiternum: & sponsabo te mihi in justitia, & judicio, & in misericordia, & in miserationibus.

20 Et sponsabo te mihi in fide: & scies quia ego Dominus.

21 Et erit in die illa: Exaudiam, dicit Dominus, exaudiam cælos, & illi exaudient terram.

22 Et terra exaudiet triticum, & vinum, & oleum: & hæc exaudient Jezrahel.
23 Et seminabo eam mihi in terra, & miserebor ejus, quæ fuit Absque misericordia.
Rom. 25. 1 Petr. 10. 24 † Et dicam non populo meo: Populus meus es tu: & ipse dicet: Deus meus es tu.

CAPUT III.

Rursum jubetur Propheta diligere adulteram, quæ tamen multis diebus illum expectet, quia filios Israel multis diebus sine rege & sacrificio sedentes, tandem ad Dominum dicit reversuros.

1 ET dixit Dominus ad me: Adhuc vade, & dilige mulierem dilectam amico & adulteram: sicut diligit Dominus filios Israel, & ipsi respiciunt ad deos alienos, & diligunt vinacia uvarum.
2 Et fodi eam mihi quindecim argenteis, & coro hordei, & dimidio coro hordei.
3 Et dixi ad eam: Dies multos expectabis me: non fornicaberis, & non eris viro, sed & ego expectabo te.
4 Quia dies multos sedebunt filii Israel sine rege, & sine principe, & sine sacrificio, & sine altari, & sine ephod, & sine theraphim.
Ezech. 23. 5 † Et post hæc revertentur filii Israel, & quærent Dominum Deum suum, & David regem suum: & pavebunt ad Dominum, & ad bonum ejus, in novissimo dierum.

CAPUT IV.

Minatur terra Israel, propter multa populi peccata, qui & scientiam repulit, & idololatria fuit deditus: dicit se relicturum Israel in peccatis suis, cupiens ne Juda ipsum imitetur.

1 AUdite verbum Domini filii Israel, quia judicium Domino cum habitatoribus terræ: non est enim veritas, & non est misericordia, & non est scientia Dei in terra.
2 Maledictum, & mendacium, & homicidium, & furtum, & adulterium inundaverunt, & sanguis sanguinem tetigit.
3 Propter hoc lugebit terra, & infirmabitur omnis qui habitat in ea, in bestia agri, & in volucre cæli: sed & pisces maris congregabuntur.
4 Verumtamen unusquisque non judicet: & non arguatur vir: populus enim tuus, sicut hi qui contradicunt sacerdoti.
5 Et corrues hodie, & corruet etiam propheta tecum: nocte tacere feci matrem tuam.
6 Conticuit populus meus, eo quod non habuerit scientiam: quia tu scientiam repulisti, repellam te, ne sacerdotio fungaris mihi: & oblita es legis Dei tui, obliviscar filiorum tuorum & ego.
7 Secundum multitudinem eorum sic peccaverunt mihi: gloriam eorum in ignominiam commutabo.
8 Peccata populi mei comedent, & ad iniquitatem eorum sublevabunt animas eorum.
Isai. 24. 2. 9 † Et erit sicut populus, sic sacerdos: & visitabo super eum vias ejus, & cogitationes ejus reddam ei.
10 Et comedent, & non saturabuntur: fornicati sunt, & non cessaverunt: quoniam Dominum dereliquerunt in non custodiendo.
11 Fornicatio, & vinum, & ebrietas auferunt cor.
12 Populus meus in ligno suo interrogavit, & baculus ejus annuntiavit ei: spiritus enim fornicationum decepit eos, & fornicati sunt a Deo suo.
13 Super capita montium sacrificabant & super colles accendebant thymiama; subtus quercum, & populum, & terebinthum, quia bona erat umbra ejus: ideo fornicabuntur filiæ vestræ, & sponsæ vestræ adulteræ erunt.
14 Non visitabo super filias vestras cum fuerint fornicatæ, & super sponsas vestras cum adulteraverint: quoniam ipsi cum meretricibus conversabantur, & cum effeminatis sacrificabant, & populus non intelligens vapulabit.
15 Si fornicaris tu Israel, non delinquat saltem Juda: & nolite ingredi in Galgala, & ne ascenderitis in Bethaven, neque juraveritis: Vivit Dominus.
16 Quoniam sicut vacca lasciviens declinavit Israel: nunc pascet eos Dominus, quasi agnum in latitudine.
17 Particeps idolorum Ephraim, dimitte eum.
18 Separatum est convivium eorum, fornicatione fornicati sunt: dilexerunt afferre ignominiam protectores ejus.
19 Ligavit eum spiritus in alis suis, & confundentur a sacrificiis suis.

CAPUT V.

Minatur Dominus se puniturum Israel propter peccata sua, similiter & Judam: nec proderit humanum auxilium, cum Dominus ei adversetur.

1 AUdite hoc sacerdotes, & attendite domus Israel, & domus regis auscultate: quia vobis judicium est, quoniam laqueus facti estis speculationi, & rete expansum super Thabor.
2 Et victimas declinastis in profundum: & ego eruditor omnium eorum.
3 Ego scio Ephraim, & Israel non est absconditus a me: quia nunc fornicatus est Ephraim, contaminatus est Israel.
4 Non dabunt cogitationes suas ut revertantur ad Deum suum: quia spiritus fornicationum in medio eorum, & Dominum non cognoverunt.
5 Et respondebit arrogantia Israel in facie ejus: & Israel & Ephraim ruent in iniquitate sua, ruet etiam Judas cum eis.
6 In gregibus suis, & in armentis suis vadent ad quærendum Dominum, & non invenient: ablatus est ab eis.
7 In Dominum prævaricati sunt, quia filios alienos genuerunt: nunc devorabit eos mensis cum partibus suis.
8 Clangite buccina in Gabaa, tuba in Rama: ululate in Bethaven, post tergum tuum Benjamin.
9 Ephraim in desolatione erit in die correptionis: in tribubus Israel ostendi fidem.
10 Facti sunt principes Juda quasi assumentes terminum: super eos effundam quasi aquam iram meam.
11 Calumniam patiens est Ephraim, fractus judicio: quoniam cœpit abire post sordes.
12 Et ego quasi tinea Ephraim: & quasi putredo domui Juda.
13 Et vidit Ephraim languorem suum, & Juda vinculum suum: & abiit Ephraim ad Assur, & misit ad regem Ultorem: & ipse non poterit sanare vos, nec solvere poterit a vobis vinculum.

14 Quo-

14 Quoniam ego quasi leæna Ephraim, & quasi catulus leonis domui Juda: ego ego capiam, & vadam: tollam, & non est qui eruat.
15 Vadens revertar ad locum meum: donec deficiatis, & quæratis faciem meam.

CAPUT VI.

Reversi in tribulatione ad Dominum, magna fiducia salutem sibi ab eo promittunt: expostulat Dominus cum Israel & Juda, quod neque beneficiis, neque prophetarum comminationibus ab idolatria aliisque iniquitatibus sint revocati, cum præferat misericordiam sacrificio.

1 IN tribulatione sua mane consurgent ad me: venite, & revertamur ad Dominum:
2 Quia ipse cepit, & sanabit nos: percutiet, & curabit nos.
†1.Cor. 15. 4. 3 † Vivificabit nos post duos dies: in die tertia suscitabit nos, & vivemus in conspectu ejus. Sciemus, sequemurque ut cognoscamus Dominum: quasi diluculum præparatus est egressus ejus, & venit quasi imber nobis temporaneus, & serotinus terræ.
4 Quid faciam tibi Ephraim? quid faciam tibi Juda? misericordia vestra quasi nubes matutina, & quasi ros mane pertransiens.
5 Propter hoc dolavi in prophetis, occidi eos in verbis oris mei: & judicia tua quasi lux egredientur.
†1.Reg. 15. 22. Eccl. 4. 17. Matth. 9. 13. & 12. 7. 6 † Quia misericordiam volui, & non sacrificium; & scientiam Dei, plusquam holocausta.
7 Ipsi autem sicut Adam transgressi sunt pactum, ibi prævaricati sunt in me.
8 Galaad civitas operantium idolum, supplantata sanguine.
9 Et quasi fauces virorum latronum, particeps sacerdotum, in via interficientium pergentes de Sichem: quia scelus operati sunt.
10 In domo Israel vidi horrendum: ibi fornicationes Ephraim: contaminatus est Israel.
11 Sed & Juda pone messem tibi, cum convertero captivitatem populi mei.

CAPUT VII.

Cum sanaturus esset Dominus Israel, obstiterunt iniquitates eorum: consentientes enim regum suorum malitiæ, omnes in idolatriam vehementer exarserunt: Domino que relicto, conversi ad Ægypti auxilium, translati sunt in Assyrios.

1 CUM sanare vellem Israel, revelata est iniquitas Ephraim, & malitia Samariæ, quia operati sunt mendacium: & fur ingressus est spolians, latrunculus foris.
2 Et ne forte dicant in cordibus suis, omnem malitiam eorum me recordatum: nunc circumdederunt eos adinventiones suæ, coram facie mea factæ sunt.
3 In malitia sua lætificaverunt regem: & in mendaciis suis principes.
4 Omnes adulterantes, quasi clibanus succensus a coquente: quievit paululum civitas a commistione fermenti, donec fermentaretur totum.
5 Dies regis nostri: cœperunt principes furere a vino: extendit manum suam cum illusoribus:
6 Quia applicuerunt quasi clibanum cor suum, cum insidiaretur eis: tota nocte dormivit coquens eos, mane ipse succensus quasi ignis flammæ.
7 Omnes calefacti sunt quasi clibanus, & devoraverunt judices suos: omnes reges eorum ceciderunt: non est qui clamet in eis ad me.
8 Ephraim in populis ipse commiscebatur: Ephraim factus est subcinericius panis, qui non reversatur.
9 Comederunt alieni robur ejus, & ipse nescivit: sed & cani effusi sunt in eo, & ipse ignoravit.
10 Et humiliabitur superbia Israel in facie ejus: nec reversi sunt ad Dominum Deum suum, & non quæsierunt eum in omnibus his.
11 Et factus est Ephraim quasi columba seducta non habens cor: Ægyptum invocabant, ad Assyrios abierunt.
12 Et cum profecti fuerint, expandam super eos rete meum: quasi volucrem cœli detraham eos, cædam eos secundum auditionem cœtus eorum.
13 Væ eis, quoniam recesserunt a me: vastabuntur, quia prævaricati sunt in me: & ego redemi eos: & ipsi locuti sunt contra me mendacia.
14 Et non clamaverunt ad me in corde suo, sed ululabunt in cubilibus suis: super triticum & vinum ruminabant, recesserunt a me.
15 Et ego erudivi eos, & confortavi brachia eorum: & in me cogitaverunt malitiam.
16 Reversi sunt ut essent absque jugo: facti sunt quasi arcus dolosus: cadent in gladio principes eorum, a furore linguæ suæ. Ista subsannatio eorum in terra Ægypti.

CAPUT VIII.

Samariam prædicit cum vitulo suo destruendam per Nabuchodonosor, propter idolatriam: nec ipsorum hostia suscipientur: civitates autem Juda etiam concremabuntur.

1 IN gutture tuo sit tuba quasi aquila super domum Domini: pro eo quod transgressi sunt fœdus meum, & legem meam prævaricati sunt.
2 Me invocabunt: Deus meus cognovimus te Israel.
3 Projecit Israel bonum, inimicus persequetur eum.
4 Ipsi regnaverunt, & non ex me: principes extiterunt, & non cognovi: argentum suum & aurum suum fecerunt sibi idola, ut interirent:
5 Projectus est vitulus tuus Samaria, iratus est furor meus in eos: usquequo non poterunt emundari?
6 Quia ex Israel & ipse est: artifex fecit illum, & non est Deus: quoniam in aranearum telas erit vitulus Samariæ.
7 Quia ventum seminabunt, & turbinem metent: culmus stans non est in eo, germen non faciet farinam: quod & si fecerit, alieni comedent eam.
8 Devoratus est Israel: nunc factus est in nationibus quasi vas immundum.
9 Quia ipsi ascenderunt ad Assur, onager solitarius sibi: Ephraim munera dederunt amatoribus.
10 Sed & cum mercede conduxerint nationes, nunc congregabo eos: & quiescent paululum ab onere regis, & principum.
11 Quia multiplicavit Ephraim altaria ad peccandum: facta sunt ei aræ in delictum.
12 Scribam ei multiplices leges meas, quasi veluti alienæ computatæ sunt.

13 Hostias offerent, immolabunt carnes, & comedent, & Dominus non suscipiet eas: nunc recordabitur iniquitatis eorum, & visitabit peccata eorum: ipsi in Ægyptum convertentur.

14 Et oblitus est Israel factoris sui, & ædificavit delubra, & Judas multiplicavit urbes munitas: & mittam ignem in civitates ejus, & devorabit ædes illius.

CAPUT IX.

Dominus in populum Israel famem & captivitatem propter ipsius peccata immittet: nec grata ipsi erunt eorum sacrificia: & quia in peccatis perseverant, perpetuo ejecti a Domino permanebunt, vagi inter nationes.

1 NOli lætari Israel, noli exultare sicut populi: quia fornicatus es a Deo tuo, dilexisti mercedem super omnes areas tritici.

2 Area & torcular non pascet eos, & vinum mentietur eis.

3 Non habitabunt in terra Domini: reversus est Ephraim in Ægyptum, & in Assyriis pollutum comedit.

4 Non libabunt Domino vinum, & non placebunt ei: sacrificia eorum, quasi panis lugentium: omnes, qui comedent eum, contaminabuntur: quia panis eorum animæ ipsorum, non ingrabit in domum Domini.

5 Quid facietis in die sollemni, in die festivitatis Domini?

6 Ecce enim profecti sunt a vastitate: Ægyptus congregabit eos, Memphis sepeliet eos: desiderabile argentum ortica hereditabit, lappa in tabernaculis eorum.

7 Venerunt dies visitationis, venerunt dies retributionis: scitote Israel stultum propheta, insanum virum spiritualem, propter multitudinem iniquitatis tuæ, & multitudinem amentiæ.

8 Speculator Ephraim cum Deo meo: propheta laqueus ruinæ factus est super omnes vias ejus, insania in domo Dei ejus.

† *Judic.* 19. 25. 9 † Profunde peccaverunt, sicut in diebus Gabaa: recordabitur iniquitatis eorum: & visitabit peccata eorum.

10 Quasi uvas in deserto, inveni Israel: quasi prima poma ficulneæ in cacumine ejus, vidi patres eorum: ipsi autem intraverunt ad Beelphegor, & abalienati sunt in confusionem, & facti sunt abominabiles, sicut ea quæ dilexerunt.

11 Ephraim quasi avis avolavit, gloria eorum a partu, & ab utero, & a conceptu.

12 Quod & si enutrierint filios suos, absque liberis eos faciam in hominibus: sed & væ eis cum recessero ab eis.

13 Ephraim, ut vidi, Tyrus erat fundata in pulchritudine: & Ephraim educet ad interfectorem filios suos.

14 Da eis Domine. Quid dabis eis? Da eis vulvam sine liberis, & ubera arentia.

† 1. *Reg.* 8. 5. 15 † Omnes nequitiæ eorum in Galgal, quia ibi exosos habui eos: propter malitiam adinventionum eorum, de domo mea ejiciam eos: non addam ut diligam eos, omnes principes eorum recedentes.

16 Percussus est Ephraim, radix eorum exsiccata est: fructus nequaquam facient. Quodsi & si genuerint, interficiam amantissima uteri eorum.

17 Abjiciet eos Deus meus, quia non audierunt eum: & erunt vagi in nationibus.

CAPUT X.

Propter idolatriam Israel tradetur Assyriis: & cum a Domino revocati ad pœnitentiam, pergant sequi vias suas, muri eorum munitiones vastabuntur.

1 VItis frondosa Israel, fructus adæquatus est ei: secundum multitudinem fructus sui multiplicavit altaria, juxta ubertatem terræ suæ exuberavit simulacris:

2 Divisum est cor eorum, nunc interibunt: ipse conteret simulacra eorum, depopulabitur aras eorum.

3 Quia nunc dicent: Non est rex nobis: non enim timemus Dominum: & rex quid faciet nobis?

4 Loquimini verba visionis inutilis, & fetietis fœdus: & germinabit quasi amaritudo judicium super sulcos agri.

5 Vaccas Bethaven coluerunt habitatores Samariæ: quia luxit super eum populus ejus, & sacerdotes ejus super eum exultaverunt in gloria ejus, qui migravit ab eo.

6 Siquidem & ipse in Assur delatus est: munus regi ultori: confusio Ephraim capiet, & confundetur Israel in voluntate sua.

7 Transire fecit Samaria regem suum quasi spumam super faciem aquæ.

8 Et disperdentur excelsa idoli, peccatum Israel: spina & tribulus ascendent super aras eorum: & dicent montibus: † Operite nos; & collibus: Cadite super nos.

† *Isai.* 2. 19. *Luc.* 23. 30. *Apoc.* 6. 16. 9 † Ex diebus Gabaa, peccavit Israel, ibi steterunt: non comprehendet eos in Gabaa prælium super filios iniquitatis.

10 Juxta desiderium meum corripiam eos: congregabuntur super eos populi, cum corripientur propter duas iniquitates suas.

† *Judic.* 19. 25. 11 Ephraim vitula docta diligere triturare, & ego transivi super pulchritudinem colli ejus: ascendam super Ephraim, arabit Judas, confringet sibi sulcos Jacob,

† *Jerem.* 31. 12 † Seminate vobis in justitia, & metite in ore misericordiæ, innovate vobis novale: tempus autem requirendi Dominum, cum venerit qui docebit vos justitiam.

13 Arastis impietatem, iniquitatem messuistis, comedistis fructum mendacii: quia confisus es in viis tuis, in multitudine fortium tuorum.

14 Consurget tumultus in populo tuo: & omnes munitiones tuæ vastabuntur, sicut vastatus est † Salmana a domo ejus qui judicavit Baal in die prælii, mater super filios allisa.

† *Judic.* 8. 12. 15 Sic fecit vobis Bethel, a facie malitiæ nequitiarum vestrarum.

CAPUT XI.

Beneficiis ostendit Dominus se diligere populum Israel: sed propter illius scelera tradidit eum Assyriis: attamen propter suam misericordiam reducet eos, ut in terra sua serviant Domino, una cum Gentibus ad Deum conversis.

1 SIcut mane transiit, pertransiit rex Israel. Quia puer Israel, & dilexi eum: & † ex Ægypto vocavi filium meum.

† *Matt.* 2. 15. 2 Vocaverunt eos, sic abierunt a facie eorum: Baalim immolabant & simulacris sacrificabant.

3 Et ego quasi nutritius Ephraim, portaba[m]

bum eos in brachiis meis: & nescierunt quod curarem eos.

4 In funiculis Adam traham eos, in vinculis charitatis: & ero eis quasi exaltans jugum super maxillas eorum: & declinavi ad eum ut vesceretur.

5 Non revertetur in Terram Ægypti, & Assur ipse rex ejus: quoniam noluerunt converti.

6 Cœpit gladius in civitatibus ejus, & consumet electos ejus, & comedet capita eorum.

7 Et populus meus pendebit ad reditum meum: & jugum autem imponetur eis simul, quod non auferetur.

† Gen. 19. 24. 8 Quomodo dabo te Ephraim, protegam te Israel? † quomodo dabo te sicut Adama, ponam te ut Seboim? Conversum est in me cor meum, pariter conturbata est pœnitudo mea.

9 Non faciam furorem iræ meæ: non convertar ut disperdam Ephraim: quoniam Deus ego, & non homo: in medio tui sanctus, & non ingrediar civitatem.

10 Post Dominum ambulabunt, quasi leo rugiet: quia ipse rugiet, & formidabunt filii maris.

11 Et avolabunt quasi avis ex Ægypto, & quasi columba de terra Assyriorum: & collocabo eos in domibus suis, dicit Dominus.

12 Circumdedit me in negatione Ephraim, & in dolo domus Israel: Judas autem testis descendit cum Deo, & cum sanctis fidelis.

CAPUT XII.

Vane fidit Israel in Ægypto, ut ab Assur liberetur: sed tam ipse quam Juda reddet Dominus juxta merita ipsorum qui immemores beneficiorum Jacob patriarcha præstitorum, declinaverunt in avaritiam: quibus tamen pacem offert: carpens potissimum idolatriam Galaad.

1 EPhraim pascit ventum, & sequitur æstum: tota die mendacium & vastitatem multiplicat, & fœdus cum Assyriis iniit, & oleum in Ægyptum ferebat.

2 Judicium ergo Domini cum Juda, & visitatio super Jacob: juxta vias ejus, & juxta adinventiones ejus reddet ei.

† Gen. 25. & 32. 24. 3 † In utero supplantavit fratrem suum: & in fortitudine sua direxit cum angelo.

4 Et invaluit ad angelum, & confortatus est. flevit, & rogavit eum: in Bethel invenit eum, & ibi locutus est nobiscum.

5 Et Dominus Deus exercituum, Dominus memoriale ejus.

6 Et tu ad Deum tuum converteris: misericordiam & judicium custodi, & spera in Deo tuo semper.

7 Chanaan, in manu ejus statera dolosa, calumniam dilexit.

8 Et dixit Ephraim: Verumtamen dives effectus sum, inveni idolum mihi: omnes labores mei non inveniunt mihi iniquitatem, quam peccavi.

9 Et ego Dominus Deus tuus ex Terra Ægypti, adhuc sedere te faciam in tabernaculis, sicut in diebus festivitatis.

10 Et locutus sum super prophetas, & ego visionem multiplicavi, & in manu prophetarum assimilatus sum.

11 Si Galaad idolum, ergo frustra erant in Galgal bobus immolantes: nam & altaris eorum quasi acervi super sulcos agri.

† Gen. 28. 5. † Exod. 14. 21. 22. 12 † Fugit Jacob in regionem Syriæ, & servivit Israel in uxorem, & in uxorem servavit.

13 † In propheta autem eduxit Dominus Israel de Ægypto. & in propheta servatus est.

14 Ad iracundiam me provocavit Ephraim in amaritudinibus suis, & sanguis ejus super eum veniet, & opprobrium ejus restituet ei Dominus suus.

CAPUT XIII.

Abominationes Israel ostendit, propter quas ipsi minatur exitium: Dominus dicit se solum esse Deum & liberatorem, arguens Israel ingratitudinis de beneficiis in deserto acceptis, gravemque ob id vindictam illis comminatur: addens se eos de morte liberaturum, devictis devictis morte & inferno.

1 LOquente Ephraim, horror invasit Israel, & deliquit in Baal, & mortuus est.

2 Et nunc addiderunt ad peccandum: feceruntque sibi conflatile de argento suo quasi similitudinem idolorum, factura artificum totum est: his ipsi dicunt: Immolate homines vitulos adorantes.

3 Idcirco erunt quasi nubes matutina, & sicut ros matutinus prætereuns, sicut pulvis turbine raptus ex area, & sicut fumus de fumario. † Isai. 43. 11.

4 † Ego autem Dominus Deus tuus ex Terra Ægypti: & Deum absque me nescies, & salvator non est præter me.

5 Ego cognovi te in deserto, in terra solitudinis.

6 Juxta pascua sua adimpleti sunt, & saturati sunt: & levaverunt cor suum, & obliti sunt mei.

7 Et ero eis quasi leæna, sicut pardus in via Assyriorum.

8 Occurram eis quasi ursa raptis catulis, & dirumpam interiora pectoris eorum; & consumam eos ibi quasi leo, bestia agri scindet eos.

9 Perditio tua Israel: tantummodo in me auxilium tuum.

10 Ubi est rex tuus? maxime nunc salvet te in omnibus urbibus tuis; & judices tui, de quibus dixisti: † Da mihi regem, & principes. † 1 Reg. 8. 5.

11 Dabo tibi regem in furore meo, & auferam in indignatione mea.

12 Colligata est iniquitas Ephraim, absconditum peccatum ejus.

13 Dolores parturientis venient ei: ipse filius non sapiens: nunc enim non stabit in contritionem filiorum.

14 De manu mortis liberabo eos, de morte redimam eos: † ero mors tua o mors, morsus tuus ero inferne: consolatio abscondita est ab oculis meis. † 1 Cor. 15. 54. Hebr. 2. 14. † Ezech. 19. 12.

CAPUT XIV.

Perditionem annuntiat Israeli, propter ipsius peccata: revocat tamen ad se, & conversis plurima bona promittit.

1 PEreat Samaria, quoniam ad amaritudinem provocavit Deum suum: in gladio

pereant,

pereant, parvuli eorum elidantur, & fœtæ ejus diſcindantur.

2 Convertere Iſrael ad Dominum Deum tuum: quoniam corruiſti in iniquitate tua.

3 Tollite vobiſcum verba, & convertimini ad Dominum: & dicite ei: Omnem aufer iniquitatem, accipe bonum: & reddemus vitulos labiorum noſtrorum.

4 Aſſur non ſalvabit nos, ſuper equum non aſcendemus, nec dicemus ultra: Dii noſtri opera manuum noſtrarum: quia ejus, qui in te eſt, miſereberis pupilli.

5 Sanabo contritiones eorum, diligam eos ſpontanee: quia averſus eſt furor meus ab eis.

6 Ero quaſi ros, Iſrael germinabit ſicut lilium, & erumpet radix ejus ut Libani.

7 Ibunt rami ejus, & erit quaſi oliva gloria ejus, & odor ejus ut Libani.

8 Convertentur ſedentes in umbra ejus: vivent tritico, & germinabunt quaſi vinea. memoriale ejus ſicut vinum Libani.

9 Ephraim quid mihi ultra idola? ego exaudiam, & dirigam eum ego ut abietem virentem: ex me fructus tuus inventus eſt.

10 Quis ſapiens, & intelliget iſta? intelligens, & ſciet hæc? quia rectæ viæ Domini, & juſti ambulabunt in eis: prævaricatores vero corruent in eis.

PROPHETIA JOEL.

CAPUT PRIMUM.

Joel parabola propoſita de eruca, locuſta, bruchio, & rubigine, quatuor plagas contra Judam vaticinando, hortatur omnes & potiſſimum ſacerdotes ad planctum, jejunium & orationem, plangens & ipſe vaſtitatem terræ ſuæ.

1 Verbum Domini, quod factum eſt ad Joel filium Phatuel.

2 Audite hoc ſenes, & auribus percipite omnes habitatores terræ: ſi factum eſt iſtud in diebus veſtris, aut in diebus patrum veſtrorum?

3 Super hoc filiis veſtris narrate, & filii veſtri filiis ſuis, & filii eorum generationi alteræ.

4 Reſiduum erucæ comedit locuſta, & reſiduum locuſtæ comedit bruchus, & reſiduum bruchi comedit rubigo.

5 Expergiſcimini ebrii, & flete, & ululate omnes, qui bibitis vinum in dulcedine: quoniam periit ab ore veſtro.

6 Gens enim aſcendit ſuper terram meam, fortis & innumerabilis: dentes ejus ut dentes leonis: & molares ejus ut catuli leonis.

7 Poſuit vineam meam in deſertum, & ficum meam decorticavit: nudans ſpoliavit eam, & projecit: albi facti ſunt rami ejus.

8 Plange quaſi virgo accincta ſacco ſuper virum pubertatis ſuæ.

9 Periit ſacrificium & libatio de domo Domini: luxerunt ſacerdotes miniſtri Domini.

10 Depopulata eſt regio, luxit humus: quoniam devaſtatum eſt triticum, confuſum eſt vinum, elanguit oleum.

11 Confuſi ſunt agricolæ, ululaverunt vinitores ſuper frumento & hordeo, quia periit meſſis agri.

12 Vinea confuſa eſt, & ficus elanguit: malogranatum, & palma, & malum, & omnia ligna agri aruerunt: quia confuſum eſt gaudium a filiis hominum.

13 Accingite vos, & plangite ſacerdotes, ululate miniſtri altaris: ingredimini, cubate in ſacco miniſtri Dei mei; quoniam interiit de domo Dei veſtri ſacrificium & libatio.

† *Infra a. 15.* 14 † Sanctificate jejunium, vocate cœtum, congregate ſenes, omnes habitatores terræ in domum Dei veſtri: & clamate ad Dominum:

15 A, a, a, diei: quia prope eſt dies Domini, & quaſi vaſtitas a potente veniet.

16 Numquid non coram oculis veſtris alimenta perierunt de domo Dei noſtri, lætitia & exultatio?

17 Computruerunt jumenta in ſtercore ſuo, demolita ſunt horrea, diſſipatæ ſunt apothecæ: quoniam confuſum eſt triticum.

18 Quid ingemuit animal, mugierunt greges armenti? Quia non eſt paſcua eis: ſed & greges pecorum diſperierunt.

19 Ad te Domine clamabo: quia ignis comedit ſpecioſa deſerti, & flamma ſuccendit omnia ligna regionis.

20 Sed & beſtiæ agri, quaſi area ſitiens imbrem, ſuſpexerunt ad te: quoniam exſiccati ſunt fontes aquarum, & ignis devoravit ſpecioſa deſerti.

CAPUT II.

Propheta Judæis crudelitatem hoſtium ſuorum denuntiat, & quam terribilis erit ipſis dies illa: quapropter ad pœnitentiam eos hortatur: & converſis magnam pollicetur Dominus proſperitatem, ſeque daturum ſpiritum ſuum ſuper omnem carnem, & magna prodigia ante diem Domini magnum & terribilem; erituque ſalvus omnis qui invocaverit nomen Domini.

1 CAnite tuba in Sion, ululate in monte ſancto meo, conturbentur omnes habitatores terræ: Quia venit dies Domini, quia prope eſt.

2 Dies tenebrarum & caliginis, dies nubis & turbinis: quaſi mane expanſum ſuper montes populus multus & fortis: ſimilis ei non fuit a principio, & poſt eum non erit uſque in annos generationis & generationis.

3 Ante faciem ejus ignis vorans, & poſt eum exurens flamma: quaſi hortus voluptatis terra coram eo, & poſt eum ſolitudo deſerti, neque eſt qui effugiat eum.

4 Quaſi aſpectus equorum, aſpectus eorum: & quaſi equites ſic current.

5 Sicut ſonitus quadrigarum ſuper capita montium exilient. ſicut ſonitus flammæ ignis devorantis ſtipulam, velut populus fortis præparatus ad prælium.

Digitized by Google

6 A facie ejus cruciabuntur populi: omnes vultus redigentur in ollam.

7 Sicut fortes current: quasi viri bellatores ascendent murum: viri in viis suis gradientur, & non declinabunt a semitis suis.

8 Unusquisque fratrem suum non coarctabit: singuli in calle suo ambulabunt: sed & per fenestras cadent, & non demolientur.

† *Isai.* 13. 10. *Ezech.* 32. 7. *Infra* v. 31. & 3. 15. *Matth.* 24. 29. *Marc.* 13. 24. *Luc.* 21. 25.

9 † Urbem ingredientur, in muro current: domos conscendent, per fenestras intrabunt quasi fur.

10 A facie ejus contremuit terra, moti sunt cœli: & sol & luna obtenebrati sunt, & stellæ retraxerunt splendorem suum:

† *Jer.* 30. 7. *Amos* 5. 18. *Soph.* 1. 15.

11 Et Dominus dedit vocem suam ante faciem exercitus sui, quia multa sunt nimis castra ejus, quia fortia & facientia verbum ejus: † magnus enim dies Domini, & terribilis valde: & quis sustinebit eum?

† *Psal.* 85. 5. *Jon.* 4. 2.

12 Nunc ergo dicit Dominus: Convertimini ad me in toto corde vestro, in jejunio, & in fletu, & in planctu.

13 Et scindite corda vestra, & non vestimenta vestra, & convertimini ad Dominum Deum vestrum: † quia benignus & misericors est, patiens & multæ misericordiæ, & præstabilis super malitia.

† *Jon.* 3. 9.

14 † Quis scit si convertatur, & ignoscat, & relinquat post se benedictionem, sacrificium & libamen Domino Deo vestro?

† *Supr.* 1. 14.

15 Canite tuba in Sion, † sanctificate jejunium, vocate cœtum,

16 Congregate populum, sanctificate ecclesiam, coadunate senes, congregate parvulos, & sugentes ubera: egrediatur sponsus de cubili suo, & sponsa de thalamo suo:

17 Inter vestibulum & altare plorabunt sacerdotes ministri Domini, & dicent: Parce Domine, parce populo tuo, & ne des hereditatem tuam in opprobrium, ut dominentur eis nationes: quare dicunt in populis: Ubi est Deus eorum?

18 Zelatus est Dominus terram suam, & pepercit populo suo:

19 Et respondit Dominus, & dixit populo suo: Ecce ego mittam vobis frumentum, & vinum, & oleum, & replebimini eis: & non dabo vos ultra opprobrium in Gentibus.

20 Et eum, qui ab Aquilone est, procul faciam a vobis: & expellam eum in terram inviam & desertam: faciem ejus contra mare Orientale, & extremum ejus ad mare novissimum: & ascendet fetor ejus, & ascendet putredo ejus, quia superbe egit.

21 Noli timere terra, exulta & lætare: quoniam magnificavit Dominus ut faceret.

22 Nolite timere animalia regionis: quia germinaverunt speciosa deserti, quia lignum attulit fructum suum, ficus & vinea dederunt virtutem suam.

23 Et filii Sion exultate, & lætamini in Domino Deo vestro: quia dedit vobis doctorem justitiæ, & descendere faciet ad vos imbrem matutinum & serotinum, sicut in principio.

24 Et implebuntur areæ frumento, & redundabunt torcularia vino & oleo.

25 Et reddam vobis annos, quos comedit locusta, bruchus, & rubigo, & eruca: fortitudo mea magna, quam misi in vos.

26 Et comedetis vescentes, & saturabimini: & laudabitis nomen Domini Dei vestri, qui fecit mirabilia vobiscum: & non confundetur populus meus in sempiternum.

27 Et scietis quia in medio Israel ego sum: & ego Dominus Deus vester, & non est amplius & non confundetur populus meus in æternum.

28 Et erit post hæc: † Effundam spiritum meum super omnem carnem: & prophetabunt filii vestri, & filiæ vestræ: senes vestri somnia somniabunt, & juvenes vestri visiones videbunt.

† *Isai.* 44. 3. *Act.* 2. 17.

29 Sed & super servos meos & ancillas in diebus illis effundam spiritum meum.

30 Et dabo prodigia in cœlo, & in terra, sanguinem, & ignem, & vaporem fumi.

31 † Sol convertetur in tenebras, & luna in sanguinem: antequam veniat dies Domini magnus, & horribilis.

† *Supra* 2. 10. *Matth.* 24. 29. *Luc.* 21. 25. *Act.* 2. 20.

32 Et erit: † omnis qui invocaverit nomen Domini, salvus erit: quia in monte Sion, & in Jerusalem erit salvatio, sicut dixit Dominus, & in residuis, quos Dominus vocaverit.

† *Rom.* 10. 13.

CAPUT III.

Minatur Dominus afflictionem magnam Gentibus, qua populum suum afflixerunt; seque omnes in valle Josaphat judicaturum: fons de domo Domini egredietur, & Judæa in æternum inhabitabitur, sanguine ipsius emundato.

1 QUia ecce in diebus illis, & in tempore illo, cum convertero captivitatem Juda & Jerusalem:

2 Congregabo omnes Gentes, & deducam eas in vallem Josaphat: & disceptabo cum eis ibi super populo meo, & hereditate mea Israel, quos disperserunt in nationibus, & terram meam diviserunt.

3 Et super populum meum miserunt sortem, & posuerunt puerum in prostibulo, & puellam vendiderunt pro vino ut biberent.

4 Verum quid mihi & vobis Tyrus & Sidon, & omnis terminus Palæstinorum? numquid ultionem vos reddetis mihi? & si ulciscimini vos contra me, cito velociter reddam vicissitudinem vobis super caput vestrum:

5 Argentum enim meum & aurum tulistis: & desiderabilia mea & pulcherrima intulistis in delubra vestra.

6 Et filios Juda, & filios Jerusalem vendidistis filiis Græcorum; ut longe faceritis eos de finibus suis.

7 Ecce ego suscitabo eos de loco, in quo vendidistis eos: & convertam retributionem vestram in caput vestrum.

8 Et vendam filios vestros, & filias vestras in manibus filiorum Juda, & venumdabunt eos Sabæis genti longinquæ, quia Dominus locutus est.

9 Clamate hoc in Gentibus, sanctificate bellum: suscitate robustos: accedant, ascendant omnes viri bellatores.

10 Concidite aratra vestra in gladios, & ligones vestros in lanceas. Infirmus dicat: Quia fortis ego sum.

11 Erumpite, & venite omnes Gentes de circuitu, & congregamini: ibi occumbere faciet Dominus robustos tuos.

12 Consurgant, & ascendant Gentes in vallem Josaphat: quia ibi sedebo ut judicem omnes Gentes in circuitu.

13 † Mittite falces, quoniam maturavit messis: venite, & descendite, quia plenum est torcular, exuberant torcularia: quia multiplicata est malitia eorum.

† *Apoc.* 14. 15.

14 Populi populi in valle concisionis,

quia

quia juxta eſt dies Domini in valle concluſionis.

†Supra 2. 10. 31. † Jer. 25. 30. Amos 1. 2.

15 † Sol & luna obtenebrati ſunt, & ſtellæ retraxerunt ſplendorem ſuum.

16 † Et Dominus de Sion rugiet, & de Jeruſalem dabit vocem ſuam: & movebuntur cœli, & terra: & Dominus ſpes populi ſui, & fortitudo filiorum Iſrael.

17 Et ſcietis quia ego Dominus Deus veſter, habitans in Sion monte ſancto meo: & erit Jeruſalem ſancta, & alieni non tranſibunt per eam amplius.

Amos 9. 13. 18 † Et erit in die illa: ſtillabunt montes

dulcedinem, & colles fluent lacte: & per omnes rivos Juda ibunt aquæ: & fons de domo Domini egredietur, & irrigabit torrentem ſpinarum.

19 Ægyptus in deſolationem erit, & Idumæa in deſertum perditionis: pro eo quod inique egerint in filios Juda, & effuderint ſanguinem innocentem in terra ſua.

20 Et Judæa in æternum habitabitur, & Jeruſalem in generationem & generationem.

21 Et mundabo ſanguinem eorum, quem non mundaveram: & Dominus commorabitur in Sion.

PROPHETIA AMOS.

CAPUT PRIMUM.

Tempus prophetiæ Amos: ultio Domini in Damaſcum, Philiſthæos, Tyrum, Idumæam, & filios Ammon, quos ſuper quatuor ſceleribus non convertet.

1 Verba Amos, qui fuit in paſtoribus de Thecue: quæ vidit ſuper Iſrael in diebus Oziæ regis Juda, & in diebus Jeroboam filii Joas regis Iſrael, † ante duos annos terræmotus.

†Zach. 14. 5. † Jer. 25. 30. Joel. 3. 16.

2 Et dixit: † Dominus de Sion rugiet, & de Jeruſalem dabit vocem ſuam: & luxerunt ſpecioſa paſtorum, & exſiccatus eſt vertex Carmeli.

3 Hæc dicit Dominus: Super tribus ſceleribus Damaſci, & ſuper quatuor non convertam eum: eo quod triturraverint in plauſtris ferreis Galaad.

4 Et mittam ignem in domum Azael: & devorabit domos Benadad.

5 Et conteram vectem Damaſci: & diſperdam habitatorem de campo idoli, & tenentem ſceptrum de domo voluptatis: & transferetur populus Syriæ Cyrenen, dicit Dominus.

6 Hæc dicit Dominus: Super tribus ſceleribus Gazæ, & ſuper quatuor non convertam eum: eo quod tranſtulerint captivitatem perfectam, ut concluderent eam in Idumæa.

7 Et mittam ignem in murum Gaza, & devorabit ædes ejus.

8 Et diſperdam habitatorem de Azoto, & tenentem ſceptrum de Aſcalone: & convertam manum meam ſuper Accaron, & peribunt reliqui Philiſthinorum, dicit Dominus Deus.

9 Hæc dicit Dominus: Super tribus ſceleribus Tyri, & ſuper quatuor non convertam eum: eo quod concluſerint captivitatem perfectam in Idumæa: & non ſint recordati fœderis fratrum.

10 Et mittam ignem in murum Tyri, & devorabit ædes ejus.

11 Hæc dicit Dominus: Super tribus ſceleribus Edom, & ſuper quatuor non convertam eum: eo quod perſecutus ſit in gladio fratrem ſuum, & violaverit miſericordiam ejus, & tenuerit ultra furorem ſuum, & indignationem ſuam ſervaverit uſque in finem.

12 Mittam ignem in Theman: & devorabit ædes Boſræ.

13 Hæc dicit Dominus: Super tribus ſceleribus filiorum Ammon, & ſuper quatuor non convertam eum: eo quod diſſecuerint prægnantes Galaad ad dilatadum terminum ſuum.

14 Et ſuccendam ignem in muro Rabba: & devorabit ædes ejus in ululatu in die belli, & in turbine in die commotionis.

15 Et ibit Melchom in captivitatem: ipſe, & principes ejus ſimul, dicit Dominus.

CAPUT II.

Ultio Domini in Moab, Judam & Iſraelem, hiſque minatur interitum, quem effugere non poterunt: quia acceptis beneficiis ſemper fuerunt ingrati, Deique legem abjecerunt.

1 Hæc dicit Dominus: Super tribus ſceleribus Moab, & ſuper quatuor non convertam eum: eo quod incenderit oſſa regis Idumææ uſque ad cinerem.

2 Et mittam ignem in Moab, & devorabit ædes Carioth: & morietur in ſonitu Moab, in clangore tubæ:

3 Et diſperdam judicem de medio ejus, & omnes principes ejus interficiam cum eo, dicit Dominus.

4 Hæc dicit Dominus: Super tribus ſceleribus Juda, & ſuper quatuor non convertam eum: eo quod abjecerit legem Domini & mandata ejus non cuſtodierit: deceperunt enim eos idola ſua, poſt quæ abierant patres eorum.

5 Et mittam ignem in Juda, & devorabit ædes Jeruſalem.

6 Hæc dicit Dominus: Super tribus ſceleribus Iſrael, & ſuper quatuor non convertam eum: pro eo quod vendiderit pro argento juſtum, & pauperem pro calceamentis.

7 Qui conterunt ſuper pulverem terræ capita pauperum, & viam humilium declinant: & filius ac pater ejus jerunt ad puellam, ut violarent nomen ſanctum meum.

8 Et ſuper veſtimentis pignoratis accubuerunt juxta omne altare: & vinum damnatorum bibebant in domo Dei ſui.

†Num. 21. 24. Deut. 2. 24. †Exod. 14. 21. Deut. 8. 2.

9 † Ego autem exterminavi Amorrhæum a facie eorum: cujus altitudo, cedrorum altitudo ejus, & fortis ipſe quaſi quercus: & contrivi fructum ejus deſuper, & radices ejus ſubter.

10 † Ego ſum, qui aſcendere vos feci de Terra Ægypti, & duxi vos in deſerto quadraginta annis, ut poſſideretis terram Amorrhæi.

11 Et

11 Et suscitavi de filiis vestris in prophetas, & de juvenibus vestris Nazaræos: numquid non ita est filii Israel, dicit Dominus?

12 Et propinabitis Nazaræis vinum: & prophetis mandabitis, dicentes: Ne prophetetis.

13 Ecce ego stridebo subter vos, sicut stridet plaustrum onustum fœno.

14 Et peribit fuga a veloce, & fortis non obtinebit virtutem suam, & robustus non salvabit animam suam:

15 Et tenens arcum non stabit, & velox pedibus suis non salvabitur, & ascensor equi non salvabit animam suam:

16 Et robustus corde inter fortes nudus fugiet in illa die, dicit Dominus.

CAPUT III.

Domum Israel populum olim unice electum arguit variorum scelerum: ex quibus paucos dicit servandos ex superventura afflictione, quam ipsis comminatur.

1 AUdite verbum, quod locutus est Dominus super vos, filii Israel: super omnem cognationem, quam eduxi de Terra Ægypti, dicens:

2 Tantummodo vos cognovi ex omnibus cognationibus terræ: idcirco visitabo super vos omnes iniquitates vestras.

3 Numquid ambulabunt duo pariter, nisi convenerit eis?

4 Numquid rugiet leo in saltu, nisi habuerit prædam? numquid dabit catulus leonis vocem de cubili suo, nisi aliquid apprehenderit?

5 Numquid cadet avis in laqueum terræ absque aucupe? numquid auferetur laqueus de terra antequam quid ceperit?

6 Si clanget tuba in civitate, & populus non expavescet? si erit malum in civitate, quod Dominus non fecerit?

7 Quia non facit Dominus Deus verbum, nisi revelaverit secretum suum ad servos suos prophetas.

8 Leo rugiet, quis non timebit? Dominus Deus locutus est, quis non prophetabit?

9 Auditum facite in ædibus Azoti, & in ædibus Terræ Ægypti: & dicite: Congregamini super montes Samariæ, & videte insanias multas in medio ejus, & calumniam patientes in penetralibus ejus.

10 Et nescierunt facere rectum, dicit Dominus, thesaurizantes iniquitatem & rapinas in ædibus suis.

11 Propterea hæc dicit Dominus Deus: Tribulabitur, & circuietur terra: & detrahetur ex te fortitudo tua, & diripientur ædes tuæ.

12 Hæc dicit Dominus: Quomodo si eruat pastor de ore leonis duo crura, aut extremum auriculæ: sic eruentur filii Israel, qui habitant in Samaria in plaga lectuli, & in Damasci grabato.

13 Audite, & contestamini in domo Jacob, dicit Dominus Deus exercituum:

14 Quia in die cum visitare cœpero prævaricationes Israel, super eum visitabo, & super altaria Bethel: & amputabuntur cornua altaris, & cadent in terram.

15 Et percutiam domum hiemalem cum domo æstiva: & peribunt domus eburneæ, & dissipabuntur ædes multæ, dicit Dominus.

CAPUT IV.

Invehitur sub typo vaccarum pinguium in iniquos primates Samariæ, ipsorum subsannans idololatriam: & quia filii Israel variis flagellis a peccatis filiis revocari non potuerunt, minatur eis Dominus similia his quæ prius passi fuerant; hortando ut ad Deum omnipotentem convertantur.

1 AUdite verbum hoc vaccæ pingues, quæ estis in monte Samariæ: quæ calumniam facitis egenis, & confringitis pauperes: quæ dicitis dominis vestris: Afferte, & bibemus.

2 Juravit Dominus Deus in sancto suo: quia ecce dies venient super vos, & levabunt vos in contis, & reliquias vestras in ollis ferventibus.

3 Et per aperturas exibitis altera contra alteram, & projiciemini in Armon, dicit Dominus.

4 Venite ad Bethel, & impie agite, ad Galgalam, & multiplicate prævaricationem: & afferte mane victimas vestras, tribus diebus decimas vestras.

5 Et sacrificate de fermentato laudem: & vocate voluntarias oblationes, & annuntiate: sic enim voluistis filii Israel, dicit Dominus Deus.

6 Unde & ego dedi vobis stuporem dentium in cunctis urbibus vestris, & indigentiam panum in omnibus locis vestris: & non estis reversi ad me, dicit Dominus.

7 Ego quoque prohibui a vobis imbrem, cum adhuc tres menses superessent usque ad messem: & plui super unam civitatem, & super alteram civitatem non plui: pars una completa est, & pars, super quam non plui, aruit.

8 Et venerunt duæ & tres civitates ad unam civitatem ut biberent aquam, & non sunt satiatæ: & non rediistis ad me, dicit Dominus.

9 † Percussi vos in vento urente, & in aurugine, multitudinem hortorum vestrorum, & vinearum vestrarum: oliveta vestra, & ficeta vestra comedit eruca: & non rediistis ad me, dicit Dominus. † *Agg.* 2. 18.

10 Misi in vos mortem in via Ægypti, percussi in gladio juvenes vestros, usque ad captivitatem equorum vestrorum: & ascendere feci putredinem castrorum vestrorum in nares vestras: & non rediistis ad me, dicit Dominus.

11 Subverti vos, † sicut subvertit Deus Sodomam & Gomorrham, & facti estis quasi torris raptus ab incendio: & non rediistis ad me, dicit Dominus. † *Gen.* 19. 24.

12 Quapropter hæc faciam tibi Israel: postquam autem hæc fecero tibi, præparare in occursum Dei tui Israel.

13 Quia ecce formans montes, & creans ventum, & annuntians homini eloquium suum, faciens matutinam nebulam, & gradiens super excelsa terræ: Dominus Deus exercituum nomen ejus.

CAPUT V.

Luget casum Israelis Propheta, revocans eos ad quarendum Dominum, ut ita possint evadere afflictiones suis peccatis debitas, propter quas ubique planctus erit: odit Dominus festivitates ac sacrificia eorum, quibus propter idololatriam minatur captivitatem.

1 AUdite verbum istud, quod ego levo super vos planctum: Domus Israel cecidit, & non adjiciet ut resurgat.

2 Virgo Israel projecta est in terram suam, non est qui suscitet eam.

3 Quia hæc dicit Dominus Deus: Urbs de qua egrediebantur mille, relinquentur in ea centum: & de qua egrediebantur centum, relinquentur in ea decem in domo Israel.

4 Quia hæc dicit Dominus domui Israel: Quærite me, & vivetis.

5 Et nolite quærere Bethel, & in Galgalam nolite intrare, & in Bersabee non transibitis: quia Galgala captiva-ducetur: & Bethel erit inutilis.

6 Quærite Dominum, & vivite: ne forte comburatur ut ignis domus Joseph, & devorabit, & non erit qui extinguat Bethel.

7 Qui convertitis in absinthium judicium, & justitiam in terra relinquitis.

† *Infr.* 9. 6. 8 Facientem Arcturum & Orionem, & convertentem in mane tenebras, & diem in noctem mutantem: † qui vocat aquas maris, & effundit eas super faciem terræ: Dominus nomen est ejus.

9 Qui subridet vastitatem super robustum, & depopulationem super potentem affert.

10 Odio habuerunt corripientem in porta: & loquentem perfecte abominati sunt.

11 Idcirco, pro eo quod dirripiebatis pauperem, & prædam electam tollebatis ab eo: † domos quadro lapide ædificabitis, & non habitabitis in eis: vineas plantabitis amantissimas, & non bibetis vinum earum.

† *Soph.* 1. 13.

12 Quia cognovi multa scelera vestra, & fortia peccata vestra: hostes justi accipientes munus, & pauperes deprimentes in porta:

13 Ideo prudens in tempore illo tacebit, quia tempus malum est.

14 Quærite bonum, & non malum, ut vivatis: & erit Dominus Deus exercituum vobiscum, sicut dixistis.

† *Psal.* 96. 10. *Rom.* 12. 9. 15 † Odite malum, & diligite bonum, & constituite in porta judicium: si forte misereatur Dominus Deus exercituum reliquiis Joseph.

16 Propterea hæc dicit Dominus Deus exercituum dominator: In omnibus plateis planctus: & in cunctis, quæ foris sunt, dicetur væ væ: & vocabunt agricolam ad luctum, & ad planctum eos qui sciunt plangere.

17 Et in omnibus vineis erit planctus: quia pertransibo in medio tui, dicit Dominus.

† *Jer.* 30. 7. *Joel.* 2. 11. *Soph.* 1. 15. † *Isai.* 1. 11. *Jerem.* 7. 20. *Malac.* 1. 12. 18 † Væ desiderantibus diem Domini: ad quid eam vobis? dies Domini ista, tenebræ, & non lux.

19 Quomodo si fugiat vir a facie leonis, & occurrat ei ursus: & ingrediatur domum, & innitatur manu sua super parietem & mordeat eum coluber.

20 Numquid non tenebræ dies Domini, & non lux: & caligo, & non splendor in ea?

21 † Odi, & projeci festivitates vestras: & non capiam odorem cœtuum vestrorum.

22 Quod si obtuleritis mihi holocautomata, & munera vestra, non suscipiam: & vota pinguium vestrorum non respiciam.

23 Auser a me tumultum carminum tuorum: & cantica lyræ tuæ non audiam.

24 Et revelabitur quasi aqua judicium, & justitia quasi torrens fortis.

† *Act.* 7. 42. 25 † Numquid hostias & sacrificium obtulistis mihi in deserto quadraginta annis, domus Israel?

26 Et portastis tabernaculum Moloch vestro, & imaginem idolorum vestrorum, sidus dei vestri, quæ fecistis vobis.

27 Et migrare vos faciam trans Damascum, dicit Dominus, Deus exercituum nomen ejus.

CAPUT VI.

Comminatur Dominus superbis, & in deliciis agentibus exitium ac transmigrationem, una cum reliquo populo Israel, cujus detestatur superbiam.

Luc. 6. 24. 1 VÆ qui opulenti estis in Sion, & confiditis in monte Samariæ: optimates capita populorum, ingredientes pompatice domum Israel.

2 Transite in Chalane, & videte, & ite inde in Emath magnam: & descendite in Geth Palæstinorum, & ad optima quæque regna horum: si latior terminus eorum termino vestro est.

3 Qui separati estis in diem malum: & appropinquatis solio iniquitatis.

4 Qui dormitis in lectis eburneis, & lascivitis in stratis vestris: qui comeditis agnum de grege, & vitulos de medio armenti.

5 Qui canitis ad vocem psalterii: sicut David putaverunt se habere vasa cantici.

6 Bibentes vinum in phialis, & optimo unguento delibuti: & nihil patiebantur super contritione Joseph.

7 Quapropter nunc migrabunt in capite transmigrantium: & auferetur factio lascivientium.

† *Jer.* 51. 14. 8 † Iuravit Dominus Deus in anima sua, dicit Dominus Deus exercituum: Detestor ego superbiam Jacob, & domos ejus odi, & tradam civitatem cum habitatoribus suis.

9 Quod si reliqui fuerint decem viri in domo una, & ipsi morientur.

10 Et tollet eum propinquus suus, & comburet eum, ut efferat ossa de domo: & dicet ei, qui in penetralibus domus est: Numquid adhuc est penes te?

11 Et respondedit: Finis est. Et dicet ei: Tace, & non recorderis nominis Domini.

12 Quia ecce Dominus mandabit, & percutiet domum majorem ruinis, & domum minorem scissionibus.

13 Numquid currere queunt in petris equi, aut arari potest in bubalis, quoniam convertistis in amaritudinem judicium, & fructum justitiæ in absinthium?

14 Qui lætamini in nihilo: qui dicitis: Numquid non in fortitudine nostra assumpsimus nobis cornua?

15 Ecce enim suscitabo super vos domus Israel, dicit Dominus Deus exercituum, gentem: & conteret vos ab introitu Emat, usque ad torrentem deserti.

CA-

CAPUT VII.

Deprecatur Propheta pœnas quas videt imminere, & Dominus comminatur captivitatem, quam Amos sub parabola trullæ cæmentarii vaticinatur, adversante licet Amasia sacerdote Bethel: qui coram rege Israel accusat Amos, suadens ipsi Amos, ut eat prophetatum in terram Juda: sed ostendit se factum a Domino propheta ut super Israel prophetaret, qui & Amasiæ & Israeli vaticinatur afflictiones.

1 HÆC ostendit mihi Dominus Deus: & ecce fictor locustæ in principio germinantium serotini imbris, & ecce serotinus post tonsionem regis:

2 Et factum est; cum consummasset comedere herbam terræ, dixi: Domine Deus propitius esto, obsecro: quis suscitabit Jacob, quia parvulus est?

3 Misertus est Dominus super hoc, Non erit, dixit Dominus.

4 Hæc ostendit mihi Dominus Deus: & ecce vocabat judicium ad ignem Dominus Deus: & devoravit abyssum multam, & comedit simul partem.

5 Et dixi: Domine Deus quiesce, obsecro: quis suscitabit Jacob, quia parvulus est?

6 Misertus est Dominus super hoc: Sed & istud non erit, dixit Dominus Deus.

7 Hæc ostendit mihi Dominus: & ecce Dominus stans super murum litum, & in manu ejus trulla cæmentarii:

8 Et dixit Dominus ad me: Quid tu vides Amos? Et dixi: Trullam cæmentarii. Et dixit Dominus: Ecce ego ponam trullam in medio populi mei Israel: non adjiciam ultra superinducere eum:

9 Et demolientur excelsa idoli, & sanctificationes Israel desolabuntur: & consurgam super domum Jeroboam in gladio.

10 Et misit Amasias sacerdos Bethel ad Jeroboam regem Israel, dicens: Rebellavit contra te Amos in medio domus Israel: non poterit terra sustinere universos sermones ejus:

11 Hæc enim dicit Amos: In gladio morietur Jeroboam, & Israel captivus migrabit de terra sua:

12 Et dixit Amasias ad Amos: Qui vides, gradere, fuge in terram Juda: & comede ibi panem, & prophetabis ibi.

13 Et in Bethel non adjicies ultra ut prophetes: quia sanctificatio regis est, & domus regni est.

14 Respondit que Amos, & dixit ad Amasiam: Non sum propheta, & non sum filius prophetæ: sed armentarius ego sum vellicans sycomoros.

15 Et tulit me Dominus cum sequerer gregem: & dixit Dominus ad me: Vade propheta ad populum meum Israel.

16 Et nunc audi verbum Domini: Tu dicis: Non prophetabis super Israel, & non stillabis super domum idoli.

17 Propter hoc hæc dicit Dominus: Uxor tua in civitate fornicabitur: & filii tui & filiæ tuæ in gladio cadent, & humus tua funiculo metietur: & tu in terra polluta morieris, & Israel captivus migrabit de terra sua.

CAPUT VIII.

Amos sub parabola uncini pomorum propheta finem imminere regni Israel, propter pauperum oppressiones: acerbitatem vero imminentis calamitatis explicat: ac festivitates eorum dicit in luctum convertendas, famemque verbi Dei futuram denuntiat.

1 HÆc ostendit mihi Dominus Deus: & ecce uncinus pomorum.

2 Et dixit: Quid tu vides Amos? Et dixi: Uncinum pomorum. Et dixit Dominus ad me: Venit finis super populum meum Israel: non adjiciam ultra ut pertransseam eum.

3 Et stridebunt cardines templi in die illa, dicit Dominus Deus: multi morientur: in omni loco projicietur silentium.

4 Audite hoc qui conteritis pauperem, & deficere facitis egenos terræ,

5 Dicentes: Quando transibit mensis, & venumdabimus merces; & sabbatum, & aperiemus frumentum: ut imminuamus mensuram, & augeamus siclum, & supponamus stateras dolosas,

6 Ut possideamus in argento egenos & pauperes pro calceamentis, & quisquilias frumenti vendamus.

7 Juravit Dominus in superbiam Jacob: Si oblitus fuero usque ad finem omnia opera eorum.

8 Numquid super isto non commovebitur terra, & lugebit omnis habitator ejus: & ascendet quasi fluvius universus, & ejicietur, & defluet quasi rivus Ægypti?

9 Et erit in die illa, dicit Dominus Deus: occidet sol in meridie, & tenebrescere faciam terram in die luminis:

10 † Et convertam festivitates vestras in luctum, & omnia cantica vestra in planctum: & inducam super omne dorsum vestrum saccum, & super omne caput calvitium: & ponam eam quasi luctum unigeniti, & novissima ejus quasi diem amarum. † Tob. 2. 6. 1. Macchab. 13. 41.

11 Ecce dies veniunt, dicit Dominus: & mittam famem in terram: non famem panis, neque sitim aquæ, sed audiendi verbum Domini.

12 Et commovebuntur a mari usque ad mare, & ab aquilone usque ad orientem: circuibunt quærentes verbum Domini, & non invenient.

13 In die illa deficient virgines pulchræ, & adolescentes in siti.

14 Qui jurant in delicto Samariæ, & dicunt: Vivit Deus tuus Dan, & vivit via Bersabee: & cadent, & non resurgent ultra.

CAPUT IX.

Vastaturum se dicit Dominus impios, sic ut nulli pateat effugium; postea tamen suscitabit tabernaculum David, & captivitatem filiorum Israel convertet, cum magna ipsorum felicitate.

1 VIdi Dominum stantem super altare, & dixit: Percute cardinem, & commoveantur superliminaria: avaritia enim in capite omnium, & novissimum eorum in gladio interficiam: non erit fuga eis: Fugient, & non salvabitur ex eis qui fugerit.

2 † Si descenderint usque ad infernum, inde manus mea educet eos: & si ascenderint usque in cœlum, inde detraham eos. † Psal. 138. 8.

3 Et ſi abſconditi fuerint in vertice Carmeli, inde ſcrutans auferam eos: & ſi celaverint ſe ab oculis meis in profundo maris, ibi mandabo serpenti, & mordebit eos.

4 Et ſi abierint in captivitatem coram inimicis ſuis, ibi mandabo gladio, & occidet eos: & † ponam oculos meos ſuper eos in malum, & non in bonum.

† *Jer.* 44. 11.

5 Et Dominus Deus exercituum, qui tangit terram, & tabeſcet: & lugebunt omnes habitantes in ea: & aſcendet ſicut rivus omnis, & defluet ſicut fluvius Ægypti.

6 Qui ædificat in cælo aſcenſionem ſuam, & faſciculum ſuum ſuper terra fundavit: † qui vocat aquas maris, & effundit eas ſuper faciem terræ, Dominus nomen ejus.

† *Supr.* 5. 8.

7 Numquid non ut filii Æthiopum vos eſtis mihi, filii Iſrael, ait Dominus? numquid non Iſrael aſcendere feci de terra Ægypti: & Philiſtinos de Cappadocia, & Syros de Cyrene?

8 Ecce oculi Domini Dei ſuper regnum peccans, & conteram illud a facie terræ: Verumtamen conterens non conteram domum Jacob, dicit Dominus.

9 Ecce enim mandabo ego, & concutiam in omnibus gentibus domum Iſrael, ſicut concutitur triticum in cribro: & non cadet lapillus ſuper terram.

10 In gladio morientur omnes peccatores populi mei, qui dicunt: Non appropinquabit, & non veniet ſuper nos malum.

11 In die illa † ſuſcitabo tabernaculum David, quod cecidit: & reædificabo aperturas murorum ejus, & ea quæ corruerant inſtaurabo: & reædificabo illud ſicut in diebus antiquis:

† *Act.* 15. 16.

12 Ut poſſideant reliquias Idumææ, & omnes nationes, eo quod invocatum ſit nomen meum ſuper eos: dicit Dominus faciens hæc.

13 Ecce dies veniunt, dicit Dominus: & non comprehendet arator meſſorem, & calcator uvæ mittentem ſemen: † & ſtillabunt montes dulcedinem, & omnes colles culti erunt.

† *Joel.* 3. 18.

14 Et convertam captivitatem populi mei Iſrael: & ædificabunt civitates deſertas, & inhabitabunt: & plantabunt vineas, & bibent vinum earum: & facient hortos, & comedent fructus eorum.

15 Et plantabo eos ſuper humum ſuam: & non evellam eos ultra de terra ſua, quam dedi eis, dicit Dominus Deus tuus.

PROPHETIA ABDIÆ.

CAPUT UNICUM.

Vaticinatur exitium adverſus Idumæos, qui affligebant ac ſubjugabant filios Iſrael: qui tamen reduci, dominium accipient in eos qui ipſos afflixerant.

1 Viſio Abdiæ. Hæc dicit Dominus Deus ad Edom: † Auditum audivimus a Domino, & legatum ad gentes miſit: Surgite, & conſurgamus adverſus eum in prælium.

† *Jer.* 49. 14.

2 Ecce parvulum dedi te in gentibus: contemptibilis tu es valde.

3 Superbia cordis tui extulit te, habitantem in ſciſſuris petræ, exaltantem ſolium tuum qui dicis in corde tuo: Quis detrahet me in terram?

4 Si exaltatus fueris ut aquila, & ſi inter ſidera poſueris nidum tuum: inde detrahan te, dicit Dominus.

5 Si fures introiſſent ad te, ſi latrones per noctem, quomodo conticuiſſes? nonne furati eſſent ſufficientia ſibi? ſi vindemiatores introiſſent ad te, numquid ſaltem racemum reliquiſſent tibi?

6 Quomodo ſcrutati ſunt Eſau, inveſtigaverunt abſcondita ejus.

7 Uſque ad terminum emiſerunt te: omnes viri fœderis tui illuſerunt tibi: invaluerunt adverſum te viri pacis tuæ: qui comedunt tecum, ponent inſidias ſubter te: non eſt prudentia in eo.

8 † Numquid non in die illa, dicit Dominus, perdam ſapientes de Idumæa, & prudentiam de monte Eſau?

† *Iſai.* 29. 14. 1. *Cor.* 1. 19.

9 Et timebunt fortes tui a Meridie, ut intereat vir de monte Eſau.

10 † Propter interfectionem, & propter iniquitatem in fratrem tuum Jacob, operiet te confuſio, & peribis in æternum.

† *Gen.* 27. 41.

11 In die cum ſteres adverſus eum, quando capiebant alieni exercitum ejus, & extranei ingrediebantur portas ejus, & ſuper Jeruſalem mittebant ſortem: tu quoque eras quaſi unus ex eis.

12 Et non deſpicies in die fratris tui, in die peregrinationis ejus: & non lætaberis ſuper filios Juda in die perditionis eorum: & non magnificabis os tuum in die angustiæ.

13 Neque ingredieris portam populi mei in die ruinæ eorum: neque deſpicies & tu in malis ejus in die vaſtitatis illius: & non emitteris adverſus exercitum ejus in die vaſtitatis illius.

14 Neque ſtabis in exitibus ut interficias eos qui fugerint: & non concludes reliquos ejus in die tribulationis.

15 Quoniam juxta eſt dies Domini ſuper omnes gentes: ſicut feciſti, fiet tibi: retributionem tuam convertet in caput tuum.

16 Quomodo enim bibiſtis ſuper montem ſanctum meum, bibent omnes gentes jugiter; & bibent, & abſorbebunt, & erunt quaſi non ſint.

17 Et in monte Sion erit ſalvatio, & erit ſanctus: & poſſidebit domus Jacob eos qui ſe poſſederant.

18 Et erit domus Jacob ignis, & domus Joſeph flamma, & domus Eſau ſtipula: & succendentur in eis, & devorabunt eos, & non reliquiæ domus Eſau, quia Dominus locutus eſt.

19 Et hereditabunt hi qui ad auſtrum ſunt, montem Eſau, & qui in campeſtribus Philiſthiim: & poſſidebunt regionem Ephraim, & regionem Samariæ: & Benjamin poſſidebit Galaad.

20 Et tranſmigratio exercitus hujus filiorum Iſrael, omnia loca Chananæorum uſque ad Sareptam: & tranſmigratio Jeruſalem, quæ in Boſphoro eſt, poſſidebit civitates auſtri.

21 Et aſcendent ſalvatores in montem Sion judicare montem Eſau: & erit Domino regnum.

PRO-

Digitized by Google

PROPHETIA JONÆ.

CAPUT PRIMUM.

Jonas a Domino missus ut in Ninive prædicaret, navigio fugit in Tharsis a facie Domini: quo immittente in navim tempestatem, jactisque sortibus, deprehensus Jonas in mare mittitur, cessatque tempestas.

1

ET factum est verbum Domini ad Jonam filium Amathi, dicens:

2 Surge, & vade in Ninivem civitatem grandem, & prædica in ea: quia ascendit malitia ejus coram me.

3 Et surrexit Jonas, ut fugeret in Tharsis a facie Domini, & descendit in Joppen, & invenit navem euntem in Tharsis: & dedit naulum ejus, & descendit in eam ut iret cum eis in Tharsis a facie Domini.

4 Dominus autem misit ventum magnum in mare: & facta est tempestas magna in mari, & navis periclitabatur conteri.

5 Et timuerunt nautæ, & clamaverunt viri ad deum suum: & miserunt vasa, quæ erant in navi, in mare, ut alleviaretur ab eis: & Jonas descendit ad interiora navis: & dormiebat sopore gravi.

6 Et accessit ad eum gubernator, & dixit ei: Quid tu sopore deprimeris? surge invoca Deum tuum, si forte recogitet Deus de nobis, & non pereamus.

7 Et dixit vir ad collegam suum: Venite, & mittamus sortes, & sciamus quare hoc malum sit nobis. Et miserunt sortes: & cecidit sors super Jonam.

8 Et dixerunt ad eum: Indica nobis cujus causa malum istud sit nobis: quod est opus tuum? quæ terra tua, & quo vadis? vel ex quo populo es tu?

9 Et dixit ad eos: Hebræus ego sum, & Dominum Deum cæli ego timeo, qui fecit mare & aridam.

10 Et timuerunt viri timore magno, & dixerunt ad eum: Quid hoc fecisti? (cognoverunt enim viri quod a facie Domini fugeret, quia indicaverat eis.)

11 Et dixerunt ad eum: Quid faciemus tibi, & cessabit mare a nobis? quia mare ibat, & intumescebat.

12 Et dixit ad eos: Tollite me, & mittite in mare, & cessabit mare a vobis: scio enim ego quoniam propter me tempestas hæc grandis venit super vos.

13 Et remigabant viri ut reverterentur ad aridam, & non valebant: quia mare ibat, & intumescebat super eos.

14 Et clamaverunt ad Dominum, & dixerunt: Quæsumus Domine, ne pereamus in anima viri istius, & ne des super nos sanguinem innocentem: quia tu Domine, sicut voluisti, fecisti.

15 Et tulerunt Jonam, & miserunt in mare: & stetit mare a fervore suo.

16 Et timuerunt viri timore magno Dominum, & immolaverunt hostias Domino, & voverunt vota.

CAPUT II.

Jonas a cete, quem Dominus præparaverat, absorptus, fuit in eo tribus diebus & tribus noctibus, cumque de ventre ejus orasset Dominum, ipsius jussu in aridam evomitur.

1 ET præparavit Dominus piscem grandem ut deglutiret Jonam: † & erat Jonas in ventre piscis tribus diebus & tribus noctibus. †Matt. 12. 40. & 16. 4. Luc. 11. 30. 1. Cor. 15. 4.

2 Et oravit Jonas ad Dominum Deum suum de ventre piscis.

3 Et dixit:

† Clamavi de tribulatione mea ad Dominum, & exaudivit me: de ventre inferi clamavi, & exaudivit vocem meam. † Psal. 119. 1.

4 Et projecisti me in profundum in corde maris, & flumen circumdedit me: omnes gurgites tui, & fluctus tui super me transierunt.

5 Et ego dixi: Abjectus sum a conspectu oculorum tuorum: verumtamen rursus videbo templum sanctum tuum.

6 † Circumdederunt me aquæ usque ad animam: abyssus vallavit me, pelagus operuit caput meum. † Psal. 68. 2.

7 Ad extrema montium descendi: terræ vectes concluserunt me in æternum; & sublevabis de corruptione vitam meam, Domine Deus meus.

8 Cum angustiaretur in me anima mea, Domini recordatus sum: ut veniat ad te oratio mea ad templum sanctum tuum.

9 Qui custodiunt vanitates frustra, misericordiam suam derelinquunt.

10 Ego autem in voce laudis immolabo tibi: quæcumque vovi, reddam pro salute Domino.

11 Et dixit Dominus pisci: & evomuit Jonam in aridam.

CAPUT III.

Rursus missus Jonas ad Ninivitas prædicit civitatis subversionem, illis autem ad Deum conversis, & magna pœnitentiæ signa ostendentibus, parcit Dominus civitati.

1 ET factum est verbum Domini ad Jonam secundo, dicens:

2 Surge, & vade in Ninivem civitatem magnam: & prædica in ea prædicationem, quam ego loquor ad te.

3 Et surrexit Jonas, & abiit in Ninivem juxta verbum Domini: & Ninive erat civitas magna itinere trium dierum.

4 Et cœpit Jonas introire in civitatem itinere diei unius: & clamavit, & dixit: Adhuc quadraginta dies, & Ninive subvertetur.

5 † Et crediderunt viri Ninivitæ in Deum: & prædicaverunt jejunium, & vestiti sunt saccis a majore usque ad minorem. † Matt. 12. 41. Luc. 11. 32.

6 Et pervenit verbum ad regem Ninive: & surrexit de solio suo, & abjecit vestimentum suum a se, & indutus est sacco, & sedit in cinere.

7 Et clamavit, & dixit in Ninive ex ore regis & principum ejus, dicens: Homines, & ju-

imenta, & boves, & pecora non guſtent uidquam: nec paſcantur, & aquam non bi-ant.

8 Et operiantur ſaccis homines, & jumen-a, & clament ad Dominum in fortitudine, convertatur vir a via ſua mala, & ab ini-uitate, quæ eſt in manibus eorum.

9 † Quis ſcit ſi convertatur & ignoſcat eus: & revertatur a furore iræ ſuæ, & non eribimus?

10 Et vidit Deus opera eorum, quia con-erſi ſunt de via ſua mala: & miſertus eſt eus ſuper malitiam, quam locutus fuerat ut iceret eis, & non fecit.

CAPUT IV.

Afflictus Jonas quia vaticinium ſuum adverſus Niniven videbat non impleri, mortem optat: verum a Domino corripitur, qui injuſtam ipſius indignationem convincit, quod putaret ſe recte dolere de arefacta hedera, & tamen voluerit Dominus parcere Ninive civitati maximæ, in qua erant plus quam 120000. eorum qui non peccaverant.

ET afflictus eſt Jonas afflictione magna, & iratus eſt:

2 Et oravit ad Dominum, & dixit: Obſecro omine, numquid non hoc eſt verbum meum, im adhuc eſſem in terra mea? propter hoc præ-cupavi ut fugerem in Tharſis: † ſcio enim quia tu Deus clemens & miſericors es, patiens & multæ miſerationis, & ignoſcens ſuper malitia. *Joel. 2. 13.*

3 Et nunc Domine tolle quæſo animam meam a me: quia melior eſt mihi mors quam vita.

4 Et dixit Dominus: Putaſne bene iraſceris tu?

5 Et egreſſus eſt Jonas de civitate, & ſedit contra orientem civitatis: & fecit ſibimet um-braculum ibi, & ſedebat ſubter illud in um-bra, donec videret quid accideret civitati.

6 Et præparavit Dominus Deus hederam, & aſcendit ſuper caput Jonæ, ut eſſet umbra ſuper caput ejus, & protegeret eum (labora-verat enim) & lætatus eſt Jonas ſuper hede-ra, lætitia magna.

7 Et paravit Deus vermem aſcenſu diluculi in craſtinum: & percuſſit hederam, & exaruit.

8 Et cum ortus fuiſſet ſol præcepit Dominus vento callido & urenti: & percuſſit ſol ſuper caput Jonæ, & æſtuabat: & petivit animæ ſuæ ut moreretur, & dixit: Melius eſt mihi mo-ri, quam vivere.

9 Et dixit Dominus ad Jonam: Putaſne be-ne iraſceris tu ſuper hedera? Et dixit: Bene iraſcor ego uſque ad mortem.

10 Et dixit Dominus. Tu doles ſuper he-deram, in qua non laboraſti, neque feciſti ut creſceret: quæ ſub una nocte nata eſt, & ſub una nocte periit.

11 Et ego non parcam Ninive civitati magnæ, in qua ſunt pluſquam centum viginti millia hominum, qui neſciunt quid ſit inter dexte-ram & ſiniſtram ſuam, & jumenta multa.

PROPHETIA MICHÆÆ.

CAPUT PRIMUM.

In quo tempore Michæas prophetaverit: comminatur Samariæ & Jeruſalem exitium & captivitatem propter idololatriam ipſorum: quos plangit Propheta & ad planctum provocat.

VErbum Domini, quod factum eſt ad Michæam Moraſthi-then, in diebus Joathan, Achaz, & Ezechiæ, regum Juda: quod vidit ſuper Sa-mariam, & Jeruſalem.

† Audite populi omnes, attendat terra, & plenitudo ejus: & ſit ominus Deus vobis in teſtem, Dominus de mplo ſancto ſuo.

3 † Quia ecce Dominus egredietur de loco o: & deſcendet & calcabit ſuper excelſa rræ.

4 Et conſumentur montes ſubtus eum: & lles ſcindentur ſicut cera a facie ignis, & ut aquæ, quæ decurrunt in præceps.

5 In ſcelere Jacob omne iſtud, & in pec-tis domus Iſrael: quod ſcelus Jacob? non Samaria? & quæ excelſa Judæ? nonne Je-alem?

6 Et ponam Samariam quaſi acervum lapi-n in agro cum plantatur vinea: & detra-n in vallem lapides ejus, & fundamenta s revelabo.

7 Et omnia ſculptilia ejus concidentur, & nes mercedes ejus comburentur igne, & tia idola ejus ponam in perditionem: a de mercibus meretricis congregata ſunt, uſque ad mercedem meretricis revertentur.

8 Super hoc plangam, & ululabo: vadam ſpoliatus, & nudus: faciam planctum velut draconum, & luctum quaſi ſtruthionum,

9 Quia deſperata eſt plaga ejus, quia venit uſque ad Judam, tetigit portam populi mei uſque ad Jeruſalem.

10 In Geth nolite annuntiare, lacrymis ne ploretis, in domo Pulveris pulvere vos con-ſpergite.

11 Et tranſite vobis habitatio Pulchra, con-fuſa ignominia: non eſt egreſſa quæ habitat in exitu: planctum domus vicina accipiet ex vobis, quæ ſtetit ſibimet.

12 Quia infirmata eſt in bonum, quæ habi-tat in amaritudinibus: quia deſcendit malum a Domino in portam Jeruſalem.

13 Tumultus quadrigæ ſtuporis habitanti La-chis: principium peccati eſt filiæ Sion, quia in te inventa ſunt ſcelera Iſrael.

14 Propterea dabit emiſſarios ſuper hereditatem Geth: domus mendacii in deceptionem regibus Iſrael.

15 Adhuc heredem adducam tibi quæ habi-tas in Mareſa: uſque ad Odollam veniet glo-ria Iſrael.

16 Decalvare, & tondere ſuper filios deli-ciarum tuarum: dilata calvitium tuum ſicut aquila: quoniam captivi ducti ſunt ex te.

CAPUT II.

Propheta populi sui multiplicem injustitiam, aliaque peccata recenset, prædicit vindictam & captivitatem ipsi imminere, & ob id lugens, reliquiarum futuram congregationem denuntiat.

1 VÆ qui cogitatis inutile, & operamini malum in cubilibus vestris: in luce matutina faciunt illud, quoniam contra Deum est manus eorum.

2 Et concupierunt agros, & violenter tulerunt, & rapuerunt domos: & calumniabantur virum, & domum ejus; virum, & hereditatem ejus.

3 Idcirco hæc dicit Dominus: Ecce ego cogito super familiam istam malum: unde non auferetis colla vestra, & non ambulabitis superbi, quoniam tempus pessimum est.

4 In die illa sumetur super vos parabola & cantabitur canticum cum suavitate, dicentium: Depopulatione vastati sumus: pars populi mei commutata est: quomodo recedet a me, cum revertatur, qui regiones nostras dividat?

5 Propter hoc non erit tibi mittens funiculum sortis in cœtu Domini.

6 Ne loquamini loquentes: Non stillabit super istos, non comprehendet confusio.

7 Dicit domus Jacob: Numquid abbreviatus est spiritus Domini, aut tales sunt cogitationes ejus? Nonne verba mea bona sunt cum eo, qui recte graditur?

8 Et e contrario populus meus in adversarium consurrexit: desuper tunica pallium sustulistis: & eos, qui transibant simpliciter, convertistis in bellum.

9 Mulieres populi mei ejecistis de domo deliciarum suarum: a parvulis earum tulistis laudem meam in perpetuum.

10 Surgite, & ite, qui non habetis hic requiem: propter immunditiam ejus corrumpetur putredine pessima.

11 Utinam non essem vir habens spiritum, & mendacium potius loquerer: stillabo tibi in vinum, & in ebrietatem: & erit super quem stillatur populus iste.

12 Congregatione congregabo Jacob totum te: in unum conducam reliquias Israel, pariter ponam illum quasi gregem in ovili, quasi pecus in medio caularum, tumultuabuntur a multitudine hominum.

13 Ascendet enim pandens iter ante eos: dividet, & transibunt portam, & ingredientur per eam: & transibit rex eorum coram eis, & Dominus in capite eorum.

CAPUT III.

Propter peccata principum, judicum, pseudoprophetarum ac sacerdotum populi Israel, comminatur Dominus gravem ultionem, & Jerosolyma deletionem.

1 ET dixi: Audite principes Jacob, & duces domus Israel: Numquid non vestrum est scire judicium,

2 Qui odio habetis bonum, & diligitis malum: qui violenter tollitis pelles eorum desuper eis, & carnem eorum desuper ossibus eorum?

3 Qui comederunt carnem populi mei, & pellem eorum desuper excoriaverunt: & ossa eorum confregerunt, & conciderunt sicut in lebete, & quasi carnem in medio ollæ.

4 Tunc clamabunt ad Dominum & non exaudiet eos: & abscondet faciem suam ab eis in tempore illo, sicut nequiter egerunt in adinventionibus suis.

5 Hæc dicit Dominus super prophetas, qui seducunt populum meum: qui mordent dentibus suis, & prædicant pacem: & si quis non dederit in ore eorum quippiam, sanctificant super eum prælium.

6 Propterea nox vobis pro visione erit, & tenebræ vobis pro divinatione: & occumbet sol super prophetas, & obtenebrabitur super eos dies.

7 Et confundentur qui vident visiones, & confundentur divini: & operient omnes vultus suos, quia non est responsum Dei.

8 Verumtamen ego repletus sum fortitudine spiritus Domini, judicio, & virtute: ut annuntiem Jacob scelus suum, & Israel peccatum suum.

9 Audite hoc principes domus Jacob, & judices domus Israel: qui abominamini judicium, & omnia recta pervertitis.

10 Qui ædificatis Sion in sanguinibus, & Jerusalem in iniquitate.

11 † Principes ejus in muneribus judicabant, & sacerdotes ejus in mercedem docebant, & prophetæ ejus in pecunia divinabant: & super Dominum requiescebant, dicentes: Numquid non Dominus in medio nostrum? non venient super nos mala. †*Ezech. 22. 27. Soph. 3. 3.*

12 Propter hoc, causa vestri, † Sion quasi ager arabitur, & Jerusalem quasi acervus lapidum erit, & mons templi in excelsa silvarum. †*Jerem. 26. 18.*

CAPUT IV.

Tempore gratiæ plurima nationes accedent ad Ecclesiam & cultum Dei, cum magna securitate: consolatur Sion quod de captivitate sit a Domino redimenda, ut se de suis inimicis ulciscatur.

1 ET erit: In novissimo dierum erit mons domus Domini præparatus in vertice montium, & sublimis super colles: & fluent ad eum populi. *Isai. 2. 2.*

2 Et properabunt gentes multæ, & dicent: Venite, ascendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Jacob: & docebit nos de viis suis, & ibimus in semitis ejus: quia de Sion egredietur lex, & verbum Domini de Jerusalem.

3 Et judicabit inter populos multos, & corripiet gentes fortes usque in longinquum: & concident gladios suos in vomeres, & hastas suas in ligones: non sumet gens adversus gentem gladium: & non discent ultra belligerare.

4 Et sedebit vir subtus vitem suam, & subtus ficum suam, & non erit qui deterreat: quia os Domini exercituum locutum est.

5 Quia omnes populi ambulabunt unusquisque in nomine Dei sui: nos autem ambulabimus in nomine Domini Dei nostri in æternum & ultra.

6 In die illa, dicit Dominus, congregabo claudicantem: & eam, quam ejeceram, colligam, & quam afflixeram:

Soph. 3. 19. Dan. 3. 14. ac. 1. 2.

7 Et † ponam claudicantem in reliquias: & eam, quæ laboraverat, in gentem robustam: | & regnabit Dominus super eos in monte Sion, ex hoc nunc & usque in æternum.

8 Et tu turris gregis nebulosa filiæ Sion usque ad te veniet: & veniet potestas prima, regnum filiæ Jerusalem.

9 Nunc quare mœrore contraheris? numquid rex non est tibi, aut consiliarius tuus periit, quia comprehendit te dolor sicut parturientem?

10 Dole & satage filia Sion, quasi parturiens: quia nunc egredieris de civitate, & habitabis in regione, & venies usque ad Babylonem: ibi liberaberis, ibi redimet te Dominus de manu inimicorum tuorum.

11 Et nunc congregatæ sunt super te gentes multæ, quæ dicent: Lapidetur: & aspiciat in Sion oculus noster.

12 Ipsi autem non cognoverunt cogitationes Domini, & non intellexerunt consilium ejus: quia congregavit eos quasi fœnum areæ.

13 Surge, & tritura filia Sion: quia cornu tuum ponam ferreum, & ungulas tuas ponam æreas: & comminues populos multos, & interficies Domino rapinas eorum, & fortitudinem eorum Domino universæ terræ.

CAPUT V.

Imminens urbis Jerusalem vastatio ostenditur, & Christus in Bethlehem nasciturus: reliquiæ Israel exaltabuntur, devictis inimicis, & ablata ab ipsis idololatria.

1 NUnc vastaberis filia latronis: obsidionem posuerunt super nos, in virga percutient maxillam judicis Israel.

Matt. 2. 6. Joan. 7. 42.

2 † ET TU BETHLEHEM Ephrata parvulus es in millibus Juda: ex te mihi egredietur qui sit dominator in Israel, & egressus ejus ab initio, a diebus æternitatis.

3 Propter hoc dabit eos usque ad tempus, in quo parturiens pariet, & reliquiæ fratrum ejus convertentur ad filios Israel.

4 Et stabit, & pascet in fortitudine Domini, in sublimitate nominis Domini Dei sui. & convertentur, quia nunc magnificabitur usque ad terminos terræ.

5 Et erit iste pax: cum venerit Assyrius in terram nostram, & quando calcaverit in domibus nostris: & suscitabimus super eum septem pastores, & octo primates homines.

6 Et pascent terram Assur in gladio, & terram Nemrod in lanceis ejus: & liberabit ab Assur cum venerit in terram nostram, & cum calcaverit in finibus nostris.

7 Et erunt reliquiæ Jacob in medio populorum multorum quasi ros a Domino, & quasi stillæ super herbam, quæ non expectat virum, & non præstolatur filios hominum.

8 Et erunt reliquiæ Jacob in Gentibus in medio populorum multorum, quasi leo in jumentis silvarum, & quasi catulus leonis in gregibus pecorum: qui cum transierit, & conculcaverit, & ceperit, non est qui eruat.

9 Exaltabitur manus tua super hostes tuos, & omnes inimici tui interibunt.

10 Et erit in die illa, dicit Dominus: Auferam equos tuos de medio tui, & disperdam quadrigas tuas.

11 Et perdam civitates terræ tuæ, & destruam omnes munitiones tuas, & auferam maleficia de manu tua, & divinationes non erunt in te.

12 Et perire faciam sculptilia tua, & statuas tuas de medio tui: & non adorabis ultra opera manuum tuarum.

13 Et evellam lucos tuos de medio tui, & conteram civitates tuas.

14 Et faciam in furore & in indignatione ultionem in omnibus Gentibus, quæ non audierunt.

CAPUT VI.

Disceptat Dominus cum ingratis, recensens collata illis beneficia, indicans etiam quid sit bonum, & quid Dominus a populo suo requirat: sed propter injustitiam aliaque scelera filiorum Israel comminatur eis Dominus varias afflictiones.

1 AUdite quæ Dominus loquitur: Surge, contende judicio adversum montes: & audiant colles vocem tuam.

2 Audiant montes judicium Domini, & fortia fundamenta terræ: quia judicium Domini cum populo suo, & cum Israel dijudicabitur.

† Jer. 2. 5.

3 † Populе meus quid feci tibi, aut quid molestus fui tibi? responde mihi.

4 Quia eduxi te de Terra Ægypti, & de domo servientium liberavi te: & misi ante faciem tuam Moysen, & Aaron, & Mariam?

† Num. 22. & 23.

4 † Populе meus memento quæso quid cogitaverit Balach rex Moab, & quasi responderit ei Balaam filius Beor, de Setim usque ad Galgalam, ut cognoscores justitias Domini.

6 Quid dignum offeram Domino? curvabo genu Deo excelso? numquid offeram ei holocautomata, & vitulos anniculos?

7 Numquid placari potest Dominus in millibus arietum, aut in multis millibus hircorum pinguium? numquid dabo primogenitum meum pro scelere meo, fructum ventris mei pro peccato animæ meæ?

8 Indicabo tibi o homo quid sit bonum, quid Dominus requirat a te: Utique facere judicium, & diligere misericordiam, & solicitum ambulare cum Deo tuo.

9 Vox Domini ad civitatem clamat, & salus erit timentibus nomen tuum: Audite tribus, & quis approbabit illud?

10 Adhuc ignis in domo impii thesauri iniquitatis, & mensura minor iræ plena.

11 Numquid justificabo stateram impiam, & saccelli pondera dolosa?

12 In quibus divites ejus repleti sunt iniquitate, & habitantes in ea loquebantur mendacium, & lingua eorum fraudulenta in ore eorum.

13 Et ego ergo cœpi percutere te perditione super peccatis tuis.

14 Tu comedes, & non saturaberis: & humiliatio tua in medio tui, & apprehendes, & non salvabis: & quos salvaveris, in gladium dabo.

† Deut. 28. 38. Aggæi 1. 6.

15 † Tu seminabis, & non metes: tu calcabis olivam, & non ungeris oleo; & mustum, & non bibes vinum.

16 Et custodisti præcepta Amri, & omne opus domus Achab, & ambulasti in voluntatibus eorum, ut darem te in perditionem, & habitantes in ea in sibilum: & opprobrium populi mei portabitis.

CA-

CAPUT VII.

Luget Propheta tam paucos esse reliquos qui non sint iniqui: in nullo homine ostendit esse confidendum, sed in solo Deo Salvatore: qui miserebitur Sion: & pudefactis inimicis, eam ad se reducet, complens factas ad patres promissiones.

1 VÆ mihi, quia factus sum sicut qui colligit in autumno racemos vindemiæ: non est botrus ad comedendum, præcoquas ficus desideravit anima mea.

2 Periit sanctus de terra, & rectus in hominibus non est: omnes in sanguine insidiantur, vir fratrem suum ad mortem venatur.

3 Malum manuum suarum dicunt bonum: princeps postulat, & judex in reddendo est: & magnus locutus est desiderium animæ suæ, & conturbaverunt eam.

4 Qui optimus in eis est, quasi paliurus: & qui rectus, quasi spina de sepe. Dies speculationis tuæ, visitatio tua venit: nunc erit vastitas eorum.

5 Nolite credere amico: & nolite confidere in duce: ab ea, quæ dormit in sinu tuo, custodi claustra oris tui.

†*Matt.* 10. 35. †*Matt.* 10. 36. 6 † Quia filius contumeliam facit patri, & filia consurgit adversus matrem suam, nurus adversus socrum suam: † & inimici hominis domestici ejus.

7 Ego autem ad Dominum aspiciam, expectabo Deum salvatorem meum: audiet me Deus meus.

8 Ne læteris inimica mea super me, quia cecidi: consurgam, cum sedero in tenebris, Dominus lux mea est.

9 Iram Domini portabo, quoniam peccavi ei, donec causam meam judicet, & faciat judicium meum: educet me in lucem, videbo justitiam ejus.

10 Et aspiciet inimica mea, & operietur confusione, quæ dicit ad me: Ubi est Dominus Deus tuus? Oculi mei videbunt in eam nunc erit in conculcationem ut lutum platearum.

11 Dies, ut ædificentur macerix tuæ: in die illa longe fiet lex.

12 In die illa & usque ad te veniet de Assur, & usque ad civitates munitas: & a civitatibus munitis usque ad flumen, & a mare de mari, & ad montem de monte.

13 Et terra erit in desolationem propter habitatores suos, & propter fructum cogitationum eorum.

14 Pasce populum tuum in virga tua, gregem hereditatis tuæ, habitantes solos in saltu, in medio Carmeli: pascentur Basan & Galaad juxta dies antiquos.

15 Secundum dies egressionis tuæ de Terra Ægypti ostendam ei mirabilia.

16 Videbunt Gentes, & confundentur super omni fortitudine sua: ponent manum super os, aures eorum surdæ erunt.

17 Lingent pulverem sicut serpentes, velut reptilia terræ perturbabuntur in ædibus suis: Dominum Deum nostrum formidabunt, & timebunt te.

† *Jer.* 10. 6. *Alter.* 10. 43. 18 † Quis Deus similis tui, qui aufers iniquitatem, & transis peccatum reliquiarum hereditatis tuæ? non immittet ultra furorem suum, quoniam volens misericordiam est.

19 Revertetur, & miserebitur nostri: deponet iniquitates nostras, & projiciet in profundum maris omnia peccata nostra.

20 Dabis veritatem Jacob, misericordiam Abraham: quæ juraſti patribus nostris a diebus antiquis.

PROPHETIA NAHUM.

CAPUT PRIMUM.

Zelus Dei adversus hostes suos, qui patiens est & fortitudine magnus, cujus iræ nemo potest resistere, & in se sperantium est liberator, suique populi hostes est consumpturus.

1 ONus Ninive. Liber visionis Nahum Elcesæi.

2 Deus æmulator, & ulciscens Dominus: ulciscens Dominus, & habens furorem: ulciscens Dominus in hostes suos, & irascens ipse inimicis suis.

3 Dominus patiens, & magnus fortitudine, & mundans non faciet innocentes. Dominus in tempestate, & turbine viæ ejus, & nebulæ pulvis pedum ejus.

4 increpans mare, & exsiccans illud: & omnia flumina ad desertum deducens. Infirmatus est Basan, & Carmelus: & flos Libani elanguit.

5 Montes commoti sunt ab eo, & colles desolati sunt: & contremuit terra a facie ejus, & orbis, & omnes habitantes in eo.

6 Ante faciem indignationis ejus quis stabit? & quis resistet in ira furoris ejus? indignatio ejus effusa est ut ignis: & petræ dissolutæ sunt ab eo.

7 Bonus Dominus, & confortans in die tribulationis: & sciens sperantes in se.

8 Et in diluvio prætereunte, consummationem faciet loci ejus: & inimicos ejus persequentur tenebræ.

9 Quid cogitatis contra Dominum? consummationem ipse faciet: non consurget duplex tribulatio.

10 Quia sicut spinæ se invicem complectuntur, sic convivium eorum pariter potantium: consumentur quasi stipula ariditate plena.

11 Ex te exibit cogitans contra Dominum malitiam: mente pertractans prævaricationem:

12 Hæc dicit Dominus: Si perfecti fuerint & ita plures; sic quoque attondentur, & pertransibit: afflixi te, & non affligam te ultra.

13 Et nunc conteram virgam ejus de dorso tuo, & vincula tua disrumpam.

14 Et præcipiet super te Dominus, non seminabitur ex nomine tuo amplius: de domo Dei tui interficiam sculptile, & conflatile ponam sepulchrum tuum, quia inhonoratus es.

† *Isai.* 52. 7. *Roman.* 10. 15. 15 † Ecce super montes pedes evangelizantis, & annuntiantis pacem: celebra Juda festivitates tuas, & redde vota tua: quia non adjiciet ultra ut pertranseat in te Belial: universus interiit.

CAPUT II.

Obſidio Ninive ejuſque a Chaldæis depopulatio, quia ſuperbe egit contra populum Domini.

1 Ascendit qui diſpergat coram te, qui cuſtodiat obſidionem: contemplare viam, conforta lumbos, robora virtutem valde.

2 Quia reddidit Dominus ſuperbiam Iacob, ſicut ſuperbiam Iſrael: quia vaſtatores diſſipaverunt eos, & propagines eorum corruperunt.

3 Clypeus fortium ejus ignitus, viri exercitus in coccineis: igneæ habenæ currus in die præparationis ejus, & agitatores conſopiti ſunt.

4 In itineribus conturbati ſunt: quadrigæ colliſæ ſunt in plateis: aſpectus eorum quaſi lampades, quaſi fulgura diſcurrentia.

5 Recordabitur fortium ſuorum, ruent in itineribus ſuis: velociter aſcendent muros ejus, & præparabitur umbraculum.

6 Portæ fluviorum apertæ ſunt, & templum ad ſolum dirutum.

7 Et miles captivus abductus eſt: & ancillæ ejus minabantur gementes ut columbæ, murmurantes in cordibus ſuis.

8 Et Ninive quaſi piſcina aquarum aquæ ejus: ipſi vero fugerunt: ſtate, ſtate, & non eſt qui revertatur.

9 Diripite argentum, diripite aurum: & non eſt finis divitiarum ex omnibus vaſis deſiderabilibus.

10 Diſſipata eſt, & ſciſſa, & dilacerata: & cor tabeſcens, & diſſolutio geniculorum, & defectio in cunctis renibus: & facies omnium eorum ſicut nigredo ollæ.

11 Ubi eſt habitaculum leonum, & paſcua catulorum leonum, ad quam ivit leo ut ingrederetur illuc, catulus leonis & non eſt qui exterreat?

12 Leo cepit ſufficienter catulis ſuis, & necavit leænis ſuis: & implevit præda ſpelunicas ſuas, & cubile ſuum rapina.

13 Ecce ego ad te, dicit Dominus exercituum, & ſuccendam uſque ad fumum quadrigas tuas, & leunculos tuos comedet gladius: & exterminabo de terra prædam tuam, & non audietur ultra vox nuntiorum tuorum.

CAPUT III.

Ninive urbs ſanguinum ſub nomine adulteræ vaſtanda prædicatur: quod exemplo Alexandriæ a Babyloniis devaſtatæ confirmatur: nec erit qui Ninive condoleat, aut eam conſoletur ſuper ipſius devaſtatione.

1 Væ civitas ſanguinum, univerſa mendacii dilaceratione plena: non recedet a te rapina.

2 Vox flagelli, & vox impetus rotæ, & equi frementis, & quadrigæ ferventis, & equitis aſcendentis:

3 Et micantis gladii, & fulgurantis haſtæ, & multitudinis interfectæ, & gravis ruinæ: nec eſt finis cadaverum, & corruent in corporibus ſuis.

4 Propter multitudinem fornicationum meretricis ſpecioſæ, & gratæ, & habentis maleficia, quæ vendidit Gentes in fornicationibus ſuis, & familias in maleficiis ſuis:

5 Ecce ego ad te, dicit Dominus exercituum, & † revelabo pudenda tua in facie tua, & oſtendam Gentibus nuditatem tuam, & regnis ignominiam tuam. † *Iſai.* 47. 3.

6 Et projiciam ſuper te abominationes, & contumeliis te afficiam, & ponam te in exemplum.

7 Et erit: omnis, qui viderit te, reſiliet a te, & dicet: Vaſtata eſt Ninive: quis commovebit ſuper te caput? unde quæram conſolatorem tibi?

8 Numquid melior es Alexandria populorum, quæ habitat in fluminibus? aquæ in circuitu ejus: cujus divitiæ, mare: aquæ, muri ejus.

9 Æthiopia fortitudo ejus, & Ægyptus, & non eſt finis: Africa & Libyes fuerunt in auxilio tuo.

10 Sed & ipſa in tranſmigratione ducta eſt in captivitatem: parvuli ejus eliſi ſunt in capite omnium viarum, & ſuper inclytos ejus miſerunt ſortem, & omnes optimates ejus confixi ſunt in compedibus.

11 Et tu ergo inebriaberis, & eris deſpecta: & tu quæres auxilium ab inimico.

12 Omnes munitiones tuæ ſicut ficus cum groſſis ſuis: ſi concuſſæ fuerint, cadent in os comedentis.

13 Ecce populus tuus mulieres in medio tui: inimicis tuis adapertione pandentur portæ terræ tuæ, devorabit ignis vectes tuos.

14 Aquam propter obſidionem haurt tibi, extrue munitiones tuas: intra in lutum, & calca, ſubigens tene laterem:

15 Ibi comedet te ignis: peribis gladio, devorabit te ut bruchus: congregare ut bruchus: multiplicare ut locuſta.

16 Plures feciſti negotiationes tuas quam ſtellæ ſint cœli: bruchus expanſus eſt, & avolavit.

17 Cuſtodes tui quaſi locuſtæ: & parvuli tui quaſi locuſtæ locuſtarum, quæ conſidunt in ſepibus in die frigoris: ſol ortus eſt, & avolaverunt, & non eſt cognitus locus earum ubi fuerint.

18 Dormitaverunt paſtores tui, rex Aſſur: ſepelientur principes tui: latitavit populus tuus in montibus, & non eſt qui congreget.

19 Non eſt obſcura contritio tua, peſſima eſt plaga tua: omnes qui audierunt auditionem tuam, compreſſerunt manum ſuper te: quia ſuper quem non tranſiit malitia tua ſemper?

PROPHETIA HABACUC.

CAPUT PRIMUM.

Miratur Propheta impium prosperari, & prævalere adversus justum: nam adversus Judæos suscitat Dominus Chaldæos, qui victoriam non Domino, sed idolo suo tribuunt.

1 ONus, quod vidit Habacuc Propheta.

2 Usquequo Domine clamabo, & non exaudies? vociferabor ad te vim patiens, & non salvabis?

3 Quare ostendisti mihi iniquitatem & laborem, videre prædam & injustitiam contra me? & factum est judicium, & contradictio potentior.

4 Propter hoc lacerata est lex, & non pervenit usque ad finem judicium: quia impius prævalet adversus justum, propterea egreditur judicium perversum.

† *Act.* 13. 41. 5 † Aspicite in Gentibus, & videte: admiramini, & obstupescite: quia opus factum est in diebus vestris, quod nemo credet cum narrabitur.

6 Quia ecce ego suscitabo Chaldæos, Gentem amaram & velocem, ambulantem super latitudinem terræ, ut possideat tabernacula non sua.

7 Horribilis, & terribilis est: ex semetipsa judicium, & onus ejus egredietur.

8 Leviores pardis equi ejus, & velociores lupis vespertinis; & diffundentur equites ejus: equites namque ejus de longe venient, volabunt quasi aquila festinans ad comedendum.

9 Omnes ad prædam venient, facies eorum ventus urens: & congregabit quasi arenam, captivitatem.

10 Et ipse de regibus triumphabit, & tyranni ridiculi ejus erunt: ipse super omnem munitionem ridebit, & comportabit aggerem, & capiet eam.

11 Tunc mutabitur spiritus, & pertransibit, & corruet: hæc est fortitudo ejus dei sui.

12 Numquid non tu a principio Domine Deus meus, sancte meus, & non moriemur? Domine in judicium posuisti eum: & fortem, ut corriperes, fundasti eum.

13 Mundi sunt oculi tui, ne videas malum; & respicere ad iniquitatem non poteris: quare respicis super iniqua agentes, & taces devorante impio justiorem se?

14 Et facies homines quasi pisces maris, & quasi reptile non habens principem:

15 Totum in hamo sublevavit, traxit illud in sagena sua, & congregavit in rete suum. Super hoc lætabitur & exultabit.

16 Propterea immolabit sagenæ suæ, & sacrificabit reti suo: quia in ipsis incrassata est pars ejus, & cibus ejus electus.

17 Propter hoc ergo expandit sagenam suam, & semper interficere Gentes non parcet.

CAPUT II.

Prophetæ a Domino responsum expectanti præcipitur, ut scribat visionem, ac longanimiter ipsius eventum expectet: destructio Babylonis propter multa ipsorum scelera describitur, & quod idola eis non proderunt.

1 SUper custodiam meam stabo, & figam gradum super munitionem: & contemplabor, ut videam quid dicatur mihi, & quid respondeam ad arguentem me.

2 Et respondit mihi Dominus, & dixit: Scribe visum, explana eum super tabulas, ut percurrat qui legerit eum.

3 Quia adhuc visus procul, & apparebit in finem, & non mentietur: si moram fecerit, expecta illum, quia veniens veniet, & non tardabit.

4 Ecce qui incredulus est, non erit recta anima ejus in semetipso: † justus autem in fide sua vivet.

† *Joan.* 3. 36. *Rom.* 1. 17. *Gal.* 3. 11. *Hebr.* 10. 38.

5 Et quomodo vinum potantem decipit: sic erit vir superbus, & non decorabitur: qui dilatavit quasi infernus animam suam: & ipse quasi mors, & non adimpletur: & congregabit ad se omnes Gentes, & coacervabit ad se omnes populos.

6 Numquid non omnes isti super eum parabolam sument, & loquelam ænigmatum ejus: & dicetur: Væ ei, qui multiplicat non sua? usquequo & aggravat contra se densum lutum?

7 Numquid non repente consurgent qui mordeant te: & suscitabuntur lacerantes te, & eris in rapinam eis?

8 Quia tu spoliasti Gentes multas, spoliabunt te omnes qui reliqui fuerint de populis, propter sanguinem hominis, & iniquitatem terræ civitatis, & omnium habitantium in ea.

9 Væ qui congregat avaritiam malam domui suæ, ut sit in excelso nidus ejus, & liberari se putat de manu mali.

10 Cogitasti confusionem domui tuæ, concidisti populos multos, & peccavit anima tua.

11 Quia lapis de pariete clamabit: & lignum, quod inter junctúras ædificiorum est, respondebit.

† *Exec.* 24. 9. *Nahum* 3. 1. 12 † Væ qui ædificat civitatem in sanguinibus, & præparat urbem in iniquitate.

13 Numquid non hæc sunt a Domino exercituum? Laborabunt enim populi in multo igne, & Gentes in vacuum, & deficient.

14 Quia replebitur terra, ut cognoscat gloriam Domini, quasi aquæ operientes mare.

15 Væ qui potum dat amico suo mittens fel suum, & inebrians ut aspiciat nuditatem ejus.

16 Repletus es ignominia pro gloria: bibe tu quoque, & consopire: circumdabit te calix dexteræ Domini, & vomitus ignominiæ super gloriam tuam.

17 Quia iniquitas Libani operiet te, & vastitas animalium deterrebit eos de sanguinibus hominum, & iniquitate terræ, & civitatis, & omnium habitantium in ea.

18 Quid prodest sculptile, quia sculpsit illud fictor suus, conflatile, & imaginem falsam? quia speravit in figmento fictor ejus, ut faceret simulacra muta.

19 Væ qui dicit ligno: Expergiſcere; Surge, lapidi tacenti: numquid ipſe docere poterit? Ecce iſte coopertus eſt auro & argento: & omnis ſpiritus non eſt in viſceribus ejus.
† Pſal. 10. 5. 20 † Dominus autem in templo ſancto ſuo: ſileat a facie ejus omnis terra.

1 ORATIO HABACUC PROPHETÆ PRO IGNORANTIIS.

CAPUT III.

1 DOmine audivi auditionem tuam, & timui.
Domine opus tuum, in medio annorum vivifica illud.
In medio annorum notum facies: cum iratus fueris, miſericordiæ recordaberis.
3 Deus ab Auſtro veniet, & ſanctus de monte Pharan:
Operuit cœlos gloria ejus: & laudis ejus plena eſt terra.
4 Splendor ejus ut lux erit: cornua in manibus ejus:
Ibi abſcondita eſt fortitudo ejus:
5 Ante faciem ejus ibit mors.
Et egredietur diabolus ante pedes ejus:
6 Stetit, & menſus eſt terram.
Aſpexit, & diſſolvit Gentes: & contriti ſunt montes ſæculi.
Incurvati ſunt colles mundi, ab itineribus æternitatis ejus.
7 Pro iniquitate vidi tentoria Æthiopiæ, turbabuntur pelles terræ Madian.
8 Numquid in fluminibus iratus es Domine? aut in fluminibus furor tuus? vel in mari indignatio tua?
Qui aſcendes ſuper equos tuos: & quadrigæ tuæ ſalvatio.
9 Suſcitans ſuſcitabis arcum tuum, juramenta tribubus quæ locutus es.
Fluvios ſcindes terræ:
10 Viderunt te, & doluerunt montes: gurges aquarum tranſiit.
Dedit abyſſus vocem ſuam: altitudo manus ſuas levavit.
11 Sol & luna ſteterunt in habitaculo ſuo, in luce ſagittarum tuarum, ibunt in ſplendore fulgurantis haſtæ tuæ.
12 In tremitu conculcabis terram: in furore obſtupefacies Gentes.
13 Egreſſus es in ſalutem populi tui, in ſalutem cum Chriſto tuo.
Percuſſiſti caput de domo impii: denudaſti fundamentum ejus uſque ad collum.
14 Maledixiſti ſceptris ejus, capiti bellatorum ejus, venientibus ut turbo ad diſpergendum me.
Exultatio eorum, ſicut ejus qui devorat pauperem in abſcondito.
15 Viam feciſti in mari equis tuis, in luto aquarum multarum.
16 Audivi, & conturbatus eſt venter meus: a voce contremuerunt labia mea.
Ingrediatur putredo in oſſibus meis, & ſubter me ſcateat.
Ut requieſcam in die tribulationis: ut aſcendam ad populum accinctum noſtrum.
17 Ficus enim non florebit: & non erit germen in vineis.
Mentietur opus olivæ: & arva non afferent cibum.
Abſcindetur de ovili pecus: & non erit armentum in præſepibus.
18 Ego autem in Domino gaudebo: & exultabo in Deo Jeſu meo.
19 Deus Dominus fortitudo mea: & ponet pedes meos quaſi cervorum.
Et ſuper excelſa mea deducet me victor in Pſalmis canentem.

PROPHETIA SOPHONIE.

CAPUT PRIMUM.

Quo tempore Sophonias prophetaverit: qui primum peccatoribus univerſis, deinde Judæis comminatur, ob idololatriam & Dei contemptum, divinam ultionem: Jeruſalem quoque lucernis ſcrutanda dicitur, & quam erit amara dies ultionis Domini.

1 VErbum Domini quod factum eſt ad Sophoniam filium Chuſi, filii Godoliæ, filii Amariæ, filii Ezechiæ, in diebus Joſiæ filii Amon regis Judæ.
2 Congregans congregabo omnia a facie terræ, dicit Dominus:
3 Congregans hominem & pecus, congregans volatilia cœli & piſces maris: & ruinæ impiorum erunt: & diſperdam homines a facie terræ, dicit Dominus.
4 Et extendam manum meam ſuper Judam, & ſuper omnes habitantes Jeruſalem: & diſperdam de loco hoc reliquias Baal, & nomina ædituorum cum ſacerdotibus;
5 Et eos qui adorant ſuper tecta militiam cœli, & adorant & jurant in Domino, & jurant in Melchom.
6 Et qui avertuntur de poſt tergum Domini, & qui non quæſierunt Dominum, nec investigaverunt eum.
7 Silete a facie Domini Dei: quia juxta eſt dies Domini, quia præparavit Dominus hoſtiam, ſanctificavit vocatos ſuos.
8 Et erit: in die hoſtiæ Domini viſitabo ſuper principes, & ſuper filios regis, & ſuper omnes qui induti ſunt veſte peregrina:
9 Et viſitabo ſuper omnem, qui arroganter ingreditur ſuper limen in die illa: qui complent domum Domini Dei ſui iniquitate & dolo.
10 Et erit in die illa, dicit Dominus, vox clamoris a porta piſcium, & ululatus a Secunda, & contritio magna a collibus.
11 Ululate habitatores Pilæ: conticuit omnis populus Chanaan, diſperierunt omnes involuti argento.

12 Et

12 Et erit in tempore illo: scrutabor Jerusalem in lucernis: & visitabo super viros defixos in fæcibus suis: qui dicunt in cordibus suis: Non faciet bene Dominus, & non faciet male.

13 Et erit fortitudo eorum in direptionem, & domus eorum in desertum: & † ædificabunt domos, & non habitabunt: & plantabunt vineas, & non bibent vinum earum. † Amos 5. 11.

14 Juxta est dies Domini magnus, juxta est & velox nimis: vox diei Domini amara, tribulabitur ibi fortis.

15 † Dies iræ dies illa, dies tribulationis & angustiæ, dies calamitatis & miseriæ, dies tenebrarum & caliginis, dies nebulæ & turbinis, † Jere. 30. 7. Joel. 2. 11. Amos 5. 18.

16 Dies tubæ & clangoris super civitates munitas, & super angulos excelsos.

17 Et tribulabo homines, & ambulabunt ut cæci, quia Domino peccaverunt: & effundetur sanguis eorum sicut humus, & corpora eorum sicut stercora.

18 † Sed & argentum eorum, & aurum eorum non poterit liberare eos in die iræ Domini: † in igne zeli ejus devorabitur omnis terra, quia consummationem cum festinatione faciet cunctis habitantibus terram. † Ezec. 7. 19. † Infra 3. 8.

CAPUT II.

Hortatur Propheta populum ut ad Deum convertatur, priusquam ira Domini ei superveniat, omnesque mansuetos terræ ut Dominum quærant: denuntians destructionem imminere Philistæis, Moabitis, Ammonitis, Æthiopibus & Assyriis.

1 COnvenite, congregamini gens non amabilis:

2 Priusquam pariat jussio quasi pulverem transeuntem diem, antequam veniat super vos ira furoris Domini, antequam veniat super vos Dies indignationis Domini.

3 Quærite Dominum omnes mansueti terræ, qui judicium ejus estis operati: quærite justum, quærite mansuetum: si quomodo abscondamini in die furoris Domini.

4 Quia Gaza destructa erit, & Ascalon in desertum, Azotum in meridie ejicient, & Accaron eradicabitur.

5 Væ qui habitatis funiculum maris, gens perditorum: verbum Domini super vos Chanaan terra Philisthinorum, & disperdam te, ita ut non sit inhabitator.

6 Et erit funiculus maris requies pastorum, & caulæ pecorum:

7 Et erit funiculus ejus, qui remanserit de domo Juda: ibi pascentur, in domibus Ascalonis ad vesperam requiescent: quia visitabit eos Dominus Deus eorum, & avertet captivitatem eorum.

8 Audivi opprobrium Moab, & blasphemias filiorum Ammon: quæ exprobraverunt populo meo, & magnificati sunt super terminos eorum.

9 Propterea vivo ego, dicit Dominus exercituum Deus Israel, quia Moab ut Sodoma erit, & filii Ammon quasi Gomorrha, siccitas spinarum, & acervi salis, & desertum usque in æternum: reliquiæ populi mei diripient eos, & residui gentis meæ possidebunt illos.

10 Hoc eis eveniet pro superbia sua: quia blasphemaverunt, & magnificati sunt super populum Domini exercituum.

11 Horribilis Dominus super eos, & attenuabit omnes deos terræ: & adorabunt eum viri de loco suo, omnes insulæ Gentium.

12 Sed & vos Æthiopes interfecti gladio meo eritis.

13 Et extendet manum suam super Aquilonem, & perdet Assur: & ponet speciosam in solitudinem, & in invium, & quasi desertum. † Isai. 34. 11.

14 † Et accubabunt in medio ejus greges, omnes bestiæ Gentium: & onocrotalus & ericius in liminibus ejus morabuntur: vox cantantis in fenestra, corvus in superliminari, quoniam attenuabo robur ejus.

15 Hæc est civitas gloriosa habitans in confidentia: quæ dicebat in corde suo: Ego sum, & extra me non est alia amplius: quomodo facta est in desertum cubile bestiæ? omnis qui transit per eam, sibilabit, & movebit manum suam.

CAPUT III.

Arguit Jerusalem, & præcipue rectores ejus, quibus minatur cæcam Dei vindictam, quod neque beneficiis neque flagellis sint ad ipsum conversi: de felicitate novæ legis, ac multiplicatione credentium: pœnaque iniquorum prædicitur.

1 VÆ provocatrix, & redempta civitas, columba.

2 Non audivit vocem, & non suscepit disciplinam: in Domino non est confisa, ad Deum suum non approximavit.

3 † Principes ejus in medio ejus quasi leones rugientes: judices ejus lupi vespere, non relinquebant in mane. † Ezec. 22. 27. Mich. 3. 11.

4 Prophetæ ejus vesani, viri infideles: sacerdotes ejus polluerunt sanctum, injuste egerunt contra legem.

5 Dominus justus in medio ejus non faciet iniquitatem: mane mane judicium suum dabit in lucem, & non abscondetur: nescivit autem iniquus confusionem.

6 Disperdidi Gentes, & dissipati sunt anguli earum: desertas feci vias eorum, dum non est qui transeat: desolatæ sunt civitates eorum, non remanente viro, neque ullo habitatore.

7 Dixi: Attamen timebis me, suscipies disciplinam: & non peribit habitaculum ejus, propter omnia in quibus visitavi eam: verumtamen diluculo surgentes corruperunt omnes cogitationes suas.

8 Quapropter expecta me, dicit Dominus, in die resurrectionis meæ in futurum, quia judicium meum ut congregem Gentes, & colligam regna: & effundam super eos indignationem meam, omnem iram furoris mei: † in igne enim zeli mei devorabitur omnis terra. † Supra 1. 18.

9 Quia tunc reddam populis labium electum, ut invocent omnes in nomine Domini, & serviant ei humero uno.

10 Ultra flumina Æthiopiæ, inde supplices mei, filii dispersorum meorum deferent munus mihi.

11 In die illa non confunderis super cunctis adinventionibus tuis, quibus prævaricata es in me: quia tunc auferam de medio tui magniloquos superbiæ tuæ, & non adjicies exaltari amplius in monte sancto meo.

12 Et derelinquam in medio tui populum

pauperem & egenum: & ſperabunt in nomine Domini.

13 Reliquiæ Iſrael non facient iniquitatem, nec loquentur mendacium, & non invenietur in ore eorum lingua doloſa: quoniam ipſi paſcentur, & accubabunt, & non erit qui exterreat.

14 Lauda filia Sion: jubila Iſrael: lætare, & exulta in omni corde filia Jeruſalem.

15 Abſtulit Dominus judicium tuum, avertit inimicos tuos: rex Iſrael Dominus in medio tui, non timebis malum ultra.

16 In die illa dicetur Jeruſalem: Noli timere: Sion, non diſſolvantur manus tuæ.

17 Dominus Deus tuus in medio tui fortis, ipſe ſalvabit: gaudebit ſuper te in lætitia, ſilebit in dilectione ſua, exultabit ſuper te in laude.

18 Nugas, qui a lege receſſerant, congregabo, quia ex te erant: ut non ultra habeas ſuper eis opprobrium.

19 Ecce ego interficiam omnes, qui afflixerunt te in tempore illo: & ſalvabo claudicantem: & eam, quæ ejecta fuerat, congregabo: & ponam eos in laudem, & in nomen, in omni terra confuſionis eorum.

20 In tempore illo, quo adducam vos; & in tempore, quo congregabo vos: dabo enim vos in nomen, & in laudem omnibus populis terræ, cum convertero captivitatem veſtram coram oculis veſtris, dicit Dominus.

PROPHETIA AGGÆI.

CAPUT PRIMUM.

Quo tempore prophetaverit Aggæus: qui increpat Judæos, quod neglecta domo Dei propria ædificia curarent: ob quam cauſam dicit illis immiſſam a Deo ſterilitatem: eoque tempore dux Zorobabel & Jeſus ſacerdos magnus una cum populo excitati, incipiunt ædificare domum Dei.

1 IN anno ſecundo Darii regis, in menſe ſexto, in die una menſis, factum eſt verbum Domini in manu Aggæi Prophetæ, ad Zorobabel filium Salathiel, ducem Juda, & ad Jeſum, filium Joſedech, ſacerdotem magnum, dicens:

2 Hæc ait Dominus exercituum, dicens: Populus iſte dicit: Nondum venit tempus domus Domini ædificandæ.

3 Et factum eſt verbum Domini in manu Aggæi Prophetæ, dicens:

4 Numquid tempus vobis eſt ut habitetis in domibus laqueatis, & domus iſta deſerta?

5 Et nunc hæc dicit Dominus exercituum: Ponite corda veſtra ſuper vias veſtras.

6 † Seminaſtis multum, & intuliſtis parum: comediſtis, & non eſtis ſatiati: bibiſtis, & non eſtis inebriati: operuiſtis vos, & non eſtis calefacti: & qui mercedes congregavit, miſit eas in ſaculum pertuſum.

7 Hæc dicit Dominus exercituum: Ponite corda veſtra ſuper vias veſtras:

8 Aſcendite in montem, portate ligna, & ædificate domum, & acceptabilis mihi erit, & glorificabor, dicit Dominus.

9 Reſpexiſtis ad amplius, & ecce factum eſt minus: & intuliſtis in domum, & exuffiavi illud: quam ob cauſam, dicit Dominus exercituum? quia domus mea deſerta eſt, & vos feſtinatis unuſquiſque in domum ſuam.

10 Propter hoc ſuper vos prohibiti ſunt cæli ne darent rorem, & terra prohibita eſt ne daret germen ſuum:

11 Et vocavi ficcitatem ſuper terram, & ſuper montes, & ſuper triticum, & ſuper vinum, & ſuper oleum, & quæcumque profert humus & ſuper homines, & ſuper jumenta, & ſuper omnem laborem manuum.

12 Et audivit Zorobabel filius Salathiel, & Jeſus filius Joſedech ſacerdos magnus, & omnes reliquiæ populi, vocem Domini Dei ſui, & verba Aggæi prophetæ, ſicut miſit eum Dominus Deus eorum ad eos: & timuit populus a facie Domini.

13 Et dixit Aggæus nuntius Domini de nuntiis Domini, populo dicens: Ego vobiſcum ſum, dicit Dominus.

14 Et ſuſcitavit Dominus ſpiritum Zorobabel filii Salathiel, ducis Juda, & ſpiritum Jeſu filii Joſedech ſacerdotis magni, & ſpiritum reliquorum de omni populo: & ingreſſi ſunt, & faciebant opus in domo Domini exercituum Dei ſui.

Eſdr. 1.

CAPUT II.

Etſi templum readificatum nihil videatur priori collatum, poſtea tamen veniente Meſſia, replebitur gloria majori, quam fuerit prioris templi: & ſicut Judæi ob neglectam templi readificationem facti immundi coram Deo, ipſorumque ſacrificia, & ſterilitas adducta: ita poſt incœptam readificationem omnia ipſis facta ſunt proſpera.

1 IN die vigeſima & quarta menſis, in ſexto menſe, in anno ſecundo Darii regis,

2 In ſeptimo menſe, vigeſima & prima menſis, factum eſt verbum Domini in manu Aggæi prophetæ, dicens:

3 Loquere ad Zorobabel filium Salathiel ducem Juda, & ad Jeſum filium Joſedech ſacerdotem magnum, & ad reliquos populi dicens:

4 Quis in vobis eſt derelictus, qui vidit domum iſtam in gloria ſua prima? & quid vos videtis hanc nunc? numquid non ita eſt, quaſi non ſit in oculis veſtris?

5 Et nunc confortare Zorobabel, dicit Dominus: & confortare Jeſu fili Joſedech ſacerdos magne, & confortare omnis populus terræ, dicit Dominus exercituum: & facite (quoniam ego vobiſcum ſum, dicit Dominus exercituum)

6 Verbum quod pepigi vobiſcum cum egrederemini de Terra Ægypti: & ſpiritus meus erit in medio veſtrum, nolite timere.

7 Quia hæc dicit Dominus exercituum: † Adhuc unum modicum eſt, & ego commovebo cœlum, & terram, & mare, & aridam,

8 Et movebo omnes Gentes: ET VENIET DESIDERATUS cunctis Gentibus: & implebo domum iſtam gloria, dicit Dominus exercituum.

Deut. 28. Lich. 15.

† Hebr. 12. 26.

9 Meum

9 Meum est argentum, & meum est aurum, dicit Dominus exercituum.
10 Magna erit gloria domus istius novissima plus quam prima, dicit Dominus exercituum: & in loco isto dabo pacem, dicit Dominus exercituum.
11 In vigesima & quarta noni mensis, in anno secundo Darii regis, factum est verbum Domini ad Aggæum prophetam, dicens:
12 Hæc dicit Dominus exercituum: Interroga sacerdotes legem, dicens:
13 Si tulerit homo carnem sanctificatam in ora vestimenti sui, & tetigerit de summitate ejus panem, aut pulmentum, aut vinum, aut oleum, aut omnem cibum: numquid sanctificabitur? Respondentes autem sacerdotes, dixerunt: Non.
14 Et dixit Aggæus: Si tetigerit populus iste anima ex omnibus his, numquid contaminabitur? Et responderunt sacerdotes, & dixerunt: Contaminabitur.
15 Et respondit Aggæus, & dixit: Sic populus iste, & sic gens ista ante faciem meam, dicit Dominus, & sic omne opus manuum eorum: & omnia quæ obtulerunt ibi, contaminata erunt.
16 Et nunc ponite corda vestra a die hac & supra, antequam poneretur lapis super lapidem in templo Domini.
17 Cum accederetis ad acervum viginti modorum, & fierent decem: & intraretis ad torcular, ut exprimeretis quinquaginta lagenas, & fiebant viginti.
18 † Percussi vos vento urente, & aurugine, & grandine omnia opera manuum vestrarum: & non fuit in vobis, qui reverteretur ad me, dicit Dominus. † *Amos* 4. 9.
19 Ponite corda vestra ex die ista, & in futurum, a die vigesima & quarta noni mensis: a die, qua fundamenta jacta sunt templi Domini ponite super cor vestrum.
20 Numquid jam semen in germine est: & adhuc vinea, & ficus, & malogranatum, & lignum olivæ non floruit? ex die ista benedicam.
21 Et factum est verbum Domini secundo ad Aggæum in vigesima & quarta mensis dicens:
22 Loquere ad Zorobabel ducem Juda, dicens: Ego movebo cœlum pariter & terram.
23 Et subvertam solium regnorum, & conteram fortitudinem regni Gentium: & subvertam quadrigam, & ascensorem ejus: & descendent equi, & ascensores eorum: vir in gladio fratris sui.
24 In die illa, dicit Dominus exercituum, assumam te † Zorobabel fili Salathiel serve meus, dicit Dominus: & ponam te quasi signaculum, quia te elegi, dicit Dominus exercituum. † *Eccli.* 49. 13.

PROPHETIA ZACHARIÆ

CAPUT PRIMUM.

Quo tempore Zacharias prophetaverit: qui hortatur populum ad resipiscentiam, ne imitentur patres suos, qui prophetas contemnentes puniti sunt: duplici figura ostendit Dominus se puniturum Gentes qua populum suum afflixerunt: hunc autem in Jerusalem revocandum, in qua ædificabitur ipsi Domino templum.

1 IN mense octavo, in anno secundo Darii regis, factum est verbum Domini ad Zachariam, filium Barachiæ filii Addo, prophetam, dicens:
2 Iratus est Dominus super patres vestros iracundia.
3 Et dices ad eos: Hæc dicit Dominus exercituum: † Convertimini ad me, ait Dominus exercituum: & convertar ad vos, dicit Dominus exercituum. † *Isaiæ* 21. 12. & 31. 6. & 45. 22. *Jere.* 3. 12. *Ezech.* 18. 30. & 33. 11. *Osee* 14. 2. *Joel.* 2. 12. *Malac.* 3. 7.
4 Ne sitis sicut patres vestri, ad quos clamabant prophetæ priores, dicentes: Hæc dicit Dominus exercituum: Convertimini de viis vestris malis, & de cogitationibus vestris pessimis: & non audierunt, neque attenderunt ad me, dicit Dominus.
5 Patres vestri ubi sunt? & Prophetæ numquid in sempiternum vivent?
6 Verumtamen verba mea, & legitima mea quæ mandavi servis meis prohetis, numquid non comprehenderunt patres vestros, & conversi sunt & dixerunt: Sicut cogitavit Dominus exercituum facere nobis secundum vias nostras, & secundum adinventiones nostras, fecit nobis?
7 In die vigesima & quarta undecimi mensis Sabath, in anno secundo Darii, factum est verbum Domini ad Zachariam filium Barachiæ, filii Addo, prophetam, dicens:
8 Vidi per noctem, & ecce vir ascendens super equum rufum, & ipse stabat inter myrteta, quæ erant in profundo: & post eum equi rufi, varii, & albi.
9 Et dixi: Quid sunt isti, Domine mi? & dixit ad me Angelus, qui loquebatur in me: Ego ostendam tibi quid sint hæc.
10 Et respondit vir, qui stabat inter myrteta, & dixit: Isti sunt, quos misit Dominus ut perambulent terram.
11 Et responderunt Angelo Domini, qui stabat inter myrteta, & dixerunt: Perambulavimus terram & ecce omnis terra habitatur, & quiescit.
12 Et respondit Angelus Domini, & dixit: Domine exercituum usquequo tu non misereberis Jerusalem, & urbium Juda, quibus iratus es? Iste jam septuagesimus annus est.
13 Et respondit Dominus Angelo, qui loquebatur in me verba bona, verba consolatoria.
14 Et dixit ad me Angelus, qui loquebatur in me: Clama, dicens: Hæc dicit Dominus exercituum: † Zelatus sum Jerusalem & Sion zelo magno. † *Infra* 8. 2.
15 Et ira magna ego irascor super gentes opulentas: quia ego iratus sum parum, ipsi vero adjuverunt in malum.
16 Propterea hæc dicit Dominus: Revertar ad Jerusalem in misericordiis: & domus mea ædificabitur in ea, ait Dominus exercituum: & perpendiculum extendetur super Jerusalem.
17 Adhuc clama, dicens: Hæc dicit Dominus exercituum: Adhuc affluent civitates

mea

† *Pſal.* 148. 3.

mea bonis : & conſolabitur adhuc Dominus Sion, & eliget adhuc Jeruſalem.

18 Et levavi oculos meos, & vidi: & ecce quatuor cornua.

19 Et dixi ad Angelum, qui loquebatur in me: quid ſunt hæc? & dixit ad me: Hæc ſunt cornua, quæ ventilaverunt Judam, & Iſrael, & Jeruſalem.

20 Et oſtendit mihi Dominus quatuor fabros.

21 Et dixi: Quid iſti veniunt facere? Qui ait, dicens: Hæc ſunt cornua quæ ventilaverunt Judam per ſingulos viros, & nemo eorum levavit caput ſuum: & venerunt iſti deterrere ea, ut dejiciant cornua Gentium, quæ levaverunt cornu ſuper terram Juda ut diſpergerent eam.

CAPUT II.

Apparet vir menſuraturus Jeruſalem, quæ poſt captivitatem ſolutam vehementer replenda eſt habitatoribus: cui Deus pro muro erit: & afflictis Chaldæis ac ceteris qui filios Iſrael afflixerant, multæ Gentes una cum Sion lætæ venient ad ſerviendum Domino, quas ipſe ſuſcipiet in populum.

1 ET levavi oculos meos, & vidi: & ecce vir, & in manu ejus funiculus menſorum.

2 Et dixi: Quo tu vadis? Et dixit ad me: Ut metiar Jeruſalem, & videam quanta ſit latitudo ejus, & quanta longitudo ejus.

3 Et ecce Angelus, qui loquebatur in me, egrediebatur, & Angelus alius egrediebatur in occurſum ejus.

4 Et dixit ad eum: Curre, loquere ad puerum iſtum, dicens: Abſque muro habitabitur Jeruſalem, præ multitudine hominum & jumentorum in medio ejus.

5 Et ego ero ei, ait Dominus, murus ignis in circuitu: & in gloria ero in medio ejus.

6 O, o fugite de terra aquilonis, dicit Dominus: quoniam in quatuor ventos cœli diſperſi vos, dicit Dominus.

7 O Sion fuge, quæ habitas apud filiam Babylonis.

8 Quia hæc dicit Dominus exercituum: Poſt gloriam miſit me ad gentes, quæ ſpoliaverunt vos: qui enim tetigerit vos, tangit pupillam oculi mei.

9 Quia ecce ego levo manum meam ſuper eos, & erunt prædæ his, qui ſerviebant ſibi: & cognoſcetis quia Dominus exercituum miſit me.

10 Lauda & lætare filia Sion: quia ecce ego venio, & habitabo in medio tui, ait Dominus.

11 Et applicabuntur Gentes multæ ad Dominum in die illa, & erunt mihi in populum, & habitabo in medio tui: & ſcies quia Dominus exercituum miſit me ad te.

12 Et poſſidebit Dominus Judam partem ſuam in terra ſanctificata: & eliget adhuc Jeruſalem.

13 Sileat omnis caro a facie Domini: quia conſurrexit de habitaculo ſancto ſuo.

CAPUT III.

Jeſus ſacerdos exutus ſordidis, induitur mutatoriis, qui judicaturus eſt domum Domini, ſi in viis ipſius ambulet: adducet Dominus ſervum ſuum Orientem: & de lapide agit ſuper quem ſeptem oculi ſunt.

1 ET oſtendit mihi Dominus Jeſum ſacerdotem magnum ſtantem coram Angelo Domini: & ſatan ſtabat a dextris ejus ut adverſaretur ei.

2 Et dixit Dominus ad ſatan: Increpet Dominus in te ſatan: & increpet Dominus in te, qui elegit Jeruſalem: numquid non iſte torris eſt erutus de igne?

3 Et Jeſus erat indutus veſtibus ſordidis: & ſtabat ante faciem Angeli.

4 Qui reſpondit, & ait ad eos qui ſtabant coram ſe, dicens: Auferte veſtimenta ſordida ab eo. Et dixit ad eum: Ecce abſtuli a te iniquitatem tuam, & indui te mutatoriis.

5 Et dixit: Ponite cidarim mundam ſuper caput ejus. Et poſuerunt cidarim mundam ſuper caput ejus, & induerunt eum veſtibus: & Angelus Domini ſtabat.

6 Et conteſtabatur Angelus Domini Jeſum, dicens:

7 Hæc dicit Dominus exercituum: Si in viis meis ambulaveris, & cuſtodiam meam cuſtodieris: tu quoque judicabis domum meam, & cuſtodies atria mea, & dabo tibi ambulantes de his, qui nunc hic aſſiſtunt.

8 Audi Jeſu ſacerdos magne, tu & amici tui, qui habitant coram te, quia viri portendentes ſunt, ecce enim ego † ADDUCAM SERVUM MEUM ORIENTEM. † *Luc.* 1. 78.

9 Quia ecce lapis, quem dedi coram Jeſu: ſuper lapidem unum ſeptem oculi ſunt: ecce ego cælabo ſculpturam ejus, ait Dominus exercituum: & auferam iniquitatem terræ illius in die una.

10 In die illa, dicit Dominus exercituum, vocabit vir amicum ſuum ſubter vitem, & ſubter ficum.

CAPUT IV.

De candelabro aureo cum duabus olivis, lapide primario & ſtanneo, ac ſeptem oculis Domini, & horum interpretatio: quodque templum a Zorobabel fundatum, ab ipſo conſummabitur.

1 ET reverſus eſt Angelus, qui loquebatur in me, & ſuſcitavit me, quaſi virum qui ſuſcitatur de ſomno ſuo.

2 Et dixit ad me: Quid tu vides? Et dixi: Vidi, & ecce candelabrum aureum totum, & lampas ejus ſuper caput ipſius, & ſeptem lucernæ ejus ſuper illud: & ſeptem infuſoria lucernis, quæ erant ſuper caput ejus.

3 Et duæ olivæ ſuper illud; una a dextris lampadis, & una a ſiniſtris ejus.

4 Et reſpondi, & ajo ad Angelum, qui loquebatur in me, dicens: Quid ſunt hæc domine mi?

5 Et reſpondit Angelus, qui loquebatur in me, & dixit ad me: Numquid neſcis quid ſunt hæc? Et dixi: non domine mi.

6 Et reſpondit, & ait ad me, dicens: Hoc eſt verbum Domini ad Zorobabel, dicens:

Digitized by Google

Non in exercitu, nec in robore, sed in spiritu meo, dicit Dominus exercituum.

7 Quis tu mons magne coram Zorobabel? in planum: & educet lapidem primarium, & exæquabitur gratiam gratiæ ejus.

8 Et factum est verbum Domini ad me, dicens:

9 Manus Zorobabel fundaverunt domum istam, & manus ejus perficient eam: & scietis quia Dominus exercituum misit me ad vos.

10 Quis enim despexit dies parvos? & lætabuntur, & videbunt lapidem stanneum in manu Zorobabel. Septem isti oculi sunt Domini, qui discurrunt in universam terram.

11 Et respondi, & dixi ad eum: quid sunt duæ olivæ istæ, ad dexteram candelabri, & ad sinistram ejus?

12 Et respondi secundo, & dixi ad eum: Quid sunt duæ spicæ olivarum, quæ sunt juxta duo rostra aurea, in quibus sunt susfusoria ex auro?

13 Et ait ad me, dicens: Numquid nescis quid sunt hæc? Et dixi: Non, domine mi.

14 Et dixit: Isti sunt duo filii olei, qui assistunt Dominatori universæ terræ.

CAPUT V.

Volumen volans, quo iniqui judicabuntur: mulier in amphora sedens cum massa plumbi, designat impietatem: & duæ mulieres alatæ levant illam in aera.

1 ET conversus sum, & levavi oculos meos: & vidi, & ecce volumen volans.

2 Et dixit ad me: Quid tu vides? Et dixi: Ego video volumen volans: longitudo ejus viginti cubitorum, & latitudo ejus decem cubitorum.

3 Et dixit ad me: Hæc est maledictio, quæ egreditur super faciem omnis terræ: quia omnis fur, sicut ibi scriptum est, judicabitur: & omnis jurans, ex hoc similiter judicabitur.

4 Educam illud, dicit Dominus exercituum: & veniet ad domum furis, & ad domum jurantis in nomine meo mendaciter: & commorabitur in medio domus ejus, & consumet eam, & ligna ejus, & lapides ejus.

5 Et egressus est Angelus, qui loquebatur in me: & dixit ad me: Leva oculos tuos, & vide quid est hoc, quod egreditur.

6 Et dixi: Quidnam est? Et ait: Hæc est amphora egrediens. Et dixit: Hæc est oculus eorum in universa terra.

7 Et ecce talentum plumbi portabatur, & ecce mulier una sedens in medio amphoræ.

8 Et dixit: Hæc est impietas. Et projecit eam in medio amphoræ, & misit massam plumbeam in os ejus.

9 Et levavi oculos meos, & vidi: & ecce duæ mulieres egredientes, & spiritus in alis earum, & habebant alas quasi alas milvi: & levaverunt amphoram inter terram & cœlum.

10 Et dixi ad Angelum, qui loquebatur in me: Quo istæ deferunt amphoram?

11 Et dixit ad me: Ut ædificetur ei domus in terra Sennaar: & stabiliatur, & ponatur ibi super basem suam.

CAPUT VI.

Quatuor quadrigæ visæ de medio duorum montium æreorum, quatuor venti sunt, egredientes in terram: de coronis in capite Jesu sacerdotis imponendis: de viro cujus nomen Oriens, qui templum ædificabit Domino, & dominabitur in solio suo.

1 ET conversus sum, & levavi oculos meos, & vidi: & ecce quatuor quadrigæ egredientes de medio duorum montium: & montes, montes ærei.

2 In quadriga prima equi rufi, & in quadriga secunda equi nigri,

3 Et in quadriga tertia equi albi, & in quadriga quarta equi varii, & fortes.

4 Et respondi, & dixi ad Angelum, qui loquebatur in me: Quid sunt hæc, domine mi?

5 Et respondit Angelus, & ait ad me: Isti sunt quatuor venti cœli, qui egrediuntur, ut stent coram Dominatore omnis terræ.

6 In qua erant equi nigri, egrediebantur in terram Aquilonis: & albi egressi sunt post eos: & varii egressi sunt ad terram Austri.

7 Qui autem erant robustissimi, exierunt, & quærebant ire & discurrere per omnem terram. Et dixit: Ite, perambulate terram: & perambulaverunt terram.

8 Et vocavit me, & locutus est ad me, dicens: Ecce qui egrediuntur in terram Aquilonis, requiescere fecerunt spiritum meum in terra Aquilonis.

9 Et factum est verbum Domini ad me, dicens:

10 Sume a transmigratione, ab Holdai, & a Tobia, & ab Idaja; & venies tu in die illa, & intrabis domum Josiæ, filii Sophoniæ, qui venerunt de Babylone.

11 Et sumes aurum & argentum: & facies coronas, & pones in capite Jesu filii Josedec sacerdotis magni.

12 Et loqueris ad eum, dicens: Hæc ait Dominus exercituum, dicens: † ECCE VIR ORIENS NOMEN EJUS: & subter eum orietur, & ædificabit templum Domino. † *Luc* 2. 78

13 Et ipse extruet templum Domino: & ipse portabit gloriam, & sedebit, & dominabitur super solio suo: & erit sacerdos super solio suo, & consilium pacis erit inter illos duos.

14 Et coronæ erunt Helem, & Tobiæ, & Idajæ, & Hem, filio Sophoniæ, memoriale in templo Domini.

15 Et qui procul sunt, venient, & ædificabunt in templo Domini: & scietis quia Dominus exercituum misit me ad vos. Erit autem hoc, si auditu audieritis vocem Domini Dei vestri.

CAPUT VII.

Jejunia quibus Judæi per 70. annos captivitatis jejunaverunt non placebant Domino, quia in iniquitatibus suis permanebant: proinde hortatur eos ad resipiscentiam; nam quia prophetas olim non audierant, dispersit eos Dominus in Gentes, terraque desolata facta est propter ipsorum iniquitates.

1 ET factum est in anno quarto Darii regis, factum est verbum Domini ad Zachariam, in quarta mensis noni, qui est Casleu.

2 Et miserunt ad domum Dei, Sarasar, &

Bogommelech, & viri qui erant cum eo, ad deprecandam faciem Domini:

3 Ut dicerent sacerdotibus domus Domini exercituum, & prophetis, loquentes: Numquid flendum est mihi in quinto mense, vel sanctificare me debeo, sicut jam feci multis annis?

4 Et factum est verbum Domini exercituum ad me, dicens:

5 Loquere ad omnem populum terræ, & ad sacerdotes, dicens: † Cum jejunaretis, & plangeretis in quinto & septimo per hos septuaginta annos: numquid jejunium jejunastis mihi? † Isai. 58. 5.

6 Et cum comedistis, & bibistis, numquid non vobis comedistis, & vobismetipsis bibistis?

7 Numquid non sunt verba, quæ locutus est Dominus in manu prophetarum priorum, cum adhuc Jerusalem habitaretur, & esset opulenta, ipsa & urbes in circuitu ejus, & ad Austrum, & in campestribus habitaretur?

8 Et factum est verbum Domini ad Zachariam, dicens:

9 Hæc ait Dominus exercituum, dicens: Judicium verum judicate, & misericordiam & miserationes facite, unusquisque cum fratre suo.

† Exod. 22. 22. Isai. 1. 23. Jerem. 5. 28. 10 † Et viduam, & pupillum, & advenam, & pauperem nolite calumniari: & malum vir fratri suo non cogitet in corde suo.

11 Et noluerunt attendere, & averterunt scapulam recedentem, & aures suas aggravaverunt ne audirent.

12 Et cor suum posuerunt ut adamantem, ne audirent legem, & verba quæ misit Dominus exercituum in spiritu suo per manum prophetarum priorum: & facta est indignatio magna a Domino exercituum.

13 Et factum est sicut locutus est, & non audierunt: sic clamabunt, & non exaudiam, dicit Dominus exercituum.

14 Et dispersi eos per omnia regna, quæ nescunt: & terra desolata est ab eis, eo quod non esset transiens & revertens: & posuerunt terram desiderabilem in desertum.

CAPUT VIII.

Sicut Dominus propter peccata populi sui afflixit eum, & desolatam fecit Jerusalem: sic nunc facit illam plurimum habitari, omniaque dabit prospera, modo ei serviant: quibus adjungentur & aliæ Gentes: de fimbria Judæi a decem viris ethnicis apprehensa.

1 ET factum est verbum Domini exercituum, dicens:

2 Hæc dicit Dominus exercituum: Zelatus sum Sion zelo magno, & indignatione magna zelatus sum eam.

3 Hæc dicit Dominus exercituum: Reversus sum ad Sion, & habitabo in medio Jerusalem: & vocabitur Jerusalem civitas veritatis, & Mons Domini exercituum mons sanctificatus.

4 Hæc dicit Dominus exercituum: Adhuc habitabunt senes & anus in plateis Jerusalem, & viri baculus in manu ejus præ multitudine dierum.

5 Et plateæ civitatis complebuntur infantibus & puellis, ludentibus in plateis ejus.

6 Hæc dicit Dominus exercituum: Si videbitur difficile in oculis reliquiarum populi hujus in diebus illis, numquid in oculis meis difficile erit, dicit Dominus exercituum?

7 Hæc dicit Dominus exercituum: Ecce ego salvabo populum meum de terra Orientis, & de terra Occasus solis.

8 Et adducam eos, & habitabunt in medio Jerusalem: & erunt mihi in populum, & ego ero eis in Deum, in veritate & in justitia.

9 Hæc dicit Dominus exercituum: Confortentur manus vestræ, qui auditis in his diebus sermones istos per os prophetarum, in die qua fundata est Domus Domini exercituum, ut templum ædificaretur.

10 Siquidem ante dies illos merces hominum non erat, nec merces jumentorum erat; neque introeunti, neque exeunti erat pax præ tribulatione: & dimisi omnes homines, unumquemque contra proximum suum.

11 Nunc autem non juxta dies priores ego faciam reliquiis populi hujus, dicit Dominus exercituum,

12 Sed semen pacis erit: vinea dabit fructum suum, & terra dabit germen suum, & cœli dabunt rorem suum: & possidere faciam reliquias populi hujus universa hæc.

13 Et erit: sicut eratis maledictio in Gentibus, domus Juda, & domus Israel: sic salvabo vos, & eritis benedictio: nolite timere, confortentur manus vestræ.

14 Quia hæc dicit Dominus exercituum: Sicut cogitavi ut affligerem vos, cum ad iracundiam provocassent patres vestri me, dicit Dominus,

15 Et non sum misertus: sic conversus cogitavi in diebus istis ut benefaciam domui Juda, & Jerusalem: nolite timere.

16 Hæc sunt ergo verba, quæ facietis: † Loquimini veritatem unusquisque cum proximo suo: veritatem, & judicium pacis judicate in portis vestris. † Eph. 4. 25.

17 Et unusquisque malum contra amicum suum ne cogitetis in cordibus vestris: & juramentum mendax ne diligatis: omnia enim hæc sunt, quæ odi, dicit Dominus.

18 Et factum est verbum Domini exercituum ad me, dicens:

19 Hæc dicit Dominus exercituum: Jejunium quarti, & jejunium quinti, & jejunium septimi, & jejunium decimi erit domui Juda in gaudium, & lætitiam, & in solemnitates præclaras: veritatem tantum, & pacem diligite.

20 Hæc dicit Dominus exercituum: Usquequo veniant populi, & habitent in civitatibus multis,

21 Et vadant habitatores, unus ad alterum, dicentes: Eamus, & deprecemur faciem Domini, & quæramus Dominum exercituum: vadam etiam ego.

22 Et venient populi multi, & Gentes robustæ, ad quærendum Dominum exercituum in Jerusalem, & deprecandam faciem Domini.

23 Hæc dicit Dominus exercituum: In diebus illis, in quibus apprehendent decem homines ex omnibus linguis Gentium, & apprehendent fimbriam viri Judæi, dicentes: Ibimus vobiscum: audivimus enim quoniam Deus vobiscum est.

CAPUT IX.

Vaticinatur adversus civitates Syriæ, & superbos Philistæos: rex Christus venturus est ad Sion insidens pullo asini, & ablato bello imperabit mundo in magna pace: qui etiam emisit vinctos de lacu in sanguine testamenti sui: omnia dicuntur futura populo Dei prospera, quoniam ipse eum protegit.

1 ONus verbi Domini in terra Hadrach, & Damasci requiei ejus: quia Domini est oculus hominis, & omnium tribuum Israel.
2 Emath quoque in terminis ejus, & Tyrus, & Sidon: assumpserunt quippe sibi sapientiam valde.
3 Et ædificavit Tyrus munitionem suam, & coacervavit argentum quasi humum, & aurum ut lutum platearum.
4 Ecce Dominus possidebit eam, & percutiet in mari fortitudinem ejus, & hæc igni devorabitur.
5 Videbit Ascalon, & timebit; & Gaza, & dolebit nimis; & Accaron, quoniam confusa est spes ejus: & peribit rex de Gaza, & Ascalon non habitabitur.
6 Et sedebit separator in Azoto, & disperdam superbiam Philisthinorum.
7 Et auferam sanguinem ejus de ore ejus, & abominationes ejus de medio dentium ejus, & relinquetur etiam ipse Deo nostro, & erit quasi dux in Juda, & Accaron quasi Jebusæus.
8 Et circumdabo domum meam ex his, qui militant mihi euntes & revertentes, & non transibit super eos ultra exactor: quia nunc vidi in oculis meis.
† *Isai. 62. 11. Matth. 21. 5.* 9 † Exulta satis filia Sion, jubila filia Jerusalem: ECCE REX TUUS veniet tibi justus, & salvator: ipse pauper, & ascendens super asinam, & super pullum filium asinæ.
10 Et disperdam quadrigam ex Ephraim, & equum de Jerusalem, & dissipabitur arcus belli: & loquetur pacem Gentibus, & potestas ejus a mari usque ad mare, & a fluminibus usque ad fines terræ.
11 Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti vinctos tuos de lacu, in quo non est aqua.
12 Convertimini ad munitionem vincti spei, hodie quoque annuntians duplicia reddam tibi.
13 Quoniam extendi mihi Judam quasi arcum, implevi Ephraim: & suscitabo filios tuos Sion super filios tuos Græcia: & ponam te quasi gladium fortium.
14 Et Dominus Deus super eos videbitur; & exibit ut fulgur, jaculum ejus: & Dominus Deus in tuba canet, & vadet in turbine Austri.
15 Dominus exercituum proteget eos: & devorabunt, & subjicient lapidibus fundæ: & bibentes inebriabuntur quasi a vino, & replebuntur ut phialæ, & quasi cornua altaris.
16 Et salvabit eos Dominus Deus eorum in die illa, ut gregem populi sui: quia lapides sancti elevabuntur super terram ejus.
17 Quid enim bonum ejus est, & quid pulchrum ejus, nisi frumentum electorum, & vinum germinans virgines?

CAPUT X.

Solus Dominus potest serena præstare, qui suos servabit Judæos: & misertus ipsorum congregabit eos de variis locis captivitatis in terram pristinam, humiliatis ipsorum inimicis.

1 PEtite a Domino pluviam in tempore serotino, & Dominus faciet nives, & pluviam imbris dabit eis: singulis herbam in agro.
2 Quia simulacra locuta sunt inutile, & divini viderunt mendacium, & somniatores locuti sunt frustra: vane consolabantur: idcirco abducti sunt quasi grex: affligentur, quia non est eis pastor.
3 Super pastores iratus est furor meus, & super hircos visitabo: quia visitavit Dominus exercituum gregem suum, domum Juda, & posuit eos quasi equum gloriæ suæ in bello.
4 Ex ipso angulus, ex ipso paxillus, ex ipso arcus prælii, ex ipso egredietur omnis exactor simul.
5 Et erunt quasi fortes conculcantes lutum viarum in prælio: & bellabunt, quia Dominus cum eis: & confundentur ascensores equorum.
6 Et confortabo domum Juda, & domum Joseph salvabo: & convertam eos, quia miserebor eorum: & erunt sicut fuerunt quando non projeceram eos: ego enim Dominus Deus eorum, & exaudiam eos.
7 Et erunt quasi fortes Ephraim, & lætabitur cor eorum quasi a vino: & filii eorum videbunt, & lætabuntur, & exultabit cor eorum in Domino.
8 Sibilabo eis, & congregabo illos, quia redemi eos: & multiplicabo eos sicut ante fuerant multiplicati.
9 Et seminabo eos in populis, & de longe recordabuntur mei: & vivent cum filiis suis, & revertentur.
10 Et reducam eos de terra Ægypti, & de Assyriis congregabo eos, & ad terram Galaad & Libani adducam eos, & non invenietur eis locus.
11 Et transibit in maris freto, & percutiet in mari fluctus, & confundentur omnia profunda fluminis, & humiliabitur superbia Assur, & sceptrum Ægypti recedet.
12 Confortabo eos in Domino, & in nomine ejus ambulabunt, dicit Dominus.

CAPUT XI.

Jubet Dominus pasci pecora occisionis, quibus non parcet, quia pastores eorum non parcebant eis: de duabus virgis tandem abscissis, & tribus pastoribus uno mense succisis: de appensa mercede triginta argenteorum projectorum ad statuarium: de alio malo pastore a Domino suscitando.

1 APeri Libane portas tuas, & comedat ignis cedros tuas.
2 Ulula abies, quia cecidit cedrus, quoniam magnifici vastati sunt: ululate quercus Basan, quoniam succisus est saltus munitus.
3 Vox ululatus pastorum, quia vastata est magnificentia eorum: vox rugitus leonum, quoniam vastata est superbia Jordanis.
4 Hæc dicit Dominus Deus meus: Pasce pecora occisionis,
5 Quæ qui possederant, occidebant, & non

colebant, & vendebant ea, dicentes: Benedictus Dominus, divites facti sumus: & pastores eorum non parcebant eis.

6 Et ego non parcam ultra super habitantes terram, dicit Dominus: ecce ego tradam homines, unumquemque in manu proximi sui, & in manu regis sui: & concident terram, & non eruam de manu eorum.

7 Et pascam pecus occisionis propter hoc, o pauperes gregis. Et assumpsi mihi duas virgas, unam vocavi Decorem, & alteram vocavi Funiculum: & pavi gregem.

8 Et succidi tres pastores in mense uno, & contracta est anima mea in eis: siquidem & anima eorum variavit in me.

9 Et dixi: Non pascam vos: quod moritur, moriatur: & quod succiditur, succidatur. & reliqui devorent unusquisque carnem proximi sui.

10 Et tuli virgam meam, quæ vocabatur Decus: & abscidi eam, ut irritum facerem fœdus meum, quod pepigi cum omnibus populis.

11 Et in irritum deductum est in die illa: & cognoverunt sic pauperes gregis, qui custodiunt mihi, quia verbum Domini est.

12 Et dixi ad eos: Si bonum est in oculis vestris, afferte mercedem meam: & si non, quiescite. † Et appenderunt mercedem meam triginta argenteos.

13 Et dixit Dominus ad me: Projice illud ad statuarium, decorum pretium, quo appretiatus sum ab eis. Et tuli triginta argenteos, & projeci illos in domum Domini ad statuarium.

14 Et præcidi virgam meam secundam, quæ appellabatur Funiculus, ut dissolverem germanitatem inter Judam & Israel.

15 Et dixit Dominus ad me: Adhuc sume tibi vasa pastoris stulti.

16 Quia ecce ego suscitabo pastorem in terra, qui derelicta non visitabit, dispersum non quæret, & contritum non sanabit, & id quod stat non enutriet, & carnes pinguium comedet, & ungulas eorum dissolvet.

17 O pastor, & idolum derelinquens gregem: gladius super brachium ejus, & super oculum dextrum ejus: brachium ejus ariditate siccabitur, & oculus dexter ejus tenebrescens obscurabitur.

† Matth. 27. 9.

CAPUT XII.

Juda & Jerusalem a variis regnis affligentur, sed rursum reducti filii Israel in terram suam superiores erunt his qui se afflixerant: effusoque a Domino spiritu gratiæ super habitatores Jerusalem, aspicient ad eum quem confixerunt, & super eum dolebunt, plangentes singula familiæ seorsum.

1 ONus verbi Domini super Israel. Dicit Dominus extendens cœlum, & fundans terram, & fingens spiritum hominis in eo:

2 Ecce ego ponam Jerusalem superliminare crapulæ omnibus populis in circuitu: sed & Juda erit in obsidione contra Jerusalem.

3 Et erit: in die illa ponam Jerusalem lapidem oneris cunctis populis: omnes, qui levabunt eam, concisione lacerabuntur, & colligentur adversus eam omnia regna terræ.

4 In die illa, dicit Dominus, Percutiam omnem equum in stuporem, & ascensorem ejus in amentiam: & super domum Juda aperiam oculos meos, & omnem equum populorum percutiam cæcitate.

5 Et dicent duces Juda in corde suo: Confortentur mihi habitatores Jerusalem in Domino exercituum Deo eorum.

6 In die illa ponam duces Juda sicut caminum ignis in lignis, & sicut facem ignis in fœno: & devorabunt ad dexteram, & ad sinistram omnes populos in circuitu: & habitabitur Jerusalem rursus in loco suo in Jerusalem.

7 Et salvabit Dominus tabernacula Juda, sicut in principio: ut non magnifice glorietur domus David, & gloria habitantium Jerusalem contra Judam.

8 In die illa proteget Dominus habitatores Jerusalem, & erit qui offenderit ex eis in die illa, quasi David: & domus David quasi Dei, sicut Angelus Domini in conspectu eorum.

9 Et erit in die illa, quæram conterere omnes Gentes quæ venient contra Jerusalem.

10 Et effundam super domum David, & super habitatores Jerusalem, spiritum gratiæ & precum: † & aspicient ad me, quem confixerunt: & plangent eum planctu quasi super unigenitum, & dolebunt super eum, ut doleri solet in morte primogeniti.

11 In die illa magnus erit planctus in Jerusalem, † sicut planctus Adadremmon in campo Mageddon.

12 Et plangent terra: familiæ & familiæ seorsum: familiæ domus David seorsum, & mulieres eorum seorsum:

13 Familiæ domus Nathan seorsum, & mulieres eorum seorsum: familiæ domus Levi seorsum, & mulieres eorum seorsum: familiæ Semei seorsum, & mulieres eorum seorsum.

14 Omnes familiæ reliquæ, familiæ & familiæ seorsum, & mulieres eorum seorsum.

† Joann. 19. 37.

† 2. Par. 35. 22.

CAPUT XIII.

Cum fuerit fons patens domui David in ablutionem peccatoris, tollentur idola: & pseudoprophetæ a sibi charissimis lapidabuntur: qua sint plaga in medio manuum: percutiendus pastor, & oves dispergendæ: duæ partes hominum dispergentur in omni terra, & tertia per ignem probabitur.

1 IN die illa erit fons patens domui David, & habitantibus Jerusalem, in ablutionem peccatoris & menstruatæ.

2 † Et erit in die illa, dicit Dominus exercituum: Disperdam nomina idolorum de terra, & non memorabuntur ultra: & pseudoprophetas, & spiritum immundum auferam de terra.

3 Et erit cum prophetaverit quispiam ultra, dicent ei pater ejus & mater ejus, qui genuerunt eum: Non vives: quia mendacium locutus es in nomine Domini: & configent eum pater ejus & mater ejus, genitores ejus, cum prophetaverit.

4 Et erit. In die illa confundentur prophetæ, unusquisque ex visione sua cum prophetaverit: nec operientur pallio saccino, ut mentiantur.

5 Sed dicet: Non sum propheta, homo agricola ego sum: quoniam Adam exemplum meum ab adolescentia mea.

6 Et dicetur ei: Quid sunt plagæ istæ in medio manuum tuarum? Et dicet: His plagatus sum in domo eorum, qui diligebant me.

7 Framea suscitare super pastorem meum, & super virum cohærentem mihi, dicit Dominus

† Ezech. 30. 13.

minus exercituum: † percute pastorem, & dispergentur oves: & convertam manum meam ad parvulos.

8 Et erunt in omni terra, dicit Dominus: partes duæ in ea dispergentur, & deficient, & tertia pars relicta erit in ea.

9 Et ducam tertiam partem per ignem, & uram eos sicut uritur argentum, & probabo eos sicut probatur aurum. Ipse vocabit nomen meum, & ego exaudiam eum. Dicam: Populus meus es: & ipse dicet: Dominus Deus meus.

† Matt. 26. 31. Marc. 14. 27.

CAPUT XIV.

Jerusalem passa fuerit captivitatem, a Gentibus, erit dies unus Domini, quo exibunt aquæ vivæ de Jerusalem: & omnes Gentes recipientur, habitabitque in Jerusalem: percutiet Dominus omnes Gentes quæ pugnaverunt adversus Jerusalem. Earum reliquiæ ascendent, ut adorent Dominum in Jerusalem, sanctumque erit quod est super frænum equi.

1 Ecce venient dies Domini, & dividentur spolia tua in medio tui.

2 Et congregabo omnes Gentes ad Jerusalem in prælium, & capietur civitas, & vastabuntur domus, & mulieres violabuntur, & egredietur media pars civitatis in captivitatem, & reliquum populi non auferetur ex urbe.

3 Et egredietur Dominus, & præliabitur contra Gentes illas, sicut præliatus est in die certaminis.

4 Et stabunt pedes ejus in die illa super Montem olivarum, qui est contra Jerusalem ad orientem: & scindetur Mons olivarum ex media parte sui ad orientem, & ad occidentem, præruptо grandi valde, & separabitur medium montis ad Aquilonem, & medium ejus ad Meridiem.

5 Et fugietis ad vallem montium eorum, quoniam conjungetur vallis montium usque ad proximum: & fugietis † sicut fugistis a facie terræmotus in diebus Oziæ regis Juda: & veniet Dominus Deus meus, omnesque sancti cum eo.

† Amos 1. 1.

6 Et erit in die illa: Non erit lux, sed frigus & gelu.

7 Et erit dies una, quæ nota est Domino, non dies neque nox: & in tempore vesperi erit lux.

8 Et erit in die illa: Exibunt aquæ vivæ de Jerusalem: medium earum ad mare orientale, & medium earum ad mare novissimum: in æstate & in hieme erunt.

9 Et erit Dominus rex super omnem terram: in die illa erit Dominus unus, & erit nomen ejus unum.

10 Et revertetur omnis terra usque ad desertum, de colle Remmon ad Austrum Jerusalem: & exaltabitur, & habitabit in loco suo, a porta Benjamin usque ad locum portæ prioris, & usque ad portam angulorum: & a turre Hanniel usque ad torcularia regis.

11 Et habitabunt in ea, & anathema non erit amplius: sed habitabit Jerusalem secura.

12 Et hæc erit plaga, qua percutiet Dominus omnes Gentes, quæ pugnaverunt adversus Jerusalem: tabescet caro unius cujusque stantis super pedes suos, & oculi ejus computescent in foraminibus suis, & lingua eorum computescet in ore suo.

13 In die illa erit tumultus Domini magnus in eis: & apprehendet vir manum proximi sui, & conseretur manus ejus super manum proximi sui.

14 Sed & Judas pugnabit adversus Jerusalem: & congregabuntur divitiæ omnium Gentium in circuitu, aurum, & argentum, & vestes multæ satis.

15 Et sic erit ruina equi, & muli, & cameli, & asini, & omnium jumentorum, quæ fuerint in castris illis, sicut ruina hæc.

16 Et omnes qui reliqui fuerint de universis Gentibus, quæ venerunt contra Jerusalem, ascendent ab anno in annum, ut adorent Regem, Dominum exercituum, & celebrent festivitatem tabernaculorum.

17 Et erit: qui non ascenderit de familiis terræ ad Jerusalem, ut adoret Regem, Dominum exercituum, non erit super eos imber.

18 Quod & si familia Ægypti non ascenderit, & non venerit, nec super eos erit, sed erit ruina, qua percutiet Dominus omnes Gentes, quæ non ascenderint ad celebrandam festivitatem tabernaculorum.

19 Hoc erit peccatum Ægypti, & hoc peccatum omnium Gentium, quæ non ascenderint ad celebrandam festivitatem tabernaculorum.

20 In die illa erit quod super frænum equi est, sanctum Domino: & erunt lebetes in domo Domini quasi phialæ coram altari.

21 Et erit omnis lebes in Jerusalem & in Juda sanctificatus Domino exercituum: & venient omnes immolantes, & sument ex eis, & coquent in eis: & non erit mercator ultra in domo Domini exercituum in die illo.

PROPHETIA MALACHIÆ.

CAPUT PRIMUM.

Prophetia Malachiæ ad Iſrael, quem Dominus arguit ingratitudinis, quod non agnoſceret ſe in Jacob, unde deſcenderat, dilectum, rejecto Eſau cum populo ſuo: ideo conqueritur ſe ab Iſrael non honorari neque timeri, quodque ſacerdotes deſpiciant nomen Domini, quorum rejicit ſacrificia, gratam habens oblationem mundam quæ in omni loco ei offertur.

1 ONus verbi Domini ad Iſrael in manu Malachiæ.

2 Dilexi vos, dicit Dominus, & dixiſtis: In quo dilexiſti nos? Nonne frater erat Eſau Jacob, dicit Dominus, & † dilexi Jacob,

Rom. 9. 13.

3 Eſau autem odio habui? & poſui montes ejus in ſolitudinem, & hæreditatem ejus in dracones deſerti.

4 Quod ſi dixerit Idumæa: Deſtructi ſumus, ſed revertentes ædificabimus quæ deſtructa ſunt: Hæc dicit Dominus exercituum: Iſti ædificabunt, & ego deſtruam: & vocabuntur termini impietatis, & populus cui iratus eſt Dominus uſque in æternum.

5 Et oculi veſtri videbunt: & vos dicetis: Magnificetur Dominus ſuper terminum Iſrael.

6 Filius honorat patrem, & ſervus dominum ſuum: ſi ergo Pater ego ſum, ubi eſt honor meus? & ſi Dominus ego ſum, ubi eſt timor meus? dicit Dominus exercituum: ad vos, o ſacerdotes, qui deſpicitis nomen meum, & dixiſtis: In quo deſpeximus nomen tuum?

7 Offertis ſuper altare meum panem pollutum, & dicitis: In quo polluimus te? In eo quod dicitis: Menſa Domini deſpecta eſt.

8 Si offeratis cæcum ad immolandum, nonne malum eſt? & ſi offeratis claudum, & languidum, nonne malum eſt? offer illud duci tuo, ſi placuerit ei, aut ſi ſuſceperit faciem tuam, dicit Dominus exercituum.

9 Et nunc deprecamini vultum Dei ut miſereatur veſtri (de manu enim veſtra factum eſt hoc) ſi quo modo ſuſcipiat facies veſtras, dicit Dominus exercituum.

10 Quis eſt in vobis, qui claudat oſtia, & incendat altare meum gratuito? non eſt mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum: & munus non ſuſciplam de manu veſtra.

Pſal. 3. 3.

11 † Ab ortu enim ſolis uſque ad occaſum, magnum eſt nomen meum in Gentibus: & in omni loco ſacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda: quia magnum eſt nomen meum in Gentibus, dicit Dominus exercituum.

12 Et vos polluiſtis illud in eo quod dicitis: Menſa Domini contaminata eſt: & quod ſuperponitur, contemptibile eſt, cum igne qui illud devorat.

13 Et dixiſtis: Ecce de labore, & exuffla-ſtis illud, dicit Dominus exercituum, & intuliſtis de rapinis claudum, & languidum, & intuliſtis munus: numquid ſuſcipiam illud de manu veſtra dicit Dominus?

14 Maledictus doloſus, qui habet in grege ſuo maſculum, & votum faciens immolat debile Domino: quia Rex magnus ego, dicit Dominus exercituum, & nomen meum horribile in Gentibus.

CAPUT II.

Comminatur Dominus ſe maledicturum benedictionibus ſacerdotum, niſi reſipiſcant: ipſius enim legem contemnunt, irritum facientes pactum Levi, qui hic laudatur: tranſgreſſus eſt & Juda ducens alienigenas, quapropter non reſpiciet deinceps Dominus ad ſacrificium eorum: de uxore diligenda, ſeu dimittenda: taceare fecerunt Dominum in ſermonibus ſuis.

1 ET nunc ad vos mandatum hoc, o ſacerdotes.

2 † Si nolueritis audire, & ſi nolueritis ponere ſuper cor ut detis gloriam nomini meo, ait Dominus exercituum: mittam in vos egeſtatem, & maledicam benedictionibus veſtris, & maledicam illis: quoniam non poſuiſtis ſuper cor.

† Lev. 26. 14. Deut. 28. 15.

3 Ecce ego projiciam vobis brachium, & diſpergam ſuper vultum veſtrum ſtercus ſolemnitatum veſtrarum, & aſſumet vos ſecum.

4 Et ſcietis quia miſi ad vos mandatum iſtud, ut eſſet pactum meum cum Levi, dicit Dominus exercituum.

5 Pactum meum fuit cum eo vitæ & pacis: & dedi ei timorem, & timuit me, & a facie nominis mei pavebat.

6 Lex veritatis fuit in ore ejus: & iniquitas non eſt inventa in labiis ejus: in pace & in æquitate ambulavit mecum, & multos avertit ab iniquitate.

7 Labia enim ſacerdotis cuſtodient ſcientiam, & legem requirent ex ore ejus: quia Angelus Domini exercituum eſt.

8 Vos autem receſſiſtis de via, & ſcandalizaſtis plurimos in lege: irritum feciſtis pactum Levi, dicit Dominus exercituum.

9 Propter quod & ego dedi vos contemptibiles, & humiles omnibus populis, ſicut non ſervaſtis vias meas, & accepiſtis faciem in lege.

10 † Numquid non pater unus omnium noſtrum? numquid non Deus unus creavit nos? quare ergo deſpicit unuſquiſque noſtrum fratrum ſuum, violans pactum patrum noſtrorum?

† Matt. 23. 9. Epheſ. 4. 6.

11 Tranſgreſſus eſt Juda, & abominatio facta eſt in Iſrael, & in Jeruſalem: quia contaminavit Judas ſanctificationem Domini, quam dilexit; & habuit filiam dei alieni.

12 Diſperdet Dominus virum qui fecerit hoc, magiſtrum & diſcipulum de tabernaculis Jacob, & offerentem munus Domino exercituum.

13 Et hoc rurſum feciſtis, operiebatis lacrymis altare Domini, fletu, & mugitu, ita ut non reſpiciam ultra ad ſacrificium, nec accipiam placabile quid de manu veſtra.

14 Et dixiſtis: Quam ob cauſam? quia Dominus teſtificatus eſt inter te, & uxorem pubertatis tuæ, quam tu deſpexiſti: & hæc particeps tua, & uxor fœderis tui.

15 Nonne unus fecit, & reſiduum ſpiritus

ejus

ejus eſt? Et quid unus quærit, niſi ſemen Dei? Cuſtodite ergo ſpiritum veſtrum; & uxorem adoleſcentiæ tuæ noli deſpicere.

16 Cum odio habueris, dimitte, dicit Dominus Deus Iſrael: operiet autem iniquitas veſtimentum ejus, dicit Dominus exercituum: cuſtodite ſpiritum veſtrum, & nolite deſpicere.

17 Laborare feciſtis Dominum in ſermonibus veſtris, & dixiſtis: In quo eum fecimus laborare? In eo quod dicitis: Omnis qui facit malum, bonus eſt in conſpectu Domini, & tales ei placent: aut certe ubi eſt Deus judicii?

CAPUT III.

De Præcurſore Chriſti, & hujus adventu, ac futuro judicio: qui purgatis filiis Levi gratum habebit ſacrificium Juda & Jeruſalem: comminatur ſceleratis gravem ultionem: quæ tamen ad ſe revocat, plurima bona converſis promittens: conqueritur de ingratitudine filiorum Iſrael, & quod ipſum in decimis ſuis confingant, quodque dicant Deo non eſſe curæ ſuos cultores, cujus contrarium tandem experientur.

Matth. 11. 10. Marc. 1. 2. Lucæ 17. & 7. 27.

1 ECce ego mitto Angelum meum, & præparabit viam ante faciem meam. Et ſtatim veniet ad templum ſuum Dominator, quem vos quæritis; & Angelus teſtamenti, quem vos vultis. Ecce venit, dicit Dominus exercituum:

2 Et quis poterit cogitare diem adventus ejus, & quis ſtabit ad videndum eum? Ipſe enim quaſi ignis conflans, & quaſi herba fullonum:

3 Et ſedebit conflans, & emundans argentum, & purgabit filios Levi, & colabit eos quaſi aurum, & quaſi argentum, & erunt Domino offerentes ſacrificia in juſtitia.

4 Et placebit Domino ſacrificium Juda & Jeruſalem, ſicut dies ſæculi, & ſicut anni antiqui.

5 Et accedam ad vos in judicio, & ero teſtis velox maleficis, & adulteris, & perjuris, & qui calumniantur mercedem mercenarii, viduas, & pupillos, & opprimunt peregrinum, nec timuerunt me, dicit Dominus exercituum.

6 Ego enim Dominus, & non mutor: & vos filii Jacob non eſtis conſumpti.

† Zach. 1. 3.

7 A diebus enim patrum veſtrorum receſſiſtis a legitimis meis, & non cuſtodiſtis. † Revertimini ad me, & revertar ad eos, dicit Dominus exercituum. Et dixiſtis: In quo revertemur?

8 Si affiget homo Deum, quia vos configitis me? Et dixiſtis: In quo configimus te? In decimis, & in primitiis.

9 Et in penuria vos maledicti eſtis, & me vos configitis gens tota.

10 Inferte omnem decimam in horreum, & ſit cibus in domo mea, & probate me ſuper hoc, dicit Dominus: ſi non aperuero vobis cataractas cœli, & effudero vobis benedictionem uſque ad abundantiam,

11 Et increpabo pro vobis devorantem, & non corrumpet fructum terræ veſtræ; nec erit ſterilis vinea in agro, dicit Dominus exercituum.

12 Et beatos vos dicent omnes Gentes: eritis enim vos terra deſiderabilis, dicit Dominus exercituum.

13 Invaluerunt ſuper me verba veſtra, dicit Dominus.

14 Et dixiſtis: Quid locuti ſumus contra te? Dixiſtis: † Vanus eſt, qui ſervit Deo: & quod emolumentum quia cuſtodivimus præcepta ejus, & quia ambulavimus triſtes coram Domino exercituum? *† Job 2. 15.*

15 Ergo nunc beatos dicimus arrogantes: ſiquidem ædificati ſunt facientes impietatem: & tentaverunt Deum, & ſalvi facti ſunt.

16 Tunc locuti ſunt timentes Dominum, unuſquiſque cum proximo ſuo: Et attendit Dominus, & audivit: & ſcriptus eſt liber monumenti coram eo timentibus Dominum, & cogitantibus nomen ejus.

17 Et erunt mihi, ait Dominus exercituum, in die qua ego facio, in peculium: & parcam eis, ſicut parcit vir filio ſuo ſervienti ſibi.

18 Et convertemini, & videbitis quid ſit inter juſtum & impium; & inter ſervientem Deo, & non ſervientem ei.

CAPUT IV.

Dies Domini inflammabit omnes facientes impietatem, eruſa ipſorum radice: orietur ſol juſtitiæ Deum timentibus, qui calcabunt impios: jubet reminiſci legis Moyſi: Elias antequam veniat dies Domini mittendus prædicitur, qui convertat cor patrum ad filios.

1 ECce enim dies veniet ſuccenſa quaſi caminus: & erunt omnes ſuperbi, & omnes facientes impietatem, ſtipula: & inflammabit eos dies veniens, dicit Dominus exercituum, quæ non derelinquet eis radicem & germen.

† Lucæ 1. 78.

2 † Et orietur vobis timentibus nomen meum Sol juſtitiæ, & ſanitas in pennis ejus: & egrediemini, & ſaltabitis ſicut vituli de armento.

3 Et calcabitis impios, cum fuerint cinis ſub planta pedum veſtrorum, in die qua ego facio, dicit Dominus exercituum.

† Exod. 20. Deut. 4. 5. 6.

4 † Mementote legis Moyſi ſervi mei, quam mandavi ei in Horeb ad omnem Iſrael, præcepta & judicia.

† Matt. 17. 10. Marc. 9. 10. Luc. 1. 17.

5 † Ecce ego mittam vobis Eliam prophetam, antequam veniat dies Domini magnus & horribilis.

6 Et convertet cor patrum ad filios, & cor filiorum ad patres eorum: ne forte veniam, & percutiam terram anathemate.

LIBER PRIMUS
MACHABÆORUM.

CAPUT PRIMUM.

Mortuo Alexandro Magno, qui Darium percussérat, successit tandem in Græcia Antiochus illustris: sub quo scelerati quidam ex filiis Israel profanarunt Jerusalem: Antiochus autem, devicto Ptolemæo rege Ægypti, invasit Jerusalem: & ablatis omnibus vasis templi ac thesauris, fecit cædem magnam, unde ortus est ingens planctus: simile fecit & princeps tributorum ab eo missus, incensa Jerusalem, plurimisque in captivitatem ductis: Antiochus leges idololatriæ Judæis statuit, ablatis cunctis divini cultus cæremoniis, & additato idolo desolationis, renitentes misere cruciavit: cujus edicta plurimi impii secuti sunt, pii vero respuerunt, mortem potius subire parati.

1 ET factum est, postquam percussit Alexander Philippi Macedo, qui primus regnavit in Græcia, egressus de terra Cetthim, Darium regem Persarum & Medorum:

2 Constituit prælia multa, & obtinuit omnium munitiones, & interfecit reges terræ:

3 Et pertransiit usque ad fines terræ, & accepit spolia multitudinis Gentium: & siluit terra in conspectu ejus.

4 Et congregavit virtutem, & exercitum fortem nimis: & exaltatum est, & elevatum cor ejus:

5 Et obtinuit regiones Gentium, & tyrannos: & facti sunt illi in tributum.

6 Et post hæc decidit in lectum, & cognovit quia moreretur.

7 Et vocavit pueros suos nobiles, qui secum erant nutriti a juventute: & divisit illis regnum suum, cum adhuc viveret.

8 Et regnavit Alexander annis duodecim, & mortuus est.

9 Et obtinuerunt pueri ejus regnum, unusquisque in loco suo.

10 Et imposuerunt omnes sibi diademata post mortem ejus, & filii eorum post eos annis multis, & multiplicata sunt mala in terra.

11 Et exiit ex eis radix peccatrix, Antiochus illustris, filius Antiochi regis, qui fuerat Romæ obses: & regnavit in anno centesimo trigesimo septimo regni Græcorum.

12 In diebus illis exierunt ex Israel filii iniqui, & suaserunt multis, dicentes: Eamus, & disponamus testamentum cum Gentibus, quæ circa nos sunt: quia ex quo recessimus ab eis, invenerunt nos multa mala.

13 Et bonus visus est sermo in oculis eorum.

14 Et destinaverunt aliqui de populo, & abierunt ad regem: & dedit illis potestatem ut facerent justitiam Gentium.

15 Et ædificaverunt gymnasium in Jerosolymis secundum leges Nationum.

16 Et fecerunt sibi præputia, & recesserunt a testamento sancto, & juncti sunt Nationibus, & venumdati sunt ut facerent malum.

17 Et paratum est regnum in conspectu Antiochi, & cœpit regnare in Terra Ægypti, ut regnaret super duo regna.

18 Et intravit in Ægyptum in multitudine gravi, in curribus, & elephantis, & equitibus, & copiosa navium multitudine.

19 Et constituit bellum adversus Ptolemæum regem Ægypti, & veritus est Ptolemæus a facie ejus, & fugit, & ceciderunt vulnerati multi.

20 Et comprehendit civitates munitas in Terra Ægypti: & accepit spolia Terræ Ægypti.

21 Et convertit Antiochus, postquam percussit Ægyptum in centesimo & quadragesimo tertio anno: & ascendit ad Israel.

22 Et ascendit Jerosolymam in multitudine gravi.

23 Et intravit in sanctificationem cum superbia, & accepit altare aureum, & candelabrum luminis, & universa vasa ejus, & mensam propositionis, & libatoria, & phialas, & mortariola aurea, & velum, & coronas, & ornamentum aureum, quod in facie templi erat: & comminuit omnia.

24 Et accepit argentum, & aurum, & vasa concupiscibilia: & accepit thesauros occultos, quos invenit: & sublatis omnibus abiit in terram suam.

25 Et fecit cædem hominum, & locutus est in superbia magna.

26 Et factus est planctus magnus in Israel, & in omni loco eorum:

27 Et ingemuerunt principes, & seniores: virgines, & juvenes infirmati sunt: & speciositas mulierum immutata est.

28 Omnis maritus sumpsit lamentum: & quæ sedebant in thoro maritali, lugebant:

29 Et commota est terra super habitantes in ea, & universa domus Jacob induit confusionem.

30 Et post duos annos dierum, misit rex principem tributorum in civitates Juda, & venit Jerusalem cum turba magna.

31 Et locutus est ad eos verba pacifica in dolo: & crediderunt ei.

32 Et irruit super civitatem repente, & percussit eam plaga magna, & perdidit populum multum ex Israel.

33 Et accepit spolia civitatis: & succendit eam igni, & destruxit domos ejus, & muros ejus in circuitu:

34 Et captivas duxerunt mulieres: & natos, & pecora possederunt.

35 Et ædificaverunt civitatem David muro magno & firmo, & turribus firmis, & facta est illis in arcem:

36 Et posuerunt illic Gentem peccatricem, viros iniquos, & convaluerunt in ea, & posuerunt arma, & escas, & congregaverunt spolia Jerusalem:

37 Et reposuerunt illic: & facti sunt in laqueum magnum.

38 Et factum est hoc ad insidias sanctificationi, & in diabolum malum in Israel:

39 Et effuderunt sanguinem innocentem per circuitum sanctificationis, & contaminaverunt sanctificationem.

40 Et fugerunt habitatores Jerusalem propter eos, & facta est habitatio exterorum, & facta est extera semini suo, & nati ejus reliquerunt eam.

41 Sanctificatio ejus desolata est sicut solitudo, † dies festi ejus conversi sunt in luctum, sabbata ejus in opprobrium, honores ejus in nihilum. † Tob. 2. 6. Amos 8. 10.

42 Secundum gloriam ejus multiplicata est ignominia ejus: & sublimitas ejus conversa est in luctum.

43 Et scripsit rex Antiochus omni regno suo, ut esset omnis populus, unus: relinqueret unusquisque legem suam.

44 Et consenserunt omnes Gentes secundum verbum regis Antiochi:

45 Et multi ex Israel consenserunt servituti ejus, & sacrificaverunt idolis, & coinquinaverunt sabbatum.

46 Et misit rex libros per manus nuntiorum in Jerusalem, & in omnes civitates Juda: ut sequerentur leges Gentium terræ,

47 Et prohiberent holocausta, & sacrificia, & placationes fieri in templo Dei,

48 Et prohiberent celebrari sabbatum, & dies solemnes:

49 Et justit coinquinari sancta, & sanctum, populum Israel.

50 Et justit ædificari aras, & templa, & idola, & immolari carnes suillas, & pecora communia,

51 Et relinquere filios suos incircumcisos, & coinquinari animas eorum in omnibus immundis, & abominationibus, ita ut oblivisceretur legem, & immutarent omnes justificationes Dei.

52 Et quicumque non faciesset secundum verbum regis Antiochi, morerentur.

53 Secundum omnia verba hæc scripsit omni regno suo: & præposuit principes populo, qui hæc fieri cogerent.

54 Et justerunt civitatibus Juda sacrificare.

55 Et congregati sunt multi de populo, ad eos qui dereliquerant legem Domini: & fecerunt mala super terram:

56 Et effugaverunt populum Israel in abditis, & in absconditis fugitivorum locis.

57 Die quintadecima mensis Casleu, quinto & quadragesimo & centesimo anno, ædificavit rex Antiochus abominandum idolum desolationis super altare Dei, & per universas civitates Juda in circuitu ædificaverunt aras:

58 Et ante januas domorum, & in plateis incendebant thura, & sacrificabant:

59 Et libros legis Dei combusserunt igni, scindentes eos:

60 Et apud quemcumque inveniebantur libri testamenti Domini, & quicumque observabat legem Domini, secundum edictum regis trucidabant eum.

61 In virtute sua faciebant hæc populo Israel, qui inveniebatur in omni mense & mense in civitatibus.

62 Et quinta & vigesima die mensis sacrificabant super aram, quæ erat contra altare.

63 Et mulieres, quæ circumcidebant filios suos, trucidabantur secundum justum regis Antiochi,

64 Et suspendebant pueros a cervicibus per universas domos eorum: & eos, qui circumciderant illos, trucidabant.

65 Et multi de populo Israel definierunt apud se, ut non manducarent immunda: & elegerunt magis mori, quam cibis coinquinari immundis:

66 Et noluerunt infringere legem Dei sanctam, & trucidati sunt:

67 Et facta est ira magna super populum valde.

CAPUT II.

Mathathias cum filiis luget afflictionem civitatis, & sanctorum profanationem: ostensisque signis mœstitiæ, respondet his qui a rege missi erant, nec se nec cognationem suam impio decreto obtemperaturos: occisisque idolatra Judæo & regis ministro, fugit cum filiis in montes: plurimi nolentes obtemperare trucidantur, cum nolent sabbato inimicis resistere: Mathathias collecto piorum exercitu, revocat Dei cultum, destructa idolatriæ caligine Antiochi præsidio: & moriturus hortatur filios, ut patrum exemplo semper tueantur legem Domini, dans Simonem filium suum in consilierem, & Judam in militia principem.

1 IN diebus illis surrexit Mathathias filius Joannis, filii Simeonis, sacerdos ex filiis Joarib ab Jerusalem, & consedit in monte Modin:

2 Et habebat filios quinque, Joannem, qui cognominabatur Gaddis:

3 Et Simonem, qui cognominabatur Thassi:

4 Et Judam, qui vocabatur Machabæus:

5 Et Eleazarum, qui cognominabatur Abaron: & Jonathan, qui cognominabatur Apphus.

6 Hi viderunt mala, quæ fiebant in populo Juda, & in Jerusalem.

7 Et dixit Mathathias: Væ mihi, ut quid natus sum videre contritionem populi mei, & contritionem civitatis sanctæ, & sedere illic, dum datur in manibus inimicorum?

8 Sancta in manu extraneorum facta sunt: templum ejus sicut homo ignobilis.

9 Vasa gloriæ ejus captiva abducta sunt: trucidati sunt senes ejus in plateis, & juvenes ejus ceciderunt in gladio inimicorum.

10 Quæ gens non hereditavit regnum ejus, & non obtinuit spolia ejus?

11 Omnis compositio ejus ablata est. Quæ erat libera, facta est ancilla,

12 Et ecce sancta nostra, & pulchritudo nostra, & claritas nostra desolata est, & coinquinaverunt ea Gentes.

13 Quo ergo nobis adhuc vivere?

14 Et scidit vestimenta sua Mathathias, & filii ejus: & operuerunt se cilicis, & planxerunt valde.

15 Et venerunt illuc qui missi erant a rege Antiocho, ut cogerent eos, qui confugerant in civitatem Modin, immolare, & accendere thura, & a lege Dei discedere.

16 Et multi de populo Israel consentientes accesserunt ad eos: sed Mathathias, & filii ejus constanter steterunt.

17 Et respondentes qui missi erant ab Antiocho, dixerunt Mathathiæ: Princeps & clarissimus & magnus es in hac civitate, & ornatus filiis & fratribus:

18 Ergo accede prior, & fac justum regis, sicut fecerunt omnes Gentes & viri Juda, & qui remanserunt in Jerusalem: & eris tu, &

filii tui, inter amicas regis, & amplificatus auro & argento, & muneribus multis.

19 Et respondit Mathathias, & dixit magna voce: Et si omnes Gentes regi Antiocho obediunt, ut discedat unusquisque a servitute legis patrum suorum, & consentiat mandatis ejus:

20 Ego, & filii mei, & fratres mei, obediemus legi patrum nostrorum.

21 Propitius sit nobis Deus: non est nobis utile relinquere legem & justitias Dei:

22 Non audiemus verba regis Antiochi, nec sacrificabimus transgredientes legis nostræ mandata, ut eamus altera via.

23 Et ut cessavit loqui verba hæc, accessit quidam Judæus in omnium oculis sacrificare idolis super aram in civitate Modin, secundum jussum regis:

24 Et vidit Mathathias, & doluit, & contremuerunt renes ejus, & accensus est furor ejus secundum judicium legis, & insiliens trucidavit eum super aram:

25 Sed & virum, quem rex Antiochus miserat, qui cogebat immolare, occidit in ipso tempore, & aram destruxit,

Num. c. 25. 26 Et zelatus est legem, † sicut fecit Phinees Zamri filio Salomi.

27 Et exclamavit Mathathias voce magna in civitate, dicens: Omnis, qui zelum habet legis statuens testamentum, exeat post me.

28 Et fugit ipse, & filii ejus in montes, & reliquerunt quæcumque habebant in civitate.

29 Tunc descenderunt multi quærentes judicium, & justitiam, in desertum:

30 Et sederunt ibi ipsi, & filii eorum, & mulieres eorum, & pecora eorum: quoniam inundaverunt super eos mala.

31 Et renuntiatum est viris regis, & exercitui, qui erat in Jerusalem civitate David, quoniam discessissent viri quidam, qui dissipaverunt mandatum regis, in loca occulta in deserto, & abiissent post illos multi.

32 Et statim perrexerunt ad eos, & constituerunt adversus eos prælium in die sabbatorum,

33 Et dixerunt ad eos: Resistitis & nunc adhuc? exite, & facite secundum verbum regis Antiochi, & vivetis.

34 Et dixerunt: Non exibimus, neque faciemus verbum regis, ut polluamus diem sabbatorum.

35 Et concitaverunt adversus eos prælium.

36 Et non responderunt eis, nec lapidem miserunt in eos, nec oppilaverunt loca occulta,

37 Dicentes: Moriamur omnes in simplicitate nostra: & testes erunt super nos cœlum, & terra, quod injuste perditis nos?

38 Et intulerunt illis bellum sabbatis: & mortui sunt ipsi, & uxores eorum, & filii eorum, & pecora eorum, usque ad mille animæ hominum.

39 Et cognovit Mathathias, & amici ejus, & luctum habuerunt super eos valde.

40 Et dixit vir proximo suo: Si omnes fecerimus sicut fratres nostri fecerunt, & non pugnaverimus adversus Gentes pro animabus nostris, & justificationibus nostris: nunc citius disperdent nos a terra.

41 Et cogitaverunt in die illa, dicentes: Omnis homo quicumque venerit ad nos in bello die sabbatorum, pugnemus adversus eum: & non moriemur omnes, sicut mortui sunt fratres nostri in occultis.

42 Tunc congregata est ad eos synagoga Assidæorum fortis viribus ex Israel, omnis voluntarius in lege:

43 Et omnes, qui fugiebant a malis, additi sunt ad eos, & facti sunt illis ad firmamentum.

44 Et collegerunt exercitum, & percusserunt peccatores in ira sua, & viros iniquos in indignatione sua: & ceteri fugerunt ad nationes, ut evaderent.

45 Et circuivit Mathathias, & amici ejus, & destruxerunt aras:

46 Et circumciderunt pueros incircumcisos quotquot invenerunt in finibus Israel, & in fortitudine.

47 Et persecuti sunt filios superbiæ, & prosperatum est opus in manibus eorum:

48 Et obtinuerunt legem de manibus Gentium, & de manibus regum: & non dederunt cornu peccatori.

49 Et appropinquaverunt dies Mathathiæ moriendi, & dixit filiis suis: Nunc confortata est superbia, & castigatio, & tempus eversionis, & ira indignationis.

50 Nunc ergo, o filii, æmulatores estote legis, & date animas vestras pro testamento patrum vestrorum.

51 Et mementote operum patrum, quæ fecerunt in generationibus suis: & accipietis gloriam magnam, & nomen æternum.

52 † Abraham nonne in tentatione inventus est fidelis, & reputatum est ei ad justitiam? † *Gen. 22. 2.*

53 † Joseph in tempore angustiæ suæ custodivit mandatum, & factus est dominus Ægypti. † *Gen. 41. 40.*

54 † Phinees pater noster, zelando zelum Dei, accepit testamentum sacerdotii æterni. † *Num. 25. 13.* *Eccli. 45. 28.*

55 † Jesus dum implevit verbum, factus est dux in Israel. † *Jos. 1. 2.*

56 † Caleb, dum testificatur in ecclesia, accepit hereditatem. † *Num. 14. 6.*

57 † David in sua misericordia consecutus est sedem regni in sæcula. *Jos. 14. 14.*

58 † Elias, dum zelat zelum legis, receptus est in cœlum. † *2 Reg. 2. 4.*

59 † Ananias & Azarias & Misael credentes, liberati sunt de flamma. † *4 Reg. 8. 11.*

60 † Daniel in sua simplicitate liberatus est de ore leonum. † *Dan. 3. 50.*

61 Et ita cogitate per generationem & generationem: quia omnes qui sperant in eum non infirmantur. † *Dan. 6. 23.*

62 Et a verbis viri peccatoris ne timueritis: quia gloria ejus, stercus & vermis est:

63 Hodie extollitur, & cras non invenietur: quia conversus est in terram suam, & cogitatio ejus periit.

64 Vos ergo filii confortamini, & viriliter agite in lege: quia in ipsa glorioſi eritis.

65 Et ecce Simon frater vester, scio quod vir consilii est: ipsum audite semper, & ipse erit vobis pater.

66 Et Judas Machabæus fortis viribus a juventute sua, sit vobis princeps militiæ, & ipse aget bellum populi.

67 Et adducetis ad vos omnes factores legis: & vindicate vindictam populi vestri.

68 Retribuite retributionem Gentibus, & intendite in præceptum legis.

69 Et benedixit eos, & appositus est ad patres suos.

70 Et defunctus est anno centesimo & quadragesimo sexto: & sepultus est a filiis suis in sepulcris patrum suorum in Modin, & planxerunt eum omnis Israel planctu magno.

CAPUT III.

Judas Machabæus dux eximius prædicatur, qui perambulans civitates Juda, trucidabat omnes impios: & occiso duce Apollonio, ejusque exercitu disperso, vicit cum paucis potentissimum Syriæ exercitum una cum duce Serone: iratus autem ob hoc rex Antiochus, profectus in Persidem constituit Lysiam viceregem, dato belli in Judæos apparatu, qui misit contra terram Judæ Gorgiam cum exercitu: Judas autem & sui ad bellum se parant, maxime operibus pœnitentiæ & oratione ad Deum.

1 ET surrexit Judas, qui vocabatur Machabæus, filius ejus pro eo:

2 Et adjuvabant eum omnes fratres ejus, & universi qui se conjunxerant patri ejus, & prœliabantur prœlium Israel cum lætitia.

3 Et dilatavit gloriam populo suo, & induit se loricam sicut gigas, & succinxit se arma bellica sua in prœliis, & protegebat castra gladio suo.

4 Similis factus est leoni in operibus suis, & sicut catulus leonis rugiens in venatione.

5 Et persecutus est iniquos perscrutans eos: & qui conturbabant populum suum, eos succendit flammis:

6 Et repulsi sunt inimici ejus præ timore ejus, & omnes operarii iniquitatis conturbati sunt: & directa est salus in manu ejus.

7 Et exacerbabat reges multos, & lætificabat Jacob in operibus suis, & in sæculum memoria ejus in benedictione.

8 Et perambulavit civitates Juda, & perdidit impios ex eis, & avertit iram ab Israel.

9 Et nominatus est usque in novissimum terræ, & congregavit pereuntes.

10 Et congregavit Apollonius Gentes, & a Samaria virtutem multam & magnam, ad bellandum contra Israel.

11 Et cognovit Judas, & exiit obviam illi: & percussit, & occidit illum: & ceciderunt vulnerati multi, & reliqui fugerunt.

12 Et accepit spolia eorum: & gladium Apollonii abstulit Judas, & erat pugnans in eo omnibus diebus.

13 Et audivit Seron princeps exercitus Syriæ, quod congregavit Judas congregationem fidelium, & ecclesiam secum,

14 Et ait: Faciam mihi nomen, & glorificabor in regno, & debellabo Judam, & eos qui cum ipso sunt, qui spernebant verbum regis.

15 Et præparavit se: & ascenderunt cum eo castra impiorum, fortes auxiliarii, ut facerent vindictam in filios Israel.

16 Et appropinquaverunt usque ad Bethoron: & exivit Judas obviam illi cum paucis.

17 Ut autem viderunt exercitum venientem sibi obviam, dixerunt Judæ: Quomodo poterimus pauci pugnare contra multitudinem tantam, & tam fortem, & nos fatigati sumus jejunio hodie?

18 Et ait Judas: Facile est concludi multos in manus paucorum: & non est differentia in conspectu Dei cœli liberare in multis, & in paucis:

19 Quoniam non in multitudine exercitus victoria belli, sed de cœlo fortitudo est.

20 Ipsi veniunt ad nos in multitudine contumaci & superbia, ut disperdant nos, & uxores nostras, & filios nostros, & ut spolient nos:

21 Nos vero pugnabimus pro animabus nostris, & legibus nostris:

22 Et ipse Dominus conteret eos ante faciem nostram: vos autem ne timueritis eos.

23 Ut cessavit autem loqui, insiluit in eos subito: & contritus est Seron, & exercitus ejus in conspectu ipsius:

24 Et persecutus est eum in descensu Bethoron usque in campum, & ceciderunt ex eis octingenti viri, reliqui autem fugerunt in terram Philisthiim.

25 Et cecidit timor Judæ, ac fratrum ejus, & formido super omnes Gentes in circuitu eorum.

26 Et pervenit ad regem nomen ejus, & de prœliis Judæ narrabant omnes gentes.

27 Ut audivit autem rex Antiochus sermones istos, iratus est animo: & misit, & congregavit exercitum universi regni sui, castra fortia valde:

28 Et aperuit ærarium suum, & dedit stipendia exercitui in annum: & mandavit illis ut essent parati ad omnia.

29 Et vidit quod defecit pecunia de thesauris suis, & tributa regionis modica propter dissensionem, & plagam, quam fecit in terra, ut tolleret legitima, quæ erant a primis diebus:

30 Et timuit ne non haberet ut semel & bis, in sumptus & donaria, quæ dederat ante larga manu: & abundaverat super reges, qui ante eum fuerant.

31 Et consternatus erat animo valde, & cogitavit ire in Persidem, & accipere tributa regionum, & congregare argentum multum.

32 Et reliquit Lysiam hominem nobilem de genere regali, super negotia regia, a flumine Euphrate usque ad flumen Ægypti:

33 Et ut nutriret Antiochum filium suum, donec rediret.

34 Et tradidit ei medium exercitum, & elephantos: & mandavit ei de omnibus quæ volebat: & de inhabitantibus Judæam & Jerusalem:

35 Et ut mitteret ad eos exercitum, ad conterendam & extirpandam virtutem Israel, & reliquias Jerusalem, & auferendam memoriam eorum de loco:

36 Et ut constitueret habitatores filios alienigenas in omnibus finibus eorum, & sorte distribueret terram eorum.

37 Et rex assumpsit partem exercitus residui, & exivit ab Antiochia civitate regni sui, anno centesimo & quadragesimo septimo: & transfretavit Euphratem flumen, & perambulabat superiores regiones.

38 Et elegit Lysias Ptolemæum filium Dorymini, & Nicanorem, & Gorgiam, viros potentes ex amicis regis:

39 Et misit cum eis quadraginta millia virorum, & septem millia equitum, ut venirent in terram Juda, & disperderent eam secundum verbum regis.

40 Et processerunt cum universa virtute sua, & venerunt, & applicuerunt Emmaum in terra campestri.

41 Et audierunt mercatores regionum nomen eorum: & acceperunt argentum & aurum multum valde, & pueros: & venerunt in castra, ut acciperent filios Israel in servos: & additi sunt ad eos exercitus Syriæ, & terræ alienigenarum.

42 Et vidit Judas, & fratres, ejus, quia multiplicata sunt mala, & exercitus applicabant ad fines eorum: & cognoverunt verba regis, quæ mandavit populo facere in interitum & consummationem:

43 Et dixerunt unusquisque ad proximum suum: Frigamus dejectionem populi nostri, & pugnemus pro populo nostro, & sanctis nostris.

44 Et congregatus est conventus ut essent parati in prælium; & ut orarent, & peterent misericordiam & miserationes.

45 Et Jerusalem non habitabatur, sed erat sicut desertum: non erat qui ingrederetur & egrederetur de natis ejus: & sanctum conculcabatur: & filii alienigenarum erant in arce, ibi erat habitatio Gentium: & ablata est voluptas a Jacob, & defecit ibi tibia & cithara.

46 Et congregati sunt, & venerunt in Maspha contra Jerusalem: quia locus orationis erat in Maspha ante in Israel.

47 Et jejunaverunt illa die, & induerunt se ciliciis, & cinerem imposuerunt capiti suo & discidérunt vestimenta sua:

48 Et expanderunt libros legis, de quibus scrutabantur Gentes similitudinem simulacrorum suorum:

49 Et attulerunt ornamenta sacerdotalia, & primitias, & décimas: & suscitaverunt Nazaræos, qui impleverant dies:

50 Et clamaverunt voce magna in cælum, dicentes: Quid faciemus istis, & quo eos ducemus?

51 Et sancta tua conculcata sunt, & contaminata sunt: & sacerdotes tui facti sunt in luctum, & in humilitatem.

52 Et ecce nationes convenerunt adversum nos ut nos disperdant: tu scis quæ cogitant in nos.

53 Quomodo poterimus subsistere ante faciem eorum, nisi tu Deus adjuves nos?

54 Et tubis exclamaverunt voce magna.

55 Et post hæc constituit Judas duces populi, tribunos, & centuriones, & pentacontarchos, & decuriones.

† *Deut. 20. 5. 6. 7. 8. Judic. 7. 3.*

56 † Et dixit his, qui ædificabant domos, & sponsabant uxores, & plantabant vineas, & formidolosis, ut rediret unusquisque in domum suam secundum legem.

57 Et moverunt castra, & collocaverunt ad austrum Emmaum.

58 Et ait Judas: Accingimini, & estote filii potentes, & estote parati in mane, ut pugnetis adversus nationes has, quæ convenerunt adversus nos, disperdere nos & sancta nostra:

59 Quoniam melius est nos mori in bello, quam videre mala Gentis nostræ, & sanctorum.

60 Sicut autem fuerit voluntas in cælo, sic fiat.

CAPUT IV.

Gorgias quærit Judam: at hic suos hortatus fudit hostes, ipsumque Gorgiæ exercitu fuso colligit spolia: & æternam fusis ad Deum precibus, devincit Lysiæ exercitum, ac postmodum purificato templo, novum erigit altare: & omnibus quæ ad Dei cultum requirebantur præparatis, sacrificiisque oblatis, magna lætitia celebrant illius dedicationem diebus octo: facta etiam lege, ut dedicationis anno legis nis dies octo.

1 ET assumpsit Gorgias quinque millia virorum, & mille equites electos: & moverunt castra nocte,

2 Ut applicarent ad castra Judæorum, & percuterent eos subito: & filii, qui erant ex arce, erant illi duces.

3 Et audivit Judas, & surrexit ipse, & potentes, percutere virtutem exercituum regis, qui erant in Emmaum.

4 Adhuc enim dispersus erat exercitus a castris.

5 Et venit Gorgias in castra Judæ nocte, & neminem invenit, & quærebat eos in montibus: quoniam dixit: Fugiunt hi a nobis.

6 Et cum dies factus esset, apparuit Judas in campo cum tribus millibus virorum tantum; qui regumenta & gladios non habebant:

7 Et viderunt castra Gentium valida, & loricatos, & equitatus in circuitu eorum, & hi docti ad prælium.

8 Et ait Judas viris, qui secum erant: Ne timueritis multitudinem eorum, & impetum eorum ne formidetis.

9 † Mementote qualiter salvi facti sunt patres nostri in mari rubro, cum sequeretur eos Pharao cum exercitu multo.

† *Exod. 14. 9.*

10 Et nunc clamemus in cælum; & miserebitur nostri Dominus, & memor erit testamenti patrum nostrorum, & conteret exercitum istum ante faciem nostram hodie:

11 Et scient omnes Gentes, quia est qui redimat & liberet Israel.

12 Et elevaverunt alienigenæ oculos suos, & viderunt eos venientes ex adverso.

13 Et exierunt de castris in prælium, & tuba cecinerunt hi qui erant cum Juda.

14 Et congressi sunt: & contritæ sunt Gentes, & fugerunt in campum.

15 Novissimi autem omnes ceciderunt in gladio, & persecuti sunt eos usque Gezeron, & usque in campos Idumææ, & Azori, & Jamniæ: & ceciderunt ex illis usque ad tria millia virorum.

16 Et reversus est Judas, & exercitus ejus, sequens eum.

17 Dixitque ad populum: Nolite concupiscere spolia: quia bellum contra nos est.

18 Et Gorgias & exercitus ejus prope nos in monte: sed state nunc contra inimicos nostros, & expugnate eos, & sumetis postea spolia securi.

19 Et adhuc loquente Juda hæc, ecce apparuit pars quædam prospiciens de monte.

20 Et vidit Gorgias quod in fugam conversi sunt sui, & succenderunt castra: fumus enim, qui videbatur, declarabat quod factum est.

21 Quibus illi conspectis timuerunt valde,

aspi-

aſpicientes ſimul & Judam, & exercitum in campo paratum ad prælium.

22 Et fugerunt omnes in campum alienigenarum:

23 Et Judas reverſus eſt ad ſpolia caſtrorum, & acceperunt aurum multum, & argentum, & hyacinthum, & purpuram marinam, & opes magnas.

24 Et converſi, hymnum canebant, & benedicebant Deum in cælum, quoniam bonus eſt, quoniam in ſæculum miſericordia ejus.

25 Et facta eſt ſalus magna in Iſrael in die illa.

26 Quicumque autem alienigenarum evaſerunt, venerunt, & nuntiaverunt Lyſiæ univerſa quæ acciderant.

27 Quibus ille auditis, conſternatus animo deficiebat: quod non qualia voluit, talia contigerunt in Iſrael, & qualia mandavit rex.

28 Et ſequenti anno congregavit Lyſias virorum electorum ſexaginta millia, & equitum quinque millia, ut debellaret eos.

29 Et venerunt in Judæam, & caſtra poſuerunt in Bethoron, & occurrit illis Judas cum decem millibus viris.

30 Et viderunt exercitum fortem, & oravit, & dixit: Benedictus es ſalvator Iſrael, † qui contriviſti impetum potentis in manu ſervi tui David, † & tradidiſti caſtra alienigenarum in manu Jonathæ filii Saul, & armigeri ejus. †1.*Reg.* 17. 50. †1.*Reg.* 14. 23.

31 Conclude exercitum iſtum in manu populi tui Iſrael, & confundatur in exercitu ſuo & equitibus.

32 Da illis formidinem, & tabefac audaciam virtutis eorum, & commoveantur contritione ſua.

33 Dejice illos gladio diligentium te: & collaudent te omnes, qui noverunt nomen tuum, in hymnis.

34 Et commiſerunt prælium: & ceciderunt de exercitu Lyſiæ quinque millia virorum.

35 Videns autem Lyſias fugam ſuorum, & Judæorum audaciam, & quod parati ſunt aut vivere, aut mori fortiter, abiit Antiochiam, & elegit milites, ut multiplicati rurſus venirent in Judæam.

36 Dixit autem Judas, & fratres ejus: Ecce contriti ſunt inimici noſtri: aſcendamus nunc mundare ſancta, & renovare.

37 Et congregatus eſt omnis exercitus, & aſcenderunt in monte Sion.

38 Et viderunt ſanctificationem deſertam, & altare profanatum, & portas exuſtas, & in atriis virgulta nata ſicut in ſaltu vel in montibus, & paſtophoria diruta.

39 Et ſciderunt veſtimenta ſua, & planxerunt planctu magno, & impoſuerunt cinerem ſuper caput ſuum.

40 Et ceciderunt in faciem ſuper terram, & exclamaverunt tubis ſignorum, & clamaverunt in cælum.

41 Tunc ordinavit Judas viros, ut pugnarent adverſus eos qui erant in arce, donec emundarent ſancta.

42 Et elegit ſacerdotes ſine macula, voluntatem habentes in lege Dei.

43 Et mundaverunt ſancta, & tulerunt lapides contaminationis in locum immundum.

44 Et cogitavit de altari holocauſtorum, quod profanatum erat, quid de eo faceret.

45 Et incidit illis conſilium bonum ut deſtruerent illud: ne forte illis eſſet in opprobrium, quia contaminaverunt illud Gentes, & demoliti ſunt illud.

46 Et poſuerunt lapides in monte domus in loco apto, quoaduſque veniret propheta, & reſponderet de eis.

47 Et acceperunt lapides integros ſecundum legem; & ædificaverunt altare novum, ſecundum illud quod prius.

48 Et ædificaverunt ſancta, & quæ intra domum erant intrinſecus: & ædem, & atria ſanctificaverunt.

49 Et fecerunt vaſa ſancta nova, & intulerunt candelabrum, & altare incenſorum, & menſam in templum.

50 Et incenſum poſuerunt ſuper altare, & accenderunt lucernas, quæ ſuper candelabrum erant, & lucebant in templo.

51 Et poſuerunt ſuper menſam panes, & appenderunt vela, & conſummaverunt omnia opera quæ fecerant.

52 Et ante matutinum ſurrexerunt quinta & vigeſima die menſis noni (hic eſt menſis Caſleu) centeſimi quadrageſimi octavi anni:

53 Et obtulerunt ſacrificium ſecundum legem, ſuper altare holocauſtorum novum quod fecerunt.

54 Secundum tempus & ſecundum diem, in qua contaminaverunt illud Gentes, in ipſa renovatum eſt in canticis, & citharis, & cinyris, & in cymbalis.

55 Et cecidit omnis populus in faciem, & adoraverunt, & benedixerunt in cælum eum, qui proſperavit eis.

56 Et fecerunt dedicationem altaris diebus octo, & obtulerunt holocauſta cum lætitia, & ſacrificium ſalutaris & laudis.

57 Et ornaverunt faciem templi coronis aureis & ſcutulis: & dedicaverunt portas, & paſtophoria, & impoſuerunt eis januas.

58 Et facta eſt lætitia in populo magna valde, & averſum eſt opprobrium Gentium. †*Joann* 10. 22.

59 † Et ſtatuit Judas, & fratres ejus, & univerſa eccleſia Iſrael, ut agatur dies dedicationis altaris in temporibus ſuis, ab anno in annum, per dies octo, a quinta & vigeſima die menſis Caſleu, cum lætitia & gaudio.

60 Et ædificaverunt in tempore illo montem Sion, & per circuitum muros altos, & turres firmas, ne quando venirent Gentes, & conculcarent eum, ſicut antea fecerunt.

61 Et collocavit illic exercitum, ut ſervarent eum, & munivit eum ad cuſtodiendam Bethſuram, ut haberet populus munitionem contra faciem Idumææ.

CAPUT V.

Percuſſit Judas plurimas Gentes finitimas: obſeſſoſque Galaaditas & Galilæos ipſe una cum fratre Simone liberat: & deviſto ſemel atque iterum Timotheo, captaque civitate Ephron, qua tranſitum ipſi præbere noluerat, & omni maſculo ipſius interempto; tandem integro numero lati revertuntur in montem Sion ad ſacrificandum Domino: interea qui relicti fuerant duces in Jeruſalem, dum contra Judæ præceptum pugnant adverſus Gentes, cæduntur: Judas vero percutit Chebron & Azotum, ſubverſis ipſarum ſimulacris.

1 ET factum eſt, ut audierunt Gentes in circuitu, quia ædificatum eſt altare & ſanctuarium ſicut prius, iratæ ſunt valde:

2 Et cogitabant tollere genus Jacob, qui erant

erant inter eos, & cœperunt occidere de populo, & perſequi.

3 Et debellabat Judas filios Eſau in Idumæa, & eos qui erant in Acrabathane, quia circumſedebant Iſraelitas, & percuſſit eos plaga magna.

4 Et recordatus eſt malitiam filiorum Bean, qui erant populo in laqueum, & in ſcandalum, inſidiantes ei in via.

5 Et concluſi ſunt ab eo in turribus, & applicuit ad eos, & anathematizavit eos, & incendit turres eorum igni, cum omnibus qui in eis erant.

6 Et tranſivit ad filios Ammon, & invenit manum fortem, & populum copioſum, & Timotheum ducem ipſorum.

7 Et commiſit cum eis prælia multa, & contriti ſunt in conſpectu eorum, & percuſſit eos:

8 Et cepit Gazer civitatem, & filias ejus, & reverſus eſt in Judæam:

9 Et congregatæ ſunt Gentes quæ ſunt in Galaad, adverſus Iſraelitas qui erant in finibus eorum, ut tollerent eos: & fugerunt in Dathemam munitionem,

10 Et miſerunt litteras ad Judam & fratres ejus, dicentes: Congregatæ ſunt adverſum nos gentes per circuitum, ut nos auferant:

11 Et parant venire, & occupare munitionem, in quam confugimus: & Timotheus eſt dux exercitus eorum.

12 Nunc ergo veni, & eripe nos de manibus eorum, quia cecidit multitudo de nobis.

13 Et omnes fratres noſtri, qui erant in locis Tubin, interfecti ſunt: & captivas duxerunt uxores eorum, & natos, & ſpolia, & peremerunt illic fere mille viros.

14 Et adhuc epiſtolæ legebantur, & ecce alii nuntii venerunt de Galilæa conſcillis tunicis, nuntiantes ſecundum verba hæc.

15 Dicentes convenifſe adverſum ſe a Ptolemaida, & Tyro, & Sidone: & repleta eſt omnis Galilæa alienigenis, ut non conſumant.

16 Ut audivit autem Judas, & populus, ſermones iſtos, convenit eccleſia magna cogitare quid facerent fratribus ſuis, qui in tribulatione erant, & expugnabantur ab eis.

17 Dixitque Judas Simoni fratri ſuo: Elige tibi viros, & vade, & libera fratres tuos in Galilæa: ego autem & frater meus Jonathas ibimus in Galaaditim.

18 Et reliquit Joſephum filium Zachariæ & Azariam, duces populi, cum reſiduo exercitu in Judæa ad cuſtodiam:

19 Et præcepit illis, dicens: Præeſtote populo huic: & nolite bellum committere adverſum Gentes, donec revertamur.

20 Et partiti ſunt Simoni viri tria millia, ut iret in Galilæam: Judæ autem octo millia in Galaaditim.

21 Et abiit Simon in Galilæam, & commiſit prælia multa cum Gentibus: & contritæ ſunt Gentes a facie ejus, & perſecutus eſt eos uſque ad portam

22 Ptolemaidis: & ceciderunt de Gentibus fere tria millia virorum, & accepit ſpolia eorum.

23 Et aſſumpſit eos, qui erant in Galilæa, & in Arbatis, cum uxoribus, & natis, & omnibus quæ erant illis, & adduxit in Judæam cum lætitia magna.

24 Et Judas Machabæus & Jonathas frater ejus tranſierunt Jordanem, & abierunt viam trium dierum per deſertum.

25 Et occurrerunt eis Nabuthæi, & ſuſceperunt eos pacifice, & narraverunt eis omnia, quæ acciderant fratribus eorum in Galaaditide,

26 Et quia multi ex eis comprehenſi ſunt in Baraſa, & Boſor, & in Alimis, & in Caſphor, & Mageth, & Carnaim: hæ omnes civitates munitæ, & magnæ.

27 Sed & in ceteris civitatibus Galaaditidis tenentur comprehenſi, & in craſtinum conſtituerunt admovere exercitum civitatibus his, & comprehendere, & tollere eos in una die.

28 Et convertit Judas, & exercitus ejus, viam in deſertum Boſor repente, & occupavit civitatem: & occidit omnem maſculum in ore gladii, & accepit omnia ſpolia eorum, & ſuccendit eam igni.

29 Et ſurrexerunt inde nocte, & ibant uſque ad munitionem.

30 Et factum eſt diluculo, cum elevaſſent oculos ſuos, ecce populus multus, cujus non erat numerus, portantes ſcalas & machinas, ut comprehenderent munitionem, & expugnarent eos.

31 Et vidit Judas quia cœpit bellum, & clamor belli aſcendit ad cælum ſicut tuba, & clamor magnus de civitate:

32 Et dixit exercitui ſuo: Pugnate hodie pro fratribus veſtris.

33 Et venit tribus ordinibus poſt eos, & exclamaverunt tubis, & clamaverunt in oratione.

34 Et cognoverunt caſtra Timothei quia Machabæus eſt, & refugerunt a facie ejus: & percuſſerunt eos plaga magna, & ceciderunt ex eis in die illa fere octo millia virorum.

35 Et divertit Judas in Maſpha, & expugnavit, & cepit eam: & occidit omnem maſculum ejus, & ſumpſit ſpolia ejus, & ſuccendit eam igni.

36 Inde perrexit, & cepit Caſbon, & Mageth, & Boſor, & reliquas civitates Galaaditidis.

37 Poſt hæc autem verba congregavit Timotheus exercitum alium, & caſtra poſuit contra Raphon trans torrentem.

38 Et miſit Judas ſpeculari exercitum: & renuntiaverunt ei, dicentes: Quia convenerunt ad eum omnes Gentes, quæ in circuitu noſtro ſunt, exercitus multus nimis:

39 Et Arabas conduxerunt in auxilium ſibi, & caſtra poſuerunt trans torrentem, parati ad te venire in prælium. Et abiit Judas obviam illis.

40 Et ait Timotheus principibus exercitus ſui: Cum appropinquaverit Judas, & exercitus ejus ad torrentem aquæ: ſi tranſierit ad nos prior, non poterimus ſuſtinere eum; quia potens poterit adverſum nos.

41 Si vero timuerit tranſire, & poſuerit caſtra extra flumen, tranſfretemus ad eos, & poterimus adverſum illum.

42 Ut autem appropinquavit Judas ad torrentem aquæ, ſtatuit ſcribas populi ſecus torrentem, & mandavit eis dicens: Neminem hominum reliqueritis: ſed veniant omnes in prælium.

43 Et tranſfretavit ad illos prior, & omnis populus poſt eum; & contritæ ſunt omnes Gentes a facie eorum, & projecerunt arma ſua, & fugerunt ad fanum, quod erat in Carnaim.

44 Et occupavit ipſam civitatem, & fanum ſuccendit igni, cum omnibus qui erant in ipſo: & oppreſſa eſt Carnaim, & non potuit ſuſtinere contra faciem Judæ.

45 Et

45 Et congregavit Judas universos Israelitas, qui erant in Galaaditide, a minimo usque ad maximum, & uxores eorum, & natos & exercitum magnum valde, ut venirent in terram Juda.

46 Et venerunt usque Ephron: & hæc civitas magna in ingressu posita, munita valde: & non erat declinare ab ea dextera vel sinistra, sed per mediam iter erat.

47 Et incluserunt se qui erant in civitate, & obstruxerunt portas lapidibus: & misit ad eos Judas verbis pacificis,

48 Dicens: Transeamus per terram vestram, ut eamus in terram nostram: & nemo vobis nocebit: tantum pedibus transibimus. Et nolebant eis aperire.

49 Et præcepit Judas prædicare in castris, ut applicarent unusquisque in quo erat loco.

50 Et applicuerunt se viri virtutis: & oppugnavit civitatem illam tota die, & tota nocte, & tradita est civitas in manu ejus:

51 Et peremerunt omnem masculum in ore gladii, & eradicavit eam, & accepit spolia ejus, & transivit per totam civitatem super interfectos.

52 Et transgressi sunt Jordanem in campo magno, contra faciem Bethsan.

53 Et erat Judas congregans extremos, & exhortabatur populum per totam viam, donec venirent in terram Juda.

54 Et ascenderunt in montem Sion cum lætitia & gaudio, & obtulerunt holocausta, quod nemo ex eis cecidisset, donec revertereutur in pace.

55 Et in diebus, quibus erat Judas & Jonathas in terra Galaad, & Simon frater ejus in Galilæa contra faciem Ptolemaidis,

56 Audivit Josephus Zachariæ filius, & Azarias princeps virtutis, res bene gestas, & prælia quæ facta sunt,

57 Et dixit: Faciamus & ipsi nobis nomen & eamus pugnare adversus Gentes, quæ in circuitu nostro sunt.

58 Et præcepit his qui erant in exercitu suo, & abierunt Jamniam.

59 Et exivit Gorgias de civitate, & viri ejus obviam illis in pugnam.

60 Et fugati sunt Josephus & Azarias usque in fines Judææ: & ceciderunt illo die de populo Israel ad duo millia viri, & facta est fuga magna in populo:

61 Quia non audierunt Judam, & fratres ejus, existimantes fortiter se facturos.

62 Ipsi autem non erant de semine virorum illorum, per quos salus facta est in Israel.

63 Et viri Juda magnificati sunt valde in conspectu omnis Israel, & Gentium omnium ubi audiebatur nomen eorum.

64 Et convenerunt ad eos fausta acclamantes.

65 Et exivit Judas, & fratres ejus, & expugnabant filios Esau, in terra quæ ad austrum est, & percussit Chebron & filias ejus: & muros ejus & turres succendit igni in circuitu.

66 Et movit castra ut iret in terram alienigenarum, & perambulabat Samariam.

67 In die illa ceciderunt sacerdotes in bello, dum volunt fortiter facere, dum sine consilio exeunt in prælium.

6. Et declinavit Judas in Azotum in terram alienigenarum, & diruta ara eorum, & sculptilia deorum ipsorum succendit igni: & cepit spolia civitatum, & reversus est in terram Juda.

CAPUT VI.

Antiochus repulsus ab opulenta civitate Elymaide venit in Babylonem: ubi auditis infortuniis quæ sui in Judæa passi erant, incidit pro tristitia in morbi languorem, confitens hoc sibi contigisse ob impietatem quam in Judæos exercuerat: quo ibi mortuo, & Juda arcem Jerusalem obsidente, successor ejus filius Antiochus dictus Eupator, congregato adversus Judam potentissimo exercitu non potuit eum vincere; & Eleazar; occiso ingenti elephante, ab eo oppressus interiit: Rex autem oppugnans Jerusalem revocatur a Lysia; sed post juratam pacem non servat juramentum.

1 ET rex Antiochus perambulabat superiores regiones, & audivit esse civitatem Elymaidem in Persida nobilissimam, & copiosam in argento & auro,

2 Templumque in ea locuples valde: & illic velamina aurea, & loricæ, & scuta, quæ reliquit Alexander Philippi rex Macedo, qui regnavit primus in Græcia.

3 Et venit, & quærebat capere civitatem, & deprædari eam: & non potuit, quoniam innotuit sermo his qui erant in civitate:

4 Et insurrexerunt in prælium, & fugit inde, & abit cum tristitia magna, & reversus est in Babyloniam.

5 Et venit qui nuntiaret ei in Persida, quia fugata sunt castra, quæ erant in terra Juda:

6 Et quia abiit Lysias cum virtute forti in primis, & fugatus est a facie Judæorum, & invaluerunt armis, & viribus, & spoliis multis, quæ ceperunt de castris, quæ exciderunt:

7 Et quia diruerunt abominationem, quam ædificaverat super altare, quod erat in Jerusalem, & sanctificationem, sicut prius, circumdederunt muris excelsis, sed & Bethsuram civitatem suam.

8 Et factum est ut audivit rex sermones istos, expavit, & commotus est valde: & decidit in lectum, & incidit in languorem præ tristitia, quia non factum est ei sicut cogitabat.

9 Et erat illic per dies multos: quia renovata est in eo tristitia magna, & arbitratus est se mori.

10 Et vocavit omnes amicos suos & dixit illis: Recessit somnus ab oculis meis, & concidi, & corrui corde præ sollicitudine:

11 Et dixi in corde meo: In quantam tribulationem deveni, & in quos fluctus tristitiæ, in qua nunc sum; qui jucundus eram, & dilectus in potestate mea!

12 Nunc vero reminiscor malorum, quæ feci in Jerusalem, unde & abstuli omnia spolia aurea & argentea, quæ erant in ea, & misi auferre habitantes Judæam sine causa.

13 Cognovi ergo quia propterea invenerunt me mala ista: & ecce pereo tristitia magna in terra aliena.

14 Et vocavit Philippum, unum de amicis suis, & præposuit eum super universum regnum suum:

15 Et dedit ei diadema, & stolam suam, & annulum, ut adduceret Antiochum filium suum, & nutriret eum, & regnaret.

16 Et mortuus est illic Antiochus rex, anno centesimo quadragesimo nono.

17 Et cognovit Lysias quoniam mortuus est rex, & constituit regnare Antiochum filium

ejus,

CAPUT IV.

Onias ob Simonis detractiones ad Seleucum concessit: cujus pontificatum ambiens frater ejus Jason, promisit regi plurima talenta: acceptoque pontificatu omnem Dei cultum pervertit: quem pontificatu privari curat Menelaus, plura regi talenta polliciteus: cui promissa non præstanti succedit frater ipsius Lysimachus: Onias cum Menelaum de sacrilegio arguerat, illius fraus ab Andronico perimitur: propter quod jussu Antiochi in eodem loco Andronicus interimitur: Lysimacho a populo oppresso, Menelaus apud regem accusatus, intercedentibus donis absolvitur, occisis innocentibus ejus accusatoribus.

1 Simon autem prædictus pecuniarum & patriæ delator, male loquebatur de Onia, tamquam ipse Heliodorum initigasset ad hæc, & ipse fuisset incentor malorum:

2 Proviſoremque civitatis, ac defensorem gentis suæ, & æmulatorem legis Dei, audebat insidiatorem regni dicere.

3 Sed, cum inimicitiæ in tantum procederent, ut etiam per quosdam Simonis necessarios homicidia fierent:

4 Considerans Onias periculum contentionis, & Apollonium insanire, utpote ducem Cœlesyriæ & Phœnicis, ad augendam malitiam Simonis, ad regem se contulit,

5 Non ut civium accusator, sed communem utilitatem apud semetipsum universæ multitudinis considerans.

6 Videbat enim sine regali providentia impossibile esse pacem rebus dari, nec Simonem posse cessare a stultitia sua.

7 Sed post Seleuci vitæ excessum, cum suscepisset regnum Antiochus, qui Nobilis appellabatur, ambiebat Jason frater Oniæ summum sacerdotium:

8 Adito rege, promittens ei argenti talenta trecenta sexaginta, & ex redditibus aliis talenta octoginta;

9 Super hæc promittebat & alia centum quinquaginta, si potestati ejus concederetur gymnasium & ephebiam sibi constituere, & eos, qui in Jerosolymis erant, Antiochenos scribere.

10 Quod cum rex annuisset, & obtinuisset principatum, statim ad gentilem ritum contribules suos transferre cœpit.

11 Et amotis his, quæ humanitatis causa Judæis a regibus fuerant constituta, per Joannem patrem Eupolemi, qui apud Romanos de amicitia & societate functus est legatione legitima, civium jura destituens, prava instituta sarciebat.

12 Etenim ausus est sub ipsa arce gymnasium constituere, & optimos quosque epheborum in lupanaribus ponere.

13 Erat autem hoc non initium, sed incrementum quoddam, & profectus gentilis & alienigenæ conversationis, propter impii & non sacerdotis Jasonis nefarium & inauditum scelus:

14 Ita ut sacerdotes jam non circa altaris officia dediti essent, sed contempto templo, & sacrificiis neglectis, festinarent participes fieri palæstræ, & præbitionis ejus injustæ, & in exercitiis dilei.

15 Et patrios quidem honores nihil habentes, Græcas glorias optimas arbitrabantur:

16 Quarum gratia periculosa eos contentio habebat, & eorum instituta æmulabantur, ac per omnia his consimiles esse cupiebant, quos hostes & peremptores habuerant.

17 In leges enim divinas impie agere impune non cedit: sed hoc tempus sequens declarabit.

18 Cum autem quinquennalis agon Tyri celebraretur, & rex præsens esset,

19 Misit Jason sacriprofos ab Jerosolymis viros peccatores, portantes argenti didrachmas trecentas in sacrificium Herculis: quæ postulaverunt hi qui asportaverant ne in sacrificiis erogarentur, quia non oportebat, sed in alios sumptus eas deputari.

20 Sed hæ oblatæ sunt quidem ab eo, qui miserat, in sacrificium Herculis: propter præsentes autem datæ sunt in fabricam navium triremium.

21 Misso autem in Ægyptum Apollonio Mnesthei filio, propter primates Ptolemæi Philometoris regis, cum cognovisset Antiochus alienum se a negotiis regni effectum, propriis utilitatibus consulens, profectus inde venit Joppen, & inde Jerosolymam.

22 Et magnifice ab Jasone & civitate susceptus, cum jaculatum luminibus & laudibus ingressus est: & inde in Phœnicen exercitum convertit.

23 Et post triennii tempus misit Jason Menelaum, supradicti Simonis fratrem, portantem pecunias regi, & de negotiis necessariis responsa perlaturum.

24 At ille commendatus regi, cum magnificasset faciem potestatis ejus, in semetipsum retorsit summum sacerdotium, superponens Jasoni talenta argenti trecenta.

25 Acceptisque a rege mandatis venit, nihil quidem habens dignum sacerdotio; animos vero crudelis tyranni, & feræ belluæ iram gerens.

26 Et Jason quidem, qui proprium fratrem captivaverat, ipse deceptus profugus in Ammanitem expulsus est regionem.

27 Menelaus autem principatum quidem obtinuit: de pecuniis vero regi promissis, nihil agebat, cum exactionem faceret Sostratus, qui arci erat præpositus:

28 (Nam ad hunc exactio vectigalium pertinebat.) quam ob causam utrique ad regem sunt evocati.

29 Et Menelaus amotus est a sacerdotio, succedente Lysimacho fratre suo: Sostratus autem prælatus est Cypriis.

30 Et cum hæc agerentur, contigit, Tharsenses & Mallotas seditionem movere, eo quod Antiochidi regis concubinæ dono essent dati.

31 Festinanter itaque rex venit sedare illos, relicto substituto uno ex comitibus suis Andronico.

32 Ratus autem Menelaus accepisse se tempus opportunum, aurea quædam vasa e templo furatus, donavit Andronico, & alia vendiderat Tyri, & per vicinas civitates.

33 Quod cum certissime cognovisset Onias, arguebat eum, ipse in loco tuto se continens Antiochiæ secus Daphnem.

34 Unde Menelaus accedens ad Andronicum, rogabat ut Oniam interficeret. Qui cum venisset ad Oniam, & datis dextris cum jurejurando (quamvis esset ei suspectus) suasisset de asylo procedere, statim eum peremit, non veritus justitiam.

35 Ob quam causam non solum Judæi, sed aliæ quoque nationes indignabantur, & moleste ferebant de nece tanti viri injusta.

36 Sed regressum regem de Ciliciæ locis, adierunt Judæi apud Antiochiam, simul & Græci, conquerentes de iniqua nece Oniæ.

37 Contristatus itaque animo Antiochus propter Oniam, & flexus ad misericordiam, lacrymas fudit, recordatus defuncti sobrietatem, & modestiam.

38 Accensisque animis, Andronicum purpura exutum, per totam civitatem jubet circumduci: & in eodem loco, in quo in Oniam impietatem commiserat, sacrilegum vita privari. Domino illi condignam retribuente pœnam.

39 Multis autem sacrilegiis in templo a Lysimacho commissis Menelai consilio, & divulgata fama, congregata est multitudo adversum Lysimachum, multo jam auro exportato.

40 Turbis autem insurgentibus, & animis ira repletis, Lysimachus armatis fere tribus millibus, iniquis manibus uti cœpit, duce quodam tyranno, ætate pariter & dementia provecto.

41 Sed, ut intellexerunt conatum Lysimachi, alii lapides alii fustes validos arripuere: quidam vero cinerem in Lysimachum jecere.

42 Et multi quidem vulnerati, quidam autem & prostrati, omnes vero in fugam conversi sunt: ipsum etiam sacrilegum secus æratium interfecerunt.

43 De his ergo cœpit judicium adversus Menelaum agitari.

44 Et cum venisset rex Tyrum, ad ipsum negotium detulerunt missi tres viri a senioribus.

45 Et cum superaretur Menelaus, promisit Ptolemæo multas pecunias dare ad suadendum regi.

46 Itaque Ptolemæus in quodam atrio positum quasi refrigerandi gratia regem adiit, & deduxit a sententia.

47 Et Menelaum quidem universæ malitiæ reum criminibus absolvit: miseros autem, qui, etiamsi apud Scythas causam dixissent, innocentes judicarentur, hos morte damnavit.

48 Cito ergo injustam pœnam dederunt, qui pro civitate, & populo, & sacris vasis, causam prosecuti sunt.

49 Quam ob rem Tyrii quoque indignati, erga sepulturam eorum liberalissimi extiterunt.

50 Menelaus autem, propter eorum, qui in potentia erant, avaritiam, permanebat in potestate, crescens in malitia ad insidias civium.

CAPUT V.

Armati exercitus, ipsorumque congressiones Jerosolymis in aere quadraginta diebus conspiciuntur: Jason Jerusalem invadens, & cives crudeliter trucidans, apud exteros misere moritur: Antiochus, innumeris in Jerusalem trucidatis, vinctis ac venumdatis, templum spoliat: & discedens, relinquit crudeles præpositos qui populum affligant: rursumque missus dux Apollonio plurimos interficit: Judas vero Machabeus cum suis in desertum locum secessit.

1 EOdem tempore Antiochus secundam profectionem paravit in Ægyptum.

2 Contigit autem per universam Jerosolymorum civitatem videri diebus quadraginta per aera equites discurrentes, auratas stolas habentes, & hastis, quasi cohortes, armatos.

3 Et cursus equorum per ordines digestos, & congressiones fieri cominus, & scutorum motus, & galeatorum multitudinem gladiis districtis, & telorum jactus, & aureorum armorum splendorem, omnisque generis loricarum.

4 Quapropter omnes rogabant in bonum monstra converti.

5 Sed cum falsus rumor exisset, tamquam vita excessisset Antiochus, assumptis Jason non minus mille viris, repente aggressus est civitatem: & civibus ad murum convolantibus, ad ultimum apprehensa civitate, Menelaus fugit in arcem.

6 Jason vero non parcebat in cæde civibus suis, nec cogitabat prosperitatem adversum cognatos malum esse maximum, arbitrans hostium & non civium se trophæa capturum.

7 Et principatum quidem non obtinuit, finem vero insidiarum suarum confusionem accepit, & profugus iterum abiit in Ammaniten.

8 Ad ultimum, in exitium sui conclusus ab Areta Arabum tyranno, fugiens de civitate in civitatem, omnibus odiosus, ut refuga legum & execrabilis, ut patriæ & civium hostis, in Ægyptum extrusus est.

9 Et qui multos de patria sua expulerat, peregre periit, Lacedæmonas profectus, quasi pro cognatione ibi refugium habiturus.

10 Et qui insepultos multos abjecerat, ipse & illamentatus, & insepultus abjicitur, sepultura neque peregrina usus, neque patrio sepulcro participans.

11 His itaque gestis, suspicatus est rex defectionem desturos Judæos: & ob hoc profectus ex Ægypto efferatis animis, civitatem quidem armis cepit.

12 Jussit autem militibus interficere, nec parcere occurrentibus, & per domos ascendentes trucidare.

13 Fiebant ergo cædes juvenum ac seniorum, & mulierum & natorum exterminia, virginumque & parvulorum neces.

14 Erant autem toto triduo octoginta millia interfecti, quadraginta millia vincti, non minus autem venumdati.

15 Sed nec ista sufficiunt: ausus est etiam intrare templum universa terra sanctius, Menelao ductore, qui legum & patriæ fuit proditor.

16 Et scelestis manibus sumens sancta vasa, quæ ab aliis regibus & civitatibus erant posita ad ornatum loci, & gloriam, contrectabat indigne, & contaminabat.

17 Ita alienatus mente Antiochus, non considerabat, quod propter peccata habitantium civitatem, modicum Deus fuerat iratus: propter quod & accidit circa locum despectio.

18 Alioquin nisi contigisset eos multis peccatis esse involutos, † sicut Heliodorus, qui missus est a Seleuco rege ad expoliandum ærarium, etiam hic statim adveniens flagellatus, & repulsus utique fuisset ab audacia. † *Supr.* 3. 25. 27.

19 Verum non propter locum, gentem: sed propter gentem locum Deus elegit.

20 Ideoque & ipse locus particeps factus est populi malorum: postea autem fiet socius bonorum, & qui derelictus in ira Dei omnipotentis est, iterum in magni Domini reconciliatione cum summa gloria exaltabitur.

21 Igitur Antiochus mille & octingentis ablatis de templo talentis velociter Antiochiam regressus est, existimans se præ superbia terram ad navigandum, pelagus vero ad

iter

iter agendum deducturum propter mentis elationem.

22 Reliquit autem & præpositos ad affligendam gentem: Jerosolymis quidem Philippum genere Phrygem, moribus crudeliorem eo ipso, a quo constitutus est.

23 In Garizim autem Andronicum & Menelaum, qui gravius quam ceteri imminebant civibus.

24 Cumque appositus esset contra Judæos, misit odiosum principem Apollonium cum exercitu viginti & duobus millibus, præcipiens ei omnes perfectæ ætatis interficere, mulieres ac juvenes vendere.

25 Qui cum venisset Jerosolymam, pacem simulans, quievit usque ad diem sanctum sabbati: & tunc feriatis Judæis, arma capere suis præcepit.

26 Omnesque qui ad spectaculum processerant, trucidavit: & civitatem cum armatis discurrens, ingentem multitudinem peremit.

27 Judas autem Machabæus, qui decimus fuerat, secesserat in desertum locum, ibique inter feras vitam in montibus cum suis agebat: & fœni cibo vescentes, demorabantur, ne participes essent coinquinationis.

CAPUT VI.

Per ducem a rege missum Judæi a lege Dei arcentur, templumque sordissime profanatur, & Judæi etiam per varias regiones dispersi ad idolorum cogantur sacrificia: describitur duarum mulierum supplicium eo quod filios suos circumcidissent; sabbatumque celebrantes concremantur: ostenditur tamen hac afflictio non esse Dei deserentis, sed suos corripientis: egregium Eleazari senis martyrium nolentis porcinis vesci carnibus, nec id simulare.

1 SED non post multum temporis, misit rex senem quendam Antiochenum, qui compelleret Judæos, ut se transferrent a patriis & Dei legibus.

2 Contaminare etiam quod in Jerosolymis erat templum, & cognominare Jovis Olympii: & in Garizim, prout erant hi, qui locum inhabitabant, Jovis hospitalis.

3 Pessima autem & universis gravis erat malorum incursio.

4 Nam templum luxuria & comessationibus gentium erat plenum, & scortantium cum meretricibus, sacratisque ædibus mulieres se ultro ingerebant, intro ferentes ea, quæ non licebat.

5 Altare etiam plenum erat illicitis, quæ legibus prohibebantur.

6 Neque autem sabbata custodiebantur, neque dies sollemnes patrii servabantur, nec simpliciter Judæum se esse quisquam confitebatur.

7 Ducebantur autem cum amara necessitate in die natalis regis ad sacrificia: &, cum Liberi sacra celebrarentur, cogebantur hedera coronati Libero circuire.

8 Decretum autem exiit in proximas gentilium civitates, suggerentibus Ptolemæis, ut pari modo & ipsi adversus Judæos agerent, ut sacrificarent.

9 Eos autem, qui nollent transire ad instituta gentium, interficerent: erat ergo videre miseriam.

10 Duæ enim mulieres delatæ sunt natos suos circumcidisse: quas infantibus ad ubera suspensis, cum public per civitatem circumduxissent, per muros præcipitaverunt.

11 Alii vero, ad proximas coeuntes speluncas, & latenter sabbati diem celebrantes, cum indicati essent Philippo, flammis succensi sunt, eo quod verebantur, propter religionem & observantiam, manu sibimet auxilium ferre.

12 Obsecro autem eos, qui hunc librum lecturi sunt, ne abhorrescant propter adversos casus, sed reputent, ea quæ acciderunt, non ad interitum, sed ad correptionem esse generis nostri.

13 Etenim multo tempore non sinere peccatoribus ex sententia agere, sed statim ultiones adhibere, magni beneficii est indicium.

14 Non enim, sicut in aliis nationibus, Dominus patienter expectat, ut eas, cum judicii dies advenerit, in plenitudine peccatorum puniat:

15 Ita & in nobis statuit, ut peccatis nostris in finem devolutis, ita demum in nos vindicet.

16 Propter quod numquam quidem a nobis misericordiam suam amovet: corripiens vero in adversis, populum suum non derelinquit.

17 Sed hæc nobis ad commonitionem legentium dicta sint paucis. Jam autem veniendum est ad narrationem.

18 Igitur Eleazarus unus de primoribus scribarum, vir ætate provectus, & vultu decorus, aperto ore hiatus compellebatur carnem porcinam manducare.

19 At ille gloriosissimam mortem magis quam odibilem vitam complectens, voluntarie ibat ad supplicium.

20 Intuens autem, quemadmodum oporteret accedere; patienter sustinens, destinavit non admittere illicita propter vitæ amorem.

21 Hi autem qui astabant, iniqua miseratione commoti, propter antiquam viri amicitiam, tollentes enim secreto rogabant afferri carnes, quibus vesci ei licebat, ut simularetur manducasse, sicut rex imperaverat, de sacrificii carnibus:

22 Ut, hoc facto a morte liberaretur: & propter veterem viri amicitiam, hanc in eo faciebant humanitatem.

23 At ille cogitare cœpit ætatis ac senectutis suæ eminentiam dignam, & ingenitæ nobilitatis canitiem, atque a puero optimæ conversationis actus: & secundum sanctæ & a Deo conditæ legis constituta, respondit cito, dicens, præmitti se velle in infernum.

24 Non enim ætati nostræ dignum est, inquit, fingere, ut multi adolescentium, arbitrantes Eleazarum nonagesimo annorum transisse ad vitam alienigenarum:

25 Et ipsi propter meam simulationem, & propter modicum corruptibilis vitæ tempus decipiantur; & per hoc maculam, atque execrationem meæ senectuti conquiram.

26 Nam, etsi in præsenti tempore supplicia hominum eripiar, sed manum Omnipotentis nec vivus, nec defunctus effugiam.

27 Quamobrem fortiter vita excedendo, senectute quidem dignus apparebo:

28 Adolescentibus autem exemplum forte relinquam, si prompto animo, ac fortiter pro gravissimis ac sanctissimis legibus honesta morte perfungar. His dictis, confestim ad supplicium trahebatur.

29 Hi autem, qui eum ducebant, & paulo

ante fuerant mitiores, in iram conversi sunt propter crimones ab eo dictos, quos illi per arrogantiam prolatos arbitrabantur.

30 Sed, cum plagis perimeretur, ingemuit, & dixit: Domine, qui habes sanctam scientiam, manifeste tu scis, quia, cum a morte possem liberari, divot corporis sustineo dolores: secundum animam vero propter timorem tuum libenter hæc patior.

31 Et iste quidem hoc modo vita discessit, non solum juvenibus, sed & universæ genti memoriam mortis suæ ad exemplum virtutis & fortitudinis derelinquens.

CAPUT VII.

Septem fratrum matrisque eorum ingentia fortissimæque tolerata supplicia, quod porcinis nollent vesci carnibus: & quam constanter regi ob suam crudelitatem ostenderint paratam esse damnationem: & mater suos filios sit exhortata.

1 Contigit autem & septem fratres una cum matre sua apprehensos, compelli a rege edere contra fas carnes porcinas, flagris & taureis cruciatos.

2 Unus autem ex illis, qui erat primus, sic ait: Quid quæris, & quid vis discere a nobis? parati sumus mori, magis quam patrias Dei leges prævaricari.

3 Iratus itaque rex, jussit sartagines & ollas æneas succendi: quibus statim succensis,

4 Jussit, ei, qui prior fuerat locutus, amputari linguam: &, cute capitis abstracta, summas quoque manus & pedes ei præcidi, ceteris ejus fratribus & matre inspicientibus.

5 Et, cum jam per omnia inutilis factus esset, jussit ignem admoveri, & adhuc spirantem torreri in sartagine: in qua cum diu cruciaretur, ceteri una cum matre invicem se hortabantur mori fortiter,

6 Dicentes: Dominus Deus aspiciet veritatem, & consolabitur in nobis, † quemadmodum in protestatione cantici declaravit Moyses: Et in servis suis consolabitur. † Deut. 32. 36. 43.

7 Mortuo itaque illo primo, hoc modo; sequentem deducebant ad illudendum: &, cute capitis ejus cum capillis abstracta, interrogabant, si manducaret prius, quam toto corpore per membra singula puniretur.

8 At ille, respondens patria voce, dixit: Non faciam. Propter quod & iste, sequenti loco, primi tormenta suscepit:

9 Et in ultimo spiritu constitutus, sic ait: Tu quidem scelestissime in præsenti vita nos perdis: sed Rex mundi defunctos nos pro suis legibus in æternæ vitæ resurrectione suscitabit.

10 Post hunc tertius illuditur, & linguam postulatus cito protulit, & manus constanter extendit:

11 Et cum fiducia ait: E cœlo ista possideo, sed propter Dei leges nunc hæc ipsa despicio, quoniam ab ipso me ea recepturum spero:

12 Ita ut rex, & qui cum ipso erant, mirarentur adolescentis animum, quod tamquam nihilum duceret cruciatus.

13 Et hoc ita defuncto, quartum vexabant similiter torquentes.

14 Et, cum jam esset ad mortem, sic ait: Potius est ab hominibus morti datos spem exspectare a Deo, iterum ab ipso resuscitandos: tibi enim resurrectio ad vitam non erit.

15 Et cum admovissent quintum, vexabant eum. At ille respiciens in eum, dixit:

16 Potestatem inter homines habens, cum sis corruptibilis, facis quod vis: noli autem putare genus nostrum a Deo esse derelictum.

17 Tu autem patienter sustine, & videbis magnam potestatem ipsius, qualiter te & semen tuum torquebit.

18 Post hunc ducebant sextum, & is, mori incipiens, sic ait: Noli frustra errare: nos enim propter nosmetipsos hæc patimur, peccantes in Deum nostrum, & digna admiratione facta sunt in nobis:

19 Tu autem ne existimes tibi impune futurum, quod contra Deum pugnare tentaveris.

20 Supra modum autem mater mirabilis, & bonorum memoria digna, quæ peremptos septem filios sub uno die tempore conspiciens, bono animo ferebat, propter spem quam in Deum habebat:

21 Singulos illorum hortabatur voce patria fortiter, repleta sapientia: &, femineæ cogitationi masculinum animum inserens,

22 Dixit ad eos: Nescio qualiter in utero meo apparuistis: neque enim ego spiritum & animam donavi vobis & vitam, & singulorum membra non ego ipsa compegi:

23 Sed enim mundi Creator, qui formavit hominis nativitatem, quique omnium invenit originem, & spiritum vobis iterum cum misericordia reddet & vitam, sicut nunc vosmetipsos despicitis propter leges ejus.

24 Antiochus autem, contemni se arbitratus, simul & exprobrantis voce despecta, cum adhuc adolescentior superesset, non solum verbis hortabatur, sed & cum juramento affirmabat, se divitem & beatum facturum, & translatum a patriis legibus amicum habiturum, & res necessarias ei præbiturum.

25 Sed ad hæc cum adolescens nequaquam inclinaretur, vocavit rex matrem, & suadebat ei ut adolescenti fieret in salutem.

26 Cum autem multis eam verbis esset hortatus, promisit suasuram de filio suo,

27 Itaque inclinata ad illum, irridens crudelem tyrannum, ait patria voce: Fili mi, miserere mei, quæ te in utero novem mensibus portavi, & lac triennio dedi & alui, & in ætatem istam perduxi.

28 Peto, nate, ut aspicias ad cœlum & terram, & ad omnia quæ in eis sunt: & intelligas, quia ex nihilo fecit illa Deus, & hominum genus:

29 Ita fiet, ut non timeas carnificem istum; sed dignus fratribus tuis effectus particeps, suscipe mortem, ut in illa miseratione cum fratribus tuis te recipiam.

30 Cum hæc illa adhuc diceret, ait adolescens: Quem sustinetis? non obedio præcepto regis, sed præcepto legis, quæ data est nobis per Moysen.

31 Tu vero, qui inventor omnis malitiæ factus es in Hebræos, non effugies manum Dei.

32 Nos enim pro peccatis nostris hæc patimur.

33 Et si nobis propter increpationem & correptionem Dominus Deus noster modicum iratus est: sed iterum reconciliabitur servis suis.

34 Tu autem, o scelestе, & omnium hominum flagitiosissime, noli frustra extolli vanis spebus in servos ejus inflammatus:

35 Nondum enim omnipotentis Dei, & omnia inspicientis, judicium effugisti.

36 Nam fratres mei, modico nunc dolore

susten-.

sustentato, sub testamento æternæ vitæ electi sunt: tu vero judicio Dei justas superbiæ tuæ pœnas exolves.

37 Ego autem, sicut & fratres mei, animam & corpus meum trado pro patriis legibus: invocans Deum maturius genti nostræ propitium fieri, teque cum tormentis & verberibus confiteri quod ipse est Deus solus.

38 In me vero & in fratribus meis desinet omnipotentis ira, quæ super omne genus nostrum juste superducta est.

39 Tunc rex accensus ira, injurias super egressus crudelius desævit, indigne ferens se derisum.

40 Et hic itaque mundus obiit, per omnia in Domino confidens.

41 Novissime autem post filios & mater consumpta est.

42 Igitur de sacrificiis, & de nimiis crudelitatibus satis dictum est.

CAPUT VIII.

Judas Machabæus, invocato Dei auxilio, post aliquot victorias, Nicanorem, qui certam sibi de Judæis pollicebatur victoriam, suos primum ad constantiam adhortatus, profligavit, interfectis de ejus exercitu una cum Timotheo & Bacchide plusquam 20000. ita ut Nicanor solus effugiens gradiceret Judæos Deum habere protectorem.

1 JUdas vero Machabæus, & qui cum illo erant, introibant latenter in castella: & convocantes cognatos & amicos, & eos, qui permanserunt in Judaismo, assumentes, eduxerunt ad se sex millia virorum.

2 Et invocabant Dominum, ut respiceret in populum, qui ab omnibus calcabatur: & misereretur templo, quod contaminabatur ab impiis:

3 Misereretur etiam exterminio civitatis, quæ esset illico complananda, & vocem sanguinis ad se clamantis audiret:

4 Memoraretur quoque iniquissimas mortes parvulorum innocentium, & blasphemias nomini suo illatas, & indignaretur super his.

5 At Machabæus, congregata multitudine, intolerabilis Gentibus efficiebatur: ira enim Domini in misericordiam conversa est.

6 Et superveniens castellis & civitatibus improvisus, succendebat eas: & opportuna loca occupans, non paucas hostium strages dabat:

7 Maxime autem noctibus ad hujuscemodi excursus ferebatur, & fama virtutis ejus ubique diffundebatur.

8 Videns autem Philippus paulatim virum ad profectum venire, ac frequentius res ei cedere prospere, ad Ptolemæum ducem Cœlesyriæ & Phœnicis scripsit, ut auxilium ferret regis negotiis.

9 At ille velociter misit Nicanorem Patrocli de primoribus amicum, datis ei de permistis Gentibus, armatis non minus viginti millibus, ut universum Judæorum genus deleret, adjuncto ei & Gorgia viro militari, & in bellicis rebus experientissimo.

10 Constituit autem Nicanor, ut regi tributum, quod Romanis erat dandum duo millia talentorum, de captivitate Judæorum suppleret:

11 Statimque ad maritimas civitates misit, convocans ad coemptionem Judaicorum mancipiorum, promittens se nonagena mancipia talento distracturum, non reputiens ad divitias, quæ eum ab Omnipotente esset consecutura.

12 Judas autem ubi comperit, indicavit his qui secum erant Judæis, Nicanoris adventum.

13 Ex quibus quidam formidantes, & non credentes Dei justitiæ, in fugam vertebantur:

14 Alii vero si quid eis supererat vendebant, simulque Dominum deprecabantur, ut eriperet eos ab impio Nicanore, qui eos, priusquam comminus veniret, vendiderat;

15 Et si non propter eos, propter testamentum tamen quod erat ad patres eorum, & propter invocationem sancti & magnifici nominis ejus super ipsos.

16 Convocatis autem Machabæus septem millibus, qui cum ipso erant, rogabat ne hostibus reconciliarentur, neque metuerent inique venientium adversum se hostium multitudinem, sed fortiter contenderent,

17 Ante oculos habentes contumeliam, quæ loco sancto ab his injusta esset illata, itemque & ludibrio habita civitatis injuriam, adhuc etiam veterum instituta convulsa.

18 Nam illi quidem armis confidunt, ait, simul & audacia: nos autem in omnipotente Domino, qui potest & venientes adversum nos, & universum mundum uno nutu delere, confidimus.

19 Admonuit autem eos & de auxiliis Dei, quæ facta sunt ergo parentes: & † quod sub Sennacherib centum octoginta quinque millia perierunt: † 4. Reg. 19. 35. Tob. 1. 21. Eccli. 48. 24. Isai. 37. 36. 1. Mac. 7. 41.

20 Et de prælio, quod eis adversus Galatas fuit in Babylonia, ut omnes, ubi ad rem ventum est, Macedonibus locis habitantibus, ipsi sex millia soli peremerunt centum viginti millia, propter auxilium illis datum de cœlo, & beneficia pro his plurima consecuti sunt.

21 His verbis confortantes effecti sunt, & pro legibus & patria mori parati.

22 Constituit itaque fratres suos duces utrique ordini, Simonem, & Josephum, & Jonathan, subjectis unicuique millenis & quingentenis.

23 Ad hoc etiam ob Esdræ lecto illis sancto libro, & dato signo adjutorii Dei, in prima acie ipse dux commisit cum Nicanore.

24 Et facto sibi adjutore Omnipotente, interfecerunt super novem millia hominum: majorem autem partem exercitus Nicanoris vulneribus debilem factam fugere compulerunt.

25 Pecuniis vero eorum, qui ad emptionem ipsorum venerant, sublatis, ipsos usque quaque persecuti sunt,

26 Sed reversi sunt hora concluſi: nam erat ante sabbatum: quam ob causam non perseveraverunt insequentes.

27 Arma autem ipsorum & spolia congregantes, sabbatum agebant: benedicentes Dominum qui liberavit eos in isto die, misericordiæ initium stillans in eos.

28 Post sabbatum vero debilibus, & orphanis, & viduis diviserunt spolia: & reliqua ipsi cum suis habuere.

29 His itaque gestis, & communiter ab omnibus facta obsecratione, misericordem Dominum postulabant, ut in finem servis suis reconciliaretur.

30 Et ex his, qui cum Timotheo & Bacchide erant contra se contendentes, super viginti millia interfecerunt, & munitiones excelsas obtinuerunt: & plures prædas diviserunt, æquam portionem debilibus, pupillis, & viduis, sed & senioribus facientes.

31 Et cum arma eorum diligenter collegissent, omnia composuerunt in locis opportunis, reliqua vero spolia Jerosolymam detulerunt:

32 Et Philarchen, qui cum Timotheo erat, interfecerunt, virum scelestum, qui in multis Judæos afflixerat.

33 Et cum epistolia agerent Jerosolymis, eum, qui sacras januas incenderat, idest, Callisthenem, cum in quoddam domicilium refugisset, incenderunt, digna ei mercede pro impietatibus suis reddita.

34 Facinorosissimus autem Nicanor, qui mille negotiantes ad Judæorum venditionem adduxerat,

35 Humiliatus auxilio Domini, ab his quos nullos existimaverat, deposita veste gloriæ, per mediterranea fugiens, solus venit Antiochiam, summam infelicitatem de interitu sui exercitus consecutus.

36 Et qui promiserat Romanis se tributum restituturum de captivitate Jerosolymorum prædicabat nunc protectorem Deum habere Judæos, & ob ipsum invulnerabiles esse, eo quod sequerentur leges ab ipso constitutas.

CAPUT IX.

Antiochus a Perſepoli fugatus, dum Judæos ad internecionem perdere meditaretur, maximis viſcerum doloribus a Deo percuſſus; cum fœtore intolerabili ſcaturientibus e corpore vermibus, poſt ſuorum criminum agnitionem, & ſeram promiſſam emendationem, merita morte occubuit, ſcriptis ad Judæos litteris ut filio ſuo ſubditi perſiſterent.

1 EOdem tempore Antiochus inhoneste revertebatur de Perside.

2 Intraverat enim in eam, quæ dicitur Perſepolis, & tentavit expoliare templum, & civitatem opprimere: sed multitudine ad arma concurrente, in fugam versi sunt: & ita contigit ut Antiochus post fugam turpiter rediret.

3 Et cum venisset circa Ecbatanam, recognovit quæ erga Nicanorem & Timotheum gesta sunt.

4 Elatus autem in ira, arbitrabatur se, injuriam illatum qui se fugaverant, posse in Judæos retorquere: ideoque jussit agitari currum suum, sine intermissione agens iter, cœlesti eum judicio prorsus urgente, eo quod ita superbe locutus esset se venturum Jerosolymam, & congeriem sepulcri Judæorum eam facturus.

5 † Sed qui universa conspicit Dominus Deus Israel, percussit eum insanabili & invisibili plaga. Ut enim finivit hunc ipsum sermonem, apprehendit eum dolor dirus viscerum, & amara internorum tormenta: † 2. Par. 16. 9.

6 Et quidem satis juste, quippe qui multis & novis cruciatibus aliorum torserat viscera, licet ille nullo modo a sua malitia cessaret.

7 Super hoc autem superbia repletus, ignem spirans animo in Judæos, & præcipiens accelerari negotium, contigit illum impetu euntem de curru cadere, & gravi corporis collisione membra vexari.

8 Isque qui sibi videbatur etiam fluctibus maris imperare, supra humanum modum superbia repletus, & montium altitudines in statera appendere, nunc humiliatus ad terram in gestatorio portabatur, manifestam Dei virtutem in semetipso contestans.

9 Ita ut de corpore impii vermes scaturirent, ac viventis in doloribus carnes ejus effluerent, odore etiam illius & fœtore exercitus gravaretur.

10 Et qui paulo ante sidera cœli contingere se arbitrabatur, eum nemo poterat propter intolerantiam fœtoris portare.

11 Hinc igitur cœpit ex gravi superbia deductus ad agnitionem sui venire, divina admonitus plaga, per momenta singula doloribus suis augmenta capientibus:

12 Et cum nec ipse jam fœtorem suum ferre posset, ita ait: Justum est subditum esse Deo, & mortalem non pari Deo sentire.

13 Orabat autem hic scelestus Dominum, a quo non esset misericordiam consecuturus.

14 Et civitatem, ad quam festinans veniebat ut eam ad solum deduceret, ac sepulcrum congestorum faceret, nunc optat liberam reddere:

15 Et Judæos, quos nec sepultura quidem se dignos habiturum, sed avibus ac feris dilaniendos traditurum, & cum parvulis exterminaturum dixerat, æquales nunc Atheniensibus facturum pollicetur.

16 Templum etiam sanctum, quod prius expoliaverat, optimis donis ornaturum, & sancta vasa multiplicaturum, & pertinentes ad sacrificia sumptus de redditibus suis præstaturum.

17 Super hæc, & Judæum se futurum, & omnem locum terræ perambulaturum, & prædicaturum Dei potestatem.

18 Sed non cessantibus doloribus (supervenerat enim in eum justum Dei judicium) desperans scripsit ad Judæos in modum deprecationis epistolam hæc continentem:

19 OPTIMIS civibus Judæis plurimam salutem, & bene valere, & esse felices, rex & princeps Antiochus.

20 Si bene valetis, & filii vestri, & ex sententia vobis cuncta sunt, maximas agimus gratias.

21 Et ego in infirmitate constitutus, vestri autem memor benigne, reversus de Persidis locis, & infirmitate gravi apprehensus, necessarium duxi pro communi utilitate curam habere:

22 Non desperans memetipsum, sed spem multam habens effugiendi infirmitatem.

23 Respiciens autem quod & pater meus, quibus temporibus in locis superioribus ducebat exercitum, ostendit qui post se susciperet principatum.

24 Ut si quid contrarium accideret, aut difficile nuntiaretur, scientes hi qui in regionibus erant, cui esset rerum summa derelicta, non turbarentur.

25 Ad hæc considerans de proximo potentes quosque & vicinos temporibus insidiantes, & eventum expectantes, designavi filium meum Antiochum regem, quem sæpe recurrens in superiora regna multis vestrum commendabam: & scripsi ad eum quæ subjecta sunt.

26 Oro itaque vos & peto, memores beneficiorum publice & privatim, ut unusquisque conservet fidem ad me & ad filium meum.

27 Confido enim, eum modeste, & humane acturum, & sequentem propositum meum, & communem vobis fore.

28 Igitur homicida & blasphemus pessime percussus, & ut ipse alios tractaverat, peregre in montibus miserabili obitu vita functus est.

29 Trans-

29 Transferebat autem corpus Philippus collactaneus ejus, qui metuens filium Antiochi, ad Ptolemæum Philometorem in Ægyptum abiit.

CAPUT X.

Judas Machabæus, purgatis templo ac civitate, octo diebus solemnitatem celebrat, & quotannis celebrandam ordinat: Eupator Antiocho patri in regno succedens, Ptolemæo veneno extincto, Gorgiam ducem locorum constituit, Judæos sæpius pugna molestantem: Judæi & tunc & Timotheum variasque hostium munitiones devincunt, occisis plurimis millibus, quinque etiam equitibus de cœlo apparentibus, qui Judæis in auxilium venerant.

1 MAchabæus autem, & qui cum eo erant, Domino se protegente, templum quidem, & civitatem recepit.

2 Aras autem, quas alienigenæ per plateas extruxerant, itemque delubra demolitus est.

3 Et purgato templo, aliud altare fecerunt: & de ignitis lapidibus igne concepto sacrificia obtulerunt post biennium, & incensum, & lucernas, & panes propositionis posuerunt.

4 Quibus gestis, rogabant Dominum prostrati in terram, ne amplius talibus malis inciderent: sed, & si quando peccassent, ut ab ipso mitius corriperentur, & non barbaris ac blasphemis hominibus traderentur.

5 Qua die autem templum ab alienigenis pollutum fuerat, contigit eadem die purificationem fieri, vigesima quinta mensis, qui fuit Casleu.

6 Et cum lætitia diebus octo egerunt in modum tabernaculorum, recordantes quod ante modicum temporis, diem solemnem tabernaculorum in montibus & in speluncis more bestiarum egerant.

7 Propter quod thyrsos, & ramos virides, & palmas præferebant ei, qui prosperavit mundari locum suum.

8 Et decreverunt communi præcepto & decreto, universæ genti Judæorum, omnibus annis agere dies istos.

9 Et Antiochi quidem, qui appellatus est Nobilis, vitæ excessus ita se habuit.

10 Nunc autem de Eupatore Antiochi impii filio, quæ gesta sunt narrabimus, breviantes mala, quæ in bellis gesta sunt.

11 Hic enim suscepto regno, constituit super negotia regni Lysiam quendam, Phœnicis & Syriæ militiæ principem.

12 Nam Ptolemæus, qui dicebatur Macer, justi tenax erga Judæos esse constituit, & præcipue propter iniquitatem quæ facta erat in eos, & pacifice agere cum eis.

13 Sed ob hoc accusatus ab amicis apud Eupatorem, cum frequenter proditor audiret, eo quod Cyprum creditam sibi a Philometore deseruisset, & ad Antiochum Nobilem translatus etiam ab eo recessisset, veneno vitam finivit.

14 Gorgias autem, cum esset dux locorum, assumptis advenis frequenter Judæos debellabat.

15 Judæi vero, qui tenebant opportunas munitiones, fugatos ab Jerosolymis suscipiebant, & bellare tentabant.

16 Hi vero qui erant cum Machabæo, per orationes Dominum rogantes ut esset sibi adjutor, impetum fecerunt in munitiones Idumæorum.

17 Multaque vi insistentes, loca obtinuerunt, occurrentes interemerunt, & omnes simul non minus viginti millibus trucidaverunt.

18 Quidam autem, cum confugissent in altas turres valde munitas, omnem apparatum ad repugnandum habentes,

19 Machabæus ad eorum expugnationem, relicto Simone, & Josepho, itemque Zacheo, eisque qui cum ipsis erant satis multis, ipse ad eas, quæ amplius perurgebant, pugnas conversus est.

20 Hi vero qui cum Simone erant, cupiditate decepti, a quibusdam qui in turribus erant, irrisi sunt pecunia: & septuaginta millibus didrachmis acceptis, dimiserunt quosdam effugere.

21 Cum autem Machabæo nuntiatum esset quod factum est, principibus populi congregatis, accusavit, quod pecunia fratres vendidissent, adversariis eorum dimittis.

22 Hos igitur proditores factos interfecit, & confestim duas turres occupavit.

23 Armis autem ac manibus omnia prospere agendo, in duabus munitionibus plus quam viginti millia peremit.

24 At Timotheus, qui prius a Judæis fuerat superatus, convocato exercitu peregrinæ multitudinis: & congregato equitatu Asiano, advenit quasi armis Judæam capturus.

25 Machabæus autem, & qui cum ipso erant appropinquante illo, deprecabantur Dominum, caput terra aspergentes, lumbosque ciliciis præcincti.

26 Ad altaris crepidinem provoluti, ut sibi propitius, inimicis autem eorum esset inimicus, & adversariis adversaretur, sicut lex dicit.

27 Et ita post orationem, sumptis armis, longius de civitate procedentes, & proximi hostibus effecti, resederunt.

28 Primo autem solis ortu utrique commiserunt: isti quidem victoriæ & prosperitatis sponsorem cum virtute Dominum habentes: illi autem ducem belli animum habebant.

29 Sed, cum vehemens pugna esset, apparuerunt adversariis de cœlo viri quinque in equis, frænis aureis decori, ducatum Judæis præstantes.

30 Ex quibus duo Machabæum medium habentes, armis suis circumseptum incolumem conservabant: in adversarios autem tela & fulmina jaciebant, ex quo & cæcitate confusi, & repleti perturbatione cadebant.

31 Interfecti sunt autem viginti millia quingenti, & equites sexcenti.

32 Timotheus vero confugit in Gazaram præsidium munitum, cui præerat Chæreas.

33 Machabæus autem, & qui cum eo erant, lætantes obsederunt præsidium diebus quatuor.

34 At hi qui intus erant, loci firmitate confisi, supra modum maledicebant, & sermones nefandos jactabant.

35 Sed cum dies quinta illuceseeret, viginti juvenes ex his qui cum Machabæo erant, accensi animis propter blasphemiam, viriliter accesserunt ad murum, & feroci animo incedentes ascendebant.

36 Sed & alii similiter ascendentes, turresportasque succendere aggressi sunt, atque ipsos maledicos vivos concremare.

37 Per continuum autem biduum præsidio va-

ſtato, Timotheum occultantem ſe, in quodam repertum loco peremerunt: & fratrem illius Chæream & Apollophanem occiderunt.

38 Quibus geſtis, in hymnis & confeſſionibus benedicebant Dominum, qui magna fecit in Iſrael, & victoriam dedit illis.

CAPUT XI.

Judas Machabæus ferocis Lyſiæ maximum proſtravit exercitum fretus auxilio miſſi cælitus equitis; quod animadvertens Lyſias pacem inter Judæos & regem componit: referuntur epiſtola Lyſiæ, Antiochi, ac Romanorum ad Judæos, & Antiochi ad Lyſiam pro Judæis.

1 SED parvo poſt tempore, Lyſias procurator regis, & propinquus, ac negotiorum præpoſitus, graviter ferens de his quæ acciderant,

2 Congregatis octoginta millibus, & equitatu univerſo, veniebat adverſus Judæos, exiſtimans ſe civitatem quidem captam gentibus habitaculum facturum,

3 Templum vero in pecuniæ quæſtum, ſicut cetera delubra gentium, habiturum, & per ſingulos annos venale ſacerdotium:

4 Nuſquam recogitans Dei poteſtatem, ſed mente efferatus, in multitudine peditum, & in millibus equitum, & in octoginta elephantis confidebat.

5 Ingreſſus autem Judæam, & appropians Bethſuræ, quæ erat in anguſto loco, ab Jeroſolyma intervallo quinque ſtadiorum, illud præſidium expugnabat.

6 Ut autem Machabæus, & qui cum eo erant, cognoverunt expugnari præſidia, cum fletu & lacrymis rogabant Dominum, & omnis turba ſimul, ut bonum Angelum mitteret ad ſalutem Iſrael.

7 Et ipſe primus Machabæus, ſumptis armis, ceteros adhortatus eſt ſimul ſecum periculum ſubire, & ferro auxilium fratribus ſuis.

8 Cumque pariter prompto animo procederent, Jeroſolymis apparuit præcedens eos eques in veſte candida, armis aureis haſtam vibrans.

9 Tunc omnes ſimul benedixerunt miſericordem Dominum, & convaluerunt animis: non ſolum homines, ſed & beſtias ferociſſimas, & muros ferreos parati penetrare.

10 Ibant igitur prompti, de cœlo habentes adjutorem, & miſerantem ſuper eos Dominum.

11 Leonum autem more impetu irruentes in hoſtes, proſtraverunt ex eis undecim millia peditum, & equitum mille ſexcentos.

12 Univerſos autem in fugam verterunt, plures autem ex eis vulnerati nudi evaſerunt. Sed & ipſe Lyſias turpiter fugiens evaſit.

13 Et quia non inſenſatus erat, ſecum ipſe reputans, factam erga ſe diminutionem, & intelligens invictos eſſe Hebræos, omnipotentis Dei auxilio juvantes, miſit ad eos:

14 Promiſitque ſe conſenſurum omnibus quæ juſta ſunt, & regem compulſurum amicum fieri.

15 Annuit autem Machabæus precibus Lyſiæ, in omnibus utilitati conſulens: & quæcumque Machabæus ſcripſit Lyſiæ de Judæis, ea rex conceſſit.

16 Nam erant ſcriptæ Judæis epiſtolæ a Lyſia quidem hunc modum continentes:

LYSIAS populo Judæorum ſalutem.

17 Joannes & Abeſalom, qui miſſi fuerant a vobis, tradentes ſcripta, poſtulabant ut ea, quæ per illos ſignificabantur, implerem.

18 Quæcumque igitur regi potuerunt perferri, expoſui: & quæ res permittebat, conceſſit.

19 Si igitur in negotiis fidem conſervaveritis, & deinceps bonorum vobis cauſa eſſe tentabo.

20 De ceteris autem per ſingula verbo mandavi, & iſtis, & his qui a me miſſi ſunt, colloqui vobiſcum.

21 Bene valete. Anno centeſimo quadrageſimo octavo, menſis Dioſcori die vigeſima & quarta.

22 Regis autem epiſtola iſta continebat:

REX Antiochus Lyſiæ fratri ſalutem.

23 Patre noſtro inter deos translato, nos volentes eos, qui ſunt in regno noſtro, ſine tumultu agere, & rebus ſuis adhibere diligentiam,

24 Audivimus Judæos non conſentiſſe patri meo ut transferrentur ad ritum Græcorum, ſed tenere velle ſuum inſtitutum, ac propterea poſtulare a nobis concedi ſibi legitima ſua.

25 Volentes igitur hanc quoque gentem quietam eſſe, ſtatuentes judicavimus, templum reſtitui illis, ut agerent ſecundum ſuorum majorum conſuetudinem.

26 Bene igitur feceris, ſi miſeris ad eos, & dexteram dederis: ut cognita noſtra voluntate, bono animo ſint, & utilitatibus propriis deſerviant.

27 Ad Judæos vero regis epiſtola talis erat:

REX Antiochus ſenatui Judæorum, & ceteris Judæis ſalutem.

28 Si valetis, ſic eſtis ut volumus: ſed & ipſi bene valemus.

29 Adiit nos Menelaus, dicens velle vos deſcendere ad veſtros, qui ſunt apud nos.

30 His igitur, qui commeant uſque ad diem trigeſimum menſis Xanthici, damus dextras ſecuritatis,

31 Ut Judæi utantur cibis & legibus ſuis, ſicut & prius: & nemo eorum ullo modo moleſtiam patiatur de his, quæ per ignorantiam geſta ſunt.

32 Miſimus autem & Menelaum, qui vos alloquatur.

33 Valete. Anno centeſimo quadrageſimo octavo, Xanthici menſis quintadecima die.

34 Miſerunt autem etiam Romani epiſtolam, ita ſe habentem:

QUINTUS Memmius & Titus Manilius legati Romanorum, populo Judæorum ſalutem.

35 De his, quæ Lyſias cognatus regis conceſſit vobis, & nos conceſſimus.

36 De quibus autem ad regem judicavit referendum, confeſtim aliquem mittite, diligentius inter vos conferentes, ut decernamus, ſicut congruit vobis: non enim Antiochiam accedimus.

37 Ideoque feſtinate reſcribere, ut nos quoque ſciamus cujus eſtis voluntatis.

38 Bene valete. Anno centeſimo quadrageſimo octavo, quintadecima die menſis Xanthici.

CAPUT XII.

Judas et duces ipsius divino freti auxilio pugnant feliciter adversus Joppitas, Jamnitas, Arabes, Casphin & Ephron civitates; item adversus Timotheum habentem ingentem exercitum, adversus præsidium Carnion, & Gorgiam: occisis autem quibusdam Judæis, qui de donariis idolorum sustulerant, Judas curat pro ipsorum peccatis offerri sacrificium.

1 HIS factis pactionibus, Lysias pergebat ad regem, Judæi autem agriculturæ operam dabant.

2 Sed hi qui residerant, Timotheus, & Apollonius Gennæi filius, sed & Hieronymus, & Demophon super hos, & Nicanor Cypriarches, non sinebant eos in silentio agere, & quiete.

3 Joppitæ vero tale quoddam flagitium perpetrarunt: rogaverunt Judæos, cum quibus habitabant, ascendere scaphas, quas paraverant, cum uxoribus & filiis, quasi nullis inimicitiis inter eos subjacentibus.

4 Secundum commune itaque decretum civitatis & ipsis acquiescentibus, pacisque causa nihil suspectum habentibus: cum in altum processissent, submerserunt non minus ducentos.

5 Quam crudelitatem Judas in suæ gentis homines factam ut cognovit, præcepit viris, qui erant cum ipso: & invocato justo judice Deo,

6 Venit adversus interfectores fratrum, & portum quidem nocte succendit, scaphas exussit, eos autem qui ab igne refugerant, gladio peremit.

7 Et cum hæc ita egisset, discessit quasi iterum reversurus, & universos Joppitas eradicaturus.

8 Sed cum cognovisset & eos, qui erant Jamniæ, velle pari modo facere habitantibus secum Judæis,

9 Jamnitis quoque nocte supervenit, & portum cum navibus succendit: ita ut lumen ignis appareret Jerosolymis a stadiis ducentis quadraginta.

10 Inde cum jam abiissent novem stadiis, & iter facerent ad Timotheum, commiserunt cum eo Arabes, quinque millia viri, & equites quingenti.

11 Cumque pugna valida fieret, & auxilio Dei prospere cessisset, resedui Arabes victi, petebant a Juda dextram sibi dari, promittentes se pascua daturos, & in ceteris profuturos.

12 Judas autem, arbitratus vere in multis eos utiles, promisit pacem: dextrisque acceptis, discessere ad tabernacula sua.

13 Aggressus est autem & civitatem quamdam firmam, pontibus murisque circumseptam, quæ a turbis habitabatur Gentium promiscuarum, cui nomen Casphin.

14 Hi vero qui intus erant, confidentes in stabilitate murorum, & apparatu alimoniarum, remissis, agebant, maledictis lacessentes Judam, & blasphemantes, ac loquentes quæ fas non est.

15 Machabæus autem, invocato magno mundi Principe, qui sine arietibus & machinis † temporibus Jesu præcipitavit Jericho, irruit ferociter muris:

† *Jos. 6. 20.*

16 Et capta civitate per Domini voluntatem, innumerabiles cædes fecit, ita ut adiacens stagnum stadiorum duorum latitudinis, sanguine interfectorum fluere videretur.

17 Inde discesserunt stadia septingenta quinquaginta, & venerunt in Characa ad eos, qui dicuntur Tubianæi, Judæos:

18 Et Timotheum quidem in illis locis non comprehenderunt, nulloque negotio perfecto regressus est, relicto in quodam loco firmissimo præsidio.

19 Dositheus autem & Sosipater, qui erant duces cum Machabæo, peremerunt a Timotheo relictos in præsidio, decem millia virós.

20 At Machabæus, ordinatis circum se sex millibus, & constitutis per cohortes, adversus Timotheum processit, habentem secum centum viginti millia peditum, equitumque duo millia quingentos.

21 Cognito autem Judæ adventu, Timotheus præmisit mulieres, & filios, & reliquum apparatum, in præsidium, quod Carnion dicitur: erat enim inexpugnabile, & accessu difficile propter locorum angustias.

22 Cumque cohors Judæ prima apparuisset, timor hostibus incussus est, ex præsentia Dei, qui universa conspicit, & in fugam versi sunt alius ab alio, ita ut magis a suis dejicerentur, & gladiorum suorum ictibus debilitarentur.

23 Judas autem vehementer instabat premiens profanos, & prostravit ex eis triginta millia virorum.

24 Ipse vero Timotheus incidit in partes Dosithei & Sosipatris: & multis precibus postulabat ut vivus dimitteretur, eo quod multorum ex Judæis parentes haberet, ac fratres, quos morte ejus decipi eveniret.

25 Et cum fidem dedisset restiturum se eos secundum constitutum, illæsum eum dimiserunt propter fratrum salutem.

26 Judas autem egressus est ad Carnion, interfectis viginticuinque millibus.

27 Post horum fugam, & necem, movit exercitum ad Ephron civitatem munitam, in qua multitudo diversarum gentium habitabat: & robusti juvenes pro muris consistentes fortiter repugnabant: in hac autem machinæ multæ, & telorum erat apparatus.

28 Sed, cum omnipotentem invocassent, qui potestate sua vires hostium confringit, ceperunt civitatem: & ex eis qui intus erant, viginticuinque millia prostraverunt.

29 Inde ad civitatem Scytharum abierunt, quæ ab Jerosolymis sexcentis stadiis aberat.

30 Contestantibus autem his, qui apud Scythopolitas erant, Judæis, quod benigne ab eis haberentur, etiam temporibus infelicitatis quod modeste secum egerint:

31 Gratias agentes eis, & exhortati etiam de cetero erga genus suum benignos esse, venerunt Jerosolymam die sollemni septimanarum instante.

32 Et post Pentecosten abierunt contra Gorgiam præpositum Idumææ.

33 Exivit autem cum peditibus tribus millibus, & equitibus quadringentis.

34 Quibus congressis, contigit paucos ruere Judæorum.

35 Dosithens vero quidam de Bacenoris eques, vir fortis, Gorgiam tenebat: & cum vellet illum capere vivum, eques quidam de Thracibus irruit in eum, humerumque ejus amputavit: atque ita Gorgias effugit in Maresa.

36 At illis, qui cum Esdrin erant, diutius pugnantibus & fatigatis, invocavit Judas Dominum adjutorem & ducem belli fieri:

37 Incipiens voce patria, & cum hymnis clamorem extollens, fugam Gorgiæ militibus incussit.

38 Judas autem collecto exercitu venit in civitatem Odollam: & cum septima dies superveniret, secundum consuetudinem purificati, in eodem loco sabbatum egerunt.

39 Et sequenti die venit cum suis Judas, ut corpora prostratorum tolleret, & cum parentibus poneret in sepulcris paternis.

40 Invenerunt autem sub tunicis interfectorum de donariis idolorum, quæ apud Jamniam fuerunt, † a quibus lex prohibet Judæos: omnibus ergo manifestum factum est, ob hanc causam eos corruisse.

† *Deut.* 7. 25.

41 Omnes itaque benedixerunt justum judicium Domini, qui occulta fecerat manifesta.

42 Atque ita ad preces conversi, rogaverunt, ut id quod factum erat delictum oblivioni traderetur. At verò fortissimus Judas hortabatur populum conservare se sine peccato, sub oculis videntes quæ facta sunt pro peccatis eorum, qui prostrati sunt.

43 Et facta collatione, duodecim millia drachmas argenti misit Jerosolymam offerri pro peccatis mortuorum sacrificium, bene & religiose de resurrectione cogitans.

44 (Nisi enim eos, qui ceciderant, resurrecturos speraret, superfluum videretur & vanum orare pro mortuis).

45 Et quia considerabat quod hi, qui cum pietate dormitionem acceperant, optimam haberent repositam gratiam.

46 Sancta ergo & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, ut a peccatis solvantur.

CAPUT XIII.

Menelaus Judæus transfuga jussu Antiochi extremo afficitur supplicio: Antiochus vero maximum ducens in Judæos exercitum, semel ac iterum victus & repulsus, multisque millibus ex suis occisis, & Philippo rebellante, supplex pacem cum Judæis firmat juramento, oblato in templo sacrificio, Judaque in principem Ptolemaidis constituto.

1 ANno centesimo quadragesimo nono, cognovit Judas Antiochum Eupatorem venire cum multitudine adversus Judæam,

2 Et cum eo Lysiam procuratorem & præpositum negotiorum, secum habentem peditum centum decem millia, & equitum quinque millia, & elephantos viginti duos, curtus cum falcibus trecentos.

3 Commiscuit autem se illis & Menelaus: & cum multa fallacia deprecabatur Antiochum, non pro patriæ salute, sed sperans se constitui in principatum.

4 Sed Rex regum suscitavit animos Antiochi in peccatorem: & suggerente Lysia hunc esse causam omnium malorum, jussit (ut eis est consuetudo) apprehensum in eodem loco necari.

5 Erat autem in eodem loco turris quinquaginta cubitorum, aggestum undique habens cineris: hæc prospectum habebat in præceps.

6 Inde in cinerem deici jussit sacrilegum, omnibus eum propellentibus ad interitum.

7 Et tali lege prævaricatorem legis contigit mori, nec terræ dari Menelaum.

8 Et quidem satis juste: nam quia multa erga aram Dei delicta commisit, cujus ignis & cinis erat sanctus, ipse in cineris morte damnatus est.

9 Sed rex mente effrænatus veniebat, nequiorem se patre suo Judæis ostensurus.

10 Quibus Judas cognitis: præcepit populo ut die ac nocte Dominum invocarent, quo, sicut semper, & nunc adjuvaret eos:

11 Quippe qui lege, & patria, sanctoque templo privari verebantur: ac populum, qui nuper paululum respirasset, ne sineret blasphemis rursus nationibus subdi.

12 Omnibus itaque simul id facientibus, & petentibus a Domino misericordiam, cum fletu & jejuniis, per triduum continuum prostratis, hortatus est eos Judas ut se præpararent.

13 Ipse vero cum senioribus cogitavit, prius quam rex admoveret exercitum ad Judæam, & obtineret civitatem, exire, & Domini judicio committere exitum rei.

14 Dans itaque potestatem omnium Deo mundi creatori, & exhortatus suos ut fortiter dimicarent, & usque ad mortem pro legibus, templo, civitate, patria, & civibus starent, circa Modin exercitum constituit.

15 Et dato signo suis Dei victoriæ, juvenibus fortissimis electis, nocte aggressus aulam regiam, in castris interfecit viros quatuor millia, & maximum elephantorum cum his qui superpositi fuerant:

16 Summoque metu ac perturbatione hostium castra replentes, rebus prospere gestis, abierunt.

17 Hoc autem factum est die illucescente, adjuvante eum Domini protectione.

18 Sed rex, accepto gustu audaciæ Judæorum, arte difficultatem locorum tentabat:

19 Et Bethsuræ, quæ erat Judæorum præsidium munitum, castra admovebat: sed fugabatur, impingebat, minorabatur.

20 His autem, qui intus erant, Judas necessaria mittebat.

21 Enuntiavit autem mysteria hostibus Rhodocus quidam de Judaico exercitu, qui requisitus comprehensus est, & conclusus.

22 Iterum rex sermonem habuit ad eos qui erant in Bethsuris: dextram dedit: accepit: abiit.

23 Commisit cum Juda: superatus est. Ut autem cognovit rebellasse Philippum Antiochiæ, qui relictus erat super negotia, mente consternatus, Judæos deprecans, subditusque eis, jurat de omnibus quibus justum visum est: & reconciliatus obtulit sacrificium, honoravit templum, & munera posuit:

24 Machabæum amplexatus est, & fecit eum a Ptolemaide usque ad Gerrenos ducem & principem.

25 Ut autem venit Ptolemaidam, graviter ferebant Ptolemenses amicitiæ conventionem, indignantes ne forte fœdus irrumperent.

26 Tunc ascendit Lysias tribunal, & exposuit rationem, & populum sedavit, regressusque est Antiochiam: & hoc modo regis profectio & reditus processit.

CAPUT XIV.

Suggerente Alcimo, qui summo destitutus erat sacerdotio, Nicanor in Judæa missus a rege Demetrio, auditis Judæ præclaris factoribus, amicitiam cum eo contrahit: quam postmodum rege cogente solvens, dum Judam nequit comprehendere, templi minatur eversionem, & senem Raziam Judæum magnanimum apprehendere conatur: qui dum ab hostibus jam se capiendum videret, elegit potius constantissimo animo sibi mortem inferre quam indigna pati ab hostibus, in quos propriis manibus sua intestina projecit.

1 SEd post triennii tempus cognovit Judas, & qui cum eo erant, Demetrium Seleuci, cum multitudine valida, & navibus, per portum Tripolis ascendisse ad loca opportuna,

2 Et tenuisse regiones adversus Antiochiam, & ducem ejus Lysiam.

3 Alcimus autem quidam, qui summus sacerdos fuerat, sed voluntarie coinquinatus est temporibus commistionis, considerans nullo modo sibi esse salutem, neque accessum ad altare,

4 Venit ad regem Demetrium centesimo quinquagesimo anno, offerens ei coronam auream, & palmam, super hæc & thallos, qui templi esse videbantur. Et ipsa quidem die siluit.

5 Tempus autem opportunum dementiæ suæ nactus, convocatus a Demetrio ad consilium, & interrogatus quibus rebus & consiliis Judæi niterentur,

6 Respondit: Ipsi qui dicuntur Assidæi Judæorum, quibus præest Judas Machabæus, bella nutriunt, & seditiones movent, nec patiuntur regnum esse quietum.

7 Nam & ego defraudatus parentum gloria (dico autem summo sacerdotio) huc veni:

8 Primo quidem utilitatibus regis fidem servans, secundo autem etiam civibus consulens: nam illorum pravitate universum genus nostrum non minime vexatur.

9 Sed oro his singulis, o rex, cognitis, & regioni, & generi, secundum humanitatem tuam pervulgatam omnibus, prospice.

10 Nam, quamdiu superest Judas, impossibile est, pacem esse negotiis.

11 Talibus autem ab hoc dictis, & ceteri amici, hostiliter se habentes adversus Judam, inflammaverunt Demetrium.

12 Qui statim Nicanorem præpositum elephantorum ducem misit in Judæam:

13 Datis mandatis, ut ipsum quidem Judam caperet: eos vero, qui cum illo erant, dispergeret, & constitueret Alcimum maximi templi summum sacerdotem.

14 Tunc gentes, quæ de Judæa fugerant Judam, gregatim se Nicanori miscebant, miserias & clades Judæorum, prosperitates rerum suarum existimantes.

15 Audito itaque Judæi Nicanoris adventu, & conventu nationum, conspersi terra rogabant eum, qui populum suum constituit, ut in æternum custodiret, qui que suam portionem signis evidentibus protegit.

16 Imperante autem duce, statim inde moverunt, convenerunt que ad castellum Dessau.

17 Simon verò frater Judæ commiserat cum Nicanore: sed conterritus est repentino adventu adversariorum.

18 Nicanor tamen, audiens virtutem comitum Judæ, & animi magnitudinem, quam pro patriæ certaminibus habebant, sanguine judicium facere metuebat.

19 Quam ob rem præmisit Posidonium, & Theodotium, & Matthiam, ut darent dextras atque acciperent.

20 Et cum diu de his consilium ageretur, & ipse dux ad multitudinem retulisset, omnium una fuit sententia amicitiis annuere.

21 Itaque diem constituerunt, qua secreto inter se agerent: & singulis sellæ prolatæ sunt, & positæ.

22 Præcepit autem Judas armatos esse locis opportunis, ne forte ab hostibus repente mali aliquid oriretur: & congruum colloquium fecerunt.

23 Morabatur autem Nicanor Jerosolymis, nihilque inique agebat, gregesque turbarum, quæ congregatæ fuerant, dimisit.

24 Habebat autem Judam semper charum ex animo, & erat viro inclinatus.

25 Rogavitque eum ducere uxorem, filiosque procreare. Nuptias fecit: quiete egit, communiterque vivebant.

26 Alcimus autem, videns charitatem illorum ad invicem, & conventiones, venit ad Demetrium, & dicebat, Nicanorem rebus alienis assentire, Judamque regni insidiatorem successorem sibi destinasse.

27 Itaque rex exasperatus, & pessimis hujus criminationibus irritatus, scripsit Nicanori, dicens, graviter quidem se ferre de amicitiæ conventione, jubere tamen Machabæum citius vinctum mittere Antiochiam.

28 Quibus cognitis, Nicanor consternabatur, & graviter ferebat, si ea, quæ convenerant, irrita faceret, nihil læsus a viro:

29 Sed, quia regi resistere non poterat, opportunitatem observabat qua præceptum perficeret.

30 At Machabæus, videns secum austerius agere Nicanorem, & consuetum occursum ferocius exhibentem, intelligens non ex bono esse austeritatem istam, paucis suorum congregatis, occultavit se a Nicanore.

31 Quod cum ille cognovit, fortiter se a viro præventum, venit ad maximum & sanctissimum templum: & sacerdotibus solitas hostias offerentibus, jussit sibi tradi virum.

32 Quibus cum juramento dicentibus nescire se ubi esset qui quærebatur, extendens manum ad templum,

33 Juravit, dicens: Nisi Judam mihi vinctum tradideritis, illud Dei fanum in planitiem deducam, & altare effodiam, & templum hoc Libero patri consecrabo.

34 Et his dictis, abiit. Sacerdotes autem protendentes manus in cælum, invocabant eum, qui semper propugnator esset gentis ipsorum, hæc dicentes:

35 Tu Domine universorum, qui nullius indiges, voluisti templum habitationis tuæ fieri in nobis.

36 Et nunc sancte sanctorum omnium Domine, conserva in æternum immaculatam domum istam, quæ nuper mundata est.

37 Razias autem quidam de senioribus ab Jerosolymis delatus est Nicanori, vir amator civitatis, & bene audiens: qui pro affectu pater Judæorum appellabatur.

38 Hic multis temporibus continentiæ propositum tenuit in Judaismo, corpusque &

animam tradere contentus pro perseverantia.

39 Voluit autem Nicanor manifestare odium, quod habebat in Judæos, misit milites quingentos, ut eum comprehenderent.

40 Putabat enim, si illum decepisset, se cladem Judæis maximam illaturum.

41 Turbis autem irruere in domum ejus, & januam disrumpere, atque ignem admovere cupientibus, cum jam comprehenderetur, gladio se petiit;

42 Eligens nobiliter mori potius, quam subditus fieri peccatoribus; & contra natales suos indignis injuriis agi.

43 Sed, cum per festinationem non certo ictu plagam dedisset, & turbæ intra ostia irrumperent, recurrens audacter ad murum, præcipitavit semetipsum viriliter in turbas:

44 Quibus velociter locum dantibus casui ejus, venit per mediam cervicem:

45 Et cum adhuc spiraret, accensus animo, surrexit: & cum sanguis ejus magno fluxu deflueret, & gravissimis vulneribus esset saucius, cursu turbam pertransiit:

46 Et stans supra quamdam petram præruptam, & jam exsanguis effectus, complexus intestina sua, utrisque manibus projecit super turbas, invocans dominatorem vitæ ac spiritus, ut hæc illi iterum redderet: atque ita vita defunctus est.

CAPUT XV.

Judas suos contra Nicanorem Dei potentiam contemnentem roborat, tum exhortatione, tum nocturna apparitionis manifestatione de visa Jeremia pro populo Israel orante; qui in Deum spem habentes, ingentem prosternunt exercitum, amputatis capite & manu Nicanoris, quæ Jerosolymis in memoriam divinæ protectionis suspensa sunt, lingua ejus blasphema avibus particulatim tradita, eoque die in annuam solemnitatem instituto.

1 Mach. 7. 26. 1 NIcanor autem, ut comperit Judam esse in locis Samariæ, cogitavit cum omni impetu die sabbati committere bellum.

2 Judæis vero, qui illum per necessitatem sequebantur, dicentibus: Ne ita ferociter & barbare feceris, sed honorem tribue diei sanctificationis, & honora eum, qui universa conspicit:

3 Ille infelix interrogavit, si est potens in cœlo, qui imperavit agi diem sabbatorum.

4 Et respondentibus illis, Est Dominus vivus ipse in cœlo potens, qui jussit agi septimam diem.

5 At ille ait: Et ego potens sum super terram, qui impero sumi arma, & negotia regis impleri. Tamen non obtinuit ut consilium perficeret.

6 Et Nicanor quidem cum summa superbia erectus, cogitaverat commune trophæum statuere de Juda.

7 Machabæus autem semper confidebat cum omni spe auxilium sibi a Deo affuturum.

8 Et hortabatur suos ne formidarent ad adventum nationum, sed in mente haberent adjutoria sibi facta de cœlo, & nunc sperarent ab Omnipotente sibi affuturam victoriam.

9 Et allocutus eos de lege & prophetis, admonens etiam certamina quæ fecerant prius, promptiores constituit eos:

10 Et aptis animis eorum erectis, simul ostendebat Gentium fallaciam, & juramentorum prævaricationem.

11 Singulos autem illorum armavit, non clypei & hastæ munitione, sed sermonibus optimis, & exhortationibus, exposito digno de somnio, per quod universos lætificavit.

12 Erat autem hujusmodi visus: Oniam, qui fuerat summus sacerdos, virum bonum & benignum, verecundum visu, modestum moribus, & eloquio decorum, & qui a puero in virtutibus exercitatus sit, manus protendentem, orare pro omni populo Judæorum:

13 Post hoc apparuisse & alium virum, ætate & gloria mirabilem, & magni decoris habitudine circa illum:

14 Respondentem vero Oniam dixisse: Hic est fratrum amator, & populi Israel: hic est, qui multum orat pro populo, & universa sancta civitate, Jeremias propheta Dei.

15 Extendisse autem Jeremiam dextram, & dedisse Judæ gladium aureum, dicentem:

16 Accipe sanctum gladium munus a Deo, in quo dejicies adversarios populi mei Israel.

17 Exhortati itaque Judæ sermonibus bonis valde, de quibus extolli posset impetus, & animi juvenum confortari, statuerunt dimicare & confligere fortiter, ut virtus de negotiis judicaret, eo quod civitas sancta & templum periclitarentur.

18 Erat enim pro uxoribus, & filiis, itemque pro fratribus, & cognatis, minor solicitudo: maximus vero & primus pro sanctitate timor erat templi.

19 Sed & eos qui in civitate erant, non minima solicitudo habebat pro his qui congressuri erant.

20 Et, cum jam omnes sperarent judicium futurum, hostesque adessent, atque exercitus esset ordinatus: bestiæ equitesque opportuno in loco compositi,

21 Considerans Machabæus adventum multitudinis, & apparatum varium armorum, & ferocitatem bestiarum, extendens manus in cœlum, prodigia facientem Dominum invocavit, qui non secundum armorum potentiam, sed prout ipsi placet, dat dignis victoriam.

22 Dixit autem invocans hoc modo: † Tu Domine, qui misisti angelum tuum sub Ezechia rege Juda, & interfecisti de castris Sennacherib centum octogintaquinque millia: † Supra 8. 19.

23 Et nunc dominator cœlorum mitte angelum tuum bonum ante nos, in timore & tremore magnitudinis brachii tui,

24 Ut metuant qui cum blasphemia veniunt adversus sanctum populum tuum. Et hic quidem ita peroravit.

25 Nicanor autem, & qui cum ipso erant, cum tubis & canticis admovebant.

26 Judas vero, & qui cum eo erant, invocato Deo, per orationes congressi sunt.

27 Manu quidem pugnantes, sed Dominum cordibus gratis, prostraverunt non minus triginta quinque millia, præsentia Dei magnifice delectati.

28 Cumque cessassent, & cum gaudio redirent, cognoverunt Nicanorem ruisse cum armis suis.

29 Facto itaque clamore, & perturbatione excitata, patria voce omnipotentem Dominum benedicebant.

30 Præcepit autem Judas, qui per omnia corpore & animo mori pro civibus paratus

erat,

erat, caput Nicanoris, & manum cum humero abscissam, Jerosolymam perferri.

31 Quo cum pervenisset, convocatis contribulibus, & sacerdotibus ad altare, accersitis & eos qui in arce erant.

32 Et ostenso capite Nicanoris, & manu nefaria, quam extendens contra domum sanctam omnipotentis Dei, magnifice gloriatus est:

33 Linguam etiam impii Nicanoris præcisam jussit particulatim avibus dari: manum autem dementis contra templum suspensi.

34 Omnes igitur cœli benedixerunt Dominum, dicentes: Benedictus, qui locum suum incontaminatum servavit.

35 Suspendit autem Nicanoris caput in summa arce, ut evidens esset & manifestum signum auxilii Dei.

36 Itaque omnes communi consilio decreverunt nullo modo diem istum absque celebritate præterire:

37 Habere autem celebritatem tertiadecimæ die mensis Adar, quod dicitur voce Syriaca, pridie Mardochæi diei.

38 Igitur his erga Nicanorem gestis, & ex illis temporibus ab Hebræis civitate possessa, ego quoque in his faciam finem sermonis.

39 Et si quidem bene, & ut historiæ competit, hoc & ipse velim: sin autem minus digne, concedendum est mihi.

40 Sicut enim vinum semper bibere, aut semper aquam, contrarium est, alternis autem uti, delectabile: ita legentibus, si semper exactus sit sermo, non erit gratus. Hic ergo erit consummatus.

SANCTUM JESU CHRISTI EVANGELIUM SECUNDUM MATTHÆUM.

CAPUT PRIMUM.

A quibus majoribus Christus secundum carnem descenderit: Angelus instruit Joseph de Maria sponsa sua conceptione, partuque futuro.

1 Liber generationis Jesu Christi filii † David, filii Abraham.

2 † Abraham genuit Isaac.
† Isaac autem genuit Jacob.
† Jacob autem genuit Judam, & fratres ejus.

3 Judas autem genuit Phares, & Zaram de Thamar.
† Phares autem genuit Esron.
Esron autem genuit Aram.

4 Aram autem genuit Aminadab.
† Aminadab autem genuit Naasson.
Naasson autem genuit Salmon.

5 Salmon autem genuit Booz de Rahab.
† Booz autem genuit Obed ex Ruth.
Obed autem genuit Jesse.
† Jesse autem genuit David regem.

6 † David autem rex genuit Salomonem, ex ea quæ fuit Uriæ.

7 † Salomon autem genuit Roboam.
† Roboam autem genuit Abiam,
Abias autem genuit Asa.

8 Asa autem genuit Josaphat.
Josaphat autem genuit Joram.
Joram autem genuit Oziam.

9 † Ozias autem genuit Joatham.
† Joatham autem genuit Achaz.
† Achaz autem genuit Ezechiam.

10 † Ezechias autem genuit Manassen.
† Manasses autem genuit Amon.
† Amon autem genuit Josiam.

11 † Josias autem genuit Jechoniam, & fratres ejus in transmigratione Babylonis.

12 Et post transmigrationem Babylonis: Jechonias genuit Salathiel.
Salathiel autem genuit Zorobabel.

13 Zorobabel autem genuit Abiud.
Abiud autem genuit Eliacim.
Eliacim autem genuit Azor.

14 Azor autem genuit Sadoc.
Sadoc autem genuit Achim.

15 Achim autem genuit Eliud.
Eliud autem genuit Eleazar.
Eleazar autem genuit Mathan.
Mathan autem genuit Jacob.

16 Jacob autem genuit Joseph virum Mariæ, de qua natus est Jesus, qui vocatur Christus.

17 Omnes itaque generationes ab Abraham usque ad David, generationes quatuordecim: & a David usque ad transmigrationem Babylonis, generationes quatuordecim: & a transmigratione Babylonis usque ad Christum, generationes quatuordecim.

18 Christi autem generatio sic erat: † Cum esset desponsata mater ejus Maria Joseph, antequam convenirent, inventa est in utero habens de Spiritu sancto.

19 Joseph autem vir ejus, cum esset justus, & nollet eam traducere, voluit occulte dimittere eam.

20 Hæc autem eo cogitante, ecce Angelus Domini apparuit in somnis ei, dicens: Joseph fili David, noli timere accipere Mariam conjugem tuam: quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est.

21 Pariet autem filium: † & vocabis nomen ejus JESUM: ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum.

22 Hoc autem totum factum est, ut adimpleretur quod dictum est a Domino per Prophetam dicentem:

23 † Ecce virgo in utero habebit, & pariet filium: & vocabunt nomen ejus Emmanuel: quod est interpretatum, Nobiscum Deus.

† *Luca 3. 31.* † *Gen. 21. 3.* † *Gen. 25. 25.* † *Gen. 29. 35.* † *Gen. 38. 29.* *1. Par. 2. 4.* † *Ruth 4. 18.* *1. Par. 2. 5.* † *Num. 7. 12.* † *Ruth 4. 21.* † *Ruth 4. 22.* *1. Reg. 16. 1.* † *2 Reg. 12. 24.* † *3 Reg. 11. 43.* † *3 Reg. 14. 31.* † *3 Reg. 15. 8.* † *2. Par. 26. 23.* † *2. Par. 27. 9.* † *2. Par. 28. 27.* † *2. Par. 32. 33.* † *2. Par. 33. 20.* † *2. Par. 33. 25.* † *2. Par. 36. 1. 2.*

‡ *Luc 1. 27.*

† *Luc 1. 31* *Alior 4. 21*

† *Isai 7. 24*

24 Exurgens autem Joseph a somno, fecit sicut præcepit ei angelus Domini, & accepit conjugem suam.

25 Et non cognoscebat eam donec peperit filium suum primogenitum: & vocavit nomen ejus Jesum.

CAPUT II.

Quemodo Magi cum muneribus ad Christum natum pervenerint: de Herodis in infantes sævitia, & Christi in Ægyptum exilio, ipsiusque reditu in terram Israel.

Luc. 2. 7. 1 CUM ergo natus esset Jesus in Bethlehem Judæ in diebus Herodis regis, ecce Magi ab oriente venerunt Jerosolymam,

2 Dicentes: Ubi est qui natus est rex Judæorum? vidimus enim stellam ejus in oriente, & venimus adorare eum.

3 Audiens autem Herodes rex, turbatus est, & omnis Jerosolyma cum illo.

4 Et congregans omnes principes sacerdotum, & Scribas populi, sciscitabatur ab eis ubi Christus nasceretur.

5 At illi dixerunt ei: In Bethlehem Judæ: Sic enim scriptum est per Prophetam:

†Mich. 5. 2. Joan. 7. 42. 6 † Et tu Bethlehem terra Juda, nequaquam minima es in principibus Juda: ex te enim exiet dux, qui regat populum meum Israel.

7 Tunc Herodes clam vocatis Magis diligenter didicit ab eis tempus stellæ, quæ apparuit eis:

8 Et mittens illos in Bethlehem, dixit: Ite & interrogate diligenter de puero: & cum inveneritis, renuntiate mihi, ut & ego veniens adorem eum.

9 Qui cum audissent regem, abierunt: & ecce stella, quam viderant in oriente, antecedebat eos, usque dum veniens staret supra, ubi erat puer.

10 Videntes autem stellam gavisi sunt gaudio magno valde.

11 Et intrantes domum, invenerunt puerum cum Maria matre ejus, & procidentes adoraverunt eum: † & apertis thesauris suis obtulerunt ei munera, aurum, thus, & myrrham.

† Psal. 71. 10. 12 Et responso accepto in somnis ne redirent ad Herodem, per aliam viam reversi sunt in regionem suam.

13 Qui cum recessissent, ecce angelus Domini apparuit in somnis Joseph, dicens: Surge, & accipe puerum, & matrem ejus, & fuge in Ægyptum, & esto ibi usque dum dicam tibi. Futurum est enim ut Herodes quærat puerum ad perdendum eum.

14 Qui consurgens, accepit puerum & matrem ejus nocte, & secessit in Ægyptum:

15 Et erat ibi usque ad obitum Herodis: ut adimpleretur quod dictum est a Domino per Prophetam dicentem: *† Ose. 11. 1.* † Ex Ægypto vocavi filium meum.

16 Tunc Herodes videns quoniam illusus esset a Magis, iratus est valde, & mittens occidit omnes pueros, qui erant in Bethlehem, & in omnibus finibus ejus, a bimatu & infra, secundum tempus quod exquisierat a Magis.

17 Tunc adimpletum est quod dictum est per Jeremiam prophetam dicentem:

† Jerem. 31. 15. 18 † Vox in Rama audita est, ploratus & ululatus multus, Rachel plorans filios suos, & noluit consolari, quia non sunt.

19 Defuncto autem Herode, ecce angelus Domini apparuit in somnis Joseph in Ægypto,

20 Dicens: Surge, & accipe puerum, & matrem ejus, & vade in terram Israel: defuncti sunt enim, qui quærebant animam pueri.

21 Qui consurgens, accepit puerum, & matrem ejus, & venit in terram Israel.

22 Audiens autem quod Archelaus regnaret in Judæa pro Herode patre suo, timuit illo ire: & admonitus in somnis, secessit in partes Galilææ.

23 Et veniens habitavit in civitate, quæ vocatur Nazareth: ut adimpleretur quod dictum est per Prophetas: Quoniam Nazaræus vocabitur.

CAPUT III.

Joannes Baptista (cujus vita austeritas describitur) pœnitentiam juxta Isaiæ vaticinium in deserto prædicat: & populo ad ipsum confluente reprehendit Pharisæos una cum Sadducæis, docens ut dignos faciant fructus pœnitentiæ: & quantum sunus a Christi baptismo differat: super Christum autem a Joanne baptizatum descendit Spiritus sanctus, & vox Patris cælitus audita est.

1 IN diebus autem illis venit Joannes Baptista prædicans in deserto Judææ,

† Mar. 1. 4. Luc. 3. 3. 2 Et dicens: † Pœnitentiam agite: appropinquavit enim regnum cœlorum.

† Isaiæ 40. 3. Marc. 1. 2. Luc. 3. 4. 3 Hic est enim, qui dictus est per Isaiam prophetam dicentem: † Vox clamantis in deserto: Parate viam Domini: rectas facite semitas ejus.

† Mar. 1. 5. 4 Ipse autem Joannes habebat vestimentum de pilis camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos suos: esca autem ejus erat locustæ, & mel silvestre.

5 † Tunc exibat ad eum Jerosolyma, & omnis Judæa, & omnis regio circa Jordanem,

6 Et baptizabantur ab eo in Jordane confitentes peccata sua.

† Luc. 3. 7. 7 Videns autem multos Pharisæorum, & Sadducæorum, † venientes ad baptismum suum, dixit eis: Progenies viperarum, quis demonstravit vobis fugere a ventura ira?

8 Facite ergo fructum dignum pœnitentiæ.

† Joan. 8. 39. 9 Et ne velitis dicere intra vos: † Patrem habemus Abraham: dico enim vobis quoniam potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ.

10 Jam enim securis ad radicem arborum posita est. Omnis ergo arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.

† Mar. 1. 8. Luc. 3. 16. Joan. 1. 26. Matt. 3. 11. 11 † Ego quidem baptizo vos in aqua in pœnitentiam: qui autem post me venturus est, fortior me est, cujus non sum dignus calceamenta portare: ipse vos baptizabit in Spiritu sancto, & igni.

12 Cujus ventilabrum in manu sua: & permundabit aream suam: & congregabit triticum suum in horreum, paleas autem comburet igni inextinguibili.

† Mar. 1. 9. 13 † Tunc venit Jesus a Galilæa in Jordanem ad Joannem, ut baptizaretur ab eo.

14 Joannes autem prohibebat eum, dicens: Ego a te debeo baptizari, & tu venis ad me?

15 Respondens autem Jesus, dixit ei: Sine modo:

modo: sic enim decet nos implere omnem justitiam. Tunc dimisit eum.

16 Baptizatus autem Jesus, confestim ascendit de aqua, & ecce aperti sunt ei cœli: & vidit † Spiritum Dei descendentem sicut columbam, & venientem super se.

17 † Et ecce vox de cœlis dicens: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui.

† Luc. 3. 22. † Luc. 9. 39. 2. Petr. 1. 17.

CAPUT IV.

Christus in deserto post jejunium quadraginta dierum vincit diaboli tentationes: & capto Joanne secedens in Capharnaum, pœnitentiam prædicat: piscatores Petrum & Andream, Iacobum & Joannem Zebedæi ad se vocat: annuntians quoque Galilæis evangelium, varias curat infirmitates, turbis ipsum admirantibus.

1 TUnc Jesus ductus est in desertum a Spiritu, ut tentaretur a diabolo.

Marc. 1. 12. Luc. 4. 1.

2 Et cum jejunasset quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, postea esuriit.

3 Et accedens tentator dixit ei: Si filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant.

4 Qui respondens dixit: Scriptum est: † Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei.

† Deut. 8. 3. Luc. 4. 4.

5 Tunc assumpsit eum diabolus in sanctam civitatem, & statuit eum super pinnaculum templi,

6 Et dixit ei: Si filius Dei es, mitte te deorsum. Scriptum est enim: † Quia angelis suis mandavit de te, & in manibus tollent te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum.

† Psal. 90. 11.

7 Ait illi Jesus Rursum scriptum est: † Non tentabis Dominum Deum tuum.

† Deut. 6. 16.

8 Iterum assumpsit eum diabolus in montem excelsum valde: & ostendit ei omnia regna mundi, & gloriam eorum,

9 Et dixit ei: Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraveris me:

10 Tunc dicit ei Jesus: Vade Satana: Scriptum est enim: † Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies.

† Deut. 6. 13.

11 Tunc reliquit eum diabolus: & ecce angeli accesserunt, & ministrabant ei.

12 Cum autem audisset Jesus quod Joannes traditus esset, † secessit in Galilæam:

† Marc. 1. 14. Luc. 4. 14.

13 Et, relicta civitate Nazareth, venit, & habitavit in Capharnaum maritima, in finibus Zabulon & Nephthalim:

Joan. 4. 43.

14 Ut adimpleretur quod dictum est per Isaiam Prophetam:

15 † Terra Zabulon, & terra Nephthalim, via maris trans Jordanem, Galilæa gentium,

† Isai. 9. 1.

16 Populus qui sedebat in tenebris, vidit lucem magnam: & sedentibus in regione umbræ mortis, lux orta est eis.

17 † Exinde cœpit Jesus prædicare, & dicere: Pœnitentiam agite: appropinquavit enim regnum cœlorum.

† Marc. 1. 15.

18 Ambulans autem Jesus juxta mare Galilææ, † vidit duos fratres, Simonem, qui vocatur Petrus, & Andream fratrem ejus, mittentes rete in mare, (erant enim piscatores)

† Marc. 1. 16. Luc. 5. 2.

19 Et ait illis: Venite post me, & faciam vos fieri piscatores hominum.

20 At illi continuo relictis retibus secuti sunt eum.

21 Et procedens inde, vidit alios duos fratres, Jacobum Zebedæi, & Joannem fratrem ejus, in navi cum Zebedæo patre eorum, reficientes retia sua: & vocavit eos.

22 Illi autem statim relictis retibus & patre, secuti sunt eum.

23 Et circuibat Jesus totam Galilæam, docens in synagogis eorum, & prædicans evangelium regni: & sanans omnem languorem, & omnem infirmitatem in populo.

24 Et abiit opinio ejus in totam Syriam, & obtulerunt ei omnes male habentes, variis languoribus, & tormentis comprehensos, & qui dæmonia habebant, & lunaticos, & paralyticos, & curavit eos:

25 † Et secutæ sunt eum turbæ multæ de Galilæa, & Decapoli, & de Jerosolymis, & de Judæa, & de trans Jordanem.

† Marc. 3. 7. Luc. 6. 17.

CAPUT V.

Docet tradit beatitudines: Apostolos salem terræ & lucem mundi dicit: nec venit ut solvat legem aut prophetas, sed adimpleat, docens de non irascendo fratri, sed ut ei reconciliemur, de non concupiscenda muliere, de membro scandalizante abjiciendo, de uxore extra casum adulterii non dimittenda, non jurandum nec malo resistendum, inimicos diligendos, & de malè meritis bene merendum.

1 VIdens autem Jesus turbas, ascendit in montem, & cum sedisset, accesserunt ad eum discipuli ejus,

2 Et aperiens os suum docebat eos: dicens:

3 † Beati pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum cœlorum.

† Luc. 6. 20.

4 † Beati mites: quoniam ipsi possidebunt terram.

† Psal. 36. 11.

5 † Beati, qui lugent: quoniam ipsi consolabuntur.

† Isai. 61. 2.

6 Beati, qui esuriunt & sitiunt justitiam: quoniam ipsi saturabuntur.

7 Beati misericordes: quoniam ipsi misericordiam consequentur.

8 † Beati mundo corde: quoniam ipsi Deum videbunt.

† Psal. 23. 4.

9 Beati pacifici: quoniam filii Dei vocabuntur.

10 † Beati, qui persecutionem patiuntur propter justitiam: quoniam ipsorum est regnum cœlorum.

† 1. Pet. 2. 20. & 3. 14. & 4. 14.

11 Beati estis cum maledixerint vobis, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum adversum vos mentientes, propter me:

12 Gaudete, & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cœlis: sic enim persecuti sunt prophetas, qui fuerunt ante vos.

13 Vos estis sal terræ. † Quod si sal evanuerit, in quo salietur? ad nihilum valet ultra, nisi ut mittatur foras, & conculcetur ab hominibus.

† Marc. 9. 49. Luc. 14. 34.

14 Vos estis lux mundi. Non potest civitas abscondi supra montem posita.

15 † Neque accendunt lucernam, & ponunt eam sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo sunt.

† Marc. 4. 21.

16 Sic luceat lux vestra coram hominibus, † ut videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum, qui in cœlis est.

Luc. 8. 16. & 11. 33.

17 Nolite putare quoniam veni solvere legem, aut prophetas: non veni solvere, sed adimplere.

† Isai. 42. 21.

18 † Amen quippe dico vobis, donec transeat cœlum & terra, jota unum, aut unus apex non præteribit a lege, donec omnia fiant.

† Luc. 16. 17.

19 † Qui

† Jac. 2. 10.

19 † Qui ergo solverit unum de mandatis istis minimis, & docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno cœlorum: qui autem fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cœlorum.

† Luc. 11. 39. † Exod. 20. 13. Deut. 5 17.

20 Dico enim vobis, quia nisi abundaverit justitia vestra † plus quam Scribarum, & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cœlorum.

21 Audistis quia dictum est antiquis: † Non occides: qui autem occiderit, reus erit judicio.

22 Ego autem dico vobis: quia omnis, qui iratscitur fratri suo, reus erit judicio. Qui autem dixerit fratri suo, raca: reus erit concilio. Qui autem dixerit, fatue, reus erit gehennæ ignis.

23 Si ergo offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid adversum te:

24 Relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo: & tunc veniens offeres munus tuum.

† Luca 12. 58.

25 † Esto consentiens adversario tuo citò dum es in via cum eo: ne forte tradat te adversarius judici, & judex tradat te ministro: & in carcerem mittaris.

26 Amen dico tibi, non exies inde, donec reddas novissimum quadrantem.

† Exod. 20. 14.

27 Audistis quia dictum est antiquis: † Non mœchaberis.

28 Ego autem dico vobis: quia omnis qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo.

† Mar. 9. 48. Infra 18. 9.

29 † Quod si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum, & projice abs te: expedit enim tibi ut pereat unum membrorum tuorum, quam totum corpus tuum mittatur in gehennam.

30 Et si dextra manus tua scandalizat te, abscide eam, & projice abs te: expedit enim tibi ut pereat unum membrorum tuorum, quam totum corpus tuum eat in gehennam.

† Deut. 24. 1. Infra 19. 7. † Marc. 20. 11. Luca 16. 18. 1. Cor. 7. 10.

31 Dictum est autem: † Quicumque dimiserit uxorem suam, det ei libellum repudii.

32 Ego autem dico vobis: † Quia omnis, qui dimiserit uxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam mœchari: & qui dimissam duxerit, adulterat.

† Exod. 20. 7. Levit. 14. 12. Deut. 5. 11. Jac. 5. 12. † Jac. 5. 12.

33 Iterum audistis quia dictum est antiquis, † Non perjurabis: reddes autem Domino juramenta tua.

34 Ego autem dico vobis, non jurare omnino, neque per cœlum, quia thronus Dei est.

35 Neque per terram, quia scabellum est pedum ejus: neque per Jerosolymam, quia civitas est magni regis:

36 Neque per caput tuum juraveris, quia non potes unum capillum album facere, aut nigrum.

37 † Sit autem sermo vester, est, est: non, non: quod autem his abundantius est, a malo est.

† Exod. 21. 24. Levit. 24. 20. Deut. 19. 21. † Luca 6. 29. † 1. Cor. 6. 7. † Deut. 15. 8.

38 Audistis quia dictum est: † Oculum pro oculo, & dentem pro dente.

39 Ego autem dico vobis; non resistere malo: † sed si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam, præbe illi & alteram.

40 † Et ei, qui vult tecum judicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium.

41 Et quicumque te angariaverit mille passus, vade cum illo & alia duo.

42 † Qui petit a te, da ei, & volenti mutuari a te, ne avertaris.

† Levit. 19. 18. † Luc. 6. 27. † Rom. 12. 20. † Luc. 23. 34. Act. 7. 59.

43 Audistis quia dictum est: † Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum.

44 Ego autem dico vobis: † Diligite inimicos vestros, † benefacite his qui oderunt vos: † & orate pro persequentibus, & calumniantibus vos:

45 Ut sitis filii patris vestri, qui in cœlis est: qui solem suum oriri facit super bonos & malos: & pluit super justos & injustos.

46 Si enim diligitis eos qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? nonne & publicani hoc faciunt?

47 Et si salutaveritis fratres vestros tantum, quid amplius facitis? nonne & Ethnici hoc faciunt?

48 Estote ergo vos perfecti, sicut & pater vester cœlestis perfectus est.

CAPUT VI.

Docet Christus quo modo facienda sint eleemosyna & oratio, tradítque discipulis formam orandi, & offensas aliis condonandi: item quo modo sit jejunandum: quod non in terra sed in cœlo thesaurizandum, oculus mundandus, non serviendum duobus dominis: vetatque solicitudinem de victu, vestitu, & de crastino.

1 ATtendite ne justitiam vestram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis: alioquin mercedem non habebitis apud patrem vestrum, qui in cœlis est.

2 Cum ergo facis eleemosynam, noli tuba canere ante te, sicut hypocritæ faciunt in synagogis, & in vicis, ut honorificentur ab hominibus. Amen dico vobis, receperunt mercedem suam.

3 Te autem faciente eleemosynam, nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua:

4 Ut sit eleemosyna tua in abscondito, & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi:

5 Et cum oratis, non eritis, sicut hypocritæ, qui amant in synagogis & in angulis platearum stantes orare, ut videantur ab hominibus: amen dico vobis, receperunt mercedem suam.

6 Tu autem cum oraveris, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio, ora patrem tuum in abscondito, & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi.

7 Orantes autem, nolite multum loqui, sicut ethnici: putant enim quod in multiloquio suo exaudiantur.

8 Nolite ergo assimilari eis: scit enim pater vester, quid opus sit vobis, antequam petatis eum.

† Luca 11. 2.

9 Sic ergo vos orabitis: † Pater noster, qui es in cœlis: sanctificetur nomen tuum.

10 Adveniat regnum tuum. Fiat voluntas tua, sicut in cœlo, & in terra.

11 Panem nostrum supersubstantialem da nobis hodie.

12 Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.

13 Et ne nos inducas in tentationem. Sed libera nos a malo. Amen.

† Eccli. 28. 3. 4. 5. Infra 18. 35. Marc. 11. 25.

14 † Si enim dimiseritis hominibus peccata eorum: dimittet & vobis pater vester cœlestis delicta vestra.

15 Si autem non dimiseritis hominibus: nec pater vester dimittet vobis peccata vestra.

16 Cum autem jejunatis, nolite fieri sicut hy-

CAPUT VII.

Demetrius Seleuci filius, occisis Antiocho & Lysia, obtinet regnum patrum suorum: qui, accusatus apud se Juda Machabæo, mittit ducem Bacchidem & accusatorem Alcimum constitutum sacerdotem ad affligendum filios Israel: sed cum non possent adversus Judam prævalere, missus est a rege Nicanor, qui ut & priores, cum dolo inquiret, vi Judam aggressus, semel atque iterum ab eo devictus est, & dimissis ad Deum precibus, cum toto suo exercitu occisus, amputato ipsius capite ac dextera, quam irrisis Judæorum sacrificiis superbe contra locum sanctum extulerat: cujus victoria dies annuus apud Judæos celebris instituitur.

1 ANno centesimo quinquagesimo primo, exiit Demetrius Seleuci filius ab urbe Roma, & ascendit cum paucis viris in civitatem maritimam, & regnavit illic.

2 Et factum est, ut ingressus est domum regni patrum suorum, comprehendit exercitus Antiochum & Lysiam, ut adducerent eos ad eum.

3 Et res ei innotuit: & ait: Nolite mihi ostendere faciem eorum.

4 Et occidit eos exercitus. Et sedit Demetrius super sedem regni sui:

5 Et venerunt ad eum viri iniqui & impii ex Israel: & Alcimus dux eorum, qui volebat fieri sacerdos.

6 Et accusaverunt populum apud regem, dicentes: Perdidit Judas, & fratres ejus, omnes amicos tuos, & nos dispersit de terra nostra.

7 Nunc ergo mitte virum, cui credis, ut eat, & videat exterminium omne, quod fecit nobis, & regionibus regis: & puniat omnes amicos ejus, & adjutores eorum.

8 Et elegit rex ex amicis suis Bacchidem, qui dominabatur trans flumen magnum in regno, & fidelem regi: & misit eum.

9 Ut videret exterminium, quod fecit Judas: sed & Alcimum impium constituit in sacerdotium, & mandavit ei facere ultionem in filios Israel.

10 Et surrexerunt, & venerunt cum exercitu magno in terram Juda: & miserunt nuntios, & locuti sunt ad Judam, & fratres ejus, verbis pacificis in dolo.

11 Et non intenderunt sermonibus eorum: viderunt enim quia venerunt cum exercitu magno.

12 Et convenerunt ad Alcimum & Bacchidem congregatio scribarum requirere quæ justa sunt:

13 Et primi, Assidæi qui erant in filiis Israel, & exquirebant ab eis pacem.

14 Dixerunt enim: Homo sacerdos de semine Aaron venit, non decipiet nos.

15 Et locutus est cum eis verba pacifica: & juravit illis, dicens: Non inferemus vobis malum, neque amicis vestris.

16 Et crediderunt ei: & comprehendit ex eis sexaginta viros, & occidit eos in una die, secundum verbum quod scriptum est:

† *Psal.* 78. 1. 2. 3. 17 † Carnes sanctorum tuorum, & sanguinem ipsorum effuderunt in circuitu Jerusalem, & non erat qui sepeliret.

18 Et incubuit timor & tremor in omnem populum: quia dixerunt: Non est veritas & judicium in eis: transgressi sunt enim constitutum, & jusjurandum quod juraverunt.

19 Et movit Bacchides castra ab Jerusalem, & applicuit in Bethzecha: & misit, & comprehendit multos ex eis qui a se effugerant, & quosdam de populo mactavit, & in puteum magnum projecit.

20 Et commisit regionem Alcimo, & reliquit cum eo auxilium in adjutorium ipsi. Et abiit Bacchides ad regem:

21 Et satis agebat Alcimus pro principatu sacerdotii sui.

22 Et convenerunt ad eum omnes, qui perturbabant populum suum, & obtinuerunt terram Juda, & fecerunt plagam magnam in Israel.

23 Et vidit Judas omnia mala quæ fecit Alcimus, & qui cum eo erant, filiis Israel, multo plus quam Gentes.

24 Et exiit in omnes fines Judææ in circuitu, & fecit vindictam in viros desertores, & cessaverunt ultra exire in regionem.

25 Vidit autem Alcimus quod prævalnit Judas, & qui cum eo erant: & cognovit quia non potest sustinere eos, & regressus est ad regem, & accusavit eos multis criminibus.

† 2. *Machab.* 15. 1. 26 † Et misit rex Nicanorem, unum ex principibus suis nobilioribus: qui erat inimicitias exercens contra Israel: & mandavit ei evertere populum.

27 Et venit Nicanor in Jerusalem cum exercitu magno, & misit ad Judam & ad fratres ejus verbis pacificis cum dolo,

28 Dicens: Non sit pugna inter me & vos: veniam cum viris paucis, ut videam facies vestras cum pace.

29 Et venit ad Judam, & salutaverunt se invicem pacifice: & hostes parati erant rapere Judam.

30 Et innotuit sermo Judæ, quoniam cum dolo venerat ad eum: & conterritus est ab eo, & amplius noluit videre faciem ejus.

31 Et cognovit Nicanor quoniam denudatum est consilium ejus: & exivit obviam Judæ in pugnam juxta Capharsalama.

32 Et ceciderunt de Nicanoris exercitu fere quinque millia viri, & fugerunt in civitatem.

33 Et post hæc verba ascendit Nicanor in montem Sion, & exierunt de sacerdotibus populi salutare eum in pace, & demonstrare ei holocautomata, quæ offerebantur pro rege.

34 Et irridens sprevit eos, & polluit: & locutus est superbe,

35 Et juravit cum ira, dicens: Nisi traditus fuerit Judas, & exercitus ejus in manus meas, continuo cum regressus fuero in pace, succendam domum istam. Et exiit cum ira magna.

36 Et intraverunt sacerdotes, & steterunt ante faciem altaris & templi: & flentes dixerunt:

37 Tu Domine elegisti domum istam ad invocandum nomen tuum in ea, ut esset domus orationis & obsecrationis populo tuo.

38 Fac vindictam in homine isto, & exercitu ejus, & cadant in gladio: memento blasphemias eorum, & ne dederis eis ut permaneant.

39 Et exiit Nicanor ab Jerusalem, & castra applicuit ad Bethoron: & occurrit illi exercitus Syriæ.

40 Et Judas applicuit in Adarsa cum tribus millibus viris: & oravit Judas, & dixit:

† 4 *Reg* 19. 35 *Tob.* 1. 41 † Qui missi erant a rege Sennacherib, Domine, quia blasphemaverunt te, exiit an-

Eccli. 48. 24. *Isai.* 37 36. 1. *Machab.* 6. 29.

gelus, & percussit ex eis centum octoginta quinque millia:

42 Sic contere exercitum istum in conspectu nostro hodie: & sciant ceteri quia male locutus est super sancta tua: & judica illum secundum malitiam illius.

43 Et commiserunt exercitus prælium tertiadecima die mensis Adar: & contrita sunt castra Nicanoris, & cecidit ipse primus in prælio.

44 Ut autem vidit exercitus ejus quia cecidisset Nicanor, projecerunt arma sua, & fugerunt:

45 Et persecuti sunt eos viam unius diei, ab Adazer usquequo veniatur in Gazara, & tubis cecinerunt post eos cum significationibus:

46 Et exierunt de omnibus castellis Judææ in circuitu, & ventilabant eos cornibus, & convertebantur iterum ad eos, & ceciderunt omnes gladio, & non est relictus ex eis nec unus.

47 Et acceperunt spolia eorum in prædam: & caput Nicanoris amputaverunt, & dexteram ejus, quam extenderat superbe, & attulerunt & suspenderunt contra Jerusalem.

58 Et lætatus est populus valde, & egerunt diem illam in lætitia magna.

49 Et constituit agi omnibus annis diem istam, tertiadecima die mensis Adar.

50 Et siluit terra Juda dies paucos.

CAPUT VIII.

Judas, audita celeberrima Romanorum fama ac virtute qua hic recitantur, missis nuntiis fœdus cum illis percutit, ut a ipsorum præsidio Judæi a Græcorum jugo liberentur: Romani autem Judæ remittunt illi fœderis rescriptum in tabulis æreis sculptum, quod hic refertur.

1 ET audivit Judas nomen Romanorum, quia sunt potentes viribus, & acquiescunt ad omnia, quæ postulantur ab eis: & quicumque accesserunt ad eos, statuerunt cum eis amicitias, & quia sunt potentes viribus.

2 Et audierunt prælia eorum, & virtutes bonas, quas fecerunt in Galatia, quia obtinuerunt eos, & duxerunt sub tributum:

3 Et quanta fecerunt in regione Hispaniæ, & quod in potestatem redegerunt metalla argenti & auri, quæ illic sunt, & possederunt omnem locum consilio suo, & patientia:

4 Locaque quæ longe erant valde ab eis, Reges qui supervenerant eis ab extremis terræ, contriverunt, & percusserunt eos plaga magna, ceteri autem dant eis tributum omnibus annis.

5 Et Philippum & Persen Cetteorum regem, & ceteros qui adversum eos arma tulerant, contriverunt in bello, & obtinuerunt eos.

6 Et Antiochum magnum regem Asiæ, qui eis pugnam intulerat, habens centum viginti elephantos, & equitatum, & currus & exercitum magnum valde, contritum ab eis.

7 Et quia ceperunt eum vivum, & statuerunt ei ut daret ipse, & qui regnarent post ipsum, tributum magnum, & daret obsides, & constituerunt.

8 Et regionem Indorum, & Medos, & Lydos, de optimis regionibus eorum: & acceptas eas ab eis, dederunt Eumeni regi.

9 Et quia qui erant apud Helladam, voluerunt ire, & tollere eos: & innotuit sermo his,

10 Et miserunt ad eos ducem unum, & pugnaverunt contra illos & ceciderunt ex eis multi, & captivas duxerunt uxores eorum, & filios, & diripuerunt eos, & terram eorum possederunt, & destruxerunt muros eorum, & in servitutem illos redegerunt usque in hunc diem:

11 Et reliqua regna, & insulas, quæ aliquando restiterant illis, exterminaverunt, & in potestatem redegerunt.

12 Cum amicis autem suis, & qui in ipsis requiem habebant, conservaverunt amicitiam, & obtinuerunt regna, quæ erant proxima, & quæ erant longe: quia quicumque audiebant nomen eorum, timebant eos:

13 Quibus vero vellent auxilio esse ut regnarent, regnabant: quos autem vellent, regno deturbabant: & exaltati sunt valde.

14 Et in omnibus istis nemo portabat diadema, nec induebatur purpura, ut magnificaretur in ea.

15 Et quia curiam fecerunt sibi, & quotidie consulebant trecentos viginti, consilium agentes semper de multitudine, ut quæ digna sunt gerant:

16 Et committunt uni homini magistratum suum per singulos annos dominari universæ terræ suæ, & omnes obediunt uni, & non est invidia, neque zelus inter eos.

17 Et elegit Judas Eupolemum, filium Joannis, filii Jacob, & Jasonem, filium Eleazari, & misit eos Romam constituere cum illis amicitiam, & societatem.

18 Et ut auferrent ab eis jugum Græcorum, quia viderunt quod in servitutem premerent regnum Israel.

19 Et abierunt Romam viam multam valde, & introierunt curiam, & dixerunt:

20 Judas Machabæus, & fratres ejus, & populus Judæorum miserunt nos ad vos statuere vobiscum societatem & pacem, & conscribere nos socios & amicos vestros.

21 Et placuit sermo in conspectu eorum.

22 Et hoc rescriptum est, quod rescripserunt in tabulis æreis, & miserunt in Jerusalem, ut esset apud eos ibi memoriale pacis & societatis.

23 BENE SIT ROMANIS, & Genti Judæorum, in mari & in terra in æternum: gladiusque & hostis procul sit ab eis.

24 Quod si institerit bellum Romanis prius, aut omnibus sociis eorum in omni dominatione eorum:

25 Auxilium feret Gens Judæorum, prout tempus dictaverit, corde pleno:

26 Et præliantibus non dabunt, neque subministrabunt triticum, arma, pecuniam, naves, sicut placuit Romanis: & custodient mandata eorum, nihil ab eis accipientes.

27 Similiter autem & si Genti Judæorum prius acciderit bellum, adjuvabunt Romani ex animo, prout eis tempus permiserit:

28 Et adjuvantibus non dabitur triticum, armas pecunia, naves, sicut placuit Romanis: & custodient mandata eorum absque dolo.

29 Secundum hæc verba constituerunt Romani populo Judæorum.

30 Quod si post hæc verba hi aut illi addere aut demere ad hæc aliquid voluerint, facient ex proposito suo: & quæcumque addiderint, vel dempserint, rata erunt.

31 Sed & de malis, quæ Demetrius rex fecit in eos, scripsimus ei, dicentes: Quare gravasti jugum tuum super amicos nostros, & socios Judæos?

32 Si ergo iterum adierint nos, adversum te faciemus illis judicium, & pugnabimus tecum mari terraque.

CA-

CAPUT IX.

Bacchide & Alcimo contra Judam missi a Demetrio, Judas minimo exercitu fortissime resistens occiditur, ac luget ur: graviterque afflictis piis Israelitis frater Ipsius Jonathas in ejus locum suscitur: qui ob fratris Joannis mortem percutit filios Jambri in nuptiis: mox sumque percussis de Bacchidis exercitu mille viris, Alcimus ob impia in locum sanctum opera percussus a Deo paralysi, mortuus est, sed & Bacchides cum nec dolo nec vi posset Jonathan perdere, inito cum eo fœdere discessit, nec amplius in Judæam reversus est.

1 INterea ut audivit Demetrius, quia cecidit Nicanor & exercitus ejus in prælio, apposuit Bacchidem & Alcimum rursum mittere in Judæam, & dextrum cornu cum illis.

2 Et abierunt viam, quæ ducit in Galgala, & castra posuerunt in Masaloth, quæ est in Arbelis: & occupaverunt eam, & peremerunt animas hominum multas.

3 In mense primo anni centesimi & quinquagesimi secundi applicuerunt exercitum ad Jerusalem.

4 Et surrexerunt, & abierunt in Beream viginti millia virorum, & duo millia equitum.

5 Et Judas posuerat castra in Laisa, & tria millia viri electi cum eo.

6 Et viderunt multitudinem exercitus quia multi sunt, & timuerunt valde: & multi subtraxerunt se de castris, & non remanserunt ex eis nisi octingenti viri.

7 Et vidit Judas quod defluxit exercitus suus, & bellum perurgebat eum, & confractus est corde, quia non habebat tempus congregandi eos, & dissolutus est.

8 Et dixit his qui residui erant: Surgamus, & eamus ad adversarios nostros, si poterimus pugnare adversus eos.

9 Et avertebant eum, dicentes: Non poterimus, sed liberemus animas nostras modo, & revertamur ad fratres nostros, & tunc pugnabimus adversus eos: nos autem pauci sumus.

10 Et ait Judas: Absit istam rem facere ut fugiamus ab eis: & si appropiavit tempus nostrum, moriamur in virtute propter fratres nostros, & non inferamus crimen gloriæ nostræ.

11 Et movit exercitus de castris, & steterunt illi obviam, & divisi sunt equites in duas partes, & fundibulârii & sagittari præibant exercitum, & primi certaminis omnes potentes.

12 Bacchides autem erat in dextro cornu, & proximavit legio ex duabus partibus, & clamabant tubis:

13 Exclamaverunt autem & hi, qui erant ex parte Judæ, etiam ipsi, & commota est terra a voce exercituum, & commissum est prælium a mane usque ad vesperam.

14 Et vidit Judas, quod firmior est pars exercitus Bacchidis in dextris, & convenerunt cum ipso omnes constantes corde:

15 Et contrita est dextra pars ab eis, & persecutus est eos usque ad montem Azoti.

16 Et qui in sinistro cornu erant, viderunt quod contritum est dextrum cornu, & secuti sunt post Judam, & eos qui cum ipso erant, a tergo:

17 Et ingravatum est prælium, & ceciderunt vulnerati multi ex his & ex illis.

18 Et Judas cecidit, & ceteri fugerunt.

19 Et Jonathas & Simon tulerunt Judam fratrem suum, & sepelierunt eum in sepulcro patrum suorum in civitate Modin.

20 Et fleverunt eum omnis populus Israel planctu magno, & lugebant dies multos,

21 Et dixerunt: Quomodo cecidit potens, qui salvum faciebat populum Israel!

22 Et cetera verba bellorum Judæ, & virtutum quas fecit, & magnitudinis ejus, non sunt descripta: multa enim erant valde.

23 Et factum est: post obitum Judæ emerserunt iniqui in omnibus finibus Israel, & exorti sunt omnes qui operabantur iniquitatem.

24 In diebus illis facta est fames, magna valde, & tradidit se Bacchidi omnis regio eorum cum ipsis.

25 Et elegit Bacchides viros impios, & constituit eos dominos regionis:

26 Et exquirebant & perscrutabantur amicos Judæ, & adducebant eos ad Bacchidem & vindicabat in illos, & illudebat.

27 Et facta est tribulatio magna in Israel qualis non fuit ex die, qua non est visus propheta in Israel.

28 Et congregati sunt omnes amici Judæ, & dixerunt Jonathæ:

29 Ex quo frater tuus Judas defunctus est, vir similis ei non est, qui exeat contra inimicos nostros Bacchidem, & eos qui inimici sunt gentis nostræ.

30 Nunc itaque te hodie elegimus esse pro eo nobis in principem, & ducem ad bellandum bellum nostrum.

31 Et suscepit Jonathas tempore illo principatum, & surrexit loco Judæ fratris sui.

32 Et cognovit Bacchides, & quærebat eum occidere.

33 Et cognovit Jonathas, & Simon frater ejus, & omnes qui cum eo erant: & fugerunt in desertum Thecuæ, & consederunt ad aquam lacus Asphar.

34 Et cognovit Bacchides, & die sabbatorum venit ipse, & omnis exercitus ejus, trans Jordanem.

35 Et Jonathas misit fratrem suum ducem populi, & rogavit Nabuthæos amicos suos, ut commodarent illis apparatum suum, qui erat copiosus.

36 Et exierunt filii Jambri ex Madaba, & comprehenderunt Joannem, & omnia quæ habebat, & abierunt habentes ea.

37 Post hæc verba, renuntiatum est Jonathæ, & Simoni fratri ejus, quia filii Jambri faciunt nuptias magnas, & ducunt sponsam ex Madaba, filiam unius de magnis principibus Chanaan, cum ambitione magna.

38 Et recordati sunt sanguinis Joannis fratris sui, & ascenderunt, & absconderunt se sub tegumento montis.

39 Et elevaverunt oculos suos, & viderunt: & ecce tumultus, & apparatus multus: & sponsus processit, & amici ejus, & fratres ejus obviam illis cum tympanis & musicis, & armis multis.

40 Et surrexerunt ad eos ex insidiis, & occiderunt eos, & ceciderunt vulnerati multi, & residui fugerunt in montes: & acceperunt omnia spolia eorum.

41 Et conversæ sunt nuptiæ in luctum, & vox musicorum ipsorum in lamentum.

42 Et vindicaverunt vindictam sanguinis fratris sui: & reversi sunt ad ripam Jordanis.

43 Et audivit Bacchides, & venit die sabbatorum usque ad oram Jordanis in virtute magna.

44 Et dixit ad suos Jonathas: Surgamus, & pugnemus contra inimicos nostros: non est enim hodie sicut heri & nudiustertius.

46 Ecce enim bellum ex adverso, aqua vero Jordanis hinc & inde, & ripæ, & paludes, & saltus: & non est locus divertendi.

47 Et extendit Jonathas manum suam percutere Bacchidem, & divertit ab eo retro:

48 Et desiliit Jonathas, & qui cum eo erant, in Jordanem, & transnataverunt ad eos Jordanem.

49 Et ceciderunt de parte Bacchidis die illa mille viri. Et reversi sunt in Jerusalem,

50 Et ædificaverunt civitates munitas in Judæa, munitionem, quæ erat in Jericho, & in Ammaum, & in Bethoron, & in Bethel, & Thamnata, & Phara, & Thopo turris excelsis, & portis, & seris.

51 Et posuit custodiam in eis, ut inimicitias exercerent in Israel:

52 Et munivit civitatem Bethsuram, & Gazaram, & arcem, & posuit in eis auxilia, & apparatum escarum:

53 Et accepit filios principum regionis obsides, & posuit eos in arce in Jerusalem in custodiam.

54 Et anno centesimo quinquagesimo tertio, mense secundo, præcepit Alcimus destrui muros domus sanctæ interioris, & destrui opera prophetarum: & cœpit destruere.

55 In tempore illo percussus est Alcimus: & impedita sunt opera illius, & occlusum est os ejus, & dissolutus est paralysi, nec ultra potuit loqui verbum, & mandare de domo sua.

56 Et mortuus est Alcimus in tempore illo cum tormento magno.

57 Et vidit Bacchides quoniam mortuus est Alcimus: & reversus est ad regem, & siluit terra annis duobus.

58 Et cogitaverunt omnes iniqui dicentes: Ecce Jonathas, & qui cum eo sunt, in silentio habitant confidenter: nunc ergo adducamus Baccidem, & comprehendet eos omnes una nocte.

59 Et abierunt, & consilium ei dederunt.

60 Et surrexit ut veniret cum exercitu multo: & misit occulte epistolas sociis suis, qui erant in Judæa, ut comprehenderent Jonathan, & eos qui cum eo erant: sed non potuerunt, quia innotuit eis consilium eorum.

61 Et apprehendit de viris regionis, qui principes erant militiæ, quinquaginta viros, & occidit eos:

62 Et fecessit Jonathas, & Simon, & qui cum eo erant, in Bethbessen, quæ est in deserto, & extruxit diruta ejus, & firmaverunt eam.

63 Et cognovit Bacchides, & congregavit universam multitudinem suam, & his, qui de Judæa erant, denuntiavit.

64 Et venit, & castra posuit desuper Bethbessen: & oppugnavit eam dies multos, & fecit machinas.

65 Et reliquit Jonathas Simonem fratrem suum in civitate, & exiit in regionem, & venit cum numero,

66 Et percussit Odaren, & fratres ejus, & filios Phaseron in tabernaculis ipsorum; & cœpit cædere, & crescere in virtutibus.

67 Simon vero, & qui cum ipso erant, exierunt de civitate, & succenderunt machinas.

68 Et pugnaverunt contra Bacchidem, & contritus est ab eis, & afflixerunt eum valde, quoniam consilium ejus, & congressio ejus erat inanis.

69 Et iratus contra viros iniquos, qui ei consilium dederant ut veniret in regionem ipsorum, multos ex eis occidit: ipse autem cogitavit cum reliquis abire in regionem suam

70 Et cognovit Jonathas, & misit ad eum legatos componere pacem cum ipso, & reddere ei captivitatem.

71 Et libenter accepit, & fecit secundum verba ejus, & juravit ei nihil facturum ei malæ omnibus diebus vitæ ejus.

72 Et reddidit ei captivitatem, quam prius erat prædatus de terra Judæ: & conversus abiit in terram suam: & non apposuit amplius venire in fines ejus.

73 Et cessavit gladius ex Israel: & habitavit Jonathas in Machmas, & cœpit Jonathas ibi judicare populum, & exterminavit impios ex Israel.

CAPUT X.

Alexandro Nobilis Antiochi filio occupante Ptolemaidam, conatur Demetrius ferire fœdus cum Jonatha, semel ac iterum plurima polliceus: at ille præelegit oblatas ab Alexandro amicitias: qui Alexandet, devicto occisoque Demetrio, ducit uxorem Cleopatram Ptolemæi regis Ægypti filiam, plurimum Jonathan honorans: perro Apollonium ducem junioris Demetrii devicit Jonathas, succensa Azoto & templo Dagon rursumque ab Alexandro honoratur data sibi Accaron ac insula aurea.

1 ET anno centesimo sexagesimo ascendit Alexander Antiochi filius, qui cognominatus est Nobilis, & occupavit Ptolemaidam: & receperunt eum, & regnavit illic:

2 Et audivit Demetrius rex, & congregavit exercitum copiosum valde, & exivit obviam illi in prælium,

3 Et misit Demetrius epistolam ad Jonathan verbis pacificis, ut magnificaret eum.

4 Dixit enim: Anticipemus facere pacem cum eo, priusquam faciat cum Alexandro adversum nos.

5 Recordabitur enim omnium malorum, quæ fecimus in eum, & in fratrem ejus, & in gentem ejus.

6 Et dedit ei potestatem congregandi exercitum, & fabricare arma, & esse ipsum socium ejus, & obsides, qui erant in arce, jussit tradi ei.

7 Et venit Jonathas in Jerusalem, & legit epistolas in auribus omnis populi, & eorum qui in arce erant.

8 Et timuerunt timore magno, quoniam audierunt quod dedit ei rex potestatem congregandi exercitum.

9 Et traditi sunt Jonathæ obsides, & reddidit eos parentibus suis:

10 Et habitavit Jonathas in Jerusalem, & cœpit ædificare & innovare civitatem.

11 Et dixit facientibus opera, ut extruerent muros, & montem Sion in circuitu lapidibus quadratis ad munitionem: & ita fecerunt.

12 Et fugerunt alienigenæ, qui erant in munitionibus, quas Bacchides ædificaverat:

13 Et reliquit unusquisque locum suum, & abiit in terram suam:

14 Tantum in Bethsura remanserunt aliqui,

ex his qui reliquerant legem & præcepta Dei: erat enim hæc eis ad refugium.

15 Et audivit Alexander rex promissa, quæ promisit Demetrius Jonathæ: & narraverunt ei prælia, & virtutes, quas ipse fecit & fratres ejus, & labores, quos laboraverunt.

16 Et ait: Numquid inveniemus aliquem virum talem? & nunc faciemus eum amicum, & socium nostrum.

17 Et scripsit epistolam, & misit ei secundum hæc verba, dicens:

18 REX Alexander fratri Jonathæ salutem.

19 Audivimus de te, quod vir potens sis viribus, & aptus es ut sis amicus noster.

20 Et nunc constituimus te hodie summum sacerdotem gentis tuæ, & ut amicus voceris regis, (& misit ei purpuram, & coronam auream) & quæ nostra sunt sentias nobiscum, & conserves amicitias ad nos.

21 Et induit se Jonathas stola sancta septimo mense, anno centesimo sexagesimo, in die solemni scenopegiæ: & congregavit exercitum, & fecit arma copiosa.

22 Et audivit Demetrius verba ista, & contristatus est nimis, & ait:

23 Quid hoc fecimus, quod præoccupavit nos Alexander apprehendere amicitiam Judæorum ad munimen sui?

24 Scribam & ego illis verba deprecatoria, & dignitates, & dona: ut sint mecum in adjutorium.

25 Et scripsit eis in hæc verba: REX Demetrius genti Judæorum salutem:

26 Quoniam servastis ad nos pactum, & mansistis in amicitia nostra, & non accessistis ad inimicos nostros, audivimus, & gavisi sumus.

27 Et nunc perseverate adhuc conservare ad nos fidem, & retribuemus vobis bona pro his quæ fecistis nobiscum:

28 Et remittemus vobis præstationes multas, & dabimus vobis donationes.

29 Et nunc absolvo vos & omnes Judæos a tributis, & pretia salis indulgeo, & coronas remitto, & tertias seminis:

30 Et dimidiam partem fructus ligni, quod est portionis meæ, relinquo vobis ex hodierno die, & deinceps, ne accipiatur a terra Judææ, & a tribus civitatibus, quæ additæ sunt illi ex Samaria & Galilæa, ex hodierna die & in totum tempus:

31 Et Jerusalem sit sancta, & libera cum finibus suis: & decimæ & tributa ipsius sint.

32 Remitto etiam potestatem arcis, quæ est in Jerusalem: & do eam summo sacerdoti, ut constituat in ea viros quoscumque ipse elegerit, quod custodiant eam.

33 Et omnem animam Judæorum, quæ captiva est a terra Juda in omni regno meo, relinquo liberam gratis, ut omnes a tributis solvantur, etiam pecorum suorum.

34 Et omnes dies solemnes, & sabbata, & neomeniæ, & dies decreti, & tres dies ante diem solemnem, & tres dies post diem solemnem, sint omnes immunitatis & remissionis omnibus Judæis, qui sunt in regno meo.

35 Et nemo habebit potestatem agere aliquid, & movere negotia adversus aliquem illorum, in omni causa.

36 Et ascribantur ex Judæis in exercitu regis ad triginta millia virorum, & dabuntur illis copiæ ut oportet omnibus exercitibus regis, & ex eis ordinabuntur qui sint in munitionibus regis magni:

37 Et ex his constituentur super negotia regni, quæ aguntur ex fide, & principes sint ex eis, & ambulent in legibus suis, sicut præcepit rex in terra Juda.

38 Et tres civitates, quæ additæ sunt Judææ ex regione Samariæ, cum Judæa reputentur: ut sint sub uno, & non obediant alii potestati, nisi summi sacerdotis.

39 Ptolemaida, & confines ejus, quas dedi donum sanctis, qui sunt in Jerusalem, in necessarios sumptus sanctorum.

40 Et ego do singulis annis quindecim millia siclorum argenti de rationibus regis, quæ ad non contingunt:

41 Et omne quod reliquum fuerit, quod non reddiderant qui super negotia erant annis prioribus, ex hoc dabunt in opera domus.

42 Et super hæc, quinquè millia siclorum argenti, quæ accipiebant de sanctorum ratione per singulos annos: & hæc ad sacerdotes pertinebant, qui ministerio funguntur.

43 Et quicumque confugerint in templum, quod est Jerosolymis, & in omnibus finibus ejus, obnoxii regi in omni negotio dimittantur, & universa, quæ sunt eis in regno meo, libera habeant.

44 Et ad ædificanda vel restauranda opera sanctuorum, sumptus dabuntur de ratione regis:

45 Et ad extruendos muros Jerusalem, & communiendos in circuitu, sumptus dabuntur de ratione regis, & ad constituendos muros in Judæa.

46 Ut audivit autem Jonathas & populus sermones istos, † non crediderunt eis, nec receperunt eos: quia recordati sunt malitiæ magnæ, quam fecerat in Israel, & tribulaverat eos valde. † Supra 7. 22.

47 Et complacuit eis in Alexandrum, quia ipse fuerat eis princeps sermonum pacis, & ipsi auxilium ferebant omnibus diebus.

48 Et congregavit rex Alexander exercitum magnum, & admovit castra contra Demetrium.

49 Et commiserunt prælium duo reges, & fugit exercitus Demetrii, & insecutus est eum Alexander, & incubuit super eos.

50 Et invaluit prælium vimis, donec occidit sol, & cecidit Demetrius in die illa.

51 Et misit Alexander ad Ptolemæum regem Ægypti legatos secundum hæc verba, dicens:

52 QUONIAM regressus sum in regnum meum, & sedi in sede patrum meorum, & obtinui principatum, & contrivi Demetrium, & possedi regionem nostram,

53 Et commisi pugnam cum eo, & contritus est ipse, & castra ejus a nobis, & sedimus in sede regni ejus:

54 Et nunc statuamus ad invicem amicitiam: & da mihi filiam tuam uxorem; & ego ero gener tuus, & dabo tibi dona, & ipsi, digna te.

55 Et respondit rex Ptolemæus, dicens: FELIX dies, in qua reversus es ad terram patrum tuorum, & sedisti in sede regni eorum.

56 Et nunc faciam tibi quod scripsisti: sed occurre mihi Ptolemaidam, ut videamus invicem nos; & sponsabo tibi sicut dixisti.

57 Et exivit Ptolemæus de Ægypto, ipse, & Cleopatra filia ejus, & venit Ptolemaidam, anno centesimo sexagesimo secundo.

58 Et occurrit ei Alexander rex, & dedit ei Cleopatram filiam suam: & fecit nuptias

ejus Ptolemaidæ, sicut reges, in magna gloria.

59 Et scripsit rex Alexander Jonathæ, ut veniret obviam sibi.

60 Et abiit cum gloria Ptolemaidam, & occurrit ibi duobus regibus, & dedit illis argentum multum, & aurum, & dona: & invenit gratiam in conspectu eorum.

61 Et convenerunt adversus eum viri pestilentes ex Israel, viri iniqui interpellantes adversus eum: & non intendit ad eos rex.

62 Et jussit spoliari Jonathan vestibus suis, & indui eum purpura: & ita fecerunt. Et collocavit eum rex sedere secum.

63 Dixitque principibus suis; Exite cum eo in medium civitatis, & prædicate, ut nemo adversus eum interpellet de ullo negotio, nec quisquam ei molestus sit de ulla ratione.

64 Et factum est, ut viderunt qui interpellabant gloriam ejus, quæ prædicabatur, & opertum eum purpura, fugerunt omnes:

65 Et magnificavit eum rex, & scripsit eum inter primos amicos, & posuit eum ducem, & participem principatus.

66 Et reversus est Jonathas in Jerusalem cum pace, & lætitia.

67 In anno centesimo sexagesimo quinto, venit Demetrius filius Demetrii a Creta in terram patrum suorum.

68 Et audivit Alexander rex, & contristatus est valde, & reversus est Antiochiam.

69 Et constituit Demetrius rex Apollonium ducem, qui præerat Cœlesyriæ: & congregavit exercitum magnum, & accessit ad Jamniam: & misit ad Jonathan sumnum sacerdotem,

70 Dicens: Tu solus resistis nobis: ego autem factus sum in derisum, & in opprobrium, propterea quia tu potestatem adversum nos exerces in montibus.

71 Nunc ergo si confidis in virtutibus tuis, descende ad nos in campum, & comparemus illic invicem: quia mecum est virtus bellorum.

72 Interroga, & disce quis sum ego, & ceteri, qui auxilio sunt mihi, qui & dicunt quia non potest stare pes vester ante faciem nostram, quia bis in fugam conversi sunt patres tui in terra sua:

73 Et nunc quomodo poteris sustinere equitatum & exercitum tantum in campo, ubi non est lapis, neque saxum, neque locus fugiendi?

74 Ut audivit autem Jonathas sermones Apollonii, motus est animo: & elegit decem millia virorum, & exiit ab Jerusalem, & occurrit ei Simon frater ejus in adjutorium:

75 Et applicuerunt castra in Joppen, & exclusit eum a civitate (quia custodia Apollonii Joppe erat) & oppugnavit eam.

76 Et exterriti qui erant in civitate, aperuerunt ei, & obtinuit Jonathas Joppen.

77 Et audivit Apollonius, & admovit tria millia equitum, & exercitum multum.

78 Et abiit Azotum tamquam iter faciens, & statim exiit in campum, eo quod haberet multitudinem equitum, & confideret in eis. Et insecutus est eum Jonathas in Azotum, & commiserunt prælium.

79 Et reliquit Apollonius in castris mille equites post eos occulte.

80 Et cognovit Jonathas quoniam insidiæ sunt post se, & circuierunt castra ejus, & jecerunt jacula in populum a mane usque ad vesperam.

81 Populus autem stabat, sicut præceperat Jonathas: & laboraverunt equi eorum.

82 Et ejecit Simon exercitum suum, & commisit contra legionem; equites enim fatigati erant: & contriti sunt ab eo, & fugerunt.

83 Et qui dispersi sunt per campum, fugerunt in Azotum, & intraverunt in Bethdagon idolum suum, ut ibi se liberarent.

84 Et succendit Jonathas Azotum, & civitates, quæ erant in circuitu ejus, & accepit spolia eorum, & templum Dagon: & omnes, qui fugerunt in illud, succendit igni.

85 Et fuerunt qui ceciderunt gladio, cum his qui succensi sunt, fere octo millia virorum.

86 Et movit inde Jonathas castra, & applicuit ea Ascalonem: & exierunt de civitate obviam illi in magna gloria.

87 Et reversus est Jonathas in Jerusalem cum suis, habentibus spolia multa.

88 Et factum est: ut audivit Alexander rex sermones istos, addidit adhuc glorificare Jonathan.

89 Et misit ei fibulam auream, sicut consuetudo est dari cognatis regum. Et dedit ei Accaron, & omnes fines ejus, in possessionem.

CAPUT XI.

Mortuo Alexandro, & similiter Ptolemæo, qui Alexandri regnum dolo invaserat, ablata ab eo filia sua & tradita in uxorem Demetrio, hic Demetrius Jonathan honorat datis litteris immunitatis a tributis: Jonathas autem mittit ei auxiliares milites, qui occisis uno die centum millibus, regem a civibus Antiochia liberarunt, & Antiochiam incenderunt: illo autem fœdus cum Jonatha initum prævaricante, Antiochus filius Alexandri devicto Demetrio regnans, fœdus init cum Jonatha, qui cum fratre Simone sæpius victor evadit adversus alienigenas.

1 ET rex Ægypti congregavit exercitum, sicut arena quæ est circa oram maris, & naves multas: & quærebat obtinere regnum Alexandri, dolo, & addere illud regno suo.

2 Et exiit in Syriam verbis pacificis, & aperiebant ei civitates, & occurrebant ei: quia mandaverat Alexander rex exire ei obviam, eo quod socer suus esset.

3 Cum autem introiret civitatem Ptolemæus, ponebat custodias militum in singulis civitatibus.

4 Et ut appropiavit Azoto, ostenderunt ei templum Dagon succensum igni, & Azotum & cetera ejus demolita, & corpora projecta, & eorum qui cæsi erant in bello tumulos, quos fecerant secus viam.

5 Et narraverunt regi quia hæc fecit Jonathas, ut invidiam facerent ei: & tacuit rex.

6 Et occurrit Jonathas regi in Joppen cum gloria, & invicem se salutaverunt; & dormierunt illic.

7 Et abiit Jonathas cum rege usque ad fluvium, qui vocatur Eleutherus: & reversus est in Jerusalem.

8 Rex autem Ptolemæus obtinuit dominium civitatum usque Seleuciam maritimam, & cogitabat in Alexandrum consilia mala.

9 Et misit legatos ad Demetrium, dicens: VENI, componamus inter nos pactum, & dabo tibi filiam meam, quam habet Alexander, & regnabis in regno patris tui.

Digitized by

10 Pœnitet enim me quod dederim illi filiam meam: quæsivit enim me occidere.

11 Ut vituperavit eum, propterea quòd concupierat regnum ejus.

12 Et abstulit filiam suam, & dedit eam Demetrio, & alienavit se ab Alexandro, & manifestatæ sunt inimicitiæ ejus.

13 Et intravit Ptolemæus Antiochiam, & imposuit duo diademata capiti suo, Ægypti & Asiæ:

14 Alexander autem rex erat in Cilicia illis temporibus: quia rebellabant qui erant in locis illis.

15 Et audivit Alexander, & venit ad eum in bellum: & produxit Ptolemæus rex exercitum, & occurrit ei in manu valida, & fugavit eum.

16 Et fugit Alexander in Arabiam, ut ibi protegeretur: rex autem Ptolemæus exaltatus est.

17 Et abstelit Zabdiel Arabs caput Alexandri, & misit Ptolemæo.

18 Et rex Ptolemæus mortuus est in die tertia: & qui erant in munitionibus, perierunt ab his qui erant intra castra.

19 Et regnavit Demetrius anno centesimo sexagesimo septimo.

20 In diebus illis congregavit Jonathas eos qui erant in Judæa, ut expugnarent arcem, quæ est in Jerusalem: & fecerunt contra eam machinas multas.

21 Et abierunt quidam qui oderant Gentem suam viri iniqui ad regem Demetrium, & renuntiaverunt ei quod Jonathas obsideret arcem.

22 Et ut audivit, iratus est: & statim venit ad Ptolemaidam, & scripsit Jonathæ ne obsideret arcem, sed occurreret sibi ad colloquium festinato.

23 Ut audivit autem Jonathas, jussit obsidere: & elegit de senioribus Israel, & de sacerdotibus, & dedit se periculo.

24 Et accepit aurum, & argentum, & vestem, & alia xenia multa, & abiit ad regem Ptolemaidam, & invenit gratiam in conspectu ejus.

25 Et interpellabant adversus eum quidam iniqui ex gente sua.

26 Et fecit ei rex, sicut fecerant ei qui ante eum fuerant: & exaltavit eum in conspectu omnium amicorum suorum,

27 Et statuit ei principatum sacerdotii, & quæcumque alia habuit prius pretiosa, & fecit eum principem amicorum.

28 Et postulavit Jonathas a rege, ut immunem faceret Judæam, & tres toparchias, & Samariam, & confines ejus: & promisit ei talenta trecenta.

29 Et consensit rex: & scripsit Jonathæ epistolas de his omnibus, hunc modum continentes:

30 REX Demetrius fratri Jonathæ salutem, & Genti Judæorum.

31 Exemplum epistolæ, quam scripsimus Lastheni parenti nostro de vobis, misimus ad vos ut sciretis:

32 Rex Demetrius Lastheni parenti salutem.

33 Genti Judæorum, amicis nostris, & conservantibus quæ justa sunt apud nos, decrevimus benefacere, propter benignitatem ipsorum, quam erga nos habent.

34 Statuimus ergo illis omnes fines Judææ, & tres civitates, Lydan, & Ramathan, quæ additæ sunt Judææ ex Samaria, & omnes confines earum, sequestrari omnibus sacrificantibus in Jerosolymis, pro his quæ ab eis prius accipiebat rex per singulos annos, & pro fructibus terræ & pomorum.

35 Et alia quæ ad nos pertinebant decimarum & tributorum, ex hoc tempore remittimus eis: & areas salinarum, & coronas quæ nobis deferebantur.

36 Omnia ipsis concedimus: & nihil horum irritum erit ex hoc, & in omne tempus.

37 Nunc ergo curate facere horum exemplum, & detur Jonathæ, & ponatur in monte sancto, & in loco celebri.

38 Et videns Demetrius rex quod siluit terra in conspectu suo, & nihil ei restitit, dimisit totum exercitum suum, unumquemque in locum suum, excepto peregrino exercitu, quem contraxit ab insulis Gentium: & inimici erant ei omnes exercitus patrum ejus.

39 Tryphon autem erat quidam partium Alexandri prius: & vidit quoniam omnis exercitus murmurabat contra Demetrium, & ivit ad Emalchuel Arabem, qui nutriebat Antiochum filium Alexandri:

40 Et astidebat ei, ut traderet eum ipsi, ut regnaret loco patris sui: & enuntiavit ei quanta fecit Demetrius, & inimicitias exercituum ejus adversus illum. Et mansit ibi diebus multis.

41 Et misit Jonathas ad Demetrium regem, ut ejiceret eos, qui in arce erant in Jerusalem, & qui in præsidiis erant: quia impugnabant Israel.

42 Et misit Demetrius ad Jonathan, dicens: Non hæc tantum faciam tibi, & Genti tuæ: sed gloria illustrabo te, & Gentem tuam, cum fuerit opportunum.

43 Nunc ergo recte feceris, si miseris in auxilium mihi viros: quia discessit omnis exercitus meus.

44 Et misit ei Jonathas tria millia virorum fortium Antiochiam: & venerunt ad regem, & delectatus est rex in adventu eorum.

45 Et convenerunt qui erant de civitate, centum viginti millia virorum, & volebant interficere regem.

46 Et fugit rex in aulam: & occupaverunt qui erant de civitate, itinera civitatis, & ceperunt pugnare.

47 Et vocavit rex Judæos in auxilium, & convenerunt omnes simul ad eum, & dispersi sunt omnes per civitatem.

48 Et occiderunt in illa die centum millia hominum, & succenderunt civitatem, & ceperunt spolia multa in die illa, & liberaverunt regem.

49 Et viderunt qui erant de civitate, quod obtinuissent Judæi civitatem sicut volebant: & infirmati sunt mente sua, & clamaverunt ad regem cum precibus, dicentes:

50 Da nobis dextras, & cessent Judæi oppugnare nos & civitatem.

51 Et projecerunt arma sua, & fecerunt pacem, & glorificati sunt Judæi in conspectu regis, & in conspectu omnium qui erant in regno ejus, & nominati sunt in regno: & regressi sunt in Jerusalem habentes spolia multa.

52 Et sedit Demetrius rex in sede regni sui: & siluit terra in conspectu ejus.

53 Et mentitus est omnia quæcumque dixit, & abalienavit se a Jonatha, & non retribuit

ei secundum beneficia quæ sibi tribuerat, & vexabat eum valde.

54 Post hæc autem reversus est Tryphon, & Antiochus cum eo puer adolescens, & regnavit, & imposuit sibi diadema.

55 Et congregati sunt ad eum omnes exercitus, quos dispersérat Demetrius, & pugnaverunt contra eum: & fugit, & terga vertit.

56 Et accepit Tryphon bestias, & obtinuit Antiochiam:

57 Et scripsit Antiochus adolescens Jonathæ, dicens: Constituo tibi sacerdotium, & constituo te super quatuor civitates, ut sis de amicis regis.

58 Et misit illi vasa aurea in ministerium, & dedit ei potestatem bibendi in auro, & esse in purpura, & habere fibulam auream:

59 Et Simonem fratrem ejus constituit ducem a terminis Tyri usque ad fines Ægypti.

60 Et exiit Jonathas, & perambulabat trans flumen civitatis: & congregatus est ad eum omnis exercitus Syriæ in auxilium, & venit Ascalonem, & occurrerunt ei honorifice de civitate.

61 Et abiit inde Gazam: & concluserunt se qui erant Gazæ: & obsedit eam, & succendit quæ erant in circuitu civitatis, & prædatus est ea.

62 Et rogaverunt Gazenses Jonathan, & dedit illis dexteram: & accepit filios eorum obsides, & misit illos in Jerusalem: & perambulavit regionem usque Damascum.

63 Et audivit Jonathas quod prævaricati sunt principes Demetrii in Cades, quæ est in Galilæa, cum exercitu multo, volentes eum removére a negotio regni:

64 Et occurrit illis: fratrem autem suum Simonem reliquit intra provinciam.

65 Et applicuit Simon ad Bethsuram, & expugnabat eam diebus multis, & concluſit eos.

66 Et postulaverunt ab eo dextras accipere, & dedit illis: & ejecit eos inde, & cepit civitatem, & posuit in ea præsidium.

67 Et Jonathas & castra ejus applicuerunt ad aquam Genesar, & ante lucem vigilaverunt in campo Asor.

68 Et ecce castra alienigenarum occurrebant in campo, & tendebant ei insidias in montibus: ipse autem occurrit ex adverso.

69 Insidiæ vero exurrexerunt de locis suis, & commiserunt prælium.

70 Et fugerunt qui erant ex parte Jonathæ omnes, & nemo relictus est ex eis, nisi Mathathias filius Absalomi, & Judas filius Calphi, princeps militiæ exercitus.

71 Et scidit Jonathas vestimenta sua, & posuit terram in capite suo, & oravit.

72 Et reversus est Jonathas ad eos in prælium, & convertit eos in fugam, & pugnaverunt.

73 Et viderunt qui fugiebant partis illius, & reversi sunt ad eum, & insequebantur cum eo omnes usque Cades ad castra sua, & pervenerunt usque illuc.

74 Et ceciderunt de alienigenis in die illa tria millia virorum: & reversus est Jonathas in Jerusalem.

CAPUT XII.

Jonathas cum Romanis ac Spartiatis fœdus renovat: principes Demetrii ipsum invadentes fugat: percussisque Arabibus ordinat adipiscare præsidia in Judæa, & muros contra arcem in Jerusalem: sed a Tryphone cupiente regnum Antiochi invadere, & fingente se amicum, apud Ptolemaidam dolo captus est, omnesque qui cum eo erant, interfecti.

1 ET vidit Jonathas quia tempus eum juvat, & elegit viros, & misit eos Romam, statuere & renovare cum eis amicitiam;

2 Et ad Spartiatas, & ad alia loca misit epistolas secundum eamdem formam.

3 Et abierunt Romam, & intraverunt curiam, & dixerunt: Jonathas summus sacerdos, & Gens Judæorum miserunt nos, ut renovaremus amicitiam, & societatem, secundum pristinum.

4 Et dederunt illis epistolas ad ipsos per loca, ut deducerent eos in terram Juda cum pace.

5 Et hoc est exemplum epistolarum, quas scripsit Jonathas Spartiatis:

6 JONATHAS summus sacerdos, & seniores Gentis, & sacerdotes, & reliquus populus Judæorum, Spartiatis fratribus salutem.

7 Jampridem missæ erant epistolæ ad Oniam summum sacerdotem, ab Ario, qui regnabat apud vos, quoniam estis fratres nostri, sicut rescriptum continet, quod subjectum est.

8 Et suscepit Onias virum, qui missus fuerat, cum honore: & accepit epistolas, in quibus significabatur de societate & amicitia.

9 Nos, cum nullo horum indigeremus, habentes solatio sanctos libros, qui sunt in manibus nostris,

10 Voluimus mittere ad vos renovare fraternitatem, & amicitiam, ne forte alieni efficiamur a vobis: multa enim tempora transierunt, ex quo missi sunt ad nos.

11 Nos ergo in omni tempore sine intermissione in diebus solemnibus, & ceteris quibus oportet, memores sumus vestri in sacrificiis quæ offerimus, & in observationibus, sicut fas est & decet meminisse fratrum.

12 Lætamur itaque de gloria vestra.

13 Nos autem circumdederunt multæ tribulationes, & multa prælia, & impugnaverunt nos reges, qui sunt in circuitu nostro.

14 Noluimus ergo vobis molesti esse, neque ceteris sociis & amicis nostris, in his prœliis.

15 Habuimus enim de cœlo auxilium, & liberati sumus nos, & humiliati sunt inimici nostri.

16 Elegimus itaque Numenium Antiochi filium, & Antipatrem Jasonis filium, & misimus ad Romanos renovare cum eis amicitiam & societatem pristinam.

17 Mandavimus itaque eis ut veniant etiam ad vos, & salutent vos; & reddant vobis epistolas nostras de innovatione fraternitatis nostræ.

18 Et nunc benefacietis respondentes nobis ad hæc.

19 Et hoc est rescriptum epistolarum, quod miserat Oniæ:

20 Arius, rex Spartiatarum, Oniæ sacerdoti magno salutem.

21 Inventum est in scriptura de Spartiatis & Judæis, quoniam sunt fratres, & quod sunt de genere Abraham.

22 Et nunc ex quo hæc cognovimus, benefacitis scribentes nobis de pace vestra.

23 Sed & nos rescripsimus vobis: Pecora nostra, & possessiones nostræ, vestræ sunt; & vestræ, nostræ: mandavimus itaque hæc nuntiari vobis.

24 Et audivit Jonathas, quoniam regressi sunt principes Demetrii cum exercitu multo supra quam prius, pugnare adversus eum.

25 Et exiit ab Jerusalem, & occurrit eis in Amathite regione: non enim dederat eis spatium ut ingrederentur regionem ejus.

26 Et misit speculatores in castra eorum: & reversi renuntiaverunt quod constituunt supervenire illis nocte.

27 Cum occidisset autem sol, præcepit Jonathas suis vigilare, & esse in armis paratos ad pugnam tota nocte, & posuit custodes per circuitum castrorum.

28 Et audierunt adversarii quod paratus est Jonathas cum suis in bello: & timuerunt, & formidaverunt in corde suo: & accenderunt focos in castris suis.

29 Jonathas autem, & qui cum eo erant, non cognoverunt usque mane: videbant autem luminaria ardentia:

30 Et secutus est eos Jonathas, & non comprehendit eos; transierant enim flumen Eleutherum.

31 Et divertit Jonathas ad Arabas, qui vocantur Zabadæi, & percussit eos, & accepit spolia eorum.

32 Et junxit, & venit Damascum, & perambulabat omnem regionem illam.

33 Simon autem exiit, & venit usque ad Ascalonem, & ad proxima præsidia: & declinavit in Joppen, & occupavit eam.

34 (Audivit enim quod vellent præsidium tradere partibus Demetrii) & posuit ibi custodes ut custodirent eam.

35 Et reversus est Jonathas, & convocavit seniores populi, & cogitavit cum eis ædificare præsidia in Judæa,

36 Et ædificare muros in Jerusalem, & exaltare altitudinem magnam inter medium arcis & civitatis, ut separaret eam a civitate, ut esset ipsa singulariter, & non emant, neque vendant.

37 Et convenerunt, qui ædificarent civitatem: & cecidit murus, qui erat super torrentem ab ortu solis, & reparavit eum, qui vocatur Caphetetha:

38 Et Simon ædificavit Adiada in Sephela, & munivit eam, & imposuit portas & seras.

39 Et cum cogitasset Tryphon regnare Asiæ, & assumere diadema, & extendere manum in Antiochum regem:

40 Timens ne forte non permitteret eum Jonathas, sed pugnaret adversus eum, quærebat comprehendere eum, & occidere. Et exurgens abiit in Bethsan.

41 Et exivit Jonathas obviam illi cum quadraginta millibus virorum electorum in prælium, & venit Bethsan.

42 Et vidit Tryphon quia venit Jonathas cum exercitu multo ut extenderet in eum manus, timuit.

43 Et excepit eum cum honore, & commendavit eum omnibus amicis suis, & dedit ei munera: & præcepit exercitibus suis ut obedirent ei, sicut sibi.

44 Et dixit Jonathæ: Ut quid vexasti universum populum, cum bellum nobis non sit?

45 Et nunc remitte eos in domos suas: elige autem tibi viros paucos, qui tecum sint, & veni mecum Ptolemaidam, & tradam eam tibi, & reliqua præsidia, & exercitum, & universos præpositos negotii, & conversus abibo: propterea enim veni.

46 Et credidit ei, & fecit sicut dixit: & dimisit exercitum, & abierunt in terram Juda.

47 Reliquit autem secum tria millia virorum: ex quibus remisit in Galilæam duo millia, mille autem venerunt cum eo.

48 Ut autem intravit Ptolemaidam Jonathas, clauserunt portas civitatis Ptolemenses: & comprehenderunt eum: & omnes, qui cum eo intraverant, gladio interfecerunt.

49 Et misit Tryphon exercitum & equites in Galilæam, & in campum magnum, ut perderent omnes socios Jonathæ.

50 At illi cum cognovissent quia comprehensus est Jonathas, & periit, & omnes qui cum eo erant, hortati sunt semetipsos, & exierunt parati in prælium.

51 Et videntes hi qui insecuti fuerant, quia pro anima res est illis, reversi sunt:

52 Illi autem venerunt omnes cum pace in terram Juda. Et planxerunt Jonathan, & eos qui cum ipso fuerant, valde: & luxit Israel luctu magno.

53 Et quæsierunt omnes Gentes, quæ erant in circuitu eorum, conterere eos; dixerunt enim:

54 Non habent principem, & adjuvantem: nunc ergo expugnemus illos, & tollamus de hominibus memoriam eorum.

CAPUT XIII.

Suscepto Simon principatu pro fratre Jonatha misit petitam a Tryphone pecuniam, una cum filiis Jonatha, ad ejus redemptionem: Tryphon autem, accepta pecunia, patrem occidit cum filiis: quibus sepultis ac defletis, Simon magnificum extruxit parentibus ac fratribus sepulcrum in Modin: Tryphon vero, occiso Antiocho, regnum ejus invasit: & Simon, impetratis a rege Demetrio litteris fœderis ac immunitatis, expugnavit Gazaram, & arcem Jerosolymorum obtinuit: propter quod lætum agunt festum, quod etiam quotannis apud Judæos agi præcipitur.

1 ET audivit Simon quod congregavit Tryphon exercitum copiosum, ut veniret in terram Juda, & attereret eam.

2 Videns quia in tremore populus est, & in timore, ascendit Jerusalem, & congregavit populum:

3 Et adhortans dixit: Vos scitis quanta ego, & fratres mei, & domus patris mei, fecimus pro legibus, & pro sanctis prælia, & angustias quales vidimus:

4 Horum gratia perierunt fratres mei omnes propter Israel, & relictus sum ego solus.

5 Et nunc non mihi contingat parcere animæ meæ in omni tempore tribulationis: non enim melior sum fratribus meis.

6 Vindicabo itaque Gentem meam, & sancta, natos quoque nostros, & uxores: quia

con-

congregatæ sunt universæ Gentes conterere nos inimicitiæ gratia.

7 Et accensus est spiritus populi simul ut audivit sermones istos:

8 Et responderunt voce magna dicentes: Tu es dux noster loco Judæ & Jonathæ fratris tui:

9 Pugna prælium nostrum: & omnia, quæcumque dixeris nobis, faciemus.

10 Et congregans omnes viros bellatores, acceleravit consummare universos muros Jerusalem, & munivit eam in gyro.

11 Et misit Jonathan filium Absalomi, & cum eo exercitum novum, in Joppen: & ejectis his, qui erant in ea, remansit illic ipse.

12 Et movit Trypon a Ptolemaida cum exercitu multo, ut veniret in terram Juda, & Jonathas cum eo in custodia.

13 Simon autem applicuit in Addus contra faciem campi.

14 Et ut cognovit Tryphon quia surrexit Simon loco fratris sui Jonathæ: & quia commissurus esset cum eo prælium, misit ad eum legatos,

15 Dicens: Pro argento, quod debebat frater tuus Jonathas in ratione regis, propter negotia quæ habuit, detinuimus eum.

16 Et nunc mitte argenti talenta centum, & duos filios ejus obsides, ut non dimissus fugiat a nobis, & remittemus eum.

17 Et cognovit Simon quia cum dolo loqueretur secum, jussit tamen dari argentum, & pueros: ne inimicitiam magnam sumeret ad populum Israel, dicentem:

18 Quia non misit ei argentum, & pueros, propterea periit.

19 Et misit pueros, & centum talenta: & mentitus est, & non dimisit Jonathan.

20 Et post hæc venit Tryphon intra regionem, ut contereret eam: & gyraverunt per viam quæ ducit Ador: & Simon, & castra ejus ambulabant in omnem locum quocumque ibant.

21 Qui autem in arce erant, miserunt ad Tryphonem legatos, ut festinaret venire per desertum, & mitteret illis alimonias.

22 Et paravit Tryphon omnem equitatum, ut veniret illa nocte: erat autem nix multa valde, & non venit in Galaaditim.

23 Et cum appropinquasset Bascamam, occidit Jonathan & filios ejus illic.

24 Et convertit Tryphon, & abiit in terram suam.

25 Et misit Simon, & accepit ossa Jonathæ fratris ejus, & sepelivit ea in Modin civitate patrum ejus.

26 Et planxerunt eum omnis Israel planctu magno, & luxerunt eum dies multos.

27 Et ædificavit Simon super sepulcrum patris sui & fratrum suorum ædificium altum visu, lapide polito retro & ante.

28 Et statuit septem pyramidas, unam contra unam patri & matri, & quatuor fratribus:

29 Et his circumposuit columnas magnas; & super columnas arma, ad memoriam æternam; & juxta arma naves sculptas, quæ viderentur ab omnibus navigantibus mare.

30 Hoc est sepulcrum, quod fecit in Modin, usque in hunc diem.

31 Tryphon autem cum iter faceret cum Antiocho rege adolescente, dolo occidit eum.

32 Et regnavit loco ejus, & imposuit sibi diadema Asiæ, & fecit plagam magnam in terra.

33 Et ædificavit Simon præsidia Judææ, muniens ea turribus excelsis, & muris magnis, & portis, & seris: & posuit alimenta in munitionibus.

34 Et elegit Simon viros, & misit ad Demetrium regem, ut faceret remissionem regioni: quia actus omnes Tryphonis per direptionem fuerant gesti.

35 Et Demetrius rex ad verba ista respondit ei, & scripsit epistolam talem:

36 REX Demetrius Simoni summo sacerdoti, & amico regum, & senioribus & Genti Judæorum, salutem.

37 Coronam auream & bahem, quam misistis, suscepimus: & parati sumus facere vobiscum pacem magnam, & scribere præpositis regis remittere vobis quæ indulsimus.

38 Quæcumque enim constituimus, vobis constant. Munitiones, quas ædificastis, vobis sint.

39 Remittimus quoque ignorantias, & peccata usque in hodiernum diem, & coronam quam debebatis: & si quid aliud erat tributarium in Jerusalem, jam non sit tributarium.

40 Et si qui ex vobis apti sunt conscribi inter nostros, conscribantur, & sit inter nos pax.

41 Anno centesimo septuagesimo ablatum est jugum Gentium ab Israel.

42 Et cœpit populus Israel scribere in tabulis & gestis publicis, anno primo sub Simone summo sacerdote, magno duce, & principe Judæorum.

43 In diebus illis applicuit Simon ad Gazam, & circumdedit eam castris, & fecit machinas, & applicuit ad civitatem, & percussit turrem unam, & comprehendit eam.

44 Et eruperant qui erant intra machinam in civitatem: & factus est motus magnus in civitate.

45 Et ascenderunt qui erant in civitate, cum uxoribus & filiis supra murum, scissis tunicis suis, & clamaverunt voce magna, postulantes a Simone dextras sibi dari.

46 Et dixerunt: Non nobis reddas secundum malitias nostras, sed secundum misericordias tuas.

47 Et flexus Simon, non debellavit eos; ejecit tamen eos de civitate, & mundavit ædes in quibus fuerant simulacra, & tunc intravit in eam cum hymnis benedicens Dominum.

48 Et ejecta ab ea omni immunditia, collocavit in ea viros qui legem facerent: & munivit eam, & fecit sibi habitationem.

49 Qui autem erant in arce Jerusalem, prohibebantur egredi & ingredi regionem, & emere, ac vendere; & esurierunt valde, & multi ex eis fame perierunt.

50 Et clamaverunt ad Simonem ut dextras acciperent: & dedit illis: & ejecit eos inde, & mundavit arcem a contaminationibus.

51 Et intraverunt in eam tertia & vigesima die secundi mensis, anno centesimo septuagesimo primo, cum laude, & ramis palmarum, & cinyris, & cymbalis, & nablis, & hymnis, & canticis, quia contritus est inimicus magnus ex Israel.

52 Et constituit ut omnibus annis agerentur dies hi cum lætitia.

53 Et munivit montem templi, qui erat secus arcem, & habitavit ibi ipse, & qui cum eo erant.

54 Et vidit Simon Joannem filium suum, quod fortis prælii vir esset: & posuit eum ducem virtutum universarum: & habitavit in Gazaris.

CAPUT XIV.

Demetrio a duce Arsacis devicto & capto, Simon cum suo populo magna pace fruitur: ad quem missa sunt littera renovati fœderis a Spartiatis & Romanis cum maxima laude Simonis, qui Romanis clypeum aureum magnum mille miserat.

1 ANno centesimo septuagesimo secundo congregavit rex Demetrius exercitum suum, & abiit in Mediam ad contrahenda sibi auxilia, ut expugnaret Tryphonem.

2 Et audivit Arsaces rex Persidis & Mediæ, quia intravit Demetrius confines suos, & misit unum de principibus suis ut comprehenderet eum vivum, & adduceret eum ad se.

3 Et abiit, & percussit castra Demetrii: & comprehendit eum, & duxit eum ad Arsacen & posuit eum in custodiam.

4 Et quievit omnis terra Juda omnibus diebus Simonis, & quæsivit bona Genti suæ: & placuit illis potestas ejus, & gloria ejus, omnibus diebus.

5 Et cum omni gloria sua accepit Joppen in portum, & fecit introitum in insulis maris.

6 Et dilatavit fines Gentis suæ, & obtinuit regionem.

7 Et congregavit captivitatem multam, & dominatus est Gazaræ, & Bethsuræ, & arcis: & abstulit immunditias ex ea, & non erat qui resisteret ei.

8 Et unusquisque colebat terram suam cum pace: & terra Juda dabat fructus suos, & ligna camporum fructum suum.

9 Seniores in plateis sedebant omnes, & de bonis terræ tractabant, & juvenes induebant se gloriam & stolas belli.

10 Et civitatibus tribuebat alimonias, & constituebat eas ut essent vasa munitionis, quoadusque nominatum est nomen gloriæ ejus usque ad extremum terræ.

11 Fecit pacem super terram, & lætatus est Israel lætitia magna.

12 Et sedit unusquisque sub vite sua, & sub ficulnea sua: & non erat qui eos terreret.

13 Defecit impugnans eos super terram: reges contriti sunt in diebus illis.

14 Et confirmavit omnes humiles populi sui, & legem exquisivit, & abstulit omnem iniquum & malum:

15 Sancta glorificavit, & multiplicavit vasa sanctorum.

16 Et auditum est Romæ quia defunctus esset Jonathas, & usque in Spartiatas: & contristati sunt valde.

17 Ut audierunt autem quod Simon frater ejus factus esset summus sacerdos loco ejus, & ipse obtineret omnem regionem, & civitates in ea:

18 Scripserunt ad eum in tabulis æreis, ut renovarent amicitias & societatem, quam fecerant cum Juda, & cum Jonatha fratribus ejus.

19 Et lectæ sunt in conspectu ecclesiæ in Jerusalem. Et hoc exemplum epistolarum, quas Spartiatæ miserunt.

20 SPARTIANORUM principes, & civitates, Simoni Sacerdoti magno, & senioribus, & sacerdotibus, & reliquo populo Judæorum, fratribus, salutem.

21 Legati, qui missi sunt ad populum nostrum, nunciaverunt nobis de vestra gloria, & honore, ac lætitia: & gavisi sumus in introitu eorum.

22 Et scripsimus quæ ab eis erant dicta in concilliis populi, sic: Numenius Antiochi, & Antipater Jasonis filius, legati Judæorum, venerunt ad nos, renovantes nobiscum amicitiam primam.

23 Et placuit populo excipere viros gloriose, & ponere exemplum sermonum eorum in segregatis populi libris, ut sit ad memoriam populo Spartiatarum. Exemplum autem horum scripsimus Simoni magno sacerdoti.

24 Post hæc autem misit Simon Numenium Romam, habentem clypeum aureum magnum pondo minarum mille, ad statuendo cum eis societatem. Cum autem audisset populus Romanus

25 Sermones istos, dixerunt: Quam gratiarum actionem reddemus Simoni, & filiis ejus?

26 Restituit enim ipse fratres suos, & expugnavit inimicos Israel ab eis; & statuerunt ei libertatem, & descripserunt in tabulis æreis, & posuerunt in titulis in monte Sion.

27 Et hoc est exemplum scripturæ: OCTAVA decima die mensis Elul, anno centesimo septuagesimo secundo, anno tertio sub Simone sacerdote magno in Asaramel,

28 In conventu magno sacerdotum, & populi, & principum Gentis, & seniorum regionis, nota facta sunt hæc: Quoniam frequenter facta sunt prælia in regione nostra.

29 Simon autem Mathathiæ filius ex filiis Jarib, & fratres ejus dederunt se periculo, & restiterunt adversariis Gentis suæ, ut starent sancta ipsorum, & lex: & gloria magna glorificaverunt Gentem suam.

30 Et congregavit Jonathas Gentem suam, & factus est illis sacerdos magnus, & appositus est ad populum suum.

31 Et voluerunt inimici eorum calcare, & atterere regionem ipsorum, & extendere manus in sancta eorum.

32 Tunc restitit Simon, & pugnavit pro Gente sua, & erogavit pecunias multas, & armavit viros virtutis Gentis suæ, & dedit illis stipendia:

33 Et munivit civitates Judææ, & Bethsuram, quæ erat in finibus Judææ, ubi erant arma hostium antea: & posuit illic præsidium viros Judæos.

34 Et Joppen munivit, quæ erat ad mare; & Gazaram, quæ est in finibus Azoti, in qua hostes antea habitabant, & collocavit illic Judæos: & quæcumque apta erant ad correptionem eorum, posuit in eis.

35 Et vidit populus actum Simonis, & gloriam quam cogitabat facere Genti suæ, & posuerunt eum ducem suum, & principem sacerdotum, eo quod ipse fecerat hæc omnia, & justitiam, & fidem, quam conservavit Genti suæ, & exquisivit omni modo exaltare populum suum.

36 Et in diebus ejus prosperatum est in manibus ejus, ut tollerentur Gentes de regione ipsorum, & qui in civitate David erant in Jerusalem, in arce, de qua procedebant, & contaminabant omnia quæ in circuitu sanctorum sunt, & inferebant plagam magnam castitati:

37 Et collocavit in ea viros Judæos ad tutamentum regionis, & civitatis, & exaltavit muros Jerusalem.

38 Et rex Demetrius statuit illi summum sacerdotium.

39 Secundum hæc fecit eum amicum suum, & glorificavit eum gloria magna.

40 Audivit enim quod appellati sunt Judæi a Romanis amici, & socii, & fratres, & quia susceperunt legatos Simonis glorioſe:

41 Et quia Judæi, & sacerdotes eorum consenserunt eum esse ducem suum, & summum sacerdotem in æternum, donec surgat propheta fidelis:

42 Et ut sit super eos dux, & ut cura esset illi pro sanctis, & ut constitueret præpositos super opera eorum, & super regionem, & super arma, & super præsidia:

43 Et cura sit illi de sanctis: & ut audiatur ab omnibus, & scribantur in nomine ejus omnes conscriptiones in regione, & ut operiatur purpura, & auro:

44 Et ne liceat ulli ex populo, & ex sacerdotibus, irritum facere aliquid horum, & contradicere his quæ ab eo dicuntur, aut convocare conventum in regione sine ipso: & vestiri purpura, & uti sibula aurea.

45 Qui autem fecerit extra hæc, aut irritum fecerit aliquid horum, reus erit.

46 Et complacuit omni populo statuere Simonem, & facere secundum verba ista.

47 Et suscepit Simon, & placuit ei ut summo sacerdotio fungeretur, & esset dux & princeps Gentis Judæorum, & sacerdotum, & præesset omnibus.

48 Et scripturam istam dixerunt ponere in tabulis æreis, & ponere eas in pensbolo sanctorum, in loco celebri:

49 Exemplum autem eorum ponere in ærario, ut habeat Simon, & filii ejus.

CAPUT XV.

Antiochus Demetrii filius litteras amicitiarum mittit ad Simonem: Romani fœderatos sibi Judæos ceteris nationibus per litteras commendant: Antiochus dum Tryphonem insequitur, missum a Simone militum auxilium recusat, mittitque ad eum Athenobium qui multa tamquam debita reposcat: & Simonis responso accepto, constituit adversus eum Cendebæum ducem exercitus, ipse vero Tryphonem persequitur.

1 ET misit rex Antiochus filius Demetrii epistolas ab insulis maris Simoni sacerdoti, & principi Gentis Judæorum, & universæ Genti:

2 Et erant continentes hunc modum: REX Antiochus Simoni sacerdoti magno, & Genti Judæorum, salutem.

3 Quoniam quidem pestilentes obtinuerunt regnum patrum nostrorum, volo autem vendicare regnum, & restituere illud sicut erat antea: & electam feci multitudinem exercitus, & feci naves bellicas.

4 Volo autem procedere per regionem, ut ulciscar in eos, qui corruperunt regionem nostram, & qui desolaverunt civitates multas in regno meo.

5 Nunc ergo statuo tibi omnes oblationes, quas remiserunt tibi ante me omnes reges, & quæcumque alia dona remiserunt tibi:

6 Et permitto tibi facere percussuram proprii numismatis in regione tua:

7 Jerusalem autem sanctam esse, & liberam: & omnia arma quæ fabricata sunt, & præsidia quæ construxisti, quæ tenes, maneant tibi.

8 Et omne debitum regis, & quæ futura sunt regi, ex hoc & in totum tempus remittuntur tibi.

9 Cum autem obtinuerimus regnum nostrum, glorificabimus te, & Gentem tuam, & templum gloria magna, ita ut manifestetur gloria vestra in universa terra.

10 Anno centesimo septuagesimo quarto exiit Antiochus in terram patrum suorum, & convenerunt ad eum omnes exercitus, ita ut pauci relicti essent cum Tryphone.

11 Et insecutus est eum Antiochus rex, & venit Doram fugiens per maritimam.

12 Sciebat enim quod congregata sunt mala in eum, & reliquit eum exercitus.

13 Et applicuit Antiochus super Doram cum centum viginti millibus virorum belligeratorum, & octo millibus equitum:

14 Et circuivit civitatem, & naves a mari accesserunt: & vexabant civitatem a terra & mari, & neminem sinebant ingredi vel egredi.

15 Venit autem Numenius, & qui cum eo fuerant, ab urbe Roma, habentes epistolas regibus & regionibus scriptas, in quibus continebantur hæc:

16 LUCIUS consul Romanorum, Ptolemæo regi salutem.

17 Legati Judæorum venerunt ad nos amici nostri, renovantes pristinam amicitiam & societatem, missi a Simone principe Sacerdotum, & populo Judæorum.

18 Attulerunt autem & clypeum aureum minarum mille.

19 Placuit itaque nobis scribere regibus, & regionibus, ut non inferant illis mala, neque impugnent eos, & civitates eorum, & regiones eorum: & ut non ferant auxilium pugnantibus adversus eos.

20 Visum autem est nobis accipere ab eis clypeum.

21 Si qui ergo pestilentes refugerunt de regione ipsorum ad vos, tradite eos Simoni principi sacerdotum, ut vindicet in eos secundum legem suam.

22 Hæc eadem scripta sunt Demetrio regi, & Attalo, & Ariarathi, & Arsaci,

23 Et in omnes regiones: & Lampsaco, & Spartiatis, & in Delum, & in Myndum, & in Sicyonem, & in Cariam, & in Samum, & in Pamphyliam, & in Lyciam, & in Alycarnassum, & in Coo, & in Siden, & in Aradon, & in Rhodum, & in Phaselidem, & in Gortynam, & Gnidum, & Cyprum, & Cyrenen.

24 Exemplum autem eorum scripserunt Simoni principi sacerdotum, & populo Judæorum.

25 Antiochus autem rex applicuit castra in Doram secundo, admovens ei semper manus, & machinas faciens: & conclusit Tryphonem, ne procederet.

26 Et misit ad eum Simon duo millia virorum electorum in auxilium, & argentum, & aurum, & vasa copiosa:

27 Et noluit ea accipere, sed rupit omnia, quæ pactus est cum eo antea, & alienavit se ab eo.

28 Et misit ad eum Athenobium unum de amicis suis, ut tractaret cum ipso, dicens: Vos tenetis Joppen, & Gazaram, & arcem quæ est in Jerusalem, civitates regni mei:

29 Fines earum desolastis, & fecistis plagam magnam in terra, & dominati estis per loca multa in regno meo.

30 Nunc ergo tradite civitates, quas occupastis;

pastis; & tributa locorum, in quibus, dominati estis extra fines Judææ.

31 Sin autem, date pro illis quingenta talenta argenti, & exterminii, quod exterminastis; & tributorum civitatum alia talenta quingenta: sin autem, veniemus, & expugnabimus vos.

32 Et venit Athenobius amicus regis in Jerusalem, & vidit gloriam Simonis, & claritatem in auro & argento, & apparatum copiosum: & obstupuit: & retulit ei verba Regis.

33 Et respondit ei Simon, & dixit ei: Neque alienam terram sumpsimus, neque aliena detinemus: sed hereditatem patrum nostrorum, quæ injuste ab inimicis nostris aliquo tempore possessa est.

34 Nos vero tempus habentes, vindicamus hereditatem patrum nostrorum.

35 Nam de Joppe & Gazara quæ expostulas, ipsi faciebant in populo plagam magnam, & in regione nostra: horum damus talenta centum, & non respondit ei Athenobius verbum.

36 Reversus autem cum ira ad regem, renuntiavit ei verba ista, & gloriam Simonis, & universa quæ vidit: & iratus est rex ira magna.

37 Tryphon autem fugit navi in Orthosiada.

38 Et constituit rex Cendebæum ducem maritimum, & exercitum peditum & equitum dedit illi.

39 Et mandavit illi movere castra contra faciem Judææ: & mandavit ei ædificare Gedorem, & obstruere portas civitatis, & debellare populum. Rex autem persequebatur Tryphonem.

40 Et pervenit Cendebæus Jamniam, & cœpit irritare plebem, & conculcare Judæam, & captivare populum, & interficere, & ædificare Gedorem.

41 Et collocavit illic equites, & exercitum: ut egressi perambularent viam Judææ, sicut constituit ei rex.

CAPUT XVI.

Simon senex mittit exercitum suum cum filiis suis Juda & Joanne adversus Cendebæum: quo devicto, Ptolemæus gener Simonis dominandi ambitione inflammatus, acceptos convivio socerum ejusque filios Mathathiam & Judam dolo interficit, ut ita Judæa provincias obtineret: porro nuntii quos ad Joannem dolo interimendum miserat, sunt ab illo interfecti, & Joannes pater in summo sacerdotio successit.

1 ET ascendit Joannes de Gazaris, & nuntiavit Simoni patri suo quæ fecit Cendebæus in populo ipsorum.

2 Et vocavit Simon duos filios seniores, Judam & Joannem, & ait illis: Ego, & fratres mei, & domus patris mei, expugnavimus hostes Israel ab adolescentia usque in hunc diem: & prosperatum est in manibus nostris liberare Israel aliquoties.

3 Nunc autem senui, sed estote loco meo, & fratres mei, & egressi pugnate pro Gente nostra: auxilium vero de cœlo vobiscum sit.

4 Et elegit de regione viginti millia virorum belligeratorum, & equites; & profecti sunt ad Cendebæum, & dormierunt in Modin.

5 Et surrexerunt mane, & abierunt in campum: & ecce exercitus copiosus in obviam illis peditum, & equitum, & fluvius torrens erat inter medium ipsorum.

6 Et admovit castra contra faciem eorum ipse, & populus ejus, & vidit populum trepidantem ad transfretandum torrentem, & transfretavit primus: & viderunt eum viri, & transierunt post eum.

7 Et divisit populum, & equites in medio peditum: erat autem equitatus adversariorum copiosus nimis.

8 Et exclamaverunt sacris tubis, & in fugam conversus est Cendebæus, & castra ejus: & ceciderunt ex eis multi vulnerati, residui autem in munitionem fugerunt.

9 Tunc vulneratus est Judas frater Joannis, Joannes autem insecutus est eos, donec venit Cedronem, quam ædificavit:

10 Et fugerunt usque ad turres, quæ erant in agris Azoti, & succendit eas igni. Et ceciderunt ex illis duo millia virorum, & reversus est in Judæam in pace.

11 Et Ptolemæus filius Abobi constitutus erat dux in campo Jericho, & habebat argentum & aurum multum.

12 Erat enim gener summi sacerdotis.

13 Et exaltatum est cor ejus, & volebat obtinere regionem, & cogitabat dolum adversus Simonem, & filios ejus, ut tolleret eos.

14 Simon autem, perambulans civitates quæ erant in regione Judææ, & sollicitudinem gerens earum, descendit in Jericho ipse, & Mathathias filius ejus, & Judas, anno centesimo septuagesimo septimo, mense undecimo: hic est mensis Sabath.

15 Et suscepit eos filius Abobi in munitiunculam, quæ vocatur Doch, cum dolo, quam ædificavit: & fecit eis convivium magnum, & abscondit illic viros.

16 Et cum inebriatus esset Simon, & filii ejus, surrexit Ptolemæus cum suis, & sumpserunt arma sua, & intraverunt in convivium, & occiderunt eum, & duos filios ejus, & quosdam pueros ejus.

17 Et fecit deceptionem magnam in Israel, & reddidit mala pro bonis.

18 Et scripsit hæc Ptolemæus, & misit regi, ut mitteret ei exercitum in auxilium, & traderet ei regionem, & civitates eorum, & tributa.

19 Et misit alios in Gazaram tollere Joannem: & tribunis misit epistolas, ut venirent ad se, & daret eis argentum & aurum, & dona.

20 Et alios misit occupare Jerusalem, & montem templi.

21 Et præcurrens quidam, nuntiavit Joanni in Gazara, quia periit pater ejus, & fratres ejus, & quia misit te quoque interfici.

22 Ut audivit autem, vehementer expavit: & comprehendit viros, qui venerant perdere eum, & occidit eos: cognovit enim quia quærebant eum perdere.

23 Et cetera sermonum Joannis, & bellorum ejus, & bonarum virtutum, quibus fortiter gessit, & ædificii murorum quos extruxit, & rerum gestarum ejus:

24 Ecce hæc scripta sunt in libro dierum sacerdotii ejus, ex quo factus est princeps sacerdotum post patrem suum.

LIBER SECUNDUS
MACHABÆORUM.

CAPUT PRIMUM.

Judæi habitantes Jeroſolymis ſcribunt Judæis in Ægypto commorantibus mortem Antiochi ac ſuorum, quæ in Perſide contigerat, gratias Deo agentes, & hortantes ut celebrent diem ſcenopegiæ & dirum dari ignis poſt reductionem captivitatis: cujus rei narratur hic hiſtoria, & oratio Nehemiæ.

1 FRATRIBUS, qui ſunt per Ægyptum, Judæis, ſalutem dicunt fratres, qui ſunt in Jeroſolymis, Judæi, & qui in regione Judææ, & pacem bonam.

Benefaciat vobis Deus, & meminerit teſtamenti ſui, quod locutus eſt ad Abraham, & Iſaac, & Jacob, ſervorum ſuorum fidelium:

3 Et det vobis cor omnibus, ut colatis eum, & faciatis ejus voluntatem, corde magno, & animo volenti.

4 Adaperiat cor veſtrum in lege ſua, & in præceptis ſuis, & faciat pacem.

5 Exaudiat orationes veſtras, & reconcilietur vobis, nec vos deſerat in tempore malo.

6 Et nunc hic ſumus orantes pro vobis.

7 Regnante Demetrio, anno centeſimo ſexageſimo nono, nos Judæi ſcripſimus vobis in tribulatione, & impetu, qui ſupervenit nobis in iſtis annis, ex quo receſſit Jaſon a ſancta terra, & a regno.

8 Portam ſuccenderunt, & effuderunt ſanguinem innocentem: & oravimus ad Dominum, & exauditi ſumus, & obtulimus ſacrificium, & ſimilaginem, & accendimus lucernas, & propoſuimus panes.

9 Et nunc frequentate dies ſcenopegiæ menſis Caſleu.

10 Anno centeſimo octogeſimo octavo, populus, qui eſt Jeroſolymis, & in Judæa, Senatuſque & Judas, Ariſtobulo magiſtro Ptolemæi regis, qui eſt de genere chriſtorum ſacerdotum, & his, qui in Ægypto ſunt, Judæis, ſalutem & ſanitatem.

11 De magnis periculis a Deo liberati, magnifice gratias agimus ipſi, utpote qui adverſus talem regem dimicavimus.

12 Ipſe enim ebullire fecit de Perſide eos, qui pugnaverunt contra nos, & ſanctam civitatem.

13 Nam cum in Perſide eſſet dux ipſe, & cum ipſo immenſus exercitus, cecidit in templo Nanææ, conſilio deceptus ſacerdotum Nanææ:

14 Etenim cum ea habitaturus venit ad locum Antiochus, & amici ejus, & ut acciperet pecunias multas dotis nomine.

15 Cumque propoſuiſſent eas ſacerdotes Nanææ, & ipſe cum paucis ingreſſus eſſet intra ambitum fani, clauſerunt templum,

16 Cum introiſſet Antiochus: apertoque occulto aditu templi, mittentes lapides percuſſerunt ducem & eos qui cum eo erant, & diviſerunt membratim, & capitibus amputatis foras projecerunt.

17 Per omnia benedictus Deus, qui tradidit impios.

18 Facturi igitur quinta & vigeſima die menſis Caſleu purificationem templi, neceſſarium duximus ſignificare vobis; ut & vos quoque agatis diem ſcenopegiæ, & diem ignis qui datus eſt, quando Nehemias ædificato templo & altari obtulit ſacrificia.

19 Nam cum in Perſidem ducerentur patres noſtri; ſacerdotes, qui tunc cultores Dei erant, acceptum ignem de altari occulte abſconderunt in valle, ubi erat puteus altus & ſiccus, & in eo contutati ſunt eum, ita ut omnibus ignotus eſſet locus.

20 Cum autem præteriſſent anni multi, & placuit Deo ut mitteretur Nehemias a rege Perſidis: nepotes ſacerdotum illorum, qui abſconderant, miſit ad requirendum ignem: & ſicut narraverunt nobis, non invenerunt ignem, ſed aquam craſſam.

21 Et juſſit eos haurire, & afferre ſibi: & ſacrificia, quæ impoſita erant, juſſit ſacerdos Nehemias aſpergi ipſa aqua, & ligna, & quæ erant ſuperpoſita.

22 Utque hoc factum eſt, & tempus affuit, quo ſol reſulſit, qui prius erat in nubilo, accenſus eſt ignis magnus, ita ut omnes mirarentur.

23 Orationem autem faciebant omnes ſacerdotes, dum conſummaretur ſacrificium, Jonatha inchoante, ceteris autem reſpondentibus.

24 Et Nehemiæ erat oratio hunc habens modum: DOMINE Deus omnium creator, terribilis & fortis, juſtus & miſericors, qui ſolus es bonus rex,

25 Solus præſtans, ſolus juſtus, & omnipotens, & æternus, qui liberas Iſrael de omni malo, qui feciſti patres electos, & ſanctificaſti eos:

26 Accipe ſacrificium pro univerſo populo tuo Iſrael, & cuſtodi partem tuam, & ſanctifica.

27 Congrega diſperſionem noſtram, libera eos qui ſerviunt Gentibus, & contemptos & abominatos reſpice: ut ſciant Gentes quia tu es Deus noſter.

28 Afflige opprimentes nos, & contumeliam facientes in ſuperbia.

29 Conſtitue populum tuum in loco ſancto tuo, † ſicut dixit Moyſes.

30 Sacerdotes autem pſallebant hymnos, uſquequo conſumptum eſſet ſacrificium.

31 Cum autem conſumptum eſſet ſacrificium, ex reſidua aqua Nehemias juſſit lapides majores perfundi.

32 Quod ut factum eſt, ex eis flamma accenſa eſt: ſed ex lumine, quod reſulſit ab altari, conſumpta eſt.

33 Ut vero manifeſtata eſt res, renunciatum eſt regi Perſarum, quod in loco, in quo ignem abſconderant hi qui translati fuerant ſacerdotes, aqua apparuit, de qua Nehemias, & qui cum eo erant, purificaverunt ſacrificia.

34 Conſiderans autem rex, & rem diligenter

† *Deut. 30. 3. 5. Infra 2. 18.*

ter examinans, fecit ei templum, ut probaret quod factum erat.

35 Et cum probaſſet, ſacerdotibus donavit multa bona, & alia atque alia munera, & accipiens manu ſua, tribuebat eis.

36 Appellavit autem Nehemias hunc locum Nephtha, quod interpretatur purificatio. Vocatur autem apud plures Nephi.

CAPUT II.

Jeremias ſub Babylonicam captivitatem tradito tranſmigrantibus igne & lege Dei, in eo monte ad Oreb aſcendens Moyſes vidit terram promiſſionis, abſcondit tabernaculum, arcam & altare incenſi, ut ibi eſſent uſque ad populi reditum ex captivitate Babylonica: quædam Moyſi & Salomonis facta hic attinguntur: de geſtis Judæ Machabæi & fratrum ejus, de quo quinque Jaſonis volumina, in unum hunc librum contrahuntur.

1 INvenitur autem in deſcriptionibus Jeremiæ prophetæ, quod juſſit eos ignem accipere qui tranſmigrabant: ut ſignificatum eſt, & ut mandavit tranſmigratis.

2 Et dedit illis legem ne obliviſcerentur præcepta Domini, & ut non exerrarent mentibus videntes ſimulacra aurea & argentea, & ornamenta eorum.

3 Et alia hujuſmodi dicens, hortabatur ne legem amoverent a corde ſuo.

4 Erat autem in ipſa ſcriptura, quomodo tabernaculum & arcam juſſit propheta divino reſponſo ad ſe facto comitari ſecum, uſque quo exiit in montem, † in quo Moyſes aſcendit, & vidit Dei hereditatem. † *Deut.* 34. 1.

5 Et veniens ibi Jeremias invenit locum ſpelunæ: & tabernaculum, & arcam; & altare incenſi intulit illuc, & oſtium obſtruxit.

6 Et acceſſerunt quidam ſimul, qui ſequebantur, ut notarent ſibi locum: & non potuerunt invenire.

7 Ut autem cognovit Jeremias, culpans illos, dixit: Quod ignotus erit locus, donec congreget Deus congregationem populi, & propitius fiat.

8 Et tunc Dominus oſtendet hæc, & apparebit majeſtas Domini, & nubes erit, ſicut & Moyſi manifeſtabatur, & † ſicut cum Salomon petiit ut locus ſanctificaretur magno Deo, manifeſtabat hæc. † 3 *Reg.* 8. 11. 2. *Par.* 6. 14.

9 Magnifice etenim ſapientiam tractabat: & ut ſapientiam habens, obtulit ſacrificium dedicationis & conſummationis templi.

10 Sicut & Moyſes orabat ad Dominum, & deſcendit ignis de cœlo, & conſumpſit holocauſtum, ſic † & Salomon oravit, & deſcendit ignis de cœlo, & conſumpſit holocauſtum. † *Lev.* 9. 24. † 2. *Par.* 7. 1.

11 Et dixit Moyſes, † eo quod non ſit comeſtum quod erat pro peccato, conſumptum eſt. † *Lev.* 10. 16.

12 Similiter & Salomon octo diebus celebravit dedicationem. 17.

13 Inferebantur autem in deſcriptionibus & commentariis Nehemiæ hæc eadem: & ut conſtituens Bibliothecam congregavit de regionibus libros, & Prophetarum, & David, & epiſtolas Regum, & de donariis.

14 Similiter autem & Judas ea, quæ ciderant per bellum, quod nobis acciderat, congregavit omnia, & ſunt apud nos.

15 Si ergo deſideratis hæc, mittite qui perferant vobis.

16 Adeſt itaque purificationem ſcripſimus vobis: bene ergo facietis, ſi egeritis hos dies.

17 Deus autem, qui liberavit populum ſuum, & reddidit hereditatem omnibus, & regnum, & ſacerdotium, & ſanctificationem,

18 † Sicut promiſit in lege, ſperamus quod cito noſtri miſerebitur, & congregabit de ſub cœlo in locum ſanctum. † *Deut.* 30. 3. *Supra* 1. 29.

19 Eripuit enim nos de magnis periculis, & locum purgavit.

20 De Juda vero Machabæo, & fratribus ejus, & de templi magni purificatione, & de aræ dedicatione;

21 Sed & de prœliis, quæ pertinent ad Antiochum Nobilem, & filium ejus Eupatorem;

22 Et de illuminationibus quæ de cœlo factæ ſunt ad eos, qui pro Judæis fortiter fecerunt, ita ut univerſam regionem, cum pauci eſſent, vindicarent, & barbaram multitudinem fugarent;

23 Et famoſiſſimum in toto orbe templum recuperarent, & civitatem liberarent, & leges, quæ abolitæ erant, reſtituerentur, Domino cum omni tranquillitate propitio facto illis:

24 Itemque ab Jaſone Cyrenæo quinque libris comprehenſa, tentavimus nos uno volumine breviare.

25 Conſiderantes enim multitudinem librorum, & difficultatem volentibus aggredi narrationes hiſtoriarum propter multitudinem rerum,

26 Curavimus volentibus quidem legere, ut eſſet animi oblectatio: ſtudioſis vero, ut facilius poſſint memoriæ commendare: omnibus autem legentibus utilitas conferatur.

27 Et nobis quidem ipſis, qui hoc opus breviandi cauſa ſuſcepimus, non facilem laborem, immo vero negotium plenum vigiliarum & ſudoris aſſumpſimus,

28 Sicut hi qui præparant convivium, & quærunt alterius voluntati parere propter multorum gratiam, libenter laborem ſuſtinemus,

29 Veritatem quidem de ſingulis auctoribus concedentes, ipſi autem ſecundum datam formam brevitati ſtudentes.

30 Sicut enim novæ domus architecto de universa ſtructura curandum eſt: ei vero qui pingere curat, quæ apta ſunt ad ornatum exquirenda ſunt: ita æſtimandum eſt & in nobis.

31 Etenim intellectum colligere, & ordinare ſermonem, & curioſius partes ſingulas quaſque diſquirere, hiſtoriæ congruit auctori:

32 Brevitatem vero dictionis ſectari, & executiones rerum vitare, brevianti concedendum eſt.

33 Hinc ergo narrationem incipiemus: de præfatione tantum dixiſſe ſufficiat: ſtultum etenim eſt ante hiſtoriam effluere, in ipſa autem hiſtoria ſuccingi.

CAPUT III.

Simon templi præpoſitus theſauros ejus Apollonio duci prodit: ad quos rapiendos miſſus a rege Heliodorus, poſt ſuſas Judæorum orationes, a Deo percutitur, ſed Onia pontificis ſacrificio ac precibus liberatur, abſque Deo & Onia gratiis, narrat regi ac cæteris omnibus Dei magnalia.

1 IGitur cum ſancta civitas habitaretur in omni pace, leges etiam adhuc optime cuſtodirentur, propter Oniæ pontificis pietatem, & animos odio habentes mala,

hypocritæ tristes : exterminant enim facies suas, ut appareant hominibus jejunantes. Amen dico vobis, quia receperunt mercedem suam.

17 Tu autem cum jejunas, unge caput tuum, & faciem tuam lava,

18 Ne videaris hominibus jejunas, sed patri tuo, qui est in abscondito: & pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi.

19 Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra: ubi ærugo, & tinea demolitur: & ubi fures effodiunt, & furantur.

† *Luc.* 12. 33. 2. *Tim.* 6. 19.

20 † Thesaurizate autem vobis thesauros in cœlo: ubi neque ærugo, neque tinea demolitur: & ubi fures non effodiunt, nec furantur.

21 Ubi enim est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum.

† *Luc.* 11. 34.

22 † Lucerna corporis tui est oculus tuus. Si oculus tuus fuerit simplex: totum corpus tuum lucidum erit.

23 Si autem oculus tuus fuerit nequam: totum corpus tuum tenebrosum erit. Si ergo lumen, quod in te est, tenebræ sunt: ipsæ tenebræ quantæ erunt?

† *Luc.* 16. 3. † *Psal.* 54. 23. *Luc.* 12. 22. *Philip.* 4. 6. 1. *Tim.* 6. 7. 1. *Pet.* 5. 7.

24 † Nemo potest duobus dominis servire: aut enim unum odio habebit, & alterum diliget: aut unum sustinebit, & alterum contemnet. Non potestis Deo servire & mamonæ.

25 † Ideo dico vobis, ne solliciti sitis animæ vestræ qui manducetis, neque corpori vestro quid induamini. Nonne anima plus est quam esca: & corpus plus quam vestimentum?

26 Respicite volatilia cœli, quoniam non serunt, neque metunt, neque congregant in horrea: & pater vester cœlestis pascit illa. Nonne vos magis pluris estis illis?

27 Quis autem vestrum cogitans potest adjicere ad staturam suam cubitum unum?

28 Et de vestimento quid solliciti estis? Considerate lilia agri quomodo crescunt: non laborant, neque nent.

29 Dico autem vobis, quoniam nec Salomon in omni gloria sua coopertus est sicut unum ex istis.

30 Si autem fœnum agri, quod hodie est, & cras in clibanum mittitur, Deus sic vestit: quanto magis vos modicæ fidei?

31 Nolite ergo solliciti esse, dicentes: Quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur?

32 Hæc enim omnia gentes inquirunt. Scit enim pater vester, quia his omnibus indigetis.

33 Quærite ergo primum regnum Dei, & justitiam ejus: & hæc omnia adjicientur vobis.

34 Nolite ergo solliciti esse in crastinum. Crastinus enim dies sollicitus erit sibi ipsi: sufficit diei malitia sua.

CAPUT VII.

Docet non judicandum: de festuca in oculo fratris, & trabe in proprio oculo: sanctum non dandum canibus: omnem petentem, quærentem, & pulsantem a Deo exaudiri: faciendum aliis quod nobis fieri volumus: per angustam portam ad vitam intrandum: quo modo agnoscantur falsi prophetæ, & arbor bona a mala: comparatio de audiente Christi verba, & operante aut non operante juxta illa.

Luc. 6. 37. *Rom.* 2. 1. † *Marc.* 4. 24.

1 NOlite judicare, ut non judicemini.

2 In quo enim judicio judicaveritis judicabimini: † & in qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis.

3 Quid autem vides festucam in oculo fratris tui: & trabem in oculo tuo non vides?

4 Aut quomodo dicis fratri tuo: Sine ejiciam festucam de oculo tuo: & ecce trabs est in oculo tuo?

5 Hypocrita, ejice primum trabem de oculo tuo, & tunc videbis ejicere festucam de oculo fratris tui.

6 Nolite dare sanctum canibus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos: ne forte conculcent eas pedibus suis, & conversi dirumpant vos.

7 † Petite, & dabitur vobis: quærite, & invenietis: pulsate, & aperietur vobis.

† *Infr.* 21. 22. *Marc.* 11. 24. *Luc.* 11. 9. *Joan.* 14. 13. *Jac.* 1. 6. † *Luc.* 11. 11.

8 Omnis enim qui petit, accipit: & qui quærit, invenit: & pulsanti aperietur.

9 † Aut quis est ex vobis homo, quem si petierit filius suus panem, numquid lapidem porriget ei?

10 Aut si piscem petierit, numquid serpentem porriget ei?

11 Si ergo vos, cum sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris: quanto magis pater vester, qui in cœlis est, dabit bona petentibus se?

† *Tob.* 4. 16. *Luc.* 6. 31.

12 † Omnia ergo quæcumque vultis ut faciant vobis homines, & vos facite illis. Hæc est enim lex, & Prophetæ.

† *Luc.* 13. 24.

13 † Intrate per angustam portam: quia lata porta, & spatiosa via est, quæ ducit ad perditionem, & multi sunt qui intrant per eam.

14 Quam angusta porta, & arcta via est, quæ ducit ad vitam: & pauci sunt, qui inveniunt eam!

15 Attendite a falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces:

16 A fructibus eorum cognoscetis eos. Numquid colligunt de spinis uvas, aut de tribulis ficus?

17 Sic omnis arbor bona fructus bonos facit: mala autem arbor malos fructus facit.

18 Non potest arbor bona malos fructus facere: neque arbor mala bonos fructus facere:

† *Supr.* 3. 10.

19 † Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.

20 Igitur ex fructibus eorum cognoscetis eos.

† *Infra* 25. 11. *Luc.* 6. 46.

21 † Non omnis, qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cœlorum: sed qui facit voluntatem Patris mei, qui in cœlis est, ipse intrabit in regnum cœlorum.

22 Multi dicent mihi in illa die: Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus, & † in nomine tuo dæmonia ejecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus?

† *Act.* 19. 13.

23 Et tunc confitebor illis: Quia numquam novi vos: † discedite a me, qui operamini iniquitatem.

† *Psal.* 6. 9.

24 † Omnis ergo, qui audit verba mea hæc & facit ea, assimilabitur viro sapienti, qui ædificavit domum suam supra petram,

Infra 25. 41. *Luc.* 13. 27.

25 Et descendit pluvia, & venerunt flumina, & flaverunt venti & irruerunt in domum illam, & non cecidit: fundata enim erat super petram.

† *Luc.* 6. 48. *Rom.* 2. 13.

26 Et omnis, qui audit verba mea hæc, & non facit ea, similis erit viro stulto, qui ædificavit domum suam super arenam:

Jac. 1. 22.

27 Et descendit pluvia, & venerunt flumina, & flaverunt venti, & irruerunt in domum illam, & cecidit, & fuit ruina illius magna.

28 Et factum est: cum consummasset Jesus verba hæc, admirabantur turbæ super doctrina ejus.

† *Marc.* 1. 22. *Luc.* 4. 32.

29 † Erat enim docens eos sicut potestatem habens, & non sicut Scribæ eorum, & Pharisæi.

CAPUT VIII.

Curatum leprosum Jesus mittit ad sacerdotes: sanat puerum Centurionis, cujus fidem commendat; item socrum Petri febricitantem, aliosque plurimos male habentes: verbo spiritus ejicit: Scribam sequi volentem rejicit, alium vero, patre insepulto mox sequi jubet: navicula fluctibus periclitante excitatus a discipulis mare sedat: duos quoque daemoniacos apud Gerasenos liberat, daemonibus in porcos ingredi permittens; quo viso Geraseni precantur ut a suis finibus discedat.

1 CUm autem descendisset de monte, secutæ sunt eum turbæ multæ:
†*Marc.* 1. 40. *Luc.* 5. 12. 2 † Et ecce leprosus veniens, adorabat eum, dicens: Domine, si vis, potes me mundare.
3 Et extendens Jesus manum, tetigit eum, dicens: Volo, Mundare. Et confestim mundata est lepra ejus.
† *Lev.* 14. 2. 4 Et ait illi Jesus: Vide, nemini dixeris: sed vade, † ostende te sacerdoti, & offer munus, quod præcepit Moyses, in testimonium illis.
† *Luc.* 7. 1. 5 † Cum autem introisset Capharnaum, accessit ad eum Centurio, rogans eum,
6 Et dicens: Domine, puer meus jacet in domo paralyticus, & male torquetur.
7 Et ait illi Jesus: Ego veniam, & curabo eum.
† *Luc.* 7. 6. 8 Et respondens Centurio, ait: † Domine non sum dignus ut intres sub tectum meum: sed tantum dic verbo, & sanabitur puer meus.
9 Nam & ego homo sum sub potestate constitutus, habens sub me milites, & dico huic: Vade, & vadit; & alii, Veni, & venit; & servo meo, Fac hoc, & facit.
10 Audiens autem Jesus miratus est, & sequentibus se dixit: Amen dico vobis, non inveni tantam fidem in Israel.
† *Mal.* 1. 11. 11 Dico autem vobis, quod multi † ab Oriente, & Occidente venient, & recumbent cum Abraham, & Isaac, & Jacob in regno cœlorum:
12 Filii autem regni ejicientur in tenebras exteriores: ibi erit fletus, & stridor dentium.
13 Et dixit Jesus Centurioni: Vade, & sicut credidisti, fiat tibi. Et sanatus est puer in illa hora.
14 Et cum venisset Jesus in domum Petri, vidit socrum ejus jacentem, & febricitantem:
15 Et tetigit manum ejus, & dimisit eam febris, & surrexit, & ministrabat eis.
†*Marc.* 1. 32. 16 † Vespere autem facto, obtulerunt ei multos daemonia habentes: & ejiciebat spiritus verbo: & omnes male habentes curavit:
† *Isaiæ* 53. 4. 1. *Petr.* 2. 24. 17 Ut adimpleretur quod dictum est per † Isaiam prophetam, dicentem: Ipse infirmitates nostras accepit: & ægrotationes nostras portavit.
18 Videns autem Jesus turbas multas circum se, jussit ire trans fretum.
19 Et accedens unus Scriba, ait illi: Magister, sequar te, quocumque ieris.
† *Luc.* 9. 58. 20 Et dicit ei Jesus: † Vulpes foveas habent, & volucres cœli nidos: filius autem hominis non habet ubi caput reclinet.
21 Alius autem de discipulis ejus ait illi: Domine, permitte me primum ire, & sepelire patrem meum.
22 Jesus autem ait illi: Sequere me, & dimitte mortuos sepelire mortuos suos.
†*Marc.* 4. 36. *Luc* 8. 22. 23 † Et ascendente eo in naviculam, secuti sunt eum discipuli ejus:
24 Et ecce motus magnus factus est in mari, ita ut navicula operiretur fluctibus, ipse vero dormiebat.
25 Et accesserunt ad eum discipuli ejus, & suscitaverunt eum, dicentes: Domine, salva nos, perimus.
26 Et dicit eis Jesus: Quid timidi estis, modicæ fidei? Tunc surgens, imperavit ventis & mari, & facta est tranquillitas magna.
27 Porro homines mirati sunt, dicentes: Qualis est hic, quia venti & mare obediunt ei?
†*Marc.* 5. 1. *Luc* 8. 26. 28 † Et cum venisset trans fretum in regionem Gerasenorum, occurrerunt ei duo habentes daemonia, de monumentis exeuntes, sævi nimis, ita ut nemo posset transire per viam illam.
29 Et ecce clamaverunt, dicentes: Quid nobis, & tibi, Jesu fili Dei? Veniisti huc ante tempus torquere nos?
†*Marc.* 5. 11. *Luc* 8. 32. 30 † Erat autem non longe ab illis grex multorum porcorum pascens.
31 Dæmones autem rogabant eum, dicentes: Si ejicis nos hinc, mitte nos in gregem porcorum.
32 Et ait illis: Ite. At illi exeuntes abierunt in porcos, & ecce impetu abiit totus grex per præceps in mare: & mortui sunt in aquis.
33 Pastores autem fugerunt: & venientes in civitatem, nuntiaverunt omnia, & de eis, qui daemonia habuerant.
†*Marc.* 5. 17. *Luc* 8. 37. 34 Et ecce tota civitas exiit obviam Jesu: & † viso eo rogabant, ut transiret a finibus eorum.

CAPUT IX.

Paralyticum curat, Scribis murmurantibus quod dixisset remissa illi peccata: vocat Matthæum publicanum, & respondit Pharisæis murmurantibus quod cum publicanis ederet, quadque ipsius discipuli non jejunarent: mulierem a sanguinis profluvio liberat: filiam principis mortuam suscitat: visu duobus cæcis restituto, daemoniacum mutum sanat: & ubique prædicans omnes sanat infirmitates, dicens multam esse messem, paucos vero operarios.

1 ET ascendens in naviculam, transfretavit, & venit in civitatem suam.
†*Marc.* 2. 3. *Luc* 5. 18. 2 † Et ecce offerebant ei paralyticum jacentem in lecto. Et videns Jesus fidem illorum, dixit paralytico: Confide fili, remittuntur tibi peccata tua.
3 Et ecce quidam de Scribis dixerunt intra se: Hic blasphemat.
4 Et cum vidisset Jesus cogitationes eorum, dixit: Ut quid cogitatis mala in cordibus vestris?
5 Quid est facilius, dicere: Dimittuntur tibi peccata tua; an dicere: Surge, & ambula?
6 Ut autem sciatis, quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, tunc ait paralytico: Surge, tolle lectum tuum, & vade in domum tuam.
7 Et surrexit, & abiit in domum suam.
8 Videntes autem turbæ timuerunt, & glorificaverunt Deum, qui dedit potestatem talem hominibus.
†*Marc.* 2. 14. *Luc* 5. 27. 9 † Et cum transiret inde Jesus, vidit hominem sedentem in telonio, Matthæum nomine. Et ait illi: Sequere me. Et surgens, secutus est eum.

10 Et factum est discumbente eo in domo, ecce multi publicani & peccatores venientes, discumbebant cum Jesu, & discipulis ejus.

11 Et videntes Pharisæi, dicebant discipulis ejus: Quare cum publicanis & peccatoribus manducat Magister vester?

12 At Jesus audiens, ait: Non est opus valentibus medicus, sed male habentibus.

13 Euntes autem discite quid est: † Misericordiam volo, & non sacrificium. Non enim veni vocare justos, † sed peccatores.

14 Tunc accesserunt ad eum discipuli Joannis, dicentes: † Quare nos, & Pharisæi, jejunamus frequenter: discipuli autem tui non jejunant?

15 Et ait illis Jesus: Numquid possunt filii sponsi lugere quamdiu cum illis est sponsus? Venient autem dies cum auferetur ab eis sponsus: & tunc jejunabunt.

16 Nemo autem immittit commissuram panni rudis in vestimentum vetus: tollit enim plenitudinem ejus a vestimento, & pejor scissura fit.

17 Neque mittunt vinum novum in utres veteres: alioquin rumpuntur utres, & vinum effunditur, & utres pereunt. Sed vinum novum in utres novos mittunt, & ambo conservantur.

18 † Hæc illo loquente ad eos, ecce princeps unus accessit, & adorabat eum, dicens: Domine, filia mea modo defuncta est: sed veni, impone manum tuam super eam, & vivet.

19 Et surgens Jesus, sequebatur eum, & discipuli ejus.

20 † Et ecce mulier, quæ sanguinis fluxum patiebatur duodecim annis, accessit retro, & tetigit fimbriam vestimenti ejus.

21 Dicebat enim intra se: Si tetigero tantum vestimentum ejus, salva ero.

22 At Jesus conversus, & videns eam, dixit: Confide filia, fides tua te salvam fecit. Et salva facta est mulier ex illa hora.

23 Et cum venisset Jesus in domum principis, & vidisset tibicines & turbam tumultuantem, dicebat:

24 Recedite: non est enim mortua puella, sed dormit. Et deridebant eum.

25 Et cum ejecta esset turba, intravit: & tenuit manum ejus. Et surrexit puella.

26 Et exiit fama hæc in universam terram illam.

27 Et transeunte inde Jesu, secuti sunt eum duo cæci, clamantes, & dicentes: Miserere nostri, fili David.

28 Cum autem venisset domum, accesserunt ad eum cæci. Et dicit eis Jesus: Creditis quia hoc possum facere vobis? Dicunt ei: Utique, Domine.

29 Tunc tetigit oculos eorum, dicens: Secundum fidem vestram fiat vobis.

30 Et aperti sunt oculi eorum: & comminatus est illis Jesus, dicens: Videte ne quis sciat.

31 Illi autem exeuntes, diffamaverunt eum in tota terra illa.

32 Egressis autem illis, † ecce obtulerunt ei hominem mutum, dæmonium habentem.

33 Et ejecto dæmonio, locutus est mutus, & miratæ sunt turbæ, dicentes: Numquam apparuit sic in Israel.

34 Pharisæi autem dicebant: In principe dæmoniorum ejicit dæmones.

35 † Et circuibat Jesus omnes civitates, & castella, docens in synagogis eorum, & prædicans evangelium regni, & curans omnem languorem, & omnem infirmitatem.

36 Videns autem turbas, misertus est eis: quia erant vexati, & jacentes sicut oves non habentes pastorem.

37 Tunc dicit discipulis suis: † Messis quidem multa, operarii autem pauci.

38 Rogate ergo Dominum messis, ut mittat operarios in messem suam.

† Osee 6. 6. Inf. 12. 7. † 1 Tim. 1. 15. † Marc. 2. 18. Luc. 5. 33. † Marc. 5. 22. Luc. 8. 41. † Marc. 5. 15. Luc. 8. 43. † Infra 12. 22. Luc. 11 14. † Marc. 6. 6. † Luc. 10. 2.

CAPUT X.

Legatio ac institutio duodecim Apostolorum (quorum hic nomina recensentur) ad evangelizandum Judæis, & dæmoniacos infirmosque curandos: qui adversus mala hic imminentia præmonentur & roborantur: Christus non venit ut mittat pacem, sed gladium, ipseque coram hominibus confitendus est, neque quidquam ejus amori præponendum: honorans autem alios propter Christum, honorat Christum, & ita mercedem recipiet.

1 ET convocatis duodecim discipulis suis, dedit illis potestatem spirituum immundorum, ut ejicerent eos, & curarent omnem languorem, & omnem infirmitatem.

2 Duodecim autem Apostolorum nomina sunt hæc. Primus, Simon, qui dicitur Petrus, & Andreas frater ejus,

3 Jacobus Zebedæi, & Joannes frater ejus. Philippus, & Bartholomæus, Thomas, & Matthæus publicanus, Jacobus Alphæi, & Thaddæus,

4 Simon Chananæus, & Judas Iscariotes, qui & tradidit eum.

5 Hos duodecim misit Jesus; præcipiens eis, dicens: In viam gentium ne abieritis, & in civitates Samaritanorum ne intraveritis.

6 Sed potius ite † ad oves, quæ perierunt domus Israel.

7 Euntes autem prædicate, dicentes: Quia appropinquavit regnum cœlorum.

8 Infirmos curate, mortuos suscitate, leprosos mundate, dæmones ejicite: gratis accepistis, gratis date.

9 † Nolite possidere aurum, neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris:

10 Non peram in via, neque duas tunicas, neque calceamenta, neque virgam: dignus enim est operarius cibo suo.

11 In quamcumque autem civitatem aut castellum intraveritis, interrogate, quis in ea dignus sit: & ibi manete donec exeatis.

12 Intrantes autem in domum, salutate eam, dicentes: Pax huic domui.

13 Et si quidem fuerit domus illa digna, veniet pax vestra super eam: si autem non fuerit digna, pax vestra revertetur ad vos.

14 Et quicumque non receperit vos, neque audierit sermones vestros: exeuntes foras de domo, vel civitate, excutite pulverem de pedibus vestris.

15 Amen dico vobis: Tolerabilius erit terræ Sodomorum, & Gomorrhæorum in die judicii, quam illi civitati.

16 † Ecce ego mitto vos sicut oves in medio luporum. Estote ergo prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ.

17 Cavete autem ab hominibus. Tradent enim vos in conciliis, & in synagogis suis flagellabunt vos:

18 Et ad præsides & ad reges ducemini propter me, in testimonium illis & gentibus.

Marc. 3 13. Luc. 6. 13. & 9. 1. † Act 13. 46 † Marc 6. 8. Luc. 9 3. & 10. 4. † Luc 10. 3.

Digitized by Google

† *Luca* 12. 11.

19 † Cum autem tradent vos, nolite cogitare quomodo aut quid loquamini: dabitur enim vobis in illa hora, quid loquamini.

20 Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis.

21 Tradet autem frater fratrem in mortem, & pater filium: & insurgent filii in parentes, & morte eos afficient:

22 Et eritis odio omnibus propter nomen meum: qui autem perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.

23 Cum autem persequentur vos in civitate ista, fugite in aliam. Amen dico vobis, non consummabitis civitates Israel donec veniat Filius hominis.

† *Luca* 6. 40. *Joan.* 13. 16. & 15. 20.

24 † Non est discipulus super magistrum, nec servus super dominum suum.

25 Sufficit discipulo, ut sit sicut magister ejus: & servo, sicut dominus ejus. Si patremfamilias Beelzebub vocaverunt: quanto magis domesticos ejus?

† *Marc.* 4. 22. *Luca* 8. 17. & 12. 2.

26 Ne ergo timueritis eos: † Nihil enim est opertum, quod non revelabitur; & occultum, quod non scietur.

27 Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine: & quod in aure auditis, prædicate super tecta.

28 Et nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere: sed potius timete eum, qui potest & animam & corpus perdere in gehennam.

† 2 *Reg.* 14. 11. *Act.* 27. 35.

29 † Nonne duo passeres asse væneunt: & unus ex illis non cadet super terram sine patre vestro?

30 Vestri autem capilli capitis omnes numerati sunt.

31 Nolite ergo timere: multis passeribus meliores estis vos.

† *Marc.* 8. 38. *Luca* 9. 26. & 12. 8. 2. *Tim.* 2. 12.

32 † Omnis ergo qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo, qui in cœlis est:

33 Qui autem negaverit me coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo, qui in cœlis est.

† *Luca* 12. 51.

34 † Nolite arbitrari quia pacem venerim mittere in terram: non veni pacem mittere, sed gladium.

35 Veni enim separare hominem adversus patrem suum, & filiam adversus matrem suam, & nurum adversus socrum suam:

† *Mich.* 7. 6.

36 † Et inimici hominis, domestici ejus.

† *Luca* 14. 26.

37 † Qui amat patrem aut matrem plus quam me, non est me dignus: & qui amat filium aut filiam super me, non est me dignus.

† *Infra* 16. 24. *Marc.* 8. 34. *Luca* 14. 27.

38 † Et qui non accipit crucem suam, & sequitur me, non est me dignus.

39 Qui invenit animam suam, perdet illam: & qui † perdiderit animam suam propter me, inveniet eam.

† *Luca* 9. 24. & 17. 33. *Joan.* 12. 25.

40 † Qui recipit vos, me recipit: † & qui me recipit, recipit eum qui me misit.

† *Luca* 10. 16. *Joan.* 13. 20.

41 Qui recipit prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet: & qui recipit justum in nomine justi, mercedem justi accipiet.

† *Marc.* 9. 40.

42 † Et quicumque potum dederit uni ex minimis istis calicem aquæ frigidæ tantum in nomine discipuli: amen dico vobis, non perdet mercedem suam.

CAPUT XI.

Joannes de carcere nuntios mittit ad Jesum: quibus post Christi responsum abeuntibus, ipse coram turbis laudat Joannem: Judæos vero pueris in foro invicem acclamantibus assimilat, exprobrans civitatibus obstinatis in quibus plurimas fecerat virtutes: confesso Jesu ad Patrem: oneratos ad se vocat Christus, dicens jugum suum esse suave.

1 ET factum est, cum consummasset Jesus, præcipiens duodecim discipulis suis, transiit inde ut doceret & prædicaret in civitatibus eorum.

† *Luca* 7. 18.

2 † Joannes autem cum audisset in vinculis opera Christi, mittens duos de discipulis suis,

3 Ait illi: Tu es, qui venturus es, an alium expectamus?

4 Et respondens Jesus ait illis: Euntes renuntiate Joanni quæ audistis, & vidistis.

† *Isaiæ* 35. 5. † *Isaiæ* 61. 1.

5 † Cæci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, † pauperes evangelizantur:

6 Et beatus est, qui non fuerit scandalizatus in me.

† *Luca* 7. 24.

7 † Illis autem abeuntibus, cœpit Jesus dicere ad turbas de Joanne: Quid existis in desertum videre? arundinem vento agitatam?

8 Sed quid existis videre? hominem mollibus vestitum? Ecce qui mollibus vestiuntur in domibus regum sunt.

9 Sed quid existis videre? prophetam? Etiam dico vobis, & plus quam prophetam.

† *Mal.* 3. 1. *Marc.* 1. 2. *Luca* 7. 27.

10 Hic est enim de quo scriptum est: † Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te.

11 Amen dico vobis, non surrexit inter natos mulierum major Joanne Baptista: qui autem minor est in regno cœlorum, major est illo.

12 A diebus autem Joannis Baptistæ usque nunc, regnum cœlorum vim patitur, & violenti rapiunt illud.

13 Omnes enim prophetæ & lex, usque ad Joannem, prophetaverunt:

14 Et si vultis recipere, † ipse est Elias, qui venturus est.

† *Mal.* 4. 5.

15 Qui habet aures audiendi, audiat.

16 Cui autem similem æstimabo generationem istam? Similis est pueris sedentibus in foro, qui clamantes coæqualibus

17 Dicunt: Cecinimus vobis, & non saltastis: lamentavimus, & non planxistis.

18 Venit enim Joannes neque manducans neque bibens, & dicunt: Dæmonium habet.

19 Venit filius hominis manducans & bibens, & dicunt: Ecce homo vorax, & potator vini, publicanorum & peccatorum amicus. Et justificata est sapientia a filiis suis.

20 Tunc cœpit exprobrare civitatibus, in quibus factæ sunt plurimæ virtutes ejus, quia non egissent pœnitentiam.

† *Luca* 10. 13.

21 † Væ tibi Corozain, væ tibi Bethsaida: quia, si in Tyro & Sidone factæ essent virtutes, quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio & cinere pœnitentiam egissent.

22 Verumtamen dico vobis: Tyro & Sidoni remissius erit in die judicii, quam vobis.

23 Et tu Capharnaum, numquid usque in cœlum exaltaberis? usque in infernum descendes: quia, si in Sodomis factæ fuissent virtutes,

tes, quæ factæ sunt in te, forte mansissent usque in hanc diem.

24 Verumtamen dico vobis, quia terræ Sodomorum remissius erit in die judicii, quam tibi:

25 In illo tempore respondens Jesus dixit: Confiteor tibi, Pater, Domine cœli & terræ, quia abscondisti hæc a sapientibus, & prudentibus, & revelasti ea parvulis.

26 Ità Pater: quoniam sic fuit placitum ante te.

27 Omnia mihi tradita sunt a Patre meo. † Et nemo novit Filium, nisi Pater: neque Patrem quis novit, nisi Filius, & cui voluerit Filius revelare.

28 Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos.

29 Tollite jugum meum super vos, & discite a me, quia mitis sum, & humilis corde: & † invenietis requiem animabus vestris.

30 Jugum enim meum suave est, & onus meum leve.

† *Joan.* 6. 46. & 7. 28. & 8. 19. & 10. 15. † *Jere.* 6. 16. † *Joan.* 5. 3.

CAPUT XII.

Discipulos spicas sabbato vellentes excusat, manum quoque aridam sabbato curat: Phariseorum machinationi tacitus cedens, varioque a se curatos silere præcipiens, implet Isaiæ vaticinium; dæmoniaco cæco & mutо curato, Pharisæos ipsum in Beelzebub ejicere dæmonia blasphemantes convincit falsum dicere: dicens blasphemiam in Spiritum sanctum irremissibilem, & de omni verbo otioso reddendam rationem: Scribis autem & Pharisæis signum petentibus, dandum dixit Jonæ signum: & quæ sint mater & fratres ipsius.

Marc. 2. 23. *Luca* 6. 1. 1 IN illo tempore abiit Jesus per sata sabbato: discipuli autem ejus esurientes cœperunt vellere spicas, & manducare.

2 Pharisæi autem videntes, dixerunt ei: Ecce discipuli tui faciunt quod non licet facere sabbatis.

† 1. *Reg.* 21. 4. 3 At ille dixit eis: Non legistis † quid fecerit David, quando esuriit, & qui cum eo erant:

4 Quomodo intravit in domum Dei, & panes propositionis comedit, quos non licebat ei edere, neque his qui cum eo erant, † nisi solis sacerdotibus?

† *Lev.* 24. 9. † *Num.* 28. 9. 5 Aut non legistis in lege, † quia sabbatis sacerdotes in templo sabbatum violant, & sine crimine sunt?

6 Dico autem vobis, quia templo major est hic.

† 1. *Reg.* 15. 22. *Eccles.* 4. 17. *Osee* 6. 6. 7 Si autem sciretis, quid est: † Misericordiam volo, & non sacrificium: numquam condemnassetis innocentes.

8 Dominus enim est filius hominis etiam sabbati.

Supra 9. 13. † *Marc.* 3. 1. *Luca* 6. 6. 9 Et cum inde transisset, venit in synagogam eorum.

† *Deut.* 22. 4. 10 † Et ecce homo manum habens aridam, & interrogabant eum, dicentes: Si licet sabbatis curare? ut accusarent eum.

11 Ipse autem dixit illis: † Quis erit ex vobis homo, qui habeat ovem unam, & si ceciderit hæc sabbatis in foveam, nonne tenebit & levabit eam?

12 Quanto magis melior est homo ove? Itaque licet sabbatis benefacere.

13 Tunc ait homini: Extende manum tuam. Et extendit, & restituta est sanitati sicut altera.

14 Exeuntes autem Pharisæi, consilium faciebant adversus eum, quomodo perderent eum.

15 Jesus autem sciens recessit inde: & secuti sunt eum multi, & curavit eos omnes:

16 Et præcepit eis ne manifestum eum facerent.

17 Ut adimpleretur quod dictum est per Isaiam Prophetam dicentem:

† *Isaiæ* 42. 1. 18 † Ecce puer meus, quem elegi, dilectus meus, in quo bene complacuit animæ meæ. Ponam spiritum meum super eum, & judicium gentibus nuntiabit.

19 Non contendet, neque clamabit, neque audiet aliquis in plateis vocem ejus:

20 Arundinem quassatam non confringet, & linum fumigans non extinguet, donec ejiciat ad victoriam judicium:

21 Et in nomine ejus Gentes sperabunt.

22 Tunc oblatus est ei dæmonium habens, cæcus, & mutus, & curavit eum, ita ut loqueretur, & videret.

23 Et stupebant omnes turbæ, & dicebant: Numquid hic est filius David?

† *Supra* 9. 34. *Marc.* 3. 22. *Luca* 11. 15. 24 † Pharisæi autem audientes, dixerunt: Hic non ejicit dæmones nisi in Beelzebub principe dæmoniorum.

† *Luca* 11. 17. 25 Jesus autem sciens cogitationes eorum, dixit eis: † Omne regnum divisum contra se desolabitur: & omnis civitas, vel domus divisa contra se, non stabit.

26 Et si satanas satanam ejicit, adversus se divisus est: quomodo ergo stabit regnum ejus?

27 Et si ego in Beelzebub ejicio dæmones, filii vestri in quo ejiciunt? Ideo ipsi judices vestri erunt.

28 Si autem ego in spiritu Dei ejicio dæmones; igitur pervenit in vos regnum Dei.

29 Aut quomodo potest quisquam intrare in domum fortis, & vasa ejus diripere, nisi prius alligaverit fortem? & tunc domum illius diripiet.

30 Qui non est mecum, contra me est: & qui non congregat mecum, spargit.

† *Marc.* 3. 28. 31 † Ideo dico vobis: Omne peccatum & blasphemia remittetur hominibus, spiritus autem blasphemia non remittetur.

Luca 12. 10. 32 Et quicumque dixerit verbum contra filium hominis, remittetur ei: qui autem dixerit contra Spiritum sanctum, non remittetur ei, neque in hoc sæculo, neque in futuro.

33 Aut facite arborem bonam, & fructum ejus bonum: aut facite arborem malam, & fructum ejus malum: siquidem ex fructu arbor agnoscitur.

† *Luc.* 6. 45. 34 Progenies viperarum, quomodo potestis bona loqui, cum sitis mali? † ex abundantia enim cordis os loquitur.

35 Bonus homo de bono thesauro profert bona: & malus homo de malo thesauro profert mala.

36 Dico autem vobis, quoniam omne verbum otiosum, quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die judicii.

37 Ex verbis enim tuis justificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis.

† *Infr.* 16. 4. *Luca* 11. 2. 1. *Co* 1. 22. 38 Tunc responderunt ei quidam de Scribis & Pharisæis, dicentes: Magister, volumus a te signum videre.

† *Jon* 2. 1. 39 Qui respondens ait illis: † Generatio mala & adultera signum quærit: & signum non dabitur ei, nisi signum † Jonæ Prophetæ.

40 Sicut enim fuit Jonas in ventre ceti tribus diebus, & tribus noctibus, sic erit Filius

hominis in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus.

† *Jonæ 3. 5.*

41 † Viri Ninivitæ surgent in judicio cum generatione ista, & condemnabunt eam: quia pœnitentiam egerunt in prædicatione Jonæ. Et ecce plus quam Jonas hic.

† *3 Reg. 10. 1. 2. Par. 9. 1.*

42 Regina Austri surget in judicio cum generatione ista, & condemnabit eam: † quia venit a finibus terræ audire sapientiam Salomonis, & ecce plus quam Salomon hic.

† *Luca 11. 24.*

43 † Cum autem immundus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca arida, quærens requiem, & non invenit.

44 Tunc dicit: Revertar in domum meam, unde exivi. Et veniens invenit eam vacantem, scopis mundatam, & ornatum.

† *2. Pet. 2. 20.*

45 Tunc vadit, & assumit septem alios spiritus secum nequiores se, & intrantes habitant ibi: † & fiunt novissima hominis illius pejora prioribus. Sic erit & generationi huic pessimæ.

† *Marc. 3. 31. Luc. 8. 19.*

46 † Adhuc eo loquente ad turbas, ecce mater ejus & fratres stabant foris, quærentes loqui ei.

47 Dixit autem ei quidam: Ecce mater tua, & fratres tui foris stant quærentes te.

48 At ipse respondens dicenti sibi, ait; Quæ est mater mea, & qui sunt fratres mei?

49 Et extendens manum in discipulos suos, dixit; Ecce mater mea, & fratres mei.

50 Quicumque enim fecerit voluntatem Patris mei, qui in cœlis est: ipse meus frater, & soror, & mater est.

CAPUT XIII.

Sedens in navicula proponit turbis parabolas seminantis ac zizaniorum: quas etiam discipulis interpretatur: item parabolas de grano sinapis, de fermento in farina occultato, de thesauro & margarita inventis: de reti in mare misso, quam parabolam etiam declarat: docens in patria, ait prophetam non esse sine honore nisi in propria patria.

1 IN illo die exiens Jesus de domo, sedebat secus mare.

† *Marc. 4. 1. Luc. 8. 4.*

2 † Et congregatæ sunt ad eum turbæ multæ, ita ut in naviculam ascendens sederet: & omnis turba stabat in littore:

3 Et locutus est eis multa in parabolis, dicens: Ecce exiit qui seminat seminare.

4 Et dum seminat, quædam ceciderunt secus viam, & venerunt volucres cœli, & comederunt ea.

5 Alia autem ceciderunt in petrosa, ubi non habebant terram multam: & continuo exorta sunt, quia non habebant altitudinem terræ.

6 Sole autem orto æstuaverunt: & quia non habebant radicem, aruerunt.

7 Alia autem ceciderunt in spinas: & creverunt spinæ, & suffocaverunt ea.

8 Alia autem ceciderunt in terram bonam, & dabant fructum, aliud centesimum, aliud sexagesimum, aliud trigesimum.

9 Qui habet aures audiendi, audiat.

10 Et accedentes discipuli dixerunt ei: Quare in parabolis loqueris eis?

11 Qui respondens, ait illis: Quia vobis datum est nosse mysteria regni cœlorum: illis autem non est datum.

† *Infra 25. 29.*

12 † Qui enim habet, dabitur ei, & abundabit: qui autem non habet, & quod habet auferetur ab eo.

13 Ideo in parabolis loquor eis, quia videntes non vident, & audientes non audiunt neque intelligunt.

14 Et adimpletur in eis prophetia Isaiæ dicentis: † Auditu audietis, & non intelligetis: & videntes videbitis, & non videbitis.

† *Isaiæ 6. 9. Marc. 4. 12. Luc. 8. 10. Joann. 12. 40. Act. 28. 26. Rom. 11. 8.*

15 Incrassatum est enim cor populi hujus, & auribus graviter audierunt, & oculos suos clauserunt: ne quando videant oculis, & auribus audiant, & corde intelligant, & convertantur, & sanem eos.

† *Luca 10. 14.*

16 Vestri autem beati oculi quia vident, & aures vestræ quia audiunt.

17 † Amen quippe dico vobis, quia multi prophetæ & justi cupierunt videre quæ videtis, & non viderunt; & audire quæ auditis, & non audierunt.

18 Vos ergo audite parabolam seminantis.

19 Omnis qui audit verbum regni, & non intelligit, venit malus, & rapit quod seminatum est in corde ejus: hic est qui secus viam seminatus est.

20 Qui autem super petrosa seminatus est, hic est, qui verbum audit, & continuo cum gaudio accipit illud.

21 Non habet autem in se radicem, sed est temporalis, facta autem tribulatione & persecutione propter verbum, continuo scandalizatur.

22 Qui autem seminatus est in spinas, hic est, qui verbum audit, & solicitudo sæculi istius, & fallacia divitiarum suffocat verbum, & sine fructu efficitur.

23 Qui vero in terram bonam seminatus est, hic est, qui audit verbum, & intelligit, & fructum affert, & facit aliud quidem centesimum, aliud autem sexagesimum, aliud vero trigesimum.

† *Marc. 4. 26.*

24 † Aliam parabolam proposuit illis, dicens: Simile factum est regnum cœlorum homini, qui seminavit bonum semen in agro suo.

25 Cum autem dormirent homines, venit inimicus ejus, & superseminavit zizania in medio tritici, & abiit.

26 Cum autem crevisset herba, & fructum fecisset, tunc apparuerunt & zizania.

27 Accedentes autem servi patrisfamilias, dixerunt ei: Domine, nonne bonum semen seminasti in agro tuo? Unde ergo habet zizania?

28 Et ait illis: Inimicus homo hoc fecit. Servi autem dixerunt ei, Vis, imus, & colligimus ea?

29 Et ait: Non: ne forte colligentes zizania, eradicetis simul cum eis & triticum.

30 Sinite utraque crescere usque ad messem, & in tempore messis dicam messoribus: Colligite primum zizania, & alligate ea in fasciculos ad comburendum, triticum autem congregate in horreum meum.

† *Marc. 4. 31. Luc. 13. 19.*

31 † Aliam parabolam proposuit eis dicens: Simile est regnum cœlorum grano sinapis, quod accipiens homo seminavit in agro suo,

32 Quod minimum quidem est omnibus seminibus: cum autem creverit, majus est omnibus oleribus, & fit arbor, ita ut volucres cœli veniant, & habitent in ramis ejus.

† *Luca 13. 21.*

33 Aliam parabolam locutus est eis: † Simile est regnum cœlorum fermento, quod acceptum mulier abscondit in farinæ satis tribus, donec fermentatum est totum.

34 Hæc omnia locutus est Jesus in parabolis ad turbas: & sine parabolis non loquebatur eis:
† Psal. 77. 2. 35 Ut impleretur quod dictum erat per Prophetam dicentem: † Aperiam in parbolis os meum, eructabo abscondita a constitutione mundi.
† Marc. 4. 34. 36 † Tunc, dimissis turbis, venit in domum, & accesserunt ad eum discipuli ejus dicentes: Edissere nobis parabolam zizamorum agri.
37 Qui respondens ait illis: Qui seminat bonum semen, est Filius hominis.
38 Ager autem, est mundus. Bonum vero semen, hi sunt filii regni. Zizania autem, filii sunt nequam.
† Apoc. 14. 15. 39 Inimicus autem qui seminavit ea, est diabolus. † Messis vero, consummatio sæculi est: Messores autem, angeli sunt.
40 Sicut ergo colliguntur zizania, & igni comburuntur: sic erit in consummatione sæculi.
41 Mittet filius hominis angelos suos, & colligent de regno ejus omnia scandala, & eos qui faciunt iniquitatem:
42 Et mittent eos in caminum ignis. Ibi erit fletus & stridor dentium.
† Sap. 3. 7. Dan. 12 3. 43 † Tunc justi fulgebunt sicut sol in regno Patris eorum. Qui habet aures audiendi, audiat.
44 Simile est regnum cœlorum thesauro abscondito in agro: quem qui invenit homo, abscondit, & præ gaudio illius vadit, & vendit universa quæ habet, & emit agrum illum.
45 Iterum simile est regnum cœlorum homini negotiatori, quærenti bonas margaritas.
46 Inventa autem una pretiosa margarita, abiit, & vendidit omnia quæ habuit, & emit eam.
47 Iterum simile est regnum cœlorum sagenæ missæ in mare, & ex omni genere piscium congreganti.
48 Quam, cum impleta esset, educentes & secus littus sedentes, elegerunt bonos in vasa, malos autem foras miserunt.
49 Sic erit in consummatione sæculi: exibunt angeli, & separabunt malos de medio justorum.
50 Et mittent eos in caminum ignis, ibi erit fletus, & stridor dentium.
51 Intellexistis hæc omnia? Dicunt ei: Etiam.
52 Ait illis: ideo omnis scriba doctus in regno cœlorum, similis est homini patri familias qui profert de thesauro suo nova & vetera.
53 Et factum est, cum consummasset Jesus parabolas istas, transiit inde.
† Marc. 6. 1. Luc. 4. 16. 54 Et † veniens in patriam suam, docebat eos in synagogis eorum, ita ut mirarentur, & dicerent: Unde huic sapientia hæc, & virtutes?
† Joan. 6. 42. 55 † Nonne hic est fabri filius? Nonne mater ejus dicitur Maria: & fratres ejus, Jacobus, & Joseph, & Simon & Judas?
56 Et sorores ejus, nonne omnes apud nos sunt? Unde ergo huic omnia ista?
57 Et scandalizabantur in eo. Jesus autem dixit eis: Non est propheta sine honore, nisi in patria sua, & in domo sua.
58 Et non fecit ibi virtutes multas, propter incredulitatem illorum.

CAPUT XIV.

Caput Joannis datur puellæ saltatrici: Jesus quinque virorum millia in deserto quinque panibus & duobus piscibus satiat, sublatis duodecim reliquiarum cophinis: & super mare ambulans discipulos tempestate agitatos confortat, Petrumque a submersione liberat: in terra Genesar varii curantur languores tactu vestimenti ipsius.

1 IN illo tempore audivit Herodes tetrarcha famam Jesu:
Marc. 6. 14. Luc. 9. 7. 2 Et ait pueris suis: Hic est Joannes Baptista: ipse surrexit a mortuis, & ideo virtutes operantur in eo.
† Marc. 6. 17. Luc. 3. 19. 3 † Herodes enim tenuit Joannem, & alligavit eum: & posuit in carcerem propter Herodiadem uxorem fratris sui.
4 Dicebat enim illi Joannes: Non licet tibi habere eam.
† Infra 21. 26. 5 Et volens illum occidere, timuit populum: † quia sicut prophetam eum habebant.
6 Die autem natalis Herodis saltavit filia Herodiadis in medio, & placuit Herodi.
7 Unde cum juramento pollicitus est ei dare quodcumque postulasset ab eo.
8 At illa præmonita a matre sua, Da mihi, inquit, hic in disco caput Joannis Baptistæ.
9 Et contristatus est rex: propter juramentum autem, & eos qui pariter recumbebant, jussit dari.
10 Misitque & decollavit Joannem in carcere.
11 Et allatum est caput ejus in disco, & datum est puellæ, & attulit matri suæ.
12 Et accedentes discipuli ejus, tulerunt corpus ejus, & sepelierunt illud: & venientes nuntiaverunt Jesu.
† Marc. 6. 31. Luc. 9. 10. Jo. 6. 3. 13 † Quod cum audisset Jesus, secessit inde in navicula, in locum desertum seorsum: & cum audissent turbæ, secutæ sunt eum pedestres de civitatibus.
14 Et exiens vidit turbam multam, & misertus est eis, & curavit languidos eorum.
15 Vespere autem facto, accesserunt ad eum discipuli ejus, dicentes: Desertus est locus, & hora jam præterit: dimitte turbas, ut euntes in castella, emant sibi escas.
16 Jesus autem dixit eis: Non habent necesse ire: date illis vos manducare.
† Joan 6. 9. 17 Responderunt ei: † Non habemus hic nisi quinque panes, & duos pisces.
18 Qui ait eis: Afferte mihi illos huc.
19 Et cum jussisset turbam discumbere super fœnum, acceptis quinque panibus, & duobus piscibus, aspiciens in cœlum benedixit, & fregit, & dedit discipulis panes, discipuli autem turbis.
20 Et manducaverunt omnes, & saturati sunt. Et tulerunt reliquias, duodecim cophinos fragmentorum plenos.
21 Manducantium autem fuit numerus, quinque millia virorum, exceptis mulieribus, & parvulis.
† Marc 6. 45. 22 † Et statim compulit Jesus discipulos ascendere in naviculam, & præcedere eum trans fretum, donec dimitteret turbas.
† Joan 6. 15. 23 Et dimissa turba, † ascendit in montem solus orare. Vespere autem facto solus erat ibi.

24 Navicula autem in medio mari jactabatur fluctibus: erat enim contrarius ventus.

25 Quarta autem vigilia noctis, venit ad eos ambulans super mare.

26 Et videntes eum super mare ambulantem, turbati sunt, dicentes: Quia phantasma est. Et præ timore clamaverunt.

27 Statimque Jesus locutus est eis, dicens: Habete fiduciam: ego sum, nolite timere.

28 Respondens autem Petrus dixit: Domine, si tu es, jube me ad te venire super aquas.

29 At ipse ait: Veni. Et descendens Petrus de navicula, ambulabat super aquam ut veniret ad Jesum.

30 Videns vero ventum validum, timuit: & cum cœpisset mergi, clamavit dicens: Domine, salvum me fac.

31 Et continuo Jesus extendens manum, apprehendit eum: & ait illi: Modicæ fidei, quare dubitasti?

32 Et cum ascendissent in naviculam, cessavit ventus.

33 Qui autem in navicula erant, venerunt, & adoraverunt eum, dicentes: Vere Filius Dei es.

†*Marc.* 6. 53. 34 † Et cum transfretassent, venerunt in terram Genesar.

35 Et cum cognovissent eum viri loci illius, miserunt in universam regionem illam, & obtulerunt ei omnes male habentes:

36 Et rogabant eum ut vel fimbriam vestimenti ejus tangerent. Et quicumque tetigerunt, salvi facti sunt.

CAPUT XV.

Pharisæorum de lavandis manibus aliisque rebus traditiones, quas Dei mandatis præponebant: & qua sint coinquinantia hominem: mulier Chananæa perseveranti fide ac supplicatione impetrat filia curationem: Jesus curatis juxta mare Galilææ variis languoribus, quatuor virorum millia septem panibus pauciscque piscibulis satiat, sublatis septem sportarum reliquiis.

†*Marc.* 7. 1. 1 TUnc accesserunt ad eum ab Jerosolymis Scribæ, & Pharisæi, dicentes:

†*Marc.* 7. 5. 2 † Quare discipuli tui transgrediuntur traditionem seniorum? non enim lavant manus suas cum panem manducant.

3 Ipse autem respondens ait illis: Quare & vos transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram? Nam Deus dixit:

†*Exod.* 20. 12. *Deut.* 5. 16. *Ephes.* 6. 2. 4 † Honora patrem, & matrem; &: † Qui maledixerit patri, vel matri, morte moriatur.

5 Vos autem dicitis: Quicumque dixerit patri, vel matri, Munus quodcumque est ex me, tibi proderit:

6 Et non honorificabit patrem suum, aut matrem suam: & irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem vestram.

†*Exod.* 21. 17. *Levit.* 20. 9. *Prov.* 20. 20. 7 Hypocritæ, bene prophetavit de vobis Isaias, dicens:

†*Isaiæ* 29. 13. *Marc.* 7. 6. 8 † Populus hic labiis me honorat: cor autem eorum longe est a me.

9 Sine causa autem colunt me, docentes doctrinas & mandata hominum.

10 Et convocatis ad se turbis, dixit eis: Audite, & intelligite.

11 Non quod intrat in os, coinquinat hominem: sed quod procedit ex ore, hoc coinquinat hominem.

12 Tunc accedentes discipuli ejus, dixerunt ei: Scis quia Pharisæi audito verbo hoc, scandalizati sunt?

13 At ille respondens ait: † Omnis plantatio, quam non plantavit Pater meus cœlestis, eradicabitur. † *Joan.* 15. 2.

14 Sinite illos: † cæci sunt, & duces cæcorum: cæcus autem si cæco ducatum præstet, ambo in foveam cadunt. † *Luc.* 6. 39.

15 † Respondens autem Petrus dixit ei: Edissere nobis parabolam istam. †*Marc.* 7. 17.

16 At ille dixit: Adhuc & vos sine intellectu estis?

17 Non intelligitis, quia omne quod in os intrat, in ventrem vadit, & in secessum emittitur?

18 Quæ autem procedunt de ore, de corde exeunt, & ea coinquinant hominem:

19 De corde enim exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemiæ.

20 Hæc sunt, quæ coinquinant hominem. Non lotis autem manibus manducare, non coinquinat hominem.

21 † Et egressus inde Jesus, secessit in partes Tyri & Sidonis. †*Marc.* 7. 24.

22 Et ecce mulier Chananæa a finibus illis egressa clamavit, dicens ei: Miserere mei Domine fili David: filia mea male a dæmonio vexatur.

23 Qui non respondit ei verbum. Et accedentes discipuli ejus rogabant eum dicentes: Dimitte eam: quia clamat post nos.

24 Ipse autem respondens ait: Non sum missus nisi † ad oves, quæ perierunt domus Israel. †*Supra* 10. 6.

25 At illa venit, & adoravit eum, dicens: Domine adjuva me. *Joann.* 10. 3.

26 Qui respondens ait: Non est bonum sumere panem filiorum, & mittere canibus.

27 At illa dixit: Etiam Domine: nam & catelli edunt de micis, quæ cadunt de mensa dominorum suorum.

28 Tunc respondens Jesus, ait illi: O mulier, magna est fides tua: fiat tibi sicut vis. Et sanata est filia ejus ex illa hora.

29 Et cum transisset inde Jesus, venit secus Mare Galilææ: & ascendens in montem, sedebat ibi.

30 † Et accesserunt ad eum turbæ multæ, habentes secum mutos, cæcos, claudos, debiles, & alios multos: & projecerunt eos ad pedes ejus, & curavit eos: † *Isaiæ* 35. 5.

31 Ita ut turbæ mirarentur, videntes mutos loquentes, claudos ambulantes, cæcos videntes: & magnificabant Deum Israel.

32 † Jesus autem, convocatis discipulis suis, dixit: Misereor turbæ, quia triduo jam perseverant mecum, & non habent quod manducent; & dimittere eos jejunos nolo, ne deficiant in via. †*Marc.* 8. 1.

33 Et dicunt ei discipuli: Unde ergo nobis in deserto panes tantos, ut saturemus turbam tantam?

34 Et ait illis Jesus: Quot habetis panes? At illi dixerunt: Septem, & paucos piscículos.

35 Et præcepit turbæ, ut discumberent super terram.

36 Et accipiens septem panes, & pisces, & gratias agens, fregit, & dedit discipulis suis, & discipuli dederunt populo.

37 Et comederunt omnes, & saturati sunt.

Et

Et quod ſuperfuit de fragmentis, tulerunt ſeptem ſportas plenas.

38 Erant autem qui manducaverunt, quattuor millia hominum, extra parvulos & mulieres.

39 Et, dimiſſa turba, aſcendit in naviculam; & venit in fines Magedan.

CAPUT XVI.

Jeſus ſigni petitione ipſum tentantes arguit, quod ſigna temporum non dijudicarent: jubet diſcipulos cavere a fermento Phariſæorum ac Sadducæorum: ipſoſque interrogat quem ipſum eſſe dicant, & Petro poſt illius reſponſionem promittit claves regni cœlorum: ſuam autem paſſionem prædicens, a Petro increpatur propter quod ſatanam ipſum appellat, docens quemque propriam crucem tollere, & Deum unicuique juxta ſua opera redditurum.

Marc. 8. 11. 1 ET acceſſerunt ad eum Phariſæi & Sadducæi tentantes: & rogaverunt eum ut ſignum de cœlo oſtenderet eis.

† *Luc.* 12. 54. 2 At ille reſpondens, ait illis: † Facto veſpere dicitis: Serenum erit, rubicundum eſt enim cœlum;

3 Et mane: Hodie tempeſtas, rutilat enim triſte cœlum. Faciem ergo cœli dijudicare noſtis: ſigna autem temporum non poteſtis ſcire? † Generatio mala & adultera ſignum quærit: & ſignum non dabitur ei, † niſi ſignum Jonæ prophetæ. Et relictis illis, abiit.

†*Supra* 12. 39. † *Jon.* 2. 1.

5 Et cum veniſſent diſcipuli ejus trans fretum, obliti ſunt panes accipere.

†*Marc.* 8. 15 *Luca* 12. 1. 6 Qui dixit illis, † Intuemini, & cavete a fermento Phariſæorum & Sadducæorum.

7 At illi cogitabant intra ſe dicentes: Quia panes non accepimus.

8 Sciens autem Jeſus, dixit: Quid cogitatis intra vos modicæ fidei, quia panes non habetis?

9 Nondum intelligitis, neque recordamini † quinque panum in quinque millia hominum, & quot cophinos ſumpſiſtis?

†*Supra* 14. 17. *Joann.* 6. 9.

10 Neque † ſeptem panum in quatuor millia hominum, & quot ſportas ſumpſiſtis?

†*Supra* 15. 34. 11 Quare non intelligitis, quia non de pane dixi vobis: Cavete a fermento Phariſæorum, & Sadducæorum.

12 Tunc intellexerunt, quia non dixerit cavendum a fermento panum, ſed a doctrina Phariſæorum, & Sadducæorum.

†*Marc.* 8. 27. 13 † Venit autem Jeſus in partes Cæſareæ Philippi. & interrogabat diſcipulos ſuos, dicens: Quem dicunt homines eſſe Filium hominis?

†*Marc.* 8. 28. *Luc.* 9. 19. 14 At illi dixerunt: † Alii Joannem Baptiſtam, alii autem Eliam, alii vero Jeremiam, aut unum ex prophetis.

15 Dicit illis Jeſus: Vos autem quem me eſſe dicitis?

† *Joan.* 6. 70. 16 Reſpondens Simon Petrus dixit: † Tu es Chriſtus, filius Dei vivi.

17 Reſpondens autem Jeſus, dixit ei: Beatus es Simon Bar Jona: quia caro & ſanguis non revelavit tibi, ſed Pater meus, qui in cœlis eſt.

† *Joan.* 1. 42. 18 † Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, & ſuper hanc Petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adverſus eam.

19 † Et tibi dabo claves regni cœlorum. Et † quodcumque ligaveris ſuper terram, erit ligatum & in cœlis: & quodcumque ſolveris ſuper terram, erit ſolutum & in cœlis.

† *Iſaiæ* 22. 22. † *Joan.* 20. 23.

20 Tunc præcepit diſcipulis ſuis, ut nemini dicerent quia ipſe eſſet Jeſus Chriſtus.

21 Exinde cœpit Jeſus oſtendere diſcipulis ſuis, quia oporteret eum ire Jeroſolymam, & multa pati a ſenioribus & Scribis, & principibus ſacerdotum, & occidi, & tertia die reſurgere.

22 Et aſſumens eum Petrus, cœpit increpare illum dicens: Abſit a te Domine: non erit tibi hoc.

23 Qui converſus, dixit Petro: † Vade poſt me ſatana, ſcandalum es mihi: quia non ſapis ea quæ Dei ſunt, ſed ea, quæ hominum.

†*Marc.* 8. 33.

24 Tunc Jeſus dixit diſcipulis ſuis: † Si quis vult poſt me venire, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me.

†*Supra* 10. 38. *Luc.* 9. 23. & 14. 27.

25 † Qui enim voluerit animam ſuam ſalvam facere, perdet eam: qui autem perdiderit animam ſuam propter me inveniet eam.

† *Luc.* 17. 33. *Joann.* 12. 25.

26 Quid enim prodeſt homini, ſi mundum univerſum lucretur, animæ vero ſuæ detrimentum patiatur? Aut quam dabit homo commutationem pro anima ſua?

27 Filius enim hominis venturus eſt in gloria Patris ſui cum angelis ſuis: † & tunc reddet unicuique ſecundum opera ejus.

† *Act.* 17. 31. *Roman.* 2. 6.

28 Amen dico vobis, † ſunt quidam de hic ſtantibus, qui non guſtabunt mortem, donec videant Filium hominis venientem in regno ſuo.

†*Marc.* 8. 39. *Luc.* 9. 27.

CAPUT XVII.

Chriſti in monte transfiguratio, quam jubet diſcipulos ſilentio ſervare, donec a mortuis reſurgat: Eliam dicit venturum, imo jam veniſſe, ſed cognitum non fuiſſe, nempe Joannem Baptiſtam: puerum lunaticum curat, quem diſcipuli ob modicam fidem curare non potuerant; oſtendens quanta ſint virtutis, fides ſimilis grano ſinapis, jejunium, & oratio: paſſionem ſuam prædicit: pro ſe quoque & Petro didrachma ſolvit, invento in ore piſcis ſtatere.

Marc. 9. 1. *Luc.* 8. 28. 1 ET poſt dies ſex aſſumit Jeſus Petrum, & Jacobum, & Joannem fratrem eius, & ducit illos in montem excelſum ſeorſum:

2 Et transfiguratus eſt ante eos. Et reſplenduit facies ejus ſicut ſol: veſtimenta autem ejus facta ſunt alba ſicut nix.

3 Et ecce apparuerunt illis Moyſes & Elias cum eo loquentes.

4 Reſpondens autem Petrus, dixit ad Jeſum; Domine, bonum eſt nos hic eſſe: ſi vis, faciamus hic tria tabernacula, tibi unum, Moyſi unum, & Eliæ unum.

5 Adhuc eo loquente, ecce nubes lucida obumbravit eos. † Et ecce vox de nube, dicens: Hic eſt Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui: ipſum audite.

†*Supr.* 3. 17. 2. *Petr* 1. 17.

6 Et audientes diſcipuli ceciderunt in faciem ſuam, & timuerunt valde.

7 Et acceſſit Jeſus, & tetigit eos: dixitque eis: Surgite, & nolite timere.

8 Levantes autem oculos ſuos, neminem viderunt, niſi ſolum Jeſum.

9 Et deſcendentibus illis de monte, præcepit eis Jeſus, dicens: Nemini dixeritis viſionem, donec Filius hominis a mortuis reſurgat.

10 Et interrogaverunt eum discipuli, dicentes: † Quid ergo Scribæ dicunt quod Eliam oporteat primum venire?

11 † At ille respondens, ait eis: Elias quidem venturus est, & restituet omnia.

12 Dico autem vobis, † quia Elias jam venit, & non cognoverunt eum, † sed fecerunt in eo quæcumque voluerunt. Sic & Filius hominis passurus est ab eis.

13 Tunc intellexerunt discipuli, quia de Joanne Baptista dixisset eis.

14 † Et cum venisset ad turbam, accessit ad eum homo genibus provolutus ante eum, dicens: Domine, miserere filio meo, quia lunaticus est, & male patitur: nam sæpe cadit in ignem, & crebro in aquam.

15 Et obtuli eum discipulis tuis, & non potuerunt curare eum.

16 Respondens autem Jesus, ait: O generatio incredula, & perversa, quousque ero vobiscum? usquequo patiar vos? Afferte huc illum ad me.

17 Et increpavit illum Jesus, & exiit ab eo dæmonium, & curatus est puer ex illa hora.

18 Tunc accesserunt discipuli ad Jesum secreto, & dixerunt: Quare nos non potuimus ejicere illum?

19 Dixit illis Jesus: Propter incredulitatem vestram. † Amen quippe dico vobis, si habueritis fidem, sicut granum sinapis, dicetis monti huic, Transi hinc illuc, & transibit, & nihil impossibile erit vobis.

20 Hoc autem genus non ejicitur nisi per orationem, & jejunium.

21 Conversantibus autem eis in Galilæa, dixit illis Jesus: † Filius hominis tradendus est in manus hominum:

22 Et occident eum, & tertia die resurget. Et contristati sunt vehementer.

23 Et cum venissent Capharnaum, accesserunt qui didrachma accipiebant, ad Petrum, & dixerunt ei: Magister vester non solvit didrachma?

24 Ait: Etiam. Et cum intrasset in domum, prævenit eum Jesus, dicens: Quid tibi videtur Simon? Reges terræ a quibus accipiunt tributum vel censum? a filiis suis, an ab alienis?

25 Et ille dixit: Ab alienis. Dixit illi Jesus: Ergo liberi sunt filii.

26 Ut autem non scandalizemus eos, vade ad mare, & mitte hamum: & eum piscem, qui primus ascenderit, tolle: & aperto ore ejus, invenies staterem: illum sumens, da eis pro me, & te.

CAPUT XVIII.

Proposito parvulo docet quisnam major sit in regno cœlorum, & quam sit a pusillorum scandalo cavendum: quomodo frater in nos peccans debeat corripi, & ecclesiam non audiens pro ethnico haberi, potestate ligandi atque solvendi discipulis tradita: docet etiam quam sit apud Deum efficax duorum petitio sibi consentientium, & quoties fratri in nos peccanti sit ignoscendum, accommodata ad hoc parabola de rege rationem cum servis suis ineunte.

1 IN illa hora accesserunt discipuli ad Jesum, dicentes: Quis, putas, major est in regno cœlorum?

2 † Et advocans Jesus parvulum, statuit eum in medio eorum,

3 Et dixit: Amen dico vobis, nisi conversi fueritis, & † efficiamini sicut parvuli, non intrabitis in regnum cœlorum.

4 Quicumque ergo humiliaverit se sicut parvulus iste, hic est major in regno cœlorum.

5 Et qui susceperit unum parvulum talem in nomine meo, me suscipit.

6 † Qui autem scandalizaverit unum de pusillis istis, qui in me credunt, expedit ei ut suspendatur mola asinaria in collo ejus, & demergatur in profundum maris.

7 Væ mundo a scandalis. Necesse est enim ut veniant scandala: verumtamen væ homini illi, per quem scandalum venit.

8 † Si autem manus tua, vel pes tuus scandalizat te; abscinde eum, & projice abs te: bonum tibi est ad vitam ingredi debilem, vel claudum, quam duas manus vel duos pedes habentem mitti in ignem æternum.

9 Et si oculus tuus scandalizat te, erue eum, & projice abs te: bonum tibi est cum uno oculo in vitam intrare, quam duos oculos habentem mitti in gehennam ignis.

10 Videte ne contemnatis unum ex his pusillis: dico enim vobis, † quia angeli eorum in cœlis semper vident faciem Patris mei, qui in cœlis est.

11 † Venit enim Filius hominis salvare quod perierat.

12 † Quid vobis videtur? si fuerint alicui centum oves, & erraverit una ex eis: nonne relinquit nonagintanovem in montibus, & vadit quærere eam quæ erravit?

13 Et si contigerit ut inveniat eam: Amen dico vobis, quia gaudet super eam magis quam super nonagintanovem, quæ non erraverunt.

14 Sic non est voluntas ante Patrem vestrum, qui in cœlis est, ut pereat unus de pusillis istis.

15 † Si autem peccaverit in te frater tuus, vade, & corripe eum inter te & ipsum solum: si te audierit, lucratus eris fratrem tuum.

16 Si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc unum, vel duos, † ut in ore duorum vel trium testium stet omne verbum.

17 † Quod si non audierit eos: dic ecclesiæ: si autem ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus.

18 † Amen dico vobis, quæcumque alligaveritis super terram, erunt ligata & in cœlo: & quæcumque solveritis super terram, erunt soluta & in cœlo.

19 Iterum dico vobis, quia si duo ex vobis consenserint super terram, de omni re quamcumque petierint, fiet illis a Patre meo, qui in cœlis est.

20 Ubi enim sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum.

21 Tunc accedens Petrus ad eum, dixit: † Domine quoties peccabit in me frater meus, & dimittam ei? usque septies?

22 Dicit illi Jesus: Non dico tibi usque septies; sed usque septuagies septies.

23 Ideo assimilatum est regnum cœlorum homini regi, qui voluit rationem ponere cum servis suis.

24 Et cum cœpisset rationem ponere, oblatus est ei unus, qui debebat ei decem millia talenta.

25 Cum autem non haberet unde redderet, jussit eum dominus ejus venumdari, & uxorem ejus, & filios, & omnia quæ habebat, & reddi.

26 Procidens autem servus ille, orabat eum, dicens: Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi.

27 Misertus autem dominus servi illius, dimisit eum, & debitum dimisit ei.

28 Egressus autem servus ille, invenit unum de conservis suis, qui debebat ei centum denarios: & tenens suffocabat eum, dicens: Redde quod debes.

29 Et procidens conservus ejus, rogabat eum, dicens: Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi.

30 Ille autem noluit: sed abiit, & misit eum in carcerem, donec redderet debitum.

31 Videntes autem conservi ejus quæ fiebant, contristati sunt valde: & venerunt, & narraverunt domino suo omnia quæ facta fuerant.

32 Tunc vocavit illum dominus suus: & ait illi: Serve nequam, omne debitum dimisi tibi quoniam rogasti me:

33 Nonne ergo oportuit & te misereri conservi tui, sicut & ego tui misertus sum?

34 Et iratus dominus ejus tradidit eum tortoribus, quoadusque redderet universum debitum.

35 Sic & Pater meus cœlestis faciet vobis, si non remiseritis unusquisque fratri suo de cordibus vestris.

CAPUT XIX.

Matrimonium docet ex sua institutione esse indissolubile, nec uxorem extra causam fornicationis posse dimitti: inter varios eunuchos laudat illos qui se castraverunt propter regnum cœlorum: parvulis manus imponit: adolescens qui omnia se servasse præcepta dicebat, audito Christi consilio de omnibus vendendis abit tristis: difficile ergo asserit divitem intrare regnum cœlorum, & quid illis præmii sit qui omnibus relictis ipsum sequuntur.

1 ET factum est, cum consummasset Jesus sermones istos, migravit a Galilæa, & † venit in fines Judææ trans Jordanem,

† *Marc.* 10. 1.

2 Et secutæ sunt eum turbæ multæ, & curavit eos ibi.

3 † Et accesserunt ad eum Pharisæi tentantes eum, & dicentes; Si licet homini dimittere uxorem suam, quacumque ex causa?

† *Marc.* 10. 2.

4 Qui respondens, ait eis: Non legistis, quia † qui fecit hominem ab initio, masculum & feminam fecit eos? & dixit:

† *Gen.* 1. 27.

5 † Propter hoc dimittet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una.

† *Gen.* 2. 24. 1. *Cor.* 6. 16. *Ephes.* 5. 31.

6 Itaque jam non sunt duo, sed una caro. Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet.

7 Dicunt illi: † Quid ergo Moyses mandavit dare libellum repudii, & dimittere?

† *Deut.* 24. 1.

8 Ait illis: Quoniam Moyses ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere uxores vestras: ab initio autem non fuit sic.

9 † Dico autem vobis, quia quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur: & qui dimissam duxerit, mœchatur.

† *Supra* 5. 32. *Marci* 10. 11. *Luca* 16. 18. 1. *Cor.* 7. 10.

10 Dicunt ei discipuli ejus: Si ita est causa hominis cum uxore, non expedit nubere.

11 Qui dixit illis: Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est.

12 Sunt enim eunuchi, qui de matris utero sic nati sunt: & sunt eunuchi, qui facti sunt ab hominibus: & sunt eunuchi qui seipsos castraverunt propter regnum cœlorum. Qui potest capere, capiat.

13 † Tunc oblati sunt ei parvuli, ut manus eis imponeret, & oraret. Discipuli autem increpabant eos.

† *Matt.* 10. 1. *Luca* 18. 1.

14 Jesus vero ait eis: † Sinite parvulos, & nolite eos prohibere ad me venire: talium est enim regnum cœlorum.

† *Supra* 18. 3.

15 Et cum imposuisset eis manus, abiit inde.

16 † Et ecce unus accedens, ait illi: Magister bone, quid boni faciam ut habeam vitam æternam?

† *Marc.* 10. 17. *Luca* 18. 18.

17 Qui dixit ei: Quid me interrogas de bono? Unus est bonus, Deus. Si autem vis ad vitam ingredi, serva mandata.

18 Dicit illi: Quæ? Jesus autem dixit: † Non homicidium facies: Non adulterabis: Non facies furtum: Non falsum testimonium dices:

† *Exod.* 20. 13.

19 Honora patrem tuum, & matrem tuam: & Diliges proximum tuum sicut teipsum.

20 Dicit illi adolescens: Omnia hæc custodivi a juventute mea, quid adhuc mihi deest?

21 Ait illi Jesus: Si vis perfectus esse, vade, vende quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo: & veni, sequere me.

22 Cum audisset autem adolescens verbum, abiit tristis: erat enim habens multas possessiones.

23 Jesus autem dixit discipulis suis: Amen dico vobis, quia dives difficile intrabit in regnum cœlorum.

24 Et iterum dico vobis: Facilius est camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare in regnum cœlorum.

25 Auditis autem his, discipuli mirabantur valde, dicentes: Quis ergo poterit salvus esse?

26 Aspiciens autem Jesus, dixit illis: Apud homines hoc impossibile est: apud Deum autem omnia possibilia sunt.

27 Tunc respondens Petrus, dixit ei: Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te: quid ergo erit nobis?

28 Jesus autem dixit illis: Amen dico vobis, quod vos qui secuti estis me, in regeneratione, cum sederit Filius hominis in sede majestatis suæ, sedebitis & vos super sedes duodecim, judicantes duodecim tribus Israel.

29 Et omnis qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros, propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit.

30 † Multi autem erunt primi novissimi, & novissimi primi.

† *Infra* 20. 16. *Marci* 10. 31. *Luca* 13. 30.

CAPUT XX.

Parabolam proponit de operariis in vineam conductis, quorum ultimis idem datur denarius cum primis: Jesus discipulis passionem ac resurrectionem suam prædicit: & occasione ambitionis filiorum Zebedæi docet discipulos, quod non potestate & ostensione dominii, seu officio ministerii debeant esse majores: egrediens vero Jericho duos cæcos illuminat.

1 SIMILE est regnum cœlorum homini patrifamilias, qui exiit primo mane conducere operarios in vineam suam.

2 Conventione autem facta cum operariis ex denario diurno, misit eos in vineam suam.
3 Et egressus circa horam tertiam, vidit alios stantes in foro otiosos,
4 Et dixit illis: Ite & vos in vineam meam, & quod justum fuerit dabo vobis.
5 Illi autem abierunt. Iterum autem exiit circa sextam & nonam horam. & fecit similiter.
6 Circa undecimam vero exiit, & invenit alios stantes; & dicit illis: Quid hic statis tota die otiosi?
7 Dicunt ei: Quia nemo nos conduxit. Dicit illis: Ite & vos in vineam meam.
8 Cum sero autem factum esset, dicit dominus vineæ procuratori suo: Voca operarios, & redde illis mercedem, incipiens a novissimis usque ad primos.
9 Cum venissent ergo qui circa undecimam horam venerant, acceperunt singulos denarios.
10 Venientes autem & primi, arbitrati sunt quod plus essent accepturi: acceperunt autem & ipsi singulos denarios.
11 Et accipientes murmurabant adversus patremfamilias,
12 Dicentes: Hi novissimi una hora fecerunt, & pares illos nobis fecisti, qui portavimus pondus diei, & æstus.
13 At ille respondens, uni eorum, dixit: Amice non facio tibi injuriam: nonne ex denario convenisti mecum?
14 Tolle quod tuum est, & vade: volo autem & huic novissimo dare sicut & tibi.
15 Aut non licet mihi quod volo, facere? an oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum?
† *Supr.* 19. 30. *Marci* 10. 31. *Luca* 13. 30.
16 † Sic erunt novissimi primi, & primi novissimi: multi enim sunt vocati, pauci vero electi.
17 † Et ascendens Jesus Jerosolymam, assumpsit duodecim discipulos secreto, & ait illis:
† *Marc.* 10. 32. *Luca* 18. 31.
18 Ecce ascendimus Jerosolymam, & Filius hominis tradetur principibus sacerdotum, & Scribis, & condemnabunt eum morte,
19 Et tradent eum Gentibus ad illudendum, & flagellandum, & crucifigendum, & tertia die resurget.
† *Marc.* 10. 35.
20 † Tunc accessit ad eum mater filiorum Zebedæi cum filiis suis, adorans & petens aliquid ab eo.
21 Qui dixit ei: Quid vis? Ait illi: Dic ut sedeant hi duo filii mei, unus ad dextram tuam, & unus ad sinistram, in regno tuo.
22 Respondens autem Jesus, dixit: Nescitis quid petatis. Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum? Dicunt ei: Possumus.
23 Ait illis: Calicem quidem meum bibetis: sedere autem ad dexteram meam vel sinistram, non est meum dare vobis, sed quibus paratum est a Patre meo.
† *Marc.* 10. 41. † *Luca* 22. 25.
24 † Et audientes decem, indignati sunt de duobus fratribus..
25 † Jesus autem vocavit eos ad se, & ait: Scitis quia principes gentium dominantur eorum: & qui majores sunt potestatem exercent in eos.
26 Non ita erit inter vos: sed quicumque voluerit inter vos major fieri, sit vester minister:
27 Et qui voluerit inter vos primus esse, erit vester servus.
† *Phil.* 2. 7.
28 † Sicut filius hominis non venit ministrari, sed ministrare, & dare animam suam, redemptionem pro multis.
29 † Et egredientibus illis ab Jericho, secuta est eum turba multa:
† *Marc.* 10. 46. *Luca* 18. 35.
30 Et ecce duo cæci sedentes secus viam, audierunt quia Jesus transiret: & clamaverunt, dicentes: Domine miserere nostri, fili David.
31 Turba autem increpabat eos ut tacerent. At illi magis clamabant, dicentes: Domine, miserere nostri, fili David.
32 Et stetit Jesus, & vocavit eos, & ait: Quid vultis ut faciam vobis?
33 Dicunt illi: Domine, ut aperiamur oculi nostri.
34 Misertus autem eorum Jesus, tetigit oculos eorum. Et confestim viderunt, & secuti sunt eum.

CAPUT XXI.

Jesus super asinam Jerusalem cum triumpho ingressus, negotiatores de templo ejicit, & Pharisais de triumpho indignantibus respondet: discipulis autem de ficulnea Christi verbo arefacta mirantibus, declarat fidei efficaciam: interrogationem de sua potestate retundit quæstione de Joannis baptismo: & ex parabolis de homine duos filios habente, & de patrefamilias, cujus vinitores post alios servos, etiam filium vinea hæredem occiderunt, prædicit regnum Dei a Judæis ad Gentes transferendum.

1 ET cum appropinquassent Jerosolymis, & venissent Bethphage ad Montem Oliveti: tunc Jesus misit duos discipulos,
Marc. 11. 1. *Luca* 19. 29.
2 Dicens eis: Ite in castellum, quod contra vos est, & statim invenietis asinam alligatam, & pullum cum ea: solvite, & adducite mihi:
3 Et si quis vobis aliquid dixerit, dicite quia Dominus his opus habet: & confestim dimittet eos.
4 Hoc autem totum factum est, ut adimpleretur quod dictum est per Prophetam dicentem:
5 † Dicite filiæ Sion: Ecce rex tuus venit tibi mansuetus, sedens super asinam, & pullum filium subjugalis.
† *Isaiæ* 62. 11. *Zach.* 9. 9.
6 Euntes autem discipuli fecerunt sicut præcepit illis Jesus.
Joann. 12. 15.
7 Et adduxerunt asinam, & pullum: & imposuerunt super eos vestimenta sua, & eum desuper sedere fecerunt.
8 Plurima autem turba straverunt vestimenta sua in via: alii autem cædebant ramos de arboribus, & sternebant in via:
9 Turbæ autem, quæ præcedebant, & quæ sequebantur, clamabant, dicentes: Hosanna filio David: † benedictus, qui venit in nomine Domini: Hosanna in altissimis.
† *Psal.* 117. 26 *Marc.* 11. 10.
10 Et cum intrasset Jerosolymam, commota est universa civitas, dicens: Quis est hic?
Luca 19. 38.
11 Populi autem dicebant: Hic est Jesus propheta a Nazareth Galilææ.
† *Marc.* 11. 15. *Luca* 19. 45. *Joann.* 2. 14.
12 † Et intravit Jesus in templum Dei, & ejiciebat omnes vendentes & ementes in templo; & mensas numulariorum, & cathedras vendentium columbas evertit:
13 Et dicit eis: Scriptum est: † Domus mea domus orationis vocabitur: vos autem fecistis illam speluncam latronum.
† *Isaiæ* 56. 7. *Jer.* 7. 11.
14 Et accesserunt ad eum cæci, & claudi in templo: & sanavit eos.
Luca 19. 46.
15 Videntes autem principes sacerdotum, & Scribæ, mirabilia quæ fecit, & pueros cla-

clamantes in templo, & dicentes: Hosanna filio David: indignati sunt,

16 Et dixerunt ei: Audis quid isti dicunt? Jesus autem dixit eis: Utique numquam legistis: † Quia ex ore infantium & lactentium perfeciſti laudem? † *Psal.* 8. 3.

17 Et relictis illis, abiit foras extra Civitatem in Bethaniam: ibique mansit.

18 Mane autem revertens in Civitatem, esuriit.

19 † Et videns ſici arborem unam secus viam, venit ad eam: & nihil invenit in ea nisi folia tantum, & ait illi: Numquam ex te fructus nascatur in sempiternum. Et aresacta est continuo ficulnea. † *Marc.* 11. 13.

20 † Et videntes discipuli, mirati sunt, dicentes: Quomodo continuo aruit? † *Marc.* 11. 20.

21 Respondens autem Jesus, ait eis: Amen dico vobis, si habueritis fidem, & non hæsitaveritis, non solum de ficulnea facietis, sed & si monti huic dixeritis, Tolle, & jacta te in mare, fiet.

22 † Et omnia quæcumque petieritis in oratione credentes, accipietis. † *Supra* 7. 7. *Marc.* 11. 24. 1. *Joan.* 3. 22.

23 Et cum veniſſet in templum, accesserunt ad eum docentem, principes sacerdotum, & seniores populi, dicentes: † In qua potestate hæc facis? Et quis tibi dedit hanc potestatem? † *Marc.* 11. 28. *Luca* 20. 2.

24 Respondens Jesus dixit eis: interrogabo vos & ego unum sermonem: quem si dixeritis mihi, & ego vobis dicam in qua potestate hæc facio.

25 Baptiſmus Joannis unde erat? è cœlo, an ex hominibus? At illi cogitabant inter se, dicentes:

26 Si dixerimus, è cœlo, dicet nobis: Quare ergo non credidiſtis illi? Si autem dixerimus, ex hominibus, timemus turbam: † omnes enim habebant Joannem sicut prophetam. † *Supr.* 14. 5.

27 Et respondentes Jesu, dixerunt: Nescimus. Ait illis & ipse: Nec ego dico vobis in qua potestate hæc facio.

28 Quid autem vobis videtur? Homo quidam habebat duos filios, & accedens ad primum, dixit: Fili, vade hodie, operare in vinea mea.

29 Ille autem respondens, ait: Nolo. Postea autem, pœnitentia motus, abiit.

30 Accedens autem ad alterum, dixit similiter. At ille respondens ait: Eo, domine, & non ivit.

31 Quis ex duobus fecit voluntatem patris? Dicunt ei: Primus. Dixit illis Jesus: Amen dico vobis, quia publicani, & meretrices præcedent vos in regnum Dei.

32 Venit enim ad vos Joannes in via justitiæ, & non credidiſtis ei: publicani autem, & meretrices crediderunt ei: vos autem videntes nec pœnitentiam habuiſtis postea, ut credere tis ei.

33 Aliam parabolam audite: † Homo erat paterfamilias, qui plantavit vineam, & sepem circumdedit ei, & fodit in ea torcular, & ædificavit turrim, & locavit eam agricolis, & peregre profectus est. † *Isaiæ* 5. 1. *Jer.* 2. 21. *Marc.* 12. 1. *Luca* 20. 9.

34 Cum autem tempus fructuum appropinquasset, misit servos suos ad agricolas, ut acciperent fructus ejus.

35 Et agricolæ, apprehensis servis ejus, alium ceciderunt, alium occiderunt, alium vero lapidaverunt.

36 Iterum misit alios servos plures prioribus, & fecerunt illis similiter.

37 Novissime autem misit ad eos filium suum, dicens: Verebuntur filium meum.

38 Agricolæ autem videntes filium, dixerunt intra se: † Hic est hæres, venite, occidamus eum, & habebimus hæreditatem ejus. † *Infr.* 26. 3. & 27. 1. *Joann.* 11. 53.

39 Et apprehensum eum ejecerunt extra vineam, & occiderunt.

40 Cum ergo venerit dominus vineæ, quid faciet agricolis illis?

41 Ajunt illi: Malos male perdet, & vineam suam locabit aliis agricolis, qui reddant ei fructum temporibus suis.

42 Dicit illis Jesus: Numquam legistis in Scripturis: † Lapidem quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli? A Domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris: † *Psal* 117. 22. *Act.* 4. 11. *Rom.* 9. 33. 1. *Petr* 2. 7.

43 Ideo dico vobis, quia auferetur a vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus ejus.

44 Et qui ceciderit super lapidem istum, confringetur: super quem vero ceciderit, conteret eum.

45 Et cum audiſſent principes sacerdotum & Pharisæi parabolas ejus, cognoverunt quod de ipsis diceret.

46 Et quærentes eum tenere, timuerunt turbas: quoniam sicut prophetam eum habebant,

CAPUT XXII.

Parabola de rege qui fecit nuptias filio suo, in quibus discumbens absque veste nuptiali in tenebras ejicitur exteriores: tentatur Jesus a Phariſæis super censu dando Cæsari, & a Sadducæis super resurrectione, quorum redarguit insciti am, mortuorum evincens resurrectionem: rursumque a legis doctore tentatur super magno legis mandato: vicissimque eosque interrogat Phariſæos, cujus filius sit Christus.

1 ET respondens Jesus, dixit iterum in parabolis eis, dicens: *Luca* 14. 16. *Apoc.* 19. 9.

2 Simile factum est regnum cœlorum homini regi, qui fecit nuptias filio suo.

3 Et misit servos suos vocare invitatos ad nuptias, & nolebant venire.

4 Iterum misit alios servos, dicens: Dicite invitatis: Ecce prandium meum paravi, tauri mei & altilia occisa sunt: & omnia parata: venite ad nuptias.

5 Illi autem neglexerunt: & abierunt, alius in villam suam, alius vero ad negotiationem suam:

6 Reliqui vero tenuerunt servos ejus, & contumeliis affectos occiderunt.

7 Rex autem cum audiſſet, iratus est: & missis exercitibus suis, perdidit homicidas illos, & civitatem illorum succendit.

8 Tunc ait servis suis: Nuptiæ quidem paratæ sunt, sed qui invitati erant, non fuerunt digni.

9 Ite ergo ad exitus viarum, & quoscumque inveneritis, vocate ad nuptias.

10 Et egressi servi ejus in vias, congregaverunt omnes quos invenerunt, malos & bonos: & impletæ sunt nuptiæ discumbentium.

11 Intravit autem rex ut videret discumbentes, & vidit ibi hominem non vestitum veste nuptiali.

12 Et ait illi: Amice, quomodo huc intrasti

sti non habens vestem nuptialem? At ille obmutuit.

†Supra 8. 12. & 13. 42. Infra 25. 30. †Marc. 12. 13. Luca 20. 20.

13 Tunc dixit rex ministris: † Ligatis manibus & pedibus ejus, mittite eum in tenebras exteriores: ibi erit fletus, & stridor dentium.

14 Multi enim sunt vocati, pauci vero electi.

15 † Tunc abeuntes Pharisæi, consilium inierunt ut caperent eum in sermone.

16 Et mittunt ei discipulos suos cum Herodianis dicentes: Magister, scimus quia verax es, & viam Dei in veritate doces, & non est tibi cura de aliquo: non enim respicis personam hominum:

17 Dic ergo nobis quid tibi videtur, licet censum dare Cæsari, an non?

18 Cognita autem Jesus nequitia eorum, ait: Quid me, tentatis hypocritæ?

19 Ostendite mihi numisma census. At illi obtulerunt ei denarium.

20 Et ait illis Jesus: Cujus est imago hæc, & superscriptio?

† Rom. 13. 7.

21 Dicunt ei: Cæsaris. Tunc ait illis: † Reddite ergo quæ sunt Cæsaris, Cæsari; & quæ sunt Dei, Deo.

22 Et audientes mirati sunt, & relicto eo abierunt.

† Act. 23. 6. †Deut. 25. 6. Marc. 12. 19. Luca 20. 28.

23 In illo die accesserunt ad eum Sadducæi, qui dicunt † non esse resurrectionem: & interrogaverunt eum,

24 Dicentes: Magister, Moyses dixit: † Si quis mortuus fuerit non habens filium, ut ducat frater ejus uxorem illius, & suscitet semen fratri suo.

25 Erant autem apud nos septem fratres: & primus, uxore ducta, defunctus est: & non habens semen, reliquit uxorem suam fratri suo.

26 Similiter secundus, & tertius, usque ad septimum.

27 Novissime autem omnium & mulier defuncta est.

28 In resurrectione ergo cujus erit de septem uxor? Omnes enim habuerunt eam.

29 Respondens autem Jesus, ait illis: Erratis, nescientes Scripturas, neque virtutem Dei.

30 In resurrectione enim neque nubent, neque nubentur: sed erunt sicut angeli Dei in cœlo.

31 De resurrectione autem mortuorum non legistis quod dictum est a Deo dicente vobis:

†Exod. 3. 6.

32 † Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Jacob: Non est Deus mortuorum, sed viventium.

33 Et audientes turbæ, mirabantur in doctrina ejus.

34 Pharisæi autem audientes quod silentium imposuisset Sadducæis, convenérunt in unum:

†Marc. 12. 28. Luca 10. 25. †Deut. 6. 5.

35 † Et interrogavit eum unus ex eis legis doctor, tentans eum:

36 Magister, quod est mandatum magnum in Lege?

37 Ait illi Jesus: † Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua.

38 Hoc est maximum, & primum mandatum.

†Levit. 19. 18. Marc. 12. 31.

39 Secundum autem simile est huic: † Diliges proximum tuum, sicut teipsum.

40 In his duobus mandatis universa lex pendet, & prophetæ.

41 Congregatis autem Pharisæis, interrogavit eos Jesus,

42 Dicens: Quid vobis videtur de Christo? cujus filius est? Dicunt ei: David.

43 Ait illis: † Quomodo ergo David in spiritu vocat eum Dominum, dicens:

† Luca 20. 41. † Psal. 109. 1.

44 † Dixit Dominus Domino meo: sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum?

45 Si ergo David vocat eum Dominum, quomodo filius ejus est?

46 Et nemo poterat ei respondere verbum: neque ausus fuit quisquam ex illa die eum amplius interrogare.

CAPUT XXIII.

Scribis & Pharisæis super cathedram Moysi sedentibus præcipit Jesus obedire, ipsorum autem opera non imitari, retegens ipsorum hypocrisim & ambitionem, discipulos vero contrariam docens humilitatem: deinde multiplex væ illis ob hypocrisim ac reliquas suas iniquitates interminatur, prædicens eos patrum suorum mensuram in justorum persecutionibus impleturos, ac Jerusalem deserendam.

1 TUnc Jesus locutus est ad turbas, & ad discipulos suos,

2 Dicens: Super cathedram Moysi sederunt † Scribæ, & Pharisæi.

†2. Esd. 8. 4.

3 Omnia ergo quæcumque dixerint vobis, servate, & facite: secundum opera vero eorum nolite facere: dicunt enim, & non faciunt.

† Luca 11. 46. Act. 15. 10. †Deut. 6. 8. & 22. 12. Num. 15. 38. †Marc. 12. 39. Luca 11. 43. & 20. 46. † Jac. 3. 1. † Mal. 1. 6.

4 † Alligant enim onera gravia, & importabilia, & imponunt in humeros hominum: digito autem suo nolunt ea movere.

5 Omnia vero opera sua faciunt ut videantur ab hominibus: † dilatant enim phylacteria sua, & magnificant fimbrias.

6 Amant autem primos recubitus in cœnis, & primas cathedras in synagogis,

7 Et salutationes in foro, & vocari ab hominibus Rabbi.

8 † Vos autem nolite vocari Rabbi: unus est enim Magister vester, omnes autem vos fratres estis.

9 † Et patrem nolite vocare vobis super terram: unus est enim pater vester, qui in cœlis est.

10 Nec vocemini magistri: quia Magister vester unus est, Christus.

11 Qui major est vestrum, erit minister vester.

12 † Qui autem se exaltaverit, humiliabitur: & qui se humiliaverit, exaltabitur.

† Luca 14. 11. & 18. 14.

13 Væ autem vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ: quia claditis regnum cœlorum ante homines: vos enim non intratis, nec introeuntes finitis intrare.

14 Væ vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ: † quia comeditis domos viduarum, orationes longas orantes: propter hoc amplius accipietis judicium.

†Marc. 12. 40. Luca 20. 47.

15 Væ vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ: quia circuitis mare & aridam, ut faciatis unum proselytum: & cum fuerit factus, facitis eum filium gehennæ duplo quam vos.

16 Væ vobis duces cæci, qui dicitis: Quicumque juraverit per templum, nihil est: qui autem juraverit in auro templi, debet.

17 Stulti, & cæci: Quid enim majus est, aurum, an templum, quod sanctificat aurum?

18 Et quicumque juraverit in altari, nihil

est:

est : quicumque autem juraverit in dono, quod est super illud, debet.

19 Cæci: Quid enim majus est, donum, an altare, quod sanctificat donum?

20 Qui ergo jurat in altari, jurat in eo, & in omnibus quæ super illud sunt.

21 Et quicumque juraverit in templo, jurat in illo, & in eo qui habitat in ipso:

22 Et qui jurat in cœlo, jurat in throno Dei, & in eo qui sedet super eum.

† *Luca 11. 42.* 23 † Væ vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ: qui decimatis mentham, & anethum, & cyminum, & reliquistis quæ graviora sunt legis, judicium, & misericordiam, & fidem: hæc oportuit facere, & illa non omittere.

24 Duces cæci, excolantes culicem, camelum autem glutientes.

25 Væ vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ: quia mundatis quod deforis est calicis & paropsidis: intus autem pleni estis rapina, & immunditia.

26 Pharisæe cæce, munda prius quod intus est calicis & paropsidis, ut fiat id, quod deforis est, mundum.

27 Væ vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ: quia similes estis sepulcris dealbatis, quæ aforis parent hominibus speciosa, intus vero plena sunt ossibus mortuorum, & omni spurcitia.

28 Sic & vos aforis quidem paretis hominibus justi: intus autem pleni estis hypocrisi, & iniquitate.

29 Væ vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ, qui ædificatis sepulcra prophetarum, & ornatis monumenta justorum,

30 Et dicitis: Si fuissemus in diebus patrum nostrorum, non essemus socii eorum in sanguine prophetarum.

31 Itaque testimonio estis vobismetipsis, quia filii estis eorum, qui prophetas occiderunt.

32 Et vos implete mensuram patrum vestrorum.

† *Supr. 3. 7.* 33 † Serpentes genimina viperarum, quomodo fugietis a judicio gehennæ?

34 Ideo ecce ego mitto ad vos prophetas, & sapientes, & scribas, & ex illis occidetis, & crucifigetis, & ex eis flagellabitis in synagogis vestris, & persequemini de civitate in civitatem:

† *Gen. 4. 8. Hebr. 11. 4. † 2. Par. 24. 22.* 35 Ut veniat super vos omnis sanguis justus, qui effusus est super terram, † a sanguine Abel justi usque ad sanguinem † Zachariæ, filii Barachiæ, quem occidistis inter templum & altare.

36 Amen dico vobis, venient hæc omnia super generationem istam.

† *Luca 13. 34.* 37 † Jerusalem, Jerusalem, quæ occidis prophetas, & lapidas eos qui ad te missi sunt, quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, & noluisti?

38 Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta.

39 Dico enim vobis, non me videbitis amodo, donec dicatis: Benedictus, qui venit in nomine Domini.

CAPUT XXIV.

Prædicit templi eversionem, monetque ut caveant a venturis seductoribus, futura pronuntians bella ac persecutiones: surgent pseudochristi & pseudoprophetæ: de adventu filii hominis, præcedentibus signis in sole, luna, & stellis: omnibus ignotum dicit Christus diem judicii: & de fideli ac malo servo, propter quæ docet semper esse vigilandum.

Marc. 13. 1. Luc. 21. 5. 1 ET egressus Jesus de templo, ibat. Et accesserunt discipuli ejus, ut ostenderent ei ædificationes templi.

† *Luc. 19. 34.* 2 Ipse autem respondens dixit illis: Videtis hæc omnia? Amen dico vobis, † non relinquetur hic lapis super lapidem, qui non destruatur.

3 Sedente autem eo super Montem oliveti, accesserunt ad eum discipuli secreto, dicentes: Dic nobis, quando hæc erunt? & quod signum adventus tui, & consummationis sæculi?

† *Ephes. 5. 6. Col. 2. 8.* 4 Et respondens Jesus, dixit eis: † Videte ne quis vos seducat.

5 Multi enim venient in nomine meo, dicentes: Ego sum Christus: & multos seducent.

6 Audituri enim estis prælia, & opiniones prœliorum. Videte ne turbemini: oportet enim hæc fieri, sed nondum est finis.

7 Consurget enim gens in gentem, & regnum in regnum, & erunt pestilentiæ, & fames, & terræmotus per loca.

8 Hæc autem omnia initia sunt dolorum.

† *Supr. 10. 17. Luc. 21. 12. conn. 15. 21. & 16. 2.* 9 † Tunc tradent vos in tribulationem, & occident vos: & eritis odio omnibus gentibus propter nomen meum.

10 Et tunc scandalizabuntur multi, & invicem tradent, & odio habebunt invicem.

11 Et multi pseudoprophetæ surgent, & seducent multos.

12 Et quoniam abundavit iniquitas, refrigescet charitas multorum.

13 Qui autem perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.

14 Et prædicabitur hoc Evangelium regni in universo orbe, in testimonium omnibus gentibus: & tunc veniet consummatio.

† *Marc. 13. 14. Luc. 21. 20. † Dan. 9. 27.* 15 † Cum ergo videritis abominationem desolationis, quæ dicta est † a Daniele propheta, stantem in loco sancto: qui legit, intelligat:

16 Tunc qui in Judæa sunt, fugiant ad montes:

17 Et qui in tecto, non descendat tollere aliquid de domo sua:

18 Et qui in agro, non revertatur tollere tunicam suam.

19 Væ autem prægnantibus & nutrientibus in illis diebus.

20 Orate autem ut non fiat fuga vestra in hieme, † vel sabbato:

† *Apoc. 7. 1.* 21 Erit enim tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi usque modo, neque fiet.

22 Et nisi breviati fuissent dies illi, non fieret salva omnis caro: sed propter electos breviabuntur dies illi.

† *Matth. 24. 13. Luc. 17. 21.* 23 † Tunc si quis vobis dixerit: Ecce hic est Christus, aut illic: nolite credere.

24 Surgent enim pseudochristi, & pseudoprophetæ: & dabunt signa magna, & prodigia, ita ut in errorem inducantur (si fieri potest) etiam electi.

25 Ecce prædixi vobis.

26 Si ergo dixerint vobis, Ecce in deserto est, nolite exire; ecce in penetralibus, nolite credere.

27 Sicut enim fulgur exit ab Oriente, & paret usque in Occidentem: ita erit & adventus Filii hominis.

† *Luca* 17. 37. † *Isaiæ* 13. 10. *Ezech.* 32. 7. *Joel.* 2. 10. & 3. 15. *Marc.* 13. 24. *Lucæ* 21. 25. † *Ap.* 1. 7. † 1. *Cor.* 15. 52. 1. *Thess.* 4. 15.

28 † Ubicumque fuerit corpus, illic congregabuntur & aquilæ.

29 † Statim autem post tribulationem dierum illorum, sol obscurabitur, & luna non dabit lumen suum, & stellæ cadent de cœlo, & virtutes cœlorum commovebuntur:

30 Et tunc parebit signum Filii hominis in cœlo: & tunc plangent omnes tribus terræ: & † videbunt Filium hominis venientem in nubibus cœli cum virtute multa, & majestate.

31 † Et mittet angelos suos cum tuba, & voce magna, & congregabunt electos ejus a quatuor ventis, a summis cœlorum usque ad terminos eorum.

32 Ab arbore autem fici discite parabolam: cum jam ramus ejus tener fuerit, & folia nata, scitis quia prope est æstas:

33 Ita & vos cum videritis hæc omnia, scitote quia prope est in januis.

34 Amen dico vobis, quia non præteribit generatio hæc, donec omnia hæc fiant.

† *Marc.* 14. 31.

35 † Cœlum & terra transibunt, verba autem mea non præteribunt.

36 De die autem illa & hora nemo scit, neque angeli cœlorum, nisi solus Pater.

† *Gen.* 7. 7. *Lucæ* 17. 26.

37 † Sicut autem in diebus Noe, ita erit & adventus Filii hominis.

38 Sicut enim erant in diebus ante diluvium comedentes, & bibentes, nubentes & nuptui tradentes, usque ad eum diem quo intravit Noe in arcam,

39 Et non cognoverunt donec venit diluvium, & tulit omnes: ita erit & adventus Filii hominis.

40 Tunc duo erunt in agro: unus assumetur, & unus relinquetur.

41 Duæ molentes in mola: una assumetur, & una relinquetur.

42 Vigilate ergo, quia nescitis qua hora Dominus vester venturus sit.

† *Marc.* 13. 33. *Lucæ* 12. 39.

43 Illud autem scitote, † quoniam si sciret paterfamilias qua hora fur venturus esset, vigilaret utique, & non sineret perfodi domum suam.

44 Ideo & vos estote parate: quia qua nescitis hora filius hominis venturus est.

45 Quis, putas, est fidelis servus, & prudens, quem constituit dominus suus super familiam suam, ut det illis cibum in tempore?

† *Apoc.* 16. 15

46 † Beatus ille servus, quem cum venerit dominus ejus, invenerit sic facientem.

47 Amen dico vobis, quoniam super omnia bona sua constituet eum.

48 Si autem dixerit malus servus ille in corde suo: Moram facit dominus meus venire:

49 Et cœperit percutere conservos suos, manducet autem & bibat cum ebriosis:

50 Veniet dominus servi illius, in die qua non sperat, & hora qua ignorat:

† *Supra* 13. 42. *Inf.* 15. 30.

51 Et dividet eum, partemque ejus ponet cum hypocritis. † illic erit fletus, & stridor dentium.

CAPUT XXV.

Parabolas proponit de decem virginibus, ac talentis distributis servis; quorum dominus peregre rediens singulos præmiat aut punit juxta ipsorum merita: extremum judicium ponit ob oculos, & causas præmiationis bonorum, ac punitionis malorum.

1 TUnc simile erit regnum cœlorum decem virginibus: quæ accipientes lampades suas, exierunt obviam sponso & sponsæ.

2 Quinque autem ex eis erant fatuæ, & quinque prudentes:

3 Sed quinque fatuæ, acceptis lampadibus, non sumpserunt oleum secum:

4 Prudentes vero acceperunt oleum in vasis suis cum lampadibus.

5 Moram autem faciente sponso, dormitaverunt omnes & dormierunt.

6 Media autem nocte clamor factus est: Ecce sponsus venit, exite obviam ei.

7 Tunc surrexerunt omnes virgines illæ, & ornaverunt lampades suas.

8 Fatuæ autem sapientibus dixerunt: Date nobis de oleo vestro: quia lampades nostræ extinguuntur.

9 Responderunt prudentes, dicentes: Ne forte non sufficiat nobis & vobis, ite potius ad vendentes, & emite vobis.

10 Dum autem irent emere, venit sponsus: & quæ paratæ erant, intraverunt cum eo ad nuptias, & clausa est janua.

11 Novissime vero veniunt & reliquæ virgines, dicentes: Domine, Domine, aperi nobis.

12 At ille respondens ait: Amen dico vobis, nescio vos.

† *Marc.* 13. 33. † *Lucæ* 19. 12.

13 † Vigilate itaque, quia nescitis diem, neque horam.

14 † Sicut enim homo peregre proficiscens, vocavit servos suos, & tradidit illis bona sua.

15 Et uni dedit quinque talenta, alii autem duo, alii vero unum, unicuique secundum propriam virtutem, & profectus est statim.

16 Abiit autem qui quinque talenta acceperat, & operatus est in eis, & lucratus est alia quinque.

17 Similiter & qui duo acceperat, lucratus est alia duo.

18 Qui autem unum acceperat, abiens fodit in terram, & abscondit pecuniam domini sui.

19 Post multum vero temporis venit dominus servorum illorum, & posuit rationem cum eis.

20 Et accedens qui quinque talenta acceperat, obtulit alia quinque talenta, dicens: Domine, quinque talenta tradidisti mihi, ecce alia quinque superlucratus sum.

21 Ait illi dominus ejus: Euge serve bone, & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam, intra in gaudium domini tui.

22 Accessit autem & qui duo talenta acceperat, & ait: Domine, duo talenta tradidisti mihi, ecce alia duo lucratus sum.

23 Ait illi dominus ejus: Euge serve bone, & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam, intra in gaudium domini tui.

24 Accedens autem & qui unum talentum acceperat, ait: Domine, scio quia homo du-

rus

rus es, metis ubi non seminasti, & congregas ubi non sparsisti:
25 Et timens abii, & abscondi talentum tuum in terra: ecce habes quod tuum est.
26 Respondens autem dominus ejus, dixit ei: Serve male, & piger, sciebas quia meto ubi non semino, & congrego ubi non sparsi:
27 Oportuit ergo te committere pecuniam meam numulariis, & veniens ego recepissem utique quod meum est cum usura.
28 Tollite itaque ab eo talentum, & date ei qui habet decem talenta:
† *Supra* 13. 22. *Marc.* 4. 25. *Luc.* 8. 18. & 19. 26.
29 † Omni enim habenti dabitur, & abundabit: ei autem qui non habet, & quod videtur habere, auferetur ab eo.
30 Et inutilem servum ejicite in tenebras exteriores: illic erit fletus, & stridor dentium.
31 Cum autem venerit Filius hominis in majestate sua, & omnes angeli cum eo, tunc sedebit super sedem majestatis suæ.
32 Et congregabuntur ante eum omnes gentes, & separabit eos ab invicem, sicut pastor segregat oves ab hœdis:
33 Et statuet oves quidem a dextris suis, hœdos autem a sinistris.
34 Tunc dicet rex his, qui a dextris ejus erunt: Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi.
† *Isaiæ* 58. 7. *Ezech.* 18. 7. 16.
35 † Esurivi enim, & dedistis mihi manducare: sitivi, & dedistis mihi bibere: hospes eram, & collegistis me:
36 Nudus, & cooperuistis me, † infirmus, & visitastis me: in carcere eram, & venistis ad me.
† *Eccl.* 7. 39.
37 Tunc respondebunt ei justi, dicentes: Domine, quando te vidimus esurientem, & pavimus te: sitientem, & dedimus tibi potum?
38 Quando autem te vidimus hospitem, & collegimus te: aut nudum, & cooperuimus te?
39 Aut quando te vidimus infirmum, aut in carcere, & venimus ad te?
40 Et respondens rex, dicet illis: Amen dico vobis, quamdiu fecistis uni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis.
41 Tunc dicet & his qui a sinistris erunt: † Discedite a me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo, & angelis ejus.
† *Psal.* 6. 9. *Supra* 7. 23. *Luc.* 13. 27.
42 Esurivi enim, & non dedistis mihi manducare: sitivi, & non dedistis mihi potum:
43 Hospes eram, & non collegistis me: nudus, & non cooperuistis me: infirmus, & in carcere, & non visitastis me.
44 Tunc respondebunt ei & ipsi, dicentes: Domine, quando te vidimus esurientem, aut sitientem, aut hospitem, aut nudum, aut infirmum, aut in carcere, & non ministravimus tibi?
46 Tunc respondebit illis, dicens: Amen dico vobis: Quamdiu non fecistis uni de minoribus his, nec mihi fecistis.
† *Dan.* 12. 2. *Joan.* 5. 29.
46 † Et ibunt hi in supplicium æternum, justi autem in vitam æternam.

CAPUT XXVI.

Consultant principes sacerdotum de occidendo Jesu: qui unguento pretioso a muliere perfunditur, murmurantibus discipulis: venditur a Juda: de cujus perditione discipulis in cœna loquitur, in qua panem in corpus suum, & vinum in sanguinem consecrata tradit discipulis: prædicit omnes scandalizandos, trinamque Petri negationem: & post trinam orationem capitur a Judæis; quorum uni Petrus abscidit auriculam: discipulis fugientibus, coram Caipha a falsis testibus accusatus mortisque reus judicatus, conspuitur ac cæditur, & ter a Petro negatur.

1 ET factum est: cum consummasset Jesus sermones hos omnes, dixit discipulis suis.
2 † Scitis quia post biduum Pascha fiet, & filius hominis tradetur ut crucifigatur.
† *Mar* 14. 1. *Luca* 22. 1.
3 Tunc congregati sunt principes sacerdotum, & seniores populi, in atrium principis sacerdotum, qui dicebatur Caiphas:
4 Et consilium fecerunt ut Jesum dolo tenerent, & occiderent.
5 Dicebant autem: Non in die festo, ne forte tumultus fieret in populo.
6 Cum autem Jesus esset in Bethania in domo Simonis leprosi,
7 Accessit ad eum mulier habens alabastrum unguenti pretiosi, † & effudit super caput ipsius recumbentis.
† *Mar* 14. 8. *Joann* 11. 2. 12. 3
8 Videntes autem discipuli, indignati sunt dicentes: Ut quid perditio hæc?
9 Potuit enim istud venumdari multo, & dari pauperibus.
10 Sciens autem Jesus, ait illis: Quid molesti estis huic mulieri? opus enim bonum operata est in me.
11 Nam semper pauperes habetis vobiscum: me autem non semper habetis.
12 Mittens enim hæc unguentum hoc in corpus meum, ad sepeliendum me fecit.
13 Amen dico vobis, ubicumque prædicatum fuerit hoc Evangelium in toto mundo, dicetur, & quod hæc fecit in memoriam ejus.
14 † Tunc abiit unus de duodecim, qui dicebatur Judas Iscariotes, ad principes sacerdotum:
† *Mar* 14. 1 *Luca* 22. 4
15 Et ait illis: Quid vultis mihi dare, & ego vobis eum tradam? At illi constituerunt ei triginta argenteos.
16 Et exinde quærebat opportunitatem ut eum traderet.
17 † Prima autem die azymorum accesserunt discipuli ad Jesum, dicentes: Ubi vis paremus tibi comedere Pascha?
† *Mar* 14. 1 *Luca* 22. 7
18 At Jesus dixit: Ite in civitatem ad quemdam, & dicite ei: Magister dicit: Tempus meum prope est, apud te facio Pascha cum discipulis meis.
19 Et fecerunt discipuli sicut constituit illis Jesus, & paraverunt Pascha.
† *Mar* 14. 1 *Luca* 22. 1
20 † Vespere autem facto, discumbebat cum duodecim discipulis suis.
22 Et edentibus illis, dixit: Amen dico vobis, † quia unus vestrum me traditurus est.
† *Joa* 15. 1
32 Et contristati valde, cœperunt singuli dicere: Numquid ego sum Domine?
23 At ipse respondens, ait: Qui intingit mecum manum in paropside, hic me tradet.
24 Filius quidem hominis vadit, † sicut
† *Psa* 40. 1

Digitized by Google

scriptum est de illo: væ autem homini illi, per quem Filius hominis tradetur: bonum erat ei, si natus non fuisset homo ille.

25 Respondens autem Judas, qui tradidit eum, dixit: Numquid ego sum Rabbi? Ait illi: Tu dixisti.

†1.Cor. 11. 24. 26 † Cœnantibus autem eis, accepit Jesus panem, & benedixit, ac fregit, deditque discipulis suis, & ait: Accipite, & comedite: hoc est corpus meum.

27 Et accipiens calicem gratias egit: & dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes.

28 Hic est enim sanguis meus novi testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum.

29 Dico autem vobis: non bibam amodo de hoc genimine vitis, usque in diem illum, cum illud bibam vobiscum novum in regno Patris mei.

30 Et hymno dicto, exierunt in Montem Oliveti.

†Marc. 14. 27. Jo. 16. 32. †Zach. 13. 7. 31 Tunc dicit illis Jesus: † Omnes vos scandalum patiemini in me, in ista nocte. Scriptum est enim: † Percutiam pastorem, & dispergentur oves gregis.

32 Postquam autem resurrexero, † præcedam vos in Galilæam.

†Marc. 14. 28. & 16. 7. 33 Respondens autem Petrus, ait illi: Et si omnes scandalizati fuerint in te, ego nunquam scandalizabor.

34 Ait illi Jesus: † Amen dico tibi, quia in hac nocte antequam gallus cantet, ter me negabis.

†Marc. 14. 30. Jo. 13. 38. 35 Ait illi Petrus: † Etiam si oportuerit me mori tecum, non te negabo. Similiter & omnes discipuli dixerunt.

†Marc. 14. 31. Luc. 22 33. 36 Tunc venit Jesus cum illis in villam, quæ dicitur Gethsemani, & dixit discipulis suis: Sedete hic, donec vadam illuc, & orem.

37 Et assumpto Petro, & duobus filiis Zebedæi, cœpit contristari & mœstus esse.

38 Tunc ait illis: Tristis est anima mea usque ad mortem: sustinete hic, & vigilate mecum.

39 Et progressus pusillum, procidit in faciem suam, orans, & dicens: Pater mi, possibile est, transeat a me calix iste, verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu.

40 Et venit ad discipulos suos, & invenit eos dormientes, & dicit Petro: Sic? non potuistis una hora vigilare mecum?

41 Vigilate, & orate ut non intretis in tentationem. Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma.

42 Iterum secundo abiit, & oravit, dicens: Pater mi, si non potest hic calix transire nisi bibam illum, fiat voluntas tua.

43 Et venit iterum, & invenit eos dormientes: erant enim oculi eorum gravati.

44 Et relictis illis, iterum abiit, & oravit tertio, eumdem sermonem dicens.

45 Tunc venit ad discipulos suos, & dicit illis: Dormite jam, & requiescite: ecce appropinquavit hora, & Filius hominis tradetur in manus peccatorum.

46 Surgite, eamus: ecce appropinquavit qui me tradet.

†Marc. 14. 43. Luc. 22 47. Joan. 18. 3. 47 † Adhuc eo loquente, ecce Judas unus de duodecim venit, & cum eo turba multa, cum gladiis & fustibus, missis a principibus sacerdotum, & senioribus populi.

48 Qui autem tradidit eum, dedit illis signum, dicens: Quemcumque osculatus fuero, ipse est, tenete eum.

49 Et confestim accedens ad Jesum, dixit: Ave Rabbi. Et osculatus est eum.

50 Dixitque illi Jesus: Amice, ad quid venisti? Tunc accesserunt, & manus injecerunt in Jesum, & tenuerunt eum.

51 Et ecce unus ex his qui erant cum Jesu, extendens manum, exemit gladium suum, & percutiens servum principis sacerdotum amputavit auriculam ejus.

52 Tunc ait illi Jesus: Converte gladium tuum in locum suum: † omnes enim, qui acceperint gladium, gladio peribunt.

† Gen. 9. 6. Apoc. 13. 10. 53 An putas, quia non possum rogare patrem meum, & exhibebit mihi modo plusquam duodecim legiones angelorum?

† Isai. 53. 10. 54 † Quomodo ergo implebuntur Scripturæ, quia sic oportet fieri?

55 In illa hora dixit Jesus turbis: Tamquam ad latronem existis cum gladiis & fustibus comprehendere me: quotidie apud vos sedebam docens in templo, & non me tenuistis.

†Thre. 2. 20. †Marc. 14. 50. † Luc. 22. 54. Joan. 18. 24. 56 Hoc autem totum factum est, † ut adimplerentur Scripturæ prophetarum. Tunc discipuli omnes, † relicto eo, fugerunt.

57 At illi tenentes Jesum, † duxerunt ad Caipham principem sacerdotum, ubi Scribæ & seniores convenerant.

58 Petrus autem sequebatur eum a longe, usque in atrium principis sacerdotum. Et ingressus intro, sedebat cum ministris, ut videret finem.

59 Principes autem sacerdotum, & omne concilium, quærebant falsum testimonium contra Jesum; ut eum morti traderent:

60 Et non invenerunt, cum multi falsi testes accessissent. Novissime autem venerunt duo falsi testes,

† Joan. 2. 19. 61 Et dixerunt: Hic dixit: † Possum destruere templum Dei, & post triduum ædificare illud.

62 Et surgens princeps sacerdotum, ait illi: Nihil respondes ad ea, quæ isti adversum te testificantur?

63 Jesus autem tacebat. Et princeps sacerdotum ait illi: Adjuro te per Deum vivum, ut dicas nobis si tu es Christus filius Dei.

†Supra 16. 17. Rom. 14. 10. 1 Thess. 4. 15. 64 Dicit illi Jesus: Tu dixisti: verumtamen dico vobis, † amodo videbitis filium hominis sedentem a dextris virtutis Dei & venientem in nubibus cœli.

65 Tunc princeps sacerdotum scidit vestimenta sua, dicens: Blasphemavit: quid adhuc egemus testibus? ecce nunc audistis blasphemiam:

66 Quid vobis videtur? At illi respondentes dixerunt: Reus est mortis.

† Isai. 50. 6. Marc. 14. 65. 67 † Tunc exspuerunt in faciem ejus, & collaphis eum ceciderunt, alii autem palmas in faciem ejus dederunt,

68 Dicentes: Prophetiza nobis Christe, quis est qui te percussit?

† Luc. 22. 55. Joan. 18. 17. 69 † Petrus vero sedebat foris in atrio: & accessit ad eum una ancilla, dicens: Et tu cum Jesu Galilæo eras.

70 At ille negavit coram omnibus, dicens: Nescio quid dicis.

71 Exeunte autem illo januam, vidit eum alia ancilla, & ait his qui erant ibi: Et hic erat cum Jesu Nazareno.

72 Et iterum negavit cum juramento, Quia non novi hominem.

73 Et post pusillum accesserunt qui stabant, & di-

& dixerunt Petro: Vere & tu ex illis es: nam & loquela tua manifestum te facit.

74 Tunc cœpit detestari & jurare quia non novisset hominem. Et continuo gallus cantavit.

75 Et recordatus est Petrus verbi Jesu, quod dixerat: Prius quam gallus cantet, ter me negabis. Et egressus foras, flevit amare.

CAPUT XXVII.

Judas, relatis argenteis, laqueo se suspendit: Jesus coram Pilato accusatus, non respondet: uxor autem Pilati dicit ipsum justum: præfertur tamen Barabbas: Pilatus lotis manibus Jesum flagellatum tradit crucifigendum: qui a militibus multipliciter illusus, ducitur ad crucifigendum: & felle vino potatus, inter latrones crucifigitur, divisis ipsius vestimentis: & a variis multa jactantur in ipsum blasphemia: subtenebrantur tenebræ; & clamans Jesus Eli, accetoque pereunte, cum clamore exspirat, ac signa varia fiunt: corpus Jesu a Joseph sepulcro, custoditur a militibus.

1 MAne autem facto, consilium inierunt omnes principes sacerdotum & seniores populi adversus Jesum, ut eum morti traderent.

2 † Et vinctum adduxerunt eum, & tradiderunt Pontio Pilato præsidi.

† Matt. 15. 1. Luca 23. 1. Jo. 18. 28.

3 Tunc videns Judas, qui eum tradidit, quod damnatus esset; pœnitentia ductus, retulit triginta argenteos principibus sacerdotum, & senioribus,

4 Dicens: Peccavi, tradens sanguinem justum. At illi dixerunt: Quid ad nos? tu videris.

5 Et projectis argenteis in templo, recessit: † & abiens laqueo se suspendit.

† Act. 1. 18.

6 Principes autem sacerdotum, acceptis argenteis, dixerunt: Non licet eos mittere in corbonam: quia pretium sanguinis est.

7 Consilio autem inito, emerunt ex illis agrum figuli, in sepulturam peregrinorum.

8 † Propter hoc vocatus est ager ille, Haceldama, hoc est, ager sanguinis, usque in hodiernum diem.

† Act. 1. 19.

9 Tunc impletum est quod dictum est per Jeremiam prophetam, dicentem: † Et acceperunt triginta argenteos pretium appretiati, quem appretiaverunt a filiis Israel:

† Zach. 11. 12.

10 Et dederunt eos in agrum figuli, sicut constituit mihi Dominus.

11 Jesus autem stetit ante præsidem, † & interrogavit eum præses, dicens: Tu es Rex Judæorum? Dicit illi Jesus: Tu dicis.

† Marc. 15. 2. Luca 23. 3. Jo. 18. 33.

12 Et cum accusaretur a principibus sacerdotum, & senioribus, nihil respondit.

13 Tunc dicit illi Pilatus: Non audis quanta adversum te dicunt testimonia?

14 Et non respondit ei ad ullum verbum, ita ut miraretur præses vehementer.

15 Per diem autem sollemnem consueverat præses populo dimittere unum vinctum, quem voluissent.

16 Habebat autem tunc vinctum insignem, qui dicebatur Barabbas.

17 Congregatis ergo illis, dixit Pilatus, Quem vultis dimittam vobis: Barabbam, an Jesum, qui dicitur Christus?

18 Sciebat enim quod per invidiam tradidissent eum.

19 Sedente autem illo pro tribunali, misit ad eum uxor ejus, dicens: Nihil tibi, & justo illi: multa enim passa sum hodie per visum propter eum.

20 † Principes autem sacerdotum, & seniores persuaserunt populis ut peterent Barabbam, Jesum vero perderent.

† Matt. 15. 11. Luca 23. 18. Jo. 18. 40.

21 Respondens autem præses, ait illis: Quem vultis vobis de duobus dimitti? At illi dixerunt: Barabbam.

22 Dicit illis Pilatus: Quid igitur faciam de Jesu, qui dicitur Christus?

† Act. 3. 14.

23 Dicunt omnes: Crucifigatur. Ait illis præses: Quid enim mali fecit? At illi magis clamabant dicentes: Crucifigatur.

24 Videns autem Pilatus quia nihil proficeret, sed magis tumultus fieret: accepta aqua, lavit manus coram populo, dicens: Innocens ego sum a sanguine justi hujus: vos videritis.

25 Et respondens universus populus, dixit: Sanguis ejus super nos, & super filios nostros.

26 Tunc dimisit illis Barabbam: Jesum autem flagellatum tradidit eis ut crucifigeretur.

27 Tunc milites præsidis suscipientes Jesum in prætorium, † congregaverunt ad eum universam cohortem:

† Marc. 15. 16. Psalm. 21. 17. † Joan. 19. 2.

28 Et exuentes eum, chlamydem coccineam circumdederunt ei.

29 † Et plectentes coronam de spinis, posuerunt super caput ejus, & arundinem in dextera ejus. Et genu flexo ante eum, illudebant ei, dicentes: Ave rex Judæorum.

30 Et expuentes in eum, acceperunt arundinem, & percutiebant caput ejus.

31 Et postquam illuserunt ei, exuerunt eum chlamyde, & induerunt eum vestimentis ejus, & duxerunt eum ut crucifigerent.

32 † Exeuntes autem invenerunt hominem Cyrenæum, nomine Simonem: hunc angariaverunt ut tolleret crucem ejus.

† Marc. 15. 21. Luc. 23. 26.

33 † Et venerunt in locum, qui dicitur Golgotha, quod est Calvariæ locus.

† Marc. 15. 22. Luc. 23. 33.

34 Et dederunt ei vinum bibere cum felle mistum. Et cum gustasset, noluit bibere.

35 Postquam autem crucifixerunt eum, † diviserunt vestimenta ejus, sortem mittentes: ut impleretur quod dictum est per Prophetam dicentem: † Diviserunt sibi vestimenta mea, & super vestem meam miserunt sortem:

† Marc. 15. 24. Luc. 23. 34. Jo. 19. 23. † Ps. 21. 19.

36 Et sedentes servabant eum.

37 Et imposuerunt super caput ejus causam ipsius scriptam: HIC EST JESUS REX JUDÆORUM.

38 Tunc crucifixi sunt cum eo duo latrones; unus a dextris, & unus a sinistris.

39 Prætereuntes autem blasphemabant eum moventes capita sua,

40 Et dicentes: † Vah qui destruis templum Dei, & in triduo illud reædificas: salva temetipsum: si filius Dei es, descende de cruce.

† Jo. 2. 19.

41 Similiter & principes sacerdotum illudentes cum Scribis & senioribus dicebant:

42 Alios salvos fecit, seipsum non potest salvum facere: † si rex Israel est, descendat nunc de cruce, & credimus ei.

† Sap. 2. 18.

43 † Confidit in Deo: liberet nunc, si vult eum: dixit enim: Quia filius Dei sum.

† Psal. 21. 9.

44 Idipsum autem & latrones, qui crucifixi erant cum eo, improperabant ei.

45 A sexta autem hora tenebræ factæ sunt super universam terram usque ad horam nonam.

46 Et circa horam nonam clamavit Jesus voce magna, dicens: † Eli, Eli, lamma sabacthani? hoc est: Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me?

† *Psal.* 21. 2.

47 Quidam autem illic stantes, & audientes, dicebant: Eliam vocat iste.

48 Et continuo currens unus ex eis acceptam spongiam implevit aceto, & imposuit arundini, & dabat ei bibere.

49 Ceteri vero dicebant: Sine, videamus an veniat Elias liberans eum.

50 Jesus autem iterum clamans voce magna, emisit spiritum.

†2. *Par.* 3. 14.

51 † Et ecce velum templi scissum est in duas partes a summo usque deorsum, & terra mota est, & petræ scissæ sunt.

52 Et monumenta aperta sunt: & multa corpora sanctorum, qui dormierant, surrexerunt.

53 Et exeuntes de monumentis post resurrectionem ejus, venerunt in sanctam civitatem, & apparuerunt multis.

54 Centurio autem, & qui cum eo erant, custodientes Jesum, viso terræmotu & his quæ fiebant, timuerunt valde, dicentes: Vere Filius Dei erat iste.

55 Erant autem ibi mulieres multæ a longe, quæ secutæ erant Jesum a Galilæa, ministrantes ei:

56 Inter quas erat Maria Magdalene, & Maria Jacobi & Joseph mater, & mater filiorum Zebedæi.

†*Marc.* 15. 41. *Luc.* 23. 50. *Joann.* 19. 38.

57 † Cum autem sero factum esset, venit quidam homo dives ab Arimathæa, nomine Joseph, qui & ipse discipulus erat Jesu.

58 Hic accessit ad Pilatum, & petiit corpus Jesu. Tunc Pilatus jussit reddi corpus.

59 Et accepto corpore, Joseph involvit illud in sindone munda.

60 Et posuit illud in monumento suo novo, quod excíderat in petra. Et advolvit saxum magnum ad ostium monumenti, & abiit.

61 Erat autem ibi Maria Magdalene, & altera Maria, sedentes contra sepulcrum.

62 Altera autem die, quæ est post Parascéven, convenerunt principes sacerdotum & Pharisæi ad Pilatum,

63 Dicentes: Domine, recordati sumus, quia seductor ille dixit adhuc vivens: Post tres dies resurgam.

64 Jube ergo custodiri sepulcrum usque in diem tertium: ne forte veniant discipuli ejus, & furentur eum, & dicant plebi: Surrexit a mortuis, & erit novissimus error pejor priore.

65 Ait illis Pilatus: Habetis custodiam, ite, custodite sicut scitis.

66 Illi autem abeuntes, munierunt sepulcrum, signantes lapidem, cum custodibus.

CAPUT XXVIII.

Facto terræmotu, exterritisque custodibus Angelus mulieribus narrat Christi resurrectionem; qui ipsis apparens jubet (sicut & Angelus jusserat) ut discipulis nuntient, quod Dominum in Galilæa visuri sint: milites sepulcri custodes, pecunia corrupti, dicunt corpus Christi furto sublatum: discipuli videntes in Galilæa Dominum, jubentur ire ad docendas & baptizandas omnes gentes.

1 VEspere autem sabbati, quæ lucescit in prima sabbati, venit Maria Magdalene, & altera Maria, videre sepulcrum.

Marc. 16. 1. *Luc.* 24. 11.

2 Et ecce terræmotus factus est magnus: Angelus enim Domini descendit de cœlo: & accedens revolvit lapidem, & sedebat super eum:

3 Erat autem aspectus ejus sicut fulgur: & vestimentum ejus sicut nix.

4 Præ timore autem ejus exterriti sunt custodes, & facti sunt velut mortui.

5 Respondens autem Angelus dixit mulieribus: Nolite timere vos: scio enim, quod Jesum, qui crucifixus est, quæritis:

6 Non est hic: surrexit enim, sicut dixit. Venite, & videte locum, ubi positus erat Dominus.

7 Et cito euntes dicite discipulis ejus quia surrexit: & ecce præcedit vos in Galilæam: ibi eum videbitis: ecce prædixi vobis.

8 Et exierunt cito de monumento cum timore & gaudio magno, currentes nuntiare discipulis ejus.

9 Et ecce Jesus occurrit illis, dicens: Avete. Illæ autem accesserunt, & tenuerunt pedes ejus, & adoraverunt eum.

10 Tunc ait illis Jesus: Nolite timere: ite, nuntiate fratribus meis ut eant in Galilæam, ibi me videbunt.

11 Quæ cum abiissent, ecce quidam de custodibus venerunt in civitatem, & nuntiaverunt principibus sacerdotum omnia quæ facta fuerant.

12 Et congregati cum senioribus, consilio accepto, pecuniam copiosam dederunt militibus,

13 Dicentes: Dicite quia discipuli ejus nocte venerunt, & furati sunt eum, nobis dormientibus.

14 Et si hoc auditum fuerit a præside, nos suadebimus ei, & securos vos faciemus.

15 At illi, accepta pecunia, fecerunt sicut erant edocti. Et divulgatum est verbum istud apud Judæos, usque in hodiernum diem.

16 Undecim autem discipuli abierunt in Galilæam, in montem, ubi constituerat illis Jesus.

17 Et videntes eum adoraverunt: quidam autem dubitaverunt.

18 Et accedens Jesus locutus est eis, dicens: Data est mihi omnis potestas in cœlo, & in terra.

19 † Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti:

†*Marc.* 16. 15.

20 Docentes eos servare omnia quæcumque mandavi vobis. Et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem sæculi.

SANCTUM JESU CHRISTI EVANGELIUM SECUNDUM MARCUM.

CAPUT PRIMUM.

Joannes in austeritate vitæ prædicat, ac baptizat aquâ: Christus vero Spiritu sancto: qui a Joanne baptizatus, cum bestiis agens in deserto, post jejunium quadraginta dierum a Satana tentatur, & Joanne tradito prædicare incipit in Galilæa, vocatisque Simone & Andrea, Jacobo & Joanne Zebedæi, accedit Capharnaum, & reliqua Galilææ loca, ibique prædicans curat socrum Simonis, & leprosum, quem mittit ad sacerdotes, plurimosque dæmoniacos ac male habentes, cum magna omnium admiratione.

1 Initium Evangelii Jesu Christi, filii Dei.

2 Sicut scriptum est in Isaia propheta: † Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te.

† *Mal.* 3. 1. † *Isaiæ* 40. 3. *Matth.* 3. 3. *Luc.* 3. 4. *Joann.* 1. 23.

3 † Vox clamantis in deserto: Parate viam Domini, rectas facite semitas ejus.

4 Fuit Joannes in deserto baptizans, & prædicans baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum.

† *Matt.* 3. 5.

5 † Et egrediebatur ad eum omnis Judææ regio, & Jerosolymitæ universi, & baptizabantur ab illo in Jordanis flumine, confitentes peccata sua.

† *Matt.* 3. 4. † *Levit.* 11. 22.

6 † Et erat Joannes vestitus pilis cameli, & zona pellicea circa lumbos ejus, & † locustas & mel silvestre edebat. Et prædicabat dicens:

† *Matt.* 3. 11. *Luc.* 3. 16. *Joann.* 1. 27.

7 † Venit fortior me post me: cujus non sum dignus procumbens solvere corrigiam calceamentorum ejus.

† *Act.* 1. 5. & 2. 4. & 11. 16. & 19. 4.

8 † Ego baptizavi vos aqua, ille vero baptizabit vos Spiritu sancto.

† *Luc.* 3. 22. *Joann.* 1. 32.

9 Et factum est: in diebus illis venit Jesus a Nazareth Galilææ: & baptizatus est a Joanne in Jordane.

† *Matt.* 4. 1. *Luc.* 4. 1.

10 Et statim ascendens de aqua, vidit cœlos apertos, & † Spiritum tamquam columbam descendentem, & manentem in ipso.

† *Matt.* 4. 12. *Luc.* 4. 14. *Joann.* 4. 43.

11 Et vox facta est de cœlis: Tu es filius meus dilectus, in te complacui.

† *Matt.* 4. 18. *Luc.* 5. 2.

12 † Et statim Spiritus expulit eum in desertum.

13 Et erat in deserto quadraginta diebus, & quadraginta noctibus: & tentabatur a Satana: eratque cum bestiis, & angeli ministrabant illi.

14 † Postquam autem traditus est Joannes, venit Jesus in Galilæam, prædicans Evangelium regni Dei,

15 Et dicens: Quoniam impletum est tempus, & appropinquavit regnum Dei: pœnitemini, & credite Evangelio.

16 † Et prætereins secus mare Galilææ, vidit Simonem, & Andream fratrem ejus, mittentes retia in mare (erant enim piscatores)

17 Et dixit eis Jesus: Venite post me, & faciam vos fieri piscatores hominum.

18 Et protinus relictis retibus, secuti sunt eum.

19 Et progressus inde pusillum, vidit Jacobum Zebedæi, & Joannem fratrem ejus, & ipsos componentes retia in navi:

20 Et statim vocavit illos. Et relicto patre suo Zebedæo in navi cum mercenariis, secuti sunt eum.

21 † Et ingrediuntur Capharnaum: & statim sabbatis ingressus in synagogam, docebat eos.

† *Matt.* 4. 13. *Luc.* 4. 32.

22 † Et stupebant super doctrina ejus: erat enim docens eos, quasi potestatem habens, & non sicut Scribæ.

† *Matt.* 7. 28. *Luc.* 4. 32.

23 † Et erat in synagoga eorum homo in spiritu immundo: & exclamavit,

† *Luc.* 4. 33.

24 Dicens: Quid nobis, & tibi Jesu Nazarene: venisti perdere nos? scio qui sis, Sanctus Dei.

25 Et comminatus est ei Jesus, dicens: Obmutesce, & exi de homine.

26 Et discerpens eum spiritus immundus, & exclamans voce magna exiit ab eo.

27 Et mirati sunt omnes, ita ut conquirerent inter se dicentes: Quidnam est hoc? quænam doctrina hæc nova? quia in potestate etiam spiritibus immundis imperat, & obediunt ei.

28 Et processit rumor ejus statim in omnem regionem Galilææ.

29 † Et protinus egredientes de synagoga, venerunt in domum Simonis & Andreæ, cum Jacobo & Joanne.

† *Matt.* 8. 14. *Luc.* 4. 38.

30 Decumbebat autem socrus Simonis febricitans: & statim dicunt ei de illa.

31 Et accedens elevavit eam, apprehensa manu ejus: & continuo dimisit eam febris, & ministrabat eis.

32 Vespere autem facto cum occidisset sol, afferebant ad eum omnes male habentes, & dæmonia habentes:

33 Et erat omnis civitas congregata ad januam.

34 Et curavit multos, qui vexabantur variis languoribus, † & dæmonia multa ejiciebat, & non sinebat ea loqui, quoniam sciebant eum.

† *Luc.* 4. 41.

35 Et diluculo valde surgens, egressus abiit in desertum locum, ibique orabat.

36 Et prosecutus est eum Simon, & qui cum illo erant.

37 Et cum invenissent eum, dixerunt ei: Quia omnes quærunt te.

38 Et ait illis: Eamus in proximos vicos, & civitates, ut & ibi prædicem: ad hoc enim veni.

39 Et erat prædicans in synagogis eorum, & in omni Galilæa, & dæmonia ejiciens.

40 † Et venit ad eum leprosus deprecans eum: & genu flexo dixit ei: Si vis, potes me mundare.

† *Matt.* 8. 2. *Luc* 5. 12.

41 Jesus autem misertus ejus, extendit manum suam: & tangens eum, ait illi: Volo: Mundare:

42 Et cum dixisset, statim discessit ab eo lepra, & mundatus est.

43 Et comminatus est ei, statimque ejecit illum:

44 Et dicit ei: Vide nemini dixeris: sed vade, ostende te principi sacerdotum, & offer pro emundatione tua, † quæ præcepit Moyses in testimonium illis.

† Levit. 14. 2.

45 At ille egressus cœpit prædicare, & diffamare sermonem, ita ut jam non posset manifeste introire in civitatem, sed foris in desertis locis esset, & conveniebant ad eum undique.

CAPUT II.

Murmurantibus Scribis quod paralytico per tectum in grabato demisso diceret remitti peccata, jubens ipsum ferre grabatum, sanat eum: apud Levin, quem ad se sequendum vocaverat, discumbens cum pluribus publicanis, rationem dicit, murmurantibus Pharisæis, quare cum peccatoribus conversetur, & cur ipsius discipuli non jejunent, quos etiam spicas sabbato vellentes excusat.

1 ET iterum intravit Capharnaum post dies,

Matth. 9. 1.

2 Et auditum est quod in domo esset, & convenerunt multi, ita ut non caperet neque ad januam, & loquebatur eis verbum.

3 † Et venerunt ad eum ferentes paralyticum, qui a quatuor portabatur.

† Luca 5. 18.

4 Et cum non possent offerre eum illi præ turba, nudaverunt tectum ubi erat: & patefacientes submiserunt grabatum, in quo paralyticus jacebat.

5 Cum autem vidisset Jesus fidem illorum, ait paralytico: Fili, dimittuntur tibi peccata tua.

6 Erant autem illic quidam de Scribis sedentes, & cogitantes in cordibus suis:

7 Quid hic sic loquitur? blasphemat: † Quis potest dimittere peccata, nisi solus Deus?

† Job 14. 4. Isaiæ 44. 25.

8 Quo statim cognito Jesus spiritu suo, quia sic cogitarent intra se, dicit illis: Quid ista cogitatis in cordibus vestris?

9 Quid est facilius dicere paralytico: Dimittuntur tibi peccata; an dicere: Surge, tolle grabatum tuum, & ambula?

10 Ut autem sciatis quia Filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, (ait paralytico)

11 Tibi dico: Surge, tolle grabatum tuum, & vade in domum tuam.

12 Et statim surrexit ille: & sublato grabato, abiit coram omnibus, ita ut mirarentur omnes, & honorificarent Deum, dicentes: Quia numquam sic vidimus.

13 Et egressus est rursus ad mare: omnisque turba veniebat ad eum, & docebat eos.

14 † Et cum præteriret, vidit Levi Alphæi sedentem ad telonium, & ait illi: Sequere me. Et surgens secutus est eum.

† Matt. 9. 9. Luc. 5. 27.

15 Et factum est, cum accumberet in domo illius, multi publicani & peccatores simul discumbebant cum Jesu, & discipulis ejus: erant enim multi qui & sequebantur eum.

16 Et Scribæ & Pharisæi videntes quia manducaret cum publicanis & peccatoribus, dicebant discipulis ejus: Quare cum publicanis & peccatoribus manducat & bibit magister vester?

17 Hoc audito Jesus ait illis: Non necesse habent sani medico, sed qui male habent: † non enim veni vocare justos, sed peccatores.

† 2. Timoth. 1. 15.

18 Et erant discipuli Joannis & Pharisæi jejunantes: & veniunt, & dicunt illi: Quare discipuli Joannis & Pharisæorum jejunant, tui autem discipuli non jejunant?

19 Et ait illis Jesus: Numquid possunt filii nuptiarum, quamdiu sponsus cum illis est, jejunare? Quanto tempore habent secum sponsum, non possunt jejunare.

20 † Venient autem dies cum auferetur ab eis sponsus: & tunc jejunabunt in illis diebus.

† Matt. 9. 15. Luca 35.

21 Nemo assumentum panni rudis assuit vestimento veteri: alioquin aufert supplementum novum a veteri, & major scissura fit.

22 Et nemo mittit vinum novum in utres veteres: alioquin dirumpet vinum utres, & vinum effundetur, & utres peribunt: sed vinum novum in utres novos mitti debet.

23 † Et factum est iterum cum Dominus sabbatis ambularet per sata, & discipuli ejus cœperunt progredi, & vellere spicas.

† Matt. 12. 1. Luca 6. 1.

24 Pharisæi autem dicebant ei: Ecce, quid faciunt sabbatis quod non licet?

25 Et ait illis: † Numquam legistis quid fecerit David, quando necessitatem habuit, & esurivit ipse, & qui cum eo erant?

† 1. Reg. 21. 6.

26 Quomodo introivit in domum Dei sub Abiathar principe sacerdotum, & panes propositionis manducavit, quos non licebat manducare, † nisi sacerdotibus, & dedit eis qui cum eo erant?

† Levit. 24. 9.

27 Et dicebat eis: Sabbatum propter hominem factum est, & non homo propter sabbatum.

28 Itaque Dominus est filius hominis, etiam sabbati.

CAPUT III.

Postquam manum aridam curaverat, Pharisæorum cedens machinationi secedit, turbis undique ad ipsum confluentibus, quarum infirmos curat: duodecim a se electos (qui hic recensentur) mittit ad prædicandum, data ipsis potestate super infirmitates ac dæmonia: Scribas blasphemantes ipsum in Beelzebub ejicere dæmonia convincit falsitatis, dicens blasphemiam in Spiritum sanctum irremissibilem, & quæ sint mater & fratres ejus.

1 ET introivit iterum in synagogam: & erat ibi homo habens manum aridam.

Matth. 12. 9. Luca 5. 6.

2 Et observabant eum, si sabbatis curaret, ut accusarent illum.

3 Et ait homini habenti manum aridam: Surge in medium.

4 Et dicit eis: Licet sabbatis bene facere, an male? animam salvam facere, an perdere? At illi tacebant.

5 Et circumspiciens eos cum ira, contristatus super cæcitate cordis eorum, dicit homini: Extende manum tuam. Et extendit, & restituta est manus illi.

6 † Exeuntes autem Pharisæi, statim cum Herodianis consilium faciebant adversus eum, quomodo eum perderent.

† Matt. 22. 14.

7 Jesus autem cum discipulis suis secessit ad mare: & multa turba a Galilæa & Judæa secuta est eum,

8 Et ab Jerosolymis, & ab Idumæa, & trans Jor-

Jordanem: & qui circa Tyrum & Sidonem, multitudo magna, audientes quæ faciebat, venerunt ad eum.

9 Et dixit discipulis suis ut navicula sibi deserviret propter turbam, ne comprimerent eum:

10 Multos enim sanabat, ita ut irruerent in eum ut illum tangerent quotquot habebant plagas.

11 Et spiritus immundi, cum illum videbant, procidebant ei: & clamabant dicentes:

12 Tu es Filius Dei. Et vehementer comminabatur eis ne manifestarent illum.

†*Matt.* 10. 1. *Luca* 6. 13. 13 † Et ascendens in montem vocavit ad se quos voluit ipse: & venerunt ad eum.

14 Et fecit ut essent duodecim cum illo: & ut mitteret eos prædicare.

15 Et dedit illis potestatem curandi infirmitates, & ejiciendi dæmonia.

16 Et imposuit Simoni nomen Petrus:

17 Et Jacobum Zebedæi, & Joannem fratrem Jacobi, & imposuit eis nomina Boanerges, quod est, Filii tonitrui:

18 Et Andream, & Philippum, & Bartholomæum, & Matthæum, & Thomam, & Jacobum Alphæi, & Thaddæum, & Simonem Cananæum,

19 Et Judam Iscariotem, qui & tradidit illum.

20 Et veniunt ad domum: & convenit iterum turba, ita ut non possent neque panem manducare.

21 Et cum audissent sui, exierunt tenere eum: dicebant enim: Quoniam in furorem versus est.

†*Matt.* 8. 34. 22 Et scribæ, qui ab Jerosolymis descenderant, dicebant: † Quoniam Beelzebub habet, & quia in principe dæmoniorum ejicit dæmonia.

23 Et convocatis eis, in parabolis dicebat illis: Quomodo† potest satanas satanam ejicere?

24 Et si regnum in se dividatur, non potest regnum illud stare.

25 Et si domus super semetipsam dispertiatur, non potest domus illa stare.

26 Et si satanas consurrexerit in semetipsum, dispertitus est, & non poterit stare, sed finem habet.

27 Nemo potest vasa fortis ingressus in domum diripere, nisi prius fortem alliget, & tunc domum ejus diripiet.

†*Matt.* 12. 31. *Luc* 12. 10. 1. *Joan.* 5. 16. 28 † Amen dico vobis, quoniam omnia dimittentur filiis hominum peccata, & blasphemiæ quibus blasphemaverint:

29 Qui autem blasphemaverit in Spiritum sanctum, non habebit remissionem in æternum, sed reus erit æterni delicti.

30 Quoniam dicebant: Spiritum immundum habet.

†*Matt.* 12. 46. *Luca* 8. 19. 31 † Et veniunt mater ejus & fratres: & foris stantes miserunt ad eum vocantes eum,

32 Et sedebat circa eum turba: & dicunt ei: Ecce mater tua & fratres tui foris quærunt te.

33 Et respondens eis, ait: Quæ est mater mea, & fratres mei?

34 Et circumspiciens eos, qui in circuitu ejus sedebant, ait: Ecce mater mea, & fratres mei.

35 Qui enim fecerit voluntatem Dei, hic frater meus, & soror mea, & mater est.

CAPUT IV.

Parabolam proponit seminatoris, quam discipulis declarat: lucernam dicit super candelabrum ponendam, addens parabolas de semine in terram jacto, quod excrescit dormiente eo qui seminavit, & de grano sinapis: discipulis autem seorsim omnia interpretatur: in navi a somno excitatus, tempestatem maris sedat.

Matth. 13. 1. *Luca* 8. 4. 1 ET iterum cœpit docere ad mare: & congregata est ad eum turba multa, ita ut navim ascendens sederet in mari, & omnis turba circa mare super terram erat:

2 Et docebat eos in parabolis multa, & dicebat illis in doctrina sua:

3 Audite: ecce exiit seminans ad seminandum.

4 Et dum seminat, aliud cecidit circa viam, & venerunt volucres cœli, & comederunt illud.

5 Aliud vero cecidit super petrosa, ubi non habuit terram multam: & statim exortum est, quoniam non habebat altitudinem terræ:

6 Et quando exortus est sol, exæstuavit: & eo quod non habebat radicem, exaruit.

7 Et aliud cecidit in spinas: & ascenderunt spinæ, & suffocaverunt illud, & fructum non dedit.

8 Et aliud cecidit in terram bonam: & dabat fructum ascendentem, & crescentem, & afferebat unum triginta, unum sexaginta, & unum centum.

9 Et dicebat: Qui habet aures audiendi, audiat.

10 Et cum esset singularis, interrogaverunt eum hi qui cum eo erant duodecim, parabolam.

11 Et dicebat eis: Vobis datum est nosse mysterium regni Dei: illis autem, qui foris sunt, in parabolis omnia fiunt:

† *Isaiæ* 6. 9. *Matth.* 13. 14. *Joann.* 12. 40. *Act.* 28. 26. *Roman.* 11. 8. 12 † Ut videntes videant, & non videant: & audientes audiant, & non intelligant: nequando convertantur, & dimittantur eis peccata.

13 Et ait illis: Nescitis parabolam hanc? & quomodo omnes parabolas cognoscetis?

14 Qui seminat, verbum seminat.

15 Hi autem sunt, qui circa viam, ubi seminatur verbum, & cum audierint, confestim venit satanas, & aufert verbum, quod seminatum est in cordibus eorum.

16 Et hi sunt similiter, qui super petrosa seminantur: qui cum audierint verbum, statim cum gaudio accipiunt illud:

17 Et non habent radicem in se, sed temporales sunt: deinde orta tribulatione & persecutione propter verbum, confestim scandalizantur.

18 Et alii sunt qui in spinis seminantur: hi sunt, qui verbum audiunt,

† 1. *Timoth.* 6. 17. 19 Et ærumnæ sæculi, & † deceptio divitiarum, & circa reliqua concupiscentiæ introeuntes suffocant verbum, & sine fructu efficitur.

†*Matt.* 13. 15. *Luca* 8. 16. & 11. 33. 20 Et hi sunt, qui super terram bonam seminati sunt, qui audiunt verbum, & suscipiunt & fructificant, unum triginta, unum sexaginta, & unum centum.

21 † Et dicebat illis: Numquid venit lu-

cerna ut sub modio ponatur, aut sub lecto? nonne ut super candelabrum ponatur?
†*Matt.* 10. 26. *Luca* 8. 17. 22 † Non est enim aliquid absconditum, quod non manifestetur: nec factum est occultum, sed ut in palam veniat.
23 Si quis habet aures audiendi, audiat.
†*Matt.* 7. 2. *Luca*; 6. 38. 24 Et dicebat illis: Videte quid audiatis. † In qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis, & adjicietur vobis.
†*Matt.* 13. 12. & 25.; 29. *Luc.* 8. 18. & 19. 26. 25 † Qui enim habet, dabitur illi, & qui non habet, etiam quod habet auferetur ab eo.
26 Et dicebat: Sic est regnum Dei, quemadmodum si homo jaciat sementem in terram,
27 Et dormiat, & exurgat nocte & die, & semen germinet, & increscat dum nescit ille.
28 Ultro enim terra fructificat, primum herbam, deinde spicam, deinde plenum frumentum in spica.
29 Et cum produxerit fructus, statim mittit falcem, quoniam adest messis.
30 Et dicebat: Cui assimilabimus regnum Dei? aut cui parabolæ comparabimus illud?
†*Matt.* 13. 31. *Luca* 13. 19. 31 † Sicut granum sinapis, quod cum seminatum fuerit in terra, minus est omnibus seminibus, quæ sunt in terra:
32 Et cum seminatum fuerit, ascendit, & fit majus omnibus oleribus, & facit ramos magnos, ita ut possint sub umbra ejus aves cœli habitare.
33 Et talibus multis parabolis loquebatur eis verbum, prout poterant audire:
34 Sine parabola autem non loquebatur eis: seorsum autem discipulis suis disserebat omnia.
35 Et ait illis in illa die, cum sero esset factum: Transeamus contra.
†*Matt.* 8. 13. *Luca* 17. 22. 36 † Et dimittentes turbam, assumunt eum ita ut erat in navi: & aliæ naves erant cum illo.
37 Et facta est procella magna venti, & fluctus mittebat in navim, ita ut impleretur navis,
38 Et erat ipse in puppi super cervical dormiens: & excitant eum, & dicunt illi: Magister, non ad te pertinet, quia perimus?
39 Et exurgens comminatus est vento, & dixit mari: Tace, obmutesce. Et cessavit ventus: & facta est tranquillitas magna.
40 Et ait illis: Quid timidi estis? necdum habetis fidem? Et timuerunt timore magno, & dicebant ad alterutrum: Quis, putas, est iste, quia & ventus & mare obediunt ei?

CAPUT V.

In regione Gerasenorum damoniacum curat ferocissimum a legione damonum; quibus permittit ut in porcos ingrediantur, nec finit ut ipsum sequatur is qui liberatus erat: curata muliere a profluvio sanguinis, venit ad domum Jairi, ejusque filiam resuscitat.

Matth. 8. 28. *Luca* 8. 26. 1 ET venerunt trans fretum maris in regionem Gerasenorum.
2 Et exeunti ei de navi, statim occurrit de monumentis homo in spiritu immundo,
3 Qui domicilium habebat in monumentis, & neque catenis jam quisquam poterat eum ligare:
4 Quoniam sæpe compedibus & catenis vinctus, dirupisset catenas, & compedes comminuisset, & nemo poterat eum domare.
5 Et semper die ac nocte in monumentis & in montibus erat, clamans, & concidens se lapidibus.
6 Videns autem Jesum a longe, cucurrit, & adoravit eum:
7 Et clamans voce magna dixit: Quid mihi, & tibi, Jesu fili Dei altissimi? adjuro te per Deum, ne me torqueas.
8 Dicebat enim illi: Exi spiritus immunde ab homine.
9 Et interrogabat eum: Quod tibi nomen est? Et dicit ei: Legio mihi nomen est, quia multi sumus.
10 Et deprecabatur eum multum, ne se expelleret extra regionem.
11 Erat autem ibi circa montem grex porcorum magnus, pascens.
12 Et deprecabantur eum spiritus, dicentes: mitte nos in porcos ut in eos introeamus.
13 Et concessit eis statim Jesus. Et exeuntes spiritus immundi introierunt in porcos: & magno impetu grex præcipitatus est in mare ad duo millia, & suffocati sunt in mari.
14 Qui autem pascebant eos, fugerunt, & nuntiaverunt in civitatem, & in agros. Et egressi sunt videre quid esset factum:
15 Et veniunt ad Jesum: & vident illum, qui a dæmonio vexabatur, sedentem, vestitum, & sanæ mentis, & timuerunt.
16 Et narraverunt illis, qui viderant, qualiter factum esset ei qui dæmonium habuerat, & de porcis.
17 Et rogare cœperunt eum ut discederet de finibus eorum.
18 Cumque ascenderet navim, cœpit illum deprecari, qui a dæmonio vexatus fuerat, ut esset cum illo:
19 Et non admisit eum, sed ait illi: Vade in domum tuam ad tuos, & annuntia illis quanta tibi Dominus fecerit, & misertus sit tui.
20 Et abiit, & cœpit prædicare in Decapoli, quanta sibi fecisset Jesus: & omnes mirabantur.
21 Et cum transcendisset Jesus in navi rursum trans fretum, convenit turba multa ad eum, & erat circa mare.
†*Matt.* 9. 18. *Luca* 8. 41. 22 † Et venit quidam de archisynagogis nomine Jairus: & videns eum, procidit ad pedes ejus,
23 Et deprecabatur eum multum, dicens: Quoniam filia mea in extremis est, Veni, impone manum super eam, ut salva sit, & vivat.
24 Et abiit cum illo, & sequebatur eum turba multa, & comprimebant eum.
25 Et mulier, quæ erat in profluvio sanguinis annis duodecim,
26 Et fuerat multa perpessa a compluribus medicis: & erogaverat omnia sua: nec quidquam profecerat, sed magis deterius habebat:
27 Cum audisset de Jesu, venit in turba retro, & tetigit vestimentum ejus.
28 Dicebat enim: Quia si vel vestimentum ejus tetigero, salva ero.
29 Et confestim siccatus est fons sanguinis ejus: & sensit corpore quia sanata esset a plaga.
30 Et statim Jesus in semetipso cognoscens virtutem, quæ exierat de illo, conversus ad turbam, ajebat: Quis tetigit vestimenta mea?
31 Et dicebant ei discipuli sui: Vides turbam comprimentem te, & dicis: Quis me tetigit?

32 Et

32 Et circumſpiciebat videre eam, quæ hoc fecerat.

33 Mulier vero timens & tremens, ſciens quod factum eſſet in ſe, venit & procidit ante eum, & dixit ei omnem veritatem.

† Luc. 7. 50. & 4. 48. 34 Ille autem dixit ei: † Filia, fides tua te ſalvam fecit: vade in pace, & eſto ſana a plaga tua.

35 Adhuc eo loquente, veniunt ab archiſynagogo, dicentes: Quia filia tua mortua eſt: quid ultra vexas Magiſtrum?

36 Jeſus autem audito verbo, quod dicebatur, ait archiſynagogo: Noli timere: tantummodo crede.

37 Et non admiſit quemquam ſe ſequi, niſi Petrum, & Jacobum, & Joannem fratrem Jacobi.

38 Et veniunt in domum archiſynagogi, & videt tumultum, & flentes, & ejulantes multum.

39 Et ingreſſus, ait illis: Quid turbamini, & ploratis? puella non eſt mortua, ſed dormit.

40 Et irridebant eum. Ipſe vero, ejectis omnibus, aſſumit patrem & matrem puellæ, & qui ſecum erant, & ingreditur ubi puella erat jacens.

41 Et tenens manum puellæ, ait illi: Talitha cumi, quod eſt interpretatum: Puella (tibi dico) ſurge.

42 Et confeſtim ſurrexit puella, & ambulabat: erat autem annorum duodecim: & obſtupuerunt ſtupore magno.

43 Et præcepit illis vehementer ut nemo id ſciret: & dixit dari illi manducare.

CAPUT VI.

Chriſti doctrinam in ipſius patria admirantur; ubi tamen propter illorum incredulitatem pauca edidit miracula: Apoſtolos mittens ad prædicandum, inſtruit quid obſervare debeant: Herodes, audita Chriſti fama, dicit Joannem Baptiſtam reſurrexiſſe; cujus caput poſtulanti Herodiadis filia ſaltatrici propter juſjurandum tradiderat: in deſerto quinque panibus & duobus piſcibus quinque millia virorum ſatiat: ſuper mare ambulans, tempeſtatem ſedat: in terra Genezareth plurimos tactu fimbriæ veſtimenti ſanat.

Matth. 13. 54. Luc. 4. 16. 1 ET egreſſus indo, abiit in patriam ſuam: & ſequebatur eum diſcipuli ſui:

2 Et facto ſabbato cœpit in ſynagoga docere: & multi audientes admirabantur in doctrina ejus, dicentes: Unde huic hæc omnia? & quæ eſt ſapientia, quæ data eſt illi; & virtutes tales, quæ per manus ejus efficiuntur?

† Joan. 6. 42. 3 † Nonne hic eſt faber, filius Mariæ, frater Jacobi, & Joſeph, & Judæ, & Simonis? nonne & ſorores ejus hic nobiſcum ſunt? & ſcandalizabantur in illo.

†Matt. 13. 157. Luc. 4. 24. Joann. 4. 44. 4 Et dicebat illis Jeſus: † Quia non eſt propheta ſine honore niſi in patria ſua, & in domo ſua, & in cognatione ſua.

5 Et non poterat ibi virtutem ullam facere, niſi paucos infirmos impoſitis manibus curavit:

6 Et mirabatur propter incredulitatem eorum, & circuibat caſtella in circuitu docens.

†Matt. 10. 1. Sup. 3. 14. 7 † Et vocavit duodecim: & cœpit eos mittere binos, & dabat illis poteſtatem ſpirituum immundorum.

8 Et præcepit eis ne quid tollerent in via, niſi virgam tantum: non peram, non panem, neque in zona æs,

9 † Sed calceatos ſandaliis, & ne induerentur duabus tunicis.

10 Et dicebat eis: Quocumque introieritis in domum, illic manete donec exeatis inde:

11 Et quicumque non receperint vos, nec audierint vos, † exeuntes inde, excutite pulverem de pedibus veſtris in teſtimonium illis.

12 Et exeuntes prædicabant ut pœnitentiam agerent:

13 Et dæmonia multa ejiciebant, † & ungebant oleo multos ægros, & ſanabant.

14 † Et audivit rex Herodes, (manifeſtum enim factum eſt nomen ejus) & dicebat: Quia Joannes Baptiſta reſurrexit a mortuis: & propterea virtutes operantur in illo.

15 Alii autem dicebant: Quia Elias eſt. Alii vero dicebant: Quia propheta eſt, quaſi unus ex prophetis.

16 Quo audito Herodes ait: Quem ego decollavi Joannem, hic a mortuis reſurrexit.

17 † Ipſe enim Herodes miſit, ac tenuit Joannem, & vinxit eum in carcere, propter Herodiadem uxorem Philippi fratris ſui, quia duxerat eam.

18 Dicebat enim Joannes Herodi: † Non licet tibi habere uxorem fratris tui.

19 Herodias autem inſidiabatur illi: & volebat occidere eum, nec poterat.

20 Herodes enim metuebat Joannem, ſciens eum virum juſtum & ſanctum: & cuſtodiebat eum, & audito eo multa faciebat, & libenter eum audiebat.

21 Et cum dies opportunus accidiſſet, Herodes natalis ſui cœnam fecit principibus, & tribunis, & primis Galilææ.

22 Cumque introiſſet filia ipſius Herodiadis, & ſaltaſſet, & placuiſſet Herodi, ſimulque recumbentibus, rex ait puellæ: Pete a me quod vis, & dabo tibi:

23 Et juravit illi: Quia quidquid petieris dabo tibi, licet dimidium regni mei.

24 Quæ cum exiſſet, dixit matri ſuæ: Quid petam? At illa dixit: Caput Joannis Baptiſtæ.

25 Cumque introiſſet ſtatim cum feſtinatione ad regem, petivit dicens: Volo ut protinus des mihi in diſco caput Joannis Baptiſtæ.

26 Et contriſtatus eſt rex propter juſjurandum, & propter ſimul diſcumbentes, noluit eam contriſtare:

27 Sed miſſo ſpiculatore præcepit afferri caput ejus in diſco. Et decollavit eum in carcere.

28 Et attulit caput ejus in diſco: & dedit illud puellæ, & puella dedit matri ſuæ.

29 Quo audito, diſcipuli ejus venerunt, & tulerunt corpus ejus: & poſuerunt illud in monumento.

† Luca 9. 10. 30 † Et convenientes Apoſtoli ad Jeſum, renuntiaverunt ei omnia, quæ egerant, & docuerant.

†Matt. 14. 13. Luca 9. 10. Joann. 6. 1. 31 Et ait illis: † Venite ſeorſum in deſertum locum, & requieſcite pusillum. Erant enim qui veniebant & redibant multi: & nec ſpatium manducandi habebant.

32 Et aſcendentes in navim, abierunt in deſertum locum ſeorſum.

33 Et viderunt eos abeuntes, & cognoverunt multi: & pedeſtres de omnibus civitatibus concurrerunt illuc, & prævenerunt eos.

Luc. 9. 1. †Alter 12. 8. †Matt. 10. 14. Luca 9. 5. Alter. 13. 51. & 18. 6. † Jac. 5. 14. †Matt. 14. 1. 2. Luca 9. 7.

† Luca 3. 19.

† Levi. 18. 16.

†*Matt.* 9. 36. & 14. 14.

34 † Et exiens vidit turbam multam Jesus: & misertus est super eos, quia erant sicut oves non habentes pastorem, & cœpit illos docere multa.

35 Et cum jam hora multa fieret, accesserunt discipuli ejus, dicentes: Desertus est locus hic, & jam hora præteriit:

† *Luca* 9. 12.

36 † Dimitte illos, ut euntes in proximas villas & vicos, emant sibi cibos, quos manducent.

37 Et respondens ait illis: Date illis vos manducare. Et dixerunt ei: Euntes emamus ducentis denariis panes, & dabimus illis manducare.

38 Et dicit eis: Quot panes habetis? ite, videte. Et cum cognovissent, dicunt: Quinque, & duos pisces.

† *Joan.* 6. 10.

39 † Et præcepit illis, ut accumbere facerent omnes secundum contubernia super viride fœnum.

40 Et discubuerunt ut partes, per centenos & quinquagenos.

41 Et acceptis quinque panibus, & duobus piscibus, intuens in cœlum, benedixit, & fregit panes, & dedit discipulis suis, ut ponerent ante eos: & duos pisces divisit omnibus.

42 Et manducaverunt omnes, & saturati sunt.

43 Et sustulerunt reliquias, fragmentorum duodecim cophinos plenos, & de piscibus.

44 Erant autem qui manducaverunt quinque millia virorum.

45 Et statim coegit discipulos suos ascendere navim, ut præcederent eum trans fretum ad Bethsaidam, dum ipse dimitteret populum.

46 Et cum dimisisset eos, abiit in montem orare.

47 Et cum sero esset, erat navis in medio mari, & ipse solus in terra.

†*Matt.* 14. 25.

48 † Et videns eos laborantes in remigando (erat enim ventus contrarius eis) & circa quartam vigiliam noctis venit ad eos ambulans supra mare: & volebat præterire eos.

49 At illi ut viderunt eum ambulantem supra mare, putaverunt phantasma esse, & exclamaverunt.

50 Omnes enim viderunt eum, & conturbati sunt. Et statim locutus est cum eis, & dixit eis: Confidite, ego sum, nolite timere.

51 Et ascendit ad illos in navim, & cessavit ventus. Et plus magis intra se stupebant:

52 Non enim intellexerunt de panibus: erat enim cor eorum obcæcatum.

†*Matt.* 14. 34.

53 †. Et cum transfretassent, venerunt in terram Genesareth, & applicuerunt.

54 Cumque egressi essent de navi, continuo cognoverunt eum:

55 Et percurrentes universam regionem illam, cœperunt in grabatis eos, qui se male habebant, circumferre, ubi audiebant eum esse.

56 Et quocumque introibat, in vicos, vel in villas, aut civitates, in plateis ponebant infirmos, & deprecabantur eum, ut vel fimbriam vestimenti ejus tangerent: & quotquot tangebant eum, salvi fiebant.

CAPUT VII.

Pharisæos redarguit, Christi arguentes discipulos, quod non lotis ederent manibus, cum ipsi Dei mandata ob suas traditiones transgrederentur; declarans quænam possint hominem coinquinare, nempe quæ de corde exeunt: Syrophœnissæ filium, ad perseverantem illius supplicationem a dæmonio liberat: & surdum ac mutum sanat.

†*Matt.* 15. 2.

ET conveniunt ad eum Pharisæi, & quidam de Scribis, venientes ab Jerosolymis.

2 † Et cum vidissent quosdam ex discipulis ejus, communibus manibus, id est non lotis, manducare panes, vituperaverunt.

3 Pharisæi enim, & omnes Judæi, nisi crebro laverint manus, non manducant, tenentes traditionem seniorum:

4 Et a foro nisi baptizentur, non cómedunt: & alia multa sunt, quæ tradita sunt illis servare, baptismata calicum, & urceorum, & æramentorum, & lectorum:

5 Et interrogabant eum Pharisæi, & Scribæ: Quare discipuli tui non ambulant juxta traditionem seniorum, sed communibus manibus manducant panem?

6 At ille respondens, dixit eis: Bene prophetavit Isaias de vobis hypocritis, sicut scriptum est: † Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me.

†*Isaiæ* 29. 13.

7 In vanum autem me colunt, docentes doctrinas & præcepta hominum.

8 Relinquentes enim mandatum Dei, tenetis traditionem hominum, baptismata urceorum, & calicum, & alia similia his facitis multa.

9 Et dicebat illis: Bene irritum facitis præceptum Dei, ut traditionem vestram servetis.

10 Moyses enim dixit: † Honora patrem tuum, & matrem tuam. Et: † Qui maledixerit patri, vel matri, morte moriatur.

†*Exod.* 20. 12. *Deut.* 5. 16. *Ephes.* 6. 2.

11 Vos autem dicitis: Si dixerit homo patri, aut matri, Corban (quod est donum) quodcumque ex me, tibi profuerit:

12 Et ultra non dimittitis eum quidquam facere patri suo, aut matri,

†*Exod.* 21. 17. *Levit.* 20. 9. *Prov.* 20. 20.

13 Rescindentes verbum Dei per traditionem vestram, quam tradidistis: & similia hujusmodi multa facitis.

14 † Et advocans iterum turbam, dicebat illis: Audite me omnes, & intelligite.

†*Matt.* 15. 10.

15 Nihil est extra hominem introiens in eum, quod possit eum coinquinare, sed quæ de homine procedunt, illa sunt quæ communicant hominem.

16 Si quis habet aures audiendi, audiat.

17 Et cum introisset in domum a turba, interrogabant eum discipuli ejus parabolam.

18 Et ait illis: Sic & vos imprudentes estis? Non intelligitis, quia omne extrinsecus introiens in hominem, non potest eum communicare:

19 Quia non intrat in cor ejus, sed in ventrem vadit, & in secessum exit, purgans omnes escas?

20 Dicebat autem, quoniam quæ de homine exeunt, illa communicant hominem.

21 † Ab intus enim de corde hominum malæ cogitationes procedunt, adulteria, fornicationes, homicidia,

† *Gen.* 6. 5.

22 Furta, avaritiæ, nequitiæ, dolus, impudicitiæ, oculus malus, blasphemia, superbia, stultitia.

Digitized by Google

23 Omnia hæc mala ab intus procedunt, & communicant hominem.

†*Matt.* 15. 21. 24 † Et inde ſurgens abiit in fines Tyri & Sidonis: & ingreſſus domum, neminem voluit ſcire, & non potuit latere.

25 Mulier enim ſtatim ut audivit de eo, cujus filia habebat ſpiritum immundum, intravit, & procidit ad pedes ejus.

26 Erat enim mulier Gentilis, Syrophœniſſa genere. Et rogabat eum ut dæmonium ejiceret de filia ejus.

27 Qui dixit illi: Sine prius ſaturari filios: non eſt enim bonum ſumere panem filiorum, & mittere canibus.

28 At illa reſpondit, & dixit illi: Utique Domine, nam & catelli comedunt ſub menſa de micis puerorum.

29 Et ait illi: Propter hunc ſermonem vade, exiit dæmonium a filia tua.

30 Et cum abiiſſet domum ſuam, invenit puellam jacentem ſupra lectum, & dæmonium exiiſſe.

31 Et iterum exiens de finibus Tyri, venit per Sidonem ad mare Galilææ inter medios fines Decapoleos.

†*Matt.* 15. 32. 32 † Et adducunt ei ſurdum & mutum, & deprecabantur eum, ut imponat illi manum.

33 Et apprehendens eum de turba ſeorſum, miſit digitos ſuos in auriculas ejus: & exſpuens, tetigit linguam ejus:

34 Et ſuſpiciens in cœlum, ingemuit, & ait illi: Ephphetha, quod eſt adaperire.

35 Et ſtatim apertæ ſunt aures ejus, & ſolutum eſt vinculum linguæ ejus, & loquebatur recte.

36 Et præcepit illis ne cui dicerent. Quanto autem eis præcipiebat, tanto magis plus prædicabant:

37 Et eo amplius admirabantur, dicentes: Bene omnia fecit: & ſurdos fecit audire, & mutos loqui.

CAPUT VIII.

Septem panibus pauciſque piſciculis ſatiat quatuor hominum millia: diſcipulos a fermento Phariſæorum cavere jubet: cæcum ſenſim curat: interrogatis Apoſtolis quem Jeſum eſſe dicerent, Petrus confitetur ipſum eſſe Chriſtum: & paulo poſt ſatanas ab eo dicitur, quod increparet illum dum ſuam prædiceret paſſionem: de tollenda cruce, & quod anima nihil debeat eſſe charius.

Matth. 15. 32. 1 IN diebus illis iterum cum turba multa eſſet, nec haberent quod manducarent, convocatis diſcipulis, ait illis:

2 Miſereor ſuper turbam: quia ecce jam triduo ſuſtinent me, nec habent quod manducent:

3 Et ſi dimiſero eos jejunos in domum ſuam, deficient in via: quidam enim ex eis de longe venerunt.

4 Et reſponderunt ei diſcipuli ſui: Unde illos quis poterit hic ſaturare panibus in ſolitudine?

5 Et interrogavit eos: Quot panes habetis? Qui dixerunt: Septem.

6 Et præcepit turbæ diſcumbere ſuper terram. Et accipiens ſeptem panes, gratias agens fregit, & dabat diſcipulis ſuis ut apponerent, & apoſuerunt turbæ.

7 Et habebant piſciculos paucos: & ipſos benedixit, & juſſit apponi.

8 Et manducaverunt, & ſaturati ſunt, & ſuſtulerunt quod ſuperaverat de fragmentis, ſeptem ſportas.

9 Erant autem qui manducaverant, quaſi quatuor millia: & dimiſit eos.

10 Et ſtatim aſcendens navim cum diſcipulis ſuis, venit in partes Dalmanutha.

†*Matt.* 16. 1. *Luca* 11. 54. 11 † Et exierunt Phariſæi, & cœperunt conquirere cum eo, quærentes ab illo ſignum de cœlo, tentantes eum.

12 Et ingemiſcens ſpiritu, ait: Quid generatio iſta ſignum quærit? Amen dico vobis, ſi dabitur generationi iſti ſignum.

13 Et dimittens eos, aſcendit iterum navim, & abiit trans fretum.

†*Matt.* 16. 5. 14 † Et obliti ſunt panes ſumere: & niſi unum panem non habebant ſecum in navi.

15 Et præcipiebat eis, dicens: Videte, & cavete a fermento Phariſæorum, & fermento Herodis.

16 Et cogitabant ad alterutrum, dicentes: Quia panes non habemus.

17 Quo cognito, ait illis Jeſus: Quid cogitatis, quia panes non habetis? nondum cognoſcitis nec intelligitis? adhuc cæcatum habetis cor veſtrum?

18 Oculos habentes non videtis? & aures habentes non auditis? † Nec recordamini,

†*Supra* 6. 41. *Joann.* 6. 11. 19 Quando quinque panes fregi in quinque millia: quot copinos fragmentorum plenos ſuſtuliſtis? Dicunt ei: Duodecim.

20 Quando & ſeptem panes in quatuor millia: quot ſportas fragmentorum tuliſtis? Et dicunt ei: Septem.

21 Et dicebat eis: Quomodo nondum intelligitis?

22 Et veniunt Bethſaidam, & adducunt ei cæcum, & rogabant eum ut illum tangeret.

23 Et apprehenſa manu cæci, eduxit eum extra vicum: & exſpuens in oculos ejus impoſitis manibus ſuis, interrogavit eum ſi quid videret.

24 Et aſpiciens, ait: Video homines velut arbores ambulantes.

25 Deinde iterum impoſuit manus ſuper oculos ejus: & cœpit videre, & reſtitutus eſt, ita ut clare videret omnia.

26 Et miſit illum in domum ſuam, dicens: Vade in domum tuam: & ſi in vicum introieris, nemini dixeris.

†*Matt.* 16. 13. † *Luca* 9. 18. 27 † Et egreſſus eſt Jeſus, & diſcipuli ejus, in caſtella Cæſareæ Philippi: & in via interrogabat diſcipulos ſuos, dicens eis: † Quem me dicunt eſſe homine?

28 Qui reſponderunt illi, dicentes: Joannem Baptiſtam, alii Eliam, alii vero quaſi unum de prophetis.

29 Tunc dicit illis: Vos vero quem me eſſe dicitis? Reſpondens Petrus ait ei: Tu es Chriſtus.

30 Et comminatus eſt eis, ne cui dicerent de illo.

31 Et cœpit docere eos: quoniam oportet filium hominis pati multa, & reprobari a ſenioribus, & a ſummis ſacerdotibus, & Scribis, & occidi: & poſt tres dies reſurgere.

32 Et palam verbum loquebatur. Et apprehendens eum Petrus, cœpit increpare eum.

33 Qui converſus, & videns diſcipulos ſuos, comminatus eſt Petro, dicens: Vade retro me ſatana, quoniam non ſapis quæ Dei ſunt, ſed quæ ſunt hominum.

†*Matt.* 10. 38. & 16. 24. 34 Et convocata turba cum diſcipulis ſuis, dixit eis: † Si quis vult me ſequi, deneget ſemetipſum: & tollat crucem ſuam, & ſequatur me.

35 † Qui

Luc. 9. 43. & 14. 27. † *Luc.* 17. 33. *Joann.* 12. 25.

35 † Qui enim voluerit animam ſuam ſalvam facere, perdet eam: qui autem perdiderit animam ſuam propter me & Evangelium, ſalvam faciet eam.

36 Quid enim proderit homini, ſi lucretur mundum totum, & detrimentum animæ ſuæ faciat?

37 Aut quid dabit homo commutationis pro anima ſua?

† *Matt.* 10. 33. *Luc.* 9. 26. & 12. 9. † *Matt.* 16. 28. *Luc.* 9. 27.

38 † Qui enim me confuſus fuerit, & verba mea, in generatione iſta adultera & peccatrice: & filius hominis confundetur eum, cum venerit in gloria patris ſui cum angelis ſanctis.

39 Et dicebat illis: † Amen dico vobis, quia ſunt quidam de hic ſtantibus, qui non guſtabunt mortem, donec videant regnum Dei veniens in virtute.

CAPUT IX.

Transfigurato Jeſu junguntur Moyſes & Elias: prædicit Eliam, dum venerit, omnia reſtituturum, imo jam veniſſe, nec fuiſſe ſuſceptum: ſurdum ac mutum ſpiritum ejicit, qui ſola oratione & jejunio ejicitur: ſuam paſſionem prædicit: diſputantes diſcipulos docet quis eorum ſit major: de ejiciente dæmonium qui non ſequebatur Jeſum: de amputando manus, pedis, vel oculi ſcandalo.

Matth. 17. 1. *Luc.* 9. 28.

1 ET poſt dies ſex aſſumit Jeſus Petrum, & Jacobum, & Joannem: & ducit illos in montem excelſum ſeorſum ſolos, & transfiguratus eſt coram ipſis.

2 Et veſtimenta ejus facta ſunt ſplendentia, & candida nimis velut nix, qualia fullo non poteſt ſuper terram candida facere.

3 Et apparuit illis Elias cum Moyſe: & erant loquentes cum Jeſu.

4 Et reſpondens Petrus, ait Jeſu: Rabbi, bonum eſt nos hic eſſe: & faciamus tria tabernacula, Tibi unum, & Moyſi unum, & Eliæ unum.

5 Non enim ſciebat quod diceret: erant enim timore exterriti.

6 Et facta eſt nubes obumbrans eos: & venit vox de nube, dicens: Hic eſt filius meus chariſſimus: audite illum.

7 Et ſtatim circumſpicientes, neminem amplius viderunt, niſi Jeſum tantum ſecum.

† *Matt.* 17. 9.

8 † Et deſcendentibus illis de monte, præcepit illis ne cuiquam quæ vidiſſent, narrarent: niſi cum filius hominis a mortuis reſurrexerit.

9 Et verbum continuerunt apud ſe, conquirentes quid eſſet: Cum a mortuis reſurrexerit.

† *Mal.* 4. 5.

10 Et interrogabant eum, dicentes: † Quid ergo dicunt Phariſæi & Scribæ, quia Eliam oportet venire primum?

11 Qui reſpondens, ait illis: Elias, cum venerit primo, reſtituet omnia, & quo modo † ſcriptum eſt in Filium hominis, ut multa patiatur & contemnatur.

† *Iſaiæ* 53. 3. 4. † *Matt.* 17. 12.

12 Sed dico vobis quia & † Elias venit (& fecerunt illi quæcumque voluerunt) ſicut ſcriptum eſt de eo.

13 Et veniens ad diſcipulos ſuos, vidit turbam magnam circa eos, & Scribas conquirentes cum illis.

14 Et confeſtim omnis populus videns Jeſum, ſtupefactus eſt, & expaverunt, & accurrentes ſalutabant eum.

15 Et interrogavit eos: Quid inter vos conquiritis?

Luc. 9. 38.

16 † Et reſpondens unus de turba, dixit: Magiſter, attuli filium meum ad te habentem ſpiritum mutum:

17 Qui ubicumque eum apprehenderit, allidit illum, & ſpumat, & ſtridet dentibus, & arefcit: & dixi diſcipulis tuis ut ejicerent illum, & non potuerunt.

18 Qui reſpondens eis, dixit: O generatio incredula, quamdiu apud vos ero? quamdiu vos patiar? afferte illum ad me.

19 Et attulerunt eum. Et cum vidiſſet eum, ſtatim ſpiritus conturbavit illum: & eliſus in terram, volutabatur ſpumans.

20 Et interrogavit patrem ejus: Quantum temporis eſt ex quo ei hoc accidit? At ille ait: Ab infantia:

21 Et frequenter eum in ignem, & in aquas miſit, ut eum perderet: ſed ſi quid potes, adjuva nos, miſertus noſtri.

22 Jeſus autem ait illi. Si potes credere, omnia poſſibilia ſunt credenti.

23 Et continuo exclamans pater pueri, cum lacrymis ajebat: Credo, Domine: adjuva incredulitatem meam.

24 Et cum videret Jeſus concurrentem turbam, comminatus eſt ſpiritui immundo, dicens illi: Surde & mute ſpiritus, ego præcipio tibi, exi ab eo: & amplius ne introeas in eum.

25 Et exclamans, & multum diſcerpens eum, exiit ab eo, & factus eſt ſicut mortuus, ita ut multi dicerent: Quia mortuus eſt.

26 Jeſus autem tenens manum ejus, elevavit eum, & ſurrexit.

27 Et cum introiſſet in domum, diſcipuli ejus ſecreto interrogabant eum: Quare nos non potuimus ejicere eum?

28 Et dixit illis: Hoc genus in nullo poteſt exire, niſi in oratione, & jejunio.

29 Et inde profecti prætergrediebantur Galilæam: nec volebat quemquam ſcire.

† *Matt.* 17. 21. *Luc.* 9. 22. 44.

30 † Docebat autem diſcipulos ſuos, & dicebat illis: Quoniam filius hominis tradetur in manus hominum, & occident eum, & occiſus tertia die reſurget.

31 At illi ignorabant verbum: & timebant interrogare eum.

32 Et venerunt Capharnaum. Qui cum domi eſſent, interrogabat eos: Quid in via tractabatis?

33 At illi tacebant: ſiquidem in via inter ſe diſputaverunt, † quis eorum maior eſſet.

† *Matt.* 18. 1. *Luc.* 9. 46.

34 Et reſidens vocavit duodecim, & ait illis: Si quis vult primus eſſe, erit omnium noviſſimus, & omnium miniſter.

35 Et accipiens puerum, ſtatuit eum in medio eorum: quem cum complexus eſſet, ait illis:

36 Quiſquis unum ex hujuſmodi pueris receperit in nomine meo, me recipit: & quicumque me ſuſceperit, non me ſuſcipit, ſed eum, qui miſit me.

† *Luc.* 9. 49.

37 † Reſpondit illi Joannes, dicens: Magiſter, vidimus quemdam in nomine tuo ejicientem dæmonia, qui non ſequitur nos, & prohibuimus eum.

38 Jeſus autem ait: Nolite prohibere eum: † nemo eſt enim qui faciat virtutem in nomine meo, & poſſit cito male loqui de me:

† 1. *Cor.* 12. 3.

39 Qui enim non eſt adverſum vos, pro vobis eſt.

40 † Quiſquis enim potum dederit vobis calicem aquæ in nomine meo, quia Chriſti eſtis: amen dico vobis, non perdet mercedem ſuam.

† *Matt.* 10. 42.

41 † Et quiſquis ſcandalizaverit unum ex

† *Matt.* 18. 6.

his

Luca 17. 2. bis putiſſe credentibus in me : bonum eſt ei magis ſi circumdaretur mola aſinaria collo ejus, & in mare mitteretur.

42 † Et ſi ſcandalizaverit te manus tua, abſcinde illam: bonum eſt tibi debilem introire in vitam, quam duas manus habentem ire in gehennam, in ignem inextinguibilem:

†*Matt.* 5. 30. & 18. 8.

43 Ubi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur.

44 Et ſi pes tuus te ſcandalizat, amputa illum: bonum eſt tibi claudum introire in vitam æternam, quam duos pedes habentem mitti in gehennam ignis inextinguibilis:

† *Iſai.* 66. 24. 45 † Ubi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur.

46 Quod ſi oculus tuus ſcandalizat te, ejice eum: bonum eſt tibi luſcum introire in regnum Dei, quam duos oculos habentem mitti in gehennam ignis.

47 Ubi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur.

† *Lev.* 2. 13. †*Matt.* 5. 13. *Luca* 14. 34. 48 † Omnis enim igne ſalietur, & omnis victima ſale ſalietur.

49 † Bonum eſt ſal: quod ſi ſal inſulſum fuerit: in quo illud condietis? Habete in vobis ſal, & pacem habete inter vos.

CAPUT X.

Nullo modo dimittendam uxorem aſſruit aliam ducendo: parvulos complexus, benedicit eis: divesi qui præcepta a juventute obſervarat, non ampleſtitur Chriſti conſilium de omnibus dividendis: quid referent præmii qui omnia relinquunt: rurſum ſuam prædicit paſſionem: occaſione ambitionis filiorum Zebedæi docet diſcipulos quod non oſtenſione dominii, ſed officio miniſterii debeant eſſe majores: Bartimæum cæcum ſanat.

Matth. 19. 1. 1 ET inde exurgens venit in fines Judææ ultra Jordanem: & conveniunt iterum turbæ ad eum: & ſicut conſueverat, iterum docebat illos.

2 Et accedentes Phariſæi interrogabant eum: Si licet viro uxorem dimittere: tentantes eum.

3 At ille reſpondens, dixit eis: Quid vobis præcepit Moyſes?

† *Deut.* 24. 1. 4 Qui dixerunt: † Moyſes permiſit libellum repudii ſcribere, & dimittere.

5 Quibus reſpondens Jeſus, ait: Ad duritiam cordis veſtri ſcripſit vobis præceptum iſtud.

† *Gen.* 1. 27. 6 Ab initio autem creaturæ, † maſculum & feminam fecit eos Deus.

† *Gen.* 2. 24. *Matth.* 19. 5. 1. *Cor.* 6. 16. *Epheſ.* 5. 31. †1. *Cor.* 6. 16. 7 Propter hoc † relinquet homo patrem ſuum & matrem, & adhærebit ad uxorem ſuam:

8 Et † erunt duo in carne una. Itaque jam non ſunt duo, ſed una caro.

9 Quod ergo Deus conjunxit, homo non ſeparet.

10 Et in domo iterum diſcipuli ejus de eodem interrogaverunt eum.

11 Et ait illis: Quicumque dimiſerit uxorem ſuam, & aliam duxerit, adulterium committit ſuper eam.

12 Et ſi uxor dimiſerit virum ſuum, & alii nupſerit, mœchatur.

13 Et offerebant illi parvulos ut tangeret illos. Diſcipuli autem comminabantur offerentibus.

14 Quos cum videret Jeſus, indigne tulit, & ait illis: Sinite parvulos venire ad me, & ne prohibueritis eos; talium enim eſt regnum Dei.

15 Amen dico vobis: Quiſquis non receperit regnum Dei velut parvulus, non intrabit in illud.

16 Et complexans eos, & imponens manus ſuper illos, benedicebat eos.

17 Et cum egreſſus eſſet in viam, procurrens quidam genu flexo ante eum, rogabat eum: † Magiſter bone, quid faciam ut vitam æternam percipiam?

†*Matt.* 19. 16. *Luca* 18. 18. †*Exod.* 20. 13. 18 Jeſus autem dixit ei: Quid me dicis bonum? Nemo bonus, niſi unus Deus.

19 † Præcepta nosti: Ne adulteres, Ne occidas, Ne furetis, Ne falſum teſtimonium dixeris, Ne fraudem feceris, Honora patrem tuum & matrem.

20 At ille reſpondens, ait illi: Magiſter, hæc omnia obſervavi a juventute mea.

21 Jeſus autem intuitus eum, dilexit eum, & dixit ei: Unum tibi deeſt: vade, quæcumque habes vende, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cœlo: & veni, ſequere me.

22 Qui contriſtatus in verbo abiit mœrens: erat enim habens multas poſſeſſiones.

23 Et circumſpiciens Jeſus, ait diſcipulis ſuis: Quam difficile qui pecunias habent, in regnum Dei introibunt!

24 Diſcipuli autem obſtupeſcebant in verbis ejus. At Jeſus rurſus reſpondens ait illis: Filioli, quam difficile eſt, confidentes in pecuniis, in regnum Dei introire!

25 Facilius eſt, camelum per foramen acus tranſire, quam divitem intrare in regnum Dei.

26 Qui magis admirabantur, dicentes ad ſemetipſos: Et quis poteſt ſalvus fieri?

27 Et intuens illos Jeſus, ait: Apud homines impoſſibile eſt, ſed non apud Deum: omnia enim poſſibilia ſunt apud Deum.

†*Matt.* 19. 27. *Luca* 18. 28. 28 † Et cœpit ei Petrus dicere: Ecce nos dimiſimus omnia, & ſecuti ſumus te.

29 Reſpondens Jeſus, ait: Amen dico vobis: Nemo eſt, qui reliquerit domum, aut fratres, aut ſorores, aut patrem, aut matrem, aut filios, aut agros, propter me, & propter evangelium,

30 Qui non accipiet centies tantum, nunc in tempore hoc, domos, & fratres, & ſorores, & matres, & filios, & agros, cum perſecutionibus, & in ſæculo futuro vitam æternam.

†*Matt.* 19. 30. 31 † Multi autem erunt primi noviſſimi, & noviſſimi primi.

† *Luca* 18. 31. 32 Erant autem in via aſcendentes Jeroſolymam: & præcedebat illos Jeſus, & ſtupebant: & ſequentes timebant. † Et aſſumens iterum duodecim, cœpit illis dicere quæ eſſent ei eventura.

33 Quia ecce aſcendimus Jeroſolymam, & Filius hominis tradetur principibus ſacerdotum, & Scribis, & ſenioribus, & damnabunt eum morte, & tradent eum gentibus.

34 Et illudent ei, & conſpuent eum, & flagellabunt eum, & interficient eum: & tertia die reſurget.

†*Matt.* 20. 20. 35 † Et accedunt ad eum Jacobus & Joannes filii Zebedæi, dicentes: Magiſter, volumus, ut quodcumque petierimus, facias nobis.

Digitized by Google

36 At ille dixit eis: Quid vultis ut faciam vobis?

37 Et dixerunt: Da nobis, ut unus ad dexteram tuam, & alius ad sinistram tuam, sedeamus in gloria tua.

38 Jesus autem ait eis: Nescitis quid petatis: potestis bibere calicem, quem ego bibo, aut baptismo, quo ego baptizor, baptizari?

39 At illi dixerunt ei: Possumus. Jesus autem ait eis: Calicem quidem, quem ego bibo, bibetis: & baptismo, quo ego baptizor, baptizabimini:

40 Sedere autem ad dexteram meam, vel ad sinistram, non est meum dare vobis, sed quibus paratum est.

41 Et audientes decem, cœperunt indignari de Jacobo, & Joanne.

† *Luca 22. 25.* 42 Jesus autem vocans eos, ait illis: † Scitis quia hi, qui videntur principari gentibus, dominantur eis: & principes eorum potestatem habent ipsorum.

43 Non ita est autem in vobis, sed quicumque voluerit fieri major, erit vester minister:

44 Et quicumque voluerit in vobis primus esse, erit omnium servus.

45 Nam & Filius hominis non venit ut ministraretur ei, sed ut ministraret, & daret animam suam redemptionem pro multis.

† *Matt. 20. 29. Luc. 18 35.* 46 † Et veniunt Jericho, & proficiscente eo de Jericho, & discipulis ejus, & plurima multitudine, filius Timæi Bartimæus cæcus, sedebat juxta viam mendicans.

47 Qui cum audisset quia Jesus Nazarenus est, cœpit clamare, & dicere: Jesu fili David, miserere mei.

48 Et comminabantur ei multi ut taceret. At ille multo magis clamabat: Fili David miserere mei.

49 Et stans Jesus præcepit illum vocari. Et vocant cæcum dicentes ei: Animæquior esto: surge, vocat te.

50 Qui projecto vestimento suo exiliens, venit ad eum.

51 Et respondens Jesus dixit illi: Quid tibi vis faciam? Cæcus autem dixit ei: Rabboni, ut videam.

52 Jesus autem ait illi: Vade, fides tua te salvum fecit. Et confestim vidit, & sequebatur eum in via.

CAPUT XI.

Super pullum asinæ cum honore Jerusalem ingreditur: ficum maledicendo arefacit: ementes ac vendentes de templo ejicit: efficaciam fiducia in Deum ostendit, dicens fratri remittenda quæ in nos commisit: Scribis non dicit qua potestate hæc faciat, eo quod nec illi responderint ad propositam de Joannis baptismo quæstionem.

Matth. 21. 1. Luc. 19 29. 1 ET cum appropinquarent Jerosolymæ & Bethaniæ ad Montem olivarum, mittit duos ex discipulis suis,

2 Et ait illis: Ite in castellum, quod contra vos est, & statim introeuntes illuc, invenietis pullum ligatum, super quem nemo adhuc hominum sedit: solvite illum, & adducite.

3 Et si quis vobis dixerit: Quid facitis? dicite, quia Domino necessarius est: & continuo illum dimittet huc.

4 Et abeuntes invenerunt pullum ligatum ante januam foris in bivio: & solvunt eum.

5 Et quidam de illic stantibus dicebant illis: Quid facitis solventes pullum?

6 Qui dixerunt eis sicut præceperat illis Jesus, & dimiserunt eis.

† *Joan. 12. 14.* 7 † Et duxerunt pullum ad Jesum: & imponunt illi vestimenta sua, & sedit super eum.

8 Multi autem vestimenta sua straverunt in via: alii autem frondes cædebant de arboribus, & sternebant in via.

9 Et qui præibant, & qui sequebantur, clamabant, dicentes: † Hosanna:

† *Psal. 117. 26 Matth. 21. 9. Luc. 19 38.* 10 Benedictus qui venit in nomine Domini: Benedictum quod venit regnum patris nostri David: Hosanna in excelsis.

† *Matt. 21. 10.* 11 † Et introivit Jerosolymam in templum: & circumspectis omnibus, cum jam vespera esset hora, exiit in Bethaniam cum duodecim.

12 Et alia die cum exirent a Bethania, esuriit.

† *Matt. 21. 29.* 13 † Cumque vidisset a longe ficum habentem folia, venit si quid forte inveniret in ea: & cum venisset ad eam, nihil invenit præter folia: non enim erat tempus ficorum.

14 Et respondens dixit ei: Jam non amplius in æternum ex te fructum quisquam manducet. Et audiebant discipuli ejus.

15 Et veniunt Jerosolymam. Et cum introisset in templum, cœpit ejicere vendentes & ementes in templo: & mensas numulariorum, & cathedras vendentium columbas evertit.

16 Et non sinebat ut quisquam transferret vas per templum.

17 Et docebat, dicens eis: Nonne scriptum est: † Quia domus mea, domus orationis vocabitur omnibus gentibus? Vos autem fecistis eam speluncam latronum.

† *Isai. 56. 7. Jerem. 7. 11.* 18 Quo audito, principes sacerdotum & Scribæ quærebant quomodo eum perderent: timebant enim eum, quoniam universa turba admirabatur super doctrina ejus.

19 Et cum vespera facta esset, egrediebatur de civitate.

20 Et cum mane transirent, viderunt ficum aridam factam a radicibus.

21 Et recordatus Petrus, dixit ei: Rabbi, ecce ficus, cui maledixisti, aruit.

† *Matt. 21. 21.* 22 Et respondens Jesus ait illis: † Habete fidem Dei.

23 Amen dico vobis, quia quicumque dixerit huic monti: Tollere, & mittere in mare; & non hæsitaverit in corde suo, sed crediderit, quia quodcumque dixerit, fiat, fiet ei.

† *Matt. 7. 7. & 21. 22. † Matt. 6. 14. & 18. 35. Luc. 11 9.* 24 † Propterea dico vobis, omnia quæcumque orantes petitis, credite quia accipietis, & evenient vobis.

25 † Et cum stabitis ad orandum, dimittite si quid habetis adversus aliquem: ut & Pater vester qui in cœlis est, dimittat vobis peccata vestra.

26 Quod si vos non dimiseritis: nec Pater vester, qui in cœlis est, dimittet vobis peccata vestra.

27 Et veniunt rursus Jerosolymam. Et cum ambularet in templo, accedunt ad eum summi sacerdotes, & Scribæ, & seniores:

† *Luca 20. 2.* 28 Et dicunt ei: † In qua potestate hæc facis? & quis dedit tibi hanc potestatem ut ista facias?

29 Jesus autem respondens, ait illis: Inter-

rogabo vos & ego unum verbum, & respondete mihi: & dicam vobis in qua potestate hæc faciam.

30 Baptismus Joannis, de cœlo erat, an ex hominibus? Respondete mihi.

31 At illi cogitabant secum, dicentes: Si dixerimus, De cœlo, dicet, Quare ergo non credidistis ei?

32 Si dixerimus, Ex hominibus, timemus populum: omnes enim habebant Joannem quia vere propheta esset.

33 Et respondentes dicunt Jesu: Nescimus. Et respondens Jesus ait illis: Neque ego dico vobis in qua potestate hæc faciam.

CAPUT XII.

Parabolam narrat de vinea agricolis elocata, qui servos ac filium patrisfamilias occiderunt: tentatur a Phariseis de censu Cæsari solvendo, & a Sadducæis de resurrectione: interrogatur a Scriba de primo mandato: ipse vero rogat quomodo Scribæ dicant Christum filium esse David, docens ab ipsis cavendum: viduam laudat ob duo minuta in gazophylacium missa.

Isai. 5. 1. *Jerem.* 2. 21. *Matth.* 21. 33. *Luc.* 20. 9.

1 ET cœpit illis in parabolis loqui: Vineam plantavit homo, & circumdedit sepem, & fodit lacum, & ædificavit turrim, & locavit eam agricolis, & peregre profectus est.

2 Et misit ad agricolas in tempore servum, ut ab agricolis acciperet de fructu vineæ.

3 Qui apprehensum eum ceciderunt, & dimiserunt vacuum.

4 Et iterum misit ad illos alium servum: & illum in capite vulneraverunt, & contumeliis affecerunt.

5 Et rursum alium misit, & illum occiderunt: & plures alios: quosdam cædentes, alios vero occidentes.

6 Adhuc ergo unum habens filium charissimum: & illum misit ad eos novissimum, dicens: Quia reverebuntur filium meum.

7 Coloni autem dixerunt ad invicem: Hic est heres: venite, occidamus eum: & nostra erit hæreditas.

8 Et apprehendentes eum, occiderunt: & ejecerunt extra vineam,

9 Quid ergo faciet Dominus vineæ? Veniet, & perdet colonos: & dabit vineam aliis.

† *Psal.* 117. 22. *Isa.* 28. 16. *Matth.* 21. 42. *Act.* 4. 11. *Rom.* 9. 33. 1. *Petr.* 2. 7.

10 Nec scripturam hanc legistis: † Lapidem quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli:

11 A Domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris?

12 Et quærebant eum tenere: & timuerunt turbam: cognoverunt enim quoniam ad eos parabolam hanc dixerit. Et relicto eo abierunt.

† *Matt.* 22. 15. *Luc.* 20. 20.

13 † Et mittunt ad eum quosdam ex Pharisæis, & Herodianis, ut eum caperent in verbo.

14 Qui venientes dicunt ei: Magister, scimus quia verax es, & non curas quemquam: nec enim vides in faciem hominum, sed in veritate viam Dei doces: licet dari tributum Cæsari, an non dabimus?

15 Qui sciens versutiam illorum, ait illis: Quid me tentatis? afferte mihi denarium ut videam.

16 At illi attulerunt ei. Et ait illis: Cujus est imago hæc, & inscriptio? Dicunt ei: Cæsaris.

17 Respondens autem Jesus dixit illis; † Reddite igitur quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ sunt Dei, Deo. Et mirabantur super eo.

† *Rom.* 13. 7.

18 † Et venerunt ad eum Sadducæi, qui dicunt resurrectionem non esse: & interrogabant eum dicentes:

† *Matt.* 22. 23. *Luc.* 20. 27.

19 Magister, Moyses nobis scripsit, † ut si cujus frater mortuus fuerit, & dimiserit uxorem, & filios non reliquerit, accipiat frater ejus uxorem ipsius, & resuscitet semen fratri suo.

† *Deut.* 25. 5.

20 Septem ergo fratres erant: & primus accepit uxorem, & mortuus est non relicto semine.

21 Et secundus accepit eam, & mortuus est: & nec iste reliquit semen. Et tertius similiter.

22 Et acceperunt eam similiter septem: & non reliquerunt semen. Novissima omnium defuncta est & mulier.

23 In resurrectione ergo cum resurrexerint, cujus de his erit uxor? septem enim habuerunt eam uxorem.

24 Et respondens Jesus, ait illis: Nonne ideo erratis, non scientes Scripturas, neque virtutem Dei?

25 Dum enim a mortuis resurrexerint, neque nubent, neque nubentur, sed sunt sicut angeli in cœlis.

26 De mortuis autem quod resurgant, non legistis in libro Moysi, super rubum quomodo dixerit illi Deus, inquiens: † Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac & Deus Jacob?

† *Exod.* 3. 6. *Matth.* 22. 32.

27 Non est Deus mortuorum, sed vivorum. Vos ergo multum erratis.

28 † Et accessit unus de Scribis, qui audierat illos conquirentes, & videns quoniam bene illis respondisset, interrogavit eum quod esset primum omnium mandatum.

† *Matt.* 22. 35.

29 Jesus autem respondit ei: Quia primum omnium mandatum est: † Audi Israel, Dominus Deus tuus, Deus unus est:

† *Deut.* 6. 4.

30 Et diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & ex tota virtute tua. Hoc est primum mandatum.

31 † Secundum autem simile est illi: Diliges proximum tuum tamquam te ipsum. Majus horum aliud mandatum non est.

† *Levit.* 19. 18. *Matth.* 22. 39. *Rom.* 13. 9. *Galat.* 5. 14. *Jacob.* 2. 8.

32 Et ait illi Scriba: Bene Magister, in veritate dixisti, quia unus est Deus, & non est alius præter eum.

33 Et ut diligatur ex toto corde, & ex toto intellectu, & ex tota anima, & ex tota fortitudine: & diligere proximum tamquam seipsum, majus est omnibus holocaustomatibus, & sacrificiis.

34 Jesus autem videns quod sapienter respondisset, dixit illi: Non es longe a regno Dei. Et nemo jam audebat eum interrogare.

35 Et respondens Jesus dicebat, docens in templo: Quomodo dicunt Scribæ Christum filium esse David?

† *Psal.* 109. 1. *Matth.* 22. 44. *Luc.* 20. 42.

36 Ipse enim David dicit in spiritu sancto: † Dixit Dominus Domino meo, sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.

† *Matt.* 23. 5. *Luc.* 11. 43. & 20. 46.

37 Ipse ergo David dicit eum Dominum, & unde est filius ejus? Et multa turba eum libenter audivit.

38 Et dicebat eis in doctrina sua: † Cavete a Scribis, qui volunt in stolis ambulare, & salutari in foro,

39 Et

39 Et in primis cathedris sedere in synagogis, & primos discubitus in cœnis:
40 Qui devorant domos viduarum sub obtentu prolixæ orationis: hi accipient prolixius judicium.
† *Luc.* 21. 1. 41 † Et sedens Jesus contra gazophylacium, aspiciebat quomodo turba jactaret æs in gazophylacium, & multi divites jactabant multa.
42 Cum venisset autem vidua una pauper, misit duo minuta, quod est quadrans,
43 Et convocans discipulos suos, ait illis: Amen dico vobis, quoniam vidua hæc pauper plus omnibus misit, qui miserunt in gazophylacium.
44 Omnes enim ex eo, quod abundabat illis, miserunt: hæc vero de penuria sua omnia quæ habuit misit totum victum suum.

CAPUT XIII.

Templum dicit evertendum, prædicitque bella & varias afflictiones ac persecutiones, abominationemque desolationis: de pseudochristis & pseudoprophetis: post signa in corporibus cœlestibus veniet cum gloria filius hominis, & hujus signum dat a ficu: quia autem nemo tempus novit, jubet omnes vigilare.

Matth. 24. 1. 1 ET cum egrederetur de templo, ait illi unus ex discipulis suis: Magister, aspice quales lapides, & quales structuræ.
2 Et respondens Jesus, ait illi: Vides has omnes magnas ædificationes? † Non relinquetur lapis super lapidem, qui non destruatur.
† *Luc.* 19. 44. & 21. 6. 3 Et cum sederet in Monte olivarum contra templum, interrogabant eum separatim Petrus, & Jacobus, & Joannes, & Andreas:
4 Dic nobis, quando ista fient? & quod signum erit, quando hæc omnia incipient consummari?
5 Et respondens Jesus cœpit dicere illis:
† *Ephes.* 5. 6. 2. *Thes.* 2. 3. † Videte ne quis vos seducat:
6 Multi enim venient in nomine meo dicentes, quia ego sum: & multos seducent.
7 Cum audieritis autem bella, & opiniones bellorum, ne timueritis: oportet enim hæc fieri: sed nondum finis.
8 Exurget enim gens contra gentem, & regnum super regnum, & erunt terræmotus per loca, & fames. Initium dolorum hæc.
9 Videte autem vosmetipsos. Tradent enim vos in conciliis, & in synagogis vapulabitis, & ante præsides & reges stabitis propter me, in testimonium illis.
10 Et in omnes gentes primum oportet prædicari Evangelium.
† *Matt.* 10. 19. *Luc.* 12. 11. & 21. 14. 11 † Et cum duxerint vos tradentes, nolite præcogitare quid loquamini: sed quod datum vobis fuerit in illa hora, id loquimini: non enim vos estis loquentes, sed Spiritus sanctus.
12 Tradet autem frater fratrem in mortem, & pater filium: & consurgent filii in parentes, & morte afficient eos.
13 Et eritis odio omnibus propter nomen meum. Qui autem sustinuerit in finem, hic salvus erit.
† *Dan.* 9. 27. *Matth.* 24. 15. *Luc.* 21. 20. 14 † Cum autem videritis abominationem desolationis, stantem ubi non debet: qui legit, intelligat: tunc qui in Judæa sunt, fugiant in montes:
15 Et qui super tectum, ne descendat in domum, nec introeat ut tollat quid de domo sua:
16 Et qui in agro erit, non revertatur retro tollere vestimentum suum.
17 Væ autem, prægnantibus & nutrientibus in illis diebus.
18 Orate vero ut hieme non fiant.
19 Erunt enim dies illi tribulationes tales, quales non fuerunt ab initio creaturæ, quam condidit Deus, usque nunc, neque fient.
20 Et nisi breviasset Dominus dies, non fuisset salva omnis caro: sed propter electos, quos elegit, breviavit dies.
† *Mat* 24. 2 *Luca* 21. 8 21 † Et tunc si quis vobis dixerit: Ecce hic est Christus, ecce illic, ne credideritis.
22 Exurgent enim pseudochristi, & pseudoprophetæ, & dabunt signa & portenta ad seducendos, si fieri potest, etiam electos.
23 Vos ergo videte: ecce prædixi vobis omnia.
† *Isa* 13. 1 *Ezec* 32. *Joel.* 10. 24 † Sed in illis diebus, post tribulationem illam, sol contenebrabitur, & luna non dabit splendorem suum:
25 Et stellæ cœli erunt decidentes, & virtutes, quæ in cœlis sunt, movebuntur.
26 Et tunc videbunt filium hominis venientem in nubibus cum virtute multa, & gloria.
† *Ma* 24. 27 † Et tunc mittet angelos suos, & congregabit electos suos a quatuor ventis, a summo terræ, usque ad summum cœli.
28 A ficu autem discite parabolam. Cum jam ramus ejus tener fuerit, & nata fuerint folia, cognoscitis quia in proximo sit æstas:
29 Sic & vos cum videritis hæc fieri, scitote quod in proximo sit in ostiis.
30 Amen dico vobis, quoniam non transibit generatio hæc, donec omnia ista fiant.
31 Cœlum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt.
32 De die autem illo vel hora nemo scit, neque angeli in cœlo, neque Filius, nisi Pater.
† *M* 24 33 † Videte, vigilate, & orate; nescitis enim quando tempus sit.
34 Sicut homo, qui peregre profectus reliquit domum suam, & dedit servis suis potestatem cujusque operis, & janitori præcepit ut vigilet.
35 Vigilate ergo, (nescitis enim quando dominus domus veniat: sero, an media nocte, an galli cantu, an mane)
36 Ne cum venerit repente, inveniat vos dormientes.
37 Quod autem vobis dico, omnibus dico: Vigilate.

CAPUT XIV.

Consultant principes sacerdotum de occidendo Jesu: qui unguento pretioso a muliere perfunditur murmurantibus discipulis: venditur a Juda; de cujus proditione discipulis loquitur in cœna, in qua panem in corpus suum, & vinum in sanguinem consecrata tradit discipulis: prædicit omnes scandalizandos, & trinam Petri negationem: ac post trinam orationem capitur a Judæis; quorum uni Petrus abscidit auriculam: & discipulis fugientibus, coram Caipha a falsis testibus accusatus, mortisque reus judicatus, conspuitur ac caditur, & ter a Petro negatur.

1 ERat autem Pascha & Azyma post biduum: & quærebant summi sacerdotes, & Scribæ, quomodo eum dolo tenerent, & occiderent.
2 Dicebant autem: Non in die festo, ne forte tumultus fieret in populo.

3 † Et

†*Matt.* 26. 6. *Joann.* 12. 1.

3 † Et cum eſſet Bethaniæ in domo Simonis leproſi, & recumberet: venit mulier habens alabaſtrum unguenti nardi ſpicati pretioſi, & fracto alabaſtro, effudit ſuper caput ejus.

4 Erant autem quidam indigne ferentes intra ſemetipſos, & dicentes: Ut quid perditio iſta unguenti facta eſt?

5 Poterat enim unguentum iſtud venumdari plus quam trecentis denariis, & dari pauperibus: Et fremebant in eam.

6 Jeſus autem dixit: Sinite eam, quid illi moleſti eſtis? Bonum opus operata eſt in me.

7 Semper enim pauperes habetis vobiſcum: & cum volueritis, poteſtis illis benefacere: me autem non ſemper habetis.

8 Quod habuit hæc, fecit: prævenit ungere corpus meum in ſepulturam.

9 Amen dico vobis: Ubicumque prædicatum fuerit Evangelium iſtud in univerſo mundo, & quod fecit hæc, narrabitur in memoriam ejus.

†*Matt.* 26. 14.

10 † Et Judas Iſcariotes unus de duodecim, abiit ad ſummos ſacerdotes, ut proderet eum illis.

11 Qui audientes gaviſi ſunt: & promiſerunt ei pecuniam ſe daturos. Et quærebat quomodo illum opportune traderet.

†*Matt.* 26. 17. *Lucæ* 22. 7.

12 † Et primo die Azymorum quando Paſcha immolabant, dicunt ei diſcipuli: Quo vis eamus, & paremus tibi ut manduces Paſcha?

13 Et mittit duos ex diſcipulis ſuis, & dicit eis: Ite in civitatem: & occurret vobis homo lagenam aquæ bajulans, ſequimini eum:

14 Et quocumque introierit, dicite domino domus, quia magiſter dicit: Ubi eſt refectio mea, ubi Paſcha cum diſcipulis meis manducem?

15 Et ipſe vobis demonſtrabit cœnaculum grande, ſtratum: & illic parate nobis.

16 Et abierunt diſcipuli ejus, & venerunt in civitatem; & invenerunt ſicut dixerat illis, & paraverunt Paſcha.

†*Matt.* 26. 20. *Lucæ* 22. 14. † *Joan.* 13. 21.

17 † Veſpere autem facto, venit cum duodecim.

18 Et diſcumbentibus eis, & manducantibus, ait JESUS: Amen dico vobis, † quia unus ex vobis tradet me, qui manducat mecum.

19 At illi cœperunt contriſtari, & dicere ei ſingulatim: Numquid ego?

20 Qui ait illis: Unus ex duodecim, qui intingit mecum manum in catino.

† *Pſal.* 40. 10. *Act.* 1. 16. †*Matt.* 26. 26. 1. *Cor.* 11. 24.

21 Et Filius quidem hominis vadit, † ſicut ſcriptum eſt de eo: væ autem homini illi, per quem Filius hominis tradetur: bonum erat ei, ſi non eſſet natus homo ille.

22 † Et manducantibus illis, accepit Jeſus panem: & benedicens fregit, & dedit eis, & ait: Sumite, hoc eſt corpus meum.

23 Et accepto calice, gratias agens dedit eis: & biberunt ex illo omnes.

24 Et ait illis: Hic eſt ſanguis meus novi teſtamenti, qui pro multis effundetur.

25 Amen dico vobis, quia jam non bibam de hoc genimine vitis, uſque in diem illum, cum illud bibam novum in regno Dei.

26 Et hymno dicto exierunt in Montem Olivarum.

† *Joan.* 16. 32. †*Zach.* 13. 7.

27 Et ait eis Jeſus: † Omnes ſcandalizabimini in me in nocte iſta: quia ſcriptum eſt. † Percutiam paſtorem, & diſpergentur oves.

28 Sed poſtquam reſurrexero, præcedam vos in Galilæam.

29 Petrus autem ait illi: Et ſi omnes ſcandalizati fuerint in te, ſed non ego.

30 Et ait illi Jeſus: Amen dico tibi, quia tu hodie in nocte hac, priuſquam gallus vocem bis dederit, ter me es negaturus.

31 At ille amplius loquebatur: Et ſi oportuerit me ſimul commori tibi, non te negabo. Similiter autem & omnes dicebant.

†*Matt* 26. 36 † *Luc* 22. 40

32 † Et veniunt in prædium, cui nomen Gethſemani. Et ait diſcipulis ſuis: Sedete hic donec orem.

33 Et aſſumit Petrum, & Jacobum, & Joannem ſecum: & cœpit pavere, & tædere.

34 Et ait illis: Triſtis eſt anima mea uſque ad mortem: ſuſtinete hic, & vigilate.

35 Et cum proceſſiſſet paululum, procidit ſuper terram: & orabat, ut ſi fieri poſſet, tranſiret ab eo hora:

36 Et dixit: Abba pater, omnia tibi poſſibilia ſunt, tranſfer calicem hunc a me, ſed non quod ego volo, ſed quod tu.

37 Et venit, & invenit eos dormientes. Et ait Petro: Simon, dormis? non potuiſti una hora vigilare?

38 Vigilate, & orate ut non intretis in tentationem. Spiritus quidem promptus eſt, caro vero infirma.

39 Et iterum abiens oravit, eumdem ſermonem dicens.

40 Et reverſus, denuo invenit eos dormientes, (erant enim oculi eorum gravati) & ignorabant quid reſponderent ei.

41 Et venit tertio, & ait illis: Dormite jam, & requieſcite. Sufficit: venit hora: ecce Filius hominis tradetur in manus peccatorum.

42 Surgite, eamus: ecce qui me tradet, prope eſt.

†*Matt* 26. 47. *Luc.* 22. 47. *Joann.* 18. 3.

43 Et, adhuc eo loquente, venit Judas Iſcariotes unus de duodecim, & † cum eo turba multa, cum gladiis & lignis, a ſummis ſacerdotibus, & Scribis, & ſenioribus.

44 Dederat autem traditor ejus ſignum eis, dicens: Quemcumque oſculatus fuero, ipſe eſt, tenete eum, & ducite caute.

45 Et cum veniſſet, ſtatim accedens ad eum, ait: Ave Rabbi: & oſculatus eſt eum.

46 At illi manus injecerunt in eum, & tenuerunt eum.

47 Unus autem quidam de circumſtantibus educens gladium, percuſſit ſervum ſummi ſacerdotis: & amputavit illi auriculam.

48 Et reſpondens Jeſus, ait illis: Tamquam ad latronem exiſtis cum gladiis & lignis comprehendere me?

49 Quotidie eram apud vos in templo docens, & non me tenuiſtis. Sed ut impleantur ſcripturæ.

†*Matt* 26. 56.

50 † Tunc diſcipuli ejus relinquentes eum omnes fugerunt.

51 Adoleſcens autem quidam ſequebatur eum amictus ſindone ſuper nudo: & tenuerunt eum.

52 At ille rejecta ſindone, nudus profugit ab eis.

†*Matt.* 26. 57. *Lucæ* 22. 54. *Joann.* 18. 13.

53 † Et adduxerunt Jeſum ad ſummum ſacerdotem: & convenerunt omnes ſacerdotes, & Scribæ, & ſeniores.

54 Petrus autem a longe ſecutus eſt eum uſque intro in atrium ſummi ſacerdotis: & ſedebat cum miniſtris ad ignem, & calefaciebat ſe.

†*Matt.* 26. 59.

55 † Summi vero ſacerdotes, & omne con-

cilium, quærebant adversus Jesum testimonium, ut eum morti traderent, nec inveniebant.

56 Multi enim testimonium falsum dicebant adversus eum: & convenientia testimonia non erant.

57 Et quidam surgentes, falsum testimonium ferebant adversus eum, dicentes:

58 Quoniam nos audivimus eum dicentem: † Ego dissolvam templum hoc manu factum, & per triduum aliud non manu factum ædificabo:

59 Et non erat conveniens testimonium illorum.

60 Et exurgens summus sacerdos in medium, interrogavit Jesum, dicens: Non respondes quidquam ad ea, quæ tibi objiciuntur ab his?

61 Ille autem tacebat, & nihil respondit. Rursum summus sacerdos interrogabat eum, & dixit ei: Tu es Christus filius Dei benedicti?

62 Jesus autem dixit illi: Ego sum: † & videbitis Filium hominis sedentem a dextris virtutis Dei, & venientem cum nubibus cœli.

63 Summus autem sacerdos scindens vestimenta sua, ait: Quid adhuc desideramus testes?

64 Audistis blasphemiam: quid vobis videtur? Qui omnes condemnaverunt eum esse reum mortis.

65 Et cœperunt quidam conspuere eum, & velare faciem ejus, & colaphis eum cædere, & dicere ei: Prophetiza: & ministri alapis eum cædebant.

66 † Et cum esset Petrus in atrio deorsum, venit una ex ancillis summi sacerdotis:

67 Et cum vidisset Petrum calefacientem se, aspiciens illum, ait: Et tu cum Jesu Nazareno eras.

68 At ille negavit, dicens: Neque scio, neque novi quid dicas. Et exiit foras ante atrium, & gallus cantavit.

69 † Rursus autem cum vidisset illum ancilla, cœpit dicere circumstantibus: Quia hic ex illis est.

70 At ille iterum negavit. † Et post pusillum rursus qui astabant, dicebant Petro: Vere ex illis es: nam & Galilæus es.

71 Ille autem cœpit anathematizare, & jurare: Quia nescio hominem istum, quem dicitis.

72 Et statim gallus iterum cantavit. † Et recordatus est Petrus verbi, quod dixerat ei Jesus: Prius quam gallus cantet bis, ter me negabis. Et cœpit flere.

CAPUT XV.

Jesus coram Pilato accusatus, nihil respondet: præeligitur Barabbas, & Jesus traditur crucifigendus; qui multis modis illusus a militibus, ducitur ad crucifigendum: & divisis ipsius vestimentis, inter latrones crucifixus, audit variorum jactatas in se blasphemias: suboriuntur tenebræ: & clamans Jesus Eli, aceto que potatus, cum clamore valido expirat; cujus corpus a Joseph sepelitur.

ET confestim mane consilium facientes summi sacerdotes, cum senioribus, & Scribis, & universo concilio, vinctes Jesum, duxerunt, & tradiderunt Pilato.

2 Et interrogavit eum Pilatus: Tu es Rex Judæorum? At ille respondens, ait illi: Tu dicis.

3 † Et accusabant eum summi sacerdotes in multis.

4 † Pilatus autem rursum interrogavit eum, dicens: Non respondes quidquam? vide in quantis te accusant.

5 Jesus autem amplius nihil respondit, ita ut miraretur Pilatus.

6 Per diem autem festum solebat dimittere illis unum ex vinctis, quemcumque petissent.

7 Erat autem qui dicebatur Barabbas, qui cum seditiosis erat vinctus, qui in seditione fecerat homicidium.

8 Et cum ascendisset turba, cœpit rogare, sicut semper faciebat illis.

9 Pilatus autem respondit eis, & dixit: Vultis dimittam vobis regem Judæorum?

10 Sciebat enim quod per invidiam tradidissent eum summi sacerdotes.

11 Pontifices autem concitaverunt turbam, ut magis Barabbam dimitteret eis.

12 † Pilatus autem iterum respondens, ait illis: Quid ergo vultis faciam regi Judæorum?

13 † At illi iterum clamaverunt: Crucifige eum.

14 Pilatus vero dicebat illis: Quid enim mali fecit? At illi magis clamabant: Crucifige eum.

15 Pilatus autem volens populo satisfacere, dimisit illis Barabbam, & tradidit Jesum flagellis cæsum, ut crucifigeretur.

16 † Milites autem duxerunt eum in atrium prætorii, & convocant totam cohortem,

17 Et induunt eum purpura, & imponunt ei plectentes spineam coronam,

18 Et cœperunt salutare eum: Ave rex Judæorum.

19 Et percutiebant caput ejus arundine: & conspuebant eum, & ponentes genua, adorabant eum.

20 Et postquam illuserunt ei, exuerunt illum purpura, & induerunt eum vestimentis suis: & educunt illum ut crucifigerent eum.

21 † Et angariaverunt prætereuntem quempiam, Simonem Cyrenæum, venientem de villa, patrem Alexandri & Rufi, ut tolleret crucem ejus.

22 Et perducunt illum in Golgotha locum: quod est interpretatum Calvariæ locus.

23 Et dabant ei bibere myrrhatum vinum: & non accepit.

24 † Et crucifigentes eum, diviserunt vestimenta ejus, mittentes sortem super eis, quis quid tolleret.

25 Erat autem hora tertia: & crucifixerunt eum.

26 Et erat titulus causæ ejus inscriptus: REX JUDÆORUM.

27 Et cum eo crucifigunt duos latrones; unum a dextris, & alium a sinistris ejus.

28 † Et impleta est scriptura, quæ dicit: Et cum iniquis reputatus est.

29 Et prætereuntes blasphemabant eum, moventes capita sua, & dicentes: † Vah qui destruis templum Dei, & in tribus diebus ædificas:

30 Salvum fac temetipsum descendens de cruce.

31 Similiter & summi sacerdotes illudentes, ad alterutrum cum Scribis dicebant: Alios salvos fecit, seipsum non potest salvum facere.

32 Christus rex Israel descendat nunc de cruce, ut videamus, & credamus. Et qui cum eo crucifixi erant, convitiabantur ei.

33 Et facta hora sexta, tenebræ factæ sunt per totam terram usque in horam nonam.

34 Et hora nona exclamavit Jesus voce magna, dicens: † Eloi Eloi, lamma sabacthani? quod est interpretatum: Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me?

35 Et quidam de circumstantibus audientes dicebant: Ecce Eliam vocat.

36 Currens autem unus, & implens spongiam aceto, circumponensque calamo, potum dabat ei, dicens: Sinite, videamus si veniat Elias ad deponendum eum.

37 Jesus autem emissa voce magna expiravit.

38 Et velum templi scissum est in duo, a summo usque deorsum.

39 Videns autem Centurio, qui ex adverso stabat, quia sic clamans expirasset, ait: Vere hic homo Filius Dei erat.

40 † Erant autem & mulieres de longe aspicientes: inter quas erat Maria Magdalene, & Maria Jacobi minoris, & Joseph mater, & Salome:

41 Et cum esset in Galilæa, sequebantur eum, † & ministrabant ei, & aliæ multæ, quæ simul cum eo ascenderant Jerosolymam.

42 † Et cum jam sero esset factum (quia erat parasceve, quod est ante sabbatum)

43 Venit Joseph ab Arimathæa nobilis decurio, qui & ipse erat expectans regnum Dei, & audacter introivit ad Pilatum, & petiit corpus Jesu.

44 Pilatus autem mirabatur si jam obiisset. Et accersito centurione, interrogavit eum si jam mortuus esset.

45 Et cum cognovisset a centurione, donavit corpus Joseph.

46 Joseph autem mercatus sindonem, & deponens eum involvit sindone, & posuit eum in monumento, quod erat excisum de petra, & advolvit lapidem ad ostium monumenti.

47 Maria autem Magdalene, & Maria Joseph, aspiciebant ubi poneretur.

† *Psal.* 21. 2. *Matth.* 27. 46.

† *Matt.* 27. 55.

† *Luc* 8. 2.

† *Matt.* 27. 57. *Luc* 23. 50. *Joann.* 19. 38.

CAPUT XVI.

Mulieribus ad Christi monumentum obstupescentibus, Angelus resurrectionem ipsius annuntiat; qui primum Mariæ Magdalenæ apparet, deinde duobus discipulis in alia effigie: demum undecim recumbentibus apparens, exprobrata incredulitate, mittit eos ut in universo mundo prædicent ac baptizent, subjunctis signis quæ sequantur credentes, ac ita in cœlum ascendit.

Matth. 28. 1. 1 ET cum transisset sabbatum, Maria Magdalene, & Maria Jacobi; & Salome emerunt aromata, ut venientes ungerent Jesum.

Luc 24. 1. *Joann.* 20. 1.

2 Et valde mane una sabbatorum, veniunt ad monumentum, orto jam sole.

3 Et dicebant ad invicem: Quis revolvet nobis lapidem ab ostio monumenti?

4 Et respicientes viderunt revolutum lapidem. Erat quippe magnus valde.

5 † Et introeuntes in monumentum viderunt juvenem sedentem in dextris, coopertum stola candida, & obstupuerunt.

6 Qui dicit illis: Nolite expavescere: Jesum quæritis Nazarenum, crucifixum: surrexit, non est hic, ecce locus ubi posuerunt eum.

7 Sed ite, dicite discipulis ejus, & Petro, quia præcedit vos in Galilæam: ibi eum videbitis, † sicut dixit vobis.

8 At illæ exeuntes, fugerunt de monumento: invaserat enim eas tremor & pavor: & nemini quidquam dixerunt: timebant enim.

9 Surgens autem mane, † prima sabbati, apparuit primo Mariæ Magdalenæ, de qua ejecerat septem dæmonia.

10 Illa vadens nuntiavit his, qui cum eo fuerant, lugentibus & flentibus.

11 Et illi audientes quia viveret, & visus esset ab ea, non crediderunt.

12 † Post hæc autem duobus ex his ambulantibus ostensus est in alia effigie, euntibus in villam:

13 Et illi euntes nuntiaverunt ceteris: nec illis crediderunt.

14 Novissime recumbentibus illis undecim apparuit: & exprobravit incredulitatem eorum & duritiam cordis; quia iis, qui viderant eum resurrexisse, non crediderunt.

15 Et dixit eis: Euntes in mundum universum prædicate Evangelium omni creaturæ.

16 Qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit: qui vero non crediderit, condemnabitur.

17 Signa autem eos, qui crediderint, hæc sequentur: † In nomine meo dæmonia ejicient: † linguis loquentur novis:

18 † Serpentes tollent: & si mortiferum quid biberint, non eis nocebit: † super ægros manus imponent, & bene habebunt.

19 Et Dominus quidem Jesus postquam locutus est eis, † assumptus est in cœlum, & sedet a dextris Dei.

20 Illi autem profecti prædicaverunt ubique, Domino cooperante, & sermonem confirmante, sequentibus signis.

† *Luc* 24. 4. *Joann.* 20. 12.

† *Supra* 14. 28.

† *Joann.* 20. 16.

† *Matt.* 24. 13.

† *Matt.* 16. 18. † *Act.* 2. 4. & 10. 46. † *Act.* 8. 5. † *Act.* 28. 8. † *Luc* 24. 51.

SANCTUM JESU CHRISTI EVANGELIUM SECUNDUM LUCAM.

CAPUT PRIMUM.

Zacharia ſacerdoti annuntiat Gabriel Joannis conceptum ex Eliſabeth ſterili, qui Angelo non credens, mutus efficitur: idemque Gabriel Mariæ annuntiat conceptum Jeſu filii Dei de Spiritu ſancto: ad Mariæ ſalutationem Joannes exultat in utero, & Eliſabeth prophetat, ipſaque Maria canticum gratiarum actionis Domino decantat: in nati Joannis circumciſione, Zacharias patere præcepta loquela, canticum gratiarum actionis edit.

1 QUoniam quidem multi conati ſunt ordinare narrationem, quæ in nobis completæ ſunt, rerum:

2 Sicut tradiderunt nobis, qui ab initio ipſi viderunt, & miniſtri fuerunt ſermonis:

3 Viſum eſt & mihi, aſſecuto omnia a principio diligenter, ex ordine tibi ſcribere, optime Theophile,

4 Ut cognoſcas eorum verborum, de quibus eruditus es, veritatem.

5 Fuit in diebus Herodis, regis Judææ, ſacerdos quidam nomine Zacharias, † de vice Abia, & uxor illius de filiabus Aaron, & nomen ejus Eliſabeth. † 1. Par. 24. 10.

6 Erant autem juſti ambo ante Deum, incedentes in omnibus mandatis & juſtificationibus Domini ſine querela,

7 Et non erat illis filius, eo quod eſſet Eliſabeth ſterilis, & ambo proceſſiſſent in diebus ſuis.

8 Factum eſt autem, cum ſacerdotio fungeretur in ordine vicis ſuæ ante Deum,

9 Secundum conſuetudinem ſacerdotii, ſorte exiit ut incenſum poneret, ingreſſus in templum Domini:

10 Et † omnis multitudo populi erat oraus foris hora incenſi. † Exod. 30. 7. Levit. 16. 17.

11 Apparuit autem illi Angelus Domini, ſtans a dextris altaris incenſi.

12 Et Zacharias turbatus eſt videns, & timor irruit ſuper eum.

13 Ait autem ad illum Angelus: Ne timeas Zacharia, quoniam exaudita eſt deprecatio tua: & uxor tua Eliſabeth pariet tibi filium, & vocabis nomen ejus Joannem:

14 Et erit gaudium tibi, & exultatio, & multi in nativitate ejus gaudebunt:

15 Erit enim magnus coram Domino: & vinum & ſiceram non bibet, & Spiritu ſancto replebitur adhuc ex utero matris ſuæ:

16 Et multos filiorum Iſrael convertet ad Dominum Deum ipſorum:

17 Et ipſe præcedet ante illum in ſpiritu & virtute Eliæ: † ut convertat corda patrum in filios, & incredulos ad prudentiam juſtorum, parare Domino plebem perfectam. † Mal. 4. 6. Matth. 11. 14.

18 Et dixit Zacharias ad Angelum: Unde hoc ſciam? ego enim ſum ſenex, & uxor mea proceſſit in diebus ſuis.

19 Et reſpondens Angelus dixit ei: Ego ſum Gabriel, qui aſto ante Deum: & miſſus ſum loqui ad te, & hæc tibi evangelizare.

20 Et ecce eris tacens, & non poteris loqui, uſque in diem quo hæc fiant, pro eo quod non credidiſti verbis meis, quæ implebuntur in tempore ſuo.

21 Et erat plebs expectans Zachariam: & mirabantur quod tardaret ipſe in templo.

22 Egreſſus autem non poterat loqui ad illos, & cognoverunt quod viſionem vidiſſet in templo. Et ipſe erat innuens illis, & permanſit mutus.

23 Et factum eſt, ut impleti ſunt dies officii ejus, abiit in domum ſuam:

24 Poſt hos autem dies concepit Eliſabeth uxor ejus, & occultabat ſe menſibus quinque, dicens:

25 Quia ſic fecit mihi Dominus in diebus, quibus reſpexit auferre opprobrium meum inter homines.

26 In menſe autem ſexto, miſſus eſt Angelus Gabriel a Deo in civitatem Galilææ, cui nomen Nazareth,

27 Ad virginem deſponſatam viro, cui nomen erat Joſeph, de domo David, & nomen virginis Maria.

28 Et ingreſſus Angelus ad eam dixit: Ave gratia plena: Dominus tecum: Benedicta tu in mulieribus.

29 Quæ cum audiſſet, turbata eſt in ſermone ejus, & cogitabat qualis eſſet iſta ſalutatio.

30 Et ait Angelus ei: Ne timeas Maria, invenisti enim gratiam apud Deum:

31 † Ecce concipies in utero, & paries filium, & † vocabis nomen ejus JESUM. † Iſa. 7. 14

32 Hic erit magnus, & Filius Altiſſimi vocabitur, & dabit illi Dominus Deus ſedem David patris ejus: † & regnabit in domo Jacob in æternum, † Inf. 2. 21

33 Et regni ejus non erit finis. † Da. 7. 14. 27.

34 Dixit autem Maria ad Angelum: Quomodo fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco? Mich. 4. 7.

35 Et reſpondens Angelus dixit ei: Spiritus ſanctus ſuperveniet in te, & virtus Altiſſimi obumbrabit tibi. Ideoque & quod naſcetur ex te Sanctum, vocabitur Filius Dei.

36 Et ecce Eliſabeth cognata tua, & ipſa concepit filium in ſenectute ſua: & hic menſis ſextus eſt illi, quæ vocatur ſterilis:

37 Quia non erit impoſſibile apud Deum omne verbum.

38 Dixit autem Maria: Ecce ancilla Domi-

mi, fiat mihi secundum verbum tuum. Et discessit ab illa Angelus.

39 Exurgens autem Maria in diebus illis abiit in montana cum festinatione, in civitatem Juda:

40 Et intravit in domum Zachariæ, & salutavit Elisabeth.

41 Et factum est, ut audivit salutationem Mariæ Elisabeth; exultavit infans in utero ejus: & repleta est Spiritu sancto Elisabeth:

42 Et exclamavit voce magna, & dixit: Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui,

43 Et unde hoc mihi ut veniat mater Domini mei ad me?

44 Ecce enim ut facta est vox salutationis tuæ in auribus meis, exultavit in gaudio infans in utero meo.

45 Et beata, quæ credidisti, quoniam perficientur ea, quæ dicta sunt tibi a Domino.

46 Et ait Maria:

Magnificat anima mea Dominum:

47 Et exultavit spiritus meus in Deo salutari meo:

48 Quia respexit humilitatem ancillæ suæ: ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.

49 Quia fecit mihi magna qui potens est, & sanctum nomen ejus:

50 Et misericordia ejus a progenie in progenies timentibus eum.

† *Isaiæ* 51. 9. † *Psal.* 32. 10. † *1. Reg.* 2. 5. *Psalm.* 33. 11. † *Gen.* 17. 9. & 22. 16. *Psalm.* † 31. 11. *Isaiæ* 42. 8.

51 Fecit potentiam in † brachio suo: † dispersit superbos mente cordis sui.

52 Deposuit potentes de sede, & exaltavit humiles.

53 † Esurientes implevit bonis: & divites dimisit inanes.

54 Suscepit Israel puerum suum, recordatus misericordiæ suæ.

55 Sicut locutus est ad patres nostros, † Abraham, & semini ejus in sæcula.

56 Mansit autem Maria cum illa quasi mensibus tribus: & reversa est in domum suam.

57 Elisabeth autem impletum est tempus pariendi, & peperit filium,

58 Et audierunt vicini & cognati ejus, quia magnificavit Dominus misericordiam suam cum illa, & congratulabantur ei.

59 Et factum est in die octavo, venerunt circumcidere puerum, & vocabant eum nomine patris sui Zachariam.

60 Et respondens mater ejus, dixit: Nequaquam, sed vocabitur Joannes.

61 Et dixerunt ad illam: Quia nemo est in cognatione tua, qui vocetur hoc nomine.

62 Innuebant autem patri ejus, quem vellet vocari eum.

† *Supra* 1. 13.

63 Et postulans pugillarem scripsit, † dicens: Joannes est nomen ejus. Et mirati sunt universi.

64 Apertum est autem illico os ejus, & lingua ejus, & loquebatur benedicens Deum.

65 Et factus est timor super omnes vicinos eorum: & super omnia montana Judææ divulgabantur omnia verba hæc:

66 Et posuerunt omnes qui audierant in corde suo, dicentes: Quis, putas, puer iste erit? Etenim manus Domini erat cum illo.

67 Et Zacharias pater ejus repletus est Spiritu sancto: & prophetavit dicens:

† *Psal.* 73. 12.

68 † Benedictus Dominus Deus Israel: quia visitavit, & fecit redemptionem plebis suæ:

69 † Et erexit cornu salutis nobis, in domo David pueri sui.

70 † Sicut locutus est per os sanctorum, qui a sæculo sunt, prophetarum ejus:

71 Salutem ex inimicis nostris, & de manu omnium qui oderunt nos:

72 Ad faciendam misericordiam cum patribus nostris, & memorari testamenti sui sancti.

73 † Jusjurandum, quod juravit ad Abraham patrem nostrum, daturum se nobis:

74 Ut sine timore, de manu inimicorum nostrorum liberati, serviamus illi.

75 In sanctitate & justitia coram ipso, omnibus diebus nostris.

76 Et tu puer, propheta Altissimi vocaberis: præibis enim ante faciem Domini parare vias ejus:

77 † Ad dandam scientiam salutis plebi ejus, in remissionem peccatorum eorum:

78 Per viscera misericordiæ Dei nostri, in quibus visitavit nos, † oriens ex alto:

79 Illuminare his, qui in tenebris, & in umbra mortis sedent: ad dirigendos pedes nostros in viam pacis.

80 Puer autem crescebat, & confortabatur spiritu: & erat in desertis usque in diem ostensionis suæ ad Israel.

† *Psal.* 131. 17. † *Jer.* 23. 6. & 30 10.

† *Gen* 22. 15 *Jerem.* 31. 33 *Hebr.* 6. 13. 17.

† *Mat* 4. 5. *Supra* v. 17. † *Zach* 8. 9. & 6. 12. *Mal.* 4 2.

CAPUT II.

Ex Augusti decreto Joseph cum Maria ascendit in Bethlehem, ubi illa peperit Salvatorem, cujus nativitate ab Angelo audita, pastores festini veniunt illum visuri: puer circumcisus, vocatur Jesus: quem post dies purificationis in Jerusalem delatum ut Domino sisteretur, Simeon senex benedicit, ac de matris in passione doloribus prophetat, Annaque prophetissa vetula Domino confitetur: Jesus duodecim annorum plenus sapientia & gratia, perditus a parentibus, in media doctorum invenitur; descendisque Nazareth subditus illis subditus.

1 FActum est autem in diebus illis, exiit edictum a Cæsare Augusto, ut describeretur universus orbis.

2 Hæc descriptio prima facta est a præside Syriæ Cyrino:

3 Et ibant omnes, ut profiterentur singuli in suam civitatem.

4 Ascendit autem & Joseph a Galilæa de civitate Nazareth, in Judæam in civitatem David, quæ vocatur † Bethlehem: eo quod esset de domo & familia David,

5 Ut profiteretur cum Maria desponsata sibi uxore prægnante.

6 Factum est autem, cum essent ibi, impleti sunt dies ut pareret.

7 Et peperit filium suum primogenitum, & pannis eum involvit, & reclinavit eum in præsepio: quia non erat eis locus in diversorio.

8 Et pastores erant in regione eadem vigilantes, & custodientes vigilias noctis super gregem suum.

9 Et ecce angelus Domini stetit juxta illos, & claritas Dei circumfulsit illos, & timuerunt timore magno.

10 Et dixit illis Angelus: Nolite timere: ecce enim evangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo:

† *Mich* 5. 2. *Matth* 2. 6.

11 Quia natus est vobis hodie Salvator, qui est Christus Dominus, in civitate David.
12 Et hoc vobis signum: Invenietis infantem pannis involutum, & positum in præsepio.
13 Et subito facta-est cum angelo multitudo militiæ cœlestis, laudantium Deum, & dicentium:
14 Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.
15 Et factum est, ut discesserunt ab eis Angeli in cœlum, pastores loquebantur ad invicem: Transeamus usque Bethlehem, & videamus hoc verbum, quod factum est, quod Dominus ostendit nobis.
16 Et venerunt festinantes: & invenerunt Mariam, & Joseph, & infantem positum in præsepio.
17 Videntes autem cognoverunt de verbo, quod dictum erat illis de puero hoc.
18 Et omnes, qui audierunt, mirati sunt: & de his, quæ dicta erant a pastoribus ad ipsos.
19 Maria autem conservabat omnia verba hæc, conferens in corde suo.
20 Et reversi sunt pastores glorificantes & laudantes Deum, in omnibus quæ audierant & viderant, sicut dictum est ad illos.
21 † Et postquam consummati sunt dies octo ut circumcideretur puer: vocatum est nomen ejus † Jesus, quod vocatum est ab Angelo prius quam in utero conciperetur.
22 Et postquam impleti sunt dies purgationis ejus † secundum legem Moysi, tulerunt illum in Jerusalem, ut sisterent eum Domino,
23 Sicut scriptum est in lege Domini: † Quia omne masculinum adaperiens vulvam, sanctum Domino vocabitur.
24 Et ut darent hostiam secundum quod dictum est † in lege Domini, par turturum, aut duos pullos columbarum.
25 Et ecce homo erat in Jerusalem, cui nomen Simeon, & homo iste justus & timoratus, expectans consolationem Israel, & Spiritus sanctus erat in eo.
26 Et responsum acceperat a Spiritu sancto, non visurum se mortem, nisi prius videret Christum Domini.
27 Et venit in spiritu in templum. Et cum inducerent puerum Jesum parentes ejus, ut facerent secundum consuetudinem legis pro eo.
28 Et ipse accepit eum in ulnas suas, & benedixit Deum, & dixit:
29 Nunc dimittis servum tuum Domine, secundum verbum tuum in pace:
30 Quia viderunt oculi mei salutare tuum,
31 Quod parasti ante faciem omnium populorum;
32 Lumen ad revelationem gentium, & gloriam plebis tuæ Israel.
33 Et erat pater ejus & mater mirantes super his, quæ dicebantur de illo.
34 Et benedixit illis Simeon: & dixit ad Mariam matrem ejus: † Ecce positus est hic in ruinam, & in resurrectionem multorum in Israel: & in signum, cui contradicetur:
35 Et tuam ipsius animam pertransibit gladius, ut revelentur ex multis cordibus cogitationes,
36 Et erat Anna prophetissa, filia Phanuel, de tribu Aser: hæc processerat in diebus multis, & vixerat cum viro suo annis septem a virginitate sua.
37 Et hæc vidua usque ad annos octoginta quatuor: quæ non discedebat de templo, jejuniis & obsecrationibus serviens nocte ac die.
38 Et hæc, ipsa hora superveniens, confitebatur Domino: & loquebatur de illo omnibus, qui expectabant redemptionem Israel.
39 Et ut perfecerunt omnia secundum legem Domini, reversi sunt in Galilæam in civitatem suam Nazareth.
40 Puer autem crescebat, & confortabatur, plenus sapientia: & gratia Dei erat in illo.
41 Et ibant parentes ejus per omnes annos in Jerusalem, † in die solemni Paschæ.
42 Et cum factus esset annorum duodecim, ascendentibus illis Jerosolymam secundum consuetudinem diei festi,
43 Consummatisque diebus, cum redirent, remansit puer Jesus in Jerusalem, & non cognoverunt parentes ejus.
44 Existimantes autem illum esse in comitatu, venerunt iter diei, & requirebant eum inter cognatos, & notos.
45 Et non invenientes, regressi sunt in Jerusalem, requirentes eum.
46 Et factum est, post triduum invenerunt illum in templo sedentem in medio doctorum, audientem illos, & interrogantem eos.
47 Stupebant autem omnes, qui eum audiebant, super prudentia & responsis ejus.
48 Et videntes admirati sunt. Et dixit mater ejus ad illum: Fili, quid fecisti nobis sic? ecce pater tuus & ego dolentes quærebamus te.
49 Et ait ad illos; Quid est quod me quærebatis: nesciebatis quia in his, quæ patris mei sunt, oportet me esse?
50 Et ipsi non intellexerunt verbum, quod locutus est ad eos.
51 Et descendit cum eis, & venit Nazareth: & erat subditus illis. Et mater ejus conservabat omnia verba hæc in corde suo.
52 Et Jesus proficiebat sapientia, & ætate, & gratia apud Deum & homines:

CAPUT III.

Joannes mittitur a Domino impleturus sua prædicatione Isaiæ vaticinium: & turbis, publicanis, ac militibus dat consilium, dicens quid singulos facere oporteat, testaturque Christi excellentiam & baptismi ipsius, super quem ab ipso baptizatum descendit columba, ac vox Patris auditur: texiturque ejus genealogia a Joseph usque ad Adam ascendens.

1 ANno autem quintodecimo imperii Tiberii Cæsaris, procurante Pontio Pilato Judæam, tetrarcha autem Galilææ Herode, Philippo autem fratre ejus tetrarcha Iturææ, & Trachonitidis regionis, & Lysania Abilinæ tetrarcha,
2 † Sub principibus sacerdotum Anna & Caipha: factum est verbum Domini super Joannem, Zachariæ filium, in deserto.
3 † Et venit in omnem regionem Jordanis, prædicans baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum,
4 Sicut scriptum est in Libro sermonum Isaiæ Prophetæ: † Vox clamantis in deserto: Parate viam Domini: rectas facite semitas ejus:
5 Omnis vallis implebitur: & omnis mons, & collis humiliabitur: & erunt prava in directa, & aspera in vias planas:

Gen. 7. 12. ev. 12. 3. Matt. 1. 18. upr. 1. 1. Lev. 2. 6. Exod. 3. 2. Num. 18. 16. Lev. 2. 8. Isaiæ 49. 14. Rom. 9. 3. 1. Petr. 1. 7.

† Exod. 23. 15. & 34. 18. Deut. 16. 1.

† Act. 4. 6.

† Matt. 3. 1. Marc. 1. 4. † Isaiæ 40. 3. Joann. 1. 23.

6 Et videbit omnis caro salutare Dei.
7 Dicebat ergo ad turbas quæ exibant ut
†Matt. 3. 7. baptizarentur ab ipso: † Genimina viperarum, quis ostendit vobis fugere a ventura ira?
8 Facite ergo fructus dignos pœnitentiæ, & ne cœperitis dicere: Patrem habemus Abraham. Dico enim vobis, quia potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ.
9 Jam enim securis ad radicem arborum posita est. Omnis ergo arbor non faciens fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.
10 Et interrogabant eum turbæ, dicentes: Quid ergo faciemus?
†Isa. 2. 35. 1. Joan. 3. 17. 11 Respondens autem dicebat illis: † Qui habet duas tunicas, det non habenti: & qui habet escas, similiter faciat.
12 Venerunt autem & publicani ut baptizarentur, & dixerunt ad illum: Magister, quid faciemus?
13 At ille dixit ad eos: Nihil amplius, quam quod constitutum est vobis, faciatis.
14 Interrogabant autem eum & milites: dicentes: Quid faciemus & nos? Et ait illis: Neminem concutiatis, neque calumniam faciatis: & contenti estote stipendiis vestris.
15 Existimante autem populo, & cogitantibus omnibus in cordibus suis de Joanne, ne forte ipse esset Christus:
16 Respondit Joannes, dicens omnibus:
†Matt. 3. 11. Marci 1. 8. Joann. 1. 26. †Matt. 3. 11. Act. 1. 5. & 11. 16. & 19. 4. †Matt. 3. 12. †Matt. 14. 4. Marc. 6. 17. †Matt. 3. 16. Marc. 1. 10. Joann. 1. 32. †Matt. 3. 17. & 17. 5. Infra 9. 35. 2. Petr. 1. 17. † Ego quidem aqua baptizo vos: veniet autem fortior me, cujus non sum dignus solvere corrigiam calceamentorum ejus: † ipse vos baptizabit in Spiritu sancto, & igni:
17 † Cujus ventilabrum in manu ejus, & purgabit aream suam, & congregabit triticum in horreum suum, paleas autem comburet igni inextinguibili.
18 Multa quidem & alia exhortans evangelizabat populo.
19 † Herodes autem tetrarcha, cum corriperetur ab illo de Herodiade, uxore fratris sui, & de omnibus malis quæ fecit Herodes,
20 Adjecit & hoc super omnia, & inclusit Joannem in carcere.
21 † Factum est autem cum baptizaretur omnis populus, & Jesu baptizato, & orante apertum est cœlum:
22 Et descendit Spiritus sanctus corporali specie sicut columba in ipsum: & vox de cœlo facta est: † Tu es filius meus dilectus, in te complacui mihi.
23 Et ipse Jesus erat incipiens quasi annorum triginta, ut putabatur, filius Joseph, qui fuit Heli, qui fuit Mathat,
24 Qui fuit Levi, qui fuit Melchi, qui fuit Janne, qui fuit Joseph,
25 Qui fuit Mathathiæ, qui fuit Amos, qui fuit Nahum, qui fuit Hesli, qui fuit Nagge,
26 Qui fuit Mathath, qui fuit Mathathiæ, qui fuit Semei, qui fuit Joseph, qui fuit Juda,
27 Qui fuit Joanna, qui fuit Resa, qui fuit Zorobabel, qui fuit Salathiel, qui fuit Neri,
28 Qui fuit Melchi, qui fuit Addi, qui fuit Cosam, qui fuit Elmadan, qui fuit Her,
29 Qui fuit Jesu, qui fuit Eliezer, qui fuit Jorim, qui fuit Mathat, qui fuit Levi,
30 Qui fuit Simeon, qui fuit Juda, qui fuit Joseph, qui fuit Jona, qui fuit Eliakim,
31 Qui fuit Melea, qui fuit Menna, qui fuit Mathatha, qui fuit Nathan, qui fuit David,
32 Qui fuit Jesse, qui fuit Obed, qui fuit Booz, qui fuit Salmon, qui fuit Naasson,
33 Qui fuit Aminadab, qui fuit Aram, qui fuit Esron, qui fuit Phares, qui fuit Judæ,
34 Qui fuit Jacob, qui fuit Isaac, qui fuit Abrahæ, qui fuit Thare, qui fuit Nachor,
35 Qui fuit Sarug, qui fuit Ragau, qui fuit Phaleg, qui fuit Heber, qui fuit Sale,
36 Qui fuit Cainan, qui fuit Arphaxad, qui fuit Sem, qui fuit Noe, qui fuit Lamech,
37 Qui fuit Mathusale, qui fuit Henoch, qui fuit Jared, qui fuit Malaleel, qui fuit Cainan,
38 Qui fuit Henos, qui fuit Seth, qui fuit Adam, qui fuit Dei.

CAPUT IV.

Jesus post jejunium quadraginta dierum, ac diversas satanæ tentationes, in synagoga Nazareth legit sedam de se Isaia prophetiam: dicitque prophetam non esse acceptum in patria propria, quapropter volunt eum de monte precipitare: ejicit in Capharnaum dæmonium, sanatque socrum Simonis, & plures alios à variis languoribus, ac dæmonia ejicit.

1 JEsus autem plenus Spiritu sancto regressus est a Jordane: & agebatur a Spiritu in desertum
2 Diebus quadraginta, & tentabatur a diabolo. Et nihil manducavit in diebus illis: & consummatis illis esuriit.
3 Dixit autem illi diabolus: Si filius Dei es, dic lapidi huic ut panis fiat.
4 Et respondit ad illum Jesus: Scriptum est: † Quia non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo Dei.
5 Et duxit illum diabolus in montem excelsum, & ostendit illi omnia regna orbis terræ in momento temporis,
6 Et ait illi: Tibi dabo potestatem hanc universam, & gloriam illorum: quia mihi tradita sunt; & cui volo do illa.
7 Tu ergo si adoraveris coram me, erunt tua omnia.
8 Et respondens Jesus, dixit illi: † Scriptum est: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies.
9 Et duxit illum in Jerusalem, & statuit eum super pinnam templi, & dixit illi. Si filius Dei es, mitte te hinc deorsum.
10 † Scriptum est enim quod Angelis suis mandavit de te, ut conservent te:
11 Et quia in manibus tollent te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum.
12 Et respondens Jesus, ait illi: Dictum est: † Non tentabis Dominum Deum tuum.
13 Et consummata omni tentatione, diabolus recessit ab illo, usque ad tempus.
14 † Et regressus est Jesus in virtute Spiritus in Galilæam, & fama exiit per universam regionem de illo.
15 Et ipse docebat in synagogis eorum, & magnificabatur ab omnibus.
16 † Et venit Nazareth, ubi erat nutritus, & intravit secundum consuetudinem suam die sabbati in synagogam, & surrexit legere.
17 Et traditus est illi Liber Isaiæ prophetæ. Et ut revolvit librum, invenit locum ubi scriptum erat.
18 † Spiritus Domini super me: propter quod unxit me, evangelizare pauperibus misit me, sanare contritos corde,

Matt. 4. 1. *Marc.* 1. 12.
†Deut. 8. 3. *Matth.* 4. 4.
†Deut. 6. 13. & 10. 20
† Psal. 90. 11
†Deut. 6. 16.
†Matt. 4. & 12. *Marc.* 1. 14.
†Matt. 13. 54. *Marc.* 6. 1. *Joann.* 4. 45.
† Isaiæ 61. 1.

Digitized by Google

19 Prædicare captivis remiſſionem, & cæcis viſum, dimittere confractos in remiſſionem, prædicare annum Domini acceptum, & diem retributionis.

20 Et cum plicuiſſet librum, reddidit miniſtro, & ſedit. Et omnium in ſynagoga oculi erant intendentes in eum.

21 Cœpit autem dicere ad illos: Quia hodie impleta eſt hæc ſcriptura in auribus veſtris.

22 Et omnes teſtimonium illi dabant: & mirabantur in verbis gratiæ, quæ procedebant de ore ipſius, & dicebant: Nonne hic eſt filius Joſeph?

23 Et ait illis: Utique dicetis mihi hanc ſimilitudinem: Medice cura teipſum: quanta audivimus facta in Capharnaum, fac & hic in patria tua.

24 Ait autem: Amen dico vobis, quia nemo propheta acceptus eſt in patria ſua.

25 In veritate dico vobis, multæ viduæ erant in diebus Eliæ in Iſrael, quando clauſum eſt cœlum annis tribus, & menſibus ſex, cum facta eſſet fames magna in omni terra:

3.*Reg* 7. 9. 4.*Reg* 8. 14. 26 † Et ad nullam illarum miſſus eſt Elias, niſi in Sarepta Sidoniæ, ad mulierem viduam.

27 † Et multi leproſi erant in Iſrael ſub Eliſeo propheta: & nemo eorum mundatus eſt niſi Naaman Syrus.

28 Et repleti ſunt omnes in ſynagoga ira, hæc audientes.

29 Et ſurrexerunt, & ejecerunt illum extra civitatem: & duxerunt illum uſque ad ſupercilium montis, ſuper quem civitas illorum erat ædificata, ut præcipitarent eum.

30 Ipſe autem tranſiens per medium illorum, ibat.

†*Matt.* 4. 13. *Marc.* 1. 21. 31 † Et deſcendit in Capharnaum civitatem Galilææ, ibique docebat illos ſabbatis.

†*Matt.* 7. 28. *Marc.* 1. 23. 32 † Et ſtupebant in doctrina ejus, quia in poteſtate erat ſermo ipſius.

33 † Et in ſynagoga erat homo habens dæmonium immundum, & exclamavit voce magna,

34 Dicens: Sine, quid nobis, & tibi Jeſu Nazarene? veniſti perdere nos? ſcio te quis ſis, Sanctus Dei.

35 Et increpavit illum Jeſus, dicens: Obmutesce, & exi ab eo. Et cum projeciſſet illum dæmonium in medium, exiit ab illo, nihilque illum nocuit.

36 Et factus eſt pavor in omnibus, & colloquebantur ad invicem, dicentes: Quod eſt hoc verbum, quia in poteſtate & virtute imperat immundis ſpiritibus, & exeunt?

37 Et divulgabatur fama de illo in omnem locum regionis.

38 Surgens autem Jeſus de ſynagoga, introivit in domum Simonis. † Socrus autem Simonis tenebatur magnis febribus: & rogaverunt illum pro ea.

†*Matt.* 8. 14. *Marc.* 1. 30. 39 Et ſtans ſuper illam, imperavit febri: & dimiſit illam. Et continuo ſurgens miniſtrabat illis.

40 Cum autem ſol occidiſſet, omnes qui habebant infirmos variis languoribus, ducebant illos ad eum. At ille ſingulis manus imponens, curabat eos.

†*Marc.* 1. 34. 41 † Exibant autem dæmonia a multis, clamantia & dicentia: Quia tu es Filius Dei: & increpans non ſinebat ea loqui, quia ſciebant ipſum eſſe Chriſtum.

42 Facta autem die egreſſus ibat in desertum locum, & turbæ requirebant eum, & venerunt uſque ad ipſum: & detinebant illum ne diſcederet ab eis.

43 Quibus ille ait: Quia & aliis civitatibus oportet me evangelizare regnum Dei: quia ideo miſſus ſum.

44 Et erat prædicans in ſynagogis Galilææ.

CAPUT V.

Ubi de navicula Petri docuiſſet, ille laxato ipſius juſſu reti concluſit copioſam piſcium multitudinem: curatum leproſum mittit ad ſacerdotes: paralytico, remiſſis primum peccatis, jubet ut lectum ſuum tollat: diſcumbens cum Levi, quem ex telonio vocaverat, cauſam dat murmurantibus Phariſæis, quare cum peccatoribus converſetur, & cur ipſius diſcipuli non jejunent.

1 FActum eſt autem, cum turba irruerent in eum, ut audirent verbum Dei, & ipſe ſtabat ſecus ſtagnum Geneſareth.

†*Matt.* 4. 18. *Marc.* 1. 16. 2 † Et vidit duas naves ſtantes ſecus ſtagnum: piſcatores autem deſcenderant, & lavabant retia.

3 Aſcendens autem in unam navim, quæ erat Simonis, rogavit eum a terra reducere pusillum. Et ſedens docebat de navicula turbas.

4 Ut ceſſavit autem loqui, dixit ad Simonem: Duc in altum, & laxate retia veſtra in capturam.

5 Et reſpondens Simon, dixit illi: Præceptor, per totam noctem laborantes, nihil cepimus: in verbo autem tuo laxabo rete.

6 Et cum hoc feciſſent, concluſerunt piſcium multitudinem copioſam, rumpebatur autem rete eorum.

7 Et annuerunt ſociis, qui erant in alia navi, ut venirent, & adjuvarent eos. Et venerunt, & impleverunt ambas naviculas, ita ut pene mergerentur.

8 Quod cum videret Simon Petrus, procidit ad genua Jeſu, dicens: Exi a me, quia homo peccator ſum, Domine.

9 Stupor enim circumdederat eum, & omnes qui cum illo erant, in captura piſcium, quam ceperant:

10 Similiter autem Jacobum & Joannem, filios Zebedæi, qui erant ſocii Simonis. Et ait ad Simonem Jeſus: Noli timere: ex hoc jam homines eris capiens.

11 Et ſubductis ad terram navibus, relictis omnibus ſecuti ſunt eum.

†*Matt* 8. 2. *Marc.* 1. 40. 12 † Et factum eſt, cum eſſet in una civitatum, & ecce vir plenus lepra, & videns Jeſum, & procidens in faciem, rogavit eum, dicens: Domine, ſi vis potes me mundare.

13 Et extendens manum, tetigit eum dicens: Volo: Mundare. Et confeſtim lepra diſceſſit ab illo.

14 Et ipſe præcepit illi ut nemini diceret: ſed, Vade, oſtende te ſacerdoti, & offer pro emundatione tua, † ſicut præcepit Moyſes, in teſtimonium illis.

† *Lev* 14. 4. 15 Perambulabat autem magis ſermo de illo: & conveniebant turbæ multæ ut audirent, & curarentur ab infirmitatibus ſuis.

16 Ipſe autem ſecedebat in deſertum, & orabat.

17 Et factum eſt in una dierum, & ipſe ſedebat docens. Et erant Phariſæi ſedentes, & legis doctores, qui venerant ex omni caſtello Galilææ, & Judææ, & Jeruſalem: & virtus Domini erat ad ſanandum eos.

†*Matt.* 9. 2. *Marc.* 2. 3.

18 † Et ecce viri portantes in lecto hominem qui erat paralyticus: & quærebant eum inferre, & ponere ante eum.

19 Et non invenientes qua parte illum inferrent præ turba, ascenderunt supra tectum, & per tegulas summiserunt eum cum lecto in medium ante Jesum.

20 Quorum fidem ut vidit, dixit: Homo remittuntur tibi peccata tua.

21 Et cœperunt cogitare Scribæ & Pharisæi, dicentes: Quis est hic, qui loquitur blasphemias? Quis potest dimittere peccata, nisi solus Deus?

22 Ut cognovit autem Jesus cogitationes eorum, respondens, dixit ad illos: Quid cogitatis in cordibus vestris?

23 Quid est facilius dicere: Dimittuntur tibi peccata; an dicere: Surge, & ambula?

24 Ut autem sciatis quia Filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, (ait paralytico) Tibi dico, surge, tolle lectum tuum, & vade in domum tuam.

25 Et confestim consurgens coram illis, tulit lectum, in quo jacebat: & abiit in domum suam, magnificans Deum.

26 Et stupor apprehendit omnes, & magnificabant Deum. Et repleti sunt timore, dicentes: Quia vidimus mirabilia hodie.

†*Matt.* 9. 9. *Marc.* 2. 14.

27 † Et post hæc exiit, & vidit publicanum nomine Levi, sedentem ad Telonium, & ait illi: Sequere me.

28 Et relictis omnibus, surgens secutus est eum.

29 Et fecit ei convivium magnum Levi in domo sua: & erat turba multa publicanorum, & aliorum, qui cum illis erant discumbentes.

30 Et murmurabant Pharisæi & Scribæ eorum, dicentes ad discipulos ejus: Quare cum publicanis & peccatoribus manducatis & bibitis?

31 Et respondens Jesus, dixit ad illos: Non egent qui sani sunt medico, sed qui male habent.

32 Non veni vocare justos, sed peccatores ad pœnitentiam.

†*Marc.* 2. 18.

33 At illi dixerunt ad eum: † Quare discipuli Joannis jejunant frequenter, & obsecrationes faciunt, similiter & Pharisæorum: tui autem edunt & bibunt?

34 Quibus ipse ait: Numquid potestis filios sponsi, dum cum illis est sponsus, facere jejunare?

35 Venient autem dies, cum ablatus fuerit ab illis sponsus, tunc jejunabunt in illis diebus.

36 Dicebat autem & similitudinem ad illos: Quia nemo commissuram a novo vestimento immittit in vestimentum vetus: alioquin & novum rumpit, & veteri non convenit commissura a novo.

37 Et nemo mittit vinum novum in utres veteres: alioquin rumpet vinum novum utres, & ipsum effundetur, & utres peribunt.

38 Sed vinum novum in utres novos mittendum est, & utraque conservantur.

39 Et nemo bibens vetus, statim vult novum, dicit enim: Vetus melius est.

CAPUT XI.

Discipulos spicas sabbato vellentes excusat, alioque sabbato manum curat aridam: electos duodecim nominat Apostolos, & cum illis ac multitudine copiosa stans in loco campestri docet beatitudines, aliaque consilia ac præcepta evangelica: de festuca in oculo fratris, & arbore bona ac mala ex fructu dignoscenda: audientis Christi verba cui comparetur si ea opere compleat, & cui si non compleat.

Matth. 12. 1. *Marc.* 2. 23.

1 Factum est autem in sabbato secundo, primo, cum transiret per sata, vellebant discipuli ejus spicas, & manducabant confricantes manibus.

2 Quidam autem Pharisæorum dicebant illis: Quid facitis quod non licet in sabbatis?

3 Et respondens Jesus ad eos, dixit: Nec hoc legistis quod fecit David, cum esuriret ipse, & qui cum illo erant:

†1. *Reg.* 21. 6.

4 † Quomodo intravit in domum Dei, & panes propositionis sumpsit, & manducavit, & dedit his qui cum ipso erant: quos non licet manducare † nisi tantum sacerdotibus?

† *Exod.* 29. 32. *Levit.* 24. 9.

5 Et dicebat illis: Quia Dominus est Filius hominis, etiam sabbati.

†*Matt.* 12. 10. *Marc.* 3. 1.

6 Factum est autem & in alio sabbato, ut intraret in synagogam, & doceret. † Et erat ibi homo, & manus ejus dextera erat aridа.

7 Observabant autem Scribæ, & Pharisæi, si in sabbato curaret: ut invenirent unde accusarent eum.

8 Ipse vero sciebat cogitationes eorum: & ait homini, qui habebat manum aridam: Surge, & sta in medium. Et surgens stetit.

9 Ait autem ad illos Jesus: Interrogo vos, si licet sabbatis benefacere, an male; animam salvam facere, an perdere?

10 Et circumspectis omnibus dixit homini: Extende manum tuam. Et extendit: & restituta est manus ejus.

11 Ipsi autem repleti sunt insipientia, & colloquebantur ad invicem, quidnam facerent Jesu.

12 Factum est autem in illis diebus, exiit in montem orare, & erat pernoctans in oratione Dei.

†*Matt.* 10. 2. *Marc.* 3. 13.

13 † Et cum dies factus esset, vocavit discipulos suos: & elegit duodecim ex ipsis (quos & Apostolos nominavit)

14 Simonem, quem cognominavit Petrum, & Andream fratrem ejus, Jacobum, & Joannem, & Philippum, & Bartholomæum,

15 Matthæum, & Thomam, Jacobum Alphæi, & Simonem, qui vocatur Zelotes,

16 Et Judam Jacobi, & Judam Iscariotem qui fuit proditor.

17 Et descendens cum illis, stetit in loco campestri, & turba discipulorum ejus, & multitudo copiosa plebis ab omni Judæa, & Jerusalem, & maritima, & Tyri, & Sidonis,

18 Qui venerant ut audirent eum, & sanarentur a languoribus suis. Et qui vexabantur a spiritibus immundis, curabantur.

19 Et omnis turba quærebat eum tangere: quia virtus de illo exibat, & sanabat omnes.

†*Mat* 5. 2.

20 † Et ipse elevatis oculis in discipulos suos dicebat: Beati pauperes: quia vestrum est regnum Dei.

21 Beati, qui nunc esuritis: quia saturabi-

mini.

mini. Beati, qui nunc fletis: quia ridebitis.

†Matt. 5. 11. 22 † Beati eritis cum vos oderint homines, & cum separaverint vos, & exprobraverint, & ejecerint nomen vestrum tanquam malum, propter filium hominis.

23 Gaudete in illa die, & exultate: ecce enim merces vestra multa est in cœlo: secundum hæc enim faciebant Prophetis patres eorum.

†Eccli. 31. 8. Amos 6. 1. † Isaiæ 65. 13. 24 † Verumtamen væ vobis divitibus, quia habetis consolationem vestram.

25 † Væ vobis, qui saturati estis: quia esurietis. Væ vobis, qui ridetis nunc: quia lugebitis & flebitis.

26 Væ cum benedixerint vobis homines: secundum hæc enim faciebant pseudoprophetis patres eorum.

†Matt. 5. 44. 27 Sed vobis dico, qui auditis: † Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos.

28 Benedicite maledicentibus vobis, & orate pro calumniantibus vos.

†Matt. 5. 39. 1. Cor. 5. 7. 29 † Et qui te percutit in maxillam, præbe & alteram. Et ab eo, qui aufert tibi vestimentum, etiam tunicam noli prohibere.

† Tob. 4. 16. Matth. 7. 12. †Matt. 7. 46. 30 Omni autem petenti te, tribue: & qui aufert quæ tua sunt, ne repetas.

31 † Et prout vultis ut faciant vobis homines, & vos facite illis similiter.

32 † Et si diligitis eos, qui vos diligunt, quæ vobis est gratia? nam & peccatores diligentes se diligunt.

33 Et si benefeceritis his, qui vobis benefaciunt; quæ vobis est gratia? siquidem & peccatores hoc faciunt.

Deut. 5. 8. Matth. 5. 42. 34 † Et si mutuum dederitis his, a quibus speratis recipere; quæ gratia est vobis? nam & peccatores peccatoribus fœnerantur, ut recipiant æqualia.

35 Verumtamen diligite inimicos vestros: benefacite, & mutuum date, nihil inde sperantes: & erit merces vestra multa, & eritis filii Altissimi, quia ipse benignus est super ingratos & malos.

36 Estote ergo misericordes, sicut & Pater vester misericors est.

Matt. 7. 1. 37 † Nolite judicare, & non judicabimini: nolite condemnare, & non condemnabimini. Dimittite, & dimittemini.

38 Date, & dabitur vobis: mensuram bonam, & confertam, & coagitatam, & superefluentem dabunt in sinum vestrum. † Eadem quippe mensura, qua mensi fueritis, remetietur vobis.

Matt. 13. 12. Marc. 4. 24. 39 Dicebat autem illis & similitudinem: Numquid potest cæcus cæcum ducere? nonne ambo in foveam cadunt?

Matt. 10. 24. Joann. 13. 16. 40 † Non est discipulus super magistrum: perfectus autem omnis erit, si sit sicut magister ejus.

Matt. 7. 3. 41 † Quid autem vides festucam in oculo fratris tui, trabem autem, quæ in oculo tuo est, non consideras?

42 Aut quomodo potes dicere fratri tuo: Frater, sine ejiciam festucam de oculo tuo: ipse in oculo tuo trabem non videns? Hypocrita, ejice primum trabem de oculo tuo: & tunc perspicies ut educas festucam de oculo fratris tui.

Matt. 7. 18. 12. 33. 43 † Non est enim arbor bona, quæ facit fructus malos: neque arbor mala, faciens fructum bonum.

44 Unaquæque enim arbor de fructu suo cognoscitur. Neque enim de spinis colligunt ficus: neque de rubo vindemiant uvam.

45 Bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bonum: & malus homo de malo thesauro profert malum. Ex abundantia enim cordis os loquitur.

†Matt. 7. 21. Rom. 2. 13. Jac. 1. 22. 46 Quid autem vocatis me, † Domine, Domine: & non facitis quæ dico?

47 Omnis qui venit ad me, & audit sermones meos, & facit eos: ostendam vobis cui similis sit:

48 Similis est homini ædificanti domum, qui fodit in altum, & posuit fundamentum super petram: inundatione autem facta, illisum est flumen domui illi, & non potuit eam movere: fundata enim erat supra petram.

49 Qui autem audit, & non facit: similis est homini ædificanti domum suam super terram sine fundamento, in quam illisus est fluvius, & continuo cecidit: & facta est ruina domus illius magna.

CAPUT VII.

Admiratus Centurionis fidem, absens sanat illius servum: juxta portam civitatis Naim filium unicum viduæ resuscitat: coram discipulis Joannis Baptistæ per eos interrogantis an esset qui venturus erat, multa edit signa: illisque abeuntibus Joannem plurimum extollit: Judæis nec Joannis nec Christi vita placuit, quos pueris invicem in foro acclamantibus assimilat: a peccatrice muliere pedes inunctus, respondet Simoni ob hoc murmuranti proposita ad hoc parabola duorum debitorum, & remissis mulieri peccatis.

Matth. 8. 5. CUm autem implesset omnia verba sua in aures plebis, intravit Capharnaum.

2 Centurionis autem cujusdam servus male habens, erat moriturus: qui illi erat pretiosus.

3 Et cum audisset de Jesu, misit ad eum seniores Judæorum, rogans eum ut veniret, & salvaret servum ejus.

4 At illi cum venissent ad Jesum, rogabant eum solicite, dicentes ei: Quia dignus est ut hoc illi præstes.

5 Diligit enim gentem nostram: & synagogam ipse ædificavit nobis.

6 Jesus autem ibat cum illis. Et cum jam non longe esset a domo, misit ad eum Centurio amicos, dicens: † Domine noli vexari: Non enim sum dignus ut sub tectum meum intres.

†Matt. 8. 8. 7 Propter quod & meipsum non sum dignum arbitratus ut venirem ad te: sed dic verbo, & sanabitur puer meus.

8 Nam & ego homo sum sub potestate constitutus, habens sub me milites, & dico huic vade, & vadit; & alii veni, & venit; & servo meo, fac hoc, & facit.

9 Quo audito Jesus miratus est: & conversus sequentibus se turbis, dixit: Amen dico vobis, nec in Israel tantam fidem inveni.

10 Et reversi, qui missi fuerant, domum, invenerunt servum, qui languerat, sanum.

11 Et factum est: deinceps ibat in civitatem, quæ vocatur Naim: & ibant cum eo discipuli ejus, & turba copiosa.

12 Cum autem appropinquaret portæ civitatis, ecce defunctus efferebatur filius unicus matris suæ: & hæc vidua erat: & turba civitatis multa cum illa.

13 Quam

13 Quam cum vidiſſet Dominus, miſericordia motus ſuper eam, dixit illi. Noli flere.
14 Et acceſſit & tetigit loculum. (Hi autem, qui portabant, ſteterunt.) Et ait: Adoleſcens, tibi dico, ſurge.
15 Et reſedit qui erat mortuus, & cœpit loqui. Et dedit illum matri ſuæ.
16 Accepit autem omnes timor: & magnificabant Deum, dicentes: † Quia propheta magnus ſurrexit in nobis: & quia Deus viſitavit plebem ſuam.
17 Et exiit hic ſermo in univerſam Judæam de eo, & in omnem cica regionem.
18 Et nuntiaverunt Joanni diſcipuli ejus de omnibus his.
19 † Et convocavit duos de diſcipulis ſuis Joannes, & miſit ad Jeſum, dicens: Tu es qui venturus es, an alium expectamus?
20 Cum autem veniſſent ad eum viri, dixerunt: Joannes Baptiſta miſit nos ad te dicens: Tu es, qui venturus es, an alium expectamus?
21 (In ipſa autem hora multos curavit a languoribus, & plagis, & ſpiritibus malis, & cæcis multis donavit viſum.)
22 Et reſpondens, dixit illis: Euntes renunciate Joanni quæ audiſtis, & vidiſtis: † Quia cæci vident, claudi ambulant, leproſi mundantur, ſurdi audiunt, mortui reſurgunt, pauperes evangelizantur:
23 Et beatus eſt quicumque non fuerit ſcandalizatus in me.
24 Et cum diſceſſiſſent nuntii Joannis, cœpit de Joanne dicere ad turbas: Quid exiſtis in deſertum videre? arundinem vento agitatam?
25 Sed quid exiſtis videre? hominem mollibus veſtimentis indutum? Ecce qui in veſte pretioſa ſunt & deliciis, in domibus regum ſunt.
26 Sed quid exiſtis videre? Prophetam? Utique dico vobis, & pluſquam Prophetam:
27 † Hic eſt, de quo ſcriptum eſt: Ecce mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te.
28 Dico enim vobis: Major inter natos mulierum propheta Joanne Baptiſta nemo eſt: qui autem minor eſt in regno Dei, major eſt illo.
29 Et omnis populus audiens & publicani, juſtificaverunt Deum, baptizati baptiſmo Joannis.
30 Phariſæi autem, & legisperiti conſilium Dei ſpreverunt in ſemetipſos, non baptizati ab eo.
31 Ait autem Dominus: † Cui ergo ſimiles dicam homines generationis hujus? & cui ſimiles ſunt?
32 Similes ſunt pueris ſedentibus in foro, & loquentibus ad invicem, & dicentibus: Cantavimus vobis tibiis, & non ſaltaſtis: lamentavimus, & non ploraſtis.
33 † Venit enim Joannes Baptiſta, neque manducans panem, neque bibens vinum, & dicitis: Dæmonium habet.
34 Venit Filius hominis manducans, & bibens, & dicitis: Ecce homo devorator, & bibens vinum; amicus publicanorum, & peccatorum.
35 Et juſtificata eſt ſapiennia ab omnibus filiis ſuis.
36 Rogabat autem illum quidam de Phariſæis ut manducaret cum illo. Et ingreſſus domum Phariſæi diſcubuit.
37 † Et ecce mulier, quæ erat in civitate peccatrix, ut cognovit quod accubuiſſet in domo Phariſæi, attulit alabaſtrum unguenti:
38 Et ſtans retro ſecus pedes ejus, lacrymis cœpit rigare pedes ejus, & capillis capitis ſui tergebat, & oſculabatur pedes ejus, & unguento ungebat.
39 Videns autem Phariſæus, qui vocaverat eum, ait intra ſe dicens: Hic ſi eſſet propheta, ſciret utique, quæ, & qualis eſt mulier, quæ tangit eum: quia peccatrix eſt.
40 Et reſpondens Jeſus, dixit ad illum: Simon, habeo tibi aliquid dicere. At ille ait: Magiſter, dic.
41 Duo debitores erant cuidam fœneratori: unus debebat denarios quingentos, & alius quinquaginta.
42 Non habentibus illis unde redderent, donavit utriſque. Quis ergo eum plus diligit?
43 Reſpondens Simon dixit: Æſtimo quia is, cui plus donavit. At ille dixit ei: Recte judicaſti.
44 Et converſus ad mulierem, dixit Simoni: Vides hanc mulierem? Intravi in domum tuam, aquam pedibus meis non dediſti: hæc autem lacrymis rigavit pedes meos, & capillis ſuis terſit.
45 Oſculum mihi non dediſti: hæc autem ex quo ineravit, non ceſſavit oſculari pedes meos.
46 Oleo caput meum non unxiſti: hæc autem unguento unxit pedes meos.
47 Propter quod dico tibi: Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Cui autem minus dimittitur, minus diligit.
48 Dixit autem ad illam: † Remittuntur tibi peccata.
49 Et cœperunt qui ſimul accumbebant, dicere intra ſe: Quis eſt hic, qui etiam peccata dimittit?
50 Dixit autem ad mulierem: Fides tua te ſalvam fecit: Vade in pace.

CAPUT VIII.

Parabolam de ſeminante proponit, ac diſcipulis interpretatur: nihil occultum quod non manifeſtetur: quos dicat ſuam eſſe matrem, ſuoſque fratres: in mari a ſomno excitatus, ventum increpat: dæmoniacum ferociſſimum a dæmonum legione liberat, permittens dæmonibus ut in porcos introeant: tacta fimbria veſtimenti ejus mulier a fluxu ſanguinis curatur, & filia Jairi archiſynagogi verbo ipſius reſuſcitatur.

1 ET factum eſt deinceps, & ipſe iter faciebat per civitates & caſtella, prædicans & evangelizans regnum Dei: & duodecim cum illo,
2 Et mulieres aliquæ, quæ erant curatæ a ſpiritibus malignis, & infirmitatibus: † Maria, quæ vocatur Magdalene, de qua ſeptem dæmonia exierant,
3 Et Joanna uxor Chuſæ procuratoris Herodis, & Suſanna, & aliæ multæ, quæ miniſtrabant ei de facultatibus ſuis.
4 Cum autem turba plurima convenirent, & de civitatibus properarent ad eum, dixit per ſimilitudinem:
5 † Exiit qui ſeminat, ſeminare ſemen ſuum:

† Infra 24. 19. Joann. 4. 19.
† Matt. 11. 12.
† Iſaiæ 35. 5.
† Mal. 3. 1. Matth. 11. 10. Marc. 1. 2.
† Matt. 11. 16.
† Matt. 3. 4. Marc. 1. 6.
† Matt. 26. 7. Marc. 14. 3. Joann. 12. 3.
† Matt. 9. 2.
† Marc. 16. 9.
† Matt. 13. 3. Marc. 4. 3.

ſinum: & dum ſeminat, aliud cecidit ſecus viam, & conculcatum eſt, & volucres cœli comederunt illud.

6 Et aliud cecidit ſupra petram: & natum aruit, quia non habebat humorem.

7 Et aliud cecidit inter ſpinas, & ſimul exortæ ſpinæ ſuffocaverunt illud.

8 Et aliud cecidit in terram bonam: & ortum fecit fructum centuplum. Hæc dicens clamabat: Qui habet aures audiendi, audiat.

9 Interrogabant autem eum diſcipuli ejus, quæ eſſet hæc parabola.

10 Quibus ipſe dixit: Vobis datum eſt noſſe myſterium regni Dei, ceteris autem in parabolis: † ut videntes non videant, & audientes non intelligant.

† *Iſaiæ 6. 9.*

11 Eſt autem hæc parabola: Semen eſt verbum Dei.

Matth. 13. 14. Marc. 4. 12. Joann. 12. 40. Act. 28. 26. Rom. 11. 8.

12 Qui autem ſecus viam, hi ſunt qui audiunt; deinde venit diabolus, & tollit verbum de corde eorum, ne credentes ſalvi fiant.

13 Nam qui ſupra petram: qui cum audierint, cum gaudio ſuſcipiunt verbum: & hi radices non habent: qui ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt.

14 Quod autem in ſpinas cecidit: hi ſunt, qui audierunt, & a ſolicitudinibus, & divitiis, & voluptatibus vitæ, euntes, ſuffocantur, & non referunt fructum.

15 Quod autem in bonam terram: hi ſunt, qui in corde bono & optimo audientes verbum retinent, & fructum afferunt in patientia.

† *Matt. 5. 15. Marc. 4. 21.*

16 † Nemo autem lucernam accendens, operit eam vaſe, aut ſubtus lectum ponit: ſed ſupra candelabrum ponit, ut intrantes videant lumen.

† *Matt. 10. 26. Marc. 4. 22.*

17 † Non eſt enim occultum, quod non manifeſtetur: nec abſconditum, quod non cognoſcatur, & in palam veniat.

18 Videte ergo quomodo audiatis. † Qui enim habet, dabitur illi: & quicumque non habet, etiam quod putat ſe habere, auferetur ab illo.

† *Matt. 13. 12. & 25. 29.*

19 † Venerunt autem ad illum mater & fratres ejus, & non poterant adire eum præ turba.

† *Matt. 12. 46. Marc. 3. 32.*

20 Et nuntiatum eſt illi: Mater tua, & fratres tui ſtant foris, volentes te videre.

21 Qui reſpondens, dixit ad eos: Mater mea, & fratres mei hi ſunt, qui verbum Dei audiunt, & faciunt.

22 † Factum eſt autem in una dierum: & ipſe aſcendit in naviculam, & diſcipuli ejus, & ait ad illos: Transfretemus trans ſtagnum. Et aſcenderunt.

† *Matt. 8. 23. Marc. 4. 36.*

23 Et navigantibus illis, obdormivit, & deſcendit procella venti in ſtagnum, & complebantur, & periclitabantur.

24 Accedentes autem ſuſcitaverunt eum, dicentes: Præceptor, perimus. At ille ſurgens, increpavit ventum, & tempeſtatem aquæ, & ceſſavit: & facta eſt tranquillitas.

25 Dixit autem illis: Ubi eſt fides veſtra? Qui timentes, mirati ſunt ad invicem, dicentes: Quis putas hic eſt, quia & ventis & mari imperat, & obediunt ei?

26 Et navigaverunt ad regionem Geraſenorum, quæ eſt contra Galilæam.

27 Et cum egreſſus eſſet ad terram, occurrit illi vir quidam, qui habebat dæmonium jam temporibus multis, & veſtimento non induebatur, neque in domo manebat, ſed in monumentis.

28 Is, ut vidit Jeſum, procidit ante illum & exclamans voce magna, dixit: Quid mihi, & tibi eſt Jeſu Fili Dei Altiſſimi? obſecro te, ne me torqueas.

29 Præcipiebat enim ſpiritui immundo, ut exiret ab homine. Multis enim temporibus arripiebat illum, & vinciebatur catenis, & compedibus cuſtoditus: & ruptis vinculis agebatur a dæmonio in deſerta.

30 Interrogavit autem illum Jeſus, dicens: Quod tibi nomen eſt? At ille dixit: Legio: quia intraverant dæmonia multa in eum.

31 Et rogabant illum ne imperaret illis ut in abyſſum irent.

32 Erat autem ibi grex porcorum multorum paſcentium in monte: & rogabant eum, ut permitteret eis in illos ingredi. Et permiſit illis.

33 Exierunt ergo dæmonia ab homine, & intraverunt in porcos: & impetu abiit grex per præceps in ſtagnum, & ſuffocatus eſt.

34 Quod ut viderunt factum qui paſcebant, fugerunt, & nuntiaverunt in civitatem, & in villas.

35 Exierunt autem videre quod factum eſt, & venerunt ad Jeſum. & invenerunt hominem ſedentem, a quo dæmonia exierant, veſtitum, ac ſana mente, ad pedes ejus, & timuerunt.

36 Nuntiaverunt autem illis & qui viderant, quomodo ſanus factus eſſet a legione:

37 Et rogaverunt illum omnis multitudo regionis Geraſenorum ut diſcederet ab ipſis: quia magno timore tenebantur. Ipſe autem aſcendens navim, reverſus eſt.

38 Et rogabat illum vir, a quo dæmonia exierant, ut cum eo eſſet. Dimiſit autem eum Jeſus, dicens:

39 Redi in domum tuam, & narra quanta tibi fecit Deus. Et abiit per univerſam civitatem, prædicans quanta illi feciſſet Jeſus.

40 Factum eſt autem cum rediiſſet Jeſus, excepit illum turba: erant enim omnes exſpectantes eum.

41 † Et ecce venit vir, cui nomen Jairus, & ipſe princeps ſynagogæ erat: & cecidit ad pedes Jeſu, rogans eum ut intraret in domum ejus,

† *Matt. 8. 18. Marc 5. 22.*

42 Quia unica filia erat ei fere annorum duodecim, & hæc moriebatur. Et contigit, dum iret, a turbis comprimebatur.

43 Et mulier quædam erat in fluxu ſanguinis ab annis duodecim, quæ in medicos erogaverat omnem ſubſtantiam ſuam, nec ab ullo potuit curari:

44 Acceſſit retro, & tetigit fimbriam veſtimenti ejus: & confeſtim ſtetit fluxus ſanguinis ejus.

45 Et ait Jeſus: Quis eſt, qui me tetigit? Negantibus autem omnibus, dixit Petrus, & qui cum illo erant: Præceptor, turbæ te comprimunt, & affligunt, & dicis: Quis me tetigit?

46 Et dixit Jeſus: Tetigit me aliquis: nam ego novi virtutem de me exiiſſe.

47 Videns autem mulier quia non latuit, tremens venit, & procidit ante pedes ejus: & ob quam cauſam tetigerit eum, indicavit coram omni populo: & quemadmodum confeſtim ſanata ſit.

48 At ipſe dixit ei: Filia, fides tua ſalvam te fecit; vade in pace.

49 Adhuc illo loquente, venit quidam ad principem ſynagogæ, dicens ei: Quia mortua eſt filia tua, noli vexare illum.

50 Jesus autem, audito hoc verbo, respondit patri puellæ: Noli timere, crede tantum, & salva erit.

51 Et cum venisset domum, non permisit intrare secum quemquam nisi Petrum, & Jacobum, & Joannem, & patrem & matrem puellæ.

52 Flebant autem omnes & plangebant illam. At ille dixit: Nolite flere, non est mortua puella, sed dormit.

53 Et deridebant eum, scientes quod mortua esset.

54 Ipse autem tenens manum ejus clamavit, dicens: Puella, surge.

55 Et reversus est spiritus ejus, & surrexit continuo. Et jussit illi dari manducare.

56 Et stupuerunt parentes ejus, quibus præcepit ne alicui dicerent quod factum erat.

CAPUT IX.

Discipulos ad prædicandum mittens, servanda tradit eis præcepta: Herodes audita Christi fama cupit eum videre: ex quinque panibus & duobus piscibus satiat Jesus quinque virorum millia: Petrus illum confitetur Christum Dei: suam prædicit passionem, & de propria cruce tollenda: transfiguratus junguntur Moyses & Elias in majestate: ad preces patris dæmonium a filio ejicit: contentio oritur inter Apostolos de primatu: filii Zebedæi volunt igne cœlesti consumi Samaritanos nolentes Jesum suscipere: volentem sequi non suscipit; alterum autem vocat, nec permittit ut primum sepeliat patrem.

Matth. 10. 1. *Marc.* 3. 15. 1 COnvocatis autem duodecim Apostolis, dedit illis virtutem & potestatem super omnia dæmonia, & ut languores curarent.

2 Et misit illos prædicare regnum Dei, & sanare infirmos.

†*Matt.* 10. 9. *Marci* 6. 8. 3 † Et ait ad illos: Nihil tuleritis in via, neque virgam, neque peram, neque panem, neque pecuniam, neque duas tunicas habeatis.

4 Et in quamcumque domum intraveritis, ibi manete, & inde ne exeatis.

† *Act.* 13. 51. 5 Et quicumque non receperint vos: † exeuntes de civitate illa, etiam pulverem pedum vestrorum excutite in testimonium supra illos.

6 Egressi autem circuibant per castella, evangelizantes & curantes ubique.

†*Matt.* 14. 1. *Marc.* 6. 14. 7 † Audivit autem Herodes tetrarcha omnia quæ fiebant ab eo, & hæsitabat eo quod diceretur

8 A quibusdam: Quia Joannes surrexit a mortuis: a quibusdam vero: Quia Elias apparuit: ab aliis autem: Quia propheta unus de antiquis surrexit.

9 Et ait Herodes: Joannem ego decollavi: Quis est autem iste, de quo ego talia audio? Et quærebat videre eum.

10 Et reversi Apostoli, narraverunt illi quæcumque fecerunt: & assumptis illis secessit seorsum in locum desertum, qui est Bethsaidæ.

11 Quod cum cognovissent turbæ, secutæ sunt illum: & excepit eos, & loquebatur illis de regno Dei, & eos, qui cura indigebant, sanabat.

†*Matt.* 14. 15. *Marc.* 6. 36. 12 Dies autem cœperat declinare. Et accedentes duodecim dixerunt illi: † Dimitte turbas, ut euntes in castella villasque quæ circa sunt, divertant, & inveniant escas: quia hic in loco deserto sumus.

† *Joan* 6. 9. 13 Ait autem ad illos: Vos date illis manducare. At illi dixerunt: † Non sunt nobis plusquam quinque panes, & duo pisces: nisi forte nos eamus, & emamus in omnem hanc turbam escas.

14 Erant autem fere viri quinque millia. Ait autem ad discipulos suos: Facite illos discumbere per convivia quinquagenos.

15 Et ita fecerunt. Et discumbere fecerunt omnes.

16 Acceptis autem quinque panibus, & duobus piscibus, respexit in cœlum, & benedixit illis: & fregit, & distribuit discipulis suis, ut ponerent ante turbas.

17 Et manducaverunt omnes, & saturati sunt. Et sublatum est quod superfuit illis, fragmentorum cophini duodecim.

†*Matt* 16. 13 *Marc.* 8. 27. 18 † Et factum est, cum solus esset orans, erant cum illo & discipuli: & interrogavit illos, dicens: Quem me dicunt esse turbæ?

19 At illi respondentes, & dixerunt: Joannem Baptistam, alii autem Eliam, alii vero quia unus Propheta de prioribus surrexit.

20 Dixit autem illis: Vos autem quem me esse dicitis? Respondens Simon Petrus dixit: Christum Dei.

21 At ille increpans illos, præcepit ne cui dicerent hoc,

†*Matt* 16. 21. *Marc.* 8. 31. & 9. 30. 22 Dicens: † Quia oportet filium hominis multa pati, & reprobari a senioribus, & principibus sacerdotum, & Scribis, & occidi, & tertia die resurgere.

†*Matt.* 10. 38. & 16. 24. *Marc.* 8. 34. *Infra* 14. 27. † *Infra* 17. 33. *Joann.* 12. 25. 23 † Dicebat autem ad omnes: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam quotidie, & sequatur me.

24 † Qui enim voluerit animam suam salvam facere, perdet illam: nam qui perdiderit animam suam propter me, salvam faciet illam.

25 Quid enim proficit homo, si lucretur universum mundum, se autem ipsum perdat & detrimentum sui faciat?

†*Matt.* 10. 33. *Marc.* 8. 38. 2.*Tim.* 2. 12. 26 † Nam qui me erubuerit, & meos sermones: hunc Filius hominis erubescet, cum venerit in majestate sua, & Patris, & sanctorum Angelorum.

†*Matt.* 16. 28. *Marc.* 7. 39. †*Matt.* 17. 1. *Marc.* 9. 1. 27 † Dico autem vobis vere: sunt aliqui hic stantes, qui non gustabunt mortem donec videant regnum Dei.

28 † Factum est autem post hæc verba fere dies octo, & assumpsit Petrum, & Jacobum, & Joannem, & ascendit in montem ut oraret.

29 Et facta est, dum oraret, species vultus ejus altera: & vestitus ejus albus & refulgens.

30 Et ecce duo viri loquebantur cum illo. Erant autem Moyses & Elias,

31 Visi in majestate: & dicebant excessum ejus, quem completurus erat in Jerusalem.

32 Petrus vero, & qui cum illo erant, gravati erant somno. Et evigilantes viderunt majestatem ejus, & duos viros, qui stabant cum illo.

33 Et factum est cum discederent ab illo, ait Petrus ad Jesum: Præceptor, bonum est nos hic esse: & faciamus tria tabernacula, unum Tibi, & unum Moysi, & unum Eliæ: nesciens quid diceret.

34 Hæc autem illo loquente, facta est nubes, & obumbravit eos: & timuerunt, intrantibus illis in nubem.

†1.Pet. 1. 17.

35 Et vox facta est de nube, dicens: † Hic est Filius meus dilectus, ipse audite.

36 Et dum fieret vox, inventus est Jesus solus. Et ipsi tacuerunt, & nemini dixerunt in illis diebus quidquam ex his quæ viderant.

37 Factum est autem in sequenti die, descendentibus illis de monte, occurrit illis turba multa.

†Matt. 17. 14. Marc.9 16.

38 † Et ecce vir de turba exclamavit, dicens: Magister, obsecro te, respice in filium meum, quia unicus est mihi:

39 Et ecce spiritus apprehendit eum, & subito clamat, & elidit, & dissipat eum cum spuma, & vix discedit dilanians eum:

40 Et rogavi discipulos tuos ut ejicerent illum, & non potuerunt.

41 Respondens autem Jesus, dixit: O generatio infidelis, & perversa, usquequo ero apud vos, & patiar vos? Adduc huc filium tuum.

42 Et cum accederet, elisit illum dæmonium, & dissipavit.

43 Et increpavit Jesus spiritum immundum, & sanavit puerum, & reddidit illum Patri ejus.

44 Stupebant autem omnes in magnitudine Dei: omnibusque mirantibus in omnibus quæ faciebat, dixit ad discipulos suos: Ponite vos in cordibus vestris sermones istos; Filius enim hominis futurum est ut tradatur in manus hominum.

45 At illi ignorabant verbum istud, & erat velatum ante eos ut non sentirent illud: & timebant eum interrogare de hoc verbo.

†Matt. 18. 1. Marc.9 33.

46 † Intravit autem cogitatio in eos, quis eorum major esset.

47 At Jesus videns cogitationes cordis illorum, apprehendit puerum, & statuit illum secus se,

48 Et ait illis: Quicumque susceperit puerum istum in nomine meo, me recipit: & quicumque me receperit, recipit eum, qui me misit. Nam qui minor est inter vos omnes, hic major est.

49 Respondens autem Joannes, dixit: Præceptor, vidimus quemdam in nomine tuo ejicientem dæmonia, & prohibuimus eum: quia non sequitur nobiscum.

50 Et ait ad illum Jesus: Nolite prohibere: qui enim non est adversum vos, pro vobis est.

51 Factum est autem dum complerentur dies assumptionis ejus; & ipse faciem suam firmavit ut iret in Jerusalem.

52 Et misit nuntios ante conspectum suum: & euntes intraverunt in civitatem Samaritanorum ut pararent illi.

53 Et non receperunt eum, quia facies ejus erat euntis in Jerusalem.

54 Cum vidissent autem discipuli ejus Jacobus & Joannes, dixerunt: Domine, vis dicimus ut ignis descendat de cœlo, & consumat illos?

55 Et conversus increpavit illos, dicens: Nescitis cujus spiritus estis.

†Joan. 3. 17. & 12. 47.

56 † Filius hominis non venit animas perdere, sed salvare. Et abierunt in aliud castellum.

57 Factum est autem: ambulantibus illis in via, dixit quidam ad illum: Sequar te quocumque ieris.

†Matt. 8. 20.

58 Dixit illi Jesus: † Vulpes foveas habent, & volucres cœli nidos: Filius autem hominis non habet ubi caput reclinet.

59 Ait autem ad alterum: Sequere me; ille autem dixit: Domine permitte mihi primum ire, & sepelire patrem meum.

60 Dixitque ei Jesus: Sine ut mortui sepeliant mortuos suos: tu autem vade, & annuntia regnum Dei.

61 Et ait alter: Sequar te Domine, sed permitte mihi primum renuntiare his quæ domi sunt.

62 Ait ad illum Jesus: Nemo mittens manum suam ad aratrum, & respiciens retro, aptus est regno Dei.

CAPUT X.

Septuaginta duos præmittens ad singulas civitates, tradit præcepta qua in prædicando observent; & gaudentibus de subjectis sibi dæmonibus, dicit non esse ob hoc perfectum gaudendum: comminatur civitatibus obstinatis in quibus facta erant plurima virtutes; & exultans in spiritu confitetur Patri: tentanti Legisperito, post recitatum præceptum de dilectione Dei & proximi, ostendit quis sit proximus per parabolam hominis a Jerusalem descendentis: Marthæ ministranti, & de sorore Maria conquerenti, dicit Mariam elegisse optimam partem.

1 POst hæc autem designavit Dominus & alios septuaginta duos: & misit illos binos ante faciem suam, in omnem civitatem & locum, quo erat ipse venturus.

†Matt 9. 37.

2 Et dicebat illis: † Messis quidem multa, operarii autem pauci. Rogate ergo Dominum messis, ut mittat operarios in messem suam.

†Matt 10. 1.

3 Ite: † ecce ego mitto vos sicut agnos inter lupos.

†Marc 6. 8.

4 † Nolite portare sacculum, neque peram, neque calceamenta, † & neminem per viam salutaveritis.

†4 Reg 4. 29.

5 In quamcumque domum intraveritis, primum dicite: Pax huic domui.

6 Et si ibi fuerit filius pacis, requiescet super illum pax vestra; sin autem, ad vos revertetur.

7 In eadem autem domo manete, edentes & bibentes quæ apud illos sunt: † dignus est enim operarius mercede sua. Nolite transire de domo in domum.

† Deut 24. 14 Matth. 10. 10 1.Tim. 5. 18.

8 Et in quamcumque civitatem intraveritis, & susceperint vos, manducate quæ apponuntur vobis:

9 Et curate infirmos, qui in illa sunt, & dicite illis: Appropinquavit in vos regnum Dei.

10 In quamcumque autem civitatem intraveritis, & non susceperint vos, exeuntes in plateas ejus, dicite:

11 † Etiam pulverem, qui adhæsit nobis de civitate vestra, extergimus in vos: tamen hoc scitote, quia appropinquavit regnum Dei.

† Act 13. 51

12 Dico vobis, quia Sodomis in die illa remissius erit, quam illi civitati.

13 † Væ tibi Corozain, væ tibi Bethsaida: quia si in Tyro & Sidone factæ fuissent virtutes, quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio & cinere sedentes pœniterent.

†Matt 11. 21

14 Verumtamen Tyro & Sidoni remissius erit in judicio, quam vobis.

15 Et tu Capharnaum usque ad cœlum exaltata, usque ad infernum demergeris.

16 † Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit. Qui autem me spernit, spernit eum, qui misit me.

†Matt 10. 40 Jo. 13 20.

17 Re-

17 Reverſi ſunt autem ſeptuaginta duo cum gaudio, dicentes: Domine, etiam dæmonia ſubjiciuntur nobis in nomine tuo.

18 Et ait illis: Videbam ſatanam ſicut fulgur de cœlo cadentem.

19 Ecce dedi vobis poteſtatem calcandi ſupra ſerpentes, & ſcorpiones, & ſuper omnem virtutem inimici: & nihil vobis nocebit.

20 Verumtamen in hoc nolite gaudere, quia ſpiritus vobis ſubjiciuntur: gaudete autem, quod nomina veſtra ſcripta ſunt in cœlis.

Matt. 11. 25. 21 † In ipſa hora exultavit Spiritu ſancto, & dixit: Confiteor tibi pater, Domine cœli & terræ, quod abſcondiſti hæc a ſapientibus, & prudentibus, & revelaſtis ea parvulis. Etiam Pater: quoniam ſic placuit ante te.

22 Omnia mihi tradita ſunt a Patre meo. Et nemo ſcit quis ſit Filius, niſi pater: & quis ſit Pater, niſi Filius, & cui voluerit Filius revelare.

23 Et converſus ad diſcipulos ſuos, dixit: *Matt. 13. 16.* † Beati oculi, qui vident quæ vos videtis.

24 Dico enim vobis, quod multi prophetæ & reges voluerunt videre quæ vos videtis, & non viderunt: & audire quæ auditis, & non audierunt.

Matt. 22. 35. Marc. 12. 28. 25 † Et ecce quidam Legiſperitus ſurrexit tentans illum, & dicens: Magiſter quid faciendo vitam æternam poſſidebo?

26 At ille dixit ad eum: In lege quid ſcriptum eſt? quomodo legis?

Deut. 6. 5. 27 Ille reſpondens dixit: † Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex omnibus viribus tuis, & ex omni mente tua: & proximum tuum ſicut teipſum.

28 Dixitque illi: Recte reſpondiſti: hoc fac, & vives.

29 Ille autem volens juſtificare ſeipſum, dixit ad Jeſum: Et quis eſt meus proximus?

30 Suſcipiens autem Jeſus, dixit: Homo quidam deſcendebat ab Jeruſalem in Jericho, & incidit in latrones, qui etiam deſpoliaverunt eum & plagis impoſitis abierunt ſemivivo relicto.

31 Accidit autem ut ſacerdos quidam deſcendere eadem via: & viſo illo præterivit.

32 Similiter & Levita, cum eſſet ſecus locum, & videret eum, pertranſiit.

33 Samaritanus autem quidam iter faciens, venit ſecus eum: & videns eum, miſericordia motus eſt.

34 Et approprians alligavit vulnera ejus, fundens oleum, & vinum: & imponens illum in jumentum ſuum, duxit in ſtabulum, & curam ejus egit.

35 Et altera die protulit duos denarios, & dedit ſtabulario, & ait: curam illius habe: & quodcumque ſupererogaveris, ego cum rediero reddam tibi.

36 Quis horum trium videtur tibi proximus fuiſſe illi, qui incidit in latrones?

37 At ille dixit: qui fecit miſericordiam in illum. Et ait illi Jeſus: Vade, & tu fac ſimiliter.

38 Factum eſt autem, dum irent, & ipſe intravit in quoddam caſtellum: & mulier quædam Martha nomine, excepit illum in domum ſuam:

39 Et huic erat ſoror nomine Maria, quæ etiam ſedens ſecus pedes Domini, audiebat verbum illius.

40 Martha autem ſatagebat circa frequens miniſterium: quæ ſtetit, & ait: Domine non eſt tibi curæ, quod ſoror mea reliquit me ſolam miniſtrare? dic ergo illi, ut me adjuvet.

41 Et reſpondens dixit illi Dominus: Martha, Martha, ſolicita es, & turberis erga plurima.

42 Porro unum eſt neceſſarium. Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea.

CAPUT XI.

Docet diſcipulos, orare, oſtendens perſeverantiæ oratione omnia impetrari: ejecto dæmonio muto, confutat dicentes quod in Beelzebub ejiceret dæmonia: mulier quædam dicit beata ubera quæ Jeſus ſuxerat: de ſigno Jonæ, de regina Auſtri, & Niniviticis, oculoque ſimplici & nequam: Phariſæum qui ipſum invitaverat reprehendit, murmurantem quod illotis prandere manibus: taxat hypocriſim Phariſæorum & Scribarum, dicens quod ab hac generatione exquireter ſanguis omnium Prophetarum.

1 EX factum eſt: cum eſſet in quodam loco orans, ut ceſſavit, dixit unus ex diſcipulis ejus ad eum: Domine, doce nos orare, ſicut docuit & Joannes diſcipulos ſuos.

2 Et ait illis: Cum oratis, dicite: † Pater, ſanctificetur nomen tuum. Adveniat regnum tuum. *† Matt. 6. 9.*

3 Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie.

4 Et dimitte nobis peccata noſtra, ſiquidem & ipſi dimittimus omni debenti nobis. Et ne nos inducas in tentationem.

5 Et ait ad illos: Qui veſtrum habebit amicum, & ibit ad illum media nocte, & dicet illi: Amice, commoda mihi tres panes,

6 Quoniam amicus meus venit de via ad me, & non habeo quod ponam autem illum,

7 Et ille deintus reſpondens dicat: Noli mihi moleſtus eſſe, jam oſtium clauſum eſt, & pueri mei mecum ſunt in cubili, non poſſum ſurgere, & dare tibi.

8 Et ſi ille perſeveraverit pulſans: dico vobis, & ſi non dabit illi ſurgens eo quod amicus ejus ſit, propter improbitatem tamen ejus ſurget, & dabit illi quotquot habet neceſſarios.

† Matt. 7. 7. & 21. 22. Marc. 11. 24. Joan. 14. 13. Jac. 1. 5. 9 † Et ego dico vobis: Petite, & dabitur vobis: quærite, & invenietis: pulſate, & aperietur vobis.

10 Omnis enim qui petit, accipit: & qui quærit, invenit: & pulſanti aperietur.

† Matt. 7. 9. 11 † Quis autem ex vobis patrem petit panem, numquid lapidem dabit illi? aut piſcem, numquid pro piſce ſerpentem dabit illi?

12 Aut ſi petierit ovum: numquid porriget illi ſcorpionem?

13 Si ergo vos cum ſitis mali, noſtri bona data dare filiis veſtris: quanto magis Pater veſter de cœlo dabit ſpiritum bonum petentibus ſe?

† Matt. 9. 32. & 12. 22. 14 † Et erat ejiciens dæmonium, & illud erat mutum. Et cum ejeciſſet Dæmonium, locutus eſt mutus, & admiratæ ſunt turbæ.

† Matt. 9. 34. Marc. 3. 22. 15 Quidam autem ex eis dixerunt: † In Beelzebub principe dæmoniorum ejicit dæmonia.

16 Et alii tentantes, ſignum de cœlo quærebant ab eo.

17 Ipſe autem ut vidit cogitationes eorum, dixit eis: Omne regnum in ſeipſum diviſum deſolabitur, & domus ſupra domum cadet.

18 Si autem & Satanas in ſeipſum diviſus eſt, quomodo ſtabit regnum ejus? quia dicitis in Beelzebub me ejicere dæmonia.

19 Si autem ego in Beelzebub ejicio dæmonia: filii vestri in quo ejiciunt? Ideo ipsi judices vestri erunt.
20 Porro si in digito Dei ejicio dæmonia: profecto pervenit in vos regnum Dei.
21 Cum fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt ea quæ possidet.
22 Si autem fortior eo superveniens vicerit eum, universa arma ejus auferet, in quibus confidebat, & spolia ejus distribuet.
23 Qui non est mecum contra me est: & qui non colligit mecum, dispergit.
24 Cum immundus spiritus exierit de homine, ambulat per loca inaquosa, quærens requiem: & non inveniens dicit: Revertar in domum meam unde exivi.
25 Et cum venerit, invenit eam scopis mundatam, & ornatam.
26 Tunc vadit, & assumit septem alios spiritus secum, nequiores se, & ingressi habitant ibi. Et fiunt novissima hominis illius pejora prioribus.
27 Factum est autem, cum hæc diceret: extollens vocem quædam mulier de turba, dixit illi: Beatus venter, qui te portavit, & ubera, quæ suxisti.
28 At ille dixit: Quinimmo beati, qui audiunt verbum Dei, & custodiunt illud.
29 Turbis autem concurrentibus cœpit dicere: † Generatio hæc, generatio nequam est: signum quærit, & signum non dabitur ei, nisi signum Jonæ prophetæ.
30 † Nam sicut fuit Jonas signum Ninivitis: ita erit & Filius hominis generationi isti.
31 † Regina Austri surget in judicio cum viris generationis hujus, & condemnabit illos: quia venit a finibus terræ audire sapientiam Salomonis; & ecce plus quam Salomon hic.
32 Viri Ninivitæ surgent in judicio cum generatione hac, & condemnabunt illam: † quia pœnitentiam egerunt ad prædicationem Jonæ: & ecce plus quam Jonas hic.
33 † Nemo lucernam accendit, & in abscondito ponit, neque sub modio: sed supra candelabrum, ut qui ingrediuntur, lumen videant.
34 † Lucerna corporis tui, est oculus tuus. Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit: si autem nequam fuerit, etiam corpus tuum tenebrosum erit.
35 Vide ergo ne lumen, quod in te est, tenebræ sint.
36 Si ergo corpus tuum totum lucidum fuerit, non habens aliquam partem tenebrarum, erit lucidum totum, & sicut lucerna fulgoris illuminabit te.
37 Et cum loqueretur, rogavit illum quidam Pharisæus ut prandaret apud se. Et ingressus recubuit.
38 Pharisæus autem cœpit intra se reputans dicere, quare non baptizatus esset ante prandium.
39 Et ait Dominus ad illum: † Nunc vos Pharisæi, quod deforis est calicis & catini, mundatis: quod autem intus est vestrum, plenum est rapina, & iniquitate.
40 Stulti, nonne qui fecit quod deforis est, etiam id, quod deintus est, fecit?
41 Verumtamen quod superest, date eleemosynam: & ecce omnia munda sunt vobis.
42 Sed væ vobis Pharisæis, quia decimatis mentham, & rutam, & omne olus, & pertransitis judicium & charitatem Dei: hæc autem oportuit facere, & illa non omittere.
43 † Væ vobis Pharisæis, quia diligitis primas cathedras in synagogis, & salutationes in foro.
44 Væ vobis, quia estis ut monumenta quæ non apparent: & homines ambulantes supra nesciunt.
45 Respondens autem quidam ex Legisperitis, ait illi: Magister, hæc dicens etiam contumeliam nobis facis.
46 At ille ait: Et vobis Legisperitis væ: † quia oneratis homines oneribus, quæ portare non possunt, & ipsi uno digito vestro non tangitis sarcinas.
47 Væ vobis, qui ædificatis monumenta Prophetarum: patres autem vestri occiderunt illos.
48 Profecto testificamini quod consentitis operibus patrum vestrorum: quoniam ipsi quidem eos occiderunt, vos autem ædificatis eorum sepulcra.
49 Propterea & sapientia Dei dixit: Mittam ad illos Prophetas, & Apostolos, & ex illis occident, & persequentur.
50 Ut inquiratur sanguis omnium Prophetarum, qui effusus est a constitutione mundi a generatione ista.
51 † A sanguine Abel, usque ad sanguinem † Zachariæ, qui periit inter altare & ædem. Ita dico vobis, requiretur ab hac generatione.
52 Væ vobis Legisperitis, quia tulistis clavem scientiæ, ipsi non introistis, & eos, qui introibant, prohibuistis.
53 Cum autem hæc ad illos diceret, cœperunt Pharisæi & Legisperiti graviter insistere, & os ejus opprimere de multis.
54 Insidiantes ei, & quærentes aliquid capere de ore ejus, ut accusarent eum.

† Matt. 12. 39.
† Jonæ 2. 1.
† 3 Reg. 10. 1. 2. Par. 9. 1.
† Jonæ 3. 5.
† Matt. 5. 15. Marci 4. 21.
† Matt. 6. 22.
† Matt. 23. 6. Marci 12. 39. Infra 20. 46.
† Matt. 23. 4.
† Gen. 4. 8. † 2. Par. 24. 22.

CAPUT XII.

Cavendum docet a fermento Pharisæorum, & quod omne occultum detegetur: quis etiam timendus sit: de blasphemia in Spiritum sanctum: roborat Apostolos adversus persecutiones: non vult se immiscere in dividenda fratrum hereditate: per parabolam divitis revocat ab avaritia, vetans solicitum esse de victu & vestitu; hortaturque ut lumbi præcingantur: & quis sit fidelis aut infidelis dispensator: venit ut mittat ignem in terram & separationem: reprehendit quod tempus gratiæ non dijudicent: monet ut quisque conetur ab adversario se liberare.

1 MUltis autem turbis circumstantibus, ita ut se invicem conculcarent, cœpit dicere ad discipulos suos: † Attendite a fermento Pharisæorum, quod est hypocrisis.
2 † Nihil autem opertum est, quod non reveletur: neque absconditum, quod non sciatur.
3 Quoniam quæ in tenebris dixistis, in lumine dicentur: & quod in aurem locuti estis in cubiculis, prædicabitur in tectis.
4 Dico autem vobis amicis meis: Ne terreamini ab his qui occidunt corpus, & post hæc non habent amplius quid faciant.
5 Ostendam autem vobis quem timeatis: timete eum, qui, postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam: ita dico vobis, hunc timete.

† Matt 16. 6. Marc. 8 15.
† Matt 10. 26 Marc. 4 22.

6 Nonne quinque passeres væneunt dipondio, & unus ex illis non est in oblivione coram Deo.

7 Sed & capilli capitis vestri omnes numerati sunt. Nolite ergo timere: multis passeribus pluris estis vos.

† *Mat.* 10. 32. *Marc.* 8 38. 2. *Tim.* 2. 12.

8 Dico autem vobis: † Omnis quicumque confessus fuerit me coram hominibus, & Filius hominis confitebitur illum coram Angelis Dei:

9 Qui autem negaverit me coram hominibus, negabitur coram Angelis Dei.

† *Mat.* 12. 32. *Marc.* 3 29.

10 † Et omnis qui dicit verbum in Filium hominis, remittetur illi: ei autem, qui in Spiritum sanctum blasphemaverit, non remittetur.

11 Cum autem inducent vos in synagogas, & ad magistratus & potestates, nolite soliciti esse qualiter aut quid respondeatis, aut quid dicatis.

12 Spiritus enim sanctus docebit vos in ipsa hora, quid oporteat vos dicere.

13 Ait autem ei quidam de turba: Magister, dic fratri meo ut dividat mecum hæreditatem.

14 At ille dixit illi: Homo, quis me constituit judicem aut divisorem super vos?

15 Dixitque ad illos: Videte, & cavete ab omni avaritia: quia non in abundantia cujusquam vita ejus est, ex his quæ possidet.

16 Dixit autem similitudinem ad illos, dicens: † Hominis cujusdam divitis uberes fructus ager attulit:

† *Eccl.* 11. 19.

17 Et cogitabat intra se dicens: Quid faciam, quia non habeo quo congregem fructus meos?

18 Et dixit: Hoc faciam: Destruam horrea mea, & majora faciam: & illuc congregabo omnia quæ nata sunt mihi, & bona mea.

19 Et dicam animæ meæ: Anima, habes multa bona posita in annos plurimos, requiesce, comede, bibe, epulare.

20 Dixit autem illis Deus: Stulte, hac nocte animam tuam repetunt a te: quæ autem parasti, cujus erunt?

21 Sic est qui sibi thesaurizat, & non est in Deum dives.

22 Dixitque ad discipulos suos: Ideo dico vobis. † Nolite soliciti esse animæ vestræ quid manducetis, neque corpori quid induamini.

† *Psal.* 54. 23. *Matt.* 6. 25. 1. *Petr.* 5. 7.

23 Anima plus est quam esca, & corpus plus quam vestimentum.

25 Considerate corvos, quia non seminant, neque metunt, quibus non est cellarium neque horreum, & Deus pascit illos. Quanto magis vos pluris estis illis?

25 Quis autem vestrum cogitando potest adjicere ad staturam suam cubitum unum?

26 Si ergo neque quod minimum est potestis, quid de ceteris soliciti estis?

27 Considerate lilia quomodo crescunt: non laborant, neque nent: dico autem vobis, nec Salomon in omni gloria sua vestiebatur sicut unum ex istis.

28 Si autem fœnum, quod hodie est in agro, & cras in clibanum mittitur, Deus sic vestit: quanto magis vos pusillæ fidei?

29 Et vos nolite quærere quid manducetis, aut quid bibatis: & nolite in sublime tolli:

30 Hæc enim omnia gentes mundi quærunt. Pater autem vester scit quoniam his indigetis.

31 Verumtamen quærite primum regnum Dei, & justitiam ejus: & hæc omnia adjicientur vobis.

32 Nolite timere pusillus grex, quia complacuit patri vestro dare vobis regnum.

33 † Vendite quæ possidetis, & date eleemosynam. Facite vobis sacculos qui non veterascunt, † thesaurum non deficientem in cœlis: quo fur non appropiat, neque tinea corrumpit.

† *Mat.* 19. 21. † *Mat.* 6. 20.

34 Ubi enim thesaurus vester est, ibi & cor vestrum erit.

35 Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris,

36 Et vos similes hominibus expectantibus dominum suum quando revertatur a nuptiis, ut, cum venerit, & pulsaverit, confestim aperiant ei.

37 Beati servi illi, quos cum venerit dominus, invenerit vigilantes: amen dico vobis, quod præcinget se, & faciet illos discumbere, & transiens ministrabit illis.

38 Et si venerit in secunda vigilia, & si in tertia vigilia venerit, & ita invenerit, beati sunt servi illi.

39 † Hoc autem scitote, quoniam si sciret paterfamilias, qua hora fur veniret, vigilaret utique, & non sineret perfodi domum suam.

† *Matt.* 24. 43.

40 Et vos estote parati: † quia qua hora non putatis, Filius hominis veniet.

† *Apoc.* 16. 15.

41 Ait autem ei Petrus: Domine, ad nos dicis hanc parabolam, an & ad omnes?

42 Dixit autem Dominus: Quis, putas, est fidelis dispensator, & prudens, quem constituit Dominus supra familiam suam, ut det illis in tempore tritici mensuram?

43 Beatus ille servus, quem cum venerit dominus, invenerit ita facientem.

44 Vere dico vobis, quoniam supra omnia quæ possidet, constituet illum.

45 Quod si dixerit servus ille in corde suo: Moram facit dominus meus venire: & cœperit percutere servos & ancillas, & edere, & bibere, & inebriari:

46 Veniet dominus servi illius, in die qua non sperat, & hora qua nescit, & dividet eum, partemque ejus cum infidelibus ponet.

47 Ille autem servus, qui cognovit voluntatem domini sui, & non præparavit, & non fecit secundum voluntatem ejus, vapulabit multis:

48 Qui autem non cognovit, & fecit digna plagis, vapulabit paucis. Omni autem cui multum datum est, multum quæretur ab eo: & cui commendaverunt multum, plus petent ab eo.

49 Ignem veni mittere in terram, & quid volo nisi ut accendatur?

50 Baptismo autem habeo baptizari: & quomodo coarctor usque dum perficiatur?

51 † Putatis quia pacem veni dare in terram? Non, dico vobis, sed separationem:

† *Matt.* 10. 34.

52 Erunt enim ex hoc quinque in domo una divisi, tres in duos, & duo in tres.

53 Dividentur: pater in filium, & filius in patrem suum; mater in filiam, & filia in matrem; socrus in nurum suam, & nurus in socrum suam.

54 † Dicebat autem & ad turbas: Cum videritis nubem orientem ab occasu, statim dicitis: Nimbus venit: & ita fit.

† *Mat.* 16. 2.

55 Et cum austrum flantem, dicitis: Quia æstus erit & fit.

56 Hypocritæ, faciem cœli & terræ nostis

probare: hoc autem tempus quomodo non probatis?

57 Quid autem & a vobis ipsis non judicatis quod justum est?

† Matt. 5. 25. 58 † Cum autem vadis cum adversario tuo ad principem, in via da operam liberari ab illo, ne forte trahat te ad judicem, & judex tradat te exactori, & exactor mittat te in carcerem.

59 Dico tibi, non exies inde donec etiam novissimum minutum reddas.

CAPUT XIII.

Occasione Galilæorum in suis sacrificiis interemptorum, & eorum qui in Siloe corruerant, hortatur ad pœnitentiam, alioqui exterminandos instar ficus infructuosæ: archisynagogum redarguit, indignantem quod sabbato curasset mulierem a spiritu infirmitatis: comparat regnum cælorum grano sinapis ac fermento: de angusta porta: & quod quidam clauso ostio frustra pulsabunt: Herodem dicit vulpem, & Jerusalem ob crudelitatem suam deserendam.

1 ADerant autem quidam ipso in tempore, nuntiantes illi de Galilæis, quorum sanguinem Pilatus miscuit cum sacrificiis eorum.

2 Et respondens dixit illis: Putatis quod hi Galilæi præ omnibus Galilæis peccatores fuerint, quia talia passi sunt?

3 Non, dico vobis: sed nisi pœnitentiam habueritis, omnes similiter peribitis.

4 Sicut illi decem & octo, supra quos cecidit turris in Siloe, & occidit eos: putatis quia & ipsi debitores fuerint præter omnes homines habitantes in Jerusalem?

5 Non, dico vobis: sed si pœnitentiam non egeritis, omnes similiter peribitis.

6 Dicebat autem & hanc similitudinem: Arborem fici habebat quidam plantatam in vinea sua, & venit quærens fructum in illa, & non invenit.

7 Dixit autem ad cultorem vineæ: Ecce anni tres sunt ex quo venio quærens fructum in ficulnea hac, & non invenio: succide ergo illam: ut quid etiam terram occupat?

8 At ille respondens, dicit illi: Domine dimitte illam & hoc anno, usque dum fodiam circa illam, & mittam stercora:

9 Et siquidem fecerit fructum: sin autem, in futurum succides eam.

10 Erat autem docens in synagoga eorum sabbatis.

11 Et ecce mulier, quæ habebat spiritum infirmitatis annis decem & octo: & erat inclinata, nec omnino poterat sursum respicere.

12 Quam cum videret Jesus, vocavit eam ad se, & ait illi: Mulier, dimissa es ab infirmitate tua.

13 Et imposuit illi manus, & confestim erecta est, & glorificabat Deum.

14 Respondens autem archisynagogus, indignans quia sabbato curasset Jesus, dicebat turbæ: Sex dies sunt, in quibus oportet operari: in his ergo venite & curamini, & non in die sabbati.

15 Respondens autem ad illum Dominus dixit: Hypocritæ, unusquisque vestrum sabbato non solvit bovem suum aut asinum a præsepio, & ducit adaquare?

16 Hanc autem filiam Abrahæ, quam alligavit satanas, ecce decem & octo annis, non oportuit solvi a vinculo isto die sabbati?

17 Et cum hæc diceret, erubescebant omnes adversarii ejus: & omnis populus gaudebat in universis, quæ gloriose fiebant ab eo.

18 Dicebat ergo: Cui simile est regnum Dei, & cui simile æstimabo illud?

† Matt 13. 31 Marc. 4. 31. 19 † Simile est grano sinapis, quod acceptum homo misit in hortum suum, & crevit, & factum est in arborem magnam: & volucres cœli requieverunt in ramis ejus.

20 Et iterum dixit: Cui simile æstimabo regnum Dei?

† Matt 13. 33 21 † Simile est fermento, quod acceptum mulier abscondit in farinæ sata tria, donec fermentaretur totum.

22 Et ibat per civitates & castella docens, & iter faciens in Jerusalem.

23 Ait autem illi quidam: Domine, si pauci sunt, qui salvantur? Ipse autem dixit ad illos:

† Matt 7. 13. 24 † Contendite intrare per angustam portam: quia multi, dico vobis, quærent intrare, & non poterunt.

† Matt 25. 10 25 † Cum autem intraverit paterfamilias, & clauserit ostium, incipietis foris stare, & pulsare ostium, dicentes: Domine, aperi nobis: & respondens dicet vobis: Nescio vos unde sitis:

26 Tunc incipietis dicere: Manducavimus coram te, & bibimus, & in plateis nostris docuisti.

† Matt 7. 23. † Psal 6. 9. Matth 25. 41 27 Et dicet vobis: † Nescio vos unde sitis: † discedite a me omnes operarii iniquitatis.

28 Ibi erit fletus, & stridor dentium: cum videritis Abraham, & Isaac, & Jacob, & omnes Prophetas in regno Dei, vos autem expelli foras.

29 Et venient ab Oriente, & Occidente, & Aquilone, & Austro, & accumbent in regno Dei.

† Matt 19. 30 & 20 16. Marc. 10. 31 30 † Et ecce sunt novissimi qui erunt primi, & sunt primi qui erunt novissimi.

31 In ipsa die accesserunt quidam Pharisæorum, dicentes illi: Exi, & vade hinc: quia Herodes vult te occidere.

32 Et ait illis: Ite & dicite vulpi illi: Ecce ejicio dæmonia, & sanitates perficio hodie & cras, & tertia die consummor.

33 Verumtamen oportet me hodie & cras & sequenti die ambulare: quia non capit prophetam perire extra Jerusalem.

† Matt 23. 37 34 † Jerusalem, Jerusalem, quæ occidis Prophetas, & lapidas eos, qui mittuntur ad te, quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum avis nidum suum sub pennis, & noluisti?

35 Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta. Dico autem vobis, quia non videbitis me, donec veniat cum dicetis: Benedictus, qui venit in nomine Domini.

CAPUT XIV.

In domo principis Pharisæorum hydropicum sabbato curat, ostendens Legisperitis ac Pharisæis hoc licere; & horum notans ambitionem, docet invitatum in novissimo loco recumbere: parabola de invitatis ad cœnam qui se excusarunt: sequens Christum debet omnibus renuntiare, sublata cruce sua, usque ad odium animæ propriæ: volens turrim ædificare computet primum sumptus: commendatio salis.

1 ET factum est cum intraret Jesus in domum cujusdam Principis Pharisæorum sabbato manducare panem, & ipsi observabant eum.

2 Et ecce homo quidam hydropicus erat ante illum.

3 Et respondens Jesus dixit ad Legisperitos, & Pharisæo, dicens: Si licet sabbato curare?

4 At illi tacuerunt. Ipse vero apprehensum sanavit eum, ac dimisit.

5 Et respondens ad illos dixit: Cujus vestrum asinus aut bos in puteum cadet, & non continuo extrahet illum die sabbati?

6 Et non poterant ad hæc respondere illi.

7 Dicebat autem & ad invitatos parabolam, intendens quomodo primos accubitus eligerent, dicens ad illos;

8 Cum invitatus fueris ad nuptias, non discumbas in primo loco, ne forte honoratior te sit invitatus ab illo;

9 Et veniens is, qui te & illum vocavit, dicat tibi: Da huic locum: & tunc incipias cum rubore novissimum locum tenere.

10 Sed cum vocatus fueris, vade, recumbe in novissimo loco: ut, cum venerit qui te invitavit, dicat tibi: † Amice, ascende superius. Tunc erit tibi gloria coram simul discumbentibus:

† *Prov. 25. 7.*

11 † Quia omnis qui se exaltat, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur.

† *Matt. 23. 12. Infra 18. 14.*

12 Dicebat autem & ei, qui se invitaverat: † Cum facis prandium, aut cœnam, noli vocare amicos tuos, neque fratres tuos, neque cognatos, neque vicinos divites: ne forte te & ipsi reinvitent, & fiat tibi retributio.

† *Tob. 4. 7. Prov. 3. 9.*

13 Sed cum facis convivium, voca pauperes, debiles, claudos, & cæcos:

14 Et beatus eris, quia non habent retribuere tibi: retribuetur enim tibi in resurrectione justorum.

15 Hæc cum audisset quidam de simul discumbentibus, dixit illi: Beatus, qui manducabit panem in regno Dei.

16 At ipse dixit ei: † Homo quidam fecit cœnam magnam, & vocavit multos.

† *Matt. 22. 2. Apoc. 19. 9.*

17 Et misit servum suum hora cœnæ dicere invitatis ut venirent, quia jam parata sunt omnia.

18 Et cœperunt simul omnes excusare. Primus dixit ei: Villam emi, & necesse habeo exire, & videre illam: rogo te habe me excusatum.

19 Et alter dixit: Juga boum emi quinque, & eo probare illa: rogo te habe me excusatum.

20 Et alius dixit: Uxorem duxi, & ideo non possum venire.

21 Et reversus servus nuntiavit hæc domino suo: Tunc iratus paterfamilias, dixit servo suo: Exi cito in plateas & vicos civitatis: & pauperes, ac debiles, & cæcos, & claudos introduc huc.

22 Et ait servus: Domine, factum est ut imperasti, & adhuc locus est.

23 Et ait dominus servo: Exi in vias, & sepes: & compelle intrare, ut impleatur domus mea.

24 Dico autem vobis, quod nemo virorum illorum qui vocati sunt, gustabit cœnam meam.

25 Ibant autem turbæ multæ cum eo: & conversus dixit ad illos:

26 † Si quis venit ad me, & non odit patrem suam, & matrem, & uxorem, & filios, & fratres, & sorores, adhuc autem & animam suam, non potest meus esse discipulus.

† *Matt. 10. 37.*

27 † Et qui non bajulat crucem suam, & venit post me, non potest meus esse discipulus.

† *Matt. 10. 38. & 16. 24. Marc. 8. 34.*

28 Quis enim ex vobis volens turrim ædificare, non prius sedens computat sumptus, qui necessarii sunt, si habeat ad perficiendum;

29 Ne, posteaquam posuerit fundamentum, & non potuerit perficere, omnes qui vident, incipiant illudere ei,

30 Dicentes: Quia hic homo cœpit ædificare, & non potuit consummare?

31 Aut quis rex iturus committere bellum adversus alium regem, non sedens prius cogitat, si possit cum decem millibus occurrere ei, qui cum viginti millibus venit ad se?

32 Alioquin adhuc illo longe agente legationem mittens, rogat ea quæ pacis sunt.

33 Sic ergo omnis ex vobis, qui non renuntiat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus.

34 † Bonum est sal. Si autem sal evanuerit, in quo condietur?

† *Matt. 5. 13. Marc. 9. 49.*

35 Neque in terram, neque in sterquilinium utile est, sed foras mittetur: Qui habet aures audiendi, audiat.

CAPUT XV.

Scribis & Pharisæis murmurantibus quod peccatores reciperet, parabolas proponit de ove & decima perditis ac inventis, & de filio prodigo ad patrem reverso, benigneque ab ipso suscepto, seniore filio indigne hoc ferente: & quantum sit in cœlo gaudium super peccatore pœnitentiam agente.

1 ERant autem appropinquantes ei publicani, & peccatores, ut audirent illum.

2 Et murmurabant Pharisæi, & Scribæ, dicentes: Quia hic peccatores recipit, & manducat cum illis.

3 Et ait ad illos parabolam istam dicens:

4 † Quis ex vobis homo, qui habet centum oves: & si perdiderit unam ex illis, nonne dimittit nonagintanovem in deserto, & vadit ad illam quæ perierat, donec inveniat eam?

† *Matt. 18. 12.*

5 Et cum invenerit eam, imponit in humeros suos gaudens:

6 Et veniens domum convocat amicos & vicinos, dicens illis: Congratulamini mihi, quia inveni ovem meam, quæ perierat?

7 Dico vobis, quod ita gaudium erit in cœlo super uno peccatore pœnitentiam agente, quam super nonagintanovem justis, qui non indigent pœnitentia.

8 Aut quæ mulier habens drachmas decem, si per-

si perdiderit drachmam unam, nonne accendit lucernam, & everrit domum, & quærit diligenter, donec inveniat?

9 Et cum invenerit, convocat amicas & vicinas, dicens: Congratulamini mihi, quia inveni drachmam, quam perdideram?

10 Ita dico vobis, gaudium erit coram angelis Dei super uno peccatore pœnitentiam agente.

11 Ait autem: Homo quidam habuit duos filios:

12 Et dixit adolescentior ex illis patri: Pater, da mihi portionem substantiæ quæ me contingit: Et dividit illis substantiam.

13 Et non post multos dies, congregatis omnibus, adolescentior filius peregre profectus est in regionem longinquam, & ibi dissipavit substantiam suam vivendo luxuriose.

14 Et postquam omnia consummasset, facta est fames valida in regione illa, & ipse cœpit egere.

15 Et abiit, & adhæsit uni civium regionis illius. Et misit illum in villam suam ut pasceret porcos.

16 Et cupiebat implere ventrem suum de siliquis, quas porci manducabant: & nemo illi dabat.

17 In se autem reversus, dixit: Quanti mercenarii in domo patris mei abundant panibus, ego autem hic fame pereo!

18 Surgam, & ibo ad patrem meum, & dicam ei: Pater, peccavi in cœlum, & coram te:

19 Jam non sum dignus vocari filius tuus: fac me sicut unum de mercenariis tuis.

20 Et surgens venit ad patrem suum. Cum autem adhuc longe esset, vidit illum pater ipsius, & misericordia motus est, & accurrens cecidit super collum ejus, & osculatus est eum.

21 Dixitque ei filius: Pater, peccavi in cœlum, & coram te, jam non sum dignus vocari filius tuus.

22 Dixit autem pater ad servos suos: Cito proferte stolam primam, & induite illum, & date annulum in manum ejus, & calceamenta in pedes ejus:

23 Et adducite vitulum saginatum, & occidite, & manducemus, & epulemur:

24 Quia hic filius meus mortuus erat, & revixit; perierat & inventus est. Et cœperunt epulari.

25 Erat autem filius ejus senior in agro: & cum veniret, & appropinquaret domui, audivit symphoniam & chorum:

26 Et vocavit unum de servis, & interrogavit quid hæc essent.

27 Isque dixit illi: Frater tuus venit, & occidit pater tuus vitulum saginatum, quia salvum illum recepit.

28 Indignatus est autem, & nolebat introire. Pater ergo illius egressus, cœpit rogare illum.

29 At ille respondens, dixit patri suo: Ecce tot annis servio tibi, & numquam mandatum tuum præterivi, & numquam dedisti mihi hœdum ut cum amicis meis epularer:

30 Sed postquam filius tuus hic, qui devoravit substantiam suam cum meretricibus, venit, occidisti illi vitulum saginatum.

31 Et ipse dixit illi: Fili, tu semper mecum es, & omnia mea tua sunt:

32 Epulari autem & gaudere oportebat, quia frater tuus hic, mortuus erat, & revixit; perierat, & inventus est.

CAPUT XVI.

Per parabolam de villico iniquitatis hortatur ad faciendas eleemosynas, docens quid mereatur fidelis aut infidelis mammonæ dispensator, quodque nemo servire potest Deo & mammonæ: Legem ac prophetas usque ad Joannem fuisse dicit, & nihil de Lege periturum; nec dimittendam ullo modo uxorem ut alia ducatur: de divite epulone, & Lazaro mendico.

1 Dicebat autem & ad discipulos suos: Homo quidam erat dives, qui habebat villicum: & hic diffamatus est apud illum quasi dissipasset bona ipsius.

2 Et vocavit illum, & ait illi: Quid hoc audio de te? redde rationem villicationis tuæ: jam enim non poteris villicare.

3 Ait autem villicus intra se: Quid faciam, quia dominus meus aufert a me villicationem? fodere non valeo, mendicare erubesco.

4 Scio quid faciam, ut, cum amotus fuero a villicatione, recipiant me in domos suas.

5 Convocatis itaque singulis debitoribus domini sui, dicebat primo: Quantum debes domino meo?

6 At ille dixit: Centum cados olei. Dixitque illi: Accipe cautionem tuam: & sede cito, scribe quinquaginta.

7 Deinde alii dixit: Tu vero quantum debes? Qui ait: Centum cŏros tritici. Ait illi: Accipe litteras tuas, & scribe octoginta.

8 Et laudavit Dominus villicum iniquitatis, quia prudenter fecisset: quia filii hujus sæculi prudentiores filiis lucis in generatione sua sunt.

9 Et ego vobis dico: facite vobis amicos de mammona iniquitatis: ut, cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.

10 Qui fidelis est in minimo, & in majori fidelis est: & qui in modico iniquus est, & in majori iniquus est.

11 Si ergo in iniquo mammona fideles non fuistis: quod verum est, quis credet vobis?

12 Et si in alieno fideles non fuistis: quod vestrum est, quis dabit vobis?

13 † Nemo servus potest duobus dominis servire: aut enim unum odiet, & alterum diliget: aut uni adhærebit, & alterum contemnet: non potestis Deo servire & mammonæ. †Ma 6. 2.

14 Audiebant autem omnia hæc Pharisæi, qui erant avari: & deridebant illum.

15 Et ait illis: Vos estis, qui justificatis vos coram hominibus: Deus autem novit corda vestra: quia quod hominibus altum est, abominatio est ante Deum.

16 † Lex & prophetæ, usque ad Joannem: ex eo regnum Dei evangelizatur, & omnis in illud vim facit. †M 11. †M 5. 1

17 † Facilius est autem cœlum & terram præterire, quam de Lege unum apicem cadere. † 5. 3 Ma 10. 1. 7. 11.

18 † Omnis qui dimittit uxorem suam, & alteram ducit, mœchatur: & qui dimissam a viro ducit, mœchatur.

19 Homo quidam erat dives, qui induebatur purpura & bysso: & epulabatur quotidie splendide.

Digitized by Google

20 Et erat quidam mendicus nomine Lazarus, qui jacebat ad januam ejus, ulceribus plenus,
21 Cupiens saturari de micis, quæ cadebant de mensa divitis, & nemo illi dabat: sed & canes veniebant, & lingebant ulcera ejus.
22 Factum est autem ut moreretur mendicus, & portaretur ab Angelis in sinum Abrahæ. Mortuus est autem & dives, & sepultus est in inferno.
23 Elevans autem oculos suos, cum esset in tormentis, vidit Abraham a longe, & Lazarum in sinu ejus:
24 Et ipse clamans dixit: Pater Abraham, miserere mei, & mitte Lazarum, ut intingat extremum digiti sui in aquam, ut refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma.
25 Et dixit illi Abraham: Fili, recordare quia recepisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala: nunc autem hic consolatur, tu vero cruciaris.
26 Et in his omnibus inter nos & vos chaos magnum firmatum est: ut hi, qui volunt hinc transire ad vos, non possint, neque inde huc transmeare.
27 Et ait: Rogo ergo te pater ut mittas eum in domum patris mei.
28 Habeo enim quinque fratres, ut testetur illis, ne & ipsi veniant in hunc locum tormentorum.
29 Et ait illi Abraham: Habent Moysen, & prophetas: audiant illos.
30 At ille dixit: Non, pater Abraham: sed si quis ex mortuis ierit ad eos, pœnitentiam agent.
31 Ait autem illi: Si Moysen & prophetas non audiunt; neque si quis ex mortuis resurrexerit, credent.

CAPUT XVII.

Væ scandalizanti pusillos; frater in nos peccans increpandus est, eique pœnitenti ignoscendum: Apostolos decet fidei efficaciam; quodque dum omnia ipsi præcepta fecerint, se servos dicant inutiles: decem leprosi mundantur, unico qui Samaritanus erat ad agendas gratias reverterente: dicit adventum filii Dei non occultum fore; sed illustrem, & inexpectato superventurum, sicut diluvium mundo & Sodomis subversio supervenit.

1 ET ait ad discipulos suos: Impossibile est ut non veniant scandala: væ autem illi, per quem veniunt. *Matth. 18. 7. Marc. 9. 41.*
2 Utilius est illi, si lapis molaris imponatur circa collum ejus, & projiciatur in mare, quam ut scandalizet unum de pusillis istis.
3 Attendite vobis: † Si peccaverit in te frater tuus, increpa illum: & si pœnitentiam egerit, dimitte illi. *†Levit. 19. 17. Eccli. 19. 13.*
4 Et si septies in die peccaverit in te, & septies in die conversus fuerit ad te, dicens: Pœnitet me: dimitte illi. *Matth. 18. 15.*
5 Et dixerunt Apostoli Domino: Adauge nobis fidem.
6 † Dixit autem Dominus: Si habueritis fidem, sicut granum sinapis, dicetis huic arbori moro: Eradicare, & transplantare in mare, & obediet vobis. *†Matt. 17. 19.*
7 Quis autem vestrum habens servum arantem aut pascentem, qui regresso de agro dicat illi: Statim transi, recumbe.
8 Et non dicat ei: Para quod cœnem, & præcinge te, & ministra mihi donec manducem & bibam, & post hæc tu manducabis & bibes?
9 Numquid gratiam habet servo illi, quia fecit quæ ei imperaverat?
10 Non puto. Sic & vos, cum feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite: Servi inutiles sumus: quod debuimus facere, fecimus.
11 Et factum est, dum iret in Jerusalem, transibat per mediam Samariam & Galilæam.
12 Et cum ingrederetur quoddam castellum, occurrerunt ei decem viri leprosi, qui steterunt a longe:
13 Et levaverunt vocem, dicentes: Jesu præceptor, miserere nostri.
14 Quos ut vidit, dixit: † Ite, ostendite vos sacerdotibus. Et factum est, dum irent, mundati sunt. † *Lev. 14. 2.*
15 Unus autem ex illis, ut vidit quia mundatus est, regressus est, cum magna voce magnificans Deum,
16 Et cecidit in faciem ante pedes ejus, gratias agens: & hic erat Samaritanus.
17 Respondens autem Jesus, dixit: Nonne decem mundati sunt? & novem ubi sunt?
18 Non est inventus qui rediret, & daret gloriam Deo, nisi hic alienigena.
19 Et ait illi: Surge, vade: quia fides tua te salvum fecit.
20 Interrogatus autem a Pharisæis: Quando venit regnum Dei? respondens eis, dixit: Non venit regnum Dei cum observatione:
21 Neque dicent: Ecce hic, aut ecce illic. Ecce enim regnum Dei intra vos est.
22 Et ait ad discipulos suos: Venient dies quando desideretis videre unum diem Filii hominis, & non videbitis.
23 † Et dicent vobis: Ecce hic, & ecce illic. Nolite ire, neque sectemini: *†Matt. 24. 23. Marc. 13. 21.*
24 Nam, sicut fulgur coruscans de sub cœlo, in ea quæ sub cœlo sunt, fulget: ita erit Filius hominis in die sua.
25 Primum autem oportet illum multa pati, & reprobari a generatione hac.
26 † Et sicut factum est in diebus Noe, ita erit & in diebus Filii hominis. † *Gen. 7. 7. Matth. 24. 37.*
27 Edebant, & bibebant: uxores ducebant, & dabantur ad nuptias, usque in diem, qua intravit Noe in arcam: & venit diluvium, & perdidit omnes.
28 † Similiter sicut factum est in diebus Lot: Edebant, & bibebant: emebant, & vendebant: plantabant, & ædificabant: † *Gen. 19. 25.*
29 Qua die autem exiit Lot a Sodomis, pluit ignem & sulphur de cœlo, & omnes perdidit:
30 Secundum hæc erit qua die Filius hominis revelabitur.
31 In illa hora, qui fuerit in tecto, & vasa ejus in domo, ne descendat tollere illa, & qui in agro, similiter non redeat retro.
32 Memores estote uxoris Lot. *†Matt. 10. 39. Marc. 8. 35. Supr. 9. 24. Joann. 12. 25.*
33 † Quicumque quæsierit animam suam salvam facere, perdet illam: & quicumque perdiderit illam, vivificabit eam. *†Matt. 24. 40.*
34 Dico vobis: † in illa nocte erunt duo in lecto uno; unus assumetur, & alter relinquetur:
35 Duæ erunt molentes in unum; una assumetur, & altera relinquetur: duo in agro; unus assumetur, & alter relinquetur.

36 Respondentes dicunt illi: Ubi Domine?
37 Qui dixit illis: Ubicumque fuerit corpus, illuc congregabuntur & aquilæ.

CAPUT XVIII.

Per parabolam de judice iniquitatis & vidua importuna docet semper orandum; per parabolam vero de Pharisæo & Publicano, quomodo sit orandum: pueros a se repelli vetat: divi qui a juventute omnia se servasse præcepta dicebat, audito Christi consilio de omnibus relinquendis, abiit tristis: & quid erit præmii omnia propter Christum relinquentibus: prædicit suam passionem, & prope Jericho cæcum illuminat.

Eccli. 18. 22. 1. Thes. 5. 17.

1 Dicebat autem & parabolam ad illos, quoniam oportet semper orare & non deficere,
2 Dicens: Judex quidam erat in quadam civitate qui Deum non timebat, & hominem non verebatur.
3 Vidua autem quædam erat in civitate illa, & veniebat ad eum, dicens: Vindica me de adversario meo.
4 Et nolebat per multum tempus. Post hæc autem dixit intra se: Etsi Deum non timeo, nec hominem revereor:
5 Tamen quia molesta est mihi hæc vidua, vindicabo illam, ne in novissimo veniens suggillet me.
6 Ait autem Dominus: Audite quid judex iniquitatis dicit:
7 Deus autem non faciet vindictam electorum suorum clamantium ad se die ac nocte, & patientiam habebit in illis?
8 Dico vobis, quia cito faciet vindictam illorum. Verumtamen Filius hominis veniens, putas, inveniet fidem in terra?
9 Dixit autem & ad quosdam, qui in se confidebant tamquam justi, & aspernabantur ceteros, parabolam istam:
10 Duo homines ascenderunt in templum ut orarent: unus Pharisæus, & alter publicanus.
11 Pharisæus stans, hæc apud se orabat: Deus gratias ago tibi quia non sum sicut ceteri hominum: raptores, injusti, adulteri: velut etiam hic publicanus.
12 Jejuno bis in sabbato: decimas do omnium quæ possideo.
13 Et publicanus a longe stans, nolebat nec oculos ad cœlum levare: sed percutiebat pectus suum, dicens: Deus propitius esto mihi peccatori.
14 Dico vobis, descendit hic justificatus in domum suam ab illo: † quia omnis qui se exaltat, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur.

†Matt. 23. 12. Supr. 14. 11.

15 † Afferebant autem ad illum & infantes, ut eos tangeret. Quod cum viderent discipuli, increpabant illos.

†Matt. 19. 13. Marc. 10. 13.

16 Jesus autem convocans illos, dixit: Sinite pueros venire ad me, & nolite vetare eos: talium est enim regnum Dei.
17 Amen dico vobis: Quicumque non acceperit regnum Dei sicut puer, non intrabit in illud.

†Matt. 19. 16.

18 † Et interrogavit eum quidam princeps, dicens: Magister bone, quid faciens vitam æternam possidebo?
19 Dixit autem ei Jesus: Quid me dicis bonum? nemo bonus nisi solus Deus.
20 Mandata nosti: † Non occides: Non mœchaberis: Non furtum facies: Non falsum testimonium dices: Honora patrem tuum & matrem.

†Exod. 20. 13.

21 Qui ait: Hæc omnia custodivi a juventute mea.
22 Quo audito, Jesus ait ei: Adhuc unum tibi deest: omnia quæcumque habes vende, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo: & veni, sequere me.
23 His ille auditis, contristatus est: quia dives erat valde.
24 Videns autem Jesus illum tristem factum, dixit: Quam difficile, qui pecunias habent, in regnum Dei introibunt.
25 Facilius est enim camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare in regnum Dei.
26 Et dixerunt qui audiebant: Et quis potest salvus fieri?
27 Ait illis: Quæ impossibilia sunt apud homines, possibilia sunt apud Deum.
28 Ait autem Petrus: Ecce nos dimisimus omnia, & secuti sumus te.
29 Qui dixit eis: Amen dico vobis, nemo est, qui reliquit domum, aut parentes, aut fratres, aut uxorem, aut filios, propter regnum Dei,
30 Et non recipiat multo plura in hoc tempore, & in sæculo venturo vitam æternam.
31 † Assumpsit autem Jesus duodecim, & ait illis: Ecce ascendimus Jerosolymam, & consummabuntur omnia, quæ scripta sunt per Prophetas de Filio hominis.

†Matt. 20. 17. Marc. 10. 32.

32 Tradetur enim Gentibus, & illudetur, & flagellabitur, & conspuetur:
33 Et postquam flagellaverint, occident eum, & tertia die resurget.
34 Et ipsi nihil horum intellexerunt, & erat verbum istud absconditum ab eis, & non intelligebant quæ dicebantur.
35 † Factum est autem cum appropinquaret Jericho, cæcus quidam sedebat secus viam, mendicans.

†Matt. 20. 29. Marc. 10. 46.

36 Et cum audiret turbam prætereuntem, interrogabat quid hoc esset.
37 Dixerunt autem ei, quod Jesus Nazarenus transiret.
38 Et clamavit dicens: Jesu fili David miserere mei.
39 Et qui præibant, increpabant eum ut taceret. Ipse vero multo magis clamabat: Fili David miserere mei.
40 Stans autem Jesus jussit illum adduci ad se. Et cum appropinquasset, interrogavit illum,
41 Dicens: Quid tibi vis faciam? At ille dixit: Domine ut videam.
42 Et Jesus dixit illi: Respice, fides tua te salvum fecit.
43 Et confestim vidit, & sequebatur illum magnificans Deum. Et omnis plebs ut vidit, dedit laudem Deo.

CAPUT XIX.

Ad Zachæum plurimis murmurantibus divertit: parabolam refert de homine nobili, qui abiens ad regnum accipiendum tradidit decem servis decem mnas, quem cives super se regnare nolebant: super pullum asinæ intrans cum honore Jerusalym, flet super illam, prædicitque evertendam, & ingressus in templum ejicit ementes ac vendentes.

1 ET ingressus perambulabat Jericho.
2 Et ecce vir nomine Zachæus: & hic princeps erat publicanorum, & ipse dives:
3 Et quærebat videre Jesum, quis esset: & non poterat præ turba, quia statura pusillus erat.
4 Et præcurrens ascendit in arborem sycomorum ut videret eum: quia inde erat transiturus.
5 Et cum venisset ad locum, suspiciens Jesus vidit illum: & dixit ad eum: Zachæe festinans descende: quia hodie in domo tua oportet me manere.
6 Et festinans descendit, & excepit illum gaudens.
7 Et cum viderent omnes, murmurabant, dicentes quod ad hominem peccatorem divertisset:
8 Stans autem Zachæus, dixit ad Dominum: Ecce dimidium bonorum meorum, Domine, do pauperibus: & si quid aliquem defraudavi, reddo quadruplum.
9 Ait Jesus ad eum: Quia hodie salus domui huic facta est: eo quod & ipse filius sit Abrahæ.
†*Matt.* 18. 11. 10 † Venit enim Filius hominis quærere & salvum facere quod perierat.
11 Hæc illis audientibus adjiciens, dixit parabolam, eo quod esset prope Jerusalem: & quia existimarent quod continuo regnum Dei manifestaretur.
†*Matt.* 25. 14. 12 Dixit ergo: † Homo quidam nobilis abiit in regionem longinquam accipere sibi regnum, & reverti.
13 Vocatis autem decem servis suis, dedit eis decem mnas, & ait ad illos: Negotiamini dum venio.
14 Cives autem ejus oderant eum: & miserunt legationem post illum, dicentes: Nolumus hunc regnare super nos.
15 Et factum est ut rediret accepto regno: & jussit vocari servos, quibus dedit pecuniam, ut sciret quantum quisque negotiatus esset.
16 Venit autem primus dicens: Domine, mna tua decem mnas acquisivit.
17 Et ait illi: Euge bone serve, quia in modico fuisti fidelis, eris potestatem habens super decem civitates.
18 Et alter venit, dicens: Domine, mna tua fecit quinque mnas.
19 Et huic ait: Et tu esto super quinque civitates.
20 Et alter venit, dicens: Domine, ecce mna tua, quam habui repositam in sudario:
21 Timui enim te, quia homo austerus es: tollis quod non posuisti, & metis quod non seminasti.
22 Dicit ei: De ore tuo te judico serve nequam: sciebas quod ego homo austerus sum, tollens quod non posui, & metens quod non seminavi:
23 Et quare non dedisti pecuniam meam ad mensam, ut ego veniens cum usuris utique exegissem illam?
24 Et astantibus dixit: Auferte ab illo mnam, & date illi qui decem mnas habet.
25 Et dixerunt ei: Domine, habet decem mnas.
†*Matt.* 13. 12. & 25. 29. *Marc.* 4. 25. 26 † Dico autem vobis quia omni habenti dabitur, & abundabit: ab eo autem qui non habet, & quod habet auferetur ab eo.
27 Verumtamen inimicos meos illos, qui noluerunt me regnare super se, adducite huc, & interficite ante me.
Supr. 8. 12. 28 Et his dictis, præcedebat ascendens Jerosolymam.
†*Matt.* 21. 1. *Marc.* 11. 1. 29 Et factum est, † cum appropinquasset ad Bethphage & Bethaniam, ad montem qui vocatur Oliveti, misit duos discipulos suos,
30 Dicens: Ite in castellum, quod contra est: in quod introeuntes, invenietis pullum asinæ alligatum, cui nemo unquam hominum sedit: solvite illum, & adducite.
31 Et si quis vos interrogaverit: Quare solvitis? sic dicetis eis: Quia Dominus operam ejus desiderat?
32 Abierunt autem qui missi erant: & invenerunt, sicut dixit illis, stantem pullum.
33 Solventibus autem illis pullum, dixerunt domini ejus ad illos: Quid solvitis pullum?
34 At illi dixerunt: Quia Dominus eum necessarium habet.
† *Joan.* 12. 14. 35 † Et duxerunt illum ad Jesum. Et jactantes vestimenta sua supra pullum, imposuerunt Jesum.
37 Eunte autem illo, substernebant vestimenta sua in via.
37 Et cum appropinquaret jam ad descensum Montis Oliveti, cœperunt omnes turbæ discipulorum gaudentes laudare Deum voce magna super omnibus, quas viderant, virtutibus.
30 Dicentes: Benedictus, qui venit rex in nomine Domini, pax in cœlo, & gloria in excelsis.
39 Et quidam Pharisæorum de turbis, dixerunt ad illum: Magister increpa discipulos tuos.
40 Quibus ipse ait: Dico vobis, quia si hi tacuerint, lapides clamabunt.
41 Et ut appropinquavit, videns civitatem flevit super illam, dicens:
42 Quia si cognovisses & tu, & quidem in hac die tua, quæ ad pacem tibi, nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis.
†*Matt.* 24. 2. *Marc.* 13. 2. *Infra* 21. 6. 43 † Quia venient dies in te: & circumdabunt te inimici tui vallo, & circumdabunt te: & coangustabunt te undique:
44 Et ad terram prosternent te, & filios tuos, qui in te sunt, † & non relinquent in te lapidem super lapidem: eo quod non cognoveris tempus visitationis tuæ.
†*Matt.* 23. 12. *Marc.* 11. 15. † *Isaiæ* 56. 7. *Jer.* 7. 11. 45 † Et ingressus in templum, cœpit ejicere vendentes in illo, & ementes.
46 Dicens illis: Scriptum est: † Quia domus mea domus orationis est. Vos autem fecistis illam speluncam latronum.
47 Et erat docens quotidie in templo. Principes autem sacerdotum, & Scribæ, & Principes plebis quærebant illum perdere:
48 Et non inveniebant quid facerent illi. Omnis enim populus suspensus erat, audiens illum.

CAPUT XX.

Non dicit sacerdotibus ac Scribis qua potestate hæc faciat, quia nec illi respondebant ad propositam de Joannis baptismo quæstionem: parabolam refert de viniteribus, qui cæsis domini servis etiam filium ejus occiderunt: tentatur Jesus de tributo Cæsari dando, & a Sadducæis de resurrectione: quomodo dicunt Christum filium esse David: Cavendum a Scribis ambitiosis.

Matth. 21. 23. Marc. 11. 27.

1 ET factum est in una dierum, docente illo populum in templo, & evangelizante, convenerunt Principes sacerdotum, & Scribæ cum senioribus,

2 Et ajunt dicentes ad illum: Dic nobis, in qua potestate hæc facis? aut quis est, qui dedit tibi hanc potestatem?

3 Respondens autem Jesus, dixit ad illos: Interrogabo vos & ego unum verbum. Respondete mihi:

4 Baptismus Joannis, de cœlo erat, an ex hominibus?

5 At illi cogitabant intra se, dicentes: Quia si dixerimus, De cœlo, dicet, Quare ergo non credidistis illi?

6 Si autem dixerimus, Ex hominibus, plebs universa lapidabit nos: certi sunt enim, Joannem prophetam esse.

7 Et respondérunt se nescire unde esset.

8 Et Jesus ait illis: Neque ego dico vobis in qua potestate hæc facio.

† Isaiæ 5. 1. Jerem. 2. 21. Matth. 21. 33. Marc. 12. 1.

9 Cœpit autem dicere ad plebem parabolam hanc: † Homo plantavit vineam, & locavit eam colonis: & ipse peregre fuit multis temporibus.

10 Et in tempore misit ad cultores servum, ut de fructu vineæ derent illi. Qui cæsum dimiserunt eum inanem.

11 Et addidit alterum servum mittere. Illi autem hunc quoque cædentes, & afficientes contumelia, dimiserunt inanem.

12 Et addidit tertium mittere: qui & illum vulnerantes ejecerunt.

13 Dixit autem Dominus vineæ: Quid faciam? mittam filium meum dilectum: forsitan, cum hunc viderint, verebuntur.

14 Quem cum vidissent coloni cognoverunt intra se, dicentes: Hic est hæres, occidamus illum, ut nostra fiat hereditas.

15 Et ejectum illum extra vineam, occiderunt. Quid ergo faciet illis dominus vineæ?

16 Veniet, & perdet colonos istos, & dabit vineam aliis. Quo audito, dixerunt illi: Absit.

† Psal. 117. 22. Isai. 28. 16. Matth. 21. 42. Actor. 4. 11. Rom. 9. 33. 1. Pet. 2. 7. † Matt. 22. 15. Marc. 12. 13.

17 Ille autem aspiciens eos, ait: Quid est ergo hoc, quod scriptum est: † Lapidem quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli?

18 Omnis qui ceciderit super illum lapidem, conquassabitur: super quem autem ceciderit, comminuet illum.

19 Et quærebant principes sacerdotum, & Scribæ, mittere in illum manus illa hora: & timuerunt populum: cognoverunt enim quod ad ipsos dixerit similitudinem hanc.

20 † Et observantes miserunt insidiatores, qui se justos simularent, ut caperent eum in sermone, ut traderent illum principatui & potestati præsidis.

21 Et interrogaverunt eum, dicentes: Magister, scimus quia recte dicis & doces: & non accipis personam, sed viam Dei in veritate doces:

22 Licet nobis tributum dare Cæsari, an non?

23 Considerans autem dolum illorum, dixit ad eos: Quid me tentatis?

24 Ostendite mihi denarium. Cujus habet imaginem & inscriptionem? Respondentes dixerunt ei: Cæsaris.

25 Et ait illis: † Reddite ergo quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ sunt Dei, Deo. † Rom. 13. 7.

26 Et non potuerunt verbum ejus reprehendere coram plebe: & mirati in responso ejus, tacuerunt.

† Matt. 22. 23. Marc. 12. 18.

27 † Accesserunt autem quidam Sadducæorum, qui negant esse resurrectionem, & interrogaverunt eum.

28 Dicentes: Magister, Moyses scripsit nobis: † Si frater alicujus mortuus fuerit habens uxorem, & hic sine liberis fuerit, ut accipiat eam frater ejus uxorem, & suscitet semen fratri suo. † Deut. 25. 5.

29 Septem ergo fratres erant: & primus accepit uxorem, & mortuus est sine filiis.

30 Et sequens accepit illam, & ipse mortuus est sine filio.

31 Et tertius accepit illam. Similiter & omnes septem, & non reliquerunt semen, & mortui sunt.

32 Novissime omnium mortua est & mulier.

33 In resurrectione ergo, cujus eorum erit uxor? siquidem septem habuerunt eam uxorem.

34 Et ait illis Jesus, Filii hujus sæculi nubunt, & tradunntur ad nuptias:

35 Illi vero, qui digni habebuntur sæculo illo, & resurrectione ex mortuis, neque nubent, neque ducent uxores:

36 Neque enim ultra mori poterunt: æquales enim Angelis sunt, & filii sunt Dei, cum sint filii resurrectionis.

37 Quia vero resurgant mortui, & Moyses ostendit secus rubum, † sicut dicit Dominum, Deum Abraham, & Deum Isaac, & Deum Jacob. † Exod 3. 6.

38 Deus autem non est mortuorum, sed vivorum: omnes enim vivunt ei.

39 Respondentes autem quidam Scribarum, dixerunt ei: Magister, bene dixisti.

40 Et amplius non audebant eum quidquam interrogare.

41 Dixit autem ad illos: Quomodo dicunt Christum, filium esse David?

42 Et ipse David dicit in libro Psalmorum: † Dixit Dominus Domino meo, sede a dextris meis,

† Psal. 109. 1 Matth. 22. 44 Marc. 12. 36

43 Donec ponam inimicos tuos, scabellum pedum tuorum.

44 David ergo Dominum illum vocat, & quomodo filius ejus est?

45 Audiente autem omni populo, dixit discipulis suis:

47 † Attendite a Scribis, qui volunt ambulare in stolis, & amant salutationes in foro, & primas cathedras in synagogis, & primos discubitus in conviviis:

† Mat 23. 6. Marc. 12. 38 Supra 11. 43

47 Qui devorant domos viduarum, Emulantes longam orationem. Hi accipient damnationem majorem.

CA-

CAPUT. XXI.

Viduam duo minuta offerentem præfert divitibus multa offerentibus: subversionem templi prædicit, variasque prælia, afflictiones & persecutiones, adversus quæ roborat Apostolos: prædicit quoque subversionem Jerusalem, & Judæorum captivitatem ac dispersionem, de signis præcessurii judicium: cavendum a crapula, ebrietate, curisque vitæ, & vigilandum ac orandum.

Marc. 12. 41.

1 RESpiciens autem, vidit eos, qui mittebant munera sua in gazophylacium, divites.

2 Vidit autem & quamdam viduam pauperculam mittentem æra minuta duo.

3 Et dixit: Vere dico vobis, quia, vidua hæc pauper plus quam omnes misit.

4 Nam omnes hi ex abundanti sibi miserunt in munera Dei: hæc autem ex eo quod deest illi, omnem victum suum quem habuit, misit.

5 Et quibusdam dicentibus de templo, quod bonis lapidibus & donis ornatum esset, dixit:

†*Matt.* 24. 2. *Marc.* 13. 2. *Supra* 19. 44.

6 Hæc quæ videtis, † venient dies, in quibus non relinquetur lapis super lapidem, qui non destruatur.

7 Interogaverunt autem illum, dicentes, Præceptor, quando hæc erunt, & quod signum cum fieri incipient?

8 Qui dixit: Videte ne seducamini: multi enim venient in nomine meo, dicentes quia ego sum: & tempus appropinquavit: nolite ergo ire post eos.

9 Cum autem audieritis prælia, & seditiones, nolite terreri: oportet primum hæc fieri, sed nondum statim finis.

10 Tunc dicebat illis: Surget gens contra gentem, & regnum adversus regnum.

11 Et terræmotus magni erunt per loca, & pestilentiæ, & fames, terroresque de cœlo, & signa magna erunt.

12 Sed ante hæc omnia injicient vobis manus suas, & persequentur, tradentes in synagogas & custodias, trahentes ad reges, & præsides, propter nomen meum:

13 Contiuget autem vobis in testimonium.

14 Ponite ergo in cordibus vestris, non præmeditari quemadmodum respondeatis.

15 Ego enim dabo vobis os & sapientiam, cui non poterunt resistere, & contradicere omnes adversarii vestri.

16 Trademini autem a parentibus, & fratribus, & cognatis, & amicis, & morte afficient ex vobis:

17 Et eritis odio omnibus propter nomen meum:

18 Et capillus de capite vestro non peribit.

19 In patientia vestra possidebitis animas vestras.

Dan. 9. 27. *Matt.* 24. 15. *Marc.* 13. 14.

20 † Cum autem videritis circumdari ab exercitu Jerusalem, tunc scitote quia appropinquavit desolatio ejus:

21 Tunc qui in Judæa sunt, fugiant ad montes: & qui in medio ejus, discedant: & qui in regionibus, non intrent in eam:

22 Quia dies ultionis hi sunt, ut impleantur omnia, quæ scripta sunt.

23 Væ autem prægnantibus, & nutrientibus in illis diebus: erit enim pressura magna super terram, & ira populo huic.

24 Et cadent in ore gladii: & captivi ducentur in omnes Gentes, & Jerusalem calcabitur a Gentibus: donec impleantur tempora nationum.

25 † Et erunt signa in sole, & luna, & stellis, & in terris pressura Gentium præ confusione sonitus maris, & fluctuum:

† *Isaiæ* 13. 10. *Ezech.* 32. 7. *Joel.* 3. 15. *Matt.* 24. 29. *Marc.* 13. 24. † *Rom.* 8. 23.

26 Arescentibus hominibus præ timore, & expectatione, quæ supervenient universo orbi: nam virtutes cœlorum movebuntur:

27 Et tunc videbunt Filium hominis venientem in nube cum potestate magna, & majestate.

28 His autem fieri incipientibus, respicite, & levate capita vestra: † quoniam appropinquat redemptio vestra.

29 Et dixit illis similitudinem: Videte ficulneam, & omnes arbores:

30 Cum producunt jam ex se fructum, scitis quoniam prope est æstas.

31 Ita & vos cum videritis hæc fieri, scitote quoniam prope est regnum Dei.

32 Amen dico vobis, quia non præteribit generatio hæc, donec omnia fiant.

33 Cœlum & terra transibunt: verba autem mea non transibunt.

34 Attendite autem vobis, ne forte graventur corda vestra in crapula, & ebrietate, & curis hujus vitæ: & superveniat in vos repentina dies illa.

35 Tamquam laqueus enim superveniet in omnes, qui sedent super faciem omnis terræ.

36 Vigilate itaque, omni tempore orantes, ut digni habeamini fugere ista omnia, quæ futura sunt, & stare ante Filium hominis.

37 Erat autem diebus docens in templo: noctibus vero exiens, morabatur in monte, qui vocatur Oliveti.

38 Et omnis populus manicabat ad eum in templo audire eum.

CAPUT XXII.

Cogitant principes sacerdotum de occidendo Jesu, quem vendit Judas: jubet parari pascha: panem in corpus suum & vinum in sanguinem consecrata tradit discipulis, præcipiens ut idem faciant: contentio discipulorum quis eorum sit major: prædicit trinam Petri negationem, jubens vendi tunicam & emi gladium: post prolixam in agonia orationem, & sudorem instar sanguinis in terram decurrentis, capitur a Judæis, quorum uni Petrus abscidit auriculam: conqueritur quod ad eum quasi ad latronem capiendum exierint: in domo principis sacerdotum ter a Petro negatur, & a Judæis caditur ac illuditur, & mane in concilio interrogatus fatetur se Dei filium.

Matth. 26. 2. *Marc.* 14. 1.

1 APpropinquabat autem dies festus Azymorum, qui dicitur Pascha:

2 Et quærebant principes sacerdotum, & Scribæ, quomodo Jesum interficerent: timebant vero plebem.

† *Mat.* 26. 14. *Marc.* 14. 10.

3 Intravit autem satanas in Judam, qui cognominabatur Iscariotes, unum de duodecim.

4 Et abiit, & locutus est cum principibus sacerdotum, & magistratibus, quemadmodum illum traderet eis.

5 Et gavisi sunt, & pacti sunt pecuniam illi dare:

6 Et spopondit. Et quærebat opportunitatem ut traderet illum sine turbis.

7 Venit autem dies Azymorum, in qua necesse erat occidi pascha.

8 Et misit Petrum & Joannem, dicens: Euntes parate nobis pascha, ut manducemus.

9 At illi dixerunt: Ubi vis paremus?

10 Et dixit ad eos: Ecce introeuntibus vobis in civitatem, occurret vobis homo quidam amphoram aquæ portans: sequimini eum in domum, in quam intrat,

11 Et dicetis patrifamilias domus: Dicit tibi Magister: Ubi est diversorium, ubi pascha cum discipulis meis manducem?

12 Et ipse ostendet vobis cœnaculum magnum stratum, & ibi parate.

13 Euntes autem † invenerunt sicut dixit illis, & paraverunt pascha.

†*Matt.* 26. 20. *Marci* 14. 17. 14 † Et cum facta esset hora, discubuit, & duodecim Apostoli cum eo.

15 Et ait illis: Desiderio desideravi hoc pascha manducare vobiscum antequam patiar.

16 Dico enim vobis, quia ex hoc non manducabo illud, donec impleatur in regno Dei.

17 Et accepto calice gratias egit, & dixit: Accipite, & dividite inter vos.

18 Dico enim vobis quod non bibam de generatione vitis, donec regnum Dei veniat.

†*1. Cor.* 11. 24. 19 † Et accepto pane gratias egit, & fregit, & dedit eis, dicens: Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur: hoc facite in meam commemorationem.

20 Similiter & calicem, postquam cœnavit, dicens: Hic est calix novum testamentum in sanguine meo, qui pro vobis fundetur.

†*Matt.* 26. 21. *Marc.* 14. 20. *Joann.* 13. 18. 21 † Verumtamen ecce manus tradentis me, mecum est in mensa.

22 Et quidem Filius hominis, † secundum quod definitum est, vadit: verumtamen væ homini illi, per quem tradetur.

† *Psal.* 40. 9. 23 Et ipsi cœperunt quærere inter se, quis esset ex eis, qui hoc facturus esset.

24 Facta est autem & contentio inter eos, quis eorum videretur esse major.

†*Matt.* 20. 25. *Marc.* 10. 42. 25 Dixit autem eis: † Reges Gentium dominantur eorum: & qui potestatem habent super eos, benefici vocantur.

26 Vos autem non sic: sed qui major est in vobis, fiat sicut minor: & qui præcessor est, sicut ministrator.

27 Nam quis major est, qui recumbit, an qui ministrat? nonne qui recumbit? Ego autem in medio vestrum sum, sicut qui ministrat.

28 Vos autem estis, qui permansistis mecum in tentationibus meis:

29 Et ego disponо vobis sicut disposuit mihi Pater meus regnum,

30 Ut edatis & bibatis super mensam meam in regno meo: & sedeatis super thronos judicantes duodecim tribus Israel.

31 Ait autem Dominus: Simon, Simon, ecce satanas expetivit vos ut cribraret sicut triticum:

32 Ego autem rogavi pro te ut non deficiat fides tua: & tu aliquando conversus confirma fratres tuos.

†*Matt.* 26. 34. *Marc.* 14. 30. 33 Qui dixit ei: Domine, tecum paratus sum & in carcerem & in mortem ire.

†*Matt.* 10. 9. 34 † At ille dixit: Dico tibi Petre, non cantabit hodie gallus, donec ter abneges nosse me. Et dixit eis:

35 † Quando misi vos sine sacculo, & pera, & calceamentis, numquid aliquid defuit vobis?

36 At illi dixerunt; Nihil. Dixit ergo eis: Sed nunc, qui habet sacculum, tollat; similiter & peram: & qui non habet, vendat tunicam suam, & emat gladium.

37 Dico enim vobis, quoniam adhuc hoc quod scriptum est, oportet impleri in me: † Et cum iniquis deputatus est. Etenim ea, quæ sunt de me, finem habent.

† *Isai.* 53. 12. 38 At illi dixerunt: Domine, ecce duo gladii hic. At ille dixit eis: Satis est.

†*Matt.* 26. 36. *Marc.* 14. 32. *Joann.* 18. 1. 39 † Et egressus ibat secundum consuetudinem in Monte olivarum. Secuti sunt autem illum & discipuli.

40 Et cum perveniisset ad locum, dixit illis: Orate ne intretis in tentationem.

†*Matt.* 26. 39. *Marc.* 14. 35. *Joann.* 18. 1. 41 † Et ipse avulsus est ab eis quantum jactus est lapidis: & positis genibus orabat,

42 Dicens: Pater si vis, transfer calicem istum a me: Verumtamen non mea voluntas, sed tua fiat.

43 Apparuit autem illi Angelus de cœlo, confortans eum. Et factus in agonia, prolixius orabat.

44 Et factus est sudor ejus, sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram.

45 Et cum surrexisset ab oratione, & venisset ad discipulos suos, invenit eos dormientes præ tristitia.

46 Et ait illis: Quid dormitis? surgite, orate, ne intretis in tentationem.

†*Matt.* 26. 47. *Marc.* 14. 43. *Joann.* 18. 3. 47 † Adhuc eo loquente, ecce turba: & qui vocabatur Judas, unus de duodecim, antecedebat eos: & appropinquavit Jesu ut osculare tur eum.

48 Jesus autem dixit illi: Juda, osculo Filium hominis tradis?

49 Videntes autem hi, qui circa ipsum erant, quod futurum erat, dixerunt ei: Domine, si percutimus in gladio?

50 Et percussit unus ex illis servum principis sacerdotum, & amputavit auriculam ejus dexteram.

51 Respondens autem Jesus, ait: Sinite usque huc. Et cum tetigisset auriculam ejus, sanavit eum.

52 Dixit autem Jesus ad eos, qui venerant ad se, principes sacerdotum, & magistratus templi, & seniores: quasi ad latronem existis cum gladiis & fustibus?

53 Cum quotidie vobiscum fuerim in templo, non extendistis manus in me: sed hæc est hora vestra, & potestas tenebrarum.

†*Matt.* 26. 57. *Marc.* 14. 53. *Joann.* 18. 13. 54 † Comprehendentes autem eum, duxerunt ad domum principis sacerdotum: Petrus vero sequebatur a longe.

55 † Accenso autem igne in medio atrii, & circumsedentibus illis, erat Petrus in medio eorum.

†*Matt.* 26. 69. *Marc.* 14. 66. *Joann.* 18. 25. 56 Quem cum vidisset ancilla quædam sedentem ad lumen, & eum fuisset intuita, dixit: Et hic cum illo erat.

57 At ille negavit eum, dicens: Mulier, non novi illum.

58 Et post pusillum alius videns eum, dixit: Et tu de illis es. Petrus vero ait: O homo, non sum.

†*Matt.* 26. 73. *Marc.* 14. 70. *Joann.* 18. 26. 59 † Et intervallo facto quasi horæ unius, alius quidam affirmabat, dicens: Vere & hic cum illo erat: nam & Galilæus est.

60 Et ait Petrus: Homo, nescio quid dicis. Et continuo adhuc illo loquente cantavit gallus.

61 Et

61 Et conversus Dominus respexit Petrum. Et recordatus est Petrus verbi Domini, sicut dixerat: † Quia prius quam gallus cantet, ter me negabis:

62 Et egressus foras Petrus flevit amare.

63 Et viri qui tenebant illum, illudebant ei, cædentes.

64 Et velaverunt eum, & percutiebant faciem ejus: & interrogabant eum, dicentes: Prophetiza, quis est qui te percussit?

65 Et alia multa blasphemantes dicebant in eum.

66 † Et ut factus est dies, convenerunt seniores plebis, & principes sacerdotum, & Scribæ, & duxerunt illum in concilium suum, dicentes: Si tu es Christus, dic nobis.

67 Et ait illis: Si vobis dixero, non credetis mihi:

68 Si autem & interrogavero, non respondebitis mihi, neque dimittetis.

69 Ex hoc autem erit Filius hominis sedens a dextris virtutis Dei.

70 Dixerunt autem omnes: Tu ergo es Filius Dei? Qui ait: Vos dicitis, quia ego sum.

71 At illi dixerunt: Quid adhuc desideramus testimonium? ipsi enim audivimus de ore ejus,

CAPUT XXIII.

Accusatus coram Pilato mittitur ad Herodem, qui illum spretum illusit: Pilatus conatur ipsum dimittere, proposito Barabba homicida, & promissa castigatione: Judæis tamen instantibus morti adjudicatur: ductusque ad supplicium, vetat mulieres super se flere: cum latronibus crucifixus, Patrem orat pro crucifigentibus: irridetur a principibus & a militibus acetum offerentibus: posita superscriptione blasphematur ab uno latronum, alteri vero promittit sui in paradiso consortium: post tenebras aliaque signa clamans exspirat: quem Centurio justum predicat, & Joseph corpus ejus sepelit.

1 ET surgens omnis multitudo eorum, duxerunt illum ad Pilatum.

2 Cœperunt autem illum accusare, dicentes: Hunc invenimus subvertentem gentem nostram, † & prohibentem tributa dare Cæsari, & dicentem se Christum regem esse.

3 † Pilatus autem interrogavit eum, dicens: Tu es Rex Judæorum? At ille respondens ait: Tu dicis.

4 Ait autem Pilatus ad principes sacerdotum, & turbas: Nihil invenio causæ in hoc homine.

5 At illi invalescebant, dicentes: Commovet populum, docens per universam Judæam, incipiens a Galilæa usque huc.

6 Pilatus autem audiens Galilæam, interrogavit si homo Galilæus esset.

7 Et ut cognovit quod de Herodis potestate esset, remisit eum ad Herodem, qui & ipse Jerosolymis erat illis diebus.

8 Herodes autem viso Jesu, gavisus est valde: erat enim cupiens ex multo tempore videre eum, eo quod audierat multa de eo, & sperabat signum aliquod videre ab eo fieri.

9 Interrogabat autem eum multis sermonibus. At ipse nihil illi respondebat.

10 Stabant autem principes sacerdotum & Scribæ constanter accusantes eum.

11 Sprevit autem illum Herodes cum exercitu suo: & illusit indutum veste alba, & remisit ad Pilatum.

12 Et facti sunt amici Herodes & Pilatus in ipsa die: nam antea inimici erant ad invicem.

13 Pilatus autem convocatis principibus sacerdotum, & magistratibus, & plebe,

14 Dixit ad illos: Obtulistis mihi hunc hominem, quasi avertentem populum, & ecce ego coram vobis interrogans, † nullam causam inveni in homine isto ex his, in quibus eum accusatis.

15 Sed neque Herodes: nam remisi vos ad illum, & ecce nihil dignum morte actum est ei.

16 Emendatum ergo illum dimittam.

17 Necesse autem habebat dimittere eis per diem festum, unum.

18 Exclamavit autem simul universa turba, dicens: Tolle hunc, & dimitte nobis Barabbam,

19 Qui erat propter seditionem quamdam factam in civitate & homicidium, missus in carcerem.

20 Iterum autem Pilatus locutus est ad eos, volens dimittere Jesum.

21 At illi succlamabant, dicentes: Crucifige, crucifige eum.

22 Ille autem tertio dixit ad illos: † Quid enim mali fecit iste? nullam causam mortis invenio in eo: corripiam ergo illum, & dimittam.

23 At illi instabant vocibus magnis postulantes ut crucifigeretur: & invalescebant voces eorum.

24 Et Pilatus adjudicavit fieri petitionem eorum.

25 Dimisit autem illis eum, qui propter homicidium & seditionem missus fuerat in carcerem, quem petebant: Jesum vero tradidit voluntati eorum.

26 † Et cum ducerent eum, apprehenderunt Simonem quemdam Cyrenensem, venientem de villa: & imposuerunt illi crucem portare post Jesum.

27 Sequebatur autem illum multa turba populi, & mulierum: quæ plangebant, & lamentabantur eum.

27 Conversus autem ad illas Jesus, dixit: Filiæ Jerusalem, nolite flere super me, sed super vos ipsas flete, & super filios vestros.

29 Quoniam ecce venient dies, in quibus dicent: Beatæ steriles, & ventres qui non genuerunt, & ubera quæ non lactaverunt.

30 Tunc incipient dicere montibus: † Cadite super nos; & collibus: Operite nos.

31 Quia si in viridi ligno hæc faciunt, in arido quid fiet?

32 Ducebantur autem & alii duo nequam cum eo, ut interficerentur.

33 † Et postquam venerunt in locum, qui vocatur Calvariæ, ibi crucifixerunt eum; & latrones, unum a dextris, & alterum a sinistris.

34 Jesus autem dicebat: Pater, dimitte illis: non enim sciunt quid faciunt. Dividentes vero vestimenta ejus, miserunt sortes.

35 Et stabat populus spectans, & deridebant eum principes cum eis, dicentes: Alios salvos fecit, se salvum faciat, si hic est Christus Dei electus.

36 Illudebant autem ei & milites accedentes, & acetum offerentes ei,

37 Et

† *Matt.* 26. 34. *Marc.* 14. 30. *Joann.* 13. 38.

† *Matt.* 27. 1. *Marc.* 15. 1. *Joann.* 18. 28.

† *Joann.* 18. 38. & 19. 4.

† *Matt.* 27. 23. *Marc.* 15. 14.

† *Matt.* 27. 32. *Marc.* 15. 21.

† *Matt.* 22. 21. *Marc.* 12. 17. † *Matt.* 27. 11. *Marc.* 15. 2. *Joann.* 18. 33.

† *Isaiæ* 2. 19. *Oseæ* 10. 8. *Apoc.* 6. 16.

† *Matt.* 27. 33. *Marc.* 15. 22. *Joann.* 19. 17.

37 Et dicentes: Si tu es rex Judæorum, salvum te fac.

38 Erat autem & superscriptio scripta super eum litteris Græcis, & Latinis, & Hebraicis: Hic est rex Judæorum.

39 Unus autem de his, qui pendebant, latronibus, blasphemabat eum dicens: Si tu es Christus, salvum fac temetipsum, & nos.

40 Respondens autem alter increpabat eum, dicens: Neque tu times Deum, quod in eadem damnatione es.

41 Et nos quidem juste, nam digna factis recipimus: hic vero nihil mali gessit.

42 Et dicebat ad Jesum: Domine, memento mei, cum veneris in regnum tuum.

43 Et dixit illi Jesus: Amen dico tibi: Hodie mecum eris in paradiso.

44 Erat autem fere hora sexta, & tenebræ factæ sunt in universam terram usque in horam nonam.

45 Et obscuratus est sol: & velum templi scissum est medium.

† *Psal.* 30. 6. 46 Et clamans voce magna Jesus ait: † Pater, in manus tuas commendo spiritum meum. Et hæc dicens, expiravit.

47 Videns autem Centurio quod factum fuerat, glorificavit Deum, dicens: Vere hic homo justus erat.

48 Et omnis turba eorum, qui simul aderant ad spectaculum istud, & videbant quæ fiebant, percutientes pectora sua revertebantur.

49 Stabant autem omnes noti ejus a longe, & mulieres quæ secutæ eum erant a Galilæa, hæc videntes.

† *Marc.* 27. 57. *Marc.* 15. 43. *Joann.* 19. 38. 50 † Et ecce vir nomine Joseph, qui erat decurio, vir bonus & justus:

51 Hic non consenserat consilio & actibus eorum, ab Arimathæa civitate Judææ, qui expectabat & ipse regnum Dei.

52 Hic accessit ad Pilatum, & petiit corpus Jesu:

53 Et depositum involvit sindone, & posuit eum in monumento excisо, in quo nondum quisquam positus fuerat.

54 Et dies erat parasceves, & sabbatum illucescebat.

55 Subsecutæ autem mulieres, quæ cum eo venerant de Galilæa, viderunt monumentum, & quemadmodum positum erat corpus ejus.

56 Et revertentes paraverunt aromata, & unguenta: & sabbato quidem siluerunt secundum mandatum.

CAPUT XXIV.

Mulieribus ad Christi monumentum consternatis quod ejus corpus non invenirent, Angeli ipsum resurrexisse nuntiant, & illa Apostolis, qui id tanquam deliramentum accipiunt: Petrus ad monumentum currens & ipse admiratur quod corpus non invenerit: duobus in Emmaus euntibus, Jesus Scripturas interpretatur; & in fractione panis ab eis agnoscitur: congregatis discipulis palpandum se prabet, & cum eis edens aperit sensum ut Scripturas intelligant, ac promisso Spiritu sancto in cælum ascendit.

Matth. 28. 1. *Marc.* 16. 2. *Joann.* 20. 1. 1 UNa autem sabbati valde diluculo venerunt ad monumentum, portantes, quæ paraverant, aromata:

2 Et invenerunt lapidem revolutum a monumento.

3 Et ingressæ non invenerunt corpus Domini Jesu.

4 Et factum est, dum mente consternatæ essent de isto, ecce duo viri steterunt secus illas, in veste fulgenti.

5 Cum timerent autem, & declinarent vultum in terram, dixerunt ad illas: Quid quæritis viventem cum mortuis?

6 Non est hic, sed surrexit: recordamini qualiter locutus est vobis cum adhuc in Galilæa esset,

7 Dicens: † Quia oportet Filium hominis tradi in manus hominum peccatorum, & crucifigi, & die tertia resurgere. † *Matt.* 16. 21. & 17. 21.

8 Et recordatæ sunt verborum ejus.

9 Et regressæ a monumento nuntiaverunt hæc omnia illis undecim, & ceteris omnibus. *Marc.* 8. 31. & 9. 30.

10 Erat autem Maria Magdalene, & Joanna, & Maria Jacobi, & ceteræ quæ cum eis erant, quæ dicebant ad Apostolos hæc. *Supra* 9. 22.

11 Et visa sunt ante illos, sicut deliramentum, verba ista: & non crediderunt illis.

12 Petrus autem surgens cucurrit ad monumentum: & procumbens vidit linteamina sola posita, & abiit, secum mirans quod factum fuerat.

† *Marc.* 16. 12. 13 † Et ecce duo ex illis ibant ipsa die in castellum, quod erat in spatio stadiorum sexaginta ab Jerusalem, nomine Emmaus.

14 Et ipsi loquebantur ad invicem de his omnibus quæ acciderant.

15 Et factum est, dum fabularentur, & secum quærerent: & ipse Jesus appropinquans ibat cum illis:

16 Oculi autem illorum tenebantur ne eum agnoscerent.

17 Et ait ad illos: Qui sunt hi sermones, quos confertis ad invicem ambulantes, & estis tristes?

18 Et respondens unus, cui nomen Cleophas, dixit ei: Tu solus peregrinus es in Jerusalem, & non cognovisti quæ facta sunt in illa his diebus?

19 Quibus ille dixit: Quæ? Et dixerunt: De Jesu Nazareno, qui fuit vir propheta, potens in opere & sermone, coram Deo & omni populo:

20 Et quomodo eum tradiderunt summi sacerdotes & principes nostri in damnationem mortis, & crucifixerunt eum.

21 Nos autem sperabamus quia ipse esset redempturus Israel: & nunc super hæc omnia, tertia dies est hodie quod hæc facta sunt.

22 Sed & mulieres quædam ex nostris terruerunt nos, quæ ante lucem fuerunt ad monumentum,

23 Et, non invento corpore ejus, venerunt, dicentes se etiam visionem Angelorum vidisse, qui dicunt eum vivere.

24 Et abierunt quidam ex nostris ad monumentum: & ita invenerunt sicut mulieres dixerunt, ipsum vero non invenerunt.

25 Et ipse dixit ad eos: O stulti, & tardi corde ad credendum, in omnibus quæ locuti sunt Prophetæ!

26 Nonne hæc oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam?

27 Et incipiens a Moyse, & omnibus Prophetis, interpretabatur illis in omnibus Scripturis, quæ de ipso erant.

28 Et appropinquaverunt castello quo ibant: & ipse se finxit longius ire.

29 Et coegerunt illum, dicentes: Mane nobiscum,

bisum, quoniam advesperascit, & inclinata est jam dies. Et intravit cum illis.

30 Et factum est, dum recumberet cum eis, accepit panem, & benedixit, ac fregit, & porrigebat illis.

31 Et aperti sunt oculi eorum, & cognoverunt eum: & ipse evanuit ex oculis eorum.

32 Et dixerunt ad invicem: Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, dum loqueretur in via, & aperiret nobis Scripturas?

33 Et surgentes eadem hora regressi sunt in Jerusalem: & invenerunt congregatos undecim, & eos qui cum illis erant,

34 Dicentes: Quod surrexit Dominus vere, & apparuit Simoni.

35 Et ipsi narrabant quæ gesta erant in via: & quomodo cognoverunt eum in fractione panis.

† *Marc. 16. 14. Joann. 20. 19.* 36 † Dum autem hæc loquuntur, stetit Jesus in medio eorum, & dicit eis: Pax vobis: ego sum, nolite timere.

37 Conturbati vero, & conterriti, existimabant se spiritum videre.

38 Et dixit eis: Quid turbati estis, & cogitationes ascendunt in corda vestra?

39 Videte manus meas, & pedes, quia ego ipse sum: palpate, & videte: quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere.

40 Et cum hoc dixisset, ostendit eis manus, & pedes.

41 Adhuc autem illis non credentibus, & mirantibus præ gaudio, dixit: Habetis hic aliquid, quod manducetur?

42 At illi obtulerunt ei partem piscis assi, & favum mellis.

43 Et cum manducasset coram eis, sumens reliquias dedit eis.

44 Et dixit ad eos: Hæc sunt verba, quæ locutus sum ad vos, cum adhuc essem vobiscum, quoniam necesse est impleri omnia, quæ scripta sunt in lege Moysi, & Prophetis, & Psalmis de me.

45 Tunc aperuit illis sensum ut intelligerent Scripturas.

† *Psal. 18. 6.* 46 Et dixit eis: † Quoniam sic scriptum est, & sic oportebat Christum pati, & resurgere a mortuis tertia die:

47 Et prædicari in nomine ejus pœnitentiam & remissionem peccatorum in omnes gentes, incipientibus ab Jerosolyma.

† *Act. 1. 8.* 48 † Vos autem testes estis horum.

† *Joann. 14. 26.* 49 † Et ego mitto promissum Patris mei in vos: vos autem sedete in civitate, quoadusque induamini virtute ex alto.

50 Eduxit autem eos foras in Bethaniam: & elevatis manibus suis benedixit eis.

† *Marc. 16. 19. Act. 1. 9.* 51 † Et factum est, dum benediceret illis, recessit ab eis, & ferebatur in cœlum.

52 Et ipsi adorantes, regressi sunt in Jerusalem cum gaudio magno:

53 Et erant semper in templo, laudantes & benedicentes Deum. Amen.

SANCTUM JESU CHRISTI EVANGELIUM SECUNDUM JOANNEM.

CAPUT PRIMUM.

Verbum est Deus, vita, & lux omnem hominem illuminans, per quod omnia facta sunt, & quod homo factum est, cui testimonium perhibet Joannes, dicens se vocem, & indignum qui illius solvat corrigiam calceamenti, eumque esse agnum Dei qui tollit peccatum mundi: Andreas alter duorum Joannis discipulorum qui Jesum secuti sunt, adducit ad illum etiam Simonem fratrem suum: Philippus quoque a Jesu vocatus, adducit ad eum Nathanaël.

1 IN principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum.

2 Hoc erat in principio apud Deum.

3 Omnia per ipsum facta sunt: & sine ipso factum est nihil, quod factum est.

4 In ipso vita erat, & vita erat lux hominum:

† *Matt. 3. 1. Marc. 1. 2.* 5 Et lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt.

6 † Fuit homo missus a Deo, cui nomen erat Joannes.

7 Hic venit in testimonium, ut testimonium perhiberet de lumine, ut omnes crederent per illum.

8 Non erat ille lux, sed ut testimonium perhiberet de lumine.

† *Infra 3. 19.* 9 † Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.

† *Hebr. 11. 3.* 10 In mundo erat, † & mundus per ipsum factus est, & mundus eum non cognovit.

11 In propria venit, & sui eum non receperunt.

12 Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, his, qui credunt in nomine ejus:

13 Qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt.

† *Matt. 1. 16. Luc. 2. 7.* 14 † Et verbum caro factum est, & habitavit in nobis: & vidimus gloriam ejus, gloriam quasi unigeniti a patre, plenum gratiæ & veritatis.

15 Joannes testimonium perhibet de ipso, & clamat dicens: Hic erat, quem dixi: Qui post me venturus est, ante me factus est: quia prior me erat.

† *1 Tim. 6. 17.* 16 † Et de plenitudine ejus nos omnes accepimus, & gratiam pro gratia.

17 Quia

17 Quia lex per Moysen data est, gratia & veritas per Jesum Christum facta est.

†1 Tim. 6. 16. 1. Joan. 4. 12. 18 † Deum nemo vidit unquam, unigenitus Filius, qui est in sinu patris, ipse enarravit.

19 Et hoc est testimonium Joannis, quando miserunt Judæi ab Jerosolymis sacerdotes & Levitas ad eum, ut interrogarent eum: Tu quis es?

20 Et confessus est, & non negavit: & confessus est: Quia non sum ego Christus.

21 Et interrogaverunt eum: Quid ergo? Elias es tu? Et dixit: Non sum. Propheta es tu? Et respondit: Non.

22 Dixerunt ergo ei: Quis es, ut responsum demus his, qui miserunt nos? quid dicis de teipso?

† Isaiæ 40. 3. Matth. 3. 3. Marc. 1. 3. Luc. 3. 4. 23 Ait: † Ego vox clamantis in deserto: Dirigite viam Domini, sicut dixit Isaias propheta.

24 Et qui missi fuerant, erant ex Pharisæis.

25 Et interrogaverunt eum, & dixerunt ei: Quid ergo baptizas, si tu non es Christus, neque Elias, neque Propheta?

26 Respondit eis Joannes, dicens: † Ego baptizo in aqua: medius autem vestrum stetit, quem vos nescitis.

†Matt. 3. 11. †Marc. 1. 7. Luc. 3. 16. Act. 1. 5. & 11. 16. & 19. 4. 27 † Ipse est, qui post me venturus est, qui ante me factus est: cujus ego non sum dignus ut solvam ejus corrigiam calceamenti.

28 Hæc in Bethania facta sunt trans Jordanem, ubi erat Joannes baptizans.

29 Altera die vidit Joannes Jesum venientem ad se, & ait: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi.

30 Hic est, de quo dixi: Post me venit vir, qui ante me factus est: quia prior me erat.

31 Et ego nesciebam eum, sed ut manifestetur in Israel, propterea veni ego in aqua baptizans.

32 Et testimonium perhibuit Joannes, dicens: † Quia vidi Spiritum descendentem quasi columbam de cœlo, & mansit super eum.

†Matt. 3. 16. Marc. 1. 10. Luc. 3. 22. 33 Et ego nesciebam eum: sed qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit: Super quem videris Spiritum descendentem, & manentem super eum, hic est, qui baptizat in Spiritu sancto.

34 Et ego vidi: & testimonium perhibui quia hic est Filius Dei.

35 Altera die iterum stabat Joannes, & ex discipulis ejus duo.

36 Et respiciens Jesum ambulantem, dicit: Ecce agnus Dei.

37 Et audierunt eum duo discipuli loquentem, & secuti sunt Jesum.

38 Conversus autem Jesus, & videns eos sequentes se, dicit eis: Quid quæritis? Qui dixerunt ei: Rabbi, (quod dicitur interpretatum Magister) ubi habitas?

39 Dicit eis: Venite, & videte. Venerunt, & viderunt ubi maneret, & apud eum manserunt die illo: hora autem erat quasi decima.

40 Erant autem Andreas frater Simonis Petri unus ex duobus, qui audierant a Joanne, & secuti fuerant eum.

41 Invenit hic primum fratrem suum Simonem, & dicit ei: Invenimus Messiam, (quod est interpretatum Christus.)

42 Et adduxit eum ad Jesum. Intuitus autem eum Jesus, dixit: Tu es Simon filius Jona: tu vocaberis Cephas, (quod interpretatur Petrus.)

43 In crastinum voluit exire in Galilæam, & invenit Philippum. Et dicit ei Jesus: Sequere me.

44 Erat autem Philippus a Bethsaida, civitate Andreæ & Petri.

45 Invenit Philippus Nathanael, & dicit ei: Quem scripsit † Moyses in lege, & † Prophetæ, invenimus Jesum filium Joseph a Nazareth.

† Gen. 49. 10. Deut. 18. 18. † Isaiæ 40. 10. & 45. 8. Jer. 23. 5. Ezech. 34. 23. & 37. 24. Dan. 9. 24. 25. 46 Et dixit ei Nathanael: A Nazareth potest aliquid boni esse? Dicit ei Philippus: Veni, & vide.

47 Vidit Jesus Nathanael venientem ad se, & dicit de eo: Ecce vere Israëlita, in quo dolus non est.

48 Dicit ei Nathanael: Unde me nosti? Respondit Jesus, & dixit ei: Priusquam te Philippus vocaret, cum esses sub ficu, vidi te.

49 Respondit ei Nathanael, & ait: Rabbi, tu es Filius Dei, tu es Rex Israel.

50 Respondit Jesus, & dixit ei: Quia dixi tibi: Vidi te sub ficu, credis: majus his videbis.

51 Et dicit ei: Amen, amen dico vobis, videbitis cœlum apertum, & Angelos Dei ascendentes, & descendentes supra Filium hominis.

CAPUT II.

Jesus ad nuptias invitatus, aquam in vinum convertit: & a Capharnaum veniens Jerosolymam, ejicit de templo negotiatores; ac signo a Judæis petito, dicit, Solvite templum hoc, &c. multi propter signa crediderunt in nomine Jesu, quibus ipse non se credebat.

1 ET die tertia nuptiæ factæ sunt in Cana Galilææ: & erat mater Jesu ibi.

2 Vocatus est autem & Jesus, & discipuli ejus, ad nuptias.

3 Et deficiente vino, dicit mater Jesu ad eum: Vinum non habent.

4 Et dicit ei Jesus: Quid mihi, & tibi est mulier? nondum venit hora mea.

5 Dicit mater ejus ministris: Quodcumque dixerit vobis, facite.

6 Erant autem ibi lapideæ hydriæ sex positæ secundum purificationem Judæorum, capientes singulæ metretas binas vel ternas.

7 Dicit eis Jesus: Implete hydrias aqua. Et impleverunt eas usque ad summum.

8 Et dicit eis Jesus: Haurite nunc, & ferte architriclino. Et tulerunt.

9 Ut autem gustavit architriclinus aquam vinum factam, & non sciebat unde esset, ministri autem sciebant, qui hauserant aquam: vocat sponsum architriclinus,

10 Et dicit ei: Omnis homo primum bonum vinum ponit: & cum inebriati fuerint, tunc id, quod deterius est: Tu autem servasti bonum vinum usque adhuc.

11 Hoc fecit initium signorum Jesus in Cana Galilææ, & manifestavit gloriam suam, & crediderunt in eum discipuli ejus.

12 Post hoc descendit Capharnaum ipse, & mater ejus, & fratres ejus, & discipuli ejus: & ibi manserunt non multis diebus.

13 Et prope erat Pascha Judæorum, & ascendit Jesus Jerosolymam:

14 Et invenit in templo vendentes boves,

& oves,

& oves, & columbas, & numularios sedentes.

15 Et cum fecisset quasi flagellum de funiculis, omnes ejecit de templo, oves quoque, & boves, & numulariorum effudit æs, & mensas subvertit.

16 Et his qui columbas vendebant, dixit: Auferte ista hinc, & nolite facere domum patris mei, domum negotiationis.

17 Recordati sunt vero discipuli ejus quia scriptum est: † Zelus domus tuæ comedit me.

† *Psal.* 68. 10.

18 Responderunt ergo Judæi, & dixerunt ei: Quod signum ostendis nobis quia hæc facis?

19 Respondit Jesus, & dixit eis: † Solvite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud.

† *Matt.* 26. 61. & 27. 40. *Marc.* 14. 58. & 15. 29.

20 Dixerunt ergo Judæi: Quadraginta & sex annis ædificatum est templum hoc, & tu in tribus diebus excitabis illud?

21 Ille autem dicebat de templo corporis sui.

22 Cum ergo resurrexisset a mortuis, recordati sunt discipuli ejus, quia hoc dicebat, & † crediderunt scripturæ, & sermoni quem dixit Jesus.

† *Psal.* 3. 6. & 56. 9.

23 Cum autem esset Jerosolymis in pascha in die festo, multi crediderunt in nomine ejus, videntes signa ejus, quæ faciebat.

24 Ipse autem Jesus non credebat semetipsum eis, eo quod ipse nosset omnes,

25 Et quia opus ei non erat ut quis testimonium perhiberet de homine: ipse enim sciebat quid esset in homine.

CAPUT III.

Nicodemum nocte edocet de renascendo ex aqua & Spiritu, ac de sui instar anei serpentis exaltatione, quodque Deus Filium suum misit ad salvandum mundum: facta quæstione de purificatione, Joannes suis discipulis de Christo murmurantibus, laudat ipsum, dicens illum crescere oportere, se autem minui, & quod Pater omnia dederit in manu ejus: ut qui in eum credit, habeat vitam æternam: qui vero non credit, maneat ira Dei super eum.

1 ERat autem homo ex Pharisæis, Nicodemus nomine, princeps Judæorum.

2 Hic venit ad Jesum nocte, & dixit ei: Rabbi, scimus quia a Deo venisti magister: nemo enim potest hæc signa facere, quæ tu facis, nisi fuerit Deus cum eo.

3 Respondit Jesus, & dixit ei: Amen, amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit denuo, non potest videre regnum Dei.

4 Dicit ad eum Nicodemus: Quomodo potest homo nasci, cum sit senex? numquid potest in ventrem matris suæ iterato introire, & renasci?

5 Respondit Jesus: Amen, amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.

6 Quod natum est ex carne, caro est: & quod natum est ex spiritu, spiritus est.

7 Non mireris quia dixi tibi: oportet vos nasci denuo.

8 Spiritus ubi vult spirat: & vocem ejus audis, † sed nescis unde veniat, aut quo vadat: sic est omnis, qui natus est ex spiritu.

† *Psal.* 134. 7.

9 Respondit Nicodemus, & dixit ei: Quomodo possunt hæc fieri?

10 Respondit Jesus, & dixit ei: Tu es magister in Israel, & hæc ignoras?

11 Amen, amen dico tibi, quia quod scimus loquimur, & quod vidimus testamur, & testimonium nostrum non accipitis.

12 Si terrena dixi vobis, & non creditis: quomodo, si dixero vobis cœlestia, credetis?

13 Et nemo ascendit in cœlum: nisi qui descendit de cœlo; Filius hominis, qui est in cœlo.

14 † Et sicut Moyses exaltavit serpentem in deserto; ita exaltari oportet Filium hominis:

† *Num.* 21. 9.

15 Ut omnis, qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam æternam.

16 † Sic enim Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret: ut omnis, qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam.

† *1 Joan.* 4. 9.

17 Non enim misit Deus Filium suum in mundum, ut judicet mundum, sed ut salvetur mundus per ipsum.

18 Qui credit in eum, non judicatur: qui autem non credit, jam judicatus est: quia non credit in nomine unigeniti Filii Dei.

19 Hoc est autem judicium: † quia lux venit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras, quam lucem: erant enim eorum mala opera.

† *Supra* 1. 9.

20 Omnis enim qui male agit, odit lucem, & non venit ad lucem, ut non arguantur opera ejus:

21 Qui autem facit veritatem, venit ad lucem, ut manifestentur opera ejus, quia in Deo sunt facta.

22 Post hæc venit Jesus, & discipuli ejus, in terram Judæam: & illic demorabatur cum eis, † & baptizabat.

† *Infra* 4. 1.

23 Erat autem & Joannes baptizans in Ænon juxta Salim: quia aquæ multæ erant illic, & veniebant, & baptizabantur.

24 Nondum enim missus fuerat Joannes in carcerem.

25 Facta est autem quæstio ex discipulis Joannis cum Judæis de Purificatione.

26 Et venerunt ad Joannem, & dixerunt ei: Rabbi, qui erat tecum trans Jordanem, † cui tu testimonium perhibuisti, ecce hic baptizat, & omnes veniunt ad eum.

† *Supra* 1. 19.

27 Respondit Joannes, & dixit: Non potest homo accipere quidquam, nisi fuerit ei datum de cœlo.

28 Ipsi vos mihi testimonium perhibetis, † quod dixerim: Non sum ego Christus: sed quia missus sum ante illum.

† *Supra* 1. 20.

29 Qui habet sponsam, sponsus est: amicus autem sponsi, qui stat, & audit eum, gaudio gaudet propter vocem sponsi. Hoc ergo gaudium meum impletum est.

30 Illum oportet crescere, me autem minui.

31 Qui desursum venit, super omnes est. Qui est de terra, de terra est, & de terra loquitur. Qui de cœlo venit, super omnes est.

32 Et quod vidit, & audivit, hoc testatur: & testimonium ejus nemo accipit.

33 Qui accepit ejus testimonium, signavit quia † Deus verax est.

† *Rom.* 3. 4.

34 Quem enim misit Deus, verba Dei loquitur: non enim ad mensuram dat Deus spiritum.

35 Pater diligit Filium: & omnia dedit in manu ejus.

36 † Qui credit in Filium, habet vitam æternam: qui autem incredulus est filio, non videbit vitam, sed ira Dei manet super eum.

† *Joan.* 5. 20.

CA-

CAPUT IV.

Jesus cum muliere Samaritana loquitur de aqua viva, & adorando Deo in spiritu, manifestans ei se esse Messiam promissum: & discipulis dicit se cibum habere quem illi nesciunt, nempe Patris obedientiam: de messe & metente ac seminante: multi Samaritanorum credunt in eum: filium reguli sanitati restituit.

1 UT ergo cognovit Jesus, quia audierunt Pharisæi quod Jesus plures discipulos
†*Supra* 3. 22. facit, † & baptizat, quam Joannes,
2 (Quamquam Jesus non baptizaret, sed discipuli ejus)
3 Reliquit Judæam, & abiit iterum in Galilæam.
4 Oportebat autem eum transire per Samariam.
5 Venit ergo in civitatem Samariæ, quæ
† *Gen.* 33. 19. & 48. 22. *Jos.* 24. 32. dicitur Sichar: juxta prædium, † quod dedit Jacob Joseph filio suo.
6 Erat autem ibi fons Jacob. Jesus ergo fatigatus ex itinere, sedebat sic supra fontem. Hora erat quasi sexta.
7 Venit mulier de Samaria haurire aquam. Dicit ei Jesus: Da mihi bibere.
8 (Discipuli enim ejus abierant in civitatem ut cibos emerent.)
9 Dicit ergo ei mulier illa Samaritana: Quomodo tu Judæus cum sis, bibere a me poscis, quæ sum mulier Samaritana? non enim coutuntur Judæi Samaritanis.
10 Respondit Jesus, & dixit ei: Si scires donum Dei, & quis est, qui dicit tibi: Da mihi bibere: tu forsitan petisses ab eo, & dedisset tibi aquam vivam.
11 Dicit ei mulier: Domine, neque in quo hauries habes, & puteus altus est: unde ergo habes aquam vivam?
12 Numquid tu major es patre nostro Jacob, qui dedit nobis puteum, & ipse ex eo bibit, & filii ejus, & pecora ejus?
13 Respondit Jesus, & dixit ei: Omnis qui bibit ex aqua hac, sitiet iterum: qui autem biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum:
14 Sed aqua, quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam.
15 Dicit ad eum mulier: Domine, da mihi hanc aquam, ut non sitiam, neque veniam huc haurire.
16 Dicit ei Jesus: Vade, voca virum tuum, & veni huc.
17 Respondit mulier, & dixit: Non habeo virum. Dicit ei Jesus: Bene dixisti, quia non habeo virum:
18 Quinque enim viros habuisti; & nunc quem habes, non est tuus vir: hoc vere dixisti.
19 Dicit ei mulier: Domine, video quia Propheta es tu.
20 Patres nostri in monte hoc adoraverunt,
†*Deut.* 12. 5. & vos dicitis, † quia Jerosolymis est locus, ubi adorare oportet.
21 Dicit ei Jesus: Mulier crede mihi, quia venit hora, quando neque in monte hoc, neque in Jerosolymis adorabitis Patrem.
†4. *Reg.* 17. 41. 22 † Vos adoratis quod nescitis: nos adoramus quod scimus, quia salus ex Judæis est.
23 Sed venit hora, & nunc est quando veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu & veritate. Nam & Pater tales quærit, qui adorent eum.
24 † Spiritus est Deus: & eos, qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare. † 1. *Jo.* 4. 17
25 Dicit ei mulier: Scio quia Messias venit (qui dicitur Christus) cum ergo venerit ille, nobis annuntiabit omnia.
26 Dicit ei Jesus: Ego sum, qui loquor tecum.
27 Et continuo venerunt discipuli ejus: & mirabantur, quia cum muliere loquebatur. Nemo tamen dixit: Quid quæris, aut quid loqueris cum ea?
28 Reliquit ergo hydriam suam mulier, & abiit in civitatem, & dicit illis hominibus:
29 Venite, & videte hominem, qui dixit mihi omnia quæcumque feci: numquid ipse est Christus?
30 Exierunt ergo de civitate, & veniebant ad eum.
31 Interea rogabant eum discipuli, dicentes: Rabbi, manduca.
32 Ille autem dicit eis: Ego cibum habeo manducare, quem vos nescitis.
33 Dicebant ergo discipuli ad invicem: Numquid aliquis attulit ei manducare?
34 Dicit eis Jesus: Meus cibus est, ut faciam voluntatem ejus, qui misit me, ut perficiam opus ejus.
35 Nonne vos dicitis, quod adhuc quatuor menses sunt, & messis venit? Ecce dico vobis: Levate oculos vestros, & videte regiones, † quia albæ sunt jam ad messem. †*Matt.* 9. 37. *Luca* 10. 2.
36 Et qui metit, mercedem accipit, & congregat fructum in vitam æternam: ut, & qui seminat, simul gaudeat, & qui metit.
37 In hoc enim est verbum verum: quia alius est qui seminat, & alius est qui metit.
38 Ego misi vos metere quod vos non laborastis: alii laboraverunt, & vos in labores eorum introistis.
39 Ex civitate autem illa multi crediderunt in eum Samaritanorum, propter verbum mulieris testimonium perhibentis: Quia dixit mihi omnia quæcumque feci.
40 Cum venissent ergo ad illum Samaritani, rogaverunt eum ut ibi maneret. Et mansit ibi duos dies.
41 Et multo plures crediderunt in eum propter sermonem ejus.
42 Et mulieri dicebant: Quia jam non propter tuam loquelam credimus: ipsi enim audivimus, & scimus, quia hic est vere Salvator mundi.
43 Post duos autem dies exiit inde: & abiit in Galilæam.
44 † Ipse enim Jesus testimonium perhibuit, quia Propheta in sua patria honorem non habet. †*Matt.* 13. 57. *Marc.* 6. 4. *Luca* 4. 24.
45 † Cum ergo venisset in Galilæam, exceperunt eum Galilæi, cum omnia vidissent quæ fecerat Jerosolymis in die festo: & ipsi enim venerant ad diem festum. †*Matt.* 4. 12. *Marc.* 1. 14. *Luca* 4. 14.
46 Venit ergo iterum in Cana Galilææ, † ubi fecit aquam vinum. Et erat quidam Regulus, cujus filius infirmabatur Capharnaum. †*Supra* 2. 9.
47 Hic cum audisset quia Jesus adveniret a Judæa in Galilæam, abiit ad eum, & rogabat eum ut descenderet, & sanaret filium ejus: incipiebat enim mori.
48 Dixit ergo Jesus ad eum: Nisi signa & prodigia videritis, non creditis.
49 Dicit ad eum Regulus: Domine, descende prius quam moriatur filius meus.

50 Dicit ei Jesus: Vade, filius tuus vivit. Credidit homo sermoni, quem dixit ei Jesus, & ibat.

51 Jam autem eo descendente, servi occurrerunt ei, & nuntiaverunt dicentes, quia filius ejus viveret.

52 Interrogabat ergo horam ab eis, in qua melius habuerit. Et dixerunt ei: quia heri hora septima reliquit eum febris.

53 Cognovit ergo pater, quia illa hora erat, in qua dixit ei Jesus: Filius tuus vivit: & credidit ipse, & domus ejus tota.

54 Hoc iterum secundum signum fecit Jesus, cum venisset a Judæa in Galilæam.

CAPUT V.

Jesus ad piscinam sanato agrete qui 38. annis languerat, jubet sabbato tollere grabatum; & Judæis in calumniantibus respondet se omnia sua simul cum Patre operari, mortuosque vivificare, ac judicem ab illo constitutum esse omnium, cui & Joannes & propria opera ac Pater, imo & Moyses ipse, testimonium perhibent.

Levit. 23. 4. Deut. 16. 1.

1 POst hæc erat dies festus Judæorum, & ascendit Jesus Jerosolymam.

2 Est autem Jerosolymis Probatica piscina, quæ cognominatur Hebraicæ Bethsaida, quinque porticus habens.

3 In his jacebat multitudo magna languentium, cæcorum, claudorum, aridorum, exspectantium aquæ motum.

4 Angelus autem Domini descendebat secundum tempus in piscinam: & movebatur aqua. Et qui prior descendisset in piscinam post motionem aquæ, sanus fiebat a quacumque detinebatur infirmitate.

5 Erat autem quidam homo ibi, triginta & octo annos habens in infirmitate sua.

6 Hunc cum vidisset Jesus jacentem, & cognovisset quia jam multum tempus haberet, dicit ei: Vis sanus fieri?

7 Respondit ei languidus: Domine, hominem non habeo, ut cum turbata fuerit aqua, mittat me in piscinam; dum venio enim ego, alius ante me descendit.

8 Dicit ei Jesus. Surge, tolle grabatum tuum, & ambula.

9 Et statim sanus factus est homo ille: & sustulit grabatum suum, & ambulabat. Erat autem sabbatum in die illo.

†Exod. 20. 11. Jerem. 17. 24.

10 Dicebant ergo Judæi illi qui sanatus fuerat: † Sabbatum est, non licet tibi tollere grabatum tuum.

11 Respondit eis: Qui me sanum fecit, ille mihi dixit: Tolle grabatum tuum, & ambula.

12 Interrogaverunt ergo eum: Quis est ille homo, qui dixit tibi, Tolle grabatum tuum, & ambula?

13 Is autem qui sanus fuerat effectus, nesciebat quis esset. Jesus enim declinavit a turba constituta in loco.

14 Postea invenit eum Jesus in templo, & dixit illi: Ecce sanus factus es: jam noli peccare, ne deterius tibi aliud contingat.

15 Abiit ille homo, & nuntiavit Judæis, quia Jesus esset, qui fecit eum sanum.

16 Propterea persequentibus Judæi Jesum, quia hæc faciebat in sabbato.

17 Jesus autem respondit eis: Pater meus usque modo operatur, & ego operor.

18 Propterea ergo magis quærebant eum Judæi interficere: quia non solum solvebat sabbatum, sed & patrem suum dicebat Deum, æqualem se faciens Deo. Respondit itaque Jesus, & dixit eis:

19 Amen, amen dico vobis: non potest Filius a se facere quidquam, nisi quod viderit Patrem facientem: quæcumque enim ille fecerit, hæc & Filius similiter facit.

20 Pater enim diligit Filium, & omnia demonstrat ei, quæ ipse facit: & majora his demonstrabit ei opera, ut vos miremini.

21 Sicut enim Pater suscitat mortuos, & vivificat: sic & Filius, quos vult, vivificat:

22 Neque enim Pater judicat quemquam: sed omne judicium dedit Filio,

23 Ut omnes honorificent Filium, sicut honorificant Patrem: qui non honorificat Filium, non honorificat Patrem, qui misit illum.

24 Amen, amen dico vobis, quia qui verbum meum audit, & credit ei qui misit me, habet vitam æternam, & in judicium non venit, sed transiit a morte in vitam.

25 Amen, amen dico vobis, quia venit hora, & nunc est, quando mortui audient vocem Filii Dei, & qui audierint, vivent.

26 Sicut enim Pater habet vitam in semetipso, sic dedit & Filio habere vitam in semetipso:

27 Et potestatem dedit ei judicium facere quia Filius hominis est.

28 Nolite mirari hoc, quia venit hora, in qua omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem Filii Dei.

†Matt. 25. 46.

29 † Et procedent qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ: qui vero mala egerunt, in resurrectionem judicii.

30 Non possum ego a meipso facere quidquam. Sicut audio, judicio: & judicium meum justum est: quia non quæro voluntatem meam, sed voluntatem ejus, qui misit me.

31 Si ego testimonium perhibeo de meipso testimonium meum non est verum.

†Matt. 3. 17. Sup. 1. 15.

32 † Alius est, qui testimonium perhibet de me: & scio quia verum est testimonium, quod perhibet de me.

33 Vos misistis ad Joannem: & testimonium perhibuit veritati.

34 Ego autem non ab homine testimonium accipio: sed hæc dico ut vos salvi sitis.

35 Ille erat lucerna ardens, & lucens. Vos autem voluistis ad horam exultare in luce ejus.

36 Ego autem habeo testimonium majus Joanne. Opera enim, quæ dedit mihi Pater ut perficiam ea: ipsa opera, quæ ego facio, testimonium perhibent de me, quia Pater misit me:

†Matt. 3. 17. & 17. 5 †Deut. 4. 12.

37 Et qui misit me Pater, † ipse testimonium perhibuit de me: neque vocem ejus umquam audistis, † neque speciem ejus vidistis.

38 Et verbum ejus non habetis in vobis manens: quia quem misit ille, huic vos non creditis.

39 Scrutamini Scripturas, quia vos putatis in ipsis vitam æternam habere: & illæ sunt, quæ testimonium perhibent de me:

40 Et non vultis venire ad me ut vitam habeatis.

41 Claritatem ab hominibus non accipio.

42 Sed cognovi vos, quia dilectionem Dei non habetis in vobis.

43 Ego veni in nomine Patris mei, & non accipitis me: si alius venerit in nomine suo, illum accipietis.

44 Quomodo vos potestis credere, qui gloriam ab invicem accipitis: & gloriam, quæ a solo Deo est, non quæritis?

45 Nolite putare quia ego accusaturus sim vos apud Patrem: est qui accusat vos Moyses, in quo vos speratis.

46 Si enim crederetis Moysi, crederetis forsitan & mihi: † de me enim ille scripsit.

† *Gen.* 3. 15. & 22. 18. & 49. 10. *Deut.* 18. 15.

47 Si autem illius litteris non creditis: quomodo verbis meis credetis?

CAPUT VI.

Quinque panibus & duobus piscibus satiat quinque virorum millia: fugit volentes ipsum facere regem: super mare ad discipulos vento agitatos ambulat: de pane cœlesti docet, quodque ipse sit panis vita, & caro ejus cibus quem oporteat manducare, sanguisque ejus potus quem oporteat bibere: quidam discipuli offensi ejus sermone desciunt ipsum, Apostoli autem cum eo permanent; quorum tamen unum dicit esse diabolum.

Matth. 14. 13. *Marc.* 6. 32. *Luc.* 9. 10.

1 POst hæc abiit Jesus trans mare Galilææ, quod est Tiberiadis:

2 Et sequebatur eum multitudo magna, quia videbant signa, quæ faciebat super his qui infirmabantur.

3 Subiit ergo in montem Jesus: & ibi sedebat cum discipulis suis.

4 Erat autem proximum Pascha, dies festus Judæorum.

5 Cum sublevasset ergo oculos Jesus, & vidisset quia multitudo maxima venit ad eum, dixit ad Philippum: Unde ememus panes, ut manducent hi?

6 Hoc autem dicebat tentans eum: ipse enim sciebat quid esset facturus.

7 Respondit ei Philippus: Ducentorum denariorum panes non sufficiunt eis, ut unusquisque modicum quid accipiat.

8 Dicit ei unus ex discipulis ejus, Andreas frater Simonis Petri:

9 Est puer unus hic, qui habet quinque panes hordeaceos, & duos pisces: sed hæc quid sunt inter tantos?

10 Dixit ergo Jesus: Facite homines discumbere. Erat autem fœnum multum in loco. Discubuerunt ergo viri, numero quasi quinque millia.

11 Accepit ergo Jesus panes: & cum gratias egisset, distribuit discumbentibus: similiter & ex piscibus quantum volebant.

12 Ut autem impleti sunt, dixit discipulis suis: Colligite quæ superaverunt fragmenta, ne pereant.

13 Collegerunt ergo, & impleverunt duodecim cophinos fragmentorum ex quinque panibus hordeaceis, quæ superfuerunt his qui manducaverant.

14 Illi ergo homines cum vidissent quod Jesus fecerat signum, dicebant: Quia hic est vere propheta, qui venturus est in mundum.

15 Jesus ergo cum cognovisset, quia venturi essent ut raperent eum, & facerent eum regem, † fugit iterum in montem ipse solus.

† *Matt.* 14. 23. *Marc.* 6. 46.

16 Ut autem sero factum est, descenderunt discipuli ejus ad mare.

17 Et cum ascendissent navim, venerunt trans mare in Capharnaum: & tenebræ jam factæ erant: & non venerat ad eos Jesus.

18 Mare autem, vento magno flante, exurgebat.

19 Cum remigassent ergo quasi stadia viginti quinque aut triginta, vident Jesum ambulantem supra mare, & proximum navi fieri, & timuerunt.

20 Ille autem dicit eis: Ego sum, nolite timere.

21 Voluerunt ergo accipere eum in navim: & statim navis fuit ad terram, in quam ibant:

22 Altera die, turba quæ stabat trans mare, vidit quia navicula alia non erat ibi nisi una, & quia non introisset cum discipulis suis Jesus in navim, sed soli discipuli ejus abiissent:

23 Aliæ vero supervenerunt naves a Tiberiade, juxta locum ubi manducaverant panem, gratias agentes Domino.

24 Cum ergo vidisset turba quia Jesus non esset ibi, neque discipuli ejus, ascenderunt in naviculas, & venerunt Capharnaum quærentes Jesum.

25 Et cum invenissent eum trans mare, dixerunt ei: Rabbi, quando huc venisti?

26 Respondit eis Jesus, & dixit: Amen, amen dico vobis: quæritis me, non quia vidistis signa, sed quia manducastis ex panibus, & saturati estis.

27 Operamini non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternam, quam Filius hominis dabit vobis. † Hunc enim Pater signavit Deus.

† *Matt.* 3. 17. & 17. 5. *Supra* 1. 32. † *Joan.* 3. 33.

28 Dixerunt ergo ad eum: Quid faciemus ut operemur opera Dei?

29 Respondit Jesus, & dixit eis: † Hoc est opus Dei, ut credatis in eum quem misit ille.

30 Dixerunt ergo ei: Quod ergo tu facis signum ut videamus, & credamus tibi? quid operaris?

31 Patres nostri manducaverunt manna in deserto, sicut scriptum est: † Panem de cœlo dedit eis manducare.

† *Exod.* 16. 14. *Num* 11. 7. *Psalm.* 77. 24. *Sap.* 16. 20.

32 Dixit ergo eis Jesus: Amen, amen dico vobis: Non Moyses dedit vobis panem de cœlo, sed Pater meus dat vobis panem de cœlo verum.

33 Panis enim Dei est, qui de cœlo descendit, & dat vitam mundo.

34 Dixerunt ergo ad eum: Domine, semper da nobis panem hunc.

35 Dixit autem eis Jesus: Ego sum panis vitæ: † qui venit ad me, non esuriet: & qui credit in me, non sitiet umquam.

† *Eccli.* 24. 29.

36 Sed dixi vobis, quia & vidistis me, & non creditis.

37 Omne, quod dat mihi Pater, ad me veniet: & eum, qui venit ad me, non ejiciam foras:

38 Quia descendi de cœlo, non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem ejus, qui misit me.

39 Hæc est autem voluntas ejus, qui misit me, Patris: ut omne, quod dedit mihi, non perdam ex eo, sed resuscitem illud in novissimo die.

40 Hæc est autem voluntas Patris mei, qui misit me: ut omnis, qui videt Filium, & credit in eum, habeat vitam æternam, & ego resuscitabo eum in novissimo die.

41 Murmurabant ergo Judæi de illo, quia dixisset: Ego sum panis vivus, qui de cœlo descendi,

42 Et dicebant: † Nonne hic est Jesus filius Joseph, cujus nos novimus patrem, & matrem? Quomodo ergo dicit hic: Quia de cœlo descendi?

† *Matt.* 13. 55 *Marc.* 6. 3.

43 Respondit ergo Jesus, & dixit eis: Nolite murmurare in invicem:

44 Nemo potest venire ad me, nisi Pater,

qui

qui misit me, traxerit eum: & ego resuscitabo eum in novissimo die.

45 Est scriptum in Prophetis: † Et erunt omnes docibiles Dei. Omnis, qui audivit a Patre, & didicit, venit ad me.

† *Isaiæ* 54. 13.

46 † Non quia Patrem vidit quisquam, nisi is, qui est a Deo, hic vidit Patrem.

† *Matt.* 11. 27.

47 Amen, amen dico vobis: Qui credit in me, habet vitam æternam.

48 Ego sum panis vitæ.

49 † Patres vestri manducaverunt manna in deserto, & mortui sunt.

† *Exod.* 16. 13.

50 Hic est panis de cœlo descendens: ut si quis ex ipso manducaverit, non moriatur.

51 Ego sum panis vivus, qui de cœlo descendi.

52 Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum: & panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita.

51 Litigabant ergo Judæi ad invicem, dicentes: Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum?

54 Dixit ergo eis Jesus: Amen, amen dico vobis: Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis.

55 Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam: & ego resuscitabo eum in novissimo die.

† 1. Cor. 11. 27.

56 † Caro enim mea, vere est cibus: & sanguis meus, vere est potus.

57 Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo.

58 Sicut misit me vivens Pater, & ego vivo propter Patrem: & qui manducat me, & ipse vivet propter me.

59 Hic est panis, qui de cœlo descendit. Non sicut manducaverunt patres vestri manna, & mortui sunt. Qui manducat hunc panem, vivet in æternum.

60 Hæc dixit in synagoga docens, in Capharnaum.

61 Multi ergo audientes ex discipulis ejus, dixerunt: Durus est hic sermo, & quis potest eum audire?

62 Sciens autem Jesus apud semetipsum, quia murmurarent de hoc discipuli ejus, dixit eis: Hoc vos scandalizat?

63 Si ergo videritis † Filium hominis ascendentem ubi erat prius?

† *Supr.* 3. 13.

64 Spiritus est, qui vivificat: caro non prodest quidquam: verba, quæ ego locutus sum vobis, spiritus & vita sunt.

65 Sed sunt quidam ex vobis, qui non credunt. Sciebat enim ab initio Jesus qui essent non credentes, & quis traditurus esset eum.

66 Et dicebat: Propterea dixi vobis, quia nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datum a Patre meo.

67 Ex hoc multi discipulorum ejus abierunt retro: & jam non cum illo ambulabant.

68 Dixit ergo Jesus ad duodecim: Numquid & vos vultis abire?

69 Respondit ergo ei Simon Petrus: Domine, ad quem ibimus? verba vitæ æternæ habes.

70 † Et nos credidimus, & cognovimus: quia tu es Christus Filius Dei.

† *Matt.* 16. 16. *Marci* 8. 29. *Luc.* 9. 20.

71 Respondit eis Jesus: Nonne ego vos duodecim elegi: & ex vobis unus diabolus est?

72 Dicebat autem Judam Simonis Iscariotem: hic enim erat traditurus eum, cum esset unus ex duodecim.

CAPUT VII.

Ad Scenopegia festum quasi in occulto adscendens convincit de ipsius doctrina Judæos, quod ipsum injuste calumniarentur de curato homine sabbato: sitientes ad se vocat, & de ipso turba varie loquitur: ministri qui ad eum apprehendendum missi erant, audita ejus prædicatione collaudant ipsum; sed & Nicodemus ipsum defendens, male audit a pontificibus & Pharisæis.

1 POst hæc autem ambulabat Jesus in Galilæam, non enim volebat in Judæam ambulare, quia quærebant eum Judæi interficere.

2 Erat autem in proximo dies festus Judæorum, † Scenopegia.

† *Lev.* 23. 34.

3 Dixerunt autem ad eum fratres ejus: Transi hinc, & vade in Judæam, ut & discipuli tui videant opera tua, quæ facis.

4 Nemo quippe in occulto quid facit, & quærit ipse in palam esse: si hæc facis, manifesta teipsum mundo.

5 Neque enim fratres ejus credebant in eum.

6 Dicit ergo eis Jesus: Tempus meum non dum advenit: tempus autem vestrum semper est paratum.

27 Non potest mundus odisse vos: me autem odit: quia ego testimonium perhibeo de illo, quod opera ejus mala sunt.

8 Vos ascendite ad diem festum hunc; ego autem non ascendo ad diem festum istum: quia meum tempus nondum impletum est.

9 Hæc cum dixisset, ipse mansit in Galilæa.

10 Ut autem ascenderunt fratres ejus, tunc & ipse ascendit ad diem festum non manifeste, sed quasi in occulto.

11 Judæi ergo quærebant eum in die festo, & dicebant: Ubi est ille?

12 Et murmur multum erat in turba de eo. Quidam enim dicebant: Quia bonus est. Alii autem dicebant: Non, sed seducit turbas.

13 Nemo tamen palam loquebatur de illo, propter metum Judæorum.

14 Jam autem die festo mediante, ascendit Jesus in templum, & docebat.

15 Et mirabantur Judæi, dicentes: Quomodo hic litteras scit, cum non didicerit?

16 Respondit eis Jesus, & dixit: Mea doctrina non est mea, sed ejus, qui misit me.

17 Si quis voluerit voluntatem ejus facere: cognoscet de doctrina, utrum ex Deo sit, an ego a meipso loquar.

18 Qui a semetipso loquitur, gloriam propriam quærit: qui autem quærit gloriam ejus, qui misit eum, hic verax est, & injustitia in illo non est.

19 † Nonne Moyses dedit vobis legem: & nemo ex vobis facit legem?

† *Exod.* 24. 3.

20 † Quid me quæritis interficere? Respondit turba, & dixit: Dæmonium habes: quis te quærit interficere?

† *Supra* 5. 18.

21 Respondit Jesus, & dixit eis: Unum opus feci, & omnes miramini:

22 Propterea † Moyses dedit vobis circumcisionem: (non quia ex Moyse est, † sed ex patribus) & in sabbato circumciditis hominem.

† *Lev.* 12. 3. † *Gen.* 17. 12.

23 Si circumcisionem accipit homo in sabbato, ut non solvatur lex Moysi: mihi indignamini quia totum hominem sanum feci in sabbato?

† *Deut.* 1. 16.

24 † Nolite judicare ſecundum faciem, ſed juſtum judicium judicate.

25 Dicebant ergo quidam ex Jeroſolymis: Nonne hic eſt, quem quærunt interficere?

26 Et ecce palam loquitur, & nihil ei dicunt. Numquid vere cognoverunt principes quia hic eſt Chriſtus?

27 Sed hunc ſcimus unde ſit: Chriſtus autem cum venerit, nemo ſcit unde ſit.

28 Clamabat ergo Jeſus in templo docens, & dicens: Et me ſcitis, & unde ſim ſcitis & a meipſo non veni, ſed eſt verus, qui miſit me, quem vos neſcitis.

29 Ego ſcio eum: quia ab ipſo ſum, & ipſe me miſit.

30 Quærebant ergo eum apprehendere: & nemo miſit in illum manus, quia nondum venerat hora ejus.

31 De turba autem multi crediderunt in eum, & dicebant: Chriſtus cum venerit, numquid plura ſigna faciet quam quæ hic facit?

32 Audierunt Phariſæi turbam murmurantem de illo hæc, & miſerunt Principes & Phariſæi miniſtros, ut apprehenderent eum.

33 Dixit ergo eis Jeſus: Adhuc modicum tempus vobiſcum ſum: & vado ad eum, qui me miſit.

† *Infra* 13. 33. 34 † Quæretis me, & non invenietis: & ubi ego ſum, vos non poteſtis venire.

35 Dixerunt ergo Judæi ad ſemetipſos: Quo hic iturus eſt, quia non inveniemus eum? numquid in diſperſionem Gentium iturus eſt, & doctturus Gentes?

36 Quis eſt hic ſermo, quem dixit: Quæretis me, & non inveniotis: & ubi ſum ego, vos non poteſtis venire?

† *Lev.* 23. 27. † *Deut.* 18. 15. *Joel.* 2. 28. *Alior.* 2. 17. 37 In noviſſimo autem † die magno feſtivitatis, ſtabat Jeſus, & clamabat, dicens: Si quis ſitit, veniat ad me, & bibat.

38 † Qui credit in me, ſicut dicit Scriptura, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ.

39 Hoc autem dixit de Spiritu, quem acceptur erant credentes in eum: nondum enim erat Spiritus datus, quia Jeſus nondum erat glorificatus.

40 Ex illa ergo turba cum audiſſent hos ſermones ejus, dicebant: Hic eſt vere propheta.

41 Alii, dicebant: Hic eſt Chriſtus. Quidam autem dicebant: Numquid a Galilæa venit Chriſtus?

† *Mich.* 5. 2. *Matth.* 2. 6. 42 † Nonne Scriptura dicit, quia ex ſemine David, & de Bethlehem caſtello, ubi erat David, venit Chriſtus?

43 Diſſenſio itaque facta eſt in turba propter eum.

44 Quidam autem ex ipſis volebant apprehendere eum: ſed nemo miſit ſuper eum manus.

45 Venerunt ergo miniſtri ad Pontifices, & Phariſæos. Et dixerunt eis illi: Quare non adduxiſtis illum?

46 Reſponderunt miniſtri: Numquam ſic locutus eſt homo, ſicut hic homo.

47 Reſponderunt ergo eis Phariſæi: Numquid & vos ſeducti eſtis?

48 Numquid ex principibus aliquis credidit in eum, aut ex Phariſæis?

49 Sed turba hæc, quæ non novit legem, maledicti ſunt.

† *Supra* 3. 2. 50 Dixit Nicodemus ad eos, † ille qui venit ad eum nocte, qui unus erat ex ipſis:

† *Deut.* 17. 8. & 19. 15. 51 Numquid lex noſtra judicat hominem, niſi prius audierit ab ipſo, † & cognoverit quid faciat?

52 Reſponderunt, & dixerunt ei: Numquid & tu Galilæus es? Scrutare Scripturas, & vide quia a Galilæa propheta non ſurgit.

53 Et reverſi ſunt unuſquiſque in domum ſuam.

CAPUT VIII.

Mulierem in adulterio deprehenſam, ſcribens in terra abſolvit ab accuſatoribus: dicit ſe lucem mundi, & Phariſæos in peccato ſuo morituros: qui etiam vere ſint ejus diſcipuli, quive ſervi aut liberi: dicit illos neque ex Deo, neque ex Abraham, ſed ex patre diabolo eſſe, qui veritatem dicenti non crederent: blaſphemantibus dicit ſe dæmonium non habere, ſed Patrem honorificare, & antequam Abraham fieret ſe eſſe, volentibuſque eum lapidare, auferens ſui proſpectum exit de templo.

1 JEſus autem perrexit in montem Olivети:

2 Et diluculo iterum venit in templum, & omnis populus venit ad eum, & ſedens docebat eos.

3 Adducunt autem Scribæ, & Phariſæi mulierem in adulterio deprehenſam, & ſtatuerunt eam in medio,

4 Et dixerunt ei: Magiſter, hæc mulier modo deprehenſa eſt in adulterio.

† *Lev.* 20. 10. 5 † In lege autem Moyſes mandavit nobis hujuſmodi lapidare. Tu ergo quid dicis?

6 Hoc autem dicebant tentantes eum, ut poſſent accuſare eum. Jeſus autem inclinans ſe deorſum, digito ſcribebat in terra.

† *Deut.* 17. 7. 7 Cum ergo perſeverarent interrogantes eum, erexit ſe, & dixit eis: † Qui ſine peccato eſt veſtrum, primus in illam lapidem mittat.

8 Et iterum ſe inclinans ſcribebat in terra.

9 Audientes autem unus poſt unum exibant, incipientes a ſenioribus: & remanſit ſolus Jeſus, & mulier in medio ſtans.

10 Erigens autem ſe Jeſus, dixit ei: Mulier, ubi ſunt, qui te accuſabant? nemo te condemnavit.

11 Quæ dixit: Nemo, Domine. Dixit autem Jeſus: Nec ego te condemnabo: Vade, & jam amplius noli peccare.

† *1. Joan.* 1. 5. 12 Iterum ergo locutus eſt eis Jeſus, dicens: † Ego ſum lux mundi: qui ſequitur me, non ambulat in tenebris, ſed habebit lumen vitæ.

13 Dixerunt ergo ei Phariſæi: Tu de te ipſo teſtimonium perhibes: teſtimonium tuum non eſt verum.

14 Reſpondit Jeſus, & dixit eis: Et ſi ego teſtimonium perhibeo de meipſo, verum eſt teſtimonium meum; quia ſcio unde veni, & quo vado: vos autem neſcitis unde venio, aut quo vado.

15 Vos ſecundum carnem judicatis: ego non judico quemquam:

16 Et ſi judico ego, judicium meum verum eſt, quia ſolus non ſum: ſed ego, & qui miſit me, Pater.

† *Deut.* 17. 6. & 19. 15. *Matth.* 18. 16. 1. *Cor.* 13. 1. 17 Et in lege veſtra ſcriptum eſt, † quia duorum hominum teſtimonium verum eſt.

18 Ego ſum, qui teſtimonium perhibeo de meipſo: & teſtimonium perhibet de me, qui miſit me, Pater.

19 Dicebant ergo ei: Ubi eſt Pater tuus? Reſpondit Jeſus: Neque me ſcitis, neque Patrem

trem meum: si me sciretis, forsitan & Patrem meum sciretis.

20 Hæc verba locutus est Jesus in gazophylacio, docens in templo: & nemo apprehendit eum, quia necdum venerat hora ejus.

21 Dixit ergo iterum eis Jesus: Ego vado, & quæretis me, & in peccato vestro moriemini. Quo ego vado, vos non potestis venire.

22 Dicebant ergo Judæi: Numquid interficiet semetipsum, quia dixit: Quo ego vado, vos non potestis venire?

23 Et dicebat eis: Vos de deorsum estis: ego de supernis sum. Vos de mundo hoc estis, ego non sum de hoc mundo.

24 Dixi ergo vobis, quia moriemini in peccatis vestris: si enim non credideritis quia ego sum, moriemini in peccato vestro.

25 Dicebant ergo ei: Tu quis es? Dixit eis Jesus: Principium, qui & loquor vobis.

† *Rom.* 3. 4. 26 Multa habeo de vobis loqui, & judicare: sed qui me misit, † verax est: & ego quæ audivi ab eo, hæc loquor in mundo.

27 Et non cognoverunt quia Patrem ejus dicebat Deum.

28 Dixit ergo eis Jesus: Cum exaltaveritis Filium hominis, tunc cognoscetis quia ego sum, & a meipso facio nihil, sed sicut docuit me Pater, hæc loquor:

29 Et qui me misit, mecum est, & non reliquit me solum: quia ego, quæ placita sunt ei, facio semper.

30 Hæc illo loquente, multi crediderunt in eum.

31 Dicebat ergo Jesus ad eos, qui crediderunt ei, Judæos: Si vos manseritis in sermone meo, vere discipuli mei eritis:

32 Et cognoscetis veritatem, & veritas liberabit vos.

33 Responderunt ei: Semen Abrahæ sumus, & nemini servivimus unquam: quomodo tu dicis: Liberi eritis?

† *Rom.* 6. 15. 16. 2. *Pet.* 2. 19. 34 Respondit eis Jesus: Amen, Amen dico vobis: † quia omnis qui facit peccatum, servus est peccati.

35 Servus autem non manet in domo in æternum: filius autem manet in æternum.

36 Si ergo vos filius liberaverit, vere liberi eritis.

37 Scio quia filii Abrahæ estis: sed quæritis me interficere, quia sermo meus non capit in vobis.

38 Ego quod vidi apud Patrem meum, loquor: & vos quæ vidistis apud patrem vestrum, facitis.

39 Responderunt, & dixerunt ei: Pater noster Abraham est. Dicit eis Jesus: Si filii Abrahæ estis, opera Abrahæ facite.

40 Nunc autem quæritis me interficere, hominem, qui veritatem vobis locutus sum, quam audivi a Deo: hoc Abraham non fecit.

41 Vos facitis opera patris vestri. Dixerunt itaque ei: Nos ex fornicatione non sumus nati: unum patrem habemus Deum.

42 Dixit ergo eis Jesus: Si Deus pater vester esset, diligeretis utique me: ego enim ex Deo processi, & veni: neque enim a meipso veni, sed ille me misit.

43 Quare loquelam meam non cognoscitis? Quia non potestis audire sermonem meum.

† 1. *Jo.* 3. 8. 44 † Vos ex patre diabolo estis: & desideria patris vestri vultis facere: ille homicida erat ab initio, & in veritate non stetit: quia non est veritas in eo: cum loquitur mendacium, ex propriis loquitur, quia mendax est & pater ejus.

45 Ego autem si veritatem dico, non creditis mihi.

46 Quis ex vobis arguet me de peccato? Si veritatem dico vobis, quare non creditis mihi?

† 1. *Jo.* 4. 6. 47 † Qui ex Deo est, verba Dei audit. Propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis.

48 Responderunt ergo Judæi, & dixerunt ei: Nonne bene dicimus nos, quia Samaritanus es tu, & dæmonium habes?

49 Respondit Jesus: Ego dæmonium non habeo: sed honorifico Patrem meum, & vos inhonoratis me.

50 Ego autem non quæro gloriam meam: est qui quærat, & judicet.

51 Amen, amen dico vobis: si quis sermonem meum servaverit, mortem non videbit in æternum.

52 Dixerunt ergo Judæi: Nunc cognovimus quia dæmonium habes. Abraham mortuus est, & Prophetæ: & tu dicis: Si quis sermonem meum servaverit, non gustabit mortem in æternum.

53 Numquid tu major es patre nostro Abraham, qui mortuus est? & Prophetæ mortui sunt. Quem te ipsum facis?

54 Respondit Jesus: Si ego glorifico meipsum, gloria mea nihil est: est Pater meus qui glorificat me, quem vos dicitis quia Deus vester est,

55 Et non cognovistis eum: ego autem novi eum: Et si dixero quia non scio eum, ero similis vobis, mendax. Sed scio eum, & sermonem ejus servo.

56 Abraham pater vester exultavit ut videret diem meum: vidit, & gavisus est.

57 Dixerunt ergo Judæi ad eum: Quinquaginta annos nondum habes, & Abraham vidisti?

58 Dixit eis Jesus: Amen, amen dico vobis, antequam Abraham fieret, ego sum.

59 Tulerunt ergo lapides, ut jacerent in eum: Jesus autem abscondit se, & exivit de templo.

CAPUT IX.

Cæcum a nativitate sabbato illuminat, cujus miraculi gloriam Pharisæi multis technis laborant Christo detrahere: & quia is qui cæcus fuerat Christum tuetur, extra synagogam ejicitur: sed a Christo edoctus credit, & adorat ipsum, qui in judicium se in mundum venisse ait.

1 ET præteriens Jesus vidit hominem cæcum a nativitate:

2 Et interrogaverunt eum discipuli ejus: Rabbi, quis peccavit, hic, aut parentes ejus; ut cæcus nasceretur?

3 Respondit Jesus: Neque hic peccavit, neque parentes ejus: sed ut manifestentur opera Dei in illo.

4 Me oportet operari opera ejus, qui misit me, donec dies est: venit nox, quando nemo potest operari.

5 Quamdiu sum in mundo, lux sum mundi.

6 Hæc cum dixisset, exspuit in terram, & fecit lutum ex sputo, & linivit lutum super oculos ejus,

7 Et dixit ei: Vade, lava in natatoria Siloe

(quod interpretatur Missus.) Abiit ergo, & lavit, & venit videns.

8 Itaque vicini, & qui viderant eum prius quia mendicus erat, dicebant: Nonne hic est, qui sedebat, & mendicabat? Alii dicebant: Quia hic est.

9 Alii autem: Nequaquam, sed similis est ei. Ille vero dicebat: Quia ego sum.

10 Dicebant ergo ei: Quomodo aperti sunt tibi oculi?

11 Respondit: Ille homo, qui dicitur Jesus, lutum fecit: & unxit oculos meos, & dixit mihi: Vade ad natatoria Siloe, & lava. Et abii, lavi, & video.

12 Et dixerunt ei: Ubi est ille? Ait: Nescio.

13 Adducunt eum ad Pharisæos, qui cæcus fuerat.

14 Erat autem sabbatum, quando lutum fecit Jesus, & aperuit oculos ejus.

15 Iterum ergo interrogabant eum Pharisæi quomodo vidisset. Ille autem dixit eis: Lutum mihi posuit super oculos, & lavi, & video.

16 Dicebant ergo ex Pharisæis quidam: Non est hic homo a Deo, qui sabbatum non custodit. Alii autem dicebant: Quomodo potest homo peccator hæc signa facere? Et schisma erat inter eos.

17 Dicunt ergo cæco iterum: Tu quid dicis de illo, qui aperuit oculos tuos? Ille autem dixit: Quia propheta est.

18 Non crediderunt ergo Judæi de illo, quia cæcus fuisset, & vidisset, donec vocaverunt parentes ejus, qui viderat:

19 Et interrogaverunt eos, dicentes: Hic est filius vester, quem vos dicitis quia cæcus natus est? Quomodo ergo nunc videt?

20 Responderunt eis parentes ejus, & dixerunt: Scimus quia hic est filius noster, & quia cæcus natus est:

21 Quomodo autem nunc videat, nescimus: aut quis ejus aperuit oculos, nos nescimus: ipsum interrogate: ætatem habet, ipse de se loquatur.

22 Hæc dixerunt parentes ejus, quoniam timebant Judæos: jam enim conspiraverant Judæi, ut si quis eum confiteretur esse Christum, extra synagogam fieret.

23 Propterea parentes ejus dixerunt: Quia ætatem habet, ipsum interrogate.

24 Vocaverunt ergo rursum hominem, qui fuerat cæcus, & dixerunt ei: Da gloriam Deo: nos scimus quia hic homo peccator est.

25 Dixit ergo eis ille: Si peccator est, nescio: unum scio, quia cæcus cum essem, modo video.

26 Dixerunt ergo illi: Quid fecit tibi? Quomodo aperuit tibi oculos?

27 Respondit eis: Dixi vobis jam, & audistis: quid iterum vultis audire? numquid & vos vultis discipuli ejus fieri?

28 Maledixerunt ergo ei, & dixerunt: Tu discipulus illius sis: nos autem Moysi discipuli sumus.

29 Nos scimus quia Moysi locutus est Deus: hunc autem nescimus unde sit.

30 Respondit ille homo, & dixit eis: In hoc enim mirabile est, quia vos nescitis unde sit, & aperuit meos oculos:

31 Scimus autem quia peccatores Deus non audit: sed si quis Dei cultor est, & voluntatem ejus facit, hunc exaudit.

32 A sæculo non est auditum, quia quis aperuit oculos cæci nati.

33 Nisi esset hic a Deo, non poterat facere quidquam.

34 Responderunt, & dixerunt ei: In peccatis natus es totus, & tu doces nos? Et ejecerunt eum foras.

35 Audivit Jesus quia ejecerunt eum foras: & cum invenisset eum, dixit ei: Tu credis in Filium Dei?

36 Respondit ille, & dixit: Quis est, Domine, ut credam in eum?

37 Et dixit ei Jesus: Et vidisti eum, & qui loquitur tecum, ipse est.

38 At ille ait: Credo Domine. Et procidens adoravit eum.

39 Et dixit Jesus: In judicium ego in hunc mundum veni: ut qui non vident videant, & qui vident cæci fiant.

40 Et audierunt quidam ex Pharisæis, qui cum ipso erant, & dixerunt ei: Numquid & nos cæci sumus?

42 Dixit eis Jesus: Si cæci essetis, non haberetis peccatum: nunc vero dicitis: Quia videmus. Peccatum vestrum manet.

CAPUT X.

Christus verum describens pastorem & mercenarium, dicit se ostium ovium & bonum pastorem; qui & alias habeat oves ad idem ovile adducendas: animam suam ponit, ut iterum sumat eam: Judæi lapidare ipsum volunt, quia se ad opera sua referens, dicebat unum esse cum Patre, & Filium Dei; quod tamen ostendit non esse blasphemiam.

1 AMen, amen dico vobis: qui non intrat per ostium in ovile ovium, sed ascendit aliunde, ille fur est, & latro.

2 Qui autem intrat per ostium, pastor est ovium.

3 Huic ostiarius aperit, & oves vocem ejus audiunt, & propias oves vocat nominatim, & educit eas.

4 Et cum proprias oves emiserit, ante eas vadit: & oves illum sequuntur, quia sciunt vocem ejus.

5 Alienum autem non sequuntur, sed fugiunt ab eo: quia non noverunt vocem alienorum.

6 Hoc proverbium dixit eis Jesus. Illi autem non cognoverunt quid loqueretur eis.

7 Dixit ergo eis iterum Jesus: Amen, amen dico vobis, quia ego sum ostium ovium.

8 Omnes quotquot venerunt, fures sunt, & latrones, & non audierunt eos oves.

9 Ego sum ostium. Per me si quis introierit, salvabitur: & ingredietur, & egredietur, & pascua inveniet.

10 Fur non venit nisi ut furetur, & mactet, & perdat. Ego veni ut vitam habeant, & abundantius habeant.

11 Ego sum pastor bonus. † Bonus pastor animam suam dat pro ovibus suis.

12 Mercenarius autem, & qui non est pastor, cujus non sunt oves propriæ, videt lupum venientem, & dimittit oves, & fugit: & lupus rapit, & dispergit oves:

13 Mercenarius autem fugit, quia mercenarius est, & non pertinet ad eum de ovibus.

14 Ego sum pastor bonus: & cognosco meas, & cognoscunt me meæ.

† *Isaiæ* 40. 11. *Ezech.* 34. 23. & 37. 24.

15 † Et

ed by Google

†*Matt.* 11. 27. *Luca* 10. 22.

15 † Sicut novit me Pater, & ego agnosco Patrem: & animam meam pono pro ovibus meis.

16 Et alias oves habeo, quæ non sunt ex hoc ovili: & illas oportet me adducere, & vocem meam audient, & fiet unum ovile, & unus pastor.

† *Isaiæ* 53. 7.

17 Propterea me diligit Pater: † quia ego pono animam meam, ut iterum sumam eam.

18 Nemo tollit eam a me: sed ego pono eam a meipso, & potestatem habeo ponendi eam: & potestatem habeo iterum sumendi eam: Hoc mandatum accepi a Patre meo.

19 Dissensio iterum facta est inter Judæos propter sermones hos.

20 Dicebant autem multi ex ipsis: Dæmonium habet, & insanit: quid eum auditis?

21 Alii dicebant: Hæc verba non sunt dæmonium habentis: numquid dæmonium potest cæcorum oculos aperire?

†1. *Machab.* 4. 56. 59.

22 † Facta sunt autem Encænia in Jerosolymis: & hiems erat.

23 Et ambulabat Jesus in templo, in porticu Salomonis.

24 Circumdederunt ergo eum Judæi, & dicebant ei: Quousque animam nostram tollis? si tu es Christus, dic nobis palam.

25 Respondit eis Jesus: Loquor vobis, & non creditis: opera, quæ ego facio in nomine Patris mei, hæc testimonium perhibent de me:

26 Sed vos non creditis, quia non estis ex ovibus meis.

27 Oves meæ vocem meam audiunt: & ego cognosco eas, & sequuntur me:

28 Et ego vitam æternam do eis: & non peribunt in æternum, & non rapiet eas quisquam de manu mea.

29 Pater meus quod dedit mihi, majus omnibus est: & nemo potest rapere de manu Patris mei.

30 Ego & Pater unum sumus.

31 Sustulerunt ergo lapides Judæi, ut lapidarent eum.

32 Respondit eis Jesus: Multa bona opera ostendi vobis ex Patre meo, propter quod eorum opus me lapidatis?

33 Responderunt ei Judæi: De bono opere non lapidamus te, sed de blasphemia: & quia tu homo cum sis, facis teipsum Deum.

† *Psal.* 81. 6.

34 Respondit eis Jesus: Nonne scriptum est in lege vestra: † quia Ego dixi, dii estis?

35 Si illos dixit deos, ad quos sermo Dei factus est, & non potest solvi Scriptura:

36 Quem Pater sanctificavit, & misit in mundum, vos dicitis: Quia blasphemas: quia dixi: Filius Dei sum?

37 Si non facio opera Patris mei, nolite credere mihi.

38 Si autem facio: & si mihi non vultis credere, operibus credite, ut cognoscatis, & credatis quia Pater in me est, & ego in Patre.

39 Quærebant ergo eum apprehendere: & exivit de manibus eorum.

40 Et abiit iterum trans Jordanem, in eum locum, ubi erat Joannes baptizans primum: & mansit illic.

41 Et multi venerunt ad eum, & dicebant: Quia Joannes quidem signum fecit nullum.

42 Omnia autem quæcumque dixit Joannes de hoc, vera erant: & multi crediderunt in eum.

CAPUT XI.

Jesus Lazarum quatuor diebus mortuum resuscitat, præsarus multa cum discipulis & cum Martha: quapropter dum propter hoc miraculum multi in Christum crederent, Pontifices & Pharisæi inito consilio statuerunt eum occidere, Caipha pontifice prophetante oportere Jesum mori, ne totus populus periret: Jesus autem secedit in civitatem Ephrem.

1 ERat autem quidam languens Lazarus a Bethania, de castello Mariæ, & Marthæ sororis ejus.

†*Matt.* 26. 7. 37. *Infra* 12. 3.

2 (Maria autem erat, † quæ unxit Dominum unguento, & extersit pedes ejus capillis suis: cujus frater Lazarus infirmabatur.)

3 Miserunt ergo sorores ejus ad eum dicentes: Domine, ecce quem amas infirmatur.

4 Audiens autem Jesus dixit eis: Infirmitas hæc non est ad mortem, sed pro gloria Dei, ut glorificetur Filius Dei per eam.

5 Diligebat autem Jesus Martham, & sororem ejus Mariam, & Lazarum.

6 Ut ergo audivit quia infirmabatur, tunc quidem mansit in eodem loco duobus diebus.

7 Deinde post hæc dixit discipulis suis: Eamus in Judæam iterum.

8 Dicunt ei discipuli: Rabbi, nunc quærebant te Judæi lapidare, & iterum vadis illuc?

9 Respondit Jesus: Nonne duodecim sunt horæ diei? Si quis ambulaverit in die, non offendit, quia lucem hujus mundi videt:

10 Si autem ambulaverit in nocte, offendit, quia lux non est in eo.

11 Hæc ait, & post hæc dixit eis: Lazarus amicus noster dormit: sed vado ut a somno excitem eum.

12 Dixerunt ergo discipuli ejus: Domine, si dormit, salvus erit.

13 Dixerat autem Jesus de morte ejus: illi autem putaverunt quia de dormitione somni diceret,

14 Tunc ergo Jesus dixit eis manifeste: Lazarus mortuus est:

15 Et gaudeo propter vos, ut credatis, quoniam non eram ibi: sed eamus ad eum.

16 Dixit ergo Thomas, qui dicitur Didymus, ad condiscipulos: Eamus & nos, ut moriamur cum eo.

17 Venit itaque Jesus: & invenit eum quatuor dies jam in monumento habentem.

18 (Erat autem Bethania juxta Jerosolymam quasi stadiis quindecim.)

19 Multi autem ex Judæis venerant ad Martham & Mariam, ut consolarentur eas de fratre suo.

20 Martha ergo ut audivit quia Jesus venit, occurrit illi: Maria autem domi sedebat.

21 Dixit ergo Martha ad Jesum: Domine, si fuisses hic, frater meus non fuisset mortuus:

22 Sed & nunc scio, quia quæcumque poposceris a Deo, dabit tibi Deus.

23 Dicit illi Jesus: Resurget frater tuus:

†*Luca* 14. 14. *Supra* 5. 29. †*Supr.* 6. 40.

24 Dicit ei Martha: Scio quia resurget † in resurrectione in novissimo die.

25 Dixit ei Jesus: Ego sum resurrectio, & vita: † qui credit in me, etiam si mortuus fuerit, vivet:

26 Et omnis, qui vivit, & credit in me, non morietur in æternum. Credis hoc?

27 Ait illi: Utique Domine, ego credidi, quia tu es Christus filius Dei vivi, qui in hunc mundum venisti.

28 Et cum hæc dixisset, abiit, & vocavit Mariam sororem suam silentio, dicens: Magister adest, & vocat te.

29 Illa ut audivit, surgit cito, & venit ad eum:

30 Nondum enim venerat Jesus in castellum: sed erat adhuc in illo loco, ubi occurrerat ei Martha.

31 Judæi ergo, qui erant cum ea in domo, & consolabantur eam, cum vidissent Mariam quia cito surrexit, & exiit, secuti sunt eam dicentes: Quia vadit ad monumentum, ut ploret ibi.

32 Maria ergo, cum venisset ubi erat Jesus, videns eum, cecidit ad pedes ejus, & dicit ei: Domine, si fuisses hic, non esset mortuus frater meus.

33 Jesus ergo, ut vidit eam plorantem, & Judæos, qui venerant cum ea, plorantes, infremuit spiritu, & turbavit seipsum,

34 Et dixit: Ubi posuistis eum? Dicunt ei: Domine, veni, & vide.

35 Et lacrymatus est Jesus.

36 Dixerunt ergo Judæi: Ecce quomodo amabat eum.

†*Supra* 9. 6. 37 Quidam autem ex ipsis dixerunt: † Non poterat hic, qui aperuit oculos cæci nati, facere ut hic non moreretur?

38 Jesus ergo rursum fremens in semetipso, venit ad monumentum: erat autem spelunca: & lapis superpositus erat ei.

39 Ait Jesus: Tollite lapidem. Dicit ei Martha, soror ejus qui mortuus fuerat: Domine, jam fœtet, quatriduanus est enim.

40 Dicit ei Jesus: Nonne dixi tibi, quoniam si credideris, videbis gloriam Dei?

41 Tulerunt ergo lapidem: Jesus autem elevatis sursum oculis, dixit: Pater gratias ago tibi quoniam audisti me.

42 Ego autem sciebam quia semper me audis, sed propter populum, qui circumstat, dixi: ut credant quia tu me misisti.

43 Hæc cum dixisset, voce magna clamavit: Lazare veni foras.

44 Et statim prodiit qui fuerat mortuus, ligatus pedes & manus institis, & facies illius sudario erat ligata. Dixit eis Jesus: Solvite eum, & sinite abire.

45 Multi ergo ex Judæis, qui venerant ad Mariam & Martham, & viderant quæ fecit Jesus, crediderunt in eum.

46 Quidam autem ex ipsis abierunt ad Pharisæos, & dixerunt eis quæ fecit Jesus.

47 Collegerunt ergo Pontifices & Pharisæi concilium, & dicebant: Quid facimus, quia hic homo multa signa facit?

48 Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum: & venient Romani, & tollent nostrum locum, & gentem.

†*Infra* 18. 14. 49 † Unus autem ex ipsis Caiphas nomine, cum esset Pontifex anni illius, dixit eis: Vos nescitis quidquam,

50 Nec cogitatis quia expedit vobis ut unus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat.

51 Hoc autem a semetipso non dixit: sed cum esset Pontifex anni illius, prophetavit, quod Jesus moriturus erat pro gente.

52 Et non tantum pro gente, sed ut filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in unum.

53 Ab illo ergo die cogitaverunt ut interficerent eum.

54 Jesus ergo jam non in palam ambulabat apud Judæos, sed abiit in regionem juxta desertum, in civitatem quæ dicitur Ephrem, & ibi morabatur cum discipulis suis.

55 Proximum autem erat Pascha Judæorum: & ascenderunt multi Jerosolymam de regione ante Pascha, ut sanctificarent seipsos.

56 Quærebant ergo Jesum: & colloquebantur ad invicem, in templo stantes: Quid putatis, quia non venit ad diem festum? Dederant autem Pontifices & Pharisæi mandatum, ut si quis cognoverit ubi sit, indicet, ut apprehendant eum.

CAPUT XII.

Apud Martham & Lazarum receptus, unguento a Maria ungitur, murmurante Juda fure: cogitaverunt autem principes sacerdotum etiam Lazarum occidere: Jesus asello vectus cum honore Jerusalem ingreditur; & gentilibus eum videre cupientibus, dicit horam sua clarificationis instare, sed granum frumenti prius mortificandum: vox Patris auditur de clarificando nomine suo: princeps hujus mundi foras ejiciendus: de excæcatione Judæorum prophetata ab Isaia: in Christo honoratur aus spernitur Pater.

1 JEsus ergo ante sex dies Paschæ venit Bethaniam, ubi Lazarus fuerat mortuus, quem suscitavit Jesus. *Matth.* 26. 6. *Marc.* 14. 3.

2 Fecerunt autem ei cœnam ibi, & Martha ministrabat, Lazarus vero unus erat ex discumbentibus cum eo.

3 Maria ergo accepit libram unguenti nardi pistici, pretiosi, & unxit pedes Jesu, & extersit pedes ejus capillis suis: & domus impleta est ex odore unguenti.

4 Dixit ergo unus ex discipulis ejus, Judas Iscariotes, qui erat eum traditurus:

5 Quare hoc unguentum non venit trecentis denariis, & datum est egenis?

6 Dixit autem hoc, non quia de egenis pertinebat ad eum, sed quia fur erat, & loculos habens, ea quæ mittebantur, portabat.

7 Dixit ergo Jesus: Sinite illam, ut in diem sepulturæ meæ servet illud.

8 Pauperes enim semper habetis vobiscum: me autem non semper habetis.

9 Cognovit ergo turba multa ex Judæis quia illic est: & venerunt, non propter Jesum tantum, sed ut Lazarum viderent, quem suscitavit a mortuis.

10 Cogitaverunt autem principes sacerdotum, ut & Lazarum interficerent:

11 Quia multi propter illum abibant ex Judæis, & credebant in Jesum.

12 In crastinum autem, turba multa, quæ venerat ad diem festum, cum audissent quia venit Jesus Jerosolymam:

13 Acceperunt ramos palmarum, & processerunt obviam ei, & clamabant: Hosanna, benedictus, qui venit in nomine Domini, Rex Israel. †*Zach* 9. 9. *Matth* 21. 7. *Marci* 11. 7. *Luca* 19. 3

14 † Et invenit Jesus asellum, & sedit super eum, sicut scriptum est:

15 Noli timere filia Sion: ecce rex tuus venit sedens super pullum asinæ.

16 Hæc non cognoverunt discipuli eius primum: sed quando glorificatus est Jesus, tunc

recor-

recordati sunt, quia hæc erant scripta de eo, & hæc fecerunt ei.

17 Testimonium ergo perhibebat turba, quæ erat cum eo quando Lazarum vocavit de monumento, & suscitavit eum a mortuis.

18 Propterea & obviam venit ei turba: quia audierunt eum fecisse hoc signum.

19 Pharisæi ergo dixerunt ad semetipsos: Videtis quia nihil proficimus? ecce mundus totus post eum abiit.

20 Erant autem quidam Gentiles, ex his qui ascenderant ut adorarent in die festo.

21 Hi ergo accesserunt ad Philippum, qui erat a Bethsaida Galilææ, & rogabant eum, dicentes: Domine, volumus Jesum videre.

22 Venit Philippus, & dicit Andreæ: Andreas rursum & Philippus dixerunt Jesu.

23 Jesus autem respondit eis, dicens: Venit hora, ut clarificetur Filius hominis.

24 Amen, amen dico vobis: nisi granum frumenti cadens in terram, mortuum fuerit; ipsum solum manet: si autem mortuum fuerit, multum fructum affert. † Qui amat animam suam, perdet eam: & qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodit eam. †*Matt.* 10. 39. & 16. 25. *Marc.* 8. 35. *Luc.* 9. 24. & 17. 33.

26 Si quis mihi ministrat, me sequatur: & ubi sum ego, illic & minister meus erit. Si quis mihi ministraverit, honorificabit eum Pater meus.

27 Nunc anima mea turbata est. Et quid dicam? Pater, salvifica me ex hac hora. Sed propterea veni in horam hanc.

28 Pater clarifica nomen tuum. Venit ergo vox de cœlo: Et clarificavi, & iterum clarificabo.

29 Turba ergo, quæ stabat, & audierat, dicebat tonitruum esse factum. Alii dicebant: Angelus ei locutus est.

30 Respondit Jesus, & dixit: Non propter me hæc vox venit, sed propter vos.

31 Nunc judicium est mundi: nunc princeps hujus mundi ejicietur foras.

32 Et ego si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad meipsum.

33 (Hoc autem dicebat, significans qua morte esset moriturus.)

34 Respondit ei turba: Nos audivimus † ex lege, quia Christus manet in æternum; & quomodo tu dicis, Oportet exaltari Filium hominis? Quis est iste Filius hominis? † *Psal.* 109. 4. & 116. 2. *Isaiæ* 40. 8. *Ezech.* 37. 25.

35 Dixit ergo eis Jesus: Adhuc modicum lumen in vobis est. Ambulate dum lucem habetis, ut non vos tenebræ comprehendant: & qui ambulat in tenebris, nescit quo vadat.

36 Dum lucem habetis, credite in lucem, ut filii lucis sitis. Hæc locutus est Jesus: & abiit, & abscondit se ab eis.

37 Cum autem tanta signa fecisset coram eis, non credebant in eum:

38 Ut sermo Isaiæ prophetæ impleretur, quem dixit: † Domine, quis credidit auditui nostro? & brachium Domini cui revelatum est? † *Isaiæ* 53. 1. *Rom.* 10. 16.

39 Propterea non poterant credere, quia iterum dixit Isaias:

40 † Excæcavit oculos eorum, & induravit cor eorum: ut non videant oculis, & non intelligant corde, & convertantur, & sanem eos. † *Isaiæ* 6. 9. *Matth.* 13. 14. *Marc.* 4. 12. *Luc.* 8. 10.

41 Hæc dixit Isaias, quando vidit gloriam ejus, & locutus est de eo.

42 Verumtamen & ex principibus multi crediderunt in eum: sed propter Pharisæos non confitebantur, ut è synagoga non ejicerentur.

43 Dilexerunt enim gloriam hominum magis, quam gloriam Dei. *Act.* 28. 26. *Rom.* 11. 8.

44 Jesus autem clamavit, & dixit: Qui credit in me, non credit in me, sed in eum, qui misit me.

45 Et qui videt me, videt eum, qui misit me.

46 Ego lux in mundum veni: ut omnis, qui credit in me, in tenebris non maneat.

47 Et si quis audierit verba mea, & non custodierit: ego non judico eum: non enim veni ut judicem mundum, sed ut salvificem mundum.

48 Qui spernit me, & non accipit verba mea: habet qui judicet eum: † sermo, quem locutus sum, ille judicabit eum in novissimo die. †*Marc.* 16. 16.

49 Quia ego ex me ipso non sum locutus, sed qui misit me Pater, ipse mihi mandatum dedit quid dicam, & quid loquar.

50 Et scio quia mandatum ejus vita æterna est. Quæ ergo ego loquor, sicut dixit mihi Pater, sic loquor.

CAPUT XIII.

Jesus a cœna linteo præcinctus, lavat pedes discipulorum, renuente primum Petro, exhortans ut idem invicem faciant: proditorem suum Joanni indicat; quo post buccellam egresso, dicit se clarificatum: de novo mandato dilectionis: Petro trinam prædicit sui abnegationem.

1 ANte diem festum Paschæ, sciens Jesus quia venit hora ejus ut transeat ex hoc mundo ad Patrem: cum dilexisset suos, qui erant in mundo, in finem dilexit eos. *Matth.* 26. 2. *Marc.* 14. 1.

2 Et cœna facta, cum diabolus jam misisset in cor, ut traderet eum Judas Simonis Iscariotæ: *Luc.* 22. 1.

3 Sciens quia omnia dedit ei Pater in manus, & quia a Deo exivit, & ad Deum vadit:

4 Surgit a cœna, & ponit vestimenta sua: & cum accepisset linteum, præcinxit se.

5 Deinde mittit aquam in pelvim, & cœpit lavare pedes discipulorum, & extergere linteo, quo erat præcinctus.

6 Venit ergo ad Simonem Petrum. Et dicit ei Petrus: Domine, tu mihi lavas pedes?

7 Respondit Jesus, & dixit ei: Quod ego facio, tu nescis modo, scies autem postea.

8 Dicit ei Petrus: Non lavabis mihi pedes in æternum. Respondit ei Jesus: Si non lavero te, non habebis partem mecum.

9 Dicit ei Simon Petrus: Domine, non tantum pedes meos, sed & manus, & caput.

10 Dicit ei Jesus: Qui lotus est, non indiget nisi ut pedes lavet, sed est mundus totus. Et vos mundi estis, sed non omnes.

11 Sciebat enim quisnam esset qui traderet eum: propterea dixit: Non estis mundi omnes.

12 Postquam ergo lavit pedes eorum, & accepit vestimenta sua: cum recubuisset iterum, dixit eis: Scitis quid fecerim vobis?

13 Vos vocatis me Magister, & Domine: & bene dicitis; sum etenim.

14 Si ergo ego lavi pedes vestros, Dominus, & Magister: & vos debetis alter alterius lavare pedes.

15 Exemplum enim dedi vobis, ut quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis. †*Matt.* 10. 24. *Luc.* 6. 40.

16 † Amen, amen dico vobis: Non est servus major domino suo: neque Apostolus major est eo, qui misit illum.

17 Si

17 Si hæc ſcitis, beati eritis ſi feceritis ea.
18 Non de omnibus vobis dico: ego ſcio quos elegerim: ſed ut adimpleatur Scriptura: † Qui manducat mecum panem, levabit contra me calcaneum ſuum.
19 Amodo dico vobis, priuſquam fiat: ut cum factum fuerit, credatis quia ego ſum.
20 † Amen, amen dico vobis: Qui accipit ſi quem miſero, me accipit: qui autem me accipit, accipit eum qui me miſit.
21 Cum hæc dixiſſet Jeſus, turbatus eſt ſpiritu: & proteſtatus eſt, & dixit: † Amen, amen dico vobis: Quia unus ex vobis tradet me.
22 Aſpiciebant ergo ad invicem diſcipuli, hæſitantes de quo diceret.
23 Erat ergo recumbens unus ex diſcipulis ejus in ſinu Jeſu, quem diligebat Jeſus.
24 Innuit ergo huic Simon Petrus: & dixit ei: Quis eſt, de quo dicit?
25 Itaque cum recubuiſſet ille ſupra pectus Jeſu, dicit ei: Domine quis eſt?
26 Reſpondit Jeſus: Ille eſt, cui ego intinctum panem porrexero. Et cum intinxiſſet panem, dedit Judæ Simonis Iſcariotæ.
27 Et poſt buccellam, introivit in eum ſatanas. Et dixit ei Jeſus: Quod facis, fac citius.
28 Hoc autem nemo ſcivit diſcumbentium ad quid dixerit ei.
29 Quidam enim putabant, quia loculos habebat Judas, quod dixiſſet ei Jeſus: Eme ea, quæ opus ſunt nobis ad diem feſtum: aut egenis ut aliquid daret.
30 Cum ergo accepiſſet ille buccellam, exivit continuo. Erat autem nox.
31 Cum ergo exiſſet, dixit Jeſus: Nunc clarificatus eſt filius hominis: & Deus clarificatus eſt in eo.
32 Si Deus clarificatus eſt in eo, & Deus clarificabit eum in ſemetipſo: & continuo clarificabit eum.
33 Filioli, adhuc modicum vobiſcum ſum. † Quæretis me: & ſicut dixi Judæis: Quo ego vado vos non poteſtis venire: & vobis dico modo.
34 † Mandatum novum do vobis: Ut diligatis invicem, ſicut dilexi vos, ut & vos diligatis invicem.
35 In hoc cognoſcent omnes quia diſcipuli mei eſtis, ſi dilectionem habueritis ad invicem.
36 Dicit ei Simon Petrus: Domine, quo vadis? Reſpondit Jeſus: Quo ego vado, non potes me modo ſequi: ſequeris autem poſtea.
37 Dicit ei Petrus: Quare non poſſum te ſequi modo? † animam meam pro te ponam.
38 Reſpondit ei Jeſus: Animam tuam pro me pones? Amen, amen dico tibi: Non cantabit gallus, donec ter me neges.

Infra 15. 20. † *Pſal.* 40. 10. † *Matt.* 10. 40. *Luc.* 10. 16. † *Matt.* 26. 21. *Marc.* 14. 18. *Luc.* 22. 21.

CAPUT XIV.

Conſolando diſcipulos ait multas in domo Patris eſſe manſiones, ſeque rurſum illos aſſumpturum: Thomæ dicit, ſe eſſe viam, veritatem & vitam; Philippo autem, Patrem in ſe videri; illoſque acceptures quidquid ſuo nomine petierint, & ſe alium Paraclitum a Patre eis miſſurum: docet quis ipſum diligere dicendus ſit, & qualem pacem relinquat diſcipulis, qui de ipſius diſceſſu merito gaudere deberent.

1 Non turbetur cor veſtrum. Creditis in Deum, & in me credite.
2 In domo Patris mei manſiones multæ ſunt: ſi quo minus, dixiſſem vobis: Quia vado parare vobis locum.
3 Et ſi abiero, & præparavero vobis locum: iterum venio, & accipiam vos ad me ipſum, ut ubi ſum ego, & vos ſitis.
4 Et quo ego vado ſcitis, & viam ſcitis.
5 Dicit ei Thomas. Domine, neſcimus quo vadis: & quomodo poſſumus viam ſcire?
6 Dicit ei Jeſus: Ego ſum via, & veritas, & vita: nemo venit ad Patrem, niſi per me:
7 Si cognoviſſetis me, & Patrem meum utique cognoviſſetis: & amodo cognoſcetis eum, & vidiſtis eum.
8 Dicit ei Philippus: Domine, oſtende nobis Patrem, & ſufficit nobis.
9 Dicit ei Jeſus: Tanto tempore vobiſcum ſum, & non cognoviſtis me? Philippe, qui videt me, videt & Patrem. Quomodo tu dicis: Oſtende nobis Patrem?
10 Non creditis, quia ego in Patre, & Pater in me eſt? Verba, quæ ego loquor vobis, a me ipſo non loquor. Pater autem in me manens, ipſe facit opera.
11 Non creditis, quia ego in Patre, & Pater in me eſt?
12 Alioquin propter opera ipſa credite. Amen, amen dico vobis, qui credit in me, opera quæ ego facio, & ipſe faciet, & majora horum faciet: quia ego ad Patrem vado.
13 † Et quodcumque petieritis Patrem in nomine meo, hoc faciam: ut glorificetur Pater in Filio.
14 Si quid petieritis me in nomine meo, hoc faciam.
15 Si diligitis me, mandata mea ſervate.
16 Et ego rogabo Patrem, & alium Paraclitum dabit vobis, ut maneat vobiſcum in æternum,
17 Spiritum veritatis, quem mundus non poteſt accipere, quia non videt eum, nec ſcit eum: vos autem cognoſcetis eum; quia apud vos manebit, & in vobis erit.
18 Non relinquam vos orphanos: veniam ad vos.
19 Adhuc modicum: & mundus me jam non videt. Vos autem videtis me: quia ego vivo, & vos vivetis.
20 In illo die vos cognoſcetis, quia ego ſum in Patre meo, & vos in me, & ego in vobis.
21 Qui habet mandata mea, & ſervat ea: ille eſt qui diligit me. Qui autem diligit me, diligetur a Patre meo: & ego diligam eum, & manifeſtabo ei meipſum.
22 Dicit ei Judas, non ille Iſcariotes: Domine, quid factum eſt, quia manifeſtaturus es nobis teipſum, & non mundo?
23 Reſpondit Jeſus, & dixit ei: Si quis diligit me, ſermonem meum ſervabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & manſionem apud eum faciemus:
24 Qui non diligit me, ſermones meos non ſervat. Et ſermonem quem audiſtis, non eſt meus: ſed ejus, qui miſit me, Patris.
25 Hæc locutus ſum vobis, apud vos manens.
26 Paraclitus autem Spiritus ſanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & ſuggeret vobis omnia, quæcumque dixero vobis.
27 Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis: non quomodo mundus dat, ego do vobis. Non turbetur cor veſtrum, neque formidet.

† *Matt.* 7. 7. & 21. 22. *Marci* 11. 24. *Infra* 16. 23.

28 Au-

28 Audistis quia ego dixi vobis: Vado, & venio ad vos. Si diligeretis me, gauderetis utique, quia vado ad Patrem: quia Pater major me est.

29 Et nunc dixi vobis prius quam fiat: ut cum factum fuerit, credatis.

30 Jam non multa loquar vobiscum: venit enim princeps mundi hujus, & in me non habet quidquam.

31 Sed ut cognoscat mundus quia diligo Patrem, & † sicut mandatum dedit mihi Pater, sic facio. Surgite, eamus hinc.

† *Act.* 22. 23.

CAPUT XV.

Christus vitis, Pater agricola, discipuli vero palmites: præceptum Christi de mutua dilectione frequenter iteratum: Apostoli amici Christi, quibus secreta sua communicavit, & elegit eos ut fructum perpetuum afferrent; quos roborat adversus mundi odium ac persecutiones; dicens Judæos excusationem non habere de peccato suo.

1 EGo sum vitis vera: & Pater meus agricola est.

2 Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum: & omnem qui fert fructum, purgabit eum, ut fructum plus afferat.

† *Supra* 13. 10. 3 † Jam vos mundi estis propter sermonem, quem locutus sum vobis.

4 Manete in me: & ego in vobis. Sicut palmes non potest ferre fructum a semetipso, nisi manserit in vite: sic nec vos, nisi in me manseritis.

5 Ego sum vitis, vos palmites: qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum: quia sine me nihil potestis facere.

6 Si quis in me non manserit, mittetur foras sicut palmes, & arescet, & colligent eum, & in ignem mittent, & ardet.

7 Si manseritis in me, & verba mea in vobis manserint: quodcumque volueritis petetis, & fiet vobis.

8 In hoc clarificatus est Pater meus, ut fructum plurimum afferatis, & efficiamini mei discipuli.

9 Sicut dilexit me Pater, & ego dilexi vos. Manete in dilectione mea.

10 Si præcepta mea servaveritis, manebitis in dilectione mea, sicut & ego Patris mei præcepta servavi, & maneo in ejus dilectione.

11 Hæc locutus sum vobis: ut gaudium meum in vobis sit, & gaudium vestrum impleatur.

† *Supra* 13. 34. *Eph.* 5. 2. *1 Thess.* 4. 9. 12 † Hoc est præceptum meum, ut diligatis invicem, sicut dilexi vos.

13 Majorem hac dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis.

14 Vos amici mei estis, si feceritis quæ ego præcipio vobis.

15 Jam non dicam vos servos: quia servus nescit quid faciat dominus ejus. Vos autem dixi amicos: quia omnia quæcumque audivi a Patre meo, nota feci vobis:

16 Non vos me elegistis: sed ego elegi vos, & posui vos † ut eatis, & fructum afferatis; & fructus vester maneat: ut quodcumque petieritis Patrem in nomine meo, det vobis.

† *Matt.* 28. 19. † *1 Joan.* 3. 11. & 4. 7. 17 † Hæc mando vobis, ut diligatis invicem.

18 Si mundus vos odit, scitote quia me priorem vobis odio habuit.

19 Si de mundo fuissetis, mundus quod suum erat diligeret: quia vero de mundo non estis, sed ego elegi vos de mundo, propterea odit vos mundus.

20 Mementote sermonis mei, quem ego dixi vobis: † Non est servus major domino suo. Si me persecuti sunt, † & vos persequentur: si sermonem meum servaverunt, & vestrum servabunt.

† *Supra* 13. 16. *Matth.* 10. 24.

21 Sed hæc omnia facient vobis propter nomen meum: quia nescinnt eum, qui misit me.

† *Matt.* 24. 9.

22 Si non venissem, & locutus fuissem eis, peccatum non haberent: nunc autem excusationem non habent de peccato suo.

23 Qui me odit: & Patrem meum odit.

24 Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent: nunc autem & viderunt, & oderunt & me, & Patrem meum.

25 Sed ut adimpleatur sermo, qui in lege eorum scriptus est: † Quia odio habuerunt me gratis.

† *Psal.* 34. 19. † *Luca* 24. 49. 26 † Cum autem venerit Paraclitus, quem ego mittam vobis a Patre, spiritum veritatis, qui a Patre procedit, ille testimonium perhibebit de me:

27 Et vos testimonium perhibebitis, quia ab initio mecum estis.

CAPUT XVI.

Discipulis prædicit futuras persecutiones, & quod eis expediat ut ipse vadat, quo veniat Paraclitus qui mundum arguat, ipsosque doceat, & Christum clarificet: declarat quod dixerat, Modicum & jam non videbitis me, &c. addens similitudinem de muliere pariente: hortatur ut a Patre petant ipsius nomine; prædicitque ipsorum fugam.

1 HÆc locutus sum vobis, ut non scandalizemini.

2 Absque synagogis facient vos: sed venit hora, ut omnis qui interficit vos, arbitretur obsequium se præstare Deo.

3 Et hæc facient vobis, quia non noverunt Patrem, neque me.

4 Sed hæc locutus sum vobis: ut cum venerit hora eorum reminiscamini, quia ego dixi vobis.

5 Hæc autem vobis ab initio non dixi, quia vobiscum eram: Et nunc vado ad eum, qui misit me; & nemo ex vobis interrogat me, Quo vadis?

6 Sed quia hæc locutus sum vobis, tristitia implevit cor vestrum.

7 Sed ego veritatem dico vobis: expedit vobis ut ego vadam: si enim non abiero, Paraclitus non veniet ad vos: si autem abiero, mittam eum ad vos.

8 Et cum venerit ille, arguet mundum de peccato, & de justitia, & de judicio.

9 De peccato quidem, quia non crediderunt in me:

10 De justitia vero, quia ad Patrem vado, & jam non videbitis me:

11 De judicio autem, quia princeps hujus mundi jam judicatus est.

12 Adhuc multa habeo vobis dicere: sed non potestis portare modo.

13 Cum autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem: non enim loquetur a semetipso: sed quæcumque audiet

loque-

loquetur, & quæ ventura sunt annuntiabit vobis.

14 Ille me clarificabit: quia de meo accipiet, & annunciabit vobis.

15 Omnia quæcumque habet Pater, mea sunt. Propterea dixit: quia de meo accipiet, & annuntiabit vobis.

16 Modicum, & jam non videbitis me: & iterum modicum, & videbitis me: quia vado ad Patrem.

17 Dixerunt ergo ex discipulis ejus ad invicem: Quid est hoc, quod dicit nobis: Modicum, & non videbitis me: & iterum modicum, & videbitis me, & quia vado ad Patrem?

18 Dicebant ergo: Quid est hoc, quod dicit, Modicum? nescimus quid loquitur.

19 Cognovit autem Jesus, quia volebant eum interrogare, & dixit eis: De hoc queritis inter vos, quia dixi, Modicum, & non videbitis me: & iterum modicum, & videbitis me.

20 Amen, amen dico vobis: quia plorabitis, & flebitis vos, mundus autem gaudebit: vos autem contristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudium.

21 Mulier cum parit, tristitiam habet, quia venit hora ejus: cum autem pepererit puerum, jam non meminit pressuræ propter gaudium, quia natus est homo in mundum.

22 Et vos igitur nunc quidem tristitiam habetis, iterum autem videbo vos, & gaudebit cor vestrum: & gaudium vestrum nemo tollet a vobis.

23 Et in illo die me non rogabitis quidquam. † Amen, amen dico vobis: si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis.

24 Usque modo non petistis quidquam in nomine meo: Petite, & accipietis, ut gaudium vestrum sit plenum.

25 Hæc in proverbiis locutus sum vobis. Venit hora, cum jam non in proverbiis loquar vobis, sed palam de Patre annuntiabo vobis.

26 In illo die in nomine meo petetis: & non dico vobis quia ego rogabo Patrem de vobis.

27 Ipse enim Pater amat vos, quia vos me amastis, & credidistis quia ego a Deo exivi.

28 Exivi a Patre, & veni in mundum: iterum relinquo mundum, & vado ad Patrem.

29 Dicunt eis discipuli ejus: Ecce nunc palam loqueris, & proverbium nullum dicis.

30 Nunc scimus quia scis omnia, & non opus est tibi ut quis te interrogat: in hoc credimus quia a Deo existi.

31 Respondit eis Jesus: Modo creditis?

32 † Ecce venit hora, & jam venit, ut dispergamini unusquisque in propria, & me solum relinquatis: & non sum solus, quia Pater mecum est.

33 Hæc locutus sum vobis, ut in me pacem habeatis. In mundo pressuram habebitis: sed confidite, ego vici mundum.

†*Matt.* 7. 7. & 21. 22. *Marci* 11. 24. *Luc.* 11. 9. *Supra* 14. 13. *Jac.* 1. 5.

†*Matt.* 26. 31. *Marci* 14. 27.

CAPUT XVII.

Oratio Christi ad Patrem pro utriusque clarificatione, pro discipulis & iis qui per illos in ipsum essent credituri, ut serventur a malo, & omnes sint unum, mundusque cognoscat ipsum fuisse a Patre missum.

1 HÆc locutus est Jesus: & sublevatis oculis in cœlum, dixit: Pater venit hora, clarifica filium tuum, ut filius tuus clarificet te:

2 † Sicut dedisti ei potestatem omnis carnis, ut omne, quod dedisti ei, det eis vitam æternam. †*Ma* 28.

3 Hæc est autem vita æterna: Ut cognoscant te, solum Deum verum, & quem misisti Jesum Christum.

4 Ego te clarificavi super terram: opus consummavi, quod dedisti mihi ut faciam:

5 Et nunc clarifica me tu Pater apud temetipsum, claritate, quam habui prius, quam mundus esset, apud te.

6 Manifestavi nomen tuum hominibus, quos dedisti mihi de mundo: Tui erant & mihi eos dedisti: & sermonem tuum servaverunt.

7 Nunc cognoverunt, quia omnia quæ dedisti mihi, abs te sunt:

8 Quia verba, quæ dedisti mihi, dedi eis: & ipsi acceperunt, & cognoverunt vere quia a te exivi, & crediderunt quia tu me misisti.

9 Ego pro eis rogo: Non pro mundo rogo, sed pro his, quos dedisti mihi: quia tui sunt:

10 Et mea omnia tua sunt, & tua mea sunt: & clarificatus sum in eis.

11 Et jam non sum in mundo, & hi in mundo sunt, & ego ad te venio. Pater sancte, serva eos in nomine tuo, quod dedisti mihi: ut sint unum, sicut & nos.

12 Cum essem cum eis, ego servabam eos in nomine tuo, † Quos dedisti mihi, custodivi: & nemo ex eis periit, nisi filius perditionis, † ut Scriptura impleatur.

† *Isa* 18. 9. † *Psa* 108. 8.

13 Nunc autem ad te venio: & hæc loquor in mundo, ut habeant gaudium meum impletum in semetipsis.

14 Ego dedi eis sermonem tuum, & mundus eos odio habuit, quia non sunt de mundo, sicut & ego non sum de mundo.

15 Non rogo ut tollas eos de mundo, sed ut serves eos a malo.

16 De mundo non sunt, sicut & ego non sum de mundo.

17 Sanctifica eos in veritate. Sermo tuus veritas est.

18 Sicut tu me misisti in mundum, & ego misi eos in mundum.

19 Et pro eis ego sanctifico meipsum: ut sint & ipsi sanctificati in veritate.

20 Non pro eis autem rogo tantum, sed & pro eis, qui credituri sunt per verbum eorum in me:

21 Ut omnes unum sint, sicut tu Pater in me, & ego in te, ut & ipsi in nobis unum sint: ut credat mundus, quia tu me misisti.

22 Et ego claritatem, quam dedisti mihi, dedi eis: ut sint unum, sicut & nos unum sumus.

23 Ego in eis, & tu in me: ut sint con-

Digitized by Google

summati in unum: & cognoscat mundus quia tu me misisti, & dilexisti eos, sicut & me dilexisti.

24 Pater, quos dedisti mihi, volo ut ubi sum ego, & illi sint mecum: ut videant claritatem meam, quam dedisti mihi: quia dilexisti me ante constitutionem mundi.

25 Pater juste, mundus te non cognovit: ego autem te cognovi: & hi cognoverunt, quia tu me misisti.

26 Et notum feci eis nomen tuum, & notum faciam: ut dilectio, qua dilexisti me, in ipsis sit, & ego in ipsis.

CAPUT XVIII.

Jesus a Judæis capitur, illis primum ad ipsius verbum in terram cadentibus: ad Annam & Caiphan ducitur: respondens interroganti Pontifici, alapa caditur: ter a Petro negatur: ductus in prætorium, dicit Pilato suum regnum non esse de hoc mundo: Judæi Jesum mori cupiunt, solute Barabba.

2. Reg. 15. 23. Matth. 26. 36. Marc. 14. 32. Luc. 22. 39. †Matt. 26. 47. Marci 14. 43. Luc. 22. 47.

1 HÆc cum dixisset Jesus, egressus est cum discipulis suis trans Torrentem Cedron, ubi erat hortus, in quem introivit ipse, & discipuli ejus.

2 Sciebat autem & Judas, qui tradebat eum, locum: quia frequenter Jesus convenerat illuc cum discipulis suis.

3 † Judas ergo cum accepisset cohortem, & a Pontificibus & Pharisæis ministros, venit illuc cum lanternis, & facibus, & armis.

4 Jesus itaque sciens omnia, quæ ventura erant super eum, processit, & dixit eis: Quem quæritis?

5 Responderunt ei: Jesum Nazarenum. Dicit eis Jesus: Ego sum. Stabat autem & Judas, qui tradebat eum, cum ipsis.

6 Ut ergo dixit eis: Ego sum: abierunt retrorsum, & ceciderunt in terram.

7 Iterum ergo interrogavit eos: Quem quæritis? Illi autem dixerunt: Jesum Nazarenum.

8 Respondit Jesus: Dixi vobis, quia ego sum: si ergo me quæritis, sinite hos abire.

†Supra 17. 12. 9 Ut impleretur sermo, quem dixit: † Quia quos dedisti mihi non perdidi ex eis quemquam.

10 Simon ergo Petrus habens gladium eduxit eum: & percussit pontificis servum: & abscidit auriculam ejus dexteram. Erat autem nomen servo Malchus.

11 Dixit ergo Jesus Petro: Mitte gladium tuum in vaginam. Calicem, quem dedit mihi Pater, non bibam illum?

12 Cohors ergo, & tribunus, & ministri Judæorum comprehenderunt Jesum, & ligaverunt eum:

† Luc. 3. 2. 13 Et adduxerunt eum ad † Annam primum, erat enim socer Caiphæ, qui erat pontifex anni illius.

†Supra 11. 49. 14 Erat autem Caiphas, † qui consilium dederat Judæis: Quia expedit, unum hominem mori pro populo.

†Matt. 26. 58. Marc. 14. 54. Luc. 22. 55. 15 Sequebatur autem Jesum Simon Petrus, & alius discipulus. Discipulus autem ille erat notus pontifici, & introivit cum Jesu in atrium pontificis.

16 Petrus autem stabat ad ostium foris. † Exivit ergo discipulus alius, qui erat notus pontifici, & dixit ostiariæ, & introduxit Petrum.

17 Dicit ergo Petro ancilla ostiaria. Numquid & tu ex discipulis es hominis istius? Dicit ille: Non sum.

18 Stabant autem servi & ministri ad prunas: quia frigus erat, & calefaciebant se: erat autem cum eis & Petrus stans, & calefaciens se.

19 Pontifex ergo interrogavit Jesum de discipulis suis, & de doctrina ejus.

20 Respondit ei Jesus: Ego palam locutus sum mundo: ego semper docui in synagoga: & in templo, quo omnes Judæi conveniunt: & in occulto locutus sum nihil.

21 Quid me interrogas? interroga eos, qui audierunt quid locutus sim ipsis: ecce hi sciunt quæ dixerim ego.

22 Hæc autem cum dixisset, unus assistens ministrorum dedit alapam Jesu, dicens: Sic respondes pontifici?

23 Respondit ei Jesus: Si male locutus sum, testimonium perhibe de malo: si autem bene, quid me cædis?

†Matt. 26. 58. Marci 14. 54. Luc. 22. 55. 24 † Et misit eum Annas ligatum ad Caipham pontificem.

†Matt. 26. 57. Marci 14. 53. Luc. 22. 56. 25 Erat autem Simon Petrus stans, & calefaciens se. † Dixerunt ergo ei: Numquid & tu ex discipulis ejus es? Negavit ille, & dixit: Non sum.

26 Dicit ei unus ex servis pontificis, cognatus ejus, cujus abscidit Petrus auriculam: Nonne ego te vidi in horto cum illo?

27 Iterum ergo negavit Petrus: & statim gallus cantavit.

†Matt. 27. 2. Marci 15. 1. Luc. 23. 1. †Act. 10. 28. & 11. 3. 28 † Adducunt ergo Jesum a Caipha in prætorium. Erat autem mane: & ipsi non introierunt in prætorium, † ut non contaminarentur, sed ut manducarent Pascha.

29 Exivit ergo Pilatus ad eos foras, & dixit: Quam accusationem affertis adversus hominem hunc?

30 Responderunt, & dixerunt ei: Si non esset hic malefactor, non tibi tradidissemus eum.

31 Dixit ergo eis Pilatus: Accipite eum vos, & secundum legem vestram judicate eum. Dixerunt ergo ei Judæi: Nobis non licet interficere quemquam.

†Matt. 20. 19. 32 † Ut sermo Jesu impleretur, quem dixit, significans qua morte esset moriturus.

†Matt. 27. 11. Marci 15. 2. Luc. 23. 3. 33 † Introivit ergo iterum in prætorium Pilatus, & vocavit Jesum, & dixit ei: Tu es rex Judæorum?

34 Respondit Jesus: A temetipso hoc dicis, an alii dixerunt tibi de me?

35 Respondit Pilatus: Numquid ego Judæus sum? Gens tua, & pontifices tradiderunt te mihi: quid fecisti?

36 Respondit Jesus: Regnum meum non est de hoc mundo: si ex hoc mundo esset regnum meum, ministri mei utique decertarent ut non traderer Judæis: nunc autem regnum meum non est hinc.

37 Dixit itaque ei Pilatus: Ergo rex es tu? Respondit Jesus: Tu dicis quia rex sum ego. Ego in hoc natus sum, & ad hoc veni in mundum, ut testimonium perhibeam veritati: omnis qui est ex veritate, audit vocem meam.

†Matt. 27. 15. Marci 15. 6. Luc. 23. 17. 38 Dicit ei Pilatus? Quid est veritas? Et cum hoc dixisset, iterum exivit ad Judæos, & dicit eis: Ego nullam invenio in eo causam.

39 † Est autem consuetudo vobis, ut unum dimittam vobis in Pascha: vultis ergo dimittam vobis regem Judæorum?

40 Clamaverunt ergo rursum omnes, dicentes: Non hunc, sed Barabbam. Erat autem Barabbas latro.

CAPUT XIX.

A Pilato flagellatus, variisque modis afflictus, & spinis coronatus, ad mortem deposcitur: rursumque a Pilato examinatus, ostendit illum desuper tantum habere in ipsum potestatem: Pilatus meticulosus, Jesum, quem regem dicit Judæorum, morti adjudicat: Jesus bajulans sibi crucem, inter latrones crucifigitur: posito a Pilato super crucem titulo, divisisque a militibus vestimentis, & sorte de tunica missa: Jesus matri Joannem, matremque Joanni commendat: & sitiens aceto potatur, consummatisque omnibus tradit spiritum: fractis latronum cruribus, ex aperto Christi latere sanguis & aqua profluit, ejusque corpus myrrha & aloe conditum sepelitur.

Matth. 27. 27. Marci 15. 16.

1 TUnc ergo apprehendit Pilatus Jesum, & flagellavit.

2 Et milites plectentes coronam de spinis, imposuerunt capiti ejus: & veste purpurea circumdederunt eum.

3 Et veniebant ad eum, & dicebant: Ave Rex Judæorum: & dabant ei alapas.

4 Exivit ergo iterum Pilatus foras, & dicit eis: Ecce adduco vobis eum foras, ut cognoscatis quia nullam invenio in eo causam.

5 (Exivit ergo Jesus portans coronam spineam, & purpureum vestimentum.) Et dicit eis: Ecce homo.

6 Cum ergo vidissent eum Pontifices, & ministri, clamabant, dicentes: Crucifige, crucifige eum. Dicit eis Pilatus: Accipite eum vos, & crucifigite: ego enim non invenio in eo causam.

7 Responderunt ei Judæi: Nos legem habemus, & secundum legem debet mori, quia filium Dei se fecit.

8 Cum ergo audisset Pilatus hunc sermonem, magis timuit.

9 Et ingressus est prætorium iterum: & dixit ad Jesum: Unde es tu? Jesus autem responsum non dedit ei.

10 Dicit ergo ei Pilatus: Mihi non loqueris? nescis quia potestatem habeo crucifigere te, & potestatem habeo dimittere te?

11 Respondit Jesus: Non haberes potestatem adversum me ullam, nisi tibi datum esset desuper. Propterea qui me tradidit tibi, majus peccatum habet.

12 Et exinde quærebat Pilatus dimittere eum. Judæi autem clamabant dicentes: Si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris: omnis enim, qui se regem facit, contradicit Cæsari.

13 Pilatus autem cum audisset hos sermones, adduxit foras Jesum: & sedit pro tribunali, in loco qui dicitur Lithostrotos, Hebraice autem Gabbatha.

14 Erat autem Parasceve Paschæ, hora quasi sexta, & dicit Judæis: Ecce rex vester.

15 Illi autem clamabant: Tolle, tolle, crucifige eum. Dicit eis Pilatus: Regem vestrum crucifigam? Responderunt Pontifices: Non habemus Regem, nisi Cæsarem.

16 Tunc ergo tradidit eis illum ut crucifigeretur. Susceperunt autem Jesum, & eduxerunt.

17 † Et bajulans sibi crucem, exivit in eum, qui dicitur Calvariæ, locum, Hebraice autem Golgotha:

18 Ubi crucifixerunt eum, & cum eo alios duos, hinc & hinc, medium autem Jesum.

19 Scripsit autem & titulum Pilatus: & posuit super crucem. Erat autem scriptum: Jesus Nazarenus, Rex Judæorum.

20 Hunc ergo titulum multi Judæorum legerunt: quia prope civitatem erat locus, ubi crucifixus est Jesus. Et erat scriptum Hebraice, Græce, & Latine.

21 Dicebant ergo Pilato Pontifices Judæorum: Noli scribere, Rex Judæorum, sed quia ipse dixit: Rex sum Judæorum.

22 Respondit Pilatus: Quod scripsi, scripsi.

23 Milites ergo cum crucifixissent eum, † acceperunt vestimenta ejus, (& fecerunt quatuor partes, unicuique militi partem) & tunicam. Erat autem tunica inconsutilis, desuper contexta per totum.

24 Dixerunt ergo ad invicem: Non scindamus eam, sed sortiamur de illa cujus sit. Ut Scriptura impleretur, dicens: † Partiti sunt vestimenta mea sibi: & in vestem meam miserunt sortem. Et milites quidem hæc fecerunt.

25 Stabant autem juxta crucem Jesu mater ejus, & soror matris ejus Maria Cleophæ, & Maria Magdalene.

26 Cum vidisset ergo Jesus matrem, & discipulum stantem, quem diligebat, dicit matri suæ: Mulier, ecce filius tuus.

27 Deinde dicit discipulo: Ecce mater tua. Et ex illa hora accepit eam discipulus in sua.

28 Postea sciens Jesus quia omnia consummata sunt, † ut consummaretur Scriptura, dixit: Sitio.

29 Vas ergo erat positum aceto plenum. Illi autem spongiam plenam aceto, hyssopo circumponentes, obtulerunt ori ejus.

30 Cum ergo accepisset Jesus acetum, dixit: Consummatum est. Et inclinato capite tradidit spiritum.

31 Judæi ergo, (quoniam parasceve erat) ut non remanerent in cruce corpora sabbato, (erat enim magnus dies ille Sabbati) rogaverunt Pilatum ut frangerentur eorum crura, & tollerentur.

32 Venerunt ergo milites: & primi quidem fregerunt crura, & alterius qui crucifixus est cum eo.

33 Ad Jesum autem cum venissent, ut viderunt eum jam mortuum, non fregerunt ejus crura:

34 Sed unus militum lancea latus ejus aperuit, & continuo exivit sanguis, & aqua.

35 Et qui vidit, testimonium perhibuit: & verum est testimonium ejus. Et ille scit quia vera dicit: ut & vos credatis.

36 Facta sunt enim hæc, ut Scriptura impleretur: † Os non comminuetis ex eo.

37 Et iterum alia Scriptura dicit: † Videbunt in quem transfixerunt.

38 † Post hæc autem rogavit Pilatum Joseph ab Arimathæa, (eo quod esset discipulus Jesu, occultus autem propter metum Judæorum) ut tolleret corpus Jesu. Et permisit Pilatus. Venit ergo, & tulit corpus Jesu.

39 Venit autem & Nicodemus, † qui venerat ad Jesum nocte primum, ferens mixturam myrrhæ & aloes, quasi libras centum:

40 Acceperunt ergo corpus Jesu, & ligave-

runt

† *Matth.* 27.

Mar 15. *Luc.* 23.

† *Matth.* 27. 3 *Marc* 15. 2 *Luc.* 23 34. † *Psal* 21. 1

† *Psal* 68. 2

† *Exod* 12. 46 *Num.* 9. 12. † *Zach* 12. 10 † *Matth* 27. 57 *Marci* 15. 43 *Luc.* 23 50. † *Supr* 3. 2.

rent illud linteis cum aromatibus, ſicut mos eſt Judæis ſepelire.

41 Erat autem in loco, ubi crucifixus eſt, hortus: & in horto monumentum novum, in quo nondum quiſquam poſitus erat.

42 Ibi ergo propter Paraſceven Judæorum, quia juxta erat monumentum, poſuerunt Jeſum.

CAPUT XX.

Maria Magdalene prima venit ad monumentum, deinde Petrus & Joannes: illa plorans ad monumentum videt Angelos, tandemque Jeſum agnoſcit: qui apparens Apoſtolis, pacem illis optat; & oſtenſis manibus ac latere, dat eis Spiritum ſanctum, ut peccata remittant ac retineant; rurſumque non credenti Thomæ apparens cum reliquis diſcipulis, corpus præbet palpandum, beatos dicens qui in ipſo non viſo crediderunt: multa Chriſti ſigna non ſunt in hoc libro ſcripta.

Matth. 28. 1. Marci 16. 1. Luc. 24. 1.

1 UNa autem ſabbati, Maria Magdalene venit mane, cum adhuc tenebræ eſſent, ad monumentum: & vidit lapidem ſublatum a monumento.

2 Cucurrit ergo, & venit ad Simonem Petrum, & ad alium diſcipulum, quem amabat Jeſus, & dicit illis: Tulerunt Dominum de monumento, & neſcimus ubi poſuerunt eum.

3 Exiit ergo Petrus, & ille alius diſcipulus, & venerunt ad monumentum.

4 Currebant autem duo ſimul, & ille alius diſcipulus præcucurrit citius Petro, & venit primus ad monumentum.

5 Et cum ſe inclinaſſet, vidit poſita linteamina, non tamen introivit.

6 Venit ergo Simon Petrus ſequens eum, & introivit in monumentum, & vidit linteamina poſita,

7 Et ſudarium, quod fuerat ſuper caput ejus, non cum linteaminibus poſitum, ſed ſeparatim involutum in unum locum.

8 Tunc ergo introivit & ille diſcipulus, qui venerat primus ad monumentum: & vidit, & credidit:

9 Nondum enim ſciebant Scripturam, quia oportebat eum a mortuis reſurgere.

10 Abierunt ergo iterum diſcipuli ad ſemetipſos.

†Matt. 28. 1. Marci 16. 5. Luc. 24. 4.

11 † Maria autem ſtabat ad monumentum foris, plorans. Dum ergo fleret, inclinavit ſe, & proſpexit in monumentum:

12 Et vidit duos angelos in albis, ſedentes, unum ad caput, & unum ad pedes, ubi poſitum fuerat corpus Jeſu.

13 Dicunt ei illi: Mulier, quid ploras? Dicit eis: Quia tulerunt Dominum meum; & neſcio ubi poſuerunt eum.

14 Hæc cum dixiſſet, converſa eſt retrorſum, & vidit Jeſum ſtantem: & non ſciebat quia Jeſus eſt.

15 Dicit ei Jeſus: Mulier, quid ploras? quem quæris? Illa exiſtimans quia hortulanus eſſet, dicit ei: Domine, ſi tu ſuſtuliſti eum dicito mihi ubi poſuiſti eum; & ego eum tollam.

16 Dicit ei Jeſus: Maria. Converſa illa, dicit ei: Rabboni (quod dicitur Magiſter.)

17 Dicit ei Jeſus: Noli me tangere, nondum enim aſcendi ad Patrem meum: vade autem ad fratres meos, & dic eis: Aſcendo ad Patrem meum, & Patrem veſtrum; Deum meum, & Deum veſtrum.

18 Venit Maria Magdalene annuntians diſcipulis. Quia vidi Dominum, & hæc dixit mihi.

†Marci 16. 14. Luc. 24. 36. 1. Cor. 15. 5.

19 † Cum ergo ſero eſſet die illo, una ſabbatorum, & fores eſſent clauſæ, ubi erant diſcipuli congregati propter metum Judæorum: venit Jeſus, & ſtetit in medio, & dixit eis: Pax vobis.

20 Et cum hoc dixiſſet, oſtendit eis manus, & latus. Gaviſi ſunt ergo diſcipuli, viſo Domino.

21 Dixit ergo eis iterum: Pax vobis. Sicut miſit me Pater, & ego mitto vos.

22 Hæc cum dixiſſet, inſufflavit: & dixit eis: Accipite Spiritum ſanctum:

†Matt. 18. 18.

23 † Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta ſunt.

24 Thomas autem unus ex duodecim, qui dicitur Didymus, non erat cum eis quando venit Jeſus.

25 Dixerunt ergo ei alii diſcipuli: Vidimus Dominum. Ille autem dixit eis: Niſi videro in manibus ejus fixuram clavorum, & mittam digitum meum in locum clavorum, & mittam manum meam in latus ejus, non credam.

26 Et poſt dies octo, iterum erant diſcipuli ejus intus; & Thomas cum eis. Venit Jeſus januis clauſis, & ſtetit in medio, & dixit: Pax vobis:

27 Deinde dicit Thomæ: Infer digitum tuum huc, & vide manus meas, & affer manum tuam, & mitte in latus meum: & noli eſſe incredulus, ſed fidelis.

28 Reſpondit Thomas, & dixit ei: Dominus meus, & Deus meus.

29 Dixit ei Jeſus: Quia vidiſti me Thoma, credidiſti: beati qui non viderunt & crediderunt.

† Infra 21. 25.

30 † Multa quidem & alia ſigna fecit Jeſus in conſpectu diſcipulorum ſuorum, quæ non ſunt ſcripta in libro hoc.

31 Hæc autem ſcripta ſunt, ut credatis, quia Jeſus eſt Chriſtus Filius Dei: & ut credentes, vitam habeatis in nomine ejus.

CAPUT XXI.

Piſcantibus diſcipulis comprehendere facit Jeſus copioſam piſcium multitudinem, quo ſigno Petrus per Joannem Dominum agnoſcens, mittit ſe in mare: & facto prandio, de amore in Chriſtum ter interrogatus, ter accipit paſcendas ipſius oves: & de futura paſſione ſua admonetur fruſtra de Joannis morte curioſe ſcrutatus: non omnia Chriſti facta ſcripta ſunt.

1 POſtea manifeſtavit ſe iterum Jeſus diſcipulis ad mare Tiberiadis. Manifeſtavit autem ſic:

2 Erant ſimul Simon Petrus, & Thomas, qui dicitur Didymus, & Nathanael, qui erat a Cana Galilææ, & filii Zebedæi, & alii ex diſcipulis ejus duo.

3 Dicit eis Simon Petrus: Vado piſcari. Dicunt ei: Venimus & nos tecum. Et exierunt, & aſcenderunt in navim: & illa nocte nihil prendiderunt.

4 Mane autem facto ſtetit Jeſus in littore: non tamen cognoverunt diſcipuli quia Jeſus eſt.

5 Dixit ergo eis Jeſus: Pueri numquid pulmentarium habetis? Reſponderunt ei: Non.

6 Dicit eis: Mittite in dextram navigii rete; & invenietis. Miſerunt ergo; & jam non valebant illud trahere præ multitudine piſcium.

7 Dixit ergo diſcipulus ille, quem diligebat Jeſus, Petro: Dominus eſt. Simon Petrus cum audiſſet quia Dominus eſt, tunica ſuccinxit ſe (erat enim nudus) & miſit ſe in mare.

8 Alii autem diſcipuli navigio venerunt, (non enim longe erant a terra, ſed quaſi cubitis ducentis) trahentes rete piſcium.

9 Ut ergo deſcenderunt in terram, viderunt prunas poſitas, & piſcem ſuperpoſitum, & panem.

10 Dicit eis Jeſus: Afferte de piſcibus, quos prendidiſtis nunc.

11 Aſcendit Simon Petrus, & traxit rete in terram, plenum magnis piſcibus centum quinquaginta tribus. Et cum tanti eſſent, non eſt ſciſſum rete.

12 Dicit eis Jeſus: Venite, prandete. Et nemo audebat diſcumbentium interrogare eum: Tu quis es? ſcientes, quia Dominus eſt.

13 Et venit Jeſus, & accipit panem, & dat eis, & piſcem ſimiliter.

14 Hoc jam tertio manifeſtatus eſt Jeſus diſcipulis ſuis, cum reſurrexiſſet a mortuis.

15 Cum ergo prandiſſent, dicit Simoni Petro Jeſus: Simon Joannis diligis me plus his? Dicit ei: Etiam Domine, tu ſcis quia amo te. Dicit ei: Paſce agnos meos.

16 Dicit ei iterum: Simon Joannis, diligis me? Ait illi: Etiam Domine, tu ſcis quia amo te. Dicit ei: Paſce agnos meos.

17 Dicit ei tertio: Simon Joannis, amas me? Contriſtatus eſt Petrus, quia dixit ei tertio, Amas me? & dixit ei: Domine tu omnia noſti: tu ſcis quia amo te. Dixit ei: Paſce oves meas.

18 † Amen, amen dico tibi: cum eſſes junior, cingebas te, & ambulabas ubi volebas: cum autem ſenueris, extendes manus tuas, & alius te cinget, & ducet quo tu non vis. †2. Pet. 1. 14.

19 Hoc autem dixit, ſignificans qua morte clarificaturus eſſet Deum. Et cum hoc dixiſſet, dicit ei: Sequere me.

20 Converſus Petrus vidit illum diſcipulum, quem diligebat Jeſus, ſequentem, † qui & recubuit in cœna ſuper pectus ejus, & dixit: Domine quis eſt qui tradet te? †Supra 13. 23

21 Hunc ergo cum vidiſſet Petrus, dixit Jeſu: Domine hic autem quid?

22 Dicit ei Jeſus: Sic eum volo manere donec veniam, quid ad te? tu me ſequere.

23 Exiit ergo ſermo iſte inter fratres, quia diſcipulus ille non moritur. Et non dixit ei Jeſus: Non moritur; ſed: Sic eum volo manere donec veniam, quid ad te?

24 Hic eſt diſcipulus ille, qui teſtimonium perhibet de his, & ſcripſit hæc: & ſcimus, quia verum eſt teſtimonium ejus.

25 † Sunt autem & alia multa, quæ fecit Jeſus: quæ ſi ſcribantur per ſingula, nec ipſum arbitror mundum capere poſſe eos, qui ſcribendi ſunt, libros. †Supra 20. 30.

ACTUS APOSTOLORUM.

CAPUT PRIMUM.

Jeſus promittens Apoſtolis Spiritum ſanctum, dicit non eſſe ipſorum ſcire ſecreta rerum futurarum tempora: & poſt ipſius in cœlum aſcenſum dicitur ab Angelis ſimiliter venturus: nomina Apoſtolorum: oratio Petri de uno in locum Judæ proditoris ſufficiendo; ubi præmiſſis precibus eligitur ſorte Mathias.

1 PRimum quidem ſermonem feci de omnibus, o Theophile, quæ cœpit Jeſus facere, & docere,

2 Uſque in diem, qua præcipiens Apoſtolis per Spiritum ſanctum, quos elegit, aſſumptus eſt:

3 Quibus & præbuit ſeipſum vivum poſt paſſionem ſuam in multis argumentis, per dies quadraginta apparens eis, & loquens de regno Dei. † Luc. 24. 49. Joann. 14. 26.

4 Et conveſcens, † præcepit eis ab Jeroſolymis ne diſcederent, ſed expectarent promiſſionem patris, † quam audiſtis (inquit) per os meum: †Matt. 3. 11. Marc. 1. 8. Luc. 3. 16. Joann. 1. 26.

5 Quia Joannes quidem baptizavit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu ſancto non poſt multos hos dies.

6 Igitur qui convenerant, interrogabant eum, dicentes: Domine, ſi in tempore hoc reſtitues regnum Iſrael?

7 Dixit autem eis: Non eſt veſtrum noſſe tempora vel momenta, quæ Pater poſuit in ſua poteſtate:

8 † Sed accipietis virtutem ſupervenientis Spiritus ſancti in vos, † & eritis mihi teſtes in Jeruſalem, & in omni Judæa, & Samaria, & uſque ad ultimum terræ. † Infra 2. 2. † Luc. 24. 48.

9 Et cum hæc dixiſſet, videntibus illis, elevatus eſt: & nubes ſuſcepit eum ab oculis eorum.

10 Cumque intuerentur in cœlum euntem illum, ecce duo viri aſtiterunt juxta illos in veſtibus albis,

11 Qui & dixerunt: Viri Galilæi, quid ſtatis aſpicientes in cœlum? hic Jeſus, qui aſſumptus eſt a vobis in cœlum, ſic veniet, quemadmodum vidiſtis eum euntem in cœlum.

12 Tunc

12 Tunc reverti sunt Jerosolymam, a monte qui vocatur Oliveti, qui est juxta Jerusalem, sabbati habens iter.

13 Et cum introissent in cœnaculum, ascenderunt ubi manebant Petrus & Joannes, Jacobus & Andreas, Philippus & Thomas, Bartholomæus & Matthæus, Jacobus Alphæi, & Simon Zelotes, & Judas Jacobi.

14 Hi omnes erant perseverantes unanimiter in oratione cum mulieribus, & Maria matre Jesu, & fratribus ejus.

15 In diebus illis exurgens Petrus in medio fratrum dixit (erat autem turba hominum simul, fere centum viginti.)

16 Viri fratres, oportet impleri Scripturam, † quam prædixit Spiritus sanctus per os David de Juda, qui fuit dux eorum, qui comprehenderunt Jesum: † *Psal.* 40. 10. *Joann.* 13. 18.

17 Qui connumeratus erat in nobis, & sortitus est sortem ministerii hujus.

18 † Et hic quidem possedit agrum de mercede iniquitatis, & suspensus crepuit medius: & diffusa sunt omnia viscera ejus. † *Matt.* 27. 7.

19 Et notum factum est omnibus habitantibus Jerusalem, ita ut appellaretur ager ille, lingua eorum, Haceldama, hoc est: ager sanguinis.

20 Scriptum est enim in libro Psalmorum: † Fiat commoratio eorum deserta, & non sit qui inhabitet in ea: † & episcopatum ejus accipiat alter. † *Psal.* 68. 26. † *Psal.* 108. 8.

21 Oportet ergo ex his viris qui nobiscum sunt congregati in omni tempore, quo intravit & exivit inter nos Dominus Jesus,

22 Incipiens a baptismate Joannis usque in diem qua assumptus est a nobis, testem resurrectionis ejus nobiscum fieri unum ex istis.

23 Et statuerunt duos, Joseph, qui vocabatur Barsabas, qui cognominatus est Justus, & Matthiam.

24 Et orantes dixerunt: Tu Domine, qui corda nosti omnium, ostende, quem elegeris ex his duobus unum.

25 Accipere locum ministerii hujus, & apostolatus, de quo prævaricatus est Judas ut abiret in locum suum.

26 Et dederunt sortes eis, & cecidit sors super Matthiam, & annumeratus est cum undecim Apostolis.

CAPUT II.

Effuso super discipulos Spiritu sancto die Pentecostes, admirantur Judæi quod omnium loquantur linguis: dicentes autem musto, plenos esse confutat Petrus, citata inter alia sua concionis, Prophetia Joel: compunctique Judæi, audito Petri consilio, convertuntur ad Christum tria circiter millia: simulque perseverant in doctrina Apostolorum, fractione panis & orationibus, habentes omnia communia.

1 ET cum complerentur dies Pentecostes, erant omnes pariter in eodem loco:

2 Et factus est repente de cœlo sonus, tanquam advenientis spiritus vehementis, & replevit totam domum ubi erant sedentes.

3 Et apparuerunt illis dispertitæ linguæ tamquam ignis, sedítque supra singulos eorum:

4 † Et repleti sunt omnes Spiritu sancto, & cœperunt loqui variis linguis, prout Spiritus sanctus dabat eloqui illis. † *Matt.* 3. 11. *Marc.* 1. 8. *Luc.* 3. 16. *Joann.* 1. 33. *Supra* 1. 8. *Infra* 11. 15. & 19. 6.

5 Erant autem in Jerusalem habitantes Judæi, viri religiosi ex omni natione quæ sub cœlo est.

6 Facta autem hac voce, convenit multitudo, & mente confusa est, quoniam audiebat unusquisque lingua sua illos loquentes.

7 Stupebant autem omnes, & mirabantur, dicentes: Nonne ecce omnes isti, qui loquuntur, Galilæi sunt,

8 Et quomodo nos audivimus unusquisque linguam nostram, in qua nati sumus?

9 Parthi, & Medi, & Ælamitæ, & qui habitant Mesopotamiam, Judæam, & Cappadociam, Pontum, & Asiam.

10 Phrygiam, & Pamphyliam, Ægyptum, & partes Libyæ, quæ est circa Cyrenen, & advenæ Romani,

11 Judæi quoque & Proselyti: Cretes, & Arabes: audivimus eos loquentes nostris linguis magnalia Dei.

12 Stupebant autem omnes, & mirabantur ad invicem dicentes: Quidnam vult hoc esse?

13 Alii autem irridentes dicebant: Quia musto pleni sunt isti.

14 Stans autem Petrus cum undecim, levavit vocem suam, & locutus est eis: Viri Judæi, & qui habitatis Jerusalem universi, hoc vobis notum sit, & auribus percipite verba mea.

15 Non enim sicut vos æstimatis, hi ebrii sunt, cum sit hora diei tertia:

16 Sed hoc est, quod dictum est per prophetam Joel:

17 † Et erit in novissimis diebus (dicit Dominus) effundam de Spiritu meo super omnem carnem, & prophetabunt filii vestri, & filiæ vestræ: & juvenes vestri visiones videbunt, & seniores vestri somnia somniabunt. † *Isaiæ* 44. 3. *Joel.* 2. 28.

18 Et quidem super servos meos, & super ancillas meas, in diebus illis effundam de Spiritu meo, & prophetabunt:

19 Et dabo prodigia in cœlo sursum, & signa in terra deorsum, sanguinem, & ignem, & vaporem fumi.

20 Sol convertetur in tenebras, & luna in sanguinem, antequam veniat dies Domini magnus & manifestus.

21 † Et erit: omnis quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit. † *Joel.* 2. 32. *Rom.* 10. 13.

22 Viri Israelitæ, audite verba hæc: Jesum Nazarenum, virum approbatum a Deo in vobis, virtutibus, & prodigiis, & signis, quæ fecit Deus per illum in medio vestri, sicut & vos scitis:

23 Hunc definito consilio & præscientia Dei traditum, per manus iniquorum affigentes interemistis:

24 Quem Deus suscitavit, solutis doloribus inferni, juxta quod impossibile erat teneri illum ab eo.

25 David enim dicit in eum: † Providebam Dominum in conspectu meo semper: quoniam a dextris est mihi ne commovear: † *Psal.* 15. 8.

26 Propter hoc lætatum est cor meum, & exultavit lingua mea, insuper & caro mea requiescet in spe:

27 Quoniam non derelinques animam meam in Inferno, nec dabis Sanctum tuum videre corruptionem.

28 Notas mihi fecisti vias vitæ: & replebis me jucunditate cum facie tua.

29 Viri fratres, liceat audenter dicere ad vos de patriarcha David, † quoniam defunctus est, & sepultus: & sepulcrum ejus est apud nos usque in hodiernum diem.

† 3 Reg. 2. 10.

30 Propheta igitur cum esset, & sciret quia jurejurando † jurasset illi Deus de fructu lumbi ejus sedere super sedem ejus:

† Psal. 131. 11.

31 Providens locutus est de resurrectione Christi, quia † neque derelictus est in inferno, neque caro ejus vidit corruptionem.

† Psal. 15. 10. Infra 13. 35.

32 Hunc Jesum resuscitavit Deus, cujus omnes nos testes sumus.

33 Dextera igitur Dei exaltatus, & promissione Spiritus sancti accepta a Patre, effudit hunc, quem vos videtis, & auditis.

34 Non enim David ascendit in cœlum: dixit autem ipse: † Dixit Dominus Domino meo, sede a dextris meis,

† Psal. 109. 1.

35 Donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.

36 Certissime sciat ergo omnis domus Israel, quia & Dominum eum, & Christum fecit Deus, hunc Jesum, quem vos crucifixistis.

37 His autem auditis, compuncti sunt corde, & dixerunt ad Petrum, & ad reliquos Apostolos: Quid faciemus, viri fratres?

38 Petrus vero ad illos: Pœnitentiam (inquit) agite, & baptizetur unusquisque vestrum in nomine Jesu Christi, in remissionem peccatorum vestrorum: & accipietis donum Spiritus sancti.

39 Vobis enim est repromissio, & filiis vestris, & omnibus qui longe sunt, quoscumque advocaverit Dominus Deus noster.

40 Aliis etiam verbis plurimis testificatus est, & exhortabatur eos, dicens: Salvamini a generatione ista prava.

41 Qui ergo receperunt sermonem ejus, baptizati sunt: & appositæ sunt in die illa animæ circiter tria millia.

42 Erant autem perseverantes in doctrina Apostolorum, & communicatione fractionis panis, & orationibus.

43 Fiebat autem omni animæ timor: multa quoque prodigia & signa per Apostolos in Jerusalem fiebant, & metus erat magnus in universis.

44 Omnes etiam qui credebant, erant pariter, & habebant omnia communia.

45 Possessiones & substantias vendebant, & dividebant illa omnibus, prout cuique opus erat.

46 Quotidie quoque perdurantes unanimiter in templo, & frangentes circa domos panem, sumebant cibum cum exultatione, & simplicitate cordis,

47 Collaudantes Deum, & habentes gratiam ad omnem plebem. Dominus autem augebat, qui salvi fierent quotidie in idipsum.

CAPUT III.

Petrus cum Joanne claudum a matris utero sanat, ac docet ipsos id fecisse per fidem nominis Christi: quem ostendit esse Messiam promissum per Moysen & prophetas, ipsi que Abrahæ.

1 PEtrus autem & Joannes ascendebant in templum, ad horam orationis nonam.

2 Et quidam vir, qui erat claudus ex utero matris suæ, bajulabatur: quem ponebant quotidie ad portam templi, quæ dicitur Speciosa, ut peteret eleemosynam ab introeuntibus in templum.

3 Is cum vidisset Petrum & Joannem incipientes introire in templum, rogabat ut eleemosynam acciperet.

4 Intuens autem in eum Petrus cum Joanne, dixit: Respice in nos.

5 At ille intendebat in eos, sperans se aliquid acceperum ab eis.

6 Petrus autem dixit: Argentum & aurum non est mihi: quod autem habeo, hoc tibi do: In nomine Jesu Christi Nazareni surge, & ambula.

7 Et apprehensa manu ejus dextera, allevavit eum, & protinus consolidatæ sunt bases ejus & plantæ.

8 Et exiliens stetit, & ambulabat: & intravit cum illis in templum ambulans, & exiliens, & laudans Deum.

9 Et vidit omnis populus eum ambulantem, & laudantem Deum.

10 Cognoscebant autem illum, quod ipse erat, qui ad eleemosynam sedebat ad Speciosam portam templi: & impleti sunt stupore & extasi, in eo quod contigerat illi.

11 Cum teneret autem Petrum & Joannem, cucurrit omnis populus ad eos, ad porticum quæ appellatur Salomonis, stupentes.

12 Videns autem Petrus, respondit ad populum: Viri Israelitæ, quid miramini in hoc, aut nos quid intuemini, quasi nostra virtute aut potestate fecerimus hunc ambulare?

13 Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Jacob, Deus patrum nostrorum, glorificavit filium suum Jesum, quem vos quidem tradidistis, & negastis ante faciem Pilati, judicante illo dimitti.

14 † Vos autem sanctum & justum negastis, & petistis virum homicidam donari vobis:

† Mat. 27. 21. Marc. 15. 11. Luca 23. 18. Joann 18. 40.

15 Auctorem vero vitæ interfecistis, quem Deus suscitavit a mortuis, cujus nos testes sumus.

16 Et in fide nominis ejus, hunc quem vos vidistis, & nostis, confirmavit nomen ejus: & fides, quæ per eum est, dedit integram sanitatem istam in conspectu omnium vestrum.

17 Et nunc, fratres scio quia per ignorantiam fecistis, sicut & principes vestri.

18 Deus autem, quæ prænuntiavit per os omnium prophetarum, pati Christum suum, sic implevit.

19 Pœnitemini igitur, & convertimini, ut deleantur peccata vestra:

20 Ut cum venerint tempora refrigerii a conspectu Domini, & miserit eum, qui prædicatus est vobis, Jesum Christum,

21 Quem oportet quidem cœlum ſuſcipere uſque in tempora reſtitutionis omnium, quæ locutus eſt Deus per os ſanctorum ſuorum a ſæculo prophetarum.

†*Deut.* 18. 15. 22 Moyſes quidem dixit: † quoniam Prophetam ſuſcitabit vobis Dominus Deus veſter de fratribus veſtris, tamquam me, ipſum audietis juxta omnia quæcumque locutus fuerit vobis.

23 Erit autem: omnis anima, quæ non audierit Prophetam illum, exterminabitur de plebe.

24 Et omnes prophetæ a Samuel, & deinceps, qui locuti ſunt, annuntiaverunt dies iſtos.

25 Vos eſtis filii prophetarum, & teſtamenti, quod diſpoſuit Deus ad patres noſtros, dicens ad Abraham: † Et in ſemine tuo benedicentur omnes familiæ terræ.

† *Gen.* 22. 3. 26 Vobis primum Deus ſuſcitans Filium ſuum, miſit eum benedicentem vobis: ut convertat ſe unuſquiſque a nequitia ſua.

CAPUT IV.

Apoſtoli poſt recluſionem in cuſtodia examinati de claudi curatione, oſtendunt in ſolo Chriſto lapide angulari eſſe ſalutem, nec principibus contra Dei juſſum temperant ceſſando a doctrina nominis Chriſti: dimiſſi vero, & orantes, accipiunt ſigna dati Spiritus ſancti: nullus ipſorum quidquam proprium habebat, ſed ſuis divenditis faciebat pretium eſſe commune, ſicut fecit Barnabas divendito agro ſuo.

1 LOquentibus autem illis ad populum, ſuperveneruut ſacerdotes, & magiſtratus templi, & Sadducæi,

2 Dolentes quod docerent populum, & annuntiarent in Jeſu reſurrectionem ex mortuis:

3 Et injecerunt in eos manus, & poſuerunt eos in cuſtodiam in craſtinum: erat enim jam veſpera.

4 Multi autem eorum, qui audierant verbum, crediderunt: & factus eſt numerus virorum quinque millia.

5 Factum eſt autem in craſtinum, ut congregarentur principes eorum, & ſeniores, & Scribæ in Jeruſalem;

6 Et Annas princeps ſacerdotum, & Caiphas, & Joannes, & Alexander, & quotquot erant de genere ſacerdotali.

7 Et ſtatuentes eos in medio, interrogabant: In qua virtute, aut in quo nomine feciſtis hoc vos?

8 Tunc repletus Spiritu ſancto Petrus, dixit ad eos: Principes populi, & ſeniores audite:

9 Si nos hodie dijudicamur in benefacto hominis infirmi, in quo iſte ſalvus factus eſt,

10 Notum ſit omnibus vobis, & omni plebi Iſrael: quia in nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti Nazareni, quem vos crucifixiſtis, quem Deus ſuſcitavit a mortuis, in hoc iſte aſtat coram vobis ſanus.

† *Pſal.* 117. 22. *Iſaiæ* 28. 16. *Matth.* 21. 42. *Marc.* 12. 10. 11 †Hic eſt lapis, qui reprobatus eſt a vobis ædificantibus, qui factus eſt in caput anguli:

12 Et non eſt in alio aliquo ſalus. Nec enim aliud nomen eſt ſub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos ſalvos fieri.

13 Videntes autem Petri conſtantiam & Joannis, comperto quod homines eſſent ſine litteris, & idiotæ, admirabantur, & cognoſcebant eos quoniam cum Jeſu fuerant:

Luc. 20 17. *Rom.* 9 33. 1. *Petr* 2. 7. 14 Hominem quoque videntes ſtantem cum eis, qui curatus fuerat, nihil poterant contradicere.

15 Juſſerunt autem eos foras extra concilium ſecedere: & conferebant ad invicem,

16 Dicentes: Quid faciemus hominibus iſtis? quoniam quidem notum ſignum factum eſt per eos, omnibus habitantibus Jeruſalem: manifeſtum eſt, & non poſſumus negare.

17 Sed ne amplius divulgetur in populum, comminemur eis, ne ultra loquantur in nomine hoc ulli hominum.

18 Et vocantes eos, denuntiaverunt ne omnino loquerentur, neque docerent in nomine Jeſu.

19 Petrus vero & Joannes reſpondentes, dixerunt ad eos: Si juſtum eſt in conſpectu Dei, vos potius audire quam Deum, judicate:

20 Non enim poſſumus quæ vidimus & audivimus non loqui.

21 At illi comminantes dimiſerunt eos: non invenientes quomodo punirent eos, propter populum, quia omnes clarificabant id quod factum fuerat in eo quod acciderat.

22 Annorum enim erat amplius quadraginta homo, in quo factum fuerat ſignum iſtud ſanitatis.

23 Dimiſſi autem venerunt ad ſuos: & annuntiaverunt eis, quanta ad eos principes ſacerdotum & ſeniores dixiſſent.

24 Qui cum audiſſent, unanimiter levaverunt vocem ad Deum, & dixerunt: Domine, tu es qui feciſti cœlum, & terram, mare, & omnia quæ in eis ſunt:

25 Qui Spiritu ſancto per os patris noſtri David, pueri tui, dixiſti: † Quare fremuerunt Gentes, & populi meditati ſunt inania:

† *Pſal.* 2. 1. 26 Aſtiterunt reges terræ, & principes convenerunt in unum, adverſus Dominum, & adverſus Chriſtum ejus?

27 Convenerunt enim vere in civitate iſta adverſus ſanctum puerum tuum Jeſum, quem unxiſti, Herodes, & Pontius Pilatus, cum Gentibus, & populis Iſrael;

28 Facere quæ manus tua, & conſilium tuum decreverunt fieri.

29 Et nunc Domine reſpice in minas eorum, & da ſervis tuis cum omni fiducia loqui verbum tuum,

30 In eo quod manum tuam extendas ad ſanitates, & ſigna & prodigia fieri per nomen ſancti filii tui Jeſu.

31 Et cum oraſſent, motus eſt locus, in quo erant congregati: & repleti ſunt omnes Spiritu ſancto, & loquebantur verbum Dei cum fiducia.

32 Multitudinis autem credentium erat cor unum, & anima una: nec quiſquam eorum, quæ poſſidebat, aliquid ſuum eſſe dicebat, ſed erant illis omnia communia.

33 Et virtute magna reddebant Apoſtoli teſtimonium reſurrectionis Jeſu Chriſti Domini noſtri: & gratia magna erat in omnibus illis:

34 Neque enim quiſquam egens erat inter illos. Quotquot enim poſſeſſores agrorum aut domorum erant, vendentes afferebant pretia eorum quæ vendebant,

35 Et ponebant ante pedes Apoſtolorum. Dividebatur autem ſingulis prout cuique opus erat.

36 Joſeph autem, qui cognominatus eſt

Barnabas ab Apostolis (quod est interpretatum filius consolationis) Levites, Cyprius genere,

37 Cum haberet agrum, vendidit eum, & attulit pretium, & posuit ante pedes Apostolorum.

CAPUT V.

Ananias & uxor sua Saphira agro divendito pretii partem sibi servant; quod tamen interveniente Petro fictum esse negant: quam ob causam ad verbum Petri uxor post maritum subita morte necantur: multa per Apostolos, & maxime per Petrum fiunt signa; ipsique in custodia reclusi ab Angelo educuntur, & rursum apprehensi non consentiunt ut a praedicatione nominis Christi cessent: Gamalielis autem consilio casi dimittuntur, gaudentes quod pro Christi nomine cadi meruissent, quem continue annuntiant.

1 Vir autem quidam nomine Ananias, cum Saphira uxore sua, vendidit agrum,

2 Et fraudavit de pretio agri, conscia uxore sua: & afferens partem quandam, ad pedes Apostolorum posuit.

3 Dixit autem Petrus: Anania, cur tentavit satanas cor tuum, mentiri te Spiritui sancto, & fraudare de pretio agri?

4 Nonne manens tibi manebat, & venumdatum in tua erat potestate? Quare posuisti in corde tuo hanc rem? Non es mentitus hominibus, sed Deo.

5 Audiens autem Ananias hæc verba, cecidit & expiravit. Et factus est timor magnus super omnes qui audierunt.

6 Surgentes autem juvenes amoverunt eum, & efferentes sepelierunt.

7 Factum est autem quasi horarum trium spatium. & uxor ipsius, nescius quod factum fuerat, introivit.

8 Dixit autem ei Petrus: Dic mihi mulier, si tanti agrum vendidistis? At illa dixit: etiam tanti.

9 Petrus autem ad eam: Quid utique convenit vobis tentare Spiritum Domini? Ecce pedes eorum, qui sepelierunt virum tuum, ad ostium; & efferent te.

10 Confestim cecidit ante pedes ejus, & expiravit. Intrantes autem juvenes, invenerunt illam mortuam, & extulerunt, & sepelierunt ad virum suum.

11 Et factus est timor magnus in universa ecclesia, & in omnes qui audierunt hæc.

12 Per manus autem Apostolorum fiebant signa & prodigia multa in plebe. Et erant unanimiter omnes in porticu Salomonis.

13 Cæterorum autem nemo audebat se conjungere illis: sed magnificabat eos populus.

14 Magis autem augebatur credentium in Domino multitudo virorum, ac mulierum,

15 Ita ut in plateas ejicerent infirmos, & ponerent in lectulis ac grabatis, ut, veniente Petro, saltem umbra illius obumbraret quemquam illorum, & liberarentur ab infirmitatibus suis.

16 Concurrebat autem & multitudo vicinarum civitatum Jerusalem, afferentes ægros, & vexatos a spiritibus immundis: qui curabantur omnes.

17 Exurgens autem princeps sacerdotum, & omnes qui cum illo erant (quæ est hæresis sadducæorum) repleti sunt zelo:

18 Et injecerunt manus in Apostolos, & posuerunt eos in custodia publica.

19 Angelus autem Domini per noctem aperiens januas carceris, & educens eos, dixit:

20 Ite, & stantes loquimini in templo plebi omnia verba vitæ hujus.

21 Qui cum audissent, intraverunt diluculo in templum, & docebant. Adveniens autem princeps sacerdotum, & qui cum eo erant, convocaverunt concilium, & omnes seniores filiorum Israel: & miserunt ad carcerem ut adducerentur.

22 Cum autem venissent ministri, & aperto carcere non invenissent illos, reversi nuntiaverunt,

23 Dicentes: Carcerem quidem invenimus clausum cum omni diligentia, & custodes stantes ante januas: aperientes autem neminem intus invenimus.

24 Ut autem audierunt hos sermones magistratus templi, & principes sacerdotum, ambigebant de illis quid fuam fieret.

25 Adveniens autem quidam nuntiavit eis, Quia ecce viri, quos posuistis in carcerem, sunt in templo stantes, & docentes populum.

26 Tunc abiit magistratus cum ministris, & adduxit illos sine vi: timebant enim populum ne lapidarentur.

27 Et cum adduxissent illos, statuerunt in concilio: Et interrogavit eos princeps sacerdotum,

28 Dicens: Præcipiendo præcepimus vobis ne doceretis in nomine isto: & ecce replestis Jerusalem doctrina vestra: & vultis inducere super nos sanguinem hominis istius.

29 Respondens autem Petrus, & Apostoli, dixerunt: Obedire oportet Deo magis, quam hominibus.

30 Deus patrum nostrorum suscitavit Jesum, quem vos interemistis, suspendentes in ligno.

31 Hunc principem & salvatorem Deus exaltavit dextera sua, ad dandam pœnitentiam Israeli, & remissionem peccatorum.

32 Et nos sumus testes horum verborum, & Spiritus sanctus, quem dedit Deus omnibus obedientibus sibi.

33 Hæc cum audissent, dissecabantur, & cogitabant interficere illos.

34 Surgens autem quidam in concilio Pharisæus, nomine Gamaliel, legisdoctor honorabilis universæ plebi, jussit foras ad breve homines fieri.

35 Dixitque ad illos: Viri Israelitæ, attendite vobis super hominibus istis quid acturi sitis.

36 Ante hos enim dies extitit Theodas, dicens se esse aliquem, cui consensit numerus virorum circiter quadringentorum: qui occisus est: & omnes, qui credebant ei, dissipati sunt, & redacti ad nihilum.

37 Post hunc extitit Judas Galilæus in diebus professionis, & avertit populum post se, & ipse periit: & omnes, quotquot consenserunt ei, dispersi sunt.

38 Et nunc itaque dico vobis, discedite ab hominibus istis, & sinite illos: quoniam si est ex hominibus consilium hoc, aut opus, dissolvetur:

39 Si vero ex Deo est, non poteritis dissolvere illud, ne forte & Deo repugnare inveniamini. Consenserunt autem illi.

40 Et convocantes Apostolos, cæsis denuntiave-

tiaverunt ne omnino loquerentur in nomine Jesu, & dimiserunt eos.

41 It illi quidem ibant gaudentes a conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati.

42 Omni autem die non cessabant, in templo, & circa domos docentes, & evangelizantes Christum Jesum.

CAPUT VI.

Electio septem diaconorum, crescente in dies credentium numero: Stephani vel eloquentia cum signis & prodigiis, in quem plurimi insurgunt Judæi: cumque eum non possint convincere, falsis testibus nituntur opprimere.

1 IN diebus autem illis, crescente numero discipulorum, factum est murmur Græcorum adversus Hebræos, eo quod despicerentur in ministerio quotidiano viduæ eorum.

2 Convocantes autem duodecim multitudinem discipulorum, dixerunt: Non est æquum nos derelinquere verbum Dei, & ministrare mensis.

3 Considerate ergo fratres, viros ex vobis boni testimonii septem, plenos Spiritu sancto, & sapientia, quos constituamus super hoc opus.

4 Nos vero orationi, & ministerio verbi instantes erimus.

5 Et placuit sermo coram omni multitudine. Et elegerunt Stephanum, virum plenum fide & Spiritu sancto, & Philippum, & Prochorum, & Nicanorem, & Timonem, & Parmenam, & Nicolaum advenam Antiochenum.

6 Hos statuerunt ante conspectum Apostolorum: & orantes imposuerunt eis manus.

7 Et verbum Domini crescebat, & multiplicabatur numerus discipulorum in Jerusalem valde: multa etiam turba sacerdotum obediebat fidei.

8 Stephanus autem plenus gratia & fortitudine, faciebat prodigia & signa magna in populo.

9 Surrexerunt autem quidam de synagoga, quæ appellatur Libertinorum, & Cyrenensium, & Alexandrinorum, & eorum qui erant a Cilicia, & Asia, disputantes cum Stephano:

10 Et non poterant resistere sapientiæ, & Spiritui, qui loquebatur.

11 Tunc summiserunt viros, qui dicerent se audivisse eum dicentem verba blasphemiæ in Moysen, & in Deum.

12 Commoverunt itaque plebem, & seniores, & Scribas: & concurrentes rapuerunt eum, & adduxerunt in concilium,

13 Et statuerunt falsos testes, qui dicerent: Homo iste non cessat loqui verba adversus locum sanctum, & legem.

14 Audivimus enim eum dicentem: Quoniam Jesus Nazarenus hic, destruet locum istum, & mutabit traditiones, quas tradidit nobis Moyses.

15 Et intuentes eum omnes, qui sedebant in concilio, viderunt faciem ejus tamquam faciem Angeli.

CAPUT VII.

Stephanus, data respondendi facultate, multa refert de gestis Dei cum Abraham ejusque minoribus, de Moyse & egressione filiorum Israel ex Ægypto, de tabernaculo testimonii & templo per Salomonem ædificato, Judæos reprehendens quod ipsi & patres eorum Spiritui sancto semper restiterint; cum autem diceret se Jesum a dextris Dei videre, lapidatur, testibus vestimenta ad pedes Sauli deponentibus: utque pro lapidantibus.

1 DIxit autem princeps sacerdotum: Si hæc ita se habent?

2 Qui ait: Viri fratres, & patres audite: Deus gloriæ apparuit patri nostro Abrahæ cum esset in Mesopotamia, prius quam moraretur in Charan,

3 Et dixit ad illum: † Exi de terra tua, & de cognatione tua, & veni in terram, quam monstravero tibi. † Gen. 12. 1.

4 Tunc exiit de terra Chaldæorum, & habitavit in Charan. Et inde, postquam mortuus est pater ejus, transtulit illum in terram istam, in qua nunc vos habitatis.

5 Et non dedit illi hereditatem in ea, nec passum pedis: sed repromisit dare illi eam in possessionem, & semini ejus post ipsum, cum non haberet filium.

6 Locutus est autem ei Deus: † Quia erit semen ejus accola in terra aliena, & servituti eos subjicient, & male tractabunt eos annis quadringentis: † Gen. 15. 13.

7 Et gentem cui servierint, judicabo ego dixit Dominus, & post hæc exibunt, & servient mihi in loco isto.

8 † Et dedit illi testamentum circumcisionis: † & sic genuit Isaac, & circumcidit eum die octavo: & † Isaac, & Jacob: & † Jacob duodecim Patriarchas. † Gen. 17. 10. † Gen. 21. 2. 4.

9 Et Patriarchæ æmulantes, † Joseph vendiderunt in Ægyptum: & erat Deus cum eo: † Gen. 25. 25.

10 Et eripuit eum ex omnibus tribulationibus ejus: & † dedit ei gratiam & sapientiam in conspectu Pharaonis regis Ægypti, & constituit eum præpositum super Ægyptum, & super omnem domum suam. † Gen. 29. 32. 30. 24. 35. 22.

11 Venit autem fames in universam Ægyptum & Chanaan, & tribulatio magna: & non inveniebant cibos patres nostri. † Gen. 37. 28. 41. 57.

12 † Cum audisset autem Jacob esse frumentum in Ægypto: misit patres nostros primum: † Gen. 42. 2.

13 † Et in secundo cognitus est Joseph a fratribus suis, & manifestatum est Pharaoni genus ejus. † Gen. 45. 3.

14 Mittens autem Joseph accersivit Jacob patrem suum, & omnem cognationem suam in animabus septuaginta quinque.

15 † Et descendit Jacob in Ægyptum, & † defunctus est ipse, & patres nostri. † Gen. 46. 5.

16 Et translati sunt in Sichem, & positi sunt in sepulcro, † quod emit Abraham pretio argenti a filiis Hemor filii Sichem. † Gen. 49. 32. † Gen. 23. 16. 50. 5. 13.

17 Cum autem appropinquaret tempus promissionis, quam confessus erat Deus Abrahæ. † crevit populus, & multiplicatus est in Ægypto; Jos. 24. 32.

18 Quoadusque surrexit alius rex in Ægypto, qui non sciebat Joseph. † Exod. 1. 7.

19 Hic circumveniens genus nostrum, affli-

xit patres noſtros, ut exponerent infantes ſuos ne vivificarentur.

†*Exod.* 2. 2. *Heb.* 11. 23. 20 † Eodem tempore natus eſt Moyſes, & fuit gratus Deo, qui nutritus eſt tribus menſibus in domo patris ſui.

21 Expoſito autem illo, ſuſtulit eum filia Pharaonis, & nutrivit eum ſibi in filium.

22 Et eruditus eſt Moyſes omni ſapientia Ægyptiorum, & erat potens in verbis, & in operibus ſuis.

23 Cum autem impleretur ei quadraginta annorum tempus, aſcendit in cor ejus ut viſitaret fratres ſuos filios Iſrael.

†*Exod.* 2. 12. 24 † Et cum vidiſſet quemdam injuriam patientem, vindicavit illum: & fecit ultionem ei qui injuriam ſuſtinebat, percuſſo Ægyptio.

25 Exiſtimabat autem intelligere fratres, quoniam Deus per manum ipſius daret ſalutem illis: at illi non intellexerunt.

†*Exod.* 2. 13. 26 † Sequenti vero die apparuit illis litigantibus: & reconciliabat eos in pace, dicens: Viri, fratres eſtis, ut quid nocetis alterutrum?

27 Qui autem injuriam faciebat proximo, repulit eum, dicens: Quis te conſtituit principem & judicem ſuper nos?

28 Numquid interficere me tu vis quemadmodum interfeciſti hori Ægyptium?

29 Fugit autem Moyſes in verbo iſto: & factus eſt advena in terra Madian, ubi generavit filios duos.

†*Exod.* 3. 2. 30 Et expletis annis quadraginta, † apparuit illi in deſerto montis Sina Angelus in igne flammæ rubi.

31 Moyſes autem videns, admiratus eſt viſum, & accedente illo ut conſideraret, facta eſt ad eum vox Domini, dicens:

32 Ego ſum Deus patrum tuorum, Deus Abraham, Deus Iſaac, & Deus Jacob. Tremefactus autem Moyſes, non audebat conſiderare.

33 Dixit autem illi Dominus: Solve calceamentum pedum tuorum: locus enim in quo ſtas, terra ſancta eſt.

34 Videns vidi afflictionem populi mei, qui eſt in Ægypto, & gemitum eorum audivi, & deſcendi liberare eos. Et nunc veni, & mittam te in Ægyptum.

35 Hunc Moyſen, quem negaverunt, dicentes: Quis te conſtituit principem & judicem? hunc Deus principem & redemptorem miſit, cum manu Angeli, qui apparuit illi in rubo:

†*Exod.* 7. 8. 9. 10. 11. 14. †*L*... 18. †*Ex*... 19. 5. 36 † Hic eduxit illos faciens prodigia & ſigna in terra Ægypti, & in rubro mari, & in deſerto annis quadraginta.

37 Hic eſt Moyſes qui dixit filiis Iſrael. † Prophetam ſuſcitabit vobis Deus de fratribus veſtris, tanquam me, ipſum audietis.

38 † Hic eſt, qui fuit in Eccleſia in ſolitudine cum Angelo, qui loquebatur ei in monte Sina, & cum patribus noſtris: qui accepit verba vitæ dare nobis.

39 Cui noluerunt obedire patres noſtri: ſed repulerunt, & averſi ſunt cordibus ſuis in Ægyptum,

†*Exod.* 32. 1. 40 Dicentes ad Aaron: † Fac nobis deos, qui præcedant nos: Moyſes enim hic, qui eduxit nos de terra Ægypti, neſcimus quid factum ſit ei.

41 Et vitulum fecerunt in diebus illis, & obtulerunt hoſtiam ſimulacro, & lætabantur in operibus manuum ſuarum.

42 Convertit autem Deus, & tradidit eos ſervire militiæ cœli, ſicut ſcriptum eſt in Libro Prophetarum: † Numquid victimas & noſtias obtuliſtis mihi annis quadraginta in deſerto, domus Iſrael?

† *Am.* 5. 25. 43 Et ſuſcepiſtis tabernaculum Moloch, & ſidus Dei veſtri Rempham, figuras, quas feciſtis, adorare eas. Et transferam vos trans Babyſonem.

44 Tabernaculum teſtimonii fuit cum patribus noſtris in deſerto, ſicut diſpoſuit illis Deus, † loquens ad Moyſen, ut faceret illud ſecundum formam quam viderat.

†*Exod.* 25. 40. 45 † Quod & induxerunt ſuſcipientes patres noſtri cum Joſu in poſſeſſionem Gentium, quas expulit Deus a facie patrum noſtrorum, uſque in diebus David.

† *Joſ.* 3. 14. *Hebr.* 8. 9. 46 † Qui invenit gratiam ante Deum, † & petiit ut inveniret tabernaculum Deo Jacob.

†1 *Reg.* 16. 13. † *Pſal.* 131. 5. 47 † Salomon autem ædificavit illi domum.

†3 *Reg.* 6. 1. *1. Par.* 17. 12. † *Infra* 17. 24. † *Iſaiæ* 66. 1. 48 † Sed non Excelſus in manufactis habitat, ſicut Propheta dicit:

49 † Cœlum mihi ſedes eſt: terra autem ſcabellum pedum meorum. Quam domum ædificabitis mihi, dicit Dominus? aut quis locus requietionis meæ eſt?

50 Nonne manus mea fecit hæc omnia?

51 Dura cervice, & incircumciſis cordibus & auribus, vos ſemper Spiritui ſancto reſiſtitis, ſicut patres veſtri, ita & vos.

52 Quem Prophetarum non ſunt perſecuti patres veſtri? Et occiderunt eos, qui prænuntiabant de adventu Juſti, cujus vos nunc proditores & homicidæ fuiſtis:

53 Qui accepiſtis legem in diſpoſitione Angelorum, & non cuſtodiſtis.

54 Audientes autem hæc diſſecabantur cordibus ſuis, & ſtridebant dentibus in eum.

55 Cum autem eſſet plenus Spiritus ſancto, intendens in cœlum, vidit gloriam Dei, & Jeſum ſtantem a dextris Dei. Et ait: Ecce video cœlos apertos, & Filium hominis ſtantem a dextris Dei.

56 Exclamantes autem voce magna continuerunt aures ſuas, & impetum fecerunt unanimiter in eum.

57 Et ejicientes eum extra civitatem lapidabant: & teſtes depoſuerunt veſtimenta ſua, ſecus pedes adoleſcentis, quia vocabatur Saulus.

58 Et lapidabant Stephanum invocantem & dicentem: Domine Jeſu ſuſcipe ſpiritum meum.

59 Poſitis autem genibus, clamavit voce magna, dicens: Domine ne ſtatuas illis hoc peccatum. Et cum hoc dixiſſet, obdormivit in Domino. Saulus autem erat conſentiens neci ejus.

CAPUT VIII.

In perſecutione diſpergantur omnes præter Apoſtolos, Saulo devaſtante Eccleſiam: Philippus plurimos in Samaria convertit, & in his Simonem magum baptizat: miſſi ab apoſtolis Petrus & Joannes, oratione ac manuum impoſitione impetrant credentibus Samaritanis Spiritum ſanctum: Simon autem volens Spiritus ſancti donationem pecunia emere, dure a Petro corripitur: Philippus ab Angelo mittitur ad Eunuchum; quem ubi credentem baptizaſſet, a Spiritu raptus defertur in Azotum.

1 FActa eſt autem in illa die perſecutio magna in Eccleſia, quæ erat Jeroſolymis, & omnes diſperſi ſunt per regiones Judææ & Samariæ, præter Apoſtolos.

2 Curaverunt autem Stephanum viri timorati, & fecerunt planctum magnum super eum.
3 Saulus autem devastabat Ecclesiam, per domos intrans, & trahens viros ac mulieres, tradebat in custodiam.
4 Igitur qui dispersi erant, pertransibant, evangelizantes verbum Dei.
5 Philippus autem descendens in civitatem Samariæ, prædicabat illis Christum.
6 Intendebant autem turbæ his quæ a Philippo dicebantur, unanimiter audientes, & videntes signa quæ faciebat.
7 Multi enim eorum, qui habebant spiritus immundos clamantes voce magna exibant.
7 Multi autem paralytici & claudi curati sunt.
9 Factum est ergo gaudium magnum in illa civitate. Vir autem quidam nomine Simon, qui ante fuerat in civitate magus, seducens gentem Samariæ, dicens se esse aliquem magnum:
10 Cui auscultabant omnes a minimo usque ad maximum, dicentes: Hic est virtus Dei, quæ vocatur magna.
11 Attendebant autem eum propter quod multo tempore magiis suis dementasset eos.
12 Cum vero credidissent Philippo evangelizanti de regno Dei, in nomine Jesu Christi baptizabantur viri ac mulieres.
13 Tunc Simon & ipse credidit: & cum baptizatus esset, adhærebat Philippo. Videns etiam signa & virtutes maximas fieri, stupens admirabatur.
14 Cum autem audissent Apostoli, qui erant Jerosolymis, quod recepisset Samaria verbum Dei, miserunt ad eos Petrum & Joannem.
15 Qui cum venissent, oraverunt pro ipsis ut acciperet Spiritum sanctum:
16 Nondum enim in quemquam illorum venerat, sed baptizati tantum erant in nomine Domini Jesu.
17 Tunc imponebant manus super illos, & accipiebant Spiritum sanctum.
18 Cum vidisset autem Simon, quia per impositionem manus Apostolorum daretur Spiritus sanctus, obtulit eis pecuniam,
19 Dicens: Date & mihi hanc potestatem, ut cuicumque imposuero manus, accipiat Spiritum sanctum. Petrus autem dixit ad eum:
20 Pecunia tua tecum sit in perditionem: quoniam donum Dei existimasti pecunia possideri.
21 Non est tibi pars, neque sors in sermone isto: cor enim tuum non est rectum coram Deo.
22 Pœnitentiam itaque age ab hac nequitia tua: & roga Deum, si forte remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui.
23 In felle enim amaritudinis, & obligatione iniquitatis video te esse.
24 Respondens autem Simon, dixit: Precamini vos pro me ad Dominum, ut nihil veniat super me horum quæ dixistis.
25 Et illi quidem testificati & locuti verbum Domini, redibant Jerosolymam, & multis regionibus Samaritanorum evangelizabant.
26 Angelus autem Domini locutus est ad Philippum, dicens: Surge, & vade contra meridianum, ad viam quæ descendit ab Jerusalem in Gazam: hæc est deserta.
27 Et surgens abiit. Et ecce vir Æthiops, Eunuchus, potens Candacis reginæ Æthiopum, qui erat super omnes gazas ejus, venerat adorare in Jerusalem:
28 Et revertebatur sedens super currum suum, legensque Isaiam prophetam.
29 Dixit autem Spiritus Philippo: Accede, & adjunge te ad currum istum.
30 Accurrens autem Philippus, audivit eum legentem Isaiam Prophetam, & dixit: Putasne intelligis quæ legis?
31 Qui ait: Et quomodo possim, si non aliquis ostenderit mihi? Rogavitque Philippum ut ascenderet, & sederet secum.
32 Locus autem Scripturæ, quam legebat, erat hic: † Tanquam ovis ad occisionem ductus est: & sicut agnus coram tondente se, sine voce, sic non aperuit os suum. † *Isaiæ 53. 7.*
33 In humilitate judicium ejus sublatum est. Generationem ejus quis enarrabit, quoniam tolletur de terra vita ejus?
34 Respondens autem Eunuchus Philippo, dixit: Obsecro te, de quo Propheta dicit hoc? de se, an de alio aliquo?
35 Aperiens autem Philippus os suum, & incipiens a Scriptura ista, evangelizavit illi Jesum.
36 Et dum irent per viam, venerunt ad quamdam aquam: & ait Eunuchus: Ecce aqua, quid prohibet me baptizari?
37 Dixit autem Philippus: Si credis ex toto corde, licet. Et respondens ait Credo, Filium Dei esse Jesum Christum.
48 Et jussit stare currum: & descenderunt uterque in aquam, Philippus, & Eunuchus, & baptizavit eum.
39 Cum autem ascendissent de aqua, Spiritus Domini rapuit Philippum, & amplius non vidit eum Eunuchus. Ibat autem per viam suam gaudens.
40 Philippus autem inventus est in Azoto, & pertransiens evangelizabat civitatibus cunctis, donec veniret Cæsaream.

CAPUT IX.

Admiranda Sauli persecutoris conversio, Domino ei apparente, & Anania ad ipsum misso: a quo baptizatus cepit Damasci acerrime tueri Jesum esse Christum: discipuli vero ipsum dimittunt per murum propter Judæorum insidias: quem Barnabas Jerosolymis ducit ad Apostolos: unde rursum propter insidias dimittitur Tarsum: Petrus Lyddæ sanat Æneam paralyticum, & in Joppe Tabitham resuscitat.

1 SAulus autem adhuc spirans minarum, & cædis in discipulos Domini, accessit ad Principem sacerdotum, *Gal. 1. 13.*
2 Et petiit ab eo epistolas in Damascum ad synagogas: ut si quos inveniisset hujus viæ viros, ac mulieres, vinctos perduceret in Jerusalem.
3 † Et cum iter faceret, contigit ut appropinquaret Damasco: & subito circumfulsit eum lux de cœlo. † *Infra 22. 6. 1. Cor. 15. 8. 2. Cor. 12. 2.*
4 Et cadens in terram audivit vocem dicentem sibi: Saule, Saule, quid me persequeris?
5 Qui dixit: Quis es Domine? Et ille: Ego sum Jesus, quem tu persequeris, durum est tibi contra stimulum calcitrare.
6 Et tremens, ac stupens dixit: Domine, quid me vis facere?
7 Et Dominus ad eum: Surge, & ingredere civitatem, & ibi dicetur tibi, quid te oporteat facere. Viri autem illi, qui comitaban-

ur cum eo, ſtabant ſtupefacti, audientes quidem vocem, neminem autem videntes.

8 Surrexit autem Saulus de terra, apertiſque oculis nihil videbat. Ad manus autem illum trahentes, introduxerunt Damaſcum.

9 Et erat ibi tribus diebus non videns, & non manducavit, neque bibit.

10 Erat autem quidam diſcipulus Damaſci, nomine Ananias: & dixit ad illum in viſu Dominus: Anania. At ille ait: Ecce ego, Domine:

11 Et Dominus ad eum: Surge, & vade in vicum, qui vocatur Rectus: & quære in domo Judæ Saulum nomine Tarſenſem: ecce enim orat.

12 (Et vidit virum Ananiam nomine, introeuntem, & imponentem ſibi manus ut viſum recipiat.)

13 Reſpondit autem Ananias: Domine, audivi a multis de viro hoc, quanta mala fecerit ſanctis tuis in Jeruſalem:

14 Et hic habet poteſtatem a principibus ſacerdotum alligandi omnes, qui invocant nomen tuum.

15 Dixit autem ad eum Dominus: Vade, quoniam vas electionis eſt mihi iſte, ut portet nomen meum coram gentibus, & regibus, & filiis Iſrael.

16 Ego enim oſtendam illi, quanta oporteat eum pro nomine meo pati.

17 Et abiit Ananias, & introivit in domum: & imponens ei manus, dixit: Saule frater, Dominus miſit me Jeſus, qui apparuit tibi in via qua veniebas, ut videas, & implearis Spiritu ſancto.

18 Et confeſtim ceciderunt ab oculis ejus tamquam ſquamæ, & viſum recepit: & ſurgens baptizatus eſt.

19 Et cum accepiſſet cibum, confortatus eſt. Fuit autem cum diſcipulis, qui erant Damaſci, per dies aliquot.

20 Et continuo in ſynagogis prædicabat Jeſum, quoniam hic eſt Filius Dei.

21 Stupebant autem omnes qui audiebant, & dicebant: Nonne hic eſt, qui expugnabat in Jeruſalem eos, qui invocabant nomen iſtud: & huc ad hoc venit, ut vinctos illos duceret ad principes ſacerdotum?

22 Saulus autem multo magis convaleſcebat, & confundebat Judæos, qui habitabant Damaſci, affirmans quoniam hic eſt Chriſtus.

23 Cum autem implerentur dies multi, conſilium fecerunt in unum Judæi ut eum interficerent.

24 Notæ autem factæ ſunt Saulo inſidiæ eorum. † Cuſtodiebant autem & portas die ac nocte, ut eum interficerent. †2.Cor. 11.32.

25 Accipientes autem eum diſcipuli nocte, per murum dimiſerunt eum, ſubmittentes in ſporta.

26 Cum autem veniſſet in Jeruſalem, tentabat ſe jungere diſcipulis, & omnes timebant eum, non credentes quod eſſet diſcipulus.

27 Barnabas autem apprehenſum illum duxit ad Apoſtolos: & narravit illis quomodo in via vidiſſet Dominum, & quia locutus eſt ei, & quomodo in Damaſco fiducialiter egerit in nomine Jeſu.

28 Et erat cum illis intrans & exiens in Jeruſalem, & fiducialiter agens in nomine Domini.

29 Loquebatur quoque Gentibus: & diſputabat cum Græcis: illi autem quærebant occidere eum.

30 Quod cum cognoviſſent fratres, deduxerunt eum Cæſaream, & dimiſerunt Tarſum.

31 Eccleſia quidem per totam Judæam, & Galilæam, & Samariam, habebat pacem, & ædificabatur ambulans in timore Domini, & conſolatione ſancti Spiritus replebatur.

32 Factum eſt autem, ut Petrus dum pertranſiret univerſos, deveniret ad ſanctos, qui habitabant Lyddæ.

33 Invenit autem ibi hominem quemdam, nomine Æneam, ab annis octo jacentem in grabato, qui erat paralyticus.

34 Et ait illi Petrus: Ænea, ſanat te Dominus Jeſus Chriſtus: ſurge, & ſterne tibi. Et continuo ſurrexit.

35 Et viderunt eum omnes, qui habitabant Lyddæ & Saronæ: qui converſi ſunt ad Dominum.

36 In Joppe autem fuit quædam diſcipula, nomine Tabitha, quæ interpretata dicitur Dorcas. Hæc erat plena operibus bonis, & eleemoſynis, quas faciebat.

37 Factum eſt autem in diebus illis, ut infirmata moreretur. Quam cum laviſſent, poſuerunt eam in cœnaculo.

38 Cum autem prope eſſet Lydda ad Joppen, diſcipuli audientes quia Petrus eſſet in ea, miſerunt duos viros ad eum, rogantes: Ne pigriteris venire uſque ad nos.

39 Exurgens autem Petrus venit cum illis. Et cum adveniſſet, duxerunt illum in cœnaculum: & circumſteterunt illum omnes viduæ flentes, & oſtendentes ei tunicas & veſtes, quas faciebat illis Dorcas.

40 Ejectis autem omnibus foras, Petrus ponens genua oravit: & converſus ad corpus, dixit: Tabitha, ſurge. At illa aperuit oculos ſuos: & viſo Petro, reſedit.

41 Dans autem illi manum, erexit eam. Et cum vocaſſet ſanctos, & viduas, aſſignavit eam vivam.

42 Notum autem factum eſt per univerſam Joppen: & crediderunt multi in Domino.

43 Factum eſt autem, ut dies multos moraretur in Joppe, apud Simonem quemdam coriarium.

CAPUT X.

Juſſu Angeli accerſit Cornelius Centurio Petrum, qui per lintei viſionem admonitus Gentes ad Evangelium admittendas eſſe, venit ad illum: quique ſuper omnes verbum ejus de Chriſto audientes Spiritus ſanctus deſcendiſſet, juſſit eos baptizari.

1 VIr autem quidam erat in Cæſarea, nomine Cornelius, Centurio cohortis quæ dicitur Italica,

2 Religioſus, ac timens Deum cum omni domo ſua, faciens eleemoſynas multas plebi, & deprecans Deum ſemper:

3 Is vidit in viſu manifeſte, quaſi hora diei nona, Angelum Dei introeuntem ad ſe, & dicentem ſibi, Corneli:

4 At ille intuens eum, timore correptus, dixit: Quid eſt, Domine? Dixit autem illi: Orationes tuæ, & eleemoſynæ tuæ, aſcenderunt in memoriam in conſpectu Dei.

5 Et nunc mitte viros in Joppen, & accerſi Simonem quemdam, qui cognominatur Petrus:

6 Hic hospitatur apud Simonem quemdam coriarium, cujus est domus juxta mare: hic dicet tibi quid te oporteat facere.

7 Et cum discessisset Angelus, qui loquebatur illi, vocavit duos domesticos suos, & militem metuentem Dominum, ex his qui illi parebant.

8 Quibus cum narrasset omnia, misit illos in Joppen.

9 Postera autem die iter illis facientibus, & appropinquantibus civitati, ascendit Petrus in superiora ut oraret circa horam sextam.

10 Et cum esuriret, voluit gustare. Parantibus autem illis, cecidit super eum mentis excessus:

11 Et vidit cœlum apertum, & descendens vas quoddam, velut linteum magnum, quatuor initiis submitti de cœlo in terram,

12 In quo erant omnia quadrupedia, & serpentia terræ, & volatilia cœli.

13 Et facta est vox ad eum: Surge Petre, occide, & manduca.

14 Ait autem Petrus: Absit Domine, quia numquam manducavi omne commune & immundum.

15 Et vox iterum secundo ad eum: Quod Deus purificavit, tu commune ne dixeris.

16 Hoc autem factum est per ter: & statim receptum est vas in cœlum.

17 Et dum intra se hæsitaret Petrus, quidnam esset visio, quam vidisset: ecce viri, qui missi erant a Cornelio, inquirentes domum Simonis, astiterunt ad januam.

18 Et cum vocassent, interrogabant, si Simon, qui cognominatur Petrus, illic haberet hospitium.

19 Petro autem cogitante de visione, dixit Spiritus ei: Ecce viri tres quærunt te.

20 Surge itaque, descende, & vade cum eis nihil dubitans: quia ego misi illos.

21 Descendens autem Petrus ad viros dixit: Ecce ego sum, quem quæritis: quæ causa est, propter quam venistis?

22 Qui dixerunt: Cornelius Centurio, vir justus, & timens Deum, & testimonium habens ab universa gente Judæorum, responsum accepit ab Angelo sancto, accersire te in domum suam, & audire verba abs te.

23 Introducens ergo eos, recepit hospitio. Sequenti autem die surgens profectus est cum illis; & quidam ex fratribus ab Joppe comitati sunt eum.

24 Altera autem die introivit Cæsaream. Cornelius vero expectabat illos, convocatis cognatis suis & necessariis amicis.

25 Et factum est cum introisset Petrus, obvius venit ei Cornelius, & procidens ad pedes ejus adoravit.

26 Petrus vero elevavit eum, dicens: Surge, & ego ipse homo sum.

27 Et loquens cum illo intravit, & invenit multos qui convenerant:

28 Dixitque ad illos: Vos scitis quomodo abominatum sit viro Judæo, conjungi aut accedere ad alienigenam: sed mihi ostendit Deus, neminem communem aut immundum dicere hominem.

29 Propter quod sine dubitatione veni accersitus. Interrogo ergo, quam ob causam accersistis me?

30 Et Cornelius ait: A nudiusquarta die usque ad hanc horam, orans, eram hora nona in domo mea, & ecce vir stetit ante me in veste candida, & ait:

31 Cornceli, exaudita est oratio tua, & eleemosynæ tuæ commemoratæ sunt in conspectu Dei.

32 Mitte ergo in Joppen, & accersi Simonem, qui cognominatur Petrus: hic hospitatur in domo Simonis coriarii juxta mare.

33 Confestim ergo misi ad te: & tu benefecisti veniendo. Nunc ergo omnes nos in conspectu tuo adsumus, audire omnia quæcumque tibi præcepta sunt a Domino.

34 Aperiens autem Petrus os suum, dixit: In veritate comperi, † quia non est personarum acceptor Deus:

35 Sed in omni gente, qui timet eum, & operatur justitiam acceptus est illi.

36 Verbum misit Deus filiis Israel, annuntians pacem per Jesum Christum: (hic est omnium Dominus.)

37 Vos scitis quod factum est verbum per universam Judæam: incipiens enim a † Galilæa, post baptismum quod prædicavit Joannes,

38 Jesum a Nazareth: quomodo unxit eum Deus Spiritu sancto, & virtute, qui pertransiit benefaciendo & sanando omnes oppressos a diabolo, quoniam Deus erat cum illo.

39 Et nos testes sumus omnium, quæ fecit in regione Judæorum, & Jerusalem, quem occiderunt suspendentes in ligno.

40 Hunc Deus suscitavit tertiâ die, & dedit eum manifestum fieri,

41 Non omni populo, sed testibus præordinatis a Deo: nobis, qui manducavimus & bibimus cum illo, postquam resurrexit a mortuis.

42 Et præcepit nobis prædicare populo, & testificari, quia ipse est, qui constitutus est a Deo judex vivorum & mortuorum.

43 † Huic omnes Prophetæ testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen ejus omnes, qui credunt in eum.

44 Adhuc loquente Petro verba hæc, cecidit Spiritus sanctus super omnes qui audiebant verbum.

45 Et obstupuerunt ex circumcisione fideles, qui venerant cum Petro: quia & in nationes gratia Spiritus sancti effusa est.

46 Audiebant enim illos loquentes linguis, & magnificantes Deum.

47 Tunc respondit Petrus: Numquid aquam quis prohibere potest, ut non baptizentur hi, qui Spiritum sanctum acceperunt sicut & nos?

48 Et jussit eos baptizari in nomine Domini Jesu Christi. Tunc rogaverunt eum ut maneret apud eos aliquot diebus.

† *Deut.* 10. 17. 2. *Par.* 19. 7. *Job* 34. 19. *Sap.* 6. 8 *Eccli.* 35. 15. *Rom.* 2. 11. *Gal.* 2. 6. *Ephes.* 6. 9. *Coloss.* 3. 25. 1. *Petr.* 1. 17. † *Luca* 4. 14.

† *Jerem.* 31. 34. *Mich.* 7 18.

CAPUT XI.

Petrus disceptantibus fratribus quod ad Gentes accessisset, rei ordinem exponit: multis Antiochia conversis prædicatione discipulorum, mittitur ad eos Barnabas ab Ecclesia Jerosolymitana, qui multis conversis adducit eo & Saulum a Tarso: cum quo mittitur Jerusalem, ut in famem ab Agabo propheta prædictam ferant fratribus eleemosynam.

1 AUdierunt autem Apostoli, & fratres, qui erant in Judæa: quoniam & Gentes receperunt verbum Dei.

2 Cum autem ascendisset Petrus Jerosolymam,

Digitized by Google

nam, disceptabant adversus illum, qui erant ex circumcisione,

3 Dicentes: Quare introisti ad viros præputium habentes, & manducasti cum illis?

4 Incipiens autem Petrus exponebat illis ordinem, dicens:

5 Ego eram in civitate Joppe orans, & vidi in excessu mentis visionem, descendens vas quoddam velut linteum magnum quatuor initiis summitti de cœlo, & venit usque ad me.

6 In quod intuens considerabam, & vidi quadrupedia terræ, & bestias, & reptilia, & volatilia cœli.

7 Audivi autem & vocem dicentem mihi: Surge Petre, occide, & manduca.

8 Dixi autem: Nequaquam Domine: quia commune aut immundum numquam introivit in os meum.

9 Respondit autem vox secundo de cœlo: Quæ Deus mundavit, tu ne commune dixeris.

10 Hoc autem factum est per ter: & recepta sunt omnia rursum in cœlum.

11 Et ecce viri tres confestim astiterunt in domo, in qua eram, missi a Cæsarea ad me.

12 Dixit autem Spiritus mihi, ut irem cum illis, nihil hæsitans. Venerunt autem mecum & sex fratres isti: & ingressi sumus in domum viri.

13 Narravit autem nobis, quomodo vidisset Angelum in domo sua, stantem & dicentem sibi: Mitte in Joppen, & accersi Simonem, qui cognominatur Petrus,

14 Qui loquetur tibi verba, in quibus salvus eris tu, & universa domus tua.

15 Cum autem cœpissem loqui, cecidit Spiritus sanctus super eos, sicut & in nos in initio.

16 Recordatus sum autem verbi Domini, sicut dicebat: † Joannes quidem baptizavit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu sancto.

17 Si ergo eamdem gratiam dedit illis Deus, sicut & nobis, qui credidimus in Dominum Jesum Christum: ego quis eram, qui possem prohibere Deum?

18 His auditis, tacuerunt: & glorificaverunt Deum, dicentes: Ergo & Gentibus pœnitentiam dedit Deus ad vitam.

19 Et illi quidem, qui dispersi fuerant a tribulatione, quæ facta fuerat sub Stephano, perambulaverunt usque Phœnicen, & Cyprum, & Antiochiam, nemini loquentes verbum, nisi solis Judæis.

20 Erant autem quidam ex eis viri Cyprii, & Cyrenæi, qui cum introissent Antiochiam, loquebantur & ad Græcos, annuntiantes Dominum Jesum.

21 Et erat manus Domini cum eis: multusque numerus credentium conversus est ad Dominum.

22 Pervenit autem sermo ad aures Ecclesiæ, quæ erat Jerosolymis, super istis: & miserunt Barnabam usque ad Antiochiam.

23 Qui cum perveniset, & vidisset gratiam Dei, gavisus est: & hortabatur omnes in proposito cordis permanere in Domino:

24 Quia erat vir bonus, & plenus Spiritu sancto, & fide. Et apposita est multa turba Domino.

25 Profectus est autem Barnabas Tarsum, ut quæreret Saulum: quem cum invenisset, perduxit Antiochiam.

26 Et annum totum conversati sunt ibi in Ecclesia: & docuerunt turbam multam, ita ut cognominarentur primum Antiochiæ discipuli, Christiani.

27 In his autem diebus supervenerunt ab Jerosolymis prophetæ Antiochiam:

28 Et surgens unus ex eis nomine Agabus, significabat per spiritum famem magnam futuram in universo orbe terrarum, quæ facta est sub Claudio.

29 Discipuli autem, prout quis habebat, proposuerunt singuli in ministerium mittere habitantibus in Judæa fratribus:

30 Quod & fecerunt, mittentes ad seniores per manus Barnabæ & Sauli.

CAPUT XII.

Herodes occiso Jacobo Petrum retrudit in carcerem, cupiens post Pascha eum tradere populo occidendum: sed orante pro eo sine intermissione Ecclesia, Angelico eductus auxilio, fratribus magnum attulit gaudium: facta autem de carceris custodibus inquisitione, Herodes proficiscitur Cæsaream: cumque divinos honores a populo oblatos non respueret, percussus est ab Angelo, & consumptus a vermibus exspiravit.

1 EOdem autem tempore misit Herodes rex manus, ut affligeret quosdam de Ecclesia.

2 Occidit autem Jacobum fratrem Joannis gladio.

3 Videns autem quia placerat Judæis, apposuit ut apprehenderet & Petrum. Erant autem dies Azymorum.

4 Quem cum apprehendisset, misit in carcerem, tradens quatuor quaternionibus militum custodiendum, volens post Pascha producere eum populo.

5 Et Petrus quidem servabatur in carcere. Oratio autem fiebat sine intermissione ab Ecclesia ad Deum pro eo.

6 Cum autem productaurus eum esset Herodes, in ipsa nocte erat Petrus dormiens inter duos milites, vinctus catenis duabus: & custodes ante ostium custodiebant carcerem.

7 Et ecce Angelus Domini astitit: & lumen refulsit in habitaculo: percussoque latere Petri, excitavit eum, dicens: Surge velociter. Et ceciderunt catenæ de manibus ejus.

8 Dixit autem Angelus ad eum: Præcingere, & calcea te caligas tuas. Et fecit sic. Et dixit illi: Circumda tibi vestimentum tuum, & sequere me.

9 Et exiens sequebatur eum, & nesciebat quia verum est, quod fiebat per Angelum: existimabat autem se visum videre.

10 Transeuntes autem primam & secundam custodiam, venerunt ad portam ferream, quæ ducit ad civitatem: quæ ultro aperta est eis. Et exeuntes processerunt vicum unum: & continuo discessit Angelus ab eo.

11 Et Petrus ad se reversus dixit: Nunc scio vere, quia misit Dominus Angelum suum, & eripuit me de manu Herodis, & de omni expectatione plebis Judæorum.

12 Consideransque venit ad domum Mariæ matris Joannis, qui cognominatus est Marcus, ubi erant multi congregati, & orantes.

13 Pulsante autem eo ostium januæ, processit puella ad audiendum, nomine Rhode.

14 Et ut cognovit vocem Petri, præ gaudio non aperuit januam, sed intro currens nuntiavit stare Petrum ante januam.

15 At illi dixerunt ad eam: Insanis. Illa au-

† *Matt.* 3. 11. *Marc.* 1. 8. *Luc.* 3. 16. *Joann.* 1. 26. *Supra* 1. 5. *Infra* 19. 4.

autem affirmabat sic se habere. Illi autem dicebant: Angelus ejus est.

16 Petrus autem perseverabat pulsans. Cum autem aperuissent, viderunt eum, & obstupuerunt.

17 Annuens autem eis manu, ut tacerent, narravit quomodo Dominus eduxisset eum de carcere, dixitque. Nuntiate Jacobo, & fratribus hæc. Et egressus abiit in alium locum.

18 Facta autem die, erat non parva turbatio inter milites, quidnam factum esset de Petro.

19 Herodes autem cum requisisset eum, & non invenisset, inquisitione facta de custodibus, jussit eos duci: descendensque a Judæa in Cæsaream, ibi commoratus est.

20 Erat autem iratus Tyriis, & Sidoniis, At illi unanimes venerunt ad eum, & persuaso Blasto, qui erat super cubiculum regis, postulabant pacem, eo quod alerentur regiones eorum ab illo.

21 Statuto autem die, Herodes vestitus veste regia, sedit pro tribunali, & concionabatur ad eos.

22 Populus autem acclamabat: Dei voces, & non hominis.

23 Confestim autem percussit eum Angelus Domini, eo quod non dedisset honorem Deo: & consumptus a vermibus, expiravit.

24 Verbum autem Domini crescebat, & multiplicabatur.

25 Barnabas autem & Saulus revertuntur ab Jerosolymis † expleto ministerio, assumpto Joanne, qui cognominatus est Marcus. †pra 29.

CAPUT XIII.

Saulus & Barnabas jubentur a Spiritu sancto segregari ad opus prædicationis inter Gentes, & Barjesu sive Elyma magum, qui eorum prædicationi resistebat, ad Pauli verbum excæcato, credit Sergius Paulus: in Antiochia Pisidiæ Paulus in synagoga latius de Christo disserit: sed Judæis blasphemantibus, & persecutionem in eos excitantibus, convertuntur ad Gentes juxta Isaiæ vaticinium.

1 ERant autem in Ecclesia, quæ erat Antiochiæ, prophetæ, & doctores, in quibus Barnabas, & Simon, qui vocabatur Niger, & Lucius Cyrenensis, & Manahen, qui erat Herodis Tetrarchæ collactaneus, & Saulus.

2 Ministrantibus autem illis Domino, & jejunantibus, dixit illis Spiritus sanctus: Segregate mihi Saulum & Barnabam, in opus ad quod assumpsi eos.

3 Tunc jejunantes, & orantes, imponentesque eis manus, dimiserunt illos.

4 Et ipsi quidem missi a Spiritu sancto abierunt Seleuciam, & inde navigaverunt Cyprum;

5 Et cum venissent Salaminam, prædicabant verbum Dei in synagogis Judæorum. Habebant autem & Joannem in ministerio.

6 Et cum perambulassent universam insulam usque Paphum, invenerunt quemdam virum magum pseudoprophetam, Judæum, cui nomen erat Barjesu,

7 Qui erat cum Proconsule Sergio Paulo viro prudente. Hic accersitis Barnaba & Saulo, desiderabat audire verbum Dei.

8 Resistebat autem illi Elymas magus (sic enim interpretatur nomen ejus) quærens avertere Proconsulem a fide.

9 Saulus autem, qui & Paulus, repletus Spiritu sancto, intuens in eum,

10 Dixit: O plene omni dolo, & omni fallacia, fili diaboli, inimice omnis justitiæ, non desinis subvertere vias Domini rectas.

11 Et nunc ecce manus Domini super te, & eris cæcus, non videns solem usque ad tempus. Et confestim cecidit in eum caligo, & tenebræ, & circuiens quærebat qui ei manum daret.

12 Tunc Proconsul cum vidisset factum, credidit admirans super doctrinam Domini.

13 Et cum a Paphо navigassent Paulus & qui cum eo erant, venerunt Pergen Pamphyliæ. Joannes autem discedens ab eis, reversus est Jerosolymam.

14 Illi vero pertransseuntes Pergen, venerunt Antiochiam Pisidiæ: & ingressi synagogam die sabbatorum, sederunt.

16 Post lectionem autem legis, & Prophetarum, miserunt principes synagogæ ad eos, dicentes: Viri fratres, si quis est in vobis sermo exhortationis ad plebem, dicite.

16 Surgens autem Paulus, & manu silentium indicens, ait: Viri Israelitæ, & qui timetis Deum, audite:

17 Deus plebis Israel elegit patres nostros, & plebem exaltavit cum essent incolæ † in terra Ægypti, † & in brachio excelso eduxit eos ex ea,

18 † Et per quadraginta annorum tempus mores eorum sustinuit in deserto.

19 Et destruens gentes septem in terra Chanaan, † sorte distribuit eis terram eorum,

20 Quasi post quadringentos & quinquaginta annos: † & post hæc dedit judices usque ad Samuel Prophetam.

21 Et exinde † postulaverunt regem & dedit illis Deus Saul filium Cis, virum de tribu Benjamin, annis quadraginta.

22 Et amoto illo, † suscitavit illis David regem: cui testimonium perhibens, dixit: † Inveni David filium Jesse, virum secundum cor meum, qui faciet omnes voluntates meas.

23 Hujus Deus ex semine † secundum promissionem eduxit Israel salvatorem Jesum,

24 † Prædicante Joanne ante faciem adventus ejus baptismum pœnitentiæ omni populo Israel.

25 Cum impleret autem Joannes cursum suum, dicebat: Quem me arbitramini esse: † non sum ego, sed ecce venit post me, cujus non sum dignus calceamenta pedum solvere.

26 Viri fratres, filii generis Abraham, & qui in vobis timent Deum, vobis verbum salutis hujus missum est.

27 Qui enim habitant in Jerusalem, & principes ejus, hunc ignorantes, & voces prophetarum, quæ per omne sabbatum leguntur, judicantes impleverunt:

28 Et nullam causam mortis invenientes in eo, † petierunt a Pilato, ut interficerent eum.

29 Cumque consummassent omnia, quæ de eo scripta erant, deponentes eum de ligno, posuerunt eum in monumento.

30 † Deus vero suscitavit eum a mortuis tertia die: qui visus est per dies multos his,

31 Qui simul ascenderant cum eo de Galilæa in Jerusalem: qui usque nunc sunt testes ejus ad plebem.

32 Et nos vobis annuntiamus eam, quæ ad patres nostros repromissio facta est:

†*Exod.* 1. 1.
†*Exod.* 13. 21. 22.
†*Exod.* 16. 3.
†*Jos.* 14. 2.
†*Judic.* 3. 9.
†1*Reg.* 8. 5. & 9. 16. & 19. 1.
†1*Reg.* 13. 14. & 16. 13.
†*Psal.* 88. 21.
†*Isaiæ* 11. 1.
†*Matt.* 3. 1. *Marci* 1. 4. *Luc.* 3. 3.
†*Matt.* 3. 11. *Marci* 1. 7. *Joann.* 2. 27.
†*Matt.* 17. 20. 23. *Marc.* 15. 13. *Luc.* 23. 21. 23. *Joan.* 18. 15.
†*Matt.* 28. *Marc.* 16. *Luc.* 24. *Joann.* 20.

† *Psal.* 2. 7.

33 Quoniam hanc Deus adimplevit filiis nostris, resuscitans Jesum, sicut & in Psalmo secundo scriptum est: † Filius meus es tu, ego hodie genui te.

† *Isai.* 55. 3.

34 Quod autem suscitavit eum a mortuis, amplius jam non reversum in corruptionem, ita dixit: † Quia dabo vobis sancta David fidelia.

† *Psal.* 15. 10.

35 Ideoque & alias dicit: † Non dabis Sanctum tuum videre corruptionem.

† 3 *Reg.* 2. 10.

36 David enim in sua generatione cum administrasset, voluntati Dei † dormivit; & appositus est ad patres suos, & vidit corruptionem.

37 Quem vero Deus suscitavit a mortuis, non vidit corruptionem.

38 Notum igitur sit viri vobis fratres, quia per hunc vobis remissio peccatorum annuntiatur: & ab omnibus, quibus non potuistis in lege Moysi justificari,

39 In hoc omnis, qui credit, justificatur.

40 Videte ergo ne superveniat vobis quod dictum est in Prophetis.

† *Hab.* 1. 5.

41 † Videte contemptores, & admiramini, & disperdimini: quia opus operor ego in diebus vestris, opus quod non credetis, si quis enarraverit vobis:

42 Exeuntibus autem illis, rogabant ut sequenti sabbato loquerentur sibi verba hæc.

43 Cumque dimissa esset synagoga, secuti sunt multi Judæorum, & colentium advenarum, Paulum & Barnabam: qui loquentes suadebant eis ut permanerent in gratia Dei.

44 Sequenti vero sabbato pœne universa civitas convenit audire verbum Dei.

45 Videntes autem turbas Judæi, repleti sunt zelo, & contradicebant his qui a Paulo dicebantur, blasphemantes.

46 Tunc constantes Paulus & Barnabas dixerunt: Vobis oportebat primum loqui verbum Dei; sed quoniam repellitis illud, & indignos vos judicatis æternæ vitæ ecce convertimur ad Gentes.

† *Isai.* 49. 6.

47 Sic enim præcepit nobis Dominus: † Posui te in lucem Gentium, ut sis in salutem usque ad extremum terræ.

48 Audientes autem Gentes gavisæ sunt, & glorificabant verbum Domini: & crediderunt quotquot erant præordinati ad vitam æternam.

49 Disseminabatur autem verbum Domini per universam regionem.

50 Judæi autem concitaverunt mulieres religiosas, & honestas, & primo civitatis, & excitaverunt persecutionem in Paulum & Barnabam: & ejecerunt eos de finibus suis.

† *Mat.* 10. 14. *Marc.* 6. 11. *Luc.* 9. 5.

51 † At illi, excusso pulvere pedum in eos, venerunt Iconium.

52 Discipuli quoque replebantur gaudio, & Spiritu sancto.

CAPUT XIV.

Multis Judæorum ac Ethnicorum Iconii fidem in Christum suscipientibus, concitatur a Judæis tumultus in Apostolos, qui Lystram fugiunt, ubi Paulus claudum a matris utero curat: populumque ac sacerdotes ob id ipsis tanquam diis sacrificare volentes agre compescunt: sed concitata a Judæis supervenientibus turba, Paulus lapidatur, & pro mortuo relinquitur: cumque surrexisset, ipse & Barnabas discipulos per varia loca exhortantes, & presbyteros ordinantes, revertuntur Antiochiam.

1 FActum est autem Iconii, ut simul introirent in synagogam Judæorum, & loquerentur, ita ut crederet Judæorum & Græcorum copiosa multitudo.

2 Qui vero increduli fuerunt Judæi, suscitaverunt, & ad iracundiam concitaverunt animas Gentium adversus fratres.

3 Multo igitur tempore demorati sunt, fiducialiter agentes in Domino, testimonium perhibente verbo gratiæ suæ, dante signa & prodigia fieri per manus eorum.

4 Divisa est autem multitudo civitatis: & quidam quidem erant cum Judæis, quidam vero cum Apostolis.

5 Cum autem factus esset impetus Gentilium & Judæorum cum principibus suis, ut contumeliis afficerent, & lapidarent eos,

6 Intelligentes confugerunt ad civitates Lycaoniæ, Lystram & Derben & universam in circuitu regionem, & ibi evangelizantes erant.

7 Et quidam vir Lystris infirmus pedibus sedebat, claudus ex utero matris suæ, qui numquam ambulaverat.

8 Hic audivit Paulum loquentem. Qui intuitus eum, & videns quia fidem haberet ut salvus fieret,

9 Dixit magna voce: Surge super pedes tuos rectus. Et exilivit, & ambulabat.

10 Turbæ autem cum vidissent quod fecerat Paulus, levaverunt vocem suam, Lycaonice dicentes: Dii similes facti hominibus, descenderunt ad nos.

11 Et vocabant Barnabam Jovem, Paulum vero Mercurium: quoniam ipse erat dux verbi.

12 Sacerdos quoque Jovis, qui erat ante civitatem, tauros & coronas ante januas afferens, cum populis volebat sacrificare.

13 Quod ubi audierunt Apostoli, Barnabas & Paulus, conscissis tunicis suis exilierunt in turbas clamantes.

14 Et dicentes: Viri, quid hæc facitis? & nos mortales sumus, similes vobis homines, annuntiantes vobis ab his vanis convenit ad Deum vivum, † qui fecit cœlum, & terram, & mare, & omnia quæ in eis sunt.

† *Ge* 1. 1. *Psalm* 145. 6. *Ipse* 14. 7

15 Qui in præteritis generationibus dimisit omnes gentes ingredi vias suas.

16 Et quidem non sine testimonio semetipsum reliquit, benefaciens de cœlo, dans pluvias & tempora fructifera, implens cibo & lætitia corda nostra.

17 Et hæc dicentes, vix sedaverunt turbas ne sibi immolarent.

18 Supervenerunt autem quidam ab Antiochia & Iconio Judæi: & persuasis turbis, lapidantesque Paulum, traxerunt extra civitatem, existimantes eum mortuum esse.

19 Circumdantibus autem eum discipulis, surgens intravit civitatem, & postera die protectus est cum Barnaba in Derben.

20 Cumque evangelizassent civitati illi, & docuissent multos, reversi sunt Lystram, & Iconium, & Antiochiam,

21 Confirmantes animas discipulorum, exhortantesque ut permanerent in fide: & quoniam per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei.

22 Et cum constituissent illis per singulas Ecclesias presbyteros, & orassent cum jejunatio-

tionibus, commendaverunt eos Domino, in quem crediderunt.

23 Transeuntesque Pisidiam, venerunt in Pamphyliam.

24 Et loquentes verbum Domini in Perge, descenderunt in Attaliam:

25 † Et inde navigaverunt Antiochiam, unde erant traditi gratiæ Dei, in opus quod compleverunt.

26 Cum autem venissent, & congregassent Ecclesiam, retulerunt quanta fecisset Deus cum illis, & quia aperuisset Gentibus ostium fidei.

27 Morati sunt autem tempus non modicum cum discipulis.

CAPUT XV.

Orta Antiochiæ seditione propter Judæos, volentes Gentes ad Deum conversas circumcidi, Paulus & Barnabas rem ad Apostolos referunt: qui post Petri & Jacobi suffragia, communi decreto per litteras statuunt. Gentes conversas non ligari lege Moysi: Paulus cupiens ab Antiochia invisere loca in quibus prædicaverat, separatur a Barnaba, eo quod nollet Joannem assumi.

1 ET quidam descendentes de Judæa, docebant fratres: † quia nisi circumcidamini secundum morem Moysi, non potestis salvari.

2 Facta ergo seditione non minima Paulo & Barnabæ adversus illos, statuerunt ut ascenderent Paulus & Barnabas, & quidam alii ex aliis, ad Apostolos & presbyteros in Jerusalem super hac quæstione.

3 Illi ergo deducti ab Ecclesia, pertransibant Phœnicem & Samariam, narrantes conversionem Gentium: & faciebant gaudium magnum omnibus fratribus.

4 Cum autem venissent Jerosolymam, suscepti sunt ab Ecclesia, & ab Apostolis, & senioribus, annuntiantes quanta Deus fecisset cum illis.

5 Surrexerunt autem quidam de hæresi Pharisæorum, qui crediderunt, dicentes: Quia oportet circumcidi eos, præcipue quoque servare legem Moysi.

6 Convenerunteque Apostoli & seniores videre de verbo hoc.

7 Cum autem magna conquisitio fieret, surgens Petrus dixit ad eos: † Viri fratres, vos scitis quoniam ab antiquis diebus Deus in nobis elegit, per os meum audire Gentes verbum Evangelii, & credere.

8 Et qui novit corda Deus, testimonium perhibuit, † dans illi Spiritum sanctum: sicut & nobis.

9 Et nihil discrevit inter nos & illos, fide purificans corda eorum.

10 Nunc ergo quid tentatis Deum, imponere jugum super cervices discipulorum; quod neque patres nostri, neque nos portare potuimus?

11 Sed per gratiam Domini Jesu Christi credimus salvari, quemadmodum & illi.

12 Tacuit autem omnis multitudo, & audiebant Barnabam & Paulum, narrantes quanta Deus fecisset signa & prodigia in Gentibus per eos.

13 Et postquam tacuerunt, respondit Jacobus, dicens: Viri fratres, audite me.

14 Simon narravit quemadmodum primum Deus visitavit sumere ex Gentibus populum nomini suo.

15 Et huic concordant verba Prophetarum, sicut scriptum est:

16 † Post hæc revertar, & rædificabo tabernaculum David, quod decidit: & diruta ejus rædificabo, & erigam illud: † *Amos* 9. 11.

17 Ut requirant ceteri hominum Dominum, & omnes gentes, super quas invocatum est nomen meum, dicit Dominus faciens hæc.

18 Notum a sæculo est Domino opus suum.

19 Propter quod ego judico, non inquietari eos qui ex Gentibus convertuntur ad Deum,

20 Sed scribere ad eos ut abstineant se a contaminationibus simulachrorum, & fornicatione, & suffocatis, & sanguine.

21 Moyses enim a temporibus antiquis habet in singulis civitatibus qui eum prædicent in synagogis, ubi per omne sabbatum legitur.

22 Tunc placuit Apostolis, & senioribus cum omni Ecclesia, eligere viros ex eis, & mittere Antiochiam cum Paulo & Barnaba, Judam, qui cognominabatur Barsabas, & Silam, viros primos in fratribus.

23 Scribentes per manus eorum. APOSTOLI & seniores fratres, his, qui sunt Antiochiæ, & Syriæ, & Ciliciæ, fratribus ex Gentibus, salutem.

24 Quoniam audivimus quia quidam ex nobis exeuntes, turbaverunt vos verbis, evertentes animas vestras, quibus non mandavimus.

25 Placuit nobis collectis in unum, eligere viros, & mittere ad vos, cum charissimis nostris Barnaba & Paulo.

26 Hominibus, qui tradiderunt animas suas pro nomine Domini nostri Jesu Christi.

27 Misimus ergo Judam & Silam, qui & ipsi vobis verbis referent eadem.

28 Visum est enim Spiritui sancto, & nobis, nihil ultra imponere vobis oneris quam hæc necessaria:

29 Ut abstineatis vos ab immolatis simulachrorum, & sanguine, & suffocato, & fornicatione; a quibus custodientes vos, bene agetis. Valete.

30 Illi ergo dimissi, descenderunt Antiochiam: & congregata multitudine tradiderunt epistolam.

31 Quam cum legissent, gavisi sunt super consolatione.

32 Judas autem & Silas, & ipsi cum essent Prophetæ, verbo plurimo consolati sunt fratres, & confirmaverunt.

33 Facto autem ibi aliquanto tempore, dimissi sunt cum pace a fratribus ad eos qui miserant illos.

34 Visum est autem Silæ ibi remanere: Judas autem solus abiit Jerusalem.

35 Paulus autem & Barnabas demorabantur Antiochiæ, docentes, & evangelizantes cum aliis pluribus verbum Domini.

36 Post aliquot autem dies, dixit ad Barnabam Paulus: Revertentes visitemus fratres per universas civitates, in quibus prædicavimus verbum Domini, quomodo se habeant.

37 Barnabas autem volebat secum assumere & Joannem, qui cognominabatur Marcus.

38 Paulus autem rogabat eum (ut qui discessisset ab eis de Pamphylia, & non isset cum eis in opus) non debere recipi.

39 Facta est autem dissensio, ita ut discederent

rent ab invicem, & Barnabas quidem assumpto Marco navigaret Cyprum.

40 Paulus vero electo Sila profectus est, traditus gratiæ Dei a fratribus.

41 Perambulabat autem Syriam, & Ciliciam, confirmans Ecclesias; præcipiens custodire præcepta Apostolorum, & seniorum.

CAPUT XVI.

Paulus Lystris, assumptum Timotheum circumcidit, & per varias civitates tradit servanda Apostolorum dogmata: vetantur a Spiritu sancto prædicare in Asia & Bithynia: vocato autem per visionem Paulo in Macedoniam, proficiscuntur: primumque Philippis prædicantes, hospitio excipiuntur apud Lydiam: sed ejecto per Paulum spiritu pythone, virgis cæsi mittuntur in carcerem: ubi facto terræmotu, solutisque eorum vinculis, custos carceris convertitur: postero que die magistratus erant ut civitatem egrediatur.

1 PErvenit autem Derben, & Lystram. Et ecce discipulus quidam erat ibi nomine Timotheus, filius mulieris Judææ fidelis, patre Gentili.

2 Huic testimonium bonum reddebant, qui in Lystris erant, & Iconio fratres.

3 Hunc voluit Paulus secum proficisci: & assumens circumcidit eum, propter Judæos qui erant in illis locis. Sciebant enim omnes quod pater ejus erat Gentilis.

4 Cum autem pertransirent civitates, tradebant eis custodire dogmata, quæ erant decreta ab Apostolis & senioribus, qui erant Jerosolymis.

5 Et Ecclesiæ quidem confirmabantur fide, & abundabant numero quotidie.

6 Transeuntes autem Phrygiam, & Galatiæ regionem, vetati sunt a Spiritu sancto loqui verbum Dei in Asia.

7 Cum venissent autem in Mysiam, tentabant ire in Bithyniam: & non permisit eos Spiritus Jesu.

8 Cum autem pertransissent Mysiam, descenderunt Troadem:

9 Et visio per noctem Paulo ostensa est: Vir Macedo quidam erat stans, & deprecans eum, & dicens: Transiens in Macedoniam, adjuva nos.

10 Ut autem visum vidit, statim quæsivimus proficisci in Macedoniam, certi facti quod vocasset nos Deus evangelizare eis.

11 Navigantes autem a Troade, recto cursu venimus Samothraciam, & sequenti die Neapolim;

12 Et inde Philippos, quæ est prima partis Macedoniæ civitas, colonia. Eramus autem in hac Urbe diebus aliquot, conferentes.

13 Die autem sabbatorum egressi sumus foras portam juxta flumen, ubi videbatur oratio esse: & sedentes loquebamur mulieribus, quæ convenerant.

14 Et quædam mulier nomine Lydia, purpuraria civitatis Thyatirenorum, colens Deum audivit: cujus Dominus aperuit cor intendere his quæ dicebantur a Paulo.

15 Cum autem baptizata esset, & domus ejus, deprecata est dicens: Si judicastis me fidelem Domino esse, introite in domum meam, & manete. Et coegit nos.

16 Factum est autem euntibus nobis ad orationem, puellam quandam habentem spiritum pythonem obviare nobis, quæ quæstum magnum præstabat dominis suis divinando.

17 Hæc subsecuta Paulum, & nos, clamabat dicens: Isti homines servi Dei excelsi sunt, qui annuntiant vobis viam salutis.

18 Hoc autem faciebat multis diebus. Dolens autem Paulus, & conversus, spiritui dixit: Præcipio tibi in nomine Jesu Christi exire ab ea. Et exiit eadem hora.

19 Videntes autem domini ejus quia exivit spes quæstus eorum, apprehendentes Paulum & Silam perduxerunt in forum ad principes:

20 Et offerentes eos magistratibus, dixerunt: Hi homines conturbant civitatem nostram, cum sint Judæi:

21 Et annuntiant morem, quem non licet nobis suscipere, neque facere, cum simus Romani.

22 Et cucurrit plebs adversus eos: & magistratus, scissis tunicis eorum, † jusserunt eos virgis cædi.

† 2. Cor. 11. 25. Phil. 1. 13. 1. Thes. 2. 2.

23 Et cum multas plagas eis imposuissent, miserunt eos in carcerem, præcipientes custodi ut diligenter custodiret eos.

24 Qui cum tale præceptum accepisset, misit eos in interiorem carcerem, & pedes eorum strinxit ligno.

25 Media autem nocte Paulus & Silas orantes, laudabant Deum: & audiebant eos, qui in custodia erant.

26 Subito vero terræmotus factus est magnus, ita ut moverentur fundamenta carceris. Et statim aperta sunt omnia ostia: & universorum vincula soluta sunt.

27 Expergefactus autem custos carceris, & videns januas apertas carceris, evaginato gladio volebat se interficere, æstimans fugisse vinctos.

28 Clamavit autem Paulus voce magna, dicens: Nihil tibi mali feceris: universi enim hic sumus.

29 Petitoque lumine, introgressus est: & tremefactus procidit Paulo & Silæ ad pedes:

30 Et producens eos foras, ait: Domini, quid me oportet facere, ut salvus fiam?

31 At illi dixerunt: Crede in Dominum Jesum: & salvus eris tu, & domus tua.

32 Et locuti sunt ei verbum Domini, cum omnibus qui erant in domo ejus.

33 Et tollens eos in illa hora noctis, lavit plagas eorum: & baptizatus est ipse, & omnis domus ejus continuo.

34 Cumque perduxisset eos in domum suam, apposuit eis mensam, & lætatus est cum omni domo sua credens Deo.

34 Et cum dies factus esset, miserunt magistratus lictores, dicentes: Dimitte homines illos.

36 Nuntiavit autem custos carceris verba hæc Paulo: Quia miserunt magistratus ut dimittamini: nunc igitur exeuntes, ite in pace.

37 Paulus autem dixit eis: Cæsos nos publice, indemnatos, homines Romanos miserunt in carcerem, & nunc occulte nos ejiciunt? Non ita: sed veniant,

38 Et ipsi nos ejiciant. Nuntiaverunt autem magistratibus lictores verba hæc. Timueruntque audito quod Romani essent:

39 Et venientes deprecati sunt eos, & educentes rogabant ut egrederentur de Urbe.

40 Exeuntes autem de carcere, introierunt ad Lydiam: & visis fratribus consolati sunt eos, & profecti sunt.

CA-

CAPUT XVII.

Facto Theſſalonicæ magno fructu per Pauli prædicationem, concitatur adverſus eum a Judæis ſeditio, ſimiliter & Beræa: Paulus Athenis cum Judæis & philoſophis diſſerit: ac Dionyſium Areopagitam ad Chriſtum convertit cum quibuſdam aliis.

1 CUm autem perambulaſſent Amphipolim, & Apolloniam, venerunt Theſſalonicam, ubi erat ſynagoga Judæorum.

2 Secundum conſuetudinem autem Paulus introivit ad eos, & per ſabbata tria diſſerebat eis de Scripturis,

3 Adaperiens & inſinuans quia Chriſtum oportuit pati, & reſurgere a mortuis: & quia hic eſt Jeſus Chriſtus, quem ego annuntio vobis.

4 Et quidam ex eis crediderunt, & adjuncti ſunt Paulo & Silæ, & de colentibus Gentilibuſque multitudo magna, & mulieres nobiles non paucæ.

5 Zelantes autem Judæi, aſſumentesque de vulgo viros quoſdam malos, & turba facta, concitaverunt civitatem: & aſſiſtentes domui Jaſonis quærebant eos producere in populum.

6 Et cum non inveniſſent eos, trahebant Jaſonem & quoſdam fratres ad principes civitatis, clamantes: Quoniam hi, qui Urbem concitant, & huc venerunt,

7 Quos ſuſcepit Jaſon, & hi omnes contra decreta Cæſaris faciunt, regem alium dicentes eſſe, Jeſum.

8 Concitaverunt autem plebem, & principes civitatis audientes hæc.

9 Et accepta ſatisfactione a Jaſone, & a ceteris dimiſerunt eos.

10 Fratres vero confeſtim per noctem dimiſerunt Paulum & Silam in Beræam. Qui cum veniſſent, in ſynagogam Judæorum introierunt.

11 Hi autem erant nobiliores eorum, qui ſunt Theſſalonicæ, qui ſuſceperunt verbum cum omni aviditate, quotidie ſcrutantes Scripturas, ſi hæc ita ſe haberent.

12 Et multi quidem crediderunt ex eis, & mulierum Gentilium honeſtarum, & viri non pauci.

13 Cum autem cognoviſſent in Theſſalonica Judæi, quia & Berææ prædicatum eſt a Paulo verbum Dei, venerunt & illuc commoventes & turbantes multitudinem.

14 Statimque tunc Paulum dimiſerunt fratres, ut iret uſque ad mare: Silas autem & Timotheus remanſerunt ibi.

15 Qui autem deducebant Paulum, perduxerunt eum uſque Athenas, & accepto mandato ab eo ad Silam & Timotheum, ut quam celeriter venirent ad illum, profecti ſunt.

16 Paulus autem cum Athenis eos expectaret, incitabatur ſpiritus ejus in ipſo, videns idololatriæ deditam civitatem.

17 Diſputabat igitur in ſynagoga cum Judæis, & colentibus, & in foro, per omnes dies, ad eos qui aderant.

18 Quidam autem Epicurei, & Stoici philoſophi differebant cum eo, & quidam dicebant: Quid vult ſeminiverbius hic dicere? Alii vero: Novorum dæmoniorum videtur annuntiator eſſe: quia Jeſum, & reſurrectionem annuntiabat eis.

19 Et apprehenſum eum ad Areopagum duxerunt, dicentes: Poſſumus ſcire quæ eſt hæc nova, quæ a te dicitur, doctrina?

20 Nova enim quædam infers auribus noſtris: Volumus ergo ſcire quidnam velint hæc eſſe.

21 (Athenienſes autem omnes, & advenæ hoſpites, ad nihil aliud vacabant, niſi aut dicere, aut audire aliquid novi.)

22 Stans autem Paulus in medio Areopagi, ait: Viri Athenienſes per omnia quaſi ſuperſtitioſiores vos video.

23 ¶ Præteriens enim, & videns ſimulacra veſtra, inveni & aram, in qua ſcriptum erat: IGNOTO DEO. Quod ergo ignorantes colitis, hoc ego annuntio vobis.

24 † Deus, qui fecit mundum, & omnia quæ in eo ſunt, hic cæli & terræ cum ſit Dominus, † non in manufactis templis habitat, † *Gen.* 1. 1. † *Supra* 7. 48.

25 Nec manibus humanis colitur indigens aliquo, cum ipſe det omnibus vitam, & inſpirationem, & omnia:

26 Fecitque ex uno omne genus hominum inhabitare ſuper univerſam faciem terræ, definiens ſtatuta tempora, & terminos habitationis eorum,

27 Quærere Deum, ſi forte attrectent eum, aut inveniant, quamvis non longe ſit ab unoquoque noſtrum.

28 In ipſo enim vivimus, & movemur, & ſumus: ſicut & quidam veſtrorum Poetarum dixerunt: Ipſius enim & genus ſumus.

29 Genus ergo cum ſimus Dei, non debemus æſtimare, auro, aut argento, aut lapidi, ſculpturæ artis & cogitationibus hominis, Divinum eſſe ſimile.

30 Et tempora quidem hujus ignorantiæ deſpiciens Deus, nunc annuntiat hominibus ut omnes ubique pœnitentiam agant,

31 Eo quod ſtatuit diem, in quo judicaturus eſt orbem in æquitate, in viro, in quo ſtatuit, fidem præbens omnibus, ſuſcitans eum a mortuis.

32 Cum audiſſent autem reſurrectionem mortuorum, quidam quidem irridebant, quidam vero dixerunt: Audiemus te de hoc iterum.

33 Sic Paulus exivit de medio eorum.

34 Quidam vero viri adhærentes ei, crediderunt: in quibus & Dionyſius Areopagita, & mulier nomine Damaris, & alii cum eis.

CAPUT XVIII.

Paulus Corinthi ſuum exercet artificium apud Aquilam, & quamquam ad ejus prædicationem blaſphemarent Judæi, audit tamen in viſione multum ibi populum ad fidem convertendum: verum poſt ſeſquiannum accuſatus a Judæis apud Gallionem proconſulem, & poſt multos dies venit Epheſum, ac variis regionibus fratres confirmat: Apollo vehementer Judæos convincit, oſtendens Scripturis Jeſum eſſe Chriſtum, quamquam tantum noſſet baptiſma Joannis.

1 POſt hæc egreſſus ab Athenis, venit Corinthum:

2 Et inveniens quemdam Judæum nomine Aquilam, Ponticum genere, qui nuper venerat ab Italia, & Priſcillam uxorem ejus, (eo quod præcepiſſet Claudius diſcedere omnes Judæos a Roma) acceſſit ad eos.

3 Et quia ejuſdem erat artis manebat apud

eos,

eos, & operabatur: (erant autem scenofactoriæ artis.)

4 Et disputabat in synagoga per omne sabbatum, interponens nomen Domini Jesu, suadebatque Judæis, & Græcis.

5 Cum venissent autem de Macedonia Silas & Timotheus, instabat verbo Paulus, testificans Judæis esse Christum Jesum.

6 Contradicentibus autem eis, & blasphemantibus, excutiens vestimenta sua, dixit ad eos: Sanguis vester super caput vestrum: mundus ego, ex hoc ad Gentes vadam.

7 Et migrans inde, intravit in domum cujusdam, nomine Titi Justi, colentis Deum, cujus domus erat conjuncta synagogæ.

8 Crispus autem archisynagogus credidit Domino cum omni domo sua: & multi Corinthiorum audientes credebant, & baptizabantur.

9 Dixit autem Dominus nocte per visionem Paulo: Noli timere, sed loquere, & ne taceas.

10 Propter quod ego sum tecum: & nemo apponetur tibi ut noceat te: quoniam populus est mihi multus in hac civitate.

11 Sedit autem ibi annum & sex menses, docens apud eos verbum Dei.

12 Gallione autem proconsule Achajæ, insurrexerunt uno animo Judæi in Paulum, & adduxerunt eum ad tribunal.

13 Dicentes: Quia contra legem hic persuadet hominibus colere Deum.

14 Incipiente autem Paulo aperire os, dixit Gallio ad Judæos: Si quidem esset iniquum aliquid, aut facinus pessimum, o viri Judæi, recte vos sustinerem.

15 Si vero quæstiones sunt de verbo, & nominibus, & lege vestra, vos ipsi videritis: Judex ego horum nolo esse.

16 Et minavit eos a tribunali.

17 Apprehendentes autem omnes Sosthenem principem synagogæ, percutiebant eum ante tribunal: & nihil eorum Gallioni curæ erat.

18 Paulus vero cum adhuc sustinuisset dies multos, fratribus valefaciens, navigavit in Syriam, (& cum eo Priscilla, & Aquila) qui sibi † totonderat in Cenchris caput: habebat enim votum.

19 Devenitque Ephesum, & illos ibi reliquit. Ipse vero ingressus synagogam, disputabat cum Judæis.

20 Rogantibus autem eis ut ampliori tempore maneret, non consensit.

21 Sed valefaciens, & dicens, iterum revertar ad vos Deo volente, profectus est ab Epheso.

22 Et descendens Cæsaream, ascendit, & salutavit Ecclesiam, & descendit Antiochiam.

23 Et facto ibi aliquanto tempore profectus est, perambulans ex ordine Galaticam regionem, & Phrygiam, confirmans omnes discipulos.

24 Judæus autem quidam, Apollo nomine, Alexandrinus genere, vir eloquens, devenit Ephesum, potens in scripturis.

25 Hic erat edoctus viam Domini: & fervens spiritu loquebatur & docebat diligenter ea quæ sunt Jesu, sciens tantum baptisma Joannis.

26 Hic ergo cœpit fiducialiter agere in synagoga. Quem cum audissent Priscilla & Aquila, assumpserunt eum, & diligentius exposuerunt ei viam Domini.

27 Cum autem vellet ire Achajam, exhortati fratres, scripserunt discipulis ut susciperent eum. Qui cum venisset, contulit multum his qui crediderant.

28 Vehementer enim Judæos revincebat publice, ostendens per Scripturas, esse Christum Jesum.

† *Num. 6. 18. Infra 21. 24.*

CAPUT XIX.

Paulus Ephesi quosdam discipulos Joannis tantum baptismate baptizatos, jubet in Jesu nomine baptizari, ac manuum impositione Spiritum sanctum ipsis impetrat, ibique prædicans multa edit signa: de Judæis qui non credentes conabantur nomine Jesu a Paulo prædicati adjurare dæmonia: multi peccata confitentes libros superstitiosos exurunt: Demetrius argentarius gravem adversus Paulum seditionem excitat, quam agre tandem sedat Alexander.

1 FACTUM est autem, cum Apollo esset Corinthi, ut Paulus peragratis superioribus partibus veniret Ephesum, & inveniret quosdam discipulos:

2 Dixitque ad eos: Si Spiritum sanctum accepistis credentes? At illi dixerunt ad eum: Sed neque si Spiritus sanctus est, audivimus.

3 Ille vero ait: In quo ergo baptizati estis? Qui dixerunt: In Joannis baptismate.

4 Dixit autem Paulus: † Joannes baptizavit baptismo pœnitentiæ populum, dicens: In eum, qui venturus esset post ipsum, ut crederent, hoc est, in Jesum.

5 His auditis, baptizati sunt in nomine Domini Jesu.

6 Et cum imposuisset illis manus Paulus, venit Spiritus sanctus super eos, & loquebantur linguis, & prophetabant.

7 Erant autem omnes viri fere duodecim.

8 Introgressus autem synagogam, cum fiducia loquebatur per tres menses, disputans, & suadens de regno Dei.

9 Cum autem quidam indurarentur, & non crederent, maledicentes viam Domini coram multitudine, discedens ab eis, segregavit discipulos, quotidie disputans in schola tyranni cujusdam.

10 Hoc autem factum est per biennium, ita ut omnes, qui habitabant in Asia: audirent verbum Domini, Judæi atque Gentiles.

11 Virtutesque non quasliber faciebat Deus per manum Pauli:

12 Ita ut etiam super languidos deferrentur a corpore ejus sudaria, & semicinctia, & recedebant ab eis languores, & spiritus nequam egrediebantur.

13 Tentaverunt autem quidam & de circumeuntibus Judæis exorcistis, invocare super eos, qui habebant spiritus malos, nomen Domini Jesu, dicentes: Adjuro vos per Jesum, quem Paulus prædicat.

14 Erant autem quidam Judæi Sceuæ principis sacerdotum septem filii, qui hoc faciebant.

15 Respondens autem spiritus nequam dixit eis: Jesum novi, & Paulum scio: vos autem qui estis?

16 Et insiliens eos homo, in quo erat dæmonium pessimum, & dominatus amborum, invaluit contra eos, ita ut nudi & vulnerati effugerent de domo illa.

17 Hoc autem notum factum est omnibus Judæis, atque Gentilibus, qui habitabant

† *Matt. 3. 11. Marci 1. 8. Luca 3. 16. Joann. 1. 26. Supra 1. 5. & 11. 16.*

Ephe-

Ephesi : & cecidit timor super omnes illos, & magnificabatur nomen Domini Jesu.

18 Multique credentium veniebant, confitentes & annuntiantes actus suos.

19 Multi autem ex eis, qui fuerant curiosa sectati, contulerunt libros, & combusserunt coram omnibus : & computatis pretiis illorum, invenerunt pecuniam denariorum quinquaginta millium.

20 Ita fortiter crescebat verbum Dei, & confirmabatur.

21 His autem expletis, proposuit Paulus in spiritu, transita Macedonia & Achaja ire Jerosolymam, dicens : Quoniam postquam fuero ibi, oportet me & Romam videre.

22 Mittens autem in Macedoniam duos ex ministrantibus sibi, Timotheum & Erastum, ipse remansit ad tempus in Asia.

23 Facta est autem illo tempore turbatio non minima de via Domini.

24 Demetrius enim quidam nomine, argentarius, faciens ædes argenteas Dianæ, præstabat artificibus non modicum quæstum :

25 Quos convocans, & eos qui hujusmodi erant opifices, dixit : Viri, scitis quia de hoc artificio est nobis acquisitio :

26 Et videtis, & auditis, quia non solum Ephesi, sed pene totius Asiæ, Paulus hic suadens avertit multam turbam, dicens : Quoniam non sunt dii, qui manibus fiunt.

27 Non solum autem hæc periclitabitur nobis pars in redargutionem venire, sed & magnæ Dianæ templum in nihilum reputabitur, sed & destrui incipiet majestas ejus, quam tota Asia, & orbis colit.

28 His auditis, repleti sunt ira, & exclamaverunt dicentes : Magna Diana Ephesiorum.

29 Et impleta est civitas confusione, & impetum fecerunt uno animo in theatrum, rapto Gajo & Aristarcho Macedonibus, comitibus Pauli.

30 Paulo autem volente intrare in populum, non permiserunt discipuli.

31 Quidam autem & de Asiæ principibus, qui erant amici ejus, miserunt ad eum rogantes ne se daret in theatrum :

32 Alii autem aliud clamabant. Erat enim Ecclesia confusa : & plures nesciebant qua ex causa convenissent.

33 De turba autem detraxerunt Alexandrum, propellentibus eum Judæis. Alexander autem manu silentio postulato, volebat reddere rationem populo.

34 Quem ut cognoverunt Judæum esse, vox facta una est omnium, quasi per horas duas clamantium : Magna Diana Ephesiorum.

35 Et cum sedasset scriba turbas, dixit : Viri Ephesii, quis enim est hominum, qui nesciat Ephesiorum civitatem cultricem esse magnæ Dianæ, Jovisque prolis?

36 Cum ergo his contradici non possit, oportet vos sedatos esse, & nihil temere agere.

37 Adduxistis enim homines istos, neque sacrilegos, neque blasphemantes deam vestram.

38 Quod si Demetrius, & qui cum eo sunt artifices, habent adversus aliquem causam, conventus forenses aguntur, & proconsules sunt, accusent invicem.

39 Si quid autem alterius rei quæritis : in legitima Ecclesia poterit absolvi.

40 Nam & periclitamur argui seditionis hodiernæ : cum nullus obnoxius sit (de quo possimus reddere rationem) concursus istius. Et cum hæc dixisset, dimisit Ecclesiam.

CAPUT XX.

Paulus peragratis variis partibus Macedoniæ & Græciæ, concionator Troade in mediam noctem : cumque adolescens Eutychus cadens a tertio cœnaculo mortuus esset, Paulus eum resuscitavit : & variis locis peragratis, advocatos ex Epheso presbyteros exhortatur ut vigilantes sint in regenda Ecclesia, prædicens quod non essent amplius eum visuri.

1 POstquam autem cessavit tumultus, vocatis Paulus discipulis, & exhortatus eos, valedixit, & profectus est ut iret in Macedoniam.

2 Cum autem perambulasset partes illas, & exhortatus eos fuisset multo sermone, venit ad Græciam :

3 Ubi cum feciſſet menses tres, factæ sunt illi insidiæ a Judæis navigaturo in Syriam : habuitque consilium, ut reverteretur per Macedoniam.

4 Comitatus est autem eum Sopater Pyrrhi Beroensis, Thessalonicensium vero Aristarchus, & Secundus, & Gajus Derbeus, & Timotheus : Asiani vero Tychicus, & Trophimus.

5 Hi cum præcessissent, sustinuerunt nos Troade :

6 Nos vero navigavimus post dies azymorum a Philippis, & venimus ad eos Troadem in diebus quinque, ubi demorati sumus diebus septem.

7 Una autem Sabbati cum convenissemus ad frangendum panem, Paulus disputabat cum eis, profecturus in crastinum, protraxitque sermonem usque in mediam noctem.

8 Erant autem lampades copiosæ in cœnaculo, ubi eramus congregati.

9 Sedens autem quidam adolescens nomine Eutychus super fenestram, cum mergeretur somno gravi, disputante diu Paulo, ductus somno cecidit de tertio cœnaculo deorsum, & sublatus est mortuus.

10 Ad quem cum descendisset Paulus, incubuit super eum : & complexus dixit : Nolite turbari, anima enim ipsius in ipso est.

11 Ascendens autem, frangensque panem, & gustans, satisque allocutus usque in lucem, sic profectus est.

12 Adduxerunt autem puerum viventem, & consolati sunt non minime.

13 Nos autem ascendentes navem, navigavimus in Asson, inde suscepturi Paulum : sic enim disposuerat ipse per terram iter facturus.

14 Cum autem convenisset nos in Asson, assumpto eo, venimus Mitylenen.

15 Et inde navigantes, sequenti die venimus contra Chium, & alia applicuimus Samum, & sequenti die venimus Miletum.

16 Proposuerat enim Paulus transnavigare Ephesum, ne qua mora illi fieret in Asia. Festinabat enim, si possibile sibi esset, ut diem Pentecostes faceret Jerosolymis.

17 A Mileto autem mittens Ephesum, vocavit majores natu Ecclesiæ.

18 Quos cum venissent ad eum & simul essent, dixit eis : Vos scitis, a prima die, qua ingressus sum in Asiam, qualiter vobiscum per omne tempus fuerim,

19 Serviens Domino cum omni humilitate, & lacrymis, & tentationibus, quæ mihi acciderunt ex insidiis Judæorum :

20 Quomodo nihil subtraxerim utilium, quo minus annuntiarem vobis, & docerem vos publice, & per domos,

21 Testificans Judæis atque Gentilibus in

Deum pœnitentiam, & fidem in Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum.

22 Et nunc ecce alligatus ego ſpiritu, vado in Jeruſalem; quæ in ea ventura ſint mihi, ignorans:

23 Niſi quod Spiritus ſanctus per omnes civitates mihi proteſtatur, dicens, quoniam vincula & tribulationes Jeroſolymis me manent.

24 Sed nihil horum vereor: nec facio animam meam pretioſiorem quam me, dummodo conſummem curſum meum, & miniſterium verbi, quod accepi a Domino Jeſu, teſtificari Evangelium gratiæ Dei.

25 Et nunc ecce ego ſcio, quia amplius non videbitis faciem meam vos omnes, per quos tranſivi prædicans regnum Dei.

26 Quapropter conteſtor vos hodierna die, quia mundus ſum a ſanguine omnium.

27 Non enim ſubterfugi, quo minus annuntiarem omnem conſilium Dei vobis.

28 Attendite vobis, & univerſo gregi, in quo vos Spiritus ſanctus poſuit epiſcopos, regere eccleſiam Dei, quam acquiſivit ſanguine ſuo.

29 Ego ſcio quoniam intrabunt poſt diceſſionem meam lupi rapaces in vos, non parcentes gregi.

30 Et ex vobis ipſis exurgent viri loquentes perverſa, ut abducant diſcipulos poſt ſe.

31 Propter quod vigilate, memoria retinentes, quoniam per triennium nocte & die non ceſſavi, cum lacrymis monens unumquemque veſtrum.

32 Et nunc commendo vos Deo, & verbo gratiæ ipſius, qui potens eſt ædificare, & dare hæreditatem in ſanctificatis omnibus.

33 Argentum & aurum, aut veſtem nullius concupivi, ſicut.

†1.Cor. 4. 12. 1Theſſ. 2. 9. 2Theſſ. 3. 8.

34 Ipſi ſcitis: † quoniam ad ea, quæ mihi opus erant, & his, qui mecum ſunt, miniſtraverunt manus iſtæ.

35 Omnia oſtendi vobis, quoniam ſic laborantes, oportet ſuſcipere infirmos, ac meminiſſe verbi Domini Jeſu, quoniam ipſe dixit: Beatus eſt magis dare, quam accipere.

36 Et cum hæc dixiſſet, poſitis genibus ſuis oravit cum omnibus illis.

37 Magnus autem fletus factus eſt omnium, & procumbentes ſuper collum Pauli, oſculabantur eum.

38 Dolentes maxime in verbo, quod dixerat, quoniam amplius faciem ejus non eſſent viſuri. Et deducebant eum ad navem.

CAPUT XXI.

Paulo Jeroſolymam tendenti poſt varias navigationes, vaticinatur Agabus propheta afflictiones quas paſſurus erat Jeroſolymis: nec tamen amicorum lacrymis averti poteſt ne aſcendat Jeruſalem, paratus pro Chriſto etiam mortem ſubire: cumque Jeruſalem perveniſſet: Jacobus ipſi ſuadet ut cum quinque viris votum habentibus ſe ſanctificet: quod cum faceret, rapitur a Judæis, ſed ex eorum manibus eripitur a tribuno, a quo catenis alligatus ducitur in caſtra: impetrat tamen facultatem loquendi ad populum.

1 CUm autem factum eſſet ut navigaremus abſtracti ab eis, recto curſu venimus Deum, & ſequente die Rhodum, & inde Pataram.

2 Et cum inveniſſemus navem transfretantem in Phœnicem, aſcendentes navigavimus.

3 Cum apparuiſſemus autem Cypro, relinquentes eam ad ſiniſtram, navigavimus in Syriam, & venimus Tyrum: ibi enim navis expoſitura erat onus.

4 Inventis autem diſcipulis, manſimus ibi diebus ſeptem: qui Paulo dicebant per Spiritum ne aſcenderet Jeroſolymam.

5 Et expletis diebus profecti ibamus, deducentibus nos omnibus cum uxoribus & filiis uſque foras civitatem: & poſitis genibus in littore, oravimus.

6 Et cum valetecíſſemus invicem, aſcendimus navem: illi autem redierunt in ſua.

7 Nos vero navigatione expleta a Tyro deſcendimus Ptolemaidam: & ſalutatis fratribus, manſimus die una apud illos.

8 Alia autem die profecti, venimus Cæſaream. Et intrantes domum Philippi evangeliſtæ, † qui erat unus de ſeptem, manſimus apud eum. †Supra 6. 5.

9 Huic autem erant quatuor filiæ virgines prophetantes.

10 Et cum moraremur per dies aliquot, ſupervenit quidam a Judæa propheta, nomine Agabus.

11 Is cum veniſſet ad nos, tulit zonam Pauli: & alligans ſibi pedes & manus, dixit: Hæc dicit Spiritus Sanctus: Virum, cujus eſt zona hæc, ſic alligabunt in Jeruſalem Judæi, & tradent in manu Gentium.

12 Quod cum audiſſemus, rogabamus nos, & qui loci illius erant, ne aſcenderet Jeroſolymam.

13 Tunc reſpondit Paulus: & dixit: Quid facitis flentes, & affligentes cor meum? Ego enim non ſolum alligari, ſed & mori in Jeruſalem paratus ſum, propter nomen Domini Jeſu.

14 Et cum ei ſuadere non poſſemus, quievimus, dicentes; Domini voluntas fiat.

15 Poſt dies autem iſtos præparati, aſcendebamus in Jeruſalem.

16 Venerunt autem & ex diſcipulis a Cæſarea nobiſcum, adducentes ſecum apud quem hoſpitaremur Mnaſonem quendam Cyprium, antiquum diſcipulum.

17 Et cum veniſſemus Jeroſolymam, libenter exceperunt nos fratres.

18 Sequenti autem die introibat Paulus nobiſcum ad Jacobum, omneſque collecti ſunt ſeniores.

19 Quos cum ſalutaſſet, narrabat per ſingula, quæ Deus feciſſet in Gentibus per miniſterium ipſius.

20 At illi cum audiſſent, magnificabant Deum, dixeruntque ei Vides, frater, quot millia ſunt in Judæis, qui crediderunt, & omnes æmulatores ſunt legis.

21 Audierunt autem de te, quia diſceſſionem doceas a Moyſe eorum, qui per Gentes ſunt, Judæorum: dicens non debere eos circumcidere filios ſuos neque ſecundum conſuetudinem ingredi.

22 Qui ergo eſt? utique oportet convenire multitudinem. audient enim te ſupervenisſe.

23 Hoc ergo fac quod tibi dicimus: Sunt nobis viri quatuor, votum habentes ſuper ſe.

24 His aſſumptis, ſanctifica te cum illis, & impende in illis † ut radant capita, & ſcient omnes quia quæ de te audierunt, falſa ſunt, ſed ambulas & ipſe cuſtodiens legem. †Num 6. 18. Supra 18. 18

25 De

†Supra 15. 20. 29.

25 De his autem qui crediderunt ex Gentibus, † nos scripsimus, judicantes ut abstineant se ab idolis, immolato, & sanguine, & suffocato, & fornicatione.

26 Tunc Paulus, assumptis viris, postera die purificatus cum illis intravit in templum, annuntians expletionem dierum purificationis, donec offerretur pro unoquoque eorum oblatio.

27 Dum autem septem dies consummarentur, hi qui de Asia erant Judæi, cum vidissent eum in templo, concitaverunt omnem populum, & injecerunt ei manus, clamantes:

28 Viri Israelitæ, adjuvate: hic est homo, qui adversus populum, & legem, & locum hunc, omnes ubique docens, insuper & Gentiles induxit in templum, & violavit sanctum locum istum.

29 Viderant enim Trophimum Ephesium in civitate cum ipso, quem æstimaverunt quoniam in templum introduxisset Paulus.

30 Commotaque est civitas tota, & facta est concursio populi. Et apprehendentes Paulum, trahebant eum extra templum: & statim clausæ sunt januæ.

31 Quærentibus autem eum occidere, nuntiatum est tribuno cohortis: Quia tota confunditur Jerusalem.

32 Qui statim assumptis militibus, & centurionibus, decurrit ad illos. Qui cum vidissent tribunum, & milites, cessaverunt percutere Paulum.

33 Tunc accedens tribunus apprehendit eum, & jussit eum alligari catenis duabus: & interrogabant quis esset, & quis fecisset.

34 Alii autem aliud clamabant in turba. Et cum non posset certum cognoscere præ tumultu, jussit duci eum in castra.

35 Et cum venisset ad gradus, contigit ut portaretur a militibus propter vim populi.

36 Sequebatur enim multitudo populi, clamans: Tolle eum.

37 Et cum cœpisset induci in castra Paulus, dicit tribuno: Si licet mihi loqui aliud ad te: Qui dixit: Græce nostri?

38 Nonne tu es Ægyptius, qui ante hos dies tumultum concitasti, & eduxisti in desertum quatuor millia virorum sicariorum.

39 Et dixit ad eum Paulus: Ego homo sum quidem Judæus a Tarso Ciliciæ, non ignotæ civitatis municeps. Rogo autem te, permitte mihi loqui ad populum.

40 Et cum ille permitteret, Paulus stans in gradibus annuit manu ad plebem, & magno silentio facto, allocutus est in lingua Hebræa, dicens:

CAPUT XXII.

Ubi Paulus in sui excusationem narrasset suæ conversionis ordinem, vociferantur Judæi ipsum de terra tollendum, eo quod diceret se a Deo missum fuisse ad prædicandum Gentibus; a tribuno autem jussus flagellis cædi & torqueri, liberatus est dicendo se civem Romanum esse.

1 VIri fratres, & patres, audite quam ad vos nunc reddo rationem.

2 Cum audissent autem quia Hebræa lingua loqueretur ad illos, magis præstiterunt silentium.

3 Et dicit: Ego sum vir Judæus, natus in Tarso Ciliciæ, nutritus autem in ista civitate, secus pedes Gamalielis eruditus juxta veritatem paternæ legis, æmulator legis, sicut & vos omnes estis hodie:

4 † Qui hanc viam persecutus sum usque ad mortem, alligans & tradens in custodias viros ac mulieres. †Supra 8. 3.

5 Sicut princeps sacerdotum mihi testimonium reddit, & omnes majores natu, † a quibus & epistolas accipiens; ad fratres Damascum pergebam, ut adducerem inde vinctos in Jerusalem ut punirentur. †Supra 9. 2.

6 Factum est autem, eunte me, & appropinquante Damasco media die, subito de cœlo circumfulsit me lux copiosa:

7 Et decidens in terram, audivi vocem dicentem mihi: Saule, Saule, quid me persequeris?

8 Ego autem respondi: Qui es Domine? Dixitque ad me: Ego sum Jesus Nazarenus, quem tu persequeris.

9 Et qui mecum erant, lumen quidem viderunt, vocem autem non audierunt ejus, qui loquebatur mecum.

10 Et dixi: Quid faciam, Domine? Dominus autem dixit ad me: Surgens vade Damascum: & ibi tibi dicetur de omnibus, quæ te oporteat facere.

11 Et cum non viderem præ claritate luminis illius, ad manum deductus a comitibus, veni Damascum.

12 Ananias autem quidam, vir secundum legem testimonium habens ab omnibus cohabitantibus Judæis,

13 Veniens ad me, & astans dixit mihi: Saule frater respice. Et ego eadem hora respexi in eum.

14 At ille dixit. Deus patrum nostrorum prædordinavit te, ut cognosceres voluntatem ejus, & videres justum, & audires vocem ex ore ejus:

15 Quia eris testis illius ad omnes homines eorum quæ vidisti & audisti.

16 Et nunc quid mora is? Exurge, & baptizare, & ablue peccata tua, invocato nomine ipsius.

17 Factum est autem revertenti mihi in Jerusalem, & oranti in templo; fieri me in stupore mentis,

18 Et videre illum dicentem mihi: Festina, & exi velociter ex Jerusalem: quoniam non recipient testimonium tuum de me.

19 Et ego dixi: Domine ipsi sciunt † quia ego eram concludens in carcerem, & cædens per synagogas eos qui credebant in te. †Supra 8. 3.

20 Et cum funderetur sanguis Stephani testis tui, † ego astabam, & consentiebam, & custodiebam vestimenta interficientium illum. †Supra 7. 57.

21 Et dixit ad me: Vade, quoniam ego in nationes longe mittam te.

22 Audiebant autem eum usque ad hoc verbum, & levaverunt vocem suam dicentes: Tolle de terra hujuscemodi: non enim fas est eum vivere.

23 Vociferantibus autem eis, & projicientibus vestimenta sua, & pulverem jactantibus in aerem,

24 Jussit tribunus induci eum in castra, & flagellis cædi, & torqueri eum, ut sciret propter quam causam sic acclamarent ei.

25 Et cum astrinxissent eum loris: dicit astanti sibi Centurioni Paulus: Si hominem Romanum & indemnatum licet vobis flagellare?

26 Quo audito, Centurio accessit ad tribunum, & nuntiavit ei, dicens: Quid acturus es? hic enim homo, civis Romanus est.

27 Accedens autem tribunus: dixit illi: Dic mihi si tu Romanus es? At ille dixit: etiam.

28 Et respondit tribunus: Ego multa summa civilitatem hanc consecutus sum. Et Paulus ait: Ego autem & natus sum.

29 Protinus ergo discesserunt ab illo, qui eum torturi erant. Tribunus quoque timuit postquam rescivit, quia civis Romanus esset, & quia alligasset eum.

30 Postera autem die volens scire diligentius, qua ex causa accusaretur a Judæis, solvit eum, & jussit sacerdotes convenire, & omne concilium, & producens Paulum, statuit inter illos.

CAPUT XXIII.

Paulus coram sacerdotibus & toto concilio principem sacerdotum qui ipsum jusserat in faciem percuti, dicit parietem dealbatum, sed excusat se quod nesciisset esse principem sacerdotum: cumque iisdem dixisset se Pharisæum: & de resurrectione mortuorum judicari, orta est inter Pharisæos & Sadducæos magna dissensio: Dominus nocte Paulum confortat, prædicens quod etiam Romæ esset de ipso testificaturus: detecta multorum de occidendo Paulo conjuratione, tribunus mittit eum Cæsaream militibus stipatum ad Felicem præsidem, scriptis ad eum litteris quæ hic referuntur.

1 INtendens autem in concilium Paulus ait: Viri fratres, ego omni conscientia bona conversatus sum ante Deum, usque in hodiernum diem.

2 Princeps autem sacerdotum Ananias præcepit astantibus sibi percutere os ejus.

3 Tunc Paulus dixit ad eum: Percutiet te Deus, paries dealbate. Et tu sedens judicas me secundum legem, & contra legem jubes me percuti?

4 Et qui astabant dixerunt, Summum sacerdotem Dei maledicis?

5 Dixit autem Paulus: Nesciebam fratres quia princeps est sacerdotum. Scriptum est enim: † Principem populi tui non maledices.

† *Exod.* 22. 28.

6 Sciens autem Paulus, quia una pars esset Sadducæorum, & altera Pharisæorum, exclamavit in concilio, Viri fratres, † ego Pharisæus sum, filius Pharisæorum, de spe & resurrectione mortuorum ego judicor.

† *Phil.* 3. 5.

7 Et cum hæc dixisset, facta est dissensio inter Pharisæos & Sadducæos, & soluta est multitudo.

8 † Sadducæi enim dicunt, non esse resurrectionem, neque Angelum, neque Spiritum: Pharisæi autem utraque confitentur.

† *Matt.* 22. 23.

9 Factus est autem clamor magnus. Et surgentes quidam Pharisæorum, pugnabant, dicentes: Nihil mali invenimus in homine isto, quid si Spiritus locutus est ei, aut Angelus?

10 Et cum magna dissensio facta esset, timens tribunus ne discerperetur Paulus ab ipsis, jussit milites descendere, & rapere eum de medio eorum, ac deducere eum in castra.

11 Sequenti autem nocte assistens ei Dominus, ait: Constans esto: sicut enim testificatus es de me in Jerusalem, sic te oportet & Romæ testificari.

12 Facta autem die collegerunt se quidam ex Judæis, & devoverunt se dicentes, neque manducaturos, neque bibituros, donec occiderent Paulum.

13 Erant autem plus quam quadraginta viri, qui hanc conjurationem fecerant:

14 Qui accesserunt ad principes sacerdotum, & seniores, & dixerunt: Devotione devovimus nos nihil gustaturos, donec occidamus Paulum.

15 Nunc ergo vos notum facite tribuno cum concilio, ut producat illum ad vos, tamquam aliquid certius cognituri de eo. Nos vero prius quam appropiet, parati sumus interficere illum.

16 Quod cum audisset filius sororis Pauli insidias, venit, & intravit in castra, nuntiavitque Paulo.

17 Vocans autem Paulus ad se unum ex Centurionibus, ait: Adolescentem hunc perduc ad tribunum, habet enim aliquid indicare illi.

18 Et ille quidem assumens eum, duxit ad tribunum, & ait: Vinctus Paulus rogavit me hunc adolescentem perducere ad te, habentem aliquid loqui tibi.

19 Apprehendens autem tribunus manum illius, secessit cum eo seorsum, & interrogavit illum: Quid est, quod habes indicare mihi?

20 Ille autem dixit: Judæis convenit rogare te, ut crastina die producas Paulum in concilium, quasi aliquid certius inquisituri sint de illo.

21 Tu vero ne credideris illis: insidiantur enim ei ex eis viri amplius quam quadraginta, qui se devoverunt non manducare, neque bibere, donec interficiant eum: & nunc parati sunt, expectantes promissum tuum.

22 Tribunus igitur dimisit adolescentem, præcipiens ne cui loqueretur quoniam hæc nota sibi fecisset.

23 Et vocatis duobus Centurionibus, dixit illis: Parate milites ducentos, ut eant usque Cæsaream, & equites septuaginta, & lancearios ducentos, a tertia hora noctis:

24 Et jumenta præparate, ut imponentes Paulum, salvum perducerent ad Felicem præsidem.

25 (Timuit enim ne forte raperent eum Judæi, & occiderent, & ipse postea calumniam sustineret, tamquam accepturus pecuniam)

26 Scribens epistolam continentem hæc:

CLAUDIUS Lysias optimo præsidi, Felici, salutem.

27 Virum hunc comprehensum a Judæis, & incipientem interfici ab eis, superveniens cum exercitu eripui, cognito quia Romanus est;

28 Volensque scire causam quam objiciebant illi, deduxi eum in concilium eorum.

29 Quem inveni accusari de quæstionibus legis ipsorum, nihil vero dignum morte aut vinculis habentem criminis.

30 Et cum mihi perlatum esset de insidiis, quas paraverant illi, misi eum ad te, denuntians & accusatoribus ut dicant apud te. Vale.

31 Milites ergo secundum præceptum sibi, assumentes Paulum, duxerunt per noctem in Antipatridem.

32 Et postera die dimissis equitibus ut cum eo irent, reversi sunt ad castra.

33 Qui cum venissent Cæsaream, & tradidissent epistolam præsidi, statuerunt ante illum & Paulum.

35 Cum legisset autem, & interrogasset de qua provincia esset: & cognoscens quia de Cilicia,

36 Audiam te, inquit, cum accusatores tui venerint: Jussitque in prætorio Herodis custodiri eum.

CAPUT XXIV.

Accusatus Paulus coram Felice præside a Tertullo Judæorum oratore, respondet negans imposita sibi crimina, confitens tamen se Christianum, dixisse, se de resurrectione mortuorum judicari: Felix & Drusilla ipsius uxor Judæa audiunt Paulum de fide Christiana: cum autem non acciperet a Paulo pecuniam: reliquit eum vinctum successori suo Portio Festo.

1 POst quinque autem dies descendit princeps sacerdotum, Ananias, cum senioribus quibusdam, & Tertullo quodam oratore, qui adierunt præsidem adversus Paulum.

2 Et citato Paulo cœpit accusare Tertullus, dicens: Cum in multa pace agamus per te, & multa corrigantur per tuam providentiam;

3 Semper & ubique suscipimus, optime Felix, cum omni gratiarum actione.

4 Ne diutius autem te protraham, oro, breviter audias nos pro tua clementia.

5 Invenimus hunc hominem pestiferum, & concitantem seditiones omnibus Judæis in universo orbe, & auctorem seditionis sectæ Nazarenorum:

7 Qui etiam, templum violare conatus est, quem & apprehensum voluimus secundum legem nostram judicare.

7 Superveniens autem tribunus Lysias, cum vi magna eripuit eum de manibus nostris.

8 Jubens accusatores ejus ad te venire: a quo poteris ipse judicans, de omnibus istis cognoscere, de quibus nos accusamus eum.

9 Adjecerunt autem & Judæi, dicentes hæc ita se habere.

10 Respondit autem Paulus, (annuente sibi Præside dicere:) Ex multis annis te esse judicem Genti huic sciens, bono animo pro me satisfaciam.

11 Potes enim cognoscere, quia non plus sunt mihi dies, quam duodecim, ex quo ascendi adorare in Jerusalem:

12 Et neque in templo invenerunt me cum aliquo disputantem, aut concursum facientem turbæ, neque in synagogis,

13 Neque in civitate: neque probare possunt tibi de quibus nunc me accusant.

14 Confiteor autem hoc tibi, quod secundum sectam, quam dicunt hæresim, sic deservio Patri & Deo meo, credens omnibus, quæ in Lege & Prophetis scripta sunt:

15 Spem habens in Deum, quam & hi ipsi expectant, resurrectionem futuram justorum, & iniquorum.

16 In hoc & ipse studeo sine offendiculo conscientiam habere ad Deum, & ad homines semper.

17 Post annos autem plures, eleemosynas facturus in Gentem meam, veni, & oblationes, & vota.

†*Supra* 21. 26. 18 † In quibus invenerunt me purificatum in templo: non cum turba, neque cum tumultu.

19 Quidam autem ex Asia Judæi, quos oportebat apud te præsto esse, & accusare si quid haberent adversum me:

20 Aut hi ipsi dicant si quid invenerunt in me iniquitatis, cum stem in concilio.

21 Nisi de una hac solummodo voce, qua clamavi inter eos stans: † Quoniam de resurrectione mortuorum ego judicor hodie a vobis. †*Supra* 23. 6.

22 Distulit autem illos Felix, certissime sciens de via hac, dicens: Cum tribunus Lysias descenderit, audiam vos.

23 Jussitque Centurioni custodire eum, & habere requiem, nec quemquam de suis prohibere ministrare ei.

24 Post aliquot autem dies veniens Felix cum Drusilla uxore sua, quæ erat Judæa, vocavit Paulum, & audivit ab eo fidem, quæ est in Christum Jesum.

25 Disputante autem illo de justitia, & castitate & de judicio futuro, tremefactus Felix respondit: Quod nunc attinet, vade: tempore autem opportuno accersam te.

26 Simul & sperans, quod pecunia ei daretur a Paulo: propter quod & frequenter accersens eum, loquebatur cum eo.

27 Biennio autem expleto, accepit successorem Felix Portium Festum. Volens autem gratiam præstare Judæis Felix, reliquit Paulum vinctum.

CAPUT XXV.

Festus non obsequitur Judæis insidiis petentibus ut Paulus Jerosolymam ducatur: sed Cæsarea audit ejus accusatores & Pauli responsionem: qui a Festo requisitus an vellet de his judicari Jerosolymis, appellat Cæsarem: Festus Pauli causam regi Agrippæ indicat, qui ipsum audire cupit, posteroque die jubente Feste adducitur coram Agrippa & Berenice.

1 FEstus ergo cum venisset in provinciam, post triduum ascendit Jerosolymam a Cæsarea.

2 Adieruntque eum principes sacerdotum, & primi Judæorum, adversus Paulum: & rogabant eum,

3 Postulantes gratiam adversus eum, ut juberet perduci eum in Jerusalem, insidias tendentes ut interficerent eum in via.

4 Festus autem respondit, servari Paulum in Cæsarea: se autem maturius profecturum.

5 Qui ergo in vobis (ait) potentes sunt, descendentes simul, si quod est in viro crimen, accusent eum.

6 Demoratus autem inter eos dies non amplius quam octo, aut decem, descendit Cæsaream, & altera die sedit pro tribunali, & jussit Paulum adduci.

7 Qui cum perductus esset, circumsteterunt, eum, qui ab Jerosolyma descenderant Judæi, multas & graves causas objicientes, quas non poterant probare,

8 Paulo rationem reddente: Quoniam neque in legem Judæorum, neque in templum, neque in Cæsarem quidquam peccavi.

9 Festus autem volens gratiam præstare Judæis, respondens Paulo, dixit: Vis Jerosolymam ascendere, & ibi de his judicari apud me?

10 Dixit autem Paulus: Ad tribunal Cæsaris sto, ibi me oportet judicari: Judæis non nocui, sicut tu melius nosti.

11 Si enim nocui, aut dignum morte ali-

quid feci, non recuso mori: si vero nihil est eorum, quæ hi accusant me, nemo potest me illis donare. Cæsarem appello.

12 Tunc Festus cum concilio locutus, respondit, Cæsarem appellasti? ad Cæsarem ibis.

13 Et cum dies aliquot transacti essent, Agrippa rex & Bernice descenderunt Cæsaream ad salutandum Festum.

14 Et cum dies plures ibi demorarentur, Festus regis indicavit de Paulo, dicens: Vir quidam est derelictus a Felice vinctus,

15 De quo cum essem Jerosolymis, adierunt me principes sacerdotum, & seniores Judæorum, postulantes adversus illum damnationem.

16 Ad quos respondi: Quia non est Romanis consuetudo damnare aliquem hominem, prius quam is qui accusatur, præsentes habeat accusatores, locumque defendendi accipiat ad abluenda crimina.

17 Cum ergo huc convenissent sine ulla dilatione, sequenti die sedens pro tribunali, jussi adduci virum.

18 De quo, cum stetissent accusatores, nullam causam deferebant, de quibus ego suspicabar malum:

19 Quæstiones vero quasdam de sua superstitione habebant adversus eum, & de quodam Jesu defuncto, quem affirmabat Paulus vivere.

20 Hæsitans autem ego de hujusmodi quæstione, dicebam si vellet ire Jerosolymam, & ibi judicari de istis.

21 Paulo autem appellante ut servaretur ad Augusti cognitionem, jussi servari eum, donec mittam eum ad Cæsarem.

22 Agrippa autem dixit ad Festum: Volebam & ipse hominem audire. Cras, inquit, audies eum.

23 Altera autem die, cum veniisset Agrippa, & Bernice, cum multa ambitione, & introissent in auditorium cum tribunis, & viris principalibus civitatis, jubente Festo, adductus est Paulus.

24 Et dicit Festus: Agrippa rex, & omnes, qui simul adestis nobiscum viri, videtis hunc, de quo omnis multitudo Judæorum interpellavit me Jerosolymis, petentes & acclamantes non oportere eum vivere amplius.

25 Ego vero comperi nihil dignum morte eum admisisse. Ipso autem hoc appellante ad Augustum, judicavi mittere.

26 De quo quid certum scribam domino, non habeo. Propter quod produxi eum ad vos, & maxime ad te rex Agrippa, ut interrogatione facta habeam quid scribam.

27 Sine ratione enim mihi videtur mittere vinctum, & causas ejus non significare.

CAPUT XXVI.

Paulus coram Agrippa suam causam defendit: referens sua ad Christum conversionis ordinem, & se Judæis ac Gentibus sub divina protectione prædicasse ostendens: Festoque ipsum ex nimia scientia insanire dicenti respondet, omnesque optat esse Christianos: Agrippa dixit eum potuisse dimitti, nisi Cæsarem appellasset.

1 AGrippa vero ad Paulum ait: Permittitur tibi loqui pro temetipso. Tunc Paulus extenta manu cœpit rationem reddere.

2 De omnibus, quibus accusor a Judæis, rex Agrippa, æstimo me beatum, apud te cum tim defensurus me hodie,

3 Maxime te sciente omnia, & quæ apud Judæos sunt consuetudines, & quæstiones: propter quod obsecro patienter me audias.

4 Et quidem vitam meam a juventute, quæ ab initio fuit in gente mea in Jerosolymis, noverunt omnes Judæi:

5 Præscientes me ab initio (si velint testimonium perhibere) quoniam secundum certissimam sectam nostræ religionis vixi Pharisæus.

6 Et nunc in spe, quæ ad patres nostros repromissionis facta est a Deo, sto judicio subjectus:

7 In quam duodecim tribus nostræ, nocte ac die deservientes, sperant devenire: De qua spe accusor a Judæis, rex.

8 Quid incredibile judicatur apud vos, si Deus mortuos suscitat?

9 Et ego quidem existimaveram, me adversus nomen Jesu Nazareni debere multa contraria agere.

10 † Quod & feci Jerosolymis, & multos sanctorum ego in carceribus inclusi, a principibus sacerdotum potestate accepta: & cum occiderentur, detuli sententiam. †*Supra* 8. 3.

11 Et per omnes synagogas frequenter puniens eos, compellebam blasphemare: & amplius insaniens in eos, persequebar usque in exteras civitates.

12 In quibus † dum irem Damascum cum potestate, & permissu principum sacerdotum, †*Supra* 9. 2.

13 Die media in via, vidi, rex, de cœlo supra splendorem solis circumfulsisse me lumen, & eos qui mecum simul erant.

14 Omnesque nos cum decidissemus in terram, audivi vocem loquentem mihi Hebraica lingua: Saule, Saule, quid me persequeris? durum est tibi contra stimulum calcitrare.

15 Ego autem dixi: Quis es Domine? Dominus autem dixit: Ego sum Jesus, quem tu persequeris.

16 Sed exurge, & sta super pedes tuos: ad hoc enim apparui tibi, ut constituam te ministrum, & testem eorum quæ vidisti, & eorum quibus apparebo tibi,

17 Eripiens te de populo, & gentibus, in quas nunc ego mitto te,

18 Aperire oculos eorum, ut convertantur a tenebris ad lucem, & de potestate satanæ ad Deum, ut accipiant remissionem peccatorum, & sortem inter sanctos, per fidem quæ est in me.

19 Unde rex Agrippa, non fui incredulus cœlesti visioni:

20 † Sed his, qui sunt Damasci primum, & Jerosolymis, & in omnem regionem Judææ, & Gentibus annuntiabam, ut pœnitentiam agerent, & converterentur ad Deum, digna pœnitentiæ opera facientes. †*Supra* 13. & 14.

21 Hac ex causa me Judæi, cum essem in templo, † comprehensum tentabant interficere. †*Supra* 22. 22.

22 Auxilio autem adjutus Dei, usque in hodiernum diem sto, testificans minori atque majori, nihil extra dicens quam ea quæ Prophetæ locuti sunt futura esse, & Moyses,

23 Si passibilis Christus, si primus ex resurrectione mortuorum, lumen annuntiaturus est populo, & Gentibus.

24 Hæc loquente eo, & rationem reddente, Festus magna voce dixit: Insanis Paule: multæ te litteræ ad insaniam convertunt.

25 Et Paulus: Non insanio (inquit) optime

Feste, sed veritatis & sobrietatis verba loquor.

26 Scit enim de his rex, ad quem & constanter loquor: latere enim eum nihil horum arbitror. Neque enim in angulo quidquam horum gestum est.

27 Credis rex Agrippa prophetis? Scio quia credis?

28 Agrippa autem ad Paulum: In modico suades me Christianum fieri.

29 Et Paulus: Opto apud Deum, & in modico, & in magno, non tantum te, sed etiam omnes qui audiunt, hodie fieri tales, qualis & ego sum, exceptis vinculis his.

30 Et exurrexit rex, & præses, & Bernice & qui assidebant eis.

31 Et cum secessissent, loquebantur ad invicem, dicentes: Quia nihil morte, aut vinculis dignum quid fecit homo iste.

32 Agrippa autem Festo dixit: Dimitti poterat homo hic, si non apellasset Cæsarem.

CAPUT XXVII.

Paulus a centurione Julio ducitur Romam versus navigans per varia loca: adversante autem ipsis vento, vix perveniunt ad quemdam in Creta locum: a quo licet prædiceret Paulus periculosam esse navigationem, discedentes, patiuntur ingentem tempestatem: tandemque post Pauli consolationem, qui narrans factam sibi de omnium salute revelationem, hortabatur eos ad cibum sumendum: passi naufragium omnes evadunt incolumes.

1 UT autem judicatum est navigare eum in Italiam, & trádi Paulum cum reliquis custodiis centurioni nomine Julio cohortis Augustæ,

†2.Cor. 11. 25. 2 † Ascendentes navem Adrumetinam, incipientes navigare circa Asiæ loca, sustulimus, perseverante nobiscum Aristarcho Macedone Thessalonicensi.

3 Sequenti autem die devenimus Sidonem. Humane autem tractans Julius Paulum, permisit ad amicos ire, & curam sui agere.

4 Et inde cum sustulissemus, subnavigavimus Cyprum, propterea quod essent venti contrarii.

5 Et Pelagus Ciliciæ & Pamphyliæ navigantes, venimus Lystram, quæ est Lyciæ:

6 Et ibi inveniens centurio navem Alexandrinam navigantem in Italiam, transposuit nos in eam.

7 Et cum multis diebus tarde navigaremus, & vix devenissemus contra Gnidum, prohibente nos vento, adnavigavimus Cretæ, juxta Salmonem:

8 Et vix juxta navigantes, venimus in locum quemdam, qui vocatur Bonisportus, cui juxta erat civitas Thalassa.

9 Multo autem tempore peracto, & cum jam non esset tuta navigatio, eo quod & jejunium jam præteriisset, consolabatur eos Paulus,

10 Dicens eis: Viri, video quoniam cum injuria & multo damno, non solum oneris & navis, sed etiam animarum nostrarum, incipit esse navigatio.

11 Centurio autem gubernatori & nauclero magis credebat, quam his quæ a Paulo dicebantur.

12 Et cum aptus portus non esset ad hiemandum, plurimi statuerunt consilium navigare inde, si quomodo possent, devenientes Phœnicen, hiemare, portum Cretæ respicientem ad Africum, & ad Corum.

13 Aspirante autem Austro, æstimantes propositum se tenere, cum sustulissent de Asson, legebant Cretam.

14 Non post multum autem misit se contra ipsam ventus Typhonicus, qui vocatur Euroaquilo.

15 Cumque arrepta esset navis, & non posset conari in ventum, data nave flatibus, ferebamur.

16 In insulam autem quamdam decurrentes, quæ vocatur Cauda, potuimus vix obtinere scapham.

17 Qua sublata, adjutoriis utebantur, accingentes navem, timentes, ne in Syrtim inciderent, summisso vase sic ferebantur.

18 Valida autem nobis tempestate jactatis, sequenti die jactum fecerunt:

19 Et tertia die suis manibus armamenta navis projecerunt.

20 Neque autem sole, neque sideribus apparentibus per plures dies, & tempestate non exigua imminente, jam ablata erat spes omnis salutis nostræ.

21 Et cum multa jejunatio fuisset, tunc stans Paulus in medio eorum, dixit: Oportebat quidem, o viri, audito me, non tollere a Creta, lucrique facere injuriam hanc & jacturam.

22 Et nunc suadeo vobis bono animo esse, amisso enim nullius animæ erit ex vobis, præterquam navis.

23 Astitit enim mihi hac nocte Angelus Dei, cujus sum ego, & cui deservio,

24 Dicens: Ne timeas Paule, Cæsari te oportet astitere: & ecce donavit tibi Deus omnes qui navigant tecum.

25 Propter quod bono animo estote viri: credo enim Deo, quia sic erit, quemadmodum dictum est mihi.

26 In insulam autem quamdam oportet nos devenire.

27 Sed posteaquam quartadecima nox supervenit, navigantibus nobis in Adria circa mediam noctem, suspicabantur nautæ apparere sibi aliquam regionem:

28 Qui & summittentes bolidem, invenerunt passus viginti: & pusillum inde separati, invenerunt passus quindecim.

29 Timentes autem ne in aspera loca incideremus, de puppi mittentes anchoras quatuor, optabant diem fieri.

30 Nautis vero quærentibus fugere de navi, cum misissent scapham in mare, sub obtentu quasi inciperent a prora anchoras extendere.

31 Dixit Paulus centurioni, & militibus: Nisi hi in navi manserint, vos salvi fieri non potestis.

32 Tunc absciderunt milites funes scaphæ, & passi sunt eam excidere.

33 Et cum lux inciperet fieri, rogabat Paulus omnes sumere cibum, dicens: Quartadecima die hodie expectantes jejuni permanetis, nihil accipientes.

34 Propter quod rogo vos accipere cibum pro salute vestra: quia nullius vestrum capillus de capite peribit.

35 Et cum hæc dixisset, sumens panem, gratias egit Deo in conspectu omnium: & cum fregisset, cœpit manducare.

36 Animæquiores autem facti omnes, & ipſi ſumpſerunt cibum.

37 Eramus vero univerſæ animæ in navi ducentæ ſeptuaginta ſex.

38 Et ſatiati cibo alleviabant navem, jactantes triticum in mare.

39 Cum autem dies factus eſſet, terram non agnoſcebant: ſinum vero quendam conſiderabant habentem littus, in quem cogitabant, ſi poſſent, ejicere navem.

40 Et cum anchoras ſuſtuliſſent, committebant ſe mari, ſimul laxantes juncturas gubernaculorum: & levato artemone ſecundum auræ flatum tendebant ad littus.

41 Et cum incidiſſemus in locum dithalaſſum, impegerunt navem: & prora quidem fixa manebat immobilis, puppis vero ſolvebatur a vi maris.

42 Militum autem conſilium fuit ut cuſtodias occiderent: nequis cum enataſſet, effugeret.

43 Centurio autem volens ſervare Paulum, prohibuit fieri: juſſitque eos, qui poſſent natare, emittere ſe primos, & evadere, & ad terram exire:

44 Et ceteros alios in tabulis ferebant; quoſdam ſuper ea, quæ de navi erant. Et ſic factum eſt, ut omnes animæ evaderent ad terram.

CAPUT XXVIII.

Paulus ceterique ipſius comites humane a Barbaris excipiuntur in inſula Melita, in qua percuſſus a vipera Paulus nihil mali patitur, patremque Publii principis inſula ſanitati reſtituit, ac alios multos curat: & ab eo loco navigantes tandem Romam perveniunt, ubi Paulus convocatis primis Judæorum cauſam exponit cur Cæſarem appellaverit: dieque ab ipſis conſtituto prædicat de Chriſto, cujus verbis multi non credunt, quod Paulus oſtendit ab Iſaia prædictum eſſe; & per biennium de fide in Chriſtum prædicat omnibus ad ipſum accedentibus.

1 ET cum evaſiſſemus, tunc cognovimus quia Melita inſula vocabatur. Barbari vero præſtabant non modicam humanitatem nobis.

2 Accenſa enim pyra, reficiebant nos omnes, propter imbrem, qui imminebat, & frigus.

3 Cum congregaſſet autem Paulus ſarmentorum aliquantam multitudinem, & impoſuiſſet ſuper ignem, vipera a calore cum proceſſiſſet, invaſit manum ejus.

4 Ut vero viderunt Barbari pendentem beſtiam de manu ejus, ad invicem dicebant: Utique homicida eſt homo hic, qui cum evaſerit de mari, ultio non ſinit eum vivere.

5 Et ille quidem excutiens beſtiam in ignem, nihil mali paſſus eſt.

6 At illi exiſtimabant eum in tumorem convertendum, & ſubito caſurum, & mori. Diu autem illis expectantibus, & videntibus nihil mali in eo fieri, convertentes ſe, dicebant eum eſſe Deum.

7 In locis autem illis erant prædia principis inſulæ, nomine Publii, qui nos ſuſcipiens, triduo benigne exhibuit.

8 Contigit autem, patrem Publii febribus & dyſenteria vexatum jacere. Ad quem Paulus intravit: & cum oraſſet, & impoſuiſſet ei manus, ſalvavit eum.

9 Quo facto, omnes, qui in inſula habebant infirmitates accedebant, & curabantur:

10 Qui etiam multis honoribus nos honoraverunt, & navigantibus impoſuerunt quæ neceſſaria erant.

11 Poſt menſes autem tres, navigavimus in navi Alexandrina, quæ in inſula hiemaverat, cui erat inſigne Caſtorum.

12 Et cum veniſſemus Syracuſam, manſimus ibi triduo.

13 Inde circumlegentes devenimus Rhegium: & poſt unum diem flante Auſtro, ſecunda die venimus Puteolos;

14 Ubi inventis fratribus rogati ſumus manere apud eos dies ſeptem: & ſic venimus Romam.

15 Et inde cum audiſſent fratres, occurrerunt nobis uſque ad Appii forum, ad tres Tabernas. Quos cum vidiſſet Paulus, gratias agens Deo, accepit fiduciam.

16 Cum autem veniſſemus Romam, permiſſum eſt Paulo manere ſibimet cum cuſtodiente ſe milite.

17 Poſt tertium autem diem convocavit primos Judæorum. Cumque conveniſſent, dicebat eis: Ego, viri fratres, nihil adverſus plebem faciens, aut morem paternum, vinctus ab Jeroſolymis traditus ſum in manus Romanorum:

18 Qui cum interrogationem de me habuiſſent, voluerunt me dimittere, eo quod nulla eſſet cauſa mortis in me.

19 Contradicentibus autem Judæis, coactus ſum appellare Cæſarem, non quaſi Gentem meam habens aliquid accuſare.

20 Propter hanc igitur cauſam rogavi vos videre, & alloqui. Propter ſpem enim Iſrael catena hac circumdatus ſum.

21 At illi dixerunt ad eum: Nos neque litteras accepimus de te a Judæa, neque adveniens aliquis fratrum nuntiavit, aut locutus eſt quid de te malum.

22 Rogamus autem a te audire quæ ſentis: nam de ſecta hac notum eſt nobis quia ubique ei contradicitur.

23 Cum conſtituiſſent autem illi diem, venerunt ad eum in hoſpitium plurimi, quibus exponebat teſtificans regnum Dei, ſuadeuſque eis de Jeſu ex Lege Moyſi & Prophetis, a mane uſque ad veſperam.

24 Et quidam credebant his quæ dicebantur: quidam vero non credebant.

25 Cumque invicem non eſſent conſentientes, diſcedebant, dicente Paulo unum verbum: Quia bene Spiritus ſanctus locutus eſt per Iſaiam prophetam ad patres noſtros,

26 Dicens: † Vade ad populum iſtum, & dic ad eos: Aure audietis, & non intelligetis: & videntes videbitis, & non perſpicietis.

27 Incraſſatum eſt enim cor populi hujus, & auribus graviter audierunt, & oculos ſuos compreſſerunt: ne forte videant oculis, & auribus audiant, & corde intelligant, & convertantur, & ſanem eos.

28 Notum ergo ſit vobis, quoniam Gentibus miſſum eſt hoc ſalutare Dei, & ipſi audient.

29 Et cum hæc dixiſſet, exierunt ab eo Judæi, multam habentes inter ſe quæſtionem.

30 Manſit autem biennio toto in ſuo conducto: & ſuſcipiebat omnes, qui ingrediebantur ad eum,

31 Prædicans regnum Dei, & docens quæ ſunt de Domino Jeſu Chriſto, cum omni fiducia, ſine prohibitione.

† *Iſaiæ 6. 9. Matth. 13. 14. Marci 4. 12. Luc. 8. 10. Joann. 12. 40. Rom. 11. 8.*

EPI-

EPISTOLA BEATI PAULI APOSTOLI AD ROMANOS.

CAPUT PRIMUM.

Paulus commendato suo munere Evangelico, ob magnum prædicandi Evangelii zelum, optabat Romanos invisere; ostendens Ethnicos qui ex creaturis Deum cognoscentes, illius cultum a se abjecerant, colendo creaturarum imagines, merito a Deo desertos: & in pœnam illius in abominanda, quæ hic recensentur, incidisse scelera.

† *Act.* 13. 2.

1 aulus, servus Jesu Christi, vocatus Apostolus, † segregatus in Evangelium Dei,

2 Quod ante promiserat per Prophetas suos in Scripturis sanctis

3 De Filio suo, qui factus est ei ex semine David secundum carnem,

4 Qui prædestinatus est Filius Dei in virtute secundum spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum Jesu Christi Domini nostri:

5 Per quem accepimus gratiam, & Apostolatum ad obediendum fidei in omnibus Gentibus pro nomine ejus,

6 In quibus estis & vos vocati Jesu Christi:

7 Omnibus qui sunt Romæ, dilectis Dei, vocatis sanctis. Gratia vobis & pax a Deo Patre nostro, & Domino Jesu Christo.

8 Primum quidem gratias ago Deo meo per Jesum Christum pro omnibus vobis: quia fides vestra annuntiatur in universo mundo.

9 Testis enim mihi est Deus, cui servio in spiritu meo in Evangelio filii ejus, quod sine intermissione memoriam vestri facio

10 Semper in orationibus meis: obsecrans, si quo modo tandem aliquando prosperum iter habeam in voluntate Dei veniendi ad vos.

11 Desidero enim videre vos, ut aliquid impertiar vobis gratiæ spiritualis ad confirmandos vos:

12 Id est, simul consolari in vobis, per eam quæ invicem est, fidem vestram atque meam.

13 Nolo autem vos ignorare fratres: quia sæpe proposui venire ad vos, (& prohibitus sum usque adhuc) ut aliquem fructum habeam & in vobis, sicut & in ceteris Gentibus.

14 Græcis ac Barbaris, sapientibus & insipientibus debitor sum:

15 Ita (quod in me) promptum est & vobis, qui Romæ estis, evangelizare.

16 Non enim erubesco Evangelium. Virtus enim Dei est in salutem omni credenti, Judæo primum, & Græco.

17 Justitia enim Dei in eo revelatur ex fide in fidem: sicut scriptum est: † Justus autem ex fide vivit.

† *Hab.* 2. 4. *Gal.* 3. 11. *Hebr.* 10. 38.

18 Revelatur enim ira Dei de cœlo, super omnem impietatem & injustitiam hominum eorum, qui veritatem Dei in injustitia detinent:

19 Quia quod notum est Dei, manifestum est in illis. Deus enim illis manifestavit.

20 Invisibilia enim ipsius, a creatura mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta, conspiciuntur: sempiterna quoque ejus virtus, & divinitas: ita ut sint inexcusabiles.

21 † Quia cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt: sed evanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum: † *Eph.* 4. 17.

22 Dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt.

23 Et mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei, in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & serpentium.

24 Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, in immunditiam: ut contumeliis afficiant corpora sua in semetipsis:

25 Qui commutaverunt veritatem Dei in mendacium: & coluerunt, & servierunt creaturæ potius quam Creatori, qui est benedictus in sæcula. Amen.

26 Propterea tradidit illos Deus in passiones ignominiæ. Nam feminæ eorum immutaverunt naturalem usum, in eum usum qui est contra naturam.

27 Similiter autem & masculi, relicto naturali usu feminæ, exarserunt in desideriis suis in invicem, masculi in masculos turpitudinem operantes, & mercedem, quam oportuit, erroris sui in semetipsis recipientes.

28 Et sicut non probaverunt Deum habere in notitia: tradidit illos Deus in reprobum sensum, ut faciant ea quæ non conveniunt,

29 Repletos omni iniquitate, malitia, fornicatione, avaritia, nequitia, plenos invidia, homicidio, contentione, dolo, malignitate, susurrones,

30 Detractores, Deo odibiles, contumeliosos, superbos, elatos, inventores malorum, parentibus non obedientes,

31 Insipientes, incompositos, sine affectione, absque fœdere, sine misericordia.

32 Qui cum justitiam Dei cognovissent, non intellexerunt quoniam qui talia agunt, digni sunt morte: & non solum qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus.

CAPUT II.

Judæos redarguit qui ex data sibi lege Gentes, condemnabant, eadem ipsi patrantes, cum Deus unicuique redditurus sit juxta ipsius opera: adeo ut etiam Gentes, ea quæ legis sunt naturali lumine præstantes, pro circumcisis habenda sint, eosque judicatura, qui ex sola legis cognitione & carnis circumcisione gloriantur, contraria legi operantes.

† *Matt.* 7. 2.

1 PRopter quod inexcusabilis es o homo omnis, qui judicas. † In quo enim judicas

dicas alterum, teipsum condemnas: eadem enim agis quæ judicas.

2 Scimus enim quoniam judicium Dei est secundum veritatem in eos qui talia agunt.

3 Existimas autem hoc o homo, qui judicas eos qui talia agunt, & facis ea; quia tu effugies judicium Dei?

4 An divitias bonitatis ejus, & patientiæ, & longanimitatis contemnis? ignoras quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit?

5 Secundum autem duritiam tuam, & impœnitens cor, thesaurizas tibi iram in die iræ, & revelationis justi judicii Dei,

†*Matt.* 16. 27. 6 † Qui reddet unicuique secundum opera ejus:

7 Iis quidem, qui secundum patientiam boni operis, gloriam, & honorem, & incorruptionem quærunt, vitam æternam:

8 Iis autem, qui sunt ex contentione, & qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, ira & indignatio.

9 Tribulatio & angustia in omnem animam hominis operantis malum, Judæi primum, & Græci:

10 Gloria autem, & honor, & pax omni operanti bonum, Judæo primum, & Græco:

†*Deut.* 10. 17. 2. *Par.* 19. 7. *Job* 34. 19. *Sap.* 6. 8 *Eccli.* 35. 15. *Act.* 10. 34. *Galat.* 2. 6. *Coloss.* 3. 25. 11 † Non enim est acceptio personarum apud Deum.

12 Quicumque enim sine lege peccaverunt, sine lege peribunt: & quicumque in lege peccaverunt, per legem judicabuntur.

13 † Non enim auditores legis justi sunt apud Deum, sed factores legis justificabuntur.

14 Cum enim Gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis sunt, faciunt, ejusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex:

15 Qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientia ipsorum, & inter se invicem cogitationibus accusantibus, aut etiam defendentibus,

16 In die, cum judicabit Deus occulta hominum, secundum Evangelium meum, per Jesum Christum.

†*Matt.* 7. 21. *Jac.* 1. 22. 17 Si autem tu Judæus cognominaris, & requiescis in lege, & gloriaris in Deo,

18 Et nosti voluntatem ejus, & probas utiliora, instructus per legem,

19 Confidis teipsum esse ducem cæcorum, lumen eorum qui in tenebris sunt,

20 Eruditorem insipientium, magistrum infantium, habentem formam scientiæ & veritatis in lege.

21 Qui ergo alium doces, teipsum non doces: qui prædicas non furandum, furaris:

22 Qui dicis non mœchandum, mœcharis: qui abominaris idola, sacrilegium facis:

23 Qui in lege gloriaris, per prævaricationem legis Deum inhonoras.

† *Isaiæ* 52. 5. *Ezech.* 36. 20. 24 († Nomen enim Dei per vos blasphematur inter Gentes, sicut scriptum est.)

25 Circumcisio quidem prodest, si legem observes: si autem prævaricator legis sis, circumcisio tua præputium facta est.

26 Si igitur præputium justitias legis custodiat: nonne præputium illius in circumcisionem reputabitur?

27 Et judicabit id quod ex natura est præputium, legem consummans, te, qui per litteram & circumcisionem prævaricator legis es?

28 Non enim qui in manifesto, Judæus est: neque quæ in manifesto, in carne, est circumcisio:

29 Sed qui in abscondito, Judæus est: & circumcisio cordis in spiritu, non littera: cujus laus non ex hominibus, sed ex Deo est.

CAPUT III.

Quædam modo præcellunt Judæi propter facta illis a Deo promissiones, quæ complebuntur, quamquam nonnulli eorum fuerint increduli: omnes autem & Judæi & Gentiles peccato sunt obnoxii: a qua non liberat lex, sed fides in Christum propitiatorem, ut non sit cuiquam de legis operibus gloriandum.

1 QUid ergo amplius Judæo est? aut quæ utilitas circumcisionis?

2 Multum per omnem modum. Primum quidem, quia credita sunt illis eloquia Dei.

3 Quid enim si quidam illorum non crediderunt? † Numquid incredulitas illorum fidem Dei evacuabit? Absit.

†2*Tim.* 2. 13. 4 † Est autem Deus verax: † omnis autem homo mendax, sicut scriptum est: † Ut justificeris in sermonibus tuis: & vincas cum judicaris.

† *Joan.* 3. 33. † *Psal.* 115. 11. † *Psal.* 50. 6. 5 Si autem iniquitas nostra justitiam Dei commendat, quid dicemus? Numquid iniquus est Deus, qui infert iram?

6 (Secundum hominem dico.) Absit: alioquin quomodo judicabit Deus hunc mundum?

7 Si enim veritas Dei in meo mendacio abundavit in gloriam ipsius: quid adhuc & ego tamquam peccator judicor?

8 Et non (sicut blasphemamur, & sicut ajunt quidam nos dicere) faciamus mala ut veniant bona: quorum damnatio justa est.

9 Quid ergo? præcellimus eos? Nequaquam. † Causati enim sumus, Judæos & Græcos omnes sub peccato esse,

† *Gal.* 3. 22. 10 Sicut scriptum est: † Quia non est justus quisquam:

† *Psal.* 13. 3. 11 Non est intelligens, non est requirens Deum.

12 Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est usque ad unum.

† *Psal.* 5. 11. † *Psal.* 139. 4. † *Psal.* 9. 7. † *Isaiæ* 59. 7. *Prov.* 1. 16. † *Psal.* 35. 2. 13 † Sepulchrum patens est guttur eorum, linguis suis dolose agebant: † Venenum aspidum sub labiis eorum:

14 † Quorum os maledictione, & amaritudine plenum est:

15 † Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem:

16 Contritio, & infelicitas in viis eorum:

17 Et viam pacis non cognoverunt:

18 † Non est timor Dei ante oculos eorum:

† *Gal.* 2. 16. 19 † Scimus autem, quoniam quæcumque ex loquitur, iis, qui in lege sunt, loquitur: ut omne os obstruatur, & subditus fiat omnis mundus Deo:

20 Quia ex operibus legis non justificabitur omnis caro coram illo. Per legem enim cognitio peccati.

21 Nunc autem sine lege justitia Dei manifestata est; testificata a lege & Prophetis.

22 Justitia autem Dei per fidem Jesu Christi, in omnes & super omnes qui credunt in eum: non enim est distinctio:

23 Omnes enim peccaverunt, & egent gloria Dei.

24 Justificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem, quæ est in Christo Jesu,

25 Quem proposuit Deus propitiationem per fidem in sanguine ipsius, ad ostensionem justitiæ

stitiæ suæ, propter remissionem præcedentium delictorum.

26 In sustentatione Dei, ad ostensionem justitiæ ejus in hoc tempore: ut sit ipse justus, & justificans eum, qui est ex fide Jesu Christi.

27 Ubi est ergo gloriatio tua? Exclusa est. Per quam legem? Factorum? Non: sed per legem fidei.

28 Arbitramur enim justificari hominem per fidem sine operibus legis.

29 An Judæorum Deus tantum? nonne & Gentium? Immo & Gentium.

30 Quoniam quidem unus est Deus, qui justificat circumcisionem ex fide, & præputium per fidem.

31 Legem ergo destruimus per fidem? Absit: sed legem statuimus.

CAPUT IV.

Non ex legis operibus contingit justificatio, sed ex fide in Deum, qua Abraha reputata fuit ad justitiam ante datam ipsi circumcisionem, quam postea accepit; futurus, non lege sed justitia fidei, pater omnium qui ipsius fidem imitarentur: credidit autem Deo se patrem fore multarum Gentium per promissum sibi semen, cum tam ipse quam uxor ejus Sara annos excessissent aptos ad generandum.

1 QUid ergo dicemus Inveniſſe Abraham patrem noſtrum ſecundum carnem?

2 Si enim Abraham ex operibus juſtificatus eſt, habet gloriam, ſed non apud Deum.

† *Gen.* 15. 6. *Gal.* 3. 6. *Jac.* 2. 23. 3 Quid enim dicit Scriptura? † Credidit Abraham Deo: & reputatum eſt illi ad juſtitiam.

4 Ei autem qui operatur, merces non imputatur ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum.

5 Ei vero qui non operatur, credenti autem in eum, qui juſtificat impium, reputatur fides ejus ad juſtitiam ſecundum propoſitum gratiæ Dei.

6 Sicut & David dicit beatitudinem hominis, cui Deus accepto fert juſtitiam ſine operibus:

† *Pſal.* 31. 2. 7 † Beati, quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata.

8 Beatus vir, cui non imputavit Dominus peccatum.

9 Beatitudo ergo hæc in circumciſione tantum manet, an etiam in præputio? Dicimus enim quia reputata eſt Abrahæ fides ad juſtitiam.

10 Quomodo ergo reputata eſt? in circumciſione, an in præputio? Non in circumciſione, ſed in præputio.

† *Gen.* 17. 10. 11. 11 † Et ſignum accepit circumciſionis, ſignaculum juſtitiæ fidei, quæ eſt in præputio: ut ſit pater omnium credentium per præputium, ut reputetur & illis ad juſtitiam:

12 Et ſi pater circumciſionis, non iis tantum qui ſunt ex circumciſione, ſed & iis qui ſectantur veſtigia fidei, quæ eſt in præputio patris noſtri Abrahæ.

13 Non enim per legem promiſſio Abrahæ, aut ſemini ejus, ut hæres eſſet mundi: ſed per juſtitiam fidei.

14 Si enim qui ex lege, hæredes ſunt: exinanita eſt fides, abolita eſt promiſſio.

15 Lex enim iram operatur. Ubi enim non eſt lex, nec prævaricatio.

16 Ideo ex fide, ut ſecundum gratiam firma ſit promiſſio omni ſemini, non ei qui ex lege eſt ſolum, ſed & ei qui ex fide eſt Abrahæ, qui pater eſt omnium noſtrum,

† *Gen.* 17. 4. 17 (Sicut ſcriptum eſt: † Quia patrem multarum Gentium poſui te) ante Deum, cui credidit, qui vivificat mortuos, & vocat ea quæ non ſunt, tamquam ea quæ ſunt.

† *Gen.* 15. 5. 18 Qui contra ſpem in ſpem credidit, ut fieret pater multarum Gentium, ſecundum quod dictum eſt ei: † Sic erit ſemen tuum.

19 Et non infirmatus eſt fide, nec conſideravit corpus ſuum emortuum cum jam fere centum eſſet annorum, & emortua vulvam Saræ:

20 In repromiſſione etiam Dei non hæſitavit diffidentia, ſed confortatus eſt fides, dans gloriam Deo:

21 Pleniſſime ſciens quia quæcumque promiſit, potens eſt & facere.

22 Ideo & reputatum eſt illi ad juſtitiam.

23 Non eſt autem ſpiritum tantum propter ipſum, quia reputatum eſt illi ad juſtitiam:

24 Sed & propter nos, quibus reputabitur credentibus in eum, qui ſuſcitavit Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum a mortuis;

25 Qui traditus eſt propter delicta noſtra, & reſurrexit propter juſtificationem noſtram.

CAPUT V.

Ex fide, inquit, juſtificati, non ſolum ſpe gloriamur, verum etiam in adverſitatibus: nam ſi Chriſtus pro nobis adhuc impiis mortuus eſt, multo magis ſalvabit jam juſtificatos per ſanguinem ipſius: & ſicut per unam Adæ inobedientiam omnes peccavimus, ac mortui ſumus; ita per unius Chriſti obedientiam, ex multis delictis juſtificamur ad vitam.

1 JUſtificati ergo ex fide, pacem habeamus ad Deum per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum:

† *Epheſ.* 2. 18. 2 † Per quem & habemus acceſſum per fidem in gratiam iſtam, in qua ſtamus, & gloriamur in ſpe gloriæ filiorum Dei.

† *Jac.* 1. 3. 3 Non ſolum autem, ſed & gloriamur in tribulationibus: † ſcientes quod tribulatio patientiam operatur:

4 Patientia autem probationem, probatio vero ſpem,

5 Spes autem non confundit: quia charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis.

† *Hebr.* 9. 14. 1. *Petr.* 3. 18. 6 Ut quid enim Chriſtus, cum adhuc infirmi eſſemus, ſecundum tempus † pro impiis mortuus eſt?

7 Vix enim pro juſto quis moritur: nam pro bono forſitan quis audeat mori?

8 Commendat autem charitatem ſuam Deus in nobis: quoniam cum adhuc peccatores eſſemus, ſecundum tempus,

9 Chriſtus pro nobis mortuus eſt: multo igitur magis nunc juſtificati in ſanguine ipſius, ſalvi erimus ab ira per ipſum.

10 Si enim cum inimici eſſemus, reconciliati ſumus Deo per mortem filii ejus: multo magis reconciliati, ſalvi erimus in vita ipſius.

11 Non ſolum autem: ſed & gloriamur in Deo per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, per quem nunc reconciliationem accepimus.

12 Propterea ſicut per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertranſiit, in quo omnes peccaverunt.

13 Usque ad legem enim peccatum erat in mundo: peccatum autem non imputabatur, cum lex non esset.

14 Sed regnavit mors ab Adam usque ad Moysen etiam in eos, qui non peccaverunt in similitudinem prævaricationis Adæ, qui est forma futuri.

15 Sed non sicut delictum, ita & donum: si enim unius delicto multi mortui sunt: multo magis gratia Dei & donum in gratia unius hominis Jesu Christi in plures abundavit.

16 Et non sicut per unum peccatum, ita & donum: nam judicium quidem ex uno in condemnationem: gratia autem ex multis delictis in justificationem.

17 Si enim unius delicto mors regnavit per unum: multo magis abundantiam gratiæ, & donationis, & justitiæ accipientes, in vita regnabunt per unum Jesum Christum.

18 Igitur sicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem: sic & per unius justitiam in omnes homines in justificationem vitæ.

19 Sicut enim per inobedientiam unius hominis, peccatores constituti sunt multi: ita & per unius obeditionem, justi constituentur multi.

20 Lex autem subintravit ut abundaret delictum. Ubi autem abundavit delictum, superabundavit gratia.

21 Ut sicut regnavit peccatum in mortem: ita & gratia regnet per justitiam in vitam æternam, per Jesum Christum Dominum nostrum.

CAPUT VI.

In Christo baptizati sumus, ut mortui peccato deinceps in novitate vitæ ambulemus: sicut Christus semel mortuus ac sepultus, ad novam vitam, non amplius moriturus, resurrexit: non ergo jam obediamus peccato aut concupiscentiis, sed soluti a lege, liberatique per Christi gratiam a peccato, & servi facti justitiæ, tradamus membra nostra in obsequium justitiæ, ad vitam, qua prius tradideramus immunditiæ ad mortem.

1 QUid ergo dicemus? permanebimus in peccato ut gratia abundet?

2 Absit. Qui enim mortui sumus peccato, quomodo adhuc vivemus in illo?

3 An ignoratis quia quicumque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus?

† *Gal.* 3. 27. *Coloss.* 2. 12. † *Ephes.* 4. 23. *Hebr.* 12. 1. 1. *Petr.* 2. 1. & 4. 2.

4 † Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem: ut quomodo Christus surrexit a mortuis per gloriam Patris, † ita & nos in novitate vitæ ambulemus.

5 Si enim complantati facti sumus similitudini mortis ejus: simul & resurrectionis erimus.

6 Hoc scientes, quia vetus homo noster simul crucifixus est, ut destruatur corpus peccati, & ultra non serviamus peccato.

7 Qui enim mortuus est, justificatus est a peccato.

8 Si autem mortui sumus cum CHRISTO: credimus quia simul etiam vivemus cum Christo:

9 Scientes quod Christus resurgens ex mortuis jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur.

10 Quod enim mortuus est peccato, mortuus est semel: quod autem vivit, vivit Deo.

11 Ita & vos existimate, vos mortuos quidem esse peccato, viventes autem Deo, in Christo Jesu Domino nostro.

12 Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore, ut obediatis concupiscentiis ejus.

13 Sed neque exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato: sed exhibete vos Deo, tamquam ex mortuis viventes: & membra vestra arma justitiæ Deo.

14 Peccatum enim vobis non dominabitur: non enim sub lege estis, sed sub gratia.

15 Quid ergo? peccabimus, quoniam non sumus sub lege, sed sub gratia? Absit.

16 † Nescitis quoniam cui exhibetis vos servos ad obediendum, servi estis ejus, cui obeditis, sive peccati ad mortem, sive obeditionis ad justitiam? † *Joan.* 8. 34. 2. *Petr.* 2. 19.

17 Gratias autem Deo, quod fuistis servi peccati, obedistis autem ex corde in eam formam doctrinæ, in quam traditi estis.

18 Liberati autem a peccato, servi facti estis justitiæ.

19 Humanum dico, propter infirmitatem carnis vestræ: sicut enim exhibuistis membra vestra servire immunditiæ, & iniquitati ad iniquitatem; ita nunc exhibete membra vestra servire justitiæ in sanctificationem.

20 Cum enim servi essetis peccati, liberi fuistis justitiæ.

21 Quem ergo fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis? Nam finis illorum mors est.

22 Nunc vero liberati a peccato, servi autem facti Deo, habetis fructum vestrum in sanctificationem, finem vero vitam æternam.

23 Stipendia enim peccati, mors. Gratia autem Dei, vita æterna, in Christo Jesu Domino nostro.

CAPUT VII.

In similitudinem mulieris cujus vir defunctus est, vos per Christum soluti sumus a lege qua peccatorum affectus reddebantur vehementiores, ut serviamus Christo in novitate spiritus: occasione autem legis peccatum judicantis, magis ſe exeruit & crevit peccatum, quanquam lex sancta esset ac spiritualis: imo & nunc adversante carnis fomite allicimur, quantumvis repugnantes, ad ea quæ secundum rationem detestamur, legique sunt contraria.

1 AN ignoratis fratres (scientibus enim legem loquor) quia lex in homine dominatur, quanto tempore vivit?

2 † Nam quæ sub viro est mulier, vivente viro, alligata est legi: si autem mortuus fuerit vir ejus, soluta est a lege viri. † 1. *Cor.* 7. 39.

3 Igitur, vivente viro, vocabitur adultera si fuerit cum alio viro: si autem mortuus fuerit vir ejus, liberata est a lege viri: ut non sit adultera si fuerit cum alio viro.

4 Itaque fratres mei, & vos mortificati estis legi per corpus Christi: ut sitis alterius, qui ex mortuis resurrexit, ut fructificemus Deo.

5 Cum enim essemus in carne, passiones peccatorum, quæ per legem erant, operabantur in membris nostris, ut fructificarent morti.

6 Nunc autem soluti sumus a lege mortis, in qua detinebamur, ita ut serviamus in novitate spiritus, & non in vetustate litteræ.

7 Quid ergo dicemus? lex peccatum est?

Absit.

Abſit. Sed peccatum non cognovi, niſi per legem: nam concupiſcentiam neſciebam, niſi lex diceret: † Non concupiſces.

†Exod. 20. 17. Deut. 5. 21.

8 Occaſione autem accepta, peccatum per mandatum operatum eſt in me omnem concupiſcentiam. Sine lege enim peccatum mortuum erat.

9 Ego autem vivebam ſine lege aliquando. Sed cum veniſſet mandatum, peccatum revixit.

10 Ego autem mortuus ſum: & inventum eſt mihi mandatum, quod erat ad vitam, hoc eſſe ad mortem.

11 Nam peccatum occaſione accepta per mandatum, ſeduxit me, & per illud occidit.

†1 Tim. 1. 8.

12 † Itaque lex quidem ſancta, & mandatum ſanctum, & juſtum, & bonum.

13 Quod ergo bonum eſt, mihi factum eſt mors? Abſit. Sed peccatum, ut appareat peccatum, per bonum operatum eſt mihi mortem: ut fiat ſupra modum peccans peccatum per mandatum.

14 Scimus enim quia lex ſpiritualis eſt: ego autem carnalis ſum, venumdatus ſub peccato.

15 Quod enim operor, non intelligo, non enim quod volo bonum, hoc ago: ſed quod odi malum, illud facio.

16 Si autem quod nolo, illud facio: conſentio legi, quoniam bona eſt.

17 Nunc autem jam non ego operor illud, ſed quod habitat in me peccatum.

18 Scio enim quia non habitat in me, hoc eſt in carne mea, bonum. Nam velle, adjacet mihi: perficere autem bonum, non invenio.

19 Non enim quod volo bonum, hoc facio: ſed quod nolo malum, hoc ago.

20 Si autem quod nolo, illud facio: jam non ego operor illud, ſed quod habitat in me, peccatum.

21 Invenio igitur legem, volenti mihi facere bonum, quoniam mihi malum adjacet:

22 Condelector enim legi Dei ſecundum interiorem hominem:

23 Video autem aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captivantem me in lege peccati, quæ eſt in membris meis.

24 Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?

25 Gratia Dei per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum. Igitur ego ipſe mente ſervio legi Dei; carne autem, legi peccati.

CAPUT VIII.

Concludit, Chriſti per baptiſmum inſitos ab omni damnatione eſſe liberos, qui non carnem ſectantur, ſed ſpiritum quem acceperunt: ſpiritum inquam adoptionis: qui Dei filios ac futuræ gloriæ cum Chriſto coheredes efficit; ad cujus gloriæ revelationem non ſolum univerſa aſpirat creatura, vanitati interim ſubjecta; ſed & hi qui ſpiritus acceperunt primitias, illam certa ſpe expectant, ſpiritu eos roborante, & quid orandum ſit inſtruente. Declarat etiam incomparabilem Dei erga ſuos exhibitam in Chriſto charitatem, afferens nihil poſſe eos a charitate Dei ſeparare quæ eſt in Chriſto Jeſu.

1 NIhil ergo nunc damnationis eſt iis, qui ſunt in Chriſto Jeſu, qui non ſecundum carnem ambulant..

2 Lex enim ſpiritus vitæ in Chriſto Jeſu liberavit me a lege peccati & mortis.

3 Nam quod impoſſibile erat legi in quo infirmabatur per carnem: Deus filium ſuum mittens in ſimilitudinem carnis peccati, & de peccato damnavit peccatum in carne,

4 Ut juſtificatio legis impleretur in nobis, qui non ſecundum carnem ambulamus, ſed ſecundum ſpiritum.

5 Qui enim ſecundum carnem ſunt: quæ carnis ſunt, ſapiunt, qui vero ſecundum ſpiritum ſunt: quæ ſunt ſpiritus, ſentiunt.

6 Nam prudentia carnis, mors eſt: prudentia autem ſpiritus, vita & pax.

7 Quoniam ſapientia carnis inimica eſt Deo: legi enim Dei non eſt ſubjecta: nec enim poteſt.

8 Qui autem in carne ſunt, Deo placere non poſſunt.

9 Vos autem in carne non eſtis, ſed in ſpiritu: ſi tamen ſpiritus Dei habitat in vobis. Si quis autem Spiritum Chriſti non habet, hic non eſt ejus.

10 Si autem Chriſtus in vobis eſt: corpus quidem mortuum eſt propter peccatum, ſpiritus vero vivit propter juſtificationem.

11 Quod ſi Spiritus ejus, qui ſuſcitavit Jeſum a mortuis, habitat in vobis: qui ſuſcitavit Jeſum Chriſtum a mortuis, vivificabit & mortalia corpora veſtra, propter inhabitantem Spiritum ejus in vobis.

12 Ergo fratres debitores ſumus non carni, ut ſecundum carnem vivamus.

13 Si enim ſecundum carnem vixeritis, moriemini: ſi autem ſpiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis.

14 Quicumque enim ſpiritu Dei aguntur, hi ſunt filii Dei.

†2 Tim. 1. 7. † Gal. 4. 5.

15 † Non enim accepiſtis ſpiritum ſervitutis iterum in timore, ſed accepiſtis ſpiritum † adoptionis filiorum, in quo clamamus: Abba (Pater.)

16 Ipſe enim Spiritus teſtimonium reddit ſpiritui noſtro, quod ſumus filii Dei.

17 Si autem filii, & heredes: heredes quidem Dei, coheredes autem Chriſti: ſi tamen compatimur, ut & conglorificemur.

18 Exiſtimo enim, quod non ſunt condignæ paſſiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis.

19 Nam expectatio creaturæ, revelationem filiorum Dei expectat.

20 Vanitati enim creatura ſubjecta eſt non volens, ſed propter eum, qui ſubjecit eam in ſpe:

21 Quia & ipſa creatura liberabitur a ſervitute corruptionis, in libertatem gloriæ filiorum Dei.

22 Scimus enim quod omnis creatura ingemiſcit, & parturit uſque adhuc.

23 Non ſolum autem illa, ſed & nos ipſi primitias ſpiritus habentes, & ipſi intra nos gemimus, adoptionem filiorum Dei expectantes, redemptionem corporis noſtri.

24 Spe enim ſalvi facti ſumus. Spes autem quæ videtur, non eſt ſpes: nam quod videt quis? quid ſperat?

25 Si autem quod non videmus, ſperamus: per patientiam expectamus.

26 Similiter autem & ſpiritus adjuvat infirmitatem noſtram: nam quid oremus, ſicut oportet, neſcimus: ſed ipſe Spiritus poſtulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus.

27 Qui autem ſcrutatur corda, ſcit quid deſideret Spiritus: quia ſecundum Deum poſtulat pro ſanctis.

28 Scimus autem quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, iis, qui secundum propositum vocati sunt sancti.

29 Nam quos præscivit, & prædestinavit conformes fieri imaginis Filii sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus.

30 Quos autem prædestinavit, hos & vocavit: & quos vocavit, hos & justificavit: quos autem justificavit, illos & glorificavit.

31 Quid ergo dicemus ad hæc: si Deus pro nobis, quis contra nos?

32 Qui etiam proprio Filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum: quomodo non etiam cum illo omnia nobis donavit?

33 Quis accusabit adversus electos Dei? Deus qui justificat,

34 Quis est qui condemnet? Christus Jesus, qui mortuus est, immo qui & resurrexit, qui est ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro nobis.

35 Quis ergo nos separabit a charitate Christi? tribulatio? an angustia? an fames? an nuditas? an periculum? an persecutio? an gladius?

† *Psal.* 43. 22. 36 (Sicut scriptum est: † Quia propter te mortificamur tota die: æstimati sumus sicut oves occisionis.)

37 Sed in his omnibus superamus propter eum qui dilexit nos.

38 Certus sum enim, quia neque mors, neque vita, neque Angeli, neque principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo,

39 Neque altitudo, neque profundum: neque creatura alia poterit nos separare a charitate Dei, quæ est in Christo Jesu Domino nostro.

CAPUT IX.

Propter Judæorum ruinam, de qua vehementer dolet, promissiones non frustrari asserit, Israelitis factas a Deo Abrahæ filiis: nimirum cum illa non pertineant ad omnes carnales Abrahæ filios, sed tantum ad eos qui ex Judæis & Gentilibus gratuita Dei electione filii Abrahæ per fidem constituuntur: Deus autem cujus vult miseretur, & quem vult indurat: Judæi vero quia non ex fide Christi quem rejecerant, sed ex legis operibus justitiam quærebant, sunt in sua iniquitate relicti, Gentibus per fidem Christi justificatis.

1 VERITATEM dico in Christo, non mentior, testimonium mihi perhibente conscientia mea in Spiritu sancto:

2 Quoniam tristitia mihi magna est, & continuus dolor cordi meo.

† *Act.* 9. 2. *1. Cor.* 15. 9. 3 † Optabam enim ego ipse anathema esse a Christo pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundum carnem,

4 Qui sunt Israelitæ, quorum adoptio est filiorum, & gloria, & testamentum, & legislatio, & obsequium, & promissa:

5 Quorum patres, & ex quibus est Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

6 Non autem quod exciderit verbum Dei. Non enim omnes qui ex Israel sunt, ii sunt Israelitæ:

† *Gen.* 21. 12. † *Gal.* 4. 28. 7 Neque qui semen sunt Abrahæ, omnes filii: † sed in Isaac vocabitur tibi semen:

8 Id est, non qui filii carnis, hi filii Dei; sed † qui filii sunt promissionis, æstimantur in semine.

9 Promissionis enim verbum hoc est: † Secundum hoc tempus veniam; & erit Saræ filius. † *Gen.* 18. 10.

10 Non solum autem illa: † sed & Rebecca ex uno concubitu habens, Isaac patris nostri. † *Gen.*

11 Cum enim nondum nati fuissent, aut aliquid boni egissent, aut mali, (ut secundum electionem propositum Dei maneret)

12 Non ex operibus, sed ex vocante dictum est ei:

13 † Quia major serviet minori, sicut scriptum est: † Jacob dilexi: Esau autem odio habui. † *Gen.* 25. 23.

14 Quid ergo dicemus? numquid iniquitas apud Deum? Absit. † *Mal.* 1. 2.

15 Moysi enim dicit: † Miserebor cujus misereor: & misericordiam præstabo cujus miserebor. † *Exod.* 33. 19.

16 Igitur non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei.

17 Dicit enim Scriptura Pharaoni: † Quia in hoc ipsum excitavi te, ut ostendam in te virtutem meam: & ut annuntietur nomen meum in universa terra. † *Exod.* 9. 16.

18 Ergo cujus vult miseretur, & quem vult indurat.

19. Dicis itaque mihi: Quid adhuc quæritur? voluntati enim ejus quis resistit?

20 O homo, tu quis es, qui respondeas Deo? † Numquid dicit figmentum ei, qui se finxit: Quid me fecisti sic? † *Sap.* 15. 7. *Isaiæ* 45. 9. *Jer.* 18. 6.

21 Annon habet potestatem figulus luti, ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud vero in contumeliam?

22 Quod si Deus volens ostendere iram, & notam facere potentiam suam, sustinuit in multa patientiam, vasa iræ, apta in interitum,

23 Ut ostenderet divitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ, quæ præparavit in gloriam.

24 Quos & vocavit nos non solum ex Judæis, sed etiam ex Gentibus,

25 Sicut in Osee dicit: † vocabo non plebem meam, plebem meam: & non dilectam, dilectam: & non misericordiam consecutam, misericordiam consecutam, † *Osee* 2. 24. 1. *Pet.* 2. 10.

26 † Et erit: in loco, ubi dictum est eis: Non plebs mea vos: ibi vocabuntur filii Dei vivi. † *Osee* 1. 10.

27 Isaias autem clamat pro Israel: † Si fuerit numerus filiorum Israel tamquam arena maris, reliquiæ salvæ fient. † *Isaiæ* 10. 22.

28 Verbum enim consummans, & abbrevians in æquitate: quia verbum breviatum faciet Dominus super terram:

29 Et sicut prædixit Isaias? † Nisi Dominus sabaoth reliquisset nobis semen, sicut Sodoma facti essemus, & sicut Gomorrha similes fuissemus. † *Isaiæ* 1. 9.

30 Quid ergo dicemus? Quod Gentes, quæ non sectabantur justitiam, apprehenderunt justitiam: justitiam autem, quæ ex fide est.

31 Israel vero sectando legem justitiæ, in legem justitiæ non pervenit.

32 Quare? Quia non ex fide, sed quasi ex operibus: offenderunt enim in lapidem offensionis.

33 Sicut scriptum est: † Ecce pono in Sion lapidem offensionis, & petram scandali, & omnis, qui credit in eum, non confundetur. † *Isai.* 8. 14. & 28. 16. 1. *Petri* 2. 7.

CA-

CAPUT X.

Orat Apostolus pro Judais, quos zelum Dei & legis habere asserit non secundum scientiam: nam Christum finem legis ignorantes, ex legis operibus justitiam quærebant: de diversitate justitiæ ex operibus legis ab ea quæ ex fide est, quæ tam Judæo quam Græco in Christum credenti communis est: ubique autem terrarum prædicata est Christi fides; quam repellentibus Judais, susceperunt Gentes.

1 FRatres, voluntas quidem cordis mei, & obsecratio ad Deum, fit pro illis in salutem.

2 Testimonium enim perhibeo illis, quod æmulationem Dei habent, sed non secundum scientiam.

3 Ignorantes enim justitiam Dei: & suam quærentes statuere, justitiæ Dei non sunt subjecti.

4 Finis enim legis, Christus, ad justitiam omni credenti.

5 Moyses enim scripsit, quoniam justitiam, quæ ex lege est, † qui fecerit homo, vivet in ea. † *Lev.* 18. 5.

6 Quæ autem ex fide est justitia, sic dicit: † Ne dixeris in corde tuo: quis ascendet in cœlum? id est, Christum deducere: *Ezech.* 27. 11.

7 Aut quis descendet in abyssum? hoc est, Christum a mortuis revocare. † *Deut.* 30. 12.

8 Sed quid dicit Scriptura? † Prope est verbum in ore tuo, & in corde tuo: hoc est verbum fidei, quod prædicamus. † *Deut.* 30. 14.

9 Quia si confitearis in ore tuo Dominum Jesum, & in corde tuo credideris, quod Deus illum suscitavit a mortuis, salvus eris.

10 Corde enim creditur ad justitiam: ore autem confessio fit ad salutem.

11 Dixit enim Scriptura: † Omnis, qui credit in illum, non confundetur. † *Isaiæ* 28. 16.

12 Non enim est distinctio Judæi & Græci: nam idem Dominus omnium, dives in omnes qui invocant illum.

13 † Omnis enim, quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit. † *Joel.* 2. 32. *Actor.* 2. 21.

14 Quomodo ergo invocabunt, in quem non crediderunt? Aut quomodo credent ei, quem non audierunt? Quomodo autem audient sine prædicante?

15 Quomodo vero prædicabunt nisi mittantur? sicut scriptum est: † Quam speciosi pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona! † *Isaiæ* 52. 7. *Nah.* 1. 15.

16 Sed non omnes obediunt Evangelio. Isaias enim dicit: † Domine quis credit auditui nostro? † *Isaiæ* 53. 1. *Joann.* 12. 38.

17 Ergo fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi.

18 Sed dico: Numquid non audierunt? † Et quidem in omnem terram exivit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. † *Psal.* 18. 5.

19 Sed dico: Numquid Israel non cognovit? Primus Moyses dicit: † Ego ad æmulationem vos adducam in non Gentem: in Gentem insipientem; in iram vos mittam. † *Deut.* 32. 21.

20 Isaias autem audet, & dicit: † Inventus sum a non quærentibus me: palam apparui iis, qui me non interrogabant. † *Isaiæ* 65. 1.

21 Ad Israel autem dicit: † Tota die expandi manus meas ad populum non credentem, & contradicentem. † *Isaiæ* 65. 2.

CAPUT XI.

Deus quosdam ex populo Judaico gratuita sua electione sibi servavit, per fidem in Christum salvandos, reliquis ob incredulitatem in sua cæcitate juxta Prophetarum vaticinia relictis, ac Gentibus in locum ipsorum ex gratuita Dei bonitate assumptis: quas monet Apostolus ne adversus Judæos glorientur: quodque Judæi ad tempus deserti tandem ad Christum convertentur: exclamans ob divinæ sapientiæ incomprehensibilitatem.

1 DIco ergo: Numquid Deus repulit populum suum? Absit. Nam & ego Israelita sum ex semine Abraham, de tribu Benjamin:

2 Non repulit Deus plebem suam, quam præscivit. An nescitis in Elia quid dicit Scriptura: quemadmodum interpellat Deum adversum Israel?

3 † Domine Prophetas tuos occiderunt, altaria tua suffoderunt: & ego relictus sum solus, & quærunt animam meam. † 3 *Reg.* 19. 10.

4 Sed quid dicit illi divinum responsum? † Reliqui mihi septem millia virorum, qui non curvaverunt genua ante Baal. † 3 *Reg.* 19. 10.

5 Sic ergo & in hoc tempore, reliquiæ secundum electionem gratiæ salvæ factæ sunt.

6 Si autem gratia, jam non ex operibus: alioquin gratia jam non est gratia.

7 Quid ergo? quod quærebat Israel, hoc non est consecutus: electio autem consecuta est: ceteri vero excæcati sunt:

8 Sicut scriptum est: † Dedit illis Deus spiritum compunctionis: oculos ut non videant, & aures ut non audiant, usque in hodiernum diem. † *Isaiæ* 6. 9. *Matth.* 13. 14. *Joann.* 12. 40. *Actor.* 28. 26.

9 Et David dicit: † Fiat mensa eorum in laqueum, & in captionem, & in scandalum, & in retributionem illis. † *Psal.* 68. 23.

10 Obscurentur oculi eorum ne videant: & dorsum eorum semper incurva.

11 Dico ergo: Numquid sic offenderunt ut caderent? Absit. Sed illorum delicto, salus est Gentibus ut illos æmulentur.

12 Quod si delictum illorum divitiæ sunt mundi, & diminutio eorum divitiæ Gentium: quanto magis plenitudo eorum?

13 Vobis enim dico Gentibus: Quamdiu quidem ego sum Gentium Apostolus, ministerium meum honorificabo.

14 Si quomodo ad æmulandum provocem carnem meam, & salvos faciam aliquos ex illis.

15 Si enim amissio eorum; reconciliatio est mundi: quæ assumptio, nisi vita ex mortuis?

16 Quod si delibatio sancta est, & massa: & si radix sancta, & rami.

17 Quod si aliqui ex ramis fracti sunt, tu autem cum oleaster esses, insertus es in illis, & socius radicis & pinguedinis olivæ factus es,

18 Noli gloriari adversus ramos. Quod si gloriaris: non tu radicem portas, sed radix te.

19 Dices ergo: Fracti sunt rami ut ego inserar.

20 Bene, propter incredulitatem fracti sunt: Tu autem fide stas: noli altum sapere, sed time.

21 Si enim Deus naturalibus ramis non pepercit: ne forte nec tibi parcat.

22 Vide ergo bonitatem, & severitatem Dei:

Digitized by Google

in eos quidem, qui ceciderunt, severitatem: in te autem bonitatem Dei, si permanseris in bonitate, alioquin & tu excideris.

23 Sed & illi, si non permanserint in incredulitate, inserentur: potens est enim Deus iterum inserere illos.

24 Nam si tu ex naturali excisus es oleastro, & contra naturam insertus es in bonam olivam: quanto magis ii, qui secundum naturam inserentur suæ olivæ?

25 Nolo enim vos ignorare fratres mysterium hoc, (ut non sitis vobis ipsis sapientes) quia cæcitas ex parte contigit in Israel, donec plenitudo Gentium intraret,

26 Et sic omnis Israel salvus fieret, sicut scriptum est: † Veniet ex Sion, qui eripiat, & avertat impietatem a Jacob.

† *Isaiæ 59. 20.*

27 Et hoc illis a me testamentum: cum abstulero peccata eorum.

28 Secundum Evangelium quidem, inimici propter vos: secundum electionem autem, charissimi propter patres.

29 Sine pœnitentia enim sunt dona & vocatio Dei.

30 Sicut enim aliquando & vos non credidistis Deo, nunc autem misericordiam consecuti estis propter incredulitatem illorum:

31 Ita & isti nunc non crediderunt in vestram misericordiam, ut & ipsi misericordiam consequantur.

32 Conclusit enim Deus omnia in incredulitate, ut omnium misereatur.

33 O altitudo divitiarum sapientiæ, & scientiæ Dei: quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, & investigabiles viæ ejus!

† *Sap. 9. 13. Isaiæ 40. 13. 1. Cor. 2. 16.*

34 † Quis enim cognovit sensum Domini? Aut quis consiliarius ejus fuit?

35 Aut quis prior dedit illi, & retribuetur ei?

36 Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia: ipsi gloria in sæcula. Amen.

CAPUT XII.

Instruit Romanos ut a sæculi vanitate abstracti totos se Deo dedant, de susceptis donis non se afferentes, aut illorum limites transgredientes, sed in modum membrorum ejusdem corporis omnia ad proximi utilitatem ordinantes, ipsis quoque inimicis benefaciant.

1 OBsecro itaque vos fratres per misericordiam Dei, † ut exhibeatis corpora vestra hostiam viventem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium vestrum.

† *Phil. 1. 28.*

2 Et nolite conformari huic sæculo, sed reformamini in novitate sensus vestri: † ut probetis quæ sit voluntas Dei bona, & beneplacens, & perfecta.

† *Eph. 5. 17. 1. Thes. 4. 3.*

3 Dico enim per gratiam quæ data est mihi, omnibus qui sunt inter vos: Non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem: † & unicuique sicut Deus divisit mensuram fidei.

† *1. Cor. 12. 11. Ephes. 4. 7.*

4 Sicut enim in uno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eumdem actum habent:

6 Ita multi unum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra.

6 Habentes autem donationes secundum gratiam, quæ data est nobis, differentes; sive prophetiam secundum rationem fidei.

7 Sive ministerium in ministrando, sive qui docet in doctrina,

8 Qui exhortatur in exhortando, qui tribuit in simplicitate, qui præest in solicitudine, qui miseretur in hilaritate.

9 Dilectio sine simulatione. † Odientes malum, adhærentes bono.

† *Amos 5. 15.*

10 † Charitate fraternitatis invicem diligentes: Honore invicem prævenientes:

† *Eph. 4. 3.*

11 Solicitudine non pigri: Spiritu ferventes: Domino servientes:

1. *Petri 2. 17.*

12 Spe gaudentes: In tribulatione patientes: Orationi instantes:

13 Necessitatibus sanctorum communicantes: † Hospitalitatem sectantes.

† *Hebr. 13. 2. 1. Petri 4. 9.*

14 Benedicite persequentibus vos, benedicite, & nolite maledicere.

15 Gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus:

16 Idipsum invicem sentientes: Non alta sapientes, sed humilibus consentientes. Nolite esse prudentes apud vosmetipsos:

17 Nulli malum pro malo reddentes: † providentes bona non tantum coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus.

† *2. Cor. 8. 21. Hebr. 12. 14.*

18 † Si fieri potest, quod ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes:

† *Eccli. 28. 1. 2. 3.*

19 † Non vosmetipsos defendentes charissimi, sed date locum iræ, scriptum est enim: † Mihi vindicta; ego retribuam, dicit Dominus.

Matth. 5. 39. † Deut. 32. 35. Heb. 10 30.

20 † Sed si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitit, potum da illi: hoc enim faciens, carbones ignis congeres super caput ejus.

† *Prov. 25. 21.*

21 Noli vinci a malo, sed vince in bono malum.

CAPUT XIII.

Hortatur ut superioribus obtemperent inferiores, etiam propter conscientiam, quamquam civilem tantum gerant magistratum, omnibusque debita reddant: de proximi dilectione: ad quam universa lex reducitur: & de tempore gratiæ, ut transactis legis tenebris, relictis vitiis, amplectantur Christi virtutes.

1 OMnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit: Non est enim potestas nisi a Deo: quæ autem sunt, a Deo ordinatæ sunt.

Sap. 6. 4. 1. Petri 2. 13.

2 Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt:

3 Nam principes non sunt timori boni operis, sed mali. Vis autem non timere potestatem? Bonum fac; & habebis laudem ex illa:

4 Dei enim minister est tibi in bonum. Si autem malum feceris, time: non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est: vindex in iram ei, qui malum agit.

5 Ideo necessitate subditi estote, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam.

6 Ideo enim & tributa præstatis: ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum servientes.

7 † Reddite ergo omnibus debita: cui tributum, tributum; cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem.

† *Matt. 22. 21.*

8 Nemini quidquam debeatis, nisi ut invicem diligatis: qui enim diligit proximum, legem implevit.

9 Nam: † Non adulterabis: Non occides: Non furaberis: Non falsum testimonium dices: Non concupisces: & si quod est aliud mandatum, in hoc verbo instauratur: † Diliges proximum tuum sicut teipsum.

† *Exod. 20. 14. Deut. 5. 18. † Levit. 19. 18*

10 Di-

10 Dilectio proximi malum non operatur. Plenitudo ergo legis est dilectio.
11 Et hoc scientes tempus: quia hora est jam nos de somno surgere. Nunc enim propior est nostra salus, quam cum credidimus.
12 Nox præcessit, dies autem appropinquavit. Abjiciamus ergo opera tenebrarum, & induamur arma lucis.
13 Sicut in die honeste ambulemus, † non in comessationibus, & ebrietatibus, non in cubilibus, & impudicitiis, non in contentione, & æmulatione:
14 † Sed induimini Dominum Jesu Christum, & carnis curam ne feceritis in desideriis.

Matth. 22. 39. Marci 12. 31. Galat. 5. 14. Jacobi 2. 8. † Luca 21. 34. † Gal. 5. 16. 1. Petri 2. 11.

CAPUT XIV.

Fide firmiores debent eos qui adhuc infirmi sunt fovere & non contemnere, & nec hi nec illi judicare quemquam ob ciborum aut dierum discrimen, scientes quod omnes eumdem habemus Dominum, cui & vivimus & morimur, cui etiam rationem quisque pro se redditurus est: & quamquam nullus cibus jam sit immundus, nemo tamen quidquam edere debet aut cum fratris offendiculo, aut contra suam conscientiam.

1 INfirmum autem in fide assumite, non in disceptationibus cogitationum.
2 Alius enim credit se manducare omnia: qui autem infirmus est, olus manducet.
3 Is qui manducat, non manducantem non spernat: & qui non manducat, manducantem non judicet: Deus enim illum assumpsit.
4 † Tu quis es, qui judicas alienum servum? Domino suo stat, ut cadit: stabit autem: potens est enim Deus statuere illum.
5 Nam alius judicat diem inter diem: alius autem judicat omnem diem: unusquisque in suo sensu abundet.
6 Qui sapit diem, Domino sapit. Et qui manducat, Domino manducat: gratias enim agit Deo. Et qui non manducat, Domino non manducat, & gratias agit Deo.
7 Nemo enim nostrum sibi vivit, & nemo sibi moritur.
8 Sive enim vivimus, Domino vivimus: sive morimur, Domino morimur. Sive ergo vivimus, sive morimur, Domini sumus.
9 In hoc enim Christus mortuus est, & resurrexit: ut & mortuorum & vivorum dominetur.
10 Tu autem quid judicas fratrem tuum? aut tu quare spernis fratrem tuum? † Omnes enim stabimus ante tribunal Christi.
11 Scriptum est enim: † Vivo ego, dicit Dominus, quoniam mihi flectetur omne genu: & omnis lingua confitebitur Deo.
12 Itaque unusquisque nostrum pro se rationem reddet Deo.
13 Non ergo amplius invicem judicemus: sed hoc judicate magis, ne ponatis offendiculum fratri, vel scandalum.
14 Scio, & confido in Domino Jesu, quia nihil commune per ipsum, nisi ei qui existimat quid commune esse, illi commune est.
15 Si enim propter cibum frater tuus contristatur: jam non secundum charitatem ambulas. † Noli cibo tuo illum perdere, pro quo Christus mortuus est.
16 Non ergo blasphemetur bonum nostrum.
17 Non est enim regnum Dei, esca & potus: sed justitia, & pax, & gaudium in Spiritu sancto:
18 Qui enim in hoc servit Christo, placet Deo, & probatus est hominibus.
19 Itaque quæ pacis sunt, sectemur: & quæ ædificationis sunt, in invicem custodiamus.
20 Noli propter escam destruere opus Dei. † Omnia quidem sunt munda: sed malum est homini, qui per offendiculum manducat.
21 † Bonum est non manducare carnem, & non bibere vinum, neque in quo frater tuus offenditur, aut scandalizatur, aut infirmatur.
22 Tu fidem habes? penes temetipsum habe coram Deo: Beatus, qui non judicat semetipsum in eo quod probat.
23 Qui autem discernit, si manducaverit, damnatus est: quia non ex fide. Omne autem, quod non est ex fide, peccatum est.

† Jac. 4. 13. † 2. Cor. 5. 10. † Isaiæ 45. 24. Philip. 2. 10. † 1. Cor. 8. 11. † Tit 1. 15. † 1. Cor 8. 13.

CAPUT XV.

Firmiores debent infirmorum ferre & sublevare imperfectiones non sua sed proximorum utilitati ac mutuæ paci studentes: Christus juxta factas patribus promissiones predicavit Judæis; Gentibus vero, ex misericordia Apostoli, non præviis promissionibus. Excusat se Paulus quod liberius Romanis scripserit, tamquam Gentium Apostolus, ostendens quomodo sit hoc munus executus; dicens quod ad ipsos quoque sit venturus, ubi datam a Macedonibus eleemosynam elargitus fuerit Jerosolymitanæ Ecclesiæ, petens ut pro se interim orent.

1 DEbemus autem nos firmiores imbecillitates infirmorum sustinere, & non nobis placere.
2 Unusquisque vestrum proximo suo placeat in bonum, ad ædificationem.
3 Etenim Christus non sibi placuit, sed sicut scriptum est: † improperia improperantium tibi ceciderunt super me.
4 Quæcumque enim scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt: ut per patientiam, & consolationem Scripturarum, spem habeamus.
5 Deus autem patientiæ & solatii, † det vobis idipsum sapere in alterutrum secundum Jesum Christum:
6 Ut unanimes, uno ore honorificetis Deum, & patrem Domini nostri Jesu Christi.
7 Propter quod suscipite invicem, sicut & Christus suscepit vos in honorem Dei.
8 Dico enim Christum Jesum ministrum fuisse circumcisionis propter veritatem Dei, ad confirmandas promissiones patrum:
9 Gentes autem super misericordia honorare Deum, sicut scriptum est: † Propterea confitebor tibi in Gentibus Domine, & nomini tuo cantabo.
10 Et iterum dicit: Lætamini Gentes cum plebe ejus.
11 Et iterum: † Laudate omnes Gentes Dominum: & magnificate eum omnes populi.
12 Et rursus Isaias ait: † Erit radix Jesse, & qui exurget regere Gentes, in eum Gentes sperabunt.
13 Deus autem spei repleat vos omni gaudio & pace in credendo: ut abundetis in spe, & virtute Spiritus sancti.
14 Certus sum autem fratres mei & ego ipse de vobis, quoniam & ipsi pleni estis dilectione, repleti omni scientia, ita ut possitis alterutrum monere.
15 Audacius autem scripsi vobis fratres ex

† Rom. 12. 16. † 2. Reg. 22. 50. Psal. 17 50. † Psal. 116. 1. † Isaiæ 11. 10.

parte, tamquam in memoriam vos reducens: propter gratiam, quæ data est mihi a Deo,

16 Ut sim minister Christi Jesu in Gentibus: sanctificans Evangelium Dei, ut fiat oblatio Gentium accepta, & sanctificata in Spiritu sancto.

17 Habeo igitur gloriam in Christo Jesu ad Deum.

18 (Non enim audeo aliquid loqui eorum, quæ per me non efficit Christus in obedientiam Gentium, verbo & factis:)

19 In virtute signorum & prodigiorum, in virtute Spiritus sancti: ita ut ab Jerusalem per circuitum usque ad Illyricum repleverim Evangelium Christi.

20 Sic autem prædicavi Evangelium hoc, non ubi nominatus est Christus, ne super alienum fundamentum ædificarem: sed sicut scriptum est:

Isaiæ 52. 15. 21 † Quibus non est annuntiatum de eo, videbunt: & qui non audierunt, intelligent.

22 Propter quod & impediebar plurimum venire ad vos quod, & prohibitus sum usque adhuc.

23 Nunc vero alterius locum non habens in his regionibus, cupiditatem autem habens veniendi ad vos ex multis jam præcedentibus annis:

24 Cum in Hispaniam proficisci cœpero, spero quod præteriens videam vos, & a vobis deducar illuc, si vobis primum ex parte fruitus fuero.

25 Nunc igitur proficiscar in Jerusalem ministrare sanctis.

26 Probaverunt enim Macedonia & Achaia, collationem aliquam facere in pauperes sanctorum, qui sunt in Jerusalem.

† 1. Cor. 9. 11. 27 Placuit enim eis: & debitores sunt eorum: † Nam si spiritualium eorum participes facti sunt Gentiles: debent & in carnalibus ministrare illis.

28 Hoc igitur cum consummavero, & assignavero eis fructum hunc: per vos proficiscar in Hispaniam.

29 Scio autem quoniam veniens ad vos, in abundantia benedictionis Evangelii Christi veniam.

30 Obsecro ergo vos fratres per Dominum nostrum Jesum Christum, & per charitatem sancti Spiritus, ut adjuvetis me in orationibus vestris pro me ad Deum,

31 Ut liberet ab infidelibus qui sunt in Judæa, & obsequii mei oblatio accepta fiat in Jerusalem sanctis,

32 Ut veniam ad vos in gaudio per voluntatem Dei, & refrigerem vobiscum.

33 Deus autem pacis sit cum omnibus vobis. Amen.

CAPUT XVI.

Commendat Apostolus quosdam apud Romanos, propter nonnullas eorum præeminentias nominatim salutandos: quosdam vero vitandos hortatur, & de aliis dicit quod salutant Romanos.

1 COmmendo autem vobis Phœben sororem nostram, quæ est in ministerio Ecclesiæ, quæ est in Cenchris:

2 Ut eam suscipiatis in Domino digne sanctis: & assistatis ei in quocumque negotio vestri indiguerit: etenim ipsa quoque astitit multis, & mihi ipsi.

3 Salutate † Priscam & Aquilam adjutores meos in Christo Jesu; *† Act. 18. 2. 26.*

4 (Qui pro anima mea suas cervices supposuerunt: quibus non solus ego gratias ago, sed & cunctæ ecclesiæ Gentium)

5 Et domesticam Ecclesiam eorum. Salutate Epænetum dilectum mihi, qui est primitivus Asiæ in Christo.

6 Salutate Mariam, quæ multum laboravit in vobis.

7 Salutate Andronicum & Juniam, cognatos & concaptivos meos: qui sunt nobiles in Apostolis, qui & ante me fuerunt in Christo.

8 Salutate Ampliatum dilectissimum mihi in Domino.

9 Salutate Urbanum adjutorem nostrum in Christo Jesu, & Stachyn dilectum meum.

10 Salutate Apellen probum in Christo.

11 Salutate eos, qui sunt ex Aristoboli domo. Salutate Herodionem cognatum meum. Salutate eos, qui sunt ex Narcissi domo, qui sunt in Domino.

12 Salutate Tryphænam & Tryphosam, quæ laborant in Domino. Salutate Persidem charissimam, quæ multum laboravit in Domino.

13 Salutate Rufum electum in Domino, & matrem ejus, & meam.

14 Salutate Asyncritum, Phlegontem, Hermam, Patrobam, Hermen, & qui cum eis sunt fratres.

15 Salutate Philologum & Juliam, Nereum & sororem ejus, & Olympiadem, & omnes, qui cum eis sunt, sanctos.

16 Salutate invicem in osculo sancto. Salutant vos omnes Ecclesiæ Christi.

17 Rogo autem vos fratres, ut observetis eos, qui dissensiones & offendicula, præter doctrinam quam vos didicistis, faciunt; & declinate ab illis.

18 Hujusmodi enim Christo Domino nostro non serviunt, sed suo ventri: & per dulces sermones, & benedictiones, seducunt corda innocentium.

19 Vestra enim obedientia in omnem locum divulgata est. Gaudeo igitur in vobis. Sed volo vos sapientes esse in bono, & simplices in malo.

20 Deus autem pacis conterat Satanam sub pedibus vestris velociter. Gratia Domini nostri Jesu Christi vobiscum.

21 † Salutat vos Timotheus adjutor meus, & Lucius, & Jason, & Sosipater cognati mei. *† Act. 16. 2.*

22 Saluto vos ego Tertius, qui scripsi epistolam, in Domino.

23 Salutat vos Cajus hospes meus, & universa Ecclesia. Salutat vos Erastus arcarius civitatis, & Quartus, frater.

24 Gratia Domini nostri Jesu Christi cum omnibus vobis. Amen.

25 Ei autem, qui potens est vos confirmare juxta Evangelium meum, & prædicationem Jesu Christi, secundum revelationem mysterii temporibus æternis taciti.

26 (Quod nunc patefactum est per Scripturas Prophetarum secundum præceptum æterni Dei, ad obeditionem fidei) in cunctis Gentibus cogniti,

27 Soli Sapienti Deo, per Jesum Christum, cui honor & gloria in sæcula sæculorum. Amen.

EPI-

EPISTOLA BEATI PAULI APOSTOLI AD CORINTHIOS PRIMA.

CAPUT PRIMUM.

Paulus Deo gratias agit de donis datis Corinthiis: ceterum dolet quod de baptizatoribus essent inter ipsos schismata, gaudens quod missus ad prædicandum Evangelium paucos baptizaverit: ostendens etiam reprobatam mundi sapientiam, & electos simplices: sicut & ipsa est salus in Christi morte, cujus prædicatio judicatur mundo stultitia, credentibus vero virtus & sapientia: ideo enim contemptibilia mundi elegit Deus, ne quis in se glorietur.

1 PAulus vocatus Apostolus Jesu Christi per voluntatem Dei, & Sosthenes frater,

2 Ecclesiæ Dei, quæ est Corinthi, sanctificatis in Christo Jesu, vocatis sanctis, cum omnibus qui invocant nomen Domini nostri Jesu Christi, in omni loco ipsorum & nostro.

3 Gratia vobis & pax a Deo Patre nostro, & Domino Jesu Christo.

4 Gratias ago Deo meo semper pro vobis in gratia Dei, quæ data est vobis in Christo Jesu:

5 Quod in omnibus divites facti estis in illo, in omni verbo, & in omni scientia:

6 Sicut testimonium Christi confirmatum est vobis:

7 Ita ut nihil vobis desit in ulla gratia, exspectantibus revelationem Domini nostri Jesu Christi,

8 Qui & confirmabit vos usque in finem sine crimine, in die adventus Domini nostri Jesu Christi,

†1.Th. 5. 24. 9 † Fidelis Deus: per quem vocati estis in societatem filii ejus Jesu Christi Domini nostri.

10 Obsecro autem vos fratres, per nomen Domini nostri Jesu Christi: ut idipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata: sitis autem perfecti in eodem sensu, & in eadem sententia.

11 Significatum est enim mihi de vobis fratres mei, ab iis qui sunt Chloes, quia contentiones sunt inter vos.

12 Hoc autem dico, quod unusquisque vestrum dicit: Ego quidem sum Pauli: ego autem † Apollo: ego vero Cephæ: ego autem Christi. † Act. 18. 24.

13 Divisus est Christus? Numquid Paulus crucifixus est pro vobis? aut in nomine Pauli baptizati estis?

14 Gratias ago Deo quod neminem vestrum baptizavi, † nisi Crispum & Cajum: † Act. 18. 8.

15 Ne quis dicat quod in nomine meo baptizati estis.

16 Baptizavi autem & Stephanæ domum: ceterum nescio si quem alium baptizaverim:

17 Non enim misit me Christus baptizare, sed evangelizare: † non in sapientia verbi, ut non evacuetur crux Christi. †2.Pet. 1. 16.

18 Verbum enim crucis, pereuntibus quidem stultitia est: iis autem qui salvi fiunt, id est nobis, † Dei virtus est. Infra 2. 1. 4. 13.

19 Scriptum est enim: † Perdam sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium reprobabo.

20 † Ubi sapiens? ubi scriba? ubi conquisitor hujus sæculi? Nonne stultam fecit Deus sapientiam hujus mundi?

21 Nam quia in Dei sapientia non cognovit mundus per sapientiam Deum: placuit Deo per stultitiam prædicationis salvos facere credentes.

22 Quoniam & Judæi signa petunt, & Græci sapientiam quærunt:

23 Nos autem prædicamus Christum crucifixum: Judæis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam;

24 Ipsis autem vocatis Judæis, atque Græcis, Christum Dei virtutem, & Dei sapientiam:

25 Quia quod stultum est Dei, sapientius est hominibus: & quod infirmum est Dei, fortius est hominibus.

26 Videte enim vocationem vestram fratres, quia non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles:

27 Sed quæ stulta sunt mundi elegit Deus, ut confundat sapientes: & infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia:

28 Et ignobilia mundi, & contemptibilia elegit Deus, & ea quæ non sunt, ut ea quæ sunt destrueret:

29 Ut non glorietur omnis caro in conspectu ejus.

30 Ex ipso autem vos estis in Christo Jesu, qui factus est nobis sapientia a Deo, & † justitia, & sanctificatio, & redemptio:

31 Ut quemadmodum scriptum est: † Qui gloriatur, in Domino glorietur. †Jer. 23. 5.

CAPUT II.

Ostendit Paulus se Christum & hunc crucifixum magna modestia verbisque simplicibus prædicasse Corinthiis; quamquam perfectis loqueretur etiam sapientiam mundo absconditam: quæ solo Dei spiritu cognosci potest: animalis enim non percipit quæ sunt.

1 ET ego, cum venissem ad vos, fratres, veni † non in sublimitate sermonis, aut sapientiæ, annuntians vobis testimonium Christi. †Supr. 1. 17.

2 Non enim judicavi me scire aliquid inter vos, nisi Jesum Christum, & hunc crucifixum.

3 † Et ego in infirmitate, & timore, & † tremore multo fui apud vos: † Act. 18. 1. †2.Pet. 1. 16.

4 Et sermo meus, & prædicatio mea, † non in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione spiritus & virtutis:

5 Ut fides vestra non sit in sapientia hominum, sed in virtute Dei.

6 Sapientiam autem loquimur inter perfectos: sapientiam vero non hujus sæculi, neque principum hujus sæculi, qui destruuntur:

Digitized by Google

7 Sed loquimur Dei ſapientiam in myſterio, quæ abſcondita eſt, quam prædeſtinavit Deus ante ſæcula in gloriam noſtram,

8 Quam nemo principum hujus ſæculi cognovit: ſi enim cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent.

† *Iſaiæ 64. 4.* 9 Sed ſicut ſcriptum eſt: † Quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis aſcendit, quæ præparavit Deus iis, qui diligunt illum:

10 Nobis autem revelavit Deus per ſpiritum ſuum. Spiritus enim omnia ſcrutatur, etiam profunda Dei.

11 Quis enim hominum ſcit quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus hominis, qui in ipſo eſt? ita & quæ Dei ſunt, nemo cognovit, niſi ſpiritus Dei.

12 Nos autem non ſpiritum hujus mundi accepimus, ſed Spiritum qui ex Deo eſt, ut ſciamus quæ a Deo donata ſunt nobis:

†*Supra 1. 17. & 2. 4.* 13 † Quæ & loquimur non in doctis humanæ ſapientiæ verbis, ſed in doctrina ſpiritus, ſpiritualibus ſpiritualia comparantes.

14 Animalis autem homo, non percipit ea quæ ſunt Spiritus Dei: ſtultitia enim eſt illi, & non poteſt intelligere; quia ſpiritualiter examinatur.

2. Petr. 1. 16. 15 Spiritualis autem judicat omnia: & ipſe a nemine judicatur.

†*Sap. 9. 13. Iſaiæ 40. 13. Rom. 11. 34.* 16 † Quis enim cognovit ſenſum Domini, qui inſtruat eum? Nos autem ſenſum Chriſti habemus.

CAPUT III.

Corinthiis adhuc carnalibus non potuit Paulus prædicare recondita fidei myſteria: contendebant enim de his qui tantum miniſtri erant, cum ſolus Deus poſſit gratia ac virtutum dare incrementa, ſoluſque Chriſtus ſit fidei fundamentum: ſuper quod quis bene aut male ſuperædificaverit patebit in die examinis. Non eſt violandum Dei templum quod ſumus nos, nec in Dei miniſtris gloriandum.

1 ET ego, fratres, non potui vobis loqui quaſi ſpiritualibus, ſed quaſi carnalibus. Tamquam parvulis in Chriſto,

2 Lac vobis potum dedi, non eſcam: nondum enim poteratis: ſed nec nunc quidem poteſtis: adhuc enim carnales eſtis.

3 Cum enim ſit inter vos zelus, & contentio: nonne carnales eſtis, & ſecundum hominem ambulatis?

4 Cum enim quis dicat: Ego quidem ſum Pauli; alius autem: Ego Apollo: nonne homines eſtis? Quid igitur eſt Apollo? quid vero Paulus?

5 Miniſtri ejus, cui credidiſtis. & unicuique ſicut Dominus dedit.

6 Ego plantavi, Apollo rigavit: ſed Deus incrementum dedit.

7 Itaque neque qui plantat eſt aliquid, neque qui rigat: ſed, qui incrementum dat Deus.

8 Qui autem plantat, & qui rigat, unum ſunt. † Unuſquiſque autem propriam mercedem accipiet ſecundum ſuum laborem.

† *Pſal. 61. 13. Matth. 16. 27. Rom. 2. 6. Gal. 6. 5.* 9 Dei enim ſumus adjutores: Dei agricultura eſtis, Dei ædificatio eſtis.

10 Secundum gratiam Dei, quæ data eſt mihi, ut ſapiens architectus fundamentum poſui: alius autem ſuperædificat. Unuſquiſque autem videat quomodo ſuperædificet.

11 Fundamentum enim aliud nemo poteſt ponere, præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Jeſus.

12 Si quis autem ſuperædificat ſuper fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretioſos, ligna, fœnum, ſtipulam,

13 Uniuſcujuſque opus manifeſtum erit: Dies enim Domini declarabit, quia in igne revelabitur: & uniuſcujuſque opus quale ſit, ignis probabit.

14 Si cujus opus manſerit quod ſuperædificavit, mercedem accipiet.

15 Si cujus opus arſerit, detrimentum patietur: ipſe autem ſalvus erit; ſic tamen quaſi per ignem.

16 Neſcitis quia templum Dei eſtis, & Spiritus Dei habitat in vobis?

17 Si quis autem templum Dei violaverit, diſperdet illum Deus. † Templum enim Dei ſanctum eſt, quod eſtis vos.

† *Infra 6. 19. 2. Cor. 6. 16.*

18 Nemo ſe ſeducat: ſi quis videtur inter vos ſapiens eſſe in hoc ſæculo, ſtultus fiat ut ſit ſapiens.

19 Sapientia enim hujus mundi, ſtultitia eſt apud Deum. Scriptum eſt enim: † Comprehendam ſapientes in aſtutia eorum.

† *Job 5. 13.*

20 Et iterum: † Dominus novit cogitationes ſapientium, quoniam vanæ ſunt.

† *Pſal. 93. 11.*

21 Nemo itaque glorietur in hominibus.

22 Omnia enim veſtra ſunt, ſive Paulus, ſive Apollo, ſive Cephas, ſive mundus, ſive vita, ſive mors, ſive præſentia, ſive futura: omnia enim veſtra ſunt:

23 Vos autem Chriſti: Chriſtus autem Dei.

CAPUT IV.

Non temere judicandum eſt de Dei miniſtris: reprehenduntur Corinthii qui de miniſtris & acceptis donis gloriabantur, ac ſi illa a ſe haberent; & ſe extollentes contemnebant etiam Apoſtolos, quamquam Paulus illos in Chriſto genuerat: dicit ſe brevi venturum Corinthum, quo Pſeudoapoſtolos redarguat.

1 SIC nos exiſtimet homo ut miniſtros Chriſti, & diſpenſatores myſteriorum Dei. *1. Cor. 6. 4.*

2 Hic jam quæritur inter diſpenſatores, ut fidelis quis inveniatur.

3 Mihi autem pro minimo eſt ut a vobis judicer, aut ab humano die: ſed neque meipſum judico.

4 Nihil enim mihi conſcius ſum: ſed non in hoc juſtificatus ſum: qui autem judicat me, Dominus eſt.

5 Itaque nolite ante tempus judicare, quoadusque veniat Dominus: qui & illuminabit abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit conſilia cordium: & tunc laus erit unicuique a Deo.

6 Hæc autem, fratres, transfiguravi in me & Apollo, propter vos: ut in nobis diſcatis, ne ſupra quam ſcriptum eſt, unus adverſus alterum infletur pro alio.

7 Quis enim te diſcernit? Quid autem habes quod non accepiſti? Si autem accepiſti, quid gloriaris quaſi non acceperis?

8 Jam ſaturati eſtis, jam divites facti eſtis: ſine nobis regnatis, & utinam regnetis, ut & nos vobiſcum regnemus.

9 Puto enim quod Deus nos Apoſtolos noviſſimos oſtendit, tamquam morti deſtinatos: quia ſpectaculum facti ſumus mundo, & Angelis, & hominibus.

10 Nos ſtulti propter Chriſtum, vos autem prudentes in Chriſto: nos infirmi, vos autem fortes: vos nobiles, nos autem ignobiles.

11 Uſque in hanc horam & eſurimus, & ſitimus, & nudi ſumus, & colaphis cædimur, & inſtabiles ſumus,

12 Et † laboramus operantes manibus noſtris: maledicimur, & benedicimus: perſecutionem patimur, & ſuſtinemus:

13 Blaſphemamur, & obſecramus: tamquam purgamenta hujus mundi facti ſumus, omnium peripſema uſque adhuc.

14 Non ut confundam vos, hæc ſcribo, ſed ut filios meos chariſſimos moneo.

15 Nam ſi decem millia pædagogorum habeatis in Chriſto, ſed non multos patres. Nam in Chriſto Jeſu per Evangelium ego vos genui.

16 Rogo ergo vos, imitatores mei eſtote, ſicut & ego Chriſti.

17 Ideo miſi ad vos Timotheum, qui eſt filius meus chariſſimus, & fidelis in Domino: qui vos commonefaciet vias meas, quæ ſunt in Chriſto Jeſu, ſicut ubique in omni Eccleſia doceo.

18 Tamquam non venturus ſim ad vos, ſic inflati ſunt quidam.

19 Veniam autem ad vos cito, ſi Dominus voluerit: & cognoſcam non ſermonem eorum qui inflati ſunt, ſed virtutem.

20 Non enim in ſermone eſt regnum Dei, ſed in virtute.

21 Quid vultis? in virga veniam ad vos, an in charitate, & ſpiritu manſuetudinis?

† *Act.* 20. 34. 1. *Theſſ.* 2. 9. 12. 2. *Theſſ.* 3. 8.

CAPUT V.

Corinthios reprehendit, quod in inceſtu publice viventem tolerarent: quem abſens tradit Satanæ, monens ut expurgato vitiorum fermento, puri Paſcha celebrent: nec vult eos commiſceri Chriſtianis talem criminoſis.

1 OMnino auditur inter vos fornicatio, & talis fornicatio, qualis nec inter Gentes, ita ut uxorem patris ſui aliquis habeat.

2 Et vos inflati eſtis: & non magis luctum habuiſtis ut tollatur de medio veſtrum qui hoc opus fecit.

3 † Ego quidem abſens corpore, præſens autem ſpiritu, jam judicavi ut præſens eum, qui ſic operatus eſt,

4 In nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti, congregatis vobis & meo ſpiritu, cum virtute Domini noſtri Jeſu,

5 Tradere hujuſmodi ſatanæ in interitum carnis, ut ſpiritus ſalvus ſit in die Domini noſtri Jeſu Chriſti.

6 Non eſt bona gloriatio veſtra. † Neſcitis quia modicum fermentum totam maſſam corrumpit?

7 Expurgate vetus fermentum, ut ſitis nova conſperſio, ſicut eſtis azymi. Etenim Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus.

8 Itaque epulemur, non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ & nequitiæ, ſed in azymis ſinceritatis & veritatis.

9 Scripſi vobis in epiſtola: Ne commiſceamini fornicariis.

10 Non utique fornicariis hujus mundi, aut avaris, aut rapacibus, aut idolis ſervientibus: alioquin debueratis de hoc mundo exiiſſe.

11 Nunc autem ſcripſi vobis non commiſceri; ſi is qui frater nominatur, eſt fornicator, aut avarus, aut idolis ſerviens, aut maledicus, aut ebrioſus, aut rapax: cum ejuſmodi nec cibum ſumere.

12 Quid enim mihi de iis, qui foris ſunt, judicare? Nonne de iis, qui intus ſunt, vos judicatis?

13 Nam eos, qui foris ſunt, Deus judicabit. Auferte malum ex vobis ipſis.

† *Coloſ.* 2. 5.

† *Galat.* 5. 9.

Levit. 18. 7. 8. & 20. 11.

CAPUT VI.

Corripit eos quod judicio contenderent coram judice ethnico: enumerans quædam peccata, quibus involuti regnum Dei non poſſidebunt: quædam licere dicit quæ non expediant: & variis ob cauſas oſtendit vitandam fornicationem.

1 AUdet aliquis veſtrum habens negotium adverſus alterum, judicari apud iniquos, & non apud ſanctos?

2 An neſcitis quoniam ſancti de hoc mundo judicabunt? Et ſi in vobis judicabitur mundus, indigni eſtis qui de minimis judicetis?

3 Neſcitis quoniam angelos judicabimus? quanto magis ſæcularia?

4 Sæcularia igitur judicia ſi habueritis: contemptibiles qui ſunt in Eccleſia, illos conſtituite ad judicandum.

5 Ad verecundiam veſtram dico. Sic non eſt inter vos ſapiens quiſquam, qui poſſit judicare inter fratrem ſuum?

6 Sed frater cum fratre judicio contendit: & hoc apud infideles?

7 † Jam quidem omnino delictum eſt in vobis, quod judicia habetis inter vos. Quare non magis injuriam accipitis? quare non magis fraudem patimini?

8 Sed vos injuriam facitis, & fraudatis: & hoc fratribus.

9 An neſcitis quia iniqui regnum Dei non poſſidebunt? Nolite errare: Neque fornicarii, neque idolis ſervientes, neque adulteri,

10 Neque molles, neque maſculorum concubitores, neque fures, neque avari, neque ebrioſi, neque maledici, neque rapaces, regnum Dei poſſidebunt.

11 Et hæc quidam fuiſtis: ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis, ſed juſtificati eſtis, in nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti, & in Spiritu Dei noſtri.

12 Omnia mihi licent, ſed non omnia expediunt: Omnia mihi licent, ſed ego ſub nullius redigar poteſtate.

13 Eſca ventri, & venter eſcis: Deus autem & hunc & has deſtruet: corpus autem non fornicationi, ſed Domino: & Dominus corpori.

14 Deus vero & Dominum ſuſcitavit: & nos ſuſcitabit per virtutem ſuam.

15 Neſcitis quoniam corpora veſtra membra ſunt Chriſti? Tollens ergo membra Chriſti, faciam membra meretricis? Abſit.

16 An neſcitis quoniam qui adhæret meretrici, unum corpus efficitur? † Erunt enim (inquit) duo in carne una.

17 Qui autem adhæret Domino, unus ſpiritus eſt.

18 Fugite fornicationem. Omne peccatum, quodcumque fecerit homo, extra corpus eſt: qui autem fornicatur, in corpus ſuum peccat.

† *Matt.* 5. 39. *Luc.* 6. 29. *Rom.* 12. 19. 1. *Theſſ.* 4. 6.

† *Gen.* 2. 24. *Matth.* 19. 5. *Marci* 10. 8. *Epheſ.* 5. 31.

† Supra 3. 17. 2. Cor. 6. 16.
19 An nescitis quoniam † membra vestra templum sunt spiritus sancti, qui in vobis est, quem habetis a Deo, & non estis vestri?
† Infra 7. 23. 1. Petr. 1. 18.
20 † Empti enim estis pretio magno. Glorificate & portate Deum in corpore vestro.

CAPUT VII.

Corinthios instruit de matrimonio, ejusque usu & indissolubili vinculo, innuptis commendans celibatum: & quomodo fidelis cum conjuge infideli se habere debeat; quodque unusquisque in quo vitæ statu ad fidem vocatus est, permaneat: virginitatem matrimonio præfert: uxorem morte mariti liberam dicens, ut cui velit in Domino nubat.

1 De quibus autem scripsistis mihi: Bonum est homini mulierem non tangere:
2 Propter fornicationem autem unusquisque suam uxorem habeat, & unaquæque suum virum habeat.
† 1 Pet. 3. 7. 3 † Uxori vir debitum reddat: similiter autem & uxor viro.
4 Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir. Similiter autem & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier.
5 Nolite fraudare invicem, nisi forte ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi: & iterum revertimini in idipsum, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram.
6 Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium.
7 Volo enim omnes vos esse sicut meipsum: sed unusquisque proprium donum habet ex Deo: alius quidem sic, alius vero sic.
8 Dico autem non nuptis, & viduis: bonum est illis si sic permaneant, sicut & ego.
9 Quod si non se continent, nubant. Melius est enim nubere, quam uri.
† Matt. 5. 32. & 19. 9. Marc. 10. 7. Luc. 16 18. 10 His autem, qui matrimonio juncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, † uxorem a viro non discedere:
11 Quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari. Et vir uxorem non dimittat.
12 Nam ceteris ego dico, non Dominus. Si quis frater uxorem habet infidelem, & hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam.
13 Et si qua mulier fidelis habet virum infidelem, & hic consentit habitare cum illa, non dimittat virum:
14 Sanctificatus est enim vir infidelis per mulierem fidelem, & sanctificata est mulier infidelis per virum fidelem: alioquin filii vestri immundi essent, nunc autem sancti sunt.
15 Quod si infidelis discedit, discedat: non enim servituti subjectus est frater aut soror in hujusmodi: in pace autem vocavit nos Deus.
16 Unde enim scis mulier, si virum salvum facies? aut unde scis vir, si mulierem salvam facies?
17 Nisi unicuique sicut divisit Dominus, unumquemque sicut vocavit Deus, ita ambulet, & sicut in omnibus ecclesiis doceo.
18 Circumcisus aliquis vocatus est? non adducat præputium. In præputio aliquis vocatus est? non circumcidatur.
† Eph. 4. 1. 19 Circumcisio nihil est, & præputium nihil est: sed observatio mandatorum Dei.
20 † Unusquisque in qua vocatione vocatus est, in ea permaneat.
21 Servus vocatus es? non sit tibi curæ: & si potes fieri liber, magis utere.
22 Qui enim in Domino vocatus est servus, libertus est Domini: similiter qui liber vocatus est, servus est Christi.
† Supr. 6. 20. 1. Petr. 2. 18. 23 † Pretio empti estis, nolite fieri servi hominum.
24 Unusquisque in quo vocatus est, fratres, in hoc permaneat apud Deum.
25 De virginibus autem præceptum Domini non habeo: consilium autem do, tamquam misericordiam consecutus a Domino, ut sim fidelis.
26 Existimo ergo hoc bonum esse propter instantem necessitatem, quoniam bonum est homini sic esse:
27 Alligatus es uxori? noli quærere solutionem. Solutus es ab uxore? noli quærere uxorem.
28 Si autem acceperis uxorem: non peccasti. Et si nupserit virgo, non peccavit, tribulationem tamen carnis habebunt hujusmodi. Ego autem vobis parco.
29 Hoc itaque dico, fratres. Tempus breve est: reliquum est, ut & qui habent uxores, tamquam non habentes sint:
30 Et qui flent, tamquam non flentes: & qui gaudent, tamquam non gaudentes: & qui emunt, tamquam non possidentes:
31 Et qui utuntur hoc mundo, tamquam non utantur: præterit enim figura hujus mundi.
32 Volo autem vos sine sollicitudine esse. Qui sine uxore est, sollicitus est quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo.
33 Qui autem cum uxore est, sollicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori, & divisus est.
34 Et mulier innupta, & virgo, cogitat quæ Domini sunt; ut sit sancta corpore, & spiritu. Quæ autem nupta est, cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat viro.
35 Porro hoc ad utilitatem vestram dico: non ut laqueum vobis injiciam, sed ad id, quod honestum est, & quod facultatem præbeat sine impedimento Dominum obsecrandi.
36 Si quis autem turpem se videri existimat super virgine sua, quod sit superadulta, & ita oportet fieri: quod vult faciat: non peccat, si nubat.
37 Nam qui statuit in corde suo firmus, non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis, & hoc judicavit in corde suo, servare virginem suam, bene facit.
38 Igitur & qui matrimonio jungit virginem suam, bene facit: & qui non jungit, melius facit.
† Rom. 7. 2. 39 † Mulier alligata est legi quanto tempore vir ejus vivit, quod si dormierit vir ejus, liberata est: cui vult nubat: tantum in Domino.
40 Beatior autem erit si sic permanserit, secundum meum consilium: puto autem quod & ego Spiritum Dei habeam.

CA-

Digitized by Google

CAPUT VIII.

Quamquam idolothytis vesci non sit ex se illicitum, cum idolum nullius sit efficaciæ aut potestatis, non sunt tamen illa edenda aut repugnante conscientia, aut cum infirmorum offendiculo: neque ea edere, aut non edere, hominem efficit meliorem.

1 De iis autem, quæ idolis sacrificantur, scimus quia omnes scientiam habemus. Scientia inflat, charitas vero ædificat.
2 Si quis autem se existimat scire aliquid, nondum cognovit quemadmodum oporteat eum scire.
3 Si quis autem diligit Deum, hic cognitus est ab eo.
4 De escis autem, quæ idolis immolantur, scimus quia nihil est idolum in mundo, & quod nullus est Deus, nisi unus.
5 Nam etsi sunt qui dicantur dii, sive in cœlo, sive in terra (siquidem sunt dii multi, & domini multi!)
6 Nobis tamen unus Deus, Pater, ex quo omnia, & nos in illum: & unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia, & nos per ipsum.
7 Sed non in omnibus est scientia. Quidam autem cum conscientia usque nunc idoli, quasi idolothytum manducant: & conscientia ipsorum cum sit infirma, polluitur.
8 Esca autem nos non commendat Deo. Neque enim si manducaverimus, abundabimus: neque si non manducaverimus, deficiemus.
9 Videte autem ne forte hæc licentia vestra offendiculum fiat infirmis.
10 Si enim quis viderit eum, qui habet scientiam, in idolio recumbentem: nonne conscientia ejus, cum sit infirma, ædificabitur ad manducandum idolothyta?
† *Rom.* 14. 15. 11 † Et peribit infirmus in tua scientia frater, propter quem Christus mortuus est?
12 Sic autem peccantes in fratres, & percutientes conscientiam eorum infirmam, in Christum peccatis.
† *Rom.* 14. 21. 13 † Quapropter si esca scandalizat fratrem meum: non manducabo carnem in æternum, ne fratrem meum scandalizem.

CAPUT IX.

Non accipiebat Paulus victum a Corinthiis quibus concionabatur, ut omnem amputaret offendiculi occasionem, licet hoc sibi fuisse licitum multis probet argumentis: sed in omnem formam se vertit qua plures ad Dei cultum adducat: Corinthios exhortando ad imitationem eorum qui in stadio currunt, aut in agone certant, suum quoque ait se domare corpus.

1 NOn sum liber? Non sum Apostolus? Nonne Christum Jesum Dominum nostrum vidi? Nonne opus meum vos estis in Domino?
2 Et si aliis non sum Apostolus, sed tamen vobis sum: nam signaculum Apostolatus mei vos estis in Domino.
3 Mea defensio apud eos, qui me interrogant, hæc est.
4 Numquid non habemus potestatem manducandi, & bibendi?
5 Numquid non habemus potestatem mulierem sororem circumducendi, sicut & ceteri Apostoli, & fratres Domini, & Cephas?
6 Aut ego solus, & Barnabas, non habemus potestatem hoc operandi?
7 Quis militat suis stipendiis umquam? Quis plantat vineam, & de fructu ejus non edit? Quis pascit gregem, & de lacte gregis non manducat?
8 Numquid secundum hominem hæc dico? An & lex hæc non dicit?
9 Scriptum est enim in lege Moysi: † Non alligabis os bovi trituranti. Numquid de bobus cura est Deo? † *Deut.* 25. 4. 1. *Tim.* 5. 18.
10 An propter nos utique hoc dicit? Nam propter nos scripta sunt: quoniam debet in spe, qui arat, arare: & qui triturat, in spe fructus percipiendi,
11 † Si nos vobis spiritualia seminavimus, magnum est si nos carnalia vestra metamus? † *Rom.* 15. 27
12 Si alii potestatis vestræ participes sunt, quare non potius nos? sed non usi sumus hac potestate: sed omnia sustinemus, ne quod offendiculum demus Evangelio Christi.
13 † Nescitis quoniam qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt, edunt: & qui altari deserviunt, cum altari participant? † *Deut.* 18. 1.
14 Ita & Dominus ordinavit iis, qui Evangelium annuntiant, de Evangelio vivere.
15 Ego autem nullo horum usus sum. Non autem scripsi hæc ut ita fiant in me: bonum est enim mihi magis mori, quam ut gloriam meam quis evacuet.
16 Nam si evangelizavero, non est mihi gloria: necessitas enim mihi incumbit: væ enim mihi est, si non evangelizavero.
17 Si enim volens hoc ago, mercedem habeo: si autem invitus, dispensatio mihi credita est.
18 Quæ est ergo merces mea? Ut Evangelium prædicans, sine sumptu ponam Evangelium, ut non abutar potestate mea in Evangelio.
19 Nam cum liber essem ex omnibus, omnium me servum feci, ut plures lucrifacerem.
20 Et factus sum Judæis tamquam Judæus, ut Judæos lucrarer.
21 Iis qui sub lege sunt, quasi sub lege essem (cum ipse non essem sub lege) ut eos, qui sub lege erant, lucrifacerem: iis qui sine lege erant, tamquam sine lege essem (cum sine lege Dei non essem: sed in lege essem Christi) ut lucrifacerem eos, qui sine lege erant.
22 Factus sum infirmis infirmus, ut infirmos lucrifacerem. Omnibus omnia factus sum, ut omnes facerem salvos.
23 Omnia autem facio propter Evangelium: ut particeps ejus efficiar.
24 Nescitis quod ii qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed unus accipit bravium? Sic currite ut comprehendatis.
25 Omnis autem, qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet: & illi quidem ut corruptibilem coronam accipiant; nos autem incorruptam.
26 Ego igitur sic curro, non quasi in incertum: sic pugno, non quasi aerem verberans:
27 Sed castigo corpus meum, & in servitutem redigo: ne forte cum aliis prædicaverim, ipse reprobus efficiar.

CAPUT X.

Commemoratione ingratorum Judæorum frequenter ob varia peccata a Deo punitorum, hos a similibus absterret: de tentatione humana, & Dei in tentationibus auxilio: non solum idololatria fugienda est, sed & mensa eorum qui idolothytis vescuntur; tum quod per hoc videantur aliquid idolis deferre, tum quod scandalo sint infirmioribus.

1 NOlo enim vos ignorare fratres, quoniam patres nostri omnes † sub nube fuerunt, & omnes † mare transierunt:
2 Et omnes in Moyse baptizati sunt, in nube, & in mari:
3 † Et omnes eamdem escam spiritalem manducaverunt.
4 † Et omnes eumdem potum spiritalem biberunt: (bibebant autem de spiritali, consequente eos, petra: petra autem erat Christus)
5. Sed non in pluribus eorum beneplacitum est Deo: † nam prostrati sunt in deserto.
9 Hæc autem in figura facta sunt nostri, ut non simus concupiscentes malorum, † sicut & illi concupierunt.
7 Neque idololatræ efficiamini, sicut quidam ex ipsis: quemadmodum scriptum est: † Sedit populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere.
8 Neque fornicemur, † sicut quidam ex ipsis fornicati sunt, & ceciderunt una die viginti tria millia.
9 Neque tentemus Christum: † sicut quidam eorum tentaverunt, & a serpentibus perierunt.
10 † Neque murmuraveritis, sicut quidam eorum murmuraverunt, & perierunt ab exterminatore.
11 Hæc autem omnia in figura contingebant illis: scripta sunt autem ad correptionem nostram, in quos fines sæculorum devenerunt.
12 Itaque qui se existimat stare, videat ne cadat.
13 Tentatio vos non apprehendat nisi humana: fidelis autem Deus est, qui non patietur vos tentari supra id quod potestis, sed faciet etiam cum tentatione proventum ut possitis sustinere.
14 Propter quod charissimi mihi, fugite ab idolorum cultura:
15 Ut prudentibus loquor, vos ipsi judicate quod dico.
16 Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? & panis, quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est?
17 Quoniam unus panis, unum corpus multi sumus, omnes qui de uno pane participamus.
18 Videte Israel secundum carnem: nonne qui edunt hostias, participes sunt altaris?
19 Quid ergo? dico quod idolis immolatum sit aliquid? aut quod idolum, sit aliquid?
20 Sed quæ immolant Gentes, dæmoniis immolant, & non Deo. Nolo autem vos socios fieri dæmoniorum: non potestis calicem Domini bibere, & calicem dæmoniorum:
21 Non potestis mensæ Domini participes esse, & mensæ dæmoniorum.
22 An æmulamur Dominum? Numquid fortiores illo sumus? † Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt.
23 Omnia mihi licent, sed non omnia ædificant.
24 Nemo quod suum est quærat, sed quod alterius.
25 Omne, quod in macello venit, manducate, nihil interrogantes propter conscientiam.
26 † Domini est terra, & plenitudo ejus.
27 Si quis vocat vos infidelium, & vultis ire: omne, quod vobis apponitur, manducate, nihil interrogantes propter conscientiam.
28 Si quis autem dixerit: Hoc immolatum est idolis: nolite manducare, propter illum qui indicavit, & propter conscientiam:
29 Conscientiam autem dico non tuam, sed alterius. Ut quid enim libertas mea judicatur ab aliena conscientia?
30 Si ego cum gratia participo, quid blasphemor pro eo quod gratias ago?
31 † Sive ergo manducatis, sive bibitis, sive aliud quid facitis: omnia in gloriam Dei facite.
32 Sine offensione estote Judæis, & Gentibus, & Ecclesiæ Dei:
33 Sicut & ego per omnia omnibus placeo, non quærens quod mihi utile est, sed quod multis, ut salvi fiant.

CAPUT XI.

Vir aperto, mulier autem velato debet orare capite: Corinthios reprehendit quod ad celebrandam cœnam Dominicam invicem non exspectarent, sed inter se dissiderent: referens interim Sacramenti Eucharistiæ a Christo institutionem, & scelus ac pœnam indigne ad illud accedentium.

1 IMitatores mei estote, sicut & ego Christi.
2 Laudo autem vos fratres, quod per omnia mei memores estis: & sicut tradidi vobis, præcepta mea tenetis.
3 Volo autem vos scire, † quod omnis viri caput Christus est: caput autem mulieris, vir; caput vero Christi, Deus.
4 Omnis vir orans aut prophetans velato capite, deturpat caput suum.
5 Omnis autem mulier orans aut prophetans non velato capite, deturpat caput suum: unum enim est ac si decalvetur.
6 Nam si non velatur mulier, tondeatur. Si vero turpe est mulieri tonderi, aut decalvari, velet caput suum.
7 Vir quidem non debet velare caput suum: quoniam † imago & gloria Dei est, mulier autem gloria viri est.
8 Non enim vir ex muliere est, sed mulier ex viro.
9 † Etenim non est creatus vir propter mulierem, sed mulier propter virum.
10 Ideo debet mulier potestatem habere supra caput propter Angelos.
11 Verumtamen neque vir sine muliere, neque mulier sine viro, in Domino.
12 Nam sicut mulier de viro, ita & vir per mulierem: omnia autem ex Deo.
13 Vos ipsi judicate: decet mulierem non velatam orare Deum?
14 Nec ipsa natura docet vos, quod vir quidem si comam nutriat, ignominia est illi:
15 Mulier vero si comam nutriat, gloria est

Exod. 3. 23. Num. 21. Exod. 4. 22. Exod. 6. 15. Exod. 17. 6. Num. 20. 11. † Num. 16. 64. 65. † Psal. 105. 14. † Exod. 32. 6. † Num. 25. 1. † Num. 21. 5. 6. † Num. 11. 1. & 14. 1.

† Supra 6. 12.

† Psal. 23. 1. Eccl. 17. 31.

† Col. 3. 17.

† Eph. 5. 23.

† Gen. 1. 26.

† Gen. 2. 23.

est illi: quoniam capilli pro velamine ei dati sunt.

16 Si quis autem videtur contentiosus esse: nos talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesia Dei.

17 Hoc autem præcipio: non laudans, quod non in melius, sed in deterius convenitis.

18 Primum quidem convenientibus vobis in Ecclesiam, audio scissuras esse inter vos, & ex parte credo.

19 Nam oportet & hæreses esse, ut & qui probati sunt, manifesti fiant in vobis.

20 Convenientibus ergo vobis in unum, jam non est Dominicam cœnam manducare.

21 Unusquisque enim suam cœnam præsumit ad manducandum. Et alius quidem esurit, alius autem ebrius est.

22 Numquid domos non habetis ad manducandum & bibendum? aut Ecclesiam Dei contemnitis, & confunditis eos, qui non habent? Quid dicam vobis? Laudo vos? in hoc non laudo.

23 Ego enim accepi a Domino quod & tradidi vobis, quoniam Dominus Jesus in qua nocte tradebatur, accepit panem,

†*Matt.* 26. 26. *Marc.* 14. 22. *Luc.* 22. 17.

24 Et gratias agens fregit, & dixit: † Accipite, & manducate: hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur: hoc facite in meam commemorationem.

25 Similiter & calicem, postquam cœnavit dicens: Hic calix novum testamentum est in meo sanguine, hoc facite quotiescumque bibetis, in meam commemorationem.

26 Quotiescumque enim manducabitis panem hunc, & calicem bibetis: mortem Domini annuntiabitis donec veniat.

†*Joann.* 6. 59.

27 † Itaque quicumque manducaverit panem hunc, vel biberit calicem Domini indigne: reus erit corporis & sanguinis Domini.

28 Probet autem seipsum homo: & sic de pane illo edat, & de calice bibat.

29 Qui enim manducat & bibit indigne, judicium sibi manducat & bibit; non dijudicans corpus Domini.

30 Ideo inter vos multi infirmi & imbecilles, & dormiunt multi.

31 Quod si nosmetipsos dijudicaremus, non utique judicaremur.

32 Dum judicamur autem, a Domino corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur.

33 Itaque fratres mei, cum convenitis ad manducandum, invicem expectate.

34 Si quis esurit, domi manducet: ut non in judicium conveniatis. Cetera autem, cum venero, disponam.

CAPUT XII.

Variis dantur varia ejusdem Spiritus sancti charismata, ut in modum humani corporis quisque sua fungatur officio, & mutua se opera omnes indigere cognoscentes, mutuo se foveant: & ita Christus sua providit Ecclesia de variis hominum statibus.

1 DE spiritualibus autem, nolo vos ignorare fratres.

2 Scitis quoniam cum Gentes essetis, ad simulacra muta prout ducebamini euntes.

†*Marc.* 9. 38.

3 Ideo notum vobis facio, † quod nemo in Spiritu Dei loquens, dicit anathema Jesu. Et nemo potest dicere, Dominus Jesus, nisi in Spiritu sancto.

4 Divisiones vero gratiarum sunt, idem autem Spiritus:

5 Et divisiones ministrationum sunt, idem autem Dominus.

6 Et divisiones operationum sunt, idem vero Deus, qui operatur omnia in omnibus.

7 Unicuique autem datur manifestatio Spiritus ad utilitatem.

8 Alii quidem per Spiritum datur sermo sapientiæ: alii autem sermo scientiæ secundum eumdem Spiritum:

9 Alteri fides in eodem Spiritu: alii gratia sanitatum in uno Spiritu:

10 Alii operatio virtutum, alii prophetia, alii discretio spirituum, alii genera linguarum, alii interpretatio sermonum.

† *Rom.* 12. 3. *Ephes.* 4. 7.

11 † Hæc autem omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult.

12 Sicut enim corpus unum est, & membra habet multa, omnia autem membra corporis cum sint multa, unum tamen corpus sunt: ita & Christus.

13 Etenim in uno Spiritu omnes nos in unum corpus baptizati sumus, sive Judæi, sive Gentiles, sive servi, sive liberi: & omnes in uno Spiritu potati sumus.

14 Nam & corpus non est unum membrum, sed multa.

15 Si dixerit pes: Quoniam non sum manus, non sum de corpore: num ideo non est de corpore?

16 Et si dixerit auris: Quoniam non sum oculus, non sum de corpore: num ideo non est de corpore?

17 Si totum corpus oculus: ubi auditus? Si totum auditus: ubi odoratus?

18 Nunc autem posuit Deus membra, unumquodque eorum in corpore sicut voluit.

19 Quod si essent omnia unum membrum, ubi corpus?

20 Nunc autem multa quidem membra, unum autem corpus.

21 Non potest autem oculus dicere manui: Opera tua non indigeo; aut iterum caput pedibus: Non estis mihi necessarii.

22 Sed multo magis, quæ videntur membra corporis infirmiora esse, necessariora sunt:

23 Et quæ putamus ignobiliora membra esse corporis, his honorem abundantiorem circumdamus: & quæ inhonesta sunt nostra, abundantiorem honestatem habent.

24 Honesta autem nostra nullius egent: sed Deus temperavit corpus, ei, cui deerat, abundantiorem tribuendo honorem.

25 Ut non sit schisma in corpore, sed idipsum pro invicem solicita sint membra.

26 Et si quid patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra: sive gloriatur unum membrum, congaudent omnia membra.

27 Vos autem estis corpus Christi, & membra de membro.

† *Eph.* 4. 11.

28 † Et quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia primum Apostolos, secundo Prophetas, tertio Doctores, deinde virtutes, exinde gratias curationum, opitulationes, gubernationes, genera linguarum, interpretationes sermonum.

29 Numquid omnes Apostoli? numquid omnes Prophetæ? numquid omnes Doctores?

30 Numquid omnes virtutes? numquid omnes gratiam habent curationum? numquid omnes linguis loquuntur? numquid omnes interpretantur?

31 Æmulamini autem charismata meliora. Et adhuc excellentiorem viam vobis demonstro.

CAPUT XIII.

Ostendit charitatis necessitatem, ipsius officia, perpetuitatem, ac præcellentiam supra fidem & spem, reliquaque Dei dona.

1 SI linguis hominum loquar, & angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut æs sonans, aut cymbalum tinniens.

2 Et si habuero prophetiam, & noverim mysteria omnia, & omnem scientiam: & si habuero omnem fidem ita ut montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum.

3 Et si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & si tradidero corpus meum ita ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.

4 Charitas patiens est, benigna est: Charitas non æmulatur, non agit perperam, non inflatur,

5 Non est ambitiosa, non quærit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum,

6 Non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati:

7 Omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet.

8 Charitas numquam excidit, sive prophetiæ evacuabuntur, sive linguæ cessabunt, sive scientia destruetur.

9 Ex parte enim cognoscimus, & ex parte prophetamus.

10 Cum autem venerit quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est.

11 Cum essem parvulus, loquebar ut parvulus, sapiebam ut parvulus, cogitabam ut parvulus. Quando autem factus sum vir, evacuavi quæ erant parvuli.

12 Videmus nunc per speculum in ænigmate: tunc autem facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte: tunc autem cognoscam sicut & cognitus sum.

13 Nunc autem manent, fides, spes, charitas, tria hæc: major autem horum est charitas.

CAPUT XIV.

Donum linguarum inferius esse dicit dono prophetiæ; imo inutile, si desit qui interpretetur: tradit ergo eis normam qua his donis ordinate utantur: & mulieres in Ecclesiis silere jubet.

1 SEctamini charitatem, æmulamini spiritalia: magis autem ut prophetetis.

2 Qui enim loquitur lingua, non hominibus loquitur, sed Deo: nemo enim audit. Spiritus autem loquitur mysteria.

3 Nam qui prophetat, hominibus loquitur ad ædificationem, & exhortationem, & consolationem.

4 Qui loquitur linguâ, semetipsum ædificat: qui autem prophetat, Ecclesiam Dei ædificat.

5 Volo autem omnes vos loqui linguis; magis autem prophetare. Nam major est, qui prophetat, quam qui loquitur linguis: nisi forte interpretetur, ut Ecclesia ædificationem accipiat.

6 Nunc autem fratres, si venero ad vos linguis loquens; quid vobis prodero, nisi vobis loquar aut in revelatione, aut in scientia, aut in prophetia, aut in doctrina?

7 Tamen quæ sine anima sunt vocem dantia, sive tibia, sive cithara, nisi distinctionem sonitum dederint; quomodo scietur id quod canitur, aut quod citharizatur?

8 Etenim si incertam vocem det tuba; quis parabit se ad bellum?

9 Ita & vos per linguam nisi manifestum sermonem dederit; quomodo scietur id quod dicitur? eritis enim in aera loquentes.

10 Tam multa, ut puta, genera linguarum sunt in hoc mundo: & nihil sine voce est.

11 Si ergo nesciero virtutem vocis, ero ei, cui loquor, barbarus: & qui loquitur, mihi barbarus:

12 Sic & vos, quoniam æmulatores estis spirituum, ad ædificationem Ecclesiæ quærite ut abundetis.

13 Et ideo qui loquitur lingua, oret ut interpretetur.

14 Nam si orem lingua, spiritus meus orat, mens autem mea sine fructu est.

15 Quid ergo est? Orabo spiritu, orabo & mente: psallam spiritu, psallam & mente.

16 Cæterum si benedixeris spiritu: qui supplet locum idiotæ, quomodo dicet, Amen, super tuam benedictionem? quoniam quid dicas, nescit.

17 Nam tu quidem bene gratias agis: sed alter non ædificatur.

18 Gratias ago Deo meo, quod omnium vestrum lingua loquor.

19 Sed in Ecclesia volo quinque verba sensu meo loqui, ut & alios instruam: quam decem millia verborum in lingua.

20 Fratres, nolite pueri effici sensibus, sed malitia parvuli estote: sensibus autem perfecti estote.

21 In lege scriptum est: † Quoniam in aliis linguis & labiis aliis loquar populo huic: & nec sic exaudient me, dicit Dominus. † *Isaiæ 28. 11.*

22 Itaque linguæ in signum sunt non fidelibus, sed infidelibus: prophetiæ autem non infidelibus, sed fidelibus.

23 Si ergo conveniat universa Ecclesia in unum, & omnes linguis loquantur, intrent autem idiotæ, aut infideles: nonne dicent quod insanitis?

24 Si autem omnes prophetent, intret autem quis infidelis, vel idiota, convincitur ab omnibus, dijudicatur ab omnibus:

25 Occulta cordis ejus manifesta fiunt, & ita cadens in faciem adorabit Deum, pronuntians quod vere Deus in vobis sit.

26 Quid ergo est, fratres? cum convenitis, unusquisque vestrum psalmum habet, doctrinam habet, apocalypsim habet, linguam habet, interpretationem habet: omnia ad ædificationem fiant.

27 Sive lingua quis loquitur, secundum duos, aut ut multum tres, & per partes, & unus interpretetur.

28 Si autem non fuerit interpres, taceat in Ecclesia, sibi autem loquatur, & Deo.

29 Prophetæ autem duo, aut tres dicant, & ceteri dijudicent.

30 Quod si alii revelatum fuerit sedenti, prior taceat.

31 Potestis enim omnes per singulos prophetare: ut omnes discant, & omnes exhortentur:
32 Et spiritus prophetarum prophetis subjecti sunt.
33 Non enim est dissensionis Deus, sed pacis: sicut & in omnibus Ecclesiis sanctorum doceo.
34 Mulieres in Ecclesiis taceant, non enim permittitur eis loqui, sed subditas esse, sicut † & lex dicit.
† *Gen.* 3. 16.
35 Si quid autem volunt discere, domi viros suos interrogent. Turpe est enim mulieri loqui in Ecclesia.
36 An a vobis verbum Dei processit? aut in vos solos pervenit?
37 Si quis videtur propheta esse, aut spiritualis, cognoscat quæ scribo vobis, quia Domini sunt mandata.
38 Si quis autem ignorat, ignorabitur.
39 Itaque fratres æmulamini prophetare: & loqui linguis nolite prohibere.
40 Omnia autem honeste, & secundum ordinem fiant.

CAPUT XV.

Christum dicit a mortuis resurrexisse, multisque ac demum Paulo qui se minimum dicit Apostolorum apparuisse: ac nostram hic astruit resurrectionem, & ordinem ac modum ejus, una cum diversa resuscitatorum gloria, non in anima solum, sed etiam in corpore: mors autem resurrectione absorbebitur.

Gal. 1. 11. 1 NOtum autem vobis facio, fratres, Evangelium, quod prædicavi vobis, quod & accepistis, in quo & statis,
2 Per quod & salvamini: qua ratione prædicaverim vobis, si tenetis, nisi frustra credidistis.
3 Tradidi enim vobis in primis, quod & accepi: quoniam Christus mortuus est pro peccatis nostris † secundum Scripturas:
† *Isaiæ 53. 5.*
4 † Et quia sepultus est, & quia resurrexit tertia die secundum Scripturas:
† *Jonæ 2. 1. & Matth. 12. 40.*
5 Et quia visus est Cephæ, & post hoc † undecim:
6 Deinde visus est plus quam quingentis fratribus simul: ex quibus multi manent usque adhuc, quidam autem dormierunt:
7 Deinde visus est Jacobo, deinde Apostolis omnibus.
8 Novissime autem omnium tamquam abortivo, † visus est & mihi.
† *Act. 9. 3. Ephes. 3. 8.*
9 † Ego enim sum minimus Apostolorum, qui non sum dignus vocari Apostolus, quoniam persecutus sum Ecclesiam Dei.
10 Gratia autem Dei sum id quod sum, & gratia ejus in me vacua non fuit, sed abundantius illis omnibus laboravi: non ego autem, sed gratia Dei mecum:
11 Sive enim ego, sive illi; sic prædicamus, & sic credidistis.
12 Si autem Christus prædicatur quod resurrexit a mortuis, quomodo quidam dicunt in vobis, quoniam resurrectio mortuorum non est?
13 Si autem resurrectio mortuorum non est: neque Christus resurrexit.
14 Si autem Christus non resurrexit, inanis est ergo prædicatio nostra, inanis est & fides vestra:
15 Invenimur autem & falsi testes Dei: quoniam testimonium diximus adversus Deum, quod suscitaverit Christum; quem non suscitavit, si mortui non resurgunt.
16 Nam si mortui non resurgunt, neque Christus resurrexit.
17 Quod si Christus non resurrexit, vana est fides vestra, adhuc enim estis in peccatis vestris.
18 Ergo & qui dormierunt in Christo, perierunt.
19 Si in hac vita tantum in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus.
20 Nunc autem Christus resurrexit a mortuis † primitiæ dormientium:
† *Col. 1. 18. Apoc. 1. 5.*
21 Quoniam quidem per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum.
22 Et sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes vivificabuntur.
23 † Unusquisque autem in suo ordine, primitiæ Christus: deinde ii, qui sunt Christi, qui in adventu ejus crediderunt.
† *1 Thes. 4. 15.*
24 Deinde finis; cum tradiderit regnum Deo & Patri, cum evacuaverit omnem principatum, & potestatem, & virtutem.
25 Oportet autem illum regnare, † donec ponat omnes inimicos sub pedibus ejus.
† *Psal. 109. 1. Hebr. 1. 13. & 10. 13.*
26 Novissima autem inimica destruetur mors: † Omnia enim subjecit sub pedibus ejus. Cum autem dicat:
† *Psal. 8. 8. Hebr. 2. 8.*
27 Omnia subjecta sunt ei; sine dubio præter eum, qui subjecit ei omnia.
28 Cum autem subjecta fuerint illi omnia: tunc & ipse Filius subjectus erit ei, qui subjecit sibi omnia, ut sit Deus omnia in omnibus.
29 Alioquin quid facient qui baptizantur pro mortuis, si omnino mortui non resurgunt? ut quid & baptizantur pro illis?
30 Ut quid & nos periclitamur omni hora?
31 Quotidie morior per vestram gloriam, fratres, quam habeo in Christo Jesu Domino nostro.
32 Si (secundum hominem) ad bestias pugnavi Ephesi, quid mihi prodest, si mortui non resurgunt? † manducemus, & bibamus, cras enim moriemur.
† *Sap. 2. 6. Isa. 22. 13. & 56. 12.*
33 Nolite seduci: Corrumpunt mores bonos colloquia mala.
34 Evigilate justi, & nolite peccare: ignorantiam enim Dei quidam habent, ad reverentiam vobis loquor.
35 Sed dicit aliquis: Quomodo resurgunt mortui? qualive corpore venient?
36 Insipiens, tu quod seminas non vivificatur, nisi prius moriatur.
37 Et quod seminas, non corpus, quod futurum est, seminas, sed nudum granum, ut puta tritici, aut alicujus cæterorum.
38 Deus autem dat illi corpus sicut vult: & unicuique seminum proprium corpus.
39 Non omnis caro, eadem caro: sed alia quidem hominum, alia vero pecorum, alia volucrum, alia autem piscium.
40 Et corpora cœlestia, & corpora terrestria: sed alia quidem cœlestium gloria, alia autem terrestrium:
41 Alia claritas solis, alia claritas lunæ, & alia claritas stellarum. Stella enim a stella differt in claritate:
42 Sic & resurrectio mortuorum. Seminatur in corruptione, surget in incorruptione.
43 Seminatur in ignobilitate, surget in glo-

gloria : Seminatur in infirmitate, ſurget in virtute :

44 Seminatur corpus animale, ſurget corpus ſpiritale. Si eſt corpus animale, eſt & ſpiritale, ſicut ſcriptum eſt :

† *Gen. 2. 7.* 45 † Factus eſt primus homo Adam in animam viventem, noviſſimus Adam in ſpiritum vivificantem.

46 Sed non prius quod ſpiritale eſt, ſed quod animale : deinde quod ſpiritale.

47 Primus homo de terra, terrenus : ſecundus homo de cœlo, cœleſtis.

48 Qualis terrenus, tales & terreni : & qualis cœleſtis, tales & cœleſtes.

49 Igitur, ſicut portavimus imaginem terreni, portemus & imaginem cœleſtis.

50 Hoc autem dico fratres : quia caro & ſanguis regnum Dei poſſidere non poſſunt : neque corruptio incorruptelam poſſidebit.

51 Ecce myſterium vobis dico : Omnes quidem reſurgemus, ſed non omnes immutabimur.

52 In momento, in ictu oculi, in noviſſima tuba : canet enim tuba, & mortui reſurgent incorrupti : & nos immutabimur.

53 Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem : & mortale hoc induere immortalitatem.

54 Cum autem mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet ſermo, qui ſcriptus eſt : † Abſorpta eſt mors in victoria.

55 Ubi eſt mors victoria tua? ubi eſt mors ſtimulus tuus?

56 Stimulus autem mortis peccatum eſt : virtus vero peccati lex.

† *Oſee 13. 14. Hebr. 2. 14.* 57 † Deo autem gratias, qui dedit nobis victoriam per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum.

† *1. Joan. 5. 5.* 58 Itaque fratres mei dilecti, ſtabiles eſtote, & immobiles : abundantes in opere Domini ſemper, ſcientes quod labor veſter non eſt inanis in Domino.

CAPUT XVI.

Ubi de colligenda pro Chriſtianis qui Jeroſolymis agebant eleemoſyna hortatus eſſet, commendat eis Timotheum ac Stephana familiam : deinde ſalutationes ſubjungit.

1 DE collectis autem, quæ fiunt in ſanctos, ſicut ordinavi Eccleſiis Galatiæ, ita & vos facite.

2 Per unam ſabbati unuſquiſque veſtrum apud ſe ſeponat, recondens quod ei bene placuerit : ut non, cum venero, tunc collectæ fiant.

3 Cum autem præſens fuero : quos probaveritis per epiſtolas, hos mittam perferre gratiam veſtram in Jeruſalem.

4 Quod ſi dignum fuerit ut & ego eam, mecum ibunt.

5 Veniam autem ad vos, cum Macedoniam pertranſiero ; nam Macedoniam pertranſibo.

6 Apud vos autem forſitan manebo, vel etiam hiemabo : ut vos me deducatis quocumque iero.

7 Nolo enim vos modo in tranſitu videre, ſpero enim me aliquantulum temporis manere apud vos, ſi Dominus permiſerit.

8 Permanebo autem Epheſi uſque ad Pentecoſten.

9 Oſtium enim mihi apertum eſt magnum, & evidens : & adverſarii multi.

10 Si autem venerit Timotheus, videte ut ſine timore ſit apud vos : opus enim Domini operatur, ſicut & ego.

11 Ne quis ergo illum ſpernat : deducite autem illum in pace, ut veniat ad me : expecto enim illum cum fratribus.

12 De Apollo autem fratre vobis notum facio, quoniam multum rogavi eum ut veniret ad vos cum fratribus : & utique non fuit voluntas ut nunc veniret, veniet autem, cum ei vacuum fuerit :

13 Vigilate, ſtate in fide, viriliter agite, & confortamini.

14 Omnia veſtra in charitate fiant.

15 Obſecro autem vos fratres, noſtis domum Stephanæ, & Fortunati, & Achaici : quoniam ſunt primitiæ Achajæ, & in miniſterium ſanctorum ordinaverunt ſeipſos :

16 Ut & vos ſubditi ſitis ejuſmodi, & omni cooperanti, & laboranti.

17 Gaudeo autem in præſentia Stephanæ, & Fortunati, & Achaici : quoniam id, quod vobis deerat, ipſi ſuppleverunt :

18 Refecerunt enim & meum ſpiritum, & veſtrum. Cognoſcite ergo qui hujuſmodi ſunt.

19 Salutant vos Eccleſiæ Aſiæ. Salutant vos in Domino multum, Aquila & Priſcilla, cum domeſtica ſua Eccleſia : apud quos & hoſpitor.

20 Salutant vos omnes fratres. Salutate invicem in oſculo ſancto.

21 Salutatio, mea manu Pauli.

22 Si quis non amat Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, ſit anathema, Maran Atha.

23 Gratia Domini noſtri Jeſu Chriſti vobiſcum.

24 Charitas mea cum omnibus vobis in Chriſto Jeſu. Amen.

EPISTOLA BEATI PAULI APOSTOLI AD CORINTHIOS II.

CAPUT PRIMUM.

Ostendit Apostolus ex quantis in Asia ortis adversitatibus eripuerit eum Dominus, ut & ipse alios consolaretur: deinde manifestans cordis sui ac doctrinæ sinceritatem, ostendit quod licet juxta id quod proposuerat, ad eos non venerit, nulla ipsius id actum esse levitate: asserens firmam esse suæ prædicationis veritatem.

1 PAulus Apostolus Jesu Christi per voluntatem Dei, & Timotheus frater, Ecclesiæ Dei, quæ est Corinthi, cum omnibus sanctis, qui sunt in universa Achaja.

2 Gratia vobis & pax a Deo Patre nostro, & Domino Jesu Christo.

Eph. 3. Petr. 2.

3 † Benedictus Deus & Pater Domini nostri Jesu Christi, Pater misericordiarum, & Deus totius consolationis,

4 Qui consolatur nos in omni tribulatione nostra: ut possimus & ipsi consolari eos qui in omni pressura sunt, per exhortationem, qua exhortamur & ipsi a Deo.

5 Quoniam sicut abundant passiones Christi in nobis: ita & per Christum abundat consolatio nostra.

6 Sive autem tribulamur pro vestra exhortatione & salute, sive consolamur pro vestra consolatione, sive exhortamur pro vestra exhortatione & salute, quæ operatur tolerantiam earumdem passionum, quas & nos patimur.

7 Ut spes nostra firma sit pro vobis: scientes quod sicut socii passionum estis, sic eritis & consolationis.

8 Non enim volumus ignorare vos fratres de tribulatione nostra, quæ facta est in Asia, quoniam supra modum gravati sumus supra virtutem, ita ut taderet nos etiam vivere.

9 Sed ipsi in nobismetipsis responsum mortis habuimus, ut non simus fidentes in nobis, sed in Deo, qui suscitat mortuos:

10 Qui de tantis periculis nos eripuit, & eruit: in quem speramus quoniam & adhuc eripiet,

11 Adjuvantibus & vobis in oratione pro nobis: ut ex multorum personis, ejus quæ in nobis est donationis, per multos gratiæ agantur pro nobis.

12 Nam gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ, quod in simplicitate cordis & sinceritate Dei, & non in sapientia carnali, sed in gratia Dei, conversati sumus in hoc mundo: abundantius autem ad vos.

13 Non enim alia scribimus vobis, quam quæ legistis, & cognovistis. Spero autem quod usque in finem cognoscetis,

14 Sicut & cognovistis nos ex parte, quod gloria vestra sumus, sicut & vos nostra, in die Domini nostri Jesu Christi.

15 Et hac confidentia volui prius venire ad vos, ut secundam gratiam haberetis:

16 Et per vos transire in Macedoniam, & iterum a Macedonia venire ad vos, & a vobis deduci in Judæam.

17 Cum ergo hoc voluissem, numquid levitate usus sum? Aut quæ cogito, secundum carnem cogito, ut sit apud me EST & NON?

18 Fidelis autem Deus, quia sermo noster, qui fuit apud vos, non est in illo EST & NON.

19 Dei enim filius Jesus Christus, qui in vobis per nos prædicatus est, per me, & Silvanum, & Timotheum, non fuit EST & NON, sed EST in illo fuit.

20 Quotquot enim promissiones Dei sunt, in illo EST: ideo & per ipsum Amen Deo ad gloriam nostram.

21 Qui autem confirmat nos vobiscum in Christo, & qui unxit nos Deus:

22 Qui & signavit nos, & dedit pignus Spiritus in cordibus nostris.

23 Ego autem testem Deum invoco in animam meam, quod parcens vobis, non veni ultra Corinthum: non quia dominamur fidei vestræ, sed adjutores sumus gaudii vestri: nam fide statis.

CAPUT II.

Ostendit quod ad ipsos non venerit ne majoris esset causa tristitiæ, exhortans ut fornicarium illum recipiant in gratiam: simul indicans quod magno quidem labore, magno tamen etiam fructu prædicaverit, licet prædicationis suæ fragrantia quibusdam mortis occasio fuerit.

1 STatui autem hoc ipsum apud me, ne iterum in tristitia veniam ad vos.

2 Si enim ego contristo vos: & quis est, qui me lætificet, nisi qui contristatur ex me?

3 Et hoc ipsum scripsi vobis, ut non cum venero, tristitiam super tristitiam habeam, de quibus oportuerat me gaudere: confidens in omnibus vobis, quia meum gaudium, omnium vestrum est.

4 Nam ex multa tribulatione & angustia cordis scripsi vobis per multas lacrymas: non ut contristemini: sed ut sciatis, quam charitatem habeam abundantius in vobis.

5 Si quis autem contristavit, non me contristavit: sed ex parte, ut non onerem omnes vos.

6 Sufficit illi, qui ejusmodi est, objurgatio hæc, quæ fit a pluribus:

7 Ita ut e contrario magis donetis, & consolemini, ne forte abundantiori tristitia absorbeatur qui ejusmodi est.

8 Propter quod obsecro vos, ut confirmetis in illum charitatem.

9 Ideo enim & scripsi, ut cognoscam experimentum vestrum, an in omnibus obedientes sitis.

Digitized by Google

10 Cui autem aliquid donastis, & ego: nam & ego quod donavi, si quid donavi: propter vos in persona Christi.

11 Ut non circumveniamur a satana: non enim ignoramus cogitationes ejus.

12 Cum venissem autem Troadem propter Evangelium Christi, & ostium mihi apertum esset in Domino.

13 Non habui requiem spiritui meo, eo quod non invenerim Titum fratrem meum, sed valefaciens eis, profectus sum in Macedoniam.

14 Deo autem gratias, qui semper triumphat nos in Christo Jesu, & odorem notitiæ suæ manifestat per nos in omni loco:

15 Quia Christi bonus odor sumus Deo, in iis qui salvi fiunt, & in iis qui pereunt:

16 Aliis quidem odor mortis in mortem, aliis autem odor vitæ in vitam. Et ad hæc quis tam idoneus?

17 Non enim sumus sicut plurimi, adulterantes verbum Dei, sed ex sinceritate, sed sicut ex Deo, coram Deo, in Christo loquimur.

CAPUT III.

Non eget Apostolus hominum commendatione, cum fructus sua prædicationis eum commendet: multo enim majori in honore esse debent ministri novi testamenti ac Spiritus, quam veteris testamenti ac littera: & quod Judæi velamen adhuc habebant super cor suum in lectione Scripturarum, quod fide in Christum aufertur.

1 INcipimus iterum nosmetipsos commendare? aut numquid egemus (sicut quidam) commendatitiis epistolis ad vos, aut ex vobis?

2 Epistola nostra vos estis, scripta in cordibus nostris, quæ scitur & legitur ab omnibus hominibus:

3 Manifestati quod epistola estis Christi, ministrata a nobis, & scripta non atramento, sed spiritu Dei vivi: non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus.

4 Fiduciam autem talem habemus per Christum ad Deum.

5 Non quod sufficientes simus cogitare aliquid a nobis, quasi ex nobis: sed sufficientia nostra ex Deo est:

6 Qui & idoneos nos fecit ministros novi testamenti; non littera, sed Spiritu: littera enim occidit, Spiritus autem vivificat.

7 Quod si ministratio mortis, litteris deformata in lapidibus, fuit in gloria; ita ut non possent intendere filii Israel in faciem Moysi, propter gloriam vultus ejus, quæ evacuatur:

8 Quomodo non magis ministratio Spiritus erit in gloria?

9 Nam si ministratio damnationis gloria est: multo magis abundat ministerium justitiæ in gloria.

10 Nam nec glorificatum est, quod claruit in hac parte, propter excellentem gloriam.

11 Si enim quod evacuatur, per gloriam est: multo magis quod manet, in gloria est.

12 Habentes igitur talem spem, multa fiducia utimur:

Exod. 34. 33. 13 † Et non sicut Moyses ponebat velamen super faciem suam, ut non intenderent filii Israel in faciem ejus, quod evacuatur,

14 Sed obtusi sunt sensus eorum. Usque in hodiernum enim diem idipsum velamen in lectione veteris testamenti manet non revelatum, (quoniam in Christo evacuatur)

15 Sed usque in hodiernum diem, cum legitur Moyses, velamen positum est super cor eorum.

16 Cum autem conversus fuerit ad Dominum, auferetur velamen.

17 † Dominus autem Spiritus est: Ubi autem Spiritus Domini, ibi libertas. † *Joann 4. 24.*

18 Nos vero omnes revelata facie gloriam Domini speculantes, in eamdem imaginem transformamur a claritate in claritatem tamquam a Domini Spiritu.

CAPUT IV.

Quod sincera Apostolorum prædicatione verbum Dei omnibus manifestatum est, præterquam iis quorum mentes excæcatæ sunt: quod multa adversa patiantur Apostoli, numquam tamen succumbant: momentanea autem tribulatio parit magnam æternamque gloriam.

1 IDeo habentes administrationem, juxta quod misericordiam consecuti sumus, non deficimus.

2 Sed abdicamus occulta dedecoris, non ambulantes in astutia, neque adulterantes verbum Dei, sed in manifestatione veritatis commendantes nosmetipsos ad omnem conscientiam hominum coram Deo.

3 Quod si etiam opertum est evangelium nostrum; in iis, qui pereunt, est opertum:

4 In quibus Deus hujus sæculi excæcavit mente infidelium, ut non fulgeat illis illuminatio Evangelii gloriæ Christi, qui est imago Dei.

5 Non enim nosmetipsos prædicamus, sed Jesum Christum Dominum nostrum; nos autem servos vestros per Jesum.

6 Quoniam Deus, qui dixit de tenebris lucem splendescere, ipse illuxit in cordibus nostris, ad illuminationem scientiæ claritatis Dei, in facie Christi Jesu.

7 Habemus autem thesaurum istum in vasis fictilibus: ut sublimitas sit virtutis Dei, & non ex nobis.

8 In omnibus tribulationem patimur, sed non angustiamur: aporiamur, sed non destituimur:

9 Persecutionem patimur, sed non derelinquimur: dejicimur, sed non perimus:

10 Semper mortificationem Jesu in corpore nostro circumferentes, ut & vita Jesu manifestetur in corporibus nostris.

11 Semper enim nos, qui vivimus, in mortem tradimur propter Jesum: ut & vita Jesu manifestetur in carne nostra mortali.

12 Ergo mors in nobis operatur, vita autem in vobis.

13 Habentes autem eumdem spiritum fidei, sicut scriptum est: † Credidi, propter quod locutus sum: & nos credimus, propter quod & loquimur: † *Psal. 115. 10*

14 Scientes quoniam qui suscitavit Jesum, & nos cum Jesu suscitabit, & constituet vobiscum.

15 Omnia enim propter vos: ut gratia abundans, per multos in gratiarum actione, abundet in gloriam Dei.

16 Propter quod non deficimus: sed licet is, qui foris est, noster homo corrumpatur: tamen qui intus est, renovatur de die in diem.

17 Id enim, quod in præsenti est momentaneum & leve tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis.

18 Non contemplantibus nobis quæ videntur, sed quæ non videntur. Quæ enim videntur, temporalia sunt: quæ autem non videntur, æterna sunt.

CAPUT V.

Ex certa spe futuræ gloriæ desiderant Apostoli absolvi a corpore, cum aliter ea frui non possint: semper autem cupientes Christo omnium justo judici placere, dant suis discipulis occasionem de ipsis gloriandi coram adversariis: & legatione pro Christo fungentes, ne ipsum quidem Christum, quem prædicant, & cujus morte reconciliatus est Deo mundus, jam secundum carnem noverunt.

1 SCimus enim, quoniam si terrestris domus nostra hujus habitationis dissolvatur, quod ædificationem ex Deo habemus domum non manufactam, æternam in cœlis.

2 Nam & in hoc ingemiscimus, habitationem nostram, quæ de cœlo est, superindui cupientes.

3 † Si tamen, quæ de cælo est, superindui cupientes: † Apoc. 16. 15.

3 † Si tamen vestiti, non nudi inveniamur.

4 Nam & qui sumus in hoc tabernaculo, ingemiscimus gravati: eo quod nolumus expoliari, sed supervestiri; ut absorbeatur quod mortale est, a vita.

5 Qui autem efficit nos in hoc ipsum, Deus, qui dedit nobis pignus spiritus.

6 Audentes igitur semper, scientes quoniam dum sumus in corpore, peregrinamur a Domino:

7 (Per fidem enim ambulamus, & non per speciem)

8 Audemus autem, & bonam voluntatem habemus magis peregrinari a corpore, & præsentes esse ad Dominum.

9 Et ideo contendimus, sive absentes, sive præsentes, placere illi.

Rom. 14. 10. 10 † Omnes enim nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum, sive malum.

11 Scientes ergo timorem Domini, hominibus suademus, Deo autem manifesti sumus. Spero autem & in conscientiis vestris manifestos nos esse.

12 Non iterum commendamus nos vobis, sed occasionem damus vobis gloriandi pro nobis: ut habeatis ad eos, qui in facie gloriantur, & non in corde.

13 Sive enim mente excedimus, Deo: sive sobrii sumus vobis.

14 Charitas enim Christi urget nos: æstimantes hoc, quoniam si unus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt:

15 Et pro omnibus mortuus est Christus: ut, & qui vivunt, jam non sibi vivant, sed ei, qui pro ipsis mortuus est & resurrexit.

16 Itaque nos ex hoc neminem novimus secundum carnem. Et si cognovimus secundum carnem Christum: sed nunc jam non novimus.

Isai. 43. 19. Apoc. 21. 5. 17 Si qua ergo in Christo nova creatura, vetera transierunt: † ecce facta sunt omnia nova.

18 Omnia autem ex Deo qui nos reconciliavit sibi per Christum: & dedit nobis ministerium reconciliationis.

19 Quoniam quidem Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, non reputans illis delicta ipsorum, & posuit in nobis verbum reconciliationis.

20 Pro Christo ergo legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos. Obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo.

21 Eum, qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum fecit, ut nos efficeremur justitia Dei in ipso.

CAPUT VI.

Exhortatur ne acceptam negligant gratiam, ostendens quantum laboraverit ut probatum se Dei ministrum exhiberet, & admonens ut a convictu & consortio infidelium separentur.

1 ADjuvantes autem exhortamur, ne in vacuum gratiam Dei recipiatis.

2 Ait enim: † Tempore accepto exaudivi te, & in die salutis adjuvi te. Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. † Isai. 49. 8.

3 † Nemini dantes ullam offensionem, ut non vituperetur ministerium nostrum: † 1. Cor. 10. 32.

4 Sed in omnibus exhibeamus nosmetipsos † sicut Dei ministros, in multa patientia, in tribulationibus, in necessitatibus, in angustiis. † 1. Cor. 4. 1.

5 In plagis, in carceribus, in seditionibus, in laboribus, in vigiliis, in jejuniis.

6 In castitate, in scientia, in longanimitate, in suavitate, in Spiritu sancto, in charitate non ficta,

7 In verbo veritatis, in virtute Dei, per arma justitiæ a dextris, & a sinistris.

8 Per gloriam, & ignobilitatem; per infamiam, & bonam famam: ut seductores, & veraces; sicut qui ignoti, & cogniti:

9 Quasi morientes, & ecce vivimus: ut castigati, & non mortificati:

10 Quasi tristes, semper autem gaudentes: sicut egentes, multos autem locupletantes: tamquam nihil habentes, & omnia possidentes.

11 Os nostrum patet ad vos, o Corinthii, cor nostrum dilatatum est.

12 Non angustiamini in nobis: angustiamini autem in visceribus vestris:

13 Eamdem autem habentes remunerationem, tamquam filiis dico, dilatamini & vos.

14 Nolite jugum ducere cum infidelibus. Quæ enim participatio justitiæ cum iniquitate? Aut quæ societas luci ad tenebras?

15 Quæ autem conventio Christi ad Belial? Aut quæ pars fideli cum infideli?

16 Qui autem consensus templo Dei cum idolis? † Vos enim estis templum Dei vivi, sicut dicit Deus: † Quoniam inhabitabo in illis, & inambulabo inter eos, & ero illorum Deus. & ipsi erunt mihi populus. † 1. Cor. 3. 16. 17. & 6. 19. † Lev. 26. 12. † Isaiæ 52. 11.

17 † Propter quod exite de medio eorum, & separamini, dicit Dominus, & immundum ne tetigeritis: † Jer. 31. 9.

18 Et ego recipiam vos: † & ero vobis in patrem, & vos eritis mihi in filios, & filias, dicit Dominus omnipotens.

CAPUT VII.

Ostendit Apostolus quanto amore Corinthios prosequatur, & quantum de correcta ipsorum vita in magnis suis tribulationibus gaudium acceperit, quantumve bonum peperit tristitia, quam ex sua acceperant epistola.

1 HAS ergo habentes promissiones, charissimi, mundemus nos ab omni inquinamento carnis & spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei.

2 Capite nos. Neminem læsimus, neminem corrupimus, neminem circumvenimus.

3 Non ad condemnationem vestram dico: prædiximus enim quod in cordibus nostris estis, ad commoriendum, & ad convivendum.

4 Multa mihi fiducia est apud vos, multa mihi gloriatio pro vobis, repletus sum consolatione, superabundo gaudio in omni tribulatione nostra.

5 Nam & cum venissemus in Macedoniam, nullam requiem habuit caro nostra, sed omnem tribulationem passi sumus: foris pugnæ, intus timores.

6 Sed qui consolatur humiles, consolatus est nos Deus in adventu Titi.

7 Non solum autem in adventu ejus, sed etiam in consolatione, qua consolatus est in vobis, referens nobis vestrum desiderium, vestrum fletum, vestram æmulationem pro me, ita ut magis gauderem.

8 Quoniam etsi contristavi vos in epistola, non me pœnitet: etsi pœniteret, videns quod epistola illa (etsi ad horam) vos contristavit;

9 Nunc gaudeo: non quia contristati estis, sed quia contristati estis ad pœnitentiam. Contristati enim estis secundum Deum, ut in nullo detrimentum patiamini ex nobis.

1.Pet. 4. 19. 10 † Quæ enim secundum Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur: sæculi autem tristitia mortem operatur.

11 Ecce enim hoc ipsum, secundum Deum contristari vos, quantam in vobis operatur solicitudinem: sed defensionem, sed indignationem, sed timorem, sed desiderium, sed æmulationem, sed vindictam: in omnibus exhibuistis vos, incontaminatos esse negotio.

12 Igitur, etsi scripsi vobis, non propter eum qui fecit injuriam, nec propter eum qui passus est: sed ad manifestandam solicitudinem nostram, quam habemus pro vobis

13 Coram Deo: ideo consolati sumus. In consolatione autem nostra, abundantius magis gavisi sumus super gaudio Titi, quia refectus est spiritus ejus ab omnibus vobis.

14 Et si quid apud illum de vobis gloriatus sum, non sum confusus: sed sicut omnia vobis in veritate locuti sumus, ita & gloriatio nostra, quæ fuit ad Titum, veritas facta est,

15 Et viscera ejus abundantius in vobis sunt: reminiscentis omnium vestrum obedientiam, quomodo cum timore & tremore excepistis illum.

16 Gaudeo quod in omnibus confido in vobis.

CAPUT VIII.

Hortatur eos ad eleemosynam pauperibus qui Jerosolymis agebant prompto animo tribuendam, tum Macedonum commendatione, tum Christi exemplo; admonens ut quod jam dudum facere proposuerant, id nunc pro cujusque facultate præstent: & ministros collaudat quos ad eam mittit colligendam.

1 NOtam autem facimus vobis, fratres, gratiam Dei, quæ data est in Ecclesiis Macedoniæ.

2 Quod in multo experimento tribulationis abundantia gaudii ipsorum fuit; & altissima paupertas eorum, abundavit in divitias simplicitatis eorum.

3 Quia secundum virtutem testimonium illis reddo, & supra virtutem voluntarii fuerunt,

4 Cum multa exhortatione obsecrantes nos gratiam, & communicationem ministerii, quod fit in Sanctos.

5 Et non sicut speravimus, sed semetipsos dederunt primum Domino, deinde nobis per voluntatem Dei;

6 Ita ut rogaremus Titum, ut quemadmodum cœpit, ita & perficiat in vobis etiam gratiam istam.

7 Sed sicut in omnibus abundatis fide, & sermone, & scientia, & omni solicitudine, insuper & charitate vestra in nos, ut & in hac gratia abundetis.

8 Non quasi imperans dico: sed per aliorum solicitudinem, etiam vestræ charitatis ingenium bonum comprobans.

9 Scitis enim gratiam Domini nostri Jesu Christi, quoniam propter vos egenus factus est, cum esset dives, ut illius inopia vos divites essetis.

10 Et consilium in hoc do: hoc enim vobis utile est, qui non solum facere, sed & velle cœpistis ab anno priore:

11 Nunc vero & facto perficite: ut quemadmodum promptus est animus voluntatis, ita sit & perficiendi ex eo quod habetis.

12 Si enim voluntas prompta est; secundum id quod habet, accepta est, non secundum id quod non habet.

13 Non enim ut aliis sit remissio, vobis autem tribulatio, sed ex æqualitate.

14 In præsenti tempore vestra abundantia illorum inopiam suppleat: ut & illorum abundantia vestræ inopiæ sit supplementum, ut fiat æqualitas, sicut scriptum est:

† Exod. 16. 18. 15 † Qui multum, non abundavit: & qui modicum, non minoravit.

16 Gratias autem Deo, qui dedit eamdem solicitudinem pro vobis in corde Titi,

17 Quoniam exhortationem quidem suscepit: sed cum solicitior esset, sua voluntate profectus est ad vos.

18 Misimus etiam cum illo fratrem, cujus laus est in Evangelio per omnes Ecclesias:

19 Non solum autem, sed & ordinatus est ab Ecclesiis comes peregrinationis nostræ, in hanc gratiam, quæ ministratur a nobis ad Domini gloriam, & destinatam voluntatem nostram:

20 Devitantes hoc, ne quis nos vituperet in hac plenitudine, quæ ministratur a nobis.

† Rom 12. 17 21 † Providemus enim bona non solum coram Deo, sed etiam coram hominibus.

22 Mi-

22 Misimus autem cum illis & fratrem nostrum, quem probavimus in multis sæpe solicitum esse: nunc autem multo solicitiorem, confidentia multa in vos,

23 Sive pro Tito, qui est socius meus, & in vos adjutor, sive fratres nostri, Apostoli Ecclesiarum, gloria Christi.

24 Ostensionem ergo, quæ est charitatis vestræ, & nostræ gloriæ pro vobis, in illos ostendite in faciem Ecclesiarum.

CAPUT IX.

Prosequitur hortando ad eleemosynam prompte & abundanter tribuendam: admonens ne ex hoc inopiam metuant, sed divina fidant providentia: variosque recenset illius eleemosynæ fructus.

1 NAm de ministerio, quod fit in sanctos, ex abundanti est mihi scribere vobis.

2 Scio enim promptum animum vestrum: pro quo de vobis glorior apud Macedones. Quoniam & Achaja parata est ab anno præterito, & vestra æmulatio provocavit plurimos.

3 Misi autem fratres: ut ne quod gloriamur de vobis, evacuetur in hac parte, ut (quemadmodum dixi) parati sitis:

4 Ne cum venerint Macedones mecum, & invenerint vos imparatos, erubescamus nos (ut non dicamus vos) in hac substantia.

5 Necessarium ergo existimavi rogare fratres, ut præveniant ad vos, & præparent repromissam benedictionem hanc paratam esse, sic quasi benedictionem, non tamquam avaritiam.

6 Hoc autem dico: Qui parce seminat, parce & metet: & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet.

7 Unusquisque prout destinavit in corde suo, non ex tristitia, aut ex necessitate: † hilarem enim datorem diligit Deus. †*Eccli.* 35. 11.

8 Potens est autem Deus omnem gratiam abundare facere in vobis: ut in omnibus semper omnem sufficientiam habentes, abundetis in omne opus bonum,

9 Sicut scriptum est: † Dispersit, dedit pauperibus: justitia ejus manet in sæculum sæculi. † *Psal.* 111. 9.

10 Qui autem administrat semen seminanti: & panem ad manducandum præstabit, & multiplicabit semen vestrum, & augebit incrementa frugum justitiæ vestræ:

11 Ut in omnibus locupletati abundetis in omnem simplicitatem, quæ operatur per nos gratiarum actionem Deo.

12 Quoniam ministerium hujus officii, non solum supplet ea quæ desunt sanctis, sed etiam abundat per multas gratiarum actiones in Domino,

13 Per probationem ministerii hujus, glorificantes Deum in obedientia confessionis vestræ, in Evangelium Christi, & simplicitate communicationis in illos, & in omnes,

14 Et in ipsorum obsecratione pro vobis, desiderantium vos propter eminentem gratiam Dei in vobis.

15 Gratias Deo super inenarrabili dono ejus.

CAPUT X.

Incipit suam aperire potestatem, & exantlatos pro Christo labores propter pseudoapostolos, qui ipsum deprimentes & abjectum prædicantes, fructum prædicationis ejus impedichant.

1 IPse autem ego Paulus obsecro vos, per mansuetudinem & modestiam Christi, qui in facie quidem humilis sum inter vos, absens autem confido in vobis.

2 Rogo autem vos ne præsens audeam, per eam confidentiam qua existimor audere, in quosdam, qui arbitrantur nos tamquam secundum carnem ambulemus.

3 In carne enim ambulantes, non secundum carnem militamus.

4 Nam arma militiæ nostræ non carnalia sunt, sed potentia Deo ad destructionem munitionum, consilia destruentes,

5 Et omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei, & in captivitatem redigentes omnem intellectum In obsequium Christi,

6 Et in promptu habentes ulcisci omnem inobedientiam, cum impleta fuerit vestra obedientia.

7 Quæ secundum faciem sunt, videte. Si quis confidit sibi Christi se esse, hoc cogitet iterum apud se: quia sicut ipse Christi est, ita & nos.

8 Nam, & si amplius aliquid gloriatus fuero de potestate nostra, quam dedit nobis Dominus in ædificationem, & non in destructionem vestram: non erubescam.

9 Ut autem non existimer tamquam terrere vos per epistolas:

10 Quoniam quidem epistolæ, inquiunt, graves sunt & fortes: præsentia autem corporis infirma, & sermo contemptibilis:

11 Hoc cogitet qui ejusmodi est, quia quales sumus verbo per epistolas absentes, tales & præsentes in facto.

12 Non enim audemus inferere, aut comparare nos quibusdam, qui seipsos commendant: sed ipsi in nobis nosmetipsos metientes, & comparantes nosmetipsos nobis.

13 Nos autem non in immensum gloriabimur, † sed secundum mensuram regulæ, qua mensus est nobis Deus, mensuram pertingendi usque ad vos. †*Ephes.* 4. 7.

14 Non enim quasi non pertingentes ad vos, superextendimus nos: usque ad vos enim pervenimus in Evangelio Christi.

15 Non in immensum gloriantes in alienis laboribus: spem autem habentes crescentis fidei vestræ, in vobis magnificari secundum regulam nostram in abundantiam,

16 Etiam in illa, quæ ultra vos sunt, evangelizare, non in aliena regula in iis quæ præparata sunt gloriari.

17 † Qui autem gloriatur, in Domino glorietur. † *Jer.* 9. 23.

18 Non enim qui seipsum commendat, ille probatus est: sed quem Deus commendat. 1. *Cor.* 1. 31.

Digitized by Google

CAPUT XI.

Propter pseudoapostolos pervertentes Pauli praedicationem metuens Corinthiis, ostendit quare nihil subsidii ab eis acceperit: deinde ut ostendat plus fidei sibi restituendum esse, quam illis, sua recenset encomia; & primum adversa quæ perpessus est, prædicando Christi fidem, & labores ac solicitudines.

1 UTinam sustineretis modicum quid insipientiæ meæ, sed & supportate me:
2 Æmulor enim vos Dei æmulatione. Despondi enim vos uni viro virginem castam exhibere Christo.
Gen. 4. 3 Timeo autem, ne † sicut serpens Hevam seduxit astutia sua, ita corrumpantur sensus vestri, & excidant a simplicitate, quæ est in Christo.
4 Nam si is qui venit, alium Christum prædicat, quem non prædicavimus; aut alium spiritum accipitis, quem non accepistis; aut aliud Evangelium, quod non recepistis, recte pateremini.
5 Existimo enim nihil me minus fecisse a magnis Apostolis.
6 Nam etsi imperitus sermone, sed non scientia: in omnibus autem manifestati sumus vobis.
7 Aut numquid peccatum feci, me ipsum humilians, ut vos exaltemini? quoniam gratis Evangelium Dei evangelizavi vobis?
8 Alias Ecclesias expoliavi, accipiens stipendium ad ministerium vestrum.
9 Et cum essem apud vos, & egerem; nulli oneriosus fui nam quod mihi deerat, supplerunt fratres, qui venerunt a Macedonia: & in omnibus sine onere me vobis servavi, & servabo.
10 Fit veritas Christi in me, quoniam hæc gloriatio non infringetur in me in regionibus Achajæ.
11 Quare? Quia non diligo vos? Deus scit.
12 Quod autem facio, & faciam: ut amputem occasionem eorum, qui volunt occasionem, ut in quo gloriantur, inveniantur sicut & nos.
13 Nam ejusmodi pseudoapostoli, sunt operarii subdoli, transfigurantes se in Apostolos Christi.
14 Et non mirum. ipse enim satanas transfigurat se in Angelum lucis.
15 Non est ergo magnum, si ministri ejus transfigurentur velut ministri justitiæ: quorum finis erit secundum opera ipsorum.
16 Iterum dico, (ne quis me putet insipientem esse, alioquin velut insipientem accipite me, ut & ego modicum quid glorier)
17 Quod loquor, non loquor secundum Deum, sed quasi insipientia, in hac substantia gloriæ.
18 Quoniam multi gloriantur secundum carnem: & ego gloriabor.
19 Libenter enim sufferti insipientes: cum sitis ipsi sapientes.
20 Sustinetis enim si quis vos in servitutem redigit, si quis devorat, si quis accipit, si quis extollitur, si quis in faciem vos cædit.
21 Secundum ignobilitatem dico, quasi nos infirmi fuerimus in hac parte. In quo quis audet (in insipientia dico) audeo & ego:
22 Hebræi sunt, & ego: Israelitæ sunt, & ego: Semen Abrahæ sunt, & ego:
23 Ministri Christi sunt, (ut minus sapiens dico) plus ego: in laboribus plurimis, in carceribus abundantius, in plagis supra modum, in mortibus frequenter.
24 A Judæis quinquies, † quadragenas, una minus, accepi. †*Deut.* 25. 3.
25 † Ter virgis cæsus sum, † semel lapidatus sum, † ter naufragium feci, nocte & die in profundo maris fui. † *Act.* 16. 22. † *Act.* 14. 18.
26 In itineribus sæpe, periculis fluminum, periculis latronum, periculis ex genere, periculis ex Gentibus, periculis in civitate, periculis in solitudine, periculis in mari, periculis in falsis fratribus: † *Act.* 17. 41.
27 In labore & ærumna, in vigiliis multis, in fame & siti, in jejuniis multis, in frigore & nuditate:
28 Præter illa quæ extrinsecus sunt, instantia mea quotidiana, solicitudo omnium Ecclesiarum.
29 Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis scandalizatur, & ego non uror?
30 Si gloriari oportet: quæ infirmitatis meæ sunt, gloriabor.
31 Deus & Pater Domini nostri Jesu Christi, qui est benedictus in sæcula, scit quod non mentior.
32 † Damasci præpositus Gentis Aretæ regis custodiebat civitatem Damascenorum, ut me comprehenderet: † *Act.* 9. 24.
33 Et per fenestram in sporta dimissus sum per murum, & sic effugi manus ejus.

CAPUT XII.

Narrat facta sibi ante annos 14. divinas visiones, & de dato sibi carnis stimulo, ostendens quod eum compulerint ut se laudaret cum ab illis potius debuisset commendari propter accepta ab ipso beneficia, pro quorum salute adhuc immolari paratus est; sed metuit ne ad eos veniens inveniat aliquos dissensionibus aliisque vitiis adhuc involutos.

1 SI gloriari oportet (non expedit quidem:) veniam autem ad visiones & revelationes Domini.
2 † Scio hominem in Christo ante annos quatuordecim, (sive in corpore nescio, sive extra corpus nescio, Deus scit) raptum hujusmodi usque ad tertium cælum. † *Act.* 9. 3.
3 Et scio hujusmodi hominem, (sive in corpore, sive extra corpus, nescio, Deus scit)
4 Quoniam raptus est in Paradisum: & audivit arcana verba, quæ non licet homini loqui.
5 Pro hujusmodi gloriabor: pro me autem nihil gloriabor nisi in infirmitatibus meis.
6 Nam, & si voluero gloriari, non ero insipiens: veritatem enim dicam: parco autem, ne quis me existimet supra id quod videt in me, aut aliquid audit ex me.
7 Et ne magnitudo revelationum extollat me, datus est mihi stimulus carnis meæ angelus satanæ, qui me colaphizet.
8 Propter quod ter Dominum rogavi ut discederet a me:
9 Et dixit mihi: Sufficit tibi gratia mea: nam virtus in infirmitate perficitur. Libenter igitur gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me virtus Christi.

10 Propter quod placeo mihi in infirmitatibus meis, in contumeliis, in neceſſitatibus: in perſecutionibus, in angustiis pro Chriſto: Cum enim infirmor, tunc potens ſum.

11 Factus ſum inſipiens, vos me coegiſtis. Ego enim a vobis debui commendari: nihil enim minus fui ab iis, qui ſunt ſupra modum Apoſtoli: tametſi nihil ſum:

12 Signa tamen Apoſtolatus mei facta ſunt ſuper vos, in omni patientia, in ſignis, & prodigiis, & virtutibus,

13 Quid eſt enim, quod minus habuiſtis præ ceteris Eccleſiis, niſi quod ego ipſe non gravavi vos? Donate mihi hanc injuriam.

14 Ecce, tertio hoc paratus ſum venire ad vos: & non ero gravis vobis. Non enim quæro quæ veſtra ſunt, ſed vos. Nec enim debent filii parentibus theſaurizare, ſed parentes filiis,

15 Ego autem libentiſſime impendam, & ſuperimpendar ipſe pro animabus veſtris: licet plus vos diligens, minus diligar.

16 Sed eſto: ego vos non gravavi: ſed cum eſſem aſtutus, dolo vos cepi.

17 Numquid per aliquem eorum, quos miſi ad vos, circumveni vos?

18 Rogavi Titum, & miſi cum illo fratrem. Numquid Titus vos circumvenit? nonne eodem ſpiritu ambulavimus? nonne iiſdem veſtigiis?

19 Olim putatis quod excuſemus nos apud vos? Coram Deo in Chriſto loquimur: omnia autem chariſſimi propter ædificationem veſtram.

20 Timeo enim, ne forte cum venero, non quales volo, inveniam vos: & ego inveniar a vobis, qualem non vultis: ne forte contentiones, æmulationes, animoſitates, diſſenſiones, detractiones, ſuſurrationes, inflationes, ſeditiones ſint inter vos:

21 Ne iterum cum venero, humiliet me Deus apud vos: & lugeam multos ex iis qui ante peccaverunt, & non egerunt pœnitentiam ſuper immunditia, & fornicatione, & impudicitia, quam geſſerunt.

CAPUT XIII.

Comminatur iis qui peccaverunt, quo ad pœnitentiam provocet, ne ad ipſos veniens cogatur ſevere eos caſtigare data ſibi a Chriſto poteſtate, cujus virtutem merito deberent in ſeipſis agnoſcere, additque generalem exhortationem, & ſalutationes.

1 ECce tertiò hoc venio ad vos: † in ore duorum vel trium teſtium ſtabit omne verbum. † *Deut.* 19. 15. *Matth.* 18. 16. *Joann.* 8. 17. *Hebr.* 10. 28.

2 Prædixi, & prædico, ut præſens, & nunc abſens, iis qui ante peccaverunt, & ceteris omnibus, quoniam ſi venero iterum, non parcam.

3 An experimentum quæritis ejus, qui in me loquitur Chriſtus, qui in vobis non infirmatur, ſed potens eſt in vobis?

4 Nam etſi crucifixus eſt ex infirmitate: ſed vivit ex virtute Dei. Nam & nos infirmi ſumus in illo: ſed vivemus cum eo ex virtute Dei in vobis.

5 Voſmetipſos tentate ſi eſtis in fide, ipſi vos probate. An non cognoſcitis voſmetipſos, quia Chriſtus Jeſus in vobis eſt? nisi forte reprobi eſtis.

6 Spero autem quod cognoſcetis, quia nos non ſumus reprobi.

7 Oramus autem Deum ut nihil mali faciatis, non ut nos probati appareamus, ſed ut vos quod bonum eſt faciatis: nos autem ut reprobi ſimus.

8 Non enim poſſumus aliquid adverſus veritatem, ſed pro veritate.

9 Gaudemus enim, quoniam non infirmi ſumus, vos autem potentes; eſtis. Hoc & oramus veſtram conſummationem.

10 Ideo hæc abſens ſcribo, ut non præſens durius agam, ſecundum poteſtatem, quam Dominus dedit mihi in ædificationem, & non in deſtructionem.

11 De cetero, fratres, gaudete, perfecti eſtote, exhortamini, idem ſapite, pacem habete, & Deus pacis & dilectionis erit vobiſcum.

12 Salutate invicem in oſculo ſancto. Salutant vos omnes ſancti.

13 Gratia Domini noſtri Jeſu Chriſti, & charitas Dei, & communicatio ſancti Spiritus ſit cum omnibus vobis. Amen.

EPISTOLA BEATI PAULI APOSTOLI AD GALATAS.

CAPUT PRIMUM.

Reprehendit Galatas Apostolus quod abducti se permiserint a veritate quam ab ipso acceperant, cum sola hæc renenda sit, eamque non ab homine, sed per Christi revelationem ipse didicerit, & tanta fuerit in illam duraverit, quanta ipsum antea impugnabat: addens, quomodo ipsum Deus ad evangelizandum [illegible] vocaverit.

1 PAulus Apostolus non ab hominibus, neque per hominem, sed per Jesum Christum, & Deum Patrem, qui resuscitavit eum a mortuis:

2 Et qui mecum sunt omnes fratres, Ecclesiis Galatiæ.

3 Gratia vobis & pax a Deo Patre, & Domino nostro Jesu Christo,

4 Qui dedit semetipsum pro peccatis nostris, ut eriperet nos de præsenti sæculo nequam, secundum voluntatem Dei & patris nostri,

5 Cui est gloria in sæcula sæculorum: Amen.

6 Miror quod sic tam cito transferimini, ab eo qui vos vocavit in gratiam Christi, in aliud Evangelium:

7 Quod non est aliud, nisi sunt aliqui, qui vos conturbant, & volunt convertere Evangelium Christi.

8 Sed licet nos, aut Angelus de cœlo evangelizet vobis, præterquam quod evangelizavimus vobis, anathema sit.

9 Sicut prædiximus, & nunc iterum dico: Si quis vobis evangelizaverit præter id quod accepistis, anathema sit.

10 Modo enim hominibus suadeo, an Deo? An quæro hominibus placere? Si adhuc hominibus placerem, Christi servus non essem.

11 † Notum enim vobis facio, fratres, Evangelium, quod evangelizatum est a me, quia non est secundum hominem:

12 † Neque enim ego ab homine accepi illud, neque didici, sed per revelationem Jesu Christi.

13 Audistis enim conversationem meam aliquando in Judaismo: quoniam supra modum persequebar Ecclesiam Dei, & expugnabam illam,

14 Et proficiebam in Judaismo supra multos coætaneos meos in genere meo, abundantius æmulator existens paternarum mearum traditionum.

15 Cum autem placuit ei, qui me segregavit ex utero matris meæ, & vocavit per gratiam suam,

16 Ut revelaret Filium suum in me, ut evangelizarem illum in Gentibus: continuo non acquievi carni & sanguini,

17 Neque veni Jerosolymam ad antecessores meos Apostolos: sed abii in Arabiam: & iterum reversus sum Damascum:

18 Deinde post annos tres veni Jerosolymam videre Petrum, & mansi apud eum diebus quindecim:

19 Alium autem Apostolorum vidi neminem, nisi Jacobum fratrem Domini.

20 Quæ autem scribo vobis: ecce coram Deo, quia non mentior.

21 Deinde veni in partes Syriæ, & Ciliciæ.

22 Eram autem ignotus facie Ecclesiis Judææ, quæ erant in Christo:

23 Tantum autem auditum habebant: Quoniam qui persequebatur nos aliquando, nunc Evangelizat fidem, quam aliquando expugnabat:

24 Et in me clarificabant Deum.

CAPUT II.

Paulus Evangelii veritatem libere semper docuit inter Gentes, approbantibus in primis Apostolis, & nihil ad id addentibus, sed Paulum in socium recipientibus: qui etiam palam reprehendit Cephan, ostendens quod non ex legis operibus quisquam justificetur, sed per fidem in Christum.

1 DEinde post annos quatuordecim, iterum ascendi Jerosolymam cum Barnaba, assumpto & Tito.

2 Ascendi autem secundum revelationem: & contuli cum illis Evangelium, quod prædico in Gentibus, seorsum autem iis, qui videbantur aliquid esse: ne forte in vacuum currerem, aut cucurrissem.

3 Sed neque Titus, qui mecum erat, cum esset Gentilis, compulsus est circumcidi:

4 Sed propter subintroductos falsos fratres, qui subintroierunt explorare libertatem nostram, quam habemus in Christo Jesu, ut nos in servitutem redigerent.

5 Quibus neque ad horam cessimus subjectione, ut veritas Evangelii permaneat apud vos.

6 Ab iis autem, qui videbantur esse aliquid, (quales aliquando fuerint, nihil mea interest. † Deus personam hominis non accipit) mihi enim qui videbantur esse aliquid, nihil contulerunt.

7 Sed econtra cum vidissent quod creditum est mihi Evangelium præputii, sicut & Petro circumcisionis:

8 (Qui enim operatus est Petro in Apostolatum circumcisionis, operatus est & mihi inter Gentes)

9 Et cum cognovissent gratiam, quæ data est mihi, Jacobus, & Cephas, & Joannes, qui videbantur columnæ esse, dextras dederunt mihi & Barnabæ societatis: ut nos in Gentes, ipsi autem in circumcisionem:

10 Tantum ut pauperum memores essemus: quod etiam solicitus fui hoc ipsum facere.

11 Cum autem venissent Cephas Antiochiam, in faciem ei restiti, quia reprehensibilis erat.

12 Prius enim quam venirent quidam a Jacobo, cum Gentibus edebat: cum autem venissent,

---

1 Cor. 15. 1. & † Eph. 3. 3.

† Deut. 10. 17. Job 34. 19. Sapen. 6. 8. Eccli. 35. 15. Act. 10. 34. Rom. 2. 11. Ephes. 6. 9. Coloss. 3. 25. 1. Pet. 1. 17.

nisset, subtrahebat & segregabat se, timens eos qui ex circumcisione erant.

13 Et simulationi ejus consenserunt ceteri Judæi, ita ut & Barnabas duceretur ab eis in illam simulationem.

14 Sed cum vidissem quod non recte ambularent ad veritatem Evangelii, dixi Cephæ coram omnibus: Si tu, cum Judæus sis, gentiliter vivis, & non Judaice: quomodo Gentes cogis Judaizare?

15 Nos natura Judæi, & non ex Gentibus peccatores.

16 Scientes autem quod non justificatur homo ex operibus legis, nisi per fidem Jesu Christi: & nos in Christo Jesu credimus, ut justificemur ex fide Christi: & non ex operibus legis: † propter quod ex operibus legis non justificabitur omnis caro. † Rom. 3. 20.

17 Quod si quærentes justificari in Christo, inventi sumus & ipsi peccatores, numquid Christus peccati minister est? Absit.

18 Si enim quæ destruxi, iterum hæc ædifico: prævaricatorem me constituo.

19 Ego enim per legem, legi mortuus sum, ut Deo vivam: Christo confixus sum cruci.

20 Vivo autem, jam non ego: vivit vero in me Christus. Quod autem nunc vivo in carne: in fide vivo filii Dei, qui dilexit me, & tradidit semetipsum pro me.

21 Non abjicio gratiam Dei. Si enim per legem justitia, ergo gratis Christus mortuus est.

CAPUT III.

Sicut Abraha, ita & fideles, non ex legis operibus, sed ex fide in Christum datus est Spiritus sanctus: subditi autem legi, cum nemo præstet legem, maledicti sunt: sed hanc maledictionem Christus in se suscipiens, nos ab ea liberavit: promissiones vero factæ Abrahæ per fidem complentur, licet interim lex tamquam pædagogus data fuerit, quæ non poterat justificare.

1 O Insensati Galatæ, qui vos fascinavit non obedire veritati, ante quorum oculos Jesus Christus præscriptus est, in vobis crucifixus?

2 Hoc solum a vobis volo discere: ex operibus legis Spiritum accepistis, an ex auditu fidei?

3 Sic stulti estis, ut cum spiritu cœperitis, nunc carne consummemini?

4 Tanta passi estis sine causa? si tamen sine causa.

5 Qui ergo tribuit vobis Spiritum, & operatur virtutes in vobis: ex operibus legis an ex auditu fidei?

6 Sicut scriptum est: † Abraham credidit Deo, & reputatum est illi ad justitiam. † Gen. 15. 6. Rom. 4. 3. Jac. 2. 23.

7 Cognoscite ergo, quia qui ex fide sunt ii sunt filii Abrahæ.

8 Providens autem Scriptura, quia ex fide justificat Gentes Deus, prænuntiavit Abrahæ; † Quia benedicentur in te omnes Gentes. † Gen. 12. 3. Eccli. 44. 20.

9 Igitur qui ex fide sunt, benedicentur cum fideli Abraham.

10 Quicumque enim ex operibus legis sunt, sub maledicto sunt: Scriptum est enim † Maledictus omnis, qui non permanserit in omnibus quæ scripta sunt in Libro legis, ut faciat ea. † Deut. 27. 26.

11 Quoniam autem in lege nemo justificatur apud Deum, manifestum est: † quia justus ex fide vivit. † Hab. 2. 4. Rom. 1. 17.

12 Lex autem non est ex fide, sed, † Qui fecerit ea, vivet in illis.

13 Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum: quia scriptum est: † Maledictus omnis qui pendet in ligno: † Lev. 18. 5. † Deut. 21. 23.

14 Ut in Gentibus benedictio Abrahæ fieret in Christo Jesu, ut pollicitationem Spiritus accipiamus per fidem.

15 Fratres (secundum hominem dico) † tamen hominis confirmatum testamentum nemo spernit, aut superordinat. † Hebr. 9. 17.

16 Abrahæ dictæ sunt promissiones, & semini ejus. Non dicit: Et seminibus, quasi in multis: sed quasi in uno: Et semini tuo, qui est Christus.

17 Hoc autem dico testamentum confirmatum a Deo: quæ post quadringentos & triginta annos facta est Lex, non irritum facit ad evacuandam promissionem.

18 Nam si ex lege hereditas, jam non ex promissione. *Abrahæ autem per repromissionem donavit Deus.

19 Quid igitur lex? Propter transgressiones posita est, donec veniret semen, cui promiserat, ordinata per angelos in manu mediatoris.

20 Mediator autem unius non est: Deus autem unus est.

21 Lex ergo adversus promissa Dei? Absit. Si enim data esset lex, quæ posset vivificare, vere ex lege esset justitia.

22 † Sed conclusit Scriptura omnia sub peccato, ut promissio ex fide Jesu Christi daretur credentibus. † Rom. 3. 9.

23 Prius autem quam veniret fides, sub lege custodiebamur conclusi, in eam fidem quæ revelanda erat.

24 Itaque lex pædagogus noster fuit in Christo, ut ex fide justificemur.

25 At ubi venit fides, jam non sumus sub pædagogo.

26 Omnes enim filii Dei estis per fidem, quæ est in Christo Jesu.

27 † Quicumque enim in Christo baptizati estis, Christum induistis. † Rom. 6. 3.

28 Non est Judæus, neque Græcus: non est servus, neque liber: non est masculus, neque femina. Omnes enim vos unum estis in Christo Jesu.

29 Si autem vos Christi: ergo semen Abrahæ estis, secundum promissionem heredes.

CAPUT IV.

Ante Christum natum, Judæi, in modum heredis adhuc parvuli, sub lege continebantur, tamquam sub tutore: conatur autem eos a legis servitute revocare, cum fide acceperint filiorum adoptionem, commemorans quanto fervore ipsum ac prædicationem ipsius antea acceperant; & simul ad hoc typum adferens de duobus Abrahæ filiis, duo testamenta designantibus; per quod docet legis amulatores a Christi hereditate ejiciendos.

1 Dico autem: Quanto tempore heres parvulus est, nihil differt a servo, cum sit dominus omnium:

2 Sed sub tutoribus & actoribus est, usque ad præfinitum tempus a patre:

3 Ita & nos cum essemus parvuli, sub elementis mundi eramus servientes,

4 At ubi venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum, factum ex muliere, factum sub lege,

5 Ut eos, qui sub lege erant, redimeret, ut adoptionem filiorum reciperemus.

6 Quoniam autem estis filii, misit Deus Spiritum filii sui in corda vestra, clamantem: Abba, Pater.

7 Itaque jam non est servus, sed filius. Quod si filius, & heres per Deum.

8 Sed tunc quidem ignorantes Deum, iis, qui natura non sunt dii, serviebatis.

9 Nunc autem cum cognoveritis Deum, immo cogniti sitis a Deo: quomodo convertimini iterum ad infirma & egena elementa, quibus denuo servire vultis?

10 Dies observatis, & menses, & tempora, & annos.

11 Timeo vos, ne forte sine causa laboraverim in vobis.

12 Estote sicut ego, quia & ego sicut vos: fratres obsecro vos: Nihil me læsistis.

13 Scitis autem quia per infirmitatem carnis evangelizavi vobis jampridem: & tentationem vestram in carne mea.

14 Non sprevistis, neque respuistis: sed sicut Angelum Dei excepistis me, sicut Christum Jesum.

51 Ubi est ergo beatitudo vestra? Testimonium enim perhibeo vobis, quia, si fieri posset, oculos vestros eruissetis, & dedissetis mihi.

16 Ergo inimicus vobis factus sum, verum dicens vobis?

17 Æmulantur vos non bene: sed excludere vos volunt, ut illos æmulemini.

18 Bonum autem æmulamini in bono semper: & non tantum cum præsens sum apud vos.

19 Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis.

20 Vellem autem esse apud vos modo, & mutare vocem meam: quoniam confundor in vobis.

21 Dicite mihi qui sub lege vultis esse, legem non legistis?

22 Scriptum est enim: Quoniam Abraham duos filios habuit: † unum de ancilla, † & unum de libera.

† *Gen.* 16. 15.

† *Gen.* 21. 2.

23 Sed qui de ancilla, secundum carnem natus est: qui autem de libera, per repromissionem:

24 Quæ sunt per allegoriam dicta: Hæc enim sunt duo testamenta. Unum quidem in monte Sina, in servitutem generans: quæ est Agar:

25 Sina enim mons est in Arabia, qui conjunctus est ei quæ nunc est Jerusalem, & servit cum filiis suis.

26 Illa autem, quæ sursum est Jerusalem, libera est; quæ est mater nostra.

† *Isaiæ* 54. 1.

27 Scriptum est enim: † Lætare sterilis, quæ non paris: erumpe, & clama, quæ non parturis: quia multi filii desertæ, magis quam ejus quæ habet virum.

† *Rom.* 9. 8.

28 † Nos autem fratres, secundum Isaac promissionis filii sumus.

26 Sed quomodo tunc is, qui secundum carnem natus fuerat, persequebatur eum, qui secundum spiritum: ita & nunc.

† *Gen.* 21. 10.

30 Sed quid dicit Scriptura? † Ejice ancillam, & filium ejus; non enim heres erit filius ancillæ cum filio liberæ.

31 Itaque fratres, non sumus ancillæ filii, sed liberæ: qua libertate Christus nos liberavit.

CAPUT V.

Qui legis operibus justificari cupit, expers est fructus Christi, in quo nec prodest circumcisio nec præputium, sed fides viva: hortatur ergo ut caveant a fœdis oribus, studeantque mutuæ dilectioni: caro autem semper repugnans spiritui trahit ad carnis opera, quæ separant a regno cælorum: spiritus autem affert fructus quibus illud consequimur, etiam si legis opera non præstemus.

1 STate, & nolite iterum jugo servitutis contineri.

2 † Ecce ego Paulus dico vobis: quoniam si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit.

† *Act.* 15. 1.

3 Testificor autem rursus omni homini circumcidenti se, quoniam debitor est universæ legis faciendæ.

4 Evacuati estis a Christo, qui in lege justificamini: a gratia excidistis.

5 Nos enim spiritu ex fide, spem justitiæ expectamus.

6 Nam in Christo Jesu, neque circumcisio aliquid valet, neque præputium: sed fides, quæ per charitatem operatur.

7 Currebatis bene: quis vos impedivit veritati non obedire?

8 Persuasio hæc non est ex eo, qui vocat vos.

9 † Modicum fermentum totam massam corrumpit.

† 1. *Cor.* 5. 6.

10 Ego confido in vobis in Domino, quod nihil aliud sapietis: qui autem conturbat vos portabit judicium, quicumque est ille.

11 Ego autem fratres, si circumcisionem adhuc prædico: quid adhuc persecutionem patior? Ergo evacuatum est scandalum crucis.

12 Utinam & abscindantur qui vos conturbant.

13 Vos enim in libertatem vocati estis fratres: tantum ne libertatem in occasionem detis carnis, sed per charitatem Spiritus servire invicem.

14 Omnis enim lex in uno sermone impletur: † Diliges proximum tuum sicut teipsum.

† *Lev.* 19. 18. *Matth.* 22. 39. *Rom.* 13. 8. † 1. *Pet.* 2. 11.

15 Quod si invicem mordetis, & comeditis: videte ne ab invicem consumamini.

16 Dico autem: † Spiritu ambulate, & desideria carnis non perficietis.

17 Caro enim concupiscit adversus spiritum, spiritus autem adversus carnem: hæc enim sibi invicem adversantur: ut non quæcumque vultis, illa faciatis.

18 Quod si spiritu ducimini, non estis sub lege.

19 Manifesta sunt autem opera carnis: quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria:

20 Idolorum servitus, veneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ, dissensiones, sectæ,

21 Invidiæ, homicidia, ebrietates, comessationes, & his similia: quæ prædico vobis, sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur.

22 Fructus autem Spiritus est, charitas, gaudium, pax, patientia, benignitas, bonitas, longanimitas,

23 Mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas. Adversus hujusmodi non est lex.

24 Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitiis & concupiscentiis.

25 Si

25 Si ſpiritu vivimus, ſpiritu & ambulemus.
26 Non efficiamur inanis gloriæ cupidi, invicem provocantes, invicem invidentes.

CAPUT VI.

Cum humilitate juvandus eſt proximus, nec aliorum laudes curandæ: ſemperque bene operandum eſt, ut tempore ſuo metamus vitam æternam: rurſum monet ut cateant a ſeductoribus, qui cum legem ſuadeant, ipſi illam non obſervant: Paulus autem in ſolo Chriſto gloriatur, ad quem nec circumciſio, nec præputium quidquam faciunt.

1 Fratres, & ſi præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos, qui ſpirituales eſtis, hujuſmodi inſtruite in ſpiritu lenitatis, conſiderans te ipſum, ne & tu tenteris.
2. Alter alterius onera portate, & ſic adimplebitis legem Chriſti.
3 Nam ſi quis exiſtimat ſe aliquid eſſe, cum nihil ſit, ipſe ſe ſeducit.
4 Opus autem ſuum probet unuſquiſque, & ſic in ſemetipſo tantum gloriam habebit, & non in altero.
† 1. Cor. 3. 8. 5 † Unuſquiſque enim onus ſuum portabit.
6 Communicet autem is qui catechizatur verbo, ei qui ſe catechizat, in omnibus bonis.
7 Nolite errare: Deus non irridetur.
8 Quæ enim ſeminaverit homo, hæc & metet. Quoniam qui ſeminat in carne ſua, de carne & metet corruptionem: qui autem ſeminat in ſpiritu, de ſpiritu metet vitam æternam.
† 2. Theſſ. 3. 13. 9 † Bonum autem facientes, non deficiamus: tempore enim ſuo metemus non deficientes.
10 Ergo dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes, maxime autem ad domeſticos fidei.
11 Videte qualibus litteris ſcripſi vobis mea manu.
12 Quicumque enim volunt placere in carne, hi cogunt vos circumcidi, tantum ut crucis Chriſti perſecutionem non patiantur.
13 Neque enim qui circumciduntur, legem cuſtodiunt: ſed volunt vos circumcidi, ut in carne veſtra glorientur.
14 Mihi autem abſit gloriari, niſi in cruce Domini noſtri Jeſu Chriſti: per quem mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo.
15 In Chriſto enim Jeſu, neque circumciſio aliquid valet, neque præputium, ſed nova creatura.
16 Et quicumque hanc regulam ſecuti fuerint, pax ſuper illos, & miſericordia, & ſuper Iſrael Dei.
17 De cetero nemo mihi moleſtus ſit: ego enim ſtigmata Domini Jeſu in corpore meo porto.
18 Gratia Domini noſtri Jeſu Chriſti, cum ſpiritu veſtro, fratres. Amen.

EPISTOLA BEATI PAULI APOSTOLI AD EPHESIOS.

CAPUT PRIMUN.

Deum benedicit Apoſtolus, qui prædeſtinatos plurimis iiſque maximis per Chriſtum filium afficit beneficiis: agitque Deo gratias ob fidem ac dilectionem Epheſiorum erga proximos: orans ut perfectam adipiſcantur ſapientiam: oſtendens etiam Chriſti a mortuis ſuſcitati exaltationem, qui conſtitutus eſt caput ſuper omnem Eccleſiam.

1 Paulus Apoſtolus Jeſu Chriſti per voluntatem Dei, omnibus ſanctis, qui ſunt Epheſi, & fidelibus in Chriſto Jeſu.
2 Gratia vobis & pax a Deo Patre noſtro, & Domino Jeſu Chriſto.
† 1. Cor. 1. 3. 1. Petri 1. 3. 3 † Benedictus Deus & Pater Domini noſtri Jeſu Chriſti, qui benedixit nos in omni benedictione ſpirituali in cœleſtibus in Chriſto.
4 Sicut elegit nos in ipſo ante mundi conſtitutionem, ut eſſemus ſancti & immaculati in conſpectu ejus in charitate.
5 Qui prædeſtinavit nos in adoptionem filiorum per Jeſum Chriſtum in ipſum, ſecundum propoſitum voluntatis ſuæ,
6 In laudem gloriæ gratiæ ſuæ, in qua gratificavit nos in dilecto filio ſuo.
7 In quo habemus redemptionem per ſanguinem ejus, remiſſionem peccatorum, ſecundum divitias gratiæ ejus.
8 Quæ ſuperabundavit in nobis, in omni ſapientia & prudentia:
9 Ut notum faceret nobis ſacramentum voluntatis ſuæ, ſecundum beneplacitum ejus, quod propoſuit in eo.
10 In diſpenſatione plenitudinis temporum, inſtaurare omnia in Chriſto, quæ in cœlis, & quæ in terra ſunt, in ipſo:
11 In quo etiam & nos ſorte vocati ſumus, prædeſtinati ſecundum propoſitum ejus, qui operatur omnia ſecundum conſilium voluntatis ſuæ:
12 Ut ſimus in laudem gloriæ ejus nos, qui ante ſperavimus in Chriſto:
13 In quo & vos, cum audiſſetis verbum veritatis. (Evangelium ſalutis veſtræ) in quo & credentes ſignati eſtis Spiritu promiſſionis ſancto,
14 Qui eſt pignus hæreditatis noſtræ, in redemptionem acquiſitionis, in laudem gloriæ ipſius.
15 Propterea & ego audiens fidem veſtram, quæ eſt in Domino Jeſu, & dilectionem in omnes ſanctos.

16 Non ceſſo gratias agens pro vobis, memoriam veſtri faciens in orationibus meis:
17 Ut Deus, Domini noſtri Jeſu Chriſti pater gloriæ, det vobis ſpiritum ſapientiæ & revelationis, in agnitione ejus.
18 Illuminatos oculos cordis veſtri, ut ſcatis quæ ſit ſpes vocationis ejus, & quæ divitiæ gloriæ hereditatis ejus in ſanctis,
19 Et quæ ſit ſupereminens magnitudo virtutis ejus in nos, qui credimus † ſecundum operationem potentiæ virtutis ejus, † *Infra* 3. 7.
20 Quam operatus eſt in Chriſto, ſuſcitans illum a mortuis, & conſtituens ad dexteram ſuam in cœleſtibus,
21 Supra omnem principatum, & poteſtatem, & virtutem, & dominationem, & omne nomen, quod nominatur non ſolum in hoc ſæculo, ſed etiam in futuro.
22 † Et omnia ſubjecit ſub pedibus ejus: & ipſum dedit caput ſupra omnem Eccleſiam, † *Pſal.* 8. 8.
23 Quæ eſt corpus ipſius, & plenitudo ejus, qui omnia in omnibus adimpletur.

CAPUT II.

Peccatis antea mortui, per Chriſtum vivificati ſunt, non ſuis operibus, ſed gratis per fidem: oſtendit Gentes qua prius aliena erant a Dei promiſſionibus, jam per Chriſtum & fidem, quæ Dei donum eſt, factas eſſe ſanctorum concives, idemque habere fundamentum cum Patriarchis & Prophetis.

1 ET vos, cum eſſetis mortui delictis & peccatis veſtris, *Coloſſ.* 2. 13.
2 In quibus aliquando ambulaſtis ſecundum ſæculum mundi hujus, ſecundum principem poteſtatis aeris hujus, ſpiritus, qui nunc operatur in filios diffidentiæ,
3 In quibus & nos omnes aliquando converſati ſumus in deſideriis carnis noſtræ, facientes voluntatem carnis & cogitationum, & eramus natura filii iræ, ſicut & cæteri:
4 Deus autem, qui dives eſt in miſericordia, propter nimiam charitatem ſuam, qua dilexit nos,
5 Et cum eſſemus mortui peccatis, convivificavit nos in Chriſto, (cujus gratia eſtis ſalvati)
6 Et conreſuſcitavit, & conſedere fecit in cœleſtibus in Chriſto Jeſu:
7 Ut oſtenderet in ſæculis ſupervenientibus abundantes divitias gratiæ ſuæ in bonitate ſuper nos in Chriſto Jeſu.
8 Gratia enim eſtis ſalvati per fidem, & hoc non ex vobis, Dei enim donum eſt;
9 Non ex operibus, ut nequis glorietur.
10 Ipſius enim ſumus factura, creati in Chriſto Jeſu in operibus bonis, quæ præparavit Deus ut in illis ambulemus.
11 Propter quod memores eſſote, quod aliquando vos Gentes in carne, qui dicimini præputium, ab ea quæ dicitur circumciſio in carne, manu facta:
12 Quia eratis illo in tempore ſine Chriſto, alienati a converſatione Iſrael, & hoſpites teſtamentorum, promiſſionis ſpem non habentes, & ſine Deo in hoc mundo.
13 Nunc autem in Chriſto Jeſu, vos, qui aliquando eratis longe, facti eſtis prope in ſanguine Chriſti.
14 Ipſe enim eſt pax noſtra, qui fecit utraque unum, & medium parietem maceriæ ſolvens, inimicitias in carne ſua:
15 Legem mandatorum decretis evacuans, ut duos condat in ſemetipſo in unum novum hominem, faciens pacem,
16 Et reconciliet ambos in uno corpore Deo per crucem, interficiens inimicitias in ſemetipſo.
17 Et veniens evangelizavit pacem vobis, qui longe fuiſtis; & pacem iis, qui prope.
18 † Quoniam per ipſum habemus acceſſum ambo in uno Spiritu ad Patrem. † *Rom.* 5. 2.
19 Ergo jam non eſtis hoſpites, & advenæ ſed eſtis cives ſanctorum, & domeſtici Dei:
20 Superædificati ſuper fundamentum Apoſtolorum, & Prophetarum, ipſo ſummo angulari lapide Chriſto Jeſu:
21 In quo omnis ædificatio conſtructa creſcit in templum ſanctum in Domino:
22 In quo & vos coædificamini in habitaculum Dei in Spiritu.

CAPUT III.

Paulus docuit hoc myſterium, Prophetis & Apoſtolis revelatum, quod Gentes eſſent per Chriſtum participes promiſſionum Dei; quem orat ut ſpiritu corroborentur, & in charitate radicati, ad plenum in divinis myſteriis edoceantur.

1 HUjus rei gratia, ego Paulus vinctus Chriſti Jeſu, pro vobis Gentibus,
2 Si tamen audiſtis diſpenſationem gratiæ Dei, quæ data eſt mihi in vobis:
3 Quoniam ſecundum revelationem notum mihi factum eſt ſacramentum, ſicut ſupra ſcripſi in brevi:
4 Prout poteſtis legentes intelligere prudentiam meam in myſterio Chriſti:
5 Quod aliis generationibus non eſt agnitum filiis hominum, ſicuti nunc revelatum eſt ſanctis Apoſtolis ejus, & Prophetis in Spiritu,
6 Gentes eſſe coheredes, & concorporales, & comparticipes promiſſionis ejus in Chriſto Jeſu per Evangelium:
7 Cujus factus ſum miniſter, ſecundum donum gratiæ Dei, quæ data eſt mihi † ſecundum operationem virtutis ejus. † *Supra* 1. 19.
8 † Mihi omnium ſanctorum minimo data eſt gratia hæc, in Gentibus evangelizare inveſtigabiles divitias Chriſti, † 1. *Cor.* 15. 9.
9 Et illuminare omnes, quæ ſit diſpenſatio ſacramenti abſconditi a ſæculis in Deo, qui omnia creavit.
10 Ut innoteſcat principatibus & poteſtatibus in cœleſtibus per Eccleſiam, multiformis ſapientia Dei,
11 Secundum præfinitionem ſæculorum, quam fecit in Chriſto Jeſu Domino noſtro;
12 In quo habemus fiduciam, & acceſſum in confidentia per fidem ejus.
13 Propter quod peto ne deficiatis in tribulationibus meis pro vobis: quæ eſt gloria veſtra.
14 Hujus rei gratia flecto genua mea ad Patrem Domini noſtri Jeſu Chriſti,
15 Ex quo omnis paternitas in cœlis & in terra nominatur,
16 Ut det vobis ſecundum divitias gloriæ ſuæ, virtute corroborari per Spiritum ejus in interiorem hominem,
17 Chriſtum habitare per fidem in cordibus veſtris: in charitate radicati, & fundati,
18 Ut poſſitis comprehendere cum omnibus

sanctis, quæ sit latitudo, & longitudo, & sublimitas, & profundum:

19 Scire etiam supereminentem scientiæ charitatem Christi, ut impleamini in omnem plenitudinem Dei.

20 Ei autem, qui potens est omnia facere superabundanter quam petimus, aut intelligimus, secundum virtutem, quæ operatur in nobis.

21 Ipsi gloria in Ecclesia, & in Christo Jesu, in omnes generationes sæculi sæculorum. Amen.

CAPUT IV.

Ad unitatem spiritus hortatur, ostendens Christum diversa diversis dedisse charismata, & ad sui corporis ædificationem varies in Ecclesia instituisse ordines ad finem usque mundi: monet igitur ut exuto veteri homine novum induant, utriusque partes explicans: rursumque monet ut in hoc corpore manentes, separentur ab iis qui mente excæcati sequuntur effrane carnis desideria, & novos induant mores, damnatis prioribus.

1 OBsecro itaque vos ego vinctus in Domino, † ut digne ambuletis vocatione, qua vocati estis,

†1 Cor. 7. 27. Philip. 1. 27.

2 Cum omni humilitate, & mansuetudine, cum patientia, supportantes invicem in charitate,

† Rom. 12. 10.

3 † Soliciti servare unitatem Spiritus in vinculo pacis.

4 Unum corpus, & unus Spiritus, sicut vocati estis in una spe vocationis vestræ.

5 Unus Dominus, una fides, unum baptisma.

† Mal. 2. 10.

6 † Unus Deus & Pater omnium, qui est super omnes, & per omnia, & in omnibus nobis.

† Rom. 12. 3. 1. Cor. 12. 11. 2. Cor. 10. 13.

7 † Unicuique autem nostrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi.

† Psal. 67. 19.

8 Propter quod dicit: † Ascendens in altum captivam duxit captivitatem: dedit dona hominibus.

9 Quod autem ascendit, quid est, nisi quia & descendit primum in inferiores partes terræ?

10 Qui descendit, ipse est & qui ascendit super omnes cœlos, ut impleret omnia.

†1 Cor. 12. 28.

11 Et ipse dedit quosdam quidem † Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios vero Evangelistas, alios autem pastores, & doctores,

12 Ad consummationem sanctorum in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi:

13 Donec occurramus omnes in unitatem fidei, & agnitionis filii Dei, in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi:

14 Ut jam non simus parvuli fluctuantes, & circumferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum, in astutia ad circumventionem erroris.

15 Veritatem autem facientes in charitate, crescamus in illo per omnia, qui est caput Christus:

16 Ex quo totum corpus compactum, & connexum per omnem juncturam subministrationis, secundum operationem in mensuram uniuscujusque membri, augmentum corporis facit in ædificationem sui in charitate.

† Rom. 1. 21.

17 † Hoc igitur dico, & testificor in Domino, ut jam non ambuletis, sicut & Gentes ambulant in vanitate sensus sui,

18 Tenebris obscuratum habentes intellectum, alienati a vita Dei, per ignorantiam quæ est in illis, propter cæcitatem cordis ipsorum,

19 Qui desperantes, semetipsos tradiderunt impudicitiæ, in operationem immunditiæ omnis, in avaritiam.

20 Vos autem non ita didicistis Christum,

21 Si tamen illum audistis, & in ipso edocti estis, sicut est veritas in Jesu.

22 † Deponere vos secundum pristinam conversationem veterem hominem, qui corrumpitur secundum desideria erroris.

†Coloss. 3. 8.

23 † Renovamini autem spiritu mentis vestræ,

† Rom. 6. 4.

24 † Et induite novum hominem, qui secundum Deum creatus est in justitia, & sanctitate veritatis.

†Coloss. 3. 12.

25 † Propter quod deponentes mendacium, † loquimini veritatem unusquisque cum proximo suo: quoniam sumus invicem membra.

†1 Petr. 2. 1. †Zach. 8. 16.

26 † Irascimini, & nolite peccare: sol non occidat super iracundiam vestram.

† Psal. 4. 5.

27 † Nolite locum dare diabolo:

†Jac. 4. 7.

28 Qui furabatur, jam non furetur: magis autem laboret, operando manibus suis quod bonum est, ut habeat unde tribuat necessitatem patienti.

29 Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat: sed si quis bonus ad ædificationem fidei, ut det gratiam audientibus.

30 Et nolite contristare Spiritum sanctum Dei: in quo signati estis in diem redemptionis.

31 Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blasphemia tollatur a vobis, cum omni malitia.

32 † Estote autem invicem benigni, misericordes, donantes invicem, sicut & Deus in Christo donavit vobis.

†Coloss. 3. 13.

CAPUT V.

Hortatur ut Christum imitentur, longe separati ab omni vitio ac scelerato, & redimentes tempus assumant spiritualia, qua tradit, exercitia: uxores vult subditas esse viris, viros autem diligere uxores, sicut Christus dilexit Ecclesiam.

1 ESTote ergo imitatores Dei, sicut filii charissimi:

2 † Et ambulate in dilectione, sicut & Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis oblationem & hostiam Deo in odorem suavitatis.

†1 Joan. 13. 34. & 15. 12. 1. Joan. 4. 21.

3 † Fornicatio autem, & omnis immunditia, aut avaritia, nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos;

†Coloss. 3. 5.

4 Aut turpitudo, aut stultiloquium, aut scurrilitas, quæ ad rem non pertinet; sed magis gratiarum actio.

5 Hoc enim scitote intelligentes, quod omnis fornicator, aut immundus, aut avarus, quod est idolorum servitus, non habet hereditatem in regno Christi & Dei.

6 † Nemo vos seducat inanibus verbis: propter hæc enim venit ira Dei in filios diffidentiæ.

†Matt. 24. 4. Marci 13. 5. Luc. 21. 8. 2. Th. 2. 3.

7 Nolite ergo effici participes eorum.

8 Eratis enim aliquando tenebræ; nunc autem lux in Domino. Ut filii lucis ambulate:

9 Fructus enim lucis est in omni bonitate, & justitia, & veritate:

10 Probantes quid sit beneplacitum Deo:

11 Et nolite communicare operibus infructuosis tenebrarum, magis autem redarguite.

12 Quæ enim in occulto fiunt ab ipſis, turpe eſt & dicere.
13 Omnia autem, quæ arguuntur, a lumine manifeſtantur: omne enim, quod manifeſtatur, lumen eſt.
14 Propter quod dicit: Surge qui dormis, & exurge a mortuis, & illuminabit te Chriſtus.
15 Videte itaque fratres, quomodo caute ambuletis: † non quaſi inſipientes,
16 Sed ut ſapientes: redimentes tempus, quoniam dies mali ſunt.
17 † Propterea nolite fieri imprudentes, ſed intelligentes quæ ſit voluntas Dei.
18 Et nolite inebriari vino, in quo eſt luxuria: ſed implemini Spiritu ſancto,
19 Loquentes vobiſmetipſis in pſalmis, & hymnis, & canticis ſpiritualibus, cantantes & pſallentes in cordibus veſtris Domino.
20 Gratias agentes ſemper pro omnibus, in nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti, Deo & Patri.
21 Subjecti invicem in timore Chriſti.
22 † Mulieres viris ſuis ſubditæ ſint, ſicut Domino:
23 † Quoniam vir caput eſt mulieris: ſicut Chriſtus caput eſt Eccleſiæ: Ipſe, ſalvator corporis ejus.
24 Sed ſicut Eccleſia ſubjecta eſt Chriſto, ita & mulieres viris ſuis in omnibus.
25 † Viri diligite uxores veſtras, ſicut & Chriſtus dilexit Eccleſiam, & ſeipſum tradidit pro ea,
26 Ut illam ſanctificaret, mundans lavacro aquæ in verbo vitæ,
27 Ut exhiberet ipſe ſibi gloriоſam Eccleſiam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid hujuſmodi, ſed ut ſit ſancta & immaculata.
28 Ita & viri debent diligere uxores ſuas ut corpora ſua. Qui ſuam uxorem diligit, ſeipſum diligit.
29 Nemo enim unquam carnem ſuam odio habuit: ſed nutrit, & fovet eam, ſicut & Chriſtus Eccleſiam:
30 Quia membra ſumus corporis ejus, de carne ejus & de oſſibus ejus.
31 † Propter hoc relinquet homo patrem, & matrem ſuam, & adhærebit uxori ſuæ: & † erunt duo in carne una.
32 Sacramentum hoc magnum eſt, ego autem dico in Chriſto & in Eccleſia.
33 Verumtamen & vos ſinguli, unuſquiſque uxorem ſuam ſicut ſeipſum diligat: uxor autem timeat virum ſuum.

† Coloſ. 4. 5.
† Rom. 12. 2. 1. Theſſ. 4. 3.
† Gen. 3. 16. Coloſſ. 3. 18. 1. Petr. 3. 1.
† 1. Cor. 11. 3.
† Coloſ. 3. 19.

CAPUT VI.

Filii parentibus, ſervique dominis obediant: rurſumque parentes erga filios, & domini erga ſervos ſui memores ſint officii: monet Dei armaturam, cujus partes explicat, induendam, ad reſiſtendum ſpiritualibus inimicis, petens etiam ut pro ſe orent.

1 FIlii, obedite parentibus veſtris in Domino: hoc enim juſtum eſt.
2 † Honora patrem tuum, & matrem tuam, quod eſt mandatum primum in promiſſione:
3 Ut bene ſit tibi: & ſis longævus ſuper terram.
4 Et vos patres nolite ad iracundiam provocare filios veſtros: ſed educate illos in diſciplina & correptione Domini.
5 † Servi obedite dominis carnalibus cum timore, & tremore, in ſimplicitate cordis veſtri, ſicut Chriſto:
6 Non ad oculum ſervientes, quaſi hominibus placentes, ſed ut ſervi Chriſti, facientes voluntatem Dei ex animo,
7 Cum bona voluntate ſervientes, ſicut Domino, & non hominibus:
8 Scientes quoniam unuſquiſque, quodcumque fecerit bonum, hoc recipiet a Domino, ſive ſervus, ſive liber.
9 Et vos domini eadem facite illis, remittentes minas: ſcientes quia & illorum, & veſter Dominus eſt in cœlis: † & perſonarum acceptio non eſt apud eum.
10 De cetero fratres, confortamini in Domino, & in potentia virtutis ejus.
11 Induite vos armaturam Dei, ut poſſitis ſtare adverſus inſidias diaboli.
12 Quoniam non eſt nobis colluctatio adverſus carnem & ſanguinem; ſed adverſus principes, & poteſtates, adverſus mundi rectores tenebrarum harum, contra ſpiritualia nequitiæ, in cœleſtibus.
13 Propterea accipite armaturam Dei, ut poſſitis reſiſtere in die malo, & in omnibus perfecti ſtare.
14 State ergo ſuccincti lumbos veſtros in veritate, & induti loricam juſtitiæ,
15 Et calceati pedes in præparatione Evangelii pacis:
16 In omnibus ſumentes ſcutum fidei, in quo poſſitis omnia tela nequiſſima ignea extinguere:
17 † Et galeam ſalutis aſſumite: & gladium ſpiritus, (quod eſt verbum Dei)
18 Per omnem orationem & obſecrationem orantes omni tempore in ſpiritu: & in ipſo † vigilantes in omni inſtantia, & obſecratione pro omnibus ſanctis;
19 † Et pro me, ut detur mihi ſermo in apertione oris mei cum fiducia, notum facere myſterium Evangelii:
20 Pro quo legatione fungor in catena, ita ut in ipſo audeam, prout oportet me, loqui.
21 Ut autem & vos ſciatis quæ circa me ſunt, quid agam: omnia vobis nota faciet Tychicus, chariſſimus frater, & fidelis miniſter in Domino:
22 Quem miſi ad vos in hoc ipſum, ut cognoſcatis quæ circa nos ſunt, & conſoletur corda veſtra.
23 Pax fratribus, & charitas cum fide, a Deo Patre, & Domino Jeſu Chriſto.
24 Gratia cum omnibus, qui diligunt Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum in incorruptione. Amen.

† Exod. 20. 12. Deut. 5. 16. Eccl. 3. 9. Matth. 15. 4. Marci 7. 10. Coloſſ. 3. 20.
† Coloſ. 3. 22. Tit. 2. 9. 1. Pet. 2. 18.
† Deut. 10. 17. 2. Par. 19. 7. Job 34. 19. Sap. 6. 8. Eccli. 35. 15. Act. 10. 34. Rom. 2. 11. Coloſſ. 3. 25. 1. Pet. 1. 17
† Iſai. 59. 17. 1. Theſſ. 5. 8.
† Coloſ. 4. 2.
† Coloſ. 4. 3. 2. Theſſ. 3. 1.

EPI-

EPISTOLA BEATI PAULI APOSTOLI AD PHILIPPENSES.

CAPUT PRIMUM.

Ex magno affectu quem habet erga Philippenſes, manifeſtat eis quod preſſura ſua in majorem Evangelii fructum ceſſerint: quam utilitatem ſi non ſpectaret, omnino diſſolvi cuperet, & eſſe cum Chriſto: eoſque adhortatur, ut digne ad Chriſti Evangelium converſentur, dicens, quod pro ipſo jam afflictiones ſuſtinuerint.

1 Aulus & Timotheus, ſervi Jeſu Chriſti, omnibus ſanctis in Chriſto Jeſu, qui ſunt Philippis, cum Epiſcopis, & Diaconibus.

2 Gratia vobis & pax a Deo Patre noſtro, & Domino Jeſu Chriſto.

3 Gratias ago Deo meo in omni memoria veſtri,

4 Semper in cunctis orationibus meis pro omnibus vobis, cum gaudio deprecationem faciens,

5 Super communicatione veſtra in Evangelio Chriſti a prima die uſque nunc.

6 Confidens hoc ipſum, quia qui cœpit in vobis opus bonum, perficiet uſque in diem Chriſti Jeſu.

7 Sicut eſt mihi juſtum hoc ſentire pro omnibus vobis: eo quod habeam vos in corde, & in vinculis meis, & in defenſione, & confirmatione Evangelii, ſocios gaudii mei omnes vos eſſe.

8 Teſtis enim mihi eſt Deus, quomodo cupiam omnes vos in viſceribus Jeſu Chriſti.

9 Et hoc oro, ut charitas veſtra magis ac magis abundet in ſcientia, & in omni ſenſu:

10 Ut probetis potiora, ut ſitis ſinceri, & ſine offenſa in diem Chriſti,

11 Repleti fructu juſtitiæ per Jeſum Chriſtum, in gloriam & laudem Dei.

12 Scire autem vos volo fratres, quia quæ circa me ſunt, magis ad profectum venerunt Evangelii:

13 Ita ut vincula mea manifeſta fierent in Chriſto in omni prætorio, & in ceteris omnibus;

14 Et plures e fratribus in Domino confidentes vinculis meis, abundantius auderent ſine timore verbum Dei loqui.

15 Quidam quidem & propter invidiam & contentionem, quidam autem & propter bonam voluntatem Chriſtum prædicant.

16 Quidam ex charitate, ſcientes quoniam in defenſionem Evangelii poſitus ſum.

17 Quidam autem ex contentione Chriſtum annuntiant non ſincere, exiſtimantes preſſuram ſe ſuſcitare vinculis meis.

18 Quid enim? Dum omni modo, ſive per occaſionem, ſive per veritatem, Chriſtus annuntietur; & in hoc gaudeo, ſed & gaudebo.

19 Scio enim quia hoc mihi proveniet ad ſalutem, per veſtram orationem, & ſubminiſtrationem Spiritus Jeſu Chriſti.

20 Secundum expectationem & ſpem meam, quia in nullo confundar: ſed in omni fiducia ſicut ſemper, & nunc magnificabitur Chriſtus in corpore meo, ſive per vitam, ſive per mortem.

21 Mihi enim vivere Chriſtus eſt, & mori lucrum.

22 Quod ſi vivere in carne, hic mihi fructus operis eſt, & quid eligam ignoro.

23 Coarctor autem e duobus: deſiderium habens diſſolvi, & eſſe cum Chriſto, multo magis melius:

24 Permanere autem in carne, neceſſarium propter vos.

25 Et hoc confidens ſcio quia manebo, & permanebo omnibus vobis, ad profectum veſtrum, & gaudium fidei:

26 Ut gratulatio veſtra abundet in Chriſto Jeſu in me, per meum adventum iterum ad vos.

27 † Tantum digne Evangelio Chriſti converſamini: ut ſive cum venero, & videro vos, ſive abſens audiam de vobis, quia ſtatis in uno ſpiritu unanimes, collaborantes fidei Evangelii:

28 Et in nullo terreamini ab adverſariis: quæ illis eſt cauſa perditionis, vobis autem ſalutis, & hoc a Deo:

29 Quia vobis donatum eſt pro Chriſto, non ſolum ut in eum credatis, ſed ut etiam pro illo patiamini:

30 Idem certamen habentes, quale & vidiſtis in me, & nunc audiſtis de me.

† *Eph.* 4. 1. *Coloſſ.* 1. 10. 1. *Theſſ.* 2. 12.

CAPUT II.

Ad mutuam dilectionem & concordiam, animique modeſtiam miro affectu eos hortatur, exemplo Chriſti, in cujus nomine omne genu nunc flectitur, atque ſuam in timore operentur ſalutem: congratulatur tum illis quod inter malos ſancte vivant, tum ſibi quod tales habeat diſcipulos: Timotheum laudat a ſincera Evangelii prædicatione & obedientia; ſimiliter & Epaphroditum, quem ad eos mittit, poſtquam ab ægritudine convaluit.

1 SI qua ergo conſolatio in Chriſto, ſi quod ſolatium charitatis, ſi qua ſocietas ſpiritus, ſi qua viſcera miſerationis:

2 Implete gaudium meum, ut idem ſapiatis, eamdem charitatem habentes, unanimes, idipſum ſentientes,

3 Nihil per contentionem, neque per inanem gloriam: ſed in humilitate ſuperiores ſibi invicem arbitrantes,

4 Non quæ ſua ſunt ſinguli conſiderantes, ſed ea quæ aliorum.

5 Hoc enim ſentite in vobis, quod & in Chriſto Jeſu:

6 Qui cum in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo:

7 Sed ſemetipſum exinanivit formam ſervi accipiens, in ſimilitudinem hominum factus, & habitu inventus ut homo.

Digitized by Google

† *Hebr.* 2. 9.

8 † Humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis.

9 Propter quod & Deus exaltavit illum, & donavit illi nomen, quod est super omne nomen:

† *Isaia* 45. 24. *Rom.* 14. 11.

10 † Ut in nomine Jesu omne genu flectatur cœlestium, terrestrium, & infernorum:

11 Et omnis lingua confiteatur, quia Dominus Jesus Christus in gloria est Dei Patris.

12 Itaque charissimi mei, (sicut semper obedistis) non ut in præsentia mei tantum, sed multo magis nunc in absentia mea, cum metu & tremore vestram salutem operamini.

† 1 *Petr.* 4. 9.

13 Deus est enim, qui operatur in vobis & velle, & perficere, pro bona voluntate.

14 † Omnia autem facite sine murmurationibus, & hæsitationibus:

15 Ut sitis sine querela, & simplices filii Dei, sine reprehensione, in medio nationis pravæ & perversæ: inter quos lucetis sicut luminaria in mundo,

16 Verbum vitæ continentes ad gloriam meam in die Christi, quia non in vacuum cucurri, neque in vacuum laboravi.

17 Sed & si immolor supra sacrificium, & obsequium fidei vestræ, gaudeo, & congratulor omnibus vobis.

18 Idipsum autem & vos gaudete, & congratulamini mihi.

† *Actor* 16. 1.

19 Spero autem in Domino Jesu, † Timotheum me cito mittere ad vos: ut & ego bono animo sim, cognitis quæ circa vos sunt.

20 Neminem enim habeo tam unanimem, qui sincera affectione pro vobis solicitus sit.

† 1. *Cor.* 13. 5.

21 † Omnes enim quæ sua sunt quærunt, non quæ sunt Jesu Christi.

22 Experimentum autem ejus cognoscite, quia sicut patri filius, mecum servivit in Evangelio.

23 Hunc igitur spero me mittere ad vos, mox ut videro quæ circa me sunt.

24 Confido autem in Domino, quoniam & ipse veniam ad vos cito.

25 Necessarium autem existimavi, Epaphroditum fratrem, & cooperatorem, & commilitonem meum, vestrum autem apostolum, & ministrum necessitatis meæ, mittere ad vos:

26 Quoniam quidem omnes vos desiderabat: & mœstus erat, propterea quod audieratis illum infirmatum.

27 Nam & infirmatus est usque ad mortem: sed Deus misertus est ejus; non solum autem ejus, verum etiam & mei, ne tristitiam super tristitiam haberem.

28 Festinantius ergo misi illum, ut viso eo iterum gaudeatis, & ego sine tristitia sim.

29 Excipite itaque illum cum omni gaudio in Domino, & ejusmodi cum honore habetote.

30 Quoniam propter opus Christi usque ad mortem accessit, tradens animam suam, ut impleret id, quod ex vobis deerat erga meum obsequium.

CAPUT III.

Nemo in legalibus gloriari potest, alioqui Paulo id maxime conveniret: qui tamen omnia hæc detrimentum arbitratus est, quo Dei justitiam ex fide in Christum adipiscereturs semper proficiens ut tandem perfectionem consequeretur: quapropter Philippenses hortatur ut ipsum, & non dyscolos, crucis Christi inimicos, imitentur.

1 DE cetero fratres mei gaudete in Domino. Eadem vobis scribere, mihi quidem non pigrum, vobis autem necessarium.

2 Videte canes, videte malos operarios, videte concisionem.

3 Nos enim sumus circumcisio, qui spiritu servimus Deo, & gloriamur in Christo Jesu, & non in carne fiduciam habentes:

4 Quamquam ego habeam confidentiam & in carne. Si quis alius videtur confidere in carne, ego magis,

5 Circumcisus octavo die, ex genere Israel, de tribu Benjamin, Hebræus ex Hebræis, † secundum legem Pharisæus, † 23

6 Secundum æmulationem persequens Ecclesiam Dei, secundum justitiam, quæ in lege est, conversatus sine querela.

7 Sed quæ mihi fuerunt lucra, hæc arbitratus sum propter Christum detrimenta.

8 Verumtamen existimo omnia detrimentum esse, propter eminentem scientiam Jesu Christi Domini mei: propter quem omnia detrimentum feci, & arbitror ut stercora, ut Christum lucrifaciam,

9 Et inveniar in illo, non habens meam justitiam, quæ ex lege est, sed illam, quæ ex fide est Christi Jesu: quæ ex Deo est justitia in fide,

10 Ad cognoscendum illum, & virtutem resurrectionis ejus, & societatem passionum illius: configuratus morti ejus:

11 Si quo modo occurram ad resurrectionem, quæ est ex mortuis.

12 Non quod jam acceperim, aut jam perfectus sim: sequor autem, si quo modo comprehendam in quo & comprehensus sum a Christo Jesu.

13 Fratres, ego me non arbitror comprehendisse. Unum autem, quæ quidem retro sunt obliviscens, ad ea vero quæ sunt priora extendens meipsum,

14 Ad destinatum persequor, ad bravium supernæ vocationis Dei in Christo Jesu.

15 Quicumque ergo perfecti sumus, hoc sentiamus: & si quid aliter sapitis, & hoc vobis Deus revelabit.

16 Verumtamen ad quod pervenimus, in idem sapiamus; & in eadem permaneamus regula.

17 Imitatores mei estote fratres, & observate eos qui ita ambulant, sicut habetis formam nostram.

18 † Multi enim ambulant, quos sæpe dicebam vobis (nunc autem & flens dico) inimicos crucis Christi:

19 Quorum finis interitus: quorum deus venter est: & gloria in confusione ipsorum qui terrena sapiunt.

20 Nostra autem conversatio in cœlis est unde etiam Salvatorem expectamus Dominum nostrum Jesum Christum,

Digitized by Google

21 Qui reformabit corpus humilitatis noſtræ, configuratum corpori claritatis ſuæ, ſecundum operationem, qua etiam poſſit ſubjicere ſibi omnia.

CAPUT IV.

Ad perſeverantiam & ſpirituale gaudium, modeſtiam, preces & gratiarum actiones eos componit, pacem Dei ipſis exoptans; atque mordicus teneant quæcumque Dei ſunt; laudans ipſos, quod per Epaphroditum neceſſaria ad ipſum miſerint.

1 ITaque fratres mei chariſſimi & deſideratiſſimi, gaudium meum, & corona mea: ſic ſtate in Domino, chariſſimi.

2 Evodiam rogo, & Syntychen deprecor, idipſum ſapere in Domino.

3 Etiam rogo & te germane compar, adjuva illas, quæ mecum laboraverunt in Evangelio cum Clemente, & ceteris adjutoribus meis, quorum nomina ſunt in libro vitæ.

4 Gaudete in Domino ſemper: iterum dico gaudete.

5 Modeſtia veſtra nota ſit omnibus hominibus: Dominus prope eſt.

6 Nihil ſoliciti ſitis: ſed in omni oratione, & obſecratione, cum gratiarum actione, petitiones veſtræ innoteſcant apud Deum.

7 Et pax Dei, quæ exuperat omnem ſenſum, cuſtodiat corda veſtra, & intelligentias veſtras, in Chriſto Jeſu.

8 De cetero fratres, quæcumque ſunt vera, quæcumque pudica, quæcumque juſta, quæcumque ſancta, quæcumque amabilia, quæcumque bonæ famæ, ſi qua virtus, ſi qua laus diſciplinæ, hæc cogitate.

9 Quæ & didiciſtis, & accepiſtis, & audiſtis, & vidiſtis in me, hæc agite: & Deus pacis erit vobiſcum.

10 Gaviſus ſum autem in Domino vehementer, quoniam tandem aliquando reflоruiſtis pro me ſentire: ſicut & ſentiebatis: occupati autem eratis.

11 Non quaſi propter penuriam dico: ego enim didici, in quibus ſum, ſufficiens eſſe:

12 Scio & humiliari, ſcio & abundare; (ubique & in omnibus inſtitutus ſum) & ſatiari, & eſurire, & abundare, & penuriam pati.

13 Omnia poſſum in eo, qui me confortat.

14 Verumtamen bene feciſtis, communicantes tribulationi meæ.

15 Scitis autem & vos Philippenſes, quod in principio Evangelii, quando profectus ſum a Macedonia, nulla mihi Eccleſia communicavit in ratione dati & accepti, niſi vos ſoli;

16 Quia & Theſſalonicam ſemel & bis in uſum mihi miſiſtis.

17 Non quia quæro datum, ſed requiro fructum abundantem in ratione veſtra.

18 Habeo autem omnia, & abundo: repletus ſum, acceptis ab Epaphrodito quæ miſiſtis, odorem ſuavitatis † hoſtiam acceptam, placentem Deo. † *Rom.* 12. 1.

19 Deus autem meus impleat omne deſiderium veſtrum, ſecundum divitias ſuas, in gloria in Chriſto Jeſu.

20 Deo autem & Patri noſtro gloria in ſæcula ſæculorum: Amen.

21 Salutate omnem ſanctum in Chriſto Jeſu,

22 Salutant vos, qui mecum ſunt, fratres. Salutant vos omnes ſancti, maxime autem qui de Cæſaris domo ſunt.

23 Gratia Domini noſtri Jeſu Chriſti cum ſpiritu veſtro. Amen.

EPISTOLA BEATI PAULI APOSTOLI AD COLOSSENSES.

CAPUT PRIMUM.

Audita fide, charitate ac ſpe Coloſſenſium, orat pro ipſis Apoſtolus, quo in ſcientia Dei boniſque operibus perficiantur: Chriſtum Dei imaginem dicit, per quem omnia creata ſunt, & qui caput eſt Eccleſiæ, quo omnia pacificata ſunt: hortatur ergo ut immobiles in fide permaneant: ſeque dicit effectum Chriſti miniſtrum, ad prædicandum myſterium a ſæculis abſconditum, & nunc manifeſtatum.

1 PAulus Apoſtolus Jeſu Chriſti per voluntatem Dei, & Timotheus frater:

2 Eis, qui ſunt Coloſſis, ſanctis, & fidelibus fratribus in Chriſto Jeſu. Gratia vobis & pax a Deo Patre noſtro, & Domino Jeſu Chriſto.

3 Gratias agimus Deo, & Patri Domini noſtri Jeſu Chriſti, ſemper pro vobis orantes:

4 Audientes fidem veſtram in Chriſto Jeſu, & dilectionem quam habetis in ſanctos omnes,

5 Propter ſpem, quæ repoſita eſt vobis in cœlis: quam audiſtis in verbo veritatis Evangelii:

6 Quod pervenit ad vos, ſicut & in univerſo mundo eſt, & fructificat, & creſcit, ſicut in vobis, ex ea die qua audiſtis, & cognoviſtis gratiam Dei in veritate,

7 Sicut didiciſtis ab Epaphra chariſſimo conſervo noſtro, qui eſt fidelis pro vobis miniſter Chriſti Jeſu,

8 Qui etiam manifeſtavit nobis dilectionem veſtram in ſpiritu.

9 Ideo & nos ex qua die audivimus, non ceſſamus pro vobis orantes, & poſtulantes ut impleamini agnitione voluntatis ejus, in omni ſapientia & intellectu ſpiritali:

10 Ut ambuletis digne Deo per omnia placentes: in omni opere bono fructificantes, & creſcentes in ſcientia Dei.

11 In omni virtute confortati ſecundum po-

ten-

tentiam claritatis ejus, in omni patientia & longanimitate cum gaudio,
12 Gratias agentes Deo Patri, qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine:
13 Qui eripuit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filii dilectionis suæ;
14 In quo habemus redemptionem per sanguinem ejus, remissionem peccatorum:
15 Qui est imago Dei invisibilis, primogenitus omnis creaturæ:
† *Joan. 1. 3.* 16 † Quoniam in ipso condita sunt universa in cœlis, & in terra, visibilia, & invisibilia, sive throni, sive dominationes, sive principatus, sive potestates: omnia per ipsum, & in ipso creata sunt:
17 Et ipse est ante omnes, & omnia in ipso constant.
† *1. Cor. 15. 20. Apoc. 1. 5.* 18 Et ipse est caput corporis Ecclesiæ, † qui est principium, primogenitus ex mortis: ut sit in omnibus ipse primatum tenens.
19 Quia in ipso complacuit, omnem plenitudinem inhabitare:
20 Et per eum reconciliare omnia in ipsum, pacificans per sanguinem crucis ejus, sive quæ in terris, sive quæ in cœlis sunt.
21 Et vos cum essetis aliquando alienati, & inimici sensu in operibus malis:
22 Nunc autem reconciliavit in corpore carnis ejus per mortem, exhibere vos sanctos, & immaculatos, & irreprehensibiles coram ipso:
23 Si tamen permanetis in fide fundati, & stabiles, & immobiles a spe Evangelii, quod audistis, quod prædicatum est in universa creatura, quæ sub cœlo est, cujus factus sum ego Paulus minister.
24 Qui nunc gaudeo in passionibus pro vobis, & adimpleo ea quæ desunt passionum Christi, in carne mea, pro corpore ejus, quod est Ecclesia:
25 Cujus factus sum ego minister secundum dispensationem Dei, quæ data est mihi in vos, ut impleam verbum Dei:
26 Mysterium, quod absconditum fuit a sæculis, & generationibus, nunc autem manifestatum est sanctis ejus,
27 Quibus voluit Deus notas facere divitias gloriæ sacramenti hujus in Gentibus, quod est Christus, in vobis spes gloriæ,
28 Quem nos annuntiamus, corripientes omnem hominem, & docentes omnem hominem, in omni sapientia, ut exhibeamus omnem hominem perfectum in Christo Jesu.
29 In quo & laboro, certando secundum operationem ejus, quam operatur in me in virtute.

CAPUT II.

Hortatur ut caveant ne ullis aut persuasionibus aut impostoris philosophorum, seu legem inducere volentium, seducantur a Christi fide: per quem a peccatis, a potestate diaboli, & ab adverso ipsis chirographo liberati sunt, ut nunc legalia decreta nullo in pretio sint habenda.

1 VOlo enim vos scire qualem solicitudinem habeam pro vobis, & pro iis qui sunt Laodiciæ, & quicumque non viderunt faciem meam in carne:
2 Ut consolentur corda ipsorum, instructi in charitate, & in omnes divitias plenitudinis intellectus, in agnitionem mysterii Dei Patris & Christi Jesu:
3 In quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi.
4 Hoc autem dico, ut nemo vos decipiat in sublimitate sermonum.
5 † Nam etsi corpore absens sum, sed spiritu vobiscum sum: gaudens, & videns ordinem vestrum, & firmamentum ejus, quæ in Christo est, fidei vestræ. † 5
6 Sicut ergo accepistis Jesum Christum Dominum, in ipso ambulate,
7 Radicati, & superædificati in ipso, & confirmati fide, sicut & didicistis, abundantes in illo, in gratiarum actione.
8 Videte ne quis vos decipiat per philosophiam, & inanem fallaciam, secundum traditionem hominum, secundum elementa mundi, & non secundum Christum:
9 Quia in ipso inhabitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter:
10 Et estis in illo repleti, qui est caput omnis principatus, & potestatis:
11 In quo & circumcisi estis circumcisione non manu facta in expoliatione corporis carnis, sed in circumcisione Christi:
12 Consepulti ei in baptismo, in quo & resurrexistis per fidem operationis Dei, qui suscitavit illum a mortuis.
† *Eph. 2. 1.* 13 † Et vos cum mortui essetis in delictis, & præputio carnis vestræ, convivificavit cum illo, donans vobis omnia delicta:
14 Delens quod adversus nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, & ipsum tulit de medio, affigens illud cruci:
15 Et expolians principatus, & potestates, traduxit confidenter, palam triumphans illos in semetipso.
16 Nemo ergo vos judicet in cibo, aut in potu, aut in parte diei festi, aut neomeniæ, aut sabbatorum:
17 Quæ sunt umbra futurorum: corpus autem Christi.
† *Matt. 25. 4.* 18 † Nemo vos seducat volens in humilitate, & religione angelorum, quæ non vidit ambulans, frustra inflatus sensu carnis suæ,
19 Et non tenens caput, ex quo totum corpus, per nexus & conjunctiones subministratum & constructum, crescit in augmentum Dei.
20 Si ergo mortui estis cum Christo ab elementis hujus mundi: quid adhuc tamquam viventes in mundo decernitis?
21 Ne tetigeritis, neque gustaveritis, neque contrectaveritis:
22 Quæ sunt omnia in interitum ipso usu, secundum præcepta & doctrinas hominum:
23 Quæ sunt rationem quidem habentia sapientiæ in superstitione, & humilitate, & non ad parcendum corpori, non in honore aliquo ad saturitatem carnis.

CAPUT III.

In moribus eos informat, ut exuto veteri homine cum actibus suis, quos hic explicat, novum induant, in quo non est distinctio nationis aut conditionis: assumantque virtutes, ac variis modis Deum laudent, cuncta ad ipsum referentes: docet deinde quomodo se habere debeant uxores & mariti, filii & patres, servi ac domini.

1 IGitur, si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, ubi Christus est in dextera Dei sedens:

Quæ

2 Quæ ſurſum ſunt ſapite, non quæ ſuper terram.

3 Mortui enim eſtis, & vita veſtra eſt abſcondita cum Chriſto in Deo.

4 Cum Chriſtus apparuerit, vita veſtra: tunc & vos apparebitis cum ipſo in gloria.

5 Mortificate ergo membra veſtra, quæ ſunt ſuper terram; † fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiſcentiam malam, & avaritiam, quæ eſt ſimulacrorum ſervitus:

† *Eph.* 5. 3.

6 Propter quæ venit ira Dei ſuper filios incredulitatis:

7 In quibus & vos ambulaſtis aliquando, cum viveretis in illis.

8 † Nunc autem deponite & vos omnia; iram, indignationem, malitiam, blaſphemiam, turpem ſermonem de ore veſtro.

† *Rom.* 6. 4. *Epheſ.* 4. 22. *Hebr.* 12. 1. 1. *Petri* 2. 1. & 4. 2.

9 Nolite mentiri invicem, expoliantes vos veterem hominem cum actibus ſuis,

10 Et induentes novum, eum qui renovatur in agnitionem, ſecundum † imaginem ejus qui creavit illum.

† *Gen.* 1. 26.

11 Ubi non eſt Gentilis, & Judæus, circumciſio, & præputium, Barbarus, & Scytha, ſervus, & liber: ſed omnia, & in omnibus Chriſtus.

12 Induite vos ergo ſicut electi Dei, ſancti, & dilecti, viſcera miſericordiæ, benignitatem, humilitatem, modeſtiam, patientiam:

13 Supportantes invicem, & donantes vobiſmetipſis, ſi quis adverſus aliquem habet querelam: ſicut & Dominus donavit vobis, ita & vos.

14 Super omnia autem hæc, charitatem habete, quod eſt vinculum perfectionis:

15 Et pax Chriſti exultet in cordibus veſtris, in qua & vocati eſtis in uno corpore: & grati eſtote.

16 Verbum Chriſti habitet in vobis abundanter, in omni ſapientia, docentes, & commonentes voſmetipſos, pſalmis, hymnis, & canticis ſpiritualibus, in gratia cantantes in cordibus veſtris Deo.

17 † Omne quodcumque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine Domini Jeſu Chriſti, gratias agentes Deo & Patri per ipſum.

† 1. *Cor.* 10. 31.

18 † Mulieres ſubditæ eſtote viris, ſicut oportet, in Domino.

† *Eph.* 5. 22. 1. *Petri* 3. 1.

19 Viri diligite uxores veſtras, & nolite amari eſſe ad illas.

20 † Filii obedite parentibus per omnia: hoc enim placitum eſt in Domino.

† *Eph.* 6. 1.

21 † Patres, nolite ad indignationem provocare filios veſtros, ut non puſillo animo fiant.

† *Eph.* 6. 4.

22 † Servi obedite per omnia dominis carnalibus, non ad oculum ſervientes, quaſi hominibus placentes, ſed in ſimplicitate cordis, timentes Deum.

† *Tit.* 2. 9. 1. *Petri* 2. 18.

23 Quodcumque facitis, ex animo operamini, ſicut Domino, & non hominibus:

24 Scientes quod a Domino accipietis retributionem hereditatis. Domino Chriſto ſervite.

25 † Qui enim injuriam facit, recipiet id quod inique geſſit: & non eſt perſonarum acceptio apud Deum.

† *Rom.* 2. 6.

CAPUT IV.

Pro ſe cupit ipſos precari, & caute ac diſcrete cum infidelibus converſari: mittitque qui manifeſtent eis quæ apud ipſum agantur, & variorum ſalutationes adſcribit, cupiens ut & hæc & ſimiliter Laodicenſium epiſtola apud utramque legatur Eccleſiam.

1 DOmini, quod juſtum eſt & æquum, ſervis præſtate: ſcientes quod & vos Dominum habetis in cœlo.

2 † Orationi inſtate, vigilantes in ea in gratiarum actione:

† *Luca* 18. 1. 1. *Theſſ.* 5. 17.

3 † Orantes ſimul & pro nobis, ut Deus aperiat nobis oſtium ſermonis ad loquendum myſterium Chriſti (propter quod etiam vinctus ſum)

† *Eph.* 6. 19.

4 Ut manifeſtem illud ita ut oportet me loqui.

2. *Theſſ.* 3. 1.

5 † In ſapientia ambulate ad eos qui foris ſunt; tempus redimentes.

Coloſſ. 4. 3. † *Eph.* 5. 15.

6 Sermo veſter ſemper in gratia ſale ſit conditus, ut ſciatis quomodo oporteat vos unicuique reſpondere.

7 Quæ circa me ſunt, omnia vobis nota faciet Tychicus, chariſſimus frater, & fidelis miniſter, & conſervus in Domino:

8 Quem miſi ad vos ad hoc ipſum, ut cognoſcat quæ circa vos ſunt, & conſoletur corda veſtra,

9 Cum Oneſimo chariſſimo, & fideli fratre, qui ex vobis eſt. Omnia, quæ hic aguntur, nota facient vobis.

10 Salutat vos Ariſtarchus concaptivus meus, & Marcus conſobrinus Barnabæ, de quo acceptiſtis mandata: ſi venerit ad vos, excipite illum:

11 Et Jeſus, qui dicitur Juſtus: qui ſunt ex circumciſione: hi ſoli ſunt adjutores mei in regno Dei, qui mihi fuerunt ſolatio.

12 Salutat vos Epaphras, qui ex vobis eſt, ſervus Chriſti Jeſu, ſemper ſolicitus pro vobis in orationibus, ut ſtetis perfecti, & pleni in omni voluntate Dei.

13 Teſtimonium enim illi perhibeo, quod habet multum laborem pro vobis, & pro iis qui ſunt Laodiciæ, & qui Hierapoli.

14 Salutat vos † Lucas medicus chariſſimus, & Demas.

† 2 *Tim.* 4. 11.

15 Salutate fratres, qui ſunt Laodiciæ, & Nympham, & quæ in domo ejus eſt, Eccleſiam.

16 Et cum lecta fuerit apud vos Epiſtola hæc, facite ut & in Laodicenſium Eccleſia legatur: & eam, quæ Laodicenſium eſt, vos legatis.

17 Et dicite Archippo: Vide miniſterium, quod accepiſti in Domino, ut illud impleas.

18 Salutatio, mea manu Pauli. Memores eſtote vinculorum meorum. Gratia vobiſcum. Amen.

EPI-

EPISTOLA
BEATI PAULI APOSTOLI
AD THESSALONICENSES PRIMA.

CAPUT PRIMUM.

Theſſalonicenſes commendat, actis Deo gratiis, quod ſuſceptam ſemel fidem ſervaverint, Pauli, imo ipſius Domini imitatores effecti, ac forma reliquis credentibus, palam oſtendentes, quem apud ipſos fructum Pauli prædicatio habuerit.

1 PAulus, & Silvanus, & Timotheus, Eccleſiæ Theſſalonicenſium, in Deo Patre, & Domino Jeſu Chriſto.

2 Gratias vobis, & pax. Gratias agimus Deo ſemper pro omnibus vobis, memoriam veſtri facientes in orationibus noſtris ſine intermiſſione,

3 Memores operis fidei veſtræ, & laboris, & charitatis, & ſuſtinentiæ ſpei Domini noſtri Jeſu Chriſti, ante Deum & Patrem noſtrum:

4 Scientes fratres, dilecti a Deo, electionem veſtram:

5 Quia Evangelium noſtrum non fuit ad vos in ſermone tantum, ſed & in virtute, & in Spiritu ſancto, & in plenitudine multa, ſicut ſcitis quales fuerimus in vobis propter vos.

6 Et vos imitatores noſtri facti eſtis, & Domini, excipientes verbum in tribulatione multa, cum gaudio Spiritus ſancti:

7 Ita ut facti ſitis forma omnibus credentibus in Macedonia, & in Achaja.

8 A vobis enim diffamatus eſt ſermo Domini, non ſolum in Macedonia, & in Achaja, ſed & in omni loco fides veſtra, quæ eſt ad Deum, profecta eſt, ita ut non ſit nobis neceſſe quidquam loqui.

9 Ipſi enim de nobis annuntiant qualem introitum habuerimus ad vos: & quomodo converſi eſtis ad Deum a ſimulacris, ſervire Deo vivo, & vero,

10 Et expectare Filium ejus de cœlis (quem ſuſcitavit ex mortuis) Jeſum, qui eripuit nos ab ira ventura.

CAPUT II.

Oſtendit quam ſincerum ſe exhibuerit in prædicando ipſis Evangelio, gratias Deo agens quod ſuſceptum Dei verbum fedule ſervaverint, paſſi multa a contribulibus, ſicut Eccleſia Judææ a Judæis, qui una cum Chriſto etiam pios omnes perſequuntur: declarat etiam quam ardentem gerat erga ipſos affectum.

1 NAm ipſi ſcitis, fratres, introitum noſtrum ad vos, quia non inanis fuit:

2 Sed ante paſſi, & † contumeliis affecti (ſicut ſcitis) in Philippis, fiduciam habuimus in Deo noſtro, loqui ad vos Evangelium Dei in multa ſolicitudine. *Act. 16. 19.*

3 Exhortatio enim noſtra non de errore, neque de immunditia, neque in dolo,

4 Sed ſicut probati ſumus a Deo ut crederetur nobis Evangelium: ita loquimur, non quaſi hominibus placentes, ſed Deo, qui probat corda noſtra.

5 Neque enim aliquando fuimus in ſermone adulationis, ſicut ſcitis: neque in occaſione avaritiæ: Deus teſtis eſt:

6 Nec quærentes ab hominibus gloriam, neque a vobis, neque ab aliis.

7 Cum poſſemus vobis oneri eſſe ut Chriſti Apoſtoli: ſed facti ſumus parvuli in medio veſtrum, tamquam ſi nutrix foveat filios ſuos.

8 Ita deſiderantes vos, cupide volebamus tradere vobis non ſolum Evangelium Dei, ſed etiam animas noſtras: quoniam chariſſimi nobis facti eſtis.

9 Memores enim eſtis fratres laboris noſtri, & fatigationis: † nocte ac die operantes, ne quem veſtrum gravaremus, prædicavimus in vobis Evangelium Dei.

10 Vos teſtes eſtis, & Deus, quam ſancte & juſte, & ſine querela, vobis, qui credidiſtis, fuimus:

11 Sicut ſcitis, qualiter unumquemque veſtrum (ſicut pater filios ſuos)

12 Deprecantes vos & conſolantes, teſtificati ſumus, ut ambularetis digne Deo, qui vocavit vos in ſuum regnum & gloriam.

13 Ideo & nos gratias agimus Deo ſine intermiſſione: quoniam cum accepiſſetis a nobis verbum auditus Dei, accepiſtis illud, non ut verbum hominum, ſed (ſicut eſt vere) verbum Dei, qui operatur in vobis, qui credidiſtis.

14 Vos enim imitatores facti eſtis fratres Eccleſiarum Dei, quæ ſunt in Judæa in Chriſto Jeſu: quia eadem paſſi eſtis & vos a contribulibus veſtris, ſicut & ipſi a Judæis:

15 Qui & Dominum occiderunt Jeſum, & Prophetas, & nos perſecuti ſunt, & Deo non placent, & omnibus hominibus adverſantur;

16 Prohibentes nos Gentibus loqui ut ſalvæ fiant, ut impleant peccata ſua ſemper: pervenit enim ira Dei ſuper illos uſque in finem.

17 Nos autem fratres deſolati a vobis ad tempus horæ, aſpectu, non corde, abundantius feſtinavimus faciem veſtram videre cum multo deſiderio:

18 Quoniam voluimus venire ad vos: ego quidem Paulus, & ſemel, & iterum, ſed impedivit nos ſatanas.

19 Quæ eſt enim noſtra ſpes, aut gaudium, aut corona gloriæ? Nonne vos ante Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum eſtis in adventu ejus?

20 Vos enim eſtis gloria noſtra & gaudium.

CAPUT III.

Metuens ne propter ſuas afflictiones a fide moverentur, miſit ad eos Timotheum, qui ipſos roboraret: ille autem reverſo gratias Deo agit, quod in fide ac dilectione firmi permanſerint: oſtendens quantum cupiat illos inviſere, ut ſuppleat quod deeſt fidei ipſorum.

1 PRopter quod non ſuſtinentes amplius placuit nobis remanere Athenis, ſolis

† Act. 16. 1.

2 † Et misimus Timotheum fratrem nostrum, & ministrum Dei in Evangelio Christi, ad confirmandos vos, & exhortandos pro fide vestra:

3 Ut nemo moveatur in tribulationibus istis: ipsi enim scitis quod in hoc positi sumus.

4 Nam & cum apud vos essemus, prædicebamus vobis passuros nos tribulationes, sicut & factum est, & scitis.

5 Propterea & ego amplius non sustinens, misi ad cognoscendum fidem vestram, ne forte tentaverit vos is qui tentat, & inanis fiat labor noster.

6 Nunc autem veniente Timotheo ad nos vobis, & annuntiante nobis fidem & charitatem vestram, & quia memoriam nostri habetis bonam semper, desiderantes nos videre sicut & nos quoque vos:

7 Ideo consolati sumus fratres in vobis, in omni necessitate & tribulatione nostra, per fidem vestram,

8 Quoniam nunc vivimus, si vos statis in Domino.

9 Quam enim gratiarum actionem possumus Deo retribuere pro vobis, in omni gaudio, quo gaudemus propter vos ante Deum nostrum,

10 Nocte ac die abundantius orantes, ut videamus faciem vestram, & compleamus ea quæ desunt fidei vestræ?

11 Ipse autem Deus & Pater noster & Dominus noster Jesus Christus, dirigat viam nostram ad vos.

12 Vos autem Dominus multiplicet, & abundare faciat charitatem vestram in invicem, & in omnes, quemadmodum & nos in vobis:

13 Ad confirmanda corda vestra sine querela in sanctitate, ante Deum & Patrem nostrum, in adventu Domini nostri Jesu Christi cum omnibus sanctis ejus. Amen.

CAPUT IV.

Hortatur ut tradita sibi præcepta observent, abstinentes a fornicatione, ac se mutuo diligentes, manibusque operantes, quo nullius quidquam desiderare cogantur: docet modum nostræ resurrectionis, ne inordinata tristitia se crucient propter eos qui moriuntur.

1 DE cetero ergo, fratres, rogamus vos & obsecramus in Domino Jesu, ut quemadmodum accepistis a nobis, quomodo oporteat vos ambulare, & placere Deo, sic & ambuletis, ut abundetis magis.

2 Scitis enim quæ præcepta dederim vobis per Dominum Jesum.

† Rom. 12. 2. Ephes. 5. 17.

3 † Hæc est enim voluntas Dei, sanctificatio vestra: ut abstineatis vos a fornicatione.

4 Ut sciat unusquisque vestrum vas suum possidere in sanctificatione, & honore;

5 Non in passione desiderii, sicut & Gentes, quæ ignorant Deum:

6 Et ne quis supergrediatur, neque circumveniat in negotio fratrem suum: quoniam vindex est Dominus de his omnibus, sicut prædiximus vobis, & testificati sumus.

7 Non enim vocavit nos Deus in immunditiam, sed in sanctificationem.

8 Itaque qui hæc spernit, non hominem spernit, sed Deum: qui etiam dedit Spiritum suum sanctum in nobis.

9 De charitate autem fraternitatis non necesse habemus scribere vobis: † ipsi enim vos a Deo didicistis ut diligatis invicem.

† Joan 13. 34 & 15. 12. 17. 1. Joan. 2. 10. 2. 10. & 4. 12.

10 Etenim illud facitis in omnes fratres in universa Macedonia. Rogamus autem vos fratres ut abundetis magis,

11 Et operam detis ut quieti sitis, & ut vestrum negotium agatis, & operemini manibus vestris, sicut præcepimus vobis: & ut honeste ambuletis ad eos qui foris sunt: & nullius aliquid desideretis.

12 Nolumus autem vos ignorare fratres de dormientibus, ut non contristemini, sicut & ceteri, qui spem non habent.

13 Si enim credimus quod Jesus mortuus est, & resurrexit: ita & Deus eos, qui dormierunt per Jesum, adducet cum eo.

14 Hoc enim vobis dicimus in verbo Domini, † quia nos qui vivimus, qui residui sumus in adventum Domini, non præveniemus eos, qui dormierunt.

† 1. Cor. 15. 23.

15 Quoniam ipse Dominus in jussu, & in voce Archangeli, & in tuba Dei descendet de cœlo: & mortui, qui in Christo sunt, resurgent primi.

16 Deinde nos, qui vivimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus obviam Christo in aera, & sic semper cum Domino erimus.

17 Itaque consolamini invicem in verbis istis.

CAPUT V.

Diem judicii dicit inspératum adfuturum, qui tamen ipsos non potest incautos opprimere, cum semper ad illum se præparent, ad quod illos etiam hortatur: monet quoque de obedientia erga suos præfectos, & quomodo erga invicem & erga Deum se habere debeant: orat pro ipsis, utque pro se orent precatur.

1 DE temporibus autem, & momentis, fratres non indigetis ut scribamus vobis.

2 † Ipsi enim diligenter scitis, quia dies Domini, sicut fur in nocte, ita veniet.

† 2. Pet. 3. 10. Apoc. 3. 3. & 16. 15.

3 Cum enim dixerint pax, & securitas, tunc repentinus eis superveniet interitus, sicut dolor in utero habenti, & non effugient.

4 Vos autem fratres non estis in tenebris, ut vos dies illa tamquam fur comprehendat.

5 Omnes enim vos filii lucis estis & filii diei: non sumus noctis, neque tenebrarum.

6 Igitur non dormiamus sicut & ceteri, sed vigilemus, & sobrii simus.

7 Qui enim dormiunt, nocte dormiunt: & qui ebrii sunt, nocte ebrii sunt.

8 Nos autem, qui diei sumus, sobrii simus, † induti loricam fidei & charitatis, & galeam spem salutis:

† Isaiæ 59. 17. Ephes. 6. 14. 17.

9 Quoniam non posuit nos Deus in iram, sed in acquisitione salutis per Dominum nostrum Jesum Christum,

10 Qui mortuus est pro nobis: ut sive vigilemus, sive dormiamus, simul cum illo vivamus.

11 Propter quod consolamini invicem, & ædificate alterutrum, sicut & facitis.

12 Rogamus autem vos fratres, ut noveritis eos, qui laborant inter vos, & præsunt vobis in Domino, & monent vos,

13 Ut habeatis illos abundantius in charitate propter opus illorum: pacem habete cum eis.

14 Rogamus autem vos fratres, corripite

inquietos, consolamini pusillanimes, suscipite infirmos, patientes estote ad omnes.
15 † Videte ne quis malum pro malo alicui reddat: sed semper quod bonum est sectamini in invicem, & in omnes.
16 Semper gaudete.
17 † Sine intermissione orate.
18 In omnibus gratias agite: hæc est enim voluntas Dei in Christo Jesu, in omnibus vobis.
19 Spiritum nolite extinguere.
20 Prophetias nolite spernere.
21 Omnia autem probate: quod bonum est tenete.
22 Ab omni specie mala abstinete vos.
23 Ipse autem Deus pacis sanctificet vos per omnia: ut integer spiritus vester, & anima, & corpus sine querela in adventu Domini nostri Jesu Christi servetur.
24 † Fidelis est, qui vocavit vos: qui etiam faciet.
25 Fratres orate pro nobis.
26 Salutate fratres omnes in osculo sancto.
27 Adjuro vos per Dominum, ut legatur epistola hæc omnibus sanctis fratribus.
28 Gratia Domini nostri Jesu Christi vobiscum, Amen.

† Prov. 17. 13. & 20. 22. Rom. 12. 17. 1. Petr. 3. 9. † Eccli. 18. 42. Luca 18. 1. Coloss. 4. 2. † 1. Cor. 1. 9.

EPISTOLA BEATI PAULI APOSTOLI AD THESSALONICENSES II.

CAPUT PRIMUM.

Gratias Deo agit pro fide ac tolerantia Thessalonicensium in persecutionibus, propter quas dicit illos gloriam, adversarios vero vindictam in die judicii recepturos: orans ut digni habeantur vocatione Dei.

1 Paulus, & Silvanus, & Timotheus, Ecclesiæ Thessalonicensium, in Deo Patre nostro, & Domino Jesu Christo.
2 Gratia vobis & pax a Deo Patre nostro, & Domino Jesu Christo.
3 Gratias agere debemus semper Deo pro vobis, fratres, ita ut dignum est, quoniam supercrescit fides vestra, & abundat charitas unius cujusque vestrum in invicem:
4 Ita ut & nos ipsi in vobis gloriemur in Ecclesiis Dei, pro patientia vestra, & fide, & in omnibus persecutionibus vestris, & tribulationibus, quas sustinetis
5 In exemplum justi judicii Dei, ut digni habeamini in regno Dei, pro quo & patimini.
6 Si tamen justum est apud Deum, retribuere tribulationem iis qui vos tribulant:
7 Et vobis, qui tribulamini, requiem nobiscum in revelatione Domini Jesu, de cœlo cum angelis virtutis ejus,
8 In flamma ignis dantis vindictam iis, qui non noverunt Deum, & qui non obediunt evangelio Domini nostri Jesu Christi.
9 Qui pœnas dabunt in interitu æternas a facie Domini, & a gloria virtutis ejus:
10 Cum venerit glorificari in sanctis suis, & admirabilis fieri in omnibus qui crediderunt: quia creditum est testimonium nostrum super vos in die illo.
11 In quo etiam oramus semper pro vobis: ut dignetur vos vocatione sua Deus noster, & impleat omnem voluntatem bonitatis, & opus fidei in virtute,
12 Ut clarificetur nomen Domini nostri Jesu Christi in vobis, & vos in illo, secundum gratiam Dei nostri, & Domini Jesu Christi.

CAPUT II.

De die Domini monet ne credant seductoribus, ostendens venturum prius filium perditionis, qui varia edet prodigia fallacia, quibus reprobi seducentur: de electione, & fide Thessalonicensium gratias agit, manens ut serverent acceptas ab ipso traditiones, & pro eorum consolatione ac confirmatione orat.

1 Rogamus autem vos fratres, per adventum Domini nostri Jesu Christi, & nostræ congregationis in ipsum:
2 Ut non cito moveamini a vestro sensu neque terreamini; neque per spiritum, neque per sermonem, neque per Epistolam tamquam per nos missam, quasi instet dies Domini.
3 † Ne quis vos seducat ullo modo: quoniam nisi venerit discessio primum, & revelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, † Eph. 5. 6.
4 Qui adversatur, & extollitur supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita ut in templo Dei sedeat ostendens se tamquam sit Deus.
5 Non retinetis quod cum adhuc essem apud vos, hæc dicebam vobis?
6 Et nunc quid detineat scitis, ut reveletur in suo tempore.
7 Nam mysterium jam operatur iniquitatis: tantum ut qui tenet nunc, teneat, donec de medio fiat.
8 Et tunc revelabitur ille iniquus, † quem Dominus Jesus interficiet spiritu oris sui, & destruet illustratione adventus sui eum: † Isaiæ 11. 4.
9 Cujus est adventus secundum operationem satanæ, in omni virtute, & signis, & prodigiis mendacibus,
10 Et in omni seductione iniquitatis iis qui pereunt: eo quod charitatem veritatis non receperunt ut salvi fierent. Ideo mittet illis Deus operationem erroris, ut credant mendacio,
11 Ut judicentur omnes, qui non crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati.
12 Nos autem debemus gratias agere Deo semper pro vobis, fratres dilecti a Deo, quod elegerit vos Deus primitias in salutem

in

in sanctificatione spiritus, & in fide veritatis:

13 In qua & vocavit vos per Evangelium nostrum, in acquisitionem gloriæ Domini nostri Jesu Christi.

14 Itaque fratres state: & tenete traditiones, quas didicistis, sive per sermonem, sive per epistolam nostram.

15 Ipse autem Dominus noster Jesus Christus, & Deus & Pater noster, qui dilexit nos, & dedit consolationem æternam, & spem bonam in gratia,

16 Exhortetur corda vestra, & confirmet in omni opere & sermone bono.

CAPUT III.

Capit ut pro se precentur, confidens quod servaturi sint ipsius præcepta: monetque ut subtrahant se a Christianis nolentibus servare quæ ipse instituerat, nec manibus laborare, quod tamen ipsemet Paulus apud eos fecerat: cavet tamen ne tales ut inimicos existiment, sed ut fratres corripiant.

Ephes. 6. 19. Col. iv. 3.

1 DE cetero fratres orate pro nobis, ut sermo Dei currat, & clarificetur, sicut & apud vos:

2 Et ut liberemur ab importunis, & malis hominibus: non enim omnium est fides.

3 Fidelis autem Deus est, qui confirmabit vos, & custodiet a malo.

4 Confidimus autem de vobis, in Domino, quoniam quæ præcipimus, & facitis, & facietis.

5 Dominus autem dirigat corda vestra in charitate Dei, & patientia Christi.

6 Denuntiamus autem vobis fratres in nomine Domini nostri Jesu Christi, ut subtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinate, & non secundum traditionem, quam acceperunt a nobis.

7 Ipsi enim scitis quemadmodum oporteat imitari nos: quoniam non inquieti fuimus inter vos:

8 † Neque gratis panem manducavimus ab aliquo, sed in labore, & in fatigatione, nocte & die operantes, ne quem vestrum gravaremus.

9 Non quasi non habuerimus potestatem, sed ut nosmetipsos formam daremus vobis ad imitandum nos.

10 Nam & cum essemus apud vos, hoc denuntiabamus vobis: quoniam si quis non vult operari, nec manducet.

11 Audivimus enim inter vos quosdam ambulare inquiete, nihil operantes, sed curiose agentes.

12 Iis autem, qui ejusmodi sunt, denuntiamus, & obsecramus in Domino Jesu Christo, ut cum silentio operantes, suum panem manducent.

13 † Vos autem fratres nolite deficere benefacientes.

14 Quod si quis non obedit verbo nostro per epistolam, hunc notate, & ne commisceamini cum illo, ut confundatur:

15 Et nolite quasi inimicum existimare, sed corripite ut fratrem.

16 Ipse autem Dominus pacis, det vobis pacem sempiternam in omni loco. Dominus sit cum omnibus vobis.

17 Salutatio, mea manu Pauli: quod est signum in omni epistola, ita scribo.

18 Gratia Domini nostri Jesu Christi cum omnibus vobis. Amen.

† *Act. 20. 34. 1. Cor. 4. 12. 1. Thes. 2. 9.*

† *Gal. 6. 9.*

EPISTOLA BEATI PAULI APOSTOLI AD TIMOTHEUM PRIMA.

CAPUT PRIMUM.

Præceptum revocat quod Timotheo tradiderat, de retrahendis quibusdam a perversa doctrina & tradenda sana: lex ob injustos posita est: Deo gratias agit, quod eum ab Ecclesiæ persecutione ad Apostolatum vocaverit: qui misericordiam consecutus est, ut ostendatur Dei longanimitas ad peccatorum informationem: Timotheum monet ut strenuum agat militem.

1 PAulus Apostolus Jesu Christi secundum imperium Dei Salvatoris nostri, & Christi Jesu spei nostræ:

† *Act. 16. 1.* 2 † Timotheo dilecto filio in fide. Gratia, misericordia, & pax a Deo Patre, & Christo Jesu Domino nostro.

3 Sicut rogavi te ut remaneres Ephesi cum irem in Macedoniam, ut denuntiares quibusdam ne aliter docerent,

4 Neque † intenderent fabulis, & genealogiis interminatis: quæ quæstiones præstant magis quam ædificationem Dei, quæ est in fide.

† *Infra 4. 7. 2. Tim. 2. 23. Tit. 3. 9.*

5 Finis autem præcepti est charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta.

6 A quibus quidam aberrantes, conversi sunt in vaniloquium,

7 Volentes esse legis doctores, non intelligentes neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmant.

8 † Scimus autem quia bona est lex, si quis ea legitime utatur:

† *Rom. 7. 12.*

9 Sciens hoc quia lex justo non est posita, sed injustis, & non subditis, impiis, & peccatoribus: sceleratis, & contaminatis, parricidis, & matricidis, homicidis,

10 Fornicariis, masculorum concubitoribus, plagiariis, mendacibus, & perjuris, & si quid aliud sanæ doctrinæ adversatur,

est secundum Evangelium gloriæ beati[tudinis] quod creditum est mihi.

12 Gratias ago ei, qui me confortavit, Christo Jesu Domino nostro quia fidelem me existimavit, ponens in ministerio.

13 Qui prius blasphemus fui, & persecutor & contumeliosus: sed misericordiam Dei consecutus sum, quia ignorans feci incredulitate.

14 Superabundavit autem gratia Domini nostri, cum fide, & dilectione, quæ est in Christo Jesu.

Matt. 9. 13. Marc. 2. 17. 15 Fidelis sermo, & omni acceptione dignus: † quod Christus Jesus venit in hunc mundum peccatores salvos facere, quorum primus ego sum.

16 Sed ideo misericordiam consecutus sum: ut in me primo ostenderet Christus Jesus omnem patientiam, ad informationem eorum, qui credituri sunt illi, in vitam æternam.

17 Regi autem sæculorum immortali, invisibili, soli Deo, honor & gloria in sæcula sæculorum. Amen.

18 Hoc præceptum commendo tibi fili Timothee, secundum præcedentes in te prophetias, ut milites in illis bonam militiam,

19 Habens fidem, & bonam conscientiam, quam quidam repellentes, circa fidem naufragaverunt:

20 Ex quibus est Hymenæus, & Alexander: quos tradidi Satanæ, ut discant non blasphemare.

CAPUT II.

Vult pro regibus & magistratibus fieri orationes ac gratiarum actiones, unumque dicit esse Deum & unum mediatorem: quomodo orare debeant vir ac mulier, & quomodo hæc ornari debeat, cujus non est docere, sed in silentio discere.

1 OBsecro igitur primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones, pro omnibus hominibus:

2 Pro regibus, & omnibus qui in sublimitate sunt, ut quietam & tranquillam vitam agamus, in omni pietate & castitate.

3 Hoc enim bonum est, & acceptum coram Salvatore nostro Deo,

4 Qui omnes homines vult salvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire.

5 Unus enim Deus, unus & mediator Dei & hominum homo Christus Jesus:

6 Qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus, testimonium temporibus suis:

7 In quo positus sum ego prædicator & Apostolus (veritatem dico, non mentior) doctor Gentium in fide, & veritate.

8 Volo ergo viros orare in omni loco, levantes puras manus sine ira & disceptatione.

1. Pet. 3. 3. 9 † Similiter & mulieres in habitu ornato, cum verecundia & sobrietate orantes se, & non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, vel veste pretiosa:

10 Sed quod decet mulieres, promittentes pietatem per opera bona.

11 Mulier in silentio discat cum omni subjectione.

1. Cor. 14. 34. 12 † Docere autem mulieri non permitto, neque dominari in virum; sed esse in silentio.

1. Gen. 2. 27. 13 † Adam enim primus formatus est, deinde Heva:

14 † Et Adam non est seductus, mulier autem seducta in prævaricatione fuit.

15 Salvabitur autem per filiorum generationem, si permanserit in fide, & dilectione, & sanctificatione cum sobrietate.

CAPUT III.

Docet Timotheum quales esse debeant episcopi, diaconi, ac mulieres: ut sciat quomodo conversari debeat in Ecclesia quæ est columna veritatis; simulque commendat Dominicæ incarnationis sacramentum.

1 FIdelis sermo: Si quis episcopatum desiderat, bonum opus desiderat.

2 † Oportet ergo episcopum irreprehensibilem esse, unius uxoris virum, sobrium, prudentem, ornatum, pudicum, hospitalem doctorem.

3 Non vinolentum, non percussorem, sed modestum; non litigiosum, non cupidum, sed

4 Suæ domui bene præpositum, filios habentem subditos cum omni castitate.

5 Si quis autem domui suæ præesse nescit, quomodo Ecclesiæ Dei diligentiam habebit?

6 Non neophytum: ne in superbiam elatus, in judicium incidat diaboli.

7 Oportet autem illum & testimonium habere bonum ab iis qui foris sunt, ut non in opprobrium incidat, & in laqueum diaboli.

8 Diaconos similiter pudicos, non bilingues, non multo vino deditos, non turpe lucrum sectantes;

9 Habentes mysterium fidei in conscientia pura.

10 Et hi autem probentur primum: & sic ministrent, nullum crimen habentes.

11 Mulieres similiter pudicas, non detrahentes, sobrias, fideles in omnibus.

12 Diaconi sint unius uxoris viri: qui filiis suis bene præsint, & suis domibus.

13 Qui enim bene ministraverint, gradum bonum sibi acquirent, & multam fiduciam in fide, quæ est in Christo Jesu.

14 Hæc tibi scribo, sperans me ad te venire cito.

15 Si autem tardavero, ut scias quomodo oporteat te in domo Dei conversari, quæ est Ecclesia Dei vivi, columna & firmamentum veritatis.

16 Et manifeste magnum est pietatis sacramentum, quod manifestatum est in carne, justificatum est in spiritu, apparuit angelis, prædicatum est Gentibus, creditum est in mundo, assumptum est in gloria.

CAPUT IV.

Prædicit quosdam falsam tradituros doctrinam, potissimum de nuptiis ac cibis: discipulum autem monet ut spreta vana doctrina, exerceat se ad pietatem, quæ corporali exercitationi præfertur: & quamquam sit adolescens, præbeat se reliquis exemplum.

1 SPiritus autem manifeste dicit, quia † in novissimis temporibus discedent quidam a fide, attendentes spiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum.

2 In hypocrisi loquentium mendacium, & cauteriatam habentium suam conscientiam,

3 Prohibentium nubere, abstinere a cibis,

quos Deus creavit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, & iis qui cognoverunt veritatem.

4 Quia omnis creatura Dei bona est, & nihil rejiciendum quod cum gratiarum actione percipitur:

5 Sanctificatur enim per verbum Dei, & orationem.

6 Hæc proponens fratribus, bonus eris minister Christi Jesu, enutritus verbis fidei, & bonæ doctrinæ, quam assecutus es.

† *Sup.* 1. 4. 2. *Tim.* 2. 23. *Tit.* 3. 9. 7 † Ineptas autem, & aniles fabulas devita: exerce autem teipsum ad pietatem.

8 Nam corporalis exercitatio, ad modicum utilis est, pietas autem ad omnia utilis est, promissionem habens vitæ, quæ nunc est, & futuræ.

9 Fidelis sermo, & omni acceptione dignus.

10 In hoc enim laboramus, & maledicimur, quia speramus in Deum vivum, qui est Salvator omnium hominum, maxime fidelium.

11 Præcipe hæc, & doce.

12 Nemo adolescentiam tuam contemnat: sed exemplum esto fidelium, in verbo, in conversatione, in charitate, in fide, in castitate.

13 Dum venio, attende lectioni, exhortationi, & doctrinæ.

14 Noli negligere gratiam, quæ in te est quæ data est tibi per prophetiam, cum impositione manuum presbyterii.

15 Hæc meditare, in his esto: ut profectus tuus manifestus sit omnibus.

16 Attende tibi, & doctrinæ: insta in illis. Hoc enim faciens, & teipsum salvum facies & eos qui te audiunt.

CAPUT V.

Docet quomodo seniores, anus, ac juvenculas gubernare debeat, rursum seniores ac juniores viduas: & de conditionibus in eligenda vidua requisitis: presbyteri probe suo fungentes munere duplicitèr honorentur: nec facile adversus presbyterum accusationem suscipiat, sed peccantes publice arguat; hæc mandata servet, nemini cito manus imponat: modico vino utatur: & de variis hominum peccatis.

1 SEniorem ne increpaveris, sed obsecra ut patrem; juvenes, ut fratres;

2 Anus, ut matres; juvenculas, ut sorores, in omni castitate:

3 Viduas honora, quæ vere viduæ sunt.

4 Si qua autem vidua filios, aut nepotes habet: discat primum domum suam regere, & mutuam vicem reddere parentibus: hoc enim acceptum est coram Deo.

5 Quæ autem vere vidua est, & desolata, speret in Deum, & instet obsecrationibus & orationibus nocte ac die.

6 Nam quæ in deliciis est, vivens mortua est.

7 Et hoc præcipe, ut irreprehensibiles sint.

8 Si quis autem suorum, & maxime domesticorum curam non habet, fidem negavit, & est infideli deterior.

9 Vidua eligatur non minus sexaginta annorum, quæ fuerit unius viri uxor,

10 In operibus bonis testimonium habens, si filios educavit, si hospitio recepit, si sanctorum pedes lavit, si tribulationem patientibus subministravit, si omne opus bonum subsecuta est.

11 Adolescentiores autem viduas devita. Cum enim luxuriatæ fuerint in Christo, nubere volunt:

12 Habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.

13 Simul autem & otiosæ discunt circuire domos: non solum otiosæ, sed & verbosæ, & curiosæ, loquentes quæ non oportet.

14 Volo ergo juniores nubere, filios procreare, matresfamilias esse, nullam occasionem dare adversario maledicti gratia.

15 Jam enim quædam conversæ sunt retro satanam.

16 Si quis fidelis habet viduas, subministret illis, & non gravetur Ecclesia: ut iis quæ vere viduæ sunt, sufficiat.

17 Qui bene præsunt presbyteri, duplici honore digni habeantur: maxime qui laborant in verbo & doctrina.

18 Dicit enim Scriptura: † Non alligabis os bovi trituranti. Et: † Dignus est operarius mercede sua.

† *Deut.* 25. 4. 1. *Cor.* 9. 9. † *Matt.* 10. 10. *Luc.* 10. 7.

19 Adversus presbyterum accusationem noli recipere, nisi sub duobus aut tribus testibus.

20 Peccantes coram omnibus argue: ut & ceteri timorem habeant.

21 Testor coram Deo & Christo Jesu, & electis angelis; ut hæc custodias sine præjudicio, nihil faciens in alteram partem declinando.

22 Manus cito nemini imposueris, neque communicaveris peccatis alienis. Teipsum castum custodi.

23 Noli adhuc aquam bibere, sed modico vino utere, propter stomachum tuum, & frequentes tuas infirmitates.

24 Quorumdam hominum peccata manifesta sunt, præcedentia ad judicium: quosdam autem & subsequuntur.

25 Similiter & facta bona manifesta sunt: & quæ aliter se habent, abscondi non possunt.

CAPUT IX.

Servi dominis suis obsequantur, sive fidelibus sive infidelibus: fugiendi sunt qui his rectis vana docent: quantum mali inducat avaritia: quæ devitata hortatur Timotheum ad virtutes amplectandas, servata fide quam in Baptismo confessus est; usque in finem usque servet hæc mandata: divites autem reprimat a superbia, inducens ad eleemosynas.

1 QUicumque sunt sub jugo servi, dominos suos omni honore dignos arbitrentur, ne nomen Domini & doctrina blasphemetur.

2 Qui autem fideles habent dominos, non contemnant, quia fratres sunt: sed magis serviant, quia fideles sunt & dilecti, qui beneficii participes sunt. Hæc doce, & exhortare.

3 Si quis aliter docet, & non acquiescit sanis sermonibus Domini nostri Jesu Christi, & ei, quæ secundum pietatem est, doctrinæ:

4 Superbus est, nihil sciens, sed languens circa quæstiones, & pugnas verborum: ex quibus oriuntur invidiæ, contentiones, blasphemiæ, suspiciones malæ,

5 Conflictationes hominum mente corruptorum, & qui veritate privati sunt, existimantium quæstum esse pietatem.

6 Est autem quæstus magnus, pietas cum sufficientia.

† *Job* 1. 21. *Eccles.* 5. 14. † *Prov.* 27. 26.

7 † Nihil enim intulimus in hunc mundum: haud dubium quod nec auferre quid possumus.

8 † Habentes autem alimenta, & quibus tegamur, his contenti sumus.

9 Nam qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, & desideria multa inutilia, & nociva, quæ mergunt homines in interitum & perditionem.

10 Radix enim omnium malorum est cupiditas: quam quidam appetentes, erraverunt a fide, & inseruerunt se doloribus multis.

11 Tu autem o homo Dei hæc fuge: sectare vero justitiam, pietatem, fidem, charitatem, patientiam, mansuetudinem.

12 Certa bonum certamen fidei, apprehende vitam æternam, in qua vocatus es, & confessus bonam confessionem coram multis testibus.

13 Præcipio tibi coram Deo, qui vivificat omnia, & Christo Jesu, qui testimonium reddidit † sub Pontio Pilato, bonam confessionem:

† *Matt.* 27. 11.

14 Ut serves mandatum sine macula, irreprehensibile, usque in adventum Domini nostri Jesu Christi.

15 Quem suis temporibus ostendet † beatus & solus potens, Rex regum, & Dominus dominantium:

16 Qui solus habet immortalitatem, & lucem inhabitat inaccessibilem: † quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest: cui honor, & imperium sempiternum. Amen.

17 Divitibus hujus sæculi præcipe non sublime sapere, † neque sperare in incerto divitiarum, sed in Deo vivo (qui præstat nobis omnia abunde ad fruendum)

18 Bene agere, divites fieri in bonis operibus, facile tribuere, communicare,

19 Thesaurizare sibi fundamentum bonum in futurum, ut apprehendant veram vitam.

20 O Timothee, depositum custodi, devitans profanas vocum novitates, & oppositiones falsi nominis scientiæ,

21 Quam quidam promittentes, circa fidem exciderunt. Gratia tecum. Amen.

EPISTOLA BEATI PAULI APOSTOLI AD TIMOTHEUM II.

CAPUT PRIMUM.

Gratias Deo agit ob fidem Timothei, quam intrepida prædicatione jubet exeri: Christus mortem destruxit, & Paulum in Gentium doctorem elegit, servans ei debitum ipsius laboribus præmium: dicit quod omnes Asiani ipsum reliquerint, laudans Onesiphori familiam quod inde multa receperit obsequia.

1 PAulus Apostolus Jesu Christi per voluntatem Dei, secundum promissionem vitæ, quæ est in Christo Jesu:

2 Timotheo charissimo filio, gratia, misericordia, pax a Deo Patre, & Christo Jesu Domino nostro.

3 Gratias ago Deo, cui servio a progenitoribus in conscientia pura, quod sine intermissione habeam tui memoriam in orationibus meis, nocte ac die.

4 Desiderans te videre, memor lacrymarum tuarum, ut gaudio implear,

5 Recordationem accipiens ejus fidei, quæ est in te non ficta, quæ & habitavit primum in avia tua Loide, & matre tua Eunice, certus sum autem quod & in te.

6 Propter quam causam admoneo te, ut resuscites gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuum mearum.

† *Rom.* 8. 15.

7 † Non enim dedit nobis Deus spiritum timoris, sed virtutis, & dilectionis, & sobrietatis.

8 Noli itaque erubescere testimonium Domini nostri, neque me vinctum ejus: sed collabora Evangelio secundum virtutem Dei:

9 Qui nos liberavit, & vocavit vocatione sua sancta, † non secundum opera nostra, sed secundum propositum suum, & gratiam, quæ data est nobis in Christo Jesu ante tempora sæcularia.

10 Manifestata est autem nunc per illuminationem Salvatoris nostri Jesu Christi, qui destruxit quidem mortem, illuminavit autem vitam & incorruptionem per Evangelium:

11 In quo † positus sum ego prædicator & Apostolus & magister gentium.

12 Ob quam causam etiam hæc patior, sed non confundor: Scio enim cui credidi, & certus sum quia potens est depositum meum servare in illum diem.

13 Formam habe sanorum verborum, quæ a me audisti in fide & in dilectione in Christo Jesu.

14 Bonum depositum custodi per Spiritum sanctum, qui habitat in nobis.

15 Scis hoc, quod averti sunt a me omnes qui in Asia sunt, ex quibus est Phigellus, & Hermogenes.

16 Det misericordiam Dominus † Onesiphori domui: quia sæpe me refrigeravit, & catenam meam non erubuit:

17 Sed cum Romam venisset, solicite me quæsivit, & invenit.

18 Det illi Dominus invenire misericordiam a Domino in illa die. Et quanta Ephesi ministravit mihi, tu melius nosti.

CA-

CAPUT II.

Hortatur Timotheum ad alios sincere docendum & patiendum pro Christo, facta mentione futuri præmii ac resurrectionis Christi: utque contentiones & profana vaniloquia devitet, stultasque legis quæstiones: de magna domo varia habente vasa, & quas virtutes servus Dei sectari debeat.

1 TU ergo fili mi confortare in gratia, quæ est in Christo Jesu:
2 Et quæ audisti a me per multos testes, hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere.
3 Labora sicut bonus miles Christi Jesu:
4 Nemo militans Deo implicat se negotiis sæcularibus: ut ei placeat, cui se probavit.
5 Nam & qui certat in agone, non coronatur nisi legitime certaverit.
6 Laborantem agricolam oportet primum de fructibus percipere.
7 Intellige quæ dico: dabit enim tibi Dominus in omnibus intellectum.
8 Memor esto Dominum JESUM CHRISTUM resurrexisse a mortuis ex semine David, secundum Evangelium meum,
9 In quo laboro usque ad vincula, quasi male operans: sed verbum Dei non est alligatum.
10 Ideo omnia sustineo propter electos, ut & ipsi salutem consequantur, quæ est in Christo Jesu, cum gloria cœlesti.
11 Fidelis sermo: Nam si commortui sumus, & convivemus:
12 Si sustinebimus, & conregnabimus: † si negaverimus, & ille negabit nos:
† *Matt.* 10. 33. *Marci* 8. 38. † *Rom.* 3. 3.
13 † Si non credimus, ille fidelis permanet, negare seipsum non potest.
14 Hæc commone, testificans coram Domino. Noli contendere verbis: ad nihil enim utile est, nisi ad subversionem audientium.
15 Solicite cura teipsum probabilem exhibere Deo, operarium inconfusibilem, recte tractantem verbum veritatis:
16 Profana autem, & vaniloquia devita: multum enim proficiunt ad impietatem:
17 Et sermo eorum ut cancer serpit: ex quibus est Hymenæus & Philetus,
18 Qui a veritate exciderunt, dicentes resurrectionem esse jam factam, & subvertunt quorumdam fidem.
19 Sed firmum fundamentum Dei stat, habens signaculum hoc: cognovit Dominus qui sunt ejus: & discedat ab iniquitate, omnis qui nominat nomen Domini.
20 In magna autem domo non solum sunt vasa aurea, & argentea, sed & lignea, & fictilia: & quædam quidem in honorem, quædam autem in contumeliam.
21 Si quis ergo emundaverit se ab istis, erit vas in honorem sanctificatum, & utile Domino, ad omne opus bonum paratum.
22 Juvenilia autem desideria fuge, sectare vero justitiam, fidem, charitatem, & pacem cum iis qui invocant Dominum de corde puro.
† *1. Tim.* 1. 4. 7. *Tit.* 3. 9.
23 † Stultas autem, & sine disciplina quæstiones devita: sciens quia generant lites.
24 Servum autem Domini non oportet litigare: sed mansuetum esse ad omnes, docibilem, patientem,
25 Cum modestia corripientem eos, qui resistunt veritati: nequando Deus det illis pœnitentiam ad cognoscendam veritatem,
26 Et resipiscant a diaboli laqueis, a quo captivi tenentur ad ipsius voluntatem.

CAPUT III.

Prædicit homines futuros variis involutos peccatis, qui mulierculas seducentes veritati resistant: Timotheum autem hortatur ut suo exemplo virtutes amplectatur, ac tolerantiam in persecutionibus. & de sacrarum litterarum utilitate.

† *1. Tim.* 4. 1. *2. Petr.* 3. 3. *Judæ* 18.
1 HOc autem scito, quod in † novissimis diebus instabunt tempora periculosa:
2 Erunt homines seipsos amantes, cupidi, elati, superbi, blasphemi, parentibus non obedientes, ingrati, scelesti,
3 Sine affectione, sine pace, criminatores, incontinentes, immites, sine benignitate,
4 Proditores, protervi, tumidi, & voluptatum amatores magis quam Dei:
5 Habentes speciem quidem pietatis, virtutem autem ejus abnegantes. Et hos devita:
6 Ex his enim sunt, qui penetrant domos, & captivas ducunt mulierculas oneratas peccatis, quæ ducuntur variis desideriis:
7 Semper discentes, & numquam ad scientiam veritatis pervenientes.
† *Exod.* 7. 11.
8 Quemadmodum autem † Jannes & Mambres restiterunt Moysi: ita & hi resistunt veritati, homines corrupti mente, reprobi circa fidem,
9 Sed ultra non proficient: insipientia enim eorum manifesta erit omnibus, sicut & illorum fuit.
10 Tu autem assecutus es meam doctrinam, institutionem, propositum, fidem, longanimitatem, dilectionem, patientiam,
11 Persecutionem, passiones: qualia mihi facta sunt Antiochiæ, Iconii, & Lystris: quales persecutiones sustinui, & ex omnibus eripuit me Dominus.
12 Et omnes, qui pie volunt vivere in Christo Jesu, persecutionem patientur.
13 Mali autem homines, & seductores, proficient in pejus; errantes, & in errorem mittentes.
14 Tu vero permane in iis, quæ didicisti, & credita sunt tibi: sciens a quo didiceris.
15 Et quia ab infantia sacras litteras nosti, quæ te possunt instruere ad salutem, per fidem, quæ est in Christo Jesu.
† *Rom.* 15. 4.
16 † Omnis scriptura divinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in justitia:
17 Ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus.

CAPUT V.

Timotheum per Christum judicem obtestatur, ut adversus falsos doctores, & eos qui tales sibi coacervant, constanter prædicet, tolerando quæcumque infligentur adversa: prædicitque suam passionem & futurum præmium, advocans Timotheum, eo quod a multis desertus sit, & ab Alexandro multa passus: in prima sui defensione ab omnibus desertus fuit, sed a Domino liberatus.

1 TEstificor coram Deo, & Jesu Christo, qui judicaturus est vivos & mortuos, per adventum ipsius, & regnum ejus:

2 Prædica verbum, insta opportune, importune: argue, obsecra, increpa in omni patientia, & doctrina.

3 Erit enim tempus, cum sanam doctrinam non sustinebunt, sed ad sua desideria coacervabunt sibi magistros, prurientes auribus:

4 Et a veritate quidem auditum avertent, ad fabulas autem convertentur.

5 Tu vero vigila, in omnibus labora, opus fac Evangelistæ, ministerium tuum imple. Sobrius esto.

6 Ego enim jam delibor, & tempus resolutionis meæ instat.

7 Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi.

9 In reliquo reposita est mihi corona justitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die justus judex: non solum autem mihi, sed & iis qui diligunt adventum ejus. Festina ad me venire cito.

9 Demas enim me reliquit, diligens hoc sæculum, & abiit Thessalonicam:

10 Crescens in Galatiam, Titus in Dalmatiam.

† *Coloss.* 4. 14. 11 † Lucas est mecum solus. Marcum assume, & adduc tecum: est enim mihi utilis in ministerium.

12 Tychicum autem misi Ephesum.

13 Penulam, quam reliqui Troade apud Carpum, veniens affer tecum, & libros, maxime autem membranas.

14 Alexander æarius multa mala mihi ostendit: reddet illi Dominus secundum opera ejus:

15 Quem & tu devita: valde enim restitit verbis nostris.

16 In prima mea defensione nemo mihi affuit, sed omnes me dereliquerunt: non illis imputetur.

17 Dominus autem mihi astitit, & confortavit me, ut per me prædicatio impleatur, & audiant omnes Gentes: & liberatus sum de ore Leonis.

18 Liberavit me Dominus ab omni opere malo: & salvum faciet in regnum suum cœleste, cui gloria in sæcula sæculorum. Amen.

19 Saluta Priscam, & Aquilam, & † Onesiphori domum. † *Supra* 1. 16.

20 Erastus remansit Corinthi. Trophimum autem reliqui infirmum Mileti.

21 Festina ante hiemem venire. Salutant te Eubulus, & Pudens, & Linus, & Claudia, & fratres omnes.

22 Dominus Jesus Christus cum spiritu tuo. Gratia vobiscum. Amen.

EPISTOLA BEATI PAULI APOSTOLI AD TITUM.

CAPUT PRIMUM.

Facta in salutatione mentione spei vitæ æternæ quæ jam manifestata est, ejicendit quales debeat ordinare presbyteros ac episcopos: & de quibusdam qui ob varia vitia dure sunt increpandi: mundis omnia munda: quidam facto Deum negant.

1 PAulus servus Dei, Apostolus autem Jesu Christi secundum fidem electorum Dei, & agnitionem veritatis, quæ secundum pietatem est.

2 In spem vitæ æternæ, quam promisit qui non mentitur, Deus, ante tempora sæcularia.

3 Manifestavit autem temporibus suis verbum suum in prædicatione, quæ credita est mihi secundum præceptum Salvatoris nostri Dei.

4 Tito dilecto filio secundum communem fidem gratia, & pax a Deo Patre, & Christo Jesu Salvatore nostro.

5 Hujus rei gratia reliqui te Cretæ, ut ea quæ desunt corrigas, & constituas per civitates presbyteros, sicut & ego di posui tibi.

† 1. *Tim* 3. 2. 6 † Si quis sine crimine est, unius uxoris vir, filios habens fideles, non in accusatione luxuriæ, aut non subditos.

7 Oportet enim episcopum sine crimine esse, sicut Dei dispensatorem: non superbum, non iracundum, non vinolentum, non percussorem, non turpis lucri cupidum:

8 Sed hospitalem, benignum, sobrium, justum, sanctum, continentem,

9 Amplectentem eum, qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem; ut potens sit exhortari in doctrina sana, & eos, qui contradicunt, arguere.

10 Sunt enim multi etiam inobedientes, vaniloqui, & seductores; maxime qui de circumcisione sunt:

11 Quos oportet redargui: qui universas domos subvertunt, docentes quæ non oportet, turpis lucri gratia.

12 Dixit quidam ex illis, proprius ipsorum propheta: Cretenses semper mendaces, malæ bestiæ, ventres pigri.

13 Testimonium hoc verum est. Quam ob causam increpa illos dure, ut sani sint in fide,

14 Non intendentes Judaicis fabulis, & mandatis hominum, aversantium se a veritate.

15 † Omnia munda mundis: coinquinatis autem, & infidelibus nihil est mundum, sed inquinatæ sunt eorum & mens & conscientia. † *Rom.* 14. 20.

16 Confitentur se nosse Deum, factis autem negant: cum sint abominati, & incredibiles, & ad omne opus bonum reprobi.

CA-

Digitized by Google

CAPUT II.

Quomodo docere debeat senes, anus, adolescentulas ac juvenes, prabendo se omnibus vitæ exemplum: & in quibus nos erudiat gratia Dei quæ apparuit, beneficia etiam per Christum nobis exhibita ostendit.

1 TU autem loquere quæ decent sanam doctrinam:

2 Senes ut sobrii sint, pudici, prudentes, sani in fide, in dilectione, in patientia:

3. Anus similiter in habitu sancto, non criminatrices, non multo vino servientes, bene docentes.

4 Ut prudentiam doceant adolescentulas, ut viros suos ament, filios suos diligant,

5 Prudentes, castas, sobrias, domus curam habentes, benignas, subditas viris suis, ut non blasphemetur verbum Dei:

6 Juvenes similiter hortare ut sobrii sint.

7 In omnibus teipsum præbe exemplum bonorum operum, in doctrina, in integritate, in gravitate,

8 Verbum sanum, irreprehensibile: ut is, qui ex adverso est, vereatur, nihil habens malum dicere de nobis.

† *Eph.* 6. 5. *Col.* 3. 22. *1. Petr.* 2. 18. † *Infra* 3. 4.

9 † Servos dominis suis subditos esse, in omnibus placentes, non contradicentes.

10 Non fraudantes, sed in omnibus fidem bonam ostendentes: ut doctrinam Salvatoris nostri Dei ornent in omnibus.

11 † Apparuit enim gratia Dei Salvatoris nostri omnibus hominibus.

12 Erudiens nos, ut abnegantes impietatem, & sæcularia desideria, sobrie, & juste, & pie vivamus in hoc sæculo,

13 Expectantes beatam spem, & adventum gloriæ magni Dei, & Salvatoris nostri Jesu Christi.

14. Qui dedit semetipsum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum.

15 Hæc loquere, & exhortare, & argue cum omni imperio. Nemo te contemnat.

CAPUT III.

Ad quas virtutes suos debeat adhortari & a quibus vitiis dehortari: & quod a peccatis prioribus sola Dei benignitate salvati simus per lavacrum regenerationis, facti in spe heredes vitæ æternæ: manetque ut hac docens vanam devitet doctrinam, similiter & hæreticos.

1 ADmone illos principibus & potestatibus subditos esse, dicto obedire, ad omne opus bonum paratos esse:

2 Neminem blasphemare, non litigiosos esse, sed modestos, omnem ostendentes mansuetudinem ad omnes homines.

3 Eramus enim aliquando & nos insipientes, incredduli, errantes, servientes desideriis & voluptatibus variis, in malitia & invidia agentes, odibiles, odientes invicem.

†*Supr.* 2. 11.

4 † Cum autem benignitas & humanitas apparuit Salvatoris nostri Dei;

†*1 Tim.* 1. 9.

5 † Non ex operibus justitiæ, quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam salvos nos fecit, per lavacrum regenerationis & renovationis Spiritus sancti.

6 Quem effudit in nos abunde per Jesum Christum Salvatorem nostrum.

7 Ut justificati gratia ipsius, heredes simus secundum spem vitæ æternæ.

8 Fidelis sermo est: & de his volo te confirmare: ut curent bonis operibus præesse qui credunt Deo. Hæc sunt bona & utilia hominibus.

9 † Stultas autem quæstiones, & genealogias, & contentiones, & pugnas legis devita; sunt enim inutiles, & vanæ.

†*1. Tim.* 1. 4. & 4. 7. *2. Tim.* 2. 23.

10 Hæreticum hominem, post unam & secundam correptionem devita:

11 Sciens quia subversus est, qui ejusmodi est, & delinquit, cum sit proprio judicio condemnatus.

12 Cum misero ad te Artemam, aut Tychicum, festina ad me venire Nicopolim: ibi enim statui hiemare.

13 Zenam legisperitum, & Apollo solicite præmitte, ut nihil illis desit.

14 Discant autem & nostri bonis operibus præesse ad usus necessarios, ut non sint infructuosi.

15 Salutant te qui mecum sunt omnes: saluta eos, qui nos amant in fide. Gratia Dei cum omnibus vobis. Amen.

EPISTOLA BEATI PAULI APOSTOLI AD PHILEMONEM.

CAPUT UNICUM.

Philemonis, cujus charitatem ac fidem collaudat, Onesimum servum ipsius remittit: quem illi commendat, & ejus culpam in se recipit; indicans se cupere ipsum habere, ut sibi ministret in Evangelii praedicatione.

1 PAulus vinctus Christi Jesu, & Timotheus frater; Philemoni dilecto, & adjutori nostro,

2 Et Appiæ sorori charissimæ, & Archippo commilitoni nostro, & Ecclesiæ, quæ in domo tua est.

3 Gratia vobis & pax a Deo Patre nostro, & Domino Jesu Christo.

4 Gratias ago Deo meo, semper memoriam tui faciens in orationibus meis,

5 Audiens charitatem tuam, & fidem, quam habes in Domino Jesu, & in omnes sanctos:

6 Ut communicatio fidei tuæ evidens fiat, in agnitione omnis operis boni, quod est in vobis in Christo Jesu.

7 Gaudium enim magnum habui, & consolationem in charitate tua: quia viscera sanctorum requieverunt per te, frater.

8 Propter quod multam fiduciam habens in Christo Jesu imperandi tibi quod ad rem pertinet:

9 Propter charitatem magis obsecro, cum sis talis, ut Paulus senex, nunc autem & vinctus Jesu Christi:

10 Obsecro te pro meo filio, quem genui in vinculis, Onesimo,

11 Qui tibi aliquando inutilis fuit, nunc autem & mihi & tibi utilis,

12 Quem remisi tibi. Tu autem illum, ut mea viscera, suscipe:

13 Quem ego volueram mecum detinere, ut pro te mihi ministraret in vinculis Evangelii:

14 Sine consilio autem tuo nihil volui facere, ut ne velut ex necessitate bonum tuum esset, sed voluntarium.

15 Forsitan enim ideo discessit ad horam a te, ut æternum illum reciperes:

16 Jam non ut servum, sed pro servo charissimum fratrem, maxime mihi; quanto autem magis tibi: & in carne, & in Domino?

17 Si ergo habes me socium, suscipe illum sicut me:

18 Si autem aliquid nocuit tibi, aut debet; hoc mihi imputa.

19 Ego Paulus scripsi mea manu; ego reddam, ut non dicam tibi, quod & temetipsum mihi debes:

20 Ita frater. Ego te fruar in Domino: Refice viscera mea in Domino.

21 Confidens in obedientia tua scripsi tibi: sciens quoniam & super id, quod dico, facies.

22 Simul autem & para mihi hospitium: nam spero per orationes vestras donari me vobis.

23 Salutat te Epaphras concaptivus meus in Christo Jesu,

24 Marcus, Aristarchus, Demas, & Lucas, adjutores mei.

25 Gratia Domini nostri Jesu Christi cum spiritu vestro. Amen.

EPISTOLA BEATI PAULI APOSTOLI AD HEBRÆOS.

CAPUT PRIMUM.

Tantum veteri testamento per Angelos dato novum per Christum datum praefertur, quantum Christus Angelis dignior est, quos origine, dominio, potentia & honore antecellit.

1 MUltifariam, multisque modis olim Deus loquens patribus in Prophetis: novissime,

2 Diebus istis locutus est nobis in filio, quem constituit heredem universorum, per quem fecit & sæcula.

3 † Qui cum sit splendor gloriæ, & figura substantiæ ejus, portansque omnia verbo virtutis suæ, purgationem peccatorum faciens, sedet ad dexteram majestatis in excelsis:

4 Tanto melior Angelis effectus, quanto differentius præ illis nomen hereditavit.

5 Cui enim dixit aliquando Angelorum: † Filius meus es tu, ego hodie genui te? Et rursum: † Ego ero illi in patrem, & ipse erit mihi in filium?

6 Et cum iterum introducit primogenitum in orbem terræ, dicit: † Et adorent eum omnes Angeli Dei.

7 Et ad Angelos quidem dicit: † Qui facit Angelos suos spiritus, & ministros suos flammam ignis.

† *Sap. c. 26.*

† *Psal. 2. 7.*

† *2. Reg. 7. 14.*

† *Psal. 96. 7.*

† *Psal. 103. 4.*

† *Pſal.* 44. 7.

8 Ad filium autem: † Thronus tuus Deus, in ſæculum ſæculi; virga æquitatis, virga regni tui.

9 Dilexiſti juſtitiam, & odiſti iniquitatem: propterea unxit te Deus, Deus tuus, oleo exultationis præ participibus tuis.

† *Pſal.* 101. 26

10 Et: † Tu in principio Domine terram fundaſti: & opera manuum tuarum ſunt cœli.

11 Ipſi peribunt, tu autem permanebis, & omnes ut veſtimentum veterascent:

12 Et velut amictum mutabis eos, & mutabuntur: tu autem idem ipſe es, & anni tui non deficient.

† *Pſal.* 109. 1. 1. *Cor.* 15. 25.

13 Ad quem autem Angelorum dixit aliquando: † Sede a dextris meis, quoadusque ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum?

14 Nonne omnes ſunt adminiſtratorii ſpiritus, in miniſterium miſſi propter eos, qui hæreditatem capient ſalutis?

CAPUT II.

Cum Angelicorum præceptorum tranſgreſſio dignam acceperit ultionem, multo magis ea ſequetur tranſgreſſores præceptorum Chriſti: qui per ſuſceptam humanitatem & crucem minoratus eſt ab Angelis, & ex ea factus auctor ſalutis in ipſum credentium.

1 PRopterea abundantius oportet obſervare nos ea quæ audivimus, ne forte pereffluamus.

2 Si enim qui per Angelos dictus eſt ſermo, factus eſt firmus, & omnis prævaricatio & inobedientia accepit juſtam mercedis retributionem:

3 Quomodo nos effugiemus, ſi tantam neglexerimus ſalutem? quæ cum initium acceperit enarrari per Dominum, ab eis, qui audierunt, in nos confirmata eſt.

† *Marci* 16. 20.

4 † Conteſtante Deo ſignis & portentis, & variis virtutibus, & Spiritus ſancti diſtributionibus ſecundum ſuam voluntatem.

5 Non enim Angelis ſubjecit Deus orbem terræ futurum, de quo loquimur.

6 Teſtatus eſt autem in quodam loco quis, dicens: † Quid eſt homo quod memor es ejus, aut filius hominis quoniam viſitas eum?

† *Pſal.* 8. 5.

7 Minuiſti eum paulo minus ab Angelis: gloria & honore coronaſti eum; & conſtituiſti eum ſuper opera manuum tuarum.

† *Matt.* 28. 18. 1. *Cor.* 15. 26. † *Phil.* 2. 8.

8 † Omnia ſubjeciſti ſub pedibus ejus. In eo enim quod omnia ei ſubjecit, nihil dimiſit non ſubjectum ei. Nunc autem necdum videmus omnia ſubjecta ei.

9 † Eum autem, qui modico quam Angeli minoratus eſt, videmus Jeſum, propter paſſionem mortis, gloria & honore coronatum: ut gratia Dei, pro omnibus guſtaret mortem.

10 Decebat enim eum, propter quem omnia, per quem omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat, auctorem ſalutis eorum per paſſionem conſummare.

11 Qui enim ſanctificat, & qui ſanctificantur, ex uno omnes. Propter quam cauſam non confunditur fratres eos vocare, dicens:

† *Pſal.* 21. 23. † *Pſal.* 17. 3. † *Iſai.* 8. 18.

12 † Nuntiabo nomen tuum fratribus meis: in medio Eccleſiæ laudabo te.

13 Et iterum: † Ego ero fidens in eum. Et iterum: † Ecce ego, & pueri mei, quos dedit mihi Deus.

14 Quia ergo pueri communicaverunt carni & ſanguini, & ipſe ſimiliter participavit eiſdem: † ut per mortem deſtrueret eum, qui habebat mortis imperium, id eſt, diabolum:

† *Oſe* 13. 14. 1. *Cor* 15. 54

15 Et liberaret eos, qui timore mortis per totam vitam obnoxii erant ſervituti.

16 Nuſquam enim Angelos apprehendit, ſed ſemen Abrahæ apprehendit.

17 Unde debuit per omnia fratribus ſimilari, ut miſericors fieret, & fidelis pontifex ad Deum, ut repropitiaret delicta populi.

18 In eo enim, in quo paſſus eſt ipſe & tentatus, potens eſt & eis, qui tentantur, auxiliari.

CAPUT III.

Longe excellentior eſt Chriſtus, utpote filius, quam Moyſes, qui famulus fidelis erat in domo Dei: curandum igitur ut huic in omnibus obtemperemus, ne in modum incredularum Judæorum ab ejus requie repellamur.

1 UNde fratres ſancti, vocationis cœleſtis participes, conſiderate Apoſtolum & pontificem confeſſionis noſtræ Jeſum:

2 Qui fidelis eſt ei, qui fecit illum, ſicut & † Moyſes in omni domo ejus.

† *Num* 12. 7.

3 Amplioris enim gloriæ iſte præ Moyſe dignus eſt habitus, quanto ampliorem honorem habet domus, qui fabricavit illam.

4 Omnis namque domus fabricatur ab aliquo: qui autem omnia creavit, Deus eſt.

5 Et Moyſes quidem fidelis erat in tota domo ejus tamquam famulus, in teſtimonium eorum quæ dicenda erant:

6 Chriſtus vero tamquam filius in domo ſua: quæ domus ſumus nos, ſi fiduciam, & gloriam ſpei uſque ad finem, firmam retineamus.

7 Quapropter ſicut dicit Spiritus ſanctus: † Hodie ſi vocem ejus audieritis,

† *Pſa* 94. 8 *Infra* 4. 7.

8 Nolite obdurare corda veſtra, ſicut in exacerbatione, ſecundum diem tentationis in deſerto,

9 Ubi tentaverunt me patres veſtri; probaverunt, & viderunt opera mea

10 Quadraginta annis: Propter quod infenſus fui generationi huic, & dixi: Semper errant corde. Ipſi autem non cognoverunt vias meas,

11 Sicut juravi in ira mea: Si introibunt in requiem meam.

12 Videte fratres, ne forte ſit in aliquo veſtrum cor malum incredulitatis, diſcedendi a Deo vivo:

13 Sed adhortamini voſmetipſos per ſingulos dies, donec Hodie cognominatur, ut non obduretur quis ex vobis fallacia peccati.

14 Participes enim Chriſti effecti ſumus: ſi tamen initium ſubſtantiæ ejus uſque ad finem firmum retineamus.

15 Dum dicitur: Hodie ſi vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda veſtra, quemadmodum in illa exacerbatione.

16 Quidam enim audientes exacerbaverunt, ſed non univerſi qui profecti ſunt ex Ægypto per Moyſen.

17 Quibus autem infenſus eſt quadraginta annis? Nonne illis, qui peccaverunt, † quorum cadavera proſtrata ſunt in deſerto?

18 Quibus autem juravit non introire in requiem ipſius, niſi illis, qui increduli fuerunt?

19 Et videmus, quia non potuerunt introire propter incredulitatem.

CA-

Digitized by Google

CAPUT IV.

Quandoquidem Judæi ob incredulitatem non introierunt in promissam requiem, & reliquum est ut alii ingrediantur, curandum est ne ea frustremur, sed credentes, in ipsam admittantur: de vivo & efficaci Dei verbo quod omnia conspicit, deque ejus infirmitate, ut nostris compateretur infirmitatibus.

1 Timeamus ergo ne forte relicta pollicitatione introeundi in requiem ejus, existimetur aliquis ex vobis deesse.

2 Etenim & nobis nuntiatum est, quemadmodum & illis: sed non profuit illis sermo auditus, non admistus fide ex iis qui audierunt.

3 Ingrediemur enim in requiem, qui credidimus: quemadmodum dixit: † Sicut juravi in ira mea: Si introibunt in requiem meam: & quidem operibus ab institutione mundi perfectis. *† Psal. 94. 11.*

4 Dixit enim in quodam loco de die septima sic: † Et requievit Deus die septima ab omnibus operibus suis. *† Gen. 2. 2.*

5 Et in isto rursum: Si introibunt in requiem meam.

6 Quoniam ergo superest introire quosdam in illam, & ii, quibus prioribus annuntiatum est, non introierunt propter incredulitatem.

7 Iterum terminat diem quemdam, Hodie, in David dicendo, post tantum temporis, sicut supra dictum est: † Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra. *Supra 3. 7.*

8 Nam si eis Jesus requiem præstitisset, numquam de alia loqueretur, posthac, dic.

9 Itaque relinquitur sabbatismus populo Dei.

10 Qui enim ingressus est in requiem ejus; etiam ipse requievit ab operibus suis, sicut a suis Deus.

11 Festinemus ergo ingredi in illam requiem: ut ne in idipsum quis incidat incredulitatis exemplum.

12 Vivus est enim sermo Dei, & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti: & pertingens usque ad divisionem animæ ac spiritus, compagum quoque medullarum, & discretor cogitationum & intentionum cordis.

13 Et non est ulla creatura invisibilis in conspectu ejus: omnia autem nuda & aperta sunt oculis ejus; ad quem nobis sermo. *† Psal. 138. 16. Eccli. 15. 20.*

14 Habentes ergo pontificem magnum, qui penetravit cœlos, Jesum filium Dei: teneamus confessionem,

15 Non enim habemus pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris; tentatum autem per omnia pro similitudine absque peccato.

16 Adeamus ergo cum fiducia ad thronum gratiæ: ut misericordiam consequamur, & gratiam inveniamus in auxilio opportuno.

CAPUT V.

Christus debito ordine factus noster Pontifex, precesque Patri offerens, exauditus est: & discens ex iis quæ passus est obedientiam, factus est obtemperantibus causa salutis æternæ, sed reconditorum de ipso mysteriorum capaces non erant ii ad quos hic scribebat Apostolus.

1 Omnis namque Pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in iis quæ sunt ad Deum, ut offerat dona, & sacrificia pro peccatis:

2 Qui condolere possit iis, qui ignorant, & errant: quoniam & ipse circumdatus est infirmitate.

3 Et propterea debet, quemadmodum pro populo, ita etiam & pro semetipso offerre pro peccatis.

4 † Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur a Deo, tamquam Aaron. *† Exod. 28. 1. 2. Par. 26. 18.*

5 Sic & Christus non semetipsum clarificavit ut pontifex fieret: sed qui locutus est ad eum: † Filius meus es tu, ego hodie genui te. *† Psal. 2. 7.*

6 Quemadmodum & in alio loco dicit: † Tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech. *† Psal. 109. 4.*

7 Qui in diebus carnis suæ, preces supplicationesque ad eum, qui possit illum salvum facere a morte, cum clamore valido & lacrymis offerens, exauditus est pro sua reverentia.

8 Et quidem cum esset Filius Dei, didicit ex iis, quæ passus est, obedientiam:

9 Et consummatus, factus est omnibus obtemperantibus sibi, causa salutis æternæ.

10 Appellatus a Deo pontifex juxta ordinem Melchisedech.

11 De quo nobis grandis sermo, & infinterpretabilis ad dicendum: quoniam imbecilles facti estis ad audiendum.

12 Etenim cum deberitis magistri esse propter tempus: rursum indigetis ut vos doceamini quæ sint elementa exordii sermonum Dei: & facti estis quibus lacte opus sit, non solido cibo.

13 Omnis enim, qui lacte est particeps, expers est sermonis justitiæ: parvulus enim est.

14 Perfectorum autem est solidus cibus: eorum, qui pro consuetudine exercitatos habent sensus ad discretionem boni ac mali.

CAPUT VI.

Non intendit de primis fidei initiis tractare, quandoquidem rebaptizari nequeunt qui post susceptum baptismum rursum in peccata relabuntur, imo timenda illis est æterna maledictio: consolando autem Hebræos hortatur ut Abrahæ longanimitatem imitantes, reddant se participes eorum quæ jurejurando promisit illi Deus.

1 Quapropter intermittentes inchoationis Christi sermonem, ad perfectiora feramur, non rursum jacentes fundamentum pœnitentiæ ab operibus mortuis, & fidei ad Deum.

2 Baptismatum doctrinæ, impositionis quoque manuum, ac resurrectionis mortuorum, & judicii æterni.

3 Et hoc faciemus, si quidem permiserit Deus.

4 † Impossibile est enim, eos qui semel sunt illuminati, gustaverint etiam donum cæleste, & participes facti sunt Spiritus Sancti. *† Matt. 12. 45. Infra 10. 26. 2. Pet. 1. 20.*

5 Gustaverunt nihilominus bonum Dei verbum, virtutesque sæculi venturi,

6 Et prolapsi sunt: rursus renovari ad pœnitentiam, rursum crucifigentes sibimetipsis Filium Dei, & ostentui habentes.

7 Terra enim sæpe venientem super se bibens imbrem, & generans herbam opportunam illis, a quibus colitur; accipit benedictionem a Deo.

Digitized by Google

8 Proferens autem ſpinas ac tribulos, reprobi eſt, & maledicto proxima: cujus conſummatio in combuſtionem.

9 Confidimus autem de vobis dilectiſſimi meliora, & viciniora ſaluti, tametſi ita loquimur.

10 Non enim injuſtus Deus, ut obliviſcatur operis veſtri, & dilectionis quam oſtendiſtis in nomine ipſius, qui miniſtraſtis ſanctis, & miniſtratis.

11 Cupimus autem unumquemque veſtrum eamdem oſtentare ſolicitudinem ad expletionem ſpei uſque in finem:

12 Ut non ſegnes efficiamini, verum imitatores eorum, qui fide & patientia hereditabunt promiſſiones.

13 Abrahæ namque promittens Deus, quoniam neminem habuit, per quem juraret, majorem, juravit per ſemetipſum,

† *Gen. 22. 16.* 14 Dicens: † Niſi benedicens benedicam te, & multiplicans multiplicabo te.

15 Et ſic longanimiter ferens, adeptus eſt repromiſſionem.

16 Homines enim per majorem ſui jurant: & omnis controverſiæ eorum finis, ad confirmationem, eſt juramentum.

17 In quo abundantius volens Deus oſtendere pollicitationis heredibus immobilitatem conſilii ſui, interpoſuit jusjurandum:

18 Ut per duas res immobiles, quibus impoſſibile eſt mentiri Deum, fortiſſimum ſolatium habeamus, qui confugimus ad tenendam propoſitam ſpem:

19 Quam ſicut anchoram habemus animæ tutam ac firmam, & incedentem uſque ad interiora velaminis:

20 Ubi præcurſor pro nobis introivit Jeſus, ſecundum ordinem Melchiſedech pontifex factus in æternum.

CAPUT VII.

Cum Melchiſedech ſacerdotium, ex decimarum acceptione & benedictione Leviticum excelleret, Chriſti ſacerdotium neceſſitate quadam ſecundum ordinem Melchiſedech in perpetuum inſtitutum, ac juramento firmatum præcellit Leviticum, & ipſum una cum lege evacuat.

†*Deut. 18. 3.* 1 HIc enim Melchiſedech, rex Salem, ſacerdos Dei ſummi, qui obviavit Abrahæ regreſſo a cæde regum, & benedixit ei:

2 Cui & decimas omnium diviſit Abraham: primum quidem qui interpretatur rex juſtitiæ: deinde autem & rex Salem, quod eſt, rex pacis:

3 Sine patre, ſine matre, ſine genealogia, neque initium dierum, neque finem vitæ habens, aſſimilatus autem Filio Dei, manet ſacerdos in perpetuum.

4 Intuemini autem quantus ſit hic, cui & decimas dedit de præcipuis Abraham patriarcha.

5 Et quidem de filiis Levi ſacerdotium accipientes, † mandatum habent decimas ſumere a populo ſecundum legem, id eſt, a fratribus ſuis: quamquam & ipſi exierint de lumbis Abrahæ.

Geneſ. 14. 18. Joſ. 14. 4.

6 Cujus autem generatio non annumeratur in eis, decimas ſumpſit ab Abraham, & hunc, qui habebat repromiſſiones, benedixit.

7 Sine ulla autem contradictione, quod minus eſt, a meliore benedicitur.

8 Et hic quidem, decimas morientes homines accipiunt: ibi autem teſtatur, quia vivit.

9 Et (ut ita dictum ſit) per Abraham, & Levi, qui decimas accepit, decimatus eſt:

10 Adhuc enim in lumbis patris erat, quando obviavit ei Melchiſedech.

11 Si ergo conſummatio per ſacerdotium Leviticum erat (populus enim ſub ipſo legem accepit) quid adhuc neceſſarium fuit, ſecundum ordinem Melchiſedech alium ſurgere ſacerdotem, & non ſecundum ordinem Aaron dici?

12 Translato enim ſacerdotio, neceſſe eſt ut & legis translatio fiat.

13 In quo enim hæc dicuntur, de alia tribu eſt, de qua nullus altari præſto fuit.

14 Manifeſtum eſt enim quod ex Juda ortus ſit Dominus noſter. in qua tribu nihil de ſacerdotibus Moyſes locutus eſt.

15 Et amplius adhuc manifeſtum eſt; ſi ſecundum ſimilitudinem Melchiſedech exurgat alius ſacerdos,

16 Qui non ſecundum legem mandati carnalis factus eſt, ſed ſecundum virtutem vitæ inſolubilis.

17 Teſtatur enim: † Quoniam tu es ſacerdos in æternum, ſecundum ordinem Melchiſedech. † *Pſal. 109. 4.*

18 Reprobatio quidem fit præcedentis mandati, propter infirmitatem ejus, & inutilitatem:

19 Nihil enim ad perfectum adduxit lex, introductio vero melioris ſpei, per quam proximamus ad Deum.

20 Et quantum eſt non ſine jurejurando (alii quidem ſine jurejurando ſacerdotes facti ſunt;

21 Hic autem cum jurejurando, per eum, qui dixit ad illum: † Juravit Dominus, & non pœnitebit eum: tu es ſacerdos in æternum:) † *Pſal. 109. 4.*

22 In tantum melioris teſtamenti ſponſor factus eſt Jeſus.

23 Et alii quidem plures facti ſunt ſacerdotes, idcirco quod morte prohiberentur permanere:

24 Hic autem eo quod maneat in æternum, ſempiternum habet ſacerdotium.

25 Unde & ſalvare in perpetuum poteſt accedentes per ſemetipſum ad Deum: ſemper vivens ad interpellandum pro nobis.

26 Talis enim decebat ut nobis eſſet pontifex, ſanctus, innocens, impollutus, ſegregatus a peccatoribus, & excelſior cœlis factus:

27 Qui non habet neceſſitatem quotidie, quemadmodum ſacerdotes, † prius pro ſuis delictis hoſtias offerre, deinde pro populi: hoc enim fecit ſemel, ſeipſum offerendo. † *Lev. 16. 6.*

28 Lex enim homines conſtituit ſacerdotes infirmitatem habentes: ſermo autem juriſjurandi, qui poſt legem eſt, Filium in æternum perfectum.

CA-

CAPUT VIII.

Excellentior est Christi sacerdotium Levitico, cum ipse in dextera Patris sedeat in cœlis, & majorum sacramentorum minister fuerit quam sacerdotes veteris legis: ostendit etiam novi testamenti necessitatem ex imperfectione veteris, & ex promissione Dei per Jeremiam.

1 CApitulum autem super ea quæ dicuntur: Talem habemus Pontificem, qui consedit in dextera sedis magnitudinis in cœlis,

2 Sanctorum minister, & tabernaculi veri, quod fixit Dominus, & non homo.

3 Omnis enim pontifex ad offerendum munera, & hostias constituitur: unde necesse est & hunc habere aliquid, quod offerat:

4 Si ergo esset super terram, nec esset sacerdos: cum essent qui offerrent secundum legem munera,

5 Qui exemplari & umbræ deserviunt cælestium. Sicut responsum est Moysi, cum consummaret tabernaculum: † Vide (inquit) omnia facito secundum exemplar, quod tibi ostensum est in monte.

6 Nunc autem melius sortius est ministerium, quanto & melioris testamenti mediator est, quod in melioribus repromissionibus sanctum est.

7 Nam si illud prius culpa vacasset: non utique secundi locus inquireretur.

8 Vituperans enim eos dicit: † Ecce dies venient, dicit Dominus: & consummabo super domum Israel, & super domum Juda, testamentum novum;

9 Non secundum testamentum quod feci patribus eorum, in die qua apprehendi manum eorum ut educerem illos de terra Ægypti, quoniam ipsi non permanserunt in testamento meo, & ego neglexi eos, dicit Dominus:

10 Quia hoc est testamentum, quod disponam domui Israel post dies illos, dicit Dominus: Dando leges meas in mentem eorum, & in corde eorum superscribam eas: & ero eis in Deum, & ipsi erunt mihi in populum:

11 Et non docebit unusquisque proximum suum, & unusquisque fratrem suum, dicens. Cognosce Dominum: quoniam omnes scient me a minore usque ad majorem eorum.

12 Quia propitius ero iniquitatibus eorum, & peccatorum eorum jam non memorabor.

13 Dicendo autem novum, veteravit priora. Quod autem antiquatur & senescit, prope interitum est.

CAPUT IX.

Ex his quæ in veteri erant testamento & imperfectione illarum hostiarum, ostendit novi perfectionem, in qua Christus Pontifex & hostia semel oblata emundat conscientiam a peccatis: quem ad testamenti sui confirmationem mori fuit necesse.

1 HAbuit quidem & prius justificationes culturæ, & Sanctum sæculare.

2 † Tabernaculum enim factum est primum, in quo erant candelabra, & mensa, & propositio panum, quæ dicitur Sancta.

3 Post velamentum autem secundum, tabernaculum, quod dicitur Sancta sanctorum:

4 Aureum habens † thuribulum, & arcam testamenti circumtectam ex omni parte auro, in qua urna aurea habens manna, & virga Aaron, quæ fronduerat, † & tabulæ testamenti,

5 Superque eam erant Cherubim gloriæ obumbrantia propitiatorium: de quibus non est modo dicendum per singula.

6 His vero ita compositis; in priori quidem tabernaculo semper introibant sacerdotes, sacrificiorum officia consummantes:

7 In secundo autem † semel in anno solus pontifex; non sine sanguine, quem offert pro sua & populi ignorantia:

8 Hoc significante Spiritu sancto, nondum propalatam esse sanctorum viam, adhuc priore tabernaculo habente statum.

9 Quæ parabola est temporis instantis: juxta quam munera, & hostiæ offeruntur, quæ non possunt juxta conscientiam perfectum facere servientem, solummodo in cibis, & in potibus,

10 Et variis baptismatibus, & justitiis carnis usque ad tempus correctionis impositis.

11 Christus autem assistens pontifex futurorum bonorum, per amplius & perfectius tabernaculum non manufactum, id est, non hujus creationis:

12 Neque per sanguinem hircorum aut vitulorum, sed per proprium sanguinem, introivit semel in Sancta, æterna redemptione inventa.

13 † Si enim sanguis hircorum & taurorum & cinis vitulæ aspersus, inquinatos sanctificat ad emundationem carnis:

14 † Quanto magis sanguis Christi, qui per Spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo, emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis, ad serviendum Deo viventi?

15 Et ideo novi testamenti mediator est: † ut morte intercedente, in redemptionem earum prævaricationum, quæ erant sub priori testamento, repromissionem accipiant, qui vocati sunt æternæ hereditatis.

16 Ubi enim testamentum est, mors necesse est intercedat testatoris.

17 Testamentum enim in mortuis confirmatum est: alioquin nondum valet, dum vivit qui testatus est.

18 Unde nec primum quidem sine sanguine dedicatum est.

19 Lecto enim omni mandato legis a Moyse universo populo, accipiens sanguinem vitulorum & hircorum, cum aqua, & lana coccinea, & hysopo; ipsum quoque librum, & omnem populum aspersit,

20 Dicens: † Hic sanguis testamenti, quod mandavit ad vos Deus.

21 Etiam tabernaculum & omnia vasa ministerii sanguine similiter aspersit.

22 Et omnia pene in sanguine secundum legem mundantur: & sine sanguinis effusione non fit remissio.

23 Necesse est ergo exemplaria quidem cœlestium his mundari: ipsa autem cœlestia melioribus hostiis quam istis.

24 Non enim in manufacta Sancta Jesus introivit, exemplaria verorum: sed in ipsum cœlum, ut appareat nunc vultui Dei pro nobis.

25 Neque ut sæpe offerat semetipsum, quemadmodum Pontifex intrat in sancta per singulos annos in sanguine alieno:

26 Alioquin oportebat eum frequenter pati ab origine mundi: nunc autem semel in

con-

† Exod. 27. 40. Act. 7. 44.

† Jer. 31. 31.

† Exod. 26. 1. & 36. 8.

† Lev. 16. N. 16. † 3. Reg. 8. 9. 2. Par. 5. 10.

† Exod. 30. 10. Levit. 16. 2.

† Lev. 16. 15.

† 1. Pet. 1. 19. 1. Joan. 1. 7. Apoc. 1. 5. † Gal. 3. 15.

† Exod. 21. 8.

consummatione sæculorum, ad destitutionem peccati, per hostiam suam apparuit.

27 Et quemadmodum statutum est hominibus semel mori, post hoc autem judicium:

† *Rom.* 5. 9. 1. *Pet.* 3. 18. 28 † Sic & Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata: secundo sine peccato adparebit expectantibus se, in salutem.

CAPUT X.

Propter imperfectionem hostiarum veteris testamenti necessarium fuit novum induci, cujus unica hostia auferentur universa peccata: cui nisi fide, spe charitate, ac bonis operibus adhæserimus, acerbius punientur quam veteris testamenti transgressores: laudat interim Hebræos quod & multa passi sint, & patientibus astiterint.

1 UMbram enim habens lex futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum, per singulos annos eisdem ipsis hostiis, quas offerunt indesinenter, numquam potest accedentes perfectos facere.

2 Alioquin cessassent offerri: ideo quod nullam haberent ultra conscientiam peccati, cultores semel mundati:

3 Sed in ipsis commemoratio peccatorum per singulos annos fit.

4 Impossibile enim est sanguine taurorum & hircorum auferri peccata.

† *Psal.* 39. 7. 5 Ideo ingrediens mundum dicit: † Hostiam & oblationem noluisti: corpus autem aptasti mihi:

6 Holocautomata pro peccato non tibi placuerunt.

† *Psal.* 39. 8. 7 Tunc dixi: Ecce venio: † in capite libri scriptum est de me: Ut faciam, Deus, voluntatem tuam.

8 Superius dicens: Quia hostias, & oblationes, & holocautomata pro peccato noluisti, nec placita sunt tibi, quæ secundum legem offeruntur,

9 Tunc dixi: Ecce venio, ut faciam, Deus, voluntatem tuam: aufert primum, ut sequens statuat.

10 In qua voluntate sanctificati sumus per oblationem corporis Jesu Christi semel.

11 Et omnis quidem sacerdos præsto est quotidie ministrans, & easdem sæpe offerens hostias, quæ numquam possunt auferre peccata:

12 Hic autem unam pro peccatis offerens hostiam, in sempiternum sedet in dextera Dei,

† *Psal.* 109. 2. 1. *Cor.* 15. 25. 13 De cetero expectans † donec ponantur inimici ejus scabellum pedum ejus.

14 Una enim oblatione consummavit in sempiternum sanctificatos.

† *Jer.* 31. 33. *Sup.* 8. 8. 15 Contestatur autem nos & Spiritus sanctus. Postquam enim dixit:

16 † Hoc autem testamentum, quod testabor ad illos post dies illos, dicit Dominus, Dando leges meas in cordibus eorum, & in mentibus eorum superscribam eas:

17 Et peccatorum, & iniquitatum eorum jam non recordabor amplius.

18 Ubi autem horum remissio: jam non est oblatio pro peccato.

19 Habentes itaque fratres fiduciam in introitu sanctorum in sanguine Christi,

20 Quam initiavit nobis viam novam, & viventem per velamen, id est, carnem suam.

21 Et sacerdotem magnum super domum Dei:

22 Accedamus cum vero corde in plenitudine fidei, aspersi corda a conscientia mala, & abluti corpus aqua munda,

23 Teneamus spei nostræ confessionem indeclinabilem, (fidelis enim est qui repromisit)

24 Et consideremus invicem in provocationem charitatis, & bonorum operum:

25 Non deserentes collectionem nostram, sicut consuetudinis est quibusdam, sed consolantes, & tanto magis quanto videritis approprinquantem diem.

† *Sup.* 6. 4. 26 † Voluntarie enim peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis, jam non relinquitur pro peccatis hostia,

27 Terribilis autem quædam expectatio judicii, & ignis æmulatio, quæ consumptura est adversarios.

† *Deut.* 17. 6. *Matth.* 18. 16. *Joan.* 8. 17. 28 Irritam quis faciens legem Moysi, sine ulla miseratione † duobus vel tribus testibus moritur:

29 Quanto magis putatis deteriora mereri supplicia, qui Filium Dei conculcaverit, & sanguinem testamenti pollutum duxerit, in quo sanctificatus est, & spiritui gratiæ contumeliam fecerit?

2. *Cor.* 13. 1. † *Deut.* 32. 35. *Rom.* 12. 19. 30 Scimus enim qui dixit: † Mihi vindicta, & ego retribuam. Et iterum: Quia judicabit Dominus populum suum.

31 Horrendum est incidere in manus Dei viventis.

32 Rememoramini autem pristinos dies, in quibus illuminati, magnum certamen sustinuistis passionem.

33 Et in altero quidem, opprobriis & tribulationibus spectaculum facti: in altero autem, socii taliter conversantium effecti.

34 Nam & vinctis compassi estis, & rapinam bonorum vestrorum cum gaudio suscepistis, cognoscentes vos habere meliorem & manentem substantiam.

35 Nolite itaque amittere confidentiam vestram, quæ magnam habet remunerationem.

36 Patientia enim vobis necessaria est: ut voluntatem Dei facientes, reportetis promissionem.

37 Adhuc enim modicum aliquantulum, qui venturus est, veniet, & non tardabit.

† *Hab.* 2. 4. *Rom.* 1. 17. *Galat.* 3. 11. 38 † Justus autem meus ex fide vivit: quod si subtraxerit se, non placebit animæ meæ.

39 Nos autem non sumus subtractionis filii in perditionem, sed fidei in acquisitionem animæ.

CAPUT XI.

Fidem magnifice commendat ex actis patrum a mundi exordio usque ad David ac Prophetas: & in universum quanta patrarint ac passi sint per fidem: nec tamen plenam adhuc accoperunt retributionem.

1 EST autem fides sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium.

2 In hac enim testimonium consecuti sunt senes.

† *Gen.* 1. 3. 3 † Fide intelligimus aptata esse sæcula verbo Dei, ut ex invisibilibus visibilia fierent.

† *Gen.* 4. 4. † *Matt.* 23. 35. 4 † Fide plurimam hostiam Abel, quam Cain, obtulit Deo, † per quam testimonium consecutus est esse justus, testimonium perhibente muneribus ejus Deo; & per illam defunctus adhuc loquitur.

Digitized by Google

† *Gen.* 5. 24. *Eccli.* 44. 16.

5 † Fide Henoch translatus est ne videret mortem, & non inveniebatur, quia transtulit illum Deus: ante translationem enim testimonium habuit placuisse Deo.

6 Sine fide autem impossibile est placere Deo. Credere enim oportet accedentem ad Deum quia est, & inquirentibus se remunerator sit.

† *Gen.* 6. 14. *Eccli.* 44. 17.

7 † Fide Noe, responso accepto de iis quæ adhuc non videbantur, metuens aptavit arcam in salutem domus suæ, per quam damnavit mundum: & justitiæ, quæ per fidem est, heres est institutus.

† *Gen.* 12. 1.

8 † Fide qui vocatur Abraham obedivit in locum exire, quem accepturus erat in hæreditatem: & exiit, nescius quo iret.

9 Fide demoratus est in terra repromissionis, tamquam in aliena, in casulis habitando, cum Isaac & Jacob coheredibus repromissionis ejusdem.

10 Expectabat enim fundamenta habentem civitatem: cujus artifex & conditor Deus.

† *Gen.* 17. 19.

11 † Fide & ipsa Sara sterilis virtutem in conceptionem seminis accepit, etiam præter tempus ætatis: quoniam fidelem credidit esse eum, qui repromiserat.

12 Propter quod & ab uno orti sunt (& hoc emortuo) tamquam sidera cœli in multitudinem, & sicut arena, quæ est ad oram maris innumerabilis.

13 Juxta fidem defuncti sunt omnes isti non acceptis repromissionibus, sed a longe eas aspicientes, & salutantes, & confitentes quia peregrini & hospites sunt super terram.

14 Qui enim hæc dicunt, significant se patriam inquirere.

15 Et si quidem ipsius meminissent de qua exierunt, habebant utique tempus revertendi:

16 Nunc autem meliorem appetunt, id est, cœlestem. Ideo non confunditur Deus vocari Deus eorum: paravit enim illis civitatem.

† *Gen.* 22. 1. *Eccli.* 44. 21.

17 † Fide obtulit Abraham Isaac, cum tentaretur, & unigenitum offerebat, qui susceperat repromissiones.

† *Gen.* 21. 12. *Rom.* 9. 7.

18 Ad quem dictum est: † Quia in Isaac vocabitur tibi semen:

19 Arbitrans quia & a mortuis suscitare potens est Deus: unde eum & in parabolam accepit.

† *Gen.* 27. 27. 39.

20 † Fide & de futuris benedixit Isaac Jacob, & Esau.

† *Gen.* 48. 45.

21 † Fide Jacob, moriens, singulos filiorum Joseph benedixit: † & adoravit fastigium virgæ ejus.

† *Gen.* 47. 31.

22 † Fide Joseph, moriens, de profectione filiorum Israel memoratus est, & de ossibus suis mandavit.

† *Gen.* 50. 23. † *Exod.* 2. 2.

23 † Fide Moyses, natus, occultatus est mensibus tribus a parentibus suis, eo quod vidissent elegantem infantem, † & non timuerunt regis edictum.

† *Exod.* 2. 17. † *Exod.* 2. 11.

24 † Fide Moyses grandis factus negavit se esse filium filiæ Pharaonis.

25 Magis eligens affligi cum populo Dei, quam temporalis peccati habere jucunditatem,

26 Majores divitias æstimans thesauro Ægyptiorum, improperium Christi: aspiciebat enim in remunerationem.

27 Fide reliquit Ægyptum, non veritus animositatem regis: invisibilem enim tamquam videns sustinuit.

† *Exod.* 12. 21.

28 † Fide celebravit Pascha, & sanguinis effusionem: ne qui vastabat primitiva, tangeret eos:

† *Exod.* 14. 22.

29 † Fide transierunt Mare rubrum tamquam per aridam terram: quod experti Ægyptii, devorati sunt.

† *Jos.* 6. 20.

30 † Fide muri Jericho corruerunt, circuitu dierum septem.

† *Jos.* 2. 3.

31 † Fide Rahab meretrix non periit cum incredulis: excipiens exploratores cum pace.

32 Et quid adhuc dicam? Deficiet enim me tempus enarrantem de Gedeon, Barac, Samson, Jephte, David, Samuel, & Prophetis;

33 Qui per fidem vicerunt regna, operati sunt justitiam, adepti sunt repromissiones, obturaverunt ora leonum,

34 Extinxerunt impetum ignis, effugerunt aciem gladii, convaluerunt de infirmitate, fortes facti sunt in bello, castra verterunt exterorum:

35 Acceperunt mulieres de resurrectione mortuos suos. Alii autem distenti sunt, non suscipientes redemptionem, ut meliorem invenirent resurrectionem.

36 Alii vero ludibria & verbera experti, insuper & vincula & carceres:

37 Lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt, in occisione gladii mortui sunt: circuierunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti;

38 Quibus dignus non erat mundus: in solitudinibus errantes, in montibus, & speluncis, & in cavernis terræ.

39 Et hi omnes testimonio fidei probati, non acceperunt repromissionem,

40 Deo pro nobis melius aliquid providente, ut non sine nobis consummarentur.

CAPUT XII.

Priscorum imo Christi exemplo inducit ad tolerandas viriliter afflictiones, revocans a peccatis: & ex novi testamenti super vetus excellentia deterret ab inobedientia, ne majora quam Judæi pati cogamur supplicia.

† *Rom.* 6. 4. *Ephes.* 4. 22. *Coloss.* 3. 8. 1. *Petr.* 2. 1. & 4. 2.

1 IDeoque & nos tantam habentes impositam nubem testium, † deponentes omne pondus, & circumstans nos peccatum, per patientiam curramus ad propositum nobis certamen.

2 Aspiciens in Auctorem fidei, & consummatorem Jesum, qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem, confusione contempta, atque in dextera sedis Dei sedet.

3 Recogitate enim eum, qui talem sustinuit a peccatoribus adversum semetipsum contradictionem: ut ne fatigemini, animis vestris deficientes.

4 Nondum enim usque ad sanguinem restitistis, adversus peccatum repugnantes:

† *Prov.* 3. 11. *Apoc.* 3. 19.

5 Et obliti estis consolationis, quæ vobis tamquam filiis loquitur, dicens: † Fili mi, noli negligere disciplinam Domini: neque fatigeris dum ab eo argueris.

6 Quem enim diligit Dominus, castigat, flagellat autem omnem filium, quem recipit.

7 In disciplina perseverate. Tamquam filiis vobis offert se Deus: quis enim filius, quem non corripit pater?

8 Quod si extra disciplinam estis, cujus participes facti sunt omnes: ergo adulteri, & non filii estis.

9 Deinde patres quidem carnis nostræ, eruditores habuimus, & reverebamur eos: non multo magis obtemperabimus Patri spirituum, & vivemus?

10 Et illi quidem in tempore paucorum dierum, secundum voluntatem suam erudiebant nos: hic autem ad id, quod utile est in recipiendo sanctificationem ejus.

11 Omnis autem disciplina, in præsenti quidem videtur non esse gaudii, sed mœroris: postea autem fructum pacatissimum exercitatis per eam reddet justitiæ.

12 Propter quod, remissas manus, & soluta genua, erigite,

13 Et gressus rectos facite pedibus vestris: ut non claudicans quis erret, magis autem sanetur.

† *Rom. 12. 8.* 14 † Pacem sequimini cum omnibus, & sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum:

15 Contemplantes ne quis desit gratiæ Dei: ne qua radix amaritudinis sursum germinans impediat, & per illam inquinentur multi.

† *Gen. 25. 33.* 16 Ne quis fornicator, aut profanus † ut Esau: qui propter unam escam vendidit primitiva sua:

† *Gen. 27. 38.* 17 Scitote enim quoniam † & postea cupiens hereditate benedictionem, reprobatus est: non enim invenit pœnitentiæ locum, quamquam cum lacrymis inquisisset eam.

† *Exod. 19. 12. & 20. 21.* 18 † Non enim accessistis ad tractabilem montem, & accensibilem ignem, & turbinem, & caliginem, & procellam,

19 Et tubæ sonum, & vocem verborum, quam qui audierunt, excusaverunt se, ne eis fieret verbum.

20 Non enim portabant quod dicebatur: † Et si bestia tetigerit montem, lapidabitur.

† *Exod. 19. 13.* 21 Et ita terribile erat quod videbatur. Moyses dixit: Exterritus sum, & tremebundus.

22 Sed accessistis ad Sion montem, & civitatem Dei viventis, Jerusalem cœlestem, & multorum millium Angelorum frequentiam,

23 Et Ecclesiam primitivorum, qui conscripti sunt in cœlis, & judicem omnium Deum, & spiritus justorum perfectorum,

24 Et testamenti novi mediatorem Jesum, & sanguinis asperſionem melius loquentem quam Abel.

25 Videte ne recusetis loquentem. Si enim illi non effugerunt, recusantes eum qui super terram loquebatur: multo magis nos, qui de cœlis loquentem nobis avertimus.

26 Cujus vox movit terram tunc: nunc autem repromittit, dicens: † Adhuc semel; & ego movebo non solum terram, sed & cœlum.

† *Aggæ. 2. 7.* 27 Quod autem, Adhuc semel, dicit; declarat mobilium translationem, tamquam factorum, ut maneant ea quæ sunt immobilia.

28 Itaque regnum immobile suscipientes, habemus gratiam: per quam serviamus placentes Deo, cum metu & reverentia.

† *Deut. 4. 24.* 29 † Etenim Deus noster ignis consumens est.

CAPUT XIII.

Ad varias hortatur virtutes, jubens cavere ab extranea doctrina, ac memoriam refricans altaris & hostiarum veteris novique testamenti, & subinde monens ut præpositis obtemperent: orat ut pro se precentur, idem vicissim pro illis agens, additis mutuis salutationibus.

1 CHaritas fraternitatis maneat in vobis.

† *Rom. 12. 12. 1. Pet. 4. 9.* 2 † Et hospitalitatem nolite oblivisci, per hanc enim † latuerunt quidam, Angelis hospitio receptis.

† *Gen. 18. 3. & 19. 2.* 3 Mementote vinctorum, tamquam simul vincti; & laborantium, tamquam & ipsi in corpore morantes.

4 Honorabile connubium in omnibus, & torus immaculatus. Fornicatores enim, & adulteros judicabit Deus.

† *Jos. 1. 5.* 5 Sint mores sine avaritia, contenti præsentibus: ipse enim dixit: † Non te deseram, neque derelinquam.

† *Psal. 117. 6.* 6 Ita ut confidenter dicamus: † Dominus mihi adjutor: non timebo quid faciat mihi homo.

7 Mementote præpositorum vestrorum, qui vobis locuti sunt verbum Dei: quorum intuentes exitum conversationis, imitamini fidem.

8 Jesus Christus heri, & hodie: ipse & in sæcula.

9 Doctrinis variis & peregrinis nolite abduci. Optimum est enim gratia stabilire cor, non escis: quæ non profuerunt ambulantibus in eis.

10 Habemus altare, de quo edere non habent potestatem, qui tabernaculo deserviunt.

† *Lev. 16. 27.* 11 † Quorum enim animalium infertur sanguis pro peccato in Sancta per pontificem, horum corpora cremantur extra castra.

12 Propter quod & Jesus, ut sanctificaret per suum sanguinem populum, extra portam passus est.

13 Exeamus igitur ad eum extra castra, improperium ejus portantes.

† *Mich. 2. 10.* 14 † Non enim habemus hic manentem civitatem, sed futuram inquirimus.

15 Per ipsum ergo offeramus hostiam laudis semper Deo, id est, fructum labiorum confitentium nomini ejus.

16 Beneficentiæ autem, & communionis nolite oblivisci: talibus enim hostiis promeretur Deus.

17 Obedite præpositis vestris, & subjacete eis. Ipsi enim pervigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri, ut cum gaudio hoc faciant, & non gementes: hoc enim non expedit vobis.

18 Orate pro nobis: confidimus enim quia bonam conscientiam habemus in omnibus bene volentes conversari.

19 Amplius autem deprecor vos hoc facere, quo celerius restituar vobis.

20 Deus autem pacis, qui eduxit de mortuis pastorem magnum ovium, in sanguine testamenti æterni, Dominum nostrum Jesum Christum,

21 Aptet vos in omni bono, ut faciatis ejus voluntatem: faciens in vobis quod placeat coram se per Jesum Christum: cui est gloria in sæcula sæculorum. Amen.

22 Rogo autem vos fratres, ut sufferatis verbum solatii. Etenim perpaucis scripsi vobis.

23 Cognoscite fratrem nostrum Timotheum dimissum: cum quo (si celerius venerit) videbo vos.

24 Salutate omnes præpositos vestros: & omnes sanctos. Salutant vos de Italia fratres

25 Gratia cum omnibus vobis. Amen.

EPISTOLA CATHOLICA
B. JACOBI APOSTOLI.

CAPUT PRIMUM.

Docet tentationum utilitatem, & ſapientiam a Deo cum confidentiâ poſtulandam: Deus tentator non eſt aut auctor peccati; ſed ab eo procedit omnis bona donatio: hortatur ut ad audiendum veloces, ad loquendum vero & ad iram tardi ſint: nec ſatis eſt veritatem audire, niſi illa opere compleatur: ſubdit etiam quænam ſit vera & immaculata religio.

1 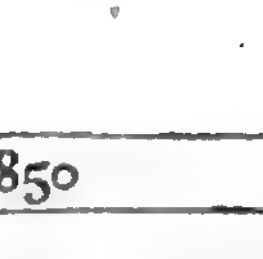
Acobus Dei & Domini noſtri Jeſu Chriſti ſervus, duodecim tribubus, quæ ſunt in diſperſione, ſalutem.

2 Omne gaudium exiſtimate fratres mei, cum in tentationes varias incideritis:

† *Rom.* 5. 3. 3 † Scientes quod probatio fidei veſtræ patientiam operatur.

4 Patientia autem opus perfectum habet: ut ſitis perfecti & integri, in nullo deficientes.

5 Si quis autem veſtrum indiget ſapientia, poſtulet a Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat: & dabitur ei.

† *Matt.* 7. 7. & 21. 22. *Marci* 11. 24. *Luca* 11. 9. *Jo.* 14. 13. & 23. 16. 24. 6 † Poſtulet autem in fide nihil hæſitans: qui enim hæſitat, ſimilis eſt fluctui maris, qui a vento movetur & circumfertur.

7 Non ergo æſtimet homo ille quod accipiat aliquid a Domino.

8 Vir duplex animo, inconſtans eſt in omnibus viis ſuis.

9 Glorietur autem frater humilis in exaltatione ſua;

10 Dives autem in humilitate ſua, † quoniam ſicut flos fœni tranſibit:

† *Eccli.* 14. 18. *Iſaiæ* 40. 6. 1. *Pet.* 1. 24. 11 Exortus eſt enim ſol cum ardore, & arefecit fœnum, & flos ejus decidit, & decor vultus ejus deperiit: ita & dives in itineribus ſuis marceſcet.

† *Jac.* 5. 17. 12 † Beatus vir, qui ſuffert tentationem: quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam repromiſit Deus diligentibus ſe.

13 Nemo cum tentatur, dicat, quoniam a Deo tentatur; Deus enim intentator malorum eſt: ipſe autem neminem tentat.

14 Unuſquiſque vero tentatur a concupiſcentia ſua abſtractus, & illectus.

15 Deinde concupiſcentia cum conceperit, parit peccatum: peccatum vero cum conſummatum fuerit, generat mortem.

16 Nolite itaque errare fratres mei dilectiſſimi.

17 Omne datum optimum, & omne donum perfectum, deſurſum eſt, deſcendens a Patre luminum, apud quem non tranſmutatio, nec vicißitudinis obumbratio.

18 Voluntate enim genuit nos verbo veritatis, ut ſimus initium aliquod creaturæ ejus.

† *Prov.* 17. 27. 19 Scitis fratres mei dilectiſſimi. † Sit autem omnis homo velox ad audiendum; tardus autem ad loquendum, & tardus ad iram.

20 Ira enim viri juſtitiam Dei non operatur.

21 Propter quod abjicientes omnem immunditiam, & abundantiam malitiæ, in manſuetudine ſuſcipite inſitum verbum, quod poteſt ſalvare animas veſtras.

† *Matt.* 7. 21. 24. *Rom.* 2. 13. 22 † Eſtote autem factores verbi: & non auditores tantum, fallentes veſmetipſos.

23 Quia ſi quis auditor eſt verbi, & non factor: hic comparabitur viro conſideranti vultum nativitatis ſuæ in ſpeculo.

24 Conſideravit enim ſe, & abiit, & ſtatim oblitus eſt qualis fuerit.

25 Qui autem perſpexerit in legem perfectam libertatis & permanſerit in ea, non auditor oblivioſus factus, ſed factor operis: hic beatus in facto ſuo erit.

26 Si quis autem putat ſe religioſum eſſe, non refrænans linguam ſuam, ſed ſeducens cor ſuum, hujus vana eſt religio.

27 Religio munda & immaculata apud Deum & Patrem, hæc eſt: Viſitare pupillos & viduas in tribulatione eorum, & immaculatum ſe cuſtodire ab hoc ſæculo.

CAPUT II.

Monet ne perſonarum reſpectu moveantur: qui enim unicum legis præceptum tranſgreditur, legis tranſgreſſor eſt: hortatur ut operibus miſericordiæ incumbant, oſtendens quod homo per opera juſtificetur: nam fides ſine operibus mortua eſt.

Levit. 19. 15. *Deut.* 1. 17. & 16. 19. *Prov.* 24. 23. *Eccli.* 42. 1. 1 FRatres mei, nolite in perſonarum acceptione habere fidem Domini noſtri Jeſu Chriſti gloriæ.

2 Etenim ſi introierit in conventum veſtrum vir aureum annulum habens in veſte candida, introierit autem & pauper in ſordido habitu,

3 Et intendatis in eum qui indutus eſt veſte præclara, & dixeritis ei: Tu ſede hic, bene: pauperi autem dicatis: Tu ſta illic; aut ſede ſub ſcabello pedum meorum:

4 Nonne judicatis apud veſmetipſos, & facti eſtis judices cogitationum iniquarum?

5 Audite fratres mei dilectiſſimi, nonne Deus elegit pauperes in hoc mundo, divites in fide, & heredes regni, quod repromiſit Deus diligentibus ſe?

6 Vos autem exhonoraſtis pauperem. Nonne divites per potentiam opprimunt vos, & ipſi trahunt vos ad judicia?

† *Lev.* 19. 18. *Matth.* 22. 39. *Marci* 12. 31. *Rom.* 13. 9. *Gal.* 5. 14. 7 Nonne ipſi blaſphemant bonum nomen, quod invocatum eſt ſuper vos?

8 Si tamen legem perficitis regalem ſecundum ſcripturas: † Diliges proximum tuum ſicut teipſum: bene facitis:

† *Lev.* 19. 15. *Supra* v. 1. † *Matt.* 5. 19. 9 † Si autem perſonas accipitis: peccatum operamini, redarguti a lege quaſi tranſgreſſores.

10 † Quicumque autem totam legem ſervaverit, offendat autem in uno, factus eſt omnium reus.

11 Qui enim dixit, Non mœchaberis, dixit &, Non occides. Quod ſi non mœchaberis, occides autem, factus es tranſgreſſor legis.

12 Sic loquimini, & sic facite, sicut per legem libertatis incipientes judicari.

13 Judicium enim sine misericordia illi, qui non fecit misericordiam: superexaltat autem misericordia judicium.

14 Quid proderit fratres mei, si fidem quis dicat se habere, opera autem non habeat? Numquid poterit fides salvare eum?

† 1. Jo. 3. 17. 15 † Si autem frater & soror nudi sint, & indigeant victu quotidiano,

16 Dicat autem aliquis ex vobis illis: Ite in pace, calefacimini & saturamini: non dederitis autem eis quæ necessaria sunt corpori quid proderit?

17 Sic & fides, si non habeat opera, mortua est in semetipsa.

18 Sed dicet quis: Tu fidem habes & ego opera habeo, ostende mihi fidem tuam sine operibus: & ego ostendam tibi ex operibus fidem meam.

19 Tu credis quoniam unus est Deus: Bene facis: & dæmones credunt, & contremiscunt.

20 Vis autem scire o homo inanis, quoniam fides sine operibus mortua est?

† Gen. 22. 9. 21 † Abraham pater noster nonne ex operibus justificatus est, offerens Isaac filium suum super altare?

22 Vides quoniam fides cooperabatur operibus illius: & ex operibus fides consummata est?

† Gen. 15. 6. Rom. 4. 3. Gal. 3. 6. † Jos. 2. 4. 23 Et suppleta est Scriptura, dicens: † Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad justitiam, & amicus Dei appellatus est.

24 Videtis quoniam ex operibus justificatur homo, & non ex fide tantum?

25 Similiter † & Rahab meretrix, nonne ex operibus justificata est, suscipiens nuntios, & alia via ejiciens?

26 Sicut enim corpus sine spiritu mortuum est, ita & fides sine operibus mortua est.

CAPUT III.

Lingua mala recenset, quam difficillimum est recte gubernare: subditque differentiam inter sapientiam terrenam & cœlestem.

Matth. 23. 8. 1 NOlite plures magistri fieri fratres mei, scientes quoniam majus judicium sumitis.

2 In multis enim offendimus omnes. Si quis in verbo non offendit: hic perfectus est vir: potest etiam fræno circumducere totum corpus.

3 Si autem equis fræna in ora mittimus ad consentiendum nobis, & omne corpus illorum circumferimus.

4 Ecce & naves, cum magnæ sint, & a ventis validis minentur, circumferuntur a modico gubernaculo ubi impetus dirigentis voluerit.

5 Ita & lingua modicum quidem membrum est, & magna exaltat. Ecce quantus ignis quam magnam silvam incendit!

6 Et lingua ignis est, universitas iniquitatis. Lingua constituitur in membris nostris, quæ maculat totum corpus, & inflamma rotam nativitatis nostræ, inflammata a gehenna.

7 Omnis enim natura bestiarum, & volucrum, & serpentium, & ceterorum domantur, & domita sunt a natura humana:

8 Linguam autem nullus hominum domare potest: inquietum malum, plena veneno mortifero.

9 In ipsa benedicimus Deum & Patrem: & in ipsa maledicimus homines, qui ad similitudinem Dei facti sunt.

10 Ex ipso ore procedit benedictio & maledictio. Non oportet, fratres mei, hæc ita fieri.

11 Numquid fons de eodem foramine emanat dulcem, & amaram aquam?

12 Numquid potest, fratres mei, ficus uvas facere, aut vitis ficus? Sic neque lutea dulcem potest facere aquam.

13 Quis sapiens, & disciplinatus inter vos? Ostendat ex bona conversatione operationem suam in mansuetudine sapientiæ.

14 Quod si zelum amarum habetis, & contentiones sint in cordibus vestris: nolite gloriari, & mendaces esse adversum veritatem.

15 Non est enim ista sapientia desursum descendens: sed terrena, animalis, diabolica.

16 Ubi enim zelus & contentio: ibi inconstantia & omne opus pravum.

17 Quæ autem desursum est sapientia, primum quidem pudica est, deinde pacifica, modesta, suadibilis, bonis consentiens, plena misericordia & fructibus bonis, non judicans, sine simulatione.

18 Fructus autem justitiæ, in pace seminatur, facientibus pacem.

CAPUT IV.

Concupiscentiis non est obsequendum, sed diabolo resistendum, & Deo appropinquandum, mutuaque dilectioni studendum, rebus incertis divinæ providentiæ commissis.

1 UNde bella & lites in vobis? Nonne hinc? ex concupiscentiis vestris, quæ militant in membris vestris?

2 Concupiscitis, & non habetis: occiditis, & zelatis: & non potestis adipisci: litigatis, & belligeratis, & non habetis, propter quod non postulatis.

3 Petitis, & non accipitis: eo quod male petatis: ut in concupiscentiis vestris consumatis.

4 Adulteri, nescitis quia amicitia hujus mundi, inimica est Dei? Quicumque ergo voluerit amicus esse sæculi hujus, inimicus Dei constituitur.

5 An putatis quia inaniter scriptura dicat: Ad invidiam concupiscit spiritus, qui habitat in vobis?

6 Majorem autem dat gratiam. Propter quod dicit: † Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.

† Prov. 3. 34. 1. Pet. 5. 5. 7 Subditi ergo estote Deo: resistite autem diabolo, & fugiet a vobis.

8 Appropinquate Deo, & appropinquabit vobis: Emundate manus, peccatores, & purificate corda, duplices animo.

9 Miseri estote, & lugete, & plorate: risus vester in luctum convertatur, & gaudium in mœrorem.

10 † Humiliamini in conspectu Domini, & exaltabit vos.

† 1. Pet. 5. 6. 11 Nolite detrahere alterutrum fratres. Qui detrahit fratri, aut qui judicat fratrem suum, detrahit legi, & judicat legem. Si autem judicas legem: non es factor legis, sed judex.

12 Unus est legislator, & judex, qui potest perdere, & liberare.

† Rom. 14. 4. 13 † Tu autem quis es, qui judicas proximum? Ecce nunc qui dicitis: Hodie, aut crastino ibimus in illam civitatem, & faciemus ibi quidem annum, & mercabimur, & lucrum faciemus:

14 Qui ignoratis quid erit in crastino.

15 Quæ est enim vita vestra? vapor est ad modicum parens, deinceps exterminabitur. Pro eo ut dicatis: Si Dominus voluerit; &: Si vixerimus, & faciemus hoc, aut illud.

Digitized by Google

16 Nunc autem exultatis in superbis vestris. Omnis exultatio talis, maligna est.
17 Scienti igitur bonum facere, & non facienti, peccatum est illi.

CAPUT V.

Divitibus pauperum oppressoribus gravem comminatur ultionem. pauperes vero ad longanimitatem hortatur. juramentum fugiendum, & infirmi a presbyteris oleo ungendi, ac peccata invicem confitenda: quam efficax sit justi oratio: errantes ad veritatem sunt reducendi.

1 AGite nunc divites, plorate ululantes in miseriis vestris, quæ advenient vobis.
2 Divitiæ vestræ putrefactæ sunt: & vestimenta vestra a tineis comesta sunt.
3 Aurum & argentum vestrum æruginavit: & ærugo eorum in testimonium vobis erit, & manducabit carnes vestras sicut ignis. Thesaurizastis vobis iram in novissimis diebus.
4 Ecce merces operariorum, qui messuerunt regiones vestras, quæ fraudata est a vobis, clamat. & clamor eorum in aures Domini Sabaoth introivit.
5 Epulati estis super terram, & in luxuriis enutristis corda vestra, in die occisionis.
6 Addixistis, & occidistis justum, & non restitit vobis.
7 Patientes igitur estote fratres, usque ad adventum Domini. Ecce agricola expectat pretiosum fructum terræ, patienter ferens donec accipiat temporaneum, & serotinum.
8 Patientes igitur estote & vos, & confirmate corda vestra: quoniam adventus Domini appropinquavit.
9 Nolite ingemiscere fratres in alterutrum, ut non judicemini. Ecce judex ante januam assistit.
10 Exemplum accipite, fratres, exitus mali, laboris, & patientiæ, Prophetas: qui locuti sunt in nomine Domini.
11 Ecce beatificamus eos, qui sustinuerunt. Sufferentiam Job audistis, & finem Domini vidistis, quoniam misericors Dominus est, & miserator.
12 Ante omnia autem fratres mei † nolite jurare, neque per cœlum, neque per terram, neque aliud quodcumque juramentum. Sit autem sermo vester: Est, est: Non, non: ut non sub judicio decidatis. †*Matt.* 5. 34.
13 Tristatur aliquis vestrum? oret: Æquo animo est? psallat.
14 Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini:
15 Et oratio fidei salvabit infirmum, & alleviabit eum Dominus: & si in peccatis sit, remittentur ei.
16 Confitemini ergo alterutrum peccata vestra, & orate pro invicem ut salvemini: multum enim valet deprecatio justi assidua.
17 Elias homo erat similis nobis passibilis: † & oratione oravit ut non pluerat super terram, & non pluit annos tres, & menses sex. †3 *Reg.* 17. 1. *Luc.* 4. 25.
18 Et rursum oravit: & cœlum dedit pluviam, & terra dedit fructum suum.
19 Fratres mei, si quis ex vobis erravit a veritate, & converterit quis eum:
20 Scire debet, quoniam qui converti fecerit peccatorem ab errore viæ suæ, salvabit animam ejus a morte, & operiet multitudinem peccatorum.

EPISTOLA BEATI PETRI APOSTOLI PRIMA.

CAPUT PRIMUM.

Gratias Deo agit de vocatione ad fidem & vitam æternam, qua tamen per multas tribulationes acquiritur, de qua Propheta vaticinati sunt: hortatur eos ad vitæ mundiciam, ut qui Christi sanguine redempti sunt.

1 PEtrus Apostolus Jesu Christi, electis advenis dispersionis Ponti, Galatiæ, Cappadociæ, Asiæ, & Bithyniæ,
2 Secundum præscientiam Dei Patris in sanctificationem Spiritus, in obedientiam, & aspersionem sanguinis Jesu Christi: Gratia vobis, & pax multiplicetur.
3 † Benedictus Deus & Pater Domini nostri Jesu Christi, qui secundum misericordiam suam magnam regeneravit nos in spem vivam, per resurrectionem Jesu Christi ex mortuis, †2. *Cor.* 1. 3. *Ephes.* 1. 3.
4 In hereditatem incorruptibilem, & incontaminatam, & immarcescibilem, conservatam in cœlis in vobis.
5 Qui in virtute Dei custodimini per fidem in salutem, paratam revelari in tempore novissimo.
6 In quo exultabitis, modicum nunc si oportet contristari in variis tentationibus:
7 Ut probatio vestræ fidei multo pretiosior auro (quod per ignem probatur) inveniatur in laudem, & gloriam, & honorem, in revelatione Jesu Christi:
8 Quem cum non videritis, diligitis: in quem nunc quoque non videntes creditis: credentes autem exultabitis lætitia inenarrabili, & glorificata:
9 Reportantes finem fidei vestræ, salutem animarum.
10 De qua salute exquisierunt, atque scrutati sunt prophetæ, qui de futura in vobis gratia prophetaverunt.
11 Scrutantes in quod vel quale tempus significaret in eis Spiritus Christi: prænuntians eas quæ in Christo sunt passiones, & posteriores glorias:
12 Quibus revelatum est, quia non sibimetipsis, vobis autem ministrabant ea, quæ nunc nuntiata sunt vobis per eos qui evangelizaverunt

rum vobis, Spiritu sancto misso de cœlo, in quem desiderant Angeli prospicere.

13 Propter quod succincti lumbos mentis vestræ, sobrii perfecte sperate in eam, quæ offertur vobis, gratiam, in revelationem Jesu Christi:

14 Quasi filii obedientiæ, non configurati prioribus ignorantiæ vestræ desideriis:

15 Sed secundum eum, qui vocavit vos, Sanctum: & ipsi in omni conversatione sancti sitis:

† *Levit.* 11. 44. & 19. 2. & 20. 7. *1 Petr.* 1. 17. *Rom.* 2. 11. *Galat.* 2. 6. † *1. Cor.* 6. 20. & 7. 23. *Hebr.* 9. 14. *1. Joan.* 1. 7. *Apoc.* 1. 5.

16 Quoniam scriptum est: † Sancti eritis, quoniam ego sanctus sum.

17 Et si patrem invocatis eum, qui † sine acceptione personarum judicat secundum uniuscujusque opus, in timore incolatus vestri tempore conversamini.

18 Scientes quod non corruptibilibus auro vel argento redempti estis de vana vestra conversatione paternæ traditionis:

19 † Sed pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi, & incontaminati:

20 Præcogniti quidem ante mundi constitutionem, manifestati autem novissimis temporibus propter vos,

21 Qui per ipsum fideles estis in Deo, qui suscitavit eum a mortuis, & dedit ei gloriam, ut fides vestra, & spes esset in Deo.

22 Animas vestras castificantes in obedientia charitatis, in fraternitatis amore, simplici ex corde invicem diligite attentius:

23 Renati non ex semine corruptibili, sed incorruptibili per verbum Dei vivi, & permanentis in æternum.

† *Eccli.* 14. 8. *Isaiæ* 40. 6. *Jacobi* 1. 10. 24 † Quia omnis caro ut fœnum: & omnis gloria ejus tamquam flos fœni: exaruit fœnum, & flos ejus decidit.

25 Verbum autem Domini manet in æternum: hoc est autem verbum, quod evangelizatum est in vos.

CAPUT II.

Exclusa omni fictione, regenerati ad Christum lapidem vivum accedant credentes qui sunt genus electum, cum prius essent populus abjectus: hortatur ut tamquam peregrini ab omnibus mundanis abstineant, superioribus obtemperent, afflictionesque ad Christi imitationem ferant.

Rom. 6. 4. *Ephes.* 4. 22. *Coloss.* 3. 8. *Hebr.* 12. 1. 1 DEponentes igitur omnem malitiam, & omnem dolum, & simulationes, & invidias, & omnes detractiones,

2 Sicut modo geniti infantes, rationabile, sine dolo lac concupiscite; ut in eo crescatis in salutem:

3 Si tamen gustastis quoniam dulcis est Dominus.

4 Ad quem accedentes lapidem vivum, ab hominibus quidem reprobatum, a Deo autem electum, & honorificatum:

† *Isaiæ* 28. 16. *Rom.* 9. 33. † *Psal.* 117. 22. *Isaiæ* 8. 14. *Matth.* 21. 42. *Actor.* 4. 11. 5 Et ipsi tamquam lapides vivi superædificamini, domus spiritualis, sacerdotium sanctum, offerre spirituales hostias, acceptabiles Deo per Jesum Christum:

6 Propter quod continet Scriptura: † Ecce pono in Sion lapidem summum angularem, electum, pretiosum: & qui crediderit in eum, non confundetur.

7 Vobis igitur honor credentibus: non credentibus autem, † lapis quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli,

8 Et lapis offensionis, & petra scandali, his qui offendunt verbo, nec credunt in quo & positi sunt.

9 Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis: ut virtutes annuntietis ejus, qui de tenebris vos vocavit in admirabile lumen suum.

† *Osee* 2. 24. *Rom.* 9. 25. 10 † Qui aliquando non populus, nunc autem populus Dei: qui non consecuti misericordiam, nunc autem misericordiam consecuti.

† *Rom.* 13. 14. *Gal.* 5. 16. 11 † Charissimi, obsecro vos tamquam advenas & peregrinos abstinere vos a carnalibus desideriis, quæ militant adversus animam,

12 Conversationem vestram inter Gentes habentes bonam: ut in eo, quod detrectant de vobis tamquam de malefactoribus, ex bonis operibus vos considerantes, glorificent Deum in die visitationis.

† *Rom.* 13. 1. 13 † Subjecti igitur estote omni humanæ creaturæ propter Deum: sive regi, quasi præcellenti;

14 Sive ducibus, tamquam ab eo missis ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum:

15 Quia sic est voluntas Dei, ut benefacientes obmutescere faciatis imprudentium hominum ignorantiam:

16 Quasi liberi, & non quasi velamen habentes malitiæ libertatem, sed sicut servi Dei.

† *Rom.* 12. 10. 17 Omnes honorate: † fraternitatem diligite: Deum timete: Regem honorificate.

† *Ephes.* 6. 5. *Coloss.* 3. 22. *Tit.* 2. 9. 18 † Servi subditi estote in omni timore dominis, non tantum bonis & modestis, sed etiam dyscolis.

19 Hæc est enim gratia, si propter Dei conscientiam sustinet quis tristitias, patiens injuste.

20 Quæ enim est gloria, si peccantes, & colaphizati suffertis? Sed si bene facientes patienter sustinetis; hæc est gratia apud Deum.

21 In hoc enim vocati estis: quia & Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum ut sequamini vestigia ejus.

† *Isaiæ* 53. 9. 22 † Qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus:

23 Qui cum malediceretur, non maledicebat: cum pateretur, non comminabatur: tradebat autem judicanti se injuste:

† *Isaiæ* 53. 5. *1. Joan.* 3. 5. 24 † Qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum: ut peccatis mortui, justitiæ vivamus: cujus livore sanati estis.

25 Eratis enim sicut oves errantes, sed conversi estis nunc ad pastorem & episcopum animarum vestrarum.

CAPUT III.

De mutua inter conjuges conversatione, & mulierum ornatu: hortatur ad varias virtutes, atque Christi exemplo ferant adversa: & quod per baptismum salvamur in similitudinem eorum qui in arca Noe salvabantur.

Ephes. 5. 22. *Coloss.* 3. 18. 1 SImiliter & mulieres subditæ sint viris suis, ut & si qui non credunt verbo, per mulierum conversationem sine verbo lucrifiant,

2 Considerantes in timore castam conversationem vestram:

† *1. Timoth.* 2. 9. 3 † Quarum non sit extrinsecus capillatura, aut circumdatio auri, aut indumenti vestimentorum cultus:

4 Sed qui absconditus est cordis homo, in incorruptibilitate quieti & modesti spiritus, qui est in conspectu Dei locuples.

5 Sic enim aliquando & sanctæ mulieres,

iperantes in Deo, ornabant se, subjectæ propriis viris.

† *Gen.* 18. 12. 6 † Sicut Sara obediebat Abrahæ, dominum eum vocans: cujus estis filiæ benefacientes, & non pertimescentes ullam perturbationem.

† 1 *Cor.* 7. 3. 7 † Viri similiter cohabitantes secundum scientiam, quasi infirmiori vasculo muliebri impartientes honorem, tanquam & coheredibus gratiæ vitæ: ut non impediantur orationes vestræ.

8 In fine autem, omnes unanimes, compatientes, fraternitatis amatores, misericordes, modesti, humiles:

† *Prov.* 17. 13. *Rom.* 12. 17. 1. *The.* 5. 15. † *Psal.* 33. 13. † *Isaiæ* 1. 16. 9 † Non reddentes malum pro malo, nec maledictum pro maledicto, sed econtrario benedicentes: quia in hoc vocati estis, ut benedictionem hereditate possideatis.

10 † Qui enim vult vitam diligere, & dies videre bonos, coerceat linguam suam a malo, & labia ejus ne loquantur dolum.

11 † Declinet a malo, & faciat bonum: inquirat pacem, & sequatur eam:

12 Quia oculi Domini super justos, & aures ejus in preces eorum: Vultus autem Domini super facientes mala.

13 Et quis est qui vobis noceat, si boni æmulatores fueritis?

† *Mat.* 5. 10. 14 † Sed & si quid patimini propter justitiam, beati. Timorem autem eorum ne timueritis, & non conturbemini.

15 Dominum autem Christum sanctificate in cordibus vestris, parati semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationem de ea, quæ in vobis est, spe.

† *Supra* 2. 12. *Ro.* 5. 6. *Hebr.* 9. 28. 16 Sed cum modestia, & timore, † conscientiam habentes bonam: ut in eo, quod detrahunt vobis, confundantur, qui calumniantur vestram bonam in Christo conversationem.

17 Melius est enim benefacientes (si voluntas Dei velit) pati, quam malefacientes.

18 Quia & Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, justus pro injustis, ut nos offerret Deo, mortificatus quidem carne, vivificatus autem spiritu.

19 In quo & his, qui in carcere erant, spiritibus veniens prædicavit:

† *Gen.* 6. 14. & 7. 7. *Matth.* 24. 37. *Lu.* 17. 26. 20 Qui incredduli fuerant aliquando, † quando expectabant Dei patientiam in diebus Noe, cum fabricaretur arca: in qua pauci, id est octo animæ salvæ factæ sunt per aquam.

21 Quod & vos nunc similis formæ salvos facit baptisma: non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio in Deum per resurrectionem Jesu Christi.

22 Qui est in dextera Dei, deglutiens mortem ut vitæ æternæ heredes efficeremur: profectus in cælum, subjectis sibi angelis, & potestatibus, & virtutibus.

CAPUT IV.

Christi morte redemptos hortatur ut pergant praterita devitare peccata: incumbentes orationibus ac mutua dilectioni, semper omnia in Dei gloriam referentes, & gaudentes si propter Christum pati oporteat.

1 CHristo igitur passo in carne, & vos eadem cogitatione armamini: quia qui passus est in carne, desit a peccatis:

† *Eph.* 4. 23. 2 * Ut jam non desideriis hominum, sed voluntati Dei, quod reliquum est in carne vivat temporis.

3 Sufficit enim præteritum tempus ad voluntatem Gentium consummandam, his qui ambulaverunt in luxuriis, desideriis, vinolentiis, comessationibus, potationibus, & illicitis idolorum cultibus.

4 In quo admirantur non concurrentibus vobis in eamdem luxuriæ confusionem, blasphemantes.

5 Qui reddent rationem ei, qui paratus est judicare vivos & mortuos.

6 Propter hoc enim & mortuis evangelizatum est: ut judicentur quidem secundum homines in carne, vivant autem secundum Deum in Spiritu.

7 Omnium autem finis appropinquavit. Estote itaque prudentes, & vigilate in orationibus.

† *Prov.* 10. 13. *Rom.* 12. 13. *Hebr.* 13. 2. † *Phil.* 2. 14. † *Rom.* 12. 6. † 1. *Co.* 4. 2. 8 Ante omnia autem, mutuam in vobismetipsis charitatem continuam habentes: quia † charitas operit multitudinem peccatorum.

9 † Hospitales invicem † sine murmuratione.

10 † Unusquisque, sicut accepit gratiam, in alterutrum illam administrantes, sicut boni † dispensatores multiformis gratiæ Dei.

11 Si quis loquitur, quasi sermones Dei: si quis ministrat, tamquam ex virtute, quam administrat Deus: ut in omnibus honorificetur Deus per Jesum Christum: cui est gloria, & imperium in sæcula sæculorum: Amen.

12 Charissimi, nolite peregrinari in fervore, qui ad tentationem vobis fit, quasi novi aliquid vobis contingat:

13 Sed communicantes Christi passionibus gaudete, ut & in revelatione gloriæ ejus gaudeatis exultantes.

14 Si exprobramini in nomine Christi: beati eritis: quoniam quod est honoris, gloriæ, & virtutis Dei, & qui est ejus Spiritus, super vos requiescit.

15 Nemo autem vestrum patiatur ut homicida, aut fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor.

16 Si autem ut Christianus, non erubescat: glorificet autem Deum in isto nomine.

17 Quoniam tempus est ut incipiat judicium a Domo Dei, Si autem primum a nobis: quis finis eorum, qui non credunt Dei Evangelio?

† *Prov.* 11. 31. 18 † Et si justus vix salvabitur, impius & peccator ubi parebunt?

19 Itaque & hi, qui patiuntur secundum voluntatem Dei, fideli Creatori commendent animas suas in benefactis.

CAPUT V.

Seniores orat ut verbo & exemplo pascant gregem Dei, juniores autem illis subditi sint: hortatur omnes ut sese demittant, divinæ curæ totos se tradentes, & in sobrietate ac fide diabolo resistentes.

1 SEniores ergo, qui in vobis sunt, obsecro, consenior & testis Christi passionum: qui & ejus, quæ in futuro revelanda est, gloriæ communicator:

2 Pascite qui in vobis est gregem Dei, providentes non coacte, sed spontanee secundum Deum: neque turpis lucri gratia, sed voluntarie:

3 Neque ut dominantes in cleris, sed forma facti gregis ex animo.

4 Et cum apparuerit princeps pastorum, percipietis immarcescibilem gloriæ coronam.

5 Si-

† *Rom.* 12. 10. † *Jac.* 4. 6. † *Jac.* 4. 10. † *Pſal.* 54. 23. *Matth.* 6. 25. *Luca* 12. 22.

5 Similiter adoleſcentes ſubditi eſtote ſenioribus. † omnes autem invicem humilitatem inſinuate, † quia Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam.

6 † Humiliamini igitur ſub potenti manu Dei, ut vos exaltet in tempore viſitationis:

7 † Omnem ſolicitudinem veſtram projicientes in eum, quoniam ipſi cura eſt de vobis.

8 Sobrii eſtote, & vigilate: quia adverſarius veſter diabolus tamquam leo rugiens circuit, quærens quem devoret:

9 Cui reſiſtite fortes in fide: ſcientes eamdem paſſionem ei, quæ in mundo eſt, veſtræ fraternitati fieri.

10 Deus autem omnis gratiæ, qui vocavit nos in æternam ſuam gloriam in Chriſto Jeſu, modicum paſſos ipſe perficiet, confirmabit, ſolidabitque.

11 Ipſi gloria & imperium in ſæcula ſæculorum. Amen.

12 Per Silvanum fidelem fratrem vobis, ut arbitror, breviter ſcripſi: obſecrans & conteſtans, hanc eſſe veram gratiam Dei, in qua ſtatis.

13 Salutat vos Eccleſia, quæ eſt in Babylone coelecta, & Marcus filius meus.

14 Salutate invicem in oſculo ſancto. Gratia vobis omnibus, qui eſtis in Chriſto Jeſu. Amen.

EPISTOLA BEATI PETRI APOSTOLI SECUNDA.

CAPUT PRIMUM.

Hortatur ut memores maximorum quæ a Deo acceperunt donorum, per varias ſcandant virtutes, ut ſic introitus in regnum Domini illis miniſtretur: dicitque ſe brevi moriturum, & ſuæ doctrinæ certitudinem oſtendis ex Chriſto doctore, quem & vox Patris & Prophetæ commendarunt.

1 SImon Petrus, ſervus & Apoſtolus Jeſu Chriſti, iis qui coæqualem nobiſcum ſortiti ſunt fidem in juſtitia Dei noſtri, & Salvatoris Jeſu Chriſti.

2 Gratia vobis & pax adimpleatur in cognitione Dei, & Chriſti Jeſu Domini noſtri:

3 Quomodo omnia nobis divinæ virtutis ſuæ, quæ ad vitam & pietatem donata ſunt, per cognitionem ejus, qui vocavit nos propria gloria & virtute.

4 Per quem maxima & pretioſa nobis promiſſa donavit: ut per hæc efficiamini divinæ conſortes naturæ: fugientes ejus, quæ in mundo eſt, concupiſcentiæ corruptionem.

5 Vos autem curam omnem ſubinferentes, miniſtrate in fide veſtra virtutem, in virtute autem ſcientiam.

6 In ſcientiam autem abſtinentiam, in abſtinentia autem patientiam, in patientia autem pietatem.

7 In pietate autem amorem fraternitatis, in amore autem fraternitatis charitatem.

8 Hæc enim ſi vobiſcum adſint & ſuperent; non vacuos, nec ſine fructu vos conſtituent in Domini noſtri Jeſu Chriſti cognitione.

9 Cui enim non præſto ſunt hæc, cecus eſt, & manu tentans, oblivionem accipiens purgationis veterum ſuorum delictorum.

10 Quapropter fratres magis ſatagite, ut per bona opera certam veſtram vocationem & electionem faciatis: hæc enim facientes, non peccabitis aliquando.

11 Sic enim abundanter miniſtrabitur vobis introitus in æternum regnum Domini noſtri, & Salvatoris Jeſu Chriſti.

12 Propter quod incipiam vos ſemper commonere de his: & quidem ſcientes & confirmatos vos in preſenti veritate.

13 Juſtum autem arbitror quamdiu ſum in hoc tabernaculo, ſuſcitare vos in commonitione:

14 Certus quod velox eſt depoſitio tabernaculi mei, ſecundum quod & Dominus noſter Jeſus Chriſtus † ſignificavit mihi. † *Joan.* 21. 19.

15 Dabo autem operam & frequenter habere vos poſt obitum meum, ut horum memoriam faciatis.

16 † Non enim doctas fabulas ſecuti, notam fecimus vobis Domini noſtri Jeſu Chriſti virtutem & præſentiam: ſed ſpeculatores facti illius magnitudinis. † 1. *Co.* 1. 17.

17 Accipiens enim a Deo Patre honorem & gloriam, voce delapſa ad eum hujuſcemodi a magnifica gloria: † Hic eſt Filius meus dilectus, in quo mihi complacui, ipſum audite. † *Mat.* 17. 5.

18 Et hanc vocem nos audivimus de cælo allatam, cum eſſemus cum ipſo in monte ſancto.

19 Et habemus firmiorem propheticum ſermonem: cui benefacitis attendentes, quaſi lucernæ lucenti in caliginoſo loco, donec dies eluceſcat, & lucifer oriatur in cordibus veſtris:

20 Hoc primum intelligentes, † quod omnis prophetia Scripturæ propria interpretatione non fit. † 2. *Ti.* 3. 16.

21 Non enim voluntate humana allata eſt aliquando prophetia: ſed Spiritu ſancto inſpirati, locuti ſunt ſancti Dei homines.

CAPUT II.

Pſeudo prophetæ multos ſeducent, verum acriter punientur, ſicut de malis actum eſt tempore diluvii, & de Sodomitis: proſequitur autem pravos mores horum, quos admodum effuſos dicit in libidinem.

1 FUerunt vero & pſeudoprophetæ in populo, ſicut & in vobis erunt magiſtri mendaces, qui introducent ſectas perditionis, &

eum, qui emit eos, Dominum negant, superducentes sibi celerem perditionem.

2 Et multi sequentur eorum luxurias, per quos via veritatis blasphemabitur:

3 Et in avaritia fictis verbis de vobis negotiabuntur: quibus judicium jam olim non cessat, & perditio eorum non dormitat.

† *Job.* 4. 18. *Juda* 6. 4 † Si enim Deus angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos, in judicium reservari.

† *Gen.* 7. 1. 5 Et originali mundo non pepercit, † sed octavum Noe justitiæ præconem custodivit, diluvium mundo impiorum inducens.

† *Gen.* 19. 25. 6 † Et civitates Sodomorum & Gomorrhæorum in cinerem redigens, eversione damnavit: exemplum eorum, qui impie acturi sunt, ponens:

7 Et justum Lot oppressum a nefandorum injuria ac luxuriosa conversatione eripuit:

8 Aspectu enim, & auditu justus erat: habitans apud eos, qui de die in diem animam justam iniquis operibus cruciabant.

9 Novit Dominus pios de tentatione eripere: iniquos vero in diem judicii reservare cruciandos:

10 Magis autem eos, qui post carnem in concupiscentia immunditiæ ambulant, dominationemque contemnunt, audaces, sibi placentes, sectas non metuunt introducere blasphemantes:

11 Ubi angeli fortitudine & virtute cum sint majores, non portant adversum se execrabile judicium:

12 Hi vero velut irrationabilia pecora, naturaliter in captionem & in perniciem in his quæ ignorant blasphemantes in corruptione sua peribunt,

13 Percipientes mercedem injustitiæ, voluptatem existimantes diei delicias: coinquinationes, & maculæ deliciis affluentes, in conviviis suis luxuriantes vobiscum,

14 Oculos habentes plenos adulterii, & incessibilis delicti. Pellicientes animas instabiles, cor exercitatum avaritia habentes, maledictionis filii:

15 Derelinquentes rectam viam erraverunt, † secuti viam Balaam ex Bosor, qui mercedem iniquitatis amavit:

† *Jude* 11. 16 Correptionem vero habuit suæ vesaniæ: subjugale mutum animal † humanis voce loquens, prohibuit prophetæ insipientiam.

† *Num.* 22. 28. † *Jude* 12. 17 † Hi sunt fontes sine aqua, & nebulæ turbinibus exagitatæ, quibus caligo tenebrarum reservatur.

18 Superba enim vanitatis loquentes, pelliciunt in desideriis carnis luxuriæ eos, qui paululum effugiunt, qui in errore conversantur:

† *Joan.* 8. 34. *Rom.* 6. 16. 20. 19 Libertatem illis promittentes, cum ipsi servi sint corruptionis: † a quo enim quis superatus est, hujus & servus est.

† *Hebr.* 6. 4. † *Matt.* 12. 45. 20 Si enim refugientes coinquinationes mundi in cognitione Domini nostri, & Salvatoris Jesu Christi † his rursus implicati superantur: facta sunt eis † posteriora deteriora prioribus.

21 Melius enim erat illis non cognoscere viam justitiæ, quam post agnitionem, retrorsum converti ab eo, quod illis traditum est, sancto mandato.

† *Prov.* 26. 11. 22 Contigit enim eis illud veri proverbii: † Canis reversus ad suum vomitum; &, Sus lota in volutabro luti.

CAPUT III.

Propter quosdam illusores secundum Domini adventum negantes, affruit futurum mundi renovationem, cum brevi & insperato Dominus adveniet; ad cujus adventum monet ut se præparent, laudans Pauli scripta quæ indocti depravant.

1 HAnc ecce vobis, charissimi, secundam scribo epistolam, in quibus vestram excito in commonitione sinceram mentem:

2 Ut memores sitis eorum, quæ prædixi, verborum a sanctis Prophetis & Apostolorum vestrorum, præceptorum Domini & Salvatoris.

† 1. *Timoth.* 4. 1. 2. *Tim.* 3. 1. *Jude* 18. † *Eccli.* 12. 27. 3 Hoc primum scientes, quod venient † in novissimis diebus in deceptione illusores, juxta proprias concupiscentias ambulantes,

4 Dicentes: † Ubi est promissio, aut adventus ejus? ex quo enim patres dormierunt, omnia sic perseverant ab initio creaturæ.

5 Latet enim eos hoc volentes, quod cœli erant prius, & terra de aqua & per aquam consistens Dei verbo:

6 Per quæ ille tunc mundus aqua inundatus periit.

7 Cœli autem qui nunc sunt, & terra, eodem verbo repositi sunt, igni reservati in diem judicii, & perditionis impiorum hominum.

8 Unum vero hoc non lateat vos charissimi, quia unus dies apud Dominum sicut mille anni, & mille anni sicut dies unus.

9 Non tardat Dominus promissionem suam, sicut quidam existimant: sed patienter agit propter vos, nolens aliquos perire, sed omnes ad pœnitentiam reverti.

† 1 *Thes.* 5. 2. *Apoc.* 3. 3. & 16. 15. 10 † Adveniet autem dies Domini ut fur: in quo cœli magno impetu transient, elementa vero calore solventur, terra autem & quæ in ipsa sunt opera, exurentur.

11 Cum igitur hæc omnia dissolvenda sint, quales oportet vos esse in sanctis conversationibus & pietatibus,

12 Expectantes & properantes in adventum diei Domini, per quem cœli ardentes solventur, & elementa ignis ardore tabescent?

† *Isaiæ* 65. 17. & 66. 22. *Apoc.* 21. 1. 13 † Novos vero cœlos, & novam terram secundum promissa ipsius expectamus, in quibus justitia habitat.

14 Propter quod charissimi hæc expectantes, satagite immaculati & inviolati ei inveniri in pace.

† *Rom.* 2. 4. 15 Et † Domini nostri longanimitatem, salutem arbitremini: sicut & charissimus frater noster Paulus secundum datam sibi sapientiam scripsit vobis,

16 Sicut & in omnibus epistolis, loquens in eis de his: in quibus sunt quædam difficilia intellectu, quæ indocti & instabiles depravant, sicut & ceteras Scripturas, ad suam ipsorum perditionem.

17 Vos igitur fratres præscientes custodite: ne insipientium errore traducti excidatis a propria firmitate.

18 Crescite vero in gratia, & in cognitione Domini nostri, & Salvatoris Jesu Christi. Ipsi gloria & nunc, & in diem æternitatis. Amen.

EPI-

EPISTOLA B. JOANNIS APOSTOLI

PRIMA.

CAPUT PRIMUM.

Joannes quod de Chriſto vidit & audivit aliis annuntiat, ut una cum ipſo ſocientur Deo & Chriſto ejus filio, cujus ſanguine hominum peccata mundantur: porro qui ſe peccaſſe negat, Deum mendacem facit.

1 QUod fuit ab initio, quod audivimus, quod vidimus oculis noſtris, quod perſpeximus, & manus noſtræ contrectaverunt de verbo vitæ:
2 Et vita manifeſtata eſt, & vidimus, & teſtamur, & annuntiamus vobis vitam æternam, quæ erat apud Patrem, & apparuit nobis:
3 Quod vidimus & audivimus, annuntiamus vobis, ut & vos ſocietatem habeatis nobiſcum: & ſocietas noſtra ſit cum Patre, & cum Filio ejus Jeſu Chriſto.
4 Et hæc ſcribimus vobis ut gaudeatis, & gaudium veſtrum ſit plenum.
5 Et hæc eſt annuntiatio, quam audivimus ab eo, & annuntiamus vobis: † Quoniam Deus lux eſt, & tenebræ in eo non ſunt ullæ. † *Joan.* 8. 12.
6 Si dixerimus quoniam ſocietatem habemus cum eo, & in tenebris ambulamus, mentimur, & veritatem non facimus.
7 Si autem in luce ambulamus, ſicut & ipſe eſt in luce, ſocietatem habemus ad invicem, † & ſanguis Jeſu Chriſti Filii ejus, emundat nos ab omni peccato. † *Hebr.* 9. 14. 1. *Petri* 1. 19. *Apoc.* 1. 5.
8 † Si dixerimus quoniam peccatum non habemus; ipſi nos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt. † 3. *Reg.* 8. 46. 2. *Par.* 6. 36. *Prov.* 20. 9. *Eccleſ.* 7. 21.
9 Si confiteamur peccata noſtra; fidelis eſt, & juſtus, ut remittat nobis peccata noſtra, & emundet nos ab omni iniquitate.
10 Si dixerimus quoniam non peccavimus; mendacem facimus eum, & verbum ejus non eſt in nobis.

CAPUT II.

Jeſus Chriſtus advocatus noſter eſt apud Patrem, & propitiatio pro peccatis totius mundi: obſervatione autem mandatorum Dei comprobatur vera Dei notitia ac dilectio: quod ſit vetus ac novum mandatum: quis ſit in luce & in tenebris: variis ſcribit ætatibus, revocans a mundi dilectione & ab hæreticis, ac mones ut ſemel accepta fidei adhæreant, ſequentes ductum Spiritus ſancti.

1 FIlioli mei, hæc ſcribo vobis, ut non peccatis. Sed & ſi quis peccaverit, advocatum habemus apud Patrem, Jeſum Chriſtum juſtum:
2 Et ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris; non pro noſtris autem tantum, ſed etiam pro totius mundi.
3 Et in hoc ſcimus quoniam cognovimus eum, ſi mandata ejus obſervemus.
4 Qui dicit ſe noſſe eum, & mandata ejus non cuſtodit, mendax eſt, & in hoc veritas non eſt.
5 Qui autem ſervat verbum ejus, vere in hoc charitas Dei perfecta eſt: & in hoc ſcimus quoniam in ipſo ſumus.
6 Qui dicit ſe in ipſo manere, debet, ſicut ille ambulavit, & ipſe ambulare.
7 Chariſſimi, non mandatum novum ſcribo vobis, ſed mandatum vetus, quod habuiſtis ab initio: Mandatum vetus, eſt verbum quod audiſtis.
8 † Iterum mandatum novum ſcribo vobis, quod verum eſt & in ipſo, & in vobis: quia tenebræ tranſierunt, & verum lumen jam lucet, † *Joan.* 13. 34. & 15. 12.
9 Qui dicit ſe in luce eſſe, & fratrem ſuum odit, in tenebris eſt uſque adhuc.
10 † Qui diligit fratrem ſuum, in lumine manet, & ſcandalum in eo non eſt. † *Infra* 3. 14.
11 Qui autem odit fratrem ſuum, in tenebris eſt, & in tenebris ambulat, & neſcit quo eat: quia tenebræ obcæcaverunt oculos ejus.
12 Scribo vobis, filioli, quoniam remittuntur vobis peccata propter nomen ejus.
13 Scribo vobis patres, quoniam cognoviſtis eum, qui ab initio eſt. Scribo vobis adoleſcentes, quoniam viciſtis malignum.
14 Scribo vobis infantes, quoniam cognoviſtis patrem. Scribo vobis juvenes, quoniam fortes eſtis, & verbum Dei manet in vobis & viciſtis malignum.
15 Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo ſunt. Si quis diligit mundum, non eſt charitas Patris in eo:
16 Quoniam omne quod eſt in mundo, concupiſcentia carnis eſt, & concupiſcentia oculorum, & ſuperbia vitæ: quæ non eſt ex Patre, ſed ex mundo eſt.
17 Et mundus tranſit, & concupiſcentia ejus. Qui autem facit voluntatem Dei, manet in æternum.
18 Filioli, noviſſima hora eſt: & ſicut audiſtis quia Antichriſtus venit, & nunc Antichriſti multi facti ſunt: unde ſcimus, quia noviſſima hora eſt.
19 Ex nobis prodierunt, ſed non erant ex nobis, nam, ſi fuiſſent ex nobis, permanſiſſent utique nobiſcum: ſed ut manifeſti ſint quoniam non ſunt omnes ex nobis.
20 Sed vos unctionem habetis a Sancto, & noſtis omnia.
21 Non ſcripſi vobis quaſi ignorantibus veritatem, ſed quaſi ſcientibus eam: & quoniam omne mendacium ex veritate non eſt.
22 Quis eſt mendax, niſi is qui negat quoniam Jeſus eſt Chriſtus? Hic eſt Antichriſtus, qui negat Patrem, & Filium.
23 Omnis qui negat Filium, nec Patrem habet: qui confitetur Filium, & Patrem habet.
24 Vos quod audiſtis ab initio, in vobis permaneat: Si in vobis permanſerit quod audiſtis

ed by Google

distis ab initio, & vos in Filio & Patre manebitis.

25 Et hæc est repromissio, quam ipse pollicitus est nobis, vitam æternam.

26 Hæc scripsi vobis de his, qui seducunt vos.

27 Et vos unctionem quam accepistis ab eo, maneat in vobis. Et non necesse habetis ut aliquis doceat vos: sed sicut unctio ejus docet vos de omnibus, & verum est, & non est mendacium. Et sicut docuit vos: manete in eo.

28 Et nunc filioli manete in eo: ut cum apparuerit, habeamus fiduciam, & non confundamur ab eo in adventu ejus.

29 Si scitis quoniam justus est, scitote quoniam & omnis qui facit justitiam, ex ipso natus est.

CAPUT III.

De Dei erga nos charitate, & quomodo distinguantur qui ex Deo sunt & qui ex diabolo: de dilectione & odio fratrum: qui mentis puritate & fide in Christum quidpiam a Deo petit, impetrat.

1 VIdete qualem charitatem dedit nobis Pater, ut filii Dei nominemur & simus. Propter hoc mundus non novit nos: quia non novit eum.

2 Charissimi, nunc filii Dei sumus: & nondum apparuit quid erimus. Scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus: quoniam videbimus eum sicuti est.

3 Et omnis qui habet hanc spem in eo, sanctificat se, sicut & ille sanctus est.

4 Omnis qui facit peccatum, & iniquitatem facit: & peccatum est iniquitas.

5 Et scitis quia ille apparuit ut peccata nostra tolleret: † & peccatum in eo non est. † *Isaiæ* 53. 9. 1. *Petr.* 2. 22.

6 Omnis qui in eo manet, non peccat: & omnis qui peccat, non vidit eum, nec cognovit eum.

7 Filioli, nemo vos seducat. Qui facit justitiam, justus est: sicut & ille justus est.

8 † Qui facit peccatum, ex diabolo est: quoniam ab initio diabolus peccat. In hoc apparuit Filius Dei, ut dissolvat opera diaboli. † *Joan.* 8. 44.

9 Omnis qui natus est ex Deo, peccatum non facit: quoniam semen ipsius in eo manet, & non potest peccare, quoniam ex Deo natus est.

10 In hoc manifesti sunt filii Dei, & filii diaboli. Omnis qui non est justus, non est ex Deo, & qui non diligit fratrem suum:

11 Quoniam hæc est annuntiatio, quam audistis ab initio, † ut diligatis alterutrum. † *Joan.* 13. 34. & 15. 12.

12 Non sicut † Cain, qui ex maligno erat, & occidit fratrem suum. Et propter quid occidit eum? Quoniam opera ejus maligna erant; fratris autem ejus, justa. † *Gen.* 4. 8.

13 Nolite mirari fratres, si odit vos mundus.

14 Nos scimus quoniam translati sumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres. † Qui non diligit, manet in morte. † *Lev.* 19. 17. *Supra* 2. 10.

15 Omnis qui odit fratrem suum, homicida est. Et scitis quoniam omnis homicida non habet vitam æternam in semetipso manentem.

16 † In hoc cognovimus charitatem Dei, quoniam ille animam suam pro nobis posuit: & nos debemus pro fratribus animas ponere. † *Joan.* 15. 13. † *Lucæ* 3. 11.

17 † Qui habuerit substantiam hujus mundi, & viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauserit viscera sua ab eo: quomodo charitas Dei manet in eo? *Jac.* 2. 15.

18 Filioli mei, non diligamus verbo, neque lingua, sed opere & veritate.

19 In hoc cognoscimus quoniam ex veritate sumus: & in conspectu ejus suadebimus corda nostra.

20 Quoniam si reprehenderit nos cor nostrum: major est Deus corde nostro, & novit omnia.

21 Charissimi, si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum:

22 † Et quidquid petierimus, accipiemus ab eo: quoniam mandata ejus custodimus, & ea, quæ sunt placita coram eo, facimus. † *Matt.* 21. 22.

23 † Et hoc est mandatum ejus: Ut credamus in nomine Filii ejus Jesu Christi: & † diligamus alterutrum, sicut dedit mandatum nobis. † *Joan.* 6. 29. & 17. 3. † *Joan.* 13. 34. & 15. 12.

24 Et qui servat mandata ejus, in illo manet, & ipse in eo: & in hoc scimus quoniam manet in nobis de Spiritu, quem dedit nobis.

CAPUT IV.

Qui spiritus ex Dei sint, & qui non: cum Deus sua nos dilectione prævenerit, date pro nobis Filio suo, debemus & nos Deum ac proximum diligere: perfecta autem charitas foras mittit timorem.

1 CHarissimi, nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus si ex Deo sint: quoniam multi pseudoprophetæ exierunt in mundum.

2 In hoc cognoscimus spiritus Dei: omnis spiritus, qui confitetur Jesum Christum in carne venisse, ex Deo est:

3 Et omnis spiritus, qui solvit Jesum, ex Deo non est; & hic est Antichristus, de quo audistis quoniam venit, & nunc jam in mundo est.

4 Vos ex Deo estis filioli, & vicistis eum, quoniam major est qui in vobis est, quam qui in mundo.

5 † Ipsi de mundo sunt: ideo de mundo loquuntur, & mundus eos audit. † *Joan.* 8. 47.

6 Nos ex Deo sumus. Qui novit Deum, audit nos: qui non est ex Deo, non audit nos: in hoc cognoscimus Spiritum veritatis, & spiritum erroris.

7 Charissimi, diligamus nos invicem: quia charitas ex Deo est. Et omnis qui diligit, ex Deo natus est, & cognoscit Deum.

8 Qui non diligit, non novit Deum: quoniam Deus charitas est.

9 In hoc apparuit charitas Dei in nobis, quoniam † Filium suum unigenitum misit Deus in mundum, ut vivamus per eum. † *Joan.* 3. 16.

10 In hoc est charitas, non quasi nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse prior dilexit nos, & misit Filium suum propitiationem pro peccatis nostris.

11 Charissimi, si sic Deus dilexit nos: & nos debemus alterutrum diligere.

12 † Deum nemo vidit unquam. Si diligamus invicem, Deus in nobis manet, & charitas ejus in nobis perfecta est. † *Joan.* 1. 18. 1. *Tim.* 6. 16.

13 In hoc cognoscimus quoniam in eo manemus, & ipse in nobis: quoniam de Spiritu suo dedit nobis.

14 Et nos vidimus, & testificamur, quoniam

Digitized by Google

viam Pater misit Filium suum Salvatorem mundi.

15 Quisquis confessus fuerit quoniam Jesus est Filius Dei, Deus in eo manet, & ipse in Deo.

16 Et nos cognovimus, & credidimus charitati, quam habet Deus in nobis. Deus Charitas est: & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.

17 In hoc perfecta est charitas Dei nobiscum, ut fiduciam habeamus in die judicii: quia sicut ille est, & nos sumus in hoc mundo.

18 Timor non est in charitate: sed perfecta charitas foras mittit timorem: quoniam timor pœnam habet: qui autem timet, non est perfectus in charitate.

19 Nos ergo diligamus Deum, quoniam Deus prior dilexit nos,

20 Si quis dixerit quoniam diligo Deum, & fratrem suum oderit, mendax est. Qui enim non diligit fratrem suum quem videt, Deum, quem non videt, quomodo potest diligere?

† *Joan. 13. 34. & 15. 12. Eph. 5. 2.*

21 † Et hoc mandatum habemus a Deo: ut qui diligit Deum, diligat & fratrem suum.

CAPUT V.

De natis ex Deo, veraque erga ipsum charitate: fides mundum vincit: tres in terra testantur Christum verum hominem, & tres in cœlo verum Dei Filium, in quem credens habet vitam æternam: de peccato ad mortem, & non ad mortem.

1 OMnis qui credit, quoniam Jesus est Christus, ex Deo natus est. Et omnis qui diligit eum qui genuit, diligit & eum qui natus est ex eo.

2 In hoc cognoscimus quoniam diligimus natos Dei, cum Deum diligamus, & manda ejus faciamus.

3 Hæc est enim charitas Dei, ut mandata ejus custodiamus: & mandata ejus gravia non sunt.

4 Quoniam omne quod natum est ex Deo, vincit mundum: & hæc est victoria, quæ vincit mundum, fides nostra.

† *1. Cor. 15. 57.*

5 † Quis est, qui vincit mundum, nisi qui credit quoniam Jesus est Filius Dei?

6 Hic est, qui venit per aquam & sanguinem, Jesus Christus: non in aqua solum, sed in aqua & sanguine. Et Spiritus est, qui testificatur, quoniam Christus est veritas.

7 Quoniam tres sunt, qui testimonium dant in cœlo: Pater, Verbum, & Spiritus sanctus: & hi tres unum sunt.

8 Et tres sunt, qui testimonium dant in terra: Spiritus, & aqua, & sanguis: & hi tres unum sunt.

9 Si testimonium hominum accipimus, testimonium Dei maius est: quoniam hoc est testimonium Dei, quod majus est, quoniam testificatus est de Filio suo.

10 † Qui credit in Filium Dei, habet testimonium Dei in se. Qui non credit Filio, mendacem facit eum: quia non credit in testimonium quod testificatus est Deus de Filio suo.

† *Joan. 3. 36.*

11 Et hoc est testimonium, quoniam vitam æternam dedit nobis Deus. Et hæc vita in Filio ejus est.

12 Qui habet Filium, habet vitam: qui non habet Filium, vitam non habet.

13 Hæc scribo vobis: ut sciatis quoniam vitam habetis æternam, qui creditis in nomine Filii Dei.

14 Et hæc est fiducia, quam habemus ad eum: Quia quodcumque petierimus secundum voluntatem ejus, audit nos.

15 Et scimus quia audit nos quidquid petierimus: scimus quoniam habemus petitiones quas postulamus ab eo.

16 Qui scit fratrem suum peccare peccatum non ad mortem, petat, & dabitur ei vita peccanti non ad mortem. Est peccatum ad mortem: non pro illo dico ut roget quis.

17 Omnis iniquitas, peccatum est: & est peccatum ad mortem.

17 Scimus quia omnis qui natus est ex Deo, non peccat: sed generatio Dei conservat eum, & malignus non tangit eum.

19 Scimus quoniam ex Deo sumus: & mundus totus in maligno positus est.

20 Et scimus quoniam Filius Dei venit, † & dedit nobis sensum ut cognoscamus verum Deum, & simus in vero Filio ejus. Hic est verus Deus, & vita æterna.

† *Luca 24. 45.*

21 Filioli, custodite vos a simulacris. Amen.

EPISTOLA
B. JOANNIS APOSTOLI
SECUNDA.

Electam hanc ejusque filios in charitate & fide confirmat, ne ab hæreticis seducantur: idque paucis; cætera servans donec ad eos veniat.

1 SEnior Electæ dominæ, & natis ejus, quos ego diligo in veritate, & non ego solus, sed & omnes qui cognoverunt veritatem,

2 Propter veritatem quæ permanet in nobis, & nobiscum erit in æternum.

3 Sit vobiscum gratia, misericordia, pax a Deo Patre, & a Christo Jesu Filio Patris, in veritate & charitate.

4 Gavisus sum valde, quoniam inveni de filiis tuis ambulantes in veritate, sicut mandatum accepimus a Patre.

5 Et nunc rogo te domina, non tamquam mandatum novum scribens tibi, sed quod habuimus ab initio, † ut diligamus alterutrum.

6 Et hæc est charitas, ut ambulemus secundum mandata ejus. Hoc est enim mandatum, ut quemadmodum audistis ab initio, in eo ambuletis:

7 Quoniam multi seductores exierunt in mundum, qui non confitentur Jesum Christum venisse in carnem: hic est seductor, & antichristus.

8 Videte vosmetipsos, ne perdatis quæ operati estis: sed ut mercedem plenam accipiatis.

9 Omnis qui recedit, & non permanet in doctrina Christi, Deum non habet: qui permanet in doctrina, hic & Patrem & Filium habet.

10 Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non affert, nolite recipere eum in domum, nec AVE ei dixeritis.

11 Qui enim dicit illi AVE, communicat operibus ejus malignis.

12 Plura habens vobis scribere, nolui per chartam & atramentum: spero enim me futurum apud vos, & os ad os loqui: ut gaudium vestrum plenum sit.

13 Salutant te filii sororis tuæ Electæ.

† Joann. 13. 34. & 15. 12.

EPISTOLA
B. JOANNIS APOSTOLI
TERTIA.

Gajum collaudat quod in veritate ambulet, & peregrinos humane excipiat: subdens de Diotrephis calumniis & inhumanitate, ac Demetrio optimum perhibens testimonium, subjungens se illum brevi invisurum.

1 SEnior Gajo charissimo quem ego diligo in veritate.

2 Charissime, de omnibus orationem facio prospere te ingredi, & valere, sicut prospere agit anima tua.

3 Gavisus sum valde venientibus fratribus, & testimonium perhibentibus veritati tuæ, sicut tu in veritate ambulas.

4 Majorem horum non habeo gratiam, quam ut audiam filios meos in veritate ambulare.

5 Charissime, fideliter facis quidquid operaris in fratres, & hoc in peregrinos,

6 Qui testimonium reddiderunt charitati tuæ in conspectu Ecclesiæ: quos, benefaciens, deduces digne Deo.

7 Pro nomine enim ejus profecti sunt, nihil accipientes a Gentibus.

8 Nos ergo debemus suscipere hujusmodi, ut cooperatores simus veritatis.

9 Scripsissem forsitan Ecclesiæ: sed is, qui amat primatum gerere in eis, Diotrephes, non recipit nos.

10 Propter hoc si venero, commonebo ejus opera, quæ facit: verbis malignis garriens in nos: & quasi non ei ista sufficiant, neque ipse suscipit fratres: & eos, qui suscipiunt, prohibet, & de Ecclesia ejicit.

11 Charissime, noli imitari malum, sed quod bonum est. Qui benefacit, ex Deo est: qui malefacit, non vidit Deum.

12 Demetrio testimonium redditur ab omnibus, & ab ipsa veritate, sed & nos testimonium perhibemus: & nosti quoniam testimonium nostrum verum est.

13 Multa habui tibi scribere: sed nolui per atramentum & calamum scribere tibi.

14 Spero autem protinus te videre, & os ad os loquemur. Pax tibi. Salutant te amici. Saluta amicos nominatim.

EPI-

Digitized by Google

EPISTOLA CATHOLICA.

BEATI JUDÆ APOSTOLI.

Monet ut firmi sint in tradita semel fide adversus insurgentes impios ac lascivos, subdens de horum supplicio in modum Judæorum ac Sodomorum: nam & hi nullum veriti, effrane feruntur in omnem carnis concupiscentiam, quos diversis rebus comparat: & ipsos ad Enoch ac Apostolorum de illis vaticinia revocat.

1 JUdas Jesu Christi servus, frater autem Jacobi, his qui sunt in Deo Patre dilectis, & Christo Jesu conservatis, & vocatis.
2 Misericordia vobis, & pax, & charitas adimpleatur.
3 Charissimi, omnem solicitudinem faciens scribendi vobis de communi vestra salute, necesse habui scribere vobis: deprecans supercertari semel traditæ sanctis fidei.
4 Subintroierunt enim quidam homines (qui olim præscripti sunt in hoc judicium) impii, Dei nostri gratiam transferentes in luxuriam, & solum Dominatórem & Dominum nostrum Jesum Christum negantes.
5 Commonere autem vos volo, scientes semel omnia, quoniam Jesus populum de terra Ægypti salvans, † secundo eos, qui non crediderunt, perdidit: †*Num.* 14. 37.
6 Angelos vero, qui non servaverunt suum principatum, sed dereliquerunt suum domicilium, in judicium magni diei, vinculis æternis sub caligine reservavit.
7 Sicut † Sodoma & Gomorrha, & finitimæ civitates simili modo exfornicatæ, & abeuntes post carnem alteram, factæ sunt exemplum, ignis æterni pœnam sustinentes. † *Gen.* 19. 24.
8 Similiter & hi carnem quidem maculant, dominationem autem spernunt, majestatem autem blasphemant.
9 † Cum Michael Archangelus cum diabolo disputans altercaretur de Moysi corpore, non est ausus judicium inferre blasphemiæ: sed dixit: Imperet tibi Dominus. †*Zach.* 3. 1.
10 Hi autem, quæcumque quidem ignorant, blasphemant: quæcumque autem naturaliter, tamquam muta animalia, norunt, in his corrumpuntur.
11 Væ illis, quia in † via Cain abierunt, & † errore Balaam mercede effusi sunt, & in contradictione † Core perierunt: † *Gen.* 4. 8. †*Num.* 22. 23.
12 Hi sunt in epulis suis maculæ, convivantes sine timore, semetipsos pascentes, † nubes sine aqua, quæ a ventis circumferuntur, arbores autumnales, infructuosæ, bis mortuæ, eradicatæ, †*Num.* 16. 32. †2.*Pet.* 2. 17.
13 Fluctus feri maris, despumantes suas confusiones, sidera errantia: quibus procella tenebrarum servata est in æternum.
14 Prophetavit autem & de his septimus ab Adam Enoch, dicens: † Ecce venit Dominus in sanctis millibus suis †*Apoc.* 1. 7.
15 Facere judicium contra omnes, & arguere omnes impios de omnibus operibus impietatis eorum, quibus impie egerunt, & de omnibus duris, quæ locuti sunt contra Deum peccatores impii.
16 Hi sunt murmuratores querulosi, secundum desideria sua ambulantes, † & os eorum loquitur superba, mirantes personas quæstus causa. † *Psal.* 16. 12.
17 Vos autem charissimi, memores estote verborum, † quæ prædicta sunt ab Apostolis Domini nostri Jesu Christi, †1*Tim.* 4. 1.
18 Qui dicebant vobis, quoniam in novissimo tempore venient illusores, secundum desideria sua ambulantes in impietatibus. 2.*Tim.* 3. 1.
19 Hi sunt, qui segregant semetipsos, animales, Spiritum non habentes. 2.*Petri* 3. 3.
20 Vos autem charissimi, superædificantes vosmetipsos sanctissimæ vestræ fidei, in Spiritu sancto orantes,
21 Vosmetipsos in dilectione Dei servate, expectantes misericordiam Domini nostri Jesu Christi in vitam æternam.
22 Et hos quidem arguite judicatos:
23 Illos vero salvate, de igne rapientes. Allis autem miseremini in timore: odientes & eam, quæ carnalis est, maculatam tunicam.
24 Ei autem, qui potens est vos conservare sine peccato, & constituere ante conspectum gloriæ suæ immaculatos in exultatione in adventu Domini nostri Jesu Christi;
25 Soli Deo Salvatori nostro, per Jesum Christum Dominum nostrum, gloria & magnificentia, imperium & potestas, ante omne sæculum, & nunc, & in omnia sæcula sæculorum. Amen.

APOCALYPSIS
B. JOANNIS APOSTOLI.

CAPUT PRIMUM.

Joannes in Patmos insula relegatus jubetur scribere quæ videri: septem Asiæ Ecclesiis, per septem candelabra designatis, quæ vidit in circuitu Filii hominis; modum describens quo hic ipsi demonstratus sit.

1 Apocalypsis Jesu Christi, quam dedit illi Deus palam facere servis suis, quæ oportet fieri cito: & significavit, mittens per Angelum suum servo suo Joanni,

2 Qui testimonium perhibuit verbo Dei, & testimonium Jesu Christi, quæcunque vidit.

3 Beatus, qui legit & audit verba prophetiæ hujus: & servat ea, quæ in ea scripta sunt: tempus enim prope est.

4 Joannes septem Ecclesiis, quæ sunt in Asia. Gratia vobis & pax ab eo, † qui est, & qui erat, & qui venturus est; & a septem spiritibus, qui in conspectu throni ejus sunt;

5 Et a Jesu Christo, qui est testis fidelis, † primogenitus mortuorum, & princeps regum terræ: qui dilexit nos, & lavit nos a peccatis nostris † in sanguine suo,

6 Et fecit nos regnum & sacerdotes Deo & Patri suo: ipsi gloria, & imperium in sæcula sæculorum: Amen.

7 † Ecce venit cum nubibus, & videbit eum omnis oculus, & qui eum pupugerunt. Et plangent se super eum omnes tribus terræ: Etiam: Amen.

8 † Ego sum α & ω, principium & finis, dicit Dominus Deus, qui est, & qui erat, & qui venturus est, omnipotens.

9 Ego Joannes frater vester, & particeps in tribulatione, & regno, & patientia in Christo Jesu, fui in insula, quæ appellatur Patmos, propter verbum Dei, & testimonium Jesu:

10 Fui in spiritu in Dominica die, & audivi post me vocem magnam tamquam tubæ,

11 Dicentis: Quod vides, scribe in libro: & mitte septem Ecclesiis, quæ sunt in Asia, Epheso, & Smyrnæ, & Pergamo, & Thyatiræ, & Sardis, & Philadelphiæ, & Laodiciæ:

12 Et conversus sum, ut viderem vocem quæ loquebatur mecum: Et conversus vidi septem candelabra aurea:

13 Et in medio septem candelabrorum aureorum similem Filio hominis, vestitum podere, & præcinctum ad mamillas zona aurea:

14 Caput autem ejus & capilli erant candidi tamquam lana alba, & tamquam nix, & oculi ejus tamquam flamma ignis,

15 Et pedes ejus similes aurichalco, sicut in camino ardenti, & vox illius tamquam vox aquarum multarum:

16 Et habebat in dextera sua stellas septem: & de ore ejus gladius utraque parte acutus exibat: & facies ejus sicut sol lucet in virtute sua.

17 Et cum vidissem eum, cecidi ad pedes ejus tamquam mortuus. Et posuit dexteram suam super me, dicens: Noli timere: † ego sum primus, & novissimus;

18 Et vivus, & fui mortuus; & ecce sum vivens in sæcula sæculorum, & habeo claves mortis, & inferni.

19 Scribe ergo quæ vidisti, & quæ sunt, & quæ oportet fieri post hæc.

20 Sacramentum septem stellarum, quas vidisti in dextera mea, & septem candelabra aurea: septem stellæ, Angeli sunt septem Ecclesiarum: & candelabra septem, septem Ecclesiæ sunt.

CAPUT II.

Jubetur Joannes varia scribere Ecclesiis Ephesi, Smyrnæ, Pergami & Thyatiræ: collaudans eos qui Nicolaitarum doctrinam non admiserant, alios autem minis ad pœnitentiam revocans: tepidum quoque detestans, & vincenti præmium pollicens.

1 Angelo Ephesi Ecclesiæ scribe: Hæc dicit, qui tenet septem stellas in dextera sua, qui ambulat in medio septem candelabrorum aureorum:

2 Scio opera tua, & laborem, & patientiam tuam, & quia non potes sustinere malos: & tentasti eos, qui se dicunt Apostolos esse, & non sunt: & invenisti eos mendaces:

3 Et patientiam habes, & sustinuisti propter nomen meum, & non defecisti.

4 Sed habeo adversum te, quod charitatem tuam primam reliquisti.

5 Memor esto itaque unde excideris, & age pœnitentiam, & prima opera fac: sin autem, venio tibi, & moveo candelabrum tuum de loco suo, nisi pœnitentiam egeris.

6 Sed hoc habes, quia odisti facta Nicolaitarum, quæ & ego odi.

7 Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis: Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod est in Paradiso Dei mei.

8 Et Angelo Smyrnæ Ecclesiæ scribe: Hæc dicit primus, & novissimus; qui fuit mortuus, & vivit:

9 Scio tribulationem tuam, & paupertatem tuam, sed dives es: & blasphemaris ab his, qui se dicunt Judæos esse, & non sunt, sed sunt synagoga satanæ.

10 Nihil horum timeas quæ passurus es. Ecce missurus est diabolus aliquos ex vobis in carcerem, ut tentemini: & habebitis tribulationem diebus decem. Esto fidelis usque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ.

11 Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis: Qui vicerit, non lædetur a morte secunda.

12 Et Angelo Pergami Ecclesiæ scribe: Hæc dicit qui habet rhomphæam utraque parte acutam:

13 Scio ubi habitas, ubi sedes est satanæ: & tenes nomen meum, & non negasti fidem meam. Et in diebus illis Antipas testis meus fidelis, qui occisus est apud vos, ubi satanas habitat.

14 Sed habeo adversus te pauca: quia habes illic tenentes doctrinam † Balaam, qui docebat Balac mittere scandalum coram filiis Israel, edere, & fornicari:

† Exod. 3. 14.
† 1. Cor. 15. 20. Coloss. 1. 18. † Hebr. 2. 14. 1. Petri 1. 19. 1. Joan. 1. 7.
† Isaiæ 3. 13. Matth. 24. 30. Judæ 14.
† Isaiæ 41. 4. & 44. 6. & 48. 12. Infra 22. 13.
Infra 21. 6. & 22. 13.
† Num. 24. 3. & 25. 2.

15 Ita habes & tu tenentes doctrinam Nicolaitarum.

16 Similiter pœnitentiam age: si quo minus veniam tibi cito, & pugnabo cum illis in gladio oris mei.

17 Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis: Vincenti dabo manna absconditum, & dabo illi calculum candidum: & in calculo nomen novum scriptum, quod nemo scit, nisi qui accipit.

18 Et Angelo Thyatiræ Ecclesiæ scribe: Hæc dicit Filius Dei, qui habet oculos tanquam flammam ignis, & pedes ejus similes aurichalco:

19 Novi opera tua, & fidem, & charitatem tuam, & ministerium, & patientiam tuam, & opera tua novissima plura prioribus.

20 Sed habeo adversus te pauca: quia permittis mulierem Jezabel, quæ se dicit prophetem, docere, & seducere servos meos, fornicari, & manducare de idolothytis.

21 Et dedi illi tempus ut pœnitentiam ageret: & non vult pœnitere a fornicatione sua.

22 Ecce mittam eam in lectum: & qui mœchantur cum ea, in tribulatione maxima erunt, nisi pœnitentiam ab operibus suis egerint.

23 Et filios ejus interficiam in morte, & scient omnes Ecclesiæ, † quia ego sum scrutans renes & corda: & dabo unicuique vestrum secundum opera sua. Vobis autem dico, † *1 Reg. 16. 7. Psal. 7. 10. Jer. 11. 20. & 17. 10. & 20. 12.*

24 Et ceteris qui Thyatiræ estis: Quicumque non habent doctrinam hanc, & qui non cognoverunt altitudines satanæ, quemadmodum dicunt, non mittam super vos aliud pondus:

25 Tamen id, quod habetis, tenete donec veniam.

26 Et qui vicerit, & custodierit usque in finem opera mea, dabo illi potestatem super Gentes,

27 Et reget eas in virga ferrea, & tanquam vas figuli confringentur,

28 Sicut & ego accepi a Patre meo: & dabo illi stellam matutinam.

29 Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis.

CAPUT III.

Jubetur scribere Ecclesiis Sardis, Philadelphiæ & Laodiciæ: errantes ad pœnitentiam minis revocans, sed alios collaudans, & vincenti præmium pollicens: Deum dicens ad ostium pulsare, ut ingrediatur ad illum qui aperuerit.

1 ET Angelo Ecclesiæ Sardis scribe: Hæc dicit qui habet septem Spiritus Dei, & septem stellas: Scio opera tua, quia nomen habes quod vivas, & mortuus es.

2 Esto vigilans, & confirma cetera, quæ moritura erant. Non enim invenio opera tua plena coram Deo meo.

3 In mente ergo habe qualiter acceperis, & audieris, & serva, & pœnitentiam age. Si ergo non vigilaveris, † Veniam ad te tanquam fur, & nescies qua hora veniam ad te. † *1 Thes. 5. 2. 2 Petr. 3. 10. Infra 16. 15.*

4 Sed habes pauca nomina in Sardis, qui non inquinaverunt vestimenta sua: & ambulabunt mecum in albis, quia digni sunt.

5 Qui vicerit, sic vestietur vestimentis albis, & non delebo nomen ejus de Libro vitæ, & confitebor nomen ejus coram Patre meo, & coram angelis ejus.

6 Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis.

7 Et Angelo Philadelphiæ Ecclesiæ scribe: Hæc dicit Sanctus & Verus, † qui habet clavem David: † qui aperit, & nemo claudit: claudit, & nemo aperit: † *Isaiæ 22. 22. † Job 12. 14.*

8 Scio opera tua. Ecce dedi coram te ostium apertum, quod nemo potest claudere: quia modicam habes virtutem, & servasti verbum meum, & non negasti nomen meum.

9 Ecce dabo de synagoga satanæ, qui dicunt se Judæos esse, & non sunt, sed mentiuntur: Ecce faciam illos ut veniant, & adorent ante pedes tuos: & scient quia ego dilexi te

10 Quoniam servasti verbum patientiæ meæ, & ego servabo te ab hora tentationis, quæ ventura est in orbem universum tentare habitantes in terra.

11 Ecce venio cito: tene quod habes, ut nemo accipiat coronam tuam.

12 Qui vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei, & foras non egredietur amplius: & scribam super eum nomen Dei mei, & nomen civitatis Dei mei novæ Jerusalem, quæ descendit de cœlo a Deo meo, & nomen meum novum.

13 Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis.

14 Et Angelo Laodiciæ Ecclesiæ scribe: † Hæc dicit: Amen, testis fidelis, & verus, qui est principium creaturæ Dei: † *Joan. 14. 6.*

15 Scio opera tua, quia neque frigidus es, neque calidus: utinam frigidus esses, aut calidus:

16 Sed quia tepidus es, & nec frigidus, nec calidus, incipiam te evomere ex ore meo.

17 Quia dicis: Quod dives sum, & locupletatus, & nullius egeo: & nescis quia tu es miser, & miserabilis, & pauper, & cæcus, & nudus.

18 Suadeo tibi emere a me aurum ignitum probatum, ut locuples fias, & vestimentis albis induaris, & non appareat confusio nuditatis tuæ, & collyrio inunge oculos tuos, ut videas.

19 † Ego quos amo, arguo, & castigo. Æmulare ergo, & pœnitentiam age. † *Prov. 3. 12. Hebr. 12. 6.*

20 Ecce sto ad ostium, & pulso: si quis audierit vocem meam, & aperuerit mihi januam, intrabo ad illum, & cœnabo cum illo, & ipse mecum.

21 Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo: sicut & ego vici, & sedi cum Patre meo in throno ejus.

22 Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis.

CAPUT IV.

Aperto in cœlo ostio videt sedentem in throno, & in hujus circuitu vigintiquatuor senieres sedentes; &, quæ hic describit, quatuor animalia, qua sedentem in throno assidue una cum viginti quatuor senioribus glorificabant.

1 POST hæc vidi: & ecce ostium apertum in cœlo, & vox prima, quam audivi, tanquam tubæ loquentis mecum, dicens: Ascende huc, & ostendam tibi quæ oportet fieri post hæc.

2 Et statim fui in spiritu: & ecce sedes posita erat in cœlo, & super sedem sedens.

3 Et qui ſedebat, ſimilis erat aſpectui lapidis jaſpidis & ſardinis: & iris erat in circuitu, ſedis, ſimilis viſioni ſmaragdinæ.

4 Et in circuitu ſedis ſedilia viginti quatuor: & ſuper thronos viginti quatuor ſeniores ſedentes, circumamicti veſtimentis albis, & in capitibus eorum coronæ aureæ.

5 Et de throno procedebant fulgura, & voces, & tonitrua: & ſeptem lampades ardentes ante thronum, qui ſunt ſeptem ſpiritus Dei.

6 Et in conſpectu ſedis tamquam mare vitreum ſimile cryſtallo: & in medio ſedis, & in circuitu ſedis, quattuor animalia plena oculis ante & retro.

7 Et animal primum ſimile leoni, & ſecundum animal ſimile vitulo, & tertium animal habens faciem quaſi hominis, & quartum animal ſimile aquilæ volanti.

8 Et quatuor animalia, ſingula eorum habebant alas ſenas: & in circuitu, & intus plena ſunt oculis: & requiem non habebant die ac nocte, dicentia: † Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus omnipotens, qui erat, & qui eſt, & qui venturus eſt. *Iſaiæ 6. 3.*

9 Et cum darent illa animalia gloriam, & honorem, & benedictionem ſedenti ſuper thronum, viventi in ſæcula ſæculorum,

10 Procidebant viginti quatuor ſeniores ante ſedentem in throno, & adorabant viventem in ſæcula ſæculorum, & mittebant coronas ſuas ante thronum, dicentes:

11 Dignus es Domine Deus noſter accipere gloriam, & honorem, & virtutem: quia tu creaſti omnia, & propter voluntatem tuam erant, & creata ſunt.

CAPUT V.

Flente Joanne quod librum ſeptem ſigillis ſignatum nemo poſſet aperire, Agnus primum occiſus illum aperuit: quo facto, quatuor animalia & viginti quatuor ſeniores, cum innumera Angelorum multitudine omnique creatura illum maxime glorificarunt.

1 ET vidi in dextera ſedentis ſupra thronum, librum ſcriptum intus & foris, ſignatum ſigillis ſeptem.

2 Et vidi Angelum fortem, prædicantem voce magna: Quis eſt dignus aperire librum, & ſolvere ſignacula ejus?

3 Et nemo poterat, neque in cœlo, neque in terra, neque ſubtus terram, aperire librum, neque reſpicere illum.

4 Et ego flebam multum, quoniam nemo dignus inventus eſt aperire librum, nec videre eum.

5 Et unus de ſenioribus dixit mihi: Ne fleveris: ecce vicit leo de tribu Juda, radix David, aperire librum, & ſolvere ſeptem ſignacula ejus.

6 Et vidi: & ecce in medio throni & quatuor animalium, & in medio ſeniorum, Agnum ſtantem tamquam occiſum, habentem cornua ſeptem, & oculos ſeptem: qui ſunt ſeptem ſpiritus Dei, miſſi in omnem terram.

7 Et venit, & accepit de dextera ſedentis in throno librum.

8 Et cum aperuiſſet librum, quatuor animalia & viginti quatuor ſeniores ceciderunt coram Agno, habentes ſinguli citharas, & phialas aureas plenas odoramentorum, quæ ſunt orationes ſanctorum:

9 Et cantabant canticum novum, dicentes: Dignus es Domine accipere librum, & aperire ſignacula ejus: quoniam occiſus es, & redemiſti nos Deo in ſanguine tuo ex omni tribu, & lingua, & populo, & natione:

10 Et feciſti nos Deo noſtro regnum, & ſacerdotes: & regnabimus ſuper terram.

11 Et vidi, & audivi vocem Angelorum multorum in circuitu throni, & animalium, & ſeniorum: & erat numerus eorum † millia millium, † *Dan. 7. 10.*

12 Dicentium voce magna: Dignus eſt Agnus, qui occiſus eſt, accipere virtutem, & divinitatem, & ſapientiam, & fortitudinem, & honorem, & gloriam, & benedictionem.

13 Et omnem creaturam, quæ in cœlo eſt, & ſuper terram, & ſub terra, & quæ ſunt in mari, & quæ in eo: omnes audivi dicentes: Sedenti in throno, & Agno, benedictio, & honor, & gloria, & poteſtas in ſæcula ſæculorum.

14 Et quatuor animalia dicebant: Amen. Et viginti quatuor ſeniores ceciderunt in facies ſuas: & adoraverunt viventem in ſæcula ſæculorum.

CAPUT VI.

Apertis quatuor ſigillis, varii adverſus terram ſequuntur effectus: quinto vero aperto, animæ martyrum petunt accelerari judicium: ad ſexti autem apertionem oſtenduntur ſigna futuri judicii.

1 ET vidi quod aperuiſſet Agnus unum de ſeptem ſigillis, & audivi unum de quatuor animalibus, dicens, tamquam vocem tonitrui: Veni, & vide.

2 Et vidi: & ecce equus albus, & qui ſedebat ſuper illum habebat arcum, & data eſt ei corona, & exivit vincens ut vinceret.

3 Et cum aperuiſſet ſigillum ſecundum, audivi ſecundum animal, dicens: Veni, & vide.

4 Et exivit alius equus rufus: & qui ſedebat ſuper illum, datum eſt ei ut ſumeret pacem de terra, & ut invicem ſe interficiant, & datus eſt ei gladius magnus.

5 Et cum aperuiſſet ſigillum tertium, audivi tertium animal, dicens: Veni, & vide. Et ecce equus niger: & qui ſedebat ſuper illum, habebat ſtateram in manu ſua.

6 Et audivi tamquam vocem in medio quatuor animalium dicentium: Bilibris tritici denario, & tres bilibres hordei denario, & vinum & oleum ne læſeris.

7 Et cum aperuiſſet ſigillum quartum, audivi vocem quarti animalis dicentis: Veni, & vide.

8 Et ecce equus pallidus: & qui ſedebat ſuper eum, nomen illi Mors, & infernus ſequebatur eum, & data eſt illi poteſtas ſuper quatuor partes terræ, interficere gladio, fame, & morte, & beſtiis terræ.

9 Et cum aperuiſſet ſigillum quintum, vidi ſubtus altare animas interfectorum propter verbum Dei, & propter teſtimonium, quod habebant,

10 Et clamabant voce magna, dicentes: Uſquequo Domine, (ſanctus, & verus) non judicas, & non vindicas ſanguinem noſtrum de iis qui habitant in terra?

11 Et datæ ſunt illis ſingulæ ſtolæ albæ: &

dictum

dictum est illis ut requiescerent adhuc tempus modicum, donec compleantur conservi eorum, & fratres eorum, qui interficiendi sunt sicut & illi.

12 Et vidi cum aperuisset sigillum sextum: & ecce terræmotus magnus factus est, & sol factus est niger tamquam saccus cilicinus: & luna tota facta est sicut sanguis:

13 Et stellæ de cœlo ceciderunt super terram, sicut ficus emittit grossos suos cum a vento magno movetur.

14 Et cælum recessit sicut liber involutus: & omnis mons, & insulæ de locis suis motæ sunt:

15 Et reges terræ, & principes, & tribuni, & divites, & fortes, & omnis servus, & liber, absconderunt se in speluncis, & in petris montium:

† *Isaiæ* 2. 19. *Oseæ* 10. 8. *Lucæ* 23. 30.

16 Et dicunt montibus, & petris: † Cadite super nos, & abscondite nos a facie sedentis super thronum, & ab ira Agni:

17 Quoniam venit dies magnus iræ ipsorum: & quis poterit stare?

CAPUT VII.

Dum punienda est terra, jubentur absque nocumento servari signum in fronte gerentes: qui describuntur tam ex Judæis quam ex Gentibus, benedicentes Deum: & de his qui amicti erant stolis albis.

1 Post hæc vidi quatuor Angelos stantes super quatuor angulos terræ, tenentes quatuor ventos terræ, ne flarent super terram, neque super mare, neque in ullam arborem.

2 Et vidi alterum Angelum ascendentem ab ortu solis, habentem signum Dei vivi: & clamavit voce magna quatuor Angelis, quibus datum est nocere terræ, & mari,

3 Dicens: Nolite nocere terræ, & mari, neque arboribus, quoadusque signemus servos Dei nostri in frontibus eorum.

4 Et audivi numerum signatorum, centum quadraginta quatuor millia signati, ex omni tribu filiorum Israel.

5 Ex tribu Juda duodecim millia signati: Ex tribu Ruben duodecim millia signati: Ex tribu Gad duodecim millia signati:

6 Ex tribu Aser duodecim millia signati: Ex tribu Nephthali duodecim millia signati: Ex tribu Manasse duodecim millia signati:

7 Ex tribu Simeon duodecim millia signati: Ex tribu Levi duodecim millia signati: Ex tribu Issachar duodecim milla signati:

8 Ex tribu Zabulon duodecim millia signati: Ex tribu Joseph duodecim millia signati: Ex tribu Benjamin duodecim millia signati.

9 Post hæc vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat, ex omnibus Gentibus, & tribubus, & populis, & linguis: stantes ante thronum, & in conspectu Agni, amicti stolis albis, & palmæ in manibus eorum:

10 Et clamabant voce magna dicentes: Salus Deo nostro, qui sedet super thronum, & Agno.

11 Et omnes angeli stabant in circuitu throni, & seniorum, & quatuor animalium: & ceciderunt in conspectu throni in facies suas, & adoraverunt Deum,

12 Dicentes, Amen. Benedictio, & claritas, & sapientia, & gratiarum actio, honor, & virtus, & fortitudo Deo nostro, in sæcula sæculorum, Amen.

13 Et respondit unus de senioribus, & dixit mihi: Hi, qui amicti sunt stolis albis, qui sunt? & unde venerunt?

14 Et dixi illi: Domine mi, tu scis. Et dixit mihi: Hi sunt, qui venerunt de tribulatione magna, & laverunt stolas suas, & dealbaverunt eas in sanguine Agni.

15 Ideo sunt ante thronum Dei, & serviunt ei die ac nocte in templo ejus: & qui sedet in throno habitabit super illos.

16 † Non esurient, neque sitient amplius, nec cadet super illos sol, neque ullus æstus:

† *Isaiæ* 49. 10.

17 Quoniam Agnus, qui in medio throni est, reget illos, & deducet eos ad vitæ fontes aquarum, † & absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum.

† *Isaiæ* 25. 8. *Infra* 21. 4.

CAPUT VIII.

Aperto septimo sigillo septem Angeli cum tubis ostenduntur, effusique in terram igne altaris ab alio Angelo sunt variæ tempestates: similiter quatuor Angelis tuba canentibus producuntur variæ plagæ adversus homines.

1 ET cum aperuisset sigillum septimum, factum est silentium in cœlo, quasi media hora.

2 Et vidi septem Angelos stantes in conspectu Dei: & datæ sunt illis septem tubæ.

3 Et alius Angelus venit, & stetit ante altare habens thuribulum aureum: & data sunt illi incensa multa, ut daret de orationibus sanctorum omnium super altare aureum, quod est ante thronum Dei.

4 Et ascendit fumus incensorum de orationibus sanctorum de manu Angeli coram Deo.

5 Et accepit Angelus thuribulum, & implevit illud de igne altaris, & misit in terram, & facta sunt tonitrua, & voces, & fulgura, & terræmotus magnus.

6 Et septem Angeli, qui habebant septem tubas, præparaverunt se ut tuba canerent.

7 Et primus Angelus tuba cecinit, & facta est grando, & ignis, mista in sanguine, & missum est in terram, & tertia pars terræ combusta est, & tertia pars arborum concremata est, & omne fœnum viride combustum est.

8 Et secundus Angelus tuba cecinit: & tamquam mons magnus igne ardens missus est in mare, & facta est tertia pars maris sanguis.

9 Et mortua est tertia pars creaturæ eorum quæ habebant animas in mari, & tertia pars navium interiit.

10 Et tertius Angelus tuba cecinit: & cecidit de cœlo stella magna, ardens tamquam facula, & cecidit in tertiam partem fluminum, & in fontes aquarum:

11 Et nomen stellæ dicitur Absinthium: & facta est tertia pars aquarum in absinthium: & multi hominum mortui sunt de aquis, quia amaræ factæ sunt.

12 Et quartus Angelus tuba cecinit: & percussa est tertia pars solis, & tertia pars lunæ, & tertia pars stellarum, ita ut obscuraretur tertia pars eorum, & dies non luceret parte tertia, & nocte similiter.

13 Et vidi, & audivi vocem unius aquilæ volantis per medium cœli, dicentis voce magna: Væ, væ, væ habitantibus in terra, de ceteris vocibus trium Angelorum, qui erant tuba canituri.

CAPUT IX.

Quinto Angelo tuba canente stella cadit, & locusta a fumo putei egressa describuntur, qua homines crucient: sexto vero Angelo canente solvuntur quatuor Angeli, qui ingenti equestri exercitu tertiam hominum partem occidant.

1 ET quintus Angelus tuba cecinit: & vidi stellam de cælo cecidisse in terram, & data est ei clavis putei abyssi.

2 Et aperuit puteum abyssi: & ascendit fumus putei, sicut fumus fornacis magnæ: & obscuratus est sol & aer de fumo putei.

3 Et de fumo putei exierunt locustæ in terram, & data est illis potestas, sicut habent potestatem scorpiones terræ:

4 Et præceptum est illis ne læderent fœnum terræ, neque omne viride, neque omnem arborem: nisi tantum homines, qui non habent signum Dei in frontibus suis.

5 Et datum est illis ne occiderent eos; sed ut cruciarent mensibus quinque. & cruciatus eorum, ut cruciatus scorpii cum percutit hominem.

† *Isaiæ 2. 19. Osee 10. 8. Luca 23. 30.* 6 † Et in diebus illis quærent homines mortem, & non invenient eam: & desiderabunt mori, & fugiet mors ab eis.

† *Sap. 16. 9.* 7 † Et similitudines locustarum, similes equis paratis in prælium: & super capita earum tamquam coronæ similes auro: & facies earum tamquam facies hominum.

8 Et habebant capillos sicut capillos mulierum; & dentes earum, sicut dentes leonum erant.

9 Et habebant loricas sicut loricas ferreas, & vox alarum earum sicut vox currum equorum multorum currentium in bellum:

10 Et habebant caudas similes scorpionum, & aculei erant in caudis earum: & potestas earum nocere hominibus mensibus quinque: & habebant super se

11 Regem angelum abyssi, cui nomen Hebraice Abaddon, Græce autem Apolliyon, Latine habens nomen Exterminans.

12 Væ unum abiit, & ecce veniunt adhuc duo væ post hæc.

13 Et sextus Angelus tuba cecinit: & audivi vocem unam ex quatuor cornibus altaris aurei, quod est ante oculos Dei,

14 Dicentem sexto Angelo, qui habebat tubam: Solve quatuor Angelos, qui alligati sunt in flumine magno Euphrate.

15 Et soluti sunt quatuor Angeli, qui parati erant in horam, & diem, & mensem, & annum, ut occiderent tertiam partem hominum.

16 Et numerus equestris exercitus vicies millies dena millia. Et audivi numerum eorum.

17 Et ita vidi equos in visione: & qui sedebant super eos, habebant loricas igneas, & hyacinthinas, & sulphureas, & capita equorum erant tamquam capita leonum: & de ore eorum procedit ignis, & fumus, & sulphur.

18 Et ab his tribus plagis occisa est tertia pars hominum, de igne, & de fumo, & sulphure, quæ procedebant de ore ipsorum.

19 Potestas enim equorum in ore eorum est, & in caudis eorum: nam caudæ eorum similes serpentibus, habentes capita: & in his nocent.

20 Et ceteri homines, qui non sunt occisi in his plagis, neque pœnitentiam egerunt de operibus manuum suarum, ut non adorarent dæmonia, & simulacra aurea, & argentea, & ærea, & lapidea, & lignea, quæ neque videre possunt, neque audire, neque ambulare:

21 Et non egerunt pœnitentiam ab homicidiis suis, neque a veneficiis suis, neque a fornicatione sua, neque a furtis suis.

CAPUT X.

Clamante alio forti Angelo loquuntur septem tonitrua: porro Angelus jurat non amplius fore tempus, sed consummandum ad vocem septimi Angeli mysterium: datque librum Joanni devorandum.

1 ET vidi alium Angelum fortem descendentem de cælo amictum nube, & iris in capite ejus, & facies ejus erat ut sol, & pedes ejus tamquam columnæ ignis.

2 Et habebat in manu sua libellum apertum: & posuit pedem suum dextrum super mare, sinistrum autem super terram:

3 Et clamavit voce magna, quemadmodum cum leo rugit. Et cum clamasset, locuta sunt septem tonitrua voces suas.

4 Et cum locuta fuissent septem tonitrua voces suas, ego scripturus eram: & audivi vocem de cælo dicentem mihi: Signa quæ locuta sunt septem tonitrua, & noli ea scribere.

† *Dan. 12. 7.* 5 † Et Angelus, quem vidi stantem super mare, & super terram, levavit manum suam ad cælum:

6 Et juravit per viventem in sæcula sæculorum, qui creavit cælum, & ea quæ in eo sunt; & terram, & ea quæ in ea sunt; & mare, & ea quæ in eo sunt: Quia tempus non erit amplius:

7 Sed in diebus vocis septimi Angeli, cum cœperit tuba canere, consummabitur mysterium Dei, sicut evangelizavit per servos suos Prophetas.

8 Et audivi vocem de cælo iterum loquentem mecum, & dicentem: Vade, & accipe librum apertum de manu Angeli stantis super mare, & super terram.

† *Ezec. 3. 1.* 9 Et abii ad Angelum, dicens ei, ut daret mihi librum. Et dixit mihi: † Accipe librum, & devora illum: & faciet amaricari ventrem tuum, sed in ore tuo erit dulce tamquam mei.

10 Et accepi librum de manu Angeli, & devoravi illum: & erat in ore meo tamquam mel dulce: & cum devorassem eum, amaricatus est venter meus:

11 Et dixit mihi: Oportet te iterum prophetare Gentibus, & populis, & linguis, & regibus multis.

CAPUT XI.

Joannes templum metiens audit prædicaturos duos testes, quos bestia a mari ascendens occidet: ac illi resurgentes in cælum ascendant, ac terræmotu occidantur 7000. hominum, & ad cantum septimi Angeli vigintiquatuor seniores Deo gratias agunt.

1 ET datus est mihi calamus similis virgæ, & dictum est mihi: Surge, & metire templum Dei, & altare, & adorantes in eo.

2 Atrium autem, quod est foris templum, ejice foras, & ne metiaris illud: quoniam datum

tum est Gentibus, & civitatem sanctam calcabunt mensibus quadraginta duobus.

3 Et dabo duobus testibus meis, & prophetabunt diebus mille ducentis sexaginta, amicti saccis.

4 Hi sunt duæ olivæ, & duo candelabra, in conspectu Domini terræ stantes.

5 Et si quis voluerit eos nocere, ignis exiet de ore eorum, & devorabit inimicos eorum: & si quis voluerit eos lædere, sic opertet eum occidi.

6 Hi habent potestatem claudendi cælum, ne pluat diebus prophetiæ ipsorum: & potestatem habent super aquas convertendi eas in sanguinem, & percutere terram omni plaga quotiescumque voluerint.

7 Et cum finierint testimonium suum, bestia quæ ascendit de abysso, faciet adversum eos bellum, & vincet illos, & occidet eos.

8 Et corpora eorum jacebunt in plateis civitatis magnæ, quæ vocatur spiritualiter Sodoma: & Ægyptus, ubi & Dominus eorum crucifixus est.

9 Et videbunt de tribubus, & populis, & linguis, & Gentibus, corpora eorum per tres dies & dimidium: & corpora eorum non sinent poni in monumentis.

10 Et inhabitantes terram gaudebunt super illos, & jucundabuntur: & munera mittent invicem, quoniam hi duo prophetæ cruciaverunt eos, qui habitabant super terram.

11 Et post dies tres & dimidium spiritus vitæ a Deo intravit in eos. Et steterunt super pedes suos, & timor magnus cecidit super eos, qui viderunt eos.

12 Et audierunt vocem magnam de cælo, dicentem eis: Ascendite huc. Et ascenderunt in cælum in nube: & viderunt illos inimici eorum,

13 Et in illa hora factus est terræmotus magnus, & decima pars civitatis cecidit: & occisa sunt in terræmotu nomina hominum septem millia: & reliqui in timorem sunt missi, & dederunt gloriam Deo cæli.

14 Væ secundum ablit: & ecce væ tertium veniet cito.

15 Et septimus Angelus tuba cecinit: & factæ sunt voces magnæ in cælo dicentes: Factum est regnum hujus mundi, Domini nostri & Christi ejus, & regnabit in sæcula sæculorum: Amen.

16 Et viginti quatuor seniores, qui in conspectu Dei sedent in sedibus suis, ceciderunt in facies suas, & adoraverunt Deum, dicentes:

17 Gratias agimus tibi Domine Deus omnipotens, qui es, & qui eras, & qui venturus es: quia accepisti virtutem tuam magnam, & regnasti.

18 Et iratæ sunt Gentes, & advenit ira tua, & tempus mortuorum judicari. & reddere mercedem servis tuis Prophetis, & sanctis, & timentibus nomen tuum pusillis & magnis, & exterminandi eos qui corrumpunt terram.

19 Et apertum est templum Dei in cælo: & visa est arca testamenti ejus in templo ejus, & facta sunt fulgura, & voces, & terræmotus, & grando magna.

CAPUT XII.

Cum mulier cernente dracone filium peperisset, raptus est ab ea filius ejus ad Deum: tunc facto in cælo prælio, lapsus draco cœpit mulieris semen persequi.

1 ET signum magnum apparuit in cælo: Mulier amicta sole, & luna sub pedibus ejus, & in capite ejus corona stellarum duodecim;

2 Et in utero habens, clamabat parturiens, & cruciabatur ut pariat.

3 Et visum est aliud signum in cælo: & ecce draco magnus rufus, habens capita septem, & cornua decem: & in capitibus ejus diademata septem:

4 Et cauda ejus trahebat tertiam partem stellarum cæli; & misit eas in terram, & draco stetit ante mulierem, quæ erat paritura; ut cum peperisset, filium ejus devoraret.

5 Et peperit filium masculum, qui recturus erat omnes Gentes in virga ferrea: & raptus est filius ejus ad Deum, & ad thronum ejus:

6 Et mulier fugit in solitudinem, ubi habebat locum paratum a Deo, ut ibi pascant eam diebus mille ducentis sexaginta.

7 Et factum est prælium magnum in cælo: Michael, & Angeli ejus prœliabantur cum dracone, & draco pugnabat, & angeli ejus:

9 Et non valuerunt, neque locus inventus est eorum amplius in cælo.

9 Et projectus est draco ille magnus, serpens antiquus, qui vocatur diabolus, & satanas, qui seducit universum orbem: & projectus est in terram, & angeli ejus cum illo missi sunt.

10 Et audivi vocem magnam in cælo dicentem: Nunc facta est salus, & virtus, & regnum Dei nostri, & potestas Christi ejus: quia projectus est accusator fratrum nostrorum, qui accusabat illos ante conspectum Dei nostri die ac nocte.

11 Et ipsi vicerunt eum propter sanguinem Agni, & propter verbum testimonii sui, & non dilexerunt animas suas usque ad mortem.

12 Propterea lætamini cœli, & qui habitatis in eis. Væ terræ, & mari, quia descendit diabolus ad vos, habens iram magnam, sciens quod modicum tempus habet.

13 Et postquam vidit draco quod projectus esset in terram, persecutus est mulierem, quæ peperit masculum.

14 Et datæ sunt mulieri alæ duæ aquilæ magnæ, ut volaret in desertum in locum suum, ubi alitur per tempus & tempora & dimidium temporis, a facie serpentis.

15 Et misit serpens ex ore suo post mulierem, aquam tamquam flumen, ut eam faceret trahi a flumine.

16 Et adjuvit terra mulierem, & aperuit terra os suum, & absorbuit flumen, quod misit draco de ore suo.

17 Et iratus est draco in mulierem: & abiit facere prælium cum reliquis de semine ejus, qui custodiunt mandata Dei, & habent testimonium Jesu Christi.

18 Et stetit super arenam maris.

Digitized by Google

CAPUT XIII.

Bestia de mari ascendens septem capitum & decem cornuum decemque diadematum, cujus plaga curatur, Deum blasphemat, & sanctos debellat: alteraque bestia duorum cornuum de terra ascendens illi maxime favet, cogens fieri & adorari ejus imaginem, habereque characterem nominis ejus.

1 ET vidi de mari bestiam ascendentem, habentem capita septem, & cornua decem, & super cornua ejus decem diademata, & super capita ejus nomina blasphemiæ.

2 Et bestia, quam vidi, similis erat pardo, & pedes ejus sicut pedes ursi, & os ejus sicut os leonis. Et dedit illi draco virtutem suam, & potestatem magnam.

3 Et vidi unum de capitibus suis quasi occisum in mortem: & plaga mortis ejus curata est. Et admirata est universa terra post bestiam.

4 Et adoraverunt draconem, qui dedit potestatem bestiæ: & adoraverunt bestiam, dicentes: Quis similis bestiæ? & quis poterit pugnare cum ea?

5 Et datum est ei os loquens magna & blasphemias: & data est ei potestas facere menses quadraginta duos.

6 Et aperuit os suum in blasphemias ad Deum, blasphemare nomen ejus, & tabernaculum ejus, & eos qui in cœlo habitant.

7 Et est datum illi bellum facere cum sanctis, & vincere eos. Et data est illi potestas in omnem tribum, & populum, & linguam, & gentem,

8 Et adoraverunt eam omnes, qui inhabitant terram: quorum non sunt scripta nomina in Libro vitæ Agni, qui occisus est ab origine mundi.

9 Si quis habet aurem, audiat.

10 Qui in captivitatem duxerit, in captivitatem vadet: † qui in gladio occiderit, oportet eum gladio occidi. Hic est patientia, & fides Sanctorum.

† *Gen.* 9. 6. *Matth.* 26. 52.

11 Et vidi aliam bestiam ascendentem de terra, & habebat cornua duo similia Agni, & loquebatur sicut draco.

12 Et potestatem prioris bestiæ omnem faciebat in conspectu ejus: & fecit terram, & habitantes in ea, adorare bestiam primam, cujus curata est plaga mortis.

13 Et fecit signa magna, ut etiam ignem faceret de cœlo descendere in terram in conspectu hominum.

14 Et seduxit habitantes in terra, propter signa, quæ data sunt illi facere in conspectu bestiæ, dicens habitantibus in terra, ut faciant imaginem bestiæ, quæ habet plagam gladii, & vixit.

15 Et datum est illi ut daret spiritum imagini bestiæ, & ut loquatur imago bestiæ: & faciat ut quicumque non adoraverint imaginem bestiæ, occidantur.

16 Et faciet omnes pusillos, & magnos, & divites, & pauperes, & liberos, & servos habere characterem in dextera manu sua, aut in frontibus suis.

17 Et ne quis possit emere, aut vendere, nisi qui habet characterem, aut nomen bestiæ, aut numerum nominis ejus.

18 Hic sapientia est. Qui habet intellectum, computet numerum bestiæ. Numerus enim hominis est: & numerus ejus sexcenti sexaginta sex.

CAPUT XIV.

Virgines cum Agno cantantes ambulant, Angelo uno Evangelium annuntiante, altero Babylonis lapsum, tertio vero cruciatum eorum qui bestiam adorarunt prædicante: porro duo habentes falces jubentur, ille messem, hic autem vineam terræ demetere.

1 ET vidi: & ecce Agnus stabat supra montem Sion, & cum eo centum quadraginta quatuor millia, habentes nomen ejus, & nomen Patris ejus scriptum in frontibus suis.

2 Et audivi vocem de cœlo, tamquam vocem aquarum multarum, & tamquam vocem tonitrui magni: & vocem, quam audivi, sicut citharœdorum citharizantium in citharis suis.

3 Et cantabant quasi canticum novum, ante sedem, & ante quatuor animalia, & seniores: & nemo poterat dicere canticum, nisi illa centum quadragintaquatuor millia, qui empti sunt de terra.

4 Hi sunt qui cum mulieribus non sunt coinquinati: Virgines enim sunt: Hi sequuntur Agnum quocumque ierit. Hi empti sunt ex hominibus primitiæ Deo, & Agno,

5 Et in ore eorum non est inventum mendacium: sine macula enim sunt ante thronum Dei.

6 Et vidi alterum Angelum volantem per medium cœli, habentem Evangelium æternum, ut evangelizaret sedentibus super terram, & super omnem gentem, & tribum, & linguam, & populum:

7 Dicens magna voce: Timete Dominum, & date illi honorem, quia venit hora judicii ejus: & adorate eum, † qui fecit cœlum, & terram, mare, & fontes aquarum.

† *Psal.* 145. 6. *Act.* 14. 14.

8 Et alius Angelus secutus est dicens: † Cecidit, cecidit Babylon illa magna: quæ a vino iræ fornicationis suæ potavit omnes Gentes.

† *Isaiæ* 21. 9. *Jerem.* 51. 8.

9 Et tertius Angelus secutus est illos, dicens voce magna: Si quis adoraverit bestiam, & imaginem ejus, & acceperit characterem in fronte sua, aut in manu sua:

10 Et hic bibet de vino iræ Dei, quod mistum est mero in calice iræ ipsius, & cruciabitur igne & sulphure in conspectu Angelorum sanctorum, & ante conspectum Agni:

11 Et fumus tormentorum eorum ascendet in sæcula sæculorum: nec habent requiem die ac nocte, qui adoraverunt bestiam, & imaginem ejus, & si quis acceperit characterem nominis ejus.

12 Hic patientia sanctorum est, qui custodiunt mandata Dei, & fidem Jesu.

13 Et audivi vocem de cœlo, dicentem mihi: Scribe: Beati mortui, qui in Domino moriuntur. Amodo jam dicit Spiritus, ut requiescant a laboribus suis: opera enim illorum sequuntur illos.

14 Et vidi, & ecce nubem candidam: & super nubem sedentem similem Filio hominis, habentem in capite suo coronam auream, & in manu sua falcem acutam.

15 Et alius Angelus exivit de templo, clamans voce magna ad sedentem super nubem: † Mitte falcem tuam, & mete, quia venit hora ut metatur, quoniam aruit messis terræ.

† *Joel* 3. 13. *Matth.* 13. 39.

16 Et misit qui sedebat super nubem, falcem suam in terram, & demessa est terra.

17 Et alius Angelus exivit de templo, quod est in cœlo, habens & ipse falcem acutam.

18 Et alius Angelus exivit de altari, qui habebat potestatem supra ignem: & clamavit voce magna ad eum qui habebat falcem acutam, dicens: Mitte falcem tuam acutam, & vindemia botros vineæ terræ: quòniam maturæ sunt uvæ ejus.

19 Et misit Angelus falcem suam acutam in terram, & vindemiavit vineam terræ, & misit in lacum iræ Dei magnum:

20 Et calcatus est lacus extra civitatem, & exivit sanguinis de lacu usque ad frænos equorum per stadia mille sexcenta.

CAPUT XV.

Qui bestiam vicerant & ejus imaginem ac numerum nominis ejus, Deum glorificant: & septem Angelis habentibus septem plagas novissimas dantur septem phiala iræ Dei plenæ.

1 ET vidi aliud signum in cœlo magnum & mirabile, Angelos septem, habentes plagas septem novissimas: Quòniam in illis consummata est ira Dei.

2 Et vidi tamquam mare vitreum mistum igne, & eos, qui vicerunt bestiam, & imaginem ejus, & numerum nominis ejus, stantes super mare vitreum, habentes citharas Dei:

3 Et cantantes canticum Moysi servi Dei, & canticum Agni, dicentes: Magna & mirabilia sunt opera tua, Domine Deus omnipotens: justæ & veræ sunt viæ tuæ, Rex sæculorum.

† *Jer.* 10. 7. 4 † Quis non timebit te Domine, & magnificabit nomen tuum? quia solus pius es: quoniam omnes Gentes venient, & adorabunt in conspectu tuo, quoniam judicia tua manifesta sunt.

5 post hæc vidi, & ecce apertum est templum tabernaculi testimonii in cœlo:

6 Et exierunt septem Angeli habentes septem plagas de templo, vestiti lino mundo & candido, & præcincti circa pectora zonis aureis.

7 Et unum de quatuor animalibus dedit septem Angelis septem phialas aureas, plenas iracundiæ Dei viventis in sæcula sæculorum.

8 Et impletum est templum fumo a majestate Dei, & de virtute ejus: & nemo poterat introire in templum, donec consummarentur septem plagæ septem Angelorum.

CAPUT XVI.

Ad septem phialarum effusionem in terram, mare, fontes, solem, bestiæ sedem, Euphraten & aerem, multa in terra plaga eruuntur.

1 ET audivi vocem magnam de templo, dicentem septem Angelis: Ite, & effundite septem phialas iræ Dei in terram.

2 Et abit primus, & effudit phialam suam in terram: & factum est vulnus sævum & pessimum in homines, qui habebant characterem bestiæ, & in eos, qui adoraverunt imaginem ejus.

3 Et secundus Angelus effudit phialam suam in mare, & factus est sanguis tamquam mortui: & omnis anima vivens mortua est in mari.

4 Et tertius effudit phialam suam super flumina, & super fontes aquarum, & factus est sanguis.

5 Et audivi Angelum aquarum dicentem: Justus es Domine, qui es, & qui eras Sanctus, qui hæc judicasti:

6 Quia sanguinem Sanctorum & Prophetarum effuderunt, & sanguinem eis dedisti bibere: digni enim sunt.

7 Et audivi alterum ab altari dicentem: Etiam Domine Deus omnipotens, vera & justa judicia tua.

8 Et quartus Angelus effudit phialam suam in solem, & datum est illi æstu affligere homines, & igni:

9 Et æstuaverunt homines æstu magno, & blasphemaverunt nomen Dei habentis potestatem super has plagas, neque egerunt pœnitentiam ut darent illi gloriam.

10 Et quintus Angelus effudit phialam suam super sedem bestiæ: & factum est regnum ejus tenebrosum, & commanducaverunt linguas suas præ dolore:

11 Et blasphemaverunt Deum cœli, præ doloribus & vulneribus suis, & non egerunt pœnitentiam ex operibus suis.

12 Et sextus Angelus effudit phialam suam in flumen illud magnum Euphraten: & siccavit aquam ejus, ut præpararetur via regibus ab ortu solis.

13 Et vidi de ore draconis, & de ore bestiæ, & de ore pseudoprophetæ spiritus tres immundos in modo ranarum.

14 Sunt enim spiritus dæmoniorum facientes signa, & procedunt ad reges totius terræ congregare illos in prælium ad diem magnum omnipotentis Dei.

† *Matt.* 24. 43. *Luca* 12. 39. *Supra* 3. 3. 15 † Ecce venio sicut fur. Beatus qui vigilat, & custodit vestimenta sua, ne nudus ambulet, & videant turpitudinem ejus.

16 Et congregabit illos in locum, qui vocatur Hebraice Armagedon.

17 Et septimus Angelus effudit phialam suam in aerem; & exivit vox magna de templo a throno, dicens: Factum est.

18 Et facta sunt fulgura, & voces, & tonitrua, & terræmotus factus est magnus, qualis numquam fuit ex quo homines fuerunt super terram: talis terræmotus, sic magnus.

19 Et facta est civitas magna in tres partes & civitates Gentium ceciderunt, & Babylon magna venit in memoriam ante Deum, dare illi calicem vini indignationis iræ ejus.

20 Et omnis insula fugit, & montes non sunt inventi.

21 Et grando magna sicut talentum descendit de cœlo in homines: & blasphemaverunt Deum homines propter plagam grandinis: quoniam magna facta est vehementer.

CAPUT XVII.

Mulier fornicaria sive Babylon variis induta ornamentis, & ebria martyrum sanguine, sedet super bestiam septem capitum & decem cornuum: quæ omnia hic declarat Angelus.

1 ET venit unus de septem Angelis, qui habebant septem phialas, & locutus est mecum, dicens: Veni, ostendam tibi damnationem meretricis magnæ, quæ sedet super aquas multas,

2 Cum qua fornicati sunt reges terræ, & inebriati sunt qui inhabitant terram de vino prostitutionis ejus.

3 Et abstulit me in spiritu in desertum. Et

vici mulierem sedentem super bestiam coccineam, plenam nominibus blasphemiæ, habentem capita septem, & cornua decem.

4 Et mulier erat circumdata purpura, & coccino, & inaurata auro, & lapide pretioso, & margaritis, habens poculum aureum in manu sua, plenum abominatione, & immunditia fornicationis ejus:

5 Et in fronte ejus nomen scriptum: Mysterium: Babylon magna, mater fornicationum, & abominationum terræ.

6 Et vidi mulierem ebriam de sanguine sanctorum, & de sanguine martyrum Jesu. Et miratus sum cum vidissem illam admiratione magna.

7 Et dixit mihi Angelus: Quare miraris? Ego dicam tibi sacramentum mulieris, & bestiæ quæ portat eam, quæ habet capita septem, & cornua decem.

8 Bestia, quam vidisti, fuit, & non est, & ascensura est de abysso, & in interitum ibit: & mirabuntur inhabitantes terram (quorum non sunt scripta nomina in Libro vitæ a constitutione mundi) videntes bestiam, quæ erat, & non est.

9 Et hic est sensus, qui habet sapientiam. Septem capita, septem montes sunt, super quos mulier sedet, & reges septem sunt.

10 Quinque ceciderunt, unus est, & alius nondum venit: & cum venerit, oportet illum breve tempus manere.

11 Et bestia, quæ erat, & non est: & ipsa octava est: & de septem est, & in interitum vadit.

12 Et decem cornua, quæ vidisti, decem reges sunt: qui regnum nondum acceperunt, sed potestatem tamquam reges una hora accipient post bestiam.

13 Hi unum consilium habent, & virtutem & potestatem suam bestiæ tradent.

14. Hi cum Agno pugnabunt, & Agnus vincet illos: † quoniam Dominus dominorum est, & Rex regum, & qui cum illo sunt, vocati, electi, & fideles. † 1. Tim. 6. 15. Infra 19. 16.

15 Et dixit mihi: Aquæ, quas vidisti ubi meretrix sedet, populi sunt, & Gentes, & linguæ.

16 Et decem cornua, quæ vidisti in bestia: hi odient fornicariam, & desolatam facient illam, & nudam, & carnes ejus manducabunt, & ipsam igni concremabunt.

17 Deus enim dedit in corda eorum ut faciant quod placitum est illi: ut dent regnum suum bestiæ donec consummentur verba Dei.

18 Et mulier, quam vidisti, est civitas magna, quæ habet regnum super reges terræ.

CAPUT XVIII.

Babylonis lapsus, judicium, plaga, & ultiones: propter quas reges ac negotiatores terræ olim ipsi adhærentes amare lugebant: cælum vero, Apostoli ac Prophetæ exultabant.

1 ET post hæc vidi alium Angelum descendentem de cœlo, habentem potestatem magnam: & terra illuminata est a gloria ejus.

2 Et exclamavit in fortitudine dicens: † Cecidit, cecidit Babylon magna: & facta est habitatio dæmoniorum, & custodia omnis spiritus immundi, & custodia omnis volucris immundæ & odibilis: † Isaiæ 21. 9. Jerem. 51. 8. Supra 14. 8.

3 Quia de vino iræ fornicationis ejus biberunt omnes Gentes: & reges terræ cum illa fornicati sunt: & mercatores terræ de virtute deliciarum ejus divites facti sunt.

4 Et audivi aliam vocem de cœlo, dicentem: Exite de illa populus meus: ut ne participes sitis delictorum ejus, & de plagis ejus non accipiatis.

5 Quoniam pervenerunt peccata ejus usque ad cœlum, & recordatus est Dominus iniquitatum ejus.

6 Reddite illi sicut & ipsa reddidit vobis: & duplicate duplicia secundum opera ejus: in poculo, quo miscuit, miscete illi duplum.

7 Quantum glorificavit se, & in deliciis fuit; tantum date illi tormentum & luctum: quia in corde suo dicit: † Sedeo regina: & vidua non sum: & luctum non videbo. † Isaiæ 47. 8.

8 Ideo in una die venient plagæ ejus, mors, & luctus, & fames, & igne comburetur: quia fortis est Deus, qui judicabit illam.

9 Et flebunt, & plangent se super illam reges terræ, qui cum illa fornicati sunt, & in deliciis vixerunt, cum viderint fumum incendii ejus:

10 Longe stantes propter timorem tormentorum ejus, dicentes: Væ, væ civitas illa magna Babylon, civitas illa fortis: quoniam una hora venit judicium tuum.

11 Et negotiatores terræ flebunt, & lugebunt super illam: quoniam merces eorum nemo emet amplius:

12 Merces auri, & argenti, & lapidis pretiosi, & margaritæ, & byssi, & purpuræ, & serici, & cocci, (& omne lignum thyinum, & omnia vasa eboris, & omnia vasa de lapide pretioso, & æramento, & ferro, & marmore,

13 Et cinnamomum) & odoramentorum, & unguenti, & thuris, & vini, & olei, & similæ, & tritici, & jumentorum, & ovium, equorum, & rhedarum, & mancipiorum, & animarum hominum.

14 Et poma desiderii animæ tuæ discesserunt a te, & omnia pinguia & præclara perierunt a te, & amplius illa jam non invenient.

15 Mercatores horum, qui divites facti sunt, ab ea longe stabunt propter timorem tormentorum ejus, flentes ac lugentes,

16 Et dicentes: Væ, væ civitas illa magna, quæ amicta erat byssо, & purpura, & cocco, & deaurata erat auro, & lapide pretioso, & margaritis:

17 Quoniam una hora destitutæ sunt tantæ divitiæ. Et omnis gubernator, & omnis qui in locum navigat, & nautæ, & qui in mari operantur, longe steterunt.

18 Et clamaverunt videntes locum incendii ejus, dicentes: Quæ similis civitati huic magnæ?

19 Et miserunt pulverem super capita sua, & clamaverunt flentes & lugentes, dicentes. Væ, væ civitas illa magna, in qua divites facti sunt omnes, qui habebant naves in mari, de pretiis ejus: quoniam una hora desolata est.

20 Exulta super eam cælum, & sancti Apostoli, & Prophetæ: quoniam judicavit Deus judicium vestrum de illa.

21 Et sustulit unus Angelus fortis lapidem quasi molarem magnum, & misit in mare, dicens: Hoc impetu mittetur Babylon civitas illa magna, & ultra jam non invenietur.

22 Et vox citharœdorum, & musicorum, & tibia canentium, & tuba non audietur in te

amplius : & omnis artifex omnis artis non invenietur in te amplius : & vox molæ non audietur in te amplius :

23 Et lux lucernæ non lucebit in te amplius : & vox sponsi & sponsæ non audietur adhuc in te : quia mercatores tui erant principes terræ, quia in veneficiis tuis erraverunt omnes Gentes.

24 Et in ea sanguis prophetarum & sanctorum inventus est ; & omnium qui interfecti sunt in terra.

CAPUT XIX.

Sanctis de judicio meretricis Deum glorificantibus, parantur nuptiæ Agni, & Angelus a Joanne adorari recusat : apparens autem quidam equo insidens cum exercitu, qui est Verbum Dei & Rex regum ac Dominus dominantium, pugnat adversus bestiam & reges terræ ac eorum exercitus, vocatis interim avibus cœli ad edendas eorum carnes.

1 Post hæc audivi quasi vocem turbarum multarum in cœlo dicentium : Alleluja : salus, & gloria, & virtus Deo nostro est :

2 Quia vera & justa judicia sunt ejus, qui judicavit de meretrice magna, quæ corrupit terram in prostitutione sua, & vindicavit sanguinem servorum suorum de manibus ejus.

3 Et iterum dixerunt : Alleluja. Et fumus ejus ascendit in sæcula sæculorum.

4 Et ceciderunt seniores viginti quatuor, & quatuor animalia, & adoraverunt Deum sedentem super thronum, dicentes : Amen : Alleluja.

5 Et vox de throno exivit, dicens : Laudem dicite Deo nostro omnes servi ejus : & qui timetis eum, pusilli & magni.

6 Et audivi quasi vocem turbæ magnæ, & sicut vocem aquarum multarum, & sicut vocem tonitruorum magnorum, dicentium : Alleluja : quoniam regnavit Dominus Deus noster omnipotens.

7 Gaudeamus, & exultemus, & demus gloriam ei : quia venerunt nuptiæ Agni, & uxor ejus præparavit se.

8 Et datum est illi, ut cooperiat se byssino splendenti & candido : Byssinum enim, justificationes sunt Sanctorum.

†*Matt.* 22. 2. *Luca* 14. 16. 9 Et dixit mihi : Scribe : † Beati, qui ad cœnam nuptiarum Agni vocati sunt : & dicit mihi : Hæc verba Dei vera sunt.

10 Et cecidi ante pedes ejus, ut adorarem eum. Et dicit mihi : Vide ne feceris : conservus tuus sum, & fratrum tuorum habentium testimonium Jesu. Deum adora. Testimonium enim Jesu est spiritus prophetiæ.

11 Et vidi cœlum apertum, & ecce equus albus, & qui sedebat super eum, vocabatur Fidelis, & Verax, & cum justitia judicat & pugnat.

12 Oculi autem ejus sicut flamma ignis, & in capite ejus diademata multa, habens nomen scriptum, quod nemo novit nisi ipse.

†*Isaiæ* 63. 1. 13 † Et vestitus erat veste aspersa sanguine : & vocatur nomen ejus, Verbum Dei.

14 Et exercitus qui sunt in cœlo, sequebantur eum in equis albis, vestiti byssino albo & mundo.

†*Psal.* 2. 9. 15 Et de ore ejus procedit gladius ex utraque parte acutus : ut in ipso percutiat Gentes, † Et ipse reget eas in virga ferrea : & ipse calcat torcular vini furoris iræ Dei omnipotentis.

†*Tit.* 3. 13. *Supra* 17. 14. 16 Et habet in vestimento & in femore suo scriptum : † Rex regum, & Dominus dominantium.

17 Et vidi unum Angelum stantem in sole, & clamavit voce magna, dicens omnibus avibus, quæ volabant per medium cæli : Venite, & congregamini ad cœnam magnam Dei :

18 Ut manducetis carnes regum, & carnes tribunorum, & carnes fortium, & carnes equorum, & sedentium in ipsis, & carnes omnium liberorum, & servorum, & pusillorum, & magnorum.

19 Et vidi bestiam, & reges terræ, & exercitus eorum congregatos ad faciendum prælium cum illo, qui sedebat in equo, & cum exercitu ejus.

20 Et apprehensa est bestia, & cum ea pseudopropheta : qui fecit signa coram ipso, quibus seduxit eos, qui acceperunt characterem bestiæ, & qui adoraverunt imaginem ejus. Vivi missi sunt hi duo in stagnum ignis ardentis sulphure :

21 Et ceteri occisi sunt in gladio sedentis super equum, qui procedit de ore ipsius : & omnes aves saturatæ sunt carnibus eorum.

CAPUT XX.

Ligatum draconem sive diabolum mittit Angelus in abyssum ad mille annos, quibus animæ martyrum in resurrectione prima regnabunt cum Christo : post quos solutus Satanas excitabit Gog & Magog innumerum exercitum adversus civitatem dilectam, sed igni cœlesti devorabuntur : deinde apertis libris, a sedente super thronum judicabuntur omnes mortui secundum opera ipsorum.

1 Et vidi Angelum descendentem de cœlo, habentem clavem abyssi, & catenam magnam in manu sua.

2 Et apprehendit draconem, serpentem antiquum, qui est diabolus & satanas, & ligavit eum per annos mille :

3 Et misit eum in abyssum, & clausit, & signavit super illum, ut non seducat amplius Gentes donec consummentur mille anni : & post hæc oportet illum solvi modico tempore.

4 Et vidi sedes, & sederunt super eas, & judicium datum est illi : & animas decollatorum propter testimonium Jesu, & propter verbum Dei, & qui non adoraverunt bestiam, neque imaginem ejus, nec acceperunt characterem ejus in frontibus aut in manibus suis, & vixerunt, & regnaverunt cum Christo mille annis.

5 Ceteri mortuorum non vixerunt, donec consummentur mille anni. Hæc est resurrectio prima.

6 Beatus, & sanctus, qui habet partem in resurrectione prima : in his secunda mors non habet potestatem : sed erunt sacerdotes Dei & Christi, & regnabunt cum illo mille annis.

†*Ezech.* 39. 2. 7 † Et cum consummati fuerint mille anni, solvetur Satanas de carcere suo, & exibit, & seducet Gentes, quæ sunt super quatuor angulos terræ, Gog & Magog, & congregabit eos in prælium, quorum numerus est sicut arena maris.

8 Et ascenderunt super latitudinem terræ,

gitized by Google

& circuierunt castra sanctorum, & civitatem dilectam.

9 Et descendit ignis a Deo de cœlo, & devoravit eos; & Diabolus, qui seducebat eos, missus est in stagnum ignis & sulphuris, ubi & bestia

10 Et pseudoprophetæ cruciabuntur die ac nocte in sæcula sæculorum.

11 Et vidi thronum magnum candidum, & sedentem super eum, a cujus conspectu fugit terra & cœlum, & locus non est inventus eis.

12 Et vidi mortuos, magnos & pusillos, stantes in conspectu throni, & libri aperti sunt: & alius Liber apertus est qui est vitæ: & judicati sunt mortui ex his quæ scripta erant in libris, secundum opera ipsorum.

13 Et dedit mare mortuos, qui in eo erant: & mors & infernus dederunt mortuos suos, qui in ipsis erant: & judicatum est de singulis secundum opera ipsorum.

14 Et infernus & mors missi sunt in stagnum ignis. Hæc est mors secunda.

15 Et qui non inventus est in Libro vitæ scriptus, missus est in stagnum ignis.

CAPUT XXI.

Cœlo ac terra renovatis, nova civitas Jerusalem in Agni sponsam a Deo parata ostenditur, justis glorificaris, impiisque in stagnum ignis detrusis: cujus civitatis muros & portæ ac fundamenta describuntur & mensurantur, quæ universa sunt aurum ac vitrum mundum, lapides pretiosi ac margaritæ.

Isa.65. 17. & 66. 22. 2. Pet. 3. 13.

1 ET vidi cœlum novum, & terram novam. Primum enim cœlum & prima terra abiit, & mare jam non est.

2 Et ego Joannes vidi sanctam civitatem Jerusalem novam descendentem de cœlo a Deo, paratam sicut sponsam ornatam viro suo.

3 Et audivi vocem magnam de throno dicentem: Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cum eis. Et ipsi populus ejus erunt, & ipse Deus cum eis erit eorum Deus:

† Isaiæ 25. 8. Supra 7. 17.

4 † Et absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum: & mors ultra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit ultra, quia prima abierunt.

† Isaiæ 43. 19. 2. Cor. 5. 17.

5 Et dixit qui sedebat in throno: † Ecce nova facio omnia. Et dixit mihi: Scribe, quia hæc verba fidelissima sunt, & vera.

6 Et dixit mihi: Factum est: ego sum α, & ω: initium, & finis. Ego sitienti dabo de fonte aquæ vitæ, gratis.

7 Qui vicerit, possidebit hæc, & ero illi Deus, & ille erit mihi filius.

8 Timidis autem, & incredulis, & execratis, & homicidis, & fornicatoribus, & veneficis, & idololatris, & omnibus mendacibus, pars illorum erit in stagno ardenti igne & sulphure: quod est mors secunda.

9 Et venit unus de septem Angelis habentibus phialas plenas septem plagis novissimis, & locutus est mecum, dicens: Veni, & ostendam tibi sponsam, uxorem Agni.

10 Et sustulit me in spiritu in montem magnum & altum, & ostendit mihi civitatem sanctam Jerusalem descendentem de cœlo a Deo,

11 Habentem claritatem Dei: & lumen ejus simile lapidi pretioso tamquam lapidi jaspidis, sicut crystallum.

12 Et habebat murum magnum & altum, habentem portas duodecim: & in portis Angelos duodecim, & nomina inscripta, quæ sunt nomina duodecim tribuum filiorum Israel.

13 Ab Oriente portæ tres, & ab Aquilone portæ tres, & ab Austro portæ tres, & ab Occasu portæ tres.

14 Et murus civitatis habens fundamenta duodecim, & in ipsis duodecim nomina duodecim Apostolorum Agni.

15 Et qui loquebatur mecum, habebat mensuram arundineam auream, ut metiretur civitatem, & portas ejus, & murum.

16 Et civitas in quadro posita est, & longitudo ejus tanta est quanta & latitudo: & mensus est civitatem de arundine aurea per stadia duodecim millia: & longitudo, & altitudo, & latitudo ejus, æqualia sunt.

17 Et mensus est murum ejus centum quadraginta quatuor cubitorum, mensura hominis, quæ est Angeli.

18 Et erat structura muri ejus ex lapide Jaspide: ipsa vero civitas, aurum mundum simile vitro mundo.

19 Et fundamenta muri civitatis, omni lapide pretioso ornata. Fundamentum primum, jaspis: secundum, sapphirus: tertium, chalcedonius: quartum, smaragdus:

20 Quintum, sardonyx: sextum, sardius: septimum, chrysolithus: octavum, beryllus: nonum, topazius: decimum, chrysoprasus: undecimum, hyacinthus: duodecimum, amethystus.

21 Et duodecim portæ, duodecim margaritæ sunt, per singulas: & singulæ portæ erant ex singulis margaritis: & platea civitatis aurum mundum, tamquam vitrum perlucidum.

22 Et templum non vidi in ea. Dominus enim Deus omnipotens templum illius est, & Agnus.

† Isaiæ 60. 19.

23 † Et civitas non eget sole, neque luna, ut luceant in ea: nam claritas Dei illuminavit eam, & lucerna ejus est Agnus.

24 Et ambulabunt Gentes in lumine ejus: & reges terræ afferent gloriam suam & honorem in illam.

† Isaiæ 60. 11.

25 † Et portæ ejus non claudentur per diem: nox enim non erit illic.

26 Et afferent gloriam & honorem Gentium in illam.

27 Non intrabit in eam aliquod coinquinatum, aut abominationem faciens & mendacium, nisi qui scripti sunt in libro vitæ Agni.

CAPUT XXII.

Lignum vitæ fluvio aquæ vivæ irrigatum singulis mensibus reddit fructum suum: nec maledictum nec ulla nox est in civitate: Angelus autem qui hæc cito ventura Joanni ostendebat, non vult ab eo adorari, dicitque justos in civitatem intraturos, impios autem foras ejiciendos: contestatur etiam de non addendo aut minuendo ad hanc prophetiam.

1 ET ostendit mihi fluvium aquæ vitæ, splendidum tamquam crystallum, procedentem de sede Dei & Agni.

2 In medio plateæ ejus, & ex utraque parte fluminis lignum vitæ, afferens fructus duodecim, per menses singulos reddens fru-

ctum ſuum, & folia ligni ad ſanitatem Gentium.

3 Et omne maledictum non erit amplius; ſed ſedes Dei & Agni in illa erunt, & ſervi ejus ſervient illi.

4 Et videbunt faciem ejus: & nomen ejus in frontibus eorum.

† *Iſaiæ 60. 20.* 5 † Et nox ultra non erit: & non egebunt lumine lucernæ, neque lumine ſolis, quoniam Dominus Deus illuminabit illos, & regnabunt in ſæcula ſæculorum.

6 Et dixit mihi: Hæc verba fidelissima ſunt, & vera. Et Dominus Deus ſpirituum prophetarum miſit Angelum ſuum oſtendere ſervis ſuis quæ oportet fieri cito.

7 Et ecce venio velociter. Beatus, qui cuſtodit verba prophetiæ libri hujus.

8 Et ego Joannes, qui audivi, & vidi hæc. Et poſtquam audiſſem, & vidiſſem, cecidi ut adorarem ante pedes Angeli, qui mihi hæc oſtendebat:

9 Et dixit mihi: Vide ne feceris: conſervus enim tuus ſum, & fratrum tuorum Prophetarum, & eorum qui ſervant verba prophetiæ libri hujus: Deum adora.

10 Et dicit mihi: Ne ſignaveris verba prophetiæ libri hujus: tempus enim prope eſt.

11 Qui nocet, noceat adhuc: & qui in ſordibus eſt, ſordeſcat adhuc: & qui juſtus eſt, juſtificetur adhuc: & ſanctus, ſanctificetur adhuc.

12 Ecce venio cito, & merces mea mecum eſt, reddere unicuique ſecundum opera ſua.

† *Iſaiæ 41. 4. & 44. 6. & 48. 12. Supr. 1. 8. 17. & 21. 6.* 13 † Ego ſum α, ω, primus, & noviſſimus, principium, & finis.

14 Beati, qui lavant ſtolas ſuas in ſanguine Agni: ut ſit poteſtas eorum in ligno vitæ, & per portas intrent in civitatem.

15 Foris canes, & venefici, & impudici, & homicidæ, & idolis ſervientes, & omnis qui amat & facit mendacium.

16 Ego Jeſus miſi Angelum meum, teſtificari vobis hæc in Eccleſiis. Ego ſum radix & genus David, ſtella ſplendida & matutina.

17 Et ſpiritus & ſponſa dicunt: Veni. Et qui audit, dicat: Veni. Et qui ſitit, veniat: † & qui vult, accipiat aquam vitæ, gratis.

† *Iſaiæ 55. 1.* 18 Conteſtor enim omni audienti verba prophetiæ libri hujus: Si quis apposuerit ad hæc, apponat Deus ſuper illum plagas ſcriptas in libro iſto.

19 Et ſi quis diminuerit de verbis libri prophetiæ hujus, auferet Deus partem ejus de libro vitæ, & de civitate ſancta, & de his quæ ſcripta ſunt in libro iſto:

20 Dicit qui teſtimonium perhibet iſtorum. Etiam venio cito: Amen. Veni Domine Jeſu.

22 Gratia Domini noſtri Jeſu Chriſti cum omnibus vobis. Amen.

Digitized by Google

Oratio Manaſſæ, necnon Libri duo, qui ſub Libri Tertii & Quarti Eſdræ nomine circumferuntur, hoc in loco, extra ſcilicet ſeriem Canonicorum Librorum, quos ſancta Tridentina Synodus ſuſcepit, & pro Canonicis ſuſcipiendos decrevit, ſepoſiti ſunt, ne prorſus interirent, quippe qui a nonnullis ſanctis Patribus interdum citantur, & in aliquibus Bibliis Latinis tam manuſcriptis quam impreſſis reperiuntur.

ORATIO MANASSÆ REGIS JUDA,

CUM CAPTUS TENERETUR IN BABYLONE.

DOmine omnipotens, Deus patrum noſtrorum, Abraham, & Iſaac, & Jacob, & ſeminis eorum juſti, qui feciſti cœlum & terram cum omni ornatu eorum, qui ligaſti mare verbo præcepti tui, qui concluſiſti abyſſum, & ſignaſti eam terribili & laudabili nomine tuo: quem omnia pavent, & tremunt a vultu virtutis tuæ, quia importabilis eſt magnificentia gloriæ tuæ, & inſuſtentabilis ira comminationis tuæ ſuper peccatores: immenſa vero & inveſtigabilis miſericordia promiſſionis tuæ: quoniam tu es Dominus, altiſſimus, benignus, longanimis, & multum miſericors, & pœnitens ſuper malitias hominum. Tu, Domine, ſecundum multitudinem bonitatis tuæ, promiſiſti pœnitentiam & remiſſionem iis, qui peccaverunt tibi, & multitudine miſerationum tuarum decreviſti pœnitentiam peccatoribus, in ſalutem. Tu igitur, Domine Deus juſtorum, non poſuiſti pœnitentiam juſtis, Abraham, & Iſaac, & Jacob, iis qui tibi non peccaverunt: ſed poſuiſti pœnitentiam propter me peccatorem: quoniam peccavi ſuper numerum arenæ maris: multiplicatæ ſunt iniquitates meæ Domine, multiplicatæ ſunt iniquitates meæ, & non ſum dignus intueri & aſpicere altitudinem cœli, præ multitudine iniquitatum mearum. Incurvatus ſum multo vinculo ferreo, ut non poſſim attollere caput meum, & non eſt reſpiratio mihi: quia excitavi iracundiam tuam, & malum coram te feci: non feci voluntatem tuam, & mandata tua non cuſtodivi: ſtatui abominationes, & multiplicavi offenſiones. Et nunc flecto genu cordis mei, precans a te bonitatem. Peccavi, Domine, peccavi, & iniquitates meas agnoſco. Quare peco rogans te, remitte mihi Domine, remitte mihi, & ne ſimul perdas me cum iniquitatibus meis, neque in æternum, iratus, reſerves mala mihi, neque damnes me in Infima terræ loca: quia tu es Deus, Deus, inquam, pœnitentium: & in me oſtendes omnem bonitatem tuam, quia indignum ſalvabis me ſecundum magnam miſericordiam tuam, & laudabo te ſemper omnibus diebus vitæ meæ: quoniam te laudat omnis virtus cœlorum, & tibi eſt gloria in ſæcula ſæculorum. Amen.

Digitized by Google

LIBER ESDRÆ TERTIUS.

CAPUT PRIMUM.

Magnificum Phasε, quod Josias immolavit, celebrando septem diebus festum Azymorum: cui successerunt in regno Juda Jechonias, Joacim, Joachim, & Sedecias: eorumque ac populi captivitas propter sua scelera, urbisque subversio describuntur.

1 ET fecit Josias Pascha in Jerosolymis Domino, & immolavit Phasε quartadecima luna primi mensis:

2 Statuens sacerdotes per vices dierum stolis amictos in templo Domini.

3 Et dixit Levitis sacris servis Israel, ut sanctificarent se Domino in positione sanctæ arcæ Domini, in domo, quam ædificavit Salomon filius David rex.

4 Non erit vobis tollere super humeros eam. Et nunc deservite Domino vestro, & curam agite gentis illius Israel ex parte secundum pagos & tribus vestras,

5 Secundum scripturam David regis Israel, & secundum magnificentiam Salomonis filii ejus, omnes in templo, & secundum particulam principatus paternam vestram, eorum qui stant in conspectu fratrum filiorum Israel.

6 Immolate Pascha, & sacrificia parate fratribus vestris. & facite secundum præceptum Domini quod datum est Moysi.

7 Et donavit Josias in plebem quæ inventa est, ovium, agnorum, & hœdorum, & caprarum triginta millia, vitulos tria millia.

8 Hæc de regalibus data sunt secundum promissionem populo: & sacerdotibus in Pascha, oves numero duo millia, ac vituli centum.

9 Et Jechonias, & Semejas, & Nathanael fratres, & Hasabias, & Oziel, & Coraba, in Phasε, oves quinque millia, vitulos quingentos.

10 Et hæc cum fierent eleganter, steterunt sacerdotes & Levitæ habentes azyma per tribus.

11 Et secundum partes principatus patrum, in conspectu populi offerebant Domino, secundum ea quæ in libro Moysi scripta sunt:

12 Et assaverunt Phasε igni prout oportebat: & hostias coxerunt in emolis, & in ollis cum benevolentia:

13 Et attulerunt omnibus qui erant ex plebe: & post hæc paraverunt sibi & sacerdotibus:

14 Sacerdotes enim offerebant adipes, usque dum finita esset hora: & Levitæ paraverunt sibi, & fratribus suis filiis Aaron.

15 Et sacri cantores filii Asaph erant per ordinem secundum præceptum David, & Asaph, & Zacharias, & Jeddimus; qui erat a rege.

16 Et ostiarii per singulas januas, ita ut non prævaricaretur unusquisque suam: fratres enim illorum paraverunt illis.

17 Et consummata sunt quæ pertinebant ad sacrificium Domini.

18 In illa die egerunt Phasε, & offerebant hostias super Domini sacrificium, secundum præceptum regis Josiæ.

19 Et egerunt filii Israel, qui inventi sunt in tempore illo, Phasε: & diem festum azymorum per dies septem:

20 Et non est celebratum Phasε tale in Israel, a temporibus Samuelis prophetæ:

21 Et omnes reges Israel non celebraverunt tale Pascha quale egit Josias, & Sacerdotes, & Levitæ, & Judæi, & omnis Israel, qui inventi sunt in commoratione Jerosolymis.

22 Octavo decimo anno, regnante Josia celebratum est Phasε.

23 Et directa sunt opera Josiæ in conspectu Domini sui in corde pleno metuentis:

24 Et quæ circa illum quidem conscripta sunt, in pristinis temporibus, de eis qui peccaverunt, quique irreligiosi fuerunt in Dominum præ omni gente, & qui non quæsierunt verba Domini super Israel.

25 Et post omnem actum hunc Josiæ, ascendit Pharao rex Ægypti, veniens in Carchamis ab itinere super Euphratem, & exiit obviam illi Josias.

26 Et misit rex Ægypti ad Josiam, dicens: Quid mihi & tibi est rex Judæ?

27 Non sum missus a Domino ut pugnem contra te: super Euphratem enim bellum meum est, festinans descende.

28 Et non est reversus Josias super currum: sed expugnare eum conabatur, non attendens verbum prophetæ ex ore Domini:

29 Sed constituit ad eum bellum in campo Mageddo. Et descenderunt principes ad regem Josiam.

30 Et dixit rex pueris suis, Amovete me a prælio, infirmatus sum enim valde. Et statim amoverunt eum pueri ipsius de acie.

31 Et ascendit super currum secundarium suum: & perveniens Jerosolymam, vita functus est, & sepultus est in paterno sepulcro.

32 Et in tota Judæa lugebant Josiam: & qui præsidebant, cum uxoribus lamentabant eum, usque in hunc diem. Et datum est hoc fieri semper in omne genus Israel.

33 Hæc autem præscripta sunt in libro historiarum regum Judæ: & singula gesta actus Josiæ, & ejus gloria & intellectus ejus in lege Domini: quæque gesta sunt ab eo, & quæ non scripta sunt in libro regum Israel & Judæ.

34 Et assumentes, qui erant ex gente, Jechoniam filium Josiæ, constituerunt regem pro Josia patre suo, cum esset annorum trigintatrium.

35 Et regnavit super Israel mensibus tribus. Et amovit eum rex Ægypti, ne regnaret in Jerosolymis:

36 Et multavit gentem argenti talenta centum, & auri talentum unum.

37 Et constituit rex Ægypti Joacim fratrem ipsius, regem Judæ & Jerusalem:

38 Et alligavit magistratus Joacim, & Zaracelem fratrem suum, & apprehendens reduxit in Ægyptum.

39 Annorum erat Joacim viginticinque, cum regnare cœpisset in terra Juda & Jerusalem: & fecit malum in conspectu Domini.

40 Post hunc autem ascendit Nabuchodonosor rex Babylonis, & alligans eum in æreo vinculo, perduxit in Babyloniam:

41 Et sacra vasa Domini accepit Nabuchodonosor, & tulit & consecravit in templo suo in Babylonia.

42 Nam de immunditia illius & irreligiositate scriptum est in libro temporum regum.

43 Et regnavit Joachin filius ejus pro eo. Cum autem constitutus esset rex, erat annorum decem & octo.

44 Regnavit autem menses tres & dies decem in Jerusalem, & fecit malum in conspectu Domini:

45 Et post annum mittens Nabuchodonosor, transmigravit eum in Babyloniam simul cum sacris vasis Domini.

46 Et constituit Sedeciam regem Juda & Jerusalem, cum esset annorum viginti unius: regnavit autem annis undecim.

47 Et fecit malum in conspectu Domini, & non est veritus a verbis quæ dicta sunt ab Jeremia propheta ex ore Domini:

48 Et adjuratus a rege Nabuchodonosor, perjurans discessit: & indurata cervice sua & corde suo, transgressus est legitima Domini Dei Israel.

49 Et duces populi Domini multa inique gesserunt, & impie egerunt super omnes immunditias Gentium: & polluerunt templum Domini quod sanctum erat in Jerosolymis.

50 Et misit Deus patrum ipsorum per angelum suum revocare eos, propter quod parceret illis, & tabernaculo suo.

51 Ipsi vero subsannabant in angelis suis: & qua die locutus est Dominus, erant illudentes prophetis ejus.

52 Qui usque ad iracundiam concitatus est super gentem suam, propter irreligiositatem suam, & præcepit ascendere reges Chaldæorum.

53 Hi occiderunt juvenes eorum in gladio, in circuitu sancti templi eorum, & non pepercerunt juveni, & seni, & virgini, & adolescenti:

54 Sed omnes traditi sunt in manus ipsorum: & omnia sacra vasa Domini, & regales apothecas resumentes, tulerunt in Babyloniam,

55 Et incenderunt domum Domini, & demolierunt muros Jerusalem: & turres ejus incenderunt igne,

56 Et consummaverunt omnia honorifica ejus, & ad nihilum redegerunt: & reliquos a gladio duxerunt in Babylonem.

57 Et erant servi illius usque dum regnarent Persæ, in repletione verbi Domini in ore Jeremiæ:

58 Quousque benigne ageret terra sabbata sua, omni tempore defertionis suæ sabbatizavit, in applicatione annorum septuaginta.

CAPUT II.

Cyrus rex Persarum Judæos in regno suo captivos remittit in terram suam: qui cum restaurarent Jerusalem, prohibiti sunt ab Artaxerxe propter quorumdam delationem.

1 REgnante Cyro rege Persarum, in consummatione verbi Domini in ore Jeremiæ,

2 Suscitavit Dominus spiritum Cyri regis Persarum, & prædicavit in toto regno suo simul per scripturam,

3 Dicens: Hæc dicit Cyrus rex Persarum: Me constituit regem orbis terrarum Dominus Israel, Dominus excelsus,

4 Et significavit mihi ædificare domum sibi in Jerusalem, quæ est in Judæa.

5 Si quis est ex genere vestro, Dominus ipsius ascendat cum eo in Jerusalem.

6 Quotquot ergo circa loca habitant, adjuvent eos qui sunt in loco ipso, in auro & argento,

7 In datlonibus, cum equis & jumentis, cumque aliis quæ secundum vota apponuntur in ædem Domini, quæ est in Jerusalem.

8 Et stantes principes tribuum, pagorum, & Judææ, ex tribu Benjamin, & sacerdotes & Levitæ, quos excitavit Dominus ascendere & ædificare Domum Domini quæ est in Jerusalem, & qui erant in circuitu eorum,

9 Adjuverunt in omni auro & argento ejus, & jumentis, & votis compluribus multi, quorum sensus excitatus est.

10 Et Cyrus rex protulit vasa sacra Domini, quæ transtulit Nabuchodonosor rex Babylonis ex Jerusalem, & consecravit ea idolo suo.

11 Et proferens ea Cyrus rex Persarum, tradidit Mithridato, qui erat super thesauros ipsius.

12 Per hunc autem tradita sunt Salmanasaro præsidi Judææ.

13 Horum autem hic numerus. Libatoria argentea duo millia quadringenta: athiscæ argenteæ triginta: phialæ aureæ triginta, item argenteæ duo millia quadringentæ: & alia vasa mille.

14 Omnia autem vasa aurea & argentea, quinque millia octingenta sexaginta.

15 Et enumerata sunt Salmanasaro simul cum his qui ex captivitate Babyloniæ venerant in Jerosolymam.

16 In Artaxerxis autem regis Persarum temporibus, scripserunt ei de his qui habitabant in Judæa & Jerusalem, Balsamus, & Mithridatus, & Sabellius, & Rathimus, Balthemus, Samelius scriba, & reliqui habitantes in Samaria, & ceteris locis, subjectam epistolam regi Artaxerxi.

17 DOMINE, pueri tui Rathimus ab accidentibus, & Sabellius scriba, & reliqui curiæ tuæ judices in Cœlesyria & Phœnice.

18 Et nunc notum sit Domino regi, quoniam Judæi qui ascenderunt a vobis ad nos, venientes in Jerusalem civitatem refugam & pessimam, ædificant furnos ejus, & statuunt muros, & templum suscitant.

19 Quod si civitas ista & muri consummati fuerint, non tantum tributa non sustinebunt pendere, sed etiam regibus resistent.

20 Et quia id agitur circa templum, recte habere arbitrati sumus non despicere hoc ipsum:

21 Sed notum facere domino regi, ut si videbitur, rex, quæratur in libris patrum tuorum.

22 Et invenies in admonitionibus scripta de his, & scies quoniam civitas ista fuit refuga, & reges & civitates concutiens,

23 Et Judæi refugæ, & prælia committentes in ea ab æterno, ob quam causam civitas ista desolata est.

24 Nunc ergo notum facimus, domine rex,

quo-

quoniam ii civitas hæc ædificata fuerit, & hujus muri erecti fuerint, descensus tibi non erit in Cœlesyriam & Phœnicen.

25 Tunc scripsit rex Rathimo, qui scribebat accidentia, & Balthemo, & Sabellio scribæ, & ceteris constitutis, & habitantibus in Syria & Phœnice, ea quæ subjecta sunt.

26 LEGI epistolam quam misistis mihi. Præcepi ergo inquiri, & inventum est, quoniam civitas illa est ab ævo regibus resistens,

27 Et homines refugæ, & prælia in ea efficientes, & reges fortissimi erant in Jerusalem dominantes, & tributa exigentes a Cœlesyria & Phœnice.

28 Nunc ergo præcepi prohibere homines illos ædificare civitatem, & prohibere ne quid ultra hæc fiat:

29 Sed nec procedant in plurimum ea quæ sunt malitiæ, ita ut regibus molestia importetur.

30 Tunc recitatis his, quæ a rege Artaxerxe scripta fuerant, Rathimus & Sabellius scriba, & qui cum his constituti erant, jungentes festinanter venerunt in Jerusalem cum æquitatu, & turba, & agmine:

31 Cœperuntque ædificantes prohibere, & vacabant ab ædificatione templi in Jerusalem, usque secundo anno regni Darii regis Persarum.

CAPUT III.

Dario, post splendidam cœnam omnibus suis præfectis factam, dormiente, tres corporis ejus custodes problema moverunt, Num vinum, rex, mulier, an veritas præstent: & primum de vino probatur.

1 REx Darius fecit cœnam magnam omnibus vernaculis suis, & omnibus magistratibus Mediæ & Persidis,

2 Et omnibus purpuratis, & prætoribus, & consulibus, & præfectis sub illo, ab India usque Æthiopiam, centum viginti septem provinciis.

3 Et cum manducassent, & bibissent, & satiati revertterentur, tunc Darius rex ascendit in cubiculum suum, & dormivit, & expergefactus est.

4 Tunc illi tres juvenes corporis custodes, qui custodiebant corpus regis, dixerunt alter alteri:

5 Dicamus unusquisque nostrum sermonem qui præcellat: & cujuscumque apparuerit sermo sapientior alterius, dabit illi rex Darius dona magna,

6 Purpura cooperiri, & in auro bibere, & super aurum dormire, & currum aureo fræno, & cydarim byssinam, & torquem circa collum:

7 Et secundo loco sedebit a Dario propter sapientiam suam, & cognatus Darii vocabitur.

8 Tunc scribentes singuli suum verbum signaverunt, & posuerunt subtus cervical Darii regis,

9 Et dixerunt: Cum surrexerit rex, dabimus illi scripta nostra: & quodcumque judicaverit rex e tribus, & magistratus Persidis, quoniam verbum ejus sapientius est, ipsi dabitur victoria sicut scriptum est.

10 Unus scripsit, Forte est vinum.

11 Alius scripsit, Fortior est rex.

12 Tertius scripsit, Fortiores sunt mulieres: super omnia autem vincit veritas.

13 Et cum surrexisset rex, acceperunt scripta sua, & dederunt illi, & legit.

14 Et mittens vocavit omnes magistratus Persarum, & Medos, & purpuratos, & prætores, & præfectos:

15 Et sederunt in concilio: & lecta sunt scripta coram ipsis.

16 Et dixit, Vocate adolescentes, & ipsi indicabunt verba sua. Et vocati sunt, & introierunt.

17 Et dixit illis: Indicate nobis de his quæ scripta sunt. Et cœpit prior, qui dixerat de fortitudine vini,

18 Et dixit: Viri, quam prævalet vinum omnibus hominibus qui bibunt illud! seducit mentem.

19 Itemque regis & orphani facit mentem vanam. Item servi ac liberi, pauperis ac divitis,

20 Et omnem mentem convertit in facilitatem & jucunditatem, & non meminit omnem tristitiam & debitum,

21 Et omnia præcordia facit honesta, & non meminit regem nec magistratum, & omnia per talenta loqui facit.

22 Et non meminerunt, cum biberunt, amicitiam, nec fraternitatem: sed non multum post sumunt gladios,

23 Et cum a vino mersserint & surrexerint, non meminerunt quæ gesserunt.

24 O viri, num præcellit vinum? quis ita cogitat facere? Et tacuit hoc dicto.

CAPUT IV.

Probatur excellens fortitudo regis, mulieris, & veritatis; sed data veritati palma. Darius ad petitionem Zorobabel reddit sacra vasa, scribens ut Judæis detur libertas, & impensa ad extructionem Jerusalem.

1 ET inchoavit sequens dicere, qui dixit de fortitudine regis.

2 O viri, num præcellunt homines, qui terram & mare obtinent, & omnia quæ in eis sunt?

3 Rex autem super omnia præcellit, & dominatur eorum: & omne quodcumque dixerit illis, faciunt.

4 Et si miserit illos ad bellatores, vadunt, & demoliuntur montes, & muros, & turres.

5 Jugulantur & jugulant, & regis verba non prætereunt: nam si vicerint, afferunt regi omnia quæcumque prædati fuerint.

6 Similiter & alii omnes, & quotquot non militant, nec pugnant, sed colunt terram: rursum cum fuerint metentes, afferunt tributa regi:

7 Et ipse unus solus si dixerit occidite, occidunt: dixerit remittite, remittunt:

8 Dixerit percutite, percutiunt: dixerit exterminate, exterminant: dixerit ædificate, ædificant:

9 Dixerit excidite, excidunt: dixerit plantate, plantant:

10 Sic omnis plebs, & virtutes eum obaudiunt, & super hoc ipse recumbit, & bibit, & dormit.

11 Hi autem custodiunt in circuitu eum, & non possunt ire singuli, & facere opera sua, sed in dicto obaudientes sunt ei.

12 Viri, quomodo non præcellit rex qui sic diffamatur? Et tacuit.

13 Tertius qui dixerat de mulieribus & veritate, hic est Zorobabel, cœpit loqui.

14 Viri, non magnus rex, & multi homines, nec vinum præcellit. Quis est ergo qui dominatur eorum?

15 Nonne mulieres genuerunt regem, & omnem populum, qui dominatur mari & terræ:

16 Et ex illis nati sunt, & ipsæ educaverunt eos qui plantaverunt vineas, ex quibus vinum fit?

17 Et ipsæ faciunt stolas omnium hominum, & ipsæ faciunt gloriam hominibus, & non possunt homines separari a mulieribus.

18 Si congregaverint aurum & argentum, & omnem rem speciosam, & viderint mulierem unam bono habitu & bona specie,

19 Omnia hæc relinquentes in eam intendunt, & aperto ore conspiciunt, & eam alliciunt magis quam aurum & argentum, & omnem rem pretiosam.

20 Homo patrem suum relinquit qui enutriit illum, & suam regionem, & ad mulierem se conjungit.

21 Et cum muliere remittit animam: & neque patrem meminit, neque matrem, neque regionem.

22 Et hinc oportet vos scire: quoniam mulieres dominantur vestri. Nonne doletis?

23 Et accipit homo gladium suum, & vadit in viam facere furta, & homicidia, & mare navigare & flumina,

24 Et leonem videt, & in tenebris ingreditur: & cum furtum fecerit, & fraudes, & rapinas, amabili suæ affert.

25 Et iterum, diligit homo uxorem suam magis quam patrem aut matrem.

26 Et multi dementes facti sunt propter uxores suas: & servi facti sunt propter illas:

27 Et multi perierunt & jugulati sunt, & peccaverunt propter mulieres.

28 Et nunc credite mihi; quia magnus est rex in potestate sua: quoniam omnes regiones verentur tangere eum.

29 Videbam tamen Apemen filiam Beracis, mirificè concubinam regis, sedentem juxta regem ad dextram,

30 Et auferentem diadema de capite ejus, & imponentem sibi, & palmis cædebat regem de sinistra manu.

31 Et super hæc aperto ore intuebatur eam: & si arriserit ei, ridet: nam si indignata ei fuerit, blanditur, donec reconcilietur in gratiam.

32 O viri, cur non sunt fortiores mulieres? Magna est terra, & excelsum est cœlum: quis ista agit?

33 Et tunc rex, & purpurati intuebantur in alterutrum. Et inchoavit loqui de veritate:

34 O viri, nonne fortes sunt mulieres? Magna est terra, & excelsum est cœlum: & velox cursus solis convertit in gyro cœlum in locum suum in una die.

35 Nonne magnificus est qui hæc facit, & veritas magna, & fortior præ omnibus?

36 Omnis terra veritatem invocat, cœlum etiam ipsam benedicit, & omnia opera moventur, & tremunt eam, & non est cum ea quidquam iniquum.

37 Vinum iniquum, iniquus rex, iniquæ mulieres, iniqui omnes filii hominum, & iniquæ illorum omnia opera, & non est in ipsis veritas, & in sua iniquitate peribunt:

38 Et veritas manet & invalescit in æternum, & vivit & obtinet in sæcula sæculorum.

39 Nec est apud eam accipere personas, neque differentias: sed quæ justa sunt facit omnibus, injustis ac malignis, & omnes benignantur in operibus ejus.

40 Et non est in judicio ejus iniquum, sed fortitudo, & regnum, & potestas, & majestas omnium sæculorum. Benedictus Deus veritatis.

41 Et desiit loquendo. Et omnes populi clamaverunt, & dixerunt, Magna est veritas, & prævalet.

42 Tunc rex ait illi: Pete, si quid vis amplius, quam quæ scripta sunt, & dabo tibi, secundum quod inventus es sapientior proximis, & proximus mihi sedebis, & cognatus meus vocaberis.

43 Tunc ait regi, Memor esto voti tui, quod vovisti, ædificare Jerusalem, in die qua regnum accepisti:

44 Et omnia vasa quæ accepta sunt ex Jerusalem, remittere, quæ separavit Cyrus, quando mactavit Babylonem, & voluit remittere ea ibi.

45 Et tu vovisti ædificare templum quod incenderunt Idumæi, quando exterminata est Judæa a Chaldæis.

46 Et nunc hoc est quod postulo Domine, & quod peto, hoc est majestas quod a te postulo, ut facias votum quod vovisti Regi cœli ex ore tuo.

47 Tunc surgens Darius rex, osculatus est illum, & scripsit epistolas ad omnes dispensatores, & præfectos, & purpuratos, ut deducerent eum, & eos qui cum illo erant, omnes ascendentes ædificare Jerusalem.

48 Et omnibus præfectis, qui erant in Syria, & Phœnice, & Libano, scripsit epistolas, ut traherent ligna cedrina a Libano in Jerusalem, ut ædificarent cum eis civitatem.

49 Et scripsit omnibus Judæis qui ascendebant a regno in Judæam pro libertate, omnem potentem, & magistratum, & præfectum non supervenire ad januas ipsorum,

50 Et omnem regionem quam obtinuerant immunem esse eis, & Idumæi relinquant castella quæ obtinent Judæorum,

51 Et in structuram templi dare per singulos annos talenta viginti, usque dum perædificaretur:

52 Et super sacrificium holocaustomata ululare quotidie, sicut habent præceptum: alia talenta decem offerre per singulos annos,

53 Et omnibus qui procedunt a Babylonia condere civitatem: ut esset libertas tam ipsis quam filiis eorum, & omnibus sacerdotibus, qui præcedunt:

54 Scripsit autem & quantitatem, & sacram stolam jussit dari, in qua deservirent;

55 Et Levitis scripsit dare præcepta, usque in diem qua consummabitur domus, & Jerusalem extruetur:

56 Et omnibus custodientibus civitatem scripsit dari ei sortes & stipendia.

57 Et dimisit omnia vasa quæcumque separaverat Cyrus a Babylonia, & omnia quæcumque dixit Cyrus, & ipse præcepit fieri, & mitti Jerusalem.

58 Et cum processisset ille adolescens, elevans faciem in Jerusalem, benedixit regem cœli,

59 Et dixit: Abs te est victoria, & abs te est sapientia & claritas. Et ego servus tuus sum.

60 Benedictus es qui dedisti mihi sapientiam, & tibi confitebor Domine Deus patrum nostrorum.

61 Et

61 Et accepit epistolas, & profectus est in Babyloniam. Et venit, & nuntiavit fratribus suis omnibus qui fuerunt in Babylonia:

62 Et benedixerunt Deum patrum suorum, quoniam dedit illis remissionem & refrigerium,

63 Ut ascenderent & ædificarent Jerusalem, & templum, ubi nominatum est nomen ejus in ipso, & exultaverunt cum musicis & lætitia diebus septem.

CAPUT V.

Redeuntes a Babylonica captivitate in Jerusalem & Judæam recensentur, & restituunt Dei cultum, sed tandem a cœpto opere ad tempus impediuntur.

1 POst hæc autem electi sunt, ut ascenderent principes pagorum per domos & tribus suas, & uxores illorum, & filii & filiæ eorum, & servi & ancillæ ipsorum, & pecora eorum.

2 Et Darius rex misit una cum eis equites mille, donec deducerent eos in Jerusalem cum pace, & cum musicis & cum tympanis & tibiis.

3 Et omnes fratres erant ludentes, & fecit eos ascendere simul cum eis.

4 Et hæc sunt nomina virorum, qui ascenderunt per pagos suos in tribus, & in partem principatus ipsorum.

5 Sacerdotes: Filii Phinees, filii Aaron, Jesus, filius Josedec, Joacim filius Zorobabel filii Salathiel de domo David, ex progenie Phares, de tribu Juda,

6 Qui locutus est sub Dario rege Persarum sermones mirificos in secundo anno regni ipsius mense Nisan primo.

7 Sunt autem hi, qui ascenderunt ex Judæa de captivitate transmigrationis, quos transmigravit Nabuchodonosor rex Babyloniæ in Babylonem, & reversus est in Jerusalem.

8 Et requisivit partem Judææ unusquisque in civitatem suam, qui venerunt cum Zorobabel & Jesu, Nehemias, Areores, Elimeo, Emmanio, Mardocheo, Beelsuro, Meshpsatechor, Olioro, Enonia unus de principibus eorum.

9 Et numerus a gentilibus eorum, ex præpositis eorum: filii Phares, duo millia centum septuagintaduo:

10 Filii Ares, tria millia centum quinquagintaseptem:

11 Filii Phœmo, centum quadragintaduo: in filiis Jesu & Joabes, mille trecenti duo:

12 Filii Dema, duo millia quadringenti septuaginta: filii Choraba, ducentiquinque: filii Banica, centum sexagintaocto:

13 Filii Bebech, quadringentitres: filii Archad, quadringenti vigintiseptem:

14 Filii Cham, trigintaseptem: filii Zoroar, duo millia sexagintaseptem: filii Adin, quadringenti sexagintaunus:

15 Filii Adercatis, centum octo: filii Chasc & Zelas, centum septem: filii Azoroc, quadringenti trigintanovem:

16 Filii Jedarbone, centum trigintaduo: filii Ananiæ, centum triginta: filii Asoni, nonaginta:

17 Filii Marsar, quadringenti vigintiduo: filii Zabarus, nonagintaquinque: filii Sepolemon, centum vigintitres:

18 Filii Nepopas, quinquagintaquinque: filii Nechanatus, centum quinquagintaocto: filii Cebethamus, centum trigintaduo:

19 Filii Crearpatros, qui Enecadies, & Modiæ, quadringenti vigintitres: qui ex Gramas & Gabea, centum vigintiunus:

20 Qui ex Besselon & Ceagge, sexagintaquinque: qui ex Bassaro, centum vigintiduo:

21 Qui ex Bechenobes, quinquagintaquinque: filii Liptis, centum quinquagintaquinque: filii Labonni, trecenti quinquagintaseptem:

22 Filii Sichem, trecenti septuaginta: filii Suadon & Cliomus, trecenti septuagintaocto:

23 Filii Ericus, duo millia centum quadragintaquinque: filii Anaas, trecenti septuaginta. Sacerdotes:

24 Filii Jeddus, filii Futher, filii Fliasib, trecenti septuagintaduo: filii Emerus, ducenti quinquagintaduo:

25 Filii Phasurii trecenti quinquaginta septem: filii Carae, ducenti vigintiseptem.

26 Levitæ: Filii Jesu in Caduhel, & Bamia, & Serebias, & Edias, septuagintaquatuor: omnis numerus a duodecimo anno, triginta millia quadringenti sexagintaduo,

27 Filii, & filiæ, & uxores, omnis computatio, quadraginta millia ducenti quadragintaduo.

28 Filii sacerdotum qui psallebant in templo: filii Asaph, centum vigintiocto.

29 Ostiarii vero: filii Esmenni, filii Aser, filii Amon, filii Accuba, Topa filii Tobi, omnes centum trigintanovem.

30 Sacerdotes servientes in templo: filii Sel, filii Gaspha, filii Tobloch, filii Cariæ: filii Su, filii Hellu, filii Labana, filii Armacha, filii Accub, filii Utha, filii Cetha, filii Aggab, filii Obai, filii Anani, filii Canna, filii Geddu,

31 Filii An, filii Radin, filii Desanon, filii Nachoba, filii Caseba, filii Gaze, filii Ozul, filii Sinone, filii Attre, filii Hasten, filii Asiana, filii Manei, filii Nasiphim, filii Accufu, filii Agista, filii Azui, filii Favon, filii Phasalon,

32 Filii Meedda, filii Phusa, filii Caree, filii Barcus, filii Saree, filii Coesi, filii Nasit, filii Agisti, filii Pedon,

33 Salomon filii ejus, filii Asophot, filii Phalida, filii Celi, filii Dedon, filii Gaddahel, filii Sephegi,

34 Filii Aggia, filii Sachareth, filii Sabathen, filii Carometh, filii Malsith, filii Amæ, filii Sasus, filii Addus, filii Suba, filii Eura, filii Rahotis, filii Phasphat, filii Malmon.

35 Omnes sacro servientes, & pueri Salomonis, quadringenti octogintaduo.

36 Hi sunt filii qui ascenderunt a Thelmela, Telharsa: principes eorum, Carmellam, & Careth:

37 Et non poterant edicere civitates suas, & progenies suas, quemadmodum sint ex Israel. Filii Dalari, filii Tubal, filii Nechodaici,

38 Ex Sacerdotibus, qui fungebantur sacerdotio: & non sunt inventi filii Obia, filii Achisos, filii Addin, qui accepit uxorem ex filiabus Phargeleu:

39 Et vocati sunt nomine ejus, & horum quæsita est generis scriptura in prædatura, & non est inventa, & prohibiti sunt sacerdotio fungi.

40 Et

40 et dixit illis Nehemias & Athiarsi, Ne participentur sancta, donec exurgat Pontifex doctus in ostentionem & veritatem.

41 Omnis autem Israel erat, exceptis servis & ancillis, quadraginta octo millia trecenti quadraginta.

42 Servi horum & ancillæ, septem millia trecenti triginta septem. Cantores & cantatrices, ducenti sexaginta quinque.

43 Camelli, quadringenti triginta quinque. Equi septem millia triginta sex. Muli, ducenta millia quadraginta quinque. Subjugalia, quinque millia viginti quinque.

44 Et de præpositis ipsis per pagos, dum venirent in templum Dei, quod erat in Jerusalem, voverunt suscitare templum in loco suo, secundum suam virtutem:

45 Et dare in templum thesaurum operum sacrum auri minas duodecim millia, & minas argenti quinque millia, & stolas sacerdotales centum.

46 Et habitaverunt Sacerdotes & Levitæ, & qui exierant de plebe, in Jerusalem & in regione, & sacri cantores, & ostiarii, & omnis Israel in regionibus suis.

47 Instante autem septimo mense, cumque essent filii Israel unusquisque in suis rebus, convenerunt unanimes in atrium, quod erat ante januam Orientalem.

48 Et stantes Jesus filius Josedec & fratres ejus sacerdotes, & Zorobabel filius Salathiel & hujus fratres, paraverunt altare,

49 Ut offerrent super illud holocautomata, secundum quæ in libro Moysi hominis Dei scripta sunt.

50 Et convenerunt ibi ex aliis nationibus terræ, & erexerunt sacrarium in loco suo omnes Gentes terræ, & offerebant hostias, & holocautomata Domino matutina.

51 Et egerunt scenopegiam, & diem solemnem, sicut præceptum est in lege: & sacrificia quotidie, sicut oportebat:

52 Et post hæc oblationes institutas, & hostias sabbatorum, & neomeniarum, & dierum solemnium omnium sanctificatorum.

53 Et quotquot vovebant Domino a neomenia septimi mensis, cœperunt hostias offerre Deo, & templum Domini nondum erat ædificatum.

54 Et dederunt pecuniam lapidariis & fabris, & potum & pabula, cum gaudio.

55 Et dederunt carra Sidoniis & Tyriis, ut transveherent illis de Libano trabes cedrinas, & facerent rates in Joppe portu, secundum decretum quod scriptum erat eis a Cyro rege Persarum.

56 Et in secundo anno venientes in templum Dei in Jerusalem, mense secundo, inchoavit Zorobabel filius Salathiel, & Josue filius Josedec, & fratres ipsorum, & sacerdotes & Levitæ, & omnes qui venerant de captivitate in Jerusalem:

57 Et fundaverunt templum Dei, novilunio secundi mensis secundi anni cum venissent in Judæam & Jerusalem.

58 Et statuerunt Levitas a viginti annis, super opera Domini: & stetit Jesus & filius ejus, & fratres omnes Levitæ conspirantes, & executores legis, facientes opera in domo Domini.

59 Et steterunt sacerdotes habentes stolas cum tubis: & Levitæ filii Asaph, habentes cymbala,

60 Collaudantes Dominum, & benedicentes secundum David regem Israel.

61 Et cantabant canticum Domino, quoniam dulcedo ejus, & honor in sæcula super omnem Israel.

62 Et omnis populus tuba cecinerunt, & proclamaverunt voce magna, collaudantes Dominum in suscitatione domus Domini.

63 Et venerunt ex sacerdotibus & Levitis, & præsidentibus secundum patros senioribus, qui viderant pristinam domum,

64 Et ad hujus ædificationem cum clamore & planctu magno, & multi cum tubis & gaudio magno:

65 In tantum ut populus non audiret tubas propter planctum populi. Turba enim erat tubis cæteris magnifice, ita ut longe audiretur.

66 Et audierunt inimici tribus Juda, & Benjamin, & venerunt scire quæ esset vox tubarum.

67 Et cognoverunt quoniam qui erant ex captivitate, ædificant templum Domino Deo Israel.

68 Et accedentes ad Zorobabel & Jesum, præpositos pagorum, dixerunt eis: Ædificabimus una vobiscum;

69 Similiter enim audivimus Dominum vestrum, & ipsi pariter incedimus a diebus Asbazareth regis Assyriorum, qui transmigravit nos huc.

70 Et dixit illis Zorobabel & Jesus, & principes pagorum Israel:

71 Non est nobis & vobis ædificare domum Dei nostri: nos enim soli ædificabimus Domino Israel, secundum ea quæ præcepit nobis Cyrus rex Persarum.

72 Gentes autem terræ incumbentes his qui sunt in Judæa, & levantes opus ædificationis & insidias, & populos adducentes prohibebant eos ædificare,

73 Et aggressuræ exercentes impedierunt, ne consummaretur ædificium omni tempore vitæ Cyri regis, & protraxerunt structuram per biennium usque ad Darii regnum.

CAPUT VI.

Judæi, annuente Dario, templum Dei extruunt in Jerusalem.

1 IN secundo autem anno regni Darii prophetavit Aggæus & Zacharias filius Addin prophetæ apud Judæam & Jerusalem in nomine Dei Israel super eos.

2 Tunc stans Zorobabel filius Salathiel, & Jesus filius Josedec, inchoaverunt ædificare domum Domini, quæ est in Jerusalem:

3 Cum adessent eis prophetæ Domini, & adjuvarent eos. In ipso tempore venit ad illos Sisennes subregulus Syriæ, & Phœnicis, & Satrabuzanes, & sodales ejus,

4 Et dixerunt eis: Quo præcipiente vobis domum hanc ædificatis, & tectum istud, & alia omnia perficitis? & qui sunt structores qui hæc ædificant?

5 Et habuerunt gratiam visitatione facta super eos, qui erant ex captivitate a Domino, seniores Judæorum.

6 Et non sunt impediti ædificare, donec significaretur Dario de omnibus istis, & responsum acciperetur.

7 Exemplum epistolæ, quam miserunt Dario. SISENNES subregulus Syriæ, &

Phœ-

Phœnicis, & Satrabuzanes, & sodales ejus in Syria & Phœnice præfides, regi Dario salutem.

8 Omnia nota sint Domino regi, quod cum veniſſemus in regionem Judææ, & introiſſemus in Jeruſalem, invenimus ædificantes domum Dei magnam:

9 Et templum ex lapidibus politis, & magnis, & pretioſis materiis in parietibus,

10 Et opera illa inſtanter fieri, & ſuffragare, & proſperare in manibus eorum, & in omni gloria, quam diligentiſſime perfici.

11 Tunc interrogavimus ſeniores, dicentes: Quo permittente vobis ædificatis domum iſtam, & opera hæc fundatis?

12 Ideo autem interrogavimus eos, ut notum faceremus tibi homines & præpoſitos, & nominum ſcripturam præpoſitorum poſtulavimus illos.

13 At illi reſpondorunt nobis, dicentes: Nos ſumus ſervi Domini, qui fecit cœlum & terram,

14 Et ædificabatur hæc domus ante annos iſtos multos a rege Iſrael magno & fortiſſimo, & conſummata eſt.

15 Et quoniam patres noſtri exacerbantes erant & peccaverunt in Deum Iſrael, tradidit eos in manus Nabuchodonoſor regis Babyloniæ, regis Chaldæorum,

16 Et domum iſtam demolientes incenderunt, & populum captivum duxerunt in Babylonem.

17 In primo anno regnante Cyro rege Babyloniæ, ſcripſit Cyrus rex domum hanc ædificare,

18 Et illa ſacra vaſa aurea & argentea quæ extulerat Nabuchodonoſor de domo quæ eſt in Jeruſalem, & conſecraverat ea in ſuo templo, rurſus protulit ea Cyrus rex de templo quod erat in Babylonia, & tradita ſunt Zorobabel & Salmanaſaro ſubregulo:

19 Et præceptum eſt eis ut offerrent hæc vaſa, & reponerent in templo quod erat in Jeruſalem, & ipſum templum Dei ædificare in loco ſuo.

20 Tunc Salmanaſarus ſubjecit fundamenta domus Domini, quæ eſt in Jeruſalem: & exinde uſque nunc ædificatur, & non accepit conſummationem.

21 Nunc ergo ſi judicatur a te rex, perquiratur in regalibus bibliothecis Cyri regis, quæ ſunt in Babylonia.

22 Et ſi inventum fuerit conſilio Cyri regis cœptam eſſe ſtructuram domus Domini, quæ eſt in Jeruſalem, & judicatur a Domino rege noſtro, ſcribat de his nobis.

23 Tunc Darius rex præcepit inquiri in Bibliothecis: & inventus eſt in Ecbathanis oppido, quod eſt in media regione locus unus, in quo ſcripta erant iſta:

24 ANNO primo regnante Cyro, rex Cyrus præcepit domum Domini quæ eſt in Jeruſalem ædificare, ubi incendebant igni aſſiduo,

25 Cujus altitudo ſit cubitorum decem, & latitudo cubitorum ſexaginta, quadratum lapidibus politis tribus, & meniano ligneo ejuſdem regionis, & meniano uno novo, & impendia dari de domo Cyri regis:

26 Et ſacra vaſa domus Domini tam aurea quam argentea, quæ extulit Nabuchodonoſor in domum Domini, quæ eſt in Jeruſalem, ubi erant poſita, ut ponantur illic.

27 Et præcepit curam agere Siſennem ſubregulum Syriæ & Phœnicis, & Satrabuzanem, & ſodales ejus, & qui ordinati erant in Syria & Phœnice præfides, ut abſtinerent ſe ab eodem loco.

28 Et ego quoque præcepi in totum ædificare: & proſpexi, ut adjuvent eos qui ſunt ex captivitate Judæorum, donec conſummetur templum ædis Domini:

29 Et a vexatione tributorum Cœleſyriæ & Phœnicis, diligenter quantitatem dari his hominibus ad ſacrificium Domini, Zorobabel præfecto, ad tauros, & arietes, & agnos.

30 Similiter autem & frumentum, & ſal, & vinum, & oleum inſtanter per ſingulos annos, prout ſacerdotes qui ſunt in Jeruſalem, dixaverunt conſumi quotidie, ſine ulla dilatione,

31 Ut offerantur libationes ſummo Deo pro rege & pueris ejus, & orent pro ipſorum vita:

32 Et denuntietur, ut quicumque tranſgreſſi fuerint aliquid ex his quæ ſcripta ſunt, aut ſpreverint, accipiatur lignum de ſuis propriis, & ſuſpendantur, & bona ipſorum regi aſcribantur.

33 Propterea & Dominus, cujus nomen invocatum eſt ibi, exterminet omnem regem & gentem, qui manum ſuam extenderit prohibere, aut male tractare domum Domini illam quæ eſt in Jeruſalem.

34 Ego Darius rex decrevi quam diligentiſſime ſecundum hæc fieri.

CAPUT VII.

Domus Dei extructa dedicatur & conſecratur, in eaque feſtum Azymorum celebratur.

1 TUnc Siſennes ſubregulus Cœleſyriæ & Phœnicis, & Satrabuzanes, & ſodales, obſecuti his quæ a Dario rege erant decreta,

2 Inſiſtebant ſacroſanctis operibus diligentiſſime, cooperantes cum ſenioribus Judæorum principibus Syriæ.

3 Et proſperata ſunt ſacroſancta opera prophetantibus Aggæo & Zacharia prophetis.

4 Et conſummaverunt omnia per præceptum Domini Dei Iſrael, & ex conſilio Cyri, & Darii, & Artaxerxis regis Perſarum:

5 Et conſummata eſt domus noſtra uſque ad tertiam & vigeſimam diem menſis Adar, ſexto anno Darii regis.

6 Et fecerunt filii Iſrael & ſacerdotes & Levitæ, & ceteri qui erant ex captivitate, qui appoſiti ſunt ſecundum ea quæ ſcripta ſunt in libro Moyſi.

7 Et obtulerunt in dedicationem templi Domini, tauros centum, arietes ducentos, agnos quadringentos,

8 Et hœdos pro peccatis univerſi Iſrael, duodecim, ſecundum numerum tribuum Iſrael.

9 Et ſteterunt ſacerdotes & Levitæ amicti ſtolis per tribus, ſuper omnia opera Domini Dei Iſrael, ſecundum librum Moyſi, & oſtiarii per ſingulas januas.

10 Et egerunt filii Iſrael cum his qui erant ex captivitate, illud Phaſe quartadecima luna menſis primi, quando ſanctificati ſunt ſacerdotes & Levitæ.

11 Omnes filii captivitatis non ſunt ſimul ſanctificati, quia Levitæ omnes ſimul ſanctificati ſunt.

12 Et immolaverunt Phase universi filii captivitatis, & fratribus suis sacerdotibus, & sibimetipsis.

13 Et manducaverunt filii Israel, qui erant ex captivitate, omnes qui remanserant ab omnibus execrationibus gentium terræ quærentes Dominum,

14 Et celebraverunt diem festum azymorum, septem diebus epulantes in conspectu Domini,

15 Quoniam convertit consilium regis Assyriorum in eos, confortare manus eorum ad opera Domini Dei Israel.

CAPUT VIII.

Ascendenti Esdræ a Babylonia Jerosolymam traduntur Artaxerxis littera, quæ beneficia Judæis præstita continent: recensentur qui simul ascenderunt, & auro ac argento sacerdotibus commisso, Esdras, facta oratione, commonet populum ad pœnitentiam, quod ab alienigenis se non separassent.

1 ET post hunc regnante Artaxerxe Persarum rege, accessit Esdras filius Azariæ, filii Helciæ, filii Salomæ,

2 Filii Sadoc, filii Achitob, filii Ameri, filii Azahel, filii Bocci, filii Abisue, filii Phinees, filii Eleazari, filii Aaron primi sacerdotis:

3 Hic Esdras ascendit de Babylonia, cum esset scriba & ingeniosus in lege Moysi, quæ data est a Domino Deo Israel docere & facere.

4 Et dedit ei rex gloriam, quod invenisset gratiam in omni dignitate & desiderio in conspectu ejus.

5 Et ascenderunt simul cum ipso ex filiis Israel, & sacerdotibus, & Levitis, & sacris cantoribus templi, & ostiariis, & servis templi in Jerusalem.

6 Anno septimo regnante Artaxerxe, in quinto mense, hic annus septimus est regni, exeuntes de Babylonia novilunio quinti mensis,

7 Venerunt Jerosolymam juxta præceptum illius, secundum prosperitatem itineris a Domino ipsorum datam eis.

8 In his enim Esdras magnam disciplinam obtinebat, ne prætermitteret quidquam eorum, quæ essent ex lege Domini & præceptis, & docendo universum Israel omnem justitiam & judicium.

9 Accedentes autem, qui scribebant scripta Artaxerxis regis, tradiderunt scriptum quod obvenerat ab Artaxerxe rege ad Esdram Sacerdotem, & lectorem legis Domini, cujus exemplum subjectum est.

10 REX Artaxerxes Esdræ sacerdoti, & lectori legis Domini salutem.

11 Humanior ego judicans in beneficiis, præcepi eis qui desiderant ex Gente Judæorum, sua sponte, & ex sacerdotibus & Levitis, qui sunt in regno meo, comitari tecum in Jerusalem.

12 Si qui ergo cupiunt ire tecum, conveniant, & proficiscantur, sicut placuit mihi & septem amicis meis consiliariis,

Ut visitent ea quæ aguntur secundum Judæam & Jerusalem, observantes sicut habes in lege Domini,

14 Et ferant munera Domino Deo Israel, quæ vovi ego & amici Jerusalem, & omne aurum & argentum, quod inventum fuerit in regione Babiloniæ Domino in Jerusalem cum illo,

15 Quod est donatum pro ipsa Gente in templum Domini, eorum quod est in Jerusalem, ut colligatur hoc aurum & argentum ad tauros, & arietes, & agnos, & hœdos, & quæ his sunt congruentia,

16 Ut offerant hostias Domino super altare Domini ipsorum quod est in Jerusalem.

17 Et omnia quæcumque volueris cum fratribus tuis facere auro & argento, perfice pro voluntate tua, secundum præceptum Domini Dei tui:

18 Et sacrosancta vasa, quæ data sunt tibi ad opera domus Domini Dei tui, quæ est in Jerusalem:

19 Et cetera quæcumque tibi subvenerint ad opera templi Dei tui, dabis de regali gazophylacio:

20 Cum volueris cum fratribus tuis facere auro & argento, perfice secundum voluntatem Domini.

21 Et ego quidem rex Artaxerxes præcepi custodibus thesaurorum Syriæ & Phœnicis, ut quæcumque scripserit Esdras sacerdos, & lector legis Domini, diligenter detur ei usque ad argenti talenta centum, similiter & auri:

22 Et usque ad frumenti modios centum, & vini amphoras centum, & alia quæcumque abundant sine taxatione.

23 Omnia secundum legem Dei fiant Deo altissimo, ne forte exurgat ira in regno regis, & filii, & filiorum ejus.

24 Vobis autem dicitur, ut omnibus sacerdotibus, & Levitis, & sacris cantoribus, & servis templi, & scribis templi hujus,

25 Nullum tributum, neque ulla alia indictio irrogetur, nec habeat quisquam potestatem objicere eis quidquam.

26 Tu autem Esdra, secundum sapientiam Dei, constitue judices & arbitros in tota Syria & Phœnice: & omnes qui legem Dei tui non noverunt, doce:

27 Ut quotquot transgressi fuerint legem, diligenter plectantur, sive morte, sive cruciatu, sive etiam pecuniæ multatione vel abductione.

28 Et dixit Esdras scriba: Benedictus Deus patrum nostrorum, qui dedit hanc voluntatem in cor regis, clarificare domum suam quæ est in Jerusalem.

29 Et me honorificavit in conspectu regis, & consiliariorum, & amicorum, & purpuratorum ejus.

30 Et ego confans animo factus sum secundum opitulationem Domini Dei mei, & congregavi ex Israel viros, ut simul ascenderent mecum.

31 Et hi sunt præpositi secundum suas patrias, & principatus portionales, eorum qui mecum ascenderunt de Babylonia in regno Artaxerxis.

32 Et ex filiis Phares, Gersomus: ex filiis Siemarith, Amenus: filiorum David, Acchus filius Sceciliæ:

33 Ex filiis Phares, Zacharias, & cum eo reversi sunt viri centum quinquaginta:

34 Ex filiis ductoris Moabilionis Zarai, & cum ipso viri ducenti quinquaginta:

35 Ex filiis Zachues, Jechoniæ Zecholei, & cum ipso viri ducenti quinquaginta.

36 Ex filiis Sala, Maasias Gotholiæ, & cum ipso viri septuaginta:

37 Ex filiis Saphatiæ, Zarias Micheli, & cum ipso viri octoginta:
38 Ex filiis Job, Abdias Jeheli, & cum ipso viri ducenti duodecim:
39 Ex filiis Baniæ, Salimoth, filius Josaphiæ, & cum ipso viri centum sexaginta:
40 Ex filiis Beer, Zacharias Bebei, & cum ipso viri centum decem:
41 Ex filiis Ezead, Joannes Eccetan, & cum ipso viri centum decem:
42 Ex filiis Adonicam ipsis postremis, & hæc sunt nomina eorum, Eliphalam filius Gebel, & Semejas, & cum ipso viri septuaginta.
43 Et congregavi eos ad fluvium qui dicitur Thia, & metati fuimus illic triduo, & recognovi eos.
44 Et ex filiis sacerdotum & Levitarum non inveni illic.
45 Et misi ad Eleazarum, & Eccelon, & Masman, & Maloban, & Enaathan, & Samea, & Joribum, Nathan, Enuagam, Zachariam, & Mosolamum, ipsos ductores & peritos:
46 Et dixi eis ut venirent ad Loddeum, qui erat apud locum gazophylacii.
47 Et mandavi eis ut dicerent Loddeo, & fratribus ejus, & illis qui erant in gazophylacio, ut mitterent nobis eos qui sacerdotio fungerentur in domo Domini Dei nostri:
48 Et adduxerunt nobis secundum manum validam Domini Dei nostri viros peritos: ex filiis Moholi, filii Levi, filii Israel, Sebebian, & filios & fratres, qui erant decem & octo:
49 Asbiam, & Amin ex filiis filiorum Chananæi, & filii eorum viri viginti.
50 Et ex his qui templo serviebant, quos dedit David, & ipsi principes ad operationem Levitis templo servientium, ducenti viginti. Omnia nomina significata sunt in scripturis.
51 Et vovi illic jejunium juvenibus in conspectu Dei, ut quærerem ab eo bonum iter nobis, & qui nobiscum erant, & filiis, & pecoribus, propter insidias.
52 Erubui enim petere a rege pedites & equites in comitatu, tutelæ gratia, contra adversarios nostros.
53 Diximus enim regi, quoniam virtus Domini erit cum eis qui inquirunt eum in omni affectu.
54 Et iterum deprecari, fumus Dominum Deum nostrum secundum hæc: quem & propitium habuimus, & compotes facti tumus Deo nostro.
55 Et separavi ex plebis præpositis, & sacerdotibus templi, viros duodecim, & Sedebiam, & Asannam, & cum eis ex fratribus eorum viros decem.
56 Et appendi eis aurum & argentum & vasa sacerdotalia domus Dei nostri, quæ donaverat rex, & consiliarii ejus, & principes, & omnis Israel.
57 Et cum appendissem, tradidi argenti talenta centum quinquaginta, & vasa argentea talentorum centum, & auri talenta centum,
58 Et vasorum aureorum septies viginti, & vasa ærea de bono æramento splendentia duodecim, auri speciem reddentia,
59 Et dixi eis: Et vos sancti estis Domino, & vasa sunt sancta, & aurum, & argentum votum est Domino Deo patrum nostrorum.
60 Vigilate & custodite, donec tradatis ea plebis præpositis & sacerdotibus & Levitis, & principibus civitatum Israel, in Jerusalem, in pastophorio domus Dei nostri.
61 Et hi qui susceperunt sacerdotes & Levitæ aurum & argentum & vasa, intulerunt in Jerusalem in templum Domini.
62 Et promovimus a fluvio Thia, die duodecima mensis primi, usquequo introivimus in Jerusalem.
63 Et cum factus fuisset tertius dies, quarta autem die ponderatum aurum, & argentum traditum est in domo Domini Dei nostri, Marimoth filio Jori sacerdoti:
64 Et cum ipso erat Eleazar filius Phinees: & erant cum ipsis Josadus filius Jesu, & Medias, & Banni filius Levitæ: ad numerum, & ad pondus universa.
65 Et scriptum est pondus ipsorum eadem hora.
66 Qui autem venerunt ex captivitate, obtulerunt sacrificium Domino Deo Israel, tauros duodecim pro omni Israel, arietes octoginta sex,
67 Agnos septuaginta duos, hircos pro peccato duodecim, & pro salute vaccas duodecim, omnia in sacrificium Domini.
68 Et relegerunt præcepta regis regalibus dispensatoribus, & subregulis Cœlesyriæ & Phœnicis: & honorificaverunt Gentem, & templum Domini.
69 Et consummatis his, accesserunt ad me præpositi, dicentes: Non segregarunt genus Israel, & principes, & sacerdotes, & Levitæ,
70 Et alienigenæ Gentes & nationes terræ, immunditias suas a Chananæis, & Hethæis, & Pherezæis, & Jebuzæis, & Moabitis, & Ægyptiis, & Idumæis.
71 Conjuncti enim sunt filiabus eorum & ipsi, & filii eorum, & mistum est semen sanctum alienigenis Gentibus terræ & participes erant præpositi & magistratus iniquitatis ejus ab initio ipsius regni.
72 Et mox ut audivi ista, conscidi vestimenta & sacram tunicam: & lacerans capillos capitis, & barbam, sedi dolens & mœstus.
73 Et convenerunt quotquot tunc movebantur in verbo Domini Dei Israel, ad me lugentem super iniquitatem istam, & sedebam tristis usque ad sacrificium vespertinum.
74 Et consurgens a jejunio, conscissa habens vestimenta & sacram tunicam, ingemiscebam, & extendens manus ad Dominum,
75 Dicebam: Domine confusus sum, & reveritus sum ante faciem tuam.
76 Peccata enim nostra multiplicata sunt super capita nostra, & iniquitates nostræ exaltatæ sunt usque ad cœlum.
77 Quoniam a temporibus patrum nostrorum sumus in magno peccato usque ad diem hunc.
78 Et propter peccata nostra, & patrum nostrorum, sumus traditi cum fratribus nostris, & cum sacerdotibus nostris, regibus terræ in gladium & captivitatem & depræda tionem, cum confusione usque in hodiernum diem.
79 Et nunc quantum est hoc quod contigit nobis misericordia abs te Domine Deus, & relinque nobis radicem & nomen in locum sanctificationis tuæ,
80 Detegere luminare nostrum in domo Domini Dei nostri, dare nobis cibum in omni tempore servitutis nostræ.
81 Et cum serviremus, non fuimus derelicti a Domino Deo nostro; sed constituit nos in gratia, ponens nobis reges Persarum dare cibum,

82 Et clarificare templum Domini Dei noſtri, & ædificare deſerta Sion, dare nobis ſtabilitatem in Judæa & Jeruſalem.

83 Et nunc quid dicimus Domine habentes hæc? Tranſgreſſi enim ſumus præcepta tua, quæ dediſti in manus puerorum tuorum prophetarum,

84 Dicens: Quoniam terra, in quam introiſtis poſſidere hereditatem ejus, terra polluta eſt coinquinationibus allienigenarum terræ, & immunditiæ illorum repleverunt eam totam immunditia ſua.

85 Et nunc filias veſtras non conjungetis filiis eorum, & filias eorum non accipietis filiis veſtris,

86 Et non inquiretis pacem habere cum illis omni tempore, ut invalefcentes manducetis optima terræ, & hereditatem diſtribuatis filiis veſtris uſque in ævum.

87 Et quæ contingunt nobis, omnia fiunt propter opera noſtra maligna, & magna peccata noſtra.

88 Et dediſti nobis talem radicem, & rurſum reverti ſumus tranſgredi legitima tua, uti commiſceremur immunditiæ allienigenarum Gentium terræ hujus.

89 Nonne iraſceris nobis perdere nos, quoadusque non relinquatur radix & nomen noſtrum?

90 Domine Deus Iſrael verax es. Derelicta eſt enim radix uſque in hodiernum diem.

91 Ecce, nunc ſumus in conſpectu tuo in iniquitatibus noſtris. Non eſt enim adhuc ſtare ante te in his.

92 Et cum adorando confiteretur Eſdras, flens, humi proſtratus ante templum, congregati ſunt ante eum ex Jeruſalem turma magna valde, viri, & mulieres, & juvenes, & juvenculæ. Fletus autem erat magnus in ipſa multitudine.

93 Et cum clamaſſet Iechonias Iheli ex filiis Iſrael, dixit Eſdræ: Nos in Dominum peccavimus, quod collocavimus nobis in matrimonium mulieres allienigenas ex Gentibus terræ.

94 Et nunc es ſuper omnem Iſrael. In his ergo ſit juſjurandum a Domino, expellere omnes uxores noſtras, quæ ex allienigenis ſunt cum filiis earum.

95 Sicut tibi decretum eſt a majoribus ſecundum legem Domini exurgens explica.

96 Ad te enim ſpectat negotium & nos tecum ſumus: viriliter fac.

97 Et exurgens Eſdras adjuravit principes ſacerdotum & Levitas, & omnem Iſrael, facere ſecundum hæc; & juraverunt.

CAPUT IX.

Jubentur abiicere uxores allienigenas cum filiis, & recenſentur qui ex ſacerdotibus ac Levitis juncti illis erant. Eſdras legit legem Domini coram populo: quibus peractis, jubentur ut ad propria digreſſi, lætum diem agant.

1 ET exurgens Eſdras ab ante atrium templi, abiit in paſtophorium Jonathæ filii Naſabi.

2 Et hoſpitatus illic non guſtavit panem, nec aquam bibit ſuper iniquitatem multitudinis.

3 Et facta eſt prædicatio in omni Judæa, & in Jeruſalem omnibus qui erant ex captivitate in Jeruſalem congregati,

4 Ut quicumque non occurrerit biduo vel triduo diei, ſecundum judicium aſſidentium ſeniorum, tollerentur facultates ſuæ, & ipſe alienus judicaretur a multitudine captivitatis.

5 Et congregati ſunt omnes qui erant ex tribu Juda & Benjamin in tribus diebus in Jeruſalem, hic menſis eſt nonus, dies menſis vigeſimus.

6 Et ſedit omnis multitudo in area templi, tremente, propter hyemem præſentem.

7 Et exurgens Eſdras, dixit illis: Vos iniquе feciſtis collocantes vobis in matrimonium uxores allienigenas, ut adderetis ad peccata Iſrael.

8 Et nunc date confeſſionem, & magnificentiam Domino Deo patrum noſtrorum.

9 Et perficite voluntatem ipſius, & diſcedite a gentibus terræ, & ab uxoribus allienigenis.

10 Et clamavit omnis multitudo, & dixerunt voce magna: Sicut dixiſti, faciemus.

11 Sed quoniam multitudo magna eſt, & tempus hybernum, & non poſſumus inſubſiſtere ſtare: & hoc opus non eſt nobis unius diei, neque bidui: multum enim in his peccavimus:

12 Stent præpoſiti multitudinis, & omnes qui nobiſcum inhabitant, & quotquot habent uxores apud ſe allienigenas,

13 Et aſſiſtant accepto tempore ex omni loco presbyteri, & judices, uſquequo ſolvant iram Domini negotii hujus.

14 Jonathas autem filius Ezeli, & Ozias Thecam ſuſceperunt ſecundum hæc: & Roſoramus, & Levis, & Sabbathæus ſimul cooperati ſunt cum illis.

15 Et ſteterunt ſecundum hæc omnia univerſi qui erant ex captivitate.

16 Et elegit ſibi viros Eſdras Sacerdos, principes magnos de patribus eorum ſecundum nomina: & conſederunt novilunio menſis decimi examinare negotium iſtud.

17 Et determinatum eſt de viris qui habebant uxores allienigenas, uſque ad neomeniam primi menſis.

18 Et inventi ſunt ex ſacerdotibus permiſti qui habebant allienigenas uxores.

19 Ex filiis Jeſu filii Joſedec, & fratribus ejus: Maſeas, & Eliozerus, & Joribus, & Joadeus:

20 Et injecerunt manus ut expellerent uxores ſuas: & ad litandum in orationem, arietem, pro ignorantia ſua.

21 Et ex filiis Semmeri: Maſeas & Eſſes & Joelech, Azarias.

22 Et ex filiis Foſere: Limoſias, Hiſmaenis, & Nathanee, Juſſio, Reddus, & Thalſas.

23 Et ex Levitis: Jorabdus, & Semeis, & Colius, & Calitas, & Fadeas, & Colvas, & Elionas.

24 Et ex ſacris cantoribus, Eliaſib, Zaccarus.

25 Et ex oſtiariis: Salumus, & Tolbanes.

26 Et ex Iſrael: ex filiis Foro, Ozi, & Remias, & Geddias, & Melchias, & Michelus, Eleazarus, & Jammebias, & Bannas.

27 Et ex filiis Jolaman: Chamas, & Zacharias, & Jezrelus, & Joddius, & Erimoth, & Helias.

28 Et ex filiis Zathoim: Eliadas, & Liaſumus, & Zochias, & Larimoth, & Zabdis, & Thebedias.

29 Et ex filiis Zebes: Joannes, & Amanias, & Zabdias, & Emeus.

Digitized by Google

30 Et ex filiis Banni : Olamus, & Maluchus, & Jeddeus, & Jasub, & Azabus, & Jerimoth.

31 Et ex filiis Addin: Naathus, & Mooſias, & Caleus, & Raanas, Maaſeas, Mathathias & Boſeel, & Bounus, & Manaſſes.

32 Et ex filiis Nuæ: Noneas, & Aſeas, & Melchias, & Sameas, & Simon, Benjamin, & Malchus, & Marras.

33 Et ex filiis Aſom: Carianeus, Mathathias, & Bannus, & Eliphalach, & Manaſſes, & Semei.

34 Et ex filiis Banni: Jeremias, & Moadias, & Abramus, & Johel, & Baneas, & Pelias, & Jonas, & Matimoth, & Eliaſib, & Mathanæus, & Eliadis, & Orizas, & Dielus, & Senodius, & Zambris, & Joſephus.

35 Et ex filiis Nobei: Idelus & Mathathias, & Sabadus, & Zecheda, Sedmi, & Jeſſei, Baneas.

36 Omnes iſti conjunxerunt ſibi uxores alienigenas, & dimiſerunt eas cum filiis.

37 Et inhabitaverunt ſacerdotes & Levitæ, & qui erant ex Iſrael, in Jeruſalem, & in tota una regione, novilunio menſis ſeptimi. Et erant filii Iſrael in commorationibus ſuis.

38 Et congregata eſt omnis multitudo ſimul in aream, quæ eſt ab Oriente pörtæ ſacræ:

39 Et dixerunt Eſdræ pontifici & lectori, ut afferret legem Moyſi, quæ tradita eſt a Domino Deo Iſrael.

40 Et attulit Eſdras Pontifex legem omni multitudini eorum, a viro uſque ad mulierem, & omnibus ſacerdotibus, audire legem novilunio menſis ſeptimi.

41 Et legebat in area, quæ eſt ante ſacram portam templi, a prima luce uſque ad veſperam, coram viris & mulieribus. Et dederunt omnes ſenſum ad legem.

42 Et ſtetit Eſdras ſacerdos, & lector legis, ſuper ligneum tribunal quod fabricatum erat.

43 Et ſteterunt ad eum Mathathias, & Samus, Ananias, Azarias, Urias, Ezechias, & Balſamus ad dexteram:

44 Et ad ſiniſtram Faldeus, Miſael, Malachias, Abuſthas, Sabus, Nabadias, & Zacharias.

45 Et aſſumpſit Eſdras librum coram omni multitudine: præſidebat enim in gloria in conſpectu omnium.

46 Et cum abſolviſſet legem, omnes erecti ſteterunt: & benedixit Eſdras Dominum Deum altiſſimum, Deum Sabaoth omnipotentem.

47 Et reſpondit omnis populus, Amen. Et elevatis ſurſum manibus procidentes in terram, adoraverunt Dominum.

48 Jeſus, & Banæus, & Sarebias, & Jaddimus, & Accubus, & Sabbatheus, & Calithes, & Azarias, & Joradus, & Ananias, & Philias Levitæ,

49 Qui docebant legem Domini, & in multitudine legebant legem Domini, & præterebant ſingulî eos, qui intelligebant lectionem.

50 Et dixit Atharathes Eſdræ pontifici & lectori, & Levitis qui docebant multitudinem,

51 Dicens: Dies hic ſanctus eſt Domino. Et omnes flebant, cum audiſſent legem.

52 Et dixit Eſdras, Digreſſi ergo manducate pinguiſſima quæque, & bibite dulciſſima quæque, & mittite munera his qui non habent.

53 Sanctus enim eſt hic dies Domini, & nolite mœſti eſſe. Dominus enim clarificabit vos.

54 Et Levitæ denuntiabant in publico omnibus, dicentes: Dies hic ſanctus eſt, nolite mœſti eſſe.

55 Et abierunt omnes manducare, & bibere, & epulari, & dare munera his qui non habebant, ut epularentur. Magnifice enim ſunt exaltati verbis, quibus edocti ſunt.

56 Et congregati ſunt univerſi in Jeruſalem celebrare lætitiam, ſecundum teſtamentum Domini Dei Iſrael.

LIBER ESDRÆ QUARTUS.

CAPUT PRIMUM.

Mittitur Eſdras a Domino multa ingrati; Judæis exhibita beneficia exprobraturus.

1 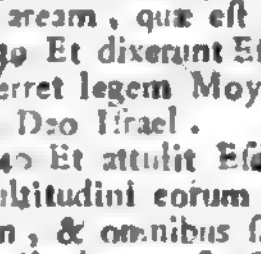 Liber Eſdræ prophetæ ſecundus, filii Sarei, filii Azarei, filii Helciæ, filii Sadaniæ, filii Sadoch, filii Achitob.

2 Filii Achiæ, filii Phinees, filii Heli, filii Ameriæ, filii Aſiel, filii Marimoth, filii Arna, filii Oziæ, filii Borith, filii Abiſei, filii Phinees, filii Eleazar.

3 Filii Aaron ex tribu Levi, qui fuit captivus in regione Medorum, in regno Artaxerxis regis Perſarum.

4 Et factum eſt verbum Domini ad me, dicens:

5 Vade, & nuntia populo meo facinora ipſorum, & filiis eorum iniquitates, quas in me admiſerunt, ut nuntient filiis filiorum:

6 Quia peccata parentum ipſorum in illis creverunt. Obliti enim mei ſacrificaverunt diis alienis.

7 Nonne ego eduxi eos de Terra Ægypti de domo ſervitutis? Ipſi autem irritaverunt me, & conſilia mea ſpreverunt.

8 Tu autem excute comam capitis tui, & projice omnia mala ſuper illos: quoniam non obedierunt legi meæ. Populus autem eſt indiſciplinatus.

9 Uſquequo eos ſuſtinebo, quibus tanta beneficia contuli?

10 Reges multos propter eos ſubverti. Pharaonem cum pueris ſuis, & omnem exercitum ejus percuſſi.

11 Omnes Gentes a facie eorum perdidi, & in Oriente provinciarum duarum populos Tyri & Sidonis diſſipavi, & omnes adverſarios eorum interfeci.

12 Tu vero loquere ad eos, dicens: Hæc dicit Dominus:

13 Nempe ego vos per mare transmeavi, & plateas vobis initio munitas exhibui: ducem vobis dedi Moysen & Aaron sacerdotem:

14 Lucem vobis per columnam ignis præstiti, & magna mirabilia feci in vobis: vos autem mei obliti estis, dicit Dominus.

15 Hæc dicit Dominus omnipotens: Coturnix vobis in signo fuit, castra vobis ad tutelam dedi, & illic murmurastis:

16 Et non triumphastis in nomine meo de perditione inimicorum vestrorum, sed adhuc nunc usque murmurastis.

17 Ubi sunt beneficia, quæ præstiti vobis? Nonne in deserto cum esuriretis, proclamastis ad me,

18 Dicentes: Ut quid nos in desertum istud adduxisti interficere nos? melius nobis fuerat servire Ægyptiis, quam mori in deserto hoc.

19 Ego dolui gemitus vestros, & dedi vobis manna in escam. Panem Angelorum manducastis.

20 Nonne cum sitiretis, petram excidi, & fluxerunt aquæ in saturitate? propter æstus foliis arborum vox texi.

21 Divisi vobis terras pingues: Chananæos, & Pherezæos, & Philisthæos a facie vestra projeci: quid faciam vobis adhuc: dicit Dominus?

22 Hæc dicit Dominus omnipotens: In deserto cum esletis in flumine Amorrhæo sitientes, & blasphemantes nomen meum,

23 Non ignem vobis pro blasphemiis dedi, sed mittens lignum in aquam, dulce feci flumen.

24 Quid tibi faciam Jacob? Noluisti obedire Juda. Transferam me ad alias Gentes, & dabo eis nomen meum, ut custodiant legitima mea.

25 Quoniam me dereliquistis, & ego vos derelinquam. Petentibus vobis a me misericordiam, non miserebor.

26 Quando invocabitis me, ego non exaudiam vos. Maculastis enim manus vestras sanguine, & pedes vestri impigri sunt ad committenda homicidia.

27 Non quasi me dereliquistis, sed vosipsos, dicit Dominus.

28 Hæc dicit Dominus omnipotens: Nonne ego vos rogavi, ut pater filios, & ut mater filias, & ut nutrix parvulos suos,

29 Ut essetis mihi in populum, & ego vobis in Deum, & vos mihi in filios, & ego vobis in patrem?

30 Ita vos collegi, ut gallina pullos suos sub alas suas. Modo autem quid faciam vobis? Projiciam vos a facie mea.

31 Oblationem cum mihi attuleritis, avertam faciem meam a vobis. Dies enim festos vestros, & neomenias, & circumcisiones repudiavi.

32 Ego misi pueros meos prophetas ad vos, quos acceptos interfeciſtis, & laniastis corpora eorum, quorum sanguinem exquiram, dicit Dominus.

33 Hæc dicit Dominus omnipotens, Domus vestra deserta est: Projiciam vos sicut ventus stipulam.

34 Et filii procreationem non facient: quoniam mandatum meum neglexerunt, & quod malum est coram me fecerunt.

35 Tradam domos vestras populo venienti, qui me non audientes credunt: quibus signa non ostendi, facient quæ præcepi.

36 Prophetas non viderunt, & memorabuntur iniquitatum eorum.

37 Testor populi venientis gratiam, cujus parvuli exultant cum lætitia, me non videntes oculis carnalibus, sed spiritu credentes quæ dixi.

38 Et nunc frater aspice, quæ gloria: & vide populum venientem ab Oriente.

39 Quibus dabo ducatum Abraham, Isaac, & Jacob, & Osee, & Amos, & Michææ, & Joel, & Abdiæ, & Jonæ,

40 Et Nahum, & Habacuc, Sophoniæ, Aggæi, Zachariæ, & Malachiæ, qui & Angelus Domini vocatus est.

CAPUT II.

Synagoga sub figura matris revocatur a malis suis ad vitam rectiorem.

1 HÆC dicit Dominus: Ego eduxi populum istum de servitute, quibus mandata dedi per pueros meos prophetas, quos audire noluerunt, sed irrita fecerunt mea consilia.

2 Mater quæ eos generavit, dicit illis, Ite filii, quia ego vidua sum & derelicta.

3 Educavi vos cum lætitia, & amisi vos cum luctu & tristitia, quoniam peccastis coram Domino Deo vestro, & quod malum est coram eo feciſtis.

4 Modo autem quid faciam vobis? ego vidua sum & derelicta: ite filii, & petite a Domino misericordiam.

5 Ego autem te pater testem invoco super matrem filiorum, qui noluerunt testamentum meum servare,

6 Ut des eis confusionem, & matrem eorum in direptionem, ne generatio eorum fiat.

7 Dispergantur in Gentes nomina eorum, deleantur a terra: quoniam spreverunt sacramentum meum.

8 Væ tibi Assur, qui abscondis iniquos penes te. Gens mala, memorare quid fecerim Sodomæ & Gomorrhæ,

9 Quorum terra jacet in picets glebis & ageribus cinerum: sic dabo eos, qui me non audierunt, dicit Dominus omnipotens.

10 Hæc dicit Dominus ad Esdram, Nuntia populo meo, quoniam dabo eis regnum Jerusalem, quod daturus eram Israel.

11 Et sumam mihi gloriam illorum, & dabo eis tabernacula æterna, quæ præparaveram illis.

12 Lignum vitæ erit illis in odore unguenti, & non laborabunt, neque fatigabuntur.

13 Ite, & accipietis. Rogate vobis dies parcos, ut immorentur. Jam paratum est vobis regnum: vigilate.

14 Testare cœlum & terram. Contrivi enim malum, & creavi bonum, quia vivo ego, dicit Dominus.

15 Mater amplectere filios tuos, educa illos cum lætitia. Sicut columba confirma pedes eorum: quoniam te elegi, dicit Dominus.

16 Et resuscitabo mortuos de locis suis, & de monumentis educam illos, quoniam cognovi nomen meum in Israel.

17 Noli timere mater filiorum: quoniam te elegi, dicit Dominus.

18 Mittam tibi adjutorium pueros meos Isaiam & Jeremiam, ad quorum consilium san-

tinctavi & paravi tibi arbores duodecim gravatas variis fructibus,

19 Et totidem fontes fluentus lac & mel, & montes immenſos ſeptem, habentes roſam & lilium, in quibus gaudie implebo filios tuos.

20 Viduam juſtifica, pupillo judica, egenti da, orphanum tuere, nudum veſti.

21 Confractum & debilem cura, claudum irridere noli, tutare mancum, & cæcum ad viſionem claritatis meæ admitte:

22 Senem & juvenem intra muros tuos ſerva:

23 Mortuos ubi inveneris, ſignans commenda ſepulchro, & dabo tibi primam ſeſſionem in reſurrectione mea.

24 Pauſa & quieſce populus meus, quia veniet requies tua.

25 Nutrix bona nutri filios tuos, confirma pedes eorum.

26 Servos quos tibi dedi, nemo ex eis interiet: eos ego enim requiram de numero tuo.

27 Noli fatigari. Cum enim venerit dies preſſuræ & anguſtiæ, alii plorabunt, & triſtes erunt: tu autem hilaris & copioſa eris.

28 Zelabunt Gentes, & nil adverſus te poterunt, dicit Dominus.

29 Manus meæ tegent te, ne filii tui gehennam videant.

30 Jucundare mater cum filiis tuis, quia ego te eripiam, dicit Dominus.

31 Filios tuos dormientes memorare, quoniam ego eos educam de lateribus terræ, & miſericordiam cum illis faciam: quoniam miſericors ſum, dicit Dominus omnipotens.

32 Amplectere natos tuos uſque dum venio, & præſtem illis miſericordiam: quoniam exuberant fontes mei, & gratia mea non deficiet.

33 Ego Eſdras præceptum accepi a Domino in monte Oreb, ut irem ad Iſrael: ad quos cum venirem, reprobaverunt me, & reſpuerunt mandatum Domini.

34 Ideoque vobis dico Gentes, quæ auditis, & intelligitis: Expectate paſtorem veſtrum, requiem æternitatis dabit vobis: quoniam in proximo eſt ille, qui in fine ſæculi adveniet.

35 Parati eſtote ad præmia regni, quia lux perpetua lucebit vobis per æternitatem temporis.

36 Fugite umbram ſæculi hujus: accipite jucunditatem gloriæ veſtræ. Ego teſtor palam ſalvatorem meum.

37 Commendatum donum accipite & jucundamini, gratias agentes ei qui vos ad cæleſtia regna vocavit.

38 Surgite & ſtate & videte numerum ſignatorum in convivio Domini.

39 Qui ſe de umbra ſæculi tranſtulerunt, ſplendidas tunicas a Domino acceperunt.

40 Recipe Sion numerum tuum, & conclude candidatos tuos qui legem Domini compleverunt.

41 Filiorum tuorum, quos optabas, plenus eſt numerus. Roga imperium Domini, ut ſanctificetur populus tuus qui vocatus eſt ab initio.

42 Ego Eſdras vidi in monte Sion turbam magnam, quam numerare non potui, & omnes canticis collaudabant Dominum.

43 Et in medio eorum erat juvenis ſtatura celſus, eminentior omnibus illis, & ſingulis eorum capitibus imponebat coronas, & magis exaltabatur: Ego autem miraculo tenebar.

44 Tunc interrogavi Angelum, & dixi: Qui ſunt hi, Domine?

45 Qui reſpondens dixit mihi: Hi ſunt qui mortalem tunicam depoſuerunt, & immortalem ſumpſerunt, & confeſſi ſunt nomen Dei: Modo coronantur, & accipiunt palmas.

46 Et dixi Angelo: Ille juvenis, quis eſt, qui eis coronas imponit, & palmas in manus tradit?

47 Et reſpondens dixit mihi: Ipſe eſt Filius Dei, quem in ſæculo confeſſi ſunt: ego autem magnificare eos cœpi, qui fortiter pro nomine Domini ſteterunt.

48 Tunc dixit mihi Angelus: Vade, annuntia populo meo, qualia & quanta mirabilia Domini Dei vidiſti.

CAPUT III.

In omnibus Ada poſteris, & maxime in Gentibus infidelibus, abundat malitia.

1 ANno trigeſimo ruinæ civitatis eram in Babylone, & conturbatus ſum ſuper cubiculo meo recumbens, & cogitationes meæ aſcendebant ſuper cor meum:

2 Quoniam vidi deſertionem Sion, & abundantiam eorum qui habitabant in Babylone.

3 Et ventilatus eſt ſpiritus meus valde, & cœpi loqui ad Altiſſimum verba timorata,

4 Et dixi; O dominator Domine, tu dixiſti ab initio, quando plantaſti terram, & hoc ſolus, & imperaſti populo,

5 Et dediſti Adam corpus mortuum: ſed & ipſum figmentum manuum tuarum erat, & inſufflaſti in eum ſpiritum vitæ, & factus eſt vivens coram te:

6 Et induxiſti eum in paradiſo, quem plantaverat dextera tua, antequam terra adventaret.

7 Et huic mandaſti diligere viam tuam, & præterivit eam, & ſtatim inſtituiſti in eo mortem, & in nationibus ejus, & natæ ſunt Gentes, & tribus, & populi, & cognationes, quarum non eſt numerus.

8 Et ambulavit unaquæque Gens in voluntate ſua, & mira agebant coram te, & ſpernebant præcepta tua.

9 Iterum autem in tempore induxiſti diluvium ſuper inhabitantes ſæculum, & perdidiſti eos.

10 Et factum eſt in unoquoque eorum, ſicut Adæ mori, ſic his diluvium.

11 Dereliquiſti autem unum ex his Noe cum domo ſua, & ex eo juſti omnes.

12 Et factum eſt cum cœpiſſent multiplicari, qui habitabant ſuper terram, & multiplicaverunt filios & populos & Gentes multa: & cœperunt iterato impietatem facere plus quam priores.

13 Et factum eſt cum iniquitatem facerent coram te, elegiſti tibi virum ex his, cui nomen erat Abraham.

14 Et dilexiſti eum, & demonſtraſti ei ſoli voluntatem tuam:

15 Et diſpoſuiſti ei teſtamentum æternum, & dixiſti ei ut non umquam dereliqueres ſemen ejus. Et dediſti ei Iſaac, & Iſaac dediſti Jacob & Eſau.

16 Et ſegregaſti tibi Jacob, Eſau autem ſeparaſti. Et factus eſt Jacob in multitudine magna.

17 Et factum eſt cum educeres ſemen ejus ex Ægypto, adduxiſti ſuper montem Sina:

18 Et inclinaſti cœlos, & ſtatuiſti terram,

& commovisti orbem, & tremere fecisti abyssos, & conturbasti sæculum,

19 Et transiit gloria tua portas quatuor, ignis, & terræmotus, & spiritus, & gelu, ut dares semini Iacob legem, & generationi Israel diligentiam.

20 Et non abstulisti ab eis cor malignum, ut faceret lex tua in eis fructum.

21 Cor enim malignum bajulans primus Adam, trangressus & victus est, sed & omnes qui de eo nati sunt.

22 Et facta est permanens infirmitas, & lex cum corde populi, cum malignitate radicis: & discessit quod bonum est, & mansit malignum.

23 Et transierunt tempora, & finiti sunt anni: & suscitasti tibi servum nomine David,

24 Et dixisti ei ædificare civitatem nominis tui, & offerre tibi in eadem thus & oblationes.

25 Et factum est hoc annis multis, & deliquerunt qui habitabant civitatem,

26 In omnibus facientes sicut fecit Adam & omnes generationes ejus: utebantur enim & ipsi corde maligno.

27 Et tradidisti civitatem tuam in manibus inimicorum tuorum.

28 Numquid meliora faciunt, qui habitant Babylonem? Et propter hoc dominabitur Sion?

29 Factum est cum venissem huc, & vidissem impietates, quarum non est numerus: & delinquentes multos vidit anima mea hoc trigesimo anno, & excessit cor meum:

30 Quoniam vidi quomodo sustines eos peccantes, & pepercisti impie agentibus, & perdidisti populum tuum, & conservasti inimicos tuos, & non significasti.

31 Nihil memini quomodo debeat derelinqui via hæc. Numquid meliora facit Babylon quam Sion?

32 Aut alia Gens cognovit te præter Israel? aut quæ tribus crediderunt testamentis tuis, sicut Jacob?

33 Quarum merces non comparuit, neque labor fructificavit. Pertransiens enim pertransivi in Gentibus, & vidi abundantes eas, & non memorantes mandatorum tuorum.

34 Nunc ergo ponder a in statera nostras iniquitates, & eorum qui habitant in sæculo: & non invenietur nomen tuum, nisi in Israel.

35 Aut quando non peccaverunt in conspectu tuo, qui habitant terram? aut quæ Gens sic observavit mandata tua?

36 Hos quidem per nomina invenies servasse mandata tua, Gentes autem non invenies.

CAPUT IV.

Retunditur curiosi scrutatoris præsumptio, adductis variis similitudinibus.

1 ET respondit ad me Angelus, qui missus est ad me, cui nomen Uriel,

2 Et dixit mihi, Excedens excessit cor tuum in sæculo hoc, & comprehendere cogitas viam Altissimi.

3 Et dixi: Ita Domine meus. Et respondit mihi, & dixit: Tres vias missus sum ostendere tibi, & tres similitudines proponere coram te.

4 De quibus mihi si renuntiaveris unam ex his, & ego tibi demonstrabo viam, quam desideras videre, & docebo te, unde sit cor malignum.

5 Et dixi: Loquere Domine meus. Et dixit ad me: Vade, pondera mihi ignis pondus, aut mensura mihi flatum venti, aut revoca mihi diem quæ præteriit.

6 Et respondi, & dixi: Quis natorum poterit facere, ut me interroges de his?

7 Et dixit ad me: Si essem interrogans te, dicens: Quantæ habitationes sunt in corde maris, aut quantæ venæ sunt in principio abyssi, aut quantæ venæ sunt super firmamentum, aut qui sunt exitus paradisi:

8 Diceres mihi fortasis, in abyssum non descendi, neque in infernum adhuc, neque in cælum unquam ascendi.

9 Nunc autem non interrogavi te, nisi de igne, & vento, & die, per quem transisti, & a quibus separari non potes: & non respondisti mihi de eis.

10 Et dixit mihi: Tu quæ tua sunt tecum condolescentia, non potes cognoscere:

11 Et quomodo poterit vas tuum capere Altissimi viam, & jam exterius corrupto sæculo intelligere corruptionem evidentem in facie mea?

12 Et dixi illi. Melius erat nos non esse, quam adhuc viventes vivere in impietatibus, & pati, & non intelligere de qua re.

13 Et respondit ad me, & dixit: Proficiscens profectus sum ad silvam lignorum campi, & cogitaverunt cogitationem.

14 Et dixerunt: Venite & eamus, & faciamus ad mare bellum, ut recedat coram nobis, & faciamus nobis alias silvas.

15 Et similiter fluctus maris & ipsi cogitaverunt cogitationem, & dixerunt: Venite ascendentes, debellemus silvas campi, ut & ibi consummemus nobismetipsis aliam regionem.

16 Et factus est cogitatus silvæ in vanum: venit enim ignis, & consumpsit eam.

17 Similiter & cogitatus fluctuum maris: stetit enim arena, & prohibuit eos.

18 Si enim esses judex horum, quem inciperes justificare, aut quem condemnare?

19 Et respondi, & dixi: Utique vanam cogitationem cogitaverunt: terra enim data est silvæ, & mari locus portare fluctus suos.

20 Et respondit ad me, & dixit: Bene tu judicasti, & quare non judicasti tibimetipsi?

21 Quemadmodum enim terra silvæ data est, & mare fluctibus suis: sic qui super terram inhabitant, quæ sunt super terram intelligere solummodo possunt: & qui super cælos, quæ super altitudinem cælorum.

22 Et respondi, & dixi: Deprecor te Domine, ut mihi detur sensus intelligendi.

23 Non enim voluisti interrogare de superioribus tuis, sed de his quæ pertranseunt per nos quotidie: propter quid Israel datus in opprobrium Gentibus? quem dilexisti populum datus est tribubus impiis, & lex patrum nostrorum in interitum deducta est, & dispositiones scriptæ usquam sunt:

24 Et pertransivimus de sæculo, ut locustæ, & vita nostra stupor & pavor, & nec digni fuimus misericordiam consequi.

25 Sed quid faciet nomini suo quod invocatum est super nos? & de his interrogavi.

26 Et respondit ad me, & dixit: Si fueris plurimum scrutatus, frequenter miraberis: quoniam festinat sæculum pertransire,

27 Et non capit portare quæ in futuris temporibus justis repromissa sunt: quoniam plenum injustitia est sæculum hoc, & infirmitatibus.

28 De quibus autem interrogas, dicam. seminatum enim est malum, & necdum venit destructio ipsius.

29 Si ergo non inversum fuerit quod seminatum est, & discesserit locus ubi seminatum est malum, non veniet ubi seminatum est bonum.

30 Quoniam gramen seminis mali seminatum est in corde Adam ab initio: & quantum impietatis generavit usque nunc, & generat usque cum venit area?

31 Æstima autem apud te gramen mali seminis, quantum fructum impietatis generavit:

32 Quando secatæ fuerint spicæ, quarum non est numerus, quam magnam aream incipient facere?

33 Et respondi, & dixi: Quomodo, & quando hæc? Quare modici & mali anni nostri?

34 Et respondit ad me, & dixit mihi: Non festines tu super Altissimum. Tu enim festinas inaniter esse super ipsum: nam excessus tuus multus.

35 Nonne de his interrogaverunt animæ justorum in promptuariis suis, dicentes, Usquequo spero sic? & quando veniet fructus aræ mercedis nostræ?

36 Et respondit ad ea Jeremiel Archangelus, & dixit: Quando impletus fuerit numerus seminum in vobis, quoniam in statera ponderavit sæculum,

37 Et mensura mensuravit tempora, & numero numeravit tempora, & non commovit nec excitavit usquedum impleatur prædicta mensura.

38 Et respondi, & dixi: O dominator Domine, sed & nos omnes pleni sumus impietate.

39 Et ne forte propter nos non impleantur justorum aræ, propter peccata inhabitantium super terram.

40 Et respondit ad me, & dixit: Vade, & interroga prægnantem, si quando impleverit novem menses suos, adhuc poterit matrix ejus retinere partum in semetipsa?

41 Et dixi, Non potest Domine. Et dixit ad me, In inferno promptuaria animarum matrici assimilata sunt.

42 Quemadmodum enim illa festinat quæ patri effugere necessitatem partus: sic & hæc festinat reddere ea quæ commendata sunt.

43 Ab initio tibi demonstrabitur de his quæ concupiscis videre.

44 Et respondi, & dixi: Si inveni gratiam ante oculos tuos, & si possibile est, & si idoneus sum,

45 Demonstra mihi, si plusquam præteritum sit habet venire, aut plura pertransierunt supra quam futurum est.

46 Quid pertransivit, scio: quid autem futurum sit, ignoro.

47 Et dixit ad me: Sta super dexteram partem, & demonstrabo tibi interpretationem similitudinis.

48 Et steti, & vidi: & ecce fornax ardens transiit coram me, & factum est, cum transiret flamma, vidi: & ecce superavit fumus.

49 Post hæc transiit coram me nubes plena aquæ, & immisit pluviam impetu multam: & cum transisset impetus pluviæ, superaverunt in ea guttæ.

50 Et dixit ad me: Cogita tibi: sicut crescit pluvia amplius quam guttæ, & ignis quam fumus: sic superabundavit quæ transivit mensura. Superaverunt autem guttæ, & fumus:

51 Et oravi, & dixi: Putas vivo utique in diebus illis? vel quid erit in diebus illis?

52 Respondit ad me, & dixit: De signis, de quibus me interrogas, ex parte possum tibi dicere: de vita autem tua non sum missus dicere tibi, sed nescio.

CAPUT V.

Varia signa de futuris rebus Esdræ per Angelum ostenduntur pro captivorum spe ac consolatione.

1 DE signis autem: ecce dies venient, in quibus apprehendentur qui inhabitant terram in censu multo: & obscondetur veritatis via: & sterilis erit a fide regio:

2 Et multiplicabitur injustitia super hanc quam ipse tu vides, & super quam audisti olim:

3 Et erit impositio vestigio quam nunc vides regnare regionem, & videbunt eam desertam.

4 Si autem tibi dederit Altissimus vivere, videbis post tertiam tubam & relucescet subito sol noctu, & luna ter in die,

5 Et de ligno sanguis stillabit, & lapis dabit vocem suam, & populi commovebuntur:

6 Et regnabit, quem non sperant qui inhabitant super terram, & volatilia commigrationem facient:

7 Et mare Sodomiticum pisces rejiciet, & dabit vocem noctu, quam non noverant multi: omnes autem audient vocem ejus,

8 Et chaos fiet per loca multa, & ignis frequenter remittetur, & bestiæ agrestes transmigrabunt, & mulieres menstruatæ parient monstra,

9 Et in dulcibus aquis salsæ invenientur, & amici omnes semetipsos expugnabunt: & abscondetur tunc sensus, & intellectus separabitur in promptuarium suum:

10 Et quæretur a multis, & non invenietur: & multiplicabitur injustitia, & incontinentia super terram.

11 Et interrogabit regio proximam suam, & dicet, Numquid per te pertransiit justitia justum faciens? Et hoc negabit.

12 Et erit in illo tempore, & sperabunt homines, & non impetrabunt: laborabunt, & non dirigentur viæ eorum.

13 Hæc signa dicere tibi permissum est mihi: & si oraveris iterum, & ploraveris, sicut & nunc, & jejunaveris septem diebus, audies iterato horum majora.

14 Et evigilavi, & corpus meum horruit valde: & anima mea laboravit, ut deficeret:

15 Et tenuit me qui venit Angelus, qui loquebatur in me, & confortavit me, & statuit me super pedes.

16 Et factum est in nocte secunda, & venit ad me Salathiel dux populi, & dixit mihi, Ubi eras? & quare vultus tuus tristis?

17 An nescis, quoniam tibi creditus est Israel in regione transmigrationis eorum?

18 Exurge ergo, & gusta panem, & non derelinquas nos, sicut pastor gregem suum in manibus luporum malignorum.

19 Et dixi ei, Vade a me, & non appropies ad me. Et audivit, ut dixi. & recessit a me.

20 Et ego jejunavi diebus septem ululans & plorans, sicut mihi mandavit Uriel Angelus.

21 Et factum est post dies septem, & iterum cogitationes cordis mei molestæ erant mihi valde,

22 Et resumpsit anima mea spiritum intellectus: & iterum cœpi loqui coram Altissimo sermones,

23 Et dixi, Dominator Domine, ex omni silva terræ, & omnibus arboribus ejus, elegisti vineam unicam:

24 Et ex omni terra orbis, elegisti tibi foveam unam: & ex omnibus floribus orbis, elegisti tibi lilium unum:

25 Et ex omnibus abyssis maris, replesti tibi rivum unum: & ex omnibus ædificatis civitatibus, sanctificasti tibimetipsi Sion:

26 Et ex omnibus creatis volatilibus, nominasti tibi columbam unam: & ex omnibus plasmatis pecoribus, providisti tibi ovem unam:

27 Et ex omnibus multiplicatis populis, acquisivisti tibi populum unum: & ab omnibus probatam legem, donasti huic quem desiderasti populo.

28 Et nunc Domine, ut quid tradidisti unum pluribus? Et præparasti super unam radicem alias, & dispersisti unicum tuum in multis:

29 Et conculcaverunt eum, qui contradicebant sponsionibus tuis, quique tuis testamentis non credebant.

30 Et si odiens odisti populum tuum, tuis manibus debet castigari.

31 Et factum est, cum locutus essem sermones, & missus est Angelus ad me, qui ante venerat ad me præterita nocte,

32 Et dixit mihi, Audi me, & instruam te: & intende mihi, & adjiciam coram te.

33 Et dixi, Loquere Domine meus. Et dixit ad me, Valde tu in excessum mentis factus es pro Israel: an plus dilexisti eum, quam qui eum fecit?

34 Et dixi ad eum, Non Domine, sed dolens locutus sum. Torquent enim me renes mei per omnem horam, quærentem apprehendere semitam Altissimi, & investigare partem judicii ejus.

35 Et dixit ad me, Non potes. Et dixi. Quare Domine? ad quid nascebar, aut quare non fiebat matrix matris meæ mihi sepulchrum, ut non viderem laborem Jacob, & defatigationem generis Israel?

36 Et dixit ad me, Numera mihi quæ necdum venerant, & collige mihi dispersas guttas, & revirida mihi aridos flores,

37 Et aperi mihi clausa promptuaria, & produc mihi inclusos in eis flatus; demonstra mihi vocis imaginem: & tunc ostendam tibi laborem quem rogas videre.

38 Et dixi, Dominator Domine, quis enim est qui potest hæc scire, nisi qui cum hominibus habitationem non habet?

39 Ego autem insipiens: & quomodo potero dicere de his quibus me interrogasti?

40 Et dixit ad me, Quomodo non potes facere unum de his quæ dicta sunt: sic non poteris invenire judicium meum, aut in fine charitatem, quam populo promisi.

41 Et dixi, Sed ecce Domine tu prope es his qui in finem sunt: & quid facient qui ante me fuerunt, aut nos, aut hi qui post nos?

42 Et dixit ad me, Coronæ assimilabo judicium meum. Sicut non noviſſimorum tarditas, sic nec priorum velocitas.

43 Et respondi, & dixi, Nec poterat facere eos qui facti sunt, & qui sunt, & qui futuri sunt, in unum, ut celerius judicium tuum ostendas?

44 Et respondit ad me, & dixit: Non potest festinare creatura super creatorem, nec sustinere sæculum eos qui in eo creandi sunt in unum.

45 Et dixi, Quomodo dixisti servo tuo, quoniam vivificans vivificasti a te creatam creaturam in unum, & sustinebat creatura, poterit & nunc portare præsentes in unum.

46 Et dixit ad me, interroga matricem mulieris, & dices ad eam, Et si paris, quare per tempus? Roga ergo eam, ut det decem in unum.

47 Et dixi, Non utique poterit: sed secundum tempus.

48 Et dixit ad me, Et ego dedi matricem terræ his qui seminati sunt super eam per tempus.

49 Quemadmodum enim infans non parit ea, quæ senum sunt: sic ego disposui a me creatum sæculum.

50 Et interrogavi, & dixi, Cum jam dederis mihi viam, loquar coram te: nam mater nostra, de qua dixisti mihi, adhuc juvenis est: jam senectuti appropinquat.

51 Et respondit ad me, & dixit, Interroga eam quæ parit, & dicet tibi.

52 Dices enim ei, Quare quos peperisti, nunc non sunt similes his qui ante te, sed minores statura?

53 Et dicet tibi & ipsa, Alii sunt qui in juventute virtutis nati sunt: & alii qui sub tempore senectutis deficiente matrice sunt nati.

54 Considera ergo & tu quoniam minori statura estis præ his qui ante vos:

55 Et qui post vos, minori quam vos, quasi jam senescentes creaturæ, & fortitudinem juventutis prætereuntes. Et dixi, Rogo Domine, si inveni gratiam ante oculos tuos, demonstra servo tuo, per quem visites creaturam tuam.

CAPUT VI.

Deus omnia novit antequam fiant, & omnia creavit propter hominem, omniumque fines considerat.

1 ET dixit ad me, Initio terreni orbis, & antequam staret exitus sæculi, & antequam spirarent conventiones ventorum,

2 Et antequam sonarent voces tonitruum, & antequam splenderent nitores coruscationum, & antequam confirmarentur fundamenta paradisi,

3 Et antequam viderentur decori flores, & antequam confirmarentur motæ virtutes, & antequam colligerentur innumerabiles militiæ Angelorum,

4 Et antequam extollerentur altitudines aeris, & antequam nominarentur mensuræ firmamentorum, & antequam æstuarent camini in Sion,

5 Et antequam investigarentur præsentes anni, & antequam abalienarentur eorum, qui nunc peccant adinventiones. & consignati essent qui fidem thesaurizaverunt:

6 Tunc cogitavi, & facta sunt per me solum, & non per alium: & finis per me, & non per alium.

7 Et respondi, & dixi, Quæ erit separatio temporum? aut quando prioris finis, & sequentis initium?

8 Et dixit ad me, Ab Abraham usque ad Isaac, quando nati sunt ab eo Jacob & Esau,

manus

zed by Google

manus Jacob tenebat ab initio calcaneum Eſau,

9 Finis enim hujus ſæculi Eſau, & principium ſequentis Jacob.

10 Hominis manus inter calcaneum & manum. Aliud noli quærere Eſdra.

11 Et reſpondi, & dixi, O dominator Domine, ſi inveni gratiam ante oculos tuos,

12 Oro ut demonſtres ſervo tuo finem ſignorum tuorum, quorum partem mihi demonſtraſti nocte præcedenti.

13 Et reſpondit, & dixit ad me, Surge ſuper pedes tuos, & audi vocem pleniſſimam ſonitus.

14 Et erit ſicut commotio, nec commovebitur locus, in quo ſtes ſuper eum.

15 Ideo cum loquitur, tu non expaveas, quoniam de fine verbum & fundamentum terræ intelligitur,

16 Quoniam de ipſis ſermo tremiſcit & commovetur, ſcit enim quoniam finem eorum oportet commutari.

17 Et factum eſt, cum audiſſem, ſurrexi ſuper pedes meos, & audivi: & ecce vox loquens, & ſonus ejus ſicut ſonus aquarum multarum,

18 Et dixit, Ecce dies veniunt, & erit quando appropinquare incipiam, ut viſitem habitantes in terra:

19 Et quando inquirere incipiam ab eis qui injuſte nocuerunt injuſtitia ſua, & quando ſuppleta fuerit humilitas Sion.

20 Et cum ſuperſignabitur ſæculum quod incipient pertranſire, hæc ſigna faciam: Libri aperientur ante faciem firmamenti, & omnes videbunt ſimul,

21 Et amiculi infantes loquentur vocibus ſuis, & prægnantes immaturos parient infantes trium & quatuor menſium, & vivent, & ſuſcitabuntur.

22 Et ſubito apparebunt ſeminata loca non ſeminata, & plena promptuaria ſubito invenientur vacua:

23 Et tuba canet cum ſono; quam cum omnes audierint, ſubito expaveſcent.

24 Et erit in illo tempore, debellabunt amici amicos ut inimici, & expaveſcet terra cum his: & venæ fontium ſtabunt, & non decurrent in horis tribus:

25 Et erit, omnis qui derelictus fuerit ex omnibus iſtis quibus prædixi tibi, ipſe ſalvabitur, & videbit ſalutare meum, & finem ſæculi veſtri.

26 Et videbunt qui recepti ſunt homines, qui mortem non guſtaverunt a nativitate ſua, & mutabitur cor inhabitantium, & convertetur in ſenſum alium.

27 Delebitur enim malum, & extinguetur dolus.

28 Florebit autem fides, & vincetur corruptela, & oſtendetur veritas quæ ſine fructu fuit diebus tantis.

29 Et factum eſt cum loqueretur mihi, & ecce paulatim intuebar ſuper eum ante quem ſtabam,

30 Et dixit ad me hæc, Veni tibi oſtendere tempus ventutæ noctis.

31 Si ergo iterum rogaveris, & iterum jejunaveris ſeptem diebus, iterum tibi renuntiabo horum majora per diem quam audivi.

32 Audita eſt enim vox tua apud Altiſſimum. Vidit enim Fortis directionem tuam, & providit pudicitiam, quam a juventute tua habuiſti:

33 Et propter hoc miſit me demonſtrare tibi hæc omnia, & dicere tibi, Confide, & noli timere,

34 Et noli feſtinare cum prioribus temporibus cogitare vana, & non properes a noviſſimis temporibus.

35 Et factum eſt poſt hæc, & flevi iterum: & ſimiliter jejunavi ſeptem diebus, ut ſuppleam tres hebdomadas, quæ dictæ ſunt mihi.

36 Et factum eſt in octava nocte, & cor meum turbabatur iterato in me, & cœpi loqui coram Altiſſimo.

37 Inflammabatur enim ſpiritus meus valde, & anima mea anxiabatur.

38 Et dixi, O Domine, loquens locutus es ab initio creaturæ, in primo die dicens, Fiat cœlum & terra: & tuum verbum opus perfectum.

39 Et erat tunc ſpiritus, & tenebræ circumferebantur, & ſilentium, ſonus vocis hominis nondum erat abs te.

40 Tunc dixiſti de theſauris tuis proferri lumen luminoſum, quo appareret opus tuum.

41 Et die ſecundo creaſti ſpiritum firmamenti, & imperaſti ei ut divideret & diviſionem faceret inter aquas, ut pars quædam ſurſum recederet, pars vero deorſum maneret.

42 Et tertia die imperaſti aquis congregari in ſeptima parte terræ: ſex vero partes ſiccaſti & conſervaſti, ut ex his ſint coram te miniſtrantia ſeminata a Deo, & culta.

43 Verbum enim tuum proceſſit, & opus ſtatim fiebat.

44 Proceſſit enim ſubito fructus multitudinis immenſus, & concupiſcentiæ guſtus multiformes, & flores colore immutabili, & odores odoramenti inveſtigabilis: & die tertia hæc facta ſunt.

45 Quarta autem die imperaſti fieri ſolis ſplendorem, lunæ lumen, ſtellarum diſpoſitionem:

46 Et imperaſti eis, ut deſervirent futuro plaſmato homini.

47 Quinto autem die dixiſti ſeptimæ parti, ubi erat aqua congregata, ut procrearet animalia, & volatilia, & piſces: & ita fiebat.

48 Aqua muta, & ſine anima, quæ Dei nutu jubebantur, animalia faciebat, ut ex hoc mirabilia tua nationes enarrent.

49 Et tunc conſervaſti duas animas: nomen uni vocaſti Henoch, & nomen ſecundæ vocaſti Leviathan,

50 Et ſeparaſti ea ab alterutro. Non enim poterat ſeptima pars, ubi erat aqua congregata, capere ea.

51 Et dediſti Henoch unam partem, quæ ſiccata eſt tertio die, ut habitet in ea ubi ſunt montes mille.

52 Leviathan autem dediſti ſeptimam partem humidam, & ſervaſti eam, ut ſit in devorationem quibus vis, & quando vis.

53 Sexto autem die imperaſti terræ, ut crearet coram te jumenta, & beſtias, & reptilia:

54 Et ſuper his Adam, quem conſtituiſti ducem ſuper omnibus factis quæ feciſti, & ex eo educimur nos omnes, quemque elegiſti populum.

55 Hæc autem omnia dixi coram te Domine, quia propter nos creaſti ſæculum.

56 Reſiduas autem Gentes ab Adam natas dixiſti eas nil eſſe, & quoniam ſalivæ aſſimilatæ ſunt, & quaſi ſtillicidium de vaſe ſimilaſti abundantiam eorum.

57 Et nunc Domine, ecce iſtæ Gentes quæ in nihilum deputatæ ſunt, cœperunt dominari noſtri, & devorare:

58 Nos autem populus tuus, quem vocasti primogenitum unigenitum æmulatorem tuum, traditi sumus in manibus eorum:

59 Et si propter nos creatum est sæculum, quare non hereditatem possidemus cum sæculo? Usquequo hæc?

CAPUT VII.

Absque tribulationibus non pervenitur ad immortalem vitam: & nunc quidem prosunt orationes justorum, post extremum autem judicium nihil immutabitur. Variis vitiis subjiciunt se homines, sed Dominus est misericors.

1 ET factum est, cum finissem loqui verba hæc, missus est ad me Angelus qui missus fuerat ad me primis noctibus,

2 Et dixit ad me: Surge Esdra, & audi sermones quos veni loqui ad te.

3 Et dixi: Loquere Deus meus. Et dixit ad me: Mare positum est in spatioso loco, ut esset altum & immensum:

4 Erit autem ei introitus in angusto loco positus, ut esset similis fluminibus.

5 Qui enim volens voluerit ingredi mare, & videre eum, vel dominari ejus: si non transierint angustum, in latitudinem quomodo venire poterit?

6 Item aliud, Civitas est ædificata, & posita in loco campestri: est autem plena omnium bonorum.

7 Introitus ejus angustus & in præcipiti positus, ut esset a dextris quidem ignis, a sinistris aqua alta:

8 Semita autem est una sola inter eos posita, hoc est, inter ignem & aquam, ut non capiat semitas, nisi solummodo vestigium hominis.

9 Si autem dabitur civitas homini in hereditatem, si numquam antepositum periculum pertransierit, quomodo accipiet hæreditatem suam?

10 Et dixi: Sic Domine. Et dixit ad me, Sic est & Israel pars.

11 Propter eos enim feci sæculum, & quando transgressus est Adam constitutiones meas, judicatum est quod factum est.

12 Et facti sunt introitus hujus sæculi angusti, & dolentes, & laboriosi, pauci autem & mali, & periculorum pleni: & labore magnopere fulti.

13 Nam majoris sæculi introitus spatiosi & securi, & facientes immortalitatis fructum.

14 Si ergo ingredientes non fuerunt ingressi qui vivunt, angusta & vana hæc: non poterunt recipere quæ sunt reposita.

15 Nunc ergo quare tu conturbaris, cum sis corruptibilis? & quid moveris tu, cum sis mortalis?

16 Et quare non accepisti in corde tuo quod est futurum, sed quod in præsenti?

17 Respondi & dixi, Dominator Domine, ecce dispositisti lege tua, quoniam justi hereditabunt hæc, Impii autem peribunt.

18 Justi autem ferent angusta, sperantes spatiosa: qui enim impie gesserunt, & angusta passi sunt, & spatiosa non videbunt.

19 Et dixit ad me, Non est judex super Deum, neque intelligens super Altissimum.

20 Pereunt enim multi præsentes, quia negligitur quæ antepositæ est Dei lex.

21 Mandans enim mandavit Deus venientibus, quando venerunt, quid facientes viverent, & quid observantes non punirentur.

22 Hi autem non sunt persuasi, & contradixerunt ei, & constituerunt sibi cogitamen vanitatis,

23 Et proposuerunt sibi circumventiones delictorum, & superdixerunt Altissimo non esse, & vias ejus non cognoverunt,

24 Et legem ejus spreverunt, & sponsiones ejus abnegaverunt, & in legitimis ejus fidem non habuerunt, & opera ejus non perfecerunt,

25 Propter hoc Esdra vacua vacuis, & plena plenis.

26 Ecce tempus veniet, & erit quando venient signa quæ prædixi tibi, & apparebit sponsa, & appareſcens ostendetur quæ nunc subducitur terra:

27 Et omnis qui liberatus est de prædictis malis, ipse videbit mirabilia mea.

28 Revelabitur enim Filius meus JESUS cum his qui cum eo sunt, & jucundabuntur qui relicti sunt in annis quadringentis.

29 Et erit post annos hos, & morietur Filius meus CHRISTUS, & omnes qui spiramentum habent homines.

30 Et convertetur sæculum in antiquum silentium diebus septem, sicut in prioribus judiciis, ita ut nemo derelinquatur.

31 Et erit post dies septem, & excitabitur quod nondum vigilat sæculum, & morietur corruptum.

32 Et terra reddet quæ in ea dormiunt, & pulvis qui in eo silentio habitant, & promptuaria reddent quæ eis commendatæ sunt animæ.

33 Et revelabitur Altissimus super sedem judicii, & pertransibunt miseriæ, & longanimitas congregabitur.

34 Judicium autem solum remanebit, veritas stabit, & fides convalescet,

35 Et opus subsequetur, & merces ostendetur, & justitiæ vigilabunt, & injustitiæ non dominabuntur.

36 Et dixi, Primus Abraham propter Sodomitas oravit, & Moyses pro patribus qui in deserto peccaverunt,

37 Et qui post eum pro Israel in diebus Achæ & Samuelis,

38 David pro confractione, & Salomon pro eis qui venerunt in sanctificationem.

39 Et Elias pro his qui pluviam acceperunt, & pro mortuo ut viveret,

40 Et Ezechias pro populo in diebus Sennacherib, & multi pro multis.

41 Si ergo modo quando corruptibile increvit, & iniustitia multiplicata est, & oraverunt justi pro impiis: quare & nunc sic non erit?

42 Et respondit ad me, & dixit: Præsens sæculum non est finis, gloria in eo frequens manet: propter hoc oraverunt pro invalidis.

43 Dies enim judicii erit finis temporis hujus, & initium temporis futuræ immortalitatis, in quo transivit corruptela.

44 Soluta est intemperantia, abscissa est incredulitas: crevit autem justitia, orta est veritas.

45 Tunc enim nemo poterit salvare eum qui periit, neque demergere qui vicit. Et respondi,

46 Et dixi, Hic est sermo meus primus & novissimus, quoniam melius erat non dare terram Adam, vel cum jam dedisset, coercere eum ut non peccaret.

47 Quid enim prodeſt hominibus, in præſenti vivere in triſtitia, & mortuos ſperare punitionem?

48 O tu quid feciſti Adam? Si enim tu peccaſti, non eſt factus ſolius tuus caſus, ſed & noſter qui ex te advenimus.

49 Quid enim prodeſt nobis, ſi promiſſum eſt nobis immortale tempus; nos autem mortalia opera egimus?

50 Et quoniam prædicta eſt nobis perennis ſpes, nos vero peſſimi vani facti ſumus.

51 Et quoniam repoſita ſunt nobis habitacula ſanitatis & ſecuritatis: nos vero male converſati ſumus.

52 Et quoniam repoſita eſt gloria Altiſſimi, protegere eos qui tarde converſati ſunt: nos autem peſſimis viis ambulavimus.

53 Et quoniam oſtendetur paradiſus, cujus fructus incorruptus perſeverat, in quo eſt ſecuritas & medela.

54 Nos vero non ingrediemur: in ingratis enim locis converſati ſumus.

55 Et quoniam ſuper ſtellas fulgebunt facies eorum qui abſtinentiam habuerunt: noſtræ autem facies ſuper tenebras nigræ.

56 Non enim cogitavimus viventes quando iniquitatem faciebamus, quod incipiemus poſt mortem pati.

57 Et reſpondit, & dixit: Hoc eſt cogitamentum certaminis, quod certabit qui ſuper terram natus eſt homo,

58 Ut ſi victus fuerit, patiatur quod dixiſti: ſi autem vicerit, recipiet quod dico.

59 Quoniam hæc eſt vita quam Moyſes dixit cum viveret, ad populum dicens, Elige tibi vitam, ut vivas.

60 Non crediderunt autem ei, ſed nec poſt eum prophetis: ſed nec mihi qui locutus ſum ad eos.

61 Quoniam non eſſet triſtitia in perditionem eorum, ſicut futurum eſt gaudium ſuper eos, quibus perſuaſa eſt ſalus.

62 Et reſpondi, & dixi: Scio Domine, quoniam vocatus eſt Altiſſimus miſericors in eo, quod miſereatur his qui nondum in ſæculo advenerunt.

63 Et quod miſeretur illis qui converſionem faciunt in lege ejus:

64 Et longanimis eſt, quoniam longanimitatem præſtat his qui peccaverunt quaſi ſuis operibus:

65 Et munificus eſt, quoniam quidem donare vult pro exigentiis:

66 Et multæ miſericordiæ, quoniam multiplicat magis miſericordias his qui præſentes ſunt, & qui præterierunt, & qui futuri ſunt.

67 Si enim non multiplicaverit miſericordias ſuas, non vivificabitur ſæculum cum his qui inhæreditabunt in eo.

68 Et donat: quoniam ſi non donaverit de bonitate ſua, ut alleventur hi qui iniquitatem fecerunt, de ſuis iniquitatibus non poterit decies milleſima pars vivificari hominum.

69 Et judex ſi non ignoverit his qui curati ſunt verbo ejus, & deleverit multitudinem contentionum. non fortaſis derelinquerentur in innumerabili multitudine, niſi pauci valde.

CAPUT VIII.

Deus in hoc ſæculo miſericors agnoſcitur propter peccatores, plurimi tamen damnantur: at juſtis præmia ſunt repoſita.

1 ET reſpondit ad me, & dixit: Hoc ſæculum fecit Altiſſimus propter multos, futurum autem propter paucos.

2 Dicam autem coram te ſimilitudinem Eſdra. Quomodo autem interrogabis terram, & dicet tibi, quoniam dabit terram multam magis unde fiat fictile, parvum autem pulverem unde aurum fit: ſic & actus præſentis ſæculi.

3 Multi quidem creati ſunt, pauci autem ſalvabuntur.

4 Et reſpondi, & dixi: Abſorbe ergo anima ſenſum, & devora quod ſapit.

5 Conveniſti enim obaudire, & prophetare volens. Non enim tibi datum eſt ſpatium, niſi ſolummodo vivere.

6 O Domine, ſi non permittes ſervo tuo, ut oremus coram te, & des nobis ſemen cordi, & ſenſui culturam, unde fructus fiat, unde vivere poſſit omnis corruptus, qui portabit locum hominis?

7 Solus enim es, & una plaſmatio nos ſumus manuum tuarum, ſicut locutus es:

8 Et quomodo nunc in matrice plaſmatum eſt corpus, & præſtas membra: conſervatur in igne & aqua tua creatio: & novem menſibus patitur tua plaſmatio tuam creaturam quæ in ea creata eſt:

9 Ipſum autem quod ſervat, & quod ſervatur, utraque ſervabuntur: ſervataque quandoque iterum reddit matrix, quæ in ea creverunt.

10 Imperaſti enim ex ipſis membris, hoc eſt mamillis præbere lac fructui mamillarum,

11 Ut nutriatur id quod plaſmatum eſt uſque in tempus aliquod, & poſtea diſponas cum tua miſericordia.

12 Enutriſti eum tua juſtitia, & erudiſti eum in lege tua, & corripuiſti eum tuo intellectu:

13 Et mortificabis eum, ut tuam creaturam: & vivificabis eum, ut opus tuum.

14 Si ergo perdideris eum qui tantis laboribus plaſmatus eſt: tuo juſſu facile eſt ordinari, ut & id quod fiebat ſervaretur.

15 Et nunc Domine dicam, de omni homine tu magis ſcis: de populo autem tuo, ob quem doleo:

16 Et de hereditate tua, propter quam lugeo: & propter Iſrael, propter quem triſtis ſum: & de Jacob, propter quem dolen,

17 Ideo incipiam orare coram te pro me, & pro eis: quoniam video lapſus noſtros qui inhabitamus terram.

18 Sed audivi celeritatem judicis qui futurus eſt.

19 Ideo audi vocem meam, & intellige ſermonem meum, & loquar coram te.

20 Initium verborum Eſdræ priuſquam aſſumeretur: & dixi, Domine, qui inhabitas ſæculum, cujus oculi elevati in ſuperna & aëre:

21 Et cujus thronus inæſtimabilis, & gloria incomprehenſibilis: cui aſtas exercitus angelorum cum tremore.

22 Quorum ſervatio in vento & igni con-

vertitur: cujus verbum verum & dicta perseverantia:

23 Cujus juſſio fortis, & diſpoſitio terribilis: cujus aſpectus arefacit abyſſos, & indignatio tabeſcere facit montes, & veritas teſtificatur.

24 Exaudi orationem ſervi tui, & auribus percipe precationem figmenti tui.

25 Dum enim vivo, loquar: & dum ſapio, reſpondebo:

26 Nec reſpicias populi tui delicta, ſed qui tibi in veritate ſerviunt.

27 Nec intendas impia gentium ſtudia, ſed qui tua teſtimonia cum doloribus cuſtodierunt.

28 Nec cogites qui in conſpectu tuo falſe converſati ſunt, ſed memorare qui ex voluntate tua timorem cognoverunt.

29 Neque volueris perdere, qui pecudum mores habuerunt: ſed reſpicias eos qui legem tuam ſplendide docuerunt.

30 Nec indigneris eis qui beſtiis pejores judicati ſunt: ſed diligas eos qui ſemper in tua juſtitia confidunt, & gloria.

31 Quoniam nos & patres noſtri talibus morbis languemus: tu autem propter nos pectatores miſericors vocaberis.

32 Si enim deſideraveris ut noſtri miſereaſ, tunc miſericors vocaberis, nobis autem non habentibus opera juſtitiæ.

33 Juſti enim, quibus ſunt opera multa repoſita, ex propriis operibus recipient mercedem.

34 Quid eſt enim homo, ut ei indigneris: aut genus corruptibile, ut ita amarus ſis de ipſo?

35 In veritate enim, nemo de genitis eſt, qui non impie geſſit: & de confitentibus, qui non deliquit.

36 In hoc enim annuntiabitur juſtitia tua, & bonitas tua Domine, cum miſertus fueris eis qui non habent ſubſtantiam bonorum operum.

37 Et reſpondit ad me, & dixit: Recte locutus es aliqua: & juxta ſermones tuos, ſic & fiet.

38 Quoniam non vere cogitabo ſuper plaſma eorum qui peccaverunt ante mortem, ante judicium, ante perditionem:

39 Sed jucundabor ſuper juſtorum figmentum, & memorabor peregrinationis quoque, & ſalvationis, & mercedis receptionis.

40 Quomodo ergo locutus ſum, ſic & eſt.

41 Sicut enim agricola ſerit ſuper terram ſemina multa, & plantationes multitudinis plantat, ſed non in tempore omnia quæ ſeminata ſunt, ſalvantur, ſed nec omnia quæ plantata ſunt, radicabunt: ſic & qui in ſæculo ſeminati ſunt, non omnes ſalvabuntur.

42 Et reſpondi, & dixi: Si inveni gratiam, loquar.

43 Quomodo ſemen agricolæ ſi non aſcenderit aut non acceperit pluviam tuam in tempore, aut ſi corruptum fuerit multitudine pluviæ,

44 Sic perit: & ſimiliter homo qui manibus tuis plaſmatus eſt, & tu ei imago nominatus: quoniam ſimilatus es ei, propter quem omnia plaſmaſti, & ſimilaſti ſemini agricolæ.

45 Non iraſcaris ſuper nos, ſed parce populo tuo, & miſerere hereditati tuæ. Tu autem creaturæ tuæ miſereris.

46 Et reſpondit ad me, & dixit: Quæ ſunt præſentia præſentibus, & quæ futura futuris.

47 Multum enim tibi reſtat, ut poſſis diligere meam creaturam ſuper me: tibi autem frequenter & ipſi proximavi, injuſtis autem numquam.

48 Sed & in hoc mirabilis es coram Altiſſimo,

49 Quoniam humiliaſti te ſicut decet te: & non judicaſti te, ut inter juſtos plurimum glorificeris.

50 Propter quod miſeriæ multæ & miſerabiles efficientur eis qui habitant ſæculum in novilſimis: quia in multa ſuperbia ambulaverunt.

51 Tu autem pro te intellige, & de ſimilibus tuis inquire gloriam.

52 Vobis enim apertus eſt paradiſus, plantata eſt arbor vitæ, præparatum eſt futurum tempus, præparata eſt abundantia, ædificata eſt civitas, probata eſt requies, perfecta eſt bonitas & perfecta ſapientia.

53 Radix mali ſignata eſt a vobis: infirmitas, & tinea a vobis abſconſa eſt: & in. infernum fugit corruptio in oblivione.

54 Tranſierunt dolores, & oſtenſus eſt in fine theſaurus immortalitatis.

55 Noli ergo adjicere inquirendo de multitudine eorum qui pereunt.

56 Nam & ipſi accipientes libertatem, ſpreverunt Altiſſimum & legem ejus contempſerunt, & vias ejus dereliquerunt.

57 Adhuc autem juſtos ejus conculcaverunt,

58 Et dixerunt in corde ſuo non eſſe Deum: & quidem ſcientes quoniam moriuntur.

59 Sicut enim vos ſuſcipient quæ prædicta ſunt: ſic eos ſitis, & cruciatus, quæ præparata ſunt: non enim voluit hominem diſperdi.

60 Sed & ipſi qui creati ſunt coinquinaverunt nomen ejus qui fecit eos: & ingrati fuerunt ei qui præparavit eis vitam.

61 Quapropter judicium meum modo appropinquat.

62 Quæ non omnibus demonſtravi, niſi tibi, & tibi ſimilibus paucis. Et reſpondi, & dixi:

63 Ecce nunc Domine demonſtraſti mihi multitudinem ſignorum, quæ incipies facere in novilſimis: ſed non demonſtraſti mihi quo tempore.

CAPUT IX.

Judicia Dei, ſicut & alia ejus opera egregia, præcedent aliqua ſigna.

1 ET reſpondit ad me, & dixit: Metiens metire tempus in ſemetipſo: & erit cum videris, quando tranſierit pars quædam ſignorum quæ prædicta ſunt,

2 Tunc intelliges, quoniam ipſum eſt tempus, in quo incipiet Altiſſimus viſitare ſæculum quod ab eo factum eſt.

3 Et quando videbitur in ſæculo motio locorum, & populorum turbatio,

4 Tunc intelliges quoniam de his erat Altiſſimus locutus a diebus qui fuerunt ante te ab initio.

5 Sicut enim omne quod factum eſt in ſæculo, initium habet, pariter & conſummationem, & conſummatio eſt manifeſta:

6 Sic & Altiſſimi tempora initia habent manifeſta in prodigiis & virtutibus, & conſummationes in actu & in ſignis.

7 Et erit, omnis qui ſalvus factus fuerit, & qui poterit effugere per opera ſua, & per fidem in qua credidiſtis.

8 Relinquetur de prædictis periculis, & videbit salutare meum in terra mea, & in finibus meis, quoniam sanctificavi me a sæculo.

9 Et tunc miserebuntur qui nunc abusi sunt vias meas: & in tormentis commorabuntur hi qui eas projecerunt in contemptu.

10 Qui enim non cognoverunt me, viventes beneficia consecuti:

11 Et qui fastidierunt legem meam, cum adhuc erant habentes libertatem,

12 Et cum adhuc esset eis apertus pœnitentiæ locus, non intellexerunt, sed spreverunt: hos oportet post mortem in cruciamento cognoscere.

13 Tu ergo noli adhuc curiosus esse, quomodo impii cruciabuntur: sed inquire quomodo justi salvabuntur, & quorum sæculum, & propter quos sæculum, & quando.

14 Et respondi, & dixi:

15 Olim locutus sum, & nunc dico, & postea dicam: quoniam plures sunt qui pereunt, quam qui salvabuntur:

16 Sicut multiplicatur fluctus super guttam. Et respondit ad me, & dixit:

17 Qualis ager, talia & semina: & quales flores, tales & tinctura: & qualis operator, talis & creatio: & qualis agricola, talis cultura: quoniam tempus erat sæculi.

18 Et nunc cum essem parans eis, his qui nunc sunt, antequam fieret sæculum in quo habitarent: & nemo mihi contradixit.

19 Tunc enim quisque, & nunc creator in mundo hoc parato, & messe indeficienti, & lege investigabili corrupti sunt mores eorum.

20 Et consideravi sæculum, & ecce erat periculum propter cogitationes quæ in eo advenerunt.

21 Et vidi, & peperci ei valde: & servavi mihi acinum de botro, & plantationem de tribu multa.

22 Pereat ergo multitudo quæ sine causa nata est, & servetur acinus meus, & plantatio mea: quia cum multo labore perfeci.

23 Tu autem si adhuc intromittas septem dies alios, sed non jejunabis in eis:

24 Ibis in campum florum, ubi domus non est ædificata: & manducabis solummodo de floribus campi, & carnem non gustabis, & vinum non bibes, sed solummodo flores:

25 Deprecare Altissimum sine intermissione, & veniam, & loquar tecum.

26 Et profectus sum, sicut dixit mihi, in campum, qui vocatur Ardath, & sedi ibi in floribus. Et de herbis agri manducavi, & satiata est esca earum mihi in saturitatem.

27 Et factum est post dies septem, & ego discumbebam supra fœnum, & cor meum iterum turbabatur sicut ante.

28 Et apertum est os meum, & inchoavi dicere coram Altissimo, & dixi:

29 O Domine, te nobis ostendens, ostensus ex patribus nostris in deserto, quod non calcatur, & infructuoso, quando erant exeuntes de Ægypto: & diceus dixisti,

30 Tu Israel audi me, & semen Jacob intende sermonibus meis.

31 Ecce enim ego semino in vobis legem meam, & faciet in vobis fructum, & glorificabimi in eo per sæculum.

32 Nam patres nostri accipientes legem, non servaverunt, & legitima mea non custodierunt, & factus est fructus legis non parens: nec enim poterat, quoniam tuus erat.

33 Nam qui acceperunt, perierunt, non custodientes quod in eis seminatum fuerat.

34 Et ecce, consuetudo est, ut, cum acceperit terra semen, vel navem mare, vel vas aliquod escam vel potum; cum fuerit exterminatum id, in quo seminatum est, vel in quod missum est:

35 Simul id quod seminatum, vel missum est, vel quæ suscepta sunt, exterminantur, & suscepta jam non maneut apud nos: sed nobis sic non factum est.

36 Nos quidem qui legem accepimus peccantes perivimus, & cor nostrum quod suscepit eam:

37 Nam lex non periit, sed permansit in suo labore.

38 Et cum loquerar hæc in corde meo, respexi oculis meis, & vidi mulierem in dextera parte, & ecce hæc lugebat & plorabat cum voce magna, & animo dolebat valde, & vestimenta ejus discissa, & cinis super caput ejus.

39 Et dimisi cogitatus, in quibus eram cogitans, & conversus sum ad eam, & dixi ei,

40 Ut quid fles? & quid dolcs animo? Et dixit ad me,

41 Dimitte me Domine meus ut defleam me, & adjiciam dolorem: quoniam valde amaro sum animo, & humiliata sum valde.

42 Et dixi ei, Quid passa es? dic mihi. Et dixit ad me:

43 Sterilis fui ego famula tua, & non peperi, habens maritum annis triginta.

44 Ego enim per singulas horas, & per singulos dies, & annos hos triginta deprecor Altissimum nocte ac die.

45 Et factum est, post triginta annos exaudivit me Deus ancillam tuam, & vidit humilitatem meam, & attendit tribulationi meæ, & dedit mihi filium: & jucundata sum super eum valde ego, & vir meus, & omnes cives mei, & honorificabamus valde Fortem.

46 Et nutrivi eum cum labore multo.

47 Et factum est cum crevisset, & venisset accipere uxorem, feci diem epuli.

CAPUT X.

Per mulierem flentem, rursusque refulgentem, ostenditur figurari Jerusalem.

1 ET factum est, cum introisset filius meus in thalamo suo, cecidit, & mortuus est:

2 Et avertimus omnes lumina, & surrexeruut omnes cives mei ad consolandum me, & quievi usque in alium diem usque nocte.

3 Et factum est, cum omnes quievissent ut me consolarentur ut quiescerem: & surrexi nocte, & fugi: & veni sicut vides in hoc campo:

4 Et cogito jam non reverti in civitatem, sed hic consistere: & neque manducare, neque bibere, sed sine intermissione lugere, & jejunare usque dum moriar.

5 Et dereliqui sermones in quibus eram, & respondi cum iracundia ad eam, & dixi,

6 Stulta super omnes mulieres, non vides luctum nostrum, & quæ nobis contingunt?

7 Quoniam Sion mater nostra omni tristitia contristatur, & humilitate humiliata est, & luget validissime.

8 Et nunc quoniam omnes lugemus, & tristes sumus: quoniam omnes contristati sumus: tu autem contristaris in uno filio?

9 Interroga enim terram, & dicet tibi: quoniam hæc est quæ debeat lugere casum tantorum super eam germinantium.

10 Et ex ipsa ab initio omnes nati & alii venient: & ecce, pene omnes in perditionem ambulant, & exterminium sit multitudo eorum.

11 Et quis ergo debet lugere magis, nisi hæc quæ tam magnam multitudinem perdidit, quam tu, quæ pro uno doles? Si autem dicis mihi,

12 Quoniam non est planctus meus similis terræ: quoniam fructum ventris mei perdidi, quem cum mœroribus peperi, & cum doloribus genui:

13 Terra autem secundum viam terræ, abiitque in ea multitudo præsens, quo modo evenit: & ego tibi dico,

14 Sicut tu cum labore peperisti, sic & terra dat fructum suum homini ab initio ei qui fecit eam.

15 Nunc ergo tene apud temetipsam dolorem tuum, & fortiter fer qui tibi contigerunt casus.

16 Si enim justificaveris terminum Dei, & consilium suum recipies in tempore, & in talibus collaudaberis:

17 Ingredere ergo in civitatem ad virum tuum. Et dixit ad me,

18 Non faciam, neque ingrediar civitatem, sed hic moriar.

19 Et apposui adhuc loqui ad eam, & dixi:

20 Noli facere hunc sermonem, sed consenti persuadenti. Quot enim casus Sion? Consolare propter dolorem Jerusalem.

21 Vides enim quoniam sanctificatio nostra deserta effecta est, & altare nostrum demolitum est, & templum nostrum destructum est,

22 Et psalterium nostrum humiliatum est, & hymnus conticuit, & exultatio nostra dissoluta est, & lumen candelabri nostri extinctum est, & arca testamenti nostri direpta est, & sancta nostra contaminata sunt, & nomen quod invocatum est super nos, pene profanatum est: & liberi nostri contumeliam passi sunt, & sacerdotes nostri succensi sunt, & Levitæ nostri in captivitatem abierunt, & virgines nostræ coinquinatæ sunt, & mulieres nostræ vim passæ sunt, & justi nostri rapti sunt, & parvuli nostri perditi sunt, & juvenes nostri servierunt, & fortes nostri invalidi facti sunt:

23 Et quod omnium majus, signaculum Sion, quoniam resignata est de gloria sua: nam & tradita est in manibus eorum qui nos oderunt.

24 Tu ergo excute tuam tristitiam multam, & depone abs te multitudinem dolorum, ut tibi repropitietur Fortis, & requiem faciet tibi Altissimus, requietionem laborum.

25 Et factum est, cum loquebar ad eam, facies ejus fulgebat subito & species, coruscus fiebat visus ejus, ut essem pavens valde ad eam, & cogitarem quid esset hoc.

26 Et ecce, subito emisit sonitum vocis magnum timore plenum, ut commoveretur terra a mulieris sono: & vidi:

27 Et ecce, amplius mulier non comparebat mihi, sed civitas ædificabatur, & locus demonstrabatur de fundamentis magnis: & timui, & clamavi voce magna, & dixi,

28 Ubi est Uriel angelus, qui a principio venit ad me? quoniam ipse me fecit venire in multitudine in excessu mentis hujus, & factus est finis meus in corruptionem, & oratio mea in improperium.

29 Et cum essem loquens ego hæc, ecce venit ad me, & vidit me.

30 Et ecce eram positus ut mortuus, & intellectus meus alienatus erat, & tenuit dexteram meam, & confortavit me, & statuit me super pedes meos, & dixit mihi,

31 Quid tibi est? & quare conturbatus est intellectus tuus, & sensus cordis tui? & quare conturbaris? Et dixi,

32 Quoniam dereliquisti me, & ego quidem feci secundum sermones tuos, & exivi in campum: & ecce vidi, & video quod non possum enarrare. Et dixit ad me,

33 Sta ut vir, & commonebo te. Et dixi,

34 Loquere Domine meus tu in me, noli me derelinquere, ut non frustra moriar:

35 Quoniam vidi quæ non sciebam, & audio quæ non scio.

36 Aut numquid sensus meus fallitur, & anima mea somniat?

37 Nunc ergo deprecor te, ut demonstres servo tuo de excessu hoc. Et respondit ad me, & dixit,

38 Audi me & doceam te, & dicam tibi de quibus times: quoniam Altissimus revelabit tibi mysteria multa.

39 Vidit rectam viam tuam, quoniam sine intermissione contristabaris pro populo tuo, & valde lugebas propter Sion.

40 Hic ergo intellectus visionis quæ tibi apparuit ante paululum.

41 Quam vidisti lugentem, inchoasti consolari eam.

42 Nunc autem jam speciem mulieris non vides, sed apparuit tibi civitas ædificari:

43 Et quoniam enarrabat tibi de casu filii sui, hæc absolutio est.

44 Hæc mulier quam vidisti, hæc est Sion; & quoniam dixit tibi, quam & nunc conspicies, ut civitatem ædificatam.

45 Et quoniam dixit tibi, quia sterilis fuit triginta annis: propter quod erant anni scilicet triginta, quando non erat in ea adhuc oblatio oblata.

46 Et factum est post annos triginta, ædificavit Salomon civitatem, & obtulit oblationes: tunc fuit quando peperit sterilis filium.

47 Et quod tibi dixit, quoniam nutrivit eum cum labore, hoc erat, habitatio in Jerusalem.

48 Et quoniam dixit tibi, quod filius meus veniens in suo thalamo mortuus esset, & contigisset ei casus, hoc erat, quæ facta est ruina Jerusalem.

49 Et ecce, vidisti similitudinem ejus: & quoniam filium lugeret, inchoasti consolari eam: & de his quæ contigerunt, hæc erant tibi aperienda.

50 Et nunc videt Altissimus, quoniam ex animo contristatus es, & quoniam ex toto corde pateris pro ea, ostendit tibi claritatem gloriæ ejus, & pulchritudinem decoris ejus.

51 Propterea enim dixi tibi, ut maneres in campo ubi domus non est ædificata.

52 Sciebam enim ego, quoniam Altissimus incipiebat tibi ostendere hæc:

53 Propterea dixi tibi ut venires in agrum ubi non est fundamentum ædificii.

54 Nec enim poterat opus ædificii hominis

sustineri in loco, ubi incipiebatur Altissimi civitas ostendi.

55 Tu ergo noli timere, neque expaveſcat cor tuum: sed ingredere, & vide splendorem & magnitudinem ædificii, quantum capax est tibi visus oculorum videre:

56 Et post hæc audies quantum capit auditus aurium tuarum audire.

57 Tu enim beatus es præ multis, & vocatus es apud Altissimum sicut & pauci.

58 Nocte autem quæ in crastinum futura est, manebis hic:

59 Et ostendet tibi Altissimus eas visiones supremorum, quæ faciet Altissimus his qui habitant super terram a novissimis diebus.

60 Et dormivi illam noctem & aliam, sicut dixerat mihi.

CAPUT XI.

Apparet Esdræ in visione aquila principatum universi usurpans.

1 ET vidi somnium, & ecce ascendebat de mari aquila, cui erant duodecim alæ pennarum & capita tria.

2 Et vidi, & ecce expandebat alas suas in omnem terram, & omnes venti cœli insufflabant in eam, & colligebantur.

3 Et vidi, & de pennis ejus nascebantur contrariæ pennæ, & ipsæ fiebant in pennaculis minutis & modicis.

4 Nam capita ejus erant quiescentia, & dimidium caput erat majus aliorum capitum, sed ipsa quiescebat cum eis.

5 Et vidi, & ecce aquila volavit in pennis suis, & regnavit super terram, & super eos qui habitant in ea.

6 Et vidi, quoniam subjecta erant ei omnia sub cœlo, & nemo illi contradicebat, neque unus de creatura quæ est super terram.

7 Et vidi, & ecce surrexit aquila super ungues suos, & misit vocem pennis suis dicens:

8 Nolite omnes simul vigilare, dormite unusquisque in loco suo, & per tempus vigilate.

9 Capita autem in novissimo serventur.

10 Et vidi, & ecce vox non exibat de capitibus ejus, sed de medietate corporis ejus.

11 Et enumeravi contrarias pennas ejus, & ecce ipsæ erant octo.

12 Et vidi, & ecce a dextera parte surrexit una penna, & regnavit super omnem terram.

13 Et factum est cum regnaret, venit ei finis & non apparuit locus ejus: & sequens exurrexi, & regnabat: ipsa multum tenuit tempus.

14 Et factum est cum regnaret, & veniebat finis ejus, ut non appareret sicut prior.

15 Et ecce, vox emissa est illi, dicens:

16 Audi tu qui tanto tempore tenuisti terram: hæc annuntio tibi antequam incipias non apparere.

17 Nemo post te tenebit tempus tuum, sed nec dimidium ejus.

18 Et levavit se tertia, & tenuit principatum sicut & priores: & non apparuit & ipsa.

19 Et sic contingebat omnibus aliis singulatim principatum gerere, & iterum nusquam comparere.

20 Et vidi, & ecce in tempore sequentes pennæ erigebantur a dextera parte, ut tenerent & ipsæ principatum: & ex his erant quæ tenebant, sed tamen statim non comparebant.

21 Nam & aliquæ ex eis erigebantur, sed non tenebant principatum.

22 Et vidi post hæc, & ecce non comparuerunt duodecim pennæ, & duo pennacula:

23 Et nihil supererat in corpore aquilæ, nisi duo capita quiescentia & sex pennacula.

24 Et vidi, & ecce sex pennaculis divisæ sunt duæ, & manserunt sub capite quod est ad dexteram partem. Nam quatuor manserunt in loco suo.

25 Et vidi, & ecce subalares cogitabant se erigere, & tenere principatus.

26 Et vidi, & ecce una erecta est, sed statim non comparuit.

27 Et secundæ velocius quam priores, non comparuerunt.

28 Et vidi, & ecce duæ quæ superaverunt, apud semetipsas, cogitabant & ipsæ regnare.

29 Et in eo cum cogitarent, ecce unum quiescentium capitum quod erat medium, evigilabat; hoc enim erat duorum capitum majus.

30 Et vidi quoniam completa sunt duo capita secum:

31 Et ecce conversum est caput cum his qui cum eo erant, & comedit duas subalares quæ cogitabant regnare.

32 Hoc autem caput perconterruit omnem terram, & dominabatur in ea his qui habitant terram cum labore multo, & potentatum tenuit orbis terrarum super omnes alas quæ fuerunt.

33 Et vidi post hæc, & ecce medium caput subito non comparuit, & hoc sicut alæ.

34 Superaverunt autem duo capita, quæ & ipsa similiter regnaverunt super terram, & super eos qui habitant in ea.

35 Et vidi, & ecce devoravit caput a dextera parte illud quod a læva.

36 Et audivi vocem dicentem mihi, Conspice contra te, & considera quod vides.

37 Et vidi, & ecce sicut leo concitatus de silva rugiens: & vidi quoniam emittebat vocem hominis ad aquilam. Et dixit, dicens,

38 Audi tu, & loquar ad te, & dicet Altissimus tibi:

39 Nonne tu es qui superasti de quatuor animalibus, quæ feceram regnare in sæculo meo, & ut per eos veniret finis temporum eorum?

40 Et quartus veniens devicit omnia animalia quæ transierunt, & potentatu tenuit sæculum cum tremore multo, & omnem orbem cum labore pessimo, & inhabitavit tot temporibus orbem terrarum cum dolo.

41 Et judicasti terram non cum veritate.

42 Tribulasti enim mansuetos, & læsisti quiescentes, & dilexisti mendaces, & destruxisti habitationes eorum qui fructificabant, & humiliasti muros eorum qui te non nocuerunt.

43 Et ascendit contumelia tua usque ad Altissimum, & superbia tua ad Fortem.

44 Et respexit Altissimus superba tempora, & ecce finita sunt, & scelera ejus completa sunt.

45 Propterea non appareas tu aquila, & alæ tuæ horribiles, & pennacula tua pessima, & capita tua maligna, & ungues tui pessimi, & omne corpus tuum vanum;

46 Uti retrigeretur omnis terra, & revertatur liberata de tua vi, & speret judicium & misericordiam ejus qui fecit eam.

CAPUT XII.

Ad Esdræ orationem hujus visionis datur explicatio cum membris ipsius.

1 ET factum est, dum loqueretur leo verba hæc ad aquilam: & vidi,

2 Et ecce quod superaverat caput, & non comparuerunt quatuor alæ illæ quæ ad eum transierunt, & erectæ sunt ut regnarent: & erat regnum eorum exile, & tumultu plenum.

3 Et vidi, & ecce ipsa non apparebant, & omne corpus aquillæ incendebatur, & expavescebat terra valde, & ego a tumultu & excelsu mentis, & a magno timore vigilavi, & dixi spiritui meo:

4 Ecce tu præstitisti mihi hoc in eo, quod scrutaris vias Altissimi.

5 Ecce adhuc fatigatus sum animo, & spiritu meo invalidus sum valde, & nec modica est in me virtus a multo timore, quam expavi nocte hac.

6 Nunc ergo orabo Altissimum, ut me confortet usque in finem.

7 Et dixi: Dominator Domine, si inveni gratiam ante oculos tuos, & si justificatus sum apud te præ multi, & si certe ascendit deprecatio mea ante faciem tuam,

8 Conforta me, & ostende servo tuo mihi interpretationem, & distinctionem visus horribilis hujus, ut plenissime consoleris animam meam:

9 Dignum enim me habuisti ostendere mihi temporum novissima. Et dixit ad me,

10 Hæc est interpretatio visionis hujus.

11 Aquilam quam vidisti ascendentem de mari, hoc est regnum quod visum est in visione Danieli fratri tuo.

12 Sed non est illi interpretatum, quoniam ego nunc tibi interpretor.

13 Ecce dies veniunt, & exurget regnum super terram, & erit timor acrior omnium regnorum quæ fuerunt ante eum.

14 Regnabunt autem in ea reges duodecim, unus post unum.

15 Nam secundus incipiet regnare, & ipse tenebit amplius tempus præ duodecim.

16 Hæc est interpretatio duodecim alarum quas vidisti.

17 Et quam audisti vocem quæ locuta est, non de capitibus ejus exeuntem, sed de medio corporis ejus,

18 Hæc est interpretatio, quoniam post tempus regni illius nascentur contentiones non modicæ, & periclitabitur ut cadat: & non cadet tunc, sed iterum constituetur in suum initium.

19 Et quoniam vidisti subalares octo cohærentes alis ejus,

20 Hæc est ieterpretatio: exurgent in ipso octo reges, quorum erunt tempora levia, & anni citati, & duo quidem ex ipsis perient.

21 Appropinquante autem tempore medio, quatuor servabuntur in tempore, cum incipiet appropinquare tempus ejus ut finiatur: duo vero in finem servabuntur.

22 Et quoniam vidisti tria capita quiescentia,

23 Hæc est interpretatio: in novissimis ejus suscitabit Altissimus tria regna, & revocabit in ea multa: & dominabuntur terram,

24 Et qui habitant in ea, cum labore multo super omnes qui fuerunt ante hos: propter hoc ipsi vocati sunt capita aquilæ.

25 Isti enim erunt qui recapitulabunt impietates ejus, & qui perficient novissima ejus.

26 Et quoniam vidisti caput majus non apparens, hæc est interpretatio ejus: quoniam unus ex eis super lectum suum morietur, & tamen cum tormentis.

27 Nam duo qui perseveraverint, gladius eos comedet.

28 Unius enim gladius comedet qui cum eo: sed tamen hic gladio in novissimis cadet.

29 Et quoniam vidisti duas subalares trajicientes super caput quod est in dextera parte,

30 Hæc est interpretatio: hi sunt quos conservavit Altissimus in finem suum, hoc est regnum exile & turbationis plenum.

31 Sicut vidisti & leonem, quem vidisti de silva evigilarem, & rugientem, & loquentem ad aquilam, & arguentem eam, & injustitias ipsius per omnes sermones ejus sicut audisti.

32 Hic est ventus quem servavit Altissimus in finem ad eos, & impietates ipsorum: & arguet illos, & incutiet coram ipsis discerptiones eorum.

33 Statuet enim eos in judicio vivos: & erit, cum arguerit eos, tunc corripiet eos.

34 Nam residuum populum meum liberabit cum misericordia, qui salvati sunt super fines meos, & jucundabit eos quoadusque veniet finis, dies judicii, de quo locutus sum tibi ab initio.

35 Hoc somnium quod vidisti, & hæ interpretationes.

36 Tu ergo solus dignus fuisti scire Altissimi secretum hoc.

37 Scribe ergo omnia est in libro quæ vidisti, & pone ea in loco abscondito:

38 Et docebis ea sapientes de populo tuo, quorum corda scis posse capere, & servare secreta hæc.

39 Tu autem adhuc sustine hic alios dies septem, ut tibi ostendatur quidquid visum fuerit Altissimo ostendere tibi.

40 Et profectus est a me. Et factum est, cum audisset omnis populus quoniam pertransierunt septem dies, & ego non fuissem reversus in civitatem, & congregavit se omnis a minimo usque ad maximum: & venit ad me, & dixerunt mihi dicentes:

41 Quid peccavimus tibi, & quid injuste egimus in te, quoniam derelinquens non sedisti in loco hoc?

42 Tu enim nobis superes solus ex omnibus populis, sicut botrus de vinea, & sicut lucerna in loco obscuro, & sicut portus & navis salvata a tempestate.

43 Aut non sufficiunt nobis mala quæ contingunt?

44 Si ergo tu nos dereliqueris, quanto nobis erat melius si essemus succensi & nos cum incendio Sion?

45 Nec enim nos sumus meliores eorum qui ibi mortui sunt. Et ploraverunt voce magna. Et respondit ad eos, & dixi:

46 Confide Israel, & noli tristari tu domus Jacob.

47 Est enim memoria vestri coram Altissimo, & Fortis non est oblitus vestri in tentatione.

48 Ego enim non dereliqui vos, neque ex-

cessi

celli a vobis: sed veni in hunc locum ut deprecarer pro desolatione Sion, ut quærerem misericordiam pro humilitate sanctificationis vestræ.

49 Et nunc ite unusquisque vestrum in domum suam, & ego veniam ad vos post dies illos.

50 Et profectus est populus, sicut dixi ei, in civitatem:

51 Ego autem sedi in campo septem diebus; sicut mihi mandavit: & manducabam de floribus solummodo agri, & herbis acta est esca mihi in diebus illis.

CAPUT XIII.

Altera visio Esdræ ostenditur cum ipsius interpretatione.

1 ET factum est post dies septem, & somniavi somnium nocte.

2 Et ecce de mari ventus exurgebat, ut conturbaret omnes fluctus ejus.

3 Et vidi, & ecce convalescebat ille homo cum milibus cœli: & ubi vultum suum vertebat ut consideraret, tremebant omnia quæ sub eo videbantur:

4 Et ubicumque exibat vox de ore ejus, ardescebant omnes qui audiebant voce ejus, sicut quiescit terra quando senserit ignem.

5 Et vidi post hæc, & ecce congregabatur multitudo hominum, quorum non erat numerus, de quatuor ventis cœli; ut debellarent hominem qui ascenderat de mari.

6 Et vidi, & ecce sibimetipsi sculpserat montem magnum, & volavit super eum.

7 Ego autem quæsivi videre regionem vel locum unde sculptus esset mons, & non potui.

8 Et post hæc vidi, & ecce omnes qui congregati sunt ad eum, ut expugnarent eum, timebant valde, tamen audebant pugnare.

9 Et ecce, ut vidit impetum multitudinis venientis, non levavit manum suam, neque frameam tenebat, neque aliquod vas bellicosum, nisi solummodo ut vidi,

10 Quoniam emisit de ore suo sicut flatum ignis, & de labiis ejus spiritus flammæ, & de linguæ ejus emittebat scintillas & tempestates, & commista sunt omnia simul, hic flatus ignis, & spiritus flammæ, & multitudo tempestatis:

11 Et concidit super multitudinem in impetu, quæ præparata erat pugnare, & succendit omnes, ut subito nihil videretur de innumerabili multitudinem, nisi solummodo pulvis, & fumi odor: & vidi, & extimui.

12 Et post hæc vidi ipsum hominem descendentem de monte, & vocantem ad se multitudinem aliam pacificam,

14 Et accedebat ad eum vultus hominum multorum, quorundam gaudentium, quorundam tristantium: aliqui vero alligati, aliqui adducentes ex eis qui offerebantur; & segrotavi a multitudine pavoris, & expergefactus sum, & dixi,

14 Tu ab initio demonstrari servo tuo mirabilia hæc, & dignum me habuisti ut susciperes deprecationem meam.

15 Et nunc demonstra mihi adhuc interpretationem somnii hujus.

16 Sicut enim existimo in sensu meo, væ qui derelictis fuerunt in diebus illis: & multo plus væ his qui non sunt derelicti.

17 Qui enim non sunt derelicti, tristes erant.

18 Intelligo nunc quæ sunt reposita in novissimis diebus, & occurrent eis, sed & his qui derelicti sunt.

19 Propter hoc venerunt enim in pericula magna, & necessitates multas, sicut ostendunt somnia hæc.

20 Attamen facilius est periclitantem venire in hunc, quam pertransire, sicut nubem a sæculo, & nunc videre quæ contingunt in novissimo. Et respondit ad me, & dixit:

21 Et visionis interpretationem dicam tibi, & de quibus locutus eá adaperiam tibi.

22 Quoniam de his dixisti qui derelicti sunt: hæc est interpretatio.

23 Qui aufert periculum illo tempore, hic se custodivit: qui in periculo inciderunt, hi sunt qui habent opera & fidem ad Fortissimum.

24 Scito ergo quoniam magis beatificati sunt qui derelicti, super eos qui mortui sunt:

25 Hæ interpretationes visionis, quia vidisti virum ascendentem de corde maris.

26 Ipse est quem conservat Altissimus multis temporibus, qui per semetipsum liberabit creaturam suam: & ipse disponet, qui derelicti sunt.

27 Et quoniam vidisti de ore ejus exire, ut spiritum, & ignem, & tempestatem:

28 Et quoniam non tenebat frameam, neque vas bellicosum: corrupit enim impetus ejus multitudinem, quæ venerat expugnare eum: hæc est interpretatio.

29 Ecce dies veniunt, quando incipiet Altissimus liberare eos qui super terram sunt:

30 Et veniet in excessu mentis super eos qui inhabitant terram:

31 Et alii alios cogitabunt debellare: civitas civitatem, & locus locum, & gens adversus gentem, & regnum adversus regnum.

32 Et erit, cum fient hæc, & contingent signa quæ ante ostendi tibi: & tunc revelabitur filius meus, quem vidisti, ut virum ascendentem:

33 Et erit quando audierint omnes gentes vocem ejus: & derelinquet unusquisque in regione sua bellum suum, quod habent ad alterutrum:

34 Et colligetur in unum multitudo innumerabilis, sicut volentes venire & expugnare eum.

35 Ipse autem stabit super cacumen montis Sion.

36 Sion autem veniet, & ostendetur omnibus parata & ædificata, sicut vidisti montem sculpi sine manibus.

37 Ipse autem filius meus arguet quæ adinvenerunt Gentes, impietates eorum has quæ tempestati appropinquaverunt propter mala cogitamenta eorum, & cruciamenta quibus incipient cruciari:

38 Quæ assimilatæ sunt flammæ, & perdet eos sine labore per legem quæ igni assimilata est.

39 Et quoniam vidisti eum colligentem ad se aliam multitudinem pacificam.

40 Hæ sunt decem tribus, quæ captivæ factæ sunt de terra sua in diebus Osee regis, quem captivum duxit Salmanasar rex Assyriorum: & transtulit eos trans flumen, & translati sunt in terram aliam.

41 Ipsi autem sibi dederunt consilium hoc, ut derelinquerent multitudinem gentium, & proficetentur in ulteriorem regionem, ubi numquam inhabitavit genus humanum:

42 Vel ibi observare legitima sua, quæ non fuerant serva tes in regione tua.

43 Per introitus autem angustos fluminis, Euphratem introierunt.

44 Fecit enim eis tunc Altissimus signa, & statuit venas fluminis usquequo transirent.

45 Per eam enim regionem erat via multa itineris, anni unius & dimidii: nam regio illa vocatur Arsareth.

46 Tunc inhabitaverunt ibi usque in novissimo tempore: & nunc iterum cum cœperint venire.

47 Iterum Altissimus statuet venas fluminis, ut possint transire: propter hæc vidisti multitudinem cum pace.

48 Sed & qui derelicti sunt de populo tuo, hi sunt qui inveniuntur intra terminum meum.

49 Factum erit ergo, quando incipiet perdere multitudinem earum, quæ collectæ sunt gentes, proteget eos qui superaverunt populum:

50 Et tunc ostendet eis multa plurima portenta.

51 Et dixi ego, Dominator Domine, hoc mihi ostende, propter quod vidi virum ascendentem de corde maris. Et dixit mihi:

52 Sicut non potes hæc vel scrutari, vel scire quæ sunt in profundo maris: sic non poterit quisque super terram videre filium meum, vel eos qui cum eo sunt, nisi in tempore diei.

53 Hæc est interpretatio somnii quod vidisti, & propter quod illuminatus es hic solus.

54 Deseliquisti enim tuam, & circa meam vacasti legem, & quæsisti.

55 Vitam enim tuam disposuisti in sapientia, & sensum tuum vocasti matrem:

56 Et propter hoc ostendi tibi merces apud Altissimum: erit enim post alios tres dies, ad te alia loquar, & exponam tibi gravia & mirabilia.

57 Et profectus sum, & transii in campum, multum glorificans & laudans Altissimum, de mirabilibus quæ per tempus faciebat:

58 Et quoniam gubernat ipsum, & quæ sunt in temporibus illata: & sedi ibi tribus diebus.

CAPUT XIV.

Apparet Dominus Esdræ in rubo, & futura quædam arcana revelat.

1 ET factum est tertio die, & ego sedebam sub quercu.

2 Et ecce, vox exivit contra me de rubo, & dixit: Esdra, Esdra. Et dixi: Ecce ego Domine. Et surrexi super pedes meos. Et dixit ad me:

3 Revelans revelatus sum super rubum, & locutus sum Moysi quando populus meus serviebat in Ægypto,

4 Et misi eum, & eduxi populum meum de Ægypto, & adduxi eum super montem Sina, & detinebam eum apud me diebus multis.

5 Et enarravi ei mirabilia multa, & ostendi ei temporum secreta & finem, & præcepi ei, dicens:

6 Hæc in palam facies verba, & hæc abscondes.

7 Et nunc tibi dico:

8 Signa quæ demonstravi, & somnia quæ vidisti, & interpretationes quas tu vidisti, in corde tuo repone ea:

9 Tu enim recipieris ab omnibus; conveteris residuus cum consilio meo & cum similibus tuis, usquequo finiantur tempora.

10 Quoniam sæculum perdidit juventutem suam, & tempora appropinquant senescere.

11 Duodecim enim partibus divisum est sæculum, & transierunt ejus decima & dimidium decimæ partis.

12 Supersunt autem ejus post medium decimæ partis.

13 Nunc ergo dispone domum tuam, & corripe populum tuum, & consolare humiles eorum, & renuntia jam corruptelæ:

14 Et dimitte abs te mortales cogitationes, & projice abs te ponderа humana, & exue te jam infirmam naturam, & repone in tuam partem molestissima tibi cogitamenta, & festina transmigrare a temporibus his:

15 Quæ enim vidisti nunc contigisse mala iterum horum deteriora facient:

16 Quantum enim invalidum fiet sæculum a senectare, tantum multiplicabuntur super inhabitantes mala.

17 Prolongavit enim se magis veritas, & appropinquavit mendacium. Jam enim festinat venire, quam vidisti visionem.

18 Et respondi, & dixi coram te Domine:

19 Ecce enim ego abibo, sicut præcepisti mihi & corripiam præsentem populum. Qui autem iterum nati fuerint, quis commonebit?

20 Positum est ergo sæculum in tenebris, & qui inhabitant in eo sine lumine.

21 Quoniam lex tua incensa est, propter quod nemo scit quæ a te facta sunt, vel quæ incipient opera.

22 Si enim inveni in te gratiam, immitte in me Spiritum sanctum, & scribam omne quod factum est in sæculo ab initio, quæ erant in lege tua scripta, ut possint homines invenire semitam, & qui voluerint vivere in novissimis, vivant.

23 Et respondit ad me, & dixit: Vadens congrega populum, & dices ad eos, ut non quærant te diebus quadraginta.

24 Tu autem præpara tibi buxos multos, & accipe tecum Saream, Dabriam, Salemiam, Echanum, & Asiel, quinque hos qui parati sunt ad scribendum velociter.

25 Et venias huc, & ego accendam in corde tuo lucernam intellectus, quæ non extinguetur quoadusque finiantur quæ incipies scribere.

26 Et tunc perfectis quædam palam facies, quædam sapientibus absconse trades: in crastinum enim hac hora incipies scribere.

27 Et profectus sum, sicut mihi præcepit, & congregavi omnem populum, & dixi:

28 Audi Israel verba hæc:

29 Peregrinati sunt patres nostri ab initio in Ægyptor, & liberati sunt inde:

30 Et acceperunt legem vitæ, quam non custodierunt, quam & vos post eos transgressi estis:

31 Et data est vobis terra in sortem, & terra Sion, & patres vestri, & vos iniquitatem feciſtis, & non servastis vias quas præcepit vobis Altissimus:

32 Et justus judex cum sit, abstulit a vobis in tempore quod donaverat.

33 Et nunc vos hic estis, & fratres vestri introrsum vestrum sunt.

34 Si ergo imperaveritis sensui vestro, & erudieritis cor vestrum, vivi conservati eritis, & post mortem misericordiam consequemini.

35 Judicium enim post mortem veniet, quando iterum revivificemus: & tunc justorum nomina parebunt, & impiorum facta ostendentur.

36 Ad me igitur nemo accedat nunc, neque requirat me usque dies quadraginta.

37 Et accepi quinque viros, sicut mandavit mihi, & profecti sumus in campum, & mansimus ibi.

38 Et factus sum in crastinum, & ecce vox vocavit me dicens: Esdra aperi os tuum, & bibe quo te potavero.

39 Et aperui os meum, & ecce calix plenus porrigebatur mihi. Hoc erat plenum sicut aqua: color autem ejus ut ignis similis.

40 Et accepi, & bibi: & in eo cum bibissem, cor meum cruciabatur intellectu, & in pectus meum increscebat sapientia. Nam spiritus meus conservabatur memoria.

41 Et apertum est os meum, & non est clausum amplius.

42 Altissimus dedit intellectum quinque viris, & scripserunt quæ dicebantur excessiones nocris, quas non sciebant.

43 Nocte autem manducabant panem, ego autem per diem loquebar, & per noctem non tacebam.

44 Scripti sunt autem per quadraginta dies libri ducenti quatuor.

45 Et factum est cum complevissent quadraginta dies, locutus est Altissimus, dicens: Priora quæ scripsisti, in palam pone, & legant digni & indigni:

46 Novissimos autem septuaginta conservabis, ut tradas eos sapientibus de populo tuo.

47 In his enim est vena intellectus, & sapientiæ fons, & scientiæ flumen. Et feci sic.

CAPUT XV.

Prædicuntur multa calamitates sæculo superventura.

1 ECce loquere in aures plebis meæ sermones prophetiæ, quos immisero in os tuum, dicit Dominus:

2 Et fac ut in charta scribantur, quoniam fideles, & veri sunt.

3 Ne timeas a cogitationibus adversum te, nec turbent te incredulitates dicentium.

4 Quoniam omnis incredulus in incredulitate sua moritur.

5 Ecce ego induco, dicit Dominus, super orbem terrarum mala, gladium, & famem, & mortem, & interitum:

6 Propter quod superpolluit iniquitas omnem terram, & adimpleta sunt opera nociva illorum.

7 Propterea dicit Dominus:

8 Jam non silebo de impietatibus eorum quæ irreligiose agunt, nec sustinebo in his quæ inique exercent: ecce sanguis innoxius & justus clamat ad me, & animæ justorum clamant perseveranter.

9 Vindicans vindicabo illos, dicit Dominus, & accipiam omnem sanguinem innoxium ex illis ad me.

10 Ecce populus meus quasi grex ad occisionem ducitur, jam non patiar illum habitare in terra Ægypti:

11 Sed educam eum in manu potenti & brachio excelso, & percutiam plaga sicut prius, & corrumpam omnem terram ejus.

12 Lugebit Ægyptus, & fundamenta ejus plaga verberata, & castigatione quas inducet ei Deus.

13 Lugebunt cultores operantes terram, quoniam deficient semina eorum ab uredine, & grandine, & a sidere terribili.

14 Væ populo, & qui habitant in eo:

15 Quia appropinquavit gladius & contritio eorum, & exurget gens contra gentem ad pugnam, & rhomphæa in manibus eorum.

16 Erit enim inconstabilitio hominibus, & alii aliis invalescentes non curabunt regem suum, & principes viæ gestorum suorum in potentia sua.

17 Concupiscet enim homo in civitatem ire, & non poterit.

18 Propter superbiam enim eorum civitates turbabuntur, domus exterentur, homines metuent.

19 Non miserebitur homo proximum suum, ad irritum faciendum domos eorum in gladium, ad diripiendas substantias eorum, propter famem panis & tribulationem multam.

20 Ecce, ego convoco, dicit Deus, omnes reges terræ ad me verendum, qui sunt ab Oriente, & ab Austro, & ab Euro, & a Libano, ad convertendos in se, & reddere quæ dederunt illis:

21 Sicut faciunt usque hodie electis meis, sic faciam & reddam in sinu eorum. Hæc dicit Dominus Deus.

22 Non parcet dextera mea super peccatores, nec cessabit rhomphæa super effundente sanguinem innoxium super terram.

23 Exiit ignis ab ira ejus & devoravit fundamenta terræ, & peccatores quasi stramen incensum.

24 Væ eis qui peccant, & non observant mandata mea, dicit Dominus.

25 Non parcam illis. Discedite filii a potestate. Nolite contaminare sanctificationem meam,

26 Quoniam novit Dominus omnes qui delinquunt in illum; propterea tradidit eos in mortem, & in occisionem.

27 Jam enim venerunt super orbem terrarum mala, & manebitis in illis: non enim liberabit vos Deus, propter quod peccastis in eum.

28 Ecce visio horribilis, & facies illius ab Oriente.

29 Et exient nationes draconum Arabum in curribus multis, & sicut flatus, eorum numerus feretur super terram, ut jam timeant & trepident omnes qui illos audient.

30 Carmenii insanientes in ira, & exient ut apri de silva, & advenient in virtute magna, & conflabunt in pugnam cum illis, & vastabunt portionem terræ Assyriorum.

31 Et post hæc supervalescent dracones nativitatis suæ memores, & convertent se conspirantes in virtute magna ad persequendos eos.

32 Isti turbabuntur & silebunt in virtute illorum, & convertent pedes suos in fugam,

33 Et a territorio Assyriorum subsessor obsidebit eos, & consumet unum ex illis, & erit timor & tremor in exercitu illorum, & contentio in reges ipsorum.

34 Ecce nubes ab oriente & septentrione usque ad meridianum, & facies earum horrida & valde plena iræ & procellæ.

35 Et collident se invicem, & collident fidus copiosum super terram & sidus illorum, & erit sanguis a gladio usque ad ventrem,

Digitized by Google

36 Et fimus hominis usque ad substramen cameli, & erit timor & tremor multus super terram,

37 Et horrebunt qui videbunt iram illam, & tremor apprehendet illos: & post hæc inovebunt nimbi copiosi

38 A meridiano & septemtrione, & portio alia ab occidente:

39 Et superinvalescent venti ab oriente, & recludent eam, & nubem quam suscitavi in ira, & sidus ad faciendam exterritationem ad orientalem ventum & occidentem violabitur:

40 Et exaltabuntur nubes magnæ & valide plenæ iræ, & sidus, ut exterreant omnem terram, & inhabitantes eam, & infundent super omnem locum altum & eminentem sidus terribile,

41 Ignem & grandinem, & rhompheas volantes, & aquas multas, ut etiam impleantur omnes campi, & omnes rivi plenitudine aquarum multarum.

42 Et demolientur civitates, & muros, & montes, & colles, & ligna silvarum, & fœnum pratorum, & frumenta eorum.

43 Et transibunt constantes usque ad Babylonem, & exterent eam:

44 Convenient ad ipsam, & circuibunt eam, & effundent sidus, & omnem iram super eam, & subibit pulvis & fumus usque in cœlum, & omnes in circuitu lugebunt eam:

45 Et qui sub ea remanserint, servient his qui exterruerunt.

46 Et tu Asia concors: in spem Babylonis, & gloria personæ ejus,

47 Væ tibi misera propter quod assimilasti ei, & ornasti filias tuas in fornicatione, ad placendum & gloriandum in amatoribus tuis, qui tecum cupierunt semper fornicari.

48 Odibilem imitata es in omnibus operibus ejus, & in adinventionibus ejus: propterea dicit Deus,

49 Immittam tibi mala, viduitatem, paupertatem, & famem, & gladium, & pestem, ad devastandas domos tuas a violatione, & morte, & gloria virtutis tuæ.

50 Sicut flos siccabitur, cum exurget ardor qui missus est super te,

51 Infirmaberis ut paupercula plagata & castigata a mulieribus, ut non possint te suscipere potentes & amatores.

52 Numquid ego sic zelabor te, dicit Dominus,

53 Nisi occidisses electos meos in omni tempore, exaltans percussionem manuum, & dicens super mortem eorum, cum inebriata esses,

54 Exorna speciem vultus tui?

55 Merces fornicationis tuæ in sinu tuo, propter hoc redditionem accipies.

56 Sicut faciet electis meis, dicit Dominus, sic faciet tibi Deus, & tradet te in malum.

57 Et nati tui fame intetient: & tu rhomphæa cades, & civitates tuæ conterentur, & omnes tui in campo gladio cadent.

58 Et qui sunt in montibus, fame peribunt, & manducabunt carnes suas, & sanguinem bibent, a fame panis & siti aquæ.

59 Infelix per maria venies, & rursum accipies mala.

60 Et in transitu allident civitatem occisam, & exterent aliquam portionem terræ tuæ, & partem gloriæ tuæ exterminabunt, rursum revertentes ad Babylonem subversam.

61 Et demolita eris illis pro stipula, & ipsi erunt tibi ignis:

62 Et devorabunt te, & civitates tuas, terram tuam, & montes tuos, omnes silvas tuas, & lignum fructiferum igni comburent.

63 Filios tuos captivos ducent, & censum tuum in prædam habebunt, & gloriam faciei tuæ exterminabunt.

CAPUT XVI.

Horrenda universo orbi desolatio in fine futura.

1 VÆ tibi Babylon & Asia, væ tibi Ægypte & Syria.

2 Præcingite vos saccis & ciliciis, & plangite filios vestros, & dolete: quoniam appropinquavit contritio vestra.

3 Immissus est in vobis gladius, & quis est qui avertat illum?

4 Immissus est in vobis ignis, & quis est qui extinguat illum?

5 Immissa sunt vobis mala, & quis est qui repellat ea?

6 Numquid repellet aliquis leonem esurientem in silva, aut extinguet ignem in stipula, mox quando cœperit ardere?

7 Numquid repellet aliquis sagittam a sagittario forti missam?

8 Dominus fortis immittit mala, & quis est qui repellat ea?

9 Exiit ignis ex iracundia ejus, & quis est qui extinguat eum?

10 Coruscabit, & quis non timebit? Tonabit, & quis non pavebit?

11 Dominus comminabitur, & quis non funditus conteretur a facie ipsius?

12 Terra tremuit & fundamenta ejus, mare fluctuat de profundo, & fluctus ejus disturbabuntur, & pisces ejus a facie Domini, & a gloria virtutis ejus:

13 Quoniam fortis dextera ejus quæ arcum tendit: sagittæ ejus acutæ quæ ab ipso mittuntur, non deficient, cum cœperunt mitti in fines terræ.

14 Ecce mittuntur mala, & non revertentur, donec veniant super terram.

15 Ignis succenditur, & non extinguetur, donec consumat fundamenta terræ.

16 Quemadmodum non redit sagitta missa a valido sagittario, sic non revertentur mala quæ missa fuerint in terram.

17 Væ mihi, væ mihi: quis me liberabit in illis diebus?

18 Initium dolorum & multi gemitus, initium famis & multi interitus, initium bellorum & formidabunt potestates, initium malorum & trepidabunt omnes,

19 In his quid faciam, cum venerint mala?

20 Ecce fames & plaga, & tribulatio, & angustia, missa sunt flagella in emendatione,

21 Et in his omnibus se non convertent ab iniquitatibus suis, neque flagellorum memores erunt semper.

22 Ecce, erit annonæ vilitas super terram, sic ut putent sibi esse directam pacem, & tunc germinabunt mala super terram, gladius, fames, & magna confusio.

23 A fame enim plurimi qui inhabitant terram interient, & gladius perdet ceteros qui superaverint a fame.

24 Et mortui sicut stercora projicientur, & non erit qui consoletur eos: Dereliquetur enim terra deserta, & civitates ejus dejicientur.

Digitized by Google

25 Non derelinquetur qui colat terram, & qui seminet eam.
26 Ligna dabunt fructus, & quis vindemiabit illa?
27 Uva matura fiet, & quis calcabit illam? erit enim locis magna desertio.
28 Cupiet enim homo hominem videre, vel vocem ejus audire.
29 Relinquentur enim de civitate decem, & duo de agro, qui absconderint se in densis nemoribus, & scissuris petrarum.
30 Quemadmodum derelinquuntur in oliveto & singulis arboribus tres aut quatuor olivæ.
31 Aut sicut in vinea vindemiatâ racemi relinquuntur ab his qui diligenter vineam scrutantur:
32 Sic relinquentur in diebus illis tres aut quatuor ab scrutantibus domos eorum in rhomphæa.
33 Et relinquetur terra deserta, & agri ejus inveterabunt, & viæ ejus & omnes semitæ ejus germinabunt spinas, eo quod non transient homines per eam.
34 Lugebunt virgines non habentes sponsos, lugebunt mulieres non habentes viros, lugebunt filiæ earum non habentes adjutorium:
35 Sponsi earum in bello consumentur, & viri earum in fame exterentur.
36 Audite vero ista, & cognoscite ea servi Domini.
37 Ecce verbum Domini, excipite illud; ne diis credatis de quibus dicit Dominus.
38 Ecce appropinquant mala, & non tardant.
39 Quemadmodum prægnans cum parit in nono mense filium suum, appropinquante hora partus ejus, ante horas duas vel tres, dolores circumeunt ventrem ejus, & prodeunte infante de ventre, non tardabunt uno puncto:
40 Sic non morabuntur mala ad prodeundum super terram, & sæculum gemet, & dolores circumtenebunt illud.
41 Audite verbum, plebs mea: parate vos in pugnam, & in malis sic estote, quasi advenæ terræ.
42 Qui vendit, quasi qui fugiat: & qui emit, quasi qui perditurus.
43 Qui mercatur, quasi qui fructum non capiat: & qui ædificat, quasi non habitaturus.
44 Qui seminat, quasi qui non metet: sic & qui vineam putat, quasi non vindemiaturus.
45 Qui nubunt, sic quasi filios non facturi: & qui non nubunt, sic quasi vidui.
46 Propter quod qui laborant, sine causa laborant:
47 Fructus enim illorum alienigenæ metent, & substantiam illorum rapient, & domos evertent, & filios eorum captivabunt, quia in captivitate & fame generant natos suos.
48 Et qui negotiantur in rapina, quantum diu exornant civitates & domos suas, & possessiones & personas suas:
49 Tanto magis adzelabor eos super peccata sua, dicit Dominus.
50 Quemodo zelatur fornicaria mulierem idoneam & bonam valde.
51 Sic zelabitur justitia iniquitatem cum exornat se, & accusat eam in facie, cum venerit qui defendat exquirentem omne peccatum super terram.
52 Propterea nolite similari ei, nec operibus ejus;
53 Quoniam adhuc pusillum, & tolletur iniquitas a terra, & justitia regnabit in vos.
54 Non dicat peccator se non peccasse: quoniam carbones ignis comburet super caput ejus, qui dicit: Non peccavi coram Domino Deo & gloria ipsius.
55 Ecce Dominus cognoscet omnia opera hominum, & adinventiones illorum, & cogitationes illorum, & corda illorum.
56 Dixit enim: Fiat terra, & facta est: fiat cœlum, & factum est.
57 Et in verbo illius stellæ fundatæ sunt, & novit numerum stellarum.
58 Qui scrutatur abyssum, & thesauros illarum: qui mensus est mare, & conceptum ejus.
59 Qui concluſit mare in medio aquarum, & suspendit terram super aquas verbo suo.
60 Qui extendit cœlum quasi cameram, super aquas fundavit eum.
61 Qui posuit in deserto fontes aquarum, & super verticem montium lacus ad emittendum flumina ab eminenti petra, ut potaret terram.
62 Qui finxit hominem, & posuit cor suum in medio corporis, & misit ei spiritum, vitam & intellectum,
63 Et spiramen Dei omnipotentis qui fecit omnia, & scrutinat omnia abscondita in absconsis terræ.
64 Hic novit adinventionem vestram, & quæ cogitatis in cordibus vestris, peccantes & volentes occultare peccata vestra.
65 Propterea quod Dominus scrutinando scrutinavit omnia opera vestra, & traducet vos omnes.
66 Et vos confusi eritis cum processerint peccata vestra coram hominibus, & iniquitates erunt, quæ accusatores stabunt in die illo.
67 Quid facietis? aut quomodo abscondetis peccata vestra coram Deo & angelis ejus?
68 Ecce judex Deus, timete eum. Desinite a peccatis vestris, & obliviscamini iniquitates vestras jam agere eas in sempiterno, & Deus educet vos, & liberabit de omni tribulatione.
69 Ecce enim incenditur ardor super vos turbæ copiosæ, & rapient quosdam ex vobis, & cibabunt idolis occisos:
70 Et qui consenserint eis, erunt illis in dedecus, & in improperium, & in conculcationem.
71 Erit enim locis locus, & in vicinas civitates exurrectio multa super timentes Dominum.
72 Erunt quasi insani nemini parcentes, ad diripiendum & devastandum adhuc timentes Dominum.
73 Quia devastabunt & diripient substantias, & de domibus suis eos ejicient.
74 Tunc parebit probatio electorum meorum, ut aurum quod probatur ab igne.
75 Audite dilecti mei, dicit Dominus: Ecce adsunt dies tribulationis, & de his liberabo vos.
76 Ne timeatis, nec hæsitetis, quoniam Deus dux veller est.
77 Et qui servat mandata & præcepta mea, dicit Dominus Deus, ne præponderent vos peccata vestra, ne superelevent se iniquitates vestræ.
78 Væ qui constringuntur a peccatis suis, & obteguntur ab iniquitatibus suis, quemadmodum ager constringitur a silva, & spinis regitur semita ejus per quam non transit homo, & excluditur, & mittitur ad devorationem ignis.

INDEX TESTIMONIORUM
A CHRISTO ET APOSTOLIS
In novo Testamento Citatorum ex veteri,

Quæ huc in id congesta sunt, ut pii Lectores nativam quorumdam intelligentiam, quæ ab ipso Christo vero interprete, & spiritu ejus per Apostolos sit tradita, assequantur, perspiciantque in quem usum ea Apostoli & Evangelistæ adduxerint.

GENESIS.

1 MAsculum & feminam fecit eos. Matth. 19. Marc. 10.
2 Requievit Deus die septima ab omnibus operibus suis. Hebr. 4.
2 Factus est primus homo Adam in animam viventem. 1. Cor. 15.
2 Dimittet homo patrem, & matrem, & adhærebit uxori. Matth. 19. Marc. 10. Ephes. 5. 1. Cor. 6.
2 Erunt duo in carne una. Matth. 19. Marc. 10. Cor. 6. Gal. 3.
12 Exi de terra tua & de cognatione tua. Act. 7.
12 Et in semine tuo benedicentur omnes gentes. Act. 3. Ephes. 5.
15 Sic erit semen tuum. Rom. 4.
15 Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad justitiam. Rom. 4. Jac. 2. Gal. 3.
15 Erit semen tuum peregrinum in terra non sua. Act. 7.
17 Quia patrem multarum gentium constitui te. Rom. 4.
18 Secundum hoc tempus veniam, & erit Saræ filius. Rom. 9.
21 Ejice ancillam & filium ejus. Gal. 4.
21 In Isaac vocabitur tibi semen. Rom. 9.
22 Nisi benedicens benedicam te, & multipl. Hebr. 6.
22 Quia benedicentur in te omnes gentes. Gal. 3. Act. 3.
25 Quia major serviet minori. Rom. 9.

EXODUS.

3 Ego sum Deus Abraham, &c. Matth. 22. Marc. 12. Luc. 20.
9 In hoc ipsum excitavi te, ut ostendam in te virtutem meam. Rom. 9.
12 Os non comminuetis ex eo. Joann. 19.
13 Omne masculinum adaperiens vulvam. Luc. 2.
16 Qui multum, non abundavit, &c. 2. Corint. 8.
20 Non mœchaberis. Matth. 5.
20 Non adulterabis, Non occides, Non furtum facies, Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium, Non concupisces. Rom. 13.
20 Non concupisces. Rom. 7.
20 Non occides. Matth. 5. Luc. 18.
20 Honora patrem tuum & matrem tuam. Matth. 15. Marc. 7. Ephes. 6.
21 Qui maledixerit patri suo, vel matri, morte moriatur. Matth. 15. Marc. 7.
21 Oculum pro oculo, dentem pro dente. Matth. 5.
22 Principi populi tui non maledices. Act. 23.
24 Hic sanguis testamenti, quod mandavit ad vos Deus. Hebr. 9.
25 Vide, omnia facito secundum exemplar, quod tibi ostensum est, &c. Hebr. 8. Act. 7.
32 Fac nobis deos qui præcedant nos. Act. 7.
33 Miserebor cui voluero, &c. Rom. 9.
34 Non sicut Moyses ponebat velamen super faciem. 2. Cor. 3.

LEVIT.

12 Sancti eritis, quoniam ego sanctus sum. 1. Petr. 1.
18 Qui fecerit homo, vivet in ea. Rom. 10. Galat. 3.
19 Non perjurabis, Matth. 5.
19 Diliges proximum tuum sicut teipsum. Rom. 13. Galat. 5. Jac. 2. Matth. 22. Marc. 12.
19 Diliges proximum tuum. Matth. 5.
20 Qui maledixerit patri, & matri, &c. Matth. 15.
24 Oculum pro oculo. Matth. 5.
26 Quoniam inhabitabo in illis, & inambulabo, &c. 2. Cor. 6.

NUMERI.

9 Os non comminuetis ex eo. Joann. 19.

DEUTER.

4 Etenim Deus noster ignis consumens est. Hebr. 12.
5 Non concupisces. Rom. 7. 13.
5 Non occides. Matth. 5. Luc. 18.
5 Non mœchaberis. Matth. 5. Luc. 18.
5 Non furtum facies. Luc. 18. Rom. 13.
6 Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium. Luc. 18. Rom. 13.
5 Honora patrem & matrem. Matth. 15. Marc. 7. Ephes. 6.
6 Audi Israel, Dominus Deus tuus Deus unus est. Marc. 12.
6 Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde, &c. Matth. 22. Marc. 12. Luc. 10.
6. 10 Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies. Matth. 4. Luc. 4.

6 Non tentabis Dominum Deum tuum. Matth. 4. Luc. 4.
8 Non in ſolo pane vivit homo. Matth. 4. Luc. 4.
10 Deus perſonam hominis non accipit. Galat. 2.
18 Prophetam ſuſcitabit vobis Dominus Deus. Act. 3. 7.
19 In ore duorum vel trium teſtium ſtabit omne verbum. Matth. 18. Joann. 8. 2. Cor. 13.
19 Oculum pro oculo, dentem pro dente. Matth. 5.
21 Maledictus omnis qui pendet in ligno. Galat. 3.
25 Non alligabis os bovi trituranti. 1.Cor.9. 1. Tim. 5.
25 Si quis mortuus fuerit non habens filium. Matth. 22. Marc. 12. Luc. 20.
27 Maledictus omnis qui non permanſerit in omnibus, &c. Gal. 3.
30 Quis aſcendet in cœlum? Rom. 10.
30 Prope eſt verbum in ore tuo, & in corde tuo. Rom. 10.
32 Ego ad æmulationem vos adducam in non gentem, &c. Rom. 10.
32 Mihi vindictam, ego retribuam. Rom. 12.

JOSUE.

1 Non te deſeram, neque derelinquam. Hebr. 13.

REG. II.

7 Ego ero illi in patrem, & ipſe erit mihi in filium. Hebr. 1.

REG. III.

19 Domine, prophetas tuos occiderunt, &c. Rom. 11.
19 Reliqui mihi ſeptem millia virorum. Rom. 11.

JOB.

5 Comprehendam ſapientes in aſtutia eorum. 1. Cor. 3.

LIBER PSALM.

2 Quare fremuerunt gentes. Act. 4.
2 Filius meus es tu, ego hodie genui te. Act. 13. Hebr. 1. 5.
2 Reges eos in virga ferrea. Apoc. 2. 19.
4 Iraſcimini, & nolite peccare. Epheſ. 4.
5 Sepulcrum patens eſt guttur eorum. Rom. 3.
6 Diſcedite a me, omnes qui operamini iniquitatem. Matth. 7. 25. Luc. 13.
8 Ex ore infantium, & lactentium, &c. Matth. 21.
8 Quid eſt homo quod memor es ejus? Hebr. 2.
8 Omnia ſubjecit ſub pedibus ejus. 1.Cor.15.
9 Quorum os maledictione & amaritudine plenum eſt. Rom. 3.
13 Non eſt juſtus quiſquam, non eſt intelligens. Rom. 3.
13 Veloces pedes eorum ad effundendum ſanguinem. Rom. 3.
15 Providebam Dominum in conſpectu, &c. Act. 2.
15 Non dabis ſanctum tuum videre corruptionem. Actor. 2. 13.
17 Ego ero fidens in eum. Hebr. 2.
17 Propterea confitebor tibi in Gentibus Domine. Rom. 15.
18 Et quidem in omnem terram exivit ſonus eorum. Rom. 10.
21 Eli, eli, lamma ſabacthani, Matth. 27. Marc. 15.
21 Diviſerunt ſibi veſtimenta mea. Matth.27. Joann. 19.
21 Nuntiabo nomen tuum fratribus meis. Hebr. 2.
23 Domini eſt terra & plenitudo ejus. 1. Cor. 10.
24 Odio habuerunt me gratis. Joann. 15.
30 In manus tuas commendo ſpiritum meum. Luc. 23.
31 Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates. Rom. 4.
33 Qui enim vult vitam diligere, & dies videre bonos. 1. Petr. 3.
39 Hoſtiam & oblationem noluiſti. Hebr. 10.
40 Qui manducat mecum panem. Joann. 13.
43 Propter te mortificamur tota die. Roman. 8.
44 Thronus tuus Deus in ſæculum ſæculi. Hebr. 1.
50 Ut juſtificeris in ſermonibus tuis. Rom. 3.
54 Jacta ſuper Dominum curam tuam. 1. Petr. 5.
61 Unuſquiſque autem propriam mercedem accipiet. 1. Cor. 3.
67 Aſcendens in altum, captivam duxit captivitatem. Epheſ. 4.
68 Zelus domus tuæ comedit me. Joann. 2.
68 Improperia improperantium tibi ceciderunt ſuper me. Rom. 15.
68 Fiat menſa eorum coram ipſis in laqueum. Rom. 11.
68 Fiat commoratio eorum deſerta. Act. 1.
68 In ſiti mea potaverunt me aceto. Joann. 19.
77 Aperiam in parabolis os meum. Matth. 13.
77 Panem cœli dedit eis. Joann. 6.
81 Ego dixi, dii eſtis. Joann. 10.
88 Inveni David ſervum meum. Act. 13.
90 Angelis ſuis mandavit de te. Matth. 4. Luc. 4.
93 Dominus novit cogitationes ſapientum, quoniam vanæ ſunt. 1. Cor. 3.
94 Hodie ſi vocem ejus audieritis. Hebr. 3.
94 Sicut juravi in ira mea. Hebr. 4.
96 Et adorent eum omnes Angeli ejus. Hebr. 1.
101 Tu in principio Domine terram fundaſti. Hebr. 1.
103 Qui facit Angelos ſuos ſpiritus. Hebr. 1.
108 Et epiſcopatum ejus accipiat alter. Act. 1.
109 Dixit Dominus Domino meo. Matth. 22. Luc. 20. Actor. 2.
109 Sede a dextris meis. Hebr. 1.
109 Donec ponam inimicos tuos ſcabellum, &c. Hebr. 1. 1. Cor. 15.
109 Tu es ſacerdos in æternum. Hebr. 5. 7.
109 Juravit Dominus & non pœnitebit eum. Hebr. 7.
111 Diſperſit, dedit pauperibus. 2. Cor. 9.
115 Credidi, propter quod locutus ſum. 2. Cor. 4.
115 Omnis homo mendax. Rom. 3.
116 Laudate Dominum omnes gentes. Roman. 15.

117 Dominus mihi adjutor: non timebo quid faciat mihi homo. Hebr. 13.
117 Lapidem quem reprobaverunt ædificantes. Matth. 21. Marci 12. Actor. 4. 1. Petr. 2.
117 Hosanna filio David. Matth. 21.
131 De fructu ventris tui ponam super sedem tuam. Actor. 2.
139 Venenum aspidum sub labiis eorum. Rom. 3.

PROVERB.

3 Nolite esse prudentes apud vosmetipsos. Rom. 12.
3 Fili mi, noli negligere disciplinam Domini, &c. Hebr. 12.
3 Quem diligit Dominus corripit, &c. Hebr. 12. Apoc. 3.
10 Charitas operit multitudinem peccatorum. 1. Petr. 4.
17 Videte, ne quis malum pro malo alicui reddat. 1. Thess. 5. 1. Petr. 3.
20 Qui maledixerit patri vel matri. Matt. 15. Marc. 7.
25 Si esurierit inimicus tuus, ciba illum. Rom. 12.
26 Canis reversus ad vomitum. 2. Petr. 2.

ISAIAS.

1 Nisi Dominus Sabaoth reliquisset nobis semen. Rom. 9.
5 Homo plantavit vineam. Matth. 21. Luc. 20. Marc. 12.
6 Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus Sabaoth. Apoc. 4.
6 Auditu audietis, & non intelligetis. Matth. 13. Marc. 4. Lucæ 8. Actor. 28. Joann. 12. Rom. 11.
7 Ecce virgo in utero habebit. Matth. 1.
8 Ecce ego & pueri mei quos dedit mihi Deus. Hebr. 2.
9 Terra Zabulon & Terra Nephthali. Matth. 4.
10 Si fuerit numerus filiorum Israel tamquam arena maris. Rom. 9.
11 Revelabitur ille iniquus quem Dominus interficiet spiritu oris sui. 2. Thess. 2.
11 Erit radix Jesse. Rom. 15. Act. 13.
21 Cecidit, cecidit Babylon illa magna. Apoc. 14.
22 Manducemus & bibamus, cras enim moriemur. 1. Cor. 15.
22 Hæc dicit sanctus & verus qui habet clavem David. Apoc. 3.
25 Absterget Dominus omnem lacrymam ab oculis, &c. Apoc. 7. 21.
28 Quoniam in aliis linguis & labiis aliis loquar populo huic. 1. Cor. 14.
28 Ecce pono in Sion lapidem offensionis. Rom. 9. 1. Petr. 2. Actor. 4.
29 Populus hic labiis me honorat. Matth. 15. Marc. 7.
29 Perdam sapientiam sapientum, & prudentiam, &c. 1. Cor. 1.
33 Ubi sapiens? ubi scriba? ubi inquisitor hujus sæculi? 1. Cor. 1.
40 Vox clamantis in deserto. Matth. 3. Marc. 1. Luc. 3. Joann. 1.
40 Omnis caro fœnum. 1. Petr. 1. Jac. 1.
40 Quis enim cognovit sensum Domini, aut quis instruxit eum? 1. Cor. 2.
40 Quis enim cognovit sensum Domini, aut quis consiliarius ejus fuit? Rom. 11.
41 44 Ego sum primus & novissimus. Apoc. 1. & 22.
42 Ecce puer meus quem elegi, Matth. 12.
43 Ecce nova facio omnia. Apoc. 21. 2. Cor. 5.
45 Numquid dicit figmentum ei qui se, &c. Rom. 9.
45 Vivo ego, dicit Dominus, quoniam mihi flectetur omne genu. Rom. 14.
49 Posui te in lucem Gentium. Actor. 13.
49 Tempore accepto exaudivi te, &c. 2. Cor. 6. 8.
49 Non esurient neque sitient amplius. Apoc. 7.
50 Tunc expuerunt in faciem ejus. Matth. 26.
52 Quam speciosi pedes evangelizantium pacem. Rom. 10.
52 Propter quod exite de medio eorum, & separamini, &c. 2. Cor. 6.
52 Nomen Dei per vos blasphematur. Roman. 2.
52 Quibus non est annuntiatum de eo, videbunt. Rom. 15.
53 Domine, quis credidit auditui nostro? Rom. 10. Joann. 12.
53 Ipse infirmitates nostras accepit. Matth. 8.
53 Tamquam ovis ad occisionem. Act. 8.
53 Et cum iniquis reputatus est. Marc. 15. Luc. 22.
53 Qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus. 1. Petr. 2. 1. Joann. 3.
53 Qui peccata nostra pertulit in corpore. 1. Petr. 2.
54 Lætare sterilis quæ non paris. Gal. 4.
54 Et erunt omnes docibiles Dei. Joann. 6.
55 Et qui sitit, veniat: & qui vult, accipiat aquam vitæ gratis. Apoc. 22.
55 Dabo vobis sancta David fidelia. Act. 13.
56 Domus mea domus orationis vocabitur. Matth. 21. Marc. 12. Luc. 19.
59 Contritio & infelicitas in viis eorum. Rom. 3.
59 Galeam salutis assumite. Ephes. 6. 1. Thess. 5.
59 Veniet ex Sion qui eripiat & avertat impietatem a Jacob. Rom. 11.
60 Et portæ ejus non claudentur per diem. Apoc. 21.
60 Et civitas non eget sole neque luna. Apoc. 21.
60 Nox ultra non erit. Apoc. 22.
61 Spiritus Domini super me. Lucæ 4.
62 Dicite filiæ Sion, Ecce rex tuus venit. Matth. 21.
64 Quod oculus non vidit, nec auris audivit, &c. 1. Cor. 2.
65 Inventus sum a non quærentibus me. Rom. 10.
65 Tota die expandi manus meas ad populum non credentem. Rom. 10.
65 Novos vero cœlos, & novam terram. 2. Petr. 3. Apoc. 21.
66 Cœlum mihi sedes est. Actor. 7.
66 Ubi vermis eorum non moritur. Marc. 9.

JEREM.

7 Vos autem fecistis illam speluncam latronum. Matth. 21. Marc. 1. 11. Luc. 19.
9 Qui gloriatur, in Domino glorietur. 1. Cor. 1. 2. Cor. 10.
10 Quis non timebit te Domine? Apoc. 15.
17 Ego sum scrutans renes & corda. Apoc. 2.
31 Vox in Rama audita est. Matth. 2.

Digitized by Google

31 Ero vobis in patrem, & vos eritis mihi in filios. 2. Cor. 6.
31 Ecce dies venient, dicit Dominus, & consummabo super domum Israel & super domum Juda testamentum novum. Hebr. 8.
31 Hoc autem testamentum quod testabor ad illos, &c. dabo leges meas in cordibus eorum. Hebr. 10.
51 Cecidit cecidit Babylon magna. Apoc. 18.

EZECH.

3 Accipe librum, & devora illum. Apoc. 10.
20 Qui fecerit homo vivet in ea. Rom. 10.
32 Sol obscurabitur, & Luna non dabit lumen suum. Matth. 24.
36 Nomen Dei per vos blasphematur inter Gentes. Rom. 2.

DANIEL.

9 Cum videritis abominationem desolationis quæ dicta est a Daniele propheta. Matth. 24. Marc. 13. Lucæ 21.

OSEE.

1 Et erit in loco ubi dictum est eis, Non plebs mea vos, &c. Rom. 9.
2 Vocabo non plebem meam, plebem meam. Rom. 9. 1. Petr. 2.
6 Misericordiam volo & non sacrificium. Matth. 9. 12.
10 Tunc incipient dicere montibus, Cadite super nos: & collibus, Operite nos. Luc. 23.
11 Ex Ægypto vocavi filium meum. Matt. 2.
13 Absorpta est mors in victoria. 1. Cor. 15.

JOEL.

2 Erit in novissimis diebus, dicit Dominus, effundam de Spiritu meo. Actor. 2.
2 Omnis enim quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit. Rom. 10.

AMOS.

5 Numquid victimas & hostias obtulistis mihi. Actor. 7.
6 Væ vobis divitibus. Luc. 6.
9 Post hæc revertar, & reædificabo tabernaculum David. Actor. 15.

JONAS.

1 Sicut fuit Jonas in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus. Matt. 12. Luc. 11.
3 Pœnitentiam egerunt in prædicatione Jonæ. Matth. 12. Lucæ 11.

MICHÆAS.

5 Et tu Bethlehem terra Juda. Matth. 2.
7 Veni separare hominem adversus patrem suum, & filiam adversus matrem. Matth. 10. Luc. 12.

AGGÆUS.

2 Adhuc semel, & ego movebo non solum terram, sed & cœlum. Hebr. 12.

HABACUC.

1 Videte contemptores, & admiramini, & dispердimini: quia opus operor ego in diebus vestris. Actor. 13.
2 Justus autem ex fide vivit. Rom. 1. Gal. 3.

NAHUM.

1 Quam speciosi pedes evangelizantium pacem. Rom. 10.

ZACHARIAS.

8 Loquimini veritatem unusquisque cum proximo suo. Ephes. 4.
9 Ecce rex tuus venit. Matth. 21. Joann. 12.
11 Et acceperunt triginta argenteos. Matt. 27.
12 Videbunt in quem compunxerunt. Joan. 19.
13 Percutiam pastorem. Matth. 26. Marc. 14.

MALACHIAS.

1 Jacob dilexi, Esau autem odio habui. R. 9.
3 Ecce ego mitto angelum meum. Matt. 11. Marc. 1. Luc. 7. Joann. 1.
4 Ipse est Elias qui venturus erat. Matt. 11.
4 Quid est quod scribæ dicunt, quod Eliam oportest primum venire. Matt. 17. Mar. 9.
4 Ut convertat corda patrum in filios. Luc. 1.

HEBRAICORUM, CHALDÆORUM,

GRÆCORUMQUE NOMINUM INTERPRETATIO.

Aaron, Mons, sive montanus.
Abbas, Pater, Syrum est verbum.
Abarim, Transitus plur. n. sive transeuntes.
Abdemelech, Servus regis.
Abdenago, Servus claritatis.
Abdias, Servus Domini.
Abdon, Servus.
Abel, per aleph, Luctus, Civitas.
Abel, per he in principio, Vanitas, filius Adam.
Abessalom, Pater pacis.
Abia, Pater Domini.
Abiathar, Pater excellens.
Abigail, Pater exultationis.
Abimelech, Pater rex.
Abinadab, Pater spontaneus.
Abisag, Patris ignorantia.
Abner, Patris lucerna.
Abra, Ancilla, Græcum verbum.
Abram, Pater excelsus.
Abraham, Pater multitudinis.
Absalom, Pater pacis.
Acan, Tribulatio.
Accaron, Sterilitas.
Achab, Frater patris.
Achaja, Dolor, vel tristitia.
Achaz, Apprehendens, sive possidens.
Achimelech, Frater meus rex.
Achitob, Frater bonitatis,
Adam, Homo, sive terrenus, aut Rufus.
Adon, Dominus, aut basis.
Adonai, Domini mei, numero multitudinis: unum est ex nominibus Dei, quod interpres aliquando posuit pro nomine Dei tetragrammaton.
Adonias, Dominator Dominus.
Ægyptus, Angustiæ, sive tribulationes, Hebraice, Misraim.
Æneas, laudatus.
Æthiopia, Græce ardorem significat. Hebraice Cus dicitur, id est, nigredo, vel nigra.
Agabus, Locusta.
Agag, Tectum.
Agar, Peregrina.
Aggæus, Festivus.
Ahod, Laudans.
Alexander, Auxiliator virilis.
Alexandria, Hebraice dicitur No: quod interpretatur crudum, sive irritatio.
Alleluja, Laudate Dominum.
Amalech, Populus lambens.
Aman, Mater, Timor eorum.
Aman, Conturbans.
Amana, Fides sive veritas.
Amasai, per aleph, Fortis vel robustus.
Amasai, per ain, Populi mumus.
Amalech, Rex.
Amen, Fiat, efficiatur, aut firmum sit.
Aminadab, Populus spontaneus.
Ammon, Populus ejus.
Amnon, Fidelis, aut verax.
Amorrhai, Amari, Rebelles.
Amos, per aleph, Fortis, pater Isaiæ.
Amos, per ain, Oneratus, unus ex duodecim Prophetis.
Amri, per aleph, Amarus, vel loquens.
Amri, per ain, Manipulus vel dominium, Princeps militiæ Israelitica.
Anania, Nubes Domini.
Anathoth, Responsiones, sive cantica.
Andreas, Fortissimus.
Anna, Gratiosa, sive misericors.
Antiochia, pro vehiculo.
Africa Hebraice Pul dicitur, id est, casus vel ruina, Isaiæ 66. 34.
Africa, Nahum 3. 9. Put. Crassa, sive pinguis.
Apostolus, Missus, legatus.
Arabes, Vespertini. 2. Par. 26. 2.
Arabes, Psal. 71. 15. Hebraice Saba, id est, conversio.
Aram, Celsitudo, Sublimitas.
Ararat, Maledictio tremoris.
Arbee, Quatuor.
Architriclinus, Princeps triclinii.
Areopagita, De Colle Martis.
Areopagus, Collis Martis.
Arcuna, Arca, vel canticum.
Argob, Gleba, vel Glarea.
Armenia, Hebraice dicitur Ararat, Maledictio tremoris.
Arnon, Exultans.
Arphaxad, Sanans.
Artaxerxes, Lumen, sive maledictio.
Asaph, Congregans.
Aser, per samech, Vinctus, filius Caath.
Aser, per sin, Beatitudo, sive felicitas, filius Jacob.
Assuerus, Princeps & caput.
Assur, Insidians, sive beatus.
Astaroth, Greges, sive divitiæ.
Athalia, Tempus Domino.
Athenæ, Sine cumulo.
Attalia, Augens, vel nutriens.
Ava, Iniquitas.
Axa, Adornata.
Azarias, Auxilium Domini.
Azor, Adjutor.
Azotus, Hebraice Asdod, Depredatio.

B

Baal, Idolum, aut dominans.
Baal, Osee 10. 14. Arbel legendum, id est, pugnavit Deus.
Baalim, Idola, Dominantes.
Babel, Confusio, Commistio.
Bala, Inveterata, Turbata, ancilla Rachel, per he in fine.
Bala, Deglutiens, Destruens, Urbs, per ain in fine.
Balaam, Vetustas populi.
Balac, Destruens.
Banajas, Filius Domini.
Barac, Fulgur.
Barachias, Benedicens Dominum.
Barjona, Filius columbæ.
Barnabas, Filius consolationis.
Barsabas, Filius conversionis.
Barthimæus, Filius cæcus.
Bartholomæus, filius suspendentis aquas.
Baruch, Benedictus.
Bathuel, Filiatio Dei.
Batus, Mensura liquidorum.
Beel-phegor, Idolum hiatus.
Beel-zebub, Idolum muscæ.
Beera, Puteus.
Behemoth, Jumenta, Quadrupedia.
Bel: Vetustus.
Bela, Deglutiens, Destruens.
Belial, Perversus, Absque jugo.
Ben-emnom, Filius divitiarum suarum.
Benjamin, Filius dexteræ.
Ben-oni, Filius doloris mei.
Bera, Puteus.
Bereshith, In principio. Sic vocatur primus liber legis.
Bersabee, Puteus juramenti.
Beth-abara, Domus transitus.
Beth-ania, Domus obedientiæ vel afflictionis.
Bethaven, Domus vanitatis.
Beth-dagon, Domus frumenti.
Beth-el, Domus Dei.
Bether, Divisio.
Bethlehem, Domus panis.
Beth-phage, Domus oris vallium.
Beth-phegor, Domus hiatus.
Beth-sabee, Domus juramenti, Civitas.
Beth-saida, Domus frugum.
Beth semes, Domus solis.
Bethul, Virgo.
Bozez, Fulgur.
Boanerges, vel juxta S. Hieronymum, Faciens, Filii tonitrui.
Booz, In fortitudine.
Borith, Herba in qua est acrimonia saporis.
Bosor, Munitio.
Bosra, idem.

Caath,

Digitized by Google

C

Caath, Congregatio, Obtusio.
Cades, Sanctitas.
Cain, Possessio, Possessus.
Caleb, quasi Cor.
Cana, Zelus, Æmulatio.
Cananæus, id est, ex Cana vico Galilææ.
Capharnaum, Ager pœnitentiæ.
Cappadoces, Hebraice, Caphthorim, id est, sphæræ.
Cariath-jarim, Civitas silvarum.
Cariath-sepher, Civitas litterarum.
Carmel, Cognitio circumcisionis, vel agnus circumcisus.
Carthaginenses, Hebraice Tharsis, id est, Contemplatio gaudii.
Cedar, Nigredo, Tristitia.
Cedes, Sanctitas.
Cedron, Denigratus, Tristis.
Cephas, Petrus a petra, Syrum.
Cetura, Aromatizans.
Chæreas, Lætus.
Chaldæa, Hebraice Chasdim, id est, Quasi dæmones.
Cham, Calidus, Calor.
Chanaan, Mercator, Negotiator.
Charmel, idem quod Carmel.
Cherub, Quasi magister.
Chodchod, Jaspis.
Chorrai, Furores.
Christus, Unctus.
Chus, Æthiops.
Cin, Possessio, Emptio.
Cinoth, Lamentationes.
Cis, Durus, Stipula.
Cleophas, Gloria omnis.
Cœlesyria, Curva Syria.
Colossenses, Supplicio affecti.
Corban, Corbona, Donum, Oblatio.
Core, Calvus, Calvitium, per heth in fine.
Core, per aleph in fine, Vocans, Legens. 1. Par. 9. 19.
Corozaim, Hic est mysterium.
Cosbi, Mendax.
Cyprus, Pulchra.
Cyrus, Quasi miser.

D

Dagon, Frumentum.
Dalila, Paupertas.
Damascus, Sanguinis succus.
Damascus, 1. Reg. 16. Similitudo incendii, Heb. Dimesec.
Dan, Judicans, sive Judicium.
Daniel, Judicium Dei.
Darius, Requirens.
Darmascus, Generationis procuratio.
Dathan, Ritus, Lex.
David, Dilectus.
Debora, Apes, Verbum.
Decapolis, Decem civitatum, subregio.
Diabolus, Criminator, Calumniator.
Diabolus, Habacuc 3. 4. Hebr. Reseph, id est, Volucris, Flamma.
Dibre hajamin, Verba dierum.
Didymus, Gemellus.
Dina, Judicium, vel Judicans.
Dionysius, Divinitus stillatus.
Dithalassim, Duo maria.
Doeg, Solicitus, Anxius.
Dor, Generatio.
Dura, Generatio, vel Habitatio.

E

Ebal, Acervus vetustatis.
Ecclesiastes, Concionator.
Eden, Voluptas, Deliciæ.
Edom, Rufus.
Eglon, Vitulus.
Elcana, Deus zelotes.
Eleazar, Dei adjutorium.
Elchanan, Dei gratia sive misericordia.
Eliacim, Dei resurrectio.
Elias, Deus Dominus.
Eliezer, Dei adjutorium.
Elimelech, Deus meus rex.
Elisabeth, Deus juramenti.
Elisæus, Dei salus, Deus salvans.
Elle haddebarim, Hæc sunt verba sic incipit quintus liber Legis.
Elnathan, Deus dedit.
Emmanuel, Nobiscum Deus.
Emmaus, Timens consilium.
Enac, Gigas, Torques.
Encænia, Renovatio, Dedicatio.
Ennon, Ecce illi.
Enos, Homo, vel Vir.
Ephraim, Frugifer, Crescens.
Ephraim, Hebraice Ephra, id est, Pulverulenta, sive Plumbea. 2. Reg. 13. 7.
Ephrata, Ubertas, sive Frugifera,
Ephron, Pulvis.
Esau, Faciens, Operans.
Esdras, Adjutor, Atrium.
Esther, Occulta, Abscondita.
Etam, Avis eorum.
Etham, Fortitudo eorum.
Eubulus, Prudens.
Exechias, Fortitudo Domini.
Exechiel, Fortitudo Dei.
Ezriel, Auxilium Dei.

G

Gabaa, Collis.
Gabriel, Vir Deus, aut Dei.
Gad, Felix, Accinctus.
Gadgad, Felicitas felicitatis, Accinctus, exercitus.
Galaad, Abjectio.
Galaad, Acervus testimonii.
Galatæ, Lactantes.
Galgal, Rota, Revolutio.
Galilæa, Volubilis.
Gazer, Præscissio.
Gazophylacium, Ubi thesauri templi servabantur.
Gebal, Terminus.
Gedeon, Conterens.
Gehenna, Vallis tristitiæ.
Gehennom, Vallis contristans.
Gelboe, Revolutio investigationis.
Gerson, Advena ibi.
Gerson, Exilium ejus.
Giblii, Termini.
Gihon, Pectus, Exitus.
Gog, Tectum.
Golgotha, Calvaria, ubi capita mortuorum reponuntur.
Goliath, Transmigratio.
Gomor, Genus mensuræ.
Gomorrha, Populus rebellis.
Græci, Hebraice, Jevanim, id est, Deceptores.

H

Habacuc, Luctator.
Hananias, Gratia Domini.
Haram, Destructus.
Havoth-jair, Oppida illuminationis.
Hebal, Acervus vetustatis.
Heber, Socius, Particeps, per beth in principio.
Heber, per ain, Transitus.
Hebræus, Transiens.
Hebron, Societas.
Heli, Oblatio.
Heliopolis, Hebraice dicitur On, id est, Dolor.
Henoch, Dedicatus.
Hermon, Destructio.
Hesron, Sagitta exultationis.
Heva, Viva, Vivens.
Hierapolis, Sacra civitas.
Hieronymus, Sacrum nomen.
Holofernes, Fortis dux.
Hor, Mons.
Horeb, Desertum.
Horma, Destructio.
Hur, Libertas.
Hus, Consilium.
Hymenæus, Carmen nuptiale.

I

Jabel, Defluens.
Jabes, Siccitas, per sin in fine.
Jabes, Tristitia, per sade in fine.
Jacob, Supplantator.
Jahel, Ascendens, Damula.
Jahiel, Vivit Deus.
Jairitis, Illuminatus.
Jamin, Dextera, vel Dexter.
Japheth, Dilatatus.
Jason, Sanans.
Javan, Decipiens.
Ichabod, Ubi gloria, Væ gloriæ.
Idumæa, Rufa, Terrena.
Jebus, Conculcatio.
Jechonias, Præparatio Domini.
Jehu, Ipse, Existens.
Jehus, Tinea corrosus, per sin.
Jehus, 1. Par. 8. 10. Consilians, per sade.
Jemini, Dextera, vel Dexter.
Jephthe, Aperiens.
Jerameel, Misericordia Domini.
Jeremias, Celsitudo Domini.
Jericho, Luna, Mensis.
Jerobaal, Impugnans idolum.
Jeroboam, Impugnans populum.
Jerosolyma, Visio pacis, Visio perfecta.
Jerusalem, Idem.
Jesse, Ens, Existens.
Jesboc, Est vacuus.
Jesus, Hebraice Jehosua, Dominus salvator.
Jethro, Excellens.
Jezonias, Auscultatio Domini.
Jezrahel, Semen Dei.
Indus, id est, De India, Hebraice dicitur, Hodu, id est, Laudatio.

India,

Digitized by Google

India, Job 28. 16. Hebraice Ophir, id est, Cinis.
Joab, Paternitas, Habens patrem.
Joachaz, Domini apprehensio.
Joachaz. 2. Par. 34. 8. Apprehendens.
Joachin, Domini præparatio.
Joacim, Domini resurrectio.
Joas, Diffidens, Desperans.
Joas, Domini ignis, 4. Reg. 11. 21. Hebr. Jehoas.
Joas, 1. Paral. 7. 8. & 27. 28. Tinea corrosus, per ain.
Job, Dolens, Gemens.
Joel, Volens, incipiens.
Johanan, Gratiosus, Pius, Misericors.
Johannes, Idem.
Jonas, Columba.
Jonadab, Spontaneus.
Jonathan, Domini donum, filius Saul.
Joram, Excelsus.
Jordanis, Fluvius judicii.
Josaphat, Dominus judex.
Joseph, Augmentum.
Joseph, Psal. 80. 2. Domini augmentum, Heb. Jehoseph.
Josias, Ignis Domini.
Josue, Dominus Salvator.
Isaac, Risus.
Isai, Munus, aut Ens.
Isai. 1. Par. 2. 13. Vir meus.
Isaias, Domini salus.
Isboseth, Vir confusionis.
Iscariotes, Vir occisionis.
Ismahel, Exauditio Dei.
Israel, Prævalens Deo.
Issachar, Est merces, Præmium.
Ithamar, Insulæ palmæ.
Jubileus, Buccina.
Judas, Laudatio.
Julius, Lanuginosus.

L

Laban, Albus, Candidus.
Lamech, Pauper, Humiliatus.
Lapidoth, Fulgura.
Lazarus, Dei adjutorium.
Lechi, Maxilla.
Leci, Lex.
Levi, Copulatus.
Leviathan, Copulatio, Societas tua.
Lia, Laboriosa. Fatigata.
Libanus, Candidus.
Libya, Hebraice Lubim, Cor maris
Lithostrotos, Lapidibus stratus.
Lot, Involutus, Colligatus.

M

Maacha, Attrita.
Maasias, Opus Domini.
Maceda, Incendium.
Madian, Judicium, Litigans.
Magdalena, Magnifica.
Magi, Sapientes, vel Philosophi.
Malachias, Nuntius meus.
Malaleel, Laudans Deum.
Malchus, Rex.
Mammona, Pecunia, Divitiæ.
Mamzer, De scorto natus.
Manahem, Consolator.
Manasses, Oblitus, Oblivio.
Manue, Requies.
Mara, Amara.
Mardochai, Amara contritio.
Maria, Exaltata, Amaritudinis mare.
Martha, Provocans.
Massa, Onus.
Maspha, Specula.
Mathusael, Mortem suam postulans.
Matthæus, Donatus.
Melchias, Rex Dominus.
Melchi-sedech, Rex justitiæ.
Melchisua, Rex salvator.
Mesollam, Pacificus.
Mesopotamia, Regio sic dicta, quòd duobus fluviis, Euphrate & Tigre, ambiatur.
Micha, Pauper.
Michael, Quis sicut Deus?
Michæas, idem.
Michol, Quis omnia?
Miphiboseph, de ore ignominia.
Misael, Quis postulatus?
Misle, Proverbia, nomen libri.
Misphat, Judicium.
Mna, Libra, Talentum.
Moab, De patre.
Moria, Amaritudo.
Mosa, Azymum, per sade.
Mosa, 1. Petr. 8. 9. Onus.
Moyses, Attractus (sub. de aquis.)
Mysia, Scelesta.

N

Naaman, Pulcher.
Nabal, Stultus.
Nabo, Loquela, Prophetia.
Naboth, Idem.
Nabuchodonosor, Planctus judicii.
Nachor, Raucus, Aridus.
Nadab, Spontaneus.
Nahasson, Coluber, Serpens.
Nahum, Consolator.
Naim, Pulcher.
Nathan, Donatus.
Nathanael, Donum Dei.
Nazarai, Separati, Sanctificati.
Nazareth, Sanctificata, Separata. Si autem per sade scribatur, Custodita, vel Florida interpretatur.
Neapolis, Nova civitas.
Nehemias, Consolatio.
Nehustan, Æneum.
Nemrod, Rebellis.
Nephthali, Æquiparatio.
Ninive, Pulchra.
Noe, Cessatio, Requies.
Noema, Decora.

O

Obadias, servus Domini.
Obed, Servus.
Obedeedom, Servus hominis.
Ochozias, Aprehensio.
Odollam, Testimonium illis.
Og, Subcinericius panis.
Olla, Elevatio, Holocaustum.
Onam, Dolor.
Onana, Dolor, Iniquitas.
Onesimus, Utilis.
Oolla, Tabernaculum.
Ophni, Pugnus, Pugillus.
Oreb, Corvus.
Osee, Salvator.
Oza, Fortitudo.
Ozias, Fortitudo Domini.
Oziel, Fortitudo Dei.

P

Palæstina, Conspersa (sub. cinere.)
Paracletus, Consolator, Advocatus.
Parasceve, Præparatio.
Pascha, Transitus.
Pentateuchus, Quinque volumina.
Pentecoste, Quinquagesima (sub. dies.)
Petrus, Saxum, Petra.
Phacee, Aperiens.
Phanuel, Videns Deum.
Pharao, Dissipans.
Phares, Divisio, filius Judæ.
Phares per sin, 1. Par. 7. 16. Equi es
Pharisæi, Divisi.
Phase, Transitus.
Phatga, Gollis.
Philisthæa, Conspersa cinere.
Phinees, Facies confidentiæ.
Phogor, Hiatus.
Phul, Aphrica.
Pigmæi, Hebraice dicuntur Gamadim.
Probatica, Ovina, locus ubi pecora sacrificanda tenebantur.
Proselytus, Advena, Peregrinus.

R

Raab, Psal. 86. 4. Superba, Fortis.
Rabba, Multa, Grandis.
Rachel, Ovis.
Raguel, Pastor Dei.
Rahab, Lata, Dilatata.
Ram, Excelsus.
Rameses, Tonitruum Tineæ.
Raphael, Medicina Dei.
Raphaim, Gigantes, Medici.
Rebecca, Saginata.
Rebla, Reblatha, Rixa.
Rechab, Quadriga.
Remmon, Malum granatum.
Respha, Extensio.
Roboam, Dilatans populum.
Roma, Excelsa, Sublimis.
Ruben, Videns filium.
Ruma, Excelsa.
Ruth, Saturata.

S

Saaph, Cogitans.
Saba, per sin, Conversio, Captivitas.
Saba, per samech, Circuitio.
Sabaoth, Exercitus, in plurali.
Sabatha, Circuitus.
Sabbatismus, Requies, Cessatio.
Sabbatum, Idem.
Sadducæi, Justi.
Sadoc, Justus.
Sale, Missio.
Salem, vel Sallem, Pax.
Salmanasar, Pax ligata.
Salmon, Pacificus.
Salomith, Idem, f. g.
Salomon, Pacificus.
Salphaad, Umbra formidinis.
Samaria, Custodia, Adamas.
Samson, Sol ejus, Nominis iteratio.
Samuel,

Digitized by Google

Samuel, Positus a Deo.
Saphan, Hericius, Cuniculus.
Saphat, Judicans.
Sara, per he in fine, Domina, uxor Abrahæ.
Sara, per heth in fine, Odorans, Domina odoris.
Sarai, Domina mea.
Sarephtha, Angustia bucellæ.
Saron, sive Sarona, Planities.
Satan, Adversarius.
Saul, Postulatus, Commodatus.
Saul, 1. Reg. 9. 2. Hebraice Sual, Vulpes.
Scenopegia, Festum tabernaculorum.
Schibboleth, Spica.
Sedecias, Justus Domini.
Segoa, Parva.
Sehon, Eradicatio.
Sela, Dissolvens, filius Judæ.
Sellum, Pacificus.
Sellun, Manens.
Sem, Nomen, Fama, Positus.
Semei, Obediens.
Semei, 1. Par. 1. 28. Nomen meum.
Sennacherib, Rubus destructionis.
Seon, Sonitus.
Sepharvaim, Libri, vel Scribæ.
Sephora, Pulchra, aut Tuba Exod. 1. 15. per sin.
Sephora, Exod. 2. 21. Avis, Passer, uxor Moysis.
Seth, Positus.
Setim, Expansiones.
Siba, Exercitus, Militia.
Sibboleth, Onus.
Sicera, Ebrietas.
Sichem, Humerus.
Sihor, Niger, Turbidus, Nilus.
Siloe, Missus, Mittens.
Simeon, Audiens, exauditio.
Simon, Obediens.
Sin, Ruben, Exod. 16. 1. per sameth.
Sin, per sade, Arma, Scutum.
Sion, Acervus. 3. Reg. 5. 7.
Sion, Deut. 4. 48. Strepitus.
Sisara, Hirundinem videns.
Sodoma, Secretum eorum.
Somer, Custos.
Sophtim, Judices.
Sorec, Vinea.
Stephanus, Coronatus.
Sulamitis, Pacifica, Perfecta.
Sunamitis, Dormiens.
Susanna, Lilium, Rosa.

T

Tarsus, Alata, Pennata.
Thabor, Flectio, Puritas.
Thaddæus, Laudans.
Thamar, Palma, Dactylus.
Thare, Odoratus, Spirans.
Tharsis, Contemplatio gaudii.
Thau, Signum.
Thecua, Spes, Funiculus.
Teraphim, Simulacra.
Thomas, Abyssus, Geminus.
Thopheth, Tympanum, Seductio.
Timæus, Cæcus, Cæcitas.
Timotheus, Honor Dei.
Titus, honorabilis.
Tobias, Bonus dominus.
Tubalcain, Mundana possessio.
Tyrii, Hebraice Sorim, id est, tribulantes.

V

Vaicra, Et vocavit. Liber Leviticl.
Vaiedabber, Et locutus est. Liber Numerorum.
Vasthi, Potans, Bibens.
Veelle semoth, Et hæc sunt nomina. Secundus liber Legis, quæ Exodus Græce vocatur.
Ur, Ignis.
Urias, Ignis Domini.

Z

Zabad, Dos, Dotatus.
Zabdi, Idem.
Zabulon, Habitaculum.
Zacchæus, Purus.
Zacharias, Memoria Domini.
Zambri, Cantans.
Zara, Oriens.
Zebedæus, Dos, Donatus.
Zebee, Victima.
Zelotes, Æmulator.
Zelpha, Distillatio oris.
Zorobabel, Alienus a confusione.

FINIS.

INDEX

Digitized by Google

INDEX BIBLICUS,

QUI RES EAS, DE QUIBUS IN SACRIS BIBLIIS AGITUR, ad certa Capita, alphabeti ordine digesta, revocatas, summa brevitate completitur.

In hoc Bibliorum Indice, CANDIDE LECTOR, *primus numerus, libri caput denotat; proxime deinde sequentes usque ad hoc signum* †, *vel (si hoc signum non adsit) ad proximam usque sequentis libri citationem, sunt versuum in eodem capite signatorum notæ. Exempli gratia in voce* AARON, *Exod. 4. 14. 16. 30. † 5. 1. † 6. 13. † 7. 1. 2. legendum est: Exod. cap. 4. vers. 14. v. 16. & vers. 30. Item cap. 5. vers. 1. cap. 6. vers. 13. cap. 7. v. 1. & 2. Cum autem asteriscus seu stella in hunc modum (Lev. 8.*) numero apponitur, indicium est, rem de qua agitur, per plures versus in eo capite tractari: vel significat locum illum esse inter reliqua diligentius notandum. Porro si quod quæris in versu hic notato contingat non adeo perspicue inveniri, tum aliquot ex propinquis versibus antecedentibus vel sequentibus tibi erunt perlustrandi. In librorum nominibus ad faciliorem & certiorem distinctionem id observatum est, ut Eccle. Ecclesiasten, Eccli. vero Ecclesiasticum notet.*

AARON adjungitur fratri suo Moysi socius. Exod. 4. 14. 16. 30. † 5. 1. † 6. 13. † 7. 1. 2. Mich. 6. 4. fuit pronepos Levi. Exod. 6. 16. 18. 20. peculiari ritu consecratur cum suis filiis ad ministerium sacerdotii. Lev. 8. * Num. 3. 10. Deut. 18. 5. Hebr. 5. 4. sicut Dominus præscripserat. Exod. 29. * † 40. 12. Aaronis & filiorum sacerdotalis ornatus. Exod. 28. * Aaronis sacerdotis auctoritatem qui noluerunt agnoscere, inusitato genere mortis interemit. Num. 16. 3. 11. 30. 31. Aaron insigni miraculo ostenditur præ ceteris a Deo in Sacerdotem summum electus. Num. 17. 5. 8. post oblationem factam benedicit extensa manu populo. Lev. 9. 22. jure perpetuo accipit pro officio Sacerdotali oblationes & primitias a populo. Num. 18. 8. 9. 11. 12. * & a Levitis decimas decimarum. Num. 18. 26. 28. moritur. Num. 20. 20. † 33. 38. Deut. 10. 6. † 32. 50. succedit ei in summo Sacerdotio Eleazar. Num. 20. 28. Deut. 10. 6. Aaronis laus. Eccli. 45. 7. 8. 9.*.

ABARIM, mons unde moriturus jam Moyses terram Chanaan prospexit. Num. 21. 11. † 27. 12. † 33. 44. * Deut. 32. 49.

ABBA pater. Marc. 14. 36. * Rom. 8. 15. Galat. 4. 6.

ABDEMELECH propugnator, & patronus Jeremiæ. Jer. 38. 7. liberatur a gladio Chaldæorum. Jerem. 39. 16. 17.

ABDENAGO appellatur Azarias. Dan. 1. 7. mittitur in fornacem ardentem. Daniel. 3. 21.

ABDIAS abscondit & alit prophetas Domini. 3. Reg. 18. 3. 13.

ABDON Judex in Israel. Jud. 12. 13.

ABEL occiditur a fratre Cain. Gen. 4. 8. 1. Joann. 3. 12. de eodem lege Matth. 23. 35. Luc. 11. 51. Hebr. 11. 4. † 12. 24.

ABIA, ABIAM, vel ABIAS filius Roboam rex Juda. 3. Reg. 14. 31. † 15. 1. 2. Par. 13. 2. 4. 15. 17. * reliquit Asa regni successorem. 3. Reg. 15. 8. Matth. 1. 7.

ABIATHAR sacerdos effugit manus Saulis. 1. Reg. 22. 20. confugit ad David in Ceilam. 23. 6. cum Adonia se conjungit. 3. Reg. 1. 7. amovetur sacerdotio. 2. 27. juxta illud, 1. Reg. 2. 30. 32.

ABIDAN dux Benjamin. Num. 1. 11.

ABIGAIL, uxor impii Nabal. 1. Reg. 25. 3. nubit David regi, post mortem Nabal. 25. 42.

ABIMELECH rex Geraris aufert Abrahæ Saram. Genes. 20. 2. init pactum cum Abraham. Gen. 21. 23. 32. init pactum cum Isaac. Gen. 26. 31.

Abimelech filius Gedeonis. Jud. 8. 32. occidit 70. suos fratres, & ictu lapidis molaris interficitur. Jud. 9. 5. 53. * 2. Reg. 11. 21.

ABIRON effert se contra Moysen, unde & terra dehiscens, eum absorbet. Num. 16. * † 26. 10. Deut. 11. 6. Psalm. 105. 17. Eccli. 45. 22.

ABISAG Sunamitis ducitur ad regem David. 3. Reg. 1. 3. petitur ab Adonia in uxorem. 2. 17.

ABISAI filius Sarviæ. 2. Reg. 2. 18. † 16. 9. † 17. 21. † 20. † 23. 18.

ABIU & Nadab filii Aaron igne absumuntur. Levit. 10. 2. † 16. 1. Num. 3. 4. † 26. 21.

ABIUD filius Zorobabel. Matth. 1. 13. appellatur Ananias. 1. Par. 3. 19.

ABNEGATIO sui ipsius. Genes. 12. 4. † 21. 1. 9. Deut. 33. 9. 3. Reg. 19. 19. 2. Mach. 6. 19. 23. Matth. 4. 19. † 5. 29. † 10. 39. † 16. 24. † 19. 21. Marc. 10. 21. Luc. 9. 23. † 14. 26. † 17. 33. Joann. 12. 25.

Abnegatio omnium rerum. Genes. 12. 1. Deut. 33. 8. Ruth 2. 11. 2. Par. 25. 9. Matth. 4. 19. † 19. 21. 27. Marc. 1. 17. † 10. 28. Luc. 5. 11. † 14. 26. † 18. 22. 1. Cor. 7. 29. Joann. 12. 25. Phil. 3. 7.

ABNER præfectus militum Saulis, creat Isbosethum regem Israel. 2. Reg. 2. 8. paciscitur cum David. 3. 12. occiditur a Joab. 2. Reg. 3. 27.

ABRA ancilla Judith. Judith 8. 32. † 10. 2. libertate donatur. Judith. 16. 28.

ABRAM filius Thare habet Sarai uxorem. Gen. 11. 29. egreditur ex patria in terra Chanaan præcipiente Domino. 12. 4. proficiscitur in Ægyptum. 12. 10. redit inde in Chanaan. 13. 1. Liberat Loth fratrem suum ex manibus hostium. 14. 14. accipit promissionem seminis. 15. 4. † 17. 16. † 18. 10. concumbit cum Agar. 16. 4. accipit promissionem seminis & signum fœderis, appellaturque Abraham, 17. 5. orat pro Sodomitis. 18. 23. 28. 32. Isaac ei nascitur. 21. 2. paratus est offerre Isaac. 22. 9. mittit servum qui quærat uxorem filio suo Isaac. 24. 4. moritur. 25. 8. commendatur. Eccli. 44. 20. appellatur pater multarum gentium, & omnium credentium. Gen. 17. 5. Isai. 51. 2. Matth. 3. 9. Luc. 19. 9. Joann. 8. 39. Rom. 4. 11. 17. 18. † 9. 7. Galat. 3. 8. de ipso & ejus semine vide Josue 24. 3. Isai. 41. 8. † 51. 2. Ezech 33. 24. 2. Esd. 9. 7. Matth. 8. 11. Act. 7. 2. 16. Hebr. 11. 17.

ABRAHÆ filii qui dicantur. Joann. 8. 33. Rom. 9. 7. Gal. 3. 7.

ABSALOM filius David. 2. Reg. 3. 3. occidit suum fratrem; & fugit ad Tholomai regem Gessur. 13. 37. revocatur. 14. 21. 23. conatur patris occupare regnum. 15. 6. concumbit cum patris concubinis. 16. 22. juxta prophetiam. 12. 11. tribus hastis transfigitur a Joab. 18. 14.

ABSTINENTIA a quibusdam ciblis. Genes. 1. 29. 30. † 2. 17. † 3. 11. † 9. 3. Exod. 12. 9. * † 13. 6. † 21. 28. † 22. 31. † 29. 34. Levit. 6. 24. † 7. 18. * † 11. 4. * † 17. 27. * † 19. 7. † 22. 8. * † 23. 14. Num. 6. 4. † 18. 10. Deut. 12. 16. † 14. 3. * Tob. 1. 12. Judith 12. 2. Dan. 1. 8. 2. Mach. 7. 1. Matth. 12. 4. Marc. 2. 23. Luc. 6. 1. Actor. 15. 29.

Abſtinentia a vino. Levit. 10. 8. † 11. 34. Num. 6. 3. Judic. 3. 4. 14. Jer. 35. 6. Ezech. 44. 21. Luc. 1. 15.
Abſtinendum a cibo & potu etiam licito propter ſcandalum alterius. 2. Mach. 6. 24. Roman. 14. 20. 21. 1. Cor. 8. 13.
Abſtinentiæ præceptum violare nolentes. Jer. 35. 6. * 2. Mach. 6. 19. * † 7. 2. *.
ABUSUS veſtiam. Iſai. 3. 18. Ezech. 7. 20. Eſth. 14. 16. Matth. 11. 8. Marc. 12. 38. Luc. 7. 25. † 16. 19. † 20. 45. 1. Tim. 2. 9. 1. Petr. 3. 3.
ACCEPTIO perſonarum, vide Perſona.
ACCEPTIO munerum. Exod. 23. 8. Num. 35. 31. Deut. 10. 17. † 16. 19. † 17. 25. 2. Par. 19. 7. Job 15. 34. † 36. 18. Prov. 14. 20. † 15. 27. † 17. 23. † 19. 6. † 22. 9. † 28. 21. Eccli. 4. 36. † 7. 6. † 20. 31. Iſa. 1. 23. † 5. 23. † 33. 15. Judæ 16.
ACEDIA. 2. Reg. 11. * Prov. 6. 6. † 10. 4. 26. † 12. 11. † 13. 4. † 18. 8. † 19. 15. 24. † 20. 4. 13. † 21. 25. † 24. 30. † 26. 13. † 28. 19. Ezech. 16. 49. Eccli. 33. 26. Rom. 12. 11.
ACHAB impius rex Iſrael. 3. Reg. 16. 29. 30. † 18. * vincit Syrios. 20. 10. 29. Iniit fœdus cum Benhadad rege Syriæ. 20. 34. exercet tyrannidem in Naboth. 3. Reg. 21. 2. trajicitur telo, & ſanguinem ejus canes lambunt. 22. 38. ſecundum verba Eliæ. 21. 19. filii ejus pereunt. 4. Reg. 10. 7. 11. ſecundum illud. 3. Reg. 21. 21. 4. Reg. 9. 7.
ACHAIA. Act. 18. 12. 27. † 19. 21. Rom. 15. 26. 2. ad Corinth. 16. 15. 2. ad Corinth. 1. 1. † 9. 2. † 11. 10. 1. ad Theſſ. 1. 7.
ACHAN lapidatur. Joſ. 7. 25. 1. Par. 2. 7. in valle Achor. Joſ. 7. 24. † 15. 7. Iſai. 65. 10. Oſee 2. 15.
ACHAZ filius Joathan, impius rex Juda. 4. Reg. 16. * 2. Paral. 28. * Iſai. 7. * Matth. 1. 9. appellatur Eliezer. Luc. 3. 29. Ezechias filius in regnum patri ſuccedit. 1. Par. 28. 27. Matth. 1. 10.
ACHIAS filius Achitob, ſacerdos Domini. 1. Reg. 14. 3. 18. appellatur Achimelech. 21. 1.
ACHIOR dux Ammonitarum. Judith 5. 5. traditur in manus filiorum Iſrael. 6. 7. fit Judæus. 14. 6.
ACHIS rex Geth donat Davidi civitatem Siceleg. 1. Reg. 27. 6.
ACHITOPHEL David a conſiliis, adhæret Abſaloni. 2. Reg. 15. 12. dat impium conſilium. 16. 21. ſuſpendit ſe. 17. 23.
ADAM creatur. Gen. 1. 27. collocatur in paradiſo, & ligni ſcientiæ uſus ei interdicitur. 2. 15. perſuaſione Evæ præceptum violat, & paradiſo pellitur. 3. 6. 23. Oſee 6. 7. moritur. Gen. 5. 5. Rom. 5. 14. 1. Cor. 15. 22.
ADHORTARI ad bonum. Gen. 13. 8. † 45. 24. Joſ. 22. 5. 2. Par. 30. 6. † 32. 7. 2. Eſdr. 5. 6. 9. Act. 11. 23. † 14. 21. † 20. 17. * 1. Theſſ. 5. 11. Tit. 2. * † 3. 1. Hebr. 3. 12.
ADONIAS affectat regnum patris ſui. 3. Reg. 1. 5. uxorem petit Abiſag, & occiditur. 2. 17. 25. 34.
ADONIBEZEC capitur, Judic. 1. 6.
ADORATIO angelis & hominibus tributa. Geneſ. 18. 2. † 19. 1. † 23. 12. † 37. 10. † 33. 3. * † 42. 6. † 43. 26. Exod. 18. 7. Num. 22. 31. 1. Reg. 20. 41. † 25. 23. † 28. 14. 2. Reg. 9. 6. † 14. 3. * 3. Reg. 1. 16. 23. Judith 10. 20. Eſth. 3. 2. Dan. 2. 46. Actor. 10. 25.
ADRAMELECH idolum. 4. Reg. 17. 31.
Adramelech uſus ſubſidio fratris ſui Saraſar, occidit patrem Sennacherib. 4. Reg. 19. 37. Iſai. 37. 38.
ADVENTUS Domini expectandus. Matth. 24. 42. † 25. 13. † 26. 40. Marc. 13. 33. Luc. 12. 40. † 21. 34. Rom. 13. 12. Epheſ. 6. 18. Coloſſ. 4. 1. 1. Theſſ. 5. 6. 1. Petr. 4. 7. † 5. 8. Apoc. 3. 3. † 16. 15.
ADULTERIUM, luxuria, & fornicatio. Geneſ. 6. 2. † 19. 5. 31. 33. * † 38. 15. Exod. 22. 16. Lev. 18. * † 19. 29. † 20. 10. 13. † 21. 9. Num. 25. 1. 6. Deut. 22. 13. 22. 23. † 23. 17. Jud. 19. 2. 25. 1. Reg. 2. 22. Tob. 4. 13. Prov. 2. 16. † 5. * † 7. 10. * † 22. 14. † 23. 27. † 29. 3. Eccleſ. 7. 27. Eccli. 23. 25. * † 25. 4. Ezech. 22. 10. Act. 15. 20. Rom. 1. 26. 1. Cor. 5. 1. † 6. 9. 15. † 10. 8. Epheſ. 5. 5. Col. 3. 5. 1. Theſſ. 4. 3. 1. Timot. 1. 10. Hebr. 13. 4.
Adulterium carnale & ſpirituale prohibetur, committitur, & punitur Gen. 20. 2. † 26. 7. Exod. 20. 15. Lev. 18. 8. † 20. 10. Num. 5. 13. Deut. 5. 18. † 22. 22. 30. Jud. 19. 2. 2. Reg. 11. 2. 4. † 12. 1. 9. Job 24. 15. † 31. 1. 9. Pſal. 72. 27. Prov. 5. 3. 8. 20. † 6. 24. 32. † 7. * Iſai. 17. 1. Jer. 2. 36. † 3. 1. † 5. 7. † 13. 26. Oſee 2. 4. † 4. 2. Sap. 3. 16. Matth. 5. 27. † 14. 3. † 19. 9. Joann. 8. 3. 1. Cor. 6. 10. 1. Theſſ. 4. 3. Heb. 13. 4. Jac. 4. 4.
ADURAM, ſuper tributa ſeu quæſtor erarius Davidis. 2. Reg. 20. 24. poſtea a tributis ipſi Roboam, lapidatur. 3. Reg. 12. 18.
ÆGYPTIACA captivitas prædicitur. Gen. 15. 13. incipit. Exod. 1. 8. 13. Actor. 7. 18.
De Ægypto exitus, & liberatio Iſraelis promittitur. Gen. 15. 16. † 48. 21. † 50. 14. Exod. 3. 17. † 6. 6. adimpletur, & exeunt viri 600000. Exod. 12. 35. 51. † 13. * † 14. * Num. 33. 1. Deut. 17. 1. Oſee 13. 4. Mich. 6. 4.
In Ægyptum redire improbe flagitat Iſraeliticus populus. Exod. 14. 11. † 16. 3. † 17. 3. Num. 15. 5. † 14. 4. † 20. 3.
Contra Ægyptum prophetatur. Iſai. 19. 1. 11. 18. † 20. 3. Jer. 43. 20. † 44. 30. † 46. * Ezech. 29. * † 30. * † 31. * † 32. *.
Ægyptiaca redemptio frequenter in memoriam revocatur tamquam ſummum beneficium. Exod. 20. 2. Lev. 23. 33. † 26. 13. Deut. 4. 37. † 5. 6. † 7. 8. 14. † 16. 6. Jud. 2. 1. 6. 8. 1. Reg. 10. 18. 4. Reg. 17. 7. Mich. 6. 4.
Ægyptus affligitur plagis variis. Exod. 7. * 8. * 9. * 10. * 11. * ut prædixit Dominus. Exod. 3. 19.
Ægyptus expugnatur a rege Babyloniæ. 4. Reg. 24. 7. Jer. 46. 1.
Ægyptii prodeunt in pugnam contra Judam. 2. Par. 12. 2.
Ægypto potitur Antiochus. 1. Mach. 1. 17. in Ægyptum fugit Chriſtus Herodem. Matth. 2. 13.
ÆGROTATIO & morbus pœna peccati. Exod. 15. 26. Lev. 26. 16. Num. 12. * Deut. 7. 15. † 28. 27. 60. 2. Reg. 24. 15. 4. Reg. 5. 27. 2. Par. 21. 18. Joann. 5. 14.
Ægroti viſitandi ſunt & conſolandi. Gen. 48. 1. 4. Reg. 8. 29. † 13. 14. Job 2. 1. Pſal. 40. 4. Eccleſ. 7. 3. Eccli. 7. 38. Matth. 25. 37. 40. Joann. 11. 3. † 12. 9. 2. Cor. 1. 4.
Quomodo ſe viri ſancti in morbo & deceſſu ab hac vita habuerint. Gen. 49. * † 50. 14. Deut. 31. 1. 6. Joſ. 13. * † 23. * † 24. * 1. Reg. 12. * 3. Reg. 2. 1. 7. 2. Paral. 32. 24. Tob. 4. * Iſai. 38. 1. 1. Mach. 2. 49. 62.
ÆNEAS ſanatur. Act. 9. 33.
AGABUS imminentem famem prædicit. Act. 11. 28. & Paulo manus injiciendas. 21. 11.
AGAG rex Amalecitarum capitur a rege Saule. 1. Reg. 15. 8. jubente Samuele occiditur. 15. 33. juxta prophetiam. Num. 24. 20.
AGAR ancilla Saræ parit Iſmahelem. Gen. 16. 15. expellitur cum filio ſuo. 21. 14. Gal. 4. 30. Agareni e ſua terra per Rubenitas profligantur. 1. Par. 5. 19.
AGGÆUS prophetat Judæis. Aggæi 1. 3. 1. Eſdr. 5. * † 6. 14.
AGRIPPA audit Paulum. Act. 26. 2.
AHIAS propheta in Silo ſecat pallium in 12. partes. 3. Reg. 11. 30. mala prædicit uxori Jeroboam. 14. 6. 10. ſcripſit prophetias. 2. Par. 9. 29.
ACHIMELEC ſacerdos dat Davidi panes propoſitionis. 1. Reg. 21. 6. & gladium Goliath. 21. 9. transfigitur. 22. 18. appellatur Ahias. 14. 3. vocatur Abiathar. Marc. 2. 26.
AHIRA dux Nephthali. Num. 1. 15.
ALCIMUS perjurus Judæus adeptus eſt ſacerdotium. 1. Mach. 7. 5. 9. 2. Mach. 14. 3. 13. perit ſubita morte. 1. Mach. 9. 55. 56.
ALEXANDER rex Græcorum occiſo Dario, regnum ſuum filiis diviſit. 1. Mach. 1. 7. vide Dan. 7. 6. † 8. 8. † 11. 4.
ALPHA & OMEGA, principium & finis, primus & noviſſimus eſt Dominus. Iſai. 41. 4. † 44. 6. † 48. 12. Apoc. 1. 8. † 2. 8. † 21. 6. † 22. 13.
ALPHÆUS, pater Jacobi Apoſtoli. Matth. 10. 3. Marc. 3. 18. Luc. 6. 15. Actor. 1. 3.
ALTARE holocauſti. Exod. 27. 1. † 38. 1. Num. 7. * 2. Reg. 24. 25. 3. Reg. 18. 32. 4. Reg. 16. 15. 2. Par. 1. 5. † 4. 1. † 15. 8. 1. Eſdr. 3. 2. Exech. 43. 13. 1. Mach. 4. 47. 53.

Altare incensi. Exod. 30. 1. 10. † 37. 25. † 40. 10.

AMALECH filius Esau nascitur. Gen. 36. 12. 16. pugnat contra Israel. Exod. 17. 8. Num. 14. 43. Judic. 6. 3. cæditur. 7. * 1. Reg. 14. 48. funditus deletur. 1. Reg. 15. 2. 8. juxta verba. Exod. 17. 14. Num. 24. 20. Deut. 25. 19.

AMAN postquam ad honores fuit evectus, fit lethalis hostis Judæorum. Esth. 3. * suspenditur. 7. 10. eodem supplicio afficiuntur & decem filii ejus. 9. 13.

AMASA filius Abigail sororis Davidis. 1. Par. 2. 17. fit dux militiæ apud Absalonem. 2. Reg. 17. 25. post militiæ Davidis præficitur. 19. 13. tandem a Joab per fraudem occiditur. 20. 10. causa cædis ponitur. 2. Reg. 19.

AMASIAS filius Joas recenset populum. 2. Par. 25. 5. ulciscitur cædem patris sui. 4. Reg. 12. 21. † 14. 5. bello devicit Edomæos. 14. 7. capitur, & occiditur. 14. 13. relinquit successorem filium Azariam regem. 15. 1. adpellatur Levi. Luc. 3. 29.

AMICI veri & ficti. Deut. 13. 6. † 33. 9. 4. Reg. 3. 27. † 13. 14. † 15. 19. † 20. 8. Psal. 40. 10. † 54. 14. Prov. 14. 20. † 18. 24. † 27. 10. 19. Eccli. 6. 7. † 7. 20. † 9. 12. † 12. 14. † 22. 25. † 37. 10. Jer. 9. 4. † 12. 6. † 41. 1. Dan. 11. 26. Mich. 7. 5. Matth. 10. 35. Luc. 12. 53. Joann. 13. 18. 1. Thess. 2. 14.

AMINADAB filius Aram. Matth. 1. 4. hunc Naasson filius ejus in regno secutus est. Num. 1. 7. † 2. 3. 12. † 10. 14.

AMMON filius Loth & filiæ ejus. Gen. 19. 38. Ammonitæ prohibentur ab ingressu templi. Deut. 23. 3. 2. Esdr. 13. 1. cæduntur ab Israel. Jud. 11. 32. 1. Reg. 11. 11. 2. Reg. 8. 12. † 10. * † 12. 26. adversus Ammon prophetatur. Psal. 82. 8. Jer. 49. 1. Ezech. 21. 20. † 25. 2. Amos 1. 13. Sophon. 2. 8.

AMNON filius David oppressit sororem suam Thamar. 2. Reg. 13. 14. unde & ab Absalone fratre suo confoditur. 13. 28.

AMON filius Manasse rex Juda, occiditur. 4. Reg. 21. 19. 23. ei in regno succedit filius Josias. 4. Reg. 22. 1.

AMORI filius Chanaan. Gen. 10. 16. Amorrhæi non patiuntur Israelem per suos terminos proficisci. Num. 21. 23. Jud. 11. 19.

AMRI impius rex Israel. 3. Reg. 16. 16. 17. 22. 23. contra Amri. Mich. 6. 16.

ANAMELECH idolum Sepharvaim. 4. Reg. 17. 31.

ANANIAS prophetas contra Jeremiam. Jer. 28. 1.

Ananias cum uxore Saphira sublato moritur. Act. 5. 5. 10.

ANATHOTH civitas Benjamin. Jer. 32. 7. ubi & Jeremias est natus. Jer. 1. 1. † 29. 27. & sacerdos Abiathar. 3. Reg. 2. 26.

Anathothitæ nolunt Jeremiam audire. Jer. 11. 21.

ANDREAS a Christo vocatur. Matth. 4. 18. Marc. 1. 16. Joann. 1. 40.

ANDRONICUS vicarius Antiochi occiditur. 2. Mach. 4. 38.

ANGELI, horumque ministerium & natura. Gen. 16. 7. * 18. * 19. * 21. 17. † 22. 11. † 24. 7. † 28. 12. † 31. 11. 65. † 32. 24. † 48. 16. Exod. 3. 2. † 13. 21. † 14. 19. † 23. 20. † 32. 34. † 33. 2. Num. 20. 16. † 22. 22. Jos. 5. 13. Jud. 2. 1. † 5. 23. † 6. 11. 14. 22. † 13. 3. 6. 9. 1. Reg. 29. 9. 2. Reg. 14. 17. † 19. 27. † 24. 16. 3. Reg. 13. 18. † 19. 5. 4. Reg. 1. 3. 15. † 19. 35. 1. Par. 21. 15. 2. Par. 32. 21. Psal. 33. 8. † 90. 11. † 102. 20. † 103. 4. † 148. 2. Isai. 6. 6. † 37. 36. Dan. 3. 49. † 6. 22. † 8. 16. † 9. 21. † 10. 5. 10. 16. † 12. 1. Zach. 2. 3. † 3. 1. 6. † 4. 5. 5. 10. † 6. 4. Mal. 2. 7. † 3. 1. Judi 13. 20. Tob. 5. 27. † 6. * 9. * 12. * Tob. 7. 5. † 8. 3. † 10. 11. † 11. 2. Par. 6. 6. 2. Mach. 11. 8. Matth. 1. 20. † 2. 13. 19. † 4. 11. 10. † 11. 10. † 13. 39. 49. † 16. 27. † 18. 10. † 22. 30. † 24. 31. † 26. 53. † 28. 2. Marc. 13. 32. Luc. 1. 13. 9. 28. † 2. 9. 15. † 12. 8. † 16. 22. † 22. 43. Joann. 1. 51. † 5. 4. † 20. 12. Act. 1. 10. † 5. 19. † 6. 15. † 7. 30. † 8. 20. † 10. 3. † 11. 13. † 12. 7. 11. 23. † 23. 9. † 27. 13. Rom. 8. 38. Gal. 1. 8. † 3. 19. † 4. 14. Col. 2. 18. 2. Thess. 1. 7. 1. Tit. 3. 16. † 5. 21. Hebr. 1. * † 2. 2. † 12. 22. † 13. 2. 1. Petr. 1. 12. † 3. 22. 2. Petr. 2. 11. Judæ 9. Apoc. *

Angelorum ruina. Job 4. 18. † 15. 15. Isai. 14. 9. Ezech. 28. 2. 14. 17. Joann. 8. 44. 2. Petr. 2. 4. Jud. 6.

Angelorum nomina apellantur doctores & prædicatores. Isai. 33. 7. Mal. 2. 7. † 3. 1. Matth. 11. 10. Marc. 1. 2. Luc. 7. 27. Gal. 4. 14. Apoc. 2. * 3. *

ANIMÆ quorumdam piorum statim post mortem sunt cum Christo. 2. Cor. 5. 8. Phil. 1. 24. Apoc. 14. 13. contra illos qui putant illas usque in diem judicii quiescere.

ANNA parit prophetam Samuel. 1. Reg. 1. 20.

Anna prophetissa laudat Dominum Deum. Luc. 2. 36.

ANNAS socer Caiphæ. Luc. 3. 2. Joann. 18. 13. Act. 4. 6.

ANTICHRISTUS & ejus regnum. Isai. 11. 4. Ezech. 38. * 39. * Dan. 7. 7. 19. 24. † 8. 9. 23. † 9. 27. † 12. 1. Zach. 11. 15. Matt. 24. 24. Marc. 13. 6. Joann. 5. 43. Act. 20. 29. 2. Thess. 2. 3. 1. Tim. 4. 1. 2. Tim. 3. 2. 2. Petr. 2. * 1. Joann. 2. 18. 22. † 4. 3. 2. Joann. 1. 7. Judæ 20. Apoc. 11. 7. † 12. 8. † 13. * † 14. 9. † 17. * † 19. 20. † 20. 2. 8.

ANTIOCHIA suscipit Apostolorum de Christo prædicationem. Act. 11. 19. 26. † 13. 1.

ANTIOCHUS Illustris proficiscitur in Ægyptum. 1. Mach. 1. 18. destruit templum, & subvertit civitatem Jerusalem. 1. Mach. 1. 23. 33. 2. Mach. 5. 16. erigit idolum supe altare Domini. 1. Mach. 1. 57. moritur. 6. 16. 2. Mach. 9. *

Antiochus Eupator, filius prædicti Antiochi fit rex. 1. Mach. 6. 17. cum exercitu tendit in Judæam. 6. 31. non servat Israeli fidem. 6. 62. cæditur. 7. 4.

ANTIQUÆ viæ inquirendæ & observandæ, & a novis declinandum. Jer. 6. 16. Prov. 22. 28. Eccli. 8. 11. † 39. 1. Rom. 16. 17. Gal. 1. 6. 7. 8. 1. Joann. 6. 2. 2. Tim. 4. 3. 2. Petr. 3. 17. 1. Joann. 2. 24. 2. Joann. vers. 7. Judæ vers. 18. 19. 20.

APOLLO vir facundus, & Scripturarum peritus. Actor. 18. 24. 1. Cor. 1. 12. † 3. 4. † 16. 12.

APPOLONIUS dux in Syria. 1. Mach. 3. 12. † 10. 69.

APOSTOLUS magnus est Christus. Hebr. 3. 1.

Apostoli eliguntur ex discipulis. 1. Luc. 6. 13. mittuntur ad annuntiandum regnum Dei in Judæa. Matth. 10. Luc. 9. 24. 46. revertuntur: 9. 10. mittuntur in universum mundum ad evangelizandum. Matth. 28. 19. Marc. 16. 15. Luc. 24. 46. Joann. 15. 16. 27. † 20. 21. Actor. 1. 8. † 10. 42.

Apostoli usi sunt membranis, seu libris. 2. Tim. 4. 13. Hortantur ad studium legendi. 1. Tim. 4. 13. 15. Opifices autem qui noctes & dies aliis occupantur, jubentur non immiscere se ecclesiasticis rebus. Eccli. 38. 26. 37.

Apostoli & Prophetæ habuerunt spiritum Dei. Exod. 4. 12. 2. Reg. 23. 2. Dan. 9. 10. Zach. 7. 7. Matth. 10. 20. Marc. 13. 11. Joann. 14. 17. Actor. 1. 5. † 2. 4. † 4. 31. † 9. 17. † 19. 6. 1. Cor. 2. 12. † 12. 3. 2. Corinth. 13. 3. 1. Thess. 4. 8. 2. Timoth. 3. 16. 1. Petr. 1. 11. 2. Petr. 1. 21.

APPARITIONES Dei, Angelorum, & hominum. Genes. 32. 24. Exod. 3. * Numer. 22. 21. Josue 5. 13. 1. Reg. 28. 11. Matth. 17. 3. † 28. 2. 9. Marc. 9. 3. † 16. 5. 9. 12. 14. Luc. 9. 30. † 24. 4. 15. 36. Joann. 20. 12. 14. 19. 26. † 21. 1. Actor. 1. 10. † 16. 9. † 18. 9.

AQUA nihil nocumenti vel impedimenti adfert electis Dei. Exod. 14. 22. Psal. 65. 6. Isai. 43. 2. Jonæ 2. 5.

Aqua nominatur persecutio. Psal. 68. 16. † 143. 7. Prov. 17. 14. Matth. 7. 25. Luc. 6. 48. Apoc. 12. 17.

Aquæ assimilantur cognitio Dei & dona Spiritus sancti. Isai. 11. 9. † 12. 3. † 35. 6. † 43. 20. † 44. 3. Ezech. 47. * Zach. 14. 8. Joann. 4. 10. † 7. 38.

Aqua benedicta. Vide Benedictio.

ARAD rex Chananitarum pugnat contra Israel. Num. 21. 1.

ARAM, qui & Ram nominatur, filius Esron, genuit Aminadab. Ruth 4. 19. 1. Par. 2. 10. Matth. 1. 14. Luc. 3. 33.

ARAN frater Abraham & pater Loth. Gen. 11. 27.

ARCA Noe. Gen. 16. 14. † 7. * † 8. * Sap. 10. 4. † 14. 6. Matth. 24. 38. Luc. 17. 27. Hebr. 11. 7. 1. Petr. 3. 20.

Arca fœderis Domini paratur. Exod. 25. 10. 21. assumitur in castra

ſtra contra Philiſthæos. 1. Reg. 4. 5. capitur. 4. 11.
Arca quid continebat. Exod. 16. 34. Deut. 10. 2. † 31. 26. 3. Reg. 8. 9. 2. Par. 5. 10. Hebr. 9. 4.
ARCHELAUS regnat loco patris ſui Herodis. Matth. 2. 22.
ARIOLIS & aruſpices. Dan. 2. 2. 28. † 4. 6. † 5. 7. 11. Actor. 16. 13. Vide Incantatores.
ARISTARCHUS ſocius S. Pauli & in itinere, & in vinculis. Act. 19. 29. † 20. 4. † 27. 2. Coloſſ. 4. 10.
ARPHAXAD rex Medorum, a Nabuchodonoſor victus. Judith 1. 15. 6.
ARSACES rex Perſarum & Medorum ſuperat Demetrium. 1. Mach. 14. 3.
ARTAXERSES rex Perſarum recipit litteras plenas querelis adverſus Judæos. 1. Eſdr. 4. 7. 17. reſpondet, jubet ædificationem templi impediri. 4. 21. permittit Iſraeli ædificare templum. 1. Eſdr. 7. *
ASA filius Abiam rex Juda tollit idola. 3. Reg. 15. 8. 12. ſubſidium quærit a Syris, & moritur. 15. 19. 24. Joſaphat filius ejus rex poſt eum. 1. Par. 3. 10.
ASAPH cantor Davidis. 1. Paral. 6. 39. † 16. 5.
ASARHADDON, poſtquam pater ejus Sennacherib confoſſus eſt, ſuccedit in regnum. 4. Reg. 19. 37. Iſaiæ 37. 38.
ASENETH parit ipſi Joſeph Ephraim & Manaſſe. Geneſ. 41. 50. † 46. 20.
ASIA ſubjicitur Romanorum imperio. 1. Mach. 8. 6.
ASSUERUS rex Perſarum inſtruit ſpleudidam cœnam. Eſther 1. 3. accipit Eſther uxorem. 2. 9. 17. relinquit Darium filium ſuum ſucceſſorem. Dan. 9. 1.
ASSUR filius Sem filii Noe conſtituit regnum Aſſyriorum. Geneſ. 10. 22. 1. Par. 1. 17.
Aſſur virga furoris Domini. Iſai. 10. 5. contra Aſſyrios prophetatur. Num. 24. 24. Iſai. 10. 5. † 14. 25. † 17. 3. † 30. 28. 32. † 31. 8.
Rex Aſſur expugnat Iſraelitas; & transfert in Aſſyriam. 4. Reg. 15. 29. * † 16. * † 17. * expugnat civitates Judæ. 4. Reg. 18. * 2. Par. 32. * Ezech. 36. *
ASSYRIORUM exercitus ab angelo cæditur. 4. Reg. 19. 37. 2. Par. 32. 21. Iſai. 37. 36. Eccli. 48. 24. 1. Mach. 7. 41. 2. Mach. 8. 19. Tob. 1. 21. Jonæ 2. 5.
ASTAROTH. Judic. 2. 13. † 10. 6. 1. Reg. 7. 3. † 12. 10.
ATHALIA filia Amos regis Iſrael. 4. Reg. 8. 26. perdit totam fere regiam ſtirpem. 11. 1. regnat ſex annos in Judæa. 2. Par. 22. 12. interimitur. 4. Reg. 11. 16. 20.
ATHENOBIUS mittitur ad Simonem. 1. Mach. 15. 28.
AVARITIA. Joſ. 7. 20. 1. Reg. 8. 3. † 25. 3. 10. 3. Reg. 21. 2. 4. Reg. 5. 20. 22. Pſal. 36. 16. 21. Prov. 1. 19. † 11. 28. † 12. 27. † 15. 6. 16. 27. † 28. 16. 22. † 30. 15. Eccleſ. 2. 26. † 4. 8. † 5. 9. † 6. 1. Iſai. 5. 8. † 56. 11. Jer. 6. 13. † 8. 10. Ezech. 22. 13. Amos 8. 4. Mich. 6. 10. Abac. 2. 9. Eccli. 14. 3. † 31. 3. † 41. 4. 2. Mach. 4. 50. † 10. 20. Matth. 6. 19. † 26. 14. 46. 27. 3. Marc. 8. 36. Luc. 12. 15. Joann. 12. 4. Actor. 5. 1. † 8. 19. † 24. 26. 1. Cor. 6. 10. Epheſ. 5. 3. Philip. 4. 11. Coloſſ. 3. 5. 1. Tim. 6. 9. ad Titum 1. 7. 11. Hebr. 13. 5.
AUDIENDUM verbum Dei. Vide Verbum Dei.
Axa filia Caleb traditur Othonieli in uxorem. Joſ. 15. 17. Jud. 1. 13.
AZARIAS filius Amaſiæ rex Juda fit leproſus. 4. Reg. 15. 5. 2. Par. 26. 19. reliquit filium Joatham regem. 4. Reg. 15. 32. 1. Par. 3. 12. appellatur Ozias. 2. Par. 26. 19. Matth. 1. 9. Mathat. Luc. 3. 29.
Azarias propheta mittitur ad regem Aſa. 1. Par. 15. 2.

B

BAAL idolum Samaritanorum. 3. Reg. 16. 31. altare Baal deſtruitur. Jud. 6. 25. 30. Sacerdotes Baal occiduntur. 3. Reg. 18. 40. 4. Reg. 10. 25. † 23. 5.
BAANA & Rechab ſuſpenduntur. 2. Reg. 4. 12.
BAASA impius Rex Iſrael, pugnat contra Aſa regem Judæ. 3. Reg. 15. 16. * cum omni progenie ſua extirpatur. 16. 4. 11. ſecundum verbum Jehu. 16. 1. 2. 3.
BABYLONICA captivitas 70. annorum prædicitur. Lev. 26. 31. Deut. 4. 26. † 28. 36. 49. 4. Reg. 20. 17. Iſai. 5. 13. 19. Jerem. 13. 19. 24. † 16. 9. † 20. 4. 6. † 25. 8. Ezech. 7. * 12. * 12. 5. Mich. 3. 12. † 4. 10. Abac. 1. 5. Bar. 6. 1.
Babylonicæ captivitatis initium. 4. Reg. 24. * 25. * 2. Par. 36. * 3. Eſdr. 1. 4. 52. Finis captivitatis promittitur & prophetatur. Levit. 26. 41. Deut. 4. 29. † 30. 2. 3. Reg. 8. 33. 2. Par. 6. 24. 37. Iſai. 14. 1. † 40. 1. † 48. 20. Jer. 12. 15. † 16. 15. † 24. 5. † 25. 12. † 29. 10. † 30. * † 31. 9. † 32. 37. † 16. 27. Ezech. 11. 17. Dan. 9. 2. 25. Baruc. 6. 2. Liberatio fit. 1. Eſd. 1. * 2. * 3. Eſdr. 2. 1.
Babylonicæ captivitatis cauſa. 4. Reg. 17. 7. 13. 18. contra Babylonem. Pſal. 136. 8. Iſai. 13. * † 14. 4. 4. † 21. 2. 9. † 47. * Jer. 25. 12. † 50. * [illegible] Bar. 4. 27. Apoc. 14. 8. † 16. 19. † 17. * 18. *.
BACCHIDES dux Demetrii. 1. Mach. 7. 8. occidit Judam ex præcepto Demetrii. 9. 18.
BALAAM conducitur ad maledicendum Iſrael. Num. 22. * † 23. docetur a Domino quid illi loquendum ſit. 23. 5. 26. Balaam doctrina. 2. Petr. 2. 15. Apoc. 2. 14.
BALAC rex Moabitarum mittit nuntios ad Balaam. Num. 22. 5. Joſ. 24. 9. Vide Judic. 11. 25. Mich. 6. 5. Apoc. 2. 14.
BALTASSAR videt manum ſcribentem. Dan. 5. 5. occiditur, & regnum ejus dabitur ad manus Darii. 5. 30. † 6. 1.
BANAIAS dux Cerethi & Phelethi. 2. Reg. 20. 23. Davidi a conſiliis. 23. 23. 1. Par. 11. 25. poſtea perfectus militum Salomonis. 3. Reg. 2. 35.
BAPTISMUS a Chriſto præceptus. Matth. 28. 19. Marc. 16. 16. Joann. 3. 5.
Baptiſmum docuerunt Apoſtoli, & adminiſtrarunt. Actor. 2. 38. 41. † 8. 12. 36. † 9. 18. † 10. 47. † 16. 15. 33. † 19. 4. † 22. 16. Rom. 6. 3. 1. Cor. 1. 14. Gal. 3. 17. Epheſ. 4. 5. Hebr. 6. 2.
Baptiſm s ſalvat. 1. Petr. 3. 21. baptiſmus eſt lavacrum regenerationis. Tit. 3. 5.
Baptiſmus tollit omnia peccata. Gen. 17. 14. Iſaiæ 44. 3. Ezech. 36. 25. Zachar. 13. 1. Matth. 18. 14. † 28. 19. Mar. 1. 4. † 16. 16. Joann. 1. 33. † 3. 5. Actor. 2. 38. † 8. 12. 38. † 16. 33. † 18. 8. Rom. 6. 3. 4. 5. 6. * 1. Cor. 6. 11. Epheſ. 5. 26. Col. 2. 11. * Tit. 3. 5. * Hebr. 10. 22. 1. Petr. 3. 21.
Baptiſmus non eſt iterandus. Epheſ. 4. 5. Hebr. 6. 6. † 10. 26. Idem declarat ipſius figura. Gen. 17. 14. 1. Cor. 10. 2.
Baptiſmus Joannis. Matth. 3. 6. † 21. 25. Marc. 1. 4. † 11. 30. Luc. 3. 16. † 7. 29. † 20. 4. Joann. 1. 25. 33. † 3. 23. Actor. 1. 5. † 11. 16. † 13. 24. † 19. 3.
Baptiſmus pœnitentiæ prædicatur. Marc. 1. 4. Lucæ 3. 3. Act. 2. 38. † 13. 24. † 19. 3. Rom. 6. 3. Col. 2. 12.
Baptiſmi nomine ſignificatur paſſio. Matth. 20. 22. Marc. 10. 38. Lucæ 12. 50.
Baptiſmus in Spiritu ſancto & igne. Matth. 3. 11. Marc. 1. 8. Luc. 3. 16. Joann. 1. 33. Act. 1. 5. † 14. † 11. 15.
BAPTIZANDI ſunt parvuli, Gen. 17. 14. Exod. 4. 2. 4. 25. 26. Matth. 11. 28. † 18. 14. † 19. 13. Marc. 10. 14. Luc. 18. 15. Joann. 3. 5. Act. 2. 39. 41. † 16. 15. 33. † 18. 8. 1. Cor. 1. 16. † 10. 2. † 15. 22. 1. Tim. 2. 4.
Baptizari in Scripturis aliquando exprimitur per verbum Illuminari. Heb. 6. 4. aliquando per Renovari. Hebr. 6. 6.
Baptizatus Chriſtus. Matth. 3. 15. Marc. 1. 9. Luc. 3. 21. in baptizatum delabitur Spiritus ſanctus. Matth. 3. 16. Marc. 1. 8. Luc. 3. 21. Joann. 1. 3.
Baptizat Chriſtus per diſcipulos. Joann. 3. 22. † 4. 2.
Baptizata integra domus. 1. Corinth. 1. 14. Actor. 16. 15. 33. † 18. 8. † 16. 33.
Baptizati accipiunt Spiritum ſanctum. Act. 2. 38. † 19. 5. Induunt Chriſtum. Gal. 3. 29. in morte ipſius baptizantur. Rom. 6. 3. in unum corpus baptizantur. 1. Cor. 12. 13. 27.
Baptizatus Simon Magus. Actor. 8. 13.
Baptizatus Eunuchus. Act. 8. 38.
Baptizatus Cornelius gentilis. Act. 10. 47.
BARABBAS latro dimittitur. Matth. 27. 26. Marc. 15. 15. Luc. 23. 25. Joann. 18. 40. Actor. 3. 14.

BARIESU a Deo per Paulum usu oculorum privatur. Act. 13. 11.
BARNABAS ponit pretium agri ante pedes Apostolorum. Actor. 4. 47. ducit Paulum ad Apostolos. 9. 27. mittitur Antiochiam, 11. 22. redit in Jerusalem. 11. 30. iterum recipit se Antiochiam cum Paulo. 12. 25.
BARTIMÆUS visu donatur. Marc. 10. 46. 52.
BARUCH filius Neriæ. Jer. 32. 12. dictante Jeremia scribit librum, qui comburitur. 36. * conscribit alium, qui populo prælegitur. 45. 1. Baruch 1. 3.
BARZELLAI providet regi David de cibis. 2. Reg. 17. 27. deducit eum usque ad Jordanem. 19. 31. * David præcepit ut filiis Barzellai beneficat. 3. Reg. 2. 7.
Barzellai quoniam suæ genealogiæ scripturam demonstrare non poterat, rejicitur a Sacerdotio. 1. Esdr. 2. 62. 2. Esdr. 7. 64.
BASEMATH filia Salomonis, uxor Achimaas. 3. Reg. 4. 15.
BATHUEL filius Nachor pater Rebeccæ. Gen. 22. 23.
BEATITUDO, seu beatorum gaudium, & vita æterna. Sap. 3. 7. † 5. 1. 16. Isai. 25. 9. † 30. 29. † 49. 10. † 60. * 64. 2. Jer. 31. 3. 8. 13. Dan. 12. 13. Matth. 13. 43. † 19. 28. † 25. * Marc. 12. 25. Luc. 9. 33. † 16. 21. † 22. 29. Joann. 16. 20. † 17. 2. 24. Rom. 8. 30. 1. Cor. 2. 9. † 15. 41. 2. Cor. 12. 3. 2. Tim. 4. 8. 1. Petr. 1. 4. 8. † 5. 4. Hebr. 10. 35. † 12. 23. Jacob. 1. 12. Apoc. 2. * 3. * 7. 9. 15. † 14. 2. † 21. * 22. *
Beatitudo quomodo comparetur. Isai. 22. 9. Matth. 20. 23. † 25. 34. Marc. 10. 40. Joann. 1. 15. 16. 36. † 5. 24. † 20. 29. Actor. 2. 21. † 15. 11. † 16. 31. Rom. 1. 16. † 10. 4. Ephes. 1. 13. † 2. 6. 1. Thess. 5. 9. 2. Thess. 2. 13. 2. Tim. 1. 9. Tit. 1. 1. † 3. 5. 1. Petr. 1. 9. Hebr. 5. 12.
BELIS & Draconis historia. Dan. 14. *
BELLUM est pœna peccati. Lev. 26. 24. Deut. 28. 36. 49. Judic. 2. 15. † 3. 1. 8. † 4. 1. † 6. 1. † 10. 6. † 13. 1. Isai. 5. 25. Jer. 5. 15. in Belli necessitate quomodo se quis habere debeat. Exod. 17. 8. 12. 1. Reg. 17. 20. * 2. Paral. 12. 2. 6. † 14. 9. 12. † 18. * 20. 1. † 32. 1. 16. Judith 8. 9. * 1. Mach. 3. 16. 22. † 4. 7. 30. † 7. 43. 45. 2. Mach. 8. 16. 19. Deus pugnat pro suis. Exod. 14. 14. Deut. 1. 30. † 3. 22. 1. Reg. 17. 46. 2. Par. 20. 13. Psal. 17. 35. † 143. 1. Isai. 10. 15. Quære Victoria.
Bellandum armis quoque spiritualibus. Rom. 13. 12. 2. Cor. 10. 4. Ephes. 6. 11. Gal. 5. 17.
Bellum quibus de causis susceperint olim fideles. Gen. 14. 14. Judic. 9. 29. † 20. * Jos. 10. 2. 7. 1. Reg. 30. 1. 8.
BENEDICTIO qua homo homini benedicit. Gen. 14. 19. † 27. 4. * † 28. 4. † 48. 9. Exod. 12. 32. 39. 43. Lev. 9. 22. Num. 24. 9. * Deut. 10. 8. † 33. 1. Josue 8. 33. † 14. 13. † 15. 19. † 22. 6. 1. Reg. 2. 20. 2. Reg. 6. 18. † 13. 26. † 14. 22. † 19. 29. 3. Reg. 1. 47. † 8. 14. 4. Reg. 10. 14. 1. Par. 16. 2. 2. Par. 6. 3. Judith 15. 10. Psal. 117. 26. † 128. 8. Prov. 26. 14. 1. Mach. 2. 69. Luc. 2. 34. † 6. 28. Rom. 12. 14. Hebr. 7. 2.
Benedictio qua creaturæ consecrantur & sanctificantur. Exod. 28. 2. † 29. 6. 27. Lev. 21. 10. † 22. 2. † 27. 28. 29. 30. Num. 5. 17. † 31. 6. Josue 6. 24. Judic. 17. 3. 1. 1. Reg. 21. 5. 1. Par. 18. 11. 3. Esdr. 1. 41. 1. Tim. 4. 5. * Hebr. 9. 2. 3. Hinc consecratio Sacerdotum, vestium, altarium, templorum, cererorum, aquæ lustralis, & cetera.
BENHADAD servat fidem & pactum cum rege Asa. 3. Reg. 15. 20. obsidet Samariam. 20. 1. 4. Reg. 6. 24. ægrotat & moritur. 8. 7. 15.
Benhadad filius Hazael fit rex Syriæ. 4. Reg. 3. 24. subjicit sibi Israelem. 13. 3.
BENJAMIN filius Jacob nascitur. Gen. 35. 16.
BENJAMITÆ abutuntur uxore Levitæ. Judic. 19. 25. puniuntur. 20. 48.
BESELEEL insignis artifex. Exod. 31. 1. † 35. 30.
BESTIÆ & bruta animantia non crudeliter tractanda. Gen. 33. 13. Exod. 23. 12. Num. 22. 23. 28. Deut. 5. 14. † 22. 10. Prov. 12. 10. Eccli. 7. 20.
BETHSABEE filia Eliam uxor Uriæ a David cognoscitur, & parit. 2. Reg. 11. 4. 27. puer ægrotat & moritur. 12. 15. 18. fit uxor Davidis, parit ei Salomonem. 12. 24. 2. Par. 3. 5. Matth. 1. 6.
BETHSAIDA urbs nativa Andreæ & Philippi. Joann. 1. 44. † 12. 21. deploratur. Matth. 11. 21. Luc. 10. 13.
BETHSAMITÆ graviter puniuntur. 1. Reg. 6. 19.
Bona opera pietasque vera in Deum commendantur. Exod. 19. 5. † 22. * † 29. 19. 25. Deut. 5. 6. 11. 16. † 10. 12. Jos. 22. 5. 1. Reg. 15. 22. Psal. 2. 10. † 39. 7. † 49. 14. Prov. 3. 1. † 14. 31. † 1. 3. Isaiæ 1. 16. † 58. 6. Jer. 22. 3. Ezech. 18. 6. Oseæ 6. 11. Mich. 6. 8. Zach. 7. 9. † 8. 16. Eccli. 35. 12. Matth. 5. 24. 20. 39. Luc. 1. 75. † 3. 11. Joann. 12. 26. Rom. 12. * 13. * 14. 17. Philipp. 3. 3. Jacob. 1. 27. vide Opera.
Bonitas & benignitas Dei erga suos. Gen. 18. 26. 30. Exod. 6. 1. † 9. 26. † 11. 3. † 20. 6. † 34. 6. Num. 20. 8. Deut. 4. 29. † 5. 10. † 7. 9. † 10. 18. † 28. 1. † 30. 3. † 32. 10. 2. Reg. 7. 12. † 12. 13. † 24. 14. 5. Reg. 8. 23. 4. Reg. 20. 5. 2. Esdr. 9. 8. Sap. 11. 24. Eccli. 2. 12. † 18. 1. Psal. 31. 5. † 35. 7. † 36. 25. † 85. 5. † 102. * † 135. * † 144. 8. Isai. 30. 18. † 54. 5. 7. † 55. 7. Jer. 12. 15. † 18. 8. Ezech. 18. 27. † 33. 17. Oseæ 2. 21. Joel. 2. 13. Jonæ 4. 2. Matth. 11. 28. † 18. 19. Luc. 1. 50. † 6. 36. † 15. 20. 27. † 23. 43. Rom. 11. 4. 31. 2. Cor. 1. 3. Ephes. 2. 4. 1. Tim. 1. 13. 16.

C

CÆCITAS tum corporis, tum animi. Genes. 19. 11. Deut. 28. 28. 4. Reg. 6. 18. Psal. 68. 24. † 145. 8. Isai. 6. 10. † 42. 7. 16. 18. † 35. 5. † 29. 18. † 43. 8. † 56. 10. † 59. 10. Sap. 2. 21. Tob. 2. 11. 2. Mach. 10. 30. Matth. 15. 14. Marc. 8. 18. Luc. 4. 19. Joann. 9. 1. 4. † 12. 40. Actor. 9. 8. 18. † 13. 11. Rom. 1. 21. † 11. 10. 2. Cor. 4. 4. Ephes. 4. 18. 2. Petr. 1. 9. 1. Joann. 2. 11. Apoc. 3. 17.
Cæci illuminantur. Tob. 11. 15. Matt. 9. 30. † 20. 34. Marc. 8. 25. † 10. 46. Luc. 18. 35. Joann. 9. 7.
CÆREMONIÆ Ecclesiasticæ, seu cultus externus. Genes. 8. 20. † 14. 18. † 15. 9. † 17. 10. † 22. * † 26. 5. † 28. 11. † 33. 20. † 43. 4. 26. Exod. 12. * † 18. 20. † 19. * Lev. 8. 34. † 9. * † 10. 19. † 12. * † 14. † 23. * † 24. * Num. 1. 50. † 4. * † 5. * † 6. * † 7. * † 8. * † 9. * † 15. * 1. Par. 23. * 1. Esdr. 6. * Matth. 2. 11.
Cæremoniæ seu ritus certi in orando. 3. Reg. 8. 22. 54. † 17. 21. † 18. 42. 2. Par. 5. 12. * Matth. 2. 11. † 26. 39. Marc. 14. 35. Luc. 22. 41. 1. Cor. 11. 4. * 1. Tim. 2. 8.
CAIN primus filius Adam nascitur. Gen. 4. 1. occidit suum fratrem Abel. 4. 8. Sap. 10. 3. 1. Joann. 3. 12.
CALEB filius Hesron. 1. Par. 2. 18. explorator terræ Chanaan, Num. 13. 8. 31. † 14. 6. 24. 30. 38. Postulat, & consequitur terram Hebron. Jos. 14. 6. 9. 13. † 21. 12. Judic. 1. 20. 1. Par. 6. 56.
CALIX iræ & furoris. Isai. 51. 17. Jer. 25. 15. Psal. 59. 5. † 74. 9. Apoc. 16. 19.
Calix passionis. Matth. 20. 22. † 26. 38. Marc. 10. 38. Luc. 22. 42. Joann. 18. 11.
CAMOS, vide Chamos.
CANA civitas Galilææ, ubi Christus aquam in vinum mutavit. Joann. 2. 1.
CAPHARNAUM, civitas Galilææ, in qua cœpit Jesus prædicare. Matth. 4. 17. Lucæ 4. 31. curat ibidem servum Centurionis. Matth. 8. 13. appellatur civitas ejus. 9. 1. increpatur. 11. 23.
CAPTIVOS invisere. Gen. 14. 14. 1. Reg. 30. 9. Tob. 1. 15. Jer. 38. 9. Matth. 25. 37. Actor. 12. 5. 2. Tim. 1. 16. Hebr. 13. 3.
Captivos non deserit Deus. Gen. 39. 21. Sap. 10. 13. Isai. 42. 7. Act. 5. 18. † 12. 17. † 16. 25.
CARNEM suam crucifigere quomodo quisque debeat. Eccli. 19. 1. Rom. 6. 12. † 8. 12. 13. 14. Galat. 5. 66. Ephes. 4. 22. † 5. 3. Tit. 2. 12. 1. Petr. 2. 1. † 4. 2. 6. Hebr. 12. 1.
CASTITAS cœlibum præfertur castitati conjugali. Psal. 44. 15. Sap. 4. 20.

Matth.

Matth. 19. 12. † 22. 30. 1. Cor. 7. 25. 32. 34. 38. * Apoc. 14. 4.

Caſtitas hæc conſulitur ut perfectio Evangelica. Matth. 19. 12. 1. Cor. 7. 25.

Caſtitatis laus. 2. Reg. 21. 5. Tob. 6. 16. * Judith 15. 11. † 16. 26. Pſal. 44. 15. Prov. 22. 11. Sap. 3. 13. 14. † 4. 1. 2. † 6. 10. Eccli. 6. 28. † 26. 20. Iſai. 7. 14. † 56. 3. 4. 5. * Zach. 9. 17. 2. 2. Mach. 14. 38. Matth. 5. 8. 28. † 19. 12. † 22. 30. * † 25. 1. Luc. 1. 27. † 20. 34. Act. 24. 25. Rom. 2. 7. 1. Cor. 7. 25. * 2. Cor. 6. 5. † 11. 2. 1. Tim. 2. 2. † 3. 2. † 4. 12. † 5. 2. Tit. 1. 8. † 2. 5. Apoc. 14. 4.

CAVENDUM a pſeudoprophetis. Matth. 7. 15. Marc. 8. 15. † 13. 6. Luc. 17. 23.

CAIPHAS ſummus ſacerdos conſilium dat contra Chriſtum. Joann. 11. 49. † 18. prohibet Apoſtolis ne prædicent. Act. 4. 18.

CEPHAS, vide Petrus.

CEREORUM & lampadum in templis uſus. 2. Par. 4. 20.

CERTI non ſumus de accepta peccatorum remiſſione, vel vita æterna conſequenda. Eccleſ. 9. 1. 2. Eccli. 5. 5. Rom. 8. 17. † 11. 20. 1. Cor. 4. 3. 4. 5. † 9. 27. † 10. 12. Philip. 2. 12. † 3. 11. 13. 1. Tim. 1. 19. 2. Petr. 3. 17. Hebr. 3. 14. † 4. 1.

CHAMOS, ſive Camos, idolum Moabitarum. Num. 21. 29. huic Salomon ædificat templum. 3. Reg. 11. 17. deſtruitur. 4. Reg. 23. 13.

CHANAAN filius Noe maledicitur. Gen. 9. 25. † 10. 1. 6. Jus terræ Chanaan, Deut. 11. 12. Terra Chanaan promittitur Abrahamo & ejus ſemini. Gen. 12. 7. † 13. 15. † 15. 18. † 17. 8. † 26. 4. † 35. 12. Exod. 3. 8. 17. Lev. 20. 22. Deut. 9. 6. datur. Joſ. 13. 6. quam ob cauſam Deus Chananæos expulerit. Lev. 18. 25. Deut. 9. 4. † 18. 12. † 20. 17. quamobrem paulatim & non ſimul illas nationes profligaverit. Exod. 23. 29. Deut. 7. 22. Jud. 2. 23. † 3. 1. deſcriptio & diviſio terræ Chanaan. Gen. 10. 19. Exod. 23. 31. Num. 26. 52. † 33. 54. † 34. * Joſ. 13. * † 14. * † 15. * † 16. * † 17. * † 18. * † 19. * Ezech. 47. 13. 21.

Chananæa mulieris filia a dæmonio liberatur. Matth. 15. 28.

CHARITAS virtus fide præſtantior. Prov. 10. 12. Matth. 22. 38. † 25. * ubi a nuptiis excluduntur non habentes oleum charitatis. Marc. 12. 33. 1. Cor. 14. 31. * † 13. 2. & 13. * Coloſſ. 3. 14. 1. Tim. 1. 5. 1. Petr. 4. 8. 1. Joann. 4. 16.

Charitas fraterna. Gen. 13. 8. Lev. 19. 18. Deut. 21. 1. 1. Reg. 18. 1. Eccli. 52. 2. Pſal. 132. 1. Prov. 10. 12. Matth. 7. 3. † 19. 19. † 22. 28. Joann. 13. 14. † 15. 12. Rom. 12. 10. † 13. 9. 1. Cor. 13. * Galat. 5. 14. Epheſ. 4. 15. † 5. 1. Philip. 2. 2. Coloſſ. 3. 13. 1. Theſſ. 4. 9. 1. Tim. 1. 5. Hebr. 13. 1. 1. Petr. 4. 8. 1. Joann. 3. 23. † 4. 7. Diligendi etiam inimici. Exod. 23. 4. 1. Reg. 24. 5. 7. † 26. 5. † 30. 11. 2. Reg. 19. 19. 4. Reg. 6. 21. Job 31. 29. Prov. 25. 21. Matt. 5. 44. Luc. 6. 27. 35. † 23. 35. Act. 7. 60. Rom. 12. 20. vide Dilectio.

CHOREAS ducere. Exod. 32. 6. 19. Jud. 11. 34. † 21. 21. 2. Reg. 6. 14. Pſal. 149. 3. † 150. 4.

CHRISTUS Jeſus verus Deus & homo promittitur. Gen. 3. 15. † 12. 3. † 17. 19. 21. † 22. 18. † 26. 4. † 28. 14. † 49. 10. Num. 24. 17. Deut. 18. 18. 1. Reg. 2. 10. 35. 2. Reg. 7. 13. Pſal. 2. * 21. * 109. 1. Iſaiæ 7. 15. † 8. 3. † 9. 6. † 11. 1. 10. † 28. 16. † 40. 9. † 42. 1. † 45. 1. † 46. 13. † 49. 1. 6. 10. † 50. 5. † 52. 10. † 59. 20. † 53. * † 60. 1. † 62. 11. Jer. 23. 5. † 30. 9. † 33. 15. Ezech. 17. 22. † 34. 11. 15. 23. † 37. 24. Dan. 7. 13. † 9. 24. Mich. 5. 1. Agg. 2. 8. Zach. 2. 10. † 3. 8. † 9. 9. Malach. 3. 1.

Chriſtus ſecundum promiſſum Dei patris primum in tempore propter nos verus homo factus & nobiſcum converſatus. Joann. 1. 14. Deus in carne manifeſtatus eſt. 1. Tim. 3. 16. 1. Joann. 4. 2. Deus miſit Filium ſuum in ſimilitudinem carnis peccati. Rom. 8. 3.

Chriſtus eſt verus Dei Filius: Matth. 3. 17. † 14. 33. † 17. 5. Marc. 1. 11. † 5. 7. † 9. 7. † 15. 39. Luc. 1. 31. † 3. 22. † 9. 35. 5. Joann. 1. 34. 49. † 6. 69. † 9. 36. † 11. 27. † 19. 7. Rom. 1. 4. † 8. 3. Hebr. 1. 2. † 5. 8. † 6. 6. † 7. 3. † 10. 29. 1. Petr. 1. 17. 1. Joann. 3. 8. † 4. 8. † 5. 20.

Chriſtus conceptus de Spiritu ſancto. Matth. 1. 20. Lucæ 1. 35.

Chriſtus natus ex Maria virgine. Matth. 1. 23. Luc. 1. 31. † 2. 6. 11. Galat. 4. 4. Iſai. 7. 14. natus in Bethlehem, Matth. 2. 1. Luc. 2. 6. 11. Joann. 7. 42. Mich. 5. 1.

Chriſtus ſine peccato. Iſai. 53. 12. Joann. 8. 46. 2. Cor. 5. 21. 1. Petr. 2. 22. 1. Joann. 3. 5. Hebr. 4. 15. † 7. 26 circumciditur. Luc. 2. 21. baptizatur in Jordane. Matth. 3. 16. Marc. 1. 9. Luc. 3. 21.

Chriſtus manifeſtatur & demonſtratur certis teſtimoniis. Matth. 1. 1. 18. 23. † 3. 11. † 8. 29. † 11. 5. † 16. 16. † 17. 5. † 22. 44. † 26. 64. † 27. 53. Marc. 9. 7. † 15. 39. Luc. 1. 41. 31. † 2. 10. 16. * † 9. 29. † 22. 68. Joann. 1. 14. 29. 32. 49. † 2. 11. † 3. 2. 13. 16. 35. † 5. 39. † 6. 69. † 7. 40. † 9. 35. † 10. 7. 24. 36. † 11. 27. 41. † 12. 17. † 14. * † 15. 25. † 17. 1. † 20. 28. Rom. 1. 2. † 8. 3. † 9. 5. 2. Cor. 5. 10. Gal. 4. 4. Phil. 2. 6. Col. 2. 9. 1. Tim. 3. 13. Tit. 2. 11. Hebr. 1. * † 5. * 1. Joann. 5. 20.

Chriſtus eſt agnus Dei. Iſai. 53. 7. Joann. 1. 29. Act. 8. 31. 1. Cor. 5. 7. Apoc. 5. 6. 12. † 7. 9. 17. † 14. 1. † 13. 8. † 17. 14.

Chriſtus eſt Dominus dominantium, & Rex regum. Ezech. 37. 24. Pſal. 2. 6. † 24. 7. Coloſſ. 2. 10. 1. Tim. 6. 15. Apoc. 1. 5. † 17. 14. † 19. 16. Chriſtus eſt imago Dei. Sap. 7. 26. 2. Cor. 4. 4. Hebr. 1. 3.

Chriſtus eſt lux gentium & totius mundi. Iſai. 2. 5. † 9. 2. † 42. 6. † 49. 6. † 60. 1. 19. Matth. 16. Luc. 2. 32. Joann. 1. 4. † 3. 19. † 8. 12. † 9. 5. † 12. 35. 46. Act. 13. 47. 1. Joann. 1. 5. † 2. 8. Apoc. 21. 23.

Chriſtus vero paſtor. Iſai. 40. 11. Ezech. 34. * † 37. 24. Mich. 5. 3. Zach. 13. 7. Matth. 26. 30. Marc. 14. 27. Joann. 10. 11. Hebr. 13. 20. 1. Petr. 2. 25. † 5. 4.

Chriſtus docuit & prædicavit. Matth. 4. 17. † 5. * 6. * 7. * Marc. 1. 14. Luc. 4. 15. † 6. 20. * curavit omnem infirmitatem, Matth. 4. 23. † 8. * † 9. 2. 10. 28. Marc. 8. 23. Luc. 17. 12.

Chriſtus eſt tranſfiguratus. Matth. 17. 2. Marc. 9. 2. Luc. 9. 29.

Chriſtus per prodifforem traditur. Quare Judas.

Chriſtus paſſus eſt: Pſal. 21. * Iſai. 53. * Dan. 9. 26. Matth. 16. 21. † 17. 12. 22. † 20. 18. 22. † 26. 37. 66. † 27. * Marc. 8. 31. † 9. 31. Luc. 17. 25. † 18. 31. † 23. * Joann. 18. 28. † 19. * Act. 3. 18. † 8. 32. † 17. 3. Rom. 8. 32. 1. Petr. 2. 21. † 4. 1. Hebr. 2. 18. † 13. 12.

Chriſtus eſt crucifixus. Matth. 27. 35. Marc. 15. 24. Luc. 23. 32. Joann. 19. 18. Act. 2. 23. † 4. 10. 1. Cor. 2. 2. 2. Cor. 13. 4.

Chriſti paſſio prædicta & præfigurata eſt. Gen. 22. 2. Num. 21. 8. Pſal. 21. * Iſai. 53. * Dan. 9. 26. Matth. 20. 22. Joann. 3. * 14. 6. † 8. 28. † 12. 32.

Chriſtus mortuus eſt & ſepultus propter peccata noſtra. Matth. 27. 49. 58. Marc. 15. 37. 42. Luc. 23. 45. 49. Joann. 19. 30. 40. Act. 23. 29. Rom. 5. 6. † 6. 10. † 8. 34. † 14. 9. 1. Cor. 15. 3. 2. Cor. 5. 15. 1. Theſſ. 5. 10. ut prædixerat futurum. Matth. 16. 21. † 20. 22.

Chriſtus tertia die reſurrexit a mortuis. Pſal. 15. 10. Matth. 28. 6. Marc. 16. 6. Luc. 24. 5. Joan. 20. 9. Act. 2. 24. 31. † 10. 40. † 13. 30. † 17. 31. Rom. 4. 25. † 8. 34. † 14. 9. 1. Cor. 15. 4. 12. 2. Timot. 2. idque prædictum & præfiguratum eſt. Pſal. 15. 10. Jonæ 2. 1. Matth. 12. 40. † 16. 21. † 17. 22. † 20. 18. Marc. 8. 31. † 9. 31. † 10. 34. Luc. 11. 30. † 18. 33. Joann. 2. 19.

Chriſtus aſcendit in cœlum. Marc. 16. 19. Luc. 24. 51. Joann. 3. 13. † 6. 62. Act. 1. 9. Epheſ. 1. 20. † 4. 8. 1. Petr. 3. 22. Hebr. 4. 14. Pſal. 67. 19.

Chriſtus eſt Deus & Dei filius a principio & ab æterno. Joann. 1. 1. † 8. 58. † 17. 5. 24. Mich. 5. 2. Prov. 8. 22. Col. 1. 15. Hebr. 1. 2.

Chriſtus mediator; reconciliator & advocatus. Joann. 6. 44. 65. † 10. 7. † 14. 6. Act. 4. 12. Rom. 3. 25. † 5. 2. † 8. 34. Galat. 3. 20. Epheſ. 2. 14. 17. Col. 1. 19. 1. Tim. 2. 5. Hebr. 7. 24. † 8. 6. † 9. 15. † 12. 24. 1. Joann. 2. 1. † 4. 10.

Chriſtus ſedet ad dexteram Dei Patris. Pſal. 109. 1. Matth. 22. 24. Marc. 16. 19. Luc. 22. 69. Act. 7. 56. Rom. 8. 34. Epheſ. 4. 20. Col. 3. 1. 1. Petr. 3. 22. Hebr. 1. 13. † 10. 12. † 12. 2.

Christus venturus est judicare vivos & mortuos. Psalm. 95. 13. Matth. 16. 27. † 24. 30. † 25. 21. Luc. 17. 24. 30. † 21. 25. Joann. 5. 22. Act. 1. 11. † 10. 42. † 17. 31. Rom. 2. 16. 2. Cor. 5. 10. 1. Thess. 4. 16. 2. Thess. 1. 7. 2. Tim. 4. 1. 1. Petr. 4. 5. Hebr. 9. 28. Judæ 14. Apoc. 1. 7. † 20. 11.

Christo omnia tradita sunt a Patre, & subjecta. Matth. 11. 27. † 28. 18. Luc. 10. 22. Joann. 3. 35. † 17. 2. Ephes. 1. 22.

Per Christum cuncta sunt creata. Psalm. 32. 6. Joann. 1. 3. Ephes. 3. 9. Colos. 1. 15. Hebr. 1. 2.

Christus manet in æternum. Psal. 109. 4. Isai. 9. 7. Dan. 7. 14. Mich. 5. 1. Joann. 12. 34.

Christus est leo. Apoc. 5. 5.

Christus est stella matutina. 2. Petr. 1. 19. Apoc. 22. 16.

Christus novit omnia. Joann. 16. 30. † 21. 17. Apoc. 2. 23.

Christus est unum cum Patre. Joan. 1. 10. 30. † 14. 10. 20. † 17. 21.

Christus sibi reputat fieri quod Christianis fit, Zach. 2. 8. Prov. 14. 31. † 17. 5. Matth. 10. 42. † 18. 5. † 25. 35. Marc. 9. 40. Luc. 10. 16. Actor. 9. 4. 1. Thessal. 4. 8.

CHRISTIANI appellantur fideles. Act. 11. 26. † 26. 28. 2. Cor. 10. 7.

Christiani dicuntur sancti, quia sanctitatem profitentur. Act. 9. 41. Rom. 1. 7. † 12. 13. † 15. 26. † 16. 2. 15. 1. Cor. 1. 2. † 6. 1. † 14. 33. 2. Cor. 1. 1. † 9. 1. 12. † 13. 12. Ephes. 1. 1. 15. † 3. 8. 18. † 4. 22. † 6. 18. Phil. 1. 1. † 4. 21. Col. 1. * 1. Thess. 5. 27. 1. Tim. 5. 10. Hebr. 6. 10. † 13. 24.

Christianis vivendum sicut Christus vixit. Gal. 2. 19. 1. Joann. 1. 7. † 2. 6. † 3. 3.

Christiani erunt cum Christo. Joann. 12. 25. † 14. 3. † 17. 24.

CHUS filius Cham. Gen. 10. 6. 1. Par. 1. 8.

CHUSAI amicus Davidis, nuntiat Davidi quid in eum meditetur Absalon. 2. Reg. 15. 32. † 17. 15. 16.

CHUSAM Rasathaim rex Syriæ regnat super Israel octo annos. Jud. 3. 8.

CIBUS quis Judæis vetitus. Exod. 21. 28. † 22. 31. Lev. 3. 17. † 7. 23. † 11. 4. † 17. 10. 13. † 19. 26. Deut. 12. 16. 23. † 14. 7. 10. 2. Reg. 14. 32.

Ciborum & potus in conviviis luxus. Isai. 5. 12. Ezech. 16. 49. Luc. 21. 34. † 16. 19. Rom. 13. 13. Gal. 5. 21. 1. Pet. 4. 3. 2. Pet. 2. 13. vide Ebrietas.

Cibare esurientes seu fame laborantes. Deut. 23. 4. Jud. 8. 5. 1. Reg. 21. 3. † 35. 8. 23. 2. Reg. 16. 1. Isai. 58. 7. Matth. 25. 35.

Cibus sumendus cum gratiarum actione. Vide Gratia.

CIBI delectus habendus. Vide Abstinentia.

CIRCUMCISIO carnalis & spiritualis. Gen. 17. 10. † 21. 4. † 34. 24. Exod. 4. 25. † 12. 44. Lev. 12. 3. Deut. 10. 16. † 30. 6. Jos. 5. 2. 7. Judith 14. 6. Jer. 4. 4. † 6. 10. † 9. 25. 1. Mach. 1. 16. 51. 63. 2. Mach. 6. 10. Luc. 1. 59. † 2. 21. Joann. 7. 22. Actor. 7. 8. † 15. 1. 24. † 16. 3. Rom. 2. 25. 29. † 3. 1. † 4. 10. 1. Cor. 7. 19. Gal. 2. 3. † 5. 2. † 6. 12. Eph. 2. 11. Phil. 3. 2. Col. 2. 11. † 3. 11.

CLAUDIUS Cæsar Romanus præcipit omnes Judæos exire Roma. Actor. 18. 2. hujus tempore magna erat in orbe annonæ caritas. Actor. 11. 28.

CLAUDIUS Lysias mittit Paulum ad Felicem præfectum Cæsareæ. Act. 23. 23. 30.

CLEOPATRA filia Ptolomæi traditur Alexandro. 1. Mach. 10. 58. huic adimitur, & traditur Demetrio. 11. 12.

CLEOPHAS ibat cum altero discipulo in Emmaus. Luc. 24. 13. cognovit Christum in fractione panis. 24. 30.

COGITATIONES pravæ quas odit Dominus. Zach. 8. 17. Prov. 6. 14. Matth. 15. 19. Marc. 7. 21.

Cogitationes cordis Deus novit. 3. Reg. 8. 39. 2. Par. 6. 30. Joann. 2. 25. & nulla latet eum. Job 42. 2. Eccli. 42. 19. Isaiæ 29. 15. Matth. 9. 4. Hebr. 4. 12. noverunt eas & alii quibus Deus voluerit revelare. 4. Reg. 5. 26. † 6. 12. Dan. 2. 29. *

COGNOSCERE licet subinde homine ex verbis & factis. Eccli. 19. 27. † 27. 9. Matth. 7. 16. † 12. 33. Luc. 6. 44.

Cognosci Deus humana sapientia non potest, nisi ipse revelet parvulis & humilibus. Matth. 11. 25. † 16. 17. Luc. 10. 21. Joann. 7. 28. † 8. 19. 27. † 10. 14. † 14. 4. † 15. 15. † 17. 6. Actor. 17. 23. 1. Cor. 17. 18. † 2. 6. 10. † 13. 19. Colos. 1. 26.

CONCIONATORUM, Pastorum, & Prophetarum officium. 1. Reg. 12. 23. Isai. 58. 1. † 61. 1. Jerem. 1. 5. Ezech. 3. 1. 9. 12. † 33. 2. 7. Actor. 3. 18. 24. Vide Episcoporum electio & officium.

CONCORDIA fratrum commendatur. Psal. 132. 1. Eccli. 25. 2. Rom. 12. 16. idem sapere, idemque sentire jubemur. Rom. 12. 16. † 15. 6. 1. Cor. 1. 10. Ephes. 4. 3. Phil. 2. 2. † 3. 17. † 4. 2. 1. Petr. 3. 8.

CONCUPISCENTIA prohibetur, & punitur. Exod. 20. 17. Num. 11. 33. † 21. 5. 6. Jos. 7. 21. 24. Eccli. 15. 1. † 42. 11. Job. 31. 1. Prov. 6. 25. Matth. 5. 28. Marc. 4. 19. Rom. 6. 12. † 7. 8. † 13. 14. Gal. 5. 16. Colos. 3. 5. 1. Thess. 4. 3. 1. Tim. 6. 11. 2. Tim. 2. 22. 1. Cor. 10. 6. 1. Petr. 1. 15. † 2. 11. † 4. 3. 2. Petr. 1. 4. 1. Joann. 2. 16. Jac. 1. 14. † 4. 1. Judæ 23.

Concupiscentias carnis crucifigere, refrenare & mortificare jubemur. Eccli. 18. 30. Rom. 6. 12. † 8. 8. 12. † 13. 14. Galat. 5. 16. Ephes. 4. 22. † 5. 3. Col. 3. 5. Tit. 2. 12. 1. Petr. 2. 1. † 4. 3. 6. Hebr. 12. 1.

CONDONANDUM fratri in nos peccanti. Eccli. 28. 8. Matth. 5. 23. 6. 14. † 18. 22. 35. Luc. 17. 3. Ephes. 4. 32. Col. 3. 13.

CONFESSIO peccatorum in scripturis varia, & multiplex. Gen. 41. 9. Lev. 16. 21. 39. † 26. 40. Num. 5. 6. Jos. 7. 19. 2. Reg. 24. 17. 1. Esdr. 9. 6. 2. Esdr. 9. 2. Psal. 37. 7. † 52. 5. † 37. 19. † 73. 19. † 93. 2. Prov. 16. 3. † 18. 17. † 28. 13. Eccli. 4. 25. 31. † 7. 34. † 17. 27. Isai. 38. 15. Dan. 9. 5. Matth. 3. 6. † 16. 19. Luc. 11. 4. † 18. 13. Joann. 20. 23. Jacob. 5. 16. 1. Joann. 1. 8. 9.

CONFIRMATIONIS sacramentum. Actor. 8. 17. Hebr. 6. 2.

CONFITERI Christum & ejus doctrinam. Matth. 10. 32. Luc. 12. 8. Rom. 10. 9. 1. Petr. 13. 15. Vide Erubescere Evangelium.

CONJURATIO & seditio, ejusque punitio. Num. 16. * † 20. 2. Judic. 9. 23. 31. 34. † 12. 1. 4. 2. Reg. 20. * 3. Reg. 1. 5. Esther 2. 21. Actor. 5. 36. 37. † 19. 23. † 23. 13. 20.

CONNUBIUM. Vide Matrimonium.

Connubium spirituale inter Deum & animam. Cantic. * Isai. 50. 1. † 54. 5. † 62. 4. Jer. 31. 22. Ezech. 16. 7. 8. Osee 2. 20. Matth. 9. 15. † 22. 2. † 25. 5. Marc. 2. 19. 2. Cor. 11. 2. Apoc. 19. 7. † 21. 2. 9.

CONSCIENTIÆ bonæ tranquillitas. Prov. 15. 15. Eccli. 13. 30. 1. Joann. 3. 21. 2. Cor. 1. 12. conscientiæ malæ perturbatio. Sap. 17. 10. 11.

CONSECRATIO sacerdotum, dierum, altarium, vestium, ceterarumque rerum, quarum est usus in sacris. Exod. 28. 41. † 29. 1. 7. 21. 29. 35. † 32. 29. † 40. 11. Levit. 7. 30. 37. † 8. 9. 22. 31. 33. † 18. 21. † 21. 7. 10. † 22. 2. 3. † 23. 12. † 27. 10. 16. 21. 28. Num. 3. 3. † 6. 5. 9. 13. † 7. 1. * † 8. 12. † 18. 10. Jos. 6. 24. Judic. 16. 17. † 17. 3. 3. Reg. 15. 13. 1. Par. 10. 10. † 18. 11. † 22. 19. 2. Par. 2. 4. † 13. 16. † 23. 9. † 26. 18. 1. Esdr. 3. 5. † 8. 25. Eccli. 49. 9.

CONSILIA mala dissipat Deus. Gen. 11. 7. † 37. 18. † 50. 19. Num. 22. * 2. Reg. 15. * † 17. 14. 2. Esdr. 4. 8. 15. Esth. 7. 5. * Job 5. 13. Psalm. 2. 4. † 20. 12. † 32. 10. Isai. 7. 8. † 19. 3. Matth. 27. 62. Actor. 5. 19. † 9. 24. † 23. 12. 19. † 27. 22.

CONSOLATIO pauperum. Vide Eleemosyna.

CONSORTIUM bonorum & malorum. Vide Societas.

CONSTANTIA fidelium. 1. Reg. 13. 13. † 37. 20. * 3. Reg. 18. 4. 13. 4. Reg. 3. 13. Sap. 5. 1. Judith 13. 3. 10. 1. Mach. 1. 65. † 2. 16. 24. † 34. 42. 2. Mach. 6. 10. 19. * † 7. * Dan. 13. * Matth. 14. 3. Actor. 4. 8. 13. 1. Thess. 1. 6.

CONSTITUTIONES superiorum potestatem constituendi habentium, servandæ sunt ut ipsius Dei. Exod. 16. 8. Luc. 10. 16. Actor. 16. 4. 1. Thess. 4. 2. 8. Rom. 13. 1. Tit. 3. 1.

CONSULENDUS Deus dubiis in rebus, & ejus vicarii. Gen. 25. 22. Exod. 18. 19. Lev. 24. 12. Num. 9. 7. 26. † 15. 34. † 27. 5. Deut. 1. 17. † 17. 8. Jos. 9. 14. Judic. 1. 1. † 18. 5. † 20. 18. 23.

18. 23. † 21. 2. 1. Reg. 10. 22. † 23. 2. 10. 12. † 30. 8. 2. Reg. 2. 1. † 5. 19. 22. † 23. 2. 3. Reg. 14. 2. † 22. 5. 6. 15. 4. Reg. 3. 11. 16. † 8. 8. † 22. 13. 2. Par. 28. 4. 14. † 33. 18. Pſal. 118. 24. Iſai. 8. 12. † 30. 1. † 45. 11. Jer. 37. 3. 5. † 42. 2. Ezech. 14. 1. 2. Zach. 7. 2. Tob. 4. 19. Eccli. 37. 19. Luc. 16. 29.

Conſulendi non ſunt divini, vel Magi, vel incantatores, & arioli. Lev. 19. 31. † 20. 6. Deut. 18. 11. 1. Reg. 28. 7. 9. 3. Reg. 22. 6. 4. Reg. 1. 2. 6. † 3. 13. 2. Par. 18. 5. Dan. 2. 2. † 4. 5. † 5. 6.

CONTRISTARE. Spiritum ſanctum. Epheſ. 4. 30.

Contriſtari ad pœnitentiam commendatur. 2. Cor. 7. 9.

CONTRITIO, vera prædicatur. Jer. 7. 3. Matth. 3. 2. † 4. 17. Luc. 3. 3. 8. † 13. 3. † 24. 47. Actor. 2. 38. † 3. 19. † 8. 22. † 17. 30. † 20. 21. † 26. 20.

Contritioni veræ promittitur remiſſio ſeu venia. Deut. 4. 29. † 30. 8. 1. Reg. 7. 3. 2. Par. 7. 14. † 30. 6. † 34. 26. Job 22. 23. Prov. 28. 13. Pſalm. 31. 5. Iſai. 1. 16. † 30. 18. † 45. 22. † 55. 7. † 59. 20. Jer. 3. 19. 17. † 18. 8. † 29. 12. † 31. 18. 20. Ezech. 18. 21. 27. † 33. 14. Oſee 14. 2. Joel 2. 12. Jonæ 3. 8. Zachar. 1. 3. Malach. 2. 7. Eccli. 17. 23. Luc. 15. 18. Actor. 3. 19. † 26. 18. 20.

Contritio quærenda & amplectenda dum ſani ſumus. Eccli. 17. 24. † 18. 25.

Contritionis veræ exempla. Jud. 10. 15. 2. Reg. 12. 13. † 24. 10. 17. 2. Par. 12. 6. † 33. 12. Jonæ 3. * Judith 4. 8. Matth. 26. 74. Luc. 7. 37. 44. † 15. 18. † 18. 13. † 19. 8. † 22. 62. † 23. 41. Actor. 2. 37.

Contritionis falſæ exempla. Gen. 4. 13. † 27. 38. Exod. 8. 8. † 9. 27. † 10. 16. Joſ. 7. 20. Jud. 1. 7. 1. Reg. 15. 24. 30. † 24. 17. 3. Reg. 13. 6. † 21. 27. Sap. 5. 2. 1. Mach. 6. 12. 2. Mach. 9. 12. Matth. 27. 4. Act. 8. 13. 23. Hebr. 12. 17.

COOPERARI gratiæ Dei. Vide Liberum arbitrium.

COR ſive voluntas hominis a Deo pro facto acceptatur. Gen. 4. 4. † 22. 11. Exod. 25. 2. † 35. 5. Deut. 19. 5. Matth. 15. 8. Marc. 12. 41. Luc. 21. 1. 2. Cor. 8. 12. Quære Voluntas pro facto.

Cor mundatur & ſanctificatur per Chriſtum. Pſal. 50. 4. Joann. 13. 10. † 15. 3. † 17. 19. Actor. 15. 9. 1. Cor. 6. 11. Epheſ. 5. 26. 1. Petr. 1. 22. 1. Joann. 1. 7. † 3. 3. Hebr. 1. 3. † 9. 14. † 10. 4. † 13. 12.

CORNELIUS Centurio converti-tur. Actor. 10. 3. 44.

CORONA vitæ. 4. Eſdr. 2. 43. Sap. 5. 17. 2. Tim. 4. 8. 1. Petr. 5. 4. Jac. 1. 12. Apoc. 2. 10.

CORREPTIO fraterna. Gen. 37. 2. Lev. 19. 18. Pſalm. 140. 5. Prov. 1. 20. † 9. 7. † 10. 17. † 12. 1. † 13. 1. † 14. 31. † 17. 10. † 24. 25. † 25. 12. † 27. 5. † 28. 23. † 29. 1. Eccleſ. 7. 6. Eccli. 19. 15. † 20. 1. † 21. 7. † 32. 13. Oſee 4. 4. Matth. 18. 15. Luc. 17. 3. Galat. 2. 11. † 6. 3. 1. Tim. 5. 1. 20. 2. Tim. 2. 25. Hebr. 3. 13. Jac. 5. 19.

Correptio impiorum eſt piis in timorem & cautionem. Vide Impiorum.

Corripiens alterum qualis eſſe debeat. Matth. 7. 3. Luc. 6. 41. Joann. 8. 3. 1. Tim. 3. 2. Tit. 1. 6.

CREATOR omnium rerum Deus. Gen. 1. 1. Exod. 20. 11. 1. Par. 29. 10. Pſal. 88. 12. † 95. 5. † 113. 15. † 120. 2. † 123. 8. † 145. 6. Iſai. 37. 16. † 40. 28. † 42. 5. † 44. 24. † 45. 12. † 48. 13. † 51. 13. Jer. 10. 12. † 13. 17. † 51. 15. Zach. 12. 1. Jonæ 1. 9. Eccli. 1. 8. Baruch. 3. 32. Matt. 11. 25. Joann. 1. 3. Actor. 4. 24. † 14. 14. † 17. 24. 1. Cor. 8. 6. Epheſ. 3. 9. Coloſſ. 1. 16. Hebr. 1. 2. 10. † 3. 4. † 11. 3. Apoc. 4. 11. † 10. 6. † 14. 7.

CRESCERE in ſcientia. Epheſ. 4. 15. Col. 1. 10. 1. Petr. 2. 2.

CRUX & tribulatio omnibus pie viventibus. Gen. 4. 8. † 27. 41. † 37. 18. 2. Reg. 16. 5. 13. Eccli. 2. 1. Pſal. 33. 20. Prov. 24. 16. Matth. 10. 16. * † 12. 14. † 16. 25. † 24. 9. Marc. 13. 9. Luc. 14. 26. † 21. 34. Joann. 15. 20. † 16. 1. Actor. 9. 23. Gal. 4. 29. 1. Theſſ. 3. 3. 2. Tim. 3. 12. 1. Petr. 4. 1. 12. † 5. 10.

Crux a Deo imponitur ad noſtram utilitatem. 2. Reg. 7. 14. Job 5. 17. † 33. 16. Prov. 3. 11. Jer. 46. 28. 2. Mach. 6. 12. Tob. 12. 8. † 12. 13. Judith 8. 22. 1. Cor. 11. 31. 1. Petr. 4. 17. Hebr. 12. 5. Apoc. 3. 19.

Per Crucem & res adverſas pertingimus ad cognitionem Dei & ad æternam gloriam. Exod. 12. 2. Baral. 33. 11. Jud. 8. 15. 21. Prov. 6. 23. Matth. 7. 24. Luc. 24. 26. 46. Joann. 12. 25. Actor. 14. 21. Rom. 8. 17. 2. Corinth. 4. 8. 17. † 5. 1. Philip. 2. 8. 2. Theſſ. 1. * Hebr. 2. 9. † 12. 2.

Crux patienter eſt & læto animo ferenda. Matth. 5. 10. † 10. 38. Joan. 15. 20. † 16. 33. Actor. 5. 41. † 16. 25. 2. Cor. 8. 2. Coloſſ. 1. 24. Hebr. 10. 34. Jacob. 1. 2. 12. 1. Petr. 4. 12. 16.

In Cruce & afflictione conſolatio. Job. 5. 17. * Prov. 18. 12. Iſai. 26. 12. 19. Thren. 3. 28. Matth. 5. 10. Joann. 15. 20. † 16. 20. 33. Rom. 8. 18. 1. Cor. 10. 13. 2. Cor. 1. 4. 8.

Per crucem experitur nos Dominus. Judith. 8. 21. Eccli. 2. 1. † 27. 8. Prov. 17. 3. Sap. 3. 5. 6. 2. Theſſ. 1. 4. 1. Petr. 1. 7.

CULTUS Dei verus requirit præter opus externum etiam affectum hominis internum. Deut. 5. 29. † 6. 5. † 10. 12. † 11. 13. † 26. 16. † 28. 47. † 30. 2. Joſ. 22. 5. 1. Reg. 12. 20. Eccleſ. 7. 31. Iſai. 29. 13. 64. 11. Matth. 15. 8. † 22. 36. Joann. 4. 23.

Cultus externus Deo gratus. Vide Cæremoniæ.

CYRUS rex Perſarum permittit captivos Iſraelitas in Judæam redire. 2. Paral. 36. 22. 1. Eſdr. 1. 1. 3. Eſdr. 2. 1. reſtituit eis vaſa quondam a Nabuchodonoſor ablata. 1. Eſdr. 1. 7. † 5. 14. Dan. 1. 2.

D

DÆMONES expelluntur. Matth. 8. 16. 31. † 9. 33. † 12. 22. † 17. 18. Luc. 4. 35. † 8. 2. 28. † 9. 42. † 10. 17. † 13. 10. Actor. 5. 16. † 8. 7. † 16. 18. etiam per malos. Matth. 7. 22. Marc. 9. 38. Luc. 9. 49. Actor. 19. 13.

Dæmones agnoſcunt & credunt Deum. Matth. 8. 29. Marc. 1. 24. † 3. 11. † 5. 7. Luc. 4. 34. 41. † 8. 28. Actor. 19. 15. Jacob. 2. 19.

Dæmonibus immolare nefas. Levit. 17. 7. Deut. 32. 17. 2. Par. 11. 15. Pſal. 105. 37. Bar. 3. 4. 1. Cor. 11. 20.

DAGON idolum Philiſthinorum. Jud. 16. 23. 1. Regum 5. 2. 1. Mach. 10. 83. † 11. 4.

DAMASCUS metropolis Syriæ vaſtatur a Theglath Phalaſar. 4. Reg. 16. 9. contra Damaſcum prophetia. Iſai. 17. 1. † 8. 4. Jerem. 49. 23. Amos 1. 3.

DAMNATIO æterna quæ parata eſt diabolo & omnibus impiis. Sap. 5. * Job 10. 22. † 36. 12. Iſai. 24. 21. † 30. 33. † 66. 24. Dan. 7. 11. Matth. 3. 12. † 3. 29. † 8. 12. 29. † 13. 50. † 18. 8. † 22. 13. † 23. 33. † 25. 30. 42. Marc. 9. 47. Luc. 3. 17. † 16. 23. 25. Hebr. 10. 27. 2. Theſſ. 1. 8. 2. Petr. 2. 4. Judæ 6. Apoc. 19. 20. † 20. 10. † 21. 8.

DAN filius Jacob. Gen. 30. 6. tribus Dan quærit ſibi poſſeſſionem. Jud. 18. 1. pugnat contra Leſem, & expugnat. Joſ. 19. 47.

DANIEL appellatur Baltaſſar. Dan. 1. 7. interpretatur ſomnia. 2. 31. † 4. 7. 11. 18. 25. conſtituitur gubernator totius regni Babel. Dan. 6. 3. projicitur in lacum leonum. 6. 16. liberat Suſannam. 13. 51. 60.

DARE melius quam accipere. Eccli. 4. 26. Actor. 20. 33.

Dandum ſine acceptione perſonarum, maxime autem domeſticis fidei. Eccli. 7. 35. † 12. 8. Matth. 5. 42. Luc. 6. 30. Rom. 12. 13. Galat. 6. 10. Vide Eleemoſyna.

DARIUS filius Aſſueri. Dan. 9. 1. occupat regnum Babel. 16. 1. impiam legem ſtatuit. 6. 8. præparat regium convivium. 3. Eſdr. 3. 1.

Darius renovat mandatum Cyri. 1. Eſdr. 6. 1.

Darius cæditur ab Alexandro rege Macedoniæ. 1. Mach. 1.

DAVID filius Iſai (qui Jeſſe appellatur. Matth. 1. 6.) a Samuele ungitur. 1. Reg. 16. 13. interfecit leonem, urſum & Goliath gigantem. 17. 34. 49. paciſcitur cum Jonatha. 18. 3. † 20. 8. 16. 23. † 23. 18. manducat panes propoſitionis. 21. 3. ſimulat amentiam coram Achis rege. 21. 13. Fugit cum patre & matre in Maſpha. 22. 3. præcidit oram chlamydis Saul. 24. 5. mittit ad Nabal decem juvenes. 25. 5. tollit haſtam Saulis. 26. 11. fugit ad Achis regem Geth. 27. 2. ungitur in Hebron in regem Juda.

2. Reg. 2. 4. poſcitque eum regem univerſus Iſrael. 2. Reg. 5. 1. 1. Paral. 11. 3. † 12. 38. juxta verbum Jonathæ. 1. Reg. 23. 17. & Saulis. 24. 21. committit adulterium & homicidium. 2. Reg. 11. * pœnitet eum peccati. 12. 13. fugit a facie filii ſui Abſalom. 15. 14. libavit aquam Domino. 23. 16. recenſet populum. 24. 2. emit ab Areuna aream. 24. 24. conſilium capit de Domo Dei ædificanda. 1. Par. 17. 1. conſtituit operarios & architectos. 23. * 24. * 25. * 26. * 27. * relinquit ſibi ſucceſſorem Salomonem filium. 3. Reg. 1. 30. moritur & ſepelitur. 2. 10. Actor. 2. 29. † 13. 36. commendatur. Eccli. 47. 2.

David ſpiritualis (qui eſt Chriſtus) promittitur. Jer. 30. 9. Ezech. 34. 24. † 37. 23.

David is filius appellatur Chriſtus. Matth. 1. * † 15. 22. † 22. 45. Marc. 12. 35. Luc. 20. 41. Actor. 2. 29. † 13. 22. 2. Timoth. 2. 8. Apocal. 5. 5.

DECIMARUM uſus & decimæ. Geneſ. 14. 20. † 28. 23. Lev. 27. 30. Num. 18. 21. 28. Deut. 12. 6. † 14. 28. † 26. 12. 1. Reg. 8. 15. 2. Paral. 31. 5. 2. Eſdr. 10. 37. Heb. 7. 2.

Decimæ debentur Sacerdotibus. Deut. 18. 3. 2. Par. 31. 4. Vide Sacerdotes.

DEDICATIO templi, vel altarium. Numer. 7. 10. 11. 84. 88. 3. Reg. 8. 26. 63. 65. 2. Paral. 7. 5. 9. † 15. 8. 1. Eſd. 12. 27. 3. Eſd. 7. 7. Pſalm. 29. 1. 1. Machab. 4. 56. 57. 59. 2. Machab. 2. 9. 12. 20.

DEMETRIUS filius Seleuci exercet tyrannidem. 1. Mach. 7. 1. fœdus inire cupit cum Jonatha. 10. 3. fœdus ictum violat. 11. 53.

Demetrius aurifaber, negotium faceſſit Paulo. Act. 19. 25.

DETRACTIO. Pſal. 14. 3. † 100. 5. Eccleſ. 10. 20. Prov. 10. 18. † 11. 13. † 16. 28. † 20. 19. † 26. 20. Rom. 1. 30. 2. Corinth. 12. 20. 1. Pet. 2. 1. 12. Jacob. 4. 11.

DEUS eſt omnipotens, & nihil apud eum eſt impoſſibile. Geneſ. 17. 1. † 18. 14. † 35. 11. † 43. 24. † 48. 3. Num. 11. 23. 1. Reg. 14. 6. 2. Paral. 14. 11. Sap. 11. 22. Job 42. 2. Iſai. 40. 10. * † 46. 9. † 50. 2. † 59. 1. Jerem. 32. 17. 27. Zachar. 8. 6. Matth. 19. 26. Marc. 9. 23. † 10. 27. † 14. 36. Lucæ 1. 37. † 18. 27. Epheſ. 3. 20. Apoc. 16. 7. 14. † 19. 6.

Deus omnia regit & gubernat pro ſua voluntate. Gen. 45. 5. † 50. 19. Deut. 8. 18. 1. Reg. 9. * Sap. 12. 13. Tob. 7. 12. Job 9. 5. † 12. 13. Pſal. 102. 19. † 113. *. † 126. 1. Prov. 20. 22. † 16. 49. † 19. 21. † 20. 24. † 21. 1. 30. Eccleſ. 3. 15. Iſaiæ 26. 15. † 45. 7. Jerem. 10. 23. † 27. 5. Dan. 2. 21. † 5. 18. Matth. 6. 33. † 9. 11. 26. † 20. 14. Luc. 12. 31. Joann. 5. 17. Rom. 9. 15. 2. Cor. 3. 5. Phil. 2. 13. Heb. 13. 21. Apoc. 4. 11.

Deus eſt pater omnium fidelium ipſi obtemperantium. Deut. 32. 6. Pſalm. 102. 13. Proverb. 1. 7. Jer. 3. 4. 14. 19. Malac. 1. 6. Matth. 6. 9. † 18. 14. † 23. 8. Luc. 11. 2. Joann. 20. 17. Rom. 8. 15. 1. Cor. 8. 6. 2. Cor. 1. 3. † 6. 18. Epheſ. 3. 14. † 4. 6. 1. Theſſ. 1. 3. 2. Theſſ. 1. 1. † 2. 16.

Deus eſt verax & fidelis. Exod. 34. 6. Num. 23. 19. Deut. 7. 9. † 32. 4. 1. Reg. 15. 29. Iſa. 49. 7. Joann. 3. 33. † 8. 26. Rom. 3. 4. 1. Cor. 1. 8. † 10. 13. 1. Theſſ. 5. 24. 2. Theſſ. 3. 3. 2. Tim. 2. 13. Tit. 1. 2. 1. Joann. 1. 9. † 5. 20. Heb. 10. 23. Apoc. 3. 7. 14.

Deus eſt in eſſentia unus, præter quem non eſt alius. Exod. 3. 14. Deut. 4. 35. † 6. 4. † 7. 9. † 10. 7. † 32. 39. 2. Reg. 7. 22. 3. Reg. 8. 60. † 18. 36. 1. Paral. 19. 20. Sap. 12. 13. Iſaiæ 37. 16. † 43. 10. † 44. 6. 24. † 45. * † 46. 9. Oſee 13. 4. Tob. 8. 21. † 13. 4. Eccli. 36. 5. Marc. 12. 29. Joann. 17. 3. 1. Cor. 8. 6. † 12. 6. Gal. 3. 20. Eph. 4. 6. 1. Tim. 2. 5.

Deus eſt trinus in perſonis, & unus in eſſentia. Vide Trinitas.

Deus æternus eſt, nec principium habet, nec finem, ſed eſt ipſe principium & finis. Gen. 21. 33. Exod. 15. 15. Job 36. 26. Iſa. 41. 4. † 43. 10. † 44. 6. † 48. 12. † 57. 15. Dan. 7. 9. Rom. 16. 26. Heb. 1. 8. Apoc. 1. 8. 17. † 21. 6. † 22. 13.

Deus novit, audit, & videt omnia. Exod. 3. 19. Num. 12. 2. Deut. 31. 21. 1. Reg. 2. 3. † 16. 7. 2. Par. 16. 9. Job 14. 6. † 22. 11. † 28. 24. † 31. 4. † 42. 2. Pſalm. 7. 10. † 32. 13. † 37. 10. † 89. 8. † 130. 8. Prov. 5. 21. † 15. 3. 11. † 24. 12. Iſaiæ 29. 15. † 40. 27. † 48. 4. Jer. 1. 5. † 7. 11. † 17. 10. † 23. 24. † 32. 19. Ezech. 11. 5. Eccli. 16. 15. † 17. 13. † 23. 27. † 39. 24. 27. † 40. 9. Sap. 1. 10. 2. Machab. 9. 5. † 12. 22. Matt. 6. 4. † 21. 2. Marc. 2. 8. † 14. 13. Luc. 22. 10. Joann. 1. 47. † 11. 21. † 16. 30. † 21. 16. Act. 15. 8. Rom. 8. 27. 1. Theſſ. 2. 4. 1. Joann. 3. 20. Heb. 4. 13. Apoc. 2. 23.

Deum nemo videre poteſt. Exod. 33. 20. Deuteron. 4. 12. Joann. 1. 18. † 6. 46. 1. Tim. 6. 16. 1. Joann. 4. 12.

Deus & divina omnia non poſſunt humana induſtria aut ingenio comprehendi. Exod. 33. 20. 3. Reg. 3. 5. Job 32. 8. Pſalm. 93. 10. † 118. * † 142. 8. Iſaiæ 22. 22. † 54. 13. Matth. 11. 25. † 13. 11. † 16. 17. Luc. 8. 10. † 10. 21. † 24. 44. Joann. 1. 10. † 3. 3. † 6. 44. 65. † 14. 8. 17. † 17. 6. Actor. 16. 14. Rom. 1. 19. † 11. 33. 1. Cor. 2. * Gal. 1. 11. 1. Tit. 6. 16. Apoc. 5. 7.

Deus eſt immenſus & incircumſcriptus. 3. Reg. 8. 27. 2. Par. 2. 6. † 6. 18. Job 11. 8. Pſal. 138. 7. 10. Iſaiæ 6. 3. † 66. 1. Jer. 23. 24. Amos 9. 2. Sap. 1. 7. Matth. 5. 35. Act. 7. 48. † 17. 24.

Deus teſtatur ſe Deum, id eſt, ſalvatorem, & conſolatorem Iſraelis, omniumque eorum qui rite ipſum colunt & invocant. Gen. 17. 1. 7. Exod. 6. 2. † 20. 2. † 29. 45. Levit. 26. 11. Pſalm. 17. 3. † 49. 6. Iſaiæ 30. 19. Jerem. 31. 33. † 32. 38. Ezech. 37. 23. Joann. 10. 17.

Deus eſt Dominus ac creator cœli & terræ. Vide Creator.

Deus nihil eorum quæ fecit, odit. Sap. 11. 25.

Deus eſt judex totius mundi, reddens unicuique mercedem pro merito. Gen. 18. 25. Deut. 10. 17. Job 34. 11. Pſal. 7. 9. † 61. 13. † 93. 2. † 95. 13. Iſai. 11. 3. Eccli. 35. 22. 27. Jer. 16. 10. † 25. 14. Matth. 16. 27. † 25. 31. Actor. 17. 31. Rom. 2. 6. 2. Tim. 4. 8. Hebr. 12. 23.

Dei miſericordia, patientia, charitas, ſapientia, verbum. Quæ ſuis quæque locis.

Deo ſoli attributa, ſubinde in ſcripturis & aliis per communicationem tribuuntur, ut vocabulum, Deus, ſoli Deo tribuitur. Deuter. 6. 4. † 32. 39. 1. Reg. 2. 2. Pſal. 85. 10. 2. Mach. 7. 38. Marc. 12. 29. aliis tribuitur. Exod. 7. 1. † 22. 8. 2. Reg. 28. 13. Pſal. 46. 10. † 81. 6.

Deus ſolus bonus. Matth. 19. 17. Luc. 18. 19. aliis tribuntur bonitas. Gen. 1. 31. † 3. 6. † 49. 15. Num. 14. 7. 2. Reg. 29. 9. 2. Reg. 18. 27. 1. Paral. 28. 8. Tob. 12. 8. Jud. 12. 12. 14. Pſal. 110. 10. † 146. 1. Prov. 18. 22. † 22. 1. Eccleſ. 7. 2. Sap. 8. 19. Eccli. 14. 5. Jer. 7. 3. Matth. 7. 17. Marc. 9. 50. Luc. 6. 45.

Deus ſolus ſanctus. 1. Reg. 2. 2. aliis ſanctitas tribuitur. Exod. 3. 5. † 12. 16. † 22. 31. † 28. 2. † 29. 29. 31. † 30. 29. † 35. 2. Levit. 11. 44. Num. 16. 5. Deut. 6. 7. Joſue 5. 15. 2. Reg. 22. 26. 4. Reg. 4. 9. Judith 8. 19. Pſal. 5. 8. Matth. 7. 6. Rom. 7. 12.

Deus ſolus fortis. 1. Reg. 2. 2. aliis fortitudo attributa. Gen. 32. 28. † 49. 14. Pſal. 53. 5. Cant. 3. 7. Iſai. 19. 14. Jerem. 9. 23. Matth. 12. 29. Marc. 3. 27. Luc. 11. 21. Hebr. 11. 34. 1. Petr. 5. 9.

Deus ſolus juſtus. 2. Mach. 1. 26. alii quoque juſti. Gen. 7. 2. † 18. 23. Pſal. 33. 16. † 36. 29. 30. Prov. 8. 8. Sapient. 5. 16. Matth. 1. 19. † 10. 41. † 25. 46. Luc. 1. 6. Rom. 1. 17.

Deus ſolus pius. Apoc. 15. 4. alii etiam pii. 1. Petr. 2. 9.

Deus ſolus beatus. 1. Tim. 6. 15. alii beati. Gen. 30. 13. Pſal. 1. 1. † 32. 1. 2. † 40. 1. † 118. 1. † 126. 1. Matth. 5. * † 16. 17. † 24. 46. Luc. 1. 45. † 14. 14. Jac. 1. 12.

Deus ſolus potens. 1. Tim. 6. 15. alii potentes. Exod. 18. 22. Pſalm. 111. 2. Luc. 1. 52. Actor. 8. 27. † 18. 24.

Deus ſolus immortalis. 2. Tim. 6. 16. aliis tribuitur immortalitas. Sap. 1. 15. † 4. 1. † 8. 17.

Deus facit mirabilia ſolus. Pſal. 71. 18. † 135. 4. Eccleſ. 11. 4. alii quoque faciunt mirabilia. Deut. 34. 12. Eccli. 31. 9. † 48. 4. 15.

Deus ſolus novit arcanas animi cogitationes. 3. Regum 8. 39. 2. Paralip. 6. 20. alii quoque noverunt. 1. Reg. 9. 19. 4. Regum 5. 26.

Deus ſolus peccata remittit. Luc. 5. 21.

5. 21. dimittunt & alii. Matth. 18. 18. Joann. 20. 23.
Deo soli honor & gloria. Psalm. 113. 1. Isai. 42. 8. 1. Tim. 1. 17. aliis quoque tribuuntur. 4. Reg. 14. 10. 2. Paralip. 17. 5. Psalm. 149. 9. Eccles. 31. 10. Luc. 14. 10. Joann. 5. 44.
Deus solus adorandus. Exod. 20. 5. Levit. 26. 1. Deuteron. 5. 9. Matth. 4. 10. aliis adoratio tribuitur. Gen. 18. 2. Vide Adoratio.
Deo soli serviendum. Deut. 6. 13. † 10. 20. 1. Reg. 7. 3. Matth. 4. 10. Luc. 4. 8. aliis etiam post Deum serviendum. Genesi 25. 23. † 29. 20. † 47. 25. 1. Timot. 6. 2.
Deus cujus mali sit causa, & cujus non sit. Vide Malum.
DIABOLUS studet semper perditioni hominum. Genes. 3. 1. * 1. Paral. 21. 1. Job 1. * 2. * Zach. 3. 1. Matth. 4. 3. 9. † 8. 28. † 13. 19. Luc. 8. 12. † 13. 9. 14. † 22. 31. Actor. 5. 3. † 13. 8, 2. Corint. 4. 4. † 11. 14. Ephes. 6. 11. 1. Thessal. 2. 18. 1. Petr. 5. 8. Apoc. 2. 10. † 12. 9. † 20. 7.
Diabolus non plura potest quam ei Deus permittit. 3. Reg. 22. 22. 2. Paral. 18. 20. Job 1. 12. † 2. 6. Matth. 8. 31. Marc. 5. 12. 13. Ephes. 2. 2. 2. Tim. 2. 26. Apoc. 20. 7.
Diabolus pater & princeps mundi omniumque impiorum. Matth. 4. 9. Luc. 4. 6. Job. 41. 25. Joann. 8. 44. † 12. 31. † 14. 30. † 16. 11. 2. Corint. 4. 4. Ephes. 2. 2. † 6. 12. Coloss. 2. 15.
Diaboli imperium per Christum sublatum: Gen. 3. 15. 1. Reg. 17. * Job 26. 13. Isai. 9. 4. † 14. 8. 12. † 27. 1. † 52. 3. Zach. 3. 2. Matth. 12. 29. Luc. 10. 18. † 11. 22. Joann. 12. 31. Col. 1. 13. † 2. 15. 2. Tim. 1. 10. 1. Joann. 3. 8. Hebr. 2. 14. Apoc. 12. 9. † 20. 2.
Diaboli filii. Joann. 8. 44. Act. 13. 10. Joann. 3. 10.
DIACONI. Actor. 6. 3. † 21. 8. Phil. 1. 1. 1. Tim. 3. 8.
DIANA colitur Ephesi, & in universa Asia. Actor. 19. 27.
DIES novissimi & judicium extremum. 1. Reg. 2. 10. Psalm. 95. 13. Isai. 2. 10. 19. † 13. 4. 6. 13. † 26. 21. † 27. 1. † 30. 30. † 66. 15. 24. Jer. 30. 23. Dan. 7. 9. Sophon. 1. 2. 14. Malach. 4. 1. 4. Esdr. 2. 27. † 13. 32. Matth. 12. 36. † 13. 41. 49. † 16. 27. † 24. * † 25. 31. 42. Marc. 13. * Luc. 17. 24. 30. Actor. 1. 11. † 3. 20. † 17. 31. Rom. 2. 15. 16. † 14. 10. 1. Cor. 15. * 2. Corinth. 5. 10. 1. Thess. 4. 16. † 5. 2. 2. Thess. 1. 7. † 2. 1. Tit. 2. 13. 2. Petr. 3. 13. Hebr. 9. 28. Judæ 14. Apoc. 1. 7. † 20. 11.
Dies Domini. Isai. 13. 6. Jerem. 30. 7. Amos 5. 18. Joel 2. 1. 31. Sophon. 1. 14. Malach. 4. 1. 4. Esdr. 2. 27. Phil. 1. 6. † 2. 10. 1. Thess. 5. 2. 2. Tim. 4. 8.
Dies Domini & hora nulli cognita. Matth. 24. 36. 50. Marc. 13. 32. Luc. 17. 24. 30. Actor. 1. 7. 1. Thess. 5. 1. 2. Petr. 3. 10. Apoc. 3. 3. † 16. 15.
Dies pro annis. Num. 14. 34. Ezech. 4. 6.
DILECTIO Dei erga suos. Exod. 20. 5. † 34. 14. Deut. 4. 24. † 6. 15. † 7. 8. Jos. 24. 19. Prov. 8. 17. Eccli. 4. 18. Jer. 31. 3. Joann. 3. 16. † 10. 11. † 13. 1. 18. † 15. 9. † 16. 27. Rom. 5. 8. Galat. 2. 21. Ephes. 3. 19. † 5. 2.
Diligendus est Deus super omnia. Gen. 22. 2. 9. Exod. 20. 6. Deut. 5. 10. † 6. 5. † 10. 12. † 11. 1. 13. 22. † 30. 6. Jos. 22. 5. Eccli. 7. 32. † 34. 19. † 47. 11. Matth. 10. 37. † 22. 36. Marc. 12. 30. Luc. 7. 47. † 10. 27. Joann. 21. 5. Rom. 5. 5. † 8. 8. 28. 35. 1. Cor. 10. 21. 1. Joann. 4. 17.
Dilectio. Vide Charitas.
DINA filia Jacob. Gen. 30. 21. violatur a Sichem, cap. 34. 2.
DIONYSIUS Areopagita convertitur. Actor. 17. 34.
DISCORDIA vitanda. Prov. 6. 19 † 10. 12. † 15. 18. † 16. 28. † 17. 11. † 18. 6. † 30. 33. Matth. 12. 24. * Luc. 11. 17. 1. Cor. 14. 33. Gal. 5. 15. 2. Tim. 2. 23.
DIVINI. Vide Incantatores.
DIVITES quomodo se erga pauperes habere debeant. Lev. 25. 35. Deut. 15. 7. 10. Job 31. 16. Psalm. 61. 11. Prov. 14. 31. † 17. 5. † 19. 17. † 21. 13. † 22. 7. † 28. 27. † 30. 7. Eccles. 11. 1. Eccli. 4. 4. † 7. 35. † 11. 10. † 29. 12. † 31. 8. Isai. 23. 18. Matth. 6. 19. † 19. 21. Luc. 14. 13. † 16. * † 18. 22. Act. 2. 45. † 4. 34. 1. Tim. 6. 18. Vide Eleemosyna.
Divitiarum vanitas & contemptus, & quemadmodum in divitiis non sit sperandum. Psalm. 38. 7. † 48. * † 51. 9. Prov. 10. 2. † 11. 4. 28. † 15. 16. † 18. 11. † 22. 16. † 23. 4. † 28. 11. † 30. 7. Eccles. 5. 9. 12. † 6. 2. Isai. 2. 7. Jerem. 17. 3. 11. † 22. 13. Ezech. 7. 19. Sophon. 1. 18. Eccli. 5. 1. 10. † 10. 10. † 11. 7. † 14. 1. † 31. 3. Matth. 3. 22. † 19. 21. Luc. 8. 14. † 12. 15. 1. Tim. 6. 9. Jac. 1. 11.
Contra Divites impios. 1. Reg. 25. 2. Job 20. 19. † 27. * Prov. 23. 4. † 28. 8. 20. 27. Eccles. 6. 1. Isa. 5. 8. † 32. 9. Jer. 15. 13. Amos 6. 1. † 8. 4. Hab. 2. 5. Luc. 6. 24. † 16. 19. 24. Jac. 5. 1. Vide Avaritia.
DOCTRINA Apostolica scripta & non scripta firmiter tenenda. Rom. 16. 17. Galat. 1. 8. 11. 2. Thess. 2. 15. 1. Cor. 11. 3. 34.
Doctrina Apostolorum. est Christi doctrina. Luc. 10. 16. 1. Cor. 14. 37. 2. Cor. 2. 14. 17. † 7. 20. 1. Thess. 2. 2. 13. Galat. 1. 11.
DOEG servus Saulis prodit sacerdotem Abimelech. 1. Reg. 22. 9. 18. cædit sacerdotes Domini 22. 18.
DOLUS. Jer. 9. 6. Psalm. 34. 20. † 9. 28. Prov. 12. 17. Marc. 7. 22. Actor. 5. 1. Rom. 1. 29.
DOMUS ædificata super petram, firma manebit. Psalm. 45. 2. Matth. 7. 24. † 16. 18. Luc. 6. 48. Rom. 8. 35.
Domus corporis nostri. 2. Cor. 5. 1. 2. Petr. 1. 14.
DOMINI & Domine erga servos & ancillas totamque familiam officium, & potestas. Exod. 21. 2. 20. 26. Levit. 19. 13. † 25. 38. Deut. 5. 14. 21. † 15. 12. 16. † 24. 15. Job 31. 13. Prov. 29. 19. Jer. 34. 9. 14. Eccli. 7. 22. † 33. 31. † 42. 16. Ephes. 9. 6. Col. 4. 1.
DONARIA recipere, sit ne prohibitum. Genes. 14. 22. Exod. 18. 21. † 23. 8. Num. 22. 18. Deut. 10. 17. † 27. 25. 1. Reg. 8. 3. † 12. 3. 3. Reg. 13. 7. 4. Reg. 5. 16. 2. Par. 19. 7. Job 15. 34. Psalm. 14. 5. † 25. 10. Prov. 15. 27. † 17. 23. Isai. 1. 23. † 5. 23. † 33. 15. † 45. 13. Ezech. 13. 19. † 22. 12. Daniel. 5. 17. Mich. 3. 11. Eccli. 8. 3. † 20. 31. Actor. 20. 35.
DRUSILLA uxor Felicis præfecti, audit doctrinam Evangelicam a Paulo. Actor. 24. 24.

E

EBRIETAS, & Gula, Gen. 9. 21. † 19. 32. 35. † 25. 29. Lev. 10. 9. 1. Reg. 25. 36. 2. Reg. 11. 13. † 13. 28. 3. Reg. 20. 12. 16. Prov. 20. 1. † 21. 17. † 23. 1. 2. 3. 20. 29. † 31. 4. Eccli. 19. 1. † 23. 6. † 31. 12. 17. * 31. 35. † 37. 32. * Isai. 5. 11. 22. † 22. 13. † 28. 7. † 56. 12. Ezech. 16. 49. Daniel. 5. 2. Osee 4. 11. Joel 1. 5. Mich. 2. 11. Abac. 2. 5. 16. Judith 13. 4. Sap. 2. 7. 1. Mach. 16. 16. Luc. 12. 45. † 21. 34. Rom. 13. 13. 1. Cor. 5. 10. † 6. 10. † 15. 12. Gal. 5. 21. Ephes. 5. 18. 1. Thess. 5. 7. 1. Tim. 3. 3. Tit. 1. 7. 1. Petr. 4. 3. Hebr. 12. 16. Vide Jejunium.
Ebrietas iram Dei provocat. Isai. 5. 11. 22. † 28. 1. Daniel. 5. 2. Joel 1. 4. 5. 1. Cor. 6. 10. mentem alienat. Prov. 23. 31. Eccli. 19. 2. Isai. 28. 1. 7. Osee 4. 11. ad libidinem incendit. Prov. 20. 1. Ephes. 5. 18. facultates dissipat. Prov. 25. 20. Eccli. 29. 1. secretum detegit. Prov. 31. 4. Abac. 2. 15. ad furorem & rixas excitat. Prov. 20. 1. † 23. 29. Eccli. 31. 38. 40. Osee 7. 5.
EBRON. Vide Hebron.
ECCLESIA accipitur pro templo materiali. Deut. 23. 1. Judic. 20. 2. Jud. 6. 21. Psalm. 67. 27. Thren. 1. 10. Joel 2. 16. 1. Cor. 11. 18. † 14. 14.
Ecclesia accipitur pro cœtu fidelium. Num. 19. 26. † 20. 4. 1. Reg. 17. 47. 3. Reg. 8. 14. 55. 1. Paral. 29. 1. * 2. Paral. 1. 5. Psalm. 21. 26. † 2. 5. 12. † 34. 18. † 106. 32. † 149. 1. 1. Mach. 4. 37. † 5. 16. † 14. 19. Matth. 16. 18. Actor. 5. 11. † 8. 1. † 16. 4. Rom. 16. 16. 23. 1. Cor. 6. 5. † 11. 16. † 12. 28. † 14. 5.

14. 5. 2. Cor. 8. 18. 23. 24. † 11. 8. † 12. 13. Ephes. 5. 23. Philip. 4. 15. Col. 1. 15. 1. Tim. 3. 5. 15. Jacob. 5. 14. Apoc. 1. 11. † 22. 16.

Ecclesia pro coetu unius provinciæ. 3. Reg. 8. 14. Actor. 9. 31. † 11. 2. 6. † 12. 1. † 13. 1. † 15. 1. † 19. 32. † 20 17. Rom. 16. 2. 1. Cor. 1. 2. † 16. 1. 2. Cor. 8. 2. Galat. 1. 2. 2. Thess. 1. 1. * 1. Petr. 5. 13. Apoc. 2. 1. * † 3. 1.

Ecclesia pro prælatis & præpositis. 3. Reg. 8. 14. Matth. 18. 17.

Ecclesia est una & visibilis præfigurata per unam & visibilem arcam Noe. Gen. 6. 14. 1. Petr. 3. 20. per civitatem sanctam Jerusalem. Apoc. 21. 2. per hortum conclusum & fontem signatum. Cant. 4. 12. per unam columbam. 6. 8. per vineam. Psal. 79. 9. Cant. 2. 15. Isai. 5. 2. * Jer. 2. 21. † 12. 10. Matth. 20. 1. * Marc. 12. 1. Luc. 20. 9. Apoc. 14. 15. per navem. Luc. 5. 3. per sagenam comprehendentem bonos & malos pisces. Matth. 13. 47. per agrum. Matth. 13. 24. per regnum cælorum. Matth. 13. * † 25. *

Ecclesia firmamentum veritatis errare non potest. Isai. 59. 21. Matth. 16. 18. † 28. 20. Luc. 22. 32. Joann. 14. 16. † 16. 13. † 17. 11. 20. 1. Tim. 3. 15. * 1. Joann. 2. 27.

Ecclesia est corpus Christi. Cant. 4. 7. 9. 11. 12. Ephes. 1. 22. † 4. 4. † 5. 23. 1. Cor. 12. 27.

Ecclesia fidelium nascitur & propagatur per sanam doctrinam, Joann. 1. 12. † 3. 3. Rom. 8. 13. † 9. 8. Gal. 3. 26. † 4. 19. Ephes. 1. 5. Tit. 1. 1. 1. Cor. 4. 15. Philem. 10. 1. Petr. 1. 23. 1. Joann. 3. 9. † 5. 1. 18. Jacob. 1. 18.

Ecclesia seu fidelium cœtus, tenetur sacerdotibus pastoribusque suis quæ ad vitam sunt tuendam necessaria suppeditare. Deut. 12. 19. † 14. 27. † 16. 11. † 25. 4. 1. Esdr. 7. 23. Matth. 10. 10. Luc. 10. 7. Rom. 15. 27. 1. Cor. 9. 7. 11. Gal. 6. 8. Phil. 2. 29. † 4. 10. 16. 1. Thess. 5. 12. Hebr. 13. 7. Tenetur etiam pro suis præfectis orare. Actor. 4. 29. † 12. 5. Rom. 15. 30. Ephes. 6. 18. Phil. 1. 19. Col. 4. 2. 2. Thess. 3. 1. Hebr. 13. 18.

Ecclesia est sponsa Christi. Psal. 44. 11. Ezech. 16. 9. 2. Cor. 11. 2. Ephes. 5. 26. Apoc. 10. 8. † 21. 10.

Ecclesiæ caput est Christus. Osee 2. 2. 1. Cor. 12. 27. Ephes. 1. 22. † 4. 15. † 5. 23. Col. 1. 18. † 2. 10.

Ecclesiæ quasi membra quædam sunt veri fideles, eidem capiti Christo ejusque vicario subjecti, cujuscumque nationis fuerint, sive Judæi, sive Gentiles. Isai. 43. 9. Joann. 10. 16. 1. Cor. 12. 12. Ephes. 3. 6.

Ecclesiæ claves promittuntur, & potestas. Matth. 16. 19. traduntur. Joann. 20. 23. exercentur. Matth. 18. 17. Vide Excommunicatio & Confessio.

Ecclesiam sibi Christus comparavit & emit sanguine suo. Act. 20. 28. 1. Cor. 6. 20. † 7. 23. Ephes. 2. 13. Col. 1. 14. 1. Petr. 1. 18. Hebr. 9. 1. 1. Joann. 1. 7. Apoc. 1. 5. † 5. 9. † 14. 4.

Ecclesiam suam Deus protegit & custodit. Exod. 13. 21. † 29. 45. Lev. 26. 12. Deut. 7. 20. † 23. 14. † 31. 3. 3. Reg. 6. 13. Psal. 90. 1. 11. † 131. 13. Isai. 43. 2. Jer. 46. 28. Matth. 18. 20. † 28. 20. Joann. 14. 23. 1. Cor. 6. 16.

EDOM frater Jacob filius Isaac, appellatur Esau. Gen. 25. 25.

Edumæi negant Israelitis transitum per suam regionem. Num. 20. 14. cæduntur & fiunt servi dom. Israel. 2. Reg. 8. 14. deficiunt ab Israel, & creant sibi regem. 4. Reg. 8. 20. superantur a Juda. 14. 7. 2. Par. 25. 12.

Contra Edumæos prophetia. Num. 24. 18. Psal. 136. 7. Isai. 21. 11. † 34. 5. Jerem. 49. 7. Thren. 4. 22. Ezech. 25. 13. 14. † 32. 29. † 35. * † 36. 5. Amos 1. 11. Abdiæ 1. 1. * Vide Esau.

ELEAZAR filius Aaron. Exod. 6. 23. † 28. 4. partitur cum Josue terram Chanaan. Josue 14. 1. juxta præceptum Domini. Num. 34. 17. consecratur Sacerdos. Lev. 8. 24. * fit post mortem patris summus Sacerdos. Num. 20. 26. Deut. 10. 6. moritur & sepelitur. Jos. 24. 33. filium habet cui Phinees nomen erat. Exod. 6. 25. quem in demortui patris locum sufficiunt, Num. 25. 7. 12.

ELEAZAR filius Saura occidit elephantem, quo in vulnere procumbente, ipse oppressus suffocatur. 1. Mach. 6. 43.

ELEAZARI senis Martyrium. 2. Mach. 6. 18. 24.

ELEEMOSYNA pauperibus erogandæ. Exod. 22. 25. † 23. 11. Lev. 19. 10. † 23. 22. † 25. 35. Deut. 15. 7. 10. † 24. 19. 3. Reg. 17. 10. 2. Esdr. 8. 11. Esther 9. 22. Psal. 40. 1. † 81. 4. † 111. 9. Prov. 3. 9. 28. † 11. 18. 25. † 14. 21. 31. † 19. 17. † 21. 13. 26. † 22. 9. † 28. 27. † 31. 20. Eccles. 11. 1. Isai. 58. 7. Ezech. 16. 49. † 18. 7. Dan. 4. 24. Eccli. 4. 2. † 7. 37. † 12. 3. † 14. 11. † 29. 12. † 35. 4. Tob. 1. 4. † 2. 7. 17. † 12. 9. † 14. 12. Matth. 6. 3. † 10. 42. † 19. 21. † 25. 35. 42. Luc. 3. † 6. † 6. 35. † 11. 41. † 12. 33. † 14. 13. † 16. 9. 21. † 19. 8. † 21. 1. Actor. 2. 42. † 6. 2. † 9. 39. † 10. 2. † 11. 29. † 20. 35. Rom. 12. 8. † 15. 26. 1. Cor. 16. 1. * 2. Cor. 8. 4. 15. † 9. * Eph. 4. 28. Hebr. 13. 16. 1. Joann. 3. 17. Jacob. 2. 15. Quære Misericordia.

ELI sacerdos in Silo. 1. Reg. 1. 3. filii ejus reprehenduntur. 2. 12. 22. e solio lapsus fractis cervicibus moritur. 4. 18.

ELIAS. Vide Helias.

ELISEUS ungitur propheta. 3. Reg. 19. 19. juxta præscriptum Domini. 19. 16. transit Jordanem. 4. Reg. 2. 14. sanat aquam. 2. 20. revocat puerum ad vitam. 4. 32. mundat Naaman a lepra. 5. 14. percutit Syros cæcitate. 6. 18. prædicit rerum abundantiam, 7. 1. ægrotat, & moritur. 13. 14. 20. mortuum ejus corpus excitat mortuum. 12. 21. commendatur. Eccli. 48. 13.

ELYMAS magus fit cæcus. Act. 13. 8.

EMERE & vendere quomodo oporteat. Gen. 23. 9. 14. † 25. 31. † 33. 19. † 41. 57. † 42. * Levit. 19. 13. 35. † 25. 14. 46. Deut. 15. 1. † 25. 13. 2. Reg. 24. 21. Eccli. 27. 3. † 42. 25. Prov. 11. 1. 26. † 16. 11. † 20. 10. 23. Isai. 23. 18. Jerem. 32. 6. Ezech. 45. 10. Mich. 6. 10. Matth. 7. 2. Luc. 14. 18. 1. Cor. 7. 30. 1. Thess. 4. 6.

EPHRON, quia negabat Judæ transitum, funditus perdita est. 1. Machab. 5. 46. 2. Mach. 12. 27.

EPISCOPI, eorum electio & officium. Matth. 20. 23. 26. Luc. 4. 16. † 22. 26. Joann. 10. 4. 14. † 21. 15. Actor. 1. 24. † 6. 3. † 11. 22. † 14. 20. † 20. 28. Rom. 15. 16. 25. 1. Cor. 3. 5. † 4. 1. † 16. 1. 9. 2. Cor. 3. 6. † 4. 5. † 10. 8. † 6. 4. Ephes. 1. 15. † 3. 2. Col. 1. 23. 1. Tim. 3. 1. † 4. 6. 2. Tim. 2. 1. 15. 24. Tit. 1. 5. 1. Petr. 5. 2. Vide Concionator.

ERUBESCERE nullus debet Evangelium. Psal. 39. 11. Eccli. 42. 9. 21. Marc. 8. 38. Luc. 9. 26. Rom. 1. 16. 2. Tim. 1. 8.

Erubescendum propter peccata. Ezech. 16. 52. Eccli. 42. 11.

Esaias. Vide Isaias.

ESAU filius Isaac nascitur. Genes. 25. 24. vendit sua primogenita. 25. 31. Hebr. 12. 16. supplantatur a fratre suo Jacob. Genes. 27. * ducit filiam Ismaelis. 28. 9. † 36. 3. procedit contra Jacob cum 400. viris. 2. 6. osculatur suum fratrem Jacob. 33. 4. in Esau pugnare prohibetur Israel. Deut. 2. 4. Vide Edom.

ESDRAS Scriba proficiscitur ex Babylone. 1. Esdr. 7. 9. separat mulieres Gentiles ex Israel. 9. * † 10. * legit coram multitudine librum Legis. 2. Esdr. 8. 2. 3. Esdr. 9. 39. appellantur Iosedec. 1. Paral. 6. 15.

ESAURIRE justitiam. Isai. 55. 1. Psal. 106. 9. Matth. 5. 6. Luc. 1. 53. † 6. 21. Apoc. 21. 6. † 22. 17.

EVA formatur ex costa Adæ. Gen. 2. 21. comedit fructum vetitum. 3. 6.

EVANGELIUM Christi ejusque prædicatio. Genes. 3. 15. Isai. 53. 1. † 55. 5. † 61. 1. Matth. 1. 21. † 11. 28. † 28. 19. Marc. 16. 15. Luc. 2. 10. † 24. 46. Joann. 3. 16. † 6. 35. † 8. 12. † 10. 9. † 22. 46. Rom. 1. 16. † 3. 21. 24. † 8. 3. 1. Cor. 1. 15. 29. † 4. 15. † 15. 1. 1. Cor. 5. 18. Gal. 1. 6. 11. Ephes. 1. 13. 1. Tim. 1. 15. 2. Tim. 1. 8. † 2. 8. 1. Petr. 4. 17.

Evangelium adfert fiduciam, simul & timorem, consolationem, & terrorem. Matth. 3. 7. * † 2. 20. 25. † 7. 13. 19. 33. † 8. 12. † 9. 15. † 10. 33. † 11. 12. † 12. 37. 41. † 13. 29. 40. 50. † 15. 13. † 16. 27. † 18. 6. 7. † 20. 16. † 22. 13. 14. † 24. 12. 24. * † 25. 12. 13. 30. 41. * Marc. 10. 25. 31. † 13. * Luc. 3. 17.

3. 17. † 6. 24. 25. † 9. 62. † 12. 20. 40. 48. † 13. 5. 26. 30. † 16. 22. † 17. 30. 34. † 19. 22. * † 20. 47. † 21. * Joann. 3. 28. † 15. 16. Actor. 5. 5. 6. * Rom. 1. 18. † 2. 5. 6. * † 6. 23. † 9. 18. * † 11. 20. 22. † 13. 2. 3. 4. † 14 12. 1. Cor. 3. 13. 17. † 5. 5. † 10. 8. † 11. 29. * † 15. 51. † 36. 22. 2. Cor. 7. 1. 8. 10. † 13. 5. Gal. 5. 21. 24. Eph. 5. 5. Phil. 2. 12. 1. Tim. 5. 24. Hebr. 9. 27. † 10. 26. 27. * Jacob. 4. 9. † 5. 1. 1. Petr. 4. 18. † 5. 8. 2. Petr. 1. 10. † 2. 4. * † 3. 10. * Judæ 15.

Evangelizanti debetur neceſſaria vitæ ſuſtentatio. Matth. 10. 9. Marc. 6. 8. Luc. 9. 4. † 10. 7. Rom. 25. 26. 1. Cor. 9. 7. 11. 13. Gal. 6. 6. 2. Tim. 5. 17. 2. Tim. 2. 6.

EUCHARISTIA. Matth. 26. 26. Marc. 14. 22. Luc. 22. 19. 1. Cor. 11. 24. * † 10. 16. frequenter ſumenda. Actor. 2. 42. † 20. 7. præfiguratur. Exod. 26. 15. *

Euchariſtia ſub altera tantum, nimirum panis ſpecie. Joann. 6. 58. data a Chriſto. Luc. 24. 30. 31. ab Apoſtolis. Actor. 2. 42. † 30. 7.

In Euchariſtia non remanet ſubſtantia panis poſt conſecrationem, ſed eſt verum Chriſti corpus & ſanguis. Matth. 26. 26. Marc. 14. 22. Luc. 22. 19. Joann. 6. 51.

Euchariſtiam in publicis ſupplicationibus circumferendam eſſe, præfiguratur Joſue 6. 6. 7. 11. * 20. 1. Reg. 4. 3. 2. Reg. 6. 4. 5. 6.

Euchariſtia adoranda. Pſalm. 21. 28. 30. † 98. 5. Joann. 9. 38.

EXACTIO, cenſus & tributum debetur principibus. Matth. 17. 24. † 22. 17 Marc. 12. 16. Luc. 20. 22. Rom. 13. 7.

EXCOMMUNICATIO a Chriſto inſtituta & præcepta. Matth. 5. 29. † 16. 19. † 18. 8. 18. Marc. 9. 42. Joann. 20. 23.

Excommunicatio in uſu fuit Apoſtolis. 1. Cor. 5. 3. 10. 2. Theſſ. 3. 6. 14. 1. Tim. 1. 20. Tit. 3. 10.

Excommunicatio exercenda ad ædificationem & emundationem Eccleſiæ, & ad correctionem ejus qui excommunicatur. 2. Cor. 5. 4. 1. Tim. 1. 20. 2. Theſſal. 3. 13. ut ſpiritus ejus ſalvus fiat. 1. Cor. 5. *

Excommunicatio Phariſæorum Jo: 9. 22. 34. † 12. 42. † 16. 2.

Excommunicandi qui in moribus aut doctrina graviter errantes admoniti noluut reſipiſcere. Proverb. 22. 10. Matth. 18. 17. Roman. 16. 16. 1. Corinth. 5. * 2. Corint. 2. 8. 2. Theſſ. 3. * 1. Timoth. 1. 20. † 6. 5. 2. Timoth. 2. 17. 21. † 3. 5. Titum 3. 10. Joann. epiſt. 2. 10.

Excommunicati vitandi. Matth. 18. 17. 1. Cor. 5. * Tit. 3. 10.

EXEQUIAE celebrantur. Geneſ. 23. v. 3. † 50. 10. Deuter. 35. 8. 2. Regum 3. 31. *

EZECHIAS filius impii Achaz cum eſſet rex, tamen pius fuit. 4. Regum 16. 20. frangit ſerpentem æneum. 18. 3. deficit ab Aſſyriis. 18. 7. mittit nuntium ad Iſaiam prophetam. 19. 2. Iſai. 37. 2. decumbit ex gravi morbo. 4. Regum 20. 1. Iſaiæ 38. 1. oſtendit Babyloniis ſuum theſaurum, & reprehenditur. 4. Regum 20. 12. 14. Iſai. 39. 1. 5. commendatur. Eccli. 48. 19.

EZECHIEL cum aliis captivis vehitur in Babylonem. Ezechiel. 1. 1. vocatur, & mittitur. 2. 3. commendatur. Eccli. 49. 10.

F

FACERE pro Sacrificare in Scripturis. Levit. 15. 15. 30. Num. 6. 11. 16. † 8. 12. † 9. 2. 4. 10. 14. Judic. 13. 21. Lucæ 12. 19.

FAMA bona præſtantior divitiis. Prov. 22. 1. Eccleſ. 7. 2. Eccliſ. 41. 15. 16.

FAMES & annonæ caritas. Geneſ. 12. 10. † 26. 1. † 41. * 42. * 43. * 44. * 45. * 47. * Exod. 16. 3. Deuter. 28. 53. † 32. 24. Ruth. 1. 1. 2. Reg. 21. 1. † 24. 13. 3. Reg. 8. 37. † 18. 2. 4. Regum 4. 38. † 6. 25. † 8. 1. † 25. 3. 2. Par. 6. 28. † 20. 9. 2. Eſdr. 5. * Pſalm. 36. 19. Iſai. 5. 13. Jerem. 14. 1. 12. 15. † 15. 2. † 29. 17. † 34. 17. Ezech. 5. 13. 16. † 6. 11. Joel 1. * Amos 4. 6. Agg. 1. 6. 10. † 2. 17. Matth. 24. 7. Luc. 4. 23. † 15. 14. Actor. 7. 11. † 11. 28. Rom. 8. 35. 2. Corinth. 8. 14. † 11. 27. Apocal. 6. 8. † 18. 8.

Fames verbi Dei. 1. Reg. 3. 1. 2. Paral. 15. 3. Oſea 3. 4. † 4. 1. Amos 8. 11.

FAMULORUM famulatumque officium. Geneſ. 16. 4. 6. † 24. * † 30. 25. † 31. 4. † 39. 1. 6. Exod. 21. 2. 20. 4. Regum 5. 20. 25. Prov. 14. 35. † 17. 2. † 19. 10. † 29. 19. Eccleſ. 2. 7. Eccli. 7. 22. † 10. 28. Jerem. 34. 8. Joel 2. 29. Luc. 12. 37. 45. Actor. 12. 13. 1. Corinth. 7. 21. Epheſ. 6. 5. Coloſſ. 3. 22. 1. Tim. 6. 1. Tit. 2. 9. 1. Petr. 2. 18.

FELIX præfectus Judææ. Actor. 23. 24. † 24. *

FERMENTUM, mala doctrina. Levit. 2. 11. † 6. 16. Deuter. 16. 3. Matth. 16. 6. Marc. 8. 15. Luc. 12. 1. 1. Corinth. 5. 5. Galat. 5. 9.

FESTA Judæorum, & in primis feſtum Paſchæ. Vide Paſcha.

Feſtum Pentecoſtes. Exod. 23. 16. † 34. 22. Num. 28. 26. Deut. 16. 9. Joann. 5. 1. Actor. 2. 1. † 20. 16.

Feſtum tubarum. Levit. 23. 24. Num. 29. 1. 2. Paral. 5. 3.

Feſtum expiationum. Levit. 16. 30. † 23. 17. Num. 29. 7. 8.

Feſtum tabernaculorum. Exod. 23. 16. Lev. 23. 34. Numer. 22. 12. Deuter. 16. 13. † 31. 10. 1. Eſdr. 3. 4. 2. Eſdr. 8. 15. 17. 2. Mach. 1. 5. † 10. 6. Joann. 7. 2.

Feſtum Sabbati. Vide Sabbatum.

Feſtum neomeniæ. Num. 28. 11. 1. Reg. 20. 5. Ezech. 45. 18.

Feſtorum violatio quam graviter punitur. Num. 15. 32.

FESTUS præfectus Judææ. Actor. 24. 27.

FIDES in Scripturis varie accipitur, videlicet pro fidelitate & veritate Dei in ſervandis promiſſis. Pſalm. 32. 4. Iſai. 11. 5. Thren. 3. 23. Oſee 2. 20. † 5. 9. Rom. 3. 3. pro veritate & conſtantia verborum inter homines. Gen. 39. 16. † 44. 32. Levit. 6. 2. Eccli. 22. 28. Jerem. 45. 5. 1. Mach. 10. 27. 1. Timoth. 8. 7. pro virtute Theologica. Sap. 1. 2. † 3. 14. Habac. 2. 4. Matth. 8. 13. † 9. 22. † 17. 20. Marc. 5. 34. Luc. 5. 20. Rom. 3. 21. † 4. 3. † 5. 1. pro fide viva & formata per charitatem. Hab. 2. 4. Matth. 9. 22. † 15. 28. Marc. 5. 34. † 10. 52. Luc. 7. 50. Rom. 3. 22. Galat. 5. 6. Heb. 11. * pro fide mortua abſque charitate. Matth. 7. 21. 22. 1. Corinth. 13. 2. † 15. 2. Jacob. 2. 26. pro ſponſione ſeu voto. 1. Tim. 5. 12. pro fiducia. Jacob. 1. 6.

Fides charitate interior. Vide charitas.

Fides viva quæ per charitatem operatur, magnæ virtutis eſt. Matth. 9. 2. 21. 29. † 11. 23. Marc. 16. 16. Luc. 18. 42. Joann. 1. 12. † 3. 15. 16. 36. † 6. 35. † 7. 38. † 14. 25. † 14. 12. † 20. 29. Act. 3. 16. † 10. 43. † 15. 9. † 16. 31. Rom. 1. 16. 3. 22. Galat. 3. 8. Eph. 2. 7. Hebr. 11. 6. *

Fides non facit nos certos aut ſecutos de accepta peccatorum remiſſione, aut conſequenda vita æterna. Vide Certi.

Fides ſine operibus non juſtificat. 1. Cor. 13. 2. Gal. 5. 6. Jacob. 2. 24. Fides ipſa etiam appellatur opus bonum. Phil. 1. 6.

Fides eſt una. Epheſ. 4. 5.

Fidei vive & operanti tribuitur juſtitia & ſalus. Gen. 15. 6. Marci 16. 16. Luc. 1. 45. † 8. 48. † 23. 31. Joann. 5. 24. † 17. 3. Actor. 13. 38. † 16. 31. Rom. 3. 22. † 4. 3. 22. † 5. * † 10. 1. 10. Philip. 3. 9. 1. Petr. 2. 6. Hebr. 4. 3.

Fidei prædicatio ad eorum qui præſunt in Eccleſia, judicium referenda eſt. Galat. 2. 2.

Fidem Gentilium etiam reſpicit Deus. Jerem. 39. 18. Matth. 8. 5. 13. † 15. 28. Lucæ 7. 9. † 10. 33. † 17. 16. Joann. 4. 47. Actor. 10. 3. † 8. 26. Eccleſiæ Deus liberata communi perditione, & internecione impiorum. Geneſ. 6. * 7. * 8. * 19. * Exod. 8. 22. † 9. 4. 6. 26. † 10. 23. † 11. 7. Num. 16. 20. 26. 31. Jer. 39. 18. Dan. 6. 22. 2. Petr. 2. 7. Infidelitas ſeu incredulitas punitur. Gen. 19. 11. 17. 26. Num. 11 21. † 14. 2. 11. † 20. 12. Deuter. 9. 20. 4. Reg. 7. 2. 17. 4. Eſdr. 15. 4. Pſalm. 77. 32. Eccli. 2. 15. Matth. 8. 28. † 14. 30. † 17. 17. Marc. 16. 16. Luc. 1. 16. † 24. 24. Joann. 3. 18. 36. † 6. 7. † 8. 24. † 12. 48. † 20. 27. Rom. 11. 20. Hebr. 3. 18. † 4. 2. † 11. 6. Apoc. 21. 8.

FILIORUM officium erga parentes. Geneſ. 9. 23. † 22. 2. 7. † 27. 1. † 28. 7. † 37. 14. * Exod. 20. 12. † 21. 17. Levit. 19. 3. 32. † 20. 9. † 21. 9. Deuter. 5. 16. † 21. 15. 18. † 27. 16. Jud. 14. 1. 1. Reg. 2. 11. 18. 22. † 3. 1. 7. † 8. 1. † 18. 5. 3. Reg. 2. 19. 4. Reg. 2. 23. † 12. 2. † 22. 1. 2. Paralip.

2. Paralip. 34. 3. Eccli. 3. 1. 8. † 6. 18. † 7. 29. † 8. 7. 11. † 28. 3. † 23. 18. † 25. 10. † 32. 24. Tob. 4. 1. † 14. 5. Job 1. 4. † 8. 4. † 32. 4. 6. Prov. 1. 8. † 4. 1. † 6. 20. † 10. 1. † 13. 1. † 15. 20. † 19. 26. † 20. 11. 20. † 22. 15. † 23. 19. 25. † 28. 24. † 30. 17. Jerem. 35. 16. Ezech. 22. 7. Matth. 4. 20. † 10. 38. † 15. 4. † 19. 19. Marc. 10. 19. Luc. 2. 48. † 18. 20. Actor. 7. 14. † 22. 3. Ephes. 6. 1. Coloss. 3. 20. 1. Tim. 5. 1. 1. Petr. 5. 5.

FOENUM & herba cito transiens omnis homo. Psalm. 89. 6. †. 128. 6. Isai. 40. 6. Eccli. 14. 15. 1. Petr. 1. 24. Jacob. 1. 10.

FOENUS. Vide Usura.

FORNICATIO iram Dei provocat. Deut. 22. 21. Prov. 23. 17. Eccli. 19. 3. Jerem. 5. 7. Osee 4. 14. 1. Cor. 6. 9. 13. 15. Coloss. 3. 5. Hebr. 13. 4. corpus enervat & facultates absumit. Job 31. 12. Proverb. 23. 27. † 29. 3. † 31. 3. Eccli. 9. 6. infamiam affert. Eccl. 9. 10. † 41. 21. fornicationis occasiones vitandæ. Eccl. 9. 4. 13. † 42. 12. fornicatio non solum in opere externo, sed & in affectu prohibetur. Exod. 20. 17. Matth. 5. 28.

Fornicatio spiritualis, quæ est hæresis, & idololatria. Deuter. 31. 16. Jud. 2. 17. † 27. 23. Isai. 1. 21. † 57. 3. Jerem. 3. 1. Ezech. 6. 9. † 16. * Osee 1. 2. † 2. 4. † 4. 15. Apoc. 18. 3.

FRATRES & sorores Christi qui sint. Matth. 12. 49. † 28. 10. Marc. 3. 31. Luc. 8. 21. Joann. 20. 17. Hebr. 2. 12. Psalm. 21. 23.

FRAUS. Quære Dolus.

FRUCTUS boni operis. Quære Opus.

FUNDAMENTUM est Christus. 1. Corinth. 3. 11. Ephes. 2. 20. 1. Petr. 2. 6. fundamentum etiam Apostoli. Ephes. 2. 20. Apoc. 21. 14. & peculiariter Petrus. Matth. 16. 18. * Joann. 21. 15. 17. cujus fides numquam deficiet. Luc. 22. 31.

FURTUM prohibetur, committitur, & punitur. Exod. 20. 15. † 21. 17. † 22. 1. Lev. 19. 11. Deuter. 5. 19. † 24. 7. Jos. 7. 1. 19. Tob. 2. 21. Prov. 6. 30. Osee 4. 2. 1. Mach. 12. 40. Matth. 19. 18. Joan. 12. 6. 1. Corinth. 6. 10. Apoc. 9. 21.

Fures dicuntur, verbum Dei & doctrinam veram adulterantes. Jer. 23. 30. Joann. 10. 1.

G

GAAL opponit se Abimelech. Jud. 9. 25. 35. 39.

GABAONITAE redimunt vitam astu quodam. Jos. 9. * obsidentur, & obsidione liberantur. 10. 5. * Propter ipsos injuste a Saule occisos suspenduntur filii Saulis. 2. Reg. 21. 1. 6. 9.

GABELUS venit cum Raphael ad nuptias Tobiæ. Tob. 9. 7.

GABRIEL apparet prophetæ Danieli. Dan. 8. 16. † 9. 21. Zachariæ sacerdoti. Luc. 1. 11. Virgini Mariæ 1. 26.

GAD filius Jacob ex Lia. Genes. 30. 11. † 25. 26.

Gaditæ recipiunt suam hereditatem. Num. 32. * Deut. 3. 12. Josue 13. 25.

Gad propheta admonet David, ut non maneat in terra Moabitarum, 1. Reg. 22. 5. nunciat Davidi iram Dei. 2. Reg. 24. 11. 18.

GAJUS. 1. Cor. 1. 14. capitur. Act. 19. 29. deducit Paulum in Asiæ. 20. 4. hospitio eum suscipit. Rom. 16. 23.

CALGAL, sive Galgala, civitas Israel. Jos. 4. 19. in Galgal circumciditur populus, & celebrat Pascha. 5. 2. 7. 10. egreditur inde ad liberandos Gabaonitas. 10. 7. revertitur. 10. 43.

GALILEA recipit Christum. Joann. 4. 45. in Galilea incipit Christus prædicare. Matth. 4. 12. Actor. 10. 37.

GAMALIEL vir peritus Legis. Actor. 5. 34. † 22. 3.

Gamaliel dux Manassitarum. Num. 1. 10.

GAUDERE & lætari honeste licet. 1. Paral. 29. 9. * 2. Esdr. 12. 42. Psalm. 67. 4. Luc. 1. 15. 1. Thess. 1. 6. † 5. 16.

Gaudendum non est more Gentilium. Eccles. 2. 2. † 7. 3. Osee 9. 1. Amos 6. 8. Prov. 2. 14. Jacob. 4. 9. Gaudium in persecutione. Matth. 5. 12. Actor. 5. 41. † 20. 24. Roman. 5. 3. Coloss. 1. 24. Hebr. 10. 34. † 11. 25.

Gaudium spiritus. Lucæ 10. 21. Rom. 12. 12. † 14. 17. Gal. 5. 22. Phil. 4. 4. 1. Thess. 5. 16.

Gaudium salutis æternæ. Isai. 25. 18. † 26. 1. † 33. 20. † 65. 12. Sapient. 3. 1. 7. Vide Beatitudo.

GEDEON dux & judex in Israel. Jud. 6. * † 7. * † 8. *

GEMITUS quis probandus, quis improbandus. Exod. 2. 24. Ezech. 9. 4. Tob. 3. 1. 2. Mach. 6. 30. Rom. 8. 22. Jacob. 5. 9.

GENTIUM vocatio. Genes. 49. 10. Num. 24. 17. Deuter. 32. 43. 2. Reg. 23. 44. 50. 3. Reg. 8. 41. Psalm. 2. 8. † 21. 28. † 67. 32. † 71. 8. 17. † 85. 9. † 86. 4. Isai. 2. 2. † 11. 10. † 19. 18. † 25. 7. † 27. 23. † 29. 17. † 35. * † 41. 25. † 43. 5. † 55. 14. † 49. * † 51. 5 † 54. * † 55. * † 56. 13. 6. † 60. 3. 9. † 65. 1. † 66. 19. 20. Jer. 9. 24. † 12. 16. † 15. 19. Osee 2. 1. 14. Joel. 2. 28. Mich. 4. 2. Sophon. 3. 9. Zachar. 2. 11. † 8. 20. † 9. 10. Matth. 2. 2. 7. † 8. 22. † 21. 31. 43. † 23. 9. Joann. 10. 16. Act. 8. 26. 30. † 10. * 1. Cor. 12. 13. Ephes. 2. 10.

Gentilium mores non sunt nobis imitandi. Levit. 18. 3. † 20. 23. Jerem. 10. 2.

GENU omne flectendum Domino, Psalm. 21. 30. Isai. 45. 23. Rom. 14. 11. Phil. 2. 10.

GERSON filius Levi. Num. 3. 17. Gersonitarum ministerium. 3. 25. † 4. 22.

GIESI minister Elisæi. 4. Reg. 4. 25. fit leprosus. 5. 26.

GLADIUS non cuivis permittendus. Matth. 26. 51. Marc. 14. 47. Luc. 22. 49. Joann. 18. 10.

Glaudius Spiritus est verbum Dei. 4. Esdr. 13. 9. 27. Isai. 11. 4. † 27. 1. † 31. 8. † 49. 2. † 66. 16. Ephes. 6. 17. Hebr. 4. 12. Apocal. 1. 16. † 2. 16. † 19. 15. 2. Thess. 2. 8.

GLORIA Dei in omnibus quærenda. Jos. 7. 19. Psalm. 113. 1. Matth. 6. 9. Joann. 9. 24. † 17. 4. Actor. 3. 12. † 12. 23. 1. Cor. 6. 20. † 10. 31. Philip. 1. 20. Coloss. 3. 17. Tit. 2. 10. Quære Honor.

Gloria beatorum. Vide Beatitudo.

GODOLIA filius Ahicam gladio interimitur. 4. Reg. 25. 25. Jerem. 41. 2.

GRATIA in Scripturis accipitur pro beneficio. Ruth. 2. 20. 2. Reg. 2. 6. † 15. 20. Prov. 4. 9. Eccli. 7. 37. † 29. 20. pro favore. Gen. 6. 8. † 18. 3. † 19. 19. † 39. 21. Exod. 12. 36. Tob. 3. 13. Esther 2. 17. Prov. 13. 15. Eccli. 4. 45. Dan. 1. 9. Actor. 2. 47. † 24. 27. † 25. 9. pro præmio quod a Deo expectatur. Prov. 1. 9. † 12. 2. 2. Mach. 12. 46. Luc. 6. 33. 1. Petr. 2. 19. pro dono aliquo gratis dato. Esther 15. 17. Psalm. 44. 3. Proverb. 3. 22. † 16. 23. † 22. 11. 1. Corinth. 12. * Ephes. 4. 7. 1. Petr. 4. 10. pro dono supernaturali Deo gratum faciente. Psalm. 83. 12. Luc. 1. 28. † 2. 40. Joann. 1. 15. Rom. 1. 7. 1. Corinth. 16. 23. 2. Corinth. 1. 12. Gal. 5. 5. Hebr. 13. 29. Jacob. 4. 6. pro re grata, pulchra, accepta, & amabili. Prov. 31. 30. Eccles. 10. 11. Eccli. 7. 21. † 11. 19. † 26. 16. 19. † 40. 22. Luc. 4. 22. Ephes. 4. 29.

Gratia donum quam sit occultum, & reconditum, quodque nemo facile illud sibi arrogare debeat. Job 9. 20. 21. Psalm. 2. 11. † 18. 19. † 142. 2. Proverb. 14. 12. † 20. 9. Eccles. 9. 1. 2. 12. Eccli. 5. 5. Jerem. 17. 9. 1. Cor. 4. 4. 2. Cor. 10. 14. † 13. 5. Galat. 6. 3. Philip. 2. 12. 1. Petr. 4. 18. 2. Petr. 1. 10. 1. Joann. 4. 1.

Gratia qua quis hominibus gratus est, etiam illa a Deo est. Exod. 3. 21. † 11. 3. † 12. 36. 4. Regum 25. 27. 2. Esdr. 2. 5. Psalm. 105. 46. Jer. 40. 2. 3. 4. Dan. 1. 9. Tob. 1. 13. Actor. 24. 23. † 27. 3. † 28. 16.

Gratus animus erga Deum & homines commendatur. Genes. 4. 3. † 8. 20. † 14. 22. † 23. * † 24. 48. † 26. 25. Exod. 15. 1. Lev. 25. 6. Num. 15. 17. † 31. 48. Deut. 4. 9. † 6. 5. Jud. 5. 1. 1. Reg. 2. 1. † 14. 35. † 31. 11. 2. Reg. 10. 2 † 19. 35. 3. Reg. 2. 7. 1. Par. 29. 10. 20. 2. Paral. 15. 11. † 20. 26. Esther 6. * Tob. 9. 1. † 12. 1. 7. Eccli. 7. 22. † 31. 28. † 35. 13. 1. Machab.

Machab. 4. 24. † 5. 54. 2. Mach. 3. 33. Matth. 11. 25. Marc. 5. 19. Luc. 18. 43. Joann. 11. 41. Actor. 4. 21. † 27. 35. Rom. 4. 17. 2. Corint. 6. 1. Ephes. 5. 19. Philip. 4. 6. Coloss. 2. 7. † 3. 15. 1. Thess. 5. 18. 2. Thes. 1. 3. 1. Tim. 4. 3.

Gratiæ agendæ ante & post cibum sumptum. Deuter. 8. 10. 1. Reg. 9. 13. Isai. 62. 9. Matth. 14. 19. † 15. 36. † 26. 25. Marc. 6. 41. † 8. 6. † 14. 22. Luc. 9. 16. Joann. 6. 11. 23. Actor. 27. 35. Rom. 14. 6. 1. Corinth. 10. 30. 1. Tim. 4. 3.

GULA. Vide Ebrietas, & Ciborum luxus.

H

HÆRETICOS & infideles relinquit Deus ad justorum probationem. Jud. 3. 1. 1. Cor. 11. 19.

Hæretici jam inde a temporibus Apostolorum extiterunt. 1. Tim. 1. 20. 2. Timoth. 2. 18. 1. Joann. 2. 18. 2. Joann. 7. Apoc. 2. 15.

Hæreticos futuros etiam nostris temporibus prædicium est. Matth. 24. 5. 24. Joann. 5. 43. 1. Tim. 4. 1. 2. Tim. 3. 1. 2. Petr. 2. 1. † 3. 3. Judæ 18.

Hæreticorum mortes & doctrina, ibidem.

Hæretici vitandi. Deuter. 13. 1. Matth. 7. 15. Rom. 16. 17. 2. Timoth. 2. 17. † 5. 5. Tit. 3. 10. 2. Thess. 3. 14. Joann. 2. 10.

Hæretici male tolerantur a præsectis. Apocal. 2. 14.

Hæretici tollendi e medio. Deut. 13. 5. † 18. 20. 3. Reg. 18. 40. * 4. Reg. 10. 25. *

Hæresis, fornicatio spiritalis. Vide Fornicatio.

HAZAEL famulus Benhad ad regis Syriæ. 4. Regum 8. 11. 15. juxta mandatum Domini. 3. Regum 19. 15. percussit Israel in universis finibus suis. 4. Regum 20. 32. † 12. 17. † 13. 3. quemadmodum prophetatum est. 4. Reg. 8. 11. 13. moritur. 13. 24.

HELPAS vir pilosus, & zona pellicea cinctus renibus. 4. Reg. 1. 8.

Heliæ orationis efficacia. 3. Regum 17. 1. Jacob. 5. 17. 18. alitur ministerio corvi. 3. Regum 17. 2. excitat puerum mortuum. 17. 19. occidit prophetas Baal. 18. 40. fugit Jezabel. 19. 3. mittitur in Damascum, ut ungeret Hazael regem Syriæ. 19. 15. mittitur ad Achab. 21. 17. ad Heliam missi principes quinquagenarii cum suis, igne cælitus demisso consumuntur. 4. Regum 1. 10. assumitur per turbinem in cœlum. 2. 11. apparet in transfiguratione Domini. Matth. 17. 3. Luc. 9. 30.

HELIODORUS a cubiculis Seleuco, tentat thesaurum templi auferre. 2. Mach. 3. 7. 13. punitur a Deo. 3. 24.

HELISEUS. Vide Eliseus.

HERODES Ascalonita occidit innocentes pueros. Matth. 2. 16. & moritur. 2. 19.

Herodes Anticipas filius Herodis, tetrarcha Galilææ. Luc. 3. 1. occidit Joannem Baptistam. Matth. 14. 9. Herodes & Pilatus morte Christi inter se reconciliantur. Luc. 23. 12. Actor. 4. 27.

HERUS & Hera. Vide Dominus & Domina.

HESRON filius Phares. Gen. 46. 12. Matth. 1. 3. relinquit post se Aram, & appellatur Jephonne. 1. Paral. 4. 15.

HESTER fit uxor Assueri. Esther 2. * precibus suis apud Assuerum lætam de Judæis uno die occidendis sententiam revocat. Esther 8. 3. 8.

HIEREMIAS. Vide Jeremias.

HIERUSALEM. Vide Jerusalem.

HOLOFERNES dux Nabuchodonosor mittitur contra Israel. Judic. 2. 4. blasphemat Deum. 6. 1. obsidet Bethuliam. 7. 1. proprio gladio cervix ei prædicitur. 23. 8. caput ejus conspiciendum ponitur in muris civitatis. 14. 1. totus Assyricus exercitus se in fugam dedit. 15. 1.

HOMO creatus est ad imaginem Dei. Gen. 1. 26. † 2. 7. † 5. 1. † 9. 6. Sap. 2. 23. Eccli. 17. 1. Job 10. 8. Psal. 118. 73. Jac. 3. 9.

Homo maledicitur. Gen. 3. 17. benedicitur in Christo. Gen. 12. 3. † 22. 18. Galat. 3. 8.

Hominis regeneratio. Matth. 18. 3. Joann. 1. 13. † 3. 3. 6. † 4. 14. † 7. 38. 1. Cor. 4. 15. Galat. 4. 19. Ephes. 4. 22. Coloss. 3. 8. Tit. 3. 5. 1. Petr. 1. 23. † 2. 2. Jac. 1. 18.

Homo pulvis & lutum. Gen. 2. 7. † 3. 19. † 18. 27. Eccles. 12. 7. Eccli. 17. 1. † 18. 8. † 41. 13. Job. 4. 19 † 10. 8. † 34. 15. Psal. 77. 39. † 102. 14. † 143. 4. Isai. 40. 6.

HOMICIDIUM, latrocinium, & sanguinis effusio. Gen. 4. * † 9. 6. † 37. 18. Exod. 2. 12. † 20. 13. † 22. 2. Lev. 24. 21. Num. 25. 7. * Deut. 5. 17. † 19. 4. 11. † 21. 1. † 27. 24. Jos. 20. 3. Jud. 9. 5. 1. Reg. 18. 17. 2. Reg. 3. 27. † 4. 7. 12. 3. Reg. 2. 5. 25. 34. 46. 4. Reg. 14. 5. † 21. 16. Prov. 6. 17. † 28. 17. Eccli. 34. 25. 27. Thren. 4. 13. Ezech. 11. 6. † 22. 2. † 24. 6. Osee 4. 2. Matth. 5. 21. † 19. 18. † 23. 34. † 26. 51. Joann. 8. 44. Rom. 13. 9. Galat. 5. 21. 1. Joann. 3. 12. Apoc. 13. 10.

HONOR qui ab hominibus proficiscitur, non magni faciendus. Num. 16. 1. Jud. 9. 1. 1. Reg. 10. 27. 2. Reg. 15. 1. 3. Reg. 1. 5. Esther. 3. 1. * † 6. 6. Eccles. 9. 16. † 10. 29. 30. Jerem. 9. 23. Matth. 6. 1. † 8. 4. † 9. 30. † 17. 9. † 20. 21. 22. Marc. 1. 44. † 5. 43. † 7. 36. † 8. 26. † 9. 9. † 10. 35. 43. Luc. 22. 24. Joann. 6. 15. † 8. 50. † 12. 43. Actor. 10. 26. † 14. 14. Gal. 6. 2. Philip. 2. 3. 1. Thess. 2. 8. 1. Petr. 5. 3. 3. Joann. 9. Apoc. 19. 19. † 21. 9.

Honor Dei. Quære Gloria.

Honorandi parentes. Vide Parentes.

HOSPITALITAS commendatur. Isai. 58. 7. Matth. 25. 36. Luc. 14. 13. Rom. 12. 13. 1. Tim. 3. 2. Tit. 1. 9. 1. Petr. 4. 9. 3. Joann. 5. 9. Hebr. 13. 2. Jac. 1. 27.

Hospitalitatis exempla. Genes. 18. 3. † 19. 2. † 24. 31. Jos. 2. * Jud. 13. 15. † 19. 4. 9. 3. Reg. 17. 10. 17. 4. Reg. 4. 8. Job. 1. 4. † 31. 17. Tob. 2. 1. Luc. 10. 38. † 19. 6. Actor. 16. 15. † 28. 2. 7.

Inhospitalitas. Jud. 8. 5. † 19. 18. 1. Reg. 25. 9. 14. Sapient. 19. 13.

HUMILITAS Deo grata est. Genes. 18. 27. † 29. 31. † 41. 40. Jud. 6. 15. 1. Reg. 1. * † 2. 1. 8. † 7. 9. 10. 2. Reg. 6. 16. 21. 2. Paral. 12. 6. 8. † 32. 26. † 33. 12. † 34. 26. Psalm. 33. 19. Prov. 11. 2. † 16. 19. † 18. 12. † 21. 22. † 25. 7. † 29. 23. Isai. 37. 1. † 57. 15. † 66. 2. Jerem. 1. 6. Jonæ 3. 5. Eccli. 3. 18. † 7. 19. Judith. 4. 7. 11. † 9. 16. Matth. 3. 11. † 5. 3. † 8. 8. † 11. 29. † 15. 27. † 18. 4. † 20. 26. † 21. 5. † 23. 7. 11. Marc. 9. 34. † 10. 43. Luc. 1. 48. † 9. 47. † 14. 7. 11. † 15. 19. † 18. 13. † 22. 26. Joann. 13. 4. Actor. 10. 26. Rom. 11. 20. † 12. 16. 1. Cor. 4. 6. † 15. E. Philip. 2. 3. Col. 3. 12. Hebr. 11. 24. 1. Petr. 5. 5. Jacob. 1. 9. † 4. 10. Apoc. 4. 10. † 19. 10.

HYMENAEUS pseudoapostolus. 2. ad Tim. 2. 17.

HIPOCRISIS. 1. Reg. 15. 11. * † 18. * 2. Regum 15. 1. 7. 4. Reg. 1. 6. 9. Job. 8. 13. † 13. 16. † 15. 34. † 20. * † 27. 8. † 36. 13. Prov. 30. 13. Eccli. 1. 36. † 19. 24. Isai. 29. 13. † 58. 2. Jerem. 9. 8. Ezech. 33. 30. Mal. 3. 13. 2. Mach. 6. 23. Matth. 1. 7. 16. † 5. 2. 16. † 7. 5. † 15. 7. † 16. 3. † 22. 18. † 23. * † 24. 51. Marc. 7. 6. Luc. 11. 44. † 12. 1. 56. † 18. 11. Actor. 5. 1. † 8. 18. † 13. 8. Rom. 2. * Galat. 2. 13. 1. Tim. 4. 2. 2. Tim. 3. 5. 1. Thess. 5. 22. 1. Petr. 2. 1.

I

JABES in Galaad opprimitur ab Israel. Jud. 21. 10. obsidetur. 1. Reg. 11. 1. viri Jabes Galaad exhibent misericordiam Saul, & filio ejus. 31. 12.

JACOB filius Isaac nascitur. Gen. 25. 23. emit a fratre Esau primogenita. Gen. 25. 31. præcipit Esau benedictionem. 27. 5. * proficiscitur ad Laban. 28. 10. videt scalam, & vovet votum. 28. 12. 10. servit Lab pro duabus filiabus. 29. 18. revertitur in patriam. 31. 17. luctatur cum Angelo. 32. 24. vocatur Israel. 32. 27. † 35. 10. 3. Reg. 18. 31. mittit filios in Ægyptum. Gen. 42. 1. migrat cum tota sua familia in Ægyptum. 46. * Deut. 10. 22. filios Joseph adoptat in suos. Gen. 48. 5. 8. benedicit duodecim filiis & moritur. 49. 33. sepelitur cum patribus suis in terra Chanaan. 50. 4. 7. secundum promissionem. 47. 29. & secundum mandatum. 49. 29. commendatur. Eccli. 44. 24. Vide Israel.

Jaco-

Jacobus Zebedai filius vocatur. Matth. 4. 20. occiditur. Actor. 12. 2.
JEBUS appellatur Jerusalem. Jos. 15. 8. Jud. 19. 10. 1. Paral. 11. 4.
Jebusæos expugnare non poterat Israel. Jud. 1. 21. superantur tamen a David. 2. Reg. 5. 8.
JEHU filius Hanani prophetæ arguit regem Josaphat. 2. Paral. 19. 2. mittitur ad Baasa regem Israel. 3. Reg. 16. 1. 7.
Jehu filius Josaphat filii Namsi ungitur ut rex esset Israel, ad delendam domum Achab. 4. Reg. 9. 1. 6. juxta præscriptum. 3. Reg. 19. 16. occidit Jezabel. 4. Reg. 9. 30. 33. occidit septuaginta filios Achab. 10. 1. jubet comprehendi & jugulari fratres Ochoziæ regis Juda. 10. 14. perdit servos Baal. 4. Reg. 10. 17. 25. moritur. 10. 35.
JEJUNIUM, & jejunandum esse. Joel. 2. 12. Tob. 12. 8. Matth. 6. 16. * Marc. 2. 20. Luc. 2. 36. † 5. 35. Rom. 13. 13. 1. Cor. 7. 5. 2. Cor. 6. 5. † 11. 27. Actor. 13. 2. 3. 14. 22. Ephes. 5. 18. 1. Thess. 5. 6. Tit. 2. 2. 1. Petr. 1. 3. † 5. 8. Vide Quadragesima.
Jejunii meritum. Jerem. 35. 14. Jon. 3. 7. 9. 10. Judith 4. 8. † 8. 6. Matth. 17. 21. † 6. 17. Luc. 2. 37.
Jejunatur pro mortuis. 1. Reg. 31. 13. 2. Reg. 1. 12. † 3. 36. 1. Par. 10. 12.
Jejunii exempla. Exod. 24. 18. † 34. 28. Deut. 9. 9. 18. Jud. 20. 26. 1. Reg. 7. 6. † 31. 13. 2. Reg. 3. 35. † 12. 16. 2. Par. 20. 3. 1. Esdr. 8. 21. 2. Esdr. 1. 4. Esther 4. 3. Psal. 34. 13. Jerem. 36. 9. Dan. 10. 3. Jonæ 3. 5. Jud. 4. 7. † 8. 5. Tob. 3. 10. Matth. 4. 2. † 9. 14. Luc. 2. 37. † 5. 33. Act. 10. 30. † 13. 3. † 14. 23.
Jejunium indictum a rege Saule. 1. Reg. 14. 24. a Josaphat. 2. Par. 20. 3. a Ninivitis & eorum rege. Jonæ 3. 5. 7. ab Esdra. 1. Esdr. 8. 21. ab Esther & Mardochæo. Esther 4. 26. Vide Abstinentia.
JEREMIAS propheta ex Anathoth. Jer. 29. 27. vocatur, & a Deo mittitur. 1. 4.
Jeremias persecutionem patitur. Jer. 19. 19. † 20. 1. † 26. 7. † 33. 1. † 37. 12. † 38. 4. 7.
Jeremias invenit gratiam apud Nabuchodonosor. Jer. 39. 11.
Jeremias vinculis solvitur a Nabuzardan. Jer. 40. 1.
Jeremias luget Josiam. 2. Paral. 35. 25.
JERICHO expugnatur & exuritur. Jos. 6. 20. 24. reædificatur ab Hiel. 3. Reg. 16. 34. appellatur civitas Palmarum. Deut. 34. 3. 2. Paral. 28. 15.
JEROBOAM filius Nabat, servus Salomonis, fit inimicus Israeli. 3. Reg. 11. 26. 2. Paral. 13. 6. fit rex decem tribuum. 3. Reg. 12. 20. juxta verbum Ahiæ. 11. 29. erigit duos aureos vitulos, & falsum cultum Dei. 12. 28. 31. idque punitur & exprobratur. 14. 7. † 15. 25. † 16. 19. 26. 4. Reg. 3. 3. † 10. 29. 32. † 13. 2. 6. 11. † 14. 24. † 15. 9. 18. 24. † 17. 22. † 23. 15. manus ejus exaresçit. 3. Reg. 13. 4. curatur. 13. 6. moritur. 14. 20. tota ejus domus perditur. 15. 29. juxta quod prædictum fuerat. 14. 10. contra Jeroboam. Amos 7. 10.
Jeroboam filius Joas fit rex Israel. 4. Reg. 13. 13. † 14. 16. moritur. 14. 29.
JERUSALEM expugnatur a filiis Judæ. Judic. 1. 8. eligitur a Deo in habitaculum. 3. Reg. 8. * 2. Par. 6. 2. † 7. 16.
Jerusalem adpellatur Jebus. Josue 15. 8. Jud. 19. 10. 1. Par. 11. 4.
Jerusalem appellatur Salem. Psal. 75. 3.
Jerosolymam quæ tribus Jacob inhabitaverint. 1. Par. 9. 3. 2. Esdr. 11. 1.
Jerusalem obsidetur a rege Syriæ & Israelis. 4. Reg. 16. 5. a rege Nabuchodonosor. 4. Reg. 24. 10. † 25. 1.
Jerusalem exuritur & evertitur. 4. Reg. 25. 9. iterum excolitur & reparatur. 2. Esdr. 3. * † 6. 15. contra Jerusalem & ejus cives. 4. Reg. 21. 12. † 23. 27. Isaiæ 2. 6. † 3. 1. † 22. 1. 8. † 29. 1. 7. † 65. 2. Jer. 4. 3. 9. † 7. * † 13. * † 17. 19. † 19. 3. 6. † 21. 3. † 23. 39. † 25. 8. † 32. 3. 26. † 34. 1. † 38. 3. † 39. 8. Ezech. 3. 6. † 4. * † 5. * † 10. 2. † 15. * † 21. 6. † 22. * † 23. * Soph. 3. 1.
Jerusalem destruenda per Romanos. Dan. 9. 26. Zachar. 14. 1. Matt. 24. 1. 15. Luc. 13. 35. † 19. 41. † 20. 16. † 21. 6. Joann. 11. 48.
Jerusalem spiritualis, Ecclesia sancta. Psal. 121. 3. Isai. 33. 20. † 54. 11. † 60. * † 62. 6. † 65. 16. 18. Tob. 13. 19. Baruch 5. 1. 7. Gal. 4. 26. Hebr. 11. 10. † 12. 22. Apoc. 3. 12. † 21. 2. 10.
JEZABEL impia, impii Achab conjux. 3. Reg. 16. 31. † 21. 5. 7. occidit prophetas Domini. 18. 4. 13. minatur Eliæ prophetæ mortem. 19. 2. a canibus dilaceratur. 4. Reg. 9. 33. juxta verbum Eliæ prophetæ. 3. Reg. 21. 25.
ILLUMINATI dicuntur Baptizati. Hebr. 6. 4.
IMAGINES jussit Deus fieri. Exod. 25. 18. * Num. 21. 8. *
Imagines fecit Salomon. 3. Reg. 5. 35. † 7. 25. 29. 36. † 10. 19. 2. Par. 3. 10. 14. † 4. 3.
Imaginum usus. * Num. 21. 8. Sap. 16. 6. Jos. 2. 26. * de altari in testimonium & memoriam extructo.
IMMISERICORDIA, & ejus punitio. Exod. 1. 12. Deut. 23. 3. Jud. 8. 6. 15. 1. Reg. 25. 15. 38. Job 20. 19. Prov. 21. 10. Eccl. 12. 13. Amos 1. 6. Matth. 18. 30. 34. † 25. 42. Luc. 16. 21. 23. Jud. 2. 13.
IMPATIENTIA, & ejus punitio. Exod. 14. 11. † 15. 24. † 16. 2. 7. † 17. 2. Num. 11. 1. 10. † 14. 1. 26. † 21. 5. Job. 3. 1. Prov. 12. 16. Eccli. 2. 16.
IMPIORUM dicta, facta & cogitata contra pios. Sap. 2. * Psal. 9. * 10. * 11. * 13. * Prov. 4. 14.
Impiorum prosperitas. Job. 10. † 3. 21. 7. 10. Psal. 72. 2. 8. † 91. 8. 4. Esdr. 3. 28. 31. Jer. 12. 1. Habac. 1. 13. 2. Mach. 6. 1.
Impiorum prosperitas bonis admirationem parit. Job. 21. 7. 13. Psal. 72. 2. Eccl. 7. 16. Jer. 12. 1. Habac. 1. 13. Malac. 4. 15.
Impii incidunt in mala quæ piis paraunt. 1. Reg. 17. 42. † 31. 4. Esther 7. 10. Psal. 7. 15. † 9. 16. † 34. 8. † 36. 14. Prov. 26. 27. Eccles. 10. 8. Isai. 33. 1. Jer. 48. * Dan. 3. 22. † 6. 24. † 13. 62. Eccli. 27. 28. * Judith 13. 4. Apoc. 18. 6.
Impii incidunt frequenter in malum quod timent. Job. 6. 16. Proverb. 1. 26. † 10. 24. Isai. 66. 4.
Impiorum subita & improvisa punitio, dispersio & eversio. Gen. 7. 21. † 14. 15. † 19. 24. † 34. 25. Exod. 14. 24. Lev. 10. 2. Num. 11. 33. † 16. 31. Jos. 10. 9. † 11. 7. Jud. 4. 20. † 7. 12. 15. 21. † 8. 11. † 16. 28. 1. Reg. 30. 16. 2. Reg. 13. 28. 3. Reg. 16. 2. † 18. 40. † 20. 13. 19. Job. 4. 8. † 5. 3. † 8. 13. † 15. 20. † 18. * † 20. † 27. 14. † 36. 12. Psal. 1. 5. † 36. * Prov. 1. 27. † 6. 15. † 10. 25. † 12. 7. Isai. 5. 24. † 47. 9. Jer. 15. 8. Dan. 5. 30. 1. Mach. 2. 62. † 4. 3. Matth. 24. 38. Luc. 12. 20. 46. † 16. 23. 25. † 17. 27. 29. 1. Thess. 5. 3.
Impiorum punitio bonis est ad timorem & cautionem. Deut. 13. 11. † 19. 18. † 19. 20. † 21. 21. Prov. 19. 25. † 21. 11. Eccli. 23. 37. Actor. 5. 11. 1. Tim. 5. 20.
Impios detidebit Deus. Psalm. 2. 4. † 36. 13. † 58. 9. Prov. 1. 26. Sap. 4. 12.
IMPOSITIO manuum varia in veteri testamento. Gen. 48. 14. Exod. 29. 10. Lev. 1. 4. † 3. 2. Num. 27. 23. Dan. 13. 24. Marc. 10. 16.
Impositio manuum in sacramento Ordinis & Confirmationis. Actor. 6. 6. † 8. 17. † 13. 3. † 19. * 1. Tim. 4. 14. † 5. 22. 2. Tim. 1. 6.
IMPUDICITIA contra naturam. Gen. 19. 5. † 38. 7. Lev. 18. 22. † 20. 13. Jud. 19. 22. 30. Rom. 1. 27. 1. Cor. 6. 10. Ephes. 5. 12. 1. Tim. 1. 10. 2. Petr. 2. 7. 8.
INCANTATIONES & maleficia. Exod. 7. 11. † 8. 18. † 22. 18. Lev. 19. 31. † 20. 6. 27. Num. 23. 23. Deut. 18. 10. 1. Reg. 28. * 4. Reg. 17. 17. † 21. 6. Isa. 2. 6. † 44. 25. † 47. 13. Jerem. 10. 2. Dan. 2. 2. 10. Mich. 5. 11. Actor. 8. 8. † 13. 6. † 16. 16. † 19. 19. Gal. 5. 20. Apoc. 18. 23. † 21. 8.
INCESTUS grave peccatum. Lev. 18. 6. 7. † 20. 11. 14. Deut. 22. 30. 1. Cor. 5. 1. 2.
INDULGENTIÆ. 2. Cor. 2. 10.
INFERNUS & damnatio parata diabolo & angelis ejus. Vide Damnatio.

Infer-

Inferni pœna varia & horribilis. Deut. 32. 22. Job. 24. 19. Pſal. 10. 6. † 20. 10. † 48. 15. † 111. 20. Sap. 11. 17. Eccli. 21. 10. Iſai. 30. 33. † 33. 11. 13. 14. † 34. 9. Jer. 9. 15. Malac. 4. 1. Matth. 8. 12. Luc. 13. 27. † 16. 23. Apoc. 14. 9. † 18. 7. † 20. 14. nunquam terminanda. Iſai. 66. 24. Matth. 25. 41. 45. Marc. 9. 24. 2. Theſſ. 1. 9.

INFIDELITAS. Vide Fides.

INFIRMITAS corporalis, vide Ægrotatio.

INGRATITUDO, & ejus pœnitio. Gen. 31. 1. † 40. 23. Exod. 1. 8. Deut. 23. 3. † Jud. 2. 1. † 6. 8. † 8. 33. † 12. 1. 1. Reg. 10. 18. † 12. 8. † 25. 3. 10. 2. Reg. 14. 30. 2. Paral. 24. 21. Prov. 17. 13. Iſai. 1. 2. † 5. 4. Jerem. 2. 5. 6. Ezech. 16. * Oſee 10. 1. † 13. 2. 6. Mich. 6. 3. Sap. 16. 29. 1. Macc. 16. 16. 19. Matth. 11. 20. Lucæ 17. 18. Joann. 11. 46. Rom. 1. 21. 2. Tim. 3. 2.

INIMICUS non paſſim contemnendus eſt. 1. Reg. 14. 14. † 17. 43. 2. Reg. 21. 20. 3. Reg. 20. * 4. Reg. 14. 8.

Inimico reconciliato non temere credendum eſt. 1. Reg. 24. 17. † 26. 21. 2. Reg. 3. 26. 1. Mach. 12. 24.

INIQUITAS abundavit. 4. Eſdr. 5. 2. † 14. 16. Matth. 24. 12. 1. Joann. 5. 19. Vide Impii & Mali.

INNOCENTIA ſua cuique tuenda, & malæ ſuſpiciones amovendæ. Joſue 22. 22. 1. Reg. 1. 14. 3. Reg. 18. 17 Jer. 37. 12. Actor. 2. 14. † 6. 14. † 7. 2. † 28. 17.

INOBEDIENTIA ejuſque punitio. Geneſ. 3. 16. 17. † 19. 17. 26. Levit. 10. 1. † 26. 14. * Num. 14. 28. 41. † 16. 31. † 20. 24. Deut. 11. 16. 28. † 17. 12. † 18. 19. 20. † 27. 16. * † 28. 15. * 1. Reg. 12. 15. † 13. 13. † 15. 24. † 28. 16. 2. Reg. 6. 6. 3. Reg. 11. 9. † 13. 15. 21. † 14. 17. † 20. 35. * 2. Par. 7. 19. † 26. 16. 19. Iſai. 24. 5. Jerem. 12. 3. 8. † 13. 8. † 17. 27. † 26. 4. † 35. * Jonæ 1. 3. Matth. 17. 17. Actor. 7. 39. Rom. 2. 8. Gal. 3. 10. † Theſſ. 1. 8.

INVIDIA & odium. Gen. 4. 5. † 26. 14. † 27. 41. † 31. 1. † 37. 4. 11. Exod. 1. 8. † 10. 13. Lev. 19. 17. Num. 12. 1. † 35. 20. 23. Deut. 19. 11. 1. Reg. 18. 7. 11. Sap. 2. 24. Prov. 10. 12. 18. Ezech. 25. 15. Daniel 6. Luc. 15. 28. Joann. 12. 4. Rom. 1. 29. † 13. 13. Gal. 5. 15. 20. Jacob. 3. 14. † 4. 2. 1. Petr. 2. 1. 1. Joann. 3. 13. 15. † 4. 20.

JOAB filius Sarviæ. 2. Reg. 2. 13. confodit Abner. 3. 27. reconciliat Abſalonem per Thecuam. 14. * confodit Amaſa. 20. 9. confoditur ipſe. 3. Reg. 2. 28. 34. juxta mandatum David. 2. 5. 7.

JOACHAS filius Jehu, rex Iſrael. 4. Reg. 10. 35. † 13. 1.

Joachaz filius Joſiæ exuitur regno, & vehitur in Ægyptum, ubi & moritur. 4. Reg. 23. 34. captivitas ejus prædicitur. Ezech. 19. 4. appellatur Johanan. 1. Par. 3. 15. poſt ipſum creatur rex frater ejus Eliachim. 4. Reg. 23. 34.

JOACHIN filius Joacim fit rex Juda. 4. Reg. 24. 8. ducitur captivus a Nabuchodonoſor in Babyloniam. 24. 12. 15. dimittitur ex carcere, & ad honores evehitur. 25. 24. appellatur Jechonias. Jer. 37. 1. appellatur Neri. Luc. 3. 27. ei ſuccedit patruus Matthanias. 4. Reg. 24. 17.

JOACIM, antea dictus Eliacim, filius Joſiæ, fit rex Juda. 4. Reg. 23. 34. 3. Eſdr. 1. 37. combuſſit libros ſermonum. Jer. 36. 21. appellatur Melchi. Lucæ 3. 24. moritur. 4. Reg. 24. 1. 5. poſt ipſum conſtituitur rex filius Joachin. 4. Reg. 24. 6.

JOANNA uxor Chuſæ ſequitur Chriſtum. Luc. 8. 3.

JOANNES Baptiſta filius Zachariæ. Luc. 1. 55. 59. 67. Evangelium regni denuntiat, & baptizat. Matth. 3. 1. Marc. 1. 4. 1. Joann. 1. 28. † 3. 23. 26. veſtitus ejus expilis camelorum, & victus locuſtæ, & mel ſilveſtre. Marc. 1. 6. noluit haberi major quam erat. Joann. 1. 19. 20. 26. † 3. 28. mittit diſcipulos ad Chriſtum. Matth. 11. 2. capite truncatur. Matth. 14. 3. dicitur Elias. Malac. 4. 5. Matth. 11. 14. † 17. 10. Luc. 1. 17.

Joannes filius Zebedæi vocatur. Matth. 4. 21. unico a Chriſto diligitur. Joann. 14. 23. † 19. 26. † 20. 2. † 21. 7. 20. ſcribit quæ vidit. Joann. 19. 35. † 21. 24. 1. Joann. 1. 1.

JOAS filius Ochoziæ ſolus evadit, dum ſenatus regius occiditur. 4. Reg. 11. 2. coronatur rex in Juda. 11. 12. occidit Zachariam filium Joiadæ. 2. Par. 24. 21. Matth. 23. 35. occiditur a ſuis miniſtris. 2. Paral. 24. 25. 4. Reg. 12. 20. poſt ipſum filius ejus Amalia rex conſtitutus eſt. 1. Par. 3. 12. 2. Par. 24. 27.

Joas filius Joachaz rex Iſrael. 4. Reg. 13. 9. pugnat contra Amaſiam, ſubvertit mœnia Jeruſalem, deſtruit templum & moritur. 4. Reg. 14. 13. 16.

JOIADA Sacerdos juſſit occidi Athaliam reginam. 4. Reg. 11. 15. 3. Par. 24. 14. moritur. 24. 15.

JONAS prophetat. 4. Reg. 14. 25. præcipitatur in mare. Jonæ. 1. 15. deglutit eum piſcis a Domino præparatus. 2. 1. in cujus ventre erat tribus diebus & tribus noctibus, ibid. Matth. 12. 40.

JONATHAS, filius Sauli proſternit Philiſthæos. 1. Reg. 13. 3. † 14. 1. 11. liberatur per populum a patre ob mel deguſtatum occidendus. 14. 45. ferit fœdus cum Davide. 18. 3. † 20. 8. † 23. 38. cæditur. 31. 7.

Jonathas filius Mathathiæ, præfectus militaris Judæorum. 1. Mach. 9. 31. fœdus init cum Demetrio. 10. 3. 15. capitur, 12. 48. occiditur cum ſuis filiis. 13. 23.

JORAM filius Joſaphat rex Juda. 3. Reg. 22. 51. occidit ſex fratres ſuos. 2. Paral. 21. 4. moritur. 4. Reg. 8. 24. Par. 21. 19.

Joram rex Iſrael. 4. Reg. 1. 17. † 3. 1. procedit contra Hazael regem Syriæ. 8. 28. accepto vulnere curatur in Jezrahel. 9. 15. moritur 9. 24.

JOSAPHAT filius Aſa rex Juda. 3. Reg. 22. 41. miſit qui verum Dei cultum docerent in civitates Juda. 2. Par. 17. 7. fœdere jungitur cum impio Achab. 18. 3. ideoque arguitur a Propheta. 19. 2. jungit ſe Ochoziæ. 2. Par. 20. 35. moritur. 21. 1. habuit ſucceſſorem filium Joram. 1. Par. 3. 11.

JOSEPH filius Jacob. Geneſ. 30. 24. videt ſomnium. 37. 5. 9. venditur a fratribus Iſmaelitis. 37. 26. Pſalm. 104. 17. falſo accuſatur. Geneſ. 39. 17. mittitur in carcerem. 39. 20. † 41. 14. conſtituitur dominus univerſæ Ægypti. 45. 40. datur ei filia Putipharis uxor. 41. 45. detegit ſe fratribus ſuis. 45. 1. moritur. 50. 24. oſſa ejus transferuntur ex Ægypto. Exod. 13. 19. ſepelitur in Sichem. Joſue. 24. 32.

Joſeph conjux B. Virginis Mariæ. Matth. 1. 16. fuit in Ægyptum. 2. 14.

JOSIAS filius Amon rex Juda. 4. Reg. 21. 24. † 22. * ejus nativitas prædicta eſt. 3. Reg. 13. 2. legit librum Legis. 4. Reg. 23. 2. celebrat Paſcha. 23. 21. vulneratur a ſagittariis, & moritur. 2. Paral. 35. 23. 24. 4. Reg. 23. 29. ingetur. 2. Par. 35. 24. ei ſuccedit Joachaz. 4. Reg. 23. 30. 34.

JOSUE pugnat contra Amalech. Exod. 17. 9. 13. mittitur exploraturus terram Chanaan. Num. 13. 2. eam populo commendat. 14. 6. conſtituitur loco Moyſis dux populi. 27. 18. Deut. 3. 21. † 31. 3. 7. 14. Joſ. 1. 16. mittit exploratores. 2. 1. tranſit Jordanem. 3. 16. erigit duodecim lapides in Galgal. 4. 3. 8. 20. Angelus Domini apparet ei. Joſ. 5. 13. benedicit populo. 8. 33. aſcendit Joſue ad liberandos Gabaonitas. 10. 7. Sol & Luna ſteterunt ad imperium Joſue. 10. 12. revertitur Joſue in Galgal poſt liberatos Gabaonitas. 10. 43. percutit 31. reges. 12. * accipit ſuam portionem in diviſione terræ. 19. 49. moritur. 24. 29. Judic. 2. 8. commendatur. Eccli. 46. 1.

IRACUNDIA quantum mali pariat. Geneſ. 4. 5. Job. 5. 2. Prov. 12. 16. † 14. 3. † 15. 18. † 17. 19. † 19. 19. † 27. 3. † 29. 22. Eccleſ. 7. 10. Eccli. 25. 22. † 28. 6. 14. † 30. 26. Matth. 5. 22. Lucæ. 4. 28. Galat. 5. 20. Epheſ. 4. 26. Coloſſ. 3. 8. Tit. 1. 7. Jacob. 1. 19.

IRÆ alterius cedendum potius quam repugnandum. Geneſ. 27. 41. Prov. 20. 24. † 29. 22. Eccli. 8. 19. Matth. 2. 13.

ISAIAS filius Amos. Iſa. 1. 1. vocatur, & mittitur. 6. 8. † 49. 1.

ISMAEL filius Abrahæ ex Agar naſcitur. Geneſ. 16. 15. moritur. 25. 17.

Ismahel filius Nathaniæ, occidit Godoliam, alioſque Judæos. Jerem. 41. 2. 6.

ISRAEL appellatur, qui ante Jacob dicebatur. Quære Jacob.

Iſrael populus & hereditas Domini. Exod. 3. 7. † 5. 1. † 6. 7. † 19. 5. Levit. 32. 26. Deut. 4. 20. † 7. 6. † 9. 29. † 10. 15. † 14. 2. † 26. 18. † 32. 9. 1. Reg. 10. 1. † 12. 22. 2. Reg. 7. 23. 3. Reg. 8. 53. Iſa. 19. 23. † 43. 1. Jer. 13. decem tribus Iſrael ſeparant ſe a domo David. 3. Reg. 12. 3. 9. 16. ſecundum verba Ahiæ prophetæ. 11. 29. transferuntur in Aſſyriam. 4. Reg. 15. 29. † 17. 6. ſecundum prophetiam. Deut. 5. 26. multi ex Iſrael ſequuntur Levitas in Jeruſalem. 2. Par. 11. 13. Contra decem tribus. Vide Samaria.

JUDÆORUM cæremoniæ erant umbra futurorum. Exod. 13. 9. 14. Num. 15. 38. Deut. 16. 1. Ezech. 20. 10. 1. Corinth. 10. 1. 2. Corinth. 3. 13. Hebr. 7. 17. † 8. 5. † 9. 1. 10. 23. † 10. 1.

Judæorum quædam certæ conſuetudines. Geneſ. 32. 31. Jud. 11. 40. Ruth. 4. 7. 2. Paral. 35. 25.

JUDAS filius Jacob naſcitur. Geneſ. 29. 35. neſcius concumbit cum filii ſui uxore Thamar. 38. 15. ſpondet pro fratre ſuo Benjamin. 43. 9. præcipitur ſceptrum non auferendum de Juda, donec veniat Meſſias. 49. 10. Deut. 33. 7. Jud. 1. 2. Reg. 7. 12. 2. Par. 6. 6. contra Judam & Jeruſalem. Vide Jeruſalem.

Judas Machabæus eligitur dux fratrum ſuorum. 1. Mach. 3. 66. pugnat ſtrenue. 3. * † 4. * † 5. * † 7. 25. 2. Mach. 8. 1. † 10. 16. * † 11. 6. † 12. * † 13. * † 14. * † 15. * cæditur. 1. Mach. 9. 17.

Judas Iſcariotes eligitur in Apoſtolum. Matth. 10. 4. init pactum cum Phariſæis. Luc. 22. 4. prodit Chriſtum. Matth. 26. 20. 46. Marc. 14. 43. Joann. 18. 5. ſecundum prophetiam. Pſ. 40. 10. † 54. 14. † 108. 8. Joann. 6. 78. † 12. 4. † 18. 21. * ſuſpendit ſe. Matth. 27. 4. Actor. 1. 18.

Judas Galilæus diſperſus cum ſuis. Actor. 5. 37.

Judas & Silas cum Paulo & Barnaba Antiochiam mittuntur. Actor. 15. 22. 27.

JUDICABUNT ſancti de hoc mundo. Sap. 3. 8. † 5. 1. Matth. 19. 28. 1. Cor. 6. 2. Judæ 14.

Judicium perverſum. Eccli. 11. 9. Matth. 7. 1. † 12. 7. Lucæ 6. 37. † 7. 33. Joann. 7. 24. † 9. 16. Actor. 28. 4. Rom. 2. 1. † 13. 4. 11. 1. Cor. 4. 5. 1. Tim. 5. 21. Jacob 4. 11.

Judicium Dei extremum, & quemadmodum Chriſtus in fine mundi judicaturus ſit, 1. Reg. 2. 10. &c. Vide Dies noviſſimi.

Judicium debet præcedere deliberatio & cognitio cauſæ. Geneſ. 3. 11. † 11. 5. † 18. 21. Exod. 3. 8. † 23. 2. Deut. 15. 6. † 17. 9. † 19. 18. Joſ. 7. 19. † 22. 13. Jud. 20. 3. 12. Prov. 18. 13. Eccli. 11. 7. Dan. 13. 51. 1. Mach. 7. 7.

Judicium hominum. Vide Opinio.

Judicium officium, & auctoritas, Exod. 18. 13. 21. † 21. * † 22. * † 23. * Lev. 19. 15. † 24. 11. 23. Deut. 1. 13. 16. † 17. * † 18. 15. † 25. 1. † 27. 19. Joſ. 7. 19. 1. Reg. 8. 1. † 12. 4. 2. Paral. 19. 6. Eccleſ. 4. 50. † 10. 1. † 42. 12. Pſal. 81. * Prov. 18. 5. 19. † 24. 23. † 28. 15. Iſa. 5. 16. † 10. 1. Jerem. 5. 26. Luc. 18. 2. † 23. 1. 13. 23. Joann. 7. 24. † 8. 15. Jacob. 2. 4.

Judices Iſrael regnarunt circa 350. annos. Actor. 13. 20.

Judex univerſi mundi eſt Deus. Vide Deus.

JUDITH vidua Bethuliæ dives & honeſta. Judith 8. 1. * præcidit Holoferni caput. 13. 10. moritur. 16. 28.

JURARE quatenus liceat vel non liceat & quam variis modis contingat. Geneſ. 14. 22. † 21. 24. † 22. 16. † 24. 3. † 25. 33. † 26. 3. 31. † 31. 53. † 42. 15. † 47. 31. † 50. 5. Exod. 13. 19. † 20. 7. † 22. 11. † 23. 13. Levit. 5. 4. † 19. 12. Num. 14. 21. † 30. * Deut. 6. 13. † 7. 8. † 10. 20. Joſ. 2. 12. † 6. 22. † 9. 15. † 23. 7. Judic. 21. 1. 7. 18. 1. Reg. 14. 24. † 19. 6. † 24. 23. † 25. 34. † 28. 10. † 30. 15. 2. Reg. 3. 35. † 19. 7. † 21. 3. 17. 3. Reg. 1. 13. 29. † 2. 8. † 8. 31. † 19. 2. 2. Par. 6. 22. † 15. 14. † 36. 13. 1. Eſdr. 10. 5. 2. Eſdr. 10. 29. Job. 27. 1. Pſalm. 14. 2. † 23. 4. † 62. 12. † 88. 4. † 94. 11. † 101. 9. † 109. 4. Iſa. 14. 24. † 19. 18. † 45. 23. † 49. 18. † 54. 9. † 65. 15. Jerem. 4. 2. † 5. 2. 7. † 12. 16. † 22. 5. † 44. 26. † 51. 14. Oſee 4. 15. Amos 6. 8. † 8. 7. Soph. 1. 5. Zach. 8. 17. Jud. 1. 12. Eccli. 23. 9. 17. Matth. 5. 33. † 23. 16. 18. 20. 21. 23. Hebr. 6. 13. 16. Apoc. 10. 6.

Jurandum non eſt temere, nec per cœlum, nec per terram, nec per aliquid quod in iis eſt. Matth. 5. 34. Jacob. 5. 12.

JUSTI vere in hac vita. Luc. 1. 6. † 15. 7. Joann. 8. 36. † 17. 17. 19. 1. Cor. 6. 11. Hebr. 12. 23. * 2. Petr. 2. 7. 1. Joann. 3. 1. 7. Apoc. 3. 4. † 14. 5. Vide Peccatum.

JUSTITIÆ ſumma perfectio non habetur in hac vita, in qua ſine peccato non vivimus. Geneſ. 6. 5. † 8. 21. Exod. 34. 7. Num. 14. 18. 3. Reg. 8. 46. 2. Par. 6. 36. Job 4. 17. † 9. 1. 15. 20. † 25. 4. Pſalm. 13. 1. † 50. 7. † 52. 1. † 129. 3. † 142. 2. Prov. 20. 9. Eccleſ. 7. 21. Iſai. 62. 4. Jerem. 2. 19. 20. † 30. 11. Mich. 7. 2. Nah. 1. 3. Sap. 12. 10. Matth. 6. 12. Luc. 17. 3. 10. Rom. 3. 9. 23. † 7. * Galat. 3. 12. Epheſ. 2. 3. 1. Joann. 1. 8. Vide Peccatum.

Juſtitia noſtra eſt per Chriſtum, & primam juſtificationem, peccatorumque remiſſionem nulla præcedunt merita. Geneſ. 15. 6. Iſai. 45. 25. † 53. 8. 13. Jerem. 23. 6. † 33. 16. Dan. 6. 22. Abac. 2. 4. Zach. 9. 11. Act. 10. 43. † 13. 39. Rom. 1. 17. † 3. 24. † 5. 1. 18. † 10. 4. 10. 1. Cor. 1. 30. Gal. 2. 16. † 3. 11. † 5. 5. Philip. 3. 9. Tit. 3. 7. 1. Petr. 3. 18.

JUSTIFICATIO qua quis ex juſto ſit juſtior, aſcribitur bonis operibus. Eccleſ. 18. 22. Rom. 2. 13. Jac. 2. 22. 24. Apoc. 22. 21.

Juſtificatio impii non ſolum fidei aſcribitur, ſed etiam aliis virtutibus, ut Spei. Rom. 8. 23. Charitati. Exod. 20. 6. Proverb. 10. 12. Luc. 7. 47. 1. Cor. 13. 4. Gal. 5. 6. 1. Petr. 4. 8. 1. Joann. 4. 7. 8. 9. Timori. Eccli. 1. 27. 28. Pœnitentiæ operibus. Sap. 11. 24. Ezech. 18. 21. 22. Matth. 3. 2. 8. Luc. 7. ubi ponitur exemplum Magdalenæ 15. exemplum filii prodigi. 18. exemplum Publicani.

L

LABAN hoſpitio excipit famulum Abrahæ. Geneſ. 24. 32. mercede conducit Jacob. 29. 14. 20. perſequitur Jacob. 1. 322.

LABOR & dolor communis omnibus hominibus. Geneſ. 3. 17. Exod. 20. 9. † 34. 21. Deut. 5. 13. Tob. 2. 19. Pſalm. 127. 2. Prov. 6. 6. † 20. 4. † 14. 4. † 20. 4. Eccleſ. 5. 11. Eccli. 29. 19. Joann. 21. 5. Actor. 18. 3. † 20. 34. 1. Cor. 4. 12. Epheſ. 4. 28. 1. Theſſ. 2. 9. † 4. 2. 2. Theſſ. 3. 8. 12.

Labor non ditat ſine Dei benedictione. Geneſ. 3. 17. † 26. 3. 12. † 30. 27. Deut. 8. 18. Job 42. 12. Prov. 10. 22. Eccli. 11. 6.

Laboranti merces debetur. Lev. 19. 13. Deut. 24. 15. † 25. 4. Tob. 4. 15. Eccli. 7. 22. † 34. 25. 26. Jer. 22. 13. Malach. 3. 5. Matth. 10. 10. Luc. 10. 10. 7. 1. Cor. 9. 9. 14. 1. Tim. 5. 18. Jac. 5. 4.

Laboris manuum & agricolturæ laus & utilitas. Prov. 12. 11. † 13. 4. † 14. 23. † 24. 27. † 28. 19.

LACHIS traditur in manus Iſraelis. Joſue 10. 32. extruitur. 2. Par. 11. 9.

LAICI ne ſe ſacris præter officium miſceant. Levit. 10. 1. * Num. 1. 51. † 3. 10. nec vaſa ſacrata temere contingant. Num. 1. 51. † 4. 15. 19. 20. † 18. 7. 2. Reg. 6. 6. 2. Par. 26. 18.

LAIS oppugnatur a Danitis, expugnatur, ædificatur, & appellatur Dan. Judith. 18. 17. appellatur Leſen. Joſue 19. 47.

LAUDANDUS Deus ante & poſt ſumptum cibum. Deut. 8. 10. Vide Gratia.

Laudare Deum pro merito non poſſumus. Pſalm. 95. 4. † 105. 2. † 118. 164. † 144. 3. Eccli. 43. 2. 32.

Laudes Deo canendæ. Pſal. 46. 2. † 146. 7. † 149. 1. Iſai. 14. 4. Epheſ. 5. 19. Col. 3. 16. Hebr. 13. 15. Jac. 5. 13.

LAZARUS jacet ante oſtium divitis epulonis. Luc. 16. 20.

Lazarus ſuſcitatur a morte. Joann. 11. 43. perſecutionem ſuſtinet a Judæis. 12. 10.

LEBBÆUS cognomigne Thaddæus diſcipulus Chriſti. Matth. 10.

3. appellatur Judas filius Jacobi Luc. 6. 16.

LEPRA quomodo cognoſcatur. Lev. 13. * 14.

Lepram mittit Deus propter peccatum. Exod. 44. 4. Num. 12. 8. 4. Reg. 5. 1. 27. † 15. 5. 2. Par. 26. 18. 19. 21.

Lepra mundatur. Exod. 4. 7. Num. 12. 15. 4. Reg. 5. 14. Matth. 8. 2. Luc. 17. 14.

Leproſorum ſegregatio. Lev. 13. 49. Num. 5. 2. 4. Reg. 15. 5.

LEVI naſcitur. Gen. 29. 34. occidit cum fratre ſuo Simeone Sichemitas 34. 25. penitio iſtius facti. 49. 5.

Levitarum habitatio, jus, & debita vitæ ſuſtentatio. Lev. 10. 12. † 25. 32. Num. 18. 21. 14. † 35. 2. 7. Deut. 10. 8. † 12. 12. 19. † 14. 27. † 18. 4. † 26. 11. Joſ. 13. 14. 33. † 18. 7. † 21. * 2. Eſd. 16. 33. 37. † 13. 10. Ezech. 48. 13. Eccli. 7. 32.

Levitarum miniſterium & officium. Num. 1. 49. † 3. * † 4. 1. † 8. * † 18. 2. 23. Deut. 10. 8. Joſ. 3. 6. 1. Paral. 6. 31. * † 9. 14. * 2. Par. 19. 8. Ezech. 44. 11.

Levitas aſſumit ſibi in miniſterium Deus pro primogenitis Iſraelis. Numer. 3. 12. 40. * † 8. 16.

Levitæ puniunt peccatum erecti vituli. Exod. 32. 26.

Levitæ expelluntur ex Iſrael. 2. Paral. 11. 14.

LEX prima, & præceptum datur. Gen. 2. 16. violatur. 3. 4. 6.

Lex decem mandatorum datur Moyſi. Exod. 20. * Deut. 5. *

Legis tabulæ dantur. Exod. 31. 18. Deut. 5. 22. franguntur. Exod. 32. 19. Deut. 9. 17. dantur aliæ tabulæ. Exod. 34. 27. Deut. 10. 1.

Legis natura, officium & operatio. Rom. 3. 20. † 4. 15. † 5. 20. † 7. 1. 7. Gal. 3. 19. 1. Tim. 1. 8. Heb. 7. 18. 27.

Legem Dei ſine ſpiritu ejus non poſſumus implere. Deut. 5. 29. Pſ. 118. 24. Luc. 18. 22. Actor. 15. 10. Rom. 8. 2. Punitio vel merces eorum, qui Legem Dei prævaricantur, vel obſervant. Vide Obedientia, & Inobedientia.

Legis cæremoniæ abrogantur per Chriſtum. Matth. 11. 13. Marc. 15. 38. Actor. 13. 38. † 15. 11. Rom. 6. 14. † 7. 4. † 8. 3. Galat. 3. 13. † 4. 5. Epheſ. 2. 13. Col. 2. 14. 1. Petr. 1. 11. 18.

Lex legitur. Deut. 1. 5. † 31. 9. 11. Joſ. 8. 33. 4. Reg. 23. 2. 2. Eſd. 8. 8. † 9. 3. 3. Eſdr. 9. 39. 2. Mach. 8. 19. 23.

Lex nova Chriſtianorum conſiſtit potiſſimum in Charitate. Matth. 5. 44. † 7. 12. † 2. 36. Joann. 13. 34. Rom. 13. 10. Galat. 5. 14. † 6. 2. 1. Tim. 1. 5.

LIA nubit Jacob patriarchæ. Gen. 29. 21. gignit ei multos liberos. 29. 31.

LIBER vitæ. Exod. 32. 32. Pſalm. 68. 29. Phil. 4. 3. Apoc. 3. 5. † 20. 12. † 21. 27.

LIBERUM arbitrium etiam poſt lapſum in homine manſit. Gen. 4. 7. Deut. 30. 19. Joſue 24. 15. Pſalm. 26. 9. Sap. 9. 10. Eccli. 15. 18. † 31. 10. 1. Cor. 3. 9. † 7. 37.

Liberum arbitrium cooperatur gratiæ Dei. 1. Reg. 7. 3. 2. Paral. 12. 14. Pſal. 9. 17. † 72. 13. Prov. 16. 1. 5. 9. Eccli. 2. 20. Iſaiæ 1. 16. 17. 18. † 40. 3. † 46. 8. † 55. 6. 7. Ier. 3. 1. 12. 22. † 4. 3. 4. 14. † 7. 3. † 18. 8. 11. † 25. 5. † 26. 13. † 32. 15. Ezech. 18. 21. 22. 27. 28. 30. 31. † 33. 14. 15. 16. 19. Zach. 1. 3. Malach. 3. 7. Matth. 3. 2. 3. † 11. 33. † 12. 28. Marc. 1. 3. Luc. 3. 4. Joann. 1. 23. † 7. 37. Actor. 13. 19. † 8. 22. † 9. 6. Rom. 10. 13. 3. 1. Cor. 3. 9. † 15. 10. 2. Cor. 7. 1. Epheſ. 5. 14. Phil. 2. 12. 13. † 4. 13. Coloſſ. 1. 29. † 3. 9. 10. 1. Tim. 4. 16. 2. Tim. 2. 21. Hebr. 4. 16. † 12. 12. 13. Jac. 4. 8. 1. Petr. 1. 22. 1. Joann. 3. 3. Apoc. 3. 20.

Libertas Evangelica. Joann. 8. 32. Rom. 6. 18. † 8. 2. 21. Galat. 5. 13. 1. Petr. 1. 18. † 2. 16. † 2. Petr. 2. 19.

Libertas prava, & improbanda. Job. 11. 12. Jer. 34. 14. Oſee 7. 16. 2. Petr. 2. 18.

LINGUA mala cavendum. Levit. 19. 16. Job. 5. 21. Pſalm. 51. 4. † 139. 4. 12. † 140. 3. Prov. 4. 24. † 10. 18. † 11. 9. † 12. 13. 19. † 15. 2. † 16. 27. 28. † 17. 20. † 18. * † 20. 19. † 21. 23. † 26. 20. † 30. 11. Eccl. 5. 2. Sap. 1. 11. Eccli. 5. 16. † 25. 12. † 28. * 1. Cor. 15. 33. 1. Petr. 2. 1. Jacob. 1. 19. † 3. 5. 8. † 4. 11. Vide Detractio.

Lingua diſcrete moderanda. Prov. 10. 19. † 12. 14. † 13. 2. 3. † 17. 27. † 18. 21. † 21. 23. Eccli. 14. 1. † 20. 5. † 22. 33. † 23. 17. Matth. 12. 36. Luc. 6. 45. Jacob. 1. 19. † 3. 2. 1. Petr. 3. 10. Vide Loquenda.

LOBNA occupatur. Joſ. 20. 29. deficit a Juda. 4. Reg. 8. 22. oppugnatur ab Aſſyriis. 19. 8.

LONGANIMITAS. Vide Patientia.

LOQUENDA ſunt vera, honeſta & quæ audientibus prodeſſe queant. Exod. 22. 28. Pſalm. 14. * Prov. 13. 2. † 24. 26. † 25. 11. † 29. 20. Eccleſ. 5. 2. Eccli. 7. 37. Matth. 5. 37. † 12. 36. Eph. 4. 29. † 5. 3. Col. 3. 8. 1. Petr. 3. 10.

Loquendi tempus & opportunitas. Prov. 15. 23. † 25. 11. Eccleſ. 8. 5. Eccli. 11. 8. † 20. 6. † 32. 9. † 33. 4. quomodo loquendum. Job 6. 29. Prov. 15. 4. † 16. 20. 22. † 29. 11. Eccli. 4. 34. † 5. 16. † 6. 5. Coloſſ. 4. 6.

LOTH liberatur ab incendio Sodomorum. Gen. 19. 15. 17. 2. Petr. 2. 7. uxor ejus mutatur in ſtatuam ſalis. Gen. 19. 26. Sap. 10. 7. Luc 17. 32. concumbit cum duabus filiabus ſuis. Geneſ. 19. 31. 35.

LOTIO pedum. Geneſ. 18. 4. † 19. 2. † 24. 32. † 43. 24. Joann. 13. 4. 14. 1. Tim. 5. 10.

LUCAS medicus. Col. 4. 14. manet cum Paulo. 2. ad Timoth. 4. 11.

LUCIFER cecidit e cœlo. Iſai 14. 12.

LUX eſt Chriſtus. Iſai. 9. 2. † 42. 6. † 60. 1. 19. † 49. 6. Joann. 1. 5. † 8. 12. † 9. 5. † 12. 35. 46. 1. Joann. 1. 5. † 2. 8.

Lux ſunt Chriſtiani. Prov. 4. 18. Iſai. 62. 1. Matth. 5. 15. Rom. 2. 19. Phil. 2. 15.

LYDIA purpuraria credit in Chriſtum. Actor. 16. 14.

LYSIAS dux exercitus Antiochi. 1. Mach. 3. 32. pactum init cum Judæis. 6. 58. capitur & juſſu Demetrii occiditur. 7. 2.

M

MAACHA filia Tholmai. regis in Geſſur, mater Abſalonis. 2. Reg. 3. 3.

MACHAA filia Abeſſalom, mater Abiam regis Juda. 3. Reg. 15. 2. appellatur Michaja. 2. Paral. 13. 2.

MACEDONIA mittit eleemoſynas pauperibus Jeroſolymitanis. Rom. 15. 26. 2. Cor. 8. 1. Paulus vocatur in Macedoniam. Actor. 16. 9.

MADIAN filius Abraham. Geneſ. 25. 2. Deus præcipit ut cædantur Madianitæ. Num. 25. 16.

Madianitæ cæduntur cum ſuo rege. 31. 7. opprimunt Iſraelem. Judic. 6. 1. irruit in eos Gedeon. 7. *

MAGDALENA. Vide Maria.

MAGI Pharaonis virgas ſuas vertunt in colubros. Exod. 7. 12.

Magi primitiæ Gentium Chriſtum adorant. Matth. 2. 11.

Magia. Vide Incantationes.

MALALEEL naſcitur. Geneſ. 5. 12.

MALCHO præcidit Petrus auriculam. Joann. 18. 10.

MALEDICTIO & benedictio. Gen. 3. 14. 17. † 8. 21. † 9. 25. † 24. 41. † 27. 28. † 48. 15. 20. † 49. 7. Num. 5. 21. Deut. 11. 26. † 27. 13. Joſue 8. 34. Jud. 9. 20. 1. Reg. 17. 43. 2. Reg. 2. 5. † 16. 7. 4. Reg. 2. 24. 2. Eſdr. 5. 14. Prov. 26. 2. Jerem. 29. 22. † 49. 13. Zach. 8. 13.

Maleficia. Vide Incantationes.

MALUM dicens bonum, punietur. Iſai. 5. 20. Malach. 2. 17. Prov. 24. 24.

Malum declinandum, & bonum faciendum. Prov. 3. 7. Iſai. 1. 16. Ezech. 18. 21.

Malorum conſortium vitandum. Pſal. 1. * † 25. 4. Prov. 1. 10. † 14. 7. † 24. 21. † 29. 24. Eccli. 8. 18. † 13. * 2. Cor. 6. 14. 2. Joann. 10. Apoc. 18. 4.

Malum non eſt reddendum pro ma-

malo. Prov. 20. 22. † 24. 29. Rom. 12. 14. 17. 1. Cor. 4. 12. 1. Theſſ. 5. 15. 1. Petr. 3. 9.

Malum pœnæ eſt a Deo. Deut. 32. 23. 3. Reg. 9. 9. † 21. 29. Iſai. 45. 7. Jerem. 12. 11. † 32. 42. Baruch. 2. 2. Amos 3. 6. Jonæ 3. 10. Mich. 1. 12. † 3. 3.

Malum culpæ ſumme averſatur Deus, tantum abeſt ut eum auctorem habeat. Exod. 23. 7. 2. Par. 19. 7. Judith 5. 21. Job 34. 10. Pſal. 5. 5. 7. † 44. 8. Prov. 15. 8. 9. Sap. 4. 9. Eccli. 15. 21. Oſee 13. 9. Rom. 9. 14. 2. Cor. 6. 15. Jac. 1. 13.

Malos rectores & præpoſitos permittit Deus ob peccata populi. 3. Reg. 12. 24. Job 34. 30. Iſai. 29. 10. Ezec. 14. 9. Oſee 13. 11. 2. Theſſ. 2. 11. Jubetque obedientiam illis præſtare. Matt. 23. 3.

Malorum etiam miniſtrorum opera utitur Deus. Matth. 7. 22. Marc. 9. 38. Luc. 9. 49.

MANAHEM rex Iſrael. 4. Reg. 15. 14.

MANASSES primogenitus Joſeph naſcitur. Geneſ. 41. 51. † 48. 14.

Manaſſes impius, filius pii Ezechiæ rex Juda. 4. Reg. 21. 1. 6. 2. Paral. 32. 33. † 33. 1. Jerem. 15. 4. ducitur vinctus in Babylonem, & per pœnitentiam convertitur ad Dominum, & exanditus recuperat regnum. 2. Par. 33. 11. 13. reliquit poſt ſe Amon. 4. Reg. 21. 18. Matth. 1. 10. appellatur Her. Luc. 3. 28.

MANENDUM eſt nobis in Chriſto. Joann. 15. 4. Rom. 8. 1. Cor. 4. 15. † 13. 13. Coloſſ. 2. 6. 1. Joann. 2. 6. 28. † 3. 24. † 4. 13.

MANNA. Exod. 16. * Numer. 11. 7. Deut. 8. 3. Joſ. 5. 22. Pſalm. 77. 24. Sap. 16. 20. Joann. 6. 31.

MANSUETUDO. Juſ. 7. * 19. 1. Reg. 25. * 2. Reg 16. 10. Prov. 15. 1. Eccli. 1. 29. Matth. 5. 4. † 11. 29. Galat. 5. 23. * 6. 1. Epheſ. 4. 2. Col. 3. 12. 2. Tim. 2. 25. Tit. 3. 2.

MARDOCHÆUS defenſor & tutor Eſther, captivus abductus in Babylonem. Eſther 2. 5. 7. a rege ſummo honore affectus. 6. 10. revertitur de captivitate in Jeruſalem. 1. Eſdr. 2. 2. 2. Eſdr. 7. 7.

MARE creatur. Geneſ. 1. 9. concluditur ſuis terminis. 1. 9. Job 26. 10. † 28. 26. Prov. 8. 29. Jer. 5. 21. cedit filiis Iſrael. Exod. 14. 21. ſedatur verbis Chriſti. Matth. 8. 25.

MARIA ſoror Aaron laudat Dominum. Exod. 15. 21. fit leproſa. Num. 12. * Deut 24. 9. moritur. Num. 20. 1.

Maria virgo prænuntiata. Geneſ. 3. 15. Num. 24. 17. Pſal. 18. 6. † 44. 10. † 45. 5. † 84. 2. † 86. 3. † 131. 8. Prov. 31. 10. 29. † 9. 1. Cantic. 1. * 2. * 3. * 4. * 5. * 6. * Eccli. 24. * Iſai. 7. 14. † 11. 1. † 29. 1. † 45. 8. Jer. 31. 22.

Maria vocatur, & eſt mater Domini. Luc. 1. 43. mater Jeſu. Matth. 2. 13. Joann. 19. 25.

Mariæ perpetua virginitas ſignificatur. Exod. 3. 2. Judic. 6. 37. 38. 39. 40. Pſalm. 18. 6. Cant. 2. 2. † 4. 7. † 6. 9. Iſai. 7. 14. † 11. 1. † 35. 1. 2. † 66. 7. Ezech 44. 2. Dan. 2. 34. Matth. 1. 20. Luc. 15. 35.

Maria virgo multis dotata virtutibus, fide dives. Prov. 31. 18. Luc. 1. 38. 45. Joann. 2. 5. ſpe plena. Eccli. 24. 24. Joann. 2. 5. charitate perfecta. Eccli. 24. 24. Luc. 1. 56. † 2. 7. Joann. 2. 3. † 19. 25. caſta. Vide ſupra.

Mariæ perpetua virginitas, caſtitatem vovit perpetuam. Luc. 1. 35. humilis. Luc. 1. 38. 48. miſericors. Joann. 2. 3. prudens. Luc. 2. 19. modeſta. Luc. 2. 48. pia. Luc. 1. 46. 47. benigna. Luc. 1. 40. fortis. Prov. 31. 10. * Joann. 19. 25. ſapiens. Proverb. 31. 26. Joann. 2. 5. pauper. Matth. 2. 11. Luc. 2. 7. 24. patiens. Matth. 2. 13. Luc. 2. 25. virtute præcellens omnes. Prov. 31. 29. Eccli. 24. 25. Luc. 1. 28. 48.

Maria ſalutatur ab Angelo. Luc. 1. 28. viſitat Eliſabeth, & laudat Deum. Luc. 1. 39. 46. proficiſcitur cum Joſeph in Bethlehem. Luc. 2. 4. in Ægyptum. Matth. 2. 14. revertitur inde in terram Iſrael. Matth. 2. 14. invenit Chriſtum in templo. Luc. 2. 46. aſſiſtit cruci, & Apoſtolo Joanni commendatur. Joann. 19. 25. manet cum Apoſtolis. Actor. 1. 14.

Maria Magdalena deflet ſua peccata. Luc. 7. 38. obtinet peccatorum remiſſionem. Luc. 7. 48. liberata a ſeptem dæmoniis adhæret & miniſtrat Chriſto. Luc. 8. 2. 3. ungit Dominum. Matth. 26. 6. Marc. 14. 3. Joann. 11. 2. † 12. 3. adeſt Chriſto in cruce morienti. Joann. 19. 25. ſtat ad monumentum plorans. Joann. 20. 11. Chriſtus ei apparet poſt reſurrectionem. Marc. 16. 9. Joann. 20. 14. nuntiat reſurrectionem diſcipulis. Joann. 20. 18.

MARITI officium & auctoritas in uxorem. Geneſ. 3. 16. Numer. 5. 12. 18. † 30. 7. 13. Deut. 22. 5. 13. † 24. 1. Prov. 5. 18. † 18. 22. † 31. 10. Eccleſ. 9. 9. Eccl. 7. 28. † 9. 1. † 25. 2. 27. † 26. 1. Malac. 2. 14. 16. 1. Cor. 7. * † 11. 2. 10. Ephe. 5. 22. Coloſſ. 3. 18. Tit. 2. 4. 1. Tim. 2. 1. 1. Petr. 3. 1.

MARTHA hoſpitio excipit Dominum. Luc. 10. 38. oſtendit ſuam fidem. Joann. 11. 27.

MATHAN ſacerdos Baal occiditur. 4. Reg. 11. 18. 2. Petr. 23. 17.

MATHIAS eligitur in Apoſtolum. Act. 1. 26.

MATHUSALEM filius Henoch naſcitur. Geneſ. 5. 21. vivit 969. annis, & moritur. Gen. 5. 27.

MATRIMONIUM. Geneſ. 1. 27. 28. † 2. 21. 22. 23. 24. † 3. 6. 12. 17. † 4. 1. 17. † 9. 1. † 19. 26. † 24. 3. † 29. 21. Exod. 2. 1. † 20. 17. Lev. 18. * 20. 10. Deut. 5. 21. † 7. 3. † 22. 23. † 24. 1. Joſ. 23. 12. Judic. 3. 6. † 14. 2. 7. 15. 1. Eſdr. 9. 2. 2. Eſdr. 13. 23. Eſther 2. 17. Tob. 4. 13. † 6. 17. † 7. 15. 16. † 8. 9. Prov. 18. 22. † 19. 14. Eccli. 25. 1. Jerem. 3. 1. Matth. 5. 32. † 19 3. 3. † 22. 24. 30. Marc. 6. 18. † 10. 2. 6. 7. 8. 9. † 12. 20. * Luc. 1. 5. † 3. 19. † 16. 18. † 20. 34. Joann. 2. 1. 2. Rom. 7. 2. 3. 1. Cor. 7. * Epheſ. 5. 31. 32. 2. Tim. 3. 2. † 5. 9. Hebr. 13. 4. 1. Petr. 3. 1.

Matrimonium indiſſolubile. Geneſ. 2. 24. Matth. 5. 32. † 19. 7. Marc. 10. 11. Luc. 16. 18. 1. Cor. 7. 10.

Matrimonium ſpiritale. Quære Connubium.

Matrimonium cujus rei ſacramentum. Epheſ. 5. 32. confert gratiam & ſanctificationem. 1. Theſſ. 4. 4.

MATTHÆUS publicanus vocatur. Matth. 9. 9. † 10. 3. appellatur Levi filius Alphæi. Marc. 2. 14. Lucæ 5. 27.

MATTHANIA patruus Joachim conſtituitur rex Juda. 4. Reg. 24. 17. appellatur Zedechias. 2. Par. 36. 15.

MATTHATIAS Sacerdos oſtendit ſtudium pro tuenda religione. 1. Mach. 2. 24. pugnant ſtrenue. 2. 41. monet filios ſuos ad obſervationem legis Dei. 2. 49. 64.

MEDI occupant regnum Babyloniæ. Dan. 5. 31.

MELCHISEDECH Sacerdos, & rex Salem. Gen. 14. 18. Pſalm. 109. 4. Hebr. 7. 1.

MENDACIUM. Gen. 3. 4. † 27. 19. † 39. 17. Lev. 19. 11. 2. Reg. 1. 2. 7. 4. Reg. 4. 25. Prov. 6. 19. † 12. 21. Sap. 1. 11. Eccli. 7. 13. † 20. 26. 28. † 25. 4. Oſee 4. 2. Joann. 8. 44. Actor. 5. 4. 8. Epheſ. 4. 25. Coloſſ. 3. 9. Vide Teſtimonium.

MENELAUS proditor patriæ uſurpat ſibi ſummum Sacerdotium. 2. Mach. 4. 24. extremo ſupplicio afficitur. 2. Mach. 13. 4. 5. 6.

MENSURA qua menſi fuerimus remetietur nobis. Exod. 21. 23. Judic. 1. 7. 1. Reg. 15. 33. 2. Reg. 22. 25. Pſalm. 17. 21. Prov. 22. 23. Iſ. 33. 1. † 65. 6. † 66. 4. Jerem. 30. 15. 29. 51. 49. Ezech. 16. 59. Joel 3. 7. Matth. 7. 2. Marc. 4. 24. Luc. 6. 38.

Menſuræ & pondera debent eſſe juſta. Levit. 18. 35. Deut. 25. 13. Ezech. 45. 10. Michææ 6. 11. Amos 8. 5. Prov. 16. 11. † 20. 10.

MERARI filius Levi. Num. 3. 17.

Meraritarum officium. 3. 33. † 4. 42.

MERCES debetur operibus. Gen. 4. 7. † 25. 1. Pſalm. 118. 112. Prov. 11. 18. Sap. 5. 16. † 10. 17. Eccli. 2. 8. † 11. 24. † 18. 22. † 26. 18. † 51. 30. 38. Iſai. 3. 10. Jerem. 31. 16. Matth. 5. 12. † 6. 1. † 10.

† 10. 41. 32. † 20. 10. 8. Marc. 9. 41. Luc. 6. 35. † 10. 7. Joann. 4. 36. Rom. 4. 4. 1. Cor. 3. 8. 1. Tim. 5. 18. Apoc. 22. 12.

MERITA operum. Eccli. 18. 31. † 16. 15. † 38. 18. Vide Opera.

MEROB filia Saulis. 1. Reg. 14. 49. promittitur Davidi in uxorem. 18. 17.

MESSIAS, id est Christus, & verus unctus est Dominus noster Jesus. Joann. 1. 4. † 4. 25. † 7. 41. † 11. 27. Matth. 26. 64. Marc. 14. 62. Lucæ 22. 67. Actor. 17. 3. † 18. 28. 19. 4. 1. Joannes 5. 1.

MICHA parat ephod idolo matris suæ. Jud. 17. 5. conducit Levitam. 17. 7. 10. idolum & ephod auferuntur; similiter & Sacerdos abducitur. 18. 13. 18. 20.

Micha, filius Miphiboseth 2. Reg. 9. 12.

MICHÆAS prophetat contrarium pseudoprophetis. 3. Reg. 22. 13. 15. 23. 2. Par. 18. 14.

MICHAEL pugnat cum diabolo. Daniel. 10. 13. Judæ 9. Apoc. 12. 7.

MICHOL sive Michal filia Saulis, datur Davidi in uxorem. 1. Reg. 18. 27. juxta promissionem regis. 17. 25. conservat Davidi vitam, demittens cum per fenestram. 19. 12. subducitur ei, & datur Phalti, sive Phaltiel. 25. 44. redditur ei. 2. Reg. 3. 14. 15. deridet ipsum saltantem coram Domino. 6. 16.

MILITARE. Vide Bellum.

MINISTRORUM etiam malorum opera dignatur uti Dei bonitas. Matth. 7. 22. Marc. 9. 38. Luc. 9. 49. quos & jubet audiri. Matth. 23. 3.

MIPHIBOSETH filius Jonathæ. 2. Regum 4. 4. Invenit gratiam coram Davide. 9. 7. * parcit ei David. 21. 7. appellatur Meribbaal, 1. Par. 9. 40.

Miphiboseth filius Saulis suspenditur. 2. Regum 21. 8.

MIRACULA operatur Deus per Sanctos, & eorum reliquias. Vide Sancti & Reliquiæ.

MISERICORDIA. Vide Bonitas Dei, item Charitas.

Misericordiæ opera proximo exhibenda. 1. Reg. 15. 6. 2. Paral. 28. 9. 15. Psalm. 111. 5. 9. Prov. 24. 31. 31. † 19. 7. 28. 21. Eccli. 4. 2. 29. † 35. 18. Isa. 58. 7. Osee 6. 11. Mich. 6. 8. Zach. 7. 8. Matth. 5. 7. † 9. 13. † 10. 41. † 18. 33. † 25. 21. Marc. 9. 40. Luc. 6. 35. † 11. 33. Rom. 12. 13. Gal. 6. 12. Col. 3. 12. 1. Tim. 5. 10. Quæres Eleemosyna.

MISSÆ sacrificium olim prædictum & prænuntiatum. Lev. 26. 9. 10. 11. 12. Psalm. 22. 5. † 109. 4. Isaiæ 2. 2. 3. † 19. 19. 20. † 56. 7. † 61. 6. † 66. 19. 20. 21. Jerem. 31. 31. † 33. 16. 10. 18. Dan. 12. 11. Amos 9. 11. Malach. 1. 10. 11.

Missæ sacrificium per varias figuras veteris Testamenti significatum. Genes. 14. 18. † 16. 6. † 22. 13. Exod. 12. 5. 24. † 25. 36. † 29. 2. 15. Lev. 2. 1. 13. † 3. 12. † 4. 23. † 5. 7. 11. † 8. 15. † 6. 8. † 14. 4. † 16. 3. † 19. 21. Num. 15. 24. † 18. 17. 1. Reg. 21. 4. 3. Reg. 19. 6. 4. Reg. 4. 41. Dan. 8. 12. appellatusque juge sacrificium. Dan. 11. 31. † 12. 11. nec interibit offerens sacrificium. Jerem. 33. 18. 21.

Missæ sacrificium a Christo institutum. Lucæ 22. 19. & ab ejus discipulis visitatum. Actor. 13. 2. [illegible].

Missæ sacrificii mentionem facit Paulus. 1. Cor. 10. 16. † 11. 23. *

MOAB filius Lot & filiæ ejus natu majoris. Gen. 19. 37. contra Moabitas pugnare, Israeli a Deo prohibetur. Deut. 2. 8. factus est Moab serviens Davidi sub tributo. 2. Reg. 8. 2. deficiunt Moabitæ ab Israel. 4. Reg. 1. 1. † 3. 5. irruunt latrunculi de Moab in terram Israel. 13. 20. non admittebantur in Ecclesiam. Deut. 23. 3. 2. Esdr. 13. 1. contra Moab prophetatur. Num. 21. 29. † 24. 17. Psalm. 59. 10. † 107. 10. Isa. 16. * † 25. 10. Jer. 48. 1. Ezech. 25. 8. Amos 2. 1. Soph. 2. 8.

MOLOCH idolum. Levit. 18. 21. † 20. 2. appellatur Melchom. 1. Paral. 20. 2. Jerem. 49. 1. Amos 1. 15. Soph. 1. 5. de Moloch vide item 3. Reg. 11. 5. 7. 4. Regum 23. 10.

MORBUS. Vide Ægrotatio.

MORS est pœna peccati. Gen. 2. 17. † 3. 19. Rom. 5. 12. 17. † 6. 23. 1. Cor. 15. 21. Ephes. 2. 2. Col. 2. 13. 1. Tim. 5. 6. Jacob. 1. 15.

Mors & certus dies mortis omni homini constitutus est. Deut. 31. 14. Jos. 23. 14. 1. Reg. 26. 10. Job 14. 5. Psalm. 88. 49. Eccles. 3. 3. † 8. 8. † 9. 5. Eccli. 17. 3. † 41. 1. Joann. 7. 30. † 8. 20. Rom. 5. 12. † 6. 23. Heb. 9. 27.

Mortis hora incertissima, Eccles. 9. 12. Matth. 24. 43. Luc. 12. 40. 1. Thess. 5. 2. 2. Thess. 2. 2. Jacobi 4. 13.

Mors corporis, justis est quasi somnus quidam & dormitio. Deut. 31. 16. 2. Reg. 7. 12. 3. Regum 2. 10. † 11. 21. 43. † 14. 20. Sap. 3. 3. Matth. 9. 24. Joann. 11. 11. Act. 7. 60. † 13. 36. 1. Corinth. 11. 29. 1. Thess. 4. 13.

Mortem nostram sua morte devicit Christus. Isai. 25. 8. Osee 13. 14. Rom. 6. 9. 1. Cor. 15. 54. 2. Timoth. 1. 10. Heb. 2. 14. Apoc. 21. 4.

Mortem qui sibi intulerint. Jud. 9. 54. † 16. 29. 1. Reg. 31. 4. 2. Reg. 17. 23. 3. Reg. 16. 18. 2. Machab. 10. 13. † 14. 41. Matth. 27. 5. Act. 1. 18.

Mortuos lugere quatenus permittatur, aut prohibeatur. Luc. 19. 38. Deut. 14. 1. † 34. 8. 2. Regum 1. 11. † 3. 32. † 10. 2. † 11. 16. † 14. 2. † 19. 1. † 21. 10. 13. Eccli. 22. 10. † 38. 16. 1. Mach. 9. 20. † 12. 52. † 13. 26. Matth. 9. 3. Luc. 7. 13. Joann. 11. 33. Actor. 8. 2. † 9. 39. 2. Thess. 4. 13.

Mortui ad vitam revocantur. 3. Reg. 17. 20. 4. Reg. 4. 33. † 13. 21. Matth. 9. 25. † 27. 52. Marc. 5. 41. Luc. 7. 13. † 8. 54. Joann. 11. 43. Act. 9. 40. † 20. 10.

Mortuorum sepultura. Vide Sepeliendi mortui.

Mortuorum suffragia. Vide Purgatorium.

MOYSES nascitur ex Levi. Ex. 2. 1. † 6. 20. Act. 7. 20. percutit Ægyptium, & fugit in Madian. Exod. 2. 12. 15. accipit Sephoram Madianitem uxorem. Exod. 2. 21. mittitur ad Pharaonem in Ægyptum. 3. 10. * † 5. 1. † 6. 12. † 7. * † 8. * † 9. 2 † 10. * revertitur cum uxore & liberis in Ægyptum. 4. 20. orat pro Pharaone. 8. 12. 30. † 9. 28. 33. † 10. 17. orat pro populo. 14. 15. † 17. 4. 11. † 32. 11. 13. 31. Num. 11. 2. † 14. 15. 17. † 21. 7. Deut. 9. 18. 26. accipit primo tabulas. Exod. 31. 18. has confringit videns populi idolatriam. Exod. 32. 19. accipit iterum novas. 34. 28. in faciem ejus intueri non poterat populus Israeliticus. 34. 30. 2. Cor. 3. 7. mittit exploratores in terram Chanaan. Num. 13. 2. probat se a Deo esse missum. Num. 16. 28. 31. videt terram promissionis, & moritur. 20. 12. † 27. 12. Deut. 34. 1. 5. apparet in transfiguratione Christi. Matth. 17. 3. Lucæ 9. 30. commendatur. Eccli. 45. 1. diabolus altercatur cum Angelo Michaele de Moysi corpore. Judæ 9.

MUNDI corde. Psalm. 23. 4. † 50. 12. † 72. 1. Matth. 5. 8. 1. Pet. 1. 22.

Mundities interior & exterior commendatur. Matth. 23. 25. Lucæ 11. 39. 2. Cor. 7. 1.

MURMURATORES quo imitentur, & quæ illis pœna metuenda. Exod. 14. 11. † 15. 24. † 16. 2. 7. 8. † 17. 2. Num. 11. 1. * † 12. 1. 9. 10. † 14. 2. 27. * † 16. 3. † 17. 13. † 20. 2. † 21. 5. * Deuter. 1. 27. Josue 9. 18. Judith 8. 10. Sap. 1. 11. Matth. 20. 12. Lucæ 15. 2. † 19. 7. Joann. 6. 41. * Act. 6. 1. 1. Cor. 10. 10. Judæ 16.

N

NAAMAN militiæ præfectus apud regem Syriæ mundatur a lepra. 4. Reg. 5. 14. Luc. 4. 27.

NAAS rex Ammonitarum pugnat contra Jabes. 1. Reg. 11. 1. moritur. 2. Reg. 10. 1.

NAAS pater Abigail. 2. Reg. 17. 25.

NABAL vir iniquus. 1. Reg. 25. 25. 26.

NABOTH, quia regi Achab vi-

tized by Google

vineam negabat, lapidatur. 3. Reg. 21. 2. 13.

NABUCHODONOSOR potentiſſimus rex Babylonis. Jerem. 27. 6. invadit Ægyptum. 4. Reg. 24. 7. Jerem. 46. 2. aſcendit in Jeruſalem. 4. Reg. 24. 1. 10. † 25. 1. Jerem. 39. 1. juxta prophetiam. Jerem. 25. 8. † 32. 28. erigit auream ſtatuam. Dan. 3. 1. habitat ſeptem annos inter feras. 4. 28. 30. ſuperbia ejus, amplitudo dominii, & crudelitas explicatur. Iſaiæ 14. 2. 8.

NABUZARDAN dux militiæ regis Babylonici deſtruit domum Dei, muros Jeruſalem, & populum, qui remanſerat, tranſfert, cum omnibus vaſis templi, in Babylonem. 4. Reg. 25. 8. Jerem. 39. 9. 11. † 52. 12.

NACHOR avus Abraham. Gen. 11. 23. 25.

NADAB & Abiu igne abſumuntur. Lev. 10. 2. † 16. 1. Num. 3. 4. † 26. 61.

Nadab rex Iſrael. 3. Reg. 14. 20. cæditur. 19. 28.

NAHASSON filius Aminadab princeps & dux tribus Juda. Num. 1. 7. † 2. 3. † 7. 12.

NAHUM prædicat in Ninive. Nahum 1. * † 2. * † 3. *

NATHAN filius Davidis. 2. Reg. 5. 14. appellatur Matthatia. Luc. 3. 31.

Nathan propheta mittitur ad Regem David. 2. Reg. 7. 4. † 12. 1.

NATHANAEL dux tribus Iſſachar. Num. 1. 8.

Nathanael videtur a Chriſto. Joann. 1. 47.

Chriſtus manifeſtat ſe ipſi Nathanael. 21. 8.

NECHAO rex Ægypti. 4. Reg. 23. 29. 2. Paral. 35. 20. † 36. 3.

NEGOTIATIO. Vide Emere & Vendere.

NEHEMIAS pincerna Artaxerxis. 2. Eſd. 1. 11. mittitur in Judæam ad ædificandum, quæ erant deſtructa. 2. 9. appellatur Athorſata. 8. 9.

NEMROD potens erat & robuſtus venator. Gen. 10. 8.

NICANOR dux Lyſiæ. 2. Mach. 3. 38. & etiam dux exercitus Demetrii. 7. 26. minatur ſe ſuccenſurum templum. 7. 34. cæditur. 7. 43. 2. Mach. 15. 28.

NICODEMUS occultus diſcipulus Chriſti. Joann. 3. 1. † 7. 50. † 19. 39.

NINIVE ædificatur ab Aſſur. Gen. 10. 11. pœnitentiam agit de peccatis ſuis. Jonæ 3. 5. * deſolatio & deſtructio Ninive. Nahum 1. * † 2. * † 3. * Sophon. 2. 13. Tob. 14. 5. ſtabit in judicio, & condemnabit obcæcatos Judæos. Matth. 12. 41.

NOE filius Lamech. Gen. 5. 30. præco divinæ juſtitiæ. 2. Pet. 2. 5. ædificat arcam. Gen. 6. * ingreditur arcam. 7. 1. 7. egreditur. 8 15. accipit ſignum fœderis. 9. 8. 14. commendatur. Eccli. 44. 17.

NOEMI uxor Elimelech. Ruth. 1. 2.

NOVUM Teſtamentum. Jerem. 31. 31. Matth. 26. 28. Marc. 24. 14. Luc. 22. 20. 1. Cor. 11. 24. Heb. 8. 8. † 9. 15. † 10. 16. † 13. 29.

Novum cœlum & nova terra poſt mundi innovationem. Iſa. 65. 17. † 66. 22. 2. Pet. 3. 12. Apoc. 21. 1.

NUDI veſtiendi. Iſaiæ 58. 7. Ezech. 18. 7. Tob. 1. 17. Matth. 25. 26. 39. Vide Miſericordia.

O

OBED filius Booz ex Ruth, Ruth. 4. 17. Matth. 1. 5.

OBEDIENDUM Deo ejuſque præceptis, & quæ obedientibus ſit conſtituta merces. Gen. 12. 4. † 17. 9. 23. † 22. * † 25. 5. Exod. 1. 17. † 15. 26. † 19. 5. † 20. 6. † 23. 22. 25. Levit. 20. 22. † 26. 3. 11. Deut. 4. 40. † 7. * † 11. * † 13. 4. † 17. 15. † 18. 15. † 24. 8. † 27. 10. † 28. 1. 12. Joſue 22. 1. 1. Regum 12. 14. † 15. 22. 4. Reg. 10. 30. 2. Par. 7. 17. Prov. 1. 8. 33. † 15. 31. Iſai. 1. 19. † 48. 18. † 55. 2. Jer. 7. 23. † 11. 4. † 17. 24. † 35. * Dan. 3. 16. Eccli. 35. 7. 2. Machab. 7. 30. Matth. 4. 19. † 7. 24. † 8. * 21. † 15. 3. † 17. 5. † 25. 3. Luc. 5. 4. † 10. 16. Joann. 2. 7. Act. 4. 19. † 5. 32. Rom. 16. 19. Phil. 2. 8. 12. 1. Theſſ. 4. 3. † 5. 28. 1. Pet. 1. 22. Jacobi 1. 22.

Obedientia inferiorum erga ſuperiores. Vide Subditorum officium.

OBLATIO omnis debet eſſe ſine vitio aut macula. Levit. 1. 3. † 3. 1. † 22. 19. Num. 28. 3. 31. Deut. 15. 21. Eccli. 35. 14. Ezec. 43. 23. Mal. 1. 8. 14.

Oblationes Deo gratæ cælitus accenduntur. Gen. 4. 4. † 8. 20. † 15. 17. Lev. 9. 24. Jud. 6. 21. † 13. 19. 3. Reg. 18. 38. 1. Par. 21. 16. 2. Par. 7. 1. 2. Machab. 1. 21. † 2. 10.

Oblationes quotidianæ. Exod. 29. 38. Num. 28. 3. 1. Eſd. 3. 2.

Oblationes propriorum filiorum. Lev. 18. 21. † 20. 2. Deut. 22. 31. † 18. 10. Jud. 11. 39. 4. Reg. 3. 27. † 16. 3. † 17. 17. † 21. 6. 2. Par. 28. 3. Pſalm. 105. 37. Iſaiæ 57. 5. Jerem. 7. 31. † 19. 5. Ezech. 16. 26. 36. † 20. 31. † 23. 37.

Oblationum convivia cum gaudio celebrabantur. Gen. 31. 46. Exod. 18. 12. † 32. 6. Num. 25. 2. Deut. 12. * † 27. 7. 1. Reg. 1. 4. † 9. 12. * † 16. 5. 2. Reg. 15. 12. 3. Reg. 1. 9. † 3. 15. 1. Par. 29. 21.

Oblationes impiorum. Geneſ. 4. 3. 1. Reg. 15. 21. Pſalm. 39. 7. † 49. 7. † 50. 18. Prov. 15. 8. † 21. 27. Eccli. 35. 15. Iſai. 1. 10. † 43. 23. † 61. 8. † 66. 3. Jer. 6. 20. † 7. 20. † 14. 12. Oſee 5. 6. † 8. 13. † 9. 4. Amos 5. 22. Mich. 6. 7. Mal. 1. 7. 13. Matth. 9. 13. † 22. 7. Marc. 12. 33. Heb. 10. 5.

OCCIDERE. Vide Homicidium.

OCHOSIAS filius Joram rex Judæ. 4. Reg. 8. 24. fugit in Mageddo e facie Jehu, & cæditur. 9. 27. habet ſibi ſucceſſionem Joas regem. 1. Par. 3. 11.

OCULUS ſimplex & rectus. Eccli. 35. 12. Matth. 6. 22. Luc. 11. 34.

Oculus nequam. Gen. 6. 2. Prov. 6. 13. Eccleſ. 4. 8. Eccli. 14. 8. † 31. 14. Matth. 6. 22. Marc. 7. 22. Lucæ 11. 34. 1. Joann. 2. 16.

Oculorum cuſtodia quamopere ſit neceſſaria ad vitandum peccata Gen. 3. 6. † 6. 2. † 34. 2. † 38. 15. † 39. 7. 2. Reg. 11. 2. * † 13. 1. Prov. 23. 26. 33. Eccli. 9. 5. 7. 8. 9. 11. * † 25. 28. * † 41. 15. † 42. 12. Judith 10. 17. 18. * † 12. 16. Dan. 13. 8. * Matth. 5. 28. 1. Pet. 2. 12.

Oculus mentis vel intellectus. Num. 24. 3. Deut 29. 4. Iſa. 6. 9. Luc. 24. 29. Act. 26. 18. Epheſ. 1. 18.

ODIUM. Vide Invidia.

Odio habenda malitia. Pſalm. 96. 10. † 138. 21. Amos 5. 15. † 6. 8. Rom. 12. 9.

OFFERRE pro defuncto. 2. Mach. 12. 13.

OFFICIUM ſubditorum. Vide infra, Subditorum.

OG rex Baſan cæditur. Num. 22. 13. Deut. 3. 2. † 29. 7. † 31. 4. Pſalm. 135. 20.

ONESIPHORO optat Paulus miſericordiam. 2. Tim. 1. 16.

ONIAS ſummus ſacerdos offert pro Heliodoro. 2. Mach. 3. 32. cæditur. 4. 4.

OPERUM merita, & retributio ſeu merces. Pſalm. 118. 112. Prov. 11. 28. Eccli. 36. 18. Iſai. 3. 10. Matth. 5. 12. † 10. 42. † 16. 27. † 25. 34. Rom. 2. 6. 1. Cor. 15. 28. 2. Cor. 5. 10. 2. Tim. 4. 8. Heb. 6. 10. † 10. 35. † 11. 26. Jac. 2. 24. Apoc. 20. 7. 8. † 20. 12.

Opera mala Deo diſpliceant, & pœnam merentur. Gen. 3. 11. † 4. 7. † 6. 3. 5. 6. 7. † 7. 4. † 9. 6. † 11. 4. * † 17. 14. † 18. 20. † 19. 11. 24. 26. † 20. 3. † 42. 21. † 44. 16. Exod. 3. 9. † 7. * 8. * 9. * 10. * 11. * 12. * 14. * 20. * 21. * 22. * † 31. 13. † 32. 9. 27. 28. 33. Lev. 10. 12. & deinceps per omnes ſacræ Scripturæ libris.

Opera bona Deo grata ſunt, & præmium merentur. Geneſ. 4. 4. 7. †. 5. 24. † 6. 8. 9. † 8. 20. 21. † 10. 7. † 22. 16. * † 26. 4. 5. † 19. 33. Exod. 1. 20. † 20. * † 23. 22. 25.

Digitized by Google

12. 25. Levit. 11. 43. 44. 45. & ſic deinceps per totam Scripturam.

Operari bene propter mercedem & retributionem licitum eſt. Pſalm. 118. 112. Matth. 5. 12. 2. Tim. 4. 8. Heb. 11. 26. non in quolibet Opere homo peccat. 2. Pet. 1. 10. 1. Joann. 3. 6. 9. † 5. 18.

Operum bonorum commemoratio. 4. Reg. 20. 3. Job 6. 2. 3. Pſalm. 17. 21. 22. 25. † 138. 1. Iſ. 38. 3.

Opera bona quæ ſint. Vide Bona opera.

Opera a nobis proximo exhibita tamquam ſibi facta reputat Deus, ſive bona ſint, ſive mala. Iſai. 37. 23. Jer. 1. 19. Zach. 2. 8. Matth. 25. Act. 9. 5. 1. Cor. 8. 12.

OPINIONES & cogitationes hominum frequenter ſunt erroneæ, Lev. 10. 1. Num. 15. 39. Deuter. 12. 8. † 29. 19. 1. Reg. 15. 9. 2. Reg. 6. 6. Prov. 12. 15. † 14. 12. † 21. 2. Iſa. 5. 21. † 7. 12. † 14. 13. † 55. 8. Matth. 3. 14. † 16. 22. Marc. 8. 32. Joann. 12. 4. † 13. 8.

ORARE in nomine Jeſu. Joann. 14. 13. † 15. 16. † 16. 23. 26. 1. Joann. 5. 14.

Orare quemadmodum oporteat, frequenter ignoramus. Matth. 20. 20. Marc. 10. 35. Rom. 8. 26. Jac. 4. 3.

Orare noctes & dies. Pſalm. 118. 62. Luc. 18. 1. 1. Theſſ. 3. 10. 1. Tim. 5. 5. 2. Timoth. 1. 3.

Orare ſine intermiſſione. Matth 7. 7. Luc. 11. 9. † 18. 1. Actor. 10. 2. Epheſ. 6. 18. Coloſſ. 4. 2. 1. Theſſ. 5. 17.

Orare ut fidei prædicatio ſucceſſus habeat felices. Epheſ. 6. 19. Col. 4. 3. 2. Theſſ. 3. 1.

Orare alium pro alio. Jerem. 42. 2. 20. Baruch 1. 13. 2. Mach. 1. 6. Epheſ. 6. 18. Col. 4. 2. 1. Theſſ. 5. 25. 2. Theſſ. 3. 1. 1. Tim. 2. 1. Jac. 5. 16.

Orare pro inimicis. Num. 16. 22. 46. 2. Machab. 3. 33. Matth. 5. 44. Luc. 6. 28. † 23. 34. Act. 7. 60.

Orare Sanctos cum Chriſto regnantes. Vide Sanctos.

Orare pro defunctis. Vide Purgatorium.

Oratio quomodo, quando, cui & ubi fieri debeat, & quid petendum. Num. 11. 16. 24. Deut. 4. 7. Jud. 10. 10. 15. 1. Reg. 1. 11. 2. Reg. 22. 2. 7. 3. Reg. 3. 7. Iſai. 65. 24. Amos 7. 2. Eccli. 35. 26. Tob. 3. 11. * Jud. 4. 13. Matth. 6. 5. 9. † 7. 7. † 18. 19. † 20. 20. † 21. 22. † 26. 38. Marc. 11. 24. † 13. 33. Luc. 11. 2. 9. † 18. 1. † 22. 40. Joann. 4. 23. † 9. 31. † 14. 13. † 15. 7. † 16. 23. Act. 1. 14. † 2. 42. † 4. 24. 31. † 10. 2. † 1. 23. Rom. 8. 26. † 12. 12. 1. Cor. 14. 13. Epheſ. 6. 18. Col. 4. 2. 1. Theſſ. 5. 17. 1. Tim. 2. 1. Heb. 13. 18. 1. Pet. 3. 12. 1. Joann. 5. 4. Jac. 1. 6. † 4. 3. † 5. 13. Ap. 19. 10. † 22. 9. † 22. 9.

Orationes quæ fiunt quemadmodum oportet, exaudit Deus. Gen. 16. 11. † 21. 17. Exod. 2. 24. † 3. 7. † 6. 5. † 22. 23. 27. Deut. 4. 7. † 15. 9. 1. Reg. 7. 9. 10. † 9. 16. † 12. 18. 2. Reg. 22. 4. 7. 3. Reg. 13. 6 † 17. 22. † 18. 36. 4. Reg. 13. 4. † 20. 5. 2. Paral. 32. 22. † 33. 13. 4. Eſdr. 15. 7. Jud. 4. 8. 12. Tob. 3. 24. Pſalm. 3. 5. † 4. 4. † 9. 13. † 17. 7. † 21. 25. † 33. 7. † 49. 15. † 54. 17. † 117. 5. † 119. 1. † 144. 19. Prov. 15. 29. Eccli. 4. 9. † 21. 6. † 36. 24. 26. † 48. 22. Iſaiæ 30. 29. † 37. 15. 21. † 55. 7. Jerem. 29. 12. Thren. 3. 56. Dan. 13. 44. Jonæ 2. 3. Zach. 13. 9. 2. Mach. 3. 22. Joann. 9. 31. Act. 10. 4.

Orationes quorumdam quare non exaudiat Deus. Deut. 1. 45. † 31. 18. Jud. 10. 1. 1. Reg. 8. 18. Pſalm. 17. 42. Prov. 1. 28. † 25. 29. † 21. 13. † 28. 9. Eccli. 34. 29. 31. Iſai. 1. 15. Jerem. 7. 16. † 11. 11. 14. † 14. 12. † 15. 1. Ezech. 8. 18. † 14. 16. 20. Michææ 3. 4. Zach. 7. 13. 4. Eſd. 1. 26. 2. Machab. 9. 13. Joann. 9. 31. Heb. 12. 17. Jac. 4. 3.

Orationum Sanctorum exempla. Gen. 32. 9. Exod. 32. 11. 13. Num. 14. 19. Deut. 9. 26. 3. Regum 8. 13. * 4. Reg. 20. 3. 1. Par. 6. 16. * † 14. 11. † 26. 6. 12. 1. Eſdr. 9. 6. * 2. Eſdr. 1. * Sap. 9. * Eccli. 23. 2. † 36. 1. 11. * 51. * Bar. 1. 17. 21. † 2. 6. * † 3. 1. 9. Tob. 3. 11. 12. † 8. 7. † 13. 1. Judith 9. 2. † 16. * Eſther 14. 3. Iſai. 33. 2. † 37. 16. † 64. * Jer. 10. 24. † 17. 13. 14. † 18. 19. † 32. 16. Thren. 5. * Dan. 9. 6. † 13. 42. Jonæ 2. * Abac. 3. * 3. Eſdr. 8. 74. 4. Eſdr. 3. * † 6. 38. * 1. Mach. 7. 37. 2. Mach. 6. 30. Act. 4. 24.

ORDINIS ſacramentum. Joann. 20. 22. 1. Tim. 4. 15. † 5. 22. 2. Tim. 1. 6. Tit. 1. 5.

OREB & Zeb interficiuntur. Jud. 7. 27.

OSCULUM pudicum, pacis & charitatis ſymbolum. Gen. 29. 13. † 45. 14. † 48. 10. Exod. 4. 27. Luc. 15. 20. Actor. 20. 37. Rom. 16. 13. 1. Cor. 16. 20. 2. Cor. 13. 12. 1. Theſſ. 26. 1. Petr. 5. 14.

OTIUM. Vide Acedia.

OZIAS ſacerdos recipit Achior in domum ſuam. Judith. 6. 19. Præſcribit Domini miſerationi tempus quinque dierum. 7. 23.

Ozias. Vide Uſia.

P

PACTUM cum quibus non ſit ineundum. Exod. 23. 32. † 34. 15. Deut. 7. 3. † 20. 13. 3. Regum 20. 36. 42.

Pactum contra Dei voluntatem cum infidelibus initum punitur Judic. 1. 24. 27. † 3. 5. 3. Reg. 20. 34. 41. 2. Par. 19. 2.

Pactum init Deus cum populo. Gen. 17. 2. 7. Exod. 19. 5. Deut. 5. 2. Jer. 3. 31. 23.

Pactum init populus cum Deo. Joſ. 24. 25. 4. Reg. 23. 3. 2. Paral. 25. 12. † 23. 16. 2. Eſdr. 10. 29.

PARENTUM officium. Gen. 18. 19. † 21. 19. † 24. 2. † 25. 6. † 34. 4. 29. † 49. * Exod. 10. 2. † 12. 26. † 13. 13. 14. † 21. 10. Lev. 19. 20. Num. 36. 6. Deut. 4. 9. † 6. 7. 20. † 11. 19. † 21. 19. † 22. 15. 19. † 32. 46. Joſ. 4. 21. 1. Reg. 2. 23. † 3. 13. 5. Reg. 2. 1. Job 1. 5. Pſal. 77. 3. Prov. 1. 8. † 4. 1. † 5. 7. † 11. 29. † 13. 24. † 19. 18. † 20. 7. † 22. 6. 15. † 23. 13. † 29. 17. Eccli. 4. 23. † 7. 25. † 8. 11. † 17. 1. † 21. 10. † 26. 13. † 30. 1. 11. † 33. 32. † 42. 5. Tob. 1. 10. † 4. * † 10. 13. † 14. 5. 11. 1. Mach. 2. 49. 64. 2. Mach. 6. 24. 28. † 7. 20. 21. 27. Daniel. 13. 3. Matth. 10. 37. Epheſ. 6. 4. Col. 3. 21. 2. Tim. 3. 15. Tit. 2. 4.

PASCHAE feſti inſtitutio & celebratio. Exod. 12. * † 13. 6. † 23. 15. † 34. 18. Lev. 23. 4. Num. 9. 2. 11. † 28. 17. Deut. 16. 1. 3. Joſ. 5. 16. 4. Reg. 23. 21. 2. Par. 30. 1. 15. † 35. 1. 1. Eſdr. 6. 19. 3. Eſdr. 1. 10. † 7. 10. Ezech. 45. 21. Matth. 26. 19. Marc. 14. 12. Luc. 22. 7.

PASTORES, præceptores, & alii præfecti qua debeant eſſe ſollicitudine & cura in eos quos ſuæ fidei commiſſos habent. Prov. 27. 23. 24. Sap. 6. 23. 26. Ezech. 34. 4. Matth. 18. 12. † 24. 45. Luc. 15. 4. Joh 10. 11. * † 13. 1. * † 17. 9. 11. * † 18. 8. Actor. 20. 24. 28. 31. Rom. 9. 2. 3. † 11. 7. 8. 1. Cor. 4. 14. 2. Cor. 11. 28. 29. Galat. 3. 19.

PATIENS & longanimis eſt Deus. Gen. 6. 3. Exod. 34. 6. Num. 14. 18. Pſalm. 85. 15. † 102. 8. † 144. 8. Eccleſ. 8. 12. Iſai. 30. 18. Joel 2. 13. Jonæ 4. 2. Nahum 1. 3. Sap. 11. 24. † 15. 1. Matth. 18. 27. Rom. 2. 4. 1. Timot. 1. 16. 2. Petr. 4. 9.

Patientia & longanimitas fidelium in omni genere afflictionum. Gen. 12. 4. 6. 2. Reg. 16. 10. Job. 1. 20. † 2. 9. † 6. 2. Prov. 3. 11. † 14. 29. † 15. 1. † 16. 32. † 25. 15. Eccli. 1. 29. † 2. 4. 4. Eſdr. 10. 25. Tob. 2. 8. 2. Mach. 6. 20. † 7. * Matth. 5. 39. Rom. 5. 3. † 12. 12. † 13. 4. 2. Cor. 6. 4. Gal. 5. 22. Epheſ. 4. 2. 1. Theſſ. 5. 14. 2. Theſſ. 1. 4. 7. 1. Tim. 6. 11. 2. Tim. 2. 3. 12. 1. Petr. 1. 6. † 2. 19. † 3. 20. 17. † 4. 1. 2. Petr. 1. 6. Hebr. 10. 36. † 11. 25. † 12. 1. Jac. 5. 7.

Impatientia & ejus punitio. Exod. 14. 11. † 15. 24. † 16. 2. 7. † 17. 2. Num. 11. 1. 10. † 14. 1. 28. † 21. 6. Job 1. 1. Eccli. 2. 26.

PAUPERES. Vide Eleemoſyna.

PAULUS Judæus ex tribu Benjamin. Rom. 11. 1. Phil. 3. 5. natus & educatus Taſi. Actor. 22. 3. perſequitur Chriſtianos. 9. 1. Gal. 1. 13. 1. Tim. 1. 13. converſio ejus ſingularis. Actor. 9. *

Paulus doctor Gentium. Roman.

12. 13. † 15. 16. Galat. 2. 2. 8. 1. Tim. 2. 7. 2. Tim. 1. 11. prædicat Antiochiæ. Actor. 13. 16. * Iconiæ. 14. 1. Lystri. 14. 6. 13. Thess. 7. 1. Beroeæ. 17. 10. Athenis. 17. 22. 28. Cor. 18. 1. vocatur in Macedoniam. Actor. 16. 9. capitur, 21. 27. deducitur Cæsaream. 23. 23. 32. vehitur Romam. 27. * 28. * sistitur Neroni. 2. Tim. 4. 22.

Paulus nemini voluit esse oneri. Actor. 20. 33. 2. Cor. 11, 9. 12. † 12. 13. 1. Thess. 2. 9. 2. Thess. 3. 8. vocabatur olim Saulus. Actor. 7. 59. † 9. 1. † 13. 1.

PAX quædam temporalis, quædam æterna. Genes. 13. 6. 8. † 26. 22. † 45. 24. Lev. 26. 6. Num. 6. 27. Jerem. 29. 7. Eccli. 25. 2. † 28. 15. 19. Matth. 5. 9. Marc. 9. 50. Luc. 14. 32. Actor. 9. 31. Rom. 12. 18. 1. Corint. 14. 33. Ephes. 4. 3. 2. Timoth. 2. 22. 1. Petr. 3. 11. Hebr. 12. 14. Jacob. 3. 18. Apoc. 6. 4.

Pax interna qualis sit inter Deum & ejus amicos. Isai. 2. 4. † 9. 6. † 11. 6. 7. † 66. 12. Osee 2. 14. 20. Mich. 4. 3. Zach. 9. 10. Luc. 2. 14. † 24. 36. Joann. 14. 17. † 16. 33. † 20. 19. Act. 10. 36. Rom. 5. 1. Ephes. 2. 14. Philip. 4. 7.

Pacem & misericordiam promittunt mendaces prophetæ. Jerem. 6. 14. † 8. 8. 12. † 14. 13. † 23. 16. Ezechiel. 13. 10. 16. Mich. 3. 5. 1. Thess. 5. 3.

PECCATI origo. Gen. 3. 17. † 3. 6. Rom. 5. 12. 1. Cor. 15. 21.

Peccatum originale. Job 14. 4. † 15. 14. Psal. 50. 7. Rom. 3. 9. 23. † 5. 12. * effectus ejus. Gen. 8. 21. Eccli. 17. 30. Rom. 5. 12. 17. † 6. 23. † 7. 8. 11. 13. 17. * Gal. 5. 17. Ephes. 2. 3. tollitur ejus reatus per Christum. Joann. 1. 29. Rom. 3. 23. 24. † 5. 9. 15. 17. 18. 19. † 6. 3. † 7. 24. † 8. 1. 2. Galat. 3. 22. Ephes. 3. 5.

Peccatum solus Deus propria auctoritate remittere potest. Exod. 34. 7. Psal. 18. 13. † 31. 5. † 102. 12. Isai. 43. 25. † 44. 22. † 53, * Jerem. 31. 34. † 33. 8. Mich. 7. 18. Matth. 9. 2. Marc. 2. 5. Luc. 20. † 7. 48.

Peccatum Sacerdos remittit auctoritate divina. Matth. 18. 18. Joann. 20. 23.

Peccatum remittitur per Christum. Isai. 53. * Dan. 9. 24. Matth. 1. 21. † 9. 2. † 11. 28. † 20. 28. † 26. 27. Marc. 2. 5. Luc. 24. 46. Joann. 1. 29. Actor. 2. 38. † 4. 12. † 10. 35. 43. † 13. 38. Rom. 4. 25. † 5. 9. 1. Cor. 6. 11. † 15. 3. 2. Cor. 5. 21. Gal. 1, 4. Col. 1. 14. Ephes. 1. 7. † 5. 25. 1. Tim. 1. 15. Tit. 2. 14. 1. Petr. 1. 18. † 2. 14. † 3. 18. † 4. 1. Hebr. 1. 3. † 9. 12. 14. 1. Joann. 1. 7. † 2. 12. † 3. 5. Apocal. 1. 5.

Peccatum in Spiritum sanctum, Matth. 12. 31. Marc. 3. 28. Luc. 11. 25. † 12. 10. Hebr. 6. 6. † 10. 26. 1. Joann. 5. 16.

Peccatum vindictam clamans. Gen. 4. 10. † 18. 20. Exod. 22. 23. 27. Eccli. 35. 18. Jacob. 5. 4.

Peccanti in nos fratri condonandum. Vide Remittendum.

Peccatum propter unius aut paucorum puniuntur multi. Gen. 3. * Num. 16. 20. * Jos. 7. * Judic. 19. 25. 2. Reg. 24. *

Peccatum contra naturam. Gen. 19. * Judic. 19. 22. * Lev. 20. 13. Rom. 1. 27. 1. Cor. 6. 10. 1. Tim. 1. 10.

Peccatum ex ignorantia. Lev. 4. 2. † 5. 15. Num. 15. 27. Luc. 23. 34. Joann. 9. 41. † 15. 24. Actor. 3. 17. 1. Tim. 1. 13.

Peccatum ex malitia & data opera. Num. 15. 30. Eccli. 20. 14. Matth. 18. 13. Joann. 11. 49. Act. 4. 18. Hebr. 6. 4. † 10. 26.

Peccatorum confessio. Vide supra Confessio.

Peccatum non solum non imputatur, sed etiam vere remittitur, & anima abluitur ac mundatur. Psalm. 50. 12. Actor. 2. 38. 1. Cor. 6. 11. 2. Petr. 1. 9. 1. Joann. 1. 9.

PECULIUM. Dei ejus populus. Exod. 19. 5. Deut. 7. 6. † 14. 2. Joann. 1. 11. Ephes. 1. 14. 1. Pet. 2. 9.

PEDUM lotio. Vide supra Lotio.

PEREGRINIS benefaciendum est. Gen. 18. 2. Exod. 22. 21. † 23. 9. Lev. 19. 33. † 23. 22. Num. 15. 14. Deut. 10. 18. † 14. 21. † 24. 14. 17. † 26. 11. Ezech. 22. 29. † 47. 21. Zach. 7. 10.

Peregrini sumus & advenæ in hac vita. Genes. 15. 13. † 23. 4. † 47. 9. 1. Par. 29. 15. Psalm. 38. 13. † 118. 19. 2. Cor. 5. 8. Philip. 3. 20. Hebr. 11. 13. 1. Petr. 2. 11.

Peregrinationes pietatis gratia susceptæ sunt utiles. 3. Reg. 8. 41. 4. Reg. 5. 10.

PERJURII & falsi crimen. Exod. 8. 8, 15. 28. Levit. 5. 4. 1. Reg. 19. 6. * 3. Regum 8. 31. Jerem. 7. 9. Zach. 5. 3. Malach. 3. 5. 1. Mach. 6. 62. † 7. 15. 18. † 11. 53. † 13. 16. 19. 2. Mach. 4. 34. † 12. 3. Matth. 26. 72. 1. Tim. 1. 10.

PERSÆ invadunt Babylonem. Dan. 5. 28. juxta prophetiam Isaiæ. 21. 9. Jer. 51. 8. 11. 41. 55.

PERSEVERANTIA. Gen. 19. 15. 16. Job 2. 3. Prov. 3. 31. * 23. 17. Ezech. 18. 24. † 33. 13. Eccli. 2. 2. † 11. 11. † 35. 9. Matth. 10. 22. † 15. 22. † 24. 13. Luc. 9. 54. Joann. 6. 62. Actor. 2. 42. † 11. 23. † 13. 43. † 14. 21. Hebr. 3. * 2. Pet. 2. 20. 1. Joann. 2. 24. Apoc. 2. 16.

PERSECUTIO. Vide Crux.

PERSONARUM acceptio illicita, nec Deus personam respicit. Levit. 19. 15. Deuter. 1. 17. † 10. 17. † 17. 2. 1. Reg. 16. 7. 2. Par. 19. 7. Sapient. 6, 8. Job 34. 19. Prov. 18. 5. † 24. 23. † 28. 21. Eccli. 35. 15. 16. Isaiæ 11. 3. Malach. 2. 9. Matth. 22, 16. Marc. 12. 14. Lucæ 20. 21. Actor. 10. 34. Rom. 2. 11. Gal. 2. 6. Ephes. 6. 9. Col. 3. 25. 1. Petri 1. 17. Jac. 2. 9.

PETERE. Vide Orare.

PETRUS a Christo vocatur. Matth. 4. 18. confitetur Christum. 16. 16. appellatur Simon. 4. 18. † 10. 2. Joann. 20. 2. appellatur Cephas. Joann. 1. 42. 1. Cor. 1. 12. † 3. 22. † 9. 5. Galat. 2. 9. appellatur Simon Bar-jona, & Simon Joannis. Matth. 26. 69. 60. 72. 75. prædicat & loquitur. Actor. 1. 16. † 2. * † 3. 12. * † 4. 1. † 10. 34. sanat claudum. 3. 4. conjicitur in carcerem. 12. 3.

Petrus primus Apostolorum. Matth. 10, 2. † 16. 18. † 16. 24. * Lucæ 22. 31. * Joann. 21. 17. *.

PHACEE filius Romeliæ, postquam occidit Phacejam, fit rex Israel. 4. Reg. 15. 25. 27. pugnat contra Jerusalem. Isaiæ 7. 1. occidit de Juda centum viginti millia virorum uno die. 2. Par. 28. 6.

PHACEJA filius Manahem fit rex Israel. 4. Reg. 25. 22. 23.

PHANUEL turris subvertitur a Gedeone, occisis habitatoribus civitatis. Jud. 8. 8. 13. 17.

PHARAO affligitur propter Saram uxorem Abraham. Gen. 12. 17.

Pharao somnia videt. Genes. 41. 1. quæ ei a Joseph explicantur. 41. 25.

Pharao opprimit Israelem servitute. Exod. 1, 8. * submergitur cum omni suo exercitu. 14. 24. 28.

Pharaonis filiam accipit Salomon in uxorem. 3. Reg. 3. 1.

Pharao Nechao capit regem Joachaz. 4. Reg. 23. 34.

PHARISÆUS invitat Christum. Lucæ 7. 36.

Pharisæus & Publicanus orant simul in templo. Lucæ 18. 10.

Pharisæi graviter increpantur. Matth. 3. 7. † 7. 1. † 16. 4. † 23. * Joann. 8. 44. Actor. 7. 51. † 23. 3. Phil. 3. 2.

PHASSUR percutit Jeremiam prophetam. Jerem. 20. 2.

PHEGIEL dux tribus Aser. Num. 1. 13.

PHIGELLUS & Hermogenes avertuntur a Paulo. 2. ad Tim. 1. 15.

PHILIPPUS vocatur a Christo. Joann. 1. 43. recensetur inter Apostolos. Matth. 10. 3. cupit videre Patrem. Joann. 4. 8.

Philippus diaconus eligitur. Act. 6. 5. prædicat in Samaria. Act. 8. 5. baptizat Æthiopem eunuchum. Act. 8. 37. suscipit Paulum & socios ejus hospitio. Actor. 21. 2.

PHILISTÆI persequuntur Israelem. Jud. 3. 3. † 10. 7. † 15. 9. 1. Reg. 4. * † 5. * † 13. 5. † 17. * 23. 1. † 28. 1. † 29. 1. † 31. 1. 2. Reg. 5. 17. 22. † 21. 15. 18.

Philisthæi cæduntur. Jud. 3. 31. 1. Reg. 7. 11. † 13. 3. † 14. * † 17. 50. † 18. 37. † 19. 8. 23. 5. 2. Reg. 5. 24. † 8. 1. 4. Reg. 18. 8. contra Philisthæos. Vide Isa. 14. 29. Jerem. 47. 1.

47. 1. 4. Ezech. 25. 15. Amos 1. 6. Sophon. 2. 5. Zach. 9. 6.
PHINEES filius Eleazari. Exod. 6. 25. Jud. 20. 28. placat Deum zelo suo. Num. 25. 7. 12. Psal. 105. 30. mittitur in terram Galaad. Jos. 22. 13.
Phinees filius Heli. 1. Reg. 1. 3. periit propter sua peccata. 4. 11.
PHUL rex Assyriorum copias adducit contra Jerusalem. 4. Regum 15. 19.
PIETAS. Vide bona opera.
PIGNUS salutis nostræ est Spiritus sanctus. Rom. 8. 16. 2. Cor. 1. 22. † 5. 5. Ephes. 1. 13. † 4. 30.
PIGRITIA. Vide Acedia.
PILATUS & Herodes fiunt amici. Luc. 23. 12.
Pilatus Christum innocentem morti addicit. Matth. 27. 26. Joann. 19. 16.
PLAGA Dei, seu vindicta. Exod. 7. * 8. * 9. * 14. * 4. Reg. 8. 28. 2. Paral. 6. 28. Psal. 77. 44. † 104. 27. Jerem. 15. 2.
POENA peccati non statim universa remittitur remissa culpa. Numerorum 14. 20. 22. 23. 2. Regum 12. 13. 14. * † 24. * 1. Paralip. 21. *.
POENITENTIA & satisfactio pro peccatis. Psalm. 6. 7. Matth. 3. 8. Luc. 3. 8. Actor. 2. 38. † 8. 22. 2. Cor. 7. 10.
Pœnitentia prædicatur. Jer. 7. 3. Matth. 3. 2. † 4. 17. Luc. 3. 3. 8. † 13. 3. † 24. 47. Actor. 2. 38. † 3. 19. † 8. 22. † 17. 30. † 20. 22. † 26. 20.
Pœnitentiæ veræ & non fictæ, promissa est venia. Deut. 4. 29. † 30. 2. 1. Reg. 7. 3. 2. Par. 7. 14. † 20. 6. † 34. 26. Job 22. 23. Prov. 28. 13. Psal. 31. 5. Eccli. 17. 23. Isai. 1. 16. † 30. 18. † 45. 22. † 55. 7. † 59. 20. Jer. 3. 10. 17. † 18. 8. † 29. 12. † 31. 18. 20. Ezech. 18. 21. 27. † 33. 14. Oseæ 14. 2. Joel. 2. 12. Joann. 3. 8. Zach. 1. 4. Malach. 3. 7. Luc. 15. 18. Actor. 3. 19. † 26. 18. 20.
Pœnitentia agenda est dum sani sumus. Eccli. 17. 24. † 18. 25.
Pœnitentiæ veræ exempla. Judic. 10. 15. 2. Regum 12. 13. † 24. 10. 17. 2. Paral. 12. 6. † 33. 12. Jonæ 3. * Judith 4. 8. Matth. 26. 75. Luc. 7. 37. 44. † 15. 18. 13. † 19. 8. † 22. 62. † 23. 41. Actor. 8. 37.
Pœnitentiæ falsæ exempla. Genes. 4. 13. † 27. 38. Exod. 8. 8. † 9. 27. † 10. 16. Jos. 7. 20. Jud. 1. 7. 1. Reg. 15. 24. 30. † 24. 19. 3. Reg. 13. 6. † 21. 27. Sap. 5. 3. 1. Mach. 6. 12. 2. Mach. 9. 12. Matth. 27. 4. Actor. 8. 13. 23. Hebr. 12. 17.
PRÆDICATORES. Vide Concionatores.
PRÆFECTI. Vide Superiores, & Pastores.
PRECARI. Vide Orare.
PRIMITIÆ fructuum debentur Deo ejusque Sacerdotibus. Exod. 23. 19. † 34. 26. Lev. 23. 10. Num. 18. 13. Deut. 18. 4. † 26. 2. 10. 2. Par. 31. 5. 2. Esdr. 10. 35. 37. Prov. 3. 9. Tob. 1. 7.
PRIMOGENITA omnia Ægyptiorum moriuntur. Exod. 12. 29. Psal. 77. 51. † 134. 8. † 135. 10.
Primogenitum omne Deo consecratur. Exod. 13. 2. † 22. 29. † 34. 20 Lev. 27. 16. Num. 3. 13. † 8. 17. Deut. 15. 19. 1. Reg. 1. 24. Luc. 2. 23.
Primogenitorum jura, privilegia, & prærogativæ. Gen. 25. 31. † 49. 3. Deuteron. 21. 15. 2. Paralipom. 21. 3.
Primogeniti aliquando a Deo rejiciuntur. Gen. 48. 17. † 49. 4. Rom. 9. 13.
PRODITIO, & ejus punitio. Genes. 37. 23. Jud. 1. 24. 1. Reg. 23. 19. Isaiæ 22. 15. 2. Machab. 3. 4. † 4. 1. † 10. 20. † 13. 21. Matth. 26. 14. 47.
PROMISSIO. Vide Votum.
Promissiones Dei cum conditione sunt. Deut. 19. 8. † 28. * † 33. 4. Lev. 26. * 1. Reg. 2. 30. Ezech. 18. * † 33. 15. 19. March. 16. 15. Joann. 3. 16. 36. † 6. 47. † 8. 31. † 13. 17. † 15. 7. 14. Rom. 8. 17. Col. 1. 23. Hebr. 3. 14. 2. Petr. 1. 4. Apoc. 2. * † 3. * † 21. 7.
PROPHETÆ. Vide Concionatores.
PROVIDENTIA. Vide Dei gubernatio & Providentia.
PSEUDOPROPHETÆ, & eorum punitio, & quod non sint audiendi. Deuter. 13. 1. † 18. 20. 3. Regum 13. 11. † 18. 40. † 22. 6. 10. 4. Regum 10. 19. Prov. 28. 10. Isaiæ 3. 12. † 28. 7. † 56. 10. Jerem. 14. 13. 15. † 23. * † 27. 9. † 28. * † 29. 8. 21. 25. Ezech. 13. * † 14. 9. † 22. 25. † 34. 2. 8. 18. Amos 7. 10. Mich. 3. 5. Zachar. 13. 2. Matth. 7. 15. † 24. 11. Lucæ 12. 1. Actor. 20. 29. 1. Corinth. 15. 12. Philip. 3. 2. Coloss. 2. 8. 1. Tim. 4. 1. 2. Titulor. 1. 17. † 3. 1. 2. Petr. 2. * 1. Joann. 4. 1. Judith 4. 8. *.
Pseudoprophetæ habentur qui currunt antequam per ordinariam potestatem mittantur. Jeremia 14. 14. † 23. 32. † 27. 15. Ezech. 13. 6.
PTOLEMÆUS oppugnatur ab Antiocho. 1. Mach. 1. 19. jnit amicitiam cum Alexandro filio Antiochi. 10. 51. pugnat cum Alexandro, & moritur. 11. 1. 18.
Ptolemæus Macer veneno vitam suam finivit. 2. Mach. 10. 12. 13.
PUBLIUS suscipit hospitio Paulum. Actor. 28. 8.
PURGATORIUM, id est, locum ubi sunt animæ, quæ vivorum precibus & operibus juvari possunt, & purgantur, esse confirmatur. 2. Machab. 12. 43. 46. * Matth. 5. 25. † 12. 32. 1. Corint. 3. 16. Philip. 2. 10. 2. Tim. 1. 18. 1. Joann. 5. 16. Apocal. 5. 3. 13.

Q

QUADRAGESIMALIS jejunii exempla, Moyses. Exod. 24. 18. † 34. 28. Deut. 9. 9. 18. Elias. 3. Reg. 19. 8. Christus. Matth. 4. 2. Vide jejunium.
QUÆSTIONES inutiles quæ sunt vitandæ. Gen. 3. 1. 6. Prov. 25. 27. Eccles. 7. 11. Eccli. 3. 21. Matth. 24. 3. Joann. 6. 52. † 21. 21. Actor. 1. 6. 1. Tim. 1. 4. † 6. 3. 2. Tim. 2. 16. Tit. 3. 9.
QUIESCENDUM a peccatis. Rom. 6. 6. * Galat. 2. 18.
Quies continget populo Dei. Heb. 4. 9.
Quietem & pacem certam consequentur justi. Sapient. 3. 3. † 4. 1. Isaiæ 57. 2. Lucæ 16. 22. Apocal. 14. 13.
Quietem invenire animæ suæ. Jerem. 6. 16. Matth. 11. 29.

R

RABBA obsidetur. 2. Reg. 11. 1. † 12. 26. 1. Par. 20. 1.
RABSACES. Sennacherib archipincerna. 4. Regum 18. 17. Isaiæ 36. 37.
RACHEL pascit oves patris sui. Gen. 29. 9. traditur Jacob in uxorem. 29. 29. clam tollit idola patris sui. 31. 19. ob difficultatem partus periclitatur. 35. 17.
RAHAB exploratores missos in urbem Jericho, excipit hospitio. Jos. 2. 1. Jac. 2. 25. servatur cum suis. Jos. 6. 17. 23.
Rahab uxor Salmon. 1. Par. 2. 11. Matth. 1. 5.
RAPHAEL. Angelus Domini medicus & dux Tobiæ. Tob. 5. 5. † 6. * † 12. 12.
RATIONEM. Deo quisque pro se redditurus est. Matth. 12. 36. † 18. 23. † 25. 31. * Roman. 14. 12. 2. Cor. 5. 10.
RAZIAS. Judæus gladio se interimit. 2. Mach. 14. 37. 41.
RAZON adversarius Israelis. 3. Reg. 11. 23.
REBECCA filia Bathuelis. Genes. 22. 23. uxor Isaac. 24. 50. parit geminos. 25. 24.
RECHAB pater Jonadab amici Jehu regis Israel. 4. Regum 10. 15.
REDIMERE novit Deus suos multis modis ex angustia. Genes. 19. * Exod. 13. * † 18. 8. 1. Reg. 23. 14. 26. 4. Reg. 7. * 2. Paral. 18. 31. † 20. 24. 1. Esdr. 8. 22. Psal. 4. 9. † 90. 9. Esther 7. 5. Isaiæ 41. 10. † 43. 1. Dan. 3. 91. † 6. 21. 23. 2. Petr. 2. 9.
REFUGII civitates. Exod. 21. 13. Num. 35. 11. Deuter. 4. 41. † 19. 2. 7. Jos. 20. * 3. Regum 1. 50. † 2. 28.
REGENERATIO. Vide Homo.
Regeneratio est immutatio carnis

in spiritum. Joann. 3. 5. carnalium affectionum in spiritalem affectum. Rom. 8. 5. 13. infidelitatis in fidem. Joann. 1. 12. Gal. 3. 26. 1. Joann. 5. 1. innovatio mentis per Spiritum sanctum, ad Tit. 3. 5. Gal. 4. 6. atque adeo carnalis naturæ in divinam naturam. 2. Petr. 1. 4. Col. 2. 11. ut qui mali fuimus, sanctificemur. 1. Cor. 6. 11. Ephes. 5. 8.

Regenerati interius, etiam exterius in novitate vitæ ambulabunt. Rom. 6. * † 7. 6. † 12. 1. Ephes. 4. 22. Col. 3. 9. 1. Cor. 5. 7. 2. Cor. 5. 15. 1. Petr. 4. 1.

REGES quid facere, quidve fugere debeant. Deuteron. 17. 19. 1. Regum 8. * 3. Reg. 2. 2. † 10. 9. 2. Par. 9. 1. † 19. 5. Sap. 6. * † 9. 1. Job 34. 30. Psal. 2. 10. † 100. * Prov. 14. 28. † 19. 12. † 20. 8. 25. † 28. 15. † 29. 4. 14. † 31. 4. Jerem. 22. 2. Vide Superiorum officium.

REGNUM. Dei vim patitur. Matth. 11. 12. Luc. 16. 16. Galat. 5. 16. Apoc. 2. * † 5. * † 21. 7.

Regnum Dei spirituale, internum & æternum. Genes. 49. 10. Num. 24. 17. 1. Regum 2. 10. † 7. 9. 10. 1. Par. 18. 11. † 29. 2. 4. Psal. 2. 2. 6. † 9. 8. † 21. 28. † 44. 7. † 71. 1. † 109. * † 144. 11. Isai. 9. 6. † 11. * † 32. 16. † 40. 9. † 42. 1. Jer. 23. 5. 6. † 33. * Ezech. 34. 23. † 37. 24. Dan. 2. 44. † 4. 33. † 7. 14. 27. † 9. 24. 25. Osee 3. 5. Mich. 4. 1. 4. † 5. 1. Zach. 9. 9. Matth. 13. * Luc. 1. 28. † 12. 31. 32. † 22. 29. † 23. 2. Joann. 6. 14. † 12. 14. 34. † 18. 33. 36. 1. Tim. 1. 17. Hebr. 1. 8. † 2. 9.

RELINQUENTES omnia propter Christum, centuplum recipient. Matth. 19. 29. Marc. 10. 29. Luc. 18. 29.

RELIQUIÆ & vestes sanctorum quam vim a Deo habeant, quidque per eas operetur Deus, ut pallium Eliæ. 4. Regum 2. 14. ossa Eliseï. 4. Regum 13. 21. fimbria Christi. Matth. 9. 20. † 14. 36. sudaria Pauli. Actor. 19. 12. umbra Petri. Act. 5. 15.

REMITTENDUM proximo in nos peccanti. Eccli. 28. 8. Matth. 5. 23. † 6. 13. † 18. 22. 35. Luc. 17. 3. Ephes. 4. 32. Col. 3. 13.

REPUDII libellus. Deut. 24. 1. Isai. 50. 1. Jerem. 3. 3. Malach. 2. 16. Matth. 5. 30. † 19. 7. Marc. 10. 4.

RESPHA concubina Saul, ad quam ingressus est Abner. 2. Reg. 3. 7. custodit corpora eorum qui in crucem sublati erant. 21. 10.

RESURRECTIO mortuorum, & carnis ad gloriam facta mutatio. Exod. 3. 6. Job 14. 13. † 19. 26. † 21. 30. Isaiæ 26. 19. † 66. 14. Ezechiel. 37. 1. 9. Daniel. 12. 12. onæ 2. 11. Soph. 3. 8. 4. Esdr. 2. 16. † 14. 35. 2. Mach. 7. 9. 14. 23. Matth. 22. 23. 31. Luc. 20. 35. Joann. 5. 21. 28. † 6. 39. † 11. 24. Act. 24. 15. 1. Cor. 15. * 2. Cor. 4. 14. † 5. * Col. 3. 4. Phil. 3. 21. † 4. 3. 1. Thess. 4. 13. 16. 2. Tim. 2. 11. Apoc. 20. 13.

REVELATIONES & visiones. Jos. 5. 13. 4. Regum 17. 9. 2. Mach. 3. 24. † 5. 2. † 10. 29. † 11. 8. Vide Apparitiones.

ROBOAM filius Salomonis, rex Juda constituitur. 3. Regum 12. 1. deficit Israel a Roboam ad Jeroboam. 12. 19. præcipit ei Deus ne pugnet contra Israel. 2. Paral. 11. 2. oppugnatur a Sisac rege Ægypti. 12. 2. 9. moritur. 3. Reg. 14. 31. regnat Abiam filius ejus pro eo. 15. 1.

ROMANI cum Judæi pacis & societatis fœdera ineunt. 1. Mach. 8. 14. 17. 27. † 12. 1. † 14. 17. 20.

Romanorum Gentilium laus. 1. Mac. 8. 2. 9.

Romanorum Christianorum laus. Rom. 1. 8.

Romanos destructuros Jerusalem & templum Domini. Num. 24. 24. Isai. 5. 26. † 6. 11. Dan. 9. 26. † 11. 30. 31. Luc. 19. 41. † 21. 20. Joann. 11. 48.

RUBEN primogenitus Jacob nascitur. Genes. 29. 32. violat thorum patris sui. 35. 22. datur ob id primogenita ejus filiis Joseph. 49. 4. 1. Paral. 5. 1. nititur fratrem suum Joseph liberare. Genes. 37. 21. 22. 29. dicit patri; duos filios meos interfice, si non reduxero Benjamin. 42. 37. filiis Ruben primo requies datur. Num. 32. † Deuter. 3. 12. † 29. 8. Josue 1. 12. † 13. 23. cæduntur. 4. Reg. 10. 33. transferuntur ad terram Assyriorum. 15. 29. 1. Paral. 5. 26. secundum prophetiam. Genes. 49. 4. ædificant altare. Josue 22. 10. dimicaverunt contra Agarenos. 1. Paralipomenon. 5. 19.

RUTH Moabitis. Ruth. 1. 4. accipit eam uxorem Booz, & parit Obed. 4. 13. 1. Paral. 2. 12. Matth. 1. 5.

S

SABBATUM. Genes. 2. 2. Exod. 16. 23. † 20. 8. † 23. 12. † 31. 14. 17. † 34. 21. † 35. 2. Lev. 19. 3. † 23. 3. 15. † 25. 4. Num. 15. 32. † 28. 9. Deut. 5. 12. Isai. 56. 2. 4. † 58. 13. † 66. 23. Jer. 17. 21. 27. Ezech. 20. 12. † 22. 8. 2. Esdr. 13. 16. 22. 1. Mach. 1. 47. † 2. 33. 41. 2. Mach. 15. 1. Matth. 12. 1. 10. Marc. 2. 23. † 3. 2. † 6. 2. Luc. 4. 16. 31. † 6. 1. † 13. 11. 14. † 14. 1. Joann. 5. 10. † 7. 22. † 9. 14. Act. 13. 14. 27. 44. † 15. 21. † 18. 4. † 20. 7. 1. Cor. 16. 2. Hebr. 4. 4. 10.

SACERDOTES Legis, & horum munus. Exod. 29. 44. † 30. 7. Levit. 10. 1. 6. 9. † 21. * † 22. * † 24. 3. Num. 3. 10. † 4. 5. 11. † 10. 8. † 18. 1. 7. Deut. 21. 5. 1. Reg. 2. 28. 35. 1. Paral. 6. 49. 2. Paral. 26. 17. Ezech. 44. 15. 20. Hebr. 5. 7. † 10. 11.

Sacerdotum multitudo in veteri Lege. 1. Par. 23. 3. ubi numerantur 38000.

Sacerdotum Legis indumenta, ornamenta, & ordinatio. Exod. 28. * † 29. 1. † 39. 1. † 40. 12. Levit. 8. 1. 8.

Sacerdotibus dabantur decimæ & primitiæ. Num. 5. 9. 10. † 18. 8. 11. * Deut. 18. 3. ut liberi a sollicitudine comparandi victum, possent vacare Legi Dei. 2. Paral. 31. 4. * Vide Decimæ.

Sacerdotibus Legis assignabatur necessaria vitæ sustentatio. Exod. 29. 26. Lev. 2. 3. 10. † 5. 13. † 6. 9. 19. † 7. 6. 32. † 10. 15. † 24. 9. Num. 3. 48. † 5. 9. † 18. 8. 11. 28. Deut. 18. 1. 1. Reg. 2. 28. 4. Reg. 12. 16. 1. Par. 6. 54. 2. Par. 31. 5. 2. Esdr. 10. 36. Eccli. 45. 25.

Sacerdotes mali, & eorum punitio. Num. 16. * 1. Reg. 2. 22. * † 3. 13. 3. Reg. 2. 26. Isai. 3. 11. Jer. 2. 5. † 8. 7. Osee 4. 6. 9. † 5. * Malach. 1. * † 2. 1. 8. 1. Mach. 7. 5. 9. 21.

Sacerdos, non Lex aut Scriptura sola, est judex quæstionum exorientium. Deut. 17. 9. 12. Malach. 2. 7.

SACRIFICIUM novi Testamenti appellatur Juge sacrificium. Daniel. 11. 31. † 12. 11. celebrabitur donec veniat Dominus. 1. Corint. 11. 26. Quære Missæ sacrificium, & Oblatio.

SADDUCÆI negant mortuorum resurrectionem. Matth. 22. 23. Actor. 4. 1. † 23. 8.

SALMANASAR rex Assyriorum egreditur primo contra Samariam, & transfert Israel cum Osee rege in Assyrios. 4. Regum 17. 6. secundo capit Samariam. 18. 9.

SALOMONIS filii Davidis nativitas promittitur. 2. Regum 7. 12. nascitur. 2. Reg. 5. 14. † 12. 24. ungitur in regem super Israel. 3. Regum 1. 33. Dominus apparuit ei per somnium nocte in Gabaon, a quo sapientiam postulat. 3. 5. 9. 2. Paral. 1. 7. dirimit litem meretricum. 3. Reg. 3. 16. 24. de ejus sapientia, magnitudine divitiarum, potestate & ministris. 2. Paral. 9. 3. init fœdus cum Hiram rege Tyri. 3. Reg. 5. 12. postquam ædificavit templum, dedit Hiram viginti oppida. 9. 11. venit ad eum regina Saba. 10. 1. Matth. 12. 42. Lucæ 11. 31. ædificavit fanum Chamos idolo Moab in monte. 3. Regum 11. 7.

Chananæos facit sibi tributarios. 1. Paral. 8. 7. ungitur secundo in regem. 2. Paral. 29. 22. moritur. 3. Reg. 11. 43. succedit ei filius Roboam. 14. 21.

SALUS. Vide Beatitudo.

SAMARIA, quæ postea metropolis fuit decem tribuum Israel, extruitur. 3. Reg. 16. 17. obsidetur a Syriis.

Syriis. 4. Reg. 6. 24. obſidetur ab Aſſyriis uſque ad tertium annum: capitur, & abducitur populus. 4. Reg. 17. 5. contra Samariam prophetatur. Iſai. 7. 30. † 9. 7. Ezechiel 23. * Oſee 8. * † 13. * Amos 3. 12. Mich. 1. 5.

Samaria nolebat recipere verbum Dei. Luc. 9. 52. recipit verbum Dei. Actor. 8. 5.

Samaritanus miſeretur vulnerati. Luc. 10. 33.

Samaritana loquitur cum Chriſto apud puteum. Joann. 4. 7.

SAMSON naſcitur. Jud. 13. 24. juxta promiſſionem Angeli. 13. 3. uxorem accipit in Thamnata, & dilacerat leonem. 14. 1. 5. 10. nocet Philiſthæis, eiſque vim infert. 15. 4. 8. moritur. 16. 29. 30.

SAMUEL. 1. Reg. 1. 20. adducitur ad domum Domini in Silo. 1. 24. vocatur a Domino. 3. 4. 10. congregat univerſum Iſrael in Maſphat, & clamat ad Dominum pro Iſrael. 7. 5. 9. poſuit filios ſuos judices Iſrael. 8. 1. probat ſe innocentem. 12. 3. interficit Agag. 15. 13.

David regem ungit. 16. 13. moritur. 25. 1. prophetat Sauli poſt mortem. 28. 15. 16. Eccli. 46. 23. laudatur. Eccli 45. 16.

SANABALLAT præfectus Samariæ conatur impedire templi ædificationem. 2. Eſd. 2. 10.

SANCTUS eſt Deus. Iſa. 6. 3. 3. Apoc. 4. 8.

Sancti & mundi eſſe debemus. Lev. 11. 44. † 19. 2. † 20. 7. 26. † 21. 6. Deut. 26. 19. Epheſ. 5. 26. 1. Theſſ. 4. 3. 1. Petr. 1. 16. qui ſanctus, ſanctificetur adhuc. Apocal. 22. 11.

Sanctum Domini. Exod. 35. 2. Lev. 16. * Pſalm. 113. 2. Matth. 7. 6. Luc. 1. 31.

Sancti pro nobis orant. Jerem. 15. 1. 2. Mach. 15. 14. Apoc. 5. 8. † 8. 3. propter eorum preces & merita multa nobis largitur Deus, quamvis illi vita functi ſint. Geneſ. 26. 5. 24. Exod. 32. 13. 14. 3. Reg. 11. 12. 13. 32. 34. † 15. 4. 5. 4. Reg. 19. 34. † 20. 6. Iſai. 37. 35. Eccli. 44. 24.

Sanctos oramus ſine injuria Mediatoris, ut pro nobis orent, ſicut & petimus ab aliis hominibus preces, ut Paulus Rom. 15. 30. Coloſſ. 4. 3. Epheſ. 6. 19. 1. Theſſ. 5. 25. 2. Theſſ. 3. 1. Hebr. 13. 18. Nec mirum Sanctos noſtras preces cognoſcere: quia ſunt ſicut Angeli Dei. Matth. 22. 30. Luc. 15. 10. & offerunt Deo noſtras preces. Tob. 12. 12. Apocal. 5. 8. † 8. 3. Nec huic contrarium eſt, quod Deus ſolus eſt inſpector cordis, quia & homines cognoverunt ſecreta cordium Deo revelante. Dan. 2. 29. 4. Regum 5. 26. † 6. 12.

Sanctorum miniſterio aliquando utitur quod ſoli Deo præcipue convenit. Matth. 18. 16. 18. Joann. 20. 13. Rom. 11. 14. 1. Corint. 9. 20. 21. 1. Timoth. 4. 16. Jacob. 5. 19. Vide titulum, Deo ſoli attributa, &c.

Sanctorum in memoriam Deum orare, docent nos majorum exempla. Geneſ. 31. 9. † 48. 16. Exod. 32. 13. Deut. 9. 27. 3. Reg. 18. 36. 1. Paral. 29. 18. 2. Par. 5. 42. Tob. 7. 15. Eſther 13. 15. † 14. 18. Iſai. 63. 17. Dan. 3. 35.

Sancti ſunt cum Chriſto in cœlis regnantes. Joann. 12. 26. † 17. 24. 2. Cor. 5. 8. Philip. 1. 23. Apoc. 3. 21. † 7. 1. † 14. 13.

Sancti etiam vita defuncti recte a nobis laudantur. Eccli. 44. * Joann. 12. 26.

In Sanctis ſuis Deus laudatur. Pſalm. 150. 1.

Sancti judicabunt. Quære Judicabunt.

Sancti faciunt miracula, ut Moyſes & Aaron, Exod. 7. † 8. † 9. † 10. † 11. Elias excitat puerum mortuum. 3. Reg. 17. 22. claudit cœlum ne pluat. 17. 1. Jacob. 5. 17. aperit clauſum. 3. Regum 18. 41. 45. Jacobi 5. 18. Eliæ pallium dividit aquas. 4. Regum 2. 8. 14. Eliſeus excitat puerum viduæ mortuum. 4. Regum 4. 35. ſanat aquas miſſo in eas ſale. 2. 21. 22. oleum multiplicat. 4. 6. mittit farinam in ollam. 4. 41. Naaman Syrum ſanat. 5. 14. facit natare ferrum. 6. 6. Eliſeus mortuus per contactum oſſium ſuorum operatur. 13. 21.

Apoſtoli ejiciunt dæmonia. Marc. 6. 13. † 16. 17. Luc. 10. 17. Joannes & Petrus ſanant claudum. Actor. 3. 6.

Petrus excitat Tabitham. 9. 41. etiam ſola ſua umbra ſanat. 5. 15.

Paulus reſtituit claudum. 14. 9. etiam per ſudaria curat infirmos. 19. 12. reddit vitæ puerum ex lapſu mortuum. 20. 10.

Sancti plura quoque alia fecere miracula, quæ longum eſſet enumerare. Hab. 11. 32. *.

SANGUINIS conſperſio. Exod. 24. 6. † 29. 20. Levit. 1. 5. 11. † 3. 2. 8. 13. † 4. 6. 16. † 7. 2. † 8. 19. 30. † 9. 18. † 16. 14. 18. † 17. 6. 2. Paralipomen. 30. 16. Ezechiel. 43. 20. Hebr. 9. 13. 14. 19. 21. 22.

Sanguinis Chriſti conſperſio. Heb. 9. 14. † 10. 19. † 12. 24. 1. Petr. 1. 22.

Sanguinis eſus prohibitus. Geneſ. 9. 4. Levit. 3. 17. † 7. 26. † 17. 10. 14. † 19. 26. Deuter. 12. 16. 23. † 15. 23. 1. Regum 14. 32. Actor. 15. 20. † 21. 25.

Sanguinis fluxus ſiſtitur. Matth. 9. 20.

Sanguinis innocentis effuſio. Deuteron. 19. 5. 11. † 27. 24. 2. Reg. 20. 9. 3. Regum 21. 13. 4. Regum 21. 16 † 24. 4. 2. Paralip. 24. 22. Proverb. 6. 17. † 28. 17. Iſaiæ 26. 21. Jerem. 7. 6. † 22. 3. Ezechiel. 22. 4. 4. Eſdr. 1. 32. Matth. 23. 34. Lucæ 11. 50. Apocal. 6. 10. † 18. 24.

Sanguinis innocentis effuſio clamat vindictam coram Deo. Geneſ. 4. 10. 4. Eſdr. 15. 8. Apocal. 6. 10.

Sanguine Chriſti empti ſumus. 1. Cor. 6. 20. † 7. 23. Actor. 20. 28. 1. Pet. 1. 18. Apoc. 5. 9.

SAPIENTIÆ divinæ origo, proprietas, laus, & utilitas. Deut. 4. 6. † 29. 9. Job 28. 20. † 32. 7. Eccleſ. 7. 12. † 9. 13. Sap. 6. 13. 16. † 7. * 8. * 9. * 10. * Eccli. 1. * † 3. 1. 31. † 4. 12. 28. 29. † 21. 12. † 24. * † 39. 14. Luc. 21. 15. Rom. 11. 33. 1. Corinth. 1. 17. † 2. 6. 10. † 3. 19. Coloſ. 2. 3. Jacobi 1. 5. † 3. 15.

SAPHIRA mentitur Spiritui ſancto, & cadit in terram mortua. Act. 5. 1. 8.

SARA filia Raguelis Tobiæ in uxorem traditur. Tob. 7. 10. 15.

SARVIA. Vide Zarvia.

SATISFACTIO. Vide Pœnitentia.

SAUL de tribus Benjamin quærit aſinas. 1. Regum 9. 3. ungitur in regem a Samuele. 10. 1. † 11. 14. Actor. 13. 21. juxta mandatum. 1. Regum 9. 15. percuſſit Ammon. 11. 11. obtulit holocauſtum. 13. 9. a regno rejicitur. 13. 13. † 15. 22. 26. 28. † 16. * exagitat eum ſpiritus nequam. 16. 14. † 18. 10. † 19. 9. nititur David configere. 18. 10. † 19. 10. perſequitur eum. 23. * trucidat ſacerdotes Domini. 22. 18. mulierem habentem pythonem conſulit. 28. 7. ſeipſum interficit. 31. 4. ſepelitur. 31. 13. filii ejus in crucem tolluntur. 2. Reg. 21. 9.

SCANDALUM ſeu offendiculum proximo, nec in vita, nec in doctrina ponendum. Levit. 4. 3. Numer. 31. 16. 2. Regum 11. 14. 1. Eſdr. 8. 22. Prov. 28. 10. 2. Mach. 6. 24. Matth. 17. 27. † 18. 6. Marc. 9. 42. Luc. 17. 1. Rom. 14. 1. 15. 1. Cor. 8. * † 10. 32. 2. Cor. 6. 3. 1. Theſſal. 3. 22. quicumque nobis ſcandalo eſſe poſſent, vitabimus. Exod. 34. 12. Deut. 7. 2. 16. † 13. * Matth. 5. 29. † 16. 22. Marc. 9. 42. Rom. 16. 17.

SCIENTIA Dei. Vide Dei.

SCRIPTURA ſacra unde ſit, & quis ejus uſus. Exod. 17. 14. † 34. 27. Deuter. 4. 1. † 17. 18. † 31. 9. Joſ. 1. 8. Iſai. 8. 9. † 30. 8. † 34. 16. Jerem. 30. 2. † 36. 2. 32. † 45. 1. Baruch 1. 3. 14. † 4. 1. 2. Eſdr. 8. 2. 3. Eſdr. 9. 39. 4. Eſdr. 15. 1. Daniel. 10. 21. Matth. 4. 4. † 22. 29. Luc. 4. 4. † 16. 29. Joann. 5. 39. † 10. 35. † 20. 30. Actor. 15. 21. † 17. 11. Roman. 1. 2. † 4. 23. † 15. 4. 1. Corint. 9. 9. † 10. 11. † 15. 3. 2. Tim. 3. 15. 2. Petr. 1. 20. † 3. 1. Apoc. 1. 19.

Scriptura difficilis intellectu. 2. Petr. 3. 16. nec omnia ſcriptis Apoſtoli

stoli mandarunt. Joann. 20. 30. † 21. 25. 1. Cor. 11. 34. 2. Theſſal. 3. 14. Joann. epiſt. 2. 12. † epiſtol. 3. 18.

Scriptura nec Lex eſt judex, ſed Sacerdos. Deut. 17. 18. Ezech. 44. 24. * Mal. 2. 7. Quære Sacerdotium officium.

SEB & Oreb interficiunt. Jud. 7. 25.

SEBÆ, quia regnum affectarat, caput praciditur. 2. Reg. 20. 22.

SECURITAS perfecta de peccatorum remiſſione aut ſalute conſequenda non habetur in hac vita. Eccleſ. 9. 1. 2. Vide Certi.

SEDECIAS pſeudopropheta. 3. Reg. 22. 11. 2. Par. 18. 10. comburitur. Jerem. 29. 22.

SEDECIAS. Vide Zedecias.

SEDITIOSI puniuntur. Num. 16. 31. * Vide Murmuratores.

SELEUCUS Aſiæ rex. 1. Machab. 3. 3.

SEMAJA mittitur ad Roboam. 3. Reg. 12. 22. 2. Par. 11. 2. † 12. 5. 7.

SEMEI maledicit Davidi. 2. Reg. 16. 5. 13. veniam impetrat a David. 2. Reg. 19. 23. occiditur ex præcepto David. 3. Reg. 2. 9. 42. 46.

SENNACHERIB oppugnat univerſas civitates Juda munitas. 4. Reg. 18. 13. 2. Par. 32. 2. blaſphemat Deum. Iſai. 36. * interimitur a filiis. 4. Reg. 19. 37. Iſaiæ 37. 37. ſecundum verba Iſaiæ. 10. 33. † 31. & † 33. 8.

SEPELIRE mortuos, opus miſericordiæ. Gen. 23. 19. † 25. 9. † 35. 19. 29. † 50. 5. 13. 25. Num. 20. 1. Deut. 10. 6. † 21. 23. Joſ. 24. 30. Judic. 12. 7. 1. Reg. 25. 1. † 31. 13. 2. Reg. 2. 32. † 3. 32. 3. Reg. 2. 10. 31. 32. † 11. 43. † 13. 29. † 14. 31. 4. Reg. 13. 20. 2. Paral. 16. 14. † 24. 16. † 35. 24. Tob. 1. 20. † 2. 3. 7. † 4. 3. 18. † 8. 14. 12. 12. † 14. 13. 16. 4. Eſdr. 2. 23. Eccli. 7. 37. † 38. 16. Matth. 14. 12. † 27. 58. Joann. 19. 39. Actor. 13. 29. 1. Cor. 15. 4.

SEPHORA. Vide Ziphora.

SERMO Chriſtianorum. Vide Loquenda.

SERPENS æneus erigitur. Num. 21. 8. tollitur, & appellatur Nehuſtan. 4. Re. 89. 4. cujus typum geſſerit. Joann. 3. 14.

SIBA. Vide Ziba.

SICELEG. Vide Ziceleg.

SICHEM filius Hemor Dinam rapit & concumbit cum illa. Gen. 34. 2. necatur. 34. 26.

SIGNA futurorum. Geneſ. 9. 12. Exod. 31. 13. Joſ. 2. 28. 1. Reg. 2. 34. † 10. 2. 2. Reg. 5. 24. 4. Reg. 19. 29. Iſai. 38. 7. Tob. 5. 3. Luc. 2. 12.

Signa in memoriam præteritorum. Exod. 12. 3. 8. Num. 15. 38. † 16. 38. 40. † 17. 10. Joſ. 4. 6. *

Signa & miracula fiunt, ut per ea omnipotentia, veritas, juſtitia, & bonitas Dei innoteſcat. Exod. 4. 2. 6. † 7. 17. † 16. 12. Joſ. 3. 10. 14. 3. Reg. 13. 4. † 17. 14. † 18. 38. † 20. 13. 28. 4. Reg. 5. 14. † 20. 9. Matth. 8. 26. † 9. 2. † 14. 28.

SIHON rex Amorrhæorum concedere noluit ut Iſrael tranſiret per fines ſuos. Num. 21. 23. Deut. 2. 30. percuſſus eſt in ore gladii. Num. 21. 24.

SILAS cum Paulo mittitur Antiochiam. Actor. 15. 27. profectus eſt cum Paulo. 15. 40. remanſit Beroæ. 17. 14.

SILERE eſt utile. Prov. 17. 10. Eccl. 3. 7. Eccl. 20. 6. † 31. 12.

SILO locus in quo fuit domus Dei. Joſ. 18. 1. Jud. 18. 31. † 20. 18. 1. Reg. 1. 3. convenerunt omnes in Silo propter Rubenitas. Joſ. 22. 12. de Silo affertur arca. 1. Reg. 4. 4. Jer. 7. 12. † 26. 6.

SIMEON naſcitur. Gen. 29. 33. interficit cum Levi Sichemitas. 34. 25. eam ob rem arguuntur a patre. 49. 5. in vinculis tenetur in Ægypto. 42. 25.

SIMON in Bethania excipit Dominum. Matth. 26. 6. Marc. 14. 3. Joann. 12. 1.

SIMONIA. Vide Vendi dona Dei.

SIMPLICIBUS & humilibus revelat ſubinde Deus quod abſcondit iis qui ſibi videntur ſapientes. Iſai. 29. 18. 24. † 32. 4. Eccleſ. 9. 15. Matth. 11. 25. Luc. 2. 9. 5. † 5. 8. † 10. 21. Actor. 4. 13. 1. Cor. 1. 24. † 2. 1.

Simplex & rectus. Geneſ. 20. 6. Job 1. 8. Matth. 10. 16. Actor. 2. 46. Roman. 16. 18. Epheſ. 6. 5. Coloſſ. 3. 22.

SIMULATIO & hypocriſis cavenda. Eccli. 1. 35. Iſai. 32. 6. Jerem. 9. 6. Job 15. 34. 2. Mach. 6. 24. Matth. 23. *

SOBRIETAS. Vide Temperantia.

SOCIETAS bonorum quærenda, malorum vitanda. Geneſ. 19. 15. Lev. 7. 19. Num. 16. 25. † 25. 4. Joſ. 13. 12. 2. Par. 19. 2. Job 31. 1. Pſalm. 25. 4. 8. † 36. 1. Prov. 1. 10. † 4. 14. † 6. 25. † 13. 20. † 20. 19. † 22. 10. 24. † 23. 6. 17. † 24. 1. 21. † 29. 27. Jer. 16. 8. Eccle. 6. 35. † 8. 1. 18. † 9. 21. † 12. 10. † 13. 1. 20. Tob. 1. 5. Matth. 7. 15. Actor. 19. 9. 2. Cor. 6. 4. Epheſ. 5. 11. 2. Tim. 4. 14. Apoc. 18. 4.

SODOMA & Gomorrha amœniſſimo loco ſita. Gen. 13. 10. ſpoliantur. Gen. 24. 11. ſubvertuntur a Domino. Gen. 19. 25. Deut. 29. 23. Sap. 10. 6. 7. ſecundum verba Domini. 18. 20. cauſa. Ezech. 16. 49.

SOL & Luna creantur. Gen. 1. 16. ſteterunt ad imperium Joſue. Joſ. 10. 12. retroceſſis Sol decem gradibus ad petitionem Ezechiæ, & lumen. Matth. 27. 44. Marc. 15. 33. Luc. 23. 44.

SOL CITUDO nimia. Exod. 34. 21. Lev. 25. 20. Deut. 8. 3. Job 7. 8. Pſalm. 54. 23. † 144. 15. 16. Prov. 10. 3. † 13. 25. Matth. 6. 25. † 10. 9. 23. † 13. 22. † 16. 6. Luc. 8. 14. † 12. 22. † 14. 18. † 21. 31. 1. Cor. 7. 32. Phil. 4. 6. Hebr. 13. 5. 1. Petr. 5. 7.

SOMNIA & viſiones in quibus olim Deus ſuam voluntatem aperiebat. Gen. 20. 3. † 28. 12. † 31. 24. † 37. 5. 9. † 40. 8. † 41. 1. † 46. 2. Num. 12. 6. Jud. 7. 13. 15. 1. Reg. 3. 4. 8. 11. † 28. 6. 2. Reg. 7. 4. 3. Reg. 3. 5. 13. Job 7. 13. † 33. 15. Dan. 2. 1. † 7. 1. 2. Mach. 15. 11. 14. Matth. 1. 20. † 2. 12. 13. Actor. 16. 9. † 18. 9. † 23. 11. † 27. 23.

Somnia & viſiones quæ non conveniunt cum doctrina Chriſti & Eccleſiæ, ſunt contemnenda. Deut. 13. 1. Eccleſ. 5. 2. Eccli. 34. 1. * Jerem. 23. 16. 25. † 27. 9. † 29. 8.

SOROBABEL filius Salathiel. 2. Eſdr. 12. 1. Matth. 1. 13. Luc. 3. 27. inſtaurat templum Domini Jeroſolymis. 1. Eſdr. 3. 3. 3. Eſdr. 5. 70. Eccli. 49. 13. genuit Abiud. Matth. . 13.

SORORES Chriſti. Vide Fratres.

SORS. Levit. 16. 8. Num. 17. * 26. 55. † 33. 54. Joſue 7. 14. † 18. 10. 1. Reg. 10. 20. † 14. 17. 42. 1. Par. 25. 5. 2. Eſdr. 11. 1. Prov. 16. 33. † 18. 18. Ezech. 21. 19. Jon. 1. 7. Actor. 1. 17.

SOSIPATER comes Pauli. Actor. 20. 4.

SOSTHENES princeps Synagogæ percutitur. Actor. 18. 17.

SPES juſtorum non in temporalibus rebus, ſed in Deo ejuſque promiſſionibus fundatur. Gen. 26. 5. Jud. 7. 2. 4. 1. Reg. 4. 3. † 17. 45. † 22. 1. 3. Reg. 20. 28. 1. Par. 19. 13. 2. Par. 25. 7. † 32. 7. † 16. 7. † 20. 15. 20. Judith 9. 13. Pſal. 9. 11. † 13. 6. † 21. 5. 10. † 24. 2. † 30. 2. † 39. 5. † 61. * † 70. 1. † 90. 2. † 113. 9. 10. 11. † 142. 6. † 145. 5. Prov. 3. 5. † 22. 19. † 28. 25. † 30. 5. Sap. 3. 4. 9. Eccle. 2. 6. 12. † 13. 9. † 33. 9. † 34. 14. Iſai. 26. 4. † 29. 19. † 30. 2. 15. † 31. 1. † 36. 7. † 40. 30. Jerem. 2. 33. † 7. 4. † 9. 22. † 17. 7. † 39. 18. Thren. 3. 24. Ezech. 29. 6. Oſee 12. 6. Mich. 7. 5. 7. Nah. 1. 7. 2. Mach. 3. 18. Matth. 10. 37. † 12. 21. Rom. 5. 2. † 8. 24. 2. Cor. 3. 2. Col. 1. 27. 1. Theſſ. 1. 3. 1. Tim. 1. 1. † 6. 17. Hebr. 3. 6. 1. Petr. 1. 13.

Spes non facit nos ſecuros, nec excludit timorem. Vide Timor.

Spes Impiorum evaneſcit, & in quibus confidunt, vana ſunt omnia. 4. Reg. 18. 21. Job. 8. 13. † 11. 20. † 14. 19. † 20. 3. Prov. 10. 28. † 11.

† 11. 7. 23. † 15. 19. Sap. 5. 15. Eccli. 5. 1. 10. Iſai. 28. 15. 18. † 30. 2. 12. † 57. 11. Jer. 9. 12. † 17. 7. 1. Mach. 2. 62.

SPINÆ appellantur ſollicitudines hujus mundi, divitiæ, & voluptates vitæ. Matth. 13. 7. 22. † 19. 22. Marc. 4. 7. 18. † 10. 22. Luc. 7. 14. † 18. 22.

SPIRITUS ſanctus promittitur. Iſai. 44. 3. Ezech. 11. 19. † 36. 26. † 39. 29. Joel 2. 28. Matth. 3. 11. Joann. 7. 39. † 14. 16. 23. † 15. 26. † 16. 7. mittitur. Act. 2. 1.

Spiritus Dei edocet mentes. Exod. 4. 12. Pſalm. 31. 8. Iſai. 54. 13. Matth. 10. 20. Marc. 13. 11. Luc. 12. 11. † 21. 14. Joann. 6. 45. † 14. 16. 26. † 15. 26. † 16. 13. Rom. 8. 16. 26. 2. Cor. 1. 22. † 5. 5. Epheſ. 1. 13. † 4. 20. 21. 1. Joann. 2. 27.

Spiritus probandi ſunt utrum a Deo ſint. Judith. 8. 28. 1. Cor. 14. 19. 1. Theſſ. 5. 21. 1. Joann. 4. 1.

SPONSUS ſpiritualis eſt Chriſtus. Iſai. 54. 5. † 62. 4. Jer. 31. 22. Ezech. 16. 8. Matth. 9. 15. † 25. 1. Marc. 2. 19. Luc. 5. 34. Joann. 3. 29. 2. Cor. 11. 2. Epheſ. 5. 24. Apoc. 19. 7. † 21. 2.

Sponſa Chriſti. Vide Eccleſia.

STEPHANUS eligitur Actor. 6. 5. accuſatur. 6. 11. reſpondet ad accuſationem. 7. * lapidatur. 7. 57.

STULTITIA. Prov. 14. 29. † 20. 3. † 26. 1. † 27. 22. Bar. 3. 23. Eccle. 10. 2. Eccli. 33. 5. Matth. 7. 26. † 25. 2. Marc. 7. 22. Epheſ. 5. 4.

Stultitia eſt apud Deum ſapientia hujus mundi. 1. Cor. 1. 18. † 3. 19.

Stultorum corda in eorum ſunt ore, & contra ſapientum os in corde eſt. Eccle. 21. 23.

SUBDITORUM officium. Exod. 10. 28. † 22. 28. Num. 16. * Joſ. 1. 16. 2. Eſdr. 5. 16. Baruch 1. 11. Prov. 13. 13. † 20. 2. † 24. 21. † 25. 6. Eccle. 8. 2. † 10. 16. Jer. 29. 7. Matth. 17. 24. † 22. 16. 21. Luc. 20. 22. Rom. 13. 1. 7. 1. Theſſ. 5. 12. 1. Tim. 2. 1. Hebr. 13. 17. Tit. 3. 1. 1. Petr. 2. 13.

SUPERIORUM judicium, & rectorum officium & poteſtas in ſubditos. Gen. 9. 6. Exod. 2. 8. * † 5. * 18. 13. 17. † 22. 8. Levit. 24. 10. 23. Num. 11. 16. 24. † 25. 4. † 27. 15. 18. Deut. 1. 13. 17. † 17. 1. † 19. 17. Joſue 1. 10. Judic. 2. 7. 16. 1. Reg. 10. 24. 3. Reg. 3. 7. 2. Paral. 19. 5. 8. Job 29. * † 34. 30. Pſalm. 81. * Prov. 8. 15. † 11. 14. † 12. 24. † 16. 10. † 20. 8. † 28. 15. † 29. 4. 14. † 31. 4. Eccle. 10. 1. 12. Sap. 1. 1. † 6. * Eccli. 7. 4. † 10. 1. 24. † 17. 18. Iſai. 1. 23. 26. † 3. 2. † 10. 1. † 32. 1. Jer. 5. 26. † 22. 2. † 27. * Ezech. 22. 6. 12. † 45. 9. Dan. 2. 21. Oſee 13. 10. Mich. 3. 1. 9. Matth. 22. 17. 21. † 26. 51. Luc. 20. 22. Joann. 3. 31. † 19. 11. 1. Cor. 15. 24. Rom. 12. 8 † 13. 1. 2. Tim. 2. 1. Tit. 3. 1. Hebr. 13. 17. 1. Petr. 2. 13. Vide Rex, Judex.

SUPERBIA prohibetur, committitur, & punitur. Gen. 3. 17. † 11. 5. 7. Exod. 5. 2. † 14. 26. 1. Reg. 27. * 4. Reg. 18. 19. * † 19. 35. Tobiæ 4. 14. Judith 9. 16. † 23. * Proverb. 6. 17. † 11. 2. † 13. 10. † 15. 25. † 16. 5. 18. † 18. 12. † 25. 6. † 29. 23. Eccleſ. 10. 9. 11. 16. † 25. 4. Iſai. 3. 15. 17. † 9. 8. † 10. 8. † 14. 9. † 36. * † 37. 10. 24. † 39. 2. 5. † 47. 8. Jerem. 48. 29. † 49. 16. Ezech. 16. 49. † 28. 2. † 31. 10. Dan. 4. 19. 27. † 5. 22. Abdiæ 1. 3. Malach. 2. 11. 2. Mach. 9. 4. 6. Luc. 1. 47. † 10. 15. † 14. 7. 11. † 18. 18. † 22. 24. Actor. 12. 21. Rom. 1. 30. † 11. 20. 2. Tim. 3. 2. 1. Petr. 5. 5. 2. Petr. 2. 18. Judæ 16. Apoc. 18. *

SUSANNÆ hiſtoria. Dan. cap. 17. *

SYRI imperat Iſraeli. Jud. 3. 8. opprimuntur ab Othoniel. 3. 10. cæduntur a Davide, eique fiunt tributarii. 2. Reg. 8. 5. juvant filios Ammon contra David. 10. 6. fugientes a facie Iſrael, occiduntur a David. 10. 13. 18. Samariam obſidentes, cæduntur. 3. Reg. 20. 19. pugnant contra Iſrael. 4. Reg. 6. 8. mentis ſtupore immiſſo, quaſi cæci ducuntur in Samariam. 6. 18. 19. obſident Samariam. 6. 24. territi a Deo ſolvunt obſidionem. 7. 6. 7. vaſtantur a rege Aſſyriorum, & transferuntur Cyrenen. 4. Reg. 16. 9. deſolatio eorum prænuntiatur. Iſai. 17. 1. Jer. 49. 23. Amos 1. 3.

T

TABITHA ſuſcitatur a mortuis. Act. 9. 36. 40.

TEMPERANTIA in cibo, potu, & concubitu. Tob. 6. 15. Eccleſ. 3. 6. Eccli. 31. 18. † 32. 7. Dan. 1. 8. 11. Rom. 13. 13. † 14. 17. 1. Cor. 7. * Gal. 5. 23. 1. Tim. 3. 2. 3. Tim. 1. 7. Tit. 1. 8. † 2. 6. 12. 1. Pet. 1. 13. † 5. 8. 2. Petr. 1. 6.

TEMPLUM Salomonis quando, quanto tempore, & qua forma ſit extructum. 3. Reg. 6. * † 7. * 2. Par. 3. * 4. * promiſſio ejus. 2. Reg. 7. 13. extruitur ope Gentilium. 5. Reg. 5. * conſecratur. 8. * 2. Par. 7. 7. profanatur per Achaz. 2. Par. 28. 21. iterum conſecratur per Ezechiam. 2. Par. 29. * profanatur & denuo conſecratur per Manaſſe. 2. Paral. 33. 7. 15. exuritur. 4. Reg. 25. 9. prout prædictum erat. 2. Par. 7. 20. iterum extruitur. 1. Eſd. 1. * 3. * 4. * 5. * † 6. 3. 7. ſpoliatur & accenditur. 1. Mach. 1. 23. 33. profanatur. 1. 49. 57. mundatur, & conſecratur. 4. 36. 2. Machab. 10. 1. 1. ejus devaſtatio. Dan. 9. 26. Matth. 24. 2. Marc. 13. 2. Luc. 19. 41. contra Templum prophetatur. Levit. 26. 31. 3. Reg. 9. 7. 4. Reg. 21. 12. 2. Par. 7. 20. Pſalm. 73. 6. Iſaiæ 66. 1. Jerem. 7. 3. 17. † 26. 6. 12. Amos 9. 1. Mich. 12. Zach. 11. 2.

Templum ſpirituale & domus Dei. 2. Reg. 7. 13. Prov. 9. 1. Aggæi 2. 8. Matth. 7. 24. † 16. 18. Joann. 2. 19. 1. Cor. 3. 16. † 6. 19. 2. Cor. 6. 16. Epheſ. 2. 20. 1. Tim. 1. 15. Heb. 3. 6. 1. Pet. 2. 5. Vide Eccleſia.

Templa idolorum. 1. Reg. 5. 2. † 31. 9. 3. Reg. 11. 7. 4. Reg. 10. 21. † 17. 32. † 19. 37. 1. Par. 11. 10. Baruch. 6. 16. 30. 54. Iſai. 37. 38. Jerem. 43. 12. Dan. 14. * 1. Mach. 1. 50. † 6. 2. † 10. 83. 1. Machab. 6. 2. Actor. 19. 27.

Templum domus Dei, & domus orationis vocatur. Iſai. 56. 7. Matth. 21. 13. Chriſtus ipſe & omnes fideles frequenter in templo verſabantur. Matth. 24. 1. Marc. 11. 11. † 12. 35. Luc. 2. 30. † 19. 45. Act. 2. 46. † 3. 1. † 5. 20. 21. † 21. 26. † 22. 17. in Templo oratur Deus, & exaudit. 3. Reg. 9. 3. † 8. 29. 2. Par. 6. 19. Matth. 21. 13.

Templa manufacta non inhabitat Deus, quaſi iis concludi poſſit, vel illis indigeat ut homo ædibus. 3. Reg. 8. 27. 2. Par. 6. 18. Iſai. 66. 1. Jerem. 23. 24. Actor. 7. 48. † 17. 3. alioqui Deus in Templis materialibus habitare dicitur. 3. Reg. 6. 13. † 8. 12. 2. Par. 29. 25. Pſal. 77. 60. † 131. 13. Jerem. 7. 3. 7. Matth. 23. 21. Actor. 7. 46.

Templum dicitur locus ſanctus. Gen. 28. 17. Exod. 3. 5.

Templum magnis muneribus dotatum. 2. Paral. 1. * 2. * 3. * 4. * 5. * 2. Mach. 3. 2.

Templi profanatores a Deo puniuntur. Iſaiæ 56. 5. * 2. 2. Machab. 3. 25. 26. * Matth. 21. 12. Joann. 2. 15.

TEMPORIS opportunitas in omnibus rebus obſervanda. Eccleſ. 3. 1. † 8. 5. Eccli. 20. 6. † 32. 19. Rom. 12. 11.

TENEBRÆ trium dierum in Ægypto. Exod. 10. 22. Pſalm. 104. 28. Sap. 17. 2. † 19. 16. in Tenebris verſatur mundus, & amat eas. 4. Eſdr. 14. 20. Iſaiæ 9. 1. † 59. 9. † 60. 2. Joann. 5. 5. † 3. 19. † 8. 12. † 12. 35. Actor. 26. 17. 1. Theſſal. 5. 7. 1. Joann. 2. 21.

TENTARE Deum non licet. Exod. 14. 11. † 17. 2. Deut. 6. 16. Judith 8. 11. Matth. 4. 7. 1. Cor. 10. 9.

Tentat ſeu veritus probat Deus ſuos variis modis. Gen. 22. 1. * Exod. 15. 15. † 16. 4. † 20. 20. Deut. 8. 2. † 13. 3. Jud. 2. 22. † 3. 1. 2. Par. 32. 21. Tob. 1. 8. Job 1. 12. * Sapient. 3. 5. Eccleſ. 2. 4. † 27. 18. Zachar. 13. 9. Rom. 5. 4. 2. Petr. 2. 9. Jacobi. 1. 2.

Ten-

Tentari non patitur Deus suos supra id quod possiunt. 1. Cor. 10. 3. 2. Petr. 2. 9. Apoc. 2. 10.

TERTULLUS, Orator accusat Paulum. Actor. 24. 2.

TESTAMENTUM. Gal. 4. 24. Hebr. 9. 1. † 13. 20. Vide Novum Testamentum.

TESTIMONIUM tum verum, tum falsum. Exod. 20. 16. † 23. 1. Num. 35. 30. Deut. 5. 20. † 17. 21. † 19. 15. 18. 3. Reg. 21. 10. Psalm. 26. 12. † 34. 11. Prov. 6. 19. † 14. 5. † 19. 5. 9. † 21. 28. † 24. 28. † 25. 18. Dan. 13. 34. * Matth. 18. 16. † 19. 18. † 26. 59. † 28. 13. Marc. 10. 19. Joann. 8. 17. Actor. 6. 11. Rom. 13. 9. 2. Cor. 13. 1. 1. Tim. 5. 19. Heb. 10. 28. Vide Mendacium.

THADDÆUS. Vide Lebbæus.

THAMAR concumbit cum Juda suo socero. Gen. 38. 15. gignit geminos Phares & Zara. 38. 27. † 46. 12.

Thamar violatur ab Ammon fratre suo. 2. Reg. 13. 14.

Thamar filia Absalonis. 2. Reg. 14. 27.

THARE pater Abraham. Genes. 11. 26.

THEBES obsidetur. Jud. 9. 50.

THEBNI rex Israel. 3. Reg. 16. 21.

THECUITIS mittitur ad regem David, ut impetret reductionem Absalon. 2. Reg. 14. 2. *

THEGLATH Phalasar devictam magnam partem Israelitarum transtulit in Assyrios. 4. Regum 15. 29. *

THEODAS occisus est. Actor. 5. 37.

THESAURUS minus diligendus magis diligitur. Osee 9. 1. Matth. 6. 19. † 19. 22. Marc. 10. 22. Luc. 12. 22. 33. † 18. 23. Joann. 6. 26. 2. Corinth. 4. 18.

THOLA dux in Israel. Jud. 10. 1.

THOLOMAI rex Gessur. 2. Reg. 13. 37.

THOMAS Didymus paratum se offert cum Christo ire in mortem. Joan. 11. 16. erat incredulus. 20. 25. 27.

TIMENDUS est Deus, & ante oculos habendus. Gen. 22. 12. † 31. 49. Exod. 1. 17. † 20. 20. Deut. 4. 9. † 6. 2. 13. 24. † 10. 12. 20. † 13. 4. Josue 24. 14. Jud. 6. 10. 4. Reg. 17. 36. 2. Par. 19. 15. Job 1. 8. † 28. 8. Psalm. 26. 1. † 32. 8. † 33. 8. 10. † 110. 5. † 111. 1. † 127. 1. Prov. 1. 7. † 3. 7. † 9. 10. † 24. 2. 27. † 15. 16. † 16. 6. † 22. 4. † 24. 12. Eccles. 12. 21. Eccli. 1. 11. * † 2. 7. 12. 18. † 7. 31. † 18. 23. † 25. 1. † 25. 16. † 33. 1. † 34. 16. † 41. 16. Isaiæ 8. 5. † 41. 10. † 43. 1. † 51. 12. Jer. 10. 7. † 32. 39. Baruch. 3. 7. 4. Esd. 16. 68. Matth. 10. 28. Luc. 12. 5. 1. Petr. 2. 17. † 3. 15. Apocal. 14. 7.

Timoris Dei fructus, utilitas, & laus. Genes. 20. 9. Psalm. 102. 17. † 124. 1. † 127. * Prov. 10. 27. † 14. 27. † 19. 23. † 22. 4. ejus defectus, causa peccandi. Gen. 20. 11.

Timore punit Deus, & terrore. Genes. 35. 5. Exod. 23. 27. Levit. 26. 36. Deut. 2. 24. † 11. 25. † 28. 10. 65. Jos. 2. 9. † 10. 10. Jud. 4. 5. † 7. 21. 1. Reg. 7. 10. 4. Reg. 7. 6. 1. Par. 15. 17. 2. Par. 14. 14. † 17. 10. † 20. 29. Psalm. 9. 20. Jer. 49. 37. Jud. 14. 14. † 15. 1. 2. Mach. 3. 24.

Timoris Dei exempla. Exod. 1. 17. † 14. 31. 3. Regum 18. 3. 2. Par. 19. 7. Tob. 1. * † 2. 9. 13. † 3. 18. † 9. 12. Jud. 8. 8. Job 31. 23. Jonæ 1. 16. Proverb. 31. 30. 2. Mach. 6. 30. Luc. 2. 25. Act. 8. 2. † 9. 31. † 10. 2. 35.

Timor & sollicitudo non repugnat fidei, aut spei. Psalm. 2. 11. Eccles. 9. 1. 2. Eccli. 5. 5. Rom. 11. 20. * 1. Corinth. 9. 27. † 10. 12. Philip. 2. 12. * † 3. 11. 13. Heb. 3. 14. † 4. 1. * 2. Pet. 3. 17.

Timent & reverentur bonos etiam mali. Gen. 20. 8. Exod. 14. 25. 1. Reg. 18. 12. 4. Reg. 1. 14. 2. Esd. 6. 16. 1. Mach. 3. 25. † 12. 28. Marc. 6. 20. Actor. 5. 13. † 16. 29.

TIMOTHÆUS circumciditur, & proficiscitur cum Paulo. Actor. 16. 3. mittitur cum Paulo in Macedoniam. 19. 22. accepit gratiam per impositionem manuum. 1. Tim. 4. 14. 1. Tim. 1. 6.

TITUM Gentilem noluit Paulus circumcidi. Gal. 2. 3. Titus a Paulo constitutus episcopus Cretensis. Tit. 1. 5.

TOBIAS vir pius, & in pietate constans. Tob. 1. 1. * fit cæcus. 2. 11. visum recipit. 11. 14.

TRADITIONES etiam sine scripto ab Apostolis acceptæ, servandæ nobis sunt. 2. Thess. 2. 15.

Tradiderunt Apostoli quædam viva tantum voce. 1. Corinth. 11. 34. epistol. Joann. 2. vers. 12. & 3. vers. 13.

TRIBULATIO. Vide Crux.

TRIBUTUM. Vide Exactio.

TRINITAS figurata, & declarata. Genes. 1. 26. † 18. 2. Exod. 3. 6. 15. 16. † 4. 5. Psalm. 32. 6. Isaiæ 6. 3. † 34. 16. † 48. 16. † 61. 1. Matth. 3. 16. † 10. 20. † 17. 5. † 18. 19. Luc. 4. 18. Joann. 3. 35. † 14. 16. 26. † 15. 26. † 16. 3. 1. Joann. 5. 7.

TRIPUDIARE. Vide Choreas ducere.

TRISTARI immoderate propter temporalia, minime laudandum. Prov. 12. 25. † 15. 13. † 17. 22. Eccli. 30. 22. † 38. 19. 1. Mach. 6. 3. 2. Cor. 7. 10.

TRYPHON partium Alexandri transit ad Emalchuel Arabem. 1. Mach. 11. 39. cupiens regnum Antiochi occupare, & fingens se amicum apud Ptolemaidæ, dolo capit Jonathan. 12. 39. 49. a Simone accepta pecunia Jonathan occidit cum filiis. 12. 19. 23. interimit Antiochum filium Alexandri. 13. 31.

TUBA clangent Angeli in consummatione sæculi Matth. 24. 31. 1. Cor. 15. 52. 1. Thess. 4. 16.

V

VÆ væ, quibus & quas ob causas interminetur Scriptura. Num. 21. 29. Eccles. 4. 10. † 10. 16. Isai. 1. 4. 24. † 3. 9. 11. † 5. 8. 18. † 6. 5. † 10. 1. † 17. 12. † 18. 1. † 14. 16. † 28. 1. † 29. 1. † 30. 1. † 31. 1. † 33. 1. † 45. 9. Jerem. 4. 31. † 13. 27. † 22. 13. † 23. 1. † 45. 3. † 48. 1. Ezech. 6. 11. † 13. 2. 18. † 16. 23. † 30. 2. † 34. 2. Osee 7. 13. Joel 1. 15. * Amos 5. 18. † 6. 1. Mich. 2. 1. Nahum. 3. 1. Abac. 2. 6. 12. Soph. 2. 5. † 3. 1. Judith 16. 20. Eccli. 2. 14. † 41. 11. Matth. 11. 21. † 18. 7. † 23. 13. * Luc. 6. 24. † 10. 13. † 11. 42. † 17. 1. 1. Cor. 9. 16. Judæ 11. Apoc. 8. 13. † 9. 12. † 11. 14. † 12. 12. † 18. 10. 16.

VASTI spernit regis imperium, & ab eo repudiatur. Esther 1. 9. 19.

VENDI non debent dona Dei. 4. Regum 5. 22. 26. * Dan. 5. 17. Matth. 10. 8. Actor. 8. 20. † 20. 35. 1. Cor. 9. 15. 2. Cor. 11. 9. † 12. 13. Quære Emere.

VENTER pro Deo eligitur. Rom. 16. 18. Phil. 3. 19.

VERBUM Dei semper ob oculos ponendum. Deut. 4. 1. † 6. 6. 17. † 11. 18. Numer. 15. 39. Psal. 1. 1. Prov. 3. 1. † 4. 1. 20. † 6. 20. † 7. 1.

a Verbo Dei non recedendum. Deut. 4. 2. † 5. 32. † 28. 14. Josue 1. 7. † 23. 6. Prov. 4. 27. Isaiæ 30. 22.

Verbum Dei universum non est scriptis traditum. Joann. 14. 26. † 20. 21. † 21. 25. 1. Cor. 11. 34. 2. Thess. 2. 15. 2. Joann. 12. 3. Joann. 18.

Verbum Dei non audiendum solum & loquendum, sed & corde credendum, & factis præstandum. Deut. 5. 1. 27. † 6. 1. † 32. 12. Isai. 29. 13. Ezech. 33. 32. Matth. 5. 22. † 7. 24. † 15. 8. † 28. 20. Luc. 6. 47. † 11. 28. † 12. 47. Joann. 13. 17. Heb. 4. 2. Jac. 1. 22.

Verbi Dei contemptus, & punitio ejus. 2. Reg. 13. 4. 4. Reg. 17. 14. 29. 2. Par. 30. 6. 10. † 36. 15. Prov. 1. 24. 28. † 28. 9. Isai. 28. 14. † 30. 9. 14. † 65. 10. † 66. 4. Jer. 2. 5. † 5. 12. 20. † 7. 13. † 16. 9. † 19. * † 25. 4. Ezech. 33. 30. Matth. 10. 14. † 11. 20. Luc. 10. 10. Actor. 13. 45. † 18. 6. Rom. 1. 21. 30. 2. Thess. 2. 10. Hebr. 2. 2. Vide Inobedientia.

Ver-

Digitized by Google

Verbum Dei manet in æternum. Num. 23. 19. Tob. 14. 6. Pſalm. 32. 11. † 116. 2. † 118. 89. Iſai. 40. 8. † 51. 6. † 54. 10. Matth. 5. 18. † 24. 35. Marc. 13. 31. Luc. 16. 7. † 21. 31. 1. Petr. 1. 25.

Verbum Dei quantæ ſit virtutis & efficacitatis. Gen. 1. * Pſal. 32. 9. Job 38. 11. Iſai. 46. 10. † 55. 11. Matth. 8. 13. 26. Marc. 1. 27. Luc. 5. 13. 24. † 8. 24. † 18. 42.

Verbum Dei eſt cibus animæ. Deut. 8. 3. Sap. 16. 26. Jer. 15. 16. Ezech. 3. 3. Matth. 4. 4. Luc. 4. 4.

Verba ſunt ponderanda & non leviter effutienda. Pſalm. 111. 5. Prov. 25. 2. 23. † 13. 3. † 20. 15. † 17. 27. † 21. 23. † 25. 11. Eccleſ. 5. 2. † 22. 10. Eccli. 5. 12. † 20. 7. † 23. 7. † 28. 29. † 32. 18. Matth. 12. 36. Coloſſ. 4. 6. Jacob. 1. 19.

VERITAS. Iſai. 59. 15. 3. Eſdr. 3. 12. † 7. 33. 4. Eſd. 1. 17. Zach. 8. 16. Eph. 4. 25.

VESTIENDI ſunt nudi. Iſai. 58. 7. Tob. 1. 17. Ezech. 18. 7. Matth. 25. 36. vide Eleemoſyna.

Veſtium abuſus. Vide Abuſus.

Veſtes ſcindere. Geneſ. 44. 13. Joſ. 7. 6. Jud. 11. 35. 1. Reg. 4. 12. 2. Reg. 13. 31. 3. Reg. 21. 27. 4. Reg. 5. 7. † 6. 30. † 11. 14. † 18. 37. † 19. 1. † 22. 11. 19. Eſth. 4. 1. Jer. 36. 24. Joel. 2. 13. 1. Mach. 2. 14. † 3. 47. † 4. 31. † 11. 71. Matt. 26. 65. Actor. 14. 13. † 16. 22.

VIA per quam juſti ambulant quæ & qualis ſit. Pſal. 118. 5. Prov. 3. 6. 17. † 16. 5. 17. Eccli. 5. 12. Iſai. 26. 7. † 30. 31. † 35. 8. † 40. 3. Jer. 31. 21. Oſee. 14. 10. 1. Theſſ. 4. 1. Hebr. 12. 13.

Via juſtorum a Domino dirigitur. Tob. 4. 20. Pſal. 16. 5. † 24. 4. † 118. 35. Prov. 4. 12. 18. † 13. 6. † 16. 9. † 20. 24. Iſai. 48. 17. Jer. 10. 23. Mich. 4. 2.

Via juſtorum remunerationem a Deo expectat. Pſal. 24. 12. Prov. 12. 28. Jer. 6. 16. † 7. 3.

Via impiorum qualis. Pſal. 118. 3. Prov. 4. 19. 26. 27. † 12. 15. † 28. 2. † 22. 5. Iſai. 57. 10.

Viæ impiorum exitus & finis. Job 6. 18. Prov. 14. 12. † 28. 18. Eccli. 2. 16. † 21. 11. Jer. 2. 36. † 4. 18.

VICTORIA a Deo expectanda eſt. Geneſ. 14. 14. Exod. 17. 9. Deut. 7. 18. Joſue 11. 6. Judic. 7. 7. 1. Reg. 14. 6. † 17. 45. 2. Par. 14. 11. † 16. 8. † 24. 24. † 25. 8. Pſal. 117. 15. Prov. 21. 31. Judith. 9. 15.

Victoria potiuntur pauci contra multos. Gen. 14. 14. Jud. 7. 4. Joſ. 11. 1. 7. 1. Reg. 14. 6. 14. 2. Par. 13. 24. † 14. 11. 12. † 24. 24. 1. Mach. 3. 16. 22. poſt partam victoriam triumphus inſtituitur. Num. 31. 13. Jud. 11. 34. 1. Reg. 18. 6. 2. Mach. 3. 7.

VIDUIS benefaciendum eſt. Exod. 22. 22. Deut. 16. 14. † 24. 17. 19. † 26. 12. † 27. 19. Judith 16. 28. Job 24. 3. † 31. 16. Eccli. 4. 10. Iſai. 1. 27. Jer. 22. 3. Zach. 7. 10. Malach. 3. 5. Matth. 23. 14. 1. Tim. 5. 3. 16. Jac. 1. 27.

Viduas pias quid deceat. Judith 8. 4. Luc. 2. 37. 1. Timoth. 5. 3. 5. ad Titum 2. 3.

VIGILARE. Vide Adventus Domini.

VINDICTA ſoli Deo ejuſque miniſtris ac magiſtratui commiſſa, unde & aliis eſt prohibita. Gen. 15. 14. Lev. 19. 18. Deut. 32. 35. Judith 8. 20. † 16. 20. Pſalm. 7. 7. † 9. 13. † 93. 1. Prov. 17. 11. † 20. 22. † 24. 29. † 28. 22. Eccli. 28. 1. 6. Ezech. 25. 12. 14. Nah. 1. 2. Matth. 5. 39. Luc. 9. 54. † 18. 6. 7. 8. Rom. 12. 19. Gal. 5. 10. 1. Theſſ. 5. 25. 2. Tim. 4. 14. Hebr. 10. 30. 1. Petr. 3. 9. Jacob. 5. 4. Apoc. 6. 10. vide Remiſſio.

VINEA. Geneſ. 9. 20. Deut. 20. 24. Iſaiæ 5. 1. Cantic. 8. 11. Matth. 20. 1. † 21. 33.

VIRGINITAS commendatur. Matth. 19. 12. 1. Cor. 7. 25. * Apoc. 14. 4.

Virginitas præfertur conjugio. 1. Cor. 7. 38. 40.

Virgines ſervantur. Num. 31. 18. † 21. 11.

Virgines olim ut nunc concluſæ. 2. Mach. 3. 19.

VISITARE & conſolari infirmos ſeu ægrotos, opus miſericordiæ. Geneſ. 48. 1. 4. Reg. 8. 29. † 17. 14. Job 2. 11. Pſalm. 40. 4. Eccleſ. 7. 3. Eccli. 7. 28. † 38. 13. Matth. 25. 37. 40. Joann. 11. 3. † 12. 9. 2. Cor. 1. 4.

VISERE Sanctos deſiderat Paulus. Rom. 1. 11. † 15. 23. 32. Gal. 4. 20. 1. Theſſ. 2. 17.

VITA fidelium ad quam regulam ſit inſtituenda. Geneſ. 17. 1. Exod. 20. 11. * Lev. 11. 44. † 19. 2. † 20. 7. 29. † 21. 8. Matth. 5. 48. † 11. 29. Luc. 6. 36. Joann. 12. 26. † 13. 13. † 15. 12. † 21. 15. Rom. 6. 4. † 8. 29. † 13. 14. † 15. 2. Epheſ. 2. 9. † 4. 1. 23. † 5. 1. 8. Philip. 1. 27. † 2. 5. 14. Col. 2. 6. † 3. 9. 12. * 1. Theſſ. 4. 3. Tit. 2. 11. † 3. 8. Hebr. 12. 2. 1. Petr. 1. 15. † 2. * † 3. 17. † 4. 1. 2. Joann. 1. 7. † 2. 6.

Vitæ humanæ brevitas & vanitas. Geneſ. 3. 19. 2. Reg. 14. 14. 1. Par. 29. 15. Job 3. 20. † 7. 6. † 8. 9. † 9. 21. 25. † 13. 28. † 14. 1. Pſal. 38. 6. † 89. 5. 9. † 101. 4. 12. † 102. 15. † 108. 23. † 143. 4. Eccle. 2. 23. † 3. 10. † 7. 1. Sap. 2. 5. † 5. 9. Eccli. 14. 18. † 17. 31. † 18. 8. † 40. 6. † 41. 1. Tob. 4. 23. Iſai. 40. 6. Luc. 12. 18. Epheſ. 5. 16. Hebr. 13. 17. 1. Petr. 1. 14. Jac. 1. 10. † 4. 14.

Vitam pro fratribus ponere. Eſther 4. 15. Jud. 13. 3. 25. Joann. 15. 13. 1. Joann. 3. 16.

VITIS. Geneſ. 49. 11. Jud. 9. 12. Zachar. 3. 10. 1. Mach. 14. 12. Joann. 15. 1. vitis palmes appellatur populus Iſraeliticus. Oſee 10. 1. Joann. 15. 15.

VITULUS erigitur in idolum. Exod. 32. 4. Deut. 9. 16. 3. Reg. 22. 28. 4. Reg. 10. 29. † 17. 16. Pſal. 105. 19. Oſee 8. 5. Actor. 7. 40.

VIVENDUM Deo, non ſibi, Rom. 14. 7. 2. Corinth. 5. 15. Galat. 2. 20. 2. Theſſ. 5. 10. 1. Petr. 4. 2.

UNCTIONIS extremæ Sacramentum. Jac. 5. 14.

VOLUNTAS noſtra accommodanda voluntati divinæ. 1. Regum 3. 18. 2. Reg. 10. 12. † 15. 20. 1. Machab. 3. 60. Matth. 6. 10. † 26. 39. Marc. 14. 36. Luc. 22. 42. Actor. 21. 14. 1. Corinth. 4. 19. Hebr. 6. 3. Jacob. 4. 15. Vide Abnegatio.

Voluntas Dei. Matth. 7. 21. † 12. 50. Marc. 3. 35. Joann. 6. 39. Rom. 12. 2. Eph. 5. 17. Coloſſ. 1. 9. 1. Theſſ. 4. 3. 1. Tim. 2. 4. 1. Joann. 2. 25.

Voluntas Dei non eſt ut aliquis pereat. Ezech. 18. 23. Joann. 6. 39. 1. Tim. 2. 4. 2. Petr. 3. 5.

Voluntatem pro opere acceptat Deus. Gen. 20. 3. 6. † 22. 9. 2. Reg. 11. 14. † 12. 9. 3. Reg. 22. 19. Vide Cor.

VOLUPTAS carnis. Vide Concupiſcentia.

VOTUM. Gen. 28. 20. Lev. 27. 1. Num. 6. * † 21. 2. † 30. * Deut. 23. 21. Judic. 11. 30. 1. Reg. 1. 11. 2. Reg. 15. Pſal. 75. 12. Eccle. 5. 3. Baruch 6. 34. Matth. 14. 7. Act. 18. 18. † 21. 23. † 23. 12.

Votum caſtitatis ſervandæ, ſeu non cognoſcendi virum, Luc. 1. 34. non ſine damnatione violatur. 1. Tim. 5. 12.

URIAS defert litteras Davidis ad Joab. 2. Reg. 11. 14.

Urias prophetat contra Jeruſalem, ideoque eductus de Ægypto, occiditur a Joacim. Jer. 26. 20. 23.

Urias Sacerdos juxta præceptum regis Achaz extruit altare. 4. Reg. 16. 11.

URIEL Angelus Dei. 4. Eſdr. 4. 1. † 5. 20.

USIA rex Juda pugnat adverſus Philiſthæos, ſumit ſibi officium Sacerdotum, adolere volens incenſum, lepra punitur, moritur. 2. Paral. 26. 17. 20. 23. appellatur Azarias. 4. Reg. 15. 1. appellatur Ozias. Matth. 1. 9.

USURA. Exod. 22. 25. Levit. 25. 35. Deut. 23. 19. 2. Eſdr. 5. 7. Pſal. 14. 5. Prov. 22. 16. † 28. 8. Jer. 15. 10. Ezech. 18. 8. 13. † 22. 12. Luc. 6. 34. † 19. 8.

UXORIS officium. Geneſ. 2. 22. † 3. 16. Num. 30. 7. 13. Deut. 22. 5. Eſter 1. 10. * Tob. 10. 12. Prov. 11. 16. † 12. 4. Iſai. 3. 15. 17. 1. Cor. 7. * † 11. 5. 9. † 14. 34. Epheſ. 5. 22. Col. 3. 18. 1. Tim. 2. 11. † 3. 11. † 5. 2. 10. Tit. 2. 4. 1. Petr. 3. 1. Vide Mariti officium.

ZAC-

Digitized by Google

Z

ZACCHÆUS excipit Chriſtus ſuis ædibus. Luc. 19. 6.

ZACHARIAS filius Jojadæ ſive Barachiæ ſacerdotis lapidatur. 2. Par. 24. 20. Matth. 23. 35.

Zacharias propheta tempore Darii, Zach. 1. 1.

Zacharias pater Joannis Baptiſtæ. Luc. 1. 5.

ZADOCH filius Abiathar ſit ſummus Sacerdos. 3. Reg. 2. 35.

ZALPHAAD filiæ poſtulant hereditatem. Num. 27. 1. 7. † 36. 2. Joſue 17. 3.

ZARVIA filia Iſai ſoror Davidis genuit Abiſai, Joab, & Aſael. 2. Reg. 2. 18. 1. Par. 2. 16.

ZEBEDÆUS pater Jacobi & Joannis. Matth. 4. 21. uxor ejus Salome intercedit pro filiis apud Chriſtum. Matth. 20. 20.

ZEBEE & Salmana reges Madianitarum capiuntur. Jud. 8. *

ZEDECIAS, qui & Mathanias, patruum Joachin ſubſtituitur pro eo in regno Juda. 4. Reg. 24. 18. Jerem. 37. 1. obſeſſa a Nabuchodonoſor Jeruſalem Zedecias effoſſis oculis ac vinctus, necatiſque coram ſe filiis, in Babylonem ducitur. 4. Reg. 25. 1. 6. 7. Jerem. 39. 6. 7. † 52. 3. quemadmodum et prædictum erat. Jerem. 27. 12. † 37. 16. Ezech. 12. 3. † 17. 16. † 24.

ZELUS & Zelotypia. Geneſ. 34. 2. 25. 27. Exod. 32. 19. 27. Num. 25. 7. Jud. 20. 1. 8. 1. Reg. 11. 6. † 15. 11. 32. 3. Reg. 18. 40. † 19. 10. 14. 4. Reg. 10. * 1. Mach. 2. 24. Matth. 21. 12. Joann. 2. 17. Actor. 9. 1. Philip. 3. 2.

ZIBA ſervus Saulis conſtituitur procurator Miphiboſeth. 2. Reg. 9. 9. donantur ipſi omnia bona Miphiboſeth. 16. 2. procedit obviam regi David. 19. 17.

ZICELEG donatur regi David. 1. Reg. 27. 5. exuritur ab Amalechitis. 30. 1.

ZIPHORA uxor Moyſi. Exod. 2. 21. circumcidit filium ſuum. 4. 25.

ZOROBABEL. Vide Zorobabel.

FINIS.

610624

BIBLIOTECA NAPOLI

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

1569

Digitized by Google

Digitized by Google